R-4464

ANSELMO, Santo Arzobispo de Canterbury

[Opusculum primum monologion] / s. Anselmi. —

[s. l.] : [s. n.], [s. a.]

R-4464

DIVI ANSELMI
ARCHIEPISCOPI CANTVARIENSIS,
OPVSCVLVM PRIMVM MONOLOGION,

A CAPITE XXIX. ALIAS XXVIII. COMMENTARIIS ET DISPVTATIONIBVS ILLVSTRATVM.

TRACTATVS QVARTVS
DE MYSTERIO TRINITATIS.

VM Anſelmus diſſeruiſſet de Deo, Deiq́ue proprietatibus, ſeu perfectionibus, in Monologio per XXVII. priora capita, aliàs XXVIII. iuxta noviſsimam editionem Noſtri Gabrielis Gerberon (cuius partitionem antiquis exemplaribus reſpondentem ſequemur de cætero) ingreditur iam ad ſupremum & omnium maximè reconditum rium Trinitatis. Ac quemadmodum illas Dei perfectiones,

quas Theologi Attributa ſolent appellarẽ, demonſtravit eatenus rationibus variis, nulloque Scripturæ teſtimonio in medium allato (quod onus ſibi impoſitum fuiſſe à Fratribus teſtatur in præfatione eiuſdem Opuſculi) ſic etiam modò tentat, ſi quoquo modo poſſit ſuadere veritatem myſterij Trinitatis, nullo vtens Scripturæ teſtimonio. Antequã verò exhibeamus litterã ipſam capitis XXIX. ac ſequentium, oportet præmittere Diſputationes quaſdam circa idem myſterium, quæ viam parent, & facem præferant doctrinæ de reliquo tradendæ cum eodem S. Doctore, & quidem iuxta ipſius mentem, locis in progreſſu indicandis.

DISPVTATIO LI.

AN MYSTERIVM TRINITATIS POSSIT NATVRALI INTELLECTVS ACVMINE DEMONSTRARI, TVM REIPSA, tum ex mente ANSELMI.

VIDEBITVR. *Fortè alicui ex mente Anſelmi demonſtrabile eſſe hoc myſterium ratione naturali: ſiquidem ille à cap. XXIX. incipit probare id nudis rationibus. Supponit ergo, illud demonſtrari poſſe rationibus naturalibus, inſtar aliarum perfectionum, ſeu proprietatum Dei, de quibus hactenus diſſeruerat. Deinde infrà cap. 65. loquens de anima rationali, inquit:* Non video cur negetur in illa eſſe vera imago illius eſſentiæ, quæ per ſui memoriam, & intelligentiam, & amorem, & in Trinitate ineffabili conſiſtit. *Ergo ex naturali contemplatione ipſius animæ rationalis poteſt euidenter cognoſci Trinitas, ſicut prototypus ex imagine. Habet locum hæc quæſtio apud Magiſtrum in 1. diſt. 2. & 3* §. Nunc reſtat, *vbi tractatur à Scholaſticis, præſertim Scoto & Durando, & apud D. Thom. 1. part. quæſt. 32. art. 2. Plura ad eam ſpectantia præmiſimus Tomo I. Diſp. VIII. & IX. ferè per totas, quæ opportuna quidem ſunt, modò autem potiùs ſupponenda, quàm repetenda. Nimirum vtroque eo loco veſtigauimus latè, an myſteria fidei, ſeu obiecta ſupernaturalia, poſſint cognoſci quidditatiuè immediatè, aut ſaltem demonſtrari, lumine naturali.*

SECTIO

SECTIO PRIMA.

Refutatis Anomœis, expenditur opinio affirmans Raymundi Lullij: vestigaturque, an eius doctrina fuerit damnata à Gregorio XI. prout testatur Eymericus in Directorio Inquisitorum. Aliorum quoque sententia non multùm ab ea diuersa expenditur.

1 ANOMOEI Hæretici olim, inter alia deliramenta, dicere ausi sunt, se ita Deum nôsse, ac se ipse novit. Ita enim de ijs testatur Chrysostomus: qui ad eam insaniam refellendam edidit quinque Homilias sub epigrapha, *De incomprehensibili Dei natura*. Eundem errorem refert & reijcit Cyrillus lib. 11. Thesauri, vbi testatur, eos dixisse, *nullam esse scientiæ differentiam, cùm & ipse Deus, & nos, nihil aliud, quàm Ingenitum esse Deum sciamus*. Neque oportet nos immorari refutando tam crasso adipalique errori, quem, præter allegatos, proscripserunt Augustinus lib. 2. contra Faustum cap. 18. Niceras lib. 2. Thesauri cap. 18. & 19. alij apud Raynaudum in Theologia Naturali dist. 5. q. 2. ar. 5. Nimirum, ipsa rerum natura clamat, Deum infinitis partibus antecellere creaturis omnibus, ac proinde longè perfectiùs à seipso cognosci, quàm ab ijs.

2 VENIAMVS Ad referendam celebrem opinionem Raymundi Lullij, quam aliter & aliter interpretantur Theologi: licèt omnes in eo conseniant, vt ipse sibi visus fuerit demonstrasse existentiam mysterij Trinitatis rationibus naturalibus, & adeò evidentibus, vt possint convincere Gentilem, aut Mahumetanum, si eas penetrare velit. Addit tamen ipse: *Sed homines impij & peccatores non intelligunt eas rationes*. Hæc ille libro de Articulis Fidei, & in libro contemplationum, & libro de Ecclesiasticis Proverbijs, & lib. de plãctu Raymundi: vt refert & testatur Eymericus in Directorio Inquisitorum part. 2. quæst. 9. articulo seu propositione 96. eiusdem Raymundi, quæ est huiusmodi: *Omnes articuli fidei, & Ecclesiæ Sacramenta, & potestas Papæ, possunt probari, & probantur per rationes necessarias, demonstratiuas, & euidentes*. Subdit statim Eymericus: *Et ipse Raymundus dixit, se probare per rationes quas adducit, quas dicit, & reputat esse tales*, &c.

4 P. Vazquez tomo 2. in 1. p. disp. 133. initio ait, nullum vnquam Catholicorum affirmasse Trinitatem personarum in vna essentia probari posse demonstratione naturali, id est, deducta ex solis principijs naturæ, & subtilitate ingenij; neque id vnquam dixisse Raymundum Lullium, vt falsò ei adscribitur: quoniam vbicumque ait, evidentem demonstrationem Trinitatis inveniri posse, loquitur suppositio lumine fidei, vel aliqua supernaturali illustratione intellectûs nobis infusâ.

5 SED Enim hæc interpretatio mentis Lullianæ difficilis est: cùm ipse Lullius apud allegatum Eymericum articul. 97. & 98. immediatè sequentibus planè excludat necessitatem fidei ad eiusmodi demonstrationes. In priore enim illorum ait: *Fides est necessaria hominibus insci ijs, rusticis, ministralibus, & non habentibus intellectum elevatum, qui nesciunt cognoscere per rationem, & diligunt cognoscere per fidem: & homines grossi ingenij & illiterati & insci ij diligunt cognoscere articulos fidei per fidem, & non per rationem: & facilius trahũtur ad veritatem Christianorum per fidem, quàm per rationem. Sed homo subtilis facilius trahitur per rationem, quàm per fidem*. Statimque allegat Eymericus librum Contemplationum Raymundi, vbi id docuit. In posteriori verò articulo desumpto ex eodem libro, hæc, inter alia, habentur: *Sicut verius cognoscimus ea, quæ videmus, quàm ea, quæ palpamus: ita verius sumus dispositi ad cognoscendam veritatem per rationem, quàm per fidem*. Hæc omnia ille: in quibus videtur planè excludere necessitatem fidei ad cognoscendum articulos illius, & primus deferre acumini naturali mentis, quasi hæc meliùs ac clariùs percipiat eas veritates per subtilitatem propriam, quàm per fidem à Deo inditam. VLTERIVS. Raymundus art. 97. loquitur de ijs qui trahuntur ad veritatem Christianorum, & ait faciliùs eos trahi, si subtiles sint, per rationem, quàm per fidem. At in ijs, qui trahuntur ad veritatem Christianorum, non supponitur fides prævia, vt patet. Loquitur ergo Raymundus de ijs, qui sola ratione, & nullâ fide prævia, trahuntur ad fidem. Nec præterea locus est confugiendi ad illustrationem supernaturalem: cùm de illa Raymundus nec verbum ibi habeat, sed solius rationis & subtilitatis meminerit, quæ prorsus independens ab ea est. Denique, cùm idem Raymundus articulo 96. suprà exscripto dixerit, demonstrationes à se excogitatas esse adeò evidentes, vt possint convincere Mahumetanum, vel Gentilem, si velit; excluditur omnino necessitas fidei, & cuiuslibet alterius illustrationis supernaturalis, quarum neutra supponitur in Mahumetano, aut Gentili.

6 QVOD Autem attinet ad doctrinam ipsam Lullij, multorum sententia est, illam

hæreticam esse; ipsumque à dæmone illusum sibi visum excogitasse demonstrationes manifestas ad illam probandam, easque populo tradidisse, veluti revelatas à Deo, plurimosque alios errores comprehensos in illis centum articulis ab Eymerico relatis. Ita censuerunt Bernardus Luthemburgensis libro adversus hæreses sub littera R. Gabriel Prateolus in Elencho hæresum verbo *Raymundus Lullius*, & Petrus Galisardus in Tabula. Nimirum ij omnes legerunt, quingentos errores fuisse exceptos ex scriptis Raymundi Lullij auctoritate Gregorij XI. Pontificis Maximi, agente Eymerico tunc Aragonum Inquisitore; ex quibus centum evulgati sunt à Petro Archiepiscopo Tarraconensi in posteriori parte allegati Directorij Inquisitorum. Quin & in eius Appendice, cui titulus, *Litteræ Apostolicæ pro Officio Sanctissimæ Inquisitionis*, editâ cum Notis Francisci à Pegna Romæ anno M. D. LXXXVII. pagina 67. habentur tres Bullæ eiusdem Gregorij XI. in quarum prima scribit ad Archiepiscopum Tarraconensem anno 1372. Nonis Iunij, vt libros omnes Lullij colligat, & examinari faciat interventu Theologorum Iurisperitorumque, atque ipsius Inquisitoris Eymerici. Si autem invenerit, eos continere aliquot errores in fide, comburat, & comburi faciat, &c. In secunda scribit Pontifex anno 1373. Kalendis Octobris ad Officiales Episcopi Barcinonensis, vt librum quendam Raymundi Lullij in pergamenis & vulgari lingua Cathalanica scriptum, traditumque in custodiam Francisco Borese Priori Sanctæ Eulaliæ de Campo, ad ipsum Pontificem mittant. In tertia denique anno 1376. octavo Kalendas Februarij idem Pontifex testatur, post longum examen Theologorum plusquam viginti coram Petro Episcopo Hostiensi, ac novum postea in disputatione solemni coram ipso Pontifice, inventos fuisse vltra ducentos (in codice Sabelliano dicuntur quadringenti) articulos erroneos & hæreticales. Ac demum eam ob causam, proscribit penitus libros omnes Raymundi Lullij. Hæc summatim ibidem habentur. Postea vero Ioannes Gerson Cancellarius Parisiensis in Alphabeto 16. ita loquitur: *Sic nuper actum est Parisijs per sacram Theologiæ facultatem aduersus illos, qui doctrinam quandam peregrinam Raymundi Lullij conabantur inducere: quæ, licet in multis sit altissima & verissima, quia tamen in alijs discrepat à modo loquendi Doctorum sacrorum, & à regulis doctrinalis suæ traditionis, & vsitatæ in Scholis; ipsa edicto publico repudiata, prohibitaque est.* Additque Alphabeto 19. littera K. suo ipsius tempore editum fuisse librum quendam adversus doctrinam eiusdem Raymundi.

7 VERVM His non obstantibus, sæculo præcedenti anno 1590. (vt testatur Vazquez vbi suprà capite 3.) Romæ excitata fuit causa Raymundi Lullij apud Illustrissimos Cardinales Inquisitores sub Pontificatu Sixti V. contendentibus multis ex Cataloniæ Principatu Bullam Gregorij XI. contra errores Raymundi fuisse confictam ab Eymerico: adversus quem proferebant sententiam prolatam à Reverendissimo D. Bernardo Episcopo Castelli, Commissario auctoritate Apostolica instituto contra eundem Eymericum: cuius sententiæ transumptum authenticum idem Vazquez se postea in Hispania vidisse testatur; in quo Eymericus damnatur quòd Bullam illam confinxerit. Nimirum, consanguinei Raymundi conquesti sunt coram Alamano Cardinali Sanct. Eusebij, & Legato Sedis Apostolicæ in Regno Aragoniæ, & petierunt vt prædictam Bullam declararet confictam, nullumque propterea atque irritum quidquid Eymericus fecerat contra Raymundum. Legatus vero causam commisit prædicto Bernardo Episcopo Castelli: quin & auctoritate sua fecit vt à Registratoribus Apostolicis Avenione, vbi tunc Romanus Pontifex commorabatur, inter monumenta Gregorij XI. eam Bullam perquirerent. Cumque testimonio ipsorum inventa non fuisset, prædictus Bernardus sententiam tulit contra Eymericum. Addit Vazquez, ea de re extare libellum quendam excusum, in quo etiam excusantur multi articuli, qui Raymundo tribuuntur, & ex eius doctrina damnantur. Addit præterea, tempore Gregorij XIII. quæsitam fuisse diligenter Bullam illam, tùm Romæ, tùm Avenione, nec tamen vnquam inventam fuisse. Addit denique, multa alia scripta in defensionem Raymundi ex Cathalonia Romam allata fuisse, & inter ea libellum quendam manuscriptum, qui singulis articulis ab Eymerico notatis suo ordine respondebat; partim ostendendo, quosdam illorum in nullo Raymundi libro haberi; partim demonstrando, aliquos decerptos fuisse ex doctrina ipsius malè intellecta. Quin & cùm in Concilio Tridentino texeretur Catalogus librorum prohibitorum aiunt, Doctorem Villeta Barcinonensem scripsisse tractatum in defensionem Raymundi, ne scripta eius in illo Catalogo notarentur.

TAN-

8 TANDEM, Ludovicus de Paramo in Regno Siciliæ Inquisitor Tomo secundo, quæstione de combustione librorum, titulo de Raymundi Lullij doctrina, observavit plurima alia circa hanc rem; contendens, scripta Raymundi Lullij non fuisse vnquam prohibita, & prædictum Eymericum à Maiori Inquisitore suo Bernardo de falsitate & subreptione fuisse damnatum: additque, processum ea de re oblatum fuisse Matriti Senatui Supremo Regni Aragoniæ. Quin & affert quasdam doctrinæ Raymundi approbationes, &, inter eas, quasdam facultatis Theologicæ Parisiensis. Quapropter Vazquez ijs omnibus perspectis, solùm concludit, sub iudice litem esse, nec audet damnare doctrinam Lullij scriptis comprehensam, quamvis ipsius rationes refellat veluti inanes, & propositiones censeat duriores.

9 CÆTERVM, Vt monet Ruiz disput. 32. de Trinitate sect. 1. num. 9. durum apparet atque incredibile, Eymericum commentum fuisse Bullam illam Gregorij XI contra Raymundum: credibiliusque videtur, illam verè fuisse à Pontifice expeditam; perijsse verò, aut alicuius officialis incuriâ, aut nimiâ Lulliſtarum diligentiâ, qui Antesignani sui famæ ardentissimè consuluerunt. Cui coniecturæ alias addo. PRIMA desumitur ex bono nomine Eymerici ab eo tempore quo vixit & scripsit. De quo multa legere est in Directorio Inquisitorum cum Commentarijs Francisci Pegna, quod sæpe editum fuit, ex Privilegio Summi Pontificis Gregorij XIII. Vnde & prædictum eius Opus vbique ac semper in pretio & honore fuit, præsertim in omnibus sanctæ Inquisitionis Tribunalibus. SECVNDA: quoniam Eymericus Bullam illam, & duas alias Gregorij XI. circa doctrinam Lullij, publicavit eo tempore, quo vivebat ipse Gregorius. Incredibile autem apparet, Eymericum vivente ipso Pontifice, & non valde procul à Cathalonia commorante apud Avinionem, ausum fuisse Bullam illam confingere, & memoratum in ea tot Magistrorum in Theologia consessum accuratumque examen coram Bernardo Episcopo Castelli, ac nigrum thetam apposuisse ab ijs omnibus doctrinæ Lullij. Id enim comminisci non potuit, nisi homo deploratissimæ conscientiæ, aut planè insanus, qui non vereretur falsitatis notari in re publica omnibus & gravissima. TERTIA: quoniam, vt testatur laudatus Pegna in Vita Eymerici Directorio præfixa, ille, *cùm multa iam ætate esset grauis, cupiens in sanctis & quietis occupationibus, dimisso iudiciorum strepitu, vltimum vitæ diem claudere, cum per quadraginta & quatuor continuos annos officium sacræ sanctæ Inquisitionis contra hostes fidei fortiter exercuisset, reuersus Gerundam, quam charam habuit patriam, in Conuentu Sancti Dominici, postquam super Epistolas Beatæ Pauli ad Galatas & ad Hebræos scripsisset Commentarios, & Epistolam ad Romanos ennarrare cœpisset, ab humanis ereptus est quarto die Ianuarij, anno Dominicæ Natiuitatis milleſimo trecenteſimo nonageſimo tertio: sicut docet vetustum epitaphium eius sepulchro inciſum Gerundæ in eodem Sancti Dominici Conventu, vbi sepultus iacet: in quo plurima eorum, quæ suprà narrauimus, continentur.* Apparet autem prorsus à vero alienum, virum tot annis in tam pio ac sancto munere cum laude versatum, quique adeò laudabili exitu vitæ periodum clauserit, & apud suos gloriosum sepulchrum obtinuerit, tam fœdè & turpiter deliquisse fingendo Bullam Pontificiam in dedecus alienum; aut si id fecit, non curâsse vt ea vbique lacerarentur, præsertim ex libris à se conscriptis. QVARTA coniectura inde capitur, quòd testante eodem Pegna ibidem, Eymericus multos habuerit, dum viveret, adversarios. Vnde & subiungit: *Hæc magna & postrema est viri laus, eum acri odio hæreticos omnes habuisse, cunctasque hæreses detestatum fuisse: res verò ad fidem Christianam & Religionem Catholicam propagandam spectantes, summa religione & pietate coluisse.* Hactenus ille. Quare mirum non est, si Raymundi sequaces opinionem Eymerici, tum superstitis, tum vitâ functi, obscurare & infamiâ afficere tentarent, ideoque illi grauissimum falsitatis crimen imponerent. Vnde & contingere potuit, vt libri & tractatus ab ijs olim scripti, postea apparuerint, & ab aliquibus Lullij defensoribus Romæ coram Cardinalibus, & Matriti in Senatu Aragoniæ, exhibiti fuerint. QVINTA denique: quia inter errores Lullistarum memoratos in Directorio Inquisitorum Eymerici pagina 261. vndecimus ita exprimitur. *Vndecimus error: quòd Dominus Papa Gregorius XI. qui doctrinam Raymundi Lullij in viginti eius voluminibus contentam, vt hæreticalem in ducentis articulis Auinione in Consistorio condemnauit, totamque generaliter vt suspectam vehementer de hæresi cunctis fidelibus interdixit; sacrũ Collegiũ quod consensit; Cardin. Hostien. qui Commissarius in illa causa fuit; Magistri in Theologia vltra viginti,*

qui ad condemnationem prædictam consilium præstiterunt; isti doctrinam istam non intellexerunt, decepti sunt, & turpiter errauerunt. Vbi sequaces Lullij palam fatentur, ipsius doctrinam fuisse à Romano Pontifice damnatam. Quamvis verò tot mihi pro Eymerici bona fide rationes occurrant, non propterea certò aut constanter pronuntiare audeo, Lullij doctrinam fuisse à Gregorio XI. damnatam: sed id definiendum relinquo Sedi Apostolicæ: præsertim cùm multi Lullium, quasi à Deo illuminatum & pijssimum laudent.

10 ID Autem obseruandum est, Bernardum Lutzemburgensem, & Prateolum suprà num. 5. allegatos, fuisse planè deceptos dum dixerunt, libellum de invocatione dæmonum, damnatum à Gregorio XI. fuisse scriptum à Raymundo Lullio. Manifestum enim est, auctorem eius impij libelli non fuisse Raymundum Lullium, sed Raymundum de Tarraga, qui vixit circa tempus ipsius Gregorij XI. & anno M.CCCLXXII. octogesimo circiter annis postquam doctrina Lullij apud plurimos eius sequaces invaluerat. Erat verò alter Raymundus, id est, de Tarraga, non Maioricensis, vt Lullius, sed natione Hebræus, & conversus ad fidem Christi induit habitum religiosum: sed non propterea mores mutauit: vt constat ex vnico volumine Regesti anni primi Gregorij XI. pagina 225. à quo litteræ datæ sunt ad Archiepiscopum Tarraconensem, & Nicolaum Eymericum Inquisitorem in Regno Aragonum, vt inquirerent ac procederent contra illum, veluti quosdam errores hæreticales docentem, ipsumque punirent. Deinde in secundo volumine Regesti, anni secundi, pagina 191. habetur rescriptum aliud eiusdem Gregorij XI. incipiens, *Dudum ad audientiam*: in quo præcipit iam dictis Archiepiscopo & Eymerico, vt omnes libros eiusdem Raymundi de Tarraga sibi faciant exhiberi ac comburi. Quinam verò ij errores sint, idem Eymericus scriptis prodidit in Directorio parte 2. quæstion. 10. numer. 3. De Raymundo autem Lullio, eiusque articulis sermonem ex professo habet ibidem quæst. 9. præcedenti pagina 255. & sequent. vbi eos profert ordine suo, centum numero, quasi omnium præcipuos: cumque alleget nominatim libros omnes Raymundi Lullij, ex quibus ij articuli decerpti sunt, non meminit libri illius de invocatione dæmonum, adscripti Raymundo de Tarraga, quem appellat alibi Neophytum, & ex Hebræo conversum. Patet itaque ex distantia temporis, ex diversitate scriptorum, ex varietate cognominis, aliarumque omnium circumstantiarum, duos fuisse Raymundos prorsus diversos: ideoque Bernardum Lutzemburgensem, & Prateolum, hallucinatos fuisse ex nominis similitudine, vt vnum eundemque Raymundum facerent.

11 QVID QVID Autem sit de condemnatione Raymundi Lullij, omnes ferè Theologi illum refellunt, & rationes quas ipse demonstrationes censuit, despiciunt omnino, veluti deliramenta quædam, aut somnia malè sani capitis. Legenda sunt aliqua eorum apud Ruiz disputat. 3. section. 3. & disput. 19. section. 7. & Vazquez vbi suprà.

12 SECVNDA Aliorum sententia est, mysterium Trinitatis, suppositâ fide de illo, euidenter ratione naturali demonstrari posse. Ita videtur docere Ricardus à Sanct. Victore libro 3. 4. 5. de Trinitate: vbi indicat, rationes quas proponit ad probandum hoc mysterium, esse plusquam probabiles. Supponit quidem, præcedere debere fidem ad intelligentiam manifestam huius mysterij, iuxta illud Isaiæ 7. *Nisi credideritis, non intelligetis.* Quòd diserte monet libro 1. capite 1. & 3. Verùm fide suppositâ existimat, necessarijs rationibus probari eandem veritatem. Ideoque cùm libro 4. proposuisset multiplicem rationem, ait libro 5. capite 2. *Ne fortè alicui hæc ratio probabilis magis, quàm necessaria, videatur.* Et capite 8. inquit: *Manifesta ratione probatur, immo multiplici demonstratione conuincitur, quòd sicut perfectio vnius personæ est causa alterius, ita perfectio geminæ est causa tertiæ in Trinitate personæ.* Ac præterea capite 11. *Vt superius euidenter ostendimus, multiplex ratio personarum pluralitatem conuincit.* Rursus capite 13. sequenti: *Ecce, quod constat luce clarius, tres in tribus proprietatum distinctionibus inuenimus*, &c. Denique cùm cap. 15. tentasset probare vnicam ex tribus personis esse improductam, subdit: *Tam apertè ratio dissoluit, vt diligens lector, quantumvis idiota, inde iam in aliquo dubitare non possit.*

12 EADEM Sententia tribuitur Hugoni Victorino Tomo III. Tractatu Eruditionis Didascalicæ, libro 7. ferè per totum, vbi contendit Trinitatis mysterium ex creaturis probari, præsertim ex anima rationali. Videtur autem ei subscripsisse Henricus Gandavensis Quodlibeto 8. quæstion. 14. vbi ex professo exponit sententiam Hugonis. At revera contradicit: quoniam nullam rationem concludentem admittit, nisi suppositis, tum prin-

principijs fidei, tum etiam propositionibus quibusdam cognitis ratione naturali: vt ex vtrisque pariter eliciantur conclusiones Theologicæ. Quod sanè est longè diversum à sententia Ricardi, & Hugonis, qui semel suppositâ fide asunt, mysterium Trinitatis posse probari demonstratione purè naturali. Theologica autem demonstratio non est purè naturalis: cùm per se includat aliquam saltem præmissam fidei, quæ planè supernaturalis est. Melius itaque allegari potest pro ea sententia Aureolus in 1. dist. 9. parte 1. art. 4. §. 2. vbi ait, demonstrativè probari generationem Verbi, eo quòd Deus verè & reipsa generaverit, si seipsum verè & reipsa intellexit. Atqui Deum verè seipsum intelligere, evidenti demonstratione convincitur. Ergo & generatio Verbi ex mente Aureoli. Itaque opinio hæc solùm differt à præcedenti Raymundi Lullij, quòd supponat fidem in ijs, qui per naturalem demonstrationem dicuntur, cognoscere aut probare posse mysterium Trinitatis.

SECTIO SECVNDA.

Statuitur cum D. Anselmo, impossibilem esse cognitionem demonstrativam mysterij Trinitatis ex puris naturalibus, sine citra revelationem Dei. Probatio ex sacris litteris adiuncta communi interpretatione Patrum. Plures aliæ probationes in alia loca remissæ.

13 COMMVNIS Tamen & certa Theologorum sententia est, mysterium Trinitatis nulla ratione naturali evidenti aut necessaria probari vel explicari posse: sed dumtaxat haberi de illo cognitionem omnino certam per revelationem Dei, & lumen obscurum fidei. Assertionem hanc luculenter tradit Anselmus infrà capite 62. vbi loquens „ de hoc mysterio, inquit: * Videtur mihi hu„ius tam sublimis rei secretum transcende„re omnem intellectus aciem humani & id„circo conatum explicandi qualiter hoc „ sit, continendum puto. * Idem docet capite 63. immediatè sequenti, & libro de Incarnatione Verbi capit. 6. in fine vbi cuilibet difficultatem magnam subeunti in credendo „ Trinitatis mysterio, inquit: * Sufferat „ paulisper aliquid, quod intellectus eius pe„netrare non possit esse in Deo: nec com„paret naturam, quæ super omnia est libe„ra ab omni lege loci & temporis, & com„positionis partium, rebus quæ loco ac tem„pore clauduntur, aut partibus componun„tur: sed credat aliquid in illa esse, quod „ in istis esse nequit: & acquiescat auc„toritati Christi, nec disputet contra il„lam.

14 COLLIGITVR Veritas eadem planè ex varijs Scripturæ testimonijs; præsertim adiuncta explanatione Patrum, quorum aliqua seligere oportet. PRIMVM habetur Matthæi 11. v. 27. illis verbis: *Nemo novit Filium, nisi Pater: neque Patrem quis novit, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.* Cui consonat quod legitur Lucæ 10. v. 22. *Nemo scit quis sit Filius, nisi Pater: & quis Pater, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.* Vbi manifestè traditur necessitas revelationis divinæ ad sciendum, sive cognoscendum, quis sit Pater, & quis Filius: quo ignoto est impossibilis notitia mysterij Trinitatis. Quare eo Evangelij testimonio Patres Concilij Nicæni libro 2. propiùs mulcò ad medium, quàm ad finem, §. *Ne quæras*, pagin. 389. editionis Parisiensis Severini Binij, anni 1636. probant impossibilitatem penetrandi mysterium divinæ generationis. Verba „ sunt. * Ne quæras quomodo, ô Philosophe, „ alioquin, vt iam pluribus dictum est tibi, „ & ab initio testati sumus, studes te præci„pitem agere, perscrutari tentans quæ inscru„tabilia sunt, &c. Ineffabilis & ingenitus est „ Pater: ineffabilis est ex eo ineffabiliter ge„nitus Filius. Taceas ergo de illo: Quomo„do: Et concedas hoc ei qui genuit, & geni„to. Pater enim solus agnoscit Filium qui „ est, & Filius Patrem, & cui voluerit Filius „ revelare, vt ait ipsius Evangelium. Si autem „ non vis cessare illud, Quomodo, sed con„tendis inscrutabilia perscrutari; ridemus „ tuam audaciam, magis autem deflemus „ te, quod non velis fide intelligere, &c. * Quæ eædem ferè interrogationes leguntur apud Basilium in Oratione adversus eos, qui calumniantur, quasi tres Deos statuamus. Præterea ad suadendam impossibilitatem penetrandi arcanum generationis divinæ, atque adeò & mysterij Trinitatis, vtuntur eodem Matthæi testimonio Clemens Romanus Epist. ad Iacobum fratrem Domini columna 10. Eusebius Cæsariensis lib. IV. de Demonstr. Evangel. cap. 3. & libro V. capite 1. Cyrillus Hierosol. Catechesi 6. column. 2. Basilius libro I. contra Eunomium post medium, Epiphanius hæresi 76. circa medium ad capita 7. Aetij, Hilarius libro II. de Trinitate propiùs ad medium, quàm ad principium, Phœbadius libro contra Arianos, qui habetur Tomo IV. Bibliothecæ Magnæ editionis M. DC. LXXVII. propiùs ad medium, quàm ad principium, Ambrosius libro I. de Fide capite quinto, Nazian-

zenus Oratione I. de Filio, Chrysostomus Tomo VI. Oratione I. de Incomprehensibili, verbis illis: *οἶδα ὅτι υἱὸν ἐγέννησε. τὸ δὲ πῶς, ἀγνοῶ*, &c. *Noui quòd Filium genuit: quomodo autem ignoro. Noui quod ex ipso sit Spiritus: quomodo verò sit ex ipso, nescio. Cibis vescor: & quomodo in pituitam, in sanguinem, in humorem, in bilem vertantur, ignoro. Hæc ipsa, quæ quotidie manducantes cernimus, ignoramus: & Dei substantiam curiosè perscrutamur.* Vide plura alia opportuna apud eruditissimum Petavium lib. V. de Trinitate c. 6. quibus plenè admonemur, mysterium Trinitatis, & ipsam Verbi generationem inaccessam prorsus esse, atque indemonstrabilem, etiam suppositâ fide, in quâ ij omnes Patres excellebant; solâque fide credendam, & non curiosè perveſtigandam. Quare Bernardus Serm. de Trinitate aiebat: *Inquirere de Trinitate, peruersa curiositas est: credere & tenere, sicut sancta Ecclesia tenet, fides & securitas est: videre autem eam, sicuti est, perfecta & summa felicitas est.*

15 SECVNDVM Testimonium habetur Ioannis 1. v. 18. *Deum nemo vidit vnquam. Vnigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarrauit.* TERTIVM Mathæi 16. v. 17. *Caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus qui in cœlis est.* Quæ omnia, ad litteram, & iuxta Patrum expositionem, significant distinctionem personarum divinarum, & vnitatem in substantia, esse prorsus inaccessam lumini ac rationi naturali, solumque per Dei revelationem, seu lumine fidei, cognosci posse. Idèo aiebat Cyprianus lib. de Cardinalibus Operibus Christi in Prologo circa medium: *Ad hanc rerum adeò profundarum indaginem, nisi incarnati Verbi magisterium accessisset, humana defecissent ingenia: & nescio si & aliqui auderent ad hæc tentanda conatus assurgere.* Ideoque Cyrillus Alexandrinus Tomo V. parte I. Dialogo de Trinitate, differens de eodem mysterio invehitur contra illos, *qui ea, quæ supra mentis captum sunt, miserarum ratiuncularum inuentis temerè ac stultè examinare contendunt.* Dionysius quoque cap. 1. de Divin. nomin. initio allegatus à D. Thom. 1. par. quæst. 39. art. 2. aiebat: *παθόλῳ τοιγαροῦν οὐ τολμητέον εἰπεῖν*, &c. *nemini committendum esse vt dicat, ac vel cogitatione quidem tractet aliquid de supersubstantiali & arcana Deitate, præter illa, quæ diuinitus nobis è sacris Scripturis reuelata sunt.* Id autem maximè locum habet in mysterio Trinitatis, quod inter omnia divina summè arcanum est: ideoque omni homini absque Dei revelatione impervium. Quod ex professo ostendit Augustinus lib. de Trinitate primo cap. 1. dicens: *Non contendo explicare, quàm rectè intelligatur Trinitas, sed quàm rectè credatur.* Et lib. de Spiritu & Anima cap. 22. inquit: *Ex his quæ cognoscuntur à nobis, quædam sunt infra rationem, vt ea quæ sensu percipimus: quædam autem secundùm rationem, vt ea quæ ratione percipimus: quædam denique suprà rationem, quæ nec sensus docet, nec ratio persuadet, sed aut diuina reuelatione comprehenduntur, aut diuinarum Scripturarum auctoritate credunt: vt, Deum in vna substantia esse personaliter Trinum.* Vide Cyrillum Dialogo 2. de Trinitate. Porrò ea testimonia Scripturæ non ab hominibus modò, sed etiam ab Angelis excludunt evidentem cognitionem naturalem mysterij Trinitatis, & generationis Verbi, cùm asserant id Deo, veluti proprium. Ideoque aiebat Irenæus lib. secundo cap. 48. id mysterium esse adeò ignotum, vt illud non sciant, * „ neque Angeli, neque Archangeli, neque „ Principatus, neque Potestates: nisi solus, qui „ generauit, Pater, & qui natus est Filius. Inen„ narrabilis itaque generatio eius cùm sit, „ quicumque nituntur generationes & prola„ tiones ennarrare, non sunt compotes sui, ea „ quæ inennarrabilia sunt ennarrare promit„ tentes. * Similiter Nazianzenus loquens de generatione Verbi Orat. 35. quæ est 3. de Theo„ logia, ait: * Quomodo genitus sit, ne ipsis „ quidem Angelis, nedum tibi intelligere con„ cesserim. Vis declarem quomodo? vt scit Pa„ ter, qui progenuit, & Filius, qui progenitus est. Hilarius quoque lib. 2. de Trinitate inquit: „ Ego nescio, non requiro, & consolabor me „ tamen. Archangeli nesciunt, Angeli non au„ dierunt, sæcula non cenêt, Prophetæ non sen„ sit, Apostolus non interrogavit, Filius ipse „ non edidit. * Denique Cyrillus Alexandrin. lib. 2. Dialogorum de Trinit. longè post me„ dium vniversè, ait: * Divinæ generationis „ modus omni mente superior existimatur. * Vide tamen infrà Disp. LVI. n. 15. & 16.

16 DENIQVE Suaderi potest ijs testimonijs Scripturæ, & Patrum, quibus ostensum fuit 1 omo præced. Disp. VIII. sect. 1. impossibilem esse naturæ creatæ per proprias vires cognitionem evidentem mysteriorum fidei, seu obiectorum intrinsecè supernaturalium, adhuc abstractivam. quod postremum ex instituto probavimus ibidem Disp. IX. Similiter rationes vtroque eo loco à nobis propositæ, vrgent potissimùm ne mysterium Trinitatis, quod est supremum omnium, & summè arcanum, viribus naturæ demonstretur.

(2)

SE-

SECTIO TERTIA.

Ratio D.Thomæ in idem probandum, conſentanea doctrinæ S. Anſelmi, expenditur multipliciter. Illationes obſeruatu dignæ.

17 RATIO Aſſerti præcipua, & conformis Anſelmo infrà cap.62.proponitur à D.Tho. 1.p.q.32.art.1. ſuppoſito priùs, omnem cognitionem Dei ac rerum divinarum, quam habere poſſumus in viâ,ſolùm poſſe hauriri ex effectis ipſius. Neque enim Dei exiſtentiam poſſumus à priori probare,vt evidens eſt, & in ſuperiori Tomo oſtenſum Diſp.XII.neque illum videmus vt in ſe eſt, ſive per propriam ſpeciem. Quare ſupereſt,vt ſiqua Dei cognitio evidens abſtractiva & neceſſaria de Deo habenda ſit, illa à poſteriori ſolùm,& ex effectis habeatur.Hoc ſuppoſito, ratio D.Thomæ in id probandum, poteſt ſub hac differendi formula proponi.Omnis cognitio demonſtrativa cuiuslibet principij ex effectibus, debet oriri ex penetratione connexionis illorum cum eodem principio, ſive cauſa.Sic effectus procedens ab artifice,v.g.domus,poteſt manifeſtare artem à qua per ſe procedit, & cum qua neceſſariam connexionem habet:non tamen poteſt manuducere intellectum in cognitionem evidentem artificis quoad aliqua accidentia inconnexa: vt quòd ſit albus vel rubeus,procerus ſtaturâ aut puſillus: quoniam ea nullam per ſe cum effectu connexionem habent,quamvis reipſa & comitanter extiterint in artifice dum domum conſtrueret. Atqui nullus effectus creatus, quatenus talis, connectitur per ſe cum Deo vt trino in perſonis,ſed tantùm vt vno. Ergo ex nullius creati effectûs,quatenus talis,penetratione,poteſt intellectus cognoſcere demonſtrativè Deum, vt trinum in perſonis. Aſſumptio,ſive minor propoſitio, in qua ſola poteſt eſſe diſſidium, probatur:Quoniam omnes creaturæ, quatenus effectus Dei, procedunt ab ipſo ſecundùm omnipotentiam,& artem, quæ duæ cõmunes ſunt tribus perſonis, & pertinent ad Deum vnum: non autem procedunt ab illo ſecundùm proprietates relativas, quibus perſonæ invicem diſtinguuntur & referuntur. Nullus ergo effectus creatus connectitur per ſe cum Deo, vt trino in perſonis. Quæ ratio æquè locum habet in quolibet ſupernaturali effectu, quatenus tali.nam & quilibet eiuſmodi procedit à Deo ſolùm vt dirigente per intellectum,& exequẽte per omnipotentiam. quod non ſpectat ad Deũ vt trinum, ſed prout vnum. Ideoque Concilium Lateranenſe, prout habetur in capite Firmiter de ſumma Trinitate & Fide Catholica, declarat,vnum ſolum eſſe verum Deum,qui ſit *vnum vniuerſorum principium*: quoniam,nimirum,ſcientia & potentia,per quam molitur & operatur quælibet effecta,ſive naturalia, ſive ſupernaturalia,eſt vnica in tribus perſonis.

18 HÆC Ipſa ferè ratio multò antè indicata fuerat à priſcis Patribus:ac primùm quidem à Dionyſio cap.7. de Divin. nomin, multò propiùs ad medium, quàm ad finem, „ dicente:* Verè fortaſis dicetur, Dei nos ha- „ bere notitiam,nõ ex ipſius naturæ (eſt enim „ incognita, omnemque rationem & mentem „ ſuperat)ſed ex rerum omnium deſcriptione, „ vt quæ ab eo prolata ſit in lucem, & imagi- „ nes quaſdam ſimilitudineſque divinorum „ eius exemplarium in ſe cõtineat ad id,quod „ omnia ſuperat,via & ordine pro virili par- „ te, omnium detractione & præſtantia,om- „ niumque cauſa aſcendimus.* Itaque ex mẽte Dionyſij non poſſumus in Dei notitiam immediatam venire,niſi ex ipſius effectis,quatenus imaginem quandam, vel ſimilitudinem referunt eius ſummæ cauſæ:quam quidem non exhibet creatura aliqua relatè ad Deum trinum; ſed vnum.Nazianzenus quoque Orat.36. quæ eſt quarta de Theologia, explanaturus myſterium Trinitatis,viam parat præmittendo eandem doctrinam. Ait enim circa medium eiuſ- „ dem Orationis: * Verum ipſum ex ijs,quæ „ circa ipſum ſunt,adumbrantes,obſcurè quã- „ dam & imbecillam,atque aliam ex alio ſpe- „ ciem colligimus. Ac præſtantiſsimus hiẽ „ apud nos Theologus cenſetur, non qui to- „ tum,quod Deus ſit, invenerit: ſed qui am- „ pliorem ipſius ſpeciem conceperit,ampliuſ- „ que veritatis ſimulachrum, vel adumbratio- „ nem,vel quocumque tandem alio vocabulo „ vti quis malit, in ſeipſo collegerit.* Nimirum,eo dumtaxat modo cognoſci poteſt à nobis Deus,etiam ſecundùm ea,quæ ad ipſius vnitatem ſpectant, & longè minùs arcana ſunt. Quarè longè magis impares ſumus ad eũ cognoſcendum,prout eſt trinus in perſonis: cùm nulla ſit res creata, quæ nobis eius ſimulachrũ vel ſimilitudinem referat, ſecundùm Trinitatem perſonarum.

19 ILLVSTRATVR Ratio eadem ampliùs ex Dionyſio vbi ſuprà, & alibi ſæpe docente, nos tripliciter venire in cognitionem Dei.Primo modo,*per detractionem*, ſeu ablationem imperfectionum,quas in creaturis cernimus. Hoc ſenſu Deum cenſemus infinitum, incomprehenſum,immortalem, &c. Secundo per ſupereminentiam perfectionum, ſeu conditionum perfectarum:de quo ille diſſerit libro allegato cap.13. Tertio modo ipſum cognoſcimus, veluti cauſam ſummam, ex effectibus. Nullo autem ex his modis poſſumus habere cog-

cognitionem evidentem abstractivam mysterij Trinitatis. Non primo modo: quia permisso aut concesso, fore imperfectionem in Deo non esse trinum, adhuc tamen naturalis ratio non potest certò deprehendere, eam fore imperfectionem. Non secundo: Quòd enim Deus supereminenter contineat perfectiones, quæ sunt in creaturis, solùm infert, perfectiones vitæ, sapientiæ, iustitiæ, &c. quæ verè sunt in nobis, esse modo supereminenti in Deo: non autem triplicem personam distinctam vnicâ naturâ constantem, quod neque imperfectè in nobis est. Non denique tertio modo: quia nullus effectus creatus habet connexionem necessariam cum Trinitate personarum, ideoque nequit ma nuducere in evidentem ipsius cognitionem; vt probat ratio D. Thomæ suprà proposita.

20 CONFIRMAT S. Doctor eandem doctrinam Q. 10. de Veritate art. 13. corpore: Quia illa tantùm actio potest ab agente progredi, ad quam se possunt extendere illius instrumenta: vt patet exemplo in arte agriculturæ, quæ nequit se porrigere ad ædificandum, quoniam eius instrumenta non sunt proportionata ad tale munus. Prima autem principia (vt inquit Commentator 3. de Anima) sunt in nobis veluti instrumenta intellectûs agentis, cuius lumine viget in nobis naturalis ratio. Ergo lumen rationis naturalis non potest extendi ad cognitionem eius obiecti, quod est extra aut supra metas principiorum naturalium. Huiusmodi autem est mysterium Trinitatis. Quod suadetur considerando principia illa, *Quæ sunt eadem vni tertio*, &c. ac præterea, *Extremitas quæ prædicatur de medio bene distributo, prædicatur etiam de alia extremitate*. Etenim, quantum est ex vi illorum, existimaret ratio naturalis impossibilem esse identitatem trium personarum cum vno tertio, & distinctionem realem inter se, nisi corrigeretur per fidem, quæ monet, Deum esse supra omnem naturalem rationem, eiusque testimonio potiùs assentiendum esse, quàm quibuslibet principijs, sive effatis Philosophorum, qui solas res creatas, sive ad naturæ ordinem spectantes agnoverunt. Ergo naturalis ratio ex ijs principijs non potest extendi ad cognoscendum mysterium Trinitatis. Deinde omnia alia principia, præter prima, collecta sunt per inductionem, habentque proinde originem à notitia experimentali sensuum: vt tradit Aristoteles lib. 2. Posterior. comm. vlt. Patet verò, naturale rationis acumen nō posse ex notitia aliqua per sensus habita manuduci in cognitionem vnius naturæ veram identitatem habentis cum triplici personarum reipsa distinctarum: cùm nullum exemplum, nulla similitudo idonea tanti mysterij percipiatur sensu aliquo. Nullo igitur modo naturalis ratio in evidentem Trinitatis cognitionem venire potest.

21 DICES I. Quòd tres personæ non concurrant ad effecta creata, nisi per modum vnius principij, nullatenus obstat, vt per illa evidenter cognoscantur. Nam etiam Pater & Filius concurrunt per modum vnius principij ad producendum Spiritum sanctum. Et tamen qui cognosceret evidenter virtutem productricem Spiritûs sancti, pariter cognosceret Patrem & Filium.

22 SED Contrà. Virtus enim productiva Spiritûs sancti non est absoluta & communis, sed notionalis & propria duorum, ac per se cum ijs connexa. Procedit enim Spiritus sanctus per se à Patre & Filio, quatenus se invicem diligentibus perfecto amore amicitiæ, qui necessariò exigit pluralitatem personarum amantium. Vnde repugnat evidens aut certa cognitio virtutis spirandi tertiam in Trinitate personam, sine cognitione evidenti aut certa primæ & secundæ personæ. Creaturæ autem omnes procedunt à Deo secundùm artem & omnipotentiam, quæ est absoluta & communis tribus personis. Vnde solùm manuducunt in evidentem cognitionem artis & omnipotentiæ divinæ, non autem trium personarum. Nullus quippe effectus, quatenus talis, potest ducere, nisi in cognitionem causæ, quatenus per se exercentis causalitatem in illum.

23 INSTABIS. Etiam Verbum & Spiritus sanctus, sicut Pater, sunt personæ per se requisitæ ad productionem creaturarū. Quod non solùm docent multi ex Theologis, sed etiam ex Interpretibus Scripturæ ad illud Psalmi 32. v. 6. *Verbo Domini cœli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum*. Ergo quemadmodum virtus, qua Deus producit creaturas, evidenter abstractivè innotescit per earum cognitionem: ita etiam persona Verbi, & Spiritûs sancti concurrentium cum Patre.

24 SED Contrà. Dato enim quod persona Verbi & Spiritus sancti per se exigantur, perfectate (vt ita loquamur) causæ, ad productionem creaturarum, de quo suo loco differeretur; non tamen perfectate effectuum, saltem prout à nobis cognoscibilium. Nulla quippe ratio in ijs apparet, quæ intellectum manuducat in cognitionem Verbi & Spiritus sancti, prout sunt personæ invicem distinctæ: sed solùm sapientiæ & volitionis divinæ, à quibus omnes creaturæ per se & necessariò pendent. Evidens enim est, nihil fieri à Deo, nisi sciente ac volente. An verò intra Deum sit scientia & volitio notionales, seu habentes vim producendi personam à Patre distinctam, est res summè arcana, & supra omnem naturalem rationem.

DI-

25 DICES II. Iuxta opinionem eorum, qui negant in Deo communem & absolutam subsistentiam, solumque admittunt tres relativas, & aiunt, Deitatem secundùm rationem absolutam, vt principium *quo* dumtaxat, non *quod* se habere; necesse est vt creaturæ exigant per se procedere, non solùm à natura divina, sed etiam à tribus personis. Quippe exigunt per se procedere non solùm à principio *quo* creante, sed etiam à principio *quod*: cùm ab vtroque per se dependeant. Ergo ex perfecta cognitione creaturarum poterit evidens notitia trium personarum haberi: sicut ex perfecta cognitione cuiusliber effectûs haberi potest evidens notitia causæ.

26 SED Contrà. Adhuc suppositâ aut permissâ ea opinione, certum exploratumque esse debet, in divinis dari veras & reales operationes, sive actus habētes sufficiens principium *quod* independenter à tribus personis. Verè enim dicitur designando peculiarem personam: *Hic Deus intelligit & amat: Pater generat Pater & Filius spirant*. Quæ duo postrema non conveniunt tribus personis, quamvis in ea opinione natura seorsim à personis non sit principium *quod*. Præterea, adhuc illâ suppositâ, eius auctores negare nequeūt, vnamquamque ex personis divinis habere tantam, immo eandem virtutem ad creandum, ac tres simul. Quare quælibet illarum constituit principium *quod* sufficiens ad creandum per se loquendo: quamvis comitanter & in re tres personæ constituant vnicum principium adæquatum creationis. Vnde ad obiectionem dico, permissa aut suppositâ ea opinione necessarium esse, vt creaturæ exigant procedere, non solùm à natura divina, sed etiam à Deo, vt principio *quod* operante, quatenus per se exacto ad creationem illarum, & non ampliùs. Cùm verò ad id muneris solùm exigatur per se quòd suppositum divinum operetur, sive illud in re sit vnicum, sive triplex; consequens est vt creaturę non manifestent nisi suppositum divinū operans, & abstrahendo ab eo an sit vnicum, vel triplex. Sic quamvis aliquis effectus manifesteț originem suam à Petro, v.g. quatenus videnţe, aut audiente, non propterea manifestat se processisse ab illo vidente duobus oculis, aut duabus auribus audiente potiùs quàm vnâ tantùm: cùm ad præstandum talem effectum per se sufficiat vnico oculo & aure videre & audire, quamvis de facto & in re vsus ad id fuerit duplici oculo, vel aure.

27 INFERTVR I. Idem omnino dicendum esse, quamvis cognitio effectuum à Deo procedentium, quatenus talium, sit comprehensiva illorum, vt in Angelo. Nam effectus, adhuc vt comprehensus, nequit manifestare causam, nisi quatenus ab ipso exactam, & per se cum eo connexam. Probatum est autem, Trinitatem personarum non esse causam ab aliquo effectu creato exactam, aut per se cum eo connexam: quoniam hoc solùm spectat ad artem & omnipotentiam divinam pro priori ad relationes constitutivas personarum, seu independenter ab eo vt Deus existat in vnica persona, aut in pluribus. Ergo neque ex comprehensione effectuum à Deo procedentium, quatenus talium, haberi potest naturaliter evidens cognitio mysterij Trinitatis. DEINDE. Effectus, etiam vt comprehensus, non manifestat evidenter rationi naturali causam illam, quâ non existente, aut per impossibile ablatâ, adhuc ille intelligeretur existens. Atqui non existente Trinitate personarum, sive per impossibile ablatâ, adhuc quilibet effectus, vt talis, intelligeretur existens. Ergo etiam vt comprehensus non manifestat evidenter rationi naturali Trinitatē personarum. Vnde patet quàm meritò Patres allegati suprà num. 15. docuerint, etiam Angelis id mysterium arcanum & prorsus reconditum esse.

28 INFERTVR II. Etiam suppositâ fide veram esse doctrinam traditam. Nam revelatio, seu doctrina fidei, non præstat creaturis efficienter causalis dependentiam à Deo, sed illam supponit, tanquam obiectum revelabile. Si ergo creaturæ pro priori ad fidem, sive revelationem, non exigunt per se Trinitatem personarum, nec cum ea connectuntur, non potest ex illis haberi evidens Trinitatis notitia. Quippe ex effectibus haberi nequit evidens causæ cognitio, nisi propter necessariam & evidentem eorum connexionem cum causa. DEINDE. Suppositâ fide, seu revelatione mysterij Trinitatis, aut intellectus procedit ad probandam eius existentiam ex principijs revelatis, & lumine supernaturali notis; aut ex solis ijs principijs, quæ viribus naturæ cognoscuntur. Si primum dicatur; demonstratio eiusmodi non est naturalis, sive elicita solis naturæ viribus, de quâ solâ procedit quæstio. Itaque solùm erit demonstratio Theologica per se procedens ex principio aliquo supernaturali: de qua non disputamus. Si autem alteratur primum; est planè impossibile, vt demonstratio aliqua fiat: quoniam omnia principia, quæ possunt ab intellectu creato cognosci solis naturæ viribus, tam post revelationem ipsorum, quàm ante illam, carent connexione cum Deo vt trino. Neque enim revelatio mutat illorum naturam, sed relinquit qualem invenit. Quemadmodum ergo ob defectum connexionis cū Trinitate nequeunt naturalia principia ante revelationem perducere intellectum creatum in evidentem eius notitiam, ita etiam nec suppositâ revelatione.

IN-

29 INFERTVR III. Eandem omnino rationem esse de mysterio Trinitatis quoad possibilitatem, & quoad sui existentiâ. Si enim possit demõstrari Trinitas vt possibilis, etiam demonstraretur vt existens: quoniam lumine naturæ demonstratur, Deum esse actum purũ: atque adeò non esse in potentia vt habeat perfectionem aut entitatem aliquam: sed necessariò esse & habere quidquid est & habet quoad intrinseca. Quare trium est illud Aristotelis effatum: *In æternis & diuinis idem est esse & posse.* Cùm igitur nulla demonstratione naturæ viribus elicita probari possit existentia Trinitatis, sic etiam nec possibilitas.

SECTIO QVARTA.

Quibus argumentis niti possit opinio asserentium, posse per vires nudas rationis naturalis demonstrari mysterium Trinitatis, & eorum solutio.

30 ARGVMENTA Raymundi Lullij pro sua illa existimatione, adeò exilia aut levia sunt, vt mirer, duos præstantes Theologos, Vasquium vbi suprà, & Ruizium disp. 3. sect. 3. per totam, ac postea disp. 19. sect. 7. illa sibi obiecisse & extricasse, quæ potiùs despectu, quàm solutione digna erant. Quare ad alias obiectiones accedamus, quæ aliquam veritatis speciem præseferunt.

31 *OPPONES I.* Testimonium Apostoli ad Romanos 1. v. 20. dicentis: *Inuisibilia enim ipsius (Dei) à creatura huius mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus, & Diuinitas: ita vt sint inexcusabiles.* Vbi Glossa vult sermonem esse de tribus personis diuinis: quasi *ea inuisibilia Dei*, referatur ad Patrem: *sempiterna virtus*, ad Filium: & denique *diuinitas* ad Spiritum sanctum. Indidem verò videtur colligi, ex effectis ipsis Dei, intelligi Trinitatem inuisibilem, idque adeò clarè, vt quicumque non colligunt exinde Trinitatem, sint inexcusabiles: veluti ignorantes id, quod possent ac deberẽt cognoscere, siue scire.

32 *CONFIRMATVR.* Athanasius enim eam interpretationem longè antea videtur tradidisse. Etenim in Disputatione contra Arium habita in Concilio Nicæno col. 5. docet, Philosophos Ethnicos fuisse inexcusabiles, quoniam non cognouerunt Verbum Dei increatum, cùm possent & deberent illud colligere ex effectis Dei, quæ in hoc mundo cernuntur, iuxta Pauli testimoniũ. Verba Athanasij sunt: *Adsit nobis ille celeberrimus Paulus, & veritati testimonium perhibebit. Inuisibilia enim eius, inquit, ex creatione mundi, operibusque, intellecta perspiciuntur, & æterna eius potestas, & deitas: quo fit, vt illi sint inexcusabiles, quòd vbi cognouissent Deum, non vt Deum honorauerunt, & gratias egerunt.* Cui argumento cùm respondisset Arius, Apostolum ibidem solùm loqui de Deo Patre; subiunxit Athanasius: *Nonne beatus Paulus accusat eos, qui in corpore, apparente Deo, Dei Filio, non agnouerunt æternam eius Deitatem, omnia gubernantem? Ex magnitudine enim & pulchritudine rerum conditarum congruenter oportet artificem æstimari, & gratias illi haberi. Certum autem est, omnia creata per Verbum suam naturam accepisse, & sine eo factũ esse nihil.* Insuper Orat. 2. contra Arianos multò propiùs ad principium, quàm ad medium, eodem argumento eos lacessit, dicens: *Iure Paulus incusat Græcos, quòd congruentiam inter se partium, ordinemque rerum naturæ contemplantes, nihil cogitauerint de naturæ Ratione, siue Verbo. Res enim conditæ Conditorem ostendunt, vt per eum verum Deum intelligant. Additumque est ab eodem Paulo: Æterna quoque eius potentia, & Diuinitas, vt Filium significaret.* Idem ferè habet Orat. 3. aduersus eosdem Arianos, & insuper Oratione contra idola post medium. Quin & Presbyteri Alexandrini in Epistola ad Alexandrum (quæ habetur inter Opera Athanasij de Synodis Arimini & Seleuciæ) propterea, inter alia, accusant Asterium Arianum, quòd negaret, legitimam esse illationem Athanasij ex verbis illis Apostoli. Poterant igitur Gentiles Philosophi, possumus & nos ex rebus aspectabilibus huius mundi, atque adeò rationis naturalis lumine, colligere existentiam Verbi diuini, & Vnigeniti à Patre, in quo sanè iam percipitur aliquid propriè spectans ad mysterium Trinitatis.

33 *RESP.* Imprimis, testimonium illud Apostoli communiter à Patribus & Interpretibus alijs nõ accipi de cognitione Trinitatis, sed vnius Dei, quem Philosophi, immo & omnes homines ratione vtentes, ex rerum visibilium pulchritudine cognoscere & adorare debuerunt: vt propterea nullam excusationem obtendere possint, nec allegare ignorationem aliquam inuincibilem, quæ esse nequit circa veritatem adeò manifestam. Quod ex professo, & iuxta doctrinam Patrum communem, variisque Scripturæ testimonijs cohærẽtem, probauimus Tomo I. Disp. V. præsertim sect. I. per totam. Quod autem Glossa ait locum illum Pauli accipi nominatim de personis Trinitatis, intelligunt antiquiores Scholastici solummodo secundùm appropriata per-

so-

ſonis: quæ nihil notionale exprimunt, ſed dũtaxat perfectiones Dei abſolutas & eſſentiales. Vnde & ſubdunt, à Philoſophis non potuiſſe cognoſci Trinitatem ſola ratione naturali: ſed ſiquam habuerunt, illam fuiſſe hauſtam è divinis litteris, vel traditione à fidelibus accepta, vel per ſpecialem illuſtrationem Dei. Ita D. Thom. 1. p. q. 32. art. 1. corpore, & ad 1. & 2. & de Potentia q. 9. art. 5. & de Veritate q. 10 art. 13. poſt Magiſtrum in 1. diſt. 3. cap. *Nunc reſtat*, in fine: quem ſequuntur eo loco multi ex Scholaſticis, præſertim Scotus, Durandus, Argentina, Matſilius, & Carthuſianus.

34 *AD* Confirmationem fateor, Athanaſium in ea ſententia fuiſſe, quòd Philoſophi illi, de quibus Paulus loquitur, potuerint ac debuerint cognoſcere æternum Patrem, & ipſius Verbum, ex contemplatione rerum creatarum. Cæterum in ipſa doctrina & collectione Athanaſij, præſertim lacceſſentis Arianos, ſub intelligitur, veluti tacitè contentum, ſupernaturale auxilium gratiæ excitantis, quod etiam Gentilibus offert Deus ſuis temporibus, vt myſteria ſupernaturalia cognoſcant. quo ſi bene vtantur, addit ijs vlteriora auxilia, donec tandem ad iuſtificationem & ſalutem perveniant. Vnde nunquam probatur, Philoſophos ex mente Athanaſij, aut aliorum ex Patribus differentibus contra Arianos, potuiſſe cognitione purè naturali devenire ad notitiam æterni Patris ac Verbi. Quod autem eiuſmodi cognitio ſit proprius effectus gratiæ, ſive illuſtrationis divinæ, patet ex ipſo Athanaſio Orat. 1 contra Arianos prope initium aiente: *Gratiæ eius in nos collatæ, magnæ abſquibio ſunt, & ſupra hominẽ, & quod tranſcendit ſua excellentia omnia chariſmata Patris, illa ipſiuſmet Verbi cognitio & donatio Sancti ſpiritus.* Vbi cum fateatur cognitionem Verbi eſſe donum præſtantiſsimum, & maximè ſuprà hominem, planè illam recenſet inter beneficia Dei ſupernaturalia. Deinde, idem Athanaſius alijs locis initium fidei tribuit ſupernaturali gratiæ auxilio, dum ipſi adſcribit initium iuſtificationis. Patet verò, inter ea omnia, quibus initiamur ad fidem, plurimùm momenti afferre notitiam Patris & Verbi. Hæc igitur ex mente Athanaſij à Philoſophis Gentilibus, quos Paulus reprehendit, ſine ſupernaturali auxilio haberi nõ potuit. Nunquam ergo probatur, potuiſſe illos ſolis naturæ viribus pervenire ad notitiã Trinitatis, nec reipſa, nec ex mente Athanaſij, ex pura creaturarum contemplatione.

35 *OPPONES II.* Lumine naturæ conſtat, Deum eſſe ſummum & infinitum bonum: idque palam demonſtravit Anſelmus ſuprà cap. 1. De ratione autem boni eſt, vt ſit diffuſivum, ſeu communicativum ſui: ac proinde de ratione ſummi & infiniti boni eſt vt ſit ſummè & infinitè diffuſivum, ſeu communicativum ſui. Ergo etiam lumine naturæ conſtat, Deum eſſe ſummè atque infinitè communicativum ſui. Sola autem communicatio ad intra, qualis invenitur in Trinitate, eſt ſumma & infinita: omniſque alia erga creaturas eſt prorſus finita. Ergo lumine naturæ conſtat, ſeu demonſtrari poteſt, illa communicatio ad intra, quæ propriè invenitur in Trinitate. Quòd ſi verò dicas, ſolùm demonſtrari poſſe bonitatem infinitè communicativam ſui in actu primo; cõtrà eſt: quoniam, vt nos ipſi ſuprà *n.* 29. arguebamus, in æternis & neceſſarijs idem eſt eſſe & poſſe. Quare cùm neceſſariò Deus ſit ſummè communicativus ſui ad intra, perinde eſt poſſe communicari infinitè, ac de facto cõmunicari. Deinde vbi potentia ad aliquem actum eſt demonſtrabilis, demonſtrari etiam poteſt actus ipſe, ſaltem vt poſsibilis. Omne autem quod eſt poſsibile ſpectans ad perfectionem entitatemve intrinſecam Dei, pariter eſt ipſi neceſſariũ, cùm ſit actus purus, & ſummè immutabilis. Ergo actus infinitæ communicationis Dei ad intra demonſtrabilis eſt.

36 *RESP.* Eodem lumine naturę, quo conſtat, Deum eſſe infinitum bonum, demonſtrari communicabilitatem eius infinitã; non quidem quoad entitatem, ſive per productionem alicuius termini ſibi conſubſtantialis; ſed quoad modum dumtaxat, qualiter fit per creationem (vt dictum fuit ſuprà in Commentarijs ad cap. 7. & Diſp. XVI.) & infinitis etiam modis communicationum, penes genera aut ſpecies ſyncathegorematicè infinitas. Nec potentia Dei habens vim communicandi ipſum infinitè quoad entitatem, ſive conſubſtantialiter, adhuc in actu primo conſiderata, innoteſcit ſola naturali ratione: quin potiùs ſi hac ſola duceremur, appareret prorſus impoſsibile quòd in Deo ſit potentia generandi terminum ab ipſa indiſtinctum, vel conſubſtantialẽ principio generanti. Vnde nec actus eiuſdem potentiæ innoteſcit, niſi per fidem. Nec eſt par ratio de bonis finitis, quæ poſſunt ſe communicare, non ſolùm quoad modum, ſed etiam quoad entitatem, producendo aliquid ſibi ſimile intra eandem ſpeciem. Hoc enim innoteſcit nobis, quoniam principia naturalia in id manuducunt, vt quodlibet agens agat ſibi ſimile, & in illud derivet ſuam ſpeciem, per diviſionem naturæ in plura individua. Nullum autem principium naturale manuducit nos in cognitionem illius ſummæ & divinæ communicationis quoad entitatem, in qua eadem numerò eſt natura producentis & producti, in diſtinctorum à tertio, & diſtinctorum inter ſe. Quin potiùs ſi principijs naturalibus inſiſtendum

dum esset, alia omnia existimaremus. Ergo infinita illa communicatio ad intra quoad entitatem, ex nullo principio naturali innotescit. Quare nec generatio Verbi, nec processio Spiritus sancti, cognosci potest naturali ratione, sed sola fide, quæ principia naturalia in speciē contraria opportunè exponit aut moderatur, in obsequium testimonij divini.

37 *OPPONES III.* Eadem est ratio vt possit ex effectis demonstrari Deus vt vnus, ac vt trinus. Ergo sicuti sub priori consideratione demonstratur viribus naturæ, ita etiā sub posteriori demonstrari potest. Assumptio suadetur tripliciter. *Primò*: quia Deus vt vnus non minùs sublimis, & supra totam naturam creatam est, quàm vt trinus, quoad suam entitatem: atque adeò etiam quoad suam cognoscibilitatem, quæ in illa fundatur. Ergo par ratio est vt naturali rationis lumine demonstretur sub vtraque consideratione, ac sub neutra. *Secundò.* Effectus omnes creati dependent à Deo, in seipso, sive prout verè est; ac proinde connexionem cum eo habent, prout reipsa existente. Atqui Deus reipsa trinus, & nō solùm vnus est. Ergo omnes effectus creati æquè connexionem habent cum Deo trino, ac vno. Vnde & consequens est, vt pariter manuducant in evidentem cognitionem illius sub vtraque consideratione. *Tertio.* Non solùm vnitas Dei, sed etiam Trinitas, est rationi naturali conformis. Creditur enim, videtur, & amatur per actus fidei, visionis, & charitatis, conformes rationi naturali. Ergo tam Trinitas, quàm vnitas Dei, est demonstrabilis ratione naturali.

38 *RESP.* Negando antecedens. *AD I.* Deus vt vnus in se & quoad entitatem est quidem aliquid supernaturale, non minùs quàm vt trinus: atque adeò vt in seipso est, seu quidditativè, attingi nequit vtravis consideratione per solas naturæ vires. Cæterum Deus vt vnus, quatenus cognoscibilis ex effectis, & à posteriori, nullam supernaturalitatem exprimit, sed potiùs formalem connexionem effectuum naturalium cum illo. Vt trinus autem non modò in seipso est ens supernaturale, sed etiam exprimit excessum supra omnia principia naturalia, & nullam connexionem effectuū naturalium cum ipso permittit. Potest itaque à posteriori demonstrari prout vnus est; non autem quatenus trinus. *AD II.* Effectus omnes naturales dependent à Deo prout est in seipso, non omnino absolutè, sive ad intra, sed quatenus exprimit munus principij & causæ rerum aliarum, quæ intra naturæ metas continentur. Vnde naturalia effecta solùm habent connexionem cum illo sub hac posteriori consideratione, & possunt in eius cognitionem manuducere. Nullam autem connexionem exprimit Deus, vt trinus, cum eisdem effectis; ideoque ex eorum contemplatione nequit cognosci. *AD III.* Tam vnitas Dei, quàm Trinitas, est conformis rationi naturali; sed aliter & aliter: vnitas quidem simpliciter & absolutè loquendo: quoniam omnium creaturarum concentus, & ordinatissima pulcritudo vnum Deū & solum prædicat. Trinitas autem est conformis rationi naturali, sed elevatæ ad supernaturalia. nam si intra naturæ terminos sistat, & solùm ea consideret, quæ in effectis naturalibus apparent, potiùs propendebit ad negandum, quàm ad affirmandum mysterium Trinitatis.

39 *DICES* Contra solutionem secundæ probationis. Aliquis effectus naturalis, nimirum rationalis anima, connectitur per se cum Trinitate, sicut imago cum prototypo. Quod palam docet Anselmus infrà cap. 65. dum agens de anima rationali ait: *Non video cur negetur in illa esse vera imago illius essentiæ, quæ per sui memoriam, & intelligentiam & amorem, in Trinitate ineffabilis consistit*, &c. de quo plura in Commentarijs eius loci. De ratione autem imaginis est similitudo, non quælibet, sed expressa & deducta ex prototypo: vt docet D. Thomas 1. par. q. 93. art. 1. & seqq. vbi in articulo 5. addit, hominem, sive rationalem animam, esse ad imaginem Dei, non solùm quoad naturam divinam, sed etiam quoad Trinitatem personarum. Consentiuntque in ea doctrina omnes Theologi, sicut & Interpretes ad illud Geneseos 1. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Potest igitur ex contemplatione animæ rationalis, præsertim quatenus ab Angelo comprehensæ, colligi evidenter Trinitas personarum, ratione expressæ similitudinis & connexionis cum illa.

40 *RESP.* Prætermissis alijs, quæ eo loco opportuniorem sedem habebunt; hominem secundùm animam dici factum ad imaginem & similitudinem Dei, & Trinitatis ipsius; non quia referatur naturaliter ad tres personas divinas secundùm peculiares proprietates illarum, vel ad vnam aliquam (quod optimè probat Augustinus lib. 7. de Trinit. c. vlt. & in Imperfecto super Genesim cap. vlt. in fine) sed quia imitatur naturam intellectualem Dei, quæ est in tribus personis se invicem intelligentibus & amantibus. Vnde licèt ad naturam Dei intellectualem per se se habeat Trinitas personarum se mutuò intelligentium & amantium; non tamen ad rationem imaginis & similitudinis, quæ comperit animæ rationali. Hæc enim naturali connexione & habitudine solùm refertur ad Trinitatem, quatenus est vnius naturæ communis: non autem prout personarum varietate discreta est. Idque colligitur, vel

ex

ex ipsis verbis Geneseos nuper relatis. Nam vbi dicitur *ad imaginem & similitudinem nostram*, vox illa *nostram*, denotat naturam tribus personis communem & vnicam, quam animus rationalis exprimit secundùm gradum intellectualem: non autem significat proprietates peculiares personarum, quibus invicem discernuntur, nisi indirectè.

41 *OPPONES IV.* Plura naturaliter cognoscibilia ab intellectu creato connectuntur cum Deo, vt trino. Ergo ex cognitione illorum potest haberi evidens cognitio abstractiva Trinitatis. Consequentia patet ex destructione fundamenti, quo vsi sumus à num. 17. ad suadendam doctrinam oppositam. Antecedens verò probatur multipliciter. *Primò*: Quia lumine naturæ cognoscibilis est, ab Angelo saltem, potentia obedientialis creata ad videndum Deum vt trinum: siquidem naturalis potentia, quæ cum ea identitatem realem habet, comprehenditur ab Angelo: nequit autem aliquid comprehendi, nisi cognoscatur quidquid cum eo habet identitatem. Atqui potentia obedientialis ad videndum Deum vt trinum connectitur necessariò cum ipso Deo, quatenus trino. Ergo lumine naturæ cognosci potest ab Angelo aliquid connexum cum Deo, vt trino. *Secundò*. Demonstrabilis est lumine naturæ possibilitas visionis beatificæ, vt docet Scotus in 4. dist. 49. q. 8. & demonstratam de facto fuisse à D. Thoma contendit Vazquez 1. part. quæst. 12 disp. 15. cap. 15. Visio autem beatifica necessariò connectitur cum Deo, vt trino, veluti cum obiecto proprio. Ergo pariter demonstrabile est, Deum esse trinum. Vbi enim demonstrabilis est possibilitas alicuius actûs, etiam illius obiectum demonstrari potest. *Tertiò*. Relatio dissimilitudinis creaturæ ad Deum vt trinum, cognoscitur naturaliter ab intellectu creato. Ea verò est connexa cum Deo vt trino, sicut omnis relatio connectitur cum suo termino. Ergo, &c.

42 *RESP.* Negando antecedens. AD I. Probationem nego antecedens: Quia licèt Angelus naturaliter comprehendat potentiam naturalem intellectûs creati identificatam in re cum potentia obedientiali, non ideo hanc naturaliter cognoscit, neque in ordine ad videndum Deum vt trinum, nec in ordine ad aliud donum vel effectum supernaturalem: nam quâvis potentia quoad entitatem sit eadem, inducit duplicem rationem formalem diversam, duplicemque connotationem, in ordine ad effectus diversi ordinis. Cognitio autem obiecti alicuius comprehensiva solùm exigit penetrare illud quoad omnia quæ spectant ad illius ordinem, seu sphæram. Ad ordinem autem sive sphæram obiecti naturalis nullatenus spectat aliquid supernaturale, aut cum supernaturali connexum, etiam vt termino suæ habitudinis, sive non repugnantiæ. Hoc autem modo se habet potentia obedientialis, quamvis quoad entitatem sit indistincta à potentia naturali. AD II. Possibilitas visionis beatificæ nullatenus demonstrabilis est viribus naturæ: vt latè ostendimus Tomo I. Disp. IX. Admissa verò gratis opinione contrariâ vt probabili, summùm est concedendum, posse demonstrari visionis beatificæ possibilitatem, quoad *an est*, & abstrahendo ab eo an sit visio vnius Dei, vel trini. Vt autem ex cognitione demonstrativa visionis deveniretur necessariò in notitiam Dei vt trini, oporteret vt cognitio ipsa visionis esset quidditativa, aut comprehensiva: nam sola illa debet manifestare palam obiectum visionis, præsertim terminativum, & non motivum, qualis est Trinitas. AD III. Relatio dissimilitudinis, sicut & dependentiæ, quâ creaturæ respiciunt Deum, solùm spectat illum sub ratione entis increati, vel sub alia perfectione, aut prædicato absoluto, & communi tribus personis. Quare ex cognitione eius relationis, adhuc comprehensiva, summùm haberi potest abstractiva cognitio Dei vnius, non autem trini. Quòd si verò fingatur vel adstruatur creatura aliqua importans relationem explicitam ad Trinitatem, vel ad aliquam divinam personam, quatenus reipsa distinctam ab alia; eiusmodi relatio vt talis nequit cognosci naturæ viribus: vt nuper dictum est de potentia obedientiali, in qua militat eadem ratio.

43 INSTABIS. Ideo ex cognitione sapientiæ creatæ, v.g. venit intellectus, saltem angelicus, in cognitionem abstractivam sapientiæ increatæ, quia hæc est causa exemplaris, ad quam illa essentialiter refertur. Atqui etiam relationes divinæ sunt exemplaris causa relationum creatarum, quæ proinde ad illas essentialiter referuntur. Ergo ex cognitione cuiusliber relationis creatæ, intellectus, saltem angelicus, venire potest in cognitionem abstractivam relationum divinarum. Nec refert si dixeris, relationes divinas non esse in Deo rationes efficiendi, sive virtutes activas. Nam nec misericordia Dei, vel iustitia, est ratio efficiendi, sive virtus activa misericordiæ aut iustitiæ creatæ, sed dumtaxat causa exemplaris: & tamen ex cognitione, saltem comprehensiva, iustitiæ ac misericordiæ creatæ relatè ad increatam, cognoscitur hæc evidenter abstractivè. Ergo pariter ex cognitione comprehensiva creatæ paternitatis, quatenus relatæ ad paternitatem divinam, tanquam ad exemplarem sui causam, quamvis non efficientem, cognosci evidenter abstractivè poterit paternitas divina & increata.

RESP.

44 *RESP.* Omiſsis aliorum ſolutionibus, non ideo ſolùm ex cognitione comprehenſiva ſapientiæ creatæ venire intellectum angelicum naturaliter in cognitionem evidentem abſtractivam ſapientiæ increatæ, quia hęc eſt cauſa exemplaris, ad quam illa refertur: ſed vlteriùs, & maximè, quia principia naturalia dictant, ſapientiam eſſe perfectionem quandam Deo conuenientem à ſeipſo: ideoque omnem ſapientiam creatam debere eſſe illius participationem, in genere cauſæ exemplaris. Quippe, vt demonſtrat Anſelmus in hoc Opuſculo cap. 4. & 8. noſque idem oſtendimus in Cõmentarijs, quemadmodum omnis perfectio conuenit Deo à ſe, ita etiam cuilibet creaturæ per participationem ab ipſo in genere cauſæ efficientis, finalis, & exemplaris. Hoc enim euidenter probatur ratione naturali, ex ipſa perfectione primi entis & ſummæ cauſæ. Cæterum, ſiue relationes creatæ cauſentur à diuinis quoddammodo in genere cauſæ exemplaris, ſiue non, id certum eſt, nullum principium naturale dictare, aut manuducere intellectum in cognitionem relationum diuinarum producentis & producti. Cùm enim illæ ſuprà omnem rationem naturalem, & ſupra principia quælibet lumine naturæ nota, ſint vnica entitas abſoluta, & multiplex relatiua, identificenturque & diſtinguantur invicem; nequeunt perducere intellectum in aliquam ſui notitiam ſecundùm lumen naturale. Vnde dato quòd paternitas creata cauſetur in genere cauſæ exẽplaris à paternitate diuina, prout oppoſitâ filiationi; non cognoſcitur viribus naturæ ab Angelo: quoniam ſub ea conſideratione reſpicit terminum ſiue cauſam exemplarem poſitam extra, immo & ſupra metas omnium principiorum naturalium. Itaque naturalis ratio ſolùm cognoſcit paternitatem creatam, quatenus procedit à Deo vt cauſa efficiente, finali, & exemplari illius, ratione eſſentiæ ſuæ, quæ eſt idea rerum omnium, & artis ac potentiæ: non autem prout pendet à paternitate diuina, ſi fortè hæc quoddammodo eſt illius cauſa exemplaris. Et tamen paternitas ipſa creata comprehenditur ab Angelo, quia cognoſcitur ab illo penes omnem habitudinem ad connotata ſua intra metas principiorum naturalium: ſicut ſuprà num. 42 circa finem dictum eſt de potentia naturali intellectus creati comprehenſa ab Angelo, licèt ab eo non cognoſcatur naturaliter potentia obedientialis, quamvis cum ea identitatem habens, ob ſimilem cauſam.

(?)

SECTIO QVINTA.

Argumentum pro demonſtrabilitate myſterij Trinitatis ſuppoſita fide, obijcitur & ſoluitur. Illata aliquot ex dictis.

45 OPPONES V. Saltem ſuppoſita reuelatione & fide myſterij Trinitatis videtur poſſe illud demonſtrari ratione naturali: vt Ricardus Victorinus, & alij ſuprà num. 11. & 12. allegati contendebant. *Primò*: quia generatim potentia inferior ex coniunctione ad ſuperiorem vim perficitur, præſertim intra limites ſui obiecti adæquati. Cùm igitur Deus vt trinus contineatur intra limites obiecti adæquati intellectûs, quamvis hic ſeorſim à lumine fidei ſuperiore nequeat Trinitatem attingere, poterit ex coniunctione ad illam. *Secundò* Intellectus noſter nequit credere humana fide myſterium Trinitatis non ſuppoſita reuelatione, & poteſt credere illa ſuppoſita: vt patet in hæreticis, qui illud fide humana credunt. Ergo pariter intellectus incapax demonſtrandi myſterium Trinitatis non ſuppoſita reuelatione, poterit ſuppoſitâ illâ. *Tertiò*. Non ſuppoſitâ reuelatione nequit intellectus adinuenire rationes probabiles ad ſuadendum hoc myſterium. Et tamen illâ ſuppoſitâ inuentæ ſunt plures, præſertim ab Anſelmo impræſenti à cap. 28 vſque ad 64. Ergo pariter ſuppoſita reuelatione, & non antea, poſſunt inueniri rationes demonſtratiuæ ad idem myſterium probandum.

46 *RESP.* Negando maiorem. Suppoſitio enim fidei ſolũ deſeruire poteſt ad demonſtrationẽ theologicam huius myſterij, non autem purè naturalem: de qua ſola eſt quæſtio, vt dictum eſt à num. 28. AD I. Probationem dico, quamvis inferius adiuuetur ex conſortio ſuperioris, vbi hoc in illud derivat vim aliquã; non tamen vbi nullam. Porrò reuelatio Dei in ordine ad demonſtrationem naturalem non derivat vim aliquam: cùm non ſubminiſtret aliquod principium naturale connexum neceſſariò cum myſterio Trinitatis; ſed ſolùm leniat difficultatem illam, quam patimur in aſſentiẽdo ipſi, quamvis quoddammodo & in ſpeciem reluctantibus principijs naturalibus. AD II. Diſparitas eſt manifeſta. Fides enim humana nititur teſtimonio humano & extrinſeco de diuina reuelatione, quam ſupponit omnino: ac proinde haberi poteſt humana fides de myſterio Trinitatis ſuppoſitâ reuelatione, & non antea, dum perſiſtit teſtimonium extrinſecum & humanum. Demonſtratio autem naturalis nititur principio intrinſeco & neceſſariò connexo cum veritate demonſtrata, Cumque ſuppo-

suppositio revelationis nec præstet, nec inferat principium intrinsecum necessariò connexum cũ Trinitatis mysterio, nequit hoc demonstrari naturaliter suppositâ revelatione, sicuti nec antè illã poterat demonstrari. AD III. Negãda est cõsequentia, propter rationẽ disparitatis. Atque imprimis nihil mirũ quòd intellectus, non modò humanus, verùm & angelicus ante revelationẽ huius mysterij nequeat excogitare rationes probabiles ad illud suadendum: quia assensus probabilis, & ratio ex quâ ille oritur, supponunt apprehensionẽ terminorũ desumptã ex ijs quæ cernuntur naturali cursu producta. Nulla autẽ res naturali cursu producta potest perducere in apprehẽsionem possibilitatis huius mysterij; sed potiùs illæ omnes repugnare videntur, vt duo aut plura aliqua sint eadem cũ vno tertio, & tamen verè differant inter se. Omnẽ etiam quod Angelus vel homo naturaliter cognoscit, vehementer inducit ad suadendũ, principium generans aut producens, qualitercumque sit, distingui secundùm naturam suam ipsa, sive numero salte, à termino genito, seu vtcumque producto. Quare nisi supponatur revelatio divina, mysterium hoc est prorsus inopinabile ab homine, immo & ab Angelo. Supposita verò revelatione illius, supponitur etiam apprehensio terminorum: ac præterea, quod caput est, leniuntur repugnantia prædicta ex subiectione mentis creatę ad testimonium divinum, in cuius obsequium se captivari patitur, vt intelligat, substantiã infinitam & incomprehensam Dei non esse nostris rationibus mẽtiendã, nec modum existendi ipsius exigendum esse ad canones Philosophorum Gentilium. Devicta autẽ, aut extenuata difficultate illa, locus est vt intellectus exquirat rationes quasdã verosimiles aut probabiles, præsertim ex alijs prædicatis sanctis mirabilibus Dei, quæ lumine naturæ in ipso dereguntur, superiora omnibus quæ in creaturis cernuntur. Quẽadmodũ enim, quãvis omnis creatura sit cõposita, Deus est summè simplex; illa mutabilis, Deus autẽ omnino immutabilis, etiã penes actus liberos (quod sanè est mysterium inevidens omni viatori, & vel ipsis Philosophis, Gentilibus necessariò fatendum) ita etiam in Deo inveniri possunt prædicata identitatis & distinctionis, vnitatis & pluralitatis intra vnam numero substantiam trium personarum, quæ nullum in creaturis locum habent.

47 *ATQVE* Hoc modo se gessit Anselmus impræsenti. Supponit enim fidem Trinitatis in ijs, quos erudiendos accepit in hoc Opusculo: & deinde accedit ad excogitandum varias rationes, quibus vtcumque suadeat, seu ostendat non abhorrere à vero, quidquid de Trinitate credimus; paratque viam seu modum ad occurrendum argumentis infidelium seu hæreticorum contrà disputantium. Quod ipse in simili exponit libro 1. Cur Deus homo capite 1. dicens, hoc genus tractandi res divinas ex lumine naturalis rationis fuisse sibi impositum à discipulis suis, *non vt per rationem ad fidem accedant; sed vt eorum, quæ credunt intellecta, & delectentur contemplatione; & vt parati sint semper ad satisfactionem omni poscenti rationem de ea, quæ in nobis est, spe.* Quare etiam in hoc Opusculo postquam à capite 28. vsque ad 61. exquisivit varias rationes ad suadendam vtcumque veritatem huius mysterij, iam capite 62. & 63. omnes illas fatetur impares propter summam celsitudinem eius arcani, quod agnoscit ineffabile, & omnem mentem creatam superans. Vnde reijciuntur, non modò Raymundus Lullius, sed & alij quilibet existimantes, rationibus à se excogitatis demonstrari mysteria supernaturalia, & præsertim Trinitatis: cùm Anselmus, cœlesti viri ingenio, & ante ipsum prima illa Ecclesiæ lumina, atque in ijs Magnus Augustinus, anonomasticè INGENIORVM AQVILA, quo nihil maius, sublimius, mirabilius, inter DD. fateantur imparilitatem & insufficientiam suam ad tantum mysterium demonstrandum. Habebant enim præ oculis regulam illam à Magno Parente Gregorio observatam lib. 14. Moral. capite 12. *Sancta Ecclesia in omne quod veraciter sapit, sensum suum humiliter deprimit, ne in inquisitione occultorum tumeat, & perscrutari aliqua, quæ vltra vires sunt illius, præsumat.* Sed & Seneca, Ethnicus licèt, præscribit nobis sobrietatem eiusmodi in rebus divinis tractandis, allegato in id Aristotele. Ait enim libro 7. Natur. QQ. capite 30. *Egregiè Aristoteles ait, nunquam nos esse debere verecundiores, quàm cùm de Dijs agitur. Si intramus templa compositi, si ad sacrificium accessuri vultum demittimus, togam adducimus, si in omne argumentum modestiæ fingimur: quanto hoc magis facere debemus cùm de deorum natura disputamus, nequid temerè, nequid imprudenter, aut ignorantes affirmemus, aut scientes mentiamur?* Quod præsertim circa magnum hoc & ineffabile Trinitatis mysterium observare oportet: nam teste Augustino libro primo de Trinitate capite tertio, sicut nullibi *fructuosius laboratur*, ita etiam nullibi *periculosius erratur.*

48 *INFERTVR I.* Catholicos, vbi differunt cum Gentilibus circa veritatem hu-

huius mysterij, nō debere imiti rationibus naturalibus in id probandum: tum quia nulla est manifesta aut concludens, sed omnes ab ijs facilè solvi possunt, præsertim si sint Philosophi: tum præterea, quia id esset exponere risui aut vilipendio Religionem Christianam: quoniam ij iuxta supercilium & fastum suum eam despicerent, veluti levibus fundamentis innixam. Nec præterea redarguendi sunt testimonijs Scripturæ, quam ij non excipiūt, nec à Deo revelatam arbitrantur. Quare Lactantius lib. 5. Divin. Inst. c. 1. assentiente Hieronymo Epist. ad Magnum, improbat consilium S. Cypriani de mysterijs fidei differentis adversus Demetrianum hominem Ethnicum ex testimonijs Scripturæ, quam ille vanam arbitrabatur. Et Chrysostomus Homil. 3. in Epist. ad Titum observat, Apostolum Paulum cum Ethnicis differentem id caviſſe, ne Scripturam divinam ludibrio illorum exponeret. Itaque adversus Gentiles & Paganos, mysterium Trinitatis, sicuti & alia quælibet ad fidem spectantia, probari debent, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis, vt inquit Apostolus. Cùm verò ab ijs impetimur multiplici argumento contra possibilitatē eorum mysteriorum, superest vt illa solvamus, ostendendo nihil in ijs esse rationi contrariū, aut veritati repugnans, præsertim ex eo quòd res divinæ sint supra captum nostrum, nec ad humanos canones exigendæ sint. Et sanè ratione naturali demonstratur Deum perfectè liberum esse, ac prorsus immutabilem, quod planè fatentur ipsi Gentiles allegati in Commentarijs ad c. 16. 1 omo præced. Verumtamen quomodo summa ipsius libertas & immutabilitas cohæreant, res summè arcana est, nec Gentilibus, nec ipsis Catholicis pervia: vt satis superque ostēdimus ibidem latè differentes de constitutione actuum liberorum Dei Quocumque enim modo id explanare tentemus, insurgunt difficultates pene insuperabiles, quas nullus mortalium hucusque plenè solvisse inveniatur. Quid ergo mirum si à nobis exigat Deus aliquod obsequium circa mysteria fidei, præsertim Trinitatis, quamvis in ijs appareant ingentes difficultates, quas nemo mortalium perfectè extricare possit? Nimirum, ea est conditio propria rerū divinarum, adhuc in quibusdā eorum, quæ Deo convenire manifestum est apud omnes Philosophos cuiuslibet sectæ: nec tamen ab vllo eorum satis explicari possunt. Quòd si verò quispiam ob tenuitatem ingenij sui prematur ita difficultate aliqua, vt nequeat sibi satisfacere, nec quiescat, superest vt dicat, vt ille alius olim in Evangelio: *Domine adiuva incredulitatem meam.* Aut etiā vsurpare poterit illud Cassiani lib. 4. de Incar. c. 6. *Rationem dicti quæris? Nūquid do. Interim Deus hoc dixit, Deus hoc locutus est mihi VERBVM ILLIVS SVMMA RATIO EST. Remoueo argumenta: remoueo disputationē. Sola mihi ad credulitatem sufficit persona dicentis. Non licet mihi de fide dicti ambigere: non licet deliberare. Quid mihi quærere quomodo verum sit quod Deus dixit, cum dubitare non debeam, quin verum sit quod Deus dixit?*

49 *INFERO II.* Quāvis ratione naturali demōstrari nequeat possibilitas, seu non repugnantia huius mysterij: omnis enim demōstratio procedere debet ex principijs manifestis, nullū autem principium manifestum intra limites rationis naturalis ducit in id probādū, sed potiùs videtur abducere in oppositū: adhuc tamē eius impossibilitatē non esse demonstrabilē. Ratio est: Quia solùm potest demonstrari id quod est verū, non quod falsum est. Atqui impossibilitas huius mysterij non est vera, sed falsa: vt pote cōtraria fidei. Ergo impossibilitas huius mysterij non est demonstrabilis. Quare omnia argumēta ex principijs naturalibus ducta ad illā probādā, vtè solvi possunt à quolibet homine sufficiēter instructo notitiâ eorundē principiorū, & distantiæ infinitæ Dei à creaturis: nā hic supposita fide, aut propriâ, aut alienâ, quâ sibi proponatur mysteriū ipsum Trinitatis, vtcumquè potest exponere principia in speciē contraria, vt non habeant locū apud Deum, cuius perfectiones & mysteria sunt supra captū nostrū, in cōparabili excessu. Eritque instātia idonea, quā nuper indicavimus, in actib⁹ liberis, quos ratio manifesta in Deo probat; cū tamen nemo mortalium id satis exposuerit, nec plenè sedaverit difficultates insuperabiles, quę vtrinq; animum pulsant, sed solùm lenierit, ne omnino concludentes sint. Sed de hoc infrà vberiùs in progressu Disp. LX. vbi discutiemus, An hoc mysterium sit contra rationem naturalem.

50 *INFERO III.* Nec ex effectibus supernaturalibus, quatenus cōparantur ad Deum, veluti efficientē illorum causam, posse evidenter cognosci aut demonstrari mysterium Trinitatis. Illatio hæc pariter communis est apud Theologos, ac præcipua Assertio: eodēque fundamento suadetur, ac suprà n. 17. probata fuit quoad effectus naturales: quoniā, nimirū, ij per se non connectuntur, perfectare effectūs, vt ita loquamur, cum Deo vt trino, veluti cum causa efficiente: sed tanquam vno, ratione eiusdē artis & omnipotentiæ residentis in tribus personis. Atqui eadē ratio est de quolibet effectu supernaturali, vt patet. Ergo ex nullo supernaturali effectu cōparato ad Deū, veluti efficiētē causā, potest Trinitas evidenter cognosci aut demōstrari. Fortasis tamē ab hac regula excipi debet visio beatifica Trinitatis, prout quidditativè

cog-

cognita: quoniam cùm iuxta veriorem sententiã, procedat efficienter ab essentia divina mentibus Beatorum vnita in ratione speciei intelligibilis, & immediatè repræsentante personas; necessum est vt personæ ipsæ *vt quod* efficienter concurrant ad visionem sui ipsarum, media specie impressa, vt virtute agendi. Itaque saltem visio illa apparet per se connexa cũ tribus personis, veluti principio sui efficiente intelligibiliter. Atque hæc est ratio, inter alias, cur existimemus, neć potestate absoluta Dei fieri posse, vt videatur vna aliqua ex divinis personis sine alia: cùm fieri nullatenus possit, vt aliqua ex personis divinis præ alia habeat influxum specialem in genere causæ efficientis, sive intelligibiliter, sive physicè: quoniam ratio agendi in vtroque ordine est Deo vnica, & communis tribus personis. Sed de hoc latè & ex instituto in progressu Disp. LXVIII. sect. 5.

51 *SIVE* Autem ex visione beatifica, quatenus procedente à Deo, vt causâ efficiente, haberi possit evidens cognitio abstractiva Trinitatis, sive non; id certum videtur, ex cognitione quidditativa eiusdẽ visionis, prout connexæ cum suo obiecto, quod est Deus vnus & trinus prout in se est, haberi posse evidenter notitiam abstractivam Trinitatis: quoniam nequit cognosci quidditativè actus, quin cognoscatur saltem evidenter abstractivè terminus vel obiectum immediatum ipsius, à quo specie desumit: nec potest clarè percipi illius quidditas ignoto prorsus obiecto ad quod essentialiter tendit. Porrò eadem est ratio de quolibet actu fidei, quo explicitè credimus mysterium Trinitatis. Eadem quoque de quolibet actu intellectûs & voluntatis explicitè terminato ad quãlibet ex divinis personis in singulari. Nequit enim quidditativè cognosci ignoto prorsus illius obiecto speciali. Verùm cũ cognitio quidditativa quorumlibet actuum supernaturalium solùm possit haberi per lumẽ supernaturale; nihil inde imminuitur veritas sententiæ hactenus statutæ, quæ solùm excluſit evidentiam abstractivam Trinitatis attentis naturæ viribus, seu in vi considerationis effectuum aut principiorum naturalium, vel etiam supernaturalium, quatenus procedentium à Deo in genere causæ efficientis.

DISPVTATIO LII.

AN PHILOSOPHI GENTILES HABVERINT NOTITIAM ALIQVAM MYSTERII TRINITATIS.

AD ILLVSTRIS. ET NOBIL. D. D. ANTONIVM MONSALVE, Supremorum Senatuum Castellæ & Cameræ Consiliarium, Regiæ Gazæ Ex-Præfectum: Virum insignis pietatis, integritatis & doctrinæ, &c.

VIDEBITVR Cuipiam opinio affirmans, consentis Anselmo: qui in præsenti à c. 29. proponit multas & varias rationes ex consideratione rerum naturalium desumptas ad probandũ mysterium Trinitatis. Nõ apparet autem verosimile, easdem rationes, aut etiam multò plures, non occurrisse tot Philosophis Gentilibus præstanti ingenio præditis, & assiduè versatis in speculandis rebus naturæ. Ergo & ipsi absdubiò notitiam aliquam Trinitatis sibi compararunt. Ex oppositio autem D. Thomas 1. p. q. 32. ar. 1. ad 1. negat Philosophos Gentiles habuisse notitiam Trinitatis, seu trium personarum divinarum, quæ sint vnius numero naturæ, sive essentiæ. Idque multis cõfirmat eo loco. Quare oportet examinare, vtrum ex ijs verum sit. Quod habet locum apud Magistrum in 1. d. 2. & d. 3. c. Nunc restat, Scotum ibid. d. 2. q. 2. Durandum q. 4. & d. 3. p. 1. q. 4. D. Th. 1. p. q. 32. ar. 2. & illorum Interpretes ijs locis.

SECTIO PRIMA.

Selecta quorundam Gentilium testimonia, quibus videtur probari, notam ijs fuisse diuinitatem Patris, & Filij, seu Mentis ab ipso genitæ, & procreatricis rerum vniuersarum.

1 CELEBRIS Est in hac controversia opinio Augustini Eugubini, lib. 1. de Perenni Philosophia ferè per totum, cum pluribus ex ijs, quos infrà n. 15. & 16. allegabimus, contendentis, Philosophis Chaldæis primùm, deinde Ægyptijs, Phœnicibus, Græcis, ac Romanis, ijs saltem qui sapientiores fuere, & celebriores, notam fuisse Patris ac Filij divinitatē potestatemque. Quod assumit in specie probandum à capite tertio, & ostendere conatur, eos omnes *per illam à primo homine descendentem Theologiam, tū toto mundo resonantibus oraculis, notum habuisse, Deum immensam immutabilemque naturam, alterā ab æterno Mentem genuisse, eisdemque eam nominibus, quibus extrema postea, maiorque Theologia, vocantes, nunc Filium Dei, nunc vocem Dei, nunc Verbum, nunc Mentem, Sapientiamque*, &c. Deinde allegat in specie varia ipsorum testimonia, quorum aliquot solùm, eaque præcipua omnium, seligam & proponam.

3 *PRIMVM* Testimonium ducit ex Mercurio Trismegisto, quem c. 3. iam citato appellat Antesignanum & Principem Ægyptiæ Theologiæ absque controversia. Deinde lib. 2. c. 17. hæc illius verba profert: *Adiuro te, cœlum, Dei magni sapiens opus. Adiuro te voce Patris, quam protulit ipse primam, cùm omnē mundum stabiliuit. Obtestor te per vnigenitū Verbum, & Patrem, qui continet omnia. Esto mihi propitius*, &c. Nec solùm Eugubinus, sed & Suidas, eam sententiam mirabilem Mercurio tribuit, dum de illo ait: Καὶ ταῦτα εἰρηκὼς πῦξατο λέγων, ἔρχῐ̱ω σὲ ϐ'ϱανὲ, &c. *Et hæc locutus orauit dicens: Adiuro te cœlum*, &c. prout nuper exscripsimus. Neque obstat, addit Eugubinus, in vulgatis Trismegisti libris non extare ea verba. Nam credendum est, Suidam ea legisse in alijs eius Opusculis, quæ hodie non extant: quemadmodum apud Lactantium, Augustinum, & Cyrillum in libris adversus Iulianum Imperatorem allegantur plura eiusdem Trismegisti testimonia, quæ in eius Opusculis nunc extantibus non apparent: creduntur tamē fuisse in alijs innumeris, quæ temporum iniuria perierunt. Præterea in Pimandro hæc habet idem Mercurius, quasi dicta à Mente illa rerum procreatrice, sibi aliquando apparente: παραγίνομαι ἐγὼ, &c. id est, *Accedo ego Mens ad sanctos & bonos, & puros, & misericordes, & pios, & præsentia mea est auxilium, & statim omnia cognoscunt, & Patrem inuocant propitium cum dilectione, & gratias agunt benedicentes, & laudantes coniunctim cum ipso in charitate.*

4 *SECVNDVM* Testimonium desumit eodem cap. 3. ex Magis à Zoroastre descendentibus: qui hæc dixisse narrantur: Πάντα ἐξετέλεσε πατὴϱ, καὶ τῷ παϱέδωκε δευτέϱῳ, ὃν πϱῶτον κλῄζεται πᾶν γένος ἀνθϱώπων. *Omnia perfecit Pater, ac Menti tradidit secundæ, quam vocat primam omne hominum genus.* Quæ sic exponit Eugubinus, quasi sensus sit, *Creatorem omnium, quæ cernuntur, & quæ fugiunt oculorum obtutum, esse Patrem, creantem hæc per mediam illam Intelligentiam, ac Mentem: quæ secunda quidem est, si Patrem respicias: prima, si res visibiles & inuisibiles creatas, quarum hæc ipsa Mens fuit principium.* Hæc autem valde consona apparent ijs, quæ sacra & severior Theologia tradit de Patre & Filio. Ergo Magi, sive Chaldæi notitiam habuerunt Patris & Filij. Deinde cap. 7. profert hanc Zoroastræorum veterem sententiam: σύμϐολα πατϱικὰς πᾶς ἔσπειϱε ταῖς ψυχαῖς. *Signa vel indicia paterna Mens inseruit animis.* Quasi dicat, à paterna Mente, seu ab ea quæ Patris est Mens, inditam fuisse animis nostris imaginem quandam divinitatis. Porro eiusdem Zoroastris liber, inscriptus, *Oracula Magica*, editus fuit Parisijs cum Scholijs Plethonis ac Pselli, simulque cum Oraculis Sibyllarum: in quo plura eiusmodi continentur.

5 *TERTIVM* Capit ex Græcis, ad quos Ægyptiorum & Chaldæorum Theologia eadem devenerit. Nam quicumque primùm inter Græcos insigni opinione philosophati sunt, habuerunt duces doctrinæ suæ Chaldæos & Ægyptios, ad quos discendi causâ se se recipiebant, principia rerum eodem, atque illi, ordine collocantes. nimirum, τ' ἀγαθὸν, id est, Ipsum-Bonū primo ordine constituentes, deinde Νοῦν, id est, Mentem: videlicet, Mentem ex æterno à Patre primogenitam, & vnigenitā, rerumque principium ab eo constitutam. Hinc Anaxagoras inter antiquiores Græcos dixit, omnium rerum principium esse Νοῦν, id est, Mentem: & quidem eandem cum illa à Chaldæis testata: siquidem illam sapientissimam cēsuit, &, teste Aristotele, vocavit ἀμιγῆ καὶ ἀπαθῆ, id est, sine complexu, sine alterius rei commistione: quæ sanè perfectio in solum Deū cadere potest. Hinc Euripides, quem eiusdem Anaxagoræ discipulum fuisse ferunt, eandē sententiam complexus fuit; præcipuè quatenus ille docuit, Mentē informe atque immobile Chaos for-

formasse, motumque indidisse. Ideoque Aristoteles testatur dixisse Anaxagoram: πάντων ποτὲ χρημάτων κίνησιν ἐμποιῆσαι τὸν νοῦν, καὶ διακρῖναι. id est, *omnibus quondam quiescentibus, motum Mentem dedisse, ab invicemque separasse.* Quæ omnia mirè videntur respondere doctrinæ Moysi loquentis de Deo, aientisque, prius tenebras fuisse, & aquam cum terra commistam.

6 *QVARTVM* Ex Platone, qui sæpe in libris suis exprimit τ' ἀγαθὸν, id est, *Ipsum-Bonum*, quasi Patrem Mentis, sive Demiurgi, id est, Opificis. Deinde cùm audisset, ab Anaxagora tributam Menti rerum creationem, eidem placito maximè acquievit, repudiata quorumlibet aliorum opinione: quoniam existimavit nullam aliam rerũ causam assignari posse, nisi inepiam: Mente verò staturâ, vt omnium rerum principio, omnia pulchrè & concinnè fieri, ordinaríque. Vnde in Phædone inquit: *Audiens ex libro Anaxagoræ, Mentẽ esse mundi ædificatricem, omniumque rerũ causam, hac sum mirificè lætatus: & nescio qua ratione videbatur mihi optimè habere, Mẽtem esse, omniũ causam, dare Intelligentiæ omnium rerũ principatum.* Præterea in Cratylo eandem Anaxagoræ sententiam refert ac probare videtur, dum ait: εἶναι δὲ τὸ δίκαιον, &c. *Esse Iustitiam, quã Anaxagoras Mentem dixit, asserit Cratylus, quæ cùm sit Imperatrix, & Regina, ac Princeps, nullique commissa, eã tradit omnia creare, per omnia commeantem.* Deinde in Philebo inquit: *Consentiunt omnes sapientes, seipsos in eo iactantes, quòd Mens sit regina nobis cœli & terræ. Et fortè rectè loquũtur.* Mitto plura alia testimonia eiusdem Platonis in id suadendum: quibus nullum luculẽtius, quàm illud lib. 6. de Republica, vbi loquens de Mente illa divina ait: *Hunc igitur, inquam, vocare me dicito illius Boni fœtum, quem Bonum sibimetipsi proportione quadam respõdentem genuit.* Quod & Platonici postea generatim complexi sunt. nam & Macrobius testatur, illos duo hæc principia rerum constituisse τὸ ἀγαθὸν, καὶ νοῦν. nimirum, Bonũ & Mentem. quæ duo Eugubinus lib. 1. c. 4. vult esse Patrem æternum, & Filium. Idipsum ferè tradidisse leguntur Zeno, Cleanthes, alijque: de quibus videsis Iustinum in Apol. 2. Origenem Hom. 14. in Genes. Tertullianum in Apolog. c. 21. & Lactantium lib. 4. cap. 8. & 9.

7 *QVINTVM* Ex Aristotele: de quo testatur idem Eugubinus (quamvis nullo ipsius loco assignato, vt assolet) cùm audisset, priscos rerum principatum & procreationem dedisse Menti; alacri voce pronuntiasse, eam esse τῶν φαινομένων θειότατον. id est, *omnium, quæ possunt cogitari, diuinissimum.* Addit statim, cũdem differẽtem de divinitate eiusdem Mentis, ipsi tribuisse infinitam voluntatem in intelligendo & amãdo divinitatem suam. Quin & in Physicis testatum, Anaxagoram posuisse Mentẽ illam, ὃ δεν μεμιγμένον, *nulli rei admistam.* id est, puram, simplicem, ac planè divinam, quę & à Græcis dicta sit αὐτοκράτως, Dominatrix, Regina, Omnipotens. Denique idem Aristoteles lib. 1. Physicor. quærens de principijs rerum, & refellens plures priscorũ opiniones, postea aliã indicat, ac probare videtur, dicens: *Mentẽ quidã qui dixit, quemadmodum in animalibus, omnique natura, sic causã fuisse mũdi, totiusque ordinis, is certè visus est respuisse prę ijs, qui prius temerariè loquerentur. Itaque huiusmodi qui sunt hoc arbitrati, nõ solum bene & congruè hanc causam principium rerũ statuerunt: sed etiã talẽ causam attulerunt, vnde motus extiterit, vel existat rebus.*

8 *SEXTVM* Denique (omissis alijs compluribus) peritur ex Macrobio in Commẽtario primo in Somnium Scipionis c. 2. vbi latè eandem Platonicorum sententiã confirmat. hisce verbis: *Cæterũ cùm ad summũ & principem omniũ Deum, qui apud Græcos τὸ ἀγαθὸν πρῶτον καὶ πάντων* (id est, Bonũ primũ vniversorum) *nũcupatur, tractatus se audet attollere, vel ad Mentẽ, quam Græci νοῦν (Mentẽ) appellant, originales rerum species, quæ ἰδέαι (Ideæ) sunt, continentẽ, ex summo natam & profectam Deo: cùm de ijs, inquam, loquũtur, summo Deo & Mente, nihil fabulosum penitus attingunt: sed si quid de his assignare conantur, quæ non sermonem tantummodo, sed cogitationem quoque humanam superant, ad similitudines & exempla cõfugiunt. Sic Plato cùm περὶ ἀγαθοῦ (de Bono) loqui esset animatus, dicere quid sit non est ausus, hoc solum de eo sciens, quòd sciri quale sit, ab hominibus non possit. Solum verò de visibilibus Solem reperit, & per eius similitudinem viã sermoni suo attollendi se ad incomprehensibilia patefecit. Ideo & cùm nullum ei simulachrum cũ Dijs alijs constitueret, finxit antiquitas, quia summus Deus, NATA QVE EX EO MENS, sicut vltra animam, ita supra naturam sunt: quò nihil est de fabulis pervenire.* Hactenus Macrobius, & ipse Gentilis. Videtur itaque ex præiactis omnibus Veterum Ethnicorum testimonijs, alijsque quam pluribus, brevitatis causâ omissis, aliquam ijs fuisse notitiam Patris, & Filij ab ipso geniti per intellectum, quem Mentem appellarunt, cohærenter ad sacram & severiorem Theologiam.

(?)

SECTIO SECVNDA.

Alia illustria Ethnicorum testimonia de divinitate trium personarum, propter quæ multi contendunt, mysterium Trinitatis innotuisse ijs. Expenditur accuratiùs mens Platonis.

9 AC Primò quidem Mercurius Trismegistus, præter testimonia n. 3. allegata de Patre, & Mente ipsius prole, videtur notitiam habuisse Spiritûs sancti. Nam, teste Suida serm. 3. ait de illo: *Nisi providentia esset quædam dominatoris omnium, vt hanc ego Theologiam reuelarem, neque vos tunc talis amor tenuisset, vt de eo quæreretis. Nunc reliqua audite. Huius spiritus, de quo sæpenumero dixi, omnia indigent, omnia portat, secundum dignitatem omnia viuificat, & nutrit & à sancto fonte dependet, omnibus spiritibus & viuentibus semper est auxiliator.* Quæ verba mirè consonare videntur ijs, quæ de Spiritu sancto leguntur Geneſis 1. vbi dicitur: *Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Aliud quoque eiusdem Mercurij testimonium profert Suidas, in quo videtur tota Trinitas exprimi. *Erat*, inquit, *lumen intellectuale & erat semper MENS mentis luminosa: & nihil aliud erat, quàm horum vnitas, & SPIRITVS omnia continens. Extra hũc non Deus, non Angelus, non substantia vlla alia: omnium Dominus, & PATER & Deus, & omnia sub ipso, & in ipso sunt. Nã VERBVM eius perfectum existens, & fœcundum, & opifex, lapsum in fœcunda natura & aqua fecunda, prolificam fecit aquã.* Hactenus ille. Qui, dum ait, Verbum divinum fecundam reddidisse aquam, significavit, volatilia & aquatilia animantia fuisse per Verbum producta, quod refertur initio Geneseos, & cõcinit Ecclesia trito illo Hymno:

Magnæ Deus potentiæ,
Qui ex aquis ortum genus,
Partim remittis gurgiti,
Partim leuas in aera.

10 *SECVNDVM* Testimonium desumitur ex Oraculo Apollinis Delphici ad quẽdam Sacerdotem consulentem de vera religione, ijs versibus:

Μὴ φθεγξῃς πῦρ μετ' ἐμέ, &c. id est:
Ne me vtinã supremũ infelix ipse sacerdos
Sciteris de sancto ac diuino Genitore,
Et Sobole chara rebus magni Induperantis,
Et Flatu, qui mundum adstrictum continet omnem.
Montes, tellures, fluvios, mare, tartara, & ignem,
Aeraque. Heu teplis is me discedere ab istis
Cogit: linquetur, quo edebã oracula, limen.

Addit vero Eugubin. lib. 2. c. 19. relatis ijs versibus: *Hoc oraculũ excerptum cũ multis alijs ab ijs, qui audierunt, traditumque memoriæ, cuiusmodi carminibus Sibyllæ, quæ & ipsa Apollinis Oraculo præfuit, multa decantata reperiuntur. Philosophis etiam attestantibus, Sibyllas diuinas fuisse. & Oraculũ illud diuina sæpenumero mysteria aperuisse. Decantabant autẽ, auctore Plutarcho, ferme cuncta, scribebanturque à priscis numerosè. Philosophique prisci ferè omnes, siue de creatione mũdi, siue de reliquis Philosophiæ partibus, poeticè, non oratione soluta, scripserunt.* Itaque videtur eo responso Apollinis Delphici expressa Trinitas personarum diuinarũ, Genitoris, Sobolis, & Flatûs, quæ tria satis denotant singularum characteristicas proprietates. Eidẽ Oraculo affine est aliud Serapidis Thuli, datũ, quod ex monumentis antiquiorum Regum Ægyptũ refert Ludovicus Vives infrà n. 16. allegandus, post Suidam, v. *Thulis*, hisce carminibus Latinè è Græco expressum:

Principio Deus est, tũ Sermo, & Spiritus istis
Additur. æquãtur hæc sunt & tẽdentia in vnũ.

Refert autẽ Ruffin. lib. 2. Hist. c. 23. aliquos, qui censuerunt, Serapidem fuisse Ioseph, Saræ pronepotẽ, qui dictus fuerit Seraphis, quasi ἀπὸ Σάρας. quod & diserte asserit Iulius Firmicus lib. de erroribus profanorum c. 14. Vide Cornelium à Lapide ad c. 41. Genes. in fine. Quod si verum supponatur, apparebit verosimilius tam miram Trinitatis notitiam à Serapide prodijsse: vtpote qui illã à Sara, & Patriarcha Abrahamo, quasi hæreditaria traditione potuerit accipere.

11 *TERTIVM* Platon. in Epist. quadam ad Dionys. qui eum consuluerat de natura Dei. Ille verò respondet, quæ divina sunt, per ænigmata solùm declarari debere: vt si casu aliquo scriptũ perveniat ad quẽquã, legens nõ capiat. Verba sunt: Φράσεον δή σοι διὰ αἰνιγμῶν, &c. *Dicendũ est igitur tibi nũc per ænigmata quædã: vt si quid huic tabellæ vel mari, vel terræ contingat, qui eã legerit, intelligere nõ possit. Circa omniũ Regẽ cũcta sunt: ipsius gratia omnia: ipse pulchrorũ omniũ causa: circa secundũ secunda: tertia circa tertiũ.* Ijs autẽ verbis tres divinitatis personas significari ex sententia Platonic. observat Euseb. Cæsar. lib. 11. de Præparat. dicens: *Hæc Platonis verba qui explicandum Philosophi mentẽ susceperit, ad primũ Deũ. secundumque principium referunt: necnon ad tertium, quem mundi animam, Deumque tertium ipsi appellare solent.*

12 *PORRO* Platonicorum coryphæus Plotinus eam sententiam sui Antesignani ita exponit Enneadis 5. lib. 1. cap. 6. & 7 vt ex ijs tribus primum, censeat esse summè perfectum, quod proinde πρωτουργὸν vocat, id est, po-

posteriorem mentem. Secundum appellat τὸν δεύτερον, id est, *Mentem posteriorem*, à priore genitam, quæ & Genitoris imago sit. Tertium vocat Animam, quæ à Mente posteriore ortum ducat, eiusque λόγος, id est, Sermo, aut Ratio sit. Addit præterea, Mentem à Primo illo trium genitam omnia quæ sunt genuisse, ac proinde omnem pulchritudinem Idearum, & Deos omnes intelligibiles. Deinde cap. 8. luculentiùs exponit sententiam Platonis, & nominatim verba illa nuper exscripta ad Dionysium: quasi illius Philosophi sensus fuerit, Deum summum esse Patrem τῆς αἰτίας, id est, causæ vel principij, sive Mentis, ac Demiurgi: hunc verò procreare Animam, id est, postremum ex ijs tribus. Patrem verò ipsum appellat τἀγαθὸν, id est, *Ipsum Bonum*, à quo & Mens & Idea ortum habeat, sicut & à Mente oritur Anima. Quin & præterea idem Plotinus librum scripsit de Tribus imperatricibus subsistentijs: in quo loquens de tertia earum, quam appellat Animam mundi, ait: *Hæc quidem cuncta animalia creavit, inspirata eis vita, quæque alit tellus, quæ mare, quæ volant in aere, quæ sunt in cœlo astra diuina. Hæc item Solem, hæc magnum hoc cœlum exornauit.* Insuper eodem libro inquit: *Ingressa hæc Anima cœleste corpus, ἔδωκε τὴν ζωὴν* (id est, *dedit vitam*) *dedit immortalitatem, excitauit ipsum postratum, iacensque. Quod circumrotatum motum sempiternum, ab Anima sapienter agente, animal beatum effectum est.* Hæc & plura alia ille, iuxta Anesignani sui mentem. Eodem sensu Cyrillus lib. 3. contra Iulianum interpretatur Platonem dicens: *Plato vnum quidem opificem esse definiuit eum, qui causa est omnium: quæ & mundo citimum esse factum asserit. ante hunc porrò Deum alterum constituisse, nempe boni ideam. Ad hæc tertium insuper principium excogitauit, quod ordine ac natura prioribus illis inferius; quam etiam ψυχὴν τῶν ὄντων ἁπάντων ἀπεκάλει.* id est, *ANIMAM omnium, quæ sunt, appellat.* Deinde lib. 4. iuxta eandem Plotini expositionem interpretatur mentem Platonis: vt trias illa Deorum ab ipso posita sic ordinetur: Pater sit τἀγαθὸν, seu *Ipsum Bonum*, mentem omnem & vsiam excedens: Filius autem Mens, qui & τὸ ὂν & Idea nominatur: Tertius denique Deus sit ψυχὴ ἁπάντων, Anima vniversorum. Consentiunt in eadem Platonis interpretatione Eusebius, & Theodoretus lib. 2. adversus Gentiles.

13 *VNDE* Reijciendus est Proclus, qui in Timæum scribens, post memoratas & reiectas aliorum opiniones circa mentem Platonis, sequitur aliam æquè improbabilem. Arbitratur enim Platonem illi suæ triadi principium supremum negasse, & supra illam posuisse aliquem Deum summum. Id autem colligit, quoniam vbique Plato à multitudine ad vnitates solet assurgere: ac proinde diuinus etiam ordo debet incipere ab vno. Vnde subdit: *A Trinitate progredi diuinum numerum oportet: sed Trinitatem Vnitas antecedit.* Sed enim futilis est interpretatio hæc Platonis, nullum alium Deum summum constituentis, quàm primum illius triadis, quem τἀγαθὸν, *Ipsum-Bonum* appellat, Patrem τῆς αἰτίας, καὶ δημιουργὸς, id est, *Causæ & Opificis* rerum omnium aliarum, quem aliàs Mentem nominat. Deinde refellitur Proclus: quoniam si primus ille Deus triadis Platonianæ est summus è tribus, iam numerus ternarius assurgit in vnitatem, nempe in illum vnũ Deum, & veluti superiorem alijs omnibus. Non ergo aut ex mente Platonis, aut ex assensu vel reditu è multitudine ad veritatem, colligitur debere esse vnum aliquem Deum tota illa triade superiorem. Itaque Plato trinitatem divinam Patris, Filij, & Animæ, seu Spiritus sancti agnouisse videtur.

14 *DENIQVE* Porphyrius, quem allegat S. Cyrillus differens aduersus Iulianum Imperatorem, eodem sensu interpretatur Platonem, & ex ipsius mente triadem illam personarum divinarum exponit luculentiùs, dicens, ἀχρὶ τριῶν ὑποστάσεων, &c. *Vsq; ad tres hypostases* (ide est, substantias, aut personas) *progredi. mirum, habere diuinam substantiam tres descensus, vel in triplicem numerum se propagare. Esse enim supremum, altissimumque Deum, ipsum per se bonum; post eum & secundum Opificem, deinceps Animam mundi. Vsque enim ad Animam procedere deitatẽ.* Hæc inibi: ex quibus apertè confutatur opinio illa Procli statuentis, quasi ex mente Platonis, Deum aliquem supremum vltra totam illam triadem. Quod verò Animam pro eodem accipiat, ac Spiritum; patet: nam Spiritus est Latinè, quod Græcè Anima, id est, ἄνεμος, *ventus*. Porrò idem sunt spiritus ac ventus, sive anemos: & apud Latinos anima denotat spirationẽ ventumque. Quapropter, quẽ Scriptura appellat sæpe Spiritum, Plato & alij videntur appellasse Animam mundi: indeque fortasse Maro ansam arripuit, vt quadam eorum imitatione diceret Æneidos 6.

Principio cœlũ ac terras, camposque liquentes,
Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque astra
Spiritus intus alit: totamque infusa per artus
Mẽs agitat molẽ & magno se corpore miscet.

Vbi *Spiritum* appellat Deum ipsum, iuxta sententiam Platonis, sive Animam mundi, vt omnes Stoici loquebantur: qui, teste Clemente Alexandrino lib. 5. Stromatum, asserebãt, Deum vniversam essentiam pervadere. Affert etiam

Clemens in id probandum carmina quædam Euripidis, Æschyli, Orphei, ac Pindari. Idē Plato cum Socrate apud Plutarchum lib. 1. de Placitis cap. 3. ait: ὁ δὲ θεὸς νοῦς ἐστὶ τοῦ κόσμου. *Deus est mens mundi* Quo sensu Laertius in Zenone dixit, *Animæ Vniuersi partes esse animantium animas.* Vide plura alia à nobis obseruata disp. 75. de Anima, & 79. Verùm Plato ipse cum suis, Animam illam mundi, non quemlibet Deum perhibetur dixisse, sed tertium illius triadis. Videtur ergo agnouisse Trinitatem ex Patre, Mente, & Spiritu, seu Animâ mundi constantem.

15 *POSSENT* Gentilium aliorum testimonia ijs similia aggregari: verùm quæ hactenus exhibuimus, maioris notæ sunt, & videntur sufficere, vt ijs Philosophis, ac præsertim Platoni, fatemur affulsisse aliquam trinitatis diuinæ lucem. Quod ex professo docet, multipliciterque suadere conatur Eugubinus initio allegatus, præsertim toto ferè libro secundo Perennis Philosophiæ. Sed & plura ipsius opinioni fauentia longè antea indicarunt Cyrillus Alexandrinus lib. 1. & 8. contra Iulianum, Lactantius lib. 4. Diuin. Instit. cap. 9. Augustinus q. 25. ad cap. 8. Exodi, & Oratione *de quinque hæresibus aduersus Iudæos*, & lib. 10. de Ciuit. cap. 28. & 29. Theodoretus lib. 2. contra Græcos post medium, Noster Beda in Scholijs ad lib. Boetij de Trinitate, Ioannes Sarisberiensis in Policratico lib. 7. cap. 5. Claudianus Mamertus lib. 2. de statu animæ cap. 7. vbi ait: *Quo fit, vt mirari admodum nequeam huius Platonis animam, qui tantis equidem sæculis ante puerperium Virginis, ante Incarnationem, ante Resurrectionem, ante prædicatam in Gentilibus summæ Trinitatis Vnitatem ineffabilem, Vnum, tres in diuinitate personas, laudabili ausu, mirabili ingenio, inimitabili eloquentia, quæsiuit, inuenit, prodidit.* Legendi itidem ea de re Vincentius in Speculo Histor. lib. 4. c. 10. Ludouicus Vives in Commentarijs ad lib. 10. S. Augustini de Ciuit. c. 23. Abaelardus 1. introd. à c. 17. ad 25. Cusanus lib. de Beryllo c. 23. & 24. Carpentarius ad 5. Theol. cap. 6. Petrus Gregorius tom. 3. Comment. in Syntagma. lib. 6. cap. 18. Salmeron tomo 2. tract. 23. Theophilus Raynaudus in Theologia Natur. dist. 5. q. 2. art. 2. Dionysius Petavius lib. 1. de Trinitat. cap. 1. vt omittam Scholasticos in 1. dist. 3. & Interpretes D. Thomæ 1. p. q. 32. ar. 1. qui obvij sunt, & rem hanc leviter solùm indicarunt.

16 *NEC* Desunt, qui velint, etiam in Regionibus Novi Orbis, antequam à Christianis ille detegeretur, fuisse Trinitatis notitiam aliquam. Etenim de Peruanis prodit Iosephus Acosta lib. 5. Histor. Moral. Indorum cap. 27. tres Solis statuas adorare solitos: quarum vna SOL PATER ET DOMINVS ab ijs appellabatur: altera SOL FILIVS: tertia SOL FRATER. Nimirum, tria hæc significari ait totidem vocibus Indicis, quibus ea exprimebant: *Aponti, Churijnthi, & Intiquarqui.* Similiter testatur & ait, in vrbe illa eiusdē Peruviæ, quæ Chuquisaca dicitur, fuisse tres statuas numinis præsidentis mediæ aëris regioni, vbi pluit, ningit, & tonat. Idolum verò, nomine *Tanga tanga* dicebatur esse *Vnum in tribus, & simul, tres in Vno.* De Sinensibus quoque similia refert Trigautius lib. 1. de Christiana Expedit. apud Sinas cap. 10. sicuti & de Tiberensibus Cataiæ Nierembergius lib. 2. Historiæ Natur. cap. 17. Superest vt accedamus iam ad ferendum iudicium in hac controuersia.

SECTIO TERTIA.

Neminem ex Philosophis vtcumque agnouisse Trinitatem, nisi præcedente Dei reuelatione aliqua, nec Trismegistum quidem. Vbi de huius scriptis, an vere ab ipso prodierint, an potius supposititia censeri debeant. Opinio Petauij impugnata.

17 IN Hac re primò certum videtur, nec Philosophos Gentiles, nec quemquam alium ex moralibus, quocumque excellenti ingenio prædium, seclusa Dei revelatione sibi aut alteri facta, detexisse mysterium Trinitatis. Vt enim ostensum fuit latè Disp. præcedenti, nec intellectus humanus, nec angelicus, solis naturæ viribus, & nullâ Dei revelatione suppositâ, potuit vnquam adinvenire aut excogitare rationes demonstrativas, immo nec probabiles, ad id suadendum. Secluſis autem ijs, & revelatione Dei, nullum potuit esse principium Philosophis ad cognoscendum aut tradendum scripto mysterium Trinitatis. Quare vera est sententia S. Thomæ 1. par. quæst. 32. art. 1. ad 1. dicentis: *Philosophi non cognouerunt mysterium Trinitatis diuinarum personarum per propria, quæ sunt paternitas, filiatio & processio, secundùm illud Apostoli ad Corinthios: Loquimur Dei sapientiam, quam nemo principum huius sæculi cognouit: id est, Philosophorum, secundùm Glossam.* Sive, vt exponit Anselmus eo loco, *Regum & Philosophorum, qui in hoc sæculo principatum sapientiæ tenere videbantur.* Neque in id probandum opus est proponere fundamentum aliquod præter ea, quæ loco indicato exhibuimus sect. 2. & 3.

18 *QVARE* Superest, vt siquam Tri-

Trinitatis notitiam habuerunt vnquam Gentiles Philosophi, ac nominatim Chaldæi, Ægyptij, Græci, vel Romani, illam hauserint ex doctrina revelata sacris Scriptoribus, vel Prophetis, Patriarchisve antiquis, aut etiam Sibyllis (de quo Disp. sequenti) & ad eosdem Ethnicos derivatâ, aut viva illorum voce, aut scripto. Hic est cõmunis sensus Patrum Ecclesiæ, quotcumque asseruntur, aut indicant, huius mysterij affulsisse lucem aliquam Gentilibus. Neque enim eam notitiam tribuunt ijs vî naturali ingenij partam, sed quasi traditam magisterio illorum, qui à Deo illuminati fuerunt, & eandem alijs, aut scripto, aut viva voce communicarunt.

19 *ATQVE* Imprimis, si Mercurius ille Trismegistus verè scripto tradidit Trinitatis mysterium, & fuit multò antiquior Moyse, vt plerique supponunt; necessum est vt eam doctrinam adeò arcanam, & naturali rationis lumini inaccessam, didicerit; non quidem ex sacra Scriptura, cuius primus scriptor fuit Moyses: sed per revelationem divinam, aut sibi immediatè factam, aut alijs Patriarchis Moyse antiquioribus, è quorum magisterio aut traditione illam hauserit, tempore ipso legis naturę. De quo legendus Cano lib. 10. de locis cap. 6. Porrò Recentiores ferè omnes, Trismegistum aiunt Moyse & Pharaone antiquiorem fuisse: Candalla verò, qui eum Græcè & Latinè edidit, vult fuisse æqualem Abrahami. Non ergo Trismegistus potuit, iuxta eam hypothesim, discere mysteria fidei ex sacris litteris à Moyse scriptis. Absurdum verò planè videtur quod idem Candalla subdit, Trismegistum ipsum sui ipsius interpretem Græcum fuisse. Nam tempore Abrahami, quo ille Trismegistum floruisse ait, ne nomen quidem Græcorum, hoc est Ἑλλήνων, auditum fuerat: quippe quod longè postea inventũ est sæculo circiter quinto-decimo ante Christum natum, post aditam Chananæam. Etenim, vt colligitur ex Apollodoro lib. 1. Diodoro lib. 4. Strabone lib. 8. Pausania Corone apud Photium Codice 186. Græcum omne genus (quod divisum fuit in Æolicum, Doricum, & Ionicum) propagatum fuit ab Hellene filio Deucalionis, qui in Thessalia sedem ac regnum habuisse fertur. Huius tempore diluvium in Græcia ingens fuit circa annum ante Christum M. D. XXIX. tertium ab egressu Hebræorum ex Ægypto. De quo videris Petavium in Rationario l. 1. cap. 7. Abrahamus ergo, qui tot sæculis Hebræorum exitum ex Ægypto antecessit, proindeque & Deucalionem, & Hellenem Græcorum parentem; totidem vt minimum sæculis antiquior Græcis omnibus fuit. Cùm igitur Candalla asserat, Trismegistum fuisse synchronon Abrahami, reliqui autem ferè dicant, saltem fuisse Moyse & egressu Israelitarum antiquiorem; absurdum est dicere, eum Græcè loquutum, aut sui ipsius interpretem Græcũ fuisse. Deinde Eusebius *lib. 10. de Præp. ev. cap. 12 & 3.* ac Theodoretus *lib. de Græcanicis affectionibus*, aiunt, Moysem fuisse multò antiquiorẽ omnibus Philosophis Græcis. Si ergo Trismegistus longè antiquior Moyse fuit, & æqualis Abrahami; nullus est locus, vt Græcè philosophatus fuerit. *Denique*, Iamblicus in libro de Mysterijs auctor est, *Ægyptios scriptores putantes omnia inventa esse à Mercurio, suos libros Mercurio inscripsisse.* Ægyptij autem scriptores, omnium consensu, fuerũt Græcis longè antiquiores. Ergo & Mercurius ipse, cui, veluti omnium antiquissimo, cæteri Ægyptij sua scripta, doctrinamque tribuebant, Græcis omnibus antiquior fuit. Hæc autem ferè omnia procedunt ex hypothesi tantæ illius antiquitatis, quantam Trismegisto communiter tribuunt Recentiores, & ipse Cãdalla. Vide infrà *num. 23. & seq.*

20 *QVIQVID* Autem sit de tempore in quo floruit Trismegistus, id certum existimatur, eum vetustissimum Philosophorũ fuisse, quotquot vnquam scripsisse inveniũtur; & Anteesignanum Theologiæ Ægyptiorum, vt Eugubinus loquitur. Eius nomine varia Opuscula edita inveniuntur: vt liber Pimandri, seu Pœmandri: item liber ad Asclepium, & alia quædam: ex quibus varia testimonia collegit S. Cyrillus Alexandrinus *lib. 1. contra Julianum in fine.* Is non solùm Patris, sed Verbi quoque, & Spiritus sancti meminit, ac Trinitatis mundum fulcientis: proptereáque ait, *pyramidem subjacere mentali mundo.* Mitto testimonia ipsius suprà *num. 3.* memorata, & plura alia quæ allegant Suidas, Lactantius, & Augustinus, pluresque alij, tum Veteres, tum Recentiores, tanquam verè scripta ab Hermete Trismegisto, seu Mercurio.

21 *VERVMTAMEN* Ea omnia conficta esse, neque vnquam à vero illo Hermete, seu Mercurio Trismegisto prolata, censuit Albertus Magnus, quem allegat Dionysius Carthusianus *in 1. d. 3. q. 3.* alijque, quorum existimationem tuetur, ac multis stabilire conatur Dionysius Petavius *lib. 1. de Trinit. c. 2.* satè, contendens, librum Pimandri Trismegisto adscriptum, esse supposititicium, & cõfictum, nec tantæ antiquitatis, quantam ei tribuunt omnes ferè docti, pariter & indocti: sed sub Apostolorum tempora prodijsse. Summa autem rationum, quibus idem Petavius cum alijs ducitur ad id asserendum, præcipuè in eo nititur, quòd auctor verus eius libri decerpserit plura, partim ex Platone, alijsque Philosophis; partim ex Scriptura sacra in vtroque Testamento. Id ve-

rò demonſtrare conatur conferendo ipſius doctrinam cum ea, quam in ſacris libris teſtatam habemus. *Primò* enim Mercurius ille *cap. 1.* Pimandri refert, ſibi per viſum oblatam fuiſſe faciem orbis cõditi. Ea verò talis ferè eſt, qualis depingitur à Moyſe in Geneſi. Ergo putandus eſt legiſſe librum Geneſis, ac proinde non fuiſſe antiquior Moyſe, cuius contrarium ſupponit. *Secundo.* Ibidem Pimader ſe λόγον κυρίȣ eſſe prædicat, id eſt, Sermonem, aut verbum Domini. Ea verò loquendi ratio & appellatio, planè eſt mutuata ex Scriptura, in qua ſola inuenitur. *Tertio.* Ait ipſe, λόγον & νȣν, id eſt, Verbum & Mentem, eſſe genitum à Patre θεὸν τȣ̃ πυρὸς καὶ πνεύματος, *Deum ignis & ſpiritus.* Patet verò, ea deſumpta eſſe ex Evangelio Ioannis 1. vbi Filius Dei appellatur λόγος, ſeu Verbum; & ex teſtimonijs Mathæi & Lucæ 3 vbi Baptiſta ait, Chriſtum baptizare in ſpiritu & igne. *Quarto* Mercurius ipſe λόγον, ſeu Verbum appellat ὁμοȣσιον *conſubſtantiale* Patri. Eam autem vocem vſurpare nõ potuit, niſi qui religionis Chriſtianæ rudimentis ſal.em initiatus eſſet. Sunt & alia plura loca ipſius apud Petavium allegatum, quæ videntur non ſolùm affinia, ſed eadem ferè cum ijs, quæ in ſola Scriptura, & nominatim in Novo Teſtamento leguntur. Ergo auctor Pimandri habuit planè notitiam vtriuſque Teſtamenti: ac proinde non fuit verus ille Triſmegiſtus longè antiquior omnibus diuinis Scripturis; ſed circulator quiſpiam Semi-Chriſtianus, qui ſub Triſmegiſti perſona fumum ſuum poſteris venditare voluit.

22 *VRGETVR* Ampliùs. Nam cap. 16. eiuſdem Pimandri habetur epiſtola Æſculapij ad Ammonem, vbi ille ſe gerens veluti diſcipulum Mercurij Triſmegiſti, eius dictum refert, quod ſe ex ipſius ore accepiſſe teſtatur. Nimirum, libros ſuos Græcè reddiros, fore obſcuriores; quin & amiſſuros vim & energiam ſuam ſi pigmentis ac ceruſſa Græcæ philologiæ veſtirentur. Quare inquit Æſculapius ad Ammonem Regem: *Quantum igitur potes, ò Rex, (nam omnia potes) orationem hãc ab nemine interpretatam conſerva, vt nec ad Græcos myſteria iſta perueniant: neve Græcorum ſuperbo & diſſoluta loquendi ratio, ac velut ornamentis facata, maieſtatem illius & grauitatem & efficacem vocabulorum locutionem enerver.* Ac mox: *Græci enim, ò Rex, orationes habent probationibus vacuas, minimeque efficaces: taliſque Græcorum eſt Philoſophia, vt ſit inanis ſtrepitus verborum.* Hinc autem perſpicuè conſtat, tempore, quo Pimander ſcriptus fuit, iam Græcam linguam, eiuſque elegantiam in vſu fuiſſe. Atqui ex dictis ſuprà *num. 19.* demonſtratum eſt, verum illum Triſmegiſtum multis ſæculis antecеſſiſſe Græcos omnes, & Hellenem illorum progenitorem. Ergo & Triſmegiſtus ipſe verus multis ſæculis antecеſſit auctorem Pimandri. Supereſt igitur vt hic fuerit quiſpiam circulator, aut aretalogus, qui non bellè mimum ſuum peregerit, dum librum pſeudepigraphum edidit, venditauitque tanquam ſcriptum ante Moyſi tempora; cùm non, niſi poſt ipſum, immo & poſt Evangelium promulgatum ſcribi potuerit.

23 *DIFFICILIA* Profectò hæc ſunt: nec mirum vt Petavium, & alios, in eam opinionem adduxerint, vt antiquiſſimus ille Mercurius Triſmegiſtus non fuerit verus auctor Pimandri, aliorumque librorum, qui eius nomine circunferuntur. Adhuc tamen difficilius & incredibilius apparet, tot Eccleſiæ clariſſimos & præſtantiſſimos Patres hallucinatos fuiſſe, dum teſtimonia ex ijs libris exſcripſerunt, tanquam à vero illo Triſmegiſto editis; vt redarguerent Ethnicos, & alios errones, cõtra veritatem fidei noſtræ diſputantes. Et certè ijs non potuit non occurrere ſimilitudo inter quaſdam locutiones Pimandri, ac Sacræ Scripturæ in vtroque Teſtamento, quod paſsim legebant: nec veroſimile apparet, vt rationes ipſæ dubitandi, quæ Petavio & alijs difficultatẽ ingerunt, non pariter ijs in oculos incurrerent. Adhuc tamen ijs viſum fuit, illorum librorum auctorem fuiſſe, non circulatorem aut aretalogum quendam, ſub Apoſtolorum tempora ſcribentem, ſed verum illum & antiquiſſimum Mercurium. Ita ex Patribus S. Iuſtinus *in calce Protreptrici ad Græcos* Lactantius *lib. 4. c. 6.* Cyrillus *Tomo VI. lib. 1. contra Iulianum.* Auguſtinus *ipſe Tomo VI. lib. de Hæreſibus c. 3.* & alij plures; teſtimonia Mercurij Triſmegiſti allegantes, tanquam veri, & nullatenus ſuppoſititij; eademque omnino cũ ijs, quæ in Pimandro habentur, & in alijs libris Mercurij ipſius nomine editis. Vnde, vt loquar cum Raynaudo in Theologia Naturali diſt. 5. q. 2. art. 2 n. 253. *præſtat ſanè cum tot perantiquis & eruditiſſimis Patribus falli, agnoſcendo pro veris Hermetis* (Triſmegiſti, nimirum) *operibus quæ illi agnouerunt, quàm nimia in operibus dijudicandis ſagacitate iniuriam inferre præiudicio illorum. Quod aliquos poſt Albertum feciſſe, & etiam num facere nouimus.*

24 *IAM* Verò ad præcipuam difficultatem, ſeu fundamentum, cui innititur Petavius, ex antiquitate Triſmegiſti vltra Moyſem & Pharaonem, vt proinde non potuerit legere Pentateuchum Moyſi, nec ex eo vſurpare locutiones quaſdam; Reſpondeo non ſatis probari tantam Mercurij antiquitatem, quidquid

Can-

Caudalla suprà impugnatus, & alij Recentiores dixerint, suppoſuerintve. Quin potiùs habeo pro me Cyrillum suprà allegatum, qui Mercurium illum, cuius testimonia allegat, à Moyse suam Theologiam didiciſſe arbitratur, dicens: τελεσθὴς ὢν, καὶ τεμένεσι θεῶν παραστὰς, &c. Id est: *Cùm eſſet ſacrificus, templiſque deorum aſſideret, viſus eſt ſemper Moſaica æmulari, tametſi haud prorſus ſyncerè & citra culpam. At ex parte habuit, vnde ex Moſe proficeret.* Si autem & Moysem æmulatus fuit, & per ipsum profecit; profectò non prior, sed posterior Moyse fuit. Habeo vlteriùs pro eâdem opinione Augustinum, qui lectis absdubiò, & expensis, quæ eousque circumferebantur de antiquitate Trismegisti, censet illum diu post Moysi tempus natum fuisse. Etenim lib. decimo-octavo de Civitate cap. tricesimo nono loquens de cultu litterarum apud „ Ægyptios, ait: * Quod attinet ad Philoso- „ phiam, quæ se docere aliquid profitetur, vn- „ de fiant homines beati, circa tempora Mer- „ curij, quem Trismegistum vocaverunt, in il- „ lis terris eiusmodi studia claruerunt. Longè „ quidem antè sapientes, quàm Philosophos, „ habuit Græcia: sed tamen post Abraham, & „ Isaac, & Iacob, & Ioseph: nimirùm, etiam post „ ipsum Moysem. Eo quippe tempore, quo „ Moyses natus est, fuisse reperitur Atlas ille „ magnus Astrologus Promethei frater, mater- „ nus avus Mercurij Maioris, CVIVS NE- „ POS FVIT TRISMEGISTVS ILLE MER- „ CVRIVS. Hucusque Augustinus: qui non ex cerebro quidem finxit, sed ex lectione antiquorum scriptorum didicit; Trismegistum longè post tempus Moysi natum fuisse: vtpote nepotem Mercurij Maioris, & abnepotem Atlantis, cuius tempore Moyses natus est. Quare cùm inter Atlantem & Trismegistum quatuor generationes intercesserint, satis verosimile est, vt multis annis post egressum Israelitarum ex Ægypto, post scriptum à Moyse Pentateuchũ, & post propagationem Græcorum ab Hellene Deucalionis filio, aut natus fuerit, aut saltem floruerit Trismegistus. Vnde & legere potuit Pentateuchum à Moyse scriptum; & ex illo vsurpare partem aliquam doctrinę, & quasdam loquendi formulas. Potuit etiam vetare vt sua ipsius scripta Græcè redderentur, ne amitterent robur & grauitatem: cùm iam eo tempore Græca turgeret facundia: vtpotè quæ paulo post egressum Israelitarum ex Ægypto incepit, annuente ipso Petavio lib. 7. Rationarij cap 7. Nihil ergo inde imminuitur fides Scriptoris Pimandri, nec satis probatur, librum illum non fuisse à Trismegisto scriptum.

25 *PRÆTEREA.* Idem Augustinus cap. 40. immediato irridet Ægyptios sibi arrogantes in litteris antiquitatem cętum millium annorum, cùm tamen suo ipsius tempore vix elapsa fuissent plusquam duo millia ab eo tempore, quo Isis prima omnium cultum litterarum in Ægyptum invexit. In quod probandum allegat Varronem veterem scriptorem, de quo & inquit: *Non enim parvus author eſt in hiſtoria Varro, qui hoc prodidit; quod à litterarum etiam diuinarum veritate non diſſonat.* Porrò ab ortu Moysi vsque ad tempus in quo hæc scribebat Augustinus, fluxerunt circiter duo millia annorum: vt vel leviter versatis in Chronologia patet. Moyses enim natus fuit anno ante Christi ortum millesimo quingentesimo octuagesimo nono (de quo videndus Salianus initio quartæ mundi ætatis) ac proinde bis millesimo circiter antequam Augustinus scriberet libros de Civitate circa annum Christi CCCCXX. Quare si ab eodem Augustini tempore vsque ad primam litterarum introductionem in Ægyptum non multò plures anni duobus millibus fluxerunt; oportet vt paulo ante Moysis nativitatem Isis eas invexerit. Vnde si Mercurius Trismegistus fuit Moyse antiquior, vt communiter Recentiores supponũt, vix, aut ne vix quidem locus est, vt Atlas abavus eiusdem Trismegisti fuerit in Ægypto magnus Astrologus: quod planè testatur idem Augustinus cap. 39. præcedenti. Nimirum, ipse Atlas Astrologiam non didicit, nisi postquã Isis illam cum alijs disciplinis in Ægyptum invexerat. Cumque inter Isidem & nativitatem Moysi non multum tempus intercesserit, nullatenus potuit esse sufficiens spatium, vt in terim quatuor generationes ab Atlante ad Trismegistum decurrerent, & multò minus vt hic esset antiquior Moyse. Quare, quidquid Recentiores supponant, dicendum est, Trismegistum Moyse posteriorem fuisse: ac proinde potuisse in Ægypto legere Pentateuchum ab ipso scriptum, ex eoque discere sacram historiam, ac locutiones quasdam vsurpare, & in Pimandrum alioſque libros suos transferre. Quin & vlteriùs ex traditione ab Hebræis in Ægypto dissemināta circa Trinitatis mysterium, potuit illud subobscurè saltem, prout ab ijs tradebatur, addiscere, & postea scripto evulgare. Statuta autem semel possibilitate eius rei, solùm superest difficultas circa factum. Cùm verò factum ipsum testentur tot antiqui scriptores & Patres, præstat illorum præiudicio deferre, quàm Recentiorum quorumlibet. Accedit quòd immẽsa præconia, quibus Veteres omnes Mercurium illum in cœlum extollunt, denotent, eum cæteris mortalibus longissimè antecelluisse in notitia rerum diuinarum, & mysteriorum Dei. Propterea enim illum Trismegistũ, id est, Termaximum appellarunt: sicuti Homerus bea-

tis-

tissimos quosdam *Trismatum* dicit, id est, Terabeatos: & alij ex Græcis iniquissimum quempiam, atque extremè improbum appellat, Trischataraton, nimirum, Ter-execrandum. Ideo de illo inquit Plato in Phædro, Deū apud Ægyptios habitum: & Philo Phœnix, omnium mortalium, quos Sol vnquam aspexit, sapientissimum appellat ex sententia Sanchuniati, Theologiæ Phœnicum illustratoris, qui & illum ducem habuerit in tradendis rebus divinis ac vetustissimis, eiusque libros ex Ægyptia in Phœniciam linguam verterit. Lege plura apud Eugubinum lib. 1. c. 25.

26 *VNVS* Restat scrupulus ex locis Novi Testamenti obseruatis à Petavio, quorum aliquæ locutiones leguntur in Pimandro, quæ sanè vsurpari non potuerunt à scriptore aliquo, quamvis eius temporis à nobis constituti Trismegisto, quatuordecim circiter sæculis ante aduentum Christi, & non antea. Responderi tamen potest primò, locutiones illas Pimandri nō esse omnino easdem cum ijs, quæ leguntur in Novo Testamento: sed aliquantò diuersas, vt patet ex collatione illarum. Deinde nonnullæ earum inveniuntur apud Platonem, & alios Philosophos veteres, præsertim circa Νοῦν, seu *Mentem* genitam ab æterno Patre, vt vidimus num. 4. & seqq. itemque circa Animam mundi, seu Spiritum distinctum ab vtroque, vt patet ex tota ferè sect. 2. quę omnia proculdubiò ab ijs Philosophis scripta & vbique vulgata fuerunt, multis sæculis antequam Novum Testamentum scriberetur. Nihil ergo mirum si aliquæ locutiones affines formulis illius legantur multò antea expressæ in Pimandro Trismegisti.

27 *NEQVE* Obstat quod aliquæ illarum sint propriæ Novi Testamenti. nam id non prohibet vt inveniantur aliæ anteriores formulæ ijs quadantenus similes, præsertim quoad personas Trinitatis secundùm ea, quæ singulis earum appropriantur. Quod agnovit in ijs veteribus Philosophis S. Thomas 1. p. quæst. 32. corpore, dicens. *Cognouerunt tamen quædam essentialia attributa, quæ appropriantur personis: vt potentia Patri, sapientia Filio, bonitas Spiritui sancto.* Quod tandem opponit Petavius, vocem homoûsion de Verbo seu Mente divina acceptam, quæ legitur in Pimandro, non potuisse vsurpari, nisi ab homine mysterijs fidei Christianæ initiato; pariter debet ab ipso solvi. Nam neque vlla τοῦ ὁμοουσίου mentio habetur expressa in sacris litteris, aut habita fuit in vsu Ecclesiæ, vsque ad tempus Concilij Nicæni, tribus ferè sæculis postquam τὸ ὁμοούσιον in Pimandro legebatur, nisi apud paucos quosdam: de quo legendus idem Petavius lib. 4. de Trinit. cap. 5. & nos infrà Disp. IV. sect. 3.

Quemadmodum ergo scriptor Pimandri verè visus fuit voce longè postea recepta ab Ecclesia, veluti tessera Catholicæ religionis contra perfidiam Arianam; ita etiam potuit vti vocibus aut formulis affinibus ijs, quæ postea expressæ fuerunt in Evangelio. Nimirum, postquam ille mysterium Trinitatis vtcumque dicerat ex suo obscura traditione apud Hebræos, vel scripta Moysi; ita etiam, vt erat ingenio præcelleri, & forsan speciatim illustrato à Deo, potuit adinvenire voces opportunas exponendis mysterijs, & similes ijs, quibus postea Scriptores sacri vsi sunt, & ipsa Ecclesia in Concilio Nicæno.

28 *DENIQVE* Fortasis accidere potuit, vt aliquæ ex ijs vocibus, aut formulis locutionum, quæ in Pimandro leguntur à tempore ipso Apostolorum, adderentur ab aliquo homine semi-christiano, aut Christiano quidem, sed imprudente, qui religioni Catholicæ vellet conciliare fidem ex testimonio Philosophorum Gentilium, quasi ij dixissent, quod revera non dixerunt. Eo autem summùm permisso, liber Pimandri, & reliqua Opuscula, quæ Trismegisti nomine circumferuntur, nō propterea inter pseudepigrapha aut commentitia censeri debent: nam & plurima aliorum scripta indubitata habentur, licèt quorundam negligentiâ, aut fraude vnum vel aliud verbum ijs additum aut detractum inveniatur. Quare doctorum & eruditorum hominum curæ est potiùs ea corrigere, aut emaculata reddere, quàm omnino proscribere veluti supposititia, contra omnium antiquorum sententiam.

SECTIO QVARTA.

Notitiam Trinitatis, quæ in libris Trismegisti detegitur, videri consonam Catholicæ doctrinæ; illam verò quæ extat in scriptis Platonis, & aliorum Gentilium, non esse puram, sed fæce errorum admistam, è quibus Ariana hæresis ortum duxerit, & Catholica veritas confirmari non possit. Argumenta initio obiecta solvuntur.

29 POSTQVAM Sectione præcedenti statuimus, libros nomine Trismegisti à Candalla & alijs editos, nō esse supposititios, nec ab aliquo circulatore scriptos, sed ab ipso, prout omnis Christiana antiquitas existimavit; nunc addendum est, doctrinam in ijs traditam circa mysterium Trinitatis, posse commodè intelligi & explanari, vt nō dissideat à doctrina Catholica, seu ab vnitate personarum in essentia. Id patet ex testimonijs Trismegisti ipsius, suprà num. 3. exscriptis: ac præterea ex eo, quod λόγον illud, sive Verbum

Pa-

Patris æterni, appellat ὁμοούσιον, id est, consubstantiale Patri, vt suprà num. 21. vidimus: quæ vox Catholicæ fidei quasi tessera est ad explanationem huius mysterij.

30 *INSVRGIT* Petavius vbi suprà contra hanc existimationem ex libro Hermetis, id est, Trismegisti, qui λόγος τέλειος, id est, *Sermo perfectus*, inscribitur: cuius testimonium à Lactantio primùm Græcè allegatum lib. 4. cap. 6. dein Latinè ab Augustino Tomo VI. lib. de hæresibus cap. 3. est huiusmodi: ὁ κύριος καὶ πάντων ποιητής, &c. *Dominus, & vniuersorum effector, quem nos Deum appellare instituimus; postquam secundum fecit Deum aspectabilem, & sensibilem (sensibilem dico, non quòd sensu vtatur ipse: nam de eo causæ esse nihil potest, cur sentire dicatur: sed quoniam in sensus immittit, & mentem) quoniam ergo primum illum fecit, ac solum, & vnum; & pulcher ei visus est, & bonis omnibus refertissimus; sanctificauit eum; ac penitus dilexit, velut proprium fœtum.* Vbi Verbum illud, seu Filium Dei, non videtur vllo modo asserere ὁμοούσιον Patri, prout suprà ex Pimandro legimus, sed factitium. quale profectò ab Arianis confictum fuit. Porrò verbum, ἐποίησε, id est, *fecit*, quo semel & iterum Hermes, seu Trismegistus vtitur, nullum relinquit locum vt secundus ille Deus sit purè genitus, & non factus.

31 *RESPONDEO* Verbum ἐποίησε, *fecit*, pro eodem vsurpari à Trismegisto, ac verbum ἐγέννησε *genuit*. nam in testimonio alio suprà num. 3. exscripto idem Trismegistus fœtum illum Patris æterni appellat μονογενέα, id est, *Vnigenitum* Patris. quo ipso potiùs ipsius generationem, quàm effectionem, significasse videtur. Accedit, quòd Suidas apud Eugubinum lib. 2. cap. 17. ait: *Mercurius Termaximus, is fuit sapiens Ægyptius. Floruit ante Pharaonem. Appellatus est Termaximus, quoniam de Trinitate edidit oraculum, dicens, in Trinitate vnam esse diuinitatem, his verbis: Erat lumen intellectuale ante lumen intellectuale. Et erat semper MENS MENTIS luminosa. Et nihil aliud erat, quàm horum vnitas, & Spiritus omnia continens. Extra hunc non Deus, non Angelus, nō substantia vlla alia. Omnium enim dominus, & Pater, & Deus, & omnia sub ipsum, & in ipso sunt. Nam Verbum eius perfectum existens, & fœcundum & opifex, lapsum in fœcunda natura, & aqua fœcunda pulchram fecit aquam.* Vbi, inter alia, palam expressit τὸν τριάδα, id est, vnitatem illorum trium, quorum primum appellavit alijs atque alijs locis Genitorem, alium Vnigenitum, alium denique Spiritum. Lege Lactantium lib. 1. Divin. Instit. cap. 6. & lib. 4. c. 6. & 7. dicentem: *Non dubito quin ad veritatem Trismegistus hac aliqua ratione peruenerit: qui de Deo Patre omnia, de Filio verò loquutus est multa, quæ diuinis continentur arcanis.* Iterum autē moneo, si quid verè scivit seu novit Trismegistus de mysterio adeò arcano & sublimi, acceptum fuisse per revelationem divinam fidelibus Hebræis seu Patriarchis factam, & inde ad ipsum derivatam.

32 *QVOD* Autem nemo ex cæteris Philosophis Gentilibus tradiderit aliquid de Trinitate sine fœce erroris, ne Plato quidē; patet consulendo illorum testimonia: in quibus nunquam vnus Deus in tribus personis legitur, neque eadem divinitas trium; sed tres dij, seu totidem personæ singulis naturis constantes, immo & inæquales inter se, quales postea ab Arianis creditæ sunt. Imprimis enim Plato, tum in Timæo, tum alibi sæpe, summum quēdam ac supremum Deum & vnicum, ac prorsus singularem, agnoscit, qui aliorum deorum, & minorum quidem fator ac propagator sit. Atque in eodem Timæo describit inferiores, post illum summum, deos, quibus curæ sit efficientia rerum corporatarum, quæque sub aspectum cadunt. Alijs quoque locis duos ac tres deos vniversè distinguit, è quibus primus reliquorum Parens & effector sit: secundus Demiurgos seu Opifex rerum aliarum: tertius subobscurè significatus, quem multi, quasi ex ipsius sensu, Animam mundi interpretantur. Quin vel in loco illo ex epistola secunda ad Dionysium suprà exscripto num. 11. quem magnis clamoribus celebrant Eugubinus, & Claudianus Mamertus, Plato ipse palam proferre videtur tres personas divinas: non tamen æquales, sed quarum vna sola sit summa, & sibi sufficiens, absoluta, & sine habitudine ad reliquas, ac τὰγαθὸν, hoc est *ipsummet bonum*. &, vt Proclus exponit, *causa vel principium essentiæ omnis, & supra id omne quod est, erectum*: vel vt ipse Plato ibidem ait, αἴτιον ἁπάντων τῶν καλῶν. id est, *causa pulchrorum omnium*. Secundum autem deum priori subjicit, tanquam ab eo præpositum efficiendis rebus ac procurandis. Licèt autem nonnunquam genitum ab eo dicat, non tamen quasi ὁμοούσιον, *consubstantialem* generanti, sed quasi factum reipsà, & verbo tenus genitum: quale fingebant Arius, Eusebius Cæsarienſis, & Arianorum virulentissimi Anomœi, id palam effutientes, quod ipsorum ambulo sentiebat quidem, sed tenebris obducere conabatur. Tertius denique è tribus ijs manifestè à Platonicis dicebatur factus, quem propterea ποίημα, id est, effectum, seu factura m appellabant. Non ergo Plato asseruit Deum vnicum tribus personis æqualibus constantem, sed

sed tres deos inæquales, & quorum supremus fuerit conditor, seu factor reliquorum.

33 *CONFIRMATVR I.* Macrobius enim lib. 1. in Somnium Scipionis cap. 14. hoc eodem sensu Platonem interpretatur, dicens: *Deus qui prima causa & est, & vocatur, vnus omnium, quæque sunt, quæque videntur esse, princeps & origo est. Hic superabundanti maiestatis fœcunditate de se MENTEM CREAVIT. Hæc Mens, quæ νοῦς vocatur, quà Patrem inspicit, plenam similitudinem servat auctoris: Animam verò de se creat, posteriora respiciens. Rursus Anima partem, quà intuetur, exuitur; ac paulatim regrediente respectu in fabricam corporum, incorporea ipsa degenerat.* Vbi verbis illis, *Mentem creavit*, sicut & sequentibus, *Animam creat*, videtur duos illos posteriores deos asserere creatos, sive factos à Deo illo supremo, quem *primam causam* appellat. Plato igitur, interprete Macrobio, non agnovit tres personas divinas æquales, sive increatas: sed vnicum ac prorsus singularem Deum supremum, qui aliorum duorum, veluti inferioris notæ, causa & effector sit. quæ planè est impietas Ariana. Sed longè maioris ponderis est quod legitur apud Tertullianum, *omnes hæreses a Philosophia* (nimirum, prava) *subornari, & Platonem omnium hæreticorum condimentarium factum.* Similiter Isidorus Pelusiota lib. 2. Epist. 143. observat, Philonem Platonicum statuisse inæqualitatem personarum divinarum, postea ab Ario traditam. Noster quoque Genebrardus lib. 1. de Trinit. circa quintum errorem notat, Platonem & Platonicos, vt Calcidium & Plotinum, commentos fuisse in divinis personis essentiæ multiplicitatem, quod & antea observavit Scaliger Exercitat. 365. n. 3. & de Platone nominatim Constantinus Magnus Oratione ad Sanctorum cœtum cap. 9.

34 *CONFIRMATVR II.* Quoniam S. Cyrillus alijs atque alijs locis exponēs sensum Platonis circa Triadem illam, asserit illam posuisse tres deos, & hos inæquales: vnum, videlicet, increatum & supremum; reliquos duos inferiores, & ab ipso factos. Ita ille lib. 1. contra Iulianum: vbi & addit, eam Platonis existimationem fuisse prolusionem quandam Arianæ hæreseos. Deinde lib. 3. adversus eundem Iulianū, inquit: *Quippe pater & præceptor ipsius Plato vnum quidem esse Opificem definijt eum, qui causa est omnium: quē & mundo citimum esse factum asserit. ante hunc porrò Deum alterum constituisse, nempe Boni Ideam. Ad hæc tertium insuper principium excogitavit, QVOD ORDINE ET NATVRA PRIORIBVS ILLIS INFERIVS: quam etiam omnium, quæ sunt, Animam appellat.* Hactenus ille: luculenter exponens qualiter in Triade illa à Platone cōficta, primus Deus, id est, Idea Boni, præcedat; sequatur deinde secundus, id est, Demiurgos, seu Opifex ab ipso factus: tertius denique sit Anima mundi, vtroque illo inferior. Deinde lib. 8. idipsum fusiùs exponit, addita præterea interpretatione Numenij ac Plotini in eundem sensum: cōcluditque, eam existimationem plurimùm abhorrere à sensu Catholico circa Trinitatem.

35 *CONSONAT* Cyrillo clarissimum Ecclesiæ ac Theologiæ lumen Augustinus lib. 13. de Civitate cap. 16. & 17. vbi ex Platonicorum sensu constituit tres divinitatis gradus. Primum nominat propriū summi Dei, à quo producti sint reliqui: secundum convenientem mundo: tertium complurium deorum corporibus illigatorum, dissolubilium ac mortalium natura sua, sed immortalium ex dono summi Dei, qui natura omni valentior est. Quę interpretatio absdubiò eruta est ex Platonis Timæo: vbi supremus ille Deus alijs minoribus dijs immortalitatem pollicetur verbis à Cicerone redditis lib. de Vniversitate in hunc modum: *Hæc vos, qui deorum satu orti estis, attendite: quorum operum ego parens effectorque sum: quæ per me facta non sunt dissoluta me invito: quamquam omne colligatum solui potest. Sed haud quaquam boni est rationem vinctum velle dissoluere. At quoniam orti estis, immortales vos quidem esse & indissolubiles non potestis. Neutiquam tamen dissolvemini, nec vlla vos mortis fata peribunt.* Hæc Plato: in quibus apertè ait, omnes illos deos à primo & summo conditos, esse naturā sua dissolubiles, ac mortales, qui proinde in nihilum abirent, nisi ipsius beneficio persisterent. Agnoscit igitur illos planè creatos, & inferiores summo Deo. Neque obstat quòd in eodem Timæo, *δημιουργὸν*, seu Opificem appelet *αἴτιον*, id est, causam, summumque parentem, & conditorem rerum omnium. Nam eo loco, appellatione *τοῦ δημιουργοῦ* seu Opificis, non videtur denotare voluisse secundum illum Deum, sive Mentem, quam alibi docet à Patre procreatam; sed summum ac supremum Deum, quem appellat *τἀγαθὸν*, *Ipsum-bonū*, seu Ideam Boni. Alioqui sibi alijs atque alijs locis palam contradiceret.

36 *VERVM* Nominatim circa personam Spiritus sancti idem Augustinus monet, ignotam prorsus fuisse summis Philosophis; atque in id probandum allegat Didymū, quin & adumbratum vult in historia Magorū Ægyptiorum: qui cum Moyse contendentes, cùm non possent perinde ac ille, cyniphes educere, dixerunt: *Digitus Dei est hic.* Nimirum, digi-

digiti nomine Spiritũ ſanctum denotari. Verba ſunt: *Commendatur enim fortaſſe Trinitas: & quod verum eſt, ſummi Philoſophi Genſiam, quantum ex eorum litteris indagatur, ſine Spiritu ſancto philoſophati ſunt: quamvis de Patre & Filio non tacuerint. quod etiam Didymus in libro ſuo meminit, quem ſcripſit de Spiritu ſancto.* Vbi de Platone potiſsimùm, alijſque præſtantibus Philoſophis, vno Triſmegisto excepto, intelligendus eſt Auguſtinus, vt iam monuimus ſectione præcedenti. Ignoto autem Spiritu ſancto, patet myſterium Trinitatis ignorari. Non ergo vel præſtantiſſimi ex Philoſophis, ſalem Triſmegiſto excepto, compertum habuere myſterium Trinitatis. Idipſum tradit Cyprianus, vel ſiquis alius auctor eſt Operis de Virtutibus Chriſti Cardinal. Serm. de Spiritu ſancto: vbi inquit, *Platonicos de Patre & Filio aliqua ſenſiſſe: non potuiſſe tamen propinquare ſanctitudini.* id eſt, ad notitiam Spiritus ſancti. Verùm & S. Petrus Damianus Sermone de Annuntiat. idipſum docet, ſicut & auctor Sermonum adſcriptorum Bernardo, titulo Sermonis ſecundi de Nativit. vbi nominatim de Platone hæc habentur: *Nunquid non maximus ille Gigas (Platonem loquor) ab intellectu tam puriſsimæ veritatis repulſus eſt? Nunquid non acerrimo mentis ingenio tangens, ſed non attingens divinitatem Dei, dicit: Vnum inveni, quod cuncta operetur, & aliud per quod cuncta efficiuntur: tertium autem invenire non potuit: Rectè de Spiritu ſancto inſcius, qui illi non erat infuſus, qui ſanctarum revelationũ magiſter eſt, qui revelat Paulo quæ oculus non vidit, ſicut idem Apoſtolus gloriatur.* Quare D. Thom. 1. p. q. 32. art. 1. ad 1. ait de ijs: *Licèt appropriata tribus perſonis cognoſcerent, dicũtur tamen in tertio ſigno defeciſſe: id eſt, in cognitione tertiæ perſonæ: quia à bonitate, quæ Spiritui ſancto appropriatur, deuiauerũt, dum cognoſcentes Deum, non ſicut Deũ glorificauerunt, vt dicitur Roman. 1. vel quia ponebant Platonici vnum primum ens, quod etiam dicebant eſſe Patrem totius vniuerſitatis rerum. Conſequenter ponebant aliam ſubſtantiam ſub eo, quam vocabant Mentem, vel paternum intellectum: in quo erant rationes omnium rerum, ſicut Macrobius recitat ſuper Somnium Scipionis. Non autem ponebãt aliquam ſubſtantiam tertiam ſeparatam, quæ videretur Spiritui ſancto reſpondere. Sic autem nos non ponimus Patrem, & Filium ſecundùm ſubſtantiam differentes: SED FVIT ERROR ORIGENIS ET ARII SEQVENTIVM PLATONICOS.* Hactenus ille.

37 *QVAPROPTER* Refellendi ſunt, Eugubinus, Claudianus Mamertus, & alij, magnis clamoribus celebrantes Platonem, quaſi diſertè & perſpicuè arcanum illud myſterium Trinitatis cognoverit & tradiderit, propterea-que gratiam ipſi habere debeamus. Sed enim potiùs Origenes & Arius, cum grege ſuo, eam celebritatem Platoni conciliare deberent, qui ova ijs commiſſerit excludenda. Nimirum, quã ille erroribus cõſpurcatam & fœculentã Triadem ſcripto edidit obſcuriore, ij palã evulgãrunt in ſummã Chriſtiani orbis pernicies. Eadem verò ratio eſt de Porphyrio, ac Plotino, & alijs Platonicæ doctrinæ ſectatoribus: qui omnes cœcutierunt, aut caligaverunt quaſi noctuæ circa inacceſſam lucẽ eius myſterij. Graviùs dum potiùs eſt Patribus Concilij Nicæni, qui pro commentitia Triade, cuius fabula per totũ pene orbem graſſabatur, veram & ſolidam aſſeruerunt. Neque ipſi ad eam contra Arianos probandam vſi ſunt tam debilibus fundamentis, qualia eſſent teſtimonia Gentilium, præſertim erronum, & à veritate deviantium: ſed longè ſolidioribus divinæ Scripturæ palam illam tradentis. Quippe ij perſpectum habebãt, illud probationis genus futile prorſus & enerve eſſe: nec idoneas eſſe tenebras ad aſſerendam lucẽ. Audiant itaque Eugubinus, & Mamertus expoſtulationem Photij in Bibliotheca Codice 170. conquerentis, *aliquos ex noſtris ea quæ plurimum diſtant & abhorrent, emiti ad religionis noſtræ, quæ nequaquam indiga, ſed ſola ſyncera eſt ac vera, comprobationẽ per vim applicare eaque conciliare cum noſtris, à quibus magis differunt, quàm à luce tenebræ.* Nec ideo tamen nego, Platonem ex ſcriptis Triſmegiſti iam Græcè redditis potuiſſe agnoſcere Trinitatẽ perſonarum divinarum. Sed tamen vbi in ijs ignoravit vnitatem numericam naturæ, & æqualitatem ſuppoſitorum, non eſt dicendus agnoviſſe Triadem veram, qualem credimus Catholici; ſed fabuloſam, qualem Ariani poſt Platonicos commenti ſunt.

38 *AD* Argumenta ſectionis primæ, fatemur aliquos ex Gentilibus agnoviſſe in divinis Patrem & Filium, non tamen conſubſtantiales: in quo potiſsimùm ſitum eſt myſterium Trinitatis. Solus fortaſſe Triſmegiſtus id ex traditione Hebræorum in Ægypto agnovit, & ſuboſcurè explicavit, prout acceperat ab ijs. Reliqui autem, ſive Zoroaſter, ſive Plato, ſive alij quicumque Græcorum, quamvis Mentem à Patre progeniram dicant, ſatis denotant illam fuiſſe factam, inferioremque, & ſubſtantiæ diverſæ à conditore. Quod ſupra demonſtravimus, in ipſorum teſtimonijs haberi. Si autem forſan alicuius ex ijs teſtimonium lucem lentum exhibeatur pro vera Trinitate; idem ferè de illo dicemus, ac de Triſmegiſto.

AD

39 AD Argumenta sectionis secundæ patet similiter ex nuper dictis, Trinitatem à Gentilibus traditam (saltem Trismegisto excepto) non fuisse qualem Catholici credimus, tribus personis omnino æqualibus & vnicâ essentiâ constantem: sed qualem Ariani postea exceperunt & evulgârunt. Ostensum enim est, Philosophos illos triplicem Deum inæqualem constituisse, triplici naturâ constãtem, suprema in summo Deo, inferiore in duobus reliquis. Verùm vt monuimus num. 17. & 18. qualiscumque demum notitia ijs fuerit circa tres personas divinas, non est orta ex acumine ingenij, sed ex traditione ab Hebræis accepta, quamvis conspurcatâ, & tenebris errorum obductâ ab ipsis Gentilibus. Aut etiam id discere potuerunt ex Sibyllarum Oraculis, sive prædictionibus, quas ipsi Gentiles legere, allegare, & in pretio haberi soliti sunt. Denique Philosophi Gentiles qui paulo post evulgarum Evangelium scripsere, videntur plurima circa res divinas mutuasse ex Novo Testamento. Ideoque Marsilius Ficinus libro de Religione Christi cap. 2. & 20. ait: *Ego certè repeti præcipua Numenij, Philonis, Plotini, Iamblici, Proculi mysteria, à Ioanne, Paulo, Hierotheo, & Dionysio Areopagita, accepta fuisse. Quidquid enim de Mente Divina, Angelisque, & cæteris ad Theologiam spectantibus, magnificum dixerè, manifestè ab illis vsurpauerunt.*

40 QVOAD Oracula, sive Apollinis Delphici, sive Serapidis Thuli, memorata num. 10. dicimus, potuisse fieri vt dæmon in ijs responsa præbens, divina virtute compelleretur ad edisserendum Trinitatis mysterium, quod ille ab initio conditionis suæ agnovit per fidem theologicam, & nunc credit per fidem, saltem coactam. Verùm dato quòd in ijs Oraculis mysterium Trinitatis proferretur, obscurè solùm & ruditer à Philosophis intellectum fuit: vtpotè non capientibus, nec cogitantibus quidem, posse vnicam naturam esse in tribus personis omnino æqualibus. Hoc enim soli fideles, saltem sapientiores, ante Christi adventum ex revelatione divina, & antiqua traditione agnoverunt: reliqui autem ferè ignorârunt, nisi fortè aliquot paucissimi ex Hebræorum magisterio id acceperint. Huc spectãt Oracula Sibyllarum. Sed de ijs commodiùs tractabimus Disp. ventura.

DISPVTATIO LIII.

AN SIBYLLAE AGNOVERINT MYSTERIVM TRINITATIS, ET INCARNATIONIS, AC PASSIONIS CHRISTI.

AD ILLVSTRISSIMVM ET LITTERATISSIMVM D. D. GVNDISALVM FERNANDEZ DE CORDOBA, Alcantarensis Ordinis Equitem, Regium Consiliarium in Supremo Castellæ Senatu, olim Hispalensis Emporij, postea Regiæ Gazæ Præsidem: omnigenis dotibus natalitij splendoris, pietatis, integritatis, & eruditionis instructum.

AGGREDIMVR *Controversiam celebrem ab ipsis ferè Apostolorum temporibus. Tunc enim Christiani, præter alia fidei argumenta, vrgebant Ethnicos prædictionibus Sibyllarum, in quibus aperte habebantur dogmata nostræ ac veræ Religionis. Deinde successu temporum vsque in hanc diem, tum Ecclesiæ Patres, tum alij viri eruditi, rem hanc ex professo examinare conati sunt. Ex quibus seligere curabimus, quæ visa fuerint maioris*

maioris momenti, ac veritati conformiora, inquirentes potissimùm, An Sibyllis perspecta fuerit, & ab ijs decantata veritas mysteriorum Trinitatis, Incarnationis, ac Passionis Filij Dei.

SECTIO PRIMA.

Quænam fuerint Sibyllæ, quot, & quo tempore vaticinia sua edidisse inueniantur, iuxta Varronem, Lactantium, & alios Veteres Scriptores.

1 SIBYLLÆ Olim à Græcis & Latinis dictæ sunt mulieres quædã diuino spiritu afflatæ ad arcana quædam cognoscenda & futura prædicenda. De ijs agit Varro in libris rerum diuinarum, Lactantius lib. 1. Diuinarum Institut. & Diodorus Siculus lib. quinto, alijque plurea in progressu allegandi. Porrò ex ijs Varro quem Lactantius ipse, sicut & Augustinus, doctissimum Romanorum appellat, ait, Sibyllas dictas fuisse mulieres Deo plenas, quarum pectora, cùm diuinum numen recepissent, vaticinabantur. Dictæ verò sunt Sibyllæ à consilijs Deorum nuntiandis. Æolico enim sermone σιοὺς, *deos* dicunt, non θεοὺς; & consilium, non βϛλιω, sed βυλιω. Vnde & Sibyllæ dictæ sunt, quasi Deorum consilia nuntiantes, aut diuinorum consiliatrices & conscias. Vnde Hieronymus ad Iouinianum inquit: *Quòd si Æolici sermonis genere Sibyllæ θεοβόλοι appellantur, rectè consilium Dei sola scribitur nosse virginitas.*

3 *SED* Circa numerum illarum variant auctores prisci, sicut & circa patriam, ac tempus vniuscuiusque. Quidam id nomen tribuunt Delphicæ, quæ Oraculo Apollinis apud Delphos præfecta erat, & à Deorum consilijs dicta fuit: eamque Suidas Romana voce prophetissam appellari posse ait. Quare ij vnã tantum Sibyllam fuisse volunt. Martianus Capella assignat duas: nimirum, Erophilam Troianam Marmesi filiam, quam & Phrygiam & Cumæam appellat; alteram verò Symmachiam Hipporensis filiam, quæ Erythæ nata Cumis vaticinata fuerit. Alij tres Sibyllas fuisse volunt: faveque Plinius lib. 34. cap. 5. referens, Romæ fuisse trium Sibyllarum statuas iuxta rostra vnam, quam Pacuvius Taurus Ædilis Plebis instituit: duas verò reliquas, quas M. Messala erexit. Solinus eas nominat, Cumanam, Delphicam, & Erythræam Heriphilem. Ælianus in Varia Historia quatuor refert, Erythræam, Samiam, Ægyptiam, & Sardianam. Nonnulli ijs duas alias addunt, Iudæam, & Cumæam. Denique Varro quatuor alias adiungit: vt proinde omnes fuerint decem: idque Ælianus iam citatus libro 12. confirmat, dicens: *Sibyllæ sunt quatuor: Erythræa, Samia, Ægyptia, & Sardiana. Alij iungunt quidam sex alias, vt sint omnes numero decem, è quibus Cumæa, & Iudæa esse ferantur.* Quod si verum est, qui vnicam fuisse volunt, perinde se gesserunt, ac cum Iouibus, Herculibus, Minervis, alijsque eiusmodi, qui cùm multi fuissent, pro vno eodemque habiti sunt, vt idem Varro observat. Cùm vero ille tantæ auctoritatis sit, vt teste Lactantio lib. 1. nemo vnquam Gentilium doctior exiterit, nec apud Latinos, nec Græcos quidem; attingemus breviter nonnulla de singulis Sibyllarum, iuxta ordinem ab ipso præscriptum.

4 *PRIMA* Sibyllarum apud Iudatum Varronum, omniumque antiquissima, dicta est Delphica: cuius meminit Chrysippus libro de Diuinatione: quam aliqui Artemin dictam fuisse censent, Delphisque ortam. Porrò adeò antiqua existimatur, vt Boetius dicat, multò ante Troianum excidium vaticinatam fuisse: cuius proinde plures versus mutuatus sit Homerus, & Iliadi suæ inseruerit. Ait autem Diodorus Siculus lib. 4. eam Daphnem appellatam, & Tiresiæ filiam fuisse, quam Argivi, deuictis Thebis, reduituri votum misêre Delphos. illam verò iam à patre Tiresia edoctam vaticinari, postea ex Oraculo Apollinis longè doctiorem euasisse, & responsa dare solitam consulto illo. Verba autem Diodori Latinè reddita hæc sunt: *Thebæ captæ ac diratæ sunt. Tiresiæ filiam Daphnem postea cùm victores cepissent, in Delphos voto suscepto misêre oblationem Deo. Ea diuinandi artem edocta, in Delphis degens, multò maiorem scientiam assecuta est. Itaque naturæ admirabili duce, plurima scripsit varij generis responsa. Cuius ex versibus Homerum poetam ferunt multa ad ornatum sui poematis sumpta transtulisse. Cùm hæc sæpius Dei spiritu ferretur, multaque traderet responsa, Sibylla ab omnibus dicta est.* Hæc ille. Propterea quæ primam omnium Sibyllam appellatam, testatur Varro. De ea quoque loquuntur Solin. c. 7. Polyhist. & Plinius vbi suprà, ac præterea, quantum conijcere possum, Pausanias in Phocicis.

5 *SECVNDA* Erythræa, *quæ inter alios Sibyllas* (inquit Aug. lib. 18. de Ciuit. c. 23. in ipsa epigrapha capitis) *agnoscitur de Christo euidentia multa cecinisse.* Eam Apollod. Erythræus affirmat fuisse suam ciuẽ, & Græcis ad expugnandam Troiã inuis vaticinatã illius ex-

excidium, ac mendacem futurum Homerum in eo narrando. Eiusmodi autem vaticinium extat integrum in libro tertio Oraculorum Sibyllinorum circumferri solito, diversarum editionũ. Communis etiam opinio est, illam floruisse ante Troianum bellum. Solinus vbi suprà paulo post fuisse ait. Eusebius Cesariensis in Chronicis vult nõ ita antiquam fuisse, sed circa primam ætatem Romæ, & regnum Romuli. Lactantius ait, Babylone natam, maluisse autem Erythræam appellari. Eius meminit Ælianus lib. 12. Variæ Historiæ, & Marcianus Capella, ac Strabo lib. 14 inquiens: *Erythris nata est priscis temporibus Sibylla, mulier fatidica, & diuino spiritu incitata.* Refert autem Augustinus loco indicato, se legisse prædictiones illius Latinè expressas versibus malè Latinis, & non stantibus, propter interpretis imperitiam: postea verò eas Græcè scriptas sibi fuisse à viro clarissimo Flacciano, qui Proconsul fuerat. Vide Disp. LV. num. 25. Arij hæresim ab eâdem Sibylla prædictam.

6 *TERTIA* Cumæria, seu Cimmeria, de qua Nævius in libris de primo bello Punico, & L. Piso Censorinus in Annalibus, relati ab Onuphrio in libro de Sibyllis, cuius ordinem sequimur. Hæc fertur propheтasse in Italia paulo post excidium Troianum. Quòd autem Cimmeria interdum appellatur, in causa est Cimmerium Campaniæ opidum, Cumis vicinum, vbi orta fuisse traditur. Aliqui volunt, hanc ipsam esse quam Virgilius lib. 6. Æneidos fingit consultam ab Æneа, Deiphoben nomine: quæ & iuxta illum erat *Vna Phœbi Triviæque sacerdos.* Varroni autem non est visum verosimile vatem ab Æneа consultam potuisse pertingere Ramana regna, etiam post quinque Reges.

7 *QVARTA* Samia, nomine Phyto, de qua Eratosthenes vetus scriptor in Annalibus Samiorum, & Ælianus libro duodecimo Variæ Historiæ. Eusebius Cæsariensis in Chronicis vult, illam Numæ Pompilij tempore vixisse, & regnante Athenis Hippomene, circa olympiadem decimam sextam, Heriphilemque appellatam.

8 *QVINTA* Cumana, quam alij Amaltheam, alij Demophilem, alij Herophilem appellant: Suidas verò Herophilem dicit. De hac fertur novem libros Oraculorum attulisse ad Regem Tarquinium Priscum, & pro ijs cẽtum Philippeos postulasse; Tarquinium verò reputantem secum pretij magnitudinem, mulierem veluti insanam irrisisse. Illa coram ipso Rege tres combussit, & pro reliquis idem pretium postulavit, Tarquinio interea magis eam irridente quasi lymphaticam. Denique illa tribus alijs exustis, cùm idem pretium pro reliquis exigeret, Regem in id adduxit, vt trecentis aureis eos redimeret. Ita Dionysius, Solinus, Plinius, Gellius, & Servius: nisi quòd aliqui non Tarquinium Priscum, sed Superbum fuisse volunt; & Plinius non novem, sed tres libros fuisse ait. Sepulchrum huius Sibyllæ in Sicilia commemorat Solinus. Porrò si illa ad Tarquinium Superbum vendendos attulit libros, vixit olympiade circiter quinquagesima quinta, quâ ille Romæ imperabat. Testantur verò Ludovicus Vives in librum 18. de Civitate cap. 23. & Onuphrius, sepulcrũ huius Sibyllæ perstitisse Cumis in Italia, donec anno M.D.XXXI. Puteolano incẽdio obrutum est. Quæ omnia consonant testimonio Iustini Martyris in libro ad Gentes admonitorio narrantis, se aliquando ad Cumas Campaniæ profectum, nõ longè à Baijs Siciliæ vidisse maximam Basilicam totam in lapide incisam, opus quidem eximium, & omni admiratione dignum: vbi eandem Sibyllã olim oracula edere soliram accolæ eius loci, veluti à maioribus acceptum, referebant. Ostendebanturque, prosequitur ille, adhuc vasa ria in templi medio in eodem lapide incisa, quibus aquâ repletis lavabatur, acceptaque stolâ in abditissimam eius templi partem, in eodem lapide fabrefactam, sese includens, thronoque, sive alta sede in eodem lapide excavata residens, oracula reddebat. Hæc ille. Verùm, vt diximus, præcedenti sæculo sacellum ipsum dirutum fuit ingenti Campaniæ terræmotu, totumque minutissimo pulvere & cinere ex mari insurgente coopertum. Idem ferè, quod in Iustino, legitur in Arist. lib. de mirabil. auscur.

9 *SEXTA* Hellespontica, in agro Troiano, & vico Marmisso nata fertur, circa oppidum Gergithium, quæ Solonis & Cyri temporibus floruit, si Heraclidi Pontico fides: proindeque circa olympiadem sexagesimam.

10 *SEPTIMA* Lybica, quam Euripides in Lamiæ prologo cõmemorat. Vnde suadetur, illam vixisse ante olympiadem octuagesimam, siquidem Euripides ipse tunc florebat.

11 *OCTAVA* Persica, iuxta Onuphriũ, prima penes Lud. Vivẽ: cuius meminit Nicanor rerum Alexandri Macedonis scriptor. Hanc Chaldæam appellat Iustinus Martyr in admonitione ad Gentes: eamque Babylone ortam, & filiam Erimanthæ nobilis fœminæ tradit ex Beroso, Beli sacerdote in Babylone, qui eiusdem Alexandri Magni ætate vixit, & Historiam rerum Chaldaicarum, Regumque gesta tribus libris comprehensa dicavit Antiocho post Alexandrum tertio. Alij illum Hebræam fuisse aiunt, & proprio nomine Sambetham Noe dictam, ex quadam vrbe iuxta Mare Rubrum ortam. Eius libri traduntur

fuisse

fuisse viginti quatuor: in quibus plurima de Christi divinitate, vita, & rebus, leguntur. Monet Iustinus, suo ipsius ævo versus illius passim legi solitos, sed mutilos, & interdum parũ cohærentes; non quidem vitio vatis, sed exscribentium festinanter, vt proinde multâ cõiecturâ opus esset. Præterea illam Cumanam appellat, tanquam ex Babylone in Italicas Cumas venerit, ibidemque consulentibus Dei afflatu oracula reddiderit.

12 *NONA* Phrygia, quam Ancyræ in Galatia vaticinatã aiunt. Non satis constat, quonam tempore vixerit. Eam nono loco numerant Varro & Lactantius. Marcianus Capella eandem fuisse cũ Cumæa vult, & in agro Troiano natam.

13 *DECIMA* Tiburtina, nomine Albunea, quæ Tiburi veluti dea ad Anienis ripas colebatur. Ferunt in huius gurgite inventum eius simulachrum, tenens in manu librum. Illius fatra *in Capitolium* inveĉta dicuntur: sicut & aliarum Sibyllarum, quæcumque inveniri potuerunt. Asservata autem fuerunt vsque ad belli Marsici, sive socialis tempora: quibus Olympiade CLXXIII. C. Norbano, & P. Scipione Cos. incenso Capitolio, sive ex insidijs, vt quidam ferunt, sive casu, simul cum alijs veteribus monimentis Sibyllina carmina absumpta fuit. Vt autem Tacitus indicat, & alij tradunt, Augustus Cæsar videns suo tempore plura vana Sibyllarum nomine circumferri, iussit omnia earum carmina conquisita Samo, Erythræa, Ilio, Africa, & per Italicas colonias, intra certum diem ad Romanæ vrbis Præfectum afferri, examinarique iudicio XV. virorum. Venit autem vt privatim haberentur à quoquam: quod iam antè cautum fuerat. Addit verò ex Varrone Lactantius, refecto iam Capitolio, ex omnibus civitatibus, & Italicis, & Græcis, ad præcipuè Erythræis, coactos allatosque fuisse Romam libros cuiuslibet Sibyllæ nomine editos. Et mox subdit: *Fenestella diligentissimus scriptor de XV viris dicens, ait, restituto Capitolio retulisse ad Senatus Consultum Curiotem Consulem, vt Legati Erythras mitterentur, qui carmina Sibyllæ conquisita Romam deportarent, itaque missos esse P. Gabinium, M. Otacilium, L. Valerium: qui descriptos à privatis versus circa mille Romam deportaverunt.* Hæc ille, quæ & Varro tradidit. Cæterum postea ijs carminibus plura ab imperitis addita fuerunt inepta, plura depravata aut mutila. Quare vt illorum purior lectio esset, commissa est cura XV. viris: qui id accuratissimè præstitisse dicuntur. Perdurarunt verò vsque ad tempora Honorij & Theodosij Iunioris Imperatorum. Cæterum Stilico Honorij Cæsaris socer, vt in generum seditionem concitaret, omnes versus Sibyllinos de medio abstulit. Quò spectans Rutilius Claudianus cecinit:

Nec tantam Geticis grassatus proditor armis,
Ante Sibyllinæ fata cremauit opis.

14 *PORRO* Præter decem Sibyllas iam enumeratas memorantur aliæ nonnullæ. Talis fuisse dicitur Colophonia, quæ Lampusa dicta est, Calchantis sacerdotis & auguris filia, cuius olim vaticinia legebãtur carminibus expressa. Tales quoque Elyssa, & Cassandra, quam Sibyllarum numero accensent, quòd Troiæ excidium præcinuisse dicatur, & consulentibus responsa dedisse. Quod indicat Maro lib. 2. Æneidos, dicens:

Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris
Ora, Dei iussu non vnquã credita Teucris.

Nimirum de qua dixerat Tryphiodorus:

——— cui contulit augur Apollo
Esse bonam vatem, sed non credenda profari.

Talis præterea Epiriotica Thespiotiæ nata, quam vaticinatam aiunt: & Thessalica Manto, Thresiæ vatis filia, quam Virgilius fatidicam appellat: itidemque Carmenta Evandri Regis mater, cuius meminit Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromarum: vbi enumeratis quibusdam Sibyllarum, addit: *Mitto Ægyptiam, & Italicam, quæ Romæ habitauit Carmentale, cuius filius fuit Evander: qui Romæ templum Panis, quod Lupercal appellatur, condidit.* Porrò earum fœminarum, quibus vaticinandi vis tribuitur (præter enumeratas Sibyllas) nomina expressit Angelus Politianus his versibus:

——— Veteres prompseri Sibyllæ
Carmen Amalthea, & fati Marpessia dives,
Erophileque Idæa genus, perdoctaque Sabe,
Demoque, Phrygoque, & veri gnara Phaenis,
Et Carmenta parens, & Manto, & Fyrthia longos
Phemonoe commenta pedes & filia Glauci
Deiphobe, nimium vinax, & Martia, &c.

14 *EARVM* Sibyllarum ferè omnium carmina circumferebantur legebanturque tempore Lactantij, vt ipse testatur, exceptis Cumanæ versibus, qui à Romanis occultebantur, ne à quoquam, nisi à XV. viris legerentur. Quamvis verò à singulis Sibyllis singuli libri scripti fuissent, tunc confusi & immisti habebantur, vt proinde difficile esset suum vnicuique earum tribuere librum, Erythræâ exceptâ, quæ suum nomen carminibus

inseruerat. Existimat autem Onuphrius libros Sibyllarum legi solitos Lactantij ævo esse eosdem, qui communiter nunc circunferuntur: quoniam in ijs leguntur versus ipsi Sibyllarum à Lactantio observati.

SECTIO SECVNDA.

Sibyllarum prædictiones non modò apud Ethnicos, sed apud Patres etiam Ecclesiæ, præsertim cum ijs disputantes, magnum auctoritatis pondus habuisse. Illustria testimonia Iustini Martyris, Clementisque Alexandrini, exscribuntur.

15 VIDIMVS Sectione præcedenti, quàm celebres fuerint apud Ethnicos Sibyllæ, quasi divino spiritu plenæ: quali curâ illarum scripta fuerint vndique conquisita & asservata: quomodo etiam dicta illarum, totidem respõsa sive oracula Numinis per eas loquentis habita sint. Nũc oportet ostendere, quanto in pretio fuerint ipsis Ecclesiæ Patribus, præsertim vbi testimonijs earum vrebantur ad redarguendos Gentiles, & suadendam veritatem Religionis nostræ, longè antea prædictam ab ijs fœminis, quas ipsi non è cerebro, aut spiritu humano, sed divino locutas arbitrabantur. Proferam ad longum tota hac sectione eorundem Patrum testimonia.

16 AGMEN Patrum ducat antiquissimus Iustinus Philosophus & Martyr, qui circa annum Christi centesimum quinquagesimum floruit, & scripsit Admonitorium ad Græcos, vbi ita loquitur: Ἔσται δὲ ὑμῖν ἐξ ἁπάντων, &c. „Perfacile autem vobis erit rectam „Religionem ex parte aliqua, & ea quæ proximè ad Prophetarum accedunt doctrinam, „à veteri Sibylla ex afflatu quodam mirifico „per sortes ac responsa vos docente percipere. „Hanc Babylone ortam, Berosi, qui Chaldaicam historiam scripsit, filiam ad Campaniæ „oras nescio quomodo perveniisse ferunt, vbi „responsa dedit in vrbe, cui Cumæ nomen est, „sexto à Baijs (qui locus thermas habet campanas lapide. Vidimus sanè, ea in vrbe cùm „essemus, locum quendam, vbi basilicam ingentem vno fabrefactam saxo conspeximus, „rem profectò maximam, & admiratione „omni digniſsimam: vbi oracula eam edidisse, „qui res patrias à maioribus suis quasi per „manus traditas acceperant, affirmabant. In „media autem basilica nobis illi ostenderunt „tria folia ex eodem excisa lapide, quibus „aquâ repletis lavisse ibi eam, & stolâ sumptâ in penitissimam se basilicæ ædem eodem „extructam saxo abdere, atque in media ea æde „super sublimiore gradu & throno considere „solitam, & sortes ad eum modum promulgare dixerunt.

„17 *HVIVS* Sibyllæ (prosequitur „Iustinus) tanquam fatidicæ cùm permulti „alij meminere scriptores, tum etiam Plato „in Phædro. Mihi certè quidem is videtur, „cùm in illius vaticinia incidisset, vatem divinitate donatũ. Videbat enim prædictiones „eius ad rem conferre: ac proinde admiratione ductus in libro ad Menonem fatidicos „laudat, & ad verbum ita scribit: Rectè proſecto divinos eos appellaverimus, quos modò vocamus fatidicos, & vates, nec minùs „hos etiam (in reipublicæ administratione „versantes homines) quàm reliquos, atque insuper eos quoque dixerimus divinos esse, atque numine instigari afflatos, nec non à Deo „agitari attonitos, qui res multas & magnas „rectè & verè dicunt, nihil eorum, quæ locuntur intelligentes: manifestè & apertè ad carmina respiciens Sibyllæ. Huic enim haud „quaquam, sicuti Poetis, etiam postquam poemata scripsere, facultas fuit corrigendi, atque „expoliendi responsa sua, iuxta exquisitionem „numerorum, & dimensionum carminis rationem: sed in ipso afflatus tempore sortes „illa suas explebat: & evanescente instinctu ipso, simul quoque dictorum memoria evanuit. „Atque hæc ipsa causa est, quam ob rem non „omnes carminis numeros Sibyllæ seruẽt oracula. Quin ipsi quoque, cùm in vrbe ea esse„mus, indicibus, qui hospites ad ea, quæ visenda sunt ducere solent, ostendentibus, qui „nobis loca etiam, in quibus illa est vaticinata, commostrârunt, vidimus loculum quendam ex ære elaboratum, vbi reliquias eius „servari dicebant. Insuper inter alia omnia, quę „indices isti exposuerunt, illud quoque fuit, „à maioribus se audivisse, quòd qui responsa „ab oracvlo excipiebant, quia tum ab eruditione alieni fuisent, multoties in accuratione numerorum observatione erraverint; & „proinde istam illi carminum quorundam inconcinnitatis attulerunt causam, quòd cùm „vates ipsa mentis emotione, & afflata libera, „dictorum suorum memoriam non retinuerit; „tum qui oracula scripto mandabant, propter „imperitiam numerorum observandorum accurata ratione exciderint. Quapropter Platonem in Sibyllæ oracula innuentem, de vatibus hoc dixisse constat, ita scribentem: Cùm „multas, magnasque res rectè & verè dicunt, „nihil eorum, quæ loquuntur, intelligunt. Porrò cùm non in poeticis numeris, neque in ea, „quæ apud vos clara habetur eruditione, viri „Græci, res veri cultus Dei sint sitæ, relicta deinceps carminũ, & orationũ exquisita ratione, „ad dicta Sibil, cura cõtentionis studiũ animũ

aver-

advertentes, cognoscite tandem, quorum vobis illa bonorum futura sit conciliatrix. Servatoris nostri Iesu Christi adventum disertis verbis clarè prædicens: Qui cùm Dei sit Verbum, virtute, ac potentia ab eo indiscretum, homine, qui iuxta imaginem, & similitudinem Dei conformatus est, assumpto, ad memoriã nos priscorum parentum nostrorum religionis revocavit, quam qui ex eis prognati sunt, mortales relinquentes, invidi dæmonis instinctu, ad eorum, qui dicuntur, & non sunt, vtpotè falsorum deorum, delapsi sunt cultum. Quòd si vos addubitatio aliqua conturbat, quominus creationem hominis credatis; eis dumtaxat fidem habete, quorum vos auctoritatẽ sequi debere existimatis: ac scitote, oraculum vestrum à quopiam, vt hymnum, & laudem Omnipotentis ederet Dei rogatum, sic illud in medio hymno cecinisse:

Quem primum finxit mortalem, dixit Adamum.

Atque hymnus hic multis, qui mihi noti sũt, asservatur: ad eos coarguendos, qui omniũ testificatione confirmatæ veritati credere nolunt. Itaque viri Græci, si falsam de eis, qui nõ sunt, dijs imaginationem salute vestra antiquiorem non habetis; credite, sicut dixi, antiquissimæ, & priscæ admodum Sibyllæ, cuius libri in vniverso extant orbe, de eis, qui dicũtur, non sunt autem, dijs mirifico quodã præpotentis numinis afflatu scribus vos datis docenti: de futuro autem servatoris nostri Iesu Christi adventu, ac de rebus ab eo gerendis liquidò, & apertè vaticinanti. Harum nanque rerum cognitio pernecessaria fuerit, sacrorum virorum prædictiones antecedens, præmeditatio. Denique si quis opinetur ab antiquissimis quibusque, sicuti apud vos nominati fuerunt, Philosophis, de Deo discendã esse rationem, Acmonem is & Mercurium audiat: illũ quidẽ in libris de eo suis, Deum *αὐτογενῆ*, id est, prorsus occultum nominantem: hunc verò clarè, & manifestè dicentem, Deũ intelligentiâ comprehendere difficile est, eloqui autem impossibile, ei quoque, cui intelligentiâ illum nõsse sit possibile. Vndequaque ergo, & modis omnibus, scire convenit, nullo planè pacto, aut aliunde de Deo, vel de recta religione disci quidquam posse, quàm à Prophetis solis, qui divina inspiratione afflati vos docent, & instituunt. Hactenus ille.

18 *IDEM* Iustinus in Apologetico veritatem lectionis librorum Sibyllarum ita cõmendat: *κατ' ἐπέχτασιν δὲ τῶν φαύλων δαιμόνων, &c. Opera autem & instinctu malorum dæmonum, mortis supplicium aduersus librorũ Hystaspis, aut Sibyllæ, aut Prophetarũ lectores cõstitutum est: vt per timorem homines ab illis, quo minus ea legentes bonarum artium percipiant notitiam, sed in seruitute eorum retineantur, absterreatur. quod certè quidem efficere, & ad finem suum perducere nequiuerunt. Nun enim absque timore tãtum huiusmodi scripta legimus, verum etiã vobis adspiciendum quæ in ijs traduntur, vt videtis, offerimus; grata acceptaque omnibus fore scientes. Atque hoc etiamsi paucis persuaserimus, maximum tamen inde feremus lucrum. nam vt boni agricolæ, amplã è Domino recipiemus mercedem.* Hęc ille aduersus edictum Gentilium, quo prohibebatur lectio oraculorũ Sibyllinorum, instinctu dæmonis; quemadmodũ & Prophetarum: ne ex illorum doctrina Ethnici suum errorem dediscerent, & verum Deũ ac salutis viam agnoscerent. Itaque Iustinus eorũ lectionẽ vtilem & salutarem esse contendit.

19 *CLEMENS* Alexan. in Protreptico, seu Adhortatoria ad Gentes, pariter Ethnicorũ superstitionem, & flagitiosam vitã, quã & ij dijs suis tribuebant libidine ac petulantiâ plenam, carpit, exhibitis in medium & laudatis Sibyllæ cuiusdam versibus, tanquã divino spiritu loquentis. Ait enim: *Ac plurima quidẽ vobis de dijs ficta & fabulosè sunt tradita. Quæcũque autem facta esse reputatum est, ea de hominibus turpibus, & qui petulanter ac flagitiosè vixerunt, scripta sunt.*

Insani tumidique incedistis, atque relictã
Rectæ calle viæ fugitis per inhospita saxa?
Et sentes: cur erratis? Desistite rebus
A vanis hominum, ô homines, noctisque tenebris
Dimissis, clarã, quæ offertur, prędite lucẽ.

Hæc vobis præcipit prophetica & poetica Sibylla: præcipit etiã Veritas, quæ harum terribilium & stuporem incutientium personarũ, deorum aperit turbã falsò susceptam opinionẽ synonymis arguens. &c. Itaque Clemens ad cõvincendos erroris Ethnicos turbã illam impurorum deorum adorantes, plurimùm momenti habere censuit Sibyllarum carmina: quæ homines, si modò salutis suæ meminerint, longè aliã docent morum viam insistere ab eã, quã ij ingressi legũtur.

20 *IDEM* Libro 1. Stromatum ait: *Neque verò Moses solus, sed etiam Sibylla Orpheo antiquior est. Traditur enim & de nomine eius, & de oraculis quæ illi adscribuntur, quorum sunt complures libri*, &c. Itaque rationem habet Clemens & temporis, & nominis, & oraculorum Sibyllæ, tanquam id vtile sit ad redarguendos Gentiles. Præmisit autem, nec impugnavit eodem libro sententiam Heraclitii, de quo ait: *Heraclitus scribit, Sibyllæ non humanitus, sed diuinitus res futuras ostẽsas fuisse.* Porrò Theophi-

philus Raynaudus in Theol. Natur. d. 5. q. 2. ar. 2. n. 256. allegat eundem Clement. lib. 6. Stromatum c. 2. ante medium, quaſi adducat verba aliqua S. Pauli ex quodam Sibyllæ loco argumentatis. Sed enim in toto eo capite nihil eiuſmodi invenire potui, neque in Indice totius Operis à Gentiano Hervetio edito.

SECTIO TERTIA.

Exſcribitur ad longum præclarus locus Conſtantini Magni de Sibylla Erythræa, & Virgilio, quorum carminibus Chriſti divinitas, & res geſtæ, prædicuntur. Suffragium S. Auguſtini illuſtre pro eiſdem prædictionibus.

21 CONSTANTINVS Magnus in Oratione ad Sanctorum cœtum, apud Euſebium Cæſarienſem, longè vberiùs idipſum exponit, & plura huc ſpectantia, quæ hoc loco integra exſcribere viſum eſt. Ait enim: *μαρτύρομαι δέ μοι καὶ τῶν ἀλλοδαπῶν τι μαρτύριον τὸ τῆς χριστοῦ θεότητος ἀναφανῆναι*, &c.* Subit autem animum meum, etiam extraneorum quoddã de Chriſti divinitate teſtimonium commemorare. Nam illi, qui ei tam contumelioſè obtrectant, ſi vel ſuis ipſorum teſtimonijs fidẽ tribuere voluerint, ex ijſdem ſatis poterunt intelligere, illũ, & Deũ, & Dei filium eſſe. Sibylla enim, Erythræa, quę ſe ſexta poſt diluviũ ætate fuiſſe affirmat, quę que Sacerdos erat Apollinis, coronâ ſimilitet cum Deo illo, quẽ colebat, redimita: quæ etiã tripodem ſerpentis amplexu circumplicatum obſervans, ijs, qui quicquam ab ipſa ſciſcitabantur, reſpondit, ſe parentũ inſcitiâ illi cultui dicatam fuiſſe; quem cultum nihil in ſe complecti, quod ad honeſtatẽ faceret; ſed hominum animos pudore ſpoliare, nõ aliter atque hiſtoriæ de Daphne prodiderunt: hęc, inquam, Sibylla quodam tẽpore intra adyta illa, in quibus tam abſurda, & planè inepta ſuperſtitio vſurpari ſolet, concluſa, & divino quodã inſtinctu afflata, verſibus ea, quæ erant de Deo, futura, prædixit, notiſque, & ordine primarum litterarũ (quæ ἀκροστιχὶς dicitur) hiſtoriã de IESV adventu declaravit. Ἀκροστιχὶς hæc quidẽ eſt, IESVS CHRISTVS DEI FILIVS SERVATOR CRVX. Eius autem carmina infra ſcripſimus.*

I Iudicis adventu magni ſudore videbis
E Emanâre ſolum. Tunc Rex æternus ab arce
S Syderea præſens carni ius dicet, & orbi,
V Vt ſpectare Deum pia gens, atque impia poſsit,
S Sublimem carne humana, ſanctaque caterva
O Cinctum, ſupremoque homines, qui iudicet ævo.
H Hæc erit omnis humus, vepres, & triſtis arena.
R Reſcindent ſimulacra homines, aurumque repellent,
I Incendentque avidè terram, mare, ſydera, flammæ.
S Stabunt functorum ſub apertum corpora lumen,
T Tetraque mens, & ſancta illo ſplendore patebit.
V Voce latens facinus, quod geſsit quiſque, loquetur,
S Subdolaque humani pandentur pectoris antra.
D Dira mali facies, pavor vndique, & vndique luctus,
E Et iubar involuent Solis ſtellaſque tenebræ.
I Iam vaga labetur Phœbe, ruet arduus æther,
F Ferre caput valles, diſiectis Alpibus, imas
I Iuſſerit: humanum culmen, faſtuſque iacebit,
L Lataque planities montes æquabit, & altum
I Intactum ratè ſtabit, & vrent fulmina terras.
V Vnà defficiet flagrans cum fontibus amnis.
S Stridula de cœlo tuba fundet lugubre murmur,
S Supremumque orbi caner exitiabile carmen,
E Et ſubito ſtygium chaos apparebit hiatu,
R Regnantumque Dei celebrabit turba tribunal.
V Vndique ſulphureæ fluet alto ex æthere flammæ,
A Afflabit mortale genus inſigne coruſcans,
T Trabs ſancta in rectis animis optabile robur,
O Omnibus vna pijs vitæ melioris origo:
R Rurſus vę ſani dolor, atque offenſio mundi,
C Colluſtrans vndis duodeno in fonte fideles.
R Regnabit latè paſcentis ferrea virga.
A Vnus, & ę ernus Deus hic Servator & idem
X Xhriſtus pro nobis paſſus, quem carmina ſignant.

„Atque ita in Virginis animum divinitus pla-
„nè illabebantur,ad prædicendum. Eam igitur
„ego beatam puto, quam Servator vatem ad
„divinandum de sua in nos providentia dele-
„git.

„ 22 *VERVM* Multi sunt, qui nul-
„lam fidem ei adiungunt; idque cùm fatean-
„tur Sibyllam vatem Erythræam extitisse:imò
„verò suspicantur, quendam nostræ religionis
„professorem, poeticæ non ignarum,ista car-
„mina contexisse: falsoque inscripta esse, &
„inter Sibyllæ oracula numerari,quæ sanè sen-
„tentias per quam utiles, cùm ad nimiam vo-
„luptatum licentiam circumcidendam, tum ad
„aditum rectà ad temperantem modestamque
„vitam perducentem, aperiendum continent.
„Verùm de huius rei veritate satis cõstat.quip-
„pè nostri homines, tempora adeò accuratè,
„& magno studio collegerunt, vt nemo possit
„suspicari, hoc poema post Christi in terras
„descensum editum fuisse:atque illi propterea
„mendacij perspicuè convincuntur, qui ista
„carmina non olim à Sibylla condita esse præ-
„dicant.Perspicuum enim est,Ciceronem istud
„poema cùm fortè perlegisset,in latinum con-
„vertisse sermonem,suisque scriptis attexuisse,
„quem ab Antonio rerum summâ potito inter
„fectum constat: Antonium autem ab Augu-
„sto, qui quinquaginta sex annos regnavit,
„superatum: Augusto item successisse Tybe-
„rium, cuius temporibus Servatoris adventus
„mundo illuxit, & santissimæ religionis my-
„sterium vigere cæpit, & nova secuta est po-
„puli propagatio. De qua arbitror eum, qui
„ex poetis Italorum est facilè præstantissimus,
„ita cecinisse:

Iam nova progenies cælo dimittitur alto.

„Et iterum in alio Bucolicorum libro:

Sicelides Musæ paulo maiora canamus.

„Quid isto apertius?Addit enim:

Vltima Cumæi venit iam carminis ætas.

„Cumæam vult planè Sibyllam esse. Neque
„his contentus erat ille quidem, sed progres-
„sus est longiùs, adeò, vt eius vti testimo-
„nio necessitas postulare videatur. Quid igi-
„tur dicit?

Magnus ab integro sæclorum nascitur ordo:
Iam redit, & virgo, redeunt Saturnia regna.

„Quid ergo? Quæ est illa virgo, quæ redijt?
„An non quæ plena, & gravida facta est ē
„Spiritu sancto? Et quid obstat, quominus
„puella hæc gravida è Spiritu Dei, virgo ma-
„neat perpetuo? Reverterunt enim Domi-
„nus ipse, qui virgo est. Secundò & or-
„bem afflictum adventu suo levabit. Adiungit
„item poeta:

Tu modò nascenti puero, quo ferrea primùm
Desinet, & toto surget gens aurea mundo,
Casta Lucina fave.
Hoc duce si qua manent sceleris vestigia nostri,
Irrita perpetua solvent formidine terras.

„ 23 *PERSPICVE* Igitur possi-
„mus intelligere etiam hæc, quæ dicta sunt
„per allegoriam occultè his, qui vim verbo-
„rum altiùs perquirunt, Christi divinitatem
„sub aspectu subijcere: ac poetam, ne quis
„princeps in civitate, quæ caput imperij est,
„ipsi, quòd contra patrias leges scripsisset,
„quodque maiorum instituta olim de dijs
„sancita reiecisset, crimini dare posset, ve-
„ritatem tanquam involucris quibusdam te-
„xisse. Vidit enim,credo,beatum, & eximium
„adventus Servatoris mysterium: verùm vt
„immanem evitaret crudelitatem, mentes
„audientium ad suam ipsorum consuetudi-
„nem traduxit: aitque, novæ proli aras ex-
„truendas esse, templa apparanda, sacrificia
„obeunda. Ea igitur,quæ sequuntur, aptè ad
„prudentium intelligentiam inducit, ait
„enim:

Ille Deum vitam accipiet, divisque videbit
Permistos Heroas, & ipse videbitur illis:
Pacatumque reget patris virtutibus orbem.
At tibi prima puer nullo munuscula cultu
Errantes hederas passim cum baccare tellus,
Mistaque ridenti colocasia fundet acantho.

„Vir admirabilis, & omni doctrina eximiè
„ornatus, accuratè illorum temporum perspi-
„ciens crudelitatem,inquit:

Ipsæ lacte domum referent distenta capellæ
Vbera, nec magnos metuent armenta Leones.

„Vera planè sunt, quæ dicit, nam regiæ aulæ
„principes fides non extimescet.

Ipsa tibi blandos fundent cunabula flores,
Occidet & serpens, & fallax herba veneni
Occidet: Assyriam vulgò nascetur amomum.

24 *HIS.* Certè nec verius quidquam, nec ad Servatoris virtutem aptius dici poterit. Ipsa enim Dei cunabula, Spiritus sancti virtute, fragrantes flores novæ soboli extulerũt. Serpens verò, à quo primi nostri parentes primùm in fraudem impulsi, & mentes eorum à temperantia naturaliter ipsis insita ad voluptatũ blanditias traductæ erant, vt interitum ipsorum cervicibus impendentem planè perspicerẽt, omnino perijt, & venenum eius pariter sublatũ est. Quippe, vt antè Servatoris descensũ, ignoratio immortalitatis, quæ iustis tribuitur, animos hominum nulla spe bona adhuc confirmatos penitùs fregit: sic cùm ille passus fuisset, & corpus, quo circũdabatur, esset à Spiritus sancti communione ad tempus separatũ, resurrectionis vis hominibus parata fuit: & si quæ labes humanorum scelerũ residebat, illa vniuersa sacro Baptismatis lavacro abtersa. Tunc igitur illos, qui ipsis parebãt, bono animo esse iussit: & venerandæ suæ, eximiæque resurrectione admonitos, similia sperare mandavit. Itaquè non sine causa fallax herba veneni occidit: occidit etiam & mors: resurrectio autem tanquam sigillo confirmata est. Cùm autẽ dicit, Assyrium amomum vbique nasci: Assyriorũ genus, quod fidei, divinæ causa fuit, multitudinemque hominum Deum religiosè colẽtium, innuit. Quæ planè nõ aliter, quàm densa ramorum velut multitudo ex vna radice odoriferis floribus pullulat, ex æqualis roris temperatione rigata efflorescit. Eruditè igitur, ô sapientissimè poeta Maro, dixisti: & quæ sequuntur omnia, his aptè respondent:

At simul Heroum laudes, & facta parentis
Iam legere, & quæ sit poterit cognoscere virtus.

25 *PER* Heroum laudes, iustorum hominum rectè facta significat per virtutem patris, mundi fabricam, & molitionem Dei ad æternum tempus duraturam intelligit: fortasse etiam leges, quibus Sacrosancta Ecclesia vitur, dum vitam humanam ex iustitiæ, & temperantiæ regula instruit. Est præterea illud summè mirandum, quo pacto homines quorum vita, quasi media inter bonorum, malorumque vitam iniecta est, quæque subitam repentinamque mutationem nequaquam admittit, ab eo rudi, mediocrique vitæ statu, ad cœleste ac divinum, quod in rebus mente sola comprehensis positum est, ascenderint.

Molli paulatim flavescet campus arista.

Hoc est, fructus divinæ legis ad hominum vsum producetur.

Et duræ quercus sudabunt roscida mella,

Inscitiam hominum illius temporis, & rudes, impolitosque mores describit. Ac fortasse etiam eos, qui labores à Deo exantlatos audiant, suavem quendam fructum ex sua ipsorum in arduis rebus tolerantia percepturos demonstrat.

Pauca tamen suberunt priscæ vestigia fraudis,
Quæ tentare Thetin ratibus, quæ cingere muris
Oppida, quæ iubeant telluri infindere sulcos.
Alter erit typhis, & altera quæ vehat Argo
Delectos Heroas: erunt etiam altera bella,
Atque iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.

26 *SCITE* Quidem, ô poeta sapientissime. Poeticam enim facultatem, non extra decori fines provexisti. Nam tibi, cùm non esses propheta, vaticinari non erat propositum. Obstabat etiam, credo, periculum quoddam, quod ipsorum capitibus immineret, qui pauca instituta coarguunt. Providè igitur, & absque periculo, quod ad eius fieri potest, his qui intelligentiæ acumine valent, veritatem aperuit, ac turres, & bella criminatus, quæ certè iam in hominum vita cernuntur (Servatorem ad bellum Troianum proficiscentem depingit) per Troiam, mundum vniversum intelligit. Nam & providentiâ prima, & Patris nutu in terram demissus, ex aduerso cum improba hostium manu dimicavit. Sed quid postea dicit poeta?

Hinc vbi iam firmata virum te fecerit ætas.

Hoc est, vbi adoleverit, malis, quæ vitam humanam occupant, radicitùs extirpatis, totam terram pacis ornamentis decorabit.

Cedet & ipse mari vector, nec nautica pinus
Mutabit merces, omnis ferè omnia tellus
Non rastros patietur humus, non vinea falcem,
Nec varios discet mentiri lana colores,
Sponte sua sanguineum pascentes vestiet agnos.
Aggredere ô magnos, aderit iam tempus, honores,
Chara Deum soboles, magnum Iouis incrementum.
Aspice conuexo nutantem pondere mundum,
Terrasque, tractusque maris, cœlumque profundum:
Aspice, venturo lætentur vt omnia sæclo.
O mihi tam longè maneat pars vltima vitæ,

Spiri-

Spiritus & quantum ſat erit, tua dicere facta.

Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,

Nec Linus, huic mater quamuis, atque huic pater adſit.

Pan etiam Arcadia mecum ſi iudice certet,

Pan etiam Arcadia dicat ſe iudice victum.

27 *ASPICE*, Inquit, immenſi Orbis, & omnium elementorum hilaritatem. Iſta aliquis forte parum prudes, de hominum ortu ac ſtirpe dici exiſtimaverit. Verùm quam rationem habere potuerit, vt prole hominis ſatu edita, terra non raſtros, non aratra paſſura eſſet, nec vllam falcis aciem, nec aliud cultum deſideratura? Aut quo pacto hoc quod dicitur, in humana ſobole, ac ſtirpe intelligitur? Eſt enim natura divini ſcilicet mandati quaſi famula, non humani præcepti miniſtra. Quin etiam hilaris elementorũ aſpectus, Dei deſcenſum, non hominis alicuius conceptionem indicat. Quod autem poeta vitæ exitum ſibi longiùs propagari optet, eſt divini planè adventûs invocatio. A Deo enim, non ab homine vitam, conſervationemque petere conſuevimus. Erythræa etiam cum Deo ſic loquitur: Quid mihi, Domine, divinandi neceſſitudinem imponit, ac non potiùs è terra in ſublime ſublatam, ad diem vſque ſanctiſſimi adventûs tui reſervas? Maro item, præter illa quæ ſunt iam citata, hæc affert:

Incipe parue puer riſu cognoſcere matrem.

Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes.

Incipe parue puer: cui non riſere parentes,

Nec Deus hunc menſa, dea nec dignata cubili eſt.

28 *QVOMODO* Enim huic non riſere parentes? Quia ille qui eſt eius parens, eſt vis quædam expers qualitatis: & licèt figuræ ſit expers, in aliarum tamen rerum deſcriptione cernitur: idque humano corpore vacans. Vacare etiam cubili Spiritum ſanctum, quis ignorat? Quærendum cupiditas, quod deſiderium ei in bono expetendo adeſt, cuius amore inflammantur omnia? At quid ſapientiæ cum voluptate commune? Verùm iſta illis ad loquendum permittuntur, qui humanam quandam Dei procreationem inducunt, quique animum ſuum omni turpis facinoris, & convicij macula purgare minimè elaborant. Te, pietas, invoco, tuum auxilium in his, quæ dicuntur, imploro: quæ quidem & legẽ quandam ſacram, caſtamque præſcribis, & optatiſſimam omnium bonorum ſpem, quæ ſanctiſſimæ immortalitatis magiſtra & vera, certaque promiſsio oſtentas. Te, o pietas, vna cum clementia, adoro. Tibi, pro tuis ſubſidijs, nos, qui his eguimus, gratias debemus immortales. Temeraria multitudo tui auxilij ignara, propter odium innatum, quo incenditur adverſum te, etiam Deum ipſum deteſtatur. Omnino enim, nec vitæ ſuæ cauſum, nec ſe, nec reliquos impios ex officio & cultu Deo Opt. Max. debito pendere agnoſcit. Totus enim orbis & omnia, quæ eius ambitu continentur, ſunt illius poſſeſsio. * Hæc genus Imperator Conſtantinus, mirâ tum pietate, tum eruditione inſignis: cuius tam longum teſtimonium hoc loco exſcribendum curavimus, in gratiam præſertim eorum, quibus copia non eſt Operum Euſebij Cæſarienſis, inter quæ illud fuit editum.

29 *HIERONYMVS* Similiter agnovit in Sibyllis myſteria divina proferentibus vim miram ac divinam prædicendi. Etenim lib. 1. contra Iovinianum, inquit: *Quid referam Sibyllas, Erythræam, atque Cumanam, & octo reliquas (nam Varro decem fuiſſe autumat) quantum inſigne virginitas eſt, & virginitatis præmium divinatio? Quòd ſi Eo loci genere ſermonis Sybilla θεοφόρον appellatur, vtiq; conſilium Dei ſola ſcribitur noſſe virginitas.* Vbi & virginitatem ijs tribuit, quæ aliquid contulerit ad recipiendum vaticinandi donum. Deinde in Chronicis ait, Sibyllam Erythræam floruiſſe ſub Romulo; Samiam verò, quæ & Herophila appellabatur, ſub Numa Pompilio.

30 *AVGVSTINVS* Quoque vbique ſerius & Catholicus ſcriptor varijs locis auctoritatem prædictionum Sibyllinarum, præſertim Sibyllæ Cumææ, imò & Virgilij iuxta ipſius vaticinium loquentis, confirmat. Etenim Epiſt. 156. ad Marcianũ exponens verſus quoſdam Virgilij, ait: *Omnino non eſt cui alteri, præter Dominum Ieſum Chriſtum, dicat genus humanum:*

Te duce ſiqua manent ſceleris veſtigia noſtri,

Irrita perpetua ſolvent formidine terras.

Quod ex Cumæo, id eſt, ex Sibyllino carmine ſe faſſus eſt tranſtuliſſe Virgilius: quoniam fortaſſe etiam ille vates aliquid de vnico Salvatore in ſpiritu audierat, quod neceſſe habuit confiteri. Præterea in expoſitione ad Romanos 1. ad illa verba, *per Prophetas ſuos* ita loquitur: *Fuerunt enim & prophetæ non ipſius, in quibus etiam diſcas inuenianturque, quæ de Chriſto audita cecinerunt, ſicut etiam de Sibylla dicitur. Quod non facilè cre-*

de-

derem, nisi quòd Poetarum quidam in Romana lingua nobilissimus, antequam diceret ea de innouatione sæculi, quæ in Domini nostri Iesu Christi regnum satis concinere & conuenire videbantur, præposuit versum, dicens:

Vltima Cumæi venit iam carminis ætas.

Cumæum autem carmen Sibyllinum esse nemo dubitauerit. Vlteriùs lib. 10. de Civitat. cap. 27. inquit: *De Christo Poeta nobilissimus, poeticè quidem, quia in alterius adumbrata persona, veraciter tamen, si ad ipsum referas, dixit:*

Te duce, si qua manent sceleris vestigia nostri,
Irrita perpetua soluent formidine terras.

Ea quippe dixit, quæ etiam multum proficientium in virtute iustitiæ possunt propter huius vitæ infirmitatem, etsi non scelera, scelerum tamen manere vestigia, quæ non nisi ab illo Saluatore sanantur, de quo iste versus expressus est. Nam hoc vtique non à seipso Virgilius in Eclogæ ipsius quarto fermè versu indicat, vbi ait:

Vltima Cumæi venit iam carminis ætas.

Vnde hoc à Cumæa Sibylla dictum esse inconcussanter appare[t], & quæ sequuntur. Denique idem Augustinus lib. 18. de Civit. c. 23. ex professo agit de Sibylla Erythræa, quæ inter alias Sibyllas cognoscitur de Christo multa tecinisse. Et exhibitis in medium versibus ipsius suprà obseruatis ab Eusebio Cæsariensi, quibus vita, passio, mors, & plura alia ad Christum spectantia exprimuntur, postea subdit: *Hæc autem Sibylla, siue Erythræa, siue, vt quidam magis credunt, Cumana, ita nihil habet in toto carmine suo, cuius exigua ista particula est, quod ad deorum falsorum siue factorum cultum pertineat; quin imò etiam contra eos, & contra cultores eorum loquitur, vt in eorum numero deputanda videatur, qui pertinent ad Ciuitatem Dei.* Hæc ille: in quibus non solùm tradit, Sibyllam spiritu diuino præcinuisse mysteria Christi, sed etiam reputari debere inter membra spectantia ad Ciuitatem cœlestem, quasi veram prophetissam. quippe quæ nihil prædixerit non cohærens veræ religioni.

31 *VNDE* Occurritur obiectioni quorundam ex eodem Augustino lib. 13. contra Faustum cap. 15. vbi Sibyllas accusat impietatis. Inde enim summùm probatur, illas ex mente S. Doctoris impias, aut sortilegas, vel dæmonis obsequio deditas fuisse. Adhuc tamen cohæret, quod multa diuino & verè prophetico spiritu prædixerint: ea, nimirum, quæ ad mysteria fidei spectant; quamvis circa res profanas, aut superstitiosas non, nisi agitante dæmone, fuerint loquutæ. Sic Balaam, quamvis impius, ex instinctu Dei prophetavit: sic & Caiphas. Nec vlla est repugnantia in eo, vt aliqui prædicant ex diuina inspiratione plura sibi neutiquam profutura, sed alijs: vt obseruat Ananias 2. de natura dæmon. cap. 12. & Abulensis in cap. 13. Ioſue q. 14. imò &, vt videtur, ipse Augustinus loco allegato ex lib. 18. de Civit. c. 23. vbi non solùm ait Sibyllam Erythræam, vel Cumanam, plurima de Christo venturo apertè vaticinatam (quæ certè diabolico spiritu prædicere non potuit) sed etiam illam spectare ad Ciuitatem Dei: quod non videtur cadere in fœminam impiam, & nefarij spiritûs obsequio mancipatam.

32 *DENIQVE* Christiani olim ex testimonijs Sibyllarum frequenter vrgebant Ethnicos, incasum obtendentes, earum carmina aut testimonia esse suppositicia, aut conficta à Christianis ipsis: quoniam multò ante Christi aduentum, ac multis retrò sæculis, ea vaticinia passim circumferebantur, atque eisdem Ethnicis sacrum quid ac venerandum erant. Quod idem Augustinus obseruavit lib. 1. de consensu Euangelistarum c. 10. Constantinus Magnus Oratione ad Sanctorum cœtum iam superiùs laudatâ c. 19. Origenes lib. 7. contra Celsum, & Eusebius Cæsariensis loco suprà latè exscripto. Quin &, teste eodem Origene lib. 5 contra eundem Celsum, tam frequens erat vsus testimoniorum Sibyllinorũ contra Ethnicos, vt propterea ij Christianos Sibyllistas appellarent. Eos pœnâ mortis deterrere conabantur à lectione eorum librorum: vt conqueritur Iustinus Martyr in Oratione ad Antoninum Pium post medium. Sciebant enim, ijs testimonijs euerti inanem ementitorum deorum cultum, & stabiliri mysteria veræ Religionis, tot sæculis antè prædicta, lecta, & obseruata à veteribus Philosophis Græcis ac Latinis; quæ proinde nullius Christiani hominis arte potuerunt obtrudi in oracula Sibyllarum. Ideoque Augustinus, Eusebius, & alij, obseruant carmina illa Sibyllæ Erythrææ, quæ suprà n. 21. exscripsimus, fuisse lecta à Cicerone, multò antequam Christus nasceretur. Iulianus Apostata apud Cyrillum lib. 6. textu 5. quamvis Religionis Christianæ impijssimus desertor & persecutor, fatebatur, Sibyllas diuinitus inspiratas sua vaticinia edidisse. Atque, vt breviter ab hoc me expediam, omnes penè profani scriptores, & Patres Ecclesiæ, idipsum existimarunt: vt latè ostendit Eudæmon Ioannes lib. 1. pro Baronio cap. 5. Salmeron tomo 2. tractatu 19. doctissimus Michael Medina de recta in Deum fide lib. 2. cap. 9. vt proinde audiendi non sint Casaubonus, & quidam alij ma-

malemeriti de fide, quos vberiùs confutare fupervacaneum eſſet.

SECTIO IV.

Seliguntur præcipua Oraculorum Sibyllinorum fragmenta, in quibus exprimuntur diſerte myſteria Trinitatis, Incarnationis Verbi, Vitæ, Paſſionis & Reſurrectionis Chriſti, eiuſque miraculorum.

33 PRIMO Omnium, myſterium auguſtiſsimum Trinitatis diſertè indicatum fuiſſe oraculis Sibyllarum, ſupponunt Molina 1.p.q.32. art.1. Vazquez diſp. 132. cap.1. Suarez de Trinit. lib.1. cap.11. Henriquez lib. de fine hominis cap. 7. num. 4. & alij. Nullum tamen exhibent oraculum illiarũ, quo id directè exprimatur. Quare nos curavimus evolvere illa omnia, & quidquid ferè circa ea congeſsit ex varijs Scriptoribus Ioannes Opſopæus in Opere inſcripto *Sibyllina Oracula*, alijque multi ex Auctoribus retro allegatis: & ſolùm pauca quædam invenimus mox proferenda.

34 *ATQVE* Inprimis videtur Sibyllæ Delphicæ adſcribendum oraculum illud Apollinis apud Delphos, Μὴ ἄρχειν πάντων με, &c. exſcriptum *Diſp. LII. num.* 10. in quo diſertiſsimè exprimitur myſterium Trinitatis. Cùm enim Sibylla Delphica ibidem vaticinia ſua ederet, vt omnes Veteres teſtantur, eademque tam multa de rebus & myſterijs divinis prædicaſſe legatur; verosimile ſatis eſt, illum divino ſpiritu agitaram eos verſus protuliſſe. Neque obeſt quòd ij nomine dæmonis proferantur, nam quemadmodum Deus potuit dæmonem compellere vt fateretur veritatem eius myſterij; ita etiam agitare Sibyllam, vt ipſius dæmonis ſenſa verſibus exprimeret in obſequium divinæ veritatis. Deinde ad aliquam ex decem Sibyllis referri poteſt Oraculum aliud Thuli datum, & obſervatum à Suida:

Principio Deus eſt, tum Sermo, & Spiritus iſtis
Additur. Æquæva hæc ſunt, & tendentia in vnum.

Deinde lib. 6. Oraculorum Sibyllinorum initio exprimitur Trinitas divinarum perſonarum ijs verſibus:

Ἀθανάτῳ μεγάθυμον, &c. id eſt:

Æterni magnum Natum cano pectore ab imo,
Cui ſolum Genitor tribuit ſupremus habendum,
Nondũ progenito ſiquidẽ de corpore duplex
Extitit. Eſt antè perluſtrans fluctibus omnis
Iordanis glauco cuius pede volutat vada.
Et igne ex primo primus Deus, qui & ſacrem
Spiritu factum albis alis columbæ &c.

In quibus de Genitore, & Genito, & Spiritu ſancto in Chriſti baptiſmate apparente ſub ſpecie columbæ, ſermo manifeſtè habetur. Ac ne putetur, illos plures Deos eſſe, ſed vaticum, dicitur lib. 8. circa medium:

Μοῦνος γὰρ θεός ἐστι, καὶ οὐκ ἔστιν ἕτερος ἄλλος.
Solus enim Deus eſt, non eſt Deus alter ab ipſo

Divinitas quoque ſolida Filij ſæpe exprimitur, præſertim eodem libro paulo poſt initium vbi dicitur:

— hic noſter Deus eſt, noſtræque ſalutis
Conditor æternus, perpeſſus nomine noſtro.

Et non longè à fine eadem divinitas Filij de Virgine naſcituri, operâ ſpiritus ſancti, ſignificatur, cùm dicitur:

Accipe, Virgo, Deum gremio intemerata pudico.
Sic ait aſt illam cœleſtis gratia molli
Lenit AFFLATV.

Graecè, ἐμπνεύσει θεὸς χάρις quibus ſignificatur inſpiratio gratiæ Spiritui ſancto adſcripta ſpeciatim. Deinde paulo infrà:

Ἀλλ' οὐδὲν μέγα θαῦμα θεῷ πατρὶ καὶ θεοῦ υἱῷ.
Sed res nulla Deo Patri Natoque ſuperba.

Sunt & alia huiuſmodi, quæ prætereo, & valdè indicare videntur myſterium Trinitatis.

35 *PORRO* In eiſdem Oraculis ſuperindicatis, & alibi ſæpe apud Sibyllas, legitur myſterium Incarnationis, ſeu adventus Filij Dei è cœlo ad terrum pro ſalute hominum, tam luculenter expreſſum, vt videantur Sibyllæ ob oculos habuiſſe, quæ poſtea in Evãgelio dicta & tradita ſunt. In earundem quoque Oraculis palam exprimitur vita, & miracula Chriſti. Cùm vero ea omnia tertio quoque verbo legantur in octo libris ab Opſopæo editis Lutetiæ Pariſiorum anno M. DC. VII. ſupervacaneum erit ea huc transferre. Placet itaque ſolùm exſcribere fragmenta quædam Sibyllarum ſingularum à Michaele Medina obſervata lib. 2. de recta in Deum fide cap 9. eodem ordine, quo ab ipſo proferuntur. Carmina Sibyllæ Perſicæ ſunt:

Virgine matre ſatus, pando reſidebit aſello,
Iocundus princeps, vnus qui ferre ſalutem
Rite queat lapſis: tamen illis forte diebus,
Multi multa ferent, immenſi fata laboris.

Solo

Solo ſed ſatis eſt oracula prodere verbo;
Ille Deus caſta naſcetur Virgine magnus;

Libycæ vero:

Ecce dies veniet, quo æternus tempore Princeps,
Irradians ſæta læta, viris ſua crimina tollet,
Lumine clareſcet cuius Synagoga recenti
Sordida, qui ſolus reſerabit labra reorum:
Æquus erit cunctis, gremio rex membra reclinat
Reginæ mundi, ſanctus per ſæcula vivus,

Delphicæ:

Non tardet, veniet, tacita ſed mente tenendum
Hoc opus, hoc memori ſemper qui corde reponit;
Huius pertentant cor gaudia magna prophetæ
Eximij, qui virginea conceptus ab alvo,
Prodibit ſine contactu maris. Omnia vincit
Hoc naturæ operatur fecit qui cuncta gubernat;

Samiæ:

Ecce dies, nigras quæ tollet læta tenebras,
Mox veniet, ſolvens nodoſa volumina vatum;
Gentis Iudeæ, referet quo carmina plebi.
Hunc poterunt clarum vivorum tangere Regem;
Humano quem virgo ſinu inviolata fovebit.
Annuit hoc cœlum, rutilantia ſydera monſtrant;

Cumanæ:

Iam mea certa manent, & vera noviſſima verba;
Vltima venturi quod erant oracula Regis,
Qui toti veniens mundo, cum pace placebit;
Vt voluit, noſtra veſtitus carne decenter:
Vt cunctis humilis, caſtam pro matre puellam
Deliget, hæc alias formâ præceſſerit omnes.

Helleſponticæ:

Dum meditor, quondam, vidi decorare puellam
Eximiè caſtam (quod ſe ſervaret) honore,
Munere digna ſuo, & divino numine viſa:
Quæ ſobolem multo pareret ſplendore micantem;
Progeniem ſummi, ſpecioſa, & vera, tonantis,
Pacifica mundum qui ſub ditione gubernet;

Phrygiæ:

Ipſa Deum vidi ſummum, punire volentem
Mundi homines ſtupidos, & pectora cæca, rebelli;
Et quia ſic noſtram complerent crimina pellem,
Virginis in corpus voluit demittere cœlo
Ipſe Deus prolem, quam nuntiet Angelus almæ
Matri, quæ miſeros contracta ſorde levaret;

Tiburtinæ:

Verax ipſe Deus dedit hæc mihi munia fandi;
Carmine, quo ſanctam potui monſtrare puellam;
Concipiet quæ Nazareis in finibus illum:
Quem ſub carne Deum Bethlemica rura videbunt;
O nimium felix, cœlo digniſsima mater,
Quæ tantam ſacro lactabit ab vbere prolem;

 ERYTHRÆ Autem, quæ non modò in ſancto Incarnationis myſterio, ſed & in cæteris quæ ad Chriſtianã Religionẽ attinent, intelligendis celebrior eſt, carmina hæc ſunt;

Cerno Dei natum, qui ſe demiſit ab alto,
Vltima fœlices referent cum tempora ſoles;
Hebræa quem virgo feret de ſtirpe decora.
In terris, multum teneris paſſurus ab annis;
Magnus erit, tamen hic divino carmine vates;
Virgine matre ſatus, prudenti pectore verax;

37 *PRAETER* Ea fragmenta, congesserit plura alia Sibyllarum Græcè & Latinè Ælias Schedius de Dijs Germanis cap. 13. Nos, omissis Græcis carminibus, illorum sententiam sermone soluto expressam Latinè proferimus.

——— mortuorum verò resurrectio erit,
Et claudorum cursus celer, & surdus audiet,
Et cœci videbunt, loquenturque muti.

Quòd Christus quinque panibus, & minutis piscículis, millia multa hominum satiaturus esset, ità prædictum fuit:

Cum panibus quinque, & piscibus minutis,
Hominum millia in deserto quinque satiabit,
Et relicta accipiens fragmenta omnia,
Duodecim implebit sportas in spem multorum.

Quòd super mare ambulaturus, hisce carminibus prædictum legitur:

Ventos comprimet voce, sistetque mare
Furens, pedibus pacis, fideque ambulans.

Vti & hisce:

Tempestates cohibebit, morbum hominum solvet,
Vivificabit mortuos, abigens dolores multis,
Ex vno verò fonte panis hominum saturabit tumultus:

De passione verò, & miserabili ipsius forma, hunc versum Sibylla edidit:

Miserabilis, simplex, sine forma in doloribus spem dabit,

Colaphis excipient, & spinis coronabunt Salvatorem gentes:

Et colaphis exceptus silebit, neque exibit
Sermo, neque vnde veniet, vt interfectoribus loqueretur:
Et coronam accipiet ex spinis.

Quòd verò manus, & pedes clavis transfixuri, & sannis excepturi essent, hisce testatur:

In exlegum manus, & infidelium vltimum veniet,
Dabunt vero Deo colaphos manibus impuris,
Et ore pravo convicia evoment vesana;
Dabit verò ad flagellandum purum dorsum.

De medicata potione hæc adducit.

Et in potum fel, & in sitim acetum dederunt,
In hospitalitatis hanc exhibentes mensam.

Vti & hæc habet:

Ipsa enim tu insipiens tuum Deum non agnoscis,
Sed ioco excipis inter homines degentem, spinis verò
Coronatur, turbidumque fel bibit.

De lege ab ipso implenda hæc præloquuta est:

Sed tunc omnia hæc perfecta sunt, postquam dicet,
Per ipsum omnis lex soluta est.

Solem ipso morìente lumen amissurum, testificata est.

Templi verò scindetur aulæum, & in medio die
Nox erit nigra, miranda per tres horas.

De resurrectione verò à mortuis hos versus protulit:

Et mortis fatum perficiet ad tertium diem dormiens:
Et tunc, resurgens, in lucem interfectoribus apparebit:
Primus resurrectionis principium beatis monstrans.

38 *NEQVE* Quisquam objiciat, multa ex his carminibus, aut aliqui eadem in ijs expressa, fuisse addita à quopiam Christiano sub tempus Apostolorum: prout indicant aliqui ex Sectarijs, qui nihil non damnant, quod ad pietatem promovendam spectet. Imprimis enim ea ipsa carmina Sibyllarum tempore Iustini Martyris, id est, circa annum Christi CL. & aliorum Patrum posteriorum, circumferebantur, vt modò habentur, & allegabantur contra Ethnicos, qui certè, vt erant addicti olim, & ab ipsa conditione vrbis Romæ, Sibyllinis Oraculis, eáque ingenti studio vndique colligi, & in Capitolio asservari curaverant; planè ac nullo negotio irriderent id argumentum Christianorum, si aliquis horum quidquam ijs addidisset. Nec facilè periculum facerent fidei & opinionis suæ gravissimi Ecclesiæ Patres vtentes testimonijs Sibyllarum, nisi certò scirent, nihil alicuius momenti fuisse ijs à quopiam additum, eáque omnia eousque servari, qualia olim apud Gentiles Græcos & Romanos asservabantur & legebantur.

SED

39 SED Vt id luculentiùs appareat, satis sit obseruare, pulcherrimum illud carmen Acrostichon Sibyllæ Erythrææ, in quo præcipua Christi Domini mysteria & acta disertissimè exprimuntur fuisse lectum à Cicerone (vt omittam plurimos alios, eo antiquiores) quo tempore nõ dum Christus Dominus natus fuerat. Quæ fortasis causa fuit vt ipse Cicero lib. 2. de Diuinatione diceret: *Obsecremus libros Sibyllinos: vocandus est nobis Rex aliquis, si modò salui esse volumus. Nanque in carminibus Sibyllinis legebatur, quam primum Romani Regem Ægypti reduxissent, Dominum Orbis proditurum.* Id verò reipsa factum fuit, nam Ptolomæo à Gabinio reducto, natus fuit Saluator noster. Vnde Virgilius spectans oraculum Sibyllæ Cumææ de Christo nondum nato, sed venturo, quamvis poeticè illud aliorsum conuertens, cecinit Ecloga 4.

Vltima Cumæi venit iam carminis ætas:
Magnus ab integro sæclorum nascitur ordo.
Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna:
Iam noua progenies cœlo demittitur alto.

Eorumque versuum lectione multos ad fidem Christi cõuersos fuisse, obseruat Schedius vbi suprà; absdubiò ex antiquis Historicis. Nimirum, haud dubiè in ijs Virgilius imitatus est Sibyllam, cuius versus circumferebantur tunc, & nunc etiam habentur lib. 2. Oraculorum Sibyll. circa finem, sic è Græco Latinè expressi:

Sed postquam Roma Ægyptum reget, imperioque
Frænabit, summi tunc summa potentia regni
Regis inextincti mortalibus exorietur.
Rex etenim sanctus veniet, qui totius orbis
Omnia sæclorum per tempora sceptra tenebit.
Tuncque Latinorum non eluctabilis ira
Tres Romam tristi fatorum stamine perdent.

Mitto versus alios Virgilij immediatè sequentes, quibus pleniùs adhuc indicat res admirandas Christi, ex variicinio eiusdem Sibyllæ Cumææ, prout exponit sæpe S. Augustinus locis sect. præc. num. observatis, & communiter alij. Cumque ea omnia præcesserint non modò gesta & passionem Christi, sed etiam nativitatem ipsius; manifestè colligitur, nihil eorum potuisse fingi aut obtrudi ab aliquo homine Christiano.

40 QVIN Et ipse Cicero lib. 3. de Republ. videtur Sibyllis exploratam fidem habuisse de Christo alias leges allaturo. Ait enim: *Est quidem vera lex, recta ratio, naturæ congruens, diffusa in omnes, constans, sempiterna, quæ vocet ad officium iubendo, vetando, à fraude deterreat, quæ tamen neque probos frustra iubet, aut vetat; nec improbos vetando, aut iubendo mouet. Huic legi nec obrogari fas est, neque derogari ex hac aliquid licet, neque tota abrogari potest. Nec verò aut per Senatum, aut per populum solvi hâc lege possumus, neque quærendus explanator, aut interpres eius alius: nec erit alia lex Romæ, alia Athenis, alia nunc, alia posthac: sed & apud omnes gentes, & omni tempore vna lex, & sempiterna, & immutabilis, obtinebit, vnusque erit quasi Magister & Imperator omnium Deus. Ille legis huius inventor, disceptator, lator, cui qui non parebit, ipse se fugiet, ac naturam hominis aspernatus, hoc ipso luet maximas pœnas, etiamsi cætera supplicia, quæ putantur, effugerit.* Hactenus ille. Sed & Calpurnius, pariter Gentilis, quamvis carmina sequentia suo sæculo adaptet, videtur potiùs propheticè, quàm poeticè celebrare Christi cunas. Ait ille:

Aurea fecura cum pace renascitur ætas,
Et redit ad terras tandem squallore, situque
Alma Themis posito, iuvenemque beata sequuntur
Sæcula, maternis causam qui lusit in vlnis.
Dum populos Deus ipse reget, dabit impia vinctas
Post tergum Bellona manus, spoliataque telis
In sua vesanos torquebit viscera morsus,
Et modo quæ toto ciuilia distulit orbe
Secum bella geret: nullos iam Roma Philippos
Deflebit, nullos ducet captiva triumphos:
Omnia Tartareo subigentur carcere bella,
Immergentque caput tenebris, lucemque timebunt.
Candida pax aderit, nec solùm candida vultu,
Qualis sæpè fuit, quæ libera Marte profuso,
Quæ domito procul hoste, tamen grassantibus armis
Fulica diffudit tacito discordia ferro.
Omne procul vitium simulatæ cedere pacis

Iussit,& insanos dementia condidit enses.

Item

——— Sed legibus omne reductis
Ius aderit,moremque fori,vultumque priorem
Reddet,& afflictis melior Deus auferet ævum.
Exulter,quæcumque Norum gens ima iacentem,
Erectumque colit Boream:quæcumque,vel ortu,
Vel patet occasu,mediove sub æthere servit.

41 Nimirum,vt omnes Scriptores eius sæculi testantur, sub adventum Christi oracula omnia vbique terrarum obmutuêre.Quod & Apollo ipse professus fuit,valedicens loco veteri,vbi tandiu quiæverat;

Οἴ οἴ μοι τρίποδες στοναχήσετε,&c.id est:
Hei mihi Tripodes congemiscite,abijt Apollo,
Abijt,quia flammeum me cogit cœleste lumen.
Erat Iupiter,& nunc est,& erit,magne Iupiter,
Hei mihi Oraculorum deficit me claritas.

Præterea celebre est illud:

Πυθῶνος δ' οὐκέτ' ἔστιν ἀναρρῶσαι κάλον ὄμφαν,&c.
Non potest fieri,vt convalescat vox Pythiæ,
Iam enim longis temporibus emarcuit,
Conjecta in claves silentij non vaticinantis,
Facite verò,vt mos est,sacrificia Phœbo,qualia Deo conveniunt.

43 Vnde & Augustus erigens aram *PRIMOGENITO DEI FILIO*, videtur planè Christi divinitatem testatus Eodem spectasse videtur volens nolens Porphyrius, vbi causam silentij Oraculorum exponens, ait non mirum esse,vrbes peste vexari,cùm Æsculapius & alij Dij procul ab essent. nimirum, fugati à Filio Dei. Sed audiendus est Tertullianus in Apologetico, vbi dæmones à Gentilibus cultos,& inanem eorũ iram irridet,dicens: *Edatur hic aliquis sub tribunalibus vestris, quem dæmone agi constet: iussus à quolibet Christiano loqui. Spiritus ille, tam se dæmonem confitebitur de vero,quàm alibi Deum de falso.Æquè producatur aliquis ex ijs qui de Deo pati existimantur:qui aeris maleficum numen nidore concipiunt, qui nictando curantur, qui anhelando profantur:ista ipsa vis cœlestis pluviarum pollicitatrix,nisi se dæmonem esse confessus fuerit, Christiano mentiri non audens, ibidem illius Christiani procacissimi sanguinem fundite. Nemo ad suum dedecus mentitur, quin potiùs ad honorem. Non dicem Christũ magum, non communis conditionis, non è sepulcro surreptum,sed Dei virtutem, sapientiam,sermonem in cœlis esse, inde ad iudiciũ venturum.Nec verò se negabunt coram nobis immundos spiritus ob malitiam prædamnatos, iudicium eius horribile expectantes, nimirum Christum timentes in Deo, & Deum in Christo,subijciuntur servis Dei,& Christi,&c* *

43 *FIRMVM* Itaque maneat,Sibyllas ex instinctu Dei prædixisse plurima mysteria Christianæ Religionis, eaque carminibus expressisse.Quod abundè ostensum fuit tota ferè Disputatione ex communi consensu,nõ modò Patrum Ecclesiæ,sed & ipsorum Gentilium,qui volentes nolentes suffragium Catholicæ fidei in hac parte ferunt. Neque tamen ideo aio,omnia & singula quæ modò habentur in Sibyllinis Oraculis,seu conten is in Bibliotheca V V. Patrum editionis novissimæ Anisonianæ anni M.DC.LXXVII. Tomo II. seu antea editis à Ioanne Opsopæo, vt iacent, esse olim à Sibyllis prolata.Satis enim verosimile est, quædam minoris notæ ijs irrepsisse incuriâ temporum,aut imprudenti zelo alicuius Christiani hominis. Adhuc tamen præcipua illorum,& sufficentissima ad confirmationem fidei nostræ tot antè sæculis prædicatæ,integra in ijs perseverant, prout tempore Lactantij,Iustini Martyris,& ipsorum Gentiliũ, etiam ante Christi nativitatẽ legebantur. Neque quidquam amplius evincit Opsopæus in Præfatione sua ad Lectorem,vbi rigidi Catonis aut Aristarchi personam induit.

44 *VNVS* Supereſt scrupulus ex Ambrosio in Commentario Epist. 1.Corinth.c.12. dicente: *Spiritus mundi hic est per quem arripiuntur fanatici,qui sine Deo sunt. Est enim inter mundanos spiritus potior. Vnde sit vt venturis quæ mundi sunt diuinare. quem Pythonem appellant. Hic est qui per verisimilia fallitur & fallit. Hic est qui per Sibyllam locutus est, sensum nostrorum secutus: volens locum inter cœlestes habere.* Quibus verbis videtur Ambrosius satis apertè iudicare, Sibyllas potiùs diabolico,quàm divino spiritu agitatas, sua oracula edidisse,etiam in ijs, quæ nostrorũ sensui,id est,Christianorum cohærent.

RESP;

45 *RESP.* Doctrinam traditam nullatenus eo Ambroſij teſtimonio labefactari. Quamvis enim aliquæ Sibyllarum fuerint impiæ, & dæmonis obſequio mancipatæ, immò & dato quòd quædam illarum oracula ab ijs edita fuerint dæmone ſuggerente, adhuc certum eſt, virtute divina factum fuiſſe. & non niſi ex Providentia ſpeciali Dei, vt dæmones cogerentur ad eas prædictiones edendas per ora Sibyllarum, quemadmodum de impio Balaam, & de Caipha, prophetantibus in aliorum vtilitatem, ſuprà obſervatum eſt. Et ſanè cùm in ijs oraculis exprimerentur plurima futura cõtingentia circa ipſam vitam Chriſti, miracula, & paſsionẽ, tot retro ſæculis, quæ nec dæmones, nec Angeli ſancti ſecundùm vires naturæ poſſunt certò prænoſcere, ſed dumtaxat ex revelatione diuina; neceſſum eſt omnium illarum prædictionũ veritatem in diuinum teſtimonium devolvere. Quin & quemadmodum ſæpe accidit, vt dæmones in arreptitijs & energumenis cogantur proferre veritatem: ita etiam fieri potuit, vt illã per ora Sibyllarum exprimere cogerentur. Eoque ſenſu alij ex Patribus in decurſu allegati, cenſuerunt Sibyllas fuiſſe locutas ex inſtinctu Dei, qui etiam dæmonem mendacij patrẽ adigere poteſt, vt veritati ſuę fidei obſequiũ ferat.

46 *RATIO* Autem congruentiæ ea videtur fuiſſe, quòd quemadmodum Deus prædixit Synagogæ adventum Chriſti, eiuſque vitam & paſsionem futuram, vt poſtea crederent, illum ipſum eſſe, quem olim Prophetæ venturum prædicaverant: ita etiam oportuit vt in populo Gentili eſſent aliqua eorundem myſteriorum vaticinia, quibus poſtea Ethnici ad ea credenda ſuaviùs & faciliùs allicerentur. Vnde Patres Eccleſiæ primis illis ſæculis redarguebant Ethnicos ex prædictionibus Sibyllarum, quibus ij exploratam fidem habebant: vt proinde non poſſent, niſi ſtultè & temerè negare, quæ tot retro ſæculis de Chriſto, eiuſque geſtis, tam luculenter, & diſertis verbis prædicta fuerant.

47 *QVAMVIS* Verò ſuprà num. 21. ex Conſtantino Magno apud Euſebium excripſerimus illam Sibyllæ Erythrææ Acroſtichidem; placet eam nunc in medium proferre, prout habetur apud Auguſtinum lib. 18. de Civitate Dei cap. 23. ſimul & Magni eius Doctoris de illa iudicium. Flacianus Sibyllæ Erythrææ codice prolato oſtendit quodam loco in capitibus verſuum ordinem litterarum ita ſe habentem, vt hæc in eo verba legerentur: Ἰησοῦς Χριστὸς θεοῦ υἱὸς σωτὴρ, quod eſt Latinè, Ieſus Chriſtus Dei filius ſalvator. Hi autem verſus, quorum primæ litteræ iſtum ſenſum, quem diximus, reddunt, ſicut eos quidam Latinis exſtantibus verſibus eſt interpretatus, hæc cõtinẽt:

Iudicij ſigno tellus ſudore madeſcet:
E cœlo rex adveniet per ſecla futurus:
Scilicet in carne præſens vt iudicet orbem.
Vnde Deum cernent incredulus atque fidelis
Celſum cum ſanctis, cvi iã termino in ipſo
Sic animę cũ carne aderũt, quas iudicet ipſe.
Cùm iacet inculcus dẽſis in vepribus orbis.
Reijcient ſimulacra viri, cunctã quoq; gazã;
Exuret terras ignis pontumque, polumque,
Inquirens tetri portas effringet Averni,
Sanctorum ſed enim cunctæ lux libera carnẽ
Tradetur, ſontes æternum flamma cremabit,
Occultos actus retegens, tunc quiſque loquetur
Secreta, atque Deus reſerabit pectora luci.
Tunc erit & luctus, ſtridebunt dentibus omnes.
Eripitur ſolis iubar, & chorus interit aſtris.
Solvetur cœlum, lunaris ſplendor obibit,
Deijciet colles, valles extollet ab imo.
Nõ erit in rebus hominis ſublime, vel altũ.
Iam æquantur campis montes, & cærula ponti:
Omnia ceſſabunt, tellus confracta peribit.
Sic pariter fontes torrẽtur, fluminaque ignẽ.
Sed tuba tũc ſonitum triſtẽ dimittet ab alto
Orbe, gemens facinus miſerum, varioſque labores,
Tartareumque chaos monſtrabit terra dehiſcens.
Et corã hic Domino reges ſiſtentur ad vnũ.
Decidet è cęlis igniſque & ſulphuris amnis.

IN His Latinis verſibus de Græco vtcumque translatis, ibi non potuit ille ſenſus occurrere, qui fit cùm litteræ quæ ſunt in eorum capitibus, connectuntur, vbi littera in Græco poſita eſt: quia non potuerunt verba Latina inveniri quæ ab eadem littera inciperent, & ſententiæ convenirent. Hi autẽ ſunt verſus tres, quintus, & octavus decimus, & nonus decimus. Denique ſi litteras, quæ ſunt in capitibus omnium verſuum connectentes, harum triũ quæ ſcriptæ ſunt non legamus, ſed pro eis litterã, tanquam in eiſdem locis ipſa ſit poſita, recordemur, exprimitur in quinque verbis: Ieſus Chriſtus Dei filius ſalvator: ſed cùm Græcè hoc dicitur, non Latinè. Et ſunt verſus viginti & ſeptẽ, qui numerus quadratũ ternariũ ſolidum reddit. Tria enim ter ducta fiunt novẽ. Et ipſa novem ſi ter ducantur, vt ex lato in altum figura cõſurgat ad viginti ſeptem perveniunt. Horum autẽ Græcorum quinque verborum, quæ ſunt Ἰησοῦς Χριστὸς θεοῦ υἱὸς σωτὴρ, quod eſt Latinè, Ieſus Chriſtus Dei filius ſalvator; ſi primas litteras iũgas, erit ἰχθύς, id eſt piſcis, in quo nomine myſticè intelligitur Chriſtus, eo quòd in huius mortalitatis abyſſo velut in aquarum profunditate vivus, hoc eſt, ſine peccato, eſſe potuerit.

DIS-

DISPVTATIO LIV.

QVINAM EX HAERETICIS ERRAVERINT CIRCA MYSTERIVM TRINITATIS?

AD ILLVSTRISSIMVM ET LITTERATISSIMVM D. D. PETRVM GIL DE ALFARO, Iacobæi Ordinis Equitem, Regium Consiliarium in Supremis Senatibus Castellæ, Cameræ, & Generalis Inquisitionis: olim Vallisoletano Prætorio, & deinde Regiæ Gazæ Præfectum: Virum amplissimæ mentis, & ad summa natum, &c.

PRAEMISSIMVS Disp. LII. n. 32. & seqq. Platonem, eiusque sectatores, & quosdam alios Philosophorũ Gentilium, non habuisse rectã de Trinitate sententiam, sed vitiatam, & erroribus conspurcatam; quoniam nullibi inueniũtur scripsisse aut tradidisse, Filium Dei esse æqualem Patri, aut ὁμοούσιον, seu eiusdem substantiæ cum ipso, sed inferiorem, & distincta natura constantem. quin præterea aut illos ignorasse Spiritum sanctum, aut saltem non agnouisse veram ipsius diuinitatem, & eandem omnino cum natura Patris & Filij. Nunc differendum quasi historico modo de ijs hæreticis, qui erraverunt planè circa idem mysterium, & de variis eorum sectis. Porrò S. Anselmus impræsenti cap. 28. dum probat, Filium Dei, seu Verbum, non esse creaturam, sed Deum, & eiusdem naturæ cum Patre loquente, occasionem subministrat excitandi hanc controversiam.

SECTIO I.

De Origene, an contra veræ Trinitatis mysterium scripserit ac senserit. Ostenditur, illum turpiter circa id erraſſe, sicuti & circa plura alia: nec mereri excusationem vllam, quam frustra aliqui in eo quærunt. Exponitur illius damnatio in V. Synodo.

2 PRIMVS E Scriptoribus Christianis, qui apertè errâsse inveniuntur circa divinitatem Filij & Spiritûs sancti, proindeque circa mysterium Trinitatis, videtur Origenes, teste Maximo Doctore Hieronymo Epistola ad Avitum, vbi fidem facit, illum libro primo περὶ ἀρχῶν dixisse, *Christum Filium Dei non natum esse, sed factum; Deum Patrem per naturam inuisibilem, à Filio non videri: Filium, qui sit imago inuisibilis Patris, comparatum Patri non esse veritatem: apud nos autem, qui Dei omnipotentis non possumus recipere veritatem, imaginariam veritatem videri: vt maiestas ac magnitudo maioris quoddammodo circumscripta sentiatur in Filio: Deum Patrem esse lumen incomprehensibile: Christum collatione Patris lumen esse perpetuum; qui apud nos, pro imbecillitate nostra, magnus esse videatur.* Præterea, vt ibidem habetur, idem Origenes, duarum statuarum, *maioris & paruulæ, vnius, quæ mundum impleat, & magnitudine sua quoddammodo inuisibilis sit, & alterius, quæ sub oculos cadat, ponit exemplum: priori Patrem, posteriori Filium comparans. Deum Patrem omnipotentẽ* appellat *bonum, & perfectæ bonitatis: Filium*

non esse bonum, sed auram quandam & imaginem bonitatis: vt non dicatur absolutè bonus, sed cum additamento pastor bonus, & cætera. Tertium dignitate & honore, post Patrem & Filium, asserit Spiritum sanctum. De quo cùm ignorare se dicat, vtrùm factus sit, an infectus, in posterioribus quid de eo sentiret, expressit; nihil absque solo Patre infectum esse confirmans. Filium quoque minorem Patre eo quòd secundus ab illo sit; & Spiritum sanctum inferiorem Filio, in sanctis quibusque versari. Atque hoc ordine maiorem fortitudinem esse Patris, quàm Filij & Spiritus sancti; & rursum maiorem fortitudinem esse Filij, quàm Spiritus sancti, & consequenter ipsius sancti Spiritus maiorē esse virtutem cæteris, quæ sancta dicuntur Hactenus Hieronymus: qui & præterea addit, eundem Origenem libro quarto eiusdem Operis περὶ ἀρχῶν, asserere, Patrem à Filio non comprehendi, licèt ipse comprehendat Filium: esseque maiorem Filio in omnibus, ac proinde in cognitione, *dum perfectiùs & puriùs à semetipso cognoscitur, quàm à Filio.*

3 *HVIC* Hieronymi testimonio de Origenis erroribus, circa mysterium Trinitatis fidem indubiam præstare oportet, quamvis ij non extent in libris περὶ ἀρχῶν, id est, de Principijs editis à Rufino: qui, vt invidiam Origenis minueret, ex eius scriptis plurimos errores abrasit, substitutis loco eorum dogmatibus Catholicis: vt ipse testatur in Præfatione ad eosdem libros. Quin & addit, se propterea id fecisse, quoniam ij errores non ab Origene traditi sunt, sed ab hæreticis intexti, vt tanti scriptoris auctoritate confirmarentur. Quare in Præfatione ad librum primum Periarchon inquit: *Sicubi ergo nos in libris eius* (Origenis) *aliquid circa id inuenimus, quod ab ipso in cæteris locis de pietate, & Trinitate fuerat definitum, velut adulteratum hoc & alienum, aut prætermisimus, aut secundum eam regulam protulimus, quam ab ipso frequenter inuenimus affirmatam.* Cæterum id Rufini consilium omnes Catholici improbârunt, & imprimis Hieronymus: qui propterea aliam fidelem & longè meliorem eorum librorum versionem præstitit, quamvis iniuriâ temporum abolitam: ex qua constabat, Origenem in eo opere errasse planè circa mysterium Trinitatis, sicuti & circa transmigrationem animarum in alia & alia corpora (quæ est Pythagorica μετεμψύχωσις) & circa resurrectionem hominum non cū eisdem corporibus; vel eisdem quidem, sed postea extinguendis: quæ omnia leguntur in libris Periarchon, etiam prout à Rufino translatis. Qui autē in hos adeò immanes errores ipsus fuisse inveniatur, cur tāto studio ab illo minùs crasso eximatur? Verùm & illum palā tradidisse in Commentarijs Evangelij Ioannis, ac lib. 6. contra Celsum, demonstrat Petavius lib. 1. de Trinit. c. 4. exhibitis ipsius verbis, in quibus indignè loquitur de Filio Dei, tanquam Patre minor sit, & factus ab ipso: sicuti & de Spiritu sancto ait, factum fuisse per Verbū. S. Epiphanius attentitur Hieronymo in Epistola ad Ioānem Hierosolymitanum, vbi Origenem appellat Arij Patrem, tanquam ex ipso orta fuerit Arij hæresis. Idipsum censet S. Theoph. Alexandrinus in Epistola prima Paschali; cuius Opuscula inveniuntur edita in Bibliotheca Magna V V. Patrum editionis M. D C. LXXVII. Sæculo IV. Tomo V. ac denique S. Augustinus Tomo VI. lib. de Hæresibus n. 43.

4 *VERVMTAMEN* Origenes multos olim defensores habuit, quasi rectè de Trinitate senserit, & eius libri hæreticorum nequitiâ depravati ac corrupti fuerint. Inter illos Photius Codice 232. nominat S. Athanasium, Gregorios duos, Nazianzenum, & Nyssenum, & Dionysium Alexandrinum. Insuper Codice 117. ijs adiungit Anonymum quendā, qui Apologiam scripsit pro Origene, quinque libris distinctam: qualem & olim edidit Rufinus nuper allegatus: cui & nonnulli ex Recentioribus suffragantur, speciatim verò Lambertus Danæus, alumnus Genevensis Synagogæ, qui in librum S. Augustini de Hæresibus cap. 43. ait, Origenem primum omnium Filiū Dei dixisse homoûsion Patri (quæ vox est tessera Catholicæ Religionis) & pro hac existimatione appellat testes Athanasium, ac Socratem lib. 3. cap. 7. Sed enim nec Athanasius in libro de Decretis Nicænæ Synodi, vbi duas Origenis sententias de Trinitate contra Arianos refert, quidquam habet spectans ad homoûsion, seu consubstantialitatem Patris ac Filij; nec Socrates in loco, quem Danæus allegat.

5 *QVIDQVID* Verò olim aliqui piè senserint de Origene, cōtra Hieronymi & aliorum Patrum sententiam, videtur omnis dubitatio de medio sublata in V. Synodo Generali habita sub Iustiniano anno Christi D. LIII. in quâ Origenes cum erroribus suis, præsertim spectantibus ad mysterium Trinitatis, nigro theta notatus fuit. quod ordine suo, prout in ea Synodo præstitum est, referre placet. Atque imprimis audiendus est Liberatus Diaconus scriptor illorum temporū in Breviario c. 23. ita loquēs: *Redeunte Pelagio Constantinopolim, Monachi quidam ab Hierosolymis, per quos Pelagius in Gazam transitum habuit, venerunt ad eū in Comitatu, portantes Capitula de libris Origenis excerpta, volentes agere apud Imperatorem, vt Origenes damnaretur cū illis Capitulis. Igitur Pelagius cumulus existēs Theodoro*

Cæ-

Cæsareæ Cappadociæ Episcopo, volens ei nocere, eo quòd esset Origenis defensor, vnà cum Menna Archiepiscopo Constantinopolitano flagitabat à Principe, vt iuberet fieri quod Monachi illi supplicabant, vt Origenes damnaretur, ipsaque Capitula talia docentia. Annuit Imperator facillimè, gaudens se de talibus rebus iudicium ferre. Iubente eo dicta est in Origenem, & illa Capitula, anathematis damnatio: quam subscribentes vna cum Menna Archiepiscopo apud Constantinopolim reperto, deinde directa est Vigilio Romano Episcopo, Zoilo Alexandrino, Efremio Antiocheno, & Petro Hierosolymitano. Quibus eam accipientibus, & subscribentibus, ORIGENES DAMNATVS EST MORTVVS, QVI VIVENS OLIM FVERAT ANTE DAMNATVS. Cùm igitur decretum illud Iustiniani Imperatoris confirmatum fuerit auctoritate Vigilij Pontificis Romani, & dictorũ Patriarcharum, videtur res explorata & omnino certa, frustra quosdã Origenem tueri, hodieque, cùm eius causa apparear prorsus desperata.

6 *AT* Inquies, Acta ipsa Quintæ Synodi adversus Origenem non extant. Fateor. Sed id nequitiæ Origenistarum adscribitur, qui ea de medio auferre curaverunt: quoniam de ijs semel editis testimonia indubia permanent. Nam, præter verba Liberati Diaconi nuper exscripta, fidem facit Cyrillus Monachus in Vita Sanctorum Euthymij, Quiriaci, & Sabbæ Abbatum, dicens, inter plura alia satis opportuna: *Post hæc cùm sancta & Oecumenica Quinta Synodus congregata fuisset Byzantij, Origenes, & impia de præexistentia & restitutione dogmata, generali fuerunt subiecta anathemati.* Præterea S. Sophron. Patriarcha Hierosolymitanus in litteris ad Sergium Patriarcham Constantinopolitanum, quæ lectæ & probatæ fuerunt in Sexta Synodo Generali Act. XI. post quatuor primas profitetur Quintam, & de illa addit: *Perimit ac interitum proijcit principaliter ORIGENEM INSANVM ET OMNES EIVS POMPOSAS SOMNOLENTIAS, ET PLENA MVLTÆ IMPIETATIS COMMENTA: Euagrij quoque & Didymi cum eo dogmata, necnon & fabulosa deliramenta.* Vnde & Imperator Cõstantinus IV. in Edicto, quo eandem Synodum Sextam confirmat, inquit: *Suscipimus quoque &, quæ in temporibus Iustiniani diuæ memoriæ in nostra felicissima ciuitate congregata est Synodum, contra Dei impugnatores: Origenẽ, videlicet, Didymum & Euagrium.* Vbi Origenes Dei impugnator dicitur, veluti qui absurdè & impiè de Deo, seu de Trinitate senserit. Deinde tota Synodus Septima in Sermone acclamatorio ad Principes dixit: *Etiam Origenis, & Euagrij & Didymi fabulas anathematizamus: SIC VT ET CONSTANTINOPOLI CONGREGATVM QVINTVM CONCILIVM EGISSE DIGNOSCITVR.* Verè igitur Origenes cum suis erroribus damnatus fuit in Quinta Synodo Generali, quamvis ea Acta non extent. Et sanè fuisse tunc plurimos Origenistas, qui antreambulonis sui famæ consulerent, invidiamque depellerent, patet ex Cyrillo paulo ante allegato, qui testatur, tunc plures Monachos ex erroribus Origenis lapsam contraxisse, & aliquas Ecclesias cõturbatas fuisse. Præterea *Eustochius* (Patriarcha Hierosolymitanus, apud eundem Cyrillum) *vbi illi, qui Origenis dogmata tuebantur, cùm alijs in locis, tum maximè in nouæ Lauræ initio lescerẽt, omne studium eò contulit, vt eos expelleret. Qui ad nouam profectus Lauram omnes inde eiecit: & tanquam communem perniciem lõgè fugauit. Illi in varia loca dispersi multos in suam pellexerunt opinionem.* Habentur hæc Cyrilli verba in Septima Synodo Actione I. quamvis delint in editione Laurentij Surij. Legendumque in ijs, *Eustochius*, vt exscripsimus; non *Eutychius*, vt habebatur in codice, quo vsus est Cardinalis Baronius. Denique Facundus Hermianensis, cuius Opera habentur Tom. X. Bibliothecæ Magnæ, qui & vixit circa tempus eiusdem Quintæ Synodi, lib. I. c. 2. inquit: *Domitianus Ancyrensis ciuitatis Episcopus Prouinciæ primæ Galatiæ, qui fuit ipsi Origenianæ hæresis manifestus assertor, per libellũ quem ad B. Papam Vigilium scripsit, Deo exterquente confessus est, quòd eius complices Origeniani cùm viderent se non posse propriè dogma defendere, neque sibi quidquam spei de conflictu restare, ad vltionem eorum, quæ cõtra Origenem gesta sunt, hac Ecclesiæ scãdala commouerunt.* Patet itaque, multos eo tempore fuisse Origenistas, qui Acta Quintæ Synodi contra illum scripta abolere curarent, vt Antesignani sui invidiã & dedecus minuerent. Verumtamen & ex ijs ipsis habemus hodie vndecimum Anathematismum sive Canonem, litteraque Iustiniani Imperatoris ad Synodum postulantis denuo damnari Origenem, apud Georgium Cedrenum.

7 *NEC* Modò scripta, sive errores Origenis, sed ipse quoque eorum auctor damnatus ab Ecclesia fuit: vt testatum habetur in locis Conciliorum paulo antè observatis, & notavit idem Liberatus Diaconus Carthaginensis suprà laudatus. Solent quidem in alijs Concilijs, seu decretis damnari quorundã scriptorum dogmata, veluti hæretica, erronea, impia, &c. retento interim honore auctoris, quòd certò existimetur ex ignorantia

lapſus, aut bona quadam fide, paratus ſe corrigere ſi Eccleſia aliud definierit, eiuſque cenſuræ ſubmittens ſe ac ſcripta ſua. Sed in Origene alia omnia apparent: quoniam eius perſona & dogmata fidei adverſantia, pariter vno anathematis fulmine inuruntur. Ideoque longè ante tempus Quintæ Synodi allegatæ S. Hieronymus lib. contra Rufinum cap. 3. dixit: *Totus orbis in Origenis odia exarſit.* Ac præterea lib. 2. cap. 6. *Omnis, tam Orientis, quam Occidentis, Catholicorum Synodus pari ſententia & ſpiritu illum HÆRETICVM denuntiat.* Quin & prout refertur in Prato Spirituali S. Sophronij cap. 26. Quiriachus Monachus illum in inferno ardentem vidit ſimul cum Neſtorio, Eutychete, Dioſcoro, & alijs Hæreſiarchis, atque hoſpiti ſuo Theophani oſtendit.

8 *FACESSANT* Igitur qui Origenem hodieque tuentur, tam publicè & ſolemniter ab Eccleſia damnatum, inſtar Arij, Neſtorij, Eutycheris, aliorumque hæreſiarcharum: quos excuſare velle ab hæreſi formali, nec pium, nec tutum eſſet, ſed pluſquam temerarium & abſurdum, quamvis eorum perverſa dogmata damnentur. Sufficeret ad eam apparentem pietatem proſcribendam, teſtimonium S. Epiphanij Hæreſi LXIV. vbi cùm verba quædam Origenis in Pſalmum primum exſcripſiſſet, & in ijs improbaſſet quòd Filiũ Dei appellaret γεννητὸν θεὸν, *productum Deum*; ſubdit cauſam improbandi eam locutionem, quoniam æquivoca eſt: & licèt ab auctore Catholico prolata nihil contineret abſurdi, ab Origene tamen vſurpata putari debet hæretica, veluti quæ denoret Filiũ Dei eſſe Deum factum, ſive creatum. Verba Epiphanij ſunt: καὶ εἰ μέν ὑπό ἄλλου ἢ λέξις ἐλέγετο, &c. *Et quidem ſi ab alio quopiam ea locutio vſurparetur, recto, ac ſyncero animo pronuntiatum eſſe exiſtimare poſſemus. Nunc cùm in alijs pleriſque locis deprehendamus, Vnigenitum Deum à paterna diuinitate, atque ſubſtantia, ab eodem auctore ſegregari, nec non Spiritum ſanctum, propterea* γεννητὸν, *hoc eſt, productum Deum, ideo dixiſſe illum apparet, quòd creatum ſtatueret.* Itaque tam procul fuit S. Epiphanius ab excuſanda perſona & animo Origenis in ijs, quæ apertè contrariantur doctrinæ Catholicæ, vt vel voces illius homonymas, ſeu ambiguas, quæ à Catholicis citra offenſionem vſurpari poſſent, in eo reprehendat, & traducat, veluti animo hæretico prolatas. Hæc itaque de Origene conſtituta ſint: qui, vt erat deditus Platoni, ſicuti ab illo excepit illam animarum μετεμψύχωσιν (quãquam antea à Pythagora confictam) ita etiam didicit fabuloſam Triadem inæqualium perſonarum. Hanc enim ſolam fuiſſe Platoni noram oſtendimus ſuprà Diſp. LII. à num. 32. ideoque Tertullianus dixit, *Platonem omnium hæreticorum condimentarium factum.* Quare alij Scriptores ibidem à nobis allegati, obſervant Arianam hæreſim à Platone ortum duxiſſe: vtpotè à quo illam mutuatus ſit Origenes, qui & poſtea *Arij Pater* extitit, vt finiam verbis ipſius Epiphanij.

SECTIO II.

De Ario, præcipuo Trinitatis hoſte, damnato in Nicæna Synodo. Exponitur accuratè eius hæreſis, ac diuiſio in triplicem ſectam, Anomœorum, Semi-Arianorum, & vtrorumque mediam. Illam ſecutos fuiſſe olim Euſebium Cæſarienſem, & poſtea Lutherum, pluresque alios. Vbi nonnihil de Caluino.

9 PRIMA Itaque hæreſis directè contraria myſterio Trinitatis numerari poteſt, quæ nuper ex Origene commemorata fuit, conſtituente perſonas divinas inæquales, & diſtinctâ naturâ conſtantes, in Patre quidem ſuprema, & Filio autem & Spiritu ſancto, inferiore, quæ & propterea creata fuerit. Ea verò exiſtimatio poſtea incrementum & celebritatem nacta eſt auctore Ario, virulentiſſimo Trinitatis hoſte: qui in magnam Chriſtiani orbis perniciem natus fuit in Libya, Ægypto vicina, & Alexandriæ contributa, vt auctor eſt Epiphanius Hæreſi LXIX. num. 1. Is verò propter participationem ſchiſmatis Meletiani à S. Petro Epiſcopo & Martyre fuit communione interdictus: ſed poſtea reconciliatus Eccleſiæ, ab eodem Petro ordinatus eſt Diaconus. Cùm verò redijſſet ad ſchiſma, iterum communione privatus fuit. Quin & Petrus ipſe propter fidem Chriſti in carcerem coniectus, & iam iam ſubiturus necem, admonuit Achillam & Alexandrum Præsbyteros, ne vnquam Arium in communionem reciperent, quem Deo mortuum eſſe ſciret, & Chriſti veſtem, id eſt, Eccleſiam dilaceraſſe. Sic enim ſibi revelatum fuiſſe à Chriſto Domino. Quod & evidenter poſtea confirmatum fuit, ſuccedentibus in Epiſcopatu Alexandriæ eiſdem Achillâ & Alexandro, prout ab ipſo Petro ſimul prædictum fuit, & Ario Eccleſiam dividente. Vide Diſputatione LV. numero 24.

10 *RELICTIS* Autem pluribus, quæ apud Baronium, Peravium, Severinum Binium, Chriſtianum Lupum, & alios, videri poſſunt circa hiſtoriam Arij, ſufficiat dicere, ipſum iam iterato ſchiſmatis cõdemnatũ, impiam contra Filium Dei hæreſim effudiſſe, quã

quâ minorem Patre, & creaturam esse affirmavit. quam ob causam ab Alexandro Episcopo ejectus Ecclesiâ, persuasit Eusebio Nicomediensi, & Eusebio Cæsariensi, Episcopis, vt suæ ipsius opinioni patrocinium ferrent. Quod cùm ab ijs alijsque obtinuisset, & propterea magnum in Ecclesia incendium ortum esset, quod Constantinus Magnus nec per litteras, nec per Hosium legatum extinguere potuit; cogita est Synodus Nicæna ex toto Orbe Christiano: cui interfuere CCCXVIII. Patres, & in ijs multi sanctitate, miraculis, ac doctrina celeberrimi: inter quos præsertim memorantur, Alexander Episcopus Alexandrinus, præcipuus debellator hæreseos Arianæ: Eustathius Antiochenus, qui doctrina & sanctitate conspicuus, clarissimâ, vt Hieronymus ait, rubâ in adversarios bellum cecinit: Macarius Hierosolymitanus, quem Arius tanquam suæ hæresi acerrimè contradicentem, apud Eusebium Nicomediensem accusaverat: Potamon Heracleensis, altero orbatus oculo ob Christi confessionem: Paphnutius Thebaidos superioris Episcopus, apostolicis clarus miraculis, cui eandem ob causam alter oculus effosus fuerat, & sinistrum genu succisum: Spiridio Trimithuntis in Cypro Episcopus, mirabilium patrator operum, & sacrarũ propugnator Scripturarum: Paulus Neocæsariensis ob fidei confessionem celebris, manu ferro candente semiustâ: Iacobus Nisibenus, vir planè apostolicus, & mortuorũ suscitator: Leõtius Cæsareæ Cappadociæ Antistes, propheticõ spiritu clarus: Amphion cõfessor eximius: Hippatius Gangrensis, meritis & martyrio clarus: & tandem, vt alios omittam) Magnus ille Nicolaus Myræ Episcopus sanctitate & miraculis celeberrimus. Coacta est Synodus anno Christi CCCXXV. Ibidem damnata fuit hæresis Arij, definitumque, Filium esse consubstantialem & coæqualem Patri, nec fuisse factum aut creatũ in tempore, sed genitum ex æterno. Cui definitioni cùm subscripsisset Arius, & octo Episcopi eius fautores, omnes in communionem suscepti fuerunt, vt testatur S. Hieronymus lib. cõtra Lucif. verùm ea lege Ario imposita, ne vnquam Alexandriam regrederetur, eiusque scripta igni traderentur. Sed ille gestans animo eãdem impietatem, quæ altissimas radices miserat, & totam Ecclesiam perturbans, atque Athanasium homoûsij fortissimum defensorem Vatiniano odio persequens, cùm communionem ab Alexandro Constantinopolitano Episcopo per vim extorquere conaretur, infami & horrẽda morte vivis ereptus est.

11 *ITAQVE* Summa hæreseos Arij, & & fautorum eius, prout ab ijs omnibus cũ ipso exprimitur in Epistola, seu libello supplici, quẽ Alexandro Episcopo Alexandrino obtulerunt; post suam damnationem, hisce eorum verbis continetur apud Athanasium lib. de Synod. & Epiphan. Hæresi LXIX. n. 7. οἱ ἀμενῶς θεὸν &c. *Dicimus vnum Deum, solum ingenitum, solum æternũ, solum principio carentẽ, solum verum, solum immortalẽ, solum sapientẽ, solũ bonũ, solum potentẽ, omnium iudicem, gubernatorem, administratorẽ, inuariabilẽ, & mutationis experte̅m.* Loquuntur autẽ nominatim de Deo Patre solo, quem tamen aiunt ex æterno Deum quidem fuisse, sed Patrem non fuisse, nisi postquam Filium produxit; qui ex nihilo, seu ex non extantibus, vt ipsi loquebantur, creatus sit; propterea quẽ merito censeatur κτίσμα, καὶ ποίημα, id est, creatura & opus; idque eo fine editum, vt medio illo, veluti organo aut instrumento, Deus ille Pater vteretur ad reliquas omnes creaturas fabricandas. Ideo cõsequenter Filium non existimabant eundem cum Sapientia illa, quæ in est Deo; neque Logon id est, Verbũ intra mentem conceptum. Quare distinguebant duplicem Sapientiã, & duplicem Logon: & Filium Dei aiebant esse Sapiẽtiam seu Logon externum, ab interiori Sapiẽtia, & Logo fabricatum: non quòd id naturâ suâ exigeret, sed quòd id habuerit gratiâ & beneficẽtiâ Patris & Creatoris. Vnde veram & absolutã eius divinitatem, & identitatem naturæ negabant ipsi, veluti qui solùm participatione Deus esset; supra homines tamen, & Angelos, ac reliquas omnes creaturas; quamvis adderent, instar illarũ, posse deficere, & in malum vergere, licèt ex præscientia Dei, prævidentis eum vbique in bono constantẽ futurum, exemptus esset à reliquis omnibus. quod ab Ario dictum fuisse testatur S. Athanas. Orat. 2. & Sozomen. lib. 1. c. 15. vbi de ipso ait, dixisse *quæ à nullo hactenus vsurpata fuerãt; videlicet, Filiũ Dei ex non entibus factũ esse, & fuisse quondã cùm nondum esset: itẽ, libero suo arbitrio ac virtute nequitiæ ac virtutis capacẽ esse, & creaturam, atque opificiũ.* Quibus verbis, simulque alijs in fine Symboli Nicæni contentis, ac postea n. 40. exscribendis, manifestè significatur, inter alia, Arium negasse Filio Dei æterniratem, dum dixit, fuisse quondã cùm nondum esset, atque ex nihilo factum. Addebat præterea, solum Filium ἀμέσως, id est, nullo medio interposito, fuisse factum à Deo Patre: cætera autem omnia procreata fuisse per Filium, veluti instrumentum: quia nulla alia ex reliquis creaturis posset capere aut sustinere meram, & immediatam Dei Patris efficientiam, nisi Filius solus. Addebat nihilominus, in potestate Dei esse, vt plures Filios æquales, aut etiam præstantiores faciat, si velit. Quippe in Patris potestate esse plures δυνάμεις, virtutes, pluresq; λόγους, rationes, è quibus Logon aliũ Christo præstantiorem

creare poſſit. Aiebat denique ſubſtãtias, eſſentias, & naturas Patris, Filij, & Spiritûs ſancti, eſſe tres ſeparatas, inæquales, & diverſas: vt propterea Filius (idemque eſt de Spiritu ſancto) nihil proprium Dei habeat, nec ſit ipſi æqualis, nec cõſubſtantialis: ſed ſolùm ſit Deus cum additamẽto, ex voluntate Patris, ac longè inferior. Hæc eſt ſumma hæreſis Arij, prout ab ipſo tradita fuit in Thalia, & Sotadeo libello: eamque hoc ſenſu exponunt Athanaſius Orat. 2. & lib. de Synodis, Epiphanius Hæreſi LXIX. Sozomenus loco nuper allegato, & alij.

12 *SED* Nemo ex Patribus clariùs aut breviùs præſtinxit hæreſim Arij, quàm Alexander Epiſcopus Alexandriæ in Epiſtola ad omnes ſub cœlo orthodoxos, vbi ita de eo loquitur: *Aſſerit tempus aliquando fuiſſe, cùm non eſſet Filius Dei, poſtea factum, cùm non extiterit. Talem fuiſſe tum, cùm factus eſt, qualis quiſque homo: omnia enim Deum ex nihilo feciſſe. Eum natura poſſe mutari, virtutis & vitij capacem eſſe. Eſſe in noſtra poteſtate filios Dei fieri, non aliter atque ille factus eſt. Omni exuta in Deum pietate & reverentia, ait Deum, cùm illum præſcientia & præſenſione prænoviſſet neutiquam ipſum aſpernaturum: idcirco ex omnibus præelegiſſe (Non enim eum aut natura, aut prærogativa quidquam præter cæteros filios habuiſſe) ſed cùm eſſet natura mutabili, & propter ſingularitatem in vita, & in moribus ritè inſtituendis diligentiam ac ſtudium, non ad vitia, deflecteret, Deum illum elegiſſe, adeò vt Paulum & Petrum, ſi in hoc & ipſi enixè incubuiſſent, eodem modo aſſerat futuros fuiſſe filios Dei, quo ille fuit.* Hæc ſunt, quæ de impiiſſimo Arij errore teſtata habemus, quæque ne audirent in Concilio Nicæno, dum referrẽtur, multi ex Patribus aures occluſerunt. Nec ſanè doctrina alia proferenda fuerat in libro Arij cui nomen THALIA; id eſt, convivium aut epulum; ſive in Sotadeo, quam Athanaſius meritò appellat *Sotadici & crapularij Arij Bachanalia.* Nimirum, vt obſervat Socrates, lib. 1. Hiſtor. cap. 6. erant rhythmi vulgares *Sotadeis cantilenis ſeu carminibus perſimiles*, blaſphæmijs pleni, qui inter pocula & tripudia cantabantur ab infima plebe. Vnde in Thalia, ſive Sotadeo Arij libello, non potuit contineri alia doctrina, quàm crapularia, & Bachanalibus apta. Quare Conſtantinus Magnus non ſolùm comburi iuſſit libros Arij in Concilio Nicæno damnatos, verùm etiam ijs, qui Arij Thaleiam legerent aut occultarent, pœnam capitis conſtituit, vt Socrates & Sozomenus teſtantur.

13 *QVAMVIS* Autem omnes Arij ſectatores malè audierint in Eccleſia, ideoque pẽculiari vocabulo, iuxta edictum Conſtantini Imperatoris, *Ariomanitæ*, appellati fuerint, (quo cognomine eos notant Epiphanius, Nazianzenus, & alij, propter maniam, ſeu furorẽ) adhuc tamẽ in varias ſectas, ſeu capita eiuſdem hydræ, diviſi fuerunt; & alias atque alias fidei ſuæ formulas ediderunt, poſt hæreſim præcipuam in Nicæna Synodo damnatam. Porrò vndecim illarum ab ijs traditas, novemdecim annorum decurſu, in alijs atque alijs conciliabulis, refert S. Athanaſius lib. de Synodis. quas ſeorſim deſcribit Petavius lib. 1. de Trinit. c. 9. Et quamvis eæ invicem collatæ, partim conveniant, partim diſſideant in quibuſdam articulis; omnes tamẽ in eo conſentiunt, vt Filius ſeu Verbum nullibi dicatur *ὁμοούσιον*. cõſubſtantiale Patri, ſed ſummùm *ὁμοιούσιον*, id eſt, ſimilis ſubſtantiæ, vel eſſentiæ. Quæ vocula fuit teſſera illorum, qui Semiariani dicti fuerunt; & ex quibus, in Synodo Orientalium Seleuciæ coactâ, centum quinque in eo errore pertinaces fuerunt, quamvis contrà clamantibus Epiſcopis Ægyptijs, qui *ſolt, præter Alexandrinum hæreticum, homoûſium conſtantiſſimè obtinebãt*: vt teſtatur Hilarius, qui ibidem adfuit, libro contra Conſtantium: in quo ob exſcribentium, vel typographorum incuriam, eſt magna perturbatio in vocabulis homœuſij, atque homoûſij, cùm tamen toto cœlo diſtent, & prius ex his ſit character hæreſeos Semiarianæ; poſterius fidei Catholicæ. Simile etiam erratum eſt in verbis ijs eiuſdem libri: *Centũ & quinque Epiſcopos ὁμοιούσιον, id eſt diſſimilis eſſentiæ profeſſos eſſe.* Legendum enim, *ſimilis eſſentiæ*, patet: cùm ij eſſent Semiariani, qui Filium in eſſentia ſimilem Patri profitebantur, & negabant homoûſion, ſeu identitatem in eſſentia.

14 *OMNES* Arianæ hæreſeos ſectatores poſſunt revocari cõmodè ad tres claſſes, veluti præcipuas. Prima, & omnium peſtilentiſſima, eſt Anomœorum, qui puram & integram blaſphæmiã Arij amplexi ſunt effutiẽtes cum ipſo, Filium eſſe creaturam, ex nihilo factã, idque non ab æterno, ſed in tempore; nec vlla in re Patri ſimilem, multò autem minùs æqualem. Secunda Semiarianorum, qui quãvis negarent Filiũ eſſe homoûſion, id eſt conſubſtantialem Patri; aſſerebant tamen, eſſe homeûſion, id eſt, ſimilis ſubſtantiæ, vel eſſentiæ. Tertia ijs duobus interiecta, fuit eorum, qui nec aſſerebant Filium eſſe conſubſtantialem Patri, nec ſimilis ſubſtantiæ; ſed indefinitè ſimilem ſtatuebant. Deinde, aut negabant illũ eſſe creaturam ex cæterarum ordine, aut non audebant id palam profiteri. Hæc tripartita diviſio ſequacium Arij colligitur præſertim ex Epiphanio, Athanaſio, Hilario, Socrate, & Sozomeno, locis

locis suprà indicatis. Mitto alias eorum divisiones relatas à Rufino lib. 1. Historiæ cap. 25. Theodoreto lib. 4. de Hæresibus, cap. de Arianis & Eunomianis, Ambrosio lib. 1. de Fide c. p. 4. Porrò Eusebium Cæsariensem Arij partibus adhæsisse tam ante, quàm post Concilium Nicænum, & saltem Semiarianum fuisse, planè constat ex libro ipsius septimo de Præpar. Evangelica c. 13. 14. & 15. lib. etiam vndecimo eiusdē Operis, vbi palam cum Platonicis tradit triplex αἴτιον, sive principium; & lib. decimo octavo, vbi cum eisdem statuit tres τοὺς ὄντας, *intelligibiles essentias*. Eundem errorem luculentiùs tradit lib. 4. de Demonst. Evangelica c. 1. 3. 4. 5. lib. 5. c. 1. aliisque plurimis locis. Ideoque S. Hieronymus in Apolog. 1. contra Rufinum, eúdem Eusebium dilerè appellat *Arianæ quondam stigiferum factionis*. Vt propterea audiēdus non sit Molinæus Calvinianæ sectæ Minister, qui Cardinalem Perronium, ac cæteros Catholicos redarguit in sua illa Responsione ad eundem Cardinalem lib. 3. c. 2. quasi præter meritum Eusebio Arianismum affinxerint. Quippe desperatam esse causam pro Eusebio susceptam, probant planè loca ipsius nuper indicata, quæ nervosè & eruditè, vt aiunt, expendit Petavius lib. 1. de Trin. c. 11. & 12. Nisi fortè vera sit coniectura Georgij Trapezuntij in Epistola ad Nicolaum V. præfixa Operibus ipsius Eusebij: vbi ait, libros de Præpar. scriptos fuisse ab Eusebio ante tempus Concilij Nicæni, cùm laboraret Ariana hæresi: postea verò subscripsisse Symbolo Nicæno ex animi sententia, ac piè & sanctè in orthodoxia vixisse. Vide infrà n. 4.

15 *CVM* Verò hæresis Arij, & omnes illius sectæ, insigni Dei beneficio, multis iam sæculis post Nicænam Synodum, sepultæ essent, denuo ab Orco revocatæ fuerunt à Sectarijs recentibus, præsertim à Michaele Servetо, qui sæculo præcedenti negare ausus fuit Christo veram divinitatem, seu vnionem hypostaticam cum Deo, quasi fuerit homo purus. Quare edidit quosdam libros scriptos *de erroribus Trinitatis*. Imò & vocem ipsam Trinitatis adeò detestatus fuit, vt in ipsam horrenda convitia evomuerit, & Trinitarios omnes (sic appellat Catholicos) Atheos nominaverit. Quæ blasphæmia vsque adeò displicuit vel ipsis hæreticis Genevensibus, vt iussu magistratus vltricibus flammis traditus fuerit, & vivus exustus anno M. D. LV. idque adhortante Calvino: qui & inde occasionem sumpsit ad scribendū Opusculum de coercendis iure gladij hæreticis. in quo sanè volens nolens contra seipsum sententiam tulit. Cœperat autem innotescere anno Christi M. D. XXX. iuxta Laurentium Surium. Deinde eandem impietatē amplexi sunt Franciscus Davidis, & Georgius Blandrata, absolutè negantes Trinitatem personarum in vna divinitate: quorum verba exscribit Valentia lib. 1. de Trinit. cap. 7. Videtur autem præiviſſe ijs omnibus Lutherus, cuius verba apud auctorem eundem sunt: *Animæ meæ odit Vocabulum Homousion*. Illud verò esse ac fuisse tesseram religionis Catholicæ de Trinitate, notum est, & suprà non semel iudicatum. Deinde Filium Dei æternum, qui creavit omnia, appellat *instrumentum Patris*. qualiter locutum fuisse Arium in libro Thaliæ, vidimus suprà. Dixit enim impijssimus ille, *per Filium* (tanquam per instrumentum) *reliquas creaturas architectatas* fuisse, vt testatur Athanasius. Nimirum, instrumentum omne est inferioris naturæ & virtutis relatè ad causam principalem. Si ergo opinione Lutheri, sicut & Arij, Filius Dei est instrumentum ad reliquas omnes creaturas faciendas, non est æqualis aut eiusdem naturæ & virtutis cum Patre.

16 *VERVM* Nequis fortè existimet Lutherum in voce Homousion solas syllabas odio habuisse, & non rem ipsam, seu vnitatē naturæ in tribus personis, quę per illas significatur; observare oportet, illum in Litanijs, seu Germanicis precationibus an. 1543. illud expungi curasse: *S. Trinitas Vnus Deus, miserere nobis*. Præterea in suis Bibliis Germanicā linguā editis Vvitembergæ, Ienæ, Lypsiæ, & Francofordiæ, ex loco illo Isaiæ 9. v. 6. vbi Christus Dominus, inter alia attributa, dicitur, *Deus, fortis* prætermisit vocem *Deus*. Præterea ex Epist. 1. Ioann. c. 5. expunxit verba illa, in quibus Trinitatis mysterium palā exprimitur: *Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater. Verbū & Spiritus sanctus: & hi tres vnū sunt*. Quod si verò alicubi Christo divinitatē tribuit, certè non nisi passiam, ac proinde mutabilē, & creatā, qualem ne Arius quidē negavit. Quin & Euthychetem, & Nestorium, duos insignes hostes divinitatis Christi, excusare studet, quasi in re, & ex animi sententia, non deseruerint, rectā de Deo fidem: contra verò Sanctos Leonem & Cyrillum criminatur, quasi non iure sententiā tulerint adversus duos illos. Nimirum, Luthero consequens erat, vt dum Filio Dei veram divinitatem auferebat, nec divis parceret.

17 *SVBSCRIBIT* Luthero, sicut & Ario, Philippus Melancton, quem Lutherani honoris causā præceptorem appellant. Nam in locis cōmunibus anno 1558 editis pag. 40. & in Epistola ad Electorem Brandeburgensem duodecima scripta anno 1553. & libro contra Stancarum, atque alibi sæpe, audet dicere Filium esse inferiorem Patre secundùm divinitatem; passim illi tribuens, non divinam naturam absolutè & simpliciter, sed aliquid naturæ divinæ, vel quandam naturam divinam;

tanquam non omnino divina ſit in Filio, ſicut eſt in Patre. Niſi fortè aliquis contendat, naturam divinam in tres quaſi particulas dividi ex mente Melanctonis, quarum vnaquæque ſit aliquid naturæ divinæ, conveniens ſingulis perſonis. Quæ profectò eſt antiquiſsima hæreſis Tritheitarum, deſcripta ab Auguſtino Hæreſi 74. hiſce verbis: *Eſt alia hæreſis, quæ triformẽ ſic aſſerit Deum, vt quædam pars eius ſit Pater, quædam Filius, quædam Spiritus ſanctus.* Nec verò negamus, Lutherum & Melanctonem alijs locis diuinitatem Chriſti veram profiteri. Hoc ſolùm dicimus, locis ſuprà indicatis palam ab ijs negari. Nimirum, ij duo, ſicuti & quilibet alij hæretici, agitati ſpiritu vertiginis, paſsim inveniuntur non conſtare ſibi, & pugnantia tradere. Mitto plures alios ex eorum grege, qui in eodem luto hærent.

18 *LVTHERO* Calvinus videtur concinere libro contra Gentilem, vbi ait, nomẽ Dei κατ' ἐξοχὴν, hoc eſt, per excellentiam, ſoli Patri convenire. Similiter loquitur Hieronymus Zanckius in opere de Trinitate part. 2. lib. 5. cap. 8. Vnde infertur, Filium eſſe minùs excellentem Deum, ac proinde non verum Deũ. Quare & conſequenter ad ſuam perfidiam inquit eodem loco, *Filij perſonam non, niſi impropriè, Creatorem cœli & terræ nominari.* Addit præterea, *Impropriam eſſe atque duram orationem illam Symboli Nicæni, DEVS DE DEO.* Sed mens Calvini luculentiùs apparet, quoniam locum illum ex verbis Chriſti Ioannis 10. *Ego & Pater vnum ſumus*, ex quo Patres Concilij Nicæni colligunt Patris & Filij conſubſtantialitatem, ſeu vnitatem in natura, accipit, non de vnitate in ſubſtantia, ſed de conſenſu ac concordia voluntatis. quæ ipſa olim Arianorum interpretatio fuit. Vnde Georgius Blandrata Servetianus, in Albana diſputatione, quam in Tranſylvania habuit, eandem Arianam interpretationem confirmavit teſtimonio Calvini ipſius dicens: *Auditores ad vnicum Caluinum relegamus, qui veteres ſcriptores palam carpit, quòd locum hunc (Ego & Pater vnum ſumus) ad vnitatem eſſentiæ detorſerunt.* Præterea idem Calvinus lib. 2. Inſtitutionum cap. 14. cenſet, Chriſtum eſſe ſubiectum Patri, adhuc ſecundùm naturam divinam. Quo ſenſu interpretatur illa verba Pauli: *Tunc & ipſe Filius ſubiectus erit ei, qui ſubiecit ſibi omnia.* Neque obſtat quòd Calvinus ipſe Michaeli Serveto myſteriũ Trinitatis neganti auctor exuſtionis extiterit Genevæ, vt ſuprà num. 15. monuimus, aut quòd illum impugnaverit. Quamvis enim tunc fortaſſe rectam de Trinitate ſententiam haberet, videtur illam mutaſſe locis nuper indicatis. Præterea locum illum Iſaiæ 6. v. 3. *Sanctus, ſanctus, ſanctus*, &c. vnde omnes Patres probant myſterium Trinitatis contra Arianos, ait nullius roboris eſſe ad convincendum illos: vt videbimus infrà Diſp. LVIII. num. 34. Quare Huanius librum edidit Calvino-maſtygem, cui titulum fecit, *Caluinus Arianizans.*

19 *AN* Verò tum Arianis, tum virique hæreſiarchæ nuper memorato, accenſeri debeat Eraſmus, prudentis Lectoris iudicio committimus. Certè Miniſtri Hungarici ad conciliandam fidem doctrinæ ſuæ Servetianæ, quæ contradicit myſterio Trinitatis, Eraſmum pro ſe allegant in libro quem Ioanni Regi obtulerunt anno M.D.LXVII. Et ille in Scholijs Tomi tertij Epiſtolarum S. Hieronymi auſus fuit dicere, Arianos non docuiſſe aliquam hæreſim, ſed tantùm feciſſe ſchiſma, eoſque fuiſſe ſuperiores Nicænis Patribus, tum eloquentiâ, tum doctrinâ. Prærerea in Adnotationibus ad caput vltimum Epiſtolæ primæ Ioannis, verba illa Chriſti, *Ego & Pater vnum ſumus*, interpretatur, non de vnitate naturæ, ſed de concordia voluntatis. quæ eſt ipſiſsima Arianorum interpretatio, vbi à Catholicis eo teſtimonio impetebantur. Inſuper in Annotat. ad cap. Romanorum nonum inquit, verba illa ad Philip. 2. *Nõ rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo*; nihil valere ad probandam Chriſti diuinitatem. quo etiam modo Maximus quidam Arij ſectator locutus eſt olim apud Auguſtinũ lib. 2. contra Maximum, cap. 5. Vlteriùs ad eandem divinitatem Chriſti probandã exiſtimat, ineptum eſſe locum illum eiuſdem Apoſtoli Rom. 9. *Ex quibus eſt Chriſtus ſecundùm carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula.* Cenſet enim ibi redundare vocem *Deus* aut verba illa, *Qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula*, referri debere ad Deum Patrem in gratiarum actionem pro Chriſto nobis dato, ita vt præfixo puncto ante vocem *qui*, incipiat nova periodus. Denique ad marginem diſputationis illius S. Auguſtini cum Maximino Ariano, quæ habetur apud ipſum lib. 1. circa medium, adnotatum ab Eraſmo legitur, naturam divinam non eſſe vnam numero. Vide præterea infra Diſp. LIX. n. 8. Ex quibus omnibus, preſertim ſi plura alia conſiderentur paſſim occurrentia in Eraſmo circa alia fidei myſteria, propter quæ malè in Eccleſia audivit, non immeritò ſuſpicari poſſumus, illum Ario ſubſcripſiſſe, & edidiſſe ova, quæ poſtea Michael Servetus excluſit.

20 *DENIQVE* Poſt prædictos hæreſiarchas palam contradixit myſterio Trinitatis Bullingerus Sacramentarius lib. de auctoritate Scripturæ & Eccleſiæ, vbi tres in divinitate perſonas differre ait, *non ſtatu, ſed gradu; non ſubſiſtentia, ſed forma; non poteſtate,*

ſed

sed specie. Nimirum, ijs verbis non solùm everti tur vera divinitas Christi, sed etiam Spiritûs sancti, quasi in ijs non eadem, quæ in Patre, sed alia & alia specie forma seu natura sit. Quod ipsum ferè nuper in Polonia effutierunt recentes Photiniani, atque Ebionitæ, & ex ijs Ioannes Crellius, Minister illius Satanicæ Synagogæ, quæ in Racovia est. Is enim librum edidit quadraginta retrò annis, cuius argumentum est ostendere, Deum verum & summum esse vnicum in persona, quemadmodum in essentia, qui sit Pater Christi Domini: hunc verò purum hominem esse ac fuisse: appellari autem Filium Dei, ob excellentem functionis dignitatem, & muneris sibi iniuncti à Deo ad reconciliandum genus humanum. Itaque falsa esse quæcumque de æterna ipsius generatione, & temporanea Incarnatione, tot iam sæculis Ecclesia credit & tradit: summùmque admittenda, veluti dicta quadam figura & tropo. Quamvis verò totus liber plenus sit futilibus & spernendis cavillis contra Catholicam de Trinitate doctrinam, testatur Ioannes Henricus Bisterfeldius in Confutatione illius anno M. DC. XXXIX. editâ, vsque adeò celebrem esse in Polonia & Transylvania, vt dicant illius sectatores, *Crellij librum esse prorsus inuictum, nullaque ratione refutari posse, vtpotè qui omnibus nostrorum hominum responsionibus abundè satisfecerit.*

SECTIO TERTIA.

Patripassianorum, Noeti, & Sabellij hæresis, negantium in diuinitate personas reipsa distinctas, exponitur. Nonnihil de Paulo Samosateno, ac præterea de quibusdam recentibus Hæresiarchis.

21 SVPERIORI Sectione recensuimus hæreticos illos, qui, licèt faterentur Patrem, Filium, & Spiritum sanctum esse tres personas, negarunt ijs ex æquo vnam & veram divinitatem, quam soli Patri tribuebant. Nunc memorandi sunt, qui duas aut tres personas Trinitatis in vnam confuderunt. Ac primò quidem aliqui hæretici videntur vnicam personam agnovisse in Patre & Filio, dum Patrem fuisse passum asserebant: quos propterea Cyprianus Epist 73. *Patripassianos* vocat, sicut & Marius Victorinus lib. 1. contra Arium (habentur eius Opuscula Tomo IV. Bibliothecæ Magnæ Anisonianæ) eosque commemorat Tertullianus lib. de Præscriptionibus cap vlt. vbi de quibusdam è secta Cataphrygastarum, qui Cata Æschinem dicebantur, inquit: *Priuatam autem blasphemiam illi qui sunt Cata Æschinem, hanc habent, qua adijciunt etiam hoc, vt dicant, Christum ipsum esse Filium & Patrem.* Ac præterea sub finem de Praxea, ait: *Sed post hos omnes etiam Praxeas quidam hæresim introduxit, quam Victorinus corroborare curauit. Hic Deum Patrem omnipotentē Iesum Christum esse dixit, hunc crucifixum, passumque contendit. mortuum præterea seipsum sibi sedere ad dexteram suam cum profana & sacrilega temeritate contendit.* Adversus eundem Praxeam scripsit idem Tertullianus peculiarem librum. Valentinus verò, antiquissimus hæreticus, dixit totam Trinitatem fuisse passam, vt testatur Athanasius, libro de salutari adventu Christi. Nescio tamen, an nomine totius Trinitatis tres personas distinctas intellexerit, an vnicam reipsa.

22 ALII Autem absolutè tres in Trinitate personas reipsa distinctas negârunt: quæ hæresis licèt communiter Sabellio tribuatur, longè antiquior fuit. Imprimis enim S. Ignatius Martyr, Apostolorum discipulus, in Epistola ad Trallianos illam commemorat nomine eorum, qui vnicam in diuinis personam asseruerunt. Deinde eandem vehementiùs propugnavit Noetus Ephesius circa annum Christi CC. XLV. vt colligitur ex Epiphanio Hæresi LVII. vbi testatur, illum præcessisse CXXX. retro annis. Itaque is Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, asseruit vnum & singularem Deum esse in persona, quemadmodum in natura. Vnde & illius sectatores Noetiani dicti sunt.

23 VERVM Hæresim eandem Sabellius natus in Libya, sive Pentapoli, paucis post annis, nimirum Christi CC. LVII. aut circiter, famosiorem reddidit: vt propterea S. Augustinus lib. de Hæresibus ad Quodvult Deum Hæresi 41. miretur Epiphanium duas ex vna fecisse hæreses, & Noetianorum errorem ac Sabellianorum distinxisse, cùm vnus idemque fuerit, sed celebrior sub nomine Sabellij, quàm Noeti. Verba Augustini sunt: *Noetiani difficillimè ab aliquo sciuntur: Sabelliani autem sunt in ore multorum. Nam & Praxeanos à Praxea quidam vocant, & Hermogenianos vocari ab Hermogene potuerunt: qui Praxeas & Hermogenes eadem sentientes in Africa fuisse dicuntur. Nec tamen istæ plures sectæ sunt, sed vnius sectæ plura nomina ex ijs hominibus, qui in ea maximè innotuerunt; sicut Donatistæ, ijdem Parmeniani stæ; sicut Pelagiani ijdem Cœlestiani.*

24 PORRO Sabellij ac sequacium perfidiam ita describit Epiphanius Hæresi LXII. Δογματίζει γὰρ οὗτος, καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ Σαβελλιανοὶ &c. *Dogmatizat autem hic, & qui ab eo acti sunt Sabelliani, eundem esse Patrem & Filium, & Spiritum sanctum; vt ad eandem hypostasim tres appellationes con-*

veniant, aut perinde atque in vno homine corpus & anima & spiritus ineſſe dicantur: vt corpus inſtar Patris, anima Filius, Spiritus denique in ipſa diuinitate humani ſpiritus inſtar inueniatur. Præterea addebant ſimilitudinem Solis, cui vni ineſt triplex energia; ſcilicet, vis illuminandi, vis calefaciendi, & forma rotunda, ſeu corpus ipſum Solare, quod appellant diſcum. Hoc itaque modo, aiebant eſſe formam totius hypoſtaſis, Spiritum vim calefaciendi, illuminandi autem filium, qui inſtar radij cum tempore emiſſus fuit ad redimendum genus humanum, & poſtea ad auctorem rediit ſuum, quemadmodum radius a Sole emiſſus, in eundem reuertitur. Paulo aliter eandem perfidiam exponit Athanaſius Oratione contra Arianos de dicto illo, DEVS EX DEO, non longe a fine, vbi reſtatur Sabellium dixiſſe: *Quemadmodum diuerſa ſunt genera gratiarum, idem autem Spiritus: ita quoque Pater vnicus ſit dilatatur in Filium & Spiritum.*

25 ITAQVE Sabellius vnicam perſonam in diuinis conſtituebat, cuius primaria hypoſtaſis eiſque denominaretur Pater, energiæ autem eſſent duæ ſuſceptæ denominationem, altera quidem Filij altera verò Spiritus ſancti. Quare hæc hæreſis ex aduerſo reſpondet Arianæ: ideoque hanc Gregorius Nazianzenus Oratione 14 vocat Ἀρείων διαίρεσιν, id eſt, *Arij diuiſionem*; illam verò Σαβελλίου συναίρεσιν, *Sabellij contractionem*. Quippe Arius diuidebat ſubſtantiam, ſiue eſſentiam Patris, Filij, & Spiritus ſancti: Sabellius autem eos tres contrahebat in vnicam perſonam. Præterea idem Nazianzenus Orat. 21. Sabellij errorem appellat θεότητος συνοίκισιν, *diuinitatis contractionem*, necnon ἀθεότητα, id eſt, atheiſmum. Quod iam præmiſerat Orat. 1. vbi dixit, triplicem eſſe ſectam Trinitati contrariam, θεότητα Sabellij, id eſt, atheiſmum illius; Iudaiſmum Arij; & Polytheiſmum quorundam aliorum. Rationemque reddit: quoniam Sabellius negans perſonarum diſtinctionem, & illas confundens, *non magis vnum facit omnia quam nihil eſſe ſingula definit*: Arius verò imitatione quadam Iudæorum vulgarium, Deum omnino ſolitarium & infœcundum adſtruit: ac denique alij dividentes triplicem perſonam diuinam in entia, ſicut in hypoſtaſi, abſque vlla vera vnitate penes ſubſtantiam, opinione ſua polyarchiam, ſeu plurium Deorum principatum induxerunt, qui certè atheiſmo æquivalet. Nam, vt probatum fuit Tom. I. Diſp. 12. n. 12. & latius Diſp. XIII. Deorum polyarchia perinde eſt, ac anarchia, ſeu nullus principatus. Ideo etiam Ambroſius in Symbolum Apoſtolorum c. 2. ad finem deſcribens errorem Sabellij, inquit: *Sabellius docuit vnam ſubſiſtentiam eſſe Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, vnamque trinominem perſonam. Seu dum omnes vnam eſſe perſonam reputat, nihil eſſe vnamquamque aſſignat: quoniam deſinet eſſe quod eſt, cum alterum, a quo eſſe dicitur, vniuſcuiuſque transfunditur.*

26 AT Baſilius M. ejus Epiſtola LXIV. hæreſim Sabellij potius Iudaiſmo, quã Atheiſmum cenſet; ſanctã verò, ſuperſtitionem Ethnicam. Primum ex his probat: quia *Iudaiſmus eſt Sabelliſmus ſub prætextu Chriſtianiſmi in Euangelicam prædicationem inductus. Qui enim rem vnam pluribus nominibus appellatam eſſe dicit Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, & vnã trium hypoſtaſim exponit, quid aliud facit? Nonne ſimpliciter vnã Vnigeniti quæ ſæcula anteceſſit, exiſtentiam negat? Negat etiam aduentum illius ad homines quandam diſpenſatione factum, deſcenſum ad inferos, reſurrectionem iudicium. Negat etiam porrò peculiares Spiritus operationes.* Deinde circa finem Epiſtolæ eandem hæreſim appellat *fictionem perſonarum ſubſiſtentiæ experiem*: quoniam Sabellius dixit, *eundem Deum vnum ſubiecto exiſtentem prout rerum opportunitates ſingillatim poſtulant transformari, ac modo tanquam Patrem, modo tanquam Filium, modo tanquam Spiritum ſanctum loqui.* Secundùm verò ita dixit Hom. 27. quoniam Ariani dum plures Deos profitentur, Ethnicorum more Numina multiplicant. Ideoque Gregorius Nazianzenus Orat. 2 ait: *Nihil Trinitatis in ordinem tuum redige, ne à Trinitate excidas. Nullam rem vnam illam naturam ac peræque venerandam truncet. Alioqui ſi quid ex tribus everteris, totum everteris. immò à toto exciderit.*

27 VNDE Sabellius non agnovit Verbum ſubſtantivum in divinis, ſive ſubſiſtēs, ſed accidentarium, inſtar verbi mentis creatæ, quod cogitando exprimimus, & parimus: ſimiliter nec Spiritum ſanctum per ſe ſubſiſtentem, ſed dumtaxat ſe habentem vt impetum voluntatis. Id colligitur ex eodem Baſilio poſteriori loco ex allegatis, vbi inquit: *Sabellianos cùm Verbum confitentur, ipſum comparare cum interno: Sapientiam verò ſimilem eſſe habitui illi, qui in eruditorum anima conſtatur. atque idcirco vnicam eſſe perſonam Patris & Filij, quoniam & vnus homo dicitur, non diuiſus ab eo, quod ſecum exiſtit, Verbo, & Sapientia.* Similiter & in Expoſitione Fidei inſcripta *varè ſæpes*, tribuit Gregorio Neocæſarienſi, aliàs Thaumaturgo (cuius Opuſcula habentur Tomo III. Magnæ Bibliothecæ) carpuntur Sabelliani, quoniam *Sapientiam in Deo exiſtimant eſſe, ſicut in homine ſapientiam humanam, qua ſapiens eſt: & Verbum ſimile eſſe interpretationi verbi, quod*

ere

ore profertur, vel mente concipitur, nulla hypostasi. Ac præterea: *Quò circa Sabellium fugimus, qui dicit eundem esse Patrem & Filium: Patrem quidem dicit eum, qui loquitur; Filium verò Verbum in Patre manens, & tempore creationis patefactum, completis verò rebus, in Deum remeans. Idem dicit de Spiritu sancto.*

28 *CERTE* Eiusmodi error quoad Verbum, seu Filium Dei, est maximè affinis, aut ortus ex perfidia Ebionis, qui antea dixerat, Verbum in carnem delapsum nihil aliud fuisse, quàm sonum vocis. Vnde eum errorem Sabelliano adnectit Hilarius lib. secundo de Trinitate initio, dicens: *Vt Sabellius Patrem extendat in Filium, idque nominibus potiùs putet esse confitendum, quàm rebus, cùm ipsum sibi Filium, ipsum proponat & Patrem: Vt Ebion omne initium Filij Dei ex Maria concedens, non ex Deo hominem, sed ex homine Deum proferat; neque subsistens antea quod in principio apud Deum Deus erat Verbum, Virgo in carne susceperit; sed carnem genuerit per Verbum; quia in Verbo non antea existentis Vnigeniti Dei naturam dicat, sed sonum vocis elatum.* Quare Ebionitæ aiebant, Christum è Spiritu sancto conceptum de Virgine, esse Verbum Dei ad aures allapsum, vt indicat Epiphanius Hæresi xxx. & ibidem Petavius in Animadversionibus.

29 *AN* Verò idem Sabellius existimaverit, Patrem pro nobis passum fuisse, instar eorum hæreticorum, qui ob eandem hæresim Patripassiani dicti fuerunt, & suprà num. 21. notati sunt, non omnium vna existimatio est. Epiphanius enim Tomo I. in Synopsi libri secundi, & in Anacæphaleosi censet, Sabellium eo nomine solùm discrepare à Noeto, quòd nõ fuerit perinde ac is, arbitratus personam Patris fuisse pro nobis passam. Miratur autem id Augustinus, & merito: quoniam si opinione Sabellij vna erat persona Filij ac Patris, non potuit Pater nõ pati, vbi Filius est passus. Immò ita dicendum videtur ex sensu Sabellij, vt potiùs Pater, quàm Filius, passus fuerit: siquidem ille substantiam & solidam οὐσίαν, id est, essentiam, asseverabat Patris propriam: Filium verò & Spiritum sanctum esse dumtaxat quasi Patris energias. Atqui certum est, pari, quemadmodũ & agere, proprium esse subsistentium. Deinde ita sensisse Sabellium, colligitur ex Athanasio. qui in libro de Synodis testatur, à Romanis *Patripassianos* appellari solitos eosdem, quos Græci Sabellianos dicunt. Similiter Augustinus tract. 36. in Ioannem inquit: *Sabelliani dicti sunt quidam hæretici, qui vocãtur Patripassiani, qui dicunt passum Patrem fuisse.* Ita ergo censuit Sabellius, & consequẽter ad suam perfidiam,

30 *CIRCA* Idem tempus, sive paucis pòst annis, Paulus Samosatenus dilemi navit errorẽ suũ, quo divinitatẽ Christo penitus eripiebat, ac eum purum hominem asseverabat. Quin & præterea τριτυπόστατον, seu Trinitatem personarum, de medio abstulit, perinde ferè, ac Sabellius: vt observat S. Athanasius Orat. de salut. adventu. Vnde contra illum coacta fuit Synodus Antiochena, cui interfuerunt viri sanctitate ac doctrina celebres, & in ijs Gregorius Thaumaturgus, Athenodorus eius frater, & Firmilianus Cæsareẽsis. Cùm verò Paulus ipse callidis tergiversationibus Patrum studia eluisset, in alia Synodo coacta sub Aureliano Cæsare damnatus fuit, & ab Ecclesia expulsus circa annũ Christi CCLXX. teste Eusebio Cæsareẽsi lib. 9. cap. 22. & 23. Certè in v. Synodo Generali Coll. V. lecta fuit epistola Theophili Patriarchæ Alexandrini ad Porphyriũ Parriarcã Antiochenum, conquerentis à Theodoro Episcopo Mopsuesteno, tunc superstite, suscitari deliria Pauli Samosateni, cum suo, non solùm dogmate, sed & baptismate damnati in Nicæna Synodo: quoniam, nimirum, cum Iudæis docuit, Christum non esse verum Deum, sed purum hominem. Quod de illo testatur S. Athanasius Orat. 2. 3. 4. & 5. contra Arianos, & in speciali Opusculo de Dei Verbi Incarnatione adversus Arianos: quod Theophilus ipse allegatus appellat tomum dictarum *aduersus Vltimam Pauli impietatem.* Scilicet, quia Paulus de medio abstulit Trinitatem personarum in divinis, perinde ferè ac Sabellius. Quãvis autem ambo eodem fere tempore in eosdem errores inciderint, adhuc discrimen inter vtrunque est, quòd Sabellius præcipuè & apertiùs differuerit contra realem distinctionem personarum divinarũ intra eàndem essentiam: Paulus autem Samosatenus ex instituto reiecerit divinitatem Christi. Eâ autem ab illo exclusâ planè sequitur ille alius error. Si enim Christus, qui in sacra Scriptura nominatur Filius Dei, & quidem Vnigenitus, non est Deus; nullus profectò intra Deũ erit verè Filius, ac proinde nulla persona distincta secundùm rem à Patre. Erit itaque Deus reipsa singularis in persona, quemadmodum in natura. quod in re docuit Sabellius, quidquid sit de modo loquendi. Similiter si Deus est omnino singularis in persona, Filius Dei non erit Deus, sed purus homo: quia Filius debet esse persona distincta à Patre. Si ergo in divinis nõ est nisi persona vnica, persona Filij non est divina, sed purè humana. Itaque alter ex ijs erroribus cum altero nexum habet.

31 *DENIQVE* Eandem hæresim longissimo temporum cursu abolitam instaurare curavit, sicuti & plures alias, Michael Servetus

Verus ſupra num. 15. notatus, & infenſiſsimus hoſtis Catholicæ Eccleſiæ: qui, vt erat inſanus & præceps, non dubitavit duo extrema adeò diſsita, ac pene contraria, qualia ſunt Arianiſmus & Sabellianiſmus coniungere. Quapropter Valentia iure illum appellat, *mōſtrū quoddam ex omnibus pene fabulis atque erroribus veterum hæreticorum compoſitum.* Nimirum hæc illius verba ſunt circa Trinitatis myſterium: *Cùm dicimus Deum, conſideramus eum ſeparatim extra omnem creaturam, & ineffabilem. Cùm verò dicimus Verbum, conſideramus prolatam* (Sabellius dilatatam dixit) *illius in hoc mundo præſentiam. Et cùm dicimus Spiritum, conſideramus ſpirantem eius in hoc mundo virtutem.* Quid congruentius Sabellio? Similiter Valentinus Genulis ex eodem recentium Sectariorum grege. Propoſ. 9. *Non eſt*, inquit, *vnus Deus in tres perſonas diſtinguendus. Qui id facit, neceſſariò vnius Dei ſubſtantiam diuidit.* Itaque ij planè Sabellio conſentiunt, dum negant in diuinitate tres perſonas reipſa diſtinctas.

SECTIO IV.

Recenſentur hæretici, qui nominatim Spiritus ſancti diuinitatem ſolidam impugnarunt, in alias atque alias ſectas diuiſi, ſub vna Pneumatomachorum appellatione comprehenſi.

32 HACTENVS recenſuimus hæreſes, quibus Trinitas perſonarum divinarum oppugnata fuit; ſed præſertim quoad perſonam Filij, quam Sabelliani indiſtinctam à perſona Patris aiebant; Ariani autem creatam omnino, & diverſâ naturâ conſtantem. Nunc oportet indicare errores illorum, qui abſurdè & impiè de Spiritu ſancto ſenſerunt & ſcripſerunt. Omnium autem eorum antecambulones fuerunt Sadducæi ſub tempus ipſum Chriſti Domini: quoniam de ijs inquit Lucas in Actis Apoſtolorum cap. 23. v. 8. *Sadducæi enim dicunt, non eſſe reſurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum: Phariſæi autem vtraque confitentur.* Quo loco nomine τὸ πνεύματος, id eſt, Spiritūs, cōprehenditur omne incorporeum, ſive creatum, ſive increatum. Etenim, vel Deum ipſum corporeum faciebant, atque adeò omnem Spiritū, etiam increatum negabant. Vnde S. Epiphanius Hæreſi XIV. Nazianzenus Orat. 37. & Philaſtrius in Doſitheo, ex eo loco colligunt, Sadducæos Spiritum ſanctum abnegaſſe. Verùm poſt Evangelij promulgationem ſtatim ferè aliquæ hæreſes ortæ ſunt, quarum quædam Spiritum ſanctum omninò negabat: ſiquidem S. Ignatius Martyr, & diſcipulus Apoſtolorum, in Epiſtola ad Trallianos (quæ habetur cum alijs Tomo II. Bibliothecæ Magnæ) illam cōmemorat. Eodem verò circiter tempore Simon Magus, princeps hæreticorum, eò ſuperbiæ & impietatis devenit, vt non erubuerit ſeipſum dicere Spiritum ſanctum. Ita enim de illo teſtantur Auguſtinus, & Theodoretus, poſt Irenæum lib. 1. adverſus hæreſes cap. 20. Sed tamen ille inſignis maleficus, noluit Spiritui ſancto divinitatem eripere, ſed potiùs aſſerere, vt propriæ dignitati conſuleret: vtpotè qui Deus haberi vellet, dum ſe Spiritum ſanctum appellabat. Huc ſpectat hæreſis Cataphrygū, ſeu Montaniſtarum: qui, vt plerique cenſent, Montanum ſuæ ſectæ auctorem aiebant eſſe ipſum Spiritum ſanctum, ſeu Paraclitum à Chriſto promiſſum. Sed tamen Epiphanius Hæreſi XLVIII. quæ eſt eorundem Cataphrygum, aſſerit, illos de Patre, Filio, & Spiritu ſancto, conſentire cum Eccleſia Catholica, quamvis alioqui turpiter erraverint exiſtimantes, Spiritum ſanctum fuiſſe loquutum per Montanum, ſicut & per Priſcam, ac Maximillam, quas prophetiſſas habebant: ideoque in multos errores inciderint. Id ipſum per omnia exiſtimatur de Tertulliano. Quamvis enim Montano & Maximillæ tanquam Dei vatibus fidem habuerit, indeque multipliciter erraverit; nunquam dixiſſe aut putaſſe invenitur, ipſum Mōtanum eſſe Spiritum ſanctum, neque hanc notam illi adſcribit Epiphanius, aut Philaſtrius. Sed tamen Auguſtinus & Hieronymus libro de Hæreſibus, alijque, illum etiam ex eo capite deſipuiſſe aiunt.

33 *ITAQVE* Multò poſt Simonē Magum orta eſt hæreſis deprimentium dignitatem Spiritūs ſancti. Quorum primus exiſtiſſe invenitur Origenes, qui illum multò inferiorem Patre eſſe, docuit, immò & Filio, quem ipſe minorem Patre appellabat. Nimirum perſonarum divinarum gradationem quandam, ſeu ὑποβαθμὸς, aut deſcenſus quoſdam ordine ſuo meditatus fuit, vt Pater eſſet ſupremus trium, Filius medius, Spiritus ſanctus verò poſtremus, vterque autem ex ijs duobus, creatura. Addidit vlteriùs, nec Patrem à Filio videri, neque Filium à Spiritu ſancto, neque hunc ab Angelis. Totum id teſtatur S. Epiphanius Hæreſi LXIV. & in Anacæphaleoſi. Cōtonat Hieronymus, qui in Epiſt. 59. ad Avitum expouit eiuſdem Origenis ſententiam lib. primo περὶ ἀρχῶν, vbi *tertium dignitate & honore poſt Patrem & Filium aſſerit eſſe Spiritum ſanctum. De quo cùm ignorare ſe dicat, vtrum factus ſit, an infectus, in poſterioribus quid de eo ſentiret, expreſsit, nihil abſque ſolo Patre infectum eſſe confirmans. Filium quoque mi-*

no-

norem Patre,eo quòd secundus ab illo sit ; & Spiritum sanctum inferiorem Filio in sanctis quibusque versari. Atque hoc ordine maiorem Patris fortitudinem esse,quàm Filij, & Spiritus sancti:& consequenter ipsius sancti Spiritus maiorem esse virtutem cæteris, quæ sancta dicuntur. Deinde Epistola 61. ad Pammachiũ,quæ scripta est adversus errores Ioannis Hierosolymitani, hæc verba Origenis refert ex libris eisdem Periarchon: *Sicut enim incongruum est dicere,quòd possit Filius videre Patrem ; ita inconveniens est opinari, quòd Spiritus sanctus possit videre Filium.* Deinde referens errores Origenis, Ioanni ipsi obiectos, nec tamen ab eo purgatos, inquit: *Prima ista blasphæmia, quòd nec Filius Patrem,nec Filium potest videre Spiritus sanctus,quibus à te telis confossa est?* Præterea in Apologia secunda contra Rufinum ait : *Probo ego inter multa Origenis mala, hæc maximè hæretica, Dei Filium creaturam, Spiritum sanctum ministrum.* Denique Basilius Magnus lib.de Spiritu sancto cap.29. testatur,Origenẽ *de Spiritu sancto non sana ab omni parte dogmata tradidisse.* Scio Nostrum doctissimum Gilbertum Genebrardum initio Operum Origenis suspicari,eiusmodi dogmata, & plura ijs similia, intexta fuisse ipsius Operibus ex nequitiâ Arianorum.Sed tamen ea reverà ab illo tradita fuisse argumento sunt indubia tot Patrum testimonia, qui in eiusdem Origenis libris plurimùm versati, nigro theta ipsius opiniones circa Spiritum sanctum notárunt.Et sanè qui circa mysterium Trinitatis tam turpiter erráſſe perhibetur,vt sectione prima ostensum fuit,quid mirum quòd nominatim de Spiritu sancto absurdè & impiè senserit?

34 *DE* Eusebio Cæsariensi iam suprà num. 14.ostensum est,fuisse hostem Trinitatis sacrosanctæ,& Arij partes sequutũ. Idem igitur,vt erat addictus Origeni, quem & defendendum ex instituto suscepit, pariter circa Spiritum sanctum erravit. Nam perinde ac ille docuit,Spiritum sanctum esse factum à Filio,quoniam Ioannis 1.dicitur,omnia per Verbum fuisse facta. Quo argumento vsus fuerat Origenes in idem probandũ Tomo II.in Ioannem.Deinde idem Eusebius lib.5. contra Marcel.cap.6. palam, & sine vlla verborum ambage dicit:τὸ δὲ παράκλητον πνεῦμα οὔτε θεὸς, οὔτε υἱός. *Paraclitus autem Spiritus, neque Deus est,neque Filius.* Deinde lib.5. de Demonstratione cap.4.ait, Christum non solùm esse Dominum Davidis,sed etiam Spiritũs sancti,ac proinde multo magis Angelorum,& omnium creatarum rerum. Quæ dogmata pariter Arius eodem tempore disseminabat, dicens, Spiritum sanctum à Filio creatum,esse creaturæ creaturam : vt testatur de illo Epiphanius Hæresi LXIX.Ambrosius lib. de Symbolo cap. 2.& Augustinus lib.de Hæresibus cap.69. Itaque licèt Arius initio nihil circa Spiritum sanctum dixisset,omnisque illius perfidia directè inveheretur adversus solidam Filij divinitatem;postea imperitus argumentis Catholicorum Patrum desumptis à vera divinitate Spiritus sancti,pariter ipsum creaturam fecit, nec vtcumque creaturam, sed à Filio factam, per quem omnia facta fuisse in Evangelio dicuntur.Itaque Eusebius & Arius, quemadmodum sibi invicem concinuerunt in negandâ Filio vera divinitate,ita etiam in auferendâ Spiritui sancto. Quare Hieronymus vbi suprà impugnans Rufinum defensorem Eusebij,aut potius excusatorem,ait:*Dicit Eusebius,immo vt tu vis,Pamphilus,in isto volumine,Filij & Patris ministrum esse Spiritum sanctum, non de eadem Patris Filijque substantia.* Quæ omnia pariter Arius eodem ferè tempore effutiebat, aut fortasis ea priùs ab Ario palam tradita sunt.Porrò,præter ea quæ suprà num. 14. præmissimus circa malam fidem Eusebij, & errores Arij,quibus patrocinium præstitit,addendum est,in secunda Synodo Nicæna damnari illius memoriam : vt proinde velle illum defendere,ferè idem sit,ac Ecclesiæ Catholicæ iudicium impugnare. Legendus ea de re Baronius ad annum Christi CCCXL. Vtinam aliquis,vel exiguus locus esset ad ipsum excusandum:qui,teste Hieronymo, infinita edidit volumina,plena eruditionis & eloquentiæ.

35 *SED* Enim tempore Arij, atque Eusebij,impugnatio Spiritus sancti occulta erat adhuc,quæque solùm indirectè colligeretur ex impugnatione divinitatis Filij. Ideoque in Nicæna Synodo nulla publica disputatio fuit cum Ario circa divinitatem Spiritũs sancti,sed Filij dumtaxat.Deinde verò Arij discipuli,primùm Aëtius, à quo cognominati Aetiani,deinde Eunomius,à quo Anomœi,ac denique Macedonius,& Apollinaris, genetarimque omnes ij qui Pneumatomachi appellari sunt, quasi Spiritũs sancti impugnatores, palam ipsius divinitatem negârunt. Vnde S. Basilius Epistola 78. postquam dixerat, Patres Nicænæ Synodi nihil explicatiùs dixisse de Spiritu sancto,quòd eousque nulla circa illum controversia mota fuisset, subdit: *Paulatim verò progressum habuerunt mala impietatis semina,quæ autem ab auctore illius hæresis Ario tacta,ab ijs deinde,qui ipsius propugnandis dogmata malè susceperant, ad Ecclesiarum perniciem nutrita sunt.* Porrò inter prædictos Hæresiarchas Apollinarium,præter cæteros errores, divinitatem negâsse Spiritui sancto,testatur Nazianzenus Epistola prima ad Cledonium, dicens;

Sci-

Scire neceſſe eſt, Apollinarium, quamuis diuinitatis nomen Spiritui ſancto tribuerit, vim tamen diuinitatis minimè retinuiſſe. Etenim ex magno, maiori, & maximo, hoc eſt, ex Spiritu ſancto, & Filio, & Patre, tanquam ex ſplendore, & radio, & Sole, Trinitatem conſtituere, quod quidem diſertis verbis in illius libris ſcriptum eſt, diuinitatis ſcala eſt, non in cœlum ſubvehens, ſed è cœlo deijciens. Verùm & ipſi Pneumaromachi in varias ſectas diviſi aliter & aliter de Spiritu ſancto ſentiebant & loquebantur. Nam, vt teſtatur idē Nazianzenus Oratione 37. *alij energiam meram, id eſt efficientiam eſſe dicebant: alij creaturam: alij Deum: alij cuinam attribuendus eſſet genero ignorabant. ſacras, vt aiunt, literas veritis; quæ nihil ſuper hac re expreſſum haberent. Itaque nec venerabantur ipſum, nec dehoneſtabant, medium quiddam obtinentes.*

36 *ATQVE* Hæc quidem ſummatim de Hæreſiarchis ijs, qui myſterium Trinitatis, præſertim quoad divinitatem ſolidam Filij, aut Spiritûs ſancti, impugnârûnt. Nam quod attinet ad quoſdam ex Veteribus Eccleſiæ Patribus, non modò Catholicis, ſed & in Catalogum Sanctorum relatis, non negamus eſſe aliquot teſtimonia obſcura aut difficilia, in quibus minùs exactè loquuti ſunt, rebus nondum ipſorum tempore definitis ab Eccleſia. Quorum loca videri poſſunt apud Valentiam lib. 1. de Vnitate & Trinit. Peravium lib. 1. de Trinitate, & Chriſtianum Lupum in Scholijs ad Concilium Nicænum & Conſtantinopolitanum. Verùm non propterea minùs honoris aut venerationis merentur, cùm id ſana intentione ſcripſerint, quam vbique ac ſemper erga Catholicam fidem retinuiſſe inveniuntur. Propterea enim rectè ac piè dixit Facundus Hermianenſis lib. 6. defenſionis Concilij Calcedonenſis (apud Bibliothecam Magnam Tomo X. initio) ſiqua errata inveniuntur in ſcriptis SS. Patrum, *luminarium eſſe defectus: quæ, licet nonnunquam ſplendoris ſui detrimenta ſuſtineant, non tamen amittunt luminaria eſſe, quod ſunt.* Quare ſicuti aliàs obſervavimus nũc quoque id exequimur, nec quemquam eorum vel in minimo notamus, immo nec eorum teſtimonia difficilia proferimus, quæ iam alij piè explicârunt, & Catholico ſenſu prolata oſtenderunt.

37 *HVC* Spectare videbatur error Græcorum plerorumque, non quidem Patrum, ſed popularium, negantium Spiritum ſanctum procedere ex Filio. Sed quinam illum tradiderint, & vberrima eorum impugnatio, in Opuſculo III. Sancti Anſelmi, quod eſt de Proceſſione Spiritus ſancti contra Græcos, apparebit opportuniùs.

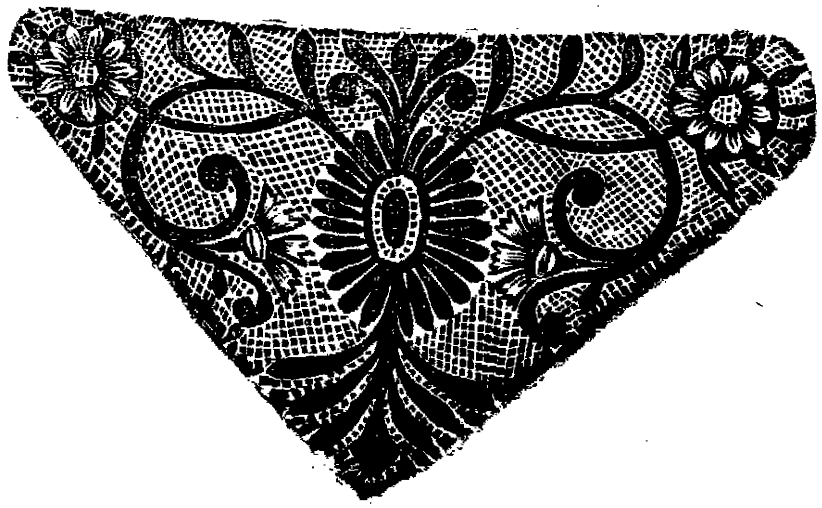

DIS-

DISPVTATIO LV.

IN QVIBVS CONCILIIS DAMNATÆ FVERINT HÆRESES CONTRARIÆ mysterio Trinitatis.

AD CLARISS. ET ILLVSTRISS. D. D. MICHAELEM HIERONYMVM RAMOS DEL MANZANO, Iacobæum Equitem, post alia amplissima munera, Supremi Iustitiæ Senatus Consiliarium; Magni Parentis, & veluti Oraculi nostrorum temporũ, Illustriss. Francorum Comitis D. D. FRANCISCI RAMOS Primogenitum; paternæ doctrinæ, pietatis, iustitiæ, ac reliquarum virtutum hæredem, &c.

VIDIMVS Disputatione præcedenti quot & qualia Hæresiarcharum monstra virus suum evomuerint adversus Triadem sacrosanctam. Nunc oportet in medium proferre & expendere definitiones Conciliorum, quibus Catholica veritas contra illos definita & stabilita fuit.

SECTIO PRIMA.

Profertur in medium, & expenditur Symbolum Concilij Nicæni aduersus hæreticos Trinitatis impugnatores, præsertim Arianos. Vbi obiter etiam de profligata Sabellianorum hæresi.

2 RELATIS Hucusque hæresibus cõtrarijs Trinitati, supereſt in medium proferre canones Conciliorum, in quibus illæ damnatæ sunt. *AC* Primò quidem Arij perfidia proscripta fuit in Symbolo Nicænæ Synodi, quod hisce verbis expressum fuit, memoratis ab Athanasio in Epist. ad Iovinianum Augustum, Basilio Magno in Professione præscripta Eustathio Sebastiensium in Armenia Episcopo, Leone Papa in litteris ad Leonem Augustum, alijsque pluribus. Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν, &c. id est: *Credo in vnum Deum, Patrem omnipotentem, omnium visibilium & invisibilium factorem. Et in vnum Dominum IESVM CHRISTVM Filium Dei, ex Patre natum vnigenitum, id est, ex substantia Patris; Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero; natum, non factum consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, & quæ in cœlo, & quæ in terra. Què propter nos homines, & propter nostram salutem descendit, & incarnatus est, & homo factus; passus est, & resurrexit tertia die; & ascendit in cœlos, & iterum venturus est iudicare vivos & mortuos. Et in Spiritum sanctum. Eos autem, qui dicunt: Erat aliquando quando non erat, & antequã nascereturnon erat; & quia ex non entibus factus est, aut ex alia substantia vel essentia dicunt esse, vel creatum, vel mutabilem, vel convertibilem Filium Dei; anathematizat Catholica & Apostolica Ecclesia.*

3 *HVCVSQVE* Illi trecenti octodecim Patres in Oecumenica Synodo Nicæna legitimè congregati, omnes Episcopi, præter innumeros Præsbyteros, & Diaconos, qui etiá aderant, simul cum Constantino Magno Imperatore. Inter eos omnes primas habebant, Hosius Episcopus Cordubensis (ita testantur Socrates lib. 3. cap. 9. & Sozomenus lib. 1. c. 16.) Vitus & Vincentius, qui à Sylvestro Papa missi fuerant, tanquam Legati Sedis Apostolicæ: & Alexander Patriarcha Alexãdrinus, qui Arium, veluti infensissimum divinitatis Filij Dei hostem, constanter & vbique insectatus est. Aderant & plurimi sanctitate ac doctrina & miraculis eximij, vt Disp 54. n. 10. observavimus. Itaque ij omnes ex illustratione Spiritus sanc-

Ei illam fidei formulam conceperunt, & palam expreſſerunt, quæ omnes pene hæreſes anteriores, præſertim myſterio Trinitatis contrarias, penitus profligavit. Ideoque S. Athanaſius in Epiſt. ad Epiſcopos Africanos id Symbolum appellat, *trophæum & columnam, in qua omnes hæreſes oſtentui inſcriptæ ſunt, & triumphantur.* Non enim modò Arius, & omnes ſectæ ex illius perfidia ortæ, ſed & Sabellius eâ fidei formulâ damnatus fuit, ac præterea Paulus Samoſatenus, qui olim proſcriptus fuerat in Antiochena Synodo. Veniamus ad ſingula breviter, atque ordine ſuo, explicanda.

4 *ATQVE* Imprimis Arij hæreſis (proindeque & Origenis, à quo ille eam didiciſſe putatur, vt vidimus Diſput. LIV. ſectione prima) palam ac multipliciter confoſa fuit, etiâ prout explicabatur & defendebatur ab alijs & alijs ſectatoribus ipſius, quos S. Athanaſius in Epiſtola de Nicæno Fidei decreto ait, fuiſſe animo magis vario & mutabili, quàm ſit chamæleon penes alternationem colorum. Nimirum, dixit Arius cum ſuis, Filium factum fuiſſe ἐξ οὐκ ὄντων, *ex non entibus*, quaſi diceret, ex nihilo. Contrà verò Synodus Nicæna: *Ex Patre natum Vnigenitum, id eſt, ex ſubſtantia Patris.* Quod certè nulli creaturæ, ſeu enti facto ex nihilo, cõvenire poteſt. Itaque, non creatus fuit, ſed *natus*: non ex nihilo, ſed *ex Patre*: non filius voluntate gratuita, ſed *Vnigenitus*. Cumque in ijs verbis ſatis excluderetur perfidia Arianorum, *Euſebius, eiuſque fautores* (inquit Athanaſius in Epiſtola ad Epiſcopos Africanos) *peruerſa ſua opinione à vero abducti, dixere inter ſe: Hiſce conſentiamus: etenim nos quoque ex Deo ſumus: Vnus nempe Deus, ex quo omnia.* Similiter & vocem *Vnigenitus* ſubdola interpretatione receperunt, teſtante eodem Athanaſio in Epiſtola de Nicæno decreto, vbi de ijs ait: *Per ſummam impudentiam dixerunt, ſe ad iſtum modum putare Filium prærogatiuam præ alijs habere, Vnigenitumque appellari, eo quòd Vnus ille à ſolo Deo cõditus ſit; cætera verò omnia à Deo per ipſum.* Verùm, vt addit Athanaſius in citata Epiſtola ad Epiſcopos Africanos, *Epiſcopi eorum aſtutia cognita, plenius explicarunt illud, EX DEO eſſe, & ſcripſerunt Filiũ eſſe EX ESSENTIA DEI.* Nimirum ex ipſa ſubſtantia Patris quo oſtendebatur, longè aliter Filium, quàm creaturas reliquas, ex Patre procedere: veluti à quo per generationem haberet communicatam ipſam eſſentiam, ſive ſubſtantiam Patris.

5 *ADDIDERVNT* Præterea: Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ. id eſt, *Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero.* Quibus verbis expreſſerunt Patres generationem naturalem Verbi divini, procedentis à Patre; non tanquam creaturæ, ſed veluti Dei, & luminis æqualis lumini generanti; nec qualiſcumque Dei; & lata acceptione, vt Ariani effutiebant, ſed Dei veri, & æqualis Deo vero, à quo procedit. Neque audiendus eſt Calvinus lib. contra Gent. pag. 673. vbi ait, locutionem hanc, *Deum de Deo*, eſſe duram. Sed quid mirum ſi impio hæreſiarchæ dura ſit vox, quæ grata fuit tot ſanctiſſimis Patribus Synodi Nicenæ? Quare illam ſæpe vſurpant Eccleſiæ Patres: & præſertim Athanaſius Orat. 5. initiò, Cyrillus in calce lib. 11. in Ioan. & in Epiſt. quadam, quâ Nicænum Symbolum exponit: & Auguſtinus Tract. 31. & 39. in Ioannem, atque alibi paſſim. Expreſſerunt præterea ijſdem verbis contra Sabellium & Patripaſſianos diſtinctionem Verbi à Patre realem in perſona, vtpotè ab eo procedentis, coniunctam cum eâdem eſſentia ſeu natura luminis. Quod optimè obſervavit S. Baſilius in Profeſſione fidei præſcripta Euſtathio Epiſcopo Sebaſtenſi, his verbis: *Et hoc confitendum eſt, quòd in propria perſona ſit Pater, in propria Filius, quemadmodum & ipſi Patres manifeſtè expoſuerunt dicentes: LVMEN DE LVMINE. Nam aliud eſt Lumen gignens, aliud quod gignitur: Lumen tamen & Lumen vtrumque ita, vt vnum ſit, & idem eſſentiæ Verbum.*

6 *RVRSVS* Adiecerunt: γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρί. id eſt, *genitum, non factum, conſubſtantialem Patri.* Hæc fuit potiſſima teſſera Religionis Catholicæ de divinitate Filij, quâ præoccupatæ & præcluſæ omnino fuerunt evaſiones & cavilli Arianorũ omnium, præſertim verò Euſebij Nicomedienſis: qui, vt erat pertinax & cœcus, cum paucis aſſeclis eas voces adeò indignatus eſt, vt maluerit Epiſcopatu privari, & ſubire exilium, quàm ſubſcribere. Alter verò Euſebius, id eſt, Cæſarienſis, quamvis initio eas reijceret; poſtea ob reverentiam Conſtantini Magni, qui aderat, fortaſſe etiam timore amittendæ dignitatis, ſubſcripſit. Sed an ficto animo id fecerit, ſcripta & dicta ipſius poſt Conſtantini obitum adverſus Homouſion, locis ſuprà num. 14. indicatis, palam oſtendunt. Etenim ſimul cum altero Euſebio, & reliquis ex Arianorum grege, eâ additionem, attrociter inſectatus eſt, effutiens per totum Orbem Chriſtianum, Filium Dei verè eſſe ποιηθέντα, *factum* à Patre, quamvis ἀμέσως, id eſt, immediatè, præ reliquis creaturis: ac præterea non ὁμοούσιον, *conſubſtantialem*, ſed ὁμοιούσιον. id eſt, *ſimilem in ſubſtantia.* Etenim penes litterulam vnam erat tanta ſenſûs diverſitas, vt qui homouſion profitebatur, Catholicus haberetur & eſſet; qui autem

autē homœusion, hæreticus & Arianus audiret. Sed de ijs vocibus agemus vberiùs sect. tertia.

7 PRÆTEREA Additur de eodem Filio Dei: *Per quē omnia facta sunt, & quæ in cœlo, & quæ in terra.* Quod ipsum præmissum fuerat initio ferè Evangelij Ioannis vbi dicitur de Verbo Dei: *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Indidem verò iterū excluditur perfidia Arianorum aientium, Verbum divinum fuisse ποίημα, id est, *factum.* Nam vt argumentatur S. Augustinus Tract. 1. in Ioannē circa medium, *Quomodo potest fieri vt Verbum Dei factum sit, quando Deus per Verbū fecit omnia? Si & Verbū Dei ipsū factū est, per quod aliud Verbum factū est? Si hoc dicis, quia hoc est Verbū Verbi, per quod factū illud: ipsum dico ego vnicū Filiū Dei. Si autē non dicis Verbū Verbi, concede nō factū, per quod facta sunt omnia. Non enim per se ipsum fieri potuit, per quem facta sunt omnia. Crede ergo Euangelistæ.* Quid pulchrius, aut nervosius? Mitto plura alia, quæ ex eodē articulo colligūtur cōtra Manichæos, & alia hæreticorū monstra: quoniā non spectant ad controversiam, quam præ manibus habemus.

8 *QUI PROPTER NOS HOMINES*, &c. Hisce verbis configitur error Pauli Samosateni suprà n. 30. indicatus. Tradidit enim ille, Christum fuisse purum ac merum hominē. Cuius oppositum declarat Nicæna Synodus: dum de eodē illo Filio Dei quem dixerat Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, genitum, non factū, & consubstantialem Patri, subdit hoc loco, descendisse propter nos homines, & propter nostrā salutem, & incarnatum fuisse, & hominē factum, &c. Idem igitur fuit simul Deus & homo. Quod ipsum satis luculenter expressit Ioannes Evangelista c. 1. dum de ipso Filio, quem appellat Verbum, & Deū profert, per quem omnia facta sunt, subdit: *ET VERBVM CARO FACTVM EST, & habitavit in nobis.* Idem ergo Deus, qui erat ab æterno Verbum, factus est homo. Sed & præterea eiusdem Nicæni articuli verbis perstringitur error ipsius Pauli Samosateni, cum Sabellio & Patripassianis, asserentis Patrem & Filium non esse personas duas. Etenim, præterquam quod verbis præcedentibus statuta fuerat generatio Verbi divini à Patre, quæ evidenter supponit alteram personam ab alia distinctam, subditur, non de Patre, sed de Filio, descendisse, incarnatum fuisse, & passum propter nos homines. Si autem Pater & Filius in divinis vnica persona esset, profectò vtrique conveniret descensus, Incarnatio, & Passio. Et sanè in ipso Evangelio differentissimè habetur distinctio personæ Patris, à persona Filij pro nobis incarnata. De quo vberiùs in progressu.

9 *ET IN SPIRITVM SANCTVM.* Hoc articulo pariter iugulatur idem error Sabellij constituentis vnicā personam in divinis quæ simul sit Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Iugulatur, inquam. nam postquam in præcedentibus sermo fuerat distinctè ac seorsim de Patre & Filio, nunc etiā sermo est de Spiritu sancto, tanquā alio ab vtroque. Quo eodē stylo loquutus fuerat Christus Dominus Matthęi 28. præcipiens, Baptismū fieri in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Insuper eisdē verbis configitur error Arianorū: qui, licèt directè ac præcipuè bellū moverint contra divinitatē Filij, oppressi tamen argumētis Patrum, pariter Spiritui sancto solidam divinitatē negārunt. Ideoque Gelasius Cyzicen. in Præfatione sua testatur, Arianos *non solùm contra Filium Dei, sed etiam contra Spiritū sanctum blasphæmasse.* Verùm quemadmodū ij nō directè, sed ex obliquo solùm adversus Spiritum sanctum loquuti sunt; ita etiā satis fuit Concilio Nicæno vt indirectè & obiter solùm eorū impudentiā reprimeret, profitendo fidem suam in Spiritum sanctum, quemadmodū paulo antè illā directè & latiùs expresserat erga Filium Dei. Ideoque inquit Nazianz. in Epist. ad Cledoniū: *A Patribus minùs plenè de Spiritu sancto dictum est, quoniam nondū coorta atque excitata hæc quæstio fuerat.* Et S. Basilius in Professione Fidei data Eustathio Episcopo Sebastensi ait: *Sententia de Spiritu sancto in transcursu sine omni diligentia posita est, propterea quòd nondum esset mota ista quæstio, sed adhuc credentium mentibus securus, & nullis obiectus insidijs ineſſet de Spiritu sancto intellectus.* Vide Disp. LIV. num. 37.

10 VERVM Occasione desumpta ex brevitate seu transcursu eiusdem Concilij circa divinitatem Spiritus sancti, Macedoniani hæretici illam negārunt, asserentes suam opinionē non esse contrariam Nicænæ Synodo. Sed S. Athanasius, qui adhuc superstes erat, eos reiecit in Epistola ad Episcopos Africanos dicens: *Eadem illa Synodus blasphæmatores Spiritus sancti subvertit. Nam cùm Patres statuissent de fide in Filium, id statim adiectum voluere, CREDIMVS ET IN SPIRITVM SANCTVM: vt perfectam & plenam de sancta Trinitate fidem, confessionemque absolventes, formam eius, quæ in Christo est, fidei, & doctrinam Catholicæ Ecclesiæ exhiberent.* Idem docet in Epist. ad Iovinianum Augustum, quam Theodoretus inseruit Historiæ suæ lib. 4. cap. 3. Ratio autem est evidens: quia ille, in quem simpliciter credimus, debet esse ipsa summa & prima veritas. Vnde cùm in Concilio Nicæno præscribitur formula fidei, quā simpliciter credamus in Spiritum sanctum,

supponitur planè quod ille sit prima, & summa veritas, ac proinde summus & verus Deus. Vnde Macedonianj suam ipsorum damnationem in ijs verbis contentam subodorati, eandem Nicænam Synodum execrari cœperunt. Ideoque vnus ex ijs Sabinus, Metropolita Heracleensis, autus fuit dicere, Episcopos in ea cõgregatos fuisse rudes & imperitos. Sed enim, quàm mendaciter & impudenter id dixerit, constat ex observatis suprà Disp. LIV. n. 10. vbi nominatim expressimus multos illorum insigni sanctitate ac miraculis celeberrimos, quibus proinde dubium non est adfuisse illustrationẽ Spiritus sancti ad definiendum res fidei. Vnde Socrates lib. 1. Historiæ cap. 6. iure ac meritò dixit: *Illud secum Sabinus non cogitat Episcopos, qui Concilio aderant, licet fuissent imperiti, animis tamen à Deo illustratos, & Spiritus sancti gratia imbutos, nullo modo à veritate aberrare potuisse.* Alioqui Sabinus ipse pari ausu posset imperere Symbolum Apostolorum, qui nullius artis vel disciplinæ adquisitæ splendore eminebant, ideoque imperiti à Gentilibus habebantur, immo & stulti. Verumtamen vt erant eximia charitate prædicti à Spiritu sancto planè illuminari sunt, vt ipsis Philosophis ac Sapientibus sæculi longè doctiores evaderent, ijsque præberent certam & securam formulam credendi.

11 PROSEQVITVR Symbolum: ***EOS AVTEM, QVI DICVNT***, &c. Perstringit omnes eos Arianos, qui dixerunt, Filium Dei æternum non esse, seu nõ extitisse ab æterno: itemque eos qui asserebant ex non entibus, sive ex nihilo factum: ac denique aientes, Filiũ esse ex alia substantia vel essentia, quàm Patris, aut creatum, aut mutabilem, aut convertibilem alierunt. Quibus verbis integrè, & è regione contradicitur Ario, cuius error per omnia adversabatur eidem definitioni: vt vidimus n. 9. & seqq. vbi expositimus satis errorem Arij, negantis Filio Dei solidum divinitatem, consubstantialitatem, æternitatem, sanctitatem, & immutabilitatem.

12 PORRO Sabelliani ex illis verbis eiusdem Symboli, ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως, ἢ οὐσίας, quæ Latinè vertimus, *ex alia substantia vel essentia*, occasionem acceperunt ad suum errorem confirmandum. Quod testatur Basilius in laudata Professione Fidei, Eusathio præscripta, hisce verbis: *Nonnulli ex illis, qui impiæ Sabellij sectantur, hypostasim & vsiã idem esse arbitrati, illinc argumenta ad tuendam blasphemiã suam trahunt, quod in Nicæna fide ita scriptũ est: Si verò quisquam ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας*, id est, ex altera hypostasi, vel vsia, vt id ad literam exprimamus) *Filium Dei esse dixerit, hunc anathemate reijcit Catholica & Apostolica Ecclesia.* Nimirum, si hypostasis sit idem ac essentia, quemadmodum Filius non est ex alia essentia, quàm Patris, ita nec constabit alia hypostasi, quàm Patris: protereaque erit vnica & eadem persona cum illo: vt Sabelliani colligebant. Sed hunc eorum cavillum statim reijcit Basilius, addens: *Non enim idem esse dixerunt Patres illi vsiam & hypostasim. Si enim voces illæ vnam & eandem significationem haberent, quid alterutram ponere opus fuisset? Sed liquet ideo positas, quod alij quidem Filiũ ex Patris essentia negabant: alij verò & ipsi nõ esse ex Patris essentia Filiũ dicebant: adijciebant autẽ ex alia quoque esse hypostasi* (id est personalitate aut subsistentia) *quadam; atque ita vtramque opinionem, tanquam alienam à sensu Ecclesiastico, à sanctis Patribus reiectam esse. Alioquin vbi mente suam simpliciter declararunt, ex Patris essentia Filium esse dixerunt, nec adiecerunt, & ex illius hypostasi. Itaque illud ad reprobandum malum sensum positum est; hoc verò declarationẽ habet salutaris dogmatis.* Hactenus Basilius cui concinit Socrates lib. cap. 8. dicens: *In Concilio Nicæno nec verbum fuisse factũ de hac controversia*: nimirum, de distinctione inter vsiam & hypostasim, id est essentiam atque personam. Quare in Concilio Nicæno dum dicitur Filium non esse ex alia hypostasi vel vsia, quàm Patris, nomine hypostaseos non accipitur subsistẽtia sive personalitas propria Patris, quasi Filius ex ea constet; sed substantia, sive essentia, prout initio eiusdem Symboli expressum fuerat, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρός. id est, ex essentia Patris. Itaque Concilium Nicænum distinxit planè personam Filij à persona Patris, etiam in ipso Symbolo, in quo eandem vtriusque essentiã initio expressit, sicut & in fine eãdem essentiã vel substantiã. Quę distinctio posita fuit propter diversas locutionum formulas, quæ tunc circunferebantur ad sensum Catholicum redigendas, quo creditum semper fuit, Filium Dei ex eadem numero essentia, sive natura, aut substantia Patris esse, quamvis alia ab eo persona sit.

13 QVAMVIS Autem in ea Synodo ne Verbum quidem factum sit de ea controversia, nimirum de distinctione inter vsiam & hypostasim, id est, essentiam atque personam, vt audivimus ex Socrate; postea disputationem circa id excitârunt Sabelliani, & ab ijs coactus Hosius Cordubensis Episcopus, in Synodo Alexandrina: & quidem acerrimam, & periculosam. Nam, vt inquit, Nazianzenus in Encomio Sancti Athanasi, *eo tandem res adducta est, vt periculum esset, ne Orbis terrarum fines vnà cum syllabis à se in-*

invicem distraherentur, & abrumperentur. Non enim iam certamen erat, quale antea, inter Catholicos & Arianos; sed inter Catholicos Orientis ex vna, & Occidentis ex altera parte, sese invicem accusantes de Arianismo, aut Sabellianismo. Legendus ea de re Gregorius loco paulo antè laudato, Hieronymus Epistol. 87. ad Damasum Pontificem, Basilius Magnus in Epistol. ad fratrem suum Gregorium Nyssæ Antistitem, atque in Professione Eustathij Sebastiensis, & denique Acta ipsa Synodi Alexandrinæ. Græci contendebant dici debere tres hypostases, vt tres personas in divinis distinguerent contra Sabellium. Latini è contrà vnicam hypostasim, quòd hæc vox Latinè reddita significet substantiam, quæ non personam, sed essentiâ vel naturam designat, quę in tribus personis divinis est vna. Tandem eam controversiam S. Athanasius extinxit, declaratumque fuit, essentiam, sive naturam in divinis esse vnicam omnino, personas autem tres reipsa distinctas esse, quidquid sit an dici debeat in divinis personis hypostasis aut substantia vna vel triplex. Circa hoc enim nulla fuit diversitas quoad sensum, & in re, inter Catholicos Græcos & Latinos, sed penes modum loquendi. De quo iam satis disseruimus cum Anselmo Tomo I. Disp. I. sect. 5. nec reponere operæ pretium esset.

14 NONNVLLA Alia interiecta eidem Symbolo Nicæno, quamvis paris auctoritatis, & æquè contraria alijs hæreticis, non expendimus hoc loco: quia non spectant ad stabiliendum mysterium Trinitatis, quod nobis dumtaxat curæ impresenti est.

SECTIO II.

Quanta fuerit semper auctoritas Concilij Nicæni in toto Orbe Christiano, præsertim apud posteriores Synodos. De horribili morte Arij eius impugnatoris, in pœnam abominandæ hæreseos, longè antea prædictæ, & innumerabilium malorum, quorum causa extitit.

15 SICVTI Ariani olim, ita & nunc hæretici quidam, ipsorum perfidiam ab Orco revocantes, Symbolum fidei Nicænæ exosum habent, quo illa integrè iugulatur. Quare recentes Photiniani, Ebionitæ, alijque similes, & in ijs Ioannes Crellius Racoviæ in Polonia minister Satanicæ Synagogæ, nullum non movent lapidem, vt labefactent auctoritatem Synodi Nicænæ, seu potiùs Ecclesiæ Catholicæ in ea congregatæ. Sed frustrà, & irrito planè conatu. nam iuxta promissionem Christi, *portæ inferi non prævalebunt aduersus eam.* Ac sanè Patres in ea congregatos, quotquot ex animi sententia ediderunt Symbolum illud, fuisse clarissima Ecclesiæ lumina, & plurimos ex ijs nominatim insigni sanctitate, martyrio, ac miraculis illustres, iam ostendimus Disp. LIV. num. 10. Vt nihil dicamus de Athanasio, qui tunc in minoribus erat, nec de Magno Antonio, qui contra eosdem Arianos pro Nicæno Symbolo strenuè decertavit. Vide infrà n. 25. Deinde fuisse eosdem doctrina præstantes, potiùs divina, quàm humana, & cœlesti, quàm terrena, patet: quoniam adversus hæreticorum colluviem, sophismatis & cavillis armatam ex Ethnicæ Philosophiæ oplotheca, prævaluerunt, obmutescere coactis ijs, qui contrà disputabant. Etenim vt Theodoretus lib. 1. cap. 11. Ruffinus lib. 1. cap. 5. & Sozomenus lib. 1. cap. 17. testantur, eius celeberrimi conventus famâ permoti complures Gentium Philosophi ad Episcopos dialecticis captionibus, & Aristotelicis subtilitatibus vexandos convenêre: quorum vnus ceteris insolentior, verborum instructus præstigijs, cùm ab Episcoporum manibus velut anguis elaberetur; senior quidam, ex sanctis confessoribus vnus, nihil aliud sciens, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum, loquendi facultate ab Episcopis impetratâ, *In nomine*, inquit, *Iesu Christi, Philosophe, audi, quæ vera sunt.* Quibus breviter expositis, iterum ad eum pene obmutescentem, nec respondentem aliud, quàm credere se; *Si hæc*, inquit, *ita esse credis, surge, & sequere me, & huius fidei signaculum suscipe.* Tum Philosophus ad eos, qui aderant, conversus, ait: *Donec verbis mecum res gesta est, verba verbis opposui: vbi verò pro verbis virtus præcessit ex ore dicentis, non potuerunt resistere verba virtuti.* Patet verò talem ac tantam virtutem sancti illius Patris, potiùs ex sapientiæ divinitus inditæ penu, quàm ex humana doctrina prodijsse. Quare generatim eos Patres, veluti divina sapientia plenos, laudat Pergamius Episcopus, Pisidiæ Metropolita, in litteris post Synodum Calchedonensem ex actis ad Leonem Augustum Epist. 41. dum ait, Nicenum Symbolum esse, *Paucissimis quidem sermonibus, sed perfectis sensibus Scripturæ diuinæ, PER VIROS EIVS SCIENTIÆ PERITISSIMOS compertum.*

16 IDEO Ab eo tempore, quo Synodus Nicæna concluſa fuit, mirum dictu est, quanta consensione ac veneratione tota Ecclesia Catholica Symbolū ipsius exceperit, veluti Oraculum de cœlo editum. Ideo ad illam, tanquam ad Lydium lapidem, & Canonem irrefragabilem, vbique provocat Athanasius, quoties

differit cum Ario, cum Euſebio, & Aſterio. Eandem exprobrat S. Hilarius Conſtantio fidei paternæ deſertori, & veluti normam reliquarum Synodorum proponit in libellis exhibitis eidem Conſtantio, & libro de Synodis. Illam Epiphanius in Panarijs & Anchorato aludat, tanquam Eccleſiæ fluctuantis firmiſsimam anchoram. Ad eandem, veluti arcem & propugnaculum fidei, Gratianum Cæſarem in bellum profecturum, & de fide interrogantem, deducit Ambroſius in libris ad eundem Gratianum Auguſtum. Sed adhuc longè amplius eſt, quòd Synodi ſequentes, non modò Provinciales, verùm etiam Oecumenicæ, quid quid acturæ aut diſputaturæ eſſent, à fide ſtabilita in Nicæno Concilio initium auſpicabantur, quaſi fundamento cuiuslibet vlterioris fabricæ in rebus fidei ac morum. Quod abundè teſtatur Ruffinus, Socrates, & Sozomenus pluribus locis. Nec mirum: quoniam Deus ipſe eandem Nicænam fidem admirabili Symbolo expreſſam, ſibi plurimum placere declaravit, quà cœleſtibus miraculorum prodigijs, quà illuſtrium Martyrum tolerantiâ & paſsionibus, quà inſignium & ſanctiſsimorum Doctorum ſcriptis, potiùs divina illuſtratione, quàm humanâ adinventione editis. Ad hæc; fides ipſa omnes ſæculi, immo & inferni machinas contra ſe inſurgentes profligavit & vicit. Etenim prævaluit adverſus potentiam Ariano rum Regum Italiæ & Hiſpaniæ, Vvandalorum in Africa, Conſtantij & Valentis Imperatorum in Oriente & Occidente, qui non modò hoſtiles copias, & exercitus contra illam inſtruxerunt, ſed & varias Provinciarum Synodos, atque in ijs Ariminenſem & Seleucienſem, ex plurimis Epiſcopis coactas, vt illam labefactarent. Verùm ea omnia fuere ſolùm inania terriculamenta, & non tam ad exitum machinæ, quàm ampliſsima materia triumphi, vt tantò illuſtriùs ſplenderet doctrina Niceni ſymboli, quanto acriùs impugnata fuerat. Legendi de ijs Theodoretus lib. 2. & 4. paſsim, Sozomenus lib. 3. & 6. & Victor Vticenſis de perſecutione Vvandal.

27 QVARE Apoſtolica Sedes eandem cœleſtem doctrinam Nicææ traditam ab illis CCCXVIII. Patribus, veluti divinum quendam theſaurũ, ſartam tectam vbique permanere curavit, neque vnquam fideles ab ea vel latum vnguem diſcedere paſſa eſt. Quare antequam diſſolveretur Synodus Nicæna, miſsis Canonibus ipſius Romam à Conſtantino Magno ad Sylveſtrum Papam, hic in Concilio Romano CCLXXV. Epiſcoporum illos confirmavit his verbis: *Quidquid in Nicæa Bithyniæ conſtitutum eſt, ad robur ſanctæ matris Eccleſiæ Catholicæ & Apoſtolicæ à ſanctis Sacerdotibus trecentis decem & octo, noſtro ore conformiter confirmamus. Omnes qui auſi fuerint diſſoluere definitionem ſancti & magni Concilij, quod apud Nicæam congregatum eſt ſub præſentia piiſſimi ac Venerandi Principis Conſtantini Auguſti, anathematizamus. Et dixerunt omnes:* PLACET. Ideo Romani Pontifices Damaſus, Siricius, & alij in Epiſtolis ſuis ingeminant, ſe nolle vt quidquam eorum, quæ à Patribus Nicænis conſtituta fuerunt, violetur vnquam, aut vocetur in dubium. Et Sanct. Leo Papa, cognomento Magnus Epiſtol. 53. quæ eſt ad Anatolium Conſtantinopolitanum Epiſcopum, inquit: *Nulla ſibimet de multiplicatione Synodalis congregationis Synodalia Concilia blandiantur, neque trecentis illis decem & octo Epiſcopis quantumlibet copioſior numerus Sacerdotum, vel comparare ſe audeat, vel præferre: cùm tanto diuinitus priuilegio Nicæna ſit Synodus conſecrata, vt ſiue per pauciores, ſiue per plures Eccleſiaſtica iudicia celebrentur, omni penitus auctoritate ſit vacuum, quidquid ab illorum fuerit conſtitutione diuerſum.* Et paucis interiectis, ſubiungit: *Sancti illi & venerabiles Patres, qui in vrbe Nicæna, ſacrilego Ario cum ſua impietate damnato, manſuras vſque in finem mundi leges Eccleſiaſticorum Canonum condiderunt, & apud nos, & in toto orbe terrarum in ſuis conſtitutionibus viuunt: & ſiquid vſquam aliter, quàm illi ſtatuerant, præſumitur, ſine cunctatione ceſſetur: vt quæ ad perpetuam vtilitatem generaliter inſtituta ſunt, nulla commutatione varientur.* Præterea in Epiſtola ad Pulcheriam, quæ eſt 55 ait: *Quoniam contra ſtatuta paternorum canonum, quæ ante longiſsimæ ætatis annos in vrbe Nicæna ſpiritualibus ſunt fundata decretis, nihil quidquam audere conceditur, ita vt ſiquis diuerſum aliquid decernere velit, ſe potiùs minuat, quàm illa corrumpat: quæ ſi (vt oportet) à cunctis Pontificibus intemerata ſeruentur, per vniuerſas Eccleſias tranquilla erit pax, & firma concordia, nullæ de menſuris harum diſſenſiones, nullæ de ordinationibus lites, nullæ de priuilegijs ambiguitates, nulla erunt de aliena vſurpatione certamina; ſed ea quæ iure charitatis rationabilis eſt, & morum & officiorum ſeruabitur vnitas.* Denique in Epiſtol. 66. inquit: *Tanta eſt apud me Nicænorum Canonum reverentia, vt ea quæ ſunt à ſanctis Patribus conſtituta, nec permiſſerim, nec patiar aliqua novitate violari.*

SED

18 SED Et audire par est ex Concilio Oecumenico Calchedonensi, in Relatione ad Martianum Augustum, quanta fuerit apud eos Patres auctoritas Nicænæ Synodi. Aiunt enim: *Vnam esse, veluti principali loco, trecentorum decem & octo Patrum doctrinæ confessionē, lex nobis Ecclesiæ præscribit, quam, VELVT COMMVNE SANCTORVM DECRETVM, ad eorum, qui vocantur in adoptionem filiorum, tradimus firmitatē.* Ac præterea in Actione secunda eiusdem Synodi, post recitatum Symbolum Nicænum, dicitur: *Reverendissimi Episcopi clamaverunt: HÆC CATHOLICORVM FIDES: huic omnes credimus: in hanc baptizati sumus: in hanc baptizamus.* Idem ferè præstiterant Patres Concilij Constantinopolitani Primi, ideſt Secundæ Synodi Generalis: vbi illi centum quinquaginta Patres Canone primo ita decernunt: μὴ ἀθετεῖσθαι τὴν πίστιν, &c. *Non sperandam esse fidem Patrum CCCXVIII. qui in Nicæa Bythyniæ conveniunt, sed manere eam ratam oportet, & anathematizari omnem hæresim; specialiter autem Eunomianorum sive Anomœorum, & Arianorum sive Eudoxianorū, & Semiarianorum, sive Pneumatomachorum (id est qui contra Spiritum sanctum pugnant) & Sabellianorum, & Macedonianorum, & Photinianorum, & Photinianorum, & Apollinistarum* Nimirum, omnium eorum tot & tanti errores, etiam postea exorti, configuntur planè in eodem Nicæno Symbolo. Plura alia huc spectantia vide infrà Disput. LIX. num. 33. & sequenti.

19 INDIDEM Ortum est, vt quamvis Symbolum Apostolorum vbique ac semper in summo honore fuerit, mox à Synodo Nicæna omnes Græcorum Ecclesiæ Symbolum ab ea traditū acceperint, & Cathecumenis ad discēdum tradiderint, cæterisque fidelibus frequenter recitandum, veluti certum indicium discriminis Catholicorum ab Arianis, & varijs eorum sectis, quæ omnes illud admittere nolebant. Quod & fortasse præceptum fuit in eâdem Synodo Nicæna in eum finem, ac postea denuo constitutum in Synodo Calchedonensi: vt testatur eum sua Synodo Basilius Seleuciensis Epiſcopus, Metropolitanus Isaurorum, Epistola 29. ad Leonem Augustum, dicens: *Patres, qui sanctum Concilium Calchedonense celebraverunt, Symbolū Patrum Nicænorum pro Lapide sumentes, vbique hoc solum circumferri & prædicari ad illuminationem fidelium sanxerunt.* Quamvis autem illud communiter in vsu esset, semper tamen ab omnibus fides integra Symboli Apostolorum exigebatur, quoad omnia & singula in eo contenta: inter quæ habentur expressi articuli de Sancta Ecclesia, Sanctorum communione, remissione peccatorum, carnis resurrectione, & vita æterna. Qui omnes ex Symbolo Apostolorum fuerunt postea Nicæno additi, donec tandem celebrato Concilio Constantinopolitano I. aliàs II. Synodo Generali editum fuit Symbolum expressè continens omnes duodecim articulos: ideoque omnibus Græcorum Ecclesijs statim in vsu fuit loco Nicæni, à quo solùm differt additione seu expressione quorundam articulorum, quæ in Nicæno non exprimebantur. Ipsum tamen Symboli Nicæni nomen vbique servatum fuit, etiam vbi de Constantinopolitano est sermo. Nimirum, omnes Patres à Synoda Constantinopolitano posteriores, quotiescumque de Nicæno loquūtur Symbolo, frequenter intelligunt Constantinopolitanum, neque tamen illud Constantinopolitanum appellant, sed Nicænum, vt optimè observat Christianus Lupus in Scholijs ad Concilium Nicænum. Quin & nos Latini quoties in Missa canimus aut recitamus Symbolum Constantinopolitanum, Nicænum proferimus. Sed de his iterum erit opportunus alio loco sermo infrà Opuscul. III. in Scholijs ad cap. 5. vbi Anselmus agit de vtroque eo Symbolo.

20 DENIQVE Auctoritati Nicæni Symboli, inter alia prodigia, accessit terrima mors Arij illud impugnantis. Etenim, vt referunt Socrates, Sozomenus lib. 2. cap. 26. & 28. alijque plures, aliquot annis post dissolutam Nicænam Synodum, Constantinus Arium, quem resipuisse falsò audierat, ab exilio revocavit. Is verò Alexandriam profectus, & ab Athanasio inde exclusus, Constantinopolim perrexit, contendente nimium Eusebio Nicomediensi Episcopo, Arianæ factionis signifero, vt ad communionem admitteretur; repugnante autem Alexandro Patriarcha Constantinopolitano, & Deum magnâ lachrymarum vi obsecrante, ne lupum inter oves versari pateretur. Verùm stipatus cohorte militum ducentium in Ecclesiam, alvo lacessente coactus fuit secedere, & tertio loco malè olentem animam effusis visceribus exhalavit. Ita testantur Sanct. Athanasius ad Serapionem Oration. 1. contra Arianos, Ruffinus lib. 1. cap. 12. Socrates lib. 1. cap. 25. Sozomenus lib. 2. cap. 28. & Gregorius Nazianzenus Oratione de laudibus Athanasij, dicens: *Arius pestilentis & effrenatæ linguæ pœnas dedit, in obscœnis & impuris locis extinctus, atque orationis, non morbi, viribus oppressus, ac Iudæ instar disruptus, in eadem Verbi proditione.* Similiter Ambrosius lib. de Fide ad Gratianum Augustum: *Cui*

ergo credimus, Ioanni in Christi pectore recumbenti, an Ario inter effusa sua viscera volutanti? Vt agnosceremus similem Iudæ proditoris Arij quoque fuisse perfidiam, quem similis pœna damnauit. effusa sunt enim & Arij viscera: pudet dicere vbi. atque ita crepuit medius, postratus in faciem, ea, quibus Christum negauerat, fœda ora pollutus. Crepuit enim, sicut etiam de Iuda Petrus Apostolus dixit. Vnde viso aut audito horribili exitu hæresiarchæ illius, plurimi eorum, quos abduxerat, ad fidem Catholicam redierunt, vt testatur Athanasius loco indicato: ingensque terror & exanimatio incussa fuit Eusebianæ factioni, ac fama tanti prodigij totum Orbem pervasit. Constantinus Imperator eo mirabili eventu valde lætatus fuit, vt refert Socrates lib. 1. cap. 25. & iterum vehementiùs detestatus fuit hæresim Arij, seque ipsum arguit levitatis ob Athanasium missum in exilium: ac propterea ad suam Ecclesiam Alexandrinam evocandum curavit. quod idem Athanasius scribit loco paulo antè laudato. Lege præterea Nicephorum lib. 8. cap. 51. vbi rem fusiùs ennarat: ac subdit: *Mortuum in fœdo subsellio reclinatum inuentũ. Secessus is longo pòst tempore est ostensus retro forum & macelli porticum: perpetuaque loci eius & mortis Arij est memoria. quippe quem prætereuntes omnes digito semper designare soliti fuerint. Diu verò postea fama est, neminem eo subsellio vsum esse. Omnes enim locum eum fugerunt, pro detestando habentes, in quo scilicet Arius impietatis pœnas soluisset.*

21 *HIC* Exitus vitæ fuit scelestissimo Ario iuxta meritum, Deo serâ vindictâ vlciscente quam ille ab ineunte ætate infixerat animo impietatem. Fuit homo oblongus, subtristis, dolosus, benevolentiæ venator, zeli Christiani & iustitiæ simulator: ac planè talis, qualem describit Epiphanius Hæreli 69. hisce verbis: *Dulcis erat in colloquio, persuadens semper animas, ac blandiens. Quapropter valde cito septingentas virginitatem professas in vnum contraxit: & fama est ipsum etiam Præsbyteros septem, & Diaconos duodecim abstraxisse. Sed & venenum ipsius statim ad Episcopos peruenit. Secundum enim Pentapolis Episcopum, & alios persuasit, vt simul cum ipso adducerentur.* Hæc ille, & plura alia. Alexander quoque sanctissimus Alexandriæ Præsul scribens ad alterum Alexandrum Byzantij Episcopum fidem facit quoad mulierculas ab Ario deceptas, dum de illo ac sequacibus testatur, solitos *seditiones quotidie concitare, graues ciere persecutiones, & interdum lites, per mulierculares impurarum sermones, quas ipsi in fraudem impulerunt, intendere. Nonnunquam religionem Christianam, suas tenellas meretriculas per singulas plateas turpiter circumferentes, grauissimis contumelijs afficere.* Nec mirum cum meretriculis familiariter egerit, qui librum illum *Thaliæ* inscriptum edidit, scurrilitatibus crapularijs & lascivis plenum, suæque hæresi cohærentem. Vnde Athanasius de sententia Dionysij Alexandrini scribens, ait de ipso Ario: * Hæresimque Thalia effæminatis ridiculisque numeris ad similitudinem Ægyptij Sotadæ conscripta, in lucem promulgavit.* Ac præterea in Oratione ad Arianos de eâdem Arij Thalia ita loquitur: * Quomodo de numero Ecclesiæ Catholicæ habeantur, qui Apostolicam fidem excusserunt, & novarum pestium inventores se præbent? Qui relictis Christi eloquijs, Thalias Arij, hoc est, Crapulas titulo novæ sapientiæ cohonestant? Ac bono iure eum titulum vsurpant. novam enim hæresim annuntiant. Quapropter non sine admiratione est, nusquam in multis multorum operibus & sermonibus, tum in Vetus, tum in novum Testamentum conscriptis, inter titulos librorum Thalias, hoc est, Crapularum nomen reperiri; immo ne apud Ethnicos quidem frugi & temperantes: sed apud istos tantùm, qui istiusmodi res inter pocula ad risum captandum per plausum, iocum, lasciviamque decantant. At eximius ille Arius, cùm nihil aut sanctum, aut grave imitandũ desumeret, securus negligensque istiusmodi probitatis, depeculatis aliorũ hæresibus, æmulum se in ridiculis vni Sotadæ præbuit. Ac præterea, paucis interiectis, subdit: Ita quoq; fucatus & Sotadicus Arius simulat quidem se de Deo loqui, cùm interponat verba sacrarum Scripturarum: deprehenditur tamen vndequaque atheos, dum Filium negat, & illum rebus conditis annumerat.

22 *SED* Quæres, quisnam fuerit Sotades ille, cui Arium æquiparat Athanasius. Hoc autem leviter solùm indicat ipse S. Doctor Orat. 2. contra Arianos, dicens: *Nescio quis Sotades reperitur, homo apud Ethnicos ridiculus.* Pleniùs illum describit Suidas his verbis: *Fuit Sotades Cretensis Maronita à dæmonio vexatus, iamborum carminum scriptor. Scripsit Phlyacas, siue Cinædos lingua Ionica.* Nimirum, vt alij tradunt, libros nefandarum libidinum plenos. Vnde & horrendam mortem subijt, memoratam à Plutarcho in libro de liberis educandis, vbi inquit de illo: *In vincula coniectus, multo tempore putridus intabuit, & intempestiuæ diuitatis haud increpandas vitij pœnas dedit, qui, vt alijs risum exhi-*

exhiberet, in diuturnos collapſus eſt luctus. Quod autem præmiſerit Athanaſius, nequidem Ethnicis frugi & temperantibus in more fuiſſe, vt ſcriberent carmina Sotadica, qualia Arius, patet ex Martiali: qui, licèt Ethnicus & laſciuus, lib. 2. Epigramm. 86. accinit:

Quòd nec carmine glorior ſupino,
Nec retro lego Sotadem cinædum, &c.
Non ſum, Claſsice, tam malus Poeta.

Quaſi Sotades peſsimus Poeta fuiſſet, edens verſus retrogrados, qui prima fronte lecti honeſtatem exhiberent; præpoſtero autem ordine, turpitudinem & dicacitatem. Similis itaque genij Arius fuiſſe perhibetur in libro illo crapulario verſibus edito, quem inſcripſit Thaliã. Quidni igitur ſimilem mortem experiretur? Quin & Athanaſius illi tribuit atheiſmum, dum Filio Dei ſolidam diuinitatem de medio abſtulit. Inſuper illum ac ſequaces accuſat polytheiſmi Serm. 4. contra Arianos, dum inquit: *Cùm Ariani eiuſmodi ſententiæ ſint, vitari omnino non poteſt quin plura numina conſocient. id enim facinus eſt eorum, qui ab vno Deo deſciſcunt. Cur igitur Ariani, cùm hoc ſenſu ſint, ſeſe non adnumerant Gentilibus? ſiquidem ambo, omiſſo Creatore Deo, creaturæ inſeruiunt.*

23 *EANDEM* Arij perfidiam toti Eccleſiæ cruentiſsimum bellum moventem, & peſsimæ illius mortis inductricem, oracula cœleſtia longè antea prædixerunt. At primùm quidem divina viſio Magno Antonio oſtenſa in Ægypto illuſtris fuit apud Athanaſium in Vita ipſius, hiſce verbis expreſſa: *Lamentabilis ſequitur viſio, & omni lacrymarum fonte plangenda. Cùm autem* (Antonius) *cum fratribus circa ſe confidentibus operaretur, intente fixit oculos in cœlum gemens atque ſuſpirans: & poſt aliquantulum ſpatium reuelationis inceptæ, nimio dolore contremuit, & ſtatim fixis genibus ante Dei vultum prouolutus orauit, vt clementia ſua futurum ſcelus auerteret. Succedunt orationi lachrymæ, metus ingens inuadit præſentes: obſecrant vt tanta calamitatis exponeret viſionem. Singultus occupant vocem, lingua fletibus præpeditur, & in medio conatu ſermo gemitu interrumpitur. Vix tandem vociferatione fluctuoſa ait: Melius erat, ô filioli, impendens piaculum cita morte lucrari. Sic incipiens rurſus lacrymis vincitur, & inter ægra ſuſpiria tandem pectori accomodans vocem, Magnum, inquit, quoddam, & vniuerſis ſæculis inauditum imminet nefas. MAGNO FIDES CATHOLICA TVRBINE SVBVERTETVR, & homines iumentis ſimiles Chriſti ſancta diripient. VIDI ENIM ALTARE DOMINI MVLORVM CIRCVMDATVM MVLTITVDINE, qui crebris calcitũ ictibus omnia diſsipabant. Hæc eſt cauſa gemituum meorum, quos audiſtis. Et facta eſt vox Domini dicens: ABOMINABITVR ALTARE MEVM. Nec mora, viſionem ſequitur effectus. Nam poſt duos annos ſæua Arianorum erupit inſania. Tunc Eccleſiarum fuerunt rapinæ, tunc diuinorum temeratio vaſorum, tunc pollutis Ethnicorum manibus ſacra pollutа ſunt miniſteria, tunc paganorum opificum præſidia aduerſus Chriſtum comparata. Cum aſſumptione palmarum, quòd idololatriæ apud Alexandriam inſigne eſt, ad Eccleſiam pergere compellebantur Chriſtiani, vt Arianorum populi crederẽtur. Proh ſcelus! Horret animus replicare quæ geſta ſunt. Virginum, matronarumque ereptus pudor: ſanguis ouium Chriſti in templo effuſus veneranda reſperſit altaria. Baptiſterium pro voluntate Gentilium pollutum eſt. Nihil defuit. Viſionis veritatem monſtrauit effectus, quòd calcitrantium mulorum indiſciplinatio eſſet Arianorum impietas.* Eandem quoque Antonij viſionem referunt Chryſoſtomus Homil. 8. in Mathæum, Sozomenus lib. 6. cap. 5. & Nicephorus, non quidem lib. primo cap. 48. vbi allegari ſolet, ſed lib. decimo capite vltimo, id eſt 43. Præterea idem Athanaſius eodem loco hæc teſtatur de ipſo S. Antonio Abbate: *Alexandriam deſcendit, ibique Arianos publico ſermone condemnauit, vltimam hanc eſſe hæreſim, & præcurſorem Antichriſti affirmans.*

24 *VERVM* Expreſsior adhuc fuit altera revelatio divinitus facta ſancto ac beatiſsimo Petro Epiſcopo Alexandrino pridie ſui martyrij. Cùm enim Achillas & Alexander Præsbyteri Alexandrini ad ipſum acceſsiſſent, rogaturi vt Arium in communionem reciperet, *Petrus paululum eos ſegregauit à cæteris* (verba ſunt actorum ſincerorum martyrij ipſius) *& clauſo eorum ſermone dixit ad eos: Nolite me fratres tanquam inhumanum & rigidum accipere. Reuerà enim & ego homo ſum ſub lege peccati degens: ſed credite meis ſermonibus. Latens eſt Arij dolus: omnem ſupergreditur impietatem. Et hoc non à meipſo afferens, eius ſancio ſegregationem. Hac etenim nocte, dum ſolemniter preces ad Dominum funderem, aſtitit mihi quidam puer, quaſi duodecim annorum, cuius faciei claritatem ferre non poteram: nam tota hæc cella, in qua ſtamus, immenſo lumine radiabat. Ipſe autem erat lineſtinum indutus colobium ſciſſum in partes vtraſque à collo vſque ad pedes, tenenſque gemina manu colobij ſciſſuras, applicabat eas pectori ſuo, quatenus proprium tegeret*

nuditatem. Ad hãc quidem viſionem ego miratus obſtupui. Mox vbi data eſt mihi loquendi facultas, exclamans dixi: Domine, quis ſcidit tibi indumentum? Et ille: Arius mihi ſcidit. Sed præcaue omnino, ne eum in communionem recipias. Ecce enim craſtina die venturi ſunt, qui te pro eo poſtulabunt. Vide ne ſuſcipias acquieſcens illis. quin potius iubeto Achillæ, pariter & Alexandro, Præsbyteris qui poſt tuum exitum recturi ſunt Eccleſiam meam, ne aliquatenus illum recipiant. Tu autem futurus es Martyr, mortem velociùs expleturus. Hactenus viſio ipſa, prædictione certâ futurorum effectuum planè contingentium omnino comprobata: quæ & præteritum Arij ſchiſma, & præſentem aut futuram ipſius hæreſim, divinitus teſtatam reddidit.

25 *SED* Et mirabile eſt ſi fortè ea ipſa Arij hæreſis multò antea, id eſt, nonnullis annorum millibus ab Erythrea Sybilla fuiſſet prædicta. Sanè id affirmat Conſtantinus Imperator in Epiſtola ad ipſum Arium Græca, Latinè verſa à Petro Morino, quam ad litteram affert Baronius Tomo III. ad annum Chriſti CCCXIX. Verba Conſtantini Magni, quæ ad rem faciunt, hæc ſunt: *Tu verò, Deus, qui omnium curam habes, propitius eſto ſermoni, ſi fidem teneat. Ego enim homo tuus, ò miſericors, qui prouidentia tua defendor, ac è Græcorum Latinorumque vetuſtiſſimis ſcriptis inſaniam Arij apertè demonſtrabo ante tria millia circiter annorum ab Erythræa præſignatam ac prædictam. Sic enim facta eſt: Væ tibi Libya in maritimis poſita locis. Tibi enim veniet tempus, quo vna cum populis ac filiabus tuis graue certamen, & crudele & perdifficile ſubire cogeris, ex quo fidei pietatiſque iudicium in omnes dimanabit. Tu verò ad extremum vergis initium. Vos enim cæleſtium florum receptaculum conuellere, morſuque dilacerare auſi eſtis, atque adeò ferreis dentibus temeraſtis. Quid igitur, verſutiſſimè, vbi nunc terrarum eſſe te fateris? Vbi videlicet? Tuas enim habeo litteras, quas ad me inſano calamo exaraſti, quibus affirmas, omnem Libyæ populum tibi ad ſalutem ſcilicet aſſentiri. Sin hæc ita eſſe negabas, Deum iam teſtor, me quidem vetuſtiſſimos Erythrææ pugillares Græca lingua ſcriptos Alexandriam mittere, quò citiùs pereas.* Hactenus Conſtantinus. Vide de eâdem Sibylla plura Diſp. LIII. num. 5. 21. & ſeqq.

26 *QVIS* Autem ſiccis oculis legere aut enarrare poſsit cruentiſsima perſecutionum genera, quibus Ariani Eccleſiam diu infeſtarunt, ob ſuam hæreſim propagandam & tuendam? Legendus eâ de re Athanaſius ocularus teſtis in duabus Epiſtolis, alterâ ad Orthodoxos, alterâ ad Solitariam vitam agentes; & in Apologia ad Conſtantium, atque in altera Apologia de fuga ſua: itemque Theodoretus lib. 2. cap. 4. & Sozomenus lib. 3. cap. 6. Neque ea tantùm mala induxit Arius, ſed præterea in cauſa fuit vt Eccleſia ſubiret deplorata illa tempora Concilij Ariminenſis, depicta à Hieronymo in Dialogo adverſus Luciferianos hiſce verbis: *Tunc VSIÆ nomen abolitum eſt: tunc Nicænæ fidei damnatio conclamata eſt. Ingemuit totus orbis, & Arianum ſe eſſe miratus eſt.* Legendi apud eundem plurimi lugubres ac lacrymabiles caſus, qui tunc acciderunt: & præterea apud Severum lib. 2. ſacræ Hiſtoriæ, Rufinum lib. 1. cap. 21. Socratem lib. 2. c. 29. Theodoretum lib. 2 cap. 18. & ſeqq. Sozomenum lib. 4. cap. 16. & ſeqq. & Nicephorum lib. 9. cap. 39. 40. 41. Athanaſium in Epiſtola ad Africanos, Hilarium & Luciferum Calaritanum (cuius Opera habentur Tomo IV. Bibliothecæ Magnæ Aniſſonianæ) integris libris adverſus Conſtantium.

27 *MIRVM* Itaque non eſt, Arium tot malorum inductorem, & Nicænæ Synodi infenſiſsimum hoſtem, tam horribilem mortem ſubijſſe adeò nefarijs ſceleribus reſpondentem. Nimirum, vt verbis S. Hieronymi vtar in cap. 3. ad Galatas, *Arius in Alexandria vna ſcintilla fuit: ſed quia non ſtatim oppreſſa eſt, totum orbem flamma populata eſt.* Quod ipſum ferè in Luthero contigiſſe ſæculo præcedenti, omnes verè pij & Catholici plorant. Supereſt igitur vt recentes Arij in Polonia ſectatores admoneamus verbis Athanaſij apud Nicephorum lib. 8. cap. 51. narrantis terribilem Arij mortem, & addentis præterea: *Omnibus autem tunc manifeſtum fuit, cùm Euſebij* (Nicomedienſis, ſcilicet) *minacem denuntiationem, tum Arij ſpem & expectationem fruſtra fuiſſe. Declaratum quoque rurſum, Arianum furorem ab ipſo Seruatore excluſum à communione, & hic, & in primogenitorum Eccleſia. Quis igitur non miretur videns, homines iſtos magno contentionis ſtudio iuſtitiæ laudem ei tribuere, quem condemnauit Dominus? eoſdemque cernens hæreſim defendere eorum, quos excommunicatos eſſe conuicit Dominus? ducem eius Eccleſiam ingredi non paſſus?*

(?)(§)(?)

(?)

SECTIO III.

De vocabulo Homousion, *quo Patres Nicæni in Symbolo vsi sunt, frustra ab Arianis antiquis & recentibus impetito. Ostenditur, illud fuisse antiquissimum in Ecclesia, & veluti tesseram Catholicæ fidei.*

28 INTER Præcipua dogmata Concilij Nicæni nullum vocabulum est quod ita iugulet hæresim Arianam, ac *Homousion*, quo exprimitur Verbum divinum esse consubstantiale Patri, sive eiusdem substantiæ aut essentiæ cum ipso. Ideo omnes illius erroris sectæ, cæteroqui diversæ, & invicem contrariæ, adversus illud arietabant. Sed & postremis hisce sæculis non desunt qui eandem vocem exosam habeant. Vt enim præmisimus Disp. LIV. num. 15. & 16. Lutherus aliquando dixisse memoratur: *Anima mea odit vocabulum Homousion.* Quin & contra rem ipsam ea voce significatam, id est contra vnitatē personarum divinarum in essentia invehūtur plurimi alij ex Sectarijs recentibus, vt eo loco dictum fuit, quos hoc loci confutare visum. Porrò cùm οὐσία apud Græcos essentiam sive substantiam significet, deflectitur per compositionem vocabulum Homoûsij, & Homoeûsij: quorum prius significat identitatem in substantia, secundum verò similitudinem in illa. Patres itaque Nicæni ad significandam identitatem Verbi cum Patre in substantia sive essentia, vocem Homoûsion inseruerunt Symbolo Fidei suprà num. 2. exscripto: contra verò plerique Arianorum, vt illam negarent, solum vocabulum Homoeûsij, acceperunt, quo aliquam Verbi cum Patre similitudinem exprimerent.

29 ATQVE Imprimis Ariani, & nuperi illorum sectatores, immeritò carpunt eam vocem, tanquam inventam à Patribus Cōcilij Nicæni. Nam, præterquam ij in Spiritu sancto congregati potuissent iure illam introducere ad exprimendum opportunè id, quod in sacra Scriptura perspicuè ac sæpenumero traditur; certum alioqui est, rem ipsam eâ voce significatam, id est, vnitatem, seu identitatem substantiæ in tribus divinis personis, traditam esse palam pluribus locis S. Scripturæ: in Testamento quidem Veteri, subobscurè, vt constabit Disp. LVIII. in Novo autem distinctè & apertè: vt ostendemus Disp. LIX. per totam. Vt autem ait Athanasius lib. de Synodis Arimini & Seleuciæ, *nihil id refert, si quis voces in Scriptura non repertas vsurpet, quandiu pias sententias complectitur: contrà hæreticus, tametsi voces suas ex sacris litteris mutuatur, animo corruptus.* &c. Deinde huc spectat quod Epiphanius observat Hæresi 73. propè medium: *Essentiæ nomen nullo modo in Veteri ac Novo Testamento habetur: sensus autem & significatio eius vbique habetur.* Idem ergo esse aiunt Patres de vocabulo Homoûsij. nam licèt sub ijs litteris sive syllabis non legatur in Scriptura, res per illud significata inveniturfæpè. Alij autem ex Patribus monent, Homousion contineri virtute, seu tanquam in radice, in ijs Scripturæ locis, in quibus vox *substantia* legitur, quæ eadem est cum οὐσία. Vide Ruiz disput. 21. de Trinit. sect. 2. Verùm & certum est, vocem ipsam Homoûsij ante Nicænam Synodum ab alijs PP. vsurparam fuisse. Quod ex instituto probat S. Athanasius libro de Decretis Nicænæ Synodi, & libro de Sententijs Dionysij contra Arianos, & libro de Synodis: vbi testatur, Dionysium Alexandrinum scribentem ad alium Dionysium Pontificem Romanū, dixisse Christum esse ὁμοούσιον τῷ θεῷ, id est, *consubstantialem Deo*, quod idem Pontifex ab eo exigebat. Idem Dionysius in Epistola ad Paulum Samosatenum, qui divinitatem Christo eripiebat, ait: τὸ ὁμοούσιον τῷ πατρὶ εἰρημένον ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων. id est, Filium *consubstantialem Patri dictum fuisse à sanctis Patribus.* Hæc ille scribebat circa annum Christi CCL. quo Ecclesiam Alexandrinam regebat, septuaginta annis ante Concilium Nicænum. Cumque alleget ipse Patres præcedentes, tanquam eodem vocabulo vsos, planè illud antiquissimū censeri debet, & à tempore ipso Apostolorum derivatum. Opera autem eiusdem Dionysij videri possunt Tomo III. Bibliothecæ Magnæ. Allegat præterea Athanasius lib. citato de Decretis Nicænæ Synodi Theognostum eâ antiquiorem, qui in libro secundo Hypotyposeon dixit, *Filium haudquaquam ex non entibus, sed ex Patris substantia productum esse.* quod vix distat à vocabulo τῆς ὁμοουσίου. Denique Eusebius Cæsariensis, alioqui Semiarianus, in Epistola quam ad Cæsarienses suos scripsit ex Nicæna Synodo, relata à Socrate lib. 1. testatur, *Veterum nonnullos doctos & illustres Episcopos, ac scriptores, cùm de Patris & Filij diuinitate agerent, vsos fuisse consubstantialis vocabulo.* Quod & numero sequenti ad finem vberiùs comprobabitur.

30 NEQVE Obstat quòd septuaginta aut octoginta Patres, qui Concilium Antiochenum celebrârunt contra Paulum Samosatenum, decrevissent olim, Filium non esse dicendum ὁμοούσιον, *consubstantialem* Patri. Solùm enim excluserunt vsum & intellectum eius vocabuli, in sensu quo vsurparum fuerat à Paulo Samosateno, qui docebat, Christum non extitisse ab æterno, sed in tempore; idque probare conabatur, *quia, nisi ita esset, consequens foret,*

illum

illum eſſe Patri conſubſtantialem, adeoque tres eſſe ſubſtantias, vnam primariam, duas ex illa deriuatas. Hoc enim illius argumentum refert Athanaſius in libro de Synodis Ariminenſi & Seleucienſi. Itaque Paulus errabat accipiens Homoûſion in diuinis, quemadmodum in rebus creatis & corporeis accidit, vt filius dicatur conſubſtantialis patri ſuo, quia abeo recipit ſubſtantiam; non quidem eandem numero, quam ille habet, ſed diſtinctam & ſeparatam. Nimirum, cùm Paulus ipſe negaret Chriſtum eſſe æternum Filium Dei, & purum hominem aſſereret, vt vidimus Diſp. LIV. num. 30. noluit in eo admittere ex æterno ſubſtantiam aliquam diuinam, ne quidem diſtinctam reipſa & ſeparatam à ſubſtantia Patris. Itaque Antiochena Synodus, quæ contra illum coacta fuit, decreuit, Filium non eſſe dicendum conſubſtantialem Patri in ſenſu ipſius Pauli. Quod optimè exponit S. Baſilius Epiſt. 300. Præterea, vt Hilarius obſervat in fine libri de Synodis, Paulus Samoſatenus, ſibi non conſtans, nec ſimilis in errore, aliquando affirmavit, Verbum eſſe conſubſtantiale, eodem ſenſu ac Sabellius: nimirum non modò in vnitate eſſentiæ, ſed etiã perſonæ ſolitariæ atque vnicæ. Quare Antiochena Synodus veruit vſum vocabuli *Homouſion* in eo Pauli ſenſu: *quia per hanc vnius eſſentiæ nuncupationem ſolitarium atque vnicum ſibi eſſe Patrem & Filium prædicabat.* Alioqui, & accepto vocabulo illo ad denotandam vnitatem Filij cum Patre in ſola eſſentia, nec ij Patres, nec alij anteriores, ſegnuntur repuliſſe id vocabulum, ſed potiùs vſurpaſſe: vt n. 29. probatum eſt. Quibus adiungendus, immo præponendus eſt Iacobus frater Domini in Liturgia ſub initium, vbi dicit *conſubſtantialem Spiritum*: & poſtea Filium *conſubſtantialem Patri & Spiritui ſancto.* S. Martialis Epiſcopus ſcribens tempore ipſo Apoſtolorum, Epiſt. 1. ad Burdegal. cap. 10. apertè profitetur vnam eſſentiam trium perſonarum. Iuſtinus Martyr vicinus eidem tempori, inſtituës Expoſitionem Fidei, titulum ipſi facit: *De coeſſentiali Trinitate.* Eodemque modo ſæpe loquitur ibidem, & q. 17. 18. ac 129. & in Dialogo cum Tryphone. Tertullianus lib. 4. contra Marcionem verba illa Ioannis 10. *Vnum ſumus*, refert ad *ſubſtantiæ vnitatem*, quæ in nullo differt ab Homoûſio.

31 *QVAPROPTER* Vocabulum illud, quamvis aliquando malè vſurpatum ab homine hæretico, Catholici in Nicæna Synodo ſtabilierunt ad internoſcendam veram religionem à ſecta Arij. Vt enim teſtatur Athanaſius libro de Decretis Nicænæ Synodi, cùm Patres in ea congregati inter ſe conſulerent, quanam verborum formulâ exprimenda eſſet profeſsio Catholicæ fidei contra Arianos, primò definierunt, dici debere Filium Deum ex Deo, & vnigenitum, & lumen ex lumine, & Deum verum ex Deo vero: quoniam totum id manifeſtè conſtat ex ſacris litteris. Cùm verò Euſebius Nicomedienſis ſignifer factionis Arianæ admonuiſſet ſuos, nihil abſurdi eſſe in ijs articulis admittendis, quoniam omnes creaturæ ex Deo Patre ſunt; Nicæni Patres ad eam evaſionem præcludendam, addiderunt Symbolo, Filium Dei natum eſſe, non vtcumque, ſed ἐξ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, id eſt, *ex ſubſtantia Patris*, quod certè nulli creaturæ convenit. Cumque adhuc Ariani alia effugia quærerent, ad eorum hæreſim prorſus diruendam, de communi Patrum Nicænorum conſenſu additum fuit vocabulum Homoûſion, quo denotaretur, ſubſtantiam, id eſt, eſſentiã ipſam Patris eſſe in Filio: ac proinde hunc illi non modò ſimilem eſſe, ſed eiuſdem numero naturæ. Hæc omnia ferè Athanaſius inibi. Et certè ſemel ſtatuto Verbum eſſe Filium Dei vnigenitum ex ſubſtantia Patris, non potuiſſe aliquâ veritatis ſpecie negari eſſe conſubſtantialem Patri, vel ipſe Euſebius Nicomedienſis agnovit, teſte Ambroſio lib. 3. de Fide cap. 7. dicente: *Nam quid eſt aliud cur homouſion Patri nolunt Filium dicere, niſi quia nolunt verum Dei Filium confiteri? Sicut auctor ipſorum Euſebius Nicomedienſis epiſtola ſua prodidit dicens: Si verum, inquit, & increatum dicimus, homouſion cum Patre incipimus confiteri. Hæc cùm lecta eſſet epiſtola in Concilio Nicæno, hoc verbum in tractatu fidei poſuerunt Patres, quòd id viderunt aduerſarijs eſſe formidini; vt tanquam euaginato ab ipſis gladio ipſorum nefandæ caput hæreſis amputarent.* Itaque ipſi hæretici palam profitentes, ſe nolle vt id vocabulum vſurparetur, in occaſionem fuerunt, vt Eccleſia illud præſcriberet in Symbolo, ad eorum hæreſim penitus extirpandam. Id enim paucis ſyllabis comprehenſum quam plurimas Arianorum ſectas peſſum dedit: vt meritò Athanaſius lib. de Synodo Ariminenſi appellet ipſum Homoûſion, στηλογραφίαν κατὰ τῆς ἀσεβείας αὐτῶν, id eſt, *columnam triumphalem inſcriptam aduerſus impietatem eorum.* Ac longè poſtea in eodem libro ſubdit: *Vocis iſtius exquiſita ratio cùm omnem ipſorum ſimulationem ſiquidem illum dicant ex Deo eſſe, redarguit: tum omnes eorum argutias, quibus ſimplices circumueniunt, excludit. Sanè cùm omnia ſophiſticis calumnijs adulterare & immutare poſſint ad arbitrium; ſolam hanc dictionem, vt quæ ipſorum conuincit hæreſim, reformidant. quam quidem Patres pro munimento & arca contra omnia illorum impia commenta ſcriptam obiecerũt.* Et Liberius Papa Epiſt. 11. ait,

ait, fidem Catholicam *vi & nomine Consubstantialis comprehensam, tanquam propugnaculum firmum & inexpugnabile, omnes impetus & nefarias pestiferæ opinionis Arij machinas retudisse, repressisseque.*

32 *INDE* Est vt Ariani, tum in Nicæno Concilio, tum post illud, exosam habuerint vocem illam, veluti à qua suum timerent exitium. Quod opportunis comparationibus exponit Epiphanius Hæresi 69. num. 70. dicens: *Vt serpens bituminis odorem refugit, aut ceruæ halitum, aut gagatæ lapidis suffitum, aut styracis exhalationem: sic Arius & Sabellius illam veritate constantem Homousij professionem exosam habet.* Quin & in Anchorato eandem appellat σύνδεσμον πίστεως, *vinculum fidei*, sicuti & Marius Victorinus lib. 2. adversus Arium, Tomo IV. Magnæ Biblioth. MVRVM *ET PROPVGNACVLVM*. Quare eidem vocabulo studuerunt modis omnibus invidiam concitare, & Catholicos convicij loco appellare Homousianos. Quod testatur Augustinus lib. contra Sermonē Arianorum cap. 36. vbi etiam præclarè eos refellit, dicens: *Si quis istorum, qui nos Homousianos vocant, filium suum non cuius ipse esset, sed diuersæ diceret esse naturæ, exhæredari se ab eo mallet filius, quàm hoc putari. Quanta itaque impietate isti cœcantur, qui, cùm confiteantur vnigenitum Dei Filium, nolunt eiusdem naturæ, cuius est Pater, confiteri, sed diuersæ, atque imparis, & multis modis rebusque dissimilis, tanquam non de Deo natus, sed ab illo de nihilo sit creatus: ac per hoc & ipse creatura sit, gratia filius, non natura. Ecce qui nos quasi macula noui nominis vocant Homousianos, nec seipsos, cùm ita sentiunt, intuentur insanos.* Similiter & Fulgentius libro contra Obiectiones Arianorum Responsione 7. illos redarguit dicens: *Mirum est autem eos, qui pro vnius substantiæ credulitate volunt nos Homousianos dici, quomodo se nolunt Triusianos pro tribus & diuersis substantijs appellari.*

33 *DENIQVE*, Quot malignas eius vocis interpretationes commenti fuerint Ariani, vt illam toti orbi Christiano exosam redderent, & qualiter à Patribus reiecti fuerint, pluraque alia eodem spectantia, longum esset narrare hoc loci. Consulendus de ijs omnibus erit post Valentiam, Belarminum, & Ruiz disp. 21. de Trinit. Petavius lib. 4. de Trinit. cap. 5. Nos hæc pauca libavimus, quæ sufficiant ad redarguendum, non modò veteres Arianos, sed etiam recentes, quotcumque id vocabulum criminātur, quod Ecclesia Catholica iure ac merito vsurpandum in Symbolo Niceno proposuit. Vnum id obiter indicandum, ex tot sectis, in quas diuisa fuit Arij hæresis, illam præcipuè quæ Semiarianorum dicta fuit, cuique præcipuè adhæsisse Eusebium Cæsarienſem in superioribus ostendimus, vice Homoūsij substituisse Homœūsion. quoniam hoc posteriori vocabulo non substantiæ identitas inter Patrem & Filium, sed similitudo significatur, quam ij admittere non detractabant. Sed Ecclesia Catholica perstitit in decreto Concilij Nicæni, & Filiū Dei potiùs homoūsion, vt reverà est, quàm homœūsion appellari voluit. Vide infrà Disp. LIX. sect. 4. per totam.

SECTIO IV.

De Concilijs, in quibus damnati fuere Paulus Samosatenus, Sabellius, Macedonius, Apollinarius & generatim Pneumatomachi, id est, Spiritus sancti impugnatores.

34 EXPENSIS Nicænæ Synodi decretis contra præcipuum Trinitatis impugnatorem, & Ecclesiæ inter omnes veteres Hæresiarchas infensissimum Arium, veniamus ad condemnationem aliorum, vel antiquiorum, vel posteriorum, qui circa idem mysterium turpiter errâsse inveniuntur. Ac primò quidem Paulus Samosatenus Antiochiæ Episcopus, de quo nonnulla præmisimus Disput. LIV. num. 30. cùm Christo negaret divinitatem, & purum hominem fuisse vellet, damnatus fuit in Concilio Antiocheno I. circa annū Christi CCLXVI. sub Imperio Gallieni, anno illius circiter duodecimo, vt probat Severinus Binius Tomo I. Conciliorum in Notis ad idē Concilium. Inter plures Patres, qui eò convenerunt, fuere S. Gregorius Neocæsarienſis Episcopus, ex miraculorum multitudine Thaumaturgus appellatus; itemque Athenodorus eius frater, & Firmilianus Cappadocum Metropolita, septennio postquam à Stephano Papa fuerat fidelium communione privatus. Vnde & colligitur, illum ad meliorem frugem redijsse: nam alioquì non interfuisset Concilio. Eamque ipsius resipiscentiam fuisse litteris testatam à Dionysio Alexandrino scribit Eusebius Cæsarienſis lib. 7. Histor cap. 4. Dionysius Alexandrinus, qui tunc magna pietatis opinione florebat, vocatus fuit ad eandem Synodum. Verùm cùm corporis nimia imbecillitate prohiberetur, Epistolam scripsit, quam Turrianus è latebris eruit, & è Græca Latinam fecit. Omnes verò ij Patres epistolam scripserunt ad Paulum, in qua perspicuè suam ipsorum fidem exprimebant de solida divinitate Filij Dei, & ab eo exigebant vt suum pariter sensum aperiret. Ille verò metuens ne sede sua deijceretur, specie tenus

tenus subscripsit eidem Synodo. Sed postea regressis Antiochiâ in propria sedes Episcopis, & vitâ functo Thaumaturgo, cuius magna auctoritate terrebatur, larvam deposuit, & verus dogma impudentiùs tradere ausus fuit. Quapropter Episcopi Asiæ secundò Antiochię convenere ad Concilium celebrandum, in quo Paulus iterum condemnatus, & Sede sua pulsus est. Verùm cùm parere recusaret, pluresque sectatores haberet, à quibus fovebatur, Patres ad Aurelianum Imperatorem, tunc erga Christianos propitium, interpellârunt: qui litem dirimendam commisit Dionysio Pontifici Romano. Qui coactâ Synodo Præsulum Italiæ, ex ipsorum consensu Paulum ritè depositum pronuntiavit. Imperator id iudicium executioni demandari fecit, & Paulum ab Ecclesia pelli. Rem ennarrat idem Eusebius libro allegato cap. 24. Id contigit anno CCLXX iuxta Petavium in Rationario Temporum. Porrò Aurelius, qui antea benevolum se erga Christianos exhibuerat, biennio post in eos exarsit & persecutione, vt plerique computant, post Christum nonâ, innumerorum Martyrum sanguine Ecclesiam irrigavit.

36 SABELLII Hæresis negans tres in divinis Personas reipsa distinctas, quam fusiùs explicuimus Disp. LIV. num. 21. & seqq; quamvis antiquior Arianâ, invenitur nominatim ab Ecclesia proscripta aliquantò post Nimirum in Synodo Alexandrina sub Sylvestro Papa, coram eius Legato Hosio Episcopo Cordubensi. Quamvis enim distinctio personarum divinarum luculentissimè tradita fuisset in ipso Concilij Nicæni Symbolo, vt suprà vidimus num. 9. tamen res tunc directè gerebatur contra Arium. In prædicta autem Synodo Alexandrina, eadem Sabellij hæresis luculentiùs proscripta fuit. Vt verò fides Trinitatis disertè & sine verborum dissidio ab omnibus exprimeretur, statutum fuit, vtendum esse nominibus, οὐσίας, & ὑποστάσεως. Priore illo quidem, ad significandam vnitatem essentiæ divinæ in Patre, Filio, & Spiritu sancto; posteriore autem, ad denotandum singularum personarum distinctas proprietates. Idem ipsum in alia Synodo posteriore Alexandrina sub Liberio Papa cautũ fuit, Præside S. Athanasio, cùm Marcelliani eandem Sabellij hæresim suscitâssent. Additum est tamen, ita vtendum esse prædictis nominibus vsiæ & hypostaseos, vt tam Latinis, quàm Græcis, liberum esset singularũ linguarum idiomatis vtĩ, nec circa verba esset dissidium, vbi res eadem, seu identitas eiusdem essentiæ in tribus personis asserebatur. Cuius rei fidem facit Nazianzenus Orat. de laudibus Athanasij.

37 HÆRESIS Macedonij memorata Disp. LIV. num. 37. quam priùs traditam fuisse ab Origene ostendimus ibidem num. 35. & 36. damnata fuit in Synodo Romana, cui Damasus Papa præfuit. Non enim solùm in ea notatum fuit nigro theta Concilium Arimi-nense (in quo, vt inquit Hieronymus, vsiæ nomen est abolitum, & impia Arij dogmata prę-valuerunt) sed etiam proscriptus fuit nominatim Macedonius: qui, cùm ab Arianis pulsus fuisset sede Constantinopolitanâ, aliam procudit hæresim contra Spiritum sanctum, negans ipsi divinitatem veram & solidam. In quem errorem lapsi sunt ij omnes, qui generatim Pneumatomachi dicti fuerunt, quòniam impugnârunt divinitatem Spiritus sancti; quamquam multi eorum alioqui de Patre & Filio rectè & Catholicè sentirent: vt optimè observârunt Zonaras & Balsamo ad primum Canonem I. Synodi Constantinopolitanæ. Idque nominatim Macedonianis tribuit S. Augustinus libro tertio contra Maximinum cap. 23. Philastrius cap. 20. & Cassianus lib. primo de Incarn. cap. secundo, vbi testatur, Macedonium dixisse, Patrem & Filium esse eiusdem substantiæ, Spiritum sanctum autem creaturam esse. Neque obstat coniectura Petavij in oppositũ, ex eo desumpta, quòd Macedonius esset Princeps Semiarianæ factionis; quæ Filium Dei homoũsion, seu consubstantialem Patri negabat, & solùm homœusion, sive similem in substantia asserebat. Quamvis enim Macedonius initio Semiarianæ parti adhæserit, postea videtur eam deseruisse; præsertim in odium Arianorum, qui eum Episcopatu Constantinopolitano spoliârunt. Itaque solam videtur divinitatem Spiritus sancti impugnâsse.

38 EANDEM Hæresim, inter plures alios errores, tradidit Apollinarius (de quo aliquid libavimus Disp. LIV. num. 37.) qui pariter divinitatem veram Spiritu sancto negavit. Acacius Berrheensis Episcopus in litteris ad sanctum Cyrillum Alexandrinum, quæ extant inter Acta Concilij Ephesini, testatur, illum fuisse insignem disputatorem, sed inutilem: qui ingenio plurimum fisus, inflantem signorum scientiam, eiusque dolosas technas, ædificanti rerum sapientiæ miscuit, atque ita simplicem Christi fidem fœdavit & amisit. Quod ipsum observârunt; in Ario Constantinus Magnus, in Paulino quodam Præsbytero Edesseno Gennadius Massilienſis, in Nestorio S. Cyrillus, in Eutychete S. Petrus Chrysologus, in Monothelitis Constantinus Quartus, & in Petro Abaelardo S. Bernardus. Idemque passim apparet in sectarijs horum temporum. Præterea de illo ait Scriptor incognitus Vitę S. Damasi Papæ, fuisse *virum Jane inter cæteros instructũ, sed contentionis vitio agitatum, & aduersus*

om-

omne, quòd quisque dixisset, obvium ire delectatum, ideoque ex contentione lapsum. Sed proximior ruinæ causa videtur fuisse cupiditas vindictæ ob iniuriam sibi illatam à Georgio Episcopo; quo se longè doctiorem existimabat. Rem ennarrat Sozomenus lib. 6. cap. 25 & addit: *Ea est humana natura, vt cum despecta sit, obstinatione insolescat, & tum contentionis, tum nouandarum rerum studio, flagrare incipiat: at cùm æquales partes feri, solet se moderatè gerere, & intra eosdem rationis quasi cancellos manere.* Addit de illo S. Gregorius Nazianzenus Epist. prima ad Cledonium, fuisse de librorum à se scriptorum copia gloriatum. Sed notanda sunt verba S. Basilij de ipso in Epistola ad Episcopos Orientales: *Alter ex illis, de quibus vos admonemus est Appollinarius, haud parum & ipse Ecclesias contristans. Facilitati namque scribendi, qua per occasionem ad quosuis irrepit, coniunctã habens sufficientem linguæ facultatem, orbem libris suis replevit, contempto Ecclesiaste, qui cavendum esse dicit, ne multi libri fiant. In multitudine autem certum est, quod multa delinquantur. Nam quomodo potest in multiloquio vitari peccatum? Sunt verò quæ scribit, etiam ad Theologiam spectantia, non ex Scripturæ probationibus, sed ex humanis argumentis adstructionem habentia.* Hactenus Basilius de genio & ingenio Apolinarij.

39 VERVM Ambo Hæresiarchæ Macedonius & Apollinarius, longè solemniori notâ insti fuerunt, in Concilio I. Constantinopolitano Oecumenico, aliàs II. Synodo Generali, sicuti & generatim omnes Pneumatomachi. Etenim Canon primus ita habet: *Non spernendam esse fidem Patrum CCCXVIII. qui in Nicæa Bythyniæ convenerunt, sed manere eam ratam oportet, & anatematizari omnem hæresim: specialiter autem Eunomianorum, siue Anomœorum; & Arianorum siue Eudoxianorum; & Semiarianorum, siue Pneumatomachorum (id est, qui contra Spiritum sanctum pugnant); & MACEDONIANORVM, & Photinianorum, & APOLLINARISTARVM.*

40 DEINDE Post omnes Canones eiusdem Concilij habetur Symbolum Fidei ipsius: circa cuius finem hic articulus præscribitur contra Pneumatomachos omnes: *Credimus in Spiritum sanctum Dominum, & viuificantem, ex Patre procedentem & cum Patre & Filio adorandum, & conglorificandum, qui loquutus est per Prophetas.* Vbi, licèt nihil dicatur de processione Spiritus sancti ex Filio (quæ multo post tempore definita fuit, præsertim in Concilio Oecumenico Florentino) declaratur tamen vera divinitas Spiritus sancti, dum asseritur esse eis, in quem credimus, & præterea Dominus, ac vivificator, sive auctor vitæ. Insuper declaratur eius æqualitas & consubstantialitas cum Patre & Filio, vbi dicitur cum vtroque adorandus, & συνδοξαζόμενος, id est, *conglorificandus.* In eo quippe, quamvis implicitè, aut virtute, continetur, Spiritum sanctum esse consubstantialem vtique. Immo & id expressum fuisse in eâdem Synodo videtur testari Nilus Rhodiorum Episcopus lib. de Generalibus Synodis, vbi ait fuisse editum hoc decretum: *Nos accepimus & credimus omnibus modis, Sanctum Spiritum esse verum Deum, consubstantialem Deo tum Patri, tum Filio: quoniam Dominus IESVS sic dixit vt baptizemur, & credamus in nomen Patris, & Filij & Spiritus sancti. quod non dixisset, si creatura esset. Ei igitur, qui non ita sentit, anathema.* Verum quidem est, neminem alium ex antiquis, præter ipsum Nilum, inveniri, qui testetur eum Canonem fuisse editum in Synodo eâdem Constantinopolitana.

41 OPORTET Verò in laudem Magni Athanasij observare, illum inter Patres eorum temporum fuisse primum, qui palam & absque vllo circuitu professus sit, Spiritum sanctum esse prorsus æqualem, coæternum, & consubstantialem, sive eiusdem omnino substantiæ aut essentiæ cum Patre & Filio. Ita enim palam habetur in Symbolo ipsius Athanasij, & observat Nazianzenus in funebri eius Encomio. Subdit verò præterea: *Huius auctoritate permoti, tum Orientales, tum quidquid in Oriente vitale est partim animo tenus pietatem colunt, vlterius autem eam non proferunt, velut mortuum quendam fœtum in materno vtero extinctum, partim eam fomitis cuiusdam instar leviter accendunt: hactenus, scilicet, vt tempori atque ardentioribus orthodoxis, aut piæ plebi vtcumque satisfaciant; partim denique omni verborum libertate veritatem prædicant. A qua parte vtinã ego stem, non iam timiditati meæ, ignauiæq; consulens, eiq; alioui timiditatem & mentis imbecillitate prætexens. Satis superq; dispensavimus, non modò nobis alienos non adimmgentes, sed nostros etiam perdentes. quod sanè malorum dispensatorum est.* Hactenus ille. certè ijs verbis non modò seipsum arguit, sed etiam alios, & in ijs S. Basilium, qui licèt Catholicè sentiret, Spiritum sanctum esse consubstantialem Patri & Filio (propterea enim Synodus Calchedonensis in Relatione ad Martianum Augustum appellat Basilium ipsum, *magnum gratiæ ministrum, qui Spiritus sancti doctrinam diligentius tradidit*) ad tempus tamen dispensavit in tradenda palam consubstantialitate Spiritus sancti, quòd id tunc con-

veniens arbitraretur ad plura mala vitanda. Cæterum S. Athanasius in litteris ad Episcopos Ægypti, Syriæ, Phœniciæ, & Arabiæ, eam dispensationem graviter reprehendit; multique eundem Basilium notárunt timiditatis, dissimulationis, immò & prævaricationis impietatisque quasi de Patre & Filio Catholicè sentiret ac loqueretur; de Spiritu sancto autem, aut impiè sentiret, aut saltem rectam de illo doctrinam obumbraret, tegeretque, nec veritatem liberè profiteretur. Testatur ea omnia Naziazenus Epist. 26. & alij.

42 CVM Verò Macedoniani impugnatores veræ divinitatis Spiritus sancti, timerent Basilium, de cuius sensu ea in parte dubitabant, sub Valente Augusto conati sunt S. Doctorem pellere è Sede sua, ac præterea requisierunt, vt nudam & apertam sententiam suam de Spiritu sancto proferret. Ille verò (vt inquit Nazianzenus Oratione de S. Basilio) *alijs quidem vocibus è Scriptura peritis, testimonijsque minimè dubijs eandem vim habentibus, Aduersarios comprimebat: sed tamen propriam & apertam vocem interim vsurpare differebat, tum ab ipso Spiritu, tum à synceris eius propugnatoribus gratiam petens, ac rogans, ne hoc suo consilio offenderentur, nec committerent, vt dum vnam voculam mordicus retinere conarentur, omnia perderent.* Addebat præterea, salutem nostram non in verbis, sed in factis sitam esse, ideoque hæc potiùs curanda: *Et Reipublicæ non posse maiorem pestem & perniciem afferri, quam si ab hæreticis occuparetur Ecclesia.* Itaque Basilius censuit iuxta conditionem illius temporis, & ad vitandam perniciem Ecclesiæ, in quam Macedoniani cœco impetu ferebantur, dissimulari debere vocem Homoûsion circa Spiritum sanctum, quamvis certò crederet, & alijs æquivalentibus verbis expressisset eius consubstantialitatem cum Patre & Filio.

43 NIMIRVM Basilius in ea dispensatione perinde ferè se egit cum Macedonianis, ac antea S. Hilarius Pictavensis Episcopus cum Eusebianis. Etenim Symbolum Philippopolitanum, Antiochenum, & Ancyranum ab ijs editum admisit, atque in sanum sensum traduxit, abstinens à sola voce Homoûsij, circa quam cum Catholicis erat Eusebianorum dissensio relatè ad Filium, sicut Macedoniorum erga Spiritum sanctum. Itaque Basilius, habita ratione & consideratione eorum temporum asperrimorum, videbatur sibi agere causam Ecclesiæ, si vocem Homoûsion circa Spiritum sanctum dissimularet, quamvis contrà instarent alij, à quibus permotus Nazianzenus in Apologia ita Basilium ipsum alloquitur: *Tu verò vir diuine, & sacrosancte, facito vt nos doceas, quousque in disputatione de Spiritus sancti diuinitate progredi, quasque voces vsurpare, & quousque cautione, certaque dispensatione vti debeamus, vt ea aduersus eos, qui contradicunt, in promptu habeamus.* Deinde, tum in funebri eius Encomio, tum in quodam convivio solemni eruditorum virorum, qui propterea Basilio detrahebant, acriter ipsum defendit, præsertim auctoritate Psalmi 111. v. 5. vbi laudatur vir iustus, quoniam dispensat, seu *disponit sermones suos in iudicio.* Vbi enim Vulgatus noster vertit, *disponit*; Græcè habetur, οἰκονομήσει, id est, *dispensabit.* Addebat præterea, omnes Cappadociæ Ecclesias tunc pependisse ex Episcopatu S. Basilij: ac proinde conservationem illius in Episcopali Sede fuisse causam iustam, vt ad tempus dispensaret circa modum loquendi. Vbi autem nullum inde incommodum oriebatur, Basilius Clericis suis, *quos ob nominis obscuritatem nemo accusaturus, patriaque electurus esset, loquendi committebat libertatem.* Similiter & alij Patres, vt Gregorius Nyssæ Antistes, Theodorus Antiochenus, & Sophronius, Apologias pro Basilio scripserunt, quos Photius refert in sua Bibliotheca. Sed tandem idem Nazianzenus, vt præmisimus num. 41. laudat Athanasium quòd palam Spiritus sancto consubstantialitatem, sicut & Filij, protulerit, absque dispensatione, aut dissimulatione vlla: & simul cum ipso improbat consilium S. Basilij in ea parte. Itaque Nazianzenus videtur aliter atque aliter sensisse diversis temporibus de ea Basilij dispensatione: vt patet ex testimonijs iam productis, in quibus videtur non perstitisse sibi similis.

44 QVIDQVID Tamen de hoc sit, Synodus I. Constantinopolitana, alias II. Generalis, liberrimè definivit æqualitatem, divinitatem, & consubstantialitatem Spiritus sancti cum Patre & Filio, sub Damaso Papa, & Theodosio Augusto, præsente ipso Gregorio Nazianzeno, tunc Constantinopolitano Patriarcha, anno Christi CCCLXXXI. vt patet, tum ex Symbolo ipsius, tum ex testimonio Nili Rhodiorum Episcopi suprà exscripto num. 40. Addit verò Facundus Hermianensis, decretum ipsum transmissum ad Liberium Papam, confirmatum ab eo fuisse, & definitam Spiritus sancti consubstantialitatem cum Patre & Filio. Vnde & prorsus cessavit dispensatio S. Basilij in Cappadocia ad tempus concessa: omnesque Catholici palam & vbique eam veritatem professi fuerunt adversus Macedonianos & Apollinaristas, iam in eâdem Synodo anathematizatos.

45 QVOD Autem attinet ad processionem Spiritus sancti ex Filio, quæ nondum de-

definita fuit in ea Synodo, quinam ex Græcis illam asseruerint, aut negaverint, & quando demum Ecclesia illam definierit, iusseritque symbolo Constantinopolitano addi particulam *Filioque*; non est huius loci examinare. Spectat enim ad Opusculum III. S. Anselmi cap. 5. in cuius Scholijs nos ea de re vberiùs & commodiùs disseremus.

DISPVTATIO LVI.

QVALITER DISSERERE OPORTEAT CIRCA MYSTERIVM TRINITATIS, TVM in controversijs Dogmaticis, tum in Scholasticis?

AD NOBILISS. ET ERVDITISS. D. D. DIDACVM DE LA CVEVA ET ALDANA, in Salmanticensi, tum Ecclesia, tum Academia, post plures Theologiæ Cathedras communi plausu obtentas, Primarium S. Scripturæ Interpretem, eximijs naturæ, ingenij, ac doctrinæ, gratiarumque omnium dotibus ornatissimum, & iam sæpe à Supremis Senatibus Regijs ad Pontificias Insulas electum aut destinatum.

DIXIT Augustinus lib. 1. de Trinit. cap. 3. nullibi vnquam periculosiùs errari, aut fructuosiùs elaborari, quàm circa hoc mysterium. Cùm enim præomnibus alijs longissimè superet naturale acumen mentis nostræ, vt ostensum fuit Disp. LI. facile est impingere in scopulos vbique occurrentes, si quisquam ingenio suo fidat, ducaturve. Quare oportet præ oculis semper habere doctrinam reuelatam in Sacra Scriptura, & ab Ecclesia traditam, veluti Helicem aut Cynosuram quandam: insuperque obseruare regulas à Patribus & Theologis traditas: de quibus omnibus hoc loco agendum, non contentioso aut disputatorio dicendi genere, sed simplici & præceptiuo: iuxta regulas ab Anselmo obseruatas infra cap. 36. & 37. & Opusculo de Incarnat. Verbi cap. 1. 2. & 3. & in Epist. de Processione variis locis, præsertim cap. 18.

SECTIO I.

Res diuinas, præsertim spectantes ad mysterium Trinitatis, longissimè superare nostrum captum, ideoque solum ex doctrina diuinitus reuelata probari debere. Eam verò contineri in Scriptura, Traditionibus, Conciliis, & communi Patrum consensu: Vbi de doctrina S. Anselmi.

2 CVM Adeò inaccessa sit distinctio vera & solida trium divinarum personarum secundùm peculiares proprietates, & identitas in essentia (in quo potissimùm situm est Trinitatis mysterium) oporteat primùm à Deo & Patre luminum impetrare lucem fidei & sapientiæ, quæ tenebras peccatorum & ignorantiæ, quibus caligamus, expellat. Sic enim paratur pietas & religio illa, quæ sola in animis nostris prodest ad Trinitatem fructuosè cognoscendam, potiùs, quàm mentis acumen, aut ratiocinationum circuitus: vt propterea Athanasius in Epist. ad Serapionem circa medium meritò dixerit: *Deitas non demonstrationibus rationum traditur, sed fide & pia cogitatione cum religione.* Nimirum, omnes

nis notitia, quam de Deo habere in hac mortali vita possumus, exigua admodum est: quæ, iuxta Dionysium cap. 1. de Mystica Theologia, significata fuit illà *caligine, in qua Dominus Moysi est loquutus* Exodi 19. ac præterea in tenebris illis, quas, iuxta Regium Vatem, Deus *posuit latibulum suum*. Vnde & idem Dionysius cap. 2. de Divin. nomin. cognitionem Trinitatis, quam homines mortales assequimur, appellat ἄγνοιαν, id est, *ignorantiam*. Quin vel Ethnici ipsi, etiam qui Sapientes & Theodidacti censebantur; eam mentium suarum caliginem & inopiam ad Deum cognoscendum, immo & nominandum, palam professi sunt: vt vidimus Tomo I. Disp. XXIII. sect. 1. n. 7. & seqq. Inter quos propterea Plato dixit Deum ἄῤῥητον ἀφθαλμοῖς, ἄῤῥητον φωνῇ. id est, *oculis invisibilem, voce inexplicabilem*. Et Justinus, vel siquis alius auctor Expositionis Fidei inter eius Opera, ait: *Nulla divinarum rerum manifesta est hominibus, quod Græcorum quidam Sapiens dixit.*

3 ET Hoc quidem, adhuc loquendo de Deo spectato secundùm perfectiones essentiales, aut prædicata absoluta, in quibus longè maior perspicacitas tribuitur intellectui humano secundùm naturales vires: vt vidimus Disp. V. eiusdem præcedentis Tomi. Adhuc enim sub ea consideratione notitia rerum divinarum, quam assequimur, valdè tenuis, & propemodum nulla est: vt propterea res divinæ non, nisi reverenter, & cum agnitione nostræ infirmitatis, tractandæ sint; idque, vel Ethnicis ipsis hortantibus. Ex quibus Seneca lib. 7. Natur. QQ. cap. 30. iure ac merito audiendus est, simul cum Aristotele, quem allegat, dum ait: *Egregiè Aristoteles ait, nunquam nos esse debere verecundiores, quam cum de Dijs agitur. Si intramus templa compositi, si ad sacrificium accessuri vultum demittimus, togam adducimus, si in omne argumentum modestiæ fingimur: quanto hoc magis facere debemus, cum de Deorum natura disputamus, ne quid temerè, nequid impudenter, aut ignorantes affirmemus, aut scientes mentiamur?* Egregia sunt hæc, & consentanea Dionysio cap. 1. de Divin. nomin. aienti: *Debemus eatenus ad supera contendere, quatenus divinorum Scriptorum radius seipse offert: ita dumtaxat, vt ad superiorem splendorem moderatione, & reverentia, quam rebus diuinis debemus, coerceamur.*

4 VERVM Id maximè locum habet in Trinitatis mysterio, quod solo lumine fidei obscurè innotescit. Ideoque loquens potissimùm de illo Augustinus, quamvis ingeniorum apex, lib. 2. de peccatorum meritis cap. 36. aiebat: *Vbi de re obscurissima disputatur, non adiuuantibus diuinarum Scripturarum certis clarisque documentis, cohibere se debet humana præsumptio, nihil faciens in partem aliquam delinando.* Et Dionysius cap. 1. de Divin. nom. ait, *nemini committendum esse vt dicat, vel cogitatione quidem tractet aliquid de super substantiali & arcana Deitate, præter illa, quæ diuinitus, obis ex sacris Scripturis reuelata sunt.* Cyrillus quoque Hierosolymitanus Catech. IV. eodem sensu inquit: *Oportet de diuinis & sanctis fidei mysterijs, ne tantillum quidem tradi sine sacris litteris; neque simpliciter probabili rerum specie, ac verborum artificio, in transuersum abripi.* Quare alter Cyrillus, id est, Alexandrinus, Tomo V. Dialogo de Trinitate invehitur contra illos, *qui ea, quæ suprà captum mentis sunt, miserarum ratiuncularum inuentis, temerè ac stultè examinare contendunt.* Denique Anselmus in hoc ipso Opusculo infrà cap. 61. differens de Trinitatis mysterio, inquit: *Videtur mihi huius tam sublimis rei secretum transcendere omnem intellectus aciem humani: & idcirco conatum explicandi qualiter hoc sit, continendum puto.* Huc etiam spectant quæ suprà observavimus Disp. II. præsertim sect. 2 probantes ex sacris litteris & Patribus, mysterium hoc esse indemonstrabile solo naturali mentis creatæ lumine, & illius captum longissimè superare. Recolantur ibi, quoniam plurimum momenti habent ad hanc ipsam doctrinam confirmandam.

5 ITAQVE Quæcumque adversus hostes Trinitatis differenda erunt, ex doctrinæ revelatæ purissimis fontibus accipienda sunt. Ea verò continetur in sacra potissimùm Scriptura, in traditionibusque Apostolicis, seu verbo non scripto, quæ parem cum eâ auctoritatem habent, vt in Tridentino sess. 4. definitum est. Accedunt definitiones Ecclesiæ Catholicæ in Concilijs ritè coactis & probatis à Romano Pontifice, quorum definitionibus certam & exploratam fidem habendam esse, demonstratum fuit Tomo I. Disput. II. vbi latè disseruimus de principijs, quibus Theologia innititur. Suppositis verò ijs, quæ in doctrina revelata palam habentur, noster labor collocandus est in colligendo ex ijs veritates Catholicas adversus quaslibet hæreses huic mysterio repugnantes. Quod qui strenuè præstant, duplicem fructum assequuntur ex similibus disputationibus, ab Anselmo indicatum lib. 1. Cur Deus homo cap. 1. nimirum, *vt eorum, quæ credunt intellectu, & delectentur contemplatione, & parati sint, quantum possunt, semper*

ad

ad satisfactionem omni poscenti rationem de ea, quæ in nobis est, spe. Vbi mutuavit verba Apostolorum Principis Petri Epist. 1. cap. 3. v. 15. dicentis: *Dominum autem Iesum Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationē de ea, quæ in vobis est, spe.* Non potest autē reddi ratio de spe, quin etiam de fide, quæ est *sperandarum substantia rerum*, vt inquit Paulus ad Hebræos 11. Nimirum, hæretici instant passim exigentes à nobis rationē Catholicæ doctrinæ, quam reddere iuxta principia revelata propriè Theologorum est. Ideoque nobis dicendum cum Magno Augustino lib. 1. de Trinit. cap. 1. sub finem. *Suscipiemus & eam ipsam, quam flagitant, reddere rationem, quòd Trinitas sit vnus Deus, & solus, & verus: & quàm rectè Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, vnius eiusdemque substantiæ, vel essentiæ, dicatur, credatur, & intelligatur.*

6 QVOD Si verò exhibitis in mēdium testimonijs Scripturæ, in quibus contineatur expressè, aut implicitè saltem, veritas quælibet ad mysterium Trinitatis spectans, quisquam Adversariorum contradicat adhuc, & ad puram rationem provocet; is iam non tam hæreticus censendus est, quàm merus Apostata, vt olim Iulianus Augustus, aut transfuga ad Ethnicorum castra: cui proindè dicendum sit cum Cassiano lib. 4. de Incarnat. cap. 6. *Rationem dicti quæris? Non reddo. Interim Deus hoc dixit. Deus loquutus est mihi. VERBVM ILLIVS SVMMA RATIO EST. Removeo argumenta, removeo disputationem. Sola mihi ad credulitatem sufficit persona dicentis. Non licet mihi de fide dicti ambigere: non licet deliberare. Quid mihi quærere, quomodo verum sit quod Deus dixit, cùm dubitare non debeam, quin verum sit quod Deus dixit?* Immo sic quærentem rationes puras circa res divinas, non modò Ethnicum esse, sed in atheismum propendere, censet Sanct. Zeno Veronensis Tomo III. Bibliothecæ Magnæ Sermon. de Fide, dum ait: *NEGAT QVODDAMODO DEVM QVISQVIS RATIONIBVS HVMANIS DEVM METIRI CONATVR.* Sanè hoc modo se gerebant Ethnici vniversè circa quælibet intelligenda. Ideoque Plato apud Clementem Alexandrinum aiebat: *Ego sum huiusmodi, vt nulli alij assentiar, nisi rationi, quæ mihi consideranti optima visa fuerit.* Excusanda profectò ingenuitas, præsertim in Philosopho Gentili, circa veritates naturales: execranda verò impudentia, si porrigatur ad res divinas, & à Deo traditas.

7 PRÆTER Tria illa principia, Scripturæ, Traditionum, & Conciliorum, quibus potissimùm Theologia innititur, insistendum est communi SS. Patrum doctrinæ, & consensui, quæ habet vim dogmatis Theologici: vt fusè ostendimus Disput. II. allegata, præsertim sectione 3. Nimirum, vt Augustinus gravissimè objicit Iuliano Pelagiano, *Testes fide dignissimi sunt Veteres Patres veræ, atque Apostolicæ fidei.* Quare impudens habitus est Eunomius, qui spretis ijs, contra præiudicia Ecclesiæ circa mysterium Trinitatis, aiebat apud Basilium libro 1. contra eundem Eunomium: *Petimus præ omnibus, vt ne velitis multitudine mendaciam à veritate discernere, maiori parti quod melius est attribuendo, neque axiomatis commoveri, aut ordine prægressorum plus tribuere, & posterioribus aures obturare.* Eunomium verò adeò arrogantem ita perstringit Sanct. Doctor: *Quid dicis? Ne tribuamus plus prægressis? Ne reveream multitudinem, & eorum, qui nunc sunt Christiani, & eorum qui nati sunt ab eo tempore, quo prædicari cœpit Euangelium? Ne reputemus dignitatem eorum, qui omnigenis donis spiritualibus claruerunt? Quibus inimicam & aduersam hanc viam impietatis recens excogitasti, sed clausis in totum animi oculis, & omnium Sanctorum memoria ex mente abiecta. Otiosum ac purgatum cor suum quisque inductionibus ac sophismatis tuis supponamus? Magnam profectò potentiam nactus fueris (si quæ varijs suis insidijs diabolus non est assequutus, ea tibi assequi contingat, vt traditionem* (de sanctissima Trinitate) *quæ per omne tempus præteritum apud Sanctos obtinuit, vestro inuento impio viliorem iudicemus.* Hactenus ille. Itaque post doctrinam revelatam & expressam in Scriptura, Traditionibus Apostolicis, & Concilijs approbatis à Summis Pontificibus; insistere debemus communi Patrum doctrinæ in qualibet materia ad fidem aut mores spectante: quoniam illa supponit planè traditionem ab Apostolis derivatam, quorum doctrinæ, sicut & pietatis, Patres ipsi hæredes fuerunt: vt loco nuper indicato ostensum est. Ideoque iure ac merito in Tridentino sess. 4. ad coercēda petulātia ingenia decernitur, nequis Scripturā ad suos sensus contorqueat, vel illā interpretetur contra vnanimē consensum SS. Patrū, &c. idq; sub gravissimis pœnis.

8 EX Eisdem principijs procedendum pariter est ad inferendum quoslibet the-

ses, non solùm Dogmaticas, quæ communiter dicuntur conclusiones Theologicæ; sed etiam Scholasticas, quæ intra Ecclesiæ sinum à Catholicis viris, illæsâ fide, hinc & inde controvertuntur. Verùm inter vtraque id discriminis est (præter alia) quòd priores necessariâ collectione & prorsus firmâ deducuntur ex doctrina fidei. Vnde qui illas negat, præsumitur hæreticus: quia censetur non negare vim illationis manifestam (nemo quippe præsumitur negare quæ evidentia sunt) sed principium obscurum fidei, ex quo illa procedit. Posteriores autem non manifestè aut certò, sed probabiliter colliguntur ex principijs revelatis; & eò probabiliùs, quò vrgentiori ratione, aut graviori auctoritate ostenditur connexio ipsarum thesium cum ijs. Porrò quæcumque traduntur ab Anselmo in hoc Opusculo, & præsertim circa mysterium Trinitatis, gravissimi ponderis sunt. Nam quamvis in eo non vtatur Scripturæ testimonijs (vt ab ipso precibus impetrarunt Monachi, quorum hortatu illud scripsit) nec alleget traditiones, aut loca Conciliorum, vel Patrum; omnia tamẽ illa planè supponit, dum in Præfatione ait, se nihil dicturum, *quod non cohæreat scriptis Catholicorum Patrum, & maximè B. Augustini.* Nimirum, in scriptis Catholicorum Patrum, & maximè B. Augustini, continetur doctrina ex ijs purissimis fontibus derivata. Rationes autem, quibus Anselmus vtitur, ad theses probandas, sunt optimæ omnium, quotquot circumferuntur ad easdem stabiliendas. Quod, sicut in præcedenti Tomo constitit ex contextu Sanct. Doctoris, & Commentarijs nostris; ita quoque in hoc circa mysterium Trinitatis constabit ex progressu.

SECTIO II.

Etiam Verba idonea & recepta ab Ecclesia in tractando hoc mysterio, iuxta Catholicum sensum vsurpanda esse, cæteris proscriptis. Porrò disputationem ipsam sobriam esse debere, quam Patres & Theologi probant; hæretici autem exosam habent.

9 QVEMADMODVM Catholici hominis est vbique & constanter sentire de rebus divinis, prout fides monet: ita etiam loqui, nec vsurpare vocabula ad nutum, sed ea sola, quæ in Ecclesia probata sunt ad eandem fidem declarandam. Idque maximè habendum præ oculis circa hoc mysterium: in quo præsertim, iuxta effatum celebre Hieronymi, apud D. Thom. 1. part. quæst. 31. articul. 2. *Ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæresis.* Quare Dionysius cap. 1. de Divin. nominib. Basilius lib. 2. contra Eunomium non longè ab initio, Damascenus lib. 1. Fidei cap. 2. alijque ex Patribus, monent, vt cautissimè de rebus divinis loquamur. Hinc idem Basilius Eunomium ipsum graviter reprehendit, quòd ausus fuisset Filium Dei *genituram* appellare: *Quia à communi consuetudine, & à Scripturarum vsu, genituræ vox aliena est.* Additque vlteriùs: *Horrendum est autem velle nostris eum nominibus appellare, cui largitus est Deus nomen, quod est super omne nomen.* Nazianzenus quoque Orat. 26. quæ est de moderatione in disputationibus servanda, illam præsertim commendat dum differitur de Trinitate, dicens: *Ego certè humilitatis & modestiæ laudem huic demum tribuerim, non qui de seipso pauca, idque apud paucos, & raro commemorat; nec qui inferiorem humilior affatur: sed qui parcè ac moderatè de Deo loquitur, ac quædam proloqui, quædam premere, & retinere, quorundam etiam inscitiam fateri novit.*

10 IN Quo sanè Catholici plurimùm dissidere debemus à Philosophis Gentilibus, quorum multi in adinveniendis, & excogitandis Dei nominibus libertini & temerarij fuere. Ideoque aiebat Augustinus lib. 10. de Civitat. cap. 23. *Liberis verbis vtuntur Philosophi, & in rebus ad intelligendum difficillimis religiosarum aurium non timent offensionem. Nobis autem ad certam regulam loqui fas est, ne verborum licentia de rebus, quæ his significantur, impiam gignat opinionem.* Quòd ipsum non modò circa Deum, sed circa sacra quælibet observavit Sanct. Doctor, dum eodem libro cap. 21. non fuit ausus Martyres Christi Heroas appellare, quamvis sano sensu, & alieno à superstitione Gentilium, quoniam ea appellatio nondum in Ecclesia fuerat introducta. Ideoque ait: *Martyres nostri Heroes nuncuparentur, si, vt dixi, vsus Ecclesiastici sermonis admitteret: non quòd eis esset cum dæmonibus in aere societas: sed quòd eosdem dæmones, idest, aereas vincerent potestates &c.*

11 PORRO Ex vocabulis, quæ spectant ad mysterium Trinitatis, in Scriptura leguntur hæc; Pater, Filius, sive Verbum, Spiritus sanctus, generatio, processio, æqualitas. Alia verò sunt, quæ licèt in Scriptura non legãtur, ab Ecclesia antiquitus introducta aut probata sunt necessitate cogente aut recta ratione, ad ex-

exponendum plura intellectu necessaria circa idem mysterium. Ea autem sunt, *Trinitas personarum, essentia, subsistentia, hypostasis, persona, personæ notio, proprietas personalis, relatio, proprietas relativa, homousion*, & alia id genus: de quorum postremo suprà Disp. LV. sect. 3. latè egimus: de alijs verò differemus in progressu.

12 VERVM Non est satis ea verba vsurpare, nisi in sano & debito sensu accipiantur: nam, vt inquit Basilius lib. de Spiritu sancto ad Amphilochium cap. 1. probatque ex instituto, syllabas, nutus, & significationes, in hoc mysterio observare oportet. Subditque: *Si ex lege nec vnum iota, nec apex vnus præteribit; quomodo nobis tutum fuerit, vel minima transilijsse?* Quare dum tribuimus Deo vocabula illa nuper indicata, præsertim essentiæ, personæ, relationis, Patris, ac Filij, duo nobis potissimùm sunt curanda. Primum est, vt notiones communissimas eorum vocabulorum verè tribuamus Summæ illi & infinitæ rei, quæ est Deus Trinus & vnus, atque ijs vtcumque significare velimus rationem propriam, & peculiarem, quæ in Deo ijs vocabulis respondet. Non enim ea vsurpamus ad exprimendum essentiam, personam, aut relationem modo quodam proprio rerum creatarum, vel communi rebus creatis & increatis: sed quatenus ea omnia in in re divina sunt proprio & peculiari modo. Secundum est, rationem peculiarem, qua res illa in Deo significata est infinita, distare etiam infinitè à ratione propria & peculiari, quæ eisdem vocabulis significatur in rebus creatis, & proinde finitis. Cumque mens nostra valde limitata sit, consequens est, vt eisdem vocibus non possimus tam distinctè intelligere aut significare prædicatum illud peculiare & infinitum Dei, ac aliud finitum. Nimirum, ratio peculiaris creatarum rerum, proprio & distincto conceptu à nobis intelligitur, dum per ea vocabula distinctè significatur. Ratio autem peculiaris divina eisdem vocabulis respondens, solùm percipitur à nobis imperfecto & obscuro conceptu, in eo consistente, vt cogitemus rem illam divinam peculiari ratione habentem vim essentiæ, subsistentiæ, aut paternitatis, v. g. quatenus modo quodam infinitè sublimiori continet præstative, quidquid essentia, subsistentia, aut paternitas creata, quam eisdem vocabulis significamus. Vnde etiam oritur, vt ea vocabula totam rationem peculiarem rerum creatarum dicantur adæquare, secus verò divinarum.

13 ITAQVE Quoties loquentes de mysterio Trinitatis vsurpamus vocabula essentiæ, hypostaseos, personæ, &c. curandum maximè est, ne subeat animũ nostrũ cogitatio de rebus divinis per ea significaris, instar creatarum rerum, quæ per eadem significare solemus: sed aliquid longè sublimius & infinitis partibus præstantius, quod apud nos commune quidem cum rebus creatis nomen habet; rem autem ipsam infinitè sublimiorem, & liberam à fæce & multiplici imperfectionum nævo, rerum creatarum proprio. Quamvis autem is excessus cogitari debeat, reverà tamen ijs vocabulis significamus propriam illam rationem & peculiarem in Deo existentem. Quod opportunè monet Athanasius in Epistola de decretis Concilij Nicæni, his verbis: *Cùm diximus Deum, & Patrem nominamus, ipsius substantiam significamus. Nam tametsi comprehendere quænam sit ipsius substantia nequeas; tamen de substantia illius, hoc est, de ipso Deo sentis, & cogitas, cùm Scriptura nominibus, DEVS PATER, appellatur.* Eadem verò ratio aliorum nominum est. Quamvis verò ijs non adæquatè aut perfectè divina prædicata exprimamus, id nobis pro hoc statu sufficit: vt monet Basilius libro 1. contra Eunomium, dicens: *Nullum nomen est, quod totam Dei naturam sufficienter enuntiare possit: plura verò & varia, singula in propria significatione, obscuram quidem penitus & minutissimam, quantum ad totum attinet, nobis tamen sufficientem intelligentiam colligunt.*

14 IDEM Ipsum indicant verba illa Augustini lib. 5. de Trinitate capite 9. quibus docet, tres personas in Trinitate dici, *non vt illud, quod est Trinitas, dicatur, sed vt non taceatur.* In cuius sententiæ intellectu cæcutierunt nuperi sectatores Sabellij in Transylvania, mentientes, nihil penitus de divinitate dici, cùm tres in ea personæ dicuntur, iuxta sensum Augustini. Mens enim illius manifesta est, cùm tres personas in Trinitate dicimus, ea locutione aut conceptu nostro non significari adæquatè aut perfectè propriam ac peculiarem rationem illius mysterij, seu rei summæ, quæ simul est Deus vnus & Trinitas. Itaque tantum esse excessum rei significatæ supra vocabula & conceptus, quibus à nobis significatur & dicitur, vt de ea re adeò sublimi, potiùs non tacuisse, quàm dixisse videamur. Quod ipsum ferè indicat idem Sanct. Doctor Tract. 35. in Ioannem, dicens: *Quidquid vis, illud vocas, quia non est quod vocas: quia non potes congruum nomen invenire, non remanes*

in vno nomine: Præmisseratque tract. 13. *Omnia possunt dici de Deo, & nihil digne dicitur de Deo. Nihil latius hac inopia. Quæris congruum: non invenis. Quæris quoquo modo dicere: omnia invenis.*

15 INDIDEM Sequitur, vt postquam vocabulis idoneis, & recto sensu acceptis, vtimur differentes de hoc mysterio, credamus adhuc exiguum admodum esse quidquid de eo intelligimus, atque humiliter & sobriè eo loquamur. Nec tamen propterea desistendum est à studio inquirendæ eiusdem veritatis meliori modo quo fieri potest, ad fidem altiùs stabiliendam contra illius impugnatores. Vtrumque id commendat nobis Iustinus Martyr in Expositione fidei de Trinitate prope medium: vbi cùm præmisisset, *nullo modo nos posse penetrare ad diuinam essentiam, & ad eius mysteria*, subdit: *Non debemus tamen in totum ab ea quærenda desistere, sed pro sua quisque portione acceptæ à Domino scientiæ strenuè rem examinet, certus non quidem exactè se percepturum, profuturum tamen per huiusmodi contentionem accedendo ad illum propiùs.* Sic enim doctrina Catholica ita à nobis addiscitur, vt iuxta monitum Augustini lib. 4. de Trinitate cap. 1. prope finem, *& pijs opituletur, & ab impijs defendatur.*

16 QVOD Non modò accipiendum de mysterio Trinitatis quoad vnitatem essentiæ & pluralitatem personarum; sed etiam nominatim circa generationem Verbi divini, etiá prout distincta à processione Spiritus sancti. Quamvis enim res ea obscurissima sit, vt ex Scriptura & Patribus ostensum fuit suprà Disput. II. sect. 2. adhuc tamen modestè & sobriè id examinare, iuxta doctrinam Patrum ac Theologorum, non modò conceilum, sed & necessariũ est. Vbi enim impetimur ab hæreticis impugnantibus distinctionem Filij à Spiritu sancto, eo quòd generatio non differat vllo modo à processione, opus est sobriè inquirere distinctionem vtriusque, *vt pijs opituletur, & ab impijs defendatur*, iuxta Augustini monitum nuper præmissum. Neque id damnant Patres, qui in oppositum allegari solent. Solùm enim reprehendunt inquirentes discrimen vtriusque processionis, sive ad illud impugnandum, qualiter fiebat olim ab Arianis; sive ad veritatem examinandam ea præparatione animi, vt non credatur, nisi rationes satisfecerint, aut placuerint; sive inniendo, solis naturæ viribus; sive animo comprehendẽdi, vel evidenter agnoscendi; sive non habito delectu auditorum, opportunitatis, & loci, vt cum fructu, & citra damnum aliquorum fiat; vel denique ex curiositate sola, aut libidine excitandi inutiles quæstiones, præsertim omissis ijs, quæ inquirere & nosse opportebat. Alioqui, & servatis regulis sobrietatis ac prudentiæ Christianæ, pium & laudabile est mentem exercere in eo discrimine quærendo. Quod exemplo suo confirmârunt Basilius, Augustinus, Nyssenus, alijque Patres suo loco allegandi, qui nonnullas discriminis rationes meditati sunt & scripto expresserunt: sed vberiùs Anselmus infrà cap. 38. & sequentibus; ac post ipsum Albertus Magnus, Sanct. Thomas, Alexander Alensis, Bonaventura, & reliqui ferè Scholastici: quorum omnium consilium in ea re tractanda damnare, impium & temerarium esset.

17 QVARE Videntur quoddammodo excessisse moderationis metas Ludovicus Vives in Commentar. ad librum 11. Augustini de Civitat. cap. 24. & Fevardentius in lib. 2. Irenæi cap. 4. alioqui viri pij docti, & eruditi) dum ita silentium imperant circa generationem Verbi divini, vt videantur obstruere aditum cuilibet Theologorum disputationi circa illam. Intelligendi autem sunt (ita exigit pietas illorum) de disputatione inconcessa, aut vitiata ex aliquo capite eorum, quæ nuper indicata fuerunt. Alioqui ij duo auctores viderentur favere errori 29. Vvicleffi, proscripto in Syn. Constantiensi sess. 8. vbi impius ille dixisse legitur: *Vniuersitates, studia, Collegia, graduationes, & magisteria in eisdem, sunt vana gentilitate introducta, & tantum prosunt Ecclesiæ, sicut diabolus.* Quam eandem impietatem & maledicentiam, vti & plures alias, postea ex Orco revocavit pestilentissimus Hæresiarcha Lutherus in libro contra Latomum, & libro de abroganda Missa privata, Melanctonin Apologia contra Parisienses, & Calvinus lib. 3. Institution. cap. 2. sect. 2 generatimque recentes Sectarij, qui Theologiam Scholasticam prorsus exosam habent, quoniam eius ope cuncta eorum sophismata, & machinæ contra Ecclesiam Catholicam, evanescunt & dissipantur.

(†)

SE-

SECTIO III.

Regula Prima. De nominibus, quibus vti licet aut non licet in diuinis, numero plurali. Illationes variæ ex ea doctrina, obseruatu dignæ, ad mentem Anselmi infrà cap. 36. & 37. & alijs locis num. 1. indicatis.

18 CVM Adeò necessaria sit circumspectio in vsurpandis vocibus opportunis ad hoc mysterium explicandũ, oporter nonnullas regulas exhibere à Theologis obseruatas, quæ securam parent viam inter errores varios, præsertim Arij & Sabellij, quasi inter Scyllam & Charybdin. Profiteamur autem initio cum Magno Augustino, Sermone 2. Append. Serm. *Tres personas tenemus, & credimus, id est, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, vnius potentiæ, vnius substantiæ, vnius æternitatis, vnius voluntatis, vnius etiam deitatis: & totam Trinitatem vnius Dei appellatione veneramur.* Itaque omnes ferè loquendi formulæ spectant ad ἕνωσιν καὶ διαίρεσιν, iuxta PP. Græcos: id est, iuxta Latinos, *ad vnitatem & distinctionem*: vnitatem in essentia, distinctionem verò in personis. Quod idem ferè habet Anselmus infrà cap. 41.

19 PRIMA Regula: Nomina masculini generis enuntiari possunt pluraliter in diuinis: secus verò nomina neutrius generis. Constat id ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. & refertur in cap. Damnamus de summa Trinit. & Fide Cathol. vbi hæc habentur: *Licèt igitur alius sit Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus; non tamen aliud: sed id quod est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus.* Colligitur planè ex verbis illis Christi Ioann. 15. *Ego & Pater vnum sumus.* In quæ S. Cyrillus lib. 7. cap. 10. inquit: *Vtrumque audi, VNVM, & SVMVS, & à Chrysybdi & Scylla liberaberis. Quod dixit VNVM, liberat te ab Ario, separante Filiũ à substantia Patris. Quod dixit, SVMVS, liberat te à Sabellio, confundente personas Patris & Filij sine discretione. Si VNVM; nõ ergo diuersum. Si SVMVS; ergo Pater & Filius.* Quid nervosius, aut pulchrius? Similiter Augustinus Tract. 36. in Ioannem: *Aliud non est Pater, Filius aliud. Alius es, rectè dicis: aliud, non rectè. Alius enim est Filius, quia non est ipse, qui Pater: & alius Pater, quia non est ipse, qui Filius. Non tamẽ aliud, sed hoc ipsum est & Pater & Filius.* Similiter Sophronius in Epistola ad Sergium, quæ habetur in Sexta Synodo Actione 11. ait: ὡς ἅγιος πατὴρ, καὶ υἱὸς, καὶ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἕτερος, καὶ ἕτερος, καὶ ἕτερος, οὐ λέγεται, id est, *Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, non dicuntur alterum, & alterum, & alterum.* Deinde, quibusdam interiectis, subiungit rationem: οὐ γὰρ ἄλλος θεὸς ὁ πατὴρ, &c. *Non enim alius Deus Pater, neque alius rursum Spiritus sanctus: quoniam nec alia natura est Pater, nec alia natura Filius, neque alia rursus natura Spiritus sanctus.* Idem præterea apertissimè colligitur ex Epistola prima Canonica Ioannis cap. 5. vbi dicitur: *Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt.* Vbi nomina substantiua multiplicantur, sed neutrum vnicum est: quoniam sicut personæ diuinæ relativis proprietatibus distinguuntur, ita etiam vnum atque idem sunt in essentia. Nimirum, nomen neutrum ex vsu Philosophorum ac Patrum significat *quod quid est*, nempe essentiam, quoniam est substantivum: masculinum verò, cùm sit adiectivum, refertur ad personas. Præterea, vt obseruat Sanct. Thom. 1 part. quæst 31. artic. 2. ad 4. nomen neutrum, cùm sit informe, refertur ad essentiam communem, quæ est veluti formabilis per personas: nomen autem masculinum, vel femininum, est formatum, & distinctum, ideoque refertur ad suppositum. Quare interroganti, *Quid est homo*, respondemus per genus commune & informe: interroganti autem, *Quis est hic homo*, respondemus per individuum, quod est distinctum & formatum. Hæc tamen regula solùm accipi debet vbi talia pronomina per se affirmantur de Deo. nam alioqui, & coniuncta alicui substantivo personali, multiplicari possunt neutra nomina: ideoque rectè dicitur *Aliud est suppositum Patris, & aliud Filij.* Sive, quod perinde est, *In diuinis est triplex suppositum.* Ex hac regula inferre licet nonnulla.

20 INFERTVR I. Quemadmodum in diuinis non est *aliud & aliud*, sed *alius, & alius*, ita etiam existimandum esse de reliquis nominibus significantibus alicuiatem secundùm naturam, vel penes quodlibet prædicamentum absolutum. Vnde non sunt facilè admittendæ in diuinis huiusmodi propositiones simpliciter prolatæ: *In Deo sunt plura*, aut *multa entia.* Ratio enim entis simpliciter dicta potiùs significat absolutum, quod in Deo est vnicum, quàm relativum, quod est triplex. Possunt tamen dici in Deo plura aut multa cum addito, nimirum relativa. Sine limitatione autem licet dicere: *In diuinis sunt plures res, vel entitates, aut pluralitas*: quoniã eiusmodi nomina ex communi vsu & sensu

non referuntur ad aliquid absolutum aut commune, sed ad personas, sive ad relationes, quæ in Deo sunt plures. Vnde Anselmus lib. de Incarnatione Verbi cap. 3. ex professo docet, probatque, quamvis in divinis non sint plures dij, sed vna res essentialis, esse tamen tres res personales. Idque potissimùm exponit propiùs ad initium, quàm ad medium capitis, dum ait: *Nihil prohibet dicere duas personas, Patrem, & Filium, esse duas res, si tamen intelligatur cuiusmodi sint res. Non enim sic sunt Pater & Filius duæ res, vt in his duabus rebus intelligatur eorum substantia, sed eorum relationes.*

21 INFERTVR II. In Christo Domino esse *aliud* & *aliud*, non autem *alium* & *alium*: oppositio sanè modo, quàm contingat in Trinitate. Ideoque aiebat Vincentius Lirinensis cap. 19 *In Trinitate alius atque alius: non aliud atque aliud. In Saluatore aliud, atque aliud: non alius, atque alius.* Ita etiam Anselmus infrà cap. 41. & passim alij ex PP. Ratio prioris partis est: quoniam in Christo est duplex natura, sive essentia: ac proinde in illo multiplicari debent, iuxta præcedentem regulam, nomina neutra, quæ habent vim significandi essentiam. Ratio posterioris est: quoniam *alius*, & *alius*, vt suprà vidimus, significat pluralitatem suppositorum in Christo autem suppositum non est duplex, sed vnicum. Quare, licèt in Christo sit duplex filiatio, non propterea ille dicitur alius, & alius Filius. Sic enim pluralitas suppositorũ in eo significarentur iuxta hæresim Nestorij. Vnde Rusticus Diaconus mox allegandus, cùm præmisisset, quòd Pater & Filius, & Spiritus sanctus, sunt vnum, ob vnitatem naturæ, non tamen vnus, ob pluralitatem personarum; è contrà loquitur de Christo, dicens: *Vnus est, quia vna persona est: non vnum verò, quia non vna natura.*

22 INFERTVR III. Has propositiones esse veras: *Pater & Filius sunt vnum: Pater est idem quod Filius: Pater & Filius sunt idem ipsum: Pater non est aliud, vel alterũ à Filio.* Quare Augustinus lib. de natura boni c. 24. inquit de Patre: *Quod de se genuit, hoc est, quod ipse est.* Hæ verò è contrà sunt propositiones falsæ: *Pater & Filius est vnus: Pater & Filius sunt idem ipse: Pater est idem, qui Filius.* Priores enim significant vnitatem naturæ, ac proinde sunt veræ: posteriores autem tollunt distinctionem suppositorum, & propterea sunt falsæ. Vnde Rusticus Diaconus lib. contra Acephalos ait: *Pater, & Filius & Spiritus sanctus, vnum quidẽ sunt, quia vna eorum natura est. Vnus autem non sunt, quia tres personæ sunt.* Et Nazianz. similiter Orat. 12. ait: ὅτι τὰ τρία οὐχ ἓν. id est, *tria illa non esse vnum aliquem.* Rationemque reddit: ὃ γὰρ ἀνυπόστατα. *Non enim subsistentia carent.* Id est, singuli habent subsistentiam, seu personalitatem, propriam. Ideoque nemo ex ijs est vnus cum alio, quamvis tres neutraliter sint τὸ ἕν, id est, vnum. Vnde & idem Nazianzenus Orat. 41. ait: ἓν γὰρ τὰ τρία, κατὰ τὸ θεότητι. *Vnum sunt tria, & idem divinitate.* Similiter hæ sunt veræ: *Pater est idem Deus, qui Filius: In diuinis est Deus & Deus: Deus genuit Deũ: Alius genuit aliũ: Habens deitatẽ genuit aliũ habentem deitatẽ.* Nimirum, nulla ex ijs significat alietatem, aut distinctionem in deitate, sed solùm in persona. Hæ autẽ falsæ. *Deus generans est Deus genitus: Idem Deus qui generat, est Deus genitus.* Nimirum in ijs terminus communis *Deus* afficitur termino notionali genitoris, qui planè distinguitur à genito. Rursus etiã sunt falsæ istæ: *Deus genuit aliũ Deum, vel Deũ alterum. Deus genuit alterũ se:* Quoniã in ijs significatur alia deitas. Quare D. Th. 1 p. q. 39. art. 4. ad 4. ait S. Augustinum emphaticè fuisse locutũ Epist. 66. ad Maximum vbi dixit: *Pater ita genuit de se alterum se, vt totus maneret in se.* Nimirũ, sensus eius propositionis est, Patrem genuisse alterum simillimum sibi vel, conformiùs ad litteram: Pater ita genuit alterũ in persona, sed eundẽ secum in deitate, vt nihil propterea suæ diuinitatis amitteret. Similiter falsa est hæc: *Deitas genuit deitatẽ*: quoniã sic denotatur planè distinctio penes naturã divinam. An verò hæc, *Deus genuit Deum*, sit vera, disputant S. Thom. 1. p. q. 39. art. 4. Scotus in 1. dist. 4. q. 1. Durandus q. 2. & illorum Interpretes.

23 INFERTVR IV. In divinis omnino vitari debere nomina *diuersi, differentis, alieni, extranei, dissimilis, discrepantis, difformis, separati, diuisi, disiuncti*: quoniam, vt monet S. Thomas 1. part. quæst. 31. articul. 2. nomina *diuersi & differentis* denotant diversitatem in natura: nomina *alieni, extranei, dissimilis, discrepantis, & difformis*, significant inæqualitatem in essentia: ac denique nomina *separati, diuisi, & disiuncti*, important distinctionem in substantia. Vnde hæ propositiones absurdæ, & vitandæ sunt: *Filius est diuersus, differens, alienus, extraneus, dissimilis, discrepans, difformis, separatus, diuisus, disiunctus à Patre.* E contra istæ sunt veræ. *Filius est distinctus à Patre, discretus, oppositus, æqualis, similis, coniunctus que cum Patre.* Vnde S. Isidorus lib. 1. de Differ.

cap.

cap. 2. ait: *In personis discretio est: in diuinitate, nulla distinctio.* Non tamen prohibemur vti nominibus *diuersi & differentis*, si sumantur cum addito, vt cadant supra proprietates relativas: ideoque ex communi Recentiorum vsu licet dicere, personas divinas differre invicem, aut diversas esse penes proprietates relativas.

24 INFERTVR V. Nomina excludentia consortium à divinis personis, etiam vitanda esse. Ita D. Thom. 1.part. quæst. 31. artic. 2. 3. & 4. Quia cùm essentia sit vnica in tribus personis, necessarium est inter eas consortium, immo & vnitas essentialis. Vnde hæ propositiones sunt falsæ: *Deus est solitarius: Deus est solus*: quoniam ea nomina adiectiva coniuncta termino essentiali *Deus*, non solùm excludunt consortium aliorum deorum, sed etiam personarum eiusdem numero essentiæ. Quare si per impossibile in Deo non essent plures personæ, Deus verè solus aut solitarius diceretur, quamvis adessent Angeli & homines. Sic homo dicitur solus vbi nullum alium hominem circa se habet, quamvis animantibus brutis circumfusus sit. Non tamen ideo prohibentur nomina solius & solitarij vbi ponuntur ex parte subiecti, veluti syncathegoremata quædam: vt in ijs propositionibus: *Solus Deus est sanctus: solus fortis: solus immortalis.* quæ omnes verè & Catholicè proferuntur. Et id quidem accipiendum, vbi *solus* præponitur nomini communi *Deus*. nam si præponatur nomini personæ peculiaris, propositio evadit falsa. Vnde & falsæ sunt istæ: *Solus Pater intelligit: solus Filius creat: solus Spiritus sanctus gubernat*: itemque, *solus Pater est Deus*. Quod significare volunt Theologi, dum aiunt, dictionem exclusivam non posse adiungi termino personali respectu prædicati essentialis: vt in prædictis propositionibus. Potest tamen illa adiungi termino personali respectu prædicati notionalis. Ideoque veræ sunt istæ propositiones: *Solus Pater generat: Solus Filius gignitur: Solus Spiritus sanctus spiratur.*

25 DICES: Christi Domini verba sunt Mathæi 11. *Nemo novit Filium, nisi Pater: neque Patrem quis novit, nisi Filius.* Quæ propositiones æquivalent hisce: *Solus Pater novit Filium: Solus Filius novit Patrem.* Et in ijs quidem particula *solus* adiungitur termino personali relatè ad terminum essentialem scientiæ. Ergo potest exclusiva *solus* adiungi termino personali relatè ad terminum essentialem. quod est contra doctrinam nuper à nobis traditam.

26 RESP. Ex doctrina D. Thomæ 1.part. quæst. 32. articul. 4. ad 2. & Bonaventuræ in 1. distinct. 21. art. 2. quæst. 2. terminum *nemo* in verbis illis Christi distribuere pro natura, non autem pro persona. Itaque veram esse illam Christi propositionem, *Nemo novit Filium, nisi Pater*: falsam verò hanc: *Solus Pater novit Filium*: quia cùm in priore terminus *nemo* solùm distribuat pro natura intellectuali, tantùm excludit aliam naturam, sive aliud secundùm essentiam: in posteriore autem terminus *solus* distribuit pro persona, & excludit aliam personam divinam à cognitione Filij. Vide præterea sensum eorum verborum Christi apud Anselmum infra Opusculo III. cap. 8. & ibidem nostrum Commentarium.

27 INFERTVR VI. Nomina illa, quæ *partitiua* dicuntur, vt *omnis*, *aliquis*, *nullus*, *quilibet*, *quicumque*, non rectè tribui termino essentiali in divinis: vt optimè observat Alensis in 1.part. quæst. 65. membro 2. articul. 4. & Caietanus 1.part. quæst. 39. articul. 4. §. Ad tertium. Quippe nefas esset dicere seriò, *Omnis Deus*, *aut quilibet*, &c. quoniam sic denotaretur, esse plures Deos: siquidem *omnis* importat collectionem plurium; *aliquis* distinctionem vnius ab alijs, *nullus* exclusionem omnium, id est, atheismum. Possunt autem eiusmodi nomina tribui termino personali: ideoque rectè dicitur in divinis: *Omnis persona creat, intelligit, amat: Nulla persona ignorat, discurrit, mutatur: Aliqua persona generat, generatur, spirat, vel spiratur.*

28 INFERTVR VII. Nomina substantiva concreta de re absoluta, solùm singulariter prædicari de tribus personis: adiectiva verò pluraliter de ijs enuntiari. Ita Sanct. Thom. 1.part. quæst. 39. art. 3. Ratio est: quoniam nomina substantiva accipiunt vnitatem, aut pluralitatem à forma, quam significant: adiectiva autem à subiecto, vel supposito, ad quod significandum applicantur. Atqui vnica est forma sive res absoluta significata in divinis per nomina concreta, substantiva: triplex autem suppositum. Ergo nomina concreta substantiva de re absoluta, solùm possunt prædicari singulariter de tribus personis. Maior proposita, in quâ solâ posset esse difficultas, explicatur & probatur: quoniam nomina substantiva significant formam, veluti existentem per se, instar substantiæ: adiectiva autem è converso, tanquam accidens quoddam, cuius est alteri adiacere. Subsistentia autem, sicuti habet esse per se, ita & vnitatem: accidens verò, quemadmodum habet esse in subiecto, ita & vnitatem mutuat ab illo, ideoque mul-

tiplicatur iuxta multiplicationem subiecti. Ergo nomina substantiva concreta de re absoluta verè solùm possunt prædicari singulariter de tribus personis, quarum forma substantialis est vna: adiectiva autem pluraliter, ob pluralitatem quasi subiectorum, id est, suppositorum.

29 HINC Vera & Catholica est hæc propositio: *Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, sunt vnus Deus*: quoniam nomen *Deus* est substantivum concretum de re absoluta, sive Deitate, quæ in tribus personis est vnica. Vnde eam loquendi formulam non solùm SS. Patres probârunt, sed & Ecclesia in solemnibus Litanijs præscripsit, quibus dicimus: *Sancta Trinitas vnus Deus, miserere nobis.* Nec refert, quòd ea locutio displicuerit Luthero, & Calvivo in Epist. ad Polin. pag. 687. Tract. Theol. quos propterea eruditè refellit ex Nostris doctissimus Genebrardus, & præterea pijssimus Cardinalis Bellarminus lib. 1. de Christo c. 17. Similiter Laurentium Danæum Genevensem Theologastrum eidem formulæ adversantem, solida ac solita eruditione impugnat Petavius lib. 8. de Trinitate cap. 8. de Trinitate cap 8. Præterea, & ob eandem rationem veræ sunt istæ: *Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, sunt vnus Creator, vnus Dominus, vnus sapiens, vnus æternus, omnipotens, immensus.* Nimirum, forma absoluta est in ijs propositionibus, & vnica in tribus personis. Ex eodem capite vera est hæc: *Pater, & Filius sunt vnus spirator, sive, vnum principium Spiritus sancti*: quoniam virtus spirandi in ambobus est vnica. E contrà verò eadem prædicata adiectivè significata enuntiâtur pluraliter in divinis. Ideoque veræ censentur istæ propositiones iuxta Scholasticos cum D. Thom. 1. p. q. 39. artic. *Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, sunt tres diuini: tres habentes Deitatem: tres creantes: tres sapientes: tres æterni: tres immensi: duo spirantes.* Neque obstat quòd in Symbolo Athanasij dicatur: *Non tres increati, nec tres immensi: sed vnus increatus, & vnus immensus.* Respondetur enim, Athanasium ijs verbis accipere ea adiectiva nomina, non adiectivè, sed substantivè pro forma, quam vtcumque significant. Vnde & in numero plurali dixit de eisdem personis divinis: *Coæternæ sibi sunt, & coæquales.* Ex eâdem lege adiectivorum oritur, vt verè dicatur: *Pater, & Filius & Spiritus sanctus, intelligunt, amant, volunt, creant, miserentur, puniunt.* Sed de intellectu eorum verborum Symboli latiùs in progressu.

SECTIO IV.

Secunda Regula. Qualiter vti debeamus nominibus significantibus vnitatem essentiæ, & pluralitatem personarum.

30 SECVNDO Maximè curandum est, vt vtamur nominibus impositis ad significandam vnitatem essentiæ, distinctionemque personarum, ita vt nec voces significantes pluralitatem referantur ad essentiâ, nec significantes vnitatem referantur ad personas. Totum id colligitur ex ipsa doctrina fidei Catholicæ statuta n. 19. & mediâ inter errores Arij ac Sabellij, & traditur ab Anselmo lib. de Incarn. Verbi cap. 3. & D. Thom. 1. p. q. 30. articul. 3. Vnde falsæ sunt istæ propositiones: *Deus est ter Deus: Deus est geminus Deus: Deus est ter vnum: Deus est tria.* Hæ autem sunt veræ: *Deus est ter vnus: Deus est trinus: Deus est tres: Deus est Trinitas: Deus est trium.* Ratio est, quia in ijs prior numerus refert immediatè essentiam, posterior autem personas. Cæterum vt omne periculum errandi, adhuc in modo loquendi, caveatur, consultius erit, si quoties additur numerus, referatur explicitè ad personas: veluti dicendo: *Deus est trinus in personis: Deus est tres personæ: Deus est ter vnus in personis.*

PORRO, Vt observat ipse Doctor Angelicus eo loco, numerus, quem tribuimus Deo, non est prædicamentalis, qui inter species quantitatis censetur; sed transcendens, qui supra entitates numeratorum addit dumtaxat indivisionem singularum vnitatum in se ipsis: cæterum divisionem vnius ab alia non affert, nisi secundùm quid, & incompletè. Ratio est: quia quælibet vnitas personæ divinæ non est perfectè discreta ab vnitate alterius personæ, propter identitatem in eâdem numero natura: ac proinde non est in personis divinis numerus simpliciter completus, defectu integræ divisionis, sed secundùm quid & incompletus. Adhuc tamen hoc nomen *Trinitas*, quod numerum importat, convenienter à Patribus accommodatum fuit ad hoc mysterium significandum: quoniam vt observat Magister in 1. dist. 24. fine, ex Isidoro, Trinitas dicitur, quasi *trium vnitas*. Quare translatum ad divina non solùm significat numerum personarum, sed & vnitatem essentiæ, quamvis illum directè, & de formali; hanc verò de materiali & in obliquo. Vnde quoties dicimus, *Vnitas in Trinitate*, aut etiam *Trinitas in vnitate*, id ipsum exprimimus, quod implicitè significatur per nomen *Trinitas*. Propterea est nomen proprium Dei: cùm in nulla re creata aut creabili possit evenire, vt duo, tria, aut plura, distinguantur verè atque in-

invicem secundùm prædicata sibi propria, & tamen habeant vnitatem, in eâdem numero essentia; qualem esse in tribus personis denotat nomen *Trinitas*. Quod quidem aliquam analogiam habet cum nomine collectivo quatenus significat plura per modum vnius: differt tamen ab illo, quoniam significat summam vnitatem essentiæ, quam non exprimit nomen collectivum, sed solam vnitatem ordinis. Vnde in Cõcilio Lateranensi sub Innocentio III. damnatus fuit error communiter adscriptus Ioachimo Abbati, veluti ponenti solam vnitatem collectivam in divinis personis quoad essentiam; cùm verè illa sit summa, & in eâdem numero natura.

31 HINC Colliges, has propositiones esse falsas: *Deitas est trina: Trinitas est trina*: quoniam in priore illarum triplicatur Deitas; in posteriore Trinitas, quasi vsque ad enneadem excurrat, sintque proinde tres personarum Trinitates. Neque obest, si opponas illud ab Ecclesia cantari solitum in Hymno ad Matutinum in Festo Corporis Christi: *Te trina Deitas*. Non, inquam, obest: nam statim subditur: *Vnaque poscimus*. Vbi vox *Vna* moderatur vocem *Trina*, vt hæc solùm significet pluralitatem in personis, illa verò vnitatem in essentia. Hæ autem propositiones sunt veræ. *Vnitas est trina*: *Deus est trinus*. Priorem earum probat Augustinus lib. Meditat. cap. 30. dum inquit: *O vna Trinitas, & trina Vnitas Deus*. Ratio autem cur ea locutio admitti possit, est, quoniam nomen *Vnitas* non solùm est aptum ad significandum vnitatem essentiæ, sed etiam vniuscuiusque personæ: nam quælibet ex tribus habet suam propriam vnitatem relativam. Quare iuxta hanc dici potest in divinis *Vnitas trina*, sive triplex. Ratio verò vt dici possit *Deus trinus*; non autem *Deitas trina*, in eo sita est, quòd nomen *Deus* ex modo significandi accipitur etiam pro personis, Deitas verò solùm pro essentia. Quare vox *trinus* potest Deo adaptari, non autem Deitati vox *trina*, nisi addatur aliquid significans vnitatem essentiæ: vt fit in illo Hymno. Cæterum licèt rectè dicatur *Deus trinus*, non tamen dici potest *Deus triplex*: vt observat idem Augustinus lib. 6. de Trinitat. cap. 7. & cautum postea fuit in Concilio Tolerano XI. in Confessione Fidei. Ratio est: quia ex vsu communi Patrum & Theologorum, nomina *Trinitas*, & *Trinus*, accommodata fuerunt ad significandum indivisim numerum trium personarum, & vnitatẽ essentiæ: nomen autem *triplex* non sic ab ijs vsurpatum fuit, nec vsu receptum. Licebit autem eo vti addendo explicitè aliquid, quod referatur ad personas: ideoque veræ sunt istæ propositiones: *In Deo est triplex persona: itemque multiplex relatio, ac notio*. Quo eodem sensu dixit Augustinus lib. Medit. cap. 30. *Tu verò Vnitas es diuinitatis, personarum pluralitate multiplex*. At non propterea, ne cum addito quidem, concedendum est in Deo *triplex Numen*, aut etiam *triforme*: quoniam ratio Numinis, & formæ, semper supra essentiam cadit, quæ in divinis est vnica. Si verò in ordine ad effecta creata sit sermo de Deo, potest ipsi quoddammodo adaptari nomen plurale iuxta effectorum varietatem. Quo sensu Ecclesia in Hymno ad Vesperas Pentecostes accinit: *Tu septiformis Spiritus*. Nimirum, quoniam septem sunt formæ, sive species donorum, quæ Spiritus sanctus largitur & efficit in animis iustorum.

SECTIO V.

Tertia Regula. Quomodo prædicata diuina, tum notionalia, tum essentialia, possint prædicari de essentialibus aut notionalibus, in abstracto, aut in concreto.

32 TERTIO Observare oportet, notionalia, seu propria personarum, posse rectè prædicari de essentialibus in concreto: quoniam, vt tradit S. Thom. 1. p. q. 39. art. 4. nomen essentiale concretum ex modo significandi accipitur pro persona, cùm significet Deitatẽ, prout in habente illam: ac proinde notionalia, seu propria personarum, possunt prædicari de nominibus essentialibus in concreto sumptis quamvis non in quolibet supposito determinato. Sic etiam vox *homo*, quæ significat humanitatem in habente, supponit pro individuis naturæ humanæ, quamvis non pro quolibet eorum determinatè.

33 HINC Colliges, has propositiones affirmantes esse veras: *Deus generat: Deus generatur: Hic æternus spirat. Hic immensus spiratur: Deus refertur ad Deum: Deus relatiuè opponitur Deo*. Ratio est: quia, vt nuper diximus, nomina illa *Deus*, *æternus immensus*, ex parte subiecti, sunt concreta, quæ applicant significationem supra suppositum aliquod, cui verè ea actio, aut quasi passio convenit. Neque vt propositio affirmans sit vera, opus est, vt vniversè conveniat subiecto secundùm omnia, in quibus subiectum invenitur: sed satis est, vt conveniat ipsi, prout in aliquo supposito. Falsæ autem è contra sunt istæ propositiones negantes: *Deus non generat: Deus non generatur: Hic æternus nõ spirat: Hic immensus non spiratur: Deus non refertur ad Deum: Deus non opponitur relatiuè Deo*. Ratio est contraria quoddamodo præ-

præcedenti: quoniam vt propositio negans sit vera, secundùm nullum suppositum debet prædicatum convenire subiecto, cùm negatio, vt aiunt Dialectici, sit malignantis naturæ, omnia, quæ post se invenit, destruens. Atqui prædicata generandi, & spirandi, &c. conveniunt Deo in aliquo supposito, quamvis non in omni. Ergo propositiones vniversè id negantes de Deo non sunt veræ, sed falsæ. Sic certè si per miraculum poneretur Socrates in duplici loco, & solùm in altero eorum scriberet, falsa esset propositio hæc: *Socrates non scribit*: quoniam vniversè prolata significaret, eum in nullo loco scribere. Sic etiam falsa est hæc: *Filius Dei non est mortuus*: quia absolutè prolata negat de Filio Dei mortuum fuisse secundùm vnamquamque ex duabus naturis: licèt verè secundùm alteram earum mortuus fuerit. Aliqui tamen ex Scholasticis cum Durando in 1. dist. 4. quæst. 2. num. 13. existimant non minùs veram esse, quantum est ex vi significationis, hanc propositionem, *Deus non generat*, quàm illam, *Deus generat*: quamvis addant, priorem ex ijs non esse concedendam, idque propter auctoritatem Patrum. Reijciuntur tamen: tum ob rationem iam indicatam ex malignitate negationis: tum etiam, quia iuxta illorum opinionem pariter ex vi significationis veræ essent hæ propositiones: *Deus non est Pater*: *Deus non est Filius*: vtpotè quæ prolatæ de aliquo divino supposito, nimirum, de Spiritu sancto, sunt veræ. Consequens autem autem absurdum esse patet: quoniam ex communi omnium sensu censetur in ijs vniversè negari de Deo esse Patrem, ac Filium. Ergo pariter falsa censeri debet illa propositio, *Deus non generat*, ob eandem rationem.

34 COLLIGES II. Essentialia, sive communia, vrgentiori ratione prædicari de nominibus essentialibus concretis: quoniam per hoc vt in concreto accipiantur, non amittunt id quod est essentiale & commune omnibus personis. Vnde propositiones istæ sunt veræ: *Deus intelligit*: *Deus amat*: *Deus creat*. Similiter verè prædicantur de nominibus quibusvis notionalibus in concreto: vt in his propositionibus: *Pater intelligit*: *Filius amat*: *Spiritus sanctus creat*. Nulla enim persona exuit id, quod est commune tribus, nec importat aliquid proprium cuiusquam.

35 CÆTERVM Nulla actio, sive notionalis, sive essentialis, per verbum exercitum significata, prædicari potest de nominibus essentialibus, aut etiam personalibus, abstractè sumptis, nisi talis actio procedat ab eo principio in sensu formali. Fundamentum desumitur ex principio illo apud Dialecticos communi: *Omnia verba, excepto substantivo, Sum, Es, Fui, sunt adiectiva; & applicata subiecto, reddunt sensum formalè*. Quapropter falsæ sunt istæ propositiones: *Deitas generat*: *Essentia refertur*: *Intellectus spirat*: *Voluntas generat*: *Immensitas intelligit*: *Immutabilitas amat*: *Misericordia punit*: *Iustitia miseretur*. Nimirum, actiones eiusmodi prædicantur de subiectis in abstracto, ac proinde in sensu formali, cùm tamen ijs non conveniant, nisi in materiali, seu identico. Idque dici debet, non solùm in opinione Scoti distinguentis in divinis abstracta à concretis distinctione formali ex natura rei; nec solùm iuxta sententiam, quæ admittit præcisiones obiectivas in divinis: sed etiam in oppositâ illas negante, quam latè statuimus Tomo I. Disput. XXXII. per totam. Vt enim ibi diximus n. 54. quamvis vnica sit formalitas obiectiva essentiæ divinæ comparatæ ad attributa & relationes, ex ijs omnibus indivisim coalescens, adhuc tamen est locus abstractioni formali, in qua non consideratur quid res habeat, sed quid se habeat per se & explicitè ad aliquam actionem, vel functionem, cæteris de materiali se habentibus: quod patet in vero, & bono, & ente: quæ non subeunt obiectivam præcisionem, & tamen primum ex ijs in sensu formali solùm spectat ad intellectum, secundum ad voluntatem; tertium verò solùm exprimitur per ordinem ad existendum. E contrà autem veræ sunt istæ: *Intellectus intelligit*: *Voluntas vult*: *Omnipotentia creat*: *Providentia gubernat*: *Bonitas benefacit*. Nimirum, in ijs, prædicatum enuntiatur de subiecto in abstracto, & vt habente rationem principij earum functionum in sensu formali.

36 INDIDEM Colligitur, falsam esse hanc propositionem: *Deitas generatur*: quoniam sicut *generare* importat principium non solùm communicans naturam, sed etiam producens personam; ita etiam generari, præter passivam communicationem naturæ, importat productionem termini geniti. Deitas autem, seu divina natura, nullo vero sensu producitur in Filio, adhuc per accidens, vt monet D. Thom. 1 p. q. 39. art. 5. ad 2. quoniam generari per accidens, nihil aliud est, quàm naturam accipere esse vi generationis directè terminatæ ad solam personam, quod alioqui non haberet. Patet verò, Deitatem non accipere esse vi generationis directè terminatæ ad solam personam Filij: cùm potiùs pro priori ad illam intelligatur, veluti principium *quo* ipsius generationis. Itaque non licet dicere: *Natura diuina, prout est in Filio, generatur*: quoniam illa ex vi generationis Filij non accipit esse, sed potiùs communicat illud, & præstat, vt ipsum *esse* improductum, quod habe-

bebat in Patre, fit commune per identitatem Filio.

37 DICES: Ergo non totus Filius gignitur: siquidem non producitur natura ipsius, sed solùm personalitas, sive relatio, quâ constat. RESP. negando consequentiam: quia licèt totus Filius constet naturâ & personalitate indivisim, atque ex ijs duabus natura non producatur, adhuc dici debet totum Filium generari: quoniam esse genitum in divinis accipi debet sensu perfectissimo, ac proinde sublimiori, quàm in creatis: ubi ratione imperfectionis, non solùm producitur suppositum, sive suppositalitas viventis, verùm etiam natura ipsa: utpotè limitata, & proinde distincta numero à natura generantis intra eandem speciem. E contrà verò in divina ac perfectissima generatione, eadem numero natura generantis communicatur genito: ideoque vt Filius totus dicatur perfectissimè generari, non est opus vt natura producatur, vel accipiat esse per generationem, sed sat est, si personalitas Filij verè producatur, sive accipiat esse per generationē, quæ communicet ipsi naturam. Ad vitandam verò æquivocationem, & periculum errandi, dici potest, totum Filium, vt Filium, sive vt personam, generari: vt naturam verò, non generari: quoniam Deitas, nec generat, nec generatur: vt definitum legitur absolutè in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. & habetur in cap. Damnamus de Summa Trinit. & Fide Catholica.

38 PRÆTEREA. Quælibet actio, sive essentialis, sive notionalis, significata per nomen aut verbum in actu signato dumtaxat, prædicari potest verè de qualibet perfectione divina concretè aut abstractè accepta. Ratio est: quia non propterea significatur per modum adiectivi, sed substantivi: ac proinde non importat sensum formalem, sed identicum, qui solam exigit identitatem realem prædicati cum subiecto. Vnde veræ sunt hæ propositiones: *Deitas est generatio: Deitas est spiratio: Deitas est relatio. Intellectus est amor: Voluntas est scientia: Paternitas est generatio: Filiatio est nativitas: Deitas est Pater, Filius, & Spiritus sanctus: Deitas est paternitas, filiatio, spiratio, sapientia, amor.* Nimirum, in ijs omnibus est vera identitas prædicati cū subiecto, quam solam exigit veritas affirmationis in sensu identico, seu materiali, quo solo illæ proferuntur.

39 E Converso autem, perfectiones divinæ, prout exprimentes in suo proprio munere aliquam secundam intentionem, nequeunt mutuò prædicari: quia licèt entitas illarum sit vna, secunda tamen intentio est diversa: ac proinde nequeunt mutuò prædicari: quia licèt entitas illarum sit vna, secunda tamen intentio est diversa: ac proinde nequit vna verè in sensu formali prædicari de alia. Vnde falsæ sunt hæ propositiones: *Attributum iustitiæ est attributum misericordiæ: Attributum immensitatis est attributum omnipotentiæ. Notio paternitatis est notio spirationis activæ aut hæc notio filiationis.* Nimirū, formalis ratio attributi, & notionis attenditur, non secundùm meram entitatem subsistrati, quæ est eadem in ijs prædicatis divinis, sed secundùm expressam functionem aut secundam intentionem, quæ in singulis eorum est propria, & ab alijs diversa.

SECTIO VI.

Quarta Regula. De propositionibus importantibus habitudinem principij productivi, aut causæ vel quasi causæ formalis, qualiter vsurpandæ sint in mysterio Trinitatis.

40 QVARTO Observandum est, propositiones significantes habitudinē termini ad principium productivum, non posse tribui, nisi solis ijs personis, quæ procedunt, idque relativè ad suum principium, à quo producuntur. Ita omnes Scholastici cùm Magistro in 1. distinct. 5. & D. Thomas 1. p. q. 41. art. 3. Ratio verò est desumpta ex Anselmo suprà cap. 5. & infrà Opusculo III. statuente, veluti principium lumine naturæ notum, nihil posse esse principium sui ipsius, sed dumtaxat alterius à se distincti. Vnde falsæ sunt istæ propositiones: *Deitas est ex deitate: Essentia est ab essentia: Sapientia est à sapientia.* Nimirum, præpositiones, *a, ab, ex*, important originem, quæ repugnat deitati, essentiæ, & sapientiæ à se ipsa. Quare ubi à Patribus aliqua eorum propositionum legitur, accipi debet in concreto, vt sensus sit, *Deus est ex Deo: Sapiens à sapiente, &c.* Similiter falsæ sunt istæ: *Pater est de Filio: Filius est ex Spiritu sancto, aut de substantia Spiritus sancti* Nimirum, præpositiones *de & ex* important habitudinem ad principium producens: quale non est Filius relatè ad Patrem, nec Spiritus sanctus relatè ad Filium. E contrà verò hæ sunt veræ, & formales: *Filius est à Patre: Filius est de substantia Patris. Filius nascitur ex Patre. Spiritus sanctus est ex Patre & Filio, sive de substantia Patris & Filij.* Scilicet, in ijs præpositiones, *a, ex, de*, exprimuntur in termino relatè ad principium producens.

41 MONENT Autem Theologi, quamvis præpositiones, *ab, de, ex*, importent ha-

habitudinem termini ad principium producens, adhuc esse discrimen inter illos. Etenim *ex* solùm exprimit habitudinẽ termini ad principium activum. *De* autem significat τὸ ὁμοούσιον, id est, consubstantialitatem termini cum principio activo producẽte. *Ex* denique indifferens est ad exprimendam habitudinem ad principium activum, aut materiale, vel terminum ex quo aliquid fit. Quòd si principium activum significatum per *ex* sit efficiens, excludit consubstantialitatem termini & principij producentis. Hoc sensu dum creaturæ dicuntur *ex Deo* procedere, significatur entitas & essentia earum creata, ac prorsus alia à substantia divina. Quod optimè expositum Anselmus suprà cap. 6. probans, vniversitatem rerum non habuisse ortum ex Deo, τὸ *ex* significante habitudinẽ causæ materialis, sed efficientis, quæ omnia creata, *cuiuscumque generis sint, sola per se ipsam produxit ex nihilo.* His enim verbis concludit id caput. Productio autem rei ex nihilo opponitur consubstantialitati principij producentis & termini. Ideoque Patres Concilij Nicæni in ipso Fidei Symbolo damnârunt hæresim Arianorum aientium, Filium factum fuisse ἐξ οὐκ ὄντων, id est, *ex non entibus*, sive ex nihilo, proindeque eripientium ipsi vnitatem substantiæ cum Patre. Eadem autem est ratio de Spiritu sancto relatè ad Patrem & Filium. Itaque si principium activum significatum per *ex* sit efficiens, non habet locum in persona aliqua divina relatè ad aliam: quippe quarum nulla est facta, nec ex nihilo producta, sed aliqua genita, aliqua spirata; & quidem vtraque ἐκ τῆς οὐσίας, *ex substantia* principij ipsius producentis, vt in eodem Symbolo exprimitur. Creaturæ autem, licèt dicantur *ex Deo* procedere, non tamen ex *substantia Dei*, nec etiam *de Deo*: quoniam, vt dicebamus, τὸ *de* ex communi Catholicorum sensu significat identitatem & vnitatem omnimodam substantiæ, quæ repugnat creaturis cum Deo collatis.

42 VNDE Infertur, omne quod est *de aliquo*, etiam procedere *ex illo*; non autem è contrà. Prior pars constat: Quia omne quod est *de aliquo*, comparatur ad illud, veluti ad principium consubstantiale: quælibet autem res ortum ducit *ex principio suo*, vt lumine naturæ notum est. Quare quod Patres, tum Nicæni, tum Constantinopolitani in Symbolo, expresserunt de Filio Dei per præpositionem ἐκ, dicentes, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, id est, *Deum ex Deo, lumen ex lumine*; Latini Patres, & ipsa Ecclesia Romana, in Symbolo Latino Missæ, declarant per propositionem *de*, dum aiunt, *Deum de Deo, lumen de lumine.* Quare Anselmus infrà Opusculo III. passim, sed præcipuè capite 5. & sequent. vtitur præpositione *de* ad exprimendum processionem æternam Filij ex Patre, & Spiritus sancti ex vtroque. Posterior autem pars suadetur: quia omnes creaturæ sunt *ex Deo*, nec tamen aliqua illarum *de Deo* est, quoniam nulla est Deo consubstantialis, vt suprà dicebamus. Ergo non omne quod est *ex aliquo*, est etiam *de illo*. Ideoque Augustinus lib. de Natura Boni cap. 26. inquit: *Quod de ipso est, potest dici ex ipso: non autem omne quod ex ipso est, recte dicitur de ipso.* Quoniam, scilicet, non omne quod est ex aliquo, est illi consubstantiale. Quod exigebatur, vt diceretur propriè esse de illo, iuxta stylum Patrum & Theologorum.

43 ITAQVE Præpositio *de* duo exigit omnino, alterum vt aliquid procedat ab eo *de quo* esse dicitur: alterum vt sit ipsi consubstantiale. Defectu prioris conditionis sunt falsæ hæ propositiones: *Pater est de natura diuina: Tres personæ sunt de substantia diuina.* Quidquid in oppositum dicat Vazquez 1. part. disp. 162. cap. 1. fine: cui contradicunt reliqui Theologi cum Magistro in 1. distinct. 5. & D. Thomâ 1. part. quæst. 41. cap. 3. docentes particulam *de* propriè acceptam semper importare habitudinem termini ad principium productivum ipsius. Patet verò, essentiam divinam non esse principium productivum Patris, ac subinde nec trium personarum. Non ergo aut Pater, aut tres personæ, propriè dici possunt esse *de natura diuina.* Nec debent id cohærenter dicere, etiam ij qui aiunt, naturam divinam esse principium formale *quo* producendi personas. Quamvis enim teneantur dicere, Filium esse de substantia Patris, & Spiritum sanctum de substantia vtriusque, immo id dicant propriè & Catholicè; non propterea debent dicere, Patrem esse de substantia divina: cùm natura Dei in nullo vero sensu sit principium formale *quo* productivum personæ Patris, vtpotè ingeniti & improducti omnino. Quare hallucinatus fuit Amicus Tomo II. disput. 30. num. 64. dum eos Auctores notat inconsequentiæ, quæ certè nulla est in ipsorum doctrina.

44 OPPONVNT Augustinum lib. 7. de Trinit. cap. 6. vbi ait: *Tres personas eiusdem essentiæ, vel tres personas vnam essentiam dicimus: tres autem personas ex eadem essentia non dicimus, quasi aliud ibi sit, quod essentia est, aliud quod persona.* Vbi Augustinus negat tres personas esse ex eâdẽ essentia. RESP. testimoniũ id nullatenus opponi nec doctrinæ, quam nuper tradebamus, nec opinioni iam indicatæ eorum Auctorum. Non prieri: quia nos etiam dicimus, non posse pro-

propriè tres personas, dici *esse de natura diuina*: quoniam non omnes personæ divinæ, sed quæ tantùm, important habitudinem ad principium productivum. Vt autem propositio illa esset vera de tribus personis, omnes & singulæ deberent procedere ab aliquo principio naturâ divinâ prædito. Non etiam posteriori: quia asserentes, naturam divinam esse principium formale *quo* productionis, pariter respondent eâdem solutione. Quamvis enim natura divina sit principium formale *quo* productionis Filij & Spiritus sancti, ac proinde vterque eorum dici possit esse *ex natura diuina*, vel, *de natura diuina*; non tamen tres personæ. Non enim illa est principium formale *quo* ad producendum Patrem, qui omnino improductus est. Ergo neque tres personæ dici possunt esse *ex natura diuina*, vel *de natura diuina*. Et hactenus quidem de præpositionibus importantibus habitudinem ad principium productivum.

45 SI Autem loquamur de præpositionibus, quæ important habitudinẽ ad principium formale, aut quasi formale (quales censentur, *in*, & *per*) possunt illæ tribui quibuslibet, tam notionalibus, quàm essentialibus, in ordine ad quamlibet divinam perfectionem. Ita colligitur ex Scholasticis cum Magistro in 1. dist. 19. & 33. ac D. Thomâ 1. p. quæst. 42. art. 5. Ratio verò est: quoniam licèt habitudo causæ formalis strictè loquendo importet formã informantem & subiectum recipiens, ideoque non habeat locum in Deo; principium tamen quasi formale, & ab omni imperfectione depuratum, non importat, nisi constitutionem alicuius distincti solùm virtualiter, cui per identitatem forma aliqua tribuit suam propriam rationem. Hoc autem verificatur tam in notionalibus, quàm in essentialibus, prout afficiuntur præpositione aliqua significante habitudinem principij quasi formalis in ordine ad quamlibet perfectionem divinam, virtualiter ab ijs distinctam. Hæc enim habet constituere subiectum, aut quasi subiectum, virtualiter ab ea distinctum. Vnde veræ sunt istæ propositiones: *Natura est in Patre, Filio, & Spiritu sancto: Deitas est in Deo: Pater est in Deitate: Deitas est in paternitate: Omnipotentia est in filiatione: Filiatio est in omnipotentia: Omnes personæ sunt in Deo: Deus est in omnibus personis: Deus est in Deo.* Quippe hanc postremam concedit Hilarius lib. 5. de Trinit. fine, & cum eo S. Thomas loco nuper indicato. Similiter & istæ sunt veræ ac formales: *Deus punit per iustitiam: Pater benefacit per bonitatem: Filius indulget per misericordiam: Spiritus sanctus gubernat per prouidentiam.* Nimirum, in his posterioribus præpositio *per* significat habitudinem principij quasi formalis, sicut in illis prioribus præpositio *in*. In vtrisque autem, ac singulis earum, quælibet perfectio divina, & generatim quodlibet prædicatum Dei, ex ratione entis à se intimè clausâ habet identitatem quidditativam cum omni alio divino prædicato non oppositio sibi relativè: ac proinde vnum de alio verè enuntiare potest, & constitui formaliter per illud sub hac vel illa ratione.

49 HVC Spectare videbatur discussio illarum propositionum: *Pater est in Filio: Filius est in Patre: Spiritus sanctus in Patre & Filio*: itemque illarum: *Paternitas est in filiatione: Filiatio in paternitate: Spiratio passiua in paternitate, & filiatione.* Verùm id spectat ad περιχώρησιν, seu circuminsessionem divinarum personarum: de qua in progressu ex instituto. Nunc obiter sufficiat dicere, priores ex ijs propositionibus esse veras, & Catholicas, iuxta sacras litteras & Patres. De posterioribus non æquè constat, quamvis satis frequenter à Scholasticis proferantur. Vide interim Suarez lib. 4. de Trinit. cap. 16. Ruiz disp. 107. Amicum disp. 26. à num. 70. Certè eam inclusionem vnius personæ in alia, similiterque præcipuam doctrinam tota ferè Disputatione hac traditam, complexus est Anselmus infrà cap. 41. & rursus cap. 43. vbi inquit: *Sic enim diuersum per hoc, quòd alter est Pater, & alter Filius, vt nunquam dicatur, aut Pater Filius, aut Filius Pater: & sic idem sunt per substantiam, vt semper sit in Patre essentia Filij, & in Filio essentia Patris. Est enim non diuersa, sed eadem, non plures, sed vna vtriusque essentia, &c.*

(?)

(?)

DISPVTATIO LVII.

AN IN DIVINVS NON SOLVM PATER, SED FILIVS, ET SPIRITVS SANCTVS, sint veræ & subsistentes personæ.

AD REVERENDISS. ET SAPIENTISS. P. M. Fr. IOSEPHVM ROMERO, Salmanticensis Academiæ Cancellarium, Primarium Theologiæ Antecessorem Emeritum, eiusdem Facultatis Decanum: Ordinis SS. TRINITATIS semel & iterum Provincialem: Virum nobilitate, doctrina, comitate, regimine, & antiquitate ipsa toti Hispaniæ spectabilem, & veneratione dignissimum.

OMNES Qui Sacram Scripturam admittunt, quamquam alioqui desipiant, & tenebris errorum fidei Catholicæ adversantium sepulti sint, profitentur, Deum illum immensum & incomprehensibilem, quem Scriptura prædicat factorem cæli & naturæ, ac ratio ipsa naturalis demonstrat ex effectis, esse veram & subsistentem personam. Similiter fatentur, illum esse & dici Patrem cuiuspiam singularis atque vnigeniti Filij, quem Scriptura appellat Verbum eiusdem Patris. Denique agnoscunt quendam Spiritum eorundem Patris Filijque, qui eo Spiritus vocabulo speciatim in variis vtriusque Testamenti locis nominatur. Dissidium itaque cum ijs infidelibus est, an quemadmodum Pater, ita Filius, & Spiritus sanctus, sint personæ subsistentes. Nomine autem personæ apud Latinos, sicuti & τῦ ὑποστάσεως apud Græcos, nihil aliud accipitur, quàm substantia intelligens, & individua, seu incommunicabilis. Sic enim illam exponunt inter Græcos Iustinus, Athanasius, Nazianzenus, alijque; & ex Latinis Tertullianus, Cyprianus, Lactantius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & Boetius: cuius illa personæ definitio in libro de duabus naturis vbique circumfertur, vt sit, rationalis naturæ individua substantia. *In quo & omnes Heterodoxi conveniunt, quamvis rem ipsam, seu personæ definitionem negent Filio aut Spiritui sancto convenire.*

SECTIO I.

Statuitur Catholica sententia affirmans; & nominatim de Filio, seu Verbo, esse personam subsistentem. Quinam ex hæreticis antiquis & recentibus id negaverint. Confutantur demonstratione à Patribus erutâ ex Scriptura.

TOTIVS Ecclesiæ vox testata in quatuor primis & celeberrimis Concilijs Oecumenicis, Nicæno, Ephesino, Calcedonensi, & Constantinopolitano, profiterur, numen increatum tribus personis subsistentibus contineri. nimirum, illo Patre, illo Verbo, seu Filio, & illo Spiritu sancto, de quibus sermo est in Scriptura: ac præterea, vnumquemque eorum esse verum & perfectum Deum, per eandem omnino essentiam tribus communem: ita vt personæ sint quidem distinctæ secundùm rem; essentia autem vnica & indistincta. Idipsum

sum habetur dilucidè & perspicuè in Symbolo S. Athanasij, atque in scriptis Orthodoxorũ Patrum, & omnium Fidelium. Sed præterea in in medium proferre placet illustre testimoniũ Prochori, vnius à Discipulis Christi, qui, teste Simeone Metaphraste, & alijs, fuit socius & amanuensis B. Ioannis Apostoli, huiusque historiam scripsit, quam Latinè redditam edidit Laurentius de la Barra initio Historiæ Christianæ VV. Patrum, Parisijs apud Michaelem Sonnium anno M.D. LXXXIII. initio voluminis: & in fine capitis quinti, pag. 3. col. 2. ait Prochorus: *Ioannes docuit eos* (nimirum, quosdam à mortuis suscitatos apud Ephesum) *de Vna sola diuinitate Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quã deberent adorare. ET QVOD TRES HYPOSTASES SINT VNA SVBSTANTIA.*

3 PORRO Patrem verè personam esse, nullus veterum hæreticorum negâsse invenitur, aut in dubium vocare ausus fuit, donec sæculo præcedenti Valentinus Gentilis in suis Prothesibus dixit: *Pater non hypostasis, seu persona, sed Spiritus, à quo omnia secundùm Apostolum.* Quibus verbis nihil insipientius proferri potuit: cùm Spiritus ille, à quo omnia provenire dicuntur, planè sit natura substantialis, intelligens, & individua, cui proinde conveniat tota ratio & definitio personæ. Insuper ille ipse Pater, & creator omnium, de se ipso inquit ad Moysem Exodi 3. *EGO SVM, QVI SVM. Hæc dices filijs Israel: QVI EST, misit me ad vos.* Vbi planè sibi nomen tribuit potissimum ab existendo, nec vicumque, sed per seipsum, sive à seipso. Quod latè explicuimus Tomo I. Disp. XXIV. sect. 2. Omne autem id, quod in rebus intelligentibus existit per se, est planè persona subsistens. Itaque solùm ex summa ignorantia, aut adipali errore, circa rationem propriam, seu definitionem personæ, potuit Valentinus negare, Patrem æternum esse personam.

4 SIMILITER Ex tot & tam varijs Hæreticis, quotquot Filij Dei divinitatem solidam olim impugnârunt, & ex ijs qui postea in illam debacchati sunt, mirum est si quispiã inveniatur negâsse, illum ipsum, quem Ioannes Evangelista disertè Verbum Dei, & Filium appellat, esse personam. Neque intelligi vllo modo potest, verum Filium, atque Vnigenitum Patris summi, non perinde, ac ipsum, personam esse. Deinde idem Evangelista de illo inquit: *In principio erat Verbum*: ac præterea: *Omnia per ipsum facta sunt.* Vbi palam tribuit Verbo, seu Filio Dei, esse ab æterno, & operari. Omne autem id quod in natura intellectuali habet vt sit & operetur, est planè persona subsistens. Denique, cùm ipse Filius Dei, etiam iuxta hæreticos, sit idem ac IESVS Christus, qui certè fuit persona subsistens & operans in rationali natura, nemo de Filio Dei id negare potest, nisi pugnantia & contradictoria simul tueri velit.

5 VENIAMVS Ad illos hæreticos, qui licèt fatérentur, vnigenitum Dei Filium, sive Christum, esse personam subsistentem, negabant tamen id de Verbo illo, quod iuxta Ioannem erat apud Deum, & per quod omnia facta fuisse dicuntur. Porrò quidam Valentinus perantiquus hæreticus dixit, Filium Dei vnigenitum esse longè alium à Verbo Dei: vt testantur de illo S. Irenæus lib. 1. cap. 1. vbi immania portenta ab eo hæretico ficta commemorat, & Theodoretus, in Epitome divin. decret. de Filio. Idipsum postea effutivit Arius in libro, quem Θαλειαν inscripsit, ac præterea illius sectatores: vt scribit Athanasius in Epist. de decretis Nicænæ Synodi, & in Oratione contra Arium de dicto, *Deus ex Deo, &c.* Subditque hæc Arij ipsius verba: *Multa verba profert Deus. Quodnam igitur ex istis verbis Filium & Verbum vnigenitum Patris esse recipiemus?* Sabelliani quoque ante ipsum Arium negaverunt Verbum esse personam subsistentem, asserentes, illum esse meram ac simplicem quandam Dei conceptionem de carne induenda suo tempore, similem conceptionibus, seu cogitationibus mentium nostrarum. Ita enim testatur Athanasius in Orat. cõtra Sabellij gregales, ac Basilius in Sermone contra Sabellium, & Arium. Præterea Samosateniani negarunt Verbum esse personam ipsam Filij vnigeniti Dei. Ita enim de ijs scribit Athanasius in Oratione nuper laudata contra Arium: *Quidam ex discipulis Samosatensis* (nimirum Pauli Samosateni, de quo nonnulla præmisimus Disp. LV. n. 34.) *dividentes Verbum à Filio, dicunt, Filium esse Christum: Verbum tamen, alium. Eiusque occasionem arripiunt ex verbis Petri Actorum 13. dicentis: Verbum misit filijs Israel, pacem evangelizans per IESVM Christum. Hic est omnium Dominus. Aiunt enim, Verbum ita loquutum per Christum, quemadmodum in Prophetis fuit: ac proinde aliud Prophetam esse, aliud Dominum.* Epiphanius quoque Hæresi 73. num. 42. testatur, Paulum ipsum Samosatenum, & Marcellum Ancyranum negâsse, Dei Filium, reipsa esse Filium, vel substistens verbum: sed sermonem ex ore prodeuntem. Huc spectant quoddammodo hæretici quidam Alogiani dicti, quod Logon, seu Verbum divinum è medio tollerent, teste Augustino lib. de Hæresibus cap. 30. vbi ait: *Alogiani propterea sic dicti, quia Dominum Verbum recipere noluerunt, Ioannis Euange-*

gelium respicientes, cuius nec Apocalypsim accipiunt.

6 DENIQVE Post tot earum hæresum monstra iam pene extincta, Michael Servetus sæculo præcedenti, quemadmodum Sabellianam impietatẽ ab Orco revocavit, ita etiam seiunxit Verbum à Filio Dei. Vnde lib. 2. de Trinit. cap. 47. dixit: *Temerarium est de Verbo, seu sermone facere Filium.* Ac præterea pag. 49. *Antiquior traditio per sacramentum Verbi intelligit quandam in Deo dispositionem, qua placitum est ei, arcanum voluntatis suæ nobis revelare.* Quasi Verbum nõ sit ipse Filius Dei, sed illa arcana dispositio. Deinde reprehendit Orthodoxos, quatenus ex illo Ioannis, *Verbum erat apud Deum*, colligunt, Verbum esse personam distinctam à Patre. Ideoque ait: *Quem obsecro saporem habent ista insulsissima verba: Secunda illa res erat apud rem primam? Nam sana Christi doctrina aliter intelligit, Verbum fuisse apud Deum: quia, scilicet, sacramentum hoc erat ab initio reconditum in mente diuina, donec venit plenitudo temporis, & tunc manifestatum est.* Ac tandem pag. 79. concludit: *Neque ostendere potes vnum iota, quo Verbum illud Filium appellavit Scriptura.*

7 SED Vt appareat quàm insanè deliraverit præterea idem Servetus, subdit, postquam Verbum istud impletum fuit in mysterio Incarnationis, Christum ipsum esse Verbum, etiam secundùm Humanitatem. Ait enim pag. 42. *Facto transitu de Verbo in carnem, caro dicitur Verbum.* Quod dupliciter exponit. Primo: quia *potuit Dei Verbum in carnis transire materiam.* Secundò: quoniam *potest etiam intelligi Verbum caro factum, secundùm quòd de Christo dicitur Deuteronomij 18. Ponam verba mea in ore eius, & in meo nomine loquetur. Propterea dicitur Sermo Patris, quia Patris mentem enuntiat, & eius cognitionem facit.* Itaque Servetus Christum hominem vocat Verbum Patris, eo dumtaxat sensu, vt instar Verbi indicet mentem Patris. Non tamen concedit, illud Verbum quod erat in mente Dei, secundùm id *esse* quod habebat in mente divina, esse ipsam personam subsistentem Christi. Immo & lib. 3. pag. 80. addit, fuisse quidem olim: verùm peracta Incarnatione, iam non esse. Ait enim: *De Verbo illo, tam in Euangelio, quàm in Epistola dicit Ioannes, quòd ERAT olim. Sed de eo nunquam legitur, EST.* Secuti sunt Servetum Georgius Blandata, & Franciscus Davidis, alij que ex discipulis. nam in disputatione Albæ Iuliæ habita coram ipso Principe Transylvaniæ, atque editâ Claudiopoli, anno M.D.LXVIII. in Actis sextæ diei, Georgius Blandata ita suo & sociorum nomine loquitur: *Verbum illud non asserimus Filium aliquem fuisse, sed Dei rationem agendi, siue voluntatem, mentemque, quam habuit de exhibendo nobis Redemptore ex semine Davidis.* Addit deinde, cohærenter ad errorem Serveti, post factam Incarnationem, Christum, vt hominem, esse Dei Verbum. Id verò ita exponit Franciscus Davidis in Actis nonæ diei, vt *Verbum apud Ioannem, non æternam aliquam personam invisibilem, sed ipsum Christum designet, qui voluntatem Patris sui explicare incipiebat.*

8 SED Enim ad debellanda aut configenda tot hæreticorum monstra sufficit auctoritas Scripturæ meridiano Sole clarioris, præsertim in primo capite Evangelij Ioannis: vbi imprimis dicitur: *Deus erat Verbum.* Deus autem est planè persona subsistens. Ergo & Verbum. *Deinde.* Ioannes ibidem asserit, Verbum ipsum simul cum Patre omnia, quæ facta sunt, condidisse. Patet verò, conditorẽ rerum omnium debere esse agens aliquod per se subsistens. *Vlterius.* Testatur de illo venisse in sua, veluti vniversoum Dominũ, sed non fuisse à suis receptum: ijs verò, qui eum receperunt, dedisse potestatem, vt Filij Dei fierent. Hæc autem omnia, non, nisi personæ cuiusdam divinæ, & planè subsistentis, sunt. Ad hæc, induisse carnem humanam, & eâ indutâ habitasse in nobis, gloriâ plenum, veluti vnigenium à Patre; quis, nisi delirus & vecors, alio sensu accipere possit, quàm quòd illud Verbũ Dei, tanquam vera & subsistens persona, sit Filius vnigenitus Patris æterni, plenus gratiâ & veritate, eademque subsistens persona, quam ab æterno Verbum, ex tempore Christum, & vbique ac semper Dei Filium nominamus? Itaque tam manifestè ea omnia eidem personæ, eidem Verbo, & Filio Dei, ac Christo IESV, tribuit Evangelista, mirum vt sit, quempiam hæreticorũ vsque adeò desipuisse aut insanijsse, vt vel negaret ibidem de vno eodemque Filio Dei sermonem esse, vel illum præ Verbo divino assereret subsistentem personam.

9 QVAPROPTER Antiqui Patres vt probarent Verbum divinum non esse instar humani, quod facilè evanescit; sed solidum, substantiale, & subsistens, nullo alio testimonio opus esse arbitrati sunt, quàm indicato ex Evangelio Ioannis. Vnde Sabellij gregales in eo errore versantes sic lacessit Athanasius in Orat. contra illos: *Evangelistam non recipiunt statim ab initio clamantem: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deũ, & Deus erat Verbum. Si enim Deus Verbum tantummodo in mente habet, non autem reverà ex ipso genitum, vt Deum ex*

Deo, quomodo esse poterit apud Deum Verbum, aut quomodo Deus fuerit? Non enim verbum in mente hominis conceptum, homo est apud hominem, cùm nec viuat, nec subsistat; sed viui dumtaxat, ac subsistentis motus sit, quod mox atque enuntiatum est non subsistit, & sæpe vocarum nequaquam permanet: cùm contrà Psalmista vociferetur, Verbum Dei in æternum permanere. Et in ea re illi suffragator, & consonus Euangelista est, cùm Verbum Deum esse profitetur, & manifestatum cum esse annuntiat, & aduenisse indicat, & incarnatum prædicat.

10 SIMILITER Alij Patres Græci ex allegato Ioannis testimonio eandem insaniam refellunt: quorum aliquot loca in medium proferre placet. Et vt, vel ab auctore suspecto alioqui, & Arianarum partium, veritas hæc testimonium accipiat, primò allegandus est Eusebius Cæsariensis, qui libro quarto Evangelicæ Demonstrationis cap. tertio, vbi Verbum Dei ac Filium appellat καθ' ἑαυτὸν ὑφεστῶτα. id est, *per se substantiatum*, vt ita ad litteram vertamus. Deinde Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi vndecima inquit: ἐγέννησεν ὁ πατὴρ τὸν λόγον, &c. id est: *Genuit Pater Verbum, non vt in hominibus mens verbum generat. Etenim mens in nobis subsistens est: verbum autem loquendo prolatum, & in aera diffusum, perit. Nos autem nouimus Christum genitum Verbum, non prolatitium, sed Verbum subsistens viuens: non labris prolatum, sed ex Patre ab æterno & ineffabiliter, atque in propria hypostasi genitum.* Consonat alter Cyrillus, nimirum, Alexandrinus passim: potissimùm lib. 17. & 19. Thesauri: iuxta quem, aliosque Patres, Filius Dei appellatur λόγος ἐνυπόστατος, καθ' ἑαυτὸν ὑφεστὼς, & φυσικὸς, atque οὐσιώδης. Quibus optimè secundùm phrasim Græcam significatur Verbum substantiale, per se subsistens, & naturale, & essentiale. Nilus quoque Abbas, cuius Opuscula habentur Tomo VII. Magnæ Bibliothecæ Anisonianæ, cap. 49. de Oratione Filiũ Dei appellat λόγον οὐσιώδη. id est, Verbum substantiale, vel essentiale, contra quàm in verbo creato accidit. Basilius etiam Oratione contra Sabellianos & Arianos insistens in testimonio illo tam luculento Ioannis, inquit: *Statim ab initio Euangelista clamat: ET DEVS ERAT VERBVM: propriam substantiam dans Filio.*

(?)

SECTIO SECVNDA.

Alia arguuenta Patrum, & Anselmi nominatim, pro sententia Catholica, aduersus hæreticos.

11 PROBAT II. Assertionem S. Ambrosius lib. 4. de Fide ad Gratianum cap. 3. *Solum*, inquit, *Verbum Dei est, quod nec prolatiuum est, nec ἐνδιάθετον, sed quod operatur & viuit, & sanat. Vis scire quale Verbum? Audi dicentem* (nimirum, Apostolum ad Hebræos 4.) *Viuum est enim Verbum Dei, & validum, atque operatoriũ, & acutũ & omni glaudio acutiorimũ, penetrans vsque ad diuisionẽ animæ, & spiritus, artuumque, & medullarum. Verbum igitur audis Dei Filiũ & à patria voluntate, & potestate secernis? Audis quòd viuit, audis quòd sanat: noli ergo nostro comparare verbo*, &c. Vbi & nouum argumentum ex illo Apostoli testimonio subministrat Ambrosius, quo id hæreticorum deliramentum reijciatur. Verbum igitur diuinum præ humano, & creato, est planè subsistens, & Dei Filius, nullatenus à Patris voluntate & potestate seiunctus.

12 TERTIO Assertionem probat, & contrariam hæresim refellit Isidorus Pelusiota lib. 3. Epist. 141. vbi Filium Dei demonstrat esse λόγον ἐνυπόστατον, id est, *Verbum subsistens*, ex eo, quòd ipsummet Verbum in sacra Scriptura dicitur sua verba habere. Ait enim λόγος δέ ἐστιν, ἐνυπόστατός ἐστι, &c. *Verbum autem cùm sit, subsistens est, & suam habet proprietatem. Non esse porrò subsistentia carens, ex eo intelligitur, quod Verbum ipsum habere se verba dicit, ita loquens: QVI AVDIT VERBA MEA. Si igitur Verbo sunt sua verba, non est expers substantiæ.* Nimirum, omnia alia verba, sunt mera verba, & solùm habentia vim significandi. Verbum autem diuinum non est aliqua inanis vox, aut euanida locutio, sed res summa, & per se subsistens, quæ suas arcanas cogitationes & consilia verbis exprimit.

13 QVARTO Idipsum demonstrant multi ex Patribus ex eo, quòd Verbum Dei appellatur ab eodẽ Euangelista Ioanne Filius vnigenitus Patris, cuius Verbum est. Primus omnium, quẽ hoc argumento vsum inuenio, est Ignatius Martyr Apostolis suppar in Epistola ad Magnesianos, inquiens: *Filius est ipsius Patris Verbum, non prolatum, sed substantiale. Non enim locutionis articulatæ vox est, sed diuinæ efficaciæ substantia genita.* Nam si, vel in creatis, Filius est persona solida & subsistens: quanto magis in diuinis? Similiter Maximus Taurinensis

(cuius Opera habentur initio Tomi VI. Magnæ Bibliothecæ) in Sermone de S. Eusebio Vercellensi eodem argumento vtitur, dicens: *Ne Verbum ipsum, non substantiam veritatis, sed prolationum loquentis Dei putares esse sermonem, dicitur FILIVS.* Auctor quoque libri de Trinitate Novatiano adscripti, *Sermo*, inquit, *Filius natus est, qui non in sono percussi aeris, aut tono coactæ de visceribus vocis accipitur, sed in substantia prolatæ à Deo virtutis agnoscitur.* Sed vberiùs id argumentum expendit antiquissimus Irænevs lib. 1. adversum hæreses cap. 1. contra Valentinum illum suprà num. 3. notatum, dicens: *Ioannem vnum Deum exponente, & vnum vnigenitum IESVM Christum annuntiante, per quem omnia facta esse dicit; hunc, Verbum Dei, hunc vnigenitum, hunc factorem omnium, hunc lumen verum illuminans omnem hominem, hunc mundi fabricatorem, hunc in sua venisse, hunc eundem carnem factum, & habitasse in nobis affirmat.* Et paucis interiectis: *Discite insensati, quoniam IESVS, qui passus est pro nobis, qui habitavit in nobis, idem ipse est Verbum Dei.* Ac denique: *Verbum, id est, Filius, semper cum Patre erat. Est autem hoc Verbum Dominus noster IESVS Christus, qui in novissimis temporibus homo in hominibus factus est, vt finem coniungeret principio, id est, hominem Deo.* Hactenus Irenæus: qui ex illo Ioannis testimonio evincit, eundem vnigenitum Filium Dei, esse Verbum ipsius, & factorem omnium, & lumen verum, & factorem mundi, qui & carnem acceperit, & in nobis habitaverit. Quibus non modò declaratur, illum esse verè personam subsistentem, prout in Assertione nostra habetur; sed etiam personam vnam & eandem esse Verbi, Filij vnigeniti Dei, & IESV Christi. quod negârunt aliqui ex hæreticis num. 5. 6. & 7. allegatis.

14 QVINTO Suadetur ratione S. Anselmi infrà c. 30. & c. 48. vbi discrimen assignat inter Verbum increatum, & creatum, quod prius illud sit æternum & coæternum Patri se ipsum semper intelligenti: hoc verò temporaneum & fluxũ. Prioris capitis verba sunt. *Summus ille Spiritus, sicut est æternus, ita æternè sui memor est, & intelligit se ad similitudinem mentis rationalis: immo non ad vllius similitudinem, sed ille principaliter & mens rationalis ad eius similitudinem. At si æternè se intelligit, æternè se dicit. Si æternè se dicit, æternè est Verbum eius apud ipsum. Siue igitur ille cogitetur nulla alia existente essentia, siue aliis existentibus; necesse est Verbum illius coæternum illi esse cum ipso.* Posteriori autẽ loco allegato inquit: *Quoniam nam-que mens humana non semper se cogitat, sicut sui semper meminit, liquet cùm se cogitat, quòd Verbum eius nascitur de memoria. Vnde apparet, quia si semper se cogitaret, semper Verbum eius de memoria nasceretur. Rem etenim cogitare, cuius memoriam habemus, hoc est mente eam dicere: Verbum verò rei est ipsa cogitatio, ad eius similitudinem ex memoria formata. Hinc itaque liquidò animadverti potest de summa sapientia, quæ sic semper se cogitat, sicut semper sui memor est. QVIA DE ÆTERNA MEMORIA COÆTERNVM VERBVM NASCITVR.* Non ergo Verbum Dei est fluxum, aut inconstans, instar creati, vel quòd iam defierit esse, aut in naturam Christi humanam mutatum fuerit, prout alij atque alij ex hæreticis suprà relatis commenti sunt: sed solidum, subsistens, æternum, coæternum Patri. Nimirum, verbum mentis nostræ non est perpetuum aut subsistens, sed fluens & transiens, quia mens nostra interdum cogitat, interdum non cogitat. Deus autem ex summa naturæ suæ perfectione determinatus necessariò est ad cogitandum seipsum ab æterno. Vnde oportet, vt Verbum illud, quod cogitando dicit, sit solidum, subsistens, & ipsi Patri coæternum.

15 DICES: Si ratio hæc S. Anselmi est alicuius roboris, probat planè, consubstantialitatem Verbi divini cum Patre, & coæternitatem, vt ita loquamur, demonstrabilem esse ratione naturali. Nimirum per hanc demonstratur, Deum semper ac necessariò se ipsum intelligere cognitione æterna & immutabili. Si ergo ex hac colligitur certò existentia Verbo coæterni & consubstantialis Patri, hæc etiam erit naturaliter demonstrabilis. Cõsequens autem est contrarium doctrinæ communi à nobis traditæ suprà Disp. LI. & Tomo I. Disp. IX. quibus locis latè probavimus, repugnare omnino, vt obiecta supernaturali, præsertim mysterium Trinitatis, evidenter abstractivè cognoscantur aut demonstrentur ratione aliqua naturali.

16 RESP. Rationẽ præiactam Sanct. Anselmi posse dupliciter accipi. Primò nudè in vi luminis naturalis, quamvis supponendo notitiam aliquam terminorum, quibus explicatur consubstantialitas Verbi cum Patre æterno. Secundò, prout innixam doctrinæ revelatæ. Priori sensu, fatemur non esse demonstrationem, sed congruentiam quandam, cui facilè occurrere posset Philosophus Gentilis, dicereque, ex eo solùm probari in divinis existentiã Verbi communiter & impropriè dicti: id est, repræsentationis rerũ omniũ in essentia ipsa, divina, in qua Deus seipsũ, & quelibet alia

cog-

cognoscit, quin præterea producat Verbum aliquod propriè dictum, seu distinctum in persona à principio intelligente. Verùm & adhuc planè demonstrat, Verbum illud qualecumque in Deo existens esse æternum, & eiusdem substantiæ cum Deo, sicuti intellectio Dei est æterna, & eiusdem substantiæ cum intelligente. quod iam suprà cap. 14. & 15. relinquit demonstratum Sanct. Doctor. Posteriori autem sensu, est demonstratio theologica. Innititur enim doctrinę revelatæ, tum Ioannis 1. vbi Verbum illud dicitur Filius vnigenitus Patris: tum Psalmi 2. vbi habetur: *Ego hodie genuite*: tum Psalmi 61. v. 12. *Semel locutus est Deus*. Quamuis enim Anselmus nō alleget expressè ea testimonia dicto loco, supponit tamen illa, veluti explorata fidelibus, in quorum gratiam scribit. Ex ijs verò palam sequitur, quemadmodum illa cogitatio & locutio Dei est æterna & indistincta ab essentia intelligentis; ita & Verbum per eam dictum esse æternum, & indistinctum ab eâdem essentia. Cùm verò aliunde locutio habens rationem veræ generationis, exigat omnino terminum à dicente seu generante distinctum, necessariò concluditur, Verbum Dei esse distinctum à Patre in persona, siquidem aliàs non distinguitur in essentia. Sed de hoc latiùs in Commentarijs ad cap. 28. & seqq. Sanè eodem sensu Bernardus in Sermone de verbis Abacuc colligit ex paulo antè indicatis verbis Psalmi: *Semel locutus est Deus: Semel vtique, quia semper. Vna enim, & non interpolata, sed continua & perpetua locutio est.* Quare Arium impiè iactitantem, *Deum multos proferre sermones*, atque interrogantem, quisnam ex ijs sit Filius Dei, perstringit Athanasius lib. de Decretis Nicænæ Synodi, quòd hæreticus ille de Deo, tanquam de homine, sentiret; *quasi non sufficiat vnum ex Deo Verbum ad omnem ex Patris voluntate creationem, & prouidentiam implendam. Si enim Deus plura verba loquitur, hoc ipsum imbecillitatem omnū arguit; quod vnumquodque vsum alterius præstare nequeat. Sin Verbo vnico dicatur vti, quemadmodum re vera vtitur, hoc & ad ostendendam Dei virtutem pertinet, & Verbi perfectionem, quod ab illo prodijt.* At lib. 5. contra Arianos inquit: ὥσπερ γὰρ μία ἐστὶν ἡ ἀρχὴ, οὕτως εἷς ἐστὶν ὁ υἱὸς καὶ λόγος, καὶ ἡ σοφία. id est: *Sicut vna substantia est principium: sic vnum est substantiale, & subsistens eius Verbum, & sapientia.* Itaque de primo ad vltimum, res manifestissima est iuxta sacras litteras, Verbum divinum esse personam per se subsistentem, Filium Dei Patris, coæternum ipsi, & vnicum, eundemque cum Christo IESV: vt propterea hæretici suprà à n. 5. indicati, Scripturæ auctoritatem admittentes, & aliquid ex prædictis negantes, pugnantia docuisse & credidisse inveniantur.

SECTIO III.

Obijciuntur & soluuntur argumenta, quibus hæretici hodieque contendant, Verbum Dei non esse personam subsistentem. Difficilis locus S. Irenæi expenditur.

17 SED Videamus an hæretici hactenus refutati aliquid verosimile pro se afferant & nobis obijciant. Primò Sabelliani olim, teste Basilio in Sermone contra illos, & Athanasio Sermone 3. contra Arianos, opponebant, Verbum esse meram conceptionē mentis, ac proinde non substantiam, nec personam subsistentē. Eorum vestigijs insistens Michael Servetus n. 6. allegatus, dicere ausus fuit: *Stultum est de sermone seu Verbo diuino velle verba facere.* Vnde & syllogismo hic nobis obijci potest. Conceptio mētis nullatenus habet rationem personæ subsistentis. Atqui Verbum divinum est quædam conceptio mentis, vt patet. Non ergo est persona subsistens. Maior, in qua sola potest esse dissidium, suadetur: Quia conceptio mentis, si sit creata, est accidens quoddam: si increata, supponit intellectum, & proinde substantiam ac personam intelligentē constituram. Non ergo est persona subsistens, sed aliquid supponens naturam intellectualem & personam iam subsistentem.

18 RESP. Argumentum hoc esse obiectionem anilem, cui olim breviter & plenè occursum ivit Athanasius dicens: *Non est quærendum cur non tale sit Dei Verbum, quale nostrum est, cùm Deus nequaquam talis sit, quales nos sumus.* Itaque sicut infinitè distat Deus à nobis, ita & Verbum divinum à creato, vt illud præ hoc substantia sit & persona subsistens. Quare verbum in creaturis accidens est, in divinis autem substantia: in nobis supponit non solùm naturam & personam, sed & intellectum in actu primo constitutum. In Deo autem non est accidens aliquod, sed substantia ipsa Dei, à quâ nō distinguitur reipsa aliquid intra Deum existens, vt suprà c. 14. 15. & 16. demonstravit Anselmus: ac proinde Verbum in solo Deo potest habere rationem personæ subsistentis.

19 INSTABIS. Etiam sapientia, iustitia, & misericordia, aliæque perfectiones attributorū sunt indistinctę à divina substantia: nec tamē vllus propterea dixit aliquā ex ijs speciatim esse aut constituere personā subsistentē. Ergo licèt verbum, seu conceptio mentis in Deo

sit aliquid distinctum reipsa ab eius substantia, non propterea dicendum est esse aut constituere personam subsistentem. Nimirum, tam conceptio mentis, quàm sapientia, & reliquæ perfectiones attributorum supponunt pro aliquo priori rationis constitutâ naturam, & personam intelligentem.

20 RESP. Verbum in divinis dupliciter accipi à Theologis: nimirum, communiter & impropriè, aut notionaliter & propriè. Priori sensu, quamvis sit indistinctum à substantia Dei reipsa, supponit illam pro aliquo priori rationis constitutam: ideoque nec constituit substantiam, nec personam. Quod idem contingit in sapientia, iustitia, & reliquis attributis. Posteriori autē sensu, est terminus quidā productus per actionē generativā, seu dictionē Patris. quâ ratione exprimit personā constitutam ex eâdem numero natura per generationē communicata, & ex hypostasi propria ac peculiari personæ genitæ. Nimirum, iuxta Evangelium Ioannis sæpe allegatum, Verbum, de quo loquimur, est Filius vnigenitus ab æterno, qui proinde debet esse persona distincta à generāte intra eandem numero naturam: cùm duplex aut multiplex natura divina omnino repugnet: vt demonstratum est cum Anselmo Tomo I. Disp. XIII. Quòd si verò obijcias difficultates illas, quibus consubstantialitas Verbi cum Patre, & identitas trium personarum in eâdem numero natura impugnari solet, eæ non sunt huius loci, sed discutientur in progressu Operis, præsertim Disp. XL.

21 OPPONVNT II. Servetus, eiusque sectatores n. 7. indicati. Evangelista Ioannes nusquam de Verbo divino dixit, *EST*; sed, *ERAT*. Non ergo permanet tanquam quiddā subsistens. Si enim esset verè persona subsistens, diceretur æquè de illo, *EST*, ac *ERAT*.

22 RESP. Evangelistam vsum fuisse verbo erat, velut indefinitam & æternam durationem significante, vt quantumvis imaginatio retrogrediatur, semper fuerit Verbum apud Deum existens, ideoque Patri coæternum. Vnde Ambrosius lib. 1 de Fide c. 5. pulcherrimè id exponit, & occurrit obiectioni huic hæreticorum, etiam veterum, dicens: *Erat apud Deum. Erat, erat, erat, erat. Ecce quater erat. Vbi impiùs invenit quod non erat? Alibi quoque Ioannes in Epistola sua dicit: Quod erat in principio. Indefinitè tenditur Erat. Quidquid excogitaveris, ERAT Filius. Omnes autem hæreses hoc capite brevi noster piscator exclusit. Quod enim erat in principio, non includitur tempore, non principio prævenitur. Ergo Arius conticescat. Quod autem ERAT apud Deum, non commistione confunditur: sed manentis Verbi apud Patrem solida perfectione distinguitur: vt Sabellius obmutescat. Et Deus ERAT Verbum. Non ergo in prolatione sermonis hoc Verbum est: sed in illa cœlestis designatione Virtutis, vt confutetur Photinus. Quòd verò ERAT in principio apud Deum, sempiternæ divinitatis ex Patre & Filio inseparabilis vnitas edocetur, vt erubescat Eudoxius, & Eunomius. Postremò cū omnia per ipsum facta dicantur, ipse Conditor Noui vtique Testamenti & Veteris designatur, vt Manichæus locum tentationis habere non possit. Ita piscator bonus omnes intra vnū rete conclusit, vt faceret inhabiles fraudi, quamquam essent inutiles captioni.* Quid subtilius, aut nervosius? Similiter in eodem verbo ERAT infinitam & sempiternam durationem, initij ac finis nesciam, agnoscunt passim Ecclesiæ Patres: præsertim Athanasius in omnibus ferè libris contra Arianos, Augustinus Tract. 1. in Ioannem, & Sermone 24. de Diversis c. 2. & Homilia 43. c. 3. Basilius Homil. 15. in princ. Ioannis, & lib. de Spiritu S. c. 6. Chrysostomus Homil. 3 in Ioannē, Fulgentius lib. 1. ad Thrasimundum c. 6. Gregorius Nazianzenus Orat. 49. Nyssenus lib. 3. contra Eunomiū, Hilarius lib. 2. de Trinit. Idacius, Clarus libro contra Varimadum, & denique Cyrillus lib. 1. in Ioannem c. 1. vbi inquit: *τὸ γὰρ ἦν ἀδιορίστως ἐκφωνηθὲν*, &c. *Verbum ERAT infinitè pronuntiatum, quonam in loco nos sistet, cùm prosequentem mentem natura sua semper antevertat, & quam illius desitionem esse putaveris, hanc vlterioris cursus faciat initium?*

23 VERVM Vt Serveto & sequacibus in Verbum diuinum blasphemantibus, mutis esse liceat, obseruandū est, de ipso Dei Verbo accipi à Patribus iam memorati, præsertim Athanasio, & Basilio, illud Psal. 118. *In æternū, Domine, Verbū tuum permanet in cœlo.* Si in æternum permanet: ergo ERAT, EST, & ERIT. Vlteriùs. Teste Evangelista, *Deus erat Verbum.* Si ergo Verbum iam non est, sed erat; Deus quoque erat, sed iam non est. Quare Servetus excludens Verbum existens, pariter excludit & tollit de medio Deum. Licebit ergo illum & gregales suos non hæreticos modò, sed atheos iudicare.

24 OPPONVNT III. Irenæum, quasi alicubi Patrem loquentem appellet Logon, seu Verbum. Ergo ex eo quòd Evangelista Ioannes nominet Verbum, non propterea intelligi debet persona aliqua subsistens distincta à Patre.

25 HÆC Obiectio ex eâdē officina Serveti prodijt, sed nullo indicato Irenæi loco, vt proinde merum figmentum illius existimetur à Valentia lib. 1. de Trinit. cap. 3. Sed enim testimonium allegatum reipsa apud Irenæum ex-

extat lib. 2. cap. 48. vbi Patrem, ſeu mentem loquentem, ait eſſe Verbum. Inquit enim: *Deus autem totus exiſtens mens, & totus exiſtens Logos, quod cogitat, hoc & loquitur, & quod loquitur, hoc & cogitat. Cogitatio enim eius Logos, & Logos mens, & omnia concludens mens, ipſe eſt Pater.* Accedit quòd epigrapha eiuſdem capitis in veteri codice eſt: *Oſtenſio quoniam nus logos, & logos nus, & nus ipſe eſt Pater omnium.* Videtur ergo Irenæus nomen τοῦ λόγου, ſeu Verbi, tribuere etiam Patri. Similiter Ambroſius in libro de Filij divinitate cap. 5. arbitratur, Filium ritè dici poſſe *Verbum de Verbo.* Ait enim: *Hæc eſt autẽ nominis ratio, vt in Patre & Filio vnitatem ſubſtantiæ credas; licèt rem ipſam, quæ eſt inennarrabilis, definire non poſsis: vt ſive lumen de lumine dicas, ſive verbum de verbo, ſive ſpiritũ de ſpiritu, ſive dominum de domino; quodcumque de eo dixeris, vnius tamen eſſentiæ Patrem & Filium credas.* Conſonat Marius Victorinus Afer lib. 3. contra Arium apud Bibliothecam Magnam Aniſſonianam Tomo IV. inquiens: *Pater per Filium, & Filius virtute Verbi Patris operans, facit omnia: id eſt, ſecum loquens Verbum, per Verbum in manifeſto loquens facit omnia.* Itaque non eſt quòd putemus, Servetum, quamvis alioqui blaſphemum, è cerebro ſuo affinxiſſe Irenæo locutionem illam. Denique pro ea appellari poſſunt multi ex Patribus Græcis, qui indicant Logon eſſe in Patre, ſeu potiùs ipſum Patrem eſſe Logon, dum contra Arianos vrgent argumentum illud pro æternitate Verbi, quoniam Pater ex æterno non fuit *Alogos*, ſive abſque Verbo.

26 RESPONDEO Itaque, in illâ Irenæi, & aliorum quorundam Patrum locutione, quâ Patrem appellant Logon, ſive Verbum, vocem eiuſmodi non accipi propriè & notionaliter, vt ſignificet perſonam: ſed impropriè & communiter, vt ſit idem ac Ratio, ſeu intelligentia Patris, ex qua dicitur Verbum procedere. Si autem vox illa accipiatur propriè & notionaliter, nunquam tribuitur à Patribus alteri, quàm perſonæ Filij, quem ſolũ Evangeliſta Ioannes appellat Verbum, quidquid ſit de ſtylo vnius vel alterius ex Scriptoribus Catholicis contrario in ſpeciem, quem alij ex Patribus corrigunt, aut piè interpretantur iuxta ſenſum nuper à nobis indicatũ. Certè Auguſtinus lib. 6. de Trinit. cap. 2. vetat dici *Verbum de Verbo.* Rationemque reddit: *Quia hoc ſolum de eis dici non poteſt, illud de illo, quod ſimul ambo non ſunt: ſicut Verbum de Verbo dici non poteſt: quia non ſunt ſimul ambo Verbum, ſed ſolus Filius.* Idem ex profeſſo docet Cyrillus Alexandrinus libro primo Commentariorum in Ioannem cap. 4. Vnde conciliando vtrorumque teſtimonia, Verbum acceptum pro termino intellectionis propagatricis, ſeu generativæ, ſolùm de de Filio accipitur, idque propriè: pro ratione autem, ſeu cogitatione, aut intellectione, commune eſt etiam Patri, immo & Spiritui ſancto. Itaque Irenæus, Ambroſius, & Marius Victorinus, hoc poſteriori ſenſu, dumtaxat Logon & Verbum in illa locutione vſurparunt: in priori autem omnes Catholici palam de ſolo Filio eas voces intellexerunt.

27 DENIQVE Samoſateniani olim obijciebant teſtimonium illud Petri Actorum 13. *Verbum miſsit Deus filijs Iſrael evangelizans pacem per IESVM Chriſtum.* Ergo Verbum ipſum non eſt IESVS Chriſtus, ſed aliquid aliud ab eius perſona diſtinctum.

28 RESP. Dato quòd Verbum ibidem accipiatur propriè, ſicuti apud Ioannem dum inquit, *Verbum caro factum eſt*, non ideo colligi diviſionem illam Verbi à Filio, ſive IESV Chriſto. *Poſſumus enim* (inquit Athanaſius loco allegato) *contra hanc obiectionem aliquid ſimile reperire, idque ex Epiſtola ad Corinthios. Expectantes, inquit Apoſtolus, revelationẽ IESV Chriſti, qui & confirmabit vos inculpabiles in die Dñi noſtri IESV Chriſti. Vt enim nõ alter Chriſtus diẽ alterius Chriſti expectantes confirmat: ita quoque Verbum miſsit Pater carnem factum, vt cùm iam homo eſſet, ipſe per ſe ipſum evangelizaret. Atque ideo ſtatim ſubiunxit: Hic eſt omnium Dominus. Dominus autem omnium, Verbum eſt.* Hucuſque Athanaſius. Itaque in ijs Petri verbis non duplex perſona intelligitur, ſed eadem diverſis nominibus expreſſa, id eſt, Verbi, & IESV Chriſti.

SECTIO IV.

Spiritum ſanctum pariter eſſe ſubſiſtentem perſonam, quidquid deliraverint hæretici aliquot veteres & recentes, quorum perfidia exploditur, & fundamenta diruuntur.

29 HÆC Aſſertio eſt imprimis contra Sadducæos, qui, vt reſtatur Nazianzenus Orat. 5. de Theologia, *Spiritum S. penitus nõ eſſe cenſuerunt.* Deinde alij hæretici, iuxta Athanaſium lib. de communi eſſentia Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, dixerunt, Spiritum S. dumtaxat eſſe donũ quoddã, ſive virtutẽ Dei. Illorum deliramentũ alta ſæculorum oblivione ſepultũ exciravit è barathro Michael Servet. lib. de Trin. pag. 28. dicens: *De Spiritu S. non fit mentio, niſi vbi eſt ſermo*

de agenda, quod est notatu dignum: quasi Spiritus sanctus non rem aliquam separatam, sed Dei agnitionem, energiam quandam, seu inspirationem virtutis Dei designet. Ac præterea ait lib. 6. fine: *Dic igitur quod Spiritus sanctus est diuina in hominis spiritu agitatio. Et quia sic movendo, Christo credentes sanctificat Deus, ideo dicitur Spiritus in nomine sanctus.* Consonant Serveto gregales, Franciscus Davidis, Budnæus, & Georgius Blandata in Disputatione Albę Iuliæ suprà memoratâ, Act. 6. dici, dicentes: *Quæstio est, vtrũ Verbum & Spiritus sint personæ? Nos dicimus, nõ esse personas, aut individua, aut aliud sophisticum: sed esse altissimi Dei Patris virtutes, quibus & olim, & nunc quoque in novi mundi creatione vtitur.*

30 VERVM Assertio nostra est communis & perpetuus totius Ecclesiæ sensus expressus in quatuor primis Concilijs Generalibus, vt vidimus n. 2. quæ S. Patres eandem cum quatuor Evangelijs auctoritatem habere profitentur. In ijs enim traditur, Spiritum sanctum verè esse personam distinctam à persona Patris, itemq; à persona Filij, ac proinde per se subsistentẽ instar vtriusque. Vt autem id perspicuè probetur ex sacris litteris, observandum est ex Catholica doctrina cum Athanasio Epist. ad Serapionẽ initio, nos impræsenti nomine Spiritus non quemlibet intelligere, sed illum, qui in Scripturis nunquam *simpliciter nominatur Spiritus, sine additamento Dei, aut Patris, aut à me, hoc est, ex Deo, vel absque articulo, vel Christi, vel Filij, aut, vt non adiungantur, Sanctus, vel Paraclitus, aut veritatis, hoc est, Filij, qui se nominat veritatem, nisi cùm quod prius distinctè commemoratũ est de hoc Spiritu, postea simpliciter reperitur. Ibi enim* (prosequitur Athanasius) *ex superioribus recognoscitur, de quo Spiritu mentio fiat, etiam si in sequentibus nudum tantummodo Spiritus vocabulum sit positum.* Hactenus ille.

31 ITAQVE Spiritum sanctum, qui iuxta observationẽ Athanasij sæpissimè in Scripturis commemoratur, esse personam subsistentem, suadetur hoc syllogismo apodictico ex ijsdem Scripturis eruto. Omne quod operatur, & cognoscit, & iudicat, & loquitur, & docet, & annuntiat, & arguit, & consolatur, & simul cũ alijs personis testimonium reddit, & mittit, & præcipit, & adiuvat, & constituit Rectores in Ecclesia, atque alia eiusmodi facit, est verè persona subsistens. Atqui Spiritus sanctus iuxta Scripturã ea omnia præstat. Ergo est verè persona subsistens. Maior propositio est manifesta: cùm ea omnia munia sint propria solius personæ subsistentis, prout distinctæ ab omni eo quod non est persona, sed virtus, actio, motio, aut aliquid eiusmodi. Minor autẽ suaderur ex luculentis testimonijs Scripturæ ordine suo prolatis, in quibus eæ omnes actiones Spiritui sancto tribuuntur, dum dicitur: *Omnia autem hæc operatur vnus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult.* 1. Corinth. 12. *Quæ sunt Dei nemo novit, nisi Spiritus Dei.* 1. Corinth. 2. *Visum est Spiritui sancto.* Actorum 15. *Dixit Spiritus sanctus.* Actorum 13. *Spiritus ille veritatis docebit vos omnem veritatem.* Ioann. 14. *Quæ ventura sunt, annũtiabit vobis.* Ibidem: *Arguet mundum de peccato.* Ioannis 16. *Paraclitus autem* (nimirum, consolator) *Spiritus sanctus.* Ioannis 14. *Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus.* 1. Ioannis 5. *Baptizantes vos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Mathæi 28. *Ad evangelizandum pauperibus misit me.* Isaiæ 61. *Segregate mihi Paulum & Barnabam ad opus, ad quod assumpsi eos.* Actorum 13. *Spiritus adiuvat infirmitatem nostram.* Ad Romanos 8. *In quo vos Spiritus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Patet igitur, Scripturam nominatim eas omnes functiones tribuere Spiritui sancto, vt personę subsistenti. Nam, vt monet Anselmus in Epist. de Processione Spiritus S. cõtra Græcos c. 12. fine, *non tantũ suscipere cũ certitudine debemus quæ in Sacra Scriptura leguntur: sed etiam ea, quæ ex ijs, nulla alia cõtradicẽte ratione, rationabili necessitate sequũtur.* Maximè vbi illatio, seu collectio est adeo perspicua & manifesta.

32 RESPONDENT Serveriani in prædicta Disputatione, Actione quintæ diei, in Scriptura dici, Spiritum sanctum hæc facere, non quòd ipse faciat, sed quia Deus per illum, hoc est, per virtutẽ suam, vel per agitationem illam, seu motum, seu donum in creaturis (quod Spiritũ sanctum esse Servetus putat) ea faciat. Addit Franciscus Davidis, Spiritum sanctum distribuere dona sua sicut vult, quia Deus dona sua per Spiritum sanctum distribuit sicut vult. Idque confirmare nititur: quia etiam Ioannis 3. dicitur de vento: *Vbi vult, spirat.* neque tamen ideo ventus est persona subsistens. Ergo quamvis Spiritus sanctus dicatur distribuere dona sua sicut vult, non inde probatur, esse subsistentem personam.

33 SED Enim evasio hæc est penitus frivola: cùm tot functiones, & tam diversæ, quæ evidenter propriæ sunt personæ subsistentis, Spiritui sancto tribuantur in ijs Scripturæ locis, non minùs quàm aliæ adscribantur Deo Patri, ac Filio. Vnde quemadmodum vbi functiones similes tribuuntur Patri, aut Filio, probant planè vnumquemque eorum esse subsistẽtem personã; idipsum pariter de Spiritu sancto con-

convincitur. Iam quod addunt de Spiritu, seu vento, qui dicitur spirare *vbi vult*, extra rem est: cùm ibi solùm significetur motus, seu operatio rei naturalis, nullo impedimento prohibita, quę dicitur voluntaria, nõ propriè, liquidẽ ventus iudicio ac ratione caret, sed latè & metaphoricè, id est, spontanea, & minimè coacta, seu iuxta inclinationẽ naturalẽ. At verò diuisio gratiarũ in Scriptura tribuitur Spiritu sancto, *prout vult*, tanquã iudicio & ratione prædito: qui propterea dicitur & cognoscere, & iudicare, & loqui, & docere, &c. vt patet ex præiactis testimonijs. Patet itaque Scripturam tribuere Spiritui sancto eas functiones, quæ sunt propriæ personæ per se subsistentis, & agentis secundùm mentem ac voluntatem.

34 INSTAT Franciscus Davidis eodem loco: quoniã omnia, quę Spiritui sancto tribuũtur in Scriptura, à Deo Patre fiunt. Sed id præter rem est: quoniã etiã nos profitemur, quidquid vna ex personis diuinis facit, à reliquis duabus fieri: quoniam tres personæ sunt vnicũ & indiuisum principiũ efficiens rerum omniũ, vt constat planè ex Scriptura, & exprimitur in capite Firmiter de summa Trin. & Fide Cathol. Inde verò nullatenus impeditur, vt vnusquisq; ex tribus, cui operationes & functiones prædictæ tribuuntur, sit persona subsistens. Sic Ioannis 5 dicitur: *Nõ potest Filius à se facere quid quam, nisi quod vid erit Patrem sic facientem. Quæcumque enim operatur Pater, hæc & Filius similiter facit.* Et tamen inde non impeditur, sed potiùs euidenter probatur, Filium esse personam subsistentem instar Patris. Ergo idem existimari debet de Spiritu sancto, quamvis omnes actiones quæ ipsi tribuuntur in Scriptura, sint etiam communes Patri.

35 VNDE Patres Ecclesiæ ex ijsdem locis Scripturæ, quibus vsi fuimus, probârunt, Spiritum sanctum esse personam subsistentẽ. Et præsertim Basil. lib. 5. cont. Eunomiũ, plerisq; eorũ in medium prolatis, concludit: *Quare quod viuens sit Verbũ, & persona perfecta, & Spiritus similiter, ea quæ nunc relata sunt, abundè docere possunt.* Nazianzen. quoque Orat. 4. de Theologia initio, quasi prævidens effugiũ Serveti recurrentis ad agitationẽ illã n. 32. relatã, inquit: *Si Spiritus sanctus est actus, agetur proculdubio, non ager. Qui fit ergo, vt agat ipse, atque hæc & illa dicat, & segreget, & mœreat, & ad iram incitetur, & quæcumque rei motu agitatæ perspicuè sunt, non autẽ motus.* Ex quibus denique concludit, *Spiritũ sanctum ex eorum numero omnino statuendum esse, quæ per se subsistunt.* Mitto aliorum testimonia similiter loquentium.

36 OPPONVNT I. Hæretici, nomen Spiritus sancti nõ esse alicuius personæ certæ, sed naturæ diuinæ, quæ Spiritus quidẽ est, vt potè immaterialis omnino & intellígens; ac præterea sanctitate prædita: vt propterea siue nominetur Pater, siue etiam Filius, verè ac per se quilibet eorum sit Spiritus S. Non ergo hic est persona aliqua subsistens, ab ijs distincta.

37 RESP. Hanc obiectionem olim fuisse propositã Orthodoxis Patribus, & ab ijs solutã per hoc, vt vox Spiritus S. prout duarũ dictionũ vim habet, sit communis cuilibet personæ diuinæ, ob rationẽ indicatam in argumento: cæterũ incomplexè sumpta, siue per modũ vnius dictionis significet singulariter tertiã personã, à Patre & Filio distinctam. Quod, inter alios, optimè expressit August lib. 15. de Trinit. c. 19. dicens *Non ipse solus est in illa Trinitate, vel Spiritus, vel sanctus: quia & Pater spiritus, & Filius spiritus, & Pater sanctus, & Filius sanctus: quod non ambigit pietas. Et tamen iste non frustra proprie dicitur Spiritus sanctus. Quia enim est communis ambobus, id vocatur ipse propriè quod ambo cõmuniter.* At præterea subdit: *Vt ergo ex nomine, quod vtrique conuenit, vtriusque communio significetur, vocatur donum amborũ Spiritus sanctus.*

38 OPPONVNT II. Spiritus sanctus iuxta sacras litteras est donũ & pignus hæreditatis nostræ. Non ergo persona aliqua subsistens. RESPONDET Athanas. lib. de communi essentia, hanc obiectionẽ, si probat aliquid, probare nimiũ. nam etiã Pater in Scriptura dicitur pars hæreditatis nostræ in verbis illis Psal. 15. v. 5. *Dominus pars hæreditatis meæ.* Rursus in eâdem Filius dicitur donatus nobis, immo & donum, verbis illis Apostoli: *Verumtamen non sicut delictum, ita & donum* Ergo si quam vim habet obiectio, nec Pater, nec Filius erit persona subsistens. Itaq; quælibet persona diuina, vbi donatur nobis, potest dici cõmuniter donũ, quamvis in se subsistens sit: quãuis Spiritus sanctus speciali titulo appelletur donum, quia procedit à Patre & Filio vt amor, ad quem pertinet benefacere & donare. Aliunde vero ex Scriptura constat, donã Spiritus sancti esse aliquid ab ipso distinctum, etiam prout quoddam donum est: quoniam ad Galat. 5. & 1. Corinth. 12. dicuntur *fructus Spiritus sancti.* Nemo autem est fructus sui ipsius, sed alterius. Denique ipse Spiritus sanctus dividit dona sua sicut vult, teste Apost. 1. Corint. 12. v. 11. dicẽte: *Hæc autẽ omnia operatus vnus atque idẽ Spiritus, diuidens singulis prout vult.* Nec tamen ipse Spiritus sanctus dividitur. Nam, vt ibidem v. 4. habetur: *Diuisiones gratiarum sunt: idem autem Spiritus.* Patet igitur, Spiritum sanctum à donis suis longè differre.

SECTIO V.

Concluditur contra Praxeam, Noetum, Sabellium, & novos eius sectatores, nec Filium, nec Spiritum sanctum esse eandem cum Patre personam; sed singulos eorum trium esse totidem singulares personas ad invicem reipsa distinctas. Argumenta in oppositum soluta.

39 HÆC Assertio Catholica fuit olim definita in primis quatuor Conciliis Generalibus contra Praxeam antiquum hæreticum, impugnatum à Tertulliano singulari libro; ac præterea contra Noetum, & Sabellium, præ reliquis ab eo errore infamem: de quo, & sectatoribus suis inquit Epiphanius Hæresi LXII. Δογματίζει γὰρ οὗτος, καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ Σαβελλιανοί, τὸν αὐτὸν εἶναι πατέρα, τὸν αὐτὸν υἱὸν, τὸ αὐτὸν εἶναι ἅγιον πνεῦμα. id est, *Dogmatizat autem hic, & qui ab eo dicti sunt Sabelliani, eundem esse Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum.* Vide quæ præmisimus Disp. LIV. sect. 3. vbi multa alia circa errorem illum observata sunt. Eundem, vti & alios affines, ex Orco revocavit Michael Servetus lib. 2. Dialogo de Trinitate: quem meritò appellat Valentia *monstrum quoddam ex omnibus pene fabulis, atque erroribus veterum hæreticorum compositum.* Illum sequutus fuit, vt sæpe aliàs, Valentinus Gentilis Prothesi 9. dicens: *Non est vnus Deus in tres personas distinguendus. Qui id facit, necessariò vnius Dei substantiam diuidit.* Itaque ij omnes dilatant eandem personam, vt sit Pater, Filius, & Spiritus sanctus, instar Sabellij ambulonis sui: de quo testatur Athanasius in libro de dicto illo, Deus de Deo, non longè à fine, dixisse: *Quemadmodum diuersa genera sunt gratiarum, idem autem Spiritus: ita quoque Pater, cùm idem sit, dilatatur in Filium, & Spiritum.* Idipsum ferè totidem verbis expressit Servetus loco indicato.

40 VERVM Quamvis ea hæresis iam olim & toties proscripta fuerit ab Ecclesia, oportet nunc breviter illam refutare ex eisdem Scripturæ testimonijs, quibus Orthodoxi Patres vsi sunt ad eam debellandam. Imprimis celebre est illud Ioannis 14. *Ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, Spiritum veritatis.* Quæ verba ad rem & elegenter expendit Athanasius Oratione contra gregales Sabellij, dicens: *Cùm de se Filius loquitur, EGO, inquit: cùm de Patre, ILLE, dicit: cùm de Spiritu sancto, alium subiungit. Cur non igitur manifestæ defectionis & apostasiæ crimen sit, negare tria, & illum, qui ista loquutus est, vnum solum esse dicere?* Similiter Basilius in Sermone contra Sabellianos & Arianos, ait: *Nonne palam impudens es, cùm audis, EGO, de Filio; ILLE, de Patre; ALIVS, de Spiritu sancto: & omnia tu misces, & omnia confundis, & vni rei omnes appellationes attribuis?*

41 CONSONANT Eidem testimonio alia plura à SS. Patribus in eum scopum obseruata. *Primò* ea, in quibus indicitur planè Trinitas personarũ: vt Mathæi 28. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Et 2. Corinth. vltimo: *Gratia Domini nostri IESV Christi, & charitas Dei, & communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis.* Et 2. Ioannis 5. *Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus.* Quid clarius? *Secundo* vtuntur locis illis, in quibus docemur, vnam personam esse cum alia, vel apud aliam, aut in alia. Sic dicitur nomine Filij, siue sapientiæ genitæ, Proverbiorum 8. *Quando appendebat fundamenta terræ, cùm eo eram cuncta componens.* Et Ioannis 1. *Verbum erat apud Deum.* Ac præterea eodem capite: *Vnigenitus qui est in sinu Patris.* Et cap. 14. *Ego in Patre, & Pater in me est.* In quæ verba Augustinus lib. 6. de Trinit. cap. vltim. ait: *Singula sunt in singulis, & singula in omnibus, & omnia in omnibus, & vnum omnia.* Et post pauca ratione reddit: *Quia vnus est Deus, sed tamen Trinitas.* Huc etiam spectant loca illa, in quibus ad vnam personam habemus accessum, seu auxilium per aliam; vt cùm dicitur Ephesiorum 1. *Habemus accessum ad Patrem per Filium in vno Spiritu.*

42 DENIQVE Distinctio personarum ab invicem extorquetur hac demonstratione theologica. Omne quod verè procedit ab aliquo principio, distinguitur reipsa ab illo. Atqui Filius procedit verè à Patre, & Spiritus sanctus ab vtroque, tanquam à principio. Ergo Filius reipsa distinguitur à Patre, & Spiritus sanctus ab vtroque. Maior propositio est evidens lumine naturæ, quâ propterea sæpe vtitur Anselmus, præsertim suprà cap. 6. & infrà in Opusculo de Processione Spiritus sancti, & impræsenti cap. 28. vbi agens de locutione Dei, ait: *Illa per se fieri non potuit. Nihil quippe per seipsum fieri potest: quia quidquid fit, posterius est eo, per quod fit: & nihil est posterius seipso.* Evidens quippe est, nihil esse quod possit dare principium sibi ipsi. Alioqui existeret ante primam sui existentiam. quæ est manifesta chimæra. Minor autem suadetur quoad vtramque partem. Quoad primam quidem ex ijs Scripturæ locis, in quibus Verbum

Dei

Dei dicitur Filius, & quidem Filius vnigenitus Patris. Constat autem Filium verè ex Patre suo, tanquam ex principio, procedere. Quare Tertullianus lioro iam indicato contra Praxeam iure ac meritò ea collectione vsus fuit: *Pater verè genuit Filium. Ergo duæ personæ sunt.* Similiter Athanasius in Oratione de dicto illo, Deus de Deo, *Verus inquit, Filius existit, non animi imaginatione formatus. Vt enim verus est Pater, ita quoque verè est sapientia. Atque ita fit, vt duo sint, non autem secundùm Sabellium idem Pater & Filius.* Alioqui, vt ipse colligit, *eadem res erit gignens & genitum. quæ absurditas in Sabellianis residet.* Quoad posteriorem partem suadetur assumptio eâdem ex ijs Scripturæ locis, in quibus Spiritus sanctus apertissimè dicitur à Patre, immo & à Filio procedere. Quorum plurima collegit & expendit Anselmus infrà Opusculo III. nec opus est inferere hoc loco. Quare Ecclesia Catholica ab initio professa est *fidem in Patrem & Filium, & Spiritum sanctum, ab Apostolis acceptam*, vt testatur Irenæus lib. 1. adversus hæreses cap. 2 Illamque Patres Nicæni exprimunt in Symbolo suprà Disp LV. exscripto, à nobis expenso singillatim quoad omnes partes, contra Arium, Sabellium, & Macedonium. Nec oportet ampliùs immorari in ea distinctione reali personarum probanda. Qui plura volet, consulat Bellarminum Tomo I. controv. lib. 2. de Christo cap. 6. Ruiz Tomo de Trinitat. disput. 19.

43 SED Videamus quid olim ij hæresiarchæ obiecerint, & præterea qui postremis hisce sæculis eorum insaniam excitârunt. Prima impugnatio est, à nobis induci plures Deos, quemadmodum ab Ethnicis, dum ex tribus personis reipsa distinctis, vnamquamque profitemur Deum. Huic veterno & iam obsoleto argumento Sabelliani olim, & nunc Serveriani, maiorem fidem habent, quàm doctrinæ totius Ecclesiæ ab Apostolicis traditæ, & ab ipso Christo acceptæ.

44 VERVM Sic arguentes Athanasius in Oratione contra gregales Sabellij, repellit & notat, veluti Iudaicæ superstitionis ministros: quoniam Iudæi pariter vnicam in divinis personam admittunt. Negamus itaque ex hac divinarum personarum distinctione sequi pluralitatem deorum: quoniam tres illæ vnica & eâdem numero divinitate constant. Propterea enim Christus dixit: *Ego & Pater, vnum sumus.* Nimirum, *vnum* ad divinitatem refertur: *sumus* autem, ad distinctionem personarum. Rursus in loco illo ex 2. Ioannis 5. suprà indicato, postquam dictum fuit: *Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus*; continuò additur: *ET HI TRES VNVM SVNT.* Sed de hac identitate in essentia cohærente cum distinctione personarum, fusè in progressu Operis. Nunc satis sit exscribere verba Naziãzeni Orat. 3. de Theologia: *Nos vnius Dei principatum colimus, non quem persona vna circumscribit, sed quem æqualis naturæ præstantia constituit, voluntatisque consensio, motus identitas, atque ad vnam eandemque rem coniuncta propensio ita, vt etiam si numero differant, auctoritate tamen & potentia minimè inter se dissideant.*

45 SECVNDO Obijciunt. Si in divinis sunt tres personæ reipsa distinctæ, nulla earum erit simpliciter infinita, carebit enim vnaquæque realitate & perfectione alterius personæ, nimirum, proprietate relativa alterius. At hoc absurdum esse, patet: quoniam persona, quæ non est simpliciter infinita, nequit esse divina & increata. Ergo in divinis non sunt tres personæ reipsa distinctæ.

46 RESP. Negando sequelam: quia licèt vnaquæque persona careat relativa proprietate alterius personæ, quatenus non habet illam per identitatem, sive quatenus ipsi relativè opponitur, adhuc vnaquæque earum est simpliciter infinita, propter identitatem realem cum essentia, quæ est infinita simpliciter in toto genere entis: vt demonstratum fuit Tomo I. Disp. XXXII. Deinde licèt vna persona non non sit alia, sed tres relativè distinguantur, adhuc non est verum absolutè quòd vna persona careat proprietatibus relativis alterius. Habet enim illas, non quidem per identitatem cum ijs, sed secundùm περιχώρησιν, quam Latini Patres appellant circuminsessionem. Quod sufficit, vt vnaquæque earum habeat proprietates reliquarum, dicaturque existere, iuxta hymnum Ecclesiæ, *In Patre totus Filius, Et totus in Verbo Pater.* Eoque sensu Athanasius loco mox allegando aiebat, *perfectam etiam paternitatem in Filio subsistere.* Et rursus: *Quidquid est Filius, id vniuersum est proprium* (id est, intimum) *substantiæ Patris.* Quod, quanam ratione intelligendum sit, dicemus in progressu Operis, exponentes propriam rationem τῆς περιχωρήσεως, seu circuminsessionis. Denique, independenter ab ea doctrina, summùm colligitur, nullam ex personis divinis secundùm proprietatem personalem ac peculiarem esse infinitam simpliciter in toto genere relativo, sed dumtaxat in genere relativo determinato filiationis, vel paternitatis, vel spirationis passivæ. Hoc enim sensu vnaquæque persona, prout distincta ab alia, est relativè infinita, & præterea simpliciter infinita secundùm essentiam tribus communem,

in

in qua tres personæ sunt vnum & idem numero. Quod sacræ litteræ palam docent locis iam suprà indicatis, & ex eisdem colligit Athanasius in Orat. contra gregales Sabellij, dum ait: *Filius identitatem habet cum Patre: & tamen ipse interim Pater non est, sed vnus in natura cum Patre.* Similiter Dionysius cap. 2. de Divin. nomin. inquit, divinas personas esse *coniunctas in vnum discretè, & discretas coniunctim.*

47 DICES: Aut pluralitas personarum est necessaria in ente infinito, aut non. Si non; nullatenus est asserenda in Deo, qui secundùm se totum est ens simpliciter necessarium. Si autem necessaria est, etiam in vnaquaque persona divina, vt persona est, ponenda erit pluralitas personarum: siquidem quælibet persona divina necessariò est infinita in ratione personæ.

48 RESP. Pluralitatem personarum esse quidem necessariam in ente infinito: quia iuxta fidem, in divinis sunt tres personæ: & aliunde ratio naturalis multipliciter demonstrat, nullum accidens esse in Deo, omniaque, quæcumque in ipso sunt, essentialiter ipsi cõpetere: vt suprà vidimus latè cum Anselmo cap. 14. 15. & 16. Indidem verò non probatur, in vnaquaque persona tres personas necessariò esse debere. nam vnaquæque ex ijs solùm est infinita simpliciter secundùm essentiam reliquis communem: secundùm proprietatem verò relativam, prout condistinctam virtualiter ab essentia, solùm est infinita in genere aut quasi genere determinato, v.g. paternitatis, vel filiationis passivæ. Mitto, quod nuper indicavi circa τὴν περιχώρησιν, iuxta quam dixit Christus Dominus Ioannis 14. *Ego in Patre, & Pater in me est.* Idemque verè dicere potuit de Spiritu sancto relatè ad vtrumque, & è converso. Dionysius quoque loco nuper indicato dixit: *Manent enim mutuò in seipsis diuinæ personæ.* Sic enim vnaquæque persona dici potest infinita etiam in toto genere relationis divinæ, quatenus vel per identitatem, vel per circuminsessionem habet in se omnes divinas relationes.

49 INSTANT Hæretici. Vnitas essentiæ divinæ in vnica persona sufficit prorsus ad omnia, quæ videntur necessaria in ente infinito, qualis est Deus. Est enim vnitas essentiæ simpliciter infinita: nihil autem vel intra, vel extra Deum esse aut cogitari potest, ad quod præstandum non sufficiat id, quod simpliciter infinitum est. Ergo superflua est omnino pluralitas personarum.

50 RESP. Negando antecedens: quoniam in ente infinito simpliciter, qualis est Deus, necessariæ simpliciter sunt duæ processiones veræ, altera Filij, altera Spiritus sancti, iuxta sacras litteras. Eæ verò salvari non possunt sine vera pluralitate personarum: quoniam lumine naturæ evidens est, nihil posse à seipso procedere. Deus autem non est quale-cumque ens simpliciter infinitum: sed illud nominatim, in quo divina Scriptura agnoscit vim generandi & spirandi ad intrà: ac proinde eius infinitas nequit esse absque productione & distinctione reali personarum.

51 TERTIO Objciunt. In divinis nihil est, quod non sit de intrinseca ratione essentiæ divinæ, saltẽ in re, & ex parte obiecti. At pluralitas personarũ non est de intrinseca ratione essentiæ divinæ, & ex parte obiecti. Non ergo in Deo est pluralitas personarum. Maior est certa: quia quidquid est in Deo, est Deus. Alioqui non esset summè simplex, sed compositus, aut capax accidentium, contra quã fides docet, & latè stabilitum relinquimus Disp. XXVIII. & XXIX. Maior autem suadetur multiplicetur. *Primò*: Quia si pluralitas personarum esset de intrinseca ratione divinæ essentiæ, hæc non essent simplex, sed composita ex realitatibus distinctis. *Secundò*, quia inde sequeretur, essentiam divinam non esse vnum per se, sed per aggregationem ex pluribus. Etenim iuxta Aristot. ex pluribus entibus completis, seu in actu, nequit consurgere vnũ per se, sed solùm aggregatione quadam. Atqui vnaquæque ex tribus personis esset ens in actu, & quidem completissimum. Ergo ex ijs non posset vnum per se consurgere. Idque patet in pluribus personis creatis, ex quibus vnum per se coalescere nequit. *Tertiò*. Si enim de ratione intrinseca essentiæ sunt tres personæ, de nulla illarum prædicari poterit quòd sit divina essentia, sicuti de nulla persona verè dicitur quòd sit triplex persona. Non enim de aliqua persona prædicari poterit essentia, quin pariter de illa prædicentur tres personæ, si hæ intrinsecè essentiam constituunt. At consequens est falsum: cùm certum sit, essentiam de qualibet persona prædicari. Non ergo de intrinseca ratione essentiæ sunt tres personæ.

52 RESP. Minorem præcipuam syllogismi esse falsam, non solũ loquendo in re, aut ex natura rei, iuxta quam nulla distinctio actualis est inter essentiam divinam & relationes, vt latè diximus Tom. I. Disp. XXV. per totam; sed etiam secundùm conceptum obiectivum, iuxta quem essentialiter, quamvis implicitè solùm, relationes constituunt Deitatem, & Deitas vicissim relationes: vt pariter, ex frequenti Patrum doctrina, constituimus ibid. Disp. XXVI. Quibus adiungo testimonium Athanasij citata Oratione contra gregales Sabellij, vbi inquit: *Plenitudo & integri-*

gritas Deitas est Pater, vt Pater; & Filius, vt Filius. Atque inferiùs: *Idem de Filio & Spiritu sancto est existimandum.* Præterea Oration. 4. contra Arianos longè ab initio: *Quia Filius est imago Patris, necesse est vt cogites, ipsam proprietatem Patris, essentiam Filij constituere.* Similiter Gregorius Nazianzenus Oratione in sancta lumina inquit: *Vnum in tribus diuinitas est, & tria vnum ea, in quibus diuinitas est. Vel, vt magis propriè loquar, tria sunt ea, quæ ipsa diuinitas est.* Itaque illa propositio, quæ negat pluralitatem personarum esse de intrinseca ratione essentiæ divinæ, est planè falsa.

53 VENIAMVS Ad singulas eius probationes AD I. Quamvis pluralitas personarum, etiam prout sunt distinctæ inter se, sit de intrinseca ratione essentiæ divinæ, non ideo resultat aliqua illorũ compositio, vel cum essentia, vel inter se. Non quidem cum essentia: quia vbi non est distinctorum vnio, nulla compositio est. Atqui nulla relatio in singulari, nec tres relationes simul, quibus constituuntur personæ, sunt aliquid distinctum ab essentia, sed vnum & idem cum ipsa, vt Catholica sententia docet. Non ergo vllam compositionem faciunt cum essentia. Sed neque inter se. Compositio enim est propriè distinctorum vnio in ordine ad constituendum vnũ aliquod tertium. Atqui licèt tres personæ, quatenus invicem oppositæ, sint reipsa distinctæ, non vniuntur in ordine ad constituendum vnum aliquod tertium. Non enim constituunt tertiam aliquam personam, vt patet; nec vnam naturam sub ea ratione formali, quâ distinguuntur: quia prout exprimunt distinctionem, non possunt exprimere identitatem. Non ergo vlla compositio infertur ex pluralitate personarum. His adde, nec vniri personas ipsas vt actum & potentiam, vel tanquam materiam & formam, vel tanquam accidens & subiectum, vel denique vt partes homogeneas, aut heterogeneas, sed ratione alia longè superiori, & proinde nullam compositionem inferente: quæ sanè, si aliqua esset, deberet vno aliquo ex ijs modis contingere.

54 AD II. Probationem. Illud axioma Aristotelicum, *ex pluribus entibus in actu nequit fieri vnum per se*, intelligitur solùm de ijs entibus in actu, quæ innotescunt lumine naturæ, aut seruatis naturæ regulis iuxta quas quodlibet ens in actu seorsim ab alio constat propria natura & entitate, nec habet, aut habere potest eandem numero naturam cum alio. Sic autem euidens est, ex pluribus fieri non posse vnum per se: quoniam ex pluribus nequit fieri per se vnum, nisi per se invicem ordinata sint: non ordinantur autem per se invicem ea, quorum vnumquodque seorsim ab alio est entis completum in actu, & sua propria natura constans. Quare solùm superest vt ex ijs fiat vnum per accidens solùm, seu aggregatione quadam. Personæ autẽ diuinæ, licèt sint plura entia in actu secundùm proprias hypostases, non tamen secundùm naturam, quæ in tribus eadem numero est, & indistincta secundùm rem à singulis earum, atque à tribus simul. Quare ex tribus personis, & naturâ communi, consurgit vnum per se: nimirum, vnus Deus per se in natura, & trinus in personis: non quidem per compositionem inter personas inter se comparatas, aut cum natura: sed per identitatem in eâdem numero natura, & distinctionem atque oppositionem relativam in personis.

55 AD III. Probationem, negatur maior propositio sive sequela. Non enim de qualibet persona prædicari potest quod sit triplex persona, sed solùm id quod est, dicitur persona triplex. Ideo Nazianzenus Oration. 5. de Theologia aiebat: *Filius non est Pater, sed id, quod Pater. Nec Spiritus sanctus est Filius; sed quod Filius. Atque ita inconfusa trium personarum distinctio in vna diuinitatis natura conseruatur.* Similiter Augustinus in Psalm. 48. concione 1. *Quidquid est Pater, quod Deus est, hoc est Filius, hoc est Spiritus sanctus.* Itaque vnaquæque persona est id, quod sunt tres personæ: nimirum, est eadem quidditas, natura, diuinitas, quæ indivisim est triplex persona: non tamen vnaquæque persona est triplex. Hoc enim repugnat in terminis, & manifestã contradictionem involuit. Neque obest quòd tres personæ, seu hypostases, sint de intrinseco conceptu naturæ, seu identificentur reipsa cum eâdem natura. Adhuc enim hæc ab ijs distinguitur virtualiter intrinsecè, quæ est peculiaris quædam & eminentialis distinctio, fundata in diuina infinitate & fœcunditate indivisim, suprà omnem rationẽ naturalem, & quæ nec extra Deum habet idoneum exemplum, neque in Deo ipso quantum ad ea, quæ ratione naturali demonstrari possunt. De quo latè egimus Tomo I. Disput. XXVII. per totam; vbi & plures difficultates, quæ hoc loci occurrere possent, præoccupauimus, nec vacat modò repetere. Itaque distinctio illa virtualis intrinseca, quæ est inter naturam diuinam & tres personas, ac quamlibet illarum seorsim, sicut sufficit vt aliqua prædicata in re affirmentur de essentia, quæ in re negantur de personis: ita etiam sufficit, vt quamvis vnaquæque persona sit identificata cum essentia, non tamen sit per identitatem alia persona, aut tres personæ. Vide Ansel-

Selmum infrà cap. 61, & 62. cum Scholijs nostris ad ea loca.

56 VLTIMO Obijcies. Anselmus, D. Thomas, alijque Patres, ex infinitate Dei probant non plures vno Deos esse, sed vnum numero dumtaxat: vt vidimus suprà Disput. XIII. per totam. Ergo pariter ex infinitate personæ divinæ probari potest, non plures vnâ personas esse, sed vnam numero dumtaxat. Nimirum, eadem ratio esse videtur vtriusque.

57 RESP. Negando consequentiam: quia pluralitas Deorum, est pluralitas in natura & perfectione essentiali, quæ, si infinita sit, nequit esse duplex aut multiplex, propter rationes eo loco à nobis expensas, & præsertim, quia natura vna careret perfectione essentiali alterius. quod repugnat infinito secundùm essentiam, & conceptui obiectivo divinitatis. Pluralitas autem personarum eâdem numero naturâ constantium, non obstat infinitati essentiali vniuscuiusque earum: cùm quælibet earum sit ipsa divinitas infinita per essentiam, nec aliquid excludat de essentiali eius perfectione, vel eo careat. Solùm itaque colligere licet, nullam ex personis, prout distinctam reipsa à reliquis, esse infinitam in toto genere, aut quasi genere personæ, sed solùm in determinato quasi genere, vel paternitatis, vel filiationis, vel spirationis passivæ. Quo sensu infinitas, sicuti non excludit processionem veram vnius ab alio, vel relativam oppositionem in ea fundatam: sic nec pluralitatem relationum, quarum quælibet in suo quasi genere sit infinita, seu nullo perfectionis aut formalis rationis suæ termino comprehensa. An verò vnaquæque persona & relatio ex propria & peculiari ratione importet perfectionem aliquam relativam, eamque finitam, aut infinitam, examinabimus in progressu Operis. Plura alia Sabellianorum argumenta in ipsos regesta consule apud Ruiz disput. 19. de Trinit. sect. 2.

DISPVTATIO LVIII.

AN IN TESTAMENTO VETERI TRADITVM SIT MYSTERIVM TRINITATIS.

CONTRA IVDÆOS, ET HÆRETICOS QVOSDAM.

AD ILLVSTRISS. ET SPLENDIDISS. HEROEM, D. D. FERNANDVM DE MOSCOSO ET OSSORIO, Iacobæum Equitem, Excellentissimorum Principum Comitum de Altamira & Marchionum de Astorga dignissimam sobolem, cui præterea virtutum, ac litterarum decus iamdiu, post alia amplissima munera, locum ac sedem dedit inter Patres Supremi Castellæ Senatus, &c.

VAMVIS Trinitatis mysterium tradatur variis Scripturæ locis, Iudæi, & hæretici, qui quoquo modo illud impugnarunt, testimonia ipsa absurdè & præposterè interpretantur: sive, vt dicam verbis Petri Apostoli Epist. 2. cap. 3. indocti & instabiles depravant, sicut & cæteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem. *Porrò loca Novi Testamenti, in quibus id mysterium palam exprimitur iam produximus Disp. præced. speciatim sect. 5. Nunc autem quædam alia ex Testamento Veteri observanda sunt, quibus eadem veritas probetur, non solùm contra Iudæos, sed etiam Sabellianos, & alios quosdam hæreticos in progressu notandos.*

SECTIO TERTIA.

Recensentur Hæretici veteres & recentiores, qui directè mysterium ipsum Trinitatis impugnarunt. Porrò in Veteri Testamento non prædicari apertè omnino id mysterium, sed in Novo duntaxat. Rationes ex Patribus circa id observatæ.

2 QVAMVIS innumeræ sint sectæ impugnantium plura eorum, quæ ad mysterium Trinitatis attinent, vt divinitatem solidam Filij, ac Spiritus sancti, illius generationem naturalem, huiusque processionem, aliaque id genus; hoc loci solùm commemorandi sunt, qui directè impugnant Trinitatē ipsam. Et vt omittam Iudæos, Mahumetanos, atque Ethnicos, quibus vel ipsius nomen exosum aut ignotū est, plures alij Trinitatem reiecerunt, hodieque: ac primùm quidem Sabellius, & sequaces: qui nomine tenus Trinitatem admisserunt, sed reipsa, sive quoad distinctionem veram personarū, inficiati sunt. Præterea Glaber Rodolphus lib. 3. cap. 8. testatur, Lisoium & Heribertum eò insaniæ perveniſſe, vt dicerent, deliramenta esse, quæcumque habentur in Vetere ac Novo Testamento circa mysterium Trinitatis. Michael Servetus, qui sæculo præcedenti omnia pene hæreseon monstra in vnum collegit & effutivit, donec Genevæ ab ipsis Sectarijs vivus combustus fuit anno M.D.LV. adeò exosam habuit Trinitatē, vt omnes qui illam profitebantur, appellaret Tritheitas, & Atheos, quasi aut Deum triparitum agnoscerent, aut nullum.

3 SERVETO Subscripsit in ea parte Theodorus Beza Epist. 1. vbi insolentissimo ausu, & horrendo blasphemiæ genere, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum appellat Cerberum tricipitem. Calvinus, licèt interdum de Trinitate rectè senserit, & Genevenses impulerit ad exurendum Servetum, adhuc pro sui genij & ingenij vertigine, quæ hæreticis pene cognata est, invenitur impugnâsse aliquando Trinitatem. Nam lib. 1. Institut. cap. 13. §. 5. profitetur se desiderasse, vt sepulta fuissent nomina Trinitatis, Personæ, Homoûsij, sive consubstantialis. Vide infrà num. 34. Valentinus Gentilis Protheſi 35 ait: *Confusio trium in vnum & eundem numero spiritum, fundamentum & origo omnium errorum fuit.* Vnde si quam Trinitatem admisit, solùm chimæricam tradidit. nimirum, essentiam loco Patris, veluti personam constitutam à Filio & Spiritu sancto: vt testatur de illo Bellarminus lib. 2. de Christo cap. 2. fine.

4 LVTHERVS Quoque, vt erat inſtabilis, quamvis aliàs mysterium Trinitatis admisserit, aut docuerit, non semel illūd impugnasse perhibetur. Non enim solùm dixit apud Valentiam lib. 1. de Trinit. cap. 7. *Anima mea odit vocabulum Homousion*: nec solùm more Arianorum alicubi Filium Dei appellat *instrumentum Patris*: sed etiam (quod directè huc spectat) in Litanijs, seu precationibus anni M.D.XLIII. expungi curavit precem illam: *Sancta Trinitas vnus Deus, miserere nobis* Præterea quemadmodum in Biblijs Germanica lingua editis Vvitembergæ, Ienæ, Lypsiæ, & Francofordiæ, ex loco illo Isaiæ 9. v. 9. expunxit verba illa, *Deus fortis*, in quibus vera Christi divinitas asseritur: ita etiam ex Epist. 1. Ioannis cap. 5. auferri curavit luculentissimum illud Trinitatis testimoniū: *Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres vnū sunt.* Lambertus quoque Danæus Geneventis minister in lib. adversum Nostrum doctissimū & eximium virum Genebrardum, audentior Luthero, asserit precationem illam solemnem, *Sancta Trinitas vnus Deus, miserere nobis*, esse ineptam, insanam, & inconcinnam. Theodorus Dorschius impudentia simili ait: *Ab homine peccati est Deus trinus & vnus. nam hic nomine tantùm Deus: revera autem idolum est.* Christianus Francus lib. contra Trinitatem apud Valentiam lib. 5. de Trinit. inquit, ex fonte deorum Gentilium innumeros sanctos invocari, veluti minores deos, & tres divinas personas, veluti tres Deos maiores adorandos, in orbem Christianum effluxisse. Lege Coccium lib. 1. de Trinit. art. 4. vbi eas hæreticorum insanias & blasphemias refert. Mitto Crellium recentem hæreticum in Polonia, qui mysteriū Trinitatis latè & multipliciter evertere conatur lib. ea de re edito, & apud plures gregales ipsius Polonos ac Transylvanos celebri: de quo in progressu Operis.

5 ALIORVM Hæresis ex opposito multiplicat in divinis personas vltra ternarium numerum. Hanc primi excogitasse videntur Gnostici, & Priscillianistæ, reliti ac proscripti in Concilio I. Bracarensi anno Christi DLX. sub Ariamiro, seu Theodomiro Hispaniarum Rege can. 2. hisce verbis: *Siquis extra sanctam Trinitatem alia, nescio quæ, diuinitatis nomina introducit, dicens, quòd in ipsa diuinitate sit Trinitas Trinitatis, sicut Gnostici, & Priscillianistæ dixerunt; anathema sit.* Anastasius quoque Imperator olim dixit, non Trinitatem, sed Quaternitatem adorandam esse. in cuius sceleris pœnam fulmine percussus interijt, vt testatur Paulus Diaconus, Pomponius Lætus, & Blondus apud Coccium iam allegatum lib. 1. de Trinit. art. 1. sub initium.

Mitto

Mitto alias hæreses prædictis affines. nam sufficit hoc loco præcipuas indicasse.

6 VT Autem ad scopum in epigraphi Disputationis præfixum accedamus, præmittere oportet illud Augustini Sermone 38. de Tempore nõ longè ab initio: *Omnis Scriptura Veteris ac Novi Testamenti, si Catholicè intelligitur, hoc insinuat, quòd Pater & Filius & Spiritus sanctus unus sit Deus eiusdem substantiæ, unius que essentiæ, atque inseparabilis in Divinitate unitas.* Sed id tamen discriminis est: quòd in Novo Testamẽto apertissima sunt testimonia, in quibus ea veritas traditur: in Veteri autem subobscura, & quoddammodo involuta: quoniam oportuit celsitudinem summam eius mysterij non vsque adeò apertã fuisse, sed sub involucris quibusdam, vsque ad tempus legis Evangelicæ: in quo Christus Iustitiæ Sol venit ad illuminandum genus humanum; præsertim cùm Hebraico populo in pluralitatem deorum proclivi oporteret non clarè & distinctè proponi Trinitatem personarum, nec ita vt apertè discernerentur personæ divinæ. Nec tamen ideo probo quod aliqui aiunt, Septuaginta Interpretes eam ob causam in versione Scripturæ reddidisse obscuriorem notitiam Trinitatis, quàm in fonte Hebraico esset. Non, inquam, probo: tum quoniam eorum versio, prout ab ijs primùm profecta est, germana & exacta fuit: tum præterea, quoniam versio Septuaginta Interpretum non erat in vsu apud Hebræos, sicut nec lingua Græca: ideoque non potuit ijs esse occasio adorandi Deos plures. Alioquì idem periculum fuisset ex textu Hebraico & vernaculo, si in hoc clariùs, quàm in Græca versione, traderetur Trinitas.

7 PORRO Trinitatis mysterium non fuisse luculenter expressum in Veteri Testamento, sed eius notitiam plenam reservatam esse in tempus legis Evangelicæ, multipliciter suaderi potest. *Primò*: quia in toto Veteri Testamento vix invenitur testimonium aliquod, aut ne vix quidem, in quo illud omnino apertè habeatur. Quod constabit sectionibus sequentibus, exhibitis in medium præcipuis eius locis allegari solitis, in quorum nullo Trinitas personarum evidenter traditur, licèt ex multis eorum, præsertim simul sumptis; certò & firmiter colligatur. *Secundò*, eius notitiam indubiam & expressam fuisse reservatam tempori legis gratiæ, nec vtcumque, sed circa mortẽ Christi resurrectionemque, colligitur ex verbis ipsius, qui, instante iam morte, Ioannis 16. dixit ad discipulos: *Hæc in proverbijs locutus sum vobis. Venit hora cùm iam non in proverbijs loquar vobis, sed palam de Patre annuntiabo vobis.* Quam promissionem non debere accipi de tempore alterius vitæ, sed huius præsentis, probat optimè Augustinus Tract. 102. in Ioannem, & confirmat Noster Beda in eundem locum ex verbis Christi immediatè sequentibus: *In illo die in nomine meo petetis*, quæ certè ad statum huius mortalis vitæ pertinent. Quapropter ij duo Patres, & Cyrillus lib. 11. in Ioannem cap. 8. Chrysostomus Homil. 78. in Ioannem, ac Theophilactus, Euthymius, & Theodorus Heracleota, & cum ijs Toletus ac Maldonatus in eadem verba iam exscripta Ioannis 16. censent notitiam apertam mysterij Trinitatis fuisse reservatam in tempus post Resurrectionem Christi, & adventum Spiritus sancti. *Tertiò* denique idipsum colligitur ex verbis illis ipsius Christi Ioannis 17. *Pater, manifestavi nomen tuum hominibus.* Nam licèt Pater cœlestis, quatenus Deus est, fuisset antea Iudæis notus, non tamen quatenus Pater Filij æterni. Quo sensu ea verba interpretantur Augustinus Tract. 106. in in Ioannem, Chrysostomus Homil 80. Cyrillus lib. 11. in Ioannem cap. 18. & lib. 10. Thesauri prope finem, Rupertus Abbas, & Leontius in eundem locum. Ipsum denotant verba illa Christi Ioannis 14. *Amodò cognoscetis eum.* nimirum, Patrem: quia ante tempus illud, sicuti incognitum erat Trinitatis mysterium, ita & Pater, vt Pater æterni Filij. Sic enim ea verba interpretatur idem Cyrillus ibidem lib. 9.

8 ILLVSTRANT Patres alij eandem doctrinam: quorum aliquot testimonia in medium proferre placet: ac primò quidem Cypriani in prologo libri de Cardinalibus operibus Christi circa medium, vbi loquens de mysterio Trinitatis inquit: *Ad hanc rerum adeò profundarum imaginem, nisi Incarnati Verbi magisterium accessisset, humana defecissent ingenia: & nescio, si & aliqui auderent ad hæc tentanda conatus assurgere.* Similiter Magnus Gregorius lib. 2. in Ezechielem Homil. 16. ait: *Sancti Patres, quos per sanctam Scripturam ante legem fuisse cognoscimus, unum quidem omnipotentem Deum, sanctam videlicet Trinitatem esse noverunt: sed eandem Trinitatem, quam cognoverant, apertè minimè prædicaverunt.* Et paucis interpositis: *Hebræorum populus mandata Decalogi servare conatus est: sed tamen de cognitione sanctæ Trinitatis eruditus non est. Et quamvis hanc spirituales Patres perfectè cognovissent, multitudo tamen Synagogæ nec invenire mysterium Trinitatis potuit, nec quærere scivit. Superveniente autem gratia per Testamẽtum Novum omnis fidelis populus, unum Deum Trinitatem esse cognovit.*

9 SED Nec prætereundus est Theodo-

doretus lib. 2. ad Græcos de Principijs, vbi de Hebræis loquens opportunam doctrinæ, in qua versatur, rationem assignat: *Cùm in Ægypto longinquum sanè tempus permansissent, multorumque ibi Deorum cultum ritu Ægyptiaco didicissent, sapientissimus Deus nequaquam illis manifestè, apertaque prorsus oratione Trinitatis mysteria tradidit, ne ita propositam sibi esse deorum multitudinem arbitrantes, occasionem hanc haberent ad impietatem Ægyptiam declinandi. Trinitatis tamen dogmata ne tunc quidem venturis in posterum penitus occultavit. In antiquis enim Scripturis perfectioris Theologiæ materiam, quasi semina quædam, dispersit.* Nimirum, varijs locis quæ postea allegat ex Genesi, Deuteronomio, Psalmis, & Prophetis. Hanc ipsam rationem absconditæ notitiæ Trinitatis in ordine ad vulgus Hebræorum reddit Isidorus Peluſiota lib. 2. Epist. 143. & nos suprà indicavimus num. 6.

10 ALIAM Rationem assignat Nazianzenus Orat. 37. quæ est 5. de Theologia, desumptam ex suavi & naturæ rerum accommodato cursu divinæ providentiæ, quæ non subitò, sed gradatim effecta perficit, & ab imperfectioribus ad perfecta & summa progreditur. Ait enim: *Vetus Testamentum Patrem apertè prædicabat, Filium obscurius. Novum autem nobis Filium perspicuè ostendit, & Spiritus divinitatem subobscurè quoddammodo indicavit. Nunc verò Spiritus ipse nobiscum versatur, seseque nobis apertius declarat. Neque enim tutum erat Patris divinitate nondum confessa, Filium apertè prædicari, nec Filij divinitate adhuc admissa, Spiritum sanctum, velut graviorem quandam, si ita loqui fas est, sarcinam nobis ingeri: ne alioqui, velut cibus ultra vires gravati, ac Solis radijs habetes oculos adijcientes, ijs quoque, quibus præditi eramus, viribus periclitaremur.* Hactenus ille: in cuius verbis quod dicitur, Patrem apertè prædicatum fuisse in Veteri Testamento, intelligendum est, propter quædam testimonia, præsertim Psalmi 2. & alia infrà expendenda, in quibus exprimitur generatio divina: verùm non ita apertè, vt ab omnibus intelligeretur, sed à paucis & cœlo probatis hominibus, & lumine divinitus dato. Similiter quod subdit, divinitatem Spiritus sancti *subobscurè quoddammodo* in Novo Testamento prædicatam fuisse, intelligi debet relatè ad claritatem multò maiorem, qua in die Pentecostes cognitus fuit. nam absolutè divinitas Spiritus sancti ante Pentecostem tradita fuit palàm à Christo Domino iam iam in cœlos ascensuro, verbis illis: *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus S.* Quo eodem sensu comparativo accipiendus est Epiphanius in Ancorato dum ait: *Vna deitas à Moyse præcipuè annuntiata est: personarum dualitas à Prophetis vehementer prædicata: Trinitas verò personarum in Evangelio manifesta facta est.* Etenim ab alijs Prophetis, ferè apertè prædicta fuit personarum divinarum dualitas: Trinitas autem solùm ex Novo Testamento palàm innotuit, licèt etiam ex Veteri firmiter colligatur.

11 ITAQVE Oportet in medium proferre & expendere testimonia Veteris Testamenti, quibus obscurè traditur mysterium Trinitatis; non solùm contra Iudæos, sed etiam adversus quosdam hæreticos superiùs notatos.

SECTIO SECVNDA.

Proferuntur loca Veteris Testamenti ex libro Geneſis, in quibus ſubobſcurè traditur myſterium Trinitatis, præſertim contra Iudæos, & Sabellianos: quorum evaſiones refutantur.

12 QVAMVIS Sectione præcedenti diximus, mysterium Trinitatis in Veteri Testamento fuisse traditum subobscurè solùm; non propterea intelligendum tam abstrusè aut ænigmaticè traditum, vt docti præsertim ac politi homines illud non intelligerent, nec perciperent in divinis aliquam distinctionem personarum. Id elegantèr verſibus describit Nazianzenus ipse, à quo nuper didicimus, Hebræis in Veteri Testamento Filium obscurius significatum, quàm Patrem. Accinit enim Carm. 3. Arcan.

Os, τις δ' ἐνσελίδεσσι, θεοπνεύστοιο νόμοιο, &c. id est.

Qui autem in paginis diuinæ legis
Spiritus cœlestis percipere cupit diuinitatem,
Multas quidem & crebras semitas in vnum coeuntes
Cernet, si lubet, & siquid Spiritus sancti
Traxit corde suo, & ipsi mens acutè intuetur.
Quòd si nudam vocem optat diuinitatis amabilis,
Sciat se non prudentem desiderare rationem.
Non enim oportebat,
Cùm nondum Christi ipsa diuinitas mortalium pleriſque innotuiſſet,
Onus inducere cordibus imbecilliſsimis incredibile.
Non enim inchoantibus perfectior doctrina
Tempestiua est. Ecquis verò hebetibus adhuc oculis, vel ignis splendorem

Oſten-

Ostendit totum, vel luce immoderatiore satiavit?

Consultius est, si paulatim inferas igneos splendores.

Itaque notitia divinitatis in pluribus personis ita in Scriptura tradebatur subobscurè, vt tamen qui subtiliori mente & lumine cœlesti erant præditi, facilè in eius testimonijs deprehendere possent distinctionem personarum intra Deum: non autem reliqui obtusiores, & vulgares homines. Omittam verò loca illa Veteris Testamenti, ex quibus aliqui minùs solidè colligere studeant mysterium Trinitatis, seu pluralitatem personarum: eaque solùm proferam, quæ vim habere videntur ineluctabilem contra Iudæos & Sabellianos, vnicâ in divinis personam agnoscentes.

13 PRÆCIPVVS Scripturæ locus, isque celeberrimus apud Patres, habetur Genesis 1. v. 26. vbi Deus hominem conditurus ita loquitur: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Quibus verbis exprimitur consultatio ac deliberatio plurium personarum circa opus à seipsis perficiendum. At certè non aliarum, quàm divinarũ. Deus enim ibi loquitur, vt Scriptura testatur. Ergo in divinis sunt plures personæ.

14 HVIC Argumento dupliciter respondere conati sunt Adversarij. Quidam enim relati à Basilio Homil. nona in Hexaëmeron ac Theodoreto Quæst. 19. in Genesim, aiunt, in ijs verbis, Deum, quamvis solitarium, secum loqui. Alij verò relati ab eodem Basilio, & Ambrosio lib. 6. in Hexaëmer. cap. 7. ac Chrysostomo Homil. 7. in Genesim, aiunt, Deum illis verbis alloqui Angelos. Quã interpretationem ex Hebræis sequuntur præcipui inter illos omnes Abem Hezra, R. Selomoh, & R. Moses Maiemonides lib. 2. More nebochim, ideſt, Ductoris dubiorum, cap. 6. Aiunt enim, Deum, quoties molitur præcipuum aliquod opus, deliberare seu consultare cum familia sua, ideſt, Angelis. id enim solemne esse in Scriptura: vt cùm Deus lib. 3. Regum 22. v. 19. consilium habuit cum cœlesti militia circa internecionem Regis Achab. Etenim ibi Prophera Michæas ait: *Vidi Dominum sedentem super solium suum, & omnẽ exercitum cœli assistentem ei à dextris & à sinistris: & ait Dominus: Quis decipiet Achab Regem Israel, vt ascendat & cadat in Ramoth Galaad?* Non ergò mirum si Deus consulter ac deliberet cum Angelis.

15 VERVM Vtraque evasio facilè præcluditur. Prior quidem; nam, vt optimè vrget Basilius allegatus, nemo prudens artifex, si sit solus, ita loqui consuevit: *Faciamus statuam.* Nimirum, ea verba sunt exhortantis, imperantisve, aut instigantis ad opus, quod nemo præstat erga se solum. Illustria sunt verba Basilij, quæ propterea exscribo: *Quis enim faber, aut ærarius, aut lignarius, aut certè coriarius sutor solus ipse quidem, nec alio quoquam sibi cooperante stipatus, interque artis suæ instrumenta desidens: quis, inquã, sibi soli admurmurat dicens, Faciamus gladium; aut, Compingamus aratrum; aut, Conficiamus calceamentum: ac non potius silentio suam, cùm libuerit, accommodatam ad artem exequitur operationem? Sunt enim insignes profectò nugæ, vnum aliquem inveniri, qui sibi imperet, sive præceptorem desidere, ac heriliter seipsum vehementerque vrgere, & adhortari.* Posterior autem tergiversatio est futilior: quoniam stultum omnino est dicere, Deum servos ac ministros suos in consilium vocare ad quævis opera edenda, sed dumtaxat æquales, & ὁμοτίμους, inter quos eiusmodi consultatio transigitur. Quod opportunè observant Basilius, Chrysostomus Tomo VI. Homilia quadam in ea verba, & Ambrosius lib. 6. in Hexaëm. cap. 7. dicens: *Sed & Iudæi conticescant, & Ariani cum suis paribus obmutescant, qui dum vnum à consortio diuinæ operationis excludant, plures inserunt; & prærogatiuam, quam Filio negant, servulis donant.* Nimirum, absurditas est, servos in consilium cum Deo admittere ad opera molienda, & excludere æquales. Deinde præcluditur eadem evasio ex verbis immediatè sequentibus: *Ad imaginem & similitudinem nostram.* Non enim homo ad imaginem Angelorum factus est, sed Dei. Solùm quippe factus est ad imaginem & similitudinem eius, in quo residet idea, sive exemplar rerum creandarum. Idea autem eiusmodi in Deo solo residet seu in sola mente & essentia divina: vt suprà Anselmus demonstravit cap. 8. 9. ac 10. & nos cum ipso. Rursus. Illa consultatio ac deliberatio habetur inter eos, qui vim habent faciendi hominem ad imaginem & similitudinem Dei, quæ profectò & præcipuè secundùm animum rationalem est: atque adeò inter eos, qui vim habent creandi rationalem animam; vtpote quæ per solam creationem fit. Atqui Angelos non habere vim creandi aliquid, ac præsertim rationalem animam, explorata res est. Vt propterea Damascenus lib. 2. Fidei cap. 3. dixerit: *Quicumque autem sunt, qui essentiam illam, quæcumque tandem illa sit, ab Angelis procreatam esse contendunt, horum ore pater ipsorum diabolus loquitur.* Rationem verò subdit, quam miror prætermissam à Iacobo Billio in sua versione, alioqui exacta & eleganti, ijs verbis: πνεύματα γὰρ ὄντες, οὐκ εἰσὶ δημιουργοί. id est: *Cùm enim sint crea-*

creaturæ, non sunt conditores. Ac præterea statim: *Deus enim est, qui omnia fecit, omnibus prouidet ac prospicit, omnia conservat, solus increatus.* Et Anselmus supra cap. 6 fine: *Nihil apertius, quàm quòd illa summa essentia tantam rerum molem, tam numerosam multitudinem, tam formosè formatam, tam ordinatè variatam, SOLA PER SEIPSAM PRODVXIT E NIHILO.* Vide quæ præmisimus Tomo I. Disput. XVI. & seqq. ad excludendum vim creandi ab Angelis, & ab omni creatura possibili. Dum ergo verba, *Faciamus hominem*, proferuntur inter solos eos, & ad illos, qui vim habent creandi; consequens est, vt inter solas & ad solas divinas atque increatas personas proferantur, non autẽ ad Angelos incapaces creandi. Ideoque Athanasius Serm. 3. contra Arianos aientes, Filium esse creatum, aiebat: *Quomodo secundùm vos ex non entibus extitit, potens non entia, vt entia sint, condere atque architectari? Neque enim vel Angeli quidquam creare possunt, cùm & ipsi sint creaturæ.*

16 ITAQVE Certum esse debet, non vnam aliquam singularem personam fuisse, quę verba *Faciamus hominem*, loquuta sit, & id opus effecerit; sed plures colloquentes ac deliberantes. In hoc enim omnes Catholicè consentire debemus iuxta proprium ac litteralem sensum eorum verborum: licèt varia ac multiplex alioqui interpretatio ac sententia Patrum sit: existimantibus quibusdam, voces illas dirigi à Patre ad Filium, quem Scriptura appellat MAGNI CONSILII ANGELVM; prout exponunt Tertullianus lib. de carne Christi c. 5. Theophilus Anthiocch. lib. 2. ad Autolicũ, Ambrosius vbi suprà, Antiochenæ Synodi Patres in Epist. ad Paulum Samosatenum, Athanasius Orat. seu lib. 4 contra Arianos, August. lib. 1. de Trinit. c. 7 Basilius lib. 9 in Hexaẽmerõ, Chrysost. Hom. 8. in Genesim, Cyrillus Alex. lib. 1. in Ioann. cap. 2. aliisque locis, Cyrillus Hierosolym. Catechesi 10. & Epiphan. Hæresi 23. n. 5. vbi eam expositionem testatur esse communẽ sensum fidelium, & apprimè consonam veritati. aliis verò arbitrantibus ijs verbis Patris æterni simul advocari Filium & Spiritũ sanctum. Quod secundum cùm planè non solùm asserant alij Patres, sed ij ipsi, quos nuper allegavimus, quamvis alijs locis, quæ brevitatis causa prætermitto, non est putandus hic posterior dicendi modus contrarius præcedenti: sed vterque optimè cohæret. Denique alij deliberationem esse aiunt trium personarum divinarum secũ colloquentiũ. Quod ex allegatis Patribus docet Cyrillus Alex. lib. 1. adversus Iulianum, ac præterea Fulgentius lib. de Fide ad Petrum cap. 1. Theodor. lib. 2. contra Græcos & Isidorus Pelusiota lib. 3. Epist. 112. vt alios plures omittam. Quapropter certum omnino & exploratum est, eam deliberationem inter plures personas divinas habitam, quæ simul molirentur creationem hominis, & inter quas ea verba haberentur.

17 QVOD Autem aliqui ex Rabbinis num. 14. allegati obijciunt ex Scriptura, vbi nonnunquã referuntur conventus Dei cum Angelis, præsertim circa Regẽ Achab; præter rem est. Nam, vt observant Patres, quoties in Scriptura creaturas alias convocat Deus, nominatim appellat illas atque exprimit, vt nulla sit dubitatio. Sic res se habuit in loco illo 3. Regũ 22. vbi palam sermo est cum exercitu cœlesti, qui iuxta clarissima Scripturæ testimonia ex Angelis constat. Sic etiam Iob c. 1. & 2. conventus filiorum Dei, & ipsius Sathanæ ante eius faciem, significat apertè Angelos. At verò in illo Geneseos loco nulla prorsus fit Angelorum mentio, neque aliquid denotatur, quod verosimiliter de ijs accipi possit. Quare superest, vt illa deliberatio & locutio solùm inter divinas personas transigatur. Huc etiam spectant verba eiusdem Geneseos cap. 3. v. 22. vbi Deus inquit: *Ecce Adam quasi vnus ex NOBIS factus est.* Quæ planè solùm à pluribus personis divinis & æqualibus proferri potuerunt; sicuti & quæ habentur Genesis 11. v. 7. *Venite, descendamus & confundamus ibi linguas eorum, &c.* Nimirum cùm ijs vtrisque locis nulla Angelorum mentio fiat, nec à longè quidem indicetur, illa planè intelligi debent de pluribus personis divinis invicem loquentibus. Quod observant ibidem sacri Interpretes: & æquè refellit perfidiam Iudæorum, ac locus præcedens ex cap. primo Geneseos, quidquid contradicat Aben Hezra, non alia solutione vtens, quàm refutatâ in præcedentibus, & quam ex gregalibus suis R. Salomoh veluti frivolam deserit.

18 DVPLICI Testimonio iam producto ex Genesi consonant alia duo, quæ, licèt singula non habeant vim ineluctabilem contra Iudæos, aut Sabellianos; simul tamen sumpta cum præcedentibus, mysterium Trinitatis seu pluralitatem personarum planè demonstrant.

19 PRIMVS Habetur Genesis 18. vbi Dominus ita apparuit Abrahamo, vt tamen dicatur [illegible] & quasi vt [illegible] apparuisse. Nimirum [illegible] *apostquàm dicit Eutherius [illegible] opera-tore Theodosio, & Patriarcha Proclo, cõtinuis precibus incũbentes. Deumq; vt propitius eis esset, & ab imminenti calamitate vrbem liberaret, obtestantes. Et cùm aliquando motu eo grassante, terra veluti fluctuans con-*

tanquam Deum adorasse & compellasse. Similiter & ij ita ipsum alloquuntur, quasi non tres essent, sed vnus. Sic enim ipsum alloquuntur numero singulari ibid. v. 10. *Cui dixit: Revertens veniã ad te tempore isto, vita comite.* Ac præterea v. 13. *Dixit autem Dominus ad Abraham: Quare risit Sara?* Eodemque stylo numeri singularis progreditur sæpe. Quare ex illo capite Patres colligunt significationẽ vnitatis essentiæ, & pluralitatis personarum in divinis: præsertim verò Hilarius lib. 4. de Trin. Cyrillus Alex. lib. 1. contra Iulianum, August. lib. 2. de Trinit. cap. 11. & 12. dicens: *Tres viri visi sunt, nec quisquam in eis, vel forma, vel ætate, vel potestate maior cæteris dictus est. Cur non hic accipiamus visibiliter insinuatam per creaturam visibilem Trinitatis æqualitatem, atque in tribus personis vnam eandemque substantiam?* Athanasius quoque Dialago 3. de Sancta Trinitate contra Macedonium observat, Abrahamum, *agnitis tribus hypostasibus, Dominum vnum adorasse.* Quin & Chrysostomus Tomo III. Serm. ad illud 1. Corinth. 15 *Cum autem subiecta fuerint illi omnia, &c.* censet Trinitatem fuisse significatã Abrahamo in visione illa trium Angelorũ. Quare Ecclesia eandem interpretationem sequens in solemni Officio Quinquagesimæ inquit de Abrahamo: *Tres vidit, & vnum adoravit.*

20 SECVNDVM Testimonium habetur cap. 19. immediatè sequenti ejusdem Geneseos v. 24. vbi dicitur: *Igitur Dominus pluit super Sodomam, & Gomorrham sulphur & ignem à Domino de cœlo.* Vbi distinguuntur duę personæ divinæ, quarum vtraque abominandas illas vrbes igne cœlitus misso consumpserit, propter indivisam Patris ac Filij naturam, potentiam, operationemque. Sic enim eum locum vrgent gravissimi Patres contra Iudæos & Arianos: præsertim S. Ignatius Martyr Epist. ad Antiochenses prope initium, Irenæus lib. 3. adversus hæreses cap. 6. Iustinus lib. de veritate Christianæ Religionis, & in Dialogo cum Tryphone, Synodus 1. Antiochena in Professione Fidei missa ad Paulum Antiochenum §. 2. Sixtus I. Papa Epist. 1. Marcellinus Papa Epist. 1. Athanasius Orat. 3 contra Arianos, Ambrosius lib. 1. de Fide cap. 2. Chrysostomus Reg. Tom. III. Serm. de Trinitate, Basilius lib. 5. cõ- *Galaad* : nomi[illegible] millum. Deus consulit in ac deliberet cum Angelis.

15 VERVM Vtraque evasio facilè præcluditur. Prior quidem: nam, vt optimè vrget Basilius allegatus, nemo prudens artifex, si sit solus, ita loqui consuevit: *Faciamus statuam.* Nimirum, ea verba sunt exhortantis, nam quoad prædictum articulum non erravit, sed subscripsit communi interpretationi Patrum: ideoque ea ex parte probatur ab Hilario lib. de Synodis, cui & plurimi alij doctrina ac sanctitate celebres consentiunt, præter allegatos. Vide præterea Bellarminum lib. 1. de Christo cap. 7. Quod autem eruditissimus Petavius lib. 2. de Trinit. cap. 7. ait, posse testimonium illud Geneseos, quamvis apud Christianos validum, ab Hebræis eludi ex proprietate suæ linguæ, in qua sæpe nomen proprium reperi solet, & vsurpari loco pronominis; id, inquam, solùm probat, hoc argumentum, seorsim acceptum, non esse omnino evidens & ἀναντίρρητον adversus Iudæos. Aliunde tamen contra illos vrgeri potest. Nam in ipso capite 19. Geneseos paulo antea, id est, v. 17. dictum fuerat de duobus Angelis, qui apparuerunt Loth: *Eduxerunt que eum, & posuerunt extra civitatem*, &c. Statim autem Loth v. 18. immediato alloquitur illos, non numero plurali, sed singulari, *Quæso, Domine mi, quia invenit servus tuus gratiam coram te, &c.* Deinde Angeli numero singulari respondent: *Suscepi preces tuas, vt non subverterem vrbem, pro qua loquutus es.* Vbi duo illi Angeli loquentes de se ipsis numero singulari & plurali, quasi essent vnum aliquid, & multi simul, denotant planè in verbis sequentibus significari etiam duos & vnum, dum additur statim v. 24. *Dominus pluit super Sodomam, & Gomorram sulphur & ignem à Domino de cœlo.* Itaque ex illo indubiè colligitur pluralitas personarum divinarum, quæ tamen inter se sint vnum aliquid, & propterea significentur non modò numero plurali, sed & singulari.

21 QVARE Audiendi non sunt quotquot aiunt, in ijs verbis non esse mysterium aliquod, sed Hebraismum, seu peculiarem phrasim linguæ sacræ, vt in alijs similibus locis. Quod dixerunt aliqui allegati & rejecti à Pererio Tomo III. in Genes. ad cap. 19. disput. 4. Quamvis enim ea phrasis apud Hebræos in more sit, adhuc tamen in illo loco deprehenduntur plura alia, ob quæ merito existimetur, phrasim ipsam mysterio plenam esse; præsertim accedente communi Patrum consensu, quos num. præcedente allegavimus, & pluriũ aliorum. Quin & Rabbini aliquot apud Galatinum libro 2. de arcanis Catholicæ Veritatis capit. 6. prope finem, fatentur, netio loci denotari pluralitatem divinarum per- Iacobarum. Nec præterea audiendi qui vo- & eleg, per Dominum, qui ibidem pluisse ὁ θεὸς hur dicitur, intelligi debere Ange- , qui Dei vices gerebat. Etenim in

sa

sacro textu adhibetur Hebraicè vtrobique ineffabile nomen IEHOVA, quod solius Dei est.

22 ID Autem observare oportet, quemadmodum in verbis illis, *Dominus pluit*, &c. intelliguntur Pater & Filius, ex communi Patrum sensu ad litteram: sic etiam duos Angelos, qui paulo antè apparuerunt Loth, repræsentasse personas Filij & Spiritus sancti. Quod latè & ex instituto docet probatque S. Athanasius Dialogo 3. de sancta Trinitate contra Macedonium, & placet Augustino lib. 2. de Trinit cap. 12. atque Isidoro lib. 7. Etymolog. cap. 3 quoniam ij duo Angeli eodē cap. 19. Geneſis v. 13. dixerunt se missos fuisse à Domino. Pater autem non mittitur, sed id proprium est Filij ac Spiritus sancti. Ergo illi duo Angeli non repræsentabant Patrem, sed Filium ac Spiritum sanctum. Mitto illud Exodi 3. v. 6. *Deus Abraham, Deus Isaac & Deus Iacob.* Ac præterea Deuteron. 6. v. 4. *Audi Israel: Dominus Deus noster, Dominus vnus est.* Vbi ex communi sensu Patrum trina repetitio Trinitatem personarum denotat: ideoq; Ecclesia ex posteriori loco eruit Responsorium quoddam infesto SS. Trinitatis. In Hebræo autem, vt observat Cornelius, habetur: *Audi Israel: Deus, Deus noster, Deus vnus est.* Subditque exinde derivatam esse notitiam huius mysterij ad Ægyptios: apud quos celebre fuit Oraculum Serapidis ad Thulem Regem:

Πρῶτα θεός, μετέπειτα λόγος, καὶ πνεῦμα σὺν αὐτοῖς,
Ταῦτα δὲ σύμφυτα, ταῦτα καὶ εἰς ἓν ἑστατέτυκται. id est.

Primum Deus, deinde Verbum, & Spiritus cum illis:
Illa autem congenita, & in vnum coeuntia.

SECTIO TERTIA.

Expenduntur alia loca Veteris Testamenti, in quibus præterea indicatur pluralitas personarum diuinarum, seu etiam Trinitas, Aduersariorum effugia præcluduntur.

23 CVM Psalmi diuinis mysterijs pleni sint, non est dubitandum quin omnium illorum maximum ac supremum significent, quale est pluralitatis, seu Trinitatis personarum in vnica & eadem natura. Porrò pluralitas seu distinctio personarum Patris & Filij luculenter traditur pluribus locis, quorum aliqua nunc indicare & breuiter expendere oportet. Porrò celeberrimum testimonium Psalm. 2. v. 7. *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu: ego hodie genui te.* Quæ verba de Christo Dei Filio accipi debere, certum fide est apud omnes Catholicos: siquidē eo sensu intelliguntur ad litterā Actor. 4. v. 25 & c. 13. v. 33. ad Hebræos c. 1. & 5. Apocal. 11. & 19. Quin & Veteres Hebræi id ipsum de Christo intellexerunt: vt testantur Aben Hezra, & R. Salomoh in Commentarijs, addentes, eum sensum esse multò faciliorem aptioremque: quamvis posterior iste in editione Venera addat in odium Christianorū, quos Minæos, id est, hæreticos appellat, illa verba intelligi debere de David, *vt hæreticis respondeatur.* Patet verò, generationem non versari, nisi inter plures personas.

24 IDEM Colligitur ex Psalm. 44. v. 6. *Sedes tua, Deus in sæculum sæculi, virga directionis, virga regni tui. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem. Propterea vnxit te Deus, Deus tuus &c* Quæ verba adeò expressa sunt, vt non modò ab omnibus Christianis cum Apostolo ad Hebræos 1. v. 8. accipiantur de Christo, sed etiā ab Hebræis. Et certè vel ij ipsi nihil aliud dicere possent: cùm in eo testimonio Deus vngens & vnctus planè distinguantur, veluti personæ duæ. Verùm pluta huc spectantia, & alia Veteris Testamenti loca, observabimus in progressu, vbi de vera diuinitate Filij sermo erit. Neque enim oportet ea omnia inferere hoc loco.

25 VENIAMVS Itaque ad loca illa, in quibus non adeò expressè, sed subobscurè significatur Trinitas. Psalm. 32. v. 6. dicitur: *Verbo Domini cœli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Vbi Dominus, Verbum, & Spiritus, ex communi omnium Patrum Græcorum & Latinorum sensu significant tres personas divinas Quod ipsum fatentur ex Rabbinis allegati à Galatino lib. 2. de arcanis, cap. 4. & à Paulo Burgensi in Scrutinio Scriptur. part 1. dist. 9. cap. 12. Vnde Noster Genebrardus ibidem in Commentario ad marginem posuit: *Sanctissima Trinitas à Davide agnita.* Prolixum autem esset allegare innumera Patrum testimonia in id consentientium, quæ videri possunt apud Lorinum & alios Interpretes, ac præterea apud Ruiz de Trinit. disp 36. sect. 5. vbi densum ipsorum agmen appellat.

PSALMO [illegible] sexagesimo [illegible] apo, qui dicitur, mora. [illegible] sunt, vna, [illegible] Imperatore Theodosio, & Patriarcha Proclo, cōtinuis precibus incūbentes. Deumq; vt propitius eis esset, & ab imminenti calamitate vrbem liberaret, obtestantes. Et cùm aliquando mortu eo grassante, terra veluti fluctuans con-

plurimique alij Patres apud Lorinum ibid. Quare & in solemni officio SS. Trinitatis inde quoddam Responsorium desumptum est.

27 DICES Ex observatione Petavij vbi suprà, aliorumque: Scriptura interdum loco relativi pronominis repetit eiusdē personæ nomen, veluti dum 1. Corinth. 1. dicitur: *Expectantibus revelationem Domini nostri IESV CHRISTI, qui & confirmavit vos usque in finē sine crimine in die aduentus Domini nostri IESV CHRISTI.* Et tamen exinde nō licet colligere in Christo duas personas: vt observat Athanasius Orat. 5. contra Arianos, coniungens illam repetitionem cum altera Levit. 9 v. 7. & seqq. Similiter Genesis 4 Lamech alloquens vxores suas ait: *Audite me vxores Lamech*: quasi dicat: *vxores meæ.* Non enim inde potest colligi duplex Lamech ex repetitione nominis. Ergo neque ex eo, quòd Deus repetatur pluries in illo Psalmo, inferri potest pluralitas personarum in Deo, saltem ita, vt vt Hebræi vllum verosimile effugium habere nequeant.

28 RESP. Iam suprà dictum fuisse, non quodlibet ex ijs testimonijs seorsim sumptum habere vim ineluctabilē contra Iudeos, nisi cęteris adiungatur: quæ omnia simul ad convincendam eorum pervicaciam sunt planè *ἀναντίῤῥητα*, seu inconcussa. Deinde, adhuc persistendo in argumento præiacto, dico, sicuti eadem vocabula in Scriptura significant res longè diversas, iuxta varietatem materiæ, quæ tractatur, & habita ratione contextus: ita etiam figuras dictionis, & repetitionem eiusdem vocabuli, interdum diversas significationes habere. Et ei autem & Domini repetitio, iuxta conditionē propriā rei significatæ ijs nominibus, & in plurimis Scripturæ locis declaratæ, habet vim significandi personas distinctas in divinis. Cùm, verò ex eadem Scriptura apertè constet, non fuisse duplicem Lamech in illo loco Geneſis, nec duplicem IESVM CHRISTVM, sed vnicum; consequens est vt repetitio in locis, quæ nobis obijciuntur, cadat supra vnicam & eandem personam.

29 EX Prophetis autem celeberrimus est locus Isaiæ 6. v. 3. vbi Seraphim *clamabant alter ad alterum, & dicebant: SANCTVS, SANCTVS, SANCTVS: Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria eius.* [illegible] *Galaad* [illegible] ac deliberet cum Angelis.

15 VERVM Vtraque evasio facilè præcluditur. Prior quidem: nam, vt optimè vrget Ba filius allegatus, nemo prudens artifex, si sit solus, ita loqui consuevit: *Faciamus statuam.* Nimirum, ea verba sunt exhortantis, sententia appellat Irenæum, Origenē, & Athanasium. Alij verò per plures, qui censent Filiū apparuisse in omnibus visionibus Veteris Testamenti, vt præberet speciē Incarnationis futuræ, idipsum arbitrantur hoc loco. quod præterea confirmant cum Procopio eruditissimi Interpretes Arias Montan & Gaspar Sanchez, Omnes tamen ij & reliqui ex Catholicis profitentur, quæcunque persona directè visa fuerit ab Isaia, reliquas etiam apparuisse, saltem concomittanter, propter identitatem in divina essentia, & *περιχώρησιν*, seu circuminsessionem vniuscuiusque personæ in alijs, de qua latè in Scholijs ad Opusc. III S. Anselmi: tum præterea, quoniam opera Dei ad extra, ac per consequens apparitiones, indivisim cōveniunt tribus personis. Vnde & Ambrosius lib. 3. de Spiritu S. c. 23. ac cæteri Patres, aiunt Seraphinos eo loci ter clamasse SANCTVS in cultū summæ Trinitatis. Quare & Procopius ibidē ait: *Seraphim, qui Dominum Sabaoth dicunt, in vna diuinitatis natura Trinitatem ponunt.*

30 DICENDVM Autem omnino est, Isaiæ simul apparuisse tres personas sanctæ Trinitatis directè & expressè: proindeq; imaginem illam, quæ in mente Prophetæ fuit, repræsentasse simul vnitatem essentiæ, & tres personas, sublimi quodam & arcano modo: quemadmodum si alicui infunderemur species quidditativa visionis beatificæ attingentis Deū vnum & trinum prout in se est, per illam cognosceret evidenter abstractivè vnitatem essentiæ, & Trinitatem personarum, cum ipsa visione connexam, per modum obiecti. Idemque esset de specie perfectè repræsentante actum fidei theologicæ, quo credimus explicitè mysterium Trinitatis. Ita Cornelius ibidem, sicuti & Toletus ac Maldonatus in cap. 12. Ioannis. Idque suadetur multipliciter. *Primò.* Nam in dicto cap. Ioannis palam dicitur v. 41. Filium tunc apparuisse Isaiæ, verbis illis: *Hæc dixit Isaias quando vidit gloriam eius, & locutus est de eo.* Idipsum de Spiritu sancto patet Actorum 28. v. 25. vbi Paulus Apostolus ait: *Bene Spiritus sanctus loquutus per Isaiam Prophetam ad patres nostros, dicens: Vade ad populum istum, & dices ad eos: Aure audietis, & non intelligetis, &c.* Nimirum, illo ipso cap. 6. Isaiæ, in cuius loco explanando, & vrgendo versamur. Itaque idem ipse Spiritus sanctus, quem Isaias illo cap. 6. dicitur vidisse in solio sedentem, est quem Paulus ait tunc loquutum fuisse per Isaiam Ergo tunc apparuit ipsi Filius & Spiritus sanctus. Cumque aliunde omnes Interpretes consentiant hac eo, vt Pater ipsi tunc apparuerit in solio & eis; consequens demum est, vt tres personæ [illegible] apparuerint directè Isaiæ. *Secundò* id

sua,

suadetur: quia tunc Isaias vidit illum Dominum, quem Seraphini laudabant clamantes tunc alter ad alterum. Seraphini autem clamant semel, *Dominus Deus Sabaoth*, propter vnitatẽ essentiæ: & ter SANCTVS propter Trinitatem personarum: vt est concors omniũ Patrũ sententia apud Leonẽ de Castro, & Cornelium allegatum, ibidem. Ergo & Isaias vidit tunc vnitatem essentiæ, ac Trinitatem personarum. Vidit, inquam, eo genere visionis, quod intra beatificam ac quidditativam est, & quale nuper descripsimus, aut certè alio prorsus ignoto ex innumeris, quibus Deus seipsum certò manifestare solet aut potest.

31 ITAQVE Ex loco illo planè colligitur Trinitas personarum. Quod non solùm apud omnes Catholicos est certum, sed etiam in confesso apud quosdam ex Hebræis: ex quibus R. Simeon filius Iaoi, teste Galatino lib. 2. c. 1. ait: *Sanctus hic est Pater, Sanctus hic est Filius, Sanctus hic est Spiritus sanctus.* Addit idem Galatinus, Rabbinos sanxisse, vt saltem bis in die, scilicet oriente & occidente Sole, à quolibet Iudæo recitentur illa verba Seraphinorum apud Isaiam, aut illa Moysis Deuteron. 6. v. 4. iuxta Hebraicũ textum: *Audi Israel, Deus, Deus noster, Deus vnus est.* Asserit vlteriùs, eam consuetudinem vsque ad sua tempora perseverasse apud Iudæos, vt proinde vnum Deum & Trinitatem personarum profiterentur, repetendo ter Deum ex loco Deuteronomij, quemadmodum & Sanctum ex Isaia. Quod autem in Deuteronomio addatur secundo loco *noster*, denotat planè Verbum divinũ, quatenus carnem nostram assumpsit, & datum fuit Emmanuel. Quo sensu etiam David secundo loco posuit *noster*, dum dixit Psalm. 66. v. 7. *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus* Denique eruditissimus Noster Genebrardus in fine lib. 1. Chronologiæ allegat veterem Rabbinum Ibba, iuxta quem per triplicem vocem KADOS, id est, SANCTVS, idem significatur, quod alibi per tria specula, tria luminaria, tres supremos patres initio ac fine carentes; alibi quoque per tria *iodim*, designantia tres, *Iehova*, id est, tres personas divinas.

32 PRÆDICTVM Isaiæ locum, quatenus in eo explicatur vnitas essentiæ, & Trinitas personarum, illustrant specialim Hieronymus, Cyrillus, Procopius, & Origenes ibidem, Ambrosius lib 3 de Spiritu sancto c 23. August. Tom. III. lib. de Fide ad Petrum cap. 1. & Damascenus in Trisagio vbi opportunè inquit: *Deitas trinè sanctificatur, gloriaque afficitur, cùm dicitur ter Sanctus, Sanctus, Sanctus: ac rursus tres hypostases vna tantũ gloriâ afficiuntur, cùm dicitur, Dominus Deus Sabaoth, plena est omnis terra gloria eius: Sanctus ergo Pater, sanctus Filius, sanctus Spiritus sanctus. Ter sanctam ergo dicimus Deitatem, & Trinitatem, non verò vnicam eius personam.* Quin & Synodus V. Generalis, quæ fuit Constantinop. II. eandem interpretationem confirmat, & tres summi Pontifices nominatim: id est Alexander I. Epist. 3. cap. 6. quod tanquam vnica Epistola Benedicti I. Papæ habetur Tomo II. Conciliorum, & Felix Papa Epist. 3. ad Petrum Fullonem ex Synodo Romana: vbi & præterea veritatem eius interpretationis confirmat insigni miraculo, quod his verbis enarrat: *Cùm terræmotu Constantinopolis quateretur, populusque in campo oraret, infantulus, toto populo spectante cum Proclo ciuitatis Episcopo, in cœlum per vnam horam raptus est, ibique huiusmodi didicit hymnum. Rursumque descendens nunciauit, quæ in æthere audierat, dicens, de cœlo, quasi de multitudine psallentiũ, huiusmodi laudes insonuisse auribus suis, dictumque sibi, vt eam laudationem populo indicaret. Quam vbi populi inceperant, ciuitatem receperunt; Deoque per huiusmodi laudem propitio facto, ab imminenti ira liberati sunt.*

33 PORRO Hymnus ipse, seu Litania, quã puer revelavit Constantinopolitanis civibus, constat ex verbis Seraphinorum apud Isaiam, & nonnullis præterea additis. nimirũ, ἅγιος ὁ θεὸς ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς. *Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nobis.* Accidit verò id Theodosio Iuniore imperante anno Christi CDXLVI. quo ipso tempore grassabatur hæresis Eutychiana effutiens, vnicam naturam, sicut & personam, esse in Christo; & subinde divinitatem ipsam passam ac crucifixam. Cui perfidiæ contradixit hymnus, Deum celebrans, veluti fortem, & immortalẽ; qui proinde nihil in natura sua pati potuerit per vnionem hypostaticam. Ac propterea ipso miraculo confirmata fuit fides Trinitatis, iuxta illum Isaiæ locum, in quo Trisagion canitur. Eandem historiam tradunt Damascenus loco allegato, & Nicephorus lib. 14. c. 46. vbi postquam latè narravit insolitum & horrendum illum terræmotum, longè lateque grassantem, & speciatim Constantinopolitanæ vrbi excidium penitus afferentẽ, subdit: *Bizanti autẽ in maximum coniecti metum, à ruinis ædificiorum sibi timentes, muros reliquerunt: & extra vrbẽ in Cãpo, qui dicitur, morati sunt, vnà cũ Imperatore Theodosio, & Patriarcha Proclo, cõtinuis precibus incũbentes. Deumq; vt propitius eis esset, & ab imminenti calamitate vrbem liberaret, obtestantes. Et cùm aliquando motu eo grassante, terra veluti fluctuans con-*

cuteretur, & homines per motum eam ex fundamentis ipsis extirpatum iri verererentur, & omnes lirani js ac supplicationibus dediti collachrymarent, & ex profundo intimoque animo misericordiam divinam implorarent: tum miraculum præter opinionem omnium, quod sensum & mentem omnium excedat, subsequutum est. Subitò nanque è medio, in spectantibus omnibus, divina quadam vi puer in aerem sublimis ad cœlestem usque tractū, ita ut iam non appareret, sublatus, divinam vocem, qua Angelis Deum laudibus ferre mos est, audiuit: eaque voce perceptâ, rursum priore per aerem via reversus descendit: & Episcopo Proclo, ipsique Imperatori, & multitudini omni, supplicationibus operanti, Deumque hymnis celebranti, ab Angelis canentibus se verba hæc audiuisse renuntiavit: SANCTVS DEVS, SANCTVS FORTIS, SANCTVS IMMORTALIS, MISERERE NOSTRI. Quæ ubi Proclus intellexit, statim ad eum modum populum psallere iussit: & terræmotus statim constitit, omninoque conquievit, &c. Puer verborum eorum ministerium exequutus, statim vita defunctus est, & in magna Ecclesia, quæ Pacis nomen obtinet, conditus. Locus autem, in quo ille in sublime actus est, postea ὑψωσεῖον, id est, divina exaltatio, vocatus est. Hæc, & plura alia ibi, lectu dignissima.

34 VNDE Audiendus non est Calvinus, qui existimat eo Isaiæ testimonio non probari Trinitatem personarum in vnitate essentiæ, adhuc contra Arianos, nec vtendum nobis eo esse, ne ijs ridiculi simus. *Et certè*, inquit, *hac repetitione potiùs indefessa assiduitas notatur: ac si dixisset Propheta, nullum angelicæ melodiæ finem esse in canendis Deo laudibus, sicut inexhaustam earum materiam suppeditat nobis eius sanctitas.* Ergonè de ridiculo erit Arianis Patrum ac Theologorum immo ipsius Ecclesiæ communis sensus ex ea illa verba, cùm vel ex ipsis Rabbinis aliqui in eo loco Trinitatem agnoscant? Cùm cœlum ad confirmandam fidem Theodosij, atque Imperij Orientalis circa mysterium Trinitatis, ex testimonio illo creditum, & ab ijs probatum contra Arium, tam publicum & insigne miraculum ediderit? Iunge hæc cum pluribus alijs, quæ in ipso Calvino notavimus suprà Disp. LIV. num. 8. & vide, an iure iniuriàve Hunnius librum ediderit Calvino mastygem sub hac epigrapha: CALVINVS ARIANIZANS. Vide suprà num. 3.

35 CERTE Summa illa & clarissima Ecclesiæ lumina (Pontifices Summos & & Patres, dico) longè aliter existimârunt, in eo Seraphinorum hymno sanctam & individuam Trinitatem apertè significari. Atque in ijs Damascenus laudato loco probat, vnicam personam divinam singillatim acceptam non posse appellari Trisagion, nec Trilumen: sed ibus personis simul & indivisim convenire. Similiter, præter Patres iam allegatos, Antheon Episcopus Arsinoensis in Epistola ad Petrum Antiochenum (quæ edita inveniturin quâdam Synodo Constantinopolitana sub Felice Papa III.) probat Trisagio illo significari Trinitatē personarum ac præterea exinde refellit eiusdem Petri hæresim, quâ denotabat crucifixum fuisse Spiritum sanctum, vel aliam quandam personā, ideoque illi hymno addiderat vocem *crucifixus*. Aut etiam, vt alij existimant, quia arbitrabatur totam Trinitatem fuisse crucifixam; vel Trisagion competere soli Filio, tanquam sit Trinitas vnica Filij persona, vt somniavit Sabellius, eaq; pro nobis crucifixa. Lege Baronium ad annum Christi CDLXXXIII. & Acta Synodi II Constantinopolitanę contra eundem Petrum Gnaphæum, sive Fullonem.

36 CONFIRMATVR Idem sensus communis Ecclesiæ contra Iudæos, & Hæreticos cuiuslibet sectæ ex verbis subiunctis eodem cap. 6. Isaiæ prosequentis suam visionem v. 8. *Et dixit Dominus ad me: Quem mittā, & quis ibit nobis.* Vbi iterum luculentiùs exprimitur vnitas essentiæ, & Trinitas personarū: vnitas, vbi in singulari dicitur MITTAM: Trinitas autem in plurali vbi additur NOBIS: quemadmodum suprà num. 13. in varijs testimonijs Geneseos observatum est. Verùm & nominatim Arianos (quidquid Calvinus refragetur) eo Isaiæ loco deturbari patet, regrediendo ad totum Isaiæ locum, & exinde probando solidam Filij divinitatem hoc vno syllogismo: Ille, quem vidit Isaias, fuit proculdubio verus Deus: vt patet ex contextu, & ipsi Ariani fatentur. Atqui Isaias tunc vidit Filium Dei: vt patet Ioannis 12. v. 41. Ergo Filius Dei est verus Deus. Quid ad hæc Calvinus pro Arianis, aut ij pro seipsis? Vtraque præmissarum constat apertè ex Scriptura. Consequentia autem est evidens.

37 ALTER Isaiæ locus celebris habetur cap. 48. v. 16. vbi dicitur: *Ex tempore antequam fieret, ibi eram: & nunc Dominus Deus misit me, & Spiritus eius.* Quibus verbis significari mysticè Sanct. Trinitatem (scilicet, Filium, qui missus sit à Patre, & à Spiritu sancto, quatenus Filius ipse homo est) censent Cyrillus, Procopius, Haymo Alberstadensis, & D. Thomas, post Origenem, Eusebium, Athanasium, Augustinū, & alios plures, quos allegat & sequitur Leo de Castro ibid. & Galatinus lib. 2. de arca-

nis

nis cap. 10. Hieronymus quoque ea verba ita exponit: *Quando fiebant omnia à Patre, Filius erat cum eo, cui adgaudebat. qui etiam nunc dicit: Ego, qui semper eram cum Patre, & in Patre, & sine Patre nunquam eram; etiam nunc loquor: & iuxta fragilitatem carnis assumptæ dico, quòd Dominus Deus misit me, & Spiritus eius: brevique versiculo Trinitatis ostenditur Sacramentum.*

38 QVOD Si verò objicias, Filium non mitti à Spiritu sancto, cùm ab eo non procedat, & nemo in divinis mittatur nisi ab eo, à quo procedit; RESP. id intelligi debere de Filio secundùm naturam divinam, quâ Verbum est. Sic enim solùm à Patre mittitur: vt docent Theologi cum D. Thom. 1. part. quæst. 34. articul. 8. Cæterum quâ homo est, sive prout in natura humana, etiam à Spiritu sancto mittitur, vt ijdem Scholastici docent duce Anselmo libro de Processione Spiritus sancti contra Græcos column. 11. cap. 6. aliquantò post medium, illis verbis: *Si autem dicunt* (Græci) *quia Spiritus sanctus mittit etiam Filium, sicut idemipse dicit per Prophetam: Et nunc Dominus Deus misit me, & Spiritus eius: hoc secundùm hominem, quem gerebat, intelligendum est, qui Patris & Spiritus sancti vna voluntate & dispositione mundum redempturus in mundo apparuit.* Sed de hoc ibidem latiùs in Commentarijs.

39 RVRSVS In eodem testimonio observandum est, de Patre & Spiritu sancto dici, non *misserunt* in plurali, sed *misit* in singulari: quo denotatur, personas mittentes esse vnum & idem secundùm naturam & virtutem divinam, quâ mittunt Filium vt hominem in salutem mundi. Vnde & ex eisdem verbis Paschasius lib. de Spiritu sancto cap. 7. colligit, Spiritum sanctum esse hypostatim, seu personam subsistentem in Trinitate, à reliquis distinctam, dicens: *Aliter ergo in persona est Dominus Pater, alter Spiritus Dei Patris. Itaque dum à Patre & Spiritu sancto destinari Filius legitur, sub trium nomine personarum, Spiritus Sanctus à semetipso* (id est, per semetipsum) *subsistere, evidenter aperitur.*

40 MITTO Alia plura testimonia eiusdem Veteris Testamenti, quibus Patres vtuntur ad probandum distinctionem realem personarum in divinis, & illa nominatim, quæ de Christo, seu Messia venturo annuntiabant planè & perspicuè veram ac solidam divinitatem distinctionemque à persona divina mittente. Quorum præcipua in progressu Operis expendemus. Verùm quoniam ex ijs pariter demonstratur solida divinitas Christi, ab Arianis negata; pariter proferentur contra Iudæos & Arianos, ne eadem loca Scripturæ sæpiùs, quàm par est, repetere cogamur.

(?)

DISPVTATIO LIX.

AN IDENTITAS, SIVE VNITAS NATVRÆ DIVINÆ IN TRIBVS PERSONIS, tradatur in Novo Testamento?

CONTRA HÆRETICOS, PRÆSERTIM TRITHEITAS, ET ARIANOS.

AD ILLVSTRISS. ET NOBILISS. HEROEM, D. D. GARSIAM DE MEDRANO, Oppidi & Antiquæ Turris S. Gregorij hæreditario iure, eoque splendidissimo apud Numantinos, Toparcham; post plures Iuris Pontificij in Salmanticensi Academia Cathedras, & amplissimas Præfecturas, iamdiu Supremorum Senatuum Castellæ, Cameræ, & S. Inquisitionis grauissimum Consiliarium.

SVPERIORI Disputatione vidimus quàm multis Veteris Testamenti locis tradatur, quamvis subobscurè, distinctio personarum diuinarum intra eandem naturam diuinam, præsertim contra Iudæos. Nunc idipsum inquirendum est circa Nouum Testamentum: non quidem contra Iudæos, qui illud respuunt: sed aduersus hæreticos quosdam Trinitatis hostes, statim indicandos. Differit de hoc Anselmus infrà cap. 43. & 51.

SECTIO PRIMA.

Stabilitur sententia Catholica affirmans aduersus hæreses contrarias, quæ singillatim & ordine suo referuntur, ac refelluntur.

1 RECTVM *Et Catholicum* est (aiebat Ambrosius in libro de Symbolo cap. 2.) *vt & vnum Deum secundum vnitatem substantiæ fateamur; & Patrem, & Filium & Spiritum sanctum, in sua quæque subsistentia sentiamus, &c. Vna est igitur in tribus deitas, & tria sunt, in quibus vna deitas.* Id apertè & luculenter traditur in triplici genere testimoniorum Scripturæ. Primum est eorum, in quibus palam asseritur vnus & solus Deus. Talia sunt Deuteron. 32. *Videte quod ego sim solus, & non sit alius Deus præter me.* Psalm. 85 *Tu es Deus solus:* & 1 Corinth. 8 *Scimus quia nihil est idolum in mundo, & quòd nullus est Deus, nisi vnus.* Secundum genus testimoniorum est, in quo nominatim de Patre, & Filio, & Spiritu sancto, seu de quolibet eorum, asseritur in sacris litteris esse Deum. Ea verò innumera sunt, & partim à nobis exhibita in præcedentibus, pro diuinitate vera Patris, quam ne hæretici quidem negare audent: partim proferenda in sequentibus, vbi de vera & solida diuinitate, tum Filij, tum Spiritus sancti, singillatim differemus. Tertium genus est eorum, in quibus apertè traditur vera ac realis distinctio trium personarum subsistentium, Patris, Filij, & Spiritus sancti. qualia exhibuimus Disp. LVII. & Disp. LVIII. præced. per totas. Vnde demum constat iuxta sacram Scripturam, in diuinis esse tres personas reipsa distinctas, & vnicam deitatem, seu naturam: quod est perinde, ac dicere, Deum vnum in essentia & trinum in personis. Quam veritatem Ecclesia Catholica à Spiritu sancto edocta semper & vbique firmissimè amplexa est,

&

& tum ex parte, tum integrè & ex toto (prout exigebat opportunitas temporum, & hæresum contrariarum debellatio) definivit in quatuor primis Concilijs Generalibus, deinde in Bracarensi I. can. 1. his verbis: *Siquis Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, non confitetur tres personas vnius substantiæ, & virtutis, ac potestatis, sicut Catholica, & Apostolica Ecclesia docet, sed vnam tantùm & solitariam esse personam; ita vt ipse sit Pater, qui Filius, ipse etiam sit Paracletus Spiritus, sicut Sabellius & Priscillianus dixerunt; anathema sit.* Idipsum traditur in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. prout habetur in cap. Firmiter, & cap. Damnamus, de Summa Trinitate & Fide Catholica: ac denique in pluribus alijs: vt propterea communis formula fidei apud omnes Catholicos, & veluti præcipua tessera Religionis nostræ adversus Ethnicos, Iudæos, Paganos, & hæreticos Arianos, Sabellianos, Macedonianos, Servetianos, & alios quosdam, fit confessio vnius Dei & trium personarum in eâdem numero essentia. Neque opus est ea Conciliorum loca hic congerere, quorũ pleraque iam sparsim in superioribus proposuimus, reliqua verò in progressu exscribemus opportuniori loco. Solùm itaque nunc indicandæ erunt diversæ hæreses, quibus directè contradicit doctrina Catholica distinctionis trium personarum sub eadem omnino essentia.

3 PRIMA Hæresis est Tritheitarum, qui sic appellati sunt, quod tres Deos asserent, desumpta occasione ex mysterio Trinitatis. Illos Peratarum appellatione notat, & reijcit Theodoretus lib. 1. Hæretic. fabul. cap. 18. denominatione desumpta à Peratico Euphrate, qui eius sectæ auctor aut propagator habetur. Et sanè ea hæresis antiqua est: siquidem Dionysius Romanus apud Athanasium in Epistola de Decretis Nicænæ Synodi aiebat de auctoribus eius erroris: *Isti quoddamodo tres Deos constituunt, dum in tres substantias alienigenas sanctam vnitatem dispartiũtur.* Tribuitur quoque alijs hæreticis, qui Severitæ, & Theodosiani appellati sunt. Augustinus Hæresi 74. hisce verbis illam refert: *Est alia hæresis, quæ triformem sic asserit Deum, vt quædam pars eius sit Pater, quædam Filius, quædam Spiritus sanctus.* Eandem adferibunt aliqui Philopono: vt Nicephorus lib. 18. Histor. cap. 48. initio, vbi ait: *Sed Philoponus cum sectatoribus suis communem humanam naturam, ipsamque etiam diuinam, quam indiuisibilem dicimus, in plurimas partitur personas, discernens eam, & & singulatim indiuiduis tribuens, & tribus supersubstantialis naturæ subsistentijs dispertiens.* Deindè refert aliquos, qui id erroris impugnarunt. Eundem Vigilantio adscribit Auctor Commentarij in librum Boetij de Trinitate inter Opera N. Venerabilis Bedæ. Denique multò pòst eam insaniam instauravit Clericus quidam in Francia circa annum Domini MXC. tempore ipso S. Anselmi, qui cõtra illum scripsit librum de Fide Trinitatis & Incarnatione Verbi, & Vrbano II. Romano Pontifici dicavit. Etenim, vt habetur ibidem cap. 1. & 3. Clericus ille aiebat, in divinis *non esse vnam tantùm rem, sed tres res esse tres personas, sicut tres Angeli, aut tres animæ: ita tamen vt voluntate & potentia omnino sint idem.* Vix autem ab eadem hæresi differre videtur error communiter adscriptus Ioachimo Abbati. Vt enim habetur cap. Damnamus de Summa Trinitate & Fide Catholica, quamvis concederet, *quòd Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, sunt vna essentia, vna substantia, vnaque natura; verùm vnitatem huiusmodi non veram & propriam, sed quasi collectiuam & similitudinariam esse fatebatur: quemadmodum dicuntur multi homines vnus populus, & multi fideles vna Ecclesia.* Nimirum, iuxta eam doctrinam, vnicuique ex divinis personis adscribitur propria & peculiaris natura, sine identitate eiusdem numero deitatis in tribus, cum sola identitate similitudinis, qualis etiam est in hominibus, aut in civibus, vel fidelibus, qui vnam civitatem aut Ecclesiam constituunt collectione quadam. An autem Ioachimus ex animi sententia eam hæresim tradiderit, an potiùs æmuli aliquot illam ipsi affinxerint, & traduxerint apud Patres Cõcilij Lateranensis, non est nostri instituti examinare. Lege Vivarium in Apologia pro eodẽ Ioachimo, quam adiunxit Commentarijs Flavij Dexiri. Denique eundẽ Tritheitarum errorem pluribus iam sæculis tumulatum ex Orco revocârunt Tritheitæ, seu Trinitarij recentes, quibus antecambulo fuisse quoddammodo dicitur Valentinus Gentilis: vt testantur Bellarminus lib. 1. de Christo cap. 2. Recupitus lib. 5. de Deo q. 3. Petavius Tomo I. Theologic. Dogmatum de Deo lib 2.

4 PRÆDICTA Hæresis non solùm est contraria fidei Catholicæ, sed etiam rationi naturali: iuxta quam Anselmus suprà cap. 4. & nos cum ipso Tomo I Disp. XIII. per totam multipliciter demonstravimus repugnare plures numero aut specie Deos, vel naturas divinas & increatas. Videantur ibi, & simul nonnulla quædam alia Disp. XII. immediatè præcedenti num 44. & seqq. Nunc id obiter observare sufficiat, polytheismũ vix ab atheismo differre; sive, quod perinde est, æqualis ferè insaniæ aut impudentiæ esse comminisci plu-

plures Deos, ac nullum admittere. Quo sensu Athanasius lib. 1. contra Gentiles aiebat: ὥσωερ γὰρ ἐλέγομεν τὴν πολυθεότητα ἀθεότητα εἶναι. ὅτως ἀνάγκη τὴν πολυαρχίαν ἀναρχίαν εἶναι. id est, *Perinde enim est dicere multos deos, ac nullos. Necessum enim est principum multitudinem esse nullum principatum.*

5 SECVNDA Hæresis reiecta ex eadem doctrina Catholica, est opposita ex diametro præcedenti. nimirum, Sabelliana, quæ docet, in divinis non esse tres personas reipsa distinctas sub eâdem numero natura: sed vnicam personam, tribus nominibus Patris, Filij, ac Spiritûs sancti denotatam, penes varias functiones. Quem errorem multi alij amplexi olim sunt, à nobis relati & reiecti suprà Disp. LIV. sect. 3 per totam, ac prærerea Disp. LVIII. præsertim sect. 5. vbi ex sacris litteris demonstrata fuit vera & realis Trinitas personarum.

6 TERTIA Est Ariana, quæ licèt in varias ac multiplices sectas, veluti eiusdem hydræ capita, fuerit divisa, apud omnes gregales id firmum habuit, vt negaret. Patrem, ac Filium, ac Spiritum sanctum, esse eiusdem numero substantiæ vel essentiæ. Quamvis enim quidam Arianorum contra Anomœos omnium pessimos asserent Filium esse homœusion, id est, similem in substantia Patri, omnes tamen negârunt esse homoûsion, id est, consubstantialem Patri: vt vidimus eâdem Disp. LIV. sect. 2. Huc spectat quoddammodo hæresis Macedonianorum, & Apollinaristarum, & eorum tandem omnium, qui generatim appellati fuerunt Pneumatomachi, id est, Spiritus sancti impugnatores: quos ibidem recensuimus sect. 4. Nimirum, ij negabant Spiritui sancto solidam divinitatem, sicuti & Ariani Filio, & consequenter vtrique negabant identitatem in eâdem numero natura & substantia cum Patre. Illorum autem omnium impugnationem damnationemque exhibuimus singillatim Disp. LV. quæ hoc loci supponenda potiùs, quàm inculcanda est.

7 DENIQVE Recentiores hæretici, qui communiter Trinitarij, seu potiùs Tritheitæ appellantur, eandem Arianorum perfidiam aliter atque aliter suscitârunt. Quamvis enim aliqui illorum tres essentias seu divinitates aquales in tribus personis divinis commenti fuerint, vt monuimus num. 3. fine; ramen alij inæqualitatem naturarum posuerunt, & nominatim Valentinus Gentilis ibidem allegatus, qui *solum Patrem dixit esse immensæ substantiæ & essentiatorem, & eminentiorem cæteris*: Filium verò, sicut & Spiritum sanctum, *esse circumscriptibilem, & essentiatum*; quamvis ab æterno genitum alterum, & alterum spiratum ex Patris substantia. Quod ipsum posteriores Arianos docuisse testatur Augustinus lib. 6. de Trinit. cap. 1. Lege Nostrum Genebrardum lib. 2. de Trinit. ante medium, vbi de Tritheitis agit, ac Bellarminum lib. 1. de Christo cap. 2. & Benedictum Arctium in Historia de supplicio Valentini Gentilis.

8 AN Verò eisdem Arianis accenseri quoddammodo debeant Lutherus, & Calvinus, Michael Servetus, Philippus Melanctõ, alijque ipsorum sectatores, immo & Erasmus, iam suprà Disput. LIV. num. 15. & seqq. dictum fuit. Nunc circa postremum ex ijs accipe testimonium Catherini in Tractatu de Immaculata Conceptione his verbis: *Siquid auctoritatis (Erasmus ait) habuissem in illis Synodis, in quibus de Orbis concordia tractabatur, suasissem præstare, nescire quid vellet HOMOVSII verbum in personis diuinis, quàm tanto rerum tumultu vel tueri, vel impugnare.* Hæc ille: quæ totidem pene verbis effutiebant Ariani: & vt abrogaretur HOMOVSION, inducere conati sunt, vt existimaretur, quæstionẽ circa HOMOVSION esse solùm de voce, nec dignam, vt tanta partium contentione exagitaretur. Vide Tomum I. Cõciliorũ editionis Venetæ anni M.D.LXXXV. lib. 1. de Actis, quæ præcesserunt Concilium Nicænum pag. 508. At eam quæstionem fuisse admodum de re, & HOMOVSII vocabulum esse summi ponderis ad sententiam Catholicam ab hæreticis internoscendam, patet ex dictis Disput. LV. sect. 3. per totam. Sed & Theodorus Beza in magna confessione (veriùs confusione) Gallicana, art. 2. p. 1. dixit: *Esse naturam diuinam esse realiter, & secundùm entitatem, distinctam in tres personas.* Quæ est planè hæresis Tritheitarum. Henricus Bullingerus, Zuinglij successor, dixit, personas divinas esse gradu, forma, & specie differentes. Ita de ijs testantur Valentia in Controv. de Trinit. lib. 1. cap. 7. Bellarminus in Præfatione ad libros de Christo, & Ioannes Coccius lib. 1. de Trinit. art. 4. vbi & plures alias recentium hæreticorum similes blasphemias refert. Vide omnino Ruiz disp 20. sect. 6. & sequentibus, ac disp. 22. Et vt planè noveris genium Erasmi, ne pigeat legere ac relegere Antropologiam eruditissimi atque incomparabilis viri I. Genesij Sepulvedæ contra illum, pro Alberto Pio.

(?)

SECTIO SECVNDA.

Ostenditur ex sacris litteris identitas trium personarum divinarum in eadem numero natura. Evasiones hæreticorum refelluntur multiplici impugnatione, præsertim ex Conciliis & Patribus erutâ.

9 AC Primùm quidem id probari posset ex ijs Scripturæ testimonijs, in quibus tribuitur Patri, Filio, ac Spiritui sancto vera divinitas, seu in quibus vnusquisque eorum asseritur verus Deus. Cùm ergo aliunde eadem Spiritura palâ doceat, vnicum Deum verum esse, & præterea tres personas distinguat reipsa, vt vidimus Disp. LVII. evidenter colligitur, cum illarum distinctione cohærere vnicam & eandem numero divinitatem, seu naturam. Ideoque Anselmus infrà cap. 51. ait: *Quoniam summæ essentiæ plures esse non possunt: quid magis necessarium, quàm Patrem & Filium, & vtriusque Amorem, esse vnam summam essentiam?* Verùm ea totum Filij probatur solida divinitas, tum Filij, tum Spiritus sancti, commodiùs ac seorsim afferemus in progressu. Vbi manifestis Scripturæ testimonijs demonstrabimus, vnum quemque eorum esse verum & summum Deum.

10 VENIAMVS Itaque ad ea loca, in quibus directè exprimitur vnitas seu identitas essentiæ, id est, ipsum Homoúsion in distinctis personis. Porrò in eum scopum nullum est illustrius testimonium illo Christi Domini Ioannis 10. v. 30. dicentis: *Ego & Pater vnum sumus.* Vbi τὸ ἕν (quod in Græco textu est) in neutro genere prolatũ, & sine alio substantivo nomine, idem valet ac *vnum ens*: vnius autem entis vnica est essentia; vtpotè quæ est abstractum entis, & solùm differt ab eo penes modum significandi. Cùm verò aliunde Pater & Filius non sint vnũ ens secundùm aliquod accidens, quod suprà cum Anselmo cap. 14. 15. & 16 demonstratum fuit in Deum non cadere; nec etiam sint vnum ens secundùm relationem, quæ planè est diversa in generante & genito: consequens est, vt Pater & Filius sint vnum ens secundùm substantiam, sive essentiam, ac proinde alter alteri homoúsios, sive consubstantialis. Eadem verò ratio est de Spiritu sancto, vtrique amborum collato. vt constat ex Epist. 1. eiusdem Ioannis cap. 5 vbi etiam Spiritus sanctus dicitur esse vnum cum Patre & Filio: vt videbimus infrà n. 29. & seq.

11 QVOD Testimonium adeò luculentum est, vt eo Ecclesia Catholica semper vsa fuerit ad probandam vnitatem essentiæ, sive substantiæ, in divinis personis, contra Arianos omnes cuiuslibet sectæ ex multis & diversis, in quas eadem hæresis, veluti in plurima capita eiusdem hydræ, divisa fuit. Quare exinde probat eandem substantiæ vnitatem Alexander Episcopus Alexandrinus in Epist. 12 ad omnes Episcopos, quæ præfixa legitur Actis Concilij Nicæni, & incipit: ΕΝΟΣ σώματος ὄντος, &c. Athanasius sæpe in quinque Orationibus contra Arianos, præsertim in duabus postremis earum circa medium, aliisque locis; Basilius lib. 1. & 4. contra Eunomium, Chrysostomus Hom. 60. in Ioannem, Cyrillus Alexandr. lib. 1. in Ioannem cap 2. & lib 7. cap. 10. & lib. 12. Thesauri cap. 15. Cyrillus Hierosol. catechesi 11. Epiphanius Hæresi 57. & 62. & 69. Gregorius Nazianzenus lib. de Fide id est, Oratione 49. col. 3 & 4. præter alios Patres Græcos apud Maldonatum in Catena Græcorum ad cap. 10. Ioannis allegarum. Similiter ex Latinis Hilarius lib. 3. & 7 de Trinitate, Ambrosius sæpe in quinque libris de Fide ad Gratianum, & tribus libris de Spiritu sancto, Hieronymus in cap. 6. Isaiæ ad illa verba: *Et audi vocem, &c.* Augustinus tract. 36. in Ioannem, & lib. 4. de Trinit. cap. 9. & lib. 5. cap. 3 & 9 contra Maximinum cap. 14. vbi exclamat: *QVID EST HOMOVSION, NISI, EGO ET PATER VNVM SVMVS?* Sed quid moramur in re adeò aperta? Vix vnus aliquis Patrum Ecclesiæ, aut ne vix quidem, scripsit de Trinitate, qui non probaverit vnitatem essentiæ ex illo Ioannis testimonio: nec Concilia vnquam inveniuntur eam veritatem definisse, aut probasse HOMOVSION, sine respectu ad locum illum.

12 NIHILOMINVS Ea Arij & quorundam eius sequacium superbia fuit, vt contempto Patrum Ecclesiæ consensu & communi voce totius Synodi Nicænæ, acciperent testimonium illud sensu præposterο, & suæ ipsorum hæresi favente. Nimirum vt lamentatur idem Alexander paulo antè laudatus, in Epist. 2. præfixa eidem Synodo Nicænæ col. 7. plus iudicio suo deferri volebant, quàm aliorum omnium Patrum. Observemus verba, q ibus ad vivum depingit genium Arianorum, atque adeò hæreticorum omnium. *Neminem volunt ex antiquis Patribus sibi comparare: neque illis, quibus nos ab ineunte ætate vsi sumus præceptoribus, se pares existimari sinunt: immo ne vnum quidem collegarum nostrorum, vel ad mediocrem sapientiam perveniss e censent: sed se solos sapientes, solos egestatem voluntariam sectantes, solos dogmatum inventores, & sibi solis ea doctrinæ patefacta esse mysteria, quæ in nullius vnquam sub Sole*

cogitationem ac mentem venerint, arbitrantur. O impiam arrogantiam! ò inſaniam immenſam! ò inanem gloriam cum furore coniunctam! ò ſpiritus planè ſatanicos, qui impijs eorum animis velut callum malitiæ obduxere! Non diuina veterum Scripturarum claritas vllum ipſis incuſſit pudorem: non conſentiens collegarum & pia de Chriſto doctrina eorum audaciam repreſſit, &c.

13 ITAQVE Arius, Euſebius Nicomedienſis, & reliqui gregales, contra communem aliorum Patrum ſenſum, immo & totius Eccleſiæ, interpretabantur ea verba, quaſi ijs non probetur, Patrem Filiumque eſſe vnũ in ſubſtantia vel eſſentia, ſed in concordiâ voluntatum. Ita reſpondebant olim Ariani, teſtante Synodo Sardicenſi in Epiſt. ad omnes Epiſcopos colum. vltima, Athanaſio Orat. 4. contra Arianos, Auguſtino lib 6. de Trinit. c. 3. & lib. 2. contra Maximinum Arianum cap. 12. ac lib 3. cap. 22. Eandem ſolutionem adhibebat Eunomius, peſsimæ Arianorum factionis anteambulo apud Baſilium lib. 1. contra illum. Eandem quoque adhibuit Ioachimus Abbas (vel æmuli aliquot ipſius nomine) ad ſuadendum alium errorem ſatis affinem Arianiſmo, aut potiùs Tritheiſmo: vt refertur in cap. *Damnamus*, de ſumma Trinitate & Fide Cathol. Denique eadem interpretatio placuit nuper hæreticis Tranſylvanis, & Franciſco Davidi ad novum Arianiſmum aut Tritheiſmum defendendum. Vt videas Sectarios recentes omnino eoſdem eſſe cum antiquis: niſi quòd illorum hæreſim iam emortuam & ſepultam pluribus retro ſæculis ex Orco revocare curârunt. Quin & Eraſmo placuit eadem expoſitio, vt teſtatur Bellarminus in Præfatione ad libros de Chriſto: vt qui aliàs ova reliquit fovenda Luthero, pullos ab Arianis iam excluſos quadam tenus non repelleret.

14 EAM Interpretationem probare nituntur ijs Scripturæ teſtimonijs, in quibus fideles dicuntur vnum corpus, vna Eccleſia, qualiter Ioannis 17. v. 11. dicitur: *Vt ſint vnum, ſicut & nos.* Et v. 21. *Vt omnes vnũ ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint.* Ac præterea: *Vt ſint vnum, ſicut & nos vnum ſumus: ego in eis, & tu in me, vt ſint conſummati in vnũ.* Atqui fideles non ſunt vnum inter ſe, & cum Chriſto, ſecundùm ſubſtantiam, ſed ſecundùm conſenſionem voluntatum. Ergo pariter ex eâdem locutione, qua Chriſtus aſſerit, ſe vnum eſſe cum Patre, non probatur vnitas in eâdem numero ſubſtantia, ſed ſolùm penes affectionem, aut conſenſionem voluntatum.

15 SED Contrà 1. ex communi doctrina Patrum præcludentium eiuſmodi evaſionem. Quoties enim in ſacris litteris plura dicuntur vnum ſine addito, ſeu non addendo aliquid, penes quod vnum ſint; intelligitur eadem entitas ſeu eſſentia, aut natura, quod præcipuè obſervant locis nuper allegatis: cuius rationem aſsignavimus num. 10. & probat exẽplis S. Auguſt. Nam 1. Corinth. 3. dicitur: *Qui plantat, & qui rigat, vnum ſunt.* Nimirum, quatenus miniſtri Dei. Præmiſſum enim fuerat: *Nam neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, eſt aliquid; ſed qui incrementum dat Deus.* Similiter 1. Corinth 6. *Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur.* Non dixit *vnum* abſolutè, ſed cum addito, *vnum corpus.* Et præterea. *Qui autem adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt.* Non dixit, *vnum* ſimpliciter, ſed *vnus ſpiritus.* Nec invenietur aliquis Scripturæ locus in quo, quæ ſimpliciter plura ſunt, dicantur ſine addito eſſe vnum.

16 CONTRA II. Quamvis enim in verbis Ioannis 17 quæ nuper num. 14. obiecta nobis fuerunt, dicantur fideles eſſe *vnũ* non addendo in quo ſint vnum, ſtatim v. 21. id declaratur per verba ſequentia: *Vt & ipſi in nobis vnum ſint.* Patet verò, fideles in Deo vnum eſſe non poſſe per identitatem eiuſdem numero ſubſtantiæ, aut divinæ, aut creatæ; ſed dumtaxat per vnitatem fidei & charitatis, quâ primariò conſtituunt vnum cum Deo, & ſubinde ac ſecundariò inter ſeipſos. Quæ expoſitio eſt Auguſtini ipſius, & Concilij Sardicenſis ea parte quâ Catholicè loquitur in Epiſt. ad omnes Epiſcopos col. vlt. Dum ergo Filius abſolutè & ſine addito vllo inquit: *Ego & Pater, vnum ſumus*; loquitur planè de vnitate ſecundùm eandem numero ſubſtantiam. Vnde & in his verbis Filius non rogat, vt ipſe ſit vnum cum Patre, quaſi id ex gratia ſibi convenire poſſet: ſed affirmat, tanquam aliquid neceſſariò exiſtens, ſe eſſe vnum cum Patre. In verbis autem obiectis ex cap. 17. Ioannis rogat, vt fideles ſint vnum cum Patre & cum ipſo: ac proinde apertè denotat, vnionem illã eſſe ſecundùm gratiam, quæ negari poſſet, non autem ſecundùm naturam. Quin & particula *ſicut*, quæ in eodem teſtimonio habetur, ſignificat inæqualitatem in imitatione creaturæ relatè ad Creatorem: vt obſervat Innocentius III. cap. *Damnamus* de Summa Trinit. & conſtat præterea ex verbis illis Math. 5 *Eſtote perfecti, ſicut & Pater veſter cœleſtis perfectus eſt.* Vbi deridiculo eſſet qui negaret *ro ſicut*, imperfectam ſolùm ſimilitudinem denotare. Quæ eſt obſervatio Athanaſij Orat. 4. contra Arianos. At verò in loco illo Ioannis 10. non habetur *ſicut*, nec imitatio alicuius exemplaris; ſed abſolutè dicitur: *Vnum ſumus.* Quæ

plaſ

planè significatur vnitas, quæ est ipsum principium & exemplar.

17 CONTRA III. Vt enim sapienter monet Augustinus allegato lib. 6. de Trinit. cap 3. & Athanasius loco nuper indicato, nulla pura creatura auderet de seipsa dicere: *Ego & Deus vnum sumus.* Nec de quovis alio, qui Deus non esset, quisquam auderet dicere sine additto, illum & Deum esse vnum. Nimirum, impudentia esset aliquid creatum dicere absolutè *vnum* cum Deo, à quo necessum est vt in infinitum distet naturâ & dignitate. Itaque summùm licet id dicere cum addito: vt secundùm charitatem, penes affectum, penes repræsentationem, aut aliud simile. Dum igitur Christus ait absolutè & sine addito: *Ego & Pater vnum sumus*, manifestè supponit, se verum Deum esse, & vnius substantiæ cum Patre. Ideoque Victor Episcopus in Confessione Fidei ad Hunericum opportunè observat ea verba Christi: *Quia non dixit, Ego & Pater vnum volumus: sed, V N V M S V M V S*, quod non consensionem voluntatum, sed identitatem substantiæ significat.

18 CONTRA IV. Et enim ex ipso contextu Ioannis 10. constat, Christum voluisse ostendere, neminem posse rapere oves de manu sua, quoniam nemo eas potest rapere de manu Patris, & ipse vnum cum Patre est. Cuius argumenti, seu probationis, efficacia & vis in eo est sita, quòd potentia vtriusque sit vna: & quemadmodum potentia Patris est invicta ad tuendum oves suas, ita & potentia Filij. Hinc autem infertur necessariò Patrem & Filium, esse eiusdem naturæ & voluntatis: nã vbi potẽtia est vnica & indivisa, natura & voluntas nequit esse diversa. Eadem igitur est natura ac voluntas Patris & Filij. Ita ratiocinantur Basilius lib. 1. contra Eunomium prope finem, & lib. 4. c. 1. Ambrosius lib. 3 de Spiritu sancto cap. 18. Hilarius lib. 2. de Trinit. circa med. Augustinus Tract. 48. in Ioannem, & Chrysostomus Homil. 61. in Ioannem, præcipuè dum concludit: εἰ δὲ δύναμις μία καὶ ἐνέργεια μία, καὶ οὐσία. *Si enim eadem vtriusque est potestas, patet quòd & eadem substantia sit.*

19 VRGETVR Impugnatio eadem. Si enim Christus diceret, se vnum esse cum Patre solùm penes concordiam voluntatum, & non secundùm potentiam, inde non posset satis probare, neminem habere vim ad auferendum oves de manu ipsius, sicut nec de manu Patris. Sola quippe concordia voluntatis vnius cum voluntate alterius potentioris, seu superiori aut etiam infinitâ potentiâ præditi, non constituit manum eius æquè fortem cum manu superioris. Sic certè nullus iustorum, sive Angelus, sive homo purus, quamvis coniunctam habeat suam voluntatem cum divina, potentiâ sufficienti prædictus est ad tuendum omnes electos, qui ovium nomine ibidem indicantur. Ergo vt vim habeat ratio Christi, ostendatque, neminem habere vim ad auferendum oves de manu sua, sicut nec de manu Patris; oportet supponere in vtroque æqualem, seu potiùs eandem fortitudinem ac potentiam, subindeque eandem naturam. Vnde & Christus ipse subdit v. 38. *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, & si mihi non vultis credere, operibus credite; vt cognoscatis & credatis, quia Pater in me est, & ego in Patre.* Quibus planè ostendit, ex vnitate earundem operationum vnitatem eiusdem potentiæ cum Patre, proindeque vnitatem substantiæ sive naturæ.

20 CONTRA V. Tam apertè enim Christus ijs verbis significavit, vnam sibi esse cum Patre operationem, potentiam, & naturam, vt Iudæi, qui aderant, scandalizarentur veluti de blasphemia, qua seipsum faceret Deũ; ideoque tollerent lapides contra illum. Patet ex ipso contextu. nam statim ac Christus dixit, *Ego & Pater vnum sumus*; additur: *Sustulerunt ergo Iudæi lapides, vt lapidarent eum. Respondit eis I E S V S: Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo: propter quod eorum opus me lapidatis? Responderunt ei Iudæi: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia: & quia tu, homo cùm sis, facis te ipsum Deum.* Ergo idem fuit in Christo dicere, se esse vnum cum Patre, & se asserere Deum, sive eiusdem naturæ & potentiæ cum Patre. Quod observant Augustinus allegato Tract. 48. Chrysostomus Homil. 60. in Ioannem, Athanasius Orat. 5. contra Arianos, & alij Patres, indidem iure ac meritò colligentes, Arianos esse stolidiores Iudæis: quoniam non percipiunt sensum apertum eorum verborum Christi, qui vel obduratis & excœcatis Iudæis statim palam innotuit.

21 VERVM Hæretici opponunt, Christum verbis immediatè sequentibus correxisse eam Iudæorum interpretationem: quoniam statim addidit: *Non ne scriptum est in lege vestra: Ego dixi: Dij estis? Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est, & non potest solui Scriptura: quem Pater sanctificavit, & misit in mundum, vos dicitis, quia blasphemat: quia dixi: Filius Dei sum?* RESP. Christum ijs verbis non correxisse existimationẽ Iudæorum, quâ arbitrabantur ipsum sibi tribuere eandem divinitatem cum Patre: sed potiùs eam veritatem noviter confirmasse argumento, vt aiunt, à minore ad maius. Si enim Scriptura filios adoptionis Dei, & gra-

ſuitò ſolùm admiſſos ad cœleſtem hæreditatẽ, appellat deos: quantò magis Filius Dei naturalis, à Patre ſanctificatus & miſſus in mundum poterit Deus appellari? Ita Auguſtinus, Beda, & alij Interpretes communiter in eum locum. *Rurſus.* Si Chriſtus non eſſet verus Deus & æqualis Patri, facilè calumniam illam depuliſſet ſola inficiatione, negans ſe vnum cum Deo eo ſenſu, quo illi verba eius interpretabantur; & ſolùm tribuens ſibi illud divinitatis genus, quod Propheris & alijs viris tribui ſolet. At nullatenus eam interpretationem adhibuit, aut excuſationem: ſed ilud ipſum quod Iudæi cõceperant de illo, & cuius cauſa lapidare eum volebant, confirmat ex magnis illis & inuſitatis operibus, quæ ſibi cum Patre communia ſunt. Ideo enim addidit: *ſi non facio opera Patris mei, nolite credere mihi*. &c. Denique. Si Chriſtus vellet ſe à Iudæis haberi vnum cũ Deo & Filium Dei, eo ſolùm ſenſu, quo alij iuſti, vt Abraham, & Moyſes; debuiſſet id apertè exponere ad vitãdam latriam hominum erga ſe: ſicuti Paulus, & Barnabas Act. 14. volentibus ſibi tribuere divinum honorem reſtiterunt, & palam profeſſi ſunt, ſe puros homines eſſe, inſtar reliquorum, non autem Deos. Cùm ergo Chriſtus non reſtiterit tali exiſtimationi, ſed potiùs illam confirmaverit argumento à minori ad maius, voluit planè haberi vnus in ſubſtantia cum Patre, & Filius Dei. Nam, ipſo Chriſto interpretante ibidem, verba. *Ego & Pater vnum ſumus*, tantundem valent, a que illa, *Filius Dei ſum.*

22 ITAQVE Inconcuſſum & irrefragabile exiſtit argumentum ex illo Ioannis teſtimonio deſumptum, ad probandum contra hæreticos, præſertim Sabellianos, & Arianos, in quaslibet ſectas diviſos, optimè cohærere cũ identitate & vnitate numerica naturæ divinæ diſtinctionem perſonarum Patris & Filij, abſque vlla ſeparatione ſubſtantiæ aut diviſione. Ideoque aiebat Ambroſius lib. 3. de Spiritu ſancto cap. 18. *Cùm enim dicit, EGO ET PATER, revelatur æqualitas. cùm dicit, VNVM SVMVS, vnitas declaratur. Æqualitas confuſionem excludit: vnitas ſeparationem: æqualitas Patrem, Filiumque diſtinguit: vnitas Patrem Filiumque non ſeparat. Ergo cùm dicit, EGO ET PATER, Sabellianum repellit; quia alium ſe, alium Patrem dixit: repellit Photinianum, quia ſe cũ Patre iunxit. Illos ſuperioribus repellit, quia dixit, EGO ET PATER inferioribus Arianos, quia dicit, VNVM SVMVS. Tamen & in ſuperioribus & in inferioribus hæreticam iugulat ſæuitatem: Sabellianorũ, quia VNVM dixit SVMVS, non VNVS SVMVS: Arianorum, quia EGO ET PATER, non, Pater & ego; dixit.* Quid ſubtilius aut nervoſius? Similiter Auguſtinus Tract. 35. in Ioannem: *Non dixit: Pater ego ſum: aut, Ego & Pater vnum eſt. Sed cùm dicit, EGO ET PATER VNVM SVMVS, vtrumque audi: & VNVM, & SVMVS: & à Carybdi & à Scylla liberaberis. In duobus iſtis verbis, quod dixit, VNVM, liberat te ab Ario. Quod dixit. SVMVS, liberat te à Sabellio. Si vnum; nõ ergo diuerſum. Si ſumus; ergo & Pater, & Filius. SVMVS enim non diceret de vno: ſed VNVM non diceret de diuerſis.* Id ipſum ferè legere eſt apud Athanaſium Orat. 4. & 5. contra Arianos, Epiphanium Hæreſi 62. num. 4. Gregorium Bœticum, aut potiùs Fauſtinum lib. de Trinitate & Fide, Cyril. lib. 7. in Ioannem, & lib. 1. Theſauri ſub initium, Nyſſenum lib. 4. contra Eunomium, & Luciferum Calaritanum libro de non conveniendo cum hæreticis, nuperrimè recuſo in Bibliotheca Magna Aniſſoniana Tomo IV.

SECTIO III.

Alia illuſtria teſtimonia S. Scripturæ pro vnitate ſubſtantiæ in perſonis diuinis expenduntur, aduerſus Arianos & Trithei-tas potiſſimùm.

23 QVONIAM Sectione præcedenti plus ſolito immorati ſumus exponendo & vrgendo locum illum Ioannis 10. placet nunc plura alia eiuſdẽ Evangeliſtę loca breviùs proponere in Adverſarios.

SECVNDO Itaque ſuadetur veritas Catholica ex cap. 5. Ioannis, vbi oſtenditur divinitas Chriſti per æqualitatem cum Deo, quæ ſanè per identitatem ſubſtantiæ eſſe debet, quæ in Deo multiplicari non poteſt. Cùm enim Chriſtus dixiſſet v. 17. *Pater meus vſque modò operatur, & ego operor;* ſubdit Evangeliſta: *Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere; quia non ſolùm ſoluebat Sabbathum, ſed & Patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo.* Quæ verba ſic contra Arianos vrget Magnus Auguſtinus Tract. 17. *Omnes dicimus Deo, Pater noſter, qui es in cœlis. Legimus & Iudæos dixiſſe, cùm tu ſis Pater noſter. Ergo nõ hinc iraſcebantur, quia Patrem ſuum dicebat Deum: ſed quòd longè alio modo quàm homines. Ecce intelligunt Iudæi, quod non intelligunt Ariani.* Itaque dum hi non intelligunt, Chriſtum ſe palã profeſſum fuiſſe Filium Dei alio ſul limiori ſenſu, quàm reliquos iuſtos, ſtupidiores & hebetiores ſe produnt, quàm Iudæi: qui ſanè non cri-

mi-

minabantur in Christo quòd Filium Dei se diceret vtcumque, sed altiori modo, per æqualitatem, seu identitatem naturæ cum Deo. Quin & Fulgentius in Responsione contra Arianos censet, verba illa, *Sed & Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo*, non ex Iudæorum malevolentia, sed ex Apostolica auctoritate proferri. Nimirum ex contextu illius capitis constat, Iudæos in ea parte nihil falsum affinxisse Christo; sed indignatos fuisse ob ea, quę ex ipsius ore palam audierunt, quasi in hominem cadere non possent. Ergo Christus se palam dixit Filium Dei naturalem, & æqualem per identitatem naturæ cum Deo.

24 CONFIRMATVR. Vt enim optimè argumentatur Cyrillus lib. 32. Thesauri, & Dialogo 2. de Trinit. si Christus non esset æqualis Deo per identitatem naturæ cum Patre, sed potiùs inæqualis, veluti creatura Creatori; debuisset planè & luculenter depellere à Iudæis illam existimationem, quâ censebatur sibi tribuisse æqualitatem cùm Deo. Nimirum lex omnibus insita naturaliter de summo honore tribuendo soli Deo, & non fingendo vt puræ creaturæ tribuatur, adstringebat Christum, vt eam de se existimationem, aut illationem ex verbis suis, procul repelleret à cordibus Iudæorum. Atqui tàm procul fuit à repellenda illa, vt potiùs eam confirmaverit multipliciter eodem loco. Propterea enim statim adiunxit: *Amen, amen dico vobis: non potest Filius à se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem. Quæcumque enim ille fecerit, hæc & Filius similiter facit.* Quo planè declarat, indivisam sibi atque vnam omnino esse cum Patre operationem; ac subinde potentiam & naturam. Rursus: *Sicut enim Pater suscitat mortuos, & vivificat: sic & Filius, quos vult, vivificat.* Præterea: *Vt omnes honorificant Filium, honorificant Patrem.* Vbi æqualitatem honoris eiusdem sibi cum Patre adscribit. Itaque omnia Christi verba nihil aliud manifestabant Iudæis, quàm se æqualem Patri Deo esse, neque vllam aliam interpretationem patiebantur, quamvis cœci & obdurati animo essent ad id credendum. Ergo Christus in se veram æqualitatem seu identitatem cum Deo agnovit & palam prædicavit Iudæis: quâ certè si non haberet, debuisset palam à se excludere, ne sibi tribuere aut permittere videretur summum honorem soli Deo debitum, quem non nisi per summam impudentiam aut superbiam, tolerare posset.

25 TERTIO Probatur ex alijs verbis Christi Ioannis cap. 14 v. 9. dicentis: *Qui videt me, videt & Patrem.* Hinc enim demonstratur identitas naturæ Patris & Filij. Nisi enim adeò similes & æquales essent ambo, vt eandem prorsus naturam sive substantiam haberet, non esset necesse, vt qui alterum videt, videat & alterum. Fac enim duo aliqua adeò similia, vt nec ovum, quod aiunt, sit ovo similius: certè dum natura vtriusque est distincta numero, quamvis intra eandem speciem, ex visione vnius non colligitur visio alterius: fierique potest, & passim solet, vt qui alterum ex ijs videt, non videat alterum: quoniam vnúquodque eorum propria ac singulari natura constat, & subinde alijs numero perfectionibus, quamvis prorsus similibus: propterea que separari ab eo potest, tum in re, tum etiam in ordine ad cognitionẽ. Cùm igitur quisquis videt Filium, necessariò videat & Patrem; consequens est vt ambo sint summè similes: id est, ea similitudine, quæ consistit in identitate eiusdem numero naturæ & perfectionis.

26 CONFIRMATVR I. Vt enim optimè argumentatur Chrysostomus Homil. 74. in Ioannem, exponens eadem verba: ὁ δὲ τὴν κτίσιν ἰδὼν, οὐχὶ καὶ τὸν θεὸν τὸν ὁμοίαν εἶδεν, &c. εἰ δὲ ἑτέρας ὁμοίας ἦν, οὐκ ἂν τοῦτο εἶπεν. *Qui verò creaturam videt, non ideò videt Dei substantiam, &c. Si enim diuersæ essent substantiæ, nunquam illud diceret.* Vnde eruitur formula argumentationis. Si in Filio non esset eadem numero substantia cum Patre, sed alia, hæc esset planè creata: quoniam omnis natura distincta à natura Dei, necessariò censetur inter res creatas. Ergo quẽmadmodum ex eo quòd videatur creatura aliqua non est consequens vt videatur Deus (neque enim id colligere se arbitraretur, nisi insanus aliquis) sic nec consequens esset, vt viso Filio Pater videatur. At Christus Dominus testatur, consequens esse, vt viso Filio videatur Pater. Ergo in Filio eadem numero substantia, ac in Patre est. Vnde & idem Chrysostomus subdit: *Nemo quid sit aurum nesciens, potest auri in argento videre substantiam. Non enim alia per aliam natura videtur.*

27 CONFIRMATVR II. Christus enim eo ipso loco dixit v 7. *Si cognovissetis me, & Patrem meum vtique cognovissetis: & amodò cognoscetis eum, & vidistis eum.* Philippus verò desiderans videre Patrem dixit: *Domine, ostende nobis Patrem & sufficit nobis.* At verò Christus eam petitionem desideriumque redarguit, quasi importunum: quoniam quisquis videt Filium, videt & Patrem: ac proindè frustra hunc videre desiderat, quem iam intuetur. Hæc autem reprehensio esset irrationabilis, si Christus non haberet eandem substantiam divinam cum Patre. Si enim substantia personę Filij esset aliquid distinctum à substantia Patris, ac proinde creatura, ex eius visione nullatenus colligeretur visio sub-

substantiæ Patris. Nullius enim creaturæ visio est connexa cum visione substantiæ Dei, vt patet. Vnde desiderium Philippi fuisset rationabile: sicuti vniversè rationabile est, hominem conspectis creaturis desiderare visionem Creatoris. quale fuisse votum Moysis constat Exodi 32. v. 13. Cùm ergo certùm sit ex reprehensione Christi, desiderium Philippi fuisse supervacaneum & irrationabile, cùm viso Filio exoptavit videre Patrem; necessum est dicere, eandem esse prorsus Patris ac Filij substantiam perfectionemque, vt proinde quisquis videt vnum, videat & alterum. Quare ipse Dominus statim adiecit: *Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me est?* Quoniam, nimirum, cùm eadem sit vtriusque substantia, necesse est vt vnusquisque eorum invicem in altero sit, & viso altero videatur.

28 QVARTO Demonstratur ex verbis eiusdem Christi Ioannis 16. v. 15. *Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt.* Et c. 17. v. 10. *Et mea omnia, tua sunt: & tua, mea sunt.* Vnde colligitur planè, salva distinctione personarum, toties à Christo explicatâ, substantiam omnemque perfectionem esse eãdem in Patre & Filio, seu vtrique indivisim communem. Quare Augustinus lib. 3. contra Maxim. capit. 9. eam sententiam Christi ad hæreticos convincendos appellat *rectissimam regulam, vt vbicumque aliquid tribuunt Patri, quod Filio denegant, ipsam fidelissimam testem contra errores eorum, vel contra mendacia producamus.* Et postea cap. 14. inquit: *Nihil Patre minùs habet ille, qui dicit: Omnia quæ habet Pater, mea sunt. Æqualis est igitur.* Ex eâdem regula Cyrillus lib. 9. Thesauri colligit, omnes proprietates Patris inesse Filio. Scilicet, proprietates absolutas, κατ' αὐτότητα, *per identitatem*; relativas autem, secundùm περιχώρησιν, id est, *circum insessionem*, quam ipse Christus expressit postremis verbis testimonij obsevati numero præcedenti.

29 HVC Spectant plurima alia vtriusque Testamenti loca, quæ palam docent, Filium Dei, sicuti & Spiritum sanctum, esse verum & summum Deum, alleganda in progressu. Inde enim convincitur, esse eundem numero Deum, & eiusdem substantiæ in tribus personis. Nam iuxta aperta Scripturæ testimonia num. 2. allegata, Deus vnus est, non plures: atq; adeò eadẽ numero divinitas residet in ijs personis, quarum quamlibet Scriptura eadẽ sine addito Deum vocat. Sed quoniam in locis expensis hactenus tota hac disputatione nulla fit expressa mentio Spiritûs sancti quoad identatem substantiæ cum reliquis personis, oportet illam indivisim de ijs tribus ostendere,

30 QVINTO Itaque suadetur identitas divinitatis trium personarum celebri testimonio Epistolæ primæ Ioannis 5. v. 7. *Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres vnũ sunt.* Sic habetur in Vulgata editione, & à tempore ipso nascentis Ecclesiæ legebatur. Constat id ex S. Hyginio Papa & Martyre, qui electus fuit Pontifex anno Christi CLV. quinquaginta & quatuor annis solùm elapsis ab obitu ipsius Ioannis Evangelistæ, qui fuit anno Christi CI. iuxta Irenæum & Polycarpũ, quos allegant & sequuntur Eusebius & Hieronymus. Is ergo Pontifex adeò vicinus Apostolo Ioanni, quique forsan in infantia aut pueritia eum videre potuit (non enim constat, quoto ætatis anno Pontificatum susceperit) in prima ex duabus Epistolis Decretalibus, quæ habentur Tomo I. Conciliorum, illud testimonium Ioannis allegat & exscribit totidem ferè verbis. nimirum: *Tres in nobis sunt, qui testimonium perhibent in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus: & hi tres vnum sunt.* Similiter Tertullianus, vicinus eorum temporum, vtpote qui elapsis quadraginta annis ab obitu Hyginij, & à Nativitate Christi CXCVII. iam florebat in Ecclesia, lib. 4. in Marcionem longè post medium, ea verba Ioannis allegat, & exinde colligit vnitatem eiusdem substantiæ in divinis personis. Similiter Cyprianus, qui anno Christi CCL. electus fuit Episcopus Carthaginensis, lib. de Vnitate Ecclesiæ, testimonium illud pariter legit, prout in Vulgato habetur: sicuti & Athanasius lib. 1. ad Theophilum, & alij posteriores Patres allegati à Bellarmino lib. de Christo cap. 6. & à pluribus alijs; & Concilium Lateranense sub Innocentio III. cui Latini pariter & Græci interfuerunt. Quæ omnia ideo minutatim observavi, vt constet, quàm impudenter mentitus fuerit Georgius Blandata in disputat. 2. Albana, vbi ausus est dicere, verba illa, *Et hi tres vnum sunt*, à nullo auctore legi, excepto Hieronymo. Verũ illi iam præiverat Lutherus: qui ea verba à Biblijs Germanicis expũgi curavit: vt vidimus Disp. LVIII. num. 4.

31 ID Tamen notandum ex eodem Doctore Maximo in Præfatione ad Epistolas Canonicas, septimum illum versiculum allegatum, fuisse expunctum ab infidelibus, id est, Arianis translatoribus, quòd inde mysterium Trinitatis apertissimè comprobaretur. Quæ causa fuit, vt illum versum non legerint in aliquot Græcis codicibus Oecumenius, Beda, & quidam alij, quos allegat Franciscus Lucas in eum locum. In alijs autem ferè omnibus & satis in ijs, qui scripti fuerunt ante ortam controversiam Ecclesiæ cum Sabellio & Ario

(qua-

(quales fuerunt absdubio quibus vsi sunt Hyginius Papa, Tertullianus, & Cyprianus) habebatur palam ille versus integer. In eo autẽ ostenditur manifestè distinctio personarum divinarum cum vnitate essentiæ cohærens. Ergo iuxta Scripturam cohæret vnitas substantiæ sive essentiæ cum Trinitate personarum. Sic enim intelligunt locum illum Patres, & Interpretes omnes Catholici à tempore ipso Primitivæ Ecclesiæ, & speciatim Hyginius, Tertullianus, & Athanasius locis num. 29. præcedenti indicatis, ac præterea Ioannes II. Papa Epist. ad Valerium, Idacius Clarus lib. adversus Varimadum edito in Bibliotheca Magna Tomo V. Sæculo IV. Vticensis lib. 2. Fulgentius lib. contra obiect. Arian. Augustinus lib. 3. contra Maximinum cap. 12. Eugenius Carthaginensis in Expositione Fidei Catholicæ, Bernardus Serm. 1. & 2. in Octava Paschæ, & Innocentius III. in Concilio Lateran. allegato cap. Damnamus de Summa Trinit. & Fide Cathol. vt omittam innumeros Interpretes ad eundem locum 1. Ioannis 5 v. 7. Denique, vt nulli Catholico in ea parte dubium superfit, Concilium Tridentinũ sess. quarta de Canonicis Scripturis iubet eam Epistolam, veluti Canonicam, recipi cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consuevit. Consueviſſe autem legi illam cum ijs verbis in Ecclesia Catholica, iam satis demonstratum est.

31 SED Opponunt hæretici versiculum immediatum eiusdem Ioannis dicentis statim: *Et tres sunt qui testimonium dant in terra: Spiritus, & aqua, & sanguis: & hi tres vnum sunt.* Vbi totidem verbis asseritur de his tribus esse vnum, ac antea dictum fuerat de Patre, Filio, & Spiritu sancto. Atqui de Spiritu, aqua, & sanguine, non dicitur esse vnũ per identitatem seu vnitatem eiusdem omnino substantiæ in tribus, vt patet. Ergo nec de Patre, Filio, & Spiritu sancto.

32 HVIC Obiectioni possumus respondere diversimodè. *Primò*, verba illa, *Et hi tres vnum sunt*, vbi sermo est de spiritu, aqua, & sanguine, non extare in multis codicibus Latinis. Etenim in Biblijs Lovanienſibus allegantur ad marginem quindecim codices manuscripti, in quibus ea verba non leguntur: cùm tamen legantur versiculo præcedenti, vbi de Patre, Filio, & Spiritu sancto fuerat sermo. Vnde non satis constare videtur, verba illa in Ecclesia Catholica legi consueviſſe de spiritu, aqua, & sanguine, quemadmodum constat fuisse consuetudinem vt legerentur de Patre, Filio, & Spiritu sancto. *Secundò* dici potest, in Græcis codicibus longè aliter sermonem esse de tribus personis, quàm de spiritu, aqua, & sanguine, quantum ad hoc quod est dici vnum. Nam de personis divinis dicitur: καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσιν. *Et hi tres in vnum sunt.* Quo planè & absolutè statuitur trium personarum vnitas in substantia. De spiritu autem, aqua, & sanguine, dicitur: καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσιν. *Et hi tres in vnum sunt.* Non dixit *vnum sunt*, sed *in vnum sunt*: id est, consprirant in vnum testimonium quod certè facere possunt, quamvis differant in substantia: sicuti & homines in substantia distincti, immo & cœlum in terra, quæ adeò differunt, in substantia sua, dicũtur conspirare nonnunquam in vnam & eandẽ veritatem. *Tertiò* dicimus, admissa identitate eorum verborum in vtroque versiculo, prout plerumque legitur in editionibus Latinis, disparem esse sensum vtrobique. Nam, vt observat Augustinus lib. 3. nuper allegato contra Maximinũ cap. 22. loquens de spiritu, aqua, & sanguine, *hæc sacramenta sunt, in quibus nõ quid sint, sed quid ostendant, semper attenditur: quoniam signa sunt rerum, aliud existentia, & aliud significantia. Si ergo illa, quæ his significantur, intelliguntur, ipsa inveniuntur vnius esse substantiæ.* Quasi diceret: Non est opus, vt spiritus, aqua, & sanguis, quæ sunt mera sacramenta, aut plura signa trium personarum divinarum, sint in se formaliter & intrinsecè vnum in substantia sua: sed sat est, vt obiectivè seu repræsentativè id habeant, quatenus mysterium per ea significatum est in substantia vnum. Sic certè omnes illæ imagines, quibus idem omnino prototypus significatur, possunt dici vnum aliquid: non intrinsecè & formaliter, sed repræsentativè solùm. Quod autem hoc modo se habeant spiritus, aqua, & sanguis, patet. Tria enim hæc ad significandam Trinitatem & vnitatem personarum concurrerunt quando Christus Dominus in cruce *inclinato capite tradidit spiritum*, & aperto latere *continuò exiuit sanguis, & aqua.*

SECTIO IV.

Colligitur demum consubstantialitas trium personarum in diuinis, è sacris litteris erueta, & in pluribus Concilijs definita, ac tradita à Patribus.

33 PRÆIACTIS Scripturæ testimonijs & pluribus alijs Disp. LVIII. prolatis, ac de cætero proferendis, quibus traditur vna divinitas trium personarum, ac nominatim Filij & Spiritus sancti (circa quos duos solùm fuit & est cum hæreticis controversia) demonstratur apertissimè identitas substantiæ, sive eiusdem numero naturæ in tribus personis, aut consubstantialitas, sive

HOMOVSION. Ideoque ea veritas Catholica fuit sæpe ab Ecclesia definita: vt vidimus suprà num. 2. ac præterea in V. Synodo Generali, id est Constantinopolitana II. vbi collat. 8. can. 1. dicitur: *Siquis non confitetur Patris, & Filij Spiritus sancti, vnam naturam, siue substantiam, & vnam virtutem, & potestatem, Trinitatem consubstantialem, vnam Deitatem in tribus subsistentijs siue personis adorandam; talis anathema sit.* Eisdem vocibus *Trinitatis consubstantialis* vtitur VII. Synodus Generalis id est, Nicæna II. Act. 3. in Confessione Fidei Tharasij, quæ approbatur ab eodem Concilio, & longè postea in exemplari litterarum Theodori Patriarchæ Hierosolymitani.

34 QVIN Et in I. Synodo Generali, id est Magno illo Concilio Nicæno CCCXVIII. Patrum, licèt præcipua Catholicorum disputatio cum Arianis fuerit circa solidam divinitatem Filij, & identitatem eiusdè naturæ cum Patre, obiter tamen eadem vtriusque consubstantialitas cum Spiritu sancto fuit definita: non solùm ex omnimoda paritate rationis, quoniam æquè constat ex locis S. Scripturæ, sed etiam iuxta Acta eiusdem Concilij. Non solùm enim in Symbolo, quod ibidem initio præfigitur, formula credendi proponitur *in Spiritum sanctum*, quamadmodum & in Patrem ac Filium (quod sufficere videbatur ad sentiendum pariter de ijs tribus) sed etiam lio 2. Auctorum eiusdem Synodi, aliquantò post medium, §. *Siquidem inexplicabilis*, pag. 592. editionis Parisiensis M.DCXXXVI. quâ nunc vtimur, hæc, inter alia, habentur: *Vnam diuinitatem cogitari & credi asseruimus, vnam substantiam, dominationem, & sententiam vnam Patris, Filij, & Spiritus sancti. Scire autem S. Trinitatis hypostases, non esse disiunctas, aut locales; sed sola fide, vnam diuinitatẽ considerari, & credi, vt sæpiùs diximus, sanctæ, ET CONSVBSTANTIALIS, & adorandæ Trinitatis.* Et paulò inferiùs ijdẽ SS Patres concludunt, *sanctæ Trinitatis vnam esse diuinitatem semper existẽtem, & subsistentem; Trinitatẽ verè Trinitatem: & nihil in ea prius aliquando, sed semper & eodem modo existentem, INDIVIDVAM ET CONSVBSTANTIALEM TRINITATEM.* Idem ferè habetur §. *Audiam*, in fine eiusdem libri. Insuper, vt testatur Sozom. lib. 6 Hist. Tripartitæ c. 20. in fin. *plurimi Episcopi in Alexandria congregati cum Athanasio & Eusebio, Nicæni Concilij decreta roborauerunt: & CONSVBSTANTIALEM Patri ac Filio Spiritum sanctum sunt professi.* Ergo id ipsum iam satis, quamvis non ita ex professo, definitũ fuerat in Concilio Nicæno.

35 CONFIRMATVR Illustribus testimonijs quorundam Summorum Pontificum: qui tradunt eandem vnitatem naturæ, seu consubstantialitatem non Patris modò & Filij, verùm etiam Spiritus sancti, veluti in eâdem Synodo Nicæna definitam. Ac primùm quidem S. Damasus Papa simul cum alijs Episcopis, quĩ ad eum conuenerant, Epist. 6. inquit: *Patres nostri trecenti decem & octo Episcopi, habito tractatu in vrbe Nicæna, hunc murum fortissimum contra omnia arma diabolica statuerunt, & hoc remedio venena mortifera sunt depulsa, vt Pater & Filius vnius diuinitatis, vnius virtutis, vniusque magnitudinis debeat credi, vniusque essentiæ, siue substantiæ; SIMVL SPIRITVS SANCTVS.* S. Martinus Papa & Martyr in Decretis Synodicis contra Theodorum & Cyrum cap. 1. loquens eâdem phrasi Nicænæ Synodi confitetur *Vnum Deum in tribus subsistentijs cõsubstantialibus.* Et cap. 2. appellat *consubstantialem Trinitatem.* S. Agatho Papa simul cum Concilio Romano in Epist. 2. quæ habetur in VI. Synodo Actione quarta, colum. 2. eiusdem Epistolæ Trinitatem appellat *coessentialem*, ac postea *consubstantialem.* Similiter Ioannes Papa II. Epist. ad Senatores, quæ denominari solet, *Liber de duabus naturis* contra Eutychianos, simul cum Augustino lib. 11. de Ciuitat cap 24. profitetur, *Quod Spiritus simul Patris & Filij sit, & ipse consubstantialis, & coæternus ambobus.* Liberius Papa Epist. 11. ad Orientales circa medium, loquens de fide Concilij Nicæni ait: *Quæ nomine CONSVBSTANTIALIS comprehensa, tãquam propugnaculum firmum & inexpugnabile, omnes impetus & machinas Arij reprimit.* Vide plura alia huc spectantia suprà Disput. LV. sect. 2. per totam, præsertim num. 15. 16. 17. 18. 19. & 20. & sectione 3. per totam, vbi de HOMOVSII auctoritate agitur. Ibidemque num. 29. & 30. produximus testimonia Patrum Nicæna Synodo longè antiquiorum, qui Patrum, Filium, & Spiritum sanctum dixerunt *consubstantiales, & coessentiales.* Nimirum, quamvis eæ voces non legantur in Scriptura, legitur palam res ipsa, quæ per eas significatur, & est vnitas naturæ in tribus personis. Quare tum Patres ipsi, tum postea Nicæna Synodus, vrgente necessitate ad reijciendam, immò & radicitus extirpandam perfidiam Arij, meritò vocem Homoûsij, siue consubstantialis, vsurpârunt: quidquid in oppositum latrarent olim Ariani, & nunc illorum sectatores, quibus ea vox angue, & cane peius sonat: vt iam antea obseruauimus.

VN-

36 VNDE Reiecta manet obiectio hæreticorum petita ex Apostolo 2. Timoth. c. 6. damnante *prophanas novitates*, ac proinde voces novas, quibus exponantur res divinæ, præter receptas in Scripturis. Iam enim ex tota hac Disp & præced. constat, identitate substantiæ, sive vnitatem essentiæ & naturæ, quoad rem ipsam haberi in Scriptura: ac proinde potuisse Patres vrgente necessitate vti ea voce ad eandem veritatem Catholicam exprimendam, absque vllo hæreticorum effugio. Sic certè Ecclesia Catholica vsa est voce Transubstantiationis, quæ in Scriptura solùm extat quoad rem significatam per illam. Vnde Athanasius in disputatione Laodiceæ habita coram Probo respondit Ario: *Ecclesiasticæ semper moris est disciplinæ, si quando hæreticorum nova doctrina exurgit, contra insolentes quæstionum novitates, rebus immutabiliter permanentibus, nominum vocabula mutare, & significantius rerum naturas exprimere; quæ tamen existentium causarum virtutibus congruant, & quæ magis antiquitatis eadem fuisse demonstrent.* Augustinus quoque Tract. XCVII. in Ioannem: *Aduersus impietatem Arianorum novum nomen Patres HOMOVSION condiderunt: sed non rem novam tali nomine significarunt.* quin potiùs tot & tam luculentis Scripturæ testimonijs expressam. Nec negat Augustinus id nomen antiquius fuisse Patribus Nicænis, sed appellat novum, quia in Scriptura non legitur. Deniique Fulgentius respondens septimæ obiectioni Arianorum inquit: *Mirum est quòd in hoc nomine sonus tantùm attenditur, nec dicti intelligentia vestigatur: cum pleraque non sint antiquitus dicta, & pro temporum causarumque opportunitatibus professioni fidei inueniantur inserta.*

37 HOC Loco proponenda essent argumenta hæreticorum contra vnitatem essentiæ in tribus personis. Verùm ne controversia sit prolixior iusto, objiciemus ea & solvemus Disput. sequenti.

DISPVTATIO LX.

AN DISTINCTIO REALIS IN PERSONIS, ET IDENTITAS IN SVBSTANTIA, SEV natura, sit contraria rationi naturali.

AD REVERENDISSIMVM P.N.M.
Fr. BENEDICTVM DE SALAZAR, Congegationis Benedictinæ Hispaniarum & Angliæ Generalem, Catholicæ Maiestatis Theologum, Supremæ Inquisitionis Censorem, natalitio sanguinis splendore, virtutum & litterarum cultu, Philosophiæ ac Theologiæ professione, atque illustrium discipulorum fœtu venerandum, olim electum Chiapensem Episcopum.

SVPPONIMVS Ex dictis suprà Disp. LI. cum communi Patrum & Scholasticorum sententia, distinctionem realem personarum diuinarum inter se, & identitatem in substantia, seu natura, esse prorsus suprà rationem naturalem, ideoque nullius creaturæ viribus naturalibus posse demonstrari, aut qualitercumque percipi cognicione evidenti. Nunc autem exquirendum, an sicuti id mysterium est supra naturalia principia, ita etiam sit contra illa. De quo disserit Anselmus infrà cap. 62. sed hoc loci oportuit præmitti, quoniam recto ordine sequitur post Disputationem præcedentem. Tractant id Scholastici cum Magistro variis locis: sed potissimùm in 1. dist. 2. & 3. vbi eadem quæstio excitatur à D. Thoma, Bonaventura, Scoto, & Durando, vt alios plures omittam.

SECTIO PRIMA.

Catholica sententia negans statuitur contra hæreticos Trinitatis hostes. Porrò difficultatem hanc summam esse, etiam ipsis Ecclesiæ Patribus, & summis Theologis. Præmittuntur ex ijs quædam observatu digna ad solvenda argumenta expedite ac facilè.

2 OMNES Hæretici, qui Trinitatis mysterium à Nicæna Synodo definitum sub vocabulo Homousij, sive eiusdē omnino substantiæ in tribus personis, exosum habuerunt, hodieque, sive Tritheitæ, sive Ariani, sive Servetiani, aut quacumque alia appellatione censeantur; obfirmato & pertinaci animo volunt, identitatem in essentia & distinctionem in personis, esse contrariam rationi naturali, ac proinde fictitiam. In quod probandum plurima olim congesserunt argumenta: quæ omnia satis contrita à Patribus, & obsoleta cum hæresi Ariana, instauravit sæculo præcedenti impijssimus Michael Servetus, propterea vivus exustus Genevæ anno M. D. LV. & alij ex Sectarijs Disp. præced. sect 1. notati. Verùm & recentiùs adhuc eandem perfidiam ex Orco revocârunt in Polonia novi quidam Photiniani, atque Ebionitæ, & in ijs præsertim Ioann. Crellius, Minister illius Satanicæ Synagogæ, quæ est in Kacovia: qui hoc ipso sæculo librum scripsit Trinitati planè contrarium, & tantæ existimationis inter gregales suos, vt vēditaverint illum veluti prorsus invictum. Sed quàm futilis ille sit, & anilibus sophismatis plenus, ostendit satis Bisterfeldius in Confutatione illius edita anno M. DC. XXXIX. & pleniùs adhuc atque eruditissimè Petavius toto lib. 3. de Trinitate. Nos brevius, & quantùm satis fuerit, ad ea sophismata extricanda, rem discutiemus.

3 CATHOLICA Sententia est, identitatem substantiæ divinæ in tribus personis, verissimam esse: vtpote à Scriptura traditam, & in Concilijs Oecumenicis definitam: vt vidimus Disp præcedenti per totā: ac proinde non esse contrariam rationi naturali, quamvis sit supra illam. Ratio communis est, quoniam verum vero nequit esse contrarium. Alioqui duæ propositiones contrariæ, & per consequens duæ contradictoriæ, possent esse simul veræ, contra principium certum & evidens, *Quodlibet est, vel non est.* At identitas, seu vnitas trium personarum divinarum in eâdem natura, est vera, immò certa secundùm fidem, quæ falli nō potest. Similiter ratio naturalis est vera: cùm nitatur principijs ab Auctore naturæ indi-

ditis, quæ prorsus vera & certa sunt. Ergo identitas, seu vnitas trium personarum divinarum in eâdem natura, non est contra rationem naturalem. Mitto alias probationes, quæ vel in hanc ipsam rediguntur, vel minoris momenti sunt.

4 ANTEQVAM Argumenta obijciam, religioni ducerem non profiteri initio summam cellitudinem huius mysterij, & difficultatem adeò abstrusam in expediendis nodis, quibus infirmitas humana irretitur, vt vel sapientissimi Ecclesiæ Patres, & magna illa Orbis Christiani lumina, olim plurimum laboris atque operæ in eo collocaverint. Ideo aiebat Dionysius Theologorum Coryphæus lib. de Divin. nomin. cap. 13. *Diuinitas, quæ omnia superat, vnitatis, & Trinitatis nomine celebrata, non est vt vnitas & trinitas, aut à nobis, aut ab aliquo alio eorum, quæ sunt, cognita.* Et post pauca: *Nulla autem monas, aut trias, neque numerus, neque vnitas, aut fœcunditas, nec quidquam aliud eorum, quæ aut sunt, aut cognita sunt, arcanum illud summæ, omniaque superantis Diuinitatis, QVOD RATIONEM OMNEM, MENTEMQVE VINCIT, ENVNTIAT. Neque eius nomen est, neque notio, sed in ijs, ad quæ aditus non patet, secreta est.* Similiter Magnus ille Augustinus, quamvis ingeniorum Phœnix, lib. 15 de Trinit. cap 1. *Non contendo explicare quā rectè intelligatur Trinitas diuinarum personarum: sed quàm rectè credatur.* Rationemque reddit libro de Spiritu & Anima cap. 22. dicens: *Ex his, quæ cognoscuntur à nobis, quædam sunt infra rationem, vt ea quæ sensu percipimus: quædam autem secundùm rationem, vt ea quæ ratione percipimus: quædam denique supra rationem, quæ nec sensus nec ratio persuadet; sed aut diuina revelatione comprehenduntur, aut diuinarum Scripturarum auctoritate creduntur: VT DEVM IN VNA SVBSTANTIA ESSE PERSONALITER TRINVM.* Similiter Chrysostomus Tomo VI. Oration. 1. de Incomprehensibili aiebat: οἶδα ὅτι υἱὸν γέγνησε. τὸ δὲ πῶς ἄγνοῶ, &c. *Novi quod Filium genuit: quomodo autem, ignoro. Novi quòd ex ipso sit Spiritus: quomodo verò sit ex ipso, nescio. Cibis vescor, & quomodo in pituitam, in sanguinem, in humorem, in bilem vertantur, ignoro. Hæc ipsa, quæ quotidie manducantes cernimus ignoramus: & Dei substantiam curiosè perscrutamur.* Plura alia huiusmodi passim legun ur apud Patres: qui se impares omnino fatentur ad reddendam rationem eius tam abstrusi mysterij.

5 VERVMTAMEN Vbi impetebantur ab Arianis, alijsve hæreticis multiplici argumento, non detrectabant respondere, aut reddere rationem eius, quæ in ijs, erat, fidei, iuxta monitum Apostoli: ideoque apud eundem Augustinum, Athanasium, Cyrillum Alexandrinum, Basilium Magnum, Nazianzenum, Nyssenum, Fulgentium, aliosque plurimos Patres differentes contra Arianos leguntur horum argumenta soluta: quamvis adhuc post solutionem datam res maneat obscura, & quoddammodo inaccessa, quæque potiùs credatur, quàm intelligitur. Alioqui non esset mysterium supernaturale omnino. Ideo Anselmus infrà cap. 62. ait: *Videtur mihi huius tam sublimis rei secretum transcendere omnem intellectus aciem humani: & idcirco conatum explicandi qualiter hoc sit, contemnendum puto.* Deinde libro de Fide Trinitatis & Incarn. Verbi c. 6. cuilibet subeunti ingentem difficultatem in credendo aut defendendo vnitatem essentiæ in tribus personis hanc regulam statuit: *Sufferat paulisper aliquid, quod intellectus penetrare non possit esse in Deo: nec comparet naturam, quæ super omnia est libera ab omni lege loci, & temporis, & compositionis partium, rebus quæ loco aut tempore clauduntur, aut partibus componuntur: sed credat aliquid in illa esse, quod in istis esse nequit: & acquiescat auctoritati Christi, nec disputet contra illam.* Itaque cùm hæretici recentes vix aliud nunc obijciant contra vnitatem naturę in tribus personis quàm olim ipsorum anteambulones Ariani, rationemque à nobis exigant, quam ij tunc à Catholicis Patribus exigebant, *Suscipimus* (vt ita loquar cum Augustino lib. 1. allegato de Trinit. c. 1. sub finem) *eam ipsam, quam flagitant, reddere rationem, quod Trinitas sit vnus Deus, & solus, & verus: & quàm rectè Pater & Filius & Spiritus sanctus vnius eiusdemque substantiæ vel essentiæ esse dicatur, credatur, intelligatur.* Vt autem id præstemus expeditè, & independenter à quibusdam domesticis controversijs inter Catholicos, quas Tomo I. profligavimus, nec repetere oportet, nonnulla præmittenda sunt.

6 PRIMO Nota, quemadmodum certum est, & Patres Ecclesiæ palam profitentur, mysterium hoc esse supra rationem naturalem, ita vt viribus eius nequeat demonstrari: ita etiam contra rationem naturalem non esse, neque oppositum demonstrari posse. Omnis enim demonstratio habet vim generandi scientiam, quæ essentialiter est de rebus veris certis & necessarijs, quales non sunt, nec esse possunt, quæcumque contrariantur mysterijs à Deo revelatis, quæ sunt vera, certa, & necessaria ex suppositione divinæ revelationis, in qua nulla omnino falsitas esse potest. Itaque nullum ex argumentis, quibus hoc mysterium impetitur, est vera demonstratio: ac proinde sufficienter solvi potest ab ijs, qui de rebus, tum naturalibus, tum divinis, competentem notitiam nacti sunt: quamvis alij imperiti nesciant respondere, & hallucinentur inanibus tricarum & sophismatum irretiti nodis.

7 QVIN Præterea docti Theologi non solùm possunt lenire vtcumque difficultatem argumentorum eiusmodi, sed evidenter ea solvere. quod multi graves Auctores hoc loco docent cum Valentia in Prolegomenis ad libros de Trinitate cap. 2. & mihi etiam probatur. Ea enim argumenta necessum est fallacia esse, ac proinde vitium aliquod habere, vel ex capite formæ, vel materiæ. Si peccent ex parte formæ, poterunt planè & luculenter solvi ab eo qui præceptionibus Dialecticæ satis instructus sit, & probè novit severam argumentandi methodum. Si peccent ex parte solius materiæ, etiá poterunt manifestè solvi. Ad hoc enim non est necessum ostendere evidenter esse falsum id, quod in argumentum assumitur, & contrarium esse verum, vt falsò existimavit Durandus in Prolog. Sentent. q. 1. Sufficit itaque evidenter reddere rationem idoneam seu probabilem, ne id, quod in argumento assumitur, certum esse omnino verum; quin potiùs, vt animus sibi prudenter persuadeat, illud esse falsum; ac proinde non divertat à sententia, quam eatenus tuebatur. Totum id præstari potest vbi Theologus Catholicus impetitur argumentis contra fidē iuxta formulā debitam constructis, sed peccantibus ex parte materiæ. Ergo potest illa omnia evidenter solvere.

8 ASSVMPTIONEM Probo. Vt enim argumentum contra vnitatem essentiæ in tribus personis rectè dispositum ex parte formæ, concludat, ex parte materiæ absque vlla idonea solutione, seu ratione in oppositum, deberet inniti alicui propositioni contrariæ mysterio fidei, & ita vniversali, vt contineat sub se, non solùm res creatas & finitas, verùm etiam rem infinitā & increatā sub communissima aliqua ratione: v.g. sub hac formula: *Nulla omnino res vna numero secundùm essentiam, potest esse trina numero secundū hypostasim. Atqui Deus est res vna numero secundū essentiā. Ergo Deus nequit esse trinus numero secundùm hypostasim.* In hoc syllogismo, qui rectè dispositus est ex parte formæ, vt cōclusio sit ineluctabilis, sive vllā idoneā solutionē, aut etiā evidentē permittens, maior illa propositio debet supponi vera in communissima acceptione, seu abstractione à re creata & increata, finita & infinita, vt patet. Nam si vocabulum RES

accipiatur ibidem ſolùm pro re infinita, ſubiectum minoris propoſitionis, quod eſt Deus continebitur ſub propoſitione maiori: atque adeò conſequentia quæ de Deo infertur, erit evidenter nulla: quoniam licèt forma ſyllogiſmi ſit recta, accipitur præpoſterè ex parte materiæ, nec ſub eo ſenſu vniverſali, qui neceſſarius eſſet ad conſequentiam inferendam. Quare arguenti ſolùm ſupereſt probare illam propoſitionem in ſenſu vniverſali & communi rebus creatis & increatis. Id autem probare nequit, niſi vel ex alio principio, quod æqualem exceptionem patiatur: vel ab inductione in omnibus & ſingulis rebus creatis. Verùm hinc ad divina non eſſe tranſitum, nec eiſdem regulis demetiendas eſſe res finitas atque infinitas, vnuſquiſque ſibi prudenter perſuadere poteſt, vt ſuprà ex Anſelmo obſervavimus.

9 DEINDE: Veritas huius myſterij, ſicuti & aliorum ad fidem ſpectantium, ijs motivis nititur, vt ſit evidenter credibilis, ſeu digna prudenti aſſenſu. Ac proinde poteſt cordatus & doctus Theologus evidenter ſolvere argumentum ex inductione ſibi obiectum, reddendo rationem manifeſtè idoneam, vt quiſque prudens exiſtimet, non perinde exiſtimandum eſſe de re increata & infinita, ac de rebus finitis & creatis, vt inſtar illarum nequeat vna numero exiſtens ſecundùm eſſentiam, eſſe trina numero ſecundùm hypoſtaſim. Poteſt igitur id argumentum evidenter ſolvere. Sic certè refellendus eſſet qui obijceret, in Deo non eſſe actum aliquem liberum voluntatis; quoniam omnis actus liber poteſt eſſe aut non eſſe quoad ſuam entitatem, pro libito volentis; in Deo autem quidquid eſt, neceſſariò exiſtit, eſtque indiſtinctum ab ipſo. Refellendus inquam, eſſet, negando illam propoſitionem vniverſalem, ſi ad actum liberum per eſſentiam extenderatur; & ſolùm concedendo illam de actu libero per participationem, ſive finito. Ille enim ratione immutabilitatis divinæ nequit deficere ſeu non eſſe quoad ſuam entitatem, quamvis deeſſe potuerit quoad terminationem liberam: vt vidimus Tomo I. Diſput. XXXIV. & ſequentibus. Actus autem liber creatus, poteſt quoad ſuam entitatem deficere, aut non eſſe: quoniam finitus eſt, & mutabilis. Itaque fides Catholica, quæ docet Deum immutabilem & liberum eſſe, innixa motivis reddentibus eam veritatem evidenter credibilem, præſtat ſolutionem manifeſtam argumento, quo quiſpiam contenderet, non eſſe liberum verè & in exercitio, ex eo quòd omnis actus liber poſsit eſſe aut non eſſe quoad ſuam entitatem pro libito volentis. Reſpondetur enim, hanc propoſitionem poſtremam ſolùm eſſe verum in actu libero voluntatis creatæ, quæ finita & mutabilis eſt, falſam autē in actu libero voluntatis divinæ, quam fides docet immutabilem prorſus eſſe. Eodem itaque modo occurrendum eſt argumento præcedenti propoſito contra myſterium Trinitatis, ex inductione in rebus creatis quæ in infinitū diſtant à divinis, de quibus proinde longè aliter ſentire & loqui debemus.

14 HAC Via & ratione Patres olim reſpondere ſoliti ſunt hæreticis ex inductione rerum creatarum arguentibus contra vnitatem eiuſdem omnino eſſentiæ in tribus perſonis, & contra plura alia, quæ ſpectant ad idem Trinitatis myſterium. Ideo Athanaſius in libro de Decretis Synodi Nicænæ ante medium aiebat: *Tametſi eædem dictiones de Deo & hominibus* (ſubindeque de alijs rebus creatis) *in ſacris Scripturis habeantur; hominum tamen perſpicacium eſt, vt Paulus præcipit, lectioni attendere, vt rem cum iudicio diſcernant, & pro natura vocabula accipiant ſine intellectus confuſione: ne quæ Dei ſunt, humano more intelligant. Id enim eſt vinum aqua miſcere, & alienum ignem aliari inferre.* Similiter Nazianzenus Oration. 5 de Theologia reſpondens argumentis Eunomij impugnantis proceſsionem Spiritus ſancti ait: *Valde profectò turpe eſt, nec turpe ſolùm, ſed etiam admodum ſtultum & inane, ex humilibus ac terrenis rebus ſuperarum ſimulachrum ſumere; quodque Iſaias ait, viventia in mortuis quærere.* Cyrillus quoque Alexandrinus lib. 11. in Ioannem ita hæreticos ijs communibus regulis innitentes ad impugnanda myſteria Dei refellit: εἰ μὲν γὰρ τὸ διεῖργον ἢ δίεν ἢ ἀσωμερίζον ὅλως εἰς διαφορὰν ἡμᾶς τε καὶ θεὸν, &c. *Si nihil inter nos & Deum eſt diſcriminis, divina noſtris metiamur. Sin autem incomprehenſibile eſt intervallum, cur naturæ noſtræ defectus, canonem, & regulam, ac normam Deo præfiniunt ex ijs, quæ nobis impoſsibilia ſunt, neceſsitati ſubijcientes naturam omni neceſsitate potiorem?* Sed ijs Patribus longè antea præiverat Sanct. Dionyſius lib. de Myſtica Theologia cap 5. vbi ita invehitur contra hæreticos ſic arguentes: *Rebus terremis adhæreſcunt, & nihil ſupra ea, quæ ſunt, & ſupra ſubſtantiam* (nimirum, creatam) *cogitant. quin potiùs arbitrantur ſua cognitione noſſe eum, qui poſuit tenebras latibulum ſuum: & ſummam cauſam omnium ex extremis in natura rerum deſignant: nihilque eam antecellere aiunt impijs imaginibus, quas ipſi fingunt.* Itaque quamvis eiſdem vocabulis ſignificentur res divinæ, & creatæ, im-

immò & quamvis sub communissima abstractione eandem rationem formalem ex parte rei significatæ habere videantur; aut reipsa habeant; stultum & indignum est ea cogitare, quasi pariter se habeant in Deo, quemadmodum in creaturis: cùm Deus omni enti creato infinitis partibus antecellat in qualiber perfectione sua, & modo habendi eam.

11 SECVNDO Observandum, argumenta illa, & difficultates, quæ ab hæreticis objiciuntur, & statim in oculos incurrunt; ne vna & eadem numero essentia habeat identitatem realem cum tribus numero personis, nevè aliquid reipsa conveniat essentiæ, quod repugnet personis, aut è contra; alios atque alios Theologos impulisse in opiniones varias, vt vnusquisque iuxta suum dicendi modum extenuaret aut imminueret pondus gravissimum eius difficultatis. Hinc Gilbertus Porretanus, Episcopus Pictavensis, distinxit reipsa tres hypostases ab essentia divina, vt quod affirmatur de hac, posset de ijs negari; & è converso. Verùm cùm eius opinio traducta fuisset ac damnata in Concilio Remensi sub Eugenio III. instante imprimis S. Bernardo; Subtilis Doctor Scotus circa annum M. CCC. excogitavit distinctionem formalem ex natura rei inter essentiam & hypostases divinas, minorem illâ absolutè reali, quæ in Gilberto fuerat proscripta ab Ecclesia, & maiorem quàm solius rationis, communiter traditam; & paucis antè annis à D. Thom. statutam. Paulo autem post Durandus; cùm sibi displiceret ea Scoti distinctio, & Thomistica insufficiens omnino videretur, docuit ex professo, hypostases divinas distingui ex natura rei veluti modos ab essentia divina. Sic enim, & non aliter visum ipsi est leniri summam illam difficultatem, quæ statim occurrit in mysterio Trinitatis. De his omnibus vide quæ diximus latè Tomo I. Disp. XXV.

12 RVRSVS Ex ijs ipsis Theologis, qui vtramque distinctionem ex natura rei, seu formalem, seu modalem, à Scoto, & Durando traditam reijciunt, & sufficere existimant distinctionem virtualè ad leniendam difficultatem illam; sunt qui velint satis esse distinctionem virtualem in ordine ad connotata extrinseca, distinctionemque rationis, propter quam possit duplex aut multiplex quasi contradictorium prædicari de eâdem entitate essentiæ, & relationum. Aiunt enim, tunc solùm esse veram contradictionem eiusmodi, repugnantiamque, cum idem affirmatur & negatur de eodem secundùm idem, sive secundùm eandem rationem formalem: non verò quando de eodem secundùm aliam atque aliam rationem ab intellectu apprehensam. Alij verò ex oppositio instant ex doctrina Conciliorum, iuxta quam reipsa, & ante omnem intellectus considerationem, distinctione q; mentis nostræ, quædam reipsa conveniunt essentiæ divinæ, quæ repugnant divinis relationibus, & è contra: ac proinde aiunt opus esse distinctione virtuali intrinseca, id est, conveniente essentiæ comparatæ cum relationibus, independenter ab omni distinctione rationis in ea fundata, immo & à possibilitate illius. Eam verò distinctionem virtualem intrinsecam propriam esse volunt entitatis divinæ, quatenus est infinitè perfecta & fœcunda indivisim: vt proinde nullum in creaturis locum habeat, immo neque in Deo ipso, secundùm eas perfectiones seu prædicata, quæ ratione naturali demonstrantur, & nullum mysterium important. Itaque secundùm hoc genus distinctionis respondent argumentis, quæ fiunt contra vnitatem essentiæ in tribus personis: existimantes priorem modum non sufficere, vt prædicata quasi contradictoria in re conveniant essentiæ divinæ cum relationibus comparatæ.

13 CVM Verò nos Tomo I. Disputatione XXV. per totam reiecerimus errorem Gilberti, & opinionem vtramque Scoti & Durandi, ac præterea Disp. XXVII. statuerimus distinctionem virtualem intrinsecam inter essentiam divinam & relationes, tanquam ea sola exigatur & sufficiat ad leniendam summam difficultatem huius mysterij; nunc consequenter, illâ suppositâ, respondebimus argumentis hæreticorum. Itaque nihil morabimur lectorem referendo & refellendo solutiones, quibus vtuntur Auctores earum opinionum: quorum doctrinam generatim & multipliciter impugnavimus locis allegatis. Certè ipsi, vbi impetuntur argumentis postea objiciendis, curabunt respondere iuxta sua ipsorum principia. Nobis solùm curæ erit solutionem præstare iuxta doctrinam ijs locis traditam, quæ nunc etiam placet. Vide præcipuè sectionem tertiam & quartam allegatæ Disputationis XXVII. vbi ex mente S. Anselmi, & rationibus efficacibus, quantum capio, probata & explicata fuit eiusmodi distinctio virtualis intrinseca inter essentiam & relationes, quamvis hæ reipsa distinguantur inter se. Illa verò doctrina non est nunc iterum probanda, sed solùm supponenda. Itaque accedamus iam ad objicienda & extricanda argumenta hæreticorum.

(?)

SECTIO SECVNDA.

Hæreticorum argumenta obijciuntur; & prætermissis solutionibus aliorum ex Catholicis, enervantur plerumque iuxta nostram doctrinam Tomo 1. Disp. XXVII. statutam de distinctione virtuali intrinseca essentiæ diuinæ à relationibus, seu hypostasibus.

14 OBIICIVNT I. Principium sive effatum illud celeberrimum, quod veteres hæretici olim opponere soliti sunt; deinde intermedio tempore Gilbertus Porretanus, teste Othone Frisingensi libro de gestis Frederici Imperatoris cap. 55. & 56. atque hoc ipso sæculo, post alios recentes hæreticos Crellius lib. 2 cap. 3. pag. 517 iterum atque iterum ingeminat: *Quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se.* Nimirum, in eo effato aut principio volunt niti totam artem syllogisticam, quæ planè corrueret cum suo Aristotele, nisi id in omni materia ratum firmumque esset. At firmum ratumque non est, sed potiùs falsum, si eadem numero essentia divina est eadem cum personis tribus reipsa distinctis. Sic enim personæ ipsæ erunt vnum & idem reipsa cum vno tertio, non tamen inter se. Ergo eadem numero essentia Dei nequit vnum & idem esse cum tribus personis reipsa distinctis.

15 CONFIRMATVR. Illud enim effatum nititur in principio notissimo: *Impossibile est idem de eodem simul affirmari & negari.* quod vix differt à primo principio omnium animis insito: *Quodlibet est, vel nō est.* Eo nanque ipso quòd ex duobus extremis vnum sit reipsa idem cum aliquo tertio, hoc affirmatur de illo: ac proinde extremum alterum, quod est idem cum eodem tertio, nequit verè de altero priori extremo negari. Sic enim tertium ipsum simul affirmaretur de vnoqueque extremo, & negaretur secundùm alterum extremum sibi identificatum. Ergo non est locus vt essentia divina sit vnum & idem cum hypostasibus inter se distinctis. Sic enim de vnaquaque earum simul affirmaretur & negaretur: affirmaretur propter identitatem realem cum vnaquaque, negaretur verò propter distinctionem realem hypostaseon trium inter se.

16 RESPONDEO Effatum illud esse verissimum prout iacet, in rebus ijs, quæ evidenter demonstrari possunt lumine naturalis rationis, sive in divinis, sive in creatis: & frustra aliquos excogitare quædam exempla in oppositum, cùm nullum inveniatur adæquatū: immo & è re ac sublimitate mysterij Trinitatis sit, vt nullum extra illud inveniri possit exemplum. Quod etiam ipsi hæretici Ariani, quibuscum disputamus (saltem exceptis Anomæis omnium pessimis, qui negabant Christum ante Mariam fuisse, fateri debent in ipso Incarnationis mysterio de quo iure ac meritò Concilium Toletanum II. dixit: *Partus Virginis neque ratione colligitur, neque exemplo monstratur: quia si ratione colligeretur, non poterit esse mirabilis: si exemplo, non erit singularis.* Ac certè dum aliqui in motu actione & passione, aliisque rebus, non creatis modò, sed infimis, meditantur distinctionem plurium inter se se, & identitatem cum eodem tertio, obtrudere id volunt in rebus nullius pretij id, quod nec in Deo percipere possemus, nisi ex ipsius revelatione, in cuius obsequium oportet captivare intellectum, iuxta monitum Apostoli. Recole verba Anselmi suprà num. 5. exscripta, & præterea accipe hæc ex D. Thoma in 1. dist. 33. q. vn. art. 1. ad 2. *In nulla re creata invenitur aliquid simile diuinæ simplicitati: vt habens sit id, quod habetur. Omnia enim similia, quæ possent induci, vel de punctis, vel de differentijs existentibus in genere, plus habent de dissimilitudine, quàm de similitudine: & omnino magis abducunt à veritate, quàm in rerum intellectum inducunt.* Porrò Aristoteles, ac reliqui Philosophi Gentiles eo principio vsi, solùm cognoverunt illas res divinas & creatas, quæ lumine naturali demonstrari possunt, sive quæ servant communes leges: iuxta quas concluditur identitas duorum aut plurium inter se ex identitate cum tertio. Quare in divinis ex eo quòd potentia & sapientia sint vnū & idē omnino cū essentia divina (quod naturalis ratio demonstrat ex cōceptu entis à se, & actus puri ac simplicis) rectè colligitur identitas illarum inter se. Similiter in creatis ex eo quod animal rationale & homo sint vnum & idem cum composito ex anima intelligente & corpore, colligitur optimè quòd sint inter se vnum idemque.

17 SI Autem principium illud accipiatur sub communissima ratione abstrahente à creatis & increatis, etiam ijs quæ supra omnem rationem naturalem sunt; concedendum quidem est de ijs, quæ sunt vnum & idem cum tertio adæquatè, vt in vtroque exemplo nuper propositio attributorum Dei collatorum cum essentia, & compositi humani: negandum verò in ijs, quæ solùm inadæquatè idem sunt cum vno tertio. Hoc autem modo se habent hypostases divinæ: quarum vnaquæque est realiter vnum & idem cum essentia inadæquatè sumpta, id est, solùm quatenus essentia est, seu perfectio communis: non autem quatenus illa præterea est vnum idemque cum reliquis hy-

hypostasibus, ratione summę & infinitæ, tum perfectionis, tum fœcunditatis suæ indivisim. Ideoque eam fœcunditatem in ordine ad generationem æternam Filij, & processionẽ Spiritus sancti, habemus testatam abũdè in sacris litteris; sicut & vnitatem in essentia, ac distinctionem realem in personis. vt patet ex vtrâque Disputatione præcedenti. Fides itaque ipsa nos docet, identitatem singularem hypostaseon cũ essentia divina non esse adæquatam: ac proinde ex illa non colligi identitatem hypostaseon inter se.

18 QVAMVIS Autem hoc ipsum nequeat ostendi exemplo aliquo in creatis, immo neque in divinis, quæ ratione naturali demonstratur; adhuc est instantia admodum affinis in libertate divinorum actuum, quæ licèt generatim demonstretur, adhuc impervia, & arcana est omni intellectui creato circa modũ, quo cohæret cum immutabilitate & perfectione divina: vt patet ex innumeris Theologorum sententijs prorsus incertis, quas expendimus Tomo I. Disp. XXXV. & seqq. Sumo itaque terminationẽ liberam tum volitionis, tum nolitionis creandi mundum. Certè quælibet illarum ex hypothesi existentiæ suæ debet esse vnũ & idem reipsa cum Deo: quoniam ratione naturali demonstratur, quidquid est intra Deũ, esse vnum idemque reipsa cum illo, ex ratione actus puri & summè simplicis. Et tamen repugnat terminationes liberas volendi, & nolendi creare mundum esse vnum & idem reipsa inter se: immò & repugnat vtramque coexistere, quoniam Deus nequit simul velle & nolle idem obiectum pro eodem tempore. Nimirum, nulla ex ijs terminationibus, prout condistincta ab alia, identificat sibi adæquatè Deum, sed inadæquatè solùm. Quamvis enim terminatio libera creandi mundum, quæ modò existit, sit eadem reipsa cum Deo, vt volẽte creare mundum; non tamen est eadem cum Deo, vt nolente creare mundum: immo repugnat quòd sub hac consideratione identificetur cum Deo. Quod omnes Philosophi ac Theologi ducti ratione naturali debemus fateri, quãvis nobis incognita sit ratio formalis ipsius terminationis liberæ, prout liberæ, quam nullus mortalium hactenus certò detexit, aut sufficienter explicuit; adhuc eo genere evidentiæ imperfectæ & abstractivę, quâ attributa & perfectiones Dei explicamus. Quid ergo mirum si in ijs, quæ spectant ad Deum ipsum prorsus ad intra, & plena sunt mysterio iuxta sacras litteras, dicamus, vnamquamque personalitatum esse vnum & idem reipsa cum essentia Dei solùm inadæquatè; non autem adæquatè, sive quatenus essentia ipsa ratione infinitæ perfectionis & fœcũditatis suæ extenditur ad indẽtificandũ sibi personalitates distinctas & oppositas?

19 PORRO Idipsum ferè est, essentiam divinam identificari singulis hypostasibus solùm inadæquatè, ac distingui virtualiter intrinsecè à qualibet earum: quoniã distinctio virtualis intrinseca consistit in eminentia quadam obiecti, quod propter infinitam perfectionem ac fœcunditatem suam æquivalet rebus formaliter & reipsa distinctis, quoad subesse dum in re absque contradictione prędicata cõtradictoria: qualia sunt communicari & non communicari, generare & non generare, produci & non produci, distingui & non distingui. Hoc autem inde provenit, quoniam obiectum est tantæ eminentiæ in se vt indivisim per identitatem complectatur ea extrema invicem relativè opposita: de quorum altero verificetur propositio affirmans, & de altero negans: ac proinde obiectum, sive essentia communis cum neutro eorum seorsim habet identitatem realem adæquatam, sed inadæquatam solùm: quia vltra extremum vnum identificat alterum oppositum, propter infinitam suam fœcunditatem. Cæterum ad solutionem præiacti argumenti opportunior vsus est terminorum distinctionis adæquatæ & inadæquatę, quàm distinctionis virtualis intrinsecæ, licèt reipsa in idem recidant.

20 AD Confirmationem præter ea quæ diximus Tomo I. Disp. XXVI. n. 48. & 49 & Disp. XXXII. num. 64. & seqq. patet ex eâdem doctrina, Principium namque illud, *Impossibile est idem simul affirmari & negari de eodem*, si intelligatur sub ratione communissima Deo & creaturis, concedendum est dumtaxat, vbi affirmatio & negatio est de eodem subiecto adæquatè; negandum autem si subiectum sit solùm inadæquatè idem, vt contingit in essentia & personalitatibus divinis, propter infinitatem & fœcunditatem dictam, quæ præstat locum, vt eadem essentia divina identificet sibi principium & terminum generationis & spirationis ad intra, quamvis ea ipsa inter se distinguantur. Inde est vt in Concilijs de essentia prędicentur in re aliqua, quę negantur de personis, & è converso. vt Patrem esse vnius eiusdemque essentiæ cum Filio, distinctam verò personam à Filio: Patrem esse genitorem Filij, & hunc à Patre generari; essentiam verò divinam, nec generare, nec generari: Patrem dedisse Filio totam essentiam, sive omnia, præter esse Patrem. Sic, nimirum, loquuntur Concilium Toletanum XI. in professione Fidei, Remense sub Eugenio III. in Actis contra Gilbertum Porretanum: Lateranẽse sub Innocentio III in cap. *Firmiter* de summa Trinitate & Fide Cathlicâ adversus libellũ Abbatis Ioachimi: ac denique Florentinum

sub

sub Eugenio IV. sess. 17. 18. & 25. ex communi consensu Patrum, tam Latinorum, quàm Græcorum. Quin & in eodem Concilio Lateranensi paulo ante indicato, prout habetur in cap. Damnamus eodem tit. dicitur de essentia divina simpliciter, ac nulla præcisione factâ: *Non est generans, neque genita, neque procedens: sed est Pater, qui generat; Filius, qui gignitur; Spiritus sanctus, qui procedit: Vt distinctiones sint in personis, & Vnitas in natura.* Nimirum, ad ea prædicata quasi contradictoria verificanda in re, sufficit & exigitur omnino vt essentia nõ sit eadẽ adęquatè cũ singulis hypostasibus, sed inadæquatè tantùm; sive, quod perinde est, vt à qualibet earum distinguantur virtualiter intrinsecè. nam ratione eius distinctionis fundatæ in summa eminentia & fœcunditate entitatis divinæ, est locus & æquivalentia sufficiens ad plures entitates, vt subire possit in re, & citra contradictionẽ vllam, prædicata quasi contradictoria. Reliqua huc spectantia vide allegata Disp. XXVII.

21 INSTANT Hæretici Hic est optimus syllogismus expositorius: *Hæc essentia est Pater: Hæc essentia est Filius: Ergo Filius est Pater.* Cùm igitur consequens sit apud nos falsum, negari debet, eandem esse Patris ac Filij essentiam. RESP. Syllogismum præiactũ non esse expositorium legitimum. nam medium illius, nimirum, *hæc essentia*, non se habet vt terminus omnino singularis, prout exigitur ad syllogismum expositorium concludẽtem; sed instar termini communis plurib⁹ personis. Quare collectio est nulla: sicuti in hoc syllogismo: *Aliquis homo est Paulus: Aliquis homo est Petrus: Ergo Petrus est Paulus.* Nimirum, in illo, *aliquis homo*, habet se vt terminus communis.

22 OBIICIVNT II. Qui non gignit, nec procedit, non est verus Deus. Atqui vnus Deus in essentia non gignit, nec gignitur, nec procedit. Ergo vnus Deus in essentia non est verus Deus. Sed Pater, Filius, & Spiritus sanctus, sunt, per nos, verus Deus. Ergo non sunt vnus Deus in essentia. Propositio prima syllogismi ita probatur: Nullus est Deus præter Patrem, Filium, & Spiritum sanctum. Sed Pater gignit, Filius gignitur, Spiritus sanctus procedit. Ergo qui non gignit, nec gignitur, nec procedit, non est verus Deus. Assumptio autem eiusdem primi syllogismi probatur hoc modo. Deus in essentia nihil est aliud, quàm ipsa essentia communis tribus Essentiam autẽ non generare, nec generari, nec procedere, Sententiarij docent. Hæc ad verbum habet Valentinus Gentilis.

23 IOANNES Vvingandus lib. contra novos Arianos proponens sibi hoc argumentum, negavit minorem propositionem primi syllogimi, sive assumptionem: & ad illius probationem dixit, essentiam divinam verè generare, gigni, & procedere, quidquid Scholastici in oppositum doceant. Sed hic auctor non solùm contradicit Scholasticis, verùm etiam expressæ definitioni Concilij Lateranensis verbis num. 20. exscriptis, in quibus de essentia dicitur palam, non esse generantem, nec genitam, nec procedentem. Deinde ex sententia ipsius sequitur planè, in divinis esse non vnicam, sed plures essentias. nam producens & productum debent distingui reipsa inter se: indeque Catholici omnes probamus distinctionem realem personarum, quoniam se habent vt producens & productum. Si igitur essentia divina est verè producens & producta, erit planè duplex aut multiplex essentia reipsa distincta. Vnde Vvingandus dum parvipendit communem illam Scholasticorum doctrinam, contradicit Concilio Lateranensi, & cogitur admittere polytheismum.

24 QVARE. Aliter occurrendum est, & quidem in forma, claritatis gratiâ. Dum enim in prima propositione dicitur, *Qui non gignit*, &c. *non est verus Deus*, distinguendum est. Et si vox Deus accipiatur pro persona divina in communi, concedenda est propositio. nam qui non gignit, nec gignitur, nec procedit, non est persona divina. Si autem non accipiatur pro persona divina in communi, sed abstrahendo à persona, vel essentia, aut etiam determinatè pro essentia; negari debet: quia essentia divina, quamvis nec gignat, nec gignatur, nec procedat, est verus Deus essentialiter. Deinde assũptio, seu minor propositio, pariter est distinguenda. Vnus Deus in essentia, sumptâ voce *Deus* pro persona in communi, non gignit, nec gignitur, nec procedit; nego; sumptâ voce *Deus* pro sola natura, concedo; & nego consequentiam, ac subinde reliqua, quę inferuntur. Itaque divinitas, sive essentia Dei, quamvis reipsa sit eadem, ac omnes & singulæ personæ, & cum ijs vnum numero Deum constituat, distinguitur virtualiter intrinsecè à persona gignente, genita, & procedente, ob infinitam perfectionem & fœcunditatem quam habet intra se: ac propterea locus est vt de illa negetur id, quod de singulis personis prædicatur verè. quale est gignere, gigni & procedere. Distinctio enim virtualis intrinseca æquivalet reali actuali in ordine ad subeũdum in re prædicata illa quasi contradictoria, absque contradictione vlla. Nimirum, ea non conveniunt Deo secundùm vnum & idem virtualiter intrinsecè: sed penes absolutum & relativum, quæ duo virtualiter intrinsecè sunt diversa. Vt autem veram contradictionem includerent, de-

be-

berent convenire Deo secundùm idem, & non pen es rationes virtualiter intrinsecè diversas. Sic certè terminatio libera volitionis nolitionisque divinæ non distinguitur à Deo ipso, nisi summùm virtualiter intrinsecè: vt latè ostẽsum est Tomo I. Disp. XXXV. & seqq. At nihilominus id sufficit, vt dicatur, liberam terminationem volendi creare mundum v.g. potuisse deficere, seu non esse, quamvis id de Deo nullatenus dici possit. quæ duo prædicata certè sunt quasi contradictoria, non minùs quàm illa, quæ de essentia divina & singulis hypostasibus affirmantur & negantur.

21 OBIICIVNT III. Transylvani lib. 1. cap. 5. Si tres personæ sunt vnum in essentia, erit in Deo quaternitas, non Trinitas. nam imprimis essentia, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, sunt quatuor nomina, & non synonyma. Ergo quatuor res significant. Item, Pater, Filius, Spiritus sanctus, sunt tres. Sed essentia nihil est horum. nam essentia non est Pater, quia non genuit; nec Filius, quia non est res genita; nec Spiritus, quia non processit. Est igitur quartum aliquid.

22 PRÆTEREA: Essentia est fons personarum: ab illa enim emanant relationes, & proinde personæ, quæ relationibus constituuntur. At fons & rivuli distinguũtur realiter. Ergo essentia distinguitur realiter à tribus personis. Ergo cum illis facit numerum quaternarium.

23 PRÆTEREA. Papistæ in Symbolo post illa verba, *Credo in vnum Deum*, ponunt virgulam, ne cogantur dicere: *Credo in vnum Deum Patrem*. Ergo distinguunt Deũ à Patre. Sed infrà etiam distinguunt Patrem à Filio, & Filium à Spiritu sancto. Ergo sunt quatuor.

24 PRÆTEREA. Papistæ dicunt, tres personas in vno Deo residere, & vnum Deũ se in tribus personis manifestasse. At quis est ille Deus? Certè non Pater, non Filius, neque Spiritus. Nullus enim horũ se in tribus personis manifestavit, nec in vllo horum tres personæ residunt. Igitur est quartus quidam Deus. Hæc illi ad litteram opponunt apud Bellarminum lib. 2 de Christo cap. 8.

25 RESP. Has esse meras nugas & cavillos, quos facilè solvunt vel ij, qui sacram Theologiam summis labijs gustarunt. Imprimis negamus ex vnitate trium personarum in essentia colligi quaternitatem Quin immò illam statuentes notantur anathemate in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. *Damnamus* de summa Trinit. & Fide Catholica. Neque id absurdũ colligitur ex eo quòd essentia, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, sint quatuor nomina non synonyma. Nam nec nomina plurima attributorum divinorum, vt bonitatis, sapientiæ, iustitiæ, misericordiæ, &c. synonyma sunt: & tamẽ inde nõ colligitur quòd significẽt totidem res verè distinctas, sed vnam & eandem sub alijs atque alijs functionibus. Ergo neque ex eodem capite licet inferre essentiam esse rem distinctam verè à tribus personis: sed solùm colligitur, esse ab ijs virtualiter distinctam, veluti absolutum à relativo. Itaque quatuor illa nomina significant vnam rem absolutam, & tres relationes distinctas inter se, verùm non diversas ab illa. Ideoque aiebat Augustinus lib. 1. de Doctr. cap. 5. *Res, quibus fruendum est, Pater, & Filius, & Spiritus est: eademque Trinitas vna quædam summa res.* Verùm luculentiùs Anselmus lib. de Fide Trinitatis & Incarn. Verbi cap 3 ex professo statuit ac probat, tres personas simul esse vnam rem, & tres res: vnam, nimirum, rem absolutam & communem, quæ est essentia & divinitas; tres autem relativas, id est, personas. Quare ibidem loquens de Rucelino, seu Roscelino, qui hæresim quandam eo tempore tradiderat contrariam huic doctrinæ, inquit: *Si autẽ hoc omnino vult asserere, tres, scilicet, personas, secundùm quod vnaquæque Deus est, non esse vnam rem, sed tres res, vnamquamque per se, sicut sunt tres Angeli; apertissimum est quia tres Deos constituit.* Deinde dum subiungitur in argumento, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum esse tres res, concedendum est id de tribus rebus relativis. Dum autem in assumptione additur, essentiam nihil eorum esse, negandum est id in re. Nam quãvis essentia distinguatur virtualiter intrinsecè à personis, ideoque non generet, nec generetur, nec procedat instar earum, verè & in re est eadem entitas cum vnaquaque persona, & cum tribus simul. quoniam divinitas seu essentia est ens à se, ac proinde actus purus, & omnino simplex. Ergo secundùm rem debet identificare sibi quidquid est intra Deum, ac proinde tres personas, seu tres res oppositas relativè.

26 AD I. Instantiam ex num. 22. negamus essentiam in re esse fontem personarum. Id enim soli Patri competit, à quo nascitur Filius, & subinde ac simul ab vtroque Spiritus Sanctus. Nec relationes emanant ab essentia in re, sed solùm resultare intelliguntur ad productionem personarum. Solùm itaque dici potest, essentiam præcedere tres personalitates ordine solius rationis & intelligentiæ, veluti virtuale principium illarum, à quibus solùm distinguitur virtualiter in re, & actualiter secundùm considerationem. Principium autem actuale reale reliquarum personarum, & fons primus, est sola persona Patris.

AD

27 AD II. Instantiam respondit Benedictus Aretius Zuinglianus in historia de Supplicio Valentini Gentilis capit. 6. & 11. non colligi solum Patrem esse Deum ex verbis Symboli *Credo in vnum Deum Patrem*: quoniam ibidem necessariò deberet inseri virgula inter *Deum*, & *Patrem*, vt etiam in reliqua parte symboli Filius & Spiritus sanctus censeantur re ac nomine vnius Dei. Sed fallitur Aretius: quoniam in Catechismis Catholicis non adhiberetur ea virgula, nec haberetur apud Patres Veteres exponentes verba Symboli, in quo legerunt indivisim: *Credo in vnum Deum Patrem*. Sic, nimirum, extat apud Irenæum lib. 1. cap. 2. Ruffinum in Expositione symboli, Cyrillum Hierosol. Catechesi 7. & alios. Verùm inde perperam colligit Valentinus, solum Deum esse Patrem. nam de reliquo in eodem Symbolo additur fides in Filium eius vnicum Dominum nostrum, ac præterea in Spiritum sanctum: quorum neutrũ esse potest, nisi vterque eorum simul cum Patre, vnius Dei re ac nomine censeatur. De quo vide quæ supra Disput. IV. sect. 1. diximus in expositione Symboli Nicæni. Verùm & permisso quòd virgula inserta esset inter *Deum*, & *Patrem*, non inde quaternitas colligeretur: sed solùm, illum vnum Deum esse Patrem, esse Filium, esse Spiritum sanctum: vt denotat contextus ipse Symboli.

28 AD III. Siqui ex Catholicis aiunt, tres personas in vno Deo residere, nihil aliud significare volunt, quàm tres personas esse vnius Deitatis, vnius naturæ, substantiæ, aut essentiæ. Similiter cùm aiunt, Deum se manifestasse in tribus personis, sensus est, Deum esse tres personas, & hoc ipsum nobis revelasse in sacra Scriptura. Demum cùm quæritur, quis sit ille Deus, an Pater, an Filius, an Spiritus sanctus; respondemus, esse Deum vnum in essentia, & trinum in personis: qualem didicimus ex eâdem Scriptura, & probavimus vtrâque Disp. LVIII. & LIX.

29 OBIICIVNT IV. Pater est ingenitus, „ & Filius genitus. Ergo non sunt vnus Deus. „ Alioqui idẽ erit genitus, & non genitus. quæ „ implicant contradictionem. *Deinde*. Gene „ rabile & ingenerabile differunt plusquam „ genere, sicut corruptibile & incorruptibile. „ Ergo Pater & Filius differunt plusquam ge „ nere. *Præterea*. Vel genitum & ingenitum „ sunt accidentia, vel substantia. Si primum; „ ergo in Deo sunt accidentia. Si secundùm; „ ergo Pater & Filius differunt substantiali„ ter.

30 RESP. Vtramque illam propositionem, ex qua incipit argumentum, esse affirmantem veramque; ac proinde nullam importare contradictionem: quia hæc versari debet inter duas propositiones, quarum altera affirmat, altera negat. Verùm si altera ex ijs fiat negativa, vt si dicatur, Deus est genitus, Deus non est genitus; vel hoc modo, Deus genuit, Deus non genuit: erunt contradictoriæ: cæterum ex ijs affirmans est vera, & negans falsa. Ratio est, quia nomen DEVS absolutè accipitur pro personis indistinctè: verùm quãdo modificatur dicendo, *Deus genuit*, aut etiã, *Deus est genitus*, tunc ratione prædicati notionalis subiectum *Deus* restringitur ad certam personam, nimirum, vel Patris generantis, vel Filij geniti: ac proinde vera est propositio. Eadem que ratio est vt vera sit propositio affirmans, *Deus est ingenitus*, quoniam prædicatum restringitur ad personam Patris ingenitam. Cæterum vbi propositio est negans, subiectum nõ restringitur per prædicatum: quoniam ex vsu frequenti Dialecticorum, negatio est naturæ malignantis, ac proinde de omnibus personis divinis negat esse genitas. quod esse falsum, intellectum de Filio, patet vel ex vno illo loco Psalm. 2. *Dominus dixit ad me: Filius meus est tu, ego hodie genui te.* Vide Disp. LVIII. num. 23.

31 AD I. Instantiam. Generabile tunc solùm differt genere ab ingenerabili, cùm illud prius habet esse per motum, seu mutationem, quæ est propria rerum corruptibilium. Ideoque substantia cœlestis differt genere à sublunari, iuxta eam sententiam quę docet, cœlos esse ab intrinseco incorruptibiles, quam latè tradidimus Disp. 64. de Cœlo. Filius autem ita est generabilis, vt non habeat esse per motum, vel mutationem vllam à Patre: vtpote *apud quem*, vt loquitur Iacobus Apostolus, *nõ est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio*. Vnde dicendum aliter, generabile & ingenerabile tunc solùm specie differre, cùm natura vnius est generabilis, & ingenerabilis natura alterius. Porro in divinis natura generabilis non est, ne in Filio quidem, cùm sit eadem numero ac Patris ingeniti: sed solùm communicatur Filio à Patre. Quare Filius non distinguitur naturâ à Patre, sed in modo illam habendi per communicationem, sive generationem. quæ alteras non est generica, aut substantialis, sed personalis, sive, vt loquitur Damascenus lib. 1. Fidei c. 9. κατὰ τὸ ὑπάρξεως τρόπον. id est, *penes existentiæ modum*. Quin & in creatis aliquid quoddammodo simile videre licet: nam in Adamo, Eva, & Caino, non fuit diversitas generica aut specifica naturarum. Et tamen Adam à nullo homine est genitus: Eva ex Adamo facta fuit modo à generatione diverso: Cain denique ex vtroque genitus. Quo exemplo vtitur idem Damascenus post Iustinũ lib.

lib. de recta fidei confessione, Nazianzenum Orat. 5. de Theologia, & Augustinum lib. 1. & 2. contra Maximinum Quemadmodum itaque eadem specie natura in Adamo fuit ingenita, in Eva peculiari modo ædificata, & in Cano per generationem producta: ita eadem numero natura in tribus personis in Patre cõiungitur cum personali notione Ingeniti, in Filio cum proprietate Geniti, in Spiritu sancto cum proprietate Procedentis ab vtroque; sed ipsa prorsus ingenita, solumque communicabilis Filio per generationem, & Spiritus sancto per processionem.

32 AD II. Genitum & Ingenitum non significant in Deo accidens, nec substantiam. Non accidens: quia nullum in Deo accidens est: vt suprà demonstravit Anselmus cap. 14. & 24. Non substantiam: quia esse ingenitum in Patre est negatio quædam processionis ab alio, quæ non habet rationem substãtiæ: esse autem genitum in Filio, significat hypostasim relativam Filij, quæ est alterius rationis formalis à substantia, vt ijsdem locis probat Anselmus, & opportunè monet Augustinus lib. 5. de Trinit. c. 3. 4. & 5. vbi & argumentum hoc regerit in Arianos ex verbis Ioannis 10. *Ego & Pater vnum sumus.* Vel enim ibi Pater & Filius dicuntur vnum penes accidens, aut secundùm substantiam. Si primum; ergo in Deo sunt accidentia. Si secundum; ergo Pater & Filius sunt eiusdem substantiæ. Vnde & lib. 3. contra Maximinum cap. 14. exclamat: *QVID EST HOMOVSION, NISI EGO ET PATER VNVM SVMVS?*

33 SED Instabis: Si ad essentiam vel substantiam Dei non spectat quòd genitus vel ingenitus sit, quomodo non spectabit ad aliquod ipsius accidens? RESP. si loquamur in re, omnes proprietates personales, sive hypostases, & relationes divinas, spectare ad essentiam vel substantiam Dei, quatenus sunt eadem entitas cum illa. Omne enim quod est intra Deum, est Deus: neque aliud quidquam patitur summa eius simplicitas: vt Anselmus suprà docuit cap. 14. & 15. ac nos latè cum ipso Disp. XXVIII. & XXIX. Loquendo autem in sensu abstractionis formalis, proprietates personales, vt esse generans, aut genitum, vel procedens, nec exprimunt substantiam, nec accidens: sed dumtaxat munus proprium relationis: quòd, licèt in creatis sit accidens, in Deo est substantia secundùm rem. Neque enim relationes divinæ communicant cum creatis in genere relationis prædicamentalis, aut sub eo continentur: vt vidimus Disp. XXX. ac proinde nec in conceptu communi accidentis,

quod vagatur per novem posteriora prædicamenta,

SECTIO III.

Quædam alia hæterodoxorum argumenta contra Vnitatem essentiæ, & Trinitatem personarum, obiecta & soluta.

34 OBIICIVNT V. Aut persona in ,, Deo est finita, aut infinita. Si ,, infinita; ergo vna tantùm. Si ,, finita; ergo infinitæ personæ deberent esse, ,, vt respondeant infinitati essentiæ. *Præterea.* ,, Multiplicatio suppositorum, vel est necessa- ,, ria ad conservationem speciei, vel vt vnum ,, suppositum perficiatur ex altero. At Deus, ,, cùm sit æternus, non eget conservatione; ,, nec perfectione, cùm sit perfectissimus. *Denique.* Vel persona, vt persona, dicit perfe- ,, ctionem, vel non. Si dicit perfectionem; er- ,, go vna perfectio est in vna persona, quæ nõ ,, est in alia: & cùm illa non sit accidens, erit ,, substantialis perfectio in vna, & non in alia. ,, Si vero persona, vt persona, non dicit perfe- ,, ctionem; ergo perfectior erit persona hu- ,, mana, quàm divina. nam humanam certum ,, est dicere perfectionem.

35 RESP. Omnia, quæ in Deo sunt, esse infinita, vt probatum fuit Tomo I. Disp. XXXII. per totam: quia in nullo prædicato divino est limitatio à principijs extrinsecis, vel intrinsecis. Inde autem non colligitur, in divinis esse vnicam personam: sed dumtaxat, vnicam esse perfectionem infinitam omnium personarum, sicuti & vnicam essentiam. Quemadmodum enim divinitas vna numero est in tribus personis, ita etiam infinita perfectio, quæ est ipsa divinitas. AD II. Multiplicatio suppositorum in divinis non tendit ad speciei cõservationem, nec vt vnum perficiatur ex alio; sed oritur ex eo quòd natura infinitè perfecta, est etiam infinitè fœcunda ad intra per intellectum & voluntatem: ac proinde exigit tres personas, & non plures, nec pauciores; ex quibus vna sit producens, & prorsus improducta, alia producta per cognitionem, alia demum per amorem. AD III. Theologi variè respondent: quoniam aliqui tribuunt propriam & peculiarem perfectionem hypostasibus divinis, prout virtualiter distinctis ab essentia; alij è contra negant: de quo in progressu. Nunc autem iuxta vtramque opinionem respondemus obiter. Iuxta affirmantem dicimus, solùm colligi, perfectionem relativam propriamque vnius personæ non esse in alia persona formaliter; esse tamen æquivalenter. Eiusmodi autem perfectio, quatenus peculiaris, & relativa, non exprimit substantiam, nec accidens, sed dumtaxat rationem hypostasis relativæ, quamvis in re, & se-

cum

tundùm essentiam eandem numero imbibitam in tribus personis, sit perfectio substantialis, eademque in ijs. Iuxta opinionem verò negantem, adhuc qualibet persona divina, vt persona, est infinitè perfectior qualibet persona creata: quoniam adhuc sub ratione hypostaseos divinæ excludit omne principium limitativum, tam intrinsecum, quàm extrinsecùm, & præterea exigit identitatem cùm eadem numero essentia infinitè perfecta: quorum vtrumque repugnat personæ & hypostasi creatæ. Sed de hoc latiùs suo loco Disp. LXXIII.

36 OBIICIVNT VI. *Vel subsistentia est de intrinseca ratione essentiæ, vel nō est. Si est; ergo essentia est incommunicabilis; vel si communicatur, communicabitur etiam subsistentia. Et tunc vel habent personæ, præter istam subsistentiam, quam accipiunt cum essentia, aliam propriam, vel non. Si habent; ergo quatuor erunt subsistentiæ, & proinde quatuor personæ. Si non habent; ergo vna tantùm erit substantia, ac proinde existet vna tantùm persona. Si verò subsistentia non est de ratione essentiæ; ergo essentia non est infinita simpliciter, cùm non contineat omnem perfectionem: & præterea erunt divinæ personæ compositæ ex essentia & subsistentia, quod est absurdissimum.*

37 IN Hoc argumento multa tanguntur, quæ peculiare examen postulant & in progressu discutienda erunt: alia verò præcedenti Tomo profligata sunt. Imprimis enim tangitur controversia illa, *An in Deo sit aliqua subsistentia absoluta & communis tribus personis*: circa quam Anselmus infrà cap. 43. videtur affirmantem sententiam tradere. Inde verò solum colligitur, communicatâ essentiâ, pariter communicari subsistentiam illam absolutam & communem; præter quam vnaquæque persona habeat suam peculiarem subsistentiam relativam, à qua sola provenit constitutio personæ; non autem ab illa communi, quæ solùm constituit subsistens, vt eo loco dicemus; non autem constituit essentiam incommunicabilem aut personam. Iuxta sententiam verò, quæ negat subsistentiam absolutam & communem, *solumque ponit tres subsistentias relativas*, non colligitur essentiam non esse simpliciter infinitam, nec componere cum ijs: quoniā licèt quoad explicitum illis non contineat, implicitè tamen, immo & in suo conceptu obiectivo illas continet, ficuti & continetur per identitatem à qualibet illarum: vt latè dictum fuit Disp. XXVI. per totam. Vnde nullam subit limitationem, compositionemve. Sit certè neque ipsi hæretici negare possunt distinctionem aliquam rationis cum fundamento ex parte obiecti inter essentiam & attributa: quin tamen ex inde inferatur, aut limitatio essentiæ, aut eiusdem compositio cum attributis.

38 INSTABIS. Quæcumque ex ijs opinionibus supponatur, hypostases sive subsistentiæ illæ, quas dicimus proprias singularum personarum, prout condistinctæ ab essentia secundùm rationem, non existunt in re, sed solum in mente. Non enim addunt aliquid in re distinctum ab essentia, sed in mente tantùm. Ergo nec constituunt tres personas in re, sed secundùm rationē tantùm: ac proinde nec Trinitatem veram personarum, sed solùm imaginariam, qualem Sabellius concesit.

39 RESP. Hypostases, sive relationes illas, prout condistinctas actu per rationē ab essentia, non existere in re: quia nulla actualis distinctio in re, ne formalis quidem, nec modalis, est inter essentiam & relationes: vt ex professo ostendimus Tomo I. Disp. XXV. per totam: ac proinde nec relationes ipsæ existunt in re, quatenus actu distinctæ ab essentia. Cæterum relationes ipsæ, seu hypostases, non constituunt personas, quatenus distinctæ actu ab essentia, sed solùm prout virtualiter intrinsecè ab ea distinctæ. Hoc enim sensu quidquid important, adhuc peculiare & proprium vniuscuiusque, est omnino reale, ac proinde aptum ad constituendum Trinitatem personarum realem. Ideoque Anselmus lib. de Fide Trinitatis & Incarnatione Verbi, cap. 3. ex instituto docet, omnes Christianos profiteri, personas divinas secundùm peculiaria & propria esse tres res; secundùm essentiam verò cōmunem esse vnam omnino rem, absque separatione aliqua, aut divisione. Insuper & Concilium XI. Toletanum cap. 1. declarat, in relationibus numerum cerni; in divinitatis verò substantia quid enumeratum sit, non inveniri. Itaque hypostases, vel subsistentiæ illæ, quas dicimus peculiares, licèt solùm ratione distinguantur actu ab essentia non sic inter se distinguuntur, sed secundùm rem. Sunt enim reipsa tres hypostases, quæ verissimam Trinitatem in re constituunt.

40 OBIICIVNT VII. Iuxta Aristotelem lib. 9. Metaph. com. 16. actiones intellectus & voluntatis sunt immanentes, ac proinde steriles. Ergo non habent vim producendi aliquid in divinis. Non itaque locus est, vt sit reipsa triplex persona divina. nam ad hoc necessium est, vt aliqua ex ijs procederet per intellectum, alia per voluntatem: neque aliter altera ex his duabus esset propriè Verbum, altera Amor, vt Catholici loquimur. *Præterea*: Sicuti intellectus & voluntas sunt in Deo vnica realitas, ita etiam operatio intelligendi & & volendi. Ergo pariter Verbum & Spiritus

sanc

sanctus sunt eadem omnino res. Ab vno enim non procedit, nisi vnum. *Denique.* Verbum, quod dicitur procedere per intellectionem, aut est intelligens, aut non. Si primum; non est verus Deus. Si secundum, pariter producet aliud Verbum, & hoc similiter aliud, quod est progredi in infinitum. Eademque ratio apparet in Spiritu sancto si procedit per amorem nam & ille amet necesse est vt verus Deus sit; ac proinde alium Spiritum producat.

41 RESP. Actiones intellectus & voluntatis appellari steriles ab Aristotele, quatenus nō operantur aliquid extra ipsum agens, quod maneat post actionem. Hoc enim est proprium actionum transeuntium, seu formaliter talium, quales sunt in agentibus creatis, quoties aliquid extra se operantur; vel solùm virtualiter aut eminenter talium, quales sunt divinæ in ordine ad effecta creata: vt latè diximus Tomo I. Disp. XIX. per totam. Non autem negat Philosophus actiones immanentes producere aliquid, quod maneat intra ipsum agens. Nam imprimis lib. 2. Ethic. cap. 1. & 2. generatim docet, habitus virtutum & vitiorum produci & augeri per actiones bonas aut malas. Vnde & habitus virtutum intellectualium, quos exponit lib. 6. eiusdem Operis, abidubio generantur & augentur intra ipsum agens per operationes intellectus & voluntatis. *Præterea.* Intellectio creata habet exprimere & producere verbum mentis intra se, sive expressam similitudinem obiecti repræsentati in specie impressa, qualiter explicuimus disp. 90 de Anima, sect. 3. & seqq. cum ipso Aristot. lib. 3. de Anima textu 16. & 37. eademque ratio est in voluntate relatè ad impulsum. Quemadmodum igitur intellectio & amor creatus habent vim producendi verbū & impulsum, reipsa distincta, & existentia intra ipsum suppositum intelligens & amans: ita etiam, quamvis longè sublimiori modo, intellectio & amor divinus habent vim producendi in Patre Verbum, & in Patre & Filio Spiritum sanctum ab vtroque reipsa distinctum; & ambos quidem manentes intra Deū. AD II. Operationes intelligendi & volendi, si absolutè solùm considerentur, sunt prorsus vnum: si autem notionaliter, distinguuntur virtualiter intrinsecè: ideoque possunt esse emanationes terminorum reipsa distinctorum, quales sunt Filius & Spiritus sanctus. Vide quæ diximus circa hoc Tomo I. Disput. XXVII. à num. 38. AD III. Verbum procedens per intellectionem, est quidem intelligens; non tamen intellectione notionali, sed essentiali. Similiter Spiritus sanctus est amans amore essentiali, non autem notionali. Sola autem intellectio & amor notionalis habent vim producendi aliquid intra Deum. Quod non est huius loci explicare, sed supponere ex dicendis in progressu. Quare non colligitur progressus in infinitum.

SECTIO QVARTA.

Ioannis Crellij, hæretici Photiniani, captiones & sophismata quædam aduersus eandem Catholicam doctrinam, obijciuntur, & extricantur.

42 OPPONIT VII. Crellius, dogma de Trinitate Catholicum, sibi ipsi contradicere. Ex eo enim quòd Pater, Filius, & Spiritus sanctus, dicantur vnū in essentia, & tres in personis, sequitur planè, Filium esse Patrem, ac præterea tres Deos summos existere: quæ est aperta contradictio. Prior pars probatur: *Quia vnus ille Deus summus est Pater,* inquit, *testantibus sacris litteris, & fatentibus aduersarijs. At Filius, ex aduersariorum sententia, est vnus ille Deus; ille idem nimirum numero, qui Pater modò dictus fuerat. Ergo Filius est Pater.* Posteriorem partem sic extorquere nititur. Hæc est optima collectio: *Pater est persona diuina; Filius est persona diuina; Spiritus est persona diuina. Ergo tres sunt personæ diuinæ, non vna.* Ergo similiter collectio hæc bona est: *Pater est Deus summus; Filius est Deus summus; Spiritus est Deus summus. Ergo tres sunt dij summi.* Hactenus ille.

43 VERVM Hæc, & alia quæ restant, sunt meta sophismata, & rancidæ veterum hæreticorum nugæ, iam diu obsoletæ, & anites, in quibus solvendis proinde non morabimur lectorem, sed levi manu eas conteremus. Præmittere autem oportet, cùm olim Praxeas hæreticus antiquissimus eodem sophismate, quo nunc Crellius, impetijsset Catholicam de Trinitate doctrinam, fuisse hisce verbis refutatum à Tertulliano lib. contra eundem Praxeam cap. 13. *Duos definimus, Patrem, & Filium, & iam tres cum Spiritu sancto, secundùm rationem œconomiæ, quæ facit numerum, &c. Duos tamen deos, & duos dominos nunquam ex ore nostro proferimus; non quasi non & Pater Deus, & Filius Deus, & Spiritus sanctus Deus, & Deus vnusquisque.* Similiter Augustinus contra hæreticos ita arguentes Tomo III. lib. de Agone Christiano cap 15. inquit: *Nec eos audiamus, qui indignantur & stomachantur, quia non tres Deos colendos dicimus. Nesciunt enim quòd sit vna, eademque substantia: & phantasmatibus suis illudantur, quia solent videre corporaliter vel animalia tria, vel quæcum-*

cumque corpora tria, locis ſuis eſſe ſeparata. Sic putant intelligendam ſubſtantiam Dei: & multum errant, quia ſuperbi ſunt, & nō poſſunt diſcere, quia nolunt credere. Denique Hilarius lib. 3. de Trinit. *Sunt plures*, inquit, *ſeculi prudentes quorum prudentia Deo ſtultitia eſt. qui cùm audiunt Deum ex Deo, Verum à Vero, perfectum e perfecto, Vnum ab Vno natum eſſe, tanquam impoſsibilia nobis prædicantibus contradicunt, quibuſdam ſententiarum collectionibus inhærentes.* Itaque Crellius non nova quædam argumenta cudit, ſed rancida, & pridipenſa olim à Patribus, vbi ab Arij aut Sabellij, aliorumvè hæreſiarcharum gregalibus impetebantur.

44 NEGO Itaque, in dogmate Catholico de Trinitate vllam contradictionem eſſe. Imprimis enim non colligitur inde Filium eſſe Patrē. Etenim Dei nomine quandoque intelligitur natura, ſive Divinitas: quandoque certa aliqua perſona, vt Patris, vel alterius ex duabus reliquis. Et hoc poſteriori ſenſu intelligitur illa maior propoſitio: *Vnus ille Deus ſummus eſt Pater.* Prædicatur enim ibidem de natura divina, quòd ſit Pater. Deinde in minori propoſitione, pariter Dei nomine, intelligitur natura eadem divina, non autem Patris perſona. Quippe eo dumtaxat ſenſu vera eſt propoſitio illa: *Atqui Filius eſt ille ſummus Deus.* Vnde collectio, ſive conſequentia eſt nulla: *Ergo Filius eſt Pater.* Variatur enim ab abſoluto ad relativum: qui eſt ſenſus planè diverſus in concluſione ab illo, qui fuerat in præmiſsis. Quare potiùs inferendum eſſet: *Ergo Filius eſt idem numero Deus cum Patre.* Quæ collectio eſt planè Catholica, & ſolùm ſignificat identitatem naturæ in Filio ac Patre.

45 POSTERIOR Pars argumenti laborat eodem vitio, faciens tranſitum ab abſoluto ad relativum, à communi ad proprium: inter quæ duo Eccleſia Catholica perpetuò docuit diſtinguendum eſſe, veluti inter aliam atque aliam rationem formalem. Cuius contrarium Crellius ex ſuo, & paucorum errore ſupponit, cùm probare id deberet. Et certè ſyllogiſmum non aliter inſtruere poſſet ad inferendum ex doctrina Catholica tres deos, quam præmittendo vnam aliquam maiorem propoſitionem illis duabus à ſe obiectis in hunc modum: In hoc conveniunt vocabula iſta *Deus, & perſona*, vt ſi dicantur de pluribus, multiplicatis ſubiectis etiam ipſa multiplicentur. Atqui de Patre, Filio, & Spiritu ſancto, prædicantur illa duo nomina, *Deus & perſona.* Ergo Pater, Filius, & Spiritus ſanctus ſunt tres dij, quemadmodum tres perſonæ. Verùm primam ex ijs tribus propoſitionibus falſam eſſe paret; ac proinde collectionem nullam. Nimirum, eadem divina Scriptura, quam ipſi hæretici admittunt, ſicuti varijs locis prædicat Deum vnum in eſſentia, ita etiam trinum in perſonis: ac proinde docet apertè, non ſic multiplicari rationem Deitatis, ac perſonæ. Non enim divina natura in ijs aliquam diviſionem, diſtinctionem, aut inæqualitatem ſubit, ſed eadem omninò eſt, & vnus numero Deus in perſonis tribus. Quod optimè exponit Nazianzenus Orat. 37. dum ait: *ἡμῖν εἷς θεὸς, ὅτι μία θεότης*, &c. *Nobis Vnus eſt Deus, quoniam Vna eſt diuinitas, atque ad Vnum ea, quæ ex ipſo ſunt, referuntur, etſi tria credantur. Non enim hoc magis, illud minùs eſt Deus; nec hoc prius, illud poſterius. Nec voluntate ſcinduntur, nec potentia diuiduntur, aut denique quidquam eorum, quæ diuiduis rebus contingunt, hic quoque reperitur. Sed indiuidua in diuiduis, vt Vno verbo dicam, eſt diuinitas.* Quòd ſi verò ex tribus perſonis divinis abſtrahat aliquis rationem communem perſonæ divinæ, illa ratio ſic abſtracta ſolùm erit vna logicè, ſive ſecundùm rationem; quo dumtaxat ſenſu eſt vna ratio perſonæ creatæ in communi abſtracta ab omnibus & ſingulis perſonis creatis. Divinitas autem non eſt aliquid commune tribus perſonis ſecundùm rationem tantùm, ſed ſecundùm rem, veluti vna numero natura.

46 INSTAT Crellius. Sacræ litteræ Deum illum vnum appellant Patrem. Atqui Pater eſt perſona. Ergo ſacræ litteræ Deū illum appellant perſonam. Alioqui licebit ita argumentari: *Deus ille Vnus non eſt perſona diuina: Pater eſt perſona diuina. Ergo Pater non eſt ille Deus Vnus.* Cūm igitur hoc ſit contrarium ſacris litteris, etiam debet cenſeri ijs contrarium negare, Deum illū vnum eſſe perſonam divinam. Quod ſi hoc ſtatuatur, vti neceſſarium eſt, ſtatim colligitur, perſonas in divinis non eſſe tres, ſed vnam, quemadmodum nec eſt Deus, niſi ille vnus.

47 VERVM Æquæ puerilis eſt inſtantia, ac argumentum ipſum: in quo Crellius aut ignorat, aut neſcire ſe diſſimulat, id quod omnibus Catholicis in confeſſo eſt, nimirū Deum vnū, quē ſacræ litteræ prædicant, quandoq; ſignificare naturā communē pluribus ſuppoſitis; quandoque non ſolū Patrē, ſed etiā Filium, ac Spiritum ſanctum; aut ſimul tres, aut ſeorſim ſingulos. Quomodo autem in vnoquoque teſtimonio accipiendum ſit in Scriptura nomen Deus, an pro natura, an pro perſonis omnibus, an pro aliqua illarum ſingulatim, apparebit ex contextu: iuxta quem conſta-

constabit an notio illa communis naturæ divinæ determinetur ad certam aliquam personam, vel ad omnes. Concedimus itaque sæpè Dei nomine in Scripturis intelligi personam, sive vnam, sive plures. Quo autem iure infert Crellius exinde, personas in divinis non esse tres, sed vnam? Ipsa enim Scriptura, quæ prædicat vnum Deum, profitetur palam tres personas in divinis. Quare iuxta apertissima illius testimonia Concilium Lateranense, prout habetur in cap. Firmiter de Summa Trinitat. & Fide Catholica, inquit adversus errorem Ioachimo Abbati adscriptum: *Vna quædam res est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, tres simul personæ; ac singulatim quælibet earundem. Et ideo in Deo Trinitas est solummodo, non quaternitas: quia quælibet trium personarum est illa res, videlicet substantia, essentia, sive natura diuina.* Itaque non solus Pater, sed etiam Filius, & Spiritus sanctus, sive coniunctim, sive seorsim, est Deus ille vnus, ac summa res; licèt vnusquisque eorum sit persona distincta à duobus reliquis.

48 OPPONIT VIII. Inferri etiam ex Catholica de Trinitate sententia, quamlibet diuinitatis personam esse trinam in personis; & sic vnam simul esse, & non vnam. Quod absurdum ita colligit lib. 2. sect. 1. cap. 3. *Etenim sic dicunt Aduersarij, Deum illum vnum trinum esse in personis. Ibidem rursus, vt diximus, asserunt, quamlibet personam diuinam esse Deum illum vnum. Vnde consequitur, quamlibet personam diuinam esse trinam in personis.* Quod si verò quispiam ex Catholicis dicat, maiorem illam propositionem affirmantem esse particularem, ideoque ex illa non posse concludi aliquid vniversale de tribus personis, instat Crellius: quia licèt maior sit singularis, æquivalet vniversali, *cùm nihil subsumatur in minori, quod sub illo singulari, quod maioris subiectum est, & medius argumenti terminus, non contineatur, seu de quo singulare illud dici nequeat.*

49 RESP. Consequentiam vniversalem eius syllogismi peccare eodem illo vitio, quod indicatur in argumento: quoniam procedit ex propositione maiori particulari, ex qua summùm colligere licet consequentiam particularem. Nec verè assumit Crellius, maiorem illam æquivalere vniversali. nam si illa vniversè proferatur dicendo, *Omnis ille, qui est Deus vnus in essentia, est etiam trinus in personis*; est planè falsa. Nam paternitas, sive Pater est reipsa idem cum illo vno Deo, vel deitate subsistente in tribus personis, quin propterea aut paternitas sit trina [1], aut Pater trinus existat in personis. Igitur in propositione illa Catholica, *Deus vnus est trinus in personis*, nomen *Deus* non æquivalet termino vniversali. Ratio autem cur licèt Deus vnus sit trinus in personis, non ideo colligatur ex parte formæ syllogisticæ quòd quælibet persona sit trina, consistit in eo, quòd propositio illa, *Deus vnus est trinus in personis*, ex modo ipso enuntiandi potiùs accipiatur Logicè, quàm Philosophicè: id est, non tam vt terminus primæ intentionis, cuius est à communi ad inferiora descendere sensu distributivo, quàm secundæ intentionis, cui non est in inferiora descensus. Ratione eius discriminis, licèt omnia prædicata hominis, quæ ad primam intentionem spectant, vt essentia, & proprietates, debeant convenire singulis hominibus; non tamen illa, quæ dicuntur secundæ intentionis, vt esse speciem, esse prædicatum commune pluribus numero distinctis, esse multiplicabilem in plura individua. Hoc enim solùm competit homini; prout abstracto per intellectum à pluribus, & indifferenti ad illa. Sic igitur vbi dicimus, *Deus vnus est trinus in personis*, prædicatum tribuitur subiecto veluti abstracto per rationem à personis tribus, & quasi indifferenti ad illas: ideoque non intelligitur contrahi ad vnam quamque sub eadem amplitudine. Secus accidit in ijs prædicatis divinis, quæ non solùm in re, verùm etiam penes modum significandi, pertinent ad primam intentionem: vt esse ens increatum, immutabile, æternum, immensum, sapientem, &c. Hæc enim omnia, quemadmodum de vno Deo, ita de singulis personis verè prædicantur.

50 OPPONIT IX. Sequi ex mysterio Trinitatis, *quòd simul vna, & tres supremæ deitatis substantiæ forent. Etenim si persona nihil aliud est, quàm substantia prima intelligens; vbi sunt plures personæ, ibi plures substantias primas intelligentes esse necesse est. Multiplicato enim definito, quod hic persona est, multiplicatur etiam tota definitio.* Hactenus Crellius cap. 4. lib. 2. sect. 1. pag. 524. Vnde & consequens videtur esse, vt ex ipso mysterio Trinitatis, prout exponitur à Catholicis, colligatur trinitas substantiarum, proindeque & deorum.

51 RESP. Crellium pariter in hoc, ac in cæteris sophismatis hallucinari, & ad idem saxum offendere, dum perinde omnino loquitur, aut Catholicos sentire existimat de substantia, ac de persona

divina: cùm planè hæc duo differant secundùm rationem formalem, veluti abscelutum à relativo, & commune à proprio. Nego itaque ex mysterio Trinitatis sequi quòd simul vna & tres supremæ deitatis substantiæ sint. Nam imprimis persona non definitur substantia prima intelligens, vt Crellius supponit, sed *rationalis naturæ individua substantia*. Vbi *individua substantia* idem est, ac suppositum incommunicabile, vt vidimus latè Disput. LXXIX. sect. 5. ferè per totam, quidquid alij sentiant. Itaque persona in recto importat suppositum incommunicabile: in obliquo autem rationalem naturam, quæ per suppositalitatem, sive personalitatem, completur, & terminatur quoddammodo intra genus, aut quasi genus substantiæ, redditurque incommunicabilis alteri cuilibet suppolito, saltem extraneo. vt latè exponemus Disp LXXV. sect. 5. Vndè solùm infertur, multiplicata in divinis persona, multiplicari etiam suppositum incommunicabile, non verò substantiam, sive naturam naturalem, quam solùm in obliquo importat persona. Verùm nec aliunde dicendum est multiplicari in divinis definitionem personæ, sed vnam & eandem esse ex parte essentiæ, sive substantiæ; licèt considerata ex parte definiti quoad rationem peculiarem & propriam incommunicabilitatis multiplicetur: quoniam suppositia, sive hypostases, verè sunt in divinis tres. Quemadmodum verò alia est ratio formalis suppositi, sive hypostaseos, quàm substantiæ: ita etiam locus est, vt quamvis tres hypostases, sive supposita tria sint in divinis, substantia tamen sit vna. Vide plura alia ibidem.

52 NEC Audiendus est idem Crellius pag. 530. cum carpit & irridet quosdam è Catholicis, quasi dixerint, *personam non esse substantiam, seu rem per se subsistentem, sed subsistentiam naturæ intelligentis incommunicabilem*; & præterea subsistentiam ipsam, non concretam, sed abstractam, esse modum quendam entis, non ens ipsum. Non, inquam, audiendus est: quoniam nemo ex Catholicis negat, immo nec dubitat, personam quamlibet divinam verè & in re esse substantiam; verùm quoddammodo affectam hypostasi propriâ, quam Damascenus appellat τὸ ὑπάρξεως τρόπον, id est, existendi modum. non quia sit verè modus ex natura rei afficiens subsistentiam divinam, vt cogitavit Durandus, prop erea latè reiectus à nobis Tomo I. Disput. XXV. à num 79. sed quia consideratione mentis nostræ intelligitur afficere subsistentiam divinam communem ex tribus personis. Vide verba Concilij Lateranensis suprà num. 47. exscripta; in quibus apertissimè traditur vnam & eandem rem, quæ est substantia, essentia, sive natura divina, esse tres personas. Qua ergo specie veritatis, aut qua ratione Crellius affingit Doctoribus Catholicis doctrinam oppositam?

53 OPPONIT Denique lib. 2. sect. 1. cap. 5 pag. 534. Vnius eiusdemque rei tres subsistentiæ esse non possunt; quoniam vnius rei non possunt esse plures formæ eiusdem rationis, sive substantiales sint, sive accidentales, sive quocumque nomine appellentur, ne quis existimet pluribus modis locum esse. Non enim possunt inhærentiæ vnius esse plures existentiæ, non plures rationalitates, non plures longitudines, aut albedines. Repugnat igitur in eâdem numero natura divina esse plures relationes, hypostases, aut subsistentias numero distinctas.

54 AT Quis non videat, impugnationem hanc procedere ex odio Vatiniano in Ecclesiam Catholicam: cùm in ea ipsa appareat solutio nodi, quam Crellius, nisi furore ageretur, vidisset? Permitto enim, plures formas eiusdem rationis non posse eidem rei competere, nequaquam impediri, vt eidem naturæ divinæ plures hypostases, sive relationes conveniant: vtpote quæ diversæ rationis sunt. Paternitas enim, filiatio, & spiratio passiva, non sunt formæ eiusdem omnino rationis, sed diversæ: atque adeò sicuti diversa attributa eidem naturæ conveniunt, cur non & diversæ relationes? Vel in creatis accidit, vt eadem persona afficiatur diversis relationibus, altera paternitatis ad suum filium, altera filietatis ad genitorem suum. Cur itaque in divinis, vbi omnia mysterio plena sunt, non cohærebunt plures relationes in eâdem numero essentia?

56 SED Instat pag. 539 Quidquid sit de alijs formis, nullus est locus in eâdem natura pluribus personalibus proprietatibus, sive subsistentijs. Etenim subsistentia ex propria ratione habet reddere naturam incommunicabilem alteri: ac proinde non relinquit in ea locum, vt alijs præterea subsistentijs, sive personis communicetur.

57 RESP. Negando assumptum: Quia subsistentia in cõmuni illa acceptione, sub qua abstrahit à divina & creata, non habet reddere naturam, sed personam incommunicabilem alteri: ac proinde relinquit locum, vt natura alijs præterea communicetur personis. Permitto etiam quòd naturam ipsam constituat alteri incommunicabilem, id intelligi debet de

de natura, prout affecta tali ſubſiſtentia; non autem prout ab ea abſtrahit. Vnde demum non colligitur, naturam divinam per ſe communem non eſſe pluribus perſonis: ſed dumtaxat, eandem divinitatem, quatenus affectam vna aliqua hypoſtaſi, non eſſe communicabilem alteri hypoſtaſi eiuſdē rationis. Non enim locus eſt, vt in divinis ſint plures Patres, aut plures Filij, vel Spiritus ſancti.

58 INSTAT Præterea ibidem: quoniam inde ſequitur, eaſdem perſonas ſimul eſſe communicabiles & incommunicabiles: primum, quia dicimus, eſſentiam communicari: ſecundum, quia fatemur, perſonā communicari non poſſe. Deinde, quoniā ſi pluſquam vna ſubſiſtentia in divinis eſt, cur non infinitæ?

59 AT Neutrum ex ijs colligitur. Non primum: quia cùm eadem fides Catholica, quæ tradit myſterium Trinitatis, doceat, aliam eſſe rationem naturæ, aliam perſonæ; illam pluribus communicari, hanc incommunicabilem eſſe; nunquam ex illius ſenſu colligitur, perſonā ſimul eſſe communicabilē & incommunicabilē. Nimirum, de perſona ſolum verificatur incommunicabilem eſſe: de natura verò communicabilē. Non ſecundum: quia in natura intelligente ſummè perfecta, qualis eſt divina, duæ ſolùm proceſſiones eſſe poſſunt; altera per intellectum, altera per voluntatem; quarum priore procedat Verbū, poſteriore autem Amor, ſive Spiritus ſanctus. Vnde demum concluditur, non plures tribus perſonis in Deo eſſe, quarum altera generet per intellectum, & non generetur: altera generetur per intellectum, & non generet: altera demum procedat ab vtroque per voluntatem, & non ſit principiū alterius proceſſionis. Non ergo colligitur maior numerus perſonarum, quàm Trinitas.

CAPVT XXIX.

MONOLOGII, ALIAS XXVIII.

QVOD DEI LOCVTIO IDIPSVM SIT, QVOD IPSE; nec tamen ſint duo, ſed vnus ſpiritus.

60 IAM Verò ijs, quæ de proprietatibus huius ſummæ naturæ ad præſens mihi ducem rationem ſequenti occurrerunt, perſpectis; opportunum exiſtimo, vt de eius locutione, per quam facta ſunt omnia, ſiquid poſsim, conſiderem.

61 ETENIM Cùm omnia, quæ de illa ſuprà potui animadvertere, rationis robur inflexibile teneant; illud me maximè cogit de illa diligentiùs diſcutere, quia idipſum, quod ipſe ſummus ſpiritus eſt, probatur eſſe. Si enim ille nihil fecit, niſi per ſe ipſum; & quidquid ab eo factum eſt, per illam eſt factum: quomodo illa eſt aliud, quàm eſt idem ipſe?

62 AMPLIVS, Aſſerunt vtique inexpugnabiliter ea, quæ iam inventa ſunt, quia nihil omnino potuit vnquam, aut poteſt ſubſiſtere, præter creantem ſpiritum, & eius creaturā. Hanc verò ſpiritus eiuſdem locutionem impoſsibile eſt inter creata contineri: quoniam quidquid creatum ſubſiſtit, per illam factum eſt: illa verò per ſe fieri non potuit. Nihil quippe per ſe ipſum fieri poteſt: quia quidquid fit, poſterius eſt eo, per quod fit; & nihil eſt poſterius ſe ipſo. Relinquitur ergo, vt hæc

summi spiritus locutio, cùm creatura esse non possit, non sit aliud, quã summus spiritus.

63 DENIQVE: Hæc ipsa locutio nihil aliud potest intelligi, quàm eiusdem spiritus intelligentia, qua cuncta intelligit. Quid enim est aliud illi rem loqui aliquam, hoc loquendi modo, quàm intelligere? Nam, non vt homo, non semper dicit, quod intelligit. Si igitur summè simplex natura non est aliud, quàm quod est sua intelligentia, quemadmodum est id, quod est sua sapientia; necesse est vt similiter non sit aliud, quàm quod est sua locutio.

64 SED Quoniam iam manifestum est, summum spiritum vnum tantùm esse, & omnimodè individuum; necesse est, vt sit illi hæc sua locutio consubstantialis, vt non sint duo, sed vnus spiritus.

DISPVTATIO LXI.

DE LOCVTIONE PER QVAM PROCEDIT VERBVM DIVINVM.

DIVINVM Illud & summè arcanum mysterium generationis Verbi, à quo potissimùm pendet quidquid spectat ad Trinitatem personarũ, incipit vestigare Anselmus ex consideratione locutionis intellectualis & intimæ, qua Deus seipsum perfectè ex æterno novit, & expressit: vt proinde per illam dixerit interiùs se ipsum, & expresserit Verbum consubstantiale sibi. Incipit, inquam, vestigare cohærenter ad doctrinam in Scriptura revelatã, & à Patribus traditam, quamvis nullum testimonium expresè alleget impræsenti: vt proinde ratio naturalis non dominetur, sed serviat, & impendatur in obsequium fidei: ex cuius doctrina colligat decreta, sive conclusiones Theologicas.

SCHOLIA IN CAPVT XXIX.

SECTIO PRIMA.

Exponitur littera Anselmi. Duplicem in Deo locutionem considerari; essentialem vnam & communem tribus personis; notionalem alterom, actiuè in Patre existentem, & passiuè in Verbo, vniuscuiusque propriam, de qua hoc loci est sermo.

1 INCHOAT Anselmus ab hoc capite Tractationem de ineffabili Trinitatis mysterio postquam in superioribus egit de ijs perfectionibus divinis, quæ naturalis rationalis ductu vestigari aut demonstrari possunt. Summa verò totius capitis est ostendere, locutionem Dei non esse aliud quidquam ab ipso; nec ex ambobus consurgere duos spiritus, sed vnicum dumtaxat: ac denique locutionem esse Deo ipsi consubstantialem Quæ omnia mysterio plena sunt, ideoque à nobis per partes, ac suo ordine vtcumque explicanda.

2 *IAM NVNCIIS*, &c. Monet, se hactenus in colligendis, & exponendis

dis proprietatibus ac perfectionibus Dei laboraſſe ſolius rationis naturalis ductu: ideoque illas *perſpectas* dicit, quoniã planè in ſuperioribus demonſtratæ fuerunt. Nunc autem longè aliter indicat ſe tractaturum de locutione Dei, per quam facta ſunt omnia. Nimirum, ſuppoſita veritate Scripturæ in omnibus ijs, quæ tradit, tum circa myſterium Trinitatis, tum ſpeciatim circa locutionem Dei, tentat exquirere rationem, ſi quoquo modo poſsit. Vt enim Tomo I. Diſp. I. ſect. 3. & Diſp IX per totam probatum eſt iuxta doctrinam ipſius, nullius obiecti ſupernaturalis, præſertim verò myſterij Trinitatis, exiſtentia aut poſsibilitas ratione naturali demonſtrari poteſt. Quod palam fatetur infrà S. Doctor cap. 62. & nos Diſput. LI. vberiùs confirmavimus. Quare nunc agnoſcens ſe nihil demonſtrare poſſe ſola rationem naturali de Trinitatis myſterio, niſi adiuvetur principijs fidei, eaque omnino ſuppona, tanquam certa & explorata, præmittit, *opportunum eſſe, vt ſiquid poſsit, conſideret*: ſeu mentem ratiocinando & perveſtigando exerceat circa ea ipſa, quæ de hoc myſterio per fidem edocemur, & abſque vlla dubitatione credimus.

4 VERVM Vt clariùs intelligatur mens Anſelmi, & appareat, de quânam locutione impræſenti differat, obſervandum eſt, illã dupliciter vſurpari poſſe ac ſolere in Deo. Primò eſſentialiter, & ſenſu communi tribus perſonis. Secundò notionaliter, veluti propriã alicuius certæ perſonæ. Priori ſenſu Anſelmus ſuprà differuit cap. 11. cuius epigrapha eſt: *Quòd hæc ſummæ eſſentiæ locutio ſit ſumma eſſentia*. Et in ipſius capitis initio dixit: *Sed cum pariter ratione docente ſit certum, quia quidquid ſumma ſubſtantia fecit, per aliud non fecit, quàm per ſemetipſam; & quidquid fecit, PER INTIMAM LOCVTIONEM FECIT, ſiue ſingula ſinguli verbis, ſiue potiùs vno verbo ſimul omnia dicendo: quid magis neceſſarium videri poteſt, quàm hanc ſummæ eſſentiæ locutionem non eſſe aliud, quàm ſummam eſſentiam?* Nimirum, hæc ipſa verba declarãt, Anſelmum in ijs agere de locutione illa, qua Deus efficit omnia creata, quæ in ſe ipſis antea nihil erant, niſi in mente artificis, in quo vita erant, vt præmiſſe rat cap. 8. & 9. Eiuſmodi autem locutio eſt eſſentialis, & communis tribus perſonis, ab ijſque indiſtincta, ſicuti & quilibet actus mentis divinæ ſub habitudine ad res creatas. Quin & adhuc ſub munere creationis activæ locutionem illam eſſe indiſtinctam à ſubſtantiã Dei, oſtendimus Tomo I Diſp. XIX. per totam, iuxta doctrinam Anſelmi in ijs capitibus 8. & 11.

5 POSTERIORI *Autem ſenſu* locutio ſignificat intellectionem, ſeu cognitionem illam naturæ fœcundæ in Patre, quâ Verbum divinum gignitur. Et de hac differit in hoc capite, demonſtratque, impoſsibile eſſe vt inter creata contineatur: concluditque demum, *ſummo ſpiritui conſubſtantialem eſſe, vt non ſint duo, ſed vnus ſpiritus.* Vbi vt conſubſtantialitas propriè locum habeat, ſubdiſtinguenda eſt ea locutio in activam & paſsivam. Activa eſt ipſa intellectio notionalis, quâ Pater æternus dicit, loquitur, ſeu generat Verbum. Et hæc cùm in nullo vero ſenſu diſtinguitur reipſa à Patre loquente, eſt quidem eadem entitas cum illo, non tamen ipſi conſubſtantialis. Nimirum, τὸ ὁμοούσιον apud Græcos, ſicuti & conſubſtantiale apud Patres Latinos, ſolùm accipitur de perſonis divinis, quæ, cùm inter ſe reipſa diſtinguantur ſecundùm propria, ſunt vnum & idem numero in ſubſtantia ſive eſſentia ijs communi. Activa autem locutio, qua Pater dicit, ſeu generat Verbum, nullo vero ſenſu diſtinguitur ſecundùm rem ab ipſo Patre: cùm non conſtituat perſonam à Patre diſtinctam. Ideoque licèt ſit vnum & idem cum ſubſtantia ipſius in re, conſubſtantialis ipſi dici non poteſt. Paſsivè autem accepta, eſt idem omnino, ac Verbum ipſum dictum, ſive productum à Patre. Quo ſenſu optimè concludit Anſelmus, illam eſſe conſubſtantialem loquenti, vt proinde non ſint duo ſpiritus, ſed vnus. Quamvis enim ea locutio paſsiva, ſeu Verbum, ſit aliquid reipſa diſtinctum à Patre loquente, ſive generante; ſubſtantia tamen ſpiritualis, ſeu eſſentia vtriuſque eſt vna, vt proinde Verbum ſit conſubſtantiale Patri.

6 VTRAMQVE Conceptionem, ſeu intellectionem mentis divinæ, id eſt, tam eſſentialem & communem tribus perſonis, quàm peculiarem & notionalem Patris, meritò Anſelmus *locutionem* vocat. Nam vt ipſe ſuprà cap 9. differens de Ideis divinis aiebat: *Illa forma rerum, quæ in eius* (nimirum, ſummæ naturæ) *ratione res creandas præcedebat, quid aliud eſt, quàm rerum quædam in ipſa ratione locutio? veluti cùm faber facturus aliquid ſuæ artis opus, priùs illud dicit intra ſe mentis conceptione. Mentem autem, ſiue rationis conceptionem, locutionẽ ſic intelligo, non cùm voces rerum ſignificatiuæ cogitantur, ſed cùm reipſa, vel futuræ, vel iam exiſtentes, acie cogitationis in mente conſpiciuntur.* Vbi S. Doctor optimè vſus eſt verbo conſpiciendi: quoniã eiuſmodi locutio mentis aliquid apud ſe cogitãtis & dicentis, ſit viſio intima. Quod in rem noſtram

exponit Augustinus lib. 15. de Trinitate cap. 10. dicens: *Nec tamen quia dicimus locutiones cordis esse cogitiones, ideo non sunt etiam visiones exortæ de notitiæ visionibus, quando veræ sunt. Foris enim, cùm per corpus hæc fiunt, aliud est locutio, aliud visio. Intus autem cùm cogitamus, utrumque unum est. Sicut auditio & visio duo quædam sunt inter se distantia in sensibus corporis: in animo autem non est aliud & aliud videre & audire. ac per hoc cùm locutio foris non videatur, sed potiùs audiatur; locutiones tamen interiores, hoc est cogitationes, visas dixit à Domino sanctum Euangelium, non auditas.* Itaque Anselmus meritò ait, tunc esse locutionem rerum intimam, seu intellectualem, cùm res ipsæ, vel futuræ, vel iam existentes, acie cogitationis in mente conspiciuntur Quod totum convenit intellectioni divinæ, tum essentiali, tum notionali. Quia, vt inquit Fulgentius lib. 3. ad Monimum cap. 7. *Nihil aliud est apud se dicere, quàm apud se cogitare.* Sive ergo loquamur de intima cogitatione Dei apud se essentiali, sive notionali, vtraque est dictio, sed locutio. Verùm posterior est, de qua præcipuè in hoc capite agitur, vtpote quæ sola est expressio, seu productio Verbi divini.

SECTIO II.

Commentarius litteræ quoad posteriores partes. Locutionem Dei non esse aliud quidquam à summo spiritu, sive substantia diuina: idque sive accipiatur de locutione essentiali, sive notionali. Porrò hanc passivè sumptam esse ipsum Verbum consubstantiale Patri.

7 ETENIM CVM OMNIA, &c. Monet te iam suprà egisse de locutione Dei. nimirum cap. 8. 9. 10. & 11. concluſiſſeque plura de illa rationibus inclutabilibus: quarum vis & efficacia vberi s dignoſci poteſt ex noſtris Commentarijs ad ea loca Nunc autem aſſumit probandum, locutionem eandem non eſſe aliud à ſummo ſpiritu, ſive Deo. Formula autem probationis hæc fere eſt. Omnes creaturæ à Deo factæ ſunt non per aliud, quàm per ſemetipſum. Atqui omnes creaturæ à Deo per locutionem factæ ſunt. Ergo locutio non eſt aliud ab ipſo Deo. Conſequentia eſt optima in primo modo tertiæ figuræ. Maior propoſitio ſupponitur demonſtrata in præcedentibus capit. 6. & 7. vbi manifeſtis rationibus probatum fuit, Deum omnia alia à ſe, & ſingula eorum per ſe ipſum, & nulla adiuvante cauſa, produxiſſe de nihilo. Eſt enim ſolus ipſe primum ens, idque à ſeipſo: ac proinde prima omnium aliorum entium cauſa per ſe ipſum. Minor autem, ſive aſſumptio poteſt dupliciter accipi: nimirũ, vel de locutione eſſentiali, vel de notionali. Priori modo intellecta, ſuadetur demonſtratione purè naturali. Omnes enim creaturæ factæ ſunt à Deo veluti perfectiſsimo agente, atque adeò per actum intellectus & voluntatis. nimirum, id eſt proprium perfectiſsimi agentis, vt per intellectum & voluntatem agat. Atqui actus intellectus eſt dictio, ſeu locutio intima, vt iam ſuperiori ſectione oſtenſum eſt. Ergo omnes creaturæ factæ ſunt à Deo per locutionem. Præterea ſuadetur ratione alia Anſelmi ſuprà cap 9. Omnes creaturæ factæ ſunt à Deo tanquam perfectiſsimo artifice: atque adeò ſecundùm ideam in mente exiſtentem, quâ loquitur intra ſe id, quod exteriùs operatur. Ergo omnes illę per locutionem factæ ſunt à Deo. Denique adhuc de ipſa locutione eſſentiali demonſtrari poteſt theologicè ex Scriptura. Nam verè iuxta Geneſim Deus per locutionem, ſive dictionẽ omnia, in lucem exiſtentiamque protulit. *Dixit Deus: Fiat lux. Et facta eſt lux.* Geneſ. 1. *Dixit quoque Deus: Fiat firmamẽtum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum diuiſitque aquas*, &c. Similia habentur in toto contextu capitis. Vnde Pſalmo 148. generatim de creaturis omnibus aſſeritur. *Ipſe dixit, & facta ſunt; mandauit, & creata ſunt.* Dicere autem eſt loqui. Omnes igitur creaturæ à Deo per locutionem factæ ſunt.

8 IAM Si aſſumptio illa præcipuĩ ſyllogiſmi accipiatur de locutione notionali, quæ paſsivè conſiderata eſt Verbum ipſum per eam productum à Patre, iuxta dicta num. 5. ſuadetur demonſtratione purè theologica: Quia omnia per Verbum facta ſunt, vt habetur Ioannis 1. Verbum autem eſt locutio æterni Patris paſsivè accepta. nimirum, Verbum eſt idipſum, quod Pater æternus intra ſe loquitur, & exprimit intellectu. Ergo omnia à Deo per locutionem paſsivam facta ſunt.

9 STATVTO Semel, omnes creaturas fuiſſe à Deo factas per locutionem paſsivam, ſeu Verbum, prout in ſacris litteris habetur, probat iam Anſelmus eiuſmodi locutionem, ſeu Verbum, non eſſe quidquam aliud à ſummo ſpiritu, ſive Deo loquente. *Aliud*, inquam, id eſt, diverſum, aut diſtinctum ſecundùm eſſentiam. vt enim iam ante ſuppositum demonſtratum, quidquid Deus, ſive ſummus ſpiritus facit, non facit per aliud, quàm

quàm per seipsum. At quidquid Deus fecit, per Verbum vtique fecit. *Omnia enim per ipsum facta sunt*, teste Evangelista. Ergo Verbum nō est quidquam aliud à summo spiritu, sive Deo. Itaque Verbum, per quod Pater æternus fecit omnia, non est aliud, sive alterius essentiæ ab ipso Patre. Quæ planè est theologica demonstratio.

10 *AMPLIVS. ASSERVNT VTIQVE*, &c. Probat secundò Anselmus, & pariter demonstrat, eam locutionem non esse aliud à summo spiritu, sive Deo. Omne enim quod existit, aut est Deus, aut creatura. Atqui locutio illa nullatenus est creatura. Ergo est Deus, sive non aliud ab ipso Deo. Maior propositio supponitur demonstrata ab ipso Anselmo suprà cap. 3. 4. 6. & 7. & colligitur lumine naturæ ex ratione entis à se, quæ debet esse vnica & immultiplicabilis, ac cæterorum omnium entium causa creatrix, tanquam fons totius perfectionis & existentiæ quarumlibet aliarum rerum. Vnde omne aliud ab ea distinctum, debet esse creatura. Insuper constat ex prima divisione entis, quod neque esse, nec intelligi quidem potest, nisi existens à se, vel ab alio: cùm ea divisio fiat per membra adeò opposita, vt nullum medium admittant. Atqui ens à se, est solus Deus: ens autem ab alio, creatura, vt patet. Omne ergo quod existit, aut est Deus, aut creatura. Vnde Augustinus lib. 1. de Trinitate cap. 6. eâdem, quâ nunc Anselmus, ratiocinatione Arianos refellebat, dicens de Verbo, seu Filio Dei: *Si factus non est; creatura non est. Si autem creatura non est, eiusdem cum Patre substantiæ est. Omnis enim substantia, quæ Deus non est, creatura est: & quæ creatura non est, Deus est.*

11 ASSVMPTIO Verò, seu minor propositio illius primi syllogismi, si intelligatur de locutione essentiali, patet: Quia locutio essentialis Dei est intellectio, quâ se infinitè & comprehensivè cognoscit, tamquàm actus purus & omnino simplex: atque adeò illa debet esse vnum & idem cum substantia ipsius Dei. Cuius collectionis vis & efficacitas, quamvis obvia, pleniùs innotuit Tomo I. Disput. XXVIII. & XXIX. vbi cum Anselmo differuimus latè de simplicitate divina. Deinde assumptio eadem, sive intelligatur de locutione essentiali, sive de notionali, suadetur ex doctrina ijs locis demonstrata, & ab Anselmo suprà cap. 15. ac 17. cum alijs Patribus tradita: quoniam, nimirum nihil creatum existit intra Deum. Quidquid enim intra Deum existit, est Deus. Alioqui Deo, vel ipsius substantiæ aliquid reipsa accideret, vel faceret compositionem cum illa, contra quàm ratio naturalis dictat, & Concilia docent. Atqui locutio, tam essentialis, quàm notionalis, intra Deum existit: nimirum, intellectio essentialis, & dictio productiva divini Verbi: quarum prior demonstratur in Deo ex ratione entis à se, & proinde summè perfecti in intelligendo: posterior autem constat eâdem fide, quâ credimus Verbum divinum procedere à Patre. Ergo nec locutio essentialis, nec notionalis, est creatura, sed aliquid indistinctum à Deo. Et id æquè palam demonstratur de locutione notionali passiva, ac de activa: nam passiva est ipsum Verbum dictum, seu productum à Patre. Atqui iuxta Evangelistam, *Verbum erat apud Deum*. Ergo locutio notionalis passiva est aliquid verè existens intra Deum. Non ergo est aliquid creatum, vel à divina substantia distinctum. Vnde infrà cap. 31. inquit: *Nam hoc quoque Verbum, quo se ipsum dicit* (Deus) *necesse est idipsum esse, quod ipse est: sicut constat de Verbo illo, quo dicit ea, quæ facta sunt à se.* Nimirum, quoad identitatem cum substantia Dei, eadem omnino ratio est de Verbo propriè & personaliter dicto, ac de eo quod impropriè appellatur Verbum, sive species expressa communis tribus divinis personis.

12 PROBAT Anselmus tertiò, locutionem non esse aliquid creatum: Quia quidquid est creatum, per locutionem divinam factum est. Atqui locutio divina per se ipsam facta non est. Ergo locutio divina non est aliquid creatum. Maior propositio, sive intellecta de locutione Dei essentiali, sive de notionali, tum activè, tum passivè sumptâ, supponitur demonstrata supra num. 7 aut etiam tradita per fidem in Evangelio, vbi de Verbo divino dicitur: *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Minor autē, sive assumptio, suadetur palam ex principio notissimo, quòd nulla res possit efficere seipsam, sed aliquid aliud distinctum à se. Nimirum, nulla res potest esse prior naturâ seipsa, vel existere ante primam sui existentiam: ac proinde neque dare existentiam sibi ipsi. Quod non diretè proponitur sed ab Anselmo hoc loci, suprà cap. 6. vbi nos plura in Commentario circa id obseruavimus, & latiùs adhuc in Metaphysica disput 4. præsertim sect. 1. vbi latè confirmavimus tritum illud effatum omnium Sapientum: *Omne quod fit, ab alio fit.* Ergo locutio divina non fuit facta per se ipsam. Cùm igitur omne quod factum est, sive creatum, per illam fuerit factum; illa non potest esse aliquid creatum, sed increatum; proindeque indistinctum à summo spiritu, sive substantia divina.

13 *DENIQVE HÆC IPSA LOCVTIO*, &c. Probat quartò S. Doctor, locutionem, quâ Deus cuncta efficit, eſſe indiſtinctam ab ipſius eſſentia: Quia eiuſmodi locutio eſt intelligentia ipſa, qua cuncta intelligit. Nihil enim aliud eſt Deo, rem loqui aliquam *hoc loquendi modo*, nimirum, dicendo, & exprimendo, quàm illam intelligere. Quod iam ſuprà num 7. & 8. explanatum eſt. Neque enim, ſubdit Anſelmus, perinde ſe habet in dicendo, ac homo qui ſæpe dicit, ſive loquitur ſine intelligentia. Deus enim, qui ſummè ſapiens eſt, quidquid dicit, ſeu loquitur, perfectiſsimè & comprehenſivè intelligit. Atqui intelligentia Dei non eſt aliud à ſubſtantia divina intelligente: vt demonſtratum fuit ſuprà cap. 14. 15. & 16. & iterum demonſtrat obiter ex ſumma ſimplicitate Dei. Ergo neque locutio Dei eſt aliud à ſubſtantia divina intelligente.

14 *SED QVONIAM IAM*, &c. Concludit Anſelmus quod maximè è re myſterij Trinitatis eſt, locutionem Dei paſsivè ſumptam, nimirum, Verbum divinum eſſe conſubſtantiale ſummo ſpiritui, ſive Deo. Demonſtratum eſt enim ſuperioribus, ſummum ſpiritum ſive Deum vnicum eſſe, pluresque Deos omnino repugnare. Quod abundè oſtendit ſuprà S. Doctor cap. 3. & 4. noſque ibidem latè Diſput. XII. & XIII. Ergo quidquid eſt ſummus ſpiritus, ſive Deus, eſt vnum & idem cum illo vnico & ſummo Deo. Atqui locutio divina paſsivè ſumpta, eſt ſumus ipſe ſpiritus, ſive Deus: vt in hoc capite relinquitur probatum, & declarat Evangeliſta dum ait: ***Deus erat Verbum.*** Ergo locutio divina paſsivè ſumpta, ſive Verbum, eſt vnum & idem cum illo vnico & ſummo Deo. Alioqui eſſent duo Dij contra hypotheſim ſuo loco demonſtratam. Si autem Verbum divinum eſt vnum & idem in ſubſtantia cum illo vnico ac ſummo Deo, à quo dicitur, & à quo procedit tanquam verus Filius, vt ex fide ſupponimus, & idem Evangeliſta teſtatur; de primo ad vltimum colligitur planè, Verbum ipſum eſſe ὁμοούσιον, ſive conſubſtantiale Deo Patri. Nimirum conſubſtantialitas, vt monuimus num. 5. duo importat indiviſim ac neceſſariò: alterum eſt, vt ſubſtantia ſit vna & eadem: alterum vt conveniat pluribus perſonis reipſa diſtinctis, quarum vna ex alia procedat. Quorum vtrumque compe it locutioni paſsivæ, ſeu Verbo divino relatè ad Patrem.

(?)

****

SECTIO III.

Illuſtratur doctrina Anſelmi variis teſtimoniis & rationibus Sanctorum Patrum, ex comparatione Verbi diuini & creati, penes ea in quibus conueniunt, ſeorſim conſiderata.

15 CVM Anſelmus hoc loco auſpicetur tractationem myſterij Trinitatis ex cõſideratione verbi mẽtis, quod commune eſt ad increatum & creatũ; & de vtroque agat, tum penes ea, in quibus ambo conveniunt, tum ſecundùm illa, in quibus differunt; oportet idipſum aliquantò vberiùs explanare. Id enim plurimum momenti afferet, tum ad pleniorem huius capitis intelligentiam, tum ad ea, quæ poſtea tradit, penitiùs indaganda. Atque imprimis loquendo generatim, ſeu abſtrahendo à divinis & creatis, omne verbum mentis eſt expreſſa ſimilitudo & imago rei cognitæ. Quod S. Doctor infrà cap. 31. exponit, dum ait: *Quamcumque enim rem mens, ſeu per corporis imaginationem, ſeu per rationem cupit veraciter cogitare, eius vtique ſimilitudinem, quantum valet, in ipſa ſua cogitatione conatur exprimere.* Et capite 29 immediato inquit: *Omnia huiuſmodi verba, quibus res quaslibet mente dicimus id eſt, cogitamus, ſimilitudines & imagines ſunt rerum, quorum verba ſunt.* Nimirum, ſimilitudines & imagines intelligibiles, ſed naturales, & independẽtes à varietate ſermonum quibus res interiùs conceptas, exteriùs declaramus in humano victu. Nam, vt inquit Auguſtinus Tract. 1. in Ioannem, in mente eſt ſcientia, ex qua verbum mentis deinde naſcitur, ſive interior cognitio, *quæ eiuſmodi ſit omnino, cuiuſmodi eſt illa ſcientia, de qua naſcitur. Formata quippe cogitatio ab ea re, quam ſcimus, verbum eſt, quod in corde dicimus, quod nec Græcum eſt, nec Latinum, nec linguæ alicuius alterius: ſed cùm id opus eſt, in eorum, quibus loquimur, perferre notitiam, aliquod ſignum, quo ſignificetur, aſſumitur.* Vtriuſque doctrinam ſequitur D. Thomas 1 p. q. 27. art. 1. dicens: *Quicumque intelligit, ex hoc ipſo quod intelligit, procedit aliquid intra ipſum, quod eſt conceptio intellectus, ex vi intellectionis proveniens.* Et articulo 2. in corpore, & ad 3. tradit, tam in divinis, quàm in creatis, conceptionem, ſeu verbum, eſſe ſimilitudinem rei intellectæ.

16 SECVNDO, Verbum increatum & creatum in eo conveniunt, vt quodlibet eorum ſit æquale, ſeu eiuſdem ordinis, aut gradus cum mente ſe cognoſcente. Debet enim eſſe purè ſpirituale inſtar illius, & exprimere tanquam

quam similitudo aut imago interna & naturalis id, quod se habet ex parte mentis cognitæ. Imago autem & similitudo naturalis rei, est eiusdem ordinis aut gradus cum eo, quod exprimit & repræsentat. Ita Anselmus locis indicatis, præeunte Augustino loco nuper laudato ex tract. 1. in Ioannem: vbi inquit: *Cùm se mens ipsa novit, sic est eadem notitia Verbum eius, vt ei sit par omnino & æquale, atque identidem: quia neque inferioris essentiæ notitia est, sicut corporis: neque superioris, sicut Dei. Et cùm habeat notitia similitudinem ad eam rem, quam novit, hoc est, cuius notitia est, hæc habet perfectam, & æqualem: quia mens ipsa, quæ novit, est nota. Ideoque & imago, & Verbum est: quia de illa exprimitur, cùm cognoscendo eidem coæquatur, & est gignenti æqua e quod genitum est.* Vnde & lib. 15. de Trinitat cap. 14. colligit, Verbum in divinis esse per omnia æquale principio dicenti, seu loquenti, siquidem vel in creatis verbum mentis seipsam cognoscentis est paris perfectionis cum illa. Rationemque præterea subdit de Verbo divino: *Non enim* (Pater) *seipsum integrè perfectèque dixisset, si aliquid minus, aut amplius esset in eius Verbo, quàm in ipso. Ibi summe illud agnoscitur, est est, non non: & ideo Verbum hoc verè veritas est: quoniam quidquid in ea scientia, de qua genitum est, & in ipso est.*

17 TERTIO Conveniunt in eo, quòd in vtriusque productione nulla passio, vel motus intercedat, seu affectio aliqua earum, quas secum affert corporea generatio. Quod opportunè observarunt Basilius Magnus Homil. 16. in principium Evangelij Ioannis, Chrysostomus Homil. 2. in Ioannem, Cyrillus lib. 1. Thesauri cap. 5. & 7. ac Dialogo 2. de Trinit. Damascenus lib. 1. de Fide cap. 9. Gregorius Nyssenus lib 3. contra Eunomium, Isidorus Peluliota lib. 3 Epist. 18. & 14. atque ante illos omnes Athanasius lib. de Decretis Nicænæ Synodi, vbi loquens de Filio ait: λόγος δὲ ἐστὶν οὗτος τοῦ πατρὸς, ἐν ᾧ τὸ ἀπαθὲς, καὶ ἀμερὲς τοῦ πατρὸς νοεῖν δυνατόν, &c. *Hic verò est Verbum Patris, in quo impatibilitatem, & impartilitatem Patris intelligere possumus. Verbum enim, ne hominum quidem, per passionem aut partitionem gignitur; nedum Dei.* Ratio autem generatim desumitur ex doctrina Aristot. lib. 3. Physicorum distinguentis motum qui est actus imperfecti, ab eo, qui est existentis in actu per formã, sive speciẽ intelligibilem. Prioris generis est motus physicus generationis, alterationis, & lationis cùm fit via quædam subiecti ad formam adquirendam, quam nondum habet. Posterioris autem est intellectio quælibet, seu expressio verbi. Supponit enim mentem in actu constitutam per formam, seu speciem intelligibilem: ideoque ἀπαθῶς, id est, absque vlla passione, aut agitatione, vel alteratione fit: nec vllo modo spectat ad prædicamentum actionis fluentis cũ motu: vt probavimus multipliciter de omni actu cognitionis, etiam ad sensum spectante, disp. 90. de Anima à num. 63.

18 QVARTO Consentiunt ambo in eo, vt vtrumque ex mente, seu memoria oriatur, & in ea permaneat integrum, ac minimè divulsum: & quidem distinctum reipsa à principio loquente, eiusdem tamen quoddammodo naturæ. Id observat imprimis Damascenus allegato lib. 1. Fidei cap. 6. dum inquit: ὥσπερ γὰρ ὁ ἡμέτερος λόγος, &c. *Quemadmodum Verbum nostrum à mente gignitur, nec idem est omnino quod ipsa mens, nec planè diuersum. (Nam cùm à mente proficiscatur, aliud est, quàm mens: & cùm mentem ipsam indicat, non est prorsus ab illa diuersum: sed cùm sit vnum natura, aliud tamen subiecto est.) Sic & Dei Verbum, qui Filius est, quatenus propria subsistit persona, ab eo distinguitur, à quo genitum est. quatenus autem illa in se exprimit, quæ cernuntur in Deo, vnum natura cum illo est.* Nec modò oportet discrimen assignare inter vtrumque quoad identitatem naturæ longè aliam in vtroque, de quo postea.

19 QVINTA Vtriusque affinitas sita est in continendo, & exprimendo mentẽ totam se ipsam cognoscentem: vtpote cum vtrumque verbum sit eius similitudo & imago expressa vt num. 15. præmissum est: ac proinde totam illam referat & exprimat intelligibiliter. Quocirca aiebat Basilius Homil. 16. in Ioannem initio: μένων ὁ λόγος ὁ τοῦ ἐν τῇ ἰδίᾳ οὐσίᾳ, ὅλον τὸν λόγον καὶ ἀπαρτισμένον προβάλλει, &c. *Manens tota mens in proprio statu, Verbum totum & perfectum emittit: ac procedens Verbum totam mentis, à qua gignitur, vim in seipso complectitur.* Similiter Fulgentius lib. 3. ad Monimũ cap. 7. præter plura alia huc spectantia, inquit: *Nec minus habet Verbum, quod ex mente nascitur, quàm est mens de qua nascitur: QVIA QVANTA EST MENS, QVÆ GENERAT VERBVM, TANTVM EST ETIAM IPSVM VERBVM. Sicut enim de tota mente nascitur Verbum: sic intra totam permanet natum. Et quia cogitante mente, non est eius aliquid, vbi in ea Verbum non sit: ideo Verbum tantum est, quanta est mens ipsa, de qua est: & cùm apud illam est, in illa est: & quanta illa est, tantum etiam Verbum est, quia de tota & in tota est: tantumque est ipsum Verbum, quanta simul est & mens ipsa cum Verbo.*

ne-

neque enim sic de illa verbum nascitur, vt ab ea localiter secernatur. Natiuitas quippe illa, quæ ostendit quid sit, & de qua sit, ipsa ostendit, quod extra eum, de quo natum est, esse non possit, nec in aliquo minus sit, sed sic de ipsa sit, vt apud ipsam, & in ipsa sit; tantumque sit de illa, quantum in illa, & tantum in illa, quantum cum illa.

20 SEXTA Similitudo inter vtrumque Verbum est sita in eo, quod quemadmodũ Deus nihil extra se operatur, nisi per Verbum increatum ita nec homo, nisi præcedente interiùs creato verbo. Quod sapienter obseruavit Augustinus lib. 15. de Trinitate cap. 1. dicens: *Sicut de Verbo illo* (nimirum increato) *dictũ est: Omnia per ipsum facta sunt; vbi Deus per vnigenitum Verbum suum prædicatur vniuersa fecisse: ita opera hominis nulla sunt, quæ non prius dicantur in corde.* Huic similitudini adnectit aliam: *Quis potest esse verbum nostrum, quod non sequatur opus; opus autem esse non potest, nisi sequatur verbum. Sic & Verbum Dei potuit esse nulla existente creatura; creatura verò nulla esse potest, nisi per ipsum, per quod facta sunt omnia.* Quam ipsam doctrinam luculenter tradit infrà cap. 31. vbi postquam præmisit, mentem nostram posse interiùs cogitare & exprimere seipsam independenter à rebus externis, subdit, multò magis id existimari debere de Deo: concluditque: *Siue igitur ille cogitetur nulla alia existente essentia siue aliis existentibus; necesse est, Verbum illius coæternum illi esse cum ipso.*

21 SEPTIMO Conueniunt in eo, quòd vtrumque est relativum, seu importans habitudinem ad dicentem, siue intus loquentem. Vnde sequitur, vt & distinctum ab eo sit, & nihilominus eiusdem naturæ, saltem identitate similitudinis, ac repræsentationis, quatenus mens se ipsam considerans, quandam suî imaginem interiùs exprimit. Quare Gregorius Nyssæ Antistes Oratione Catechetica cap. 1. aiebat: ὁ δὲ λόγος οὗτος ἕτερός ἐστι παρὰ τὸν οὗ ἐστὶ λόγος, &c. *Verbum hoc aliud est ab eo, cuius est Verbum. Nam hoc quoque est aliquomodo ex ijs quæ ad aliquid dicuntur: quandoquidem oportet omnino cum Verbo etiam Verbi Patrem sub audiri. Non enim esset verbum, nisi esset Verbum alicuius. Quare si notionis habitudine ac relatione discernit auditorum mens, & ipsum Verbum, & id ex quo existit; nihil est nobis vtique periculi, ne Verbi mysterium cum Græcorum pugnans opinionibus conueniat cum ijs, qui fauent partibus Iudæorum.* Vbi ex ratione verbi communi ad creatum & increatum, probat, notionem verbi esse relativam ad dicentem. Similiter Augustinus lib. 7. de Trinitate cap. 2. ait: *Sicut Filius ad Patrem refertur, non ad seipsum dicitur: ita & Verbũ ad eum, cuius Verbum est, refertur, cùm dicitur Verbum. Eo quippe Filius, quo Verbum, & eo Verbum, quo Filius.* Ac præterea subdit: *Verbum non ad se dicitur, sed tantùm relatiuè ad eum, cuius Verbum est, sicut filius ad patrem.* Et hæc quidem obseruasse sufficiat circa similitudinem multiplicem verbi increati & creati: vt proinde Anselmus, instar aliorum Patrum, ex consideratione creati quodammodo ad illius æterni & increati vestigationem ascenderit.

SECTIO QVARTA.

Triplex ratio discriminis inter Verbum increatum & creatum ex doctrina Anselmi, & aliorum Patrum eruta, ac rationibus confirmata.

22 DIFFERVNT Primò, ac maximè in eo, quòd verbum creatum mentis seipsam considerantis, exprimat totam illam, veluti imago, & similitudo adæquata, sitque proinde similis naturæ cum illa, seu intra eundem ordinem; non tamen eiusdẽ numero essentiæ. Nimirum, mens est causa efficiens verbi, tanquam effectus ab ipsa verè dependentis, ac proinde posterioris naturâ. Omne autem id, quod est naturâ posterius alio, nequit habere eandem numero naturam, siue essentiam cum ipso. At Verbum increatum ita est simile & adæquatum principio intelligenti, seu loquenti, vt quamvis distinguatur ab illo tanquam terminus reipsa productus, non tamen factus, nec posterior natura, sed origine solùm. Itaque eandem omnino naturam, seu essentiam habet cum principio dicente, siue loquente: estque proinde ipsi ὁμοούσιον, id est, *consubstantiale*: vt Anselmus concludit in fine huius capitis, & postea latè ostendemus in progressu Operis. Sic etiam Auctor libri de cognitione veræ vitæ, inter Augustini Opera editi Tomo IX. cap. 16. aiebat: *Summus Pater Verbum suum seipsum cogitando genuit, quod in Patris & Spiritus sancti essentia, simul coessentiale subsistit.*

23 DIFFERVNT Secundò, quatenus verbum nostrum interius est fluxum, quodque adventu cogitationis incipit, recessu desinit: *Verbum autẽ Domini manet in æternum*, vt Isaias ait cap. 9. Ideo Bernardus in Sermone de verbis Abacuc exponens verba illa Psalmi: *Semel locutus est Deus*, aiebat: *Semel locutus est Deus: semel vtique, quia semper. Vna enim, & non interpolata, sed*

per-

perpetua locutus est. Quod ipsum probat Anselmus infrà cap. 30. concludenti ratione, dicens: *Nã summus ille spiritus, sicut est æternus, ita æternè sui memor est, & intelligit se ad similitudinem mentis rationalis; immo non ad vllius similitudinem, sed ille principaliter, & mens rationalis ad eius similitudinem. At si æternè se intelligit, æternè se dicit. Si æternè se dicit, æternè est Verbum eius apud ipsum.* Deinde inferiùs cap. 46. aliàs 48. adhuc luculentiùs exponit id discrimen vtriusque verbi, eâ ratione assignata: *Quoniam namque mens humana non semper se cogitat, sicut sui semper meminit; liquet, cùm se cogitat, quia Verbum eius nascitur de memoria. Vnde apparet, quia si semper se cogitaret, semper Verbum eius de memoria nasceretur. Rem etenim cogitare, cuius memoriam habemus, hoc est mente eam dicere: Verbum verò rei, est ipsa cogitatio, ad eius similitudinem ex memoria formata. Hinc itaque liquidò animaduerti potest de summa sapientia, quæ sic semper se dicit, sicut semper sui memor est, quia de æterna memoria eius coæternum Verbum nascitur.* Itaque cùm diuina mens præ qualibet creata necessariò sit in actuali cogitatione, siue locutione sui ipsius ab æterno in æternum, necessariò etiam in ea existit Verbum coæternum loquenti: secus autem in mente nostra, quæ non semper seipsam cogitat. In statu autem beatitudinis, si fortè visio beatifica habet vim exprimendi verbum quidditativè repræsentans Deum (quod multi ex Theologis probabiliter negant) illud erit longè stabilius quàm in statu viæ, & quoddammodo imitabitur diuturnitatem Verbi increati. nam tunc, vt ait Augustinus lib. 15. de Trinitat. cap. 16. *Forsitan non erunt volubiles nostræ cogitationes, ab alijs in alias euntes, atque redeuntes; sed omnem scientiam nostram vno simul conspectu videbimus.*

24 DIFFERVNT Tertiò, quoniam Verbum increatum est καθ' ἑαυτὸν ὄσιωμένον, *per subsistentiatum*, vt inquit Eusebius Cæsariensis lib. 4. Evangelicæ Demonstrationis cap. 3. Ab alijs quoque dicitur λόγος ἐνυπόστατος, καθ' ἑαυτὸν ὑφεστὼς, καὶ φυσικὸς, καὶ ὐσιωδης. id est, *Verbum subsistens, per se existens, & naturale, & substantiale.* Cùm enim non sit alterius essentiæ, aut substantiæ à loquente, vt iam antea ostensum est, debet pariter esse per se subsistens. Cæterum verbum creatum, quamvis etiam simile menti loquenti seipsam, non est eiusdem numero essentiæ cum illa; nec habet rationem substantiæ, siue entis subsistentis, aut existentis per se; sed est accidens quoddam prolatitium, & inhærens menti, quod proindè facilè incipit ac desinit esse. Id discrimen vtriusque verbi optimè declarat Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 11. dicens: ἐγέννησεν ὁ πατὴρ τὸν λόγον, &c. *Genuit Pater Verbum: non vt in hominibus mens verbum generat. Etenim mens in nobis subsistens est: verbum autem loquendo prolatum, & in aere diffusum, perit. Nos autem nouimus Christum genitum Verbum, non prolatitium; sed Verbum subsistens viuens; non labris prolatum: sed ex Patre ab æterno, & ineffabiliter, atque in propria hypostasi genitum.* Quod & alter Cyrillus sæpe obseruat: præsertim lib. 17. & 19. Thesauri. Sed de hoc plura alibi opportuna proferemus.

CAPVT XXX.

QVOD EADEM LOCVTIO NON CONSTET EX PLVRIBVS VERBIS, SED SIT vnum Verbum.

QVR Igitur dubitem, quod ſuprà dubium dimiſſeram; ſcilicet, vtrum hæc locutio in pluribus verbis, an in vno Verbo conſiſtat? Nam ſi ſic eſt ſummæ naturæ conſubſtantialis, vt non ſint duo, ſed vnus ſpiritus; vtique ſicut illa ſummè ſimplex eſt, ita & iſta. Non igitur conſtat pluribus verbis: ſed eſt vnum Verbum per quod facta ſunt omnia.

SCHOLIA IN CAPVT XXX.

SECTIO PRIMA.

Quarta ratio diſcriminis ab Anſelmo aſſignata inter Verbum increatum & creatum, illuſtratur auctoritate & ratione.

25 CVR IGITVR DVBITEM, &c. Anſelmus ſuprà cap. 12. probans ſummæ eſſentiæ locutionem non eſſe aliud ab ipſa ſumma eſſentia, dixit de illa: *Quidquid fecit, per intimam locutionem ſuam fecit; ſive ſingula ſingulis verbis, ſive potiùs vno verbo ſimul omnia dicendo.* Itaque tunc indefinitam reliquit eam quæſtionem; quoniã ibi non ſpectabat ad ſcopum ſibi præfixum. Nunc verò cùm maximè ſit è re huius tractationis, in quâ nominatim de locutione & Verbo eſt ſermo, illam excitat, & dirimit ex doctrina capitis præcedentis. Ibidem enim demonſtratum fuit, eam ſummæ naturæ locutionem ita eſſe conſubſtantialem ipſi, vt non ſint duo, ſed vnus ſpiritus. Ratio autem ne ſint duo ſpiritus, ſed vnus, quæ deſumitur ex ſumma ſimplicitate Dei, pariter probat, nec Verbum, ſive locutionem eſſe duplicem, ſed vnam. Si enim duplex locutio in Deo eſſet, ex vtraque coaleſceret ſummus ſpiritus: atque adeò in eo eſſet compoſitio aliqua, non autem ſumma ſimplicitas contra quàm demonſtratum fuit ſuprà cap. 25. Non ergo in Deo eſt duplex locutio, ſed vnica; & conſequenter nec duplex Verbum, ſed vnum.

26 IDEM Quantum diſcrimen verbi creati ab increati ab increato eruitur, præterea ex d. ſectione præcedenti. Mens enim creata, cùm finita ſit, parit ſubinde verbum finitum: atque adeò limitatum & diviſum iuxta veritatem obiectorum, quæ intra ſe exprimit. Quemadmodum enim ob limitationem ſuam nequit vnicâ cogitatione omnia cognoſcere, ſed pluribus & omnino diſtinctis; ita nec exprimere vno verbo, ſed pluribus. Deus autem, cùm ſimpliciter infinitus & illimitatus ſit, omnia per vnicum mentis ſuæ actum perfectè & comprehenſivè novit: proindeque ex omnia, non per duplex aut multiplex, ſed per vnicum Verbum, & in vnico Verbo exprimit. Quæ ratio diſcriminis eſt planè demonſtrativa.

27 IDEM Præterea colligunt Patres ex illis verbis Pſalmi 61. v. 12. *Semel locutus eſt Deus.* quia, nimirum, in illo non non ſunt plura verba, ſicuti in nobis, ſed vnũ. Ideo aiebat Bernardus loco iam allegato ex Sermone in verba Abacuc: *Semel locutus eſt Deus: ſemel vtique, quia ſemper. Vna enim, & non interpolata, ſed continua & perpetua locutio eſt.* Ergo & vnicum Verbum. Quare impijſsimum Arium olim objicientem, Deum multos habere ſermones, & inquirentem, quiſnam ex ijs eſſet Dei Filius, refellit Athanaſius: nam Hæreſiarcha ille perinde exiſtimabat de Deo, ac de homine, ὥσπερ ἐκ ἀρχοῦντος ἑνὸς τοῦ ἐν τῷ θεῷ λόγου. &c. *Quaſi non ſufficiat vnum ex Deo Verbum ad omnem ex voluntate Patris creationem, & providentiam implendam. Si enim Deus plura verba loquitur, hoc ipſum imbecillitatem omnem arguit; quod vnumquodque vſum alterius præſtare nequeat. Sin Verbo vnico dicatur vti, quemadmodum revera vtitur; hoc & ad oſtendendam*

dam Dei virtutem pertinet, & Verbi perfectionem, quod ab illo prodijt.

28 DEINDE Idem Athanasius lib. 5. contra Arianos vnitatem Verbi divini ex vnitate divinæ substantiæ colligit, dicens: ὥσπερ γὰρ μία οὐσία ἀρχή, οὕτως εἷς οὐσιώδης, καὶ ὑφεστὼς ὁ ταύτης λόγος, καὶ ἡ σοφία. *Sicut enim vna substantia est principium; sic vnum est esse substantiale, & subsistens eius Verbum, ac sapientia.* Quòd si verò opponas, etiam in vnoquoque nostrùm substantiam esse vnam, & tamen verba plura existere; ac proinde eam Athanasij rationem aut nihil, aut nimium probare: Respondeo, illam optimam esse iuxta subiectam materiã, in qua sola procedit. Loquitur enim de substantia divina, eiusque sapientia, & Verbo subsistente. Hoc autem ipso quòd in divinis substantiale esse sit vnum perfectissimè in tribus personis, Verbum quoque debet esse in ijs perfectissimum, & vnum, ac per se subsistens, quale non est verbum creatum, quod habet esse accidentarium & prolatitium. Rursus. Ex eo quòd in divinis personis substantia sit perfectè vna, evincitur sapientiam ipsius pariter vnam esse, ac proinde intellectionem, & locutionem. Ergo & Verbum illius non duplex, aut multiplex, sed vnum est.

SECTIO VI.

Multipliciter accipi nomen Verbi iuxta sacras litteras. Errores quorundam hæreticorum indicati, & reiecti circa Verbum Dei, eiusque vocis acceptionem.

29 ANSELMVS In hoc ipso capite, & sequentibus, passim Filium appellat *Verbum*, nec qualecumque Verbum, sed illud nominatim, *per quod facta sunt omnia.* Vt autem id penitiùs intelligatur, observandum est *Verbum* in Scriptura sacra diversimodè accipi. Primò & frequenter pro qualibet re, quæ significari potest per *Verbum.* Sic 1. Reg. 3. dicitur ad Heli: *Ecce ego facio verbum in Israel, quod quicumque audierit, tinnient ambæ aures eius.* Similiter Exodi 9. *Cras faciet Dominus verbum istud.* Sunt & alia eiusmodi testimonia satis obvia. Secundò, & frequentiùs adhuc, accipitur pro voce, signo, scriptura, aut nutu, prolatis ex ex intentione significandi internos mentis cõceptus. Tertiò vsurpatur *Verbum* nonnunquã pro imaginatione vocis, sive pro actu illo imaginativæ facultatis, quo percipimus vocem ipsam. Quartò denique ac proprijssimè accipitur *Verbum* pro conceptu intimo mentis: in quo differunt λογός, & λέξις. Nam, vt probat Ammonius ex libro 3. Platonis de Republ. *logos* est *diania*, vel cogitatio: *lexis* verò *apangelia*, id est, oratio interpres cogitationis. Iuxta hanc postremam significationem intelliguntur plura Scripturæ loca: vt Iob 4. *Conceptum sermonem tenere quis poterit?* Psalm. 13. *Dixit insipiens in corde suo.* Ecclesiastici 1. *Locutus sum in corde meo.* Sapientiæ 2. *Dixerunt impij apud se non rectè cogitantes.* Sunt & alia eiusmodi loca observata ab Augustino lib. 15. de Trinit. cap. 10. Vide plura ex Anselmo infrà num. 40.

30 PORRO Scriptura eadem sæpe Filium Dei, sive personam à Patre procedentem, appellat *Verbum.* Circa cuius significationem, ac sensum, quamplurimi Hæresiarchæ cœcutierunt, & nunc etiam aliqui. Imprimis Valentinus, teste S. Irenæo lib. 2. cap. 1. inter plura alia deliramenta, & illud potissimè, quo somniavit triginta æonas, sive sæcula, à Deo prodeuntia, tripliciter erravit circa Verbum Dei. Primò enim dixit, Verbum non esse Filium Dei, nec ex illo veluti Filium immediatè processisse: sed priùs productam fuisse mentem ex coniugio profundi, sive innarrabilis tanquam patris, & silentij tanquam matris, veluti vnigenitum filium; deinde cum mente productam fuisse veritatem, ac denique ex mente & veritate processisse Verbum. Secundò finxit, id Verbum non ab æterno extitisse, sed ex tempore. Tertiò esse verbum prolatitium, sive prolatione genitum. Verùm eas hominis insanias refellit Irenæus ibidem, ac postea in verbum prolatitium invehitur lib. 2. cap. 48. & lib. 5. c. 18. circa quod nonnulla observabimus in progressu. Sed & Valentini gregales postea in decem sectas circa id divisi sunt, quas distinguit Epiphanius Hæresi 71. aliquanto post medium: ac longè pòst ait, iuxta deliramentum Valentini ex quaternario illo innarrabilis, & silentij, & Patris, & veritatis, productum fuisse Verbum. Eandem hæresim breviùs commemorat Theodoretus lib. 1. hæreticarum fabularum cap. 10. & lib. 5. Epitomes divinorum decret. cap. 2. atque Augustinus lib. de Hæresibus hæresi 11 vt omittam Recentiores, qui contra Hæreses ex professo scripserunt. Vide *Disp.* LXXXII. à n. 4.

31 SECVNDO. Alij subscripserunt Valentino in asserendo, Verbum Dei esse prolatitium, sive sermonem ore prolatum, ideoque non Verbum substantiale, nec Filium Dei. Ita Paulus Samosatenus, de quo iam plura in superioribus diximus, apud Epiphanium Hæresi 65. & 73. & Philastrium in catalogo 2. de hæresibus sub Apostolis. Consenserunt eidem errori Photinus, & qui ab eo cognominati

sunt

sunt Phoridiani, pariter existimantes Verbum Dei prolatitium. Quod de ijs testantur idem Epiphanius Hæresi 71. & Philastrius vbi nuper n. 18. Verùm iam suprà Disp. LVII. ostensum est manifestè ex sacris litteris, Verbum Dei esse subsistentem personam, distinctam à Patre, ac proinde non Verbum prolatitium, sed solidum, & *summæ naturæ consubstantiale*, vt loquitur Anselmus in hoc capite.

32 TERTIO Marcellus, cùm negaret mysterium Trinitatis, addebat, quandam extentionem divinitatis Patris venisse ad Christum, eamque appellari Verbum: qualiter & huius extensionem ad Apostolos dicebat esse Spiritum sanctum. Ita de illo testatur Theodoretus lib. 2. hæreticarum fabularum cap. penult. Verùm errorem hunc satis refutavimus Disp. LVII. nuper allegata, vbi ostensa fuit solida distinctio trium personarum subsistentiũ in divinis. Deinde reijcitur. nam vel extensionis nomen accipit propriè: & hoc sensu, cùm sit aliquid spectans ad corpus, sive ad quantitatem molis, profectò nullum habet locum in Deo, qui purus spiritus est. Si autem accipiatur metaphoricè pro donis spiritualibus, quæ à Deo communicantur, patet, ijs nulla ratione convenire vt sint Verbum Dei, præsertim Verbum illud, per quod facta sunt omnia, vt Ioannes Evangelista loquitur.

33 QVARTO Aliqui ex discipulis Pauli Samosateni tradiderunt errorem ab Athanasio relatum Orat. 5. contra Arianos his verbis: *Quidam ex discipulis Samosatensis, dividentes Verbum à Filio, dicunt, Filium quidem esse Christum, Verbum tamen aliud: eiusque occasionem accipiunt ex actis Petri dicentis: Verbum misit Deus Filijs Israel, pacem annuntians per Iesum Christum. Hic est omnium Dominus. Aiunt enim, Verbum, ita loquutum per Iesum Christum, quemadmodum etiam in Prophetis loqui solet: ac proinde aliud Prophetam esse, aliud Dominum.* Ac deinde paulo post observat, eosdem non constitisse sibi in eo errore, dum aiebant, ante Verbum fuisse divinam Incarnationem. Sed enim Verbum ipsum non esse aliã personam à Christo patet ex Evangelista dicente: *Verbum caro factum est & habitavit in nobis, &c.* vbi de eodem illo Verbo, quod erat apud Deum & Deus, subiungit fuisse carnem factum, & habitasse inter homines, & ab ijs visum. Is autem est planè Christus Iesus, eodem Evangelista attestante, & Vnigenitus Filius æterni Patris. Non ergo Filius est alius à Verbo. Ad auctoritatem verò Petri Apostoli, cui innititur error contrarius, iam respondimus cum eodem Athanasio suprà Disput. LVII. num. 28. nec repetere oportet.

34 QVINTO Porphyrius, testẽ Theophylacto in 1. caput Ioannis ad illa verba, *Hoc erat in principio apud Deum*, impugnabat Verbum divinum, quasi nec esset prolativum, nec mente conceptum. Videtur autem idem omnino esse error Alogianorum, denominatorum ab ἀ privante, & λογος, tanquam sine Verbo; sive instar animalium mutorum, quæ propterea Græcè dicuntur aloga. Verùm cùm ij apertissimè refellerentur testimonio Evangelij Ioannis aientis, *Et Verbum erat apud Deum, &c.* Similiterque Epistolæ, & Apocalypseos, vbi disertè nominatur Verbum Dei; eorum scriptorum auctoritatem negabant. Quod satis indicat Epiphanius Hæresi 51. prope initium, vbi referens eundem errorem, ait, sectatores illius reiecisse libros Ioannis Apostoli, quos & planè intelligit Philastrius in 2. catalogo sub Apostolis num. 13. nomine eorum, qui Evangelium & Apocalypsim Ioannis negarunt. Augustinus lib. de Hæresibus hæresi 30. appellat illos Alogianos. Verùm ij, cùm aliunde proferrent nomen Christianorum, planè exuebant illud negata auctoritate Evangelij Ioannis, quæ profectò summa est, & semper fuit apud Christianos omnes. Deinde sunt alia Scripturæ testimonia, in quibus est mentio expressa Verbi divini: præsertim apud Isaiam cap. nono, dum dicitur: *Verbum autem Domini manet in æternum.*

35 SEXTO Arius, instar Alogianorum, negabat Verbum, aut aiebat illud non esse Filium: vt legere est apud Athanasium lib. de decretis Nicænæ Synodi col. 2. & 5. Qui tamen in Epistola de sententia Dionysij post medium testatur, eundem Arium distinxisse duo Verba: alterum in Deo existens, quod est sapientia itidem existens in Deo: alterum verò extraneum à Patris substantia, de quo solo fuerit locutus Ioannes dum dixit: *In principio erat Verbum*: similiterque Apostolus dum ait: *Christus Dei Virtus, & Dei sapientia.* Propterea quoque idem Arius in Sotadeis canticis, & in Thalia, illudens Catholicis, qui Filium Dei appellabant λόγον, id est, Verbum, dixit: πολλοῦς λαλεῖ λόγους ὁ θεος. ποῖον αὐτῶν οὖν λέγομεν ἡμεῖς, καὶ λόγον μονογενῆ τὸν πατρός; id est: *Multa Verba loquitur Deus. Quoanam igitur ex istis Verbis Filium, & Verbum Vnigenitum Patris esse dicimus?* Verùm cùm idem Ioannes, similiterque Apostolus, Verbum illud, de quo loquuntur, dicant Deum, & intra Deum manens, & vnum cum Patre, & cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratum, se esse æqualem Deo; refutarut apertissimè blasphemia Arij. Neque enim ex epi-

epitheta cadere possunt in Verbum situm & extraneum à Patre, sed proprium, & ipsi homousion, vnicumque.

36 SEPTIMO Eunomius, teste Cyrillo lib. 7. Thesauri cap. 4. & lib. 1. in Ioannem cap. 4. & 7. loquens de Christo aiebat: *Verbum à Scripturis dicitur, non quia ex Patre secundùm naturam sit, aut quia ipse Filius sit intrinsecum atque insitum Patri Verbum: sed quia Patris Verbum audiens nobis enuntiat: sicut sanctificatio dicitur, quia sanctificat.* Verùm, vt hæretici inconstantes sunt, & erroribus non satis cohærentibus implicantur, idem Eunomius censuit cum alijs Arianis, omne verbum esse prolatitium: ideoque vt contra Valentinum hæreticum suprà relatum ostenderet verbum prolatitium non esse Dei Filium, absolutè colligebat, non esse Verbum. Ita de ijs testatur idem Cyrillus lib. 7. allegato cap. 3.

37 VERVM Ioannes in Evangelio vtramque perfidiam planè refellit, dum Verbum illud, quod erat apud Deum & Deus, appellat Vnigenitum à Patre. Vbi manifestè ostendit, Verbum esse eiusdem Patris Filium secundùm naturam, eique intrinsecum. Alioqui nec esset apud Deum, nec Deus, nec Vnigenitus Patris. Indidem quoque explodituralia pars erroris de verbo prolatitio. Hoc enim non est subsistens, & impulsu labiorum pariter, ac sonat, evanescit, quoniam ab homine mortali profertur. Verbum autem divinum, sicuti à Patre æterno procedit, qui naturâ suâ æternus & immortalis est, ita etiam nunquam moritur, sed permanet, æternumque subsistit. Propterea Gregorius Nyssæ Antistes lib. 12. contra eundem Eunomium aiebat: *Etsi Dei Verbum appelletur, non in eius, qui loquitur, impulsu consistere putabitur, vt ad modum nostri in nihilum evanescat. Sed vt natura nostra mortalis, mortale & ipsa Verbum habet: sic immortalis & semper manens natura, ἄϊδιον ἔχει, καὶ ὑφεστῶτα τὸν λόγον*, id est, *sempiternum habet & subsistens Verbum.* Vide quæ suprà num. 24. præmisimus, & plura quæ circa id observat eruditissimus Petavius lib. 6. de Trinit. cap. 1.

38 OCTAVO Sabelliani apud Athanasium Orat. contra gregales Sabellij col. 1. *Deo tale Verbum adscribunt, quale homines in sua mente concipiunt: ideoque vnam personam Deum* (scilicet, Patrem) *cum Verbo asseverant.* Nimirum, in nobis verbum mente conceptum non est persona distincta ab intelligente. Cæterum Verbum seu Filium Dei esse personam distinctam à Patre, sicut & à Spiritu sancto, iam suprà Disp. LVII. sect. 4. ostensum fuit.

36 VLTIMO Michael Servetus, id est, monstrum quoddam ex plurimis Hæresiarchis compactum, anno M. D XL. instauravit præcedentes errores Eunomij, & Sabellianorum, eosque in vnum coniungens dixit, *Verbum Dei esse dispositionem, qua placitum est ei, arcanum voluntatis suæ nobis revelare.* Præterea ait, Christum D. appellari Verbum, sive sermonem Patris, quoniam mentem eius declarat. Quamvis autem in vindictam eius perfidiæ, aliarumque circa mysterium Trinitatis, vivus Genevæ combustus fuerit, anno M. D. LV. vt alibi monuimus, non propterea absterruit alios, ne eandem impietatem effutirent: quales fuerunt Georgius Blandata, & Franciscus Davidis, alijque discipuli Transylvani, quos indigitant Valentia in Controversijs lib. 1. de Trinitat. cap. 2. & Bellarminus Tomo I. lib. 1. de Christo cap. 6. Verùm qui perlegerit locum nuper à nobis indicatum Disput. LVII. præsertim sect. 4. deprehendet planè ex sacris litteris, quanta sit cæcitas eorum omnium hæreticorum. Præivit autem ijs omnibus Origenes Tomo seu libro primo in Evangelium Ioannis, vbi fusè conatur suadere Christum D. non propriè, sed metaphoricè solùm appellari Logon, sive Verbum Dei: quemadmodum dicitur lux, agnus, ostium, & alia eiusmodi. Alij verò ex Patribus, qui in subsidium eiusdem erroris allegari solent, longè alio sensu loquuntur, vt ostendunt Auctores allegati, & præterea Ruiz disput. 55. de Trinitate.

SECTIO VII.

Verbum non metaphoricè, sed propriè in sacris litteris accipi de Filio Dei, iuxta sensum communem Anselmi, & aliorum Patrum. Corollaria observatu digna.

40 DICENDVM itaque est, Filium Dei, non metaphoricè, aut tralatitiè, sed propriè ac verissimè Verbum appellari. Assertio hæc apud omnes Theologos ita certa est, & adeò illigata censetur cum doctrina revelata, vt erroris notent tam opinionem, quæ metaphoricè vel improprièaccipit de Filio Dei rationem Verbi. Ideoque Anselmus passim ferè à capite 30. in quo versamur, vsque ad 40. aut supponit, aut probat, rationem Verbi propriissimè Filio Dei convenire. Quare eodem cap. 40. aliàs 39. ita concludit: *Si ergo Verbum summi Spiritus sic est omnino ex ipsius sola essentia, & sic singulariter est illi simile, vt nulla proles sic sit omnino ex sola parentis essentia, aut sic simi-*

milis parenti: profectò nullis rebus tam convenienter videtur aptari habitudo parentis & prolis, quàm Summo Spiritui, & Verbo eius. Similiter ſuprà cap. 9. præmiſerat: *Nullum aliud verbum ſic dicitur rei ſimile, cuius eſt verbum, aut ſic eam exprimit, quomodo illa ſimilitudo, quæ in acie mentis rem ipſam cogitantis exprimit. Illud igitur iure dicendũ eſt maximè proprium verbum.* Quibus verbis pulchram rationem eius dogmatis profert: quia Verbum propriè acceptum, id eſt, iuxta quartam acceptionem ſuprà num. 29 explicatam, eſt proles quædam mentis expreſſa per modum ſimilitudinis. Ergo quanto magis propriè erit Verbum, quanto magis perfectè ac propriè fuerit proles mentis expreſſa per modum ſimilitudinis. Atqui Filius Dei præ omni alio filio, & præ omni alia intellectuali ſchole, eſt proles mentis paternæ expreſſa per modum ſimilitudinis: vtpote ſecundùm eandem omnino eſſentiam cum Patre, & tanquam ipſi homoûſios, ſive conſubſtantialis: quod nulli alteri filio, aut verbo mentis creatæ competit. Ergo Filio Dei proprijſsimè, & præ omni alio, competit ratio Verbi. Quod ipſum expreſsè docet ac probat eâdem ratione infrà cap. 45. aliàs 46. dicens: *Liquet enim, Filium Dei eſſe verum Verbum &c.* Et c. 37. ait: *Verbum hoc ipſum, quod Verbum eſt, aut imago, ad alterum eſt: quia non, niſi alicuius Verbum eſt, aut imago.* Patet verò, hæc omnia, non tralatitiè, ſed propriè convenire Filio Dei.

41 FVNDAMENTVM Præcipuum deſumitur ex toties memorato Evangelio Ioannis cap. 1. aientis: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, &c.* Ac denique: *Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis, & vidimus gloriam eius (gloriam, quaſi vnigeniti à Patre) plenum gratiæ & veritatis.* Vbi cùm Ioannes Apoſtolus exhibeat toti Eccleſiæ formulam credendi in Filium vnigenitum Dei, ac notitiam ſalutarem ipſius, vſus eſt toties nomine *Verbi* ad illum exprimendum. Ergo nomen *Verbi* eſt propriſsimum ipſius, nõ autem tralatitium, vel metaphoricum. Alioquì immeritò Evangeliſta initio, ſeu in ipſo limine doctrinæ Chriſtianæ obtrudiſſet metaphoram. Quin & dum toties Verbo adiungit *erat*, nec indicat Filium Dei appellari *Verbum*, ſed repetit *eſſe Verbum*; planè denotat, rationem Verbi propriè convenire Filio Dei. Quod ſapienter obſervavit Cyrillus lib. 7. Theſauri cap. 1. paulo poſt initium, dicens, ideo ſic toties vſum Verbi nomine, *vt hoc nomen, quaſi propriũ Filij, elegiſſe videatur: In principio, inquit, erat Verbũ, & Verbum erat. &c. Videſ quomodo ipſum eſſe Filij ſecundùm naturam hoc nomen ſignificat.*

42 CONFIRMATVR Idipſum multipliciter. *Primò.* Quia cùm præcipuum ſubiectum Evangelij Ioannis, ſit Filius Dei caro factus, non niſi abſurdiſsimè exprimeretur toties nomine metaphorico & improprio. Nimirum, vbi in opere aliquo tractatur de re gravi, ſubiectum tractationis totius debet exprimi proprio nomine, non extraneo & metaphorico. Quanto magis, vbi tractatio ipſa eſt de re ſummi momenti, & in qua exhibetur formula fidei divinæ ad ſalutem omnino neceſſariæ? Cùm ergo Ioannes præcipuum Evangelij ſubiectum toties appellet Verbum, non eſt putandus id nomen veluti metaphoricum vſurpaſſe, ſed tanquam germanum & proprijſsimum accepiſſe. *Secundo*: Quoniam, vt obſervat idem Cyrillus vbi ſuprà, *fruſtra miramur Euangeliſtam, & quaſi magnum quid proprium tonaſſet, tonitrui filium appellamus, niſi Verbum quaſi proprium, mirabile & inauditum pronunciaſſet.* Cui conſonat quod fertur, montem Epheſo vicinum edidiſſe ingentem ſonitum cùm Ioannes ſcriberet initiũ ſui Evangelij. *Tertiò.* Alioqui liceret pariter dicere Evangeliſtam eo loci metaphorâ vſum, vbi de carne aſſumpta à Verbo loquutus eſt: ac proinde dici poſſet, carnem Verbi eſſe improprie & metaphoricè carnem. Quod patet, eſſe hæreticum. *Quartò*: Quia alioqui pariter liceret Ioanni dicere, *Agnus caro factus eſt*; vel etiam, *Vitis vera caro facta eſt*: ſicut licuit dicere: *Verbum caro factum eſt.* Illud autem vtrumque eſt planè abſurdum: quoniam Chriſtus dicitur *agnus*, ſicut & *vitis vera*, ſolùm per metaphoram. Ergo pariter poſtremũ ex ijs fuiſſet abſurdum, ſi ratio Verbi acciperetur de Filio Dei per metaphoram. *Quartò.* Si enim Chriſtus ſolùm per metaphoram diceretur ab Evangeliſta Verbum, quia exponit aut declarat hominibus voluntatem Patris; ratio Verbi non ſignificaret perſonam divinam, ſed ſolùm munus illius: ſicuti dum Baptiſta ait de ſeipſo, *Ego vox clamantis in deſerto*, vox accipitur non de perſona, ſed de munere exercitioque. Ergo ratio Verbi in Chriſto non ſignificaret propriè ſuppoſitum accipiens carnẽ, ſed dumtaxat munus exercendum per carnem. Conſequens autem patet eſſe falſum, & contrarium teſtimonio Evangeliſtæ: vbi de Verbo illo, quod in principio erat, & erat apud Deum, & Deus ſubiungit: *Verbum caro factum eſt.* Vbi apertiſsimè ſignificatur, illam ipſam perſonam, quæ eſt & erat Verbum divinum, aſſumpſiſſe carnem. Ergo ratio Verbi nõ accipitur metaphoricè pro munere declarandi hominibus voluntatem Patris, vt hæretici illi fa-

suprà notati effutiebant, sed propriè pro persona Filij, sive Verbi. QVINTO. Non tam Verbum caro factum fuisset, quàm Filius factus fuisset Verbum: siquidem iuxta errorem contrarium, ratio Verbi non præcedit assumptionem carnis, sed illam sequitur: cùm dicatur, non esse nomen personæ, sed muneris in carne exercendi à Filio illam præcedente. Ergo potiùs Filius transivit ad munus Verbi, quàm Verbum transierit in assumptionem carnis: ac proinde non tam Verbum fuit caro factum, quàm Filius factus fuit Verbum. quod apertè repugnat Evangelistæ.

43 VLTERIVS Id constat ex alijs locis eiusdem Ioannis. Nam in 1. Epist. c. 5. ait: *Tres sunt qui testimonium dant in cœlo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus.* Vbi quemadmodum nomine Patris, & Spiritûs sancti, accipiuntur personæ, quibus propriè competit ratio Patris & Spiritûs sancti: ita etiam censeri debet, rationem Verbi secundæ ex ijs, nempe Filio, verè ac propriè cóvenire. Præsertim, quia cùm eę personę dicantur *tres*, ad significandam illarum pluralitatem distinctionemque, oportuit vt singulis tribueretur nomen, non tralaticium, aut metaphoricum, sed proprium. Ac sanè quemadmodum verba immedia è sequentia, *Et hi tres vnum sunt*, non possunt intelligi de vnitate metaphorica, sed propria, & eiusdem numero substantiæ in tribus personis: ita etiam ratio Verbi, quæ de secunda illarum præmissa fuit immediatè, non, nisi propriè, accipienda est. Huc spectat illud eiusdem Ioannis Apocalyptis 19. *Vocabat nomen eius Verbum Dei.* quod sanè melius intelligitur de nomine proprio, quàm metaphorico: sicuti & Ecclesiastici 1. dum dicitur: *Fons sapientiæ Verbum Dei in excelsis.* quo indicatur, Verbum Dei peculiari ratione spectare ad sapientiam, sive intellectionem divinam: nimirum, tanquam fœtum, sive sobolem intellectionis, quod est proprijssimum Verbi. Et sanè, cùm quævis verba Scripturæ debeant accipi in sensu proprio, vbi nullum sequitur absurdum, iuxta tritam regulam Augustini; quanto magis vbi toties repetitur, & tam sæpe de Filio Dei legitur ratio Verbi? Itaque patet, Filio Dei rationem Verbi proprijssimè convenire. Quod non modò tradit Anselmus impræsenti, sed etiam communiter Ecclesiæ Patres: speciatim verò Cyrillus suprà allegatus, Clemens Romanus Epist. 1. ad Iacobum fratrē Domini circa medium. Athanasius Orat. 2. contra Arianos, Basilius lib. 3. contra Eunomium, & alij plures allegandi Disput. sequenti sect 2. Vnde qui rationem Verbi in Deo metaphoricè interpretari sunt, ceciderunt in tot errorū monstra, quot initio ferè huius sectionis indicavimus & reiecimus.

44 COLLIGITVR I. Nimiùm à vero aberrâsse nonnulles, qui apud Canarienſem 1 par. quæst. 27. art. 1. disp 3. opinati sunt, Verbū propriè solùm dici de vocali: quasi mentale dumtaxat appelletur Verbum extensione aut metaphora quadam. Sequitur enim exinde, rationem Verbi non propriè convenire Filio Dei, sed solùm metaphoricè: cuius oppositum hactenus ex sacris litteris demonstratum est. Quin & independenter ab eo absurdo ratio Verbi potiùs competit mentali, quàm vocali; nam verbum vocale est mera vox aut signum adinventum ad significandum conceptum mentis intra se loquentis aliquid, & exprimentis. Quod optimè & opportunè obſervavit Magnus Augustinus lib. 15. de Civit. c. 11 dicens: * Verbum, quod foris sonat, signum est verbi, quod intus lucet, CVI MAGIS VERBI COMPETIT NOMEN. Nam illud quod profertur carnis ore, vox verbi est: verbumque ipsum dicitur propriè illud, à quo, vt foris appareret, assumptum est. Idem significat Damascenus lib. 1. Fidei cap. 18. dum ait: λόγος πάλιν ἐστὶν ὁ ἐνδιάθετος, &c. Verbum rursus est naturalis mentis motio, secundùm quam movetur, intelligit, & cogitat, veluti lux ipsius existens atque splendor. Verbum deinde est internum, & in corde promitur. Et iterum verbum est nuntius intelligentiæ. * nimirum, vt ipse subdit, λόγος προφορικός, id est, *Verbum prolatum.* Itaque ratio Verbi priùs & propriùs competit interno, quàm externo. Alioquī Angeli, qui non externis verbis, sed internis invicem sua sensa exprimunt, non loquerentur propriè, sed potiùs essent muti. Vnde Patres, & Scholastici, præsertim Div. Thomas 1 part. quæst. 34. art. 1. ad 1. rationem Verbi primariò ac præcipuè tribuunt mentali; vocali autem secundariò, & per attributionem ad illud. Et sanè ita intelligendum est de Verbo philosophicè ac theologicè accepto, quidquid sit de grammaticali.

45 COLLIGITVR II. Filium Dei posse rectè dici *sermonem Dei*; dum tamen idem per *sermonem* intelligatur, ac per Verbum simpliciter & propriè dictum. Ratio est: quia in sacris litteris Hebræorum 44 legitur: *Vivus est sermo Dei & efficax.* Vbi Græcè habetur *logos*, pro eo quod in Vulgato est *sermo*. Sic enim legitur: ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνεργής. Vbi Apostolum primariò loqui de Filio Dei, quamvis secundariò & participatione quadam id accipiatur de doctrina & præceptis Dei, patet ex contextu. nam eidem logo, sive sermoni tribuuntur ibidē oculi. quod propriè in Filium Dei, potiùs quàm in præcepta & doctrinā cadit. Ideoque locū ipsum

de Filio Dei interpretatur Concilium Nicænum lib. 2. ante medium, §. *quomodo*, & longè poſt medium §. *cùm ſit copioſa*, vbi habetur: ὁ λόγος ἀεὶ ζῶν καὶ ἐνεργὴς, καὶ τομώτερος, id eſt, *Verbum ſemper viuens & penetrabilius*. quæ ſunt ipſæ voces Apoſtoli. Eodem modo eum locum intelligunt de Filio Dei Athanaſius Orat. 3. contra Arianos circa finem, Cyrillus lib 2. in Ioannem cap. 37. Ambroſius lib. 4. de Fide ad Gratianum, Auguſtinus Tract. 108. in Ioannem, & alij plures.

46 SVNT Et alia Scripturæ loca, in quibus quod Græcè eſt *logos*, intellectum de Filio Dei, apud Vulgatum vertitur *ſermo*. Tale eſt illud Sapientiæ 18. v. 15. *Omnipotens ſermo tuus de cœlo à regalibus ſedibus*, &c. *proſiliuit*. Vbi Græcè eſt λόγος, qui in Vulgato exprimitur *ſermo*: & in myſtico ſenſu, quamvis non in litterali, vt ibidem monet Lorinus, accipitur à multis Interpretibus, immo & ab Eccleſia in ſolemni officio Epiphaniæ, de Verbo divino, tanquam in eo ſit eadem ratio *ſermonis*, & *Verbi*. Similiter quidam ex Patribus differentes de Filio Dei, in aliquibus Scripturæ locis, pro *Verbo* legunt *ſermonem*. qualiter Tertullianus contra Praxeam cap. 7. & 11. initio Pſalmi 44 legit: *Eructauit cor meum ſermonem bonum*. Græcè λόγον ἀγαθὸν, quod Vulgatus reddidit, *verbum bonum*. Eodem modo ea Pſalmi verba legit Cyprianus lib. 2. contra Iudæos cap. 3. Similiter eo loco legit in Maia cap. 59. *ſermonem abbreuiatum*, & Pſalmo 32. *Sermone Domini cœli firmati ſunt*: cùm tamen vtroque loco habeatur in Græco λόγος, & in Vulgato Latino *Verbum*. Quin & cap. 6. ita legit initium Evangelij Ioannis: *In principio erat ſermo, & ſermo erat apud Deũ*, &c. Denique alij ex Patribus Filium Dei appellavere *ſermonem*: vt Novatianus ſæpè lib. de Trinitate, Hilarius lib. 2. de Trinit. Ambroſius lib. vnico de Fide contra Arianos cap. 2. & lib. 1. Hexaem. cap. 9 & lib. 2. cap. 2. Hieronymus in Iſaiam cap 11. & in epiſt. ad Epheſios cap. 1. Auguſtinus Tract. 54. in Ioannem, & Tract. 108. Lactantius lib 4. cap 8. & 9. Remigius ad Hebræos 4. & ipſe Anſelmus in c. 1. Ioannis, Paulinuſque poeticè in Natali S. Felicis dum accinit:

Chriſte Deus Felicis ades: da nunc mihi verbũ
Sermo Deus.

Ruſticus quoque Diaconus initio Diſputationis contra Acephalos ait: *Si ergo modis omnibus ſic Verbum ſempiternum eſt, ſicut Pater, impaſſibiliſque idem Dei ſermo, & inuertibilis ſicut Pater*, &c.

47 VERVM Multò frequentiùs, immo & paſſim ijdem Patres, & alij omnes vtuntur appellatione *Verbi*, quàm *ſermonis*, ad perſonam Filij ſignificandam, eiuſque nativitatem exprimendam. Quod perſpicuè & ex profeſſo oſtendit eruditiſsimus Petavius lib 6. de Trinit. cap. 1. allatis in medium teſtimonijs ipſorum Patrum, etiam eorum, qui obiter aut ratò inveniuntur Filium Dei appellaſſe *ſermonem*. nam & ij frequenter ac paſſim non, niſi *Verbi* appellatione vſi ſunt: præſertim poſtquam fides Trinitatis luculenter expreſſa fuit in Concilio Nicæno & deinceps. Itaque de cætero parcius, & obiter ſolùm Dei Filium *ſermonem* appellaverunt, omneſque ferè legerunt, vt in Vulgato habetur, *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum*, &c. Quod longè melius ducere debuiſſet Eraſmus in ſua translatione, quàm vertere: *In principio erat ſermo*, &c. Quam lectionem poſtea ſecuti ſunt Calvinus, Beza, & alij ex Novatoribus. Itaque iuxta communem ſtylum Patrum ac Theologorum Filius Dei potiùs dicendus eſt *Verbum*, quàm *Sermo*: quamvis vtraque ea vox ſatis exprimat quod Græcè eſt *logos*, vbi de Filio Dei agitur. Cui etiam voci reſpondet quod in Græco eſt ῥῆμα, & alicubi vſurpatur ab Apoſtolo Hebræorum 1. v. 3. & cap. 11. v. 3. vbi pro Verbo divino ſumitur, vt Cyrillus obſervavit. Anſelmus autem, vt erat venerator Patrum, & ipſorum veſtigijs inhærebat, tum in ſentiendo, tum in loquendo, ſemper vtitur voce Verbi in hiſce capitibus, alijſque locis, ad ſignificandum Filium Dei.

48 COLLIGITVR III. Filium Dei non eſſe Verbum prolativum, ſeu prolatitium, enuntiativum, ore prolatum, prolationemve: quidquid contrà effutierint Valentinus, Paulus Samoſatenus, Photinus, & alij hæretici ſect. 6 notati. Corollarij huius doctrina eſt certa ſecundùm fidem Catholicam, quæ docet, Verbum divinum eſſe ſubſtantiale, immo & conſubſtantiale Patri, ſubſiſtens, vivens, & coæternum ipſi. quæ omnia cadere nequeunt in verbum prolatitium, ſeu vocale; aut ſonum vocis corporeum, ſenſibilem, prolatumque ex intentione ſignificandi, qui in aëra ſpargitur, & evaneſcit: vt per ſe patet, nec vlteriori probatione eget. Sufficit enim initium Evangelij Ioannis toties allegatum ad eam perfidiam reijciendam, quamvis illam expreſsè non damnaret Concilium Nicænum lib. 2. longè poſt medium in reſponſione, cui initium, *Cùm ſit copioſa*; & præterea Symienſis Synodus can. 8. vbi ita cavetur: *Siquis inſitum & prolativum Verbum Dei Filium dicat, anathema ſit*. Hilarius verò lib. de Synodis exponens ea verba canonis ait, ab hæreticis dictum fuiſſe Verbum *inſitum*, id eſt, *per inſitam nobis loquendi naturam prolatum in vocem*. Quo etiam ſenſu Auguſtinus lib 7. de Trinit.

cap.

cap. 1. alijsque locis, veluti hæreticum respuit, quòd Filius Dei dicatur Verbum prolativum: nimirum, in sensu eorum hæreticorum, quem nuper explicuimus.

DISPVTATIO LXII.

VTRVM RATIO VERBI IN DIVINIS SIT ESSENTIALIS, AN POTIVS PERSONALIS?

AD REVERENDISS. ET DOCTISS. P. M. Fr. RAYMVNDVM LVMBIER, Carmelitanæ Religionis in Aragonia iam antea semel & iterum Provincialem, Regium Concionatorem, Supremæ Inquisitionis Censorem, in Cæsarauguſtana Academia iam diu Theologiæ Anteceſſorem Primarium, Virum mentis capaciſsimæ, & varijs ac pluribus voluminibus ediris vbique celebrem, &c.

HAEC Controverſia non excitatur à nobis contra aliquos hæreticorum, qui dixerunt rationem Verbi non perſonalem, ſed eſſentialem in Deo eſſe. quales fuere imprimis, Ariani, & Sabelliani, in eo conſentientes, vt Verbum in Deo exiſtens nihil aliud ſit, quàm eius ſapientia, prorſus improducta. quibus conſentiunt ex Recentibus Sectarijs Michael Servetus, Blandata, & alij ex Tranſylvanis. Nimirum, eorum omnium error iam ſuprà Diſput. LVII. latè reiectus fuit, ſtatuta in divinis reali diſtinctione trium perſonarum, ex quibus vna ſit Verbum. Neque etiam diſputamus cum Alogianis hæreticis, qui omne Verbum in Deo negabant, teſte Auguſtino lib. de Hæreſibus hæreſi 30. Nec denique cum Neſtorianis aſſerentibus, diſtinctam eſſe perſonam Verbi à perſona Filij. Nimirum vterque error apertè reijcitur ex cap. 1. Evangelij Ioannis: vbi & ſtatuitur in Deo Verbum, & ipſum appellatur vnigenitum à Patre, & caro factum. Diſputatio itaque eſt inter Catholicos, eaque celebris apud Magiſtrum in 1. diſtinct. 27. vbi tractatur à Div. Thom. Scoto, Durando, & reliquis de Schola Theologis: An, nimirum, ratio Verbi propriè ſumpta in divinis ſit aliquod prædicatum eſſentiale & proinde commune tribus perſonis: an potiùs aliquid perſonale & peculiare Filio Dei.

SECTIO PRIMA.

Referuntur ſententiæ, & præmittuntur aliqua obſeruatu maximè digna ad dirimendam controuerſiam.

2 DVRANDVS, Vt erat ingenuus, & liber in opinando, quique nullius hominis puri (vt ipſe ait in Præfatione ad Commentarios in Magiſtrum Sententiarum) auctoritatem præferebat rationi, ſed potiùs è converſo; ſingulariter in hac controverſia opinatus fuit, docuitque, Verbum in divinis ſolùm dici eſſentialiter, non autem perſonaliter, niſi appropriatione quadam, ſicuti ſapientia in divinis appropriatur Filio, & amor Spiritui

sancto, cùm tamen sapientia & amor dicantur essentialiter. Ita ille in 1. dist. 27. q. 3.

3 SECVNDA Docet, rationem Verbi verè & propriè Deo convenire, non solùm secundùm personam Filij, sed etiam quoad prædicatum essentiale & commune tribus personis. Ita S. Thom. in 1. dist. 27. quæst. 2. art. 2. & 4. de Veritate art. 2. Capreolus in 1. dist. 27. ar. 1. concl. 4 Ferrara 4 contra Gent. cap. 13. Bergomensis in Tabula Aurea dub. 1060. & 1261. quibus subscribere videtur Valentia disput. de Trinitat. quæst. 1. puncto 1. §. 3. & Illustrissimus Godoy 1. part. tract. 12. disput. 78. §. 3 vbi allegato D. Thom. vtroque loco nuper indicato, docet, rationem Verbi inadæquatè acceptam, essentialiter de Deo dici, quamvis adæquatè & propriè accepta solùm personaliter dicatur, prout ipse tradiderat §. 1. & 2. eiusdem disputationis.

4 TERTIA Asserit rationem Verbi in divinis solùm esse personalem, nullo autem modo essentialem. Hanc videtur tradere Div. Thomas 1. part. quæst 34. art. 1. quatenus ait, si Verbum propriè accipiatur, solùm dici in divinis personaliter. Quod ipsum docent omnes ferè Theologi, sed tamen diversimodè loquuntur. Etenim plerique Thomistarum, quos allegant & sequuntur ibidem Carmelitani Salmanticenses, solùm distinguunt Verbum in communiter & propriè acceptum: ac priori sensu aiunt esse prædicatum commune in divinis, posteriori autem personale & peculiare Filij. Sed tamen, vt optimè observat Ferre quæst. 12. de Trinitat. num. 260. ea distinctione adhibita non satis dirimitur controversia Adhuc enim disceptatio est, An Verbo communiter dicto, quod ij Auctores in Deo admittunt, verè & simpliciter conveniat ratio Verbi. Hoc enim ipsi non declarant. Quare luculentiùs & absolutè alij cum Caietano, Bañez, & Albelda, aiunt rationem Verbi propriè acceptam solùm dici in divinis personaliter, nullatenus verò essentialiter. Idipsum tradit Suarez lib. 9. de Trinit. cap. 2. num. 6 Torres 1. part. quæst. 27. art. 1. quæst. 3. concl. 1. Molina 1. part. quæst 34. art. 1. & vberiùs atque eruditè Ruiz disput. 57. de Trinit. per totam: qui omnes opinionem Durandi, veluti erroneam & in fide periculosam notant. Quamvis enim Durandus non neget proprium Verbum in divinis, sed concedat illud in actu essentiali intelligendi; ac propterea differat ab hæreticis Alogianis, qui simpliciter negabant omne Verbum in Deo: negat tamen rationem Verbi propriè dictam de Filio: quod vix, aut ne vix quidem cohærere potest cum doctrina revelata, quæ toties ipsum appellat Verbum, idque nomen ipsi adscribit tanquam proprium.

Vt autem perspicuè & absque vocum dissidio controversia dirimatur, nonnulla observare oportet.

5 PRÆMITTO I. Dum disquiritur, An Verbum in divinis propriè dicatur secundùm rationem essentialem, an potiùs iuxta personalem, dupliciter accipi posse *το propriè*. Primò, quatenus proprium distinguitur contra commune: secundò, prout distinguitur contra improprium, sive metaphoricum. Priori sensu distinguimus in Deo prædicata relativa, sive notionalia, ab absolutis, sive essentialibus, tanquam propria à communibus: sicuti, & in qualibet specie aut natura creata rationem differentialem peculiaremque à generica & communi; & differentiam individuam à conceptu speciei communi pluribus individuis. Posteriori autem sensu, idem significat *το propriè*, ac verè & simpliciter, sive absque vllo addito. Hoc sensu solus homo vivens dicitur *propriè* homo: nimirum, quatenus differt ab homine picto, cui solùm per metaphoram, vel similitudinem quandam, convenit ratio hominis: viventi autem verè, simpliciter, & sine addito.

6 PORRO Inter opiniones duas postremas id discriminis invenio. Secunda enim docet, rationem Verbi in divinis esse verè, simpliciter, & sine addito, non solùm personalem, sed etiam essentialem: ac proinde vtramque vult esse propriam, quatenus proprium distinguitur contra metaphoricum, sive tralatitium. Non enim agnoscit in divinis Verbum aliquod impropriè, aut per solam metaphoram dictum. Tertia verò rationem Verbi propriè dictam, proprietate excludente metaphoram, vult esse dumtaxat personalem, & peculiarem Filij. Itaque rationem Verbi, quæ frequenter à Theologis tribui solet essentiæ divinæ, prout habet rationem speciei expressæ, vult esse impropriam sive metaphoricam. Durandus verò primæ opinionis auctor, rationem Verbi propriè & simpliciter dictam, quatenus proprium differt ab improprio sive metaphorico, videtur tribuere soli essentiæ divinæ; personæ autem Filij rationem Verbi dumtaxat metaphoricam, sive impropriam. Hæc enim vix differre videtur ab ea acceptione, quæ datur alicui per solam appropriationem prædicati ex se communis ad aliquod peculiare aut singulare.

7 PRÆMITTO II. Verbum propriè & adæquatè dictum esse propriam soboletem potentiæ locutivæ. Sicuti autem hæc est duplex, altera loquens interiùs, nimirum, mens; altera autem externas proferens voces: ita etiam verbum aliud est mentale, quo intellectus loquitur sibi, aut alijs; aliud vocale,

quo

quo exteriùs profert conceptiones suas, easque manifestat. Porrò ex ijs duobus Verbis, præcipuum est mentale: viporè cuius significandi gratiâ institutum est vocale, deserviens veluti instrumentum ad illius manifestationem. Id palam docet Augustinus lib. 15. de Trinit. cap. 11. dicens: * Verbum quod foris sonat, signum est verbi, quod intus lucet, cui magis competit verbi nomen. Nam illud quod profertur carnis ore, vox verbi est, verbumque & ipsum dicitur propter illud, à quo, vt foris appareret, assumptum est. Similiter Anselmus suprà cap. 9. ait: Nullum aliud verbum sic dicitur rei simile, cuius est verbum, aut sic eam exprimit, quomodo illa similitudo, quæ in acie mentis rem ipsam cogitantis exprimit. Illud igitur iure dicendum est maximè proprium verbum. *

8 QVAMVIS Verò vtrumque verbum conveniat in manifestando, seu exprimendo aliquid, differunt multipliciter inter se. PRIMO, quoniam vocale rem dictam manifestat, non natura sua, sed ad placitum, sive ex ordinatione libera alterius: mentale verò ex natura sua, cùm sit naturalis imago rei, quam exprimit, manifestative. SECVNDO differunt, quia vocale non est actus immanens, sed transiens à principio proferente in extrinsecum ambiens, in quo formatur sonus vim significandi habens: mentale verò manet in principio dicente, in eoque manifestat rem dictam. TERTIO, vocale non manifestat formaliter rem dictam, sed efficienter, quatenus emittit in organum auditûs speciem sui repræsentativam, quâ auditor excitatur ad formandum sibi phantasma vocis significativæ, vt ex eodem phantasmate, vel instar ipsius, per intellectum agentem eruat sibi speciem intelligibilem, qua determinatus intellectus passivus eliciat verbum mentale, sive conceptum expressum rei significatæ per vocem. Mentale autem verbum manifestat formaliter rem, quam exprimit. Sunt & aliæ inter vtrumque differentiæ, quæ ad præsens non attinent. Sicuti autem ratio Verbi præcipuè convenit mentali, vt dictum est numero præced. ita etiam existimari debet, dum ex institutione & vsu hominum vtrumque appellatur, *logos*, sive *verbum*, potiùs eo nomine significari mentale, quàm vocale verbum, ipsi exprimendo aut manifestando deserviens instar alicuius instrumenti. Institutio enim humana censeri debet rationabilis, ac proinde ita, vt per *logon*, seu *verbum*, intelligatur præcipuè id, cui potissimùm competit formalis ratio per eandem vocem significata.

9 PRÆMITTO III. Durandum in 1. dist. 27. quæst. 2. num. 26. ex professo docuisse, verbum mentale in nobis non distingui reipsa ab actu intelligendi. Vnde quæstione 3. immediatè sequenti dixit, Verbum in divinis, si propriè accipiatur, esse ipsam intellectionem communem tribus personis: ac proinde non esse aliquid personale, sed essentiale. Cæterum innumeri alij Auctores, quamvis cum eodem Durando dicant, verbum mentale in nobis non distingui reipsa ab intellectione, adhuc firmiter docent, Verbum in divinis propriè loquendo solùm dici personaliter. Ita Scotus in 1. dist. 3. quæst. 8. cum sua Schola, & multi alij ex Scholasticis, atque omnes pene Scriptores Societatis, quorum densum agmen allegavi disp. 90. de Anima num. 33.

10 THOMISTÆ Autem frequenter docent, verbum in nobis esse distinctum reipsa ab intellectione, veluti terminum per ipsam productum, in quo intellectus contemplatur obiectum. Hanc illorum sententiam, veluti conformiorem doctrinæ D. Thomæ, eo loco latè confirmavi, & à contrarijs obiectionibus vindicavi. Et sanè opportunior illa apparet, vt facilius in hac controversia asseratur Verbum in divinis propriè loquendo non esse situm in intellectione essentiali & communi tribus personis, sed in aliquo termino per intellectionem producto: sicuti verbum mentale in creatis non est situm in actu intelligendi, sed in termino aliquo producto per intellectionem.

11 SED Quamvis sententiam illam olim à me traditam in obsequium D. Thomæ nunc etiam existimem valde probabilem, & satis cohærentem testimonijs ipsius eo loco allegatis & expensis; nunc onus suscepimus interpretandi fideliter & ingenuè doctrinam S. Anselmi cogit ad asserendum, veluti probabile admodum ex ipsius sensu, verbum mentale in nobis non differre ab intellectione, seu cogitatione ipsa obiecti. Id enim videtur tradere S. Doctor infrà cap. 33. aliàs 31. vbi ad exponendum quàm convenienter asseratur Verbum in divinis perfectè simile intelligenti, ita loquitur de verbo nostri intellectûs: * Nam nulla ratione negari potest, cùm mens rationalis seipsam cogitando intelligit, imaginem ipsius nasci in sua cogitatione: IMMO IPSAM COGITATIONEM SVI ESSE IMAGINEM, ad sui similitudinem tanquam ex eius impressione formatam. Quantumcumque enim rem mens, seu per corporis imaginationem, seu per rationem cupit veraciter cogitare, eius quoque similitudinem, quantum valet, IN IPSA SVA COGITATIONE CONATVR EXPRIMERE, &c. * Atque infrà concludit caput: *Habet igitur mens rationalis, cùm se cogitando intelligit, secum imaginem suam ex se natam, ID EST,*

COGITATIONEM SVI AD SVAM SIMILITVDINEM, quaſi ſua impreſſione formatam: quamvis ipſa ſe à ſua imagine non, niſi ratione ſola ſeparari poſſit: QVÆ IMAGO EIVS, VERBVM EIVS EST. Itaque iuxta Anſelmum, verbum mentale videtur eſſe ipſa cogitatio habens rationem ſimilitudinis obiecti expreſſæ ab intellectu. Deinde infra cap. 34. aliàs 33. ait: *Opus quod fit ſecundùm aliquam artem, non ſolùm quando fit, verùm antequam fiat, & poſtquam diſſoluitur, ſemper eſt in ipſa arte non aliud, quàm quod eſt ars ipſa.* Si autem verbum mentale operis eſſet imago aliqua diſtincta ab intellectione, vt terminus illius obiectivè intellectus, iam opus in arte eſſet aliud, quàm ipſa ars, ſive intellectio artificioſa. quod Anſelmus negat. Rationes pro hac eadem ſententia exhibebimus, Deo dante, in alia editione Curſus Philoſophici. Interim lege Ruiz diſp. 59 de Trinit. ſect. 3. vbi & argumentis in oppoſitum, præſertim ab auctoritate D. Thomæ, reſpondet ex profeſſo. Verùm præterea accipe verba ipſius D. Angelici in 1. diſt. 27. ar. 1. *In nobis nihil aliud eſt verbum, quam ſpecies intellecta, vel fortè ipſa operatio intelligendi.* Vbi vtramque opinionem diſiunctivè docet, quaſi neutram earum certam exiſtimet.

12 ITAQVE Vt tueamur ſententiam communem omnium Theologorum, aſſerentium contra Durandum in hac controverſia, Verbum propriè dictum in divinis eſſe perſonale. non alligabimus doctrinam, aut eius probationes, alterutri ex ijs opinionibus circa diſtinctionem aut indiſtinctionem realem verbi creati ab actu intelligendi: ſed abſtrahemus ab ijs, aut qualibet earum ſuppoſita, tuebimur hoc loco ſententiam communem & veram.

SECTIO SECVNDA.

Verbum in diuinis propriè, adæquatè, & ſimpliciter dictum, non eſſe eſſentiale, ſed perſonale, & idem cum Filio, iuxta Anſelmum: cuius ſententia demonſtratur ex Scriptura, Concilijs, & Patribus, ac ratione ex ipſo Sanct. Doctore eruta.

13 ASSERTIO Propoſita in ipſa ſectionis epigrapha, eſt communis omnium Theologorum contra Durandum, & in eo certitudinis gradu, vt cenſeatur dogma theologicum. Nam quamvis multi velint rationem Verbi propriam (quatenus proprium differt à metaphorico) inadæquatè acceptam, dici etiam in divinis eſſentialiter, vt ſectione tertiâ videbimus; nullus tamen ex ijs, quod ſciam, vult, rationem Verbi propriè, adæquatè & ſimpliciter dictam, eſſe eſſentialem, ſed perſonalem tantùm. Quod paſſim ſupponit Anſelmus in omnibus his capitibus, quæ præ manibus habemus, vbi de ſolo Filio accipit propriè & ſimpliciter rationem Verbi: nunquam verò de Patre, aut Spiritu ſancto, nec de Deo abſtrahendo à perſonis. Et, præter plura alia, infrà cap. 37. alias 38. loquens de Filio inquit: *Verbum hoc ipſum, quod Verbum eſt, aut imago, ad alterum eſt: quia non niſi alicuius eſt Verbum aut imago. Et ſic propria ſunt hæc alterius, vt nequaquam alteri coaptentur. Nam ille, cuius Verbū eſt, aut imago, nec imago, nec Verbum eſt.* Idipſum tradit ex profeſſo toto capite ſequenti. Atqui eſſe imaginem, & eſſe ad alterum, adæquatè propriè & ſimpliciter, nō eſt aliquod prædicatum in divinis abſolutum ſive eſſentiale, ſed relativum & proprium Filij, vt patet. Ergo eſſe Verbū in divinis adæquatè, propriè, & ſimpliciter, nō eſt aliquid eſſentiale vel abſolutum, ſed relativum & proprium Filij. Deinde cap. 45. aliàs 46. ait: *Liquet enim Filium Dei eſſe verum Verbum.* Denique, vt plura alia loca omittam, lib. de Incarn. Verbi cap. 3. non longè ab initio loquens de Patre & Filio ait: *Quæ ſunt ſingulis propria, vt eſt Patri genitor, vel gignens; & Filio Verbum, vel genitus; his duobus nominibus, Patris, ſcilicet, & Filij, ſignificantur.* Itaque Anſelmus perſpicuè docet, quemadmodum in divinis non eſt prædicatum eſſentiale & commune genitoris ac gignentis, ſed proprium Patris: ita etiam nomē Verbi & geniti non eſſe eſſentiale & commune prædicatum, ſed proprium Filij.

14 PROBATVR I. Scripturæ teſtimonijs adeò manifeſtis, vt mirum appareat, Durandum, Catholicum ſanè virum, contrariam opinionem docere auſum. Etenim Scriptura nomen Verbi nunquam tribuit Patri, aut Spiritui ſancto, multoties autem illud accipit nominatim de Filio. Ergo ratio Verbi, ſaltem propriè, adæquatè, ac ſimpliciter accepta, non eſt aliquid eſſentiale ſive commune alijs perſonis, ſed ſolùm notionale & proprium Filij. Aſſumptio quoad priorem partem conſtat: quia nullus apparet Scripturæ locus, nec afferetur à Durando, in quo nomen τῦ λόγυ, ſeu *Verbi*, tribuatur, aut Patri, aut Spiritui ſancto. Ideoque S. Tho. quæſt. 4. de Verit. ar. 3. dixit: *Scriptura vix, aut nunquam, Verbum, vel imaginem ponit, niſi pro Filio.* Quoad poſteriorem verò partem ſuadetur proferendo in medium teſtimonia Scripturæ, quibus ratio Verbi nominatim tribuitur Filio

15 PRIMVS Locus eſt ille celebris Ioann. 1. *Verbum caro factum eſt.* At non Pater, nec Spiritus ſanctus caro factus eſt;

est, vt fides docet contra hæreticos Patripassia-nos suprà Disput. LIV. sect. 3. notatos: sed solus Filius. Ergo ratio Verbi prædicatur de solo Filio. Quòd si fortè respondeas, Ioannem dicere potuisse, *Deus caro factus est*; nec tamen exinde probandum iri, Deum esse solam personam Filij, aut Patrem vel Spiritum sanctum non esse Deum; CONTRA est. Ioannes enim eo loco agit de Verbo illo, quod *erat apud Deum*, vt ipse paulo antè præmisserat, Verbum autem quod *erat apud Deum*, est persona distincta ab illo, apud quem erat: vt eo loco observant Patres communiter contra Sabellianos. Ergo Verbum caro factum, est persona à Patre distincta. Si dixisset Ioannes solùm, *Deus caro factus est*, exinde non colligeretur, Filium præ Patre, aut Spiritu sancto, incarnatum fuisse, Non dixit autem, nisi, *Verbum caro factum est*. nimirum, illud ipsum, quod præmisserat existens apud Deum, sicuti apud personam distinctam. CONTRA II. Ioannes enim statim subiungit de eâdem persona Verbi: *Et habitauit in nobis*. Nulla autem persona divina habitavit in nobis, nisi solus Filius: vipote *in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo*, vt loquitur Apostolus Philipp. 2 Ergo Ioannes ibi nomine Verbi intelligit solum Filium. CONTRA III. Subdit enim Ioannes immediatè de eodem Verbo: *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi Vnigeniti à Patre*. Vnigenitus autem Patris, solus Filius est. Verbum ergo est sola persona Filij. CONTRA denique. Nam idem Evangelista statim ampliùs declarat, ipsum Verbum Vnigenitum esse Christum Dominum, iuxta testimonium Baptistæ illis verbis: *Hic erat quem dixi*, &c Et paucis interiectis: *Vnigenitus, qui est in sinu Patris, ipse narrauit*. nimirum, illud ipsum Verbum, sive Filius Dei homo factus, de quo agit idem Evangelista in tota ea sacra Historia. Solus ergo Filius Vnigenitus Dei, est quem Ioannes vocat Verbum carnem factum. DENIQVE eodèm spectant plura alia, quæ habentur in eodem capite. Tale est illud: *Omnia per ipsum* (Verbum) *facta sunt*: quæ nominatim de Filio accipit Apostolus ad Hebræos 1. & ad Colos. 1. Tale etiam illud: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*: quæ verba Christus Dominus de seipso accipi vult, dum Ioannis 3. v. 18. & 19. & cap. 8 v. 12. ait, se esse lucem mundi. Tale denique illud: *In propria venit, & sui eum non receperunt*. quæ soli Filio Dei, seu Verbo carni facto, conveniunt. Itaque multiplici demonstratione theologica ex primo capite Evangelij Ioannis erutà convincitur planè, Verbum ibidem accipi de solo Vnigenito Filio Dei.

16 SECVNDVS Locus habetur epist. 1. eiusdem Ioannis cap 5. *Tres sunt qui testimonium dant in cœlo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt*. Quæ respondent ordine suo illi alteri loco Matthæi 28. *Baptizantes eos in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti*. Itaque persona quæ secundo loco numeratur vtrobique, prout distincta à prima & tertia, est Verbum & Filius. Quare sicuti esse Filium non est aliquid essentiale aut commune reliquis duabus personis, ita nec esse Verbum. Vide suprà Disput. LVII. num. 44 & Disp. LIX. num. 29. & seqq.

17 TERTIVS Habetur eadem epistola 1. cap. 1. dum dicitur: *Quod fuit ab initio* (nimirum allusio est ad illud, *Verbum erat apud Deum*) *quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt de Verbo vitæ*, &c. Vbi planè sermo est de Filio, seu Verbo Dei carne facto, quod dumtaxat ratione humanitatis assumptæ, ab hominibus videri oculis, & manibus contrectari potuit. Subdit deinde: *Annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis*. Vita autem æterna, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis, est ipse Filius, & Verbum quod *erat apud Deum*, & illud ipsum, quod *caro factum est, & habitauit in nobis*. Denique subdit expressiùs Ioannes, se eo loco de Patre & Filio agere, dum ait: *Vt societas nostra sit cum Patre & cum Filio eius IESV Christo*. Ergo Verbum vbique à Ioanne accipitur de Filio.

18 QVARTVS Apocalypsis 19. v. 13. vbi de Filio Dei ait: *Et vestitus erat veste aspersa sanguine: & vocatur nomen eius VERBVM Dei*. In Græco habetur: ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Quibus verbis solùm potest intelligi Filius Dei, qui sanguinem pro nobis fudit, & de quo totum illud caput procedit. Neque occurrit satis Durandus dum opponit, eodem ipso capite paulo antè dictum fuisse: *Vocabatur fidelis & verax, & cum iustitia iudicat & pugnat*. Patet verò, ea nomina fidelis ac veracis, non esse propria Filij, sed communia tribus personis. In oppositum enim est: quoniam ex modo, quo Ioannes loquitur, constat, nomen Verbi non esse commune, sed peculiare Filij. Dum enim ait, illum vocari fidelem & veracem, loquitur de ipso, secundùm effectus exteriores, penes quos ab hominibus denominabatur. Dum autem loquitur de Filio Dei ad intra, seu in seipso considerato, inquit: *Vocatur nomen eius Verbum Dei*. Præmisserat verò immediatè: *Habens nomen scriptum, quod nemo nouit, nisi ipse*. Itaque nomen Verbi est proprium nomen Filij Dei, & ipsi soli notum; quia lumine naturæ non innotescit exi-

existentia Verbi divini, sed revelatione sola: cùm tamen nomina, seu denominationes fidelis ac veracis in Deo innotescant & demonstrentur lumine naturalis rationis. Itaque habemus ex multiplici testimonio Ioannis, notionem Verbi, saltem propriè, adæquatè, & simpliciter dicti, non esse aliquid essentiale & commune tribus divinis personis, sed peculiare Filij Dei.

19 HVC Spectant alia testimonia ex Veteri Testamento desumpta. Eiusmodi est illud Psalmi 32. v. 6. *Verbo Domini cœli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Vbi sermonem esse de tribus personis divinis, de Filio speciatim sub nomine Verbi, frequens SS. Patrum interpretatio est. Vide suprà Disp. LVIII. num. 25. Similiter Psalmo 44. v. 1. dicitur: *Eructauit cor meum Verbum bonum.* Quod communiter sacri Interpretes legendi apud Lorinum, accipiunt de generatione Verbi divini: cui præterea respondent versus sequentes. Insuper Psalmo 106. v. 20. dicitur: *Misit Verbum suum & sanauit eos, & eripuit eos de interitionibus eorum.* Quod certè proprium est Filij, & de ipso nominatim accipitur ab Athanasio, Nysseno, Cypriano, Cyrillo Alex. Euthymio, Ambrosio, & pluribus alijs PP. apud Lorinum, & Ruiz disp. 57. sect. 2. Denique huc spectat illud Sapientiæ 16. v. 12. *Etenim neque herba, neque malagma sanauit eos, sed tuus, Domine, Sermo, qui sanat omnia.* Vbi τὸ λόγος, sive *Sermonis* nomine intelligi Verbum divinum in sensu mystico, sicuti & in loco Psalmi 106. nuper allegato, observat ibidem Lorinus, & Ruiz loco indicato. Itaque vniversè verum est, nomen τὸ λόγος, seu Verbi, in Scriptura non Patri, aut Spiritui sancto, sed Filio dumtaxat tribui, veluti ipsius proprium.

20 PROBATVR II. Quia prædictis Scripturæ testimonijs, & interpretationi illorum de solo Filio Dei, consonant non modò Patres, qui absque numero ferè allegari possent, sed etiam ipsi Apostoli extra libros Canonicos. Iacobus Maior, seu frater Ioannis Zebedæi, apud Clementem Papam lib. 8. Constitut. Apostolic. cap. 12. prope initium appellat *Filium Vnigenitum Verbum Deum*: sicuti & cap. 16. *Vnigenitum Verbum.* Neque vnquam aut Patrem, aut Spiritum sanctum *Verbi* nomine significare invenitur. Iacobus frater Domini in Liturgia Orat. 3. ait: *Domine IESV Christe, Dei Sermo.* Ac præterea veluti personam eandem vocat Verbum & Filium: nunquam verò Patrem, aut Spiritum sanctum, eo nomine significat. Ioannes Evangelista in regula fidei, quam iussu Deiparæ tradidit S. Gregorio Neocæsareæ Episcopo, cognomine Thaumaturgo, vt est apud Nyssenum in eius Vita, *Vnus est*, inquit, *Pater Verbi viuentis.* tanquam idem sit esse Patrem Filij, ac Verbi: vtpote vnius & eiusdem personæ. Denique Lucas Evangelista in liturgia col. 3. ita precatur: *Domine IESV Christe Verbum coæternum principio carentis Patris.* Omnes itaque ij nomen Verbi, veluti proprium, adscribunt Filio.

21 EODEM Modo loquuntur alij Patres Primitivæ Ecclesiæ, suppares & contemporanei eorundem Apostolorum. Ignatius Martyr in epistol. ad Magnesianos, ait: *Per IESVM Christum Filium suum, qui est Verbum ipsius, non prolativum, scilicet, sed substantiale.* Similiter in epistol ad Philippenses loquitur de Verbo, veluti de eâdem persona cum Filio. Clemens Romanus discipulus Petri Apostoli, eiusque in Pontificatu successor in epistol 1. ad Iacobum fratrem Domini loquens de Deo Patre inquit: *Cuius verè Filius est Verbum, & speculum, & character, & imago viuens Patris viuentis.* Quæ sanè omnia Filij solius propria sunt. Et col. 7. fine: *Deus ergo Pater secreti Sacramenti vocabulum est, cuius verè Filius est Verbum.* Dionysius Areopagita discipulus Pauli Apostoli lib. de Divin. nomin. cap. 2. dum docet, Verbum Dei assumpsisse naturam humanam, & illius actiones, subdit: *Hæc enim nulla ratione communia sunt Patris & Filij.* S. Martialis, & ipse Apostolorum discipulus, epist. 1. ad Burdegalenses cap. 10. ait: *Verbum, in quod credidistis, Filius est Vnigenitus ante omnem substantiam.* Et paucis interiectis: *Spiritus sanctus est procedens à Patre & Verbo.* Omnia autem hæc declarant, iuxta sacros illos & Apostolicos viros, rationem Verbi esse propriam & peculiarem solius Filij Dei. Hæc testimonia S. Martialis scio alij, quibus suspecta esse, quoniam vtraque epistola ipsius nomine edita videtur multis supposititia, atque imprimis Bellarmino lib. de Scriptoribus Ecclesiast. sæculo primo.

22 SIMILITER Loquuntur alij Patres, qui proximiores fuerunt sæculo Apostolorum. S. Iustinus Philosophus & Martyr, qui scripsit circa annum Christi CL. in Expositione Fidei, sive de recta confessione, ante medium allegans verba quædam Psalmi 32. ait: *Propter imperitiores vtitur etiam personarum distinctione, sic loquens, Verbo Domini cœli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Vbi palam agnoscit personam Verbi distinctam à persona Spiritus sancti. Deinde post medium eiusdem libri sæpe accipit Verbum pro persona IESV Christi Domini. Athenagoras quoque, eiusdem Iustini æqualis, quique

no-

floreba̅t anno Christi CLV. in legatione, seu Apologia pro Christianis, quā Imperatoribus M. Aurelio Antonino, & Aurelio Commodo obtulit, ante medium inquit: *Filius Dei est Verbum Patris, in idea & efficacia.* Ac paucis interiectis: *Mens & Verbum Dei, Filius Dei est.*

23 PROBATVR III. Conciliorum testimonijs, in quibus sermo est de persona Filij ac Verbi, quasi vna & eâdem. Sic nimirum constat ex Niceno lib. 2. col. 7. §. *Sancta & magna*, vbi ex illo Evangelij testimonio, *Verbum erat apud Deum*, colligitur, Verbum ipsum esse *personam perfectā ex perfecta. Deus enim est, non pars, Filius: sed perfectus sicut & Pater.* Quæ collectio non esset alicuius ponderis, nisi Verbum in divinis esset propriè personale; sicuti & ratio Filij. eodem lib. 2. §. *Non ita*, & §. *Sæpe*, & §. *Ne quæras*, agitur de Verbo, tanquam de eadem persona cum Filio. Porrò Alexander in epist. 2. quæ habetur ante ipsum Concilium col. 6. æternum Patrem appellat *Patrem Verbi.* Similiter in I. Synodo Antiochena, in Professione Fidei missa ad Paulum Samosatenum §. 1. pro eodem accipitur Verbum Dei ac Filius. Deinde in Concilio Ephesino sæpissimè, præsertim verò in Confessione Fidei, dicitur *Verbum natum ex ipsa Patris essentia*: ac præterea in canonibus 1. 11. 12. & 13. eiusdem Concilij, definitur, Filium Deum Verbum fuisse natum ex Deipara Virgine, & passum. Vbi semper λόγος appellatur, quod Latinè redditur Verbum: vt constat ex editione Græca eiusdem Concilij apud Hieronymum Commedinum anno M.D. XCI. pag. 82. Idem constat ex Concilio Calchedonensi Act. 5. defin. 2. & ex Synodo II. Cōstantinopolitana, quæ est V. Generalis, collat. 8. can. 2 3. 4. 6. & 7 Et in Confessione Fidei, quæ habetur Tomo II. Conciliorum in fragmētis dicitur *Non alium Deum* (λόγον) *Verbum qui miracula operatus est, & alium Christum, qui passus est, cognoscimus: sed vnum eundemque Dominum nostrum IESVM Christū, DEI VERBVM incarnatum, & hominem factum.*

24 EODEM Conciliorum stylo loquuntur Summi Pontifices. Evaristus Epist. 1. ad omnes Episcopos Africanos ait: *In sinu Patris erat Filius, & ex corde Patris Verbum bonum eructatum.* Vide suprà num. 19 Liberius Papa in fragmento epistolæ ad Athanasium, edito inter eius opera, inquit: *Est nostra confessio, Verbum Dei Filium secundùm naturam ex Deo, eodemque Patre suo genitum esse.* Vbi solùm notionaliter sive personaliter, accipitur ratio Verbi, sicut & Filij. Damasus quoque in Professione Fidei ad Paulum Thessalonicensem, sicuti & Caius Papa Epist. vnica, Dei Filium Verbum appellant sæpe; nunquam verò Patrem aut Spiritum sanctum dicunt Verbum. Quod ipsum in Concilijs paulo antè memoratis videre est. Vbique enim soli Filio tribuitur nomen Verbi: nullibi autem Patri aut Spiritui sancto. Quę omnia vnà cum præcedentibus apertissimè demonstrant, rationem Verbi propriè ac simpliciter dictam, non esse communem aut essentialem in divinis, sed personalem, & soli Filio peculiarem.

25 DENIQVE Patres omnes Ecclesiæ in eadem veritate consentiunt, quorum innumera loca indicat Ruiz disp. 57. de Trinitate, quæ prolixum esse hoc loco referre. Sufficiat delibare nonnulla alia. Et præter ea quæ suprà num. 13. obseruauimus ex Anselmo, placet exscribere quædam Magni Augustini, cuius doctrinam ibi maximè sectandam ipse proposuit in Præfatione huius Opusculi. Etenim lib. 5. de Trinitate cap. 13 ait: *Dicitur relatiuè Filius: relatiue dicitur & Verbum, & Imago: & in omnibus his vocabulis ad Patrem refertur.* Præterea lib. 6. cap. 2. *Verbum quidem solus Filius accipitur: non simul Pater & Filius, tanquam ambo vnum Verbum.* Et inferius eodem capite: *Sicut Verbum de Verbo dici non potest, quia non simul ambo Verbum, sed solus Filius. Si* autem Verbum esset propriè aliquid essentiale in divinis, certè dici posset Verbum de Verbo: sicut propterea dicitur Deus de Deo, sapientia de sapientia, &c. Et lib. 7. cap 2. *Sicut Filius ad Patrem refertur, non ad seipsum dicitur: ita & Verbum ad eum, cuius Verbum est, refertur. EO QVIPPE FILIVS, QVO VERBVM: ET EO VERBVM, QVO FILIVS.* Atque vt omnem prorsus evasionem præcludat, qua aliquis forsan acciperet rationem Verbi de Filio solùm per appropriationem, vt loquitur Durandus; ipse S. Doctor confert nomen *Verbi* cum nomine *sapientiæ*, quod solùm appropriatè dicitur de Filio, & subdit: *Non eo Verbum, quo sapientia: quia Verbum non ad se dicitur, sed tantùm relatiuè ad eum, cuius Verbum est, sicut Filius ad Patrem. Sapientia verò eo, quo essentia: ideo quia vna essentia, vna sapientia. Quoniam verò & Verbum sapientia est, sed non eo Verbum, quo sapientia: Verbum enim relatè, sapientia verò essentialiter intelligitur, &c.*

26 EX Græcis Patribus placet seligere duo tantùm testimonia. Primum est Cyrilli Alexandrini lib. 7. Thesauri cap. 1. sub initio dicentis: *Verbum Ioannes Filium appellat, vt hoc nomen, quasi proprium, & ipsius esse Filij maximè significatiuum elegisse videatur.* Et infrà propè medium capitis subdit

dit: *Nec eſt aliud verum Verbum Patris, quã Filius.* Idque ſæpiùs eo loco repetit: ac præterea cap. 2. concludit: *Vnicum ergo Verbum eſt naturale, atque intrinſecum, & id eſt Filius.* Idiptum tradit plurimis alijs locis, quæ vel indicare prolixum eſſet. Alterum eſt Damaſceni lib. 1. Fidei cap. 6 7. & 13. ac præterea in Epiſtola de Triſagio, vbi obſervat, nomina hæc, *Filius Dei, Verbum, ſapientia & virtus, ex Patre genitus, ESSE OSTENSIVA VNIVS HYPOSTASEOS, ET NEQVAQVAM IN ALIA HYPOSTASI, VEL IN COMMVNI DEITATIS LOCVM HABERE.* Quid expreſsius contra Durandum, aut opportunius ad præcludendum frigidas evaſiones, quibus eludit, aut eludere poſſet teſtimonia SS. Patrum?

27 CVM Itaque tam claris Scripturæ, Conciliorum, Patrumque teſtimonijs, innitatur Aſſertio noſtra, non mirum quòd cenſeatur dogma Theologicum, & proinde neceſſariò connexum cum doctrina revelata: quod omnes Scholaſtici cum Magiſtro in 1. diſt. 27. poſt medium vnanimiter docent, ſolo Durando excepto: cuius opinio ſingularis propterea malè audit, & ab alijs atque alijs Theologis gravi cenſura notatur. Sanè illam erroneam cenſent Molina 1. p. quæſt. 34. art. 1. ſub initium, Torres quæſt. 27. art. 1. diſp. 6 q. 3. Suarez lib. 9. de Trinitate cap. 1. num. 7. & cap. 2. num. 6. Quin & longè antea Dionyſius Carthuſianus, Doctor Extaticus, in 1. diſt. 27. q. 3. illam cenſet *ineptam, friuolam, & clariſsime reprobatam Scripturis, & dictis Sanctorum.*

28 VNICVS Ab auctoritate videtur obſtare ſcrupulus ex Baſilio lib. 5. contra Eunomium cap. 11: vbi Spiritum ſanctum appellat Verbum Filij. Ait enim: *Dei quidem Verbum Filius eſt: Filij autem Verbum Spiritus. Portans enim inquit* (Hebræorum 1) *omnia Verbo virtutis ſuæ: & quoniam Verbum Filij per Deum. Gladium, inquit, Spiritus, quod eſt Verbum Dei; Verbum autem Dei viuens atque operans.* Præterea eodem lib. ait: *Spiritus ſanctus Verbum, atque Spiritus oris.* Ergo ex mente Baſilij ratio Verbi non eſt propria Filij, ſed communis etiam Spiritui ſancto. Idipſum colligi videtur ex Idacio Hiſpano libro adverſus Varimadum, vbi inquit: *Verbum Dei Patris Filius. Verbum Dei Spiritus ſanctus.* Quod ſecundum probare nititur ex verbis illis Apoſtoli ad Epheſios 6 indicatis à Baſilio: *Galeam ſalutis aſſumite, & gladium ſpiritus* (*quod eſt Verbũ Dei*) *per omnem orationem*, &c. Ergo Spiritus ſanctus eſt Verbum Dei, ſive Filij.

29 VERVM Non obſtat auctoritas Baſilij, quem D. Thomas dupliciter expo-nit. Primò ita illum interpretatur 1. p. q. 34. art. 2. vt ſolùm figurate loquutus fuerit. nam ſicut Filius dicitur Verbum, quia procedit à Patre veluti manifeſtativus ipſius, & ſecretorum eius, vt teſtatur Auguſtinus lib. de Fide cap. 3. ita etiam Spiritus ſanctus quodammodo dicatur Verbum Filij, quatenus procedit ab ipſo, veluti manifeſtativus illius & ſecretorum eius, iuxta illud teſtimonium Chriſti cap. 6 Evangelij Ioannis v. 5. *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.* Id eſt, vt exponit Anſelmus in Epiſt. de Proceſſione Spiritus S. c 8. aliàs 11. *Cùm ait* (Chriſtus) *De meo accipiet; nequis ſoli Patri tribuat, quod ab alio audit, apertè ſe eſſe, à quo, ſicut à Patre, ſcientiã, ſiue eſſentiam accipiat, demonſtrat.* Itaque Spiritus ſanctus ſolùm latè & typicè dicitur Verbum Filij, quatenus ab ipſo, ſicuti & à Patre, accipit ſcientiã ſive eſſentiam, quã per inſpirationem manifeſtat hominibus. *Secundò* interpretatur Baſilium D. Thom. Opuſc. 1. cap. 12 & quæſt. 4. de Veritate, vt Spiritum ſanctum appellaverit Filij Verbum effectivè ſolùm, quatenus Sanctis ac Prophetis inſpirat, vt de Filio Dei loquantur. Eodem ſenſu exponi poteſt authoritas Idacij Porrò eodẽ largo & improprio ſenſu dici poteſt Spiritus ſanctus Verbum Patris, ac Filij, quatenus ab vtroque procedens, emittitur ad manifeſtandos ſenſus ac conſilia vtriuſque, iuxta illud Ioan. 15. *Quem ego mittam vobis à Patre, ille vos docebit*, &c. Eidem interpretationi conſonant Scholaſtici in 1. diſt 27. Denique vbicumque Baſilius ipſe accipit propriè nomen *Verbi* in divinis, ſolùm illud intelligit de Filio. Ideoque Homil. 16. poſt medium ait, Verbum eſſe genitum, & imaginem Genitoris. Et eodem libro ex quo nobis opponitur illud teſtimoniũ, ſect. 11. ait: *Dei Verbum Filius eſt.* Ac præterea ſect. 13. inquit: *Ex Deo natum Verbum.* Alijs denique locis conſtanter nomine Verbi ſolam Filij perſonam intelligit. Porrò locum illum ad Hebræos, & alterum ad Epheſios, non accipiunt Interpretes ſacri de Spiritu ſancto, ſed priorem de ipſo Filio, quatenus eſt Verbũ practicum, ſive potentiam divinam applicans ad operationes: poſteriorem autem, de gladio ſpirituali, qui eſt doctrina & vis præceptorum Dei. Lege Ruiz diſp. 57. ſect. 4.

30 RATIO Theologica eiuſdem dogmatis eruitur ex verbis Anſelmi infrà cap. 37. aliàs 38. circa finem, & proponi poteſt ſub hac differendi formula. Omne quod in divinis eſt ad alterum, eo ipſo eſt perſonale, non autem eſſentiale. Atqui ratio Verbi propriè adæquatè & ſimpliciter dicti in divinis, eſt ad alterum. Ergo non eſt eſſentialis, ſed perſo-

nalis

nalis. Maior eſt certa omnibus Theologis: Quia omne quod in divinis eſt ad alterum, eo ipſo eſt relativum. Omne autem relativum in divinis eſt perſonale, ſeu peculiare perſonarũ, non autem eſſentiale. quippe eſſentialia in Deo ſunt prorſus abſoluta. Minor ſuadetur ratione expreſſa in ipſo teſtimonio Anſelmi ibidem dicentis: *Verbum nanque, hoc ipſo quod Verbum eſt, aut imago, ad alterum eſt: quia non niſi alicuius Verbum eſt, aut imago: & ſic propria ſunt hæc alterius, vt nequaquã alteri coaptentur. Nam ille, cuius Verbum eſt, aut imago, nec imago, nec Verbum eſt.* Vnde eruitur formula probationis. Ratio Verbi propriè, adæquatè, & ſimpliciter dicta in divinis, eſt ratio imaginis expreſſæ ab intellectu. Id enim generatim eſt de ratione verbi mentalis, prout abſtrahit à creato & increato, vt ſit imago expreſſa ab intellectu. Nimirum, vt fert commune effatum Philoſophorum & Patrum cum Auguſtino, ex obiecto & potentia paritur notitia, quæ eſt imago eiuſdem obiecti. Atqui imago expreſſa ab intellectu eſt ad alterum. Non enim eſt imago ſui, ſed alterius; & illius eſt, quidquid eſt ſub ratione imaginis. Ergo ratio Verbi propriè, adæquatè & ſimpliciter dicta in diuinis, eſt ad alterum.

31 CONFIRMATVR Verbum mentale propriè adæquatè & ſimpliciter dictum, abſtrahendo à divinis & creatis, debet eſſe productum à loquente: tum quia eſt imago, aut intentionalis, aut realis obiecti; imago autem non eſt ſimilitudo quælibet, ſed ſimilitudo producta: tum præterea, quia eſt notitia quę paritur ex obiecto & potentia; quidquid autem paritur, per ſui productionem paritur. At quod in divinis producitur, non eſt eſſentiale & cõmune, ſed proprium & perſonale, vt fide ſanctum eſt in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. & habetur in cap. Damnamus de Summa Trinitate & Fide Cathol. vbi de eſſentia, ſeu natura divina dicitur: *Illa res non eſt generans, nec genita, nec procedens: ſed eſt Pater, qui generat: Filius, qui gignitur: & Spiritus ſanctus, qui procedit: vt diſtinctiones ſint in perſonis, & vnitas in natura.* Ergo Verbum mentale in divinis propriè adæquatè & ſimpliciter dictum, non eſt eſſentiale & commune, ſed proprium & perſonale. At non alterius, quàm Filij: vtpotè cui ſoli Scriptura & Patres tribuunt nomen Verbi. Ergo &c.

***

SECTIO TERTIA.

Rationem Verbi non competere Deo propriè, inadæquatè, penes aliquam rationem eſſentialem & communem, ſed ſummùm metaphoricè aut impropriè. Porrò eam eſſe expreſſam ſententiam SS. Anſelmi & Thomiſtæ: quæ multipliciter probatur.

32 HANC Aſſertionem ſtatuo contra Auctores ſecundæ opiniones: cui aliquando videtur ſuffragium tuliſſe D. Thom. nimirum, in 1. diſt. 27. art. 1. & quæſt. 4. de Veritate art. 2. inquiens: *Si Verbum propriè accipiatur, in diuinis non dicitur, niſi perſonaliter: ſi autem accipiatur communiter, poterit etiam dici eſſentialiter.* Subdit verò M. Ferre vbi ſuprà num. 260. ſequentia verba, quaſi ſint eiuſdem S. Doctoris: *Vbi ly communiter, idem ſonat, quod impropriè, & ſecundùm latam ſignificationem.* Sed enim ea in D Thoma non extant: quin potiùs eo loco favet ſecundæ opinioni, quam omnes ipſi tribuunt ijs verbis, donec tandem 1. p. quæſt 34. art. 3. firmiter tradidit tertiam ſententiam, quæ docet, Verbum propriè dictum ſolùm eſſe perſonale in divinis, nullatenus verò commune & eſſentiale, niſi impropriè aut metaphoricè tantùm. Id patet ex toto contextu articuli, quidquid in oppoſitum velit Godoy diſp. 78. de Trinitat. §. 4 num. 18. dicens, S. Doctorem in hoc loco non retractaſſe opinionem illam, quamvis ita exiſtimaverit Caietanus. In opoſitum enim eſt, vt aiebam, totus contextus D. Thom. aſſerentis, Verbum in divinis propriè dictum ſolùm eſſe perſonale; vbi autem non ſumitur perſonaliter, acceptionem ſolùm eſſe metaphoricam. Vnde ſic inchoat corpus articuli: *Dicendum, quòd nomen Verbi in diuinis, ſi propriè ſumatur, eſt nomen perſonale, & NVLLO MODO ESSENTIALE.* Eiſdem ferè verbis concludit corpus articuli. Cùmque in eo præmiſiſſet, Verbum nonnunquam accipi impropriè, ſive figuratiuè, poſtea in fine ſolutionis ad ſecundum argumentum inquit: *Etſi ergo Verbũ aliquando dicatur metaphoricè in diuinis, tamen oportet ponere Verbum propriè dictum, quod perſonaliter dicatur.* Ergo ex mente D. Thom. ſiquando Verbum in divinis non accipitur perſonaliter, ſolùm metaphoricè vſurpatur. Quare Caietanus, & alij ex Thomiſtis, merito aiunt S. Doctorem in hac re paulatim veniſſe ad veritatis cognitionem, ac correxiſſe demum in ſumma Theologiæ, quæ in Sententiarijs, alijſque locis docuerat.

33 ASSERTIONEM Eandem tradi-

dit ſæpe Anſelmus, nullum in divinis Verbum agnoſcens, niſi relativum ad Patrem, & à reliquis perſonis diſtinctum. Id patet ex locis ipſius ſuprà num. 13. exſcriptis, ac præterea infra cap. 60. circa finem, vbi inquit: *Cùm manifeſtum ſit, Vnumquemque, ſcilicet, Patrẽ, & Filium, & Patris, Filijque Spiritum pariter ſe & ambos alios dicere, Vnum ſolum ibi eſſe Verbum; nullatenus tamen ipſum Verbum videtur dici poſſe Verbum omnium trium, ſed tantùm Vnius eorum. Conſtat enim, ipſum eſſe imaginem, & Filium eius, cuius eſt Verbum: & patet, quòd nec imago, nec Filius ſuimet, nec à ſe procedentis Spiritus congruè dici poteſt. nam nec exſeipſo, nec ex procedente à ſe naſcitur: nec ſeipſum, aut procedentem à ſe, exiſtendo imitatur.* Vbi rationem Verbi ſolùm agnoſcit propriam Filij, quatenus eſt imago procedens, non à ſeipſo, nec à Spiritu ſancto, ſed à ſolo Patre. Si autem ratio Verbi in aliquo ſenſu vero & proprio, quatenus differt à metaphorico & improprio, eſſet communis ſive eſſentialis, de quavis perſona divina poſſet verè & propriè prædicari eadem inadæquata ratio Verbi: quia vt idem S. Doctor præmiſerat circa medium eiuſdem capitis, * Certiſſimum iam cõſideratæ rationes reddiderunt, quidquid ſummæ naturæ ineſt eſſentialiter, id perfectè conuenire Patri, & Filio, & eorum Spiritui ſingulatim. * Vnde eruitur multiplex ratio Theologica ad eandem doctrinam probandam.

34 PRIMA Ratio. Si enim ratio Verbi in aliquo vero & proprio ſenſu, quatenus diſtincto à metaphorico, eſt in Deo eſſentialis, poterit prædicari de Patre & Spiritu ſancto, in eodem vero & proprio ſenſu. Omnia enim quę eſſentialia ſunt, quatenus talia, de tribus perſonis ſingulatim ac ſimul prędicari poſſunt. Conſequens autem eſt non modò falſum, ſed repugnans Scripturæ, Conciliis, & Patribus: ex quibus ſectione præcedenti abundè demonſtratum eſt, nomen Verbi nunquam tribui Patri, aut Spiritui ſancto, ſed ſoli Filio. Ergo ratio Verbi in nullo vero & proprio ſenſu, quatenus diſtincto à metaphorico, eſt in Deo eſſentialis, ſed dumtaxat perſonalis.

35 SECVNDA. Sequitur enim ex oppoſito, labefactari aut extenuari argumentũ commune Conciliorum contra Sabellium & Arium, probantium in divinis exiſtentiam Filij, conſubſtantialis Patri, & ab eo perſonaliter diſtincti, ex verbis illis Ioannis 1. *Et Verbum erat apud Deum.* Si enim ratio Verbi in Deo accipitur etiam verè & propriè per cõtrapoſitionem ad ſenſum metaphoricum, poſſent prædicti hæretici in eodem ſenſu ea verba interpretari, dicereque, Verbum apud Deum exiſtens eſſe intellectionem divinam, ſive eſſentiam ſub munere rei intellectæ: ſicuti de miſericordia, quæ indiſtincta eſt reipſa à Deo, dicitur in Pſalmo: *Apud Dominum miſericordia.* Et alio inſuper loco: *Apud te eſt fons vitæ.* Inſuper nec hæretici Patripaſſiani, quos ſuprà Diſp. LIV. ſect. 3. notavimus, vrgeri poſſent ex alijs ſequentibus verbis Ioannis: *Et Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.* Dicerent enim, ea intelligi in vero & proprio ſenſu, quatenus diſtincto à metaphorico, de Patre, cui conveniat etiam ratio Verbi, vt proinde ille caro ſit factus, & in nobis habitaverit. Quòd ſi vero vrgerentur ex ſubſequentibus immediatè, *Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi Vnigeniti à Patre*; adhuc dicerent ij, Filium quidem carnem factum, vtpotè cum ipſe vnigenitus ſit; verùm præterea Patrem incarnatum fuiſſe; vtpotè qui etiam verè & propriè in aliquo ſenſu habeat rationem Verbi. Ne igitur effugia ſupereſſent eiuſmodi hæreticis, dicendum eſt, rationem Verbi in nullo ſenſu vero & proprio, diſtincto contra metaphoricum, accipi eſſentialiter, ſed ſolùm perſonaliter.

36 TERTIA. Notio enim Verbi vera & propria, prout diſtincta à metaphorica, importat rationem imaginis procedentis ab intelligente, ſeu dicente, tam in creatis, quàm in divinis, vt Patres in ſuperioribus allegati docent, & Philoſophi omnes generatim tradunt. Atqui ratio imaginis procedentis ab intelligente, ſeu dicente, non eſt in Deo eſſentialis, ſed perſonalis, & propria Filij. Nullum enim prædicatum eſſentiale in Deo procedit, ſeu producitur, vt ſuprà num. 31. didicimus ex Concilio Lateranenſi. Ergo notio Verbi vera & propria, quatenus differt à metaphorica, non eſt in Deo eſſentialis, ſed perſonalis, & propria Filij. Quin vel ipſa ratio imaginis per ſe ſpectata id ſatis confirmat: nam, vt Anſelmus loquitur, & palam eſt, imago, alicuius alterius eſt imago, ac proinde relativè dicitur. Nullum autem prædicatum eſſentiale in divinis dicitur relativè in aliquo vero & proprio ſenſu, quatenus differt à metaphorico. Ergo nec ratio imaginis per ſe ſpectata eſt in aliquo vero & proprio ſenſu eſſentialis, ſed dumtaxat relativa & perſonalis.

37 DICES. Ex doctrina Auctorum ſecundæ opinionis, in Verbo verè & propriè dicto, prout diſtinguitur à metaphorico, eſſe duos conceptus inadęquatos: alterum conſistentem in ratione imaginis procedentis ab intelligente; alterum in manifeſtatione rei intellectæ, ſeu termini contemplationis. Verbum enim, tam in creatis, quàm in divinis, verè & propriè, ſeu abſque metaphora, id vtrumque habet

habet. ñam non ſolùm procedit ab intelligente, ſed etiam eſt terminus *in quo* mens contemplatur obiectum, aut ſaltem eſt intellectio ipſa, ſecundùm aliam ſententiam S. Anſelmi ſuprà num. 11. ſtaturam. Vnde ſolùm colligitur, Verbum propriè ſimpliciter & adæquatè acceptum, ſeu quatenus conſtans duplici illo conceptu inadæquato ſimul & indiviſim, non eſſe eſſentiale in divinis, ſed perſonale, propriumque Filij. Cùm hoc verò cohæret, quòd acceptum ſecundùm inadæquatum conceptum termini *in quo* contemplationis, ſeu etiam intellectionis, iuxta aliam ſententiam, ſit verè & abſque metaphora eſſentiale & commune tribus perſonis.

38 SED Præterquam hæc ſolutio non occurrit duabus primis rationibus num. 34 & 35. propoſitis, quæ ſuam vim retinent, vrgetur. Si enim Verbum propriè adæquatè & ſimpliciter dictum claudit indiviſim eos duos conceptus inadæquatos; ergo cui non conveniunt ambo ſimul, ſed alter ex ijs dumtaxat, in nullo vero & proprio ſenſu convenit ratio Verbi. Vt enim arguit D. Thom. quæſt. 4. de veritate articulo 2. *Si aliquid eorum, quæ ſunt de ratione alicuius, auferatur, iam non erit propria acceptio. Vnde ſi Verbum proprie accipiatur in diuinis, non dicitur, niſi perſonaliter.* Idque patet generatim. nam rationes formales rerum, ſicuti eſſentiæ, ſunt individuæ: ac proinde quolibet partiali conſtitutivo ſublato, penitus auferuntur. Sic certè, quoniam homo indiviſim conſtituitur ex animali & rationali, ſi alterum ex ijs auferas, in nullo vero & proprio ſenſu diſtincto à metaphorico, remanebit homo. Si igitur formalis ratio Verbi indiviſim claudit eos duos conceptus, quorum alter non convenit, ſed potiùs repugnat prædicatis eſſentialibus divinis, quatenus eſſentialibus; in nullo demum ſenſu vero & proprio, ac diſtincto à metaphorico, conuenit ijs ratio Verbi.

39 VLTERIVS. Spiritui ſancto convenit verè & propriè conceptus aliquis inadæquatus conſtituens perſonam Filij, Patriſque; nimirum, convenit ipſi eadem natura divina amborum, quæ partialiter cõſtituit vtriuſque perſonam: nec tamen ideo Spiritus ſanctus in aliquo vero & proprio ſenſu, diſtincto à metaphorico, dici poteſt Pater, aut Filius, adhuc inadæquatè. At hoc ideo eſt, quia Spiritui ſancto non competit alter inadæquatus conceptus hypoſtaſis, ſive relationis, qua Pater & Filius in ſe conſtituuntur. Si ergo Patri & Spiritui ſancto non convenit adæquatum conſtitutivum Verbi, ſed inadæquatum dumtaxat, neutri eorum convenit ratio Verbi in aliquo vero & proprio ſenſu diſtincto à metaphorico. Vnde & conſequens eſt, vt ratio Verbi pariter nunquam ſit eſſentialis in aliquo vero & proprio ſenſu. Sic enim de omnibus & ſingulis perſonis verè & propriè prædicaretur.

40 PRÆTEREA. Iuxta Auguſtinum num. 25. allegatum, *eo Filius, quo Verbum; & eo Verbum, quo Filius.* Quibus denotat, rationem formalem Verbi, & Filij eandem omnino eſſe. In nullo autem ſenſu vero & proprio, ſeu excludente metaphoram, conuenit Patri aut Spiritui ſancto, vt ſit Filius. Ergo neque vt ſit Verbum. Et ratio vtriuſque eſt eadem: qui licèt Patri & Spiritui ſancto conueniat inadæquatũ Filij conſtitutivum, quod eſt diuinitas, non tamen alter inadæquatus conceptus qui eſt filiatio. Quamvis ergo Patri & Spiritui ſancto conueniat alter conceptus inadequatè conſtituens Verbum, cùm tamen alter etiam inadæquatus ijs repugnet, in nullo vero & proprio ſenſu habere poſſunt rationem Verbi.

41 RVRSVS Iuxta opinionem Thomiſtarum eorundem, quibuſcum modò diſputamus, potentia generativa in divinis conſtituitur adæquatè ex intellectu, & paternitate; intellectu ſe habente in recto, paternitate verò in obliquo. Vnde cùm maior ratio habeatur recti, quàm obliqui, in quavis conſtitutione, potiùs cenſetur potentia generativa in divinis, iuxta eos Auctores, conſtitui per intellectum, quàm per paternitatem; licèt vtrumque indiviſim & eſſentialiter importet. Modò ſic argumentor. Licèt Filio & Spiritui ſancto conveniat *intellectus divinus*, neutri competit potentia generativa in aliquo ſenſu proprio, & excludente metaphoram, quia neutri competit partiale conſtitutivum eiuſdem potentiæ, quàvis importatum in obliquo. At licèt Patri & Spiritui ſancto conveniat alter ex inadæquatis conceptibus, quibus conſtituitur Verbum, nimirum, ratio manifeſtativi, non tamen alter in recto importatus, qui eſt ratio producti, ſeu imaginis. Ergo multò minùs ijs competit ratio Verbi in aliquo ſenſu proprio, & metaphoram excludente.

42 DENIQVE Sumo hos duos conceptus inadæquatos Filij; nimirum, rationem producti, & rationem geniti. Certè Spiritus ſanctus etiam habet rationem producti, nec tamen in aliquo vero & proprio ſenſu excludente metaphoram habet rationem Filij, quia non habet alterum illum conceptum geniti. Quamvis ergo Pater & Spiritus ſanctus habeãt inadequatum conceptum Verbi conſtitutivum, dum alterum inadequatum non habent, nequit in aliquo ſenſu excludente metaphoram convenire ijs ratio Verbi. Sic certè in nullo ſenſu metaphoram excludente poteſt Angelus dici homo: quoniam licèt Angelo competat con-

ceptus intelligendi sine discursu, quæ est partialis ratio constitutiva hominis (utpotè modo intelligentis per discursum; modò per simplicem apprehentionem aut iudicium duntaxat) non tamen competit alteri inadæquatus conceptus discurrendi, ex quo integratur adæquata differentia constitutiva hominis. Quamvis ergo Patri & Spiritui sancto conveniat inadæquatus conceptus Verbi, etiam per modum differentiæ; dum tamen alteri conceptus inadæquatus eiusdem differentiæ repugnat, neutri eorum in aliquo vero & proprio sensu competit ratio Verbi.

43 DICES I. Verbum externum ordinatur ad internum, veluti huius manifestativum. propterea enim dici solet, voces esse signa conceptuum. Atqui Deus, vt vnus, potest loqui per Verbũ externum, & multoties sic loquitur, cùm hominibus aliqua revelat. Ergo cùm tale Verbum non dicat per se ordinem ad Verbum personale, dicet per se ordinem ad Verbum essentiale, in quo, saltem inadæquatè, salvatur ratio Verbi. Sic ad litteram argumentatur Godoy vbi supra num. 26.

44 RESP. Verbum externum in nobis ordinari ad internum, veluti huius manifestativum, quod in nobis est vnicum & propriè dictum; sive consistat in ipsa intellectione, sive in termino aliquo per illam producto. Verbum autem externum Dei revelatis aliquid nobis de Filio suo, est manifestativum Verbi divini propriè dicti. Vbi autem Deus aliquid essentiale seu commune tribus personis revelat per Verbũ exterius; hoc solũ est manifestativum illius prædicati cõmunis, quod in Deo tantùm metaphoricè habet rationem Verbi. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma 1. p. quæst. 34. art. 1. ad 2. in fine, vbi ait: *Si autem dicitur Verbum, quia exterius manifestat ea, quæ exterius manifestant, non dicuntur verba, nisi in quantum significant interiorem mentis conceptum, quem aliquis etiam per exteriora signa manifestat. Etsi ergo verbum aliquando dicatur metaphorice in diuinis, tamen oportet ponere Verbum propriè dictum, quod personaliter dicatur.*

45 DICES II. Communis est opinio Thomistarum 1. p quæst. 12. art. 2. Deum in visione beatifica gerere munus Verbi. Aiunt enim, essentiam divinam vniri mentibus Beatorum, non solùm in ratione principij intellibilis ex parte obiecti, sed etiam ex parte termini: quæ sanè est ratio Verbi. Hæc autem doctrina corruit, nisi admittatur in divinis ratio essentialis inadæquata Verbi propriè dicta, præter adæquatam & propriam Verbi personaliter accepti. Non enim vnitur essentia divina mentibus Beatorum, tanquam ab ijs procedens, vt patet. Ergo vnitur sub ratione Verbi non procedentis ab ijs: atque adeò essentia divina præscindendo à processione habet verè & propriè, quamuis inadæquatè solùm, rationem Verbi.

46 RESP. Iuxta sententiam Anselmi num. 11. statutam, à qua non omnino abhorret D. Thomas ibidem allegatus, nullum esse locum illi doctrinę Thomistarum asserentium, essentiam divinam vniri mentibus Beatorum sub ratione Verbi. Supposito enim ex doctrina Anselmi, Verbum in nobis esse reipsa indistinctum ab intellectione, neque habere rationem termini, *in quo* mens contempletur obiectum, sed duntaxat medij *quo*, seu expressionis vitalis, qua cognoscit illud; eo, inquam, supposito, ipsa visio beatifica est Verbum formatum à Beatis, quo vident Deum; nec locus manet, vt essentia divina habeat rationem Verbi, seu speciei impressę tantùm ex parte principij, & puri obiecti ex parte termini. Verùm loquendo iuxta sententiam communem eorundem Thomistarum, quæ distinguit in nobis Verbum ab intellectione, veluti terminum *in quo* illa contemplatur obiectum, adhuc locus est vt essentia divina habeat rationem Verbi, quamvis solùm metaphoricè, in ordine ad mentes beatas. Vnitur enim ijs, non vt terminus productus per intellectionem, seu per dictionem, quæ sola est ratio Verbi propria vt distinguitur contra metaphoricam; sed solùm vt terminus speculationis improductus, *in quo* Beati contemplantur Deum: quæ est ratio impropria omnino & metaphorica Verbi.

47 INSTAT Godoy num. 28. supposita illa doctrina communi Thomistarum; Quia essentia diuina seipsa vnitur mentibus Beatorum sub ratione principij, ratio speciei convenit ipsi essentialiter. Ergo quia etiam seipsa vnitur per modum termini contemplationis, etiam convenit ipsi essentialiter ratio Verbi.

48 SED Enim si instantia quidquam probat, evincit, rationem Verbi adæquatè & simpliciter dictam convenire essentiæ divinæ, sicut adæquatè & simpliciter competit ipsi ratio speciei impressæ in ordine ad Beatorum mentes. Consequens autem est contra eundem Auctorem, & omnes alios, Durando excepto. Deinde disparitas est manifesta: quia proprium & adæquatum munus speciei impressæ est fœcundare intellectum ex parte obiecti, vt ex ipso & potentia pariatur notitia: quod totum præstat essentia divina erga mentes Beatorum: atque adeò nihil mirum si ratio speciei propriè dicta competat sibi essentialiter. Cæterum munus Verbi propriè dictum, sive in divinis, sive in creatis, importat rationẽ imaginis

ginis procedentis ab intelligente. Cumque essentia divina nullatenus sit imago procedens à Beatis, sed summùm terminus, *in quo* Deum contemplantur (iuxta illam Thomistarum sententiam) consequens est vt relatè ad illos nullatenus habeat, ne inadequatè quidem, propriam, sed summùm metaphoricam rationem Verbi. Sic certè licèt in Deo admittantur in sensu proprio virtutes aliquot morales, quæ sunt ad alterum, vt iustitia distribuens, misericordia, & aliæ similes, non tamen virtutes morales in ordine ad se, vt fortitudo v.g nisi metaphoricè tantùm: quoniam licèt multa ex prædicatis fortitudinis, vt bonitas, & ratio virtutis, seu perfectionis moralis, habeant propriè locum in Deo, non tamen peculiaris illa fortitudinis notio, quæ est mediocritas inter timorem & audaciam. Cùm igitur peculiaris notio Verbi sit, vt ab intelligente procedat per modum imaginis, & hoc repugnet essentiæ divinæ; consequens est, vt illa in nullo proprio sensu habeat rationem Verbi, sed dumtaxat in metaphorico, quatenus vnitur per modum termini intimi, iuxta eam sententiam, *in quo* Beati contemplantur obiectum.

SECTIO QVARTA.

Præcipua ac difficiliora argumenta sententiæ contrariæ, multiplicer confirmata, soluuntur.

49 VNVM Ex præcipuis fundamentis, quibus Durandus fuit innixus, vt impræsenti negaret, Verbum in diuinis propriè esse personale, seu soli Filio conuenire, in eo situm est, vt Filius non procedat à Patre per intellectum, siue per actum cognitionis, sed per actum naturę diuinæ naturæ præcedentem omnem actum intellectus, prout ipse asseruerat ex professo in 1. dist. 6. quæst. 2. Verùm cùm ea opinio Durandi sit procul à veritate aliena, vt in progressu apparebit, nihil est quòd obijciẽdis & soluendis eius argumentis circa eam quæstionem immoremur. Itaque solùm ea, quæ sunt huius loci propria, exhibeamus.

50 PRIMO Obijcitur. *Dicere* in diuinis non est actus personalis, sed essentialis. Ergo neque Verbũ est aliquid personale, sed essentiale. Consequentia patet. Nam *dicere* se habet ad Verbum, sicut producere ad terminum productum. Atqui productio & terminus producti sibi proportionantur. Ergo si dicere non est actus personalis, sed essentialis, etiam Verbum non est personale, sed essentiale. Propterea quę sicut in diuinis esse genitum, & spiratum est aliquid personale; ita etiam generatiua & spiratiua, quæ sunt productiones vtriusque termini, sunt etiam aliquid personale. Antecedens autem præcipuum argumenti suadetur multipliciter. *Primò*: quia in sacris litteris *dicere* passim tribuitur Deo, vt Creatori rerum omnium, vt Legumlatori, vt Salvatori. Etenim vt Creator rerum omnium *dixit, Fiat lux & facta est lux*. Ac sic de reliquis in mundi genesi: generatimque Psalmo 148 *Ipse dixit, & facta sunt*. Vt Legumlator passim per Prophetas vrget sub illa formula, *Hæc dicit Dominus*. Vt Salvator semper loquitur in cordibus hominum, exhortans ad salutem. Atqui in Deo ratio Creatoris, Legislatoris, & Salvatoris, non est aliquid personale, sed essentiale, siue commune tribus personis, vt patet. Ergo nec *dicere* est aliquid personale, sed essentiale. *Secundò* suadetur idem antecedens ex Anselmo in præsenti cap. 30. 34. & 60. vbi ait: *Nihil aliud est summo spiritui dicere, quàm quasi cogitando intueri*. At cogitando intueri non est aliquid personale, sed essentiale & commune tribus personis. Ergo nec dicere est aliquid personale, sed essentiale. *Tertiò*. Quidquid est commune tribus personis, non est personale, sed essentiale. Atqui dicere est commune tribus personis, vt idem Anselmus docet probatque eodem cap. 60. his verbis: *Cum ergo constet quia sicut pertinet ad eius* (Dei) *essentiam scientia & intelligentia, sic eius scire & intelligere non est aliud, quàm dicere, id est semper præsens intueri id, quod scit & intelligit: necesse est, vt quemadmodum singulus Pater, singulus Filius, & singulus eorum Spiritus, est sciens & intelligens, & tamen hi tres simul non sunt plures scientes aut intelligentes, sed vnus sciens & vnus intelligens: ITA SINGVLVS QVISQVE SIT DICENS, NEC TAMEN SINT TRES DICENTES SIMVL, SED VNVS DICENS*. Ergo dicere est commune tribus personis.

51 RESP. *Dicere* in diuinis posse accipi communiter & absolutè, vel propriè & personaliter. Priori sensu est actus essentialis & communis tribus personis: posteriori autem notionalis, & proprius Patris relatè ad solum Filium. Loqui enim intus propriè nihil aliud est, quàm exprimere Verbum interius, velut imaginem rei conceptæ ab intellectu. quod soli Patri in diuinis conuenit relatè ad Filium. Ideoque solus Pater ad intra propriè loquitur soli Filio, vt infrà constabit. Ad I. probationem antecedentis, quatenus dist. inctioni traditæ obstare potest, respondeo, non esse sermonem impræsenti de loquutione Dei ad extra, quam fatemur communem tribus personis; sed ad intrà, quo sensu loqui, seu dicere propriè,

est

est solius Patris relatè ad Filium. Ad II. & III. Anselmus ibidem accipit *dicere* communiter & absolutè, quo sensu ait, nihil aliud esse, quàm *quasi cogitando intueri*, sive vt in posteriori testimonio habet, *scire & intelligere*. Cæterum *dicere* propriè & notionaliter sumptum non ait competere omnibus aut singulis personis divinis, sed illi soli, quæ habet exprimere Verbum, veluti imaginem, ac Filium suum. Quod idem Anselmus luculenter docet eo cap. 60. post verba in obiectione relata, subdens: *Licet igitur vnusquisque seipsum, & omnes inuicem se dicant, impossibile tamen est in summa essentia esse Verbum aliud præter illud, de quo iam constat quòd sic nascitur ex eo, cuius est Verbum, vt etiam eius vera dici possit imago, & verè Filius eius sit.* Sicuti ergo propriè Verbum in divinis solius Patris est Verbum, ita etiam dicere propriè solius est Patris. *Dicere* enim propriè non accipitur nisi in ordine ad Verbum propriè acceptum. Vnde & paulo post loquens nominatim de eodem Verbo, ac reddens rationem, cur nō sit Verbum trium personarum, sed vnius tantùm, ait: *Constat enim, ipsum esse imaginem & Filium eius, cuius est Verbum: & patet quòd nec imago, nec Filius sumet, nec à se procedentis Spiritus, congruè dici potest. Nam nec ex seipso, nec ex procedente à se nascitur: nec seipsum, aut procedentem à se, existendo imitatur.*

52 INSTABIS Multipliciter. *Primò.* Quælibet persona divina dicit seipsam & reliqua omnia. Ergo dicit Verbo mentali, non ab alio, sed à seipsa mentaliter prolato: sicuti quisquis vocaliter dicit aliquid, dicit planè illud Verbo vocali à se prolato. Atqui Verbum mentale, quod ab omnibus divinis personis profertur, non est personale, vt patet. Verbum enim personale non ab omnibus personis divinis profertur, sed à solo Patre. Ergo quælibet persona divina dicit seipsam, & reliqua omnia, Verbo essentiali. *Secundò.* Omne intelligens intelligendo concipit Verbum. Quod generatim, & in sensu formali docet S. Thom. 1 p. quæst. 27. art. 1. dum inquit: *Quicumque intelligit, ex hoc ipso quòd intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio intellectus, ex vi intellectiua prouenions & ex eius notitia procedens. Quam quidem conceptionem vox significat: & dicitur Verbum cordis significatum Verbo oris.* Atqui omnes personæ divinæ intelligunt verè & propriè. Ergo concipiunt Verbū verè & propriè. Cum ejusmodi Verbum non sit personale, vt patet; debet esse Verbum essentiale verumque ac propriū. *Tertiò.* Si per impossibile Deus esset domitas vnus in persona, sicuti in essentia; adhuc intelligeret verè & propriè, ac profundè conciperet verum ac proprium Verbum. At illud nō esset tunc personale, sed essentiale, vt patet. Ergo & modò in divinis est Verbum essentiale verum & proprium. Quippe nunc in Deo secundùm essentialia est omne id, quod esset, si per impossibile non esset trinus in personis, sed vnus.

53 RESP. Iuxta solutionem præcedentis argumenti, quamlibet personam divinam dicere seipsam & reliqua omnia, dictione absoluta & communi, non autem propria & personali. Vnde & consequens est, vt quælibet persona divina proferat Verbū absolutū & commune, non autem personale & proprium. Verbum autem quod commune tantùm est & absolutū, dumtaxat est metaphoricū, sive impropriū, defectu veræ processionis ab intelligente: vt suprà sect. 2. & 3. latè ostensum est. Quare Verbū propriè dictum in divinis, distinctūque à metaphorico, dumtaxat est personale. AD II. Omne intelligens intelligēdo concipit Verbū, aut strictè aut latè, & impropriè acceptū: strictè quidem, vbi Verbū procedit ab intelligente, tanquā imago rei intellectæ; latè autē & impropriè, vbi nulla vera processio, aut ratio imaginis est. Porrò D. Tho. loco in obiectione exscripto palam agit de intelligente creato, in quo Verbū verè procedit ex vi intellectionis, tanquā imago rei intellectæ, sive distincta in re, sive indistincta ab ipsa intellectione: atque adeò strictè habet rationē Verbi. Non loquitur autē vniversè de intelligēte divino: quoniā fide sanctum est, vnāquamque ex divinis personis verè intelligere, & solùm vnam ex tribus producere Verbum. Itaque omnes personæ divinæ intelligunt verè & propriè: sed vna sola exprimit Verbū verū & proprium. AD III. Si Deus per impossibile esset solitarius in persona, sicuti est vnus in essentia, per locū ab intrinseco intelligeret verè & propriè: non tamen cōciperet verū ac propriū Verbū. Etenim concipere verum & propriū Verbum mentale, proprium est mentis fœcundæ, ex qua & obiecto paritur notitia. In ea autem hypothesi nulla esset fœcunditas Dei, nec divinæ mentis ad intra. Vnde nullum esset verum ac prorium Verbum.

54 VRGEBIS. Vbi est locutio vera & propria, prout distinguitur à metaphorica, ibidē est Verbum verum & propriū, distinctumque à metaphorico. Atqui tres personæ divinæ loquuntur sibi invicē locutione vera ac propria, prout differt à metaphorica. Ergo tres personæ divinæ habent Verbum verum & proprium, quatenus distinctum à metaphorico. Maior propositio patet: quia omnis locutio vera & propria est expressiva Verbi veri ac proprij. Minor autem suadetur diversimodè. *Primò* ex

ijs Scripturæ locis, in quibus leguntur divinæ personæ secum invicem loqui, quale est illud Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* Tale etiam quod habetur cap. 2. *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est.* Talia demum sunt plura alia, quæ expendimus suprà Disp. LVIII. sect. 2. & 3. ad probandum, in Veteri Testamento traditam fuisse distinctionem realem personarum divinarum, quam eo loci probavimus exinde contra Iudæos & Sabellium. Ergo tres personæ divinæ loquuntur ad invicem loquutione vera & propria, per exclusionem omnis metaphoræ. *Secundò* Pater non solùm dicit Verbũ, sed seipsum, Spiritum sanctũ, & totã Trinitatẽ: vt docent omnes ferè Theologi cum D. Tho. 1. p. q. 34. a. 1. ad 3. Ergo Pater non solùm loquitur ad Filiũ, sed etiam ad seipsum, ad Spiritum sanctũ, & ad totã Trinitatẽ. Nam dicere, & loqui, profectò idem sunt. Ergo non est necessaria processio personæ, ad quam dirigitur loquutio, à persona loquente: ideoque omnes personæ divinæ sibi invicem loquuntur.

55 RESP. Quidquid in oppositum velit Ruiz disp. 60. sect. 6. nobis probabilius videri, personas divinas propriè nec sibi ipsis loqui, nec mutuò inter se, sed id solùm cõpetere Patri relatè ad Filium. Ratio est: quoniam propriè loqui, est seipsum propriè manifestare. Solus autem Pater propriè seipsum Filio manifestat. Solus ergo Pater Filio propriè loquitur. Assumptionẽ probo. Manifestare seipsum propriè loquendo, est notitiam sui alteri communicare, qua ipsi innotescat. Solus autem Pater communicat Filio, propriè loquendo, notitiã sui. Communicatio enim notitiæ in divinis solùm præstatur per realem productionem, quam nõ exercet persona aliqua in divinis erga seipsam, nec Filius aut Spiritus sanctus erga Patrẽ, nec ipse Spiritus sanctus erga Filium. Solus itaque Pater propriè communicat Filio notitiam sui, quatenus producit illum per actum intellectus: atque adeò solus Pater in divinis propriè ad Filium loquitur. Quamvis autem ambo cõmunicent Spiritui sancto simul cum voluntate notitiam sui ipsorũ, non tamen per actũ intellectus, cui soli convenit ratio loquutionis, per quã aliquis se manifestat audienti; sed per actũ volũtatis. Non ergo personæ divinæ loquuntur propriè, aut sibi ipsis, aut mutuò inter se, nec Pater & Filius ad Spiritum sanctum, sed solus Pater ad Filium, iuxta illud Ioannis 15. *Omnia quæ audivi à Patre meo, nota feci vobis.* Vnde locutio propriè dicta in divinis solum est intellectio notionalis, qua Pater solùm Filium generat, ipsique communicat perfectam & comprehensivam notitiam sui ex vi generationis. Quo sensu intelligo Cyrillum Alexandrin. lib. 19. Thesauri asentem: *διαλέγεται δὲ πατὴρ ἀρρήτως πρὸς υἱόν, ἔχοντες αὐτῷ φυσικῶς τὸ εἰδέναι τὸ τέκνον τὴν βάλησιν, ὃ λόγον ἐκφαίνειν δυνάμενον τὰ κεκρυμμένα περιέποντος, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἐστὶν ὁ λόγος.* id est, *Loquitur verò Pater ad Filium arcano quodammodo, naturaliter* (id est vi nativitatis, seu processionis suæ) *habentem, vt voluntatem eius sciat, à quo genitus est: neque sermonem expectat, qui occultam voluntatem eius explicet: quoniam & ipse Verbum est.*

56 NEQVE Obstat prior difficultas in oppositum ex testimonijs illis, tum Veteris, tum Novi testamenti, in quibus personæ divinæ invicem loqui perhibentur. Id enim solùm accipi debet de locutione in ordine ad effectus creatos, qui indiviso & communi totius Trinitatis decreto fiunt, & manifestantur, & præterea ad summum de locutione ad intra communiter vsurpata pro sola intellectione, qua se invicem cognoscunt personæ divinæ. Vt autem ex ijs locis probetur sufficienter realis distinctio illarum, sufficit hoc posterius loquutionis genus: nam nequeunt plures se invicem intelligere, nisi revera plures sint. Et sanè abstrahendo ab eo, an illa loquutio sit propriè dicta, necne, *ipse* stylus Scripturæ satis denotat, plures esse personas, quæ ibidem loqui perhibentur.

57 AD Posteriorem instantiam ex num. 54. fine, respondeo, concesso antecedente, negando consequentiam. Nam *dicere*, præter realem respectum, quem primariò importat ad Verbum productum, involvit explicitè respectum ad res Verbo dictas: cæterum *loqui*, præter respectum realem ad Verbum productum, claudit explicitè respectum manifestantis ad eum, cui manifestatio fit. Quare Pater æternus producens Verbum, non solùm dicit seipsum, & totam Trinitatem, verùm etiam omnes creaturas possibiles. Et tamen non propterea ad creaturas possibiles loquitur, vtpotè quibus nihil manifestat, cùm non existant, nec exituræ sint pleræque illarum. Potest itaque quoddammodo dicere seipsum & totam Trinitatem, quin propterea aut loquatur propriè sibi ipsi, aut toti Trinitati. Potestque hæc doctrina exinde confirmari, quoniam perinde se habent *dicere & loqui* divinum ad intra, ac ad extra. Atqui *dicere* divinum ad extra, vltra productionem rerum, terminatur ad illas externo Verbo dictas, iuxta illud Psalmi 148. *Ipse dixit & facta sunt.* Cæterum *loqui* divinum ad extra, præter productionem externi Verbi importat manifestationem factã ijs, ad quos dirigitur loquutio. Ideoque Apost.

ad Hebræos 1. ait; *Multifariam, multiſque modis olim Deus loquens Patribus, &c.* Patet igitur diſcrimen traditum, quòd *dicere* præter reſpectum primarium ad Verbum productũ, importet habitudinem quoddammodo ad res dictas; loqui verò ad perſonas, quibus aliquid manifeſtatur, ſeu quibus cõmunicatur notitia aliqua. Cùm igitur in divinis ſolus Pater propriè Filio ſe manifeſtet, ſive notitiam ſui communiiet ex vi generationis intellectualis, ſolus ille propriè loquitur ad Filium, non autem ad ſeipſum, nec ad Spiritum ſanctum. Poteſt autem dicere ſeipſum quoddammodo, & Spiritum ſanctum: quoniam *dicere* ex ſecundaria cõſideratione importat reſpectum cognoſcentis ad cognitum, ac proinde poteſt eſſe in Patre cognoſcente ad quælibet obiecta cognita, quatenus in Verbo à ſe producto, veluti in imagine naturali, cognoſcit ſeipſum & alia omnia.

58 VERVM Vt hoc ipſum penitiùs capiatur, præoccupenturque plures obiectiones & difficultates circa modũ loquendi, oportet hæc tria diſtinguere in divinis: Intelligere, Dicere, & Loqui, *Intelligere*, vt obſervat D. Tho importat dumtaxat reſpectũ intelligentis ad rem intellectã, qui in divinis ſolùm eſt reſpectus rationis ob identitatẽ realem inter intelligentem, intellectum, intellectionem, & rem intellectam; competitque proinde omnibus & ſingulis perſonis divinis in ordine ad quælibet obiecta intelligibilia. Præterea omnibus ſimul, conuenit intelligere quidquid intelligibile eſt, ac primariò quidem divinam eſſentiam. *Dicere* autem propriè acceptum, & *loqui*, idem omnino ſunt quoad rationem primariam, quæ conſiſtit in exprimendo & producendo Verbũ mentale, veluti imaginẽ rei intellectæ. Sola itaque differentia eſt inter *dicere* & *loqui* quoad reſpectum ſecundarium: quoniam *dicere* extenditur ad omnia ea, quæ repræſentantur per Verbũ productum; *loqui* verò ad ea dũtaxat, quæ ſunt capacia audiendi ipſum Verbum. Hinc eſt vt Pater exprimendo Verbum divinum, dicat ſe, & totam Trinitatem, immo & omnes creaturas, ſaltem poſsibiles; quoniã omnia illa habent rationem obiecti cogniti & repræſentati per Verbum: non tamen loquatur creaturis poſsibilibus, quæ pro eo ſtatu ſunt incapaces audiendi Verbum ipſum. Nec etiã propriè loquitur ſibi ipſi, aut Spiritui ſancto, quia nec ſibi communicat notitiam aliquam, nec Spiritui ſancto ex vi productionis: ſed ſolùm largè & minùs propriè loquitur ſibi & Spiritui ſancto, quatenus in Verbo à ſe producto videt ſeipſum, tanquam in imagine, quæ etiam intelligibiliter repræſentat ex vi originis ſuæ reliquas perſonas.

59 DICES Adhuc. Nemo vocaliter dicit aliquid Verbo ab alio, ſed à ſe tantùm vocaliter prolato. Ergo nemo mentaliter dicit verbo mentali ab alio, ſed à ſe dumtaxat prolato mentaliter. Si autem ſolus Filius in divinis eſſet Verbum, ſolus Pater ſeipſum Verbo diceret: quia ſolus Pater tale Verbum mentaliter profert. Cùm ergo etiam Spiritus ſanctus ſeipſum Verbo dicat, Verbum propriè in divinis non eſt ſolus Filius. Eſt itaque aliquid omnibus perſonis commune.

60 RESP. Concedendo totum enthymema de dicente propriè & ſimpliciter tali, qualis eſt ſolus Pater in divinis, quoniam ſolus profert, ſeu exprimit Verbum per veram ipſius productionem. Vnde Spiritus ſanctus non dicit propriè ſeipſum eodem Verbo, ſed latè & communiter, ratione notitiæ ſeu repræſentationis abſolutæ, quæ eſt communis per identitatem ipſi Verbo & Spiritui ſancto. In quo eſt apertũ diſcrimen à Verbo creato, quod propter limitationem ſuam ſolùm conſtituit dicens ipſum ſuppoſitum à quo oritur. Verbum autem divinum ratione illimitationis ſuæ ſecundùm eſſe abſolutum intelligibile, quod eſt commune tribus perſonis, omnes illas conſtituit dicentes, id eſt, intelligentes communiter; propriè verò ſolùm Patrem, quoniam oritur ab illo ſolo. Quare D. Thom. 1.p.q. 34. art. 1. ad 3. ait: *Sic ergo Vni ſoli perſonæ conuenit dici, eo modo, quo dicitur Verbum. Eo vero modo, quo dicitur res intellecta in Verbo, cuilibet perſonæ conuenit dici.* Eadem verò ratio eſt de dictione paſsiva, & activa, vt patet.

61 SECVNDO Objicitur. Verbum abſtrahendo à creatis & divinis, nihil aliud eſt, quàm actus intelligendi, ſive notitia. Actus autem intelligendi, ſeu notitia, non eſt aliquid perſonale, ſed eſſentiale omnibus divinis perſonis. Quippe omnes & ſingulæ intelligunt, & notitiam perfectiſsimam rerum omnium habent. Ergo Verbum in divinis non eſt aliquid perſonale, ſeu eſſentiale. Maior, in qua poſſet eſſe diſsidium, ſupponitur à Durando probata in 1. diſt. 27. quæſt. 2. & à nobis cum Anſelmo ſuprà n. 11. quatenus ibidem diximus ex mente S. Doct. probabilius eſſe Verbũ in nobis non diſtingui ab intellectione. Vnde & videtur conſequens, vt nec in divinis ſit alia ratio formalis Verbi, quã intellectionis. Quæ enim in creatis non differunt, multò minùs in divinis, vbi longè maior vnitas & ſimplicitas eſt, differre debent. Si igitur in nobis Verbum eſt ipſa intellectio, multò magis in divinis.

62 VRGETVR I. Verbum creatum & finitum nihil aliud eſt, quã intellectio creata & finita, quâ mens humana aut angelica exprimit intelligibiliter in actu ſecundo obiectũ repræſentatum per ſpeciem impreſſam in actu pri-

primo. Ergo similiter Verbum increatum & infinitum nihil est aliud, quàm intellectio increata & infinita, qua mens divina exprimit intelligibiliter in actu secundo obiectum divinum repræsentatum per speciem impressam in actu primo. Ergo sicuti propterea intellectio increata & infinita est aliquid essentiale & commune omnibus personis, propriè loquendo, ita etiam Verbum increatum & infinitum.

63 VRGETVR II. Verbum creatum non consistit in relatione producti, sed in vitali expressione, sive representatione obiecti: ac proinde ipsum existimari debet de Verbo increato. Expressio autem vitalis seu repræsentatio obiecti increati, est ipsa intellectio divina absoluta & communis tribus personis. Verbum ergo increatum est ipsa intellectio absoluta & communis tribus personis.

64 HVIC Argumento haud difficulter occurrere possunt qui docent, Verbum mentale in nobis esse distinctum reipsa ab intellectione, veluti terminum, *in quo* mens speculatur obiectum. Possunt enim facilè dicere, Verbum propriè acceptum in divinis non esse intellectionem ipsam, sed terminum aliquem per eam productum à solo Patre, licèt in re, & propter infinitatem ipsa relatio producti identificet sibi intellectionem essentialem & communem tribus personis; cùm tamen verbum in creatis ratione limitationis suę differat reipsa ab intellectione, per quam producitur. Quã sententiam, vt iam antè monui, latè tradidi in Cursu Philosophico disp. 30. de Anima Verùm cùm Anselmus diserte dicere videatur locis n. 11. indicatis, Verbum in nobis non esse quidquam aliud ab ipsa cognitione, seu intellectione, oportet aliter occurrere argumento.

65 QVARE Respondeo, Verbum abstrahendo à divinis & creatis esse ipsum actũ intelligendi, sive notitiam non vtcumque acceptam, sed simul cum relatione producti ad principium intelligens, sive dicens, aut loquens. Sic enim sumitur apud sacras litteras, Concilia, & Patres, ac nominatim iuxta Anselmum: vt vidimus latè sect. 2. Actus autem intelligendi, seu notitia, prout includens relationem producti ad intelligens, sive dicens, non est aliquid essentiale & commune, sed peculiare & proprium Filij in ordine ad Patrem. Porrò Verbum in nobis non solùm habet esse notitiam mentis, sed etiam imaginem obiecti expressam & productam à dicente seu loquente: ac proinde importat necessariò relationem effectus ad causam, tum transcendentalem, tum prædicamentalem, quæ in frequentiore opinione est superaddita reipsa effectui. Quare etiam in divinis Verbum propriè dictum, non solùm importat actum intelligendi, seu notitiam, sed relationem producti ad dicentem, quæ nullatenus est superaddita Verbo, sed potiùs ipsius Verbi constitutiva in ratione personæ, vt constabit ex progressu Operis. Quare nõ est minor vnitas, vel simplicitas in Verbo increato, sed potiùs maior, quàm in creato, cui relatio ad principium intelligens superaddita est. Insuper in creatis intellectio ipsa vt intellectio, est qualitas, quæ proinde cõstituit aliud prædicamentum à relatione prædicamentali in principium dicens. Intellectio autem divina non spectat ad prædicamentũ qualitatis, sed est ipsa essentia Dei, quæ affecta relatione producti per intellectum constituit propriè Verbum.

66 AD I. Instantiam patet ex dictis. Verbum enim increatum & infinitum est ipsa intellectio increata, quatenus affecta relatione propria imaginis per intellectum productæ: sicuti Verbum mentale creatum in nobis est intellectio seu notitia, quatenus vitaliter expressa à dicente seu loquente, ad quod proinde relationem importat, sicuti effectus ad causam.

67 AD II. Verbum creatum consistit in vitali expressione, seu repræsentatione obiecti per modum imaginis, quæ essentialiter claudit relationem transcendentalem ad principium intelligens, tanquam effectus ad causam propriam & per se requisitam. Quare etiã Verbum increatum, cùm sit expressio vitalis seu repræsentatio per modum imaginis, debet claudere in suo conceptu aliquam relationem, tanquam terminus in ordine ad principium intelligens, seu dicens. Aliunde verò est discrimen quòd intellectio nostra est entitas superaddita reipsa principio intelligendi, veluti qualitas ab ipso producta: secus verò in Deo, propter illimitationem actus puri. Plures alias differentias Verbi increati à creato repete ex dictis Disp. præced. Nonnullas breviter ac dilucidè pro more suo præstrinxit RR. & gravissimus Magister Lumbier Tract. 3. de Trinit. num. 264. quem vtinam videre licuisset ante diem hanc 22. Octobris anni 1680. quo primùm ad me pervenit; vt ex eius doctrina, & multiplici observatione locupletarem præcedentes Disputationes, quæ sunt iam prælo editæ; sicut & quædam aliæ à septuagesima secunda ad octogesimam. Quod præter communem ordinem fecimus, vt huius Tomi editio citiùs perficeretur.

(***)

CAPVT XXXI. Aliàs 30.

Quod ipſum Verbum non ſit ſimilitudo factorum, ſed veritas eſſentiæ; facta verò ſint aliqua veritatis imitatio. Et qua natura ſint præſtantiores, quàm alia.

68 SED Ecce videtur mihi ſuboriri nec facilis, nec vllatenus ſub ambiguitate relinquenda quæſtio. Etenim omnia huiuſmodi verba, quibus res quaſlibet mente dicimus, id eſt, cogitamus, ſimilitudines & imagines ſunt rerũ, quarum verba ſunt; & omnis ſimilitudo & imago, tantò magis vel minùs eſt vera, quãtò magis vel minùs imitatur rem, cuius eſt ſimilitudo. Quid igitur tenendũ eſt de Verbo, quo dicuntur, & per quod facta ſunt omnia? Erit, aut non erit ſimilitudo eorum, quę per ipſum facta ſunt? Si enim ipſum eſt vera mutabilium ſimilitudo; non eſt conſubſtantiale ſummæ incommutabilitati: quod falſum eſt. Si autem non eſt omnino vera, ſed qualiſcumque ſimilitudo mutabiliũ eſt; non eſt Verbum ſummæ veritatis omnino verũ: quod abſurdum eſt. At ſi nullam mutabiliũ habet ſimilitudinẽ: quomodo ad illius exemplũ facta ſunt?

69 VERVM Forſitã nihil huiuſmodi remanebit ambiguitatis, ſi quemadmodum in vivo homine veritas hominis eſſe dicitur; in picto verò ſimimilitudo, ſive imago illius veritatis: ſic exiſtẽdi veritas intelligatur in Verbo, cuius eſſentia ſic ſummè, eſt, vt quodammodo illa ſola ſit: in his verò, quæ in eius comparatione quoddammodo non ſunt, & tamen per illud & ſecundùm illud facta ſunt aliquid; aliqua ratio illius ſummę eſſentiæ perpendatur.

70 SIC Quippè Verbũ ſummæ veritatis, quod & ipſum eſt ſumma veritas, nullam augmentum vel detrimentum ſentiet, ſecũdùm hoc quòd magis vel minùs creaturis ſit ſimile: ſed potiùs neceſſe erit omne quod creatum eſt, tantò magis eſſe, & tantò eſſe præſtantiùs, quantò ſimilius eſt illi, quod ſummè eſt, & ſummè magnum eſt.

71 HINC Etenim fortaſsè, imò non fortaſsè, ſed pro certo, hinc omnis intellectus iudicat naturas quodlibet modo viventes præſtare non viventibus, ſentiẽtes non ſentiẽtibus, rationales irrationabilibus. Quoniam enim ſumma natura ſuo quodam modo ſingulari, non ſolùm eſt, ſed & vivit, & ſentit, & rationalis eſt; liquet quoniam inter omnia, quæ ſunt, id quod aliquo modo vivit, magis eſt illi ſimile, quã id, quod nullatenus vivit: & quod modo quolibet, vel corporeo ſenſu cognoſcit aliquid, magis eſt, quàm quod nihil omnino ſentit: & quod rationale eſt, magis, quàm quod rationis capax non eſt. Quoniam verò ſimili ratione quædam naturę magis minuſvè ſunt, quàm aliæ, perſpicuum eſt.

QVEM-

72 QVEMADMODVM Enim natura illud præstantius est, quod per naturalem essentiam propinquius est præstantissimo: ita vtique illa natura magis est, cuius essentia similior est summæ essentiæ.

73 QVOD Sic quoque animadverti facilè posse existimo. Nempe si cuilibet substantiæ, quæ & vivit, & sensibilis, & rationalis est, cogitatione auferatur quòd rationalis est; deinde quòd sensibilis, & postea quòd vitalis; postremò ipsum nudum esse quod remanet; quis non intelligat, quòd illa substantia, quæ sic paulatim destruitur, ad minus & ad minus esse, & ad vltimum ad non esse, gradatim perducitur? Quæ autem singillatim assumpta, quamlibet essentiam ad minus & minus esse deducunt: eadem ordinatim assumpta, illam ad magis & magis esse perducunt. Patet igitur quia magis est vivens substãtia, quã non vivens, & sensibilis, quã non sensibilis, & rationalis quã non rationalis. Nõ est itaque dubiũ quòd omnis essentia eo ipso magis est, præstãtiorque est, quò similior est illi essentiæ, quæ summè est, & summè præstat.

74 SATIS Itaque manifestũ est, in Verbo per quod facta sunt omnia non esse eorum similitudinem, sed veram simplicemque essentiã: in factis verò non esse simplicem absolutamque essentiam, sed verè illius essentiæ vix aliquã imitationem. Vnde necesse est non idem Verbum secundùm rerum creatarum similitudinem magis vel minus esse verum: sed omnem creaturã eò altiori gradu essentiæ dignitatisque consistere, quò magis illi propinquare videtur.

DISP. LXII. LITTERALIS.

AN VERBVM DIVINVM SIT VERBVM SIVE SIMILITVDO RERVM FACTARVM?

VIC Disputationi facem prætulit primus omnium (quod sciam) Anselmus in hoc capite: vbi ipsum allegant Scholastici infrà sect. 2. referendi. Exponemus prius litteram capitis & deinde penitiùs illam considerabimus.

SCHOLIA IN CAPVT XXXI. SECTIO PRIMA.

Exponitur & illustratur littera capitis: ac propositis rationibus dubitandi, statuitur, Verbum diuinum non esse similitudinem rerum factarum, sed potius illas esse similitudines Verbi & alias alijs præstantiores.

1 ANSELMVS In hoc capite inquirit, an Verbum Divinum sit Verbum creaturarum, sive illarum similitudo. Et initio proponit rationes dubitandi in vtramque partem, quasi velitando solùm, & tentando, si fortè posit controversiam dirimere.

2 SED ECCE VIDETVR, &c. Proponit hanc ferè rationẽ dubitandi. Omnia verba interna, quibus mens nostra cogitat, seu dicit quascumque res intelligit, sunt similitudines, sive imagines rerum, quarum verba sunt omnis autem similitudo vel imago, eo magis aut minùs vera est, quò magis aut minùs imitatur rem, cuius est similitudo. Quid ergo exi-

stimandū est de Verbo divino, per quod Deus dicit, & fecit omnia? Estne, aut non est imago, aut similitudo eorum, quæ per ipsum facta sun? Porrò ne sit illorum similitudo aut imago, illud imprimis facere videtur; quòd Verbum divinum sit consubstantiale Deo, ac proinde summæ incommutabilitati. At quod est consubstantiale summæ incommutabilitati, nequit esse similitudo rerum mutabilium, quales sunt quæcumque dicuntur & fiunt per Verbū. Ergo Verbum divinum nequit esse similitudo rerum, quæ per ipsum dicuntur & fiunt. *Deinde.* Id quod verè & summè est, nequit vllo pacto esse similitudo eorum, quæ verè potiùs non sunt, quàm sint. Atqui Verbum divinum, cùm sit consubstantiale Deo, verè & summè est: quæ autem per ipsum dicta & facta sunt, potiùs non sunt, quàm sint: vt suprà cap. 27. multipliciter demonstratum fuit. Ergo Verbum divinum nequit vllo pacto esse similitudo eorum, quæ per ipsum dicta & facta sunt.

4 EX Oppositio autem, seu pro parte affirmante videtur vrgere ratio. Omne enim quod fit ad exemplum alterius, habet aliquam similitudinem cum illo. Atqui omnia, quæ per Verbum divinum dicta sunt & facta, ad illius exemplum facta sunt. Verbum enim, sive locutio Dei, est exemplar, aut idea rerum creatarum: vt suprà stabilitum fuit cap. 8. 9. & 10. Ergo omnia quę per Verbum dicta & facta sunt, habēt aliquam similitudem cum illo: ac proinde ipsum aliquomodo est similitudo factorum.

5 VERVM FORSITAN NIHIL, &c. Propositis rationibus dubitandi in vtramque partem, accedit ad dirimendam controversiam. Quod vt faciat, prœmittit, quemadmodum in vivo homine dicitur esse veritas hominis; in picto verò sola similitudo aut imago illius veritatis: ita etiam veritatem existendi intelligi in Verbo divino, quoniam sola illius essentia sic summè est, vt quodammodo sola ea sit: in ijs autem rebus, quæ per illud facta sunt, quæque illius comparatione potiùs non sunt, quàm sint, esse aliquid existentiæ, penes quod imitantur summam Verbi essentiam, sumque aliqualis similitudo illius. Nimirum eam doctrinam didicit Anselmus ex Sacra Scriptura variis locis, præsertim Exodi 3. vbi Deus ipse Moysi ait: *EGO SVM QVI SVM.* Et præterea: *Hæc dices filijs Israel: QVI EST, misit me ad vos.* Quæ ita expendit Maximus Doctor, Hieronymus Epistol. 136. *QVI EST, misit me ad vos: tanquam in eius comparatione, qui verè est, quia incommutabilis est, ea quæ commutabilia facta sunt, quasi non sint.* Propterea quoque Dionysius cap. 5. de Divinis nominib. solum Deum appellat ὄντως ὄν, καὶ ὑπὲρ ὄντων ἀναίτιον ὑποστατικόν. id est, *verè ens, & omnibus, quæ sunt, essentiam tribuens.* Denique Gregorius Magnus, vt plures alios omittam, lib. 16. Moral cap. 16. & lib. 18. cap. 22. eandem tradit doctrinam, dum ait: *Aliud est esse, aliud principaliter esse: aliud mutabiliter, atque aliud immutabiliter esse. Sunt enim hæc omnia; sed principaliter non sunt: quia in semetipsis minimè subsistunt: & nisi gubernantis manu teneantur, essent nequaquam.*

6 SIC QVIPPE VERBVM, &c. Præmittit deinde aliud discrimen Verbi à creaturis. Illud enim nullum augmentum aut detrimentum suæ *perfectionis* subit, sive non evadit maius aut minus ex eo quòd existant creaturæ magis aut minùs ipsi similes: quoniam, vt antè præmissum fuit, incommunicabile est, ac proinde incapax maioris vel minoris perfectionis. Cæterum in creaturis factis per Verbum è converso accidit. Tanto enim magis aut minùs perfectæ sunt, quò magis aut minùs imitantur Verbum ipsum, seu illi similes evadunt. Immo & eadem creatura postquam existit, capax est augmenti aut decrementi per accessum maiorem aut defectum imitationis Verbi: quoniam omnis creatura est mutabilis, ac proinde potest in melius proficere, aut in deterius labi, seu physicè, seu etiam moraliter.

7 HINC ETENIM FORTASSE, &c. Doctrinam nuper traditam confirmat ex communi omnium existimatione. Quippe omnibus persuasum est, naturas viventes antecellere non viventibus; sentientes, id est, vicumque cognoscentes, non cognoscentibus; rationales irrationalibus. Hoc autem inde provenit, quòd quædam naturæ magis quàm aliæ imitantur Deum in *suo* esse. Deus enim, sive summa natura, suo singulari atque ineffabili modo est, sentit, id est, cognoscit, & ratione vtitur: ac proinde quò plures earum perfectionum imitantur naturæ creatæ, eò præstantiores existunt. Ergo naturæ creatæ maiorem aut minorem perfectionem habent, prout magis vel minùs imitantur, sive similes existunt naturæ summæ, atque adeò ipsi Verbo, quod non est aliud ab ipsa natura summa. Porrò naturas viventes generatim præstare non viventibus, vt assumit, vel supponit Anselmus ex sententia communi; docet eleganter Magnus Augustinus, & absque exceptione vlla lib. de duabus animabus cap. 4. vbi muscam præponit Soli, & lib. de vera Religione cap. 9. vbi cùm cœlorum ac siderum perfectionē pulchritudinemque celebrasset,

fer,

set, subdit: *Non qualiscumque modus, quamquam ista visibili luce præfulgeat, si vita careat, magni æstimanda est. Quælibet namque vita substantia cuilibet substantiæ non vitæ naturæ lege præponitur.* Nimirum, supponere videtur S. Doctor communem ac veram sententiam, quæ docet contra Origenem & alios quosdam, cœlestibus corporibus & luminaribus, nullâ omnino vitâ inesse: de quo egimus Disp 63. de Anima sect. 4. Neque obstat quod iuxta communem hominum æstimationem quædam inanima, vt gemmæ, aurum, & argentum, præferri soleant quibusdam viventibus, vt reptilibus, immo & sentientibus. Id enim fiat ob attenta vtilitate privata vnius cuiusque, non autem inspecta naturali perfectione rerum. Quod exponit idem S. Doctor lib. 21. de Civitat. cap. 16. dicens: *Est autem alius profectò vsus cuiusque æstimationis modus. Quo fit, vt sensu carentia quibusdam sentientibus præponamus. Quis enim domi suæ panem habere, quàm mures; nummos, quàm pulices, malit? Sed quid mirum, cùm pleramque carius comparetur equus, quàm servus; gemma, quàm famula?*

8 QVEMADMODVM ENIM, &c. Confirmat iterum eandem doctrinam: Quia in quolibet genere præstantius habetur quidquid magis propinquat præstantissimo eiusdem generis. Sic in genere lucis materialis censetur excellentior illa, quæ præ omnibus aliis propinquior est luci Solis, veluti præstantissimæ in suo genere. Sic præterea inter motus ille velocior est, qui magis accedit ad motum primi mobilis, omnium velocissimi. Cùm ergo summa essentia sit aliquid summum & infinitum in omni genere perfectionis, vnaquæque creatura eò præstantior est, quò proximior perfectione eidem summæ essentiæ.

9 HINC Obiter colligitur, quæcumque natura creata aut creabilis assignetur, illam infinitè distare à natura summæ: ac proinde adhuc esse possibilem aliam & aliam perfectiorem naturam: quoniam assignata qualibet, Deus magis ac magis perfectè participabilis est, ob infinitum excessum supra quamvis creaturam determinatam. Vnde vera est sententia ex eo principio docens, repugnare creaturam omnium possibilium perfectissimam. Quod latè & ex professo docuimus in Physica disp. 24. per totam. Nunc solùm accipe verba Sancti Dionysij Areopagitæ cap. 8. de Divin. nomin. dicentis: *Dicamus Deum infinitæ vi potentiæ præditum, non solùm quod vim omnem in lucem proferat; sed etiam quòd omnem quoque vim ipsam multum superet, quodque possit etiam infinitè infinitas alias potentias, præter eas quæ sunt in lucem proferre, neque vnquam potentiæ infinitæ & infinitæ in lucem proferæ effectionem potentiam effectricis eius potentiæ, quæ omnem infinitatem superat, obscurare & obruere possint; ex eo quod inexhaustibilis, & ignota, & inexplicabilis est, cuncta egredies ipsius virtus.*

10 QVOD SIC QVOQVE, &c. Confirmat denique S. Doctor eandem veritatem quarundam naturarum supra alias: Quoniam omnis natura, quæ per additionem perfectionum minuitur, eadem per additionem illarum augetur ac superemineat. Atqui eiusmodi sunt naturæ creatæ. Si enim v.g. cogitatione auferatur naturæ humanæ perfectio vivendi, deinde sentiendi, ac tandem ratiocinandi, illa cerè magis ac magis minuetur secundùm perfectionem. Ergo eadem ipsa per additionem perfectionum vivendi, sentiendi, & ratiocinandi, augetur procul dubio & superemineat magis ac magis. Hoc autem habet ex eo quod penes plures & maiores perfectiones est similior immensæ essentiæ, omnes illas singulari & infinito modo continenti, à qua illas participat inæqualiter. Ergo quædam naturæ creatæ sunt aliis præstantiores penes maiorem accessum ad summam naturam, cuius imitationes ac deliberationes sunt, quamvis exiguæ, & pene nullius momenti in eius comparatione.

11 SATIS ITAQVE MANIFESTVM EST, &c. Ex tota doctrina hactenus tradita colligit Anselmus, in Verbo, per quod facta sunt omnia, non esse illorum similitudinem, sed veram & simplicem essentiam: in factis è contra, non esse simplicem absolutamque essentiam, sed veræ illius essentiæ aliquam imitationem. Colligit præterea, non esse necessum vt idem Verbum sit magis vel minùs verum iuxta rerum creatarum similitudines: sed potius vt omnis natura creata eo perfectior sit, quò magis illud imitatur, eique appropinquat.

SECTIO SECVNDA.

Statuitur directè, & probatur sententia Sancti Anselmi, relatis tum eadem sententiis, tum argumentis opponentis contrariæ.

12 DICENDVM itaque est, Verbum divinum non esse Verbi, sive similitudinem creaturarum, propriè loquendo. In Anselm. hoc loco & cap. sequenti vbi ait: *Verbum quo creaturam dicit, nequaquam similiter est Verbum creaturæ:*

quia non eſt eius ſimilitudo, ſed principalis eſſentia. Vnde hanc eandem ſententiam, veluti expreſſam Anſelmi, ſequuntur Alenſis 1.par.q. 62. membro 1.ar.4. fine, Bonaventura in 1. d. 27 p.2.ar.1.q 1. Richardus ar.2.q 3.ad 3 Ruiz diſp 62. ſect. 3. fine, Petavius lib.6.de Trinit. cap.4 num.10.

13 RATIO Eruitur ex traditis à S. Doctore impręſenti, & ſub hanc formulam diſſerendi poteſt proponi. Nullum exemplar ſummè perfectum, eſt propriè Verbum, ſive ſimilitudo rei inferioris factæ ad ipſius imitationem. Atqui Verbum divinum eſt ſummè perfectum exemplar, ad cuius imitationem fiunt creaturæ prorſus inferiores. Ergo Verbum divinum non eſt propriè Verbum aut ſimilitudo creaturarum. Minor patet ex demonſtratis in hoc ipſo capite. Nam omnia per Verbum facta ſunt, vt fides docet: & ita ſunt facta, vt tanto perfectiora ſint, quò magis ipſum imitantur, quamvis imperfectè admodum, & manente infinito exceſſu illius. Maior autem probatur: Omne Verbum, omnis ſimilitudo propriè dicta, ſeu imago, procedit, ſeu habet eſſe ab eo, cuius ſimilitudo aut imago eſt. Indeque Diſput. præcedenti oſtendimus latè, rationem Verbi propriè in divinis accipi de Filio, quia eſt propriè imago Patris per veram proceſſionem ab ipſo. Atqui nullum exemplar ſummè perfectum procedit, vel habet eſſe à re inferiori, quæ ad eius imitationem fit: quin potiùs res ipſa ab illo procedit, & habet eſſe, vt patet. Ergo nullum exemplar ſummè perfectum eſt propriè Verbum, ſive ſimilitudo rei inferioris factæ ad ipſius imitationem.

14 RESPONDET Mayro, quem allegat & ſequitur Amicus Tomo I. diſput. 26. n. 49. Verbum importare duplicem reſpectum, alterum realem ad dicentem, & alterum rationis ad dictam: ac proinde licèt Verbum divinum non poſsit dici Verbum creaturarum, quia ab ijs nõ dicitur, nec procedit; poſſe dici ipſarum Verbum ſecundùm conſiderationem poſteriorem, cùm illas verè repręſemet, exprimatque, & relatione rationis ad eas referatur.

15 SED Contrà. Vt enim ex omnium Theologorum ſententia contra Durandũ oſtendimus præcedenti Diſputatione, & multiplici teſtimonio Anſelmi, atque aliorum Patrum, confirmavimus, Verbum propriè dictum importat potiſsimùm originem à dicente: quoniam debet eſſe propriè illius ſimilitudo expreſſa, aut imago, de cuius ratione eſt, vt proceda: & pariatur à dicente tanquam illius proles. Indeque idem Anſelmus infrà cap. 39. aliàs 38 proba: Filium eſſe veriſsimè Verbum Patris, *quia perfectam eius quaſi proles parentis, tenet ſimilitudinem.* Cùm ergo repugnet Verbo divino, vt originem ducat à creaturis, veluti illarum proles, quamquam aliàs exprimat & repræſentet illas, non eſt propriè Verbum creaturarum.

16 CONTRA II. Ablato conſtitutivo partiali cuiuslibet rei, aut conceptûs obiectivi, præſertim potiſsimo aut præcipuo, non manet propriè res, vel obiectivus conceptus: vt ſi ab homine auferas rationalitatem, non manebit propriè homo. Atqui conſtitutivum partiale ac potiſsimum Verbi propriè dicti eſt, vt ſit ſimilitudo expreſſa & orta ab eo cuius Verbum eſt: quod patet non poſſe convenire Verbo divino reſpectu creaturarum. Ergo Verbum divinum nequit eſſe propriè Verbum creaturarũ. Quare parum intereſt quòd ad illas referatur ſecundùm rationem, eaſque repræſenter, ſi aliũde ipſi deficit conſtitutivum partiale & potiſsimum Verbi propriè dicti. Vide plura huc ſpectantia Diſp præced. n. 38. & ſeqq.

17 CONTRA III. Reſpectus ad creaturas clauſus in Verbo, nullo modo ſuffi cit, vt ſit propriè Verbum creaturarum. Nam, vt optimè obſervat Bonaventura loco indicato, non minùs clauditur reſpectus ad creaturas in proceſsione Spiritûs ſancti, quàm Verbi. Et tamen Spiritus ſanctus non eſt, nec dicitur propriè donum creaturæ. Ergo nec Verbum ex eo capite eſt aut dicitur propriè Verbum creaturarum. Et ratio vtriuſque eſt eadem: quoniam de ratione tum doni, tum Verbi propriè accepti, eſt, vt oriatur ab eo, cuius eſt propriè donum aut Verbum. quod nulli perſonæ divinæ convenire poteſt relatè ad creaturas.

18 CONTRA Denique. Verbum enim propriè dictum non ſolùm importat originem ab eo cuius Verbum eſt, ſed etiam relationem realem ad ipſum, fundatam in ipſa origine. Ideoque Anſelmus infrà cap. 38. aliàs 37. inquit: *Verbum namque, hoc ipſum quod Verbum eſt, aut imago, ad alterum dicitur: quia non, niſi alicuius Verbum eſt, aut imago.* Atqui Verbum divinum non importat relationem realem ad creaturas, vt ſupponitur in ſolutione præiacta: & præterea patet, quia relatio realis Verbi fundatur in origine, quam Verbum divinum nequit ducere ab aliquo creato. Ergo Verbum divinum non eſt propriè Verbum creaturarum.

19 OPPOSITAM Sententiam tuẽntur Aureolus in 1. diſt. 27. p. 2. ar. 3. fine. Mayro q. 4. Torres 1. p. q 27. art. 1. part. 6. q. 3. prop. 5. Vazquez diſp. 143. cap 3. num. 12. Suarez lib. 9. de Trinit. cap 9 fine, vbi docet, Verbum divinum poſſe dici Verbum creaturarum terminativè, non participativè: & cap 6. admittit eãdem locutionem abſque vllo limite, ſicuti & Amicus Tomo I. di p. 26. num 49 Fundamentum potiſsimum, cui innituntur, eſt: quia Verbum

bum duplicem importat reſpectum, alterum realem ad dicentem, alterum rationis ad rem dictam. Atqui licèt Verbum divinum nequeat importare reſpectum realem ad creaturas, poteſt ad eas referri per reſpectum rationis, tanquam ad rem dictam. Ergo licèt non ſub priori ratione, poteſt ſub poſteriore eſſe ac dici propriè Verbum creaturarum.

20 CONFIRMANT Multipliciter. PRIMO. Nihil ampliùs, aut difficilius apparet in hac propoſitione, *Deus eſt Verbum creaturarum*, quàm in hac, *Deus eſt ſcientia creaturarum*. Quippe in vtraque importatur ordo ad creaturas, tum expreſſas, tum repræſentatas. Atqui poſterior admittitur ab omnibus in ſenſu proprio. Ergo etiã admitti debet prior. SECVNDO Hæc eſt propria locutio, & à Patribus vſurpata: *Filius eſt Verbum expreſſivum & operativum creaturarum, ratio & ars omnium creabilium*. Ergo pariter hæc debet concedi in ſenſu proprio: *Filius eſt Verbum creaturarum*. nimirum, hæc ſolùm ſignificat implicitè, quod illa explicitè. TERTIO. Spiritus ſanctus propriè dicitur amor, etiam relatè ad creaturas. Ergo Filius dici poteſt Verbum propriè in ordine ad illas.

21 HÆC Tamen levia ſunt. Ad fundamentum enim præcipuum iam conſtat ex n. 15. Verbum propriè non dici, niſi relatè ad id à quo oritur, tanquam à dicente, & exprimente. quod repugnat Verbo divino relatè ad creaturas. AD I Confir. negatur maior. Scientia enim divina ex ſua ratione formali non importat originem à ſcientè, nec ab obiecto: ſed ſolam illius habitudinem ad res ſcitas. Vnde Deus per ſuam entitatem eſt propriè ſcientia omnium eorum, quæ cognoſcit. Verbum autem propriè dictum importat ex ſua ratione formali originem ex potentia dicentis, & ex obiecto. Nequit autem Verbum divinum vllo modo ducere ortum ex obiectis creatis. AD II. admiſſo antecedente, negatur conſequentia, & illius probatio. Diſpariras in eo conſiſtit, quòd ratio Verbi ſimpliciter dicti importat originem ex eo, cuius eſt propriè Verbum. quod nequit convenire Deo relatè ad creaturas. Dum autem Verbum accipitur non ſimpliciter, ſed cum illo addito, *expreſſivum & operativum creaturarum*, &c. explicatur ſecundaria illius ratio penes quã extenditur ad repræſentandas & producendas creaturas. Cumque id vere cõveniat Verbo Dei, quamvis ſecundariò, nihil mirum quòd verè dicatur cum eo additamento Verbum creaturarũ. AD III. admiſſo antecedente, negatur conſequentia: quoniam amor divinus, etiam propriè & ſimpliciter acceptus, non importat originẽ ab eo, cuius eſt amor. ſicuti paulo antè de ſciẽtia divina dictum eſt: ſecus verò ratio Verbi propriè dicti. Neque obſtat quòd Spiritus ſanctus dicatur à Theologis procedere vt amor. Nimirum, in ea locutione amor accipitur pro impulſu, qui eſt terminus reipſa productus per amorem. Quo ſenſu etiam dicimus, Spiritum ſanctum non eſſe propriè amorem creaturarũ, quoniam ab ijs nõ procedit. Si autem amor accipiatur eſſentialiter & ſimpliciter, poteſt Spiritus ſanctus dici amor creaturarum, veluti obiecti ſecundarij quod Deus ſimpliciter amat.

22 COLLIGE Ex dictis, nec Verbum divinum poſſe dici ſimpliciter & propriè Verbum Spiritus ſancti: quoniam licèt repræſentet illum, non ducit originem ab eo. Verbum autem propriè importat originem ab eo, cuius eſt Verbum: vt ſæpe probatum eſt. Quod luculenter docet Anſelmus infrà cap. 63. alias 61. dicens: *Nullatenus ipſum Verbum videtur poſſe dici Verbum omnium trium, ſed tantùm vnius eorum. Conſtat enim ipſum eſſe imaginem, & Filium eius, cuius eſt Verbum: & patet quia nec imago, nec Filius ſuimet, aut à ſe procedentis Spiritus congruè dici poteſt.*

CAPVT XXXII. Aliàs 30.

Quòd ſummus ſpiritus ſe dicat coæterno Verbo.

23 SED Cùm ita ſit, quomodo illud, quod ſimplex eſt veritas, poteſt eſſe Verbum eorum, quorum non eſt ſimilitudo? Cùm omne Verbum, quo aliqua res ſic mente dicitur, ſimilitudo ſit rei eiuſdem: & ſi non eſt Verbum eorum, quæ facta ſunt per ipſum; quomodo conſtabit, quia ſit Verbum? Nempe, omne Verbum, alicuius rei Verbum eſt.

DENI-

24 DENIQVE Si nunquam creatura esset, nullum eius esset Verbum. Quid igitur? An concludendum est, quia si nullomodo esset creatura, nequaquam esset Verbum illud, quod est summa & nullius indigens essentia? Aut fortasse illa summa essentia, quæ Verbum est, essentia quidem esset æterna; sed Verbum non esset, si nihil vnquam per illã fieret? Eius quod nec fuit, nec est, nec futurum est, nullum Verbum esse potest. Verùm secundùm hanc rationem, si nunquam vlla præter summum spiritum essentia, nullo modo esset Verbum in illo. Si nullum in illo Verbum esset, nihil apud se diceret. Si nihil apud se diceret, cùm idẽ sit illi sic dicere aliquid, quod est intelligere; non aliquid intelligeret. Si nihil intelligeret; ergo summa sapientia, quæ non est aliud, quàm idem spiritus, nihil intelligeret: quod absurdissimum est. Quid igitur? Si enim nihil intelligeret, quomodo esset summa sapientia? Aut si nullo modo esset aliquid præter illam, quid illa intelligeret? Sed nunquid se ipsam non intelligeret? At quomodo vel cogitari potest, quòd summa sapientia se aliquando non intelligat, cùm mens rationalis possit non solùm suimet, sed & illius summæ sapientiæ reminisci; sed & illam & se intelligere? Si enim mens humana nullam eius, aut suam habere memoriam aut intelligentiam posset; nequaquam se ab irrationabilibus creaturis, & illam ab omni creatura, secum sola tacitè disputando, sicut nunc mẽs mea facit, discerneret.

25 ERGO Sũmus ille spiritus, sicut est æternus; ita æternè sui memor est, & intelligit se ad similitudinem mentis rationalis: immò non ad vllius similitudinem, sed ille, principaliter: & mens rationalis ad eius similitudinem. At si æternè se intelligit, æternè se dicit. Si æternè se dicit, æternè est Verbum eius apud ipsum. Sive igitur ille cogitetur nulla alia existente essentia, sive alijs existentibus: necesse est Verbum illius coæternum illi esse cum ipso.

SCHOLIA IN CAPVT XXXII.

SECTIO TERTIA.

Proposita primùm quadam ratione dubitandi, probatur existentia Verbi summè necessarij, & Deo coæterni, quamuis nulla creatura esset. Difficultates in oppositum, solutæ.

26 OBIICIT Sibi S. Doctor difficultatem quandam adversus doctrinam traditam præcedenti capite: & ex eius solutione deducit, summum spiritum, sive Deum, dicere seipsum coæterno Verbo.

27 *SED CVM ITA SIT*, &c. Cùm ex doctrina præcedentis capitis habeamus, Verbum divinum non esse Verbum creaturarum, quia non est similitudo earum, sed ipsa veritas essentiæ, videtur difficile explicatu, quo sensu, aut quomodo, aut cuiusnam sit Verbum. Etenim Verbum alicuius Verbum est, cùm relativè dicatur, vt idem S. Doctor observat cap. 38. aliàs 37. & suprà ex ipso vidimus num 18. Si ergo non est Verbum eorum, quæ facta sunt per ipsum, oportet assignare, cuiusnam alterius Verbum sit, aut tollere de medio in divinis Verbum.

28 *DENIQVE SI NVNQVAM*, &c. Augetur difficultas. Si enim nũquam creatura esset, nullum eius esset Verbum. Hinc autem videtur colligi alterum duorum: vel quòd si nulla creatura esset nullum quoquè in Deo esset Verbum; vel quòd summa illa essen-

essentia; quæ modò est Verbum existentibus creaturis,tunc Verbum in Deo non esset,sed essentia tantùm. Non enim potest esse Verbum eorum,quæ nunquam sunt,fuerunt, aut erunt. Vtrumque autem est absurdissimum.PRIMO: quia Verbum in Deo nihil aliud est,quàm summa,& nullius rei indigens veritas. Ergo independenter ab omnibus creaturis, & à qualibet existentia illarum, adhuc esset in Deo Verbum. SECVNDO. Quia si nullum esset in Deo Verbum,Deus nihil apud se diceret,ac proinde nihil intelligeret. Quippe Deo idem est dicere,ac intelligere. Si autem Deus nihil intelligeret,nõ esset summa sapientia. Quæ omnia,quàm absurda sint,non est opus expendere:cùm vel hoc saltem sit evidens,quòd summa sapientia seipsam intelligeret: siquidem vel mens rationalis, quæ adeò exigua est, potest seipsam, & illam summam sapientiam intelligere, eiusque reminisci. Alioqui non differret à brutis animantibus, nec possemus de illa ipsa disputare, vti nunc facimus. Multò ergo magis illa summa essentia & sapientia independenter ab omnibus creaturis seipsam intelligere potest.

29 *ERGO SVMMVS ILLE SPIRITVS*,&c. Postquam collegit absurda illata ex eo quòd in divinis non esset Verbum, respondet denique,necessum esse vt Verbum in Deo sit, quemadmodum necessum est vt Deus seipsum dicat & intelligat, multò magis verè & propriè, quàm rationalis animus seipsum: vtpotè qui ad eius imitationem factus est.Cumque necessum præterea sit, vt Deus æternè intelligat seipsum,pariter necessum est, vt æternè se dicat, ac proinde vt Verbum æternum apud se habeat. Quare demum concluditur,vt sive Deus cogitetur existentibus, sive non existentibus creaturis, independenter prorsus ab ijs Verbum coæternum semper apud se habeat. Vnde inconcussa manet doctrina præcedentis capitis: Quia licèt Verbum divinum non sit Verbum creaturarum,est VerbumDei æternum, & ipsi coæternum, sive creaturæ existant, sive non. Hanc ipsam coæternitatem Verbi divini præ creato tradit & probat infrà cap.48. aliàs 46.dicens: *Quoniam namque mens humana non semper se cogitat, sicut sui semper meminit: liquet, cum se cogitat, quia Verbum eius nascitur de memoria. Vnde apparet quia si semper se cogitaret, semper Verbum eius de memoria nasceretur.Rem etenim cogitare,cuius memoriam habemus, hoc est mente eam dicere; Verbum verò rei est ipsa cogitatio ad eius similitudinẽ ex memoria formata. Hinc itaque liquidò animaduerti potest de summa sapientia,quæ sic semper se dicit, sicut semper sui memor est: quia de æterna memoria eius coæternum Verbum nascitur.*

30 IDIPSVM Discrimen Verbi divini à creato penes durationem illius æternam, & huius temporaneam, brevissimamque, tradunt alij Patres,præsertim Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 11. dicens: ὁ γέννησεν ὁ πατὴρ τὸν λόγον, ἀλλ' ὡς ἐν ἀνθρώποις γεννᾷ τὸν λόγον, &c. id est: *Genuit Pater Verbum: non vt in hominibus mens verbum generat. Enim mens in nobis subsistens est: verbum autem loquendo prolatum & in aera diffusum, perit. Nos autem nouimus Christum genitum Verbum, non prolativum; sed Verbum subsistens viuẽs; non labris prolatum: SED EX PATRE AB ÆTERNO, ET INEFFABILITER, ATQVE IN PROPRIA HYPOSTASI GENITVM.* Eandem æternitatem Verbi divini, prout distincti à creato, colligit Bernardus in Serm. de verbis Abacuc ex illo Psalmi *Semel loquutus est Deus.* Sic enim exponit:*Semel loquutus est Deus, semel vtique,quia semper. Vna enim,& non interpolata, sed continua & perpetua loquutio est.*

31 COLLIGAMVS Itaque licet ex doctrina huius ac præcedentis capitis, Verbum divinum non esse Verbum, seu imaginem, aut similitudinem creaturarum. sive attenda nus ad rationem propriam Verbi divini, sive ad communem & essentialem. Priori enim consideratione Verbum exigit oriri ab eo, cuius Verbũ, imago, aut similitudo expressa est. quod planè repugnat Verbo increato relatè ad creaturas,solumque ipsi convenit in ordine ad Patrem. Posteriori autem sensu est ipsa veritas essentiæ, & causa summa exemplaris, cuius imitationes & exiguæ quædam delibationes sunt essentiæ creaturarum. Causa autem summa exemplaris non est similitudo aut imago factorum, præsertim infinitè ab ea distantium: sed potiùs hæc sunt imperfectæ similitudines,aut potiùs rudes & vmbraticæ illius imitationes. Ergo nulla demum ratione Verbum Dei est Verbum, imago, aut similitudo rerum ab ipso & per ipsum factarum.

32 NEC Tamen inde colligere licet, casu quo creaturæ non existerent, minimè exituram in Deo Verbum. Quin potiùs sive illæ existant,sive nunquam in lucem proferẽdæ essent, adhuc necessariò existeret in Deo Verbum.Semper enim necessarium est vt Deus intelligat seipsum, veluti summa sapientia; ac proinde vt seipsum dicat:quoniam dicere interiùs & intelligere,idem est. At vbicumque est intellectio & dictio, ibidem est Verbum. Ergo necessarium est vt semper existat in Deo Verbum. Nimirum doctrina Theologorum in genere est,quam tradit D.Thom. 1.par.q.27 ar. 1.dicens: *Quicumque intelligit, ex hoc ipso quòd intelligit, procedit aliquid intra ipsum,*

quod

quod eſt conceptio intellectus, ex vi intellectiva proueniens; & ex eius notitia procedens. Quam quidem conceptionem vox ſignificat: & dicitur verbum cordis, ſignificatum verbo vocis. Cùm ergo Deus neceſſariò & ſemper ſeipſum intelligat & dicat, neceſſariò quoque & ſemper apud ipſum exiſtit Verbum interius.

33 DICES: Si præiacta ratio Anſelmi euincit aliquid, aut demonſtrat; proceſsio Verbi intra Deum, ac ſubinde generatio æterna Verbi demonſtrabitur lumine naturali. nimirum, eodem lumine, quo demonſtratur generatim in omni intelligente & interiùs dicente ſeipſum, exiſtere Verbum cordis mente cõceptum. Conſequens autem abſurdum eſſe patet ex dictis ſuprà Diſp. LI. vbi oſtenſum eſt, tum ex ſacris litteris, tum alijs fundamentis, myſterium Trinitatis, & ipſam Verbi divini generationem eſſe indemonſtrabilem ratione naturali. Ergo ratio præiacta Anſelmi, aut nihil demonſtrat, aut nimiùm probat.

34 SED Enim hæc difficultas nequit ſpeciatim dirigi contra doctrinam Anſelmi, cùm etiam alij Patres, immo & Scholaſtici cum D. Thoma loco nuper allegato, ſuppoſitâ ſemel fide circa myſterium Trinitatis, & generationis Verbi, ſtudeant ratiocinibus vicumque confirmare, idipſum: *non vt per rationem ad fidem accedant* (inquit Anſelmus lib. 1. Cur Deus homo cap. 1.) *ſed vt eorum, quæ credunt intellectu, delectentur contemplatione: & vt parati ſint, quantùm poſsint, ſemper ad ſatisfactionem omni poſcenti rationem de ea, quæ in nobis eſt, fide.* Itaque nec vult S. Doctor, nec nos poſt ipſum, ratione præiacta demonſtrari generationem Verbi divini & coæterni Deo, quæ ſummùm coniecturis quibuſdam rationum adinuentarum, ſuppoſita myſterij fide, ſuaderi poteſt. qualis profectò eſt paulo antè propoſita num. 29. Nulla enim ratio naturalis demonſtrare poteſt, poſsibilem eſſe veram generationem ſeu productionem Verbi conſtantis eâdem numero natura cum principio dicente: cùm id planè ſupergrediatur metas rationis, & principiorum naturalium.

35 POTEST Vlteriùs dici, ſcopum Anſelmi in hoc capite non eſſe probare in divinis Verbum vere productum à dicente, quod ſit ipſi coæternum. id enim nulla ratione naturali, vel argumento ex rebus creatis petito demonſtrari poteſt. Itaque hoc loco ſolùm probat demonſtrativè eſſe in Deo Verbum ipſi coæternum, ſicuti demonſtratur, intellectui divino eſſe notitiam, ſeu intellectionem ſui coæternam. An verò id Verbum ſit verè productum à dicente, ac proinde diſtinctum reipſa in perſona & indiſtinctum in eſſentia, ſive conſubſtantiale; non inquirit, nec definit hoc loci expreſsè, ſed capite ſequenti, & deinceps, vt apparebit ex progreſſu.

CAPVT XXXIII. Aliàs 31.

Quòd conſubſtantiali vno Verbo dicat ſe, & quod facit.

36 SED Ecce quærenti mihi de Verbo, quo Creator dicit omnia, quæ fecit, obtulit ſe Verbum, quo ſeipſum dicit, qui omnia fecit. An ergo alio Verbo dicit ſeipſum, & alio ea quæ fecit: aut potiùs eodem ipſo Verbo, quo dicit ſeipſum, dicit quæcumque facit? Nam hoc quoque Verbum, quo ſeipſum dicit, neceſſe eſt idipſum eſſe, quod ipſe eſt: ſicut conſtat de Verbo illo, quo dicit ea, quæ facta ſunt à ſe. Cùm enim etiam ſi nihil vnquam aliud eſſet, niſi ſummus ille ſpiritus, ratio tamen cogat Verbum illud, quo ſe dicit, ex neceſsitate eſſe: quid verius, quàm hoc Verbum eius non eſſe aliud, quàm quod ipſe eſt? Ergo ſi & ſeipſum, & ea quæ facit, conſubſtantiali ſibi Verbo dicit: manifeſtum eſt, quia Verbi quo ſe dicit, & Verbi quo creaturam dicit, vna ſubſtantia eſt.

QVO-

37 QVOMODO Ergo ſi vna ſubſtantia eſt, duo verba ſunt? Sed forſitan non cogit identitas ſubſtantiæ, Verbi vnitatem admittere. Nam idem ipſe qui his verbis loquitur, eandem cum illis habet ſubſtantiam, & tamen verbum non eſt.

38 SED Vtique Verbum, quo ſe dicit ſumma ſapientia, convenientiſsimè dici poteſt Verbum eius, ſecundùm ſuperiorem rationem: quia eius perfectam tenet ſimilitudinem. Nam nulla ratione negari poteſt, cùm mens rationalis ſeipſam cogitando intelligit, imaginem ipſius naſci in ſua cogitatione: immò ipſam cogitationem ſui eſſe ſuam imaginem, ad ſuam ſimilitudinem, tanquam ex eius impreſsione formatam. Quamcumque enim rem mens, ſeu per corporis imaginationem, ſeu per rationem cupit veraciter cogitare, eius vtique ſimilitudinem, quantùm valet, in ipſa ſua cogitatione, conatur exprimere: quod quantò veriùs facit, tantò rem ipſam veriùs cogitat: & hoc quidem, cùm cogitat aliquid aliud, quod ipſa non eſt; & maximè cùm aliquod cogitat corpus, clariùs perſpicitur. Cùm enim cogito notum mihi hominem abſentem, formatur acies cogitationis meæ, in talem imaginem eius, qualem illam per viſum oculorum in memoriam attraxi: quæ imago in cogitatione, verbum eſt eiuſdem hominis, quem cogitando dico. Habet igitur mens rationalis, cùm ſe cogitando intelligit, ſecum imaginem ſuam ex ſe natam; id eſt, cogitationem ſui ad ſuam ſimilitudinem, quaſi ſua impreſsione formatam: quamvis ipſa ſe à ſua imagine, non niſi ratione ſola, ſeparare poſsit, quæ imago eius, verbum eius eſt. Hoc itaque modo, quis neget ſummam ſapientiam, cùm ſe dicendo intelligit, gignere conſubſtantialem ſibi ſimilitudinem ſuam, id eſt, Verbum ſuum?

39 QVOD Verbum, licèt de re tam ſingulariter eminenti propriè aliquid ſatis convenienter dici non poſsit; non tamen inconvenienter, ſicut ſimilitudo, ita & imago & figura & character eius dici poteſt. Verbum autem, quo creaturam dicit, nequaquam ſimiliter eſt verbum creaturæ; quia non eſt illius ſimilitudo, ſed principalis eſſentia. Conſequitur igitur, vt ipſam creaturam non dicat verbo creaturæ.

40 CVIVS Ergo verbo eam dicit, ſi non dicit eam verbo eius? Nam quod dicit, verbo dicit; & verbum, alicuius eſt verbum, id eſt, ſimilitudo. Sed ſi nihil aliud dicit, quàm ſe aut creaturam; nihil dicere poteſt, niſi aut ſuo, aut eius Verbo. Si ergo nihil dicit verbo creaturæ; quidquid dicit, Verbo ſuo dicit. VNO IGITVR EODEMQVE VERBO DICIT SEIPSVM, ET QVAECVMQVE FECIT.

SCHO-

SCHOLIA IN CAPVT XXXIII.

SECTIO QVARTA.

Verbum diuinum esse consubstantiale Patri, atque vnicum, quo dicit seipsum & creaturas.

41 POSTQVAM Duobus capitibus precedentibus ostensum est, Verbum in Deo existens non esse imaginem aut similitudinem creaturarum, pergit modo S. Doctor ad inquirendum, An Deus vno eodemque Verbo dicat seipsum, & ea quæ facit (*ipse enim dixit, & facta sunt*, vt accinit Regius Vates Psalmo 148.) an potiùs distincto Verbo. Ac propositis rationibus dubitandi, decernit, vnicum esse Verbum, quo Deus dicit seipsum, & res à se factas; idque consubstantiale dicenti.

42 *SED ECCE QVÆRENTI MIHI*, &c. Hactenus directè egerat Anselmus de Verbo diuino, quatenus Creator per illud fecit omnia, disquirens an sit Verbum aut similitudo rerum factarum. Nunc iam agit præterea de Verbo, quatenus Deus seipsum dicit per illud: & inquirit, an sit idem omnino Verbum, an potiùs distinctum. Præmittit verò, necessum esse, vt Verbum quo Creator dicit seipsum, sit idipsum esse, quod Creator est: sicuti & Verbum illud, quo dicit res factas, non est aliud ab esse ipsius Creatoris. Vtrumque verò manifestum esse vult ex antea traditis. Ostensum enim est vtroque præcedenti capite, quamvis nulla in Deo esset creatura, adhuc necessariò & æternè fore in Deo Verbum illud, quo dicit seipsum, & Verbum quo dicit creaturas. Atqui omne quod necessariò & æternè in Deo existit independenter ab omni creaturarum existentia, est idipsum esse Creatoris, ipsique coessentiale, & consubstantiale. Nimirum, omne quod intra Deum existit, est Deus, vt demonstratum à se supponit Anselmus suprà c. 15. 16. & 17. vbi de actualitate & simplicitate summa Dei disseruit, & nos cum ipso Disp. XXVIII. ac XXIX. Ergo Verbum, quo Creator dicit seipsum, & Verbum, quo dicit creaturas, est idipsum quod Creator, illique coessentiale & consubstantiale.

43 *QVOMODO ERGO SI VNA*, &c. Proponit hanc ferè rationem dubitandi. Si Verbum, quo Creator dicit seipsum, & Verbum quo dicit res factas, sunt duo verba; quomodo erunt vna & eadem substantia Creatoris vt nuper definitum est? Nam vbi substantia est vna & eadem, Verbum ab illa indistinctum videtur debere esse vnicum, non duplex. Huic verò difficultati adhibet responsionem subobscuram, propter varietatem lectionum, quæ in editione nouissima Gerberonis videri possunt. Nos ita edidimus: *Sed forsitan non cogit identitas substantiæ Verbi vnitatem admittere* non verò *amittere*, vt quædam exemplaria habent. Si enim legeretur, *amittere*, non occurreretur rationi dubitandi, in qua continetur, si substantia est vna, non posse Verbum esse duplex: ac proinde tenditur ad vnitatem Verbi admittendam, non autem amittendam. Obiectioni autem propositæ occurrit Anselmus, dicens, ex illa nō satis reijci duplex Verbum. Posset enim quispiam respondere, quamvis substantia Dei sit vna, illam habere identitatem cum duplici Verbo: sicuti, quamvis loquens ijs verbis, nimirum, Creator & Genitor sit vna substantia cum Verbo, non propterea est Verbum, sed persona à Verbo distincta. Quippe nō minor appareat contradictio in eo quòd sint duæ personæ, quàm in eo quòd sint duo verba, vnius & eiusdem numero substantiæ. Cùm verò postea in progressu capitis doceat Anselmus, probeque, in Deo non esse duplex, sed vnicum Verbū, quo dicit seipsum, & alia à se; quod nunc indicat de duplici Verbo, non profert ex suo sensu, sed dubitantis, & præterea alterius, qui pollet sic occurrere præiactæ obiectioni.

44 *SED VTIQVE VERBVM*, &c. Præmittit vlteriùs, Verbum, quo summa sapientia dicit seipsam, conuenienter admodum dici posse Verbum eius, iuxta tradita in superioribus: quoniam perfectam intelligentis, seu dicentis similitudinem exprimit, in qua consistit ratio propria Verbi. Id verò explicare vtcumque & confirmare pergit exemplo animi rationalis seipsum cogitantis, cui imago quædam nascitur in ipsa cogitatione. immò ipsa cogitatio animi est imago mentis ipsius, tanquam ex eius impressione formata. Nimirum, verbum mentis iuxta S. Doctorem non differt ab intellectione, seu cogitatione ipsa secundùm rem: vt suprà Disputat. præcedenti præmisimus ex ipsius sensu hoc ipso loco. Quod verbum, seu conceptio, quamvis verè existat in mente, dum seipsam cogitat, clariùs quoddammodo percipitur vbi cogitamus aliquid externum sensibileque. Cùm enim cogitamus hominem aut lapidem, quorum neuter secundùm suum esse naturale, aut molem corporis, possit ingredi in mentem nostram: in ipsa cogitatione formamus quandam eius imaginem, quam verbum mentis appellamus, veluti prolem ab ipsa ortam. Ergo etiam sapientia increata cùm seipsam cogitat, debet parere conceptionem quandam, veluti prolem suam, & imaginem, quæ perfectè illam repræsentet. Cumque eiusmodi conceptio debeat esse consubstantialis intelligenti ac dicenti (vtpotè quæ semper ac ne-

neceſſariò exiſtit; & exiſteret, quamvis nulla creatura eſſet, vt ſuprà initio capitis probatum eſt) conſequens eſt, vt ſapientia increata neceſſariò pariat Verbum conſubſtantiale.

45 VT Autem hæc ratiocinatio Anſelmi inoffenſo decurrat pede, obſervandum imprimis eſt, nomine ſapientiæ aut mentis increatæ, generantis Verbum conſubſtantiale ſibi, nõ intelligi naturam divinam. Hæc enim non generat: vt definitum eſt in Concilio Lateran. ſub Innocentio III. prout habetur in cap. Damnamus de ſumma Trinit. & Fide Cathol. Similiter nec nomine ſapientiæ aut mentis increatæ accipitur hoc loco attributum ſapientiæ vel intellectûs divini, quaſi per ſe, aut in abſtracto. Quippe illud, ſicuti & quælibet alia attributa, ſeu prædicata abſoluta Dei, non differt reipſa à perſonis, vt pariter definitum eſt in Concilio Rhemenſi ſub Eugenio III. contra Gilbertum Porretanum. quod latè oſtendimus Tomo I. Diſp. XXV. Quare ſupereſt, vt hoc loci nomine ſapientiæ increatæ concipientis ſeu parientis Verbum conſubſtantiale ſibi, accipiatur perſona Patris ſapiens, vel intelligens, ſive ſapientia ipſa, prout in perſona ſolius Patris, qui ſolus habet propriè dicere, ſeu generare Verbũ. Quem ſenſum ipſe Anſelmus luculentiſsimè exponit in capitibus ſequentibus: ſed oportuit hoc loco à nobis præmitti, ne fortè alicui doctrina huius capitis aut minùs propria, aut obſcura videretur.

46 *QVOD VERBVM*, &c. Obſervat Anſelmus exceſſum infinitum Verbi increati ſupra creatum, vt proinde nihil à nobis dici poſsit de illo ſatis propriè. Quo ipſo fatetur, ratiocinationem præcedentem non eſſe adæquatam aut demonſtrativam, ſed coniecturam quandam ductam ex ſimilitudine mentis rationalis concipientis ac parientis intra ſe verbum, veluti imaginem ſui. Nam verbum in nobis nõ eſt conſubſtantiale menti, ſed diſtinctum reipſa ab illa, ſive tanquam actus à potentia, ſive tanquam terminus actionis, verè effectus & diſtinctus ab illa, iuxta varias opiniones. Verbum autem divinum mirabili modo, & ſingulariter eminenti, oritur ab intelligente & dicente, non tanquam alterius eſſentiæ aut ſubſtantiæ ab illo, neque veluti aliquid factum: ſed veluti terminus, ſeu imago conſubſtantialis & eiuſdem numero eſſentiæ cum dicente. Quod proculdubiò omnem rationem naturalem ſupergreditur, & in verbo noſtræ mentis ruditer ſolùm adumbrari poteſt. Verùm licèt id ita ſit, monet Anſelmus, Verbum divinum poſſe non inconvenienter appellari ſimilitudinem, imaginem, figuram, & characterem Dei intelligentis ac dicentis Verbum ipſum. Quæ locutio nititur in variis Scripturæ teſtimonijs, præſertim Hebræorum 1. v. 3. vbi Filius appellatur *ſplẽdor gloriæ, & figura ſubſtantiæ* Dei loquentis in illo: ſimiliterque in plurimis locis Patrum, qui paſſim Verbum divinum appellant ſimilitudinem, characterem, figuram, & imaginem Patris, Imaginem, inquam, ſed eo ſenſu, quem indicat Apoſtolus Philipp. 2. & ex ipſo Auguſtinus lib. contra Sermonem Arianorum cap. 26. vbi hæreticos illos aſſerentes, Filium eſſe imaginem vivam & veram, propriam & condignam totius bonitatis & ſapientiæ & virtutis Patris, ita refellit: *Apoſtolus Paulus non virtutis Dei & ſapientiæ imaginem, ſed eum ipſum eſſe dicit Dei virtutem, & Dei ſapientiam. Eo ipſo igitur quòd imago Patris eſt Filius, virtus eius & ſapientia eſt. Imago autem plena, atque perfecta, id eſt, non ab illo ex nihilo facta, ſed de illo genita, nihil minus habet, quàm ille, cuius imago eſt. Patris quippe imago ſumma, id eſt, ita ſimilis, vt in ea diſsimile aliquid non ſit, Filius eſt vnicus.* Subdit verò ſtatim Anſelmus, Verbum non eſſe imaginem creaturarum. quod iam latè in præcedentibus confirmavit: ac proinde colligit Deum non dicere creaturam verbo creaturæ.

47 *CVIVS ERGO VERBO*, &c. Colligit denique S. Doctor, Deum eodem Verbo dicere ſeipſum & creaturas. Collectionem verò ſic ferè probat. Deus intelligens ſeipſum & creaturas (veluti qui ſumma ſapientia eſt) ſeipſum dicit & creaturas: quia intelligere in Patre idem eſt ac dicere. At dicere nequit niſi Verbo aliquo, vt patet. Ergo ſeipſum & creaturas dicit Verbo aliquo. Ergo vel Verbo ſuo, vel creaturarum. At non Verbo creaturarum: cùm ſuprà demonſtratum ſit, Verbum Dei non eſſe creaturarum Verbum. Igitur ſupereſt demum vt Verbo ſuo dicat ſeipſum & creaturas; ac proinde vnico Verbo, non duplici. Quæ doctrina certa eſt ſecundùm fidem, quidquid olim effutierit Arius, quem refellit Athanaſius lib. de Decretis Nicænæ Synodi, & præterea Orat. 5 initio, vbi ait: *ὥσπερ γὰρ μία ἐστὶν ἡ ἀρχή, ἕνα καὶ εἰκόνα ἔχει, καὶ υἱὸς ὁ τοιοῦτος λέγεται, καὶ ἡ σοφία.* id eſt, *Sicut vna ſubſtantia eſt principium, ſic vnum eſt eſſe ſubſtantiale, & ſubſiſtens eius Verbum, ac ſapientia.*

CA-

CAPVT XXXIV. Aliás XXXIII.

Quòd suo Verbo videri possit dicere creaturam.

48 SED Quomodo tam differentes res, scilicet, creatrix, & creata essentia, dici possunt vno Verbo? Præsertim cùm Verbum ipsum sit dicenti coæternum, creatura autem non sit illi coæterna?

49 FORSITAN, Quia ipse est summa sapientia & summa ratio, in qua sunt omnia, quæ facta sunt: quemadmodum opus, quod fit secundùm aliquam artem, non solùm quando fit, verùm & antequam fiat, & postquam dissolvitur, semper est in ipsa arte, non aliud, quàm quod est ars ipsa.

50 IDCIRCO Cùm ipse summus spiritus dicit seipsum, dicit omnia, quæ facta sunt. Nam & antequam fierent, & cùm iam facta sunt, & cùm corrumpuntur, seu aliquo modo variantur, semper in ipso sunt; non quod sunt in seipsis, sed quod est idem ipse. Etenim in seipsis sunt essentia mutabilis, secundùm mutabilem rationem creata: in ipso verò sunt ipsa prima essentia, & prima existendi veritas; cui prout magis vtcumque illa similia sint, ita veriùs & præstantiùs existunt. Hoc itaque modo non irrationabiliter asseri potest, quia cùm seipsum dicit summus ille spiritus, dicit etiam quidquid factum est vno eodemque Verbo.

SECTIO QVINTA.

Creaturas, quamuis mutabiles in seipsis, contineri in Deo immutabiliter, veluti indistinctas ab eius essentia & arte. Ideo Deum eodem Verbo, quo dicit seipsum, dicere creaturas.

51 SED QVOMODO, &c. Postquam statuit S. Doctor præcedenti capite, Deũ vnico Verbo suo dicere seipsum, & creaturas, nunc sibi hãc ferè difficultatem obijcit: Plura inter se prorsus diversa, præsertim quorum vnum est æternum, & alterum temporaneum, nequeunt dici vno eodemque Verbo. Atqui creans & creata essentia sunt prorsus diversæ inter se, & altera æterna, temporanea altera. Ergo nequeunt dici vno eodemque Verbo. Quare superest, vt res creatæ dicantur alio Verbo, quod proinde sit Verbum proprium creaturarum, & omnino distinctũ à Verbo, quo Deus dicit seipsum. Et augetur difficultas: Quia Verbum, quo Deus dicit seipsum, est coæternum dicenti: creaturæ autem non sunt ipsi coæternæ. Ergo nequeunt creaturæ dici Verbo, quo Deus dicit seipsum, sed alio, eoque temporali.

52 *FORSITAN QVIA IPSE*, &c. Solvit dubium propositum, præmittens, Deum esse summam sapientiam, & summam rationem, in qua facta sunt omnia, quæcumque facta sunt: quemadmodum opus factum iuxta regulas artis, semper est in ipsa arte, non solùm quando fit, sed etiam antequam fiat, & postquã in seipso dissolvitur. Semper enim in idea vel arte facientis permanet: immò est ipsa idea, vel ars, seu ratio æterna rerum agendarum: non quidem disiuncta à mente divina, qualem existimasse censetur Plato, sed in ipsa Dei mente existens, veluti procreandarum rerum exemplar, quod Dionysius cap. 11. de Divin. nominibus, alijque plures Patrum, παράδειγμα appellant. De quo videsis plura à nobis obseruata cum Anselmo Tomo I. Disput. XX. per totam, vbi de Ideis diuinis sermo fuit. Ibidem enim cap. 9. rem ipsam, in qua versamur, declarat exemplo artificis, *Veluti cùm faber facturus aliquod suæ artis*

artis opus, prius illud intra ſe dicit mentis cõceptione. Quo eodem exemplo vſus fuerat Auguſtinus opportunè in rem noſtram. Nã Tract. 1. in Ioannem ait: ✻ Faber dicit arcam. Primò in arte habet arcam. Si enim in arte arcam non haberet, non eſſet vnde fabricando illam proferret. Sed arca ſic eſt in arte, vt non arca ipſa ſit, quæ videtur oculis. In arte inviſibiliter eſt: in opere viſibiliter erit.

53 *IDCIRCO CVM IPSE*, &c. Ex præmiſſo nuper explicato colligit Anſelmus, Deum, dum dicit ſeipſum, dicere etiam ea, quæ fecit. Quamvis enim illa in ſeipſis nondum eſſent ab æterno, & quandoque in tempore nondum ſint, aut eſſe deſinant, adhuc ab æterno in æternum ſunt in Deo, non quod ſunt in ſeipſis, ſed quod ipſe Deus eſt. Nimirum, in ſeipſis ſunt eſſentiæ mutabiles, & viciſſitudini obnoxiæ: in Deo autem ſunt prima eſſentia, & prima exiſtendi veritas, ex cuius maiori aut minori imitatione præſtantiores aut minùs bonæ evadunt. Hinc autem ſubducitur formula argumentationis. Deus dum dicit ſeipſum, dicit planè quidquid idem cum ipſo eſt. Atqui res creatæ, quatenus contentæ in arte, ſive ideâ ſummi Artificis, ſunt vnum & idem cum Deo. Ergo Deus dicens ſeipſum, dicit etiam res creatas, quatenus contentas in arte, ſive idea ſummi Artificis. Quam ipſam doctrinam luculenter tradit Auguſtinus loco nuper indicato, dicens: ✻ Attendite ergo arcam in arte, & arcam in opere. Arca in opere non eſt vita: arca in arte vita eſt: quia vivit animâ artificis, vbi ſunt omnia iſta, antequam proferantur. Sic ergo, fratres chariſsimi, quia ſapientia Dei, per quam facta ſunt omnia, ſecundùm artem continet omnia, antequam fabricet omnia; hinc quæ fiunt per ipſam artem, non continuò vita ſunt; ſed quidquid factum eſt, in ipſo vita eſt. Terram vides: eſt in arte terra. Cœlum vides: eſt in arte cœlum. Solem & Lunam vides: ſunt & iſta in arte. Sed foris corpora ſunt: in arte vita ſunt. ✻ Nimirum, ea ſunt paradigmata mentis divinæ, quæ exponit Dionyſius vbi ſuprà illis verbis: ✻ Exemplaria verò dicimus eſſe rationes quæ in Deo ſunt, quæ rebus eſſentiam tribuunt, ac ſingulariter antè ſubſiſtunt; quas Theologia προορισμοὺς καλεῖ, καὶ θεῖα θελήματα id eſt prædeſtinationes vocat, diviſque voluntates, quæ definiendorum & faciendorum vim habent entium: ſecundùm quas ille ſubſtantia ſuperior omni, entia omnia prædeſtinavit, ac produxit. ✻ Æternitatem verò & incommunicabilitatem idearum eiuſmodi, ab Anſelmo obſervatam, quamvis res faciendæ ſint temporaneæ & mutabiles in ſeipſis, tradiderat aurea Auguſtinus lib. Octoginta QQ. q. 46. dicens, poſt plura alia: ✻ Non ſolùm ſunt Ideæ, ſed ipſæ veræ ſunt, quia æternæ ſunt, & eiuſmodi, atque incommutabiles manent: quarum participatione fit, vt ſit, quidquid eſt, quoquomodo eſt. ✻ Denique longè diſſimilem modum exiſtendi creaturarum in Deo, & in ſeipſis, iam ante Anſelmum explanaverat Gregorius Magnus lib. 20. Moral cap. 23. dicens: ✻ In Deo nec præterita, nec futura reperiri queũt; ſed cuncta mutabilia immutabiliter durant: & quæ in ſeipſis ſimul exiſtere non poſſunt, illi ſimul omnia aſsiſtunt, nihilque in illo præterit, quod tranſit: quia in æternitate eius modo quodam incomprehenſibili cuncta voluminа ſæculorum tranſeuntia manent, labentia ſtant. ✻

54 ITAQVE Concluditur, Deum dicere creaturas eodem atque vnico Verbo, quo dicit ſeipſum. Nam quo Verbo dicit ſeipſum, dicit quidquid idem ſecum eſt, & quatenus eſt idem ſecum. Atqui creaturæ, quatenus contentæ in eſſentia & arte divina, ſunt vnum & idem cum Deo, vt probatum eſt. Ergo quatenus contentæ in eſſentia & arte divina, dicuntur à Deo, eodem atque vnico Verbo, quo dicit ſeipſum. Vide infrà D. LXXXV. ſ. 2. & ſe-

CAPVT XXXV. Alias XXXIV.

Quòd quidquid factum eſt, in eius Verbo & ſcientia ſit vita & veritas.

55 VERVM Cùm conſtet quia Verbum eius conſubſtantiale eſt illi, & perfectè ſimile; neceſſariò conſequitur vt omnia quæ ſunt in illo, eadem & eodem modo ſint in Verbo eius. Quidquid igitur factum eſt, ſive vivat, ſive non vivat, aut quomodocumque ſit in ſe, in illo eſt vita & veritas.

56 QVONIAM autem idem est summo spiritui scire, quod intelligere, sive dicere; necesse est vt eodem modo sciat omnia quæ scit, quo ea dicit aut intelligit. Quemadmodum igitur omnia sunt in Verbo eius vita & veritas; ita sunt in scientia eius.

SCHOLIA IN CAPVT XXXV.

SECTIO SEXTA.

Creaturas omnes, etiam inanimas, in Deo, atque in ipsius Verbo, & scientia, esse vitam, veritatemque.

57 CVM Anselmus capite præcedenti docuisset, creaturas contineri in essentia & arte Dei, veluti aliquid ab ipso indistinctum, & immutabiliter existens; nunc addit consequenter, illas pariter esse in Verbo Dei, eiusque scientia, veluti vitam & veritatem. Formula autem probationis hæc fere est. Verbum divinum est consubstantiale & perfectè simile Deo: quod iam suprà cap. 32. & 33. latè ostensum fuit. Ergo in Verbo divino continetur quidquid continetur in substantia ipsa, seu essentia Dei. Alioqui Verbum non esset vna eademque substantia cum Deo, nec perfectè simile ipsi, contra quàm in antecedenti supponitur probatum. Atqui res quælibet factæ continentur in essentia sive substantia Dei, veluti vita & veritas, sive in seipsis vivant, sive non vivant. Ergo pariter & eodem modo in Verbo divino continentur. Quod autem in essentia Dei contineantur res omnes, etiam inanimæ, veluti vita & veritas, patet ex dictis superiori capite. Non enim continentur in Deo prout existunt in seipsis, aut secundùm proprium modum, quo mutabiles sunt, & infirmæ veritatis: sed secundùm proprium modum Dei, qui est vita & veritas per essentiam. Ergo creaturæ omnes, etiam inanimæ, prout contentæ in illo, ac proinde in Verbo consubstantiali ipsi, sunt vita & veritas per essentiam.

58 HAC Doctrina Anselmi, non solùm innititur rationi demonstrativæ, quâ illam probat, sed etiam continetur in Evangelio Ioannis vbi cap. 1. dicitur de Verbo Dei: *Omnia per ipsum facta sunt. & sine ipso factum est nihil. quod factum est, in ipso vita erat, & vita erat lux hominum.* Sic legitur absque vlla interpunctione in Bibliis correctis iussu Sixti V. & editis auctoritate Clementis VIII. quamvis in Græco adhibeatur punctum post verba, ὃ γέγονεν, *quod factum est.* Itaque sensus est, quidquid factum est, in Verbo Dei esse vitam. qualiter hunc locum legunt & interpretantur Tertullianus, Cyrillus, Clemens, & Beda, apud Iacobum Tirinum. Nimirum, vt ipsi exponunt, omnis creatura, priusquam existeret, erat in Verbo divino vitaliter & intellectualiter, sive in ideis, & rationibus æternis rerum agendarum, viventibus in ipso Verbo.

59 *QVONIAM AVTEM IDEM EST*, &c. Postquam statutum est, creaturas omnes factas, esse in Verbo Dei, tanquam vitam & veritatem, nunc subdit, pariter illas omnes esse in scientia Dei. Quod probat ferè sic. Idem est summo spiritui, sive Deo, scire, quòd intelligere, sive dicere: vt in superioribus præmissum fuit. Ergo necessum est, vt quemadmodum Deus intelligit sive dicit res factas, ita etiam illas sciat. At quia intelligit sive dicit res factas, omnes illæ sunt in Verbo Dei intellecto & dicto, veluti vita & veritas. Ergo pariter sunt in scientia Dei, veluti vita & veritas.

60 OBSERVANDVM Est autem, dum Anselmus ait, idem esse summo spiritui scire quod intelligere, sive dicere, sermonem esse posse, vel de *dictione* communiter, sive essentialiter accepta quæ est communis tribus personis; vel de speciali & notionali, quæ soli Patri convenit erga Verbum, quod generat per intellectum. Porrò impræsentiarum S. Doctor verovis modo accipi potest satis opportunè. Verùm id est discriminis inter vtrumque sensum, quòd iuxta priorem solùm demonstretur, existentia rerum factarum in Verbo Dei communiter & impropriè dicto, quod est essentia divina, quatenus per seipsam & perfectissimo quodam modo continens & repræsentans omnes creaturas: iuxta sensum verò posteriorem probat, in ipso Verbo Dei, quod est expressum & productum à Patre intelligente ac dicente seipsum, esse continentique res factas, in eiusque scientia illas esse vitam & veritatem. Cui sensui respondent verba illa Evangelij Ioannis, *Quod factum est, in ipso vita erat*; iuxta lectionem correctam à Sixto V. prout n. 58. observavimus.

CA-

CAPVT XXXVI. Aliàs XXXV.

Quàm incomprehensibili modo dicat vel sciat res à se factas.

QVA Ex re manifestissimè comprehendi potest, quomodo dicat idem spiritus, vel quomodo sciat ea, quæ facta sunt, ab humana scientia comprehendi non posse. Nam nulli dubium, creatas substantias multò aliter esse in seipsis, quàm in nostra scientia. In seipsis nanque sunt per suam essentiam: in nostra verò scientia non sunt earum essentiæ, sed earum similitudines. Restat igitur vt tantò veriùs sint in seipsis, quàm in nostra scientia, quantò veriùs sunt alicubi per suam essentiam, quàm per suam similitudinem.

62 CVM Ergo & hoc constet, quia omnis creata substantia tantò veriùs est in Verbo, id est, in intelligentia Creatoris, quàm in seipsa, quantò veriùs existit creatrix, quàm creata essentia: quomodo comprehendat humana mens, cuiusmodi sit illud dicere, & illa scientia, quæ sic longè superior & verior est creatis substantijs; si nostra scientia tam longè superatur ab illis, quantum earum similitudo distat ab earum essentia.

SCHOLIA IN CAPVT XXXVI.

SECTIO SEPTIMA.

Res factas veriùs esse in seipsis, quàm in nostra mente: veriùs autem in Deo, quàm in seipsis. id verò ab intellectu creato comprehendi non posse.

63 MIRABILIS *Scientia tua ex me* (aiebat Psalmista) *confortata est; & non potero ad eam.* Si scientia Dei ex vnius hominis consideratione aut structura mirabilis est: quantò magis ex consideratione rerum omnium factarum, quas sublimi modo ac penè ineffabili contineri in Deo, esseque in illo, non mutabiles aut temporaneas, sed consistentes & æternas, præcedentibus capitibus demonstratum est?

64 *QVÆ EX RE*, &c. Ex ea, nimirum, doctrina manifestè deprehenditur, à nullo intellectu creato comprehendi posse, quomodo Deus dicat, vel quomodo sciat res à se factas. Quod, intellectum de comprehensione prorsùs dicta, adeò verum est, vt nec per vires gratiæ possit intellectus creatus aut creabilis comprehendere aliquid intra Deum existens, ob infinitum excessum obiecti: ac proinde nec modum, quo creaturæ existunt in Deo, tanquam vita & veritas prorsus indistincta ab ipso. Neque audiendi sunt aliqui, qui aut cesserunt, aut probabile existimârunt, animæ Christi potuisse vniri actum increatum comprehensionis, quo Deus cognoscit adæquatè & perfectè *seipsum*, vt proinde Christus, quatenus homo, ex gratia, & summa liberalitate Dei, ipsam diuinitatem comprehendat. Non, inquam, audiendi sunt: quoniam in nulla natura creata aut creabili est capacitas obedientialis vt intelligat per actum mentis diuinæ; multò autem minùs vt Deum comprehendat, ob infinitam distantiam ab ipso. De quo fortasse latiùs & ex instituto in progressu Operis. Si autem comprehensio hoc loci sumatur pro cognitione clara & intuitiva modi, quo creaturæ existùt in Deo patet; id à nulla creatura existente aut possibili posse comprehendi viribus solius naturæ, iuxta doctrinam traditam Tomo I. Disp. X. per totam, vbi de repugnantia creaturæ exigentis ab intrinseco visionem Dei sermo fuit. Vtroque igitur modo accepta comprehensione, nequit à creatura rationali comprehendi modus, quo Deus intelligit & dicit res à se factas: quamvis imperfectè & abstractivè solùm, id à nobis concipi & explicari vtcumque possit.

65 VT Autem eiusmodi excessum rerum, quatenus in Deo contentarũ, suprà seipsas in propria essentia consideratas, exponat S. Doctor, præmittit, veluti rem indubiã, substantias creatas longè aliter esse in seipsis, quàm in nostra scientia. Etenim in seipsis sunt per essentiam suam; in nostra autem scientia, sive

mente, ſunt per quaſdam ſimilitudines illarum nimirum, per ſpecies intelligibiles, quas miniſterio ſenſuum exteriorum atque interiorum comparamus nobis ipſis, & mirabili vi intellectûs agentis adquirimus, atque in alveario memoriæ reponimus ad res abſentes cognoſcendas, ac ſi præſentes eſſent.

66 NOTA, Anſelmum hoc loco ſatis apertè ſupponere exiſtentiam ſimilitudinum, ſive ſpecierum intelligibilium intra mentem, quam nos ex profeſſo tradidimus in libris de Anima diſp. 89. per totam, contra Durandum, & quoſdam alios, ex communi Philoſophorum ſenſu cum Ariſt. lib. 3. de Anima cap. 8. vbi ſummatim tradit, *animam quoddammodo omnia eſſe*: ac deinde probat exiſtentiam ſpecierum, tam ſenſibilium, quàm intelligibilium, dicēs: Ἀνάγκη δ' ἢ αὐτὰ ἢ τὰ εἴδη εἶναι· αὐτὰ μὲν γὰρ οὐ· ὁ γὰρ λίθος ἐν τῇ ψυχῇ, ἀλλὰ τὸ εἶδος. id eſt: *Neceſſe verò eſt, aut res ipſas, aut formas in anima eſſe. At non ſunt in ea res ipſæ profectò. non enim ipſe lapis in anima, ſed forma lapidis ineſt.* Vbi & diſcrimen ipſum exiſtendi rerum in anima, & in ſeipſis, obſervatum hoc loci ab Anſelmo, tradit. Præmiſerat verò eandem doctrinam lib. 2. cap. 3. & 12. etiam circa ſenſus, dicens: *Hoc autem vniuerſaliter accipere de omni ſenſu oportet: ſenſum inquam, id eſſe, quod ſenſibiles ſine materia formas ſuſcipere poteſt; perinde, atque annulli ſignum ſine ferro, vel auro, ſuſcipit cera.* Idque adeò perſpicuum eſt vt clariſſimum Eccleſiæ lumen S. Auguſtinus lib. 11. de Trinit. cap. 2. dicat, exiſtentiam earum ſpecierum *ſolùm tardioribus ingenijs difficilem eſſe.* Vide quam ſibi noxam pepererint, teſte Auguſtino, quicumque, aut Veterum, aut Recentiorum, eiuſmodi ſpecies negant. Dum enim exinde ingenioſi videri volunt, hebetes & tardi ab Auguſtino cenſentur.

67 *RESTAT IGITVR*, &c. Ex eo quòd ſubſtantiæ creatæ ſint in mente noſtra per ſui ſimilitudinē, in ſeipſis autem per ſuam eſſentiam, colligit Anſelmus iure ac merito, illas veriùs eſſe in ſeipſis, quàm in mente noſtra. Veriùs enim eſt res quælibet in ſeipſa, quàm in ſui imagine: ſicuti veriùs eſt Rex in ſeipſo, quàm in figura, aut imagine penniciillo expreſſa.

68 *CVM ERGO ET HOC*, &c. Sicuti nuper probatum eſt, res creatas eſſe veriùs in ſeipſis, quàm in intellectu noſtro, quoniam in ſeipſis exiſtunt per eſſentiam ſuam, in nobis autem ſolùm ſecundùm imaginem quandam illarum; ita etiam patet, eaſdem creaturas longè veriùs exiſtere in Deo, quàm in ſeipſis. Etenim creaturæ, quatenus contentæ in Deo, non differunt ab ipſo, ſed ſunt ipſa divina eſſentia, veritas, & ſcientia, eſſentialiter atque immutabiliter exiſtens: in ſeipſis autē ſolùm ſunt per participationem, ac mutabiliter, vt in ſuperioribus declaratum eſt. At quidquid exiſtit eſſentialiter & immutabiliter, longè veriùs exiſtit, quàm quod per participationem & mutabiliter ſolùm. Ergo creaturæ longè veriùs in Deo, quàm in ſeipſis, exiſtunt. Huc ſpectat quod dammodo illud S. Thomæ, q. 3. de Potentia art. 5. ad 2. *Hoc ipſo quòd quidditati eſſe tribuitur, non ſolum eſſe, ſed & ipſa quidditas creari dicitur: quia antequam habeat eſſe, nihil eſt; niſi forte in intellectu creantis, vbi non creatura, ſed ipſa creatrix eſſentia eſt.*

69 EX Doctrina præiacta colligit S. Doctor, incomprehenſum eſſe modum, quo res in Deo exiſtunt, omnique menti mortalis hominis inacceſſum. Vbi enim modus eſſendi obiecti in ſeipſo infinitè excedit modum eſſendi in intellectu, nequit hic obiectum adæquatè & comprehendere, vt patet. Atqui modus eſſendi ſubſtantiarum creatarum in Deo ipſo, eſt obiectum infinitè excedens modum eſſendi illarum in noſtro intellectu. Subſtantiæ enim creatæ in Deo ipſo habent modum eſſendi proprium ipſius Dei, quoniam in illo ſunt vita & veritas per eſſentiam: in intellectu autem noſtro habent modum eſſendi non ſolùm limitatum & per participationem, ſed etiam accidentarium, in quadam ſui imagine, non adæquante veritatem & perfectionem ipſarum. Ergo noſter intellectus nequit adæquare, ſeu comprehēdere modum exiſtendi ſubſtantiarum creatarū in Deo. CONFIRMATVR. Subſtantiæ creatæ veriùs ſunt in ſeipſis, quàm in intellectu noſtro: quia in ſeipſis ſunt ſecundùm propriam entitatem & eſſentiam: in intellectu autem noſtro ſolùm penes quandam ſui ſimilitudinem. Atqui infinitè veriùs ſunt in Deo, quàm in ſeipſis: quoniam in Deo ſunt veritas per eſſentiā, in ſeipſis autem veritas per participationem. Ergo ſubſtantiæ creatæ, prout in Deo, ſunt infinitè veriùs, quàm in noſtro intellectu. Conſequentia hæc patet argumento, quod dicunt à fortiori. Atqui vbi aliquid infinitè veriùs exiſtit in obiecto, quàm in intellectu, hic non adæquat, ſeu non comprehendit ipſum obiectum. Ergo de primo ad vltimum, intellectus noſter nequit adæquare ſeu comprehendere ſubſtantias creatas, quatenus ſunt in Deo.

DISPVTATIO LXIV.

AN VERBVM DIVINVM PER SE PROCEDAT EX COGNITIONE OMNIVM EORVM, QVAE SVNT IN DEO FORMALITER?

QVAECVMQVE Deo conveniunt formaliter ac necessariò, sunt, essentia, attributa, & relationes, sive personæ. Cùm autem Verbum divinum, iuxta Anselmum, & alios Patres, ac Theologos Scholasticos, excepto Durando, procedat ex cognitione, quæ sola habet exprimere seu dicere verbum interius generatim & universè loquendo; dubitamus ex cuiusnam obiecti cognitione procedat per se Verbum divinum. Quæ difficultas plures disputationes complectitur in progressu tractandas. Nunc autem solùm disquirimus circa ea omnia, quæ formaliter sunt in Deo, an Verbum per se ex omnium illorum cognitione procedat: in sequentibus verò disputationibus sermo erit de ijs, quæ in Deo solùm eminenter continentur, quales sunt creaturæ possibiles, futuræ, & existentes. Vbi quidquid fuerit definitum de divino Verbo in ordine ad cognitionem, ex qua procedit, intelligendum pariter erit de Spiritu sancto in ordine ad amorem. nam reverà eadem circa utrumque difficultas est. De qua Theologi cum Magistro in 1. dist. 27. & 32.

SECTIO PRIMA.

Relatis Theologorum sententijs, eligitur quæ docet, Verbum divinum per se procedere ex cognitione, non solùm essentiæ & attributorũ, sed & personarum. Ostenditur, hanc esse doctrinam SS. Augustini & Anselmi: ex quibus ratio multiplex eruitur, & solutiones Aduersariorum refutantur.

2 CIRCA Quam controversiam variæ sunt Theologorum sententiæ. Prima docet, Verbum per se procedere ex notitia solius essentiæ & attributorũ. Ita Scotus in 1. d. 10. fine, & dist. 32. & in 2 dist. 1. q. 1. & Quodl. 14. quamvis aliter & aliter eius mentem interpretentur discipuli. Antiquiores enim omnes illum in hoc sensu interpretati sunt, vt docuerit, Verbum non procedere per se ex cognitione personarũ, sed solius essentiæ. Ita Bassolis, Tartaretus, & Viguerius: quos ex Recentioribus sequuti sunt Rada p. 1 contr. 11. concl. 4. Phil. Faber in 2. d 1. q 2. Brancasius tom. 2. de Deo Trino lib. 3 disput 2 q 7. & Pontius in Cursu Theologico disp. 10. q 2. Alij autem ex eadem Schola infrà allegandi Subtilem Doctorem longè aliter interpretantur, & oppositam sententiam sequuntur, num. 5. referendam.

3 SECVNDA Opinio docet, Verbum per se procedere ex cognitione essentiæ, attributorum, & personarum, tum Patris, tum suiipsius: non autẽ ex cognitione Spiritus sancti, veluti obiecti per se moventis & determinantis intellectum Patris ad cognitionẽ Verbi; sed solùm concomitanter, quamvis necessariò, & eâdem necessitate, qua cognitio Patris indivisim ac simul est cognitio essentiæ, omniumq; personarum in ea subsistentium; non verò ea necessitate, quæ exigitur per se in principio ad productionem termini. Ita Vazquez 1. p disp. 142. cap. 4. Turrianus disput. 18. dub 2. Alarcon tract. 5. de Trinitat. disput. 8. cap. 8. num. 2.

4 TERTIO Alij supresso nomine allegati à Zumel 1. p. q. 34. ar. 3. q. 1 post concl. 4. volunt, Verbum procedere ex cognitione sui, ac Spiritus sancti, non quidem intuitiva sive visionis, sed abstractiva vel solius simplicis intelligentiæ. Huic dicendi modo videtur favere Caietanus 1. par. quæst. 34. ar. 3. §. Circa prædicta.

5 QVARTA Et communis sententia docet, Verbum per se procedere ex notitia intuitiva omnium, quæ sunt formaliter in Deo; ac proinde non solius essentiæ & attri-

butorum, ſed etiam omnium perſonarum ac relationum. Ita S. Thomas in 1. diſt. 27. q. 2. ar. 2. & de Veritate q. 4. ar. 5. & Quodlibeto 4. quæſt. 9. ar. 1. ad 1. & 1. par. quæſt. 34. ar. 3. vbi illum ſequuntur ibidem Bañez, Zumel, Nazarius, Albelda, Ioannes à S. Thoma, Carmelitæ Salmanticenſes, Gonet, Illuſtriſs. Godoy, Ferre, & reliqui Thomiſtæ, quibus recenter ſubſcribit doctiſsimus M. Lumbier tract. 3. quæſt. 10. art. 2. ſimiliter omnes ferè Auctores Societatis, præſertim Molina 1. part. q. 34. fine, Valentia ibidem ar. 3. puncto 2. Suarez lib. 9 de Trinit. cap. 7. Granados tract 9. diſput. 5. Arrubal diſput. 124. cap. 3. Mæratius diſp. 50. ſect. 1. Zuniga diſput 9. dub. 4 & 5. Amicus Tomo I. diſput. 26. ſect. 3. Faſſolus 1. part. quæſt. 34. art. 3. dub. 7. Arriaga diſput 52. ſect 4. ſub ſect 3. & plurimi alij eiuſdem Scholæ. Subſcribunt ex Scotiſtis Vulpes di p. 66. de Trinitate ar. 6. Herrera diſp 15 q 3. Scherius diſp. 6. queſt. 11. Sghēma de Deo Vno & Trino tit. 16. quæſt. 6. & tit. 18. quæſt. vlt. Smiſing. 3 de Deo Trino q. 5. & noviſsimè Maſtrius Tom. I. diſp. 7. quæſt. 2. num. 59 qui ibidem latè contendit, Doctorem Subtilem nullibi hanc ſententiam negaſſe, ſed ſolùm, Verbum procedere per ſe ex cognitione creaturarum. quod alterius controverſiæ eſt.

6 HANC Vltimam ſententiam exiſtimo veram, & cohæremem doctrinæ S. Anſelmi ex multiplici capite. PRIMO: quoniam ſuprà cap. 34. docet neceſſum eſſe, vt perſona producens Verbum in divinis dicat quæcumque ſcit & intelligit. Atqui ſcit & intelligit omnia quæ ſunt formaliter in Deo, vt patet. Alioqui non haberet cognitionem perfectiſsimam & comprehenſivam deitatis. Ergo neceſſum eſt vt perſona producens Verbum in divinis dicat omnia quæ ſunt in Deo formaliter; proindeque vt dictio Verbi ſit expreſsio omnium formalium prædicatorum Dei, ab ipſo cognitorum. Nequit autem productio Verbi eſſe dictio ſeu expreſsio omnium prædicatorum formalium Dei ab ipſo cognitorum, niſi ſit per ſe cognitio illorum omnium aut per ſe illam ſupponat, vt patet. Ergo Verbum per ſe procedit ex cognitione omnium prædicatorum formalium Dei, aut per ſe illam ſupponit. SECVNDO: Quoniam infrà cap. 39 aliàs 38. ait, *Verbum ſummi ſpiritus ſic eſſe ex ipſo ſolo, vt perfectam eius, quaſi proles parentis, teneat ſimilitudinem.* Ergo neceſſum eſt vt quidquid Verbum per ſe repræſentat, totum id ſupponatur per ſe cognitum in eſſentiâ & intellectu parentis. Alioqui plus repræſentaret Verbum, quàm ſit in ſuo parente: ac proinde non eſſet perfecta & adæquata ſimilitudo illius. Atqui Verbum per ſe repræſentat omnia formalia prædicata Dei, vt patet. Ergo ex vi proceſsionis ſupponit omnia prædicata formalia Dei cognita in eſſentia & intellectu parentis. TERTIO: Quia eodem capite & ſequentibus docet ac probat, Verbum divinum ex propria & peculiari ratione procedere ex memoria fœcunda, veluti perfectam imaginem Patris, ac proinde ipſi per omnia ſimilem. Ergo neceſſum eſt, vt quidquid per ſe repræſentat Verbum, ſupponatur exiſtens in memoria fœcunda Patris. Atqui Verbum per ſe repræſentat omnia prædicata Dei formalia, tam abſoluta, quàm relativa. Ergo per ſe, ſive ex vi proceſsionis ſupponit omnia formalia prædicata Dei, tam abſoluta, quàm relativa, exiſtentia in memoria fœcunda Patris, ac proinde iã ab eo cognita.

7 EANDEM Anſelmi doctrinam rationemque tradiderat antè Auguſtinus lib. 15. de Trinit. cap. 14. dicens: *Pater genuit Verbum ſibi æquale per omnia. Non enim ſeipſum integrè perfectèque dixiſſet, ſi aliquid minùs aut amplius eſſet in eius Verbo, quàm in ipſo. Et ideo Verbum hoc verè veritas eſt, quoniam quidquid eſt in ea ſcientia, de qua genitum eſt, & in ipſo eſt. Quod autem in ea non eſt, nec in ipſo eſt.* Cùm igitur in Verbo ſint intelligibiliter omnia prædicata formalia Dei; oportet vt etiam ſint in ea ſcientia, vel cognitione, quâ gignitur Verbum. Alioqui eſſet aliquid amplius in Verbo, quàm in ſcientia illa: ideoque Pater non integrè ac perfectè ſe dixiſſet. Quæ ſunt abſurda ab Auguſtino illata. Ac paulò poſt ſubiungit: *Novit itaque omnia Deus Pater in ſeipſo, novit in Filio: ſed in ſeipſo, tanquam ſeipſum: in Filio tanquam Verbum ſuũ, quod eſt de ijs nominibus, quæ ſunt in ſeipſo.* Ergo pro priori originis Verbi iam Pater noſcit omnia in ſeipſo tanquam ſeipſum: ac proinde Verbum procedit ex cognitione omnium, quæ ſunt formaliter in ipſo Deo. Denique lib. 11. Confeſ. cap. 7. fine ait: *Verbo tuo, Deus, tibi coæterno ſimul & ſempiterno, dicis omnia quæ dicis.* Cùm ergo Pater dicat omnia formalia prædicata divina, ſcuti & omnia illa intelligit ea vtique Verbo ſuo & ſibi coæterno dicit: ac proinde Verbum ex vi proceſsionis ſuæ exprimit omnia formalia Dei prædicata. Ergo per ſe procedit ex dictione, ſeu cognitione omnium formalium Dei prædicatorum.

8 DENIQVE Ratione idipſum ſuaderur, ex eiſdem SS. Auguſtini & Anſelmi teſtimonijs erutа. Verbum enim per ſe procedit ex cognitione comprehenſiva deitatis. Ergo ex cognitione intuitiva perſonarum. Antecedens videtur omnino certum. Verbum enim procedit ſummè perfectũ per ſe loquendo, atque

atque adeò ex cognitione summè perfecta. Hæc autem est sola cognitio comprehensiva deitatis. Ergo per se procedit ex cognitione comprehensiva deitatis. Consequentia autem probatur: Quia cognitio comprehensiva deitatis nequit non esse cognitio intuitiva omnium eorum, quæ sunt vnum & idem reipsa cum eâdem numero deitate. Atqui personæ sunt vnum & idem reipsa cum deitate, vt fide sanctum est, primùm in Concilio Remensi sub Eugenio III. contra Gilbertum Porretanum; deinde in Lateranensi sub Innocentio III. contra errorem Abbatis Ioachimi, ac tandem in Florentino sub Eugenio IV. vt vidimus latè Tomo I. Disp. XXV. Etenim adhuc permissa distinctione formali ex natura rei inter deitatem & relationes, à pietisque Adversariorum tradita, nunquam ij negant, aut negare possunt identitatem realem simpliciter essentiæ divinæ cum relationibus. Ergo cognitio comprehensiva deitatis, ex qua per se procedit Verbum, nequit non esse cognitio intuitiva personarum.

9 DICES: Iuxta Scotistas num. 2. relatos: cognitio comprehensiva essentiæ non concurrit ad Verbi generationem veluti principium *quo* producendi, nec tanquâ actus productivus. Aiunt enim, Verbum produci per actum dicendi, qui notionalis est; non autem intelligendi, qui est essentialis. Ergo nunquam contra eos Auctores probari potest, Verbum per se procedere ex cognitione intuitiva personarum. Hæc enim pariter est actus essentialis, non autem notionalis.

10 SED Contrà. Adhuc enim permissa nunc ea opinione, certum apud omnes debet esse, productionem Verbi per se supponere pro aliquo priori rationis cognitionem perfectissimam & proinde comprehensivam essentiæ divinæ, saltem eo sensu, quo prædicata Dei essentialia supponuntur pro aliquo priori ad notionalia, & ad modum conditionis præviæ ad expressionem perfectissimam Verbi. Ergo Verbum in aliquo vero sensu per se procedit ex cognitione intuitiva & præsupposita personarum. Patet consequentia: Quia cognitio comprehensiva essentiæ nequit non esse intuitiva omnium eorum, quæ sunt vnum & idem reipsa cum essentia, esto metaphysicè non constituant illam, vel formaliter ex natura rei ab ea distinguantur. Quorum verumque tamen falsum esse satis ostendimus allegata Disput. XXV. & XXVI.

11 VRGETVR I. Ratio eadem. Iuxta Augustinum, Anselmum, & alios Patres, quorum testimonia partim suprà indicavimus, partim videre licet apud Ruiz vbi suprà, Verbum per se procedit vt perfectissima imago Patris. Nequit autem per se procedere vt imago Patris perfectissima, nisi ex vi processionis repræsentet ea omnia, quæ sunt in intellectu paterno, seu memoria fœcunda. Alioqui nō adæquaret perfectè suum prototypum. Cùm igitur in intellectu paterno, seu memoria fœcunda, sint per modum obiecti intelligibilis omnia formalia prædicata Dei, tum absoluta, tum relativa; Verbum ex vi processionis ac per se debet repræsentare omnia prædicata formalia, tum absoluta, tum relativa Dei. Vnde & consequens est, vt procedat ex cognitione, vel saltem per se supponat in Patre cognitionem omnium prædicatorum Dei formalium.

12 VRGETVR II. Nequit Pater pro priori originis ad Verbum comprehendere seipsum, nisi etiam comprehendat suam fœcunditatem, tam intellectus, quàm voluntatis; vtpotè sibi reipsa identificatam, in quocumque illa constituatur. Nequit præterea comprehendere eiusmodi fœcunditatem, nisi cognoscat terminos per illam producibiles, immo & reipsa productos in eâdem duratione æterna, nam comprehensio principij & actionis productivæ, debet esse cognitio termini producti in eadē omnino duratione. Cùm igitur termini producti in eadē duratione æterna per fœcunditatē Patris, sint Filius & Spiritus sanctus: Pater pro priori originis ad Verbum comprehendens fœcunditatem ipsam, debet omnino cognoscere Filium & Spiritum sanctum.

13 DICVNT I. Scotistæ veteres, Patrem pro illo priori originis solùm comprehendere intensivè suam essentiam, non autem extensivè: ac proinde non esse opus vt in illo priori cognoscat, nisi prædicata quidditativa essentiæ & attributorum per adæquationem cognitionis cum eo obiecto: quamvis non attingat alia prædicata, quæ solum identicè spectant ad divinitatem, nec terminos, in ordine ad quos exprimitur fœcunditas naturæ divinæ. Hoc enim solùm exigitur ad comprehensionē extensivam divinitatis; non verò ad intensivā, quę sola intelligitur pro illo priori originis.

14 SED Contrà. Vt enim optimè observat Mastrius ex eadem Schola suprà laudatus, inepta est divisio comprehensionis in intensivam purè, & præterea extensivam. Nimirum omnis vera comprehensio prout distincta à mera intuitione, debet cognoscere totum obiectum & totaliter: ac proinde deber distinctē attingere in eo non solùm prædicata quidditativa, sed præterea quidquid realem identitatem habet cum ipso obiecto, vel vicēque illud afficit. Quæ est doctrina expressa S. August. Tom. II. Epist. 112. c. 9. initio aientis: *Aliud est videre: aliud est totum videndo comprehendere: quandoquidē id videtur, quod præsens vicū ne fortitur: totū autem videndo comprehenditur,*

quod ita videtur, vt nihil eius lateat videntē, aut cuius fines circumspici possunt. Similiter lib. 12 de Civit. cap. 18. circa medium inquit: *Quicquid scientia comprehenditur, scientis comprehensione finitur.* Vt ergo cognitio essentiæ pro priori originis ad Verbum sit verè comprehensiva, debet distinctè attingere, non solum prædicata quidditativa essentiæ, sed præterea quidquid cum ea veram identitatem vtcumque habet, vel illam intimè afficit, aut terminat. Atqui tres personalitates divinæ veram identitatem (qualitercumque hæc à Catholicis exponatur) habent cum essentia, atque intimè illam afficiunt & terminant. Ergo cognitio essentiæ divinæ pro priori originis ad Verbum, vt sit verè comprehensiva illius, debet attingere distinctè non solùm prædicata quidditativa essentiæ, sed præterea tres personalitates. VLTERIVS. Iuxta Magnum Augustinum illud solùm comprehenditur, quod ita videtur, vt nihil eius lateat videntem. Ergo vt pro illo priori comprehendatur essentia divina, nihil eius latere debet videntem. Atqui personalitates divinæ, dato quod nullatenus constituant quidditativè essentiam, sunt aliquid eius, vt patet. Ergo vt pro illo priori comprehendatur essentia, personalitates divinæ in eo priori latere non debent. DENIQVE. Fœcunditas divinæ essentiæ, sive ad intellectum, sive ad voluntatem spectet, nequit comprehendi in aliquo signo, nisi in eodem circumspiciantur eius fines vel termini à cognoscente. id enim, iuxta Augustinum, exigit generatim vera comprehensio, vt nihil rei comprehensæ lateat, eiusque fines, sive termini circumspici possint à comprehendente. Atqui persona Filij, & persona Spiritus sancti, sunt fines, sive termini fœcunditatis essentiæ divinæ ad intellectum & voluntatem spectantis. Ergo si pro illo signo aut priori originis comprehēditur fœcunditas, simul etiam cognosci debent persona Filij & persona Spiritus sancti. Igitur de primo ad vltimum, Verbum per se procedens ex cognitione comprehensiva essentiæ, etiam procedit per se ex cognitione intuitiva sui ipsius, & Spiritus sancti.

15 DICES II. Cum alijs, ex præiacto fundamento summùm colligi, Verbum procedere per se ex cognitione abstractiva sui ac Spiritus sancti: quoniam vt cognitio fœcunditatis divinæ sit comprehensiva illius, non exigitur vt intueatur terminos eius, sed sat est si abstractivè illos cognoscat. Sic iuxta multorū opinionem Christus per scientiam inditam supernaturalem comprehendit visionem beatificam, & vnionem hypostaticam, quin per eandem scientiam cognoverit intuitivè terminos vtriusque immediatos; nimirum, essentiam divinam, & personalitatem Verbi; sed abstractivè tantùm.

16 SED Contrà I. Repugnat enim in intellectu divino quælibet personarum cognitio abstractiva. Hæc enim aut est cognitio obiecti per alienam speciem, aut cognitio rei absentis. Atqui in divino intellectu, adhuc pro priori ad originem Verbi, nequit esse cognitio personarum per speciem alienam, nec tanquam rei absentis. Ergo pro illo priori nequit vllatenus esse in divino intellectu cognitio personarum abstractiva. Maior propositio completur varietatem opinionum circa rationem propriam & formalem cognitionis abstractivæ. Minor quoad priorem partem est manifesta: Quia cognitio personarum pro priori originis ad generationem Verbi non habetur per aliquā speciem intelligibilem creatam, quæ sola est species aliena & extranea obiecto increato; sed per ipsam essentiam divinam, quæ est species intelligibilis propria ad cognitionem sui, & personarum. Quoad posteriorem verò partem suaderur: Quia cognitio obiecti tam in re, quàm intelligibiliter præsentis pro quolibet instanti, nequit comparari ad illud tanquam ad rem absentem. Alioqui in eodem instanti compararetur ad illud, tanquam simul in re atque intelligibiliter præsens & absens: quæ duo sunt planè repugnantia & contradictoria. Atqui cognitioni illi, ex qua procedit Verbum, tam in re, quàm intelligibiliter, sunt præsentes personæ diuinę pro quolibet instanti: vtpote æternæ, & coæternæ eidem cognitioni. Ergo cognitio illa, ex qua procedit Verbum, non comparatur ad personas divinas, tanquam ad rem absentem. Igitur de primo ad vltimum pro priori ad Verbum non est cognitio abstractiva personarum.

17 CONTRA II. Si enim cognitio, ex qua per se procedit Verbum, solùm esset notitia abstractiva personarum, non autem cōprehensiva, nec intuitiva earundem; Verbum per se nō procederet ex cognitione summè perfecta, sed potiùs aliquomodo imperfecta, qualis absdubio est cognitio purè abstractiva cuiuslibet obiecti, seu termini reipsa existentis. Rursus, cùm certum sit cognitionem, ex qua procedit Verbum, in re, & pro omni instanti veræ durationis, esse comprehensionem perfectam omnium prædicatorum formalium Dei, ac proinde trium personarum; nullus est locus, vt pro priori originis Verbi sit cognitio personarum abstractiva, & pro posteriori intuitiva & comprehensiva. Sic enim cognitio increata & essentialis tribus personis subiret murationem intrinsecam in eodem *nunc* æternitatis ab abstractiva in intuitivam eiusdem obiecti necessarij, perficeretúrque noviter & intrinsecè quoad essentialia ex origine passiva personarum. Cognitio enim transiens ab abstractiva

in

in intuitivam eiusdem omnino obiecti, nullam subeuntis mutationem in seipso (quale est omne prædicatum necessarium Dei, sive absolutum, sive relativum) nequit non subire mutationem intrinsecam, atque inducere novam perfectionem intensivam. Hæc autem omnia repugnant planè cognitioni, per quam procedit Verbum. Ergo illa non est pro priori originis abstractiva personarum cognitio, & pro posteriori intuitiua aut comprehensiva. Longè verò alia ratio est in scientia divina creaturarum, quæ pro diversis signis eiusdem omnino durationis æternæ intelligitur transire de cognitione simplicis intelligentiæ in visionem: quoniam eiusmodi varietas non est in perfectione ipsa scientiæ, quæ eadem quoad intrinseca manet; sed in obiecto iam subeunte mutationem ex vi decreti divini transferentis illud à purè possibili in futurum, sive existens, saltem in mensura æternitatis, prout diximus Tomo I. Disp.XLIV.

18 CONTRA III. Quamvis enim fortasse possit dari cognitio comprehensiva visionis beatificæ, & vnionis hypostaticæ, quin sit cognitio intuitiva obiecti vel termini vtriusque; non tamen cognitio comprehensiva potentiæ vel actionis generativæ aut spirativæ, quin sit intuitiva cognitio termini geniti aut spirati. Disparitas est: tum quia prior illa cognitio non est comprehensio summè perfecta, qualis absdubio debet esse posterior, vtpotè sola hæc Deo digna: tum præterea, quia nec visio beatifica, nec vnio hypostatica comparantur ad suum obiectum, vel terminum tanquam principium aut actio productiva illius, sed tanquam pura speculatio, aut nexus extremorum. Actio autem speculativa, & nexus extremorũ, non debet continere in se virtualiter aut eminenter perfectionem termini: ac proinde nec debet necessariò illum manifestare prout est in seipso, sed summùm perducere in cognitionẽ abstractivam illius. Cæterum potentia atque actio generandi & spirandi, ac natura ipsa divina prout fœcunda, continent virtualiter, & per modum principij productivi, terminum genitum & spiratum: ac proinde nequeunt cõprehensivè cognosci quin manifestent vtrumque terminum, prout est in seipso. Ergo nequeunt comprehensivè cognosci, quin vterque terminus intuitivè cognoscatur. DEINDE. Instantia eadem visionis beatificæ, & vnionis hypostaticæ, regeritur in Adversarios. Si enim vtraque illarum in aliquo vero sensu haberet realem identitam cum termino, non posset cognosci comprehensivè, illo non viso, & cõprehenso. Nequit enim vnica entitas simul penes varia prædicata realiter indistincta comprehendi, & non comprehendi, vt ostensum fuit num. 14. Atqui natura divina, prout fœcunda relationum, sive prout radix Trinitatis, habet reipsa & simpliciter identitatem cum eisdem relationibus & personis, vt fide sanctum est. Ergo nequit comprehendi, prout fœcunda relationum, & quatenus radix Trinitatis personarum, non cognitis intuitivè, immò & comprehensivè, eisdem relationibus & personis. Cùm igitur pro priori originis Verbi supponatur in Deo cognitio comprehensiva naturæ, prout fœcundæ in ordine ad relationes & personas indistinctas realiter ab ipsa, supponi etiam debet cognitio intuitiva, immo & comprehensiva earundem relationum & personarum.

19 HÆC Sunt quæ videntur satis confirmare nostram sententiam. Mitto plura alia, quibus Godoy loco suprà indicato singillatim probat Verbum divinum per se procedere ex cognitione, tum Patris, tum suipsius, tum præterea Spiritus sancti: quæ omnia apud ipsum videri possunt.

SECTIO SECVNDA.

Explanatio vlterior veræ sententiæ: & præcipuum Aduersariorum argumentum, obseruatis pluribus, soluitur, atque in eosdem regeritur. Instantiæ difficiles in oppositum expediuntur.

20 VT Autem præcipua difficultas, qua impetimur ab Adversarijs facilè evanescat, & nullam vim habere ostendatur; id maximè notare oportet, dum dicimus, Verbum per se procedere ex cognitione intuitiva & comprehensiva trium personarum, non esse sensum quòd procedat ex seipso & Spiritu sancto, cognitis vt existentibus, per se originativè, sed tantùm terminativè. Ratio prioris partis est: Quia Verbum per se solùm procedit originativè à principio ipsi originem dare. Hoc autem nõ est ipsum Verbum cognitum vt existens in seipso; quoniam nulla res potest esse principium productivum sui: neque Spiritus sanctus, quoniam hic est origine posterior Verbo: sed solus Pater, iuxta illud Symboli S. Athanasij: *Filius à Patre solo est*. Ergo Verbum non procedit originativè ex seipso nec ex Spiritu sancto, cognitis vt existentibus in seipsis.

21 QVOD Non solùm intelligi debet de origine in genere aut quasi genere principij activi physici, cui respondet in creatis causa efficiens; sed etiam in genere principij activi intentionalis, sive obiecti moventis: quia sicuti fide sanctum est, Filium à Patre so-

lo

lo eſſe, ita & certum omnino cenſeri debet; Verbum in nullo vero ſenſu, etiam intentionali, dicere originem à ſeipſo, vel à Spiritu ſancto, tanquam à principio productivo. Et præterea id ipſum ratione confirmatur: Quia Verbum divinum ſolùm poteſt tripliciter conſiderari, quoad præſentem controverſiam. Primò quoad eſſentiam communem ſibi & alijs perſonis. Secundò quoad actum intelligendi, qui à Theologis appellatur Verbum communiter & impropriè dictum. Tertiò quoad perſonalitatem propriam, ſive filiationem. Porrò ex ijs tribus patet, Verbum quoad primam rationem nullatenus procedere ex ſeipſo: quoniam non accipit eſſentiam à ſe, ſed à ſolo Patre. Nec etiam quoad ſecundum: quia actus eſſentialis & communis intelligendi in divinis eſt omnino infectus; ſolumque communicatur Filio à Patre. Denique nec quoad hypoſtaſim propriam, ſive filiationem, ducit originem vllatenus ex ſeipſo, ſed à ſolo Patre, vt principio activo phyſico; & ex ſola eſſentia, vt obiecto movente, & intelligibiliter influente ſimul cum intellectu paterno iuxta illud Auguſtini: *Ex obiecto & potentia paritur notitia.* Itaque nunquam ipſe Filius, vel Spiritus ſanctus, vt exiſtentes in ſeipſis, concurrunt originativè ad productionem Verbi, adhuc intentionaliter: quia nunquam habent rationem obiecti moventis intellectum paternum: cùm id ſit proprium eſſentiæ divinæ, in qua ſola pro priori rationis ad perſonas, ſalvatur ſumma veritas, & intelligibilitas; quæ per ſe ſufficit ad movendum intellectum infinitum vt exprimat infinitum Verbum.

22 IAM Verò quòd Verbum per ſe terminativè procedat ex ſeipſo, & Spiritu ſancto, cognitis vt exiſtentibus in ſe, patet ex doctrina precedentis ſectionis. Oſtenſum enim eſt ibidem Verbum per ſe procedere ex cognitione ſui ipſius, & Spiritus ſancti, non abſtractiva, ſed intuitiva, omnino comprehenſiva. At cognitio intuitiva, vt talis, eſt notitia rei exiſtentis, vt exiſtentis in ſeipſa. Ergo Verbum per ſe oritur ex cognitione ſui, & Spiritus ſancti, prout exiſtentium in ſeipſis. Ergo per ſe oritur quoddam modo ex ſeipſo, vt obiecto eiuſmodi cognitionis. Atqui non vt obiecto motivo, ſeu originem dante, aut activè intelligibiliter influente, vt nuper oſtenſum eſt. Ergo ex ſeipſo, vt obiecto per ſe ſolùm terminativo. Cùm verò obiectum purè terminativum, quamvis per ſe exactum ad cognitionem, non moveat potentiam, nec habeat vim activam intentionalem, ſive in actum, ſive in terminum producitum, ſed illa propria ſit obiecti moventis; conſequens eſt, vt abſolutè & ſimpliciter loquendo, Verbum nullatenus dicatur originem ducere ex ſeipſo, nec ex Spiritu ſancto, quamvis per ſe procedat ex cognitione vtriuſque. His autem ſtatutis, veniamus ad expendendum præcipuum Adverſariorum argumentum.

23 OPPONVNT Præcipuè. Vt Verbum per ſe procedat ex intuitiva cognitione ſui, adhuc terminativè, neceſſum eſt vt Pater in illo priori originis, quo generat Verbum, videat illud exiſtens in ſe. Atqui id eſt impoſſibile. Ergo &c. Maior patet: quia cognitio intuitiva eſt viſio obiecti, vt exiſtentis in ſeipſo. Minor ſuadetur: Quia nequit videre exiſtens in ſe id, quod nondum eſt productum; exiſtentia enim rei productæ ſupponit pro aliquo priori productionem ſui, ſicut omnis effectus cauſalitatem, qua producitur. Atqui in illo priori originis, quo Pater generat, Verbum nondum eſt productum, ſed in alio poſteriori. Ergo in illo priori Pater nequit videre Verbum exiſtens in ſe. Hæc ferè eſt argumentatio plurium ex Scotiſtis, qua paſſim vtuntur ad ſuam ſententiam probandam à priſcis temporibus, illamque Subtili Doctori adſcribunt.

24 SED Enim imprimis Subtilis Doctor nec illorum opinione docuit, vt oſtendunt politiores eius diſcipuli num. 5. allegatis; neque vſus fuit hoc argumento circa præſentem controverſiam, ſed circa aliam longè diverſam, in qua quæritur, An obiectum primarium & eſſentiale beatitudinis formalis ſit Deus vt vnus tantùm, an etiam vt trinus. De quo infra Diſp. LXIX. ex profeſſo. Quin potiùs nec ita loqui potuit, niſi ſibi contradiceret. Nam in 1. diſt. 1. quæſt. 2 art. 2. palam docet, Patrem in primo ſigno originis cognoſcere ſeipſum perfectiſsimè & comprehenſivè, etiam ſub ratione propria Patris. Cùm verò relativa ſint ſimul cognitione, neceſſum eſt vt in eodem ſigno originis cognoſcat Filium perfectiſsimè & comprehenſivè. Denique ijdem Actores nullum Scoti locum oſtendunt, vbi ille dixerit, Patrem pro priori originis non videre eſſentiam vt in tribus perſonis; ſed ſolùm in perſonis, tanquam in obiecto per ſe & eſſentialiter exacto ad ſuam formalem beatitudinem. Quod alterius, vt dixi, controverſiæ eſt.

25 DEINDE Reſpondeo, conceſſa maiore, negando minorem. Ad probationem nego minorem, quæ abſdubiò confundit prioritatem originis cum prioritate durationis, cùm tamen toto cœlo differant. Itaque Verbum verè exiſtit ſecundùm durationem intra idem NVNC æternitatis, & in eodem inſtanti *in quo* adhuc ſecundùm rationem: cùm in divinis nihil ſit prius aut poſterius, & tres perſonæ ſint coæternæ. Non autem exiſtit Verbum in illo ſigno prioritate originis, quia non exiſtit à ſe,

quæ

quæ est prioritas originis; sed ab alio, quod est esse origine posterius, quamvis simul durationе. Sic etiam in creatis vbi effectus simul est cum sua causa, hæc est prior naturâ, non autem durationе. Porrò quòd Pater sit simul durationе æternа cum Filio (eademque ratio est de Spiritu sancto) sufficit, vt in illo priori originis intueatur Filium, vt existentem in seipso. Nō enim inde sequitur quòd videatur ante sui productionem sed potiùs vt semper existat productus in eodem signo durationis æternæ cum Patre producente. quoniam licèt sit posterior origine, hoc est, non à se, sed ab alio existens; est tamē semper simul cum Patre in eodē signo durationis æternæ. Itaque absdubio fallacia committitur in argumento, dum ex eo quòd Verbum sit posterius origine, infertur debere esse posterius durationе, sive reali, sive rationis; ac proinde non posse cognosci à Patre, vt in se existens, pro illo priori originis. Sicut enim cohæret, adhuc in creatis, quòd essentia sit prior natura & causalitate suis proprietatibus, simul autem durationе: ita in divinis facilè percipitur quòd Pater sit origine prior Verbo seu Filio, & tamen omnino simul durationе cum ipso, vt proinde in quolibet signo originis illum, veluti in se existentem, intueatur.

26 RVRSVS Alia fallacia in eodem argumento est, quòd conceptui obiectivo Patris ac Verbi tribuatur imperfectio, solùm se habens ex parte nostri intellectus concipientis. Etenim ex eo quòd nos ob imperfectionem cōcipiendi priùs cogitemus Patrem vt intelligentem seipsum, quàm duas reliquas personas, conrenditur in argumento, etiam Patrem pro illo priori originis, in quo seipsum intelligit, non posse intueri personas reliquas. Quæ collectio pariter ferè præpostera est, ac si ex eo quòd nos in hoc statu non possimus cogitare Deum, nisi ad modum corporis, nec principium productivum, nisi prius naturâ illo, cuius principium est, velimus inferre, nec Deum posse intelligere seipsum, nisi ad modum corporis, nec Patrem esse principium productivum Filij, nisi prior natura sit. Itaque longè aliter & infinitè dignius de Deo cogitare debemus, quàm de nobis: ac propterea certum debet esse, quamvis Pater sit prior origine Filio, ac Spiritu sancto, & hi origine posteriores, quatenus verè accipiūt esse ab illo; adhuc Patrem nullatenus esse priorem durationе instantis *in quo*, nec secundum rationem, aut cognitionem: atque adeò in eodem signo, quo Pater est prior origine, intelligi ab ipso Filium & Spiritum sanctum existentes in seipsis.

27 QVOD Ipsum ratione confirmare licet, ac regerere argumentum in Aduersarios. Nec enim illi negare possunt, Patrem, quamvis priorem origine, nunc de facto in aliquo signo intueri reliquas personas prout existentes in seipsis. Fide enim sanctum est, tres personas divinas se invicem perfectè cognoscere, & videre, vt existentes: ac proinde aliquod debere esse signum, in quo Pater Filium & Spiritum sanctum existentes intueatur. Ergo semper & pro omni signo illos videt, prout in seipsis existentes. Non enim cognitio Patris mutata vnquam fuit ex vno signo in aliud, sed semper eadem omnino perstitit circa obiectum summè necessarium, & prorsus immutabile: nec Filius & Spiritus sanctus sunt magis existentes in vno, quàm in alio signo, cùm sint Patri coæterni, ac proinde simul omnino durationе. quamvis posteriores origine. Ergo si non obstāte posterioritate originis, quam perpetuò retinent, nunc Pater illos intueatur in aliquo signo, veluti existentes in seipsis; pariter ea nō obstante, semper illos intuitus fuit existentes in seipsis pro omni signo originis. Et ratio omnium est, quam supra indicavimus: quòd scilicet, prioritas originis sit longè alia à prioritate durationis, ac subinde cognitionis; sicuti alia est prioritas naturæ, sive causalitas & temporis. Vnde facilè cohæret quòd Pater origine prior Filio & Spiritu sancto, non sit prior durationе aut cognitione: ac proinde in nullo signo possit intelligere perfectè & comprehensivè, vel naturam suam infinitè fœcundam, vel seipsum existentem, nisi simul intelligat perfectè ac comprehensivè Filium, & Spiritum sanctum, quatenus existentes in seipsis.

28 DICES: Quidquid verè est prius alio, non dependet ab illo, ac proinde intelligi potest, eo non intellecto. Atqui Pater æternus est verè prior origine Verbo, seu Filio: quoniam verè est principium productivum illius, in quo sita est vera prioritas originis Ergo Pater æternus intelligi potest, non intellecto Verbo, sive Filio. Igitur sufficiens locus est, vt in illo signo priori originis cogitemus, Patrem intelligere seipsum dumtaxat, nondum verò Filium, qui subsequitur pro posteriori originis.

29 RESP. Quidquid verè est prius alio, non dependere ab illo ea ratione, qua prius est: posse tamen quoddammodo dependere in alia ratione, sub qua non est prius, sed vel posterius, vel simul. Porrò Pater solùm origine prior est Filio: simul autem durationе & cognitione, non solùm quatenus correlativus Filij, sed quatenus comprehensor divinitatis. Quare licèt à nobis, ob imperfectum concipiendi modum, ac planè præcisivum, possit cogitari Pater in illo priori originis, quin cogitemus Verbum veluti existens in seipso; nollus

lus eſt locus, aut fundamentum vt cogitemus, Patrem pro illo ſigno originis non intelligere Verbum, prout exiſtens in ſeipſo. Nimirum, ex parte illius obiecti ſummè perfecti ſolùm eſt fundamentum vt cogitemus, Patrem pro priori originis intelligere comprehenſivè ſuam eſſentiam, eiuſque ſummá fœcunditatem, ac proinde terminos coæternos & indiſtinctos realiter ab ipſa, quibus non intellectis diſtinctè, prout exiſtentibus in ſeipſis, nec illa comprehenſivè intelligi poteſt. Quare ſi forſaſſe cogitamus, Patrem pro illo ſigno priori originis nondum intelligere Filium, aut Spiritum ſanctum, id nullum fundamentum habet ex parte obiecti, ſed ſolùm nititur in imperfecto modo concipiendi noſtro. Vnde demum colligitur, Verbum diuinum per ſe loquendo, & attenta dignitate obiecti increati, ac fundamento intrinſeco, procedere ex cognitione perfecta ſui ipſius, ac Spiritus ſancti, non autem ex cognitione eſſentiæ aut Patris ſolius.

30 INSTAT Rada. Verbum & Spiritus ſanctus nequeunt ſubſiſtentes ſupponi ante ipſius Verbi productionem, vt pater. Ergo nequeunt intuitivè intelligi ante ſignum productionis paſsivæ Verbi, veluti ſubſiſtentes in ſeipſis Sic enim præintelligerentur veluti ſubſiſtentes in ſeipſis pro illo ſigno, in quo nondum habent ſuas proprias ſubſiſtentias per productionem acceptas. Quod eſt planè impoſsibile & chimæricum.

31 RESP. Conceſſo antecedenti, negando conſequentiam. Optimè enim cohæret quòd Filius & Spiritus ſanctus pro primo ſigno originis nondum ſubſiſtant in proprijs perſonalitatibus, & tamen Pater pro eodem ſigno illos videat ſubſiſtentes in ſeipſis. Ratio diſparitatis eſt, quia Verbum & Spiritus ſanctus quoad perſonalitatem propriam vniuſcuiuſque in ſeipſis ſunt poſteriores origine, quatenus accipiunt eſſe, Filius à Patre in ſecundo ſigno originis, & Spiritus ſanctus ab vtroque in tertio ſigno. Quare nequeunt in primo ſigno originis habere eſſe: quoniam aliqui non haberent eſſe acceptum ab alio, ſed à ſeipſis, ſicut Pater. Cæterum notitia intuitiva illorum prout in Patre, & quatenus ad ipſum ſpectat, non eſt in ſecundo, aut tertio originis ſigno, ſed in primo: Non enim Pater accipit notitiam intuitivam Filij aut Spiritus ſancti ab ipſis, ſed à ſeipſo habet. quod eſt formaliſsimè habere illa in primo originis ſigno. Et quemadmodum ſolùm Patrem exiſtere in primo originis ſigno, non eſt exiſtere in aliquo inſtanti, in quo nondum exiſtant Filius & Spiritus ſanctus, ſed tantùm eſt habere eſſe à ſe, reliquas autem duas perſonas ab illo: ita etiam Patrem in primo illo originis ſigno cognoſcere intuitivè Verbum ac Spiritum ſanctum, non eſt exiſtere cognitionem intuitivam vtriuſque in aliquo inſtanti antequam ambo ſubſiſtant in ſeipſis: ſed ſolùm eſt, Patrem à ſeipſo habere cognitionem intuitivam amborum, & nullatenus ab ipſis acceptam. Vnde locus eſt, vt Filius & Spiritus ſanctus nondum ſubſiſtant in ſeipſis pro primo illo ſigno originis, & tamen Pater in illo ſigno illos intueatur.

32 VRGEBIS. Ex terminis cognitio intuitiva ſupponit obiectum exiſtens. Non enim ideo exiſtit, quia videtur, ſed potiùs ideo videtur exiſtens in ſeipſo, quia exiſtit. Atqui in primo originis ſigno Filius & Spiritus ſanctus non exiſtunt, ſed in ſecundo & tertio ſigno. Ergo in primo originis ſigno non datur cognitio vtriuſque intuitiva. Quare ſummùm dari poteſt in eo ſigno cognitio abſtractiva amborum, quatenus virtualiter continentur in eſſentia: ac proinde Verbum in ſecundo ſigno non producitur per ſe ex cognitione ſui ipſius intuitiva, ſed abſtractiva tantùm. Nec effugies difficultatem huius obiectionis ſi dicas, cognitionem intuitivam ſupponere exiſtentiam ſui obiecti motivi, non autem ſolùm per ſe terminativi, qualiter ſe habent perſonæ Verbi & Spiritus ſancti relatè ad intuitionem diuinam. In oppoſitum enim eſt, quòd cognitio intuitiva ex ſua ratione formali, & prout differt à cognitione abſtractiva, ſupponit exiſtens in ſeipſo totum illud obiectum, cuius intuitio eſt, quamvis non ſit obiectum eius motivum, ſed terminativum dumtaxat. Idque patet in ſcientia libera viſionis, quæ, quatenus ſcientia libera viſionis eſt, ſupponit creaturas exiſtentes, licèt ſint obiectum eius purè terminativum, immo & ſecundarium Propterea quæ Tomo I. Diſp. XLIV. ſect. 4. ſtatuimus cum Anſelmo, omnia futura abſoluta reipſa exiſtere ſecundùm ſuum eſſe phyſicum in menſura æternitatis, vt Deus ab æterno habeat ſcientiá propriè dictá viſionis illorum, quæ neceſſariò debet terminari ad obiectum, quatenus in ſeipſo exiſtens. Ergo dato quòd perſonæ ſolùm ſint obiectum per ſe terminativum, & non motivum ſcientiæ viſionis, ſeu cognitionis intuitivæ neceſſariæ prout in Patre, debent ſupponi ante illam exiſtentes in ſeipſis. Hoc autem eſt impoſsibile. nam cognitio intuitiva Patris exiſtit in primo ſigno originis: Filius autem in ſecundo, & Spiritus ſanctus in tertio ſigno. Non ergo cognitio intuitiva Patris in primo ſigno originis terminatur ad Filium & Spiritum ſanctum, prout intuitiva eſt, ſed ſummùm quatenus abſtractiva.

33 HANC Obiectionem admodum vrgentem addidi, ne quidquá difficultatis diſsimulare videar, etiam vbi non habeo ſolutionem

nem

nèm compertam ; vt alij doctiores videant qualiter ab ea se expediant, quorum vestigia sequi mallem, quàm præcedere. Adhuc tamen respondendum videtur, distinguendo duplicem cognitionem intuitivam, alteram terminatam ad obiectum reipsa distinctum ab illa, alteram ad indistinctum reipsa. Prioris generis est omnis cognitio intuitiva creata : quoniam obiectum eius directum (vt nihil dicam de cognitione reflectente supra seipsam) tam motivum, quàm terminativum, semper est aliquid ab ea distinctum in re ; ideoque potest supponi existens priùs tempore aut natura, quàm illa existat. Duorum enim reipsa distinctorum non repugnat alterum præcedere tempore aut natura, per se loquendo, & nisi aliunde obsteт. Quin & cognitio intuitiva increata creaturarum, sive scientia libera visionis, vt talis, cùm reipsa distinguatur à creaturis futuris, potest supponere illas existentes in mensura æternitatis pro priori rationis adipsam, vt in obiectione contenditur. Existentia enim illarum est prorsus diversa ab existentia scientiæ liberæ visionis : ideoque locus est vt pro priori rationis ad illam habeat esse ex vi decreti absoluti, & æternitatis vastissimo sinu suo ambientis ac præoccupantis omnia futura, prout eo loco diximus. Posterioris generis est cognitio intuitiva increata in ordine ad intra. Sive enim comparetur ad essentiam, sive ad attributa, sive ad personas, non differt reipsa ab ijs, sed est vna entitas cum ipsis simpliciter loquendo iuxta fidem : sicuti omnia absoluta in divinis sunt idem reipsa cum relativis, & cum quolibet eorum : vt latè ostensum fuit Tomo I. Disp. XXV. Quare cùm cognitio paterna, ex qua procedit Verbum, sit perfectio absoluta, prout intuitiva & comprehensiva est, non differt reipsa à personis Verbi & Spiritus sancti : atque adeò non debet supponere illas existentes in seipsis pro priori ad ipsam, quia nulla res supponitur existens pro priori ad seipsam. Itaque in eodem signo cognitionis paternæ, quatenus est intuitiva & comprehensiva Dei, intelliguntur tres personæ indistinctæ ab essentia, & distinctæ in seipsis, vt existentes : non tamen vt existentes pro priori originis, quia hoc modo solus Pater existit, quoniam non est ab alio ; sed pro posteriori originis, quatenus intelliguntur accipientes esse ab illo. Vt enim suprà observavimus num. 25. cohæret prioritas & posterioritas originis cum simultate durationis & intelligentiæ : propterea quòd Verbum & Spiritus sanctus habeant esse posteriùs origine non impedit vt à Patre cognoscantur in eodem signo durationis intelligentiæque, quo videt atque intuetur seipsum.

34 VNDE Ad formulam obiectionis distinguo maiorem. Cognitio intuitiva ex terminis supponit obiectum existens, si obiectum sit reipsa distinctum à cognitione, concedo ; si indistinctum, vt in divinis, nego ; & concessa minore, nego consequentiam. Arguitur enim à posterioritate originis ad posterioritatem, seu durationis, seu intelligentiæ, quæ in divinis nullum habet locum. Idque præsertim evincitur in cognitione paterna, ex qua per se procedit Verbum. Cùm enim adhuc in illo priori originis sit comprehensiva divinitatis, debet explicitè terminari ad totam, & totaliter ; ac proinde ad ea omnia, cum quibus illa realem identitatem habet. quales profectò sunt personæ Verbi, & Spiritus sancti, quamvis relatè ad Patrem posteriores origine.

SECTIO TERTIA.

Argumenta quædam alicuius momenti pro contraria opinione, vrgentur diuersimodè, & extricantur. Extensio doctrinæ præiactæ ad processionem Spiritus sancti.

35 OPPONVNT II. Adversarij : Verbum divinum per se solùm procedit ex cognitione obiecti primarij intellectus paterni. Atqui non personæ, sed essentia divina, est obiectum primarium intellectus paterni. Ergo Verbum nõ procedit per se ex cognitione personarum, sed essentiæ solius. Maior propositio suadetur ; quia quidquid non habet rationem obiecti primarij intellectus divini, solùm secundariò & comitanter se habet ad perfectissimam cognitionem, ex qua sola per se procedit Verbum : ideoque ab illa excluduntur creaturæ, præsertim existentes. Minor autem probatur : quia sola essentia divina movet intellectum divinum ad cognitionem sui : personæ autem non, nisi ratione eiusdem essentiæ.

36 RESP. Imprimis, hoc argumento nimiùm probari, si quidquam evincitur. nimirum, Verbum per se non procedere ex cognitione attributorũ : nam si sola essentia, prout condistincta à personis, est obiectum primariũ cognitionis paternæ, ex qua procedit Verbum ; cur non etiam sola illa, prout condistincta à attributis ? Neque enim attributa ex propria ratione habent vim movendi, sicuti nec personæ. Deinde dato quòd hæ essent obiectum secundarium, adhuc illarum cognitio posset per se exigi ad productionem Verbi, propter necessariam connexionem cum essentia. Ideoque Disp sequenti ostendemus, Verbum per se procedere ex cognitione creaturarum possibilium. Denique independenter à doctrina ibidem tra-

den-

denda dicimus, sive personæ divinæ spectent ad obiectum primarium, sive ad secundarium (de quo infrà ex professo Disp. LXVI.) ad hoc cognitionem intuitivam illarū per se exigi ad productionem Verbi divini. Cùm enim sit perfectè simile Patri intelligenti ac dicenti, debet per se exprimere per modū termini, quidquid in mente paterna supponitur intelligibiliter existens. Hoc autem non est sola essentia, sed quidquid habet necessariò identitatem cum illa, qualem profectò habent attributa & relationes. Ergo debet supponere per se cognitionem, immo & comprehensionem omnium eorum.

37 OPPONVNT III Prædicata communia sive essentialia in divinis sunt priora proprijs & personalibus subsistendi consequentiâ, vt docet D. Thom. 1, p. quæst. 33. art. 3. ad 1. Atqui cognitio intuitiva, immò & comprehensiva Dei, est prædicatum commune, & essentiale. Ergo est prior subsistendi consequentia, quàm ratio propria Filij & Spiritus sancti. Ergo possumus cum fundamento concipere in Deo Patre cognitionem intuitivam & comprehēsivam divinitatis, pro priori rationis ad vtramque personam: ac proinde Verbum non procedit per se ex cognitione sui & Spiritus sancti, sed solùm comitanter, aut consequenter: siquidem per se solùm exigit oriri ex cognitione paterna, prout intuitiva, & comprehensiva: quâ ratione antecedit vtramque Filij & Spiritus sancti personam.

38 RESP. Imprimis argumentum regeri in Adversarios. Si enim prædicata communia & essentialia, inter quæ computatur cognitio intuitiva & comprehensiva Dei, ac proinde trium personarum, sunt priora notionalibus ordine rationis; ergo pro priori ad generationem passivā Verbi (quæ planè est prædicatum notionale) supponitur cognitio intuitiva & comprehensiva personarum: ac proinde Verbum per se procedit ex illa. Deinde admisso integro syllogismo, negatur consequens posterius, in quo infertur, Verbum non procedere per se ex cognitione intuitiva & comprehensiva personarum, sed solùm comitanter, aut quasi per accidens. Nam licèt eiusmodi cognitio sit prior personis subsistendi consequentia (quæ est prioritas solùm logicalis, & in ordine ad nostrum imperfectum concipiendi modum) tamen essentialiter & per se terminatur ad omnia quæ formaliter sunt in Deo, cùm id sit de ratione cognitionis comprehensivæ Dei. Vnde licèt nos ex imperfecto concipiendi modo possimus concipere illam veluti priorem quoddammodo personis, Verbum per se exigens oriri ex cognitione perfectissima & comprehensiva Dei, etiam per se exigit oriri ex cognitione distincta & comprehensiva personarum.

39 DICES: Iuxta opinionem, quę agnoscit in Deo subsistentiam absolutam & communem, pro priori ad personas cum fundamento ex parte obiecti concipitur individuū Deitatis, sive hic Deus singulariter subsistens. Ergo pro priori ad easdem personas cum fundamento ex parte obiecti intelligitur cognitio comprehensiva Deitatis, vtpotè prædicatum essentiale Deo. Ergo quamvis Verbum per se procedat ex cognitione comprehensiva Deitatis, non ideo per se oritur ex cognitione explicita personarum, sed solius essentiæ & eorum prædicatorum, quæ ordine rationis præcedunt personas.

40 RESP. Quamvis admittatur aut supponatur ea opinio, quam tuebimur ex professo infrà Disp. LXXVII. per totam, nihil id ad hanc controversiam referre: quoniam hoc loco non agimus de cognitione, quæ convenit individuo Deitatis abstractè consideratо, quod neque generat, neque gignitur; sed nominatim de cognitione paterna, seu propria Patris. Hæc autem per se & explicitè debet esse comprehensiva non solius essentiæ, sed etiam Patris ipsius; ac proinde Filij, cùm ambo invicem referantur & relativa sint simul cognitione. Rursus eo ipso quòd prout in Patre sit cognitio comprehēsiva essentiæ, etiam prout in illo debet esse per se comprehensiva omnium eorum prædicatorum, quæ sunt reipsa ac simpliciter vnum & idem cum eadem essentia: quia comprehensio attingit obiectum totum & totaliter, præsertim vbi obiectum est summè simplex vt contingit in divinis. Ergo Verbum per se procedens ex cognitione comprehensiva Patris & suipsius, pariter ac per se procedit ex cognitione comprehensiva Spiritus sancti, qui sanè est vnum & idem reipsa ac simpliciter cum essentia amborum.

41 VERVM Adhuc quamvis loquamur de cognitione, quæ in ea opinione convenit individuo Deitatis pro priori rationis ad personas, illa essentialiter est comprehensio essentiæ, ac proinde trium personarum, quę sunt vnum & idem reipsa cum ea. Quamvis enim fortè possimus eam cognitionem ex imperfecto modo concipiendi apprehendere vt terminatā ad prædicata Dei absoluta sub ratione cōmuni cognitionis, quin apprehendamus illam, prout terminatam ad prædicata relativa in vi comprehensionis; adhuc illa, secuti ex sua ratione essentiali est comprehensio Dei, ita etiam trium personarum. Vnde quamvis Verbum per se solùm exigeret oriri à cognitione illa, quatenus essentialiter convenit individuo Deitatis, adhuc per se oriretur ex comprehensione perso-

narum

narum. Neque enim intellectus noster, quamvis præscindat vel abstrahat prædicata Dei, potest ullo modo ab ijs auferre id, quod pertinet ad ipsorum conceptum essentialem, formalemque: multò autem minùs ijs affingere aliquid repugnans, quale profectò esset, quòd relatè ad cognitionem illam divinam tres personæ non essent præsentes, sed vel possibiles, vel futuræ in signo sequenti, prout videtur supponi aut indicari in obiectione præiacta.

42 OPPONVNT IV. Saltem ex cognitione Spiritus sancti nequit per se procedere Verbum. Ergo neque ex cognitione omnium, quæ sunt in Deo formaliter. Assumptio probatur multipliciter. *Primò*: Quia id quod est prius nequit dependere per se à posteriori. Atqui processio Verbi est prior origine processione Spiritus sancti. Ergo processio Verbi nequit pendere à processione Spiritus sancti. Vnde & consequens est, vt nec Verbum per se procedat ex illius cognitione: sic enim quodammodo processio Verbi penderet ab illo. *Secundò*. Si per impossibile Spiritus sanctus non existeret, adhuc Verbum per locum ab intrinseco procederet à Patre: siquidem Verbum origine est priùs Spiritu sancto. Ergo non procedit per se ex Spiritus sancti cognitione. *Tertiò* Spiritus sanctus pro signo suæ productionis passivæ invenit Verbum iam productum. Ergo improductio Spiritus sancti non argueret defectum Verbi: ac proinde nec huius productio & existentia per se aliquid confert in Verbi existentiam aut productionem.

43 RESP. Negando antecedens. AD I. Probationem distinguo maiorem: Id quod origine est prius alio, nequit dependere à posteriori, dependentia originis, concedo: alio genere dependentiæ, aut quasi dependentiæ, nego: & concessa minore, pariter distinguo consequens: Nequit processio Verbi dependere à processione Spiritus sancti, dependentia originis, concedo: dependentia, aut quasi dependentia obiectiva, nego consequentiam, similiterque secundum consequens: quia licèt Verbum non oriatur à Spiritu sancto, sed potiùs è contrà; procedit tamen per se ex cognitione perfectissima, & comprehensiva divinitatis quatenus fœcundæ per intellectum & voluntatem; ac proinde quatenus distinctè terminata ad vtramque personam ipsius Verbi & Spiritus sancti, tanquam obiecti; non quidem motivi (alioqui procederet Verbum ex seipso, & Spiritu sancto sicuti ex obiecto motivo & potentia paritur notitia) sed terminativi solùm, per se & essentialiter exacti ad cognitionem comprehensivam essentiæ. AD II. Nego antecedens: quoniam Verbum de facto existens per se procedit vt manifestativum virtutis spirativæ, & termini spirati: quod non haberet in ea hypothesi impossibili. Vnde nec esset Verbum idem quod nunc, sed aliud longè diversum. AD III. Concedo antecedens, & nego consequentiam: quia licèt productio & existentia Spiritus sancti non conferat aliquid per modum principij in productionem & existentiam Verbi, confert aliquid per modum obiecti, necessariò ac per se terminantis perfectissimam cognitionem, seu comprehensionem, ex qua per se procedit Verbum.

44 INSTABIS. Sicuti Verbum de facto est expressivum seu manifestativum Spiritus sancti, ita etiam creaturarum existentium: cùm vtrumque id habeat ex propria ratione. Atqui dato, quòd nulla creatura esset vnquam exitura, nec exprimeretur à Verbo, illud esset idem tunc, & tam perfectum, ac modò est. Ergo pariter licèt per impossibile non existeret Spiritus sanctus, nec exprimeretur à Verbo, hoc esset idem, & æquè perfectum ac modò

45 RESP. Verbum esse manifestativum quidem Spiritus sancti, & creaturarum existentium: verùm longè aliter. nam Spiritum sanctum manifestat absolutè & necessariò: creaturas autem existentes non, nisi supposito decreto libero de illarum productione, quod potuit non esse in Deo prolibito. Vnde nolente Deo aliquid extra se producere, Verbum maneret cũ omni prædicato necessario, ac proinde idem, ac modò est: secus verò non existente Spiritu sancto, quia tunc deficeret Verbo prædicatum necessarium manifestandi virtutem spirativam, & terminum ad intra spiratum. Rursus est alia ratio discriminis: quoniam quidquid capax est comprehensionis seu manifestationis in creaturis existentibus, exprimitur à Verbo & manifestatur necessariò per expressionem creaturarum possibilium. Quamvis enim creaturæ existentes addant mutationem aliquam sibi intrinsecam penes physicum esse supra possibilitat, quam antea habebant, Verbum divinum idem prorsus est, sive repræsentet illas vt purè possibiles, sive etiam vt existentes. Nihil enim expressibile est in creaturis existentibus, quod non sit expressum in possibilibus, sub ratione possibilitatis: quamvis non sub ratione existentiæ exercitæ, cuius positio aut exclusio nihil confert ad perfectionem intimam Verbi. Itaque adhuc quamvis Deus noluisset omnino producere aliquid extra se, ipsum Verbum divinum exprimeret quidquid veritatis & perfectionis est modò in creaturis existentibus, non vt existens, sed vt possibile. Cæterum data hypothesi impossibili, in qua Spiritus sanctus non existeret, nullo modo esset possibilis ipse, nam in æternis & necessarijs prædicatis Dei, sive essentialibus, idem omni-

omnino eſt eſſe poſſe, atque eſſe: vt commune effatum Philoſophorum ac Theologorum profert. Quare ſi Verbum non exprimeret Spiritum ſanctum vt exiſtentem, nullatenus illum exprimeret vt poſsibilem: ac proinde Verbum ipſum ſubiret intrinſecam mutationem, ſeu defectum prædicari illius neceſſarij, quod nunc exprimit Spiritum ſanctum exiſtentem.

46 OPPONVNT V. Vazquez. Si Verbum per ſe procederet ex cognitione Spiritus ſancti, eſſet imago illius æquè ac Patris. Etenim ad rationem imaginis duo ſolùm exiguntur: alterum, vt repræſentet illud obiectum, cuius imago eſt: alterum, vt ab eo procedat. Porrò Verbum verè repræſentat Spiritum ſanctum; ſicuti & omnia quæ formaliter ſunt in Deo. Aliunde verò ab ipſo procedet, ſi ſemel oritur per ſe ex illius cognitione Ergo Verbum procedet verè ac ſimpliciter vt imago Spiritus ſancti. Quod abſurdum eſſe patet. Si autem velimus regerere hoc argumentum in ipſum Vazquez, quoniam in eius opinione Verbum procedit per ſe ex cognitione eſſentiæ, ac ſui ipſius, nec tamen inde colligitur, Verbum procedere tanquam ſuipſius imaginem; Reſpondet idem Auctor, diſparem eſſe rationem. nam Verbum nullo modo diſtinguitur à ſeipſo, ac proinde nequit eſſe imago ſui. Cùm verò diſtinguatur reipſa à Spiritu ſancto, nihil deeſt vt ſit eius imago, ſi per ſe oritur ex cognitione illius.

47 RESP. Negando ſequelam. nam ad rationem imaginis non ſufficit repræſentare aliquod obiectum, & per ſe procedere ex ipſius cognitione, niſi præterea id quod eſt imago, verè naſcatur ſeu oriatur ſecundùm ſuum eſſe reale ab illo, cuius imago eſt. Quare licèt Verbum repræſentet ſeipſum, ſive manifeſtet, ac præterea Spiritum ſanctum, & procedat per ſe ex cognitione ſui ac Spiritus ſancti, non propterea eſt imago, niſi ſolius Patris, quoniam à ſolo illo procedit naſcendo, tanquam à principio productivo ſecundùm eſſe reale. Quæ doctrina eſt luculenter tradita ab Anſelmo infrà cap. 63. alias 60. vbi inquit poſt medium capitis: *Conſtat enim, ipſum eſſe imaginem & Filium eius, cuius eſt Verbum: & patet, quod nec imago, nec filius ſuimet, aut à ſe procedentis Spiritus, congruè dici poteſt. Nam nec ex ſeipſo, nec ex procedente à ſe naſcitur; nec ſeipſum, aut procedentem à ſe, exiſtendo imitatur. Seipſum quippe non imitatur, nec à ſe trahit exiſtendi ſimilitudinem: quia imitatio & ſimilitudo non eſt in vno ſolo, ſed in pluribus: illum verò non imitatur, nec ad eius ſimilitudinem exiſtit, quia iſte non habet ab illo eſſe, ſed ab iſto. Reſtat igitur hoc ſolum Verbum illius ſolius eſſe, de quo naſcendo habet eſſe, & ad cuius omnimodam ſimilitudinem exiſtit.* Hactenus ille: cuius verbis nihil clarius eſſe poteſt ad obiectionem Vazquij refellendam. Itaque Verbum, licèt oriatur ex cognitione totius Trinitatis, non propterea eſt Verbum, ſive imago ſui ipſius, nec Spiritus ſancti: quoniam non oritur à ſeipſo, nec à Spiritu ſancto, ſed à ſolo Patre naſcitur: ideoque eius ſolius Verbum, ſive imago eſt. Quare quamvis vlrò permitteremus Vazquio, Verbum intentionaliter procedere ex ſeipſo, aut Spiritu ſancto, quatenus procedit ex cognitione ſui, & Spiritus ſancti; non ideo eſſet imago vel Verbum, ſive ſui ipſius, ſive Spiritus ſancti.

48 CÆTERVM Nunquam abſolutè concedendum eſt, Verbum procedere, adhuc intentionaliter, ex ſeipſo, aut Spiritu ſancto: quia licèt procedat ex cognitione amborum, non tamen veluti obiecti moventis (quod eſt ſola eſſentia) ſed ſolùm terminantis, quamvis per ſe & eſſentialiter exacti, vt notitia, ſive cognitio ex qua procedit, ſit perfectiſsima & comprehenſiva. Obiectum autem concurrens activè intentionaliter ſimul cum potentia ad pariendum, non eſt quodlibet, ſed motivum dumtaxat, quod proinde ratione ſui attingitur, & movet intellectum ad actum cognitionis. Vnde & Diſp. ſequenti oſtendemus, quamvis Verbum per ſe procedat ex cognitione creaturarum poſsibilium, non ideo procedere ab ijs, adhuc intentionaliter: quoniam non ſunt obiectum motivum illius cognitionis, ſed purè terminativum, immo & ſecundarium; in quo ſuperantur à relationibus divinis quæ propter ſummam neceſsitatem exiſtendi, & realem cũ eſſentia divina identitatem, non cenſentur ſpectare ad obiectum ſecundarium cognitionis increatæ, immo nec viſionis beatificæ, ſed ad primarium; non quidem movens, ſed terminans, & intimè afficiens ipſum obiectum motivum.

49 COLLIGE Ex dictis, Spiritum ſanctum pariter per ſe procedere ex amore, ac Verbum ex cognitione omnium eorum, quæ formaliter & neceſſariò ſunt in Deo. Propterea enim id de Verbo hactenus hucuſque traditum & probatum fuit, quoniam propter ſummam perfectionem ſuam exigit, vt cognitio ex qua procedit, ſit ſummè perfecta, & proinde comprehenſiva divinæ eſſentiæ, atque adeò omnium eorum, quę cum ea neceſſariam & realem identitatem habent. Atqui etiam Spiritus ſanctus ob ſummam perfectionem ſuam exigit, vt amor, ex quo procedit, ſit ſummè perfectus, & proinde comprehenſivus divinæ eſſentiæ, atque adeò omnium eorum, quæ cum ea neceſſariam & realem identitatem habent

benè. Ergo pariter Spiritus ſanctus per ſe procedit ex amore eorum omnium. Neque vlla ferè difficultas alicuius momenti occurrere poſſe videtur circa proceſsionem Spiritus ſancti in hac parte; quæ in ſimili obiecta non fuerit ſupra circa proceſsionem Verbi, & parem aut eandem cum illa ſolutionem non habeat: vt conſideranti palam erit.

DISPVTATIO LXV.

AN VERBVM DIVINVM PER SE PROCEDAT EX COGNITIONE CREATVRARVM POSSIBILIVM.

PRAECEDENTI Diſputatione liſ fuit cum pleriſque diſcipulis Subtilis Doctoris, præſertim antiquioribus: nunc verò cum ijs omnibus diſceptatio erit. Habet verò locum controuerſia hæc directè apud Anſelmum impræſenti cap. 31. & 36. vt ex progreſſu apparebit: illamque tractant Scholaſtici cum Magiſtro, ſicuti & precedentem, in 1. diſt. 27. præcipuè, aliſque locis.

SECTIO PRIMA.

Relatis ſententijs Theologorum, eligitur affirmans, & ſuadetur veluti conformis Anſelmo, atque Auguſtino, præcluſis euaſionibus Aduerſariorum.

1 PRIMA Sententia negat, Verbum per ſe procedere ex cognitione creaturarum poſsibilium. Ita Scotus in 1. diſt. 27. quæſt. 3. fine, quem ſequuntur omnes diſcipuli allegati Diſp. præcedenti num. 2. & 5. ac præterea Vazquez 1. part. diſp. 143. cap. 3. & ſeqq. contendens, hanc eſſe opinionem Anſelmi ſuprà cap. 31. aliàs 29. aſſerentis, Verbum divinum non eſſe Verbum creaturarum; ac præterea dicentis de æterno Patre: *Siue ergo ille cogitetur nullo alio exiſtente, ſine alijs exiſtentibus, neceſſe eſt Verbum illi coæternum eſſe.* Vaſquio adhærent Turrianus diſp. 18. dub. 3. Alarcon tract. 5. diſp. 8. cap. 9. Albertinus Coroll. 14. Ad aliquid dub. 1. concl. 4. & ex parte Arrubal diſp. 125. cap. 5. & 6.

2 SECVNDA Extremè oppoſita affirmat cum D. Thoma in 1. quæſt. 34. art. 1. ad 3. dum ait: *Pater intelligendo, ſe & Filium, & Spiritum ſanctum, & omnia alia, quæ in eius ſcientia cõtinentur, concipit Verbum: VT SIC TOTA TRINITAS VERBO DICATVR, ET ETIAM OMNIS CREATVRA.* Vnde illum veluti expreſſum pro hac parte, ſequuntur omnes Thomiſtæ allegati Diſp. præc. n. 5. ex quibus Godoy diſp. 90. §. 3. contendit adverſus Vazquez, Anſelmum nullibi oppoſitum huius ſententiæ tradidiſſe. Subſcribunt frequẽter AA. Societatis, præſertim Molina, & Faſſolus 1. p. q. 34. a. 3 Suarez lib. 9. de Trinit. c. 6 Ruiz diſp. 63. ſect. 1. Gran. diſp. 6. Zuñiga diſp. 9. dub. 6. Amicus Tomo I. diſp. 25. ſect. 4. & noviſsimè M. Lumbier Carmelitanus tract. 3. q. 10. a. 4. quibus omnibus libenter ſubſcribo.

4 ET Certè, quidquid Vazquez velit in oppoſitũ, Anſelmus non minùs, quàm D. Thoa huic ſententiæ patrocinii fert. Propterea enim Ang D. communiter cenſetur hanc opinionem docuiſſe, quia in verbis ſuper exſcriptis ait, Patrem intelligendo ſe, & Filiũ, & Spiritũ ſanctũ & omnia quæ in eius ſcientia continentur, cõcipere Verbũ: vt ſic tota Trinitas Verbo dicatur, & etiã omnis creatura. Atqui pariter Anſelmus ait, Patrẽ, cùm ſe dicit, dicere etiã omnia quæ in ipſius arte ſive ſcientia continẽtur, ſcilicet, omnẽ creaturã vno eodemque Verbo. Ergo pariter Anſelmus eandẽ ſcientiã docuiſſe putãdus eſt. Aſſumptio probatur ex verbis S. Doct ſuprà c. 34. aliàs 33. cui epigrapha eſt: *Quod ſuo verbo poſsit videri dicere creaturã.* Nam poſtquã in ipſo capite, præmiſsit, omnes creaturas, etiã antequã fiant, contineri in ſumma ſapientia & ratione Dei, ſicuti opus quod fit ab artifice, continentur priùs in ipſa arte, ſubdit: *Idcirco cùm ſummus ſpiritus dicit ſeipſum, dicit omnia quæ facta ſunt. Nam & antequam fierent, & cùm iam facta ſunt, & cum corrumpuntur, ſeu aliquomodo variantur, ſemper in ipſo ſunt: non quod ſunt in ſeipſis, ſed quod eſt idem ipſe. Etenim in ſeipſis ſunt eſſentia mutabilis, ſecundùm mutabilẽ rationem creatæ*

ea : in seipso verò sunt ipsa prima essentia, & prima existendi veritas : cui prout magis illa similia sunt, ita verius & præstantius existunt. Hoc itaque modo non irrationabiliter asseri potest, quia cùm seipsum dicit summus ille spiritus, dicit etiam quidquid factum est, vno eodemque Verbo. Itaque Verbum divinum, iuxta Anselmum, per se procedit ex dictione omnium, quæ continentur in sapientia & arte divina. Atqui in sapientia & arte divina continentur omnes creaturæ possibiles, sive existant in seipsis, sive non : vt idem Sanct. Doctor ait. Ergo Verbum per se procedit ex dictione omnium creaturarum possibilium, ac per consequens ex illarum cognitione. Nam, vt ipse præmiserat cap. 32. aliàs 30. quidquid intellectus divinus dicit, vtique cognoscit, seu intelligit, quemadmodum & in intellectu nostro videre est. Si ergo Pater dicendo omnes creaturas possibiles, dicit & exprimit Verbum suum; vtique cognoscendo illas dicit ipsum atque exprimit.

5 DICES : Anselmus non ait, Patrem Verbo suo dicere creaturas omnes vtcumque, sed quatenus in divina scientia & arte continentur; qua ratione sunt ipsa scientia & ars divina, vt idem subdit. Hinc autem solùm colligitur, Verbum per se procedere ex cognitione scientiæ & artis divinæ, quatenus eminenter continent creaturas; non autem ex cognitione creaturarum possibilium in seipsis. quod secundum oporteret probare ad stabiliendam nostram sententiam ex ipsius mente.

6 SED Contrà. Nequit enim Verbum divinum per se procedere ex cognitione scientiæ & artis divinæ quatenus continentium in se creaturas possibiles, nisi cognitio ipsa sit comprehensiva eiusdem scientiæ & artis : siquidem cognitio, ex qua procedit per se Verbum, debet esse summè perfecta, & tanto mysterio digna. Vt autem cognitio ipsa sit comprehensiva scientiæ & artis divinæ, prout continentium creaturas possibiles, necessariò extendi debet ad easdem creaturas possibiles cognoscendas in seipsis, vtpotè omnino connexas cum eadem scientia & arte Dei per modum obiecti aut termini. Cognitio enim perfectè comprehensiva causæ vel principij, prout continentis aliquem effectum omnino connexum, necessariò extendi debet ad comprehendendum illum. De quo videantur plura à nobis observata Disp. præced. numero 14. & seqq. quæ non vacat nunc inculcare. Si ergo Verbum per se procedit iuxta Anselmum ex cognitione comprehensiva scientiæ & artis divinæ, quatenus continentium creaturas possibiles ; etiam per se procedit ex cognitione earundem creaturarum possibilium in seipsis. Solùm itaque discrimen est, quod ex scientiæ & artis cognitione procedit per se Verbum, tanquam ex notitia alicuius spectantis ad obiectum primarium illius cognitionis ; ex notitia verò creaturarum possibilium in seipsis, veluti spectantium ad obiectum purè secundarium cognitionis, quamvis necessariò cum illa connexum.

7 NEQVE Obstat doctrina Anselmi, cui Vazquez innititur. Imprimis enim dum S. Doctor ait, Verbum divinum non esse Verbum creaturarum, non negat, illud per se ex earum cognitione procedere: sed sensus est, non esse Verbum creaturarum propriè loquendo : quoniam Verbum propriè dictum importat originem ab eo, cuius est Verbum. quod procul est à Verbo divino, ipsique repugnat in ordine ad creaturas, quarum causa est, effectus verò nullatenus esse potest. Quod latè explicuimus in ea verba Anselmi Dip. LXII. sect. 3. Itaque quamvis Verbum divinum non sit propriè Verbum, sive imago creaturarum possibilium ; est tamen Verbum impropriè dictum ipsarum, quatenus vi suæ processionis verè illas manifestat & exprimit, quemadmodum sunt in memoria fœcunda Patris.

8 QVÆ Solutio & doctrina illustrari potest ex D. Thom. quæst. 9. de Veritate art. 4. vbi in argumento septimo obijcitur, Filium nullatenus esse Verbum creaturarum, quoniam Verbum debet procedere ab eo, cuius Verbum est, Filius autem à creaturis nullo modo procedit: non ergo est Verbum creaturarum. Respondet verò Angelicus Doct. eidem argumento sic : *Ad septimum dicendum quòd Verbum est alicuius multipliciter : vno modo vt dicentis ; & sic procedit ab eo, cuius est Verbum : alio modo, vt manifestati per Verbum ; & sic non oportet quòd procedat ab eo, cuius est Verbum, nisi quando scientia, ex qua procedit, est causata à rebus : quod in Deo non accidit. Et ideo ratio non sequitur.* Itaque Filius Dei, licèt non sit propriè Verbum creaturarum, quia ab eis non dicitur, nec scientia divina est causata ab ipsis creaturis possibilibus; est tamen largo quodam modo Verbum illarum, quatenus vi suæ processionis habet, vt illas manifestet. quæ est ratio Verbi impropriè & communiter vsurpata, vt loco nuper indicato latiùs explanavimus.

9 SIMILITER Non obstant verba illa Anselmi à Vasquio obiecta : *Sive ergo ille cogitetur, nullo alio existente, sive aliis existentibus, necesse est Verbum illi coæternum esse.* Et consonat alia ex eodem S. Doctore cap. 33 aliàs 31 quibus fidit Masterius, dum ille ait : *Etiamsi nihil vnquam aliud esset, nisi sum-*

summus ille spiritus; ratio tamen cogit, Verbum illud, quo se dicit, ex necessitate esse. Inde enim solùm colligitur, Verbum divinum nullatenus pendere ab existentia creaturarum, aut non existentia: quoniam omnes creaturæ existunt aut non existunt pro solo libito Dei: Verbum autem est summè necessarium & cœternum Deo. Cùm hoc autem cohæret, vt Verbum sit per se connexum cùm cognitione creaturarum possibilium, & subinde cum possibilitate illarum: quoniam hæc prorsus necessaria est. Sic etiam iuxta frequentem Theologorum sententiam contra ipsum Vazquez, omnipotentia divina est necessariò connexa cum creaturis possibilibus, veluti cum termino suæ activitatis. An verò ex prædictis verbis Anselmi colligatur, Verbum divinum per se non procedere ex cognitione creaturarum existentium, Disp. sequenti apparebit. Itaque ex mente Anselmi videtur indubium, Verbum procedere ex cognitione creaturarum possibilium, non solùm quatenus continentur in sapientia, & arte divina, suntque ipsa sapientia & ars; sed etiam prout sunt possibilia in seipsis per modum termini necessariò connexi cum eisdem sapientia & arte.

10 EX Augustino verò videtur eam ipsam doctrinam mutuatus Anselmus. nam ille lib. 15. de Trinitate cap. 13. & 14. ait: *Verbum divinum est de omnibus, quæ sunt in scientia Patris.* Vbi particula *de*, iuxta phrasim Augustini importat per se originem à Patre secundùm scientiam omnium eorum, quæ sunt in mente Patris. Et sanè non alio stylo idem Augustinus, aliique Theologi cum ipso, aiunt Verbum esse de substantia Patris, quàm ille asserat Verbum esse de omnibus, quæ sunt in scientia Patris. Quare sicuti per prius eorum exprimitur origo per se Verbi ex Patris substantia, ita per posterius denotatur origo per se ex scientia rerum omnium, quæ in Patre est. Quare inferiùs subdit: *Sciunt inuicem Pater & Filius: sed ille gignendo, hic nascendo.* Ergo Verbum ex vi nativitatis, ac proinde per se accipit ea, quæ exprimuntur in Patre gignente. Pater autem gignens exprimit scientiam rerum omnium, vtpotè summè perfectam & comprehensivam. Ergo & Verbum vi suæ nativitatis, ac proinde per se, accipit scientiam rerum omnium: atque adeò per se ex illa procedit. Addit præterea rationem doctrinæ suæ Augustinus ibidem: *Nam si aliquid minùs esset in Verbo, quàm in scientia, non esset Verbum adæquatum.* Ergo oportet, vt quemadmodum scientia Patris, ex intrinseca perfectione sua, & ratione propria comprehensionis Dei extenditur necessariò ad omnes creaturas possibiles cum ipso connexas: ita etiam Verbum vi processionis suæ illam supponat, vt pariter illas omnes per se repræsentet, si quæ proinde Verbum Patri per omnia adæquatum.

11 NEC Refert si dicas cum Arrubale vbi suprà, Augustinum loqui de Verbo, non secundùm intrinsecam perfectionem Verbi, sed penes extrinsecam terminationem ad creaturas possibiles, quâ est repræsentativum illarum. Sic enim verè ex earum cognitione procedit. Non inquam, refert. Imprimis enim, esse repræsentativum creaturarum possibilium, non est aliqua denominatio extrinseca aut contingens in Verbo divino, sed intrinseca & essentialis, sicuti esse ideam & virtutem operatricem illarum. Deinde, quia ratio, quâ Arrubal post Vasquium ducitur, vt neget Verbum quoad esse *intrinsecum* procedere per se ex cognitione creaturarum possibilium, ea est, quòd alioqui Verbum procederet ab ipsis creaturis, veluti imago illarum. Si autem hoc absurdum exinde sequitur, pariter in Aduersarios colligere licet, Verbum ipsum, quatenus repræsentativum creaturarum possibilium, ex ijs procedere veluti imaginem: siquidem fatentur, Verbum, quatenus repræsentativum possibilium creaturarum, per se procedere ex cognitione illarum. Vtrumvis autem esse absurdum, nemo non videt. Sicuti ergo ipsi negant, id absurdum colligi ex sua ipsorum opinione, pariter fateri tenentur, quamvis Verbum quoad intrinsecum procedat per se ex cognitione creaturarum possibilium, non sequi quòd procedat veluti imago illarum. Nimirum, quia ad rationem imaginis non sufficit concursus obiectivus, præsertim obiecti secundarij (quales sunt creaturæ possibiles relatè ad cognitionem divinam) sed exigitur omninò ratio principij productivi secundùm esse naturale, quod repugnat creaturis possibilibus relatè ad Verbum. Vide Disp. præced. num. 47. & 48.

SECTIO SECVNDA.

Ratio potissima nostræ sententiæ, multipliciter confirmata aduersus solutiones, quibus Recentiores illam eludere conantur.

12 RATIO Asserti præcipua, vix differt ab ea, quâ Disp. præcedenti à numero 8. ostensum fuit, Verbum diuinum per se procedere ex cognitione omnium eorum, quæ sunt formaliter in Deo, quoniam procedit ex cognitione perfectissima, atque adeò comprehensiva Dei; quæ nequit non attingere distinctè

& clarè quidquid veram identitatem cum Deo habet, quale eſt omne prædicatum formaliter exiſtens in Deo, ſive abſolutum, ſive relativum ſit. Hac, inquam, ratione tunc vſi ſumus, & nobiſcum multi ex Adverſarijs in hac ipſa quæſtione, ac præcipuè Maſtrius Tomo 1. diſp. 7. quæſt. 2. art. 1. num. 65. Indidem verò pariter ferè colligitur, Verbum divinum per ſe procedere ex cognitione creaturarum poſsibilium. Procedit enim per ſe ex cognitione perfectiſsima ac proinde comprehenſiva eſſentiæ, attributorumque, & per conſequens omnipotentiæ, neceſſariò connexæ cum creaturis poſsibilibus. Atqui cognitio comprehenſiva omnipotentiæ neceſſariò connexæ cum creaturis poſsibilibus, eſt cognitio diſtincta & clara earundem. Nequit enim virtus productiva quorumlibet effectuum comprehendi, niſi in illa & per illam cognoſcantur ij omnes, quotcumque cum ea neceſſariam connexionem habent. Ergo Verbum per ſe procedens ex cognitione comprehenſiva omnipotentiæ, etiam procedit per ſe ex cognitione diſtincta & clara omnium creaturarum poſsibilium.

13 RESPONDET Scotus in 1 diſt. 39. littera X. & diſt. 43. littera C. ac plures eius diſcipuli, præſertim Maſtrius vbi ſuprà num. 132. omnipotentiam, quatenus eſt divinum attributum, & realis atque intrinſeca Dei perfectio, importare aliquid abſolutum, & liberum ab omni reſpectu reali Dei ad creaturas: ac proinde illam poſſe comprehendi à Deo, quin per eundem actum cognoſcantur creaturæ poſsibiles, veluti correlativum ipſius. & addit cum ijs Vazquez 1. part. diſp. 104. perfectionem abſolutam omnipotentiæ, & quodlibet aliud prædicatum Deo intrinſecum, eſſe aliquid ſummè neceſſarium: & per conſequens nullo modo pendere ab eo, quod non eſt ſummè neceſſarium; ac proinde nec à creaturis poſsibilibus, quarum neceſsitas non eſt ſumma; vtpotè non prima, ſed ſecunda, & participata à Deo.

14 SED Contrà I. Quamvis omnipotentia non referatur ſecundùm rem ad creaturas poſsibiles, ſitque reipſa perfectio Dei abſoluta, connectitur tamen neceſſariò cùm ijs tanquam virtus productiva. Ergo comprehenſio omnipotentiæ, ex qua per ſe procedit Verbum, neceſſariò ac per ſe eſt cognitio diſtincta & clara omnium poſsibilium creaturarum. Conſequentia patet: quia comprehenſio virtutis productivæ, vt talis, nequit non eſſe cognitio & clara omnium effectuum neceſſariò cum ipſa connexorum. Debet enim eſſe comprehenſio cauſæ prout continentis virtualiter aut eminenter omnes effectus neceſſariò cum ea connexos, etiam ſub ea ratione peculiari, quâ ij inter ſe differunt: ac proinde debet eſſe cognitio clara & diſtincta eorundem effectuum, etiam ſub rationibus ipſorum peculiaribus. Antecedens verò ſuadetur multiplicitèr. *Primò*: Quia licèt omnipotentia non referatur ſecundùm rem ad creaturas poſsibiles, ſecundùm ſuam perfectionem eſſentialem & intrinſecam, eſt virtus in actu primo proximo continens illas, ac potens producere. Atqui omnis virtus in actu primo proximo continens aliquem effectum, & potens illum producere, neceſſariò connectitur cum poſsibilitate intrinſeca eiuſdem effectus. Alioqui poſſet ſimul proximè produci, & non poſſet: primum, ratione potentiæ proximæ ad illum producendum: ſecundum verò, ob defectum poſsibilitatis intrinſecæ in eodem effectu vt producatur; quæ duo repugnant invicem. Ergo omnipotentia neceſſariò connectitur cum creaturis poſsibilibus. *Secundò*. Quamvis omnipotentia non referatur ſecundùm rem ad creaturas poſsibiles, ſecundùm propriam & intrinſecam perfectionem addit aliquid diſtinctum ab eſſentia Dei, vel ex natura rei, vt vult Scotus; vel virtualiter ſolùm, vt alij veriùs cenſent. At id quod addit, nihil aliud eſſe poteſt, quam connexio cum creaturis poſsibilibus, in ratione virtutis proximè productricis. Ergo omnipotentia cum ijs connectitur neceſſariò, tanquam virtus proximè productiva. *Tertiò*. Deus enim in ſua omnipotentia cognoſcit creaturas poſsibiles, tanquam verè poſsibiles, & nullatenus indifferentes vt ſint poſsibiles vel impoſsibiles. Cognoſcit enim neceſſariò ſuam omnipotentiam, quatenus verè & proximè potentem illas producere. quod nequit eſſe aut intelligi ſine vera poſsibilitate illarum. Non poſſet autem Deus in ſua omnipotentia cognoſcere creaturas poſsibiles, tanquam verè poſsibiles, ſine connexione neceſſaria ipſius cum vera poſsibilitate illarum: ſicuti nequit in omnipotentia ſola videre effectus futuros, ob defectum connexionis neceſſariæ cum ijs: in decreto autem abſoluto illos infallibiliter cognoſcit, ratione connexionis ipſius cum rerum futuritione: vt oſtenſum fuit Tomo I. Diſp. XLV. Ergo omnipotentia connectitur neceſſariò cum creaturis poſsibilibus, tanquam virtus illarum productiva.

15 NEQVE Obſtat quod idem Maſtrius cum Vazquez & pluribus alijs, paſsim inculcat, omnipotentiam eſſe perfectionem prorſus indepẽdentem à creaturis poſsibilibus, vtpotè ſummè neceſſariam; ac proinde nõ poſſe habere intrinſecam connexionem cum ijs. In oppoſitum enim eſt quòd optimè cohærere poſsit neceſſaria connexio vnius cum

alio

lio absque vlla prorsus dependentia ab illo. Id enim constat multiplici, & manifesta instantia. *Prima* est in decreto absoluto & efficaci Dei circa futuritionem rei, quod cum ea necessariò connectitur, absque vlla sui dependentia ab illa: vtpotè cuius futuritioni præsupponitur veluti causa efficax & infallibilis. Neque enim audiendi sunt quorquot aiunt decretum liberum Dei compleri vllo modo per effectum ipsum: quos propterea reiecimus Tomo I. Disp. XXXVI. per totam: in quo nobis ipse Mastrius cum alijs Scotistis eo loco suffragatur. Ergo potest similiter omnipotentia necessariò connecti cum creaturis possibilibus, absque vlla dependentia ab ijs, per solam earum dependentiam ab ipsa. In quo exemplo obiter patet, aliquid infinitè sublimius alio, posse necessariò cum eo connecti. nam decretum liberum & efficax Dei est infinitè sublimius qualibet creatura futura: & tamen necessariò connectitur cum eius futuritione. *Secunda* est in principijs necessariò connexis cum conclusionibus exinde scientificè deductis, quin ab his dependeant, sed potiùs è contrà conclusiones à principijs. Vbi & considerare oportet, necessitatem principiorum esse maiorem, quàm conclusionum, & tamen cum ea omnino connecti. Quare licèt necessitas omnipotentiæ sit maior, quàm creaturarum possibilium, poterit cum hac habere omnino connexionem. *Tertia* est in natura qualibet, necessariò connexa cum suis proprietatibus, citra vllam dependentiam ab ijs. Denique connexionem duorum aut plurium esse posse absque dependentia vlla ex terminis, patet, tum generatim in relativis, invicem connexis absque vlla dependentia; tum speciatim in divinis, vbi personæ sunt invicem connexæ, quin vna ab alia dependeat. Ergo de primo ad vltimum, quamvis omnipotentia connectatur necessariò cum creaturis possibilibus, non sequitur vlla ab ijs dependentia.

16 VRGETVR Et explanatur ampliùs. Semel victo, vt nuper pluribus instantijs evicimus, posse causam esse necessariò connexam cum effectu, citra vllam dependentiam ab illo; colligitur planè, quantò causa nobilior & excellentior est, eò independentiùs esse posse cum suis effectibus omnino connexam. Nam si vel inferiores causæ, quamvis alioqui connexæ cum effectibus, excludunt à se nævum dependentiæ ab ijs; quantò magis causa infinitè perfecta? Atqui omnipotentia divina est causa nobilior & excellentior relatè ad creaturas possibiles, quàm omnis causa creata relatè ad effectus suos; vt patet. Ergo omnipotentia multò potiùs libera esse potest à nævo dependentiæ, quamvis cum creaturis possibilibus connectatur. Immo permisso gratis, nullam causam creatam esse posse connexam cum suo effectu sine aliquo genere dependentiæ ab illo, id negandum esset de omnipotentia, ratione summæ dignitatis suæ, quamvis necessariò cum possibilibus connectatur: vt patet in exemplo nuper adducto decreti liberi & absoluti divini de existentia futura mundi, quod necessariò cum ea connectitur per modum causæ, absque vlla sui dependentia ab illa.

17 CONFIRMATVR Ratio præcipua, cui suprà innitebamur. Ex terminis, vt aiunt, nequit vlla causa comprehendi, nisi cognoscatur totaliter, ac proinde secundùm ea omnia quæ illa continet, tam formaliter, quàm eminenter. Nam si sola cognitio prædicatorum formalium causæ absque eminentialibus sufficeret ad comprehensionem illius, de facto omnes Beati comprehenderent Deum, quoniã omnia prædicata formalia illius vident. Similiter & Angeli inferiores comprehenderent superiores, cùm omnia illorum prædicata formalia videant. Quorum tamen priùs contradicit fidei; posterius autem veriori Theologorum sententiæ. Immo generatim omnis visio quidditativa obiecti esset illius comprehensio; quod apud omnes absurdum est. Ergo vt paterna cognitio omnipotentiæ, ex qua per se procedit Verbum, sit comprehensio illius, non solùm debet attingere omnia prædicata illius formalia distinctè & clarè, sed etiam omnia eminentialia secundùm proprias rationes illorum. Ergo per se debet attingere omnipotentiam v.g. quatenus eminenter continet hominem possibilem, leonem possibilem, & reliquas omnes species possibilium creaturarum secundùm proprias illarum differentias. Hoc autem esse non potest, nisi ipsæ differentiæ possibiles in seipsis & distinctè attingantur: sicuti de facto Beati dum explicitè vident omnipotentiam secundùm expressionem prædicatorum eminentialium, quibus illa distinctè continet differentias varias creaturarum possibilium, necessariò etiã attingunt easdem possibilium differentias in seipsis.

18 CONFIRMATVR II. Quisquis sola principia cognoscit, sed conclusiones in ijs virtualiter ac necessariò contentas nescit, planè dicendus est non comprehendere principia. Vnde quamvis omnes homines ratione præditi censeantur nôsse prima principia per habitum illum, quem Aristoteles sæpe

νόησις, id eſt, intellectum, appellat lib. 6. Ethic. non propterea exiſtimantur ea comprehendere, quoniam non cognoſcunt illa totaliter, ſive ſecundùm omnes connexiones aut illationes neceſſarias concluſionum in ijs contentarum virtualiter. Vt ergo cognitio paterna omnipotentiæ, ex qua per ſe procedit Verbum, ſit illius comprehenſio, debet diſtinctè attingere omnia illius prædicata virtualia, ſive omnes & ſingulas illationes quarumlibet creaturarum poſsibilium: ac proinde Verbum per ſe ex illarum cognitione procedit.

19 DICES Ex doctrina Adverſariorum, diſparem eſſe rationem cauſæ creatæ, & omnipotentiæ. Illa enim abſolutè & neceſſariò connectitur cum omnibus effectibus virtualiter in ea contentis, ad quos proinde referuntur ſecundùm rem. Omnipotentia autem eſt perfectio Dei abſoluta ab omni ordine reali ad creaturas poſsibiles: nec eſt virtus illarum productiva neceſſariò abſolutè, ſed ſolùm ex ſuppoſitione quòd poſsibiles ſint, ſive non repugnent. Quare non connectitur per ſe & abſolutè cum ijs, ſed ſolùm conditionatè; qua conditione deficiente, ſeu poſsibilibus ad impoſsibilia redactis, illa maneret invariata quod intrinſeca, & eadem numero ac modò eſt. Vnde poteſt abſolutè comprehendi per cognitionem paternam abſque eo, ſeu independenter ab eo & vt creaturæ poſsibiles cognoſcantur.

20 SED Contrà inſurgo multipliciter. *Primò*: Quia eſſe omnipotentem eſt perfectio intrinſeca Deo adæquatè, ſicuti eſſe intellectivum, & volitivum, & æternum. Ergo quemadmodũ reliquæ perfectiones enumeratæ conveniunt Deo abſolutè, & independenter ab omni hypotheſi aut conditione externa, ita etiam eſſe omnipotentem. Atqui eſſe omnipotentem eſt eſſe productivum omnium creaturarum poſsibilium, ſeu habere virtutem proximam ad omnes illas producendas, vt pater. Ergo omnipotentia rationem principij aut virtutis productivæ creaturarum poſsibilium habet abſolutè, & independenter ab omni conditione externa. Ergo non poteſt comprehenſivè cognoſci, quin illæ omnes cognoſcantur: proindeque nulla eſt diſparitas quoad hoc inter illam, & cauſas creatas, in quibus varij effectus poſsibiles continentur virtualiter. *Secundò*: Quia dato quòd exigatur in termino vel effectu conditio poſsibilitatis, certè illa non eſt contingens, ſed neceſſaria, & purificata independenter ab omni libero decreto Dei. Ergo continentia creaturarum poſsibilium in omnipotentia divina, non eſt conditionata aut contingens, ſed abſoluta & neceſſaria. Alioqui liceret etiam dicere, continentiam Verbi in potentia generativa Patris non eſſe abſolutam & neceſſariam, ſed conditionatam; quia nequit Pater continere & generare proximè Verbum, niſi poſita conditione quòd illud ſit capax eiuſmodi continentiæ & generationis paſsivæ. Cùm ergo hoc abſurdum ſit, etiam abſurdum cenſeri debet quòd continentia proxima creaturarum poſsibilium in omnipotentia ſit conditionata. *Tertiò* Virtus proximè productiva alicuius effectus non minùs exigit illius poſsibilitatem, quàm actualis productio eius exiſtentiam, vt patet. Atqui propterea chimærica eſt actualis productio termini conditionata, ex hypotheſi quòd ille exiſtat. Ergo & chimærica eſt virtus proximè productiva conditionata effectus, ex hypotheſi quòd ille ſit poſsibilis. Quare cùm omnipotentia ſit vera virtus Dei proximè productiva creaturarum omnium poſsibilium, non eſt virtus conditionata, ſed abſoluta omninò. Vnde & conſequens vt redactis creaturis poſsibilibus in eſt, impoſsibiles, non maneret eadem virtus abſoluta omnipotentiæ quæ modò eſt, ſed ſummùm alia conditionata & chimærica.

21 *Confirmatur.* Etiam in Patre poſſumus cogitare fœcunditatem ad alterum Filium generandum, ex hypotheſi, ſeu conditione non repugnantiæ ex parte termini, nam ſi non repugnaret alter Filius in divinis, verè generaretur à Patre, cuius fœcunditas infinita eſt. Attamen quia ex parte termini repugnat alter Filius, repugnantiâ abſolutâ & neceſſariâ, nequit in Patre cogitari potentia generativa illius, niſi chimærica. Ergo dato quòd creaturæ poſsibiles redderentur impoſsibiles per repugnantiam abſolutam & neceſſariam, non eſſet in Deo omnipotentia ad illas producendas, niſi chimærica. Pater conſequentia: quia non minùs potentia productiva exigit poſsibilitatem termini producibilis, quàm generativa capacitatem termini generabilis. Si ergo vbi nulla eſt capacitas in termino generabili, potentia ad illum generandum eſt chimærica; etiam vbi nulla eſſet poſsibilitas creaturarum, potentia in Deo ad producendas illas eſſet chimærica. Non ergo in Deo eſſet tunc eadem virtus omnipotentiæ, quæ modò eſt.

22 PRÆTEREA. Chimæricum eſſet dicterum efficax Dei de exiſtentia mundi v.g. ſub conditione quòd mundus ſit exiturus; & multò magis ſi tale aſſeratur vt adhuc nunquam exiſtente mundo maneat, vel manſurum eſſet idem decretum. Ergo & chimæri-

mærica est in Deo virtus proximè productiva possibilium sub conditione quòd illa sint possibia; & multò magis si asseratur talis, vt repugnantibus possibilibus eadem permaneret. Ratio autem vtriusque est eadem: quia sicuti decretum efficax Dei est ratio à priori omnis absolutę futuritionis, ideoque cum ea necessariò connectitur independenter ab hypothesi illius: ita etiam omnipotentia est ratio à priori possibilitatis proximæ omnium creaturarum, ac proinde cum ea necessariò connectitur independenter à qualibet hypothesi, conditioneve. Vnde quemadmodum ratione connexionis prioris chimæricum esset decretum efficax Dei, nec idem ac antea, data hypothesi futuritionis nunquam sequutæ: ita etiam ratione similis connexionis, chimærica esset omnipotentia, nec eadem ac modò est, si aliqua possibilis creatura redderetur impossibilis.

23 VLTERIVS. Si connexio absoluta cum creaturis possibilibus dedecet omnipotentiam, etiam conditionata illam dedecet. Propterea enim Aduersarij primum suadere conantur, quoniam posita connexione absoluta omnipotentiæ cum creaturis possibilibus, illa penderet absolutè in suo esse ab his; vtpotè non futura eadem, si creaturæ non essent possibiles. At si id rectè colligunt, pariter colligi debet ex connexione conditionata. Omnipotentia enim in suo esse continet virtualiter omnes creaturas possibiles, quam continentiam non haberet, si conditio possibilitatis deficeret ex parte creaturarum. Ergo omnipotentia in suo esse dependet à conditione possibilitatis creaturarum. Omnis autem dependentia Dei quoad suum esse à creaturis, siue tanquam à causa, siue tanquam à conditione, æquè indecens ipsi est. Si ergo connexio absoluta omnipotentiæ est indecens Deo, pariter quoque conditionata. *Rursus.* Quemadmodum posita connexione absoluta cũ creaturis possibilibus, iuxta nostram sententiam, omnipotentia non esset futura eadem, sed diuersa, si illæ redderentur impossibiles: ita etiam posita connexione conditionata, iuxta Aduersarios dici debet, omnipotentiam non futuram eandem deficiente conditione possibilitatis illarum. Tũc enim omnipotentia non contineret in suo esse intrinseco virtualiter & proximè creaturas possibiles; ac proinde non esset eadem ac modò est, sed alia quoad esse intrinsecum. Atqui ex eo quod iuxta nostram sententiam omnipotentia futura esset alia, colligunt Aduersarij dependentiam absolutam omnipotentiæ à creaturis absolutè possibilibus. Ergo pariter, quia iuxta illorum opinionem omnipotentia deberet esse alia deficiente conditione possibilitatis, colligere licet dependentiam illius conditionatam à possibilitate creaturarum. Omnis autem dependentia omnipotentiæ quoad suum esse intrinsecum, à creaturis, siue tanquam à causa, siue tanquam à conditione, videtur æquè repugnans & indecens Deo. Ergo ex eodem capite, quo Aduersarij negant connexionem absolutam omnipotentiæ cum creaturis possibilibus, negare debent conditionatam. Quòd si verò hæc sine vlla vera dependentia aut indecentia Dei explicari potest, cur non & illa? Certè nullam colligi dependentiam omnipotentiæ à creaturis possibilibus ex connexione absoluta cum ijs, probant instantiæ suprà adductæ num. 15. & 16.

24 ET Certè instantiæ illæ palam ostendentes connexionem necessariam quarundam causarum cum suis effectibus citra dependentiam vllam, vel absolutam, vel conditionatam ab ijs, multò vrgentius euincunt in omnipotentia connexionem esse posse cum creaturis possibilibus absque vlla dependentia ab ipsis, siue absoluta, siue conditionata. Omnipotentia enim est causa summa, ac proinde infinitè perfectior quibuslibet alijs causis. Si ergo aliæ causæ possunt habere connexionem absolutam cum suis effectibus, atque inferre illos à priori, nulla conditione expectata, & sine vllo dependentiæ genere; multò magis omnipotentia potest habere connexionem absolutam cum creaturis possibilibus, inferréque illas, nulla conditione expectata & citra vllum dependentiæ genus. Sic, & ob eandem rationem, decretum Dei efficax connectitur absolutè cum futuritione rei, quam infert à priori, independenter prorsus ab ea, & à qualibet conditione.

SECTIO TERTIA.

Rationes aliæ pro eadem veriore sententia iuxta mentem SS. Augustini, & Anselmi. Euasiones Aduersariorum præclusæ.

25 SECVNDA Ratio indicatur ab Augustino verbis illis suprà num. 10. exscriptis: *Si aliquid minùs esset in Verbo, quàm in scientia* (nimirum, Patris, ex qua procedit) *non esset Verbum adæquatum.* Vnde probatio altera erui potest sub hanc differendi formulã. Quemadmodum de ratione Verbi generatim est procedere vt manifestativum dicentis, sic etiam de ratione Verbi perfectissimi & increati est procedere perfectè manifestativum Patris dicentis.

Alioqui non eſſet Verbum adæquatum dicenti. Ergo ſicuti Pater in ratione dicentis increati exprimit infinitatem in dicendo omne ens neceſſariò exiſtens & poſsibile (neque enim aliter exprimeret infinitatem in dicendo, niſi ea omnia diceret; ſicut nec in intelligendo, niſi omnia illa intelligeret) ita etiam Verbum procedere debet vt manifeſtativum omnis entis neceſſarij & poſsibilis. Alioqui enim non procederet vt infinitè manifeſtativum & adæquatum dicenti. Ergo debet procedere per ſe ex cognitione poſsibilium. Probatur hæc vltima conſequentia. Non enim poteſt Verbum per ſe procedere vt manifeſtativum omnium poſsibilium, niſi ex vi notitiæ, quam titulo ſuæ proceſsionis accipit à dicente. Ergo per ſe procedit ex notitia ſeu cognitione omnium poſsibilium.

26 VRGETVR Et explanatur ampliùs hoc. Vt Verbum per ſe procedat adæquatum Patri æterno dicenti, debet vi originis ſuæ repræſentare ea omnia, quæ Pater neceſſariò intelligit dicitque. Atque Pater neceſſariò intelligit dicitque omnes creaturas poſsibiles. Intelligit enim & dicit neceſſariò omnia illa obiecta, in quibus eſt veritas neceſſaria: qualia profectò ſunt omnia poſsibilia. Ergo vt Verbum per ſe procedat adæquatum Patri æterno dicenti, debet vi originis ſuæ repræſentare omnes creaturas poſsibiles. Atqui omne Verbum per ſe procedit ex cognitione eorum, quæ vi originis ſuæ repræſentat. Ergo Verbum divinum per ſe procedit ex cognitione omnium creaturarum poſsibilium.

27 PRÆTEREA. Vt Verbum per ſe procedat adæquatum Patri æterno dicenti, debet vi originis ſuæ manifeſtare ea omnia quę repræſentantur neceſſariò ab eſſentia divina, vt forma intelligibili infinitè fœcundante intellectum paternum. Atqui omnes creaturæ poſsibiles repræſentantur neceſſariò ab eſſentia divina, vt forma intelligibili infinitè fœcundante intellectum paternum. Nec enim eſſentia divina illas liberè repræſentat, aut fœcundat mentem paternam finito modo. Ergo vt Verbum divinum per ſe procedat adæquatum Patri æterno dicenti, debet vi originis ſuæ manifeſtare omnes creaturas poſsibiles. Cùm verò nequeat ex vi proceſsionis manifeſtare obiecta illa, ex quorum cognitione per ſe non oritur; conſequens eſt, vt Verbum per ſe ex creaturarum poſsibilium cognitione procedat.

28 RVRSVS Hoc ipſum vrgetur adhuc iuxta doctrinam ipſorum Scotiſtarum, qui palam fatentur, prædicata Dei eſſentialia & abſoluta eſſe priora notionalibus conſequẽdi ſubſistentiâ, ordineque rationis. Atqui ſcientia ſimplicis intelligentiæ terminata per ſe ad poſsibilia, eſt prædicatum Dei eſſentiale, ſive abſolutum; vtpotè neceſſarium & commune tribus perſonis: proceſsio autem Verbi eſt prædicatum notionale. Ergo ſcientia ſimplicis intelligentiæ terminata per ſe ad poſsibilia, eſt prior proceſsione Verbi ſecundùm ſubſiſtendi conſequentiam, ordinemque rationis. Ergo ſicuti Verbum per ſe procedit ex ſcientia omnium prædicatorum abſolutorum Dei, ſic etiam ex ſcientia poſsibilium creaturarum. Pater conſequentia: quia propterea procedit ex ſcientia prædicatorum abſolutorum Dei (immo & relationum, ſeu perſonarum, iuxta Maſtrium, & plures alios ex Adverſarijs) quia ſcientia illorum eſt prædicatum Dei abſolutum, & neceſſarium, ac proinde ratione prius proceſsione ipſa Verbi, quæ eſt notionale prædicatum. Atqui etiam ſcientia ſimplicis intelligentiæ creaturarum poſsibilium eſt prædicatum abſolutum & neceſſarium Dei, ac proinde ratione prius prædicato notionali proceſsionis Verbi. Ergo Verbum per ſe procedit ex ſcientia ſimplicis intelligentiæ creaturarum poſsibilium.

29 VRGEO Adhuc. Scotiſtæ non aiunt, Verbum per ſe procedere ex cognitione aut eſſentiæ, aut etiam attributorum, ſeu relationum, quaſi ipſa cognitio ſit principium *quo* Verbi: ſed ſolùm quatenus in ratione prædicati abſoluti & neceſſarij præcedit ordine rationis dictionem paternam, quæ eſt origo activa Verbi, & prædicatum purè notionale iuxta illos. Atqui etiam ſcientia creaturarum poſsibilium in ratione prædicati abſoluti & neceſſarij præcedit ordine rationis eandem dictionem paternam, ſeu originem activam Verbi, veluti purè notionalem. Ergo pariter fateri tenentur, Verbum per ſe procedere ex ſcientia creaturarum poſsibilium.

30 DICES Ex doctrina Adverſariorum, ſcientiam Dei poſſe conſiderari vt terminatam ad ſola prædicata Deo intrinſeca, & ſic præſupponi ad dictionem, proceſsionemque Verbi: Si autem conſideretur vt terminata ad poſsibilia, non ſupponi in Patre intelligente, aut dicente: quoniam extenſio ad creaturas poſsibiles eſt ſecundaria in ſcientia Dei, & poſsibilia ipſa ſunt aliquid poſterius omni intrinſeco prædicato Dei, tum abſoluto, tum relativo ſeu perſonali. Itaque Verbum non procedere per ſe ex cognitione creaturarum poſsibilium, ſed dumtaxat eorum prædicatorum, quæ ſunt Deo intrinſeca.

31 SED Contrà I. Quamvis poſsibilia ſint Deo extrinſeca, & obiectum ipſius ſecundarium, cognitio tamen comprehenſiva & infinita omnis veritatis neceſſariæ (qualis abſ-

dubio

dubiò est veritas possibilium) est adæquatè intrinseca, necessaria, & absoluta in Deo, non minùs quàm omnipotentia, æternitas, & immensitas, &c. Atqui iuxta Adversarios omne prædicatum adæquatè intrinsecum, necessarium, & absolutum in Deo, est priùs ordine rationis, & per se suppositum ante omne prædicatum relativum seu personale, qualis est processio Verbi. Ergo quamvis possibilia sint Deo extrinseca, & obiectum illius secundarium, cognitio tamen comprehensiva & infinita veritatis necessariæ illorum, est prior ordine rationis, & per se supposita ante omne prædicatum relativum, seu notionale, atque adeò ante processionem Verbi.

31 CONTRA II. Iuxta eosdem Auctores, quidquid intelligitur in individuo deitatis, sive in Deo subsistente singulariter subsistentiâ communicabili, quàm ijdem in Deo agnoscunt, est ratione prius personis, & per consequens processione Verbi. At licèt creaturæ possibiles sint extrinsecæ Deo, scientia illarum intelligitur convenire individuo deitatis, sive Deo subsistenti singulariter, subsistentiâ illa cõmunicabili. Ergo licèt creaturæ possibiles sint extrinsecæ Deo, scientia illarum est ratione prior personis, & per consequens processione Verbi. Probatur minor, in qua sola posset esse dissidium: Tum quia individuo deitatis singulariter communicabiliter subsistenti intelligitur convenire omnis perfectio simpliciter simplex: talis autem est scientia possibilium: Tum etiam, quia intelligitur illi convenire quidquid necessariò competit Deo vt vni, & compereret quàvis per impossibile cogitetur sine trinitate personarum: qualem esse scientiam creaturarum possibilium, nemo ambigere potest. Ergo scientia illarum intelligitur convenire individuo deitatis, sive Deo singulariter subsistenti & communicabiliter.

32 CONTRA III. Etiam ijdem Scotistæ communiter aiunt, prædicata relativa spectare dumtaxat ad obiectum secundarium scientiæ beatitudinisque increatæ. Et tamen præcipui illorum cum Mastrio docent, scientiam prædicatorum relativorum seu personalium Dei esse illis priorẽ ordine rationis, & ex ea procedere per se Verbum: vt vidimus Disp. præced. (speciatim num. 5. vbi illorum loca allegavimus. Ergo pariter quamvis creaturæ possibiles spectent dumtaxat ad obiectum secundarium scientiæ increatæ, potest hæc esse prior relationibus ordine rationis, vt proinde ex illa per se procedat Verbum. Vnde ex hoc ipsa doctrina eruitur,

33 TERTIA Ratio. Verbum diuinum per se procedit ex cognitione omnipotentiæ, quatenus est medium in quo possibilia ipsa continentur, & cognoscuntur. Ergo per se procedit ex cognitione eorundem possibilium. Consequentia patet: quia cognitio, & maximè cognitio summè perfecta ac cõprehensiva (qualis est diuina) medij alicuius, vt medij, in quo & ex quo cognoscitur quilibet effectus, est cognitio eiusdem effectus. Antecedens autem suadetur: Quia Verbum diuinum per se procedit ex cognitione omnis prædicati Deo necessarij, præsertim absoluti, adhuc iuxta Adversarios. Atqui omnipotentiam esse medium, in quo possibilia continentur, & ex quo cognoscuntur, est aliquod prædicatum Dei necessarium & absolutum. Non enim convenit Deo contingenter, aut dependenter ab vllo libero decreto: nec est peculiare alicui personæ, sed commune tribus, quodque adhuc per locum ab intrinseco intelligitur convenire Deo, quamvis per impossibile non esset trinus in personis. Ergo Verbum diuinum per se procedit ex cognitione omnipotentiæ, quatenus est medium in quo possibilia continentur, & ex quo cognoscuntur.

34 EADEM Ratio proponi potest in essentia diuina, tam prout habet rationem ideæ, seu exẽplaris omnium possibilium, quàm speciei intelligibilis repræsentativæ illorum. Quamvis enim exercitium actuale sub ratione ideæ & formæ intelligibilis in ordine ad creaturas futuras aut existentes sit Deo liberum & contingens, ratio tamen ideæ imitabilis & repræsentatio in ordine ad possibilia, est prædicatũ essentiæ diuinæ necessarium, sicut & circa proprium intellectum, & aliquid prorsus absolutum, veluti commune tribus personis, & ipsi individuo Deitatis singulariter existenti pro priori rationis ad personas, iuxta sensum Adversariorum. Ergo Verbum diuinum per se procedens ex cognitione omnis prædicati Deo necessarij & absoluti, pariter procedit ex cognitione essentiæ diuinæ, quatenus habet rationem ideæ & formæ intelligibilis repræsentantis Deo omnia possibilia. Cognitio autem essentiæ diuinæ sub ijs formalibus rationibus ideæ & formæ intelligibilis, est per seipsam cognitio possibilium ipsorum. Non enim potest cognosci, præsertim comprehensivè, idea, & forma intelligibiliter repræsentans sub ratione talis, nisi cognoscatur ideatum & repræsentatum obiectum. Ergo Verbum per se procedit ex cognitione omnium possibilium.

35 NEQVE Adversarij se expediunt à ratione præcipua nuper proposita in omnipotentia, dum aiunt, totam rationem primariam illius esse in ordine ad personas, quas producit ad intrà: secundariam verò quòd sit medium cognoscendi possibilia, ideoque cognitionem illius vt talis non debere supponi per se ad processionem Verbi. Hanc enim evasionem præ-

clu-

eludit multipliciter Godoy disp 90. § 2. à Lectore consulendus. Verùm præterea illa refelli potest. PRIMO; quia omnipotentia secundùm suam rationem formalem primariam, qua distinguitur quoddammodo ab essentia & reliquis attributis divinis, competit Deo vt vni, præscindendo aut abstrahendo à Trinitate personarum. Demonstratur enim ratione naturali à Theologis & Philosophis cum Anselmo suprà cap. 15. & in Proslogio cap. 7. qualiter nihil direct. ad Trinitatem spectans demonstrari potest, vt ostensum est Disp. LI. Ergo primaria ratio omnipotentiæ non est in ordine ad producendas personas divinas. SECVNDO. Omnipotentia ex sua ratione primaria est perfectio simpliciter simplex: ac proinde melior ipsa quàm non ipsa, & quàm omne ipsi oppositum, iuxta doctrinam communem Theologorum cum Anselmo suprà cap. 14. Si autem ex sua ratione primaria haberet producere personas ad intrà, non esset perfectio simpliciter simplex, seu melior ipsa, quàm non ipsa, & quàm omne ipsi oppositum; sed ad summum perfectio relativa, sive in certo genere. In divinis enim non est meliùs producere, quàm non producere, aut produci, quod est oppositum activæ productioni. Alioqui melior esset Pater, quàm Filius; & vterque, quàm Spiritus sanctus. Quare quemadmodum nulla relatio nullumque prædicatum proprium alicuius personæ est perfectio simpliciter simplex, sed ad summum in certo genere: ita nec omnipotentia esset perfectio simpliciter, si ratio eius primaria esset in ordine ad producendas personas. Immo nec Spiritus sanctus esset simpliciter omnipotens, defectu muneris primarij omnipotentiæ quod quàm absurdum sit, non est opus expendere. Ergo omnipotentia secundùm rationem primariam non exprimitur in ordine ad productionem personarum intra Deum. Superest igitur vt primaria eius habitudo, quatenus distinguitur quoddammodo ab essentia & reliquis attributis, sit in ordine ad creaturas possibiles: ac proinde Verbum per se procedens ex cognitione omnipotentiæ secundùm rationem primariam ipsius, etiam procedit per se ex cognitione possibilium.

36 VERVM Sinamus gratis, esse aliquid secundarium in omnipotentia quòd sit medium in quo & ex quo cognosci possint creaturæ possibiles. Cert. eiusmodi prædicatū est in Deo absolutum, & necessarium, vt suprà demonstratum est; ac proinde prius ratione, sive subsistendi consequentiâ, relationibus divinis, iuxta doctrinam ab ipsis etiam Adversarijs statutam. Ergo sufficienti modo præcedit, vt Verbum oriatur per se ex illius cognitione, sicuti ex cognitione aliorum omnium prædicatorum, quæ pariter in Deo absoluta & necessaria sunt. Cùm verò sub ea formali ratione medij nequeat cognosci, præsertim comprehensivè, non cognitis creaturis possibilibus, vt ostensum suprà est; colligitur demum, Verbum per se oriri ex illarum cognitione.

37 DENIQVE Idipsum æquè aut luculentiùs apparet in attributis quibusdam, v. g. iustitiæ ac misericordiæ, ex quorum cognitione per se procedit Verbum. Atqui primaria eorum ratio exprimitur in ordine ad creaturas possibiles. Solæ enim illæ capaces sunt accipiendi à Deo præmium aut supplicium, sublevationemve miseriæ, vt patet. Neque enim Deus capax est vt circa se solum eas functiones iustitiæ aut misericordiæ exerceat. Ergo Verbum per se procedens ex cognitione comprehensiva iustitiæ ac misericordiæ secundum primariam illarum rationem, etiam oritur per se ex cognitione creaturarum possibilium, circa quas illæ exprimuntur; immo quibus non intellectis, vt capacibus iuris vel miseriæ, neque illæ intelligi possunt, quatenus à reliquis attributis quoddammodo differunt.

SECTIO QVARTA.

Primum & præcipuum Aduersariorum argumentum, difficilibus instantijs confirmatum, vegetitur in ipsorum opinionem, & relictis aliorum solutionibus, enervatur.

38 OPPONVNT I. Aduersarij cum Scoto Quodl. 14. art. 2. & in 1. dist. 30. quæst. 2. §. *Ad secundam quæstionem*, argumentum difficile, desumptum, vt ipsi aiunt, ex Anselmo suprà cap 33. aliàs 31. verbis illis: *Etiamsi nihil aliud vnquam esset, nisi summus ille spiritus, ratio tamen cogit, Verbum illud, quo se dicit, ex necessitate esse.* Vnde sic arguunt. Id quod est summè necessarium, nullatenus dependet ab eo, quod summè necessarium non est. Atqui Verbum divinum est summè necessarium: creaturæ autem possibiles, esto necessariæ sint, non tamen summè necessariæ. Ergo Verbum divinum nullatenus dependet à creaturis possibilibus. Ergo nec procedit per se in quarto modo ex cognitione illarum, nisi summùm per accidens aut concomitanter. Patet hæc consequentia: quia solùm procedit per se in quarto modo ex cognitione illius obiecti, à quo dependet, seu dependere intelligitur. Maior autem primi syllogismi probatur: Quia id quod est summè necessariū, est longè magis atque infinitè necessarium, quàm quod summè necessarium non est. At quod infinitè magis est necessariū alio, nequit

ab

ab eò depèndere, vt patet. Minor similiter constat: quia Verbum divinum est ens à se: creaturæ autem possibiles sunt entia ab alio. Ergo Verbum divinum est summè necessarium; creaturæ autem possibiles, siquam necessitatem habent, certè non summam.

39 HVIC Argumento frequenter, & bene, occurritur, asserèdo imprimis, Anselmum eo loci non instituisse sermonem de creaturis possibilibus, sed de existentibus dumtaxat, quæ contingentes sunt: ac proinde quamvis nõ existeret, Verbum ipsum divinum permaneret idẽ, ac modò est, veluti ens increatum, & proinde summè necessarium in existendo. De quo vide nda sunt quæ diximus sect. 1. à num. 4. circa mentem S. Doctoris. Iam verò ad argumentum ipsum conceditur integer syllogismus: sed negatur consequentia posterior. Quamvis enim Verbum per se in quarto modo procedat ex cognitione creaturarum possibilium, non ideo ab ijs dependet: sicuti, adhuc iuxta plerosque Adversariorum, quãvis per se procedat ex cognitione suiipsius, & Spiritus sancti, & iuxta omnes ex cognitione essentiæ divinæ, non ideo dependet vllo modo à seipso, vel à Spiritu sancto, vel ab essentia: quoniam omnis dependentia est quædam imperfectio procul à Deo relegãda, veluti propria entis finiti, & habentis suum esse ab aliqua causa: quod totum repugnat Verbo divino. Vide plures instantias suprà num. 15.

40 DICES, Argumentum præiactum non iuniri vocibus, sed rebus. Non enim vsurpat nomen dependentiæ, nisi pro connexione illa duorum, quæ deficiente altero arguit defectum alterius. Vnde difficultas instauratur sic. Id quod est summè & infinitè necessarium in suo esse, nequit ita connecti cum eo quod summè necessarium non est, vt hoc deficiente, aut reddito impossibili, deficiat illud. Alioqui esset par necessitas vtriusque contra hypoth sim. Atqui Verbum divinum est summè & infinitè necessarium, vtpote increatum & à se: creaturæ autem possibiles non sunt summè necessariæ, vtpotè entia ab alio, & finita. Ergo Verbum divinum nequit ita connecti cum creaturis possibilibus, vt redactis ijs ad impossibilia, deficeret. Ergo non procedit per se in quarto modo ex cognitione creaturarum possibilium sed summùm comitanter & per accidens. Nimirum, quod procedit per se ex cognitione alicuius obiecti in quarto modo, ita debet cum eo obiecti connecti, vt eo deficiente, aut reddito impossibili, prorsus deficeret.

41 SED Enim obiectio hæc regeritur eâdem vi in Adversarios, præsertim Vazquez & Arrubalem, qui fatentur, Verbum divinum, quatenus est repræsentativum creaturarũ, per se procedere ex illarum cognitione. Atqui in Verbo divino esse repræsentativum creaturarum est prædicatum summè necessarium, vtpotè increatum, & præcedens omne decretum liberum. Ergo potest Verbum secundùm aliquod prædicatum summè necessarium procedere per se ex cognitione creaturarum possibilium. Videant ergo ijdem Auctores qualiter id, quod summè necessarium est, connectatur cum creaturis non summè nec infinitè necessarijs. Sed nec Mastrius, nec alij ex Scotistis id negare possunt. Permisso enim ijs, continentiam creaturarum possibilium esse prædicatum secundarium omnipotentiæ, negare nequeunt, illã esse prædicatum summè necessarium Deo, vtpotè indistinctum realiter ab ipso, & independens ab omni decreto libero. Atqui continentia creaturarum possibilium connectitur necessariò cum ipsis creaturis possibilibus; idque vsque adeò, vt sine illarum possibilitate nec esse, nec intelligi possit. Quis enim dicat, intelligatve, causam aliquam continere in se effectum omnino impossibilem? Quis prudens cogitet, in Patre æterno esse continentiam & subinde potentiam ad producendum secundum Filium prorsus repugnantem? Ergo nec Adversarij negare possunt, aliquod prædicatum Dei summè necessarium connecti omnino cũ creaturis possibilibus. Denique. Decretum efficax Dei de existentia formicæ, ex hypothesi deliberationis divinæ existit in Deo, veluti summè necessarium; vtpotè increatum, & indistinctum reipsa à subsistentia Dei, ac prorsus invariabile: vt latè dictũ fuit Tom. I. D. XXXVIII. Et tamen connectitur omnino cum existentia formicæ, quamvis non summè necessariâ: vpote quâ nunquam exiturâ, deficeret ipsum decretum, seu frustraneum redderetur. Potest igitur aliquod prædicatum summè necessarium in Deo connecti omnino cum aliquo non summè necessario, vt propterea deficiente hoc, seu reddito impossibili, illud quoque deficeret. Et ratio omnium est: quia continentia eminentialis alicuius effectus, quamvis non summè necessarij in seipso, potest spectare ad perfectionem intrinsecam causæ aut principij summè necessarij. Continentia autem eminentialis cuiuslibet effectûs ita connectitur cum eius possibilitate, vt hac deficiente, illa prorsus deficeret. Potest igitur causa aut principium summè necessarium ita connecti quoad suam perfectionem intrinsecam cum possibilitate suorum effectuum, vt his repugnantibus, seu redditis impossibilibus, ipsa quoque deficeret. Vnde negatur maior præcipua obiectionis.

42 INSTANT Adversarij multipliciter contra solutionẽ hanc. PRIMO: Quia possibilitas creaturarum: non est æquè necessaria;

tia, ac omnipotentia; vel Verbum divinum: cùm huius neceſsitas ſit ſumma, & increata, ac prorſus independens ab omni cauſa: illarum verò non ſumma, ſed creata, & dependens ab aliqua cauſa. Ergo adhuc ſublata poſsibilitate creaturarum, permaneret intrinſecè invariata omnipotentia & Verbum ipſum. Sicuti enim ens quodlibet neceſſarium debet eſſe talis conſiſtentiæ, vt permaneat ſublato quolibet contingente: ita ens ſummè neceſſarium debet adeò immutabile & firmũ in exiſtendo eſſe, vt ſublato quolibet alio non ſummè neceſſario, adhuc perſiſteret. Magis enim diſtat, ac proinde magis liberum eſt ens ſummè neceſſariũ à connexione cum eo, quod non eſt ſummè neceſſarium, quàm generatim ens neceſſarium à contingente, & ab omni connexione cum illo: quoniam prior diſtantia eſt infinita & poſterior finita. Si ergo nullum ens ſimpliciter neceſſarium connectitur omnino cum contingente; multò minùs id, quod ſummè & infinitè neceſſarium eſt, connectetur cum eo, quod finitè & non ſummè neceſſarium exiſtit.

43 INSTANT II. Deus bonorum noſtrorum non eget, ſed ſolus ſibi ſufficiens eſt: vt ſacræ litteræ clamant, & vel ipſi Gentiles agnoverunt, apud quos celebris eſt illa αὐτάρκεια Dei, ſeu plenitudo ſufficientiæ ſibiipſi. Ergo tandem plenitudinem haberet, adhuc data hypotheſi, in qua creaturæ poſsibiles redderentur impoſsibiles. Alioqui egeret poſsibilitate illarum. Et certè ridiculum apparet, quòd repugnante lapide, aut ſimia, deſineret eſſe Deus, aut non haberet tantam perfectionis plenitudinẽ, quantam modò habet. Ergo Deus, & omnipotentia ipſius, quoad intrinſecam perfectionem non connectitur neceſſariò cum creaturis poſſibilibus: ac proinde nec Verbum neceſſariò cum iis connectitur. Vnde & conſequens eſt, vt non procedat per ſe in quarto modò ex cognitione illarum: quoniam eo modo ſolùm procedit ex cognitione obiecti neceſſariò connexi cum Verbo.

44 INSTANT III. Deus non dicitur omnipotens eo quòd poſsit producere hanc vel illam creaturam: ſed quia poteſt producere omnia illa, quæ nullam contradictionem involvunt. Ergo data hypotheſi quòd aliqua ex creaturis, quæ nunc ſunt poſsibiles, involveret contradictionem; adhuc poſſet producere reliquas, quæ abſque vlla contradictione exiſtere poſſent: atque adeò permaneret omnipotens quoad omnem perfectionem intrinſecam, ſicut modò eſt. Ergo & Verbum divinum in ea hypotheſi eſſet intrinſecè idem: ac proinde non procedit per ſe ex cognitione illarum creaturarum poſsibilium, quibus repugnantibus permaneret; ſed ſummùm ex cognitione poſsibilium vaga, & ex hypotheſi non repugnantiæ illorum.

45 INSTANT IV. Nulla creatura poſsibilis eſt prior naturâ, aut ſubſiſtendi conſequentiâ Verbo divino. Alioqui non hoc, ſed illa, eſſet primum ens. quod impium dictu & creditu eſt. Si autem Verbum divinum per ſe procederet ex cognitione creaturarum poſsibilium, veluti neceſſariò connexarum cum omnipotentia; illæ eſſent Verbo divino priores naturâ, aut ſubſiſtendi conſequentiâ, inſtar ipſius omnipotentiæ. Supponerentur enim per modum obiecti aut termini neceſſariò cum ea connexi, pro priori ad Verbi productionem. Ergo Verbum non procedit per ſe ex cognitione creaturarum poſsibilium, veluti neceſſariò connexarum cum omnipotentia.

46 HIS Et alijs ſimilibus obiectionibus nos impetunt Adverſarij præſertim verò Maſtrius vbi ſuprà, qui varias earum, atque inter ſe diſſidentes Auctorum noſtræ ſententiæ ſolutiones refert, & latiſsimè impugnat. Nos verò omiſsis aliorum reſponſionibus, & impugnationibus, ſatisfacere conabimur, præmonendo Lectorem, omnes ferè difficultates hactenùs propoſitas, & quaſdam alias ijs affines, pati inſtantias ineluctabiles ſuprà num. 4. propoſitas, vt conſideranti palam erit. Quod breviter adnotâſſe ſufficiat, ne id tertio quoque verbo repetere cogamur. Veniamus itaque ad ſingulas ordine ſuo ſolvendas.

47 AD I. Concedo antecedens: ſed nego conſequentiam. Ad probationem reddo diſparitatem: quia nullum ens abſolutè neceſſarium connectitur aut connecti poteſt cum contingente: quoniam ratio formalis prædicati contingentis eſt, vt poſsit adeſſe aut abeſſe ſine ſubiecti corruptione. Poteſt autem id quod eſt magis neceſſarium, connecti cum minùs neceſſario: vt patet in principijs relatè ad concluſiones ex ijs deductas per demonſtrationem, ac proinde neceſſariò connexas, quamvis illarum neceſsitas minor ſit, vtpotè orta ex neceſsitate principiorum. Generatimque neceſsitas cauſæ eſt maior, quàm effectûs cum ea connexi. Vnde licèt neceſsitas omnipotentiæ, ac Verbi divini, ſit ſummè & infinitè maior, quàm poſsibilium creaturarum, poteſt connecti cum illarum neceſsitate: non propter vllam dependentiam ab ijs, ſed ex vi intrinſecæ perfectionis, quæ exigit continentiam proximam omnis perfectionis poſsibilis ad extra, ac proinde coexigit poſſibilitatem ex parte termini, ſive effectus. Neque enim in Deo eſſe aut intelligi poteſt continentia intrinſeca & proxima chimæræ, aut aliorum impoſsibilium, ſed eorum dumtaxat quæ verè poſsibilia ſunt, ac proinde verè ab eius omnipotentia fieri poſſunt. Ergo neceſsi-

tas continentiæ illius proximæ & intrinsecæ in eâdem omnipotentia, connectitur omnino cum necessitate possibilium creaturarum.

48 AD II. Concesso antecedente, negatur consequentia. Neque enim propterea Deus eget creaturis possibilibus, sed potiùs è contrario cum non comparetur ad illas, nec cum ijs connectatur, veluti causis aut principijs, à quibus aliquid accipiat: sed veluti cum effectibus, quibus dare potest esse ex summa perfectione & fœcunditate suæ naturæ. Nec ridiculum est dicere, repugnante lapide aut simia, Deum perfectionem intimam amittiurum, aut non futurum qualis & quantus modò est: quin potiùs id omnino concedi debet. Nam à posteriore, sive à signo, inferretur exinde non esse in Deo continentiam illam eminentialem lapidis aut simiæ, quæ sanè est Deo intima & necessaria: vtpote præveniens omne decretum liberum, & perfectio simpliciter simplex. Vnde nec Verbum divinum foret idem ac modò est, nec summè perfectum, sicuti nec verè omnipotens.

49 DICES: Si Deus extra se ageret ex necessitate naturæ, vt censuistis puratur Aristoteles, connecteretur necessariò cum existentia creaturarum, non tanquam effectus cum causa (neque enim quisquam colligit id absurdum ex opinione illa; sed veluti causa cum effectu, cui daret esse ex fœcunditate suæ naturæ. Et tamen ea connexio cum existentia creaturarum argueret plane, Deum non esse summè perfectum. Ergo quamvis connexio Dei cum creaturis possibilibus non sit effectus cum causa, sed potiùs causæ cum effectu; cui dat esse ex fœcunditate suæ naturæ, arguitur pariter, Deum non fore summè perfectum.

50 RESP. Concessa vtrâque præmissa, negando consequentiam, & reddendo disparitatem: quia in hypothesi illius opinionis Deus non haberet plenam & absolutam libertatem, dominiumque supra creaturas, cùm non posset illas condere aut destruere pro libito. Libertas autem & dominium eiusmodi, est perfectio simpliciter simplex, saltem considerata in actu primo, sive quoad potestatem creandi aut non creandi, vt patet. Ergo in ea opinione deesset Deo aliqua perfectio simpliciter simplex: ideoque non esset summè perfectus. Cæterum quamvis Deus, sive omnipotentia, & Verbum ipsum connectatur necessariò cũ creaturis possibilibus, veluti causa cum effectu, adhuc manet integra libertas & dominium Deo ad quamlibet ex ijs in re condendam aut non condendam, conservandam aut destruendam pro libito; immò & ad nihil omnino extra se producendum. Vnde nullo ex capite imminuitur summa perfectio Dei, adhuc qua parte est agens summè liberum.

51 AD III. Deus dicitur omnipotens, ac *verè est*, quia simpliciter potest facere quidquid absolutè nullam implicat contradictionem. Quamvis autem data hypothesi repugnantiæ alicuius creaturæ non repugnantis absolutè, adhuc fingatur posse producere omnes reliquas; non esset tamen omnipotens sicut modò verè est. Non enim haberet intrinsecam cõtinentiam virtualem illius creaturæ, quæ nunc est absolutè possibilis, & in ea hypothesi impossibilis redderetur: quia impossibilium non est continentia aliqua intrinseca apud Deum, sicut nec chimærarũ. Vnde omnipotentia divina subiret intrinsecam mutationem de continente virtualiter ad non continentem virtualiter creaturam illam ex possibili redditam impossibilem. Et quidem obiectio, si quidquam probat, evincit sanè, Deum adhuc fore omnipotentem verè & simpliciter data hypothesi quòd omnes creaturæ, præter certas quasdam, v.g. quatuor aut sex, redderentur impossibiles: quoniam adhuc tunc posset quidquid in ea hypothesi non implicaret contradictionem. Consequens autem absurdum esse, patet.

52 DICES: De facto aliqua Deo sunt possibilia nunc, quæ postea non erunt ipsi absolutè & simpliciter possibilia. Et tamen Deus non desinet propterea esse omnipotens æquè ac antea. Ergo quamvis creatura aliqua nunc possibilis, redderetur simpliciter & absolutè possibilis, Deus æquè omnipotens ac antea permaneret. Maior probatur. De facto dies crastinus est Deo possibilis, sicuti & plures motus, atque accidentia essentialiter alligata durationi crastinæ: v. g. cogitationes experimentales diei crastinæ decurrentis. Atqui transacta die crastina, & quibuslibet essentialiter alligatis ipsi, iam ea omnia non sunt absolutè & simpliciter Deo possibilia. Ergo de facto aliqua sunt Deo possibilia, quæ postea non erunt ipsi possibilia absolutè & simpliciter. RVRSVS. Nunc de facto est simpliciter possibile Deo vt dies crastina, seu motus crastinus Solis, non sit præteritus: quoniam absolutè potest impedire vt sit. Et tamen transacto die crastino non poterit absolutè & simpliciter facere, ne fuerit præteritus. Aliquid ergo nunc est Deo absolutè possibile, quod postea erit simpliciter impossibile.

53 RESP. Negando maiorem. Ad probationem priorem concessa maiore, nego minorem: quia dies crastinus, sive nondum existat, sive iam transierit, & cætera ipsi essentialiter alligata, nunquam desinunt esse simpliciter & absolutè possibilia Deo, cùm in suis prædicatis essentialibus nullam repugnantiam includant. Aliud verò est quòd nequeant iterum à Deo produci, si essentialiter alligata sunt durationi crastinæ dumtaxat. Hoc enim vltro con-

ce-

vidimus. Verùm id ſemper & ex æternitate fuit impoſsibile Deo, qui nequit variare rerum eſſentias. Vnde nunquam id quod eſt poſsibile, redditur ſimpliciter & abſolutè impoſsibile Deo: ſed permanet ſub impoſsibilitate reproductionis ſuæ, quàm eſſentialiter habet. Ad poſteriorem probationem conceſſa maiore, nego minorem quoad τὸ *ſimpliciter & abſolutè*: quia licèt verè Deus nequeat facere vt motus Solis craſtinus, ſi ſemel extiterit, non ſit præteritus, ea impoſsibilitas non eſt talis abſolutè & ſimpliciter: ſed ſolùm ex ſuppoſitione libera Deo, qui pro arbitrio ſuo poteſt nunc inducere aut non inducere motum Solis cras. Suppoſito autem quòd ſemel induxerit illum liberè, iam nequit eſſe ſibi contrarius, nec facere vt ille nõ præterierit. Quod ipſo naturæ lumine verum agnovit Agatho laudatus ab Ariſtotele lib. 6. Ethicorum cap. 2. verſibus illis:

Μόνῳ γὰρ αὐτῷ καὶ θεὸς σφήλειεται,
Ἀγέννητα ποιεῖν ἅσσ' ἂν ἠ πεπραγμένα.

Quæ ſic vertere licet, numeris eorundem verſuum ſenariorum adſervatis:

Res nanque ſola hæc ſubiacet nunquam Deo,
Quæ facta ſunt, infecta poſſe reddere.

Verùm impræſenti non loquimur de ijs, quæ Deus nequit facere ex aliqua ſuppoſitione ſibi libera: ſed de ijs, quæ, cum ſint abſolutè poſsibilia, redderentur impoſsibilia citra vlla hypotheſim liberam Deo. Tunc enim ſolùm omnipotentia ipſius ſubiret mutationem aliquam intrinſecam, vt dictum eſt.

54 VRGEBIS. Si mutatio poſsibilium in impoſsibilia citra liberam voluntatem Dei argueret in ipſo mutationem, etiam arguet illam, quamvis impoſsibilia reddantur ex libera ipſius voluntate. Ideo enim ex primo ſequeretur mutatio, quia Deus defineret continere intrinſecè id, quod antea intrinſecè in virtute ſua continebat. At etiamſi impoſsibilia reddantur ex libera Dei voluntate, Deus definet intrinſecè continere id, quod antea intrinſecè continebat. Ergo etiamſi ex ſuppoſitione Deo libera reddatur aliquid impoſsibile, pariter colligere licebit in ipſo mutationem.

55 RESP. Nunquam ea, quæ abſolutè ſunt poſsibilia Deo, reddi impoſsibilia ſimpliciter, vt ſuprà num. 53. dictum eſt: quia poſsibilitas abſoluta attenditur ex non repugnantia terminorum ad exiſtendum, abſtrahendo à circunſtantijs accidentalibus, quæ eſſentiali ei invariata manet. etiamſi res aliqua ſit præterita, nec poſsit iterum à Deo produci. Tunc enim Deus non definit intrinſecè continere rem præteritam, penes illius prædicata poſitiva, quæ aliquando habuit de præſenti, cùm adhuc perſtet eminentialis eius continentia in eſſentia & omnipotentia, & exemplaris in idea mentis divinæ, ſicuti ab æterno fuit, & in decreto libero, quod æternum & invariabile eſt, vt latè diximus Tomo I. Diſp. XXXVIII. Quoad prædicatum verò illud negativum, quod importat præteritio, & eſt mera denõminatio extrinſeca iam non exiſtendi, poſtquam res ſemel extitit; pariter continetur in decreto æterno & libero Dei, quo voluit rem illam iam nõ exiſtere, poſtquam extitit ſemel. Vnde nulla mutatio intrinſeca colligitur ex eo quòd Deus nequeat facere, vt quod ſemel præteritum fuit, non fuerit præteritum. Si autem aliquid ſine vllo libero Dei decreto, ex poſsibili redderetur abſolutè impoſsibile, defineret Deus intrinſecè continere id, quod antea intrinſecè continebat in virtute ſua, ac proinde ſubiret neceſſariò mutationem, nec retineret eandem omnipotentiam, quã modò habet: quemadmodum nec eandem providẽtiam haberet, ſed aliam & longè minùs perfectam, ſi independenter ab eius libera voluntate aliquid tranſiret de non futuro ad abſolutè futurum, aut de non præterito in præteritum. quæ eſt optima inſtantia ad regerendam obiectionem in Adverſarios.

56 AD IV. Inſtantiam ex num. 45. conceſſa maiore, nego minorem. Quamvis enim Verbum per ſe procedat ex cognitione poſsibilium, veluti neceſſariò connexorum cum omnipotentia, non ideo ſunt priora Verbo, nec naturâ, nec ſubſiſtendi conſequentiâ. Non primum: quia prioritas naturæ eſt prioritas cauſalitatis, quam nullatenus exercent poſsibilia erga Verbum, immò nec ipſe Pater, à quo procedit. Nimirum, in divinis nihil eſt prius naturâ alio. Si autem nomine prioris naturâ accipiatur id, quod eſt prius origine (vti accipi videtur à Maſtrio) poſsibilia non habent eiuſmodi prioritatem relatè ad Verbum, cùm non ſint principium phyſicè productivum illius. Denique nec priora ſunt ſubſiſtendi conſequentiâ. Hac enim ratione ſolùm priora ſunt prædicata vniverſalia peculiaribus, in quibus continentur per identitatem aut contractionem quandam: vt in divinis eſſentialia relatè ad perſonalia, & in creatis genera relatè ad ſpecies. Valet enim collectio: *Non eſt omnipotens: Ergo nec Pater.* Similiterque: *Non eſt animal: Ergo nec homo.* Patet verò, poſsibilia non eſſe prædicatum aliquod vniverſale clauſum in Verbo per identitatem aut cõtractionem peculiarem: cùm ab eo prorſus differant, veluti creaturæ à Creatore.

57 VRGEBIS I. Quamvis poſsibilia non ſint priora Verbo, ſicuti prædicata eſſentialia perſonalibus, & animal leone, defectu identitatis cum Verbo; ſunt tamen priora illo obiectivè iuxta noſtram ſententiam: cùm proceſsio

Verbi

Verbi ſupponat cognitionem poſsibilium pro priori aliquo rationis. Ergo poſsibilia ipſa cõcurrunt ad productionem Verbi per modum rationis obiectivæ à priori : ideoque Verbum divinum, vt tale, eſt quoddammodo poſterius creaturis poſsibilibus. quod planè repugnat primo enti & increato relatè ad ens ſecundum & creatum.

58 VRGEBIS II. Sicuti negatio eſt cauſa negationis, ita affirmatio eſt cauſa affirmationis. Atqui negatio poſsibilitatis intrinſecæ in chimæra eſt ratio à priori, vt in Deo nõ ſit potentia ad illam producendam, & vt Verbum non procedat per ſe ex cognitione illius. Ergo è contrà affirmatio poſsibilitatis intrinſecæ in creaturis eſt ratio à priori, vt in Deo ſit potentia ad illas producendas, & vt Verbum per ſe procedat ex illarum cognitione. Indignum autem videtur vt poſsibilitas creaturarum intrinſeca ſit ratio à priori exiſtentiæ Verbi. Ergo & indignum eſt Verbo, vt per ſe procedat ex cognitione intrinſecę poſsibilitatis creaturarum.

59 VRGEBIS III. Quælibet res dependet ab eo, quod neceſſariò ac per ſe ſupponit ad exiſtentiam ſui, veluti rationem à priori. At ſi Verbum procedit per ſe ex cognitione creaturarum poſsibilium, neceſſariò ac per ſe illas ſupponit ad exiſtentiam ſui, veluti rationẽ à priori. Supponit enim veluti rationem à priori cognitionem illarum, ac proinde eaſdem creaturas, tanquam obiectum per ſe connexum cum ipſa cognitione. Ergo ſi Verbum per ſe procedit ex cognitione creaturarum poſsibilium, dependebit vtique ab ijs. quod planè indignum eſt Verbo.

60 HÆC Tamen omnia haud difficulter ſolvi poſſunt. AD I. Sicuti non eſt inconveniens, adhuc in opinione plurium ex Adverſarijs, & ipſius Maſtrij, quòd Verbum, quamvis prius origine Spiritu ſancto, procedat per ſe ex illius cognitione, atque adeò ſit poſterius illo obiectivè, ſolâ poſterioritate rationis: ita nec abſurdum eſt vt Verbum ipſum, quamvis primum ens & increatum ſimpliciter, ſupponat per ſe cognitionem poſsibilium, ſitque ſubinde poſterius ijs in eſſe obiectivo, poſterioritate ſolius rationis. Debet enim pro priori aliquo rationis, ſeu ſigni *a quo*, ſupponere in Patre cognitionem comprehenſivam omnipotentiæ, atque adeò omnium eius virtualitatum, quæ nequeunt cognoſci diſtinctè non cognito termino vniuſcuiuſque illarum. Quod tam procul eſt ab inferendo indignitatem aliquam in Verbo divino, vt potiùs cedat in maiorem perfectionem originis ipſius, dum non ex qualicumque Dei cognitione, ſed ſumma & perfectè comprehenſiva, dignoſcitur procedere.

61 AD II. Nego minorem. Impoſsibilitas enim chimæræ, licèt colligatur à nobis ex repugnantia intrinſeca terminorum, aliunde & à priori colligitur ex eo quòd omnipotentia divina, vi ſummè perfectionis ſuæ ſolùm contineat id, quod eſt capax alicuius perfectionis, ſiva exiſtentiæ; non autem illud, quod eſt prorſus eius incapax. Neque ea incapacitas eſt defectus aliquis privativus in omnipotentia, ſed negativus, ex ſumma ipſius perfectione ortus: ſicuti incapacitas potentiæ generativæ aut ſpirativæ ad producendum alterum Filium, vel Spiritum ſanctum. Neque audiendi ſunt qui aiunt, in Deo eſſe potentiam ad producendum eiuſmodi chimæras : quaſi ſolùm ex parte illarum ſit impoſsibilitas. Quis enim credat Deum poſſe facere impoſsibilia ? aut, quod perinde eſt, Deum quidem poſſe illa facere, ſed illa fieri nõ poſſe? Immo eiuſmodi potentia in Deo ad quælibet importantia contradictionem terminorũ, aut indecentiam, eſſet potiùs impotentia: vt optimè exponit Anſelmus in Proslogio cap. 7. cui epigrapha: *Quomodo ſit omnipotẽs Deus, cùm multa non poſſit.* Deinde verò initio capitis ait: *Sed & omnipotens quomodo es, ſi omnia non potes? Aut ſi non potes corrumpi, nec mẽtiri, nec facere verum eſſe falſum, vt, quod factum eſt, non eſſe factum, & plura ſimiliter; quomodo potes omnia ? An hæc poſſe, non eſt potentia, ſed impotentia? Nam qui hoc poteſt, quod ſibi non expedit, & quod non debet, poteſt: quantò magis poteſt, tantò magis aduerſitas & peruerſitas poſſunt in illum, & ipſe minùs contra illas. Qui ergo ſic poteſt; non potentia, ſed impotentia,* &c.

62 AD III. Nego maiorem. Alioqui Verbum penderet à Patre, & à cognitione eſſentiæ, quam iuxta omnes neceſſariò & à priori ſupponit, vt ſubſiſtat. Patet verò, omne dependentiæ genus indignum eſſe Verbo. Sed nec Verbum ipſum ſupponit eodem modo cognitionem poſsibilium, ac poſsibilia ipſa. Cognitionem enim comprehenſivam eſſentiæ, & omnipotentiæ, ac ſubinde poſsibilium, ſupponit veluti originem activam ſui, aut ſaltem veluti radicem activæ originis; ac proinde illam ſpectat, veluti principium *quo* ſuæ paſsivæ proceſsionis. Poſsibilia autem ſolùm reſpicit, veluti obiectum ſecundarium & porè terminativum eiuſdem cognitionis, quod proinde nullum influxum exercet in ipſum Verbum. Quare illa propriè loquendo non ſunt ratio à priori exiſtentiæ & originis Verbi: ſed ſolum terminus ſecundarius neceſſariò connexus cum cognitione, ex qua per ſe procedit Verbum.

SECTIO

SECTIO QVINTA.

Cætera argumenta obijciuntur, & extricantur. Vbi, an Spiritus ſanctus per ſe procedat ex amore creaturarum poſsibilium? Non nihil de cognitione non entium, malorum, & impoſsibilium.

63 OPPONIT II. Brancaſius lib. 3. de Deo Trino diſput. 1. q. 6. ar. 3 varia abſurda, quæ contendit ex noſtra ſententia deducere præſertim verò, Verbum fore creaturam, & peccatoré, aliáque id genus, Deo prorſus indigna. Aſſumptionem probat ferè ſic: Cognitio & verbum ſumit naturam ab obiecto, ex quo paritur, iuxta illud effatum Ariſtotelis in libris de Anima, receptum ab Auguſtino, & reliquis ferè Theologis Philoſophiſque: *Ex obiecto & potentia paritur notitia.* Atqui iuxta noſtram ſententiam Verbum procedit ex cognitione creaturarum poſsibilium, & ſubinde peccatoris poſsibilis, veluti obiecti eiuſdem cognitionis. Ergo Verbum deſumit naturam à creaturis poſsibilibus, & per conſequens à peccatore poſsibili. Igitur Verbum induit naturam creaturæ, & peccatoris; quin & bruti, ſpinarum, lapidis, vermium, & aliorum quorumlibet poſsibilium, quantumvis fœda ſint. Hæc & plura alia colligere tendat prædictus Auctor: & quaſi ea omnia manifeſtè inferantur ex noſtra doctrina, ſubiungit: *Ecce in quantos ſcopulos ruunt huius ſententiæ Auctores*, &c.

64 CONFIRMAT Argomentum idem multipliciter. PRIMO: Quia ſi Verbum per ſe procedit ex cognitione creaturarum poſsibilium, erit effectus illarum, & non cauſa: ſicuti omne aliud verbum procedens ex cognitione cuiuslibet obiecti, eſt effectus ipſius obiecti, non autem cauſa. Conſequens autem cõtradicit teſtimonio Ioannis 1. vbi de Verbo dicitur: *Omnia per ipſum facta ſunt.* Similiter & repugnat Auguſtino dicenti: *Verbum eſt ars Patris.* Ergo Verbum non procedit per ſe ex cognitione creaturarum poſsibilium. SECVNDO: Quia creatura poſsibilis gloriari poſſet, ſe eſſe quoddammodo principium Verbi, & non effectum, pro illo priori, in quo præſupponitur Verbo, vt obiectum cognitum. Quod abſurdum etiam indicavit Rada contr. 11. art. 2. concl. 3. TERTIO: Quia Verbum eſſet imago creaturarum: ſicuti omne verbum mentale generatim eſt imago illius obiecti, ex cuius cognitione procedit per ſe. Quod inconveniens vrget ex profeſſo Vazquez vbi ſupra. Conſequens autem abſurdum eſſe patet: cùm potiùs creaturæ ſint imagines vel ſimilitudines Verbi increati. Ergo, &c.

65 RESP. Negando omnia ea abſurda ſequi ex noſtra ſententia, mirúmque eſſe, quemquam Theologorum inferre conatum pleraque illorum, quæ ne in ſpeciem quidem magis colliguntur ex opinione noſtra, quàm ex communi omnium, & ipſorum Adverſariorum ſenſu. Omnes enim agnoſcimus in Deo cognitionem creaturarum poſsibilium, proindeque & peccatoris poſsibilis, & bruti, & ſpinarum, & vermium, & omnis generis reptilium, quibus abundat Brancaſij argumentũ. Si ergo cognitio deſumit naturam ab obiecto, induitque illam; profectò cognitio ipſa increata induet naturam omnium earum poſsibilium creaturarum adeò vilium. Deinde, cùm cognitio quælibet creata accipiat ſpeciem ab obiecto, ſitque proinde effectus ipſius, & nõ cauſa; ſcientia divina creaturarum poſsibilium non erit cauſa rerum ipſarum, ſed potiùs effectus. Vnde & illæ gloriari poterunt, quaſi dederint exiſtentiã divinæ ſcientiæ, & ab ea nihil acceperint. Patet itaque, id argumentum eſſe populare, & inane prorſus. Ratio autem imprimis & generatim eſt: quia nec cognitio nec verbum induit naturam obiecti cogniti & repræſentati quoad eſſe phyſicum, ſed ſolùm intelligibiliter illam exprimit, aut repræſentat. Alioqui cognitio, quã Brancaſius intuebatur fortè Papam aut Cæſarẽ, ſtatim, & ſine ſuffragijs Cardinalium, aut VII. Electorum, eſſet Papa aut Cæſar, non ſolùm intelligibiliter, ſed phyſicè & abſolutè loquendo. Quod autem cognitio divina, & Verbum, ſint intelligibiliter omnia illa, quæ attingunt & repræſentant, nullum eſt abſurdum: ſicuti neque abſurdum eſt quòd eſſentia divina ſit idea & ſpecies intelligibilis creaturarum omnium, etiam infimarum; nam & illæ aliquam perfectionem habent, dignam contineri in Deo, & repræſentari ab illius eſſentia, cognitione, ac Verbo.

66 AD Confirmationem patet facilè, omnes illas collectiones abſurdorum enerves eſſe. AD I. Quamvis Verbum per ſe procedat ex cognitione poſsibilium, non ideo eſt effectus illius, cùm in divinis nullum prædicatum ſit cauſa alterius. Solùm admitti poteſt, Verbum comparari ad cognitionem eſſentiæ, & attributorum, & poſsibiliũ, veluti ad principium *quo* proceſsionis eiuſdem Verbi; ſimiliterque ad eſſentiam divinam, veluti ad principium radicale *quo*, & tanquam ad obiectũ primarium motivum ipſius cognitionis. Cæterum neutro ex ijs modis comparatur ad poſsibilia: cùm nec habeant rationem principij relatè ad Verbum, nec obiecti primarij & motivi ad cognitionem illam, ſed ſecundarij & terminativi tantùm. AD II. patet ex eâdem doctrina, creaturas poſsibiles non habere vnde glorientur quaſi aliquid conferant Verbo, & non potiùs acci-

piant;

pianț. Neque enim ſunt principium influens in exiſtentiam Verbi, nec obiectum primarium, aut movens ad cognitionem, ex qua illud per ſe procedit. Alioqui & illæ, & peccata poſsibilia gloriari poſſent, quaſi aliquid conferant ſcientiæ neceſſariæ Dei, quæ nequit eſſe ſumma & infinita, niſi terminetur ad poſsibiles creaturas, & peccata poſsibilia. AD III. conſtat ex dictis Diſput. præcedenti num. 47. & 48. iuxta expreſſam doctrinam Anſelmi, eam illationem Vaſquij eſſe præpoſteram: quoniam ad rationem imaginis omnino exigitur, vt verè oriatur ab eo, cuius eſt imago. Patet verò, id repugnare Verbo in ordine ad creaturas poſsibiles, ſive conſiderato ſecundùm eſſe phyſicum, ſive penes eſſe intelligibile: cùm creaturæ poſsibiles in ordine ad illud non habeant rationem principij phyſicè producentis, nec obiecti moventis.

67 OPPONIT III. Scherius diſp. 6. quæſt. 11. concl. 4. Creaturæ non modò nullum eſſe reale habent pro priori rationis ad proceſsionem Verbi & Spiritus ſancti, verùm neque cognitum, ſive obiectivum. Ergo Verbum non procedit per ſe ex cognitione illarum, nec illam ſupponit pro priori rationis. Conſequentia patet: Quia ſi cognitio creaturarum poſsibilium præſupponeretur Verbo pro priori rationis, eodem modo præſupponeretur obiectum cognitum per illam. Antecedens autem probat: Quoniam illud eſſe cognitum, ſeu obiectivum creaturarum poſsibilium, quod eſt proprium illarum, quatenus diſtinctum ab eſſe ſuæ cauſæ, ſive eſſentiæ aut intellectus divini, non eſt eſſe à te, ſed ab alio. Alioqui eſſet aliquid in creatum, & proinde indiſtinctum à Deo, contra hypotheſim, & omnem veritatem. Ergo eſt aliquod eſſe productum à tribus perſonis, tanquam ab vnico & indiviſo principio, ſicuti omnia opera Dei ad extra. At nulla res præſupponitur pro aliquo priori, adhuc ſecundũ rationẽ, ad exiſtentiam ſui principij. Ergo nec creaturæ poſsibiles præſupponũtur pro aliquo priori rationis ſecũdùm illud eſſe cognitum ad exiſtentiam Verbi, quod eſt vnum è tribus perſonis.

68 RESP. Si in argumento ſupponatur, creaturas poſsibiles ab æterno habere aliquod eſſe reale actuale diſtinctum ab eſſe divino, adhuc obiectivũ, aut diminutum (qualiter ſupponi videtur ab arguente) id falſum omnino eſſe, quidquid in oppoſitum contendãt multi ex diſcipulis Doctoris Subtilis, quos impugnavimus in Metaphyſica diſput. 3. ſect. 3. Vnde nec pro priori rationis ad productionem Verbi, nec pro poſteriori rationis, ex æterno concedenda eſt in ijs aliqua formalitas intrinſeca realis, diſtincta ab eſſe Dei: ſed dumtaxat extrinſeca denominatio penes eſſe obiectivum, ſeu cognitum ab intellectu divino, & producibile ab omnipotentia. Quod quidem eſſe cognitum, ſive obiectivum, ex parte ipſorum poſſibilium intrinſecè ſolùm importat non repugnantiam prædicatorum eſſentialium ad exiſtendum, diſtinguiturque à rebus ipſis poſtea exiſtentibus, tanquam ens in potentia logica ab ente in actu. Porrò licèt ad productionem cuiuslibet entis concurrant indiviſim tres perſonæ divinæ, prout in argumento aſſumitur; non tamen eſt opus vt ad omnẽ extrinſecam denominationem, & pro omni ſigno concurrant, neque id vlla ratione probatur ab arguente. Vnde locus eſt, vt pro priori rationis ad productionem & exiſtentiam Verbi, atque in illo ſigno *à quo*, creaturæ poſsibiles intelligantur ſubire denominationem extrinſecam cognitarum ab intellectu divino, tum prout in Deo ſingulariter ſubſiſtente & communicabiliter, iuxta modum dicendi Scoti, & quorundam aliorum; tum etiã prout in perſona Patris conſtituta pro priori originis ad Verbum. Vtravis enim conſideratione intellectus divinus attenditur, veluti comprehendens eſſentiam ideas, & omnipotentiam divinam, ac ſubinde attingẽs creaturas poſsibiles, neceſſariò cum ijs connexas. Quare ad formulam argumenti nego antecedens. Ad probationem conceſſo antecedente nego conſequentiam: quia illud eſſe obiectivum creaturarum poſsibilium dumtaxat eſt denominatio paſsiva & extrinſeca reſultans ex actu cognitionis divinæ, quæ nihil intimum ponit in obiecto: ac proinde non eſt aliquid productũ à tribus perſonis, vel ab aliqua illarũ. Quamvis autẽ in inſtanti *in quo* æternitatis denominatio illa proveniat à tribus perſonis (omnes enim illæ ab æterno cognoſcunt in re creaturas poſsibiles) tamẽ pro priori *à quo* ad generationẽ Verbi paſſivã, ſolus intellectus Dei ſubſiſtentis, tã cõmunicabiliter & abſolutè, quã incommunicabiliter in prima perſona, præſtat denominationẽ illam cognitarum creaturis poſsibilibus: atque adeò Verbum pro alio poſteriori procedit per ſe ex cognitione illarum.

69 INSTANT Adverſarij. Dictio ſeu productio Verbi eſt prior cognitione creaturarum poſsibiliũ. Ergo illæ non antecedunt generationẽ Verbi, adhuc ſecundùm eſſe cognitũ, ſive obiectivũ. Aſſumptio probatur: Quia principium infinitũ movens ad duos terminos, finitũ, & infinitũ, priùs movet ad infinitũ, quã ad finitum; cùm *ille ſit proximior & connaturalior*. Atqui divina eſſentia, vt fœcundans intellectũ Patris, eſt principiũ infinitum movens ad dictionem Verbi, quod eſt terminus infinitus, & ad notitiam creaturarum, quas conſtat eſſe terminum finitum. Ergo dictio, ſeu productio Verbi eſt prior cognitione creaturarum poſsibilium.

70 RESP. Negando antecedens. Ad probationem distinguo maiorem. Si moveat ad vtrumque terminum seorsum, ac ratione vtriusque, omitto. Si moveat ad terminum finitum ratione infiniti, & ex vi ipsius, nego maiorem. Divina autem essentia, vt fœcundans intellectum Patris, ita habet vim obiecti moventis, vt sola moveat ratione sui, & reliqua omnia ratione ipsius, quoniam aliter comprehendi nō potest. Ac sanè quemadmodum etiam iuxta Aduersarios, licèt essentia sola moueat, non tamen priùs cognoscitur, quàm attributa, simul & indiuisim ijs coniuncta per modum vnius obiecti: ita etiam licèt sola moueat, non tamen priùs cognoscitur, quàm creaturæ possibiles, sed simul, quatenus illæ cum ipsa integrant vnicum & adæquatum obiectum comprehensionis, coalescens ex primario & secundario, ob mutuam vtriusque connexionem. Quæ instantia nequit non esse legitima in Aduersarios, præcipuè in Magistrum allegatum Disput. præcedenti num. 5. qui frustrà I. p. q. 7. quæst. 2. ar. 5. per totum, contendit Patrem æternum priùs naturâ cognoscere omnia prædicata sibi identificata necessariò, quàm creaturas possibiles: cùm nequeat esse aut intelligi pro signo aliquo in Deo cognitio comprehensiva eorum prædicatorum, quin attingat distinctè omnia, quæ in ijs eminenter aut virtualiter continentur. quales profectò sunt possibiles creaturæ.

71 VRGEBIS. Dato quòd essentia, vel omnipotentia, connectatur necessariò cum possibilibus in communi, non tamen cum possibilibus in particulari. Ergo poterit mouere seorsum omnino à possibilibus in particulari, & perfectè comprehendi, pro priori ad dictionem Verbi. Probatur antecedens. Si enim omnipotentia necessariò connecteretur cū possibilibus in particulari, sicut in communi, non posset à Beatis videri, non visis ijs in particulari, sicut in communi: ac proinde à quolibet Beatorum comprehenderetur illa, iuxta doctrinam Sanct. Thomæ. Ergo omnipotentia non connectitur necessariò cum possibilibus in particulari.

72 RESP. Negando antecedens. Ad probationem nego similiter antecedens: quia ad cognitionem purè quidditativam & intuitivam omnipotentiæ, qualis solùm est in Beatis, exigitur & sufficit cognitio termini formalis ipsius, qui consistit in possibilibus communiter seu generatim acceptis: sicuti ad cognoscendam quidditativè potentiam videndi nō est opus cognoscere in singulari omnes colores, sed sufficit in communi. Licèt autem possibilia in particulari sint necessariò connexa cum omnipotentia, non connectuntur vt terminus formalis ipsius, sed materialis, & purè secundarius. Vnde non debent attingi clarè & distinctè per cognitionem purè quidditativam & intuitivam, qualis est Beatorum, sed solùm per comprehensivam, qualis est diuina, ex quâ per se procedit Verbum.

73 OPPONVNT IV. Alij. Si veritas creaturarum possibilium connectitur necessariò cum veritate essentiæ & omnipotentiæ diuinæ, etiam illarum bonitas necessariò connectitur cum bonitate creata: cùm par sit vtriusque ratio. At nihilominus Spiritus sanctus per se procedens ex amore comprehensiuo diuinæ bonitatis, non ideò per se procedit ex amore bonitatis possibilium, vt frequenter docent Thomistæ, & alij plurimi, negantes Deo amorem necessarium erga creaturas possibiles. Ergo & Verbum procedens per se ex cognitione comprehensiua veritatis essentiæ & omnipotentiæ diuinæ, non ideo per se procedit ex cognitione veritatis possibilium creaturarum.

74 RESPONDET Godoy 1. part. disput. 90. num. 53. disparem esse vtriusque rationem. nimirum, ita connecti veritatem possibilium cum veritate diuina, vt sit intelligibilis in seipsa, ac proinde cognosci debeat necessariò à comprehendente diuinam veritatem; cæterum creaturas possibiles non esse amabiles in statu possibilitatis, consideratas in seipsis, sed solùm quatenus in diuina essentia continentur: ideoque huius amorem, quamvis comprehensiuum, non debere extendi ad amandum illas. Addit instantiam hanc: Deus non potest cognoscere pœnitentiam peccato non cognito; & tamen potest illam amare, quin amet peccatum. Ergo pariter non potest cognoscere omnipotentiam, quin noverit possibilia; potest tamen illam amare quin propterea vllo possibilium amore tangatur.

75 SED Enim disparitas nulla est ex multiplici capite: vt apparebit Disput. sequenti per totam, præsertim sectione tertia à num. 38. & tota sectione quarta, vbi solutionem hanc latè impugnabimus. Quapropter ex dicendis ibidem respondeo ad argumentum, concessa maiore, negando minorem. Par enim ratio est, vt Spiritus sanctus procedens vi originis suæ ex amore comprehensiuo diuinæ bonitatis, procedat per se ex amore bonitatis possibilis creaturarum, omnino cum ea connexæ. Quod, quia ibidem operosiùs confirmandum est, sufficiat hoc loco indicâsse.

76 INQVIRES: An Verbum per se procedat ex cognitione non entium, siue malorum possibilium, & denique impossibilium. RESP. Affirmantem sententiam videri veriorē, quàm negantem: quia omnipotentia Dei, & scien-

scientia simplicis intelligentiæ, habent necessariam connexionem cum non entibus & malis, quatenus possibilia sunt, sicuti & cum impossibilibus. Sicuti enim essentia & omnipotentia Dei est ratio à priori, vt possibilia sint possibilia, ita etiam vt impossibilia non sint possibilia: vt vidimus suprà num. 61. Similiter, sicuti scientia simplicis intelligentiæ non esset summa in Deo si non extenderetur ad cognoscendum omnia possibilia bona, ita etiam si non extenderetur ad cognoscendum omnia possibilia mala, & quælibet impossibilia. Ergo Verbum per se procedens ex cognitione comprehensiva omnipotentiæ, & ipsius scientiæ divinæ, etiam per se procedit ex cognitione malorum possibilium, & quorumlibet impossibilium. Nimirum cognitio perfectè comprehensiva cuiuslibet perfectionis divinæ debet per se attingere quidquid cum ea est necessariò connexum, sive positivum sit illud, sive negativum. Cùm verò aliunde non sit in Deo cognitio directa non entium, & impossibilium, sed indirecta tantùm, & per bonum oppositum; consequens est, vt Verbum per se non procedat ex cognitione malorum & impossibilium directâ, sed indirectâ tantùm.

77 OBIICIES Anselmum suprà c. 32. aliàs 30. vbi ait: *Eius enim, quod nec fuit, nec est, nec futurum est, nullum Verbum esse potest.* Atqui impossibilia nec fuerunt, nec sunt, nec futura sunt. Ergo nullum Verbum illorum esse potest: ac proinde Verbum non procedit per se ex cognitione impossibilium. Et c. 33. aliàs 31. circa finem inquit. *Nihil aliud dicit* (Deus) *quàm seipsam, aut creaturam.* Atqui non entia, mala, & impossibilia, non sunt creaturæ, sed potiùs negationes aut repugnantiæ creaturarum. Ergo non dicuntur à Deo, & per consequens non exprimuntur in Verbo. Vnde & consequens est, vt Verbum non procedat per se ex eorum cognitione.

78 RESP. Ex D. Tho. q. 4. de Verit. ar. 7. sensum Anselmi ijs locis esse, Verbum divinum non esse dispositivum & operativum, non entium. Etenim voce *dicere* ijs locis vtuntur stricte pro eo, quod est imperando mandare aliquid executioni: qualiter Psal. 148. legitur *Ipse dixit, & facta sunt.* Eo autem modo Deus nequiquam dicit, nisi entia. Alio autem & communi modo accipitur Verbum, quatenus manifestat & exprimit obiectum cognitum. Et hoc sensu nihil absurdi est, nec ab Anselmo negatur, Deum dicere Verbo suo etiam non entia, mala, & impossibilia quælibet, indirectè saltem, quo solùm sensu illa cognosci possunt.

79 VT Autem homonymia vitetur, observanda est distinctio non entium. Quædam enim sunt talia essentialiter, vt chimæræ, & quælibet impossibilia Deo ab intrinseca ratione: quædam solùm accidentaliter, vt creaturæ merè possibiles quatenus ex libero Dei decreto possunt existere, cùm tamen absolutè possent ab illo decerni & existere. Porrò dum dicimus, Verbum procedere per se ex cognitione non entium, quamvis indirectè solùm, ea vsurpantur secundùm priorem sensum: quoniam sub ea consideratione sunt aliquid necessarium, ac proinde necessariò connexum cum omnipotentia & scientia Dei. Posteriori autem sensu carent eiusmodi connexione: ideoque cognitio illorum non præexigitur ad productionem Verbi iuxta sententiam quæ negat, Verbum per se procedere ex cognitione obiectorum contingentium. Circa quod latè disseremus infrà Disput. LXVII. per totam.

DISPVTATIO LXVI. INCIDENS.

AN IN DEO SIT ALIQVIS AMOR, ERGA CREATVRAS POSSIBILES, EX QVO PROCEDAT SPIRITVS SANCTVS?

HANC Controversiam excitant Veteres Scholastici in 1. dist. 45. vbi illam tractant Bonaventura & Bassolis alijque plures infra allegandi: & in 3. dist. 32. vbi Scotus eam exagitat quæst. vnica §. Hic sunt tria:

tria: similiterque Gabriel, & Ricardus. Vix autem disputari potest, an Deus amet possibiles creaturas, quin id examinetur de quolibet amoris genere, seu libero, seu necessario, præsertim iuxta illos, qui affirmantem sententiam tuentur. Porrò cùm Disputatione præcedenti constiterit ex mente Anselmi, Verbum per se procedere ex cognitione creaturarum possibilium, quia cognitio illa est comprehensiva omnipotentiæ, videtur eadem ratio probare, Spiritum sanctum per se procedere ex possibilium amore, quia hic pariter debet esse omnipotentiæ comprehensivus. Aliunde verò, & ex opposito, plura occurrunt contra amorem creaturarum possibilium, veluti nullum locum in Deo habentem. Itaque controversiam hanc oportet accuratè examinare.

SECTIO PRIMA.

Relatis Theologorum sententijs, eligitur quæ docet, creaturas possibiles amari à Deo simplici complacentia: & probatur, tum auctoritate, tum ratione, præclusis euasionibus Aduersariorum.

2 PRIMA Sententia negat creaturas possibiles vllatenus amari à Deo. Ita Alensis par.1.q.34. memb.4. Bonaventura loco allegato art. 1. q.2. Albertus Magnus, & Gabriel apud Hemelman tom.1.tit.7.disput.1. Negant etiam plerumque Thomistæ, quos recensent & sequuntur Carmelitæ Salmanticenses tom.1.tract.4.disp.5. Ioannes à S.Thom.q.19. disp.4.ar.6. Godoy disp.51. & Gonet tract.4. disp.2. Ferre tract.9.in 1.p.q.4. Negant præterea ex PP. Societatis Raynaudus in Theologia Natur.dist.8.q.2.ar.2.& Suarez disp.30. Metaph.sect.16. n.42. ac lib.3. de Attributis cap. num.6.10. Ex alijs Pasqualigus de Deo disp.30. sect.2.

3 SECVNDA Affirmat cum Scoto vbi suprà. Verùm adhuc illius Auctores dissentiunt inter se. Quidam enim aiunt, Deum amare creaturas possibiles affectu simplicis complacentiæ, necessario quoad speciem & exercitiũ. Quod tradunt Caribusianus in 1.dist.45.q.1. circa finem, Ricardus ibidem art.1. q.4. & 5. Aureolus in 1.dist.40.ar.1.prop.1.& 2.ac dist. 46.ar.2.prop.2.& 3. Idque videtur docere Caietanus 1.p.q.34.ar.3. Vazquez 1.p.disp.79.c. 2 & d.152.cap.1 Arrubal disp.53.cap.3. Ruiz disp.6.de Volunt.cap.2. Tannerus disp.2.q.10. dub.4. Alarcon tract.3.disp.3. Fasolus q.19.ar. 3.dub.3. Herice disp.18.cap.1. Ripalda de Ente supernat.disp.41.sect.9. Arriaga 1.p.disp.24. sect.6. sub sect.2. Martinon disput.13. de Deo sect.2. Ribadeneira disp.13. de Voluntate c.1. Quiros tom.1. disp.66. Becanus par.1.tract.1. cap.11.quæst.3. Turrianus Opusc.5.disput.1. dub.4. Antonius Perez 1 par.d.5.cap.1. Lezana tract.4 disp.4.sect.6.& Serra Dominicanus 1 part.quæst.20.art.2. vbi ostendit, hanc esse mentem D. Thom. & Caietani. Ex Scotistis Vulpes tom.2.part.1.disput.43.art.3. Smising. tract.3 disput.3.quæst.3. Rada tomo 1. contr. 11. conclus. 2. Mastrius tomo 1. disput. 4. quæst.1.

4 ALII Verò volunt, Dei amorem erga creaturas possibiles debere esse liberum, saltem quoad exercitium. Pro hoc dicendi modo Mastrius vbi nuper allegat Bañez 1.part.quæst. 34. art.3. ac præterea Zumel, Molinam, & Valentiam. Quibus adde Gonçalez disp.52.sect.2.num.12.& 14. Machin disp.40. sect.2. Franciscum de Lugo disput.35. cap. 1. Alderete 1. disp.10. sect.4 & seqq. Izquierdo tom.2.disp.33.q.5.vt omittam plurimos alios Recentiores.

5 DICENDVM I. Deum simplici complacentia amare creaturas possibiles. Ita Auctores allegati pro secunda sententia: quam existimo cohærentem doctrinæ S. Anselmi traditæ Disput. præcedenti circa processionem Verbi & Spiritus sancti ex cognitione & amore creaturarum possibilium; atque expressam S. Augustini lib.11. de Civitat.cap.21. vbi tradit complacentiam rerum producendarum fuisse causam voluntari divinæ, vt decerneret productionem mundi. Ergo pro priori ad liberam & efficacem volitionem creandi mundum, iã hic divinæ voluntari placebat, atque adeò simplici cõplacentia amabatur. Verba Augustini sunt: Quid est aliud intelligendum in eo, per quod omnia dicit, Vidit Deus quia bonum est, nisi operis approbatio secundùm artem facti, quæ sapientia Dei est? Deus autem vsque adeò non cùm factum est tunc discit bonum, vt nihil eorum fieret, si ei fuisset incognitum. Dum ergo videt quia bonum est, quod nisi vidisset, ante-

antequam fieret, non vtique fieret; docet, bonum esse, non discit. ✻ Vbi planè tradit, notitiam bonitatis mundi præcessisse in sapientia Dei, qui non aliter mundum condere, vel efficaciter decernere, quàm prævisa illius bonitate. Subiungit verò statim S. Doctor circa complacentiam Dei in productione mundi: ✻ Et Plato quidem plus ausus est dicere; elatum esse scilicet, Deum gaudio, mundi vniversitate perfecta. Vbi & ipse non vsque adeò desipiebat, vt putaret Deum sui operis novitate factum beatiorem: sed sic ostendere voluit, ARTIFICI SVO PLACVISSE IAM FACTVM, QVOD PLACVERAT IN ARTE FACIENDVM. ✻ Itaque iuxta Augustinum mundi complacentia aliqua præcessit in voluntate divina antequam illius existentiam efficaciter decerneret, atque in lucem proferret.

6 DEINDE Circa finem capitis apertè tradit, bonitatem mundi prævisam fuisse rationem propter quam Deus illius creationem decreverit. Ait enim loquens de luce condita initio mundi: ✻ Si ergo quærimus quis fecerit, Deus est. Si per quid fecerit, dixit, FIAT, & facta est. Si quare fecerit, quia bona est. Nec author est excellentior Deo, nec ars efficacior Dei verbo: nec causa melior, quàm vt bonum crearetur à bono Deo. ✻ Si igitur Deus condidit, seu decrevit productionem lucis quia bona est, eius bonitas præcessit aliquomodo voluntatem producendi lucem ipsam. Omne enim quod est ratio propterquam decernitur, seu fit aliquid, debet præcedere aliquomodo decretum, seu factum ipsum.

7 VNDE Eruitur ratio à priori nostræ sententiæ. Quælibet enim bonitas secundùm se conſiderata potest placere voluntati, etiam perfectissimæ, qualis est divina, vt propterea simplici amore feratur circa illam. Atqui creaturis possibilibus, quamvis nunquam extituris, convenit sua peculiaris bonitas. Ergo hæc potest placere divinæ voluntati, vt propterea simplici amore feratur circa illam. Maior propositio est certa omnium consensu: & ratione constat: quia quælibet potentia potest se exercere, seu versari circa quamlibet rem, quæ participat rationem sui obiecti communem: propterea que visus, etiam perfectissimus, potest attingere quodlibet visibile. Idem ergo existimari debet de quavis voluntate, etiam perfectissima, in ordine ad omnem bonitatem, quæ est ratio communis obiecti ipsius. Minor autem, quam multipliciter refutare conantur Adversarij, probanda nobis est etiam multiplici via rationeque: vt propterea argumentum præcipuum, quo impetimur, in ipsorum capita regeratur.

8 PRIMO Itaque creaturis possibilibus conuenire suam peculiarem bonitatem, suadetur ex S. Dionysio, quem allegat & sequitur Sanct. Thomas lib. 3. contra Gentes cap. 20. non longè à fine, dicens: ✻ In quo apparet quod bonum quoddammodo amplioris est ambitus, quàm ens. Propter quod Dionysius dicit quarto capite de Divinis nominibus, quod bonum se extendit ad existentia & non existentia. ✻ Ergo ex mente vtriusque S. Doctoris, in possibilibus creaturis, quæ nunquam existunt, invenitur ratio boni. Quod ipsum supponit 1. part. quæst. 19. art. 6. ad 2. & traditum fuit paulo antè ab Augustino. Deinde 1. part. quæst. 37. art. 2. ad 3. ait: ✻ Sicut Pater, dicit se, & omnem creaturam, Verbo quod genuit, in quantum Verbum genitum sufficienter repræsentat Patrem, & omnem creaturam: ita diligit se, & omnem creaturam, Spiritu sancto, in quantum Spiritus sanctus procedit vt amor bonitatis primæ, secundùm quam Pater amat se, & omnem creaturam. ✻ Atqui Verbum procedit ex cognitione essentiæ & creaturarum possibilium non solùm quatenus continentur in divina omnipotentia, qua ratione sunt vnum & idem cum illa; sed etiam prout sunt in seipsis ab ea distinctæ. Ergo & Spiritus sanctus procedit ex amore essentiæ & creaturarum possibilium, non solùm prout continentur in omnipotentia, sed etiam prout sunt in seipsis, ab ea distinctæ. Quin & ex hoc ipso testimonio colligere licet amorem Dei necessarium ergà creaturas possibiles: vt constabit sectione 3. à num. 38. Denique idem Sanct. Doctor 1. contra Gentes cap. 84. differens de Deo ait: *Vult ea quæ sunt, vel possunt esse bona.* Subditque, solùm impossibilium secundùm se non esse voluntatem Dei, quia nec sunt, nec possunt esse bona. Quid clarius?

9 SECVNDO, Et à priori, suadetur eadem assumptio, ratione ducta ex eodem D. Angelico 1. p. q. 6. ar. 3. Vnumquodque dicitur & est bonum, quatenus est perfectum. At creaturæ possibiles, de quibus agimus, sunt perfectæ quoddammodo. Ergo & quoddammodo bonæ. Maior propositio est expressa Sanct. Doctoris ibidem, & communis Philosophorum effatum. Minor autem suadetur: Quia perfectum etiam definitur totum, cui nihil deest. At creaturis possibilibus consideratis secundùm perfectionem essentialem nihil deest. Quamvis enim homo possibilis nondum habeat existentiam, immo neque essentiam sub existentia positam, neutra earum pertinet ad conceptum quidditativum hominis, qui

secundùm se consideratus abstrahit à statu existentiæ adæquatè consideratо. Itaque homini possibili convenit tota ratio animalis rationalis essentialiter consideratа, & in eo consistens, vt si producendus sit, per seipsum debeat esse animal rationale. Quin & in opinione multorum ex Adversarijs, quàm latè impugnavi in Metaph. disput. 3. per totam, creaturæ possibiles habent entitatem in actu, actualitate essentiæ, seu nominaliter sumptam, vt ipsi loquuntur. Ergo & perfectionem essentialem in actu nominaliter sumptam. Cur ergo non habebunt eodem modo bonitatem? In aliorum verò opinione, quæ id meritò negat, habent perfectionem essentialem possibilem, & in eo consistentem, vt homo, v. g. ex hypothesi creationis suæ exigat esse animal rationale per seipsum. Ea verò aliqua perfectio essentialiter integra est. Ergo & aliqua bonitas est.

10 TERTIO, Et consequenter. Quidquid convenit essentialiter rei, debet convenire ipsi in omni statu, ac proinde etiam dum purè possibilis est. Sed cuilibet creaturæ, homini, v. g. essentialiter convenit ratio boni. Ergo etiam in statu possibilitatis. Probatur minor. Homini secundùm se, sive essentialiter considerato, convenit vt sit animal rationale, ac proinde viuens, substantia, & ens, vt patet. Omne autem ens, quatenus tale, habet rationem boni: cùm bonitas sit proprietas entis, & bonitas essentialis proprietas entis secundùm essentiam. Ergo & homini convenit essentialiter ratio boni. Si autem eiusmodi bonitas convenit ipsi in actu, sicuti & entitas, actualitate essentiali, etiam in statu possibilitatis, vt multi ex Adversarijs, præsertim Thomistis, & inter eos Illustrissimus Godoy vbi suprà volunt; habemus intentum. Si verò non in actu essentiali, sive nominali convenit, sed in potentia solùm, & exigentia, vt si producatur, debeat esse bonum, & animal rationale per seipsum; profectò ea exigentia aliqua bonitas est. Omni ergo creaturæ possibili aliqualis bonitas est.

11 QVARTO. Vbi est maior perfectio, ibidem maior bonitas est. Atqui in Angelo possibili maior est perfectio, quàm in homine possibili. Ergo & aliqua maior bonitas. Minor, in qua sola est difficultas, suadetur: Quia in Angelo & in homine possibili salvatur conceptus essentialis vtriusque: nimirum, quòd Angelus secundùm quidditatem suam, etiam præcisam ab existentia, sit substantia completa spiritualis; homo autem substantia composita ex corpore & spiritu. Patet verò per se & generatim, maiorem perfectionem esse substantiæ completæ spiritualis, quàm compositæ ex anima & corpore. Ergo in Angelo possibili maior est perfectio, quàm in homine possibili, proindeque maior bonitas. Nequit autem in vno maior, in altero minor bonitas esse, quin in vtroque aliqua bonitas sit. Comparativus enim terminus supponit positivum in vtroque extremo. Aliqua igitur bonitas est in Angelo & homine possibili.

12 DICES, Bonitatem nulli essentiæ creatæ vllatenus convenire, nisi præsuppositа existentia, vt conditione: atque adeò nullam creaturam purè possibilem esse bonam, sed solùm capacem ad habendam bonitatem, sicuti est capax ad existentiam habendam.

13 SED Contrà I. Præterquam enim quòd hæc evasio præclusa est iam non semel considerationibus præcedentibus, adhuc admissa nihil prodest Adversarijs. Angelus enim possibilis, sicuti ob connexionem suorum prædicatorum essentialium exigit ex hypothesi creationis suæ habere perfectiorem existentiam, quàm homo, ità etiam perfectiorem bonitatem in actu. Atqui exigentia hypothetica perfectioris existentiæ & bonitatis in actu, est maior aliqua perfectio & bonitas, saltem in potentia. Ergo Angelus possibilis comparatus cum homine, etiam possibili, habet maiorem aliquam perfectionem & bonitatem, quàm homo, saltem in potentia. Quare ratione illius potest Deo placere, & quidem præ homine.

14 CONTRA II Quòd enim bonitas in actu nequeat homini convenire, nisi suppositâ existentiâ, non impedit vt ipsi conveniat bonitas per propositionem sempiternæ veritatis, quæ etiam in statu possibilitatis verificari debet. Nam nec risibilitas potest emanare ab homine, nisi præsuppositâ existentiâ: cùm hæc, teste D. Thom. 1. part. quæst 6 art. 3. sit prima perfectio, quæ supponi debet in substantia pro priori ad accidentia quælibet. At nihilominus risibilitas convenit homini per propositionem sempiternæ veritatis, cuius sensus sit conditionalis, vt si existat homo, debeat esse risibilis. Ergo pariter licèt bonitas in actu non conveniat homini, nisi suppositâ existentiâ, locus est vt ipsi conveniat per propositionem sempiternæ veritatis, cuius sensus sit pariter conditionalis. Quare sicuti de homine possibili verè dicitur esse risibilem, ex connexione prædicatorum essentialium, ita etiam dici potest, esse bonum. Cur ergo Deus non poterit simplici complacentia amare eiusmodi bonitatem?

15 CONTRA III. Nam neque creaturis futuris convenit in seipsis aliqua bonitas in actu, nisi suppositâ earum existentiâ; quod

quoniam prout futuræ solùm addunt denominationem extrinsecam desumptam à decreto libero Dei de earum temporanea productione. Alioqui sicut ab æterno sunt futuræ, ita etiam importarent in se ipsis aliquam bonitatem in actu, atque adeo & existentiam realem ab æterno, quod adversatur fidei. Et tamen illa capacitas seu ordo ad existentiam futuram sufficit vt ab æterno amentur à Deo, & quidem amore efficaci. Quo sensu in sacris litteris Ieremiæ 31. dicitur: *Charitate perpetua dilexi te.* Et præterea Roman. 9. *Iacob dilexi.* quod ad litteram Patres intelligunt de amore æterno secundum propositum prædestinationis. Ergo à simili quamquam creaturis possibilibus non conveniat, in seipsis bonitas in actu, nisi suppositâ earum existentiâ; capacitas tamen ad illam habendam sufficiet vt amentur à Deo, non quidem amore efficaci instar creaturarum futurarum, sed simplici quadam complacentia.

16 QVINTO Suadetur assumptio eadem. Nam creaturæ possibiles non solùm sunt in se & sibi bonæ secundum connexionem prædicatorum essentialium hactenus explicatâ, sed etiam relatè ad Deum, & ad alias creaturas existentes. Etenim bonum est Deo, vt illæ possibiles sint, subiaceantque tum omnipotentiæ, tum libertati ipsius, vt fiant, vel non fiant, prout maluerit. Est enim planè Deo bonum, omnipotentia & libertate præditum esse ad illas condendas, quod certè non haberet, nì illæ possibiles essent. Deinde bonum est Deo quòd possit laudari & amari ab Angelis & hominibus: si cui & quòd ab ijs actu ametur laudetúrque, aliquod ipsius bonum certè est. At non posset ab Angelis & hominibus laudari, nisi vtique essent possibiles. Præterea bonum est Deo cognoscere comprehensivè suam omnipotentiam, tanquam virtutem productricem innumerabilium operum perfectiorum & perfectiorum in infinitum. Id verò nequit habere locum, nisi eiusmodi opera possibilia sint, vt patet. Quare necessum est vt in ipsis creaturis possibilibus sit aliqua bonitas quasi vtilitatis aut conducentiæ relatè ad Deum, vtpotè conferentibus vt Deus ea bona, tum intrinseca, tum extrinseca habeat. Iam verò quòd relatè ad alias creaturas existentes sint bonæ, facilè suadetur: quia quòd Deus possit quasdam creaturas excellentissimas proferre in lucem, quamquam id non præstet de facto, est occasio Angelis & hominibus ad laudandum & celebrandum illum. quòd certè non facerent, saltem eâ occasione, nisi illæ possibiles essent. Ergo possibilitas creaturarum perfectiorum ac perfectiorum in infinitum, est bona existentibus creaturis ratione prædictis. Potest igitur illa simplici complacentia amari à Deo.

17 ALTERA Assérti ratio inde eruitur, quòd Deus antequam videat existens id, quod vult, efficaciter determinetur ad id volendum, ductus per scientiam, quâ illud concipit dumtaxat velut bonum possibile. Pro priori enim rationis ad decretum liberum de productione rei, hæc dumtaxat concipitur à Deo vt possibilis, non vt futura, aut existens. Ergo sicuti in illa prænoscit sufficientem bonitatem, vt efficaciter ipsam amet, seu in effectum perducentia etiam vt simplici complacentia in ipsam feratur. Minus enim est amare per simplicem complacentiam, quæ nihil efficit in obiecto cognito, quàm per amorem efficacem, qui illud ponit extra causas. Quod spectant verba Augustini supra num. 5. exscripta, præsertim verò dum de Deo approbante mundum iam conditum inquit: *Sic ostendere voluit, artifici suo placuisse iam factum, quod placuerat in arte faciendum.* Ergo antequam Deus complaceret sibi in efficientia mundi, iam complacuerat in ipso cognito vt possibili per artem & scientiam.

18 CONFIRMATVR Hæc ratio ex antithesi boni & mali moralis. Nam ex parte obiecti possibilis datur ratio discriminis, propter quam Deus nequit efficaci decreto producere odium sui aut hæresim; possit autem efficaciter velle dona supernaturalia, & actus salutares. Ea verò discriminis ratio præcipuè in hoc sita est, quòd in donis & actibus supernaturalibus, pro priori ad decretum efficax, concipitur bonitas possibilis; in hæresi autem & odio Dei malitia & deformitas, propter quam Deus est antecedenter incapax ad eam decernendam. Ergo in creaturis possibilibus prioris generis præ ijs, quæ posterioris sunt, est bonitas possibilis ac sufficiens vt moveat voluntatem Dei ad illarum existentiam efficaciter decernendam. Ergo multò magis vt moveat ad eas simplici affectu seu complacentiæ amandas, quam vis nolit illas efficaciter producere. Sic certè nos ipsi complacentia simplici amamus plura, quæ possemus quidem efficere, sed tamen nolumus: quoniam ea est perfectio amoris nostri, vt ferri possit tum efficaciter, tum inefficaciter in plura bona, independenter ab eorum existentia. Ergo multò magis idipsum voluntati divinæ competere existimandum est.

19 CONFIRMATVR III. Omne quod est in actu secundo, supponit pro priori actum primum proximum. Atqui Deo decernente efficaciter existentiam mundi, amatur hæc efficaciter in actu secundo. Ergo pro priori ad tale decretum existentia

mundi erat proximè amabilis in actu primo. At pro priori ad eiusmodi decretum existentia ipsa mundi solùm erat possibilis, vt patet. Ergo creatura purè possibilis habet quidquid exigitur vt sit proximè amabilis à Deo. Quidquid autem proximè amabile est à Deo, capax est vt in eo ipso statu placeat, & simplici complacentia ametur à Deo. Ergo Deus in creaturis purè possibilibus potest habere complacentiam simplicem.

20 VLTIMA Ratio, omissis alijs desumitur ex testimonio Apostoli 1. Tim. 2. dicentis: *Deus vult omnes homines saluos fieri, & ad cognitionem veritatis venire*: ac præterea ex tribus illo testimonio Ezechielis & Ecclesiæ: *Non vult Dominus mortem peccatoris, sed vt à viis suis conuertatur & viuat*. Vbi apertissimè indicatur, Deum velle sive amare salutem & conversionem hominum omnium, quæ tamen in multis eorum manet intra statum possibilitatis, cùm nunquam extitura sit reipsa. Ergo aliquid reipsa manens in statu meræ possibilitatis verè amatur à Deo. Neque obstat quòd salus hominum reproborum sit præterea conditionatè futura, hoc est, futura in re, si ipsi vellent cooperari sufficientibus auxilijs: nã adhuc, salus quatenus conditionatè futura, non existit in seipsa, neque vnquam existet. Et tamen verè amatur à Deo simplici affectu quo vult omnes homines salvos fieri. Ergo quamvis creaturæ possibiles non existant, neque vnquam extituræ sint, adhuc possunt amari à Deo simplici affectu.

21 CONFIRMATVR. Non enim modò vult Deus voluntate antecedenti salutem eorum hominum, qui recipiunt auxilia sufficientia, quibus proximè possint salutem adipisci, eamque assequi, nisi per ipsos steterit: sed etiam vult voluntate antecedenti salutem eorum hominum, qui intra vterum matris obierunt, aut recèns nati inter barbaros, vbi nulla est copia Baptismi, vel auxiliorum proximè sufficientium relatè ad infantilem ætatem. Ita enim evincitur, tum ex testimonio illo Pauli vniversè de hominibus loquente, dum ait: *Deus vult omnes homines saluos fieri, & ad cognitionem veritatis venire*: tum ex definitione Innocentij X. contra illam Ianseni propositionem: *Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse*. Quam Innocentius declarat absolutè falsam, temerariã, scandalosam: & intellectam eo sensu, *vt Christus pro salute damnatorum prædestinatorum mortuus sit*, damnat, veluti impiam, blasphemam, contumeliosam, diuinæ pietati derogantem, & hæreticam. Si autem Christus pro omnibus omnino hominibus mortuus est; omnium illorum certè salutẽ vult voluntate antecedente. Et tamen nõ omnibus prorsus hominibus tribuit ea auxilia sufficientia, quibus proximè possint salutem adipisci: vt patet in infantibus paulo antè memoratis. Ergo independenter ab existentia eorum auxiliorum sufficientium, Deus vult antecedenti voluntate salutem quorundam hominum nunquam extiturum, nec positam sub eorum libera potestate. Malè igitur Adversarij negant Deo omnem amorem possibilium ob defectum existentiæ, aut liberæ potestatis in ijs vt existant.

22 ID Tamen obseruandum est iuxta doctrinam inferiùs statuendam sectione 4. salutem hominum posse considerari vt purè possibilem, & vt contentam in beneficijs aut auxilijs diuinis, ad illam conferentibus, seu proximè, seu remotè. Priori sensu, Deus amat necessario illam, sicuti & cæteras creaturas possibiles, vt ibi dicemus. Posteriori autem sensu amat eam liberè quidem absolutè loquendo, verùm necessariò necessitate simplicis desiderij, ex suppositione liberæ collationis eorum auxiliorum, beneficiorumvè. Ratio huius posterioris partis est: quia amor collativus auxilij, sive beneficij, tum proximi, tum remoti, in ordine ad finem aliquem, est subinde ac necessariò amor, saltem simplicis desiderij, relatè ad eundem finem. Quod saltem in amore comprehensivo, qualis est diuinus, verissimum est: quoniã debet amare medium illud sub ea formali ratione, quâ importat habitudinem ad finem intentum, quamvis inefficaciter. Itaque salus omnium hominum, quatenus purè possibilis, amatur necessariò à Deo simplici complacentiâ, vt postea apparebit generatim de creaturis possibilibus: vt futura autem ex vi auxiliorum, & remediorum, quæ à Deo parata sunt, amatur liberè à Deo absolutè; necessariò tamen, simplici saltem desiderio, ex suppositione liberæ illorum collationis.

SECTIO SECVNDA.

Examinantur præcipuæ rationes quibus alij atque alij Auctores vtuntur, vt probent, Deum non libere, sed necessariò amare creaturas possibiles.

23 QVAMVIS Placeat nobis sententia docens, Deum necessariò amare simplici complacentia creaturas possibiles, oportet expendere rationes, quibus frequenter probari solet. nam fortassis non sunt adeò solidæ, ac illarum Auctores existimant.

PROBANT I. Vazquez, Arrubal, & alij. Omnis amor liber Dei importat aliquid con-

tin-

tingens, ſive quod potuerit ab æterno non eſſe. Atqui ſimplex complacentia erga creaturas poſsibiles non importat aliquid contingens, ſive quod potuerit ab æterno non eſſe. Ergo ſimplex complacentia erga creaturas poſsibiles non eſt amor Dei liber. Quare ſuper eſt vt ſit amor neceſſarius. Maior propoſitio conſtat ex indifferentia ad vtrumlibet, in qua conſiſtit libertas. Cùm ergo Deus ſit liber, & ſummè liber, poteſt pro libito amare aut non amare quidquid liberè amat: ac proinde potuit ab æterno amor liber in ipſo eſſe aut non eſſe pro libito. Minor autem probatur: Quia ſimplex complacentia erga poſsibilia nequit importare aliquid contingens, ſive quod potuerit non eſſe, neque ex parte Dei ipſius, qui eſt ens ſummè neceſſarium; neque ex parte creaturarum poſsibilium, quæ in eo ſtatu nullam contingentiam important, ſed neceſsitatem meram. Ergo ſimplex illa complacentia ex nullo capite eſt contingens, nec potuit non eſſe ab æterno.

24 SED Enim hæc ratio ſolùm habere poteſt vim aliquam ſuppoſita ſententia eorum, qui terminationes liberas Dei conſtituunt per connotata, aut in recto, aut in obliquo: & proinde omnem illarum contingentiã ponunt in termino vel effectu. Quam opinionẽ nos latè refutavimus Thomo I. Diſp. XXXVI. per totam. Cæterum in ſententia veriore, quæ tradit, terminationes liberas eſſe Deo intrinſecas adæquatè, & poſſe conſiſtere abſque vlla varietate aut mutatione ex parte connotatorum, ſolùmque addere terminationi neceſſariæ contingentiam virtualem, ſeu virtualitatem eminenter contingentem (prout ibidem explicuimus Diſp. XXXVII.) nullam vim habet argumentum præiactum. Reſponderi enim facilè poteſt, ſimplicem complacentiam erga creaturas poſsibiles importare terminationem Deo formaliter liberam, & ſolùm virtualiter contingentem, ſeu affectam contingentia virtuali, quam divina voluntas poteſt pro libito habere aut non habere, ponere aut non ponere virtualiter & æquivalenter intra ſe erga quaſlibet creaturas, abſque vlla alia varietate aut mutatione illarum. Itaque quamvis creaturæ poſsibiles neceſſariò ſint poſsibiles, nullam que in eo ſtatu contingentiam aut mutationẽ intrinſecam ſubire poſsint, adhuc locus eſt vt terminent amorem liberum formaliter Deo intrinſecum adæquatè, ſed virtualiter ſolùm & æquivalenter contingentem.

25 PROBANT II. Amicus & alij: Quoniam voluntas Dei nequit eſſe ſuſpenſa circa creaturas poſsibiles: nam eiuſmodi ſuſpenſio affert imperfectionem, ſeu indeterminationem Deo repugnantem: ac proinde debet illas diligere affectu ſimplicis complacentiæ, vel odiſſe ſimplici diſplicentia. At hoc ſecundum eſſe nequit: cum in ijs non appareat ratio mali. Ergo illud plius eſt neceſſarium.

26 VERVM Argumento huic facilè occurrere poſſunt Adverſarij. Imprimis enim dicere poſſunt, maiorem propoſicionem ſummùm eſſe veram de voluntate divina in ordine ad volitionem aut nolitionem: quoniam ad perfectiſsimam Dei providentiam ſpectat vt ab æterno efficiter decernat, quid futurum aut non futurum ſit reipſa, nec maneat ſuſpenſa in alterutrum. Circa poſsibilia autem nullam Deus providentiam exercet: ideoque poteſt ea nec amare, nec odiſſe, ſuſpenſuſque proinde manere pro libito. Deinde dato quod ſuſpenſio ſeu pura omiſsio libera voluntati divinæ repugnet circa creaturas poſsibiles, quemadmodum circa futuras, adhuc locus eſt vt Deus per actum reflexum voluntatis ſuæ nolit pro libito in ijs complacere. Tunc enim voluntas Dei non maneret ſuſpenſa, nec tamen ſe exerceret per omiſsionem puram. Denique dicere poſſunt creaturas poſsibiles ratione finitæ ſuæ bonitatis, multis defectibus & imperfectionibus, ſaltem negativis, admiſtæ, poſſe terminare ſimplicem Dei diſplicentiam, quemadmodum creaturæ exiſtentes, ob eaſdem imperfectiones admiſtas, terminare poſſunt, & de facto terminant diſplicentiam Dei efficacem: aut ſaltem eos defectus negativos creaturarum poſsibilium ſufficere, ne placeant neceſſariò, licèt non ſufficiant ad poſitivam diſplicentiam.

27 PROBANT III. Alij cum Suarez lib. 3. de Attributis Dei poſitivis cap. 6. n. 10. Quia in voluntate Dei nequit intelligi actus liber, niſi quatenus per illum vult aliquid, vel facit in obiecto, quod alioqui non eſſet ſine tali actu. At circa creaturas poſsibiles, vt poſsibiles, nihil vult aut facit, quod alioqui non eſſet ſine tali actu: quoniam ante omnem actum divinæ voluntatis habent illæ vt ſint poſsibiles per non repugnantiam ſibi intrinſecam. Ergo in voluntate Dei nequit intelligi actus liber circa creaturas poſsibiles, vt poſsibiles.

28 AT Poſſunt Adverſarij primò negare maiorem propoſitionem, quaſi illa ſolùm ſit vera de actu libero efficaci Dei, falſa autem de inefficaci, ſive ſolius ſimplicis complacentiæ. Hic enim poteſt nihil facere, aut præſtare obiecto, præter denominationem extrinſecam voliti, aut placentis. Quin & in ſententia noſtra, ac veriore num. 24. indicata, quæ docet decreta libera conſtitui per aliquid adæquatè intrinſecum Deo, poſſunt in ipſo eſſe aliqua decreta efficacia, quæ nullam mutationem intrinſecam efficiant in obiecto, ſolumque pariant in eo quamdam denominationem extrinſecam

secam. Quòd falsè & multiplici instantiâ probavi Tomo I. Disp. XXXVI. sect. 4. per totam. Multò ergo minùs amor simplex Dei, quamvis liber sit, debet parere in obiecto intrinsecam mutationem. Denique dicere possunt, creaturas possibiles ex se solùm habere non repugnantiam obiectivam, quæ est possibilitas remota; ab omnipotentia autem divina constitui extrinsecè ac proximè possibiles: verùm hanc ipsam possibilitatem proximam, vt à Deo efficaciter producantur, constitui partialiter per effectum simplicis complacentiæ Deo liberum erga illas: quia sicut nihil volitum, quin præcognitum, ita nihil potest proximè & efficaciter amari à Deo, nisi priùs placeat simplici affectu bonitatis ipsius. Quare possent creaturæ manere sub remota possibilitate, seu pura non repugnantia logica, aut etiam sub possibilitate proxima, sed incompleta, proveniente ijs extrinsecè ab omnipotentia divina, si Deus nollet circa eas habere affectum illum simplicis complacentiæ, quo complentur actus primus proximæ potestatis Dei ad illam producendas.

29 ALIVNDE Tamen, ex hac ipsa doctrina posset aliquid roboris mutuare præiacta ratio. Nam Deo necessarium est, quidquid constituit eius libertatem proximè liberam ad volendum efficaciter creaturas: quoniam eiusmodi libertas est perfectio simpliciter simplex. Atqui simplex complacentia de bonitate possibili creaturarum constituit Deum proximè liberum ad volendum efficaciter creaturas, sive (quod idem est) ad decernendam earum existentiam: sicuti & in nobis simplex amor finis necessariò præcedit, veluti constituens actum primum potentiæ ad amandum illum efficaciter: ac propterea eiusmodi simplex complacentia frequenter à Theologis annumeratur inter ea, quæ constituûnt auxilium divinæ gratiæ, iuxta sensum Augustini, qui complacentiam ipsam, vbi auxilium est efficax, victricem dilectionem vocat. Ergo complacentia de bonitate possibili creaturarum est in Deo necessaria.

30 RESPONDERI Autem posset forsan huic instantiæ imprimis negãdo maiorem. Non enim omne quod constituit libertatem Dei proximam ad volendum efficaciter creaturas, est ipsi necessarium. Nam etiam inventio finis requiritur necessariò ex parte actus primi in Deo ad potentiam proximam eligendi media: & tamen inventio finis non est in Deo necessaria. Insuper cognitio existentiæ meriti pertinet ad potentiam proximam remunerandi ipsum meritum, & tamen Deo necessaria non est. Ergo non omne quod constituit libertatem Dei proximè liberam ad volendum efficaciter creaturas, est ipsi necessarium. Verum adhuc permissa maiori propositione posset negari minor. Nam quamvis fortasse in nobis simplex amor finis constituat actum primum potentiæ proximæ ad ipsum efficaciter amandum, id nõ semper ita contingit, sed vt plurimum. Deinde vbi contingit, vt complacentia in nobis præcedens non sit libera, sed necessaria, id procedit ex imperfectione nostra, seu ex defectu deliberationis, quam ipsa complacentia prævenit: vt omnes Theologi docent, & videre licet apud Vazquez 1. p. disp. 88. cap. 2. n. 20. & 24. Atqui in Deo nullum habet locum defectus deliberationis, vt patet. Ergo nec complacẽtia necessaria constituens actum primum potentiæ proximæ ad volendum efficaciter.

31 PROBANT IV. Peccatum possibile necessariò displiceat Deo, quia essentialiter malum est, & in summo bono necessarium est odium mali. Atqui creaturæ possibiles sunt essentialiter bonæ. Ergo summo bono, sive Deo placet necessariò possibilitas creaturarum. Consequentia videtur optima à pari rationis: nulla enim maior necessitas esse potest in summo bono vt displiceat ipsi malum, quàm vt placeat bonum: immo displicentia in malo fundari debet supra complacentiam in bono.

32 CÆTERVM Nec probatio ista vrget. Possunt enim primò Adversarij negare maiorem propositionem, dicereque Deum circa peccatum possibile nullum exercere affectũ odij: quia quòd peccatum sit possibile est aliquid prorsus necessarium, ac proinde nullam displicentiam rationabilem Deo ingenerare potest. Quippe nullæ voluntati rectæ, & docem sequenti summam sapiẽtiam, qualis est divina, potest displicentiam parere id, quod simpliciter & antecedenter necessarium est, sive in nullius libera potestate situm. Atqui possibilitas peccati est necessaria simpliciter & antecedenter, sive sub nullius libera potestate sita. Nemo enim est qui possit facere, ne peccatum sit absolutè possibile. Ergo possibilitas peccati nullam voluntati divinæ displicentiam parere potest. Deinde, permissa vltro propositione maiore, possunt negare consequentiam, & reddere disparitatem: quia vt peccatum possibile necessariò displiceat Deo, sufficit eius oppositio essentialis cum divina bonitate & rectitudine, quæ nequit non odisse omne illud, quod ipsi contrariatur. Ad complacentiam verò Dei necessariam exigitur omnino bonitas plena & vndequaque perfecta, quam certè non habent creaturæ possibiles: vpotè quæ important essentialem compositionem, limitationem, & plures alios defectus negativos. Sic etiam licèt Beatis necessariò displiceat peccatum propter oppositionem cum summo bono, quod perfectè & necessariò diligunt, non tamen placet ne-

necessariò quodlibet bonum distinctum à Deo; quoniam finitum & limitatum, sive non plenum & undequaque perfectum est. Ergo permisso quòd Deo necessariò displiceat peccatum possibile, non inde colligitur quòd creaturæ, seu bona possibilia ipsi necessariò placeant.

33 PROBANT Alij V. Ad rectitudinem & perfectionem necessariam divinæ voluntatis spectat, vt sit summè prona, sive summè propensa ad omne bonum. Hæc autem summa propensio aut consistit in simplici cõplacentia de omni bono possibili, aut illam secum omnino inseparabiliter affert. Ergo ad rectitudinem & perfectionem necessariam divinæ voluntatis spectat simplex complacentia in omni bono possibili. *Præterea.* Perfectior concipitur voluntas divina si non solùm amet Deo bona intrinseca, sed etiam extrinseca, qualia sunt possibilia. At omne id quod est maioris perfectionis in Deo, est ipsi necessarium. Ergo voluntati divinæ necessaria est complacentia in bonis possibilibus.

34 NEVTRA Ex his probationibus extorquet quidquam. Non prima, quæ, si quidquam conficit, evincit ad rectitudinem divinæ voluntatis spectare, vt sit summè prona, sive propensa ad existentiam omnis boni, ac proinde vt illam amet quantum potest citra libertatem vllam. quod patet esse falsum. Deinde dici potest, propensionem voluntatis divinæ ad omne bonum esse iuxta conditionẽ seu merita cuiuslibet boni: si hoc sit infinitum, necessariam & infinitam in ratione propensionis; si autem finitum & imperfectum, quale est bonum creaturarum possibilium, liberam & non summam formaliter in ratione propensionis, qualis etiam est erga creaturas existentes, quoniam finitæ sunt. Ad secundam probationem responderi facilè potest retorquendo illam pariter quasi aut nihil probet, aut evincat, perfectionem futuram Dei voluntatem si efficaciter ipsi amaret bona extrinseca, quàm solùm intrinseca. Hoc autem est planè absurdum: quoniam licèt inde quasi ex terminis probaretur maior perfectio extensiva voluntatis divinæ, aliunde colligeretur minor perfectio intensiva, sive defectus libertatis, qui omnino dedecet Deum erga creaturas. Similiter ergo dici potest, quamvis ex complacentia necessaria in possibilibus creaturis, quæ sunt bona extrinseca Dei, videatur inferri maior perfectio extensiva voluntatis eius; aliunde & reverà colligi minorem perfectionem intensivam, sive defectum liberta-

tis erga creaturas.

SECTIO TERTIA.

Solidiores rationes amoris necessarij Dei erga creaturas possibiles, ex Anselmo potissimùm & D. Thoma eruitæ. Euasiones Aduersariorum præclusæ.

35 PRIMA Ratio eruitur ex Anselmo suprà cap. 14 demonstrante omnem perfectionem simplicem & puram (quæ simpliciter simplex in Scholijs dici consuevit) necessariò convenire Deo. Atqui amor simplex creaturarum possibilium est perfectio pura & simplex. Ergo amor creaturarum possibilium necessariò prorsus Deo convenit. Maior propositio supponitur ibidem ab Anselmo demonstrata, & à nobis cum ipso in Scholijs ad illud caput, estque certa apud omnes Theologos. Minor autem suadetur: Quia iuxta eundem S. Doctorẽ ibidem, perfectio simplex & pura est illa, quæ nulli alteri perfectioni repugnat. Atqui eiusmodi est amor simplex creaturarum possibilium. Non enim pugnat imprimis cum simplici nolitione, deinde nec cum nolitione efficaci, vt illæ existant; quoniam optimè conueniret, Deum necessariò velle vt creaturæ sint possibiles, & tamen nolle aut simplici aut efficaci affectu vt illæ existant: quoniam existentia cuiuslibet creaturæ, eiusque futuritio pendet omnino à libera Dei voluntate. Solùm itaque amor simplex creaturarum possibilium pugnat cum simplici displicentia de illarum possibilitate. Hæc autem non est perfectio sed chimæra: cùm nullum bonum possibile, vt tale, Deo displicere possit. Ergo amor simplex possibilium creaturarum est perfectio pura & simplex, proindeque necessaria in Deo.

36 RESPONDENT Aduersarij, simplicem amorem creaturarum possibilium, si necessarius sit, pugnare cum alia maiori perfectione, nimirum, libertatis divinæ, quæ non erit plenissima, vti esse debet, si voluntas Dei necessariò feratur ad amandum aliquid extra se. Addunt deinde, in creaturis possibilibus esse plures defectus, & imperfectiones, ratione quarum possit Deus pro libito habere circa illas simplicem displicentiam.

37 SED Contrà. Quod enim possit Deus pro libito habere simplicem displicentiam creaturarum possibilium, vt possibilium, non pertinet ad perfectionem libertatis divinæ, sed alterius libertatis chimæricæ, vt dicebamus. Ergo necessarius amor creaturarum possibilium non pugnat cum alia maiori perfectione. Probatur antecedens multiplicitèr. *Primò*; Quia nequit Deus simplici displicẽ-

tia

ria nolle vt creaturæ possibiles sint possibiles. Id enim esset velle aliquid omnino repugnás & chimæricum. Ergo potestas libera ad talem displicentiam, non est perfectio divina, sed chimæra perfectionis. *Secundò*: Quia adhuc integrum est Deo velle aut nolle efficaciter, vt creaturæ possibiles existant in re. Hoc autem statuto salvatur tota perfectio libertatis divinæ. *Tertiò*: Quia, quamvis creaturæ possibiles sint aliquid extra Deum, ac proinde imperfectum & limitatum, non pertinet ad perfectionem libertatis divinæ posse facere vt illæ non sint necessariò possibiles. Ergo nec potest facere, vt non sint necessariò amabiles. *Quartò*: Quoniá perfectio intellectus divini nō minuitur ex eo quòd necessariò extendi debeat ad cognoscendum creaturas possibiles, quamvis imperfectas, & finitas. Ergo nec minuitur perfectio divinæ voluntatis, ex eo quòd extendatur necessariò ad illas amandas.

38 SECVNDO Id fundetur ex testimonio S. Thom. 1. p. quæst. 47. art. 2. ad 3. iam suprà observato, quod nunc iterum exscribere oportet. Ait enim S. Doctor: *Sicut Pater dicit se & omnem creaturam Verbo quod gignit, in quantum Verbum genitum repræsentat Patrem, & omnem creaturam: ita diligit se & omnem creaturam Spiritu sancto, in quantum Spiritus sanctus procedit vt amor bonitatis primæ, secundùm quam Pater amat se & omnem creaturam.* Atqui Verbum procedit ex cognitione necessaria non solùm essentiæ, sed omnium creaturarum possibilium, etiam prout ab ea distinctarum. Ergo & Spiritus sanctus procedit pariter ex amore necessario, non solùm essentiæ, sed & omnium creaturarum possibilium, etiam prout distinctarum ab illa: ac proinde sicuti ad generationem Verbi supponitur in Deo cognitio omnium possibilium necessaria, sic pariter necessarius eorum amor ad Spiritus sancti processionem. Quare Cajetanus 1. p. quæst. 34. art. 3. *ad imaginationes*, quem allegat & sequitur Serra 1. p. quæst. 20. art. 2. expressè docet, sicut Verbum procedit ex cognitione creaturarum possibilium, ita Spiritum sanctum procedere ex amore possibilium creaturarum. Patet verò, amorem, ex quo Spiritus sanctus procedit, nō liberum sed necessarium esse.

39 RESPONDENT Adversarij creaturas possibiles accipi posse dupliciter: primò, vt contentas in omnipotentia, quo sensu ab ea non distinguuntur, ideoque à Deo amantur necessariò: Secundò penes propias entitates distinctas ab illa; & hoc sensu non amari. Porrò S. Doctorem quantum ad hoc non æquiparasse processionem Spiritus sancti cum generatione Verbi, vt sicut hæc est ex cognitione necessaria creaturarum possibilium, ita & illa sit ex necessario illarum amore. Itaque comparationem solùm in hoc sitam esse, quòd sicut Pater dicit se & omnem creaturam Verbo sufficienter repræsentante creaturam omnem, ita se & omnem creaturam diligat Spiritu sancto sufficienter impellente in amorem omnium creaturarum; nam S. Doctor inde probat Verbum repræsentare omnem creaturam, quia procedit per intellectionem essentiæ divinæ, secùndùm quam Deus creaturas intelligit. Cùm ergo Spiritus sanctus procedat vt amor bonitatis primæ, ratione cuius Deus creaturas diligit, debet etiam imporare habitudinem ad creaturas, veluti nexus, quo Pater & Filius eas diligunt. Ita Illustriss. Godoy ferè ad Verbum 1. p. disp. 51. num. 28.

40 SED Contrà I. Hæc enim expositio videtur voluntaria, cùm S. Thomas omnino æquiparet processionem Spiritus sancti generationi Verbi, vt quemadmodum hæc est ex cognitione necessaria creaturarum possibiliū, ita illa ex amore necessario earundem. Quare eodem loco subiungit immediatè: *Et sic etiam patet quòd respectus importatur ad creaturam & in Verbo, & in amore procedente, quasi secundariò: in quantum, scilicet, bonitas & veritas divina est principium intelligendi & amandi omnem creaturam.* Et ratio vtriusque genuina est omnino eadem. Ideo enim iuxta S. Thom. & iuxta veritatem ipsam, Verbum procedit ex cognitione creaturarum possibiliū, etiam prout in seipsis, quia procedit ex cognitione perfectissima & comprehensiva divinæ essentiæ necessariò connexæ cum creaturis possibilibus prout in seipsis; nequit autem potentia aliqua perfectissimè & comprehensivè cognosci, non cognito etiam termino nexum necessarium cum ea habent. Atqui etiam Spiritus sanctus procedit ex amore perfectissimo & comprehensivo divinæ essentiæ necessariò connexæ cum possibilibus creaturis. Ergo etiam Spiritus sanctus procedit ex amore necessario creaturarum possibilium, etiam prout in seipsis. Non enim minùs comprehensivus amor, quàm notitia comprehensiva alicuius potentiæ, debet necessariò extendi ad illius terminum cū ea connexum. Igitur ex mente D. Thom. & iuxta veritatem ipsam, sicuti in Deo est notitia necessaria possibilium creaturarum, ita & necessarius amor.

41 CONTRA II. Vt enim Pater dicat creaturas possibiles Verbo, & ad illas in se importet habitudinem, necessariò præexigitur processio Verbi ex cognitione illarum, etiam in seipsis: vt S. Doctor tradit. Ergo vt Pater & Filius diligant creaturas Spiritu sancto, importentque ad eas in se habitudinem necessariò

sariò præexigitur, quòd *Spiritus sanctus* ex illarum amore, etiam prout in seipsis procedat.

42 CONTRA *Denique*, D. Thomas ait, Patrem & Filium diligere omnes creaturas Spiritu sancto, sicut dicit omnes creaturas Verbo, ex vi processionis. Ait enim: *Diligit se & omnem creaturam Spiritu sancto, in quantum Spiritus sanctus procedit, &c.* Vbi particula *in quantum* denotat sensum formalem ex vi processionis. Atqui Pater necessariò dicit omnes creaturas possibiles Verbo quod gignit. Ergo etiam Pater & Filius necessariò diligunt omnes creaturas possibiles Spiritu sancto, qui ab ijs procedit. Dicere autem, vt adversarij aiunt, creaturas possibiles esse intelligibiles, non autem amabiles, ideoque Verbum procedere ex cognitione illarum, non autem Spiritum sanctum ex amore; est respondere id ipsum, de quo est quæstio, & vice solutionis assertionem suam reponere, quam D. Thomas eo loco penitus excludit.

SECTIO QVARTA.

Ratio alia bimembris pro eadem necessitate divini amoris erga creaturas possibiles, vrgetur multipliciter in Aduersarios. Effugia plura & instantiæ illorum refelluntur.

43 TERTIO Suadenda est conclusio ratione bimembri: cuius prior pars assumit, Deum necessariò diligere creaturas, quia diligit necessariò omnipotentiam, & proinde bonum *mutuò cum ea* connexum: posterior autem in eo sita est, vt Deus diligendo suam omnipotentiam necessariò velit bonum ipsis possibilibus creaturis. quæ duæ rationes, licèt in eumdem scopum colliment, diversas quoddammodo inspectiones habent: vt ex progressu apparebit.

43 PRIOR Itaque pars nostri & communis argumenti sub hac formula proponi potest. Quodlibet bonum omnino connexum cum omnipotentia divina, necessariò diligitur à Deo. Atqui creaturæ possibiles *in seipsis* sunt bonum aliquod omnino connexum cum omnipotentia divina. Ergo creaturæ possibiles necessariò diliguntur à Deo. Consequentia est in modo & figura perfecta. Minor concessa à plerisque Aduersariorum. Non enim modò illam admittunt, quotquot aiunt, creaturas possibiles amari liberè à Deo, sed etiam aliqui id negantes, quos sequitur Godoy iam laudatus vbi supra n. 3. & seqq. vbi probat, creaturis possibilibus conuenire aliquam bonitatem, actualem actualitate nominali, siue essentiæ, sicuti & entitatem, eamque prorsus cum omnipotentia connexam. Deinde bonitas ipsa creaturarum possibilium, sicuti & amor Dei, abstrahendo ab eo, vt liber sit, vel necessarius, iam manet statura sect. 1. per totam, nec oportet amplius immorari in ea suadenda. Et sanè cùm bonum, sicuti & verum, sit proprietas entis in summa illa abstractione considerati, quatenus transcendens est, necesse omnino videtur, vt qua ratione quidpiam est ens, sit etiam bonum, sicut & verum. Si ens sit possibile, etiam erit bonum possibile: si ens existens, aut futurum, etiam erit bonum existens aut futurum. Illius autem bonitatis possibilis connexio cum omnipotentia, patet: quoniam ante omne liberum Dei decretum omnipotentia est virtus productiva omnium possibilium, & ipsa possibilia important non repugnantiam, tum intrinsecam suorum prædicatorum, tum extrinsecam, vt ab omnipotentia possint produci, denominenturque producibilia. Ergo creaturæ possibiles in seipsis sunt bonum aliquod omnino connexum cum omnipotentia. Quæ est ipsa assumptio syllogismi præiacti.

44 MAIOR Autem propositio, in qua est præcipua difficultas, suadetur dupliciter. *Primò*: Quia quodlibet bonum omnino connexum cum potentia aliqua, necessariò diligitur ab illo, qui necessariò & comprehensivè amat eiusmodi potentiam. Nimirum in hoc differt amor comprehensivus cuiuslibet obiecti ab amore non comprehensivo, quòd ille amet totum obiectum & totaliter: ac proinde non solùm in seipso, sed etiam penes omne bonum prorsus cum eo connexum. Atqui omnipotentia amatur à Deo amore necessario & comprehensivo, vt patet. Ergo omne bonum prorsus cum ea connexum, necessariò amatur à Deo. *Secundò* suadetur eadem maior à pari scientiæ diuinæ, in qua vrget eadem ratio. Omne verum prorsus connexum cum veritate diuina, necessariò cognoscitur à Deo. At hoc ideo est, quia Deus necessariò & comprehensivè cognoscit suam veritatem diuinam. Cùm ergo Deus pariter necessariò & comprehensivè amet suam omnipotentiam, omne bonum prorsus cum ea connexum, necessario diligitur à Deo.

45 RESPONDENT Aduersarij, de ratione amoris comprehensivi solùm esse vt amet quidquid est amabile in obiecto: creaturas autem possibiles non esse amabiles. Sic etiam Deus comprehensivè amans pœnitentiam, non ideo amat peccatum cum ea connexum, quoniam amabile non est. In scientia autem comprehensiva Dei aiunt necessum esse vt terminetur ad omnes veritates possibiles, quoniam illæ sunt intelligibiles, ac proinde cog-

cognosci debent ex vi comprehensionis, qua Deus suam veritatem increatam & omnipotentiam cum ijs connexam intelligit.

46 SED Contrà. Iam etiam ostensum fuit sectione prima per totam, creaturas possibiles in seipsis esse bonas amabilesque; idque concedunt vtiro plerique Auctores eorum, quibuscum disputamus modò: vtpotè solùm negantes Deo amorem necessarium creaturarum, non autem liberum. Ex Thomistis verò quotquot tribuunt creaturis possibilibus aliquam bonitatem, præsertim actualem, quamvis sola actualitate essentiæ, nequeunt ijs negare amabilitatem: quia omne bonum prorsus connexum cum bono alio comprehensivè amato, debet terminare eundem amorem: sicut omne verum prorsus connexum cum vero alio comprehensivè cognito, debet terminare eandem notitiam. Et quemadmodum contradictio esset asserere creaturas possibiles esse veras, & negare intelligibiles: sic etiam contradictionem involvit asserere illas bonas, & negare amabiles. Tam necessariò enim, ac sequitur rationem veri intelligibilitas, sequitur amabilitas rationè boni. Iam quod additur de pœnitentia, frustra est: quoniam illa non connectitur cum peccato, tanquam bono, sed veluti cum malo destruendo, quod potiùs odisse debet quisquis pœnitentiam amat, præsertim comprehensivè. Nos autem in illa maiori propositione solùm assumimus, quodlibet bonum prorsus connexum cum potentia aliqua, necessariò amari ab eo, qui comprehensivè & necessariò illam amat. Quæ propositio videtur per se nota, & nullam, vel apparentem, instantiam in oppositum habet.

47 CONTRA II. Creaturæ possibiles sunt convenientes omnipotentiæ Dei. Ergo amabiles ab ipso, ac proinde necessariò amatæ ex vi amoris necessarij & comprehensivi eiusdem omnipotentiæ. Consequentia patet ab eversione contrariæ solutionis. Antecedens autem suaderur: quia negatio possibilitatis creaturarum esse disconveniens omnipotentiæ, vtpotè cuius defectio exinde colligitur à posteriori: vt auctores tradiæ solutionis fatetur 1.p q.14 art.6. Ergo affirmatio possibilitatis creaturarum est conveniens omnipotentiæ saltem secundariò & à posteriori. Id autem sufficit vt secundariò terminet amorem necessariũ Dei: sicuti proprietates cum essentia connexæ, eiusque destructionem impedientes solùm à posteriori, sunt verè ipsi convenientes; & necessariò terminant amorem comprehensivũ cuiuslibet essentiæ. Nec pariter est ratio de peccato possibili, quo repugnante pariter repugnaret creatura rationalis, ac subinde omnipotentia. Nam id solùm colligitur remotis & simpliciter à posteriori, & tanquam ex ablatione termini positi extra causalitatem divinæ omnipotentiæ, ex vi solius arbitrij creati. Ex negatione autem possibilitatis cuiuslibet creaturæ colligitur defectus omnipotentiæ immediatè & proximè, licèt à posteriori, veluti ex defectu termini positi intra sphæram divinæ causalitatis.

49 RESPONDET II. Izquierdo tract. 10. de Deo Vno disp. 33. num. 65. licèt amata efficaciter re aliquâ nequeat non amari omne bonum cum ea connexum, secus tamen amatâ simplici affectu: vt patet in amore simplici Dei erga pœnitentiam connexam cum peccato, quin propterea amet peccatum. Porrò amorem Dei erga omnipotentiam, non efficacem, sed simplicem esse. Addit præterea, quamvis ille efficax supponatur, adhuc non debere extendi necessariò ad amandas creaturas possibiles: quoniam etiam amor efficax rei tunc solùm cogit ad amandum illud, sine quo res esse nequit, quando id aliunde, quàm à voluntate amantis, non videtur futurum. Possibilitas autem creaturarum, qua ratione est, aliunde est, quam à voluntate divina, cui independenter ab ea, & ex intrinseco concepta sint possibiles. Ergo dato quòd amor omnipotentiæ sit efficax, cogit vt extendatur ad amandum creaturas possibiles.

50 SED Contrà. Quidquid sit an amor divinus omnipotentiæ dicendus sit efficax, vel simplex, certè ille necessarius est & comprehensivus illius. Omnis autem amor necessarius & comprehensivus alicuius obiecti, debet necessariò extendi ad quodlibet bonũ prorsus connexum cum tali obiecto: sicuti omnis actus scientiæ comprehensivus cuiuslibet obiecti debet necessariò extendi ad omne verũ prorsus cum illo connexum: vt satis suprà ostensum est. *Deinde*, quamvis creaturæ possibiles ex sua intrinseca ratione habeant non repugnantiam terminorum ad existendum, hæc ipsa est necessariò connexa cum potentia proxima activa Dei, quam ipse necessariò & comprehensivè amat. Si enim creaturæ possibiles non haberẽt illam capacitatem passivam, à posteriori colligitur, Deum non habiturum potentiam proximam ad illas producendas; sicuti propterea illam non habet ad producendam chimæram. Ergo Deus necessariò comprehensivè amans suam potentiam proximè productivam creaturarum possibilium, necessariò consequenter extẽdi debet ad illas amandas, tanquam bona extrinseca prorsus connexa cum eadem potentia.

51 DICES: Etiam omnipotentia, quatenus est permissiva peccati, eiusdemque punitiva, amatur comprehensivè & necessariò à Deo; quin propterea peccatum, adhuc vt

pos-

possibile ametur à Deo. Ergo pariter dicendum de creaturis possibilibus. SED Contrà, Omnipotentia enim, vt punitiva, aut permissiva peccati, non connectitur cum possibilitate illius, veluti causa cum effectu, neque tanquam cum bono extrinseco, sed veluti cum malo sibi repugnante, cuius vitationem amat per se loquendo. Cum creaturis autem possibilibus necessariò, veluti causa cum effectu, & bono extrinseco. Ergo licèt ex amore comprehensivo omnipotentiæ non colligatur amor peccati, sed summùm amor simplex permissionis aut punitionis possibilis; colligitur tamen amor necessarius possibilium creaturarum.

52 POSTERIOR Pars rationis suprà initio huius sectionis indicatæ, minùs frequens est, & consistit in regerendo contra Aduersarios potissimum argumentum, quo ipsi in nos vtuntur. Amare est velle bonum alicui. Atqui Deus necessariò vult bonum creaturis possibilibus. Ergo & illas necessariò amat. Maior propositio est ipsa amoris notio, etiam apud Aduersarios. Minorem, in qua sola esse potest difficultas, probo: Deus enim enim necessariò amat suam omnipotentiam. Hæc autem est bona creaturis possibilibus: siquidem ijs bon est esse possibiles, quod habent extrinsecè ab ipsa omnipotentia. Ergo Deus necessariò vult bonum creaturis possibilibus.

53 CONFIRMATVR. Amor liber potentiæ proximæ, siue efficientis ad salutem & conuersionem peccatoris, est subinde amor eiusdem salutis & conuersionis: quoniá hæc denominatur intrinsecè possibilis ab ea potentia proxima & sufficiente: ideoque Deus dicitur, & verè dicitur in sacris literis amare, seu velle salutem omnium hominum, etiam nõ futuram in re, sed merè possibilem in quibusdam eorum, quoniam amat potentiam proximam & sufficientiam, quam ijs tribuit, vt saluentur & conuertantur: vt vidimus suprà num. 20. Ergo amor necessarius omnipotentiæ diuinæ tribuentis creaturis possibilibus proximam possibilitatem, seu denominantis eas proximè possibiles, pariter est necessarius illarum amor. Nulla quippe verosimilis ratio discriminis esse potest, vt amor liber potentiæ proximæ ad saluares actus sit liber illorum amor, & amor necessarius potentiæ proximæ ad creaturas possibiles producendas non sit necessarius amor earundem creaturarum possibilium.

54 DICES I. Rationem discriminis in eo fitam esse, quoniam Deus largitur potentiam proximam ad salutem peccatoris, veluti medium ordinatum ad eandem salutem obtinendam: & quisquis amat medium vt vtile ad finem, conuincitur amare ipsum finem. Cæterum omnipotentiam non amat Deus tanquam medium vt creaturæ sint possibiles, sed potiùs vt finem, & propter se, prout digna est amari. Quare ex amore necessario omnipotentiæ colligitur necessarius amor creaturarum possibilium.

55 SED *Contra* I. Licèt enim omnipotentia non sit medium ordinatum ad possibilitatem creaturarum; verè est ipsis bona, cùm ab ea habeant vt sint possibiles, quod ipsis sanè bonum est. Atqui Deus amat omnipotentiam suam, quatenus creaturæ habent ab ea, vt sint possibiles. Id enim est prædicatum non liberum, sed necessarium omnipotentiæ, vt constituat extrinsecè & denominet creaturas possibiles: atque adeò non liberè, sed necessariò amatum à Deo. Ergo Deus necessariò amat omnipotentiam suam, quatenus est bona creaturis possibilibus. Amare autem est velle alicui bonum, quatenus ipsi bonum est. Ergo Deus verè & necessariò amat creaturas possibiles. Quare ex discrimine assignato in solutione, tantùm colligere licet, omnipotentiam non amari vt medium ad possibilitatem creaturarum, sicut auxilium sufficiens amatur vt medium ad salutem peccatoris. Colligitur tamen necessariò amari creaturas vt obiectum terminatiuum & secundarium, quatenus omnipotentia primariò amatur, & necessariò etiam quatenus ijs bona est.

56 CONTRA II. Amor necessarius, quo Deus amat suam omnipotentiam, est comprehensiuus: atque adeò amat secundùm omne prædicatum ipsi necessarium. Atqui omnipotentiam esse bonam creaturis possibilibus, seu illas constituere aut denominare proximè possibiles, est prædicatum ipsius necessarium; vtpotè præcedens omne decretum liberum. Ergo amor Dei necessarius est amor omnipotentiæ, quatenus est bona creaturis possibilibus, siue quatenus cõstituit & denominat illas proximè possibiles. Cùm igitur amare sit velle alicui bonum, quatenus ipsius bonũ est; Deus necessariò amat creaturas possibiles: ficuti amando liberè auxilium sufficiens, quatenus constituens proximè possibilem salutem peccatoris, etiam liberè amat ipsam salutem.

57 CONTRA III. Amor liber medij existentis, quatenus boni ad finem possibilem, est amor finis possibilis propter se. Ideoque liber amor auxilij sufficientis reipsa colligati ex fine salutis merè possibilis, est amor ipsius salutis propter se. Ergo pariter necessarius amor finis existentis, qualis est omnipotentia relatè ad creaturas possibiles, est necessarius amor illarum, vt obiecti terminativi. Nimirũ vt iam diximus, amare simpliciter est velle bonum, quatenus bonum medio, aut obiecto

purè

purè terminativo, est amare illud tanquam medium & obiectum terminativum : scilicet, non propter se, sed propter finem.

58 CONTRA IV. Nam neque salutem peccatorum, sive purè possibilem, sive existentem, amat Deus propter seipsam, si proprie loquamur. Deus enim nullum finem extra se habet. Quare solùm amat illam tanquam obiectum terminativum, quatenus amat auxilia sufficientia, quæ constituunt illam proximè possibilem. Ergo quamvis Deus non amet creaturas possibiles propter seipsas; dum tamē necessariò amat omnipotentiam, quatenus constituit illas proximè possibiles, verè illas amat tanquam obiectum terminativum.

59 DICES II. Quamvis Deus amet medium aliquod conferens ad plures fines, non ideo omnes illos amat : quinimo potest intendere in vnum, relicto alio. Similiter homo amans ieiunium conducens ad salutem animæ, vel ad inanem gloriam, non ideo vtrumque eum finem amat, sed potest amare ex priori fine relicto posteriore. Ergo à simili quamvis Deus necessariò amet omnipotentiam per se conducentē vt creaturæ sint possibiles, nō ideo debet amare eas omnes, sed potest amare quasdam ex ijs, & respuere alias.

60 SED Contrà I. Quidquid enim sit, an amans medium indifferens ad plures fines, debeat amare omnes illos, id certum est, amorem medij, quatenus conducentis ad finem aliquem, esse amorem ipsius finis. Vnde in casu proposito amans eleemosynam vt conducentem ad salutem animæ, hanc proculdubiò amat. Atqui Deus amat necessariò omnipotentiam suam, vt conducentem ad possibilitatem omniū & singulorum possibilium. Amat enim illam necessariò comprehensivè, seu penes omnia prædicata ipsi intrinseca & necessaria, quorum vnum est conducere vt omnes & singulæ creaturæ sint possibiles. Hoc enim non habet omnipotentia ex aliquo decreto libero, sed ex natura sua & conditione propria. Ergo Deus amans necessariò omnipotentiam suam, pariter necessariò amat omnes & singulas possibiles creaturas.

61 CONTRA II. Quia auxilium sufficiens ex natura sua vnicè ac proximè conducit ad salutem peccatoris, colligunt Theologi, Deum amantem auxilium, amare salutem peccatoris in seipsa, quamvis nunquam sit extitura. Atqui omnipotentia suo expressa & formali ratione, sibique prorsus necessaria, vnicè confert ad possibilitatem creaturarum : Etenim Deus non est omnipotens in ordine ad seipsum, cùm nihil intra se possit efficere : nec respectus necessarius, quem exprimit omnipotentia ipsius, est in ordine ad existentiam creatam futuram, aut actualem, sed dumtaxat possibilem. Ergo Deus necessariò amans suam omnipotentiam sub expressa & formali ac necessaria ratione ipsius, amat etiam necessariò existentiam possibilem creaturarum.

62 DICES III. Dum Deus in sacris litteris dicitur amare salutem peccatoris, cui præbet auxilia sufficientia, salus ipsa amatur quidem ; non tamen vt purè possibilis, sed vt conditionatè futura, & contenta in debito proximo peccatoris. Non enim amatur à Deo tunc salus peccatoris existentis in rerum natura eā solùm ratione, qua salus alterius peccatoris manentis intra statum possibilitatis; neque dumtaxat eo sensu quo intelligitur iuxta sententiam nostram amari salus aliorum Angelorum rebellium, qui manserunt intra statum possibilitatis. Alioqui non maiorem gratiam referre deberemus Deo pro amore salutis hominum reproborum de facto existentiū, quàm purè possibilium. Ergo salus hominum impiorum de facto existentium, iuxta sensum sacrarū litterarū, non amatur à Deo vt purè possibiles, sed veluti futura sub conditione si homo velit, & quatenus infert debitum in ipso ad illam quærendam.

63 SED Contrà I. Quamvis enim salus peccatoris existentis, prout distincta à salute peccatoris possibilis, liberè ametur à Deo, prout conditionatè futura, & tanquam contenta in debito proximo operandi ; id non prohibet vt etiam ametur vt possibilis homini. Deus enim non modò confert auxilium sufficiens, vt salus sit conditionatè futura, vel in debito peccatoris; sed etiam vt sit ipsi possibilis: quoniam certè impossibilis esset peccatori, negato auxilio sufficiente. Sic certè Deus conferens sufficientia auxilia ad actus supererogationis, nunquam in re ponendos, censetur velle illos veluti possibiles, quin ibi interveniat debitum operandi. alioqui non essent actus supererogationis, sed præcepti. Ergo Deus necessariò amans omnipotentiam suam, qua omnes creaturæ constituuntur proximè possibiles, etiam illas necessariò amat. *Deinde*, Licèt salus peccatoris liberè simpliciter ametur à Deo conferente auxilium purè sufficiens; ex suppositione tamen collationis auxilij liberę in eum finem, salus possibilis vel conditionata amatur necessariò à Deo : quia amor liber conferens potentiam proximam ad aliquem actum, vt talem, necessariò & consequenter est amor eiusdem actus : præsertim vbi amor est comprehensivus potentiæ proximæ, qualis est divinus. Ergo similiter necessarius amor omnipotentiæ, à qua creaturæ constituuntur proximè possibiles, est necessarius ipsarum amor. Vide suprà num. 32.

CON-

64 CONTRA II. Quamvis enim salus peccatoris præditi auxilio sufficiēte dum taxat, sit conditionatè futura, & contineatur in debito proximo, præ salute peccatoris possibilis, adhuc nulla est disparitas vtriusque iuxta principia Adversariorum. Propterea enim aiunt salutē peccatoris purè possibilis (sicuti & omnem creaturam purè possibilem) non amari à Deo, quia nullā habet, nec habebit existentiam, ad quam habet ferri voluntas amans, prout differt ab intellectu. Atqui hæc ratio, si alicuius ponderis est, æquè vim habet circa salutem cōditionatā peccatoris existentis sub debito: nam nec illa existentiā vllam habet, vel habebit vnquam. Ergo vel Deus non amat salutem peccatoris existentis (quod adversatur sacris litteris) vel amat salutem peccatoris possibilis. Quòd si recurras ad potentiam proximam quæ de facto existit in peccatore existenti præ possibili ad salutem quærendam; nos quoque recurrimus ad omnipotentiam divinam, quæ est potentia proxima constituens creaturas possibiles in ratione talium. Ergo si Deus amans auxilium sufficiens ad salutem non futuram peccatoris existentis, amat subinde salutem ipsam: etiam amans necessariò suam omnipotentiam, necessariò amat creaturas possibiles.

65 DICES IV. Omnipotentia nullam de facto bonitatem communicat creaturis purè possibilibus, quamvis posset. Ergo nec ijs bona est, sed esse posset. Deus igitur necessariò amans suam omnipotentiam, non ideo vult ijs aliquod actuale bonum, sed aliquid quod possit ijs esse bonum. Igitur nec de facto amat illas, sed solùm constituitur potens amare per liberam communicationem existentiæ, nunquam in re ponendam.

66 SED Contrà I. Hinc enim fieret, vt Deus non conferens salutem in actu peccatori impœnitenti, sed solùm auxilium sufficiēs quo salvari possit, nequeat dici velle salutem illius, sed solùm posse illam velle: cuius contrarium in sacris litteris traditur. *Nunquid voluntatis meæ est mors impij* (ait Dominus Ezech 18) *& non vt convertatur, à vijs suis & viuat?* Ac præterea Apostolus: *Deus vult omnes homines saluos fieri, &c.* Non dixit, *potest velle*, sed *VULT*. Ergo pariter quamvis Deus non communicet creaturis actu bonum existentiæ, sed solùm possibilitatem proximā, vt sint, censetur ijs velle bonum, & non modò posse illud velle.

67 CONTRA II. Licèt omnipotentia nōn sit puris possibilibus bona efficienter, est tamen bona formaliter extrinsecè: quoniam est forma extrinseca à qua proximè denominantur & constituuntur possibiles; quod certè ipsis bonum est, sicuti esset malum, quòd redderentur impossibiles. Ergo Deus amans necessariò omnipotentiam suam, vult necessariò aliquod bonum creaturis possibilibus.

68 CONTRA III. Bonum in actu extrinsecum, potens communicare proximè bonum intrinsecum creaturæ, quamvis de facto non communicet, censetur quoddammodo bonum ipsius creaturæ. Sic certè bonum est singulorum hominum, etiam eorum qui in vtero matris obierunt, & infidelium ad quos nulla Evangelij prædicatio pervenit, habere Christum Redemptorem actualem, potentem proximè iustificare, & redimere à peccatis, quamvis actu illos nec iustificet nec redimat. Ergo quamvis omnipotentia nullum de facto bonum cōmunicare dicatur creaturis possibilib⁹, quòd tamen illud proximè ijs communicare possit, aliquod ipsarum bonum censeri debet. Deus ergo necessariò amans omnipotētiam suam, quatenus proximè potentem communicare ijs bonum de facto quamvis non communicans reipsa, censetur necessariò velle aliquod ipsarum bonū. Sic etiam nos dum volumus Deo bona extrinseca honoris & obsequij, censemur verè amare Deum: quia amare est velle bonū alicui, vel intrinsecū, vel extrinsecū. Ergo Deus volens creaturis possibilibus bonū omnipotentiæ suæ, quamvis ijs extrinsecum, censetur eas amare.

69 DICES V. Rationem à nobis propositam, si quidquam evincit, probare pariter Deum amare peccata possibilia: siquidem amat omnipotentiā, quæ est bona ijs, quatenus potest ea permittere, à qua possibili permissione pendent, vt sint proximè possibilia. Similiterq; illa connectuntur vt permissibilia cū omnipotentia, sicuti creaturæ vt possibiles.

70 SED Contrà: Potiùs enim colligitur oppositū. Omnipotentia enim non est bona peccato possibili, sicut creaturis possibilibus; quia ex se non est productiva peccati, sicut creaturarum, sed potiùs impeditiva, ac per se propēdens ad vitandū peccatū, quāvis cum potestate ad permittendū illud. Quare ex amore necessario & comprehensivo omnipotentiæ potiùs infertur odium simplex peccati possibilis. Non enim connectitur cum omnipotētia vt terminus factibilis, sed tanquam purè permissibilis contra primariam Dei propensionē, quæ tendit ad vitandum peccatū. Sic certè Deus amans libertatem proximam, à qua denominantur possibiles honestas & deformitas rectæ aut iniquæ actionis, dicitur amare honestatē & odisse deformitatem: quoniam ipsa libertas proxima est debitum vitādi deformitatem peccati: qui autē directè amat tale debitū, eo ipso peccatū odio habet. Ad summū itaque cōcedere possumus in Deo simplicē complacentiā permissionis possibilis peccatorū: quæ sicut liberè amatur à Deo

dum a Deo permittit peccata, ita poteſt neceſſariò amari vt poſsibilis per complacentiam ſimplicem. Vide infrà num. 90. & 91.

SECTIO QVINTA.

Obijciuntur & ſoluuntur argumenta negantium omnino Deum amare ſimplici complacentia creaturas poſsibiles.

71 OPPONVNT I. Varia teſtimonia D. Thom. ac præcipuè ex 1.p.q.19.a.6.ad2.vbi inquit: *Deus ſcit omne verum: non tamen vult omne bonum, niſi in quantùm vult ſe, in quo virtualiter omne bonum exiſtit.* Vbi palam videtur aſſerere, creaturas poſsibiles eſſe bonas, & aliunde negare ijs amorem divinum. Deinde ſdem S Doct. vbicumque differit de amore Dei erga creaturas, docet, illum eſſe liberum: quia bonitas Dei poteſt ſinè ijs ſubſiſtere. Id patet ex eâdem q. 19. allegata a.4. & 1.contra Gent. a cap.80. vſque ad 83.vbi docet, Deum extra ſe nihil velle neceſsitate abſolura. Ita præter alios Thomiſtas Illuſt. Godoy à num 19.

72 RESP. Mirum eſſe quòd ij Auctores tam firmiter per ſe allegent S Doct. cuius nullum teſtimonium afferunt, quod è re ipſorum ſit: præſertim cùm pro ſententia noſtra exſcripſerimus ſuprà n.8. & 38 illuſtria loca. Et in primis verba illa ex 1. p. q. 19. a. 6. ad 2. prorſus præter rem ſunt: quoniam ibidem D. Thom. dillerit, *Verum voluntas Dei ſemper impleatur*: & reſpondet initio corporis: *Reſpondeo dicendum, quòd neceſſe eſt voluntatem Dei ſemper impleri.* Vbi planè liquitur de voluntate Dei libera, quam ibidem diſtinguit in antecedentem, & conſequentem: ac de priore illarum ait, Deum per illam non dici ſimpliciter velle aliquid, ſed per hanc dumtaxat, ſicuti & in iudice creato videre licet: ac tandem cõcludit corpus articuli dicens: *Et ſic patet quòd quidquid Deus ſimpliciter vult, fit: licèt illud, quod antecedèter vult, non fiat.* Itaque D. Thom. nec verbum ibi habet de quæſt. hac circa poſſibilia, quâ præ manibus habemus: & ſummatim ſolùm tradit, ea quæ Deus vult ſola voluntate antecedenti, quæ eſt voluntas ſecundùm quid, veluti, vt omnes homines ſalvi fiant; non ſemper, nec in omnibus impleri: ſecus verò voluntatem conſequentem, quia hæc ample & inde obiectum, *cõſideratis omnibus particularibus circunſtantijs*. Quare concludit, Deum ſolùm ſecundùm quid velle ea, quæ voluntate dumtaxat antecedenti velle dicitur, vt ſaluti reproborum. Vnde in verbis ſolutionis ad ſecundũ quæ nobis obijciuntur, eodẽ ſenſu ait, Deũ non velle omne bonũ: ſcilicet voluntate ſimpliciter tali, qualis eſt conſequens; cùm quædam bona velit voluntate antecedenti, quæ non eſt ſimpliciter voluntas. Nos autẽ circa poſsibilia nõ adſtruimus in Deo voluntatẽ ſimpliciter talem, id eſt, conſequentẽ, ſed ſolam ſimplicẽ complacentiã, quæ eſt voluntas ſecundũ quid, & adhuc minor quã voluntas antecedẽs ſalutis hominũ, alioquí reproborum: quoniã hæc ſaltem præſtat media ſufficiẽtia, vt proximè & abſolutè poſsint ſalvari. Simplex autem cõplacentia erga pura poſſibilia, nihil operatur: ſed ſolũ eſt quidam affectus, quo Deus quaſi delectatur in bono poſsibilitatis eorũ: ſicuti gaudiũ Dei de exiſtẽtia creaturarum, nihil in ijs operatur, ſed ſolùm eſt delectatio propriè dicta de bono exiſtentię illarũ. In alijsverò locis, quę indicantur ex eodẽ S.D. ſolùm ſermo eſt de amore efficaci, aut ſimpliciter dicto, aut in ordine ad creaturas exiſtentes: quoniam nullã connexionem neceſſariam habet Deus cum exiſtentia illarum. Atqui iuxta ipſum 1.p.q.14.art.6. divina omnipotentia neceſſariò connectitur cum poſsibilibus creaturis. Ergo Deus amans comprehenſivè ſuam omnipotentiam, neceſſariò amat creaturas poſsibiles, aliquo amore, nimirum ſimplici, & prorſus inefficaci.

73 OPPONVNT II. Creaturæ poſsibiles in ſeipſis conſideratæ, nullã habent bonitatem in actu, neque increatam, nec creatam. Non primam. Alioquí non eſſent creaturæ: cuius contrariũ ſupponitur. Non ſecundam: alioquí, cùm illæ ab æterno ſint poſsibiles, aliquid creatũ extitiſſet actu bonũ ab æterno, quod repugnat Catholicę fidei. Si autẽ in ſtatu poſsibilitatis nullã habẽt bonitatem in actu: ergo non ſunt actu amabiles, ac proinde nec amantur de facto. Ex negatione enim capacitatis paſsivæ optimè colligitur negatio actus.

74 IMPRIMIS Mirum eſt pleroſque ex Thomiſtis hoc argumento vti: cùm ipſi fateantur, creaturis poſsibilibus convenire actu actualitate eſſentię prędicata quidditativa entis veri, &c. Ergo eodẽ modo cõvenit actu ijs ratio boni, quæ pariter tranſcẽdens, & eſſentialis eſt: ac proindè nihil deeſt vt actu amentur à Deo ab æterno, quatenus ab æterno dicuntur cognoſci actu creaturæ poſsibiles, iuxta ſenſum omniũ Theologorũ. Vnde eadem obiectio fieri poſſet. nãm veritas poſsibilium non eſt actualis, nec increata, nec creata, &c. Denique inſtantia eſt in converſione impij non exiſtente in re, ac proinde non habente bonitatem, ſicut nec entitatem in actu: quæ tamen, iuxta ſacras litteras verè & actu amatur à Deo vt vidimus à num. 20.

75 RESP. Itaque, creaturas poſsibiles, licèt non habeãt in actu bonitatẽ intrinſecã, ſicut nec entitatem, adhuc actualitate eſſentiæ, vel nominaliter acceptam (vt latè ſtatuimus in Metaphyſica diſp. 3. per totam) habere tamen actu

actu bonitatem extrinsecam omnipotentiæ, à qua denominantur & constituuntur proximè possibiles, quod certè ijs bonum est. Præterea habent bonitatem terminativam amoris, non quidem actualem actu existentiæ aut essentiæ physico, aut entitativo, sed logico, obiectivo, aut intentionali; idque eodem sensu, quo habet veritatem. Quare sicuti eiusmodi veritates in actu à Deo cognoscuntur à Deo, ita etiã in actu amantur. Sic etiam creaturæ futuræ in omniũ sententia amantur, & quidem efficaciter, à Deo: nec tamen pro statu futuritionis habent bonitatem physicam in actu, sed solum obiectivam futuritionis, desumptam à decreto divino, vt forma pro tunc extrinsecè solùm eas futuras denominante.

76 INSTAT Gonetus. Obiectum voluntatis est quidditas, vt existens exercitè, vel saltem prout involvens ordinem ad existentiam. Atqui creaturæ possibilis quidditas, vtcumque asseratur aut negetur bona, nec exercitè existit, nec involvit ordinem ad existentiam. Ergo vt cumque asseratur aut negetur bona, non est obiectum divinæ voluntatis. Maior, in qua sola est difficultas, probatur ex D. Thom. 1.p. quæst. 82. art. 3. corpore; vbi ait: *Obiectum intellectus est simplicius, & magis absolutum, quam obiectum voluntatis.* id est, vt interpretatur Caietanus, obiectum intellectus est quidditas rei sub conceptu quidditatis; voluntatis verò obiectum est res ipsa, prout existens. *Secundò* & ratione suadetur eadem maior propositio: Quia quò aliqua potentia nobilior est, etiam est immaterialior & abstractior, ac proinde habens obiectum abstractius. Cùm igitur intellectus sit potentia nobilior voluntate, illius obiectum debet esse abstractius obiecto voluntatis. Hæc autem abstractio solùm in eo sita est, quòd obiectum intellectus abstrahat ab existentia, à qua non abstrahit obiectum voluntatis. Ergo obiectum voluntatis est quidditas, sive res, prout exercita. *Tertiò* suadetur eadem propositio ex diverso modo tẽdendi vtriusque potentiæ. Voluntas enim fertur ad res, prout sunt in seipsis; intellectus verò trahit res ad se, illasque intra seipsum contemplatur. Ergo licèt intellectus possit cognoscere intra se actu res possibiles, voluntas verò non potest illas amare inter se: ac proinde solùm potest illas amare, quatenus in seipsis existentes. *Quartò* denique probat cum eodem Caietano ab experimento frequenti. Experimur enim nos actu intelligere sanitatem apprehensam, quamvis nec existat, neque exitura vnquam sit. Nemo autem amat sanitatem possibilem, quatenus solus possibilis est, nec in ea, vt potè possibili, delectatur: sed omnes illam desiderant cum ordine ad existentiam, & in ea iam existente delectantur. Ergo obiectũ voluntatis, sive desiderantis, sive complacentis, non est quidditas vt possibilis, sed vt existens, aut exprimens ordinem ad existentiam. Vnde adhuc quando intellectus & voluntas attingunt existentiam rei, longè aliter se habent. nam intellectus attingit existentiam, ad modum quidditatis: voluntas verò, tanquam exercitè existentem, aut exituram.

77 RESP. Voluntatem posse considerari, vel absolutè, vel secundùm actus determinatos gaudij, desiderij, aut simplicis cõplacentiæ. Obiectum voluntatis absolutè loquendo est bonum, sicut & intellectus verum. Deinde obiectum voluntatis gaudentis est bonum existens & possessum: desiderantis aut sperantis, bonum futurum in re, aut in existimatione: cõplacentis verò simplici complacentia, vel amore stricto, bonũ secundùm se, sive quatenus abstrahens ab existentia, aut non existentia. Iuxta doctrinam negatur maior propositio vniversè intellecta de voluntate, prout accipitur ab arguẽte, quasi voluntas non possit amare aliquid, nisi prout existens, vel per ordinem ad existentiam.

78 AD I. Probationem ex D. Thom. fateor, obiectum intellectus esse simplicius & abstractius obiecto voluntatis, vt S. Doct. ait. Hoc autem non consistit in eo quòd voluntas, prout distincta ab intellectu, nequeat amare obiectum, nisi prout existens, quidquid dicat Caietanus. Nam etiam actus visionis intellectualis terminatur necessariò ad obiectum existens, suppositâ huius existentia pro priori ad illum. Non enim res ideo existit, quia videtur: sed potiùs ideo videtur, quia existit.

79 ITAQVE Quòd intellectus dicatur simplicior & abstractior voluntate, situm est in duobus. Primum est, quòd solus intellectus possit abstrahere quidditatem sui obiecti ab illius existentia. Voluntas verò non abstrahit obiectum sive bonũ ab existentia, sed supponit illud abstractum ab intellectu. Nimirum solus hic habet vim abstrahendi, seu præscindendi vnum ab alio. Secundum consistit in eo, quòd perfectissima operatio intellectus, quæ est comprehensio, abstrahit ab existentia obiecti. Non solùm enim comprehendi potest obiectum existens, sed etiam possibile: & speciatim loquendo de Deo intellectus eius non minùs comprehendit creaturas possibiles, quàm existẽtes. Perfectissima autẽ operatio volũtatis, quę est amor simpliciter & gaudiũ, non abstrahit ab existentia obiecti: sed illã desiderat amico, aut inde ea iam habita lætatur: quamquam simplex cõplacentia, quæ est actus secundarius, aut minùs principalis in volũtate, possit tẽdere in obiectũ abstractũ ab existentia. Denominatio autẽ & perfectio primaria potẽtiarum solũ

tenetur per ordinem ad actum præcipuum. Et sanè Deus magis simpliciter amat existentia, quàm possibilia, licèt æqualiter vtraque cognoscat. Ratio est, quia magnitudo cognitionis æstimatur ex mensura, quâ intellectus trahit obiectum ad se. Deus autem æqualiter trahit ad se possibiles veritates, ac existentes, cùm vtrasque pariter comprehendat. Magnitudo autem amoris æstimatur ex magnitudine boni, quod amans communicat amato. Deus autem maius bonum communicat in re & cum effectu, creaturis existentibus, quàm purè possibilibus, vt patet: quoniam solis prioribus communicat esse reale intrinsecum, possibilibus verò denominationem extrinsecam, qua constituuntur proximè possibiles. Ergo licèt cognitio vtriusque æqualis sit, inæqualis est amor. Itaque voluntas non potest vim suam perfectè explicare circa possibilia, sicut circa existentia: secus verò intellectus: atque adeò hic abstractior est ex parte obiecti, quàm voluntas; quamvis ambo conveniant aliunde in eo quòd per aliquem actum possit versari circa obiectum abstrahens omnino ab existentia. Et sanè si obiectio aliquid probat, cõvincit omnem operationem intellectus abstrahere ab existentia obiecti, quod tamen esse falsum patet in actu visionis, qui essentialiter supponit obiecti existentiam, vsque adeò, vt repugnet divinitus visio intellectualis obiecti non existẽtis in re: vti probavimus disp. 85. de anima sect. 7.

80 EX Dictis obvia est solutio ad reliquas probationes eiusdem assumpti. AD II. Patet iam quo sensu obiectum intellectus sit abstractius obiecto voluntaris: nimirum, circa præcipuum actum. Alioqui, & comparando minùs præcipuum actum voluntatis, id est complacentiam simplicem, cum actu visionis intellectualis; ille abstractior est: & suprà num. 8. audivimus ex Dionysio ac D. Thom. bonum quoddammodo esse abstractius, quàm eos, quoniam præ illo se extendit ad existentia & non existentia. Ergo etiam amor boni sub ea communi ratione est abstractior, quàm intellectualis visio cuiuslibet entis. AD III. Voluntas actu gaudij solùm fertur ad res existentes: actu desiderij ad res futuras: actu simplicis complacentiæ etiam ad res possibiles in seipsis quidem, sed apprehensas ab intellectu, apprehensione se habente vt conditione. AD IV. Licèt gaudium & desiderium solùm ferantur ad rem existentem, vel sub ordine ad existentiam; simplex complacentia abstrahit per se loquendo ab ijs omnibus: & hanc solùm adstruimus in divina voluntate circa creaturas possibiles.

81 OPPONVNT III. Omne quod terminat amorem voluntatis, aut est finis, aut ordinatur ad finem amoris. Atqui creaturæ possibiles neque sunt finis amoris divini, nec ad illius finem ordinantur. Non enim existunt in aliqua temporis differentia: ac proinde ad nihil deservire possunt, neque tanquam finis, neque in ratione medij. Ergo creaturæ possibiles non terminant amorẽ voluntatis divinæ.

82 IMPRIMIS Hoc argumento pareret probaretur, nec salutem reproborum amari à Deo: quia in nulla temporis differentia existit, ac proinde inepta videtur vt habeat rationem finis, aut medij. Deinde dico, bonitatem creaturarum possibilium, quamvis nunquam existentem, posse amari simplici complacentia à Deo & à nobis: à Deo quidem, veluti terminum necessariò connexum cum omnipotentia, & veluti medium deserviens quodammodo vt comprehendat illam; ac præterea veluti medium potest deservire ad manifestandam divinarum perfectionum magnitudinem, & ad obtinendos plures fines, quos Deus potest liberè velle. Certumque præterea est nos habere ampliſsimam materiam laudis divinæ ex consideratione tot possibilium creaturarum perfectiorum & perfectiorum in infinitum: ac proinde ipsas creaturas possibiles nobis posse deservire vt media ad exaltationem divini nominis. Iam verò in ordine ad nos possibilia ipsa absque incommodo vllo possunt habere rationem finis, non quidem in ordine ad omnem actum, sed ad simplicem complacentiam dumtaxat, quæ abstrahit ab existentia aut non existentia finis. Si autem nos possibilia bona amare possumus, quamvis supponantur nunquam exitura; cur divina voluntas non poterit ea amare complacẽtia simplici?

89 DICES: Hinc sequitur, Deum etiam posse amare simplici affectu carentias sive purum & merum non esse rerum: quoniam etiam illæ possunt esse nobis occasio divinæ laudis: sive dum Deus quædam bona nobis non confert, quę nocitura essent, seu vitio nostro convertenda in lapsum & ruinam: sive etiam dum deserviunt ad ostensionem dominij divini, cuius arbitrio subest quælibet extra se facere aut non facere. Consequens autem absurdum est: quoniam privationes puræ & negationes, quæ à Scholasticis frequenter dicuntur carentiæ, nullam bonitatem habent, nec habere vnquam possunt, sicuti neque entitatem. Ergo nec amabilitatem vllam.

90 RESP. Certum esse quòd de facto in Deo sit voluntas efficax carentiæ earum rerum, quæ nunquam existunt: ideóque nullum esse absurdum in eo quòd illas, quatenus possibiles, simplici voluntate velit. Cetertũ quemadmodum de facto non vult efficaciter directè carentias rerum, sed indirectè, sive propeer aliquod positivum bonum, cui deserviunt carentiæ

liæ ipſę: ita etiam nec illas in ſtatu poſsibilitatis amat directè ſimplici complacentia, ſed indirectè ſolùm & quatenus deſervire poſſunt alicui bono poſitivo: veluti ad oſtenſionem dominij, in ſignum independentiæ Dei à rebus creatis, vel ad exercitium iuſtitiæ, aut miſericordiæ, alteriuſve attributi divini. Hæc enim conſideratione habet extrinſecam bonitatem, quamvis non intrinſecam, nec actu, nec potentia. Creaturæ autem poſsibiles directè amantur, quoniam directè & ſeipſis bonæ ſunt propter intrinſecam capaciratem ad exiſtendū.

91 HINC Obiter colliges, nec poſſibilitatem permiſsionis peccati à Deo amari directè, cùm in ea nulla ſit, nec eſſe poſſit intrinſecè ratio boni. Cōſiſtit enim in negatione auxilij efficacis, quæ nullius bonitatis, ſicut nec entitatis intimæ capax eſt. Quapropter ſi Deus amat ſimplici cōplacentia poſsibilitatē permiſsionis peccati, ſolū amat illā indirectè & propter aliquod bonum poſitivum, quod ex illa, vel eius occaſione ſequi poteſt. Sic etiam de facto vbi Deus permittit peccatum, amat ſive vult efficaciter permiſsionē ipſam, non directè, cùm illa nihil intimæ bonitatis habeat, ſed indirectè ſolùm, & ex aliquo fine bono, in quem illa cōferre poteſt. Hæc enim poſteriori cōſideratione, ſive extrinſecè bona eſt, ac proindeamabilis.

92 OPPONVNT IV. Saltem circa illa poſsibilia, ad quorum exiſtentiā procurandā Deus nulla adhibet media, videtur nullus eſſe amor vel volitio Dei. Non efficax, vt patet: nec præterea ineffica x. Hæc enim eſt cōplacentia ſimplex, ſive conditionata, quæ tendit ad exiſtentiam rei, ſi fieri poſſet, vel ſi ſeparabilis eſſet à malitia, vel obtineri abſque difficultate, aut nocumento, vel ad libertū arbitrium hominis cenſeri. Sub qualibet autem ex ijs cō ſideratione prędicta volitio, ſeu cōplacentia, tendit in rei exiſtentiam. quo ſenſu Deus dicitur velle ſalutem omnium hominum, nimirum, conditionatè, ſi ipſi velint bene vti auxilijs à Deo conceſsis. Ergo circa purè poſsibilia, in quorum exiſtentiam Deus nulla media adhibet, nullus eſt amor divinus, nec efficax, nec ineffica x per modum complacentiæ.

93 CONFIRMATVR. Simplex complacentia nihil aliud eſt, quàm velle & gaudere, quòd res aliqua nobis placens, prædita ſit aliqua bonitate aut pulchritudine. in quo planè involvitur ordo ad illius exiſtentiam. Vnde ſi fortè aliquando delectat nos res aliqua, & non gaudemus quòd exiſtat in rerum natura, iam nō res ipſa, ſed cogitatio illius rei, eſt quæ nos delectat. Ergo pariter ſi Deus non gauderet quòd aliqua res exiſtat, (vt verè non gauder de exiſtentia poſsibilium nunquam futura) iam non res ipſa, ſed ſolùm cogitatio vel idea, quā Deus apud ſe habet, eſt quæ ipſum delectat.

94 RESP. Negando antecedens quoad poſteriorem partem. Etenim adhuc circa poſsibilia, in quorum exiſtentiam Deus nullum adhibet medium, eſſe poteſt amor, tum ſimplicis complacentiæ abſolutæ, tum conditionatæ. Eſt imprimis amor complacentiæ abſolutæ, quatenus abſolutè placet ipſi quòd creaturæ ſint poſsibiles, ſeu produci poſsint ab omnipotentia ſua, à qua conſtituuntur extrinſecè, & proximè in ratione poſsibilium: vt latè oſtenſum fuit ſectione præcedenti à num. 52. Vnde Deus per eam complacētiam vult ipſis bonum. Deinde eſt amor Dei conditionatus erga creaturas poſsibiles, quo vult ex hypotheſi exiſtentiæ illarum, vt vnaquæquè ſit in actu id quod eſt in potentia; exigitque iuxta connexionem ſuorum prædicatorum. nimirum, vt homo exiſtens, ſit animal rationale, & Angelus ſubſtantia intelligens completa. Eſt autem amor eiuſmodi conditionatus ex parte obiecti, verū ſubiectivè abſolutus in Deo, & indiſtinctus à ſimplici complacentia nuper explicata, quāvis aliter quoddammodo à nobis exprimatur. Amor autem conditionatus Dei erga ſalutem omnium hominū exiſtentiū, eſt ipſa voluntas antecedens collativa auxiliorū ſufficientiū, aliorūque mediorum, quæ ſpectat exiſtentiam ſalutis conditionatè futurā permodum cuiuſdam deſiderij: & hanc fatemur non eſſe in Deo circa creaturas purè poſsibiles. præſertim, cùm has Deus neceſſariò amet in noſtra ſententia; ſalutem verò hominum omnium exiſtentium, prorſus liberè.

95 AD Confirmationem dicimus, complacentiā ſimplicem differre à gaudio propriè dicto, quòd hoc ſit dilectio de bono aut pulchritudine rei exiſtēte. Reſpōdet enim cognitioni intuitivæ, ſeu viſioni, quæ ſolū terminatur ad rem exiſtentem. Simplex autem complacentia, quā in Deo adſtruimus, circa creaturas poſsibiles, abſtrahit ab earū exiſtentia: ſicuti cognitio abſtractiva mentis, cui illa reſpondet, abſtrahit ab exiſtētia obiecti. Neque enim Deus poſsibilia in ſeipſis conſiderata cognoſcit per ſcientiam viſionis, ſed ſimplicis intelligentiæ, quæ abſtrahit ab exiſtentia obiecti. Vt autem delectet nos res aliqua per complacentiam ſimplicem, non exigitur ordo ad exiſtentiam præſentē aut futuram illius. Id patet in delectatione moroſa circa rem turpem, in qua non ſola cognitio delectat hominē (alioqui non peccaret, iuxta generalem doctrinā Theolog. cum D. Tho. 1. 2. q. 74.) ſed etiā res ipſa turpis placet, quamvis nec exiſtat, nec exitura ſit: immo quamvis homo ipſe habeat firmum propoſitum non exequendi rem illā. Vt ergo Deus ſimplici complacentia velit poſsibilia in ſeipſis, ſive in

eorum poſsibilitate delectetur, non exigitur exiſtentia eorum actualis, nec futura: immò & & cohærere poteſt cum propoſito æterno nunquam ea producendi, aut perducendi in ſtatum exiſtentiæ.

96 OPPONVNT V. Deus ſummum odium habet circa poſsibilia nunquam extitura. Vult enim efficaciter ijs ſummum malum, quod conſiſtit in non eſſe: nec tantùm vult Deus, ea nunquam eſſe, verùm nec adhibet medium vllum, ſive virtutem creatam, vi cuius ea poſsint exiſtere. Atqui cum ſummo odio rei non cohæret ſimplex amor complacentiæ in ipſa, nec generatim vllus amor. Ergo Deus nullo amore, ne quidem ſimplicis complacentiæ, amat poſsibilia nunquã extitura CONFIRM. I. Etenim Sapientiæ 11. dicitur: *Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum, quæ feciſti.* Ergo Deus ea, quæ nunquam facit, ſive quæ nunquam exiſtunt, non diligit, ſed potiùs odio habet. CONFIRM. II. Nam Pſalmo 113. & 134 dicitur de Deo: *Omnia quæcunque voluit, fecit.* Ergo cùm poſsibilia pura nunquam fecerit, nunquam ea voluit: nam profectò ſi voluiſſet, feciſſet.

97 RESP. Negando antecedens. Summum enim odium Dei dumtaxat eſt circa peccatum, in quo ita diſpliceat, vt nullo modo poſsit illud amare, aut facere. Deinde maius odium eſt velle vt aliquid non ſit poſsibile: qualiter dæmones & damnati volunt ſimplici diſplicentia re Deo ſint poſsibilia plura, quæ verè ipſi poſsibilia ſunt. Quare nunquam dicendus eſt Deus ſummum odium habere erga creaturas poſsibiles non extituras, cùm adhuc liberè poſsit eas condere, nec diſplicere valeat in earum poſsibilitate. Denique neque propriè Deus dicitur odio habere illas, cùm nihil ſit in eis, quod ipſi diſpliceat propriè loquendo: ſed dumtaxat negativè & impropriè dicitur eas odiſſe, quatenus pro libito non vult ijs efficaciter bonum exiſtentiæ. Solùm itaque Deus propriè odium exercet circa peccatum, & circa peccatorem, vt talem; quatenus in ijs poſitivè diſplicet. *AD I. Confirm.* negatur conſequentia: quoniam argumentum ab auctoritate negativa, nihil probat. Itaque quamvis Deus nihil eorum, quæ fecit, odio habeat, poteſt amare poſsibilia, quæ non fecit. AD II. Senſus genuinus Pſalmi eſt, omnia quæcumque Deus voluit, nimirum, facere, ea fecit. Suppletur enim ibidem infinitivus ex communi modo loquendi apud ſacras & profanas literas: vt quando dicitur: Petrus dedit mihi, quæ voluit. Sub intelligitur enim, quæ dare voluit. Deinde verbum *velle*, niſi aliunde limitetur, ſignificat volitionẽ efficacẽ.

SECTIO SEXTA.

Argumenta contra amorem Dei neceſſarium erga creaturas poſsibiles obiecta & ſolutæ.

98 OBIICIES I. Nulla potentia fertur neceſſariò in obiectum materiale & ſecundarium: ideoque viſus licèt neceſſariò percipiat coloratum, non tamen corpus, ſive ſubſtantiam colore affectã. Atqui poſsibilia ſunt obiectum voluntatis divinæ dumtaxat materiale & ſecundarium: Ergo voluntas divina non fertur neceſſariò in poſsibilia.

99 HÆC Obiectio, ſicuti & pleræque ſequentium, patitur inſtantiam manifeſtã in divino intellectu, cuius obiectũ materiale & ſecundarium dumtaxat ſunt creaturę poſsibiles: & tamen illas attingit neceſſariò. Deinde inſtãtia eſt in ipſa voluntate divina iuxta ſententiam quæ docet, relationes ſolùm eſſe obiectũ illius ſecundarium aut materiale, cùm tamen neceſſariò amentur. Quare reſpondeo maiorem propoſitionem ſummũ eſſe veram de illo obiecto ſecundario, quod eſt per accidens ſolùm & denominativè obiectũ potentiæ, vt contingit in pariete aut alio ſubiecto colorato relatè ad viſum; falſam autem de illo obiecto materiali & ſecũdario, quod verè & in ſe eſt terminativum habitudinis potentiæ. Hoc enim neceſſariò attingitur ab illa, quamvis non propter ſe, ſed propter obiectum primarium, & ratione illius: vt patet ex inſtantijs nuper indicatis in intellectu & voluntate divina, atque in alijs obiectis terminativis, quamvis ſecundarijs.

100 INSTABIS: Quidquid ſit de alijs potentijs, voluntas divina eſt omnino independens à ſuo obiecto materiali, & ſecundario, conſiſtente in creaturis: ſimiliterque divina omnipotentia ab ijs prorſus independens eſt. Ergo voluntas divina, ſicuti & omnipotentia, non habent illam connexionem neceſſariam cum creaturis poſsibilibus, atque adeò neque cum amore illarum.

101 AT Quis non videat pariter intellectum divinum eſſe omnino independentẽ à creaturis poſsibilibus, & tamen cum ijs neceſſariò connecti, veluti cum obiecto ſecũdario & terminativo? Itaque ſicuti veritas divina comprehenſivè cognita à Deo, neceſſariò ducit ipſum in cognitionẽ veritatum poſsibilium creaturarum, quamvis illa ab ijs non dependeat, ſed potiùs è contrà: ita etiam bonitas omnipotentiæ comprehenſivè amata à Deo, neceſſariò ducit ipſius voluntatẽ in amorem bonitatis creaturarum poſsibilium, quamvis illa ab his non dependeat, ſed potiùs è converſo. Sic etiam decretum efficax Dei de exiſtentia mundi

di connectitur neceſſariò cum illa; nec tamen ab ea pendet, ſed potiùs hæc ab illo. *Sic* præterea prima principia ſunt neceſſariò connexa cum concluſionibus, quæ ex ijs demonſtrari poſſunt: nec tamen propterea ab eiſdem concluſionibus dependent, ſed potiùs è contra. Sic denique, etiam in opinione negantium connexionem abſolutam omnipotentiæ cum poſſibilibus, admittitur eius connexio neceſſaria cum ijs ex ſuppoſitione quod non repugnent. Et tamen omnipotentia non dependet à creaturis poſſibilibus, adhuc ſuppoſita earum non repugnantia intrinſeca. Ergo pariter quamvis abſolutè cum ijs connectatur, non colligitur vlla eius dependentia abeiſdē. Ratio omniū eſt: quia connexio neceſſaria vnius cum alio ſolùm arguit dependentiam in eo extremo, quod recipit ab altero aliquid, veluti effectus à cauſa. Omnipotentia autem, ſicuti & ſcientia ſimplicis intelligentiæ, non connectitur neceſſariò cum bonitatibus aut veritatibus purè poſſibilibus, veluti effectus cum cauſa, ſed potiùs veluti cauſa ſumma formalis extrinſeca, à qua conſtituuntur proximè intelligibiles, & poſſibiles. Quare nulla colligitur dependentia vtriuſque earū à creaturis, ſed potiùs è converſo.

102 VRGEBIS. Si Deus neceſſariò amaret creaturas poſſibiles, quatenus connexas cum omnipotentia, æquè illas amaret, ac omnipotentiam ipſam, quia tanta eſſet neceſſitas in amore divino vt terminato ad creaturas poſſibiles, ac vt reſpiciente omnipotentiam. Conſequens autem eſt planè falſum: tum quia creaturæ poſſibiles non habent æqualem neceſſitatem in ratione poſſibilium aut amabilium, ac omnipotentia in eſſe exiſtentiæ & amabilitatis: tum præterea, quia creaturæ poſſibiles ſunt finitæ, ac proinde imperfectæ; omnipotentia autem infinita & ſummè perfecta. Ergo nequeunt terminare amorem æquè neceſſarium.

103 RESP. Negando ſequelam: quia creaturæ poſſibiles non habent ſummam & primam neceſſitatem, ſed ſecundam & dependentem; omnipotentia autem primam & ſummam. Quare Deus infinitè magis amat omnipotentiam, quàm creaturas poſſibiles. Nimirum, has ſolùm amat ſimplici complacentia, & iuxta finitam capacitatem, quam habent, terminandi amorem: omnipotentiam autem amore efficaci ac ſummo, & iuxta infinitam capacitatem ipſius: illas propter omnipotentiam; hanc propter ſe: illas, vt medium, aut terminum ſecundarium: hanc vt finem & primarium terminum amoris. Quamvis verò creaturæ poſſibiles ſint limitatæ & imperfectæ negativè, quatenus non habent plenitudinem, ſeu infinitatem perfectionis, ſunt capaces neceſſarij amoris, propter connexionē neceſſariam cum omnipotencia, quam Deus neceſſariò comprehenſivè amat, & proinde veluti bonam ipſis creaturis poſſibilibus; ac præterea has, vt bonū omnino cum eadē omnipotētia connexū.

104 OBICIES II. Statuto in Deo amore neceſſario erga creaturas poſſibiles, nullus erit locus Deo vt efficaciter nolit earū exiſtentiā. Conſequens autem planè abſurdum eſt, & contrarium fidei, qua docemur, Deum prorſus liberè omnia creaſſe. Ergo & abſoluta eſt doctrina, ex qua illud colligitur. Sequela probatur multipliciter. *Primò*, & generatim: Quia nulla voluntas neceſſariò amans obiectum aliquod eſt indifferens ad volendum aut nolendum idem obiectum: vt ex terminis patet, & inductione facta in omni voluntate neceſſariò amante. *Secundò* ex Auguſtino lib. 13. de Trin. cap. 3. & in Enchirid. c. 86. dicente: *Beati eſſe volumus: & miſeri eſſe non ſolùm nolumus, ſed neque velle poſſumus.* Nimirum, quoniam neceſſariò amamus ſimplici complacentia felicitatem, ſeu beatitudinem in communi, ideo non poſſumus nolle illius exiſtentiam. Si ergo Deus ſimplici complacentia neceſſariò amat creaturas poſſibiles, non poterit nolle exiſtentiam alicuius illarū. *Tertiò* à pari peccati poſſibilis, quod Deus neceſſariò odit ſimplici diſplicentia, ideoque non poteſt liberè & efficaciter velle exiſtentiam illius. Si ergo Deus ſimplici complacentia neceſſariò amat creaturas poſſibiles, non poterit liberè & efficaciter nolle exiſtentiam illarum.

105 RESP. Negando antecedens: quoniam amor Dei neceſſarius, quem in Deo agnoſcimus, eſt ſolius ſimplicis complacentiæ, qui optimè cohæret cum nolitione libera, & efficaci exiſtentiæ illarum: quoniam ſimplici cōplacentiæ ſolùm opponitur diſplicentia ſimplex eiuſdem omnino obiecti: ſicuti & amori efficaci ſolùm opponitur odium eiuſdem obiecti efficax. Et certè Auctores ipſi qui ita arguunt tenentur id facere, dum admittunt in Deo ſimplicem complacentiam liberam erga creaturas poſſibiles cohærentem cum nolitione efficaci exiſtentiæ illarum. Apparetque paſſim in voluntate noſtra ſimplex complacentia libera circa plura obiecta, quorum exiſtentiam nolumus efficaciter. Non magis autem opponitur, immo multò meliùs cohæret ſimplex complacentia neceſſaria in obiecto cum nolitione efficaci libera ipſius, quā ſimplex cōplacentia libera; quoniā amor & odiū, complacentia & diſplicentia intra idē genus, nimirū intra genus liberi, maiorē oppoſitionē præſeferunt, quàm ſi alterum ex ijs ſit liberum, & neceſſarium alterum. Si ergo iuxta Adverſarios cum libera Dei complacentia ex erga creaturas poſſibiles cohæret

nolitio ſeu diſplicentia illarum efficax libera-que; cur non cum ſimplici complacentia ne-ceſſaria?

106 IAM Verò reſpondeamus ad ſingulas probationes illius antecedentis. AD I. concedo, nullam voluntatem neceſſariò amantem aliquod obiectum poſſe illud odiſſe odio ſeu nolitione oppoſita eidem amori: nego autē, ſi ſermo ſit de odio aut nolitione non oppoſita amori præcedenti. Porrò amor, quem in Deo adſtruimus erga creaturas poſsibiles, eſt ſolius ſimplicis complacentiæ: qui, ſive neceſſarius ſit, ſive liber, non oponitur nolitioni ſive diſplicentiæ efficaci. Et ratio à priori deſumitur ex eo quòd ij actus ſimplicis complacentiæ & efficacis diſplicentiæ verſentur circa obiectum ſolùm materialiter idem, diverſum autem penes rationem formalem. Nimirum, complacē-tia ſimplex divina terminatur ad poſsibilia, & exprimentia neceſsitatem quandam in ſua poſ-ſibilitate, quatenus poſsibilia, ſeu connexa cū omnipotentia. Diſplicentia autem, ſeu noli-tio efficax terminatur ad eadē poſsibilia, prout exercitè tranſeunt ad ſtatum futuritionis aut non futuritionis: qua ratione non habent cum omnipotentia connexionem neceſſariam, nec important neceſsitatem vllam futuritionis po-tiùs quàm non futuritionis: ideoque poſſunt efficaciter amari à Deo, aut reſpui, quamvis antea ſimplici affectu placerent.

107 AD II. Non poſſumus quidem efficaciter nolle felicitatem noſtram in communi, vt Auguſtinus eo loco perſpicuè & verisſimè docet. Verùm id non ideo eſt, quia ſimplici complacentia neceſſariò illam amemus, vt in obiectione aſſumitur: ſed quia bonum in communi abſtrahens à vero & apparente eſt obiectum adæquatum voluntatis noſtræ: ideoque nihil poſſumus appetere, neque efficaciter, neque inefficaciter, niſi ſub ratione boni in communi, in qua ſita eſt felicitas noſtra abſtrahens à vera & apparenti, prout eo loco vſurpatur ab Auguſtino, & alijs Philoſophis ac Theologis cum Ariſtotele lib. 1. Ethic. cap. 1. De quo videri poſſunt quæ nos ibidem diximus, tum in Commentarijs, tum in Opere de Virtutibus & Vitijs diſp. 1. quæſt. 3 per totam. Sicuti autem cum hac ipſa doctrina cohæret quòd voluntas velit efficaciter malum, ſive etiam non ens, quamvis ſemper ſub ratione boni: ita etiam dato quòd voluntas divina reſpiceret bonum in communi, veluti obiectum adæquatum, poſſet velle efficaciter non ens, ſive negationem exiſtentiæ creaturarum poſsibilium, quamvis ſub ratione boni. Cæterum obiectum adæquatum voluntatis divinæ, ſaltē primarium, eſt ſola bonitas increata, neceſſariò connexa cum poſsibilitate creaturarum, & liberè cum illarum exiſtentia. Vnde ſolùm infertur, Deum non poſſe habere diſplicentiam efficacem aut inefficacem poſsibilitatis creaturarum, quod vltro concedimus. Neque enim Deus vllo affectu poteſt velle vt creaturæ ſemel poſsibiles, non ſint poſsibiles. Poteſt tamen ex fine ſui proprij boni infiniti, efficaciter velle vt creaturæ poſsibiles nunquam exiſtant: quia exiſtentia aut non exiſtentia illarum ſolùm ſpectat ad obiectum ſecundarium contingens divinæ voluntatis.

108 AD III. Ratio cur Deus nequeat efficaciter velle exiſtentiam peccati, non in eo ſita eſt quòd illud neceſſariò oderit ſimplici diſplicentia. Nam ſive hæc in Deo ſuppo-natur, ſive negetur, adhuc Deus nequit efficaciter amare exiſtentiam peccati. Itaque id oritur, tum ex ſumma honeſtate Dei, tum ex turpitudine intrinſeca peccato, ratione quarum Deus eſt incapax antecedenter amare illud, ſive affectu ſimplici, ſive efficaci. Similiter ergo, ſive amor ſimplex creaturæ poſsibilis ſuppona-tur in Deo neceſſarius, ſive negetur, adhuc locus eſt vt ſequatur libera volitio, aut nolitio efficax exiſtentiæ eiuſdem creaturæ: quoniam hæc poteſtas indifferens ad decernendum alterutrum ex ijs pertinet ad ſummam perfectionem divinæ libertatis Et ſanè quòd amor ſimplex complacentiæ in creaturis poſsibilibus cohæreat cum libera & efficaci nolitione illarum, conſtat ratione à priori: quia vbi obiecta ſunt inter ſe diverſa, & incōnexa, poteſt voluntas alterum velle, & nolle alterum, vt patet. Atqui poſsibilitas creaturarum eſt obiectum diverſum ab earum exiſtentia, & inter eas nulla eſt connexio, vt patet, quoniam altera alterē contingenter advenit. Ergo poteſt voluntas divina velle ſimplici ac neceſſaria complacentia poſsibilitatem creaturarum, & tamen nolle efficaciter exiſtentiam illarum. Deinde idipſum patet exemplo vel in rebus humanis adhibito. Mercator enim ſimplici affectu complacentiæ, ſive neceſſario, ſive libero, amans merces ſuas, adhuc poteſt & ſolet efficaciter nolle exiſtentiam illarum, dum ad actus metus procellæ, è navi proijcit eas in mare. de quo videri poſſunt quæ diximus in Commentarijs ad librum tertium Ethico. cap. 1. à num 5. Neque id tantùm habet locum in voluntario miſto, quod ibidem exponit Ariſtotel. ſed etiam in puro voluntario, quod ex amore virtutis aut delectationis ortum ducit. Sive enim quiſpiam liberè ſive neceſſariò amet ſimplici affectu opes ſuas, adhuc poteſt & ſolet vltro eas impendere efficaciter intuitu honeſtatis, aut prodigere turpitudinis cauſa. Quidni itaque Deus nequeat efficaciter nolle exiſtentiā creaturarum poſsibilium, quamvis affectu ſimpli-

cis

cis complacentiæ, sive necessario, sive libero, in eas feratur?

109 OBIICIES III. Quòd creaturæ possibiles connectantur necessariò cum omnipotentia, non probat in Deo amorem necessarium illarum. Alioqui cùm carentiæ earum sint pariter possibiles, & non minùs connexæ cum eâdem omnipotentia, pariter Deus necessariò amaret illas in statu possibilitatis, sicuti eas liberè amat in statu existentiæ. Consequens autem falsum est. Si enim Deus simplici complacentia amaret necessariò, tum creaturas possibiles, tum possibiles earum carentias, amaret simul duo, immo innumera contradictoria: quemadmodum si vellet simul efficaciter rem, & carentiam eiusdem rei. Ne ergo hoc absurdum sequatur, dicendum est, ex ratione illa connexionis non inferri in Deo amorem necessarium creaturarum possibilium. Ita ferè arguit Alderete vbi suprà.

110 RESP. Sicuti non est inconveniens, sed ab omnibus statuendum veluti certum, Deum necessariò cognoscere, tum omnes creaturas possibiles, tum possibiles ipsarum carentias: ita neque absurdum esse quòd simplici complacentiâ necessariò vtrasque amet. Neque inde infertur vlla cõtradictio, vel in intellectu, vel in voluntate: cùm possibilitas rei non opponatur possibili carentiæ ipsius. Simul enim verificatur de qualibet re possibili, quòd possit esse, & quòd possit non esse: quatenus potest habere existentiam, aut non habere. Ergo sicuti possibilis est existentia illius, ita & non existentia. Sicuti ergo existentia possibilis ipsius cognoscitur & amatur necessariò à Deo, ita & non existentia vt possibilis. Et hoc quidem dixerim permisso quòd carentiæ possibiles rerum amentur necessariò à Deo: quod non omnes Auctores nostræ sententiæ admittunt, quoniam in ijs, vt purè possibilibus, non apparet bonitas aliqua. Verùm adhuc id cõcedi potest, quoniam carentiæ possibiles rerum, sicut & existentes, possunt habere aliquam bonitatem extrinsecã, & deservire pluribus bonis à Deo eligibilibus, saltem ad ostensionem dominij: atque adeò possunt terminare amorem divinum, non directè, sed indirectè solùm: vt suprà num. 91. dicebamus. Diversa autem ratio est de existentia exercita & ipsius carentia pariter in exercitio positarquæ vna omnino excludit aliam; ac proinde voluntas efficax vnius impedit voluntatem alterius efficacem, sicuti & vnius affirmatio alterius affirmationem pro eodem tempore, etiam ab intellectu divino.

111 RATIO Autem à priori cur possit simul cognosci, & fortè etiam amari simplici affectu, tam existentia possibilis, quàm nõ existentia, seu carentia possibilis ipsius, sita in eo est, quia vna non affirmat in statu possibilitatis, quod negat altera, sed aliud diversum. Nimirum possibilis carentia rei non est carentia possibilitatis eius (talis enim carentia est chimærica & impossibilis) sed solùm est possibilis carentia existentiæ, quæ contingenter solùm convenit creaturæ possibili, ideoque adesse aut abesse potest invariata eius possibilitate. Similiter existentia possibilis non excludit possibilitatem non-existentiæ exercitæ: quia hæc est prædicatum contingens, ad quod, & ad ipsius oppositum, indifferens est omnis creatura possibilis, ac proinde & existentia ipsa quatenus possibilis, & quasi in actu signato. Quare sicuti de qualibet existentia possibili cognoscit necessariò ac simul divinus intellectus posse in exercitio existere, & posse non existere, quoniam pariter indifferens est ad vtrumlibet: ita nihil absurdi est si dicatur voluntatem divinam simul & necessariò amare simplici complacentia, tum possibilitatem vt existentia in exercitio sit, tum possibilitatem vt in exercitio numquam sit. Circa quod recolenda sunt quæ suprà diximus num. 90. & 91.

112 OBIICIES IV. Deus non amat necessariò prædicata essentialia creaturæ. Ergo nec creaturam possibilem. Hæc enim solùm posset necessariò amari ratione prædicatorum essentialium. Antecedens probatur: Nam antequam existat creatura, non dantur absolutè prædicata illius essentialia, sed conditionatè solùm considerari debent: ita v.g. vt sub conditione existentiæ hominis, ille sit animal rationale. Atqui Deus non habet affectum aliquem, quo velit sub conditione existentiæ hominis, quòd ille sit animal rationale. Id enim perinde esset ac velle vt existat homo, si homo existat. Quod in voluntate, præsertim divina, locum non habet. quamvis intellectus in eâdem re possit abstrahere rationem vnam formalem ab alia, aut aliter & aliter apprehendere definitionem & definitum. Quare aliquis stultè gauderet de cõsequutione finis, sub conditione consequendi illum. Deus ergo, in quo nullus affectus stultus habet locum, nequit amare necessariò vt homo sit animal rationale sub conditione existentiæ ipsius; ac proinde nec amat eius prædicata essentialia.

113 RESP. Argumentum hoc, quo vtitur Alderete, pariter in ipsum regeri posse, quasi excludens à Deo etiam liberum amorem creaturæ possibilis: quoniã & ille fatuus esset, si fatuus est amor necessarius. Si enim hic solùm conditionatè respicit prædicata essentialia creaturæ possibilis (in quo dicitur esse fatuitas) etiam ille. Deinde dico, Deum amare necessariò prædicata essentialia creaturæ possibilis, quoniam necessariò amans omnipotentiam

suam

suam, vt productivam eorum, vult illis bonum aliquod. Amare enim est velle alicui bonum. Praeterea, licèt praedicata essentialia creaturæ possibilis non sint physicè & entitativè bona in actu, sunt tamen bona obiectivè & intelligibiliter, sicut & vera: ac proinde sicut ratione eius veritatis terminant actum cognitionis diuinæ, ita ratione similis bonitatis actum diuinæ simplicis complacentiæ. Et certè sicuti fatua cogitatio non est indicio, quo censemus, hominem debere esse animal rationale ex hypothesi existentiæ suæ; ita nec fatua complacentia in eo est. Nimirum hæc ducitur cognitione prævia intellectus apprehendentis hominem vt subiectum, & definitionē, vt prædicatum quoddam diversum à subiecto ex modo significandi. In complacentia autem de consequutione finis sub conditione consequendi illum, non est diversitas vlla ex modo significandi, sed sensus omnino identicus: ideoque affectus eiusmodi fatuus esset.

114 OBIICIES V. Amor necessarius creaturarum possibilium non videtur importare perfectionem, saltem Deo dignam. Omne autem quod necessariò existit in Deo, importare debet perfectionem Deo dignam. Ergo amor creaturarum possibilium non existit in Deo. Maior propositio, in qua est diffidium, suadetur diversimodè. PRIMO: Quia sine eiusmodi amore Deus esset omnino perfectus ad intrà cognoscens & amans suam essentiam, proprietatesque, tum absolutas, tum relativas. SECVNDO: quia talis amor deprici posset relatè ad creaturas possibiles: vtpotè quæ suam possibilitatem habent independenter ab illo, per diuinam omnipotentiam, vt continentem; scientiam, vt potentem dirigere; & voluntatem, vt potentem liberè eas decernere. Amor autem despicabilis & inutilis non importat perfectionem dignam Deo. TERTIO: Quia Deum esse necessariò propensum ad se communicandum creaturis non est perfectio digna Deo, sed potiùs pugnans cum eius supremo dominio. Ergo similiter dicendum de amore necessario ad creaturas possibiles. Ille enim dumtaxat esset quædam necessaria propensio ad se communicandum.

115 RESP. Negando maiorem. Amor enim necessarius creaturarum possibilium est quædam sequela connexa cum amore necessario omnipotentiæ, sicuti cognitio necessaria possibilium creaturarum est etiã sequela scientiæ necessariæ, qua Deus suam omnipotentiam comprehendit: atque adeò quemadmodum hæc, ita & illa importat perfectionem, seu potiùs extensionem necessariæ perfectionis Deo dignam. AD I. Negatur antecedens: quia sicut Deus sine cognitione necessaria possibilium creaturarum non haberet perfectionem notitiæ comprehensivæ erga omnipotentiam, sic nec comprehensivi amoris, si illas non amaret necessariò. AD II. Sicuti despicabilis non est extensio scientiæ necessariæ Dei ad possibilia, quamvis pro priori ad illam supponantur habere suam veritatem obiectivam: ita nec despicabilis est extensio amoris necessarij ad creaturas possibiles, licèt pro priori ad illam supponantur habere suam possibilitatem bonitatemque obiectivam. Itaque permisso gratis quod simplex complacentia in creaturis possibilibus nullam ijs vtilitatem afferret, non ideo in ordine ad illas despicienda esset. Alioqui complacentia Dei libera, quem Adversarij tuentur, esset despicienda, cùm nihil pariat: immo & gaudium Dei de perfectione liberè iam communicatâ creaturis, esset despiciendum, cùm nihil vtilitatis addat. AD III. Quidquid sit de antecedente, nego cõsequentiam, & illius probationem. Amor enim necessarius possibilium, quem in Deo adstruimus, non est propensio naturalis ipsius ad se communicandum per productionem illorum; sed solùm est amor, vel elicitus, vel innatus omnipotentiæ, quatenus bonæ ipsis possibilibus, præscindens omnino ab eorum existentia & nõ existentia. Solùm itaque dici potest propensio innata Dei potiùs in possibilitatem, quàm impossibilitatem creaturarum.

116 INSTABIS. Nullus amor in Deo dignè cogitari potest necessarius erga obiectum aliquod, nisi vel ob infinitam huius dignitatem, vel ob alligationem, aut connexionem cum alio termino amoris necessarij: vt patet inductione facta in omni necessario amore. At qui creaturis possibilibus non est infinita dignitas, vt patet. Nec connexio cum omnipotentia infert necessarium illarum amorem. Nos enim agnoscentes connexionem illam, amamus omnipotentiam sine vllo amore possibilium; idemque est adhuc in ipsis Beatis, qui ex amore necessario omnipotentiæ non amittunt libertatē ad amandas possibiles creaturas. CONFIRM. Quia Deum velle se esse productivum leonis, v. g. non est velle simplici complacentiâ ipsum leonem. Alioqui dum amat aut vult se esse cognoscitivum & productivum operationis, quæ est mala moraliter, istã amaret necessariò. Ergo quamvis Deus seipsum amat, quatenus productivum creaturarum possibilium, non ideò in illis necessariò complacet.

117 RESP. Concessa maiore, negando minorem quoad secundam partem, quia connexio possibilium cum omnipotentia infert necessarium amorem illarum, si amor omnipotentiæ est comprehensivus; non autem si comprehensivus non sit, qualis est noster, & Beatorum. Id patet in scientia Dei, quæ, quia com-

comprehensiva est omnipotentiæ, necessariò extenditur ad omnia & singula possibilia; cùm tamen scientia nostra, & Beatorum, non necessariò ad illa cognoscenda extendatur, quoniam non est comprehensiva omnipotentiæ, nec infinita. AD CONFIR. nego antecedens. Amor enim omnipotentiæ, quatenus habentis vim ad producendum leonem, est simplex complacentia in ipso leone. Amor autem eiusdem omnipotentiæ prout habentis vim producendi entitatem operationis malæ, nullatenus est simplex complacentia in ipso peccato possibili, sed potiùs displicentia simplex in ipso: cùm omnipotentia non comparetur ad peccatum vt virtus productiva, sed potiùs veluti habens vim & propensionem ad illud impediendum.

DISPVTATIO LXVII.

AN VERBVM PER SE PROCEDAT EX COGNITIONE CREATVRARVM FVTVRARVM, SIVE EXISTENTIVM?

QVAMVIS Anselmus impræsenti occasionem dederit excitandæ huic controversiæ, vt posteà num. 5. apparebit, illa à Veteribus Theologis, sive Scholasticis, tractata non invenitur, sed à Recentioribus dumtaxat. Porrò quemadmodum Disput. LXIV. & LXV. statutum fuit, Verbum divinum per se procedere ex cognitione trium personarum, & deinde creaturarum possibilium: ita nunc quærimus, an per se oriatur ex cognitione futurorum. Eadem verò ratio apparet in Spiritu sancto circa amorem creaturarum existentium, & futurarum.

SECTIO PRIMA.

Relatis Theologorum sententijs, decernitur & probatur ratione ex D. Anselmo eruta, Verbum divinum propriè & absolutè loquendo non procedere per se ex cognitione creaturarũ existentium, vel qualitercumque futurarum. Euasiones Aduersariorum præclusæ.

2 IN Hac re tres circumferuntur Theologorum sententiæ. Prima absolutè affirmat, Verbum divinum per se procedere ex cognitione creaturarum futurarum. Ita Valentia 1. par. disp. 2. q. 7 punct. 2 Zuñiga disp. 9. dub. 7. & alij docentes, Verbum procedere ex scientia libera, seu visionis creaturarum futurarum & existentium, ac Spiritum sanctum ex amore earundem. Aiuntque, esse valdè receptam opinionem inter Recentiores. Porrò Ruiz, qui allegari solet pro eadem opinione, loquitur sub distinctione. Etenim disp. 63. sect. 4. num. 1. inquit, ex suppositione quòd in aliqua differentia temporis producendæ fuerant creaturæ, Verbum divinum per se exigere vt procederet ex cognitione intuitiva illarum, & quarumlibet veritatum contingentium in eâdem hypothesi. Cæterum postea num. 11. docet, propriè & absolutè loquendo, Verbum non procedere per se ex cognitione intuitiva creaturarum: quoniam hæc propositio continet sensum formalem & absolutum ab omni suppositione, quâ præcisâ per intellectum, sicuti comparatione divinæ comprehensionis per accidens se habet quòd musca voler, aut non voler; ita etiam per accidens se habet ad productionem Verbi, quòd procedat per cognitionem intuitivam muscæ volantis, aut non procedat per illam. Hæc ad litteram habet laudatus Auctor ijs locis, quæ nonnihil differunt à modo loquendi reliquorum ex allegatis, & potiùs videntur cum sententia tertio loco referenda convenire.

3 SECVNDA Absolutè negat, Verbum per se procedere ex cognitione futurorum, aut existentium. Ita, præter omnes Scotistas, allegatos Disp. LXIV. num. 5 omnes ferè Thomistæ, & Scriptores Societatis, quos legere licuit: vt propterea allegare singulos videatur superflu-

pervicaciùm, quibus noviter adhæret M. Lumbier tract. 3. q. 10. ar 6.

4 TERTIA Denique diſtinguit in Verbo rationem prorſus intrinſecam & neceſſariam à ratione contingenti, ſeu terminatione liberâ, quâ repræſentat futura, atque exiſtentia, aut non exiſtentia in aliqua differentia temporis. Priori ſenſu negat Verbum per ſe procedere ex cognitione futurorum, tam abſolutorum, quàm conditionalium, poſteriori autem affirmat. Ita Arriaga diſp. 52. ſect. 4. ſub ſect. 3. & Godoy Tomo I. in 1. par. diſp. 91. cuius ſententia vix diſtingui poteſt quoad rem ipſam ab opinione Ruizij paulo antè memorata.

5 DICO Primò. Verbum divinum abſolutè & propriè loquendo non procedit per ſe ex cognitione exiſtentium, aut futurorum, nec abſolutorum, nec conditionalium. Aſſertio hæc videtur expreſſa Anſelmi impræſenti, cap. 31. aliàs 29. dum ait: *Sive ergo ille* (nimirum, Pater, ſive Deus) *cogitetur nullo alio exiſtente, ſive alijs exiſtentibus, neceſſum eſt, Verbum illi coæternum eſſe.* Et capite ſequenti: *Si nihil vnquam aliud eſſet, niſi ſummus ille ſpiritus, ratio tamen cogit, Verbum illud, quo ſe dicit, ex neceſsitate eſſe.* Vnde eruitur ratio à priori noſtræ ſententiæ, quam poſſumus ſub hanc formulam diffèrendi proponere. Nulla res ſummè neceſſaria, abſolutè & propriè loquendo, procedit per ſe ex cognitione alicuius obiecti contingentis. Atque Verbum divinum eſt res ſummè neceſſaria: omnes autem creaturæ exiſtentes, & qualitercumque futuræ, ſunt obiecta contingentia. Ergo Verbum divinum abſolutè & propriè loquendo non procedit per ſe ex cognitione creaturarum exiſtentium, aut qualitercumque futurarum. Conſequentia eſt legitima in figura & modo perfecto. Minor quoad vtramque partem facilè ſuadetur. Quoad priorem quidem: nam Verbum divinum abſolutè & propriè loquendo eſt perſona increata, verus Deus, omnino immutabilis, & ſummam neceſsitatè exiſtendi habens quoad omnia prædicata, quibus abſolutè & propriè conſtituitur. Quod latè oſtenſum fuit cum Anſelmo Tom. I. Di p. XXXIII. & ſeqq. Quoad poſteriorem verò partem conſtat: Quia omnes creaturæ exiſtentes, ſive qualitercumque futuræ, ita ſe habent, vt potuerint abſolutè loquendo non exiſtere, nec futuræ eſſe, pro libito Dei, aut etiam voluntatis creatæ. Quod adhuc verum eſt in futuris conditionatis nunquam extituris in re, defectu conditionis nunquam ponendæ. Sive enim illam futuritionem habeant vi decreti liberi actu exiſtentis, vt Thomiſtæ frequenter volunt, ſive pro priori aliquo ad decretum actu exiſtens, vt alij malunt, obiecta eiuſmodi ſunt libera & contingentia abſolutè & ſimpliciter loquendo, proindeque illorum ſcientiâ potuit non convenire Deo formaliter. Patet igitur minor illa propoſitio, in quâ aſſumebatur, Verbum divinum eſſe rem ſummè neceſſariam; omnes autem creaturas exiſtentes, & qualitercumque futuras, eſſe obiecta contingentia.

6 IAM Maior illa præcipua ſuadetur multipliciter. PRIMO: Omne quod procedit per ſe ex cognitione cuiuslibet obiecti, debet habere connexionem neceſſariam cum illo, atque ipſum per ſe ſupponere, vt proinde illo deficiente, aut non exiſtente, nullatenus procederet, nec exiſteret. Id enim, iuxta omnes, eſt procedere per ſe ex aliquo, vel ex cognitione alicuius obiecti. Atqui nulla res ſummè neceſſaria, abſolutè & propriè loquendo, habet connexionem neceſſariam cum aliquo obiecto contingenti. Alioqui hoc non eſſet contingens, vt ſupponitur, ſed neceſſarium: quale profectò eſt quidquid habet connexionem cum obiecto neceſſario. Ergo nulla res ſummè neceſſaria, abſolutè & propriè loquendo, procedit per ſe ex cognitione alicuius obiecti contingentis. SECVNDO ſuadetur eadem maior propoſitio. Nulla res ſummè neceſſaria procedit per ſe ex cognitione non neceſſaria, ſive quæ potuerit formaliter non eſſe. Nam vbi effectus vel terminus actionis eſt ſummè neceſſarius, omnino ac ſummè neceſſaria debet eſſe actio per ſe requiſita ad producendum illum. Atqui cognitio quorumlibet obiectorum contingentium non eſt neceſſaria, ſive quæ nequiverit formaliter non eſſe. Repugnat enim cognitio ſine obiecto, ac proinde cognitio obiecti contingentis, quod poteſt non eſſe, quin ipſa poſsit non eſſe. Ergo nulla res ſummè neceſſaria procedit per ſe ex cognitione obiecti contingentis. TERTIO. Omnis res ſummè neceſſaria, aut nullum habet principium ſui, aut ſi illud habet per ſe, debet eſſe principium ſummè neceſſarium. Atqui cognitio obiecti contingentis nequit eſſe principium ſummè neceſſarium, vtpote quę variari poteſt, variato obiecto contingenti. Ergo nulla res ſummè neceſſaria procedit tanquã ex principio per ſe ex cognitione obiecti contingentis. Eadem verò ratio eſt, ne Spiritus ſanctus procedat per ſe ex amore earundem creaturarum contingentium, vt patet.

7 RESPONDET I. Zuñiga, cognitionem obiectorum contingentium non eſſe in Deo contingentem: quia licèt Deus potuerit carere alterutrâ ſcientiâ, aut mundi futuri, v. g. aut non futuri; nullatenus tamen carere potuit vtráque ſimul. Itaque locum eſſe, vt Verbum per ſe proceſſerit ex cognitione eius obiecti contingentis, veluti diſiunctim accepta, ſive quatenus abſtrahit à cognitione exiſtentiæ futuræ mũdi, aut oppoſitæ negationis. Addit præterea,

Ver-

Verbum, quamvis sit ens summè necessarium, esse liberum secundùm quid, sive penes respectum illum, quem importat ad creaturas contingentes.

8 SED Contrà I. Hæc enim doctrina affinis est opinioni cuidam aliquorum Recentiorum arbitrantium, liberas Dei terminationes consistere in disiuncto ex volitione & nolitione opposita, quarum alterutra non potuerit in Deo non esse, sed vnaquæque seorsim, licèt ambæ eandem omnino perfectionem importent. Eam verò opinionem, inter alias, recensuimus Tomo I. Disp. XXXV. num. 6. & impugnavimus latè ibidem num. 41. & seqq. vnde huc plura advocari possent. Præsertim verò id consideratione dignum est, disiunctum illud ex volitione & nolitione mundi, non esse formaliter Deo liberum, sed necessarium: quoniam Deus suppositione antecedenti summæ perfectionis suæ est determinatus ad decernendum alterutrum è duobus contradictorijs, similiterque ad sciendum alterutrum: sicuti & ex parte obiecti alterutrum disiunctivè est necessarium. Ergo si Verbū procedit solùm ex scientia illius disiuncti, non procedit per se ex cognitione obiecti alicuius contingentis, sed potiùs necessarij, contra quàm opinio adversa docet. DEINDE. Ergo saltem Verbum per se non procedit ex cognitione mundi determinatè futuri: quia, vt probat ratio à nobis expensa, nequit Verbum summè necessarium in existendo procedere per se ex cognitione contingenti. At cognitio mundi determinatè futuri est contingens; vtpotè cùm potuerit in Deo non esse, quā vis disiunctum illud non potuerit non esse. Ergo Verbum per se non processit ex cognitione mundi determinatè futuri.

9 CONTRA II. Quamvis enim necessum sit disiunctim, aut mundum esse futurum, aut non futurum, adhuc pro priori ad futuritionem aut nō futuritionem determinatam, intelligi debet Verbum per se procedens ex cognitione paterna. Ergo cognitio, ex qua per se procedit Verbum, non est cognitio futuritionis aut non futuritionis determinatæ. Consequentia patet: quia cognitio futuri aut non futuri determinati supponitur pro aliquo priori rationis ad cognitionem ipsam per modum obiecti. Vt enim sæpe docet Anselmus in Opusculo de Concordia, non ideo res futura est, quia cognoscitur futura, sed potiùs ideo futura cognoscitur, quia futura est. Antecedens autem patet exhibitis denuo in medium verbis illis S. Doctoris iam suprà num. 5. exscriptis: *Siue ergo ille* (Pater) *cogitetur nullo alio existente, siue alijs existentibus, necessum est, Verbum illi coæternum esse.* Ergo pro priori, & indepēdenter à cogitatione mundi futuri aut non futuri, sive existentis aut non existentis, intelligi debet Verbum tanquam necessariò procedens existensque: atque adeò per se non procedit ex cognitione mundi determinatè futuri, aut non futuri.

10 CONTRA III. In Deo non est decretum aliquod disiunctum aut vagum, vt vel existat mundus vel non existat, sed solùm determinatum, vt vel existat vel non existat. Non enim existit in Deo decretum aliquod, nisi liberum: nec liberum decretum esse potest, nisi circa obiectum contingens. Cumque non sit contingens disiunctum vt mundus existat vel non existat, nequit esse in Deo decretum circa eiusmodi disiunctum, sed dumtaxat circa alterum ex ijs duobus extremis determinatè. Ergo cùm scientia visionis supponat pro aliquo priori decretum, nequit in Deo esse visio alterius eorum extremorum determinati præ altero, nisi præsupponat eiusmodi liberum decretum. Atqui Verbum divinum, cùm absolutè & propriè sit ens summè necessarium, procedit & existit pro priori ad omne decretum liberum. Ergo etiam pro priori ad cognitionem, seu visionem alterius eorum extremorum determinati præ altero. Non ergo per se procedit ex cognitione alicuius creaturæ existentis aut futuræ, potiùs quàm non existentis aut non futuræ.

11 CONTRA IV. Divina processio Verbi (sicut & Spiritus sancti) cum sit summè necessaria, debet esse in singulari & ab intrinseco determinata ad certum quædam & invariabilem modum. Ergo non est indifferens vt oriatur ex cognitionibus, quarum vtraque sit contingens, & altera alteri contraria. Atqui vtraque cognitio, id est, aut mundi futuri, aut non futuri determinatè, est contingens, & altera alteri contraria, vt patet. Ergo processio Verbi non ducit per se ortum ex cognitione mundi futuri, aut non futuri determinatè. Quòd si verò dicas, procedere ex cognitione indeterminata, mundi aut futuri aut non futuri, iam deseris opinionem contrariam, vt suprà indicavi: solumne asseris, Verbum per se procedere ex cognitione possibilium, & impossibilium: quod nos ex professo docuimus Disput. LXV. Nam cognoscere disiunctim aut mundum esse futurum, aut non esse futurum, solùm est cognoscere possibilitatem vt existat, vel non existat; & simul impossibilitatem vt coniungantur ea duo extrema futuritionis & non futuritionis, existentiæ & non existentiæ. Ergo Verbum procedens ex cognitione disiuncta mundi futuri aut non futuri, solùm procedit ex cognitione possibilium & impossibilium.

12 RESPONDENT II. Alij post Ruizium vbi suprà num. 1. quamvis Verbum sit summè necessarium, posse per se procedere

ex

ex scientia futurorum ex suppositione, quòd futura sint. Licèt enim possent non esse futura, ex hypothesi tamen futuritionis suæ, necessum est vt à Deo cognoscantur, proindeque vt à Verbo exprimantur & repræsententur. Itaque pariter ex suppositione quòd res sint futuræ, locum esse vt Verbum per se procedat ex cognitione illarum.

13 SED Contrà I. Quamvis cognitio futurorum sit necessaria Deo ex suppositione futuritionis ipsorum, absolutè tamen & simpliciter est libera & contingens, instar obiecti ipsius, quod potuit absolutè non esse futurum. Ergo Verbum absolutè & propriè habens rationem entis summè necessarij, non oritur per se & absolutè ex cognitione illorum. Repugnat enim enti summè necessario per se oriri ex aliquo libero & contingenti, situati & cum eo connecti omnino, vt suprà dicebamus. VLTERIVS. Absurdum est dicere, Verbum habens summam necessitatem in suo esse, & summam repugnantiam ad suum non esse, connecti omnino cùm scientia illa, quæ libera est, & absolutè potuit non esse. Atqui scientia futurorum est Deo libera, & absolutè potuit in ipso non esse. Ergo Verbum non connectitur omnino cum scientia futurorum. Connecteretur autē prorsus si ex illa per se procederet, vt patet. Non ergo Verbum, absolutè & propriè loquendo, procedit per se ex scientia futurorum.

14 CONTRA II. Repugnat aliquid non connexum absolutè & ab intrinseco cùm alio, procedere per se ab illo ex suppositione, nisi vi suppositionis ipsius accipiat aliquam entitatem vel perfectionem sibi intrinsecam. Alioqui enim nullo vero sensu explicari potest processio per se ex tali principio. Atqui Verbum divinum non est connexum absolutè & ab intrinseco cum scientia libera obiectorum contingentium, nec ex suppositione illorum accipit ab ea aliquam entitatem, vel perfectionem sibi intrinsecam. Alioqui, sicuti scientia libera contingentium, quotquot de facto existunt in aliqua differentia temporis, potuit non esse in Deo, sic etiam potuisset non esse in Verbo aliqua entitas, aut perfectio intrinseca. quod planè est contra perfectionem & immutabilitatem summam Dei, vt vidimus latè Tomo I. Disp. XXXIII. & XXXV. Ergo Verbum divinum non procedit per se ex scientia libera obiectorum contingentium, adhuc ex suppositione quòd futura vel extitura sint.

15 CONTRA III. Verbum divinum absolutè & propriè sumptum est prius decreto libero, ac proinde prius scientiâ visionis liberâ, quæ prorsus innititur eidem decreto. Ergo nequit per se oriri ex eiusmodi scientia, perfectione orta ex suppositione quòd talis scientia sit in Deo. Consequentia patet: quia quod est absolutè & propriè prius alio, nequit per se oriri ex illo, perfectione orta ex suppositione ipsius. nam etiam suppositio ipsa est posterior omnino. Antecedens autem suadetur multipliciter. PRIMO, & generatim: quia generatim, sive abstrahendo à divinis & creatis, prædicata necessaria sunt priora liberis. Atqui Verbum divinum absolutè & propriè est aliquid simpliciter & summè necessarium: scientia autem visionis, & decretum, cui ipsa innititur, est aliquid simpliciter liberum. Ergo Verbum divinum absolutè & propriè est prius scientiâ visionis & decreto libero, cui illa innititur. SECVNDO: Quia id quo aliquid constituitur in se, sive ad intra, est prius eo, quo constituitur in ordine ad aliud & ad extra, præsertim contingenter. Atqui Verbum divinum absolutè & propriè sumptum constituit Deum in se, & ad intrà: decretum autem & scientia visionis illi innixa constituunt Deum in ordine ad aliud, sive ad extra, & quidem contingenter. TERTIO denique. Ideo enim iuxta communem regulam Theologorum, ab Adversarijs ipsis admissam, essentialia in Deo sunt priora notionalibus secundùm rationem, sive subsistendi consequentiam (idemque est de genere relatè ad species) quia ab essentialibus ad notionalia non valet consequentia affirmans, secus autem è converso. At hoc idem accidit in Verbo divino propriè & absolutè sumpto, relatè ad decretum liberum, & scientiam visionis illi subnixam. Non enim valet: *Existit Verbum divinum. Ergo & decretum futuritionis, & scientia visionis ipsorum.* Nimirum, posset Deus non decernere, nec videre aliquid futurum. E contrà autem valet collectio iuxta fidem Catholicam Trinitatis: *Existit in Deo decretum & scientia libera visionis: Ergo etiā existit Verbum.* Nimirum, in Deo nullum decretum existit quod non procedat à tribus personis existentibus ac proinde à Verbo. Ergo Verbum divinum absolutè & propriè sumptum est prius ratione, sive subsistendi consequentiâ, decreto libero, & scientiâ visionis.

16 CONFIRMATVR Ratio præcipua ab initio proposita. Verbum enim divinum absolutè & propriè sumptum, solùm importat prædicata illa intrinseca & necessaria, quibus intimè constituitur in ratione secundæ personæ, quatenus distinctæ à reliquis duabus. Atqui sub ea ratione non oritur per se ex cognitione libera futurorum. Ergo, &c. Probatur minor. Sub ea ratione nequit oriri per se, nisi ex illo, quo deficiente, Verbum ipsum non esset persona distincta à reliquis duabus. Id enim est oriri, non comitanter solùm, sive per accidens, sed per se. Atqui etiam deficiente, seu non existente

stente in Deo cognitione libera futurorum (vt verè potuit non existere in illo, si noluisset decernere existentiam rerum) Verbum adhuc esset persona distincta à reliquis duabus. Vt enim iterum resumam verba Anselmi: *Siue ille* (Pater) *cogitetur, nullo alio existente, siue alijs existentibus, necessum est, Verbum illi coæternum esse.* Ergo Verbum sub ea ratione non oritur per se ex cognitione libera futurorum. Quod amplius constabit ex dicendis sect. 3.

SECTIO SECVNDA.

Obiectiones directè aduersantes doctrinæ præiactæ, proponuntur & enodantur.

17 OPPONVNT I. Adversarij. Ideo Verbum per se procedit ex cognitione possibilium, quia oritur ex comprehensione divinæ essentiæ & omnipotentiæ, quæ nequeunt comprehendi, non cognitis possibilibus. Atqui supposito decreto cõprehendi pariter nequeunt, non cognitis creaturis futuris. Ergo Verbum, supposito decreto, procedit per se ex scientia futurorum. Maior supponitur ex dictis suprà Disp. LXV. per totam. Minor autem suadetur dupliciter. PRIMO: Quia ideo nequeunt essentia & omnipotentia Dei comprehendi, non cognitis possibilibus, quoniam cum ijs habent necessariam connexionem. Atqui etiam decretum divinum de futuritione rerum habet pariter connexionem necessariam cum creaturis futuris. Ergo supposito decreto, essentia & omnipotentia nequeunt comprehendi, non cognitis creaturis futuris. SECVNDO. Essentia & omnipotentia divina comprehendi nequeunt, niti cognitione illas totaliter adæquante, ac proinde attingente quidquid vi illarum est cognoscibile. Atqui supposito decreto, creaturæ futuræ vi illarum sunt cognoscibiles. Ergo supposito decreto, essentia & omnipotentia nequeunt comprehendi, non cognitis creaturis futuris.

18 RESP. Omissis aliorum solutionibus, concessa vtráque præmissa, negando consequentiam: quia Verbum divinum solùm procedit per se ex cognitione comprehensiva Dei secundùm prædicata absolutè necessaria; cùm sola illa intelligantur pro priori ad processionem & existentiam Verbi: non autem ex cognitione comprehensiva Dei secundùm prædicata libera aut contingentia, qualia profectò sunt decreta quælibet, ac scientia visionis ijs annexa; quoniam ea omnia supponunt pro aliquo priori rationis Deum vnum ac trinum integrè constitutum, independenter ab omni libera determinatione. Vnde parum interest, aut præterrem est quòd essentia & omnipotentia divina supposito decreto comprehendi nequeant non cognitis creaturis futuris. Quamvis enim id sit verum, adhuc ea suppositio decreti accidentaria est processioni Verbi iam suppositæ pro priori aliquo ex vi cõprehensionis prædicatorum Dei necessariorum. Quæ doctrina instantiam habet manifestam in operationibus Dei ad extra exercitis in tempore, quibus non cognitis ex hypothesi existentiæ suæ nequit omnipotentia comprehendi: & tamen nec ipsi Adversarij volunt Verbum per se procedere ex cognitione operationum ad extra in tempore exercitarum. Quod probat ratio manifesta: quia omnes operationes ad extra supponunt pro aliquo priori existentiam trium personarum, à quibus indivisim procedunt: ac proinde existentiam Verbi. Ergo non supponuntur per se vllo modo ante Verbi processionem & existentiam. Alioqui Verbum intelligeret operans, priusquam existens. quod planè repugnat.

19 DICES: Etiam cognitio creaturarum possibilium in omnipotentia, & ipsius Verbi, est communis tribus personis, & intelligitur ab ijs procedere, tanquam à suppositis intelligentibus, ac comprehendentibus Deum. Et tamen cognitio eorum omnium supponitur pro aliquo priori rationis ad processionem atque existentiam Verbi, vtpotè per se procedentis ex illa: vt docuimus ex professo Disp. LXIV. & LXV. Ergo quamvis operationes ad extra sint communes tribus personis, & intelligantur ab ijs procedere, tanquam à suppositis, locus est vt cognitio earum supponatur pro aliquo priori rationis ad processionem & existentiam Verbi.

20 RESP. Imprimis iuxta sententiam quæ tribuit Deo subsistentiam absolutam & singularem, quamvis communicabilem, pro priori rationis ad personas, cognitionem comprehensivam divinæ omnipotentiæ possibiliũque, non intelligi procedere ab eisdem personis pro illo signo, vtpote nondum existentibus; sed solùm ab individuo Deitatis singulariter subsistente, etiam pro priori rationis ad personam Patris. Vnde non sequitur quòd Verbum intelligatur priùs cognoscens, seu prius cognitione ipsa, ex qua per se procedit. Cùm verò omnes operationes ad extra supponant Deum vnum & trinum constitutum ad intra, veluti principium ipsarum, nequit earum cognitio intuitiva (qualis est scientia visionis) per se supponi ad processionem aut constitutionem alicuius personæ. nam alioqui hæc intelligeretur operans, immo liberè operans, priusquam existens. quod planè repugnat.

21 VERVM Prætermissa nunc ea opinione, de qua in progressu, respondeo, cognitionem comprehensivam omnium prædica-

forum necessariorum intra Deum existentium, ac proinde trium personarum, & ipsius Verbi, quamvis sit communis tribus personis, non intelligi pro omni signo ab ijs procedere, tãquam à suppositis intelligentibus, sed tantùm pro eo signo in quo intelligitur completum totũ Trinitatis mysterium per processiones activas & passivas. Itaque locus est, vt pro signo *à quo*, sive pro priori originis, quo Pater producit Verbum, nondum intelligatur persona Verbi tanquam cognoscens per modum suppositi, sed solùm tanquam obiectum cognitum à generante & comprehendente essentiam, ac proinde quidquid cum illa habet necessariam identitatem, qualis est persona Verbi; aut connexionem necessariam, quales sunt creaturæ possibiles. Quare persona Verbi sumpta per modum obiecti antecedit quoddammodo seipsam in ratione suppositi, propter illam identitatem necessariam & connexionem cum essentia. Cùm verò decretum liberum, & scientia visionis creaturarum illi innixa, non habeant vllam necessariam identitatem connexionemve, absolutè loquendo, cum essentia aut omnipotentia divina, nec cum persona Verbi; consequens est, vt in omni consideratione supponant Verbum ipsum personaliter & integrè constitutum: atque adeò vt nequeant illius processionem antecedere pro aliquo priori rationis.

22 OPONES II. Verbum absolutè & propriè dictum, per se procedit ex eo, quo negato, non existeret, vel subiret intrinsecam mutationem. Id enim est per se ex aliquo procedere. Atqui negatâ scientiâ futurorum, ex suppositione decreti, Verbum non existeret, aut subiret intrinsecam mutationem. Non enim esset scientia eius infinita simpliciter si suppositio decreto rerum futurarum, non attingeret illas. Ergo Verbum, absolutè & propriè dictum, procedit per se ex scientia futurorum.

23 RESP Verbum absolutè & propriè dictum procedere per se ex solo illo, quo absolutè negato, & nulla suppositione contingenti facta, non existeret, vel subiret mutationem aliquam: non verò ex hypothesi contingenti. Sic etiam ex suppositione operationis Dei ad extra in tempore exercitæ, si Verbum nõ concurreret ad illam cum alijs personis, conviniceretur non existere, aut subire mutationem virtutis operatricis: cæterum quia suppositio eiusmodi est absolutè contingens, Verbum non procedit per se ex illa, nec eius cognitionem per se supponit. Idem ergo quoad rem præsentem dicendum de scientia futurorum, cuius defectus non argueret defectum aut mutationem Verbi absolutè, sed solùm ex suppositione contingenti decreti.

24 INSTABIS. Verbum per se absolutè procedit ex cognitione illius, quâ absolutè ablatâ non existeret, aut mutaretur. Ergo pariter per se ex suppositione procedit ex cognitione futurorum, quâ ablata ex suppositione, non existeret, aut mutaretur.

25 RESP. Re ac nomine processionis Verbi per se, intelligi solam illam, quâ Verbum accipit suum esse personale & intrinsecum, ac summè necessarium: illam verò debere esse summè & absolutè necessariam, non autem ex hypothesi contingenti tantùm. Vnde concesso antecedenti, nego consequentiam: quia processioni ac summæ necessitati Verbi diuini non opponitur connexio cum quolibet prædicato Dei necessario absolutè: obstat verò connexio cum quolibet prædicato contingenti absolutè, quamvis necessario ex suppositione, qualis est scientia futurorum.

26 VRGET Mastrius ad hominem, suppositâ sententiâ asserente, Verbum diuinum per se procedere ex scientia possibilium, quod ipse negat, & nos suprà statuimus Disp. LXV. Non minùs distat summè necessarium ab eo quod summè necessarium non est, quàm à contingente: cùm illa prior distantia infinita sit, & hæc posterior nequeat esse maior, quàm infinita. Atqui Verbum, quamvis summè necessarium, procedit per se ex cognitione possibilium, quæ non sunt summè necessaria, sed infra summum. Ergo & procedere potest per se ex cognitione contingentium. Nimirum, vbi non obstat infinita distantia summè necessarij ab ijs, quæ non summè necessaria sunt, nec obstare debet distantia illius à contingentibus, quæ plusquam infinita esse non potest.

27 RESP. Distinguendo maiorem: Non minùs distat summè necessarium ab eo quod summè necessarium non est, quàm à contingente; distantiâ secundùm esse, concedo: secundùm connexionem, nego maiorem: & sub eádem minoris distinctione, nego consequentiam. Vt enim ostensum fuit Disp. LXV. num. 15. & 45. ac pluribus instantijs confirmatum, nulla contradictio est in eo, vt magis necessarium omnino connectatur cum eo, quod minùs necessarium est, veluti ratio huius à priori. Quod patet in decreto Dei libero & efficaci relatè ad futurum, in principijs relatè ad conclusiones, & in qualibet natura relatè ad suas proprietates. Quare cognitio omnipotentiæ, ex quâ Verbum per se procedit, & omnipotentia ipsa, licèt summam necessitatem existendi habeant, possunt omnino connecti cum possibilitate creaturarum, quamvis inferiorem necessitatis gradum attingente, veluti ratio à priori illius. Deus enim per scientiam simplicis intelligentiæ, & per omnipotentiam suam, constituitur proximè potens facere quaslibet creaturas

turas: atque adeò creaturæ ipſæ conſtituuntur proximè poſsibiles per ſcientiam & omnipotentiam Dei, veluti per rationem à priori neceſſariò illas inferentem. Quia etiam ipſa non-repugnantia creaturarum, quæ dici ſole poſsibilitas illarum intrinſeca & remota, neceſſariò infertur ex eſſentia atque ideis divinis, & omnipotentiâ, veluti ex ratione à priori. Quod enim aliqui aiunt, repugnantiam producendi impoſsibilia quælibet non oriri ex defectu virtutis in Deo, ſed ex contradictione quæ eſt in termino, iam reiectum fuit loco nuper indicato num. 61. ex doctrina D. Anſelmi, oſtenſumque, nullam in Deo eſſe potentiam ad chimæras & quælibet impoſsibilia producenda: neque inde ſequi defectum aliquem privativum in potentia Dei, quæ prorſus interminata eſt, ſed negativum; qualis profectò eſt in potentia generativa Patris æterni, ne poſsit generare alterum Filium, & in Deo ne poſsit mentiri, aut peccare. quibus exemplis vtitur Anſelmus loco ibidem allegato ex Proslogio cap. 7. Futura autem contingentia, vt contingentia, ſeu exiſtentia pro libito Dei, repugnat omnino quòd connectantur cum aliquo ente neceſſario, ac præſertim ſummè neceſſario, quale eſt Verbum divinum, & quælibet perfectiones intra Deum exiſtentes. Contingens enim ex ſua ratione formali habet prædicata oppoſita neceſſario: ac proinde hoc nequit per ſe procedere ex illius cognitione, quæ adhuc in Deo, exprimere debet terminationẽ liberã & contingentem, ſeu quæ potuerit nõ eſſe, iuxta ſenſum explicatũ Tom I. Diſp. XXXVII.

SECTIO TERTIA.

Quid ſit exiſtimandum de Verbo diuino ſub exercitio actuali repræſentandi creaturas futuras & exiſtentes? Statuitur doctrina S. Anſelmi, pariterque Auguſtini, & D. Thomæ.

28 DICO Secundò: Verbum divinum, quatenus in exercitio repræſentans creaturas futuras & exiſtentes, procedit per ſe ex illarum cognitione. Ita Auctores tertiæ ſententiæ: iuxta quam diſtinguere oportet in Verbo divino perfectionem & entitatem neceſſariam, quâ propriè & abſolutè eſt ac dicitur Verbum; & terminationem liberam, ſeu contingentem, quâ repræſentat creaturas futuras & exiſtentes. Priori conſideratione ſolùm procedit per ſe ex cognitione eorum, quæ ſunt formaliter intra Deum, aut cum ijs neceſſariò connectuntur, vt ſectione prima oſtenſum eſt. Poſteriori autem dicimus nunc, illud per ſe procedere ex cognitione libera creaturarum futurarum atque exiſtentium.

29 HANC Aſſertionem exiſtimo cohærentem Anſelmo ſuprà cap. 33. fine, aliàs 31. vbi de Deo Patre ait: *Vno igitur, eodemque Verbo, dicit ſeipſum, & quæcumque fecit.* Vbi ſermo non eſt de creaturis purè poſsibilibus, ſed de futuris, ſive exiſtentibus, quæ ſolæ factæ ſunt. Eo autem ſuppoſito, probatur Aſſertum. Verbũ quatenus in exercitio repræſentans creaturas exiſtentes, procedit per ſe ex illa cognitione, quam per ſe ſupponit in Patre. Atqui ſupponit in Patre cognitionem eorum quæ facta ſunt, ſive creaturarum exiſtentium. Ergo Verbum, quatenus repræſentans in exercitio creaturas exiſtentes, procedit per ſe ex illarum cognitione. Minor, in quâ ſolâ eſt difficultas, probatur. Verbum enim, quatenus in exercitio repræſentans creaturas exiſtentes, per ſe ſupponit in Patre dictionem illarum. Pater enim *Vno eodemque Verbo dicit ſeipſum, & quæcumque fecit.* Atqui dictio creaturarum exiſtentium aut eſt ipſa earum cognitio, aut ſaltem illam ſupponit pro aliquo priori circa idem obiectum, vt Adverſarij docent. Intellectus enim, præſertim divinus, non dicit, niſi quod intelligit. Ergo Verbum, quatenus in exercitio repræſentans creaturas exiſtentes, ſupponit per ſe in Patre cognitionem illarum. Nimirum, quantum ad hoc eadem ratio eſt in cognitione poſsibilium, ac creaturarum exiſtentium. Eatenus enim plerique Theologi, etiam ex Adverſarijs (ſi excipiamus diſcipulos Scoti) aiunt, Verbum abſolutè & propriè ſumptum, ſive quoad intrinſeca & neceſſaria, procedere per ſe ex cognitione creaturarum poſsibilium, quatenus per ſe procedit ex dictione poſsibilium, quæ aut eſt illarum cognitio, aut eam per ſe ſupponit. Si ergo quatenus in exercitio repreſentat creaturas exiſtentes, procedit ex dictione illarum, pariter procedit ex earum cognitione.

30 DEINDE Idipſum tradit S. Doct. ſuprà c. 34. aliàs 33. dum inquit: *Cùm ipſe ſummus ſpiritus dicit ſeipſũ, dicit omnia quæ facta ſũt. Nã & antequâ fierent, & cũ iã facta ſunt, & cũ corrũpuntur, ſeu aliquomodo variãtur, ſẽper in ipſo ſunt, nõ quod ſũt in ſeipſis, ſed quod eſt idẽ ipſe. Etenim in ſeipſis ſunt eſſentia mutabilis, ſecundũ mutabilẽ rationẽ creaturæ: in ipſo verò ſũt ipſa prima eſsẽtia, & prima exiſtẽdi veritas; cuĩ prout magis illa vicũq; ſimilia ſunt, ita veriùs & præſtãtiùs exiſtũt. Hoc itaq;, modo nõ irrationabiliter aſſeri poteſt, quia cũ ſeipſũ dicit sũmus ille ſpiritus, DICIT ETIAM QVIDQVID FACTVM EST, VNO EODEMQVE VERBO.* Itaq; iuxta Anſelmũ, Pater dicit ſeipſum & creaturas exiſtentes eâdẽ dictione, eodemq; Verbo: ac proinde ſicut Verbũ per ſe ſupponit dictionẽ in Patre terminatã ad ſeipſũ, ita etiãad creaturas exiſtentes. Cũq; dictio illa priori ſenſu ſit neceſſaria, & poſteriori libera, oportet vt Verbum quoad prædicata neceſſaria ſupponat

per ſe in Patre dictionem obiecti neceſſarij (vt ſtatuimus, Aſſertione prima) quoad prædicata verò contingentia repræſentandi in exercitio creaturas exiſtentes ſupponat per ſe dictionem cõtingentem eiuſdem obiecti liberi, atque adeò illius liberam cognitionem.

31 PRÆLVXIT Anſelmo in hac doctrina, ſicut & in alijs pleriſque, Magnus Auguſtinus, idque varijs locis. Præcipuè verò Trac. 21. in Ioannem cap. 5 ait: *Pater diligit Filium, & omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit. DICENDO ENIM FILIO QVOD FACTVRVS ERAT PATER PER FILIVM, IPSVM FILIVM GENVIT, PER QVEM FACERET OMNIA.* Itaque iuxta Auguſtinum, ipſa dictio, quâ Pater Filium genuit, eſt dictio eorum, quæ facturus erat Pater per Filiũ; id eſt creaturarum futurarũ, ſeu aliquando exiſtentium. Cumque dictio illa creaturarum futurarum non ſit in ſenſu formali, quâ genuit Filium, ſeu Verbum, quoad prædicata ſibi intrinſeca & neceſſaria, vt demonſtratum fuit ſectione prima; ſupereſt vt eâdem genuerit Filium ſeu Verbum quoad prædicata ipſius contingentia, id eſt, quoad exercitium actuale repræſentandi creaturas futuras.

32 SIMILITER Lib. 15. de Trinit. cap. 4. idipſum tradidiſſe videtur, his verbis: ✠ Proinde tanquam ſeipſum dicens, Pater genuit Verbum ſibi æquale per omnia. Non enim ſeipſum integrè perfectéque diciſſet, ſi aliquid minùs aut ampliùs eſſet in eius Verbo, quàm in ipſo. Ibi ſummè illud agnoſcitur, EST, EST; NON, NON: & ideo Verbum hoc verè veritas eſt: quia quidquid in ea ſcientia, de qua genitum eſt, & in ipſo eſt: quod autem in ea non eſt, nec in ipſo eſt. ✠ Iuxta quæ verba oportet, vt quidquid in Verbo eſt, fuerit in ſcientia, ex qua eſt genitus. Atqui in Verbo eſt cognitio & repræſentatio libera futurorum. Ergo etiam in ſcientia, ex qua eſt genitus, oportet vt fuerit eorundem futurorum cognitio: atque adeò Verbum, quatenus liberè futura repræſentans, procedit per ſe ex libera illorum cognitione. Subdit verò Auguſtinus paucis interiectis: ✠ Novit itaque Deus Pater in ſeipſo, novit in Filio: ſed in ſeipſo; tanquam ſeipſum: in Filio, tanquam Verbum ſuum, QVOD EST DE IIS OMNIBVS, QVÆ SVNT IN IPSO. Omnia ſimiliter novit & Filius: in ſe ſcilicet, tanquam ea quæ ſunt nata de his, quæ Pater novit in ſeipſo: in Patre autem, tanquam ea, de quibus nata ſunt, quæ ipſe Filius novit in ſeipſo. ✠ Itaque iuxta Auguſtinum, Verbum eſt de ijs omnibus, quæ ſunt in ipſo Patre, id eſt, de cognitione eorum omnium, quæ ſunt in ſcientia Patris. Atqui in ſcientia Patris ſunt etiam creaturæ futuræ. Ergo Verbum eſt de ſcientia, ſeu cognitione creaturarum futurarum: atque adeò ex illa procedit. Etenim præpoſitio illa *de*, tum ex communi vſu, tum ex ſtylo Auguſtini, denotat influxum principij: qualiter iuxta ſenſum Eccleſiæ, obſervatum ab Anſelmo in Opuſculo de Proceſſione Spiritus ſancti, in particula illa Symboli Conſtantinopolitani, *Deum de Deo, lumen de lumine*, &c. præpoſitio *de* ſignificat proceſſionem vnius ab alio, tanquam ex principio.

33 VLTERIVS. De ratione Verbi eſt, non ſolùm vt repræſentet, ſed etiam vt exprimatur à dicente: quod ſatis fusè explanatum fuit ex doctrina Anſelmi ſuprà Diſput. LXII. atque adeò ſub omni ratione, quâ Verbum eſt propriè in divinis, debet eſſe expreſſum à Patre dicente. Cùm ergo Verbum divinum ſit repræſentativum futurorum, debet eſſe expreſſum ſub ea ratione formali à Patre dicente futura; ac proinde ea cognoſcente, vel per ipſam dictionem, vel pro aliquo priori rationis ad illam. Cùm itaque Auguſtinus docet, Patrem omnia cognoſcere in Filio, tanquam in Verbo ſuo, ac proinde etiam futura; conſequens eſt vt in Filio, tanquam in Verbo ſuo, omnia, etiam futura exprimat. Ergo & conſequens eſt, vt Verbum ipſum, quatenus liberè futura repræſentans, procedat per ſe ex paterna & libera cognitione atque expreſsione futurorum. DENIQVE. Iuxta Auguſtinum, omnia quæ Filius cognoſcit in ſeipſo, cognoſcit planè tanquam nota de ijs, quæ Pater novit in ſeipſo. Cùm ergo Filius cognoſcat in ſeipſo, etiam futura, oportet vt ea noſcat veluti nota ex ijs, quæ Pater in ſeipſo agnoſcit tanquam futura. Ergo cognitio futurorum ex mente Auguſtini præcedit pro aliquo ſigno priori in Patre relatè ad Filium; ac proinde hic, quatenus futura cognoſcens, ſupponit in Patre pro aliquo ſigno priori cognitionem futurorum, & per conſequens ex illa procedit.

34 QVOD Autem ſpectat ad Divum Thomam, meritò Godoy ipſum pro eâdem doctrina allegat, quatenus 1. part. quæſt. 34. art. 1. ad 3. ait: *Pater intelligendo ſe, & Filium, & Spiritum ſanctum, ET OMNIA ALIA, QVÆ IN EIVS SCIENTIA CONTINENTVR, concipit Verbum: vt ſic tota Trinitas Verbo dicatur, ET ETIAM OMNIS CREATVRA.* Ex quo teſtimonio frequenter Theologi inferunt, iuxta mentem S. Doctoris, Verbum per ſe procedere ex cognitione totius Trinitatis, & creaturarum poſsibilium. Atqui eadem quoddammodo eſt ratio futurorum; cùm & hæc contineantur in ſcientia Patris, & ſub termino illo communi *omnis creatura* cõprehendantur, non minùs quàm poſsibilia. Ergo Verbũ, ſicuti per ſe procedit ex cognitione poſsibiliũ, ita & quoddãmodo futurorũ.

Ne-

Neque obstat aliud ipsius S. Doctoris testimonium ex quæst. 4 de Veritate art 5. fine corporis, vbi ait: *Quia Pater principaliter dicit se generando Verbum suum, & ex consequenti dicit creaturas; ideo principaliter, & quasi per se, Verbum refertur ad Patrem: sed ex consequenti, & quasi per accidens refertur ad creaturam. Accidit enim Verbo, vt per ipsum creatura dicatur.* Non, inquam, obstat, quidquid in oppositum velit Amicus vbi suprà num. 174. Imprimis enim si per creaturas intelligantur eo loco omnes, ac proinde etiam possibiles, ipse Auctor cum plerisque Adversarijs tenetur exponere, quomodo D. Thomas ijs verbis non reijciat ipsorum sententiam, pariter ac nostrã, quæ tradit, Verbum per se procedere ex cognitione creaturarum possibilium. Cùm ergo etiam ipsi velint, eam doctrinam esse traditam à D. Thoma, consequenter asserere debent, in testimonio nuper obiecto non esse sermonẽ de creaturis possibilibus, sed de existentibus, ita vt accidat Verbo exercitium actuale dicendi illas, seu repræsentandi, veluti futuras aut existentes. Ex quo solùm probatur, Verbum quoad prædicata sibi necessaria nullatenus procedere ex cognitione creaturarum futurarum, sive existentium: quod suprà statuimus sectione prima. Cùm hoc autem cohæret quòd consideratum sub munere, sive exercitio repræsentandi creaturas futuras vel existentes (quod veluti per accidens, aut contingenter convenit ipsi Verbo) procedat per se ex illarum cognitione. Ad illud enim exercitium contingens manifestandi creaturas futuras per modum Verbi, non ex accidenti, aut comitanter solùm, sed per se se habet ac supponitur pro aliquo priori cognitio illarum in Patre generante, seu dicente Verbum ipsum.

SECTIO QVARTA.

Eadem processio per se Verbi diuini quoad exercitium actuale repræsentandi futura ex illorum cognitione, suadetur variis rationibus. Euasiones Aduersariorum multiplicitèr præclusæ.

35 RATIO Prima eiusdem sententiæ in eo sita est, quòd Verbum, quatenus in exercitio repræsentans futura, debeat per se procedere ex aliqua cognitione Patris. At non ex cognitione possibilium. Ergo ex cognitione eorundem futurorum. Consequentia patet à sufficienti enumeratione. Minor est certa: quia nullus terminus contingens procedit per se ex cognitione necessaria. Hæc enim solùm apta, est parere terminum necessarium. Atqui Verbum divinum, quatenus in exercitio repræsentans futura, est terminus contingens; cognitio autem possibilium necessaria est. Ergo Verbum, quatenus in exercitio repræsentans futura, non procedit per se ex cognitione possibilium. Maior autem præcipua, in quâ est difficultas, suadetur dupliciter. PRIMO: Quia Verbum, quatenus tale, est terminus dictionis intellectualis, ac proinde cognitionis. Alioqui, vt arguit suprà Anselmus cap. 32. fine, Deus dicens, seu loquens, non intelligeret quod dicit & loquitur. Atqui Verbum divinum, quatenus in exercitio repræsentans futura, exprimit rationem Verbi: vtpote soli Verbo conuenientem. Ergo quatenus in exercitio repræsentans futura, procedit per se ex aliqua cognitione. SECVNDO. Verbum non habet à se ipso, sed à Patre, exercitium illud repræsentandi futura: iuxta illud Ioannis 17. *Omnia mea, tua sunt.* Ac præterea: *Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me.* At quidquid habet à Patre, accipit ex aliqua Patris dictione ac cognitione. Ergo Verbum quoad exercitium repræsentandi futura debet per se procedere ex aliqua Patris cognitione.

36 RESPONDENT I. Aduersarij huic secundæ probationi, Verbo conuenire exercitium repræsentandi futura, veluti acceptum à Patre; non tamen per se ex vi processionis, sed comitanter solùm: atque adeò nullo sensu Verbum per se procedere ex futurorum cognitione libera, sed solùm ex necessaria prædicatorum in Deo existentium formaliter, & possibilium cum ijs connexorum, quippe futura solùm, spectare ad obiectum secundarium, & per accidens.

37 SED Contrà. Non enim contendimus, Verbum absolutè & propriè sumptũ, id est, quoad prædicata sibi omnino necessaria, procedere vllo modo per se ex cognitione libera futurorum: sed quoad prædicatum illud liberum seu contingens repræsentandi futura. Ideo enim quoad exercitium necessarium repræsentandi possibilia procedit per se ex paterna & necessaria illorum cognitione, quia non habet illud à se, sed à Patre dicente, ac proinde intelligente quod loquitur. Atqui nec exercitium liberum repræsentandi obiecta contingentia habet à se, sed à Patre dicente, ac proinde intelligente quod loquitur. Ergo quoad exercitium liberum repræsentandi obiecta contingentia procedit per se ex libera illorũ cognitione. *Deinde*, Quamvis possibilia nõ comparentur ad cognitionem paternam veluti obiectum primarium, sed secundariũ, illa per se supponitur ante processionem Verbi absolutè & propriè sumpti, quoniam sub hac ratione habet repræsentare possibilia non à se, sed per communicationẽ à

Patre loquente. Atqui nec habet à se exercitium repræsentandi futura, sed per communicationē à Patre loquente. Ergo licèt futura non comparentur ad cognitionem paternam veluti obiectum primarium, sed secundarium, illa per se supponitur ante processionem Verbi sub munere & exercitio repræsentandi futura. Ratio omnium à priori est, quoniam verbum mentis per se loquendo, & ex propria ratione formali, abstrahendo à divinis & creatis, est terminus loquutionis intellectualis, seu expressio & repræsentatio eorum obiectorum, quæ principium intelligens cognoscit & loquitur. Quare per se exigit & supponit in loquente cognitionem omnium eorum obiectorum, quæ verbo ipso exprimuntur: absolutè & simpliciter quidem, si ex suis prædicatis necessarijs habeat repræsentare ea obiecta: cum addito autem, si non ex prædicatis necessarijs, sed contingenter habeat ea obiecta repræsentare. quo posteriori sensu Verbum divinū repræsentat futura. Quare supereſt vt sub hac ratione formali dumtaxat consideratum, & non secundùm prædicata necessaria, per se exigat & supponat in Patre loquente cognitionem pariter contingentem, seu liberam futurorum.

38 RESPONDENT II. Suarez, Mastrius, & alij frequenter, liberam repræsentationem futurorum communicari Filio in radice solùm, quatenus ipsi communicatur per se scientia necessaria, quæ, suppositō decreto à tribus personis concepto, extenditur ad cognoscēda futura. Itaque extensionē ipsam cognitionis ad futura non supponi vllo modo, seu non præcedere in cognitione, ex qua per se procedit Verbum, sed potiùs subsequi post consummatam illius processionem: vt proinde Verbum iam intrinsecè & plenè constitutum, simul atque in eodem signo rationis cum Patre, decernat rerum futuritionem, & illas pariter cognoscat.

39 SED Contrà. Filius enim Dei, non solùm prout repræsentat possibilia, sed etiam futura, exercet munus Verbi, veluti sibi proprium præ alijs divinis personis. Atqui de ratione Verbi sub omni munere proprio Verbi est, vt procedat in sensu formali à loquente & cognoscēte obiectum expressum ipso Verbo: vt in superioribus latè ostensum est. Ergo Verbum non solùm prout repræsentat possibilia, sed etiā futura, procedit in sensu formali à loquente & cognoscēte eadem futura; ac proinde per se procedit ex illorum cognitione in sensu formali, & non solùm radicali. *Viterius.* Verbū per se procedit ex cognitione possibilium, nō solùm radicali, sed etiā formali, in sententia Suarij, & aliorum similiter. quæ ex cognitione attributorū non solùm radicali, sed etiā formali, iuxta Mastriū, & alios ex discipulis Scoti. At hoc ideo est, quia Verbum ex proprio munere habet repræsentare in sensu formali tum creaturas possibiles, tum attributa, & non solùm radicem illorum. Cùm igitur pariter ex proprio munere habeat repræsentare creaturas futuras, & non solùm radicem illarum, consequēs est, vt per se procedat ex cognitione futurorum formali. Cumque hoc non cōpetat Verbo secundùm prædicata necessaria, vt ostensum fuit sect. 1. supereſt vt ipsi competat penes prædicatum contingens aut liberum repræsentandi futura.

40 RATIO Secunda. Verbum quoad prædicata sibi necessaria consideratum eatenus per se procedere dicitur ex cognitione omnis obiecti necessarij, quatenus hac per impossibile ablata, aut non suppositâ, in Patre, non maneret idē Verbum, ac modò est. Atqui pariter ablatâ, aut non suppositâ in Patre cognitione libera futurorum, nō maneret idem Verbum quoad repræsentationem futurorum, ac modò est. Ergo Verbum quoad repræsentationē futurorum per se procedit ex cognitione libera futurorū prout in Patre. Consequentia patet ab identitate rationis. Maior constat, tū ex prima notione processionis per se ex aliquo principio, tum ex cōmuni Theologorum sensu. Minor autem facilē suadetur: Quia Verbum modò existens repræsentat futura. Ablata autem, aut non suppositā in Patre cognitione libera futurorum, Verbum non repræsentaret futura. Cùm enim Verbum modò existens sit adæquatum Patri, vt loquitur Augustinus, nequit repræsentare plus aut minùs, quàm quod à Patre generante & illud exprimente cognoscitur. Ergo ablata aut non suppositā in Patre cognitione libera futurorum, non maneret idem Verbum quoad repræsentationem futurorum, ac modò est.

41 DICES: Sicut liberum aut contingens est Deo decretum circa futura, ita & Verbo illa repræsentare. At quia liberum est Deo decernere futura, maneret idem Deus, qui modò est, licèt futura non decerneret. Ergo quia liberum est Verbo repræsentare futura, maneret idem Verbum, quamvis futura non repræsentaret. Ergo & maneret idem Verbum quamvis non esset in Deo Patre cognitio libera futurorum, atque adeò per se ex illa non procedit.

42 SED Contrà. Hæc enim obiectio aut solutio dumtaxat probat, Verbum absolutè & quoad prædicata necessaria idem mansurum, quamvis nullā in Patre supponeret cognitionem liberam aut decretum futurorum. quod vltro concedimus. Cæterum adhuc verè colligitur, Verbum quoad repræsentationem futurorum non existurum idem, si non supponeret in Patre pro aliquo priori cognitionem liberā futurorum ipsorum: quia Verbum modò exi-

existens nequit repræsentare obiectum, aliquod contingens, sicut nec necessarium, nisi supposita per se in Patre cognitione eiusdem obiecti. nam alioqui non erit Verbum Patri adæquatũ, quale modò est. *Vlteriùs*. Quamvis Deo sit liberum aut contingens decernere aut non decernere aliquid futurum, v.g. existentiam mundi, ex hypothesi tamen liberæ determinationis, si Deus non haberet scientiam liberam de existẽtia mundi, non esset eius scientia infinita simpliciter, ac modò est, quia non se extenderet ad omne scibile. Ergo pariter quamvis Verbo absolutè sit liberum aut contingens repræsentare aut non repræsentare futura, ex hypothesi tamen determinationis liberæ illorum, si non se extenderet ad illa repræsentanda, non esset Verbum infinitè simpliciter repræsentativum, ac modò est, quia non se extenderet ad omne repræsentabile. Ergo Verbum modò repræsentans futura, quatenus tale, *supponit per se decretum* de existentia futurorum, ac proinde cognitionem liberam eorundem, ex qua procedat quatenus futura repræsentans.

43 TERTIA Ratio eruitur ex Anselmo verbis illis iam suprà exscriptis: *Vno igitur, eodemque Verbo, Pater dicit seipsum, & quæcumque fecit*. Vnde sub hanc formulam differere possumus. Pater, quatenus cognoscit & dicit liberè creaturas, producit aliquod Verbum: ac proinde illud Verbum quod in ipso est vnicum. At quatenus cognoscens & dicens liberè creaturas non producit Verbum quoad prædicata necessaria. Ergo producit illud quoad prædicatum liberum repræsentandi creaturas. Minor cum consequentia patet. Maior probatur dupliciter. PRIMO & generatim ex ipsa notione cognitionis & dictionis, quæ est productio Verbi. Vt enim Anselmus sæpe in superioribus observat, quoties mens intelligit aliquid, loquitur intra se, & concipit Verbum. Ideoque Sanct. Thom. 1. part. quæst. 27. art. 1. ait: *Quicumque intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio intellectus, ex vi intellectionis proueniens*. Ergo Pater, quatenus cognoscit & dicit liberè creaturas, producit intra se aliquod Verbum. SECVNDO. Eatenus Pater cognoscens necessariò creaturas possibiles producit aliquod Verbum, quatenus cognoscit & loquitur per intellectum fœcundatum specie creaturarum possibilium. At etiã quatenus cognoscens liberè creaturas futuras, cognoscit & loquitur per intellectum fœcundatum specie intelligibili ipsarum. Essentia enim divina non solùm est forma intelligibilis repræsentans possibilia, sed etiam futura; nec solùm fœcundat intellectum Patris sub priori ratione, sed etiam sub posteriore. Ergo Pater quatenus cognoscit & dicit liberè creaturas futuras, producit aliquod Verbum.

44 RESPONDENT Aduersarij processionem Verbi divini esse prorsus necessariã, atque adeò posse supponere cognitionem possibilium, & per se ex illa oriri; non autem ex cognitione futurorum, quæ prorsus libera est.

45 SED Contrà. Quamvis processio Verbi absolutè & simpliciter dicta sit prorsus necessaria, sub aliqua formalitate aut expressione potest esse libera. Ergo sub ea ratione formali aut expressione potest supponere in Patre cognitionem liberam. Consequentia patet ab eversione solutionis contrariæ. Antecedens patet à pari scientiæ simpliciter dictæ, quæ in Deo est necessaria, vtpote proprietas, seu attributum necessariò connexum cum natura Dei: & tamen inde non impeditur, vt sub aliqua formalitate aut expressione sit libera. Idem appareret in amore increato, qui simpliciter & absolutè est necessarius, nec tamen inde impeditur vt sub aliqua expressione aut terminatione sit liber. Ergo pariter licèt processio Verbi divini absolute & simpliciter sit necessaria, potest esse libera sub aliqua expressione aut terminatione: nimirum, quatenus exprimit originem Verbi repræsentantis creaturas futuras ex secundario & contingenti munere. Sub hac enim expressione aut terminatione, quemadmodum in Verbo inuenitur aliquod munus liberum aut contingens, ita & in eius processione idipsum inueniri potest.

46 DICES, Esse manifestum discrimen inter scientiam Dei (idemque est de amore) & *processionem*. *Scientia enim divina* sub aliqua sui expressione terminatur ad obiectum extrinsecum Deo, & nullatenus connexum cum ipso, atque adeò ex ea parte potest esse libera. Processio autem Verbi divini est tota ad intra, nec vllo modo terminatur ad aliquid Deo extrinsecum, seu non connexum cum ipso. Quare locus est vt scientia sub aliqua expressione aut terminatione sit Deo contingens vel libera; non autem processio, quæ ex omni capite apparet necessaria.

47 SED Contrà. Imprimis enim quòd scientia creaturarum in Deo terminetur ad obiectum *extrinsecum*, *nihil confert* vt sit libera sub ea terminatione, si aliunde cum ijs habet connexionem, qualem certè habet cum creaturis possibilibus. Quare disparitas scientiæ à processione solùm desumi potest penes connexionem aut defectum connexionis. At inde nulla desumi potest, quæ ad rẽ sit. Ex eo enim quòd futuritio & existentia creaturarũ non sit necessaria, *sed contingens*, colligitur planè, terminationem scientiæ Dei ad illas esse liberã &

contingentem. Ergo ex eodem capite colligere licet, Verbum, quatenus in exercitio repræſentans creaturas futuras & exiſtentes, importare terminationem ad illas liberam & contingentem. Ergo pariter inferre poſſumus, proceſsionem, quatenus terminatam ad Verbum ſub ea ratione formali, liberam & contingentem eſſe. Nimirum, in ijs omnibus prædicatis divinis denominatio non attenditur ſecundùm primariam rationem, quæ prorſus neceſſaria eſt, ſed penes ſecundariam, & ſeparabilem, quæ in ſenſu formali exprimit aliquid Deo contingens aut liberum.

48 RESPONDEBIS II. Diſparem eſſe rationem cognitionis poſsibiliũ relatè ad cognitionem futurorum: quoniam prior illa nõ ſupponit Verbum productũ, atque aded poteſt per ſe concurrere ad illius productionem; ſecus verò poſterior. Hæc enim ſupponit pro aliquo priori rationis decretum liberum, cui innititur, ac proinde tres perſonas ſubſiſtentes, quæ indiviſim decernunt quodlibet opus ad extra. Quare nequit ſcientia libera futurorum vllo modo per ſe conferre ad proceſsionem Verbi, vtpote iam ſuppoſitam pro aliquo priori.

49 SED Contrà. Ex ſolutione enim hac ſolùm colligitur, Verbum quoad prædicata neceſſaria ſupponi pro priori aliquo ad ſcientiam liberam futurorum; nõ autem quoad exercitium contingens repræſentãdi eadem futura. Ergo ſolùm colligitur, Verbũ quoad omnia ſibi neceſſaria non procedere per ſe ex cognitione libera futurorum; ſecus verò quoad prædictum exercitium liberum. Conſequentia patet à pari cognitionis poſsibilium. Ideo enim Verbum per ſe ex illa procedit quoad prædicata neceſſaria, ĩuxta pleroſque Adverſariorum, quia ſupponit per ſe illam pro aliquo priori. Ergo ſi idẽ Verbum quoad exercitium contingens repræſentãdi futura ſupponit per ſe ſcientiam illorum liberam, etiam per ſe ex illa procedit quoad eiuſmodi exercitiũ. Antecedens verò ſuadetur: Quia Verbum quoad exercitium contingens repræſentandi futura ſupponit pro priori cognitionem aliquam, ex qua per ſe procedat penes eam formalem expreſsionem & propriã Verbi. Etenim Verbum ſub omni expreſsione ſibi propria debet ſupponere per ſe cognitionem aliquã, per quam exprimatur & procedat. Atqui quoad exercitium contingens repræſentandi futura non ſupponit pro priori cognitionem neceſſariam dumtaxat, quia hæc ſolùm nata eſt exprimere Verbum quoad prædicata neceſſaria. Ergo ſupponit pro aliquo priori cognitionem liberam, qualis eſt futurorum. Vnde & conſequens eſt, vt penes idem exercitium repræſentandi futura, Verbum ſupponat pro aliquo priori rationis decretum liberum, prout in Patre, cui ea ſcientia innititur.

50 VRGETVR Ampliùs. In Verbo divino poſſumus diſtinguere triplex munus inadæquatum: primum, quo repræſentat eſſentiam & omnia prædicata Deo neceſſaria atque intrinſeca: ſecundũ, quo repræſentat neceſſariò creaturas poſsibiles, veluti obiectum ſecundarium, & connexum cùm primario: tertium, quo contingenter in exercitio repræſentat futura, vtpote quæ abſolutè potuiſſent pro libito Dei non eſſe futura. Porrò iuxta primam conſiderationẽ Verbũ ſolùm procedit per ſe ex cognitione Dei quoad prædicata neceſſaria & intrinſeca, illamque ſolam ſupponit pro priori ſecundùm rationem. Iuxta ſecundam verò conſiderationẽ ſupponit per ſe cognitionem creaturarum poſsibilium, quoniam eſt Verbum repræſentativũ ipſarum. Ergo iuxta tertiam debet ſupponere per ſe cognitionem futurorum, cùm pariter illorum ſit repræſentativum. Ergo ſicuti Verbum, vt repræſentans poſsibilia, procedit per ſe ex cognitione illorum, ita etiam prout repræſentans futura, ex illorum cognitione per ſe procedit.

51 DICES, Sufficere cognitionem prædicatorum omnium Dei, & creaturarum poſsibilium cum ijs connexarum, vt Verbum integrè ex illa procedat: quoniam omnis veritas poſsibilis & neceſſaria continetur in ſe ſive comprehendit omnem veritatem futuram, vtpotè quæ iam antea poſsibilis erat: ac proinde non eſſe locum, vt Verbum ſub aliqua expreſsione procedat per ſe ex cognitione libera futurorum.

52 SED Enim ſolutio hæc refellitur multipliciter. PRIMO: Quia Verbũ quoad exercitiũ contingens repræſentandi futura procedit à Patre, prout cognoſcente illa & loquente: cùm id ſit de ratione Verbi, ſub omni expreſsione Verbi propria. Atqui Pater per ſcientiam prædicatorum divinorum, & creaturarum poſsibilium, quatenus talem, nec cognoſcit, nec loquitur futura, vt patet. Ergo Verbum quoad exercitium contingens repræſentandi futura nõ procedit à Patre per ſcientiam prædicatorum divinorum, aut creaturarum poſsibilium, quatenus talem. SECVNDO. Verbum quatenus repræſentans Spiritum ſanctum non procedit per ſe ex ſola cognitione Patris, ac ſuiipſius: neque quatenus repræſentat attributa formaliter procedit per ſe ex ſola cognitione eſſentiæ: neque quatenus repreſentat poſsibilia procedit ex ſola cognitione attributorum, etiã iuxta Adverſarios: ſed opus eſt vt per ſe procedat ex cognitione formali omnium eorum obiectorũ, quæ in ſenſu formali repræſentat. Atqui Verbũ quoad exercitium cõtingens repræſentat in ſenſu formali creaturas futuras. Ergo quoad exercitium contingens non procedit per ſe ex ſola cognitione poſsibiliũ, ſed ex formali cognitione eorundem futurorum.

NEC

53 NEC Prodest quidquam Adversarijs quod aiunt, nullam esse novam veritatem in creaturis futuris supra possibiles: in quo maximè nititur Amicus vbi suprà. In oppositum enim est quòd veritas futura in sensu formali addit aliquid supra veritatem possibilem: Alia enim est ratio formalis constituens futurum, vt futurum; alia verò constituens possibile, vt purè possibile: nam prior illa supponit omnino decretum liberum, quod non supponit posterior; insuperque addit ordinem ad existentiam in re habendam, quem non importat creatura possibilis. Eaque propter omnes Theologi in Deo distinguunt ratione scientiam possibilium, sive simplicis intelligentiæ à scientia libera futurorum, sive visionis; & pariter obiecta vtriusque. Ergo & in Verbo divino distinguere oportet secundùm rationem exercitium necessarium, quo repræsentat veritates possibiles; & liberum seu contingens, quo repræsentat futuras, sive existentes. Ergo & locus est, vt quoad exercitium contingens repræsentandi creaturas futuras per se procedat ex libera illarum cognitione, sicuti quoad exercitium necessarium repræsentandi creaturas possibiles procedit per se ex necessaria cognitione illarum.

SECTIO QVINTA.

Tria priora argumenta opinionis contrariæ, vrgentibus instantijs confirmata, solvuntur.

54 OPPONVNT I. Adversarij. Verbum divinum adæquatè & simpliciter consideratum est summè necessarium. Ergo solùm procedit ex cognitione summè necessaria. Nequit enim esse maior necessitas existendi in termino, quàm in principio, ex quo per se procedit. Atqui scientia futurorum & existentium non est Deo summè necessaria, sed potiùs contingens & libera, cùm potuerit non esse in Deo, quoad terminationem saltem ad futura & existentia. Ergo Verbum sub nulla consideratione procedit per se ex cognitione futurorum, aut existentium.

55 RESPONDEO, Quemadmodum licèt scientia divina sit attributum necessarium in Deo simpliciter & absolutè loquendo, adhuc locus est vt libera dicatur & sit, non prout terminatur ad prædicata Dei necessaria, sed ad libera aut contingentia: ita etiam locum esse vt Verbum divinum absolutè & simpliciter necessarium in suo esse, sit liberum & contingens quoddammodo, non quatenus repræsentat obiectum necessarium, sed quoad exercitium repræsentandi obiecta contingentia. Si enim nulla creatura esset futura, non repræsentaretur à Verbo quatenus futura, sicuti neque à Deo scitur sub ratione futuritionis. Vnde solùm colligitur, Verbum propriè & absolutè consideratum non procedere per se ex cognitione libera futurorum; secus verò quoad exercitium liberi & quoddammodo contingens repræsentandi eadem futura.

56 INSTAT Mastrius tom. 1. dis. 7. q. 2. n. 109. PRIMO, quoniam hæc doctrina est nova, & ipso novitatis titulo reijcienda: nam si in Verbo distinguendæ essent duæ illæ partiales rationes aut formalitates Verbi, vna necessaria, altera contingens, sicut in scientia Dei; vtique ambæ constituerent adæquatè personam Verbi. Hoc autem est impossibile: quoniá duæ rationes adeo oppositæ, ac necessaria & contingens, nequeunt constituere vnicam personam Verbi, quæ est absolutè & simpliciter necessaria. SECVNDO: quoniam iuxta solutionem datam, oportebit distinguere in Deo duplex Verbum secundùm rationem; alterum necessarium, alterum liberum seu cõtingens; sicut distinguitur à Theologis in Deo duplex scientia per rationem, altera necessaria, altera contingens. Hoc autem inauditum est in Theologia. TERTIO: quia vel ista formalitas Verbi divini, prout est expressivum futurorum, ponit aliquã perfectionem realem Verbo intrinsecã, & cum reali ordine ad futura; vel solam terminationẽ eius ad creaturas actuales, cum respectu rationis, ut dici solet de scientia libera visionis. Non primum: quia Verbum nullam perfectionem intrinsecam potest adquirere eo quòd futura exprimat, vel amittere si non exprimat; nec realem relationẽ importat ad creaturas. Ergo secundum: ac proinde cùm Verbum supponatur integrè constitutũ independenter ab omni terminatione actuali, & respectu rationis ad creaturas futuras, omnis illarum expressio supponit Verbum plenissimè cõstitutum. Ergo sub nulla ratione procedit per se ex cognitione illarum. QVARTO: Quoniã aliud est dicere, Verbum vi suæ processionis esse expressivum futurorum, aliud verò procedere vt actu exprimens futura. Primum enim ex his solùm denotat in Verbo aptitudinem quandam in actu primo acceptam vi processionis ad futura exprimenda, sicuti & ad quælibet intelligibilia, independenter ab omni actuali expressione futurorum, quod totum Verbo cõvenit vi suæ processionis. Secundum verò significat in Verbo actualem futurorum repræsentationem, quæ accidentariè cõvenit personæ Verbi, supponitque illud adæquatè ac plenissimè productum.

57 HÆC Tamen parum vrgent. Atque imprimis inane est quod opponitur, doctrinam hanc novam esse. Quidquid enim sit de modo loquendi, in quo forsan aliqui excedunt post Arriagã vbi suprà subsect. 4. à n. 34. sententia nostra vetus est, tanquã nõ obscurè tri-

dita ab Auguſtino, Anſelmo, & D. Tho. vt vidimus ſect. 1 Omneſque fateri tenentur, in Verbo divino non eſſe neceſſarium, ſed liberum aut contingens quoddammodo exercitium repræſentandi futura; vtpotè quæ pro libito Dei & contingenter futura ſunt. Inde tamen non ſatis colligitur, per onam Verbi conſtitui adæquatè ex duplici ratione partiali, quarum altera ſit neceſſaria, altera contingens ſeu libera. Etenim hæc poſterior nullatenus dicenda eſt conſtituere ipſam perſonam Verbi: cum abſolutè & propriè loquendo in divinis perſona, eiuſque conſtitutio, ſit aliquid ſimpliciter neceſſarium, & nulli contingentiæ obnoxium. Itaque dum dicimus, Verbum quoad exercitium actuale repræſentandi futura procedere per ſe ex cognitione libera illorum, non loquimur de Verbo, quatenus eſt perſona, ſive quatenus ſubſtantialiter conſtituitur in ratione perſonæ. Sic enim oſtenſum fuit ſect. 1 & 2 Verbum non procedere ex cognitione aliqua futurorum, vel exiſtentium. Quare ſolùm dicimus, Verbum quoad exercitium ſeu terminationem liberam repræſentandi futura, quæ pro aliquo priori rationis ſupponit eius perſonam integrè & ſubſtantialiter conſtitutam, procedere per ſe ex cognitione libera futurorum. AD II. Arriaga vbi ſuprà immeritò admittit duplex Verbum partiale: ideoque non ſine cauſa carpitur à Mattrio, veluti inducens modum loquendi inauditũ Theologis: addo ego, & contrarium Anſelmo aienti impræſentiarum: *Vno igitur eodemque Verbo dicit ſeipſum* (Pater) *& quæcumque fecit.* Quare nego ex noſtra doctrina colligi in divinis duplex Verbum partiale. Neque id ſatis probatur ex diſtinctione ſcientiæ divinæ in neceſſariam & liberam, vt proinde diſtinguere debeamus Verbum in neceſſarium & liberum. Scientia enim ſuam diſtinctionem habet ex habitudine reali aut rationis ad varietatem ſcitorum, quæ profectò apparet ſatis conſpicuè in futuris & poſsibilibus; vt propterea in Deo ſecundùm rationem noſtrã quoddammodo duplex illorum ſcientia diſtinguatur. Verbum autem divinum ſimpliciter & propriè dictum ſignificat perſonam divinam ſubſtantialiter conſtitutam intra Deum, quæ omnino vna eſt, tam re, quàm ratione. Vnde nunquã concedendum eſt in Deo duplex Verbum partiale, ſed vnum: quamvis in eo admittamus duplicem rationem partialem, alteram neceſſariam, à quâ ſola denominatur & eſt ſimpliciter Verbum divinum: alteram quoddammodo liberam ſeu contingentem, quæ ſolùm eſt terminatio quædã, ſeu exercitium actuale repræſentandi futura. Vide infrà num. ſeq. AD III. Conceſſa poſteriori parte dilemmatis, nego vltimam conſequentiam: quia Verbum quoad exercitium actuale repræſentãdi futura, non ſupponit pro conſtitutione ſubſtantiali perſonæ, ſed pro terminatione libera ad ipſa futura: quæ quidem eſt adæquatè intrinſeca Verbo, verùm virtualiter & æquivalenter contingens, iuxta ea quæ de terminationibus liberis voluntatis divinæ docuimus latè Tomo 1. Diſp. XXXVII. per totam. AD IV. Verbum vt manifeſtativum in actu primo omnium obiectorum cognoſcibilium, ſolùm exprimit prædicatum ſibi neceſſarium, quod accipit à Patre vi ſolius cognitionis neceſſariæ. Cæterum prout in exercitio repræſentans futura, exprimit prædicatum liberũ ſeu contingens, quod etiam à Patre accipit; ac proinde non ex vi cognitionis dictionisve neceſſariæ, ſed liberæ.

58 DICES: Actioni productivæ virtualiter diſtinctæ reſpondere debet terminus productus virtualiter diſtinctus. Atqui cognitio ſeu dictio paterna eſt actio productiva, Verbum verò eſt terminus per illam productus. Ergo ſi cognitio ſeu dictio paterna eſt virtualiter diſtincta penes neceſſariam & liberam, etiam Verbum divinum per illam productum debet eſſe virtualiter diſtinctum penes neceſſarium & liberum; atque adeò duplex Verbum partiale, vt Arriaga loquitur. RESP. Negando poſteriorem partem conſequentis: quia licèt inter Verbi repræſentationem neceſſariam & liberam ſit diſtinctio virtualis, qualiter inter actuum divinorum terminationem neceſſariam & liberam; iuxta ea, quæ diximus Diſp. XXXVII. iam allegata, præſertim à num. 23. adhuc tamen negãdum eſt in Deo duplex Verbum virtualiter diſtinctum: tum ne declinemus à communi modo loquendi Theologorum, qui nullo ſenſu diſtinguunt in Deo duplex Verbum, quamvis diſtinguant ratione duplicem ſcientiam, & amorem: tum præterea quia re ac nomine Verbi divini ſolùm intelligitur ſecunda perſona, quæ tam re, quàm ratione eſt vnica. Terminatio verò illa, qua in exercitio repræſentat creaturas futuras, non eſt aliqua expreſsio conſtitutiva perſonæ divinæ, adhuc partialiter; ſed ſolùm extenſio quædam virtualiter & æquivalenter contingens perſonæ iã integrè conſtitutæ quoad omnia prædicata neceſſaria. Vnde nec addit Verbum partialiter diverſum penes rationem, ſed ſolùm expreſsionem quandam liberam & virtualiter diſtinctam ab expreſsione neceſſaria Verbi præexiſtentis, & iam integrè conſtituti quoad ſubſtantiam ſuam.

59 OPPONVNT II. Productio Verbi adæquatè & totaliter eſt neceſſaria. Ergo Verbum ſub nulla ratione aut expreſsione producitur vi cognitionis aut dictionis liberæ, qualis eſt cognitio & dictio futurorum. Conſequentia patet: quia terminus adæquatè & totaliter neceſſarius nequit vlla ex parte pro-

duci

duci per actionẽ liberã, ſed neceſſariam tantũ. Alioqui poſſet produci aut nõ produci pro libito agentis: atque adeò non eſſet ſimpliciter neceſſaria eius productio contra quàm ſupponitur. Antecedens autem ſuadetur diuerſimodè. *Primò*: Quia productio Verbi adæquatè & totaliter terminatur ad eſſe ipſius. Ergo ſicuti eſſe Verbi eſt omnino neceſſarium, ita & productio ipſius eſt adæquatè & totaliter neceſſaria. *Secundò*: Quoniam productio Verbi diuini eſt ipſa generatio. Hæc autem adæquatè & totaliter eſt neceſſaria: vtpotè quæ ex ſola fœcunditate naturæ diuinæ prouenit, non verò ex arbitrio aut electione. *Tertiò*: Nam ſi productio Verbi diuini ex aliqua parte eſſet non neceſſaria, ſed libera; aliquid ab æterno fuiſſet liberè productum à Deo; nimirum Verbum ipſum ſub ea ratione, quâ dicitur per ſe procedere ex cognitione libera futurorum. Conſequens autem videtur inauditum Theologis, qui nihil agnoſcunt liberè productũ à Deo ex æternitate, ſed in tẽpore tantùm. *Quartò*. Si enim productio Verbi nõ eſſet adæquatè & omnino neceſſaria, ſed aliqua ſui parte libera, poſſet Verbum diuinum pro libito Patris non produci quantum ad id, quod habuit vi productionis ſuæ. Cumque illud ſit prædicatum intimum Verbo, eiuſque perfectio, poſſet Verbum abſolutè non habere aliquod prædicatum intimum, vel perfectionem, quam de facto habet. Conſequens autem abſurdum eſſe patet. Ergo productio Verbi adæquatè & totaliter eſt neceſſaria.

60 RESP. Diſtinguendo antecedens: Productio Verbi eſt adæquatè & totaliter neceſſaria quoad entitatem, ſubſtantiam, & perſonam Verbi, concedo: quoad terminationem ad creaturas futuras aut exiſtentes, nego antecedens & conſequentiam. AD I Probationem diſtinguo antecedens eodẽ ſenſu. Si enim productio Verbi conſideretur quoad entitatem & ſubſtantiã ſuam, ſolùm terminatur ad eſſe ſubſtãtiale & perſonale Verbi: ac proinde tam productio, quàm terminus, in eo ſenſu eſt aliquid totaliter & ſummè neceſſarium. Si autem productio Verbi, quæ eſt paterna cognitio, ſeu dictio intellectualis, conſideretur ſolùm quatenus exprimit creaturas futuras ex munere ſecundario & contingenti, non terminatur ad eſſe ſubſtantiale & perſonale Verbi, ſed ad exercitium actuale repræſentandi eaſdem creaturas futuras, quod pariter eſt contingens, ſeu non neceſſariò conueniens Verbo: ideoque debet produci per actionem generatiuam, non quatenus neceſſaria, ſed prout libera eſt quoddammodo. AD II. Quamuis generatio diuina quoad entitatem & totam rationem primariam ſit neceſſaria, & inferat terminum neceſſarium; quoad ſecundarium munus & expreſſionem contingentem habet producere terminum non neceſſarium, ſed contingentem quoddammodo, quale eſt in Verbo exercitium actuale repræſentandi creaturas futuras. Vel aliter eidem probationi occurrere poſſumus diſtinguendo maiorem. Productio Verbi diuini quoad entitatem & ſubſtantiam eſt ipſa generatio, concedo: productio Verbi quatenus dictio futurorum, nego maiorem: & conceſſa minore, negatur conſequentia, iuxta ſenſum initio ſolutionis explicatum. Nam licèt eadem actio paterna ſit generatio & dictio Verbi, ſub expreſſo tamen munere ſolius generationis ſolùm importat originem naturalem, in qua nulla eſt libertas. Cæterum ſub expreſſo munere dictionis admittere poteſt libertatem aliquam, cùm non ſolùm exprimat obiectum neceſſarium, ſed etiam cõtingens ſeu libertum. Vnde pariter licèt Verbũ quatenus genitum ſit adæquatè neceſſarium, ſub ratione dicti poteſt exprimere aliquid liberum; nimirum, illam terminationem, quâ in exercitio repræſentat creaturas futuras. AD III, Theologi dum aiunt, nihil ex æternitate fuiſſe liberè productum à Deo, loquuntur dumtaxat de creaturis, quarum nulla extitit niſi ab initio temporis. An verò Pater æternus liberè produxerit Verbum ab æterno penes aliquam ipſius terminationem liberam, ſicuti & an actus liber ſupra neceſſarium addat terminationem aliquam virtualiter & æquiualenter productam à voluntate diuina in ipſo *nunc* æternitatis, totum id ſub controuerſia Scholaſticorum eſt, quibuſdam affirmantibus, alijs contrà negantibus. AD IV. Non eſt maior difficultas in terminatione Verbi repræſentantis futura, quàm in terminatione diuinæ voluntatis ea decernentis. Sicuti autem terminatio libera decreti non addit perfectionem aliquam, vel entitatem, aut formalitatem realem, quæ ſimpliciter ponerit in Deo non eſſe, vt latè oſtenſum eſt Diſp. XXXV. per totam, ſed ſolùm exercitium & denominationem virtualiter & æquiualenter contingentem, iuxta ſenſum Diſp. XXXVII. explicatum: ita etiam terminatio Verbi ad creaturas futuras vel exiſtentes non addit in ipſo perfectionem, entitatem, aut formalitatem realem, quę poterit ſimpliciter non eſſe in Verbo: ſed dumtaxat exercitiũ virtualiter & æquiualenter contingens repræſentandi eadem futura. Vnde non ſequitur vllum abſurdum in Verbo, ſi non ſequitur pariter in conſtitutione actuum liberorum Dei iuxta ſententiam illam ſuo loco à nobis ſtatuam, & ab obiectionibus vindicatã. Aut certè ſi Aduerſarijs placet alius modus explanandi terminationes liberas actuũ voluntatis diuinæ, iuxta eundem explicari poterit terminatio libera Verbi repræſentandis creaturas futuras.

INS-

61 INSTABIS. Productio Verbi, sive appelletur generatio, sive dictio, terminatur ad subsistens: quoniam actiones & passiones sunt subsistentium. Atqui in Verbo non est aliqua formalitas vel terminatio subsistentis liberè, nec aliqua subsistentia aut personalitas libera. Ergo nec in Verbo est aliqua formalitas vel terminatio procedens per liberam productionem, atque adeò nec per cognitionem futurorum liberam.

62 RESP Productionem Verbi, qualitercumque appellatam, sub munere primario & necessario terminari ad subsistens, sive ad personam Verbi absolutè & propriè dictam, quo sensu importat hypostasim & naturam, tanquam prædicata constituentia simpliciter & substantialiter. Cùm hoc tamen cohæret, quòd productio eadem Verbi, sub munere prorsus secundario, & virtualiter contingente, terminetur ad eâdem personam subsistentem Verbi, non quatenus subsistentem simpliciter, sed quatenus representantem in exercitio creaturas futuras. quę repræsentatio actualis, vel terminatio, subsistens quidem est in re, verùm non exprimit munus subsistendi, sed munus repræsentandi; sicut decretum liberum, quamvis sit in re subsistens, non exprimit in Deo munus subsistendi, sed solùm liberam terminationem ad creaturas futuras.

63 VRGEBIS. Vi productionis necessariæ Verbi producitur non solùm concretum subsistens, sed etiam subsistentia necessaria. Ergo etiam vi productionis liberæ Verbi non solùm produci debet concretum subsistens repræsentans liberè creaturas, sed etiam aliqua illius subsistentia libera. quæ tamen omnino repugnat. Respondeo negando consequentiam, & reddendo disparitatem: quia per necessariam productionem supponitur iam producta tota subsistentia Verbi, quæ ex sua ratione formali & adæquata est aliquid summè necessarium. Vnde non relinquit locum vt per eandem productionem, quatenus est dictio libera, producatur subsistentia aliqua libera, quæ prorsus repugnat; sed solùm terminatio quædam illius contingens ad creaturas futuras, sub munere expresso actualis representationis.

64 OPPONVNT III. Quamvis Verbum repræsentet liberè futura, non ideo ex illorum cognitione libera procedit. Ergo nulla est ratio, quâ probetur, illud per se procedere vllatenus ex cognitione futurorum. Probatur antecedens. Eo solùm quòd Verbum à Patre accipiat naturam, & repræsentationem possibilium vi processionis suæ. & aliunde posito decreto, Verbum iam productum pro aliquo priori, habet pro alio posteriori liberè repræsentare in exercitio decretum ipsum, & creaturas futuras: sicuti eò ipso quòd scientia divina sit infinita, posito decreto attingit illud liberè & creaturas futuras in ipso.

65 SED Enim si hoc argumento quidquam evincitur, pariter probatur, nec Verbum per se procedere ex cognitione possibilium omnino, nec attributorum, aut personarum, contra quàm docent omnes ferè Adversarij. Nam eo ipso quòd Verbum accipiat à Patre naturam, & ipsius repræsentationem pro aliquo priori, iam posset pro alio posteriori repræsentare in exercitio creaturas possibiles cum ea connexas, immo & attributa ac personas. Quare nec Verbum per se supponeret cognitionem formalem possibilium, attributorum, & personarum. Deinde ad argumentum respondeo negando antecedens. Ad probationem dico, Verbum vi processionis suæ non solùm debere accipere à Patre naturam & repræsentationem possibilium, sed etiam futurorum sub *munere proprio* Verbi; id est, tanquam terminum loquutionis intellectualis: ac proinde vtroque sensu debere procedere ex cognitione & dictione objecti intellecti. Alioqui enim non repræsentaret futura per modum Verbi propriè dicti, sed impropriè solùm, sive titulo communi alijs personis, quæ ratione essentiæ suæ, vt formæ intelligibilis, repræsentant in exercitio futura, posito eorum decreto. Vt ergo Verbum ex vi characteristicæ proprietatis, quâ Verbum est, repræsentet propriè futura, necesse est vt etiam sub ea ratione formali procedat ex cognitione & dictione futurorum.

66 DICES: Verbum, adhuc iuxta mentem Aversariorum, repræsentaret titulo peculiari creaturas futuras: nimirum, tanquam expressum à Patre loquente, quod non est commune alijs personis. RESP. Verbum, iuxta doctrinâ Adversariorũ, repræsentaturum creaturas futuras titulo peculiari summùm in radice quatenus vi dictionis paternæ accepisset repræsentationem omnis objecti necessarij; nõ autem in sensu formali, quia vt repræsentans in exercitio creaturas futuras, non procederet ex formali illarum cognitione & dictione. Oportet autem vt sub omni expressione propria ac peculiari Verbi procedat ex cognitione & dictione in sensu formali. Alioqui liceret dicere, Verbum peculiari titulo suæ processionis solùm in radice repræsentare creaturas possibiles, immò & Trinitatem personarum, atque attributa ipsa, non autem in sensu formali: ac proinde non procedere ex formali eorum objectorum cognitione, sed ex radicali tantùm, quod est contra omnes ferè Authores opinionis adversæ, vt paulo antè monui.

(32)

SEC-

SECTIO SEXTA.

Duo reliqua præcipua argumenta obiecta & soluta. Vbi nominatim de Spiritu sancto, an in aliquo sensu procedat ex libero amore futurorum.

67 OPPONVNT IV. Authores opinionis contrariæ. Decretū, cui innititur scientia libera futurorū, supponit pro aliquo priori Verbū divinū adæquatè productū. Ergo & ipsa scientia supponit Verbum pro aliquo priori adæquatè productum, ideóque Verbum per se ex illa non procedit. Cōsequētia patet quoad vtrāque partē. Antecedens autem suadetur: Quia omnia prædicata libera in divinis supponunt pro aliquo priori existentia aut producta quælibet prædicata necessaria: cùm hæc sint illis priora subsistendi consequentiâ. Atqui decretum, cui scientia futurorum innititur, est liberum; productio autem Verbi est adæquatè necessaria; vtpotè spectans ad constitutionem intimam alicuius personæ divinæ. Ergo decretum illud supponit pro aliquo priori, Verbum adæquatè productum.

68 RESP. Satis constare ex dictis, decretum voluntatis divinæ, cui innititur scientia libera futurorū, supponere pro aliquo priori rationis productionem Verbi quoad prædicata necessaria, non autem quoad terminationem contingentem repræsentandi in exercitio creaturas existentes & futuras. Hanc enim representationem accipit Verbum à Patre cognoscente & loquente eadem creaturas: ac proinde opus est vt talis cognitio & locutio, sicuti & decretum ipsum pro aliquo priori rationis præcedat in intellectu Patris, vt pro alio posteriori Verbum accipiat eiusmodi terminationem & repræsentationem liberam.

69 INTABIS. Decretum liberum nequit supponi in Patre pro aliquo priori rationis ad productionem & existentiam Verbi vllo modo, sed potiùs debet ipsum Verbū supponi adæquatè existens sub omni consideratione. Ergo Verbum sub nulla consideratione supponit scientiam visionis liberam. Probatur antecedens dupliciter. *Primò*: Quia omnia decreta libera sunt communia toti Trinitati, sicuti & omnes operationes ad extrà. Ergo quemadmodum nulla operatio ad extrà supponitur in Patre pro aliquo priori rationis ad productionem & existentiam Verbi in vllo vero sensu; ita etiam nullum liberum decretum. *Secundò*: Quoniam si decretum liberum supponeretur in Patre pro priori aliquo rationis ad productionem & existentiam Verbi, tale decretum non esset liberum Filio & Spiritui sancto, sed necessarium pro alio posteriori. Filius enim & Spiritus sanctus supponerent necessitate antecedenti & prorsus inevitabili decretum pro priori aliquo conceptum à Patre, quod ipsi impedire aut variare nullatenus possent. Omnis autem suppositio antecedens & inevitabilis inducit necessitatem agendi, & inimica est libertati. Ergo illud decretum non erit liberum Filio & Spiritui sancto. *Confirm.* Quia saltem non erit æquè liberum vtrique, ac Patri: cùm Pater à nullo alio supponatur determinatus; secus verò Filius & Spiritus sanctus, qui eam determinationem in Patre supponunt inevitabilem ab ipsis. Consequens verò absurdum esse patet.

70 RESP. Negando antecedens. AD I Probationem dico, tam decreta libera Dei, quàm operationes ad extra, esse actiones divinæ voluntatis formaliter immanentes, vt latè ostensum fuit Tomo I. Disp. XIX. Quamvis enim ea omnia sint per identitatem communia tribus personis, priùs origine conveniunt Patri, quàm duabus reliquis personis, prioritate *à quo* dumtaxat: quoniam quidquid habent Filius & Spiritus sanctus, profectò à Patre habent; ac proinde supponi debet in Patre pro priori originis & rationis. Idque videtur planè colligi ex verbis Christi Ioan. 5. v. 19 aientis: *Non potest Filius à se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem sic facientem. quæcumque enim ille fecerit, hæc & Filius similiter facit.* Ergo Filius pro priori originis & rationis ad actionem suam, sive operationem ad extra, videt Patrem iam agentem, seu operantem. Eadem vero ratio est, vt pro aliquo priori videat Patrem decernentem. cùm pariter non à seipso, sed à Patre habeat decretum liberum, ac operationem in creaturas, sicuti & omnia, quæ habet. Vnde Augustinus lib 15. de Trinitate cap. 20. Filium Dei appellat *consilium de consilio, voluntatem de voluntate*, sicuti *substantiam de substantia, & sapientiam de sapientia.* Quæ omnia respondent modo loquendi Nicænæ Synodi in Symbolo: vt supra observavimus Disp. LV. num. 5. Ergo consilium, id est, decretum, seu propositum, priùs origine convenit Patri, quàm Filio, sicuti & voluntas, & substantia, & sapientia.

71 AD II. Probationem est difficilior solutio: quoniam rangit gravissimam illā controversiā de efficacia gratiæ & auxiliorum Dei, quę omnes pene Theologos à centum circiter annis divisit in duplicem opinionem ex diametro contrariam, negantibus Thomistis everti libertatem quavis suppositione antecedenti prorsus connexa cum consensu, aliis cōtrà affirmantibus. Nos verò regulā decisionē

eius

eius controverſiæ vſque ad commentariũ Opuſculi de Concordia gratiæ & prædeſtinationis cum libero arbitrio, (quod in ipſo fine vitæ ſcripſit Anſelmus) nunc iuxta vtramque illam ſententiam reſponderi poſſe exiſtimamus. Iuxta Themiſticam quidem, ſeu Dominicanam, neganda eſt aſſumptio: quia non omnis ſuppoſitio antecedens & invitabilis eſt neceſsitas antecedens, ſed illa tantùm, quæ non eſt iuxta modum libertatis, nec illius vſum concernit. Suppoſitio autem decreti, licèt ſit pro aliquo priori rationis *à quo* in Patre, eſt iuxta modum libertatis Filij ac Spiritus ſancti, vtpotè quam ab ipſo accipiunt pro alio poſteriori ſigno; vſq; vſum in ambobus concernit. Quare non eſt neceſsitas antecedens relatè ad vtrumque. Nec inde ſequitur, munùs liberum eſſe vtrique decretum, quàm Patri, vt in Confirmatione aſſumebatur. Nam ſicuti licèt natura divina, attributa, & cognitio poſsibilium, ſupponatur priùs origine & ratione in Patre, non ideo Filius ac Spiritus ſanctus eſt minùs Deus, aut minùs omnipotens, vel ſciens, quàm Pater: ita etiam licèt ambo ſupponant decretum in Patre priùs origine & ratione, non propterea ſunt minùs liberi in decernendo: quoniam ſicut natura & voluntas, ita etiam determinatio libera eſt vna & communis tribus pro toto inſtanti *in quo*, adhuc ſecundùm rationem.

72 IVXTA Contrariam verò in ea parte ſententiam neganda eſt pariter aſſumptio, ſive ſequela: quia quamvis decretum liberum ſupponatur pro priori originis in Patre, non ideo impeditur vt æqualiter ſit decretum liberum in Filio: ſicuti quòd natura & voluntas & omnipotentia ſupponantur priùs origine in Patre, quàm in Filio, non probat, aut vllo modò infert, Filium minùs Deum eſſe, aut minùs perfectum in voluntate aut omnipotentia. Nimirum id exigit myſterium ipſum Trinitatis, vt quidquid habet Filius, à Patre acceptum habeat: ac proinde omne decretum Filio liberum priùs origine ſit in Patre, quàm in ipſo, quamvis in vtroque ſit æquè liberum. Nec eſt par ratio de voluntate creata, quæ definit eſſe libera per quãliber ſuppoſitionem antecedentem connexam ab intrinſeco cum conſenſu. Creatura enim rationalis nec habet eandem voluntatem, nec eundem actum liberum cum Deo: ſed prorſus diſtinctum, ac proinde exigentem id quod eſt de ratione ſuæ libertatis, prout diſtinctæ ab omni alia: quale imprimis eſt quòd non ſit antecedenter determinata ad agendum, ſed in ſuo arbitrio habens determinationem, aut negationem illius. Cæterum in Filio eadem eſt omnino voluntas, & idem actus liber, ac in Patre, cum ſolo diſcrimine penes prioritatem originis: quoniam ſicut Pater communicat Filio actum voluntatis ſuæ, ita etiam modum, aut quaſi modum pleniſsimæ libertatis. Quare ſicuti propterea non minùs voluntas eſt in Filio, quàm in Patre, ita etiam actus ipſe, ſive decretum, non minùs in Filio, quam in Patre liberum eſt. Nec decretum ipſum prout in Patre ſupponitur pro aliquo priori *in quo*, adhuc ſecundùm rationem, ſed *à quo* tantùm, quæ eſt ſola prioritas originis. Vnde ſicuti hæc non tollit ſummam æqualitatem, immo & identitatem inter Patrem ac Filium quoad naturam & reliquas perfectiones attributorum, ita etiam neque quoad libertatem. Et ſanè iuxta prædeterminantes exercitium liberum Dei inferens ab intrinſeco exercitium voluntatis creatæ, prorſus differt ab illo, veluti cauſa antecedens & inevitabilis ab ipſa: quod videtur obſtare libertati creatæ. Exercitium autem liberum Patris non infert ab intrinſeco exercitium voluntatis Filij, veluti aliquid diſtinctum, ſed veluti omnino idem, tam quoad entitatẽ, quàm quoad terminationem liberam. Vnde non modò non deſtruit, ſed potiùs adſtruit Filij libertatem.

73 VRGEBIS. Filius nequit per ſe ſupponere in Patre decretum liberum & ſcientiam futurorum, niſi Pater pro aliquo priori originis cognoſcat idem decretum & ſcientiam liberam in Filio, & prout à Filio. At nequit Pater pro aliquo priori originis cognoſcere idem decretum & ſcientiam liberam in Filio, & prout à Filio. Ergo Filius nequit per ſe ſupponere in Patre decretum liberum & ſcientiam futurorum. Maior patet: Tum quia Filius nequit per ſe ſupponere in Patre decretum & ſcientiam, niſi tanquam aliquid comprehenſum perfectè ab ipſo Patre. Nequeunt autem perfectè comprehendi, niſi cognoſcantur in Filio, & prout à Filio; vtpotè cùm ab eo quoque dimanare aut concipi intelligantur terminationes liberæ decreti & ſcientiæ: Tum præterea: quoniam Pater non aliter poteſt eas terminationes communicare Filio, quàm illas comprehendendo, ac proinde vidẽdo vt emanantes à tribus ſuppoſitis: Tum denique: quia decretum ſolùm prout conceptum indiviſim à tribus perſonis eſt medium cognoſcendi futura. Minor autem præcipua ſuadetur: Quia Pater pro priori originis quoad prædicata neceſſaria nequit cognoſcere vllo modo propria decreta: indeque deducitur, Verbum quoad prædicata neceſſaria non procedere ex cognitione futurorum. Ergo neque pro priori ad decretum, prout communicatum Filio, poteſt illud cognoſcere prout in Filio, & à Filio.

74 RESP. Negando minorem. Ad probationem, conceſſo antecedente, nego conſequentiam. Diſparitas in eo ſita eſt, quòd pro prio-

priori originis ad prædicata necessaria nihil appareat connexum cum decreto libero, vipotè cùm potuerit non esse in Deo penes id quod addit supra illa: cæterum pro priori originis ad idem decretum prout in Filio datur, in Patre aliquid necessariò connexum cum eodem decreto, considerato quatenus in Filio, & prout à Filio: cùm repugnet aliquid decerni liberè ab vna persona divina, quin etiam à reliquis. Vnde ratione eius connexionis potest Pater pro illo priori originis cognoscens decretum prout à se conceptum, cognoscere illud quatenus conceptum à Filio pro alio posteriori originis. Quod fateri debent a simili omnes ferè Adversarij dum aiunt, Filium per se procedere ex cognitione intuitiva sui ipsius: quoniam Pater videns suam essentiam & personam pro priori originis, ratione connexionis in Filio debet *ipsum videre in eodem signo, quamvis origine posteriorem.*

75 OPPONVNT V. *Spiritus sanctus non procedit per se quoad aliquam terminationem liberam ex amore libero futurorum. Ergo nec Filius ex scientia libera eorundem.* Consequentia patet à simili, immo eâdem ratione: cùm Spiritus sanctus habeat à Patre & Filio amorem liberum, sicuti Filius à Patre scientiam liberam illorum habet. Ergo sicuti ob hanc rationem dicimus, Filium sub exercitio repræsentandi creaturas procedere per se ex scientia libera illarum, ita dicere debemus Spiritum sanctum procedere ex amore libero. Antecedens verò suadetur imprimis ex Anselmo infrà cap. 53. aliàs 51. vbi inquit: *Si nulla vnquam creatura, id est, si nihil vnquam aliud esset, quàm summus Spiritus Pater & Filius; nihilominus seipsos, & invicem Pater & Filius diligerent. Consequitur itaque, hunc Amorem* (id est, Spiritum sanctum) *non esse aliud, quàm quod est Pater & Filius, quod est summa essentia.* Ergo independenter à futuritione creaturarum, proindeque ab amore ipsarum libero, existit & necessariò existeret Spiritus S. Deinde suaderur *ratione. Si* enim Spiritus sanctus penes aliquam liberam terminationem procederet per se ex amore libero futurorum, processio illius sub ea ratione formali esset prior, quàm processio Verbi quoad terminationem liberam. Consequens est absurdum. Ergo &c. Sequela probatur. Ideo enim processio Verbi quoad prædicata necessaria est origine prior processione necessaria Spiritus sancti, quia intellectio necessaria, quâ procedit Verbum, est ratione prior amore necessario, quo Spiritus sanctus procedit. Atqui è contrà amor liber, seu decretum, est aliquid prius ratione, quàm scientia libera Dei, vipotè quæ *illi innititur*, veluti fundamento. Ergo processio Spiritus sancti ex libero amore erit prior quàm Verbi processio ex scientia libera.

76 RESP. Negando antecedens. *Sicuti* enim suprà *Disp. LXV. sect. 5.* dictum fuit, Spiritum sanctum quoad prædicata necessaria procedere per se ex amore necessario creaturarum possibilium: ita etiam dicimus, eundem quoad terminationes liberas per se procedere ex amore libero futurorum. Ad probationem priorem ex Anselmo deductam, respondeo, S. Doctorem eo loci agere de Spiritu sancto quoad sola prædicata illius necessaria, vt patet ex toto contextu illius capitis, ac præcedentium immediatè: non autem quoad terminationem liberam ipsius. Vide infrà *Disp. LXXXVII. num. 24.* Ad posteriorem probationem, ex ratione petitam, nego sequelam. Ad huius probationem dico, amorem liberum, ex quo procedit Spiritus sanctus quoad liberam terminationem consideratus, non esse amorem solius Patris, sed etiam Filij simul cum ipso liberè amantis & producentis Spiritum sanctum quoad eam terminationem. Quamvis autem amor liber, prout in solo Patre, sit prior scientiâ liberâ prout in Patre; amor tamen liber, prout in Patre & Filio simul, est posterior scientiâ liberâ, quatenus in solo Patre existente. Vnde non colligitur, *Spiritum sanctum* quoad terminationem liberam *esse priorem Filio*, sed potiùs oppositum. Filius enim quoad terminationem liberam oriens per se ex scientia libera, prout existente in solo Patre, est ratione prior amore libero quatenus existente in Patre & Filio simul. quo solùm sensu amor liber est principium vel requisitum ad productionem Spiritus sancti, quoad liberam terminationem. Ergo scientia libera, ex qua procedit Verbum quoad liberam terminationem, est ratione prior, quàm amor liber, ex quo Spiritus sanctus quoad liberam terminationem procedit. Vnde quemadmodum necessaria Verbi processio est origine & ratione prior processione necessaria Spiritus sancti; ita etiam

libera processio Verbi prior est libera Spiritus sancti processione.

(*:*)

DISPVTATIO LXVIII.

AN POSSIT VIDERI ESSENTIA DIVINA, NON VISIS ATTRIBVTIS, VEL PERSONIS, AVT VNA PERSONA, NON VISA ALIA.

PLVRA Ex ijs, quæ diximus in ſuperioribus, circa proceſsionem Verbi & Spiritus ſancti ex cognitione & amore omnium prædicatorum formaliter in Deo exiſtentium, nequeunt plenè veſtigari, niſi examinato obiecto per ſe inſpecto à viſione beatifica; ſiue increata, ex qua procedit Verbum diuinum; ſiue creata, qua creaturæ rationales Deum intuentur. Ad id verò examinandum facem præfert hæc controuerſia, quamuis locum non habeat directè apud Anſelmum, niſi infrà cap. 74. vbi ſupponit viſionem illam felicem, quæ eſt præmium bonorum operum, poſt hanc vitam, eſſe eius conditionis, vt attingat Deum facie ad faciem. nimirum, prout ſeipſo eſt vnus in eſſentia, & trinus in perſonis. Quod ipſum declarat amplius ipſrà cap. 84. vbi ex profeſſo docet, credendum eſſe in Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum: quoniam ſunt vna eſſentia, & finis, in quem ſolùm intendere debemus. Nimirum, certa & Catholica ſententia eſt, ab omnibus Beatis videri de facto Deum trinum & vnum, ac proinde omnia prædicata eius formalia, qualia ſunt, eſſentia, attributa, & relationes. Neque quidquam amplius in hac re videntur docuiſſe Patres. Verùm poſtea Scholaſtici excitarunt difficilem controuerſiam, An aliunde, ſeu poteſtate abſoluta Dei fieri poſſit, vt videatur eſſentia non viſis attributis aut perſonis, aut vna perſona, non viſa alia. Quæſtionem hanc nos quatuor primis ſectionibus problematicè diſcutiemus, ſoluendo argumenta, quibus innituntur duæ opiniones celebres ac contrariæ. Deinde verò ſectione quinta noſtrum ea de re iudicium proferemus in gratiam eius ſententiæ, quam exiſtimamus probabiliorem.

SECTIO PRIMA.

Refertur frequens Theologorum ſententia negans, eiuſque fundamenta examinantur, ac ſoluuntur in gratiam Scoti, aliorumque aſſerentium, poſſe videri eſſentiam Dei, cæteris non viſis.

1 COMMVNIS Ferè ſententia Theologorum aduerſus Scotum, eiuſque diſcipulos, cenſet impoſsibilem omnino viſionem Dei, quæ terminetur ad ſcientiam, & non ad perſonas, vel attributa; ſicuti & quæ attingat aliquid eorum ſine alio. Ita Aureolus in 1. diſt. 1. art. 2. Bachon quæſt. 2 art. 1. Argentina quæſt. 3. art. 2, 3. & 4. Gabriel quæſt. 5 Durandus in 4. diſt. 49. quæſt. 3. num. 5. Scotus quæſt. 3. art. 3 concl. 2. Caietanus 2. 2. quæſt. 2. art. 8. & 3. p. q. 34 art. 3. ac reliqui Thomiſtæ 1. p. q. 12. art. 8 & inter illorum Recentiores Godoy 1. 2. diſp 2. num. 20. & ſeqq. Ferre tom. 1. in 1. 2. quæſt. 1. §. 3. Genet diſp. 2. Ex alijs Suarez lib. 2. de

Attri-

Attributis negativis cap. 23. Molina 1. p. q. 12. art. 8. disp. 4. Vazquez 1.2. disp. 13. cap. 2. Machin disp. 19. Lezana tract 3. disp. 3. q. 2. Amicus tom. 1. disp 9. sect. 18. & plures alij: quorum rationes examinare oportet.

3 PROBANT I. Ex illo Christi testimonio Ioannis 14. *Qui videt me, videt & Patrem: quia ego in Patre, & Pater in me est.* Vbi necessarium esse dicitur, vt qui videt Filium, videat & Patrem, quoniam alter in altero vicissim est: nimirum, propter περιχώρησιν, seu circumincessionem ortam ex vnitate naturæ in divinis personis. Ita enim causalis *quia* in verbis Christi exponitur à Patribus, præsertim Nazianzeno Orat. 49. illis verbis: *Quia vnitate substantiæ & maiestate diuinitatis idem sunt.* Ergo sicuti repugnat videri Filium, quin Pater videatur, ita etiam videri essentiam quin videatur omnia alia prædicata formalia Dei, tum absoluta, tum relativa: quia pariter vnum & idem reipsa cum essentia sunt.

4 SED Ex eo testimonio non satis suadetur sententia negans. Imprimis enim iuxta exposition quorundam interpretum, quos allegat Vazquez 1. p. disp 48. cap. 3 in illis verbis Christi non agitur de visione Dei propriè dicta, qualis habetur solùm in Patria: sed de alia latiùs vsurpata pro vivida cognitione fidei. Hanc enim solam exigebat à Christo Philippus eo loco dicens: *Domine, ostende nobis Patrem.* Neque enim existimandus est putasse, Deum ab homine mortali clara visione posse cognosci; aut penitus ignorasse illud Dei ad Moysem: *Non videbit me homo & viuet* Vnde & ipsius desiderio respondet Christus: *Non credis quia ego in Patre, & Pater in me est?* Credere autem est solùm per fidem noscere, & latiùs pro visione vsurpatur. Verùm adhuc permitto quòd eo loco sermo sit de visione Patriæ, vt alij plures contendunt, solùm sequitur de facto, aut spectata connaturali exigentia vnitatis essentiæ in tribus personis, non videri vnam, quin reliquæ videantur. Inde tamen non sequitur quòd Deus absoluta potestate vtens se exhibeat videndum vt vnum, quin etiam vt trinum, aut Patrem vel Filium non viso Spiritu sancto, quamvis aliunde Pater videri nequeat non cognito aliqualiter Filio in divinis, non tam ob identitatem naturæ, quæ solùm connaturaliter id exigit, quàm ob mutuam connexionem relativorum, quæ sunt simul cognitione.

5 INSTANT: Supposito quòd ibidem sermo sit de visione clara Dei, vt plerique eum locum interpretantur, illa causalis *quia* ex vnitate essentiæ divinæ in personis, non solùm probat de facto aut connaturaliter, sed etiam ex terminis & essentialiter, non posse videri essentiam, quin cætera omnia formalia prædicata Dei, tum absoluta, tum relativa, videantur: Quoniam omnino repugnat vnam & eandem rem videri simul & non videri. Nec videtur sufficere Scoto, eiusque sectatoribus, recursus ad distinctionem formalem ex natura rei inter essentiam & reliqua prædicata divina; nam adhuc ij omnes Catholicè fatentur iuxta doctrinam Concilij Remensis sub Eugenio III. contra Gilbertum Porretanum, & iuxta Concilium Lateranense, prout habetur in cap. Damnamus de Summa Trinitate & Fide Catholica, essentiam divinam verè esse tres personas, seu veram & realem identitatem habere cum personis. Atqui quod est vnum atque idem reipsa cum alio, nequit videri non viso illo. alioqui reipsa videretur simul & non videretur; quæ est aperta contradictio. Ergo causalis *quia* in verbis illis Christi denotat essentialem repugnantiam vt videatur essentia divina non visis personis.

6 VERVMTAMEN Scotus, eiusque sectatores facilè se expedient ab hoc nodo, asserentes, distinctionem formalem ex natura rei inter essentiam & personas, cum identitate reali cohærentem, sufficere, vt videri absolutè possit essentia, non visis personis: sicuti illa sufficit vt essentia verè communicetur Filio, nec tamen ipsi communicetur verè paternitas; similiter quevt vnio hypostatica verè facta fuerit in persona Filij, & non in essentia Quin & adhuc in sententia contraria & communi à nobis latè statuta Tomo I. Disp. XXV. negante distinctionem formalem ex natura rei, & solùm concedente virtualem, videtur omnino dicendum, hanc sufficere vt essentia videri possit non visis personis, sicut sufficit vt reipsa communicetur Filio essentia, quin etiam paternitas. Immo multò minor apparet repugnantia in eo vt eadem entitas communicetur & non communicetur, quàm in eo vt videatur & non videatur. nam communicatio per divinam generationem est aliquid physicum, seu independens à cognitionibus nostris, & ad intrà: videri autem est in ordine ad aliquid intentionale cognitionum nostrarum, & ad extra. Si ergo distinctio virtualis inter essentiam & relationes sufficit vt illa physicè & ad intra communicetur, non communicatâ Filio relatione paternitatis; cur non & illa sufficiat vt essentia videatur non visis relationibus? Et sicut in primo ex ijs nulla est contradictio aut repugnantia, quoniam communicari & non communicari non conveniunt essentiæ & paternitati secundùm eandem formalitatem ex natura rei, vt ait Scotus; vel penes eandem virtualitatem, vt cæteri loquuntur: cur erit repug-

pugnantia in secundo? Itaque in neutra ex ijs sententijs colligitur repugnantia aut contradictio, quamvis essentiâ visâ personæ non videantur.

7 VRGENT. Nulla distinctio formalis ex natura rei, aut virtualis, sufficit vt eadem entitas producatur, & non producatur verè ac reipsa, existat & non existat, sit præsens, & non sit præsens. Alioqui posset produci animal, aut existere, aut esse præsens, non productâ, aut existente, aut præsente aliqua illius specie, vel individuo, à quibus distinguitur ex natura rei iuxta eorum, aut virtualiter iuxta alios. Ergo nulla pariter distinctio ex natura rei, aut virtualis, sufficit vt eadem entitas divina essentiæ & paternitatis videatur & non videatur. Hæc enim pariter, ac illa, sunt contradictoria.

8 CÆTERVM Imprimis distinctionem, aut formalem ex natura rei, aut virtualem, inter essentiam & personas sufficere vt eadem entitas producatur & non producatur, constat planè in divinis: vbi essentia est eadem entitas cum filiatione, & tamen filiatio producitur, quin essentia producatur. Ergo multò magis eadem distinctio sufficiet vt essentia videatur non visâ relatione. In eo autem vt eadem entitas existat & non existat, sit præsens & non sit præsens, est aperta contradictio, quamvis aliàs supponatur distinctio formalis ex natura rei, aut virtualis quoad plura prædicata: quoniam existere, & præsentem esse, sunt quædam exercitia conuenientia cuilibet rei absolutè in seipsa, & secundùm se totam, ex sola suppositione vt sit in rerum natura. Vnde nec in divinis sufficit distinctio, vel formalis ex natura rei, vel virtualis, vt existente aut præsente per immensitatem vno prædicatio divino, reliqua non existant, vel sint præsentia. Cæterum quòd res aliqua videatur, non est aliquid conueniens ei absolutè in seipsa, sed per ordinem ad aliud; nec consistit in præsentia reali secundùm se totam, sed in obiectiva, in qua aliquis locus præcisioni esse potest, vt penes aliam & aliam rationem formalem, aut saltem virtualem, possit videri & non videri.

9 PROBANT II. Vbi obiectum est omnino simplex, repugnat quòd partim videatur, partim non videatur. Atqui Deus vnus & trinus est omnino simplex. Ergo repugnat vt partim videatur, partim non videatur. Minor propositio est certa secundùm fidem, vt vidimus Tomo I. Disp. XXVIII. & XXIX. Maior suadetur multiplicitèr. *Primò*: Quia vbi obiectum est omnino simplex, non est in eo pars & pars. At in eo quod partim videtur, partim non videtur, est pars & pars. Ergo vbi obiectum est omnino simplex, repugnat quòd partim videatur, & partim non videatur. *Secundò*: Repugnat omnino punctum partim videri, & partim non videri, quoniam indivisibile est. Atqui obiectum omnino simplex est prorsus indivisibile instar puncti. Ergo repugnat pariter vt partim videatur & partim nō videatur. *Tertiò*. Si Deus esset unus dumtaxat in persona, quemadmodum in essentia, repugnaret vt partim videretur & partim non videretur. At hoc ideo esset, quia tunc omnino simplex esset. Cùm ergo Deus vnus in essentia & trinus in personis sit etiam omnino simplex, nec minùs simplex, quam esset in ea hypothesi impossibili, repugnat vt partim videatur, & non videatur.

10 HVIC Tamen argumento facilè responderi potest negando maiorem: quia quemadmodum obiectum omnino simplex potest reipsa communicari & non communicari, produci & non produci, vniri hypostaticè, & non vniri, propter distinctionem formalem prædicatorum ex natura rei, aut virtualem; ita & poterit videri & non videri, penes aliam & aliam rationem. AD I Probationem concessa maiore negatur minor. Habere enim partem & partem solùm conuenit rei compositæ: quia compositio est partium distinctarum vnio: quæ in obiecto prorsus simplici repugnat omnino. Videri autem partim & non videri, non est idem, aut saltem hoc loco non accipitur tanquam idem, ac videri secundum vnam partem, & non secundùm aliam. Nam *τὸ partim* solùm accipitur prout significat idè ac non plenè, siue non totaliter, siue non quoad omnem formalitatem. Cùm verò in obiecto prorsus simplici sint plures formalitates, aut ex natura rei, aut virtualiter saltem, posset videri penes vnam & non secundùm aliam: ac proinde in eodem sensu dumtaxat videri partim & non videri. AD II. Si in puncto supponantur diversæ formalitates, aut ex natura rei, aut virtualiter, quamvis indivisum reipsa sit, poterit partim videri, & partim non videri, iuxta sensum nuper explicatum. AD III. Si Deus esset dumtaxat vnus in persona, quemadmodum in essentia, & tamen eius personalitas distingueretur formaliter ex natura rei ab essentia, quemadmodum nunc in opinione Scoti, aut virtualiter in sententia aliorum; posset videri essentia non visâ personalitate. Nimirum, eadem tunc ratio esset, ac nunc Si arem nulla eiusmodi distinctio, nec formalis, nec virtualis esset inter vtramque, necessarium omnino esset, vt videns vnam, pariter videret aliam. Nimirum, tunc vna clauderetur in conceptu formali alterius: & iuxta sententiam Scoti, aliorumque ferè omnium, visio cuiuslibet rei necessariò debet esse visio omnium eorum, quæ in

com-

conceptu formali ipsius clauduntur: ideoque repugnat personam divinam videri non visa essentia, & hanc non visis prædicatis omnibus quidditativis ac transcendentibus.

11 DICES: Ergo saltem suppositâ inclusione essentiali essentiæ in relationibus, & relationum in essentia divina (quam latè tradidimus Tomo I. Disp. XXVI. per totam) nullus esse potest locus vt essentia videatur non visis personis: siquidem vel Scotus ipse, & plerique alij fatentur, nullum prædicatum divinũ videri posse quin videantur pariter quęcumque sunt de conceptu illius quidditativo & essentiali.

12 RESP. Adhuc suppositâ ea sententia, quàm modò etiam veriorem censemus, responderi posse, nullam apparere repugnantiam in eo quòd visa essentia non videantur relationes: quoniam inclusio illa relationum & essentiæ intra eandem formalitatem obiectivam, quamvis sit essentialis, non est talis quoad explicitum, sed quoad implicitum dumtaxat, & talis conditionis, vt cohæreat cum distinctione virtuali intrinseca, ac sufficiente, vt essentia sit verè communicabilis, relatio autem incommunicabilis, prout latè ibidem explicuimus Disp. XXVII. per totam. Nimirum, quamvis nulla sit ibi distinctio actualis ex natura rei, nec formalis Scoti, nec modalis Durandi, immo nec adæquatè præcisiva ex parte obiecti; adhuc est distinctio virtualis intrinseca inter essentiam & relationes ob infinitam perfectionem divinæ naturæ cum summa & mirabili fœcunditate coniunctam: quæ distinctio absque contradictione vlla sufficit ad fundandum propositiones quasi contradictorias in re, vt essentia communicetur & paternitas non communicetur, filiatio producatur & essentia non producatur. Ergo multò magis eadem distinctio virtualis intrinseca sufficit vt essentia videri possit verè non visis personis. Visio enim ab intellectu creato elicita solùm extrinsecè & intentionaliter se habet ad obiectum visum: communicatio autem & productio rei intimiùs illam afficit. Ergo si in eadem formalitate obiectiva est locus vt reipsa communicetur & non communicetur, producatur & non producatur, ratione distinctionis virtualis seu eminentialis intrinsecæ; multò magis erit locus ex eodem capite vt videatur, & non videatur. Alia autem ratio est de prædicatis ijs essentialibus, quæ clauduntur in conceptu quidditativo explicito rei, veluti superiora & vniversalia in inferiori aut particulari, vel per modum partis constituentis. Nulla enim res visione intellectuali percipi potest ijs non visis: ideoque nec locus est vt intellectualiter videatur essentia hominis non visa ratione animalis, & viventis, & substantiæ, & entis: quidquid sit de visione materiali oculorum, quæ attingit clarè colorem, nec tamen explicitè attingit rationem qualitatis aut entis vniversalem in ea clausam, quoniam nullus sensus attingere potest nisi obiectum particulare, & sensibile.

13 CONFIRMATVR Solutio tradita. Non minùs vna & simplex est omnipotentia divina in ordine ad omnia possibilia in particulari, absque vlla distinctione formali ex natura rei, modali, au præcisiva adæquatè ex parte obiecti, quam sit entitas Dei in sententia Scoti, & formalitas obiectiva in opinione negantium præcisiones obiectivas inter essentiam divinam & relationes. Immo maior quodammodo vnitas & simplicitas apparet in omnipotentia secundùm: quoniam constituit vnicum attributum quasi in specie atoma, cùm tamen formalitas illa communis Dei quasi integretur ex essentia, attributis, & relationibus diversis veluti specie aut etiam genere. Et tamen defacto, iuxta sententiam communem, videtur à Beatis omnipotentia prout est productiva quorundam possibilium in particulari, & non aliorum. Ergo multò magis videri poterit essentia diuina, non visis attributis aut relationibus.

SECTIO SECVNDA.

Expenditur tertium fundamentum opinionis negantis, desumptum ex conceptu cognitionis intuitiuæ; ac pariter enervatur.

14 PROBANT III. Visio diuinæ essentiæ debet esse visio propriè dicta, ac proinde cognitio intuitiva. Atqui impossibilis est cognitio intuitiva diuinæ essentiæ, quæ non sit etiam cognitio omnium eorum, quæ reipsa sunt vnum & idem cum illa: qualia profectò sunt attributa & relationes. Cognitio enim intuitiva, quatenus differt ab abstractiva, debet esse cognitio clara rei existentis, prout existentis; atque adeò secundùm ea omnia quæ identificat sibi in statu existentiæ. Ergo impossibilis est visio diuinæ essentiæ, quæ non sit cognitio omniũ eorum, quę sunt reipsa vnũ & idem cum illa, ac proinde attributorum & relationum. Hæc ratio desumitur ex D. Thom. 3. p. q. 3. art. 3. corpore, vbi iuxta sensum in ipso argumento indicatum distinguit cognitionem Dei intuitivam ab

abſtractiva, aſſeritque priorem illarum neceſſariò debere eſſe notitiã totius obiecti, prout reipſa exiſtit, & ſecundùm ea omnia, quæ vnum cum ipſo ſunt. Ait enim Sanct. Doctor: *Intellectus dupliciter ſe habet ad diuina. Vno modo, vt cognoſcat Deum ſicuti eſt: & ſic impoſſibile eſt quòd circunſcribatur per intellectum aliquid a Deo, & quòd aliud maneat; quia totum quod eſt in Deo eſt vnum, ſalua diſtinctione perſonarum, quarum tamen vna tollitur ſublata alia, quia diſtinguuntur ſolum relationibus, quas oportet eſſe ſimul. Alio modo ſe habet intellectus ad diuina, non quidem quaſi cognoſcens Deum vt eſt, ſed per modum ſuum; ſcilicet, multipliciter & diuiſim id quod in Deo eſt vnum. Et per hunc modum poteſt intellectus noſter intelligere bonitatem & ſapientiam diuinam & alia eiuſmodi quæ dicuntur eſſentialia attributa, non intellecta prternitate, vel filiatione, quæ dicuntur perſonalitates. Et ſecundùm hoc abſtracta perſonalitate per intellectũ poſſumus adhuc intelligere naturam aſſumentem.*

15 RATIO Hæc valde plauſibilis & probabilis eſt: non tamen convincens. Primò enim reſponderi poteſt ad mentem Scoti, & ſuppoſita iuxta ipſum diſtinctione formali ex natura rei inter eſſentiã attributa & relationes, viſionem eſſentiæ divinæ fore intuitivam adhuc in ea hypotheſi: quoniam adhuc eſſet viſio immediata & clara rei ſingularis & exiſtẽtis prout exiſtentis in ſeipſa, immo & ſubſiſtẽtis quãvis cõmunicabiliter Nimirũ, iuxta Subt. Doct. quem alij extra ipſius Scholã imitantur, eſſentia divina pro priori ad perſonas habet ſuã exiſtentiam & ſubſiſtentiam abſolutam, communicabilemque: ac proinde ſub ea ratione poteſt terminare cognitionẽ intuitivã ſui indepẽdẽter à perſonis, immo & ab attributis, quæ ſupponunt iam exiſtentiam, veluti formalitatem priorem, ſicuti formalitas voluntatis ſupponit formalitatem intellectus. Itaque cognitio illa eſſet notitia clara eſſentiæ divinæ prout eſt in ſe, ſive prout exiſtit reipſa: quoniam eſſentia Dei ſecundùm ſuam rationem formalem nõ ſupponit pro attributis, nec pro perſonis, ſed pro divinitate, quæ verè attingeretur atque immediatè ſecundum ſuam quidditatem & exiſtentiam ſingularem, quamvis nec attributa, nec relationes viderentur. Nec inde colligitur Deum videndum iri aliter ac eſt: nam viſio eiuſmodi non affirmaret eſſentiam Dei exiſtere abſque attributis aut perſonis: ſed ſolùm eſſet iudicium affirmativum quidditatis & exiſtentiæ divinæ, indepẽdenter à quolibet alio, ſeu abſtrahendo à reliquis. Nec præterea colligitur viſionẽ illam fore abſtractivam propriè loquendo. Hæc enim non tã conſiſtit in eo vt attingat aliquid in obiecto, non attactis reliquis, quæ cum illo identificantur, quàm in eo vt attingat obiectũ mediante ſpecie, & non immediatè in ſeipſo ſecundum propriã exiſtentiam, iuxta mentẽ Scoti: ideoque quãvis aliquis per actus fidei, aut ſcientiæ adquiſitæ, vel per ſe infuſę, attingat omnia prædicata divina, tum abſoluta, tum relativa, adhuc cognitio eiuſmodi non eſſet intuitiva, ſed abſtractiva: quia non eſſet notitia illorum immediata ſecundùm exiſtentiam propriam ipſorum, veluti rationem movendi, aut conditionẽ propriã ex parte obiecti formalis, prout exigitur ad cognitionem intuitivam: ſed dumtaxat eſſet cognitio omniũ prædicatorum Dei mediante ſpecie, & quaſi in ænigmate, aut per ſpeculum.

16 INSTAT Faſolus & alij. Adhuc ſuppoſita diſtinctione formali iuxta Scotũ inter eſſentiam & relationes, neceſſarium omnino eſt, vt viſio attingat quidquid reipſa cum Deo: quoniam ex vi cognitionis intuitivæ obiectum debet attingi penes omnia illa, quæ realiter ſunt vnum & idem cum ipſo. Debet enim tale apparere intuenti, quale eſt in re, ſeu quale exiſtit. Atqui attributa & relationes ſunt vnum & idem reipſa cum Deo. Ergo neceſſarium omnino eſt, vt quiſquis Deum videt, ſive eſſentiam Dei, pariter videat attributa & relationes.

17 NIHILOMINVS Scoti Sectatores facilè negabunt maiorem propoſitionem: quia licèt viſio, ſeu cognitio intuitiva iuxta conditionem frequentem, aut ſibi connaturalẽ, exigat videre quidquid eſt vnum idemque reipſa cum obiecto viſo, quamvis aliàs diſtinctum ab eo diſtinctione illa formali ex natura rei; ac propterea viſio Dei de facto & iuxta connaturalem exigentiam extendatur ad videnda attributa & relationes: adhuc eiuſmodi exigentia non eſt viſioni eſſentialis. Quippe illa ex conceptu quidditativo ſolùm exigit terminari immediatè ad rem exiſtentem vt exiſtentem in ſeipſa, quidquid ſit de alijs quæ ſolùm identicè aut materialiter ſunt vnum cum illa. Sic etiã Pater æternus communicat Filio naturam ſuam, qualis revera eſt, & exiſtentem vt exiſtentem: nec tamen ipſi communicat paternitatem, quæ eſt vnum idemque reipſa cum natura divina.

18 INSTANT Alij: Quoniam vera viſio obiecti, ſeu cognitio intuitiva, quatenus differt a præciſiva, ſeu abſtractiva, debet attingere obiectum adæquatè penes omnia, quæ ſunt vnum & idẽ reipſa cum illo. Si enim aliquid vt cumque identificatum cum eo non attingitur, eiuſmodi cognitio eſt inadæquata, proinde præciſiva, aut abſtractiva. Ergo

vera

vera Dei visio essentialiter exigit attingentiam attributorum & relationum : siquidem adhuc supposita distinctione formali ex natura rei inter illa & essentiam, sunt vnum & idem cum ea secundùm rem.

19 RESPODETVR Tamen, de ratione essentiali visionis, seu cognitionis intuitivæ non esse vt sit cognitio obiecti adæquata, sed dumtaxat quod sit immediata cognitio obiecti existentis vt existentis, ac proinde secundùm omnia illa prædicata, quæ essentialiter, seu in primo modo dicendi per se claduntur in ipso obiecto, quatenus existente. Porrò in Deo, quatenus existente singulariter, & quatenus subsistente pro priori ad personas in sententia Scoti, solùm claduntur essentialiter, & in primo modo dicendi per se, prædicata quidditativa entis increati, & transcendentia : non verò attributa aut relationes. Quare sufficit visioni beatificæ vt sit adæquata cognitio obiecti vt existentis secundùm omnia prædicata essentialia; quamvis non sit adæquata quoad reliqua prædicata addentia formalitatem ex natura rei distinctam. Hæc enim non spectant ad conceptum quidditativum rei, prout existentis. Vnde sufficienter differt à cognitione abstractiva seu præcisiva. Hæc enim nullatenus attingit immediatè rem vt existentem in seipsa, sed tantùm in specie, prout suprà dicebamus : & præterea talis conditionis est vt ex ipsis prædicatis quidditativis possit percipere vnum latente alio. Potest enim percipere rationem entis aut substantiæ communem Deo & creaturis, non concipiendo Deum ipsum, cui illa essentialis est, sed solùm abstractè eam considerando, sive sub abstractione formaliterque cõsiderare rationem communem animalis, nullatenus considerando homine aut equo, cui illa essentialis est : quod tamen repugnat cognitioni intuitivæ, quæ prorsus necessariò terminatur ad prædicata omnia essentialia rei singularis vt existentis.

20 DICES : Siquis cognosceret immediatè naturam humanam vt existentem, & tamen ignoraret suppositum, seu personam in qua illa est, talis cognitio nullatenus esset adæquata, nec intuitiva, sed adæquata & præcisiva. Et tamen cognosceret omnia prædicata essentialia illius, quatenus existentis. Ergo pariter siquis cognosceret immediatè naturam divinã vt existentem, & tamen ignoraret personas, eius cognitio non esset intuitiva.

21 RESP. Cognitionem naturæ humanæ existentis, prout existentis in singulari, verè esse intuitivam, quamvis ignoretur persona in qua illa subsistit : quia verè & immediatè terminatur ad illam in singulari quatenus existentẽ, & subinde ad omnia eius prædicata quidditativa : præter quod nihil aliud essentialiter exigit intuitiva cognitio. Vnde Angeli naturaliter habebant cognitionẽ intuitivã humanitatis Christi Domini, licèt naturaliter nescirent personam, in qua subsistebat illa. Vnde sumitur instantia in opinionem adversam, vt pariter cognitio intuitiva naturæ divinæ haberi possit, quamvis personæ, in quibus illa subsistit, non videantur.

22 ET Hactenus quidem occursum ivimus tertiæ illi probationi num. 14. propositæ, solventes illam supposita distinctione formali Scoti inter essentiam, attributa & relationes divinas. Verũ cùm eam distinctionem latè & ex professo reiecerimus Tomo I. Disp. XXV. per totam, & in Logica Disp. 15. placet modò occurrere argumento præfacto iuxta sententiam ferè communem, quæ nullam distinctionem actualem agnoscit inter essentiam, attributa, & relationes divinas, nisi rationis, fundaram in distinctione virtuali. Responderi itaque potest probabiliter, visionem Dei, vt intuitiva sit essentiæ, non exigere prorsus necessariò, sed solùm connaturaliter, vt extendatur ad videnda attributa aut relationes : quia prædicata eiusmodi distinguuntur virtualiter ab essentia, præsertim relationes, quæ subeunt distinctionem virtualem intrinsecam ab essentia Dei, vt latè exposuimus Disp. XXVII. Et quemadmodum eiusmodi distinctio sufficit vt essentia verè communicetur Filio à Patre, non tamen paternitas : sic etiam, immo vrgentiori ratione sufficere putanda est, vt essentia videatur, & paternitas non videatur. Communicatio enim realis minùs præcisiva est, quàm intentionalis attingentia cuiuslibet obiecti. Deinde essentia divina in ratione speciei intelligibilis communicatur menti creatæ quatenus forma repræsentativa quorundam possibilium in particulari, & non aliorum : cùm tamen vix in ea sit distinctio virtualis, nisi summùm inadæquata in ordine ad repræsentandum quædam possibilia præ alijs. Ergo pariter, aut vrgentiori ratione, communicari potest menti creatæ sub eo inadæquato munere quo repræsentat seipsam, præ attributis, aut vnum attributum præ alio, aut omnia absoluta prædicata præ relativis. Denique licèt omnipotentia constituat vnicum attributum veluti in specie atoma, adhuc videtur de facto à Beatis cognitione clara & intuitiva, prout est productiva quorundam possibilium in particulari & non aliorum : quoniam adhuc locus est in ea distinctioni virtuali inadæquatæ penes continentiam aliorum, & aliorum possibi-

lium. Ergo multo magis sufficit distinctio virtualis adæquata aut maior inter essentiã, attributa, & relationes, vt illa per cognitionem intuitivam attingatur, quamvis cætera non videãtur. Nec prodest satis distinctio prædicatorũ Dei formalium ab eminentialibus, ad quam confugi solet. nam continentia quorũlibet possibilium in particulari etiam est prædicatum formaliter Deo conveniens, cùm sit perfectio simpliciter simplex. Ac permisso gratis quòd solùm esset prædicatum eminentiale, adhuc tam verè convenit essentiæ divinæ vt est in se, ac reliqua prædicata formalia. Ergo ex eo quòd cognitio intuitiva terminetur ad rem prout est in se, non magis infertur necessitas cognoscendi prædicata eminentialia, quàm formalia.

23 IAM Verò vt cognitio illa sit intuitiva, sufficit quòd immediatè terminetur ad essentiam Dei vt existentem in seipsa secundùm existentiam singularem & absolutam, quã supponimus in divinis; & aliàs connaturaliter exigat terminari ad aliqua prædicata identificata cum obiecto qualiacumque ea sint. Ex vtroque enim capite sufficienter differt à cognitione abstractiva, seu præcisiva. Hæc enim imprimis nequit terminari immediatè & clarè ad rẽ prout existentem in seipsa, sed prout in specie tantùm. Deinde nec ex natura sua exigit terminari ad omnia prædicata reipsa identitatẽ habentia cum obiecto cognito: quin potiùs exigit naturâ suâ oppositum, cùm sit essentialiter cognitio mediata vnius mediante alio identificato. Eoque sensu sunt cognitiones abstractivæ aut præcisivæ, quibus cognoscimus gradus rerum communes siene particularibus. Quare negandum est, cognitionem immediatam solius essentiæ divinæ fore præcisivam propriè loquẽdo, præsertim cùm iuxta nostram sententiam Tomo I. Disp. XXXI. statutam repugnent præcisiones obiectivæ in divinis. Siquis autem contendat, dicendam fore præcisivam visionẽ illam latiùs, & quatenus non est adæquata perceptio obiecti divini secundùm omnia prædicata ipsi identificata, sed penes aliqua tantũmodo parum oberit id concedere. Sed eo sensu, etiam de facto viso omnipotentiæ expressa, vt productricis quorundam possibilium, & non aliorum, dicenda erit pariter cognitio præcisiva illius, quamquam alioqui vera & propria intuitio omnipotentiæ. Similiter eodem sensu dicetur præcisiva cognitio, quâ Angelus verè & propriè intuetur quaslibet res naturales, non visa potentia obedientiali ijs identificatâ quoad omnia sibi intrinseca. Verùm ex dictis patet, eiusmodi cognitionem impropriè solùm & latiùs appellari posse præcisivam.

SECTIO TERTIA.

Reliqua maioris momenti fundamenta pro eadem sententia negante examinantur, & nihil demum extorquere inueniuntur.

24 PROBAT IV. Suarez vbi suprà frequentiorem sententiam: Quia si posset essentia Dei videri sine relationibus, aut id esset per eandem visionem, quâ de facto videntur etiã relationes, Deo ab illa auferente vt extendatur ad videndas relationes; aut per aliam visionẽ distinctam. At neutrum horum esse potest. Ergo essentia nullo modo sine relationibus videri potest. Maior propositio amplectitur omnes modos quibus id potest cogitari possibile. Minor quoad priorem partem suadetur: Quia visio repræsentat obiectum, sive attingit illud in genere causæ formalis per suam entitatem: atque adeò dum permanet ipsius entitas, nequit non repræsentare quidquid à principio repræsentabat vel attingebat. Ergo fieri nequit vt manente eadem visione, quæ de facto attingit essentiam & relationes, permaneat cognitio solius essentiæ, & non etiam relationum. Posterior autem pars probatur: Quia iuxta cõmunem Theologorum sententiam omnes visiones Dei existentes & possibiles sunt eiusdem speciei. Hoc atem esset falsum si possibilis esset visio Dei attingens solam essentiam, & alia visio essentiæ & relationum. Ambę enim haberent diversum obiectum. Ergo nequeunt videri relationes visione distincta à visione essentiæ.

25 HVIC Argumento imprimis responderi potest iuxta mentem Scoti in 1. dist. 14. q. 2. a. 2. §. *Quantum est ad istum articulum*, in fine, eãdem fore specie ac numero visionem, quâ modò Beati intuentur essentiam & relationes, ac illam qua postea viderent solam essentiam: quoniam idem actus qui tendit de facto ad duo obiecta, quorum alterum est primarium, & secundarium alterum, potest permanere divinitus in rerum natura manente habitudine ad solum obiectum primarium, quamvis altera ad secundarium desit: siquidem sola dependentia ab obiecto primario est essentialis. Porrò in sententia eiusdem Doctoris Subtilis eo loco, & plurium aliorum, sola essentia divina est obiectum primarium visionis: relationes verò, ficuti & attributa, dumtaxat ad obiectum secundarium spectant, ita vt sint purus terminus secundarius, nec vllo modo spectent ad obiectum primarium *quo*, aut quod. Ergo posset divinitus fieri, vt eadem visio, quæ modò attingit essentiam

& re-

& relationes, amittat extensionem ad relationes, & maneat sub habitudine ad solum obiectum primarium. Sic divinitus fieri posset, vt visio beatifica, quæ nunc de facto extenditur ad videndum Deum & creaturas aliquas in particulari, præsertim futuras, amitteret eiusmodi extensionem, quoniam spectant ad obiectum secundarium. Sic præterea eadem numero visio beatifica, quæ modò attingit suam æternam durationem, posset divinitus manere sine extensione ad illam videndam, quia solùm spectat ad obiectum ipsius secundarium: vt latè probavimus Tomo I. Disput. XXI. sect. 5. per totam: sive de facto extendatur ad videndam suam durationem, & quævis alia obiecta secundaria, per aliquem modum respectumve intrinsecè superadditum, sive solùm per terminationem novam absque vlla additione intrinseca, vt ibidem à numero 81. explicatum est, soluti obiectionibus in contrarium.

26 PROBABILIVS Autem apparet, ac conformius Scoto vbi suprà, visioni essentiæ divinæ addi debere reipsa aliquem respectum, vt extendatur ad videnda quælibet obiecta disparata, aut secundaria, qualia sunt attributa & relationes in ipsius opinione, & creaturæ in sententia omnium. Quo sensu ipse in 3 d. 14. q. 2. §. *Sed si ista via*, docet, intellectum animæ Christi eadem numero visione attingere divinam essentiam, & creaturas quæ in ea sunt: & consequenter intellectum cuiuslibet Beati per eundem numero actum posse videre modò plura, modò pauciora obiecta secundaria, per plures aut pauciores respectus attingentię sibi affixos divinitus, & veluti ab extrinseco. Quæ doctrina, in eius sententia, pariter procedit circa visionem relationum, quas æquè constituit extra obiectum primarium. Neque obstat quòd repræsentatio & attingentia conveniat visioni in genere causæ formalis, vt opponebat Suarez, ac proinde per suam entitatem. Potest enim responderi, manifestationem obiecti primarij convenire visioni in genere causæ formalis per suam entitatem nudè sumptam; manifestationem verò secundarij obiecti non, nisi per eandem entitatem prout affectam respectu aliquo attingentiæ superaddito, saltem vt conditione necessaria: quoniam nulla repugnantia est vt forma ad præstandum suum effectum secundarium egeat conditione aliqua sibi superaddita, aut subiecto. Sic gratia habitualis, iuxta communem ferè sententiam, vt præstet effectum secundarium filiationis adoptivæ in genere causæ formalis, exigit necessariò extraneitatem suppositi distincti à supposito divino: & in sententia valde communi qualitates simplices, vt præsens in genere causæ formalis effectum intensum, egent modo aliquo suæ entitati superaddito.

27 INSTAT Aversa 1. p. q. 12. sect. 23 & Pontius in Cursu Theologico disp. 4. n. 60. (quamvis alioqui tueantur sententiã affirmantem) Quoniã nequit actus visionis sine totius actus intrinseca mutatione repræsentare modò plura, modò pauciora obiecta. Repræsentatio enim eiusmodi est prædicatũ reale intrinsecum actui, & cum *ipso* identificatũ. Sic etiã quilibet gradus intẽsionis vel claritatis cõveniens actuĩ est idem reipsa cum illo, & habens idem obiectum formale, ac proinde inseparabilis omnino ab actu visionis. Ergo si aliqua visio potest attingere solam essentiam, ille debet esse visio prorsus distincta à visione essentiæ & relationum, ac proinde alterius obiecti, & diversæ speciei ab illa.

28 RESP. Negando antecedens: quia licèt repræsentatio obiecti primarij sit aliquid prorsus idem reipsa cum actu, ac proinde ab eo inseparabile; non tamen repræsentatio obiecti secundarij, quæ addit respectum attingentiæ convenientẽ sibi accidentaliter, vt nuper dictũ est. Quare à visione essentiæ divinæ de facto existente separari posset divinus ille respectus attingentiæ superadditus, quo nunc extenditur ad videndas relationes, attributa, & creaturas, veluti secundaria obiecta. Idemque dici potest de gradu quolibet intensionis, si addat aliquid reipsa supra entitatẽ actus. Verius autem videtur, nihil illud addere iuxta sententiam Scoti, quam indicat Mastrius t. 1. disp. 6. q. 8. n. 245; quoniã omnes gradus intensionis in actu sunt in ordine ad ad idem prorsus obiectum, quod potest secundùm eandem omnino rationem attingi visionibus intensivè inæqualibus: vt patet in visione supremi Angeli terminata ad infimũ, quę est intensivè perfectior cognitione eiusdem infimi Angeli ad seipsum terminata. Extensio autem visionis non est circa idem omnino obiectum actus, sed circa aliud obiectum secundarium, ideoque ab actu divinitus separari potest. Itaque iuxta Scotum loco suprà indicato in 1. d. 14. q. 2. litt. M. idem actus visionis essentiæ divinæ potest subire additionem aut diminutionem respectuum attingentiæ & repræsentationis in ordine ad plura aut pauciora obiecta secundaria, manifestata per revelationem in essentia divina factam, iuxta mensuram liberæ voluntatis Dei, quæ potest plura aut pauciora illorum ostendere pro libito.

29 VRGEBIS. Illa additio nequit esse solius respectus, sed alterius visionis distinctæ, immo respectus ipse nequit esse, nisi visio: siquidem eo posito videntur attributa, relationes, aut creaturæ; ablato autem, non videntur. *Præterea*. Si eadem visio essentiæ

addito solùm respectu quodam potest esse visio aliorum quorumlibet obiectorum, dicipotuerit in nobis esse posse cognitionem primorum principiorum congenitam, quæ sola variorum respectuum additione extendatur ad quælibet alia obiecta cognoscenda, absque novo actu.

30 AT Neutra instantia obstat. Non prior: quoniam iuxta sensum Scoti Quodlibet. 3. littera M. cognitio cuiuslibet obiecti importat non solùm respectum attingentiæ, sed etiam qualitatem absolutam, immo hanc principaliter, & illum de connotato solùm: quamvis cum hoc discrimine, quòd respectus ad obiectum primarium sit indistinctus ab entitate actus, proindeque ab ea inseparabilis; ad secundarium verò distinctus reipsa, separabilisque. Cùm ergo inordine ad obiecta secundaria non superaddatur qualitas absoluta, sed solus respectus attingentiæ, veluti conditio ad extensionem prioris actus; consequens est, vt non addatur nova visio. Nec posterior instantia vrget: quoniam doctrina Scoti hactenus tradita solùm est circa actum visionis Dei, & supposita frequentiori sententia, ab alijs negata, quæ docet de facto vnico actu videri à Beatis omnia prædicata divina absoluta & relativa, sicuti & creaturas. Si enim ea sunt obiecta solùm secundaria, non est opus addere novam visionem, sed solùm respectum attingentiæ, qui possit impediri absoluta potestate Dei. Connaturaliter tamen & de facto respectus ad ea obiecta non variantur in visione beatifica, neque illa vicissitudinem subit in ordine ad alia & alia obiecta. Quod indicat Augustinus lib. 15. de Trinitate cap. 16 vbi loquens de cognitionibus Beatorum, ait: *Non erunt volubiles cogitationes nostræ, ab alijs in alias euntes: sed omnem scientiam nostram vno conspectu videbimus.* In viatoribus autem alia omnia contingunt. Nam pro varietate ferè cuiuslibet obiecti succedunt novæ cognitiones, distinctæ à cognitione primorum principiorum, & terminatæ ad propria obiecta primaria, à quibus speciem distinctam sortiuntur.

31 OPPONIT Suarez lib. 2. de Attributis negativis cap 25. num. 3. contra hanc Scoti doctrinam, posse eandem numero visionem ex intrinseca perfectione sua terminari ad essentiam, attributa, & relationes; ac per consequens absque modo superaddito. Ergo eiusmodi visio differret specie essentiali à visione sólius essentiæ divinæ quod ipse supponit esse impossibile ex sententia communi fer. Theologorum docentium, repugnare visiones Dei specie essentiali distinctas, vt suprà num. 24. vidimus ex eodem Auctore. Antecedens probat. multiplici instantia, iuxta quam plura obiecta, etiam distincta adæquatè, seu non connexa, possunt percipi vnico actu intrinsecè invariato Prima est in vnica visione oculi corporei indivisim terminata ad plura individua, v.g. ad plura ova vicina inter se, vel ad proximam multitudinem hominum, arietumve. Secunda in Angelo, saltem superiore, per vnicam speciem, immo & cognitionem, attingentem naturas atque individua leonis & equi, nullam inter se connexionem habentium. Tertia in nobis ipsis, qui vnica cognitione attingimus principia, & conclusiones in ijs clausas. Quarta in vnico actu cognitionis, quo indivisim attingimus quælibet co relativa, quoniam sunt simul cognitione.

32 HÆ Tamen instantiæ vix difficultatem habent iuxta sententiam Scoti, qui in 2. dist. 3. quæst. 10 docet impossibilem esse speciem impressam creatam, ex sua intrinseca perfectione representativam plurium quidditatum disparatarum, multò autem magis speciem expressam aut cognitionem earundem. Quare iuxta mentem ipsius, negatur assumptum Neque obstat prima instantia. nam plura ova vicina, aut plures homines coniuncti, non videntur simul vnico actu, sed pluribus, iuxta multitudinem obiectorum. Nimirum, iuxta Scotum, non repugnant simul plures visiones solo numero distinctæ in eodem oculo: quoniam non individuantur à solo subiecto, sed à subiecto relatè ad terminum, qui in casu argumenti est multiplex numero. Si etiam in memoria sensitiva resident simul species impressæ obiectorum ad eandem speciem spectantium solo numero distinctæ: & in eodem corpore Christi in Eucharistia recipiuntur simul innumeræ præsentiæ sacramentales, & supernaturales, solo numero distinctæ: quoniam pariter non individuantur à subiecto absolutè sumpto, sed per ordinem ad terminum, qui est multiplex numero. Ad secundam instantiam negatur assumptum: quia iuxta Scotum nuper allegatum, ne in Angelo quidem, adhuc supremo, locũ habet species impressa ex intrinseca ratione habens vim repræsentandi plures quidditates: multò autẽ minùs cognitio attingens per se plura obiecta disparata. Ad tertiam negatur antecedens: quoniam non eodem actu attingimus principia & conclusiones in ijs clausas, sed diverso. Principia enim cognoscimus actu spectante ad habitum principiorum, quem Aristotel. lib. 6 Ethicorum & alibi sæpe νοῦν vocat, id est, intellectum: conclusiones verò actu spectante ad habitum scientiæ. Alia ratio est de ijs, quæ continentur in alio, vt pars essentialis in toto, & vniversale

in

in particulari. Cognoscuntur enim eodem actu, quo cognoscitur ipsum totum: vel particulare constitutum: vt idem Scotus docet in 1. dist. 3. quæst. 2. §. *Quinto dico*. Ad quartam potest pariter negari antecedēs, nam iuxta ipsū in 2. d. 43. q. 2. litt. C. vt relativa sint simul cognitione, satis est quòd necessariò cognosci debeant pluribus actibus inter se connexis: præsertim cùm non attingantur simplici apprehēsione, sed iudicio composito ex duobus actibus. Verùm quidquid de hoc sit, est dispar ratio. nam correlativa ex sua peculiari ratione formali sunt invicem connexa, quod non competit alijs obiectis adequatè diversis, aut disparatis. qualiter in sententia Scoti se habent essentia, attributa, & relationes.

33 PROBAT V. Amicus Tomo I. disp. 9. sect. 18. *Si* enim posset vna perfectio Dei videri sine alijs, visio de facto attingens omnes Dei perfectiones esset infinita. quod est planè absurdū. Assumptionem probat: Si enim posset videri vna perfectio Dei sine alijs, intensior esset visio illa Dei, quæ attingeret plures perfectiones Dei, qui quæ pauciores; ac proinde infinitè intensa, quæ repræsentat de facto infinitas Dei perfectiones. Quòd si verò dicas, perfectiones intensivas Dei repræsentatas de facto per visionem esse finitas; vrget argumentū prædictus Auctor in perfectionibus Dei infinitis intensivè, quæ omnes de facto videntur à Beatis vt infinitæ ex parte obiecti. Ad videndum enim sapientiam divinam, v.g. vt duo ex parte obiecti, exigitur infinita visionis intēsio.

34 CONFIRMATVR I. Si videri posset vna perfectio Dei sine alijs, non quælibet visio naturâ suâ repræsentaret totum Deum. Ergo quæ repræsentat totum Deum de facto, esset infinitè perfectior: quoniam habet vim præ illa alia ad repræsentandum Deum secundùm alias perfectiones ex parte obiecti infinitas. Cùm ergo consequens sit planè falsum, existimandum est, visionem Dei non ex intensione aliqua, aut augumento perfectionis accidentariæ, sed ex cōceptu essentiali proprio, & ex simplicitate summa obiecti divini habere, vt totum illud necessariò atque indivisim repræsenter.

35 CONFIRMATVR II. Et simul redditur ratio veluti à priori eiusdem doctrinæ: Quoniam intelligibilitas, secundùm quam vnaquæque res movet intellectum ad cognitionem sui, fundatur immediatè in tota entitate rei. Ergo si entitas rei est indivisibilis, vt in Deo, repugnat vt possit movere intellectum ad cognitionem, quæ non repræsenteret illam secundùm totam entitatem & intrinsecam perfectionem suam. Hæc & plura alia prædictus Auctor in confirmatione suæ & communis ferè sententiæ.

36 SED Enim ea omnia facilè enervari possunt. Ad argumentum præcipuum imprimis negatur antecedens, & illius probatio. Nam iuxta mentem Scoti, quod visio de facto existens *terminetur* ad omnes Dei perfectiones, & non solùm ad essentiam, non competit ipsi ratione *intensionis*, sed extensionis accidentariæ, sive respectus attingentiæ superadditi, in ordine ad secundarium obiectum, qui potest divinitus impediri, aut addi ex libera Dei voluntate. Vnde licèt visio ratione eiusmodi respectus attingat vel vnam, vel plures, vel omnes perfectiones attributorum Dei infinitas ex parte obiecti, (secundùm quòd plures vel pauciores respectus superadduntur visioni) non ideo evadit intensior, multò autem minùs infinitè intensa, sed solùm maiorem extensionem habens in ordine ad obiecta secundaria. Sic iuxta eundem Doctorem Subtilem in 3. dist. 14. quæst. 2. littera M. versic. *Si primus modus*, suppositā opinione docente, animam Christi vnico actu videre omnia, quæ videt Verbum, non sequitur actum illum esse infinitè intensum aut perfectum: quoniam nec est comprehensivus obiecti primarij (quod est essentia divina) nec id habet ex vi penetrationis intensivæ Dei, sed ex respectibus attingentiæ superadditis ad obiecta secundaria visa, quibus demptis maneret idem actus omnino finitus. Idem ergo dici potest de visione nunc terminata ad essentiam, veluti primarium obiectum, & ad attributa relationesque, veluti obiectum secundarium. Similiter quod quælibet perfectio divina, sive essentialis, sive attributalis, si semel videtur, videatur tota ex parte obiecti, provenit ex eo quòd in perfectione illa obiectiva sit vnica ratio formalis simplicissima, quæ proinde indivisim debet videri: non provenit autem ex intensione visionis, quæ etiam in minimo gradu totam illam percipit. Verùm cùm in essentia, attributis, & relationibus, sit alia & alia formalis ratio ex parte obiecti, vel actualis ex natura rei iuxta Scotum, vel virtualis iuxta alios, potest visio attingere vnam ex ijs rationibus sine alia, vel etiam omnes absque nova intensione per solam additionem novi respectus attingentiæ.

37 AD I. Confirmationem patet ex dictis. Antecedens enim est verum, sed consequens falsum: nam quòd vna visio præ alia extendatur de facto ad videndum plures perfectiones infinitas ex parte obiecti, non competit ipsi ex perfectione omnino intrinseca, sive intensiva, sed accidentaria & extensiva, quæ nullam arguit infinitatem.

38 AD II. Si ratio illa aliquid probat, evincit nullam esse posse cognitionem abstractiuam, seu præcisionem Dei: quoniam si intelligibilitas fundatur in tota entitate omnino simplici, nullatenus poterit mouere ad inadæquatam sui cognitionem. Evincit præterea, omnem visionem Dei debere esse comprehensivam: quoniam intelligibilitas adæquata, seu comprehensiva Dei, fundatur in tota entitate Dei totaliter existente, quæ adhuc sub hac consideratione est simplicissima. Ergo non poterit mouere intellectum creatum ad videndam illam, nisi totam & totaliter, atque adeò comprehensivè. Vtrumque autem absurdum esse patet. Deinde ad argumentum ipsum directè respondetur, concesso antecedente, negando consequentiam: quia licèt tota entitas diuina sit simplex & indivisibilis identicè, constat multiplici ratione formali ex natura rei iuxta Scotū, aut virtuali, iuxta alios: ac proinde mouere potest secundùm intelligibilitatē vnius formalitatis, & non alterius, ad notitiā, tum abstractivam, tum intuitivam secundùm immediatam eius existentiam. Præterea est discrimen in alijs obiectis creatis, quæ solùm necessariò mouent ad cognitionem sui, illamque proinde limitare aut partiri nequeunt. Deus autem, vt loquitur Augustinus in quadam epistola, alio loco à nobis expensa, *inuisibilis est natura: videtur autem cùm vult, sicut vult.* Vnde potest pro libito se exhibere videndum secundùm solam essentiam, aut penes aliquod præterea attributū præ alijs, aut penes attributa præ relationibus. Sic de facto suam omnipotentiam (quamvis constet vnica ratione formali) exhibet videndam prout continet explicitè quædam possibilia in particulari præ alijs: quoniam, nimirum, adhuc in ipsa omnipotentia est distinctio virtualis inadæquata & eminentialis sinuum diversorum in ordine ad creaturas possibiles in particulari, tum specie, tum numero diversas: ac proinde potest iuxta arbitrium Dei repræsentari penes vnam rationem inadæquatam præ alia. Ergo multò magis poterit Deus se exhibere videndum pro libito penes vnam rationem formalem adæquatè diversam ab alia, quamvis reipsa indistinctam.

39 PROBANT Denique (omissis aliis rationibus minoris notæ) ex conceptu beatitudinis, seu visionis quatenus beatifica est, quæ debet attingere omnia prædicata formalia Dei, tum absoluta, tum relativa. Atqui visioni competit esse beatificam non ex aliquo prædicato accidentali, aut diuinitus separabili, sed ex conceptu essentiali: sicuti amori Dei in Patria iuxta Scotum conuenit ex ratione sua essentiali vt sit beatificus: ideoque iuxta ipsum differt specie ad amore viatorum. Ergo visioni Dei conuenit ex conceptu essentiali vt attingat omnia Dei prædicata formalia, tum absoluta, tum relativa: atque adeò nequit diuinitus fieri vt attingat aliquod ex ijs sine alio.

40 HÆC Ratio spectat ad Disputationem sequentem, vbi inquiremus ex professo, An visio attingens solam essentiam Dei esset verè beatifica. Circa quam Scotus ibidem allegandus tuetur sententiam affirmantem: iuxta quam modò neganda est maior propositio argumenti. Iuxta opinionem verò aliorum negantium ibidem, concedenda est maior propositio argumenti, & neganda minor: quoniam visio Dei non habet vt sit beatifica ex solo conceptu essentiali visionis naturę diuinæ, sed ex eo quòd sit visio omnium prædicatorum formalium Dei, quatenus vnus & trinus est. Hac enim sola ratione potest satiare, & expellere omnem anxietatem creaturæ rationalis, quæ adhuc visa essentia desideraret videre modum quo illa existit, & summam ipsius fœcunditatem ad intrà. Sed de hoc fusiùs loco allegato.

41 ITAQVE Expensis iam præcipuis rationibus, quibus plerique Theologorum solent probare repugnantiam, vt videatur essentia Dei non visis attributis, aut relationibus, nullam inuenio prorsus vrgentem, siue quæ valde probabiliter non soluatur. Vnde vel ex hoc vno capite probabilis censeri debet opinio Scoti mox referenda: siquidem probabiliter defendi potest veluti possibile diuinæ omnipotentiæ omne illud, quod non involvit repugnantiam aliquam, siue in quo nulla contradictio vrgenti argumento probatur. Atqui eiusmodi est quòd visio Dei terminetur ad solam essentiam sine attributis, vel ad hæc sine personis: vt patet ex solutione argumentorum hactenus præstita. Ergo probabilis est, vel ex hoc vno capite, possibilitas eiusmodi visionis. Verùm præterea illa pro se habet fundamenta positiva, & gravia, quæ expendemus in progressu.

SECTIO QVARTA.

Refertur sententia contraria Scoti affirmantis, cum pluribus alijs, quorum fundamenta præcipua examinantur, & in gratiam sententiæ negantis enervantur, ac plerumque in ipsorum Auctorum rejiciuntur.

41 SCOTVS In 1. dist. 1. quæst. 2. art. 2. ex oppositio affirmat, posse diuinitus videri essentiam Dei sine attributis aut relationibus. Sequuntur illum eo loco Mayron, Ballolius, Lichetus, & alij ex domesticis: vt Rada p. 1. contr. 6. (vbi doctissimè id pertractat) Philippus Faber disp. 9. cap.

cap. 3. Gallus in 3. diſt. 14. quæſt. 1. prælu-dio 4. diſput. 2 ſect. 4. Vulpes diſput. 26. art. 1. Smiſingus tract. 2. diſput. 6. quæſt. 5. Ponrius in Curſu Theologico diſput. 4. quæſt. 6. Sghemma tit. 32. quæſt. 5. & Maſtrius tomo 1. diſput. 6. quæſt. 8. Ex alijs idipſum do-cent Ægidius Luſitanus lib. 5. de Beatitudi-ne quæſt. 14. art. 3. Salas diſt. 2. quæſt. 3. tract. 2. diſput. 4 ſect. 2. Granado 1 parte tomo 1. contr. 1. tract. 5. diſput. 7. Aver-ſa quæſt. 12. ſect. 23. Hurtado in Meta-ph. diſput. 6. ſect. 6. & ex parte Arriaga diſp. 9. ſect. 6.

42 VERVM Adhuc eſt diſcrimen inter eos Auctores: quoniam omnes ferè ex diſ-cipulis Scoti (excepto Pontio, quem propterea carpit Maſtrius) vt hanc ſententiam tueantur, ſupponunt omnino diſtinctionem actualem for-malem ex natura rei inter eſſentiam divinam, & reliquas proprietates ipſius, tum abſolutas, tum relativas: quaſi ea diſtinctio ſit prorſus ne-ceſſaria, vt aliquod prædicatum divinum vi-deatur ſine reliquis. Reliqui verò ferè Auctores allegati extra Scholam Doctoris Subtilis, vel abſtrahunt impræſenti à diſtinctione aut indi-ſtinctione formali ex natura rei, vel exiſtimant ſufficere diſtinctionem virtualem, vt vnum prę-dicatum divinum videatur ſine alio. Quare & nos independenter ab ea controverſia, quam fusè diſcuſſimus Tomo I. Diſput. XXV. & XXVII. nunc præcipua huius opinionis funda-menta expendere & ſolvere tentabimus in gra-tiam ſententiæ contrariæ.

43 PROBANT 1. Quamvis eſſen-tia divina habeat identitatem realem cum re-lationibus, ita ab ijs diſtinguitur, aut formali-ter ex natura rei, aut ſaltem virtualiter, vt ali-qua prædicata in re conveniant eſſentiæ, quæ non conveniunt relationibus. Ergo pariter ob eandem diſtinctionem, aut formalem, aut vir-tualem, poterit convenire eſſentiæ in re vt vi-deatur, non viſis relationibus. Antecedens vi-detur certum: quoniam eſſentia in re eſt com-municabilis Filio, non autem relationes pater-nitatis, aut ſpirationis paſſivæ: & è contrà eſ-ſentia eſt ingenerabilis, filiatio autem genera-bilis: eſſentia non generat, nec generatur; non ſpirat, nec ſpiratur: Pater autem reipſa generat, & non generatur: Filius revera gignitur, & non gignit: Spiritus ſanctus denique ſpiratur, & non ſpirat. Aliqua ergo prædicata in re, ſive ante omnem conſiderationem intellectûs noſtri, cõ-veniunt eſſentiæ divinæ, quæ non conveniunt relationibus, ſeu perſonis, & è contrà. Neque audiendi ſunt quicumque ex Recentioribus in-dicant, ea prædicata quaſi contradictoria con-venire eſſentiæ & relationibus divinis ſolùm ſuppoſita diſtinctione actuali rationis facta ab intellectu, non autem in ſenſu reali. Hoc enim eſt apertè falſum, & à nobis refutatum mani-feſtis Conciliorum teſtimonijs citatâ Diſput. XXVII. præſertim num 27. & ex ipſa doctrina Fidei Catholicæ. Certum enim omnino eſt in re, & ante omnem conſiderationem intellectûs noſtri, eſſentiam Patris & Filij eſſe vnam, per-ſonam autem non eſſe vnam: eſſentiam non ge-nerare nec gigni, Patrem verò generare & Fi-lium gigni: eſſentiam non procedere, Spiritum verò ſanctum procedere: Patrem totam eſſen-tiam dediſſe Filio, non tamen vt ſit Pater: eſſen-tiam eſſe communem tribus perſonis: ſingulas verò relationes non eſſe communes tribus per-ſonis. Sic, nimirum, loquuntur Concilia abſo-lutè & ſimpliciter: præſertim Toletanum XI. in Profeſſione Fidei: Remenſe ſub Eugenio III. in Actis contra Gilbertum Porretanum: Late-ranenſe ſub Innocentio III. prout refertur in c. *Damnamus* de Summa Trinit. & Fide Cathol. contra libellum Abbatis Ioachimi: ac denique Florentinum ſub Eugenio IV. ſeſſ. 17. 18. & 25 ex communi Patrum Latinorum ſenſu. Illo-rum verba exſcripſimus Tomo I. iam allegato Diſp. XXV. Iam verò conſequentia probatur: Quia longè difficilius apparet vni eidemque entitati convenire in re vt communicetur & non communicetur, producatur & non produ-catur, quàm vt videatur & nõ videatur. Cõmu-nicatio enim & productio ſpectant ad rem ſe-cundùm eſſe phyſicum, in quo longè minor ap-paret locus prædicatis contradictorijs, quàm in eſſe intelligibili, ſive intentionali, ad quod ſpe-ctat, vt res videatur aut non videatur. Si ergo vni eidemque entitati divinæ, quæ eſt eſſentia & relatio, convenire poteſt in re vt communi-cetur & non communicetur, producatur & nõ producatur: multò magis eidem convenire po-terit vt videatur & non videatur. Ergo de pri-mo ad vltimum poterit videri eſſentia divina non viſis perſonis, ſive relationibus, quamvis veram cum ijs identitatem habeat.

44 HVIC Argumento gravi ſanè ac difficili, multipliciter occurrere ſolent Auctо-res primæ ſententiæ, quorum ſolutiones varias refert ac refellit latè Maſtrius vbi ſuprà à num. 218. vſque ad num. 229. Nos verò aliter ſol-vendum exiſtimamus. Atque imprimis ſiquam vim illud habet, probat eſſe poſſe in Deo ali-quod prædicatum, ſeu abſolutum, ſeu relativũ, cui repugnet prorſus videri, quamvis cætera Dei prædicata videantur: ſicut eſt in Deo ali-quod prædicatum cui repugnat communicari aut produci, quamvis alia prædicata communi-centur aut producantur. Conſequens autem ab-ſurdum eſſe patet: cùm omne prædicatum divi-num ſit verum & intelligibile, ac proinde con-tentum intra ſphæram adequati obiecti intelle-

ctûs

ctûs creati. Itaque obiectio siquam vim habet, non modò probat posse videri essentiam non visis personis, verùm etiam optimè cohærere vt possit videri essentia, nec tamen videri possint vllo modo personæ, quamvis cum essentia sint vnum reipsa. Cùm ergo id sit planè falsum, cõsequens est vt visio essentiæ & personarum dimetienda sit aliter, quàm communicatio & productio, aliaque eiusmodi prædicata veluti physica, quorum aliqua conveniunt essentiæ, & repugnant relationibus, aut è contrà.

45 DEINDE Argumentum ipsum regeritur in Adversarios. Si enim quemadmodum est communicabilis essentia Filio, esset communicabilis paternitas, necessum esset vt hæc de facto ipsi communicaretur, propter identitatem realem cum essentia, quam ipsi communicat Pater. Quoniam ipsa realis identitas extremorum, seu prædicatorum, exigit, vt, nisi specialis aliunde repugnantia sit, vel mysterium superans leges naturalis rationis, quoties communicatur vnum, cõmunicetur pariter & aliud. Atqui non solùm essentia, sed etiam relationes divinæ cum ea identificatæ reipsa (idemque est de attributis) visibiles sunt ab intellectu creato; & huic communicabilis est divinitas sub ratione formæ intelligibilis repræsentantis essentiam, relationesque: nec vlla est in eo repugnantia, vt Auctores contrarij fatentur, & admittunt de facto. Ergo necessum est, vt quêadmodum divinitas intellectibus Beatorum communicatur sub ratione formæ intelligibilis repræsentantis essentiam divinam, communicetur etiam quatenus repræsentans relationes: ac proinde vt visâ essentiâ, relationes videantur. Neque enim minor est identitas inter essentiam divinam & relationes in esse intentionali sive intelligibili, quàm in esse entis; & aliunde est capacitas intellectûs creati, vt sibi communicentur simul in esse intelligibili; cùm tamen in Filio Dei non sit capacitas vt sibi communicetur paternitas in esse entis, sed essentia sola.

46 IAM Verò ad argumentum ipsum directè responderi potest, concesso antecedenti, negando consequentiam. Disparitas est manifesta: quia quòd quædam prædicata in re conveniant essentiæ divinæ, & relationibus nõ conveniant, aut è contrà, oritur indivisim ex summa simplicitate, & infinita fœcunditate naturæ divinæ: quæ ex priori titulo exigit sibi identificare quidquid intra Deum est; & ex posteriore exigit processionem distinctionemque trium personarum secundùm proprias hypostases. Vnde consequenter exigit vt persona producens alteram communicet ipsi suam naturam, non tamen hypostasim suam: & pariter, quòd producat alterius personam, non tamen essentiam: quia nulla res habet vim ad suam essentiam producendam. Itaque ex summa simplicitate & infinita fœcunditate Dei ad intra oritur, vt prædicatum in sensu reali conveniens essentiæ, non conveniat paternitati, immo potiùs ipsi repugnet, & è contrà. Prædicatum autem visibilitatis, seu intelligibilitatis manifestæ in ordine ad intellectum creatum, non est aliquod prædicatum in re conveniens essentiæ, & non relationibus, & multò minùs ijs repugnans, aut è contrà. Certum enim fide est, Deum vnum & trinum de facto & manifestè videri à Beatis, prout est in se: ac proinde, non modò essentiæ, sed relationibus quoque convenire vt sint visibiles ab intellectu creato. Certum quoque subinde est, eandem speciem intelligibilem, quæ communicatur de facto Beatis quatenus repræsentans essentiam Dei, esse pariter repræsentativam relationum, & attributorum, ac quatenus talem communicari de facto Beatis. Ergo nullo demum ex capite fieri potest, vt communicetur quatenus repræsentans essentiam, & non relationes. Sicuti enim si Filius esset capax paternitatis sicut essentiæ, necessariò illa sibi cõmunicaretur cum essentia, propter realem identitatem cum illa: ita etiam cùm intellectus creatus sit capax vt communicetur sibi species intuitiva Dei repræsentans per eandem entitatem essentiam & personas, necessum omnino est, vt si communicatur sibi species intuitivè repræsentans essentiam, communicetur sibi pariter quatenus repræsentans personas.

47 DICES: Iuxta mentem Scoti & Sectatorum. Communicatio ad intra est necessaria, ac proinde vsque ad vltimum potentiæ. Ergo si posset Filio communicari paternitas, Pater communicans ipsi necessariò essentiam, naturæ impetu communicaret ipsi paternitatem. Communicatio autem Dei ad extra, sive in ordine ad intellectum creatum est libera. Ergo quamvis communicatâ ipsi intelligibiliter essentiâ, possit communicare intelligibiliter paternitatem, cæteraque relationes, non tamen necessariò, sed liberè.

48 RESP. Communicationem Dei ad extra liberam quidem esse: verùm ex suppositione illius necessarium esse Deo quidquid cum ea communicatione habet connexionem essentialem. Porrò species intuitivè repræsentans essentiam divinam habet connexionem essentialem secum prout est repræsentativa personarum: quoniam ea omnia, sicuti & attributa Dei, repræsentat per eandem rationem formalem. Neque enim aliter, aut reipsa, aut virtualiter species repræsentativa est essentiæ ac reliquorum formalium Dei prædicatorum in mentibus beatis. Aliunde non minor est in ijs capacitas ad percipiendum repræsentationem essen-

essentiæ,quàm reliquorum prædicatorum.Ergo omnino necessarium est , vt si species illa intuitivè repræsentat intellectui beato essentiam, pariter repræsentet cætera formalia prædicata. Vbi enim forma est prorsus indivisa, & subiectum capax, necessum omnino est connexione essentiali , vt si forma communicatur prout est in se , communicetur secundùm omnia prædicata. Sic Deo libera quidem fuit communicatio personæ Verbi per vnionem hypostaticam ad naturam humanam. Ex suppositione tamen communicationis personæ, fuit prorsus necessaria essentiali connexione communicatio totius eius dignitatis & sanctitatis substantialis, cuius erat capax Humanitas assumpta:nec Deus facta hypothesi potuit effectum illum quasi formalem impedire, ob identitatem realem eiusdē formæ, quæ simul est personalitas & sanctitas, atque aliunde invenit capacitatem in subiecto ad vtrumque effectum præstandum. Sic etiam Deus liber est in infundendo aut non infundendo animam rationalem corpori organico, quæ simul est vegetativa, & sensitiva. Ex hypothesi autem infusionis in corpus capax, nullatenus impedire valet omnes eos effectus formales,aut quemquam illorum:quoniam omnes illos præstat indivisim anima per suam entitatem in ordine ad subiectum capax.Cum ergo intellectus creatus,iuxta fidem Catholicam, sit capax videndi Deum vt vnum & trinum,& eadem forma intelligibilis ipsum sub vtraque ratione repræsentet;impossibile omnino est, vt vniatur menti creatæ divinitas prout repræsentans intuitivè Deum vnum , & non vt trinum.Quare semel suppositā priori repræsentatione liberè à Deo præstita,posterior est omnino necessaria.

49 INSTABIS : Etiam species intelligibilis divina est eadem omnino in ordine ad repræsentandum quælibet possibilia in particulari, & quilibet intellectus creatus est capax recipiendi illam vt repræsentativam cuiuslibet multitudinis, saltem finitæ, possibilium. At nihilominus Deus liber est in communicanda forma illa , prout repræsentativa horum vel illorum possibilium in particulari , etiam suppositā communicatione ipsius , prout forma repræsentatrix est essentiæ & relationum. Ergo quamvis species intelligibilis divina sit eadem omnino in ordine ad repræsentandum essentiam & personas, erit Deus liber in communicanda illa , quatenus est forma repræsentativa personarum, etiam suppositā communicatione ipsius, prout est forma repræsentatrix essentiæ.

50 HVIC Obiectioni responderi posset iuxta sententiam Durandi in 4. dist.49. q.3. quam etiam ipse Scotus probabilem reputat , nihil absurdi esse in eo , vt videns Deum videat in eo omnia possibilia , idque prorsus necessariò ex hypothesi visionis Dei. Neque enim inde sequitur ipsum à creatura comprehendendum iri:quoniam adhuc videretur finita prorsus claritate , & nullatenus adæquante dignitatem obiecti. Cæterum adhuc in communiore sententia , quæ id negat , dici potest, formam intelligibilem divinam exercere duo munia:alterum repræsentandi Deum quidditativè & intuitivè: alterum repræsentandi ipsum comprehensivè. Prius ex his muneribus exercet quatenus repræsentat Deum in seipso, nimirū, quoad omnia prædicata formalia;tum absoluta, tum relativa , quibus entitas divina intimè & essentialiter constituitur : vt latè ostendimus Tomo I. tota Disput.XXVI.Et sub hac ratione intellectus est capax vnionis intelligibilis cum ipsa, sicuti capax est videndi Deum prout est in se: ac proinde omnino necessum est,vt semel videns Deum , videat omnia ea prædicata. Posterius munus solùm exercet in ordine ad intellectum Dei, qui solus est capax comprehēdēdi seipsum.Porrò vnio intelligibilis cū forma illa, prout repræsentante omnia possibilia in particulari , pertinet ad cognitionem omnium effectuum possibilium in causa , ex vi penetrationis adæquatæ , in quâ consistit comprehensio:atque adeò nihil mirum quòd forma ipsa nō sic vniatur intellectui creato, quoniam incapax est tanti effectūs formalis. In ordine autem ad videndum plura vel pauciora , communicatur ipsa forma iuxta maiorem aut minorem intensionem luminis gloriæ, infusi iuxta voluntatem liberam Dei. Id enim non pertinet ad rationem formalem visionis Dei , neque quatenus est quidditativa,neque prout intuitiva,nequepr out beatifica:quia quamvis hæc aut illa possibilia in particulari lateant, adhuc videtur tota quidditas Dei in seipsa,& existentia, & ratio summi boni,prout est in tribus personis, cum omni prædicato suo formali. quod totum sufficit ad possessionem solidam vltimi finis, & satietatem creaturæ rationalis. Ergo neque repræsentatio possibilium in particulari pertinet ad rationem formalem vnionis formæ intelligibilis increatæ , quatenus repræsentantis Deum quidditativè,intuitivè,ac beatificè,sed id quodammodo pertinet ad genus comprehensionis, cuius incapax est mens creata. Præsertim,quia si necessariò vniretur prout est quorundam in particulari repræsentativa , etiam vniretur necessariò quatenus est repræsentatrix omnium & singulorum, atque adeò comprehensivè. Itaque ipsa impossibilitas mentis creatæ ad videndum in Deo omnia possibilia in particulari , infert incapacitatem illius ad inijciendam necessitatem Deo , vt ex hypothesi beandi creaturam, com-

communicet ipſi formam intelligibilem quatenus repræſentativam quorundam poſsibilium in particulari. Eadem quippe quorundam ratio eſt, ac omnium aliorum in ſingulari. Ex neceſſitate autem Dei ad manifeſtandum perſonas ex hypotheſi manifeſtandi eſſentiam, nulla ne apparens quidem repugnantia aut comprehenſio colligitur.

51 PROBANT II. Poteſt vniri immediatè, & de facto vnita fuit perſonalitas Verbi naturæ humanæ Chriſti, quin etiam vniretur immediatè natura divina, quamvis ſit reipſa vnum & idem cum illa. Alioqui tres perſonæ divinæ fuiſſent incarnatæ. Rurſus. Eadem perſonalitas vnita fuit de facto naturæ humanæ ſub munere ſuppoſitandi, quamvis non ſub munere referendi illam ad Patrem. Ergo ſimiliter quamvis eſſentia divina ſit vnum & idem reipſa cum relationibus, poteſt intelligibiliter vniri, ſeu videri, non vnitis aut viſis relationibus.

52 ETIAM Argumento hnic diverſimodè reſpondent Auctores num. 2. allegati pro prima ſententia, quorum ſolutiones latè refellit Maſtrius. Omiſsis itaque iis, imprimis dicimus, obiectionem ipſam, ſiquid probat, evincere quòd perſona aliqua divina poſsit videri non viſa eſſentia, ſicuti vnio hypoſtatica facta fuit in perſona & non in eſſentia divina. Conſequens autem illud abſurdum eſt iuxta Scotum in 2. diſt. 3 quæſt. 2. §. *Quinto dico*, & Maſtrium vbi ſuprà num. 246. vbi his verbis concludit: *Abſolutè repugnat perſonam diuinam videri ſine eſſentia, vel relatione.* Ergo argumentum ex vnione hypoſtatica deſumptum ad viſionem ſolius eſſentiæ probandam, eſt contrarium ipſi Scoto & ſequacibus. Deinde, ſiquid extorquet, pariter probat, potuiſſe perſonam Verbi vniri humanitati abſque vlla prorſus ſanctitate, aut dignitate, quamvis identificatâ eidem perſonæ: atque adeò relinquere in ea poteſtatem ad peccandum in ſenſu compoſito vnionis quod Theologi frequenter execrantur, veluti indecens Deo, & prorſus abſurdum, aut etiam ſeveriori notâ afficiunt.

53 IAM Verò directè ad argumentum reſpondeo, vnitâ perſonalitate Verbi naturæ humanæ Chriſti, neceſſariò ipſi vnitam fuiſſe naturam divinam ratione eiuſdem perſonalitatis, in ordine ad omnes illos effectus, quorum erat abſolutè capax humanitas Chriſti: quales ſunt effectus impeccabilitatis, ſanctitatis, & dignitatis: non autem in ordine ad illos, quorum erat incapax. Intellectus autem creatus eſt capax vnionis cum forma intelligibili increata, indiviſim & per vnicam entitatem, aut etiam per vnicam rationem formalem repræſentante eſſentiam & relationes. Vnde ex hypotheſi vnionis cum forma illa ſub priori munere, neceſſarium omnino eſt vt vniatur ſibi ſub munere poſteriori.

54 VRGEBIS. Aliquod prædicatum divinum identificatur reipſa cum perſonalitate Verbi, & aliàs humanitas Chriſti erat capax illius, quin tamen Deus ſubierit neceſsitatem ad communicandum illud ex hypotheſi vnionis hypoſtaticæ. Ergo quamvis intellectus creatus ſit capax vnionis cum forma intelligibili increata, vt repræſentante per vnicam entitatem eſſentiam & relationes, Deus nullam neceſsitatem ſubit, vt ex hypotheſi communicandi formam illam ſub priori munere, communicet illâ ſub poſteriori. Conſequentia videtur optima à pari, & antecedens probatur: Quia forma intelligibiliter repræſentans Deũ eſt aliquod prædicatum reipſa identificatum cum perſonalitate Verbi: ſicuti omnia prædicata abſoluta Dei, quale eſt illud, ſunt vnum & idem reipſa cum relativis: & aliunde humanitas Chriſti erat capax vnionis cum Deo quoad vtrumque prædicatum. At nihilominus Deus fuit liber in concedendo humanitati Chriſti vnionem cum forma intelligibiliter repræſentante Deum ipſum, adhuc ex hypotheſi vnionis hypoſtaticæ. Poteſtate enim abſoluta Dei fieri potuit, vt anima Chriſti careret ſcietiâ beatificâ, quæ ſolùm erat connaturaliter debita ipſi ratione hypoſtaticæ vnionis: ac proinde potuit abſolutè non vniri forma intelligibilis increata humanitati Chriſti ad videndum Deum, etiam ſuppoſita vnione hypoſtatica Verbi. Aliquod ergo prædicatum divinum identificatur reipſa cum perſonalitate Verbi, & aliàs humanitas Chriſti erat capax illius, quin tamen Deus ſubierit neceſsitatem communicandi illud, adhuc ex hypotheſi vnionis hypoſtaticæ.

55 VIDES Difficilem obiectionem, cui vix aliter occurri poteſt, quàm negando antecedens, & ad probationem negando minorem. Quamvis enim Deus omnino liber fuerit in communicanda humanitati Chriſti vnione hypoſtatica cum perſona Verbi, ex hypotheſi tamen eius vnionis neceſſarium conſequenter & omnino fuit, vt pariter vnirentur eidem omnia illa prædicata identificata cum perſona Verbi, quorum humanitas erat capax, vt diximus num. 48. Inde neceſſarium Deo fuit, vt humanitatem illam iam ſibi hypoſtaticè vnitam, ſanctificaret, dignificaretque infinitè moraliter, & conſtitueret prorſus impeccabilem: quoniam ſanctitas, dignitas infinita, & ἀναμαρτησία, ſeu incapacitas peccandi, ſunt prædicata reipſa identificata cum ſubſiſtentia Verbi, ad quæ omnia ſibi communicanda quaſi in genere cauſæ formalis capacitatem habet humanitas Chriſti: atque adeò fieri nullatenus à Deo potuit, vt ſemel

com-

communicata humanitati Christi personalitate Verbi, ea prædicata non communicarentur pariter. Idem ergo dicendum de prædicato illo formæ intelligibilis quidditativè repræsentantis Deum, quod pariter reipsa est vnum idemque cum personalitate Verbi: vt hac semel communicata humanitati Christi, necessariò communicari debuerit, nec vllatenus potuerit impediri à Deo: quoniam nulla forma vnita subiecto absolutè capaci aliquorum effectuum formalium, aut quasi formalium ipsius, impediri potest vel ab omnibus ijs, vel ab aliquo illorum præstando: quoniam omnium par ratio est, & omnes illos præstat per exhibitionem immediatam suæ entitatis. Quapropter licèt scientia beata, seu visio Dei ab aliquibus Theologis dicatur solùm connaturaliter debita humanitati Christi ex hypothesi vnionis hypostaticæ, veluti ipsius proprietas, melius & consequentius alij volunt, visionem beatificam esse connexam essentialiter hypostaticæ vnioni, veluti sequelam inevitabilem vi eiusdem formæ constituentis personam & repræsentantis intuitivè essentiam divinam subiecto capaci vtriusque effectûs. Vnde & consequens est, vt si lumen gloriæ creatum exigitur essentialiter ad videndum Deum, nulla ipsi libertas fuerit ex hypothesi vnionis hypostaticæ ad concedendum humanitati assumptæ aut negandum lumen gloriæ, sicuti & quævis alia requisita essentialiter ad visionem beatificam: sicuti supposito quòd Deus infundat rationalem animam corpori, nulla ipsi libertas est ad communicandum eidē corpori quidquid essentialiter requiritur ad recipiendum omnes formales effectus animæ, quorum est absolutè capax: & supposita infusione gratiæ habitualis non est Deus liber ad remissionem peccati lethalis, neque circa cō municationem omnium eorum, quæ essentialiter requiruntur, vt gratia præstet effectum formalem sanctificationis subiecto capaci.

56 MITTO Nunc alia Scoti fundamenta: quæ non tam videntur tendere vt probent, essentiam videri posse sine attributis aut personis, quàm solam essentiam esse obiectum primarium visionis beatificæ: de quo latè & ex professo Disputatione sequenti.

57 PROBANT III. Alij ex Auctoribus num. 41. allegatis. Fieri potest vt per veram visionem attingatur vnum prædicatum sine alio, quod est vnum & idem reipsa cum illo. Ergo pariter fieri potest, vt per visionem veram attingatur essentia divina sine attributis aut personis, quamvis reipsa vnum & idem cum ijs sit. Assumptionem probat multiplici exemplo. Primò enim Angelus vera visione percipit quælibet entia naturalia secundùm ingenitas vires; nec tamen percipit potentiam obedientialem cum ijs identificatam. Si enim hanc videret, agnosceret naturaliter possibilitatem donorum supernaturalium, cum qua est connexa eadem potentia, veluti cum termino formali. Cumque possibilitatem donorum supernaturalium non agnoscat naturaliter Angelus in frequenti Theologorum sententia, consequens est, vt nec potentiam obedientialem entium naturalium videat. Secundò, oculus verè videt colorem; nec tamen videt rationem entis, aut qualitatis cum ipso identificatam. Tertiò, contingit vt videamus animal à longè, veluti se movens ex vno loco in aliud, nec tamen discernamus speciem, quamvis cum illo reipsa identificatam: quod genus præcisionis non solùm est in oculo, sed etiam in visione interna experimentali, quà tunc intellectus percipit rationem communem animalis, non percepta specie illius. Potest igitur vera visione percipi aliquod prædicatum sine alio, quamvis sit vnum & idem reipsa cum illo.

58 RESP. Imprimis argumento præiacto nimiùm probari, & plusquam relati Auctores velint: nimirum, connaturaliter fieri posse, vt videatur aliquod prædicatum divinum, nec tamen reliqua cum eo identificata videantur. Sic enim contingit in exemplis adductis. Consequens autem opinione omnium, & ipsorum arguentium, est absurdum. Deinde nego antecedens intellectum de visione rei immediatè in seipsa, quidquid sit de visione rei mediante specie distincta ab obiecto, aut non omnino clarè illud repræsentante, sed obscurè. AD I. Instantiam, dicimus, si illa quidquam probat, pariter probari, posse comprehendi essentiam divinam non cognito aliquo prædicato reipsa indistincto ab illa. Nam Angelus naturaliter comprehendit formicam, nec tamen cognoscit naturaliter potentiam obedientialem ab ea indistinctam. At id consequens esse absurdissimum, nemo non videt. Itaque exemplum illud non vrget: quoniam licèt potentia obedientialis quoad entitatem intrinsecam non differat reipsa à potentia naturali; connotat explicitè aliquid supra naturalem ordinem: atque adeò subterfugit naturalem cognitionem Angeli: vt fusè dictum fuit Tomo I. Disput. XI. Essentia autem divina non connotat relationes aut attributa, veluti aliquid superioris ordinis, sed eiusdem cum ipsa, & virtute in ea contentum, atque aliàs reipsa indistinctum: eademque omnino species intelligibilis, quæ immediatè repræsentat essentiam, repræsentat etiam immediatè attributa & relationes. Quare videri nequit essentia, nisi pariter attributa & relationes videantur. AD II. Oculus dum videt colorem, videt quoque rationem entis & qualitatis, non quidem abstractam (sic enim ad solam mentem spec-

ta-

ſpectat) ſed contractam & determinatam ad colorem. Sic enim eſt aliquid ſenſibile, & oculis percepibile. nam ens in qualitate eſt qualitas, vt Metaphyſici pronuntiant, in colore color, in nigredine nigredo. Adde exemplum eſſe contra Scotum, qui in 2. diſt. 3. q. 2. §. *Quinto dico*, fatetur non poſſe videri rationem peculiarem ſine communi, eſſentialiter clauſa in illa. AD III. Viſio illa animalis à longè non eſt immediata, ſed mediante ſpecie, & hac confuſa ſolùm, quæ animal ipſum prout eſt in ſe non repræſentat. Viſio autem Dei, etiam in opinione Auctorum eorum, eſt immediata, & non mediante ſpecie diſtincta ab ipſo obiecto, ſed identificata cum illo, & clarè repræſentante ipſum prout eſt in ſe. Quare nequit percipere eſſentiam, quin videat reliqua prædicata, quæ ſunt vnum & idem reipſa cum illa.

59 OPPONVNT IV. Deus videri poteſt veluti obiectum, ſub ea ratione, quâ eſt principium per ſe efficiens viſionis, ſecluſo omni alio. Atqui eſt principium per ſe efficiens viſionis prout vnus, non autem prout trinus eſt. Ergo Deus videri poteſt prout vnus, quin videatur vt trinus, per modum obiecti. Maior propoſitio patet: Quia Deus in ratione obiecti per ſe viſionis non exigit plura requiſita, quàm in ratione principij efficientis ipſius. Ergo videri poteſt tanquam obiectum ſub ea ratione, quâ eſt principium per ſe efficiens actionis, omni alio excluſo. Minor autem ſuadetur: nam ſi Deus per impoſſibile non eſſet trinus in perſonis, ſed vnus dumtaxat, adhuc eſſet principiū viſionis, ſicut nunc; quemadmodum & in ea hypotheſi eſſet principium efficiens aliarum creaturarum. Ergo eſt principium per ſe efficiens viſionis vt vnus, non autem vt trinus.

60 RESP. Deum poſſe quidem videri, & de facto videri ſolùm ſub ea ratione, quâ eſt principium per ſe efficiens viſionis: id verò non competit Deo vt vni tantùm, ſed etiam vt trino. Quia quemadmodum viſio habet exprimere Deum vt in ſe eſt, debet etiam exprimere perſonas, quibuſcum veram identitatem habet. Immo nequit exprimere intuitivè vnitatem ipſam Dei, niſi quatenus eſt ſumma & admiranda vnitas, quæ nō impeditur ex identitate cum tribus perſonis. Deinde nec ſumma communicabilitas naturæ illius, exiſtens pro ſigno priori ad perſonas, videri poteſt, niſi videatur natura vt communicabilis tribus. Cumque ipſæ tres perſonæ ſint aliquid reipſa indiſtinctum à natura, nequit denique videri hęc non viſis perſonis. Vnde ad formulam argumenti, conceſſa maiore, negatur minor. Ad probationem dico, in ea hypotheſi planè impoſſibili viſionem fore alterius rationis ab ea, quæ nunc exiſtit: ſignati & Deus eſſet alterius rationis à Deo nunc exiſtente, & principium diverſum creaturarum. Deus enim ab intrinſeco exigens identitatem cum tribus perſonis, eſt alterius rationis à Deo intimè exigente vnam dumtaxat perſonam, vt patet. Deinde adhuc eſt diſcrimen in ordine ad alias creaturas, vt lapides, v.g. aut plantas, aut beſtias. Hæ enim non exigunt per ſe procedere à Deo vt trino, quoniam ex ſua conditione nullam eius ſimilitudinem exprimunt. Quare ſi exiguntur per ſe tres perſonæ in divinis ad ea effecta producenda, certè non exiguntur *perfectate* effectûs, ſed ſolius cauſæ, quæ per ſe exigit complementum perſonale ad operandum. Cæterum relatè ad viſionem Dei per ſe exprimentem non modò eſſentiam, ſed ipſas quoque perſonas, ob rationem paulo antea aſſignatam, exigitur per ſe trinitas perſonarum, non modò *perfectate* cauſæ, ſed effectûs.

61 INSTABIS. Viſio Dei poteſt exiſtere, ſaltem præternaturaliter aut divinitus contenta ſuo obiecto primario, & ſecluſis alijs, quæ ſolùm ſpectant ad ſecundarium obiectum. Atqui Deus vt vnus dumtaxat eſt obiectum primarium viſionis, perſonæ autem ſolùm ſpectant ad ſecundarium obiectum. Nimirum, obiectum primarium viſionis eſt Deus ſolum ſub ratione formali ſummi veri, quæ competit Deo vt vni, non vt trino: cùm perſonæ non addant veritatem aliquam propriam & diſtinctam à veritate eſſentiæ. Ergo viſio Dei poteſt exiſtere, ſaltem præternaturaliter, vel miraculosè contenta Deo vt vno, quin attingat Deum vt trinum.

62 HÆC Obiectio tangit gravem controverſiam Diſputatione ſequenti excitandam circa obiectum primarium & formale beatitudinis, quod Scotus cum ſectatoribus vult eſſe ſolam eſſentiam divinam; reliqui ferè diſtinguunt, aientes, obiectum formale *quo*, ſive motivum, eſſe quidem ſolam eſſentiam: obiectū autem formale *quod* integrari ex eſſentia & reliquis prædicatis intrinſecis Deo, tum abſolutis, tum reſpectivis: de quo latè ibidem. Iuxta hunc verò dicendi modum facilè ſolvitur obiectio propoſita negando minorem, & ad probationem dicendo, obiectum formale & primarium *quod* viſionis eſſe ſummū verum prout eſt in ſe, ita vt veritas eſſentiæ ſola ſit formalis ratio movendi, reliqua autem cum ea identificata ſpectent ad obiectum primarium *quod*, veluti termini intrinſeci, quibus excluſis divinitas nequit in exercitio movere ad ſui viſionem.

(.!.)

SE-

SECTIO QVINTA.

Auctoris iudicium in hac controuersia, & impugnatio sententiæ Scoti, aliorumque, præsertim ex conditione quarumlibet Dei actionum ad extra.

63 VIDIMVS Hactenus & libravimus potiora fundamenta vtriusque sententiæ: ex quorum solutione apparebit, vnamquamque earum satis probabilem esse, tum ab auctoritate, tum ratione, neque vel vnam aliquam afferri pro alterutra earum, quæ omnino conuincat. Adhuc tamen probabiliorem censeo negantem, tum ab auctoritate plurium Theologorum eam docentium: tum præterea ob rationem indicatam num. 39. Visio enim Dei ex cõceptu essentiali habet vt sit beatifica: quoniam ex conceptu suo essentiali est possessio immediata Dei prout est in se. Nequit autem vllo modo esse beatifica, nisi attingat prædicata omnia formalia Dei, tum absoluta, tum relativa: vt apparebit Disputatione sequenti. Quod autem suprà num. 40. respondimus quasi velitando solùm, & tentando si quoquo modo solvi posset argumentum num. 39. propositum, vt visio Dei non sit beatifica ex suo conceptu essentiali, sed solùm quatenus attingit omnia prædicata formalia Dei, impugnari haud difficulter potest, quasi nunquã idonea ratio reddatur. Visio enim Dei ex conceptu essentiali debet esse beatifica: quoniam ex cõceptu essentiali est possessio immediata Dei, prout est in se. Atqui nequit esse beatifica, nisi manifestè attingat omnia prædicata formalia Dei, tum absoluta tum relativa, vt ij Auctores fatentur, & nos Disp. sequenti probabimus. Ergo visio Dei ex conceptu essentiali debet manifestè attingere omnia prædicata formalia, tum absoluta, tum relativa, Dei. Quare consequentiùs loquitur Scotus ibidem allegandus, qui vult visionem solius essentiæ fore beatificam, quàm ij Auctores dum id negant, & aliunde volunt impræsenti, possibilem esse visionem solius essentiæ divinæ.

64 CONFIRMATVR Aduersus eosdem Auctores, & simul aduersus Scotum. Possibilis est actus intellectûs, qui ex conceptu suo essentiali habeat, vt sit visio omnium prædicatorum formalium Dei, sive sint absoluta, sive relativa. In hoc enim nulla apparet repugnantia, neque hactenus ostensa fuit, vel à Scoto, vel ab alijs. quin potiùs summa simplicitas diuina connaturaliter talem exigit, vt per vnicum actum & simplicem attingatur quoad omnia sua prædicata formalia: ideoque de facto cẽsentur Beati omnia illa per vnicum actum visionis attingere. At si semel ille actus est possibilis, nulla est ratio, cur non sit idem actus visionis, existens de facto: nec facilè assignabitur ab Aduersarijs. Ergo visio Dei existens de facto ex conceptu essentiali habet, vt sit visio omnium prædicatorum formalium Dei, sive absoluta sint, sive relativa. Quare vt tueantur, possibilem esse visionẽ solius essentiæ diuinæ, debent consequenter dicere, visionem illam fore essentialiter diuersam ab ea, quæ nunc existit. Consequens autem repugnat communi fere sententiæ Theologorum, quæ negat possibiles esse visiones Dei specie diuersas, idemque docet de lumine gloriæ, & de gratia habituali: quoniam omnia eiusmodi dona supernaturalia participant aliquod prædicatum diuinum, secundùm illum gradum infimum & atomum, quem creatura rationalis per participationem formalem delibare potest: ac proinde nequeunt dividi in varias species.

65 VRGETVR Idipsum. Si est possibilis visio Dei, quæ ex conceptu essentiali terminetur ad solam essentiam, possibilis etiam erit visio ex specie essentiali terminata ad hoc vel illud attributum seorsim ab essentia. nam par vtriusque & omnium illorum ratio est. Vnde iuxta numerum attributorum Dei exprimẽtium perfectiones formales veluti specie aut etiam genere diuersas, possibiles erunt plurimę aut innumeræ visiones prædicatorum Dei specie essentiali diuersæ. Consequenter colligere licebit, possibiles esse plurimos aut innumeros habitus luminis gloriæ specie diuersos, & inclinantes ad singulas visiones secundùm speciẽ ipsarum propriam: itemque plures species aut etiam genera gratiæ habitualis exigentis diuersum ac multiplicem habitum luminis in Patria. Vnde demum sequitur, gratiam habitualem nunc existentem non esse peculiarem aut specialissimam participationem naturæ diuinę, sed genericam tantùm, aut communiter dictã, vtpotè conuenientem in gradu aliquo generico cum alijs gratijs habitualibus ordinis supernaturalis absolute possibilibus. Cõsequens autem repugnat Patribus & Theologis ibidem allegãdis, qui de gratia habituali loquuntur, veluti de peculiari participatione diuinæ naturæ in specie atoma, idque cohærenter ad testimonium illud 1. Petri 2. *Per quem maxima nobis promissa donauit, vt per hæc efficiamini diuinæ consortes naturæ.* Non ergo possibilis est visio Dei, quæ ex suo conceptu essentiali terminetur ad solam Dei essentiam, sicuti nec alia, quæ ad hoc vel illud attributum seorsim ab alijs.

66 SECVNDO Impugnatur opinio contraria, supponendo sententiam satis frequentem, & ipsius Scoti, quæ docet, Deum intelli-

intelligibiliter activè concurrere ad visionẽ beatificam: licèt nos oppositum indicaverimus Tomo I. Disp. XI. num. 10. Si enim essentia potest videri sine attributis, & personis, atque unum attributum & una persona sine alia, poterit pariter videri una relatio divina non visa alia relatione, præsertim disparatâ: v.g. paternitas sine spiratione passiva. Si enim iuxta eam opinionem videri potest Pater quin videatur Spiritus sanctus, pariter videri poterit relatio constitutiva Patris non visa relatione constituente Spiritum sanctum. Hinc autem sequitur, paternitatem per modum obiecti formalis & motivi influxuram activè in visionem sui, prout distinctæ à spiratione passiva: quoniam in sententia ipsius Scoti, obiectum formale influit activè in visionem simul cum potentia. Ergo possibilis est actio seu efficientia peculiaris unius personæ divinæ in aliquid creatum, prout differt ab alia persona. Consequens autem esse falsum, non solùm de facto, verùm etiam inspecta potestate absoluta Dei, ex cõmuni Theologorum sententia ostendimus Tract. de Incarnatione: vbi contra Franciscum de Abra latè probamus ex Scriptura, Concilijs, Patribus, & multiplici ratione, prorsus repugnare, vt aliqua persona divina, prout distincta ab alia, habeat vel exerceat peculiarem aliquam actionem, vel efficientiam ad extra: quoniam tres personæ divinæ nequeunt ad extra agere, nec physicè, nec intelligibiliter, nisi per unicam & indivisam virtutem activam, pariter ijs communem. Vnde & probamus, Filium Dei in opere Incarnationis, licèt sibi peculiari ac proprio, nullam specialem actionem vel efficientiam habuisse præ alijs personis divinis, sed solùm speciatim terminasse vnionem naturæ assumptæ, eamque compleviſſe hypostaticè. Quæ tota doctrina est consentanea Anselmo infrà cap. 37. aliàs 36, vbi personis divinis adscribit unicam & indivisam actionem circa quodlibet opus ad extra. Vide infra Disput. LXX. sect. 5. præsertim à num. 56.

67 CONFIRMATVR. Ideo enim repugnat vnam personam divinam præ alia efficere aliquid physicè, quoniam trium personarũ unica & indivisa est virtus effectrix physica, nimirum eadem omnipotentia. Atqui etiã trium personarum unica & indivisa est virtus effectrix intelligibiliter: nimirum eadem essentia Dei per modum speciei intelligibilis, indivisim repræsentans omnia prædicata divina, & concurrens activè ad visionem simul cum intellectu creato. Ergo pariter repugnat vnam personam divinam præ alia efficere aliquid intelligibiliter, ac subinde concurrere ad visionem sui præ alia persona.

68 EX Hoc ipso fundamento generatim iam ostenditur contra Scotum, repugnantia vt vnum aliquod prædicatum formale Dei, sive absolutum, sive relativum, videatur non viso alio. Probatum enim modò est, nullam personam divinam præ alia posse habere peculiarem influxum activum, nec physicum, nec intelligibilem ad extrà, quia eadẽ est virtus activa trium personarum, tam physica, quàm intelligibilis ad extrà, omnium prædicatorum Dei, sive sint absoluta, sive relativa: nimirum, eadem omnipotentia, & indivisa species intelligibilis. Ergo nullum prædicatum Dei, nec absolutum, nec relativum, præ alio, potest habere peculiarem influxum activum, nec physicum, nec intelligibilem: ac per consequens nec videri potest non viso alio quolibet divino prædicato formali, quodcumque illud sit.

69 TOTA Hæc doctrina innititur testimonio Christi Ioannis 5. v. 19. aientis: *Nõ potest Filius à se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem. Quæcumque enim ille fecerit, hæc & Filius similiter facit.* Quibus verbis ducti Ecclesiæ Patres sæpe probarũt contra Arianos, vnicam esse Patris ac Filij operationem absque vllo discrimine, ac subinde vnicam virtutem operatricem, atque eandem prorsus substantiam, vt alter sit homoũsios alteri. Ergo quemadmodum eam ob causam Filius nequit exercere ad extra operationem aliquam sibi peculiarem in genere physico, & non communem Patri: sic neque in genere intelligibili potest exercere præ Patre vim operandi in visionem sui, sed solùm concurrere ad eam potest per efficientiam sibi communem cum Patre. Eadem autem est ratio de Spiritu sancto; quoniam pariter virique consubstantialis est, & eiusdem virtutis operatricis: eadem denique omnium perfectionum absolutarum Dei, quæ per eandem omnino virtutem activam, tum physicam, tum intelligibilem, concurrunt in omnem operationem ad extra. Ergo nec persona vna præ alia, nec vna perfectio absoluta præ altera, nec tandem vnum formale prædicatum Dei præ alio, vllatenus videri potest.

70 DICES: Quamvis vna persona divina præ alia concurreret activè intelligibiliter in visionem sui, adhuc tres personas simul & indivisim concursuras in eãdem visionem vnico & communi concursu eiusdem numero omnipotentiæ. Vnde semper in ijs persisteret unitas naturæ, virtutis operatricis, & actionis ad extra, quamvis aliunde & intelligibiliter visio ipsa oriretur ab vna persona, aut duabus tãtùm, concurrentibus activè per modum obiecti, præ alia persona divina.

71 SED Evasio hæc præcluditur multipliciter. PRIMO, quia, vt iam indicatum fuit, ideo nulla actio potest in genere physico

essẽ-

efficiente procedere à Filio, quin etiam *similiter* à Patre (vt in dicto testimonio habetur) quoniam virtus operatrix physica trium personarũ est omnino eadem, ac subinde omnis eius operatio ad extra debet esse communis tribus, veluti vnico principio efficienti physico: prout in Concilio Lateranensi definitum fuit, & habetur in cap. *Firmiter* de Summa Trinit. & Fide Cathol. Atqui etiam virtus operatrix intelligibilis trium personarum est omnino eadem. Nimirum, eadem omnino species intelligibilis increata, habens vim repræsentandi omnia prædicata divina, & subinde concurrendi in visionem omnium eorum. Ergo nulla actio in genere intelligibili efficiente potest procedere à Filio, quin *similiter* à Patre. Eademque ratio est de Spiritu sancto, vt patet. Vnde quemadmodum visio, & quilibet effectus creatus indivisim & prorsus similiter procedit à tribus personis in genere physico, ita etiam procedere debet ab ijs in genere intelligibili, si semel ab vnica aliqua persona procedit.

72 CONTRA II. Si enim ad salvandam identitatem & vniformitatem Patris ac Filij & Spiritus sancti in operando ad extra sufficeret quòd omnis effectus & actio procederet ab ijs indivisim, quamvis vna persona præ alia exerceret peculiarem influxum activum; nulla esset ratio cur de facto Filius non præstitisset illum in opus Incarnationis, præ Patre. Nimirũ, inde non derogaretur vnitati operationis ad extra, si non derogatur ex speciali influxu activo vnius personæ præ alia in visionem sui. Consequens autem non modò repugnat cõmuni sententiæ Theologorum negantium Verbo peculiarem influxum activum in Incarnationẽ: sed etiam videtur contradicere verbis Christi exscriptis n 69. Ergo nõ solùm omnis effectus & actio procedit à Patre & Filio (idemque est de Spiritu sancto) indivisim; verùm præterea ita, vt nulla persona exerceat in visionem, aut in quamlibet aliam creaturam, influxum peculiarem activum præ alia persona.

73 CONTRA III. Christus enim in illo testimonio, non solùm ait, non posse Filiũ à se facere quidquam, nisi quod viderit Patrẽ facientem: verùm etiam, quęcumque operatur Pater, hæc & Filium *similiter* facere. Vbi 70 *similiter*, vt Patres observant, significat eodẽ prorsus modo, & absq; vllo discrimine, prodire omnes effectus creatos ab ambobus indivisim, tanquã ab vnico principio efficiente. Indeque colligunt contra Arianos Filiũ non operari vt ministrum Patris, quia hoc nõ esset *similiter* operari: vt legere est apud Athanasium in Disputat. contra Arium habita in ipso Conc. Nic. Chrys. Homil 27. in Ioannem, Nysseno Epist. contra Apollinarem col. penult. Basilio lib. 4. contra Eunomium prope initium. Ea verò argumentatio corrueret, si Filius posset, sive in genere physico, sive intelligibiliter operari aliquid, quod non *similiter* operaretur Pater. Nimirũ admissa aliqua dissimilitudine in operando ad extra, Ariani facilè dicerent, Filium operari quidem simul cum Patre, sed tanquam ministrum Patris. Diceret præterea, vim peculiarem activam exigi in persona exercente peculiarem influxũ activum præ alia persona: ac propterea aliquã virtutem activam ad extrà, quæ est in vna persona, non existere in alia. Hinc autem evertitur vnitas summa naturæ & perfectionum divinarum in tribus personis: nam si semel probatur existentia alicuius virtutis operatricis ad extra in vna persona præ alia, demonstratur planè in ijs distinctio penes potentiam activam ad extra, & consequenter penes naturam. quæ omnia directè opponuntur doctrinæ Catholicæ adversus Arium. Ergo nequit in vna persona divina præ alia esse virtus aliqua peculiaris ad agendum aliquid ad extra, nec physicè, nec intelligibiliter: ac proinde nec peculiaris operatio vnius præ alia esse potest in ordine ad sui visionem. nam vbi repugnat omnino peculiaris virtus activa, pariter repugnat peculiaris operatio.

74 MITTO Plura alia huc spectantia, de quibus fusè egi Tract. de Incarnatione, & quorum pleraque forsan discutiemus Tomo IV. Hæc autem in eam gratiam dicta sint, vt appareat repugnantia in sententia Scoti, & aliorum omnium, qui docent posse divinitus fieri, vt videatur vnum prædicatum Dei formale sine alio, aut vna persona sine alia. Quare his fundamentis ductus existimo longè veriorem sententiam negantem.

SECTIO SEXTA.

Objiciuntur & extricantur difficultates quædam aduersus rationem prægressam, quã probauimus sententiam negantem à num. 66.

75 OPPONES I. Potest vna persona divina præ alia concurrere activè intelligibiliter ad cognitionem abstractivã sui, quamvis omnes actiones ad extrà sint communes tribus personis. Ergo pariter potest vna persona divina præ alia cõcurrere activè intelligibiliter ad cognitionẽ intuitivã sui, quãvis omnes actiones ad extra sint cõmunes indivisim tribus personis. Consequentia videtur optima ab identitate rationis. Antecedens verò patet in ijs, qui habuerunt notitiam fidei abstractivam de Filio, & nullã de Spiritu sancto: ideoque Actorum 19. respondérunt Apostolo:

Sed neque ſi Spiritus ſanctus eſt, audiuimus. Ergo tunc perſona Filij præ perſona Spiritûs ſancti habuit influxum actiuum intelligibilem per modum obiecti in cognitionem fidei abſtractiuam circa ſolum Filium. Rurſus ſæpe contingit, vt ſecundùm rationem naturalem, vel penes lumen fidei, innoteſcat nobis vnum attributum diuinum, & ignoretur aliud. Tunc verò attributum cognitum præ ignoto concurrit actiuè intelligibiliter, ſiue per modum obiecti ad noſtram cognitionem abſtractiuam. Ergo pariter poterit vnum attributum præ alio concurrere actiuè intelligibiliter ad cognitionem ſui intuitiuam.

76 RESP. Si quidquam probatur hoc argumento, pariter probari, connaturaliter & ſine vllo miraculo fieri poſſe, vt aliqua Dei cognitio intuitiua non terminetur ad tres perſonas, & ad omnia attributa ſimul, ſicuti cognitio abſtractiua naturalis vel fidei connaturali & ſine miraculo attingit vnam perſonam præ alia, aut vnum attributum ſine alio, Id verò ne Scotus quidem & ſequaces admittunt: ſed potiùs negant. Deinde conceſſo antecedenti, nego conſequentiam, & reddo diſparitatem: quia in ordine ad cognitionem ſui abſtractiuam poteſt quælibet perſona diuina præ alia, & quodlibet attributum præ alio, habere ad extra peculiarem rationem agendi intelligibiliter: nimirum, peculiarem ſpeciem abſtractiuam in mente hominis viatoris, quæ eſt aliquid creatum, & multiplicat iuxta varietatem quamlibet obiectorum, vel rationum formalium eiuſdem obiecti. Quare ad actum fidei, quo aliquis cognoſcit Filium Dei, & ignorat Spiritum ſanctum, vel aliquod Dei attributum, non concurrit actiuè intelligibiliter, ſiue per modum obiecti, attributum ignotum, aut perſona Spiritus ſancti: ſed ſolùm præſtat actiuam cauſalitatem phyſicam ſibi communem cum alijs diuinis perſonis in ordine ad quoslibet effectus ad extra. Sic etiam perſona Filij præ Patre & Spiritu ſancto actiuè ſpecialim operatur actiones omnes humanitatis aſſumptæ, vt iaſumandi, orandi, &c. quoniam natura humana ſuis potentijs inſtructa eſt peculiaris virtus agendi Verbo diuino carni facto, & minimè communis alijs perſonis. Quare operationes theandricæ, vt tales, ſunt propriè Verbi, & ab alijs duabus perſonis diuinis ſolùm procedunt ea communi ratione, quâ omnes effectus creati oriuntur à Deo vno & trino indiuiſum operante per ſuam omnipotentiam. Cæterum in ordine ad cognitionem intuitiuam ſui, nulla perſona diuina præ alia, & nullum attributum præ alio habet peculiarem rationem agendi intelligibiliter, ſed communem dumtaxat, quæ eâ ſpecies intelligibilis increata indiuiſim repræſentans Deum trinum & vnum vt eſt in ſe. Quare nulla perſona diuina præ alia, & nullum attributum diuinum præ alio, poteſt actiuè intelligibiliter, ſiue per modum obiecti, concurrere ad cognitionem ſui intuitiuam. Sic etiam nec perſona Verbi, pro priori ad humanitatem aſſumptam poteſt in eam præſtare peculiarem influxum actiuum, quoniam pro priori ad illum non habet aliam virtutem actiuam, quàm omnipotentiæ communis ſibi & reliquis perſonis.

77 INSTABIS: Quamvis eadem ſit vis actiua intelligibilis trium perſonarum in viſionem, nimirum, eadem ſpecies intelligibilis increata, poteſt prout in vna perſona exercere vim actiuam in viſionem ſui præ alia perſona. Nam etiam intellectus & voluntas eſt idem omnino & communis tribus perſonis. At nihilominus intellectus prout in ſolo Patre exercet peculiarem actionem gignendi, & in ſolis Patre ac Filio ſpirandi. Ergo pariter eadem ſpecies intelligibilis divina poterit in vna perſona exercere concurſum intelligibilem in viſionem, & non prout in alia.

78 RESP. Quidquid ſit, an intellectus ſit in recto potentia generativa, & voluntas ſpirativa, id certum eſſe, potentiam generativâ in divinis eſſe propriam ſolius Patris, ſicuti & ſpirativam ſolius Patris ac Filij. Quare nihil mirum ſi actio generandi non conveniat, immo nec convenire poſsit Filio, ſicuti nec actio ſpirandi Spiritui ſancto: quoniam peculiaris actio debet eſſe propria peculiaris potentiæ, & ſuppoſiti eâ præditi. Cæterum ſpecies intelligibilis divina, tum in ordine ad viſionem increatam, tum ad viſionem creatam Dei, eſt virtus communis tribus perſonis, ſicuti omnipotentia in ordine ad quoslibet effectus ad extra. Vnde ſicuti ob hanc rationem omnipotentia prout in vna perſona præ alia nequit exercere peculiarem actionem in effectus creatos: ita nec ſpecies intelligibilis divina poteſt in vna perſona præ alia exercere peculiarem cauſalitatem actiuam circa viſionem ſui.

79 VRGEBIS: Iuxta opinionem multorum è Theologis, idem attributum omnipotentiæ communis ad extra, eſt potentia generãdi & ſpirandi ad intra; ac propterea exercet ad intra peculiarem actionem prout in Patre, quã non exercet prout in Filio, &c. Ergo pariter licèt ſit eadem ſpecies intelligibilis trium perſonarum, poterit prout in vna perſona exercere concurſum peculiarem actiuum, quem non exerceat in alia, circa viſionem ſui.

80 RESP. Quidquid ſit de illa opinione, quam plerique Theologi reijciunt, iuxta illam in omnipotentia eſſe aliquid primarij, vt ſit potentia generatiua in Patre, & ſpirativa

in

in Patre & Filio: secundarium verò vt sit potentia effectrix creaturarum communis tribus personis. Quare sicuti fide certum est, solum Patrem generare, & simul cum Filio spirare, ita nihil mirum si in ijs peculiarem actionem dicatur exercere secundùm munus primarium, quâ fungi nequit in persona spiritus sancti. At verò species intelligibilis divina sub nullo munere, nec primario, nec secundario, constituit potentiam peculiarem alicuius personæ, sed solùm commune attributum, instar omnipotentiæ effectricis creaturarum omnium. Quare sicuti ob hanc causam nequit omnipotentia exercere peculiarem actionem in vna aliqua persona circa res creatas, sic nec species intelligibilis divina in visionem vnius personæ præ alia.

81 OPPONES II. Probabile est personalitates Patris & Filij ad intra esse in recto potentias seu virtutes activas, & quidem peculiari actione generandi ac spirandi. Ergo eædem possunt ad extra esse peculiares virtutes activæ in ordine ad visionem sui, actione quadam speciali vniuscuiusque illarum. Sic certè si personalitates haberent vim sanctificandi ad intra, multò magis illam exercere possent ad extra in ordine ad naturam assumptam.

82 RESP. Permisso antecedenti, negando consequentiam: quæ planè probat nimiùm, ac proinde nihil. Liceret namque pariter colligere, personalitates divinas posse esse peculiares virtutes vniuscuiusque personæ ad extra per actionem physicam specialem, sicuti ad intra, quod patet esse falsum. Rursus, saltem de persona Spiritûs sancti nullatenus colligitur virtus peculiaris activa ad extra, siquidem non habet illam ad intra. Deinde dico, iuxta illam opinionem, potentias peculiares activas ad intra constitui in recto per aliquid relativum, sicuti & actiones ipsarum: ac proinde nec esse, nec posse esse communes tribus personis. At verò virtus movendi intellectum creatum ad visionem in nulla opinione constituitur in recto per aliquid relativum aut proprium, sed per absolutum & commune tribus personis, nimirum per ipsam essentiam divinam prout gerit munus speciei intelligibilis. Quare hæc nequit prout in vna persona præ alia movere ad visionem: sicuti suo modo de omnipotentia dictum est.

DISPVTATIO LXIX.

AN VISIO ESSENTIAE SINE PERSONIS, AVT ATTRIBVTIS, VEL VNIVS PERSONAE SINE ALIA, ESSET BEATIFICA ESSENTIALITER?

QVAMVIS *Disputatione præcedenti sect. 5. excluserimus possibilitatem eiusmodi visionis, cùm tamen illa probabiliter satis à multis Theologis defendatur, excitamus hanc controversiam, à qua vix differt illa alia circumferri solita, An obiectum formale nostræ essentialis beatitudinis sit Deus vt vnus dumtaxat, an verò etiam vt trinus. Supponimus autem cum Anselmo impræsenti cap. 74. obiectum fidei, ac finem extremum nostræ beatitudinis de facto esse in re, non esse solam essentiam, sed etiam personas, quæ sunt vnum & idem cum illa. Itaque dubitamus, an sola essentia, an illa simul cum personis, constituat obiectum formale & essentiale visionis beatificæ. Abstrahimus quoque ab eo, an visio Dei præ amore, an è contra amor præ visione, constituat essentialiter nostram beatitudinem formalem. Nam idipsum de amore disputari posset, casu quo terminaretur ad solam essentiam, instar visionis, quam essentialiter supponere debet, vt sit amor beatificus. Clarius verò procedit quæstio loquendo de visione, prout à Recentioribus frequenter tractatur.*

SECTIO PRIMA.

Refertur & eligitur sententia negans. Verùm rationes, quibus vtuntur eius Auctores, examinantur, & non satis illam confirmare ostendun-tur.

2 FREQVENS Theologorum sententia negat visionem eiusmodi fore beatificam essentialiter: quoniam censet, non modò essentiam divinam, sed & attributa ac relationes spectare ad obiectum primarium & formale atque essentiale nostræ beatitudinis. Ita Caietanus 2.2. quæst. 2. art 8. §. *Quoad secundum*, Zumel 1. part. q. 12. ar. 7. quæst. 2. concl. 1. Bañez ibid. dub. 2 in 2. argum. Vazquez 1. 2. disput. 13. cap. 2. Monteſinos quæſt. 3. ar. 8 diſp. 4 quæſt. 5. §. 2. num. 149. Salas quæſt. 3. tract. 2. diſp. 4 ſect. 3. Lorca diſput. 13. membro 1. Godoy 1. 2. diſput. 2. §. 1. Ferre ibid. quæſt. 1. §. 3. Gonet diſput. 2. & ex parte Amicus Tom 3 diſp. 2. ſect 7. alijque plures quibus ſubſcribo. Sed priùs eorũ præcipuas rationes hoc loco expendere oportet.

3 PROBANT I. Iuxta illud Chriſti teſtimonium Ioan. 17. v. 3. *Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti IESVM CHRISTVM.* Vitæ autem æternæ nomine ac re intelligitur beatitudo eſſentialis, ſeu viſio beatifica. Ergo hæc ex ſua eſſentiali ratione non ſolùm debet eſſe cognitio vnius ſummi Dei, ſed etiam perſonæ Patris, ac Filij. Eademque ratio apparet in Spiritu ſancto. Igitur data poſsibilitate viſionis, quæ attingeret Deum vnum præſcindendo à perſonis, illa non eſſet vita æterna, nec beatifica.

4 VERVM Probatio hæc enervis eſt, & (præter plura alia, quibus labefactari ſolet à diſcipulis Scoti dum aiunt, beatitudinem noſtram formalem non in actu intellectûs, ſed voluntatis, directè & eſſentialiter ſitam eſſe) ſolvitur facilè, etiam iuxta contrariam ſententiam, quæ docet, illam conſiſtere in ſolo actu viſionis Dei. Quamvis enim vita æterna de facto, & ſecundùm ea omnia quæ ipſi cõveniunt in hac providentia, cõſtat in viſione clara Dei vnius & trini, ſive eſſentiæ & perſonarum; tamen inde non probatur quòd ſecundùm conceptum eſſentialem beatitudinis, ſeu vitæ æternæ, ea omnia habeat. Certum enim eſt, eandem vitã æternam de facto & connaturaliter includere plures perfectiones accidentarias, quarum nulla eſt de conceptu illius eſſentiali, & ſine quibus illa divinitus exiſtere poſſet in ratione beatitudinis eſſentialis. Ergo quamvis de facto & cõnaturaliter includat notitiam claram perſonarum, non ratio inde probatur quòd hæc ſpectet ad conceptum eſſentialem beatitudinis, ſeu viſionis, quatenus beatifica eſt.

5 PROBANT II. Quoniã viſio, vt beatifica ſit, debet eſſe cognitio Dei intuitiva, ac proin de cognitio Dei, non præſcindens vnũ prædicatũ ab alio, neque attingens vnũ nõ attacto alio, ſed percipiẽs illũ quatenus exiſtit in re, & prout in ſe eſt. Cũ igitur Deus, quatenus exiſtit in re, & prout in ſe eſt, ſit vnus, in eſſentia, & trinus in perſonis; viſio ſolius eſſentiæ ſine perſonis, potiùs eſſet præciſiva, quàm intuitiva; ac proin, de non eſſet beatifica.

6 SED Enim ratio hæc nihil concludit, vt latè oſtendimus Diſp. præc. ſ. 2. per totã. Scotus enim, & alij facilè reſpondent, viſionẽ illã eſſe intuitivã: quoniam non per ſpeciẽ extraneã aut interiectã, ſed immediatè attingeret eſſentiã divinam, vt exiſtentẽ in ſeipſa, ac ſubſiſtentẽ ſingulari ſubſiſtentia, quãvis cõmunicabili tribus perſonis. in quo differret ſatis à cognitione purè abſtractiva Dei. Plura alia huc ſpectantia vide eo loco.

7 PROBANT III. Viſio enim, vt beatifica ſit, neceſſariò debet terminari ad Deũ ſub ea ratione, quâ ille per ſe loquendo eſt obiectũ fideĩ theologicæ. At non eſt obiectũ fidei theologicę prout vnus dumtaxat, ſed vt trinus. Ergo viſio, vt beatifica ſit, neceſſariò debet terminari ad Deũ, non modò prout vnum, ſed etiã prout trinum. Maior propoſitio videtur certa: tũ quia viſio Dei in Patria per ſe ſuccedit loco fidei, quę præceſsit in via: atque adeò terminari debet clarè ad illud ipsũ obiectũ, quod in via attingebatur obſcurè per fidẽ theologicã: tum etiã, quia debet terminari ad Deũ, ita vt anima beata verè dicat cum Pſalm. *Sicut audiuimus, ſic vidimus.* Minor autẽ ſuadetur: Quia Deus ſolùm eſt obiectum per ſe fidei theologicæ quatenus auctor ſupernaturalis, ſive ſuperans cognitionem naturæ rationalis creatæ & creabilis, ſecundùm proprias vires conſideratæ. At non vt vnus dumtaxat, ſed vt trinus illas ſuperat. nã vt vnus cognoſcitur evidenter abſtractivè ac demonſtratur à Philoſophis, etiã Gentilibus, vt patet ex Tom. I. Diſ. XII. Ergo Deus nõ eſt obiectũ per ſe fidei theologicæ vt vnus dumtaxat, ſed vt trinus.

8 CÆTERVM Ratio hæc, in qua fidit M. Ferre, omiſsis alijs, nihil vrget. PRIMO, quia nimiùm probat. Scilicet, obiectum formale ac per ſe fidei non eſſe Deum vt vnum, ſed vt trinum dumtaxat: quoniam ſolùm quatenus trinus ſuperat vim naturalem cognitivam intellectûs creati, qui aliàs vnitatem Dei, & perfectiones abſolutas ipſius, evidenter abſtractivè demonſtrat. Conſequens autem eidem Auctori, & alijs num. 2. allegatis contrarium eſt: cùm ipſi aſſerant obiectum formale motivũ viſionis beatificæ eſſe ſolam eſſentiam Dei, per-

perſonalitates verò dumtaxat eſſe quaſi modos aut terminos intrinſecos, ſine quibus id obiectum nequit movere ad viſionem ſui. SECVNDO diſplicet: quoniam ex illa ſequitur, fidem theologicam non fuiſſe olim in Synagoga, niſi in paucis quibuſdam habentibus notitiam myſterij Trinitatis: quoniam omnes alij ſolùm agnoſcebant Deum vt vnum: qua ratione, vt in argumento aſſumitur, Deus non eſt obiectum per ſe fidei theologicæ. Nequit autem fides theologica exiſtere in homine aliquo, niſi ſpectet obiectum proprium ac per ſe. Conſequens autem patet eſſe falſum & abſurdum. Deinde, nec in Philoſophis Catholicis, qui abſtractivè evidenter demonſtrant lumine rationis naturalis exiſtentiam & perfectiones Dei, erit fides Theologica circa Deum vt vnum. quod eſſe falſum oſtendimus Tomo I. Diſput. VII. ſect. 2. & 3. Ergo fides theologica etiam per ſe terminatur ad Deum vt vnum.

9 ITAQVE Reſponderi facilè poteſt, Deum vt vnum eſſe obiectum per ſe fidei, ac ſcientiæ adquiſitæ, licèt ſub alia & alia ratione formali. nam eſt obiectum per ſe ſcientiæ, quatenus eſt evidenter abſtractivè cognoſcibilis ex effectibus naturali curſu productis: fidei autem theologicæ, quatenus eſt obſcurè revelans ea, quæ ad vnitatem ipſius attinent. Inter hæc verò locum habet quòd ſit aſſequibilis ab intellectu creato per claram viſionem. nam viſio Dei, etiam ad ſolam eſſentiam terminata, proculdubiò eſſet actus ſupernaturalis, & dignus omnino vt crederetur per fidem: ſicuti olim in Synagoga credebantur, immo & nunc in Eccleſia creduntur theologica fide plura ſpectantia ad Deum vt vnum, & independentia à myſterio Trinitatis. Præſertim verò in viſione Dei id apparet. nam quamvis Scotus, & Vazquez, exiſtiment lumine rationis demonſtrari poſſe illius poſsibilitatem, veriùs alij id negant: vt nos fusè oſtendimus Tomo allegato Diſput. IX. & ſaltem omnes in eo conſentire debemus, vt Deus, quatenus aſſequibilis per viſionem, etiam ſolius eſſentiæ, exprimat ex parte obiecti rationem obiecti & finis ſupernaturalis, atque adeò per ſe ſpectantis ad fidem theologicam viatorum. qui etiam ſic videntes Deum dicere poſſent: *Sicut audivimus, ſic vidimus in ciuitate Dei noſtri.* Vnde demum concluditur, nullam eſſe vim eius probationis.

10 PROBANT IV. Quoniam relationes divinæ ex proprio genere important perfectionem virtualiter aut ex natura rei diſtinctam ab eſſentia, ſicuti & propriam veritatem atque intelligibilitatem relativam, quæ ſanè debet eſſe infinita. Viſio autem, vt beatifica ſit, debet attingere in Deo quidquid per ſe habet rationem bonitatis, ac veritatis infinitæ. Ergo viſio, vt beatifica ſit, neceſſariò debet in Deo attingere, non ſolùm eſſentiam, ſed etiam relationes, ſeu perſonas.

11 RATIO Hæc eſt infirmior adhuc præcedenti, cùm maior propoſitio, cui innititur, ſit ſub lite opinionum. Deinde mirum eſt quòd ex Thomiſtis Godoy vbi ſuprà numer. 29. ſupponat, relationes divinas, prout virtualiter diſtinctas ab eſſentia, importare propriam & peculiarem veritatem: cùm conſtans cæterorum ex Thomiſtis ſententia oppoſitum doceat: vt videre eſt apud Carmelitas Salmanticenſes Tomo de Trinitate tract. 6. diſput. 10. dub. 1. §. 4. vbi allegatis Auguſtino, Boetio, Div. Thoma, & alijs Patribus docent, non eſſe in divinis tres veritates, ſeu tria vera ſubſtantivè. Quod ipſum docere videtur Anſelmus infrà in Proslogio cap. 23. & Dialogo de Veritate cap. 11. Denique Scotus etiam de attributis Dei, quæ omnium conſenſu important perfectionem ſimplicem, atque infinitam in proprio genere, ait pariter, non ſe habere per ſe ad obiectum primarium viſionis beatificæ, quæ ſolâ Dei eſſentiâ eſſet contenta. Vnde quamvis relationes important propriam perfectionem, eamque relativam, idem docet de ijs, ac de attributis.

12 PROBANT V. Si Deus per impoſsibile non eſſet trinus in perſonis, ſed vnus tantùm, viſio naturæ illius abſque vnica perſonalitate non eſſet beatifica: quia non attingeret perſonalitatem reipſa identificatam cum natura. At non minùs de facto eadem natura divina eſt identificata cum tribus perſonis. Etenim tres perſonalitates ſicuti de facto non impediunt ſummam Dei ſimplicitatem, ita nec ſummam perſonarum identitatem cum eâdem numero natura. Ergo nunc de facto viſio naturæ divinæ abſque tribus perſonis, non eſſet beatifica.

13 HVIC Tamen probationi facilè reſponderi poteſt iuxta Scotum eiuſque ſectatores, conceſſa maiore, ſed negata illius cauſali. Nam, vt rectè monet Maſtrius infrà allegandus, iuxta ſententiam Subtilis Doctoris, ſingularitas, exiſtentia, & ſubſiſtentia abſoluta, non modò eſt nunc, & eſſet in ea hypotheſi indiſtincta realiter ab eſſentia divina, ſed etiam formaliter: quoniam de conceptu eſſentiali & quidditativo naturæ divinæ eſt ſingularitas, exiſtentia, & ſubſiſtentia abſoluta, quâ conſtituitur hic Deus propriori rationis ad perſonas. Quare viſio eſſentiæ non viſa ſingularitate, exiſtentiâ, & ſubſiſtentiâ divinâ, nõ eſſet beatifica; immo nec viſio eſſentiæ ſecundùm ſuum conceptum quidditativum in ſpecie, ſed quaſi in

genere tantùm. Deinde negatur minor iuxta eundem Scotum: quia nunc de facto essentia divina distinguitur formaliter ex natura rei à tribus personalitatibus relativis, quæ proinde nullatenus spectant ad eius constitutionem quasi in specie. Quare visio essentiæ singularis & existentis ac subsistentis per se pro priori rationis ad personas, nunc de facto esset beatifica: quia attingeret illam immediatè vt existentem secundùm totam rationem essentialem, licèt non attingeret personas, quæ solùm identicè ad illam spectant. Si autem Deus per impossibile non esset trinus, personalitas spectaret ad rationem eius essentialem: ideoque natura Dei videri nullatenus posset, multò autem minùs beare, nisi videretur personalitas.

SECTIO SECVNDA.

Solidiores probationes eiusdem sententiæ, præsertim ratione ex Anselmo eruta, & multipliciter confirmata aduersus solutiones Recentiorum contrà opinantium.

14 VIDIMVS Sectione præcedenti, rationes, quibus probavi frequenter solet sententia negans, quam tuemur, non satis illam roborare, nec præcludere viam Adversarijs, vt oppositum tueantur. Quare aliter, & fortè vrgentiùs, illam confirmare oportet.

PRIMO Ex definitione Eugenij IV. in Concilio Generali Florentino, in decreto de vnione Græcorum cum Latinis, vbi Pontifex declarat, animas à corpore liberas, & à peccatis plenè purgatas, statim in cœlum recipi, *& intueri clarè Deum trinum & vnum, sicuti est.* Quibus verbis allusio plane fit ad verba illa ex 1. Ioannis 3. *Videbimus eum, sicuti est.* Vnde sic disputare licèt. Pontifex non potuit definire, animas purgatas videre Deum trinum & vnum sicuti est, nisi ductus testimonio aliquo Scripturæ, in quo ea veritas aut explicitè, aut saltem implicitè traderetur. At id testimonium profectò est nuper allegatum ex Ioanne, vbi de nobis in Patria dicitur: *Videbimus eum, sicuti est.* Neque enim aliud æquè idoneum in tota Scriptura invenitur. Ergo ex eo quòd animæ iam purgatæ videant Deum sicuti est, colligitur necessariò quòd videant Deum trinum & vnum. Idem ergo prorsus est iuxta sacras litteras videre Deum sicuti est, ac videre Deum trinum & vnum. Atqui visio solius essentiæ divinæ non esset visio Dei trini & vnius, vt patet. Ergo non esset visio Dei sicuti est, ac per consequens nec esset beatitudo essentialis. Patet hæc posterior pars consequentis: quoniam ex consensu omnium, beatitudo essentialis intellectus creati est visio Dei sicuti est.

15 CONFIRMATVR. Si enim visio solius essentiæ seorsim à personis (eademque est ratio de attributis) esset visio Dei sicuti est, ac proinde beatifica essentiali ex, ex nullo testimonio Scripturæ potuisset Eugenius Pontifex colligere, animas plenè purgatas videre statim plusquam essentiam divinam, nam in Scriptura solùm asseritur, animas beatas videre Deum sicuti est. Cùm ergo definierit Pontifex, animas plenè purgatas videre non solùm essentiam, sed Deum trinum & vnum, ex eo quòd in Scriptura dicantur visuræ Deum sicuti est; planè colligitur, visionem Dei sicuti est, ac proinde beatitudinem intellectûs essentialem, non ad essentiam modò, sed ad personas quoque terminari debere. Quo demum evincitur, visionem solius essentiæ divinæ, non fore visionem Dei prout est in se, ac proinde nec beatitudinem mentis essentialem.

16 VRGETVR Amplius. Si enim ad visionem Dei vt est in se non pertinet trinitas personarum veluti obiectum primarium, aut tanquam aliquid exactum essentialiter ab illo, sed tanquam obiectum secundarium & disparatum, vt vult Scotus; pari ratione potuisset Pontifex definire, animas plenè purgatas videre in Deo creaturas aliquas, quoniam etiam illæ spectant ad obiectum secundarium & disparatum visionis. At definivit, animas plenè purgatas videre trinitatem personarum, non verò creaturas in Deo. Ergo censuit, trinitatem personarum præ creaturis in Deo visis, spectare quoddammodo & essentialiter ad obiectum visionis Dei vt est in se, atque adeò ad obiectum beatitudinis essentiale. Quare permisso quòd visio essentiæ divinæ ex capite cognitionis intuitivæ non exigat terminari ad personas directè & expressè, vt suprà num. 6. indicavimus; ex capite tamen visionis Dei *sicuti est*, prout in sacris litteris exprimitur, & quatenus ab Eugenio Pontifice declaratur, essentialiter debet attingere trinitatem personarum. Ergo data hypothesi quòd illas non attingeret, sed essentiam solam, non esset visio Dei sicuti est, ac proinde nec beatitudo essentialis.

17 SECVNDO Suaderur ratione eruta ex Anselmo impræsenti cap. 70. aliàs 68. vbi loquens de præmio beatitudinis essentialis, quo Deus animas iustorum dignatur, inquit: *Quid ergo summa bonitas retribuet amanti & desideranti, nisi seipsam: Nam quidquid aliud tribuat, non retribuit: quia nec compensatur amo-*

amori, nec consolatur amantem, nec satiat desiderantem. Vnde concludit in fine capitis: *Nihil ergo verius, quàm quod omnis anima rationalis, si, quemadmodum debet, studeat amando desiderare summam beatitudinem, aliquando illam ad fruendum percipiat: vt quod nunc videt quasi per speculum & in ænigmate, tunc videat facie ad faciem.* Hactenus ille, ex cuius doctrina sic argumentari possumus. De conceptu essentiali beatitudinis est, vt sit visio Dei facie ad faciem, penes ea quæ nunc in ænigmate videt, atque ita vt plenè retribuat amanti & desideranti, ipsumque satiet. Atqui visio solius essentiæ id non haberet. Ergo non esset beatitudo essentialis. Maior non solùm traditur ab Anselmo, sed etiam habetur in Scriptura Psalmo 15. v. 15 dum dicitur: *Satiabor vbi apparuerit gloria tua.* Insuper Ioannis 16. beatitudo ipsa à Christo D. dicitur *gaudium plenum*: de cuius ratione est vt perfectè appetitum satiet.

18 IAM Assumptio illa, seu minor propositio, probatur multipliciter. PRIMO: Quia in ijs, qui in via agnoscunt Deum quatenus trinum & vnum, quamvis in ænigmate, & illum pariter amant, visio solius essentiæ divinæ non esset visio facie ad faciem eorum omnium, quæ nunc in ænigmate vident: nec ijs plenè retribueretur, nec satietas esset; cùm adhuc visâ essentiâ desiderarent videre personas. Ergo in ijs saltem visio essentiæ solius non haberet ea omnia, quæ exiguntur ad beatitudinem essentialem. Quod iure ac meritò fatetur Amicus vbi suprà num. 130. SECVNDO: Quia ex communi notione seu conceptu, quem omnes efformamus de beatitudine essentiali, est vt satiet appetitum, nec relinquat anxium, præsertim circa id quod pertinet ad substantiam finis vltimi: qualiter absdubio pertinent attributa & personæ: vt latè ostensum est cum Anselmo Tomo 1. c. 14. & 15. Neque enim sunt aliqua ipsius accidentia, sed ipsa entitas essentiæ divinæ in re, quidquid sit de distinctione virtuali, aut formali ex natura rei, quam fusè reiecimus contra Scotum ibidem Disput. XXV. Ergo visio solius essentiæ non haberet prædicatum illud, quod est de ratione beatitudinis essentialis. Vnde præclusa manet solutio Mastrij Tomo 1. disput. 6. quæst. 8. num. 242. respondentis, intellectum sola visione essentiæ satiandum iri quoad satietatem essentialem, licèt non quoad accidentalem. Præclusa, inquam, manet: quia attributa & relationes, iuxta omnes Catholicos, non sunt accidentia divinitatis, sed constituunt vnam substantiam cum illa: immo pertinent ad constitutionem essentialem & quidditativam divinæ naturæ; vt ostendimus ex professo Tomo allegato Disput. XXVI. per totam. Ergo videns solam essentiam non haberet satietatem essentialem, seu requisitam ad beatitudinem essentialem.

19 CONFIRMATVR Aduersus Auctorem eundem. Videns solam essentiam, & abstractivè cognoscens personas, non videret illam prout est summum bonum ad intra, sed ad extra tantùm: atque adeò esset anxius donec illam videret sub ratione summi boni ad intra. Atqui esse summum bonum ad intra est prædicatum aliquod quidditativum ipsius. Ergo qui videret solam essentiam, esset anxius circa videndum aliquod prædicatum quidditativum ipsius: ac proinde haberet aliquid contrarium beatitudini quoad satietatem essentialem. Consequentia quoad vtramque partem est optima, & direct. contraria solutioni Mastrij. Maior propositio patet: Quia essentia divina prout est summum bonum ad intra, est communis per identitatem tribus personis. Atqui videns solam essentiam, non videret illam, quatenus est communis per identitatem tribus personis. Non enim videret personas, sed solùm abstractivè cognosceret, iuxta hypothesim huius quæstionis. Ergo non videret essentiam divinam, prout est summum bonum ad intra. Minor autem primi & præcipui syllogismi probatur: Quia esse summum bonum ad intra convenit essentiæ divinæ pro priori rationis ad attributa & relationes. Non enim est aliquod attributum, instar sapientiæ, aut iustitiæ: nec relatio aliqua: sed prædicatum absolutum conveniens essentiæ diuinæ in se ipsa, prout antecedit tres personas per modum radicis virtualis aut eminentialis. Ergo esse summum bonum ad intra, est prædicatum aliquod quidditativum divinæ essentiæ.

20 VRGETVR Idipsum contra Amicum, adhuc in hypothesi, quâ videns solam essentiam nesciret prorsus esse in Deo attributa, vel personas. Quamvis enim tunc posset per accidens non esse anxius circa visionem illorum (quippe ignoti nulla cupido) sicuti & videns solam iustitiam, vel misericordiam Dei, & cætera prorsus nesciens, posset non esse anxius ex accidenti; adhuc tamen non haberet positivè satietatem illam, quæ est de conceptu quidditativo beatitudinis essentialis. Ergo nec haberet beatitudinem essentialem. Probo assumptum. Satietas quæ est de conceptu quidditativo beatitudinis essentialis, est illa quę oritur ex possessione summi boni, quatenus præcipuè summum bonũ est; atque adeò quatenus est summum bonũ ad intra, & non solùm ad extra. Nam si essentia divina consideretur sub vtraque ratione, potior aut principalior quoddammodo

cenſeri debet prout eſt ſummum bonum ad intra, quàm ad extra: quia per illud conſtituitur ſubſtantialiter intra ſe, per hoc autem quaſi in ordine ad aliud. Atqui videns ſolam eſſentiam, & neſciens omnino trinitatem perſonarum, nõ videret illam quatenus eſt ſummum bonum ad intra, ſcilicet, quatenus communem tribus perſonis per identitatem. Ergo non poſſideret ſummum bonum, quatenus præcipuè ſummum bonum eſt.

21 VRGETVR Ampliùs. Permiſſo gratis quòd nec attributa, nec relationes conſtituant eſſentialiter naturam divinam; ſed ſolùm identicè ſpectent ad illam, immo & formaliter ex natura rei ab ea diſtinguantur; adhuc certum debet eſſe, quòd ad conceptum quidditativum divinæ naturæ ſpectet, vt ſit communicabilis per identitatem tribus hypoſtaſibus, ſicuti & quòd ſit aliquomodo radix illarum, & attributorum. Etenim divinitas non per aliquod prædicatum ſibi ſuperadditum reipſa aut virtualiter habet, vt ſit communicabilis per identitatem realem tribus hypoſtaſibus, & radix attributorum, ſed per ſeipſam, & per propriam rationem formalem; ſicuti in ſententia ſolùm diſtinguente virtualiter potentias ab anima, aut etiã formaliter ex natura rei, vt vult Scotus, anima per ſuum conceptum eſſentialem conſtituitur in ratione radicis earundem potentiarum. Alioqui de illa ratione aut formalitate radicis ſuperaddita vrgeret pariter noſtra probatio, vt natura vel eſſentia per ſuum conceptum quidditativum compararetur ad illam veluti radix, aut ratio à priori. Ergo qui videret eſſentiam divinam, nec tamen videret illam quatenus communicabilem per identitatem tribus perſonis, aut quatenus radicem attributorum; is profectò non videret eſſentiam Dei ſecundùm totum cõceptum quidditativum ſuum, ſed ex parte tantùm, quemadmodum ſi videret in ea ſolam entitatem, non autem bonitatem, aut alia prædicata quidditativa. Non ergo viſio illa eſſet beatitudo eſſentialis: quoniam hæc iuxta ſentẽtiam omnium, & ipſius Scoti, ac ſectatorum eius, debet attingere ſeu poſſidere Deum ſecundùm omnia prædicata quidditativa & eſſentialia.

22 VRGETVT Denique, Beatitudo eſſentialis ex ſua ratione formali & propria debet eſſe poſſeſsio ſummi boni veri, prout diſtincti à ſummo bono ficto & chimærico: ſicuti ipſa eſſentialiter eſt beatitudo vera & diſtincta ab omni alia beatitudine ficta. Ergo beatitudo eſſentialis ex ſua ratione formali & propria debet eſſe poſſeſsio ſummi boni, prout cõmunis, aut communicabilis per identitatem tribus hypoſtaſibus: quoniam ſummum bonum verè & de facto exiſtens diſtinguitur à ſummo bono ficto & chimærico ſolùm penes hoc, quòd præ illo ſit commune aut communicabile per identitatem tribus hypoſtaſibus. Nimirum, ſummum bonum incommunicabile ad intra tribus hypoſtaſibus, eſt chimæricum & fictitium, vt fides Catholica docet. Ergo viſio eſſentiæ non attingens illam quatenus communem aut communicabilem tribus hypoſtaſibus per identitatem, non eſſet beatitudo eſſentialis: immò non eſſet beatitudo vera, prout hæc eſſentialiter differt ab omni alia beatitudine prorſus chimærica & ficta. Quod ipſum breviùs adhuc ſub hanc formulam præſtringere licet. Talis eſt beatitudo eſſẽtialis, ſeu poſſeſsio ſummi boni, quale eſt ipſum ſummum bonum. Atqui ſummum bonum non commune per idẽtitatem tribus hypoſtaſibus ex conceptu eſſentiali eſt chimæricum. Ergo beatitudo eſſentialis, ſeu poſſeſsio ſummi boni, non attingens illud quatenus commune per identitatem tribus hypoſtaſibus, eſt chimærica. Ergo de primo ad vltimum viſio eſſentiæ non attingens illam quatenus communem per identitatem tribus hypoſtaſibus, ſolùm eſſet beatitudo chimærica, non autem eſſentialis.

23 DICES, Ratione hac ſolùm evinci, de conceptu beatitudinis eſſentialis eſſe vt attingat ac videat clarè ſummum bonum, quatenus commune aut communicabile per identitatem tribus hypoſtaſibus. Hoc autem haberet viſio terminata ad ſolam eſſentiam directè & intuitivè, ad hypoſtaſes verò ſolùm abſtractivè & indirectè: quoniam ad cognitionem intuitivam cauſæ vel radicis, etiam quatenus talis, non exigitur intuitio vel cognitio directa aut intuitiva termini vel effectûs, ſed ſummùm abſtractiva & indirecta. Si certè natura humana videri poteſt ſecundùm totum ſuum conceptum eſſentialem, ac proinde etiam vt radix ſuarum proprietatum, quin hæ directè aut in ſeipſis videantur, ſed ſolùm abſtractivè & indirectè percipiantur. Sic etiam viſio beatifica vt talis, & quatenus terminata ad Deum trinum & vnum, cognita fuit ab anima Chriſti intuitivè per ſcientiã infuſam ſupernaturalem, quin per hanc videretur terminus illius, ſed ſolùm indirectè & abſtractivè cognoſceretur. nam hac ſolùm ratione Deus cognoſci poteſt per ſcientiam infuſam ſupernaturalem. Quare vt viſio illa eſſet beatifica, ſufficeret quòd intuitivè attingeret eſſentiam, quatenus radicem hypoſtaſeon, ſicuti & attributorum, quamvis non intueretur eaſdẽ hypoſtaſes, vel attributa, ſed ſolùm abſtractivè & indirectè attingeret. Hæc ſolutio videtur omnium veroſimilior, quotquot pro Adverſarijs excogitari poſſunt.

24 SED Contrà I. Quamvis enim poſsit videri humanitas vt radix proprietatum

non

non visis proprietatibus, sed solùm abstractivè cognitis; & actus terminatus ad obiectum, non viso obiecto, sicuti & relatio generatim non viso termino; id totum exinde procedit quòd humanitas distinguatur simpliciter & realiter à proprietatibus, & actus ab obiecto, & relatio à termino. Ex eo enim quòd habeant distinctam reipsa entitatem, colligitur planè distincta eorum cognoscibilitas, ac proinde capacitas ad terminandum actum visionis distinctum. Atqui iuxta doctrinam Catholicam definitam in Concilio Remensi sub Eugenio III. contra Gilbertum Porretanum, & in Florentino sub Eugenio IV. essentia divina non distinguitur simpliciter & reipsa ab attributis aut hypostasibus, sed est vnum simpliciter & idem cum ijs. Quod latè & ex instituto stabilivimus Tomo I. Disp. XXV. Ergo essentia divina videri non potest vt radix attributorum & hypostaseon, quin attributa ipsa & relationes videantur. Nimirum, vbi affirmatio est causa affirmationis, ibi negatio est causa negationis, & è contra. Cùm igitur visio, vt sit beatifica, essentialiter videre debeat naturam divinam, veluti radicem quoddammodo attributorum & hypostaseon; etiam essentialiter exigit videre ipsa attributa atque hypostases, vt beatifica sit.

25 CONTRA II. Quòd ex vi visionis essentiæ divinæ, vt radicis quoddammodo attributorum & hypostaseon, cognoscerentur solùm abstractivè attributa & hypostases ipsæ, nihil confert, sed potiùs plurimũ obest vt cognitio illa esset beatifica, aut satiativa. Potiùs enim excitaret ardentissimum desiderium ex natura rei ad videndum immediatè attributa & hypostases, quibus radix illa, sive essentia Dei substantialiter & per veram identitatem completur. Sic certè nos cognoscentes solùm abstractivè per fidem essentiam divinam, veluti radicem quoddammodo attributorum & hypostasum, non modò anxiè desideramus videre ipsam essentiam, sed etiam attributa & hypostases immediatè in seipsis: quoniam eadem fide credimus, essentiam esse vnum & idem substantialiter ac reipsa cum attributis & hypostasibus. Immo & dato quòd Deus speciali providentia impediret illam anxietatem videndi attributa & hypostases solùm abstractivè notas in essentia visa, adhuc id esset per accidens: nam visio solius essentiæ ex natura sua spectata, infert eam anxietatem. Atqui visio ex natura sua inferens anxietatem, non est essentialis beatitudo, vt patet. Ergo visio solius essentiæ divinæ, vt radicis attributorum & hypostaseon, non esset beatitudo essentialis.

26 CONNTRA III. Videns essentiam divinam vt radicem attributorum & hypostasum, & non videns attributa ipsa & hypostases, sed solùm abstractivè cognoscens, adhuc non videret id quod est summè mirabile in Deo ipso ad intra. Ergo non esset beatus essentialiter. Assumptum probo. Quòd enim essentia divina sit radix quoddammodo attributorum & hypostaseon non est summè mirabile, nisi quatenus per veram identitatem est vnum & idem cum omnibus & singulis perfectionibus attributorum, & cum tribus hypostasibus reipsa distinctis, absque vlla distinctione aut divisione ipsius essentiæ, contra quàm in omnibus essentijs creatis cernimus. Id enim solùm rapit Beatos omnes in summam admirationem gaudiumque. Atqui videns essentiam vt radicem attributorum & hypostasum, & non videns attributa ipsa atque hypostases, sed solùm abstractivè cognoscens, non videret quomodo essentia per veram identitatem sit vnum & idem cum omnibus & singulis perfectionibus attributorum, & cum tribus hypostasibus reipsa distinctis, absque vlla distinctione vel divisione ipsius essentiæ. Id enim totum nequit distinctè videri non visis immediatè extremis omnibus eius identitatis, vt patet. Ergo videns essentiam divinam vt radicem attributorum atque hypostaseon, & non videns attributa atque hypostases ipsas, sed solùm abstractivè cognoscens, adhuc non videret id, quod in Deo ad intra est summè mirabile.

27 CONFIRMATVR Et explicatur amplius hæc impugnatio. Identitas realis vnius essentiæ divinæ cum infinitis perfectionibus in omni genere, & cum tribus hypostasibus reipsa distinctis, est id quod in Deo summè mirabile est, ac suprà omnem naturam creatam & creabilem. At quisquis videret solam essentiam, & cognosceret solùm abstractivè attributa atque hypostases, vel etiam nesciret penitus; is profectò non videret identitatem illam realem essentiæ cum ijs. Nequit enim videri identitas duorum vel plurium interse, nisi videantur ea ipsa quæ identitatem habent: quoniam identitas non est quidquam aliud ab ipsis extremis quatenus sunt vnum & idem interse. Ergo quisquis videret solam essentiam, & cognosceret solùm attributa atque hypostases, vel etiam nesciret penitus; is profectò non videret id, quod in Deo est summè mirabile, ac supra omnem naturam creatam & creabilem. Semper itaque ex natura rei esset anxius circa præcipuum mysterium Dei & omnibus alijs mirabilius: ideoque nondum fruitur, nec possidens summum bonum ea ratione, quæ exigitur ad beatitudinem essentialem. Nimirum, vt concludam verbis suprà ex-

exſcriptis Anſelmi, viſio ad ſolam eſſentiam terminata, nec attingens mirabilem illam identitatem cum tot perfectionibus, & tribus hypoſtaſibus, abſque vllo prorſus exemplo, nec *conſolaretur amantem, nec ſatiaret deſiderantem.*

28 DICES: Qui videret Deum trinum & vnum, prout in ſe eſt, nec tamen amaret (Deo amorem ſui impediente) eſſet anxius ex natura rei ob defectum amoris, ſive attingentiæ Dei ſub ratione formali vltimi finis. Et tamen eſſet eſſentialiter beatus iuxta ſententiam frequentem, quæ docet, beatitudinem eſſentialem eſſe ſitam ſolùm in viſione Dei. Ergo quamvis videns ſolam eſſentiam eſſet anxius ex natura rei ob defectum videndi attributa & hypoſtaſes, adhuc eſſet beatus eſſentialiter.

29 RESP. Iuxta illam ſententiam negando conſequentiam, & reddendo diſparitatem. Videns enim Deum trinum & vnum ſicuti eſt, poſſideret iam Deum finem vltimum ſub omni ea ratione, qua poſſideri poteſt à creatura rationali, quæ in ea opinione nequit poſſidere Deum per actum voluntatis, ſed intellectus dumtaxat: atque adeò eſſet beatus eſſentialiter, ſive amaret præterea, ſive non: quia beatitudo eſſentialis ſolùm conſiſtit in poſſeſſione Dei, ſive ſummi boni & finis vltimi, ea ratione qua à creatura rationali poſſideri poteſt. Videns autem ſolam eſſentiam, & non videns attributa aut perſonas, non poſſideret Deum ea ratione qua poſſideri poteſt à creatura rationali per intellectum, cùm adhuc non videret id quod eſt ſummè mirabile in Deo ipſo ad intra: atque adeò non eſſet beatus eſſentialiter. Quare ſiqua anxietas eſſet in illo priore, eſſet circa aliquid accidentale beatitudini eſſentiali; in hoc verò poſteriore circa id, quod eſt ſubſtantiale ac præcipuum in beatitudine.

30 TERTIO Probatur ratione ex Anſelmo eruta verbis illis num. 17. relatis: *Vt quod nunc videt quaſi per ſpeculum & in ænigmate, tunc videat facie ad faciem.* Quæ ſic expendo. Beatitudo eſſentialis hominis Catholici, prout diſtincti ab Ariano, Iudæo, & Mahumetano, debet eſſe poſſeſſio Dei ſub ea ratione formali, quâ eſt vltimus finis creditus ab homine Catholico, quatenus ab ijs infidelibus diſtincto. Atqui Deus non vt vnus dumtaxat, ſed vt trinus præterea, eſt vltimus finis creditus ab homine Catholico, quatenus ab ijs infidelibus diſtincto. Ergo beatitudo eſſentialis hominis Catholici, prout diſtincti ab Ariano, Iudæo, & Mahumetano, eſt poſſeſſio Dei ſub ea ratione formali qua eſt vnus & trinus. Maior propoſitio patet: Quia beatitudo eſſentialis hominis Catholici, prout diſtincti ab Ariano, Iudæo & Mahumetano, debet eſſe poſſeſſio Dei, non ſub ea ratione qua eſt vltimus finis creditus ab ijs infidelibus, ſed ſub longè aliâ & oppoſitâ. Ergo debet eſſe poſſeſſio Dei ſub ea ratione formali, quâ eſt vltimus finis creditus ab homine Catholico, quatenus ab ijs infidelibus diſtincto. Minor autem ſuadetur: Quia Ariani Iudæi & Mahumetani, credunt Deum vnum omnino & dumtaxat eſſe vltimum finem ipſorum, ad cuius poſſeſſionem ſe tendere profitentur. Catholicus autem, quatenus ab ijs differt, credit Deum vt vnum in eſſentia & trinum in perſonis, eſſe ſuum vltimum finem, in cuius poſſeſſionem contendit. Nec loquor de ijs Iudæis, qui ante adventum Chriſti vera fide credebant in Deum, neſcientes, aut vmbraticè ſolùm & obſcurè admodum percipientes trinitatem perſonarum, Prophetis ſolùm & Patriarchis explicitè notam. nam vel ij ipſi non excludebant poſitivè myſterium Trinitatis, ſed implicitè admittebant in cæteris articulis divinitatis clauſum. At verò ipſi poſt Evangelij prædicationem, ſicut & Ariani, & Mahumetani, apertè negant myſterium Trinitatis, ideoque non habent Catholicam fidē, ſed humanam dumtaxat, qua credunt, Deum vnum prorſus eſſe vltimum finem.

31 CONFIRMATVR. Deus verus Catholicorum, prout diſtinctus à Deo ficto & repugnante Arianorum & aliorum infidelium, exprimit Trinitatem perſonarum. Ergo beatitudo eſſentialis, ſeu poſſeſſio Dei veri Catholicorum, prout diſtincta à beatitudine ſeu poſſeſſione De ficti & repugnantis, quam ſperant ij infideles, debet attingere Trinitatem perſonarum. Vbi enim prædicatum aloquod eſt explicitè diſtinctivum ex parte obiecti, debet explicitè attingi ex parte actus, prout diſtincti ab alio actu. Quare quemadmodum Dei cognitio ænigmatica in homine Catholico, prout diſtincta à cognitione fidei humanæ in Ariano aut Iudæo, terminatur ad Deum vt trinum in perſonis: ita etiam eſſentialis beatitudo hominis Catholici, prout diſtincta à beatitudine inani, & ficta eorum infidelium, debet facie ad faciem terminari ad Deum trinum in perſonis. Ergo dato quòd aliqua viſio terminaretur ſolùm ad Deum vt vnum, non eſſet beatitudo eſſentialis.

SECTIO TERTIA.

Refertur contraria ſententia Scoti & aliorum: ac præcipuum eius argumentum, quamuis multipliciter roboratum, regeritur in Aduerſarios & ſoluitur.

32 OPPOSITAM Sententiam affirmantem tuetur Scotus in 1. diſt. 1.

dist. 1. quæst. 2. §. *Quantum ad istum articulum*, Licherus ibidem, Mayron qæst. 5. in fine, Basiolius quæst. 1. art. 3. Rada Tomo I. controv. 6. concl. 4. Mastrius Tomo I. disp. 6. quæst. 8. num. 242. & cæteri Scotistæ: quibus subscribunt Molina 1. p. q. 12. art. 8. disp. 4. concl. 1. Suarez lib. de Attributis negativis c. 23 & 12. disp. 5. sect. 3. Amicus Tomo III. disp 2. sect. 7 Ex Thomistis Medina 1. 2. q. 11. art. 4 post quintam concl. ad 1. Verùm id discriminis est inter prædictos Auctores, quòd Scotistæ cum suo Magistro, existimant absolutè possibilē visionē essentiæ divinę, quę non sit visio attributorū, nec relationum: atque illam aiunt fore beatitudinem essentialem: reliqui verò allegati, hypothesim illam existimant impossibilem: cæterum ea suppositа censent, nihil defuturum visioni solius essentiæ divinæ, vt esset solida atque essentialis beatitudo. Nos certè, quamvis hypothesim ipsam reiecerimus disp. præced. sect 5. & 6. vbi probabilius iudicabimus impossibilem esse visionem solius essentiæ absque attributis & personis, nunc illā admittimus solùm ad inquirendum, an ea visio esset beatitudo essentialis: vt in limine disputationis huius præmissum est.

33 PROBAT I. Scotus celebri illo & subtili argumento. Pater æternus intelligitur essentialiter & completè beatus pro priori originis ad personas Filij & Spiritus sancti. Ergo in sola essentia, prout prævenit hypostases Filij & Spiritus sancti, habet totum obiectum formale & primarium suæ beatitudinis essentialis completæ. Ergo creatura rationalis videns solam essentiam divinam præcisam ab hypostasibus Filij & Spiritus sancti, esset completè & essentialiter beata. Hæc secunda consequentia sequitur planè ex prima: quia beatitudo essentialis creata solùm est quædam delibatio increatę, atque adeò non exigit amplius obiectū quàm illa. Prima verò infertur ex antecedenti: Quia in illo priori originis ad personas Filij & Spiritus sancti nondum intelliguntur eæ personę, sed sola essentia prout in Patre, seu in prima persona. Iam verò præcipuum antecedens suadetur multipliciter. PRIMO: Quia Pater sicut est authotheos, id est Deus à seipso pro priori originis ad cæteras personas; ita etiam est beatus à seipso pro priori originis ad illas. Ergo sicuti pro illo priori est essentialiter & completè Deus: ita essentialiter & completè beatus. SECVNDO. Si Pater pro illo priori originis non esset plenè & essentialiter beatus, sed solùm pro posteriori ad personalitates Filij & Spiritus sancti, non esset plenè & essentialiter beatus à seipso, sed à Filio & Spiritu sancto, veluti obiecto suæ beatidinis essentialis saltem partiali, quòd deberet influere activè in beatitudinem formalem Patris; sicut omne obiectum primarium, etiam partiale, influit activè in actum, quo attingitur. Consequens autem est apertè falsum: cùm certum sit, Patrem nihil accipere à Filio, aut Spiritu sancto. Ergo, &c. TERTIO. Omnia prædicata absoluta Dei, quorum vnum est beatitudo completa, & essentialis, sunt priora notionalibus, sive personalibus. Ergo Pater est essentialiter & completè beatus pro priori originis ad personas Filij & Spiritus sancti.

34 HOC Argumentum, quod multorum torsit ingenia, regeritur planè in ipsum Scotum. Imprimis enim cognitio Filij & Spiritus sancti, vt talium, existens in persona Patris, essentialiter terminatur ad easdem personas Filij & Spiritus Sancti, tanquam ad obiectum. Et tamen inde non sequitur quòd Pater eam cognitionem habeat à Filio & Spiritu sancto, nisi summùm tanquam ab obiecto primario, non quidem movente, sed terminante, seu modificativo primarij; non autem veluti à principio activo. Ergo nec ex eo quòd beatitudo Patris essentialiter terminetur ad easdem personas Filij & Spiritus sancti, colligere licebit, quòd in sua beatitudine pendeat ab ijs veluti à principio activo, sed summùm tanquā ab obiecto primario, non quidem movente, sed terminante, aut modificante primarium. Deinde beatitudo Patris, vt comprehensiva totius Trinitatis, essentialiter terminatur ad tres personas: nec tamen ideo Pater illam habet à tribus personis, tanquam à principio activo aut movente, sed terminante & modificante obiectum motivum, quod est sola essentia. Ergo idem dicendum de beatitudine Patris, qualiter eumque consideretur. Denique etiam cognitio Filij, & comprehensio totius Trinitatis, est prædicatum absolutum & commune omnibus personis: nec tamen esse aut intelligi potest non intellectis personis, tanquam obiecto illius. Ergo quamvis beatitudo sit prædicatum Dei absolutum, non inde probatur quòd possit esse aut intelligi non intellectis personis.

35 DEINDE Respondeo negando antecedens: quia licèt in divinis sit prioritas originis consistens in eo, vt vna persona sit verè principium productivum alterius, non est aliqua prioritas durationis, immo nec rationis pro instanti *in quo*, sed solùm *à quo*, & virtualiter tantùm. Nimirum id evincitur ex verbis illis Symboli S. Athanasij: *In hac Trinitate nihil est prius aut posterius.* Ideoque omnis prioritas & posterioritas non solùm naturæ, sed durationis, & instantis *in quo*, adhuc secundùm rationem, excludi debet, salva processione vnius personæ ab alia, vt à principio: quia sicut licèt in creatis omne principium sit

prius

prius natura illo, cuius principium est, non tamen in divinis: ita licèt omne principium creatum sit priùs secundùm instans reale aut rationis *in quo*, id in divinis locum non habet. Quare in illo primo *nunc*, vel signo rationis, *in quo* Deus absolutè sumptus, vel etiã persona Patris, intelligitur, beatus vel habens beatitudinem, intelligi debent Filius & Spiritus sanctus, veluti spectantes ad obiectum beatitudinis essentiale.

36 AD I. Probationem, omissis aliorum solutionibus, nego antecedens. Quædam enim sunt prædicata absoluta & communia in Deo, quæ possunt intelligi expressè non intellectis personis, vt deitas, præsertim in sententia Scoti & nostra constituente essentiam Dei in ratione entis à se (vt latè diximus Tomo I. Disp. XXIV.) itemque ratio actus puri, & summè simplicis, immutabilis, æterni, immensi, &c. quædã verò, quæ intelligi nequeũt expressè, nisi intellectis & connotatis personis, quoniam constituunt essentialiter in expressa terminatione ad illas. Huius generis est beatitudo, cognitio, & amor increatus: quoniam ex sua ratione formali sunt comprehensivi obiecti cogniti ac dilecti: & proinde intelligi nequeunt secundùm suam rationem essentialem, nisi quatenus terminantur ad illud totum & totaliter. Quare licèt persona Patris pro priori originis ad personam Filij possit fortè à nobis intelligi vt autotheos, hoc est Deus à seipso, immo vt actus purus, summè simplex, immutabilis, æternus, & immensus, non tamen vt intelligens, aut beatus, vel amans comprehensivè, & prout decet Deum. Itaque adhuc in illo signo seu instanti *in quo* rationis, quo Pater intelligitur prior origine alijs personis, nequit intelligi vt beatus, nisi beatitudine cognitionis & amoris terminata expressè ad obiectum totaliter attactum, ac proinde non solùm penes prædicata absoluta, sed etiam personalia Filij, & Spiritus sancti: quoniam sine expressa terminatione ad omnia prædicata formalia Dei, tum absoluta, tum relativa, nequit percipi beatitudo comprehensiva Dei, aut Deo digna, sive quoad cognitionem, sive quoad amorem.

37 AD II. Probationem nego maiorem: quoniam vt Pater dicatur plenè & essentialiter beatus à seipso, sufficit quòd habeat plenissimam beatitudinem independenter ab omni alio, veluti principio activo, aut communicante sibi beatitudinem: quamvis illam non habeat prorsus independenter ab alio, vt obiecto terminativo, qua ratione se habent Filius & Spiritus sanctus circa beatitudinem Patris: nam cùm illa sit comprehensiva essentiæ, debet explicitè terminari ad omnia ea, quæ sunt vnum & idem cum illa reipsa, atque adeò ad filiationem & spirationem passivam. Nec verò hæ duæ exercent aliquem influxum quasi activum, in beatitudinem Patris; quoniam dũtaxat se habent ad illam tanquam obiectum terminativum, licèt primarium, vel potiùs tanquam modi intimè afficientes obiectum primarium & motivum beatitudinis increatæ, quod est sola divina essentia. Influxus autem activus intelligibilis non cuilibet obiecto essentiali convenit in ordine ad actum, sed illi nominatim, quod ratione sui movet, saltem partialiter. Filiatio autem & spiratio passiva non movent ratione sui, ne partialiter quidem, ad beatitudinem Patris, sed solùm ratione essentiæ, quam intrinsecè modificare intelliguntur. Et sanè beatitudo ipsa increata, vt comprehensiva omnipotentiæ, nequit intelligi, nisi expressè terminata ad creaturas possibiles, vel ad terminum essentialiter connotatum ab ipsa omnipotentia. Non tamen ideo creaturæ possibiles habent aliquem influxum activum intelligibilem per modum obiecti in beatitudinem increatam, vt comprehensivam omnipotentiæ: quoniam non sunt obiectum motivum, nec movent, nisi ratione essentiæ divinæ. Idem ergo de relationibus filiationis, & spirationis passivæ suo modo dicendum est, quamvis beatitudo increata essentialiter spectet illas ex parte obiecti.

38 AD III. Omnia prædicata purè absoluta & communia Dei sunt priora quodammodo notionalibus: non quidem priori tate instantis *in quo*, adhuc secundùm rationem, sed *à quo* tantùm, & subsistendi consequentiâ, in eo consistente, vt ab absolutis non valeat collectio ad relativa; sed è contra. Non enim valet: *Est Deus, aut omnipotens: Ergo Pater.* Valet autem vice versa: quemadmodũ eam ob causam animal dici solet prius subsistendi consequentiâ qualibet specie suâ. Ideoque non est bona collectio: *Est animal: Ergo homo*: optima autem, si èconverso fiat. Quare solùm infertur ex obiectione, beatitudinem essentialem esse priorem subsistendi consequentiâ quolibet prædicato relativo: vt proinde non valeat: *Est beatitudo essentialis: Ergo Filius*: valeat verò è contra: *Est Filius* (idem que est de duabus reliquis personis seorsim) *Ergo est beatus essentialiter, vel essentialis ipsa beatitudo.* Verũ præterea ex dictis n. 36. patet, quidquid sit de alijs prædicatis Dei purè absolutis, quæ ibidem indicata sunt & permisso quòd illa sint priora relativis secundùm rationem pro instanti *in quo*, adhuc disparem esse rationem in beatitudine increata, sive intellectus, sive voluntatis: quoniam cùm illa ex propria ratione formali sit comprehensiva Dei,

tam-

tanquam obiecti essentialiter exprimit habitudinem ad omnia Dei prædicata, tum absoluta, tum relativa: atque adeo nequit intelligi pro priori originis in Patre, nisi terminata ad personas Filij, & Spiritus sancti, veluti ad modos intrinsecos, seu intimè & essentialiter afficientes obiectum motivum cognitionis & amoris increati, quod est sola essentia.

39 INSTABIS I. Supposita in divinis existentia & subsistentia absoluta, ex opinione Scoti & aliorum, pro priori ad tres personas, debet intelligi hic Deus singularis cum omni perfectione absoluta, ac proinde cum perfecta beatitudine. Atqui pro illo priori nondum intelligitur aliqua persona. Ergo perfecta beatitudo Dei intelligitur nullatenus intellecta aliqua persona.

40 RESP. Admissa illa sententia, & antecedente quoad priorem partem permisso, negando illud quoad secundam: quia beatitudo Dei, sive ad intellectum spectans, sive ad voluntatem, non est prædicatum purè absolutum, instar rationum entis à se, actus puri, summè simplicis, immutabilis, aut æterni, quæ ex sua ratione formali non exprimunt, nec connotant aliquid relativum: sed est prædicatum mistum ex absoluto & relativo nimirum, beatitudo Dei in recto exprimit perfectionem absolutam; verùm sub ratione comprehensionis, quæ explicitè terminatur ad Deum trinum & vnum, sive ad essentiam & relationes: quoniâ debet explicitè attingere Deum totum & totaliter: ac proinde non solùm secundùm rationem movendi, quæ est sola essentia, sed etiam secundùm relationes, quæ sunt vnum & idem reipsa cum ea, & intelliguntur veluti modi intimè afficientes illam. Accedit quod suprà num. 19. expendimus latè, Deum potiùs censeri beatum ex eo quòd videat seipsum tanquam summè bonum & communicabilem ad intra, quàm ad extra: nec posse videre seipsum, multò autem minùs comprehendere tanquam summè bonum, & communicabilem ad intra, nisi videndo personas, quibus intimè & per identitatem communicabilis est bonitas essentiæ ipsius.

41 DICES: Angelus comprehendens potentiam naturalem formicæ non ideo cognoscit potentiam obedientialem cum ea identificatam, quoniam hæc exprimitur in ordine ad terminum distinctum à termino potentiæ naturalis. Ergo Deus pro illo priori ad personas comprehendens suam essentiam absolutam potest intelligi non cognoscere pro illo signo eandem essentiam, quatenus communicabilem in ordine ad relationes, quæ pariter sunt terminus distinctus à terminis perfectionũ absolutarum & essentialium.

42 RESP. Angelum spectatum secundùm vires naturales non comprehendere simpliciter & absolutè potentiam formicæ, sed cum addito, & quatenus illa restringitur ad terminos purè naturales. Vnde locus est, vt illam non cognoscat naturaliter sub ratione potentiæ obedientialis: quoniam hoc sensu exprimit ordinem ad dona supernaturalia, quorum cognitio evidens, tum quidditativa, tum abstractiva, superat vires & exigentiam totius naturæ rationalis creatæ & creabilis: vt latè tradidimus Tomo I. Disp. VIII. & IX. Cæterum in quocumque signo existat beatitudo Dei ex propria ratione ac perfectione formali debet esse Deo digna, ac proinde adæquata & perfectè comprehensiva ipsius. Ergo debet explicitè terminari ad ea omnia quæ sunt vnum & idem cum Deo. Immo retorqueo instantiam. Ideo ab Angelo comprehendente potentiam naturalem formicæ non cognoscitur potentia obedientialis illius, quia hæc exprimitur in ordine ad terminum superiorem ipso Angelo. Atqui essentia divina non exprimitur in ordine ad relationes tanquam ad aliquid superius ipsa, vel intellectu beato Dei: sed potiùs tanquam ad aliquid quod est eiusdem ordinis, immo eiusdem numero entitatis cum ipsa essentia & intellectu beato Dei. Ergo Deus pro illo priori comprehendens suam essentiam, nequit non cognoscere, immo & comprehendere relationes.

43 INSTABIS II. Pater nequit esse obiectivè beatus ab essentia, prout est in Filio. Ergo solùm est beatus ab essentia pro priori originis ad Filium: atque adeo obiectum adæquatum beatitudinis paternæ nullatenus est filiatio. Probatur antecedens. Non enim minùs exigitur obiectum, quàm potentia, ad beatitudinem cognitionis: quoniam ex obiecto & potentia pariter notitia, iuxta effatum commune Augustini. Atqui Pater nequit esse beatus potentiâ, sive intellectu, prout in Filio. Alioquin à Filio beatitudinem pariter acciperet. Perinde enim est esse beatum intellecta prout in Filio, ac essentiâ prout in Filio existente, vt pariter colligatur, Patrem accepturum à Filio suam beatitudinem.

44 RESP. Mirum esse quòd discipuli Doctoris Subtilis fidant huic obiectioni; cùm negare nequeant, & per se evidens sit, Deum beari de facto ex cognitione essentiæ, prout existentis indivisim in tribus personis; & tamen pateat nullam personam beari intellectu, vt existente in alia persona. Ergo idem dici debet de beatitudine Dei, vel Patris considerata penes id quod habet ex sua ratione formali & essentiali. Deinde ad formulam obiectionis nego antecedens: quoniam essentia vt est in Fi-

Filio (idemque eſt de illa prout in Spiritu ſancto) eſt terminus eſſentialiter exactus à beatitudine Patris, ſaltem vt comprehenſivâ. Ad probationem dico, licèt obiectum & & potentia eſſentialiter exigantur ad beatitudinem cognitionis, aliter tamen & aliter: potentiam, ſcilicet, veluti principium; obiectum verò, vt terminum. Quare ſi cognitio beatifica Patris eſſet ab intellectu, vt eſt in Filio, Filius eſſet principium, à quo Pater acciperet beatitudinem ſuam, ac proinde procederet. Cæterum ex eo quòd Pater ſit beatus ab eſſentia prout eſt in Filio per modum obiecti, non ſequitur quòd Filius ſit principium beatitudinis paternæ, ſed ſolùm terminus: & quidem terminus non habens rationem obiecti motivi, quod eſt ſola eſſentia; ſed obiecti terminativi, vel modi intrinſecè efficientis ipſum obiectum motivum, vt ſuprà dictum eſt.

45 INSTABIS III. Pro illo priori originis ſalvatur beatitudo huius Dei in ſingulari exiſtentis, per ordinem ad ſolum obiectum primarium. Atqui obiectum primarium beatitudinis eſſentialis non ſunt relationes, ſed ſola eſſentia. Ergo pro illo priori originis ſalvatur beatitudo eſſentialis huius Dei in ſingulari, vel etiam Patris, per ordinem ad ſolam eſſentiam. Maior patet: quia beatitudo, & quilibet actus ſecundùm prædicata eſſentialia ſalvatur per ordinem ad ſolum obiectum primarium: nam ab illo ſolo pendet eſſentialiter. Minor autem ſuadetur multiplicitèr. PRIMO: Quia eodem modo ſe habent relationes divinæ ad eſſentiam in ratione obiecti, ac in ratione entis: cùm ſupra hanc fundetur intelligibilitas, & ratio obiecti. Atqui relationes non pertinent ad primariam conſtitutionem eſſentiæ divinæ in ratione entis. Ergo neque in ratione obiecti: ac proinde ſola eſſentia eſt obiectum primarium beatitudinis eſſentialis. SECVNDO. Illud ſolum eſt obiectum primarium beatitudinis eſſentialis, quod ratione ſui terminat illam, eſtque alijs ratio terminandi. Atqui ſola eſſentia ratione ſui terminat beatitudinem eſſentialem Dei vel Patris, eſtque relationibus ratio terminandi, ſicuti & movendi, vt ſuprà dictum eſt. Ergo ſola eſſentia eſt obiectum primarium beatitudinis eſſentialis. TERTIO. Obiectum primarium beatitudinis eſſentialis eſt ſolum illud, quod habet rationem vltimi finis. Atqui ſola eſſentia, prout virtualiter diſtincta à relationibus, habet rationem vltimi finis nimirum, ſub eadem ratione habet vt ſit finis vltimus, ac primum principium. Habet autem vt ſit primum principium per ſe ſolam, prout virtualiter diſtinctam à relationibus. Alioqui ex cognitione creaturarum, ſaltem cõprehenſiva, poſſet naturaliter haberi cognitio evidens abſtractiva Trinitatis, contra quàm Theologi frequenter docent, & ſuprà Diſp. LI. ſtabilitum eſt. Ergo ſola eſſentia, vt virtualiter diſtincta à relationibus, eſt obiectum primarium beatitudinis eſſentialis. QVARTO. Si enim obiectum primarium non eſſet ſola eſſentia, ſed etiam relationes; hæ haberent vim movendi, inſtar ipſius eſſentiæ: atque adeò non ſola illa eſſet obiectum motivum, vt ſuprà faſſi ſumus.

46 RESP. Imprimis poſſe negari maiorem propoſitionem: quoniam adhuc pro illo priori originis non ſalvatur beatitudo eſſentialis Dei in ſingulari exiſtentis, vel etiam Patris, per ordinem ad ſolum obiectum primarium. Nimirum, cùm illa ſit perfectè comprehenſiva Dei, etiam pro illo priori, debet explicitè terminari ad omne id, quod habet neceſſariam connexionem cum obiecto primario, ſive illud intimè compleat, vt attributa & relationes; ſive ſolùm ſit obiectum ſecundarium, vt creaturæ poſſibiles. Vnde ſuprà Diſp. LXV. diximus, Verbum procedere per ſe ex cognitione, & Spiritum ſanctum ex amore neceſſario creaturarum poſſibilium. Quare permiſſo gratis, quòd relationes ſpectarent ad obiectum ſecundarium beatitudinis increatæ, cùm aliunde habeant neceſſariam connexionem, immo & identitatem realem cum obiecto primario, nequit pro illo priori originis ſaluari in Deo cognitio vel beatitudo comprehenſiva primarij obiecti, niſi terminata ad relationes: & quidè vrgentiori titulo, quàm ad creaturas poſſibiles, quia hæ ſolùm extrinſecè ſe habent ad Deum, relationes verò intimè ipſum afficiunt.

47 SECVNDO Reſponderi poteſt, permiſſa maiore propoſitione, negando minorem, & aſſerendo obiectum primarium beatitudinis eſſentialis non eſſe ſolam eſſentiam, ſed præterea relationes: verùm aliter quoddammodo & aliter. nam eſſentia eſt obiectum primarium *quo*, ſeu motivum, quodque per ſe & ratione ſui inſpicitur à beatitudine; relationes verò ſunt veluti modi intimè afficientes idem ipſius obiectum, vt habeat rationem obiecti primarij *quod*; & non tanquam per ſe & propter ſe inſpectæ, aut poſſeſſæ, ſed ratione eſſentiæ, à qua habent potiſſimam bonitatem & veritatem, præſertim iuxta ſententiam quæ negat relationibus peculiarem bonitatem & veritatem relativam. AD I. Probationem, iuxta ea quæ latè diximus Tomo I. Diſp. XXVI. negatur minor: quia relationes conſtituunt quidditativè implicitè eſſentiam divinam, & viciſſim ab ea conſtituuntur, quamvis non implicitè, nec ſine diſtinctione virtuali intrinſeca, quam ibidem Diſp. XXVII. latè conſtitui-

mus. Verùm permiſſo quòd relationes non conſtituant metaphyſicè, adhuc implicitè, eſſentiam divinam, ſed ab ea poſsint obiectivè præſcindi, immo & diſtinguantur ex natura rei, vt vult Scotus; adhuc conſtituunt illam eſſentialiter in ratione obiecti comprehenſionis perfectæ, qualis eſt viſio beatifica increatæ: quoniam comprehenſibilitas non fundatur in entitate aut ratione formali ſola, ſed præterea vt indutâ omnibus proprietatibus ſuis, ac prædicatis, cum quibus illa realem identitatem habet. Quælibet enim res quatenus comprehenſibilis importat adæquatam ſui cognoſcibilitatem, vt nihil prorſus illius lateat, omneſque eius fines circunſpiciantur à cognoſcente. AD II Probationem nego maiorem: quoniam vt relationes ſpectent ad obiectum primarium & eſſentiale viſionis Dei, ſive quatenus comprehenſiva eſt, vt in intellectu divino, ſive quatenus beatifica ſolùm in creato; ſufficit quòd ſint reipſa vnum & idem cum illa, eamque compleant in ratione ſummi boni ad intra, quāvis ratio formalis movendi ſit ſola eſſentia, prout ab iis diſtincta virtualiter, aut præciſa. AD III Licèt ſola eſſentia, ſive bonitas abſoluta Dei, ſit vltimus finis naturalis, ſicuti & Deus ſolùm vt vnus eſt primum principium naturale; non tamen ſola illa eſt vltimus finis ſupernaturalis, ſed ſimul cum relationibus. Habet enim rationem vltimi finis ſupernaturalis, quatenus eſt ſummum bonum ſuperans vires cognitionis & amoris naturalis; atque adeò quatenus eſt ſummum bonum ad intra, & per identitatem communicabile ſeu commune tribus perſonis diſtinctis. Similiter quatenus primum principium ſupernaturale non ſolùm importat eſſentiam, atque omnipotentiam abſolutam, ſed etiam exprimit Trinitatem perſonarum, veluti principium *quod* operativum. Cùm enim ratio primi efficientis & vltimi finis ſibi invicem adſtipulentur, ſicuti Deus vt trinus eſt vltimus finis ſupernaturalis, ita etiam primum principium ſupernaturalis ordinis: vt potè nihil in illo efficiens, quod vel mediatè vel immediatè non ordinetur in cognitionem & amorem ſupernaturalem Trinitatis. Quare ratio agendi in ſupernaturali ordine eſt omnipotentia, non vt præſcindens, ſed vt exprimens identitatem cum tribus perſonis. AD IV. Negatur ſequela. Si enim relationes non habent propriam veritatem aut bonitatem relativam, nequeunt per ſe movere intellectum aut bonitatem divinam. Si autem illâ habere ſupponantur, adhuc illam ſolùm ſe habent per modum complementi aut termini præcipuæ veritatis ac bonitatis, quæ eſt in ſola eſſentia. Vnde in hac ſola conſiſtit obiectum motivum.

SECTIO QVARTA.

Reliqua argumenta alicuius momenti, diuerſimodè confirmata, obijciuntur & extricantur.

48 INSVRGVNT II. Adverſarij. Si Deus per impoſsibile non eſſet trinus, ſed vnus dumtaxat in perſona, ſicuti in eſſentia, adhuc ſufficeret ad beatificandum viſione ſui. Ergo relationes non ſunt de eſſentia obiecti primarij viſionis Dei, adhuc quatenus eſt beatifica: ac proinde poſſet eſſe beatifica, quamvis non terminaretur ad relationes, ſed ad ſolam eſſentiam. Conſequentia patet quoad ſingulas partes, & antecedens probatur multipliciter. PRIMO: Quia adhuc in ea hypotheſi eſſet ens à ſe, ac proinde illimitatum ſimpliciter in toto genere entis, & boni ſummi. Atqui viſio entis ſimpliciter illimitati & ſummi boni, ex terminis ſufficit ad beatificandum. Ergo in ea hypotheſi impoſsibili vitio Dei ſufficeret ad beatificandum. SECVNDO. Si Deus per impoſsibile non eſſet trinus, ſed vnus dumtaxat in perſona, ſicut in eſſentia, adhuc eſſet primum principium rerum creatarum. Ergo pariter eſſet vltimus finis, ac proinde ſufficiens ad beatificandum viſione ſui. TERTIO: Quoniam, vt frequenter ſupponunt Theologi, ſi negata per impoſsibile proceſsione Spiritus ſancti à Filio, adhuc ſubſiſteret vna vtriuſque diſtinctio, planè infertur proceſsionem non eſſe rationem diſtinguendi vnum ab alio. Si igitur negata per impoſsibile trinitate perſonarum, adhuc ſubſiſteret beatitudo in viſione vnius Dei; viſio perſonarum non confert aliquid per ſe & primariò ad beatitudinem.

49 RESP. Data ea hypotheſi impoſsibili, viſionem Dei fore quidem beatificam, ſed alterius omnino rationis ab ea, quæ nunc exiſtit, aut poſsibilis eſt ſuppoſito Trinitatis myſterio. Nimirum, illo ſuppoſito, beatitudo eſſentialiter conſiſtit in ſummo bono, non ſolùm quatenus eſt ſummum bonum participabile ad extra, ſed etiam, immo multo magis, quatenus eſt ſummè communicabile ad intra per identitatem realem cum tribus perſonis. quod non haberet in ea hypotheſi impoſsibili. Neque ampliùs extorquet prima antecedentis probatio. Nam tunc Deus, quamvis haberet rationem ſummi boni finitè communicabilis ad extra, non tamen infinitè communicabilis ad intra. quod eſt ſupremum in genere bonitatis. Vnde nec vitio illius eſſet eiuſdem rationis cum ea quæ nunc attingit Deum. AD. II. In eâdem hypotheſi repugnan-

te, dato quòd Deus esset primum principium rerum naturalium, sicuti modò est; non tamen rerum supernaturalium, sive per se ordinatarum ad Deum vt trinum in personis cognoscendum, amandum, aut possidendum, prout reipsa ordinantur omnes effectus supernaturales, derectè, vel indirectè saltem, vt suprà num. 47. dictum est. AD III. concesso antecedente distinguitur consequens: Visio personarum non confert aliquid per se & primariò ad beatitudinem possibilem, aut existentem, nego: ad impossibilem & alterius rationis, omitto consequens. Sic qui volunt, processionem esse rationem distinguendi Spiritum sanctum à Filio, non tenuunt admittere, negatâ illâ per impossibile, distinctionem vtriusque personæ impossibilem, sive chimæricam, sed veram tantùm.

50 *DICES*: Supposito ex probabili sententia quòd relationes non exprimant perfectionem virtualiter distinctam à perfectione absoluta essentiæ, illa visio Dei esset possessio summæ bonitatis, & infinitæ perfectionis obiectivæ in omni genere. Ergo nihil deesset ipsi ad beatificandum essentialiter, sicuti modò beatificat per possessionem essentiæ & relationum. DEINDE. Nequit hæc visio esse beatitudo diversæ rationis essentialis ab illa alia in casu impossibili, nisi præ illa attingat in Deo aliquam perfectionem, quam illa non attingeret: nam vbi non est distinctum perfectivum ex parte obiecti, nequit esse perfectio essentialiter distincta ex parte actus. Atqui supponendo relationes non addere perfectionem, hæc visio existens non attingit præ illa alia distinctũ perfectivum ex parte obiecti. Ergo nec est distincta essentialiter ab illa alia in ratione actus beatificantis.

51 RESP. Adhuc suppositâ, aut vltro permissâ ea opinione, visionem Dei non fore possessionem eiusdem bonitatis essentialis, ac modò: sed diversæ. Nimirum, bonitas Dei existentis de facto, essentialiter est communicabilis per identitatem tribus personis: quoniam eiusmodi communicabilitas non est prædicatum attributale illius, aut relativum formaliter (si fortè id officeret inclusioni essentiali) sed aliquid conveniens quidditativè divinitati, saltem implicitè, pro priori rationis ad attributa & relationes, vt à n. 19. ostensum est. Quare visio illa Dei in hypothesi impossibili iam dicta, si esset beatitudo essentialis, certè esset alterius longè rationis ab ea, quæ nunc existit, quantùm ad prædicata essentialia. Immò & visio essentiæ solius, suppositâ Trinitate personarum, quamvis esset possessio summæ bonitatis, & infinitæ perfectionis obiectivæ; non tamen adæquatè, nequè ea ratione, quâ sufficit ad satiandum, per se loquendo, etiam quoad satietatem essentialem beatitudini, vt latè probavimus num. 19. & seqq. Quare eiusmodi visio non esset beatitudo essentialis. AD II. quod procedit in illa hypothesi impossibili, negatur minor. nam imperfectio obiectiva, quam attingeret ex parte obiecti visio alia in ea hypothesi, esset chimærica. Ergo hæc visio nunc existens est diversa essentialiter ex parte actus beatificantis ab illa alia visione.

52 INSTABIS. Saltem in casu quæstionis, supposito vt possibili, quòd videretur hæc essentia nunc existens, non visis personis, eiusmodi visio attingeret totam perfectionem Dei, quam attingit visio de facto cõveniens Beatis. Si enim perfectionem non addunt relationes, vt supponitur, qui nunc de facto videt Deum, non attingit in illo aliam, aut maiorem perfectionem, quàm qui videret essentiam, ac reliqua prædicata absoluta, non visis personis. At vbi non est alia aut maior perfectio ex parte obiecti, nequit esse perfectio speciei distincta ex parte actus. Ergo visio solius essentiæ absque personis non esset perfectio specie distincta à visione essentiæ & personarum nunc existente. Cùmque hæc absdubio sit essentialiter beatifica, idem dicendum esset de illa.

53 RESP. Quidquid sit, an personæ divinæ importent perfectionem propriam, ac relativam, & permissa aut suppositâ opinione id negante; adhuc essentiam divinam, quatenus est communis per identitatem tribus personis, exprimere peculiarem perfectionem, quam non haberet, si per impossibile non esset ijs communis. Quòd enim sit communis per identitatem tribus personis, est quòd sit summè bona & diffusiva sui ad intra, non autem solùm ad extra, vt in ea hypothesi impossibili. Esse autem summè bonam & diffusivam sui ad intra, est planè quædam peculiaris perfectio huius essentiæ divinæ præ alia divinitate impossibili. Quare videns de facto Deum trinum & vnum, videt in essentia Dei aliquam perfectionem, quam non videret si solùm attingeret essentiam præcisam à personis. Deinde, adhuc permisso quòd essentia, prout communis per identitatẽ tribus personis, non exprimat peculiarem eiusmodi perfectionem ad intra; adhuc exprimit ad extra specialem perfectionem satiandi appetitum creaturæ rationalis, & excludendi anxietatem, prout explicuimus à num. 18. Ergo exprimit aliquid, ratione cuius visio nunc existens præ illa alia solius essentiæ præcisæ à personis, sit satiativa, ac proinde beatifica.

IN-

54 INSVRGVNT III. Videns Deum vt est in se, & non videns creaturas, est beatus essentialiter, quia videt aliquid, in quo omnis perfectio ac veritas creaturarum continetur eminenter & radicaliter. Atqui videns essentiam Dei, & non videns relationes, videret aliquid, in quo illę eminenter & radicaliter continentur. Nimirum, essentia ex propria & formali ratione, exprimit primam ac summam Dei perfectionem, vnde omnia alia divina prædicata emanare intelliguntur. Ergo videns essentiam Dei, & non videns relationes, esset beatus essentialiter.

55 RESP. Concessa maiore, negando minorem quoad priorem partem. nam licèt essentia Dei, quatenus præcisa à relationibus, intelligatur continere radicaliter relationes (sicuti & attributa) non tamen eminenter. Continentia enim eminentialis est propria causæ superioris & æquivocæ in ordine ad effectus. quo sensu patet non comparari essentiam Dei ad attributa & relationes, sed dūtaxat per modum radicis virtualis, veram identitatem habentis cum ijs omnibus. Itaque Deus visus sine creaturis sufficientissimè beat, & quietat appetitum: quoniam revera est bonum summum, atque infinitè maius omnibus creaturis, quas proinde eminenter continet in sua entitate. Essentia autem non visis personis nullatenus sufficeret ad beandum, quia non est aliud ab ijs, nec illas infinitè excedit, sed potius vnam & eandem cum ijs entitatem habet, nec illas continet eminenter, sed solùm infert virtualiter, veluti proprietates relativas, sibique proportionatas. Quare visa essentia excitaret naturaliter appetitum desiderij ad videndum illas, saltem per se loquendo, sive aliàs cognitæ essent abstractivè, sive non: ac proinde non satiaret, nec beatificaret, donec relationes viderentur.

56 DICES: Ergo essentia divina non habet vim satiandi appetitum sine relationibus, atque adeò accipit illam ab ijs. Hoc autem est falsum: siquidem illa est radix omnium aliorum, quæ sunt in Deo, & conveniūt quibuslibet alijs prædicatis divinis: ac proinde nihil ab ijs accipit, sed potiùs tribuit quidquid habent.

57 RESP. Negando posteriorem partem consequentis: quia nec essentia habet vim proximam miserendi sine attributo misericordiæ, nec puniendi sine iustitia; & tamen non propterea accipit aliquid propriè ab ijs. Id enim solùm dicitur accipere quidquam ab alio, quod ab eo procedit veluti à principio activo reali aut virtuali. Essentia autem neutro modo procedit ab attributis aut relationibus, sed potiùs comparatur ad ea, veluti principium activum virtuale illorum. Ergo nihil propriè ab ijs accipit. Si etiā natura creata ignis v.g. non potest calefacere sine calore ab ea derivato, quia propterea colligatur, illam accipere propriè quidquam a calore. Itaque essentia Dei, vt condistincta à relationibus, habet quidem vim satiandi per modum rationis formalis ex parte obiecti: verùm vt id præstet in exercitio, opus habet relationibus, veluti modis, quibus intimè quasi afficitur, & completur in ratione summi boni ad intra, quod solum est sufficiens ad beandum.

58 INSVRGVNT IV. Vt quispiam sit essentialiter beatus non est opus videre divinam essentiam sub omnibus modis, quibus videri potest. *Imprimis* enim necesse non est, vt videat omnia attributa: immò nec ea omnia vllatenus videre potest. Quod probatur. Nam omnia attributa Dei solùm videri possunt per ordinem ad creaturas, quarum causæ existunt, aut possunt existere. Atqui nullus præter Deum videre potest omnes creaturas ex frequenti sententia Theologorum: quoniam sic comprehenderet Deum. Ergo nec videre potest distinctè omnia attributa. *Secundò*, nec intellectus creatus potest videre omnes ideas specierum quarumlibet possibilium: quoniam sic pariter cōprehenderet Deum, quemadmodum si omnes creaturas possibiles in individuo videret. Hæc etenim non addunt aliquam perfectionem supra proprias species. *Tertiò*: Quoniam nullus ex Beatis videt, aut videre potest omnipotentiam, vt productricem singularum specierum aut possibilium in singulari, ob eandem rationem incōprehensibilitatis divinæ. Atqui non visis omnibus attributis, nec ideis, nec omnipotentia vt productrice omnium possibilium in singulari, visio de facto existens est plenè beatifica quoad essentialia. Ergo etiam visio essentiæ absque modo essendi in personis esset plenè beatifica quoad essentialia.

59 RESP. Vt quispiam sit essentialiter beatitudine prædictus, esse opus visione Dei quoad omnia prædicata formalia, tum absoluta, tum relativa: non autem quoad omnes modos, vel sinus eminentiales, vt Scholastici loquuntur. Hi enim potiùs spectant ad intensionem, quàm ad substantiam visionis beatificæ, cui sufficit complari Deum prout est in seipso quoad omnia formalia prædicata, quamvis non penetret eminentialem continentiam vniuscuiusque prædicati relatè ad omnes effectus possibiles, qui possunt ab eo vtcumque oriri, aut pendere. Hoc enim accidentarium est essentiæ beatitudinis, & provenit à maiori aut minore intensione luminis.

60 HINC Occurritur ad singulas impugnationes. AD I dico omnia attributa videri à Beatis: quoniam omnia illa sunt prædicata formalia Dei. Neque obstat quòd omnia illa exprimantur relatè ad creaturas, & hæ omnes videri nequeant à Beatis, viporè incapacibus comprehendendi Deum. Dato enim quòd omnia attributa Dei expressè connotent creaturas ab ijs pendentes (quod esse falsum patet in vnitate, simplicitate, summa actualitate, infinitate, æternitate, & immensitate Dei) non est necessum vt videns vnumquodque attributum, videat distinctè omnes & singulas creaturas, quæ ab illo pendere possunt: sed satis est si videat terminum eius attributi in communi, & quasi in genere. Nimirum, satis est videnti Iustitiam Dei, vt videat possibilia esse merita, aut demerita, quibus condignè retribuat: videnti misericordiam, vt videat possibilem esse miseriam, quam sublevet: videnti Prouidentiam, possibiles esse creaturas, quas gubernet: videnti omnipotentiam, possibiles esse creaturas, quas producat. Vnde non colligitur, Deum à creatura comprehensum iri: quoniam ad hoc exigebatur cognitio clara omnium attributorum in ordine ad omnes & singulas creaturas possibiles: quod non est necessum ad visionem illorum intuitivam ac beatificam, sed ad summe penetrativam, quæ soli Deo est possibilis.

61 AD II. Instantiam non desunt ex Recentioribus qui negent antecedēs, & ad illius probationem dicant, quamvis Beatus videat distinctè omnes ideas quarumlibet specierum absolutè possibilium, non ideo Deum comprehensum iri: quoniam adhuc non cognosceretur adæquatus terminus idearum, nimirum, individua omnia in singulari, ad quæ porrigitur vnaquæque idea. Vnde & consequenter aiunt, quamvis Beatus videret in omnipotentia distinctè omnes & singulas species possibilium, non ideo sequuturam illius comprehensionem: quoniam adhuc necessaria est cognitio distincta termini adæquati, ac proinde omnium possibilium in singulari. Sic aliquando nobis in publica disputatione responsum fuit, dum præfatam instantiam vrgeremus.

62 SED Enim evasio hæc præclusa fuit, & modò præcluditur multipliciter. PRIMO: Quia individua nullam addunt perfectionem formalem supra speciem, sed solùm materialem aut numericam eius extensionem. Ergo si visio beatifica potest in Deo distinctè attingere omnes & singulas species, poterit pariter sine nova perfectione essentiali attingere omnia & singula individua: atque adeò poterit esse comprehensio Dei. Sic certè si daretur extra Deum aliqua virtus potens producere omnes species possibiles, ob eandem rationem posset producere omnia & singula individua illarum, ac proinde esset omnipotentia. SECVNDO. Quia exinde Divus Thomas, eiusque discipuli, probant, visionem omnium possibilium in Deo fore intensivè infinitam, ac proinde repugnantem, quia ex vi penetrationis, seu intensionis, attingeret in ipso infinitas perfectiones possibiles omnium creaturarum. Atqui visio omnium specierum possibilium in Deo, ex vi penetrationis, seu intensionis, attingeret in ipso infinitas perfectiones possibiles omnium creaturarum. Ergo pariter ea visio esset intensivè infinita, ac proinde repugnans. TERTIO. Si semel visio Dei citra infinitatem aut comprehensionem extendi potest ad penetrandum in ipso omnes & singulas species possibiles, quamvis simpliciter infinitas numero; multò facilius ab speciebus extendi poterit ad penetrandum in Deo omnia possibilia cuiuslibet speciei, quamvis numero infinita. Nam maior est excessus infinitarum specierum, quàm infinitorum individuorum, ad visionem Dei finitam, & non comprehensivam.

63 QVARE Aliter respondeo iuxta dicta Tomo I. Disput. XIX. Ideam divinam nihil aliud esse, quàm essentiam divinam, cognitam vt imitabilem à creaturis: ac proinde sicuti ratio formalis essentiæ Dei est vnica, ita etiam vnicam esse rationem formalem Ideæ in Deo: ac proinde illam videri ab omnibus Beatis, instar aliorum prædicatorum Dei formalium. Cæterum quòd Idea illa multiplicetur in Deo secundùm rationem, per ordinem ad alias, & alias species, quæ illam diversimodè participare possunt, pertinet ad prædicata eminentialia, sive ad sinus virtualiter in Idea clausos, quorum penetratio amplior aut restrictior spectat ad maiorem vel minorem intensionem visionis, prout in simili dictum est numero 60. Quare visio beatifica ex sua ratione essentiali, solùm exigit terminari ad essentiam divinam, prout habet rationem Ideæ in ordine ad creaturas in communi, non autem in specie, aut individuo.

64 AD III. Admissa maiore, & minore quoad duas posteriores partes, negatur prior illarum, quæ procedit de attributis. Omnia enim illa seorsim constituunt in Deo quandam perfectionem formalem, veluti proprietates ipsius: ac proinde omnia videntur à Beatis. Secus se habent ideæ omnes, prout ratione distinctæ inter se: quia solùm spectant ad prædicata eminentialia, seu virtualia, quasi intra eandem speciem: atque adeò solùm attinguntur penes maiorem aut minorem intensionem visionis. Idipsum ferè dicimus de

omni

omnipotentia: quæ secundùm suam rationem formalem veluti in specie considerata, solùm connotat omnia possibilia in communi, instar termini formalis. Quare necessum est vt videns omnipotentiam, videat quoque in ea possibilia in communi, ad quæ producenda vim habet. Quòd autem possit singillatim procedere has species, hæc aut illa individua, spectat ad prædicata eminentialia, ad finus, & latebras eiusdem omnipotentiæ: atque aded solùm pertinet ad visionem beatificam consideratam penes maiorem aut minorem intensionem, seu vim penetrandi eandem omnipotentiam. Sed de hoc fusiùs forsitan in progressu Operis.

DISPVTATIO LXX.

AN IN DIVINIS SIT PROPRIA RATIO IMAGINIS, EAQVE SOLIVS FILII.

AD CLARISS. ET NOBILISS. D. D. PETRVM GAMARA ET VRQVIZV, Iacobæum Equitem, Supremi Iustitiæ Senatus dignissimum Consiliarium, olim Veteris Collegij D. Bartholomæo sacri Togatum, & in Salmant. Academia Institutionum Cæsarearum & Codicis Antecessorem, &c.

DIXI MVS Suprà latè cum Anselmo Disp. LXII. rationem Verbi propriè in diuinis existere, eamque soli Filio conuenire. Nunc pariter ferè idipsum disquirimus de ratione Imaginis, sed aliquantò breuiùs: quoniam multa huc spectantia ibidem tradita sunt, & exinde facilè aduocari possent. Quæstionem hanc tractant Scholastici cum Magistro in 1. dist. 27. & 28.

SECTIO PRIMA.

Relatis Theologorum sententijs eligitur affirmans, veluti expressa S. Anselmi, & illustratur ex Scriptura & Patribus, iuxta quorum sensum explanatur propria ratio Imaginis, tributa Filio Dei.

1 PRIMA Sententia est Durandi: qui, quemadmodum in 1. dist. 27. q. 3. docuit, Verbum in diuinis dici solùm essentialiter, non autem personaliter, nisi per appropriationem; ita etiam dist. 28. sequenti q. 3. negatâ in Deo verâ & propriâ ratione Imaginis solùm illam concedit impropriam & analogâ, eamque ait competere pariter Filio, ac Spiritui sancto, quoniam ambo procedunt in similitudinem & æqualitatem cum procedente. Addit verò, rationem Imaginis ex vi nominis magis appropriari Filio, quàm Spiritui sancto: quia Filius vi nominis denotat similitudinem cum Patre, à quo procedit per modũ naturæ: Spiritus sanctus autẽ solum procedit per modũ voluntarijs, ad quã spectat producere terminũ, non tam similem producenti, quàm iuxta propensionem voluntariam illius, seu qualem vult producere.

2 COMMVNIS Tamen & verissima aliorum omniũ Theologorum, aut ferè omniũ sententia est, cum Anselmo infra allegando, & Magistro in 1. dist. 27 & 28 ac D. Thom. 1. p. q. 35. a. 1. & 2 in diuinis verè & propriè existere rationẽ Imaginis, eamque non communẽ & essentialẽ, sed personalẽ, ac solius Filij propriam. Illamque, præter Patres allegandos, tradit luculenter Anselmus infrà c. 38. alias 37. fine, dicens: *Verbum namque hoc ipsum, quod Verbum est, aut Imago, ad alterum est, quia non, nisi alicuius, Verbum est, aut Imago: & sic propria sunt hæc alterius, vt nequaquam alteri coaptentur. Nam ille, cuius est Verbũ, aut Imago, nec Imago, nec Verbum est.* Quibus verbis palam docet imprimis rationẽ Imaginis, sicut & Verbi, in diuinis non esse absolutam & essentialem, sed relativam, siue ad alterum: deinde rationem Imaginis & Verbi ita esse propriam vnius personæ, vt non coaptetur alteri. Cum igitur ratio Verbi propriè dicta sit solius Filij, vt suprà Disp. LXII. cum eodem Anselmo demonstratum fuit; idem quoque dicendum de ratione Imaginis.

3 VT Autem altiùs rem ipsam vestigemus, & iuxta mentem Sanct. Patrum, præmittendum est, Filium Dei in sacris literis

appellari modò *imaginem*, modò *figuram*, modò *characterem*, aut etiam *ſpeciem* Patris. Etenim 2. Corinth. 4. v. 54. appellatur εἰκών, id eſt, *imago*, Philipp. 2. v. 6. dicitur μορφή, id eſt, *figura*. Ad Hebræos 1. v. 3. appellatur *charactere*. Huc etiam ſpectat quòd Ioannis 5. v. 37 dicatur εἶδος, id eſt, ſpecies, vt colligit Cyrillus Alexandrinus lib. 12. Theſauri. Etenim loco illo Evangelij Chriſtus reprehendit Iudæos dicens: Οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε πώποτε, οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἑωράκατε. id eſt: *Neque vocem eius vnquã auditis, neque ſpeciem eius vidiſtis.* In quæ verba Cyrillus ita loquitur: *Hæc omnia ergo Filius eſt, vox, & ſpecies, & Verbum Patris. Quòd ſi ſpecies eſt, perſpicuum eſt, etiam imaginem eſſe & characterem.* Similiter Hilarius lib. 2. de Trinit. initio tribuit Filio Dei rationem *ſpeciei*, ſicuti & *imaginis*, veluti ipſius propriam, dum ait: *Infinitas in æterno, ſpecies in imagine, vſus in munere*, &c. Quæ verba refert ex eodem Hilario Auguſtinus lib. 6. de Trinitat. cap. 10. & ita exponit, vt *ſpeciei* nomine in elligat pulchritudinẽ propriam imaginis, in eo ſitam, vt plenè exprimat rem, cuius eſt imago. Conſonat D. Thom. 1 part. quæſt. 39. art. 8. vbi imago *pulchra dicitur, ſi perfectè repræſentet rem, quamuis turpem.* Nimirum, pulchritudo imaginis conſiſtit in plena ac perfecta repræſentatione rei, cuius imago eſt.

5 SED Præter vocabula figuræ, characteris, & ſpeciei, ad ipſam rationem Imaginis, circa quam vertitur controverſia, propiùs accedamus. Quippe id nomen non ſolùm aptius eſt ad dirimendas Scholarum controverſias circa Filium Dei, ſed etiam ad debellandas duas hæreſes extremè contrarias Sabellij & Arij. Imago enim importat duo aliqua inter ſe diſtincta, & communionem naturæ in vtroque. Eſt enim neceſſaria conditio imaginis, vt ſimilitudinem habeat cum exemplari, & ab eo producatur, vt illud repræſemet vi productionis ſuæ. Neque enim aliquid poteſt eſſe imago ſui, ſed alterius, cuius ſimilitudinem exprimit, ab ipſo participatam, ſeu acceptam. Vnde Ambroſius lib. de Fide cap. 4. ex eo quòd Filius Dei in ſacris litteris dicatur imago Patris, demonſtat contra Arium, Filium non eſſe diſſimilem Patri; & contra Sabellium, eſſe alium à Patre. * Imaginem, inquit, Apoſtolus dicit, & Arius dicit eſſe diſſimilem. Cur imago, ſi ſimilitudinem non habet? * Ac præterea: * Vides ergo, quia dum imago dicitur, Patrem ſignificat eſſe, cuius imago ſit Filius? quia nemo poteſt ipſe ſibi ſua imago eſſe.* Similiter eaſdem duas capitales hæreſes, & ſibi invicem repugnantes, ex eádem imaginis notione refellit Nazianzenus Orat. 36. dum ait de Filio Dei: * Imago dicitur, tanquam conſubſtantialis Patri; & quia ex illo eſt, non autem ex hoc Pater. Eſt enim natura hæc imaginis, vt ſit imitatio quædam exemplaris, & eius, cuius imago dicitur. * Denique Chryſoſtomus Homil. 1. in Epiſtol. ad Hebræos, pariter ex eo quòd Verbum ab Apoſtolo appelletur χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, *character ſubſtantiæ eius*, nimirum, Patris, vtramque eandem hæreſim exturbat, dicens: * Character alius eſt à prototypo: alius autem non omnino, ſed eo ſolùm, quod ſubſiſtit. ſiquidem character hoc loco nullam ab eo diſcrepantiam eſſe ſignificat, cuius eſt character, ac per omnia ſimilem eſſe.*

6 ITAQVE Duo ſunt de ratione imaginis: alterum, eſt ſimilitudo expreſſa ad ſuum archetypum, ſive exemplar; alterum, proceſsio ab illo, veluti à principio. Neque enim ſufficit ſimilitudo ſola duorum, vt vnum ſit imago alterius, niſi præterea vnum ab altero procedat & exprimatur. Quod opportunè monet Auguſtinus lib. 83. QQ. q. 4. exemplo adhibito in duobus ovis paribus, quibus *ineſt ſimilitudo: quæcumque enim aſſunt vni, aſſunt & alteri: imago tamen non eſt, quia neutrum de altero expreſſum eſt.* Indeque Anſelmus infrà cap. 39. aliis 38. probat, Verbum ex Patre naſci tanquam Filium, quia ſic procedit *ex ipſo ſolo, vt perfectam eius, quaſi proles parentis, teneat ſimilitudinem.* Vbi præter ſimilitudinem inter vtrumque exigit vnius ab altero proceſsionem. Neque enim ſimilitudo perfecta imaginis ad archetypum ſuũ impedit proceſsionem ab eo, ſed potiùs illam exigit, ac proinde differentiam aliquam in cõditione principij propria, quæ omnino repugnat imagini. Quod maximè in rem noſtram obſervat Damaſcenus lib. 1. de Imaginibus, vbi ſic loquitur: *Imago itaque ſimilitudo eſt ſic exemplar exprimens, vt nonnullam ab eo differentiam habeat. Non enim in omnibus imago aſſimilatur archetypo. Proinde imago viuens, naturalis, & nulla re diſcrepans, inviſibilis Dei Filius eſt, totum in ſe ferens Patrem, omnimodam cum eo habens identitatem; ac ſolo eo diſcrepans, quod eſt à principio.* Excepta verò differentia eiuſmodi, in alijs omnibus imago debet eſſe ſimilis ſuo archetypo, & eo ſimilior, quo perfectior imago fuerit. Vnde imago ſimpliciter & propriè dicta definitur ab Auguſtino lib. 83. QQ. quæſt. 74. *perfecta ſimilitudo, ad ſuum prototypum repræſentandum expreſſa.*

7 QVOD Ipſum præterea probatur inductione. Nulla enim imago perfecta eſt, quæ non ſit plenè ſimilis ſuo exemplari, &

præ-

præterea ab eo ortum ducat. Defectu prioris conditionis vermis productus ab homine non est imago illius: quoniam solùm est similis homini secundũ rationem communẽ animalis, non autũ penes propriam hominis. Defectu eius conditionis vnum ovum non est imago alterius ovi, licèt sibi æqualis, aut similis, quoniam non ducit ortum ab altero ovo. Ratio omniũ est, quoniam perfecta imago in eo consistit, vt suum prototypum imitando perfectè exprimat. Nequit autem illum perfectè exprimere per imitationem, nisi sit illi perfectè similis, & ab eo originem ducat. Ergo de ratione perfectæ imaginis est perfecta similitudo cum suo prototypo, & præterea origo ab illo. Minor, sive assumptio, probatur: quia imaginem perfectè exprimere suum prototypum, est perfectè illũ repræsentare: quod certè fieri non posset, nisi sit illi *perfectè* similis. Imitari autem non est, vtcumque similem esse, sed præterea oriri à prototypo, seu oriri tanquam aliquid expressum ab ipso. Vnde nulla res dicitur imitari alteram, nisi quodammodo ab ea procedat. Ergo de primo ad vltimum nequit imago perfectè exprimere suum prototypum per imitationem, nisi & illi perfectè similis sit, & ab eo ortum ducat.

8 NEC Obstat si opponas, statuam Cæsaris dici veram illius imaginem, & notitiam lapidis in Angelo esse veram lapidis imaginem, quãvis nec statua à Cæsare, nec à lapide notitia Angeli ortum ducat. Respondetur enim, statuam Cæsaris ortum ducere à Cæsare, tanquam obiecto influente media sui specie & idea existentibus in mente artificis: similiterque lapidem per modum obiecti influere in notitiam Angeli de illo, mediante specie, non quidem ab obiecto ipso missa, sed à Deo indita, vt illud repræsentet. Quare semper evincitur, de ratione perfectæ imaginis esse originem à suo prototypo. Multò autem magis id exigitur in vivida & substantiali imagine, de qua potissimùm controversia procedit, & nominatim de Filio Dei: qui, vt ait Athanasius Orat. 2. *Non est imago Dei extrinsecus picta: sed ipse Deus genitor est eius.* Sive, vt ait Basilius lib. 2. contra Eunomium, *Est imago Dei inuisibilis: imago non inanimata nec manu fabricata, nec artis vel commentationis opus; sed imago viuens: immo verò ipsa vita, non in figuræ similitudine, sed in ipsa substantia identitatem retinens.* Patet enim nullam eiusmodi imaginem perfectam existere, quæ non exprimat plenè totum principium à quo processit.

SECTIO SECVNDA.

Rationem imaginis non esse communem & essentialem in Deo, sed personalem & propriam Filij, etiam prout distincti à Spiritu sancto.

9 VTRAQVE Assertionis pars est, communis Theologorum contra Durandum. Prior suaderur facilè ex dictis iuxta doctrinam SS. Patrum. De ratione imaginis est origo ab eo, cuius imago est, sive quod repræsentat ipsa. Aqui nullum prædicatum commune & essentiale in Deo ducit originem ab aliquo. Nimirum omni prædicata communia, & essentialia Dei sunt prorsus improducta. Ergo nulli prædicato Dei communi & essentiali convenit ratio imaginis. Quare siquando in Scriptura Deo tribuitur ratio imaginis secundùm essentialia, vt cùm dicitur, Deum fecisse hominem ad imaginem & similitudinem suam; ibidem imago sumitur pro exemplari, cuius est originem dare, non autem accipere. Vt omittam, frequens esse apud Patres, vt in illo Geneseos loco, alijsque, vbi dicitur homo factus ad imaginem Dei, nomine *imaginis* intelligatur Filius. Eoque sensu ait Ambrosius lib. 1. de Fide cap. 4. & lib. 5. cap. 1. *Nisi per imaginem Dei, ad imaginem Dei esse non potes.* Et Clemens Alexandrinus in Protreptico: ὁ μὲν γὰρ τοῦ θεοῦ εἰκὼν ὁ λόγος αὐτοῦ, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ νοῦ γνήσιος ὁ θεῖος λόγος, φωτὸς ἀρχέτυπον φῶς. εἰκὼν δὲ τοῦ λόγου ἄνθρωπος. id est: *Verbum est Dei, & germanus mentis filius Verbum diuinum, luminis archetypum lumen. Imago verò Verbi homo est.* Marius Victorinus similiter lib. 1. contra Arium ait: *Homo non imago Dei, sed secundùm imaginem. Solus enim IESVS imago Dei: homo autem secundùm imaginem; hoc est, imago imaginis.* Denique Origenes Homil. 1. in Genesim: *Quæ est ergo alia imago Dei ad cuius imaginis similitudinem factus est homo, nisi Saluator noster, qui est primogenitus omnis creaturæ?* Itaque iuxta hunc sensum, ne quidem in ijs Scripturæ locis imago significat, nisi aliquid ab alio originem ducens. quod constat non esse prædicatum aliquod Dei commune & essentiale. Ergo superest, vt nomine imaginis semper accipiatur aliquid peculiare & personale.

10 QVIN Etiam, vt observat D. Tho. 1. p. q. 35 art. 2. ad 3. homo in Scriptura non dicitur imago Dei, sed ad *imaginem*: vt significetur, homini solùm convenire imperfectè

rationem imaginis. Etenim esse ad imaginem denotat imperfectionem motus tendentis per modum viæ ad terminum. Quo denique convincitur, etiam in locis indicatis Scripturæ rationem imaginis non accipi strictè, sed latè, nec de Deo secundùm essentialia, sed vel de Filio, vt paulo ante dicebamus, vel de homine ipso, prout quadrupedus exprimit Deum, veluti archetypum suum, præ creaturis irrationalibus, vt iden Angelicus Doctor exponit 1. p. q 93. art. 2.

11 QVOD Autem ratio imaginis solùm competat Filio (quæ est posterior aserti pars) suadetur ex Scriptura, quæ soli Filio tribuit rationem imaginis. Etenim ad Roman. 8. dicitur: *Quos præscivit & prædestinavit conformes fieri imaginis Filij sui.* Corinth. 4. de Christo legitur: *Quæ est imago Dei.* Colos. 1. *Qui est imago Dei invisibilis.* Hebræorum 1 *Figura*, sive caracter, *substantiæ* Dei, quæ duo nomina, iuxta Patres suprà n. 4 & 5. allegatos, alioſque plures, significant idem fere, ac imago. Neque aliquod Scripturæ testimonium profertur à Durando, vel quopiam alio Auctore, in quo ratio imaginis tribuatur alteri ex personis divinis, quàm Filio. Vnde quemadmodum ex eo quòd nomen Verbi in Scriptura tribuatur soli Filio, colligitur planè Verbum in divinis solùm dici personaliter, idque de solo Filio; ita etiam absdubio colligitur, rationem imaginis soli Filio tributam in Scriptura, illius propriam esse, nec vlli alteri personæ divinæ convenire. Vnde in hoc conveniunt Patres, non solùm Latini, vt testatur de ijs D. Thom. 1. part. quæst. 35. art. 2. sed & Græci: præsertim verò Clemens in Epist. ad Iacobum Fratrem Domini, Cyrillus lib. 3. in Ioannem cap. 29. & alij, quos omnes sequitur Anselmus verbis suprà exscriptis numero 3.

12 SED Oppones plura Patrum Græcorum testimonia, in quibus etiam Spiritui sancto tribuunt rationem imaginis. Imprimis enim apud antiquissimum Scriptorem Gregorium Thaumaturgum in Professione illa Fidei, quam accepisse creditur à Beat. Virgine, & Ioanne Evangelista, Spiritus sanctus, inter alia, appellatur εἰκὼν τοῦ υἱοῦ. *Imago Filij.* Deinde Athanasius in Epistola ad Serapionem probat, Spiritum sanctum non esse creaturam, quia εἰκὼν τοῦ υἱοῦ λέγεται, καὶ ἔστι τὸ πνεῦμα. *Imago Filij dicitur & est Spiritus.* Basilius quoque lib. 5. adversus Eunomium ait: *Imago Dei Christus, qui est imago Dei invisibilis: imago verò Filij Spiritus.* Idque tam certo sibi persuasum habuit Magnus Doctor, vt capite tertio eiusdem libri hanc epigraphen posuerit: Περὶ εἰκὼν πλήρης, καὶ φύσιν θεοῦ, καὶ χριστοῦ τὸ πνεῦμα. *Quod imago vera Dei ac Christi Spiritus est.* Præterea Cyrillus idem docet variis locis, præcipuè verò lib 33. Thesauri, dicens: *Quemadmodum igitur quoniam exactissima imago Patris est Filius, qui ipsum recipit, Patrem etiam habet: ita, servata eadem analogiæ ratione, qui imaginem Filij recipit, nempe Spiritum, omnino per ipsum habet Filium, & Patrem, qui est in eo.* Damascenus similiter lib. 1. Fidei cap. 18. *Imago*, inquit, *Patris est Filius, & Filij Spiritus: per quem Christus habitans in homine dat ipsi, vt ad imaginem fiat.* Sunt & alia huius generis testimonia, quibus idem videtur probari.

13 RESPONDEO Tamen ex Divo Thoma Opusculo 1. contra errores Græcorum cap. 10. imaginem posse dupliciter vsurpari. Primò & generaliter pro eo quod habet esse ab alio, eiusque similitudinem gerit. Et hoc modo Spiritus sanctus est Imago Filij: quoniam verè procedit ab illo; etiam iuxta ipsos Patres Græcos (vt palam ostendimus in Commentarijs ad Epistolam Anselmi de Processione Spiritus sancti) & habet similitudinem naturæ cum illo, immò & identitatem. Porrò ij Patres, vt ostenderent contra hæreticos Pneumatomachos, sive impugnatores Spiritus sancti, ipsum non esse creaturam, sed Deum, vtpotè similem in natura Filio, & ab eo procedentem; illum Filij imaginem dixerunt: cùm tamen Ariani contrà non imaginem, sed *manifestationem* appellarent. Quod planè de ijs testatur Augustinus lib. contra Sermonem Arianorum cap. 26. vbi de ijs inquit: *Non sunt tamen ausi dicere imaginem Filij Spiritum Sanctum, sed manifestationem. Propter hoc nec genitum, sed factum ab illo esse dixerunt.* Quare scopus illorum Patrum attingitur per hoc solùm, quòd Spiritus sanctus à Filio procedat, & sit ipsi reipsa similis in natura. Secundò & pressiùs accipitur imago pro eo, quod ita exsistit ab alio (inquit Angelicus Doctor) *vt ex ipsa suæ originis ratione habeat quòd similitudinem gerat eius à quo exsistit, in quantum ab altero, vt Filius genitus; vel vt Verbum conceptum: & sic solus Filius dicitur imago.* Itaque solus Filius in divinis dicitur propriè, & simpliciter imago: quoniam solus ille vi originis suæ accipit in sensu formali plenam atque perfectam similitudinem cum Patre, nec solùm identicè illam habet, qualiter Spiritus sanctus, cui vi suæ processionis non communicatur ea similitudo adæquata & plena: vt plenius ex progressu apparebit.

14 QVÆ Doctrina luculenter confirma-

firmatur à priori notionis Verbi, quam solius Filij propriam esse, omnes Theologi (excepto Durando) profitentur ex communi sensu Patrum suprà allegatorum Disp. LXII. Et tamen aliqui ex Patribus Spiritum sanctum appellant Verbum, sive Sermonem Filij. Basilius enim allegato lib. 5. contra Eunomium ait: *Neque sine Filio facit Pater: neque Filius sine Spiritu. Propterea Dei quidem Verbum est Filius: VERBVM AVTEM FILII SPIRITVS. Portans enim, inquit, omnia Verbo virtutis suæ.* Marius quoque Victorinus lib. 3. adversus Arium ait: *Christus vox: Paraclitus vox vocis.* Idacius similiter libro adversus Varimadum: *Verbum Dei Patris Filius: Verbum Dei Spiritus sanctus.* Et tamen non propterea Spiritus sanctus dicitur propriè Verbum Filij, sed impropriè: sive *effectivè, quatenus sancti ab eo inspirati de Filio sunt locuti*, vt exponit S. Thom. in Opusculo allegato cap. 12. sive præterea quatenus Spiritus sanctus procedit substantialiter à Filio, & mittitur ab eo temporaliter, vt de illo loquatur, & doceat omnem veritatem. Ergo pariter quamvis Spiritus sanctus ab aliquibus Patrum dicatur imago Filij, non propterea id propriè, sed largè accipi debet iuxta sensum iam antè explanatum.

SECTIO TERTIA.

Ratio eiusdem doctrinæ ex Anselmo & alijs Patribus eruta explanatur, & ab obiectionibus vindicatur.

15 QVAMVIS Ratio imaginis in Filio, sicuti & nativitas eius à Patre æterno, nequeat vlla ratione naturali demonstrari, vt præmissimus Disp. LI. sed sola fide divina credatur; hac suppositâ locus est vt rationibus partim philosophicis, partim theologicis vtamur. Præcipua verò ad probandũ rationẽ propriã imaginis in divinis soli Filio cõvenire, potest sub hãc differendi formulam proponi. Ratio propria imaginis solùm potest competere illi personæ divinæ, quæ ex vi originis suæ procedit planè & adæquatè similis archetypo suo, sive principio producenti. Atqui sola persona Filij, prout distincti à Spiritu sancto, vi originis suæ procedit planè & adæquatè similis suo archetypo, seu principio producenti. Ergo sola persona Filij vt distincti à Spiritu sancto, habet propriam rationem imaginis. Consequentia est legitima. Maior suaderur facilè ex ipsa ratione imaginis prefiè accepta, quæ duo exigit: alterum, vt procedat ab eo, cuius est imago: alterum, vt plenè & adæquatè illud repræsentet, vt suprà vidimus sect. 1. Hoc autem sine plena & perfecta similitudine cum suo archetypo, seu principio, præstare non potest. Ideoque aiebat Basilius Epistol. 37. quæ est ad Gregorium Nyssæ Antistitem, fine: *Non enim consistere poterit imaginis ratio, nisi per omnia ad archetypum expressa suis omnibus numeris sit, nihilque variet.*

16 IAM Vrò assumptio, sive minor eius syllogismi, traditur ab Anselmo, alijsque Patribus. Nam Anselmus imprimis infrà cap. 39. aliàs 38. loquens de processione propria Verbi divini, quatenus distincta ab omni alia processione, ait *Verbum summi spiritus* (nimirum, Patris: sic enim Patrem appellat passim in hoc Opusculo) *sic esse ex ipso solo, vt perfectam eius, quasi proles parentis, teneat similitudinem.* Deinde in fine capitis, postquam adhibuit quædam exempla rerum, quæ ex alijs nascentur, nec tamen imagines eorum sunt defectu, similitudinis adæquatæ subdit: *Tantò congruentiùs dici potest Verbum summi spiritus ex illo existere nascendo, quantò perfectiùs, quasi proles parentis, trahit eius similitudinem ex illo existendo.* Vbi eam similitudinem adæquatam tribuit Anselmus Filio Dei, non vt cumque, nec identicè (hoc enim modo etiam illam habet Spiritus sanctus) sed vi processionis suæ. Huc enim spectant verba illa: *Sic esse ex ipso solo.* Ac præterea: *Quasi proles parentis, trahit eius similitudinem ex ipso existendo.* Quæ omnia planè intelligi debẽt de processione Filij in sensu formali. Similiter Ambrosius lib. de Myster. Dominicæ Incarnat. cap. vlt. ait: *Cur solus Filius imago invisibilis Dei dicitur, & character substantiæ eius, nisi quia in eo naturæ eiusdem vnitas, & maiestatis expressio est?* Non solùm dixit, *naturæ eiusdem vnitas*, quoniam hæc etiam competit Spiritui sancto, qui tamen propriè excluditur ijs verbis à ratione imaginis: sed etiam, *maiestatis expressio* additur: quoniam solum Verbum vi originis suæ exprimit, seu repræsentat totam maiestatem & perfectionem sui archetypi, seu principij. Ergo sola persona Filij, prout distincti à Spiritu sancto, vi originis suæ procedit plenè & adæquatè similis archetypo suo, seu principio producenti.

17 EXPLANATVR Et confirmatur ratione probatio eadem. Si enim solus Filius vi processionis suæ accipit à Patre similitudinem in natura, quatenus solus procedit per intellectum summè perfectum, de cuius ratione est assimilare in eadem prorsus natura; facilè constat, solum Filium procedere veluti perfectam imaginem Patris;

Dato autem quòd Spiritus sanctus non solùm identicè seu in re, vt fides docet, sed etiam vi processionis suæ, procedat similis in natura aut substantia suo principio producenti (quod secundum multi ex Theologis negant) non tamen accipit vi processionis adæquatam similitudinem cum illo. Non enim procedit veluti exprimens aut repræsentans suum principium in esse obiectivo, sed summùm in esse naturali. Nam exprimere & repræsentare suum principium adæquatè, sive tam in esse naturali, quàm obiectivo, solùm convenit illi personæ divinæ, quæ ex propria conditione originis suæ procedit per modum speciei expressæ omnium obiectorum intelligibilium, quæ sunt in memoria fœcunda Patris. Atqui sola persona Filij, non autem Spiritus sancti, ex propria conditione originis suæ procedit per modum speciei expressæ omnium obiectorum intelligibilium, quæ sunt in memoria fœcunda Patris: vtpotè cùm solus Filius procedat per intellectum, tanquam proprium & consubstantiale Patris Verbũ. Ergo exprimere & repræsentare suum principium adæquatè, sive tam in esse obiectivo, quàm naturali, solùm convenit personæ Filij, non autem Spiritus sancti. Itaque Filius vi originis suæ in sensu formali procedit tanquam adæquatè & plenissimè exprimens, seu repræsentans suum principium, atque adeò tanquã perfecta illius imago. *Non enim*, vt resumam verba Basilij, *consistere posset imaginis ratio, nisi per omnia ad archetypum expressa suis omnibus numeris sit, nihilque variet.* Ac præterea eodem loco hanc ipsam rationem, quam modò proposuimus, videtur apertissimè reddere, cur Filius propriè imago sit. Ait enim: *Perinde atque in speculo quodam puro, qui impressam illi formam considerat, euidentem habet imaginati vultus cognitionem: ita & qui Filium cognouerit, paternæ simul hypostaseos characterem per Filij cognitionem in corde suo iam susceptit, ita vt hypostasis Filij, instar formæ ac facici sit paternæ cognitionis: & contrà Patris hypostasis in forma Filij cognoscatur.* Itaque persona Filij instar puri speculi, & perfectissimæ imaginis, exprimit personam Patris, eiusque cognitionem: quia procedit per modum Verbi perfectissimi, cuius proprijssimum est vi originis suæ exprimere totum suum principium, tam in esse obiectivo, quàm naturali. Hæc ratio maius robur accipiet ex dicendis late infrà Disp. XCIV. & seqq. Nunc autem obiter illam indicasse sufficiat.

18 DICES: Ratio perfectæ imaginis etiam convenit verbo creato, seu speciei expressiæ, similiterque figuræ artificiali repræsentanti suum exemplar ad præscriptum artis penes omnia lineamenta externa. Et tamen nec verbum creatum, nec figura artificialis adæquatè assimilatur suo prototypo: quoniam nec verbum creatum exprimens substantiam, est substantia; nec statua Cæsaris est reipsa Cæsari. Ergo ad rationem perfectæ imaginis non exigitur adæquata similitudo cum suo prototypo: atque adeò permitto quòd Spiritus sanctus vi processionis suæ non habeat adæquatam similitudinem cum principio producente, nullatenus impediturve vt sit perfecta illius imago.

19 SED Contrà. Vt enim Patres allegati obseruant, & ipsa ratio imaginis præfert, sicuti de ratione imaginis est origo à prototypo, & similitudo cum illo; ita etiam de ratione imaginis perfectæ est origo à prototypo cum perfecta similitudine, ac proinde adæquata & plenissima. Vnde nec verbum creatum relatè ad suum obiectum, nec figura artificialis relatè ad suum exemplar, habet rationem perfectæ imaginis: quoniam primum ex ijs solùm repræsentat obiectum per adæquationem cum illo secundùm esse intelligibile; alterum verò penes lineamenta externa: neutrum autem est eiusdem substantiæ aut naturæ cum obiecto aut exemplari suo. Quare quemadmodum recedunt à perfecta similitudine, ita etiam à ratione perfectæ imaginis. Spiritus sanctus autem, licèt in re accipiat à suo principio similitudinem in eadem numero natura, immo & fortasse vi originis suæ illam habeat secundùm esse naturale; non tamen penes esse intelligibile: quia sicuti non procedit per intellectum, sed per voluntatem, ita etiam nec procedit vt Verbum perfectissimum, cuius proprium est procedere tanquam plenissimè exprimens totum suum prototypum, tam in esse naturali, quàm intelligibili. Vnde solus Filius, qui sic oritur, procedit tanquam perfectissima Patris imago.

20 INSTABIS. Filius in creatis est perfecta imago patris, quoniam vi suæ originis accipit ab illo similitudinem realem in natura, quamvis non accipiat similitudinem intelligibilem. Neque enim opus est in eo ad perfectam rationem imaginis, vt quæcumque sunt in memoria patris generantis, cogitationeve, sint pariter in filio vi generationis suæ. Quin potiùs filius in creatis dum à patre procedit, nullius rei cognitionem habet. Ergo suppositâ, aut permissâ seu entiâ, quæ docet, Spiritum sanctum ex vi processionis evadere similem in natura suo principio, competet ipsi ratio perfectæ imaginis, quamquam vi originis non accipiat similitudinem intelligibilem. Igitur ratio perfectæ imaginis non est propria Filij, sed communis etiam Spiritui sancto.

21 SED Contrà. In creatis enim filius non procedit per intellectum, sed per po-

tentiam generativam, quæ prorsus materialis est, & proinde nullam termino genito similitudinem intelligibilem, sed naturalem & materialem dumtaxat communicare potest. Vnde filius in creatis est perfecta imago patris, ea perfectione sola, quæ congruit naturæ materiali, quamvis ex spiritu & corpore constitutæ. In divinis autem omnia alia inveniuntur. Filius enim Dei procedit per intellectum perfectissimum, qui ex propria ratione debet assimilare perfectissimè terminum suo principio. Quare aut ex vi sua, & quatenus differt à voluntate divina, habet assimilare in eâdem numero natura, ac proinde patere in solo Filio perfectam imaginem Patris: aut si, iuxta opinionem suppositam in obiectione, non habet id ex propria ratione, sed ex communi sibi ac voluntati divinæ, certe id proprium & peculiare habet, vt producat terminum intelligibiliter similem suo obiecto. Solus enim intellectus ex ratione specifica habet exprimere verbum repræsentativū obiecti: ac proinde intellectus summè perfectus, qualis est divinus, habet solus ex sua veluti specie ac ratione formali producere terminum perfectè simile suo obiecto, sive principio, in esse intelligibili. Ergo & solus intellectus divinus ex sua quasi specie & ratione formali habet producere imaginem perfectam generantis in solo Filio.

22 ITAQVE, Vt rem clariùs edisseramus, potest hoc explanari, vel iuxta sententiam docentium, intellectum divinum habere ex differentia propria assimilare perfectissimè, & in eâdem numero natura cum principio intelligente; ideoque solum Verbum procedere vt Filium: aut iuxta oppositam, quæ docet, assimilare terminum principio in eâdem numero natura esse aliquid commune intellectui & voluntati divinæ, atque adeò discrimen processionis Verbi à processione Spiritûs sancti, aliunde petendum esse. Si loquamur iuxta priorem illam sententiam, quam Thomistæ frequenter tradunt, patet soli Filio vi processionis competere propriam rationem imaginis: quia solus ille ex vi processionis accipit similitudinem in eâdem numero natura; Spiritus sanctus autem non habet illam vi processionis, sed identicè solùm, cùm procedat per voluntatem, quæ ex se non habet assimilare, sed inclinare solùm. Si autem supponatur posterior sententia plurium aliorum, consequenter supponendum est, vim assimilandi in eadem numero natura esse rationem communem, & quasi genericam intellectui ac voluntati divinæ. Verùm adhuc eo stante, intellectus divinus ex propria & quasi specifica ratione, sicuti habet exprimere Verbum perfectissimum, ita & assimilare illud perfectissimè suo principio & obiecto in esse intelligibili. Neque enim id competit vllo modo divinæ voluntati, quæ sicut in sensu formali non habet cognoscere, ita nec exprimere verbum, nec assimilare terminum principio aut obiecto in esse intelligibili. Cùm igitur imago summè perfecta debeat repræsentare prototypum suum plenissimè & perfectissimè, atque adeò non solùm secundùm rationem quasi cõmunem in esse naturali, sed etiam penes peculiarem, ac propriam in esse intelligibili; consequens est, vt solus filius, cui ex vi originis suæ competit ea repræsentatio adæquata & plenissima, procedat veluti perfecta & omnibus numeris absoluta imago. Sed de hoc infrà vberiùs erit sermo in cap. 55.

SECTIO QVARTA.

Argumenta in oppositum soluta. Vbi an Filio conueniat ratio Imaginis vi proprietatis personalis, an potiùs vi essentiæ communis.

23 OPPONIT I. Durandus. Ratio propria imaginis exigit in ea, vt sit producta ad imitationem alterius, vt obseruat Augustinus lib. 83. QQ quæst. 74. Atqui nulla persona divina, ne quidem Filij, est producta ad alterius imitationem. Ergo nulla persona divina, ne quidem Filij, est propriè imago. Minor, in qua sola est difficultas, probatur: Vbi enim est vera identitas, nulla imitatio esse potest. Hæc enim exigit distinctionem secundùm id, in quo est imitatio. Atqui inter omnes personas divinas est summa identitas ratione naturæ: aliunde verò penes proprietates relativas, quibus differunt, nulla imitatio esse potest. Ergo nulla persona divina, ne quidem Filij, est producta ad imitationem alterius.

24 RESP. Negando minorem. Ad probationem dittinguo maiorem. Vbi est vera identitas sola, non potest esse vera imitatio, concedo: vbi est vera identitas, & præterea distinctio, nego. Quamvis autem personæ diuinę habeant summam identitatem in natura, cum aliunde differant proprietatibus relativis, potest vna imitari alteram, à qua procedit: non quidem imitatione eadem: supra proprietatem relativam, sed supra essentiam communem, veluti rationem formalem, penes quam persona producta imitatur personam producentem. Sic etiã Filius est verè similis Patri, non secundùm suã hypostasim relativam, sed penes essentiam, quãvis in vtroque sit vna & eadem: cùm tamen fit similitudo debeat versari inter extrema distincta. Sicuti ergo persona Filij distincta à persona Patris est ipsi similis penes eandem numero naturam, quam à Patre accipit; ita etiam eadem

Filij

Filij persona imitatur personam Patris distinctam; verùm imitatur illam penes eandem numero, quam accipit ab ipso, naturam.

25 OPPONIT II. Omnis propria imago debet procedere ab exemplari præcognito: cùm tit expressa ad suum prototypum repræsentandum. Atqui nulla persona divina, ne Filij quidem, procedit ab exemplari præcognito. Ergo nulla persona divina est alterius propria imago. Minor probatur. Quidquid procedit ab exemplari præcognito, dependet ab illo in suo esse: ideoque creaturæ omnes dependent ab ideis divinis, sive à Deo, vt causa exemplari. Estque de ratione exemplaris præcogniti aliquis excessus, & causalitas suprà imaginem, veluti effectum ab ipso pendentem. Atqui nulla persona divina dependet ab alterâ, vel est inferior relatè ad illam. Nulla ergo procedit ab exemplari præcognito.

26 RESPONDENT Aliqui distinguendo maiorem, & concedendo illam de imagine intellectuali & artificiali; negando autem de naturali, qualis est generatim filius relatè ad patrem, à quo procedit velut imago, etiam nihil cogitante aut intelligente aliquod exemplar. Vnde quamvis Filius in divinis non procedat ab exemplari præcognito, adhuc est imago naturalis.

27 SED Enim doctrina huius solutionis non satis occurrit argumento: nam Filius Dei non est imago solùm naturalis, sed etiam intellectualis Patris, ac proinde procedere debet ab exemplari præcognito, seu potiùs ex illius cognitione. Quo sensu negatur minor argumenti. Ad probationem dico, quidquid procedit ex cognitione exemplaris, dependere ab illo, si ratio formalis, penes quam est exemplar, sit alia omnino ab eo quod procedit; non autem si eadem. Porrò ratio formalis, quâ Pater æternus est exemplar & prototypus Filij, est natura divina vtrique communis, & eadem numero in ambobus, & cum vtroque eorum veram identitatem habens. Vnde non potest Filius dependere, sicuti nec esse inferior Patre, secundùm naturam divinam, sed æqualis, immo idem. Secus verò accidit in creaturis, quarum perfectio & natura est alia omnino & inferior divino exemplari, atque ideis in mente Dei existentibus: ideoque nihil mirum quòd ab eo dependeant, sicuti omnis creata imago à suo prototypo, sive exemplari.

28 OPPONES III. Si in divinis esset propria ratio imaginis in aliqua persona, aut conveniret ipsi ratione alicuius prædicati communis, aut peculiaris. Non primum: tum quia imago debet reipsa procedere ab eo, cuius est imago, vt suprà vidimus; nullum autem prædicatum commune in divinis procedit reipsa ab aliquo, sed est prorsus improductum: tum præterea, quia sic omnibus divinis personis competeret ratio propria imaginis. quod est planè absurdum. Nec etiam secundùm: quia de ratione imaginis propriæ est similitudo, & quidem plena, ad id, cuius imago est. Atqui in divinis nulla persona secundùm prædicata peculiaria est similis alteri personæ, sed potiùs differt ab alijs duabus. Ergo in divinis nulla persona secundùm prædicata peculiaria est imago alterius personæ.

29 PROPTER Hanc difficilem obiectionem Theologi diuisi sunt in alios atque alios dicendi modos. Quidam volunt, Filium esse imaginem Patris ratione solius essentiæ, quamvis connotata proprietate personali. Ita Alensis 1. par. quæst. 61. memb. 2. art. 1. & 2. cui consentire videntur Zumel 1. par. q. 35. & Granado 1 p. tract. 9. disp. 11. sect. 3. Ducuntur exinde, quòd imago iuxta definitionem Augustini importat similitudinem ad suum prototypum. Verbum autem non importat similitudinem ad Patrem ratione proprietatis personalis, cùm in eâ potiùs differant, sed ratione essentiæ, in qua conveniat & vnitatem cum eo habet.

30 VERVM Iuxta hunc dicendi modum tota formalis ratio imaginis in Verbo esset absoluta, quamvis connotans aliquid relativum: sicuti tota ratio formalis essentiæ est absoluta in Deo, licèt connotet relationes. Cõsequens autem est contrarium Patribus, qui docent rationem imaginis esse relativam in Verbo. Augustinus enim lib. 7. de Trinitate cap. 1. ait: * Quid autem absurdius, quàm imaginem ad se dici? * Hilarius libro de Synodis ad 1. Anathema Synodi Ancyranæ: * Neque enim, inquit, ipsa sibi quisquam imago est, sed cum, cuius imago est, necesse est vt imago demonstret. Imago itaque est rei ad rem coæquandæ imaginata & indiscreta similitudo. * Denique Anselmus luculenter infrà cap. 38. aliàs 37. * Verbum namque hoc ipsum, quod est imago, ad alterum est: quia non, nisi alicuius Verbum est aut imago. Deinde idipsum patet: quia, vt suprà vidimus ex communi sensu Patrum, in ipsa formali ratione Verbi claudituꝛ, vt procedat, seu originem ducat à dicente. Atqui essentia divina non procedit, seu non ducit originem à dicente, neque à quoquam alio. Ergo Verbum divinum in sua ratione formali claudit aliquid præter essentiam. Itaque non sufficit in Verbo ad rationem propriæ imaginis quòd in obliquo importet proprietatem personalem, sed opus est vt in recto illam exprimat, vt vi illius directè producatur à suo prototypo, sive exemplari.

31 ALII Autem volunt totam rationem formalem imaginis esse relativam, ideo-

que

què Verbo convenire ratione solius proprietatis personalis. Ita Bonaventura in 1. dist.31.p. 2.ar.1.& 2.ad vltimum, & Aureolus dist 27.p. 2.ar.3. Niuntur testimonio Augustini 5. de Trinit.cap.13.vbi docet, eodem modo dici relativè imaginem, ac Filium. Cùm ergo Filius dicatur relativè solùm ratione proprietatis personalis, sic etiam imago.

32 CÆTERVM Hic dicendi modus facilè refellitur. Nam, vt Patres allegati num.15.16. & 17. observant, ipsaque notio propria imaginis exigit, similitudo & repræsentatio expressa prototypi pertinet ad rationem formalem imaginis: vtpote, quæ ab Augustino lib.83.QQ quæst.74. definitur, *perfecta similitudo ad suum prototypum significandum expressa.* Atqui similitudo & repræsentatio prototypi convenit Filio vnicè aut potiùs ratione essentiæ, quâ est vnus cum prototypo, quàm ratione proprietatis personalis, quâ differt ab eo, vt patet. Ergo ratio propria imaginis in Verbo importat essentiam directè, & penes suum constitutivum formale.

33 QVARE Melius dici potest cum alijs, quos sequuntur Suarez lib.9. de Trinitat. cap.9. Vazquez 1.part. disput 145.cap.vlt. & Amicus tom.1 disp.26.sect.6 num.211. Verbo convenire in sensu formali conceptum imaginis, tum ratione essentiæ, tum etiam proprietatis personalis. Ratio deducitur ex tradita sect.1. quoniam imago propriè dicta ex sua ratione formali importat duo: alterum est origo à prototypo, alterum similitudo & expressa repræsentatio illius. Ergo Verbum dictum, quatenus constituitur in ratione imaginis, importat in sensu formali, tum passivam originem à prototypo, tum similitudinem & repræsentationem illius. Atqui passiva origo Verbi à prototypo convenit ipsi ratione proprietatis personalis; similitudo autem & repræsentatio ratione essentiæ, vi cuius est perfectè simile prototypo, seu principio producenti. Ergo Verbum quatenus imago importat in sua ratione formali, tum proprietatem personalem, tum essentiam divinam.

34 NEQVE Obstat locus ille Augustini, cui innituntur Bonaventura & Aureolus. nam S. Doctor ibidem non ait, imaginem dici relativè eodem modo, ac Filium. Quippe verba illius sunt: *Relativè dicitur Filius: relativè dicitur & imago.* Hinc autem solùm colligitur, imaginem in suo conceptu includere relationem producti ad producens, eamque indistinctam ab ipsa relatione Filij ad Patrem. Verùm cum hoc cohæret, eiusmodi relationem aliter importari à Verbo prout est Filius, aliter prout est imago. Etenim quatenus Filius est, principaliùs importat proprietatem personalem filiationis, quâ vltimò constituitur, & minùs principaliter essentiam, in qua convenit cum alijs personis. quatenus imago autem principaliùs importat similitudinem adæquatam ad prototypum suum, provenientem ab essentia, & minùs principaliter originem ab illo.

35 DICES In gratiam opinionis Bonaventuræ & Aureoli. Imago est apparentia obiectiva rei, ad id ordinata ex conditione suæ originis. Quidquid enim vi suæ originis facit aliud apparere, est illius imago. Atqui Verbum ratione proprietatis personalis facit apparere Patrem, seu est apparentia obiectiva Patris, vi originis suæ, & quatenus distinguitur à Spiritu sancto. Ergo Verbum per proprietatem personalem constituitur formaliter in ratione imaginis. AVGETVR Difficultas: Verbum enim non est imago Patris ratione essentiæ absolutè, cùm penes illam non distinguatur à Patre: sed ratione solius obiectivæ apparentiæ, veluti proprietatis personalis Verbo ipsi conuenientis vi suæ originis & peculiaris modi procedendi. Sic etiam quælibet res posita in esse obiectivo apparenti non est imago rei existentis in seipsa vi alicuius prædicati absoluti, aut communis vtriusque: sed vi solius apparentiæ obiectivæ, quâ distinguitur à re existente in seipsa. Rosa enim in mente existens sola ratione obiectivæ apparentiæ est imago, & distinguitur à rosa existente in re, nam alioqui est idem cum ipsa. Ergo similiter Verbum relatè ad Patrem.

36 RESP. Distinguendo minorem: Verbum ratione personalis proprietatis solius facit apparere Patrem, nego: ratione illius, & præterea ac principaliùs ratione essentiæ communis concedo minorem: & distinguo consequens iuxta eundem sensum. Itaque Verbum convenit ratio imaginis vi suæ originis, & prout distinguitur à Spiritu sancto: quoniam ex vi processionis suæ accipit non solùm proprietatem personalem filiationis, sed præterea naturam eandem numero, vt rationem formalem assimilandi plenissimè, & repræsentandi suum prototypum: ex quo duplici conceptu coalescit obiectiva apparentia, quâ facit apparere Patrem. Ad argumentum verò difficultatis negatur antecedens: quia licèt sit necessum vt imago distinguatur reipsa à prototypo, vtpote procedens ab illo, non tamen necessum est vt distinguatur in ea ratione formali, penes quam importat similitudinem, si fit imago perfectissima, qualiter in divinis; sed tantùm sit imago finita aut imperfecta, qualiter in creatis. Deinde falsò assumitur in probatione, quamlibet rem positam in esse obiectivo apparenti non esse imaginem rei existentis in seipsa vi alicuius prædicati absoluti. Nam, vt patet in exemplo ipso rosæ, prout existentis in mente, prædicatum

aliquod qualitatis abſolutæ eſt, quo repræſentat roſam exiſtentem in re; quamvis ab ea diſtinctum reipſa, quoniam eſt imago finita & creata, quæ nequit aſſimilari ſuo obiecto aut prototypo in eadem numero perfectione aut ratione formali. Hoc enim ſolùm invenitur in Deo, vbi imago eſt eiuſdem numero naturæ cum ſuo prototypo aut exemplari.

37 ITAQVE Quemadmodum in creatis imago debet quidem eſſe diſtincta ab exemplari, veluti ab ipſo orta, ſed tamen principaliter attenditur ex ratione illa, ſeu forma, penes quam aſſimilatur prototypo: ita in diuinis opus quidem eſt vt imago diſtinguatur à Prototypo, veluti ab ipſo procedens, ſed tamen præcipuè attenditur penes formam ſeu naturam diuinam, in quâ ſolâ Verbum eſt perfectè ſimile Patri. Qua comparatione, ſeu exemplo vtitur Baſilius Magnus lib. de Spiritu ſancto cap. 18. allegatus à Damaſceno lib. 1. de Imaginibus, maximè è re noſtra, dum ait: *Quod itaque ratione imitationis hic eſt imago, illic naturaliter eſt Filius. Et quemadmodum in rebus, quæ arte conſtant, in ipſa forma ſita eſt ſimilitudo: ſic in diuinis & compoſitionis experte natura, in diuinitatis communione copulatio conſiſtit.* Ideo Damaſcenus Orat. 3. de Imaginibus ait: ἐστὶν [illegible] υἱὸς εἰκὼν τοῦ πατρὸς φυσικὴ, &c. *Eſt quidem Filius imago naturalis & nulla re diſcrepans Patris, per omnia ei ſimilis, excepta Ingeniti proprietate, & paternitate.* Vbi planè totam ſimilitudinem, quæ eſt Filio Dei ad Patrem, tribuit ipſi, non ſecundùm proprietatem perſonalem, ſed penes naturam communem. Quare hæc nequit non ingredi ad rationem formalem imaginis, quæ ſanè in ſimilitudine ad prototypum ſita eſt. Similiter Cyrillus Alexandrinus lib. 12. Theſauri ait de Filio: ἀνάγκη φέρειν τὸ ὁμοιότητα κατὰ μόνης τῆς οὐσίας, καὶ τῆς τῆς φύσεως χαρακτῆρας. *Neceſſe eſt ſolius eſſentiæ ſimilitudinem ferre in ſe, & naturæ characteres.* Præterea Hilarius lib 11. de Trinit. Filium Dei appellat, *Viventis Dei viuam imaginem, & beatæ naturæ pleniſsimam formam, & innaſcibilis ſubſtantiæ vnigenitam natiuitatem, quæ niſi perfectam paternæ beatitudinis habeat formam, & abſolutam naturæ totius referat ſpeciem, non eſt in imaginis veritate.* Vbi poniſsimam imaginis rationem ſitam ait in ſimilitudine penes formam diuinitatis. Denique Ambroſius idipſum tradit multis locis, præſertim lib. 3. de Fide cap. 7. dicens: *De ſubſtantia autem, Imperator Auguſte, quid loquar vnius Filium cum Patre eſſe ſubſtantiæ; cùm imaginem paternæ ſubſtantiæ Filium legerimus: vt in nullo ſecundùm diuinitatem à Patre intelligas diſcrepare.* Quibus luculenter docet, imaginem Patris in Filio Dei poniſsimam attendi penes ſimilitudinem, ſive vnitatem ſubſtantiæ, quæ eſt ipſa natura divina.

38 OPPONES IV. Si Filius eſſet propriè imago Patris, maximè quia procedit ex cognitione ipſius. Atqui etiam procedit ex ſui ipſius, & Spiritûs ſancti cognitione, immò & creaturarum poſsibilium; nec tamen ideo aut imago ſui eſt, aut Spiritûs ſancti, aut poſsibilium creaturarum. Ergo nec Patris imago eſt propriè loquendo.

39 RESP. Rationem cur Filius ſit propriè imago Patris, non in eo ſolùm ſitam eſſe, quòd ex illius cognitione procedat. nam, vt optimè aſſumitur in obiectione, non eſt imago ſui, nec Spiritûs ſancti, cùm tamen procedat per ſe ex cognitione amborum. Ratio itaque adæquata cur Patris imago ſit, in eo ſita eſt, quòd procedat ab ipſo, & vi originis ſuæ accipiat ab eo perfectiſsimam in natura ſimilitudinem. Vtrumque enim horum importatur in conceptu eſſentiali imaginis. Cæterum nec à ſeipſo, nec à Spiritu ſancto, nec à creaturis poſsibilibus oritur, vel accipit ſimilitudinem in natura, quamvis ex eorum omnium notitia procedat per ſe: vt dictum eſt ſæpe in ſuperioribus. Vnde nec ſui, nec cæterorum imago eſt, ſed ſolius Patris.

40 OBSERVANDVM Autem eſt (iuxta ſententiam quæ docet, proceſsionem Verbi, prout diſtinctam à proceſsione Spiritûs ſancti, eſſe communicationem naturæ in ſimilitudine naturalem, & intentionalem ſimul) Verbũ eſſe imaginem Patris, non modò quatenus habentis eſſentiam in vi naturæ, & paternitatem in vi hypoſtaſeos, aut originis activæ: ſed etiam quatenus habentis naturam, paternitatem, & reliqua omnia prædicata, in ratione obiecti intelligibilis. Etenim Verbum non modò repræſentat naturaliter Patrem vi eiuſdem numero naturæ, quam per generationem accipit; ſed etiam intelligibiliter per intellectionem, quam accipit etiam ab illo ex vi proceſsionis. Ergo non ſolùm eſt imago Patris prout habentis eſſentiã in vi naturæ, & paternitatem ſub munere hypoſtaſis, vel originis activæ: ſed etiam quatenus habentis ea omnia intelligibiliter. Quapropter Verbum non ratione ſolius naturæ, ſed etiam intellectionis, repræſentat perfectiſsimè Patrem, id eſt, tam in eſſe naturali, quàm intelligibili. Nam ad rationem propriæ & perfectæ imaginis non ſufficit oriri à principio cum ſimilitudine in eſſe naturali. Hanc enim, in ea ſententia, habet Spiritus ſanctus ex vi proceſsionis: nec tamen eſt vera & propria imago Patris. Vt igitur Filius, quatenus diſtinctus à Spiritu ſancto, vi peculiaris originis ſuæ procedat vt imago, debet per illam oriri ſimilis tam in

[illegible]elligi-

telligibiliter, quàm naturaliter: ac proinde ex vi processionis suæ debet accipere à Patre non solùm essentiam, vt natura est, & reliqua prædicata communia penes esse naturale ipsorum; sed etiam secundùm esse obiectivum vel intelligibile. Ex vtraque enim similitudine coalescit indivisim ratio imaginis in Deo, nec altera absque altera sufficit ad rationem imaginis propriam & perfectissimam; id est, tam intentionalem, quàm naturalem.

41 INSTABIS, Suppositа ea opinione, adhuc nequit Verbum esse imago intentionalis, sed naturalis dumtaxat. Imago enim intentionalis, prout distincta à naturali, debet procedere ab exemplari præcognito. Spectat enim exemplar, veluti principium intentionaliter movens media cognitione. Atqui Verbum non producitur ab exemplari præcognito. Non enim producitur à Patre, veluti obiecto intentionaliter movente, sed tanquam à persona naturaliter operante. Ergo Verbum non est imago intentionalis Patris.

42 RESP. Imaginem intentionalem exigere quidem vt procedat ab exemplari præcognito, veluti expressa ad ipsum repræsentandum. Non tamen ideo produci debet ab eodem exemplari intentionaliter movente: sed satis est si ab illo præcognito accipiat formam, qua intentionaliter illud repræsentet, simulque passivam originem, vtcumque illam habeat, sive tanquam à supposito operante solùm, sive præterea tanquam ab obiecto intentionaliter movente. Imago enim intentionalis ex sua ratione formali solùm importat similitudinem intentionalem ab exemplari præcognito procedentem, & expressam ad illud repræsentandum; sive illam accipiat per communicationem, sive per productionem, sive tanquam ab obiecto intentionaliter movente, sive non. Origo autem imaginis ab exemplari exigitur omnino: quoniam inter illam & exemplar debet esse ordo realis termini ac principij, vt satis suprà dictum est. Cùm igitur Verbũ divinum vi originis suæ accipiat à Patre similitudinem intẽtionalem ad ipsum exprimendum, seu manifestandum, quæ est intellectio sibi communicata; consequens est vt sit imago intentionalis sui exemplaris, & non solùm imago naturalis.

43 VRGEBIS. Ergo Spiritus sanctus est propriè imago naturalis, quamvis non intentionalis: quia iuxta illam opinionem accipit vi processionis naturam, quamvis non accipiat intellectionem. RESP. negando cõsequentiam, iuxta dicta num. 22. Quia imago propriè dicta ex sua ratione formali debet procedere tanquam expressiva totius exemplaris. Quamvis autem Spiritus sanctus in ea opinione procedat similis in natura, non tamen veluti expressio totius exemplaris. Non enim manifestat illud secundùm esse intentionale, sed naturale tantùm. Et licèt in rebus materialibus ad rationem imaginis naturalis sufficiat eiusmodi similitudo ac manifestatio relatè ad exemplar; in re tamen summè spirituali, qualis est perfectio & intellectualitas divina, exigitur præterea similitudo intentionalis, ex vi originis: quoniam non addita illa non datur perfecta adæquatio cum exemplari. Vnde vtraque similitudo & expressio debet concurrere ad rationem propriæ imaginis in divinis: ideoque nullatenus competit Spiritui sancto, sed Filio tantùm. Et hæc quidem iuxta eam opinionem dicta sint, quam fusè examinabimus in progressu.

CAPVT XXXVII. Alias XXXVI.

Quòd quidquid ipse est ad creaturam hoc sit & Verbum eius: nec tamen ambo simul pluraliter.

44 VERVM Cùm manifestæ rationes superiores doceant, summum spiritum per Verbum suum fecisse omnia, nunquid non & ipsum Verbum fecit eadem omnia?

45 QVONIAM Enim illi est consubstantiale, cuius est Verbum, necesse est, vt sit summa essentia. Summa autem essentia non est, nisi vna, quæ sola creatrix, & solum principium est omnium quæ facta sunt. Ipsa namque sola fecit, non per aliud, quàm per se, omnia ex nihilo.

QVARE

46 QVARE Quæcumque ſummus ſpiritus facit, eàdem & Verbum eius facit, & ſimiliter. Quidquid igitur ſummus ſpiritus eſt ad creaturam: hoc & Verbum eius eſt, & ſimiliter.

47 NEC Tamen ambo ſimul pluraliter, quia non ſunt plures creatrices ſummæ eſſentiæ. Sicut igitur ille Creator eſt rerum & principium; ſic & Verbum eius: nec tamen ſunt duo, ſed vnus Creator, & vnum principium.

SECTIO TERTIA.

SCHOLIA IN CAPVT XXXVII.

Exponitur littera capitis: & ſtatuitur doctrina Catholica contra varias hæreſes: oſtenditurque, Verbum omnia feciſſe, veluti conſubſtantiale Patri, & vnum atque idem cum illo principium rerum omnium creatarum. Corollaria quædam.

48 CVM Anſelmus ſuperiori capite indicaſſet, quàm incomprehenſibili modo Deus dicat & ſciat res à ſe factas, nunc quæſtionem excitat, an ſicuti Deus per Verbum fecit omnia (vt traditur initio Evangelij Ioannis) ita & Verbum ipſum omnia faciat.

49 *QVONIAM ENIM ILLI*, &c. Vt hanc controverſiam dirimat, præmittit quod iam ſæpe in præcedentibus tradidit contra Arianos, Verbum eſſe Patri Deo conſubſtantiale, ſive vnius atque eiuſdem numero ſubſtantiæ & eſſentiæ. Quod ipſum luculenter traditur in ſacris litteris, & in Concilio Nicæno explanatum fuit divino illo vocabulo τῆς ὁμοουσίου, quo ea hæreticorum perfidia iugulatur, vt non ſemel monuimus: vt propterea Liberius Papa Epiſt. 11. dixerit, fidem Catholicam fuiſſe vi & *nomine CONSVBSTANTIALIS comprehenſam, tanquam propugnaculum firmum & inexpugnabile, omneſq; impetus & nefarias peſtiferæ opinionis Arij machinas retudiſſe, repreſsiſſeque.* Vide ſuprà Diſp. LV. ſect. 3.

50 PRÆMITTIT Deinde, ſummam eſſentiam vnam eſſe, non plures. Quod eâdem ratione ac fide conſtat, quâ notum eſt, non plures vno deos eſſe. Idque demonſtratum ſupponit ex capite 4. vbi & nos in Scholijs ac Diſp. XIII. veritatem eandem latè explanavimus. Præmittit denique, ſummam illam & vnicam eſſentiam, eamque ſolam eſſe creatricem omnium rerum, quæ facta ſunt; & quæ non per aliud, ſed per ſeipſam, omnia protulerit in lucem ex nihilo. Quod pariter demonſtraverat S. Doctor ſuprà cap. 6. vbi poſt plures rationes propoſitas concludit: *Proculdubiò nihil apertius, quàm quòd illa ſumma eſſentia tantam rerum molem, tam numeroſam multitudinẽ, tam formosè formatam, tam ordinatè variatã, tam conuenienter diuerſam, ſola per ſeipſam produxit ex nihilo.* Vnde & nos in Commentarijs ad eum locum probavimus latè exiſtentiam creationis Diſp. XV. & præterea Diſput. XVI. ac duabus ſequentibus vim creandi eſſe ſolius Dei propriam, nec vlli creaturæ communicari poſſe.

51 *QVARE QVÆCVMQVE*, &c. Ex præmiſsis hactenus, colligit, quæcumque ſummus ſpiritus, ſive Deus facit, eadẽ quoque ab ipſius Verbo fieri; & qualicumque cauſalitatis genere ſe habet ille erga creaturas, eâdẽ quoque Verbum ad illas comparari. Quæ doctrina æquè Catholica eſt, ac præcedens: vtpotè expreſsè tradita ab ipſo Chriſto Ioannis 5. v. 19. vbi ait: *Non poteſt Filius à ſe facere quidquam, niſi quod viderit Patrem facientẽ. Quæcumque enim ille fecerit, hæc & Filius ſimiliter facit.* Quibus verbis pariter diſſipatur Ariana hæreſis: quoniam ex ijs apertiſsimè habetur æqualitas Filij Dei cum Patre in operando, ac proinde in virtute activa, & natura. Nam quorum æqualitas indiviſa eſt in operatione, eorum quoque æqualitatem in virtute operatrice & natura eſſe, neceſſum eſt. Vnde Hilarius lib. 9. de Trinit. poſt medium ita alloquitur Arium, & quemlibet alium eius ſequacem: * Exprobra infirmitatem Dei Filio, adime quoque naturæ æqualitatem, ſi non quæcumque facit Pater, eadem & Filius facit ſimiliter: ſi diſcrimen aliquod paternæ virtutis atque operationis admittitur. * Ambroſius quoque lib. 4. de Fide ad Gratianum: Nec enim, ait, ſimiliter quiſquam poteſt facere idem opus, quòd alius fecerit, niſi qui & inæqualitatem non habeat operationis, & naturæ eiuſdem habeat vnitatem. *

52 COLLIGIT Deinde, quidquid ſummus ſpiritus, ſive Pater, eſt ad creaturam; hoc etiam Verbum eſſe, ac ſimiliter. Nimirum, quacumque habitudine principij efficientis ſe habet Pater æternus ad creaturas; eâdem quoque Verbum

Verbum ad illas comparari. Cùm enim ambo sint eiusdem naturæ & virtutis operatricis, nulla ratione potest Pater præ Filio comparari ad creaturas in ratione principij efficientis, quâ ratione comparetur similiter Filius sive Verbum. Eadem verò ratio est de notione vltimi finis: nã ratio finis vltimi connexa est cum ratione primi principij efficientis. Vnde sicuti Pater & Filius similiter omnino se habent in vi principij efficientis, ita etiam sub ratione finis vltimi.

53 *NECTAMEN AMBO*, &c. Monet, Patrem ac Filium ita indivisim ac similiter esse principium efficiens rerum omnium creatarum, vt non sint duo principia, nec duo Creatores, sed vnum principium & vnus Creator. Quæ pariter doctrina est Catholica contra hæresim infamem eorum, qui induxerunt duo aut plura prima rerum principia, quales fuere Apellelani, & Manichæi, & Cerdo, ac Marcion, refutati à nobis cum Anselmo Tomo I. Disp. XIII. præsertim num. 14. Itaque eâdem fide, quâ constat, non plures vno deos esse, constat pariter, non esse duo aut plura factarum rerum principia, sed vnum; & hanc vnitatem primi principij non impediri trinitate personarum divinarum: quæ, licèt hypostatibus differant, sunt vnicum & primum principium rerum omnium. Vnde in Concilio Lateranensi, prout habetur in cap. Firmiter de Summa Trinit. & Fide Cathol. Pater, Filius, & Spiritus sanctus dicuntur *consubstantiales, coæquales, coomnipotentes, & coæterni: Vnum Vniuersorum principium: Creator omnium Visibilium & inuisibilium, spiritualium & corporalium*, &c.

54 TOTAM Verò doctrinam huius capitis sic ferè redordiri possumus, & digerere. Summus Spiritus, sive Pater, per Verbum fecit omnia, quæcumque facta sunt. Ergo & Verbum ipsum omnia fecit, quæcumque facta sunt. Ergo Verbum ipsum est non factum. Alioqui faceret seipsum, quod manifestè repugnat. RVRSVS. Eo ipso quòd Verbum fecerit omnia, quæcumque facta sunt; eius substantia est infecta, ac proinde eadem omnino cum substantia summi Spiritus, sive Patris. Substantia enim, sive essentia divina, nequit esse duplex aut multiplex, sed vnica, vt suo loco demonstratũ fuit. Si autem essentia est vna in ambobus, pariter potentia & virtus agendi, & actio debet esse vna: ac proinde quidquid Pater facit, idipsum Filius similiter facit. Vnde & consequens est, vt non sint duo Creatores, & duo principia, sed vnus Creator, & vnum principium: quoniam vnica essentia, potentia, & operatio indivisa, nequit constituere plura principia, aut plures Creatores, sed vnum.

55 HVC Spectabat exponere cur & quomodo non dicatur in Deo pluraliter ratio primi principij, nec ratio Creatoris, quamvis personæ divinæ distinguantur. Sed hoc iam factis explicuimus & generatim Disp. LVI. sect. 3. vbi traditæ sunt ex sacris litteris & Patribus regulæ, iuxta quas constat quando in divinis, aut quatenus liceat, vel non liceat vti numero plurali. Verùm par est reponere illustre testimonium Cyrilli lib. 7. in Ioannem ad illa Christi verba: EGO ET PATER, VNVM SVMVS. Sic enim loquitur S. Doctor: ✻ Vtrumque audi: VNVM, ET SVMVS: & à Charybdi & Scylla liberaberis. Quod dicit, VNVM, liberat te ab Ario separante Filium à substantia Patris. Quod dixit, SVMVS, liberat te à Sabellio confundente personas Patris & Filij sine discretione. Si VNVM, non ergo diversum. Si SVMVS, ergo Pater & Filius. ✻ Ita colligit impræsenti. Si Pater & Filius sunt VNVM in substantiâ, ac proinde in potentia, & actione: ergo non duo principia nec duo Creatores, sed vnus. Si autem SVNT Pater & Filius: ergo personæ duæ.

56 EX Doctrina hactenus tradita refellitur obiter opinio Caroli Franciſci de Abra Tract. de Incarn. cap. 3. q. 3. asserentis, vnionem hypostaticam consistere in speciali influxu activo Verbi divini in naturam, sive humanitatem assumptam. Refellitur, inquam, nam Verbum divinum nequit habere specialem aliquam operationem ad extra, sed solùm communem sibi cum Patre & Spiritu sancto: siquidem constat eâdem omnino naturâ, virtuteque operatrice, & cum ijs constituit vnicum principium omnium rerum factarum: vt hactenus ex sacris litteris & Patribus ostensum est. Idque nominatim circa mysterium Incarnationis observat S. Ildephonsus lib. de Virginitate Mariæ prope initium, dum illam ita alloquitur: *Tota inuisibiliter Trinitas conceptionem operabitur in te: sola persona Filij in corpore tuo nascitura carnem assumet de te.* Itaque indivisa & communis actio totius Trinitatis operata fuit Incarnationem, quamvis solus Filius carnẽ assumpserit. Et ferè id extorquent verba illa apud Ioannem cap 5. suprà iam relata: *Non potest Filius à se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem. Quæcumque enim ille fecerit, hæc & Filius similiter facit.* Ergo Verbum divinum erga naturam assumptam nequit exercere propriam & peculiarem actionem, sed dumtaxat communem sibi cum Patre.

57 COLLIGITVR Præterea (suppositâ sententiâ satis frequenti, quæ docet obiectum concurrere activè intelligibiliter mediãte specie ad cognitionem, & similiter essentiam divi-

divinam in vi speciei intelligibiliter active cõcurrere ad sui visionem) nullatenus fieri posse, adhuc potestate absoluta Dei, vt persona vna divina videatur non visâ aliâ. Sic enim vna persona ex tribus præ alia exerceret peculiarem actionem, quod repugnat pariter de actione seu concursu activo intelligibili, ac physico: quoniam sicuti potentia physicè operativa, seu omnipotentia, est vna in tribus personis; ita etiam potentia seu virtus activa intelligibilis, nimirũ, ratio speciei, est vnica & communis tribus. Ergo sicuti eam ob causam nequit vna persona præ alia exercere peculiarem influxum activum physicum, ita nec intelligibilem. Vide plura alia, quæ circa hoc præmissimus suprà Disput. LXVIII. sect. 5. num. 66. & seqq.

CAPVT XXXVIII. Aliàs XXXVII.

Quòd dici non possit, quid duo sint: quamvis necesse sit esse duos.

58 STVDIOSE Itaque attendendum est quiddam, quod valde insolitum alijs rebus, in summo spiritu & Verbo eius videtur evenire. Nam certum est, vnicuique singulatim, & vtrisque simul inesse quidquid sunt in essentia, & quidquid sunt ad creaturam: vt & singulatim perfectum sit ambobus: & tamen pluralitatem non admittat in duobus. Licèt enim singulatim & ille perfectè sit summa veritas, & Creator; & Verbũ eius sit summa veritas, & Creator: non tamen ambo simul sunt duæ veritates, aut duo Creatores.

59 SED Cùm hæc ita sint; miro tamen modo apertissimum est, quia nec ille, cuius est Verbum, potest esse Verbum suum: nec Verbum potest esse iste, cuius est Verbum: vt in eo quod significat, vel quid sint substantialiter, vel quid sint ad creaturam, semper individuam teneant vnitatem.

60 IN Eo verò, quòd ille non est ex isto, hoc autem est ex illo, ineffabilem admittunt pluralitatem, ineffabilem certè. Quamvis enim necessitas cogat, vt sint duo: nullo tamen modo exprimi potest, quid duo sunt. Nam & si fortè duo pares, aut aliquid aliud similiter adinvicẽ possint dici: in his ipsis tamen relativis, si quæratur, quid sit illud, de quo dicuntur, non potest dici pluraliter, quemadmodum dicuntur duæ pares lineæ, aut duo homines similes.

61 QVIPPE Non sunt duo pares spiritus, nec duo pares Creatores, nec duo *aliquid*, quod significet eorum aut essentiam, aut habitudinem ad creaturam: sed nec duo *aliquid*, quod designet propriam habitudinem alterius ad alterum: quia nec duo Verba, nec duæ imagines.

62 VERBVM Namque hoc ipsum quod Verbum est, aut imago, ad alterum est: quia non nisi alicuius Verbum est aut imago: & sic propria sunt hæc alterius, vt nequaquam alteri coaptentur. Nam ille, cuius est Verbum, aut imago; nec imago, nec Verbum est.

CON-

63 CONSTAT Igitur quia exprimi non potest quid duo sint, summus spiritus, & Verbum eius; quamvis quibusdam singulorum propriè tatibus cogantur esse duo. Etenim proprium vnius est, esse ex altero: & proprium alterius est, alterum esse ex illo.

SCHOLIA IN CAPVT XXXVII.

SECTIO SEXTA.

Illustratur doctrina capitis: & ostenditur, in Patre & Filio non esse duas Veritates, nec duos Creatores, nec duo aliquid, siue in essentia, siue per habitudinem ad creaturas, nec duos spiritus, nec duo Verba, aut imaginem duplicem.

64 SVMMA Capitis huius sita est in admiratione eius mysterij, quod iam antea indicatum fuit in summo spiritu, ac Verbo eius. Nempe in alijs quibuslibet rebus, iuxta realem illarum distinctionem, distinguuntur essentiæ & perfectiones ipsarum, vt proinde dicantur plures essentiæ, plures naturæ, plures veritates. At verò, cùm ex præcedentibus constet, tam summo spiritui, quàm eius Verbo, sive seorsim consideratis, sive coniunctim, inesse quidquid sunt in essentia, & quidquid sunt ad creaturam; & vnicuique eorum perfectè, atque ambobus simul; adhuc id nõ admittit in duobus pluralitatem. Ita enim vnusquisque eorum est summa veritas, & Creator, vt tamen ambo simul non sint duæ veritates, aut duo Creatores. Hæc est ferè summa mysterij Trinitatis, vt in distinctis personis simul, ac seorsim in vnaquaque, eadem veritas, essentia, natura, idemque rerum omnium factarum Creator sit; contra quàm in cæteris rebus cernitur, vbi pro varietate rerum & personarum, multiplicantur veritates, & essentiæ, & principia productiva quorumlibet effectuum.

65 ATQVE Imprimis, Patrem & Filium non esse duos Creatores rerum factarum, sed vnum, iam ostensum est capite præcedenti, & in ipsius Scholijs num. 53. & seqq. Iam verò vtrumque simul non esse duas veritates, sed vnam, constat pariter ex testimonijs aliorum Patrum, ac præsertim Augustini lib. 8. de Trinitate cap. 1. circa medium, vbi rem fusè exponit, ac Boetij libro inscripto, An Pater, & Filius, & Spiritus sanctus de diuinitate substantialiter prædicentur. Vbi circa medium libri ait: *Pater veritas est, Filius veritas est, Spiritus sanctus veritas est: non tres veritates, sed vna veritas.* Verùm ante ipsum Boetium id luculenter definierat S. Damasus Papa in Synodo apud Theodoretum lib. 5. cap. 10. in Anathematismis ex interpretatione Tripartitæ, dicens: *Si quis non dixerit, Patris, & Filij, & Spiritus sancti vnam deitatem, potestatem, diuinitatem, virtutem, vnam gloriam, dominationem, imperium, vnam voluntatem, ET VERITATEM; anathema sit.* Rationem verò eius doctrinæ assignabimus & tuebimur Disputat. sequenti sect. 1. & 2.

66 *SED CVM HAEC ITA SINT*, &c. Augetur admiratio: quoniam cùm Pater & Verbum eius individuam habeant vnitatem, tam in substantia, quàm in ordine ad efficiendas creaturas; adhuc tamen ita distinguuntur, & quoddammodo opponuntur inter se, vt nec Pater, cuius est Verbum, possit esse Verbum suum: nec iste, qui est Verbum, possit esse ille, cuius est Verbum. Cuius rei nullum in creaturis idoneum exemplum inuenire licet, sed omnia prorsus repugnantia. Vnde obiter refelluntur quicumque ex Theologis non leuiter modo, sed extenuare student veritatem huius mysterij prorsus inaccessam, recurrentes ad exempla rerum creatarum, quæ ratione distinctionis virtualis subire possint in eadem entitate reali duo prædicata quasi contradictoria in re. Quos propterea impugnauimus Tomo I. varijs locis, præsertim Disput. XXVII. vbi propterea in solo Deo asseruimus distinctionem virtualem intrinsecam, vi cuius possit absque contradictione subire ea prædicata.

67 *IN EO VERO QVOD ILLE*, &c. Docet, pluralitatem Verbi, & eius cuius est Verbum, in eo sitam esse; quòd Verbum sit, seu oriatur ex illo; ille verò non oriatur ex Verbo. Verùm simul & iterum appellat *ineffabilem* eam pluralitatem: quoniam licèt necessum sit profiteri, vt Verbum, & ille cuius est Verbum, sint duo; nullatenus tamen exprimi potest, quid duo sint. Nam quamvis forsasse dici possint duo pares, aut aliquid aliud similiter ad invicem, id est, relativè (veluti duo supposita, aut duo subsistentes) in his tamen ipsis relativis si quæratur quid sit illud, de quo dicuntur, non potest dici pluraliter, quemadmodum dicuntur plures pares lineæ, aut plures homines similes. Nimirum, duæ pares lineæ ex toto distinguuntur, & duo homines similes: quoniã in prioribus quantitas, & in posterioribus humanitas, nõ est vna & eadẽ numero, sed distincta & multiplicata,

In Patre autem & Filio, quamvis relativè diſtinguantur, natura & ſubſtantia eſt ſummè vna: ideoque pluraliter accipi non poteſt. Quare Athanaſius lib. de Decretis Niceænæ Synodi monet, τὸ ἐν κατατμηθῆναι χρὴ εἰς τρεῖς θεότητας τὴν θεομακαρίστην καὶ θείαν μονάδα. id eſt, *non oportere in tres deitates partiri admirabilem & diuinam vnitatẽ.* Et initio Orationis quintæ ait, *Patrem, & Filium eſſe duos*, ſed tamen μονάδα τὴν θεότητος ἀδιαίρετον, *vnitatem diuinitatis indiuiſam.* Ac præterea eodem loco refellens Arianos, qui impugnabant Catholicos, quòd Patrem & Filium duo eſſe profiterentur, quaſi inde colligeretur, duos eſſe deos; ſic idem argumentum in illos regerit: *Si is, qui Patrem, & Filium, cognoſcit, duos aſſerit deos; conſequens eſt vt qui vnum dicit, tollat Filium, & Sabellium imitetur. Nam ſi ille, qui dicit duo, Gentiles ſequitur; igitur qui vnum dicit, Sabellium exprimit. At hoc minimè verum eſt, abſit. Sed quemadmodum qui Patrem & Filium profitetur duos, vnum dicit Deum: ſic qui vnum Deum dicit, duos intelligit: quoniam Pater & Filius diuinitate ſunt vnum; & quod ab ipſo procedens, neque ſectum ab eo, nec diuiſum. ſed inſeparabile ſit à Patre Verbũ.*

68 *QVIPPE NON SVNT DVO PARES SPIRITVS*, &c. Adhibet nominatim ea, quæ in diſtinctis perſonis nullam admittunt ſectionem, pluralitatemvè. Et imprimis ait, non eſſe duos ſpiritus: quoniam eo vocabulo ſignificatur eſſentia ſive ſubſtantia ſpiritualis: in Patre autem & Filio eadem omnino ſubſtantia ſpiritualis, ſive eſſentia eſt. Subdit deinde, non eſſe duos pares Creatores: quoniam ſingulus quiſque, & ambo ſimul, ſunt vnum primum principium, & vnus Creator, non plures Creatores, vt in præcedenti capite oſtenſum eſt. Addit, Patrem & Filium *non eſſe duo aliquid, quod ſignificet eorum aut eſſentiam, aut habitudinem ad creaturam.* Ratio autem ne Pater & Filius ſint duo *aliquid*, vt ita loquamur, eſt duplex. Altera, quia, vt obſervat S. Th. quæſt. 1. de Veritate art. 1. *aliquid* propriè ſumptum, ſecundùm etymon ſuum, ſignificat idem, ac *aliud quid*, ſeu aliâ quidditate conſtans. Cumque in diuinis non ſint plures quidditates, id eſt, eſſentiæ, ſed vna; non ſunt etiam plura *aliquid*, ſed vnum. Alteram rationem indicat idem S. Doctor q. 2. de Potentia ar. 5. & in cap. Ioannis 16. lect. 4. Quia *aliquid* vſurpatum ſimpliciter, ſignificat realitatem, non qualemcumque, ſed abſolutam. Sumitur enim quatenus differt ab eo, quod eſt *ad aliquid*: ac proinde vt abſolutum contra relativum. Cùm ergo in diuinis nullum prædicatum abſolutum admittat pluralitatem, conſequens eſt, vt in diuinis perſonis non ſint plura aliquid. Denique poteſt *aliquid* in Deo ſumi quatenus ſignificat habitudinem ad creaturam, vt loquitur Anſelmus. Nimirum, poteſt accipi *aliquid* prout in Deo ſignificat primum principium efficiens, aut creans, vel conſervãs res à ſe factas. Et nec ſub hac ratione admittit in Deo pluralitatem: cùm diuinæ perſonæ ſint vnũ principium creaturarum, & vnus Creator: vt iã antè explanatum eſt. An verò *aliquid* vſurpatum per modum tranſcendentis multiplicetur in Deo, conſtabit ex dicendis Diſp. ſeq. ſect. 5.

69 SVBDIT Anſelmus ſtatim, ſummum ſpiritum, eiuſque Verbum, non eſſe *duo aliquid, quod deſignet propriam habitudinem alterius ad alterum: quia nec duo Verba, nec duæ imagines.* Nimirum, nulla aliqua denominatio relativa inter Patrem & Filium admittit pluralitatem homogeneam, ſive eiuſdem generis. Non enim ſunt duo genitores, vel geniti: nõ duo Patres, aut Filij: non duo Verba, aut imagines duæ: ſed quælibet earum denominationũ vnica eſt, & in altero ex duobus tantùm. nam eadem ratio & doctrina Catholica id evincit de duabus perſonis proportionaliter, ac de tribus, dum dicitur in Symbolo Athanaſij: *Vnus ergo Pater, non tres Patres: vnus Filius, non tres Filij. vnus Spiritus ſanctus, non tres Spiritus ſancti.* Quod verò ait S. Doctor, Verbum in divinis non duplex eſſe, ſed vnum, itemque vnicam imaginem; iam ſuprà in capitibus præcedentibus cum ipſo latiùs traditum fuit. Ideoque ille capiti trigeſimo tertio hanc epigraphã poſuit: *Quòd conſubſtantiali Verbo dicat ſe, & quod fecit.* Oſtenſumque eſt in hac ipſa Diſput. ſect. 2. & 3. rationem imaginis eſſe propriam ſolius Filij, etiã prout differt à Spiritu S.

70 *VERBVM NAMQVE HOC IPSVM, QVOD VERBVM EST, AD ALTERVM DICITVR*, &c. Concludit, rationẽ Verbi, ſicuti & imaginis, non eſſe abſolutã, ſed relativam, ſive *ad alterum*: quia cùm Verbum, & imago importet originem ab eo, cuius Verbum & imago eſt; ac præterea nulla res poſſit à ſeipſa oriri; conſequens eſt, vt nulla res ſit Verbum aut imago ſui, ſed alterius. Quod iam ſuprà ſect. 1. & 2. ſatis expoſuimus quoad rationem imaginis. Quoad rationem autem Verbi latè diſcuſſum fuit ſuprà Diſp. LXII. per totam, nec repetere oportet. Subdit verò nunc S. Doctor, rationem Verbi, & imaginis, ſic eſſe propriam alterius ex duabus perſonis, nimirũ, Filij, vt nequaquam alteri coaptetur. Nam Pater, cuius ille eſt Verbum, nec Verbum nec imago eſt: cùm non oriatur ab altero: quod planè exigitur ad rationem imaginis.

71 *CONSTAT IGITVR*, &c. Ex doctrina totius capitis concludit, non ſatis explicari poſſe quid duo ſint ſummus ſpiritus & Verbum eius, *quãuis quibuſdã ſingulorũ*

pro-

singulorum proprietatibus cogantur esse duo. Proprium enim est alteri eorum vt sit ex altero: & alterius proprium est, vt alter sit ex illo. Vbi assignat originem activam & passivam, veluti proprietates, quibus personæ Patris & Filij discernuntur. De quo latè infrà Disp. LXXX. sect. 1. præsertim num. 12. Verùm adhuc statuis vniuscuiusque proprietatibus, quibus ad invicem discernuntur, non apparet quid duo sint? Non enim (vt resumamus singula) duæ veritates, aut duo Creatores, nec duo spiritus, nec duo *aliquid*, sive in essentia, sive per habitudinem ad creaturas: nec duo Verba, aut imagines. Superest autem vt ex traditis ab Anselmo in hisce duobus capitibus excitemus quasdam Disputationes opportunas.

DISPVTATIO LXXI

AN TRANSCENDENTIA PRÆDICATA ADMITTVNT REIPSA PLVRALITATEM IN DIVINIS PERSONIS.

SVPPONIMVS Ex traditis in superioribus iuxta doctrinam Catholicam, à Conciliis definitam, & sæpe observatam ab Anselmo, essentiam sive naturam divinam esse prorsus vnam atque individuam in tribus personis reipsa distinctis: idemque est de omnibus attributis seu prædicatis omnino absolutis, quæ essentialia dicuntur. Nunc de quibusdam alijs differendum est, quæ non satis constat, an absoluta, an potiùs relativa, censeri debeant. Ac primùm quidem tractare oportet de sex transcendentibus prædicatis, quæ sunt, Res, Ens, Verum, Bonum, Aliquid, Vnum: an pluralitatem veram admittant iuxta realem numerum trium personarum. Habet locum hæc controversia apud Magistrum variis locis: sed præcipuè in 1. dist. 10. §. Sive enim, & dist. 25. §. Sciendum, & tribus sequentibus: ac dist. 27. & 28. vbi tractatur à Gabriele: & dist. 29. ac 33. vbi illam excitant Caprcolus & Deza.

SECTIO PRIMA.

Præmissis quibusdam ex doctrina Catholica, à Patribus observata, statuitur cum Anselmo, & Augustino, in diuinis esse tres res. Varia vsurpatio REI apud Patres.

2 PRÆMITTO I. Quoties res aliqua prorsus vna & simplicissima est, non debere illam significari, nisi vno & singulari vocabulo. Nam vt ait Ammonius, in librum Porphyrij de quinque vocibus, *αἱ σημαντικαὶ φωναὶ, καὶ τὰ ὀνόματα εἰώθασι χωρίζειν τὰ πράγματα ἀπ' ἀλλήλων. Voces omnes aliquid significantes, & nomina ad id instituta sunt, vt res ipsas inuicem secernant.* Nimirum pluralitas numeri in vocibus significat pluralitatem rerum subiectarum. Quare quia nulla est pluralitas vera Deo in prædicatis, quæ vocant absoluta, sive essentialia, sicuti & nulla relativa oppositio; consequens est vt ea non admittant in vocibus aliquam numeri pluralitatem. Hinc illud Symboli S. Athanasij: * Sicut vnamquamque personam Deum ac Dominum confiteri Christiana veritate compellimur ita tres Deos, aut Dominos dicere Catholica religione prohibemur. * Quia, scilicet, vnica in Deo est *οὐσία*, sive essentia, & virtus dominatrix, à quarum priore Deus, sicuti & à posteriore Dominus dicitur. Vnde & in Anathematismo S. Damasi Papæ suprà laudato circa finem Disp. præcedentis dicitur: * Siquis non dixerit Patris, & Filij, & Spiritus sancti vnam deitatem, potestatem, divinitatem, virtutem, vnam gloriam, dominationem, imperium, vnam voluntatem, & veritatem; anathema sit. * Eadem verò ratio est de cæteris attributis, vt sapientia, iustitia, misericordia, & alijs pluribus, quæ manifestè sunt essentialia, & absoluta.

3 PRÆMITTO II. Curandum maximè esse de divinis rebus ita, non solùm sentire quoad vnitatem & pluralitatem, sed

& loqui, vt caveamus errores plurium ex infidelibus, tum Ethnicis, tum Iudæis, tum Hæreticis, qui in alios atque alios, & nonnunquam oppositos instar Scyllæ ac Charybdis, scopulos offenderunt, & miserè naufragarunt. Itaque non solùm vitanda est omnis illa pluralitas, ex qua colligitur multitudo Deorum ab Ethnicis conficta, aut distinctio personarum diuinarum in essentia, qualem induxit Arius, & veteres ac novi eius sectatores in superioribus iam à nobis reiecti: sed etiam fugienda est omnis illa vnitas, quæ è medio tollit veram distinctionem personarum à Sabellio negatam, & à Iudæis: qui Deum vnum ac solitarium æquè in persona, ac in essentia, prædicant. Quam in rem aureum est illud Cyrilli lib. 7. in Ioannem ad illa verba Christi, EGO ET PATER, VNVM SVMVS, iam alibi à nobis obseruatum: * Vtrumque audi: VNVM, & SVMVS. & à Charybdi & Scylla liberaberis. Quod dicit VNVM, liberat te ab Ario separante Filium à substantia Patris. Quod dicit SVMVS, liberat te à Sabellio confundente personas Patris & Filij sine discretione. Si VNVM; non ergo diversum. Si SVMVS; ergo Pater & Filius. * Similiter Gregorius Nyssenus Orat. 5. Catechetica, eius mysterij inaccessam veritatem in eo sitam esse monet, * quòd idem & sub numerum cadit, & numerationem effugit: quodque & diuisim spectatur, & in vnitate comprehenditur: hypostasi distinguitur, & subiecto non dividitur. Cumque rursus aliud sit illud, cuius est Verbum, & Spiritus; tamè quod distinctum in eis est cùm intellexeris naturæ vnitas participationem excludit adeò vt neque monarchiæ dominatus scindatur, in diversas sectus divinitates: neque tum Iudaico dogmate Catholica doctrina consentiat: sed inter duas opiniones mediâ viâ procedat veritas, quæ vtramque sectam everti, & ab vtraque quod vtile est colligit. Nam Iudaicum dogma destruitur tum eo, quòd Verbum admittitur, tum fide in Spiritum sanctum. Gentilium autem de multiplicibus dijs aboletur error, quòd naturæ vnitas multorum deorū imaginationem auferat. Rursus autem ex Iudaica opinione naturæ vnitas maneat: ex Gentili superstitione solum discrimen hypostaseon: ita vt impie decreto congruum remedium vtrimque adhibeatur. Est enim velut quædam medicina, eorum quidem, qui in vno errant, trinitatis numerus: eorum verò, qui in multitudinem spargunturr, vnitatis rario. * Hæc ille, quæ nobis in locutionibus circa pluralitatem ac vnitatem divinorum, maximè obseruare oportet. Veniamus itaque singillatim ad prædicata transcendentia, & seruatis ijs regulis videamus, an in divinis pluralitatem veram admittant.

4 DICENDVM I. In divinis esse tres res, iuxta numerum personarum: vnam verò secundùm essentiam. Ita Anselmus lib. de Fide Trinitatis & Incarnatione Verbi, vbi inquit cap. 3. * Nemo Christianus confitetur, Patrem & Filium, secundùm hæc duo principia esse vnam rem, sed duas. * nimirum, paternitatem, & filiationem. Vnde postea subdit: * In duabus rebus intelligendas esse duas relationes. * Ac denique in toto ferè contextu eiusdem capitis testatur, * omnes Christianos sentire, personas divinas secundùm propria & personalia esse tres res; sed secundùm essentiam esse vnam rem absque separatione aliqua, vel divisione. * Præiverat Anselmo Augustinus lib. 1. de Doctrina Christiana cap 5. dicens: * Res, quibus in cœlo fruemur, esse Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum. * Idque videtur supponi in Concilio Remensi sub Calixto II. Papa. Nam in professione Fidei dicitur: * Credimus, solum Deum, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, æternum esse: nec aliquas omnino res (sive relationes, sive proprietates, vel vnitates dicantur) adesse Deo, quæ sint ab æterno, quæ nō sint Deus. * Vbi supponitur pluralitas rerum in divinis relationibus, proprietatibus, vel vnitatibus: additurque, nullam earum ab æterno existere, quæ non sit Deus, sive eadem res cum Deo. Similiter in Actis Concilij Nicæni lib. 1. circa medium, Alexander Patriarcha Alexandrinus in Epist. ad Alexandrum Constantinop. ait, Patrem & Filium esse *duas res indiuisas*. Vnde in hac Assertione conveniunt Scholastici, excepto Gregorio de Arimino in 1. distinct. 27. quæst. vnica art. 2. vbi oppositum docet.

5 VERVM Vt id penitiùs intelligatur, obseruandum est, *rei* vocabulum apud Latinos, quod apud Græcos est χρῆμα, sive πρᾶγμα, sæpiùs vsurpari pro essentia, sive vsia. Porrò in Epistola Synodica Romani Concilij à Damaso Papa alijque Episcopis missa ad Illyricos, *Pater, & Filius vnius dicuntur esse diuinitatis, vnius virtutis, vnius rei*. Græcè pro *vnius rei* habetur, ἑνὸς χρήματος. Similiter loquitur Gelasius Cyzicenus in Actis Cōcilij Nicæni p. 2. c. 12 dum ait: *Simul autē existit cū Patre Filioq; Spiritus sanctus, qui eiusdē est substantiæ, EIVSDEMQVE REI* (Græcè, καὶ τῦ αὐτῦ χρήματος) *cuius est Pater & Filius*. Quibus locis patet, *rem* apud Latinos, sicuti & χρῆμα apud Græcos, significare vsiam, sive essentiam, quæ in tribus personis est vna prorsus & individua. Eodem sensu Augustinus loco nuper allegato Trinitatem appellat *vnam quandam summam rem* Quo stylo vsus fuit Magister Sententiarum in 1. distinct. 33. & 34. atque ex ipso Concilium Lateranense

sub

sub Innocentio III. in decreto Fidei: vbi contra errorem adscriptum Abbati Ioachimo impugnanti eundem Magistrum, declaratur, *vnam quandam REM esse Patrem, Filium, & Spiritum sanctum.* Ac præterea, *quamlibet trium personarum esse illam REM; videlicet substantiam, essentiam, sive naturam divinam.* Quapropter si rei vocabulū accipiatur pro substantia, essentia, seu natura, certum fide est, in divinis non esse nisi vnam rem, sicuti certum est, in Patre, Filio, ac Spiritu sancto non esse, nisi vnam essentiam. Eoque sensu loquuntur Concilia & Patres locis nunc indicatis, atque Anselmus loco paulo antè laudato, dum ait: * Hoc ergo modo nihil prohibet dicere duas personas, Patrem, & Filium, esse duas res: si tamen intelligatur cuiusmodi sunt res. Non enim sic sunt Pater & Filius duæ res, vt in his duabus rebus intelligatur eorum substantia, sed eorum relationes.*

6 SED Tamen sæpe rei vocabulum accipitur indifferenter à Patribus, sive pro essentia, sive pro personali proprietate: ac priori sensu aiunt, in divinis esse vnam rem summam, nimirum, vnam essentiam singularem & individuam: posteriori verò esse tres res, iuxta numerum personarum. Id patet ex testimonijs Augustini & Anselmi exscriptis num. 4. & 5. vbi essentiam divinam appellant *vnam rem*; personas autem *tres res.* Similiter Rusticus Diaconus in Disputatione contra Acephalos ait: *Res & personam significat & naturam. Et vna igitur res Christus, & duæ: magis verò ipse quidem res vna est, quippe vt vna persona: in duabus verò naturis agnoscitur.* Apud Græcos quoque πρᾶγμα, modò pro natura, modò pro persona vsurpatur: ideoque Theodorus Alucara Opusculo secundo ait, tam Deum esse πρᾶγμα, quàm tres hypostases esse τρία πράγματα, id est, *tres res.*

7 RATIO Autem cur *rei* vocabulum sæpe vsurpetur pro natura, sæpe etiam pro persona, indicatur ab Anselmo libro supra allegato & cap. 3 dum ait: * Solemus enim vsu dicere REM, quidquid aliquomodo dicimus esse aliquid. Qui autem dicit de Deo Patrem, aut Filium, aliquid de eo dicit: & omnes sciunt, in Deo Patrem non esse Filium, & Filium non esse Patrem. * Itaque RES dicitur, quidquid verè est, sive existit in rerum natura; aut quidditatem suam habet independenter ab omni fictione intellectûs. Quod plenius exponit Sanct. Tho. in 1. dist. 25. q. 1 art. 4 & maximè ad nostrum institutum, dum ait: * Quidditas, sive forma, à qua sumitur nomen REI in divinis, consideratur dupliciter. Aut vt forma absoluta, vt essentia, vel Deitas, & huiusmodi, quæ non multiplicantur in divinis. Vnde & nomen REI, quod à tali forma sumitur, pluraliter non prædicatur, sed singulariter: prout dicitur quòd PATER ET FILIVS, SVNT VNA RES. Est etiam in divinis quædam forma relativa, vt paternitas, quæ secundùm rationem, non solùm in intellectu existentem, sed etiam extrà, est alia à filiatione. Vnde secundùm quòd ab hac relatione sumitur nomen REI, res pluraliter prædicatur, vt sint ibi plures tales formæ relativæ. Et secundùm hoc dicimus quòd Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, SVNT TRES RES, non tantùm in anima, sed etiam extra animam, habentes firmitatem in natura.*

8 VNDE Eruitur formula probationis. Res enim absolutè & simpliciter loquendo importat realitatem quādam ratam & firmam extra animam, vt loquuntur Metaphysici: hoc est, non habentem suum esse purè obiectivè in intellectu, qualiter contingit enti rationis: sed independenter ab omni fictione illius. Per hoc enim differt ens reale, quatenus reale, ab ente rationis. Atqui in divinis personis dantur tres realitates relativæ, ratæ & firmæ extra animam, nimirum, tres hypostases verè & ante omnem intellectus fictionem constituentes totidem personas. Ergo in divinis personis dantur tres res. Quòd autem illæ sint vna res secundùm essentiam, patet ex eodem principio: Quia res vsurpata pro essentia est ipsa essentia ratum & firmum esse habens extra animam: atque adeò non multiplicatur, nisi vbi essentia est multiplex. Atqui in tribus personis divinis essentia non est multiplex, sed vnica & individua, vt fides docet. Ergo nec in tribus personis divinis est multiplex res vsurpata pro essentia, sed vnica res & individua. Quapropter idem Angelicus Doctor alijs locis luculentissimè docet, in divinis personis esse tres res secundùm hypostases relativas, vnam verò rem secundùm essentiam, quæ prorsus absoluta est. Etenim 1. part. quæst. 39. art. 3 ad 3. ait: * Dicendum quòd hoc nomen res est de transcendentibus. Vnde secundùm quòd pertinet ad relationem pluraliter prædicatur in divinis: secundùm verò quòd pertinet ad substantiam, singulariter prædicatur. Vnde Augustinus dicit quòd eadem Trinitas quædam summa res est.* Similiter lib. 4. contra Gent. cap. 14. inquit: * Sunt igitur plures res subsistentes, si relationes considerentur: est autem vna res subsistens, si consideretur essentia.*

9 OBSERVANDVM Autem est, in testimonio nuper allegato ex prima parte, indicari rationem eius doctrinæ desumptam ex eo quòd res sit vnum é transcendentibus, ac proinde clausum omnino in intimo conceptu essentiæ divinæ, ac relationum personalium: quoniam ijs omnibus ac singulis ex conceptu

obiectivo, & quasi vltimâ differentiâ, competit, vt sint realitas quædam, sive ratio formalis rata & firma, independenter ab omni fictione mentis. Alioqui secundùm illam peculiarem rationem essent entia rationis, ac proinde non constituerent personas reales, seu reipsa distinctas. Ergo quemadmodum conceptus transcendens *rei* non multiplicatur quoad essentiam, quia hæc in divinis est vna: ita, & è converso multiplicatur in personis, quoniam hæ in divinis sunt plures. Nimirum, conceptus transcendens rei trahitur ad modum essendi eorum, in quibus intimè claditur: ac proinde in absolutis est absolutus, in relativis relativus: atque adeò quemadmodum conceptus rei transcendens essentiam absolutam *in divinis* est vnicus & absolutus; ita etiam transcendens relationes personales est triplex & relativus.

10 INSTABIS, Hac ratione posteriore nimiùm probari, ac proinde nihil. Probaretur enim omnem conceptum transcendentem multiplicari in divinis personis: ac proinde in ijs esse triplicem entitatem, & tria *aliquid*: quoniam ens, & aliquid, pariter ac res, transcendentia sunt. Consequens autem contradicit Anselmo, & reliquis fere Patribus, ac Theologis. Ergo non ex eo quòd conceptus rei sit transcendens probatur satis eius pluralitas in personis diuinis.

11 SED CONTRÀ. Imprimis enim valde probabile est, etiam ex mente Div. Thom. ea transcendentia prædicari pluraliter de Deo: vt infrà à num. 20. apparebit. Deinde, permissa gratis opinione contraria, ratio Div. Thom. debet intelligi in eo sita quòd conceptus rei sit transcendens ita, vt ex sua ratione formali non importet aliquid absolutum, vel respectivum, sed indifferens ad vtrumque. Solùm enim importat ex sua ratione formali realitatem, sive conceptum obiectivum ratum & firmum independenter ab omni intellectus fictione. quod æquè verificatur de conceptu absoluto, ac relativo: ac proinde contractum ad vnumquemque eorum, trahitur ad modum essendi proprium cuiusque. Vnde infertur planè, quemadmodum prædicata relativa personarum in divinis sunt ita rata & firma independenter ab omni fictione intellectûs, ita etiam in ijs esse tres res, sive realitates relativas, verè atque in seipsis distinctas: similiterque quemadmodum in Deo vnica est essentia, eaque prorsus absoluta, ita etiam esse vnicam rem absolutam. Diversa autem fortè ratio est in ijs transcendentibus, quæ ex sua ratione formali sunt absoluta secundùm conceptum expressum. Hæc enim non multiplicantur in divinis personis, iuxta probabilem multorum opinionem, vt ex progressu apparebit.

12 VLTIMO. Probatur ex doctrina Catholica tradita in Symbolo Athanasij illis verbis: *Alia est enim persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti.* Atqui non est alia secundùm rationem. Hoc enim esset errare cum Sabellio. Ergo vna persona divina est alia à reliquis secundùm rem. Omnis enim alietas, siue distinctio, aut est secundùm rem, aut secundùm rationem: cùm divisio in ea duo membra sit adæquata, & involvat oppositionem contradictoriam, quæ non patitur medium vllum inter duo extrema. Cùm ergo alietas seu distinctio vnius personæ divinæ ab alia non sit secundùm rationem, nimirum fingentem, debet esse secundùm rem. Constat autem, distinctionem seu alietatem secundùm rem, esse non posse vbi non datur vna realitas & alia. Ergo in personis divinis est alia & alia realitas: cumque personæ sint tres, totidem in ijs res esse debent.

SECTIO SECVNDA.

Statuitur triplex vnitas in diuinis personis quoad propria & peculiaria vniuscuiusque illarum, cum summa & singulari prorsus vnitate essentiæ cohærens.

13 DICENDVM II. In tribus personis divinis esse vnicam & singularem vnitatem absolutam, tres verò vnitates relativas. Ita colligitur ex Symbolo S. Athanasij verbis illis: *Ita vt per omnia, sicut iam supradictum est, & vnitas in Trinitate, & Trinitas in vnitate veneranda sit.* Nimirum, suprà dictum fuerat: *Alia est enim persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti. Sed Patris, & Filij & Spiritus sancti, vna est diuinitas.* Vbi cum vnitate singulari & absoluta divinitatis, sive essentia, quam retinent tres personæ, componitur alietas & distinctio realis illarum, quæ certè sine propria ac peculiari vniuscuiusque vnitate nequit consistere. Distinctio enim sequitur vnitatem: ac proinde distinctio realis trium personarum inter se supponit proprias singularum vnitates relativas, quibus invicem distinguantur, seu vnaquæque non sit alia. Quod supponi viderunt in Concilio Rhemensi verbis allegatis num. 4. ac præterea à Damaso Papa in Concilio Romano apud Theodoretum in Anathematismis dicente: *Si quis autem deitatem diuiserit, Deum Patrem dicens, & Deum Filium, & Deum Spiritum sanctum; affirmans Deos dici, & non Deum, propter vnam deitatem, ac potestatem, quam esse credimus & novimus, Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Deum vnum in tribus hypostasibus*, &c. *anathema sit.*

sit. Vbi cum vnitate quoad deitatem sive essentiam exponitur trinitas, sive triplex vnitas hypostaseon. Sic etiam Augustinus lib. 1. contra Maximinum, distinguens hæc duo vocabula *vnum*, & *vnus*, ait: * Pater & Filius, & Spiritus sanctus vnum propter individuam, eandemque naturam. Aliud est enim, VNVM SVNT; aliud, VNVS EST. Quando dicitur, VNVM SVNT, etsi non dicatur quid vnum, intelligitur vna substantia. Quando dicitur, VNVS EST, de duabus diversisque substantijs, necesse est vt quæratur, quid vnus. * Similiter Rustinus Diaconus libro cõtra Acephalos ait: * Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, VNVM quidem sunt, quia vna eorum natura est: VNVS autem non sunt, quia tres personæ sunt. * Sunt & plura alia, quibus eadem vnitas in essentia singularis, & triplex in personis perspicuè traditur.

14 IDIPSVM Constat ex Catholica fide, quæ docet contra Sabellium, in divinis esse verè personas tres. Hoc enim vocabulum *tres* est numerale, & significat triplicem vnitatem, quâ personæ divinæ constituunt numerum, cohærentem cum vnitate essentiæ. Ideo Anselmus allegatus aiebat, * omnes Christianos sentire, personas divinas secundùm propria & personalia esse tres res: sed secundùm essentiam esse vnam rem, absque aliqua separatione, vel divisione. * Et Gregorius Nazianzenus Orat. 32. eandem ob causam ait, * nos ita tres hypostases profiteri, vt non tres vsias, sed vnam eandemque constituamus. * Ac præterea in carmine tertio Arcanorum ita accinit:

In tribus luminibus vna natura formata est.
Neque vnitas numeri expers: quandoquidem tribus stat in bonis.
Neque trinitas multiplici honore colenda, quoniam natura non diuiditur.
Vnitas in deitate: ea verò, quorum est deitas, tria numerantur.

Expende illud: *NEQVE TRINITAS NVMERI EXPERS: QVANDOQVIDEM TRIBVS STAT IN BONIS.* Quæ respondent ad litteram versui Græco: Οὔτε τριὰς ἀριθμοῦ, ἐπεὶ τρισὶν ἵσταται ἐν ἀγαθοῖς. Vbi cùm asserat, in Trinitate numerum importari, & numerum trium bonorum, planè agnoscit triplicem vnitatem, ex qua consurgat ternarius numerus. Quo eodem ferè modo loquitur Concil. Toletan. XI. in Confessione Fidei, dum ait de Trinitate: *Nec recedit à numero, nec capitur numero. In relatione enim personarum numerus cernitur.* Basilius quoque contra Sabellium ex ipsis verbis Christi Ioannis 8. vers. 16. colligit numerum personarum in Patre & Filio, ac proinde duplicem vnitatem in personis cum vnitate individua essentiæ. Etenim, præter plura alia, inquit: *Tametsi enim DVO SVNT NVMERO, natura tamen diuisi non sunt: neque qui duas personas dicit, alienationem inducit. Vnus est Deus, & Pater: vnus est Deus, & Filius: & non dijsunt duo: quoniam identitatem habet Filius ad Patrem. Non enim aliam in Patre diuinitatem intueor, aliam in Filio: neque alteram naturam illam, & alteram hanc. Quocirca vt perspicua tibi fiat personarum proprietas, numera seorsim Patrem, & seorsim Filium. Vt autem in deorum multitudinem minimè dissiperis, vnam in ambobus profitere substantiam. Sic & Sabellius cadit, & Anomœus obteretur.* Hactenus ille, verum numerum agnoscens in divinis personis, atque adeò plures vnitates. Spectat & huc versus alius laudati Nazianzeni:

Εἷς θεὸς ἐν τρισσοῖς ἀμαυρύμμασι κόσμου ἁλίσσων.
In triplici radio volvens Deus vnicus orbem.

Sicuti & Prudentius Præfatione prima in Apotheosim, dum accinit:

Est tria summa Deus, trinum specimen, vigor vnus.

15 DENIQVE Eandem doctrinam tradit luculenter Damascenus (vt alios ex Patribus omittam) varijs locis, præcipuè verò lib. 1. de Fide cap. 11. iuxta interpretationem doctissimi Iacobi Billij, dicens: *Indiuisibilis enim in diuisis (vt rem vno verbo complectar) est diuinitas, ac velut in tribus Solibus inseparabili nexu inter se cohærentibus, vna eademque est lucis temperatio atque coniunctio. Quare cùm diuinitatem, primamque illam causam, & vnicum principatum, atque vnam eandemque diuinitatis (vt ita dicam) motionem & voluntatem, naturæque ac potentiæ, & facultatis atque dominationis identitatem intuemur, vnum duntaxat oculis nostris obuersatur. At verò cùm ea, in quibus diuinitas est, vel, si accuratiùs loquendum est, quæ diuinitas est, atque ea, quæ ex principe causa illa, citra tamen omne temporis spatium, ac separationem, omneque discrimen sunt, hoc est, Filij & Spiritus sancti personas consideremus, tria sunt, quæ à nobis adorantur.* Vbi & vnitatem singularem personarum quoad essentiam, & numerum ternarium ex tribus vnitatibus constantem quoad personas agnoscit.

16 VERVM Accomodatiùs ad vsum Scholæ rem exposuit Sanct. Thomas de Potentia quæst. 9. artic. 4. ad 14. hisce verbis:

Dicendum quòd vnum in diuinis se habet cõmuniter ad essentiam & relationem. Dicimus enim quod essentia est vna, & quòd Pater est vnus. Similiter 1.p.q.30.ar.3. *Cùm diximus, personæ sunt plures, significantur illæ personæ, & indiuisio circa vnamquamque illarum: quia de ratione multitudinis est quòd ex vnitatibus consistat.* Ac præterea ibidem solet ad 1. ait: *Dicendum quod vnum, cum sit de transcendentibus, est communius quàm substantia & quàm relatio; & similiter multitudo. Vnde potest stare in diuinis, & pro substantia, & pro relatione.* Quod ipsum communiter cum eodem Angelico Doctore tradunt Scholastici Veteres. Recentioresque, absque discrimine vllo, quod sciam. Vide Suarez lib. 3. de Trinit. cap. 7. Vazquez disp. 129 cap. 2. Ruiz disp. 27. sect. 3.

17 RATIO Eruta ex testimonijs allegatis, & ipsa Catholica fide mysterij Trinitatis, hæc est. Iuxta fidem dantur in diuinis reipsa tres personæ, ac proinde numerus ternarius personarum. Atqui numerus ternarius est collectio trium vnitatum. Ergo in diuinis datur reipsa collectio trium vnitatum quoad personas. PRÆTEREA. Vnitas solùm importat realitatem, prout indiuisam in se, & diuisam ab alia. At qualibet ex diuinis personis ex sua peculiari ratione importat realitatem indiuisam in se, & diuisam à realitate alterius personæ. Ergo quælibet illarum ex sua peculiari ratione habet propriam & distinctam vnitatem. Ex peculiari ratione, inquam, nam ex communi, siue quoad essentiam, tres personæ vnitatem singularẽ prorsus habent, neque vllam distinctionem aut pluralitatem subeunt, vt sæpe dictum est. DENIQVE. Vnitas est conceptus transcendens, non vicumque, sed indifferenter & communiter ad absolutum & relatiuum. nam sicut entia absoluta in singulari sunt indiuisa in se, & diuisa à quibuslibet alijs: ita etiam relativa. Ergo quemadmodum vnitas in essentia diuina, eáque prorsus absolutâ, est singularis: sic pariter in tribus hypostasibus relatiuis est triplex.

SECTIO TERTIA.

Dari in diuinis personis tria entia substantiuè; non quidem simpliciter, sed cum addito, nimirum relatiua: idque etiam iuxtæ mentem D. Thomæ, quidquid alij contrà velint.

18 MAIOR Difficultas est quoad rationem entis, an multiplicetur in Deo iuxta numerum personarum. Affirmat Molina 1.p.r. quæst. 39. art. 3. Suarez lib. 3. de Trinit. cap. 6. & tomo 1. in 3 par. disp. 11. sect. 2. Vazquez 1. par. disp 122. cap. 2. fine, Ruiz disp. 26. de Trinit. sect. 2. & alij, quibus subscribit Godoy 1. part. disp. 85. num. 17. & seqq. Negant è contrà S. Bonaventura in 1. dist. 23 art. 2. q 2. ad vlt. Capreolus dist. 29. q. vnica, alijque ex Scholasticis, & frequenter Thomistæ, quos aliegant & sequuntur Carmelitæ Salmanticenses 1. part. tract 6. disput. 10. dub. 1.

19 HANC Posteriorem sententiam videtur tradidisse S. Thomas in 1. dist. 25. q. 1. ar. 4. dicens: ✠ Nomen entis sumitur ab esse rei. Et ideo cùm vnum & idem sit esse trium personarum, si ens sumatur substantivè, non potest pluraliter prædicari de tribus personis: quia forma, à qua imponitur, scilicet esse, non multiplicatur in eis. Si autem sumatur participialiter & adiectivè, sic pluraliter prædicari potest: quia huiusmodi recipiunt numerum à suppositis, & non à forma significata, vt dictum est. ✠ Et in solutione ad 1. argum. assignat discrimen inter nomen *entis*, ac nomen *rei*, vt hoc posterius præ illo multiplicetur, seu prædicetur pluraliter, substantivè accepium. Ait enim: ✠ Dicendum quòd nomen entis nullo modo sumitur ab aliqua relatione; sed ab esse, quod est absolutum simpliciter in divinis. Et ideo non prædicatur pluraliter ex forma sua, sed ex supposito, prout est adiectivum, vel participium. Sed nomen rei imponitur à quidditate vel forma, quæ potest esse, & absoluta, & relata: & ideo potest pluraliter prædicari. ✠ Eandemque doctrinam tradit in 1 dist. 8. q. 1 ar. 1. & de Verit. q. 1. ar. 1. & 1. contra Gent. cap. 25.

20 PROBABILE Autem est, S. Doctorem mutasse sententiam in Summa Theologiæ. Nam 1. part. q. 30 art. 3. ad 1. docet, *vnum* multiplicari substantivè in personis divinis, quoniam est transcendens. Ait enim: ✠ Dicendum quòd VNVM, cùm sit de transcendentibus, est communius, quàm substantia, & quàm relatio; & similiter multitudo. Vnde potest stare in divinis, & pro substantia, & pro relatione. ✠ Eadem autem apparet ratio de ente, quoniam pariter est transcendens. Similiter eâdem 1. p. q. 39. ar. 3. ad 3. probat, hoc nomen *res* pluraliter prædicari in divinis, quia est transcendens. Ait namque: ✠ Dicendum, quòd hoc nomen RES est de transcendentibus. Vnde secundùm quòd pertinet ad relationem, pluraliter prædicatur in divinis. Secundùm verò quòd pertinet ad substantiam, singulariter prædicatur. ✠ Cùm igitur nomen ENS sit pariter de transcendentibus, etiam pluraliter prædicatur in divinis quoad relationes, licèt non quoad essentiam sive substantiam. Nec S. Doctor in tota Summa Theologiæ, quam omnium consensione circa finem vitæ suæ scripsit, inveniturvn-

quam

quam negaſſe, nomen ENS prædicari pluraliter ſubſtantivè in divinis, nec Thomiſtæ vllum eiuſmodi teſtimonium proferunt. Quin potiùs cùm locis nuper exſcriptis loquēs de Vno, & de Re, docuerit prædicari pluraliter ſubſtantivè de perſonis divinis, quoniam ſunt tranſcendentia; pariter idipſum docuiſſe putandus eſt de ente. Quare omnibus hinc inde conſideratis exiſtimo, S. Doctorem retractaſſe priorem ſententiam, & poſteriorem docuiſſe in Summa Theologiæ: ex quâ ſolâ poſtrema ipſius mens ad liquidum exprimenda eſt, vbi contraria teſtimonia eius occurrunt, ſeu invicem pugnantia.

21 CENSEO Itaque verius & probabilius, in divinis perſonis dari entia ſubſtantivè, non quidem ſimpliciter tria, ſed cum addito, nimirum relativa, & ſumpto nomine entis per modum tranſcendentis. Idque imprimis colligo ex modo loquendi SS. Patrum, qui palam concedunt tria in divinis. S. Martialis antiquiſſimus Scriptor, & vicinus tempori Apoſtolorum, in Epiſt. ad Burdegalenſes cap. 10. fine ait: *Hæc in perſonis tria indiuiſa; in divinitate vnus Deus indiuiſus eſt.* Nazianzenus Orat. 37. longè ante medium inquit: *Vnum eſſe tria, ſi proprietatum rationem habeas.* Et circa medium: *Tria quidem ea nomine, quæ totidem numero ſunt.* Et Orat. 29. ante medium: *Nec in vnum tria contrahimus, nec in quantum ad hypoſtaſes, ſeu perſonas.* Atque inferiùs, *tria eſſe diuiduntur, non naturis, ſed proprietatibus perſonalibus.* In quibus & alijs teſtimonijs *tria* neutro genere ſolùm accipi poſſunt τὰ ὄντα, id eſt, *entia*: non autem hypoſtaſes, quæ Græcè fæmineo genere proferuntur. Ergo divinæ perſonæ, licèt ſecundum eſſentiam ſint vnum ens, ſecundùm propria & perſonalia ſunt tria entia. Eſt autem magni abſdubio ponderis in hac re Nazianzenus, qui inter omnes Eccleſiæ Patres per excellentiam Theologus appellatur: ac proinde quoties ea locutione vtitur ijs alijſque plurimis locis, non impropriè, ſed propriè & theologicè loquutus fuiſſe cenſendus eſt.

22 ALII Quoque ex Patribus Græcis tria numero genere prædicant de perſonis divinis: quæ iuxta eandem linguam, non, niſi τὰ ὄντα, id eſt, entia, intelligi poſſunt. Etenim in VI. Synodo Generali Actione 11. Sophronius Patriarcha Conſtantinop. in ipſa Epiſtola Profeſsionis Fidei col. 3 poſtquam expreſſerat nomina Patris, Filij, & Spiritus ſancti, ſubdit: *Vnum hæc tria, & tria vnum, quorum eſt Deitas.* Et in VII. Synodo Generali, alias Nicæna II. Actione 3. Thraſius in Profeſsione Fidei, probata ab eodem Concilio, ait: *Secundùm ſingularitatem perſonarum tria Diuinitas prædicatur.* Similiter in edicto Imperatoris Iuſtiniani de Fide non longè à principio ſic legitur: *Tria vnum, in quibus Deitas eſt: aut (vt ſubtilius dicamus) IPSA TRIA EST DEITAS.* Et paulo poſt: *TRIA VNVS DEVS.* Anaſtaſius Patriarcha Theopolitanus, in Expoſitione Fidei aliquantò poſt initium: *Tria dico propter triplicem ſubſiſtentiam coeſſentialis Trinitatis.* Denique Theodoretus lib. 2. περὶ ἀρχῶν, loquens de divinis perſonis ait: *Tria hæc vnum eſſe ſubſtantia & diuinitate credentes.* Vbi ſub numero τῶν τριῶν, neceſſum eſt intelligi τὰ ὄντα, ſive entia, vt iam diximus. Mitto quod in Antiochena Fidei Profeſsione habetur, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum eſſe *per ſubſtantiam tria.* Id enim, licèt difficilius appareat, refertur ac defenditur à S. Hilario lib. de Synodis inter medium & finem: nec opus eſt modò vt in eo exponendo immoremur.

23 DENIQVE Ex quatuor præcipuis Eccleſiæ Latinæ Doctoribus, tres ſaltem pluribus locis eâdem locutione vtuntur, quorum aliqua ſolùm indicare ſufficiat. Ambroſius in Symbolum Apoſtolorum cap. 1. & 2. *Vna eſt in tribus Deitas: & tria ſunt, in quibus vna Deitas.* Auguſtinus lib. 6. de Trinitat. cap. 4. *Ita ſunt illa tria, Deus vnus.* Et cap. 9. appelat *ipſa tria ſimul, Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum.* Et lib. 7. cap. 4. non ſolùm loquitur eodem modo, ſed monet in eo nullum eſſe Arianiſmi periculum, dicens: *Voi nulla eſt eſſentiæ diuerſitas, oportet vt ſpeciale nomen habeant hæc tria.* Sunt & alia eiuſmodi ſæpe in Auguſtino. Gregorius denique idipſum habet lib. 29. Moral cap. 16. & lib. 30. cap. 5. circa medium, dicens, *vnum diuiſibiliter tria, & indiuiſibiliter tria vnum.* His locutionibus ſuffragantur Scholaſtici poſt Magiſtrum in 1. diſt. 10. cap. *Sine enim*, & diſt. 29. cap. *Verum.* Nec valet ſi dicas, hiſce Patrum Latinorum locutionibus per *tria* intelligi *ſuppoſita*, quæ idem ſunt, ac perſonæ. Contrà enim eſt, quòd vox *ſuppoſitum* accepta pro ſubſiſtente, ſive pro perſona, aut hypoſtaſi, non fuit nota Patribus allegatis, ſed pluribus poſtea ſæculis inducta à Theologis Scholaſticis, neque vnquam eo ſenſu apud Veteres vſurpata legitur. Quare ſupereſt vt per *tria*, nullo ſubſtantivo ſuperaddito, intelligantur *entia*, quæ vox iam olim quibuſdam Latinis Patribus in vſu fuit, præſertim à tempore Concilij Nicæni, in cuius Symbolo configuntur anathemate qui dixerunt, Filium ἐξ ὀντων, id eſt, *ex non entibus*, factum fuiſſe.

24 RATIONIBVS Quoque id ipſum probatur, ſed curſim præſtrictis. PRIMA eruitur ex D. Tho. verbis ſupra exſcriptis n. 20.

Ideò

Ideò tres & vnum prædicantur pluraliter substantivè de divinis personis, quia sunt transcendentia, de quorum ratione est vt imbibantur intimè in vltimis quasi differentijs rerum omnium: ac proinde vt trahantur ad modum peculiarem essendi illarum: vt propterea in substantia sint substantia, in qualitate qualitas, in relatione relatio, & denique in tribus relativis proprietatibus, tres res atque vnitates relativæ. Atqui etiam ens est transcendens. Ergo prædicatur pluraliter substantivè de divinis personis: ac proinde sicut illæ sunt tres, ita etiam tria entia substantivè

25 SECVNDA Ratio. Quamvis tres personæ divinæ non habeant triplex esse existentiæ, sed vnicum & absolutum, iuxta frequentem Thomistarum sententiam, nullatenus prohibetur vt sint substantivè tria entia, & tres entitates. Prior pars probatur: Quia adhuc habent triplex esse subsistentiæ, sive personalitatis: seu, vt loquamur cum Patribus, habent triplicem essendi modum, quem τὸν ἐνυπόστατον τρόπον, appellat Damascenus lib. 1. Fidei cap. 15. Ergo propter eundem triplicem essendi modum possunt dici tria entia substantivè. Sicut enim triplex subsistentia vel personalitas eiusdem numero naturæ sufficit vt in divinis sint substantivè tria suppositа, vel tres personæ; cur non sufficiet triplex essendi modus vt dicantur tria entia substantivè? Posterior pars suadetur ex eorundem Adversariorum doctrina, à nobis etiam tradita in Physica disp. 10. per totam: iuxta quam essentia creata distinguitur reipsa ab existentia, & omnes partes compositi, v.g. materia & forma, quamvis sint entitates realiter distinctæ, existunt per vnicam & indivisam existentiam totius. Ecce vbi distinctæ numero entitates cohærent cum vnica existentia ambabus communi. Ergo à simili quamvis tres personæ divinæ secundùm proprietates relativas existant per vnicam & communem existentiam, possunt esse totidem entia, seu totidem entitates substantivè.

26 TERTIA. Proprietates relativæ, quibus constituuntur personæ, quatenus tales, non sunt nihil. Alioqui per nihil constituerentur personæ divinæ secundùm propria & peculiaria ipsarum. Ergo secundùm eam rationem formalem sunt entia: quia inter ens & nihil non datur medium. At non entia rationis, vt patet. Alioqui divinæ personæ solùm distinguerentur secundùm rationem: qui est error Sabellij. Ergo secundùm eam rationem peculiarem sunt vera, ac realia entia: ac proinde tria entia & tres entitates substantivè. Nec sufficit dicere cum Carmelitis Salmanticensibus vbi suprà, vnamquamque illarum esse ens, prout ens contraponitur nihilo; non autem simpliciter, quia non habent singulas existentias, sed vnicam & communem. Non, inquam, valet. Tum, quia quod directè & contradictoriè opponitur non enti, sive nihilo, est ens. Ergo si personalitates divinæ ex propria ratione opponuntur nihilo, seu non enti; ex eadem quoque sunt totidem entia. Non enim assignari potest medium inter ea duo contradictoria. Et sanè omne, quod verè contraponitur nihilo ex sua ratione formali & propria, ex eâdem quoque est verum ens. Tum præterea: Quia nec materia aut forma compositi substantialis, iuxta ipsorum sententiam, ac nostram, habent singulas existentias, sed vnicam & communem ambabus. Et tamen quia vnaquæque earum partium, prout distincta ab alia, non est nihil, seu non ens, singulæ sunt vera entia, & ambæ sunt duæ entitates reales. Ergo quamvis personæ divinæ non habeant singulas existentias, sed vnicam & communem tribus, quia tamen quælibet earum, prout distincta ab alia, non est nihil, seu non ens, singulæ sunt vera entia, & tres simul totidem entitates reales.

27 QVARTA Denique: Quia non videtur intelligibile, personas divinas esse tres res secundùm propria & personalia, vt Anselmus suprà allegatus cum alijs Patribus docet, & ipsi Adversarij fatentur, quin pariter & substantivè sint tria entia realia. Imprimis enim hæc duo, *ens & res*, sunt prorsus synonyma, vel adeò tenuiter differunt, vt nequeat alterum ex ijs verè multiplicari numero, quin etiam alterum. Deinde ens reale, quatenus tale, in sententia eorundem Adversariorum, & nostra, nō constituitur per existentiam, sed per ordinem ad existendum. Alioqui omne ens reale identificaret reipsa suam existentiam: quod ipsi negant. Itaque ens reale, quatenus tale, constituitur formaliter per realitatem, quâ sola differt ab ente rationis. Ergo sicuti in divinis personis sunt tres realitates, etiam sunt tres entitates reales, seu tria entia realia. Patet hæc consequentia: Quia quoties multiplicatur forma constituens intrinsecè, multiplicatur etiam constitutum: ideoque in divinis sunt tres personæ, quoniam personalitates, quibus intrinsecè constituuntur, sunt totidem. Si ergo realitates in divinis personis sunt tres, etiam sunt tria entia realia per eas constituta.

(?)

SECTIO QVARTA.

Argumenta contrariæ opinionis soluta, & mens Diui Thomæ penitiùs vestigata. Quàm male aliqui Concilium Lateranense & Florentinum pro contraria opinione allegent.

28 OPPONVNT I. Salmanticenses vbi suprà §. 2. num. 8. auctoritatem Concilij Lateranensis cap. 2. quasi ibi dicatur, *Patrem totam suam entitatem dedisse Filio.* Cùmque Pater non dederit Filio relationem paternitatis, signum est quòd nomine entitatis absolutè & simpliciter sumptæ non intelligantur relationes personales. Et per consequens, ex eo quòd in diuinis dentur tres relationes personales, non sequitur dari tria entia absolutè & simpliciter loquendo.

29 RESP. Mirum esse quòd ij Auctores, graves quidem & docti admodum, ita obijciant: cùm ea verba in allegato Concilio non habeantur, nec vox *entitas* ibidem, vel leviter, indicetur. Nimirum eo loco dumtaxat hæc leguntur, quæ ad rem sint: *Pater enim ab æterno Filium generando, SVAM SVBSTANTIAM EI DEDIT, iuxta quod ipse testatur Ioannis 10. Pater quod dedit mihi, maius est omnibus. Ac dici non potest quòd partem suæ SVBSTANTIÆ illi dederit, & partẽ vetinuerit sibi: cùm SVBSTANTIA Patris indiuisibilis sit, vtpotè simplex omnino.* Hactenus ibi, & nec Verbum amplius in toto eo Concilio, quod, vel apparenter, in oppositum allegari possit. In exscripto verò testimonio non dicitur, Patrem *totam suam entitatem* dedisse Filio, sed *totam substantiam*: id est, naturam, vel essentiam, vt idem Concilium expresserat cap. 1. initio ferè, illis verbis: *Tres quidem personæ: SED VNA ESSENTIA, SVBSTANTIA, SEV NATVRA SIMPLEX OMNINO* Vbi apud Concilium, pro eodem vsurpantur eæ tres voces, quod & passim apud Patres ac Theologos inuenitur. Fatemur itaque, Patrem dedisse Filio totam substantiam, essentiam, seu naturam suam, vtpotè vnicã & summè simplicem in tribus personis. Fatemur præterea ad vberiorem argumẽti solutionem, Patrem Filio dedisse totam suam entitatem absolutam, quæ est ipsa essentia indiuisim communis tribus personis. Negamus autem, Patrem Filio dedisse suam entitatem peculiarem ac propriam, id est relatiuam: sicuti & Aduersarij negant, Patrẽ Filio dedisse suam realitatem & vnitatem propriam ac relatiuam, solumque id concedunt de realitate & vnitate absoluta. Plura huc spectantia vide infrà num. 51. & seqq.

30 OPPONES II. Saltem locis allegatis suprà num. 19. docuit D. Thom. nomen entis non multiplicari in diuinis substantiuè, tantùm: *quia forma à qua imponitur, scilicet esse, non multiplicatur in eis.* Neque vnquam S. Doctor legitur docuisse oppositum. Ergo iuxta mentem ipsius expressam, nomen entis non multiplicatur in personis diuinis substantiuè, sed solùm adiectiuè. RE P. Probabile esse S. Doctorem retractasse eam sententiam, & oppositam docuisse in Summa Theologiæ locis n. 20. exscriptis. Ac certè si in antiqua opinione permaneret, statim ipsi occurreret difficultas orta ex natura transcendentium, vt vel omnia, vel nulla multiplicarentur in diuinis personis. Cũ ergo ea difficultas non occurrerit S. Doctori in Summa Theologiæ, sensit planè ibidem. omnia transcendentia, saltem, quæ propriè & perfectè transcendentia sunt, multiplicari substantiuè in diuinis, dum de quibusdam eorum docuit multiplicari, & probauit eo solũ, quòd transcendentia sint. Vel aliter dicendum, Sanct. Thom. ijs locis non fuisse loquutũ de ente, quatenus est transcendens: sed quatenus significat simpliciter & absolutè existens. quo sensu est vnum in Deo, propter vnitatem existentiæ cõmunis & absolutę. An autem verum & bonum sint propriè & perfectè transcendentia, ac per consequens multiplicentur in diuinis personis, apparebit ex vtraque Disputatione sequenti.

31 INSTABIS. Ratio, quâ probauit Sanct. Thom. vbi suprà num. 19. ens non multiplicari in diuinis, petitur ex eo, quòd *esse*, nimirum, existentiæ, sit vnicum in diuinis personis: ac proinde ens, quod sumitur ab eodem *esse*, debeat censeri vnicum. Hæc autem ratio nunquã retractata fuit à D. Tho. in Summa Theologiæ: quoniã in illa vbique & constanter docet, esse existentiæ in diuinis personis non esse multiplex iuxta numerum illarum, sed vnum. Ita enim palam tradit 1 p. quæst. 39. art. 3. q. 40. art. 2 ad 1 & 3. par quæst. 17. art. 2 ad 3. Ergo pariter D. Thomas in Summa Theologię docet ens nõ multiplicari substantiuè in diuinis. Vbi enim apud D. Thom. & quemlibet alium Scriptorem, permanet ratio inferens conclusionem aliquam, etiam permanere debet eadem conclusio. Alioqui nunquam S. Doctor ex illa ratione benè collegisset priorem opinionem. nam, vt communiter circunfertur, consequentia quæ semel est bona, semper est bona.

32 MVLTI Existimant, D Thom. in locis allegatis ex Summa Theologiæ, aliisque similibus, non loqui de esse existentiæ, sed essentiæ. Ita Suarez lib. 3. de Trinit. cap. 5. & tomo 1. in 3. p. disp. 11. sect. 2. & plures alij.

Sed

Sed enim eo permisso aut admisso, adhuc vrget obiectio prætacta: quoniam si ratio ne multiplicentur entia in divinis desumitur ex eo, quòd esse essentiæ sit vnicum; cùm vbique D. Thomas, immò & Ecclesia Catholica firmiter crediderit, esse essentiæ in tribus personis esse vnicum, vbique etiam S. Doct. docere debuit, ens non multiplicari in divinis personis. Nimirùm, ex eodem antecedenti eadem omnino conclusio debet colligi.

33 IDEO Aliter dices cum Medina 3. p. q. 3. art. 2. iuxta S. Doctorem idem omnino esse existentiam substantialem, & subsistentiam: ac proinde quemadmodum in divinis datur triplex subsistentia relativa, ita etiam dari triplicem relativam existentiam, à qua proindè possint denominari tria entia substantivè. Verumtamen, si in divinis datur triplex esse existentiæ substantialis, sicuti & subsistentiæ, difficulter persistet ratio illa D. Thom. ex 1. Sententiarum dist. 25. q. 1. n. 4. probantis non esse in divinis tria entia substantivè quia non est nisi vnicum esse. Sive enim intelligatur de esse existentiæ, sive subsistentiæ, videtur in ea assumi aliquid falsum, iuxta interpretationem prætactam. Neque propterea displicet mihi absolutè sententia illa quæ docet vniversè, existentiam substantialem nullatenus distingui reipsa à subsistentia. Id enim fusè tradidi, atque ex professo in Metaphysica disput. 7. per totam. Verùm adhuc eo supposito, & concesso Medinæ, non videtur satis occurri difficultati propositæ, iuxta doctrinam D. Thomæ, nisi aliquid aliud addatur.

34 QVARE Melius ad obiectionem respondetur posse concessa maiore, negando minorem. Quamvis enim D. Tho. in Summa Theologiæ supponatur semper agnovisse in divinis personis vnicum esse existentiæ cõmunis & absolutæ, adhuc retractavit illationẽ illam, qua colligebat in 1. dist. 25. quæst. 1. a. 4. in divinis non esse tria entia, quoniam est vnicum esse existentiæ. Licèt enim hoc secundum docuerit etiam in summa Theologiæ, non propterea censuit excludi à Deo tria entia substantivè, i cui olim collegerat. Quod duplici ex capite colligi potest. Primò: quia S. Doct. non solùm in alijs tractatibus, sive Opusculis, sed etiam in ipsa Summa Theologiæ, sæpe & constanter docuit, materiam primam non existere per propriam existentiam, sed per existentiam formæ, seu compositi substantialis, sibi ac formæ communem: vt patet ex 1. p. q. 7. a. 2. ad 1. & q. 66. a. 1. & quæst. 115. art. 1. ad 2. Quibus tamen, aliisque similibus locis, supponit, materiam primam esse entitatem reipsa distinctam à forma substantiali. Ergo pariter supponit duplicem entitatem reipsa distinctam posse existere per vnicam & indivisam existentiam. Retractat igitur illationem illam, quâ olim docuerat, plura entia vel plures entitates, non posse per vnicam existentiam in rerum natura existere. Secundò: Quoniam, vt suprà monui, & probavi num. 8. & 16. expressis testimonijs S. Doctoris in ipsa Summa Theologiæ, res & vnum multiplicantur substantivè in divinis personis, quoniam transcendentia sunt. quæ ratio pariter militat in ente. Ergo vi eiusdem illationis pariter D. Thomas in Summa Theologiæ agnovit plura entia substantivè in divinis: atque adeò deseruit rationem illam, quâ olim in oppositum inclinabat, ex vnitate existentiæ desumptam.

35 DENIQVE Insistendo exactiùs vestigijs S. Thomæ, & supponendo nunquam ipsum ea in parte antiquam sententiam, vel rationem retractasse, dici potest, non negari ab illo in divinis tria entia relativa substantivè, sed solum tria entia simpliciter & sine addito. Nam ens hoc modo acceptum desumitur ab existentia, velati à forma constituente, quæ in divinis est vna & singularis: ac proinde instar eiusdem formæ est singulare & vnicum. Neque amplius extorquent verba S. Doctoris exscripta & indicata suprà num. 19. Si autem ratio entis sumatur in vi transcendentis, id est, solùm pro entitate; sic non constituitur per existentiam in sententia ipsius, sed solùm illam connotat. Cùm enim doceat, essentiam creatam distingui reipsa ab existentia, vt fusè ostendimus in Physica disp. 10. & divinam non constituat in ipso exercitio sive actualitate existendi, vt constat ex dictis Tomo I. Disp. XXIV. consequens est, vt in ipsius sententia nulla entitas, nec creata, nec increata, constituatur propriè per existentiam, sed semper ab ea distinguatur, vel virtualiter, vt in diuinis; vel reipsa, vt in creatis. Quare quemadmodum eam ob causam plures entitates reipsa distinctæ, vt materia & forma, possunt habere vnicam existentiam: ita etiam plures entitates relativæ in divinis possunt vnicâ existentiâ gaudere. Itaque non acceptâ ratione entis simpliciter & absolutè, sed cum addito & relativè, seu in ratione transcendentis, admittit S. Doct. in Deo tria entia, sicut & tres suppositas. Neque obstat discrimen ex ipso assignatum eodem num. 19. inter nomen *ens*, & nomen *res*: quia, vt patet ex contextu, discrimen solùm in eo est, quòd res multiplicetur adhuc ex parte formæ, quæ ex propria ratione potest esse absoluta & relativa. Cæterum ens in divinis dictum simpliciter nusquam multiplicatur ex parte formæ, sive existentiæ, quæ ex sua ratione dumtaxat est absoluta & vnica.

36 OPPONES III. Anselmum hoc ipso

hoc ipso c. 38 aientem de Patre & Filio: *Quãuis enim necessitas cogat, vt sint duo: nullo tamen modo exprimi potest quid duo sint.* Si autem & Filius essent duo entia substantivè, iam aliquo modo exprimi posset, immo & exprimeretur de facto, quid duo sint: nimirum, duo entia. Non ergo Pater & Filius sunt duo entia substantivè.

37 RESP. Anselmum eo loco solùm docere, nullo modo posse exprimi nomine aliquo incomplexo & Latino, *quid duo sint* Pater & Filius. nam vox *ens*, & *entia*, Græcè τὸ ὄν, & τὰ ὄντα, neque est Latina, neque ad Prisciani aut Ciceronis regulas exacta, sed ex penuria vocum Latinorum à Scholasticis introducta, aut vsitata: quamvis & aliqui ex Patribus Latinis statim à tempore Arij ea in vsu habuerint semel aut iterum, vt obseruauimus suprà num. 23. Similiter vox *suppositum*, accepta pro complexo ex natura & subsistentia non fuit in vsu apud Patres: ideoque mirũ non est, si nec Anselmo occurrerit ad explicandum *quid duo sint* Pater & Filius. Verum & inde colligitur, S. Doctorem ijs vocabulis neutro genere conceptis voluisse assignare in Filio duo entia, quamvis ipsi aut non occurrerit ea vox, aut nõ placuerit, veluti suo tempore nullatenus vsitata.

38 OPPONES IV. Ad multiplicationem nominis substantivi exigitur pluralitas, non solùm subiecti, siue suppositi, sed etiam formæ, quæ formaliter significetur per illud: in quo differt à nomine adiectivo, cui multiplicando sufficit pluralitas suppositorum. Hanc enim regulam communiter tradunt Theologi cum D. Thom. 1 p. q. 39. Atqui forma significata formaliter per nomen *ens* est existentia, quę non multiplicatur in divinis, quamvis suppositа sint plura. Ergo nomen ens substantivè acceptum non multiplicatur in divinis. Probatur minor: Quia ens sumitur, ab *esse*, tanquam à forma constituente. Ipsum autem *esse* est existentia apud Latinos, sicuti apud Græcos τὸ εἶναι est ὑπαρξις, quæ sonat extantiam, siue existentiam.

39 CONFIRMANT Salmanticenses vbi suprà num. 11. Quamvis enim dicamus, abstractum huius nominis *ens* esse entitatẽ aliquomodo distinctã ab esse; adhuc entitas absolutè & simpliciter dicta non multipl catur in divinis personis: quia entitas significat ipsum *esse*, aut saltem principium actus essendi. *Et propterea* (addunt) *vt ex Concilio Lateranensi dicebamus, & habetur in Florentino sess. Vltima in litteris sanctæ Vnionis, ideo dicitur, Patrem Filio dedisse totam suam entitatem, quia dedit illi suam essentiam, quæ est principium essendi, immo est ipsum esse. Constat autem, entitatem sic sumptam non multiplicari in diuinis: sit quidem in diuinis tantum est vnica existentia, vnicumque essendi principium.*

40 RESP. Ad multiplicationem nominis substantivi exigi & sufficere pluralitatem, tam subiecti, quam formæ constituentis; quamuis nulla sit pluralitas ex parte formæ illius, quæ non constituit, sed solùm connotatur. Porrò forma constituens intimè ens, sumptum in vi transcendentis, non est existentia, sed entitas ipsa: sicuti forma constituens intimè verum est veritas, & bonum bonitas. Existentia autem relatè ad ens non se habet vt forma intimè constituens, sed solùm tanquam aliquid ab eo connotatum, vel exactum: ac proinde licèt in divinis sit vnica, entia, quæ per illam denominantur, possunt esse plura. Si etiam materia & forma substantialis sunt plura entia substantivè & transcendenter à proprijs entitatibus, veluti à formis intimè constituentibus; quamvis ambę connotent vnam & eandem existentiam, à qua sola denominantur existentes adiectivè. Sic etiam apud Græcos forma intimè constituens τὸ ὄν, id est, ens, non est τὸ εἶναι, id est, *esse*: sed ὀντότης, siue *entitas*. nam τὸ εἶναι, est forma solum connotata ab ente, quæ in pluribus entibus potest esse vnica.

41 AD Confirmationem patet ex dictis, entitatem relativam, sicuti & realitatem, & vnitatem, multiplicari in divinis personis, quamvis existentia sit vnica: quia hæc non est forma intimè constituens ipsum ens considerãtum per modum transcendentis, adhuc iuxta sententiam D Thomæ: sed est exercitiũ supponens entitatem, & essentiam constitutam pro aliquo priori naturæ, aut rationis saltem. Ad obiectionem ex Concilio Lateranensi, quàm extra rem sit, & qualiter supponat falsum, patet ex dictis num 29 Iam quod additur ex Florentino, pariter procedit ex non consulto autographo. Non enim eo loci dicitur, *Patrem Filio dedisse totam suam entitatem*, vt ij Authores supponunt: *nec* vox *entitas* ibidem legitur. Hæc itaque solum habentur, quæ adrem sunt, inter medium & finem earundem literarum Vnionis: *Omnia quæ Patris sunt, ipse Pater Vnigenito Filio suo gignendo dedit, præter esse Patrem.* Cùm verò ad ipsum esse proprium Patris spectet entitas relativa, sicut & realitas, & vnitas, etiam iuxta Aduersarios; pariter spectat relativa entitas, quę proinde nullatenus communicatur Filio, sed distinguitur ab entitate relativa ipsius.

42 OPPONES IV. Si in divinis essent tria entia substantivè, essent quoque tres increati substantivè, contra illud Symboli S. Athanasij: *Non tres increati, sed vnus increatus,*

tus. Sequela probatur: Quia omne ens aut est creatum, aut increatum: cùm divisio entis penes creatum & increatum, sit adequata. At si in divinis sunt tria entia substantivè, non sunt tria entia creata, vt patet. Ergo erunt tria increata substantivè.

43 SED Enim id argumentum pariter Adversarij tenentur solvere, dum nobiscum, immo & cum omnibus ferè Theologis, ac Patribus, profitentur in divinis personis tres res. Etenim sicut ens in communi, ita & res dividitur adequatè penes creatam & increatam: atque adeò cùm tres personæ divinæ non sint tres res creatæ, erunt totidem increatæ. Athanasius autem in Symbolo nec exprimit ens, nec rem in plurali, sed ait: *Non tres increati, sed vnus increatus*. Non ergo maiorem difficultatem ingerit testimonium id nostræ sententiæ, quam Adversariorum, & communi. Iam verò directè ad obiectionem respondeo, ex nostra opinione summùm inferri, in divinis esse tria entia increata, non quælibet, sed relativa. Nec id est contra relatum testimonium, quod solùm excludit tres increatos quoad substantiam, vel essentiam, quales inducebantur à Gentilibus polytheismo deditis, qui commenti sunt plures deos æquales, & pariter increatos: vt vidimus Tomo I. Disp. XIII. vbi cum Anselmo latè eam insaniam reiecimus. An verò in divinis personis sint tres res, vel entitates relatio, ac proinde increatæ, non pertinet ad fidem, sed Theologorum disputationi relinquitur. Verùm de hoc latiùs in progressu.

SECTIO QVINTA.

An nomen ALIQVID multiplicetur in divinis personis? Dirimitur quæstum ad mentem SS. Anselmi & Thomæ, quorum varia loca explanantur & conciliantur.

44 DICENDVM III. Nomen *aliquid*, acceptum dumtaxat relativè, & per modum transcendentis, multiplicari etiam in divinis personis; quamvis non absolutè & simpliciter dictũ. Ita colligitur ex Anselmo lib. allegato de incarnatione Verbi cap. 3. non longè à principio, vbi probat, tres personas divinas esse tres res, quia singulæ sunt aliquid. *Solemus enim*, inquit, *dicere REM, quidquid aliquomodo dicimus esse ALIQVID. Qui autem dicit de Deo Patrem, aut Filium, ALIQVID de eo dicit: & omnes sciunt, in Deo Patrem non esse Filium, & Filium non esse Patrem.* Si autem tres personæ, prout invicem distinctæ secundùm proprias relationes, non essent triplex *aliquid*, malè inde probatur S. Doctor, illas esse tres res. Quin potiùs oppositum colligeretur ex eo antecedente. Si enim personæ divinæ sunt tres, quatenus sunt *aliquid*: ergo si non sunt triplex *aliquid*, nequeunt esse triplex res. Præiverat Anselmo Augustinus lib. 7. de Trinitate cap. 4. circa medium, vbi tres personas divinas appellat *tria quædam*, quibus sanè æquippollent *tria aliquid*. Eodem modo loquitur Richardus Victorinus lib. 4. de Trinitate cap. 8. dicens: *Cùm nominantur tres personæ, absque dubio intelliguntur TRES ALIQVI.*

45 DEINDE D. Thomas vbicumque in Summa Theologiæ disseruit de transcendentibus an multiplicẽtur in divinis personis, respondet conclusione affirmante: vt patet ex locis eius iam suprà exscriptis, num. 20 de RE, & de VNO. Neque enim alia ratione id probat, quàm quòd transcendentia sint. Hæc autem ratio pariter id evincit de reliquis propriè transcendentibus, quale est *aliquid*. Ergo vsurpatum per modum transcẽdentis, multiplicatur in divinis personis. Et sanè intelligi difficile potest quòd *aliquid* instar reliquorum transcendentium, non subeat in divinis eam pluralitatem: tum, quia de ratione transcendẽtis vniversè est quòd trahatur ad modum essendi inferiorum, quoniam imbibitur in vltimis illorum conceptibus: ac proinde vt multiplicetur iuxta illorum pluralitatem. Tum præterea: quia personæ divinæ, secundùm propria & personalia, quibus invicem distinguuntur, non sunt nihil. Ergo aliquid sunt sub ea formali ratione. Etenim inter aliquid & nihil non potest assignari medium. An verò id ipsum habeat locum in vero & bono, sicuti & an vtrumque eorum sit propriè transcendens; vestigabimus Disputationibus sequentibus.

46 POSTERIOR Assertí pars etiam traditur ab Anselmo in hoc ipso capite 38. dum ait: *Patrem & Filium non esse duo aliquid, quod significet eorum, aut essentiam, aut habitudinem ad creaturam rum*. Nimirum, vt observat S. Thom. de Veritate quæst. 1. art. 1. *aliquid* simpliciter dictum iuxta communem intelligendi modum significat rem absolutam; tum quia accipitur contra *ad aliquid*, quod est relativum: tum præterea quia dicitur *aliquid*, quasi *aliud aliquid*, sive *alia quidditas*. Atqui in tribus divinis personis non multiplicatur res aliqua absoluta; nec Filius est *aliud* à Patre, sed alius, vt suo loco ex doctrina Patrum vidimus; nec est alia quidditas in vno, ac in alio, sed eadem quidditas numero, sive essentia, vt fides docet. Ergo in divinis non sunt duo aut plura *aliquid* simpliciter. Itaque vult Anselmus, in Patre & Filio *non esse duo aliquid*, quod

quòd significet eorum essentiam: quoniam in ambobus est vna *nec habitudinem ad creaturã*: quia, vt hoc ipso capite docet, Pater & Filius non sunt duo principia creaturarum, nec duo Creatores, sed vnus: ac proinde ex neutro horum duorum capitum sunt *duo aliquid*.

47 DICES: Idem Anselmus statim subiungit: *Sed nec duo aliquid, quod designet habitudinem alterius ad alterum.* Ergo adhuc secundùm proprias habitudines, seu relationes alterius ad alterum, non sunt duo aliquid, contra quàm diximus in priore parte assertionis nostræ.

48 RESP. Negando consequentiam. Vt enim præmisimis Disp. LXX. num. 69. sensus eorum verborum non est, quòd duæ relationes paternitatis & filiationis non sint duo *aliquid*, sumendo hoc nomen per modum transcendentis: sic enim constat ex dictis initio huius sectionis esse duo *aliquid* ex mente S. Doct. sed solùm est sensus, etiam intra lineam relativam non esse duplex *aliquid* quasi homogeneum. Quod statim ipse declarat dicens: *Quia nec duo Verba, nec duæ imagines.* Similiter nec duo Filij, nec duo geniti, nec duo Patres, nec genitores duo, sed vnus. Cùm hoc verò cohæret quòd intra lineam relativam paternitas & filiatio sint duo *aliquid*, quasi heterogeneum, sive ad aliud genus relationis spectans. Quælibet enim relatio divina constituit seorsim & adæquatè veluti proprium genus, neque vllam aliam admittit relationem eiusdem rationis.

49 DICES II. Contra eamdem priorem Asserti partem, D. Thomam prorsus negare in divinis plura *aliquid*. Etenim q. 2. de Potentia a. 5. inquit: *Nec tamen sequitur quòd quamuis paternitatẽ Filius non habeat, quam Pater habet, aliquid habeat Pater, quod non habet Filius. Nam ipsa relatio secundùm rationem sui generis, in quantum est relatio, non habet quòd sit aliquid. Quòd si verò aliquid secundùm rem, habet ex illa parte, qua ineſt; vel vt idem secundùm rem, vt in diuinis; vel vt habens causam in subiecto, sicut in creaturis. Vnde cùm id quod est absolutum, communiter sit in Patre & Filio; NON DISTINGVVNTVR SECVNDVM ALIQVID, SED SECVNDVM AD ALIQVID TANTVM. Vnde non potest dici quòd aliquid habet Pater, quòd non habet Filius: sed quod aliquid secundùm vnum respectum convenit Patri, & secundùm alium aliquid Filio.* Ergo S. Thom. negat in divinis plura *aliquid* secundùm relationes, solùmque concedit plura *ad aliquid*.

50 RESP. Ex dictis num. 45 *aliquid* posse considerari sub ratione transcendentis, & hoc sensu multiplicari in divinis æquè ac reliqua propriè & perfectè transcendentia iuxta regulam eiusdem S. Doctoris 1. p. quæst. 30. art. 3. ad 1. & quæst. 39. art. 3. ad 3. quoniam sub consideratione transcendentis nec importat rationem absolutam, nec relativam, sed indifferentem ad vtrumvis: atque adeo multiplicatur iuxta numerum relationum personalium, quas transcendit, sicuti & iuxta numerum rerum absolutarum, in quibus claudit. Potest verò *aliquid* considerari præterea quatenus exprimit rationem absolutam, sive oppositum cõtra *ad aliquid*, quod est relativum: & sub hac acceptione non subit pluralitatem in divinis, vbi omnia absoluta sunt vnum atque idem numero. Atque hoc sensu D. Thom. in testimonio nuper obiecto negat, esse in divinis plura *aliquid*, & esse *aliquid* in Patre quod non sit in Filio, aut è contra. Potest denique vsupari *aliquid* prout significat *aliud quid*, sive aliam quidditatem: & pariter hoc sensu in divinis non sunt plura aliquid: quoniam in personis divinis nulla est alietas, seu divisio quidditatum. Vnde idem S. Doctor. de Veritate quæst. 1. a. 1. inquit: *Si autem modus entis accipiatur secundo modo, scilicet, secundùm ordinem vnius ad alterum, hoc potest esse dupliciter. Vno modo secundùm diuisionem vnius ab altero: & hoc exprimit nomen ALIQVID. DICITVR ENIM QVID. Vnde sicut ens dicitur vnũ, in quantum est indiuisum in se: ita dicitur ALIQVID in quantum est ab alijs diuisum &c.* Cumque in divinis personæ non sint divisæ penes quidditates, seu non habeant aliam & aliam quidditatem, sed vnicam & indivisam: consequens est, vt in eo sensu non sint plura *aliquid*.

SECTIO SEXTA.

Argumenta quædam Gregorij Ariminensis contra doctrinam in superioribus traditam, obijciuntur, & enodantur.

51 PRÆTER Argumenta illa, quæ obiecimus & solvimus decursu Disputationis, opponit quædam alia Gregorius de Arimino in 1. dist. 27. quæst. vnica art. 2. in rationibus pro tertia conclusione: quibus contendit in tribus personis divinis nullatenus esse tres res, aut entitates, sed vnicam & indivisam, contra quàm à nobis dictum fuit sect. 2. & 3.

52 PROBAT I. Ex capite Damasceni de Summa Trinit. post medium, vbi dicitur: *Pater suam substantiam Filio dedit.* Et post pauca: *Dici non potest quòd partem substantiæ suæ illi dederit, & partem ipse sibi re-*

retinuerit: cùm substantia Patris indivisibilis sit, vtpotè simplex omnino. Eadem autem ratio est de entitate ac realitate. Nam cum etiam illa in Patre sit indivisibilis, necesse est, vt illam dederit Filio, non ex parte, sed totam. Ergo sicuti nulla essentia est in Patre, quæ non sit in Filio: ita etiam nulla entitas aut realitas in Patre est, quę in Filio pariter non sit.

52 CONFIRMATVR. Ex doctrina Conciliorum & Patrum refellentium Arianos, colligentes ex doctrina Catholica, substantiam Patris dissectam iri, quasi partem illius solam Filio dederit. Refellunt verò Patres eam calumniam, & illationem, asserentes, Patrem æternum Filio suo dedisse totam substantiam suam per generationem. Ergo pariter totam entitatem & realitatem suam dedit Filio. Alioqui entitas & realitas Patris dissecta fuisset.

53 SED Verò Gregorius de Arimino, dum ijs & similibus argumentis existimat se causam agere simplicissimæ vnitatis Dei, videtur Sabellianis arma ministrare vt impugnet realem distinctionem personarum. Nequeunt enim verè ac reipsa distingui, nisi per entitates reales verè distinctas. Si ergo paternitas & filiatio non sunt duæ entitates reales verè distinctæ, nec etiam Pater & Filius erunt personæ reipsa distinctæ. Quare vt hunc Sabellij scopulum fugiamus, necesse est profiteri, relationes personales paternitatis & filiationis divinæ esse entitates & realitates verè distinctas.

54 VT Autem argumento respondeam, præmitto hæc signa distributiva, *omnem & totam*, in divinis non accipi ea proprietate, quâ distribuunt in creatis entia realiter distincta aut componentia per modum partium aliquod totum: sed dumtaxat eo sensu, vt distribuant formalitates sola ratione distinctas. Hoc sensu dicimus, *omne attributum*, & *totam substantiam* Filio communicari à Patre; ac iuxta illum dixit Concilium Florentinum in litteris Vnionis: *Omnia quæ Patris sunt ipse Pater Vnigenito Filio gignendo dedit, præter esse Patrem.* Ac Dionysius cap. 2. de Divinis nomin. non longè à principio semel atque iterum reperit *totam divinitatem.* Hoc supposito dicimus quamvis Pater Filio dederit totam substantiam, id est, essentiam suam, non ideò ipsi dedisse totam entitatem suam, prout complectitur absolutum & relativum. Itaque entitatem suam absolutam Filio totam dedit per generationem: id est, dedit ei integram essentiam suam cum omnibus formalitatibus absolutis: non verò cum formalitate illa relativa, quæ est propria ipsius Patris. Illa enim est entitas & realitas relativa virtualiter intrinsecè distincta ab omni prædicato Dei absoluto: ac proinde æquivalenter & sufficienti modo distincta ab essentia, vt hæc communicetur Filio, & non illa: iuxta ea quæ latè tradidimus Tom. I. Disp. XXVII. Itaque accepta entitatis nomine essentiâ, & omni prædicato absoluto, Pater totam illam Filio dedit. Si autem entitas, sicuti & realitas, transcendentaliter accipiatur, non dedit Pater omnem suam entitatem Filio. Sicuti enim non dedit illi vt sit Pater: sic nec dedit ipsi entitatem & realitatem propriam Patris. Quod ipsum virtute atque implicitè docuit Concilium Florentinum verbis illis, *præter esse Patrem.* Neque obstat quod in obiectione additur, entitatem Patris, æquè atque essentiam simplicem omnino & indivisibilem esse, ac proinde non posse communicari nisi totam. Respondetur enim, quamvis entitas Patris sit simplex & indivisibilis in re ac formaliter, esse tamen eminenter ac virtualiter intrinsecè multiplicem, vt proinde possit tota communicari secundùm rationem absolutam, & non communicari secundùm rationem relativam, quâ est vera entitas & realitas. Quæ ratio non militat in essentia sola: quoniam ex suo conceptu formali solùm importat perfectionem absolutam, & indivisim communem tribus personis, tam reipsa, quàm virtualiter.

55 AD Confirm. respondeo, non esse eandem rationem in entitate, ac in essentia. Hanc enim necesse est à Patre totam Filio fuisse datam, quoniam in ea nullam oppositionem habet cum Filio. Vnde non dissectam, aut ex parte dedit, sed totam, quanta in ipso Patre est. Cæterum sicuti quoad proprietatem relativam distinguitur à Filio, & ipsi opponitur: ita etiam quoad entitatem & realitatem eiusdem proprietatis. Quare hanc non dedit Pater Filio, nisi summùm secundùm περιχώρησιν, sive circuminsessionem, iuxta quam vnaquæque persona divina est in alijs duabus, easque perficit: vt suo loco dicemus. Neque inde sequitur entitatem Patris esse dissectam dum cõmunicatur Filio: nam quatenus est entitas absoluta, Pater totam illam dat Filio: quatenus verò est propria Patris, & relativa, non datur Filio, nisi secundum circuminsessionem. Quod non provenit ex dissectione aliqua, seu divisione entitatis paternæ, sed ex infinita perfectione & fœcunditate naturæ divinæ, quæ, licèt sit vna, potest habere identitatem realem cum personis tribus, & in vna earum esse tanquam in principio, in alijs duabus tanquam in termino producto: vt explicuimus Tomo I. Disp. XXV. & XXVII.

(2)

DIS-

DISPVTATIO LXXII.

AN IN TRIBVS PERSONIS DIVINIS SINT TOTIDEM VERITATES.

POSTQVAM *Disseruimus de quatuor nominibus transcendentibus,* RES, ENS, VNVM, *et* ALIQVID, *oportet nunc pariter inquirere an* VERVM, *seu veritas multiplicetur in divinis personis. Porrò Anselmus in hoc ipso cap. 38. loquens de Patre, et Filio, ait:* Licèt enim singulatim & ille perfectè sit summa veritas, & Creator; & Verbum eius sit summa veritas, & Creator: non tamen ambo simul sunt duæ veritates, & duo Creatores. *Vbi videtur omnem pluralitatẽ veritatum in divinis personis negare. De quo differunt Scholastici cum Magistro variis locis: vt S. Thom. in 1. dist. 19. quæst. 5. art. 3. Aureolus part. 3. art. 3. Richardus art. 3. quæst. 9. ex professo: similiter Bonaventura in 2. dist. 38. dubio litterali 3.*

SECTIO PRIMA.

Præmissa multiplici acceptione veritatis, ac veri, statuitur cum Anselmo vnica veritas in tribus personis quoad essentiam, siue substantiam.

2 PRÆMITTO Ex doctrina D. Thomæ 1. p. q. 16. art. 1. duplicem esse veritatem. Altera earum est primaria, consistens in actu, quo intellectus iudicat rem prout est in se. De hac loquitur Aristoteles 1. Poster. textu 5. dum ait: *Ab eo quod res est, vel non est, propositio dicitur vera, vel falsa.* Et Augustinus lib. de vera Religione cap. 36. inquit: *Veritas est, qua ostenditur id, quod est.* Hilarius quoque apud D. Thomam loco allegato: *Verum est declarativum, aut manifestativum esse.* Iuxta hunc sensum veritas est vnum & idem cum sapientia: ac proinde attributum prorsus absolutum, & conveniens tribus personis indivisim ratione vnius & eiusdẽ essentiæ. Significat enim iudicium divinum maximè conforme rebus quibuslibet à Deo cognitis prout revera in se sunt: ac præterea est indistinctum ab *esse* divino, quod est præcipuum ipsius obiectum: prout idem Angelicus D. observat loco nuper laudato art. 5. Itaque veritas primaria iam explanata nullatenus multiplicatur in divinis personis, sicut nec sapientia, nec iudicium verum & consentaneum rebus cognitis.

3 ALTERA Veritas est secundaria, & derivata ab illa priore, veluti à præcipuo analogato, in res ipsas, comparatas cum intellectu vero, cui conformantur, aut conformes esse possunt. Et hæc, quod ad Deum attinet, est duplex: altera formalis, altera transcendens. Prior pro eodem vsurpatur, ac veracitas. Quæ significat rectitudinem sermonis, sive orationis cohærentis vero intellectui rerum. Et huiusmodi veritas est pariter attributum absolutum ac commune tribus personis ratione essentiæ: quoniam non consistit in aliqua proprietate relativa, sed in eo vt Deus ob infinitã sapientiam nequeat falli, & ob infinitum amorem veritatis non possit fallere, nec infundere actum iudicij falsum, adhuc posse stante absoluta: vt dictum fuit Tomo 1. Disp. XXI. à num. 50. Quod autem Deus in ijs quæ loquitur, nullatenus possit fallere, aut falli, non est peculiare alicui ex tribus personis divinis, sed vnum, & commune. Itaque certum est hoc sensu, tres divinas personas non esse tres veritates in iudicando, loquendo, aut significando aliquid exterius: sicuti certum est non esse tria principia, aut tres Creatores, in efficiendo quolibet opere ad extra: vt observat Anselmus verbis initio allegatis, & in expositione litteræ huius capitis plenius ostensum est.

4 VERITAS Transcendens, quæ est alterum huius subdivisionis extremum, cõvertitur cum ente, non vtcumque, sed quatenus importat habitudinem quandam ad intellectum. Quo sensu Anselmus Dialogo de Veritate cap. 12. illam describit dicens: *Veritas est rectitudo sola mente perceptibilis.* Constat verò ex capitibus 7. 8. & 10. eiusdẽ Dialogi,

S.Doctorem ibidem loqui de veritate relatè ad divinam mentem, veritatemque summam, vt scil. *idcirco veritas sit in rerum essentia, quia hoc sunt, quod sunt in summa veritate.* Ac suprà in hoc ipso Opusculo cap.32.& 34.tradit eandem doctrinam, vt in Scholijs ad vtrúque locum observavimus. Neque audiendi sunt qui veritatem transcendentē rerum collocant in relatione rationis, seu denominatione extrinseca, derivata ab intellectu ad res ipsas: quoniam veritas est attributum seu proprietas entis realis: ac proinde nequit consistere in relatione rationis, vel in aliquo pure extrinseco eidē enti reali. Neque ex opposito placet opinio aliorū constituentium veritatē transcendētem in aliquo adæquatè intrinseco enti reali, absque connotatione vlla intellectus: quamvis addant, id intrinsecū explicari per negationem rei fictæ & oppositæ, quam excludit verum. Contrà enim est, quod nec eiusmodi negatio rei fictæ concipi possit nisi per ordinem aliquem ad potentiam cognoscentem, cuius solius est fingere non entia ad modum entium.

5 ITAQVE Veritas transcendens, est quidem ipsa entitas intrinseca rei, quæ denominatur vera per exclusionem entitatis fictæ, cum connotatione ad intellectum, seu potentiam cognitivam, cui eadem veritas conformatur. Quam doctrinam ex professo tradidimus in Metaphysica Disp.2.sect.4. ad mentē Aristotelis lib.2.Metaph.textu 4. aientis: *Eandē esse dispositionem rerum in esse, & in veritate.* Quod planè verificari nequit, nisi veritas rebus intrinseca sit, quemadmodū & ipsum esse Præterea eodem lib.cap.6. differit contra eos, qui omnia, quæ vera videntur, vera dicunt: tanquam veritas rebus ipsis inesse debeat. Et cap.7. initio ferè ait: τὸ δὲ τό ὄν εἶναι, καὶ τὸ μὴ εἶναι, ἀληθές. *Ens autem esse, & non ens non esse, verum est.* Quibus manifestè docet, veritatem transcendentem esse rebus intrinsecam, sicuti & ipsum esse. Aliunde verò tribus ijs capitibus eandem rationem veri exponit per habitudinem ad intellectum, vt patet ex contextu. Cui consonat D.Thom.1 p.q.16. art. iam allegato, vbi affert probatque definitionem veritatis traditam ab Isaac per hoc, vt sit *adæquatio rei & intellectus.* Ac præterea quæst. de verit. art.4.ait: *Quamvis veritas secundùm quam omnes res dicuntur verę* (nimirum transcendentalis) *minùs propriè veritas dicitur; tamen ab illa denominatur res vera sicut à forma inhærente: NIHILQVE ALIVD EST, QVAM ENTITAS INTELLECTVI ADÆQVATA.* Quibus postremis verbis doctrina nuper tradita, & ab Anselmo locis paulo antè expensis indicata, luculentissimè habetur. His autem præmissis,

6 DICENDVM I. Tres personas, seu tres hypostases, esse vnam veritatem, quatenus sunt vna essentia, sive vna substantia, cuius, *esse non solùm est conforme intellectui suo, sed etiam est suum intelligere:* vt loquitur S. Th. allegata quæst.16. art.5. probans, veritatem rei Deo maximè convenire. Assertionem hanc vt minimum tradit Anselmus impræsentiarum cap. 38. dum de Patre & Filio docet, non esse duas veritates, sicut nec duos Creatores: quoniā, nimirum, Patri & Filio convenit esse veritatem & Creatorem ratione essentiæ & omnipotentiæ, quæ est vnica in divinis. Similiter in Proslogio cap.2. ita Patrem æternum alloquitur: *Verbum tuum sic est verum, quomodo tu verax. Et idcirco est ipsa veritas, sicut tu: non alia* Insuper Dialogo de Veritate cap.7. & 11. probat, *summam veritatem esse vnicam.* Verùm & eadem doctrina videtur definita à Damaso Papa in Synodo apud Theodoretum lib. 5. cap.10. in Anathematismis contra hæreses Arij, Apollinaris, & aliorum, per hæc verba: εἴ τις μὴ εἴπῃ τὸ πατρὸς, καὶ τὸ υἱὸς, καὶ τὸ ἁγίου πνεύματος μίαν θεότητα, ἐξουσίαν, δυναστείαν μίαν, ἀρχὴν, κυριότητα μίαν, βασιλείαν μίαν, θέλησιν, καὶ ΑΛΗΘΕΙΑΝ, ἀνάθεμα ἔστω. *Siquis non dixerit, Patris & Filij, & Spiritus sancti vnam deitatem, potestatem, imperium vnum, gloriam, dominationem vnam, regnum vnum, voluntatem, & VERITATEM, anathema sit.* Scio ea verba paulo aliter à quibusdam Latinè reddi: sed id ad rem nostram parum aut nihil refert: cùm ex ijs constet, quemadmodum tres personæ sunt vna Deitas, & potestas, sic esse vnam veritatem substantiæ, sive essentiæ.

7 HVC Etiam spectat quòd apud Patres veritas censeatur inter attributa absoluta Dei, ac proinde vna instar cæterorum. Augustinus præcipuè id docet lib.6. de Trinit.cap. 7. initio dicens: *Eadem magnitudo Dei est, quæ sapientia: eadem bonitas, quæ sapientia, & magnitudo: ET EADEM VERITAS, quæ illa omnia. Et non est ibi aliud beatum esse, alium magnum esse, aut sapientem, aut verum, aut bonum esse, aut omnino ipsum esse.* Eodem sensu lib.7.cap.2. in principio ait: *Pater igitur & Filius simul, vna essentia, & magnitudo, ET VNA VERITAS, & vna sapientia.* Mitto alia eiusdem S. Doctoris loca, quæ directè locum habebunt sectione ventura, sicuti & nonnulla aliorum Patrum ibidem alleganda.

8 RATIO Autem eruitur ex dictis: Quia veritas transcendens est ipsa entitas intrinseca rei, quatenus cognoscibilis ab intelle-

lectu: vt oſtenſum fuit num. 4. & 5. Atqui tres hypoſtaſes, ſeu perſonæ divinæ, quatenus ſunt vna eſſentia, ſive ſubſtantia, ſunt etiam vna entitas intrinſeca Dei, cognoſcibilis ab intellectu divino. Sicuti enim intellectus in Deo agnoſcit vnicam eſſentiam, ſive ſubſtantiam: ita etiam vnam entitatem, pro eadem eſſentia vſurpatam. Ergo tres hypoſtaſes, ſive perſonæ, ſunt vna entitas vſurpata pro ſubſtantia, ſive eſſentia. Neque in hoc videtur eſſe poſſe diſidium aliquod de re apud Catholicos, ſed ſummùm de voce, ſiquis contendat, nomen entitatis non propriè accipi pro eſſentia aut ſubſtantia apud Latinos, nec nomen τῆ ὀντότητος pro eo quod eſt οὐσία apud Græcos. Sed fruſtra id contendet: cùm eſſentia verè conſtituat apud Latinos ipſum ens, ſicuti apud Græcos τὸ ὄν, τὸ ὄν.

SECTIO SECVNDA.

Excluditur à perſonis diuinis pluralitas veritatum ſubſtantiua, propriè loquendo, quoad hypoſtaſes relatiuas: idque tum ad mentem SS. Patrum, tum ratione.

9 DICENDVM II. Tres hypoſtaſes, ſeu perſonas, non eſſe propriè tres veritates, ſeu intelligibilitates. Aſſertio hæc palam videtur tradita ab Anſelmo verbis allegatis ex hoc capite 38. initio ipſo diſputationis: vbi perinde negat eſſe in Patre & Filio duas veritates, ac duos Creatores. Atqui nullo proprio ſenſu ſunt in divinis plures Creatores. Ergo nec plures veritates. Spectant etiam huc loca alia eiuſdem S. Doctoris num. 6. exſcripta, quibus palam tradit, Filium eſſe veritatem, & non aliam veritatem à Patre, & in ambobus veritatem eſſe vnicam. Quam eandem ſententiam docent Scholaſtici num. 1. allegati, ac præterea Thomiſtæ cum Angelico Doctore in 1. diſt. 19. q. 5. art. 3. corp. & ad primum: vbi aperte docet, quemadmodum trium perſonarũ divinarum eſt vnicum eſſe, & vna eſſentia, ita etiam eſſe vnicam veritatem. Subſcribunt Bellarminus Tom. 1. lib. 2. de Chriſto c. 16. Ruiz diſp. 27. ſect. 5. Salmantic. Ioann. à S. Thom. & Godoy 1. p. q. 30. atque Eſparza lib. 1. q. 4. ad 2. contra Suarez lib. 3. de Trinit. c. 3. & 4. Vazquez 1. p. diſp. 122. c. 7. n. 28. Granadũ tract. 5. diſput. 1. ſect. 2. & alios, quibus ſubſcribit Arriaga diſp. 49. ſect. 4. n. 18. Lugus 1. p. lib. 2. diſp. 10. cap. 2. num. 16.

10 ASSERTIO Eadem conſonat definitioni Pontificis Damaſi n. 6. exſcriptæ, vbi dũ anathemare configit negãtes in tribus perſonis vnam veritatẽ, quemadmodum & deitatem & poteſtatem vnam, ita etiam virtute aut implicitè videtur definire, in divinis perſonis nullo ſenſu proprio eſſe plures veritates, ſicut nec deitates, nec poteſtates plures. Huc etiã ſpectant teſtimonia Auguſtini ibidem producta ex libris de Trinitate, vbi palam docet, quemadmodum in divinis perſonis eſt vnica magnitudo, & ſapientia, ita etiam veritatem vnicã. Ac præterea lib. 8. eiuſdem Operis cap. 1. probat vnicum eſſe magnitudinem trium perſonarum, nec maius aliquid eſſe tres perſonas ſimul, quàm ſingulas ſeorſim, quia omnes illæ ſunt vna veritas; nec aliquid verius tres ſimul, quàm vnaquæque earum. Verba exhibeo: *Vbi magnitudo ipſa veritas eſt, quidquid plus habet magnitudinis, neceſſe eſt, vt plus habeat veritatis. Quidquid ergo plus veritatis non habet, non habet plus etiam magnitudinis. Porrò quidquid plus habet veritatis, profectò verius eſt: ſicut maius eſt quod plus habet magnitudinis. Hoc ergo ibi eſt maius, quod verius. Non autẽ verius eſt Pater & Filius ſimul, quam ſingulus Pater, & ſingulus Filius. Non igitur maius aliquid vtrumque ſimul, quàm ſingulum eorum. Et quoniam æquè verè eſt etiam Spiritus ſanctus, nec Pater & Filius ſimul maius aliquid eſt, quàm ipſe, quia nec verius eſt; Pater quoque & Spiritus ſanctus, quoniam veritate non ſuperant Filium (non enim verius ſunt) nec magnitudine ſuperant. Atque ita Filius & Spiritus ſanctus ſimul tam magnũ aliquid ſunt, quàm Pater ſolus, quia tam verè ſunt. Sic & ipſa Trinitas tam magnum eſt, quàm vnaquæque ibi perſona. Non enim ibi maior eſt, quæ verior non eſt, vbi eſt ipſa veritas magnitudo: quia in eſſentia veritatis, hoc eſt verum, quod eſſe: hoc eſt eſſe, quod eſt magnum eſſe. HOC EST ERGO MAGNVM ESSE, QVOD VERVM ESSE.* Huculque Auguſtinus, quo pollebat ingenio, luculen iſſimè probans, tres perſonas, aut duas ſimul in divinis, non eſſe aliquid maius, quàm ſingulas: quia in divinis magnitudo eſt ipſa veritas. Et quemadmodum tres perſonæ divinæ non ſunt aliquid verius, quàm ſingulæ, ſic non ſunt aliquid maius. At ſi in perſonis divinis eſſet multiplicata veritas, vt Adverſarij contendunt, ratio Auguſtini eſſet nulla, & planè ſupponeret quod probandũ erat. Supponeret enim in tribus perſonis eſſe vnicã veritatẽ. & nullo modo plures, nam ſi plures eſſent veritates, eſſent quoque plures magnitudines: ac proinde tres perſonæ ſimul eſſent aliquid maius, ſicuti & aliquid verius, quàm ſingulæ. Vt ergo ſolida ſit illa Auguſtini doctrina, & argumentatio, debet in ea ſupponi, in tribus perſonis divinis non eſſe propriè loquendo, niſi vnicam veritatem.

11 SIMILITER Boetius libro inſcrip-

ſcripto, *An Pater & Filius & Spiritus ſanctus de diuinitate ſubſtantialiter prædicẽtur*, circa medium, eandem doctrinã tradit dicens: *Pater veritas eſt: Filius veritas eſt: Spiritus ſanctus veritas eſt: non tres veritates, ſed vna veritas. Si igitur vna in ijs ſubſtantia, vna veritas, neceſſe eſt veritatem ſubſtantialiter prædicari de bonitate, de incommutabilitate, de iuſtitia, ac de cæteris omnibus, quæ tam de ſingulis, quàm de omnibus ſingulariter prædicantur.* Vbi non ſolùm docet, veritatem in tribus perſonis eſſe vnicam, ſed ſubſtantialiter de ijs prædicari, quoniam veritas in divinis eſt ipſa ſubſtantia Dei, quæ non multiplicatur in perſonis. Bernardus quoque Sermone 80. in Cantica, vbi differit contra Gilbertum Porretanum, *Pater*, inquit, *eſt verus. id eſt, veritas: Filius eſt verus, id eſt, veritas: Spiritus ſanctus eſt verus, id eſt, veritas. Et hi tres vnus veras, id eſt, vna veritas.* Ac præterea id cõfirmat teſtimonio Fulgentij, aientis: *Vna quippe veritas vnius Dei: in ò vna veritas vnus Deus non patitur ſeruitium, atque culturam Creatoris creaturæque coniungi.*

12 RATIONE Aſſertum probare conantur Alenſis, Henricus, & Ricardus ferè ſic. Veritas importat eſſentiam, quatenus eſt conformis vero intellectui. Atqui trium perſonarum vnica eſt eſſentia, eaque conformis intellectui vero. Ergo trium perſonarum vnica eſt veritas. Addit Henricus, veritatẽ non fundari ſupra quamlibet realitatem, ſed abſolutam & ſpectantem ad eſſentiã: ac proinde cùm realitas eſſentiæ in divinis ſit vnica, veritatẽ quoque vnam ſolùm eſſe debere.

13 SED Enim ratio hæc infirma eſt, & euĩ facilè occurri poſsit. Dicent enim Adverſarij, veritatem non ſolùm importare eſſentiam, ſed etiam quamlibet entitatem, realitatemve, quatenus eſt conformis vero intellectui, ſive illa ſit abſoluta, ſive relativa. Cumque in divinis verè ſint tres entitates & realitates relativæ, vt ex ſuperioribus patet, eæque conformes vero intellectui; nihil mirum ſi pariter ſint tres relativæ veritates.

14 ALIVNDE Itaque probari poteſt triplici ratione. Prima deſumitur ex teſtimonio Auguſtini ſuprà allegato. *Si* enim in divinis eſſent tres veritates relativæ, iuxta numerum perſonarum, tres perſonæ ſimul eſſent aliquid verius, quàm ſingulæ: quemadmodum ſi eſſent magnitudines plures, tres perſonæ ſimul eſſent aliquid maius, quam vnaquæque earum ſeorſim. Atqui tres perſonæ ſimul non ſunt aliquid verius, quã ſingulæ earũ. Alioqui quælibet perſonarũ divinarum nõ eſſet ſumma veritas: quia nihil eſt verius, quàm veritas ſumma. Ergo in divinis non ſunt tres veritates relativæ iuxta numerum perſonarum. Hæc ratio novum robur mutuabit ex dicendis Diſp. ſeq. vbi oſtendemus eodem ferè fundamento, in divinis non eſſe plures bonitates relativas.

15 SECVNDA Eruitur ex D. Th. 1. p. q. 14. art. 1. vbi probat à priori cognoſcibilitatẽ ex immaterialitate, in qua fundatur. Eadẽ autẽ ratio eſt de veritate. Veritas enim eſt entitas ipſa rei, quatenus cognoſcibilis. Ergo pariter veritas à priori probatur ex immaterialitate, in qua quoddamodo nititur. Atqui in tribus perſonis divinis nõ multiplicatur immaterialitas, ſed eſt vna & eadem, adhuc iuxta Adverſarios. Immaterialitas enim eſt in Deo excluſio omnimodæ potentialitatis, eademque proinde cũ ratione actus puri, quæ planè in tribus divinis perſonis eſt vnica. Ergo & veritas propriè loquendo in tribus perſonis divinis non multiplicatur, ſed eſt vnica. VRGETVR I. Quia veritas formalis, ſive in cognoſcendo, ſuprà n. 3. explicata, fundatur in immaterialitate, quæ eſt vnica in tribus perſonis; ideo etiam illa eſt vnica. Neque enim Pater, Filius, & Spiritus ſanctus, ſunt tres veritates in cognoſcendo, ſed vna veritas ſive vnus verax. Cùm igitur pariter in immaterialitate fundetur veritas tranſcendentalis, ſive in eſſendo; ſicut in Deo nõ ſunt plures immaterialitates, ita nec plures veritates tranſcendentales. VRGETVR II. Veritas in divinis nequit eſſe niſi ſumma: ſicut & immaterialitas nequit in Deo eſſe, niſi ſumma. Atqui in divinis non ſunt tres veritates ſummæ. Nam ſumma veritas excludit cõſortiũ alterius veritatis ſummæ: ſicuti iuxta Anſelmũ ſup. n. 3. ſumma magnitudo excludit aliam ſummã magnitudia nẽ: ideòque repugnãt duo ſummè magna, pluresque dijvt latè cum ipſo S. Doct. oſtendimus Diſp. XII. & XIII. Ergo in divinis nõ ſunt tres veritates. VRGETVR III. Veritas in Deo nequit eſſe, niſi prima. Atqui repugnãt plures veritates primæ, ſicuti & plures primæ cauſæ, & plures fines vltimi. Ergo & repugnant plures veritates in Deo.

16 TERTIA Ratio, eaque directè evertens fundamentũ potiſsimũ opinionis cõtrariæ, deſumptũ ex tranſcendentia veri, in eo nititur, quòd verũ propriè & abſolutè dictũ non ſit perfectè tranſcendens. Non enim convenit rei propter quamlibet formalitatẽ præciſam ab alijs: ſed præterea complectitur totã rei entitatẽ ab intellectu cognoſcibilẽ. Sicuti enim propoſitio copulativa conſtans pluribus propoſitionibus categoricis nõ eſt propriè & ſimpliciter vera, niſi omnes illæ ac ſingulæ ſint veræ: ita rei entitas prout cognoſcibilis & affirmabilis ab intellectu non eſt vera, niſi quatenus complectitur omnes realitates & formalitates ſpectantes ad ſui complementum.

Hinc

Hinc fit,vt veritates nõ multiplicentur,niſi vbi tota & adæquata entitas rei multiplicatur ſimpliciter.Atqui licèt in divinis relationibus multiplicetur entitas relativa ac realitas, non tamẽ multiplicatur entitas ſimpliciter & adæquatè. Non enim multiplicatur entitas abſoluta, & communis eſſentiæ,quâ omnes & ſingulæ relationes perſonales includunt per entitatem. Non ergo veritas propriè & ſimpliciter in ijs multiplicatur.

17 VRGETVR Ratio eadẽ multiplicitatis.PRIMO: Quia veritas Dei, & veritas cuiuslibet divinæ perſonæ ſeorſim acceptæ, adeò illigatæ ſunt inter ſe,vt deficiente vna, deficerent reliquæ.Ergo omnes realitates & formalitates divinæ coaleſcunt in vnicã veritatẽ. Aſſumptio probatur & explicatur.Imprimis enim cùm omnia prædicata neceſſaria in Deo connectantur invicem ac neceſſariò, Deus nõ eſſet verus,Deus,ſi nõ eſſet Pater generans,& Filius genitus,& Spiritus ſanctus procedens ex vtroque,ac proinde Trinitas perſonarũ. Præterea nec Pater eſſet Pater, niſi æterna generatione produceret Filiũ ſibi conſubſtantialẽ:nec vterque eſſet verus Spirator, niſi ambo producerẽt Spiritum ſanctum,eiuſdẽ omnino naturæ conſortem.Denique nulla propoſitio neceſſaria in divinis eſt,quæ non habeat connexionem, aut mediatã,aut immediatã cum reliquis. Omnes ergo illæ,inſtar vnius propoſitionis copulativę ſe habent,& integrant eandem veritatem.

18 VRGETVR II.Vt enim rectè obſervat Alenſis 1.p.q.15.memb.6.ad 2.nihil aliud eſt,Patrem generare,quàm eſſe; Filiũ generari, quàm eſſe,Spiritũ ſanctum ex vtroque procedere,quàm eſſe.Atqui eſſe Patris,Filij,&Spiritus ſancti,eſt vnicũ eſſe;nimirũ, eadẽ eſſentia. Ergo tres illæ propoſitiones Patris generantis, Filij geniti,& Spiritus ſancti ab vtroque procedẽtis,ſignificãt idẽ eſſe triũ; ac proinde eãdẽ veritatẽ,veluti ſub vna propoſitione copulatã.

19 VRGETVR Denique.Veritas enim, prout colligitur ex Auguſtino, & ex Anſelmo in Dialogo de Veritate, definitur *adæquatio rei & intellectus.* Quam definitionẽ Veteres Scholaſtici admittunt,velut ab vtroq; S.Doct. traditam.Atqui res divina non adæquat intellectum penes vnam formalitatem,aut realitatẽ, vel abſolutam,vel relativam: ſed ſecundũ omnes ſimul. Neque enim conceptus adæquatus mentis deDeo formari poteſt,niſi omnes illius formalitates,tum abſolutæ,tum relativæ, cognoſcantur.Ergo veritas divina nõ conſiſtit in vna aliqua formalitate abſoluta,vel relativa, ſed in complexione earum omnium. Quare ſicuti ex omnibus ijs reſultat vnica & indiviſa complexio: ita etiam vnica & individua veritas.

SECTIO TERTIA.

Præcipua Aduerſariorum argumenta obijciuntur, & enodantur: Vbi de mente D.Thomæ.

20 OPPONVNT I. Aduerſarij teſtimonium ex Epiſt.1.Ioannis c.5. verbis illis: *Vt ſimus in vero Filio eius: Hic eſt verus Deus.* Vnde colligunt,veritatem ſecundũ eſſe,ſive tranſcendẽtalẽ,dupliciter cõvenire Filio Dei:nimirũ,quà Filius eſt,& quà Deus eſt. Quare ſicuti ratione deitatis eſt vna & cõmunis veritas cũ Patre:ita ratione perſonæ eſt peculiaris veritas diſtincta à Patre, ac proinde ab alia veritate propria Patris. Nã & Pater eſt verus quà Pater,& quà Deus eſt.Eadẽ verò ratio vrget in Spiritu ſancto,ſi cũ vtroque conferatur.Ergo omnes ij,præter veritatẽ communẽ & indiviſam eſſentiæ, important peculiares veritates relativas.Huc etiã ſpectare videntur locutiones SS.Patrũ,apud quos frequẽter legitur Patrẽ verè eſſe Patrẽ, Filiũ verè Filiũ,Spiritũ ſanctum verè Spiritũ ſanctũ. Quin & Anſelmus in præſenti c.40. ex inſtituto docet, ac concludit de Patre & Filio, ſeu Verbo: *Quapropter illius eſt proprium,veriſsimũ eſſe Parentem;iſtius verò, veriſsimam eſſe prolẽ.* Ac præterea cap.41. *Proprium eſt illius, veriſsimum eſſe genitorem:iſtius verò, veriſsimum eſſe genitum.* Vbi *veriſsimum*, non cadit ſuprà veritatẽ abſolutam eſſentiæ, de qua apud Anſelmum nõ eſt ibi quæſtio:ſed in relativã veritatẽ,ac propriã Patris & Filij, quatenus invicẽ diſtinguuntur.Ergo vnicuique eorũ competit propria & ſingularis veritas. Deniq; idipſum indicare videtur Damaſus Papa in Profeſsione Fidei verbis ſuprà n.6. exſcriptis:vbi poſtquam tres perſonas divinas dixerat μίαν ἀλήθειαν, *vnam veritatẽ*, ſubdit anathema in eum,*qui tres perſonas non dixerit veras Patris,Filij, & Spiritus ſancti.* Tres perſonæ autẽ nequeunt eſſe verę numero plurali,niſi veritas in ijs multiplicetur iuxta numerũ illarũ: ſicut nec tres perſonæ reales eſſe poſſunt, niſi in ijs ſint totidem realitates.

21 RESP. Omnia prædicata neceſſaria Dei,ſive abſoluta,ſive relativa,integrare vnicã veritatem veluti copulativam:vt dictum eſt ſuprà n.16.ac proinde veritatem in ijs non multiplicari propriè loquendo.Neque oppoſitũ extorqueunt teſtimonia in oppoſitũ allegata. Nam quidquid in ijs legitur de veritate Filij Dei, ac Genitoris,& Geniti,ac Spiritus ſancti ex vtroque procedentis, non denotat veritatẽ aliquam relativam adęquatè diſtinctam ab alia veritate; ſed quandam peculiarem determinationẽ illius indiviſæ veritatis, qua tres perſonæ denominantur veræ in eſſentia ac perſonis, contra

Arium & Sabellium, quos Pontifex Damaſus in eo Anathematiſmo damnat, & alij Patres allegati reijciunt. Itaque quælibet peculiaris propoſitio ex ijs circa ſingulas perſonas divinas, eſt veluti quædam pars illius propoſitionis copulativæ, quæ indiviſim affirmaret de Deo integram veritatem quoad prædicata abſoluta, & relativa: ac proinde qualibet ex ijs propoſitionibus in ſingulari nõ explicatur propria aliqua veritas vnius perſonæ adæquatè diſtincta à veritate alterius perſonæ; ſed eadem prorſus veritas ſecundùm aliquam ſui determinationem, & quaſi partẽ. Quo ſenſu in propoſitione copulativa vera dicere poſſumus, ſingulas categoricas ſeorſim importare partẽ illius veritatis indiviſæ, quã ſignificat copulativa propoſitio. Neque exemplũ hoc volumus eſſe adæquatũ: quoniã id myſterium ſine exemplo eſt: ſed ſolùm illud accipimus ſimilitudine quadam.

22 DICES: Hæc veritas, *Pater eſt ingenitus, & generat*, eſt diſtincta realiter ab hac, *Verbum non eſt ingenitum, nec generat*. Nam in priore affirmãtur de Patre prædicata illa, quæ in poſteriore negantur de Filio: atque adeò veritas obiectiva prioris propoſitionis affirmãtis eſt adæquatè diſtincta à veritate obiectiva poſterioris propoſitiomis negantis. Ergo in Patre & Filio dantur duæ veritates obiectivæ, quarum altera diſtinguitur adæquatè ab altera.

23 RESP. Priorem illam propoſitionem affirmantem non eſſe adæquatè diſtinctã ex parte obiecti à poſteriore negante: ſicuti nec Pater adæquatè diſtinguitur à Filio, ſed inadæquatè, ſive ratione ſolius proprietatis perſonalis. Imò idipſum quod in priori propoſitione affirmatur, eſt connexum cũ eo, quod negatur in poſteriore. Nam hoc ipſo quòd Pater generet Verbũ, debet Verbũ eſſe genitũ ab ipſo & nõ generare ac totũ id ſpectat ad eandẽ veritatẽ obiectivam eſſentiæ divinæ, quatenus ſummè fœcunda eſt. Sic enim debet conſtituere Patrẽ fœcundum ad producendum Filiũ ſibi ſimilẽ in eadem numero natura per intellectũ: & vtrumque in ratione principij fœcundi ad producendum Spiritum ſanctũ per voluntatẽ. Cumque nequeat eſſe alia proceſſio, nec perſona Patris poſſit procedere ab ijs, quorũ principiũ eſt, nec ab aliquo eorũ; conſequens eſt vt ſit ingenitus, ſive prorſus improductus. Vnde quantumvis de divinis perſonis proferãtur verè aliæ atque aliæ propoſitiones, tum affirmãtes, tum negantes, nulla eorũ adæquat veritatẽ obiectivã fœcunditatis divinæ, ſed ſingulæ illã quaſi in fruſta ſecant, aut partiũtur. Sic quodammodo videre licet in his duabus propoſitionibus: *Deus punit per iuſtitiam: Deus non punit per miſericordiam*: quarũ prior affirmat de iuſtitia, quod poſterior negat de miſericordia. Et tamen non propterea veritas obiectiva iuſtitiæ eſt adæquatè diſtincta ab obiectiva veritate miſericordiæ, ſed vna & eadem, quamvis diverſimodè expreſſa. Similiter ergo quoddammodo in prioribus illis propoſitionibus tũ affirmante, tũ negãte, nõ importatur ex parte obiecti veritas adæquatè diſtincta, ſed eadẽ diverſimodè affecta aut determinata ſecundũ aliũ & aliũ τὸ ὑπάρξεως τρόπον; ideſt, exiſtendi vel ſubſiſtendi modum, vt loquitur Damaſcenus lib. 1. Fidei cap. 13.

24 OPPONVNT III. Ex communi Patrum & omniũ ferè Scholaſticorũ conſenſu cũ Anſelm. & D. Tho. realitates multiplicãtur in divinis perſonis, imò & vnitates, atque entitates relativę: vt ex profeſſo oſtenſum fuit Diſp. pręcedẽti per totã. Ac ratio ex D. Th. deſumpta ibidẽ, pręcipuè n. 8. & 9. in eo nititur quòd res, ſive realitas ſit vnũ ex tranſcendentibus. Cùm igitur verũ & veritas ſit pariter vnũ ex tranſcendentibus, conſequens eſt, vt etiam multiplicetur in divinis perſonis.

25 RESP. Imprimis iuxta D. Th. nullatenus multiplicari in divinis veritatẽ. Ita enim docet in 1. diſt. 19. q. 5. art. 3. ad 1. ibidẽ ad Anibaldũ q. vnica, art. 2. ad vltimũ, & de Veritate q. 1. art. 5. ad 18. & 19. vbi ait: *Licèt Pater alio ſit Pater, alio Filius ſit Filius, quia tamẽ eſſe vtriuſque idẽ eſt, ſupra quod fundatur veritas, ideò veritas vtriuſque eadem eſt.* Nec locus eſt interpretandi S. Doct. de veritate abſoluta, quaſi hanc ſolã voluerit eſſe vnã in divinis. Nam relato loco ad Anibal. aſſignat diſcrimen inter rẽ, & verũ, vt in Deo ſint plures res, non autẽ veritates plures. Si autẽ hoc ſecundũ intelligeretur ſolùm de veritate abſoluta, nullũ eſſet diſcrimen: quoniã nec in Deo ſunt plures res abſolutæ. Vt igitur idoneũ ſit diſcrimen à S. Doct. aſſignatũ, veritas nullo modo multiplicatur in divinis. Vlteriùs cùm iuxta ipſum 1 p. q. 14. art. 1. veritas, ſicuti & cognoſcibilitas, fundetur in immaterialitate, quę eſt vna ſolũ in divinis; etiam veritas debet eſſe vnica.

26 DEINDE Dico, rationem cur realitas, ſicuti & vnitas, multiplicetur ſubſtantivè in divinis præ veritate, eſſe duplicẽ. Altera eſt: quoniã vnitas & realitas cuiuſcumque rei, eſt ratio formalis conſtituendi & diſtinguẽdi illã ab alia; non autẽ veritas, quæ ſæpe eſt illigata & eadẽ in duplici entitate ob connexionẽ peculiarẽ vtriuſque per modũ vnius. Cùm igitur perſonę divinę reipſa ſint tres invicẽ diſtinctę, debent conſtare ſingulis vnitatibus & realitatibus relativis, vt rationibus formalibus conſtituendi & diſtinguendi vnã ab alia; non autem ſingulis veritatibus, quoniam ex tribus perſonis invicem connexis reſultat vnica veritas,

per

per adæquationem cum intellectu. Altera eſt, quòd realitas & vnitas ſit conceptus propriè & perfectè tranſcendens: nam ex ſe ſolùm importat rationem formalè rei ratam & firmam, diſtinctamque ab omni alia: quæ abſdubio clauditur in vltimis differentijs quorumlibet entium realium, quatenus invicem diſtinctorum. Cæterum veritas non eſt propriè & perfectè tranſcendens. Non enim imbibitur in vltima differentia cuiuslibet rei, vt diſtinctæ ab alia; ſed ſæpe clauditur in pluribus entitatibus indiviſim, ratione connexionis earum, qua adæquantur intellectui per modum vnius. Sic relativa, quamvis entitate differant, ſunt ſimul cognitione, ac proinde conſtituunt vnam quoddammodo veritatem. Multò autem magis in divinis, vbi entitas abſoluta eſt eadem numero in omnibus relativis, & eadem prorſus immaterialitas, ſupra quam fundatur veritas, ſeu cognoſcibilitas.

27 INSTABIS I. D. Thomas citata q. 1. de Veritate art. 7. docet, quamvis veritas propriè accepta ſit eſſentialis in divinis, veritatem tamen vſurpatam metaphoricè dici perſonaliter, ſeu eſſe propriam perſonæ. Atqui veritas metaphoricè vſurpata nequit eſſe alia, quàm veritas tranſcendens, quæ contrapoſita veritati formali dicitur metaphorica. Ergo iuxta S. Doctorem veritas tranſcendens dicitur de Deo perſonaliter; atque adeò multiplicatur iuxta numerum perſonarum.

28 RESP. *Dupliciter*. *Primò*, nomine veritatis metaphoricæ intelligi à Div. Thom. veritatem tranſcendentem, non adæquatam, ſed inadæquatam, per quam veritas abſoluta & communis tribus perſonis divinis, contrahitur & determinatur: ſicuti propoſitio copulativa determinatur & quaſi dividitur quoad indiviſam ſui veritatem per ſingulas propoſitiones categoricas, quibus illa indiviſim conſtat. Vnde ſolùm infertur, multiplicari in divinis determinationes relativas eiuſdem veritatis indiviſæ; non autem veritatem tranſcendentem propriè acceptam, quæ eas omnes complectitur per adæquationem cum intellectu. *Secundò* dicere poſſumus cum Carmelitis Salmanticenſibus, quorum ſolutionem laudat Godoy, D. Thomam eo loci Filium appellaſſe veritatem metaphoricam, ſive ſimilitudinariam: quoniam ſimilitudinem habet cum veritate tranſcendenti creata, quatenus ſicut hæc conſiſtit in conformitate cum intellectu divino, vt principio ſui; ita Verbum vi ſuæ proceſſionis oritur conforme intellectui paterno, vt ſuo principio. Quæ ſolutio confirmari poſſet ex Auguſtino lib. de Vera Religione ſub initio, aiente: *Dari aliquid, quod omnino principij ita ſimile ſit, vt hoc omnino impleat, ac ſit id ipſum: & hoc eſt veritas, & Verbum in principio.* Vbi in aliquo ſenſu vult veritatem eſſe propriam & peculiarem Verbi. Et poſt pauca: *Hæc autem* (eſt) *ipſa eius ſimilitudo, & ideo veritas.* Cæterum cùm hæc conformitas, ſeu adæquatio, non innitatur diſtinctæ immaterialitati, nullatenus ſufficit ad diſtinctam cognoſcibilitatem, aut veritatem, ſimpliciter loquendo.

29 INSTABIS II. Veritas, ſicuti & cognoſcibilitas, eſt proprietas convertibilis cum entitate, & realitate, atque adeò multiplicatur inſtar illarum. Ergo ſicuti in divinis eſt triplex entitas, & realitas relativa; ita etiam triplex relativa veritas. RESP. Veritatem, ſicuti & cognoſcibilitatem eſſe proprietatem entitatis & realitatis, non vtcumque, ſed quatenus immateriales ſunt, ſive quatenus adæquantur cum intellectu. *Sic autem vnica* eſt immaterialitas & adæquatio cum intellectu in entitatibus & realitatibus relativis; ac per conſequens vnica veritas.

30 INSTABIS III. Data hypotheſi abſolutè repugnante, in qua Spiritus ſanctus non exiſteret, hæc propoſitio eſſet falſa: *Spiritus ſanctus procedit à Patre.* Et tantum adhuc eſſet vera hæc alia per locum ab intrinſeco: *Pater generat.* Ergo veritas generationis eſt diſtincta omnino à veritate proceſſionis Spiritus ſancti: vtpote quarum ſublata vna, permaneret alia. RESP. Negando conſequentiã, & illius probationem: quia in ea hypotheſi prorſus repugnante & chimærica, falſitas prioris propoſitionis non conſiſteret in defectu aut alietate veritatis, quæ eadem abſolutè in divinis eſſet; ſed ſubſtrati, ſeu perſonæ, cui illa applicaretur. Sic data eadem hypotheſi chimærica, in qua Spiritus Sanctus non exiſteret, nullatenus eſſet omnipotens. Nec tamen inde colligitur per locum ab intrinſeco, vel omnipotentiam non per manſuram, vel eſſe aliam in Patre, ac in Spiritu ſancto; ſed ſolùm, non futurum ſubſtratum tertiæ perſonæ, cui illa applicaretur.

31 OBSERVANDVM Eſt autem, veritatem in repræſentando conſiſtere in perfecta adæquatione imaginis, ſeu Verbi, cum intelligente, ſeu dicente: & hanc eſſe propriam Verbi, ſicuti propria ipſius eſt ratio imaginis, iuxta dicta Diſp. 70. per totam. Cæterum non propterea Verbum conſtat veritate aliqua ſubſtantivè diſtincta à veritate Patris, ſed eadem accepta modo peculiari ex vi operationis intellectus per quam procedit, quatenus diſtinctus à Spiritu ſancto,

(3)

DISPVTATIO XXIII.

AN IN DIVINIS PERSONIS BONITAS, SEV PERFECTIO RELATIVA EXPRIMATVR, & multiplicetur iuxta numerum illarum.

CELEBRIS Eſt controverſia hæc apud Scholaſticos, qui illam excitant ſupra litteram Magiſtri variis locis. Gabriel in 1. diſt. 7. q. 3. art. 3. & diſt. 19. q. 1. nota b. 4. dub. 5. Capreolus eadem diſt. 7. q. 1. ad 3. Hervæus in 1. diſt. 2. q. 4. art. 1. Aureolus diſt. 19. q. 2. art. 3. prop. 2. Bachon diſt. 23. q. 1. art. 1. §. 2. & in 3. diſt. 1. q. 1. art. 2. §. 2. Durandus eadem diſt. 1. q. 3. n. 13. §. Sed dices: *alijque diverſis locis: ut Mayron in 1. diſt. 20. q. 1. & Richardus diſt. 24. art. 1. q. 3. ad 1. Similiter illam exagitant Interpretes D. Thom. 1. p. q. 28. art. 2. & q. 42. art. 3. Scotus verò locis infra allegandis, & Quodlibeto 5. Porrò Anſelmus multis locis poſtea indicandis controverſiam ipſam tetigit, quamvis obiter ſolùm, ſicuti & alij ex Patribus: quamvis & ij omnes doctrinam ſufficientem tradiderint, ut illam dirimamus.*

SECTIO PRIMA.

Senſus controverſiæ, Auctorum placita, & præmiſſa quædam: atque illud imprimis, tres perſonas ſimul ſumptas non eſſe aliquid perfectius, quàm ſingulas ſeorſim, iuxta Anſelmum, & alios Patres; nec aliquam alia perfectiorem. Duplex perfectionis genus.

2 SOLET Diſputatio hæc diverſimodè inſcribi. Primò inquirunt aliqui, An relationes divinæ addant eſſentiæ perfectionem ratione diverſam. Alij verò, An relationes divinæ ex propria & peculiari ratione imponant perfectiones relativas. Alij denique, An divinis perſonis ſit triplex bonitas, ſeu perfectio relativa. Quamvis verò rem ipſam diverſimodè dirimant Theologi, omnes eiuſmodi inſcriptiones ad eandem ferè controverſiam ſpectant, in alia atque alia membra diviſam. Supponimus autem ex latè conſtitutis Tomo I. Diſp. XXV. relationes non diſtingui ab eſſentia divina ex natura rei, nec diſtinctione modali à Durando tradita, nec formali à Scoto excogitata: ſed eſſe vnum reipſa cum illa abſque omni diſtinctione actuali ex natura rei: ac proinde perfectionem abſolutam eſſentiæ divinæ habere realem identitatem cum omnibus & ſingulis relationibus. Deinde præmittendũ eſt ex traditis Diſp. XXVII. eſſentiam divinã diſtingui virtualiter intrinſecè à relationibus, ſive perſonalitatibus divinis: quia ratione infinitæ perfectionis ac fœcunditatis ſuæ exigit identitatem cum tribus perſonis; & conſequenter vt plura prædicata in re affirmentur de perſonis, quæ negantur de eſſentia, & è contra. Quod eo loci pleniùs oſtenſum atque explanatum eſt.

3 RVRSVS, Ex dictis Diſp. XXXI. conſtat, eſſentiam divinam diſtingui ratione ab hypoſtaſibus cum fundamento aliquo ex parte obiecti, quod eminenter multiplex eſt, & æquivalet rebus ac perfectionibus reipſa diſtinctis, abſque vlla ſui imperfectione. Cui doctrinæ communi inter Theologos addidimus ibidem aliam noſtro iudicio æquè veram, qua negatur omnis præciſio obiectiva, ſive adequata in Deo; ſolumque aſſeritur abſtractio formalis penes alium & alium modum concipiendi, ſeu exprimendi eandem obiecti formalitatem ſecundùm diverſa munia, ſive comparentiæ eſſentia cùm attributis, ſive cum hypoſtaſibus. Cùm verò nulla diſtinctio ſecundùm rationem poſsit auferre ab obiecto id, quod reipſa illi convenit, neceſſum eſt, vt relationes divinæ, adhuc prout diſtinctæ ſecundùm rationem ab eſſentia, ſemper retineant identitatem realem cum ſumma ipſius perfectione, ſintque perfectiſſimæ ſecundùm rem. Difficultas autem hoc

loci exagitanda eſt, an ſecundum illam rationem formalem ac peculiarem, qua diſtinguuntur ab eſſentia virtualiter intrinſecè in re, & formaliter ſecundùm rationem, imponent aliquam explicitam, & propriam perfectionem, quæ proinde ſit triplex reipſa, iuxta numerum hypoſtaſeon divinarum. Porrò eadem quæſtio habet locum apud diſcipulos Scoti, ſtatuta diſtinctione formali ex natura rei inter eſſentiã & relationes. Adhuc enim locus eſt inquirendi, An relationes divinæ imponent peculiarem & relativam perfectionem, ex natura rei diſtinctam ab omni perfectione abſoluta. Circa quod Theologi diverſimodè ſentiunt.

4 PRIMA Sententia docet, relationes ſeu hypoſtaſes divinas, ſecundùm propriã ac peculiarem rationem importare perfectionem relativam virtualiter diſtinctam a perfectione eſſentiæ. Ita Gabriel in 1. diſt. 7. q. 3. art. 3. Hervæus diſt. 2. q. 4. art. 1. Aureolus & Bachon in 1. diſt. 19. locis initio allegatis, Bañez 1. p. q 28 art. 2. dub. 1. Albertinus ex Prædicam. Ad aliquid coroll. 1. Suarez lib. 3. de Trinitat. cap. 9. Zuñiga de Trin. diſp 5. dub. 5. membro 2. Amicus diſp. 19 ſect. 8. n. 206. Arriaga diſp. 49 ſect. 2. ſubſect. 3 Averſa q. 28. ſect. 3. Franciſcus Lugus lib. 2. diſput. 10. cap. 2. Zumel 1. p q 28. art. 2. diſp. 3. Vazquez diſp. 122. cap. 6. Ruiz diſp. 30. ſect. 4. num 14. Ioannes à S. Thoma diſp. 13. art. 3. num. 8. Verum & inter illos eſt adhuc diſcrimen, quòd Zumel, Vazquez, Ruiz, & Ioannes à S. Thoma nolunt, perfectiones reipſa multiplicari iuxta numerum perſonarum; alij contrà affirmant.

5 SECVNDA Negat, hypoſtaſibus divinis ex propria ac relativa ratione convenire peculiarem perfectionem; multò autem magis abſurdum putat, quòd perfectio in ijs multiplicetur reipſa. Ita Scotus Quodlibeto 5. & in 1. diſt. 2. poſt quæſt. 5. in ordine, §. *Ad primam quæſt dico*, verſiculo, *Hoc etiam arguitur*: & diſt. 26. q. vnica, §. *Ad primum tertiæ Viæ*, verſiculo, *Per hoc patet*; & diſt. 19. q. 1. ad ſecundum principale. Durandus quoque in 1. diſt. 13. q. 2. n. 26. & diſt. 19. q. 1. ſed clariùs q. 4. n. 9. & in 2. diſt. 34. q 1. n. 22. & 23. ac præterea in 3. diſt. 1. q. 3. n. 13. qui in frequenti ipſius editione replicatus eſt pagina 183. Capreolus in 1. diſt. 17. q. 1. Ariminenſis diſt. 19. art. 1. Myro diſt. 20. q. 1. Richardus diſt. 24. art. 1. q. 3. ad 1. Caietanus 1 p. q. 28. art. 2. ibidemque frequentius Thomiſtæ cum Carmelitis Salmant. & Godoy diſp. 78. Molina 1. p. q. 42. art. 6. diſp. 2. Eſparza in Curſu Theologico q. 40.

6 PRÆMITTO I. Perſonas divinas ſimul ſumptas non eſſe aliquid perfectius, quàm ſingulas earum ſeorſim. Ita Anſelmus in Proslogio cap. 23. vbi ita de Spiritu ſancto alloquitur Patrem: *Idem Amor tuus non eſt impar tibi, aut Filio tuo: quia tantum amas te, & illum, & ille te & ſe ipſum, quantus es tu & ille: nec eſt aliud à te & ab illo, quod diſpar non eſt tibi & illi.* Vbi agnoſcit aqualitatem Amoris, ſive Spiritus ſancti ad Patrẽ, & Filium ſimul ſumptos. Ac poſtea ſubdit: *Quod autem eſt ſingulus quiſque, hoc eſt tota Trinitas ſimul, Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus.* Rationemque ſtatim reddit: *Quoniam ſingulus quiſque non eſt aliud, quam ſummè ſimplex Vnitas, & ſummè Vnaſimplicitas.* Vide infrà num. 64. Sed clariùs tradiderat id Auguſtinus lib. 6. de Trinit. cap. 7. dicens: *Nec quoniam Trinitas eſt, ideo triplex putandus eſt. Alioquin minor erit Pater ſolus, aut Filius ſolus, quàm ſimul Pater, & Filius.* Quod ſanè, veluti abſurdum, colligit ex illa hypotheſi, quam propterea reijcit. Et cap. 8. paulò poſt ait: *Cùm itaque tantus eſt ſolus Pater, vel ſolus Filius, vel ſolus Spiritus ſanctus, nullo modo triplex dicendus eſt.* Idem habet lib. 8. in Proœmio & lib. 15. cap. 3. dicens: *Ratione reddita intelligentibus clarum eſt, in ſubſtantia Veritatis non ſolum Patrem Filio non eſſe maiorem, ſed nec ambos ſimul aliquod maius eſſe, quàm ſolum Spiritum ſanctum, aut quoslibet duos in eadem Trinitate maius eſſe alterutro, quàm Vnum, aut omnes ſimul tres maius aliquid eſſe, quàm ſingulos.* Eandem omnino doctrinam tradit Serm. 38. de Tempora circa medium, & Epiſt. 66. ad Maxim. ante medium dicens: *Hæc Trinitas Vnius eſt eiuſdemque naturæ, atque ſubſtantiæ, non minor in ſingulis, quàm in omnibus, nec maior in omnibus, quàm in ſingulis ſed tanta in ſolo Patre vel in ſolo Filio, quanta in Patre ſimul, & Filio & tanta in ſolo Spiritu ſancto, quanta ſimul in Patre & Filio & Spiritu ſancto. Neque enim Pater, vt haberet Filium de ſe ipſo, minuit ſe ipſum: ſed ita genuit de ſe alterum ſe, vt toties maneret in ſe, & eſſet in Filio tantus, quantus & ſolus. Similiter & Spiritus ſanctus integer de integro, nõ præcedit vnde procedit: ſed tantus cum illo, quantus ex illo; nec minuit eum procedendo, nec auget hærendo.* Itaque doctrinam hanc perpetuò, & cõſtanter tradidit Auguſtinus, veluti exploratam, & omnino certam. Quam propterea amplexantur reliqui Patres Latini vt Fulgentius lib. 3. ad Monimum cap. 7. Bernardus Epiſt. 190. ad Innocentium col. 2. & alij. Vnde & Concilium Toletanum VI. in Profeſsione Fidei inquit: *Trinitas nec minor in ſingulis, quàm in omnibus, nec maior in omnibus, quàm in ſingulis*

gulis perſonis manet. Similiter Concilium Toletanum XI. in Profeſsione Fidei: *Nec minoratur in ſingulis, nec augetur in tribus: nec amplius, cùm totæ tres perſonæ vnus Deus enuntiantur.* Quare omnes Scholaſtici cum Magiſtro in 1. diſt. 19. & D. Thoma 1. p. q. 42. art. 4. fine, in eadem doctrina conſentiunt, veluti omnino certa, & quæ colligatur planè ex Symbolo S. Athanaſij verbis illis: *In hac Trinitate nihil prius aut poſterius, nihil maius aut minus: ſed totæ tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt, & coæquales.*

7 ET Notandum, eam æqualitatem à SS. Patribus tradi non modò quoad eſſentiam, & magnitudinem abſolutam, quæ tribus divinis perſonis indiviſim communis eſt; ſed etiam quoad omnes omnino proprietates perſonales, relativaſque, inter ſe comparatas. Nam quamvis ratio, cui innituntur Patres, deſumatur ex vnitate eſſentiæ, ſive magnitudinis abſolutæ, quæ indiviſim communis eſt tribus perſonis; inde tamen procedunt ad colligendum æqualitatem inter proprietates relativas, ſive ſingulæ cum ſingulis conferantur, ſive vna cum duabus alijs, aut cum omnibus ſimul. Deinde id ipſum patet: quoniam ijdem Patres ſimpliciter, & abſque vlla exceptione docent, tres ſimul perſonas non eſſe aliquid maius, melius, aut perfectius, quàm vnam earum. Hoc autem planè falſum eſſet, ſi plures proprietates relativæ ex ſua ratione peculiari ac formali eſſent aliquid melius, maius, aut perfectius, quàm vna ſola: ſiquidem perſonæ conſtituuntur eiſdem proprietatibus relativis, ac proinde eiuſmodi inæqualitatem habere deberent ratione illarum, ſicuti ab ijs habent reliquas denominationes relativas, & vt ſint tres perſonæ in vna eſſentia. Dum igitur Concilia, & Patres docent, tres perſonas non eſſe aliquid maius, melius, aut perfectius, quàm ſingulas; non ſolùm id affirmant de perſonis ſecundùm eſſentiam, ſed etiam ſecundùm relativas proprietates.

8 PRÆMITTO II. Æqualitatem perfectionis inter divinas perſonas certam eſſe, non modò ſecundùm naturam, vt fides docet, & habetur vt minimùm ex verbis Symboli paulo antè exſcriptis; ſed etiam ſecundùm relativas proprietates. Quod omnes Theologi Scholaſtici, nullo excepto, docent cum Magiſtro in 1. diſt. 19. Vnde audiendus non eſt Calvinus ad Protheſim XX. Valentini Gentilis, auſus invehere irreligioſam vocem, dum dixit: *Dei nomen Patri propriè adſcribi* κατ' ὑπεροχὴν, ideſt, ſecundùm præſtantiam, excellentiam, aut eminentiam. quæ locutio Arianiſmum ſapit, dum inæqualitatem aliquã penes deitatem indicat inter Patrem & reliquas perſonas. Sed & corrigendus eſt Cliſtoveus, alioqui Catholicus & pius, in libruin 1. Damaſceni de Fide cap. 11. inter principium & medium Commentarij dicens: *Principalior eſt exiſtendi modus Patris, qui à nullo eſt, quàm cæterorum duorum, qui ab eo ſumunt originem. Principalior item modus ſubſiſtendi Filij, & ratione ordinis perfectior, quàm Spiritus ſancti ab eo prodeuntis. Hæc tamen perſonalis perfectio, & eminentia originis, nullam arguit in ipſis naturis differentiam, aut diſtantiam, nullamque vllius vltra alias in ijs, quæ ad naturam attinent, perfectionem.* Corrigendus, inquam, eſt, dum eminentiam, & excellum aliquẽ perfectionis ſeu dignitatis admittit inter perſonas divinas quoad modum ſubſiſtendi in ratione principij, potiuſquam termini producti: cùm verba illa Symboli videantur excludere omnem inæqualitatem perſonarum, etiam quoad proprietates relativas, omnemque excellentiam aut exceſſum perfectionis vnius ſupra alias. Neque obſtant multa teſtimonia Patrum infrà ſect. 6. exſcribenda, interpretantium verba illa Chriſti, *Pater maior me eſt*, quaſi intelligi debeant de ipſo Chriſto, quà Filius Dei eſt, & non ſolùm quà homo. Imprimis enim plerique Patrum, quos ibidem allegabimus, numero plurimi, & auctoritate graviſsimi, ſolùm accipiunt ea verba de Chriſto, prout Filius hominis eſt: eaque fuit communis interpretatio Patrum eorum, qui cum Arianis coràm, aut ſcripto diſputarunt, abutentibus eo teſtimonio vt deprimerent Filij dignitatem. Sed & cæteri ex Patribus, quamvis in ſpeciem tribuant aliquid amplius Patri ſecundùm conditionem peculiarem principij relatè ad Filium, & vtrique in ordine ad Spiritum ſanctum; non propterea aliquam maiorem excellentiam, dignitatem, aut perfectionem tribuunt vni perſonæ, quàm alteri: ſed ſolùm conſtituunt inter eas ordinem originis, iuxta quem prior eſt perſona habens rationem principij, quàm termini producti ab illa, quamvis ſit ſumma inter eas dignitatis & perfectionis æqualitas abſque prærogativa vlla. Ideoque aiebat Cyrillus in Epitome Dialogorũ. ἐν δὲ γε τῇ ἁγίᾳ τριάδι, τὸ πατὴρ, καὶ τὸ υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, οὐχ' ὑπεροχῆς τινος ποιεῖται δήλωσιν. *In ſancta Trinitate Patris & Filij & Spiritus ſancti nomina, non ſignificant prærogativam aliquam.* Vbi non ſolùm evertit irreligioſam Calvini vocem paulo ante notatam, ſed etiam dictum illud Cliſtovei, & quorundam aliorum è Catholicis. Lege Ruiz diſp. 50. ſect. 2. vbi eruditiſsimè oſtendit ex Patribus, quorum teſtimonia in medium profert, quoties docuerunt Patrem eſſe maiorem Filio, quà Filius eſt

nullã

nullatenus locutos de maioritate dignitatis, seu perfectionis, sive in natura, sive in persona: sed solùm in ratione causę aut principij, quod debet esse origine prius eo, cuius principium est, ac proinde quoddammodo maius. Cùm verò aliàs divinæ personæ habeant eandem omnino naturam, simpliciter infinitam in omni genere perfectionis, nequeunt secundùm personales proprietates habere aliquam verâ perfectionis inæqualitatem: quia repugnat omnino, tres hypostases per identitatem includere eandem numero dignitatem & perfectionem summam, ac simpliciter infinitam, quin omnes & singulæ sint summæ perfectionis, & simpliciter infinitæ secundùm suam entitatem; ac proinde nullatenus inæquales.

9 PRÆMITTO III. Bonitatem, sicuti & perfectionem, esse duplicem; aliam moralem, aliam de genere entis. Prior est ipsa rectitudo voluntatis circà bonum rationi consonum, & fugam à malo ipsi contrario: & hæc non multiplicatur in divinis personis, sed est eadem in tribus; nimirum, idem actus voluntatis divinæ, consentaneus summæ sapientiæ, quæ pariter in tribus est una. Huc spectat bonitas vsurpata pro æquitate, iuxta quam dicitur bonus vel æquus quisquis propensus est ad ferendum iudicium ex bono & æquo, potiùs iuxta rationem ac mentem Legislatoris, quàm iuxta literam legis; non tanquam prædurus interpres, aut ἀκριβοδίκαιος, ideſt, exactè iustus, sed veluti proclivis ad indulgendū. Quæ bonitas, seu virtus, in voluntate dicitur Epijkia ab Aristotele lib. 5. Ethic. cap. 10. & in intellectu Gnome, iuxta ipsum lib. 6. cap. 11. in quorum locorum Commentarijs, & Disputationibus, plura eodē spectantia observavimus. Eiusmodi autem virtus, tum intellectualis, tum moralis, si fortè in Deo locum habet, quatenus est summè propensus ad indulgendum, non multiplicatur in divinis personis, sed eadem omnino est, sicuti constat de Misericordia & Clementia, quibuscum Epijkia & Gnome nō modicam affinitatem habent. Ac fortasse illas significat Christus D. in Deo, dum Matth. 5. exhortans nos ad dilectionem inimicorum, & beneficentiam, adhuc circa malos, ait: *Estote perfecti, sicut Pater vester cœlestis perfectus est.* Itaque de perfectione, prout significat virtutem, seu intellectualem, seu moralem, certum est apud omnes, in tribus divinis personis vnicam esse, & cuiuslibet multiplicationis expertem.

10 POSTERIOR Bonitas, seu perfectio de genere entis, multò vniversalior est, quàm præcedens, & vagatur per omnia rerum genera, quotquot verè existunt, sive rationis capacia sint, sive expertia: consistitque in eo, vt res habeat quidquid sibi conveniens est ad integritatem, vt propterea nihil ei desit, sive simpliciter, sive in certo genere, sive quoad essentiam, sive quoad accidentia connaturaliter debita. Hoc sensu *perfectum* definitur ab Aristotele varijs locis, vt sit *id, extra quod nihil eorum, quæ sunt ipsius, accipi potest.* Ita enim loquitur lib. 1. de Cœlo cap. 4. textu 23. & plenius id exponit lib. 5. Metaph. cap. 16. cui epigrapha, Τέλειον ποσαχῶς λέγεται. ideſt, *Perfectum quot modis dicatur.* Ac statim inchoat caput dicens: *Perfectū dicitur vno quidem modo, extra quod non est vllam accipere particulam.* Ac paulo pòst ea perfecta esse dicit, quæ *secundùm propriæ virtutis speciem in nullo deficiunt.* Et deinceps vniversè loquens: *Vnumquodque tunc perfectum est, cuiusque substantia tunc perfecta, cùm secundùm speciem propriæ virtutis nulla deest particula magnitudinis naturalis.* Similiter lib. 3. Physicorum cap. 6. textu 63. & 64. ait: *Cuius nihil est extra, ideſt perfectum ac totum. Hoc enim pacto totum consuevimus definire, totum dicentes id esse, cuius nihil prorsus abest.* Quæ doctrina videtur manifesta ex communi notione, quam omnes anticipato naturæ iudicio habemus de qualibet re perfecta: eoque sensu Isidorus lib. 7. Originū cap. 1. ait: *Deus perfectus dicitur, quia nihil ei potest adijci.* Itaque vt res quælibet dicatur simpliciter bona, seu perfecta, debet continere quæcumque spectant ad integritatem ipsius: id est, non solùm ad prædicata essentialia, sed etiam ad potentias, virtutes, operationes, & vltimum actū. Quod diserte exponit S. Thomas 5. Metaph. textu 22. lect. 18. & 1. p. q. 4. art. 1. ad 1. & q. 5. art. 5. corpore. Præterea bonitas, adhuc intra genus entis, accipi solet pro perfectione simpliciter dicta, seu dignitate, magnitudine, sive excellentia quadā, constituente rem simpliciter æstimabilem, seu pretio dignam. Porrò bonitas accepta pro integritate solet appellari transcendens: pro perfectione verò seu dignitate simpliciter accepta dicitur bonitas formalis. Et vtroque sensu quærimus, An relationibus divinis, prout condistinctis ab essentia cōveniat bonitas peculiaris: sed dissidium præcipuum est iuxta priorem sensum. Nam iuxta posteriorem vix dissensio esse potest, vt monet Esparza vbi suprà; cùm nullus Catholicus neget in divinis tres personas, quarum quælibet, prout distincta à reliquis, est integra, & perfecta in singulari.

11 NOTAT Caietanus vbi suprà, distingui debere inter perfectionem relationis & perfectionem relativam. Quippe ambo hæc differre. Nam ad perfectionem relationis sat est quòd illa de facto sive in re sit perfecta ratione cui-

cuiuslibet prædicati impliciti, ſeu realem cum ea identitatem habentis. Ad perfectionem verò relativam exigitur, vt perfectio ipſa conveniat relationi in ſenſu formali, ſeu intra proprium genus relativum, quatenus diſtinctum quoddammodo ab omni perfectione abſolute. Sic etiam dici frequenter ſolet, terminationem actus liberi importare perfectionem in Deo; non tamen perfectionem liberam, quæ proinde potuerit non eſſe in Deo, ſed perfectionem neceſſariam volitionis divinæ: de quo plura præmiſimus Tomo I. Diſp. XXXVII. Quæſtionis igitur eſt, an relationes divinæ importent, non qualemcumque perfectionem, ſed relativam. Supponimus enim, in vnaquaque relationum divinarum claudi per identitatem, ſaltem realem, quidquid eſt abſolutæ perfectionis in Deo. Quare diſſidium eſt, an præterea ſingulæ relationes, ſeu hypoſtaſes divinæ importent perfectionem relativam, ſive intra proprium genus; quæ proinde virtualiter, vel alio quodam modo, ſit diſtincta & ſuperaddita perfectioni abſolutæ.

SECTIO SECVNDA.

Excluditur à perſonis diuinis triplex bonitas ſeu perfectio, ſicuti & triplex magnitudo, dignitaſque. Triplex ratio eruta ex Anſelmo, aliiſque Patribus, vrgetur diuerſimodè. Effugia Aduerſariorum præcluduntur.

12 DICENDVM I. *In diuinis non eſſe tres bonitates, ſeu perfectiones* ſimpliciter loquendo, *ſed* vnicam & indiviſam, tribus perſonis communem. Ita Authores poſterioris ſententiæ, & ex ijs ipſis, qui priorem ſequuntur, plurimi apud Ruiz diſp. 30. ſect. 3.

PRIMA Ratio ac præcipua deſumitur ex celebri effato Anſelmi infrà in Opuſculo, ſeu Epiſtola de Proceſſione Spiritus ſancti, communiter admiſſo à Theologis cum ipſo aſſerentibus, *in diuinis omnia eſſe vnum, vbi non obuiat relationis oppoſitio*. Cuius axiomatis veritas conſtat planè ex Concilio Toletano XI. in Confeſſione Fidei cap. 1 vbi dicitur de perſonis: *Hoc ſolo numerum inſinuant, quod ad ſe ſunt: & in hoc numero carent, quod in ſe ſunt.* Similiter in Concilio Generali Florentino ſeſſ. 18. §. *Dixit*, ita loquitur Ioannes Theologus, ipſo Concilio tacitè approbante: *Equidem ſola relatio apud omnes Græcos & Latinos Doctores, diuina proceſſione perſonas multiplicat: ita, vt non alia ratione quàm vi relationis, vna perſona ab alia differat.* Conſentiunt frequenter Eccleſiæ Patres, Græci ac Latini, vt videbimus in progreſſu, rem ipſam, & veritatem eius axiomatis, ſtabilientes ex profeſſo, varijs locis. Ea nunc breviter probata, aut ſuppoſita, eruitur ratio Aſſerti, ſub hanc differendi formulam. Solùm multiplicant reipſa in divinis perſonis prædicata illa, penes quæ eſt inter eas oppoſitio relativa. Atqui penes bonitatem, ſeu perfectionem, nulla eſt inter perſonas oppoſitio relativa. Ergo bonitas, ſeu perfectio, non multiplicatur ſimpliciter ac reipſa in divinis perſonis. Maior propoſitio traditur ex profeſſo ab Anſelmo, & alijs Patribus, eiuſque authoritas innititur doctrinæ Conciliorum, vt nuper indicatum eſt. Minor autem ſuadetur: Quia iuxta fidem perſonæ divinæ non opponuntur penes eſſentiam, cùm ea ſit planè communis tribus verè & per identitatem. Vnde quælibet illarum in Concilijs dicitur, FERFECTVS DEVS. Ergo neque opponuntur quoad bonitatem, ſive perfectionem aliquam in toto genere entis. Pater conſequentia: quia eſſentia divina per ſe ipſam, & ex ſuo conceptu formali eſt omnis bonitas & perfectio de genere entis: cùm conſtitat in ratione entis à ſe, vt vidimus Tomo I. Diſp. XXIV. quæ in ſuo conceptu formali excludit omnem dependentiam, limitationemque: ac proinde plenitudinem bonitatis & perfectionis in omni genere claudit, abſque vllo defectu perfectionis, bonitatiſve intra totum genus entis. Ergo ſicuti perſonæ divinæ nullatenus opponuntur in eſſentia: ita neque in vlla bonitate aut perfectione intra totum genus entis.

13 VRGETVR Ratio eadem. Ideo tres perſonæ nullam ſubeunt pluralitatem perfectionum attributalium, vt æternitatis immenſitatis, ſapientiæ, &c. quia quoad illas nullatenus opponuntur: ideo autem non opponuntur in ijs, quia conveniunt in vna numero eſſentia, quæ per ſe ipſam, & abſque omni diſtinctione reali, aut virtuali intrinſeca, eſt æternitas, immenſitas, ſapientia, &c. vti oſtenſum fuit latè Diſp. XXV. & XXVII. Atqui eadem divina eſſentia per ſeipſam, & abſque vlla diſtinctione reali aut virtuali intrinſeca, eſt omnis bonitas, ſeu perfectio de genere entis. Eſt enim ex ſuo conceptu formali ens à ſe: ac proinde eſſentialiter excludit omnem dependentiam à qualibet cauſa, omnemque ſubinde limitationem à qua ſola poſſet provenire quilibet defectus, ſive privativus, ſive negativus perfectionis intra totum genus entis. Ergo tres perſonæ divinæ nullam ſubeunt pluralitatem alicuius bonitatis aut perfectionis intra totum genus entis.

14 DICES. Eſſentiam divinam, quam vis ſit ens à ſe, ac proinde illimitatum ſimpli-

ci-

citer in toto genere entis, adhuc non includere in suo formali conceptu entitatem ac realitatem peculiarem relationum, sed distingui ab ea virtualiter intrinsecè, ac locum præstare vt tres personæ sint tres res, & tria entia relativa. Quod nos ipsi ex professo docuimus Disput. LXXII. sect. 1. & 3. Ergo pariter, quamvis essentia divina sit ens à se, ac proinde illimitatum simpliciter in toto genere entis, potest nõ includere in suo concepto formali bonitatem ac perfectionem peculiarem relationum, sed distingui ab ea virtualiter intrinsecè. Vndè & locum præstat, vt personæ divinæ sint tres bonitates, seu perfectiones relativæ.

15 SED Contrà. Quod enim essentia divina distinguatur virtualiter intrinsecè à personalitatibus, ac proinde ab entitate, & realitate relativa illarum, nullam in ea arguit imperfectionem, vel defectum perfectionis, sed solùm summam & perfectissimam fœcunditatem, quæ omnino exigit distinctionem realem trium personarum, ac subinde tres res, & tria entia relativa. Quod nullatenus potest esse verum, nisi inter essentiã & hypostases sit aliqua distinctio virtualis intrinseca, vi cuius subire possit entitas divina in re prædicata quasi cõtradictoria: vt fusè explanatum fuit Disp. illa XXVII. Quòd autem eadem essentia distinguatur virtualiter intrinsecè à bonitate aut perfectione aliqua propria personarum, arguit in ea defectum aliquem perfectionis, saltem negativum: quoniam sic ex suo conceptu formali & ratione absoluta non esset omnis perfectio, nisi solùm materialiter, sive identicè, vt aiunt. Quod repugnat conceptui obiectivo entis à se, excludentis omnem dependentiam, limitationemque; ac subinde omnem defectũ, seu privativum, seu negativum, cuiuslibet perfectionis.

16 SECVNDA Ratio eruitur ex doctrina Anselmi, aliorumque Patrum, superiùs num 6. & seqq. qua vniversè pronuntiant, tantam esse æqualitatem divinarũ personarum, vt nulla ex ijs sit perfectior alia, nec duæ aut tres simul sint aliquid melius aut maius, quàm singulæ seorsim acceptæ. Recolantur quæ ibidem latè statuta sunt, quæque nõ absurdè colliguntur ex articulo illo celebri in Symbolo S. Athanasij: *Et in hac Trinitate nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus: sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales.* Vbi vox *totæ* denotat planè æqualitatem personarũ summam, non solùm penes essentiam communem, sed etiam penes prædicata propria personarum. Inde verò colligitur bonitatẽ, sive perfectionem, non multiplicari in tribus. Sic enim necessum esset, vt quemadmodum peculiares illæ bonitates & perfectiones specie differrent, ita etiam essent inæquales: quoniam inæqualitas rerum attenditur maximè secundùm diversam in specie bonitatem perfectionemque. Præterea oporteret, vt duæ aut tres personæ simul essent aliquid perfectius, quàm singulæ: quoniam vltra perfectionem essentiæ communem, duæ aut tres adderent totidẽ bonitates & perfectiones peculiares, quæ absdubiò excederent vnam solam. Esset ergo inæqualitas aliqua in divinis personis invicem comparatis, contra quàm Patres Ecclesiæ, & omnis Antiquitas Christiana docuit.

17 DICES I. Nullam fore inæqualitatem personarum: quoniam adhuc singulis conveniret tota perfectio essentiæ, radicaliter, seu æquivalenter continens quidquid est bonitatis & perfectionis peculiaris in relationibus, seu personis.

18 SED Contrà I. Ostensum est iam ratione præcedenti, essentiam divinam ex cõceptu absoluto entis à se, continere formaliter ac per se ipsam, absque vlla distinctione virtuali intrinseca, quidquid est bonitatis, & perfectionis in toto genere entis. Ergo sicuti quælibet persona divina includit, non radicaliter, aut æquivalenter solùm, sed formaliter totam essentiam Dei (alioqui singulæ personæ non essent perfectus Deus) ita etiam continet omnem perfectionem de genere entis, non radicaliter aut æquivalenter solùm, sed formaliter.

19 CONTRA II. *Si* vna aliqua ex personis fingatur non habere perfectionem formalem omnipotentiæ, aut æternitatis v. g. sed essentiæ solius cõtinentis radicaliter aut æquivalenter perfectionem omnipotentiæ, æternitatisve, in reliquis personis formaliter existentẽ; esset profectò ijs perfectione inæqualis: quoniã reliquæ vltra perfectionem essentiæ communẽ tribus, excederent illam in formali perfectione omnipotentiæ aut æternitatis. Si igitur vna aliqua ex personis non habet perfectionem formalem ac relativam trium, vel reliquarum, sed solius essentiæ radicaliter aut æquivalenter eam continentis; profectò erit perfectione relativa inæqualis tribus, aut duabus reliquis personis.

20 CONTRA III. *Quamvis* essentia divina asseratur continere radicaliter aut æquivalenter paternitatem, filiationem, & spirationem passivam, in nullo vero sensu Pater est Filius, aut Spiritus sanctus: quoniam ijs opponitur relativè secundùm propriam hypostasim, seu personalitatẽ. Ergo quamvis essentiã divina asseratur continere radicaliter aut æquivalenter perfectiones proprias ac relativas paternitatis, filiationis, ac spirationis passivæ; in nullo vero sensu Pater erit perfectas per-

fec-

fectione propria ac relativa filiationis aut ſpirationis, ſed ſolius paternitatis, quoniam pariter opponetur Filio & Spiritui ſancto ſecundùm proprias eorum perfectiones relativas. Vnde & conſequens eſt, vt Pater ſit minùs perfectus relativè, quàm tres, vel duæ reliquæ perſonæ ſimul.

21 CONTRA III. Id præterea evincitur, eſſentiam divinam in re & per identitatem eſſe perfectionem, ac meliorem, quàm vnamquamque ex perſonis ſeorſim: quia vltra perfectionem abſolutam ſibi convenientem, & perfectionem relativam vnius perſonæ, habet in re, & per identitatem, duas alias perfectiones relativas reliquarum perſonarum. Omne autem id quod habet in re & per identitatem plures perfectiones formales diverſas, quàm aliud, eſt in re perfectius illo. Ergò eſſentia divina erit in re perfectior, quàm quælibet ex perſonis ſeorſim. Quod tamen manifeſtè obſtare ſummæ æqualitati reali inter omnia divina prædicata, à Patribus traditæ, & fidei Catholicæ cohærenti, nemo non viderit.

22 DICES II. Ex doctrina aliorum ex Adverſarijs, quamvis ſingulæ perſonæ habeant proprias ac peculiares perfectiones relativas, adhuc ſummam in ijs eſſe æqualitatem ratione τῆς περιχωρήσεως, ſive circuminſeſſionis; vi cuius vnaquæque perſona exigit aliam, & quoddammodo per eam perficitur, tanquam per principium aut terminum. Quæ ſolutio videtur cohærens doctrinæ Anſelmi infrà c. 57. aliàs 59. aientis: *Iocundum eſt intueri in Patre, & Filio, & vtriuſque Spiritu, quomodo ſint in ſe invicem tanta æqualitate, vt nullus alium excedat.* Et poſt pauca: *Eſt enim totus Pater in Filio & communi Spiritu; & Filius in Patre & eodem Spiritu; & idem Spiritus in Patre & Filio: quia memoria ſummæ eſſentiæ tota eſt in eius intelligentia, & in amore, & intelligentia in memoria, & in Amore; & Amor in memoria, & intelligentia.* Itaque cùm quælibet perſona divina comparetur ad reliquas tanquam producta aut producens per intelligentiam, ſive memoriam, aut amorem; colligi videtur, vnamquamque ex ijs ſpectare ad perfectionem reliquarum per modum principij aut termini; ideoque nullum eſſe locum inæqualitati illarum, quamvis vnaquæque peculiarem perfectionem relativam habeat.

23 SED Contrà. Quamvis enim ſit vera circuminſeſſio divinarum perſonarum, ratione cuius vnaquæque ex perſonis eſt tota in alia, veluti in principio aut termino; eiuſmodi doctrina non prodeſt ad aſſerendā æqualitatem omnimodam perſonarum, ſi aliunde in ijs multiplicatur bonitas, ſeu perfectio relativa. Melius enim & præſtantius eſt habere per identitatem plures bonitates & perfectiones, quàm vnam ſolam, per ſe loquendo. Atqui non obſtante circuminſeſſione, tam eſſentia divina, quàm tres perſonæ ſimul, iuxta ſententiam Adverſariorum, habent in re & per identitatē, tres bonitates ſive perfectiones relativas; quælibet autem perſona ſeorſim non habet in re, & per identitatem, niſi vnam bonitatem aut perfectionem relativam tantùm. Ergo non obſtanti circuminſeſſione, tam eſſentia divina, quàm tres perſonæ ſimul, iuxta ſententiā Adverſariorum, proculdubio in re erunt aliquid melius & præſtantius, quàm vna ſola. Ratio autem à priori eſt, quia per ſe loquendo, & ex terminis, vt aiunt, melius ac præſtantius eſt in qualibet re habere aliquam perfectionem identificatam reipſa, quàm diſtinctam, quando melius ac præſtantius eſt habere rationem puri & ſimplicis actus, quàm miſti, ſeu coaleſcentis ex activo & paſſivo. Si igitur in divinis ſunt tres perfectiones relativæ identificatæ reipſa cum eſſentia & cum tribus perſonis, diſtinctæ verò in re à qualibet perſona ſeorſim; melior & præſtantior erit, tum eſſentia, tum triplex perſona, quàm vna ſolùm. Neque hinc colligas, idem fore dicendum in noſtra ſententia, ſi ratio hæc vrget: quoniam iuxta omnes eſſentia divina identificat ſibi in re tres hypoſtaſes, quas tamen non identificat ſibi quælibet perſona ſeorſim. Reſpondemus enim, rationem præiactam ſolùm ac nominatim procedere de perfectionibus, quas habere per identitatem eſt aliquid longè ſublimius, per ſe loquendo, quā aliter quomodocumque habere. In noſtra autē ſententia, cùm non ſint in divinis plures perfectiones ſecundùm rem, ſed ſolùm plures hypoſtaſes; nullatenus colligitur præſtantia aliqua, vel eſſentiæ, vel triplicis perſonæ ſuprà vnam, ex identitate reali cum tribus hypoſtaſibus.

PRÆTEREA. Si vna ex perſonis diuinis exigeret aliquam perfectionem abſolutam, ſolùm vt principium, aut terminum, non eſſet æqualis alteri perſonæ illam exigenti per idē titatem. Ergo idem dicendum eſt quoad perfectionem relativam. DENIQVE. Habere perfectionem aliquam intrinſecè, & per ſe, melius eſt, quàm illam habere terminativè, aut extrinſecè ſolum. Atqui, non obſtante circuminſeſſione, Deitas, iuxta Adverſarios, habet tres perfectiones intrinſecè & per ſe; ſingulæ autē perſonæ ſolùm habent duas illarum terminativè & extrinſecè. Ergo, non obſtanti circuminſeſſione, deitas erit melior, quàm ſingulæ perſonæ. Hoc autem patet eſſe falſum.

24 TERTIO Suadetur ratione eruta ex Anſelmo ſuprà cap. 3. cui epigrapha:

Quod

Quod ſit quædam ſumma natura, per quam eſt quidquid eſt, quæ per ſe eſt, & eſt ſummum omnium, quæ ſunt. Deindeque in progreſſu capitis ait: *Eſt igitur vnum aliquid, quod ſolum & maximè & ſummè omnium eſt. Quod autem maximè & ſummè, id neceſſe eſt eſſe ſummè bonum, & ſummè magnum, & ſummum omnium, quæ ſunt. QVARE EST ALIQVID, QVOD, SIVE ESSENTIA, SIVE NATVRA DICATVR, OPTIMVM ET MAXIMVM EST, ET SVMMVM OMNIVM QVÆ SVNT.* Præmiſſerat verò cap. 2. de eadem natura, ſeu eſſentia divina: *Illud itaque eſt ſummè bonum, quod ſolum eſt per ſe bonum.* Vide commentarium noſtrum in ea loca. Itaque Anſelmus ibidem oſtendit, ſolam eſſentiam, ſive naturam divinam, eſſe per ſe bonam ac magnam, immo per ſe optimam & maximam; reliqua autem omnia, quæcumque bona & magna ſunt, non niſi per illam bona & magna eſſe. Vnde ſubducitur ratio in hunc modum: Tribus hypoſtaſibus divinis non convenit bonitas aut magnitudo ratione ſui, ſive ex vi peculiaris conceptûs relativi; ſed dumtaxat ratione eſſentiæ ſive naturæ divinæ in ijs claſæ. Ergo in tribus hypoſtaſibus divinis non multiplicatur bonitas, vel magnitudo, proindeque nec perfectio. Antecedens traditur, immo & demonſtratur ab Anſelmo, utroque eo capite, ac nunc breviter ſuadetur: Quia tribus hypoſtaſibus divinis, & vnicuique earum, non convenit Deitas ratione ſui, ſeu ex vi peculiaris conceptus relativi, vt patet; ſed dumtaxat ratione eſſentiæ, ſive naturæ divinæ. Atqui eſſentia, ſive natura divina ratione ſui eſt ſumma bonitas & magnitudo. Ergo tribus hypoſtaſibus non convenit bonitas, & magnitudo ratione ſui, ſive ex vi peculiaris conceptus relativi; ſed dumtaxat ratione eſſentiæ ſive naturæ divinæ. Idemque patet à ſimili quarumlibet perfectionum abſolutarum, quæ tolùm conveniunt hypoſtaſibus ratione naturæ divinæ, quæ ſola per ſe eſt omnis abſoluta perfectio. Iam verò conſequentia præcipua probatur: Quia ſolùm multiplicatur in hypoſtaſibus divinis id, quod cõvenit ijs ratione ipſarum, ſive ex vi proprij ac peculiaris conceptûs relativi: non autem id, quod ſolùm ratione eſſentiæ. Et hæc eſt ratio à priori cur in ijs non multiplicetur æternitas, immenſitas, ſapientia, iuſtitia, miſericordia, ac reliquæ perfectiones abſolutæ: quia nimirũ, non conveniunt hypoſtaſibus ratione ſui ipſarum, ſed ſolius eſſentiæ, quæ eſt vnica in tribus. Si igitur magnitudo, & bonitas, ſubindeque perfectio, convenit hypoſtaſibus divinis ſolùm ratione eſſentiæ, nullus eſt locus vt aliqua earum multiplicetur reipſa in divinis perſonis.

25 HVC ſpectant invicta, & ad rem noſtram opportuna teſtimonia S. Auguſtini, quæ ob oculos videatur habuiſſe Anſelmus, dũ præiactam doctrinam traderet. Etenim Magnus Auguſtinus in Quæſtione de Trinit. initio inquirit: * Cur tres perſonas, nec tres omnipotentes, nec tres bonos, nec tres magnos dicere fas eſt? Reſpondet verò: Quia Deus, & omnipotens, & magnus, & bonus, ſubſtantialia nomina ſunt, & ad vnum dicuntur; ideò non licet ea plurali nomine dicere, ſed ſingulari. Et omne nomen, quod ſubſtantiam ei, vel eſſentiam ſignificat, ſemper ſingulari numero proferendum eſt. Pater autem & Filius relativa ſunt nomina: & ideo tres perſonæ rectè dicuntur. * Præterea lib. 5. de Trinitat. cap. 8. aiebat: *Quemadmodum enim Deus eſt Pater, Filius Deus eſt, & Spiritus ſanctus Deus eſt; non tamen tres Deos dicimus: ſed vnum Deum: ita magnus Pater, magnus Filius, magnus Spiritus ſanctus; nõ tamen tres magni, ſed vnus magnus.* Et circa finem eiuſdem capitis *Sicut non dicimus tres eſſentias, ſic non dicimus tres magnitudines, ſed vnam eſſentiam, & vnam magnitudinem.* Similiter lib. 1. de Doctr. Chriſt. cap. 5. concedit in divinis tres res, & vnam; negat tamen triplicem perfectionem, & vnicam adſtruit, dicens: *Eidem tribus æternitas, eadem incommutabilitas, eadem maieſtas:* id eſt, dignitas, & perfectio ſumma. Cui eidem doctrinæ ſuffragatur D. Thomas 1. p. q. 42. art. 4. ad 2. dicens: *Sicut igitur eadem eſſentia, quæ in Patre eſt paternitas, in Filio eſt filiatio. ita eadem dignitas, quæ in Patre eſt paternitas, in Filio eſt filiatio.* Ac præterea q. 2. de Potentia art. 4. ad 14. inquit: *Sicut paternitas in Patre, & filiatio in Filio, ſunt vna eſſentia: ita & ſunt vna dignitas, & vna bonitas.*

26 QVÆ omnia ſic expendere licet, cohærenter ad rationem ipſam S. Anſelm. In tribus perſonis divinis eſt vnica magnitudo maieſtas, dignitas, & bonitas, ſicuti eſt vnica eſſentia. Ergo etiam eſt vnica perfectio in ijs, non triplex. Antecedens traditur palam ab Auguſtino, & Thoma, ſicuti ab Anſelmo: quoniam, nimirum, quidquid eſt magnitudinis, maieſtatis, dignitatis, & bonitatis, in omnibus & ſingulis perſonis divinis, competit ijs ratione vnius & indiviſæ eſſentiæ. Conſequentia autem ſuadetur facilè: Quia in rebus ſublimibus, præſertim divinis, idem omnino eſt perfectio, ac magnitudo, maieſtas, dignitas, & bonitas. Ergo ſicuti quælibet iſtarum eſt in Deo vnica, non triplex: ita etiam vnica, non triplex perfectio eſt.

27 CONFIRMATVR. Ideo in divinis perſonis non multiplicatur immenſitas,

æter-

æternitas, omnipotentia, & reliquæ perfectiones absolutæ, quàs Græci Patres τέλεια κατηγορήματα, id est, perfecta prædicata, Latini proprietates divinæ naturæ, & Scholastici Attributa dicunt, quoniã conveniunt personis ratione naturæ divinæ, vel essentiæ, quæ est vnica & indivisa. Atqui etiam magnitudo, maiestas, dignitas, & bonitas, subindeque perfectio, cõvenit divinis personis ratione solius essentiæ: vti ex Augustino, Anselmo, ac Thoma, ostẽsum est. Ergo nullatenus multiplicatur in divinis personis magnitudo, maiestas, dignitas, aut bonitas; & per consequens nec perfectio.

28 DICES Forsasse, ea testimonia intelligi debere de magnitudine, maiestate, dignitate, ac bonitate absoluta, non autem de relativa: ac proinde locum esse, vt hæc posterior multiplex sit iuxta numerum personarum, quãvis persistat vnica, & indivisa illa prior.

29 SED Enim hæc evasio iam præclusa fuit satis argumento præiacto, si seriò expendatur: ac præterea reijcitur multipliciter. PRIMO: Quia Anselmus, sicuti Augustinus, & D. Thomas, solùm agnoscunt in divinis personis magnitudinem, maiestatem, dignitatem, bonitatemque vnam, ratione essentiæ. Vnde idem Augustinus lib. 7. de Trinit. cap. 1. aiebat: *Non alio magnus, alio Deus: sed eo magnus, quo Deus: quia non aliud illi magnum esse, & aliud Deum esse.* Et cap. 6. sequenti: *Hoc illi est esse, quod magnum, quod bonum esse.* Ergo contra illorum mentem est asserere præterea tres magnitudines, dignitates, ac bonitates relativas, quæ conveniant totidem personis ratione ipsarum. SECVNDO: Quia iuxta datam interpretationem liceret adscribere tribus personis totidem omnipotentias, sapiẽtias, æternitates, immensitatesque relativas. Nam quamvis Patres iuxta Symbolum Athanasij negent in divinis tres omnipotentes, sapientes, æternos, & immensos, pariter exponi possent de omnipotentia, sapientia, æternitate, & immensitate absoluta, quasi hæc sola sit vna in tribus; relativa verò triplex. Consequens autem absurdum esse patet. TERTIO: Si enim magnitudo in divinis accipitur non solùm absolutè, sed relativè, veluti multiplicabilis, nulla fuillet ratio, cur Augustinus negaret in divinis tres magnos substantivè: sicuti quia realitas in divinis accipitur, tum absolutè, tum relativè, idem Augustinus, & Anselmus, ac reliqui Patres allegati suprà Disp. LXXI. concedunt in personis divinis vnam rem, & tres res substantivè multiplicatas. Cùm igitur negent in divinis tres magnos, quamvis concedant tres res; colligitur planè, magnitudinem in Deo solùm dici absolutè, ac proinde esse immultiplicabilem relativè. QVARTO: Denique. Patres ideo in divinis personis asserunt vnicam magnitudinem, maiestatem, dignitatem, bonitatemque, vt ostendant contra Arianos summam, & perfectam æqualitatem illarum. Hæc autem non satis stabiliretur, assignata vnicuique personæ propria magnitudine, dignitate, ac bonitate relativa. cùm enim eiusmodi perfectiones in tribus personis deberent esse specie diversæ, pariter essent inæquales. Statuta verò inæqualitate relativa perfectionis inter personas, difficilè probaretur æqualitas absoluta illarum, sive quoad essentiam, adversus Arianos. Immo quælibet argumenta Patrum contra illos, facilè ab ijs ipsis regerentur, & enervia redderentur à pari inæqualitatis relativæ ad absolutam.

SECTIO TERTIA.

Vrgetur quarta ratio ex Symbolo Athanasij desumpta, contra plures solutiones Aduersariorum.

30 QVARTO Probatur nostra sententia ex verbis Symboli S. Athanasij, quibus de Christo D. dicitur: *Perfectus Deus, perfectus homo, &c.* Similiterque à Concilijs & Patribus quælibet ex divinis personis dicitur, PER. EC. TVS DEVS. Vnde Anselmus infrà c. 14. aliàs 43. ait: *Est autem perfectè summa essentia Pater, & perfectè summa essentia Filius. Pariter ergo Pater perfectus per se est, & pariter perfectus Filius per se est, sicut vterque sapiẽs per se.* Hinc autem sic argumentari licet. Si personæ divinæ addunt supra essentiam, sive divinitatem, tres perfectiones relativas invicem, ac reipsa distinctas, Filius non erit perfectus Deus, contra quàm in Symbolo asseritur. Nequit enim esse perfectus Deus, nisi à divinitate sibi communicata secundùm omnem ipsius perfectionem. Si autem paternitas, v.g. ex proprijs affert perfectionem relativam, hæc proculdubio perficiet in sensu formali divinitatem. Cumque paternitas non communicetur Filio, vt fide sanctum est; nec divinitas perfectè Filio communicabitur, proindeque non erit perfectus Deus.

31 VRGETVR Amplius, & explanatur. Vt quodlibet concretum perfectè subeat denominationem à forma provenientem, debet ipsi communicari forma quoad omnem perfectionem formalem. Ergo vt Filius denominetur à divinitate perfectus Deus, debet ipsi communicari divinitas quoad omnem formalem perfectionem. Atqui non communicatur Filio divinitas quoad paternitatem: quippe, cui Pater omnia dedit, præter esse Patrem, vt definitum

tum est in Concilijs. Ergo paternitas ex propria ac peculiari ratione non exprimit relativam perfectionem. Alioqui enim Filius non erit perfectus Deus, nec denominabitur perfectè talis: siquidem divinitas non communicabitur ei penes illam perfectionem formalem, quam habet ratione paternitatis.

32 RESPONDENT Adversarij, vt Filius sit perfectus Deus, satis esse, quòd ipsi cõmunicetur cum divinitate omnis perfectio simpliciter simplex, qualem afferunt omnia attributa seu prædicata absoluta Dei; nec oportere vt præterea accipiat perfectiones non simplices simpliciter, quales sunt relativæ, nisi eminenter solùm, quatenus in essentia, vt radice, continentur. Sic enim Filius evadit perfectus Deus, & quo nihil melius aut excellentius cogitari potest: cùm communicetur ipsi in summo & infinito gradu omnis perfectio simpliciter simplex, sive absoluta, idque formaliter; omnis autem perfectio non simplex simpliciter, sed relativa, eminenter.

33 SED Contrà I. Si enim relationes divinæ ex propria & peculiari ratione affe-runt perfectionem, hæc profectò erit simpliciter simplex. Quippè eiusmodi perfectio definitur à Theologis cum Anselmo suprà cap. 14. *quæ melior est ipsa, quàm non ipsa, & quàm omne incompossibile cum ipsa.* Atqui perfectiones relativæ in individuo Trinitatis, sive in essentia divina, sunt meliores ipsæ, quàm non ipsæ, & quàm omne cum ijs incompossibile, vt patet. Ergo perfectiones relativæ, si semel asserantur in Deo, sunt simpliciter simplices. Ergo Filius carens paternitate, caret aliqua perfectione simpliciter simplici conveniente reipsa divinitati: atque adeò non erit perfectus Deus. VRGETVR dupliciter hæc ipsa impugnatio. Primò: Quia respectu naturæ divinæ secundùm se consideratæ, sive respectu individui significati hoc nomine DEVS, melior est quælibet ex hypostasibus relativis, quàm eius carētia, & quàm hypostasis absoluta, vt patet. Malum enim esset Deo hypostasibus relativis carere, aut habere hypostasim absolutam, quæ planè excluderet mysterium Trinitatis. Ergo si hypostases divinæ ex propria & peculiari ratione exprimunt perfectionem, illa erit melior ipsa, quàm non ipsa, ac proinde simpliciter simplex. *Secundò*: Quia adhuc relatè ad singulas personas, melior est vnicuique illarum propria hypostasis, quàm alterius personæ; non quidem positivè, sed negativè. Patri enim, v.g. non esset melior filiatio, quàm sit paternitas cum illa incompossibilis in eâdem persona: & è contrà. Id autem satis est, vt quælibet illarum, si perfectionem exprimit, sit perfectio simpliciter simplex.

34 CONTRA II. Permisso quòd eiusmodi perfectiones relativæ dicantur perfectiones non simpliciter simplices, sed in certo dumtaxat ac relativo genere, vt Adversarij loquuntur; id certum est, eas debere esse perfectiones absque vlla prorsus imperfectione. Ergo sicuti propterea formaliter conveniunt reipsa deitati, quia est summè & infinitè perfecta; etiam formaliter deberent convenire Filio Dei, quia est Deus summè perfectus. Atqui Filio Dei non convenit vlla perfectio relativa paternitatis, sicut nec spirationis passivæ, vt patet. Ideo ergo est, quia nec paternitas, nec spiratio passiva afferunt peculiarem & relativam perfectionem.

35 CONTRA III. Idèo temperantia & fortitudo, aliæque virtutes morum ijs subiunctæ, conveniunt Deo solùm eminenter, quia ex suo conceptu formali afferunt imperfectionem: è contrà verò sapientia, prudentia, aliæque virtutes circa actiones conveniunt ipsi formaliter, quoniam ex suo conceptu formali important perfectionem, absque vlla imperfectionis labe. Atqui si in diuinis sunt tres perfectiones relativæ distinctæ reipsa, sunt certè perfectiones absque vlla labe imperfectionis, vt patet. Ergo debent convenire non eminenter, sed formaliter Deo summè perfecto. Cùm igitur fide sanctum sit, Filium esse summè perfectum, deberent ipsi tres eiusmodi perfectiones convenire formaliter. quod tamen ipsi repugnare, palam est, & ipsi Adversarij fatentur.

36 CONTRA IV. Si perfectiones sapientiæ, prudentiæ, & iustitiæ, solùm convenirent Filio Dei eminenter, quatenus continentur in deitate vt radice, id non esset satis, vt existeret Deus summè perfectus, seu quo nihil perfectius cogitari potest. Quippe quod eiusmodi est, debet habere, non virtualiter & eminenter solùm, sed formaliter, omnem perfectionem puram, sive nulli imperfectioni admistam. Ergo si perfectiones relativæ paternitatis, & spirationis passivæ, solùm conveniunt eminenter Filio Dei, non erit Deus *summè perfectus*: cùm & illæ deberent esse perfectiones puræ, sive nulli imperfectioni admistæ, ex suo conceptu formali.

37 DICES, Deum quidē debere esse perfectum formaliter in omni genere perfectionis nullam imperfectionem admistā habētis, atque adeò debere ipsi competere formaliter triplicem perfectionem relativam hypostaseon diuinarū: cæterū Filium, vt Filium, sive quoad hypostasim peculiarē, & sibi propriā, solùm exprimere perfectionē infinitā in linea relativa Filij, ideoque

opus non eſſe vt ſub ea ratione præditus ſit formaliter perfectionibus proprijs paternitatis, & ſpirationis paſsiuæ; quamvis alioqui, & quà Deus eſt, illas omnes habeat.

38 SED Facilè refellitur euaſio hæc ex præcedenti impugnatione: Quia Filio, vt Filio, debetur deitas, quatenus ſummè perfecta in omni genere formaliter. Alioqui Filius non eſſet formaliter Deus ſummè perfectus, contra hypotheſim, & doctrinam Catholicam. Atqui deitati, prout exiſtenti in Filio, non debetur paternitas formaliter, vt patet. Aliàs Filius eſſet formaliter Pater. Ergo paternitas in proprio & relativo genere non exprimit formaliter perfectionem. Patet conſequentia. Si enim ita eſſet, ſicuti Filio debetur deitas, quatenus ſummè perfecta formaliter in omni genere, vt ſit Deus formaliter & ſummè perfectus ſic etiá ipſi deberetur formaliter perfectio peculiaris & propria paternitatis, ſive deitatis, quatenus affectæ per paternitatem.

39 VLTERIVS. Filius Dei, quatenus Filius, non minor ē, ſed eandem omnino importat perfectionem formaliter, quàm Deus, quatenus Deus. Alioqui ille non eſſet Deus perfectus. Atqui Filius Dei, quatenus Filius, non importat reipſa, & per entitatem ſuam, perfectionem aliquam determinati generis intra lineam paternitatis. Alioqui eſſet Pater. Ergo Deus, quatenus Deus, non importat reipſa, & per entitatem ſuam, perfectionem aliquam determinati generis intra lineam paternitatis. Vnde & conſequens eſt, vt in divinis non ſint tres perfectiones reipſa diſtinctæ, intra genera, aut quaſi genera paternitatis, filiationis, & paſsiuæ ſpirationis. Illæ enim deberent reipſa & per identitatem conuenire deitati, ac proinde Deo, quà Deus eſt, & ſubinde Filio, quatenus Filio: vtpote Deo ſummè perfecto.

40 INSTABIS. Suppoſitâ ſententiâ communi Theologorum à nobis ſtatuta Diſp. præcedenti, quæ docet in divinis eſſe tres res, & tria entia relativa, Filius eſt ſummum ens, & ſumma res, quamvis per identitatem non habeat in ſe realitatem, & entitatem relativam Patris. Ergo etiam ſuppoſitâ triplici perfectione relativâ poterit Filius Dei eſſe ſummè perfectus, quamvis per identitatem non habeat in ſe perfectionem relativam Patris. Quippe eadem videtur vtriuſque ratio. Si enim ratio ſummæ rei, & ſummi entis, poteſt eſſe in Filio Dei, quin habeat realitatem & entitatem relativam Patris; cur non poterit eſſe in ipſo ratio ſummè perfecti, quamvis non habeat aliquam Patris perfectionem relativam? Ac ſanè ſicuti Filius non eſt res aut ens minùs ſummum, quàm deitas, quamvis non identificet ſibi tres realitates & entitates, quas deitas identificat: cur etiam non æquabit perfectione deitatem, quamvis non identificet ſibi tres perfectiones relativas, quas deitas claudit per identitatem?

41 RESPONDEO Negando conſequentiam: quia ratio ſummi, quemadmodum & ratio æqualitatis, non fundantur in realitate, aut entitate, ſed in perfectione ſola: quæ, iuxta Auguſtinum lib. 5. de Trinit. cap. 6. & D. Thomam 1. par. quæſt. 42. art. 4. non attenditur in Deo penes relationes, ſed penes abſolutum. Cùm igitur Filius habeat totam perfectionem abſolutam, quæ in Deo eſt, quamvis non omnem realitatem aut entitatem divinam identificet ſibi, tamen eſt ſumma res, & ſummum ens, & æqualis immo eiuſdem perfectionis cum ipſa deitate. Si autem non identificaret ſibi omnem perfectionem deitati conuenientem, nec eſſet ſummum ens, nec ſumma res, nec æqualis deitati, vtpote habenti plures perfectiones divinas, quàm haberet Filius in ea hypotheſi.

SECTIO QVARTA.

Nullam exprimi perfectionem in relationibus diuinis, prout virtualiter diſtinctis ab omni prædicato abſoluto Dei. Solutiones Aduerſariorum reiectæ.

42 RELATIONES Divinæ ſecundùm proprios conceptus relativos, nō exprimunt peculiarem aliquam perfectionem, virtualiter intrinſecè diſtinctam à perfectione abſoluta. Ita Auctores omnes ſecundæ ſententiæ, quam hactenus amplexi ſumus: & colligitur manifeſtè ex illa, quidquid in oppoſitum contendant Ruiz diſp. 29 ſect. 5. Vazquez diſp. 122. cap. 6. Ioannes à S. Thoma 1 part. quæſt. 28. diſput. 13. art. 3. Quiros tract. 7. diſp. 43. ſect. 3. & alij plures: qui ita reijciunt hanc aſſertionem, vt tamen negent, perfectiones multiplicari reipſa in divinis perſonis.

43 PROBATVR I. Hoc ipſo quòd perſonæ divinæ addant perfectionem virtualiter intrinſecè diſtinctam à perfectione abſoluta Dei, & ſpectantem explicitè ad genus relativū, debet multiplicari reipſa in divinis perſonis. Conſequens eſt falſum: vt ſatis evicimus virtūque præcedenti ſectione, & fatentur Auctores nuper allegati. Ergo & falſum eſt illud ex quo id ſequitur. Maior propoſitio, in quâ ſola poteſt eſſe nunc diſſidium ſuadetur multipliciter. PRIMO ex traditis Tomo I. Diſput. XXVII. vbi fusè traditum & probatum fuit, ea ſola & omnia prædicata in divinis diſtingui virtualiter intrinſecè ab eſſentia, quæ multiplicantur reipſa iuxta numerum perſonarum. Ideo

Ideoque inter eſſentiam,& attributa, quæ nullam realem pluralitatem ſubeunt,non admiſimus diſtinctionem virtualem intrinſecam, ſed extrinſecam dumtaxat.Si igitur perſonæ ſupra eſſentiam adderent perfectionem virtualiter intrinſecè diſtinctam penes proprios conceptus relativos, oporteret planè, vt perfectio multiplicaretur reipſa in divinis perſonis. SECVNDO: Quia propterea hypoſtaſes,realitates, & vnitates multiplicantur reipſa in divinis perſonis, quoniam virtualiter intrinſecè diſtinguuntur ab eſſentia, & omni prædicato abſoluto. Diſtinctio enim virtualis intrinſeca eſt fundamẽtum quoddam,vt eadem entitas ſubeat in re ſingularitatem & pluralitatem, aliaque prædicata contradictoria, citra contradictionẽ vllam:vt ibidem latiùs explanatum fuit.Si igitur perfectio relativa ſingularum hypoſtaſeon divinarum diſtinguitur virtualiter intrinſecè à perfectione abſoluta Dei,debet reipſa multipli cari iuxta numerum perſonarũ.TERTIO.Hoc ipſo quòd hypoſtaſes addant perfectionem virtualiter intrinſecè diſtinctam à perfectione abſoluta.ratio perfectionis divinæ quaſi in genere eſt communis per rationem & formalem tranſcendentiam abſoluto & relativo.Ergo ſicuti ob hanc cauſam realitas,& entitas,& vnitas,multiplicatur reipſa in divinis perſonis, ita etiam perfectio.Nimirum, quælibet ratio communis per tranſcendentiam propriè dicta, trahitur ad modum eſſendi rerum earum,quas tranſcendit, & per conſequens multiplicatur iuxta illarum numerum:vt dicebamus Diſp LXX.n.45. QVARTO.Quæcũque cõveniunt perſonis ex vi lineę relativę,quatenus virtualiter intrinſecè diſtinctę ab omni prędicato abſoluto,multiplicẽtur reipſa in divinis perſonis:vt patet in realitate,entitate,vnitate,& hypoſtaſi Ergo,&c.

44 OCCVRRIT I. Vazquez vbi ſuprà, dicens, perfectionem poſſe bifariam vſurpari. Primò pro integritate rei,iuxta ea quæ ſuprà n. 10.obſervavimus ex Ariſt. & D.Tho. Secundò pro forma alteri conveniente.Porrò neutro ſenſu perfectionem multiplicari in divinis,quamvis hypoſtaſes ex proprio conceptu relativo exprimant perfectionem, virtualiter diſtinctam à perfectione abſoluta.Non primo:quia cùm omnes hypoſtaſes relationeſque ad vnam Dei integritatem concurrant, nullatenus multiplicantur illarum perfectio.Nõ ſecundo modo:Quia perfectio conſtituens in forma alteri conveniente,vt ſit realis perfectio, exigit diſtinctionem realem ab eo,quod perficit. Hypoſtaſes autem, vel relationes divinæ,non diſtinguuntur reipſa, vel à perſonis,vel ab eſſentia,quam perficere intelliguntur. Non ergo ſunt reales perfectiones aut perſonarum,aut eſſentiæ, ſed ſecundùm rationem tantùm. Quare ſicuti propterea perfectiones attributorum non multiplicantur reipſa in Deo,ita nec perfectiones hypoſtaſeon aut relationum,niſi ſummùm ſecundùm rationem.

45 SED Contrà. Præter impugnationes enim iam propoſitas n.43.quæ videntur in ſuo robore permanere,refellitur fac.1. doctrina ſolutionis traditæ,quoad vtramque partẽ. Quoad priorem quidem: Nam quamvis integritas abſoluta non multiplicetur reipſa in divinis perſonis, relativa tamen & perſonalis verè multiplicatur.Quis enim Catholicus neget,Patrẽ verè eſſe integram perſonam,& ſimiliter Filiũ,ac Spiritum ſanctũ?Quis etiam inficietur,paternitatẽ eſſe integrã relationẽ,ſicuti & filiationẽ, & ſpirationẽ paſſivã? Si igitur perfectio vſurpetur pro integritate,ſicuti in divinis verè ſunt tres perſonæ,& tres hypoſtaſes integræ,ex proprio & relativo cõcepru importantes perfectionẽ,erunt verè tres perfectiones relativæ. Quoad poſteriorẽ verò partẽ refellitur ſolutio. Si enim propterea hypoſtaſes nõ ſunt reipſa perfectiones Dei,quoniam ab ipſo nõ diſtinguuntur ſecundũ rem;neque etiam attributa, vt omnipotentiæ,ſapientiæ,iuſtitiæ, miſericordiæ; erunt realesDei perfectiones,quoniam ab ipſo nõ diſtinguuntur reipſa,ſed ratione tãtùm.Imò nulla demum erit Deo realis perfectio: quoniam quæcũque aſſignetur,nullatenus ab ipſo diſtinguitur ſecundùm rem. Conſequens eſt autẽ eſt manifeſtè abſurdum cùm omnibus anticipata naturæ notione exploratũ ſit, Deum reipſa ac ſummè perfectũ eſſe,ac proinde perfectione ſumma ac reali gaudere. Ergo ſi ſemel hypoſtaſes, vel relationes exprimunt perfectionẽ propriã,& virtualiter diſtinctam à perfectione abſoluta, quãvis ab ea reipſa non differant, erunt perfectiones reales Dei,ac per conſequens multiplicatæ iuxta numerum hypoſtaſeon.

46 NEC Proderit Vaſquio.ſi fortè dicat, Deum quidem eſſe reipſa perfectum,id eſt,integrum; non autem perfectum reipſa, quatenus perfectum eſt concretum reſultans ex perfectione reipſa conveniente, & ex ſubiecto, cui illa convenit.In oppoſitum enim eſt,quia nõ maior exigitur diſtinctio inter perfectionem & rẽ ab ea perfectam,quam inter integrãs & integratũ, vt patet.Vtrumque enim intelligitur veluti cõcretum reſultans ex forma & ſubiecto. Ergo quemadmodum Deus eſt reipſa integer, quamvis hypoſtaſes integrantes non diſtinguuntur ab ipſo ſecundùm rem:ita etiã eſt reipſa perfectus,quamvis perfectiones,ſive abſolutæ,ſive relativæ, non diſtinguantur realiter ab illo. Deinde, nulla maior exigitur diſtinctio inter perfectiones & perfectum,quàm inter conſtituens & conſtitutum, habens & habitum. Atqui inter conſtituens reipſa & conſtitutum non exigitur realis diſtinctio;ideoque perſonæ

divinæ verè constituuntur relationibus ab ijs indistinctis reipsa : similiterque Deus dicitur reipsa habens perfectiones attributorum, & relationes, quin ab eo secundùm rem distinguantur. Vnde & Apostolus 1. ad Timoth. 6. de Deo ait: *Qui solus habet immortalitatem*, cùm tamen immortalitas, sive immutabilitas, sit attributum reipsa indistinctum à Deo. Ergo pariter potest esse reipsa perfectus à relationibus, quâvis reipsa ab ipso indistinctis.

47 DEINDE Solutio Vasquij præcipua impugnatur ab absurdis, quæ ex illa colliguntur. Sequitur I. nullam personam divinam in singulari esse integram in se, aut integrum & perfectum Deum, si vnica in divinis integritas est: siquidem nulla ex personis in singulari habet in se integritatem ex vna essentia & tribus hypostasibus consurgentem. Sequitur II. Deum non esse trinum in personis, & vnum in essentia, sed dumtaxat vnum: nam, iuxta eundem Authorem, ex essentia & personis, seu hypostasibus, consurgit vnica integritas, quæ solùm est apta ad constituendum vnam & integram rem, non plures. Sequitur III. Filio Dei non communicari per generationem à Patre, integram perfectionem Dei: sicuti non communicatur ipsi paternitas, nec spiratio passiva, quæ, iuxta Vazquez, integrant vnicam perfectionem Dei. Quare Filius non evadet Deus summè perfectus. quod est absurdum illatum à nobis sect. 3. per totam. Ac sanè si Vazquez renuit admittere tres perfectiones reipsa distinctas in divinis hypostasibus, ne cogatur dicere, Filium Dei non fore summè perfectum, dum non haberet perfectiones paternitatis & spirationis passivæ; tenetur in divinis admittere plures integritates, non vnicam, quoniam alioqui Filius non esset Deus integer, nec persona integra, quoniam non habet in se paternitatem aut spirationem passivam, quæ in eius opinione spectant ad vnicam & eandem Dei integritatem.

48 OCCVRRIT II Ioannes à S. Thoma dicens, quamvis relationes divinæ perfectionem exprimant, eam non explicari in ordine ad terminum, sed ad subiectum; & quoniam subiectum, sive fundamentum divinarum relationum non multiplicatur, sed est vnicum; ita nec perfectiones multiplicari.

49 VERVM Solutio hæc refellitur multipliciter. PRIMO: Quia si semel relationes, prout virtualiter distinctæ ab essentia, exprimunt perfectionem, debent hanc explicare secundùm munus relativum. Atqui munus relativum non solùm est in ordine ad subiectum, sive fundamentum, sed etiam, immo principaliùs in ordine ad terminum. Ergo debent exprimere eiusmodi perfectionem, non modò in ordine ad subiectum, sive fundamentum, sed etiam, & præcipuè in ordine ad terminum. SECVNDO. Vel relationes, penes id quod ratione addunt supra essentiam, exprimunt perfectionem propriam & relativam; vel illam non exprimunt, sed solùm connotant eandem omnino perfectionem fundamenti, sive essentiæ. Si hoc secundum dicatur; omnis perfectio divina in sensu formali est vnica & absoluta, nulla verò relativa. quæ est ipsissima sententia nostra, à quâ prædictus Author se recedere profitetur. Si verò asseratur illud primum; debet multiplicari perfectio iuxta numerum relationum, quamvis fundamentum sit vnicum: quoniam potior ratio est vt perfectio sequatur multiplicitatem relationum, à quibus minùs distinguitur, quàm vnitatem fundamenti, à quo distinguitur magis Et sanè sicuti cum vnitate fundamenti, sive subiecti, cohæret multiplicitas relationum cur non & perfectionum relativarum? TERTIO. Quoniam ratio hypostasis, sive personalitatis in divinis relationibus non exprimitur in ordine ad terminum, sed ad subiectum, sive essentiam, cum qua constituit personam. Et tamen hypostases sive personalitates sunt in divinis tres, licèt subiectum, sive essentia sit vna. Ergo quamvis perfectio relationum non in ordine ad terminum, sed ad subiectum, vel fundamentum, quod est vnicum, exprimeretur, deberent esse tres perfectiones divinarum relationum.

50 PROBATVR II. Assertum præcipuum, instaurando breviter, & summatim solùm aliquas ex rationibus propositis sect. 2. & 3. ne in divinis relationibus sit triplex perfectio distincta. *Imprimis* enim relationes divinæ secundùm propriam rationem, quatenus virtualiter ab essentia distinctam, solùm exprimunt id, penes quod opponuntur inter se. Atqui non opponuntur vllo modo quoad perfectionem aliquam: vt ostensum est num. 12. & seqq. Ergo secundùm rationem propriam, quatenus virtualiter ab essentia distinctã, nullo modo exprimunt aliquam perfectionẽ. DEINDE. Relationes divinæ secundùm illam rationem peculiarem ac propriam, sunt distinctæ numero ac specie inter se: ac proinde si exprimunt perfectionẽ, hæc debet esse in ijs inæqualis, quemadmodũ & in alijs quibuslibet speciebus inter se collatis. Atqui ostensum est iam suprà à n. 16. nullam omnino esse inter personas divinas inæqualitatem. Ergo relationes divinæ secundum propriam ac peculiarem rationem nõ exprimunt aliquam perfectionem. PRÆTEREA. Omne illud, quo non habito formaliter, Filius est Deus summè perfectus, non exprimit ratione sui perfectionem divinam. Atqui non habita paternitate aut spiratione passiva formaliter, Filius

est

est Deus summè perfectus: vti ostensum est num. 30. & seqq. Ergo paternitas & spiratio passiva ratione sui non exprimunt perfectionem.

51 PROBATVR III. Nominatim adversus Ariagam disput. 49. section. 3. sub section. 4. in respon. ad 1. Lugum libr. 2. disput. 10. cap. 2. in respon. ad 3. Aversam quæst. 28. section. 3. existimantes, relationes divinas ex propria ratione non exprimere perfectionem intensivam. Hinc autem deducitur, neque illas exprimere perfectionem relativam: quoniam hæc deberet esse intensiva. Propterea enim perfectio, quam exprimunt attributa ex propria ratione, est intensiva, relatè ad essentiam, quia supra perfectionem essentiæ addunt aliam diversi generis, ratione ab ea distinctam, quæque in ipsa non exprimebatur. At si relationes divinæ exprimunt perfectionem, hæc est diversi generis, & ratione distincta ab ea, quæ in essentia exprimebatur. Sicuti enim in divinis relativum distinguitur ratione ab absoluto: ita etiam perfectio relativa debet esse ratione distincta à perfectione absoluta essentiæ. Ergo si relationes divinæ exprimunt perfectionem, ea debet esse intensiva. *Dices*, nec attributa quidem supra essentiam addere perfectionem intensivam ratione distinctam, sed extensivam tantùm, quoniam perfectio intensiva debet augere perfectionem subiecti intra ipsius genus, non autem in alio genere, quo posteriori sensu tantùm se habent attributa relatè ad essentiam. CONTRA I. Ergo quamvis Deus in sensu formali non esset sapiens, omnipotens, iustus, &c adhuc non careret aliqua perfectione intensiva; esseque proinde æquè perfectus intensivè, ac modò est: quoniam nulla propterea perfectio intensiva Dei deesset. Hoc autem patet esse falsum. CONTRA II. Ergo quemadmodum in sententia adversa, quamvis Filius non habeat in se ac formaliter perfectionem paternitatis, & spirationis passivæ, non propterea est minùs perfectus intensivè, quàm Pater & Spiritus sanctus simul: ita etiam quamvis in se & formaliter non haberet sapientiam, & omnipotentiam, quâ gaudet Pater, non propterea esset minùs perfectus intensivè, quàm Pater: quoniam non propterea ipsi deesset aliqua perfectio intensiva. Id verò absurdum esse, non eget probatione. Neque obstat, quòd perfectiones attributorum, & relationum contineantur virtualiter aut radicaliter in essentia, vt sint perfectiones intensivæ in proprijs generibus: quoniam adhuc exprimunt peculiarem perfectionem, quæ in sensu formali non ineray essentiæ, sed ipsi superadditur, additque specialem quandam pulchritudinem & æstimabilitatem in sensu formali. Sic certè sive intellectus & voluntas distinguatur reipsa ab anima, sive ratione solùm, quamvis in ea virtualiter aut radicaliter contineatur; addit in sensu, aut reali, aut formali, intensivam perfectionem supra animam ipsam. Non enim hoc loco vsurpanda est perfectio intensiva, quemadmodum in qualitatibus, quæ solùm intelliguntur perficere subiectum intensivè, dum addunt novum gradum, aut radicationem intra eandem speciem, & circa eandem subiecti partem. Nimirum, perfectio intensiva, prout ad præsens attinet, est illa, quæ ex sua ratione formali exprimit bonitatem, dignitatem, decorem, vel æstimabilitatem quandam, reipsa aut ratione distinctam ab omni alia, quod certè competit attributis relatè ad essentiam divinam, & relationibus, si semel intra vniusque lineam exprimunt perfectionem distinctam ratione à perfectionibus absolutis vt existimant Adversarij. Ergo sicuti attributa, ita & relationes, debent addere perfectionem intensivam, quod ipsi negant.

52 SI Autem quæras rationem à priori Assertionis traditæ, fateor nullam assignari solere, quæ omnino convincat. Duæ tamen non prorsus infirmæ assignari solent, ab AA. nostræ sententiæ, quas summatim exhibeo. Prior est, quòd omnis perfectio formalis sit relatè ad subiectum quod perficit, inspiciendo illud propter se, sive absque ordine ad aliud. Relationes autem divinæ secundùm propriam & formalem rationem, non inspiciunt subiectum, aut quasi subiectum, propter se, sed in ordine ad terminum. Id enim est de conceptu expresso relationis, quà relatio est. Ergo non sunt perfectiones in sensu formali. Posterior desumitur ex formali ratione boni, ac perfecti, quæ dicitur de qualibet re, secundùm quod est in actu. Vnde D. Thom. 1. par. quæst. 4. art. 1. circa finem corporis aiebat: *Secundùm hoc enim aliquid dicitur perfectum, secundùm quòd est in actu.* Ac præterea quæstion. 5. art. 1. *In tantùm est autem perfectum vnumquodque, in quantum est in actu.* Nimirum, in actu, vel essentiæ, vel operationis, vel existentiæ. Atqui relationes divinæ ex peculiari & formalissima ratione non exprimunt esse in actu, nec essentiæ, nec operationis, nec existentiæ; cùm solùm exprimant ordinem ad terminum, qui ordo distinguitur virtualiter intrinsecè, & formaliter per rationem ab actu essentiæ, operationis, & existentiæ divinæ, quam supponimus vnicam & absolutam, ex dicendis Disp. sequenti. Ergo relationes divinæ ex peculiari & formalissima ratione non exprimunt perfectionem. Plura;

quæ huic rationi obijci possunt, & illorum impugnationem, vide apud Godoy disp. 78. à num. 38.

SECTIO QVINTA.

Argumenta præcipua Aduersariorum ab auctoritate, pro triplici perfectione distincta in hypostasibus diuinis, obijciuntur, & explicantur. Plura loca Conciliorum ac Patrum paulo accuratius expendunturi.

53 OPPONVNT 1. Aduersarij testimonium ex Sexta Synodo Generali Actione 18. vbi dicitur: *Credimus vnam substantiam in tribus subsistentijs: Vnitatem quidem propter naturalem vnionem: Trinitatem verò propter subsistentiarum perfectionem.* Et paucis interiectis: *Trinitas simplex tribus perfectis.* Non esset autem vera Trinitas in Deo propter subsistentiarum perfectionem, nisi hæc esset triplex reipsa. Nam si vna tantùm in re, quamvis diversa per rationem, Trinitas ex ea consurgens, non esset realis, qualem Catholici Ecclesiæ credit; sed rationis dumtaxat, qualem Sabellius finxit. Ergo in subsistentijs, sive hypostasibus divinis, est reipsa triplex perfectio. PRÆTEREA. Si vnica esset in re perfectio trium subsistentiarum, non dicerentur à Concilio *tres perfecti* in Trinitate: quemadmodum in Symbolo S. Athanasij negantur tres æterni, immensi, & omnipotentes, quoniam æternitas, immensitas, & omnipotentia reipsâ in tribus est vna.

54 CONFIRMATVR Testimonijs aliorum Conciliorum, vbi similia leguntur. E enim lib. 2. de actis in Concilio Nicæno, ante Constitutionem decretorum col. 2. §. *Sancta & magna*, Concilium ipsum definit, *Verbum esse personam perfectam ex perfecta, & Filium perfectum sicut Patrem.* Ac longè inferiùs post medium libri eiusdem responsione data per Protogenem Sardicensem, §. *Non difficile*, hæc habentur: *Vna est diuinitas sanctæ Trinitatis, QVÆ IN TRIBVS SVBSISTENTIIS PERFECTIS ETÆQVALIBVS CONSIDERATVR.* Præterea in Synodo I. Constantinopolitana, Epistola ad Damasum Papam, ac præterea in Romana Synodo quam antiquæ editiones exhibebant ante ipsam Constantinopolitanam, prope medium, hæc habentur: *Credimus æqualem honorem ac dignitatem & imperium coæternum in tribus perfectissimis subsistentijs, seu tribus perfectis personis.* Quemadmodum igitur res subsistentiæ, sive personæ, sunt reipsa distinctæ: ita etiam ipsarum perfectiones.

55 RESPONDEO. Imprimis, ea loca præter rem esse: quoniam, vt constabit latè in progressu, speciatim Disput. LXXVII. num. 10. 11. & 12. hypostasis Græcè, & subsistentia Latinè, apud Concilia & Patres non accipiuntur quemadmodum apud Scholasticos, pro personalitate, aut ratione formali subsistendi: sed pro persona, sive re subsistente in concreto. Possunt autem esse in divinis tria perfecta in concreto, sive adiectivè, per vnicam perfectionem: sicut plures æterni, & existentes adiectivè & in concreto, per vnicam æternitatem, & existentiam. Verùm hæc modo prætermittamus. Testimonium primo loco obiectum non est Concilij Sexti Generalis sed Constantini Imperatoris in Edicto, quod ipse proposuit in tertio actio magnæ Ecclesiæ prope aulam, quæ Bicymbala vocabatur, & extat Græcè ac Latinè apud Binium Tomo V. Conciliorum, Actione 18 eius Synodi, pagina 287. Initio autem ferè columnæ tertiæ hæc habentur, quæ ad rem sunt: *πιστεύομεν μίαν θείαν ἐνεργείαν ὑποστάσει, μονάδα μὲν διὰ τὴν φυσικὴν ἑνότητα, καὶ κυριότητα, Τριάδα δὲ διὰ τὴν τριυποστάτου τελειότητα, καὶ τὸν πλοῦτον τῆς ὑπερφυοῦς ἀγαθότητος.* Id est: *Credimus vnam substantiam in tribus subsistentijs: Vnitatem quidem, propter naturalem vnionem ac dominationem: Trinitatem verò propter trium subsistentiarum perfectionem, & diuitias superexistentis bonitatis.* Deinde circa medium eiusdem columnæ dicitur *Τριὰς ἀπλῆ ἐκ τριῶν τελείων*, id est, *Trinitas simplex ex tribus perfectis.* Patet verò, longè minorem auctoritatem esse edicto Imperatoris, quamvis Catholici, & pij, ac testantis initio Edicti suam fidei confessionem iuxta Conciliorum decreta, quàm Oecumenici Concilij, cuius dogmata vsq; ad apices obseruari ac suscipi debent. Verùm præterea exinde solùm infertur, tres subsistentias, sive hypostases, esse perfectas eâdem atque vnica perfectione essentiæ, quæ in ijs intimè imbibitur, iuxta dicta Tomo I. Disput. XXVI. Neque obstat, quod ibidem Imperator profiteatur Trinitatem *διὰ τὴν τριυποστάτου τελειότητα, propter trium personarum perfectionem.* Inde enim solùm colligitur esse tres personas integras & perfectas ex quibus proindè Trinitas vera consurgit, sicuti *& ex diuitijs superexistentis bonitatis* vt ibidem dicitur. An verò perfectiones sint tres instar ipsarum hypostaseon, nec verbum eo loci habetur. Quin & severiùs id interpretando ad litteram; *τριυποστάτου τελειότητα*, non significat *trium subsistentiarum perfectionem.* Quippe ad id Græcè exprimendum, opus erat dicere, *τριῶν ὑποστάσεων τελειότητα.*

Ita-

Itaque ad litteram solùm reddere licèt, quamvis minùs Latinè, aut barbarè, ob inopiam vocum, *trisubsistentialem perfectionem*, sive *tripersonalem*. Vnde nihil contrà nos: cùm non propterea opus sit multiplicandi perfectionem, sed personas, sive subsistentias. nam, vt videbimus latè infrà Disp. LXXVII. à num. 10. apud Patres Græcos frequenter accipitur hypostasis pro persona, sicuti apud Latinos subsistentia pro eâdem persona, sive pro re subsistente. Dum verò additur, *Trinitas simplex ex tribus perfectis*, non probatur exinde pluralitas perfectionum. nam nomen *perfectum* sumitur ibidem adiectivè, non substantivè. Sic etiam iuxtà D. Thomam, & alios Theologos, in sensu adiectivo dicuntur Catholicè tres æterni, immensi, & omnipotentes. Quin immò & Athanasius in Symbolo dixit: *Coæterni sibi sunt, & coæquales*: cùm tamen ibidem definiat vnam æternitatem in tribus. Sed de hoc aliàs plenius. Vide interim Nostrum doctissimum Genebrardum libr. 3. de Trinitate num. 15. & seqq.

55 AD Confirm. cui innititur Ruiz disput. 29. sect. 2. num. 11. & 12. respond. ex eo quòd Filius dicatur nasci persona perfecta ex perfecto Patre, nullatenus probari distinctam esse vtriusque perfectionem. nam etiam iuxta Symbolum Constantinopolitanum, quo in Missa vtimur, Filius dicitur *Deus de Deo, lumen de lumine, Deus verus de Deo vero*: quin tamen inde colligere liceat distinctam esse vtriusque deitatem. Nimirum, sicut deitas est absoluta & eadem in Patre generante & Filio genito, ita etiam perfectio. Iam quod additur ex eodem lib. 2. in Concilium Nicænum, verba illa non habentur §. *Non difficile*, vt Ruiz ait, sed §. sequenti: & in ijs non definit aliquid Nicæna Synodus, sed occurrunt Philosopho Gentili arguenti Patres, per Protogenem Episcopum Sardicensem. Verùm recepto integrè eo testimonio, solùm inde colligere licet tres subsistentias perfectas in divinis, & æquales. Eo autem ipso, quo dicuntur æquales, deducitur planè, non esse distinctas perfectiones, sed vnam. nam si essent distinctæ, profectò differrent specie eiusmodi perfectiones, ac proinde æquales non essent: vt ostensum est suprà à num. 16. Denique non vrget quod postremo loco additur ex I. Synodo Constantinopolit. nam verba illa, ἐν τρισὶ τελειοτάταις ὑποστάσεσιν, ἤγουν τρισὶ τελείοις προσώποις, id est, *in tribus perfectissimis hypostasibus, sive in tribus perfectis personis*, sufficienter verificantur posita in divinis vnica perfectione divinitatis intima in subsistentijs tribus, & in singulis earum clausa. Præsertim quia scopus Patrum eo loci solùm est excludere errores Sabellij, Eunomij, & Arij prout constat ex verbis, quæ immediatè subsungunt: * Vt neque quidquam loci detur pessimæ Sabellij hæresi, qua confunduntur personæ, hoc est, proprietates earum tolluntur; neque blasphemiæ Eunomianorum, Arianorum, aut Pneumatomachorum (nimirum, eorum, qui Spiritum sanctum impugnant) quidquam habeat ponderis, quæ quidem essentiam, naturam, & divinitatem discindit; & Trinitatis, quæ increata, & consubstantialis, & æterna est, naturam posteriùs genitam, aut creatam, aut quæ sit alterius essentiæ, inducit. * Hactenus ibi. Patet verò, totam doctrinam Catholicam adversùs eos errores integram & illibatam persistere, dum asseruntur tres veræ ac subsistentes personæ in divinis eâdem omnino essentiâ, sive naturâ, & perfectione constantes. Et sicuti quælibet ex personis est verus Deus, licèt deitas in tribus sit vnica; ita etiam quælibet persona est summè perfecta, licèt vna & eadem omnino in tribus perfectio sit. Est tamen aliunde in hoc ipso discrimen: quoniam tres personæ ratione vnius deitatis nequeunt dici tres dij: ratione autem vnius perfectionis, sicuti & æternitatis, & immensitatis, possunt dici tres personæ perfectæ, æternæ, immensæ; non quidem substantivè, sed adiectivè, vt monuimus circa finem numeri præcedentis. Nomen enim DEVS, est substantivum, quod proinde nequit in plurali efferri, nisi multiplicetur forma deitatis: alia verò nomina, perfecti, æterni, immensi, &c. sunt adiectiva, quæ in eo sensu solùm exigunt diversitatem suppositorum, sive personarum. Vide aliam solutionem infrà num. 59. quæ huc advocari potest.

56 OPPONVNT II. Patrum testimonia. Etenim Sophronius Patriarcha Hierosolymit. in Epistol. quæ habetur in Sexta Synodo Generali, Actione XI. columna 4. ait: *Subsistentijs & proprietatibus intellectualibus perfectis numerari Trinitatem.* Iustinus Martyr in Expositione Fidei de Trinitate prope medium inquit: *Maluimus vnius deitatis in tribus perfectis subsistentijs notitiam exponere.* Basilius Homil. 28. contra Sabellianos ante medium: *Filius ex Patre perfecto sempiternè perfectus resplendens.* Et post medium: *Quando sanctam Triadem coniungimus, trium perfectorum & incorporalium inseparabilem coniunctionem intelligimus.* Ac lib. 5. contra Eunomium inter medium & finem: *Verbum viuens est persona perfecta, & Spiritus similiter.* Epiphanius Hæresi LXIX. *Tria perfecta, vna deitas;*

Idemque repetit eo loco, atque insuper ait: *Duo perfecta, Pater & Filius.* Ac prope finem: *Cum tres sint perfectæ hypostases, una vero deitas Patris & Filij & Spiritus sancti.* Hæc autem omnia, & plura similia, quæ in Patribus occurrunt, videntur probare triplicem perfectionem in divinis personis iuxta numerū hypostaseon. Alioqui non toties ingeminarent tres perfectas hypostases, & vnamquamque ex personis esse perfectam.

57 CONFIRMATVR Authoritate Damasceni in Epist. de Trisagio circa medium aiente: *Soli supersubstantiali Deo decens est, Verbum & Spiritum Patris esse hypostases perfectas.* Et libro de Decretis primæ institutionis cap. 1. inquit: *Hypostases & personæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Vnusquisque enim eorum est perfecta hypostasis, & perfecta persona.* Nec videtur esse locus interpretandi S. Doctorem de perfectione absoluta & communi omnibus ac singulis personis, vt exponere conatur Conet hoc loco. Nam idem Damascenus lib. 1. Fidei cap. 11. præcludit hanc evasionem, dum inquit: *Secundùm causam & causale & personalem perfectionem, id est, existentiæ modum, differentiam intelligimus.* Atqui differentiam divinarum personarum intelligimus, non penes aliquid absolutum, sed relativum; nec penes vnum in tribus sed penes tria propria singulorum. Ergo personalis perfectio in divinis, non est aliquid absolutum, sed relativum; nec vnum in tribus, sed triplex & proprium singulorum.

58 RESP. Patres in oppositum allegatos eò collineare, vt statuant in divinis vnicam essentiam sive naturam contra Arium, & tres personas subsistentes, distinctasque reipsa contra Sabellium, quæ sint consubstantiales, coæternæ & coæquales. Vnde constituunt in divinis tres personas, hypostases, sive subsistentias perfectas sub eadem omnino natura. Id verò totum verificatur, si vnica perfectio absoluta divinæ naturæ imbibatur in omnibus & singulis hypostasibus. Immo hoc modo meliùs explanatur summa personarum æqualitas, quam ijdem Patres pro viribus tuentur. Nam si è cōtrà singulæ personæ constarent perfectione relativâ ac sibi propriâ, eaque diversæ speciei, aut quasi speciei, vti opus est Adversarijs concedere; consequens esset, vt inæquales secundùm perfectionem existerent, & vt duæ aut tres simul essent aliquid dignius & excellentius, quàm singulæ illarum. Quod tamen quàm absurdum sit, & contrarium communi sententiæ Patrum, quamque parum cohærens Symbolo S. Athanasij, satis ostendimus supra, præsertim sect. 1. 2. & 3.

59 AD Damasceni testimonia responderi potest, prætermissa solutione Gonet, & aliorum, supra indicata, summùm colligi, singulas personas divinas habere suam propriā perfectionem, sumptam pro integritate personali; nam quælibet earum est persona integra, & perfectè distincta ab alijs duabus: non verò acceptam pro dignitate, magnitudine, aut æstimabilitate. Hoc enim sensu perfectio ac bonitas eadē est omnino in divinis personis. Quod vt minimum docet ipse Damascenus eodem lib. 1. & cap. 11. Nam ante verba in obiectione proposita, loquens de divinis personis, præmiserat: ὅχει γὰρ τὸ μὲν κοινὸν καὶ ἓν ἀμφοτέρων θεωρεῖται, &c.* Illic enim commune & vnum re consideratur, propter coæternitatem, & identitatem substantiæ, & operationis, & voluntatis, & consilij conspirationem, & propter potestatis, & virtutis, ET BONITATIS IDENTITATEM (nō dixit, similitudinem, sed identitatem) & propter vnam motionis exuberantiam. Vna enim est substantia, VNA BONITAS, vna virtus, vna voluntas, &c.* Vide quomodo in tribus personis, non similem, sed VNAM BONITATEM agnoscat, ac proinde & perfectionem vnam, quēadmodum & vnam substantiam, voluntatem, virtutem, operationemque. Quare dato quòd verbis supra obiectis admittat perfectionem aliquam singularum personarum propriam, vt invicem differant; id solùm accipi debet de perfectione, seu bonitate, sumpta pro integritate personali; non pro magnitudine, dignitate, aut perfectione simpliciter dicta, quam vnam dumtaxat agnoscit in divinis, & de qua potissimùm procedit quæstio. Vide suprà num. 10.

SECTIO SEXTA.

Expenditur aliud difficile argumentum ex Patribus, ijs præsertim, qui Patrem maiorem Filio volunt quoad hypostasim, iuxta illa verba Christi, PATER MAIOR ME EST: quæ operosiùs explanantur.

60 OPPONES III. Patrum aliorum loca, in quibus videntur adscribere singularem quandam & peculiarem perfectionem, dignitatemve, vni alicui personæ divinæ præ alia. Etenim loquentes de Patre, agnoscunt in illo specialem quandam authoritatem, dignitatem, magnificentiam, gloriam laudemque, quòd aliarum personarum fons & origo sit. Dionysius Papa apud Athanasium in Epist. de Decretis Nicænæ Synodi post medium, Deum Patrem appellat, *Verticem, & principem, in quem consummatur Trinitas.* Hilarius lib 4. & 9. & 11. de Trinit. *paternam*

authoritatẽ & innaſcibilitatis authoritatem, ſapiòs ingeminat Auguſtinus Tract. 59. in Ioannem prope finem : *In eo qui mittitur, mittentis* (nimirum, Patris) *commendatur authoritas*. Et in QQ. Veteris ac Novi Teſtamenti q. 121. ad finem inquit de Patre: *Differt in cauſalitatis gradu, quia omnis potentia à Patre in Filio eſt & in ſubſtantia non eſt minor Filius: authoritate tamen maior eſt Pater, ipſo Domino teſtante : Pater maior me eſt*. Si autẽ authoritate maior eſt Pater: ergo & dignitate, perfectioneque propria ſuæ perſonæ. Nazianzenus Oratione 13. quæ eſt ſecunda de Pace citra medium ait : *Deo quidnam maius, ac præſtabilius erit, quàm Filij Patrem eſſe : quod quidem gloriæ acceſsio eſt, non deceſsio, quemadmodum, & Spiritus productorem eſſe*. Igitur paternitas, & ſpiratio activa, addit aliquid gloriæ, ſeu dignitatis in Patre, ſupra id quod habet ratione naturæ communis tribus perſonis.

61 CONFIRMATVR Ex doctrina multorum Patrum, qui verba illa Chriſti Domini Ioannes 14. v. 28. *PATER MAIOR ME EST*, exponunt de Chriſto ipſo, quà Filius Dei eſt, vt Patre quodammodo minor ſit. Ita enim eum locum interpretatur Alexander Præſul Alexandrinus, qui primus contra Ariũ erexit Catholicæ fidei vexillum, indicto ipſi anathemate. Erenim in Epiſtola ad cognominem ſibi Alexandrum Byzantij Epiſcopum, quam exhibet Theodoretus lib. 1. Hiſtor. c. 4. inquit : υἱὸν τε ἀπεφήνατο τοῦ πατρὸς μεμαθήκαμεν, μόνῳ τῷ ἀγεννήτῳ λειπόμενον ἑαυτὸν. id eſt, *Filium Patri ſimilem eſſe didicimus, ſolo ingenito inferiorem illo*. Tanquam Pater maior ſit qua ingenitus eſt; Filius minor, quà genitus. Vnde & paucis interiectis ſubdit, rationem *Ingeniti* eſſe quandam Patris propriam dignitatem, quatenus nullum habet principium ſui. Quare inquit : *Ingenito Patri propriam dignitatem reſeruare oportet, aſſerentes neminem ipſi cauſam exiſtere vt ſit*. Et paulo poſt : *Ingenitum autem Patri, velut ſingularem proprietatem ineſſe, glorioſè prædicantes : cùm & Saluator ipſe dixerit, Pater maior me eſt*. Baſilius quoque lib. 3. contra Eunomium : *Vt enim Filius ordine quidem ſecundus eſt à Patre; quoniam eſt ab illo : & dignitate, quoniam principium, & cauſa, vt ſit ipſe Pater eſt*. Nazianzenus Orat. 36. loquens de Patre, & Filio: τὸ μεῖζον μέν ἐστι τῆς αἰτίας, τὸ δὲ ἴσον τῆς φύσεως. id eſt, *Maioris ratio ad cauſam pertinet: æqualis verò, ad naturam*. Quaſi cohæreat, Filium eſſe minorem Patre, vt principio ſui; æqualem verò, quà Deum. Deinde Oratione 40. eandem doctrinam repetit, & explanat ampliùs, dicens: *Quod maior dicitur Pater, non ad naturam referri, ſed ad cauſam. Neque enim quidquam eorum, quæ cauſam habent ſubſtantiam, ſubſtantia maius aut minus eſt*. Quæ verba ita exponit Nicetas ibidem n. 49. aiens : * Quoniam cùm Filius à Patre cauſam habet, hac ratione Pater maior eſt, vtpote cauſa. Nullo autem modo eſſentia vnius, eſſentiâ alterius maior, aut minor eſt. * Præterea Chryſoſtomus Homil. 75. in Ioannem inquit : *Siquis dixerit maiorem eſſe Patrem, quà cauſa eſt Filij, nec in eo contradicemus*. Cyrillus Alexandrinus in Theſauris lib. 11. * Cùm igitur ſecundùm ſubſtantiæ rationem æqualis ſit Patri Filius, & per omnia ſimilis, maiorem ipſum dicit, tanquam principio carentem, cùm habeat ipſe principium, eo ipſo dumtaxat, quod ex Patre eſt, tametſi exiſtentiæ ratione cum eo conveniat. * Sunt & nonnulli alij ex Patribus qui eãdem doctrinam tradere videntur: vt propterea ex ipſorum mente, ac nuper nominatim allegatorum, conſtet, Patrem vt Patrem, ſive quà principium eſt principio carens, maiorem Filio exiſtere, & dignitatem quandam ſpecialem habere, non quidem penes eſſentiam, in qua eſt ipſi omnino æqualis, & coæqualis, ſed in perſona. Eadẽ verò ratio eſt de Patre, & Filio ſimul vt ſint maiores Spiritu ſancto, quatenus illius principium ſunt. Ergo de primo ad vltimum conferendo perſonas divinas, quatenus tales, inter ſe, locus eſt, vt vna aliqua ſit maior reliquis, & quandam præ ijs dignitatem, ſive bonitatem, aut perfectionem habeat.

62 Hoc argumentum ideo latiùs propoſui, quòd ſit vrgentius ab authoritate, quàm alia quælibet, licèt ab Adverſarijs prætermiſſum. Antequam verò directè reſpondeam moneo, longè plures eſſe Patres, qui verba illa Chriſti, *PATER MAIOR ME EST*, non accipiant de ipſo Chriſto, quà Filius Dei eſt, & ſubſiſtens in divina natura; ſed quà homo dumtaxat, ſive Filius hominis. Sic enim abſdubio minor Patre eſt, immo, *& minoratus ab Angelis*, vt inquit Apoſtolus Hebr. 1. Hoc ſenſu locum illum interpretantur ex Latinis Ambroſius lib. 3. de Fide cap. 4. & in ſecũdo Commentariorum ad cap. Lucæ tertium, Auguſtinus paſſim, ſed præcipuè lib. 3. contra Maximinum cap. 14. lib. 1. de Trinit. cap. 7. & Tract. 18. in Ioannem. & Epiſt. 174. Hilarius lib. 9. de Trinit. Leo Papa Serm. 3. de Penteceſte, & in Epiſtola ad Flavianum contra hæreſim Eutychianam: de qua Epiſtola Gelaſius Papa in Concilio 1. Romano ita definit: *Cuius textum quiſpiam ſi vſque ad vnum iota diſputauerit, & non eam in omnibus venerabiliter receperit, anathema ſit*. Idacius Clarus cap. 4. contra Varimadum, Iſidorus lib. de

de Differentij: num. 14. Ioannes Papa Epiſt. 2. ad Valerium. Fulgentius lib. de Fide ad Petrum cap. 16. Fauſtus lib. de ratione Fidei. Alcuinus lib. 3. de Trinit. cap. 7. Rhabanus Maurus lib. 1. de Vniverſo cap. 2. & plures alij, quibus adde, tum Patres pleroſque eorum, qui tempore S. Hilarij interfuere Synodo Pariſienſi editæ à Iacobo Sirmondo Tom. I. Concil. Galliæ pag. 17. tum illos, qui cum Ambroſio convenerunt in Concilio Aquileienſi contra Palladium, ac Secundum, Epiſcopos Arianos. Itaque liceret tot Patrum authoritate præeunte, dicere interpretationem illam de Chriſto quà Filius Dei eſt, *minùs probabilem eſſe*: ac propterea nullam in Patre dignitatem peculiarem exiſtere, qua ſit quoddam modo maior Filio, adhuc *in ratione principij*, ſive cauſæ omni principio carentis.

63 VERVM Et præterea multi è Græcis Patribus hanc communem Latinorum interpretationem ſuffragio ſuo confirmant: vt Gregorius Nyſſæ Antiſtes apud Ioannem Cypariſiotum Decade 9. c. 3. Amphilochius apud Theodoretum Dialogo tertio contra hæreticos & apud Gelaſium lib. de duabus naturis: immò & nonnulli, vel ex ijs ipſis, qui in oppoſitum allegantur in argumento. Ac primùm quidem Baſilius, qui lib. 3. contra Eunomium indicaverat, Patrem Filio maiorem eſſe in ratione cauſæ & principij; poſtea eruditior factus lib. 4. eiuſdem operis, verba illa, *Pater maior me eſt*, non vult ita intelligi, vt ſignificent in Patre præ Filio aliquid magnitudinis, dignitatis, aut virtutis, nequidem in ratione cauſæ aut principij. Addiſque, ijs Chriſti verbis, potiùs contineri indicium aliquod honoris Filij erga Patrem, quàm vt Filius ſit eo inferior habendus. In quo planè ſuffragatur ſententiæ eorum, qui verba illa non accipiunt de Chriſto, qua Filius Dei eſt, ſed quà homo. Similiter Cyrillus, qui lib. 11. Theſauri id teſtimonium expoſuerat de Filio, quà Filius Dei eſt, eam interpretationem ex profeſſo reijcit lib. 10. in Ioannem, vt intelligi debeat de Chriſto quà homo eſt. Quin & eo loci argumento cuiuſdam Ariani in oppoſitum occurrit, & illud in auctorem regerit: vt videre eſt apud eruditiſsimum Petavium, licèt nobis in hac parte contrarium, qui eiuſdem verba Græca exſcribit lib. 2. de Trinit. cap. 2. Deinde idem Cyrillus in calce Dialogi primi docet, *Patris vocabulum non eſſe dignitatis, & excellentiæ nomen*. Præmiſerat verò pag. præcedenti, *communia ambobus eſſe ornamenta gloriæ, & excellentiæ*. Denique in Epitome Dialogorum quæ habetur Tomo V. inquit: *In ſancta Trinitate Patris & Filij nomina, necnon Spiritus ſancti, nullam prærogatiuam ſignificant: ſed potius quid ſit vnuſquiſque demonſtrant*. Denique ea verba de Chriſto vt homine ſolùm accepit Athanaſius in Diſputatione contra Arianos habita in Concilio Niceno, & in alia Diſputatione adverſus Arium coram Probo: vt propterea hæc interpretatio, cùm apud Latinos Patres, tum apud Græcos, videatur longè probabilior præcedenti, quæ verba illa de Chriſto vt Filio Dei accipiebat.

64 VNDE Reſpondeo directè ad argumentum, imprimis Patres illos, qui Patri tribuunt præ Filio aliquid, in quo maior ſit, vel authoritatè aliquam habeat, non propterea ipſi adſcribere aliquam peculiarem perfectionem, dignitatem, aut excellentiam ſimplici et dictam; adhuc ſecundùm proprietatem perſonalem. Hæc enim vix, aut ne vix quidè cohæret cum ſumma, ac perfecta æqualitate perſonarum divinarum, quâ in Symbolo Athanaſij profitemur dicentes: *In hac Trinitate nihil prius aut poſterius, nihil maius aut minus: ſed totæ tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt, & coæquales*. De quo ſuprà ſatis à num. 164. Et Anſelmus infrà c. 44. aliàs 43. oportunè admodum, atque è re noſtra: * Pariter ergo perfectus Pater per ſe eſt, & pariter perfectus Filius per ſe eſt, ſicut vterque ſapit per ſe. Non enim idcirco minùs perfecta eſt eſſentia, vel ſapientia Filius, quia eſt eſſentia de Patris eſſentia, vel ſapientia de ſapientia. Ac præterea c. 59. alias 57. concludit: Tanta igitur Pater, & Filius, & vtriuſque Spiritus, æqualitate ſeſe complectuntur, & ſunt in ſe invicem, vt nullus eorum alium excedere, aut ſine eo eſſe probetur. * Solùm itaque putandi ſunt ij Patres adſcribere Deo peculiarem auctoritatem in ratione principij relatè ad reliquas perſonas, quibus prior eſt, non dignitate, perfectione, aut bonitate aliqua, quæ perſonam Patris æſtimabiliorem reddat cæteris duabus; ſed origine tantum quatenus illarum principium exiſtit. Immo ne hoc quidem ſenſu maiorem Filio Patrem appellari permiſit Concilium Sardicenſe in Epiſtola Synodica, quæ integrè ſcripta habetur apud Theodoretum lib. 2. cap. 8. ſed ſolo nomine Patris, & honore exhibito à Filio. Aiunt enim Patres ibidem congregati: *Nemo negat Patrem Filio maiorem eſſe, non ob aliâ hypoſtaſim, nec ob aliam differentiam; ſed quia nomen Patris ipſum maius eſt nomine Filij*. Itaque negant, Patrem eſſe maiorem Filio penes aliquam proprietatem aut differentiâ perſonalem: & ſolùm id concedunt penes nomen Patris, quod præſefert aliquid maius, quâ nomen Filij.

65 POSSVMVS Etiam addere, Patres illos, qui in ſpeciem tribuunt aliquid dignitatis, aut excellentiæ peculiaris, perſonæ

Pa-

Patris, quatenus principium Filij est, non ita locutos ex animi sententia, nec iuxta illam interpretatos verba prædicta, *Pater maior me est.* Quippe, vt constat ex Historia Concilij Nicæni, & multi ex Patribus iam memoratis testantur, Ariani mordicus tuebantur, verba illa accipi debere de Christo, vt Filio Dei; negante id contrà Athanasio, vt vidimus num. 63. fine, & pluribus alijs Catholicis. Cùm verò Ariani ipsi pervicaciter contenderent, accipienda esse de Christo, quatenus Dei Filio, quoniam sic putabant actum de sententia Catholica; alij ex Patribus conati sunt ostendere, eo gratis admisso, aut permisso Adversarijs, nihil inde confici adversus perfectâ æqualitatem, immo identitatem Patris & Filij in essentia & natura: summumque concedebant præstantiam aliquam Patris in conditione peculiari & hypostatica principij aut causæ, quæ omnino personalis est. Itaque dignitatem illam seu rationem maioris in Patre, non videntur absolutè tradidisse, sed solùm permisso Adversarijs, testimonium id de Christo, quatenus Filio Dei debere accipi: cùm alioqui perfectâ æqualitatem in Filio, & Patre profiterentur, testatam postea in Symbolo Athanasij. Quod si verò quisquam contendat, aliquos Patrum absolutè docuisse, Patre maiorē esse Filio quoad conditionem propriam principij, & ingeniti, nec sibi satisfactum putet solutionibus datis; illorum auctoritati opponimus longè plures ex Patribus allegatos n. 62. & 63. qui id testimonium accipiunt de Christo dumtaxat quà homo est, nullamque personalem dignitatem, perfectionem, aut excellentiam supra Filium agnoscunt.

SECTIO SEPTIMA.

Argumenta præcipua ex ratione pro triplici perfectione seu bonitate reipsa distincta in divinis personis, aut saltem ijs conuenientes secundùm formalem rationem hypostaseos, sine relationis, obijciuntur, & soluuntur.

66 OPPONVNT IV. In personis divinis reipsa multiplicatur bonitas. Ergo & perfectio. Consequētia est optima: quia vnūquodque est bonum, quatenus est perfectum: ideoque S. Tho. 1. p. q. 3. ar. 3. corp. aiebat: *Vnumquodque est bonum, quatenus est perfectum: perfectio autem prima vel alicuius est, secundùm quòd in suo esse constituitur.* Antecedens verò suadetur: Quoniam in divinis personis multiplicatur realitas, & vnitas, & entitas, vt latè ostensum est Disp. LXXI, eò quòd quælibet ex ijs sit ratio transcendens, quæ proinde imbibitur in vltimo conceptu inferiorum, trahiturque ad modum essendi ipsorum proprium. Atqui etiam bonitas est ratio transcendens, vtpote proprietas entis. Ergo pariter multiplicatur in divinis personis. *Præterea.* Quælibet ex tribus hypostasibus est integra, vt nihil ipsi desit; atque adeò bona, & perfecta iuxta doctrinam generalem Aristotelis traditam suprà num. 10. & ibidem ex D. Thoma confirmatum. Ergo sicuti multiplicatur integritas in tribus personis: ita etiam bonitas ac perfectio.

67 HVIC argumento occurrere solent AA. nostræ sententiæ negando antecedens & ad probationem reddendo disparitatem inter realitatem, entitatem, & vnitatem ex vna parte, & bonitatem ex altera; quatenus hæc non sit propriè transcendens instar illarum, quoniam præ ijs importat actum existentiæ, vel ordinem ad illum. Vnumquodque enim dicitur perfectum, quatenus est in actu existentiæ, vel saltem prout exprimit ordinem ad illum. In divinis autem personis actus existentiæ, sed ad terminum. Vnde nec in ijs multiplicatur bonitas, quamvis realitas, entitas, & vnitas multiplicentur. Ita plerique ex Thomistis, quos imitatur Godoy disp. 78. n. 38.

68 SED Enim solutio hæc videtur insufficiens. PRIMO: Quia nunquam redditur idonea ratio, cur bonitas non sit propriè transcendens, sicut realitas, vnitas, & entitas; ac proinde cur non multiplicetur instar earum in divinis personis. Nam quod aiunt, bonitatem desumi ab actu existentiæ, vel ab ordine expresso ad illum, nihil prodest: quoniam etiā ens desumitur ab actu existentiæ, vel ab expresso ordine ad illum, iuxta eosdem Thomistas, omnesque Philosophos. Si enim ens sumatur participialiter, vt ipsi loquuntur, constituitur per actum existentiæ: si autem nominaliter, per expressam aptitudinem, vel habitudinem ad existendum. De quo plura præmisimus in Metaphysica disp. 1. num. 3. & disp. 3. Sic certè nihil frequentius apud Thomistas, quàm dicere, ens desumi ab actu essendi, sive existendi. Et tamen ratio entis est transcendens propriè, multiplicaturque reipsa penes esse relativum in divinis personis, quamvis existentia in ijs supponatur vnica. Ergo pariter, licèt bonitas sumatur ab actu existentiæ, vel ex ordine explicito ad illam, & hæc in divinis supponatur vnica, potest bonitas esse ratio propriè transcendens, & multiplicari in divinis personis. SECVNDO. In sententia D. Thomæ, & discipulorum ipsius, quam latè tradidimus in Physica disp. 5. materia, & forma substantialis vnicâ existentiâ gaudent. Et tamen in his est duplex bonitas, sicuti, & entitas, & realitas: quo-

quoniam ij omnes sunt conceptus propriè transcendentes. Ergo quamvis existentia in tribus personis sit vnica, bonitas debet in ijs multiplicari, sicut realitas, & entitas, atque instar conceptûs propriè transcendentis. TERTIO: Quia dum ipsi Thomistæ, & Godoy nominatim disp. 85. num. 17. docent in divinis esse tres entitates, seu tria entia relativa, concedere debent in vnoquoque illorum expressum ordinem ad existentiam, in quo consistit formalissimè entitas. Ergo & concedere debent tres bonitates relativas: siquidem aliàs fatentur, nec negare possunt, bonitatem consistere in actu existentiæ, vel in expresso ordine ad illum: cumque in divinis hypostasibus sit triplex ordo explicitus ad existentiam (alioqui non essent tres entitates) etiam triplex bonitas esse debet.

69 QVARE Aliter iuxta dicta n. 10. & num. 59. circa finem, occurrere possumus argumento præiacto, distinguentes bonitatem, similiterque perfectionem, sumptam communi et & per modum transcendentis, sive pro qualicumque integritate rei, & bonitatem, seu perfectionem propriè acceptam, pro dignitate, magnitudine, aut excellentia per se æstimabili, prout vsurpatur in hac Disputatione. Ac priori quidem sensu potest citra absurdum concedi, aut permitti Adversarijs triplex bonitas, seu perfectio, in divinis personis, sicut triplex entitas, realitas, & vnitas: quoniam quælibet ex personis, prout reipsa distincta ab alijs duabus, est integra personaliter, nec aliquid ipsi deest ad integritatem suam; nec hypostasis vel relatio vnius personæ est pars hypostaseos vel relationis personæ alterius; sed quælibet ex hypostasibus, sive relationibus, per seipsam integra & completa est in suo quasi genere. Quod saltem videntur evincere testimonia Conciliorum, & Patrum allegata num. 54. & seqq. Negamus tamen tres bonitates, seu perfectiones propriè dictas, seu acceptas pro dignitate, virtute, magnitudine, aut excellentia, quæ rem constituat per se æstimabilem. Hæc enim non est ratio transcendens, cùm non sequatur ens vtcumque; sed quatenus per se æstimabile, sive quatenus exprimens aliquam rationem per se dignam pretio, aut honore. Quo sensu nullam bonitatem, aut perfectionem esse in vna aliqua ex divinis personis præ alia, evincunt planè tot testimonia Patrum, ac rationes pro nobis allatæ ab initio ferè controversiæ. Vide infrà num. 84.

70 ET Certè non omne quod est integrum eo sensu, vt nihil ipsi desit iuxta doctrinam illam Aristotelis num. 10. obseruatam, exprimere perfectionem aliquam specialem, seu æstimabilem in divinis, patet in terminationibus liberorum actuum Dei; quibus profectò nihil deest vt terminationes liberæ sint: & tamen non propterea exprimunt aliquam peculiarem perfectionem, virtualiter aut ratione superadditam actui necessario voluntatis diuinæ. Alioqui sicuti Deus est liber ad decernendam aut non decernendam creationem mundi, ita etiam liber esset ad habendam aut non habendam in se aliquam peculiarem perfectionem. Quod patet esse falsum, absurdumque: vt vidimus Tom. I. Disp. XXXV. Idemque est de actionibus, quibus Deus quælibet effecta extra se operatur iuxta sententiam nostram Disp. XIX. statutam de identitate illarum cum substantia divina. Nam & ijs secundùm explicitum consideratis nihil deest. Eademque ratio apparet in terminatione temporanea & hypostatica humanitatis Christi ex parte Verbi, quæ & integra est in sua ratione formali: nec tamen propriè vllam perfectionem exprimit. Alioqui Verbum in seipso perfectius evasisset per assumptionem naturæ humanæ.

71 INSTABIS: Admissâ triplici bonitate aut perfectione transcendenti, seu cõmuniter dictâ, in divinis personis, sequitur inæqualitas illarum quoad ipsam, non minùs quàm admissa triplici perfectione speciali, & propriè dicta: quoniam eæ bonitates, perfectionesve sunt diuersæ speciei, ac proinde inæquales. Rursus sequitur, vnam ex personis diuinis non esse æquè perfectam ac duas vel tres simul; & essentiam esse perfectiorem qualibet personâ seorsim; quia præilla identificat sibi plures perfectiones communiter dictas, sive de genere entis. Hæc autem sunt absurda, quibus impugnavimus sect. 2. & 3. opinionem aduersam. Ergo hæremus in eodem luto, quo involuere nitebamur opinionem aduersam.

72 RESP. Negando sequelam quoad omnes partes. Nam æqualitas non attenditur secundùm puram & præcisam rationem entis aut boni transcendentaliter & communiter dicti; sed secundùm dignitatem, virtutem, & æstimabilitatem rerum, quæ est eadem omnino in tribus personis divinis, & in vnaquaque illarum. Vnde quamvis admittamus, singulas personas habere suam peculiarẽ bonitatem, sicuti & entitatem, communiter dictam, & per modum transcendentis; non ideo inæquales sunt; vel vna inferior duabus aut tribus; vel essentia perfectior qualibet singulari persona. Ac sanè omnes dicere debemus, & Catholicè fateri, essentiam non esse maius ens, quàm Patrem v. g. licèt præ Patre identificet sibi tres hypostases, seu tria entia relativa ac divina. Ergo nec dicere debemus, eandem essentiam esse perfectiorem Patre, licet præillo identificet sibi tres bonitates, seu perfectiones relativas ac

divi-

divinas de genere entis, sive transcendenter solum vsurpatas: quoniam adhuc eadem perfectio accepta pro dignitate, atque æstimabilitate, residet indivisim in essentia, & in singulis personis. Quod si verò illa multiplicaretur, adhuc intra genus relativum, verè inferret aliquam dignitatis inæqualitatem, tum inter personas, tum inter essentiã cum ijs comparata.

73 OPPONVNT V. Mysterium Trinitatis exprimit summam perfectionem Dei: ac proinde id, quo formalissimè constituitur, debet exprimere prrfectionem. Constituitur autem per tres hypostases, sive personalitates, idque formalissimè. Ergo tres hypostases, sive personalitates, exprimunt perfectionem. Maior propositio videtur constare, supposita fide, ex prima notione eius mysterij: & præterea suadetur varijs testimonijs D. Thom. Etenim q.9. de Potentia art. 5. ad 23. inquit: *Ad perfectionem diuinitatis pertinet, vt sint plures modi existendi in diuinis: vt scilicet, sit ibi à quo alius, & ipse à nullo, & aliquis, qui est ab alio. Non enim esset omnimoda perfectio in diuinis, nisi esset ibi processio Verbi, & Amoris.* Præterea Opusc. 1. contra errores Græcorum ait, *Patrem sine Filio non esse perfectum; nec Patrem & Filium sine Spiritu sancto.* Atque in id confirmandum affert testimonium Athanasij dicentis, *Patrem sine Filio fore mutum, & vtrumque sine Spiritu sancto non fore viuum.* Præterea idem Athanasius Orat. 2. in medio inquit: *Res conditæ, si non sunt in rerum natura, non diminuunt Conditorem. Proles autem si non coæternaliter coexistat cum Patre, detrimentum affert perfectudini illius substantiæ.* Huc spectant plura alia Patrum testimonia, quæ more suo, & plena manu congerit Ruiz disp. 29. sect. 4. per totam, vt probet, divinitatem ipsam, & absolutam substantiam Dei fore imperfectam.

74 RESP. Mysterium Trinitatis exprimere perfectionem summam; non tamen relativam, sed absolutam, & communem per identitatem tribus hypostasibus distinctis; in quibus reipsa claudituv, immo & in ipsorum conceptu obiectivo, vt latè ostensum fuit Disp. XXVI. Vnde nõ est opus vt relationes ex seipsis perfectionem aliquam exprimant: sed sufficit vt perfectio absoluta essentiæ sit verè ijs cõmunicabilis, & communicetur per identitatem. Neque obstant testimonia D. Thom. Athanasij & aliorum Patrum asserentium, divinitatem fore imperfectam si careret relationibus. Non enim id propterea aiunt, quòd relationes ex se vllam perfectionem afferant, vel addant, ratione distinctam à perfectione absoluta essentiæ: sed quoniam ipsa perfectio absoluta essentiæ non subsisteret plena, nec esset eadem quæ modò est, si non esset per identitatem communis tribus personis. Sic etiam suppositio decreto libero futuritionis rerum, imperfectio esset in Deo non videre futura: & tamen visio futurorum nullam exprimit in Deo perfectionem virtualiter distinctã à perfectione visionis, seu scientiæ necessariæ, adhuc ex suppositione decreti. Similiter imperfectionem argueret in Deo quòd aliquid esset absolutè futurum sine libero ipsius decreto: nec tamen propterea decretum secundùm terminationem liberam exprimit perfectionem aliquam peculiarem, aut ratione distinctam à perfectione actus necessarij. Denique vel ipsi Adversarij non facilè dicent, sed forsasis negabunt, relationes divinas secundùm formalissimam rationem *ad*, quâ se invicem respiciunt, exprimere perfectionem; dato quòd illam exprimant, quatenus exercent munus hypostaticum: quoniam, nimirum, munus *ad* totum concipitur in ordine ad purum terminum, & per modum oppositionis; non in ordine ad subiectũ, vel suppositum, circa quod solùm exercere possunt munus perfectionis. Et tamen ex defectu relationis secundùm munus *ad*, argueretur planè imperfectio aliqua, seu defectus communitatis, sive fœcunditatis in divina essentia. Ergo pariter, quamvis ex defectu relationum, quatenus exercent munus formæ hypostaticæ, arguatur eadem imperfectio aut defectus in essentia divina, non propterea relationes divinæ sub munere hypostaseon exprimunt aliquam perfectionem. Sic nec essentia divina esset obiectum movens sufficienter ad visionem sui, nisi simul cum illa viderentur relationes vt suprà Disp. LXVIII. traditũ est. Et tamẽ nõ propterea relationes, quatenus virtualiter aut secundùm rationem distinctæ ab essentia, spectant ad obiectum motivum, sed terminativum tantùm, prout eo loco diximus. Pariter ergo ferè dicendum, quamvis essentia non foret perfecta sufficienter absque relationibus, has non propterea exprimere perfectionem virtualiter aut ratione distinctam ab illa: sed tamen esse terminos, seu complementa personalia ipsius essentiæ, quæ sine ijs nec esset summè communicabilis, nec fœcunda ad intra, quod sanè spectat ad summam ipsius perfectionem.

75 INSTABIS. Quòd natura divina sit communis tribus per identitatem, sive fœcunda, exprimit in illa perfectionem aliquã, vt fatemur. At non absolutam. Ergo relativam. Probatur minor. Omnis perfectio absoluta competit vnicuique è tribus personis: vt patet in intellectu, voluntate, omnipotentia, &c. Idque ratione constat: quia in nullo prædicato aut perfectione absoluta opponuntur personæ, vt & nos ipsi suprà à num. 12. probavimus.

Ar-

Atqui natura divina quatenus communis tribus ſive quatenus fœcunda, non competit vnicuique ex tribus perſonis. Alioqui vnaquæque illarum eſſet ſimul tres perſonæ, & fœcunda exiſteret ad productionem alterius: quorum vtrumque adverſatur Catholicæ fidei. Ergo perfectio eſſentiæ, prout communis tribus per identitatẽ, ſive fœcunditatem, non eſt abſoluta.

76 RESP. Tam communitatem, quàm fœcunditatem divinæ eſſentiæ, poſſe conſiderari, vel quoad rectum, vel quoad obliquum. Priori ſenſu exprimit perfectionem abſolutam, ſive ſummam plenitudinem eſſendi, quæ planè per identitatem convenit vnicuique relationi ac perſonæ divinæ. Quælibet enim illarum plenitudine eſſendi gaudet, habetque ſibi communicatam per identitatem eſſentiam divinam, quatenus exigentem eſſe in tribus, & habere fœcunditatem ſummam iuxta modũ ſibi competentem. Vnde non ſequitur, vel quod vnaquæque perſona ſit tres perſonæ ſimul, vel quod quælibet illarum ſit fœcunda: quia in hoc iam involvitur connotatum requiſitum ad fœcunditatem exercendam, quod non eſt commune omnibus perſonis. Poſteriori autem ſenſu, id eſt, ex parte connotatorum, non exprimitur perfectio aliqua, nec abſoluta, nec relativa, virtualiter, aut ratione diſtincta ab illa perfectione abſoluta: ſed ſolùm terminus, vel requiſitum quoddã ad communitatem, vel fœcunditatem exercendam, quo deficiente, illa natura ſummè perfecta non prodiret in exercitium actuale communicationis, vel productionis. Sic certè Deum liberè decernere ac nõſſe quæcumque futura ſunt, exprimit in ipſo aliquam perfectionem vitæ ac dominij; non tamen perfectionem liberam, & virtualiter aut ratione diſtinctam à perfectione neceſſaria Dei ex parte recti, ſed ſolùm perfectionem neceſſariam, quatenus explicatam media terminatione libera, & virtualiter contingenti, prout ſuſe diximus Diſp. XXXVII. Pariter ergo quoddammodo exercitium fœcunditatis, ſive communicationis ad intra, exprimit quidem perfectionem ſummam, non tamen relativam, vel virtualiter aut ratione diſtinctam à perfectione abſoluta naturæ, ſed indiſtinctam ab ea, quatenus explicata in ordine ad terminum, vel connotatum.

77 OPPONVNT VI. D. Thomas 1. p. q. 29. art. 3. probat, perſonam eſſe in divinis, quia importat perfectionem ſummam rationalis naturæ. Idemque tradit pluribus alijs locis, vt obſervavimus in Metaphyſica diſp. 7. num. 10. Ergo ſupponit, rationem perſonæ in divinis ſecundùm formalem conceptum exprimere magnam perfectionem. Alioqui ratio illa S. Doctoris eſſet nullius roboris. Atqui ratio formalis perſonæ in divinis non eſt abſoluta, ſed relativa, iuxta omnes Theologos. Ergo aliqua perfectio in divinis ex ſuo formali conceptu eſt relativa: ac proinde relationes, prout virtualiter, aut ratione diſtinctæ ab omni prædicato abſoluto, exprimunt aliquam perfectionem.

78 RESP. Dum D. Thomas ait, perſonalitatem ſignificare id, quod eſt perfectiſſimum in divina natura, non propterea tribui perfectionem aliquam perſonalitati, quatenus virtualiter, aut per rationem diſtictæ ab ipſa natura. Nimirum, hoc nomen *perſonalitas*, cui Græcè reſpondet hypoſtaſis, ſignificat explicitè duo; in recto, exercitium ſubſiſtendi, & in obliquo intellectualem naturam, quæ in divinis eſt ſummè perfecta, & completur hypoſtaticè per ipſum exercitium. Quare, vt perſonalitas ſignificet *id, quod eſt perfectiſsimum in tota natura* (ita enim ad verbum loquitur ibidem S. Thom.) tanta eſt quod in obliquo ſignificet perfectionẽ ſummã naturæ intellectualis, quã cõplet per modũ termini, ſive exercitij, & in recto completentũ, ſive exercitiũ ipſum, quo non intercedente, natura ipſa non ſatis explicaret ſummam illam perfectionem. Sic etiam decretum liberum Dei exprimit in obliquo perfectionem ſummam naturæ divinæ intelligentis, & volentis; *in recto autem puram terminationem liberam*, & virtualiter contingentem illius perfectionis, quæ non ſe explicaret in ordine ad producendum aliquid, niſi addita quoddammodo ea terminatione libera.

79 INSTABIS. Hoc ipſo quod perſonalitas in recto, & vi ſuæ rationis formalis, ſit complementum aut terminus, ſine quo natura divina eſſet hypoſtaticè incompleta, & ſubinde imperfecta, debet eſſe ipſi conveniens. Ergo perſonalitas in recto, & vi ſuæ rationis formalis, eſt perfectio quædam naturæ divinæ. Omne enim quod ex ſe convenit cuilibet naturæ, proculdubio illam perfitit in ſenſu formali: ac proinde ex ſe eſt perfectio.

80 RESP. Conceſſo antecedenti, nego conſequentiam: quia non omne quod eſt conveniens alicui, debet exprimere ex ſuâ ratione formali perfectionem. Sic terminationes liberæ intellectus & voluntatis divinæ, ſunt convenientes Deo, ſicuti & terminatio hypoſtatica naturæ humanæ, quam D. Thom. initio Tertiæ Patris docet ac probat, conuenientem eſſe Deo: nec tamen propterea ex ſuâ ratione formali important in recto perfectionem aliquam; ſed merum exercitium liberum ſummæ perfectionis Dei. Ita quoddammodo perſonalitas divina ex ſua ratione formali, quatenus eſt conveniens Deo, non importat perfectionem aliquam in recto; ſed merum exercitium

citium liberum summæ perfectionis Dei. Ita quoddammodo personalitas divina ex sua ratione formali, quamvis sit conveniens Deo, non importat perfectionem aliquam in recto; sed merum exercitiū, quamvis necessarium (in quo à præcedentibus differt) summæ illius perfectionis Dei. *Sic* etiam relationes secundùm explicitum munus referendi ad purum terminum, sunt Deo convenientes: nec tamen ideo perfectionem in recto exprimunt. Præterea illæ sub eodem munere relativo sunt convenientes Deo, vt habenti rationem obiecti motivi ad beandum necessariò seipsum: & tamen ex sua ratione formali non habent vim movendi, adhuc partialem; sed solius complementi, sine quo beatitudo Dei esset incompleta aut imperfecta.

81 VRGEBIS. Personalitas divina in recto, sive ex sua ratione formali, exprimit perfectionem. Ergo non solùm in obliquo, & per modum cõplementi. Probatur assumptum multipliciter. PRIMO: Quia sub ea ratione continet eminenter personalitatem creatam, quæ absdubiò perfectionem exprimit: nequit autem perfectio aliqua eminenter contineri in eo, quod ratione sui non exprimit perfectionem: sicuti nec entitas aliqua in eo, quod per se non exprimit entitatem. SECVNDO: Quia personalitas Verbi supplet defectum perfectionis illius, quam habitura esset Humanitas Christi à personalitate creata, si ibi adesset. TERTIO: Quoniam personalitas Verbi, iuxta sententiam satis probabilem, sanctificat eandem Humanitatem Christi. Absurdum verò esset dicere, formam per se habentem vim sanctificandi, ac proinde eximiè perficiendi, nullam ex se perfectionem habere. QVARTO: Personalitas quælibet conveniens Deo trino, non est inferioris notæ, ac esset personalitas conveniens Deo, si per impossibile non esset trinus, sed dumtaxat vnus. At hæc proculdubiò ex se atque in recto perfectionem exprimeret. Ergo & illa. QVINTO: iuxta definitionem Anselmi suprà cap. 14. perfectio simpliciter simplex dicitur, *quæ ipsa est melior, quàm non ipsa.* Atqui relatè ad naturam divinam quælibet ex tribus personalitatibus est melior ipsa, quàm non ipsa. Quippe melius illi est personalitas quælibet ex ijs, quàm eius carentia, sive defectus. Ergo quælibet relatè ad naturam divinam est perfectio simpliciter simplex.

82 RESP. Negando antecedens: quod nullatenus extorquent tot illius probationes. AD I. Quemadmodum iuxta omnes, personalitas creata, licet absoluta, eminenter continetur in personalitate divina, quamvis relativa: ita & perfectio illius potest contineri in hac, licèt nullam perfectionem exprimente. Ratio vtriusque est, quoniam personalitas divina continet quidem tam id quod absolutum, quàm quod perfectum est in personalitate creata: non tamen continet illud eminenter ratione sui, sive penes expressum munus relativum supponsitandi aut referendi: sed dumtaxat ratione subsistentiæ absolutæ, & communis tribus personis, quam supponimus ex sententia valde probabili: vel saltem ratione naturæ divinæ reipsa clausæ & implicatæ in qualibet personalitate divina. AD II. & III. patet ex eâdem doctrina. Licèt enim personalitas relativa ac propria Verbi sit quæ terminat Humanitatem Christi, quæque illam sanctificat in ea opinione: ratio tamen supplendi defectum perfectionis, quam habitura erat personalitas creata si adesset, & ratio sanctificandi in ea opinione, est sola perfectio absoluta divinæ naturæ, prout modificata per Verbi solius personalitatem immediatè communicatam. Sic enim relationes divinæ beatificant per modum obiecti: ratio tamen beatificandi, sicuti & ratio vltimi finis, provenit ijs ab essentia divina, quæ sola per se est summum bonum, & finis vltimus. AD IV. Vt personalitas quælibet nũc de facto conveniens Deo non sit inferioris notæ, ac esset personalitas absoluta in ea hypothesi repugnante, gratis admissa; sufficit quòd per identitatem realem habeat quidquid perfectionis habet nũc natura divina, & haberet illa personalitas absoluta in dicta hypothesi. AD V. Definitio illa Anselmi supponit in definito rationem perfectionis, & exprimit solùm id, quod peculiare est perfectioni simpliciter simplici, prout differt à mista, sive impura. Restat verò Adversarijs probandum, rationem perfectionis, prout abstrahentis à simplici & mista, competere divinis relationibus: quod certè hactenus probasse non inveniuntur. Non ergo eis convenit illa definitio. Posset vlterius addi, nullam relationem in singulari exprimere perfectionem simpliciter simplicem determinatæ personæ: quia paternitas v.g. non est melior personæ Patris, quàm esset Filiatio ipsi oppositа: sicut non est melior Pater, quàm Filius. Perfectio autem simpliciter simplex debet esse talis, vt habenti sit melior, quàm omne ipsi oppositum: vt communiter accipitur doctrina illa Anselmi. Nec propterea nego, ex opinione Adversariorum tribuentium relationibus propriam ac peculiarem perfectionẽ, sequi, hanc fore simpliciter simplicem, quod tamen plerique illorum negant. Vide quæ diximus num. 33. & seqq. Mitto alia argumenta levioris momenti, quorum solutiones, aut ex dictis facile erui, aut apud Auctores n. 5. allegatos videri possunt præterea quæ dicemus sectione venturâ.

SEC-

SECTIO OCTAVA.

Illata aliquod ex dictis in quibus obiter præoccupantur quædam aliæ Aduersariorum obiectiones.

83 COLLIGES I. Hypostases, sive relationes divinas, quamvis nō exprimant bonitatem positivè, sivè perfectionem, vt toties dictum est, exprimerè illam saltem negativè, quatenus nullum nævum, nullam imperfectionem important. Verùm præterea, quemadmodum sub formali ratione hypostasum, sive subsistentiarum, exprimunt ordinem ad naturam divinam, cum qua constituunt personas: ita etiam exprimunt habitudinem quandam ad summam perfectionem eiusdem naturæ. Quin & ex communi ratione entis divini ac simpliciter illimitati, quæ illas transcendit, includunt implicitè eandem summam divinæ naturæ perfectionem, quamvis illam in recto non exprimant. Sic terminationes liberorum actuum Dei, & personalitatis Verbi ad naturam humanam Christi, licèt non exprimant in recto summam divinitatis perfectionem, illam in obliquo important, & claudunt implicitè in suo conceptu obiectivo, ex conceptu transcendenti entis increati.

84 COLLIGES II. Perfectionem sumptam pro integritate, competere singulis personis, etiam quatenus inter se distinctis, iuxta definitionem *perfecti* communiter dicti, traditam ex Arist. & D.Thoma, suprà num. 10. Nimirum, quælibet persona ex tribus, etiā prout distincta à reliquis duabus, sicuti integrè & perfectè est Pater, aut Filius, aut Spiritus sanctus: ita etiam est persona integra. Cùm verò ex eodem Angelico Doctore 1.p q.6.a.3. corpore, habeamus, *Vnumquodque esse bonū, quatenus est perfectum*; potest in divinis citra absurdum aliquod admitti triplex bonitas sumpta pro perfectione integritatis, sicuti etiam triplex realitas, vnitas, entitas, iuxta dicta à num.69. non tamen triplex bonitas, aut perfectio propriè ac simpliciter dicta. Præsertim quia perfectio & bonitas propriè ac simpliciter dicta in Deo est ratio ipsa formalis vltimi finis. Ergo quemadmodum Deus trinus in nullo vero sensu est triplex vltimus finis, sed vnicus: ita nec triplex bonitas sive perfectio propriè ac simpliciter dicta, sed vnica.

85 COLLIGES III. Vnamquamque ex divinis, tum personis, tum hypostasibus, sive subsistentijs, adorandam esse cultu latriæ: quamvis ratio formalis, sive excellentia, propter quam adoratur, non sit relativa, aut propria vniuscuiusque personæ; sed absoluta & communis atque vnica in tribus. Ratio est: quia licèt personalitates, sive subsistentiæ, nullam in recto perfectionem, vel excellentiam exprimant, necessariò illam connotant, vt nuper dictum est, & implicitè ac per identitatem claudunt quidquid excellentiæ & perfectionis propriè ac simpliciter dictæ est in Deo. Ergo ratione eiusdem summæ excellentiæ, tum connotatæ, tum per identitatem clausæ, exigunt summum cultum, & honorem, qualis est latriæ. Eadem vero ratio postrema vrget in relationibus divinis, etiam secundùm expressum ordinem ad terminum. nam neque sub ea consideratione exuere possunt rationem entis increati ac summè perfecti, quam per identitatem & transcendentiam claudunt. Hoc autem sufficit ad verificandum dictum, & exequendum monitum illud Athanasij in Symbolo: *Fides autem Catholica hæc est, Vt Vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in Vnitate veneremur* Sicuti enim Sancti in cœlo beantur videntes Deum, non modò vt vnum, sed vt trinum, quamvis ratio formalis beandi sit sola bonitas absoluta essentiæ, quæ vnica est: ita etiam veneramur & adoramus Deum, non modò vt vnum, sed vt trinum, licèt formalis ratio propter quam illum veneramur sit sola dignitas, perfectio, & excellentia absoluta essentiæ, quæ prorsus vnica est. Vnde corruunt impugnationes Ruizij disp. 29. sect. 6. à n. 10. Idem prorsus ferè dicendum de intelligibilitate, & amabilitate trium ac singularum personarum, præsertim statuto ex dictis supra Disp.LXXII. sect.2. veritatem esse vnicam in tribus personis, quam sententiam tradit ipse Ruiz disp.27. sect. 5. qui propterea ad hominem, vt aiunt, multipliciter impugnari posset.

86 COLLIGES IV. Quamvis personalitas creata exprimat aliqualem perfectionem, quam in recto non exprimit divina, quoniam illa terminat & complet naturam creatam respiciendo illam propter se, & absolutè; divina verò naturam increatam respiciendo illam in ordine ad terminum: adhuc tamen id abundè compensari, quoniam personalitas divina præ creata exprimit in obliquo summam perfectionem naturæ divinæ, quam intelligitur terminare; & aliunde per identitatem ac transcendentiam claudit qqidquid est perfectionis in natura divina. Personalitas creata deinde est modus quidam, ac proinde entitas incompleta: cùm tamen divina sit verè & per identitatem idipsum quod Deus ac natura divina. Estque quoddammodo idoneum exemplum in terminationibus liberis Dei, quæ nullam exprimunt perfectionem liberam, ac distinctam à perfectione necessaria: cùm tamen terminationes liberè in nobis illam exprimant. Verùm

hoc

hoc ex pluribus alijs capitibus abundè compensatur, vt iam in simili dictum est. Cæterum quemadmodum relationibus divinis non adscribimus perfectionem, aut bonitatem, sive quatenus afficiunt relativè subiectum, aut quasi subiectum, sive quatenus exprimunt ordinem ad terminum: ita similiter, immo & multò strictiori ratione, neganda est bonitas & perfectio relationibus creatis, sive quatenus spectant explicitè terminum, sive quatenus respiciunt subiectum ipsum in ordine ad terminum. Quod facilius intelligitur iuxta sententiam, quæ docet relationes creatas esse reipsa indistinctas à coexistentia fundamenti & termini. Sic enim facilè explicatur, quomodo subiectum, sive fundamentum, non perficiatur intimè adventu relationis. Verùm eam opinionem refutavimus in Metaph. disp. 12. & suprà Disp. XXXIV. num. 40. & seqq. Rursus facilè id exponi potest iuxta sententiam satis probabilem quæ & plurimum conformis est Anselmo vt vidimus, eadem Disp. XXXIV. num. 50.) docentium, relationem prædicamentalem consistere adæquatè in entitate fundamenti, non absolutè sumpta, sed cum connotatione termini, quem importat in obliquo. Sic enim dici potest, habitudinem illam prædicamentalem fundamenti non superaddere ipsi aliquid perfectionis, sed puram connotationem termini. Difficiliùs autem explicari potest iuxta opinionem distinguentem reipsa à fundamento relationem, veluti accidens superaditum, ac proinde inhærens ipsi. Verùm cùm aliunde nullum effectum præstet ipsi, nisi vt respiciat terminum, in quo nulla perfectio apparet; consequens est, vt relatio creata in nullo sensu perfectionem afferat fundamento aut subiecto, quācumque opinionē sequamur.

DISPVTIO LXXIV.

AN IN DIVINIS, PRAETER EXISTENTIAM ABSOLVTAM ET COMMVNEM, SINT TRES EXISTENTIAE VIRTVALITER DISTINCTAE AB ESSENTIA, ET REALITER INTER SE.

NON Pendet controuersia hæc à præcedenti. Siue enim asserantur, siue negentur Deo tres perfectiones relatiuæ, adhuc locus est inquirendi, An in eo admittendæ sint tres existentiæ relatiuæ. Qui enim nullum absurdum censent colligi ex triplici relatiua perfectione in Deo, nullum etiam inuenient in triplici existentia asserenda, siue hæc ex sua formali ratione importet perfectionem, siue non. Qui autem vnicam perfectionem in diuinis agnoscunt poterunt cohærenter vnicam existentiam tueri, aut etiam triplicem relatiuam, dummodo nolint hanc exprimere perfectionem. Habet locum Disputatio hæc apud Magistrum varijs locis: sed præcipuè in 1. dist. 25. §. Verùm & hic alia cōsurgit quæstio, D. Thom. 1. p. q. 28. a. 2. fine corporis, & q. 39. a. 3. q. 40. a. 2. ad 2. & 3. p. q. 17. a. 2. ad 3. Scotum in 1. dist. 11. q. 2. ad 1. & Durand. in 3. dist. 1. q. 2. apud Anselm. verò locis in progressu allegandis.

SECTIO PRIMA.

Relatis Theologorum sententijs, statuitur, in Deo esse existentiam absolutam, idque iuxta sacras litteras, Anselmum, & alios Patres, quidquid aliqui ex Recentioribus contrà senserint.

PRIMA Sententia est Theologorum quorundam Recentiorum, apud Eximium Suarez tom. 1. in 3. p. disp. 11. sect. 1. & Ruiz. disp. 25. sect. 1. negantium in Deo existētiam absolutā, & communem tribus personis, solumque admittentium tres relativas. Hanc existimationem Godoy disp. 89. inirio ortam existimat, quòd ij Authores existentiam cum subsistentia cōfunderent. Cùm enim hanc in divinis negent absolutam; ita & existentiam, quæ absoluta sit. Meliùs tamen, & cohærenter ad illam opinionem, asseruissent in

divinis subsistentiam aliquam absolutam, ne existentiam negarent, quæ omnino certa esse debet: vt apparebit ex progressu.

3 SECVNDA Est aliorum, qui ita tribuunt Deo existentiam absolutam & communem tribus personis, vt tamen singulis adscribant proprias existentias relativas, virtualiter distinctas ab illa priore, & realiter inter se. Ita Alensis 1. part. quæst. 49. membro 2. Scotus vbi suprà, & Quodlibeto 4. art. 3. ad argum. principale, Suarez tom. 1. in 3. part. disp. 11. sect. 2. aliisque locis, Zuñiga de Trinitate disp. 5. dub. 11. Amicus tom. 1. disp. 19. à num. 172. Arriaga disp. 49. sect. 2. Aversa quæst. 30. sect. 3. Franciscus de Lugo lib. 2. disp. 10. cap 2. num. 14. Herinex disp. 1. quæst. 8 num 61. & plures alij. Eamque ab omni cēsura liberam censet Ruiz mox allegandus pro tertia opinione. Fortasis quoniam aliqui hunc dicendi modum criminati sunt. Ex Thomistis absolutè eandem sententiam tradunt Medinam 3. part. quæst. 19. art. 2. dub. 3. & Zumel 1. p. quæst. 28. art. 2.

4 TERTIA Docet, in divinis vnicam esse existentiam, eamque absolutam & cōmunem tribus personis. Ita S. Thom. locis initio indicatis, Scuti & Durandus ibidem allegatus, Capreolus in 1. dist. 26. q. 1. ad 4. Aureoli contra 3 concl. Caietan. 1. p. q 28. art. 2. Verùm ij AA. loquuntur consequenter ad aliam opinionem suam, à cæteris meritò reiectā, quâ existimant, divinas relationes secundùm esse *ad* non esse entia realia. Absolutè verò sententiam hanc tuentur ex Thomistis Deza in 1. dist. 33. quæst. 1. art. 3. notabili 4. Bañez 1. part. q. 40. art. 4. dub. 2. Carmelitani Salmanticenses disp. 2. dub. vnico, Albelda disp. 6. sect. 1, Ioannes à S. Thoma disp. 13. art. 3. Serra 1. p. q. 28. art. 2. Godoy 1. p. disp. 79. Gonet disp. 3. a 6 alijque Recentiores eiusdem Scholæ fatis frequenter, ac pene omnes in certaminibus publicis. Ex Scriptoribus Societatis subscribunt Vazquez 1 p. disp. 126. c. 2. & 3. Becanus tract. 2. c. 3. q. 8. Granadus tract. 5. disp. 1. sect. 3. Albertinus Coroll. 9 ex Prædic. Ad aliquid, Ruiz disp. 25 sect. 2. & 3. & alij.

5 LICENDVM I. Existentiam absolutam & communem tribus personis divinis, nullo modo negari posse, aut potuisse ab ijs Theologis anonymis primæ opinionis, quam cæteri omnes reijciunt, & erroris notâ inurunt: quamvis nos iuxta decretum SS. D. N. Innocentij XI expediti anno præcedēti M. D. LXXIX. abstineamus ab omni censura quarumlibet opinionum nondum ab Ecclesia proscriptarum, quod & in cæteris scriptis nostris ante decretū ipsum, semper ferè obseruauimus.

6 FVNDAMENTVM Assertionis huius præcipuum desumitur ex sacris literis, vbi Deo absolutè sumpto, & nulla mentione facta trium personarum, tribuitur, veluti maximè proprium, nomen Tetragrammaton, deductum à verbo substantivo apud Hebræos יהוה, *hajàh*, cui apud Græcos respondet εἶναι, apud Latinos *esse*; eo excepto, quòd apud Hebræos, significat existendi necessitatem, soli Deo cōvenientem, vt exponit R. Moses Maiemonides in lib. 1. Moreh Nebochim cap. 61. vbi suprà verba illa Dei Exodi 3. *EGO SVM QVI SVM*, inquit: *Hoc nomen derivatum est à verbo ESSE, quod idem est, atque existere, nam significat existentiam. Neque est in Hebraica lingua discrimen vllum sive ESSE sive EXISTERE dicas.* Id ipsum accidere in cæteris linguis obseruat eruditissimus Petavius lib. 4. de Trinit. cap. 12. quoniam nulla inveniatur quæ non adhibeat verbum substantivum *esse*, ad id quod est *existere*, & in Scholis dici consuevit *existentia*, Græcè ὕπαρξις. Vnde & Deus ipse eodem cap. 3. Exodi inquit ad Mosem: *Sic dices filijs Israel: QVI EST misit me ad vos.* Id est, qui à seipso, & solus habet existere, cùm reliqua non, nisi ab ipso, id habeant. Similiter Iob. 23. dicitur: *Ipse solus est*, quoniam, nimirum, solus à seipso, sive independenter ab omni alio, existit. Sic enim verba illa interpretantur communiter SS. Patres, quos varijs locis allegavimus, præsertim Tom. I. Disp. XLVII. sect. 4. in Scholijs ad cap. 27. Anselmi, qui eo loco hanc ipsam doctrinam ex professo tradit, & rationibus probat, ibidem consulendis. Ergo esse, sive existere, absolutè convenit Deo, & præcisa consideratione trium personarum.

7 CONFIRMATVR Ex doctrina omnium eorum Patrum, qui verbis illis Exodi, *Ego sum qui sum*, ac præterea, *Qui est misit me ad vos*, exprimi aiunt nomen maximè proprium Dei, quo eius essentia significatur. Illorum testimonia exscripsimus, & expendimus latè Disp. XXIV. vbi & probavimus, rationem entis à se, sive habentis, existentiam à seipso, esse formalissimum conceptum essentiæ divinæ. Etenim οὐσία, quæ apud Græcos significat essentiam iuxta Philosophos & Patres, dicitur ἀπὸ τοῦ εἶναι, id est, *ab esse*, sive per ordinem ad actum existendi: ac proinde essentia, quam Deus habet à seipso, exprimitur in ordine ac actum existendi à se. Ergo quemadmodum ratio essentiæ divinæ est absoluta & communis tribus personis: ita etiam ratio existentiæ, quæ illi convenit, quatenus essentia est. Sic certè operationes intelligendi & volendi absolutè conveniunt Deo, & quà vnus est in essentia, quoniā sunt actualitates respondentes naturæ ipsius intellectualis, & intellectui ac voluntati, quæ exprimunt in ipso perfectionem absolutam,

ILLVS-

8 ILLVSTRATVR Probatio eadem testimonijs Patrū cōmuni essentiæ tribuentiū exercitium τὸ εἶναι, sive existendi, aut essendi, vt in Scholis loquitur. Nemo autem, quem viderim ex ijs, luculentiùs, aut latiùs id tradidisse invenitur quàm Anselmus suprà in hoc ipso Opusc. c. 3. vbi id ex professo demonstrat, & post medium capitis concludit: * Quare est quædam natura, vel substantia, vel essentia, quæ est per se bona, vel magna, & PER SE EST ID, QVOD EST; & per quam est, quidquid verè aut bonum, aut magnum aliquid est, & quæ est summū magnū, summum bonum, SVMMVM ENS, SIVE EXISTENS; id est, summum omniū, quæ sunt. * Ecce vbi naturę, sive essentiæ divinæ tribuit, vt per seipsam, ac proinde ex sua ratione absoluta & formali, sit summum ens, sive existens. Deinde c. 5. sequenti rem exponit idonea similitudine: * Quemadmodum enim sese habent ad invicem lux, & lucere, & lucens: sic sunt ad invicē essentia, esse, & ens; hoc est, existens, sive subsistens. Ergo summa essentia, & summè ens, id est, summè existens, sive subsistens, non dissimiliter sibi conveniunt, quàm lux, & lucere, & lucens.* Ergo quemadmodum lucere est exercitium lucis, quā lux est: ita esse, sive existere, & existere summè, est actus conveniens essentiæ divinæ, quatenus summa essentia est. Nec te moretur, quod pro eodem accipi videatur ab Anselmo *existens*, *ac subsistens*, de essentia divina intellectum. Accipiendum est enim de subsistentia communi & absoluta, quæ competit essentiæ divinæ per seipsam, & in nullo differt ab existentia per se: vt latè exposuimus in Metaph. disp. 7. per totam, & nominatim in divinis ostendemus Disp. LXXVII. sect. 2.

9 VERVM Longè ante Anselmum eandem doctrinam tradiderant alij ex SS. Patribus, atque imprimis Magnus ille Dionysius, non alius certè, vt aliqui ex Recentioribus volunt, sed Areopagita, vt plurimis retro sæculis sibi persuasum habuit Ecclesia, hodieque. Is enim lib. de Divinis nomin. cap. 5. loquens de esse, sive de existentia Dei, ait: καὶ ἔστιν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ εἶναι προεστὼς τοῦ αὐτοῦ ζῆν εἶναι, &c. id est: * Estque ipsum PER SE ESSE antiquius (intelligi cognitione prius) quàm ipsissimam esse vitam, & ipsissimam esse sapientiam, & ipsissimam esse similitudinem divinam, ac cætera, quæ ita entia participant, vt ante omnia ista ipsum esse participent. Et concludit: Igitur meritò principaliùs omnibus alijs Deus, tanquam ENS, ex dono cæteris suis omnibus donis antiquiore, celebratur. * Vides qualiter Dionysius *ipsum per se esse*, sive existere, docet intelligi in Deo ante ipsam per se vitam, & per se sapientiam. Quid autem intelligitur in Deo ante vitam, & sapientiam, est planè perfectio absoluta, immo & prior alijs perfectionibus absolutis vivendi, & intelligendi. Ergo iuxta Dionysium competit Deo existentia absoluta. Similiter Nazianzenus Orat. 36. docet, nomen τοῦ ὄντος, sive *Ens*, quantum fas est nobis exprimere, esse omnium aptissimum ad significandam essentiam Dei, iuxta oraculum Mosi datum: ac præterea subdit: *Nos verò naturam eiusmodi inquirimus, quæ ipsum ESSE per se habeat.* Vbi palam supponit, naturam divinam, secūdùm suam rationem, atque adeò absolutè habere τὸ εἶναι, quod *est ipsum esse*, sive existere. Præterea Damascenus lib. 1. Fidei cap. 12. innixus eidem oraculo, hanc thesim statuit: δοκεῖ μὲν οὖν κυριώτερον πάντων τῶν ἐπὶ Θεοῦ λεγομένων ὀνομάτων εἶναι, ὁ ὤν. *Enim verò videtur principalius omnium, quæ de Deo dicuntur, nominum QVI EST.* Rationem verò reddit statim ferè: *Totum enim in seipso comprehendens, habet ipsum τὸ εἶναι, id est, ESSE, veluti QVODDAM PELAGVS ESSENTIÆ infinitum & interminum.* Itaque nomē τοῦ ὄντος, id est, entis, vult Damascenus esse maximè proprium Dei, quoniam præ alijs nominibus comprehendit totum *esse*, *sive existere*, *VELVTI QVODDAM PELAGVS ESSENTIÆ infinitum & interminum.* Quo planè supponit, ipsum τὸ εἶναι, sive esse, aut *existere*, ad essentiā Dei spectare, ac proinde censeri inter prædicata absoluta.

10 CONSONANT Patres Latini, & authoritate, & numero plurimi, quorum dumtaxat aliquot loca delibabo. Hilarius initio libri primi circa eadem verba Exodi, ait: *Non enim aliud proprium Deo, magis quàm esse, intelligitur.* Loquitur autem planè, non de prædicatis proprijs personarum divinarum, quæ dicuntur relativa; sed de prædicatis proprijs Dei, quæ prorsus sunt absoluta. Ambrosius in Psalm. 43. exponens eadem verba Exodi: *Nihil tam propriū Dei, quàm semper esse.* Nimirum existere absque initio & fine: prout Anselmus suprà cap. 17. explanavit æternitatem Dei penes exclusionem *initij* ac *finis*. Sed & audiendus est Magnus Augustinus lib. 5. de Trinitate 2. rem ipsam, in qua versamur, luculentiùs exponens *hisce verbis*: * Est tamen Deus sine dubitatione substantia; vel si melius hoc appellatur, ESSENTIA, quā Græci οὐσίαν vocant. Sicut enim ab eo, quod est sapere, dicta est sapientia; & ab eo, quod est scire, dicta est scientia: ITA AB EO, QVOD EST, ESSE, DICTA EST ESSENTIA. Et quid magis ETST, quàm ille, qui dixit famulo suo Moysi: EGO SVM, QVI SVM: & dices filijs Israel; QVI EST, misit me ad vos.*

Quibus verbis luculenter docet, eſſentiam divinam exprimi penes ipſum eſſe, ſive exiſtere: quemadmodum ſapientia denominatur ab eo quod eſt ſapere, & ſcientia ab eo quod eſt ſcire. Ergo eſſentię intra propriam, & abſolutam rationem conſideratæ reſpondet ipſum eſſe, ſive exiſtere: ac proinde datur in Deo ſubſiſtentia abſoluta. Mitto plura alia Patrum loca, ſicuti & D. Thomæ, iam indicata initio Diſputationis, quæ apertiſſima ſunt. Idem tradit 1.p. quæſt.3. toto art. 4. & lib. 4. contra Gent. cap. 11.

11 RATIONIBVS Quoque idipſum demonſtrare licet. Omne enim quod in Deo eſt ratio à priori aliarum perfectionum abſolutarũ, quæ dicuntur attributa, debet eſſe prædicatum abſolutum, & conveniens ipſius eſſentiæ pro priori aliquo ad perſonas ſive relationes: vt patet. Atqui eſſe, ſive exiſtere per eſſentiam, eſt eiuſmodi. Ex eo enim quòd Deus ſit ens, ſive exiſtens à ſe, excludit omnem dependentiam, & limitationem: ac proinde à priori exigit perfectiones puras omnium generum, veluti durationis, vbicationis, vivendi, intelligendi, & volendi, &c. Indeque D. Thom. 1. p. à quæſtione 3. vſque ad 10. ferè, & cum ipſo omnes Theologi demonſtrant in Deo alias atque alias perfectiones abſolutas, quòd ſit per ſe, ſive per eſſentiam exiſtens, & ſuum eſſe. Ergo eſſe ſive exiſtere per eſſentiam, eſt prædicatum abſolutum, & conveniens eſſentiæ divinæ pro priori aliquo ad perſonas, ſive relationes.

12 CONFIRMATVR Et explanatur ampliùs. Non enim licet colligere à priori exiſtentiam Dei à ſe ex eo quòd ſit trinus in perſonis, vel quia Pater generat Verbum, aut vterque eſt principium Spiritus ſancti. Quippe hæc omnia ſecundùm rationem ſupponunt exiſtentiam naturæ divinæ, quæ ſit quoddammodo principium proceſſionum divinarum. Ecõtrà verò, ſiqua ratio à priori myſterij Trinitatis & proceſſionum à nobis aſsignari poteſt, ea eſt, quòd eſſentia, ſive natura Dei ſit ens à ſe exiſtens, ac proinde ſummum & infinitum bonum, ſummèque & infinitè communicativum ſui, ſive fœcundum, quod propterea debeat cõmunicari ad intra per intellectum & voluntatem: nam ad extra nulla communicatio eſt ſumma & infinita. Igitur inſtituta cõparatione inter exiſtentiam Dei, & myſterium Trinitatis, illa præcedit ſecundũ rationem: ac proinde cenſetur inter prædicata abſoluta, quæ planè ſunt priora notionalibus, ſive relativis, ordine rationis.

13 SECVNDO. Æternitas eſt perfectio abſoluta Dei, præintellecta myſterio Trinitatis. Ergo & exiſtentia. Antecedens patet: quia æternitas ratione naturali demonſtratur ab omnibus Philoſophis, & Patribus, cum Anſelmo ſuprà c. 17. & ſeqq. pro priori ad omnem intelligentiã myſterij Trinitatis, & independenter ab illo vt vidimus in commentarijs ad ea loca. Conſequentia autem probatur: quoniam cùm æternitas ſit duratio quædam initio & fine carens, aut eſt ipſa exiſtentia ſine initio & fine, aut eſt continuatio quædam eiuſdem exiſtentiæ, vtcumque exponamus rationem formalem durationis comparatæ cum exiſtentia, iuxta varias Philoſophorum ſententias à nobis latè examinatas in Phyſica diſp. 29. per totam. Ergo quemadmodum æternitas eſt perfectio abſoluta Dei, & præintellecta Trinitatĩ perſonarum, ita & exiſtentia.

14 TERTIO. Nihil propriè ſpectans ad myſterium Trinitatis, ſive ad Deum, quatenus dumtaxat eſt trinus in perſonis, poteſt evidenter cognoſci, aut probari lumine naturæ. Atqui Deum exiſtere, poteſt evidenter cognoſci aut probari lumine naturæ. Ergo Deum exiſtere, non eſt aliquid propriè ſpectans ad myſterium Trinitatis, ſive ad Deum, quatenus dumtaxat eſt trinus in perſonis: ac proinde in ipſo eſt exiſtentia abſoluta, quatenus vnus eſt. Conſequentia eſt manifeſta quoad vtramque partem. Maior propoſitio ſupponitur demonſtrata ex profeſſo ſuprà Diſp. LI. Minor verò conſtat ex dictis Tomo I. huius Operis Diſp. V. & XII. vbi cum Anſelmo latè probavimus exiſtentiam Dei ratione naturali. Immo & multi, quorum ſententiam examinavimus Diſp. VI. volunt, nec ſine fundamento aliquo in doctrina Anſelmi infrà in Proſlogio cap. 2. & 3. exiſtentiam Dei eſſe per ſe notam, inſito naturæ lumine.

15 VLTIMO, Omiſsis alijs. Omne id, de quo evidenter conſtat eſſe perfectionem ſimpliciter ſimplicem, convenit abſolutè Deo. Atqui exiſtere eſt eiuſmodi. Ergo abſolutè convenit Deo. Maior patet luculenta cõſideratione Anſelmi in locis nuper indicatis ex Proſlogio: quia lumine naturali inſitum eſt omnium animis, Deum eſſe id, quo nihil melius, perfectius, aut excellentius eſſe aut cogitari poteſt. Ergo eodem lumine innoteſcit, aut ſaltem colligitur, debere ipſi convenire omne id, de quo evidenter conſtat, eſſe perfectionem ſimpliciter ſimplicem. Minor autem patet ex definitione perfectionis ſimpliciter ſimplicis, ab eodem S. Doctore tradita ſupra c. 14. & à reliquis Theologis communiter admiſſa, vt ſit, *quæ eſt melior ipſa, quàm non ipſa, & quàm omne ipſi oppoſitum.* Patet verò, melius eſſe exiſtere, quàm non exiſtere, & quàm omne oppoſitum exiſtentiæ. Ergo evidenter conſtat lumine naturæ, exiſtentiam eſſe perfectio-

ctionem simpliciter simplicem. Mitto plura alia, quibus id ipsum facilè extorqueri posset.

SECTIO SECVNDA.

Excluditur à Deo quælibet existentia relativa, virtualiter distincta ab absoluta, & multiplicata reipsa in tribus personis. Assertio probatur, veluti expressa Anselmi, & aliorum Patrum quorum testimonia accuratè expenduntur.

16 DICO II. Præter existentiam absolutam & communem non est in Deo alia relativa virtualiter ab ea distincta, & multiplicata reipsa in tribus personis. Ita Authores secundæ sententiæ, quam veram existimo, atque expressam & communem apud Patres.

ET Imprimis Anselmus illam absdubio supponere videtur sæpissimè in hoc ipso Opusculo. Nam quoties agit ab initio de esse Dei, quem sæpe demonstrat existentem, loquitur de existentia ipsa, veluti de perfectione simpliciter simplici, & conveniente ipsi secundùm essentiam, quam propterea rationibus apodicticis, seu demonstrativis, probat. Quomodo nuper monuimus, probari non posse quæ spectant ad Deum relativè, sive quatenus trinus est, sed absolutè solùm, & quatenus est vnus in essentia. Sed proferamus vlteriùs in specie clariora ipsius testimonia. Præcipuum illorum habetur infrà cap. 60. Idque probat multipliciter, sed præcipuè in fine capitis, dicens: *Quoniam vtrique non aliud est habere essentiam, quàm essentiam esse; sicut habet alter alterius essentiam, ita est alter alterius essentia; id est, IDEM ESSE EST ALTERI, QVOD ALTERI.* Vbi in Patre & Filio nullum aliud esse, sive nullam aliam existentiam agnoscit, quàm essentiam: indeque probat, alterum esse alterius essentiam, quoniam idem est esse vnius, ac alterius. Nullo igitur modo esse, sive existentia vnius, differ reipsa ab existentia alterius. Si enim reipsa different vtriusque existentiæ, perperam inde probaretur, vtrumque esse eandem omnino essentiam. Præterea idem Anselmus eodem cap. circa medium vnicam agnoscit subsistentiam in Patre & Filio, ac proinde negat in ijs plures subsistentias relativas, qualiter Augustinus, Hieronymus, Hilarius, Nyssenus, & alij Patres, illas negasse inveniuntur: vt videbimus Disp. LXXVIII. Hoc autem eo dumtaxat sensu videtur intelligendum, vt pro eodem vsurpaverint subsistere, ac existere per se; cùm alioqui Catholicè fateantur tres hypostases, seu personas in divinis. Verba Anselmi de Patre sunt: * Ita gignendo dat Filio essentiam habere, & sapientiam, & vitam in semetipso, vt non per extraneam, sed per suam essentiam, sapientiam, & vitam, subsistat, sapiat, & vivat. Alioqui non erit idem esse Patris, & Filij, nec erit par Patri Filius. Quod quàm falsum sit, liquidissimè superius pervisum est.* Vbi pro eodem accipit *subsistere*, ac esse; & vnicum subsistere, sicut & esse, agnoscit in Patre, & Filio, quemadmodum, & vnicam sapientiam, & vitam. Ergo negat planè ijs duplex esse, sive duplicem relativam existentiam, sicuti & duplicem relativam sapientiam & vitam. Vide alium insignem locum infrà sect. 3. initio, & suprà num. 8.

17 EAM Doctrinam, sicuti & plerasque alia didicit Anselmus ex Magno Augustino, qui lib. 7. de Trinitate cap. 4. propè finem, tradit ac probat, *non esse aliud in Deo esse, aliud subsistere.* Et cap. 5. sequenti fine concludit: *Hoc est Deo esse, quod subsistere.* Et cap. 6. ex professo assumit probandum, in divinis non esse triplex esse: quoniam esse in Deo non est relativum, sed absolutum; quæ verò absoluta sunt non multiplicantur in divinis. Ergo non datur in divinis triplex esse, sive triplex existentia relativa, iuxta Augustinum. Huc spectat illud Boetij lib. de duabus naturis inter principium, ac medium aientis: *Dicimus vnam esse vsiam, vel vsiosin, ID EST, ESSENTIAM, VEL SVBSISTENTIAM DEITATIS: sed tres hypostases, id est, subsistentias.* Vbi nomine vsioseos nullatenus accipit personalitates, seu hypostases, quas Catholicè fatetur tres: sed substantiam, sive existentiam, quam docet esse in divinis vnicam.

18 SED Vt penitiùs intelligatur doctrina eadem Augustini, & Anselmi, confirmeturque solidiùs sententia nostra, veluti explorata apud Patres, observandum est, Arianos eò amentiæ prolapsos, vt negarent Filium Dei ex omni æternitate fuisse, sive existisse. Aiebant enim fuisse aliquando tempus, vel aliquid tempori simile, cùm nondùm existeret Filius, veluti qui de non extantibus, sive de nihilo factus fuisset. Hanc illorum insaniam testantur simul, & anathematis mucrone configunt PP. in Synodo Nicæna statim post editum Symbolum, hanc illi laciniam addentes: *Eos autem, qui dicunt, Erat quando non erat* (id est, fuit aliquod spatium durationis, in quo nondum existeret Filius) *& priusquam nasceretur non erat, & quia ex nullis extantibus factus est &c. hos anathematizat Catholica & Apostolica Ecclesia.* Vbi planè vocibus ijs *erat*, vel *fuit*, nihil aliud significatur, quâ existentia, quâ res quælibet habet esse sive in

lucem proferitur à ſuis cauſis principijſve. Diſceptatio enim illa Catholicorũ cum Arianis, quæ attingitur in verbis præiactis, ſolùm, erat, An Filius ex æternitate extitiſſet; non verò, An prædicata eſſentialia illius eſſent æterna, ſive æternę veritatis; quod Philoſophi in vtrãque partem diſcutere ſolent, vel de ipſis creaturarum eſſentijs, & nos cum ijs latè examinavimus in Metaphyſica diſp. 3. per totam. Porrò Filiũ extitiſſe ab æterno probabant Patres ex verbis illis Ioannis: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Vbi vox *erat*, iuxta Patres ſignificat æternitatem exiſtendi: & ter adhibetur, veluti eandem trium exiſtentiam ab æterno exprimens. Ac præterea: *Erat lux vera.* Inde enim colligebant, exiſtentiam Filij eſſe æternam, ſicut & Patris, qui duo cum Spiritu ſancto ſunt vna exiſtentia, vna lux, vnus Deus. Verba exhibeo Nazianzeni Orat. 37. ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, &c. * Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, Pater. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, Filius. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, alius Paraclitus. ERAT, ERAT, ET ERAT: SED VNVM ERAT. Lux, & lux, & lux: ſed lux vna, Deus vnus. * Igitur ex mente Patrum Nicænorum & Nazianzeni illam explanantis, non habet locum in divinis triplex ERAT, ſed vnicum; ac proinde non triplex exiſtentia relativa, ſed vnica & abſoluta, ſicuti vna deitas, vna lux abſoluta.

19 IDIPSVM Evincitur redigendo in memoriam nunc aliam controverſiam, inter ipſos Catholicos, & Eccleſiæ Patres, olim magna partiũ contentione agitatã: quam & noſter Anſelmus indigitavit ſuprà in Prologo huius Opuſculi, & nos fuſiùs expoſuimus in Scholijs ad eũ locum Diſp. 1 ſect. 5. Quidã enim ex Catholicis aſſerebant, quidã negabant in divinis tres hypoſtaſes. Porrò hi poſteriores, hypoſtaſim prorſus ide ſignificare volebat, ac hyparxim, id eſt, exiſtentiam. Sic Athan. & Hieronym. inter alios: quoniã hypoſtaſis ſæpe accipitur pro illo, quod revera, & non in ſpeciẽ dumtaxat, extat, quemadmodum de veris ac ſolidis coloribus dici ſolet, habere hypoſtaſim: de apparentibus verò dumtaxat, & viſui illudentibus, carere hypoſtaſi. Quo loquendi modo ac ſenſu, ſignificabant ij Patres, hypoſtaſim, ſicuti & hyparxim, ſive exiſtentiam, non differre ab vſia, quæ abſque dubio eſſentiam ſignificat. Qui autem in divinis tres hypoſtaſes aſſerebant, mox vt perfectum habuere ſenſum eorum, quos nũc indicavimus, cum ijs in concordiam rediere, & pariter in Deo vnicam hypoſtaſim, ſicuti etiam vnicam hyparxim, aut exiſtentiam, in divinis eſſe dixerunt. Omnes itaque conveniebant in re, quamvis vocibus diſſiderent: quoniam accipiendo hypoſtaſim pro hyparxi, ſeu exiſtentia, nemo erat qui illam non crederet vnicam in divinis, & abſolutã, inſtar τῆ οὐσίας, ſive eſſentiæ. Ergo ex communi eorum Patrum ſenſu, exiſtentia in divinis eſt vnica & abſoluta, non triplex. Hoc etiam modo loquitur Damaſcenus in Dialectica cap. 25. docens, hypoſtaſim quandoque ſignificare *ſimpliciter exiſtentiam: ſecundùm quod ſignificatum idem eſt ſubſtantia & hypoſtaſis. Vnde & quidam Sanctorum Patrum dicebant naturas hypoſtaſes.* Præmiſſerat verò cap. 10. eiuſdem libri, vbi agit de hypoſtaſi, & enypoſtato, & anypoſtato, S.D. *Hypoſtaſeos nomen duo ſignificat. Simpliciter enim dictum, ſimpliciter ſignificat ſubſtantiam: ſecundùm ſeipſam autem, hypoſtaſis individuum ſignificat, & determinatam perſonam.* Atqui hypoſtaſim ex mente eorum Patrum ſignificare ſubſtantiam, eatenus eſt verum, quatenus iuxta illos accipitur hypoſtaſis pro hyparxi, ſive exiſtentia, aut ſubſtantia ſimpliciter dicta, quam in Deo Catholicè facebantur vnicam. Ergo ex mente eorum Patrum, ſicut & aliorum, qui poſtea cum ijs in reipſa convenerunt, exiſtentia in Deo eſt vnica. Legè Petavium lib. 4. de Trinitate cap. 12. ac Ruiz diſp. 25. ſect. 3. & 4. vbi plures Patres pro eadem doctrina allegant.

20 DICES: Damaſcenus ipſe videtur triplicem exiſtentiam in divinis agnoſcere. nam lib. 1. Fidei cap. 11. τὸ τέλειον τῆ ὑποστάσεως, id eſt, *perfectionem perſonalem*, in qua perſonas differre docet, ſtatim appellat, τῆ ὑπάρξεως τρόπον, id eſt, *exiſtentiæ modum.* Verba autem integra Latinè reddita, hæc ſunt: *Vnum agnoſcimus Deum, in ſolis quidem proprietatibus paternitatis, filietatis, & proceſſionis ſecundùm cauſam, & cauſale, & perſonalem perfectionem, id eſt, exiſtentiæ modum, differentiam intelligimus.* Id autem, penes quod perſonæ invicem differunt, multiplicatur in ijs ſecundùm rem. Ergo iuxta Damaſcenum in tribus perſonis divinis multiplicatur ſecundùm rem exiſtentiæ modus.

21 RESP. Damaſcenum eo loco non aſſerere, perſonarum differentiam eſſe ſecundùm exiſtentiam, *ſed ſecundùm exiſtentiæ modum.* Nimirum, quamvis hyparxis, ſive exiſtentia ſit vnica in tribus; modus tamen, aut quaſi modus, quo eſt in proprietatibus paternitatis, filietatis, & proceſſionis, eſt diſtinctus, & triplex in ijs. Eadem enim exiſtentia abſoluta, & communis modificatur in Patre

per

per propriam ipsius personalitatem, sicuti & in Filio, & in Spiritu sancto per proprias vniuscuiusque suppositalitates & personalitates, quæ absdubio & reipsa inter se differunt. Quare licèt in tribus personis nõ sit triplex existentia, est triplex existendi modus, aut quasi modus: qui sanè non spectat ad rationem formalem existendi, sed subsistendi incommunicabiliter, prout constituit personam. Vnde in eodem Damasceno cap. 13. sequenti eiusdem libri, initio fere, eadem verba Græca S. Doctoris, τὸ ὑπάρξεως τρόπος, ab eodem interpretate Iacobo Fabro non vertuntur, vt suprà, *existentiæ modi*, *sed modi subsistendi*. Nimirum, incommunicabiliter. Quippe integrum ibidem testimonium est: *Ingenitum*, *Genitum*, & *Procedens*, *non sunt substantiæ* (Græcè τὸ οὐσίας) *indicativa*, *sed habitudinis ad invicem*, & *modi subsistendi*.

22 QVOD Si verò opponas, voluntariam fuisse hanc Damasceni interpretationem in Iacobo Fabro, qui vbique debuit τὸ ὑπάρξεως nomine reddere existentiam; RESPONDEO merito id factum; non solùm quia ex contextu patet, potiùs ibi sermonem esse de modis subsistendi incommunicabiliter, quàm de existentia: verùm etiam, quia quemadmodum iuxta Patres suprà allegatos, hypostasis interdum sumitur pro substantia, essentia, & existentia, sive actualitate existendi; interdum pro subsistentia incommunicabili, seu personalitate, quæ verè est triplex in personis divinis: ita etiam hyparxis apud Patres, sæpiùs accipitur pro existentia, sive actualitate existendi in rerum natura, quæ in divinis est vnica & communis: interdum verò pro subsistentia incommunicabili, seu proprietate personali, quæ est triplex in divinis personis. Id perspicuè iuxta alium & alium modum loquendi SS. Patrum exponit Ricardus Victorinus lib. 4. de Trinitat. cap. 16 ante medium, dicens: * In divina proculdubio natura est existentia, quæ est pluribus communis; & est ibi existentia, quæ est pluribus incommunicabilis. Deinde post medium eiusdem capitis: Sciendum est quòd existentia designat substantiale esse: sed aliquando, quòd sit ex communi; aliquando, quòd sit ex incommunicabili proprietate. Communem autem existentiam dicimus, vbi intelligitur esse habens ex proprietate communi: incommunicabilem verò, vbi intelligitur esse habens ex proprietate incommunicabili. Præterea cap. 17. sequenti fine, inquit: Oportet, vt sit incommunicabilis existentia, cui est incommunicabilis differentia. Quot igitur in divinitate personæ, tot incommunicabiles existentiæ. * Nimirum, his postremis verbis non accipit existentiam pro actualitate illa, quâ in rerum natura constituitur quidquid verè est, quæque à Scholasticis, tum Philosophis, tum Theologis, appellari solet actus, sive actualitas essentiæ. Quare reliquum est, vt accipiat illam pro existentia incommunicabili, quæ ab eisdem Theologis dicitur suppositalitas, sive subsistentia, aut personalitas, quæ certè in divinis est triplex. Hoc eodem sensu multi ex Scholasticis recipiunt definitionem personæ ab eodem Ricardo traditam, vt sit *rationalis naturæ incommunicabilis existentia*. Nimirum, existentia accepta pro suppositalitate, sive pro subsistentia constituente personam, hunc effectum peculiarem præstat, vt reddat naturam incommunicabilem alteri, tanquam suppositio. Moneo verò cum Vazquez 3. part. disp. 16. num. 18. subsistentiam apud Concilia & Patres sæpiùs ac longè aliter vsurpari, quàm apud Scholasticos: nam apud hos plerumque sumitur pro actualitate, seu termino, aut complemento quodam naturæ substantialis, constituente illam in ratione suppositi. Apud Patres verò sæpius hypostasis, sive subsistentia, accipitur pro ipsa re subsistente, quæ dicitur & est persona. Quod iam antea obseruauerat Diuus Thomas 3. part. quæst. 2. art. 3. dicens: *Subsistentia autem idem est, ac res subsistens*. Id enim proprium esse hypostaseos, sive subsistentiæ, docet Boëtius lib. de duabus naturis.

SECTIO TERTIA.

Assertio ratio præcipua, ex Anselmo eruta, & multipliciter confirmata, præclusis euasionibus Aduersariorum.

23 RATIO Prima ac potissima nostræ sententiæ desumitur ex subtili ac illustri loco Anselmi infra cap 63. aliàs 60. circa medium, vbi inquit: *Certissimũ autem iam consideratæ rationes reddiderunt, quidquid naturæ summæ ineſt eſſentialiter, id perfectè conuenire Patri, Filio, & eorum Spiritui ſingulatim: & tamen idipſum, ſi dicatur de tribus ſimul, non admittere pluralitatem.* Vnde statim colligit, scientiam, & intelligentiam non multiplicari in divinis personis, quoniam conveniunt essentialiter naturæ summæ: proindeque licèt vnaquæque ex tribus sit sciens & intelligens, non propterea scientiã & intelligentiã multiplicari in ijs, sed esse vnã in tribus. Vnde sic argumentari possumus. Nulla perfectio, seu prædicatũ conveniens Deo secundùm naturã, sive essentiam, multiplicatur in divinis personis. Atqui

formalis ratio existentiæ convenit Deo secundùm naturam, sive essentiam. Ergo formalis ratio existentiæ non multiplicatur in divinis personis. Maior traditur ab Anselmo; & constat, tum à priori omnium aliarum perfectionum, sive attributorum, quæ conveniunt Deo secundùm naturam, sive essentiam; vt omnipotentiæ, æternitatis, immensitatis, &c. nullam subeuntium pluralitatem: tum præterea ratione, quia solùm multiplicantur in divinis personis ea, penes quæ opponuntur invicem: non opponuntur autem in perfectione vlla spectante ad essentiam, sicut nec in essentia ipsa; vtpote in qua sunt omnino vnum & idem.

24 IAM Minor illa præcipui syllogismi suadetur multipliciter. *Primo*: quia est expressa SS. Patrum locis sect. 1. allegatis, in quibus essentiam divinam exponunt penes τὸ εἶναι, sive penes esse aut existere per seipsam, veluti per rationem omnibus alijs priorem iuxta modum nostrum intelligendi. Quin & generatim loquendo Augustinus ibidem allegatus num. 10. aiebat: *Est tamen Deus sine dubitatione substantia; vel si mediùs hoc appellatur, essentia, quam Græci οὐσίαν vocant. Sicut enim ab eo, quod est sapere, dicta est sapientia; & ab eo quod est scire, dicta est scientia: ITA AB EO, QVOD EST ESSE, DICTA EST ESSENTIA.* Nemo autem dubitat, quin esse sit ipsum, quod appellamus existentiam. Ergo formalis ratio existentiæ convenit Deo secundùm suam essentiam. *Secundò*: Quia, vt vidimus ex eodem Anselmo num. 8. *Summa essentia, & summè esse, & summè ens, id est, summè existens, siue subsistens, non dissimiliter sibi conueniunt quàm lux, & lucere, & lucens.* Ergo quemadmodum lucere est perfectio sive actualitas conveniens essentiæ lucis; sic etiam summè esse, id est, summè existere, est perfectio sive actualitas conveniens summæ essentiæ. *Tertio*: Quoniam omne quod est perfectio simpliciter simplex, id est, melius ipsum simpliciter, quàm non ipsum, & quàm omne ipsi oppositum, convenit Deo secundum suam substantiam, sive essentiam: vt demonstrat Anselmus suprà c. 14. & 15. ac nos cum ipso in Scholijs ad ea loca. Atqui melius est simpliciter existere, quàm non existere, & quàm omne ipsi oppositum, vt patet. Ergo existere convenit Deo secundùm suam substantiam, sive essentiam.

25 CONFIRMATVR. Æternitas nullam pluralitatem subit in divinis personis, quia est perfectio simpliciter simplex, & conveniens ei eo secundum suam essentiam. Atqui etiam existere est perfectio simpliciter simplex & conveniens Deo secundùm suam essentiam. Ergo existere, seu existentia, nullam pluralitatem subit in divinis personis. Porrò æternitatem nullam subire in divinis personis pluralitatem, patet ex verbis illis Symboli S. Athanasij: *Non tres æterni, sed vnus æternus.* Quod omnes Theologi ita accipiunt, vt saltè certum prorsus sit, non esse in divinis plures æternos substantivè; quamvis multi plures æternos adiectivè non renuant concedere. Ratio autem cur æternitas non multiplicetur, ea imprimis est, quòd sit perfectio simpliciter simplex, ac proinde conveniens Deo secundùm suam essentiam. Idemque prorsus est de immutabilitate, scientia, sapientia, omnipotentia, &c. Cùm ergo pariter existentia sit perfectio simpliciter simplex, ac proinde conveniens Deo secundùm suam essentiam, nullam in divinis pluralitatem subire potest.

26 VRGETVR Amplius. Nequit enim multiplicari existentia in Deo reipsa, nisi æternitas multiplicetur. Cùm enim æternitas sit quædam durationis infinitæ species, debet ipsi competere formalis ratio durationis in genere, quæ ab omnibus definitur, persistentia in existendo. Omnes itidem volunt, durationem esse indistinctam ab ipsa existentia, vel saltem modum, qui per se illam sequatur. Ergo si multiplicatur existentia persistens, multiplicatur pariter duratio: ac proinde multiplicatâ existentiâ in divinis, debet multiplicari æternitas. Cùm igitur ex Symbolo prædicto habeamus, nullum esse locum vt æternitas in divinis pluralitatem subeat, idem pariter de existentia dicendum.

27 QVOD Si verò dicas, verbis illius Symboli non excludi tres relativas æternitates, sed absolutas; ac proinde nec impugnari tres existentias relativas, sed absolutas tantùm; contrà est, quòd iuxta eam evasionem liceret pariter dicere, dum Athanasius negat tres deos, tres omnipotentes, & tres immensos in divinis, id intelligendum esse de triplici divinitate, omnipotentia, & immensitate, absolutis; non autem relativis. Quare impune liceret admittere in sensu substantivo relativo tres deos, tres omnipotentes, tres immensos. Quod tamen nullus ex Catholicis dixisse invenitur.

28 IDEO Aliter fortè cum Adversarijs occurres vltimæ impugnationi, diceisque, quemadmodum multiplicatur in divinis existentia relativa, ita etiam durationem relativam multiplicari; non tamen æternitatem, quoniam hæc ex sua ratione formali est perfectio absoluta, & vnum ex præcipuis attributis divinæ essentiæ, quod proinde nullum præstat locum pluralitati. Nimirum, inter omnes durationes æternitas præcipuum sibi vendicat locum, veluti perfectio simpliciter simplex, & infinita in genere durationis, quæ proinde, in-

stat

ſtar aliarum ſimilium, convenit Deo ratione ſuæ eſſentiæ, & inſtar eius eſt immultiplicabilis.

29 SED Enim evaſio hæc iam præoccupata fuit ſuprà ratione ipſa S. Anſelmi num. 23. & 24. vbi oſtenſum fuit, *eſſe*, ſive exiſtentiá, ex ſua ratione formali eſſe perfectionem ſimpliciter ſimplicem, & convenire Deo ratione ſuæ eſſentiæ tantùm, ac proinde multiplicari non poſſe in divinis. Atqui etiam duratio ex ſua ratione formali eſt perfectio ſimpliciter ſimplex: quoniam ex terminis, vt aiunt, melius eſt perſiſtere in exiſtendo (in quo conſiſtit generatim duratio) quàm non perſiſtere. Ergo pariter duratio convenit Deo ratione ſuæ eſſentiæ tantùm, ac proinde in divinis nequit multiplicari. DEINDE reijcitur. Quia in divinis nullum locum habet duratio, quæ ex ſua ratione formali non ſit æternitas. Solùm enim habet locum in divinis duratio illa, quæ ab intrinſeco caret initio & fine: quo certè carent omnia prædicata neceſſaria Dei, ſive abſoluta, ſive relativa ſint. Atqui duratio illa, quæ ab intrinſeco caret initio ac fine, eſt propriè æternitas: vti demonſtratum fuit cum Anſelmo ſuprà cap. 17. Ergo ſolùm habet locum in divinis duratio illa, quæ eſt propriè æternitas. Si igitur æternitas nullam ſubire poteſt in divinis pluralitatem, neque etiam duratio. PRÆTEREA. Duratio repugnans initio & fini (qualis eſt duratio Dei penes omne prædicatum ſibi neceſſarium) ſolùm cõvenit ipſi ratione immutabilitatis. Quippe ex hac demonſtratur à priori duratio Dei repugnans initio & fini. Atqui immutabilitas ſolùm convenit relationibus divinis ratione eſſentiæ, ideoque in ijs nullam pluralitatem ſubit. Ergo duratio repugnans initio & fini ſolùm convenit divinis relationibus ratione eſſentiæ, ac proinde nullam in ijs ſubit pluralitatem. DENIQVE. Nullus eſt locus diſtinguendi in divinis virtualiter duplicem capacitatem replendi locum, quarum altera ſit abſoluta & immenſitas dicatur; altera relativa, & multiplicata in perſonis. Idemque eſt de potentia efficiẽdi aliquid ad extra, & de pluribus alijs, quæ important perfectionem ſimpliciter ſimplicem ex ſua ratione formali. Ergo neque vllus locus eſt diſtinguendi in divinis virtualiter duplicem durationem, quarum altera ſit abſoluta, & dicatur æternitas; altera relativa, & multiplicata in perſonis. Vt omittam, non, niſi è cerebro, aſſignari poſſe divinis relationibus durationem aliquam, quæ non ſit propriè & ſimpliciter æternitas. Non enim ijs eſt duratio aliqua, temporis, ævi, aut æternitatis participatæ, vt patet. Ergo ſola æternitas propriè & ſimpliciter dicta ijs competere poteſt.

30 DICES Tertio cum alijs, nec æternitatem, nec aliud durationis genus, multiplicari in divinis perſonis, quamvis multiplicetur exiſtentia, diſparitatem verò in eo ſitam eſſe, quòd exiſtentia eſt indiſtincta ab entitate rei, ac proinde cùm in divinis ſit triplex entitas relativa; pariter debet eſſe triplex relativa exiſtentia. Duratio autem diſtinguitur ab entitate rei durantis: ac proinde poteſt triplex entitas relationum vnicam habere durationem.

31 CÆTERVM Hęc ſolutio & diſparitas multipliciter reijcitur. PRIMO: quia in veriori ſententia, quam docuimus in Phyſica diſp. 10. exiſtentia creata diſtinguitur reipſa ab eſſentia. Deindeque duratio non differt, adhuc in creatis, ab exiſtentia rei durantis: vt ibidem ex profeſſo ſtatuimus diſp. 29. conſentientibus pleriſque eorum, quibuſcum modò diſſerimus. Ergo ſicuti fatentur in ſolutione data, vnicam eſſe in divinis durationem, neque vllo modo multiplicari: ita etiam tenentur dicere, vnicam eſſe in divinis exiſtentiam, nec multiplicari vllo modo. SECVNDO. Quidquid ſit de ea opinione, ex omnium ſenſu, duratio eſt continuatio quædam rei in exiſtendo. Ergo quemadmodum tres perſonæ, iuxta ſolutionem præfatam, habent vnicam durationem, ſeu continuationem rei in exiſtendo: ita etiam habent vnicam exiſtentiam. TERTIO. Etiamſi ſupponatur, durationem in creatis diſtingui ab exiſtentia, certum eſt illam convenire rei ratione exiſtentiæ; cùm ſolùm ſit continuatio rei in exiſtendo. Ergo adhuc deberet multiplicari duratio, ſi ſemel multiplicatur exiſtentia. Probatur hæc conſequentia: Quia enim immutabilitas convenit Deo ex ratione actûs puri, & æternitas ratione immutabilitatis, fatentur ipſi Adverſarij, non multiplicari in Deo æternitatem, quoniam nec in illo ſubit pluralitatem immutabilitas, nec ratio actûs puri. Ergo vice verſa, ſi duratio convenit Deo ratione exiſtentiæ, & hæc ſubit in divinis pluralitatem, pariter illam ſubire debet duratio. Aut certè ſi duratio in perſonis divinis vnica eſt, vt nunc fatentur, etiam vnica debet eſſe exiſtentia, ratione cuius convenit Deo duratio. Quòd ſi verò huic vltimæ impugnationi reſpondeas, durationem ſequi exiſtentiam, non tamen quamlibet, ſed abſolutam, quæ in divinis vnica eſt; vrgeo impugnationem eandem: quia ideo duratio ſequitur exiſtentiam abſolutam, quoniam eſt huius cõtinuatio quædam. At ſi relationes divinæ habent exiſtentiam relativam, hæc profectò in ijs ſuam habet continuationem. Ergo pariter duratio in ijs ſequitur exiſtentiam relativá. Quare ſicuti exiſtentia abſoluta, quia vnica eſt in divinis, habet vnicam durationem: ita quia in opinione Adverſariorum exiſtentia relativa eſt triplex, deberet habere durationem triplicem.

Nec

Nec enim vlla diſparitas, vel in ſpeciem, aſſignari poteſt. Deinde, in creatis duratio pariter ſequitur exiſtentiam relationis, ac rei abſolutę, & vnaquæque commenſuratur alteri, quia eſt continuatio quædam illius. Ergo idem quoad hoc dicendum eſt in divinis, ſi præter vnicam exiſtentiam abſolutam datur triplex relativa.

SECTIO QVARTA.

Aliæ rationes ex Symbolo Athanaſij, & ex Div. Thoma erutæ, quibus à Deo excluditur exiſtentia triplex relativa. Solutiones Aduerſariorum multipliciter reiectæ.

32 RATIO Secunda noſtræ ſententiæ deſumitur ex verbis Athanaſij in Symbolo: *Non tres increati: ſed vnus increatus.* Quod ita interpretantur omnes Theologi, vt ſaltem ratio *increati* nõ multiplicetur ſubſtantivè in divinis perſonis, eſto multiplicetur adiectivè iuxta multorum ſententiam. Si autem in Deo eſſent tres exiſtentiæ relativæ reipſa diſtinctæ, quælibet earum, prout condiſtincta à reliquis duabus, conſtitueret ens increatum. Ratio enim *increati* ſita eſt in hoc quod eſt exiſtere à ſe, ſive abſque dependentia ab alio: quemadmodum ratio *creati* conſiſtit in eo vt exiſtat dependenter ab alio. At quælibet exiſtentia illarum, prout diſtincta à reliquis, conſtitueret ſingularem perſonam exiſtentem à ſe, ſive independenter ab alio. Quamvis enim Filius illam acciperet à Patre, & Spiritus ſanctus ab vtroque, id eſſet abſque dependentia, quæ ſolùm in creaturis locum habet, ſicut & limitatio. Ergo ſi in divinis eſſent tres exiſtentiæ relativæ, eſſent quoque tres ſubſtantivè increati, contra Symbolum S. Athanaſij. Ne ergo ſequatur hoc abſurdum, dicendum eſt, quemadmodum vnicâ ratione *increati* conſtituuntur exiſtentia & relationes in ratione entis increati, ita etiam vnicâ exiſtentiâ conſtitui in ratione exiſtentis.

33 NEC Enervant vim huius argumenti quotcumque ex Adverſarijs aiunt, relationes divinas vi exiſtentiæ propriæ non conſtitui in ratione entis increati poſitivè, quia hoc eſt proprium eſſentiæ: ſed negativè ſolùm. In oppoſitum enim eſt, ideo eſſentiam eſſe ens poſitivè increatum, quia independenter ab omni cauſa habet poſitivè exiſtentiam. At ſi tres exiſtentiæ relativæ ſunt in divinis, relationes perſonales independenter ab omni cauſa habent poſitivè exiſtentiam. Ergo quælibet relatio cõſtituetur in ratione entis poſitivè increati. Quòd ſi verò dicas, eſſentiam præ relationibus excludere omne principium, ſive cauſam, adhuc virtualem, quoniam eſt prima ratio quã in Deo intelligimus, veluti radicem cæterarum; ac proinde ſolam illam conſtitui poſitivè in ratione entis increati: Contrà vrgeo: Quia ad rationem entis increati poſitivè talis, ſufficit habere id, quo diſtinguatur, & contraponatur quoddammodo enti poſitivè creato: ſicuti vt aliquid ſit poſitivè ens ſufficit habere id, quo differat & opponatur nihilo, ſeu non enti. Atqui exiſtentia excludens omnem dependentiam à cauſa aut principio efficiente reali ſufficit ad diſtinguendum quodlibet ens divinum à creato, & ad illud contraponendum ipſi, vt patet. Ergo ſi relationes per ſe habent exiſtentiam excludentem prorſus omnem dependentiam à cauſa aut principio efficiente reali, quamvis nõ excludant virtuale principium, ſive cauſam ſui; per ſe etiam habent, vt quælibet earum ſit poſitivè ens increatum.

34 DICES, Hac ratione, ſi quidquam probat, pariter probatum iri, relationes per ſe eſſe entia increata: proindeque in divinis eſſe tres increatos ſubſtantivè, contra Symbolum S. Athanaſij. Aſſumptum ſuadetur: Quia ſive relationes habeant propriam exiſtentiam, ſive non, habent entitatem propriam relativam, vt vidimus ſuprà Diſp. LXXI. ſect. 3. & per conſequens in divinis perſonis ſunt tria entia relativa ſubſtantivè. At non entia creata, nec dependentia ab aliqua cauſa aut principio efficiente reali, vt patet. Ergo ſi hoc ſufficit ad rationem entis increati poſitivè, dantur in perſonis divinis poſitivè tria entia increata. Patet conſequẽtia ex regula diviſionis adæquatæ. Cùm enim ens abſtractè ſumptum adæquatè dividatur penes creatum & increatum, ſi hypoſtaſes ſunt tria entia, & non poſitivè creata, erunt planè ac poſitivè increata.

35 SED Contrà. Nullo enim modo id abſurdum colligitur ex noſtra doctrina, iuxta quam relationes ſecundùm peculiarem & formalem rationem, quamvis non abſtrahant à ratione entitatis, vel realitatis, abſtrahunt tamẽ à ratione creati vel increati, & neutrum eorum exprimunt ratione ſui, ſed ſolius eſſentiæ divinæ, cuius propria eſt ratio entis increati. Sic certè etiam ens reale dividitur adęquatè in ſubſtantiam & accidens: nec tamen inferre licet, ſi relationes divinæ ex ſua ratione formali non ſunt accidentia, quòd per ſe exprimant rationẽ ſubſtantiæ. nam licèt ratione ſui ſint entia, & nullo modo accidentia; adhuc non ſunt ſubſtãtia ratione ſui, ſed ſolius eſſentiæ divinæ, cuĩ ſoli per ſe convenit ratio ſubſtantiæ. Sic ergo dicimus, rationem exiſtentiæ, cùm ſit perfectio ſimpliciter ſimplex, ſoli eſſentiæ divinæ pro ſe convenire: proindeque & rationem entis increati eſſe ipſius perfectionem abſolutam &

pro-

propriam: quoniam ens increatum, quatenus tale, conſiſtit in hoc quod eſt habere exiſtentiã à ſe, & independenter ab omni cauſa aut principio efficiente. Quapropter relationes, licèt ex ſua formali ratione ſint entia relativa, non tamen increata: quoniam ratio entis increati eſt perfectio abſoluta & ſimpliciter ſimplex, quæ nullum in relationibus habet locum, niſi identicè, & ratione eſſentiæ divinæ, quam reipſa & per identitatem claudunt. Itaque ſecundùm explicitum, licèt importent realitatem, & entitatem; non tamen differentiam creati, vel increati, ſed ab ea abſtrahunt ſecundùm expreſſum, ſicuti à differentijs, aut quaſi differentijs ſubſtantiæ & accidentis, per ſe & in alio. Sic etiã, quamvis animal dividatur adæquatè penes rationale & irrationale, eſt locus abſtractioni, vt ſecundùm rationem illam communem & præciſam ab vtráque ea differentia concipiatur.

36 VRGEBIS: Ergo pariter quamvis relationes exprimerent exiſtentiam propriã, hæc pariter abſtrahere poſſet à differẽtijs creatæ aut increatæ, ſicut illarum entitas propria abſtrahit ſecundùm explicitũ ab eo, vt ſit creata vel increata. Quare nunquam colligitur ex propria relationum exiſtentia, quòd in divinis ſint tria entia increata.

37 RESP. Negando conſequentiam: quia ratio entis eſt longè abſtractior, quàm ratio exiſtentis: cùm ens ſolùm importet capacitatem ad exiſtendum, quæ prorſus abſtrahit ab exiſtentia actuali, aut non exiſtentia, & proinde convenit eſſentijs rerum independenter ab actione, loco, & tempore. Ratio autem exiſtentis importat entitatem, quæ verè eſt in rerum natura, & quatenus in rerum natura eſt. Vnde ſi in rerum natura ſit per propriam exiſtentiam à nullo efficiente participatam, conſtituit formaliter ens increatum: ſi per participatam, conſtituit ens creatum. Cùm igitur relationes, iuxta Adverſarios, habeant propriam exiſtentiam, à nullo efficiente participatam, conſequens eſt vt ſint plura entia increata. quod diſſonat Symbolo S. Athanaſij.

38 RATIO Tertia eruta ex D. Thoma in 1. diſt. 33. quæſt. 1. ar. 1. ad 1. & 2. atque ibidem ad Annibaldum quæſt. vnica art. 1. ad 2. & Quodlib. 12. art. 1. hæc ferè eſt. Omnis exiſtentia cuiuslibet entitatis, adhuc relativæ, eſt abſoluta. Atqui nullum prædicatũ abſolutum multiplicatur in divinis. Ergo neque exiſtentia relationum multiplicatur in divinis. Maior, quæ ſola poſſet in dubium verti, traditur expreſsè à D. Thoma locis indicatis, & præterea multipliciter ſuadetur. PRIMO, & à priori: quia exiſtere in rerum natura, eſt vltima rei actualitas, quâ vnumquodque in rerum natura eſt. Hic autem conceptus in qualibet entitate, ſive abſoluta, ſive relativa, videtur omninò abſolutus, & nullo modo exprimens habitudinem ad aliud, tanquã ad terminum. SECVNDO probatur ex confeſſis ab authoribus ſententiæ adverſæ: imulque à pari: nam iuxta Suarez, & plures alios, æternitas divinæ entitatis, etiam relativæ, eſt prorſus abſoluta: iuxta Arrubalem verò duratio relationum diuinarum prorſus abſoluta eſt. Ergo pariter exiſtentia illarum eſt omnino abſoluta: ſiquidem duratio in ſententia eorum Authorum aut nullo modo differt ab exiſtentia, aut ſolùm eſt quædam huius continuatio. TERTIO. Ratio actûs puri, iuxta omnes Adverſarios, & ratio perfectionis, iuxta multos ipſorum, in divinis relationibus eſt abſoluta, proindeque immultiplicata. Ergo etiam ratio exiſtentis. Quippe exiſtentia Dei, cùm excludat prorſus omnẽ cauſam ſui, omnemque limitationem, exprimit actum purum, & perfectionem ſummã. QVARTO. Omnis exiſtentia cuiuslibet relationis eſt in ordine ad ſubiectum, cùm ſit inexiſtentia, ſeu exiſtentia in alio: non verò in ordine ad terminum. Ergo debet eſſe abſoluta, & non relativa: Quippe ſi eſſet relativa, deberet tota eſſe in ordine ad terminum, non autem ad ſubiectum. Quæ ratio, vt conſideranti apparebit, vniversè loquitur de exiſtẽtia relationis; ac proinde etiam in relationibus creatis probat, illarum exiſtentiam eſſe prorſus abſolutam.

39 OCCVRRES Cum Adverſarijs, diceſque, quamvis exiſtentia relationis exprimatur per habitudinem ad ſubiectum, adhuc in ea imbibi, ſeu implicitè claudi ordinem ad terminum. id verò ſufficere, vt exiſtentia ipſa ſit & dicatur relativa, proindeque multiplicata in perſonis: nam etiam illarum hypoſtaſes, ſeu perſonalitates, exprimunt ordinem ad ſubiectum, aut quaſi ſubiectum, cum quo conſtituũt perſonam. Et tamẽ quia implicitè claudunt ordinem ad terminum, ſunt & dicuntur relativæ, ac multiplicantur reipſa. Idem ergo dicendum de exiſtentia relationum.

40 SED Contrà. Si enim hypoſtaſes, ſive perſonalitates, ſunt in divinis relativæ, & multiplicatæ (de quibus in progreſſu) ideo eſt, quoniam de ratione formali illarum eſt, vt vnaquæque conſtituat proprium ſuppoſitum incommunicabile alteri: quod nequit præſtari niſi à forma relativa. Hæc autem ratio nullum habet locum in exiſtentia relationis: quoniam non exigit reddere proprium ſubiectum incõmunicabiliter exiſtens: neque eum effectum per ſe præſtat vlla exiſtentia, ſive creata, ſive divina. Ergo nullum exinde fundamentum ſumi poteſt, vt exiſtentia relationis ſit relativa, & multiplicata. Nec locus eſt dicendi, exiſtẽtiam relationum, quatenus relativam, reddere illas incommunicabiliter exiſtentes. In oppoſitum enim

enim est, quòd existentia ex sua ratione formali sit perfectio simpliciter simplex & absoluta, vt toties probatum est: ac proinde nequit esse relativa, nec incommunicabilis tribus personis. Ergo nullam illarum constituit existentem incommunicabiliter. DEINDE. Præter æternitatem & durationem illam, quæ Deum constituit absolutè æternum & durantem, nullus locus est alicui æternitati, aut durationi relativæ, quæ constituat relationes æternas, aut durantes incommunicabiliter. Ergo pariter præter existentiam illam, quæ Deum constituit absolutè existentem, nullus est locus alicui existentiæ relativæ, quæ constituat relationes existentes incommunicabiliter. Duratio enim, aut est ipsa existentia præsertim iuxta sensum Adversariorum, aut illam sequitur per se, veluti continuatio ipsius.

41 CONFIRMATVR Ratio præcipua, & simul impugnatur præcedens solutio. Hoc ipso quòd in Deo sit existentia absoluta, ac proinde simpliciter infinita in ratione existentiæ (quod Adversarij ipsi nobiscum fatentur) relationes divinæ existunt per illam. Ergo non existunt præterea vi alterius relativæ existentiæ. Antecedens videtur exploratum apud omnes, & præterea suadetur: tum quia existentia absoluta, sicuti & essentia divina, & quælibet attributa, claudumtur intimè, ac per identitatem realem saltem in relationibus; atque adeò debent ijs præstare suum quasi effectum existendi: sicuti essentia, & quælibet attributa, suum ijs quasi effectum præstant, ob rationē & identitatem eandem, ideoque de singulis relationibus verè prædicatur divinitas, iustitia, misericordia, &c. Consequentia autem probatur: tum eâdem parilate in alijs perfectionibus absolutis, quæ, postquam semel suum quasi effectum præstant divinis relationibus, nullum locum præstant vt illæ præterea constituantur vi alterius similis perfectionis intra genus relativū. Divinitas enim, æternitas, immensitas, omnipotentia, sapientia, & scientia absoluta, v.g. semel communicatæ relationibus, non patiuntur vt illæ præterea recipiant quasi effectum, aut constituantur speciatim per aliam divinitatē, æternitatem, immensitatem, sapientiam, aut scientiam relativam. Tum præterea eadem consequentia suadetur ex conditione peculiari existentiæ, cuius effectus aut quasi effectus formalis est constituere rem extra nihil, seu oppositam nihilo. Hoc autem videtur consistere in indivisibilitate atque adeò postquam divinis relationibus communicatum est ab existentia absoluta, nullus esse videtur locus, vt communicetur denuo eisdē ab existentia relativa. Frustra enim præstatur idipsum, quod pro aliquo priori rationis supponitur adæquatè præstitum ab existentia absoluta. Sic etiam frustrà relationibus divinis adderetur peculiaris divinitas, æternitas, immensitas, omnipotentia, sapientia, & scientia relativa, vltra absolutam & communē, à qua pro aliquo priori habent communicatum quidquid opus est ad infinitam perfectionem sub vnaquâque earum rationum.

42 MITTO Alias rationes pro nostra sententia, quas Vazquez & alij proponunt, impugnatque Godoy disp. 79. §. 1. ac præterea plures alias, quibus idem Author, & alij ex Thomistis allegatis vtuntur. Nobis satis fuerit sententiam confirmâsse præiactis fundamētis, quæ potiora omnium, & solidiora videntur.

SECTIO QVINTA

Præcipua argumenta Aduersariorum ex authoritate & ratione pro triplici existentia relativa in diuinis, obijciuntur, & soluuntur.

43 OPPONES I. Cyrillum Alexandrinum, qui varijs locis videtur tribuere peculiarem ac propriam existentiam vnicuique ex divinis personis. Etenim Dialog. de Trinit. lib. 1. inter principium & medium ait de Patre & Filio: *Quum vterque sit, ac subsistat, propriamque habere dicatur existentiam.* Et lib. 2. Dialogorum multò propiùs ad principium, quàm ad medium, observat convenientiam nominum, quibus Christus D. tres personas in divinis significavit, tanquam ea sint, *distinctissimè nobis constituētia vnuscuiusque significati propriam existentiam* Ac præterea lib. seq. col. 5. ait: *Manifestam & inconfusam trium subsistentiarum in proprijs existentijs proprietatem seruans.* Vbi non potest accipi *existentia* pro eodem ac *subsistentia*. Alioqui insipidè & nugatoriè locutus fuisset Cyrillus, dicens, *trium subsistentiarum in proprijs subsistentijs proprietatem.* Censet igitur, in divinis personis esse tres existentias, sicut & subsistentias.

44 RESP. Omissa aliorum solutione, & consequenter ad dicta suprà num. 22. hyparxin vnum & idem apud Græcos frequenter significare, ac apud Latinos politiores extantiam, apud Scholasticos existentiam: adhuc tamen eā vocem apud Patres vsurpari solere, modò pro existentia communi & absoluta trium personarum, quæ vna est: modò pro existentia incōmunicabili & relativa, id est, pro personali subsistentia, seu suppositalitate, aut potiùs personalitate, quæ in divinis est triplex. Vide quæ circa hoc eō loci observata relinquimus. Similiter ergo, nomine hyparxeos, sive existentiæ, non-

nonnunquam Græci significant rationem formalem, quam Scholastice quidditatem dicere solemus. Et hæc sanè in tribus hypostasibus divinis est triplex. nam vnaquæque ex personalitatibus suam rationem formalem, sive quidditatem propriam habet. Quo sensu verè dixit Cyrillus, vnamquamque personam habere suam propriam existentiam; & inconfusam trium subsistentiarum proprietatem servari in proprijs existentijs, id est, rationibus formalibus ipsarum. Hoc sensu, ad mentem eorum Patrum, ac nominatim Cyrilli, loquutus videtur Ricardus Victorinus lib. 4. de Trinit. cap. 16. cuius verba ibidem exscripsimus, nec vacat reponere. Lege Ruiz disp. 25. sect. 4. num. 2. & seqq. Cæterum communiter Patres Græci loquentes de hyparxi, sicut & Latini de *esse* naturæ divinæ, quod existentiâ appellamus, & actualitatem naturæ, aiunt esse vnicum in divinis personis; nec illud annumerant proprietatibus relativis personarum, sed absolutis essentiæ: vt patet ex dictis sect. 2. & 3.

45 *OPPONVNT II.* Existentia aut est ipsa entitas actualis, aut est actualitas entitatem actualem constituens. Atqui tres personalitates divinæ sunt tres entitates actuales ratione distinctæ ab entitate essentiæ, & realiter inter se. Ergo & sunt tres existentiæ ratione distinctæ ab existentia essentiæ, & realiter inter se. Non enim multiplicari possunt tres entitates actuales personalitatum, nisi multiplicentur existentiæ, à quibus constituuntur in ratione actualium entitatum.

46 *RESP.* Ex veriori sententia Philosophorum, quam tradidimus in Physica disp. 10. essentiam creatam distingui reipsa ab existentia immo & non opus esse, vt quælibet res distincta ab alia habeat suam propriam ac peculiarem existentiam. Quare eo loco disp. 5. negavimus propriam existentiam materiæ primæ, quamvis planè ac reipsa differat à forma substantiali. Vnde vtraque illarum est entitas actualis in rerum natura existens, quamvis existentia sit vnica & communis vtrique. Si hoc vel in rebus creatis accidit, quid mirum quòd in divinis tres entitates actuales, sive in rerum natura existentes, quales sunt personalitates divinæ, per vnicam existentiam existant? Sic per vnicam durationem persistunt in existendo, annuentibus etiam plerisque Adversariorum. Quin nec negare possunt, tres personalitates esse tres res summè actuales; cùm tamen explo-ratum sit, summam actualitatem, quæ est ipsa formalis ratio actûs puri, vnicam in tribus esse. Quod autem ipsi aiunt, esse tres entitates actuales, ita accipi debet, vt dicantur actuales solùm adiectivè, quemadmodum & æternæ, & summè actuales: non autem substantivè, sive penes pluralitatem formæ, quæ in divinis nulla est quoad existendum, sicut neque quoad durandum.

47 *INSTABIS*: Quælibet personalitas divina, prout ratione distincta ab essentia, est actualis substantivè, seu est actualitas ratione distincta ab actualitate essentiæ. Ergo quælibet earum est peculiaris existentia distincta ab existentia communi essentiæ, & reipsa ab existentijs reliquarum personalitatum. Consequentia patet, & antecedens probatur multipliciter. *Primò*: quia quælibet personalitas divina, prout distincta per rationem ab essentia, non est potentialis. Nihil enim potentiale habet locum in divinis, vbi omnia sunt summè perfecta. Atqui inter esse actuale & potentiale nullum est medium. Ergo quælibet personalitas, prout ratione distincta ab essentia, est substativè actualis, seu actualitas. *Secundò*. Quælibet personalitas, prout distincta per rationem ab essentia, constituit actu singularem aliquam personam, eamque actu distinguit à reliquis. At constituere actu & distinguere, est propriù actualitatis. *Tertiò*. Quælibet earum est per se ipsam, atque adeò substantivè, actualis respectus vnius personæ ad aliam. Ergo est actualitas eiusdem personæ. *Quartò*. Si per impossibile, existente priùs Deo, adveniret ipsi aliqua ex personalitatibus, mutaretur ipse, ac proinde acciperet novam actualitatem: sicuti & illam amitteret, si aliqua ex personalitatibus deesset. Ergo quælibet personalitatum est actualitas quædam ratione distincta ab actualitate essentiæ: atque adeò per se ipsam habet, vt sit existentia.

48 *RESP.* Negando antecedens. AD I. Probationem, concesso antecedente, negatur consequentia: quia personalitas quælibet considerata sub ea præcisione, seu distinctione rationis ab essentia, sicuti abstrahit à ratione creatæ & increatæ (alioqui essent tres increati substantivè in divinis) & à rationibus mutabilis aut immutabilis, æternæ aut nõ æternæ: ita etiam abstrahit secundùm explicitum ab actualitate, aut potentialitate: inter quę duo, sicuti inter indicata nuper, quamvis non sit medium in re, est tamen secundùm rationem formalem & explicitam. AD II. Negatur minor: quia licèt ad constituendum & distinguẽdum quoad prędicata essentialia exigatur actualitas, vt ratio formalis, ideoque omnes differentiæ specificæ sint actualitates quædam: ad constituendum tamen & distinguendum in personis divinis, non exigitur actualitas vt ratio formalis, sed vt conditio tantùm: quoniam tota actualitas, sicuti & perfectio, supponitur in ijs pro priori rationis ad omnem constitutionem & distinctionem personalem. Quare perso-

perſonalitates ſolùm addunt quemdam veluti modum, aut terminationem illius actualitatis abſolutæ & communis, veluti rationem formalem conſtituendi ac diſtinguendi perſonas. AD III. Quælibet earum per ſe ipſam eſt reſpectus quidem, ſed actualis adiectivè ſolùm ab actualitate communi: ſicuti eſt reſpectus æternus & immutabilis ab æternitate & immutabilitate abſoluta ac communi. AD IV. Concedo Deum in ea hypotheſi mutandum iri, non tamen adventu novæ actualitatis, ſed novi prædicati neceſſarij, ſicuti & ipſius receſſu. Quod etiam dicere tenentur multi ex Adverſarijs loquendo de relationibus divinis ſub expreſſo munere ad terminum, cui non concedunt propriam exiſtentiam. Sic certè iuxta communem Theologorum ſententiam, latè à nobis traditam Tomo I. Diſp. XXXVIII. ſi Deus aliquid inciperet decernere in tempore, mutaretur: & tamen decretum liberum illius nullam addit actualitatem, vel exiſtentiam, virtualiter diſtinctam ab actualitate & exiſtentia actûs neceſſarij, ſed ſolùm liberam terminationem, & virtualiter contingentem: vt ibidem latè oſtenſum fuit Diſp. XXXVII.

49 *OPPONVNT III.* Exiſtentia Filij (idemque eſt de exiſtentia Spiritus ſancti) producitur. Ergo eſt relativa & propria ipſius. Nihil enim producitur in Filio, niſi quod relativum & proprium ipſius eſt. Aſſumptũ probatur. Filius producitur à Patre, vt fides docet. Productio autẽ cuiuslibet rei terminatur præcipuè ad producendam ipſius exiſtentiam, quæ eſt formalis ratio, vt in rerum natura ponatur & fiat. Ergo exiſtentia Filij producitur. Cumque certum ſit, exiſtentiam abſolutam Dei nõ produci, ſicuti nec eſſentiam; reliquum eſt, vt in Filio ſit aliqua exiſtentia relativa, quæ producatur.

50 *RESP.* Hoc argumentum claudicare aut peccare indebito tranſitu ex productione creata, ad divinam. Nam nec Adverſarij diffiteri poſſunt generationem ſubſtantialem in creatis terminari primò ac per ſe ac producendam in termino naturam ſimilem generanti: & tamen fide certum eſt naturam Filij divini non produci, ſed ſolùm communicari Filio. Ergo licet in creaturis productio ſeu generatio terminetur ad producendam exiſtentiam, poterit in divinis terminari ad illam communicãdam ſolùm termino producto. Et ſanè ita eſt. nam ſola Filij perſona eſt quæ generatur, ſeu producitur à Patre, productione terminata ad filiationem, ſeu perſonalitatem Verbi, quæ ſecundùm totam ſuam realitatem relativam verè producitur, eſtque ratio quâ perſona Filij dicitur & eſt producta. Exiſtentia autem, ſicuti & eſſentia, non producitur, ſed communicatur ipſi media productione. Vt enim aliquid verè producatur, ſatis eſt quòd propria & peculiaris ipſius entitas ducat ortum à ſuo principio, & ab illo accipiat exiſtentiam, vel productam, vel ſolùm communicatam; prout in ea fuerit capacitas. Sic certè Humanitas Chriſti producta fuit à Deo, vt prima cauſa; & à Deipara Virgine mediâ generatione. Et tamen iuxta veriorem ſententiam Thomiſtarum, ac noſtram, eius exiſtentia non fuit producta, ſed communicata ſolùm, quia non per exiſtentiam propriam, ſed ſolius Verbi exiſtit; quæ, ne intra Deum quidem, producta eſt. Sic pariter divinitus fieri poſſet, vt anima rationalis crearetur ante materiam, & hæc in momento ſequẽti fieret per creationem, ipſique iam præexiſtenti vniretur. Certè tunc materia produceretur, non tamen exiſtentia illius, quæ iam ſupponitur creata. Quare ſolùm communicaretur materiæ exiſtẽtia animæ rationalis: vtpote non habenti exiſtentiam propriam, iuxta veriorem ſententiam, quam tradidimus in Phyſica diſp. 5. Igitur nulla demum ratione opus eſt ad productionem veram Filij in divinis, vt producatur ipſius exiſtentia. ſed ſatis eſt vt eius perſona verè producatur, & exiſtentia ipſi per veram generationẽ communicetur.

51 *OPPONVNT IV.* Suppoſita ſententia valde probabili (quam & nos fuſè tradidimus in Metaphyſica diſput. 12.) diſtinguente reipſa prædicamentalem relationem à fundamento, exiſtentia relationis differt reipſa ab exiſtentia fundamenti. Ergo in divinis exiſtentia relationis differt virtualiter intrinſecè ab exiſtentia abſoluta fundamenti, ſive eſſentiæ. Quæcumque enim in creatis diſtinguuntur reipſa, translata ad Deum diſtinguuntur virtualiter intrinſecè. Omne autem quod in divinis diſtinguitur virtualiter intrinſecè à quolibet prædicato abſoluto, eſt relativum, & multiplicatum reipſa, iuxta doctrinam à nobis traditam Tomo I. Diſp. XXVII. Ergo exiſtentia relationum divinarum eſt relativa, & verè multiplicata in perſonis.

52 *RESP.* Conceſſo antecedente, negando conſequentiam, & illius probationẽ. Non enim opus eſt, vt quæcumque in creatis diſtinguuntur reipſa, trãslata ad Deum diſtinguantur virtualiter intrinſecè. Aliàs virtutes intellectuales & morales puræ, quæ in nobis differunt realiter ab intellectu & voluntate, in Deo differrẽt virtualiter intrinſecè ab eius intellectu voluntateque: & ſimiliter omnes actus intelligendi & volendi, etiam eſſentiales, in Deo ſubirent diſtinctionem virtualem intrinſecam. ſiquidem in nobis reipſa diſtinguuntur. Conſequens vero eſſe falſum, patet vel ex illa ipſa Diſputatione XXVII. quæ in oppoſitum alle-

allegatur: vbi solùm inter prædicata absoluta & relativa statuimus distinctionem virtualem intrinsecam; inter absoluta verò ad summum virtualem extrinsecam, sive in ordine ad diversa connotata rerum & perfectionum creatarũ. Cùm igitur suprà latè probatum sit, præsertim num. 38. & seqq. existentiam cuiusliber entitatis, etiam relativæ, esse absolutam, consequens est, vt existentia relationum divinarum absoluta sit, proindeque non differat virtualiter intrinsecè ab essentia; vel ab existentia absoluta essentiæ, sed potiùs ab ipsis relationibus, tanquam absolutum à relativo. Porrò in creatis, iuxta illam opinionem, existentia relationis, quamvis absoluta sit, differt reipsa ab existentia fundamenti: quia relatio & fundamentum differunt genere prædicamentali, ac proinde nequit vnica existentia finita constituere indivisim existentes duas res adeò diversas. Cæterum existentia Dei absoluta, cùm sit infinita simpliciter, potest constituere tres hypostases existentes: sicuti ob eandem rationem vnica & absoluta Dei æternitas constituit tres hypostases durantes ac præsentes omni durationi.

53 *INSTABIS.* Existentia relationis, tam creatæ, quàm divinæ, debet esse relativa. Debet enim proportionari rei, cuius existentia est; ac proinde convenire cum ea in eodem genere prædicamentali: vt vel vtraque sit relativa, vel vtraque absoluta. Indeque est, quòd existentia substantiæ nequeat esse accidens, nec existentia accidentis spectare possit ad genus substantiæ. Omne autem, quod est in divinis relativum, subit pluralitatem realem. Ergo existentia relationum divinarum veram subit pluralitatem.

54 *RESP.* Negando antecedens ex dictis à num. 38. Nam vt proportionetur existentia cum re per illam existente sufficit vt sit in eodem genere transcendentali; vel substantiæ, vt vtraque debeat esse substantia; vel accidentis, vt vtraque debeat esse accidens. Ratio est: quoniam existentia & res per illã existens, habent se vt actus & potentia, ac proinde cõstituunt quoddammodo vnum per se, quod nequit resultare ex substantia & accidenti. Ergo opus est vt existentia substantiæ spectet ad genus transcendentale substantiæ; & existentia accidentis ad genus transcendentale accidentis, quod per novem prædicamenta accidẽtium vagatur. Non tamen opus est vt existentia relationis sit sub eodem prædicamentali genere relationis, licèt quoddammodo vnum per se cum illa constituat: quia ratio vnius per se intra rationem accidentis latiùs vsurpatur, seu minùs strictè accipitur, quàm intra rationem substantiæ: ideoque ex potentia & habitu, quantumvis distantibus inter se sub genere transcendenti accidentis, fit quoddammodo per se vnum; idemque apparet in potentia & operatione, quamvis hæc in probabili opinione non spectet ad prædicamentum qualitatis, sicut illa, sed ad prædicamentum actionis. Similiter existentia habituum non est habitus, nec respicit obiectum instar illius. Quare nihil mirum si existentia relationis non sit relativa. Non enim est in ordine ad terminum, sed ad subiectum, sive in subiecto: vtpotè inexistẽtia, aut inhærentia. Verùm quidquid de hoc sit, & permisso gratis, existentiam relationis creatæ esse relativam, pariter eius duratio, quæ solùm est continuatio eiusdem existentiæ, debet esse relativa. Et tamen duratio, sicut & æternitas, in divinis relationibus non relativa, sed absoluta est. Alioqui essent tres æterni substantivè contra Symbolum Athanasij. Ergo pariter, licèt existentia relationis creatæ esset relativa, non tamen existentia relationis divinæ. Quippe eadem existentia Dei, prout continuata, seu exigens continuationem absque initio & fine, est æternitas absoluta & cõmunis tribus personis.

55 *POTEST* Præterea dici, proportionem illam strictam inter existentiam & rem existentem, si forte exigitur, vt Adversarij contendunt, summùm accipi debere inter existentiam & primum eius susceptivum, aut quasi susceptivum. Porrò primum susceptivum existentiæ affitientis relationem crearam, non est ipsa relatio, sed fundamentum, cui illa innititur. Cùm ergo fundamentum sit absolutum, iam proportionatur cum ipso existẽtia relationis absoluta. Primum verò quasi susceptivum existentiæ relationum divinarum est sola essentia; quoniam existentia cuiuslibet substantiæ ex primaria ratione est actualitas essentiæ. Cùm igitur essentia Dei sit absoluta, planè proportionatur existentia absoluta relationum cum illa.

56 *OPPONVNT V.* Tres hypostases in divinis important tres quidditates, seu rationes formales subsistendi reipsa distinctas. Ergo etiam important tres distinctas actualitates existendi. Antecedens traditur à D. Tho. in 1. dist. 25. art. 4. corpore, vbi docet nomen *res* dici pluraliter in divinis, quia sumitur à quidditate, quæ est triplex quoddammodo in divinis. Deinde in solutione ad 2. ait: *In diuinis, quamvis sit vna vera quidditas absoluta, tamen sunt plures rationes relationum realium, & ita plures quidditates quoddammodo.* Consequentia autem probatur: Quia quælibet earum quidditatum est actualis quidditas, sive existens in actu, non in potentia: atque adeò debet importare propriam aliquam actualitatem existentiæ respon-

pondentem sibi, prout distinctæ à cæteris quidditatibus relativis.

57 RESP. Quidditatem sumpsam pro essentia, prout frequenter à Scholasticis vsurpatur ea vox ipsorum propria, nullatenus multiplicari in divinis. Ita enim supponit passim Anselmus in hoc tractatu, aliique Theologicum ipso, præeunte omnibus Augustino lib. 5. de Trinitate cap. 8. aiente: *Non dicimus in Deo tres essentias.* Vnde D. Thom. 1. p. q. 39. art. 5. ad 1. exponens dictum illud Augustini, *Filius est essentia de essentia*, docet in proprio sermone non debere vsurpari: quoniam licet Patrem & Filium nulla est essentiarum distinctio. Est insuper ratio alia, quia essentia pro eodem sumitur, ac natura. Quare sicuti nullo Theologo licet impunè asserere in Deo tres naturas relativas (alioqui essent in divinis tres dij relativè) sic etiam nec tres essentias relativas. Ergo nec tres quidditates, si quidditas pro eodem accipiatur ac essentia, vti ex vsu Scholarum accipi solet. Quare summùm & cum addito admitti possunt tres quidditates in divinis sumptæ pro rationibus formalibus, sive formis realibus. Quo sensu admisso antecedenti, negatur consequentia: quoniam quidditates illæ relativæ, secundùm rationem formalem nec exprimunt potentialitatem, nec actualitatem, quamvis revera hanc implicent: quemadmodum, etiam apud adversarios, nec exprimunt rationem actus puri, aut actualitatis summæ, aut divinitatis, nec aliquid potentialitatis vel imperfectionis oppositæ, sed abstrahunt ab eo penes exercitium. Denique quamvis reipsa dicantur actuales, id solùm adiectivè admitti potest, quo sensu etiam dicuntur æternæ, & immensæ; non autem substantivè. Vnde nec opus est, vt proprias existentias habeant, sed vnicam & communem, per quam existant.

58 OPPONVNT VI. Anselmum lib. de Processione Spiritus sancti in principio ferè capitis primi aientem ex consensu Latinorum & Græcorum: *Non enim idem est esse Deum, quod est esse Patrem, aut Filium.* Quod ipsum antea tradiderat Augustinus lib. 5. de Trinitate cap. 6. & lib. 7. cap. 4. dicens: *Aliud est esse Deum, aliud esse Patrem.* Ergo esse sive existentia Dei est aliud ab esse sive ab existentia Patris: aliud, inquam, ratione, vt exponit S. Thomas 1. p. q. 28. art. 2. & Magister in 1. dist. 28. §. *Præterea.* Igitur existentia trium personarum est ratione distincta ab existentia absoluta Dei, sicut realitas, entitas, & vnitas relativa illarum ratione distinguitur à realitate, entitate, & vnitate absoluta essentiæ. Vnde quemadmodum hypostases divinæ sunt tres realitates, entitates, & vnitates relativæ inter se reipsa distinctæ, ita etiam illarum existentiæ.

59 RESP. Anselmi atque Augustini dictum illud exponi debere iuxta interpretationem S. Thom. in 2. dist. 33. quæst. 1. ar. 1. Nimirum, vt ipse docet, esse accipitur dupliciter: primò pro ratione formali, quæ per definitionem exprimitur: secundò pro actualitate existendi. Porrò dum ij SS. Doctores distinguunt esse Dei, & esse Patris, loquuntur secundùm priorem sensum: quoniam ratio formalis absoluta Dei, quæ per definitionem exprimitur, est alia secundùm intelligentiam à ratione formali paternitatis, quæ exprimitur in diffinitione Patris, quà Pater est. Neutrum verò secundùm posteriorem sensum distinxisse esse Dei ab esse Patris, patet ex locis vtriusque suprà indicatis: Anselmi quidem, num. 16. 23. & 24. Augustini verò num. 10. & 17.

60 OPPONES Denique. In divinis præter subsistentiam absolutam, & communem tribus personis, est triplex subsistentia relativa distincta secundùm rem. Ergo etiam præter existentiam absolutam & communem tribus personis est triplex existentia relativa secundùm rem distincta. Antecedens quoad priorem partem supponitur ex valde probabili, & quoad posteriorem ex communiore Theologorum sententia. Consequentia verò probatur ex alia pariter probabili sententia Theologorum, quæ docet, tam in creatis, quàm in divinis, rationem formalem subsistentiæ esse eandem ac existentiæ per se. Subsistere enim nihil aliud exprimit, quàm existere in se & per se. Ergo si subsistentia est triplex secundùm rem in divinis personis; etiam existentia.

61 Hoc Argumentum tangit plures difficiles controversias, quas operosiùs examinare ac dirimere opus sit, ad servandam cohærentiam doctrinæ. Quod præstabimus Disputationibus sequentibus. Cæterum nunc breviter observa, AA. illos, qui concedunt antecedens huius obiectionis, immeritò, & inconsequenter negare consequentiam: vt videbimus infrà Disp. LXXVIII. sect. 4. per totam. Nulla enim disparitas idonea videtur esse inter subsistentiam, & existentiam substantiæ, quæ ambæ sunt idem omnino, re ac ratione, vt constabit infrà Disp. LXXVI. per totam. Quare iuxta dicenda vtroque eo loco, negamus nunc antecedens obiectionis, quidquid contrà asserat communior Theologorum sententia. Opposita enim longè verior videtur, & expressa Sanctorum Augustini, Anselmi, & Thomæ: vt apparebat Disp. LXXVIII. nuper indicata, præsertim sect. 2.

DIS-

DISPVTATIO LXXV.

AN SVBSISTENTIA, SIVE HYPOSTASIS, SIT ALIQVID POSITIVVM, ET NATVRAE SVPERADDITVM.

CVM Iam ipse ordo doctrinæ exigat, vt disseramus de hypostasibus, seu personis diuinis, oportet præmittere quasdam controuersias hoc loco à Theologis tractari solitas, quæ facem præferant alijs grauioribus ea de re, & viam muniant ad plura ex Anselmo tradenda in progressu. Nos certè hanc, & sequentem olim edidimus en Metaphysica disp. 6. & 7. Verùm postea euoluta accuratius doctrina Recentiorum quorundam, qui tunc nondum scripta sua ediderant, censuimus redordiendam telam, vt aiunt, & plurima addenda, aut etiam ex parte corrigenda: vt constabit ex progressu, præsertim à num. 38. & deinceps vsque ad finem ferè huius Disputationis. Sic certè experimento didicimus veritatem illius effati, δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι. *id est,* posteriores curæ, meliores, seu sapientiores.

SECTIO PRIMA.

Præmittuntur aliqua, & recensentur variæ Authorum sententiæ.

1 PRO Resolutione controuersiæ, præmittenda est vocum significatio, & communis acceptio, quibus in eâ passim vtendum. Nomine enim *substantiæ* cõmuniter à Philosophis accipitur cum Aristotele cap. *de Substantia*, οὐσία, *vsia*, quam exponit à principio capitis per hoc, vt sit, *ἡ μήτε καθ' ὑποκειμένου τινὸς λέγεται, μήτε ἐν ὑποκειμένῳ τινί ἐστι. quæ neque de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto aliquo est.* Quo etiam vsiæ nomine vtitur Concilium Nicænum in Symbolo, vbi appellat Filium ὁμοούσιον, *homousion*, scilicet, consubstantialem Patri. quæ appellatio in eâ Synodo, quasi tessera Catholicæ Ecclesiæ fuit contra Arium, eiusque sequaces, diuinitatis Verbi iuratos hostes. Latinis verò Theologis idem omnino est *natura, essentia, & substantia* communiter loquendo, ac οὐσία Græcis.

3 HYPOSTASIS Olim pro eodem accipiebatur, ac substantia; & propriè quidem iuxta etymon nominis, phrasimque Græcam. Ideòque Patres recusabant admittere in diuinis tres hypostases, ne viderentur cum Ario tres substantias, siue essentias in Trinitate admittere. Iam verò absque vllo erroris periculo, & omnino Theologicè fatemur in Deo tres hypostases, id est, tria supposita; nam id nomen communi Patrum, ac Scholasticorum acceptione, pro eodem vsurpatur, ac suppositum in concreto, seu suppositalitas, vel personalitas in abstracto. At in diuinis dantur tria suppositа in concreto, & tres suppositalitates, siue personalitates in abstracto. Verè ergo dantur in diuinis tres hypostases. Vide quæ præmisimus Disp. præced. à num 19. & Tomo I. Disp. I. sect. 5. Iam ergo vsia, seu *substantia*, vel *natura*, siue *essentia* est, cui subsistentia, hypostasis, seu suppositalitas aduenit, seu realiter, seu logicè, de quo postea. Nomine autem *naturæ*, siue *essentiæ*, intelligimus in rebus compositis materiam, formam, & vnionem vtriusque: in rebus autem purè spiritualibus, formam simplicem, immaterialemque, quæ est prima perfectio illarum, & radix aliarum omnium perfectionum, quæ ipsis conueniunt.

4 NOTANDVM Verò ex D. Angelico 1. p. q. 29. art. 1. & in 1. dist. 25. q. 1. personalitatem hoc solùm differre ab hypostasis, siue subsistentia, quod personalitas sit proprija affectio, siue determinatio naturæ rationalis; hypostasis verò, seu subsistentia quid cõmune substantiali naturæ, siue illa rationalis, siue irrationalis sit. Vnde solùm subsistens ra-

tionale dicitur, & eſt perſona: ſuppoſitum verò etiam appellatur illud ſubſiſtens, quod rationale non eſt, vt equus, & leo. Neutra autem denominatio, ſeu *perſonæ*, ſeu *ſuppoſiti*, tribuitur naturæ incompletæ, ſed completæ ſolùm. Vnde anima rationalis in ſtatu ſeparationis, quia incompleta eſt, non habet rationem *ſuppoſiti*, nec *perſonæ*; ſed ſolum dicitur & eſt ſubſiſtens: quæ denominatio abſtrahit à natura completa & incompleta. Plura de prædictorum nominum acceptione legere eſt apud eruditiſsimum Petavium lib. 2. de Incarnat. cap. 3. vbi & ex Theoriano apud Biblioth. tom. 2. pag. 442. refert Sanctos Patres ſic *ὑπόστασιν*, ſive ſubſtantiam definijſſe: * Subſtantia eſt primò ac propriè quidquid per ſe ſubſiſtens eſt, & non in altero habet eſſe. Quid autem eſt per ſe ſubſiſtens? Quod per ſe eſt, & non propter aliud: neque in altero habet eſſe; hoc eſt, quod non indiget aliquo alio extra ſe, vt exiſtat. * Quæ Sanctorum Patrum definitio mirè conſonat Ariſtotelicæ, & illi alteri, quæ in Scholis circunfertur de ſubſtantia, vt ſit *ens per ſe*. Quod qualiter accipi debeat, expoſuimus latè in Metaph. diſp. 5.

5 QVARE Senſus præſentis diſputationis eſt, vtrum ſubſiſtentia, ſuppoſitalitas, ſeu hypoſtaſis, in qualibet natura ſubſtantiali, & ſimiliter perſonalitas in rationali natura, ſit aliquid realiter & poſitivè eidem naturæ ſuperadditum. Supponimus verò ex dictis Tomo I. Diſp. XXV. in divinis relationes ſivè hypoſtaſes non differre ab eſſentia, niſi virtualiter aut per rationem. Quare nunc diſsidium eſt ſolùm circa naturam & hypoſtaſim creatam: ex quo tamen plura colligemus, quæ ad exponendas perſonalitates divinas ſpectant.

6 IN Qua re variæ ſunt Philoſophorum ac Theologorum ſententiæ. Primâ eſt Henrici Gandavenſis Quodlib. 4. q. Richardi in 3. diſt. 6. art. 1. q. 1. Aureoli diſt. 1. q. 3. art. 3. Bachonis diſt. 1. q. 1. art. 3. ac Durandi in 1. diſt. 34. q. 1. aſſerentium, ſuppoſitum non addere aliquid ſupra naturam individuam, niſi ſolùm penes conceptionem mentis, aut modum ſignificandi, quatenus natura ſignificatur in abſtracto, & vt habita; ſubſiſtens verò, ſive perſona in concreto, & per modum habentis naturam. Quare iuxta ſupradictos Authores natura creata in ratione ſubſtantiæ, ſive ſuppoſiti, non completur per aliquid realiter ab ipſa diſtinctum. Videnturque eidem opinioni ſubſcripſiſſe Salmeron tom. 2. tract. 27. illis verbis: *Reverâ ſolâ ratione diſtinguitur natura, & ſuppoſitum*: Bañez 1. p. q. 29. a. 3. ad 1 dicens, *Veritatem fidei, quòd aſſumpſerit* (Verbum, ſcilicet) *naturam ſingularem & non perſonam, optimè poſſe defendi ſolâ diſtinctione rationis inter naturam & ſuppoſitum*. In idemque allegantur Victoria & Barthol. Medina 3. part. quæſt. 2. ar. 2. ac Ledeſma 1. p. quæſt. 4. quibus aliqui recentes ſubſcribunt.

7 SECVNDA Docet, ſubſiſtentiam, prout communem naturis rationali & irrationali, non diſtingui realiter ab individuo totali & adæquato naturæ ſubſtantialis, proindeque duo includere, alterum ſibi intrinſecum naturæ individuæ; alterum extrinſecum negationis eſſendi partem. Ita Scotus in 1. diſt. 23. q. vnica, & diſt. 25. q. vni. & in 3. diſt. 1. q. 1. art. 3. Baſſolis ibid. q. 1. art. 1. Ocham q. 1. ar. 3. col. 3. & diſt. 2. q. 1. Gabriel ibid. art. 2. ſub initium, & in 1. diſt. 23. q. vn. art. 1. fine. Scotum ſequuntur omnes eius diſcipuli, quos allegat Philippus Faber in relata loca Sententiarum, & ex alijs Recentioribus Lælius Zechius de Incarn cap. 2. Carvejalus in 1. Sent. cap. 50. Molina 1. p. q. 29. art. 2. diſp. 3. col. 4. §. age, VVadingus Ieſuita diſp. 4. de Incarnat. dub. 2. à num. 47. vbi ex Doctoribus antiquis plures à ſe perlectos teſtatur & refert pro eodem placito, quibus tandem adhæret ex eadem Societate Ortega diſp. procemiali in tract. de Trinit. q. 2. certam. 5. Eadem opinionem, prout à Scoto defenditur, infrà ſect. 3. vberiùs explicabimus.

8 TERTIA Denique omnium receptiſsima aſſerit ſubſiſtentiam ſupra naturam individuam addere modum quendam perfectatis realiter diſtinctum, quo illa vltimo termi-natur, & completur in ratione ſubſtantiæ. Ita Capreolus, Paludanus, Deza, Caietanus Ferrara, alijque plures Thomiſtæ allegandi diſp. ſequenti à num. 2. quamquam circa deſignationem eius modi varient inter ſe: & ex Schola Societatis Eximius Suarez diſp. 34. Metaph. ſect. 4. Valentia 3. p. q. 4. punct 2. Vazq. 3 p. diſp. 31. cap. 6. Ruiz de Montoya diſp. 32 de Trinit. ſect. 5. num. 13. Zuñiga de Trinit. diſp. 15. dub. 8. num. 2. Fonſeca 5. Metaph. c. 8. q. 4. Albertinus de Prædicam. Subſtantiæ cap. 3. q. 7. Rubius 1. Phyſic. tract. de Materia q. 4. Hurtado diſp. 11. Metaph. ſect. 36. Oviedo controv. 6. Metaph. punct. 2. §. 3. Arriaga diſp. 4. ſect. 11. ſubſect. 2. Franciſcus Amicus tom. 5. Curſus Theologici diſp. 1. ſect. 2. Alderete diſp. 40. de Inca nat. Antonius Perez tract. de Grat. diſp. 2. cap. 3. num. 3. & tract. de Incarnatione diſp. 1. cap. 3. num. 33.

* * *

SEC-

SECTIO SECVNDA.

Reijcitur multipliciter prima ſententia Henrici, Durandi, aliorumque, præcluſis eauſionibus: & teſtimonia quædam D. Thomæ difficilia exponuntur.

9 DISPLICET Omnino ſententia Henrici, Durandi, & aliorum non diſtinguentium ſuppoſitum â natura, niſi ſola conſideratione, ſeu modo diverſo ſignificandi: illamque communiter Theologi ac Philoſophi non modò reijciunt, ſed & gravi cenſura notant. Mihi certè nec licet, nec libet illam vllâ notâ inurere, cùm ab ijs Catholicis Doctoribus, & præſtantiſſimis ſui ævi Theologis, ac Recentioribus quibuſdam, tradita ſit. Curare tamen debent, ne vel in modo loquendi, labantur; & præ oculis habere dictum illud S. Ioannis Damaſceni lib. 2. de Fide cap. 3. ἀλλὰ τοῦτό ἐστι τὸ ποιὸν τοῖς αἱρετικοῖς τὴν πλάνην, τὸ ταυτὸ λέγειν τὴν φύσιν, καὶ τὴν ὑπόστασιν: * Id vnùm fraudi hæreticis eſt hoc in genere, quòd naturam, & hypoſtaſim idē eſſe perſuasū habent. Conſonatque illud S. Epiphanij relatum in VII. Synodo Act. 6. * Ideo hæretici errant, quia nihil aliud agunt, quàm vt oſtendant, naturam & hypoſtaſim idem eſſe: quæ ſanè inter ſe differre, veri Eccleſiæ Catholicę alumni agnoſcunt. * Atqui iuxta Durandum & Henricum, natura & hypoſtaſis idem abſolutè eſt: nam diſtinctio penes ſolùm ſignificandi modum non tollit identitatem duorum abſolutam, neque in Deo, neque in creaturis. Nec videntur plenè vitari eâ diſtinctione incommoda orta ex errore Neſtorij, vt inferius conſtabit: aut reprehenſio Ioannis Maxentij tom. 4. Bibliotb. VV. Patrum columna 470. Dialogo 1. adverſus Neſtorianos, vbi ſic eos alloquitur: * Nimirum hæc erroris veſtri, & non alia cauſa eſt. Nam cùm non valeatis diſcernere, quid & inter perſonā ſit, & naturam, ID IPSVM INTELLIGENTES NATVRAM ESSE, QVOD ET PERSONAM; immò nullatenus credentes naturam eſſe poſſe ſine perſona; vocabula perſonæ naturarumque confunditis, & duas omnino perſonas, ſicut duas naturas vnius Filij Dei, ſine dubio prædicatis. * Hactenus ille. Verùm quidquid ſit de cenſura eius opinionis.

10 REIICITVR I. Eadem ratio eſt de natura humana Chriſti Domini circa propriam ſubſiſtentiam, ſeu perſonalitatem, ac de alijs naturis creatis quoad illarum ſubſiſtentias, perſonalitateſque. Sed natura humana Chriſti diſtinguitur realiter à propria ſubſiſtentia, ſeu perſonalitate. Ergo & quæcumque aliæ naturæ creatæ diſtinguuntur realiter à ſuis ſubſiſtentijs, & perſonalitatibus. Ergo ſubſiſtentia, ſeu perſonalitas addit realiter aliquid ſupra vnamquamque naturam creatam, ac proinde non ſolùm diſtinguitur ab illa penes modum ſignificandi. Vtraque conſequentia eſt evidens, & maior ſimiliter; quia natura humana Chriſti Domini eiuſdem rationis fuit per omnia cum naturis aliorum hominum, excepto peccato, vt definitur in V. Synodo Generali adverſum Monothelitas, & ipſa terminorum apprehenſione notum eſt. Minor verò principalis probatur: Verbum enim divinum aſſumpſit naturam Chriſti humanam, illamque ſibi realiter vnivit; non verò ſubſiſtentiam, aut perſonalitatem ipſius, vt fide ſanctum eſt. Alioqui in Chriſto eſſent duo ſuppoſita, & duæ perſonæ, vt Neſtorius aiebat, in Concilio Epheſino damnatus. Ex duabus namque naturis, & duabus perſonalitatibus, ſeu ſubſiſtentijs, divina, & humana, non poſſent non reſultare duo ſuppoſita, & duæ perſonæ. Ergo natura humana Chriſti diſtinguitur realiter à propria ſubſiſtentia, & perſonalitate: quia ſine diſtinctione reali illarum non poſſet verificari, Verbum divinum realiter aſſumpſiſſe vnam & non aliam.

11 RESPONDEBIS Forſan pro Durando, & Henrico, negando *minorem*, & ſimiliter conſequentiā *probationis*: quia quod natura humana Chriſti ſit eadem realitas cum ſubſiſtentia, ſeu perſonalitate, non tollit diſtinctionem vtriuſque ſecundùm rationem, ſeu diverſum modum ſignificandi naturam vt habitam; ſuppoſitum verò, ſeu perſonam vt habentem naturam, ſeu in concreto. Quod veroſimiliter ſuaderi poſſe videtur exemplo divinæ perſonalitatis, filiationis v.g. Filiatio enim divina producitur, & tamen eſſentia, licèt vnum ſit realiter cum illa, non producitur; quia ad verificandam productionē vnius ſine productione alterius, ſufficit diſtinctio virtualis vtriuſque. Similiter natura humana Chriſti vnitur hypoſtaticè perſonalitati divini Verbi, & tamen non vnitur immediatè divinitati, quæ ſolùm ratione ab ea diſtinguitur. Rurſus, nec immenſitas, nec æternitas, nec omnipotentia Verbi vniuntur humanitati, quamquam reipſa non diſtinguantur à perſonalitate Verbi vnita. Ergo ex eo, quòd natura humana Chriſti, eiuſque perſonalitas, ſeu ſubſiſtentia, non diſtinguantur realiter, ſed ratione ſolùm, aut penes modum ſignificandi; malè colligitur, humanitate Verbo vnita, etiam ſubſiſtentiam, ſeu perſonalitatem ipſius propriam, debuiſſe vniri.

12 SED Contra I. Quòd enim

substantialis natura significetur tanquam habita, & possessa à supposito alienæ naturæ, non impedit illam manere in ratione suppositi distincti realiter à supposito illam habente, stando in doctrina Adversariorum. Sed natura humana Christi significatur tanquam habita, & possessa à supposito alienæ naturæ, nimirum, à Verbo Divino. Ergo non impeditur, quòd natura humana Christi Domini maneat in ratione suppositi distincti realiter à supposito Verbi illam habente. Minor cum consequentiâ patet. Maior probatur, tum à priori, tum ab inductione. A priori quidem: nam per hoc quòd substantialis natura significetur, vt habita, & possessa à supposito alienæ naturæ, non tollitur ab illâ realiter illud prædicatum, quo alioqui constitueretur in ratione suppositi distincti realiter à supposito illam habente iuxta Adversariorum sensum. At manente prædicato illo, quo constitueretur in ratione suppositi distincti realiter à supposito illam habente, non impeditur, quòd illa maneat in ratione suppositi distincti sicut antea. Illud enim prædicatum constituens distinctionem à supposito alieno, dum realiter manere supponitur ab Adversarijs, debet semper præstare eundem formalem effectum distinctionis. Ergo quoties substantialis natura significatur, vt habita, & possessa à supposito naturæ alienæ, non impeditur quòd illa maneat in ratione suppositi distincti realiter à supposito illam habente. Ab inductione autem patet eadem maior, & simul præcluditur evasio quorundam Recentiorum. Vestis enim licèt significetur per modum habitæ à Ioanne, tanquam supposito digniore, & aurum exterius ab argento deaurato, & vinum ab amphorâ in qua continetur, & alia pleraque; adhuc manent in ratione suppositi realiter distincti à supposito eadem res habente: nec alia eius permanentiæ ratio assignari potest, quàm permanentia illius prædicati realis, quo constituuntur illa omnia in ratione suppositi realiter distincti à supposito continente. Vera igitur est maior illa, tum ratione à priori, tum ab inductione: ac proinde quòd humanitas significetur, vt habita a supposito Verbi divini veluti à re digniore, non obstat, vt realiter cum ipso maneat tanquam suppositum distinctum, si in ratione suppositi non addit realiter aliquid supra seipsam.

13 CONTRA II. Et retorquentur instantiæ, quibus præiacta evasio innititur. Quòd enim personalitas Verbi producatur ad intra, & vniatur ad extrà, non productis pariter, aut vnitis essentiâ, omnipotentiâ, æternitate, & immensitate, cum ea identificatis; summum est nostræ fidei mysterium, quod obscurè solum capimus, & credimus de eminentia illa divini esse, potentis existere: hæc adeò difficilia, & quoddammodo sibi adversantia componere, qualia sunt: produci & non produci, vniri & non vniri. Atqui absurdum est velle in creatis invenire idem mysterium: quale sine dubio esset quòd eadem humanitas vniretur & non vniretur realiter Verbo divino; vniretur, inquam, prout habita, & in abstracto, ac non vniretur, vt habens & in concreto; si hæc duo reipsa idem, idem sunt, & sola mentis conceptione differunt, vt Adversarij volunt.

14 SECVNDO Reijcitur opinio Durandi, & confirmatur simul impugnatio præcedens. Etenim potio, naturam humanam non distingui realiter à supposito proprio, verè & in re admittitur quidquid Nestorius docuit, solumque in modo loquendi, qui non vsque adeò interest, ab eo dissensus erit. Si enim suppositum humanum non addit realiter aliquid supra naturam humanam; cùm hæc iuxta fidem vnita fuerit supposito Verbi divini in Christo Domino, verè & reipsa in Christo erit duplex suppositum, alterum humanum, & divinum alterum. Sicuti verè & reipsa admitteretur error Sabellij, si quis assereret vnum suppositum divinum esse idem realiter cum alio, distingui tamen ex modo significandi, quatenus vnum explicatur per nomen Patris, alterum per nomen Filij, alterum per nomen Spiritus sancti. Atqui Ecclesia Catholica non solùm damnavit in Nestorio modum loquendi, sed etiam, & multo magis, rem ipsam; scilicet in Christo esse duo suppositum secundùm rem, quod manifestè sequi videtur ex opinione Henrici ac Durandi.

15 CONFIRM. I. Suppositum, cùm sit aliquid existens in rerum natura ante omnem intellectus fictionem, non constituitur penes modum concipiendi, sed penes aliquod prædicatum verum & reale. Ergo si humanitas Christi habet omne illud prædicatum reale, quo cæteræ naturæ humanæ constituuntur suppositum, verè etiam illa in Christo erit suppositum. Si autem in Christo humanitas est verè suppositum, verè etiam erit persona, & creata, sicut ipsa humanitas; quia persona nihil aliud est, quàm suppositum rationali natura constans. Dabitur ergo in Christo simul persona humana & creata, ac persona Verbi divina, & increata, qui planè est ipsissimus error Nestorij.

16 CONFIRM. II. Quia adhuc in modo loquendi non videtur opinio relata differre ab errore Nestorij, si Durandus consequenter loquatur. *Primo* quidem: quia consequentius est fateri existentiam duplicis personæ, seu suppositi, vbi concurrunt illa omnia, quæ realiter concurrunt & sufficiunt ad duplex suppositum

sum constituendum. *Secundo*, quia ex mente Durandi, vt humanitas habeat rationem suppositi sat est quòd concipiatur in habente illam. At humanitas Christi Domini, vt condistincta à Verbo, concipitur prout in habente illam. Ergo vt condistincta à Verbo habet rationem suppositi. Probatur minor. Humanitas Christi, vt condistincta à Verbo, importat rationem specificam naturæ humanæ, non quomodocumque, sed prout individuam, seu determinatam in individuo, vt ipse Durandus statuit, & ex se patet. At ratio specifica naturæ humanæ concipitur, vt recepta in natura individua, vt docet Sanct. Thomas cap. 1. de Ente & Essentia paulò ante finem; ac proinde in natura divina concipitur, vt recipiens & habens naturam specificam. Ergo humanitas Christi Domini, vt condistincta à Verbo, concipitur prout in habente illam. *Tertiò*: quia omnis natura rationalis, quæ concipitur per modum totius, & cui nulla omnino realitas deest, concipi potest, ac debet per modum suppositi & personæ. Suppositum namque & persona, nihil aliud est, ne quidem mentis consideratione, quâ substantia rationalis concepta per modum totius completi, cui iam nulla omnino realitas, vel perfectio necessaria deest. At iuxta Durandum concipitur substantia rationalis in Christo per modum totius, & cui nulla omnino realitas, aut perfectio intrinseca deest. Ergo substantia rationalis in Christo cõcipitur ad modum suppositi & personæ. Non igitur solũ in re, vertũ & penes modum loquendi ac concipiendi tenebitur Durandus, si consequenter loquitur, fateri cum Nestorio in Christo duplex suppositum, & duas personas.

17 TERTIO Denique reijcitur: Quia iuxta relatam opinionem tollitur de medio veritas mysterij Incarnationis, consistens in eo quòd Verbum divinum per subsistentiam suã, sive personalitatem, reddiderit subsistentem naturam humanam Christi. Probatur sequela multipliciter. *Primò*: quia iuxta Durandum subsistentia non distinguitur realiter à natura subsistente per illam. Sed subsistentia Verbi distinguitur realiter à natura humana Christi, vt fide sanctum est. Ergo subsistentia Verbi non reddidit subsistentem naturam humanam Christi. *Secundò*. Verbum divinum per subsistentiam suam reddere subsistentem naturam humanam Christi, nihil aliud est, quàm personalitate suâ intimè communicatâ supplere defectum personalitatis propriæ naturæ humanæ Christi. At iuxta Durandum nullus est defectus personalitatis propriæ in naturâ humanâ Christi, quem suppleat Verbum: cùm in humanitate adsit omne prædicatum reale & intrinsecũ, quo alioqui extra Verbum constitueretur in ratione personæ. Ergo Verbum per subsistentiam suam non reddidit subsistentem naturã humanam Christi. *Tertiò* probatur eadem sequela: Verbum divinum per subsistentiam sive personalitatem suam reddere subsistentem naturam humanam Christi, est constituere cum illa realiter ac verè vnum per se substantiale. Sed si natura humana Christi est secundùm omnem realitatem completa in ratione substantiæ ac suppositi (vt Durandus ait) iam non cõstituit Verbum cum illa realiter ac verè vnum per se substantiale: quia id quod advenit naturæ secundùm rem completæ omnino in ratione substantiæ ac suppositi, nequit cùm ea vnum per se constituere. Ergo si natura humana Christi est secundùm omnem realitatem completa omnino in ratione substantiæ ac suppositi, vt Durandus inquit, Verbum divinum per subsistentiam vel personalitatem suam non reddidit illam subsistentem: quod est de medio tollere mysterium Incarnationis. Dico subsistentem, eo sensu, quo capax est subsistentis natura; nimirum, non *vt quod*, aut per modum totius: sed tanquam natura rei subsistentis, sive suppositi, quod semel observasse sufficiat iuxta dicenda infrà sect. 8. à num. 102.

18 OBIICIE. Pro Durando doctrinam D. Thom. in 3. dist. 5. quæst. 1. art. 3. & quæst. 9. de Potentia artic. 3. ad 3. & 1. p. quæst. 3. art. 3. vbi apertè videtur asserere, in Angelis naturam non distingui à subsistentia. Inquit enim hoc postremo loco, solut. ad 3. *Illa forma, quæ non est receptibilis in materia, sed per se subsistens, ex hoc ipso individuatur*. Docet igitur naturas immateriales, quales sunt Angelorum, per seipsas subsistere, ac proinde absque subsistentiâ distinctâ. Et tamen potuit Verbum assumere naturam Angelicam in vnitatem personæ vt omnes supponunt, & indicat Apostolus illis verbis ad Hebr. 2. *Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit*: quasi Verbum divinum apprehendere, sive assumere potuerit naturam Angelicam: & tamen noluerit. Ergo pariter licèt in opinione Durandi natura humana sit per se subsistens, seu (quod perinde est) non distinguatur realiter à propria subsistentia, potuit assumi à Verbo in vnitatem personæ. Sicut ergo assumente Verbo naturam Angelicam subsistentem per se, non essent duo supposita in illo complexo, sed vnicum; ita licet assumpserit naturam humanam per se subsistentem in opinione Durandi, non erit in Christo duplex suppositũ, sed vnicum.

19 MIRVM Est quàm variè & multipliciter mens D. Thom. exponi soleat, tum ab ipsius Discipulis, tum ab alijs pluribus. Ca-

ietanus 3.p.quæſt.4.art.2.cùm ſummatim hoc argumentũ ſibi obiecißet, reſpondit, S.Doctorem nondum tractâſſe myſterium Trinitatis, & Incarnationis, cùm ſcripſit illum articulum allegatum Primæ Patris; ideoque non plenè tradidiſſe diſtinctionem ſuppoſiti à naturâ individuâ, quam tamen docuit alijs locis. Sed hoc eſt reipſa aſſerere S.Doctorem ſibi ipſi fuiſſe contrarium, aut immemorem doctrinæ traditæ. Alij communiter illius teſtimonia explicant de natura in communi reſpectu individui, quod intellexit nomine ſuppoſiti, & docuit non diſtingui à natura in communi. Ita Oviedo in Metaph.controv.6.puncto 2. num.22. alijque plures. Sed obſtare videtur hic ſcrupulus. Etenim loco illo expreſsè diſtinguit formam, ſeu naturam materialem ab immateriali per hoc, quod prior non individuetur per ſeipſam, ſed ſolũ poſterior. At in hoc quod eſt individuum non diſtingui à natura in communi realiter, nullum diſcrimen eſt inter naturam materialem, & immaterialem: vtraque enim reipſa idem eſt cum individuo, per quod contrahitur. Ergo diſcrimen à D. Thom. aſsignatum inter formam, ſeu naturam materialem, & immaterialem, non conſiſtit in identitate reali vnius præ altera cum individuo.

20 QVARE Cenſeo verbis illis ſuperiùs obiectis ex 1.p.q.3. nihil omnino inferri contra noſtrum aſſertum: quia ibidẽ S.Thomas non agit de ſuppoſito, aut perſona, neque de compoſitione ex natura & ſubſtantia, ſed ſolùm de compoſitione ex materia, & forma. Inquirit namque eo articulo, *Vtrùm in Deo ſit compoſitio ex forma & materia*. Et cùm ſibi obiecißet in tertio argumento, materiã eſſe principium indiuiduationis, Deum autem videri eſſe individuum, atque adeò componi debere ex materia & forma; Reſpondet, formas, quæ ſunt receptibiles in materia, individuari per materiam: illam verò formam, quæ non eſt receptibilis in materia, ſed per ſubſiſtit, ex hoc ipſo conſtitui individuam. Vbi ſenſus non eſt formam irreceptibilem in materia ſubſiſtere per ſe, quatenus *per ſe* importat ipſius entitatem individuam præcisè; ſed ſolùm ſubſiſtere per ſe, quatenus *per ſe* cõtraponitur huic quod eſt ſubſiſtere in materia, qualiter receptibiles formæ ſubſiſtunt. Hoc enim ſecundo poſito, & negato primo, ſufficienter occurrit D. Thom. tertio argumento, negando materiam eſſe principium individuationis formarum irreceptibilium, ac proinde negando Deum conſtare materiâ aliquâ; quia forma diuinitatis eſt irreceptibilis, ac proinde non accipit individuationẽ à materia vt aliæ formæ receptibiles, ſed ex ſeipſa eſt individua. Quæ ſolutio & expoſitio videtur textui D.Tho. maximè coherens, & intelligibilior pluribus alijs apud Authores ſparſis, quas conſultò prætermittimus. Eademque aptari poteſt cæteris D. Thom. teſtimonijs in obiectione indicatis, ac præterea alijs eiuſdem locis, quibus docet, perſonam in rebus materialibus importare compoſitionem, non verò in immaterialibus. loquitur enim de compoſitione phyſica & eſſentiali ex actu, & potentia.

21 SIMILITER Et Opuſc. 37 cap. 4. dum inquit ſuppoſitum in rebus immaterialibus non diſtingui à natura per aliquid eiuſdem generis, ſolùm loquitur de ſuppoſito latè dicto, prout individuum eſt, vt idem Sanct. Doctor ibidem explicat: quia, nimirum, licèt individuum in rebus materialibus diſtinguatur à natura ſubſtantiali per aliquid eiuſdem generis, ſcilicet per ipſam individuationem, ſeu vnitatem numericam ſpeciei ſuperadditam; individuum tamen in rebus ſimplicibus ſolùm differt à ſpecie per accidentia, & non per aliquid ſui generis; ideoque in ijs tot ſpecies, quot individua ſunt. Verba S. Doctoris ex hibeo ibid. paulò poſt medium: * Manifeſtum eſt ergo quòd per aliquid ſui generis differt individuum in rebus materialibus à ſpecie, & non ſolùm per accidentia. In rebus verò ſimplicibus individuum ſolùm per accidentia differt à ſpecie, & non per aliquid ſui generis: & ideo in eis tot ſunt ſpecies, quot ſunt individua. * Vnde hoc ipſo ſenſu accipienda ſunt verba, quæ poſtea ſubdit, alioqui difficilia, & ſpecie tenus faventia opinioni Durandi, intellectæ de ſuppoſitis omnino immaterialibus.

22 PORRO S.Doctorem perpetuò diſtinxiſſe in re ſuppoſitum materiale à naturâ, conſtat, vel ex ipſis locis, quæ nobis obijciuntur, vbi id palàm tradit. Idque vnum ſufficeret ad vim argumentorum, quibus Durandum impugnavimus; cum in ijs ſermo fuerit de natura materiali humanitatis aſſumptæ. Ac præterea D.Thom. idem quoad hoc ſenſiſſe de ſubſtantijs ſeparatis, & immaterialibus infra diuinam, conſtabit poſtea diſp. ſeq. ex pluribus teſtimonijs ipſius, quibus omnem naturã creatam diſtinguit realiter ab eſſe ſubſiſtentiæ. Et in id probãdum ſufficit locus illuſtris 3.p.q.4. art.1. vbi tam in corpore, quàm in ſolut. ad 3. apertè ſupponit poſsibilem eſſe abſolutè aſſumptionem naturæ Angelicæ, ita vt Deus illã creando impediat ipſius propriam perſonalitatem, & vniat ſibi hypoſtaticè talem naturam. Immò & de naturâ Angeli iam creatâ & ſubſiſtente ſatis indicat, potuiſſe auferri ab ea perſonalitatem propriam, vt loco ipſius ſubrogaretur divina hypoſtaſis; dum ait ſolùm, id non videri congruum, ne aliquid ſuppoſiti incor-

rup-

ſupabilis deſtrueretur. Quo planè abſolutam eius ablationis poſsibilitatem ſupponit, ac proinde realem vtriuſque diſtinctionem.

23 EX His ad obiectionem patet, naturam Angeli ex mente S. Doctoris diſtingui realiter à ſubſiſtentiâ ipſius. Patet etiam potuiſſe abſolutè aſſumi à Verbo in vnitatem perſonæ; eoque caſu impediendam abſumendamve ab ea perſonalitatē Angeli, vt in eius locum perſonalitas divina ſufficeretur. Quo poſito ceſſat obiectionis difficultas, & libero pede gradiatur argumenta contra Durandum præiacta. Sed de mente D. Thom. ampliùs adhuc conſtabit diſp. ſequenti.

SECTIO TERTIA.

Impugnatur multipliciter rationibus, tum theologicis, tum metaphyſicis, opinio Scoti aſſerentis, ſuppoſitum vltra naturam ſolùm addere negationem vnionis ad aliud ſuppoſitum.

24 SECVNDA Sententia eſt Scoti in 3. diſt. 1. §. *non aſſerendo*, vbi exiſtimat ſuppoſitum vltra naturam non addere aliquid poſitivum, ſed ſolùm negationem vnionis actualis ad aliud ſuppoſitum, & negationem vnionis aptitudinalis. Ideoque docet, animam ſeparatam non eſſe ſuppoſitū, quia licèt habeat negationem vnionis actualis, non habet negationem aptitudinalis vnionis, cùm capax ſit vt vniatur ſuppoſito humano. Ac præterea, vt argumentum ex myſterio Incarnationis petitum præcaveret, ſtatuit, humanitatem Chriſti non eſſe ſuppoſitum, quia non importat negationē vnionis actualis ad aliud ſuppoſitum; quamvis de facto habeat omnia requiſita poſitiva, quæ eam conſtituerent in ratione ſuppoſiti, ſi libera eſſet ab vnione actuali cum Verbo. quia verò de facto non habet actualem carentiam eius vnionis, ſed potiùs eſt vnita ſuppoſito aut ſubſtantiæ dignieri, humanitas Chriſti nō eſt ſuppoſitum. Quod aliquanto fuſiùs, quam ſuprà n. 7. oportuit in præſenti explicare. Hæc omnia Subtilis Doctor: ex quibus iure ac merito P. Suarez diſp. 34. Metaph. ſect. 2. à n. 8. alijque plures cum illo, colligūt opinionem ipſius vix differre à ſententiâ Durandi nuper impugnatâ; cùm etiam Durandus dicat: requiri negationem dependentiæ, & vnionis actualis ad aliud ſuppoſitum, vt ſignificetur natura per modum concreti, ſeu ſuppoſiti. Quare iiſdem argumentis refell. poteſt opinio Scoti ac Durandi, & præterea ſequentibus. In quibus tamen profiteor, me nolle vlla prorſus cenſurâ notare opinionem Subtilis Doctoris, aut clariſſimæ illius Scholæ: ſed tantùm indicare quæ mihi in eâ apparent difficilia, aut ducere videntur in multiplex abſurdum: donec illorum ſolutionem diſcam à præſtantiſsimis eiuſdem doctrinæ Sectatoribus.

25 PRIMO Quidem. Si enim ſuppoſitum creatum in genere conſtitueretur per negationem prædictam, etiam ſuppoſitum rationale, ſcilicet perſona, conſtitueretur proportionali modo per negationem vnionis ad perſonam rationalem, ſeu ratione prædictam. Eadem enim vtriuſque ratio eſt. At ſuppoſitum rationale, ſeu perſona, non conſtituitur ut negatione aliqua. Ergo neque ſuppoſitum creatum in genere. Probatur minor ratione deſumpta ex D. Thom. 1. p. q. 29 art. 3. Repugnat id quod perfectiſsimum eſt in genere ſubſtantiæ, conſtitui formaliter per aliquam negationem. At perſona eſt quid perfectiſsimum in genere ſubſtantiæ. Ergo repugnat perſonam conſtitui formaliter per aliquam negationem. Conſequentia eſt in quarto modo perfectæ figuræ. Maior evidens: quia conſtitutum accipit ſuam perfectionem formalem, à conſtitutivo proprio: atque adeo ſi conſtitutum ſit perfectiſsimum in aliquo genere, id quo formaliter conſtituitur, debet eſſe in eodem genere perfectiſsimum. At negatio quælibet, ſive illa actualis ſit, ſive aptitudinalis, nequit eſſe aliquid perfectiſsimum, nec perfectum, ſed potiùs carentia omnis perfectionis in genere ſubſtantiæ. Ergo repugnat id quod eſt perfectiſsimum in genere ſubſtantiæ conſtitui formaliter per aliquam negationem. Minor verò præcipua probatur; quia perſona non ſolùm importat rationem ſubſtantiæ complexæ, & cui proinde nihil perfectionis deeſt in genere ſubſtantiæ; ſed etiam determinationem ad ſuppoſitum naturæ in toto eo genere perfectiſsimæ, ſcilicet intelligētis, ſeu rationalis. Ergo perſona eſt quid perfectiſsimum in genere ſubſtantiæ.

26 DICES, Ratione hac nimiùm probari: ſcilicet ſubſiſtentiam eſſe perfectionem naturâ ipſa rationali integra genus ſubſtantiæ; quod apud omnes falſum eſt, præſertim aſſerentes ſubſiſtentiam eſſe, non rem aliquam, ſed modum, atque adeo longè minoris perfectionis, quàm naturam ſubſiſtentem. Sequela autem probatur: quia formale conſtitutivum rei perfectiſsimæ in aliquo genere, nequit non eſſe perfectiſsimum intra illud genus.

27 SED Contrà. Vt enim totum aliquod ſit perfectiſsimum in aliquo genere ſufficit conſtitui extremis perfectiſsimis, vnoquoque in ſuâ lineâ. At perſona eſt perfectiſsimum quoddam totum in genere ſubſtantiæ, vt probatum eſt. Sufficit ergo quòd conſtitua-

tur extremis perfectiſsimis, vnoquoque in ſuâ lineâ. Vnde ſicut ob hanc cauſam debet conſtitui naturâ rationali, quę inter omnes perfectiſſima eſt in linea naturæ; ſic etiam conſtitui debet perſonalitate, quæ ſit perfectiſsima in lineâ ſubſiſtentiæ. Quare parum refert quòd perſonalitas ſit modus, & proinde quid minùs perfectum, quàm natura ſubſiſtens. Sæpe enim verificatur, illam in lineâ ſubſiſtentiæ perfectiſsimam eſſe debere, hoc ipſo quòd cõſtituat perſonâ, quæ eſt aliquid in genere ſubſtantiæ.

28 CONFIRM. Si perſonalitas conſiſtit in negatione vnionis ad ſuppoſitum alienum, perſona vt perſona non erit quid perfectiſsimũ in ratione ſuppoſiti, nec excedet ſuppoſitum irrationale, quatenus ſuppoſitum eſt. Probatur ſequela: Tum, quia in purâ negatione vnionis ad ſuppoſitum alienum, non eſt magis aut minùs, ſive perfectionis, ſive imperfectionis: Tum, quia omne ſuppoſitum irrationale importat negationem vnionis ad quodlibet alienum ſuppoſitum, quam ſolam importat ſuppoſitum rationale, ſive perſona. Ergo ſuppoſitum rationale, ſive perſona, in lineâ ſuppoſiti non excedet irrationale ſuppoſitum.

29 DICES, Suppoſitum irrationale addere aliquid ſupra rationem communem ſuppoſiti, nimirum negationẽ vnionis ad aliud rationale ſuppoſitum, quæ negatio quid perfectius eſt, quàm negatio vnionis ad ſuppoſitum irrationale alienum importata ab irrationali ſuppoſito.

30 SED Contrà I. Negatio enim vnionis ad omne ſuppoſitum alienum, quodcumque illud ſit, importatur ab omni ſuppoſito in rerum naturâ exiſtenti, ſive hoc rationale ſit, ſive irrationale; cùm omne ſuppoſitum in quantùm tale ſit completum & perfectum iam in ſuo genere, atque adeò incapax ſubſtantialis vnionis, ſeu conſtituendi vnum per ſe cum alio ſuppoſito æquè completo, ac perfecto, quodcumque illud ſit. Ergo ſi ſuppoſitum rationale conſtituitur negatione vnionis ad ſuppoſitum alienum, eadem prorſus negatione conſtituetur, quâ irrationale ſuppoſitum, atque adeò non magis perfectè. CONTRA II. Si enim vtraque negatio eſt diverſa quòd ad perfectionem, vt in evaſione præiactâ dicitur, imperfectior erit negatio conſtituens rationale, quàm irrationale ſuppoſitum. Negatio enim conſtituens ſuppoſitum rationale importabit carentiam vnionis ad ſuppoſitum perfectius, quàm negatio conſtituens irrationale ſuppoſitum. At carentia tantò imperfectior eſt, quantò maioris perfectionis carentia eſt, quia hoc ipſo remover perfectionem maiorem. Ergo negatio conſtituens ſuppoſitum rationale imperfectior erit negatione conſtituente irrationale ſuppoſitum: ac proinde rationale ſuppoſitum in lineâ ſuppoſiti quid imperfectius erit, quàm ſuppoſitum irrationale; quod ex terminis apparet abſurdum.

31 CONFIRM. II. Argumentum præcipuum ad hominem in ſententiâ Scoti aſſerẽtis, poſſe ſuppoſitum creatum terminare alienam naturam. Hoc enim poſito omne ſuppoſitum creatum in ratione terminantis naturam alienam debet importare aliquid, quo illam perficiat. At nequit illam perficere purâ negatione vnionis ad aliud ſuppoſitum. Ergo debet illam perficere per communicationem alicuius poſitivæ perfectionis alienam naturam terminantis, cùm nihil aliud præterea reſtet: Conſequentia rectè infertur, & minor conſtat: tum quia negatio pura vnionis ad aliud ſuppoſitum, eſt negatio pura perfectionis ab alio ſuppoſito acceptæ, & negatio pura perfectionis ab alio ſuppoſito acceptæ nequit eſſe perfectio: tum etiam, quia omne perfectum eſt bonum, & omne bonum eſt ens, & negatio pura non eſt ens, ac proinde nec perfectio: tum denique quia natura ante vnionem cum ſuppoſito alieno, etiam importabat illam ipſam negationem vnionis ad omne aliud ſuppoſitum alienum, quam importat poſtquam alicui extraneo ſuppoſito vnitur. Ergo vera eſt illa minor, nempe, ſuppoſitum creatum non poſſe perficere naturam ſibi vnitam purâ negatione vnionis ad ſuppoſitum alienum.

32 IAM Maior illa præcipui diſcurſus probatur: Nam hoc ipſo quòd ſuppoſitum creatum terminet naturam alienam, complet illam, ita vt ex vtroque extremo, terminante & terminato, reſultet vnum per ſe in genere ſubſtantiæ. At nequit complere illam, ita vt cum eâ componat vnum per ſe in genere ſubſtantiæ, niſi ipſam perficiat. Ergo hoc ipſo quòd ſuppoſitum creatum terminet naturam alienam, debet in ratione terminantis importare aliquid, quo illam perficiat. SECVNDO probatur eandem maior. Hoc ipſo quòd ſuppoſitum creatum terminet naturam alienam, debet hæc reali vnione ipſi coniungi. At nequit reali vnione coniungi puræ negationi, ſed ſolùm extremo poſitivo ipſam naturam perficienti: quia ad puram negationem nequit poſitiva vnio terminari. Neque etiam negativa vnio excogitari poteſt: quia hæc non eſt vnio, ſed totius vnionis carentia incompoſsibilis cum verâ vnione ſuppoſiti creati ad naturam alienam. Ergo hoc ipſo quòd ſuppoſitum creatum terminet naturam alienam, debet in ratione terminãtis importare, non puram negationem, ſed aliquid poſitivum, quo talem naturam perficiat. TERTIO. Ratione illius quòd nihil eſt, nequit ſuppoſitum creatum terminare, aut com-

complere aliud realiter, & ante omnem intellectus operationem. Sed suppositum creatum ratione subsistentiæ suæ iuxta Scotum, potest terminare, & complere naturam alienam realiter, & ante omnem intellectûs operationem. Ergo subsistentia propria suppositi creati non est nihil. Est igitur aliquid positivum, quo possit realiter naturam alienam terminare, si loquatur consequenter Scotus.

33 SECVNDO Principaliter reijcitur eadem opinio. Si enim persona non addit aliquid positivæ perfectionis supra naturam rationalem, sed solùm negationem vnionis ad aliud suppositum, natura humana Christi fuisset Verbo divino vnita cũ omni positiva perfectione & integritate, quam haberet aliàs in ratione personę. Consequẽs est absurdũ. Ergo & doctrina ex quâ sequitur. Maior, sive sequela, est manifesta: quia natura humana Christi fuit vnita Verbo divino cum omni positivâ perfectione, quæ spectat ad lineam & integritatem naturæ. Ergo si in ratione personæ nulla alia perfectio aut integritas positiva superadditur, natura humana Christi vnita fuit Verbo divino cum omni positivâ perfectione & integritate, quam haberet aliàs in ratione personæ.

34 ABSVRDITAS Autem consequentis videtur perspicua: Quia si natura humana Christi vnita fuit Verbo divino cum omni positivâ perfectione & integritate, quam alioqui haberet extra vnionem illam in ratione personæ; iam videtur concedi reipsa Nestorio, quidquid ille asseruit. Reverà enim in Christo admittitur, vltra personam Verbi, persona alia humana & creata quoad omnem positivam perfectionem & integritatem, quam persona humana & creata importat extra vnionem ad Verbum: qui reipsa apparet sensus & error Nestorij.

35 RESPONDEBIS Pro opinione Scoti, concessa sequela, negando minorem. Ad probationem negabis antecedens: quia licèt natura Christi vnita fuerit Verbo divino cum omni positiva perfectione & integritate, quam alioqui haberet, si subsisteret, esserque persona per seipsam: adhuc vnita Verbo non habet rationem suppositi, nec personę, quia deficit ipsi negatio vnionis ad suppositum Verbi, quâ negatione alioqui constitueretur per se subsistẽs. Id autem longè distat ab errore Nestorij, qui ita posuit naturam humanam in Christo, vt non solùm importaret omnem positivam integritatem & perfectionem humanæ & creatæ personæ, sed etiam negationem vnionis ad suppositum Verbi, sive ad personam digniorem, vt aliqui Recentiores loquuntur.

36 SED Contrà I. Nestorius enim non dixit, naturam humanam Christi importare simpliciter negationem vnionis ad Verbum divinum. Ergo totus illius error fuit concedere in Christo naturam humanam cum omni positivâ perfectione & integritate, quæ alioqui haberet in ratione suppositi, & personæ, si existeret extra Verbum. Consequentia est manifesta, & antecedens probatur efficaciter ex S. Cyrillo oculato teste errorum Nestorij in ipso Cõcilio Ephesino. Ille namque tom. 6. lib. 2. contra Nestorium refert ipsum appellasse Christũ *Θεοφόρον Deiferum, καὶ οὐχὶ θεὸν ἀληθῶς, ἄνθρωπον δὲ θεῷ συνημμένον ὡς ἐν ἰσότητι τῆς ἀξίας: & non verè Deum, sed hominem potiùs tum Deo tamquam dignitatis æqualitate coniunctum.* Vbi, vt vides, coniunctionem, sive aliquam vnionem Dei, & hominis fatebatur. Insuper ex eodem Cyrillo lib. 3. pag. 64. habemus, Nestorium dixisse Christum *κτήτορα τῆς θεότητος, possessorem diuinitatis*: quod vtique absque vnione aliqua humanitatis cum personâ Verbi esse nequit. Præterea id ipsum lucu lenter confirmatur falso illo Symbolo Nestorij, quod Chærisius Præsbyter obtulit Patribus Concilij Ephesini, vt in eius Act. 6. habetur pag. 360. In eo quippe aiebat Nestorius,* Verbum divinum hominem assumpsisse perfectum: quem quidem hominem naturâ nostri similem Spiritus sancti virtute in vtero Virginis formatum, factum ex muliere, factum sub lege, &c. arcano quoddam modo sibi coniunxit. * Fatebatur ergo Nestorius cõiunctionem, sive vnionem humanitatis Christi ad Verbum divinum: sed tamen erravit existimando, Verbũ *assumpsisse hominem perfectum*: scilicet, humanam naturam quo ad omnem perfectionem, quam importaret, si seorsim à Verbo subsisteret. Sunt & pleraque alia, quibus affatim ostendere possemus, Nestorium minimè negasse vnionem humanitatis Christi ad Verbum, qualis & quãta esse potest inter naturam omni positiva perfectione & integritate sibi connaturali prædi tam, & personam divini Verbi. Vide Petavium lib. 1. de Incarnat. cap. 9.

37 CONTRA II. Ecclesia enim Catholica post preces, ieiunia, & consultationes plures in Concilio Ephesino definivit, naturam humanam in Christo non retinisse propriam personalitatem. At si propria personalitas naturæ humanæ consisteret in negatione actuali vnionis ad personam alienam, vt vult Scotus, frustranea esset talis definitio. Ergo cùm hæc frustranea non fuerit, asserendum est personalitatem propriâ naturæ humanæ non consistere in negatione vnionis actualis ad personam alienam. Probatur minor. Nam frustraneum est definire id, quod solâ apprehensione terminorum est notum, & à nullo, etiam alioqui ad-

ver-

verſario, negatur. At ſola apprehenſione rerum notum eſt, naturâ humanam ex ſuppoſitione vnionis ad perſonam alienam Verbi, admiſſæ à Neſtorio, non retinere negationem eiuſdem vnionis; cùm evidens ſit, ſimul cohærere non poſſe vnionem, & negationem vnionis naturæ humanæ ad eandem Verbi perſonam. Igitur ſi propria perſonalitas naturæ humanæ conſiſteret in negatione actuali vnionis ad perſonam alienam, vt vult Scotus, fruſtra Eccleſia poſt preces, ieiunia, & conſultationes plures, definiviſſet, naturam humanam in Chriſto non retinuiſſe perſonalitatem propriam.

38 CONTRA III. Ideo enim anathematiſmo confixus eſt ab Epheſinis Patribus Neſtorij error, quia, vt inquit Acatius Myrilenenſis in eodem Concilio Act. 1. pag. 259. ἐδάφευ ἑαυτὸν ἐνόμασι μόνῳ τὴν ἕνωσιν τῷ θεῷ πρὸς τὴν σάρκα ὁμολογοῦντα, τῷ δὲ πράγματι πάντῃ πάντῃ ἀφανίζοντα: *vocabulo tenus Dei vnitatem cum carne confitebatur, re ipſa verò eam funditus tollebat.* Neque enim niſi vocabulo tenus, vnio eſſe poterat inter perſonam Verbi, & naturam humanam Chriſti, ſi hæc omnẽ integritatem & perfectionem creatam habuit quam alioqui haberet, ſi ſeorſim ſubſiſteret extra Verbum. At iuxta Scotum natura humana Chriſti omnem integritatem, & perfectionem creatam habuit, quam alioqui haberet ſi ſeorſim ſubſiſteret extra Verbum. Ergo in ſententia Scoti, non, niſi vocabulo tenus, vnio eſſe potuit inter perſonam Verbi, & naturam humanam Chriſti. Nimirum, vnio vtriuſque in re non *ſuit* qualiſcumque, *ſed* ſubſtantiva, quam phyſicam, ſive naturalem appellat Synodus Epheſina Anathematiſmo III. in eius defenſione: ſimiliterque Alexandrina, vbi Patres in id maximè incumbunt, vt oſtendant contra Neſtorium, illum nexum naturæ humanę cũ perſona divina eſſe ἕνωσιν φυσικὴν, id eſt, vnionem phyſicam, ſeu naturalem. Verba autem integra Epheſinæ Synodi hæc ſunt:* Si quis in vno Chriſto poſt vnionem dividit hypoſtaſes, ipſaſque ea tantùm coniunctione inter ſe connectit, quæ eſt ſecundùm dignitatem, ſive authoritatem, aut poteſtatem; & non eo potiùs concurſu, QVI EST SECVNDVM PHYSICAM VNIONEM, anathema ſit.* Eodemque modo nexum illum appellat *vnionem phyſicam* Cyrillus in Epiſtola ad Neſtorium de excommunicatione, parte 1. eiuſdem Concilij Epheſini pag. 207. editionis Morellianæ anni 1636. quâ nunc vtimur. Si autem natura Chriſti humana permanſiſſet cum omni illo poſitivo & reali complemento, quod alioqui haberet ſubſiſtens per ſe; coniunctio illius cum perſona Verbi, ſummùm faciſſet ſecundum dignitatem, ſive authoritatem, aut poteſtatem, qualis non negabatur à Neſtorio: minimè verò vnio phyſica, & ſubſtantiva, qualem Catholica Synodus aſſeruit. Hæc enim eſt ex qua vnum per ſe conſurgit ſubſtantialiter: quale profectò reſultare nequit ex duobus entibus, ſeu naturis completis quoad omnia poſitiva intra genus ſubſtantiæ.

DICES, Naturam Chriſti humanam non habere rationem perſonæ, ſive ſubſiſtentis per ſe, hoc ipſo quòd vniatur ſubſtantiæ digniori, qualis eſt perſona divina: ac proinde iam poſſe cum ea vnum per ſe ſubſtantivum conſtituere. Ita Adverſarij tertio quoque verbo hanc evaſionem reponentes. SED Contrà: Id enim iam abundè præoccupatum eſt in ſuperioribus, & denuo reijcitur: quia ſubſtantia completa ſecundùm omne prædicatum poſitivum, nequit vniri ſubſtantiæ completæ digniori, per vnionem phyſicam, ex qua reſultet vnum per ſe ſubſtantivum; quod ſanè exigit ſaltem alterum extremorum incompletum in genere ſubſtantiæ: ſed ſummùm vniri poteſt ſubſtantiæ digniori affectivè aut moraliter, vti Neſtorius adſtruebat. *Præterea.* Sic enim liceret pariter dicere, ex duplici natura Chriſti, divina vna, & humana altera, completis quoad omnia prædicata poſitiva in ratione naturæ, reſultaſſe in Chriſto vnicam naturam, qui fuit error Eutycheris ab Eccleſia confixus. Probatur ſequela: quia pariter dici poſſet, naturam humanam, quamvis retinentem omnia prædicata poſitiva, fuiſſe vnitam naturæ divinæ longè digniori; ac proinde conſtituiſſe cum ea vnicam naturam: ſicuti Adverſarij aiunt ſubſtantiam humanam retinentem omnia prædicata poſitiva perſonæ, fuiſſe vnitam perſonæ divinæ longè digniori; ac proinde conſtituiſſe cum ea vnicam perſonam. Par enim eſt vtriuſque ratio. *Vrgetur amplius.* Tam completa eſt perſona humana in ratione perſonæ, quàm natura in ratione naturæ. Atqui perſona humana deſinit eſſe completa per hoc ſolùm, vt vniatur perſonæ digniori, tanquam illius pars. Ergo etiam natura humana deſinit eſſe completa per hoc ſolùm vt vniatur naturæ digniori, veluti pars ipſius. Ergo quemadmodum Adverſarij aiunt non fuiſſe in Chriſto duplicem, ſed vnicam perſonam: ita etiam Eutyches potuit dicere, in ipſo eſſe non duplicem, ſed vnicam naturam. Et quemadmodum ij volunt, vnionem eſſe phyſicam & ſubſtantivam cum perſona Verbi: ita Eutyches phyſicam & ſubſtantivam dicere potuit vnionem naturæ humanæ cum divina. Conſequens verò abſurdum eſſe patet, & in Concilijs damnatum, ac nominatim à S. Leone Papa in tract. adverſus errores Eutycheris, & Gelaſio I. lib. de duabus naturis paulo poſt medium.

CON-

39 CONTRA VI. & roboratur præcedens impugnatio ratione à priori. Inter personam Verbi & naturam humanam Christi, non fuit solùm illa coniunctio communis, quâ Deus in omni composito substantiali est per essentiam, præsentiam, & potentiam; neque illa specialior, quâ coniungitur iustis per gratiam: sed alia specialissima, & hypostatica, quâ vnũ per se substantiale constituit cum humanitate sibi unitâ. At hæc vnio specialissima & hypostatica, constituens vnum per se substantiale, esse non posset inter personam Verbi, & naturam humanam Christi, si hæc habuit omnem positivam perfectionem & integritatem, quam alioqui naturaliter haberet extra Verbum. Ergo natura humana Christi non habuit omnem perfectionem positivam & integritatem, quam alioqui haberet extra Verbum. Probatur minor. Nam vnio specialissima, & hypostatica, & sufficiens ad constituendum vnum per se, exigit necessariò, vt saltem alterum èduobus extremis sit in genere substantiæ incompletum, ac proinde non habens omnem perfectionem positivam & integritatem sibi debitam. Ergo cùm hic defectus non posit esse in Christo ex parte personæ assumentis, quæ in illo perfectissima & divina permansit, debuit esse ex parte naturæ humanæ assumptæ: ac proinde si hæc habuit omnem perfectionem & integritatem positivam, quam alioqui haberet naturaliter extra Verbum, non potuit ex illâ & personâ Verbi resultare specialissima & hypostatica vnio, ac sufficiens ad constituendum vnum per se substantiale. Solùm ergo fuisset inter personam Verbi & naturam humanam Christi vnio communiter dicta, aut qualem Deus habet cum iustis, ac proinde minùs propriè dicta; quæ à Nestorio minimè negabatur.

SECTIO QVARTA.

Aliæ impugnationes eiusdem sententiæ Scoti, ex eo quòd cum illa nequeat cohærere veritas mysterij Incarnationis, nec Maternitas Dei in B. Virgine.

40 TERTIO Impugnatur Scotus. Humanitas Christi Domini (& idem est de omnia aliâ naturâ rationali creatâ) naturaliter constitueretur subsistens per id, quod in ipsâ de facto suppletur à persona divini Verbi. Sed id quod in ipsâ de facto suppletur à persona divini Verbi non est negatio vnionis ad suppositum alienum, sed aliquid positivum. Ergo humanitas Christi Domini naturaliter constitueretur subsistens, non per negationem vnionis ad suppositum alienum, sed per aliquid positivum. Maior est certa: quia in Incarnationis mysterio vnio naturæ humanæ facta est formaliter ad personam divini Verbi, vt fide sanctum est. Igitur humanitas Christi Domini naturaliter cõstitueretur subsistens per id, quod in ipsâ de facto suppletur à personâ divina Verbi. Minor autem præcipua probatur dupliciter. PRIMO: Quia negatio vnionis ad suppositum alienum est nihil; id verò quod suppletur de facto in humanitate à personâ divini Verbi non est nihil, sed aliquid: aliàs nihil in illâ suppleret Verbum. Ergo id quod in humanitate Christi de facto suppletur à personâ divini Verbi, non est negatio vnionis ad suppositum alienum, sed aliquid positivum. SECVNDO probatur eadem minor. Id namque, quod de facto persona divini Verbi supplet in humanitate Christi, est illud in quod refunderentur actiones humanitatis, si hæc seorsim à Verbo subsisteret. Sed actiones humanitatis seorsim à Verbo subsistentis non refunderentur in negationem vnionis ad suppositum alienum: sed solùm in aliquid positivum. Refunderentur enim solum in principium activum illarum, tam *vt quo*, quàm *vt quod*. Negatio autem vnionis ad suppositum alienum non posset esse principium activum operationum neque *vt quo*, neque *vt quod*; cùm non sit ens, ac proinde nec causa vera, nec principium vllo modo activum. Igitur de primo ad vltimum, id quod de facto in humanitate Christi supplet à persona divini Verbi, non est negatio vnionis ad suppositum alienum, sed aliquid positivum.

41 CONFIRM. Probatio eiusdem præcipuæ minoris. Si id, quod de facto in humanitate Christi suppletur à persona divina, est negatio vnionis ad suppositum alienum, & non aliquid positivum, nullus erit influxus personæ Verbi realiter in operationes humanitatis assumptæ, neque *vt quo*, neque *vt quod*: quia supplens, sive substituens vices alicuius nihil influentis, prout supplet, sive substituit pro eo, nihil influit, neque *vt quo*, neque *vt quod*. Consequens autem durissimum est: quia sic nulla esset ratio, vt operationes humanitatis Christi tribuerentur Verbo divino, aut redderentur meritoriæ salutis hominum, vel infiniti valoris, vti definit Noster Clemens VI. in Extravag. Vnigenitus de Pœnit. & remiss. imò neque valoris excedentis meritum satisfactionisque à purâ creaturâ præstabilem, qualem concedit operationibus Christi Scotus. Etenim secluso influxu reali personæ Verbi in eas operationes, tam *vt quo*, quàm *vt quod*, manent eiusdem rationis, ac si fierent ab eâdem humanitate seorsim subsistente: quo casu nec tribuerentur Verbo divino, nec meritoriæ essent

ſent ſalutis hominum, nec infiniti valoris, immò neque ſuperexcedentis meritum ac ſatisfactionem puræ creaturæ poſsibilem, vt ex ſe patet.

42 RESPONDEBIS, In opinione Scoti operationes humanitatis Chriſti non tribui perſonæ divini Verbi, neque *vt quo*, neque *vt quod*; cùm ipſe doceat humanitatem Chriſti abſolutè potuiſſe peccare, quo caſu actio illius prava nullatenus tribueretur Verbo divino. Inſuper, vt paulò ante dicebamus, idem docet, operationes humanitatis Chriſti non eſſe infiniti valoris intrinſecè loquendo, ſed extrinſecè tantùm, & ſecundùm acceptationem divinam; quo ſenſu etiam operationes puræ creaturæ poſſent eſſe infinitæ. Non ergo in ſententiâ Scoti vrget abſurdum illatum, nempe operationes Chriſti minimè refundendas in perſonam Verbi, ſi ab illa ſolùm ſupplerur in humanitate negatio vnionis ad ſuppoſitum alienum, & non aliquid poſitivum.

34 SED Contrà I. Hæc enim evaſio pura alia adnectit incommoda & abſurda, quæ proprijs locis ab omnibus Theologis, extra Scholam Subtilis Doctoris, reijciuntur. Deinde, ijs vltrò permiſsis, negari non poteſt, quod fide ſanctum eſt, Filium Dei præ alia Trinitatis perſona redemiſſe genus humanum, ſatisfeciſſe, meruiſſe ſalutem noſtram. Hoc autem ſpecialiter de Filio Dei, ſeu Verbo divino, verificari non poteſt, niſi operationes meritoriæ & ſatisfactoriæ Chriſti ſpecialiter in ipſum refundantur tanquam in perſonam operantem. Nam alioqui, & ſeclu o perſonali Verbi influxu, eæ omnes actiones meritorię ac ſatisfactoriæ æqualiter & indiviſim à tota Trinitate procedunt. Ergo vt verificetur Filium Dei præ alia Trinitatis perſona redemiſſe genus humanum, ſatisfeciſſe, ac meruiſſe ſalutē noſtram, neceſsium eſt refundere in illum ſpecialiter eas actiones ratione influxus perſonalis. At hic ſtare nequit, ſi id quod ſupplet perſona Verbi in humanitate Chriſti eſt mera negatio vnionis, & non aliqua perſonalitas poſitiva, alioqui in operationes eiuſdem humanitatis influxura, vt ſuperiùs probatum eſt. Ergo id quod ſuppler Verbum in humanitate Chriſti, non eſt pura negatio vnionis, ſed aliqua perſonalitas poſitiva, alioqui influxura in humanitatis operationes.

44 CONTRA II. Ideo enim operationes meritoriæ iuſtorum & ſatisfactoriæ non magis tribuuntur Filio Dei, quàm Patri, & Spiritui ſancto, quia in illas ſolùm concurrit Filius per omnipotentiam communem tribus perſonis, non verò per ſuppoſitalitatem propriam, ſeu perſonalitatem, vt ab alijs duabus diſtinctam. Sed etiam iuxta ſolutionem data Filius in operationes humanitatis non concurrit per propriam perſonalitatem, vt ab alijs duabus Patris & Spiritus ſancti diſtinctam; ſed ſolùm per omnipotentiam communem tribus perſonis. Ergo operationes meritoriæ & ſatisfactoriæ Chriſti, non magis tribuuntur Filio Dei, iuxta ſolutionem datam, quàm Patri & Spiritui ſancto. Quare nec magis dicetur Filius Dei oraſſe, ieiunaſſe, doluiſſe, & mortem ſubijſſe pro nobis, quàm Pater & Spiritus ſanctus, quod ab omni veritate & ſenſu Catholico, quam alienum ſit, nemo non videritz cùm eæ operationes & paſsiones ſoli Filio adſcribantur.

45 CONTRA II. Argumentum præcipuum. Si enim perſona divini Verbi non ſupplet in humanitate Chriſti aliquid poſitivum, ſed ſolam negationem vnionis, nulla erit ratio, cur Virgo Beata verè ac propriè dicatur *Theotocos*, ſeu *Deipara*, vt in eadem Epheſina Synodo definitur contra impium Neſtorium, qui eamdem ſolùm *Chriſtococon*, ſeu *Chriſtiparam* appellandam aiebat, vt habetur in epiſt. 2. eiuſdem Neſtorij ad Cyrillum, aientis: *ὡς καλεῖσθαι κατ' ἀκριβεσέραν προσηγόριαν, τὴν ἁγίαν παρθένον, χριστοτόκον, οὐ θεοτόκον: ſi diligentiùs nomen imponere volumus, ſanctam Virginem vocandam eſſe Chriſtiparam, non Deiparam.* Quare in pœnam eius impudentiſſimæ blaſphemiæ miſerrimè obijcit, impiâ linguâ vermibus eſcâ, vt ſacri Hiſtorici fidem faciunt. Sequela autem probatur: Quia vt Beata Virgo verè ac propriè dicatur *Deipara*, neceſsariò requiritur quod non ſolùm humanitatem Chriſti genuerit, ſed etiam ipſum diviñ Verbum, prout ſupplens in humanitate id quod à Matre alioqui, & extra myſterium Incarnationis, generandum erat. At ſi Verbum in humanitate non ſupplet aliquid poſitivum, ſed ſolam negationem vnionis, Virgo ſolùm genuit humanitatem Chriſti, non autem ipſum divinum Verbum, prout ſupplēs in humanitate id, quod à Matre alioqui, & extra Incarnationis myſterium, generandum erat. Ergo ſi Verbum in humanitate nō ſupplet aliquid poſitivum, ſed ſolam negationem vnionis, Beata Virgo non fuiſſet verè & propriè Deipara, ſed ſolùm Chriſtipara. Maior ex terminis patet, & communis conſenſus Patrum eſt, quos allegat Peravius lib. 5. de Incarnat. cap. 19. Minor probatur: Quia à Matre alioqui, & extra myſterium Incarnationis, non erat generanda in humanitate Chriſti negatio vnionis, quæ nihil eſt, & nullam actionē productivam terminare poteſt; ſed ſolùm aliquid poſitivum, quod capax generationis eſt. Igitur ſi Verbum in humanitate non ſupplet aliquid poſitivum, ſed ſolam negationem vnionis, Beata Virgo ſolùm

genuit

genuit humanitatem Christi; non autem divinum Verbum, prout suplens in humanitate id, quod alioqui, & extra mysteriū Incarnationis, à Matre generandum erat. Si enim id, pro quo asseritur solùm subsituisse Verbum, non erat capax generationis; quomodo Verbum prout subsistens pro illo generaretur?

46 QVARTO Denique impugnatur opinio Scoti. Id, ratione cuius repugnat formaliter supposito creato facere vnum per se cum alio supposito, constituit illud formaliter in ratione subsistentis. Sed ratione alicuius positivi repugnat formaliter supposito creato facere vnum per se cum alio supposito. Ergo suppositum creatum constituitur formaliter in ratione subsistentis per aliquid positivum. Consequentia est optima, & maior certa; tum quia is est effectus formalis proprius subsistentiæ, saltem creatæ, adhuc in opinione Scoti: tum quia suppositum creatum constituitur formaliter in ratione subsistentis per id, quo vltimò perficitur ac completur in genere substantiæ; atque adeò per id quo redditur incapax componendi vnum per se cum alio in eodem genere: tum denique à pari differentiæ individuæ consistentis in illo, ratione cuius formaliter repugnat naturæ componere vnum per se cum alterâ naturâ individuâ. Ergo similiter id, ratione cuius repugnat formaliter supposito creato componere vnum per se cum alio supposito seu subsist nte, constituit ipsum formaliter in ratione supp, ositi, seu subsistentis. Iam minor Illa præcipua probatur: Quia in quolibet supposito creato repugnantia formalis ad constituendum vnum per se cum alio supposito creato, est negatio, seu carentia, quæ proinde fundari debet in aliquo positivo. Ideo repugnantia essendi in alio vt subiecto inhæsionis, quæ convenit omni substantiæ, fundatur in *perfectare*, quæ quid positivum est; & repugnantia hinniendi convenit homini formaliter vi rationalitatis, quæ est aliquid positivum; ac demum omnis duarum entitatum incompossibilitas convenit ijs formaliter ratione alicuius positivi in quo fundatur. Deinde id ipsum extorquetur à priori: quia assignari debet ratio formalis, qua duo aliqua entia positiva importent repugnantiam coniunctionis substantialis inter se: & hæc ratio formalis non est ipsa repugnantia, sive carentia: aliàs responderetur idem per idem: atque adeò debet consistere in aliquo positivo fundante ipsam carentiam, sive repugnantiam. Igitur de primo ad vltimum ratione alicuius positivi repugnat formaliter supposito creato vt faciat, seu constituat vnum per se cum alio supposito creato. VRGETVR I. Hæc ipsa consideratio, & præcludentur obiter Advertariorum evasiones. Liceret enim fortassis posse esse privatio, quæ nō fundetur in aliqua forma positiva incompossibili, vt privatio visionis beatificæ; & carentia, quæ non fundetur in aliquo positivo repugnante alicui certo effectui, vt carentia lucis in aere: neutra tamen earum est negatio per modum repugnantiæ, seu contrarietatis cùm absolutè loquendo omnis creatura rationalis secundùm nulla prædicata positiva, quatenus talia, habeat repugnantiam ad videndum Deum, nec aer ad lucem recipiendam. Carentia autem constituendi vnum per se cum supposito extraneo convenit cuilibet substantiæ creatæ subsistenti, quatenus tali, per modum negationis, sive repugnantiæ: quoniam natura creata, v.g. humanitas quatenus subsistens, est vltimò completa ac terminata intra proprium genus: ac proinde incapax omnino componendi vnum per se cum subsistente extraneo, vel recipiendi aliquod complementum substantiale ab illo. Ergo eiusmodi negationis aliqua ratio à priori assignari debet. Cumque hæc nequeat esse pura carentia (alioqui vna carentia fundaretur in alia, & de hac rediret idem argumentum, esseтque in infinitum progressio) debet consistere in aliquo positivo. VRGETVR II. Supposito creato repugnat constituere vnum per se substantiale cum alio supposito, quoniam vtrumque est vltimò completum intra genus substantiæ. At neutrum completur intra genus substantiæ per negationem, sed per aliquid positivum: quia negatio, sive carentia, vt in Scholis loquimur, vniversè, cùm non sit ens, nec substantia, nequit substantialiter complere aliquid. Ergo vtrumque suppositum creatum completur vltimò per aliquid positivum. Quod si verò respondeas cum aliquibus Recentiorum, posse negationem cōplere subsistens in ratione talis, quia non ingreditur in recto, sed in obliquo, rectum autem est natura sola; contrà est, quòd vltimum completivum substantiæ, quatenus tale, debet esse intra ipsius genus. At id quod appellas connotatum, est vltimum completivum substantiæ. Ergo debet esse intra illius genus, quod repugnat negationi. Deinde, sic etiam dicere posses cum quibusdam veterum reiectis à Durando, subsistentiam esse accidens, quia non constituit suppositum in recto, sed de connotato solùm. Id verò est absurdum iuxta omnes. VRGETVR III. Aristoteles enim cap. de substantia in Categorijs docet, primam substantiam, id est, individuam & subsistentem, esse magis substantiam, quàm secundam. At non esset magis substantia, si solùm adderet negationem vnionis, quæ certè non est substantia, sed merum non esse: sicut nulla res potest esse magis lucida aut alba, quàm alia, ratione alicuius negatio-

gationis, quæ est carentia entitatis, proindeque lucis & albedinis. Ergo substantia prima, sive individua & subsistens, suprà secundam, non addit solam negationem vnionis. Debet ergo addere priùs aliquid positivum, quo compleatur, & sit aliquid magis intra genus substantiæ.

47 PORRO Argumenta & rationes pro nostra sententia ita hactenus proposuimus, vt præcludant evasiones Recentiorum propugnantium oppositam, quamvis non omnes illas produxerimus in medium. Nimirum, cùm ea omnia ferè quæ hactenus diximus tota disputatione, iam à nobis edita fuissent primùm anno M.DC.LXXV. in ijs omnibus Authoribus qui postea aliquid scripserunt, aut ediderunt, nihil invenimus, quod ijsdem impugnationibus non fuerit præoccupatum, & satis rejectum. Superest itaque ad alia pergere, quæ tunc aut leviter solùm, aut nullo modo à nobis tractata sunt.

SECTIO QVINTA.

Statuitur vera & communis ferè sententia complens naturam creatam per subsistentiam positivè additam. Varij modi dicendi, quibus illa exponi solet, refelluntur. Nostra ea de re opinio stabilitur & explanatur.

48 REIECTIS itaque Durandi, & Scoti opinionibus, etiam pro. ut defendi aut exponi solent à Recentioribus, supereſt dicere, subsistentiam in rebus creatis esse aliquid positivè superadditum naturæ substantiali, quo compleatur intra proprium genus, & vltimò terminetur. Ita Authores tertiæ sententiæ relati num 8. quibus præivit Angelicus Præceptor Quodlibeto 2. q. 2. a. 4. vbi vniversè docet in solo Deo suppositum non distingui à natura. Quod de distinctione reali debet intelligi: nam loquendo de virtuali, aut rationis, certum est in Deo suppositum à natura distingui. Ergo suppositum in creatis distinguitur realiter à natura, ac proinde addit aliquid reipsa supra illam. Porrò id quod addit, non esse puram negationem, vt secunda sententia vult, tradit idem S. Doct. in 1. dist. 25. q. art. 2. ad 1. & art. 3. corpore, vbi postquam retulit sententiam asserentium, personam importare aliquid commune personis secundùm negationem, subiungit: *Sed hoc non videtur sufficiens: quia persona de ratione sua non dicit negationem tantùm, sed etiam positionem quandam.* Nimirum, aliquid positivum supra naturam. Verùm expressiora longè testimonia sunt, quæ in medium proferemus Disp. sequenti sect. 3. ad probandum ex ipso S. Doctore, tum omnem naturam substantialem in creatis facere compositionem realem cum existentia per se; tum hanc esse prorsus indistinctam à subsistentia, quidquid plerique alij, etiam ex Thomistis, negent. Inde enim palam evincitur, quemadmodum ex mente S. Doctoris existentia naturæ substantilis creatæ est aliquid ipsi positivè ac reipsa additum; ita etiam subsistentiam. Et certè nisi ea testimonia pro nobis haberemus, difficillimè probari posset, D. Thomam hoc secundum docuisse, præsertim in Angelis: vt patet apud Godoy 1. p. d. 80. §. 2. per totum, vbi plurimum laborat in solvendis testimonijs S. Doctoris sibi obiectis, in quibus videtur omnem modum subsistentiæ additum supra naturam, saltem angelicam, reiecisse. Porrò Assertionis nostræ probatio præcipua satis iam & sæpè proposita fuit dum impugnaremus opiniones Durandi & Scoti. Summa verò illius hæc ferè est. Separatio realis est signum manifestum distinctionis realis: cùm lumine naturæ sit notum, nullam rem posse separari à seipsa. Atqui natura humana Christi (eademque est ratio de alijs) separatur realiter à propria subsistentia; vt satis suprà probatum est. Alioqui enim non fuisset vnita Verbo substantialiter, & in vnitatem personæ. Ergo natura humana Christi distinguitur reipsa à propria subsistentia. Vrgetur. Ex natura humana & divina completis secundùm omnia prædicata positiva ac realia, nequit resultare vnum aliquod tertium substantiale in esse naturæ; nec locus est vt humana per vnionem ad divinam desinat esse completa in ratione naturæ. Ergo ex persona humana & divina completis secundùm omnia prædicata positiva, ac realia, non potest resultare vnum tertium substantiale in esse personæ; nec locus est, vt humana per vnionem ad divinam desinat esse completa in ratione personæ. Ergo completur in ratione personæ per aliquid reipsa additum. Plures evasiones, quæ occurrere poterant, ex iam dictis præcludes. Lege præterea Godoy vbi suprà §. 1.

49 QVIA Verò vna ex præcipuis difficultatibus nostræ sententiæ est explorare, quisnam sit effectus formalis ac proprius subsistentiæ reipsa additæ, ne videatur frustra existere illa in natura rerum; oportet varios dicendi modos recensere, & de ijs iudicium breviter ferre, vt ad aperiendum denique sensum nostrum deveniamus.

50 PRIMO, Et satis frequenter, plerique ex Thomistis cum Caietano volunt subsistentiam esse modum quendam substantialem naturæ additum immediatè, vt per illum constituatur proximè susceptiva ultimi

vltimi, qui est existentia; & incommunicabilis alteri, tanquam supposito. Eidem dicendi modo subscribit Godoy loco allegato à num. 120. Verùm priorem illius partem, in qua ij Authores distinguunt reipsa subsistentiam ab existentia substantiæ, contrariam esse D. Angelico, & rationi, ac minimè cohærentem ipsorum principijs, ostendam ex professo Disp. sequenti per totam. Nunc sufficiat hoc breviter observasse, quòd instituta comparatione inter existentiam, & subsistentiam, non illa, sed hæc debeat censeri actus vltimus: quia subsistentia respondet gradui substantiæ, qui est magis determinatus, quàm gradus entis, cui respondet existentia. Sic, & ob eandem rationem vltima actualitas hominis intra genus vitæ non est vegetatio, aut sensio, sed ratiocinatio. Repugnat igitur vltimam naturæ substantialis actualitatem esse existentiam, & non potiùs subsistentiam. Vide ibi præsertim num. 34.

51 SECVNDO *Alij* docent, subsistentiam creatam consistere *in actione*, qua natura ipsa producitur; sive ea sit creatio, vt in Angelo, sive generatio aut eductio, vt in supposito materiali. Sed hoc reijcitur multiplicitèr. *Primò*: quia personalitas, sive subsistentia Angeli, nequit consistere in ipsa creatione, sive hæc activè sumatur, sive passivè. Non primum: quia vt *vidimus* & docuimus cum Anselmo Tomo I. Disp. XIX. per totam, creatio activa, immo & quælibet actio Dei ad extra, est indistincta ab ipsius substantia, & proinde extrinseca rebus. Patet verò, subsistentiam Angeli esse aliquid creatum, & intrinsecum Angelo. Ergo hæc non consistit in creatione activè sumpta. Sed nec passivè: quia creatio Angeli passivè sumpta, est ipsa substantia Angeli creata: & propterea D. Thom. 1. p. q 45. art. 3. docet creationem nihil importare supra substantiam creatam, nisi solam relationem. Atqui iuxta prædictos Authores, subsistentia Angeli est reipsa distincta ab illius substantia. Non ergo est vnum & idem cum creatione Angeli passivè sumpta. *Secundò*: Quælibet actio eductiva, aut generativa substantiæ materialis, est accidens: vtpotè actio prædicamentalis. Ergo debet esse prorsus distincta à subsistentia, quæ est aliquid substantiale; veluti complens substantiam intra proprium genus. *Tertiò*: Vt omittam plurima alia, nulla actio productiva identificatur cum termino per illam producto, cùm sit causalitas huius efficiens. At quælibet actio productiva substantiæ, est etiam productiva subsistentiæ, sicut existentiæ connaturalis ipsi. Ergo nulla actio productiva substantiæ identificatur cum illius subsistentia, aut connaturali existentia. Vide quę diximus Disp. allegata sect. vlt. quorum multa huc advocari possunt.

52 TERTIO *Suarez.* & frequenter alij ex Societate, aiunt subsistentiam esse modum superadditum naturæ iam existenti per suam entitatem, quo illa reddatur terminata, & incommunicabilis alteri vt supposito. Verùm hoc reijcitur multiplici nomine. *Primò*: Quia, vt constabit Disp. sequenti, idem prorsus est, naturam substantialem, vt condistinctam ab accidenti, existere per se, ac subsistere. Neque enim vel apud Anselmum supra cap. 5. alioſque Patres, vel etiam Scholasticos Veteres, est quidquam aliud subsistere, quàm per se existere. At iuxta prædictos Recentiores natura substantialis creata per suam entitatem, sive per se existit, & absque modo vllo superaddito. Ergo pariter ac similiter per suam entitatem subsisti t, & absque vllo modo superaddito. *Secundò*: Quia natura substantialis lapidis v.g. coalescens ex materia & forma vnitis, postquam semel existit per se, videtur habere vltimum complementum, quod habere potest intra genus substantiæ. Ergo per illud ipsum in re positum, sive in singulari, & independenter ab omni subsistentia superaddita, redditur incommunicabilis alteri suppositо, sive subsistenti. *Tertiò*: Probabile est, etiam iuxta eos Authores, naturam creatam iam hypostaticè semel terminatam per subsistentiam Verbi, adhuc in sensu compositо, posse terminari per subsistentiam, seu personam Patris, ac Spiritus sancti. Ergo non est de ratione subsistentiæ reddere naturam prorsus incommunicabilem alteri, vt supposito, nisi præterea aliquid aliud addatur, de quo infrà præsertim num. 58.

53 RELECTIS Itaque ijs & alijs dicendi modis, asserendum est, effectum formalem ac proprium subsistentiæ, superadditum naturæ substantiali realiter in creatis, & penes expressionem in divinis, in eo situm esse, vt reddat totum substantiale per se existens, ac proinde completum in vltimo actu intra genus substantiæ. Ex quo effectu primario ac positivo resultare intelligitur alius negativus (essentialiter tamen cõnexus) constituendi naturam incapacem complementi vlteriori, seu vnionis substantialis ad aliud subsistens, saltem naturæ extraneæ. Dixi, *naturæ extraneæ*: quia licèt subsistentia creata iam singulari, & individua reddat naturam prorsus & incommunicabilem omni alteri supposito, absque exceptione vllâ: divina tamen subsistentia, præsertim absoluta (quâ asseremus Disp. LXXVII. sect. 2. & 3.) non reddit naturam Dei incommunicabilem pluribus suppositis, sed solùm cuilibet subsistenti extraneo. Supponitur verò in hac ipsa doctrina quædam alia à nobis latè statuta in Physica disp. 10. de distinctione reali inter omnem essentiam creatam & eius exi-

existentiam, atque ibidem latè probata; præsertim sect. 2. ex eo quòd existentia sit actus vltimus rei in genere entis; nulla verò res creata possit identificare suum actum vltimum in genere entis: sicut nullum agens creatum potest identificare suum actum vltimum in linea operandi. Hæc autem ratio pariter probat, nullam creatam substantiam posse identificare suum actum vltimum intra genus proprium substantiæ. Actus autem vltimus substantiæ intra proprium genus, est existentia per se; vtpotè contrapositus actui vltimo accidentis, vt talis, qui est inexistentia, sive existentia in alio, veluti subiecto inhæsionis. Existere autem per se, idem omnino est, ac subsistere, ex communi sensu SS. Patrum, vt videbimus Disp. seq. præsertim num. 4 & vtrumque quidem nihil aliud significat, quàm substantiam esse completam in suo vltimo actu intra proprium genus; ac proinde incapacem vlterioris vel extranei complementi substantialis. Ergo de primo ad vltimum oportet, vt subsistentia distinguatur reipsa à substantia creata, & ex primario munere constituat illam existentem per se; ac subinde & consequenter incapacem vlterioris complementi per aliud subsistens, saltem extrantum, intra genus substantiæ.

54 OPPONIT Godoy 1 p. disp. 80. num. 116. Probabile est, humanitatem Christi retinere propriam existentiam: & certum fide est, illam non retinere subsistentiam propriam. Ergo hæc non est vnum & idem cum existentia illius. Alioqui enim veritas aliqua fidei penderet à veritate opinionis probabilis. RESP. nos nullatenus reddere dependentem veritatem illam fidei à certitudine aut veritate alicuius opinionis increatæ: quoniam in omni eventu verum ac certum omnino supponimus, humanitatem Christi Verbo coniunctam hypostaticè non esse personam humanam, aut creatam, ac proinde non retinere personalitatem propriam. Verùm ea veritate supposita, statuimus, aut etiam supponimus veluti veriorem, sententiam D. Thom. quæ docet, humanitatem Christi existere, non per propriam, sed solius Verbi existentiam. Cumque iuxta nostrum dicendi modum existentia naturæ creatæ substantialis sit eadem, ac subsistentia; sicuti in Christo iuxta fidem negamus subsistentiam creatam, ita etiam probabiliùs & consequentiùs ad Catholicam doctrinam, negamus in ipso creatam existentiam, quæ profectò vnū & idem esset cum subsistentia. Sic etiam passim Theologi veritates ipsas fidei, v.g. constitutionis personarum divinarum, aut generationis Verbi, exponunt iuxta sententiam sibi probabiliorem, quin ab huius veritate aut falsitate in re dependeat veritas fidei. Alias impugnationes eiusdem Authoris videbimus Disp. sequenti. Nunc obiter nota, ipsum volentem nolentem nobis in hac parte suffragari; nam Disp. 84. num. 21. probat in Deo esse subsistentiam absolutam pro priori ad personas, quia divina essentia pro priori ad illas existit per se & perfectissimo modo, ac proinde subsistit: quoniam subsistere est existere per se. Iam ergo fatetur subsistentiam esse vnum & idem cum existentia per se. Similiter ibid. n. 25 fine ait: *Subsistentia in perfectate existendi consistit*. Quid clarius?

55 OPPONVNT Alij. Si existere per se esset effectus proprius subsistentiæ creatæ, non suppleretur à subsistentia Verbi. Hæc enim non constituit humanam Christi naturā per se existentem; cùm existat solùm in alio, nimirum, in persona Verbi. Sic etiam nec illa est principium *quod* operationum, quamvis vniatur subsistentiæ Verbi: quoniam hoc est proprium suppositi, sive personæ. Ergo existere per se naturam, non est effectus proprius subsistentiæ creatæ.

56 HVIVS Obiectionis Authores, quantum capio, hallucinantur. Nunquam enim humanitas, ne quidem vbi propriam subsistentiam habet, vt in nobis, existit per se, sed in alio: hoc est in supposito, seu persona, quæ sola per se existit. Nimirum, humanitas est pars compositi resultantis ex ipsa, & ex subsistentia, aut personalitate addita, quod appellatur & est suppositum & persona. Pars autem non existit per se, sed in toto suo integro & completo, quod solum habet esse per se. Quid ergo mirum quòd humanitas Christi hypostaticè vnita Verbo non existat per se, nec subsistat, sed solùm in Verbo ipso, cuius veluti pars est? Eodem sensu non humanitas, sed suppositum per se existens, est principium *quod* operationum; vt Philosophis ac Theologis passim in ore est.

57 VERVM Vt sententia nostra penitiùs intelligatur, observandum est, subsistentiam posse multipliciter considerari. *Primò* & valde communiter, prout est actualitas substantiæ abstrahentis à completa & incompleta; id est, sumptæ per modum transcendentis, & cōtrapositæ accidenti in communi. Sub hac consideratione subsistentia est idem omnino re & ratione, ac existentia per se, excludens subinde dependentiam ab alio vt subiecto inhæsionis, sive inexistentiæ. Hoc sensu subsistentia non solùm convenit toti substantiali, & cuilibet supposito, aut personæ: sed etiam partibus quibuslibet compositi substantialis: quoniam etiā illæ subsistunt & existūt per se in suo toto, sive supposito, ea perfectate, quæ excludit inexistentiam accidentalem, sive dependentiam ab alio, vt subiecto inhæsionis, propriam acci-

den-

dentium: non tamen ea *perfectare*, quę excludit esse in alio, tanquam formam in subiecto eiusdem generis; aut tanquam partem propriè dictam in toto. *Secundò* accipitur subsistentia quasi prædicamentaliter, quatenus complet rationem genericam substantiæ prædicamentalis. Hæc enim ponitur directè in prædicamento, atque adeò tanquam completa per subsistentiã communiter dictam. Quo sensu totum illud, sive subsistens, aut existens per se, nondum cõstituitur incommunicabile pluribus: sed adhuc manet communicabile, tum generibus intermedijs aut infimis, tum speciebus, tum individuis, & suppositis singularibus: vt patet in substantia completa & prædicamentali, quæ ab ijs omnibus contrahitur, veluti ratio communis. Itaque subsistentia in hac secunda consideratione supra primã illam, solùm addit complementum in ratione communi: non verò repugnantiam ad plura, nec independentiã à supposito, vt sustentante, vel habente. Etenim secundæ substantiæ (quales sunt omnes rationes communes & prædicamentales substantiarum) iuxta Arist. & reliquos Philosophos, censentur esse in primis substantijs, id est individuis, singularibus, & suppositis, atque in ij sustentari. *Tertiò* accipitur subsistentia in singulari iam & sub vltima determinatione, qua afficit in exercitio naturam substantialem completam in sua specie & individuam. Hoc sensu dum taxat intelligitur constituere & complere subsistens singulare. Quod, si sit creatum, redditur prorsus incommunicabile alteri cuilibet subsistenti, absque exceptione vlla: & similiter natura creata, quatenus affecta eiusmodi subsistentia singulari, constituitur in sensu cõposito prorsus incommunicabilis alteri cuilibet subsistenti: quoniam ex duobus substantijs singularibus & completis vltimo actu, qualis est subsistentia eiusmodi, nequit omnino consurgere vnum substantiale per se. Si autem natura & substantia singularis sit increata, non constituitur ex ijs subsistens incommunicabile simpliciter pluribus, sed solùm subsistenti extraneo. Quod addimus propter naturam diuinam, quæ adhuc terminata per subsistentiam singularem & absolutam (iuxta sententiam frequentiorem) ratione infinitatis & summæ fœcunditatis suæ manet communicabilis tribus subsistentibus, sive suppositis; non tamen extraneis, sed intraneis sibi. Idemque est de eadem natura iuxta sententiam ferè communem (quamvis iudicio nostro minùs probabilem) quæ singulis personis diuinis adscribit singulas peculiares ac relativas subsistentias. Diuinitas enim, quamvis terminata per vnam ex ijs, non ideo redditur incommunicabilis alijs duobus subsistentibus, sive suppositis, aut personis: sed adhuc ijs communis manet. Ergo nec subsistentia absoluta, nec relativa (quamvis ambæ in Deo supponãtur) reddunt naturam divinam incommunicabilẽ pluribus subsistentibus, sive suppositis, aut personis; sed solùm extraneis. Et ratio est: quia sola natura divina, propter infinitatem ac summam fœcunditatẽ sciam habet esse indivisim in tribus personis: ac proinde redditur omnino incommunicabilis cuilibet supposito aut personæ extraneæ. Ex pluribus enim rebus vltimum complementum habentibus, nequit consurgere vnum per se substantiale.

58 QVARE Colligendo breviter quæ hactenus explicuimus, effectus formalis subsistentiæ transcendenter acceptæ, est vt substantiam reddat per se existentem, ea *perficiate*, quæ excludit subiectum in hæsionis, vel inexistentię propriæ accidentis. Effectus subsistentiæ prædicamentalis est, vt substantiam genericè aut communiter acceptã reddat per se ac completè existentem, existentiã pariter communi, & in actu signato, vt aiunt, quæ nondum importat repugnantiam communitatis ad plura. Effectus subsistentiæ singularis circa naturam individuã est, ita terminare illam & cõplere intra totam rationem substantiæ per se existentis, vt reddat illam incommunicabilem substantialiter alteri cuilibet subsistenti, saltẽ extraneo. Cuique relatè ad subsistens creatum omne aliud subsistens sit extraneum, vt patet; & relatè ad subsistens divinum sit extraneum omne aliud subsistens, nisi divinum; consequens est, vt subsistentia singularis, abstrahendo à Deo & creaturis, sit illa actualitas existendi per se, quæ constituit naturam incõmunicabilem alteri per se existenti, sive subsistenti extraneo. Nam quod est vltimò complectum intra genus substãtiæ, non est capax complementi vlterioris extranei.

59 VNDE Corruunt facilè impugnationes multæ à Recentioribus excogitatæ contra subsistentiam naturæ creatæ superaddi tam positivè, quasi nullus effectus formalis, & proprius ipsi adscribatur, nec à Caietano, aut alijs Thomistis, nec à Suario, aut Vasquio, alijsque pluribus. Quidquid enim sit de modis dicendi aliorum, hic noster, latè confirmandus Disp ventura, & duabus sequentibus, præoccupat omnes pene difficultates in oppositum. Sed vt id luculentiùs pateat, oportebit præcipuas illarum objicere ac dissoluere,

SECTIO SEXTA.

Difficultates quædam aduersus nostrum dicendi modum obiectæ, solutæ.

60 OBIICIES I. Non videtur effectus proprius subsistentiæ, adhuc singularis & individuæ, vt reddat naturam sive

rem incommunicabilē alteri subsistenti. *Primò* enim, natura divina terminata per singularem subsistentiam ab oluam, sive relativam Patris, adhuc manet communicabilis alijs duobus subsistentibus, nimirum Filio, & Spiritui sancto. *Secundò.* Iuxta sententiam probabilem, natura humana terminata per propriam Verbi subsistentiam, adhuc potest simul hypostaticè vniri duobus alijs subsistentibus, seu personis divinis. *Tertiò.* Anima rationalis separata, & singulariter subsistens, adhuc potest vniri & substantialiter compleri per materiam in rerum natura subsistentem. RESP. nihil horum obstare doctrinæ traditæ. Non primum: quia non est naturæ divinæ extranea aliqua ex tribus personis, sive subsistentibus. Subsistentia autem solùm exigit reddere naturam incommunicabilem subsistenti extraneo. Non secundum: quia nullum subsistens divinum est extraneum alijs duobus, sed potiùs intraneum ob identitatem eiusdem numero naturæ, & circuminsessionem. Non denique tertium: in primis, quoniam manifestum est, materiam primam non esse substantiā extraneam animæ separatæ, sed connaturale complementum ab ea exactum. Alioqui incideremus in errorem Platonis, qui animā solùm extrinsecus corpori assistentem docuit, sicuti nautlerum navi. Præterea, cùm nostra opinione materia non habeat propriā subsistentiā, sicu nec existentiam, sed illā accipiat à forma, & ambæ partes subsistant per vnicā subsistentiā totius, conveniente ipsi ratione formæ; nunquam, ne in specie quidē, colligitur animā subsistentem cōmunicari alicui subsistenti per se: quoniam, nimirum materia creata nunquam per se subsistit. Sic etiam hec persona Verbi divini per Incarnationē cōmunicatur alicui per se existenti aut subsistenti: quoniā natura humana Christi caret propriā subsistētia sive existentia per se, & solū existit ac subsistit in Verbo, & per ipsius Verbi existētiam subsistentiāque. Quod suppono ex cōmuni sententia Thomistarū cum Angel. D. 3 p. q. 2. a. 2. ad 2. & 3. & a. 5. ad 1. & q. 17. a. 2. & in 3. dist. 5 q. 1. a. 3 vbi docet, in Christo esse vnicum esse, sive vnicū existere, propriū suppositi divini. Et Quodlib. 9. a. 3. ait, naturā humanam non habere in Christo propriū esse. Idque conforme est Patribus, ac præsertim Sophronio in Epist. quæ habetur in VI. Syn. Act. 2. vbi docet, naturā humanā Christi habuisse vnicā existentiam, si e vt in Græco habetur, vnicā subsistētiam aut existentiā cum Verbo. Sic etiam Damasc. lib 3. de Fide c. 22. ait, humanitatem in Verbo existentiam (quam ille τὸ ὑπαρξιν appellat) habuisse.

61 OBIICIES II. Natura creata non habet aliquā entitatem incompletā, qua redditur prorsus incommunicabilis ijs accidentibus quæ nō spectant ad naturale ipsius complemētum: v.g. donis supernaturalibus, aut visioni beatificæ. Ergo nec habet aliquam entitatē incompletam subsistentiæ, qua reddatur prorsus incommunicabilis alteri substantiæ, per quam multò magis perfici possit, quàm per illa accidentaria dona.

62 RESP. Negando consequentiam. Disparitas est manifesta: quia dona accidentaria gratiæ nullam habent pugnam, ne connaturalē quidē, cum accidentibus connaturalibus naturæ rationalis, sed potiùs illā elevant, & perficiunt intimè. Cæterū natura substantialis constituta in vltimo actu essendi per se, non est vlteriùs complebilis substantialiter per aliam naturam vel substantiam, quantumvis sublimē, & divinā: quoniā ex pluribus entibus in actu vltimo cōpletis, neutrū eget alio ad sui complemētum; ac proinde solū possunt vniri per accidēs; non autē constituere vnū per se intra genus aut quasi genus substantiæ, cuius *perfectus*, vt ita dicamus, est stricta, & prorsus exigens incompletionē salte in altero extremorū. Et sanè ipsi Adversarij tenentur eidem obiectioni satisfacere: quoniā natura creata non habet aliquid quo reddatur positivè & connaturaliter incommunicabilis accidentibus supernaturalibus: & tamen habet aliquid, quo reddatur positivè & cōnaturaliter incommunicabilis subsistentiæ supernaturali Verbi: cùm connaturaliter habeat subsistere per se ac seorsim. Ergo eadem disparitas reddi potest circa incommunicabilitatem omnimodam & essentialem.

63 INSTANT Adversarij proponentes hanc obiectionē, quam aiunt esse potissimā rationē à priori suæ opinionis. Ita enim loquitur doctissimus, & amicissimus M. Thyrsus to. 3. disp. 27. sect. 7. n. 20. vbi oppositā sententiā acriter, & subtiliter tuetur post Bernal disp. 24. de Incarn. sect. 3. §. 1. & Spinul. disp. vlt. Metaph. sect. 4. qui duo contendunt incommunicabilitatē, quam præstat subsistentia naturæ creatæ, non esse essentialem suppositō, sed summū connaturalem, quæque potestate absoluta Dei vinci possit. Summa verò argumenti hæc ferè est. Natura humana v. g. nequit ab intrinseco exigere veluti proprietatē aliquam entitatem incompletā, qua reddatur omnino incapax tanti boni, qualis est vnio cū persona Verbi. Ea enim exigentia esset maximè inordinata: cùm protul abomni ordine & ratione sit aversari tantū bonum, & illud omnino à se excludere, per aliquod impedimentū essentialiter cum eo pugnās. Ergo subsistentia naturæ creatæ non est aliqua entitas incompleta, vi cuius natura rationalis constituatur essentialiter seu divinitus incommunicabilis alteri cuilibet suppositō,

etiam

etiam divino. Aſſumptum probat. Nam alioqui natura creata eſſet contraria divinæ : quod planè repugnat. Ideoque Auguſtinus lib. 12. de Civitate c. 2. ait: * Naturæ, quę ſummè eſt, qua faciente ſunt, quæcumque ſunt, contraria natura non eſt, niſi quæ non eſt. Ei quippe quod eſt, non eſſe contrarium eſt. Et propterea Deo, id eſt, ſummæ eſſentiæ, & Authori omnium quarumcumque eſſentiarum, eſſentia nulla cõtraria eſt. * Præterea lib. de Fide & Symbolo cap. 4. inquit : Nihil habet Deus contrarium. Si enim quæreretur à nobis, quid ſit albo cõtrarium; reſpondebimus, nigrum. Si quæreretur, quid ſit calido contrarium; reſpondebimus, frigidum. Si quæreretur, quid contrarium veloci; reſpondebimus, tardum. Cùm autem quęritur, quid ſit contrariũ ei, quod eſt; rectè reſpondetur, quod non eſt. * Huc ſpectat quod S. Agatho Papa in Epiſt. ad Imperatores contra hæreſim Monothelitarum, lecta & approbata in VI. Synodo Generali, inquit: * Ab eo (nimirum, à Verbo divino) humana voluntas, ſicut & natura ſuſcepta eſt, & ſalvata eſt : quod à ſuſceptore ſalvatum eſt, non poterat eſſe ipſi contrarium. Nihil enim ſibi contrarium Creator omnium condidit, vel per myſterium Incarnationis aſſumpſit. * Si autem ſubſiſtentia naturæ creatæ eſſet entitas incompleta illam conſtituens incommunicabilem, adhuc divinitus, perſonæ increatæ; profectò ſubſiſtentia ipſa eſſet Deo contraria, quod repugnat rationi, & ijs teſtimonijs SS. Patrum.

64 CÆTERVM Adverſarij ipſi tenẽtur hanc pariter obiectionem ſolvere: cùm certum ſit, naturam creatam completè in rerum natura exiſtentem ſubſiſtentemque per ſe, exigere ſaltem connaturaliter, ne vniatur alteri ſuppoſito, etiam ſublimiori, immo & increato, vt iam non in ſeipſa ſubſiſtat, ſed in illo. Ergo natura creata completè in rerum natura ſubſiſtens, ſecundùm connaturalem exigentiam erit contraria Deo, ſi omne quod excludit vnionem hypoſtaticam cum perſona increata eſſet Deo contrarium, vt in obiectione aſſumitur. Deinde contrarius eſſet Deo actus fidei theologicæ, quo credimus Patrem æternum non fuiſſe incarnatum, nec vnquam fore incarnandum : quia ſtante veritate formali & obiectiva, ab ipſo actu eſſentialiter exacta, repugnat incarnatio Patris. Rurſus, iuxta ſententiam ſatis probabilem, quæ docet, eandem naturam creatam non poſſe hypoſtaticè ac ſimul vniri pluribus perſonis divinis, incarnatio Verbi nunc exiſtens eſſet contraria Deo; quia, iuxta illam ſententiam, eſt incompoſsibilis, adhuc divinitus, cùm incarnatione Patris terminata ad eandem numero naturam creatã. Hæc autem omnia viderentur abſurda. Ergo abſurdum eſt dicere, aliquid creatum fore cõtrarium Deo, ſi natura creata terminaretur per aliquam ſubſiſtentiam, ſive entitatem incompleram, quæ eſſet prorſus incompoſsibilis cùm vnione ſubſtantiali ad perſonam increatam;

65 DEINDE Reſpondeo, aſſumptionem argumenti eſſe falſam: quoniam natura creata completè exiſtens & ſubſiſtens ſingulariter & exercitè in rerum natura, quandiu retinet quidquid reale & poſitivè eſt in ijs prædicatis, eſt incapax, non ſolùm connaturaliter, verùm etiam eſſentialiter, vt vniatur hypoſtaticè alteri ſuppoſito, etiam increato : Quia, vt ſuprà oſtenſum eſt, præſertim num. 62. repugnat omnino vt natura ſubſtantialis completa per vltimum actum, ſive per vltimã perfectionem poſitivam de linea ſubſtantiæ, conſtituat vnum per ſe ſubſtantiale cum alia natura itidem completa ac per ſe ſubſiſtente. Quæ doctrina colligitur planè, non ſolùm ex Patribus, ſed ex Concilijs, dum probant, in Chriſto nõ fuiſſe perſonã, ſive hypoſtaſim creatam, ex eo quòd eius natura humana fuerit aſſumpta, ſive vnita hypoſtaticè Verbo divino. Ita enim definitur in Concilio Epheſino c. 4. & 14. & in Calchedonenſi Act. 1. in Epiſt. S. Cyrilli ad Neſtorium, & in V. Synodo collat. 8. c. 4. & 5. vbi dicitur : * Siquis non cõfitetur Dei Verbũ carni ſecundũ ſubſiſtentiã (Græcè hypoſtaſim, id eſt perſonam) vnitũ eſſe, & ET PROPTER HOC VNAM EIVS SVBSISTENTIAM, ſive vnam perſonam, &c, anathema ſit. * Si autem poteſtate abſoluta Dei fieri poſſet, vt natura humana completa per ſubſiſtentiam propriam quoad omne prædicatum poſitivum & reale, adhuc terminaretur, ſeu compleretur ſubſtantialiter per ſubſiſtentiam propriam Verbi divini; nec verè aſſererent, nec ſatis probarent Patres Concilij, vnicam eſſe in Chriſto ſubſiſtentiam : tum, quia verè in illo eſſent duæ ſubſiſtẽtiæ quoad omne prædicatum poſitivum & reale vtriuſque: tum præterea, quia ſi, quemadmodum Bernal & Spinula volunt, ſubſiſtentia creata non excludit eſſentialiter, ſed ſolùm connaturaliter vnionem ſubſtãtialem cum ſubſiſtentia divina; reſponderent facilè Neſtoriani, poteſtate abſoluta Dei factum fuiſſe, vt duæ ſubſiſtentiæ humana & divina, ſubſtantialiter vnirentur in Chriſto, quamquam id connaturaliter repugnet. Quare malè in V. Synodo collegiſſent Patres, vnicam eſſe in Chriſto ſubſiſtentiam ex eo quòd Verbum naturæ humanæ, ſive carni, vnitum fuerit ſecundùm ſubſiſtentiam : cùm iuxta opinionem Adverſariorum cohærere divinitus poſsit, quòd caro retinens omnia prædicata poſitiva & realia ſuę ſubſiſtentiæ vnita fuerit Verbo ſecundùm ipſius ſubſiſtentiam.

66 IAM Quod additur, naturam vel entitatem creatam fore contrariam Deo, ſi ratione alicuius modi, ſeu complementi poſitivi, redderetur eſſentialiter incapax vnionis hypoſtaticæ cum perſona increata; nullius roboris eſt. Nam, præter inſtantias in oppoſitum, quibus paulò antè num. 64. eam argumentationem in Adverſarios ipſos regeſsimus; ex illa ſequitur contrariam eſſe Deo naturam equinam, vt cumque dicatur ſubſiſtere: quia ipſi repugnat ab intrinſeco & eſſentialiter, vt vniatur perſonæ increatæ, quâ perſona eſt. Nimirum, ſola natura rationalis eſt obedientialiter capax vnionis ſubſtantialis cum perſona divina, vt tali. Deinde natura rationalis creata eſſet contraria omnipotentiæ, immenſitati, & ſcientiæ divinæ: quoniam nec divinitus poteſt ijs vniri, ſeu accipere ab ipſis effectum, vel quaſi effectum formalem. Itaque Adverſarij in æquivoco laborant, vbi pro vno eodemque accipere videntur, aliquid non poſſe à Deo fieri adhuc poteſtate abſoluta, & eſſe contrarium Deo. In quo planè hallucinantur. Alioqui dum album recenta albedine repugnat prorſus nigredini, & hinnibile rationali, & rationale inſenſibili, vt nec ea duo coniungi valeant, adhuc poteſtate abſoluta Dei, dicerentur eſſe Deo contraria. Denique ea omnia ſubiecta quibus aut abſolutè, aut ex hypotheſi alicuius formæ accidentalis repugnat quodquam prædicatum poſitivum (qualia ſunt innumera) vt nec divinitus poſsit ijs convenire; eſſent Deo contraria. Conſequens verò abſurdum eſſe, pater. Ratio autem omnium à priori eſt: quoniam eſſentialis rerum exigentia & repugnantia prædicatorum nullatenus eſt Deo contraria, ſed potiùs ipſi conſona, & ab ipſo participata, atque in eius eſſentia æternum & immutabile exemplar habens. Inde enim quælibet res creatæ ſuam propriam conditionem habent, vt quædam eſſentialiter exigant certa prædicata, & alia prorſus excludant; & ex ijs ipſis aliqua nequeant habere per identitatem, alia verò nec per vnionem cum alijs proprijs prædicatis. Sic igitur mirum non eſt quòd abſque vlla in Deum contrarietate, quin potiùs iuxta exigentias rerum eſſentiales, quælibet natura creata exigat connaturaliter ſubſiſtentiam intrinſecè ſuperadditam, & ſuppoſita ſemel illa, nequeat, adhuc divinitus, vniri perſonæ increatæ vnione ſubſtantiali, ſeu conſtituente vnum per ſe: quia nimirum, ipſa conditio rerum completarum omnino & perfectarum intra genus ſubſtantiæ per vltimam actualitatem, eſſentialiter repugnat vt ex pluribus earum coaleſcat vnum per ſe ſubſtantiale: vt ſupra num. 57. & 62. probatum fuit. Quare ſolùm ſupereſt, vt natura creata per ablationem, aut impeditionem propriæ ſubſiſtentiæ, fiat capax vnionis cum perſona increata. Sic enim natura ipſa redditur non omnino completa; & proinde capax vt accipiat ſubſtantiale complementum à ſubſiſtentia perſonæ increatæ, & cum ea conſtituat vnum per ſe in ratione ſuppoſiti, aut perſonæ; non quidem vnum per ſe connaturale, ſed ſupernaturale, & hypoſtaticum, ob defectum connexionis vel exigentiæ naturalis.

67 VRGENT Denique. Impoſsibile apparet vt in rerum natura ſit forma poſitiva, cuius vnicum munus ſit excludere aliam & ſuum ſubiectum reedere incapax vlterioris perfectionis. Hoc enim eſt proprium negationis, quoniam maligoantis naturæ eſt. Ergo repugnat ſubſiſtentia naturæ ſuperaddita, cuius munus vnicum ſit excludere aliam, etiam ſuperiorem & ſublimiorem, ab eadem natura.

68 RESP. Obiectionem hanc ſolùm habere vim contra eos, qui non ſatis exponunt, quem effectum poſitivum præſtet naturæ ſubſiſtentia poſitivè ſuperaddita, nec vllum reipſa aſsignare videntur. Nullam verò vim habet contra me, qui aſſero, & ſequenti Diſputatione latiùs probo, ſubſiſtentiam eſſe vnum idemque cum exiſtentia per ſe. Quare ſubſiſtentia primariò præſtat toti ſubſtantiali huic poſitivum effectum exiſtendi per ſe: deinde verò, & ex conſequenti, præſtat naturæ alium negativum eſſentialiter cum primario connexum, atque in eo ſitum, ne ſubſiſtat vel exiſtat in ſuppoſito, ſive in ſubſtantia extranea per ſe exiſtente.

69 ADDENDVM Verò, ſubſiſtentiam propriam naturæ creatæ, non eſſe entitatem, ſive realitatem ſimpliciter dictam, ſed modum: tum quia iuxta ſententiam noſtram non differt ab exiſtentia per ſe, quæ eſt modus: tum etiam, quoniam, vt arguit P. Antonius Perez diſp. 1. de Incarnation. cap 3. ſi ſubſiſtentia humanitatis non eſſet modus; eſſet entitas abſoluta, indifferens ad vnionem cum qualibet humanitate. Quod abſurdum eſt; cùm ex communi ferè & vera ſententia repugnet ſubſiſtentiæ creatæ exactæ ab aliqua ſingulari natura, vt per illam alia numero aut ſpecie natura ſubſiſtat: quoniam ex intima conditione ac finitudine ſua eſt alligata certæ ac ſingulari naturæ, ſicuti modus eſt alligatus rei ipſi, quam afficit.

SEC-

SECTIO SEPTIMA.

Obijciuntur & extricantur argumenta ab authoritate Conciliorum & Patrum, quibus Aduersarij, præsertim Recentiores, impugnant subsistentiam naturæ creatæ reipsa ac positiue superadditam.

70 PRÆTER Obiectiones solutas sectione præcedenti, addunt Aduersarij, præsertim Recentiores, plura alia argumenta contra sententiam nostrã, quæ hoc loco obijcere & enervare oportet. PRIMVM ac præcipuum illorum eruunt ex doctrina Conciliorum iuxta quam Verbum divinum assumpsit naturam humanam cum omnibus suis proprietatibus, & perfectionibus; & tamen non assumpsit personam. Ergo hæc supra naturam non addit subsistentiam aliquam, sive personalitatem reipsa ac positivè superadditam. Patet consequentia: quoniam alioqui, subsistentia ipsa esset quædam proprietas vel perfectio humanæ naturæ; ac proinde assumpta fuisset à Verbo simul cum ipsa natura, instar aliarum proprietatum, & perfectionum ipsius, & per consequens Verbum assumpsisset verè ac propriè personam humanam. Antecedens verò quoad priorem partem constat ex manifestis definitionibus Conciliorum Generalium. Etenim in Calchedonensi Actione 5. in definitione fidei sess.6. cuius verba exscripsit Baronius ad annum Christi 451. ita habetur: „ Sequentes SS. Patres, „ confitemur eundem Dominum nostrum Iesum Christum perfectum in Deitate, perfectum in humanitate, consubstantialem Patri „ secundùm Deitatem, & eundem consubstantialem nobis secundùm humanitatem, „ per omnia nobis similem absque peccato, „ &c. Ac præterea, paucis interiectis: Nusquã „ sublata differentia naturarum propter vnionem, magisque salva proprietate vtriusque „ naturæ in vnam personam, atque subsistentiam „ concurrentis. Ergo nulla est proprietas, nullusque modus nostræ naturæ, sive substantiæ, quem Filius Dei non assumpserit, & penes quem non fuerit nobis similis. Consonat VII. Synodus Generalis, quæ est Nicæna II. Actione 3. vbi Patres profitentur FILIVM DEI CONSVBSTANTIALEM FACTVM NOBIS MODIS OMNIBVS ABSQVE PECCATO. Ergo nullus modus positivus ac realis est in nostra natura substantiali, in quo Filius Dei non fuerit nobis factus consubstantialis, ac proinde quem ille non assumpserit.

71 CONFIRMATVR Ex VI Synodo Actione 4. in Epistola Synodali, quæ postea approbatur Act.8. Etenim ibidem definitur, * Christum habere duas naturas, & vnãquamque naturales proprietates habere; diuinam omnia, quæ divina sunt; humanam omnia, quæ humana, absque vllo peccato. * Vbi solum peccatum excipit: ac proinde cæteras omnes proprietates naturæ humanæ adscribit Christo: inter quas profectò locum haberet subsistentia reipsa ac positivè superaddita, qualem nos tuemur in qualibet natura humana independenter ab vnione.

72 CONFIRM. II. Ex Concilio Lateranensi sub Martino I. Canon.9 vbi dicitur, * In nullo diminuta, minorata, expoliatave naturali proprietate natura assumpta. Ac præterea: Siquis secundùm SS. Patres non confitetur propriè, & secundùm veritatem, naturales proprietates Deitatis eius, & humanitatis, indiminutè in eo, & sine minoratione salvatas, condemnandus sit. * Si autem in humanitate Christi impedita fuit aliqua subsistentia superaddita, quam alioqui haberet, iam naturales eius proprietates diminutæ, aut minoratæ fuissent; contrà quàm Concilium decernit. Non ergo in humana natura, per se solam spectata, est aliqua subsistentia positivè ac reipsa superaddita.

73 CONFIRM. III. Ex Epist. S. Agathonis Papæ ad Imperator, quæ habetur in VI. Synodo, Act.4. & approbatur Act.8. vbi ita de Christo D. dicitur: * Omnia duplicia vnius eiusdemque D. Saluatoris nostri IESVCHRISTI secũdùm Evangelicã traditionẽ asserimus: id est, duas eius naturas prædicamus: divinam, scilicet, & humanam: ex quibus, & in quibus, etiam post admirabilem atque inseparabilem vnionem subsistit: & vnamquamque eius naturam proprietatẽ naturalem habere confitemur: ET HABERE DIVINAM OMNIA, QVÆ DIVINA SVNT; ET HVMANAM OMNIA, QVÆ HVMANA SVNT, ABSQVE VLLO PECCATO. * Atqui humana Christi natura non habet aliquam subsistentiam propriam reipsa superadditam. Alioqui in Christo, præter personã divinã, esset alia persona humana. Ergo subsistẽtia propria ac reipsa superaddita, nõ est humanæ: ac proinde nullus homo subsistit per subsistentiã reipsa superadditam.

74 CONFIRMATVR IV. Patrum testimonijs: ac primùm quidem Cyrilli Alexandrini, qui præfuit Concilio Ephesino, in quo error Nestorij proscriptus fuit, & plura Capitula, atque Anathematismos edidit contra illum Hæresiarcham, eo pondere ac gravitate, vt probari fuerint in V. Synodo Generali Collatione VIII. in Definitione Fidei can. 3. indicto anathemate ijs omnibus, qui contra eiusdem capitula scripserunt, & in ea impietate mortui sunt. Is ergo in libro de Orthodoxa Fide ad Imperatrices Eudoxiam & Pulcheriã,

non longè ab initio, inquit: * Perfectus Deus cùm eſſet, factus eſt perfectus quoque homo: NEQVE QVIDQVAM OMNINO, QVOD COGNATVM ESSET HVMANÆ NATVRÆ, PRÆTER VNAM IMPIAM MALITIAM, RELIQVIT. * Si autem ſubſiſtentia eſt aliquid poſitivè additum naturæ humanæ, dum Verbum reliquit, ſeu non aſſumpſit illam, iuxta noſtram ſententiam; profectò reliquiſſet aliquid naturæ humanæ cognatum, quod Cyrillus negat.

75 SIMILITER Damaſcenus lib. 3. Fidei c. 6. per totum docet, totam divinam naturam in vna ſui ipſius hypoſtaſeon vniram fuiſſe toti humanæ naturæ, & non partem parti. Hæc enim eſt epigraphia illius capitis. Et deinde circa medium illius ait: * Nihil eorum, quæ plantavit in natura noſtra Deus Verbum, cùm in principio plaſmavit nos, deficit: SED OMNIA APSVMPSIT; CORPVS, ANIMAM RATIONALEM, ET INTELLECTIVAM, ET EORVM PROPRIETATES. * Cùm ergo certum ſit, Verbum non aſſumpſiſſe aliquam ſubſiſtentiam poſitivè ac reipſa additam naturæ humanæ hæc non exiſtit in illa; quoniã ſic cenſeretur inter proprietates naturę humanæ, & proinde fuiſſet aſſumpta à Verbo.

76 PRÆTEREA Paſchaſius Cardinalis lib. 2. de Spiritu ſancto c. 4. loquęs de Verbo carne facto inquit: *In Chriſto perſona perſonam conſumpſit, quia perſona res iuris eſt.* Non ergo perſonalitas addit aliquid poſitivum ſupra naturam, ſed aliquid morale, ſeu privativum dumtaxat, conſiſtens in carentia vnionis ad ſubſtantiam digniorem. Nimirum perſona dicitur *res iuris*: quoniam conſiſtit in quadam morali excellentia, quæ in eo ſita eſt, vt res non ſit vnita ſubſtãtiæ digniori. Vnde in Chriſto nõ eſt perſona humana, ſeu creata: quoniam eius humanitas eſt vnita perſonæ Verbi longè ſublimiori ac digniori. Conſonat Paſchaſio Hugo Victorinus in Apologetico pro Verbo Incarnato c. 7. dicens, *naturam Chriſti non habere propriam perſonam, quia eſt vnita digniori.* Præterea Theodorus Cariæ Epiſcopus apud Bibliothecam VV. Patrum Tomo IX. allegatus ab Alderete aiebat: *Quia corpus animatum aſſumptum eſt pars Chriſti, idcirco non eſt hypoſtaſis.*

77 DENIQVE D. Tho. videtur nullum prorſus modum poſitivum agnoviſſe in natura humana, vt cõſtituatur ſubſiſtens: ſed dũtaxat id ſuum docuit in eo, vt illa non ſit vnita perſonæ ſublimiori, qualis eſt divina. Ni 3. p. q. 4. a 2 cùm obieciſſet ſibi in ſecũdo argumento, Verbũ aſſumpſiſſe perſonam, quoniam aſſumpſit quæ in noſtra plantavit natura. plantavit autem perſonalitatem, ac propterea illam aſſumpſiſſe videtur: RESP. S. Doct. * Dicendũ quod naturæ aſſumptæ non deeſt propria perſonalitas propter defectum alicuius, quod ad perfectionẽ naturæ humanæ pertineat: ſed propter additionem alicuius, quod eſt ſupra humanam naturam, quod eſt vnio ad Verbum. * Præterea lib. 4. contra Gentes c. 43 ait: * Derogaretur perfectioni Incarnationis Dei Verbi, ſi aliquid eorum, quæ naturalia ſunt homini, ei deeſſet. Ac paulo poſt: Fides per omnia ſine peccato ſimilem eum nobis in naturalibus confitetur. * Ex quibus palam apparere videtur, S. Thom. in ea ſententia fuiſſe vt nihil detractũ, impeditumve fuerit in natura humana Chriſti, vbi à Verbo aſſumpta fuit, quod ſpectaret ad illius perfectionem. Spectaret verò planè ad perfectionem naturæ humanæ ſubſiſtentia poſitivè addita. Ergo hæc non fuit detracta aut impedita, qualiter nos aſſerimus.

78 EXHIBVI Fideliter in medium omnia aut præcipua teſtimonia Conciliorum, & Patrum, quibus Adverſarij Recentiores, præſertim pro Scoto certantes, nos impetunt, quin & eadem, quantum potui, vrgere curavi, nequid difficultates diſſimulaſſe videar. Minor tamen imprimis, quomodo ipſi non videant, ſe hærere in eodem luto, quo nos conſpurcare volunt. Quidquid enim ſit, an ſubſiſtentia naturæ humanæ ſit ipſi reverà ac poſitivè addita, nec ne, id fateri tenentur, eſſe perfectionem aliquam naturæ rationalis creatæ, vt habeat rationem perſonæ intra ſuam ſpeciem: tum, quia in hoc evehitur ſupra quælibet ſuppoſita irrationalia: tum, quia per id completur vltimò intra perfectiſsimam ſpeciem ſub genere animalis: tum præterea, quia per id habet vivens, vt exiſtat per ſe ac ſeparatim intra perfectiſsimam ſpeciem: tum denique, quia id quam plurimis locis tradit Sanct. Thomas, præſertim verò 1. p. quæſt. 29. art. 3. Atqui Verbum aſſumpſit naturam humanam, & tamen non aſſumpſit humanam perſonam: vt fide ſanctum eſt, & eadem Concilia definiunt. Ergo Verbum aſſumpſit naturam humanam, quin aſſumeret perfectionem perſonæ humanæ. Non ergo Verbum aſſumpſit omnes perfectiones, ſeu proprietates naturæ humanæ, nec omnia quæ naturalia ſunt homini: ſiquidem hominis perfectio aut proprietas eſt, aliquidque naturale, vt habeat rationem perſonæ humanæ: quod tamen Verbum divinum, iuxta fidem, non aſſumpſit. Quid ad hæc Adverſarij? Certè nullam reſponſionem videntur præſtare poſſe, quam longè meliori iure à nobis non teneantur recipere. Sed antequam illam in medium proferam, oportet nonnulla obſervare, quæ facem præferant difficultati expediendæ.

PRI-

79 PRIMO Habenda ſunt præ oculis verba illa Concilij Calchedonenſis in Definitione Fidei Actione 5. σωζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ἰδιότητος ἑκατέρας φύσεως, καὶ εἰς ἓν πρόσωπον, καὶ μίαν ὑπόστασιν συντρεχούσης. id eſt, *Vtriuſque naturæ proprietates ſalvas manere, & in vnam perſonam, atque in in vnam hypoſtaſim concurrere.* Itaque ea duo ſimul cohærere debent ſecundùm Catholicam fidem: vt & vtriuſque naturæ proprietates ſalvæ atque inconfuſæ maneant; & aliunde vnica ſit perſona ſive hypoſtaſis in Chriſto. Quare eatenus ſolùm debent eſſe in ipſo integræ & ſalvæ vtriuſque naturæ proprietates, vt minimè obſtent vnitati & ſingularitati eiuſdē perſonæ ſubſiſtentis in vtraque natura.

80 SECVNDO incedere oportet media via inter Neſtorium & Eutychem, veluti inter Scyllam & Charybdim: vt neque cum priore illorum, duas in Chriſto perſonas adſtruamus: neque confundamus aut permiſceamus inter ſe duas naturas, vel aliquas illarum proprietates, cum poſteriore. Id periculum vitatur diſtinguendo inter naturam, & hypoſtaſim, ſive perſonam, quidquid ea de re Philoſophi Gentiles forſan contrà ſenſerint: Ideo aiebat Anaſtaſius Sinaita libro illo, qui Ὁδηγός, id eſt, *Viæ dux*, inſcribitur: *Sancta Eccleſia Ariſtotelicas, Græcaſque vaniloquentias declinans, & Euangelicè, atque Apoſtolicè, vt paulo antè diximus, de Chriſto credens, negat idem eſſe naturam, & hypoſtaſim.* Similiter Damaſcenus lib. 3. Fidei cap. 3. inquit: *Hoc eſt quod hæreticis errorem obijcit, quòd idem eſſe naturam: & hypoſtaſim arbitrantur.* Verùm ne plura alia eiuſmodi teſtimonia ex SS. Patribus attexamus, vnum pro multis ſufficiat ex Edicto Fidei Imperatoris Iuſtiniani approbato à Vigilio Papa, vbi dicitur: *Omnes ſancti Patres cōſonanter docent, aliud eſſe naturam ſine ſubſtantiam, & aliud ſubſiſtentiā ſive perſonam, & naturā quidem, hoc quod eſt cōmune ſignificare; perſonā verò, hoc quod eſt ſpeciale.* Itaque dum, iuxta fidem, in Chriſto aſſerimus vnicam perſonam, & duas naturas; profectò aſſerere debemus diſtinctionem inter naturam & perſonam: vt natura importet prædicata eſſentialia, quamvis ſingularia, & in individuo: perſona verò vlteriùs aliquid addat ſpeciatim ſupra naturam.

81 TERTIO Denique, & maximè in rem noſtram, obſervandum eſt cum eruditiſsimo Petavio lib. 5. de Incarn. cap. 7. ex doctrina Patrum, triplex diſtingui debere genus proprietatum. Quædam ſunt naturales, & toti ſpeciei communes, eiuſque individuis omnibus, abſque exceptione vlla: quas Damaſcenus appellat φυσικὰ ἰδιώματα; Calchedonenſis Synodus in Definitione Fidei ſuprà allegata, *idiótητας φύσεως, proprietates naturæ*; Cyrillus in Epiſt. 2. ad Succ. *ἰδιότητας τὰς κατὰ φύσιν, proprietates quæ ſunt ſecundùm naturam.* Aliæ verò proprietates ſunt individuorum, ſeu ſingularium, quæ ex confluxu aut congerie variarum qualitatum & accidentium coaleſcunt, iuxta definitionem illam individui traditam à Porphyrio, vt ſit, *cuius proprietates aggregatæ in nullo alio inueniuntur.* Aliæ denique ſunt proprietates ὑποστατικαὶ, id eſt, perſonales, quibus vera & completa conſtituitur hypoſtaſis: quæ ſuprà ſingularitatem, ſeu individuationem, addunt vt totum per ſe atque in ſeipſo exiſtat, veluti ſubſtantia perfecta, & vltimum complementum nacta intra proprium genus: vt proinde iam non expectet aliam perfectionem, actualitatemve, nec poſsit cum alia natura pariter completa vnum per ſe conſtituere intra genus ſubſtantiæ: quoniam eiuſmodi vnum nequit conſurgere ex duobus aut pluribus entibus completis vltimo actu. Et certè ſicuti natura creata non exiſtit per ſe, vel ſubſiſtit, ſed id eſt proprium ſubſiſtentis, ſive perſonæ, vt dicemus ſect. vlt. ita etiam ſubſiſtētia creata, preſsè loquendo, non eſt proprietas naturæ, ſed forma propria conſtituens ſuppoſitum, ſive propria ipſius ratio.

82 HINC Ad argumentum præcipuum ex num. 70. cum omnibus ſuis confirmationibus, & teſtimonijs Patrum, facilè reſpondetur, Verbum divinum aſſumpſiſſe quidem cum natura humana omnes proprietates primi generis, quas Patres *ipſi appellant proprietates naturæ*, quæque communes ſunt toti ſpeciei, & ſingulis individuis eius: ſimiliter & proprietates individuales, quoniam accepit humanitatem ſingularem, proprijs accidentibus, & certa quadam congerie illorum conſtantem: non tamen proprietates hypoſtaticas, ſeu perſonales: quoniam hæ ſunt propriæ perſonarum creatarum, quarum nulla poteſt vniri hypoſtaticè alteri perſonæ, etiam increatæ; ſicuti nec cum illa vnum per ſe ſubſtantiale conſtituere, quod ex duabus perſonis diverſæ naturæ completis quoad omnia prædicata realia & poſitiva conſtare nequit. Itaque dum Concilia & Patres aiunt, Verbum aſſumpſiſſe naturam humanam cum omnibus proprietatibus, & has manere integras in duabus naturis, loquuntur ſolùm de proprietatibus primi ac ſecundi generis, quarum ſuſceptio & integritas nullatenus obeſt veritati Incarnationis, nec impedit vnitatem per ſe inter naturam humanam & perſonam Verbi. Non autem loquuntur de proprietatibus hypoſtaticis, ſive ſpectantibus ad conſtitutionē perſonæ: quoniā earū aſſumptio eſt planè

impossibilis, & impediens vnitatem personæ in duabus naturis à Concilijs ipsis definitam. Itaque tam procul est subsistentia naturæ humanæ superaddita à labefactanda Conciliorum & Patrum doctrina, vt potiùs hæc sine illa cõsistere nequeat: quoniam, vt in Christo non sit duplex, sed vnica persona Verbi, duplici natura constans (quemadmodum ab ijs definitur) necesium omnino est, vt aliqua proprietas personalis impedita fuerit, seu non existat in natura Christi humana. Si enim in hac existit omnis entitas positiva, qua seorsim à Verbo haberet rationem personæ humanæ & creatæ; oportet vt etiam nunc retineat integram & positivam rationem personæ creatæ, qui est error Nestorij. Nec sufficit Adversarijs dicere illam esse vnitam Verbo, tanquã digniori, ac proinde non habere rationem personæ. In oppositum enim est, vnionem eiusmodi solùm esse posse accidentariam, vel secundùm affectum, vel alium mirabilem modùm, qualem nullatenus negabat Nestorius, vt probatum fuit suprà num. 36. aut qualem habet vestis cum homine, tanquam supposito digniore: quæ certè non est vnio substantialis, quoniam vestis adhuc retinet entitatem subsistentiæ suæ, quamvis alteri digniori coniunctam. Non itaque vnio ab Adversarijs assignata est substantialis, sive sufficiens, vt ex natura & persona assumente fiat vnum per se. Quare ad hanc vnitatem salvandam, opus est dicere, naturam humanam propriori naturæ ad vnionem cum Verbo productam fuisse sine modo aliquo, sive proprietate personali & positiva, quam alioqui haberet: vt propterea in illo priori signo esset incompleta, seu nondum habens complementum personale, quod pro alio posteriori naturæ acceperit à persona Verbi. Sic enim potuit resultare vnum per se, non quidem connaturale, sed supernaturale & hypostaticũ ex natura humana Christi personaliter incompleta, & ex persona Verbi ipsam complente. Vide Disp. LXXVIII. num. 48. & 49.

83 INSTANT 1. Adversarij. Concilia & Patres vniversè loquuntur de omni proprietate vtriusque naturæ, nulla distinctione facta inter eas, quæ spectant ad naturam, vel personam. Neque eiusmodi distinctio colligitur ex aliqua authoritate, aut ratione vrgente. Ergo natura humana in Christo habet omnes vniversè proprietates, quas in alijs hominibus, ac proinde proprietatem hypostaticam subsistentiæ, si hæc sit aliquid positivum.

84 RESP. Concilia ipsa præstare sufficientissimum fundamentum eiusmodi distinctioni dum definiunt contra Nestorium, vnicam esse personam Christi subsistentem in duabus & ex duabus naturis. Cùm enim ea vnitas non sit purè affectiva, aut moralis, aut accidentaria, qualem saltem admittebat Nestorius, vt vidimus num. 36. sed hypostatica & substantialis; necesium est, vt natura humana Christi careret proprietate illa positiva, qua alioqui constitueretur & compleretur in ratione personæ. Nam manente illa in rerum natura, Christus verè esset persona humana & creata, sicuti album manente albedine sibi vnita nequit non manere album. Quare ipsa testimonia Conciliorum, & Patrum definientia in Christo vnicam personam in duabus, & ex duabus naturis subsistentem, cogunt ad distinguendum inter proprietates naturæ humanæ physicas, & hypostaticas, vt priores manserint, non item posteriores. Quod vel ipsos Adversarios dicere debere, iam suprà num. 78. ostensum est, & ex Patrum ac Theologorum sensu colligit Petavius lib. 5. de Incarnat. cap. 7. num. 8.

85 QVIN Et præterea atque in specie, vt aiunt, id satis indicant nonnulli ex Patribus dum aiunt, personam Verbi consumpsisse personam hominis. Quo modo non solùm loquitur Paschasius Cardinalis supra num. 76. nobis obiectus, sed etiam Patres Concilij Francofordiensis in Epistola ad vniversos Christi fideles columna 2. & Innocentius III. in quodam decreto, cuius verba exponit D. Tho. 3. p. quæst. 4. art. 2. Vbi cùm obiecisset ea Innocentij verba, * Persona Dei consumpsit personam hominis, * ita respondet atque ea interpretatur: * Consumptio ibi non importat destructionem alicuius, quod priùs fuerat: sed impeditionem eius, quod aliter esse posset. Si enim humana natura non esset assumpta à divina persona, propriam subsistentiam haberet. Et pro tanto dicitur persona consumpsisse personam, licèt impropriè: quia ipsa persona divina sua vnione impedivit, ne humana natura propriam subsistentiam haberet. * Itaque ex dictis Patribus constat, per vnionem hypostaticam ad Verbum, impeditam fuisse subsistentiam illam creatam, qua alioqui subsisteret & esset persona creata in Christo.

86 DICES: Patres Concilij Francoford. & Paschasius allegatus, non modò aiunt, personam Dei consumpsisse personam hominis, sed præterea rationem addunt, dicentes, vt habetur in Epistola illa: * Itaque in Deo & homine gemina substantia, sed non gemina persona est: quia persona personam consumere potest; substantia verò substantiam non potest: SIQVIDEM PERSONA RES IVRIS EST, SVBSTANTIA, NATVRÆ. * Quasi dicerent, personam formaliter solùm esse sitam in aliquo morali: nimirum, in eo, vt non sit vnita personæ digniori, sed secrsim se

per se

per se existat, suamque æstimabilitatem per se solam habeat.

87 RESP. Longè alium esse sensum eorum verborum. Nam si iuxta eam interpretationem persona non esset aliquid de genere entis, sed iuris ac moris, etiam personæ divinæ constituerentur dumtaxat per aliquid morale, quod patet esse falsum. Itaque vtrumq; competit personæ, quà persona est: nimirum, vera realitas, & moralitas in ea fundata: vt exprimunt Patres Francofordienses verbis illis, *RES IVRIS EST*: vbi vtrumque coniungunt. Quare sensus est, naturam Dei, sive substantiam, non consumpsisse in Christo substantiam, sive naturam hominis: quoniam alioqui non fuisset vera Incarnatio, id est, coniunctio solidæ carnis cum Deo, sed phantastica seu in speciem tantùm, qualem commenti sunt Marcion, & Manichæi: aut divinitas humanitatem absorbuisset, prout Eutychiani finxerunt. Persona autem consumpsit personam: quia persona secundùm id quod addit supra naturam, est res, sive realitas quædam, ius tribuens ad agendum & operandum proprio nomine, ita vt actiones ipsi soli tribuantur. Ea verò res, sive realitas, consumpta fuit in Christo, id est impedita, seu non permissa in rerum natura existere: quoniam substantia, sive natura humana Christi ita fuit coniuncta personæ Verbi, vt nullum ius haberet ad agendum, sive operandum proprio nomine, sed solius Verbi, cui tribuebantur omnes eiusmodi actiones, vtpotè Theandricæ, sive Dei viriles.

88 DENIQVE Quod aliqui ex Patribus aiunt, ideo humanam Christi naturam non esse personam, quia fuit vnita hypostaticè Verbo, verissimum est. Verùm inde non colligitur personalitatem naturæ humanæ fuisse in carentia vnionis ad personam extraneã, sive digniorem. Hoc enim nullo fundamento asseri potest, & multipliciter reiectum fuit tom. 2. sectione 2. nulloque modo cohærere potest cum vnitate personæ Christi in duabus naturis, definita contra Nestorium, vt ibidem ostendimus. Solùm itaque ex ea Patrum quorundam locutione colligere licet, personam Verbi vnitam substantialiter naturæ humanæ impedivisse in ea resultantiam personalitatis creatæ. Nam cùm ea vnio non fuerit affectiva, aut purè moralis, qualem admittebat Nestorius, sed substantiva, & entitativa, vt in Scholis loquimur; debuit excludere ab humanitate, sive potiùs impedire formam illam, aut complementum, quo aliàs constitueretur in ratione personæ humanæ & creatæ. Neque inde sequitur (vt aliam obiectionem præoccupemus) Christum non esse hominem perfectum. Vt enim perfectus homo sit & dicatur, sufficit habere perfectam naturam humanam, omnesque illius proprietates, & subinde operationes illarum proprias; nec requiritur vlteriùs vt habeat proprietatem illam, qua aliàs constitueretur in ratione personæ humanæ, vel creatæ: præsertim vbi Verbum illam supplet & continet eminentiori modo, quàm si existeret in seipsa.

SECTIO OCTAVA.

Reliqua argumenta alicuius momenti ex ratione petita, obijciuntur, & extricantur.

89 OBIICIES II. Si suppositum adderet naturæ modum subsistentiæ positivum, & pertinentē ad illius complementum, natura humana in Christo haberet appetitum innatum ad subsistentiam eiusmodi, qua caret: ac proinde vsquedum illam habeat, esset violenta, quamvis loco illius habeat aliam meliorem. Hoc enim discriminis est inter appetitum elicitum, & innatum, quòd prior, cùm cognitione ducatur, fatiari possit per sublimius bonum, cognitum vt excellentius bono connaturali; secus verò posterior, quem non manuducit cognitio aliqua, sed innata convenientia boni connaturaliter debiti. Absurdum verò est admittere in natura humana Christi aliquid violentiæ, præsertim duraturum tota æternitate: cùm nihil violentum sit perpetuum. Ergo & absurdum est addere naturæ positivum complementum subsistentiæ, quo constituatur in ratione suppositi.

90 Hoc argumentum latè discussi Tract. de Incarn. disp. 1. sect. 7. vbi propriam sedem habet. Nunc omissis aliorum solutionibus, & ex dictis fusiùs ibidem, nego humanitatem Christi pati violentiam vllam: quia licèt propendeat natura creata in subsistentiam propriam inclinatione naturali; in hac ipsa clauditur, veluti transcendenter, conditio subiectionis ad Deum, si aliquid aliud facere voluerit supra exigentias rerum. & in ijs omnibus quæ nullam important contradictionem: præsertim vbi perfectio aliqua creaturæ suppletur per aliam eminentiorem sibi communicatam: vt in præsenti contingit. Vnde Deo volente, vt natura creata non per propriam, sed alienam subsistentiam compleatur, illa nullam patitur vim. Hanc enim solam subire potest relatè ad causas secundas; non verò ad primam, & ab omnibus legibus absoluram, cuius nutui subiacere, est conditio veluti naturalis rerum. Hoc sensu Augustinus lib. 26. contra Faustum cap. 3. inquit: * Deus creaturarum conditor, & omnium naturarum, nihil con-

tra

tra naturam facit. Id enim erit cuique rei naturale, quod ille fecerit, à quo eſt omnis modus, numerus, & ordo naturæ. * Plura quæ obijci poſſent contra hanc ſolutionem, eo loci propoſui, nec vacat repetere. Moneo tamẽ argumẽtum præiactum debere ab ipſis adverſarijs ſolvi: cùm negare nequeant naturæ creatæ inclinationem naturalem vt per ſeipſam ſubſiſtat, & non in alio ſuppoſito. Ergo, ſiqua eſt vis argumento illorum, tenentur admittere violentiam aliquam in natura humana Chriſti dum non ſubſiſtit in ſeipſa, ſed in alieno ſuppoſito.

91 OBIICIES III. Si ſubſiſtentia eſſet modus poſitivus ſuperadditus naturæ ſubſtantiali creatæ, non poſſet ab ea impediri, nec ſuppleri à Deo in humanitate aſſumpta. Non primum: quia nequit ab ea impediri quod eſſentialiter habet in ratione ſubſtantiæ, prout diſtinctæ ab omni accidente: nimirum eſſe per ſe, in quo conſiſteret ille modus; præſertim iuxta ſententiam noſtram de indiſtinctione reali ſubſiſtentiæ ab exiſtentia per ſe. Non ſecundum: quia effectus formalis cuiuſlibet modi, eſt ipſi eſſentialiter annexus: ideoque vbicatio v.g. quæ eſt modus quantitatis nequit à Deo ſuppleri: & idem eſt de vnione formæ ſubſtantialis, ſeu etiam accidentalis ad ſubiectum, ſuppoſito quòd illa ſit modus.

92 RESP. Negando maiorem quod vtramque partem. Quoad priorem quidem: nam ſubſtantia creata non exigit eſſentialiter eſſe per ſe in actu ſecundo, ſed in primo tantùm: ſicuti nec accidenti eſt eſſentiale in actu ſecundo, ſed primo tantùm, vt exiſtat in alio: ideoque quantitas Euchariſtica de facto & divinitus non exiſtit in aliquo ſubiecto inhæſionis. Sic ergo quamvis ſubſtantia creata, ſeu natura ſubſtantialis completa habeat exigentiam eſſentialem in actu primo, vt terminetur per exiſtentiam, ſive ſubſiſtentiam propriam, non tamen in actu ſecundo. Quod & Adverſarij ipſi negare non poſſunt, ſtatuto ſemel, ſubſtantiam eſſentialiter conſtitui & diſtingui ab accidente penes eſſe per ſe. Interrogandi enim ſunt, quomodo natura humana Chriſti ſit ſubſtantia completa quoad prædicata eſſentialia, & tamen non exiſtat, ſive ſubſiſtat per ſe, ſed in alio, nimirum, in ſuppoſito increato. Reſpondebunt certè, illam exigentiam exiſtendi per ſe, ſive ſubſiſtendi, eſſentialem quidem eſſe naturæ ſubſtantiali creatæ; exercitium tamen ipſum non eſſe eſſentiale. Pariter ergo nos, immo meliori iure, reſpondemus. Quoad poſteriorẽ quoque partem negamus antecedens: quia licèt ſubſiſtentia ſit modus, quatenus creata eſt; ſub ratione formali importat perfectionem ſimpliciter ſimplicem, quam proinde Deus per ſeipſum ſupplere & præſtare poteſt abſque nævo aliquo imperfectionis, quod non contingit in vbicatione quantitativa, & vnione formæ ſubſtantialis, vel accidentalis ad ſubiectum: quoniam ex ſua ratione formali afferunt imperfectionem Deo repugnantem. Vide aliam ſolutionem apud Alderete diſp. 39, de Incarnatione ſect. 4. à num. 14.

94 OBIICIES VI. Ratio præcipua qua probamus, ſubſiſtentiam eſſe aliquid ſuperadditum poſitivè, eſt quoniam alioqui naturæ humana non poterit aſſumi à Verbo: etenim vt aſſumatur, debet eſſe quodammodo incompleta. Hoc autem videtur falſum: quoniam poteſt natura vel entitas completa aſſumi à Verbo. Imprimis natura rationalis ex communi ferè ſententia Theologorum poteſt aſſumi. Ergo completa: quia non exigit, nec habet ſubſiſtentiam poſivè ſuperadditam, qua compleatur. Non enim propriam materiæ, quia hæc ex veriori Philoſophorum ſententia, careret propria ſubſiſtentia, ſicut & exiſtentia. Sed nec propriam formæ irrationalis: quia hæc nõ ſubſiſtit, ſed ſolùm exiſtit in materia, & dependenter ab illa *in fieri*, & *eſſe*. Deinde multi volũt poſſe aſſumi accidẽs immediatè à Verbo; quod docent Gabriel, Marſilius, Almaynus, Maior, & Medina, quibus ſubſcribit Valentia 3 d. diſp. 1 q. 4. punct. 1. §. *Nihilominus*, addens hanc eſſe communem ſententiam. Quin & Recentiores aliqui apud Alderete vbi ſupra num. 19. cenſuerunt, accidentia naturæ humanæ de facto & immediatè fuiſſe aſſumpta à Verbo. Et tamen illa ſunt entia completa, independenter ab omni ſubſiſtentia poſitivè addita, qua prorſus carent.

95 RESP. Rationem illam, qua toties vſi ſumus, eſſe optimam, & ineluctabilem. Neque illam deturbant inſtantiæ in oppoſitum obiectæ. Non primæ: quoniam permiſſo, iuxta frequentiorem ſententiam, de quæ aliàs, poſſe aſſumi à Verbo irrationalem naturam, hæc ſanè habet propriam ſubſiſtentiam, ſicut & exiſtentiam. Quamvis enim conſtet forma materiali, adhuc ex ratione communi naturæ ſubſtãtialis eſſentialiter completæ exigit exiſtere & ſubſiſtere nitoro, ſeu cõplexo, per aliquam ſubſiſtentiam ſibi additam, quæ impediri divinitus in ea poſſit, & à Verbo ſuppleri. Neque obſtat quòd forma irrationalis ſit materialis, & pẽdens à materia *in fieri*, & *eſſe*. Adhuc enim eſt actus primus materiæ, complens illam intra ſpeciem eſſentialem ſub genere ſubſtantiæ, atque adeò exigens & inferens in compoſito vltimum complementum exiſtentiæ per ſe, quæ apud nos eſt vnum & idem cum ſubſiſtentia. Nec etiam ſecunda inſtantia vrget. Quidquid enim dicant alij, nec de facto, nec divinitus fieri poteſt, vt accidens aliquod

immediatè assumatur persona increata. Non enim ita, vt illam immediatè informet, vel in ea recipiatur: cùm vtrumque id arguat imperfectionem Deo repugnantem. Sed nec præterea vt compleatur intra proprium accidentis genus: cùm nullum accidens possit vllatenus intra proprium genus compleri per aliquid substantiale, quale certè est omne prædicatum personæ increatæ. Nullus vero alius apparet modus, quo accidens posset immediatè assumi à persona increata. Ergo talis assumptio est impossibilis. In assumptione autem immediata naturæ substantialis creatæ omnia alia contingunt, si supponatur carere complemento substistentiæ, sive existentiæ substantialis. Hæc enim citra nævum aliquem suppleri potest, & de facto suppletur à Verbo, per intimam vnionem & terminationem, vt latiùs exposuimus disp. 1. iam citata de Incarnatione.

96 OBIICIES V. Si subsistentia esset positivè addita naturæ, maximè vt præ alijs formis præstaret hunc effectum reddendi illam incommunicabilem alteri vt supposito. At is effectus non est proprius subsistentiæ præ alijs formis: quoniam vnaquæque illarum ita informat suum subiectum, vt non relinquat illud capax informationis ab alia simili forma in sensu composito. Ergo &c.

97 RESP. Iuxta dicenda Disp. seq. & iam superiùs indicata, effectum primarium & positivum subsistentiæ, atque ipsius propriũ, esse constituere substantiam in vltimo actu existendi per se: ex quo resultat alius effectus secundarius & negativus, reddendi naturam ipsam incapacem alterius complementi accipiẽdi in sensu composito à qualibet alia substantia aut persona, vel simpliciter loquendo, si sit subsistentia creata & singularis; vel saltem à substantia aut persona extranea, si sit sermo de subsistentia divina. Hoc autem est proprijssimum solius subsistentiæ. Nulla enim alia forma tribuit substantiæ vt per se existat, neque illam complet intra suum genus, aut relinquit illam incapacem vlterioris complementi intra illud: vt patebit excurrenti per singulas, tum substantiales, tum accidentales.

98 OBIICIES VI. D. Thomam in 3. dist. 6. q. 1. art. 2. ad 5. vbi ait: * Dicendum quòd hoc quod facit, coniunctum ex anima & corpore esse hominem, non est præter animam, & corpus, & vnionem, aliquid positivè: sed ex hoc ipso, quòd ipsum compositum ex anima & corpore non adiungatur alteri subsistenti in natura composita, sequitur quòd coniunctum sit homo. * Hucusque S. Doctor. Atqui homo est subsistens & suppositum. Ergo subsistens sive suppositum non addit aliquid positivum in homine, præter animam, corpus, & vnionem, nisi solam negationem coniunctionis ad aliud subsistens in natura completa. Quod ipsum ferè alijs locis docet: vt propterea aliqui contendant, esse expressam S. Doctoris sententiam ipsam, quæ frequenter tribuitur Scoto.

99 RESP. S. Thomam relatis verbis occurrisse cuidam argumento sibi obiecto ex auctoritate Damasceni, solumque docere ibi, hominem quoad rationem formalem naturæ suæ non importare aliquid positivè supra animam, corpus, & vnionem vtriusque. Cùm hoc tamen cohæret quòd homo de materiali, seu in ratione suppositi, importet compositum ex anima & corpore, quatenus per se existens, sive subsistens incommunicabiliter, quod idem S. Doctor exponit ibidem solut. ad 3. & 3. p. q. 2. art. 5. ad 1. atque alibi sæpè. Verùm ad demonstrandum ex ipsius mente, subsistentiam esse distinctam reipsa à natura creata, sufficeret (quamvis cætera deessent) quòd ille sæpissimè ac palam docuerit, esse, sive actum essendi, distingui reipsa ab omni ente creato, sive ab omni essentia: vt vidimus in Physica disp. 10. expressis ipsius testimonijs. Porrò si ea intelligantur de esse subsistentiæ, vt multi ex Aduersarijs volunt, nec diffitebitur Magister Thyrsus (ne cogatur dicere, ex mente D. Tho. existentiam distingui reipsa ab essentia creata) actum est de opinione illorum, præsertim verò eius Authoris in hac parte. Si verò intelligatur ibidem D. Tho. de esse existentiæ, ostendemus statim disp. ventura, in sententia eiusdem S. Doctoris, existentiam naturæ substantialis creatæ esse indistinctam prorsus à subsistentia. Ergo si illa est reipsa positivè addita naturæ substantiali creatæ, etiam ista.

SECTIO NONA.

Examinatur doctrina eiusdem Recentioris: & ex illius impugnatione confirmantur quæ hactenus tradita sunt.

100 R. MAGISTER Thyrsus (cuius plures impugnationes nobis ipsis obiecimus & solvimus suprà à num. 63.) eodem tom. 3. disp. 22. sect. 4. observat nonnulla, quæ præ oculis haberi vult ad intelligendum Incarnationis mysterium. Ac primò quidem inquirit, *An personalitas Verbi reddat subsistentem humanitatem.* Respondet verò statim, propositionem id affirmãtem, quam passim audimus in Scholis, nisi probè accipiatur, absurdam esse. Si enim subsistentia Verbi per modum formæ, aut quasi formæ, redderet subsistentem *vt quod* huma-

humanitatem, ſanè faceret vt humanitas eſſet perſona humana, & creata, ac purus homo. nam vt inquit Leſsius ex communi omnium ſenſu lib. 12. de Perfectionibus Divinis num. 24. *purus homo nihil aliud eſt, quàm natura humana per ſe ſubſiſtens.* Eſt autem contra fidem quòd in Chriſto ſit purus homo. Nec Patres, nec Concilia, nec D. Thomas, vnquam dixerũt, perſonalitatem Verbi reddere ſubſiſtentem humanitatem: ſed ſolùm, Verbum ſubſiſtere in humanitate illam ſuppoſitando, & exercendo munus perſonæ reſpectu illius: humanitatem verò ſubſiſtere in Verbo, nimirum, tanquam in ſuppoſito, & principio *quod*, cui tribuantur principaliter eius operationes. Monet verò, ne offendantur imperiti, aut ſcandalum ſubeant, nõ eſſe negandam, ſed diſtinguendam propoſitionem illam crebram in Scholis: *Perſonalitas Verbi reddit ſubſiſtentem humanitatem.* ac negandam quidẽ ſi abſolutè & ſimpliciter accipiatur: concedẽdam verò, ſi ſenſus ſit, quòd perſonalitas reddit humanitatem ſubſiſtentem in Verbo. Ratio prioris partis eſt: quia, vt inquit D. Thom. 1. p. q. 29. art. 2. *Ea ſimpliciter & abſolutè ſubſiſtere dicimus, quæ nõ in alio, ſed in ſe exiſtunt.* Atqui perſonalitas Verbi mediante vnione hypoſtatica facit vt humanitas exiſtat in alio, nempe in Verbo, tanquam in ſuppoſito; & in Chriſto, tanquam pars in toto. Ergo non facit vt ſubſiſtat, ac proinde nõ reddit illam ſubſiſtentem abſolutè & ſimpliciter. Ratio poſterioris partis eſt: quia quòd humanitas reddatur ſubſiſtens in Verbo, potiùs eſt facere vt humanitas nõ ſubſiſtat, quàm vt ſubſiſtat, & reddatur ſubſiſtens.

101 DEINDE 5. ſequenti inquirit, *An ſubſiſtentia Verbi ſuppleat ſubſiſtentiam propriam humanitatis.* Ac ſimiliter monet, quamvis propoſitio affirmans paſsim Scholaſticis in ore ſit; adhuc diſtinguendam eſſe, ne dicatur res planè abſurda ac concedendam quidem in ſenſu Conciliorum ac Patrum, iuxta quem ſubſiſtentia idem eſt, ac perſona, vt monet Vazquez 3 part. diſp. 16. num. 18. poſt D. Thomam 3. part. q. 2. art. 3. negandam verò in ſenſu Scholaſticorum, quo ſubſiſtentia accipitur pro perſonalitate, ſive vltimo complemento naturæ in ratione ſuppoſiti. Ratio partis conceſſæ eſt quia perſona divina mediante vnione hypoſtatica facta eſt perſona humanitatis, & circa illam exercet munus ſuppoſiti, cui tribuũtur actiones quæ alioqui tribuerentur ſuppoſito creato, ſi natura illa non fuiſſet aſſumpta. Ratio partis negatæ eſt: quoniam ſi accipiatur ſubſiſtentia pro perſonalitate, ſeu complemento illo, quod in creatis perſona addit ſupra naturam, impoſsibile eſt, vt ſubſiſtentia Verbi ſuppleat munus ſubſiſtentiæ humanæ. Idque eſſe certo certius ſubdit: *quoniam perſonalitas creata* (verba ſunt Authoris laudati) *facit vt humanitas ipſa ſit perſona. At ſubſiſtentia Verbi mediante vnione hypoſtatica facit, vt humanitas illa, quæ aliàs eſſet perſona, & ſuppoſitum, iam non ſit perſona, ſed exiſtat in Verbo, tanquam in ſuppoſito. Rurſus ſubſiſtẽtia propria facit, vt natura humana per ſe ac ſeparatim exiſtat: ſubſiſtentia autem Verbi facit, vt non exiſtat per ſe, ſed in alio. Ergo ſubſiſtentia Verbi non ſupplet ſubſiſtentiam humanam in ſenſu Scholaſticorum. Nam vnum oppoſitorum non ſuppletur per aliud: munera autem exiſtendi per ſe, & exiſtendi in alio, oppoſita ſunt.*

102 SED Enim formula illa loquendi abſque diſtinctione vlla, nõ vulgaribus modò è Schola Theologis, ſed graviſsimis ac ſapientiſsimis paſsim, ac tertio quoque verbo, in ore eſt: vt propterea ipſorum prę iudicio deferri oporteat, nec putare in ea locutione ſimpliciter & abſolutè accepta contineri quidquam abſurdi. Non enim quiſquam illiorum ijs verbis ſignificat, humanitatem Chriſti reddi ſubſiſtẽtem *vt quod* à perſonalitate Verbi, tanquam à forma, aut inſtar formæ. Nam (quod maximè obſervari volo) nec quælibet alia humanitas à propria perſonalitate, vt forma, redditur ſubſiſtens *vt quod*, ſtatuta ſententia diſtinguente reipſa perſonalitatem à natura creata. Ratio eſt manifeſta: quia eſſe ſubſiſtens *vt quod*, ſicuti & perſonam, nec convenit naturæ creatæ per ſuam entitatem, vtpotè incompletam; nec ratione ſubſiſtentiæ additæ: quoniam diſtinguitur omnino ab illa, ſicuti ſubiectum à forma ſuperveniente. Vnde quemadmodum eam ob cauſam materia hominis non eſt humanitas, nec per ſuam entitatem, nec ratione animæ, vt formæ; ſed id proprium eſt compoſiti ex anima & corpore, quod diſtinguitur per modum totius inadæquatè ab vnaquaque partium ſeorſim acceptarita etiam eſſe ſubſiſtens *vt quod*, ſive perſonam, nec convenit humanitati cuilibet per ſuam entitatem, nec ratione ſubſiſtentiæ propriæ ſibi additæ, quoniam ab ea diſtinguitur, veluti à forma ſuperaddita, & ipſam informante. Quare ratio ac denominatio ſubſiſtentis *vt quod*, ſive perſonæ, ſolùm convenit cõplexo ex ipſa humanitate & ſubſiſtentia propria, quod ab vnaquaque earum ſeorſim ſumpta diſtinguitur inadæquatè ſicut totum à parte. Idem omnino de exiſtentia, ſive modo exiſtendi per ſe docuimus latiùs in Metaphyſica diſp. 5. ſect. 3. vbi oſtenſum fuit, ſoli ſubſtantiæ cõpleræ per modum totius competere vt exiſtat per ſe; partibus verò, in alio, ſive in ipſo toto tantùm.

103 HINC Patet, prædictum Authorem, alio-

alioquí doctiſsimum, & mihi maximè venerã-dum, aberrare, dum ſupponit, humanitatem per ſubſiſtentiam, & perſonalitatem creatam, reddi ſubſiſtentem *vt quod*, & perſonam; & ex ea falſa hypotheſi infert, humanitatem Chriſti reddendam ſubſiſtentem *vt quod*, ac perſonam, ſi ſubſiſteret per ſubſiſtentiam Verbi acceptam pro perſonalitate, iuxta ſenſum Scholaſticorum. Ita quidem ſequeretur, & abſurdum contineret, ſi hypotheſis illa eſſet vera. Cùm verò falſam eſſe, & abhorrentem à communi ſenſu Philoſophorum Theologorumque, nuper oſtenderimus, idque præterea pateat ex communibus Dialecticorum regulis circa prædicationes abſtractorum & concretorum nominum; conſequens eſt, vt verè ſimpliciter & abſolutè dicatur perſonalitatem Verbi reddere ſubſiſtentem humanitatem, & eiuſdem Verbi ſubſiſtentiam ſupplere defectum ſubſiſtentiæ creatæ. Ratio eſt: quia cum vtraque ea locutione ſimpliciter & abſolutè accepta cohæret, vt humanitas Chriſti non cõſtituatur ſubſiſtens *vt quod*, nec perſona. Non per ſuam nudam entitatem, quia eſt incompleta ad rationem ſuppoſiti & perſonæ. Non etiam ratione ſubſiſtentiæ, ſeu perſonalitatis Verbi: quia hæc diſtinguitur omnino & adæquatè à natura aſſumpta, & comparatur ad illam inſtar formæ hypoſtaticæ terminantis, ad ſubſtratum, ſive ſubiectum, aut quaſi ſubiectum. Quare ratio ſubſiſtentis *vt quod*, ſive perſonæ, dumtaxat convenit complexo ex ſubſiſtentia, ſeu perſonalitate Verbi, & natura humana; nimirum, Chriſto, veluti cuidam toti indiviſim conſtanti ex ijs duobus extremis. Vnde nunquã colligere licet, Chriſtum eſſe aut fore purum hominem: quoniam (reſumo verba Leſij à Thyrſo allegata) *purus homo nihil aliud eſt, quàm natura humana per ſe ſubſiſtens.* At quamvis perſonalitas ſive ſubſiſtentia Verbi reddat ſubſiſtentem humanitatem Chriſti, non ideo hæc conſtituitur per ſe ſubſiſtens, ſed tãtùm in toto, ſeu perſona, quam partialiter conſtituit: ſicuti quælibet alia humanitas per ſubſiſtentiam propriam ſibi addiram non conſtituitur ſubſiſtens per ſe, ſed tantùm in toto, ſeu perſona, quam conſtituit partialiter. Ergo quamvis perſonalitas ſive ſubſiſtentia Verbi reddat ſubſiſtentem humanitatem Chriſti, nullatenus colligitur, ipſum eſſe purum hominem. Quin potiùs id abſurdũ videtur ſequi ex opinione eiuſdem Authoris exiſtimantis cum Scoto humanitatem Chriſti retinere omnia illa prædicata poſitiva, quæ habet in quolibet alio homine. Nam quilibet alius homo ſecundùm prædicata poſitiva plenè cõſtitutus, eſt homo purus, & vltimò completus, vt proinde nequeat iam ſubſtantialiter ſive hypoſtaticè vniri Deo, vt ſatè in ſuperioribus probatum eſt. Ergo & Chriſtus ratione humanitatis conſtituetur homo purus, ſive vltimò completus, & ſubinde incapax ſubſtantialis, ſive hypoſtaticæ vnionis cum Deo. Ac certè dum ij Authores aiunt humanitatem Chriſti ſolùm addere carentiam vnionis ad ſuppoſitũ dignius, videntur ludere vocibus, & nullatenus impedire ab ea rationem ſuppoſiti creati. Sic certè veſtis, ſive vniatur, ſive non vniatur perſonæ creatæ, tanquam ſuppoſito digniori, manet integra in ratione ſuppoſiti diſtincti: quoniam adhuc retinet omnia prædicata poſitiva veſtis.

104 VERE Itaque perſonalitas, ſive ſubſiſtentia Verbi accepta in ſenſu Scholaſticorum, ſupplet defectum ſubſiſtentiæ & perſonalitatis creatę in natura humana Chriſti, & hanc conſtituit, non ſubſiſtentem per ſe, aut perſonam, ſed ſubſiſtentem in ipſo Verbo, & ab illo perſonãram, vt ita loquamur. Eſt enim Chriſtus, vt Concilia & Patres loquuntur, vnica quidem perſona, ſed ſubſiſtens in duabus & ex duabus naturis: vt proinde quatenus conſtat ex perſonalitate increata ſupplente defectum creatæ, & ex natura aſſumpta, veluti ex duobus extremis indiviſim concurrentibus, ſit verus homo, non autem purus: quatenus verò indiviſim conſtans ex perſonalitate propria & natura divina, verus Deus: atque adeò tam ratio hominis, quàm Dei, in vnam & eandem Chriſti perſonam concurrit, inſpectam penes aliam & aliam naturam.

105 NEQVE Ideo nego, ſed potiùs certum exiſtimo, apud Concilia & Patres frequenter accipi hypoſtaſim & ſubſiſtentiam, nõ iuxta Scholaſticorum ſenſum, pro forma illa, quæ conſtituit perſonam, ſive quæ reddit naturam ſubſiſtentem in ſuo toto: ſed pro ipſa perſona aut ſuppoſito. Id enim palam tradit ex illorum ſenſu D. Thom. indicato loco ex 3. part. quæſt. 2. art. 3. dicens: *Idem eſt attribuere propriam hypoſtaſim humanæ naturæ in Chriſto & propriam perſonam. Quod intelligẽtes SS. Patres vtrumque in Concilio Quinto apud Conſtantinopolim celebrato damnaverunt, dicentes: Siquis introducere conetur in myſterio Chriſti duas ſubſiſtentias, ſeu duas perſonas, anathema ſit, &c. Subſiſtentia autem idẽ eſt quod res ſubſiſtens, quod eſt proprium hypoſtaſis, vt patet per Boetium in libro de duabus naturis.* Addendumque eſt, in eodem Cõcilio V. ſæpiſsimè, præſertim verò in Confeſſione Rectæ Fidei Iuſtiniani Imperatoris pag. 350. & 355. apud Binium, pro vno eodemque haberi ὑποστασιν καὶ πρόσωπον, id eſt, ſubſiſtentiam & perſonam. Ibidemque inter Capitula, ſeu Canones, primo loco definitur, Trinitatem conſubſtantialem, & vnam Deitatẽ, &c.

ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, ἤγουν προσώποις προσκυνουμένην, id eſt, *in tribus ſubſiſtentijs, ſiue perſonis, adorandam*: idque indicto anathemate contrà ſentientibus. Vide Petavium lib. 4. de Trinit. cap. 3. num. 6. & plura alia huc ſpectantia infrà Diſp. LXXVII. num. 10. 11. & 12. Verùm inde neutiquam ſuadetur, ſubſiſtentiam, vel perſonalitatem vſurpatam in ſenſu Scholaſticorum, non reddere humanitatem Chriſti ſubſiſtentem, vt ſatis probatum eſt.

DISPVTATIO LXXVI.

AN SVBSISTENTIA CREATA SIT ALIQVID REIPSA DISTINCTVM AB exiſtentia ſubſtantiæ.

HANC Etiam controuerſiam tractauimus in Metaphyſica diſp. 7. per totam. Verùm poſtea conſultis Recentioribus quibuſdam, quorum ſcripta aut nondum eo tempore edita fuerant, aut à nobis nondum viſa, placuit eam iterum exagitare, corrigere, & augere: quoniam plurimum momenti afferet ad agnoſcendam penitiùs conſtitutionem diuinarum perſonarum. Supponimus verò ex præcedenti Diſput. ſubſiſtentiam creatam eſſe aliquid poſitiuè ac reipſa additum: in quo plerique Theologi contra Durandum & Scotum conueniunt. Nunc concertatio noſtra eſt cum præcipua Thomiſtarum parte, An ſubſiſtentia ipſa ſit aliquid reipſa diſtinctum ab exiſtentia ſubſtantiæ, ſiue ſuppoſiti, & perſonæ. Pro quo etiam ſupponenda eſt cum ijs omnibus realis diſtinctio exiſtentiæ à qualibet eſſentia creata, quam nos fusè tradidimus in Phyſica diſp. 10. per totam. Porrò Anſelmus anſam præbet huic Diſputationi loco & verbis allegandis infrà num. 5 fine.

SECTIO PRIMA.

Auctoritate SS. Patrum; atque in ijs Anſelmi, & variis teſtimonijs D. Thomæ multipliciter expenſis, oſtenditur contra Caietanum, & pleroſque ex Thomiſtis, ſubſiſtentiam non eſſe aliquem actum medium inter eſſentiam, & exiſtentiam, diſtinctum reipſa ab vtraque earum.

2 PRIOR Thomiſtarum ſententia docet, ſubſiſtentiam non ſolùm diſtingui à natura individua, ſed etiam ab exiſtentia ipſius, eſſeque modum intermedium, quo natura ſubſtantialis conſtituitur ſuſceptiua vt quod exiſtentiæ, veluti actualitatis ſuperadditæ. Ita Caietanus 3 p. q. 4. art. 1. Bañez 1. part. quæſt. 3 art. 3 dub 1. Ioannes à S. Thom. ibid. diſp. 4. art 3. Godoy 1. part. diſp. 80. num. 116. Labat de Trinit. diſp. 3. dub. 1. & Philippus à SS. Trinitate 3. part. Summæ Phil. quæſt. 20. art. 1. quem allegat & ſequitur ex eadem Thereſiana doctiſſima & obſeruantiſſima Familia Ioannes ab Annuntiatione in Additionibus ad Curſum Complut. ab ipſo abbreviatum.

3 CÆTERVM Longè veriorem exiſtimo ſententiam oppoſitam aliorũ Thomiſtarum, præſertim Veterum, qui nullam agnoſcunt diſtinctionem inter exiſtentiam naturæ ſubſtantialis individuæ, & ſubſiſtentiam ipſius: ſicuti neque inter exiſtentiam accidentis, eiuſque inexiſtentiam. Ita Capreolus in 3 diſt. 5. quæſt. 3. ad argum. contra 3. concl. Paludanus in 3. diſt 1. q. 1. art. 3. Deza Archiep. Hiſpalenſis in 1. diſt. 4. ſect. 2. Zumel 1. part. quæſt. 3. art. 3 Blaſius à Conceptione in Metaphyſ. diſp 8. quæſt. 3. Deinde, Suarez diſp. 34. Metaph. ſect. 4. §. 3. num. 12. cenſet, ſi ſupponatur ſemel realis diſtinctio exiſtentiæ creatæ ab eſſentia, longè probabilius eſſe, ſubſiſtentiam ab exiſtentia ſubſtantiæ non differre, quàm oppoſitã

poſitum. Idem exiſtimat Alderetè diſput. 40. dè Incarnat. ſect. 1. num. 12. Alioqui verò ij duo Authores, ſicuti & reliqui ferè Societatis, cùm doceant, exiſtentiam nullatenus differre in creatis ab eſſentia, & hanc diſtinguant reipſa à ſubſiſtentia, conſequens eſt, vt ſubſiſtentiam ipſam ab exiſtentia diſtinguant, ſicuti ab eſſentia: quoniam quæ ſunt eadem inter ſe, diſtinguuntur ab vno tertio. Nos verò quibus ſemper probabilior fuit realis inter eſſentiam & exiſtentiam diſtinctio, tanquam veritati conformior, & expreſſa mens S. Doctoris (vt in Phyſica oſtendimus diſp. 10. per totam) iuxta hanc poſteriorem opinionem exiſtimamus, ſubſiſtentiam non eſſe quid medium inter eſſentiam & exiſtentiam; ſed aliquid realiter indiſtinctum ab exiſtentia naturæ ſubſtantialis, prout individua: ac proinde effectum formalem ſubſiſtentiæ eſſe reddere ſubſtantiam exiſtentem perſe.

4 PROBATVR I. Ex doctrina communi SS. Patrum apud Theorianum in Biblioth. Græco-latina ipſorum tom. 2. editionis Pariſienſis anni 1624. pag. 442. vbi expreſsè habetur, Sanctos Patres ſubſtantiam, ſive *οὐσίαν* definiſſe ſic: *Subſtantia eſt primò ac propriè, quid quid per ſe ſubſiſtens eſt, & non in altero habet eſſe. Quid eſt autem per ſe ſubſiſtens? Quod per ſe eſt, & non propter aliud: neque in altero habet eſſe: hoc eſt, quod non indiget aliquo alio extra ſe, vt exiſtat.* Expendo ſic. Id conſtituit formaliter ſubſtantiam ſubſiſtentem, quod ipſi præſtat, vt per ſe exiſtat, & non propter aliud, neque in altero, vt Patres docent. Sed ſubſtantialis exiſtentia præſtat ſubſtantiæ, vt per ſe exiſtat, & non propter aliud, neque in altero. Ergo ſubſtantialis exiſtentia conſtituit formaliter ſubſiſtens. Probatur minor: quia exiſtentia ſubſtantialis eſt exiſtentia per ſe; cũ eſſe exiſtentiam, habeat ex communi illa ratione, qua exiſtentia abſtrahit à ſubſtantiali, & accidentali: eſſe autem exiſtentiam per ſe habeat ex conceptu peculiari, ſeu prout exiſtentia ſubſtantialis eſt. Ergo communicata naturæ ſubſtantiali præſtat ſubſtantiæ, vt per ſe exiſtat, ac proinde non propter aliud, neque in altero. CONFIRMATVR. Illud *eſt per ſe ſubſiſtẽs*, iuxta teſtimonium allegatum, *quod non indiget aliquo alio extra ſe, vt exiſtat.* Sed ratione exiſtentiæ ſubſtantia non indiget aliquo alio extra ſe, vt exiſtat. Ergo ratione exiſtentiæ ſubſtantia eſt, ſive conſtituitur per ſe ſubſiſtens. Probatur minor: quia ratione exiſtentiæ ſubſtantialis exiſtit per ſe. Ergo non indiget aliquo alio extra ſe, vt exiſtat.

5 ET Sanè hanc ſententiam videtur tradidiſſe Anſelmus ſuprà cap. 5. circa finem, vbi ita loquitur: *Quemadmodum enim ſe ſe habent ad invicem lux, & lucere, & lucens: ſic ſunt ad invicem eſſentia, eſſe, & ens; hoc eſt exiſtens ſiue ſubſiſtens. Ergo ſumma eſſentia, & ſummè eſſe, & ſummè ens, id eſt, ſummè exiſtens, ſiue ſummè ſubſiſtens, non diſſimiliter ſibi conveniunt, quàm lux, & lucere & lucens.* Vbi generatim in eſſentia, ſive ſubſtantia, pro eodem accipit exiſtere per ſe, ac ſubſiſtere: ſimiliterque in eſſentia, ſive ſubſtantia divina, vnum & idem cenſet exiſtere ſummè per ſe, ac ſubſiſtere ſummè. Vide eundem Anſelmũ infrà Diſp. LXXVII. ſect. 1.

6 PROBATVR II. Expreſsis Div. Thom. teſtimonijs, quorum aliqua ſolùm è pluribus exſcribam, in quibus apertè tradit, ſubſiſtentiam & exiſtentiam per ſe eſſe vnum & idem. Nam 1. part. quæſt. 29. art. 2. corpore, inquit: *Illa enim ſubſiſtere dicimus, quæ non in alio, ſed in ſe exiſtunt.* Et quæſt. 21 de Verit. art. 1. corp. *In quolibet autem ente eſt duo cõſiderare: ſcilicet ipſam rationem ſpeciei, & eſſe ipſum, quo aliquod ſubſiſtit in ſpecie illa.* Vbi, vt vides, docet ſpeciem ratione ipſius *eſſe*, ſive exiſtentiæ, ſubſiſtere. Præterea cap. 5. de Ente & eſſentia paulo ante finem ait: * Quia intelligentis quidditas eſt ipſamet intelligentia, ideo quidditas vel eſſentia eius, eſt ipſum quod eſt ipſa; & eſſe ſuum receptum à Deo, eſt id quod ſubſiſtit in rerum natura: & propter hoc à quibuſdam huiuſmodi ſubſtantiæ dicũtur cõponi ex quo eſt, vel ex eſſe & eſſentia. * Nec ſolùm à quibuſdam id dicitur, quaſi locus eſſet accipiendi verba D. Thom. tanquam ex aliorum ſenſu loquentis, ſed ab ipſo S. Doctore expreſsè eadem doctrina traditur ex proprio ſenſu Quodlib. 9. q. 4. artic. 9. corp. his verbis: * Sed quia ſubſtantia Angeli non eſt ſuum eſſe (hoc enim ſoli Deo competit, cui eſſe debetur à ſeipſo, & non ab alio) invenimus in Angelo, & ſubſtantiam ſive quidditatem eius, quę ſubſiſtit; & eſſe eius, quo ſubſiſtit; quo ſcilicet actu eſſendi dicitur eſſe, ſicut actu currendi dicitur aliquis currere. Et ſic dicimus, Angelum compoſitum eſſe ex quo eſt, & quod eſt; & quia ipſa ſubſtantia Angeli eſt in potentia ad eſſe, ideo eſt in eo compoſitio actus & potentiæ. * Vbi *eſſe*, quo Angelus ſubſiſtit, appellat actum eſſendi, quæ apud eum eſt propria nota exiſtentiæ. Ac denique q. 9. de Potentia, art. 3. ad 6. * Dicendum quòd licèt ſubeſſe, à quo impositus vocabulum ſubſiſtendi, Deo non conveniat; tamen per ſe eſſe, ad quod ſignificandum imponitur, cõpetit ei. * Igitur ſubſiſtentia, ſeu ſubſiſtere convenit abſolutè, & ex parte rei ſignificatæ Deo, quia competit ipſi eſſe per ſe, atque adeò propria ratio ſubſiſtentis eſt per ſe exiſtere.

7 RESPONDEBIS Forte pro Adverſarijs, S. Thomam non loqui de eſſe formali

li per se, quod in existentia consistit, sed de esse per se aptitudinali, quod etiam convenit subsistentiæ præsuppositæ, & medianti inter essentiam, & existentiam, vt Caietanus vult.

8 SED Contra I. Quia D. Thomas contradistinguit illud quod *subsistere* significat, ab eo, vnde huius vocis significatio desumpta est. At id, vnde vocis huius significatio est desumpta, est ipsum *esse* aptitudinale, non verò formale. Ergo id quod significat subsistere, non est esse aptitudinale, sed formale. Patet consequentia: nam alioqui res significata per hanc vocem *subsistere*, seu subsistentia, non distingueretur à re vnde vocis eius significatio desumitur: sicque nugatoria & inutilis esset Div. Thomæ contrapositio ac distinctio inter subsistentiam ex parte rei significatæ, & ex parte rationis, seu etymologiæ ad significādum. Minor verò præcipua, in qua probanda solùm potest apparere difficultas, patet: Quia id à quo imponitur vocabulum subsistendi, est ipsa potentia ad esse per se, sub quo est substantia, vt idem S. Doctor asserit. Ergo id vnde significatio huius vocis *subsistere* est desumpta, est ipsum esse aptitudinale, non verò formale: potentia enim, ac substantia ex se solùm importat aptitudinem ad esse, sive ad actum essendi.

9 CONTRA II Quia idem Sanct. Doctor 1. ad Hanibaldum distinct. 23. q vnica, expressè loquens de esse formali, inquit: *Esse significat id quod est in omnibus generibus commune; subsistere verò, specialem modum essendi, qui competit substantiæ, scilicet, esse per se.* Igitur formalis ratio existentiæ communis substantiæ, & accidenti, contrahitur ad rationem specialem existendi per se: sicut ratio entis communissima contrahitur in substantia ad rationem entis per se. Ergo quemadmodum in substantia ratio entis per se non est quid distinctum à ratione entis, sed ipsa ratio entis, prout determinata ad perfectitatem secum identificatam; sic etiam in eadem substantia ratio subsistentiæ formalis non est quid distinctum à ratione communissima existentiæ, sed ipsa ratio communis existētiæ, vt determinata ad perfectarem, seu rationem existentiæ per se. Similiterque personalitas non est quid reipsa distinctum à ratione communissima existentiæ, neque à speciali ratione existentiæ substantialis, seu per se; sed ipsa ratio existentiæ substātialis, vt rursum determinata ad specialiorem modum existendi per se, sive subsistendi incōmunicabiliter prout in natura rationali. Quod postremum ipse D. Thom. aperte indicat *in 1. distinct. 32 q. 1. art. 2.* dum ait: *Persona significat quid completum subsistens, vel existens in natura intellectuali.*

10 CONFIRMAT. Argument. præcipuum: Nam 1. part. q. 29 art. 3. inquit: *Persona significat id, quod perfectissimum est in tota natura.* Et in 3. distinct. 5. q. 3. art. 3. corp. opportuniùs adhuc, ait: *Est contra rationem personæ, quod trahatur ad aliquod se completius, quia persona importat maximam completionem.* Et 3. Contra Gent. cap. 38. *Hypostasis est completissimum in genere substantiæ.* Ex quibus invictum argumentum efformari potest ex mente Sancti Doctoris. Si enim subsistentia esset aliquis actus præcedens in natura substantiali pro aliquo priori naturæ ad existentiam per se superadditam realiter, vt Caietanus vult; persona non significaret quid perfectissimum in tota natura: quia non includeret in se actum vltimum in linea substantiæ, sed esset in via ad illum media subsistentia. Rursus, eo ipso ratio personæ non importaret maximam completionem, sed adhuc expectaret vltimum complementum ab existentia per se superveniente; & proinde traheretur ad aliquid se completius; nimirum, ad rationem existentis per se. Denique hypostasis non esset quid completissimum in genere substantiæ, cùm vsque ad adventum existentiæ postremo loco receptæ nondum haberet vltimum complementum. Hæc autem omnia ex diametro contradicunt verbis, & sensui D. Thomæ. Ergo subsistentia non est aliquis actus præcedens in natura substantiali, aut rationali, pro aliquo priori ad existentiam per se superadditam realiter, vt Caietanus vult: sed potiùs est actus vltimus & perfectissimus vtriusque, nullum alium expectans intra genus substantiæ, vt ipse S. Doctor sæpissimè de existentia inquit, præsertim q. 7. de Potentia, art. 2. ad 9. & 1. contra Gent. 28. & 1. part. q. 4. art. 1. ad 3. & Opusc. 37. cap. 1.

11 CONFIMATVR II. Nam loc. eis num. 6. allegatis, exp. esse docet in Angelis vnicam compositionem dari intra genus substantiæ, scilicet, essentiæ & existentiæ; in rebus verò materialibus duplicem compositionem; vnam ex materia & forma; aliam verò ex essentia & esse. At si subsistentia esset quid medium inter essentiam substantiæ & existētiam daretur in Angelis duplex compositio, in rebus autem materialibus triplex. Ergo cùm hoc sit apertè contrarium D. Thomæ relatis locis, etiam contra ipsius mentem est, quod subsistentia sit aliquid medium inter essentiam substantiæ, & existentiam. Probatur minor. Hoc enim ipso quod subsistētia esset quid medium inter essentiam substantiæ, & existentiam, essentia Angeli duplicem compositionem realem haberet, vnam cum subsistentia, & alteram cum existentia realiter superveniente iuxta Caietanum; similiterque essentiæ materiales, vltra eam duplicē cōpositionem, haberent aliam tertiam ex materia & forma.

RES-

12 RESPONDEBIS Ex doctrinâ Adversariorum negando minorem: quia subsistentia solùm comparatur ad essentiam per modum termini, ac proinde non facit cum eâ compositionem, sicut neque punctum cum lineâ ob eandam causam. Quare licèt subsistentia sit aliquid distinctum ab existentia, & naturæ superadditum, non infertur in Angelo dari compositionem duplicem, nec in rebus materialibus triplicem; sed vnicam in Angelis ex essentiâ & existentiâ; in rebus, verò materialibus aliam præterea ex materiâ & formâ.

13 SED Contrà I. Nam, vt expressè docet S. Thomas *cap. 5. de Ente, & Essentia*, quidquid non est de conceptu essentiæ & quidditatis, advenit exteriùs, & facit cum ipsâ essentiâ compositionem. At iuxta Caietanum subsistentia media inter essentiam, & existentiam, non est de cõceptu essentiæ & quidditatis substantialis: aliàs non esset quid ipsi realiter superadditum, vt omnes contra Durandum docent. Ergo subsistentia illa media Caietani facit cum ipsâ essentiâ substantiali compositionem. Propterea quæ dabitur in Angelis duplex compositio, & in rebus materialibus triplex.

14 CONTRA II Quoties duo se habent vt actus & potentia, ex quibus resultat vnum per se in aliquo genere, necessum est vt componant aliquod tertium. Sed essentia, & subsistẽtia media Caietani se habent, vt actus & potentia, ex quibus resultat vnum per se in genere substantiæ. Ergo necessum est vt essentia & subsistentia illa Caietani componant aliquod tertium. Maior est certa: Quia nomine & reipsà compositionis alicuius tertij nihil aliud intelligitur in genere substantiæ, quàm vnio duorum se habentium per modum actûs & potentiæ. Minor autem probatur quoad vtramque partem. Quò ad posteriorem quidem: nam suppositum est ens, & vnum per se. Sed suppositum resultat ex essentiâ & subsistentiâ. Ergo ex essentia & subsistentia resultat vnũ per se. Quò ad priorem verò partem probatur: nam quoties aliqua duo se habent, alterum vt complebile, & perfectibile, alterum vt complens & perficiens etiam se habent per modum actûs & potentiæ. Sed essentia se habet, vt quid perfectibile, & complebile a subsistentia Caietani; hæc verò vt complens & perficiens essentiam: ideoque D. Thom. locis num 10. allegatis docuit, personam significare id quod perfectissimum & complerissimum est in genere substantiæ. Ergo essentia & subsistentia se habent vt actus & potentia. *Secundò* probatur eadem posterior minoris pars ex doctrinâ Aristotelis, lib. 6. Metaphys. textu 4. & lib. 9. textu 1. ac D. Thomæ ibidem, asserentium, omne ens, vel esse actum, vel potentiam, & rationem entis adequatè dividi in hæc duo membra, vt & ipse S. Doctor expressè habet 2. contra Gent. cap. 54. sub finem. Sed subsistentia illa Caietani est aliquod ens Ergo vel actus, vel potentia. At relatè ad essentiam non est potentia, cùm perficiat & compleat illam, quod proprium est actûs. Ergo subsistentia comparatur ad essentiam velùti actus ad potentiam.

15 CONTRA III. Et præcluditur aliæ evasio obvia Adversarijs. Licèt enim de conceptu subsistentiæ, prout abstrahit à creatâ & increatâ, non sit ratio actûs in formantis (aliàs in Deo non daretur subsistentia formaliter, nec divina posset terminare naturam humanam) de conceptu tamen formali subsistentiæ creatæ, vt creatæ, est quòd sit actus informans essentiam. Ergo si in Angelis datur subsistentia illa media Caietani, dabitur compositio vera ex essentia Angeli, vt potentiâ passivâ, & subsistentiâ, vt actu informante. Consequentia probatione non egèt. Antecedens verò multipliciter probatur I Quia de conceptu subsistentiæ creatæ vt creatæ, non est præcisè quod sit actus terminans absque aliqua sui receptione: sic enim esset infinita in genere subsistentiæ, sicut iuxta D. Thomam 1. p. q. 50 art. 2. ad 4. Angeli sunt infiniti inferiùs, quia sunt formæ subsistentes irrecepræ; licèt sint finiti superiùs, quia recipiunt suum esse à superiori: ac proinde posset *subsistentia creata terminare naturam alienam, quia subsistentia infinita potest terminare quælibet naturam finitam.*

16 SECVNDO Probatur idem antecedẽs: Quia si de ratione *subsistentiæ creatæ, vt creatæ, non est quòd sit actus informans, sed purè* terminans essentiam, sive naturam, frustra & sine causa erit communis illa Theologorum difficultas circa vnionem Verbi ad humanitatem Christi, quam ineffabilem censent, quoniã apparet impossibile potuisse vnirì subsistentiam Verbi alicui naturæ, eam purè terminando, & non etiam informando. At tota hæc difficultas nulla erit, si de ratione subsistẽtiæ creatæ, vt creatæ, non est quòd sit actus informans essentiam sed purè terminans. Nam quod à finita ignobiliq́ue subsistentia præstari dicitur, absque vllo informationis nævo; quid mirum quòd absque illo præsteur à subsistentia infinita? Cùm ergo difficultas illa communis Theologorum frustranea non sit, & vnio hypostatica ex illo capite admirabilis iure, ac merito censeatur; asserendum est, subsistentiam creatam, vt creatam, non esse actum purè terminantem, sed etiam informantem.

17 TERTIO: Quia existentia creata, vt creata, non est actus purè terminans, sed simul informans, etiam in opinione Adversariorum; cùm fateantur in Angelis compositionem ex es-

ſentia & exiſtentiâ ſuperiùs ex D.Thomâ ſtatutam. Ideoque conſequẽter aiunt, naturam humanam Chriſti exiſtere per Verbi exiſtentiam: quia hæc non habet informare ex conceptu formali exiſtentiæ prout abſtrahit à creata & increata: ſed ex peculiari, quatenus creata eſt. Ergo idem dicendum de ſubſiſtentiâ creatâ, vt creata eſt. *Quartò* a priori probatur idem antecedens. Nam id ſe habet per modum actûs informantis in genere ſubſtantiæ, quod perficit & complet potẽtiam paſsivam eiuſdem generis per modũ actûs incompleti, & non habentis integrum eſſe ac perfectũ. Ideoque anima rationalis, & exiſtẽtia, & vniuersè loquẽdo quævis forma ſubſtantialis, eſt actus informans intra genus ſubſtantiæ. Sed ſubſiſtentia creata, vt creata, perficit & complet potentiam paſsivam eſsẽtiæ per modũ actûs incompleti, & non habentis integrum eſſe, ac perfectũ, vt ex ſe patet. Ergo ſubſiſtentia creata, vt creata, in genere ſubſtantiæ ſe habet per modum actûs informantis eſſentiam. *Quintò*. Omnis actus pendens à ſubiecto, tanquam à cauſa materiali *in qua*, eſt vere actus informans, vt patet inductione. At ſubſiſtentia illa media Caietani pendet à ſubiecto, ſiue eſſentiâ, tãquam à cauſâ materiali *in qua*: nam in eâ recipitur tanquam in ſubiecto à quo neceſſariò dependet in ſuo fieri, & eſſe. Ergo ſubſiſtentia illa eſt actus informans eſſentiam. Verè ergo componit cum illâ, atque adeò in Angelis vltra compoſitionem ex eſſentiâ & eſſe, dabitur alia ex eſſentia, & ſubſiſtentiâ. quod Div. Thomas negat.

18 NEQVE Exemplum de puncto favet ſolutioni contrariæ. nam punctum, cùm ſit modus adiacens naturaliter lineæ, & in eâ vt ſubiecto materiali receptus, à qua pendet in eſſe & fieri, verè facit compoſitionem cum linea. Quod planè ſupponere videntur omnes Peripatetici cum Ariſtotele, dum docent, continuum componi, tum ex partibus, tum etiam ex indiviſibilibus. Sed & circa hoc ipſum in ſpecie conſule Suarez in Metaph. diſp. 34. ſect. 4. num. 39.

19 AT Oppones varia teſtimonia D. Thomæ adverſus reſolutionem traditam. *Primum* ex Quodlibeto 2. q. 2. art. 4. ad 2. vbi docet eſſe non includi in ratione ſuppoſiti Angelici, ac proinde non debere poni in ipſius ſuppoſiti definitione. At ſubſiſtentia eſt de ratione ſuppoſiti Angelici, & iuxta omnes ponitur in ipſius ſuppoſiti definitione. Ergo iuxta Div. Thomam ſubſiſtentia Angeli eſt quid omnino diſtinctum ab ipſius exiſtẽtiâ. *Secundum* ex 3. part. quæſt. 12. art. 2 ad 1. vbi inquit, *eſſe* conſequi ad hypoſtaſim, tanquam ad id quod habet eſſe; ad naturam verò, tanquam ad id, quo aliquid habet eſſe. Sed id quod ſequitur aliud, diſtinguitur ab illo realiter. Ergo *eſſe*, ſiue exiſtentiâ, diſtinguitur realiter ab hypoſtaſi, ſeu ſubſiſtentia. *Tertium* ex eâdem 3 p. q. 35. art. 5 corp. & ſolut. ad 1. vbi tradit, filiationem recipi formaliter in hypoſtaſi, ideoque in Chriſto non fuiſſe filiationẽ realem in tempore ad Matrem, quia *non eſt in Chriſto hypoſtaſis receptiua filiationis temporalis*. Igitur hypoſtaſis iuxta D. Thomam eſt ſubiectum receptivum filiationis. At iuxta eundem S. Doctorem pluribus in locis, maximè 2 *contra Gent. cap.* 52. eſſe, ſiue exiſtentia, non eſt ſubiectum receptivum alicuius accidentis. Ergo eſſe, ſiue exiſtentia, eſt quid diverſum ab hypoſtaſi. *Quartum* ex 1 part. quæſt. 50. articul. 2. ad 3. & cap. 5. de Ente & eſſentia, & Quodlibeto 9. art. 3 vbi docet, *eſſe*, ſeu exiſtentiam facere compoſitionem cum eo quod eſt. At illud quod eſt, proculdubiò eſt ſuppoſitum. Ergo *eſſe* exiſtentiæ facit compoſitionem cum ſuppoſito. Sed ſubſiſtentia non facit compoſitionem cum ſuppoſito, ſicut neque anima cum homine, vtpote ratio formalis eiuſdem conſtitutiua. Ergo de primo ad vltimum eſſe exiſtẽtiæ eſt quid diſtinctum realiter à ſubſiſtentiâ.

20 HÆC Tamen minimè obſtant: & ex eiuſdem S. Thomæ doctrina, tum locis in obiectione indicatis, tum alibi ſparſis, ſolvuntur ab eius Diſcipulis latè impreſenti, quorum tamen ſolutiones breviter præſtringere oportet. *Ad primum* teſtimonium dicendum, *eſſe* non includi in ratione ſuppoſiti ſpecificativè, & prout e primit ſolùm naturam ſpecificam; ſecus tamen in ratione ſuppoſiti formaliter accepti, ſiue prout ſuppoſitum eſt, Sic enim idẽ S. Doctor ait eo loco *eſſe* pertinere ad ſuppoſitum. & per illud habere, vt à naturâ diſtinguatur. Vnde patet, hoc poſteriori ſenſu *eſſe* debere poni in ipſius ſuppoſiti definitione. *Ad ſecundum*, patet Div. Thomam non loqui de ſequelâ phyſicâ, quæ denotat cauſalitatem, ac diſtinctionem realem; ſed de ſequela logica, & ſolam rationis diſtinctionem arguente; quia loquitur de *eſſe*, & hypoſtaſi Verbi divini, inter quæ ſola hæc poſterior diſtinctio eſt. Tantùm itaque ex eo loco colligitur, *eſſe* in Chriſto Domino ſequi logicè & ſecundùm rationẽ ad hypoſtaſim: quia hypoſtaſis relativa, ſeu perſonalitas Verbi, primariò, & pro aliquo priori rationis communicatur naturæ aſſumptæ, antequam ipſi intelligatur vniri exiſtẽtiam Verbi abſolutam: de quo redibit ſermo *ſect. ſeq.* Vide ibi num. 50. & 51. *At tertium* conceſſo primo enthymemate, dicendum, exiſtẽtiam per ſe & ratione ſui præciſè, quâ vltimus actus eſt, nõ recipere aliquod accidẽs; cæterũ ratione ſubiecti in quo recipitur, & à quo limitatur, potentialiſque redditur, poſſe recipere aliquod

acci-

accidens, saltem relativæ filiationis, quæ est proprietas suppositi perfecti & omnino cōpleti. Etenim partes cōstituentes aliquod totum per informationem ac receptionē limitantur ad invicē, ac vicissim quoddāmodo sibi cōmunicāt imperfectionem propriam, vt postea n. 27. adnotabimus. *Ad quartum*, distinguenda est maior: Esse, sive existentia facit cōpositionem cū eo quod est, adæquatè sumpto, & secūdum omnia quæ includit; nego: inadæquate sumpto, & penes solā naturam considerato, concedo maiorē: & prætermissa minore, nego consequentiā sub eadem distinctione maioris. Eodē pariter sensu distinguenda est minor subsumpta: quia licèt subsistentia sit ratio formalis constitutiva suppositi, potest dici quoddamodo facere cōpositionem, seu cōponere cum illo, scilicet, inadæquatè sumpto. Sic etiam dici potest, caput facere cōpositionem cū humano corpore, quamquā alioqui illud constituat, & lux cum lucido, & anima cū corpore organico, & quælibet forma cum suo subiecto formato. Nimirum in ijs, alijsque similibus locutionibus, totum non accipitur reduplicativè, & prout continet omnes partes quibus componitur, & inter eas partē illam, cum qua componere dicitur; sed specificativè solùm, & secundùm cæteras partes, quæ strictè cōponunt cum illa de qua est sermo. Alioqui ipse S. Doctor (quod maximè notatum volo) Opusc. 48. tract. 2. cap. 2. expressè agens de essentia, sive natura, & existentia; statuensque distinctionem realem inter vtrāque, docet ex ijs duabus consurgere suppositum, tamquam ex potētia & actu. Ait enim. *Ergo esse actualis existētiæ differt realiter ab essentia. Vnde circa primum in quacūque substantia creata est compositio esse & essentiæ, quæ non est compositio materiæ & formæ, sed est compositio duorum principiorū suppositi, quorum essentia est potentia, & esse est actus.* Quid expressiùs.

SECTIO SECVNDA.

Præmittuntur quædam; & variis rationibus probatur, existentiam substantialē quatenus individuam, seu quatenus naturam individuam perficit & complet, esse rationem vltimò constitutiuam suppositi, ac veram illius subsistentiam, sive hypostasim.

21 ASSERTVM Vt rationibus probem iterumque mediam illam Caietani subsistentiam impugnem, nonnulla præmittenda sunt. *Primum*, tam in illius opinione, quàm nostra, suppositum non constitui adæquatè per subsistentiā, sive hæc distinguatur, vt ille existimat, sive nō distinguatur realiter ab existentia naturæ individuæ. Ratio est manifesta: quia suppositū importat quid completum in genere substātiæ; ac proinde nequit constitui adæquatè per aliquid incompletum, quale est subsistentia; in quocūque demum illa consistat. Oportet itaq; vt in ratione essentiali suppositi includatur aliquid aliud, nempe natura, ex qua & subsistentia simul totū aliquod per se resultet. Rursus nec sufficit qualiscumque natura, sed solùm completa, ad rationem suppositi, sicut & personæ. Nam ratio suppositi & personæ est cōpletissima in genere substantiæ. Quare animus rationalis à corpore separatus, licèt subsistens sit, non est suppositū, nec persona: idēque à fortiori esset de quavis forma materiali, dato per possibile aut impossibile, quòd seorsim à materia subsisteret. Vnde demū colligitur, de ratione essentiali suppositi esse subsistentiam simul & naturā cōpletam, sive hæc sit simplex vt natura Angelorum, sive composita ex materia & forma.

22 PRÆMITTENDVM II. Suppositū duo hæc indispensabiliter importare; alterum, quòd sit aliquid distinctum, & incommunicabile in natura substantiali; alterū verò, quòd sit aliquid subsistens, in eadem substantiali natura. Vtrumque iuxta D. Th. in 1 dist. 23. q. 1. art. 3. corp. ita necessarium est, vt quolibet ex ijs deficiente, tollatur ratio suppositi. Propterea que infert, hoc nomen *Deus*, licèt significet naturam divinam per modum *subsistentis*, nullatenus significare personam aut suppositum divinū, quia deest illi prima ratio è duabus assignatis; scil cet, quia non exprimit aliquid distinctum & incommunicabile in natura divina. Quæ doctrina latè confirmabitur Disp. sequent. Similiter & defectu secundę rationis paternitas, filiatio, ac spiratio passiva, nō significāt suppositū aut personā divinā: quia licèt significent aliquid distinctum & incōmunicabile in divinis, non tamen significā aliquid per modum subsistentis: nimirum, nulla triū illarū exprimit nisi ratione formæ relativæ; in qua non explicatur concretum aliquod, vti necessum est ad significandā personā, vel suppositum. Ratio autem huius doctrinæ est consectaria præcedentis: quia cùm suppositū & persona importent aliquid completum & perfectum in genere substantiæ, debent illud significare absque præcisione & per modū totius, qualiter concreta significant; non verò cum præcisione, & per modum partis, quod proprium abstractorum est. Ergo relationes divinæ in abstracto consideratæ non significant suppositum aut personam.

23 VNDE, Et cohærenter, infertur,

defectu ſecundæ conditionis, nullũ accidẽs, ne ſeparatum quidẽ diuinitus à ſubiecto, eſſe ſuppoſitũ: quia illi repugnat ſubſiſtere, ſeu, quod perinde eſt, exiſtere per ſe, & ſine ordine ad aliud vt ſubiectũ inhæſionis. Præterea colligitur, eiuſmodi ſubſiſtens, ſiue ſuppoſitum modò explicatũ, excludere cõmunicabilitatem triplicẽ, quæ excogitari poterat intra genus ſubſtantiæ. Primã per modũ prædicati vniuerſalis: quia ſuppoſitũ ſignificat naturam determinatã & in particulari individuo ſubſiſtentẽ. Secundã per modũ *partis*; qualiter de anima nuper diximus, & de forma totali, v.g. humanitate alleri debet, pro priori ad ſubſiſtentiã; quia pro illo priori ordinatur vt pars ad ſuppoſitũ. Tertiam per modũ adiacentis alicui digniori: qua ratione humanitas Chriſti nõ eſt ſuppoſitũ, quia communicatur Verbo diuino, digniori ſe. Quæ omnia facilè percipiũtur in definitione perſonæ, quæ iuxta Boetiũ D. Th. 1. p. q. 26. a. 1. alioſque communiter, eſt *rationalis naturæ individua ſubſtantia*. Sive, vt ipſe habet in 1. diſt. 25. q. 1. art. 2. & 3. *ſubſiſtẽs ſeu exiſtens in natura intellectuali diſtinctũ*. Ijs enim definitionibus indicatur, perſonã debere eſſe aliquid per ſe exiſtens, non modò ſecundũ aliquã naturæ partẽ, qualis eſt anima; ſed in tota natura intellectuali iam cõplera; & in hac non vtcũque, ſed iuxta certã determinationem diſtinctionis, ſeu incommunicabilitatis, ita vt illud ſubſiſtens iam vltimò terminatum ſit, ac proinde incõmunicabile alteri ſuppoſito.

24 PRÆMITTENDVM III. De ratione ſuppoſiti creati eſſe quod ſit abſolutè & ſimpliciter incõmunicabile, quidquid cõtrà ſentiat Scotus. Limitatur enim ſubſiſtentia creata ad propriã naturã, quia finita eſt, ipſique alligata per informationẽ. Ideoque S. Th. q. 9. de Potẽtia art. 6. corp. docet, perſonã formaliter ſignificare incõmunicabilitatem: ac 1. p. q. 29. art. 4. addit, perſonã ſignificare formaliter illud, quod eſt diſtinctum, ſeu incõmunicabile in natura rationali. Vnde colligitur, ſuppoſitũ ex intrinſeca ratione importare incõmunicabilitatẽ omnimodam, ac proinde tam per modum potentiæ, quàm actus: id eſt, tam per modũ recipiẽtis, quàm actuantis aliud. Quod tamen vltimũ non verificatur de ſuppoſito increato: Quia cùm eius ſubſiſtentia ſit infinita, poteſt per modum actus terminantis cõmunicari alienæ naturæ abſque vlla informatione.

25 PRÆMITTENDVM IV. Exiſtentiã poſſe conſiderari in actu ſignato, & nominaliter; vel in actu exercito & verbaliter ac participialiter, vt aiunt Dialectici. Priori ſenſu abſtrahit a motu & tẽpore, quia accipitur inſtar nominis, de cuius ratione eſt abſtrahere à tẽpore, vt in nominis definitione exprimitur. Vnde & Metaphyſica, cuius obiectũ, ſicut & aliarum ſcientiarũ, abſtrahit à motu & tẽpore, agit de exiſtentia: quod tamen eſſe non poſſet niſi illa ſecundùm ſe à motu & tempore abſtraheret. Poſteriori autem ſenſu concernit motum & tempus, ſicut verbum & participiũ, vt in illorũ definitione haberur. Hoc poſito, quoties dicitur, exiſtentiã nõ eſſe de eſſentia alicuius creaturæ, intelligendũ eſt de exiſtẽtia in actu exercito, ſeu verbaliter ſumpta; nõ verò de eadem prout in actu ſignato & nominaliter accepta: quia ſub hac cõſideratione, licèt nõ ſit de eſſentia alicuius naturę creatę, poteſt eſſe de cõceptu eſſentiali alicuius ſuppoſiti creati: ſicut in opinione Caietani licèt ſubſiſtẽtia illa media non ſit de cõceptu eſſentiali alicuius naturæ creatæ, eſt tamen de eſſentiali conceptu ſuppoſiti creati. Et in omniũ ſententia, ſuppoſitũ & perſona creata, quantũvis abſtractè conſiderentur, præſcindantur que à motu & tẽpore, non abſtrahunt à ſubſiſtẽtia & perſonalitate, acceptis in actu ſignato; ſed illas eſſentialiter importãt, quamquam natura ſecundũ ſe ab ijs abſtrahat. Idẽ ergo de exiſtentia dicendum ſumpta in actu ſignato: cùm ſubſiſtẽtia ſuppoſiti & perſonæ nihil aliud ſit, quàm exiſtentia illius per ſe, vt latè à n. 4. probatũ eſt. Quæ omnia cohærent doctrinæ traditæ à nobis in Metaphyſ. diſp. 3. per totã: vbi dictũ eſt, nullam eſſentiam creatam habuiſſe ex æternitate aliquod eſſe actuale, adhuc nominale, ſed in potentia tantùm. Vide infrà num. 41.

26 Verùm & in hoc notandum eſt, exiſtentiam ſubſtantialẽ accipi rurſus poſſe, vel prout actuat ſupremũ & cõmuniſſimũ ſubſtantiæ gradum; vel prout actuat & cõplet gradũ individualẽ ſubſtantiæ. Primo modo idem formaliſſimè eſt, ac ſubſiſtẽtia; quia exprimit rationem *exiſtentiæ per ſe* contrapoſitam exiſtentiæ accidentis, quod nõ per ſe, ſed in alio, vt ſubiecto inhæſionis, exiſtit; & exiſtere per ſe hoc modo idẽ eſt ac ſubſiſtere, vt ex Patrũ doctrina cõmuni ſuperiùs demonſtratũ eſt. Verùm cùm exiſtere per ſe cõmuniter loquendo, ſeu ſubſiſtere, nõ ſit propriũ ſuppoſiti & perſonæ, ſed etiam conueniat rebus incompletis in genere ſubſtãtiæ, vt animæ rationali à corpore ſeparatæ, & gradibus cõmunibus, quibus non conuenit ratio ſuppoſiti; certum eſt exiſtentiã ſub illa ratione generali conſiderata, non complere vltimo ac determinate conceptum eſſentialem ſuppoſiti. Quare reſtat, vt tertiũ modo conſideretur; ſcilicet, prout actuat & cõplet gradũ individualem ſubſtantiæ integrè: qua ra-

rationē cum ipſa natura eſſentialiter completa & individua conſtituet ſuppoſitum cuicūque alteri ſuppoſito omnino incommunicabile.

27 PRÆMITTENDVM V. Partes componentes aliquod totum tribuere ipſi conditionem illam, quā in ſe habent: quia cùm ceuſent totum per intimam entitatum ſuarum cōmunicationem, nequeunt non præſtare illi omnem, ſive perfectionem, ſive imperfectionē ſuā. Inter perfectiones verò, quibus prædita eſt exiſtentia, cenſetur poſitiſſima quòd ſit vltimus actus, cui proinde repugnat potētia paſſiva ad actum vlteriorem, cum quo vnum per ſe conſtituat; & per conſequens paſſiva communicabilitas cum altero quolibet intra genus ſubſtantiæ. Ergo & naturæ, prout actuatæ per exiſtentiam, repugnat potentia paſſiva ad actum vlteriorem, atque adeò & cōmunicabilitas per modum potentiæ paſſivæ ad quemlibet actum ſuperuenientem intra genus ſubſtantiæ. Aliàs hoc totum, quod eſt, & dicitur *exiſtens*, nō acciperet ab exiſtentia propriam eius perfectionem. Inſuper natura ſubſtantialis, prout individua, eſt intrinſecè incōmunicabilis per modum actūs: quia eſt iam vltimò determinata ad gradum individualem, qui relatè ad illam habet rationem materiæ: ac proinde ſicut materia incapax eſt actuādi quidquam aliud, & habendi rationem formæ communicabilis alteri; ſic etiam natura prout vltimò determinata per differentiam individualē, eſt incapax habendi rationem actūs vel formę communicabilis. Aliàs non acciperet à differentia individua, quod hęc in ſe intrinſecè habet. Ex quibus denique fit, naturam prout individuam eſſe prorſus incōmunicabilem per modum actūs; prout exiſtentem verò incōmunicabilem reddi per modum potentiæ paſſivæ: ac de primo ad vltimum, naturam completam, vt individuam & exiſtentē, conſtituere aliquod totum omnibus modis incommunicabile alteri. His præſuppoſitis,

28 PROBATVR I. Aſſertum. Poſita natura ſubſtantiali individua, completa in ratione naturæ, & adiuncta exiſtentia per ſe, atque omni alio ſublato per locū ab intrinſeco, reſultat totū omnino perfectum & completum intra genus ſubſtantiæ. Ergo ijs duobus præcisè poſitis, & ſublata Caietani ſubſiſtentia, reſultat ſuppoſitum. Ergo ſubſiſtentia illa Caietani media inter naturam individuam & exiſtentiam per ſe, impertinens eſt ad eſſentialem rationem ſuppoſiti conſtituendam. Secunda conſequētia eſt evidens ex prima: quia ad rationē eſſentialem cuiuslibet rei conſtituendam impertinens eſt omne illud, quo ſublato per locum ab intrinſeco, ponitur talis res. Prima autem deducitur planè ex antecedenti: quia, vt præcedētibus probatum eſt, hypoſtaſis, ſeu ſuppoſitum, ſignificat totum aliquod perfectum & completum intra genus ſubſtantiæ. Antecedens verò probatur: Quia omne illud quod habet vltimum complementum intra genus ſubſtantiæ, nequit non eſſe totum quoddam completum & omnino perfectum in eo genere. At poſita natura ſubſtantiali individua, & adiuncta exiſtentia per ſe, omnique alio ſublato per locum ab intrinſeco, reſultat aliquid habens vltimum complementum intra genus ſubſtantiæ. Ergo reſultat totum omnino perfectum & completum in eodem genere. Probatur minor: Nam vltimum complementum alicuius intra lineam ſubſtantiæ aut eſt identificatum cum natura, aut eſt abeā diſtinctum. At poſita natura ſubſtantiali individua, ponitur vltimum complemētum cum ea identificatum, nempe ſingularitas, ſeu differentia individualis; & adiuncta exiſtentia per ſe, omnique alio ſublato, ponitur vltimum cōplementum à natura diſtinctum; cùm exiſtentia ſit vltimus naturæ actus ab ea diſtinctus (vt ſupponimus) intra genus ſubſtantiæ. Ergo poſita natura ſubſtantiali individua, & adiuncta exiſtentia per ſe, omnique alio ſublato, reſultat aliquid habens vltimum complementum intra genus ſubſtantiæ.

29 CONFIRMATVR I. Suppoſitum creatum adæquatè conſtituitur ijs, quibus in linea ſubſtantiæ redditur omnibus modis incommunicabile alteri; id eſt, tam per modum actūs, quam potentiæ paſſivæ. At in linea ſubſtantiæ redditur omnibus modis incommunicabile alteri, per naturam individuam, & exiſtentiam per ſe. Ergo ſuppoſitum creatum adæquatè conſtituitur per naturam individuam & exiſtentiam per ſe. Conſequentia eſt legitima; & minor ſimiliter: quia ſuppoſitum creatum ratione naturæ individuæ conſtituitur incommunicabile per modum actūs; ratione verò exiſtentiæ per ſe, incommunicabile per modū potentiæ, vt probatum eſt n. 28. Præmiſſo V. Maior vero probatur: Quia ſuppoſitum creatum adæquatè conſtituitur ijs, quibus redditur vltimò completum & terminatum in linea ſubſtātiæ. Sed quatenus vltimò completum & terminatum in linea ſubſtantiæ, eſt omnibus modis incommunicabile alteri: quia prout vltimò cōpletum & terminatum in linea ſubſtantiæ, repugnat illi componere cum altero, & facere vnum per ſe cum illo intra idem genus. Ergo ſuppoſitum creatum adæquatè conſtituitur ijs, quibus in linea ſubſtantiæ redditur omnibus modis incommunicabile alteri.

30 CONFIRM. II. Subſiſtentia illa media Caietani nequit conſtituere vltimò ſuppoſitum incommunicabile alteri; nec per modum actūs, nec per modum potentiæ paſſivæ. Ergo nequit conſtituere vllo modo ſuppoſitum

in ratione suppositi. Patet consequentia: Quia suppositum in ratione suppositi solùm constituitur illo, quo redditur incommunicabile alteri, aut per modum actus, aut per modum potentiæ passivæ, vt iam probatũ manet. Antecedens verò probatur quoad vtramque partem. Quoad primam quidem: nam pro aliquo priori ad illam subsistentiam mediam natura, prout individua, est iam vltimò determinata & completa, ita vt ipsi repugnet informare, vel actuare aliquod subiectum: ac proinde quòd sit incõmunicabile suppositum per modum actûs, non provenit ipsa subsistentiâ illâ mediâ, sed ab aliquo præsupposito. Quoad secundam verò partem probatur 1. Nam adhuc posita illa media Caietani subsistentia, manet suppositum communicabile alteri per modum potẽtiæ passivę; cũ in eius opinione adhuc restet vltrior actus existentiæ, quem pro alio posteriori recipit suppositum, tamquam potentia passiva eiusdẽ. Non ergo subsistentia illa media cõstituit suppositum incommunicabile alteri per modum potentiæ passivæ. II. Probatur vniversim idem antecedens. Id quod constituit suppositum incommunicabile alteri, debet ab eo excludere omnem communicabilitatem relatè ad quamlibet partem physicam, & metaphysicam, quia debet reddere illud vltimò completũ & terminatum intra genus substantiæ, ac proinde incapax coniunctionis cum alia parte supervenientę, quæcumque illa sit. Sed subsistentia media Caietani non excludit à suppositо omnem cõmunicabilitatem in ordine ad quamlibet partẽ, nec physicam, nec metaphysicam. Ergo subsistentia illa non constituit vllo modo suppositum incommmunicabile alteri. Probatur minor: Quia suppositum ratione solius naturæ essentialiter completæ constituitur incommunicabile in ordine ad quamlibet partem physicam, independenter à subsistentia superaddita, vt ex se patet; ea autem posita, adhuc est communicabile, iuxta Caietanum, in ordine ad existentiam supervenientem, veluti partem metaphysicam cum qua asserit suppositum constituere vnum per se in genere substantiæ. Ergo de primo ad vltimum subsistentia illa Caietani non excludit à suppositо omnem sui communicabilitatem in ordine ad quamlibet partem, nec physicam, nec metaphysicam.

31 RESPONDEBIS Ex doctrina Adversariorum, subsistentiam illam mediam constituere naturam incommunicabilem alteri, non tamquam parti physicæ, aut metaphysicæ; sed tamquam suppositо. Per hoc enim, quòd natura essentialiter ac specificè completa individuaque actuetur ab illâ subsistentiâ, constituitur formaliter in ratione suppositi integri ac perfecti in ratione talis; ac proindè redditur incommunicabilis alteri tãquam suppositо; licèt non incommunicabilis alteri tamquam parti metaphysicæ; cùm adhuc restet existentia, quæ pars metaphysica compositi substantialis est, ex quâ & suppositо præcedente resultat aliquod tertium.

32 SED Contrà I. Si enim suppositum nõ excludit communicabilitatẽ alteri per modum partis metaphysicæ, sed solùm tamquam suppositо; hypostasis, & persona non importabũt quid completissimum in genere substantiæ, sed trahẽtur ad componendum aliquid completius & perfectius in eo genere; scilicet, ad componendum illud tertium, quod ex suppositо, sive persona & existentia supervenientẽ resultat. Consequens autem falsum est, & quoad omnia membra contradicit expressis D. Thom. testimonijs num 10. exscriptis. CONTRA II. Sequitur enim ex solutione datâ, posse Deum supplere existẽtiam in suppositо creato, & simul cum illo constituere vnum per se simpliciter in genere substantiæ. Consequens est absurdum. Ergo & doctrina ex quia infertur. Absurditas consequentis facilè apparet: Tum, quia propterea D. Thom. sæpe probat, non potuisse esse duas hypostases, seu suppositа in Christo, quia aliàs vnio naturæ ad Verbum non fuisset substantialis, nec sufficiens vt resultaret vnum per se in genere substantię; sed accidentalis: Tum præterea, quia si ex duplici suppositо, divino & humano, per existentiam divini coniunctis, resultare potest vnum per se substãtiale, vix erit aliquod efficax argumẽtum Ecclesiæ contra Nestorium, statuentẽ in Christo duas personas, & aliunde asserentem illas esse vnitas inter se, vt ex ipsius sensu vidimus disp. præced. à num. 36. Posset namque, statuendo duplicem personam in Christo, aliunde dicere, ex vtrâque resultare vnum per se substantiale, & non duos Christos, sed vnum, ratione colligationis vtriusque personę in eâdem Verbi existentiâ, vtrumque substantialiter cõplente. quod si fieri possibile est, difficiliter probabitur non contigisse de facto, eludenturque argumenta Conciliorũ & PP. contra illũ Hæresiarcham. Iam verò præcipua sequela probatur. Nam imprimis existentia, cũ ex terminis nullã importet imperfectionem, potest suppleri à Deo, & de facto suppletur à Verbo in humanitate Christi, etiam iuxta Aduersarios. Aliunde non erit cur suppleri non possit in suppositо creato, ita vt ex illo, & existentiâ Dei vnita, resultet vnum per se: quandoquidem iuxta solutionem datam suppositum creatum componit vnum per se cum existentia propria superveniente, & divina existentia solùm supplerẽt vices illius existentiæ propriæ. Ergo de primo ad vltimum sequitur, posse Deum supplere exi-

stẽtia

ſtentiam in ſuppoſito creato, & ſimul cum illo conſtituere in genere ſubſtantiæ vnum per ſe.

33 AT Negabis ſequelam huius impugnationis: quia iuxta Caietani ſenſum, de ratione ſuppoſiti eſt incommunicabilitas alteri vt ſuppoſito, ac proinde impoſsibile eſt Deū ſupplere exiſtentiam ſuppoſiti creati: quia ſic neceſſarium eſſet vt creatum ſuppoſitum vniretur, non ſolùm exiſtentiæ Dei, ſed etiam vni, aut tribus diuinis ſuppoſitis; cùm nequeat dari vnio ad exiſtentiam diuinam, niſi etiam ſit cõiunctio ad diuinam ſubſiſtentiam. Verùm refellitur euaſio hæc ex doctrinâ contrariâ. Suppoſitum enim creatum ſolùm poteſt importare incommunicabilitatem alteri ſuppoſito vt ſuppoſito, non verò vt exiſtenti, ſi exiſtentia eſt actus ſuperadditus, & vnum per ſe conſtituens cum ſuppoſito, vt Aduerſarij aiunt. Ergo poterit ſuppoſitum creatum cõmunicari & vnum per ſe conſtituere cum Deo vt exiſtente, quamquam non vt ſubſiſtente, aut ſuppoſito. Conſequentia patet, & antecedens probatur: Suppoſitum enim creatum ſolùm poteſt importare incommunicabilitatem alteri eâ ratione, quâ eſt completum in ſeipſo, & incapax complementi ab altero ſuppoſito. Sed iuxta Aduerſarios ſuppoſitum creatum, licèt in ratione ſuppoſiti cõpletum ſit, non tamẽ in ratione exiſtentis. Ergo ſuppoſitum creatũ ſolùm *importare* poteſt incommunicabilitatem alteri *ſuppoſito* vt *ſuppoſito*, non verò vt exiſtenti. Proindeque ſuppoſitum creatum, poterit vniri Deo, vt exiſtẽti, quamquam non vniatur ipſi vt ſuppoſitum eſt, & ab illo accipere complementum exiſtentiæ; ac proinde vnum per ſe *cum illo conſtituere*, ſicut per Aduerſarios ſuppoſitum creatum completur ab exiſtentia propria, & cum ea facit vnum per ſe.

34 CONTRA III. A priori, eſt quæ ratio potiſsima, qua ducor ad reijciendam opinionem aduerſam; & ſimul luculenta explanatio ſententiæ noſtræ. Si enim aliquis ordo eſt inter ſubſiſtentiam, & exiſtentiam, priùs debet compleri natura creata per exiſtentiam, quàm per ſubſiſtentiam & perſonalitatem. Ergo repugnat naturam creatam pro priori aliquo ad exiſtentiam conſtitui per ſubſiſtentiam in ratione incommunicabilis alteri vt ſuppoſito. Conſequentia patet, & antecedens probatur: Quia ſiquis ordo eſt inter actualitates, priùs debet compleri natura per actualitatem reſpondentem gradui vniuerſaliori, quàm minùs vniuerſali, & tranſcendenti, quàm generico; & generico, quàm ſpecifico, atque individuali. Sicut enim gradus entium, quò vniuerſaliores ſunt, eò priùs concipiuntur ordine intellectûs; ita & proprietates & actualitates ijs reſpondentes. Vnde in quolibet rationali priùs concipitur actualitas vitæ, quàm ſenſationis, & ſenſatio, quàm intellectio: quia gradus vitæ eſt vniuerſalior gradu ſentiẽdi, & gradus ſentiendi, quàm intelligendi. Ideo etiam homo priùs habet eſſe, ſaltem naturâ, quâ vegetet in actu ſecundo; & priùs vegetat, quàm ſentiat, & priùs ſentit, quàm intelligat. Atqui actualitas exiſtentiæ reſpondet gradui entis omnium vniuerſaliſsimo, & actualitas ſubſiſtentiæ gradui minùs vniuerſali ſubſtantiæ, ſicut & perſonalitas gradui intellectiuo completo, qui adhuc reſtrictior eſt. Ergo ſiquis ordo inuenitur inter ſubſiſtentiam & exiſtentiã, priùs debet compleri natura creata per exiſtentiam, quàm per ſubſiſtentiam; & ſimiliter priùs per ſubſiſtentiam, quàm per perſonalitatem. Vnde & in noſtrâ opinione, quâ ſubſiſtentia & perſonalitas non diſtinguuntur ab exiſtentia per ſe realiter, adhuc eſt præciſioni locus ex parte exiſtentiæ, ſicut ex parte graduum quibus illa debetur. Nam vt reſpondet gradui vniuerſaliſsimo entis, ſolùm exprimit rationẽ exiſtentiæ; vt reſpondet enti creato, rationem exiſtentiæ creatæ; vt reſpondet ſubſtantiæ, rationem exiſtẽtiæ per ſe, quæ eſt ipſiſsima forſ malis ratio ſubſiſtentiæ; vt reſpondet naturæ ſubſtantiali completæ in ſua ſpecie iàm individuâ, & incommunicabili extraneo ſubſiſtenti, rationem hypoſtaſis, quàm Scholaſtici ſuppoſitalitatem appellant; vt reſpondet naturæ intellectuali ſimiliter completæ, rationem perſonalitatis: & quò vniuerſaliores rationes, tam in natura, quàm in exiſtentia fuerint, eò priùs concipiuntur ſecundùm rectum ordinem intellectus. Verùm & hinc vel maximè,

35 PROBATVR II. Aſſertum, loquendo in ſpeciali de perſonalitate, in quâ eadem ratio eſt circa naturam rationalem, ac in ſubſiſtentia circa ſubſtantialem naturam, ſaltem creatam. Nam de ſubſiſtentia diuina forſè alia ratio eſt, vt videbimus Diſput. LXXVIII. per totam Quidquid vltimò cõplet ſubſtantiã in proprio genere, debet eſſe vltima eius actualitas, ac proinde nullum locum relinquẽs alteri actualitati in eodem genere ſuperueniẽti. Sed perſonalitas vltimò complet ſubſtantiã in proprio genere. Ergo perſonalitas debet eſſe vltima *eius actualitas*, ac *propterea nullum relinquit* locum actualitati in eodem genere ſuperuenienti. Conſequentia eſt in figura & modo perfecto. Maior ex terminis apparet manifeſta; quia ſubſtantia quatenus vltimò completa eſt in vltimo actu perfectionis intra propriũ genus; ac propterea incapax alterius actualitatis intra idem genus ſuperuenientis. Minor verò probatur multipliciter. PRIMO expreſsis D. Thomæ teſtimonijs dicto num. 10. allegatis,

quibus asserit, personam significare id, quod perfectissimum est in totâ naturâ; tum etiam, esse contra rationem personæ, quod trahatur ad aliquid se completius, quia persona importat maximam completionem: tum denique, hypostasim esse quid completissimum in genere substantiæ. Ergo personalitas vltimò complet substantiam in proprio genere. SECVNDO probatur eadem minor. Id complet vltimò substantiam in proprio genere, quod actuat illam, non secundum rationem communem, & vniversalem, in qua concipitur tamquam quid potentiale, & perfectibile; sed penes gradum vltimum ac determinatum perfectionis, quam potest habere intra proprium genus. Sed personalitas actuat substantiam, non secundum rationem communem & vniversalem, in quâ concipitur tamquam quid potentiale & perfectibile; sed penes gradum vltimum perfectionis, quam potest habere intra proprium genus; scilicet, penes gradum intellectualem seu rationalem, omnibus alijs perfectiorem determinationemque. Ergo personalitas vltimò cõplet substantiam in proprio genere. TERTIO. Substantia intra proprium genus non est vltimò determinata secundùm gradum communẽ substantiæ, neque corporis, neque viventis, neque animalis, neque hominis, aut equi, sed solùm penes gradum individualem, qui vltimò & per identitatem determinat omnes eos gradus communes ad singulare aliquod in rerum natura existens. Ergo similiter intra proprium genus non est vltimò completa per actualitatem correspondentem ijs gradibus communibus, sed penes illam quæ correspondet gradui individuo & singulari, in rerum natura posito. Sed sola subsistentia individua respondet gradui individuo ac singulari in rerum natura posito, quæ subsistentia in substantia intellectuali seu rationali est formalissimè personalitas individua. Ergo sola personalitas individua, sicut & individua subsistentia, complet vltimò substantiam in proprio genere. Hinc autem manifestè colligitur, posita subsistentia, seu personalitate individua, nullum iam superesse locum alteri complemento, seu actualitati supervenienti intra genus substantiæ, vt Caietanus censet: ac proinde palam est, subsistentiam individuam non esse actualitatem mediam inter naturam & existentiam; sed potiùs esse actualitatem & complementum vltimum naturæ intra genus substantiæ.

***

SECTIO III.

Obijciuntur & enervantur præcipua argumenta sententiæ aduersæ: exponiturque, an Verbum diuinum fuerit immediatè vnitum Humanitati Christi sub munere existentiæ, vel subsistentiæ.

36 OBIICIES II. Id, quo substantia cõstituitur in ratione primæ substantiæ, est illud ipsum, quo constituitur in ratione suppositi. At in ratione primæ substantiæ non constituitur per existentiam per se. Ergo neque in ratione suppositi constituitur per existentiam per se. Superest igitur vt in ratione suppositi constituatur per aliquid ab existentia per se distinctum. Vtraque consequentia est perspicua, & maior similiter: quia idem omnino est prima substantia & suppositum, vt patet ex definitione primæ substantiæ ab Aristotele tradita, quæ per omnia convenit supposito. Minor verò probatur: Quia prima substantia in ratione talis ponitur directè in prædicamento. At nihil directè positum in prædicamento constituitur per existentiã, sed potiùs ab omni existentia præscindit; cùm omne quod ponitur directè in prædicamento sit obiectũ Metaphysicæ, & obiecta scientiarum ab omni existentia præscindant. Ergo substantia prima in ratione talis non cõstituitur per existentiam per se.

37 CONFIRM. Si enim suppositum, seu prima substantia constitueretur in ratione talis per existentiam, hæc propositio, *Petrus est existens*, esset æternæ veritatis; quia suppositio, seu primæ substantiæ, quę est Petrus, essentialiter conueniret. Vnde & sequeretur, Petrum existere ab æterno: quia existere est formalis effectus existentiæ; ac proinde si propositio enuntians existentiã de Petro est æternæ veritatis, Petrus existit ab æterno.

38 CONFIRMAT. II. Si existentia per se est de ratione intrinseca & essentiali suppositi creati, iam existentia erit de cõceptu essentiali alicuius creaturæ: quod quidem repugnat, cùm omnis creatura pendeat à libera voluntate Dei in existendo.

39 RESP. Argumentum æqualem vim habere iuxta opinionem Aduersariorum; cùm ipsi asserant, suppositum essentialiter constitui per subsistentiam; & non minùs difficile aut repugnans appareat, id quod directè ponitur in prædicamento includere essentialiter subsistentiam, ac existentiam; aut Petrum essentialiter & proinde ab æterno subsistere, ac existere; aut subsistentiam esse de ratione èssentiali alicuius creaturæ, quàm existentiam. Et ratio à priori huius doctrinæ, ac reprobationis argumen-

mẽti, ſtatim apparet: quia ſubſiſtere nihil aliud eſt, quàm tali modo exiſtere, ſeu habere eſſe: ac proinde nullam difficultatem ingenerare poteſt exiſtentia alicui creaturæ eſſentialiter conueniens, cui æqualem, aut maiorem, non ingeneret ſubſiſtentia, ſi hæc eſt de ratione eſſentiali primæ ſubſtantiæ, ſeu ſuppoſiti creati, vt Aduerſarij docent.

40 DEINDE Ad præcipuam impugnationem negatur maior, idque etiam iuxta mentem Aduerſariorum: quia prima ſubſtantia non conſtituitur talis, ſeu individua ratione ſubſiſtentiæ, qua ſuppoſitum formaliter conſtituitur: ſed ratione vnitatis numericæ, identificatæ cùm natura ſpecifica, & realiter à ſubſiſtentia diſtinctæ. Aliàs humanitas Chriſti, vt condiſtincta à Verbo, non eſſet ſingularis & individua. Verùm, permiſſa vltrò maiore, negatur minor. Ad probationem conceſſa maiore, diſtinguo minorem: Nihil directè poſitum in prædicamento conſtituitur per exiſtentiam nominaliter ſumptam, nego; verbaliter acceptam, concedo. Neque id eſt contra rationem obiecti ſcientiarum; cùm & Metaphyſica agat de exiſtentia, habeatque illam pro obiecto, ſecundùm quòd abſtrahit à loco & tempore. Vide quæ diximus ſuprà num. 25.

41 Ad I. Confirm. nego ſequelam: quia in hac propoſitione *Petrus eſt exiſtens*, ſumitur exiſtentia verbaliter, ſeu in ratione participij, de cuius ratione eſt ſignificare cum tempore & exercitio. Ad ſummum concedi poteſt nominaliter & in actu ſignato. Verùm inde non infertur, Petrum exiſtere ab æterno: ſicut in omni ſententia licet hæc ſit propoſitio æternæ veritatis, *Animal eſt viuens ſenſibile*, nõ infertur, animal viuere ab æterno; quia *viuens* in illa ſumitur ſolùm nominaliter & in actu ſignato. Ratio autem à priori eſt, quia in his & ſimilibus propoſitionibus prædicatum non importat connexionem practicam, nec exercitam cum ſubiecto, ſed ſpeculativam & ſignatam, vt prædicatum neceſſariò conueniat ſubiecto iuxta illum ſtatum ac modum, in quo ſubiectum fuerit: ſi ſubiectum ſit poſsibile, futurum, aut præteritum, eadem quoque ratione prædicatum illi conueniet, ſi autem fuerit præſens, conueniet ipſi de præſenti. Cùm verò ſuppoſitum Petri non ſit ab æterno præſens, nõ conuenit illi exiſtentia præſens ab æterno, ſicut nec ſubſiſtentia iuxta Aduerſarios, quamuis aſſerant conſtitui per illam in ratione ſuppoſiti.

42 AD II. Confirm. Exiſtentia non eſt de conceptu eſſentiali alicuius naturæ creatæ, cùm ab ea realiter diſtinguatur, eique contingenter conueniat. Eſt tamen de eſſentia ſuppoſiti creati reduplicata ratione ſuppoſiti: ſicut licèt in opinione contraria non ſit ſubſiſtẽtia de ratione eſſentiali alicuius naturæ creatæ, eſt tamen de intrinſeco conceptu ſuppoſiti, quà ſuppoſitum eſt. Sic etiam de conceptu eſſentiali agentis creati vt agentis eſt actio, quæ tamẽ nequit eſſe de conceptu eſſentiali naturæ creatæ. Neque inconuenit de conceptu eſſentiali alicuius creaturæ, ſeu ſuppoſiti creati, eſſe exiſtentiam in actu ſignato. Id patet in hoc concreto *Exiſtens*, quod reduplicatiuè & nominaliter acceptum includit eſſentialiter exiſtentiam ſignatam, licèt non exercitam.

43 OBIICIES II. Terminus *qui* producitur per generationem, eſt ſuppoſitum. Sed terminus *qui* producitur per generationẽ, non eſt complexum ex natura & exiſtentia. Ergo complexum ex natura & exiſtentia non eſt ſuppoſitum: proindeque illud non conſtituitur vltimò per exiſtentiam, ſed per ſubſiſtẽtiam ab ea diſtinctam. Vtraque conſequentia patet, & maior ſimiliter: quia actiones ſunt ſuppoſitorum, tam actiuè, quàm paſsiuè, & terminatiuè. Minor autem probatur: quia terminus *qui* generationis producitur ab agente creato in genere cauſæ principalis; vipotè tanquam ab operante propria virtute. At complexum ex natura & exiſtentia non producitur ab agẽte creato in genere cauſæ principalis; quia exiſtentia à nulla creatura attingi poteſt, tanquam à cauſa principali, iuxta D. Thom. cùm ſit proprius terminus cauſalitatis diuinæ. Ergo terminus *qui* per generationem producitur non eſt complexum ex natura & exiſtentia.

44 RESP. Probabile eſſe, quòd entitas exiſtẽtię, prout individuæ & particularis, producatur virtute propria agentis creati; licèt non ſub ratione vniuerſaliſsima vltimæ actualitatis, qua ſolùm a ratione eſt propria ratio terminatiua concurſus diuini. Deinde permiſſo gratis, nec ſub priori conſideratione produci poſſe quoad entitatem ab agente creato, tanquam à principali cauſa; adhuc certum eſt produci virtute propria ab illo quoad vnionem. Id autem ſufficit vt actio generatiua dicatur terminari ad ſuppoſitum: ſicut in Aduerſariorum ſententia generatio hominis terminatur ad ſuppoſitum; & tamen non producit ſubſiſtentiam humanam, cùm hæc ſpiritualis ſit, ſed ſolùm vnionem materialem humanitatis ad illam; & homo verè generat alium hominem, quia producit vnionem corporis atque animę ipſius. Denique ſiquid probat argumẽtum, probat pariter, generationem accidentalem debere producere ſubſiſtentiam compoſiti; quia & illa eſt ſuppoſiti terminatiuè; ſicut & actiuè: cuius tamen conſequentis abſurditas cuique obuia eſt; cùm euidens ſit, media generatione accidentali ſolùm produci acciden-

OBII-

talem formam ; & vnionem illius ad ſuppoſitum præexiſtens.

45 OBIICIES III. Natura creata debet habere aliquem terminum ſibi intrinſecum. At hic terminus naturę intrinſecus non eſt exiſtentia: cùm hæc iuxta D. Thomam ſit quid accidentale & extrinſecum naturæ, ſive eſſentiæ creatæ. Ergo debet eſſe ſubſiſtentia aliqua realiter ab exiſtentia diſtincta. Probatur maior: tum à priori, quia natura creata eſt intrinſecè finita, atque adeò debet habere aliquē terminum intrinſecum, quo finiatur: tum à pari quantitatis continuæ, quæ præter exiſtentiam terminatur intrinſecè aliquo puncto.

46 RESP. Naturam creatam habere aliquem terminum ſibi intrinſecum, & hūc eſſe exiſtentiam per ſe, quæ licèt non ſit intrinſeca conſtitutivè reſpectu naturæ creatæ (quo ſenſu loquitur D. Thom.) eſt tamen ipſi intrinſeca vnitivè; ſicut & punctum relatè ad quantitatem continuam. Et retorquetur obiectio in Adverſarios, qui abſolutè docent, ſubſiſtentiam eſſe intrinſecum naturæ creatæ terminum, quamvis eam non conſtituat, ſed ſolùm ipſi intrinſecè vniatur. Quare idem S. Doctor 3.p. q. 19. art. 1. ad. 4. docet, eſſe per ſe pertinere ad conſtitutionem ſuppoſiti, tanquā terminum naturæ.

47 OBIICIES IV. Suppoſitum debet formaliter conſtitui per id, quo redditur incommunicabile. At per ſolam ſubſiſtentiam incommunicabile redditur, non verò per exiſtentiam: quia nihil eſt magis communicabile, quàm exiſtentia. Non ergo hæc, ſed illa tantùm eſt conſtitutiva ſuppoſiti.

48 RESP. Negando minorem quoad ſecundam partem: quia licèt exiſtentia ſit maximè communicabilis per modum actus, vtpotè actus vltimus, quia actuat totum quod in ſubiecto eſt; nihilominus eſt maximè incommunicabilis per modum potentiæ cuicumque alteri; cùm neque poſſit recipere vlteriorem actum, nec ſinat naturam iam actuatam per ipſam vlteriùs actuari in ſubſtantiæ genere, quod debet exprimere omnimodam incommunicabilitatem; atque adeò illam, quæ paſſiva & per modum potentiæ eſt, eamque accipere ab exiſtentia ſubſtantiali, quæ omnem potentiam paſſivam præcludit ad actum vlteriorem. Vide ſuprà num. 27.

49 OBIICIES V. Id conſtituit humanitatem ſubſiſtentem, quod immediatè, & formaliter ſuppletur à perſonalitate Verbi divini in natura aſſumpta. Sed quod immediatè & formaliter ſuppletur à perſonalitate Verbi in natura aſſumpta non eſt exiſtentia per ſe. Ergo exiſtentia per ſe non conſtituit humanitatem ſubſiſtentem; idemque dicendum erit de qualibet alia natura. Conſequentia liquet; & maior videtur certa; quia natura aſſumpta conſtituitur ſubſiſtens immediatè & formaliter à perſonalitate Verbi. Minor probatur I. Quia immediatè & formaliter ſolùm ſuppletur à perſonalitate Verbi illud prædicatum, quod ipſa habet, vt propria perſonalitas Verbi eſt formaliter: cùm nihil poſsit formaliter præſtare effectum, quem in ſe non habet. At perſonalitas Verbi propria in quantum talis non habet hoc quod eſt exiſtere per ſe; cùm exiſtentia in divinis iuxta D. Thomam ſit vnica, abſoluta, & communis tribus perſonis, vt ſuprà vidimus Diſp. LXXIV. Ergo id quod immediatè & formaliter ſuppletur à perſonalitate Verbi divini in natura aſſumpta, non eſt exiſtentia per ſe. II. Probatur eadem minor. Si id quod immediatè & formaliter ſuppletur à perſonalitate Verbi in natura aſſumpta eſt exiſtentia per ſe, perſonalitas Verbi, vt terminans naturam humanam, exprimet rationem exiſtendi per ſe, quæ abſoluta eſt, & communis tribus perſonis divinis: proindeque tres perſonæ divinæ terminant naturam humanam Chriſti, & per conſequens incarnatæ ſunt. Conſequens autem eſt hæreticum, & veluti tale reiectum ab Anſelmo lib. de Fide Trinitatis, & de Incarnatione Verbi, per totum ferè, contra Roſcelinum, ſive Ruzelinum, in Gallia docere auſum, tres perſonas divinas eſſe tres res abinvicem ſeparatas. Alioqui enim Patrem, ſimul ac Spiritum ſanctum, perinde ac Filium, incarnatos fuiſſe.

50 HOC Argumentum eſt reverà difficile: & pro illius ſolutione recolere oporteret doctrinam ſupra traditam à n. 34 ex qua conſtat, in eadem perſonalitate individua eſſe gradus per rationem diſtinctos: ſcilicet, communiſsimum exiſtentiæ, deinde minùs communem exiſtentiæ per ſe, indiſtinctæ prorſus à ſubſiſtentia communiter dicta: rurſus quaſi ſubalternum ſubſiſtentiæ completæ, reſpondentis naturæ ſubſtantiali integræ ac perfectæ ſecundùm prædicata eſſentialia, ſive generica, ſive ſpecifica; & denique gradum vltimū ſubſiſtentiæ ſingularis, afficientis naturam individuam. Porrò ea ſubſiſtentia ſingularis, quæ in rebus creatis eſt abſoluta, & naturam reddit prorſus incommunicabilem alteri ſubſiſtenti abſque exceptione vlla; in divinis etiam eſt abſoluta, vt videbimus vtraque Diſp. ſeq. & communis tribus perſonis: ac proinde non conſtituit Deum incommunicabilem pluribus ſubſiſtentibus, ſed extraneo ſubſiſtenti tantùm: vt dictum eſt Diſp. præced. num. 57. quia prædicata abſoluta Dei ſunt communia tribus ſuppoſitis. Cùm verò Incarnatio non fuerit facta immediatè ſecundùm aliquod prædicatum Dei com-

commune & absolutum, sed penes aliquid proprium & peculiare Verbi; oportet, dicere, vnionem naturæ humanæ non fuisse immediatè terminatam ad subsistentiam Verbi, sed ad illius personalitatem peculiarem ac propriam. Licèt enim ij gradus existendi, & existendi per se, sive subsistendi, paulo antè explicati, quò vniversaliores sunt, eò priùs concipiantur ab intellectu, cuius obiectum est verum vniversè; non propterea eodem ordine intelliguntur suppleri à Verbo in natura assumpta, sed vice versa. Quod enim in ea primò concipitur suppleri à Verbo, est illa personalitas individua, & singularis, quam alioqui habitura fuisset Humanitas Christi, & per quam vltimò complèda erat, ac reddenda incommunicabilis alteri cuilibet personæ singulari. Hoc verò primùm in electo, cæteri quasi gradus communes, aut minùs peculiares, subsistentiæ, sive existentiæ per se, ac tandem existentiæ secundum communissimam rationem, intelliguntur posteriùs suppleri à Verbo. Ratio huius doctrinæ est: quia finis seu terminus immediatus Incarnationis activæ non fuit reddere humanam naturam existentem, aut subsistentem, vel personatam vtcumque (ad hoc enim sufficeret ipsi personalitas propria ac creata) sed vnitam hypostaticè ac singulariter personæ determinatæ Verbi divini. Ergo quod primùm intelligitur ab eo suppleri, non est aliquis communis gradus existentiæ, subsistentiævè, quasi in genere aut specie: sed nominatim & in singulari personalitas illa, quam alioqui esset habitura Humanitas Christi. Itaque cæteri gradus communes solùm secundariò, & quasi ex consequenti, supplentur.

§ 1 EX Dictis non erit operosum argumento occurrere: cuius maior propositio neganda est in sensu formali: quia quod immediatè & formaliter suppletur à Verbo in natura assumpta, non est id quod alioqui constitueret illam vtcumque subsistentem: sed quod compleret illam in ratione personalitatis, ex qua, & natura ipsa consurgeret persona humana ac creata in individuo & singulari. Deinde concessa minore, negatur consequētia. Vt enim paulò antè diximus, Verbum non vnitur immediatè sub munere existendi per se, sive subsistendi: cùm id sit commune tribus personis divinis (alioqui omnes illæ fuissent incarnatæ, vt in obiectione assumitur) sed in vi personalitatis singularis, reddentis naturam humanam singulariter, vt ita loquamur, personatam & suppositatam ab ipso Verbo: quæ sanè personalitas est relativa, & Verbi propria. Quarè natura assumpta personatur, sive terminatur incommunicabiliter atque immediatè ratione singularis Verbi personalitatis, existit autem & subsistit ratione existentiæ & subsistentiæ Verbi absolutæ & communis tribus personis; non quatenus ijs omnibus communis est, sed prout specialim appropriatur personæ Verbi. Sic iuxta plures Patrum ac Theologorum eadem natura assumpta vngitur, sanctificatur, & deificatur, ratione naturæ divinæ, non quatenus communis tribus personis; sed prout appropriatæ Verbo.

§ 2 INSTABIS. Personalitas propria Verbi includit in suo formali conceptu rationem communem subsistentiæ, sive existentiæ per se, immo & existentiæ communissimè acceptam, absque vlla distinctione virtuali intrinseca ab ijs. Ergo personalitas Verbi debuit vniri immediatè naturæ assumptæ sub omnibus ijs muneribus: ac proinde sub aliquibus toti Trinitati communibus. quod videtur sufficere, vt tres personæ fuerint incarnatæ, contra quàm fides docet. Antecedens videtur certum iuxta doctrinam à nobis suprà traditam num. 9. & præterea suadetur à pari personalitatis creatæ ac singularis, v.g propriæ Petri, quæ, iuxta dicta à nobis, videtur in suo formali conceptu, & absque vlla distinctione virtuali intrinseca, claudere rationem communem subsistentiæ, sive existentiæ per se, immò & rationem communissimam existentiæ. Ergo multò magis idipsum debemus asserere in divinis. Possunt enim & solent *in divinis* differre virtualiter solùm, quæ in creatis reipsa distinguuntur: at verò nequeunt in divinis virtualiter intrinsecè differre, quæ in creatis non differunt adhuc virtualiter intrinsecè. Et ratio est: quia in divinis omnia retinent summam simplicitatē, quam res creatæ habere nequeunt. Iam verò consequentia illa præcipui ac primi enthymematis probatur: Quia quoties alterum duorum prædicatorum claudit aliud per identitatem in sua ratione formali, & absque vlla distinctione virtuali intrinseca, necesse est, vt vel vtrumque simul, vel neutrum vniatur alicui tertio. Nam alioqui eadem ratio formalis vniretur & non vniretur immediatè, quod planè repugnat. Sicuti ergo personalitas Verbi vnita fuit immediatè Humanitati assumptæ: ita etiam munera subsistentiæ, & existentiæ, quæ iuxta nostram doctrinam videntur constituere cum ea vnicam rationem formalem absque vlla distinctione virtuali intrinseca.

§ 3 RESP. Negando antecedens iuxta ea quæ dicemus vtraque Disput. sequenti, asserentes in Deo vnam subsistentiam communem absolutamque, & negātes triplicem relativam. Itaque personalitas Verbi in suo conceptu formali non includit rationem communem subsistentiæ, sive existentiæ per se, immo nec communissimam existendi; quoniam hæ

quæ

quæ sunt absolutæ in divinis, & perfectiones simpliciter simplices, quæ tribus personis conveniunt ratione vnius essentiæ. Ad probationē antecedentis, concesso antecedenti, negatur consequentia in prædicto sensu, quæ, ne apud Adversarios quidem, potest vim habere, nam & ipsi fateantur necesse est, personalitatem creatam in suo conceptu formali, & absque vlla distinctione virtuali intrinseca, esse formam absolutam: cùm tamen apud ipsos, ac reliquos Theologos, personalitas quælibet divina, in suo conceptu formali, & absque vlla distinctione virtuali intrinseca, non sit forma absoluta, sed relativa; distinguaturque virtualiter intrinsecè ab omni prædicato absoluto Dei. Similiter ergo, quamvis quælibet personalitas creata claudat in suo formali conceptu, & absque vlla distinctione virtuali intrinseca, rationem communissimam existentiæ, immo & existentiæ per se, ac proinde subsistentiæ communiter dictæ: non tamen personalitas divina, quæ ab omni perfectione simpliciter simplici, ab omnique prædicato nullam involvente oppositionem relativam, quale est subsistendi, sive existendi per se, distinguitur virtualiter intrinsecè. Neque mirum id habeat divina personalitas præ creata: quoniam, vt sæpius in hoc opere explicuimus, & ex professo ostensum fuit Tomo I. Disp. XXVII. distinctio virtualis intrinseca est prorsus aliena à rebus creatis, & propria illorum prædicatorum Dei, quæ, cùm sint eadem verè entitas, propter summam eminentiam cum infinita fœcunditate coniunctam, subeunt in re & ante omnem mentis considerationem, prædicata quasi contradictoria; qualia sunt generari, & non generari, communicari, & non communicari, distingui, & non distingui. Hoc autem contingit in prædicato existentiæ per se, id est, subsistentiæ, & personalitatis Verbi: quarum prior revera est cōmunis Patri Filio & Spiritui sancto per identitatem realem, secus verò posterior: quoniam non involvunt oppositionem vllam quoad illam priorem, sed quoad posteriorem tantùm. Vide omnino plura huc spectantia infra Disp. LXXVIII. num. 32. & 33.

54 OBIICIES VI. Si subsistentia creata est vnum reipsa cum existentia per se, effectus formalis subsistentiæ, quemadmodum & existentiæ, erit ponere rem extra causas. Atqui formalis effectus subsistentiæ non est ponere rem extra causas. Ergo nec illa est vnum reipsa cum existentia per se. Probatur minor dupliciter. *Primò*: Quia si formalis effectus subsistentiæ esset ponere rem extra causas, nulla res extra illas poneretur, nisi per subsistentiam; sicuti quia formalis effectus albedinis est esse album, nulla res est alba, nisi per albedinem. At plurimæ res, veluti omnia accidentia, ponuntur in rerum natura, & non per subsistentiam. *Secundo*: Quoniam natura creata potest divinitus poni extra causas, immo & operari iuxta multorum placitum, absque subsistentia. Nullus autem effectus formalis potest divinitus in rerum natura poni sine forma. Ergo formalis effectus subsistentiæ non est ponere rem extra causas.

55 RESP. Effectum formalem subsistentiæ esse eundem, ac existentiæ per se: nimirum, constituere per modum formæ rem extra causas, non vtcumque, & sub ratione cōmuni accidentibus, sed per se, quod est proprium substantiæ, prout differt ab accidente; vt latè explanavimus in Metaphysica disp. 44. per totam. Quemadmodum verò repugnat naturæ creatæ substantiali, adhuc divinitus, esse aut operari sine existētia per se, ita & sine subsistentia, quæ sanè ab ea non differt, vt sæpiùs probatum est. Nec audiendi sunt quicumque aiunt, & nullatenus probant, naturam creatam substantialem posse divinitus esse aut operari absque omni prorsus subsistentia, seu propria, seu aliena saltem. Ex quo patet ad formam argumenti.

56 OBIICIES Vltimò. Si eadem esset ratio formalis subsistentiæ, atque existentiæ per se, quemadmodum natura divina pro priori rationis ad relationes intelligitur per se existens, ita etiam intelligeretur subsistens. Ergo quemadmodum eam ob causam non relinquit locum tribus existentijs relativis, ac reipsa distinctis, sed omnes personæ divinæ existunt per vnicam absolutam existentiam: ita nec relinquet locum tribus subsistentijs relativis, sed omnes divinæ personæ subsistent per vnicam subsistentiam absolutam. Consequens autem videtur cōtrarium communi fere Theologorum doctrinæ, quæ cognoscit in divinis tres subsistentias relativas, ac reipsa distinctas in tribus personis. Quin & idipsum videtur satis constare ex Concilijs, & Patribus, suprà allegatis Disp. LXXIII. sectione 5. Ergo non est eadem formalis ratio subsistentiæ, ac existentiæ per se.

57 HÆC Obiectio tangit duplicem controversiam difficilem: al eram; an in divinis sit aliqua subsistentia absoluta & communis: alterā, an sint in divinis personis tres subsistentiæ relativæ, sive supponatur illa communis, sive non. Vtramque exagitabimus in progressu. Nunc verò facilè ac breviter potest occurri argumento, iuxta dicenda statim Disp. seq. concedēdo in divinis subsistentiā absolutam & communem pro priori rationis ad relationes, quæ sanè est omnino eadem, ac existen-

tia

tit per se absoluta, communiter à Theologis admissa in Deo: vt vidimus disp. hac. An verò inde excludantur plures subsistentiæ relativæ, videbimus Disputatione LXXVIII. per totam, vbi sententiæ neganti subscribemus. Quare concesso antecedente & consequentia obiectionis dicimus eam vtramque sententiam esse valde probabilem, & maximè coherentem doctrinæ Conciliorum, Patrum Theologorumque, quidquid alij repugnent, vt ibidem satis apparebit.

DISPVTATIO LXXVII.

AN IN DIVINIS SIT VNA ALIQVA SVBSISTENTIA ABSOLVTA, ET COMMVNIS TRIBVS PERSONIS.

AD REVERENDISSIMVM P.N.M.Fr. ROSENDVM DE MOXICA, Sacræ Theologiæ Doctorem, Catholicorum Regum PHILIPPI IV. & CAROLI II. Concionatorem insignem, Congregationis Benedictinæ Hispaniarum & Angliæ iam pridem meritissimum Generalē, claritate sanguinis, doctrina, eruditione multiplici, eloquentia, comitate, & cæteris animi dotibus illustrem.

HAEC Controuersia grauis & difficilis apud Theologos, plurimum alligata est duabus præcedentibus, & iuxta doctrinam in ijs traditam dirimenda à nobis, quidquid alij sentiant. Habet verò locum apud Anselmum, tam in hoc cap. 38. vbi differit de ijs, quæ multiplicantur in diuinis (quamuis illam expressè non excitet, sed postea à Scholasticis distinctè excitata & in methodum redacta fuerit) quàm suprà cap. 5. verbis num. 13. allegandis. Sed nec D. Thomas vnquam in Summa Theologiæ illam tractasse inuenitur ex professo: sed solùm aliquibus locis nonnihil indicasse ad eam vtcumque spectans. Clariùs & magis distinctè illam attingit Scotus in 1. dist. 1. quæst. 2. & in 3. dist. 1. quæst. 2. Durandus in 1. dist. 13. quæst. 2. num. 23. & dist. 26. quæst. 1. num. 5. & dist. 33. quæst. 1. num. 37. & in 3. dist. 1. quæst. 2. num. 7. & alij ex Scholasticis infrà citandi.

SECTIO PRIMA.

Præmittuntur quædam obseruatu digna, & referuntur Authorum placita, libanturque nonnulla ex dictis triplici disputatione præcedenti ad dirimendam controuersiam.

2 PRÆMITTO I. Theologos in præsenti supponere veluti rem certam, exploratamque omnino, in diuinis non esse personam aliquam absolutam: quoniam alioqui daretur quarta in Trinitate persona, præter tres, quas Fide magistra nouimus. Consequens autem est planè hæreticum, & damnatum in Quinta Synodo Generali pluribus locis, præcipuè verò in Confessione Fidei Iustiniani Imperatoris contra tria capitula pag. 354. apud Severinum Binium, ijs verbis: διὰ τοῦτο καὶ ὡς ὁ σαρκώσεως (ita legendum planè, non verò σαρκώσεως, vt ibidem

dem ex inſcuria typographi habetur) τῶ Θεῶ λόγῳ. καὶ μετὰ τὴν αὐτὸ σάρκωσιν, τρεῖς ὑποστάσας λέγομεν τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τ' ἁγίας τριάδος τετάρτης ὑποστάσεως ἤτοι προσώπου προσθήκην μὴ ἐπιδεξαμένης. id eſt. *Ideo & ante Incarnationem Dei Verbi, & poſt eius Incarnationem, tres hypoſtaſes dicimus Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Non enim ſancta Trinitas quartæ hypoſtaſeos vel perſonæ adiectionem ſuſcipit.* Non ergo datur in divinis aliqua perſona abſoluta præter tres relativas. Ita illi, & planè atque ineluctabili argumento quidem, ſi eiuſmodi perſona abſoluta aſſeratur, vel reipſa incommunicabilis tribus perſonis, vel ab ijs ſecundùm rem diſtincta. Vtrovis enim modo accipiatur, hæreticum eſt, veluti tale damnatum, quoad priorem partem in dicta Synodo, & alijs quatuor primis Generalibus: quoad poſteriorem verò in Remenſi ſub Eugenio III. & in Lateranenſi ſub Innocentio III. prout habetur in cap. Firmiter, & cap. Damnamus de Summa Trinitat. & Fide Catholica. Cæterum longè alio ſenſu quidam Theologi relati à Durando in 1. diſt. 26. q. 1. num. 5. aſſerũt in Deo ſuppoſitum abſolutum, quod perinde eſt, ac dicere abſolutam perſonam. Nõ enim aiunt, id ſuppoſitum vel perſonam ponere aliquid in numero cum tribus, quas fide novimus; ſed eſſe vnum & idem reipſa cum ijs; ſicuti iuxta idem Concilium Lateranenſe eſſentia divina ita eſt vna & ſumma res, & perſonę ita ſunt tres res, vt illa non ponat cum ijs in numero, propter realem identitatem eiuſdem prędicati divini cum tribus perſonis. Exiſtimo autem, Durandum ibidem ſuppreſſo nomine allegaſſe Scotum, cuius eſt dicta opinio: vt videbimus infrà num 82. quamvis hic non perſonam communem, ſed ſuppoſitum commune, aſſeruiſſe videatur. Lege Petavium lib. 4. de Trinitate c. p. 11. n. 5. & 6. vbi teſtatur, neminem hactenus dicere auſum, vel aſſerere vnã Trinitatis perſonã communem, vel proſopon.

3 ADHVC Tamen cum reliquis Theologis dicendum, non eſſe in Deo ſuppoſitum abſolutum & commune, ſicuti nec perſonam: quia cõmuni ſtylo, tum Cõcilia, & Patres Græci *proſopon & hypoſtaſim*; tum omnes Scholaſtici, *perſonam & ſuppoſitum*, dumtaxat accipiunt veluti prædicatum peculiare & ſingulare vniuſcuiuſque ex tribus ſubſiſtentibus in Trinitate; non autem veluti commune & abſolutum. Etenim ſuppoſitum & perſona, vt rectè obſervat Durandus ibidem num. 6. ſignificat aliquid ſubſiſtens completum, non quomodocumque, ſed vltimo complemento, & proinde incommunicabile pluribus. quale profectò non eſt aliquod prædicatum Dei abſolutum. Non ergo in Deo eſt aliquod ſuppoſitum abſolutum, vel perſona abſoluta.

4 INDIDEM Patet, non eſſe in Deo abſolutam hypoſtaſim, acceptam iuxta ſenſum Scholaſticorum pro ratione formali conſtituẽte ſuppoſitum, aut perſonam: quæ generatim appellari ſolet *ſuppoſitalitas*, in creatura autẽ rationali *perſonalitas*. Enim cùm oſtenſum ſit, non eſſe in divinis concretum abſolutum ſuppoſiti aut perſonæ; colligitur planè, nec in illo eſſe locum rationi formali conſtituenti ſuppoſitum aut perſonam. Similiter reijcienda eſt à Deo ratio ſemi-ſuppoſiti, & ſemi-perſonæ abſolutæ, quam aliqui inveniuntur Deo tribuiſſe, à cęteris meritò reprehenſitùm quòd eæ voces nullum fundamentum habeant apud Concilia & Patres: tum, quoniam important rationem partis & incompletionis, à Deo prorſus alienam.

5 PRÆMITTO II. In Deo eſſe tres perſonalitates reipſa diſtinctas. Fides enim docet in Deo eſſe tres perſonas ſecundùm rem diſtinctas. Nomen autem numerale *tres* cadens ſupra nomen ſubſtantivum, quale abſdubiò eſt *perſona*, multiplicat formam. Ergo cùm forma perſonæ ſit perſonalitas, neceſſum eſt dari in Deo tres perſonalitates, ſicuti & tres perſonas. Porrò eiuſmodi formas non eſſe abſolutas, ſed relativas, conſtans eſt Theologorum ſententia; quoniam multiplicantur in divinis: nullum autem prædicatum Dei abſolutum multiplicari poteſt, ſed relativum tantùm. Quare diſſidium non eſt de perſonalitate, aut ſuppoſitalitate, quæ frequenter hypoſtaſis dici ſolet; ſed de ſubſiſtentia ſecundùm ſuam rationem formalem & præciſam, an in Deo ſit abſoluta & communis, an potiùs ſolùm relativa.

6 PRIMA. Sententia negat in divinis ſubſiſtentiam abſolutam, & concedit tres relativas. Ita Ricardus in 1. diſt. 26. art. 1. q. 1. corpore, Henricus Quodlib. 5. q. 8. fine, Vazquez 1. p. diſp. 125. cap. 3. allegans Alexandrum, Bonaventuram, Marſilium, & Noſtrum Genebrardum, Ruiz diſp. 34. ſect. 5. & ſeqq. Amicus diſp. 21. num. 18. Zuñiga diſp. 5. dub. 10. Alarcon diſp. 4. cap. 3. Petavius lib. 4. de Trinitat. cap. 12. Arriaga diſp. 51. ſect. 2. Quiros diſp. 29.

7 SECVNDA Aſſerit in Deo vnam ſubſiſtentiam abſolutam & tres relativas. Ita Caietanus 1. p. q. 3. art. 3. & q. 29. art. 4. & plerique ex Thomiſtis, quos allegant & ſequuntur Carmelitæ Salmant. diſp. 9. dub. 4. Ioannes à S. Thom. diſp. 14. art. 2. atque ex parte Godoy diſp. 84. Ex alijs Molina q. 29. art. 2. diſp. 3. Suarez lib. 4. de Trinit. cap. 11. Granado 1. p. tract. 3. cont. 5. diſp. 6. ſect. 3.

Aver-

Aversa quæst. 3. sect. 2. & plures alij.

8 TERTIA Denique docet, non esse in divinis triplicem subsistentiam relativam sed vnicam absolutam, & communem. Ita Scotus & Durandus locis initio Disputationis allegatis, ac præterea Albertus Magnus, Argentina, Marsilius, alijque veteres Scholastici, & ex Thomistis Capreolus in 1 dist. 26. q. 1. ar. 1. concl. 5. & in 3 dist. 1. ad argumenta contra 4. concl. Ferrara lib. 4. contra Gent. cap. 26. Marchinus de Trinit. q. 29. disp. 19. propositione vnica, vbi palam negat in divinis tres subsistentias relativas, quod Bañez probabile censet 1. p. q. 40. art. 4. dub. 2. concl. 4. Favet admodum huic opinioni Bellarminus Tom. I. lib. 2. de Christo cap. 15. vbi distinguit in subsistentia duplex munus: vnum, vt constituat suppositum, & faciat illud esse in se, & non pendere ab alio: alterum, vt distinguat illud ab alijs suppositis. Duo autem munia prædicta monet, valde inter se differre, quoniam potest alterum esse ante alterum: vt patet in Adamo, qui, quando erat solus, habebat esse in se; sed non distinguebatur ab alijs. E contrà etiam, aliquid distinguit, quod non constituit: vt patet in spiratione activa. His suppositis docet, aliud esse loqui de subsistentia respectu essentiæ, aliùd respectu personarum: & priori quidem sensu ait, essentiam non constitui per relationem, nec habere ab ea, vt subsistat, quoniam ex se habet intrinsecè vt subsistat, sive in se existat, distinguaturque ab omnibus alijs essentijs, præscindendo à relationibus. Si autem loqhamur de subsistentia respectu personarum ait, personas habere distinctionem à relatione, proindeque à subsistentia penes secundum officium distinguendi. Hæc est mens germana illius, quidquid alij exponant, vt patebit consulenti eum locum. Itaque doctissimus & pijssimus Cardinalis ibidem, non solùm tradit apertissimè in Deo subsistentiam absolutam & cõmunem, qua natura divina existat in se, & independenter ab alio, pro priori rationis ad omnem relationem: sed etiam docet, subsistentiam quoad primum munus constituendi subsistens, & reddendi illud in se existens, esse vnicam & absolutam in divinis: licèt quoad secundum munus distinguendi supposita sit relativa & triplex instar ipsarum relationum.

9 VT Autem ad dirimendam controversiam sine vocum dissidio, & cohærenter ad nostram doctrinam accedamus, oportet præmittere ex dictis suprà Disp. LXXIII. etiam iuxta opinionem plurium ex ijs, quibuscum modò disputamus, præsertim Thomistarum omnium, in divinis esse existentiam absolutam & communem tribus personis, non verò triplicem & relativam. Præterea ex statutis Disp. LXXV. per totam supponendũ est, subsistentiam in creatis esse aliquam formam absolutam, naturæ substantiali superadditam, qua terminetur, & compleatur: eiusque effectum formalem ac primarium esse, vt totum, seu complexum ex ipsa & natura cõstituat existens per se: naturam verò terminet ac compleat vltima actualitate intra genus supremum substantiæ. Denique, & consequenter, iuxta dicta tota Disp LXXVI. immediatè præcedenti, observandum est, subsistentiam esse vnam & eandem actualitatem, saltem in creatis, cum existentia per se, quæ convenit substantiæ, quatenus distinctæ ab accidente, quod non per se, sed in alio, existit. Hæc omnia ibidem latè confirmasse sufficiat, quin opus sit iterum probare, & eandem sæpius doctrinam inculcare, nullo operæ pretio, & non sine lectorum fastidio.

10 DENIQVE Ex dictis Disp. illa LXXV. num. 105. observare oportet, frequenter hypostasin apud Patres Græcos, & subsistentiam apud Latinos, longè aliter vsurpatam fuisse, quàm postea apud Scholasticos. Apud Concilia enim & Patres, tam hypostasis, quàm subsistentia, non accipitur pro forma illa, aut ratione formali, qua substantia constituitur subsistens, sive existens in se, qualiter apud Scholasticos vsurpatur: sed pro toto, sive complexo, quod est, & appellatur persona, sive suppositum, aut subsistens. Id eo loco satis probavi testimonio V. Synodi Generalis, ac D. Thomæ, & aliorum, etiam Recentiorum, qui id ipsum adnotarunt. Quia tamen ex ea observatione pendet potissimùm explanatio & defensio tertiæ sententiæ, quam postea, veluti veriorem statuemus, oportet nonnulla alia testimonia Patrum in medium proferre, hypostasim, sive subsistentiam accipientium pro ipsa persona, aut re subsistente. Atque imprimis id planè habetur in Sexta Synodo Generali, id est, Constantinop. sub Agathone Papa, Act. 4. col. 11. circa finem, iuxta editionem Binij, vbi definitur tanquam certissimum, *in Domino N. Iesu-Christo duas, id est, Dei & hominis, naturas, sive substantias, in vnam eius conuenisse SVBSISTENTIAM, SIVE PERSONAM.* Græcè, πῶν ὑ πόστασιν, ἤτοι πρόσωπον. Porrò idem est persona ac res subsistens in natura intellectuali: sicuti & hypostasis idem est, ac substantia individua. Quod Boetius lib. de duabus naturis ex Græcis Patribus observat, dicens: * Ideo autem hypostases Græci individuas substantias vocaverunt, quoniam cæteris subsunt, & quibusdam quasi accidentibus suppositæ, subiectæque sunt: atque itcirco NOS QVOQVE EAS SVBSTANTIAS NVNCVPAMVS, QVA-

SI

SI SVPPOSITAS, QVAS HOPOSTASES,* nimirum, appellant Græci. Et paucis interiectis ſubdit: *Vnde etiam dicimus vnam vſiam, vel vſioſin, id eſt, eſſentiam, vel ſubſiſtẽtiam: ſed tres hypoſtaſes, id eſt tres ſubſtantias.* Vbi obiter nota, vſioſin, ſive ſubſiſtentiam accipi pro vno & abſoluto prædicato; hypoſtaſim verò pro triplici ſubſtantia, id eſt, pro triplici perſona, iuxta ea, quæ cum Anſelmo diximus Tomo I. Diſp. I. ſect. 5. ex ſenſu & ſtylo PP. Græcorum, quibus nonnunquam morem gerit ipſe S. Doctor, vt ibidem adnotavimus.

11 EX Latinis quoque alij Patres ſubſiſtentiam ſæpe accipiunt pro eodem, ac perſonam, ſive rem ſubſiſtentem. Certè Ambroſius ita vſurpat, dum in Symbolum Apoſtolorum cap. 2. ait:* Sabellius docuit vnam ſubſiſtentiam eſſe Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, vnamque trinominem perſonam. Sed dum omnes vnam eſſe perſonam reputat, nihil eſſe vnamquamque deſignat. * Similiter Facundus Hermianenſis lib. 1. ex ſtylo Gregorij Nazianzeni Orat. 39. inquit:* Deum cùm nomino, vno lumine illuſtramini, ſimul & tribus. Tribus quidem ſecundùm vniuſcuiuſque proprietates, ſive ſubſiſtentias, ſicut placet aliquibus dicere, ſive perſonas.* Præmiſſet, at verò, in Chriſto eſſe vnicam ſubſiſtentiam, *quæ naturarum adunatione, id eſt, diuinitatis, & humanitatis exiſtat.* Vbi planè pro eodem accipit ſubſiſtentiam Chriſti, ac perſonam exiſtentem in duabus naturis. Eodem modo loquitur Ioannes Maxentius in Profeſſione Fidei apud Biblioth. PP. vbi, cùm præmiſiſſet, idem eſſe *ſubſiſtentiam* quod *perſonam*, inquit: *Deum Verbum vnigenitum Filium Patris Dominum noſtrum Ieſum-Chriſtum, qui pro nobis paſſus eſt carne, VNVM DE TRIBVS SVBSISTENTIIS VNIVS DIVINITATIS ESSE CREDIMVS.*

12 SED Et Synodus VII. Generalis huic ipſi loquendi modo ſuffragatur plurimum, dum ſæpe hypoſtaſeos nomine intelligit perſonam, ſicuti ex Græcis Patribus multi & magni intelligere ſoliti ſunt. Teſtis vberrimus eius rei eſt Anaſtaſius Bibliothecarius, qui eandem Synodum à Græco in Latinum tranſtulit, & in præfatione ad illam inquit:* Sed & illud notandum, quoniam vbicumque in huius Synodi textu ſubſiſtentiam poſui perſonam, nonnulli ſubſiſtẽtiam interpretati ſunt. Porrò ſubſiſtentiam multi perſonam, multi verò ſubſtantiam etiam intellexerunt. At illos ego ſecutus ſum, qui ſubſiſtentiam, non ſubſtantiam, ſed perſonam intelligi voluerunt. Magni quippe ſunt. Vbicumque Græcè in hoc codice hypoſtaſim reperi, in ſubſiſtentiam tranſtuli; hanc perſonam, ſicut & alij quam plurimi, volens intelligi.* Hactenus ille. Sic etiam ſubſtantiam pro eſſentia, ſubſiſtentiam verò pro perſona accipit Synodus Mediolanenſis, cui Manſuetus Epiſcopus præfuit, in Expoſitione Fidei, vbi profitetur Trinitatem *vnius eſſentiæ, vniuſque ſubſtantiæ in tribus ſubſiſtentijs, ſiue perſonis.* Ac paulo poſt: *Credimus autem ipſum Dei Verbum, hoc eſt, Filium Patris, ſine initio genitum, EVNDEM VNVM EX TRIBVS SVBSISTENTIIS, SIVE PERSONIS.* Denique Romana Synodus ſub Agathone Papa, Actione quarta Sextæ Synodi, iam ſuprà allegata, ſcribens ad Imperatorem Conſtantinum, profitetur, *VNITATEM QVIDEM ESSENTIÆ, TRINITATEM VERO PERSONARVM, SIVE SVBSISTENTIARVM.* Mitto plura alia huius generis: quod ea, quæ hactenus præmiſi, videantur rem compertam ſatis & prorſus exploratam facere. Veniamus itaque ad cõtroverſiam dirimẽdam.

SECTIO SECVNDA.

Statuitur in diuinis ſubſiſtentia abſoluta ex mente Anſelmi, & aliorum Patrum, reiectis ſolutionibus in oppoſitum. Expenditur quoddã teſtimoniũ Sextæ Synodi Generalis paulo accuratiùs.

13 DICENDVM Eſt, Naturæ, ſive eſſentiæ divinæ, pro priori rationis ad relationes ſeu perſonas, convenire ſubſiſtentiam aliquam abſolutam. In hoc conveniunt Authores ſecundæ & tertiæ ſententiæ ſuprà allegati contra primam.

ATQVE Imprimis hanc eſſe Anſelmi ſententiam, videtur certum. Nam ſupra cap. 5. loquens de eſſentia divina, & ſine vlla prorſus conſideratione perſonarum (de his enim ſolùm incipit agere à cap. 29.) inquit: *Quemadmodum enim ſeſe habent ad inuicem lux, & lucere, & lucens: ſic ſunt ad inuicem eſſentia, eſſe, & ens; HOC EST EXISTENS, SIVE SVBSISTENS. Ergo ſumma eſſentia, & ſummè eſſe & ſummè ens, ID EST SVMMÈ EXISTENS, SIVE SVBSISTENS, non diſſimiliter ſibi conueniunt, quàm lux, & lucere, & lucens* Ergo quemadmodum lucere, & eſſe lucentem, eſt actualitas conueniens luci, quà lux eſt: ita etiam eſſe ſummè exiſtentem, ſive ſummè ſubſiſtentem, eſt actualitas conueniens ſummè eſſentiæ, quatenus eſt eſſentia ſumma: ac proinde pro priori rationis ad perſonas, ſeu nulla habita conſideratione perſonarũ. Deinde infrà c. 44.

alias

aliàs 43. epigrapha, *Quomodo alter* (loquitur de Patre & Filio) *sit alterius essentia*, id multipliciter exponit, sed præcipuè quatenus idē est *esse* Patris & Filij. Quod de existentia absoluta & communi vtrique intelligi debere, ostēdimus suprà D. LXXIV. n. 16. Deinde circa medium eiusdem capitis agnoscit vnam subsistentiam, sicut & sapientiam, & vitam, in Patre & Filio, ratione essentiæ. Verba sunt: * Ita (Pater) gignendo dat Filio essentiam habere, & sapientiam, & vitam in semetipso, vt non per extraneam, SED PER SVAM ESSENTIAM, SAPIENTIAM, ET VITAM, SVBSISTAT, SAPIAT, ET VIVAT. * Quemadmodum ergo in Deo est sapientia, & vita absoluta, ac communis tribus personis, ita etiam subsistentia. Immò & inter eas tres perfectiones Anselmus nominatim tribuit Patri & Filio subsistentiam ratione essentiæ, sicut & sapere ratione sapientiæ, & vivere ratione vnius vitæ. Quo fit, vt omnem in oppositum interpretationē excludat. Portò Ruiz disp. 32. sect. 9. obiecto sibi hoc testimonio Anselmi, inquit: * Cùm Anselmus per omnia sit Augustinianus, imitatus est illum, verbo subsistēdi vsurpato ad significandam existentiam & actualitatem. * Ita quidem & ego pronuntio. Verùm inde maximè sententia nostra firmatur, qua Disp. præced. diximus subsistentiam idem prorsus esse ac substantialem existentiam. Vnde quemadmodum hæc ab Adversarijs agnoscitur in Deo absoluta, ita & illa debet agnosci.

14 SIMILITER Indubium appareret, Augustinum eandem doctrinam tradidisse. Nam lib. 7. de Trinit. cap. 4. inquit: *Omnis res* (scilicet substantialis) *ad seipsam subsistit: quanto magis Deus?* Quidquid autem subsistit ad seipsum, proculdubio absolutè subsistit. Est igitur in Deo subsistentia absoluta. Quod autem Vazquez. & alij Recentiores respondent, Augustinū accipere ibidē subsistere pro eo quod est existere per se, imprimis non obstat Assertioni, aut doctrinæ nostræ traditæ Disp. præcedenti: iuxta quam subsistentia ab existentia per se, nec virtualiter in divinis, nec realiter in creatis distinguitur. Vnde dum Augustinus, iuxta eos Authores, agnoscit in divinis existentiam per se absolutam, pariter subsistentiā absolutam agnoscit. Deinde nulla est ratio cur Augustinus non intelligatur de subsistentia simpliciter dicta: quoniam ait, Deum ad se subsistere, quo nihil apertius esse potest ad subsistentiam simpliciter exprimendam. Præterea cap. 5 sequenti fine, ait: * Hoc est Deo esse, quod subsistere: & ideo si vna essentia Trinitas, vna etiam subsistentia. * Vbi ideo probat essentiam & substantiam esse vnam in Trinitate, quia vnum est esse ac subsistere. Si autem non esset in divinis vna subsistentia absoluta, probatio Augustini, & nihil concluderet, & falsum supponeret.

15 S. THOMAS pariter, vt erat addictus vtrique S. Doctori, id ipsum luculenter tradit varijs locis. Etenim quæst. 9. de Potentia art. 5. ad 13. ita respondet: * In divinis autem proprietates personales hoc solùm habent, quòd supposita divinæ naturæ ad invicem distinguunt: NON AVTEM SVNT PRINCIPIVM SVBSISTENDI NATVRÆ DIVINÆ. IPSA ENIM DIVINA ESSENTIA EST SECVNDVM SE SVBSISTENS: è contrà proprietas personalis habet quòd sit res subsistens, quia essentia divina, cui est eadem secundùm rem, est res subsistens. * Quid expressius? Præterea in primo distinct. 21. quæst. 2. art. 1. ait: * Iste terminus DEVS prædicat naturam divinam de tribus personis QVÆ ETIAM IN SE EST HABENS ESSE SVBSISTENS, NVLLA PERSONARVM DISTINCTIONE INTELLECTA. * Id ipsum tradit in 3. distinct. 6. quæst. 2. art. 2. & 3. p. q. 3. art. 3. ad 1.

16 VERVM Quia Petavius, vir planè eruditissimus, lib. 4. de Trinitate cap. 12. ait, nusquam in Veteribus Patrum monumentis apparere vestigium subsistentiæ absolutæ, quam tuemur, oportet in medium proferre plura illorum testimonia, quæ rem ipsam satis demonstrent, aut saltem maximè probabilem ex eorum sensu reddant. Ac primum quidem Dionysius Areopagita, antiquissimus inter Patres, *illam satis luculenter tradit* cap. 5 de Divinis nomin. vbi loquens de prædicatis divinis, inquit *Ipsum-que per se esse, est antiquius* (nimirum, cognitione prius) *quam ipsissimam esse vitam, & ipsissimam esse sapientiam, &c.* Atqui esse per se, idem est, ac subsistere, quod infra amplius patebit. Ergo priùs in Deo intelligitur subsistentia, quàm vita & sapientia, ac proinde est prædicatum Dei absolutum, immo & prius alijs quibusdam absolutis. Præmisserat verò cap. 1. *Bonitatis subsistentia per suum esse causa est omnium subsistentium.* Deus autem causa est omnium subsistentium per aliquid absolutum, & commune tribus personis. Ergo bonitatis divinæ subsistentia est aliquid absolutum, & commune tribus personis. Consonat Dionysio Gregorius Nyssæ Antistes lib. de vita Mosis columna. 13 dicens: *Nihil, præter supremam essentiam, quæ omnium causa est, & à qua omnia dependent, verè subsistit.* Ergo essentia divina, quatenus causa est rerum omnium, ac proinde penes rationem absolutam, & tribus personis communem, verè subsistit. Similiter Athanasius

libro singulari inscripto περὶ σαρκώσεως τοῦ Χριστοῦ, id est, de Incarnatione Christi, non admodum longè à medio ait: *Increata sola Deitatis subsistentia intelligitur.* Basilius Magnus Homilia 27 de Spiritu sancto prope finem, inquit: *Spiritus ex Deo pronanans, eiusdem cum illo subsistentiæ.* Nisi autem subsistentia sit absoluta, nequit Spiritus sanctus esse eiusdem subsistentiæ cum alia persona divina. Nazianzenus Orat. 36 agens de Deitate ait: *Naturam eiusmodi inquirimus, quæ ipsum esse per se habeat*: Ergo natura divina per se habet esse, ac proinde subsistit absolutè. Præterea Nyssenus ipse, quem paulo ante allegavimus, lib. de differentia essentiæ & hypostaseos columna 2. videtur planè distinguere subsistentiam communem à singulari & incōmunicabili, dum ait: *Qui Paulum dixerit, ostendit in re, quæ eo nomine declaratur, subsistentem naturā. Hoc itaque hypostasis (quasi dicas substantia) est; non illa indefinita in omnibus essentiæ subsistentia, nullam, propter communionem eius, quod significatur, stationem inueniens.* Itaque præter hypostasim peculiarem vniuscuiusque personæ, est alia communis naturæ subsistētia. Cyrillus quoque Alexandrinus, & Anastasius Patriarcha Theopolitanus in compendiaria Expositione Fidei, quæ ambobus tribuitur, agentes de vnitate diuinæ essentiæ aiunt: *Quid est essentia? Res, quæ per se est, neque altero indiget ad hoc, vt ipsa subsistat.* Igitur essentia divina per se est, nec eget alio vt subsistat. Habet igitur esse per se, sive subsistentiam per seipsam, & independenter ab omni alio. Et hæc quidem sufficiat indicasse quoad PP. Græcos.

17 VENIAMVS Ad Latinos, qui non minùs perspicuè videntur agnoscere in Deo subsistentiam absolutam. Hilarius lib. 5. de Trin columna antepen. inquit: *Vt indiuisus atque inseparabilis non ex persona, SED EX NATVRA SVBSISTENS, ex Patre vnigenitus intelligatur.* Quem modum loquendi imitatus videtur Anselmus verbis suprà num. 13. circa finem exscriptis. Igitur Filius Dei, proindeque reliquæ personæ, ex natura subsistunt, atque adeò per subsistentiam absolutam naturæ divinæ. Idem tradit lib. 7 eiusdem operis prope finem. Similiter Hieronymus Epist. 57. ad Damasum post medium ait: *Vna est Dei & sola natura, quæ verè est: ID ENIM QVOD SVBSISTIT NON ALIVNDE HABET SED SVVM EST.* Ergo natura divina per seipsam, & nullo alio intellecto, verè subsistit. Quod ipsū docet in cap. 3. Epist. ad Ephesios, ad illa verba, *Ex quo omnis paternitas &c.* Præterea Boetius lib. de duabus naturis longiùs à principio, quàm à medio, inquit: *Deus est hypostasis, id est, subsistentia. subsistit enim nullo indigens. VNDE DICIMVS, VNAM ESSE VSIAM, VEL VSIOSIM, ID EST ESSENTIAM, VEL SVBSISTENTIAM DEITATIS.* Quid clariùs, aut oportunius, præsertim ex Authore æquè docto Græcè ac Latinè, ac valde vicino eorum veterum Patrum, qui proinde noverit, quid propriè οὐσίωσις apud Græcos, & *subsistentia* apud Latinos significaret? Vnde & apud Nostrum Bedam Tomo VIII. circa finē, Commentator in lib. Boetij de Trinit. columna penult. inquit: *Vsia à subsistendo dicitur. Sic vocatur à Græcis οὐσίωσις, à nobis verò propriè subsistētia.* Quod vero Ruiz vbi suprà obiecto sibi Boetij testimonio, respondet, ibidem subsistentiam accipi pro substantiali existentia, verum est quidem: sed contrarium ipsius principijs, & nostris cohærens. Ipse enim sicuti distinguit reipsa in creatis subsistentiam ab existentia substantiæ, ita etiam virtualiter intrinsecè in divinis, iuxta ea quæ diximus Disp. præc. Vnde nō posset hoc loci propriè ac Theologicè dicere, vsiosim, sive subsistentiam, esse existentiam substantialem. Nos verò, qui vtrāque ostēdimus ibidem esse prorsus eandē, perinde existimamus esse vnam Deitatis vsiosim, sive subsistentiā, ac existentiam substantialem.

18 IDEM Author sect. 8. numero 17. postquam sibi obiecerat varia testimonia Patrum, qui videntur tradere in Deo subsistentiam absolutam, respondet generatim, quamvis essentia divina considereretur, vt præcisa à personis, adhuc esse locum vt dicatur subsistere, non quidem per subsistentiam absolutam & essentialem, sed per tres subsistentias personales, & relativas. Nimirum, id adhuc magis propriè dici, quàm quòd humanitas Petri subsistat per suam connaturalem personalitatem, & humanitas Christi per subsistentiam Verbi: siquidem Divinitas est eadem reipsa entitas cum tribus subsistentijs relativis; humanitas autem, seu Petri, seu etiam Christi, distinguitur reipsa à subsistentia, seu propria, seu aliena.

19 SED Contrà. Quidquid enim sit, an Deitas subsistat per tres relativas subsistentias (de quo in progressu) & dato quòd dici posset magis verè subsistere per illas, quàm humanitas per subsistentiam distinctam; adhuc tamen repugnat in terminis, quòd Deitas subsistat, vt præcisa à personis, & non per subsistentiam absolutam: Quoniam, prout præcisa à personis, & subinde à relationibus, perinde consideratur Deitas, ac si in Deo non essent tres personæ. At quidquid in Deo consideratur seu in Deitate, ac si non essent in Deo

tres

tres personæ, habet rationem prædicati absoluti, vtpotè conuenientis Deo, vt vni. Ergo si Deitas, vt præcisa à personis & relationibus, subsistit, sanè id habet per subsistentiam absolutam. *Præterea.* Etiam magis verè Deitas intelligit & amat per suâ intellectionẽ, & amorem, quâ natura rationalis creata per suos actus intelligendi & volendi: vtpotè cum illa præ hac, sit indistincta reipsa à prædictis actibus. At quia Deitas, vt præcisa à personis, consideratur intelligens & volens, omnes Theologi aiunt, intellectionẽ volitionẽque Deitatis esse absolutam, esto sit præterea intellectio & volitio notionalis, seu quoddãmodo relativa. Ergo si Deitas, vt præcisa à personis, cõsideratur subsistẽs; sequitur planè in ea esse subsistentiã absolutã, quãvis præterea supponatur habere tres subsistẽtias notionales, seu relativas. *Denique*, & est ratio à priori, quoties aliquid consideratur sub præcisione ab aliquo prædicato sibi idẽtificato in re, non concipitur sub aliquo effectu formali proueniente ab illo. Sic certè in creatis, animal, prout præcisum à rationali, non concipitur vt habens vim discurrendi: & in diuinis essentia prout præcisa à relationibus non consideratur vt habens rationem Patris, aut Filij, vel personalitatis, vel originis passiuæ aut actiuæ: quoniam, nimirum, omnia eiusmodi prædicata sunt veluti effectus formales, qui nequeunt intelligi subiecto communicati, vbi illud consideratur præcisum à forma, aut quasi forma illos præstante per seipsam. Si ergo Deitas, prout à personis seu relationibus præcisa, consideratur subsistens; certè hoc habet absolut. per seipsam, & non ratione personarum vel relationum.

20 PORRO Authores ipsi, qui nobiscum conueniunt in Assertione præiacta, probant illam ex Agathone Papa in Sexta Synodo Generali Actione 4. parum à principio, quasi ibi dicatur: *Confitemur trium subsistentiarum, siue personarum, vnam subsistentiam.* Indeque colligunt subsistentiam absolutam, vtpotè vnam in tribus. Quod si verò respondeatur, lectionem illam esse mendosam, & legendum esse, *vnam substantiam*, non verò, *vnam subsistentiam*; instat Godoy vbi suprà numero 16 deferri debere exemplaribus antiquis, in quibus legebatur, *vnam subsistentiam*: aut certè, admissis nouioribus vtrumque conciliari, vt & subsistentiæ relativæ sunt tres, & absoluta vna.

21 SED Enim ea probatio infirma est. Imprimis verba illa non habentur initio Actionis quartæ, vbi Godoy illam allegat: sed propiùs longè ad finem, quàm ad medium: nec leguntur in prima Epistola Agathonis, quæ longissima est, & occupat priorem ac longè maiorem eius Actionis partem: sed in Epistola secunda eiusdem Pontificis, quę incipit: *Pijssimis Dominis, & sereniss. Victoribus, &c.* Deinde columna tertia illius, pagina 62. editionis accuratissimæ Seuerini Binij, verba Græca sunt: τριῶν ὑποστάσεων μίαν θεότητα. Latinè verò, vt ad marginem habetur, *trium subsistentiarum vnam substantiam*: vel si paulo magis ad literam, etiam quoad sonum, redire velimus, *trium hypostaseon vnam vsiam.* Patet verò, vtcumque id propriè accipiatur, nullum esse locum reddendi Latinè *vnam subsistentiam*, quoniam *vsia* apud Græcos magis propriè significat essentiam, naturam, & substantiam, vt & ibidem paulo infrà habetur: non verò id, quod Agatho Papa eo loci appellat *hypostasin* Græcè, ac translator Latinus *subsistentiam*. Nimirum paucis antè lineis, idem Pontifex, professus fuerat τριάδα προσώπων, ἤγουν ὑποστάσεων, id est, *Trinitatem personarum, siue subsistentiarum.* Vbi pro vno eodemque accipit prosopon, & hypostasim, id est, personam & subsistentiam. Sicuti ergo alienissimum est ac fide Catholica, & ipsius Agathonis, profiteri in Deo vnam trium subsistentiarum personam; ita & vnam hypostasim, siue subsistentiam, eo sensu vsurpatam. Nihil itaque ex eo loco ad rem nostram afferri potest.

SECTIO TERTIA.

Ratio præcipua subsistentiæ absolutæ in Deo, ex Anselmo erutа, & multiplicitèr confirmata, præclusis Aduersariorum euasionibus.

21 RATIO Asserti præcipua (omissis alijs, quas AA. nostræ sententiæ proponunt, aut de quarum efficacia inter se domesticis dissidijs implicantur) desumitur ex Anselmo, tum suprà cap. 5. verbis num. 13. exscriptis, tum cap. 14. vbi definit perfectionem simpliciter simplicem, tum denique in Proslogio cap. 2. & 3. vbi exponit quomodo Deus sit id, quo nihil melius & excellentius cogitari potest. Vnde subducitur hæc differendi formula: Omne quod ex sua ratione formali importat perfectionem simpliciter simplicem, conuenit Deo absolutè, siue ratione suæ essentiæ, prout præcisæ à personis. Atqui subsistere ex sua ratione formali importat perfectionẽ simpliciter simplicem. Ergo subsistere conuenit Deo absolutè, siue ratione suæ essentiæ, prout præcisæ à personis. Maior propositio patet: tum, quia Deus absolutè, & ratione suæ es-

sentiæ, etiam præscindendo à personis, est ens à se; ac proinde caret omni principio limitante, & per consequens includit omnem simplicem & puram perfectionem: tum præterea, quia sub ea ratione est & concipitur ab omnibus veluti id, quo nihil melius aut excellentius cogitari potest: tum denique à pari omnium aliarum perfectionum simplicium, vt immutabilitatis, æternitatis, omnipotentiæ, scientiæ, &c. Minor autem eius syllogismi suadetur multipliciter. *Primò* ex doctrina communi VV. Patrum apud Theorianum in Biblioth. Græcolatina ipsorum Tomo II. editionis Parisiensis anni 1624. pagina 442. vbi ille testatur SS. Patres ita ὁσίαν, id est, substantiam definisse: *Substantia est primo ac proprio quidquid per se subsistens est, & non in altero habet esse. QVID EST AVTEM PER SE SVBSISTENS? Quod per se est, & non propter aliud, neque in altero habet esse. hoc est, quod non indiget aliquo alio extra se, vt existat.* Cui doctrinæ consonat D. Thom. 1. p. q. 29. art. 2. docens, *ex eo quòd res aliqua per se existit, vocari subsistentiam: illa enim subsistere dicimus, quæ non in alio, sed in se existunt.* Atqui esse per se, & non propter aliud, neque in altero habere esse, sive non indigere aliquo alio extra se, vt existat, est perfectio simpliciter, & ab omni imperfectione immunis. Quæ enim, vel apparens, imperfectio in eo est, aut quid, quod appareat alienum à cæteris perfectionibus, quas omnes Theologi appellant simpliciter simplices? Ergo subsistere ex sua ratione formali importat perfectionem simpliciter simplicem. *Secundò* suadetur eadem minor ex definitione perfectionis simplicis tradita ab Anselmo dicto cap. 14. vt sit, quæ melior est ipsa, quàm non ipsa, & quàm omne cum ea pugnans. Atqui subsistere melius est, quàm non subsistere, & quàm omne cum eo pugnans. Melius enim est *per se esse, & non propter aliud, neque in alio habere esse*, vt resumamus verba SS. Patrum, quàm eius contradictorium, aut contrarium, vt patet. Ergo subsistere ex sua ratione formali importat perfectionem simpliciter simplicem. *Tertiò.* Existere importat perfectionem simpliciter simplicem, etiam iuxta Aduersarios: ideo que ij omnes Disp. LXXIV. sect. 1. allegati docent, in Deo esse existentiam absolutam, & communem, pro priori rationis ad personas. Ergo potiori ratione idipsum dicere debent de subsistentia. Etenim subsistere supra rationem communem existendi solum addit differentiam per se, qua differt ab inexistentia propria accidentis: sicuti substantia generatim supra ens reale solùm addit differentiam per se, qua contraponitur accidenti, prout exprimenti differentiam entis *in alio*. Atqui additio differentiæ *per se* nō minus importat perfectionem simpliciter simplicem, quàm ratio existentiæ: sicuti *perseitas* propria substantiæ, prout distinctæ ab accidenti, perfectionē simpliciter simplicem importat supra rationem entis realis. Ergo ipsi etiam Aduersarij tenentur adscribere Deo subsistentiam absolutam, veluti perfectionem simpliciter simplicem.

23 DICENT I. Aduersarij (quantum colligere licet ex ipsorum doctrina) subsistere, non importare perfectionem existendi vtcumque, sed existendi incommunicabiliter: quoniam *perseitas* existendi complet vltimò naturam, illamque terminat intra genus substantiæ: ac proinde reddit illam incommunicabilem alteri vt suppositō. Cùm igitur Deus secundùm nullum prædicatum absolutum, nullamque perfectionem simpliciter simplicem, importet aliquid incommunicabile, sed potiùs commune tribus personis; consequens est, vt nec importet subsistentiam quoad aliquod prædicatum commune & absolutum.

24 SED Contra. Licèt enim subsistentia quatenus vltimò determinata, sive secundū modū quo existit in singulari, reddat naturam incōmunicabilem cuilibet subsistenti, saltē extraneo, vt dictu fuit Disp. LXXV. præcipuè à n. 57. tamen secundū communissimū illum cōceptū, quo intelligitur conuenire substantiæ, quatenus natura substantialis est, solùm habet reddere illam per se existentē, nimirū existentem intra proprium genus, & independenter ab alio, vt sustentante, sive vt subiecto inhæsionis. Hic enim est primus effectus formalis illius, quique in ea primò concipitur. nam vi illius habet modū existendi diversū & oppositū modo existendi proprio accidentis. Atqui natura divina absolutè cōsiderata, seu pro priori rationis ad relationes, concipitur vt existens per se, nimirū, intra genus, aut quasi genus substantiæ, & independenter ab alio, vt sustentante, sive vt subiecto inhæsionis: vt patet. Oppositū enim esset planè imperfectū, & divinæ substantiæ repugnans. Ergo natura divina absolutè cōsiderata, seu pro priori rationis ad relationes, concipitur vt subsistens secundū communē substātiæ & subsistētiæ conceptū. Quare nō obstat quòd pro illo priori, sive sub ea præcisione, non importet aliquā incommunicabilitatē: quia hic est secundus ille effectus subsistētiæ, & non procedens ab illa quatenus importat solā rationem subsistentiæ formalē: sed quatenus exprimit vltimā determinationem, seu modum, quo in singulari existit. Quod fateri etiam debent AA. primæ sententiæ, quibuscum modò disputamus. Nam & ij agnoscunt eos duos effectus formales subsistentiæ. Et tamen quia secundum

tandum illorum putant convenire personalitatibus divinis, asserunt in ijs triplicem subsistentiam relativam. Ergo quia primus ipsorum ac præcipuus convenit naturæ divinæ, deberent ipsi asserere subsistentiam absolutam, multò potiori ratione, quàm triplicem relativam. Potior enim ratio est vt forma aliqua asseratur vbi adest effectus formalis primarius ipsius, quàm vbi secundarius tantùm.

25 CONTRA II. Naturæ enim subsistentes in cõmuni collocantur directè in Categoria, seu prædicamento substantiæ. Non enim ibidem ponitur directè animalitas, v.g. aut humanitas (sunt enim entia substantialiter incompleta, quæ proinde directè ibidem non habent locum) sed animal & homo: quæ duo supra naturam communem animalis & hominis addunt subsistentiam genericè aut specificè absoluram, qua complétur in communi. Et tamen non propterea eiusmodi subsistentia importat sub ea præcisione incommunicabilitatem ad pluta individua, aut suppositа, sed potiùs manet communicabilis pluribus. Ergo non est de ratione subsistentiæ communiter conceptæ, sive sub aliqua præcisione, vt intelligatur incommunicabilis pluribus suppositis. Quare sufficit vt in ea præcisione constituat substantiam per se existentem. nimirum, intra proprium genus, aut quasi genus, & independenter ab alio vt sustentante, sive vt subiecto inhæsionis. quod sanè totum natura divina intelligitur habere pro signo illo præcisionis ad relationes.

26 DICES II. Hinc fieret, vt humanitas Christi simul cum vnione hypostatica ad personalitatem Verbi posset retinere subsistentiam illam, quæ sibi convenit ex ratione specifica: quia secundùm illam, prout modò à nobis explicata est, non importat incommunicabilitatem circa aliud subsistens. Consequens verò est planè absurdum, vt patet.

27 SED Contrà. Quamvis enim gradus cõmunis subsistentiæ conceptus in humanitate Christi fortasis non obstaret vnioni hypostaticæ cum Verbo, atque identitati vnius personæ in duabus naturis, quam fides tradit; subsistentia tamen ipsa in re posita, obstaret planè. Non autem potest in re poni, ne divinitus quidem, nisi ponatur in singulari, & quatenus constituens singularem personam. qua ratione certè redderet naturam vltimò perfectam ac completam intra genus substantiæ, vt proinde nullo prorsus modo posset facere vnum per se cum alio subsistente: vt satis dictum fuit Disp. LXXV. Subsistentia autem in communi concepta non constituit substantiam vltimò & in singulari completam, sed solùm existentem per se in eo genere aut specie, ad quam spectat,

28 DICES III. Et consequenter: Atqui natura divina pro illo priori rationis ad personas concipitur vt singularis & individua. Ergo si tunc intelligitur cum subsistentia, hæc etiam concipi debet in eo signo tanquam individua & singularis. Ergo & debet concipi vt constituens naturam divinam incommunicabilem pluribus suppositis. quod est apertè falsum.

29 SED Contrà. Licèt natura divina pro illo priori rationis ad personas concipiatur vt singularis & individua, similiterque ipsius subsistentia, secundùm esse absolutum; non tamen sub omni modo existendi, aut subsistendi, quem revera habet in individuo, sive in singulari. Etenim sicuti natura divina præ omni natura creata & creabili habet vt sit vna & eadem numero in tribus personis reipsa distinctis, nec illius singularitas obstat communicati ad tres personas: ita etiam ipsius subsistentia absoluta habet præ omni subsistentia creata & creabili, vt sit eadem numero in tribus personis reipsa distinctis, eiusque singularitas non obstet prædictæ communicati. *Præterea*, vt vidimus Disp LXXV citata, præsertim à num. 57. effectus proprius ac formalis subsistentiæ, prout abstrahit à creata & increata, quamvis secundarius, non constitit in reddendo naturam incommunicabilem cuicumque alteri, sed solùm subsistenti extraneo. Nulla autem persona divina est subsistens extraneum relatè ad naturam, vel subsistentiam absolutam ipsius, vt patet. Quare nec est necessum vt subsistentia absoluta reddat naturam Dei incommunibilem tribus personis divinis, sed solùm cuilibet extraneo subsistenti.

30 CONFIRMATVR Ratio præcipua. Ideo Deo convenit existentia absoluta, quia pro priori ad intellectum personarum, concipitur vt verum ens, cui respondet existentia, tanquam propria actualitas. Quippe ens dicitur per ordinem ad actum existendi, constitutque vniversè in aptitudine ad existendum: vt vidimus in Metaphysica disp 1. à principio. Eademque ferè ratio est, vt sapientia, intellectio, & amor, aliaque eiusmodi conveniant absolutè Deo, & nondum intellectis personis: quoniam concipiuntur vt actualitates naturæ intellectualis, cuius formalis ratio est in Deo absoluta. Atqui etiam Deus pro priori ad intellectum personarum concipitur vt vera substantia, cui respondet subsistentia, tanquam propria actualitas. Neque enim vlla alia, præter ipsam, respondet substantiæ, prout distinctæ ab accidente: vt supra ostensum fuit numero 22. Ergo etiam Deo convenit subsistentia absoluta.

31 CONFIRMATVR Vlteriùs. Deo pro priori rationis ad personas convenit absolutè actio sive operatio, quam vocant essentialem, intelligendi ac volendi; esto non conveniat ipsi notionalis intellectio ac volitio quin personæ intelligantur: vt dictum fuit suprà Disp. LXIV. præsertim sect. 1. & 2. Ergo similiter, immo & vrgentiùs, Deo pro priori rationis ad personas convenit absolutè subsistentia aliqua essentialis, quamvis pro illo signo nondum ipsi subsistentia notionalis conveniat. Probatur consequentia: tum quia linea operandi sequitur lineam essendi, & supponit illam planè atque integrè constitutam. Atqui intellectio & volitio essentialis pertinet ad lineam operandi: subsistentia verò ad lineam essendi, vt patet. Ergo intellectio & volitio absoluta supponit in Deo subsistentiam absolutam. *Vrgetur* à priori in sententia Adversariorum, & ferè communi. Intellectio notionalis prout exercet munus operationis, seu generationis active, supponit pro aliquo priori rationis subsistentiam notionalem, quia hæc quoddammodo spectat ad esse, illa verò ad operationem. Ergo pariter intellectio essentialis, cùm spectet ad lineam absolutam operationis, debet supponere pro aliquo priori rationis subsistentiam absolutam sive essentialem, quoniam hæc spectat ad lineam essendi.

SECTIO QVARTA.

Quibus argumẽtis ab authoritate Aduersarij potissimum impugnent subsistentiam Dei absolutam; & eorum solutio. Vbi plura obseruantur ex Conciljs & Patribus.

32 OBIICIVNT I. Adversarij, subsistentiam Dei absolutam nullum habere fundamentum in Concilijs, aut Patribus: immo potiùs videri contrariam ijs, quorum plurima testimonia congerunt, quæ molestum esset exscribere: sed nec possumus non referre multa, quæ videntur maiorem difficultatem parere. Assumptio suaderur exhibitis in medium testimonijs Cõciliorum, & Patrum, quibus diligentiùs evolutis testatur Ruiz disp. 34. sect. 5. num. 2. se non audere de veritate contrariæ sententiæ dubitare. Ac primo quidem in Sexta Synodo Generali Actione 11. Sophronius Patriarcha CP. in Epistola Professionis Fidei columna 3. (quæ recipitur ab eadem Synodo Actione 13) inquit: * Neque secundùm quòd Trinitas vnus Deus agnoscitur, & subsistentiæ tres, & tres personæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, dicitur contractus, vel compositus, vel confusus, & in vnam seipsum colligens subsistentiam, in vnamque coercens non numerabilem personam. Sabellianorum ista sit pravitas in vnam subsistentiam tres confundere subsistentias, & in vnam personam easdem tres cõspergẽs personas.* Vbi perspicuè excluditur vna subsistentia, sicuti & vna persona communis, supra tres subsistentias & tres personas, veluti hæresis Sabelliana. Ergo quemadmodum contradiceret huic doctrinæ Catholicæ qui alleret in Deo, præter tres personas, aliquam absolutam & communem: ita etiam qui asserit vnam subsistentiam absolutam & communem, præter tres relativas. Vnde & subdit Sophronius: * Vtrumque est impium, tam singularitas circa subsistentiam, quàm ternalitas in naturis. Et lõgè postea: Neque subsistentias confundentes, & in vnam eas subsistentiam deducentes.

33 CONSONANT Eidem doctrinæ alij ex Patribus. Nam Iustinus tum q. 17. ad Orthodoxos, tum in Expositione Fidei de Trinitate, agnoscit in Deo solùm tres subsistẽtias, vnamquamque propriam peculiaris personæ. Similiter Athanasius Dialog 1. cõtra Anomœum solùm in individuis singulis naturę humanæ docet esse hypostasim, non in natura. Eadem verò ratio est de natura divina. Damascenus in Epist. de Trisagio prope medium inquit: * Trinitatem impossibile est dicere vnam hypostasim. Et inferiùs: Non est autem ipsorũ communis vna hypostasis: Deitas autem communis est triũ hypostaseon vna existens.* Atqui si personarum esset vna communis subsistentia, esset quoque vna hypostasis communis. Ergo sicuti nulla communis hypostasis est, ita nec subsistentia vna. Idem ferè colligi videtur ex Cyrillo Alexandrino lib. 1. Thesauri de Trinit. cap 9. sub initium adversus Arianos, Theodoreto in Additionibus ad Breviarium Liberati fragmẽto penultimo, Ambrosio in Symbolum Apostol. cap. 2. prope finem, Hilario lib de Synodis multò propriùs ad mediũ, quàm ad finem post canonem 22. Synodi Syrmicæ, præsertim verbis illis: *Non vnum subsistentem, sed vnam substantiam non differentem.* Ergo contra Concilia & Patres asserimus vnũ subsistentem, seu vnam & absolutam subsistentiam in divinis.

34 RESP. Iuxta ea quę suprà obseruavimus n. 10. 11. & 12. longè aliter vsurpari à Patribus Græcis hypostasim, & à Latinis subsistentiã, quàm ab Scholasticis. Ab illis enim accipitur hypostasis non pro personalitate, aut forma constituente suppositum, sive personam, qualiter apud Scholasticos frequenter vsurpatur: sed pro ipsa re subsistente incommunicabiliter, sive pro persona, quàm ipsi distinctiùs in ipsis Concilijs *prosopon* appellant. Rur-

Rurſus, ſubſiſtentia plerumque quidem accipitur à Patribus Latinis pro re ſubſiſtente incommunicabiliter, ſive pro hypoſtaſi aut perſona. Et in hoc ſenſu fatemur, in divinis non eſſe vnam abſolutam ſubſiſtentiã, ſicut nec eſt vna abſoluta & communis perſona aut hypoſtaſis. Neque quidquam ampliùs evincunt teſtimonia nuper obiecta ex Concilijs & Patribus. Cum hoc tamen cohæret quòd *ſubſiſtentia* ab eiſdem Patribus ſæpe accipiatur pro quadam perfectione abſoluta divinæ eſſentiæ, & communi tribus perſonis, quatenus ipſa per ſe, & independenter ab alio quovis, exiſtit: vt vidimus prolatis in medium ipſorum teſtimonijs. quo ſenſu patet, ſubſiſtentiam non eſſe idem, ac perſonam, vel hypoſtaſim: quia non importat aliquid peculiare, aut incommunicabile, ſed perfectionẽ abſolutam divinæ eſſentiæ ſub ratione ſubſiſtẽtiæ increatæ, quæ communis eſt tribus perſonis. Itaq; ex eo quòd in Deo aſſeramus ſubſiſtentiam communem, nullo iure colligitur, nos debere admittere quartam perſonam, vel hypoſtaſim.

35 VERVM Vt id penitiùs capiatur, & præoccupentur plures inſtantiæ Adverſariorũ, obſervare oportet ex D. Tho. 1 p. q. 29. a. 2. *ex eo quòd res aliqua per ſe exiſtit, vocari ſubſiſtentiam. Illa enim ſubſiſtere dicimus, quæ non in alio, ſed in ſe exiſtunt.* Porrò duobꝰ modis dicitur potiſsimũ aliquid eſſe in alio: primò, quatenus ab illo dependet, vt recipiat eſſe, vel ſuſtentetur in eſſe: ſecundò quatenus communicatur illi, quamvis ab eo non pẽdeat. Priori ſenſu materia prima eſt *in* compoſito ſubſtantiali, & accidens in ſubiecto: quoniam ab ijs accipiunt eſſe, ſive exiſtentiæ, ſive inexiſtentiæ; præſertim verò accidens, quod ſuſtentatur à ſubiecto ſubſtantiali. Poſteriori ſenſu forma rationalis dicitur eſſe in materia, quatenus ipſi communicatur ita, vt ab ea nullatenus pendeat. Similiter ergo, & ex oppoſito, ſunt duo potiſsimùm modi, quibus aliquid dicitur per ſe exiſtere, ac proinde ſubſiſtere: primò quatenus ita exiſtit, vt non dependeat ab alio, nec ab eo ſuſtenteturr ſecundò quatenus eſt incommunicabile alteri. Dum igitur aſſerimus, eſſentiam divinam pro priori rationis ad relationes ſubſiſtere, id accipimus, quatenus ita exiſtit per ſe, vt non dependeat, nec dependere aut ſuſtentari intelligatur ab alio, vel ab ipſis relationibus, in exiſtendo: non autem id eo ſenſu accipimus, vt eſſentia pro illo priori exiſtat incommunicabiliter. Hoc enim eſt proprium hypoſtaſis, vel perſonæ. Hoc poſteriori ſenſu negant Concilia & Patres ſubſiſtentiam abſolutam in divinis: qualis certè à Sabellio inducta fuit, dum vnicam reipſa perſonam in Deo prorſus abſolutam finxit: & qualis eſſet quarta in Trinitate perſona, quam reiecit Vt Synodus Generalis, verbis ſuprà n. 2. exſcriptis. Non autẽ negant ſubſiſtentiam abſolutã priori ſenſu, quin potiùs plerique Patres n. 16. & 17. allegati illam perſpicuè tradere videntur.

36 INSTANT I. Adverſarij. *Subſiſtentia* Latinè idem ſignificat, ac Græcè *hypoſtaſis*. Atqui nomen *hypoſtaſis*, quamvis olim pro *οὐσία*, id eſt, eſſentia, acciperetur, iam poſtea comperto eodem Patrum ſenſu, & lite cõpoſita, accepta fuit pro ſuppoſito, & quidẽ ſuppoſito intra rationalem naturã ſubſiſtente, quod appellamus perſonã. Ergo ſicuti nullus Theologorum audet aſſerere in Deo vnam abſolutã hypoſtaſim, vel ſuppoſitum, aut perſonam: ita nec aſſerere debet vnam ſubſiſtentiam abſolutam. Minor propoſitio conſtat ex ijs, quæ latè diximus cum Anſelmo Tomo I. Diſp. I. ſect. 5. Maior autẽ ſuaderur tum generatim, quia vbi Concilia Græca habent *hypoſtaſim*, omnes verſiones Latinæ reddunt *ſubſiſtẽtiam*, vel *perſonam*: quod vel leviter verſato in eorũ lectionẽ conſtãs eſt, & tertio quoque verbo occurrit. Sufficiat dicere, in Concilio Conſtantinopolitano, quod eſt Tertium Generale. & in Niceno II. & in Lateranenſi ſub Martino I. quoties loquuntur de ſubſiſtentijs divinis, dici eſſe tres diſtinctas in ratione ſubſiſtentiarum: vt patebit conſulenti illorum teſtimonia apud Ruiz diſp. 34. ſect. 2. vbi & congerit varia Patrum loca in idem probãdum, vt propterea certum appareat, ſubſiſtentiã ſemper ab ijs accipi pro hypoſtaſi, vel perſona; nunquam verò pro aliquo prædicato abſoluto aut communi. Tum præterea: quia Iuſtinianus Imperator Latinè ſcribens ad Papam Ioannem, ait: * Non eſt idem natura & ſubſiſtentia. OMNES ENIM SS. PATRES CONSONANTER NOS DOCENT, aliud eſſe naturam ſive ſubſtitiam, & formam: aliud ſubſiſtentiã ſive perſonam. & naturam quidẽ, vel ſubſtantiam & formam, hoc quod eſt commune ſignificare: ſubſiſtentiam autem ſive perſonam, hoc quod eſt ſpeciale. * DEINDE D. Thom. videtur perſpicuè tradere eadem doctrinam, adhuc ſecundùm Scholarum ſtylum. Nam 1 p. q. 29. circa finem corporis inquit: * Hoc nomen PERSONA ſignificat *in genere* ſubſtãtiarum rationalium, quod hæc tria nomina, RES NATVRÆ, SVBSTANTIA, & HYPOSTASIS, in toto genere ſubſtantiæ ſignificant. * Ac præterea in ſolutione ad 2. inquit: * *Ad ſecundum dicendum*, quòd ſicut nos dicimus in divinis pluraliter tres perſonas, & tres ſubſiſtẽtias: ita Græci dicunt tres hypoſtaſes. * Ergo ex mẽte S. Doctoris idem eſt *ſubſiſtentia* Latinè, ac Græcè *hypoſtaſis*: & ſubſiſtentia prout in natura rationali, idem eſt ac perſona. DENIQVE. Si proprietas linguæ

Græcæ attenderetur, & ſenſus Patrum communis, poſt ſopitam illam controverſiam circa hanc vocem *hypoſtaſis*, nullum aliud nomen apud Latinos illi æquè reſpondet, ac nomen ſubſiſtentiæ. Idem ergo eſt vtriuſque ſignificatum, & propriè accipiendum, qualiter abſq; dubio loquuta ſunt Concilia, & Patres, ad rem adeò ſublimem deſignandam, & abſque vllo periculo erroris tradendam. Dum igitur nullam in Deo hypoſtaſim abſolutam admittunt, planè omnem ſubſiſtentiam abſolutam repellunt.

37 RESP. Subſiſtentiam Latinè latiùs vagari, quàm hypoſtaſim Græcè. Hæc enim poſt compoſitam illam Patrum litem circa modum loquendi, ſolùm ſignificat ſuppoſitum, & in rationali natura perſonam, vt vidimus à num. 10. ex communi ferè Conciliorum & Patrum ſtylo: iuxta quem etiam perſona ſignificat rem prorſus incommunicabilem. Quo ſenſu certum eſt, non eſſe in Deo aliquam abſolutam hypoſtaſim, ſicuti nec perſonam. Similiter certum eſt, ſaltem certitudine concluſionis theologicæ, non eſſe in Deo abſolutam hypoſtaſim, ſumptam pro perſonalitate, ſive forma conſtituente perſonam incommunicabilem: quia dum fides excludit concretum perſonæ incommunicabile, & abſolutum, Theologia evidenter excludit formam abſolutam conſtitutivam eius concreti. Quare poſt diremptam illam litem, nulli Catholico fas eſt adſtruere in Deo abſolutam aliquam & incommunicabilem hypoſtaſim, neque in concreto, neque in abſtracto: quoniam vtrovis modo vſurpatur à Patribus, & à Theologis Scholaſticis pro aliquo prædicato peculiari & proprio: non autem pro abſoluto & cõmuni tribus perſonis. Subſiſtentia autem, quãvis apud Latinos cœperit vſurpari pro eodem, ac hypoſtaſis apud Græcos; adhuc tamen latiùs & ſub trimembri ſignificatione accepta fuit primo pro ipſa re ſubſiſtente, ſive pro perſona in concreto: vt patet ex innumeris Conciliorum Græcorum locis Latinè redditis: vbi quod Græcè eſt hypoſtaſis aut proſopos, Latinè vertitur ſubſiſtens aut perſona: ſecundò, & ſatis frequenter apud Scholaſticos pro forma, ſeu actualitate conſtituente rem per ſe exiſtentem, *perfeitate* excludente communitatem, ſeu reddente naturam incommunicabilem alteri vt ſuppoſito: tertiò, & minùs frequenter apud Patres, ſed frequentiùs apud Scholaſticos, pro actualitate conſtituente rem, ſive ſubſiſtentiam per ſe exiſtentem, *perfeitate* excludente dependentiam & ſuſtentationem ab alio. Hoc poſtremo ſenſu dumtaxat aſſerimus in Deo ſubſiſtentiam abſolutam; non autem in duplici illo priore, quo ſolo accipi debere Concilia & Patres, manifeſtum eſt: cùm iis locis ſolùm tendant ad conſtituendum in Deo tres perſonas reipſa diſtinctas contrà Sabellium, vnicãque naturam contra Arium, excluſa ſubinde quarta perſona, & ſtatuta conuenienti diſtinctione inter vſian & hypoſtaſin, ſeu eſſentiam & perſonam. quod totum plenè, & planè cohæret cum eo, quòd ſubſiſtentia tertio modo vſurpata à plurimis Patribus allegatis num. 16. & 17 & frequenter ſatis à Theologis Scholaſticis cum Anſelmo & D. Thom. abſolutè, & communiter de Deo dicatur.

38 VNDE Ad formulam obiectionis num. 36. propoſitæ facilis eſt ſolutio diſtinguendo maiorem propoſitionem, & concedendo illam de ſubſiſtentia, prout frequentiùs vſurpatur à Patribus, ijs præſertim qui Concilia Græca Latinè reddiderunt, immò & à Scholaſticis, iuxta vtrumque priorem ſenſum num. præcedenti explanatum: negando verò eandem propoſitionem de ſubſiſtentia tertio ſenſu accepta. Deinde conceſſa minori propoſitione, diſtinguendum eſt conſequens eodem ſenſu. Itaque cùm hic numero Deus, quatenus concipitur, veluti ſingulare individuum Deitatis, nondum cogitata perſona aliqua peculiari extribus, ſeu nulla relatione intellecta, vt loquitur D. Thomas, intelligatur cum omni plenitudine perfectionis abſolutæ ſibi conuenientis ſecundùm propriam ſubſtantiam; planè etiam intelligitur per ſe exiſtens, *perfeitate* excludente dependentiam, & ſuſtentationem ab alio; ac proinde ſubſiſtens per ſe, ſubſiſtentia vſurpata in eo ſenſu: licèt nondum pro illo priori intelligatur ſub *perfeitate* excludente communitatem. Concilia autem & Patres in oppoſitum allegati, ſolùm excludunt à Deo ſubſiſtentiam abſolutam hoc poſteriori ſenſu acceptam, qui eſt planè Sabellianus; non in priori, qui Catholicus eſt, & per omnia cohærens doctrinæ reuelatæ. Hinc patet ad ſingula teſtimonia Conciliorum & Patrum ac D. Thom. Quod verò poſtremo loco aditur, iuxta proprietatem vocis, idem eſſe ſubſiſtentiam Latinè ac hypoſtaſim, Græcè, negatur aſſumptum. nam primigenia vox Latinè reſpondens hypoſtaſi Græcæ, non eſt *ſubſiſtentia*, quæ aliquamdiu poſt Concilium I. Generale, id eſt, Nicænum, à Patribus Latinis vſurpari cœpit: ſed tantum vox *ſubſtantia*, quæ diuerſimodè accepta ortum dedit litigio ſupra indicato inter PP. Græcos & Latinos, ſed poſtea ſopito, quoniam perſpectum fuit tandem, vtrorumque ſenſum reverà vnum fuiſſe, & diſſidium de voce ſolùm. Quod idem D. Thomam Aduerſarij opponunt, planè confirmat eadem q. 29. art. 2. ad 2. dicens: * Nomen SVBSTANTIA eſt, quod ſecundùm proprie-

tatem

ratem ſignificationis reſpõdet HYPOSTASI.* Ac deinde q. 30. art. 1. ad 1. ait: * Subſtantia non ponitur in definitione perſonæ, ſecundùm quod ſignificat eſſentiam: ſed ſecundùm quod ſignificat ſuppoſitum. Quod patet ex hoc, quòd additur, individua. Ad ſignificandum autem ſubſiſtentiam ſic dictam habent Græci nomen HYPOSTASIS. Vnde ſicut nos dicimus tres perſonas: ita ipſi dicunt tres hypoſtaſes. Nos autem non conſueuimus dicere tres ſubſtãtias, ne intelligerentur tres eſſentiæ, propter nominis æquivocationem.*

39 INSTANT II. Adverſarij. Hypoſtaſis nullam acceptionem habet ex vſu Cõciliorum, Patrum, & Scholaſticorum, niſi peculiarem, oppoſitam communitati, & relativam. Ergo ſubſiſtentia, quæ apud Latinos ipſi reſpondet, nullam acceptionem habet, niſi peculiarem, oppoſitam communitati, & relativam.

40 RESP. Negando conſequentiam: quia, vt conſtat ex eiſdem Concilijs & Patribus Græcis, & obſervat D. Thomas loco proximè exſcripto, nomen HYPOSTASIS apud Græcos ſignificat ſubſtantiam individuam per modum ſuppoſiti, id eſt, exiſtentis incommunicabiliter: quo ſenſu patet illam non dici abſolutè, ſed relativè. *Subſiſtentia* autem, non ſolùm accipitur à Patribus & Theologis pro ſuppoſito, aut perſona, vel pro vltimo determinativò excludente communitatem, ſed etiam pro exiſtentia per ſe, excludente dependentiam ab alio in exiſtendo, aut ſuſtentando, vt vidimus ex eodem Angelico D. ſuprà num. 35. initio, & ex plurimis PP. num. 16. & 17. Quare licèt plerumque accipiatur relativè, ſæpè etiam abſolutè accipitur.

41 INSTANT III. Idem Angelicus D. citata q. 29. art. 2. ad 2. ait: * Quia nomen SVBSTANTIÆ, quod ſecundùm proprietatem ſignificationis reſpondet HYPOSTASI, æquivocatur apud nos, cùm quandoque ſignificet eſſentiam, quandoque hypoſtatim; ne poſſet eſſe erroris occaſio, maluerunt pro HYPOSTASI transferre SVBSISTENTIAM, quàm SVBTANTIAM. * Hæc ibi. At eadem erroris occaſio eſſet, ſi ſubſiſtentia accipi poſſit, tum abſolutè, tum relativè: quoniam vbi in Concilijs Græcis Latinè redditis legitur triplex ſubſiſtentia in divinis, poſſet intelligi per errorem triplex ſubſiſtentia abſoluta, ſicuti abſque illo eſt verè triplex relativa. Ergo ſubſiſtentia non accipitur tum abſolutè, tum relativè, ſed relativè tantùm, ſicut hypoſtaſis.

42 RESP. Negando minorem, & reddendo diſparitatem. Cùm enim nomina, quibus vtcumque exprimimus res divinas, ſint deſumpta ex creaturis, & in his *ſubſtantia* ſemper per accipiatur veluti prædicatum abſolutum, *ſubſiſtentia* verò ſemper importet aliquid oppoſitum communitati; conſequens eſt, vt ſi in divinis aſſerantur tres ſubſtantiæ, ſit occaſio erroris, exiſtimante aliquo prædicata abſoluta in Deo multiplicari; nullum autem ſit errandi periculum aſſerendo in Deo tres ſubſiſtentias, quæ ex frequentiori ſenſu accipiuntur, ſive pro perſonis apud Concilia & Patres; ſive pro formis incommunicabilibus apud Scholaſticos; quamvis nonnunquam, & minùs frequenter ſumantur pro perfectione abſoluta exiſtendi per ſe, vt iam ſæpè dictum eſt.

43 INSTANT Denique. Ergo quemadmodum poſt compoſitam illam Patrum litem, de qua ſuprà, non dicimus eſſe in Deo tres ſubſtantias, ne detur occaſio erroris: ita, & ob eandem rationem, nec dicere debemus, in Deo eſſe vnam ſubſiſtentiam. Quippe ſicuti ex illo priori intelligi poſſet, aliquod prædicatum abſolutum eſſe in Deo multiplex: ita ex hoc poſteriori poſſet intelligi, prædicatum perſonale ac relativum non eſſe in Deo triplex.

44 RESP. Olim licuiſſe quidem dicere in Deo tres ſubſtantias, iuxta ſtylum reſpondentem phraſi PP. Græcorum, qui manſit vſque ad tempus S. Anſelmi, vt vidimus in ipſo prologo huius Opuſculi, & explicuimus Tomo I. Diſp. I. ſect. 5. Vnde idem S. Doct. infrà cap. penultimo, iuxta eundem ſtylum inquit: *Poteſt ergò hæc neceſſitatis ratione irreprehenſibiliter illa ſumma & vna Trinitas, ſiue trina vnitas, dici vna eſſentia, & tres perſonæ, ſiue tres ſubſtantiæ.* Si irreprehenſibiliter: ergo etiam abſque periculo, aut occaſione erroris, ſaltem apud viros doctos in rebus theologicis, & conſcios eius modi loquendi apud VV. Patres. Quia tamen apud imperitos aliquod fortè ſcandalum eſſe poſſet; concedatur, totum quod colligitur in obiectione: vt quemadmodum non dicimus in Deo eſſe tres ſubſtantias ſimpliciter & ſine addito: ita nec dicamus eſſe vnam ſubſiſtentiam, niſi addendo, *abſolutam*, vel quidpiam aliud ſimile. Verùm nec hanc cautionem neceſſariam conſebunt fortaſis quotquot cum Durando *in diuinis* vnicam ſubſiſtentiam, eamque abſolutam, agnoſcunt, de quo Diſp. ſeq. Et ratio eſt: quoniam ſubſiſtentia in Deo ex ipſorum opinione admodum probabili, & a nobis ſequenda, vſurpata ſenſu Scholaſtico, non eſt aliquid relativum in Deo, ſed abſolutum, & perfectio ſimpliciter ſimplex: quæ proinde poteſt dici ſimpliciter vna, quemadmodum & exiſtentia Dei, iuxta plures ex Adverſarijs, & ſubſtantia iuxta omnes.

***

SEC-

SECTIO QVINTA.

Argumenta præcipua ſententiæ aduerſæ ex ratione obiecta & ſoluta.

45 OBIICIVNT II. Aduerſarij. Diuina natura non ſubſiſtit pro priori rationis ad relationes illam terminãtes. Ergo nec habet ſubſiſtentiam aliquam abſolutam. Conſequentia patet: quia omne quod ratione præcedit relationes diuinas, eſt prædicatum abſolutum. Antecedens verò ſuadetur multipliciter. PRIMO: quia ſi pro illo priori ſubſiſteret natura diuina, maximè quia in illo ſigno exiſtit independenter à ſubiecto inhæſionis. Hoc autem non ſufficit vt pro illo priori ſubſiſtat. Alioqui humanitas Chriſti, quæ pro priori rationis ad vnionem cum Verbo exiſtit independenter à ſubiecto inhæſionis (id enim prædicatũ eſt eſſentiale omni ſubſtantiæ, prout diſtinctæ ab accidẽti) etiam pro illo ſigno ſubſiſteret; ac proinde eſſet in Chriſto duplex ſubſiſtentia, ſeu perſona. quod eſt hæreticum. Similiter qualibet pars ſubſtantialis per ſuam entitatem ſubſiſteret: quoniam entitati ipſius repugnat eſſe in alio, vt ſubiecto inhæſionis. Conſequens autem eſt manifeſtè falſum. SECVNDO. Subſiſtere aliquid, eſt ita exiſtere, vt nullatenus ſit in alio, adhuc tanquam in termino. Atqui natura diuina eſt in alio tanquam in termino nimirum, eſt in relationibus virtualiter ab ipſa diſtinctis, veluti terminis, quibus completur. Ergo natura pro priori ad relationes non ſubſiſtit. TERTIO. Subſiſtere eſt quaſi in ſe ſiſtere, & non vltrà tranſgredi. Atqui natura diuina non ſiſtit in ſe, ſed vltra tranſgreditur ad relationes, quibus tandem completur. Ergo natura diuina pro priori rationis ad relationes non ſubſiſtit.

46 RESP. Negando antecedens. Natura enim diuina pro priori rationis ad relationes intelligitur habere omnem perfectionẽ ſimpliciter ſimplicem, ac proinde exiſtere per ſe, & independenter ab alio vt ſubiecto inhæſionis, vel vt ſuſtentante: quod eſt idem ac ſubſiſtere. AD I. Probationem, relictâ aliorum ſolutione, dico, ideo naturam diuinam pro priori rationis ad relationes ſubſiſtere, quia in illo ſigno exiſtit per ſe poſitivè, perfectate excludẽte dependentiam ab alio, tum vt ſubiecto inhæſionis, tum vt ſuſtentante. Natura autem humana Chriſti pro priori ad Verbum non exiſtit per ſe poſitivè: quia iuxta veriorem ſententiam nõ habet vllam exiſtentiam propriam, ſed ſolùm exiſtit per exiſtentiam Verbi: vt vidimus Diſput. LXXV. num. 60. inſuper & à perſona Verbi dependet, ſuſtentaturque. Quare licèt non habeat, nec habere poſſit ſubiectum inhæſionis, quia id eſt proprium accidentis, non ideo ſubſiſtit pro illo priori. Cæterũ natura diuina pro priori ad relationes exiſtit poſitivè ac per ſe, nulloque modo dependet à relationibus ſuperuenientibus, vel tanquam à ſubiecto inhæſionis, vel tanquam à ſuſtentante: cùm non ſit in ijs ob indigentiam ſui, ſed ob fœcunditatem. Partes verò ſubſtantiales dependent à ſuppoſito, & ab illo ſuſtentantur: ac proinde non dicuntur ſubſiſtere in ſe ſed in illo, ſaltem excepta anima rationali, quæ ſolùm dependet à ſuppoſito quoad ſtatum connaturalem, & operationes ſenſuum. AD II. Nego maiorem: quia eſſe in alio, vt termino aut complemento connaturali tantùm, idque non ex indigentia, ſed ex fœcunditate, & ſine dependentia ab illo, non opponitur huic, quod eſt ſubſiſtere: ſed ſolùm eſſe in alio, vel vt in ſubiecto inhæſionis, vel cum dependentia ab eo vt ſuſtentante: quorum neutrum comperit naturæ diuinæ per ordinem ad relationes. AD III. Subſiſtere eſt quaſi in ſe ſiſtere quoad independentiam exiſtendi, non autem quoad communicationem. Cùm igitur natura diuina ſiſtat in ſe, quatenus eſt independens à relationibus in exiſtendo, licèt non ſiſtat in ſe quoad communicationem, conſequens eſt, vt pro priori rationis ad illas ſubſiſtat.

47 INSTANT Tripliciter Aduerſarij PRIMO. Natura diuina ita eſt in relationibus, vt ſuſtẽtetur quoddammodo ab illis: tum quia cùm illas habeat realiter à ſe ipſa, & virtualiter per emanationem, nulla imperfectio eſt quod ab ijs ſuſtentetur: tum etiam, quoniam natura completur per eaſdem relationes: tum denique quia ſine ijs imperfecta maneret. Ergo natura diuina non ſubſiſtit abſolutè & per ſe, ſed ſolùm ratione relationum. SECVNDO. Supponendo aliquam diſtinctionem virtualem aut expreſsivam inter naturam, & ſubſiſtentiã abſolutam, quam tuemur, adhuc opus eſt, vt natura ſuſtentetur ab ipſa ſubſiſtentia abſoluta, ſiue ab individuo Deitatis prout abſolutè ſubſiſtente. Nec inde ſequitur aliqua diuinæ naturæ imperfectio: quoniam illa ipſa ſubſiſtentia abſoluta, quam tuemur, eſt reipſa indiſtincta ab ea. Cùm igitur relationes ſint pariter ſecundùm rem indiſtinctæ, & ſolùm virtualiter diſtinctæ à natura diuina, nulla erit imperfectio quòd hæc ab illis ſuſtenteretur. TERTIO. Supponendo pariter aliquam diſtinctionem rationis inter exiſtentiam & ſubſiſtentiam abſolutam Dei, natura ipſius pro priori rationis ad ſubſiſtentiam exiſtit, non tamen ſubſiſtit niſi per illam, ac proinde ab ea ſuſtentatur, ſine imperfectione vlla. Ergo pariter ſine imperfectione ſuſtentaretur à relationibus, quamvis ſolùm ratione illarum ſubſiſteret.

48 RESP. Negando antecedens: quia na-

natura divina ita habet relationes à ſe ipſa, & ab ijs completur, vt tamen id non proveniat ex indigentia ipſius naturæ, ſed ex fœcunditate ſummæ: ac proinde nullo vero ſenſu dici poteſt ab ijs dependere, aut ſuſtentari. Quod autem ſine relationibus imperfecta eſſet, non probat dependentiam ab ijs in ſubſiſtendo: ſicuti, adhuc iuxta Adverſarios, quamvis natura ſine relationibus eſſet imperfecta, non propterea ab ijs dependet in exiſtendo, ſed habet à ſeipſa exiſtentiam abſolutam. AD II. redditur diſparitas. Subſiſtentia enim abſoluta, quam tuemur, ſicuti & exiſtentia per ſe, adhuc iuxta Adverſarios, habet ſe inſtar attributi: & nullum abſurdum eſt quòd natura divina per aliquod attributum cõſtituatur in exercitio perfectiſsimo ſubſiſtendi, ſicuti & exiſtendi per ſe. Eſſet tamen abſurdum quòd eam perfectionem haberet in ſenſu formali ſolùm ab aliqua relatione virtualiter intrinſecè diſtincta. Sic certè inconveniens eſſet quòd natura divina conſtitueretur ſapiens, immutabilis, æterna, aut immẽſa in exercitio formali per relationem aliquam; non verò per attributum, quod ipſa intra rationem ſuam abſolutam habet. AD III. Quidquid alij dicant, negatur ſuppoſitum maioris: quoniam vt vidimus Diſp. LXXVI. per totam, idem omnino eſt, tam in creatis, quàm in divinis, ſubſiſtentia, ac exiſtentia per ſe. Permiſſa verò diſtinctione reali in creatis inter vtramque, & rationis in divinis reſpondetur, nullum eſſe incõveniens quòd natura divina exiſtens intelligatur ſubſiſtere per ſubſiſtentiam abſolutam; ſicuti & intelligere, & ſemper durare, & replere omnem locum in exercitio per aliquam perfectionem abſolutam, & ratione diſtinctam, ſapientiæ, æternitatis, & immenſitatis: ſecus verò per relationem ſolam, quæ certè debet in natura divina ſupponere omnem perfectionem ſimpliciter ſimplicem, qualis eſt ſubſiſtendi abſolutè, ſicuti & exiſtendi per ſe.

49 OBIICIES III. Ratio præcipua, cui innitimur ad aſſerendum in Deo ſubſiſtentiam abſolutam, eſt quoniam ſubſiſtere ſimpliciter eſt melius, quàm non ſubſiſtere, ac proinde perfectio ſimpliciter ſimplex, quæ debeat abſolutè convenire Deo. Hæc autem ratio aut nihil probat, aut nimiùm. Siquid enim evincit, pariter probat, rationem perſonæ debere Deo abſolutè convenire. quod non licet aſſerere. Sequela ſuadetur. Nulla enim ratione probari poteſt, melius eſſe ſubſiſtere quàm non ſubſiſtere, quin eâdem probetur eſſe melius pariter, eſſe perſonam, quàm non perſonam. Etenim perſona ſupra rationem communem ſubſiſtendi addit modum ſubſiſtendi in natura perfectiſsima, qualis eſt natura intelligens. Quare nulla perfectio importatur à ſubſiſtente & à ſubſiſtentia, quæ non importetur pariter à perſonalitate & perſona, immo & aliquid ampliùs. Si igitur ob perfectionem ſubſiſtendi colligimus in Deo abſolutam ſubſiſtentiam, pariter debemus colligere abſolutam perſonam.

50 RESP. Negando minorem. Subſiſtere enim communiter dictum, iuxta noſtrã ſententiam, ſolùm importat exiſtere per ſe ſimpliciter, & independenter ab alio, tam vt ſubiecto inhæſionis, quàm vt ſuſtentante. in quo certè pura apparet perfectio. Etenim ex prima notione terminorum apparet, melius eſſe ipſum, quàm non-ipſum, & quàm omne ipſi oppoſitum, aut cum eo incompoſsibile: ac proinde debet abſolutè convenire Deo inſtar aliarum perfectionum ſimpliciter & puratarum. Cæterum ratio perſonæ ſeu perſonalitatis, ſicuti abſtrahit à ratione creatæ & increatę, abſolutæ & relativæ: ita etiam abſtrahit ab eo vt peculiarem perfectionem addat, aut nullam. Addit certè perfectionem formalem in creatis: quoniam abſolutè afficit naturam conſtituendo illam ſub exiſtentia per ſe, non vtcumque, ſed intra gradum perfectiſsimum, qui eſt intellectualis: quod ſanè melius eſt, quàm exiſtere per ſe in natura irrationali. Cæterum nulla perſonalitas divina afficit naturam abſolutè, ſed relativè tantum: neque ita afficit, vt melius ſit ipſi naturæ exiſtere aut eſſe in vna perſonalitate divina, quàm in alia relativè oppoſita: quoniam in divinis, vt loquitur Athanaſius in Symbolo, *totæ tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt & coæquales*. Quare nos ſuprà Diſp. LXXIII. per totam diximus, relationes divinas *ex proprio & explicito* munere nullam importare perfectionem peculiarẽ, præſertim ſimpliciter ſimplicem. Vnde ex ratione, quâ probamus in Deo abſolutam ſubſiſtentiam, nõ colligitur, admitti pariter debere perſonam abſolutam.

51 INSTABIS. Hoc ipſo quòd in Deo aſſeratur ſubſiſtentia abſoluta, illa debet eſſe perſonalitas. Debet enim eſſe ſubſiſtentia conſentanea naturæ divinæ prout intellectuali. Subſiſtentia autem naturæ intellectualis, eſt verè perſonalitas ſecundùm ſuam rationem quaſi ſpecificam & formalem. At non admittimus in Deo perſonalitatem abſolutam. Ergo nec ſubſiſtentiam abſolutam poſſumus admittere.

52 HÆC Difficilis obiectio videtur fuiſſe in cauſa, vt aliqui relati à Durando in 1. diſt. 26. q. 1. n. 5. conceſſerint in Deo ſuppoſitum abſolutum. Quamvis verò ille non exprimat nomina eorum Auctorum, credo intelligi Scotum cum ſuis diſcipulis, qui planè ita docuit, & probare conatus eſt ſeptem argumentis ordine ſuo relatis à Capreolo in 1. diſt. 26. q. 1. §. *Secundo loco arguit Scotus*. Qui in ſeptimo illorum videtur facere ſatis præcipuæ difficul-

tati,

rari, quam ſuprà initio ferè ſectionis primæ propoſuimus contra eum dicendi modum, ex eo quòd alioquì eſſet quarta in Trinitate perſona. Ait enim Scotus: * Si abſolutum ſuppoſitum repugnaret in divinis, hoc eſſet, quia poni oporteret quatuor ſuppoſita, aut quatuor perſonæ. Sed hoc non impedit: quia illud ſuppoſitum nõ ponit in numerum cum tribus. Vnde ſicut non eſt quaterniras rerum, licèt ſint tres perſonæ, & vna quædam res communis, pro eo quòd illa communis veraciter eſt quælibet earum trium, ſecundùm quod reſpondet Concilium Generale (intellige Lateranenſe ſub Innocentio III.) Abbati Ioachim in cap. Damnamus: ſic nec erit ſuppoſitorum quaternitas, quia illud commune ſuppoſitum eſt veraciter quodlibet illorum trium relativorum. Ergo nõ apparet, cur non poſsit poni aliquod ſuppoſitum abſolutum.* Hactenus ad verbum Scotus, prout refertur à Capreolo ibidem. Præmiſerat verò, id ſuppoſitum eſſe quidem in communicabile alterii: non tamen tribus ſuppoſitis relativis, quoniam nullum eorum in re eſt alterum ab ipſo. Qua ſolutione videtur Subtilis Doctor præoccupare omnem cenſuram & nullam meteri notam, quidquid aliqui è Recentioribus velint, quibus moris eſt cenſoriam virgam temerè in alios exercere. Vide ſuprà n. 2.

53 VERVM Quidquid ſit de eâ Scoti doctrina, nos cohærenter ad ea, quæ in ſuperioribus tradidimus, & iuxta modum loquendi communiter receptum apud Scholaſticos, negamus in divinis ſuppoſitum commune & abſolutum, ſicuti & perſonam, & perſonalitatem communem abſolutamque. Neque obſtat probatio in oppoſitum; cuius antecedens negamus. Ad probationem concedimus, ſubſiſtentiam abſolutam Dei eſſe conſentaneam naturæ intellectuali. Verùm ad hoc ſufficit vt in re ſit perſonalitas, immo perſonalitas triplex, quæ non differt in re à ſubſiſtentia abſoluta. Neque obſtat quòd ſubſiſtentia creata naturæ intellectualis ex ſua ſpecie & ratione formali ſit perſonalitas. Hoc enim ideo eſt, quia perſonalitas creata, cùm ſit ex ſe abſoluta, contrahit directè rationem abſolutam & communem ſubſiſtentiæ. Divina autem perſonalitas, quatenus talis, eſt relativa: atque adeò non contrahit directè, ſive in ſenſu formali, aliquod prædicatum abſolutum Dei; & per conſequens, nec rationem illam communis ſubſiſtentiæ, quæ, vt ſæpe probatum eſt, domtaxat importat perfectionem abſolutam. Præterea. Illa eſt conſentanea Deo, quamvis non habeat rationem perſonalitatis: quia ratione illius Deus conſtituitur in exercitio exiſtens per ſe, & à ſe, non quomodocumque, ſed in natura intellectuali perfectiſsima, & independenter ab omni alio, atque ſine vlla indigentia. Hoc autem eſt perfectiſsimè ſubſiſtere. Perſonalitas autem addit præterea rationem ſuppoſiti incommunicabilis, quæ non intelligitur in Deo pro priori ad relationes.

54 VERVM Vt id pleniùs intelligatur, & præoccupentur plures obiectiones, recolenda eſt pariter doctrina tradita Diſputat. LXXVI. præſertim num 34. iuxta quam gradui entis reſpondet exiſtentia vniverſè, veluti actualitas: gradui ſubſtantiæ, ſubſiſtentia, quam ibi probavimus non eſſe diſtinctam ab exiſtentia per ſe: quæ generatim quidem habet conſtituere ſubſtantiam independentem ab alio vt ſubiecto inhæſionis, ſive tanquam ſuſtentante, ſaltem ſi ſubſtantia ſit completa eſſentialiter: nondum tamen conſtituit illam incommunicabilem pluribus, vt oſtenſum eſt ſuprà num. 25. adhibito exemplo in ſubſtantijs vniverſalibus, quæ collocantur directè in Prædicamento, ac proinde completæ per ſubſiſtentiam: & tamen adhuc ſunt communicabiles pluribus ſpeciebus & individuis infra illas contentis. Deinde loquendo iam reſtrictiùs, ſubſiſtentia quatenus individua, ſive vltimò determinata, quæ dicitur generatim ſuppoſitalitas, & in natura rationali perſonalitas, ita complet naturã vt reddat illam prorſus incommunicabilem cuilibet alteri ſuppoſito, ſaltem extraneo. Vnde demum, & conſequenter, omni naturæ creatæ ac creabili ſemel terminatæ per propriam ſuppoſitalitatem vel perſonalitatem, in ſenſu compoſito eſt impoſsibilis vnio ſubſtantialis ad extraneum ſuppoſitum, vel perſonam. Natura autem divina, ob ſuam infinitam fœcunditatem & perfectionem inacceſſam, quamvis terminetur per vnum ſuppoſitum aut perſonam, adhuc eſt terminabilis & communicabilis duabus alijs, quoniam non ſunt extraneæ ipſi naturæ, ſed potiùs ſpectant ad connaturale complementum ipſius: ſuppoſita autem terminatione per divinas perſonalitates, nequit prorſus vniri ſubſtantialiter alicui ſuppoſito extraneo: quoniam ex duabus ſubſtantijs vltimò ac perfectè completis nullatenus poteſt fieri vnum per ſe ſubſtantiale: vt eo loco ſæpiùs dictum eſt. Dum igitur impræſenti aſſerimus ſubſiſtentiam Dei abſolutam, non adſtruimus illam, quatenus conſtituit ſuppoſitum, vel perſonam: ſed ſolùm quatenus conſtituit Deum per ſe exiſtentem, eiuſque naturam ita reddit indepẽdentem à ſubiecto inhæſionis, aut ſuſtentationis, vt tamen illam relinquat communicabilem tribus perſonis, & complebilem hypoſtaticè per illarum perſonalitates, vtpote non extraneas ſibi, ſed intraneas.

55 VRGEBIS. Si eſt aliquis conceptus ſubſiſtentiæ propriè dictæ in Deo, nullam afferens incommunicabilitatem pro priori ra-

rationis ad relationes;erit quoque aliquis conceptus ſuppoſitalitatis aut perſonalitatis pro eodem priori,nullam afferens incommunicabilitatem. Ergo ſubſtantia divina pro priori rationis ad relationes non ſolùm eſt ſubſiſtens, ſed etiam ſuppoſitum & perſona, quamquam cõmunis tribus ſuppoſitis vel perſonis. RESP. Scotum vltrò id concedere, vt vidimus n. 52. alios verò num. 3. allegatos dicere,ſubſtantiam Dei pro illo priori eſſe ſemi-ſuppoſitum, & ſemi-perſonam. Nos tamen negamus conſequentiam:quia ex vſu Scholaſticorum,& prout colligitur ex doctrina Patrum, perſona (idemque eſt de ſuppoſito) nunquam accipitur, niſi pro ſubſiſtente incommunicabiliter. Deus autem pro priori rationis ad perſonas non ſubſiſtit incommunicabiliter,ſed potiùs communicabiliter. Non ergo pro illo priori habet rationem ſuppoſiti vel perſonæ,ſed tantùm ſubſiſtẽtis,ea ratione,quâ diximus.

56 OBIICIES IV. In divinis eſt triplex ſubſiſtentia relativa,quâ Deus ſubſiſtit in tribus perſonis,& vnaquæque illarũ, prout diſtincta à duabus reliquis. Ergo fruſtra aſſerimus in Deo ſubſiſtentiam abſolutam: vtpote cuius effectus,aut quaſi effectus præſtatur ſufficienter à tribus relativis ſubſiſtentijs.

57 HOC Argumentum tangit celebrem difficultatem, quæ hoc loco exagitari quidem poſſet:verùm ne controverſia vltra modum creſcat, oportet eam relinquere diſcutiendam Diſputatione ſequenti. Nunc obiter nota, Auctores primæ ſententiæ relatos num. 6. non poſſe hoc argumento vti, cùm ij aliàs aſſerant in divinis vnam exiſtentiam abſolutam,& tres relativas. Nulla enim ratio ſuadere poteſt,fruſtraneam eſſe ſubſiſtentiam abſolutam ſupra tres relativas, quin pariter idipſum evincat de exiſtentia abſoluta,ſi tres relativæ in Deo aſſerantur. Qui autem in divinis negant tres relativas ſubſiſtentias, & vnicam abſolutam admittunt,quales ſunt AA. allegati ſuprà num. 8. facilè huic argumento occurrent, negato illius antecedente. Denique Authores ſecundæ ſententiæ citati num. 7. reſpondebunt conceſſo antecedenti,negando conſequentiam:quia tres ſubſiſtentiæ relativæ præſtant aliquem quaſi effectum peculiarem & proprium conſtituendi ſuppoſitum & perſonam incommunicabiliter ſubſiſtentem, quem non præſtat ſubſiſtentia abſoluta & communis, iuxta doctrinam traditam ſuprà,præſertim num. 54. An verò hæc ſolutio ſatis faciat, & quid ea de re dicendum ſit, videbimus in progreſſu Diſp. ſequentis.

DISPVTATIO LXXVIII

AN IN DIVINIS SIT TRIPLEX SVBSISTENTIA RELATIVA.

AD REVERENDISSIMVN P. M. Fr. ANTONIVM DE LVS, Benedictinæ Congregationis in Luſitania & Braſilia Generalem Magiſtrum, ſacræ Theologiæ Doctorem, & Primarium Anteceſſorem in Inſigni Academia Conimbricenſi, celeberrimum præſtantia ingenij, doctrinæ, eruditioniſque;amicum noſtrum,& hortatorem ad hæc Commentaria in lucem proferenda.

NON *Eſt quæſtio de perſonalitate, quam ſupponimus eſſe triplicem in divinis, quoniam fides docet eſſe tres perſonas, ac proinde multiplicari perſonalitates, ſeu formas, quibus illæ conſtituuntur: vt præmiſimus Diſput. præced. num.* 4. *Similiter nec quæſtio eſt de forma conſtituente ſuppoſitum, quæ à Scholaſticis dicitur ſuppoſitalitas:nam cùm omnes Theologi aſſerant in divinis tria ſuppoſi-*

ta,

ta, pariter docent eſſe tres formas, ſive ſuppoſitalitates, quibus illa conſtituantur. Nimirum, nomina ſubſtantiva, qualia ſunt, perſonæ & ſuppoſiti, non multiplicantur, niſi multiplicatis formis. Diſſidium itaque eſt de ſubſiſtentia ſola, an in divinis perſonis ſit vnica, an verò triplex. Porrò triplicem eſſe relativam docent Authores Diſput. præcedenti allegati pro prima ac ſecunda ſententia num. 6. & 7. quamvis alioqui diſſideant in aſſerenda aut neganda vna ſubſiſtentia abſoluta & communi. Cæterum alij, quos ibidem allegavimus num. 8. pro tertia opinione docent, nullatenus eſſe in divinis triplicem ſubſiſtentiam relativam, ſed vnicam abſolutam. Quorum opinioni præivit Durandus expreſsè in 1. diſt. 13. quæſt. 2. num. 27. & diſt. 26 quæſt. 1. num. 5. & diſt. 33. quæſt. 1. num 37. & in 3. diſt. 1. quæſt. 2. num. 7. ſimiliterque Scotus in 1. diſt. 1. quæſt. 2. & in 3. diſt. 1. quæſt. 2. quibus omnibus locis excitari poteſt ſupra litteram Magiſtri.

SECTIO PRIMA.

Obſervantur quædam, præſertim ſuperioribus latè ſtabilita: & exponitur ſenſus genuinus Auctorum, ac diſſidium præcipuum in hac controverſia.

2 PRÆMITTO I. Ex latè conſtitutis ac probatis Diſp. præced. num. 10. 11. & 12. hypoſtaſim, ſicuti & ſubſiſtentiam, longè aliter vſurpari à Concilijs & Patribus, quam à Scholaſticis. Ab illis enim non accipitur pro forma aut ratione formali, quâ aliquid conſtituitur ſubſiſtens, ſuppoſitum, aut perſona, vti apud Scholaſticos: ſed pro re ipſa ſubſiſtente in concreto, quæ dicitur ſubſiſtens, ſuppoſitum, aut perſona. Vnde quamvis ſint plurima Conciliorum loca, in quibus dicuntur vel aſſeruntur in divinis tres hypoſtaſes, quas Latini interpretes vertunt tres ſubſiſtentias, non propterea cenſetur definitum, eſſe in divinis tres ſubſiſtentias relativas in ſenſu Scholaſticorum, id eſt, ſumptas in abſtracto, ſive pro ratione formali ſubſiſtendi: ſed in concreto tantùm, iuxta eorundem Conciliorum & Patrum ſenſum. Quod ibidem oſtendiſſe ſufficiat. Quare ſupereſt locus, vt ſalva Catholica fide diſceptetur inter Theologos, an ratio formalis ſubſiſtendi in perſonis divinis ſit vnica ſolùm & abſoluta, qualem ſtatuimus Diſp præcedenti: an potiùs triplex relativa, & multiplicata iuxta numerum perſonarum ſubſiſtentium.

3 PRÆMITTO II. Subſiſtentiam acceptam pro ratione formali ſubſiſtendi, adhuc poſſe dupliciter vſurpari. Primò quatenus conſtituit rem, ſive ſubſtantiam per ſe exiſtentem, ea *perſeitate*, vt ita loquamur, quæ excludit dependentiam ab alio vt ſuſtentante, vel vt ſubiecto inhæſionis, abſtrahendo ab eo an conſtituat rem incommunicabilem, necne. Secundò quatenus conſtituit vltimò ſuppoſitum incommunicabile alteri; & naturam ipſam incommunicabilem cuilibet alteri ſuppoſito, ſaltem extraneo. Quod addimus, quia natura creata per ſubſiſtentiam individuam & ſibi propriam, quâ completur vltimò, redditur incommunicabilis omnino alteri cuicumque ſuppoſito. Cæterum natura divina, quæ infinitè fœcunda & ſummè perfecta eſt, per nullam hypoſtaſim, ſive ſubſiſtentiam peculiarem alicuius perſonæ divinæ, redditur incommunicabilis reliquis duabus, quoniam non ſunt extraneæ ab illa, ſed potiùs eam naturaliter complent. Idemque fortaſſe eſt de natura creata aſſumpta à Verbo, quam probabilis opinio docet, poſſe ſimul aſſumi ab alijs duabus perſonis: quoniam nulla earum eſt extranea alteri ob identitatem in natura. Porrò ex ſtatutis Diſput. præced. patet, ſubſiſtentiã priori conſideratione vſurpatam Deo convenire abſolutè, & pro priori ad omnem intellectum perſonarum & relationum. Diſſidium itaque eſt, An vel in eodem priore ſenſu, vel in poſteriore ſaltem, vel in vtroque ſimul, conveniat vnicuique perſonæ divinæ ſua propria & peculiaris ſubſiſtentia, ſive formalis ratio ſubſiſtendi.

4 PRÆMITTO III. Nonnulla ex profeſſo à nobis tradita Diſputationibus præcedentibus, ex quorum cohærentia & connexione pendet reſolutio huius controverſiæ, ne alijs atque alijs locis pugnantia aut contradictoria docuiſſe videamur. PRIMVM eſt, relationes divinas nullam addere perfectionem peculiarem, ſeu virtualiter diſtinctam à perfectione abſoluta eſſentiæ: quoniam illa deberet eſſe diſtincta ſpecie, ac proinde inæqualis in perſonis divinis, contra quàm Symbolum S. Athanaſij docet. Ita ſtatuimus Diſput. LXXIII.

per

per totam. SECVNDVM, non esse in divinis tres existentias relativas iuxta numerum personarum, sed vnicam & absolutam, quod nobiscum tuentur omnes ferè Thomistæ, quorum tamen plerique hoc loco tres subsistentias relativas in Deo alterum. Id traditum fuit Disp. LXXIV. TERTIVM, subsistentiam creatam esse aliquid positivè ac reipsa additum naturæ substantiali, & non consistere in negatione vnionis ad aliud suppositum, aut personam dignioremi, vel qualitercumque extraneam. Ita Disp.LXXV.QVARTVM, subsistentiam esse vnum & idem cum existentia per se conveniẽte substantiæ, quatenus differt ab accidente: quod, existit quidem; non tamen per se, sed in alio, tum vt sustentante, tum vt subiecto inhæsionis. QVINTVM denique est, quod Disput. immediatè præcedenti statuimus, & iam nuper indicavimvs, annuentibus plerisque eorum, quibuscum modò differendum est. nimirum, Deo, prout est singulare individuum Deitatis, absolutè, & pro priori ad personas, convenire subsistentiam, quâ per se & *vi quod* existat, *perfeitate* excludente dependentiam ab alio, tum vt sustentante, tum vt subiecto inhæsionis: non autem quâ reddatur incommunicabiliter subsistens, sive suppositum, aut persona. Hoc enim secundum, Sabellianum, & Iudaicum est.

5 DISSIDIVM Itaque est, An quemadmodum personæ vnicuique divinæ competit peculiaris ac propria personalitas, quâ constituitur distincta secundùm rem à duabus reliquis in ratione personæ, sive suppositi intra naturam intellectualem: ita etiam vnicuique earum conveniat peculiaris ac propria subsistentia, per quam constituatur distincta secundùm rem à duabus reliquis in ratione subsistentis intra eandem intellectualem naturam. Cumque subsistentia importet ea duo munia suprà n. 3. indicata, alterum constituendi rem per se existentem, *perfeitate* opposita dependentiæ ab alio vt sustentante aut subiecto inhæsionis; alterum, constituendi incommunicabile suppositum, dubitamus, an in personis divinis multiplicetur subsistentia quoad vtrumque munus, vel saltem quoad primum, vel eandem quoad neutrum. Porrò Authores relati Disp. præced. num 6 7. & 8. longè aliter in hac re sentiunt. Allegati enim ibidem pro prima sententia volunt, subsistentiam in divinis multiplicari quoad vtrumque effectum, aut quasi effectum. Allegati pro secunda asserunt, rationem formalem subsistentiæ esse triplicem reipsa distinctã, saltem quoad secundum effectum, immo & multi illorum idem volunt, etiam quoad primum. Denique allegati pro tertia sententia cum Durando & Scoto, aiunt rationem formalem subsistendi esse prorsus absolutam in Deo, & nullatenus multiplicari in divinis personis, sed esse vnam & eandem, quoad omnem effectum proprium subsistentiæ, prout subsistentia formalis est. Itaque rationem suppositi, seu personæ incommunicabilis aiunt, non provenire à subsistentia formali penes aliquod munus ipsius proprium in linea subsistentiæ: sed solùm à personalitate propria cuiusque, quæ est relatio, & virtualiter intrinsecè distinguitur à subsistentia divina, sicuti & ab omnibus alijs prædicatis absolutis Dei. Hic videtur sensus germanus Authorum tertiæ sententiæ, ex cuius intellectu maximè pendet resolutio quæstionis.

SECTIO SECVNDA.

Non esse in diuinis personis triplicem formalem rationem subsistendi, sed vnicam, eamque absolutam. Probatio præcipua ex Anselmo, Augustino, D. Thoma, alijsque Patribus.

6 HANC Assertionem iudico valde cohærentem Anselmo, qui nullibi inveniturr agere de subsistentia Dei tanquam de forma relativa, sed veluti de perfectione absoluta, & conveniente Deo ac personis tribus ratione essentiæ. Imprimis enim suprà cap. 5. pro eodem accipit in Deo *vt* sic per se existens, ac subsistens: & vtrumque ait convenire Deo ratione suæ naturæ, sive essentiæ, exponitque idonea similitudine, per hæc verba: *Quemadmodum enim se se habent ad invicem lux, & lucere, & lucens: sic sunt ad inuicẽ essentia, esse, & ens: HOC EST, EXISTENS, SIVE SVBSISTENS. Ergo summa essentia, & summè ens, hoc est, summè existens, siue subsistens, non dissimiliter sibi conueniunt, quàm lux, & lucere, & lucens.* At quia existentia est perfectio conveniens Deo ratione essentiæ, ratio formalis illius nullatenus multiplicatur in divinis personis, nec in ijs est triplex relativa sed vnica absoluta, quâ tres personæ existunt: vt latè constitutum est Disp. LXXIII. annuentibus etiam multis Adversariorum, præsertim Thomistis ferè omnibus. Ergo pariter quia subsistentia est perfectio conveniens Deo ratione essentiæ, formalis ratio illius non multiplicatur in divinis personis, nec in ijs est triplex relativa, sed vnica & absoluta, quâ tres personæ subsistunt. Præmisserat verò S. Doctor cap 3. post medium, & ratiocinando collegerat: *Quare est quædam natura, vel substantia, vel essentia, quæ est per se bona, vel magna, ET PER SE EST ID QVOD EST, & per quam est id quidquid verè aut bonum aut*

aut magnum aliquid eſt: & quæ eſt ſummum magnum, ſummumque bonum, SVMMVM ENS, SIVE EXISTENS. Vbi divinæ eſſentiæ ſive naturæ tribuit, vt per ſe ſit, ſive exiſtat, & per illam reliqua, quæcumque verè bona aut magna ſunt. Ergo ſicuti exinde collectum fuit ſupra ad mentem S. Doctoris, nec magnitudinem, nec bonitatem, nec exiſtentiam convenire in ſenſu formali divinis perſonis, niſi ratione naturæ vel eſſentiæ divinæ: ita idipſum colligere licet de ſubſiſtentia in ſenſu formali: præſertim cùm oſtenſum fuerit tota Diſput. LXXVI. rationem formalem ſubſiſtentiæ ſuam eſſe in exiſtendo per ſe. Denique infrà cap. 44. aliàs 43. inquit de Patre æterno: *Ita gignendo dat Filio eſſentiam habere & ſapientiam, & vitam in ſemetipſo, vt non per extraneam, SE DEFERSVAM ESSENTIAM SVBSISTAT, ſapiat, & viuat. Alioqui non erit idem eſſe Patris & Filij, nec erit par Patri Filius. Quod quàm falſum ſit, liquidiſſimè ſuperiùs peruiſum eſt.* Ergo ſicuti Filius non habet peculiarem ſapientiam, aut vitam relativam, præter illam abſolutam & communem, quæ ſibi competit ratione eiuſdem eſſentiæ cum Patre: ita neque habet peculiarem ſubſiſtentiam relativam præter illam, quæ ſibi convenit ratione eiuſdem eſſentiæ communis. Adde illuſtre teſtimonium ipſius in Opuſculo de Proceſſione cap 28 iuxta partitionem Gerbetonis, dicentis: *In hoc itaque quòd relatiuè Deus ad Deum dicitur ſicut plures homines, perſonarum admittit pluralitatem & diuerſitatem: IN HOC VERO, QVOD PER SE EST, id eſt in Deo, inſeparabilem, ad ſimilitudinem vnius hominis, ſeruat ſingularitatem.* Atqui Deus eſt ſubſiſtens, quatenus per ſe eſt. Ergo quatenus ſubſiſtens nullam habet pluralitatem, ſed ſingularitatem, ex mente Anſelmi.

7 NEC Mirum ita loquatur vbique Anſelmus, cùm nihil aliud diſcere potuiſſet ex Magno Auguſtino, quem meritò allegat Durandus in 3. diſt. 1 q. 2. num. 7. veluti expreſſum pro eâdem ententia, lib. de Trinitat. quinto cap 7. ſub finem, vbi ita loquitur S. Doctor: *Si Deus ſi relatiuè ſubſiſtat, ſicut relatiuè gignit, & relatiuè dominatur iam ſubſtantia non eſt ſubſtantia, quia relatiuum eſt. Sicut enim ab eo, quod eſt eſſe, appellatur eſſentia: ita ab eo quod eſt ſubſiſtere, ſubſtantiam dicimus. Abſurdum eſt autem vt ſubſtantia relatiuè dicatur. Omnis ergo res ad ſeipſam ſubſiſtit: quanto magis Deus? ſi tamen dignum eſt, vt Deus dicatur ſubſiſtere.* Quod vt imò, vt monet ibi Durandus, addit Auguſtinus, vel quia ſubſiſtere ad litteram ſonat ſub alio ſiſtere, quod non competit Deo: aut quia Deus nobiliori modo ſubſiſtit, quàm creaturæ, vt proinde dicatur magis propriè ſubſiſtere, quàm illæ. Itaque S. Doctor reputat abſurdum quòd Deus relativè ſubſiſtat, ſicut relativè gignit: quia ſubſiſtere competit propriè ſubſtantiæ, abſurdum eſt autem quòd ſubſtantia relativè dicatur, præſertim divina, quæ præ omni alia ſubſiſtit ad ſe, ſive abſolutè. Quid clariùs ad excludendam in Deo omnem rationem formalem ſubſiſtendi relativam? Vnde ſubducere licet ſequentis probationis formulas. Si in Deo eſſent tres rationes formales ſubſiſtendi relativæ, Deus diceretur relativè ſubſiſtens, ſicut dicitur relativè gignens. Conſequens eſt abſurdum iuxta Auguſt. Ergo & antecedens. PRÆTEREA. Quia eſſentia in divinis eſt abſoluta, *eſſe*, à quo illa denominatur, nullatenus eſt relativum, ſed abſolutum. Atqui etiam in divinis, multò magis quàm in creatis, ſubſtantia eſt abſoluta. Ergo & ſubſiſtentia, à qua illa denominatur, nullatenus eſt aliquid relativum, ſed abſolutũ. DEINDE. Ea quæ perfectionis ſunt, multò magis convenire debent ſubſtantiæ divinæ, quàm creatæ. Atqui ſubſiſtere ad ſe, ſive abſolutè, & non relativè, eſt aliquid perfectionis in ſubſtantia creata. Ergo multò magis idipſum debet convenire ſubſtantiæ divinæ, vt non relativè, ſed abſolutè ſubſiſtat. DENIQVE. Subſiſtere eſt eſſe *ad ſe*. Ergo nequit perſonis divinis convenire ratione alicuius prædicati relativi, cuius totum eſſe eſt *ad aliud*. Solùm ergo ijs convenire poteſt ratione alicuius prædicati abſoluti quorum eſt *ad ſe*. Et certè vel ex eo ſolùm quòd ſubſiſtere ex ſua ratione formali importet perfectionem, colligitur planè, id non eſſe relativũ in Deo, ſed dumtaxat abſolutum: quoniam, vt vidimus ex eodem Auguſt. citatâ Diſp. LXXIII. num. 25. omnis perfectio in Deo eſt vna, & abſoluta in tribus perſonis.

8 D. THOMAS Similiter, vt erat addictus vtrique S. Doctori, eandem ſententiam luculenter tradit pluribus locis. Ac primò quidem q. 9. de Potentia art. 5. ad 13. inquit: * In divinis autem proprietates perſonales hoc ſolùm habent, quòd ſuppoſita divinæ naturæ abinvicem diſtinguunt: non autem ſunt principium ſubſiſtendi divinæ eſſentiæ (ipſa enim divina eſſentia eſt ſecundùm ſe ſubſiſtens) ſed è converſo. PROPRIETATES PERSONALES HABENT QVOD SVBSISTANT AB ESSENTIA. * Quæ adeò manifeſta ſunt, vt vix aliquam interpretationem in oppoſitum patiãtur. Imprimis enim ſi proprietates perſonales conſtituerent formaliter ſuppoſita divinæ naturæ, in ratione ſubſiſtentium, non ſolùm haberent hoc quod eſt illa adinvicem diſtinguere, vt patet. Conſequens autem directè contrariatur illi propoſitioni D. Tho. quâ ait, proprieta-

tes personales hoc solùm habere in divinis, vt supposita divinæ naturæ adinvicem distinguãt. Ergo proprietates personales non constituunt formaliter suppositа divinæ naturæ in ratione subsistentium. PRÆTEREA. Si proprietates relativæ in divinis essent totidem subsistentiæ formales, non tam haberent ab essentia vt subsistant, quàm à seipsis, in sensu formali: sicuti quia ex propria ratione sunt paternitas, filiatio, & spiratio passiva, non tam censentur habere ab essentia vt relativè dicantur, quàm à seipsis. At D.Tho. ait, proprietates relativas habere ab essentia vt subsistant, non autem à seipsis. quod sanè debet accipi in sensu formali: quia in reali sunt vnum & idem cũ essentia. Ergo proprietates relativæ non sunt in divinis totidem formales subsistentiæ.

9 IDEM Tradiderat quæst.8.præced. ar.3 7.8.&9 hisce verbis: *Dicendum quòd relatio, vt dictum est, distinguit in quantum est relatio: CONSTITVIT AVTEM HYPOSTASIM IN QVANTVM EST DIVINA ESSENTIA: & vtrumque facit in quantum est divina essentia & relatio.* Si autem proprietates relativæ essent totidem subsistentiæ formales; sicuti distinguunt hypostases, seu personas subsistentes, ita etiam illas constituerent secundùm rationem subsistendi relativam; non verò quatenus sunt vnum cum divina essentia. quod ex diametro contradicit verbis ac sensui Div.Thom. Itaque Sanct.Doctor in nullo formali sensu tribuit relationibus divinis munus subsistentiæ aut constituendi suppositum vel personam in ratione subsistendi; sed dumtaxat munus distinguendi. Quod ipsum pluribus præterea testimonijs eiusdem S. Doctoris probat ex professo Capreolus in 1. dist.26.quæst.1.concl. Non ergo ex mente ipsius est in divinis triplex subsistentia formalis & relativa, sed vnica & absoluta ratione essentiæ.

10 DICES. Fortè ex doctrina Adversariorum, sensum D.Th. esse, quòd relationes subsistant quatenus sunt divina essentia, *vt quatenus* denotante sensum radicalem, non autem formalem: nam in sensu formali habent illæ, vt sint subsistentiæ, ratione sui ipsarum, & prout ab essentia virtualiter distinguuntur. Hunc verò esse sensum S. Doctoris, argumento est, quòd ibidem asserat, relationes, prout sunt divina essentia, constituere hypostasim. Hoc autem nequit esse verũ in sensu formali, sed radicali tantùm. quoniã alioqui divinæ hypostases, seu personæ constituerentur per aliquid absolutũ quod est falsum. Ergo solùm negat relationibus divinis rationem subsistentiæ in sensu radicali.

11 SED Enim, præterquam hæc solutione non labefactatur vis prioris testimonij, prout à nobis expensum fuit (vt cõsideranti patebit); illa reijcitur multiplicitèr. PRIMO: Quia in priori testimonio D.Tho. statuit discrimen inter omnem naturam creatam & divinam, quòd hæc per seipsam subsistat, proprietates verò ratione illius: è cõverso autem in creatis proprietates præstent naturæ vt subsistat. Atqui id discrimen non habet locum, si accipiatur in sensu radicali. nam etiam in creatis proprietates individuantes & terminantes naturam, radicaliter habent ab ea, vt subsistant. Non ergo loquitur S.Doctor in sensu radicali, sed formali. SECVNDO. In vtroque testimonio docet, relationes, quatenus relationes sunt, distinguere suppositа in divinis; subsistere autem, & constituere hypostasim, sive subsistens, quatenus sunt divina essentia. Si autem non loquitur S.Tho. in sensu formali, sed radicali, ea contrapositio est inanis: quoniam quidquid habent præstantque relationes divinæ, id totum ab essentia radicaliter habent. Loquitur ergo S.Th. in sensu formali, non autem radicali. Quod verò in posteriori loco ait, relationes, quatenus sunt divina essentia, constituere hypostasim, non favet Adversarijs: quoniam, vt patet ex eodem allegata q.8.art.3.ad 7. loquitur de constitutione hypostasis, non in ratione suppositi incommunicabilis, vel personæ: sed in ratione subsistentis, quæ est prorsus ad se, sive absoluta.

12 QVOAD Patres reliquos possumus generatim hanc instituere probationem. Omne id quod convenit naturæ *divinæ per seipsam*, sive ratione sui, est absolutum, & nullo modo multiplicatum in divinis personis. Atqui subsistentia, iuxta Patres allegatos Disp.præc.na 16.& 17. convenit naturæ divinæ per seipsam, sive ratione sui. Ergo subsistentia est absoluta, & nullatenus multiplicata in divinis personis. Maior est apud Theologos certa: & minor ibidem probata ex ipsorum testimonijs, ac postea latè rationibus confirmata. VLTERIVS suadetur ab authoritate, negativo argumento, vt aiunt. Quamvis enim SS. Patres, sicuti & Concilia, post sopitam illam veterem controversiam de acceptione hypostasis pro subsistentia aut persona, asserant in divinis tres hypostases, quas Interpretes Latini *subsistentias* appellant; nunquam tamen, nec Græcè hypostasis, nec Latinè *subsistentia*, ijs locis accipitur in abstracto pro ratione formali subsistendi, sed in concreto pro re subsistente, aut suppositо, aut personа vt fusè probatum fuit eâdem Dispur. præcedenti num. 10. 11. & 12. quod palam fatentur plerique Adversariorum, quamvis aliqui fortasse immemores eius confessionis suæ, hoc loci densum agmen testimoniorum eiusmodi congerant contra nos, omnino præter rem. Nullum ergo firmum fundamentũ habet apud Concilia & Patres, nec positivũ, nec

negativum; triplex ratio formalis & relativa ſubſiſtendi.

13 DICES: Hoc ipſo quòd Concilia & Patres ijs locis aſſerant eſſe in divinis tres perſonas, colligitur ac demõſtratur theologicè, eſſe in ijs totidem perſonalitates relativas: quia hoc ſubſtantiale concretũ, *perſona*, nequit multiplicari, niſi pariter multiplicetur perſonalitas, veluti forma ipſius. Atqui eadẽ Concilia & Patres, ſecundùm verſionem Latinam, dum dicuntur *tres ſubſiſtentiæ*, ſignificant ſaltem in divinis tres ſubſiſtentes in concreto ſubſtãtiali; qui nequeunt multiplicari, niſi pariter multiplicetur ſubſiſtentia, veluti ipſorum forma. Ergo pariter exinde theologicè demonſtratur, in divinis eſſe tres ſubſiſtentias relativas.

14 RESP. Eſſe diſparem rationem: quia *perſona* eſt concretum ſubſtantivum, quod nequit multiplicari, non multiplicatâ formâ. Vnde ſicuti ob hanc cauſã non ſunt, nec dici poſſunt in divinis tres dij, quoniã Deus habet rationem concreti ſubſtantivi, cuius vnica eſt forma, nimirum Deitas: ita nec eſſe, aut dici poſſent tres perſonæ, niſi perſonalitas eſſet triplex. Cæterum hoc concretum *ſubſiſtens*, quamvis ſignificet ſubſtantiam, non habet modũ concreti ſubſtantivi, ſed adiectivi, quod proinde poſſit pluraliter dici ratione ſuppoſitorum, ſive ſubiectorum, quãvis forma ſit vnica & ſingularis. Id patet à ſimili, etiam iuxta pleroſque Adverſariorum, in hoc concreto *Exiſtens*, etiam in divinis: quod quidem ſubſtantiam divinã exiſtentem ſignificat, & ita verificatur de ſingulis perſonis, vt citra abſurdum dicantur in divinis tres exiſtentes, quin tamen propterea colligatur eſſe in divinis triplicem exiſtẽtiam relativam. Idem ergo de ſubſiſtentia dicendum. Mitto plura alia nomina concreta, quæ de Deo dicuntur pluraliter, quamvis forma ſit vnica: quo ſenſu, iuxta D. Th. & pleroſque ex Scholaſticis, licet aſſerere adiectivè in divinis tres æternos, omnipotentes, &c. Itaque ex eo quòd Concilia & Patres Græci dicãt, in divinis eſſe tres hypoſtaſes, id eſt, tres ſubſiſtentias, iuxta frequentẽ Latinorũ verſionem, idque in concreto, vt ij ſemper intellexerunt; non licet colligere triplicem formam, ſeu rationem formalem ſubſiſtendi: ſed ſufficit vnica denominans tres ſubſiſtentes in concreto. Quare non erit opus huc advocare, quod cum frequenti Thomiſtarũ ſententia tradidimus in Phyſic. diſp. 5 negantes materię primæ propriam exiſtentiam, & aſſerentes, tam illam, quàm ſubſtantialem formam, exiſtere per eandem compoſiti ſubſtantialis exiſtentiã. Quo ſuppoſito, certè negari non poteſt, materiam & formam eſſe duas res exiſtentes, quamvis vnica ſit vtriuſque exiſtentia. Idemq; eſt de ſubſiſtentia communi ambabus, & propria ſuppoſiti.

SECTIO TERTIA.

Ratione, potiſsimùm ex Anſelmo, Auguſtino, & Div. Thoma, eruta, confirmatur multipliciter eadem doctrina. Adverſariorum euaſiones, aut obiectiones præcluſæ.

15 RATIO I. Eruta ex Anſelmo locis n. 6. indicatis & præterea ſuprà c. 14. vbi de perfectionibus putis & ſimplicibus agit, ſub hanc differendi formulã proponi poteſt. Nulla perfectio ſimpliciter ſimplex multiplicatur in divinis perſonis. Atqui ſubſiſtentia ſecundùm ſuam rationem formalem eſt perfectio ſimpliciter ſimplex. Ergo ſubſiſtentia ſecundùm ſuam rationem formalem non multiplicatur in divinis perſonis: ac proinde non eſt in ijs ſecundùm rem triplex ſubſiſtentia relativa. Conſequentia eſt manifeſta quoad vtramque partem. Maior certa ex illo effato Anſelmi, *In diuinis omnia ſunt vnum, vbi non obuiat relationis oppoſitio.* Atqui nulla eſt perfectio ſimpliciter ſimplex, penes quam in divinis perſonis ſit relationis oppoſitio: cũ quælibet ex perſonis ſit Deus ſimpliciter perfectus, & proinde habens in ſeipſo omnem perfectionem ſimpliciter ſimplicem. Ergo divinæ perſonæ ſunt vnũ quoad omnem perfectionem ſimpliciter ſimplicem: ac proinde nulla earum in ijs multiplicatur. Tum præterea idipſum conſtat: quia cùm eſſentia divina ſit ens à ſe, ac proinde carens omni prorſus limitatione, habet à ſeipſa omnẽ plenitudinem perfectionum quarumlibet ſimplicium & puratum: ac proinde cum ijs per modum vnius, atque omnino indiviſim exiſtit in ſingulis perſonis.

16 IAM Minor illa præcipui ſyllogiſmi multipliciter ſuadetur. PRIMO, & à priori, ex ipſa ratione formali ſubſiſtentiæ, prout abſtrahit à creata & increata, quæ ſimplicem perfectionem importat abſque omni imperfectionis nævo. Id patet ex communi ſenſu Patrum ita loquentium apud Theorianum in Biblioth. Græco-latina ipſorum editionis Pariſienſis anni 1624. pagina 442. *Quid eſt autem per ſe ſubſiſtens? Quod per ſe eſt, & non propter aliud, neque in altero habet eſſe: hoc eſt, quod non indiget aliquo alio extra ſe, vt exiſtat.* Conſonat Div. Thom. 1. part. quæſt. 29. artic. 2. dicens, *ex eo quòd res aliqua per ſe exiſtit, vocari ſubſiſtentiam. Illa enim ſubſiſtere dicimus, quæ non in alio, ſed in ſe exiſtunt.* Patet verò, perfectionem ſimplicem, puramque ab omni nævo importari per hoc, vt aliquid exiſtat per ſe, & non in alio. Nimirũ, in eo tãtùm apparet quædam excellentia & nobilitas eſſendi, ſeu exiſtendi. Ergo ſubſiſtentia, ſi-

ve

ve ſubſiſtere, ex ſua ratione formali, eſt perfectio ſimpliciter ſimplex. SECVNDO ex definitione perfectionis ſimpliciter ſimplicis ab Anſelmo tradita d. cap. 14. & à nobis ibidem explanata in Scholijs, vt ſit, *quæ melior eſt ipſa, quàm non ipſa, & quàm omne ipſi oppoſitum*, ſive cum ea pugnans. Atqui melius eſt ſubſiſtere, quàm non ſubſiſtere, & quàm omne ipſi contrarium aut repugnans. Melius enim eſt, iuxta omnes, exiſtere, quàm non exiſtere: ac proinde melius eſt exiſtere per ſe, quàm non exiſtere per ſe: ideoque omnes Theologi ferè adſcribunt Deo exiſtentiam abſolutam, & quidem exiſtentiam per ſe, veluti perfectionem ſimpliciter ſimplicem: vt ſuprà vidimus Diſput. LXXIV. ſect. 1. Exiſtere autem per ſe, eſt ſubſiſtere. Ergo ſubſiſtentia ex ſua ratione formali importat perfectionem ſimpliciter ſimplicem. TERTIO. Omnis *perfectas*, vt ita loquamur, addita cuilibet prædicato communi ex ſe importanti perfectionem puram, nullatenus extrahit illud à ratione perfectionis ſimpliciter ſimplicis, ſed potiùs illud perficit ſpeciali titulo intra proprium genus. Sic certè communis ratio entis, quæ ex ſe perfectionem puram importat, non amittit aliquid, ſed potiùs perficitur ratione differentiæ *à ſe*, vel etiam *per ſe*: quarum prior in ſolo Deo, poſterior in ſubſtantia vniverſè, nobilitat rationem communem entis, & præſtat ſpecialem differentiam perfectionis ſimpliciter ſimplicis. Hoc autem modo ſe habet ſubſiſtentia in Deo: nam rationi communi entis realis, ex ſe importanti puram perfectionem, addit eſſe *per ſe*, & præterea *à ſe*. Deus enim non ſolùm eſt ens *per ſe exiſtens* ex ratione communi ſubſtantiæ, in qua convenit cum rebus creatis: ſed etiam *à ſe* exiſtens & ſubſiſtens, vi eſſentiæ ſuæ. Ergo ſubſiſtere, tam generatim, quàm ſpecialim in Deo, importat perfectionem ſimpliciter ſimplicem.

17 DICES I. Subſiſtentiam non ſolùm importare perfectionem formalem exiſtendi per ſe, verùm etiam hoc, vt conſtituat ſuppoſitum incommunicabile alteri. Hoc autem poſterius non exprimit perfectionem, præſertim in ſententia noſtra, ac veriore, quæ docet, perſonas divinas ſecundùm propriam & peculiarem rationem, quâ invicem diſtinguuntur, non exprimere perfectionem aliquam. Ergo ſubſiſtentia non ſecundùm totum ſuum conceptum adæquatum exprimit perfectionem, ſed tantùm penes conceptum illum quaſi communem exiſtendi per ſe. Vnde quatenus præſtat effectum conſtituendi ſuppoſitum incommunicabile, poteſt ac debet multiplicari in divinis perſonis.

18 SED Contrà I. Vt enim diximus Diſp. præced. n. 24. ſubſiſtentia ex ſua ratione formali, & intra propriam lineã, non habet conſtituere ſuppoſitum incommunicabile, ſed ſolùm ſubſtantiam per ſe exiſtentem, ea perſe ita te, quæ excludit exiſtentiã in alio vt ſuſtentante, aut ſubiecto inhæſionis. Vnde licèt ſubſtantiæ vniverſales ponantur ſubſiſtentes in Prædicamento directè, vtpote tanquam completæ, nõ tamen ſub ea ratione conſtituuntur incommunicabiles, ſed potiùs manent communicabiles pluribus. Itaque effectus conſtituendi ſuppoſitum incommunicabile non provenit à ſubſiſtentia ex ratione ſua formali ſed à ſuppoſitalitate, ſive irrationali, ſive rationali, quæ dicitur perſonalitas. Sola enim ſuppoſitalitas eiuſmodi eſt quæ vltimò afficit & terminat naturam in ſingularitate ac proinde conſtituit ſuppoſitum, vel perſonam ipſa pace vlterioris complemẽti ſubſtantialis. Licèt autem hoc in divinis nullã exprimat perfectionem peculiarem, id non ſpectat ad ſubſiſtentiam divinam intra formalem ſubſiſtentiæ rationem: quæ tota & adæquatè cõſiderata perfectionem puram ac ſimplicem importat, vt probatum eſt. Cùm igitur nulla perfectio ſimpliciter pura multiplicetur in perſonis divinis, nequit in ijs multiplicari ſubſiſtentia ſecundùm formalem ſubſiſtentiæ rationẽ, quamvis in ijs multiplicetur ſuppoſitalitas, vel perſonalitas.

19 CONTRA II. Quòd ſuppoſitum vel perſona Patris, v. g. ſit aliquid incommunicabile Filio, nullam exprimit perfectionem peculiarem in ipſo, multò autẽ minùs ſimpliciter ſimplicem. Ergo conſtituere ſuppoſitum vel perſonam incommunicabilem, ſaltem in divinis, non ſpectat ad ſubſiſtentiam ſecundùm ſuam rationem formalem Pater conſequentia: Quia ſubſiſtentia ſecundùm ſuam rationem formalem conſiderata importat perfectionem puram & ſimpliciter ſimplicem; præſertim divina, quæ ſupra *perfectatem* addit *aſeitatem* propriam entis increati, vt iam dictum eſt. Conſequentia pater. Antecedens quoad priorem partem eſt certũ in ſententia frequenti ſuprà ſtatuta, quæ docet, perſonas divinas nullam exprimere peculiarem perfectionem, ſeu virtualiter diſtinctam a perfectione abſoluta & communi. Quoad poſteriorem verò pater adhuc iuxta opinionem quæ id affirmat: quoniam incommunicabilitas Patris non eſt melior quàm incommunicabilitas Filij oppoſita ipſi relativè: cùm ambo ſint per omnia æquales. Ergo neutra illarum eſt perfectio ſimpliciter ſimplex. Hæc enim debet eſſe melior, quàm omne ipſi oppoſitum. Ergo de primo ad vltimum ſubſiſtentia, vt probatũ eſt, nullatenus conſtituit, ſaltem quoad effectum primarium, perſonam vel ſuppoſitum incommunicabile: ac proinde non eſt aliquod caput, penes quod multiplicetur in divinis perſonis.

20 DICES II. Si subsistentia secundùm suam formalem rationem importat perfectionẽ simpliciter simplicem, ac proinde nõ multiplicatur in Deo, etiam personalitas debet importare perfectionem simpliciter simplicem, ac propterea non multiplicabitur in divinis. Consequens autem falsum, imò & erroneum est, Ergo & absurda aut errori exposita est probatio illa, quâ vtimur, ne subsistentia in divinis multiplicetur. Assumptio probatur: Quia personalitas est quædam species determinata subsistentiæ in communi, quæ secundùm suam formalem rationem est indifferens ad subsistentiam irrationalem in singulari, quæ appellatur suppositalitas mera, & ad subsistentiam rationalem, quæ dicitur personalitas. Ergo si subsistentia secundùm suam formalem & communem rationem exprimit perfectionem simpliciter simplicem, etiam illam exprimet personalitas. Vt enim nos ipsi suprà n. 16 fine arguebamus, nulla species aut differentia cõtrahens rationem communem perfectionis simpliciter simplicis, illam deprimit, sed potiùs nobilitat speciali titulo: præsertim vbi species est præstantissima in eo genere, quemadmodum personalitas intra totum genus subsistentiæ.

21 SED Contrà. Quamvis subsistentia ex sua ratione formali importet perfectionem simpliciter simplicem, non tamen personalitas. Ergo quemadmodũ ex primo illo colligimus, subsistentiam non multiplicari in divinis, ita ex hoc secundo colligi ex opposito debet, personalitates in Deo multiplicari. Cõsequẽtia patet ab eversione solutionis vel obiectionis contrariæ. Antecedens verò suadetur. Ideo enim subsistentia ex sua ratione formali, vt suprà probavimus, importat perfectionem simpliciter simplicem, quia ex se, & prout abstrahit à creata & increata, solùm habet vt constituat rem existentẽ per se, & independenter ab alio, quod sanè est melius, quàm non ipsum, & quàm omne ipsi oppositũ. Neque enim personæ divinæ opponuntur in existendo per se, & independenter ab alio: sed id habent indivisim ex ratione absoluta & communi subsistentiæ increatæ. Atqui persona ex sua ratione formali, & prout abstrahit à creata & increata, importat rationem suppositi incõmunicabilis, quæ licèt sit melior, quàm nõ ipsa, non tamen est melior, quàm omne ipsi oppositum. Nimirum, quælibet persona divina est suppositum incommunicabile alteri, & tamen non est melior, quàm altera ipsi relativè opposita, sed prorsus æqualis. Ergo quamvis subsistentia ex sua ratione formali importet perfectionem simpliciter simplicem, non tamen personalitas. Itaque locus est vt multiplicetur in divinis personalitas ratione incommunicabilitatis & oppositionis relativæ, quam affert, nõ verò subsistentia. Neque obstat quòd personalitas sit species præstantissima subsistentiæ: quoniã in divinis oritur ex fœcunditate infinita divinæ naturæ, & attenditur secundùm oppositionẽ relativam, iuxta quã nulla est peculiaris perfectio, multò autem minùs perfectio simpliciter simplex. In creatis verò addit perfectionẽ absolutam, non quidem simpliciter simplicem, sed certi generis, & infinitè minùs perfectam, quàm sit quælibet personalitas divina ratione Deitatis inclusæ. Vnde personalitas in divinis constituit seorsim lineam relativam supra rationem communem & absolutam subsistendi: secus verò in creatis, ob limitationem creatæ naturæ. Quare personalitas creata noviter perficit naturam, quam terminat: divina autem non addit perfectionem, sed totam illam, & quidem summam, supponit in natura, & ab ea mutuat.

22 INSTABIS. Si subsistentia ex sua ratione formali nullam importat incommunicabilitatem, sed hoc est proprium suppositalitatis, vel personalitatis; sequitur nulla ratione aut firmo fundamento, nos negasse suprà Disp. LXXV. præsertim sect. 6. in humanitate Christi propriam subsistentiam, vt vniretur substantialiter personæ Verbi. Posset enim retentâ subsistentiâ propriâ communicari Verbo, & compleri vltimò per ipsius personalitatem, vt personalitas est.

23 SED Contrà. Quamvis enim præcisivẽ loquendo, sive secundùm meram abstractionem mẽtis, cohærere posset, vt humanitas Christi retinens propriam subsistentiam, & carens personalitate creata, cõiungeretur substantialiter personæ Verbi, quia subsistẽtia ex sua ratione formali non impedit communitatem, seu vnionem eiusmodi; tamen id absolutè ac reipsa est prorsus impossibile: quia quælibet subsistentia naturæ integræ existens in re, est vera suppositalitas, aut personalitas quę proinde repugnat vnioni substantiali ad quodlibet extraneum suppositum aut personam, vt eo loco latiùs diximus. Itaque si natura humana Christi retineret propriam subsistentiam, retineret pariter ac necessariò propriam suppositalitatem, & personalitatẽ, quæ prorsus impediret vnionem substantialem ad personam Verbi. Vnde iam,

24 CONFIRMATVR Ratio præcipua, simulque præcluduntur obiectiones præiactæ, & aliæ evasiones in oppositum. Subsistentia enim divina, sive consideretur secundùm abstractam & formalem rationem creatæ & increatæ communem, sive secundùm peculiarem subsistẽtiæ divinæ, est perfectio simpliciter simplex, ac proinde melior, quàm omne aliud ipsi oppositum. Ergo secundùm neutram earũ considerationum importat incommunicabilitatẽ, vel oppositionem relativam. Patet cõsequentia:

quia

quia si illam importaret, iam vna subsistentia ex divinis esset melior, quàm alia subsistentia ipsi opposita relativè. quod nequit cohærere cũ perfecta æqualitate divinarum personarum, sive divinorum subsistentium. Antecedens verò pro bo quoad vtramque partem. Quoad primã quidem. nam subsistentia in priori consideratione solùm importat, vt sit forma aut ratio, quâ res per se ipsam existit, & independenter ab alio, vt sustentante, sive vt subiecto inhæsionis. In hoc autem pura ac simplex perfectio apparet, absque oppositione vlla cum alio æquali aut maiori: & in eo omnes per onæ divinæ indivisim; ac citra vllam oppositionẽ conveniunt. Quoad secundam verò suadetur facilè: quia subsistentia, secundùm quòd divina est, solùm addit, vt non quomodocumque reddat Deum *per se* existentem, sed *à se ipso*, & independenter ab omni causa, vel principio limitante. At neque in hoc apparet quidquam alienum à simplici & pura perfectione: immo in eo ipso cernitur apex perfectionis summæ, penes quam nulla inter divinas personas distinctio, aut oppositio est. Ergo de primo ad vltimum subsistentia divina, tam ex communi ratione, quàm ex peculiari, importat perfectionem simpliciter simplicem; ac proinde meliorem omni opposito, sive pugnanti cum ipsa. Non ergo spectat ad formalem illius rationem vt constituat suppositum, vel personam incommunicabilem sed id proprium est relationis, quatenus habet rationem suppositalitatis, aut personalitatis, vt dicemus in progressu.

SECTIO QVARTA.

Vrgetur ratio alia multipliciter, præsertim ex doctrina à plerisque Aduersariorum admissa, qua negatur in diuinis triplex existentia relatiua. Difficultates in oppositum expediuntur, & traduntur plura obseruatu digna.

25 RATIO II. Asserti eruitur ex traditis Disp. LXXIV. per totam, vbi ita tuimus, in divinis non esse triplicem existentiam relativam, sed vnicam absolutam, quâ Deus & singulæ personæ indivisim existunt. Ergo pariter non est in divinis triplex subsistentia relativa, qua Deus subsistit, & tres personæ indivisim subsistunt. Antecedens supponitur ibidem probatum ex Anselmo, August. D. Th. alijsque Patribus & multiplici ratione: concedituriq; vltro ab Aduersarijs pluribus, præsertim ex Schola Thomistarum, cũ quibus præcipuè in hac sectione sermo erit. Consequentia autem suadetur multipliciter. PRIMO: quia subsistentia est vnum & idem omnino cũ existentia per se, sive propria substantiæ, prout distinctæ ab accidente: vt probatum fuit tota Disp. LXXVI. veluti expressa eorundem SS. Anselmi & Thomæ sententia, & rationi admodum consentaneæ: quâ nunc suppositâ, existentia subsistentiæ divinæ & subsistentia nullo modo nullaque consideratione mentis differunt. Ergo si existentia Dei non est triplex relativa, sed vnica & absoluta: idem omnino de subsistentia censendum est. SECVNDO. Ideo vnica & absoluta existentia Dei sufficit vt existant tres personæ absque additione virtuali alterius triplicis relativæ; quia illa ex se importat perfectionem existentiæ per se simpliciter infinitam. Nimirum, hac etiã ratione vnica Deitas, sapientia, omnipotentia, & æternitas absoluta sufficit, vt quælibet ex tribus personis, sit Deus, sapiens, omnipotens, & æternus, quoniam quælibet earum perfectionũ est simpliciter infinita: ac propterea sufficiens ad præstandum suum quasi effectum formalem tribus personis. Atqui vnica etiam & absoluta ratio subsistendi (quam in Deo admittunt plerique Aduersariorum, nec modò Thomistæ) importat pariter perfectionem simpliciter infinitam, quod nullus illorum negat. Ergo etiam illa sufficit vt tres personæ subsistant, absque additione virtuali alterius triplicis subsistentiæ relativè. TERTIO, Ideo existentia non multiplicatur in divinis personis, sed est eadem & absoluta in tribus, quia pertinet ad *esse*, quod prædicatur singulariter de Deo iuxta Patres. Atqui etiam subsistentia pertinet ad *esse*, atque adeò prædicatur singulariter de Deo iuxta eosdẽ Patres. Ergo nec subsistentia multiplicatur in divinis personis. Totus syllogismus nititur in doctrina & verbis D. Th. in 1. d. 26. q. 2. a. 1. ad 4. dicentis: *Quæ dicuntur per respectum ad esse, prædicãtur singulariter. VT SVBSISTENTIA, ET ESSENTIA.* Nec contradicit in verbis immediatè sequentibus: *Quamuis nomẽ SVBSISTENTIÆ apud vsum Sanctorũ sumatur pro hypostasi, vt dictum est.* Nimirum, hisce solùm indicat, quod sæpe in superioribus cum ipso obseruauimus, & nominatim Disput. LXXV. n. 105. ac postea Disp. LXXVII. n. 10. 11. & 12. longè aliter vsurpatam fuisse à Concilijs & Patribus hypostasim Græcè, & Latinè subsistentiam, quàm postea hodieque apud Scholasticos. Apud Veteres enim accipiebatur pro persona, sive re subsistente in concreto: postea verò crebro ferè Scholarum vsu accepta fuit vtraque ea vox pro forma illa, seu ratione formali, quæ constituit personam, aut suppositum, vel concretum subsistens. dicturque Græcè hypostasis, Latinè apud Scholasticos personalitas, suppositalitas, vel subsistentia. QVARTO. Ideo existentia non multiplicatur in divinis personis, quia si quælibet earum, prout

condiſtincta ab alia, exiſteret, vtique à ſe exiſteret, ac per conſequens in divinis eſſent tres increati ſubſtantivè, contra quàm in Symbolo S. Athanaſij docemur. Idem autem abſurdum ſequitur, ſi quælibet perſonarum, prout condiſtincta ab alijs duabus, ſubſiſtat. Etenim proculdubiò à ſe ſubſiſteret: ac per conſequens erunt in divinis tres increati ſubſtantivè. Nulla enim ratio apparet, cur potiùs tres exiſtentes à ſe, quàm tres à ſe ſubſiſtentes, forent tres increati: præſertim cùm ratio ſubſiſtentis ſit eadem, ac exiſtentis per ſe; & creatio non minùs terminetur ad rem ſubſiſtentem, quàm per ſe exiſtentem: ac proinde ratio increati ex oppoſito conveniat æquè rei à ſe ſubſiſtenti, ac exiſtenti à ſe.

26 DICES I. Iuxta doctrinam Adverſariorum, ſubſiſtentiam poſſe dupliciter conſiderari: primò, ſeu ex primario munere quatenus conſtituit rem per ſe exiſtentem, ac proinde independentem ab alio vt ſubiecto inhæſionis, vel ſuſtentante: ſecundariò verò quatenus conſtituit illam per ſe incommunicabilem alteri vt ſuppoſito. Porrò priori conſideratione ſubſiſtentiam eſſe vnicam & abſolutam in divinis, poſterioti verò triplicem ac relativam. Quod verò ad exiſtentiam attinet, diſparitatem eſſe, quod hæc ex omni munere ſeu capite exprimat perfectionem abſolutam, quæ proinde in divinis nulla ratione multiplicari poſsit.

27 SED Contrà I. Præterquam enim quòd vis præiactarum impugnationum non ſatis labefactatur hac ſolutione, ſeu potiùs evaſione, vt conſideranti palam erit, vrgeo Adverſarios interrogando, cur exiſtentia divina præ ſubſiſtentia, ex omni capite ſive munere, ſit prorſus perfectio abſoluta. Subſiſtentia enim ex terminis, vt aiunt, nihil certè aliud importat, quàm exiſtentiá per ſe. Sicuti enim ſubſtantia ex terminis, prout differt ab accidente, ſolùm cõſiſtit in ratione entis per ſe, vt latè & ex cõmuni sẽtentia oſtendimus in Metaph. diſp. 5. per totã: ita etiã actualitas propria ſubſtantiæ, prout cõdiſtincta ab actualitate accidentis, quæ eſt exiſtentia in alio, ſeu inexiſtentia, conſiſtit in exiſtentia per ſe. Atqui exiſtentia per ſe, idẽ omnino eſt re & ratione, ac ſubſiſtentia: ſicuti iuxta ſenſum communẽ Patrum allegatorum ſuprà n. 16. ſubſiſtere nihil aliud eſt, quam per ſe exiſtere. Ergo non magis exiſtentia per ſe, quàm ſubſiſtẽtia, in divinis eſt perfectio abſoluta ex omni munere. Nulla igitur eſt ratio, cur potiùs ſubſiſtentia, quàm exiſtentia per ſe, in divinis multiplicetur.

28 CONTRA II. Siqua differentia appareat inter exiſtentiam divinam & ſubſiſtentiam, potior videtur eſſe ratio vt exiſtentia penes aliquod munus intra formalem rationẽ multiplicetur, quàm ſubſiſtẽtia. Si igitur exiſtentia nullatenus multiplicatur in divinis, iuxta Adverſarios, multò minùs ſubſiſtẽtia. Probo antecedens. Nam formalis ratio exiſtentiæ ſolùm exprimit id, quod Græci εἶναι, ſeu ὕπαρξιν dicunt; Latini verò *eſſe*, ſeu *exiſtere*. At id non videtur omnino & ex terminis abſolutum: cùm *eſſe* ſit indifferẽs, vt ſit *ad ſe*, vel *ad aliud*. Idque patet ex Ariſtotele in Categorijs, ſeu Prædicamẽtis, vbi definit relativa, vt ſunt, οἷς τὸ εἶναι ταυτόν ἐστι τὸ πρός τί πως ἔχειν. id eſt, *quorum eſſe eſt, ad aliquid quoddãmodo ſe habere*. Vbi τὸ εἶναι, id eſt, *eſſe*, exprimitur in ordine ad aliud. Contrà verò ſubſiſtentia, ſive ſubſiſtere, ex propria notione eſt *ad ſe*. Ideóque Auguſtinus ſuprà allegatus n. 7. aiebat: *Omnis ergo res ad ſeipsã ſubſiſtit. Quanto magis Deus!* Nimirum, quidquid ſubſiſtit, ad ſeipſum ſubſiſtit, nõ ad aliud. Siqua ergo differentia eſt inter exiſtere & ſubſiſtere, hoc magis abſolutũ eſt ex ſua ratione formali, quàm illud. Ergo ſi illud, adhuc iuxta Adverſarios, non multiplicatur in Deo, quoniam abſolutum eſt: quanto minùs hoc, id eſt, ſubſiſtere vel ſubſiſtentia, multiplicabitur, cùm ſit longè magis abſolutum?

29 CONTRA III. Cõſtituere incommunicabile ſuppoſitum, vel perſonam, non eſt effectus ſubſiſtentiæ ex ſua ratione formali & præciſa, adhuc ſecundarius; ſed ſolius ſuppoſitalitatis, vel perſonalitatis. Ergo quamvis ſit in divinis triplex eiuſmodi incommunicabilitas, nõ propterea eſt triplex ſubſiſtentia. Conſequentia patet: quia alienum ab omni ratione eſt vt forma multiplicetur ob multiplicationem effectuũ, quos ipſa non præſtat ex ſua ratione formali. Antecedens verò ſuadetur: tum quia ſubſiſtentia ex ſua ratione formali & præciſa ſolùm præſtat rei, ſive ſubſtantiæ, vt exiſtat per ſe, ex munere primario; & ex ſecundario, vt non exiſtat in alio, vt ſubiecto inhæſionis, vt latè expoſuimus in Metaphyſica diſp. 5. iam citata, & ſæpiùs alias ſuprà Diſput. LXXV. & LXXVI. tum præterea quia alioqui ſubſtantiæ vniverſales, quæ directè ponuntur in Prædicamento, veluti entia completa per ſubſiſtentiam, haberent rationem ſuppoſiti incommunicabilis pluribus, quod patet eſſe falſum, cùm adhuc communes ſint pluribus, tum ſpeciebus, tũ individuis. Itaque incommunicabilitas propria ſuppoſiti, vel perſonæ, non eſt effectus proprius, adhuc ſecundarius, ſubſiſtentiæ ex ſua formali ac præciſa ratione: ſed ſuppoſitalitatis vel perſonalitatis in ſingulari, quatenus vltimò terminantis naturam completam & individuã. Sic enim illa reddit prorſus incommunicabilẽ prorſus, ſeu incapacem vnionis ſubſtantialis ad aliud ſuppoſitum, ſaltem extraneum: quia ex duobus entibus vltimò terminatis & completis

plecis, intra genus subſtantiæ, nequit reſultare vnum per ſe ſubſtantiale. Dixi *ſaltem extraneũ*, propter naturam divinam, quæ terminata vltimò & completa per vnam aliquam è tribus perſonalitatibus increatis, adhuc terminari poteſt per duas reliquas, quoniam extraneæ non ſunt: & ſimiliter propter humanitatem Chriſti, quæ adhuc vltimò terminata per Verbi perſonalitatem, poteſt, iuxta probabilem opinionem, ſimul ſubſtantialiter vniri duabus reliquis perſonis. Quare de primo ad vltimum nulla eſt ratio ob quam triplex incommunicabilitas ſuppoſitorum aut perſonarum divinarum arguat triplicem ſubſiſtentiam ſub ratione formali ſubſiſtentiæ, ſed ſolùm triplicem ſuppoſitalitatem aut perſonalitatem.

30 CONTRA IV. Sinamus gratis, incommunicabilitatem triplicem provenire à ſubſiſtentia ex ipſius ratione formali, veluti effectum ſecundarium, vt Adverſarij volunt. Sanè non propterea multiplicari debet forma ipſa ſubſtantivè, niſi præterea multiplicetur in re effectus primarius. Cùm enim effectus primarius cuiuslibet formæ ſit ipſa forma prout communicata ſubiecto, vbi effectus primarius eſt numericè idem, forma quoque eſt eadem numero. Porrò effectus, aut quaſi effectus primarius ſubſiſtentiæ, eſt reddere ſubſtantiam per ſe exiſtentem; qui ſanè, cùm ſit omnino abſolutus, non multiplicatur in divinis, etiam iuxta Adverſarios, propterea ſtatuentes in divinis vnicam exiſtentiam. Ergo permiſſo quòd illius effectus ſecundarius ſit prædicta incommunicabilitas, & hæc multiplicetur, non propterea ſubſiſtentia debet multiplicari. Quòd ſi verò vnicuique effectui ſecundario cuiuslibet formæ, immultiplicato primario, velis tribuere peculiarem formam, & triplici triplicem, rogandus eris, quomodo eadem gratia habitualis numero tribuat plures, immo innumeros effectus ſecundarios expellẽdi ſimul plura, aut etiam innumera peccata diverſarum ſpecierum ac generum: idemque ferè eſt de qualibet forma ſubſtantiali relatè ad innumeras alias formas, quas ſecundariò excludit à materia per ſuam & vnicam entitatem. Iam ſi præterea ex effectu ſecundario particulari tentes colligere in ſubſtantia effectum particularem primarium, ac proinde peculiarem vniuſcuiuſque perſonæ divinæ ſubſiſtentiam; concitabis contra te plures Theologos ex ijs ipſis, quibuſcum modò diſſero, contẽdentibus poſſe condonatione extrinſeca Dei præſtari effectum ſecundarium iuſtificationis, qui eſt peccatorum remiſsio, quin propterea ab illa præſtetur effectus primarius ſanctificandi, vel condonatio ipſa habeat rationem formæ ſanctificantis. Præterea plerique ex Adverſarijs, licèt perſonalitati Verbi divini tribuant vim expellendi omne peccatũ à qualibet natura aſſumpta, & priùs exiſtente ſub peccato (quæ hypotheſis eſt ſanè poſsibilis) non propterea eidẽ perſonalitati tribuunt vim præſtandi effectum primarium ſanctificandi aut iuſtificandi, neque illam cenſent formam ſanctificantem. Idemque iuxta multos (quibus tamen minimè acquieſco) eſt de contritione, cui tribuunt effectum ſecundarium iuſtificationis, tanquam formæ expellenti peccatum, quamvis ipſi meritò denegẽt vim iuſtificandi formalem. Igitur ex eo quòd in qualibet perſona divina ſit peculiaris incommunicabilitas, & hæc dicatur effectus ſecundarius ſubſiſtentiæ, non propterea licet in ea colligere peculiarem ſubſiſtentiam, dum aliundè negatur primarius illius effectus peculiaris.

31 DICES II. Nequit multiplicari ratio ſingularis & individua, quin multiplicetur ratio communis per illã cõtracta: ideoque multiplicatis individuis naturæ humanæ, multiplicatur numericè ratio ſpecifica hominis, & generica animalis: vt proinde Petrus & Paulus iure ac meritò dicantur & cẽſeantur eſſe duo homines, ac duo animantia. Eademque ratio eſt in perſonalitate creata, quæ nunquam in ſingulari multiplicatur, quin ſimul multiplicetur numericè ratio ſpecifica perſonalitatis humanæ, & generica ſuppoſitalitatis, & cõmunior adhuc ſubſiſtentiæ, cuius certa ſpecies eſt perſonalitas humana. Ergo ſimiliter, & ob eandem ferè rationẽ, nequit multiplicari ſeu eſſe triplex numero perſonalitas divina, & ſuppoſitalitas, quin pariter multiplicetur, & ſit numero triplex divina ſubſiſtentia, quæ in illis videtur intimè ac per ſe claudi ſicuti ſubſiſtentia creata generatim in ſingulis perſonalitatibus creatis.

32 SED Contrà. Hæc enim obiectio peccat nimiùm, quatenus ex ijs, quæ in rebus creatis contingunt, meritur ea quæ in divinis, atque in ipſo myſterio Trinitatis, ſupra omnem rationem naturalem eſſe cognoſcuntur. Quare ita arguens imprimis admonendus aut reprimendus eſt verbis illis Anſelmi lib. de Fide Trinitatis, & Incarn. Verbi cap 6. *Si tria negat dici de vno poſſe* (v.g. impræſentiarum triplicem perſonalitatem, & vnicam ſubſiſtentiam) *ſicut nos in his tribus perſonis, & vno Deo fatemur, quoniã hoc in alijs rebus non videt, nec intelligere valet in Deo ſuſtineat pauliſper aliquid, quod eius intellectus penetrare nõ poſsit, in Deo eſſe: nec comparet naturã, quæ ſuper omnia eſt libera ab omni lege, & loci, & temporis, & cõpoſitionis: & credat, aliquid in ea eſſe, quod in alijs eſſe nequeat.* Hactenus ille. Itaque quamvis in creatis nunquam multipliciter perſonalitas vel ſuppoſitalitas, quin etiam ratio cõmunis ſubſiſtentiæ in ijs imbibita multiplicetur; non propterea idẽ dicere oportet in divinis, ſed alia

omnia. Disparitas in eo sita est, quòd tam personalitas creata, quàm communis ratio creatæ subsistentiæ in ea clausa, sit finita & limitata: nequit autem eadem ratio finita & limitata subsistentiæ identificari reipsa cum distinctis personalitatibus pariter finitis. E contrà verò ratio subsistentiæ divinæ, quatenus subsistentia divina est, ex sua ratione formali est perfectio infinita, eáque cum summa Dei fœcunditate ad intra cohærens: ac proinde sufficiens, vt ratione illius, quamvis nullam multiplicitatem subeuntis, subsistant tres numero personæ: sicuti ob eandem causam vnica æternitas, immensitas, omnipotentia, & existentia sufficit, vt vi illius constituantur tres personæ in concreto & adiectivè æternæ, immensæ, omnipotentes, & existentes.

33 NEQVE Vrget, quòd personalitas directè contrahat rationem subsistentiæ communem, vt hæc in Deo multiplicetur, sicut illa. Respondemus enim, quamvis in creatis personalitas contrahat rationem communem subsistentiæ directè, id est, intra eandem lineam absolutam, in divinis tamen personalitatem non contrahere directè, sed indirectè communem subsistentiam, quia ex peculiari conditione perfectionis infinitæ Dei cum summa fœcunditate cohærentis, comparatur personalitas ad subsistentiam divinam, sicuti relativum ad absolutum. Sic etiam omnis personalitas in creatis directè contrahit rationem communem entis creati, & hæc multiplicatur iuxta numerum personalitatum creaturarum: quia eadem numero entitas creata ac finita nequit identificari cum pluribus personalitatibus creatis reipsa distinctis. Idemque est de qualibet relatione reali creaturarum. At vero in divinis nulla personalitas, nulla relatio, directè contrahit rationem entis increati, sed indirectè solùm, & ratione essentiæ absolutæ & communis cum qua reipsa identificatur relationes & personalitates divinæ. Alioqui essent in divinis plures increati substantivè, contra Symbolum S. Athanasij. Similiter ergo, personalitates divinæ, sicuti quatenus distinctæ à creatis personalitatibus, non sunt absolutæ, sed relativæ: ita etiam, quatenus ab ijs differunt, nō contrahunt directè aliquam rationem absolutam Dei, sed indirectè solùm, & ratione essentiæ, cū qua identificantur. Hæc igitur ratio est, cur multiplicata in divinis personalitate sive suppositalitate, non multiplicetur pariter subsistentia. Nimirum, cùm hæc in Deo ex sua linea & ratione formali importet perfectionem simpliciter simplicem, eamque in summo & infinito gradu, ac proinde absolutam; non contrahitur directè à personalitatibus relativis, sed indirectè, & ea ratione solùm, qua prædicata Dei absoluta atque immultiplicata identificantur cum pluribus relativis. Vide plura huc spectantia suprà Disput. LXXVI. num. 53.

34 CONFIRMATVR Ratio præcipua, quam à principio sectionis vrgebamus. Ideo existentia absoluta Dei, iuxta sententiam communem Thomistarum, & quorundam aliorum ex Aduersarijs in hac controuersia, non relinquit locum, vt superueniant tres existentiæ virtualiter distinctæ, ac relativæ, quia illa habet rationem vltimi actûs, siue termini relatè ad essentiam existentem: ac proinde non finit, vt superueniat vlterior actualitas, vel terminus. Atqui eadem ratio potiùs vrget in subsistentia. Hæc enim intelligitur aduenire post existentiam, vt probaui à priori suprà Disp. LXXVI. num. 34. Nam subsistentia est actualitas respōdens substantiæ, prout substantia est; existentia verò enti reali, prout ens reale est. Ergo quemadmodum ordine intellectûs seruato prior est ratio entis realis, quàm substantiæ (intellectus enim habet pro obiecto primariò verum vniuersè, & in tota sua latitudine, atque adeò ab vniuersalioribus incipit) ita etiā prior est existentia, quàm subsistentia. Quare si existentia, iuxta Aduersarios, habet rationem actûs vltimi, & ideo non finit vt in Deo superueniant tres existentiæ relativæ: multò fortiori titulo subsistentia in Deo debet habere rationem actûs vltimi, ac proinde non finere, vt tres subsistentiæ relativæ superueniant. Et sanè vtrumque ita est: quoniam, vti ex professo statuimus tota Disput. LXXVI. nec in creatis, nec in divinis, est quidquam aliud subsistentia, quàm existentia per se, sed eadem actualitas, eademque formalis ratio: ac proinde vtraque habet rationem vltimæ actualitatis absolutæ relatè ad essentiam vel subsistentiam divinam, vt proinde nullum relinquat locum vlli alteri actualitati superuenienti intra lineam existendi aut subsistendi: sed solùm personalitatibus, quæ spectant ad lineam relativam, & constituunt incommunicabiles personas.

SECTIO QVINTA.

Argumenta varia ex authoritate & ratione pro sententia aduersa obijciuntur, & enodantur. Plura Conciliorum & Patrum loca explanata.

35 OPPONVNT I. Aduersarij varia Conciliorum ac Patrum loca, asserentium in divinis Græcè tres hypostases, & Latinè tres subsistentias. Etenim in Sexta Synodo Generali Actione 18. Tomo V. editionis Binij exhibetur Edictum Imperatoris Iu-

Iustiniani, cuius verba Græca dedimus suprà Disp. LXXIII. num. 55. Latinè verò reddita hæc sunt, inter alia: *Credimus :::::: Vnam substantiam in tribus subsistentijs: Vnitatem quidem, propter naturalem vnionem ac dominationem: Trinitatem verò, propter trium subsistentiarum perfectionem, & diuitias superexistentis bonitatis.* Et ne minùs ponderis videantur habere verba ab Imperatore dicta, eadem ferè priùs leguntur in Synodo Generali Constantinopolitana I. Epistola ad Damasum Papam, ac præterea in Romana, quæ in veteribus editionibus habebatur ante illam, vbi circa medium dicitur: *Credimus æqualem honorem ac dignitatem & imperium coæternum in tribus perfectissimis subsistentijs, siue tribus perfectis personis.* Immo & antea in Concilio Nicæno lib. 2. Actorum eiusdem post medium, in responsione data per Protogenem Sardicensem, §. *Non difficile*, hæc habentur: *Vna est diuinitas Sanctæ Trinitatis, quæ in tribus subsistentijs perfectis, & æqualibus cernitur.* Quibus omnibus locis tres subsistentiæ in Deo agnoscuntur, non minùs distinctæ, quàm tres personæ. Videmur ergo directè opponi ijs Conciliorum locis, dum asserimus non esse in divinis tres subsistentias, sed vnicam, & absolutam: quemadmodum eisdem testimonijs apertè contradiceret, quisquis assereret, non esse in divinis tres personas, sed vnicam. Concilia enim non aliter agnoscunt in Deo tres subsistentias, quàm tres personas.

36 CONFIRMATVR: Quoniam in eadem VI. Synodo Generali Actione 11. Sophronius Patriarcha CP. in Epistola Professionis Fidei col. 3. (quæ recipitur ab eodē Cōcilio Action. 13) ait: *Neque secundùm quòd Trinitas Vnus Deus agnoscitur, ET SVBSISTENTIÆ TRES, & tres personæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, dicitur contractus, vel compositus, vel confusus, ET IN VNAM SEIPSVM COLLIGENS SVB SISTENTIAM, in vnamque coercens non numerabilem personam. Sabellianorum ista sit prauitas, IN VNAM SVBSISTENTIAM TRES COLLIGERE SVBSISTENTIAS, & in vnam personam tres conspergens personas.* Atqui nos idipsum docere videmur: nam negamus in divinis tres subsistentias, vnam solam asserentes: ac propterea videmur in vnam subsistentiam tres colligere subsistentias, & per consequens tres personas conspergere in vnam personam. Ergo sententia nostra non differt ab errore illo Sabellianorum, quam improbat & anathematizat Sexta Synodus. *Præterea.* In tertia Synodo Generali, id est CP. I. & in Nicæna Secunda, & in Lateranensi sub Martino I. Papa, atque alijs diuersorum Conciliorum locis, differè exprimitur, in divinis esse tres hypostases, quas Interpres Latinus voique tres *subsistentias* vertit. Nec putari debet, Concilia ijs locis minùs propriè loqui, aut accipere vocem hypostasis Græcam, aut Latinam subsistētiæ, nisi pro illo prædicato speciali & proprio, quod vtraque vox secundum proprietatem sermonis importat. Igitur contra communem stylum ac sensum Conciliorum negamus in Deo tres subsistentias, & adstruimus vnam solam, eamque absolutam.

37 HVC Spectant innumera Patrum Græcorum ac Latinorum testimonia, quę congerunt Ruiz disp. 34. & Petavius lib. 4. cap. 12. alijque Recentiores: in quibus asseritur triplex hypostasis Græcè, ac triplex Latinè subsistentia: quin vnquam (aiunt ij Recentiores) inveniatur à Patribus vsurpata pro aliqua Dei perfectione absoluta & communi, sed dūtaxat pro personali proprietate & incommunicabili, saltem postquam sopitum fuit dissidium illud mutuum eorundem Patrum circa significationem vocis *hypostasis*, sicuti & *subsistentiæ*, quæ olim à quibusdam solùm absolutè & communiter, ab alijs solùm relativè & personaliter, seu incommunicabiliter accipiebatur. Nulla itaque ratione videtur posse negari triplex subsistentia in divinis, & asseri vna absoluta ac communis.

38 RESP. Mirum esse, prædictos duos Recentiores (vt cæteros omittam) adeò tenaciter adhærere opinioni contrariæ, & nostram reijcere, veluti adversam Concilijs, cùm ij ipsi varijs locis fateantur, hypostasim & subsistentiam à Concilijs & Patribus non fuisse vsurpatas pro ratione formali constituendi personam, vel suppositum, aut subsistens, quemadmodum accipiuntur à Scholasticis: sed solùm in concreto pro persona, supposito, aut re subsistente. Ita fatetur Petavius eodem lib. 4. de Trinitat. cap. 3. num. 6. & Ruiz varijs locis, ac præterea Vazquez 3 p. disp. 16 n. 18. Idemque longè antea obseruauerat ex assidua lectione Cōciliorum & Patrum D. Thomas 3. p. q. 2. art. 3. dicens: *Idem est attribuere propriam hypostasim naturæ humanæ in Christo, & propriam personam. Quod intelligentes SS. Patres, vtrumque in Concilio Quinto apud Constantinopolim celebrato damnauerunt dicentes: Si quis introducere conetur in mysterio Christi DVAS SVBSISTENTIAS, VEL DVAS PERSONAS, anathema sit, &c. SVBSISTENTIA AVTEM IDEM EST QVOD RES SVBSISTENS QVOD EST PROPRIVM HYPOSTASIS: vt patet per Boetium lib. de duabus naturis*

cùris. Hucusque S. Doctor. His adde, passim in eadem Synodo V. Generali, præsertim in Confessione Rectæ Fidei Iustiniani Imperatoris pag. 350. & 355. iuxta editionem Parisiensem Severini Binij, qua vtor, pro vno eodemque haberi Græcè ὑπόστασιν καὶ πρόσωπον; Latinè verò *subsistentiam & personam*. Ac præterea eo loci, inter Capitula, seu Canones, primò definitur, Trinitatem consubstantialem, & vnam Deitatem, ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, ἤγουν προσώποις προσκυνουμένην. id est, *in tribus subsistentijs, siue personis, adorandam*. Mitto plura alia à nobis obseruata Disp. LXXV. I. proximè præced. num. 10. 11. & 12. in id confirmandum.

39 EX Quibus omnibus liquet, omnino præter rem esse id argumentum, aut saltem immeritò Aduersarios in eo vsque adeò fidere: cùm omnes Catholicè fatemur in Deo tres hypostases Græcè, & tres subsistentias Latinè, eo sensu, quo à Concilijs & Patribus eæ voces vsurpatæ sunt; nimirum in concreto pro re subsistente, supposito, ac persona. Itaque sunt in divinis absdubio tres res subsistentes, tria suppositа, & tres personæ. Negamus autem in ijs tribus suppositis, aut personis, vel tribus rebus subsistentibus, esse tres subsistentias iuxta eam significationem, in qua *subsistentia* interdum, quamvis non ita frequenter, accipitur à Patribus (allegatis eadem Disp. LXXVII. sect. 2. per totam ferè) & frequentiùs à Theologis Scholasticis, pro ratione formali constituente rem, siue subsistentiam, in esse subsistentis, id est, existentis per se, atque independenter ab alio, vt subiecto inhæsionis, vel tanquam à sustentante. Hoc enim sensu nusquam Concilia aut Patres inueniuntur asseruisse in Deo tres subsistentias: neque id spectabat ad ipsorum scopum, in eo situm, vt salvarent veram distinctionem trium personarum divinarum in vna deitate contra Sabellium, & veram vnitatem personę in Christo contra Nestorium: vt ex ipsorum verbis & contextu liquet. Itaque cum vera Trinitate personarum in vna natura divina, & vera vnitate personæ Christi in duabus naturis, cohæret, quòd subsistentia vsurpata pro ratione formali subsistendi, siue existendi per se, independenter ab alio vt sustentante, aut subiecto inhæsionis, sit vnica in Deo. Sub hac enim ratione non constituit substantiam divinam incommunicabilem, sed relinquit illam in eo signo præcisionis communem, seu communicabilem tribus personis.

40 DICES: Si hæc interpretatio aliquid valet, licebit quoque impunè negare in divinis tres suppositalitates. siue tres personalitates: quoniam, iuxta nos, Concilia & Patres solùm asserunt in divinis tria suppositа, aut tres personas, vel tres res subsistentes in concreto. Ergo si dum asserunt tres res subsistentes, non censentur asserere tres subsistentias; nec etiam dum asserunt tres personas, cēsebuntur definire tres personalitates. At consequens est plusquam absurdum: cùm omnes Theologi fateantur in divinis tres personalitates, eo ipso quòd fides asserat tres personas. Ergo & absurdum esse non asserere tres subsistentias, seu formas subsistendi, vbi eadem Concilia definiunt tres subsistentes in divinis.

41 VERVM Hæc obiectio iam suprà num. 13 indicata fuit, & num. 14. soluta ex discrimine vtriusque concreti. Persona enim (idemque est de suppositо, prout accipitur à Scholasticis) est nomen & concretum substantivum, quod proinde nequit multiplicari quin multiplicetur forma, qua constituitur. Vnde cùm fides doceat, in divinis esse tres personas, colligitur demonstratione theologica, esse in Deo tres personalitates, veluti formas distinguentes. *Subsistens* autem, licèt significet substantiam, non est nomen substantivum, sed adiectivum; neque accipitur veluti concretum substantivum, sed adiectivum ex modo significandi, sicuti etiam concretum *Existens*, adhuc iuxta aduersarios. Vnde sicuti licèt in divinis sint tres existentes, non ideo est triplex existentia relativa, sed vnica absoluta, denominans indiuisim tres personas: ita etiam licèt sint tres subsistentes, non ideo est triplex relativa subsistentia, sed vnica & absoluta, à qua indiuisim tres personæ denominantur subsistentes. Vide nonnulla alia numero 14. allegato.

42 OPPONVNT II. D. Thomam 1. p. q. 40. art. 3. corpore, dicentem: *Non enim proprietates personales intelliguntur aduenire hypostasibus diuinis, sicut forma subiecto præexistenti: sed afferunt secum sua suppositа, in quantum sunt ipsæ personæ subsistentes, sicut paternitas est ipse Pater*. At si proprietates personales non clauderent propriā ac relativam subsistentiam: intelligerentur advenire hypostasibus divinis veluti forma subiecto: & non afferrent secum sua suppositа, quoniam non subsisterent ratione sui, sed ratione naturæ, cui advenirent. Ergo proprietates personales claudunt propriam & relativam subsistentiam.

43 RESP. Sensum S. Doctoris eo loci dumtaxat esse, remotis proprietatibus relativis non posse intelligi in Deo rationem hypostasis vel personæ. Cuius rationem ibidem reddit, dicens: * Nam proprietates non adveniunt hypostasibus, sicut subiecto præexistenti: sed adveniunt constituendo ipsas hypostases & con-

& consequenter, remotis illis, intellectus hypostasis remanere non potest.* Itaque proprietates relativæ exercent munus hypostaseon, id est personalitatum, quibus constituuntur & distinguuntur personæ vel suppositа divina. Non tamen constituunt personas in ratione subsistentium: quia hoc habent ab essentia divina, sive à subsistentia communi: sicuti etiam à communi existentia, & non à proprietatibus relativis, constituuntur existentes, adhuc iuxta multos ex Adversarijs. Vnde ad formulam argumenti negatur minor propositio. Optimè enim cohæret quod proprietates personales præstent effectum formalem ac proprium personalitatis, qui est relativus, & non præstent effectum subsistendi, qui absolutus est.

44 OPPONVNT III. Personalitas Patris, v.g. ex sua propria notione est ratio, qua Pater subsistit in divina natura. Idemque est de filiatione, & spiratione passiva relatè ad Spiritum sanctum. Ergo ex propria linea habet formalem rationem subsistentiæ: ac proinde hæc multiplicatur in divinis personis. Probatur antecedens. Personalitas Patris ex sua propria linea est personalitas, non inadæquata aut imperfecta, sed completa & perfecta. Alioqui Pater, vt Pater, esset semi-persona. quod suprà Disp.LXXVII.reiectum fuit. Omnis autem personalitas completa & perfecta est ratio, qua persona quælibet subsistit in natura intellectuali, qualis est divina. Ergo personalitas Patris ex sua propria linea est ratio, qua Pater subsistit in divina natura.

45 RESP. Negando antecedens. Sicuti enim personalitas Patris ex sua linea nō est ratio qua Pater existit in divina natura, ita nec ratio qua subsistit; cùm subsistere nihil aliud sit, quàm per se existere. Ad probationem dico, personalitatem Patris ex propria sua linea esse personalitatem adæquatam & completam; non quidem absolutam instar personalitatis creatæ, sed purè relativam: quæ proinde non habet præstare effectum aut quasi effectum absolutum, qualis est subsistendi, sed dumtaxat relativum constituendi personam incommunicabilem, & oppositam suo termino. Vnde licèt personalitas creata, vt completa sit, debeat constituere personam subsistentem in natura intellectuali; non tamen divina. Nec exinde sequitur, Patrem, vt Patrem, esse semi-personā: quia verè in quantum Pater est persona divina secundùm omne id, quod est de ratione personæ divinæ, quatenus differt ab alia quâvis divina persona, & à personis creatis, quæ adæquatè constituuntur per formam absolutam

46 INSTABIS Multipliciter. PRIMO. Patri, vt Patri, convenit perfectas essendi independenter ab alio, vt sustentante, & vt subiecto inhæsionis: quia repugnat ipsi, vt sustenteturab alio, vel inhæreat alteri. Ergo Patri, vt Patri, convenit effectus proprius, aut quasi effectus subsistentiæ, qui in ea perfectate est situs. Ergo paternitas, quatenus talis exercet in Patre rationem formalem subsistentiæ. Nequit enim effectus proprius formæ aliunde provenire, quàm ab ipsa forma. SECVNDO. Paternitas vltra essentiam communem addit rationem substantiæ virtualiter distinctam: quoniam personalitates sunt plures substantiæ relativæ. Ergo addit etiam perfectatem existendi, sive subsistentiam, quæ est propria actualitas substantiæ, prout distinctæ ab accidente. TERTIO. Paternitati divinæ ex sua ratione formali repugnat dependere ab alio: ac proinde inhærere alteri, vel ab alio sustentari. Ergo & ipsi ex sua ratione formali convenit ratio propria subsistentię. QVARTO. Pater ratione paternitatis constituitur incommunicabilis alteri vt supposito. Atqui esse incommunicabile alteri vt supposito, est formalissimè esse subsistens: ideoque subsistentia solet definiri vt sit actus quo natura redditur incommunicabilis alteri, vt supposito. Ergo Pater ratione paternitatis constituitur subsistens. QVINTO. Hoc ipso quòd Pater ratione paternitatis constituatur incommunicabilis alteri, vt supposito, constituitur planè atque integrè independens ab omni alio, sive vt sustentante, sive vt subiecto inhæsionis, sive quacumque alia ratione. At id proprijssimum est rei planè & perfectè subsistentis. Ergo de primo ad vltimum Pater ratione paternitatis constituitur planè & perfectè subsistens.

47 RESPONDEO, Nullam ex ijs impugnationibus vrgere. AD I. nego antecedens: quia esse per se, & independenter ab alio, vt sustentante, aut subiecto inhæsionis, qui est effectus proprius subsistentiæ, non convenit Patri, vt Patri; sed vt Deo. Convenit enim ipsi ratione suæ existentiæ substantialis & absolutæ, quæ est vnum & idem formalissimè cum subsistentia, vt sæpe diximus, & probavimus tota Disp.LXXVI. ac proinde non ratione paternitatis. AD II. distinguo antecedens: Paternitas vltra essentiam communem addit rationem substantiæ, id est suppositi, aut personæ, virtualiter distinctam, concedo; & in hoc sensu olim multi ex Patribus allegatis cum Anselmo Disp.I. sect. 5. asserebant in divinis tres substantias, id est, tria suppositа, aut tres personas) Addit rationem substantiæ, id est, entis per se existentis; nego. Nec personalitates in hoc sensu sunt plures substantiæ relativæ, sed in priori tantùm, quatenus constituunt plura suppositа aut personas. AD III. Nego antecedens:

quia

quia licèt paternitati repugnet dependere ab alio, vel ſuſtentari, id non convenit ipſi ex ſua ratione formali, ſed ratione ſubſtantiæ divinæ per ſe exiſtentis, ſive ſubſiſtentis; quam omnino ſupponit. Sic eidem repugnat eſſe creaturam, vel finitam, aut accidentariam, non tamen ex propria ratione formali, ſed ratione divinæ ſubſtantiæ, quam ſupponit, & cum qua realem identitatem habet. AD IV. Conceſſa maiore, negatur minor, etiam iuxta pleroſque Adverſariorum, admittentes in divinis ſubſiſtentiam abſolutam, quin propterea Deitas ratione illius reddatur incommunicabilis pluribus ſuppoſitis. Illa verò definitio circumferri ſolita, dumtaxat convenit ſubſiſtentiæ creatæ iam individuæ & ſingulari: ideoque vt conveniat divinæ, debet addi *ſuppoſito extraneo*, vt expoſuimus Diſp. LXXV. n. 57. & 58. Itaque Patrem eſſe ſubſiſtentem, non eſt formaliter idem, ac eſſe perſonam vel ſuppoſitum incommunicabile alteri perſonæ aut ſuppoſito: ſed ſinum eſt in eo, vt per ſe exiſtat, & independenter ab alio vt ſuſtentante, vel ſubiecto inhæſionis. quod ſanè eſt prædicatum abſolutum, & conveniens individuo Deitatis propriori rationis ad perſonas. Vide omnino ſuprà num. 29. & 30. AD V. Cum abſoluta in divinis ſecùndum rationem ſint priora proprijs, & in his neceſſariò includantur, præſertim in concreto acceptis, manifeſtum eſt, Patrem nõ poſſe reddi à perſonalitate incommunicabilem alteri perſonæ, niſi etiam ſupponatur omnino independens ab alio vt ſuſtentante, aut ſubiecto inhæſionis. Hoc enim habere ſupponitur ex communi & abſoluto conceptu ſubſiſtentis in Deitate, ſive Dei, qui priùs concipitur, quàm perſonalitas & incommunicabilitas ex ea orta.

SECTIO SEXTA.

Quædam alia argumenta in oppoſitum obiecta & ſoluta

48 OPPONES IV. Subſiſtentia ſecundùm ſuam rationem formalem non eſt actualitas aut perfectio conveniens naturæ, vt naturæ: ſed perſonæ, & ſuppoſito, vt tali. Ideoque ſuprà Diſp. LXXV. ſect. 6. ex profeſſo docuimus, quamvis Verbum aſſumpſerit humaniratem ſine ſubſiſtentia propria, quam alioqui eſſet habitura, adhuc aſſumpſiſſe naturam humanam perfectam cum ſuis proprietatibus, vt definitur in Concilijs: quoniam, ſcilicet, ſubſiſtentia non eſt proprietas naturæ, ſed ſuppoſiti. Ergo vt cohærenter nunc loquamur, debemus dicere, ſubſiſtentiam eſſe proprietatem, ſeu actualitatem propriam ſuppoſiti, quatenus ſuppoſitũ eſt. Cùm igitur in divinis ſint tria ſuppoſita, conſequens eſt vt habeant triplicem ſubſiſtentiam propriam, ac proinde relativam, & diſtinctam in ſingulis perſonis.

49 RESP. Nos ibidem locutos de ſubſiſtentia creata, eaque individua, ac ſingulari: quo ſenſu certè non eſt proprietas naturæ, ſed ſuppoſiti, vel perſonæ. Idque patet: quia quælibet natura creata ſecundùm ſua prædicata eſſentialia, & proprietates cum ijs neceſſariò connexas, eſt indifferens ad plura ſuppoſita, ſaltem negativè, ſeu per non repugnantiam: ac proinde ex ſua ratione formali abſtrahit à ſubſiſtentia ſingulari & exercita, per quam redditur prorſus incommunicabilis alteri ſubſiſtenti, ſive ſuppoſito. Præterea. Subſiſtentia quælibet creata & ſingularis naturæ completæ, in re exiſtens, intra lineam ſuam eſt actualitas propriè & intrinſecè conſtituens ſuppoſitum & perſonam creatam, vt talem. Quare licèt Verbum divinum aſſumpſerit naturam humanam perfectam cum omnibus ipſius proprietatibus, non eſt opus vt eam aſſumpſerit cum ſubſiſtentia illa poſitiva, quam alioqui haberet extra Verbum: quoniam eiuſmodi ſubſiſtentia in re, & exercitè, atque intra propriam lineam abſolutam, futura eſſet proprietas conſtitutiva, non naturæ humanæ, ſed humani ſuppoſiti, vel perſonæ creatæ. Cæterum ſubſiſtentia divina, de qua ſola loquimur impræſenti, etiam individua & ſingularis, per ſe ſpectata, & intra ſuam rationem formalem ac præciſam, eſt proprietas ſolius naturæ divinæ, quia conſiſtit in perfectione ſimpliciter ſimplici exiſtendi per ſe, ea perfectate, quæ excludit dependentiam à ſuſtentante, & ab omni ſubiecto inhæſionis. Omnis autem perfectio ſimpliciter ſimplex eſt proprietas naturæ divinæ intra ſuam lineam abſolutam, & communis tribus perſonis. Cæterum ſuppoſitalitas ſive perſonalitas divina, cùm conſtituat ſuppoſitum vel perſonam incommunicabilem prorſus cuiliber ſuppoſito aut perſonæ, nequit eſſe proprietas divinæ naturæ, vel ſpectare ad lineam abſolutam & communem. Solùm itaque eſt proprietas, id eſt, propria actualitas conſtitutiva ſuppoſiti aut perſonæ intra genus relativum.

50 OBIICIES V. Humanitas Chriſti fuit immediatè vnita Verbo penes aliquod prædicatum proprium ipſius, prout diſtinguitur à duabus reliquis perſonis divinis. Alioquĩ tres ſimul fuiſſent incarnatæ, quæ fuit hæreſis Patripaſſianorum ſuprà Diſp. LIV. reiecta, & ab Anſelmo impugnata lib. de fide Trinitatis & Incarn. Verbi à principio ferè. Atqui humanitas Chriſti fuit immediatè vnita Verbo

penes

penes ſubſiſtentiam. Ergo Verbum, prout diſtinctum à reliquis perſonis divinis habet propriam ſubſiſtentiam. Probatur minor, in qua ſola poſſet eſſe diſsidium: tum, quia Theologi paſsim ita loquuntur: tum etiam quia id videtur definitum in V. Synodo Generali collatione octava can. 4. & 5. vbi dicitur: *Si quis non confitetur Dei Verbum carni SECVNDVM SVBSISTENTIAM VNITVM ESSE, & propter hoc vnam eius ſubſiſtentiam, & vnam perſonam, &c. anathema ſit.* Vbi verba *ſecundùm ſubſiſtentiam* denotant planè Concilium loqui in ſenſu formali: quoniam alioqui æquè diceretur Verbum vnitum carni ſecundùm naturam divinam, vt penes attributa, ac ſecundùm ſubſiſtentiam? quoniam in ſenſu identico omnia illa ſunt carni vnita in Chriſto. Atqui non dicitur, Verbum fuiſſe carni vnitum ſecundùm naturam divinam, aut attributa, ſed ſecundùm ſubſiſtentiam. Ergo loquitur Concilium in ſenſu formali: & per conſequens Verbum, prout condiſtinctum à reliquis duabus perſonis habet propriam ſubſiſtentiam.

51 RESP. Iuxta dicta ſuprà num. 38. diſtinguendo minorem. Humanitas Chriſti *fuit* immediatè vnita Verbo ſecundùm ſubſiſtentiam acceptam in ſenſu Conciliorum, & frequentiori Patrum; concedo: *in ſenſu Scholaſticorum*, & minùs frequenti apud Patres; nego minorem, & diſtinguo conſequens in eodem ſenſu. Neque vrget probatio deſumpta, vel ex ſtylo Theologorum, quorum multi veteres & recentes, perinde ac nos, loquuntur: vel ex teſtimonio illo Quintæ Synodi, in quo ibidem, ſicuti & aliàs paſsim, *ſubſiſtentia* accipitur Latinè, ſicuti & in originali Græco *hypoſtaſis*, pro eodem ac *perſona*, vt patet vel ex ipſis verbis in obiectione allegatis. Quin & præterea in fine eiuſdem Canonis quinti, qui habetur (iuxta editionem Pariſienſem Severini Binij anni 1636 quatuor) pag 292. ſubditur: *Nec enim ad aſſectionem perſonæ vel ſubſiſtentiæ* (Græcè eſt, προσηκεν τ υποστασεως ἡνοι προσωπω.) *ſuſcepit ſancta Trinitas ex incarnato vno de ſancta Trinitate Deo Verbo.* Solùm itaque ex ijs verbis colligere licet, carnem, ſive naturam humanam Chriſti fuiſſe vnitam, & quidem in ſenſu formali, Verbo ſecundùm perſonam, ſignificatam in ipſo textu per *hypoſtaſim* aut *proſopon* Græcè, ſicuti & per ſubſiſtentiam Latinè. Cæterum accipiendo *ſubſiſtentiam* in ſenſu frequenti Scholaſticorum, & minùs frequenti apud Patres, pro ratione formali ſubſiſtendi, caro Chriſti, ſive natura ipſius humana, non fuit vnita Verbo immediatè atque in ſenſu formali ſecundùm ſubſiſtentiam, ſed ſecundùm perſonalitatem propriam ipſius Verbi, quæ primariò ac per ſe intelligitur terminare vnionem hypoſtaticam humanitatis. Itaque quòd primò intelligitur reſultare ex humanitate & perſonalitate vnitis, eſt perſona Verbi in natura humana: deindè verò intelligitur communicari ipſi ſubſiſtentiæ abſolutæ Verbi, non prout communis eſt tribus perſonis, ſed prout appropriata perſonæ Verbi. Quod ipſum dicere debent in ſimili quicumque ex Adverſarijs docent, humanitatem Chriſti ſolùm exiſtere per Verbi exiſtentiam, & hanc non eſſe relativam, ſed abſolutam & communem tribus perſonis.

52 INSTABIS: Perſonalitas propria Filij, vt talis eſt relativa, ac proinde referens ad Patrem naturam illam, quam terminat, tanquam ad generantem. Atqui humana Chriſti natura non eſt capax vt referatur ad Patrem, tanquam ad generantem, vt patet: cùm ſolùm ab eo procedat, vt Creatore, perinde atque à tota Trinitate, tanquam ab vno principio. Ergo perſonalitas propria Filij, vt talis, non terminat naturam humanam Chriſti. Solùm ergo id competit ſubſiſtentiæ Filij: quatenus propria ipſius ſubſiſtentia eſt.

53 SED Enim, quis non videat, Adverſarios pariter debere ſolvere obiectionem hanc, cùm aſſerant ſubſiſtentiam propriam Filij eſſe relativam, & hanc *in ſenſu formali* terminare ac complere naturam humanam? Quomodo ergo non refert illam ad Patrem, tanquam ad generantem? Reſpondeo itaque, perſonalitatem propriam Filij intra lineam relativam habere duo munia, alterum conſtituendi perſonam incommunicabilem, alterum referendi ad Patrem: & priori dumtaxat ſenſu, vniri immediatè naturæ humanæ, vt proinde ex illa & perſonalitate Verbi conſurgat perſona divina incommunicabilis, prout in humana natura: non autem vniri in poſteriore ſenſu immediatè, quoniam humanitas incapax eſt æternæ generationis, ac ſubinde relationis ad Patrem vt generantem. Sed de hoc latiùs in progreſſu.

54 OBICIES VI. Subſiſtentia Patris conſtituit ipſum in ratione principij *quod* generationis divinæ. At non conſtituit illum in ratione principij *quod* generationis divinæ penes aliquid abſolutum, ſed dumtaxat penes relativum. Alioqui omnis perſona divina eſſet principium *quod* generandi ad intra, contra quàm fides docet. Ergo ſubſiſtentia Patris non eſt abſoluta, ſed relativa, ac proinde ipſius propria, ac diſtincta à ſubſiſtentijs reliquarum perſonarum.

55 RESP. Negando maiorem: quia Pater non conſtituitur in ratione principij *quod* generationis ex vi ſubſiſtentiæ, quæ per ſe loquendo eſt indifferens ad ſuppoſitum ra-

tios

tionale vel irrationale: sed ex vi personalitatis propriæ ac relativæ: quoniam generatio divina ex sua formali ratione est intellectualis, ac proinde exigens principium *quod* ad lineam intellectualem directè spectans; quale non est subsistens, vt subsistens; sed persona, quatenus persona.

56 DICES. Subsistentia, de qua procedit obiectio, non est quælibet, sed consentanea naturæ intellectuali divinæ, & personæ Patris in ea subsistenti. Illa verò videtur constituere Patrem in ratione principij *quod* generandi: quoniam actiones tribuuntur subsistenti, vt principio *quod*. Ergo subsistentia Patris constituit ipsum in ratione principij *quod* generationis divinæ.

57 RESP. Negando minorem: quia subsistentia solùm constituit Patrem, sicuti & reliquas personas, quatenus sunt vnus Deus singularis, in ratione principij *quod* operationum essentialium intelligendi & volendi, sicuti & operandi ad extra. In quibus omnibus solùm exprimitur perfectio absoluta & indivisim communis. In ordine autem ad operationem notionalem generandi sola personalitas peculiaris ac relativa Patris constituit ipsum in ratione principij *quod*. Neque obstat axioma illud subobscurè indicatum in obiectione: quia non dicitur frequenter, actiones esse subsistentium, sed *suppositorum*. Suppositum autem Patris fatemur esse singulare, sicuti & personam. Cæterum adhuc in creatis, generatio humana in sensu præciso & formali non respondet subsistenti, vt principio *quod*, sed personæ. Nimirum, ratio subsistentis vagatur per rationalia & irrationalia: ratio autem personæ pertinet ad solam naturam intellectualem aut humanam.

58 OBICIES VII. Non potest multiplicari persona, quin etiam formalis ratio subsistendi. Nequit enim multiplicari cõcretum, quin etiam multiplicetur id, quod ab eo importatur in recto. Persona autem est concretum importans in recto formalem rationem subsistendi incommunicabiliter, non autem puram incommunicabilitatem: vt patet ex definitione personæ quæ est, *rationalis naturæ individua substantia*, ex Boetio lib. de duabus naturis, quem omnes Theologi sequuntur in re, quamvis vocibus dissideant. Subsistentia autem individua idem est ac subsistentia incommunicabilis, vel *intellectualis naturæ incommunicabilis existentia*, vt exponit Richardus à S. Victore lib. 4. de Trinitate cap. 23. qua definitione vsus est Ioannes Theologus in Concilio Florent. sess. 19. Ergo persona in recto importat subsistentiam incommunicabilem. Cùm igitur in divinis sint tres personæ, videtur manifestum, etiam esse tres incommunicabiles subsistentias, sive rationes formales subsistendi incommunicabiliter, non autem solum tres incommunicabilitates.

59 CONFIRMATVR. Incommunicabilitas in divinis non potest immediatè advenire subsistentiæ, & essentiæ, sed debet supponere aliam rationem positivam, in quæ fundetur. Igitur triplex persona divina nequit constitui per vnicam subsistentiam triplici incommunicabilitate modificatam, sed dumtaxat triplici subsistentia incommunicabili. Cõsequentia patet, & antecedens probatur. Incommunicabilitas enim nequit immediatè advenire rationi positivæ communicabili: quoniam communicabilitas & incommunicabilitas opponuntur veluti affirmatio & negatio, quarũ altera nequit immediatè advenire alteri. Atqui subsistentia absoluta est ratio positiva cõmunicabilis, immo & de facto communicata tribus personis. Ergo incommunicabilitas nequit immediate advenire subsistentiæ absolutæ & essentiali.

60 HOC Argumentum directè militat contra illos præcipuè, qui aiunt, personas divinas supra absolutam & communem subsistentiam solùm addere triplicem incommunicabilitatem, veluti sufficientem ad constituendum triplicem personam. Verùm nisi aliud addant, id difficilè capitur, & argumentum reverà vrget: ac præterea ex eo, quòd triplex negatio communitatis superaddita non sufficiat ad constituendum per modum formæ triplicem personam positivam. Nec præterea subsistentia vnica, & positiva, quatenus modificata triplici negatione, est sufficiens ratio ad cõstituendum triplicem positivam personam. Quare vltra subsistentiam absolutam oportet addere tres formas relativas & peculiares, quibus personæ tres constituantur in ratione talium proximè & immediatè.

61 QVARE Aliter occurrendum est argumento, & dicendum, personam in divinis non solùm importare subsistentiam communem absoluramque, peculiari negatione sive incommunicabilitate modificatam: verùm etiam formam peculiarem ac positivam, eamque prorsus incommunicabilem, quæ est relativa personalitas, virtualiter intrinsecè distincta à subsistentia absoluta. Itaque negatio illa, seu incommunicabilitas, non fundatur immediatè in subsistentia absoluta & communicabili: sed in personalitate peculiari, quæ est vltimum complementum substantiæ divinæ intellectualis, prout consideratæ in genere hypostatico ac relativo; & communicari nullatenus potest reliquis divinis personis. Hoc sensu persona definitur à Magistro in 1. dist. 25. *hypostа-*

postasis proprietate distincta, ad dignitatem pertinens. Quæ postrema verba significant dignitatem naturæ intellectualis, intra quam solam invenitur ratio personæ. Hypostasis autem ibidem non accipitur pro subsistentia, quæ est ratio communissima, & vagatur per substantias completas incompletasque, licèt aliter & aliter: sed pro suppositalitate, quæ est vltimum complementum substantiæ integræ in singulari. Hoc sensu Bonaventura in 1. dist. 25. quæst. 1. personam definit, *intellectualis naturæ suppositum, proprietate distinctum.* Quæ videtur optima definitio, omni & soli personæ conveniens, proindeque & cuilibet ex tribus divinis, quarum vnaquæque est intellectualis naturæ suppositum, proprietate relativa distinctum à reliquis duobus. Quo sensu exponenda est definitio Boetij, & Ricardi, aut quælibet alia circumferri solita. Vnde in divinis asserimus tria suppositа, & tres personas, singularib⁹ suppositalitatib⁹ (vt in Scholis dici solet) ac personalitatibus constantes: non tamen tres subsistentes substantivè, aut tres rationes formales subsistendi: quia hæ ex terminis, atque ex propria ratione sua, important perfectionem absolutam, ac proinde omnino eandem in divinis personis. Si autem roges, quid sit personalitas in abstracto, illa sic definiri commodè potest, *suppositalitas complens vltimò naturam intellectualem.* Vnde & sequitur, veluti effectus secundarius essentialiter connexus, incommunicabilitas ad aliud suppositum: quia quod vltimò completum est intra genus substantiæ, iam non est capax vlterioris complementi intra illud. Ex quibus patet ad formulam argumenti, eiusque confirmationem.

62 POTEST Denique dici, quamvis singulæ personæ non addant peculiares subsistentias, addere tamen peculiarem subsistendi modum, penes quem vnaquæque constituitur, & distinguitur ab alijs duabus. Ita enim loquitur Damascenus lib. 1. Fidei cap. 11. cui epigrapha: *De trium personarum distinctione:* vbi inter initiū & medium capitis inquit iuxta versionem Iacobi Fabri: *Secundùm omnia vnum sunt Pater, Filius, & Spiritus sanctus, præter* (vt ita loquamur) *ingignentiam, gignentiam, & processionem.* Patet verò, diversam esse rationem formalem subsistentiæ, quàm ingignentiæ, & processionis. Ergo Pater Filius & Spiritus sanctus, sunt vnum quoad rationem formalem subsistentiæ. Pergit Damascenus, & subdit: *Vnum agnoscimus Deum: in solis quidem proprietatibus paternitatis, filietatis, & processionis, secundùm causam & causale, & personalem perfectionem, id est, existentiæ modum, differentiam intelligimus.* Hactenus ille. in quibus solùm agnoscit distinctionem personarum divinarum penes formas relativas paternitatis, filiationis, & processionis, secundùm ordinem producentis & producti, & personalem perfectionem, id est, complementum personale, quod appellat, τὸ ὑπάρξεως τρόπον, & Iacobus Faber interpretatur *existentiæ modum.* Quo sensu singulæ personæ non addunt existentiam peculiarem, sed modum existentiæ, penes quem invicem distinguuntur. Porrò cap. 3 sequenti Damascenus totidem ferè verba habet circa initium: & quod Græcè est, τὸ ὑπάρξεως τρόπος, vertitur ab eodem Fabro, non *modus existendi*, sed *modus subsistendi*, nimirum incommunicabiliter. Nimirum integrum testimonium Latinè sic habet: *Ingenitum, Genitum, & Procedens, non sunt substantiæ* (Græcè τὸ ὄντως) *indicativa, sed habitudinis ad invicem, & modi subsistendi.* Itaque possumus in divinis admittere, non quidem triplicem subsistentiam, sed triplicem modum subsistendi. Nimirum, vnaquæque ex personalitatibus divinis quamvis propriè non sit modus (alioquì esset entitas incompleta & imperfecta) est tamen quasi modus subsistendi relativè & incōmunicabiliter, ac proinde peculiaris in singulis personis. Verùm & hæc ipsa doctrina ampliorem lucem mutuabit ex dicendis Disp. sequenti.

63 OBIICIES Vltimò. Potest natura irrationalis hypostaticè vniri alicui suppositо divino, prout distincto ab alijs duobus: vt docet frequentior Theologorum sententia. At non potest ipsi vniri secundùm personalitatem propriam: quia hæc solùm est capax terminandi naturam rationalem, vt patet. Ergo potest natura irrationalis hypostaticè vniri suppositо alicui divino secundùm propriam ipsius subsistentiam: atque adeò hæc est peculiaris & distincta in quolibet ex divinis suppositis. Patet consequentia: quia exclusa semel à quolibet suppositо divino subsistentia peculiari, nihil proprium aut speciale vnicuiusque remanet, nisi personalitas: secundùm quam nequit esse vnio ipsius ad irrationalem naturam.

64 RESP. Maiorem propositionem posse satis probabiliter negari: cùm multorum sententia sit, eaque gravi fundamento innixa, non posse naturā irrationalē vniri substantialiter Deo: vt videbimus in Commentarijs ad librum Anselmi de Incarnat. Verbi. Deinde dato quòd sit possibilis vnio illius substantialis cum Deo, vt frequentior sententia docet; adhuc negari probabiliter potest, possibilem esse eam vnionem cum vno suppositо divino, potiùs quàm cum alio. Solùm enim esset vnio cum Deo ratione subsistentiæ absolutæ, & cō-

munis tribus personis: quæ proinde, non prout distinctæ inter se, sed quatenus vnum sunt, terminarent eiusmodi naturam, siue vniretur cum illa: quemadmodum & intellectui creato vniuntur intelligibiliter atque indiuisim rationes essentiæ, prout gerentis munus speciei intelligibilis absolutæ & communis. Denique adhuc permisso quòd irrationalis natura possit vniri alicui suppositio diuino præ alijs duobus, dicendum est, rationem formalem terminandi ex parte illius suppositi diuini, non fore personalitatem, vt rectè assumitur in argumento; neque etiam subsistentiam, prout subsistentia est, cùm hæc sit vna & communis tribus: sed solùm suppositalitatem propriam illius suppositi diuini, atque ipsius peculiarem: quæ quidem distinguitur virtualiter intrinsecè à subsistentia, tanquam prædicatum relativum ab absoluto, & notionale ab essentiali, cùm præ illa afferat incommunicabilitatem. Præterea eadem suppositalitas distinguitur virtualiter extrinsecè saltem à personalitate, quoniam hæc præ illa exprimit complementum propriũ naturæ rationalis. Quapropter suppositum diuinum singulare vniretur naturæ rationali, non vt subsistens præcisè, neque vt persona, sed quatenus suppositum singulare & distinctum à duobus reliquis.

DISPVTATIO LXXIX.

AN FORMALIS RATIO CONSTITVENDI AC DISTINGVENDI INTER SE PERSONAS DIVINAS, SIT ABSOLVTA, VEL POTIVS RELATIVA.

AD DOCTISSIMVM ET REVERENDISSIMVM PATREM D. LVCAM DACHERIVM, Benedictinum, in Gallia Scriptorem celeberrimum, & toti Orbi litterario notum, Authorem Spicilegij Veterum Patrum, tredecim voluminibus distincti, & Actorum SS. Ordinis S. BENEDICTI, in quinque alia distributorum; insuper & quotidie è thesauro suo plura alia proferentem nova ac vetera.

SVPPONIMVS *In diuinis esse tres veras, & subsistentes personas. quod latè probatum fuit suprà Disp. LVII. per totam contra Sabellium & alios Heterodoxos, tum veteres, tum recentes: ac proinde in singulis earum non solùm esse naturam, siue essentiam, in qua conueniunt, & sunt omnino vnum atque idem, vt latè in superioribus fuit constitutum; sed etiam proprietatem aliquam personalem, per quam constituantur & differant inter se. Disquirimus itaque, an eiusmodi proprietas sit absoluta, an potiùs relatiua. Quæ controuersia directè huc spectat, & locum habet apud Anselmum locis in progressu indicandis, præsertim num.* 4. *&* 13. *sicuti & apud Magistrum in* 1. *dist.* 20. *&* d. 22. *cap.* Sciendum, *& cap.* Deus: *ac dist.* 26. *vbi tractatur à Scoto quæst.* 1. *Durando quæst.* 1. *sicuti & ab alijs Scholasticis in eadem loca, & præterea à D. Thom.* 1. *quæst.* 40. *art.* 1.

SEC-

SECTIO PRIMA.

Præmittuntur nonnulla opportuna ad dirimendam controversiam, & referuntur Authorum placita.

2 PRÆMITTO I. Personas divinas verè constitui ex essentia & proprietatibus personalibus, quid quid olim contrà existimaverint Præpositivus, & Gregorius ab Arimino in 1 dist. 26. & 27. asserentes, rem prorsus simplicem, qualis est quælibet persona divina, esse incapacem veræ & propriæ constitutionis: ac proinde vnamquamque personam se tota esse in seipsa, & distingui ab alia. Hæc enim opinio ab omnibus alijs Theologis, post Div. Thom. 1. part. quæst. 32. & 40. articul. 2. reijcitur, & à multis eorum gravi censura notatur: cùm aliqui erroneam, alij errori proximam, alij demum temerariam, vt minimum censeant. Fundamentum præcipuum desumitur ex Concilio Florentino sess. 29. vbi dicitur: *Persona constat ex diuina substantia, & proprietate.* Idque præterea suadetur firma ratione: quia quoties in quavis re est verè aliquid commune, & aliquid proprium, etiam est vera constitutio ex communi, & proprio. Atqui licèt personæ divinæ sint aliquid summè simplex, verè in eis est aliquid commune, & aliquid proprium. Ergo licèt sint summè simplices, verè constituuntur ex communi & proprio. Assumptio, in qua sola posset esse difficultas, probatur, non solùm ex doctrina fidei, quâ credimus, edentiam, sive naturam verè esse communem tribus, personam verò Patris v. g. propriam, singularem, & incommunicabilem reliquis duabus: sed etiam ex testimonijs Ecclesiæ Catholicæ. Imprimis enim Concilium Lateranense sub Innocentio III. prout habetur in cap. *Firmiter* de summa Trinitat. ait: *Hæc sancta Trinitas secundùm essentiam vna, & secundùm proprietates discreta.* Vbi palam traditur vnitas essentiæ in tribus, atque adeò illius communitas vera; & præterea veræ personarum proprietates. Verùm & longè antea in Sexta Synodo Generali Actione 11. approbatur Epistola Sancti Sophronij, in qua dicitur: *Hoc quidem* (scilicet, identitas) *propter naturam: illud verò* (id est, distinctio personarum) *propter alterutras horum trium proprietates, propterque dissimilitudinem proprietatum, quæ inconfusè vnamquamque figurant personam.* Ex quibus, alijsque similibus Conciliorum locutionibus desumpta sunt verba illa Præfationis Missæ in Festo Sanctiss. Trinitatis: *Vt in personis proprietas, in essentia vnitas, & in maiestate adoretur æqualitas.* Et certè quemadmodum omnes in Deo, quamvis summè simplici, admittunt abstracta essentialia, vt deitatis, omnipotentiæ, & sapientiæ, veluti rationes formales, quibus respondeamus quærenti, quonam Deus sit vnus, omnipotens, & sapiens: ita oportet asserere in Deo abstracta personalitia, quibus faciamus satis quærenti, quônam sint tres personæ, nimirum, tribus personalibus proprietatibus.

3 PRÆMITTO II. Constitutionem personarum ex essentia & proprietatibus, non modò esse veram & propriam, vt nuper probatum est, sed etiam realem, sive insensu reali, quod secundum immeritò negant Vazquez disp. 152 n. 8. & Molina 1. p. quæst. 40. art. 2. disp. 1. concl. 2. contra communem aliorum sententiam. Ratio est: tum, quia idem fundamentum est veræ & propriæ constitutionis paulo antè probatæ, ac realis. Quæ enim est constitutio realis, nisi quæ vera & simpliciter propria est? Deinde constitutio, vel attenditur ex re constituta, vel ex parte extremorum constituentium, vel denique ex modo constituendi. At ex quocumque horum capitum attendatur constitutio divinarum personarum, realis est. Res enim constituta, scilicet, persona, reipsa est in divinis, eáque triplex. Deinde essentia, & proprietates constituentes, sunt aliquid reale, vt patet. Iam verò modus constituendi, etiam est realis, hoc solum excepto, quòd iuxta opiniones Scoti & Durandi distinguentium essentiam à proprietatibus personalibus distinctione formali ex natura rei, aut modali, constitutio dici posset realis formalis aut modalis: iuxta communem verò aliorum sententiam, quâ essentia à proprietatibus personalibus differt solum virtualiter intrinsecè, vt docuimus Disp XXV. & XXVII, dici possit realis virtualis. Modus enim constituendi talis est, qualis vnio & distinctio extremorum constituentium. Cumque ea sit virtualis in re, quamvis non formalis, constitutio ipsa debet censeri realis virtualis. Et fanè Authores contrarij videantur perinde loqui de constitutione ac de compositione vt quemadmodùm hæc non est realis in Deo, sed rationis dumtaxat, sic etiam illa. In oppositum autem est alteram ab altera plurimum differe. Compositio enim non solùm realis, sed etiam metaphysica, prorsus repugnat Deo, vt traditum fuit Tomo primo, Disput. XXVIII. XXIX. & XXX. quoniam opponitur summæ simplicitati & puræ actualitati Dei. Supponit enim necessariò imperfectionem aliquam in extremis componentibus. Secus verò con-

ſtitutio. Vnde abſolutè & ſimpliciter dicimus, Deum paternitate conſtitui in eſſe Patris, ac filiatione in eſſe Filij, & eſſentia in ratione ſubſtantiæ intellectualis: non tamen componi: quia in hoc concipitur ſtatim imperfectio aliqua Deo repugnans. Quin & in rebus finitis verè atque in ſenſu reali dicimus hominem conſtitui per animal rationale; non tamen componi, niſi ratione ſolùm, ob realem identitatem vtriuſque cum homine & inter ſe. Poteſt igitur conſtitutio eſſe realis, quin ſit realis compoſitio: immo poteſt in Deo eſſe realis virtualis conſtitutio, quamvis nulla ſit in ipſo compoſitio realis, adhuc virtualis: præſertim vbi ab eo excluditur omnis compoſitio metaphyſica, prout à nobis excluditur. Vide Ioannem à Sanct. Thoma 1. part. quæſt. 42. diſput. 16. num. 4. Franciſcum Lugum lib. 2. diſput. 21. cap. 2. num. 12. & Marchinum diſput. 47.

4 PRÆMITTO III. Eſſentiam divinam eſſe prorſus abſolutam, non ſolùm ea ratione generali, quâ eſt aliquid commune tribus perſonis, & omne prædicatum ijs commune eſt abſolutum; ſed etiam ex peculiari ratione eſſentiæ divinæ, quæ eſt ſubſtantia perfectiſsima, ac proinde non ad aliud, ſed *ad ſe* ſubſiſtens. Hinc eſt quòd Anſelmus ſuprà cap. 14. paulo poſt initium aiebat: *Siquid de ſumma natura dicitur relatiuè, non eſt eius prædicatum ſubſtantiale.* Quoniam, nimirum, natura ſubſtantialis generatim loquendo, eſt ens abſolutum: quanto magis natura ſubſtantialis Dei? Et Auguſtinus vniversè loquens de qualibet re ſubſtantiali lib. 5. de Trinitat. cap. 7. ſub finem inquit: *Omnis ergo res, ad ſeipſam ſubſiſtit. Quanto magis Deus?* Vnde & in Concilijs ac Patribus, quoties diſſeritur de eſſentia divina, prout eſſentia, aut natura eſt, nihil ipſi tribuitur, quod præ ſeferat habitudinem, vel relationem ad aliud. Quapropter Concilium Lateranenſe, prout habetur in cap. Firmiter, & cap. Damnamus, de Summa Trinit negat naturæ divinæ affectiones illas, quæ importãt quoddammodo habitudinem ad alterum, vt generare aut generari, ſpirare aut ſpirari. Suppoſito itaque, eſſentiam divinam eſſe prorſus abſolutam, inquirimus, an proprietates perſonales ſint etiam abſolutæ, an potiùs relativæ.

5 PRIMA Sententia docet, proprietates, quibus perſonæ divinæ conſtituuntur, non eſſe relativas, ſed abſolutas. Ita Ioannes de Ripa, & Guilielmus Epiſcopus Pariſienſis apud Dionyſium Carthuſ. in 1. diſt. 26. quæſt. 2. quorum opinionem cenſet probabilem Scotus in eandem diſt. 26. quæſt. 1. §. *Tertia opinio*, aut ſaltem oſtendit modum quo illa probari poſsit, ſicuti & Theodorus Smiſing diſput. 2. quæſt. 1. num. 16. ac Michael Palacios ibid. diſp. vnica concl. 1. & Salmeron tom. 2. tract. 12.

6 SECVNDA, Eaque communis reliquorum Theologorum, docet, perſonales proprietates eſſe prorſus relativas. Ita Magiſter in 1. diſt. 20. & Div. Thom. 1. part. quæſt. 40. art. 1. quos Scotus & Durandus locis initio indicatis, & reliqui Scholaſtici & Interpretes ſequuntur, vt propterea nullum operæ pretium ſit allegare loca ſingulorum. Porrò multi ex his contrariam opinionem gravi cenſura notant. Valentia enim diſput. 2. quæſt. 14. puncto 2. exiſtimat illam pluſquam falſam, Zumel 1. par. quæſt. 40 ar. 2. diſp. 1. temerariam & erroneam, Molina eodem articulo diſp. 2. membro 1. non ſolùm temerariam, ſed parum tutam in fide, Ruiz diſp. 88 ſect. 1. vt minimum erroni proximam, Vazquez diſp. 158. cap. 3. manifeſtè damnatam quoad diſtinctionem perſonarum ex vi proprietatum abſolutarum, Durandus verò vbi ſuprà hæreticam, ſicuti & Bañez. Quidquid tamen ſit de ijs & alijs cenſuris, quas SS. P. & D. Innocentius XI. ſuperiori anno 1679. Sedi Apoſtolicæ reſervavit circa controverſias aut opiniones inter Catholicos Scriptores agitari ſolitas, cenſeo hanc ſententiam communem abſdubiò veram, & certam, & expreſſam Sancti Anſelmi. quod ſtatim probare pergo.

SECTIO SECVNDA.

Perſonas diuinas non conſtitui nec diſtingui inter ſe proprietatibus abſolutis, ſed relatiuis, iuxta Scripturam, & Concilia; quorum varia loca expenduntur multipliciter contra opinionem aduerſam.

7 PROBATVR I. Aſſertio ex ſacris litteris, in quibus nunquam fit mentio divinarum perſonarum in ſingulari per nomina denotantia proprietatem aliquam abſolutam, ſed dumtaxat relativam, qualia ſunt, Pater, Filius, Verbum, Vnigenitus, Imago, Spiritus veritatis, *qui à Patre procedit*, & de quo Chriſtus ait Ioannis 15. 16. 17. *quem ego mittam vobis à Patre.* Non ergo conſtituuntur & diſtinguuntur inter ſe perſonæ divinæ proprietatibus abſolutis, ſed relativis. Nec proderit Adverſarijs dicere, hoc argumentum eſſe dumtaxat negativum. Eſt enim propriè aut æquivalenter ſaltem affirmativum. nam credere debemus, Chriſtum ſingulas perſonas ijs nominibus expreſsiſſe, quæ opportuna ſint

&

& apta ad illas concipiendas & diſtinguendas à nobis. Cùm ergo ad id muneris ſolùm fuerit vſus nominibus ſignificantibus relationem ſeu habitudinem vnius perſonæ ad aliam, nunquam verò nominibus exprimentibus quid quam abſolutum, evincitur planè ac poſitivè ex verbis Chriſti, perſonas divinas in ratione talium non conſtitui aut diſtingui proprietatibus abſolutis, ſed relativis. Quam ipſam rationem præ oculis habuiſſe videtur Nazianzenus Oratione 37. id eſt, quinta de Theologia, columna 5. dum dixit: *Mutuæ eorum relationis differentia, diuerſa quoque ipſis nomina procreauit.* Similiterque Cyrillus Alexandrinus Dialogo de Trinitate lib. 2. col. 5. teſtatur, eam fuiſſe rationem ob quam Chriſtus Dom. prætermiſsis nominibus abſolutis, ſive ad eſſentiam ſpectantibus, qualia ſunt, *Incorruptibilis, & Ingenitus, baptizare iuſſit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Nimirum in eum finem *collegit, & præ alijs præpoſuit nomina, diſtinctiſsimè nobis conſtituentia vniuſcuiuſque ſignificati propriam exiſtentiam.* id eſt, proprietatem ſingularem. nam alioquì, & preſsè loquendo, τὸ εἶναι, ſive ὕπαρξις, id eſt, *eſſe*, ſive exiſtentia trium perſonarum, vnica & abſoluta eſt, vt vidimus ſuprà Diſp. LXXIV. per totam.

8 PROBATVR II. Conciliorum teſtimonijs. Etenim Concilium Toletanum XI. tacito conſenſu Summorum Pontificum, omniumque Theologorum, probatum ab Eccleſia, in Confeſsione Fidei c. 1. inquit: *In relationis perſonarum nominibus Pater ad Filium, & Filius ad Patrem, & Spiritus ſanctus ad vtroſque refertur. Quæ cùm relatiuè tres perſonæ dicantur; vna tamen natura per ſubſtantiam creditur.* Vbi Trinitatem, ſeu diſtinctionem trium perſonarum, ſolùm attendit ſecundùm proprietates relativas. Quod paulo infrà clariùs explanat, dum ait: *In relatione perſonarum numerus cernitur.* Ac denique vrgentiùs poſtea excludit abſolutas proprietates, quibus perſonæ diſcernantur, dum ſubdit: *HOC SOLO NVMERVM INSINVANT, QVOD AD INVICEM SVNT, ET IN HOC NVMERO CARENT, QVOD IN SE SVNT.* Vnde formula ſyllogiſmi eruitur: Quoniam perſonæ divinæ ſolùm diſtinguuntur penes id, in quo numerum conſtituunt. At non conſtituunt numerum penes aliquid abſolutum, ſed relativum. Non enim illum conſtituunt penes id, quod ſunt in ſe, ſed penes id quod ſunt ad invicem. Ergo nō diſtinguuntur penes aliquid abſolutum, ſed dumtaxat relativum. Verùm & clariora alia verba eiuſdem Concilij ſubiungo, eodem loco excludentis omnem proprietatem abſolutam, & ſolùm agnoſcentis relativam, dum inquit: *Quod enim Pater eſt, non ad ſe, ſed ad Filium eſt; & quod eſt Filius, non ad ſe, ſed ad Patrem eſt. Similiter & Spiritus ſanctus non ad ſe, ſed ad Patrem & Filium relatiuè refertur in eo, quod Spiritus Patris & Filij prædicatur.*

9 IDIPSVM Colligere licet ex Concilio Generali Florentino, in cuius ſeſs. 13. poſt medium, §. *Diuina Subſtantia*, Ioannes Theologus, cæteris Patribus tacitè approbantibus, probat, divinarum perſonarum *proprietates nequaquam communicabiles eſſe: quod ex relationis vi creditur euenire.* Et paucis interiectis: *Nihil, niſi principij habitudo, eſt: in quo hæc duo conſiderantur, à quo aliquid, & ad quod aliquid.* Ac præterea 3. ſequenti *Dixi equidem*, ita concludit ex ſenſu cōmuni omnium Patrum ac Theologorum: * Sola relatio apud omnes Græcos & Latinos Doctores diuina proceſsione perſonas multiplicat: cui etiam duo illa, A QVO, & AD QVOD, de quibus ſuprà dictū eſt, conveniunt. SIQVIDEM IGITVR RELATIONES HVIVSMODI PERSONAS MVLTIPLICANT, ITA VT NON ALIA RATIONE, QVAM VI RELATIONIS, PATER A FILIO, AC VNA PERSONA AB ALIA, DIFFERANT. QVEM QVIDEM IN MODVM SPIRITVS SANCTVS AB ALIO EST, &c.*

10 QVOD Si verò quiſquam contendat, Ioannem Theologum Latinum ibidem loquentem minùs exactè potuiſſe rectificari de ſenſu Græcorum Patrum, audiat Cardinalem Beſſarionem Græcorum, virum certè eximium & eruditiſsimum, qui ad finem eiuſdem Concilij in Oratione *Pro vnione*, tacitè etiam probata ad eadem Synodo, cap. 6. melius propius ad medium, quàm ad finem, cùm præmiſsiſſet realem identitatem relationis, & originis, inquit: * Ideo vtroque modo diſtinguuntur perſonæ divinæ; priùs tamen & principaliter ſecundùm modum intelligendi per relationes, per quas etiam conſtituuntur divinæ perſonæ. &c.* Ac paulo poſt: *Vtreque quidem modo diſtinguuntur diuinæ perſonæ: ſed principaliùs relatione, ſive proprietatibus.* Vbi non ſolùm de diſtinctione perſonarum per proprietates relativas conſtat, ſed etiam de conſtitutione, quicquid aliqui ex nuperis Theologis munis conſultè negaverint: cùm in verbis paulo antè exſcriptis dicatur nominatim de relationibus: *PER QVAS ETIAM CONSTITVVNTVR DIVINÆ PERSONÆ.* Quin & idem Beſſario ſubdit: *Non enim generare, & generari, quod originis eſt, conſtituit principaliter perſonam, ſed Paternitas, & Filiatio.* Quid clarius?

11 ACCEDIT; In ea Synodo pro eodem reputari conſtitutivum ac diſtinctivum perſonarum. Nam idem Ioannes Theologus paulo antè laudatus ſeſs. 19. fine ait, *perſonam divinam ex ſubſtantia proprietateque conſtare.* Quod ipſum præmiſerat ſeſs. 18. §. *Divina ſubſtantia*, inquiens: *Perſona ex ſubſtantia proprietatibuſque conſiſtit.* Ac paulo poſt, §. Dixi ecquidem, probat, hanc proprietatem eſſe relationem principij, & procedentis à principio, iuxta ſenſum omnium Græcorum & Latinorum, vt conſtat ex verbis num. 9. relatis. Cumque hæc ipſa doctrina fuerit vnum ex præcipuis fundamentis theologicis, quibus illa Oecumenica Synodus ducta eſt, vt Spiritus ſanctus cenſeatur à Filio etiam procedere, nec aliter poſsit ab illo diſtingui, quàm penes relationem, ſive habitudinem producentis & producti; conſequens eſt, vt conſtitutio, ſicuti & diſtinctio perſonarum, ex vi proprietatum relativarum, proximè ad fidem pertineat. Sicut enim quælibet definitio Conciliorum Generalium in rebus dogmaticis eſt fide certa: ita etiam quælibet ex præcipuis rationibus, quibus definitio ipſa innititur, proximè ad fidem ſpectare cenſenda eſt.

12 VRGETVR Multipliciter probatio eadem, ſimulque impugnatur evaſio illa paulo antè notata, profitentium perſonas diſtingui, negantium verò conſtitui proprietatibus relativis. cui modo dicendi præivit Scotus loco ſuprà num. 5. indicato, & in 1. diſt. 11. quæſt. 2. Etenim, eadem proprietas, quæ perſonam conſtituit, pariter illam diſtinguit à cæteris, ſive formaliter, ſive radicaliter, vt ipſe Scotus eo loco fatetur. Si ergo relatio diſtinguit perſonam divinam à cæteris, tum formaliter, tum radicaliter, vt ipſe aſſerit; pariter quoque illam conſtituit. Vnde quemadmodum ex præiactis Conciliorum locis habemus, perſonas diſtingui ſolis relationibus, ita etiam conſtitui. DEINDE. Palam eſt, proprietatem conſtitutivam vnius perſonæ diſtinctæ reipſa ab alia, non poſſe eſſe vnam eandemque cum proprietate conſtitutiva alterius perſonæ. Ergo neceſſum eſt vt proprietates, quibus conſtituuntur perſonæ, ſint invicem ac reipſa diſtinctæ. At nequeunt diſtingui in divinis quæ abſoluta ſunt, ſed dūtaxat quæ relativa: vt patet ex illis verbis Concilij Toletani XI. ſuprà exſcriptis: *Hoc ſolo numerum inſinuant, quod ad invicem ſunt: & in hoc numero cavent, quod in ſe ſunt.* Ergo proprietates conſtituentes perſonas divinas, non ſunt abſolutæ, ſed relativæ. PRÆTEREA. Vt vidimus nuper ex Concilio Florentino num. 11. & probatum fuit ſuprà num. 2. perſonæ divinæ conſtituuntur proprietatibus. Atqui iuxta phraſim omnium Patrum proprietates & relationes vnum & idem omnino ſunt. Quod latè oſtendit Ruiz diſp. 77. ſect. 4. prolatis in medium plurimis illorum teſtimonijs. Ergo perſonæ divinæ conſtituuntur relationibus. Itaque de primo ad vltimum ex Concilijs habemus perſonas divinas, non ſolùm diſtingui, ſed etiam conſtitui per relationes.

SECTIO TERTIA.

Aſſertio eadem ſuadetur ex Anſelmo, aliiſque Patribus Latinis, ac Græcis, qui omnes communiter docent, perſonas divinas conſtitui ac diſtingui ſolis proprietatibus relativis. Aduerſariorum evaſiones præcluſæ.

13 PROBATVR III. Teſtimonijs illuſtribus Patrum Latinorum, atque imprimis Anſelmi, qui plurimis locis nullam inter divinas perſonas diſtinctionem agnoſcit, niſi ratione relationum, ſeu oppoſitionis relativæ. Etenim in Epiſtola de Proceſsione Spiritus ſancti ſæpe tradit illud dictum, quod poſtea in communi axioma Theologorum abijt: *In divinis omnia ſunt vnum, vbi non obuiat relationis oppoſitio.* Nimirum cap. 2. eius Epiſtolæ poſt medium inquit: *Hæc ſola cauſa pluralitatis eſt in Deo, vt Pater & Filius & Spiritus ſanctus dici non poſsint de inuicem, ſed alij ſint ab invicem: quia prædictis modis eſt Deus de Deo, QVOD TOTVM POTEST DICI RELATIO.* Ergo ſola relatio in divinis eſt *cauſa pluralitatis*, ſive ratio diſtinguendi, non autem proprietas aliqua abſoluta perſonarum. Deinde cap 3. ſequenti non longè à principio inquit: * Supradicta relationis oppoſitio, quę ex eo naſcitur, quia ſupradictis duobus modis Deus de Deo eſt, prohibet Patrem & Filium & Spiritum ſanctum de invicem dici, & propria ſingulorum alijs attribui. * Quod ipſum in progreſſu luculentiùs exponit, præſertim illis verbis: *Pluralitas, quæ ſequitur relationem.* Ergo priùs intelligitur relatio perſonarum divinarum, quàm pluralitas, ſeu diſtinctio: ideoque hæc non præſtatur ab aliquo abſoluto, aut intellecto pro priori ad relationes. Ac præterea eodem capite: *Nec vnitas admittat aliquando ſuam conſequentiam, vbi non obuiat aliqua relationis oppoſitio.* Ergo in divinis nulla eſt omnino pluralitas; ſed potius vnitas mera, vbi relationis oppoſitio non obſtat, quæ ſola eſt ratio pluralitatis.

Idem

Idem expressè docet cap. *Qui ergo*, id est, 6. post medium, & reliquis ferè sequentibus, præsertim cap. penult. prope finem dum inquit: *In hoc itaque quod relative Deus ad Deum dicitur, sicut plures homines, personarum admittit diversitatem. In hoc verò, quod per se, id est, in Deo; inseparabilem, ad similitudinem vnius hominis, seruat vnitatem.* Quibus verbis clariùs vnquam dici potuit, non ab aliquo absoluto prorsus, sed à relativo, distinctionem personarum divinarum provenire? Mitto quòd cap. vltimo post medium eandem doctrinam repetit alijs verbis, & solùm addo quædã alia ipsius ex lib. de Fide Trinitatis & Incarnation. Verbi cap. 3. non longè à medio, vbi ait: *Non sic Pater & Filius sunt duæ res, vt in his duabus rebus intelligatur eorum substantia, sed eorum relationes.* Ac deinde paulo post medium eiusdem capitis: *Relatio nullarenus est, nisi secundùm hoc, quod alij sunt ab invicem.* Patet igitur ex mente Anselmi, omnia in divinis esse vnum, vbi non obviat relationis oppositio: vt propterea mirum sit Vasquium, & paucos quosdam Recentiores, atque in his Mastrium tomo 1. Theolog. Schol disp. 7. q. 4. a. 3. & 4 mentem S. Anselmi aliorsum interpretatos, quam luculentissimam esse pro nobis, is solus dubitare possit, qui præiacta testimonia non legerit, aut præiudicio aliquo contrariæ opinionis iam occupatus, ea per vim detorserit, ac luxaverit ad suum sensum stabiliendum. Vide infrà n. 25 & seqq.

14 ANSELMO In hac parte, vt in cæteris ferè, præivit Magnus Augustinus, & alij Veteres Patres Latini postea nominatim allegãdi, ex quorum doctrina possumus hanc differẽdi formulam colligere. Nulla proprietas constituens vnam personam, est communis tribus personis. Atqui omnis proprietas absoluta est communis tribus personis. Ergo nulla proprietas absoluta constituit vnam personam. Consequentia est in primo modo secundæ figuræ, nimirum, in *Cæsare*. Maior est evidens ex prima terminorum notione, nam vbi constituti propriè ac singulariter est distinctum ab alijs, forma, seu proprietas illud constituens in ratione talis, debet esse pariter distincta à formis, sive proprietatibus speciatim cõstitutivis aliorum. Huc enim spectat axioma illud: *Propter quod vnumquodque tale, & illud magis.* Minor autem, in qua sola posset esse dissidium, sæpe traditur ab Augustino ipso, constanter & vbique docente, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, non esse tres, sed vnum dumtaxat, penes omnia, quæ substantialiter dicuntur; qualia sunt Divinitas, essentia, natura, bonitas, potentia, aliaque id genus: plures verò quoad ea solùm, quibus relativè dicuntur, & in his non prædicari ad invicem. Ex quo principio colligit, Patrem non esse Filium, & vtrumque non esse vnum Verbum, nec vnam imaginem. Constat hoc ex libro 5. de Trinitate cap. 8. & 11. vtrobique à principio, & fusiùs ex libro 7. cap. 7. & vltim. ac libro 8. cap. 1. & libro 11. cap. 10. prope medium: ac Sermone 38. de Tempore varijs locis eiusdem Sermonis: vt propterea hanc doctrinam, veluti ab ipso traditam, amplectatur Magister, & cum eo communiter Scholastici in 1. distinct. 22. cap. *Sciendum*, & cap. *Deus*. Omnis ergo proprietas absoluta est communis tribus personis

15 RESPONDET Scotus in 1. distinct. 26. quæst. 1. circa medium §. *Ad illa*, Augustinum loqui de ijs prædicatis divinis, quæ sunt prorsus ad se, ita vt nec sint relativa, nec referibilia, sed potiùs opposita relationi. qualia profectò sunt Deitas, essentia, natura, bonitas divina, &c. Porrò absolutas proprietates constitutivas personarum, quamvis non sint relationis, esse tamen referibiles, ac proinde multiplicari in tribus personis. Hanc verò expositionem non esse contrariam, sed potiùs cohærentem Augustino, probare tentat ex testimonio quodam ipsius libro 7. de Trinitat. cap. 4 vbi docet, Deum ad se subsistere, non autem relativè.

16 SED Contrà I. Hac enim solutione, seu potiùs evasione, inanis & nugatoria redditur illa regula Theologorum ex Augustino desumpta, quâ internoscuntur prædicata Dei communia à proprijs, vt priora conveniant tribus personis, non autem posteriora. Quæ regula planè & opportunè innotescit, si quoties de aliquo prædicato constat esse absolutum, infertur esse commune tribus; si autem penes formale significatum sit relativũ, non tribus personis conveniat. Cæterum iuxta expositionem Scoti, regula ipsa inutilis & nugatoria redderur. Nam quamvis constet, aliquod prædicatum secundùm formalem significationem, esse absolutum, & non relativum, adhuc restabit inquirendum, An sit referibile, sive, Vtrum habeat relationem adiunctam, per quam multiplicetur. Vnde regula ex Augustino deprompta, hunc sensum faciet, illa prædicata esse communia tribus personis, quæ ita sunt absoluta, vt non sint peculiaria alicui personæ, qui sensus planè est nugatorius. Vt igitur regula illa vtilis sit, & meritò à Theologis cum Augustino vsurpata, dicendum est, omnia prædicata Dei, quæ ex sua significatione formali important aliquid absolutum, esse communia tribus personis.

17 CONTRA II. Si enim prædicatũ Dei absolutum ex sua ratione formali, potest esse

proprium alicuius perſonæ, ratione referibilitatis, ſive relationis adiunctæ, & proinde multiplicari in tribus perſonis, nulla erit ratio cur ſapientia, amor, & potentia abſoluta Dei, non ſint prædicata propria vnius perſonæ prælia, & multiplicata in perſonis tribus: quoniam quodlibet illorum, licèt ſit abſolutum, dici poterit referibile, ſeu adiunctam relationẽ habens. Etenim ſapientia in Filio ſpeciatim habet relationem filiationis, ſeu Verbi, adiunctam: amor relationem ſpirationis paſsivæ in Spiritu ſancto: potentia paternitatem in Patre. Quare, ſicuti iuxta opinionem adverſam eſt in divinis ſimpliciter triplex proprietas perſonalis abſoluta, ita etiam erit duplex aut triplex ſapientia, amor, & potentia ſimpliciter loquendo in divinis. Conſequens autem eſt pluſquam abſurdum ex omnium Theologorum conſenſu: immo & videtur cõtrarium definitioni Sancti Damaſi Papæ ſuprà relatæ Diſp. LXXII. numero 6. Non ergo prædicatum Dei abſolutum ex ſua ratione formali poteſt eſſe proprium alicuius perſonæ, ratione referibilitatis, aut relationis adiunctæ, eo ſenſu vt multiplicetur in tribus perſonis divinis. Poterit quidem prædicatum commune & abſolutum quoddammodo appropriari alicui certæ perſonæ, vt potentia Patri, ſapientia Filio, & amor Spiritui ſancto, ex ſpeciali modo producendi, aut procedendi: quẽadmodum & in noſtra ſententia exiſtentia ac ſubſiſtentia abſoluta Dei, non prout communis eſt tribus perſonis, ſed quatenus appropriata Filio, cenſetur reddere exiſtentem & ſubſiſtentem in ipſo humanitatem aſſumptam. Cæterum id non ſufficit vt tale prædicatum, ex ſe abſolutum, ſit ſimpliciter proprium alicuius divinæ perſonæ; & multo minùs, vt ratione eius appropriationis multiplicetur in perſonis divinis.

18 NEQVE Obſtat teſtimonium illud S. Auguſtini, quod opponit Scotus, ex lib. 7. de Trinit. c. 4. vbi probat Deum ad ſe ſubſiſtere, non autem relativè, dum ait: *Omnis res ad ſeipſam ſubſiſtit: quantò magis Deus?* Etenim eadem verba, & plura alia eodèm ſpectantia, adduximus ſuprà Diſp. LXXVII. num. 7. ad probandum, ſubſiſtentiam ex ſua ratione formali non eſſe relativam in Deo, ſed abſolutam, ex mente Auguſtini, ideoque in Deo non multiplicari, quod & Scotus ipſe nobiſcũ ibidem tuetur. Vnde potiùs id teſtimoniũ eſt pro nobis. Si enim quia ſubſiſtentia ex ſua ratione formali in Deo eſt aliquid abſolutum, non multiplicatur in divinis perſonis: ergo proprietates perſonales, quæ multiplicantur in divinis perſonis, ex ſua ratione formali non ſunt aliquid abſolutũ. Vbi enim affirmatio eſt cauſa affirmationis, ibi negatio eſt cauſa negationis.

19 BOETIVS Similiter lib. de Trinitat. cum ſub initium profeſſus eſſet, doctrinam à ſe ibidem tradendam ex Auguſtini ſeminibus collectam fuiſſe, poſtea circa finem ait: * Facta eſt Trinitatis numeroſitas in eo, quod eſt indifferentia, vel ſubſtantiæ, vel operationis, vel omnino eius, quæ ſecundùm ſe dicitur, prædicationis. Ita igitur ſubſtantia continet vnitatẽ: relatio multiplicat Trinitatem. Atque ideo ſola ſingillatim proferuntur, atque ſeparatim, quæ relationis ſunt. * Hactenus ille, qui & præterea idem docet in ſequenti Opuſculo de prædicatione perſonarum. Vnde proceſſit axioma illud Theologorum, veluti à Boetio traditum: *Sola relatio multiplicat Trinitatem.* Ergo proprietates perſonales, quæ abſdubio multiplicant Trinitatem, non entia abſoluta, ſed relationes ſunt, ex mente Boetij, ſicuti & Auguſtini, quem ille ſequitur.

20 QVOD Autem reſpondet Scotus in 1. diſt. 26. quæſt. 1. ciaca medium, Boetium ijs verbis accipere *relationem* pro origine, & *multiplicare* pro diſtinguere, non quidem formaliter, ſed principiativè, & in ordine ad principium efficiens; refellitur multipliciter. Primò ex contextu: in quo patet, Boetium loqui de multiplicatione, prout fit per differentias: & eo ſenſu ait, fieri per relationes. Secundò, quia immediatè ante verba nuper exſcripta præmiſerat: *Quoniam nulla relatio ad ſeipſam referri poteſt*, &c. Vbi non de origine in ſenſu formali, ſed de relatione, quatenus tali, ſermo eſt. Tertio: quoniam idem Boetius expendens ſingula ex decem Prædicamentis, colligit ſola duo ſubſtantiæ, & relationis, Deo convenire. quod ipſum tradiderat Auguſtinus lib. 5. de Trinitate cap. 10. & Sermon. 38. de Tempore columna penultim. Ergo Boetius, ſicut & Auguſtinus, loquitur de relatione in ſenſu formali, more Philoſophorum, prout relatio eſt *ad aliquid*, & differt à ſubſiſtentia, quæ eſt *ad ſe*, & ab actione & paſſione, quarum inſtar concipimus origines in divinis. Quartò denique, quia omnia exempla quibus vtitur Boetius ad exponendum, quomodo relatio non faciat differre in ſubſtantia, ſed in perſonis, ſunt planè illa ipſa, quæ affert Ariſtoteles in prædicamento *Ad aliquid*, vbi explanat directè rationem formalem relationis. Ergo Boetius loquitur de relatione, non prout origo eſt (quod quoddammodo ſpectare videtur ad actionem aut paſsionem prædicamentalem) ſed quatenus relatio in ſenſu formali, aut relativo originis eſt. Idem conſtat ex Fulgentio ad primam obiectionem Arianorum in fine, &

Isidoro libro 2. de differentijs spiritualibus cap. 2. dicente: *In relatione personarum Trinitas est: in substantia verò naturæ vnius est Deus.* Legendus quoque Bernardus Epist. 190. ad Innocentium col. 2. & Noster Alchuinus lib. 1. de Trinitat. cap 8. & 12. Faustinus lib. contra Arianos cap. 3. Richardus Victorinus lib. 4. de Trinit. cap. 13. quorum verba exscribit eruditissimus Petavius lib. 4. de Trinitat. cap. 10. vt omittam alios ex Patribus Latinis.

21 EX Græcis quoque nonnullorum testimonia illustria in medium proferre placet, præmittendo ex communi ipsorum sensu, dum loquuntur de distinctione personarum divinarum, duo esse in Deo discreta secundùm rationem: alterum commune tribus, & vnum in ijs, quod appellant φύσιν, οὐσίαν, & θεότητα. id est, naturam, essentiam & diuinitatem: alterum proprium, cuiusmodi sunt, quæ vocantur ἰδιότητες, siue ἰδιώματα, id est proprietates Porrò ex amborum nexu cõstare aiunt, προσωπον, siue ὑπόστασιν, id est, personam: ita vt posterius ex ijs constituentibus non sit absolutum, siue ad se, sed σχετικὸν, id est, relativum: quales esse aiunt πατρότητα, υἱότητα, & προβολὴν, id est, paternitatem, filietatem, & processionem. Itaque Patres Græci nullam proprietatem constitutiuam personarum in consortio essentiæ agnoscunt, nisi relativam, quæ sit paternitas, filiatio, aut passiva spiratio. Ergo contra communem ipsorum mentem asserit opinio contraria, proprietates personales esse absolutas, non autem relativas. Assumptio constabit evolventi quamplurima eorundem Patrum Græcorum testimonia apud laudatum Petavium, ex quibus pauca quædam hìc seligam. Basilius Epistol. 349 cùm comparasset vsiam, siue essentiam, ad hypostasim, tanquam prædicatum commune ad proprium, ait *hypostasim cerni in proprietate paternitatis, filiationis, & virtutis sanctificantis*, quæ specialim de Spiritu sancto dicitur. Patet verò, eas omnes proprietates esse relativas. Deinde Epistol. 391. inquit: κοινὸν ἡ θεότης, ἴδιον ἡ πατρότης id est, *Commune est Deitas: proprium paternitas.* Igitur idiomata, siue proprietates, quas Basilius in Deo agnoscit, pertinent ad genus relativum.

22 SIMILITER Gregorius Nazianzenus varijs locis exponit proprietates Dei nominibus relativis: vt Oratione 24. & 25. in qua monet, cùm legitur illud Christi, EGO ET PATER VNVM SVMVS, *essentiæ coniunctionem ob oculos habendam. cùm autem Patris, & Filij, & Spiritus sancti nomen additur, proprietates tres esse cogitandas.* Id ipsum ferè observat Oration. 29. & 32. & 37. & 39. vbi docet, hæc tria vocabula, *ex quo, per quem, & in quo*, quibus exprimuntur relationes propriæ Patris, Filij, & Spiritus sancti, *non naturas secare, sed vnius & inconfusæ naturæ proprietates, velut notis quibusdam & characteribus, ostendere.* Igitur proprietates, siue notæ, aut characteres, quibus constituuntur & discernuntur personæ diuinæ, non sunt absolutæ, sed relativæ.

23 ACCEDAT Gregorius alter, id est, Nyssæ Antistes, prioris ex duobus præcedentibus frater, & vtriusque amicissimus, qui eandem prorsus insistit viam & explanationem proprietatum personalium in diuinis per meras relationes. Etenim libro 1. contra Eunomium pagin. 3. redarguit hæreticum illum, quòd cùm Deus in Scriptura reuelauerit triplicem personarum appellationem per nomina Patris, Filij, & Spiritus sancti, ad baptizandum præscripta, ausus fuerit alias illorum appellationes vsurpare. Et, inter alia, inquit: * Atque vnaquæque vocum istarum, secundùm nativam & propriam notionem intellecta, Christianis est regula veritatis, pietatisque lex. Nam cùm multa sint alia nomina, quibus Deus significatur in historia, prophetia, & legis cæteris omnibus relictis Dominus Christus, qui ad eius, quod est, fidem adducere nos poterat, has voces proponit; satis esse demonstrans, si in Patris, & Filij, & Spiritus sancti appellatione permaneamus, ad eius, quod est reverà, perceptionem, quod quidem & vnum est, non vnitum. Nam essentiæ ratione est vnum. Ideo in vnum respicere Dominus lege sua constituit. SED SECVNDVM PROPRIETATES, QVIBVS HYPOSTASES DIGNOSCVNTVR, IN PATRIS, ET FILII, ET SPIRITVS SANCTI FIDEM DIVIDITVR, sine separatione partium, & citra confusionem vnitum. Nam cùm Patris nomen audimus, hanc notionem animo concipimus; quoniam norma istud NON IN SE TANTVM INTELLIGITVR; SED ETIAM HABITVDINEM QVANDAM AD FILIVM PROPRIA VI ET SIGNIFICATIONE DECLARAT. Non enim separatus Pater, & per sese, comprehendi animo potest; nisi simul & Filius in ipsa Patris appellatione iungantur. Quare dum Patrem discimus, eadem voce fidem etiam in Filium edocti sumus. * Hactenus ille: ex cuius testimonio, satis illustri, habemus, diuinas hypostases, siue personas, non, nisi per aliquid

σχετικῶν, vt ipſe Græcè loquitur, id eſt relativum, conſtitui, ac invicem diſtingui. Non enim conſtituuntur diſtinguunturque, niſi proprietatibus illis, quas directè ſignificant nomina Patris, Filij, & Spiritus ſancti, in Evangelio expreſſa pro formula Baptiſmi, & primæ ianuæ, qua Eccleſiam ingredimur, & Chriſti fidem profitemur. Atqui ea nomina, ſicuti ex propria notione ſunt relativa, ita etiam ſignificant directè proprietates relativas. Ergo perſonæ divinæ non conſtituuntur aut diſtinguuntur, niſi proprietatibus relativis. Quod ipſum habet idem Nyſſenus Orat. 5. contra Anomœos eiuſdem Eunomij gregales, dicens: * Nominum alia ſunt communia, alia propria: communia quidem, vt eandem ſine differentia ſubſtantia oſtendant: propria verò, vt hypoſtaſeon proprietatem certa notione definiant. IGITVR NOMINA PATRIS, ET FILII, PROPRIA SVNT CVIVSQVE HYPOSTASIS: Dei verò & Domini, communia.* Quid clarius? Similiter Cyrillus Alex. lib. 2. Theſauri cap. 3. inter principium & medium, ait: *Vt hypoſtaſim, quæ generat, & quæ generatur, diuina Scriptura notionibus diſtingueret, Patris & Filij nominibus vſa eſt.* ſtatim verò exponit ea nomina penes formales rationes & proprias notas relativorum. Et lib. 2. eiuſdem Operis ait: *Eſt enim Pater in ſua proprietate, & eſt Filius in ſua peculiari proprietate, hanc ſolam habens à generante differentiam.* Ac lib. 11. Commentar. in Ioannem inquit: *Nihil eſt quod Filium à Patre diuidat, ac differre faciat, quominus in omnibus ſimilis æqualiſque ſit, præter hoc vnum, quod Pater eſt.* Ergo hypoſtaſes divinæ ſecundùm proprias cuiuſque rationes, ſunt relativæ; ſiquidem non, niſi relativis nominibus, ſignificantur. Mitto plurima alia Patrum Græcorum loca, quæ apud Petavium & Ruiz loco ſuprà indicato videri poſſunt.

24 ITAQVE Ex conſenſu communi Patrum Latinorum Græcorumque inſtaurare licebit formulam illius ſyllogiſmi num 14. initio propoſiti. Nulla proprietas conſtituens vnam perſonam in divinis, eſt communis tribus perſonis. Atqui omnis proprietas abſoluta eſt communis tribus perſonis divinis. Ergo nulla proprietas abſoluta conſtituit in divinis vnam perſonam. Adde vlteriùs formulam hãc. Omne quod directè exprimitur nomine relativo, eſt relativum. At proprietates, quibus conſtituuntur & diſtinguuntur perſonæ, exprimũtur directè nominibus relativis. Ergo proprietates, quibus conſtituuntur & diſtinguuntur perſonæ, ſunt relativæ. Adde præterea & iſtã. Solùm conſtituuntur & diſtinguuntur perſonæ divinæ iis proprietatibus, quas ſignificat formula Baptiſmi, in qua initio ſolemnis ac prima profeſſio fit individuæ Trinitatis. Atqui proprietates, quas ea formula ſignificat, ſunt relativæ. Ergo ſolùm conſtituuntur & diſtinguuntur divinæ perſonæ, proprietatibus relativis.

SECTIO QVARTA.

Theologicis & metaphyſicis rationibus confirmatur eadem communis & vera ſententia: ac primum quidem ratione eruta ex Anſelmo, cuius effatum illud, In divinis omnia ſunt vnum, &c. explicatur, & defenditur.

25 RATIO I. Deſumitur ex illo effato Anſelmi ſuprà num. 13. ſtabilito: *In diuinis omnia ſunt vnum, vbi non obuiat relationis oppoſitio.* Vnde eruitur hæc diſſerendi formula. Solùm conſtituuntur & diſtinguuntur perſonæ divinæ penes illas proprietates, in quibus ſubeunt relativam oppoſitionem. Atqui relativam opdoſitionem ſubeunt penes aliquid relativum, non autem penes aliquid abſolutum. Ergo ſolùm conſtituuntur & diſtinguuntur perſonæ divinæ per proprietates relativas, non autem abſolutas. Conſequentia pater, & ſimiliter minor propoſitio: quia ex terminis notum eſt, id penes quod eſt, ſive exercetur relativa oppoſitio, debere ſpectare ad genus relativum: cùm debeat eſſe formalis ratio relativę oppoſitionis. Maior autem conſtat ex Anſelmi authoritate, & communi ferè Scholaſticorum conſenſu cum Magiſtro in 1. diſt. 22. cap. *Sciendum*, & cap. *Deus*, ac diſt. 20. & 26. quos latè allegat Ruiz diſp. 68. Deinde videtur apertè tradita in Concilijs: vt videre eſt in Toletano XI. in Confeſsione Fidei, Florentino ſeſsione 18. longè poſt medium, §. *Diuina ſubſtantia*, & §. *Dixi ecquidem.* Vnde traditur ab omnibus Patribus Latinis & Græcis: vt teſtatur Ioannes Theologus in Concilio Florentino, verbis ſuprà num 9. exſcriptis; ideoque ex communi virorumque conſenſu Græcus ſcriptor Manuel Calecas lib. de Proceſsione Spiritus ſancti cap. 39 ait: πάντα τὰ ἐπὶ Θεῷ λεγόμενα, κοινῶς, καὶ ἀναμαλάκτως τοῖς προσώποις ἀποδίδονται, ὅσον οὐ κωλύει τὴν ἀναφορὰς ἑκάστου. *Omnia quæ de Deo dicuntur communiter, & ſine vlla differentia, prædicantur de perſonis, vbi non obſtat relationis oppoſitio.* Verùm & præterea ſuaderi poteſt ratione theologica à priori: quoniam omne prædicatum divinum eſt increatum, ſive à ſe, ac proinde eſſentialiter illimitatum in omni genere rerum, quæcumque de

eo dignè affirmari poſſunt. Ergo omne prædicatum divinum eſſentialiter, ſive per ſuam entitatem, eſt omnia alia prædicata divina, ſive abſoluta, ſive relativa, vbi aliqua relationis oppoſitio non obſtat identitati. Patet hoc: quia quòd ex duobus prædicatis intra rem eandem exiſtentibus, vnum non ſit per ſuam entitatem idem cum alio, ſolùm oriri poteſt, vel ex limitatione, quâ certis terminis coerceatur; vel ex aliqua oppoſitione relativa. Cùm igitur in divinis nullum habeat locum realis diſtinctio ex limitatione orta; quòd vnum prædicatum per ſuam entitatem non ſit omnino idem cum altero, ſolùm poteſt provenire ex relativa oppoſitione. Itaque perſonæ divinæ non debent conſtitui aut diſtingui reipſa, niſi penes id, in quo relativè opponuntur. Hoc autem ſolùm eſt proprietas cuiuſque relativa. Verè ergo conſtituuntur & diſtinguuntur proprietatibus relativis. Deinde. Nulla res abſoluta opponitur alteri abſolutæ, niſi oppoſitione contrarietatis, quæ prohibeat coexiſtentiam vtriuſque intra idem ſubiectum. Cùm ergo in divinis coexiſtant tres proprietates perſonales eidem Deo, quaſi ſubiecto, nequeunt opponi contrariè, inſtar rerum abſolutarum; ſed ſolùm relativè. Ergo ſpectare debent ad genus relativum.

26 DICES: Pater & Filius ſecundùm ſingulares vniuſcuiuſque perſonæ proprietates, & pro priori rationis ad ſpirationem activam, quæ eſt communis ambobus, diſtinguuntur reipſa à perſona Spiritûs ſancti. Et tamen pro illo priori rationis non opponuntur Spiritui ſancto: vtpote cum quo ſolùm habent oppoſitionē ratione ſpirationis activæ. Ergo iam pro illo priori eſt vera ac realis diſtinctio perſonarum independenter ab odpoſitione relativa. Poſſunt igitur perſonæ divinæ conſtitui & diſtingui per proprietates abſolutas, quamvis ſecundùm illas non opponantur relativè. Quòd ſi verò reſpondeatur, Patrem & Filium ſecundùm ſingulares vniuſcuiuſque perſonæ proprietates opponi relativè Spiritui ſancto radicaliter, quamvis non formaliter; reſponderi pariter poterit in gratiam opinionis adverſæ, perſonas opponi relativè, non formaliter, ſed radicaliter ſolùm ratione proprietatum abſolutarum: ac proinde has eſſe diſtinctas in ſingulis perſonis.

27 HÆC Solutio, ſive obiectio, tangit celebrem illam difficultatem, in quâ diſquiritur, An Spiritus ſanctus diſtingueretur à Filio, ſi ab eo non procederet. Relictis verò pluribus, quæ illuc ſpectant, & à nobis vberiùs examinabuntur in progreſſu, ſolutio tradita nō enervat vim rationis præiactæ. Quamvis enim Pater & Filius ſecundùm ſuas proprietates perſonales, conſtituantur in ratione perſonarum reipſa diſtinctarum à perſona Spiritûs ſancti; adhuc id totum provenit ab oppoſitione relativa cum ipſo: quoniam paternitas & filiatio, per quas ambo conſtituuntur, claudunt in ſuo conceptu formali ſpirationem activam, vicuius directe Spiritui ſancto opponuntur. Quem dicendi modum ſequitur & illuſtrat præ alijs Ruiz diſp. 17. ſect. 6. Iuxta alios verò, quamvis ſpiratio activa non claudatur in conceptu formali paternitatis & filiationis, adhuc Pater & Filius quidditativè ſunt vnum principium principale, *vt quod* ſpirans Spiritum ſanctum: quo ſenſu iam in ratione principij habent formaliter oppoſitionem cum termino. Divina autem eſſentia, non eſt principium, *vt quod* generans, aut ſpirans: ideoque nullam omnino cum Spiritu ſancto oppoſitionem aut diſtinctionem habet. Denique cum alijs dici poteſt, paternitatem & filiationem intra lineam relativam, pro priori rationis ad ſpirationem activam, habere cum paſſiva oppoſitionem, non quidem formalem, ſed radicalem. Etenim paternitas & filiatio, quibus conſtituuntur perſonæ Patris & Filij, ex proprio ac peculiari conceptu relativo exigunt ſpirationem activam, qui *vt quod* producant tertiam perſonam, & cum ea formaliter opponantur. Itaque Pater & Filius non ratione alicuius vel aliquarum proprietatum abſolutarum, ſed ratione paternitatis & filiationis, opponuntur radicaliter & relativè Spiritui ſancto; proximè verò & formaliter *ratione vnius* & eiuſdem activæ ſpirationis, quam exigunt ratione propriarum hypoſtaſeon, ſive relationum. Omnis ergo realis diſtinctio perſonarum divinarum provenit ab oppoſitione relativa: diſtinctio quidem realis formalis, ab oppoſitione relativa formali: radicalis autem à radicali. Ideoque axioma illud Anſelmi manet inconcuſſum. Nec poteſt hanc ſolutionem pro ſe vſurpare contraria opinio, dum docet, Patrem & Filium conſtitui in ratione perſonarum proprietatibus abſolutis. Nam prædicatum abſolutum, quodcumque illud ſit in divinis, nequit opponi relativè, nec formaliter, nec radicaliter alteri divino prædicato. Vera enim oppoſitio relativa, qualis abſque dubio eſt, ſive formalis, ſive radicalis dicatur, exigit extrema exiſtentia intra genus relativum. Atqui nullum prædicatum Dei abſolutum exiſtit intra genus relativum. Ergo ſi perſonæ divinæ conſtituuntur proprietatibus abſolutis, nequeunt ratione illarum habere aliquam oppoſitionem relativam, nec formalem, nec radicalem, cum alio divino prædicato.

28 CONFIRMATVR Doctrina eadem, & impugnatio ſolutionis, ſive obiectionis contrariæ. Pro priori enim rationis ad ſpirationem activam, nondum intelligitur perſona Spiritûs ſancti, quæ per illam procedit; ſed dūtaxat perſona Patris, & perſona Filij: quæ duæ, ſi-

ſicuti ratione formarum relativarum paternitatis & filiationis conſtituuntur diſtinguunturque, ita etiam relativè opponuntur. Itaque in ijs veriſsimè comprobatur, diſtinctionem realem formalem perſonarum oriri ſeu provenire à formali oppoſitione relativa. Cùm autem pro eodem ſigno præciſionis ante ſpirationem activam nondum intelligatur exiſtens Spiritus ſanctus, nequit etiam intelligi in eodem ſigno formalis diſtinctio perſonarum Patris & Filij à perſona Spiritus ſancti. Quippe formalis duorum aut plurium diſtinctio nequit intelligi, niſi vtroque extremo intellecto. Ergo pro illo ſigno nequit intelligi perſona Patris aut Filij diſtincta formaliter à Spiritu ſancto, ſed ſummùm radicaliter: ſicuti nec relativè formaliter oppoſita ſed ſolùm radicaliter. Semper itaque firmum perſiſtit, diſtinctionem realem in divinis provenire ab oppoſitione relativa; formalem à formali, & radicalem à radicali. quod ſufficit ad inconcuſſam veritatem illius axiomatis S. Anſelmi. Et ratio à priori eſt: quia, vt iam monuimus n. 25. cùm realis duorum prædicatorum diſtinctio in quolibet toto, ſive re, ſolùm oriri poſsit ex limitatione, aut oppoſitione relativa; & prior ex ijs nullum habeat locum in divinis, ſola poſterior poteſt inferre diſtinctionem. Ergo Pater & Filius nequeunt diſtingui reipſa à Spiritu ſancto ex vi alicuius proprietatis abſolutæ, ſed dumtaxat vi alicuius prædicati relativi, ſeu relativam oppoſitionem exprimentis ad perſonam Spiritus ſancti; ſive radicalem, quæ convenit ijs ratione paternitatis & filiationis; ſive formalem, quæ vtrique provenit à ſpiratione activa. Mitto pluta alia dicenda infrà Diſp. LXXXI num. 37. & ſeqq. & pleraque ſpectantia ad eandem Anſelmi rationem, & effatum prædictum ſtabiliendum: quæ opportuniorem habebunt locum vbi diſſeremus, An Spiritus ſanctus non diſtingueretur à Filio, ſi ab eo non procederet.

29 RATIO II. Eruitur ex doctrina Concilij Florentini in litteris Vnionis in medio, vbi Eugenius IV. ait: *Omnia, quæ Patris ſunt, ipſe Pater Vnigenito Filio ſuo gignendo dedit, PRÆTER ESSE PATREM.* Quam doctrinam eſſe immediatè deſumptam ex verbis Chriſti in Evangelio, & ab omnibus ſacris Doctoribus traditam, oſtendi fusè Ruiz diſp. 19. ſect. 2. & diſp. 50. ſect. 5. & 6. Hinc autem manifeſtè eruitur, Patrem conſtitui in ratione ſingularis perſonæ diſtinctæ à Filio, non per aliquid abſolutum, ſed per formam relativam paternitatis. Conſtituitur enim & diſtinguitur à Filio penes id ſolùm, quod retinuit ſibi, & Filio non dedit. Atqui ſolùm retinuit ſibi, & Filio non dedit eſſe Patrem: vt Concilium teſtatur. Ergo conſtituitur & diſtinguitur à Filio ſolùm penes eſſe Patrem, ſive, quod perinde eſt, penes formam relativam paternitatis. VRGETVR. Si enim perſona Patris non conſtituitur & diſtinguitur à perſona Filij per formam relativam, quâ Pater eſt, ſed per aliam abſolutam; oportet vt hanc communicaverit Filio: quippe cui omnia ſua dedit, præter eſſe Patrem, Concilio atteſtante. Ergo Pater communicavit Filio formam ipſam, qua conſtituitur in ratione ſingularis perſonæ; ac proinde vi illius formæ Filius conſtitueretur eadem ſingularis perſona cum Patre. Vbi enim forma conſtituens ſingularem perſonam eſt communis perſonæ Patris, & perſonæ Filij; eadem profectò erit vtriuſque ſingularis perſona conſtituta: ſicut vterque eſt idē ſingularis Deus, quoniam eadem Deitas Patris, veluti forma, communicatur Filio. Dicere autem, perſonam Patris, & perſonam Filij, eſſe eandem ſingularem perſonam eſt planè hæreticum & Sabellianum. Ergo perſona Patris non conſtituitur & diſtinguitur à perſona Filij per formam abſolutam, ſed per relativam, quâ Pater eſt. VRGETVR ampliùs. Perſona Filij eſt, ſive per identitatem habet, totum id quod eſt perſona Patris, præter eſſe Patrem: vt conſtat ex verbis allegatis Concilij. Ergo perſona Filij eſt, ſive per identitatem habet totum id, quod eſt perſona Patris quoad eſſe abſolutum. Si ergo perſona Patris quoad eſſe abſolutum eſt ſingularis perſona; Filius etiam erit, ſive per identitatem habebit vt ſit ipſa ſingularis perſona Patris. quod eſt apertè Sabellianum. Ne ergo tam immane abſurdum ſequatur, oportet profiteri, Patrem per eandem omnino formam conſtitui in ratione ſingularis perſonæ, & in ratione Patris: vt proinde quemadmodum diſtinguitur reipſa à Filio & opponitur relativè in ratione Patris; ita etiam diſtinguatur & relativè opponatur in ratione ſingularis perſonæ. Ergo non per aliquid abſolutum, ſed per formam relativam paternitatis, qua conſtituitur in ratione Patris, conſtituitur etiam in ratione ſingularis perſonæ.

30 CONFIRMATVR Ab illatione eiuſdem abſurdi. Quamvis enim comparando abſoluta cum relativis non vrgeat in Deo axioma illud, *Quæ ſunt eadem vni tertio ſingulari, ſunt eadem inter ſe*; vt vidimus Diſp. LX. ſect. 2. tamen comparando prædicata abſoluta inter ſe, tam in divinis, quàm in rebus creatis, veriſsimum eſt, atque evidenti ratione & inductione vniversè comprobatum. Si ergo tres perſonæ divinæ conſtituuntur proprietatibus abſolutis; quemadmodum hæ, iuxta fidem, ſunt eædem vni tertio ſingulari, nimirum eidem eſſentiæ divinæ; ita erunt eædem reipſa inter ſe: ideoque in divinis non erunt reipſa tres perſonæ, ſed vna, quemadmodum non ſunt tres dij; ſed

sed vnus Deus. Cùm igitur consequens sit apertè Sabellianum & Iudaicum, dicere omnino debemus, personas divinas in ratione talium constitui, non per aliquid absolutum, sed per formas relativas, præ omni alia persona creata & creabili: vt proinde in ijs non habeat locum axioma illud, quod vniversè verificatur in quibuslibet prædicatis absolutis dumtaxat, comparatis cum tertio, & inter se. Et tanè, quemadmodum summa perfectio Dei cum summa fœcunditate coniuncta, cogit ad statuendam in divinis præ omni ente creato & creabili distinctionem virtualem intrinsecam essentiæ à personalitatibus, vt vidimus Tomo I. Disp. XXVII. ita etiam cogit ad statuendam eandem distinctionem inter omne prædicatum absolutum Dei, & proprietatem personalem, vt proinde hæc, tanquam relativa, multiplicetur in divinis personis quamvis nullum prædicatum Dei absolutum sic reverà multiplicatum.

31 RATIO III. Nulla persona divina, prout distincta ab alia, constituitur per aliquid, quod sit perfectio simpliciter simplex ex sua ratione formali. Atqui omne prædicatum absolutum Dei est perfectio simpliciter simplex ex sua ratione formali. Ergo nulla persona divina, prout condistincta ab alia, constituitur per prædicatum absolutum. Consequentia est optima: & maior propositio satis probata fuit Disp. LXXIII. præsertim sect. 2. vbi latè ostensum fuit, perfectionem simpliciter simplicem nullatenus multiplicari reipsa in divinis personis. Alioqui enim perfectior esset divina essentia identificans tres personalitates, quàm quælibet ex singulis personis; & vna persona, quàm duæ aliæ simul. quod ibidem à num. 6 fuit latè reiectum. Si autem quælibet persona divina, prout condistincta ab alia, constitueretur per aliquid, quod ex sua formali ratione sit perfectio simpliciter simplex, quemadmodum est triplex constitutivum & distinctivum trium personarum, ita etiam triplex perfectio simpliciter simplex in ijs essentiæ eodem loco ostendimus contra aliquos ex Recentioribus id negantes. Iam minor præcipui syllogismi, in qua potest esse hoc loco dissidium, suadetur multipliciter. PRIMO: Quia omne prædicatum absolutum Deo conveniens necessariò, habet rationem essentiæ, aut attributi: vt patet inductione. Atqui in Deo, tam essentia, quàm quodlibet attributum, ex sua ratione formali, est perfectio simpliciter simplex; vt suprà cap 14. docuit Anselmus, & nos diximus cum ip o in Scholijs, & præterea Disp. XXIV. sect vlt. Ergo omne prædicatum Dei absolutum ex sua ratione formali est perfectio simpliciter simplex. SECVNDO. Omne prædicatum Dei absolutum, convenit ipsi pro priori rationis ad origines & relationes, atque aded secundùm absolutam rationem divinitatis: quidquid autem convenit Deo secundùm absolutam rationem divinitatis, est perfectio simpliciter simplex. TERTIO. Ex omnibus prædicatis necessarijs Dei solùm illud non habet ex propria ratione formali esse perfectionem simpliciter simplicem, penes quod opponuntur personæ inter se. Cùm enim eiusmodi perfectio nequeat multiplicari, vt vidimus allegata Disp. LXXIII. nequit convenire Deo ratione eius prædicati in quo opponuntur personæ: vtpotè quarum quælibet est summè perfecta, ac proinde nulli alterius perfectioni opposita. Atqui in nullo prædicato absoluto opponuntur personæ. Nõ enim relativè, cùm prædicata relativè opposita, debeant esse relativa. Non contrariè. quia oppositio cõ raria est propria rerum creatarum, nec finit vtrumque extremum coexistere: omne autem prædicatum Dei absolutum cuilibet alteri absoluto Dei prædicato coexistit. Non denique contradictoriè, aut privativè, vt patet. Ergo omne prædicatum absolutum Dei ex sua ratione formali est perfectio simpliciter simplex.

32 CONFIRMATVR. Omne prædicatum absolutum Dei, ex ijs quæ novimus necessariò ipsi convenire, ex sua ratione formali est perfectio pura & simplex, quam habere melius simpliciter sit, quàm non habere, & quã omne cum ea pugnans. *Id patet excurrendo per omnia prædicata absoluta Dei, quotquot naturalis Theologia de ipso demonstrat.* Cùm enim omnes anticipata quadam naturæ notione insitum habeant, Deum esse id, quo nihil melius aut excellentius cogitari possit, vt observat Anselmus in Proslogio cap. 12 & 13. Theologia naturalis nihil de ipso absolutè demonstrat, quod non sit tantæ perfectioni contentaneum, ac proinde habens rationem perfectionis puræ & simplicis. Atqui nulla ex proprietatibus personalibus intra Deum ex sua ratione formali est perfectio simpliciter simplex: vt supponimus latè probatum. Ergo nulla illarum est prædicatum absolutum.

33 QVIA Verò longè certius est, personas divinas constitui proprietatibus relativis, quàm perfectionem simpliciter simplicem in ijs non multiplicari, prudens Theologus in disputationibus publicis non tam insistet huic postremæ rationi, quæ facilius eludi propterea potest, quàm duabus præcedentibus, quæ maiorem absdubiò vim habent, & nullam videntur instantiam pati iuxta aliquam probabilem Theologorum sententiam. Nos verò præterea hanc tertiam addidimus, quæ doctrinæ iam suprà traditæ & ex instituto probatæ Disp. LXXIII. cohærens maximè est.

SEC-

SECTIO QVINTA.

Argumenta præcipua constituentium personas divinas per absolutas proprietates, objiciuntur & enodantur speciali solutione, iuxta doctrinam à nobis statutam aliis atque aliis locis.

36 OBIICIES I. Personæ divinæ constituuntur per subsistentiam incommunicabilem. Atqui subsistentia incommunicabilis est in divinis absoluta. Ergo personæ divinæ constituuntur per subsistentiam absolutam. Maior colligitur ex definitione personæ à Boetio tradita; vt sit *rationalis naturæ individua substantia*: id est, incommunicabilis subsistentia, vt multi ex Doctoribus exponunt. Minor autem constare videtur ex sententia docente, subsistentiam in divinis non esse triplicem & relativam, sed vnicam & absolutam: quam nos latè tradidimus Disp. LXXVIII. per totam, & non obscurè docent Augustinus, Anselmus, ac D. Thomas, locis & verbis ibidem indicatis & exscriptis n. 6. 7. 8. & 9. vbi nullam agnoscere videntur in divinis subsistentiam, nisi absolutam, sive ad se.

37 RESP. Iuxta dicta à nobis eo loco, ac proinde prætermissis aliorum opinionibus, & solutionibus, distinguendo maiorē. Personæ divinæ constituuntur vltimò in ratione personarum per subsistentiam incommunicabilem, nego: non vltimò, sive in ratione entis per se existentis, concedo maiorem. Deinde distinguo minorem. Subsistentia incommunicabilis est in divinis absoluta, secundùm formalem rationem subsistentiæ, concedo; secundùm incōmunicabilitatem, nego minorem, & consequētiam. Itaque personæ divinæ consideratæ secundùm vltimum constitutivum & distinctivum ad invicem, prout loquimur in hac controversia, non constituuntur per rationem formalem subsistentiæ, vtpote quæ communis est ad suppositum rationale & irrationale, & in Deo tota est ad se, neque vllo modo multiplicata, vt Augustinus, Anselmus, & D. Thom. eo loco à nobis allegati docent: sed per solam personalitatem relativam, & vniuscuiusque personæ propriam, quæ immediatè & per seipsam est incommunicabilis cuilibet alteri personæ. Neque obstat definitio illa Boetij: in qua *substantia individua* non tam accipitur pro *subsistentia incommunicabili*, quidquid aliqui dixerint; quàm pro suppositalitate incommunicabili: quæ sanè in divinis triplex & relativa est. Sicuti enim in divinis non admisimus eo loco suppositum commune & absolutè dictum, sed tria relativè accepta: ita etiam nec in Deo asserimus suppositalitatem absolutam & communem; sed triplicem ac relativam, perinde ac triplicem personalitatem. Nimirum, tam suppositalitas, quàm personalitas, important ex sua ratione formali, adiuncta Theologorum communi acceptione, vltimum complementum ac determinativū intra genus substantiæ, quod generatim à Græcis dicitur hypostasis, & constituit suppositum incommunicabile in natura rationali & irrationali. Subsistentia autem ex sua ratione formali non excludit communicabilitatem, sicut nec essentia, ad plura suppositа aut personas: ideoque S. Thom. in 1. dist. 26. q. 2. ar. 1. ad 4. aiebat: *Quæ dicuntur per respectū ad esse, prædicantur singulariter: vt subsistentia, & essentia.* Nimirum, vt cum eodem D. Angelico ostensum fuit latè Disp. LXXVI. per totam, subsistentia ex sua ratione formali idem omnino est ac existentia per se: quæ in Deo absoluta quidem est, verùm non triplex, sed vnica in tribus personis. Vide omnino quæ diximus Disp. LXXVIII. num. 61. vnde præoccupari facilè possunt plures obiectiones & instantiæ contra hanc solutionem, quas consultò omittimus.

38 OBIICIES II. Omne quod ex sua ratione formali importat perfectionem, cōstituitur in Deo per aliquid absolutum. Atqui persona ex suo formali conceptu importat perfectionem formalem. Ergo constituitur in Deo per aliquid absolutum. Consequentia est in figura & modo perfectio. Maior supponitur à nobis tradita Disp. LXXIII. vbi exclusimus à relationibus divinis perfectionem ex sua ratione formali ac relativa, probantes multipliciter, omnem perfectionem formalem Deo convenire ratione alicuius prædicati absoluti, ideoque illam non multiplicari in divinis personis. Minor autem suadetur ijsdem considerationibus, quibus ibidem num. 81. & 82. sententia contraria innitebatur ad probandum, personalitates divinas ex sua ratione formali perfectionem aliquam importare: quas proinde hoc loci non est opus repetere. Eadem verò ratio est de persona, vt tali, ac de personalitate, vt patet.

39 RESP. Negando minorem. Vt enim eo loco respondimus, sicuti persona ex sua ratione formali, abstrahendo à divinis & creatis est ratio præcisa ab absoluto & respectivo; ita etiam à perfectione explicita, vel solùm implicita. Porrò in creatis, personalitas secundùm explicitam rationem est perfectio, sed finita & limitata: perfectio quidem, nam per modum formæ absolutæ complet naturam in gradu intellectuali, qui est omnium possibiliū perfectissimus ex genere suo: finita autem & limitata, tum quia informat & recipitur, tum quia est modus, tum quia commensuratur naturæ prorsus finitæ, tum denique quia incapax om-

omnino eſt terminandi omnem naturam alienam. Perſonalitas autem divina, licèt in recto & explicitè non exprimat perfectionem relativam, implicat tamen & per identitatem claudit quidquid perfectionis eſt infinitæ in eſſentiâ divina: & aliunde nullam habet limitationem ex ijs, quas recenſuimus in perſonalitate creata. Quare ſimpliciter & abſolutè loquendo perfectior eſt divina perſonalitas, quamvis non afferat peculiarem perfectionem de genere relativo. Cætera conſule loco indicato, & præterea ibidem num. 86. vide inſtantiam oppriman in terminationibus liberis actuum voluntatis divinæ.

40 DICES. In Deo concedere debemus quidquid ratio naturalis aſſequitur & demonſtrat. Hæc autem aſſequitur & demonſtrat in Deo rationem ſuppoſiti in natura intellectuali, quod directè eſt perſona: ſiquidem Philoſophi demonſtrant lumine rationis, Deum intelligere, velle, & procreare quælibet effecta liberè extra ſe: actiones autem eiuſmodi ſunt ſuppoſiti intelligentis, ac proinde perſonæ. Ergo lumine naturalis rationis demonſtratur Deũ eſſe perſonam. Atqui eodem lumine non demonſtratur in Deo aliquid relativum, ſed dumtaxat quod abſolutum eſt. Alioqui ratione naturali demonſtraretur in Deo multiplex relatio, proindeque & myſterium Trinitatis, contra quàm ſtatutum fuit ſuprà Diſput. LI. & omnes Theologi docent. Ergo de primo ad vltimum perſona in Deo conſtituitur, non per aliquid relativum, ſed abſolutum.

41 RESP. Præterniſſis aliorum ſolutionibus, concedendo totum ſyllogiſmum. Dum verò ſubiungitur, lumine naturalis rationis non demonſtrari in Deo aliquid relativum, ſed dumtaxat quod abſolutum eſt, dico, neutrũ eorum demonſtrari quatenus abſolutum aut relativũ, quidquid reipſa ſit, ſive ex parte obiecti. Nimirum ratio naturalis ſolùm demonſtrat in Deo eſſe rationem ſubſiſtentis, ſuppoſitique in natura intellectuali, atque adeò perſonæ: quia demonſtrat, Deum intelligere, velle, & operari liberè, cum plena perfectione in ſuo eſſe: quod certè ſoli ſuppoſito ac perſonæ conuenire poteſt. An verò in ratione perſonæ conſtituatur per aliquid abſolutum, & vnicum omnino, an relativum & triplex, nullatenus ſpectat ad rationem naturalem, ſed ad aliud lumen longè ſuperius. Sic certè quamvis ratio naturalis demonſtret, Deum liberè velle quidquid extra ſe operatur; non tamen oſtendit, quidnam in ſenſu formali ſit ea libera volitio, ſeu terminatio libera, aut per quid conſtituatur, vel quidnam addat. Vnde vel ipſi Theologi, adhuc ſuppoſita fide docente, Deum liberè operari, nullam hactenus notitiam nacti ſunt, ſaltem demonſtrativam, eius rationis formalis, in qua conſtitui terminatio libera: vt vidimus late Tomo I. Diſp. XXXV. & duabus ſequentibus. Quid ergo mirum, quòd quamvis ratio naturalis demonſtret in Deo rationem ſuppoſiti & perſonæ, nõ propterea deprehendat, an eius ratio formalis ſit abſoluta, vel relativa, ſed ab vtroque abſtrahat, & hæreat inter vtrumque? Verùm quod ratio naturalis non aſſequitur, id Theologia detegit: quæ, ſuppoſita fide aſſerente in Deo tres perſonas eãdem numero natura conſtantes, cum ſingulis earum identificata ſecundùm rem, manifeſtè probat, rationem perſonæ in Deo non eſſe abſolutam, ſed relativam. Vel enim in Deo eſſet vna perſona abſoluta communis tribus per identitatem: & hoc nequit eſſe, cùm perſona ex ſua ratione formali ſit incommunicabilis pluribus. Vel eſſet triplex perſona abſoluta. & hoc repugnat, cùm in divinis nulla poſſit eſſe perſonarum diſtinctio penes aliquid abſolutũ: vt in ſuperioribus probatum eſt multipliciter. Supereſt igitur demum, vt ſingulæ tres perſonæ conſtituantur penes aliquid relativum, prout ex Concilijs & Patribus didicimus.

42 OBIICIES III. Perſona ex terminis, vt aiunt, ſive ex ſua ratione formali, nequit conſtitui per relationem. Ergo dumtaxat conſtituitur per aliquid abſolutum. Conſequẽtia patet: quoniam inter ea duo extrema nequit aſſignari medium. Antecedens verò ſuadetur multipliciter. PRIMO: Quia perſona ex terminis, immo & ſuppoſitum quodlibet ex ſua ratione formali, eſt ſubſiſtens ad ſe: omnis autem relatio eſt ad aliud: cùm, teſte Ariſt. in Categorijs, totum eſſe relativorum ſit ad aliud ſe habere. Repugnat autem, aliquid conſtitui ſubſiſtens ad ſe per id, cuius tota ratio formalis eſt ad aliud. Ergo perſona ex ſua ratione formali nequit conſtitui per relationem. SECVNDO. Omne quod conſtituitur per relationem, conſtituitur per ordinem ad correlativum ſuum, vt filius ad patrem, & dominus ad ſervum. Atqui nulla perſona divina conſtituitur per ordinem ad aliam perſonam. Alioqui enim quælibet perſona divina eſſet perſona alterius perſonæ: ac proinde ſicut Pater æternus eſt Pater Filij, ita etiam eſſet perſona Filij, quod eſt planè falſum, & contrarium Auguſtino lib. 7. de Trinit. cap. 4. Ergo nulla ex perſonis divinis conſtituitur per relationem. TERTIO. Si enim relatio conſtitueret perſonam, profectò vniretur eſſentiæ, vt ſimul cum ea perſonam conſtitueret. Nequit autem relatio ſic vniri eſſentiæ: quoniam redderet illam relatam ad terminum, cùm hic ſit effectus formalis relationis in omni eo, cui vnitur. Patet verò, eſſentiam Dei incapacem eſſe, vt referatur ad terminum, cùm ſit prorſus abſoluta. Relatio igitur non conſtituit perſonã. QVÆR-

TO denique. Nam ex eſſentia & forma, quibus conſtituitur perſona, reſultat vnum per ſe. Nequit autem vnum per ſe reſultare ex eſſentia & relatione: cùm illa ſpectet ad prædicamentum Subſtantiæ, hæc verò ad prædicamentum Relationis, ex quibus nequit vnum per ſe coaleſcere. Ergo perſona non conſtituitur in divinis per relationem, vt formam.

43 RESP. Negando maiorem: quia ſicuti perſona ex terminis, ſive ex præciſa ratione formali, abſtrahit à creata & increata; ita etiam ab eo, vt conſtituatur per formam abſolutam, aut relativam. AD I. Probationem, relictis aliorum ſolutionibus, quæ maiorem ingerunt difficultatem, quàm argumentum ipſum, reſpondeo conſequenter ad dicta D. LXXVIII. præcedenti, rationem ſubſiſtentiæ in tribus perſonis eſſe vnicam & abſolutam; rationem verò ſuppoſitalitatis, ſeu perſonalitatis ſolùm relativam & triplicem: quamvis in creatis, tam ſubſiſtentia, quàm ſuppoſitalitas, ſive perſonalitas, ſit prorſus abſoluta. Vnde concedo maiorem de perſona creata, nego autem de divina: quæ, quatenus talis, non importat directè rationem ſubſiſtentis, ſed ſolùm perſonalitatem, ſive perfectitatem incommunicabilem ſubſtantiæ intellectualis, quæ eſt aliquid virtualiter intrinſecè diſtinctum à ſubſiſtentia in divinis, tanquam relativum ab abſoluto: vt ibidem latiùs explanatum eſt. Vnde licèt ſubſiſtens, tam in Deo, quàm in creatis, quatenus ſubſiſtens, ſit abſolutum, ſive ad ſe; perſona tamen in divinis non eſt abſoluta, ſive ad ſe, quatenus perſona eſt; ſed ad aliud, ſive relativa. AD II. nego minorem. Neque inde ſequitur, perſonam vnam eſſe in divinis perſonam alterius: ſed ſolùm vnam eſſe in ordine ad aliam, vt Patrem in ordine ad Filium, & vtrumque ad Spiritum ſanctum, ac vice verſa. Quod non negat Auguſtinus, ſed potiùs multis locis confirmat. Nec vrget quòd Pater ſit Pater Filij, vt proinde ſequatur, perſonam Patris, ſi relativa eſt, fore perſonam perſonæ Filij, nam vbi dicimus, Patrem eſſe Patrem Filij, non dicimus Patrem eſſe Filij quaſi per identitatem cum ipſo aut quaſi paternitas formaliter inſit Filio. Hoc enim eſſet Iudaicum aut Sabellianum. Nolùm itaque ſenſus eſt, Patrem ratione generationis eſſe in ordine ad Filium, veluti principium in ordine ad terminum productum, quo ſenſu certè nihil abſurdi eſt dicere, perſonam Patris eſſe in ordine ad perſonam Filij. AD III. conceſſa maiore de vnione ſolùm virtuali (realis enim vnio nequit habere locum inter extrema non diſtincta reipſa) negatur minor in eodem ſenſu. Neque inde ſequitur, eſſentiam eſſe relatam; quia non eſt ſubiectum capax vt referatur, ſed ſolùm vt terminetur, & vltimò compleatur per relationem. Subiectum autem capax formæ alicuius non debet eſſe capax omnium effectuum ab ea præſtabilium, ſed eorum dumtaxat, quæ nullam contradictionem involvunt in ipſo ſubiecto, quod, vel in rebus creatis videre licet, v. g. in generatione, quæ recepta in materia prima, non conſtituit illam genitam, ſed mutatam ſolùm in ordine ad generationem. AD IV. conceſſa maiore, negatur minor in divinis: quoniam relationes divinæ non ſunt accidentia, quemadmodum in creatis, ſed ſpectant ad lineam ſubſtantiæ per modum vltimi complementi: ideoque cum eſſentia Dei poſſunt conſtituere vnum per ſe.

44 INSTABIS. Quia in creatis relatio diſtinguitur reipſa (iuxta ſententiam valde probabilem) à ſubſtantia ſpectare ad aliud prædicamentum, nequit cum ea conſtituere vnum per ſe, conſtitutione reali. Atqui iuxta dicta à nobis Tomo I. Diſp. XXVII. relationes diſtinguuntur virtualiter intrinſecè ab eſſentia, ſecùndùm explicitum ſpectante ad aliud quaſi prædicamentum. Ergò relatio & eſſentia in divinis nequit conſtituere vnum per ſe, adhuc conſtitutione virtuali.

45 RESP. Obiectionem debere etiam ab Adverſarijs ſolvi, cum nequeant negare, vnã ſubſtantiam per ſe conſtitui in Deo ex eſſentia & relationibus, quali cumque id explicetur, ſalva Fide Catholica. Deinde dico, rationem cur in creatis relatio non componat vnum per ſe cum ſubiecto, nullatenus eſſe ſitã in eo quòd ab illo diſtinguatur. Quin potiùs realis diſtinctio extremorum eſt neceſſaria ad realem compoſitionem per ſe in creatis: vt patet in materia & forma, natura & ſubſiſtentia. Ratio itaque adæquata eſt, quoniam entitas relationis & entitas ſubiecti verè ſpectant ad genera prædicamentalia primò diverſa. Relatio autem divina, licèt virtualiter intrinſecè diſtinguatur à ſubſtantia Dei, non propterea pertinet ad prædicamentum relationis, quod ad ſola accidentia porrigitur; ſed ſpectat ad ſubſtantiam divinam per modum termini, ſive vltimi complementi intimi. Quamvis enim ex modo concipiendi noſtro habeat ſe vt relatio prædicamentalis, quæ tota eſt ad terminum; verè & per tranſcendentiam claudit rationem ſubſtantiæ increatæ: atque adeò poteſt ſimul cum eſſentia conſtituere vnum quaſi tertium virtuale & ſubſtantiale per ſe. Sic etiam Adverſarij conſtituentes in Deo triplicem perſonalitatem abſolutam, debent dicere, ſingulas perſonas eſſe vnum tertium virtuale & ſubſtantiale per ſe, non autem tertium reale: quoniam ſubſiſtentia illa nequit differre ab eſſentia divina ſecundùm rem.

46 OBICIES Denique. Patres pro priori rationis ad generationem ſupponunt conſtitutus plenè atque vltimò in ratione perſonæ

sonæ singularis:quia prius est esse,quàm operari.Atqui generatio ipsa secundùm rationem est prior relatione paternitatis, vtpotè quæ resultat ex generatione,iuxta Arist. 5.Metaph. textu 2.Ergo Pater pro priori rationis ad relationem paternitatis supponitur constitutus plenè atque vltimò in ratione singularis personæ. Non ergo in ratione talis constituitur per aliquid relativum,sed per absolutum dumtaxat, & suppositum ante omnem relationem.

47 HOC Argumentum est adeò difficile,vt iam ab aliquot sæculis diviserit Theologos in varios dicendi modos,plurimùm dissidentes inter se. Quare ad eius solutionem pleniùs tradendam, excitamus Disputationem sequentem:in qua invenies idem argumentum latè confirmatum, ac tandem solutum sectione sexta per totam.Nunc pro coronide Disputationis accipe verba Nostri Alchuini in libro Quæstiuncularum de Trinitate, qui habetur inter Opuscula Augustino tributa Tomo III.vbi ille inquit:* Interrogatio:Dum tres personas dicimus,Patrem,& Filium, & Spiritum sanctum, quare non tres Deos, nec tres omnipotentes, nec tres bonos, nec tres magnos dicere fas est? Responsio:Quia Deus,& omnipotens,& magnus,& bonus, & æternus, substantialia nomina sunt, & ad se dicuntur: ideo non licet ea plurali numero dicere, sed singulari: & omne nomen, quod substantiam Dei, vel essentiam significat,semper singulari numero proferendũ est.PATER AVTEM, ET FILIVS, ET SPIRITVS SANCTVS, RELATIVA SVNT NOMINA: ET IDEO TRES PERSONÆ RECTE DICVNTVR. * Hactenus ille, non solùm docens, sed & firma ratione probans, personas divinas esse tres, quia relationibus constituuntur.

DISPVTATIO LXXX.

QVONAM SENSV PERSONAE DIVINÆ CONSTITVANTVR ET DISTINGVANTVR PER RELATIONES.

AD REVERENDISSIMVM P.N.MAGISTRVM Fr.IOANNEM DE LA RIBA, dignissimum quondam Generalem Congregationis Benedictinæ in Hispania,& Anglia, Artium & Theologiæ Professorem insignem iam pridem Emeritum,Catholicę Maiestatis Concionatorem, ac Theologum in Regio Consessu Immaculatæ Conceptionis, nunc iterum celeberrimi Monasterij & Oppidi S. Salvatoris de Oña spectatissimum Antistitem & Toparcham, &c.

QVAMVIS Disputatione præcedenti statutum fuerit, personas divinas non constitui per aliquid absolutum, sed per relationes tantùm, idque sit cohærens doctrinæ S. Anselmi, & reliquorum Patrum, atque omnium ferè Scholasticorum; adhuc id difficillimum explicatu est, propter argumentum vltimo loco propositum num. 46. contra communem illam sententiam. Etenim Theologi ad solvendum illud, in varias opiniones divisi sunt, quas oportet hoc loco examinare, & nostrum ea de re iudicium ferre. Ia verò spectat ad eadem loca Anselmi, Magistri Sententiarum, D.Tho. Scoti, & Durandi, ac præcedens Disp. quorum aliqua etiam indicabimus in progressu. Profiteor autem initio, me non tam ex animi sententia impugnaturum aliorum opiniones, quàm indicaturum difficultates, quibus

bus illa vrgentur: vt examinatis omnibus ferè ijs, & propositis rationibus dubitandi, tandem sectione quinta & sequentibus, seligam ex ijs ipsis id, quod verosimilius, & Anselmo conformius apparuerit.

SECTIO PRIMA.

Examinatur sententia docens, personas diuinas ita distingui relationibus, vt tamen potiùs ac præcipuè originibus constituantur & distinguantur. Vbi plura de mente Anselmi, & aliorum Patrum.

2 PRIMA Sententia, quamvis fateatur in conceptu proprietatis personalis claudi relationem & originem, docet, personas divinas primò ac principaliter constitui per origines, posteriùs autem & consequenter per relationes. Ita ferè Bonaventura in 1. dist. 26. q. 2. & 3. ac præterea tota dist. 27. à quo vix differt Aureolus eâdem dist. 26. art. 2 col. 2. & 3. Fundamentum præcipuum est, quia ratio originis est prior secundùm intelligendi modum, quàm formalis ratio relationis, cùm hæc supra illam fundetur: vt patet in paternitate & filiatione creata, quæ supponunt pro aliquo priori originem, seu generationem, & supra illam fundatur. Ergo personæ priùs ac potiùs constituuntur per origines, quàm per relationes.

3 SED Contrà I. Hæc enim opinio videtur reiecta tacito consensu Florentini Concilij, vbi Cardinalis Bessarion in Oratione pro Vnione cap. 6. multò propiùs ad medium, quâ ad finem, illam directè reijcit, simulque rationem reddit hisce verbis: *Relatio & origo, etsi secundùm modum intelligendi differunt (siquidem origo significatur per modum actus, vt generatio; relatio verò per modum formæ, vt Paternitas) re tamen non differunt. Idcò vtroque quidem modo distinguuntur personæ diuinæ: PRIVS TAMEN ET PRINCIPALITER, SECVNDVM MODVM INTELLIGENDI, PER RELATIONES, PER QVAS ETIAM CONSTITVVNTVR DIVINÆ PERSONÆ: CONSEQVENTER AVTEM PER DIVERSVM PROCESSVVM MODVM, SIVE PER ORIGINEM. Non enim generare, & genitum esse, quod originis est, constituit principaliter personam: sed Paternitas, & Filiatio, siue Patrem & Filium esse, quod relationis est. Sed quia relatio & origo idem sunt re, & relatio consequitur originem; ideo vtroque quidem modo distinguuntur diuinæ personæ: sed principaliùs relatione, siue proprietatibus.* Hactenus ille, & quidem cohærenter ad doctrinam traditam Disp. præced. sect. 2. & 3 ex Concilijs, Anselmo, alijsque Patribus, atque omnibus ferè Scholasticis cum Magistro in 1. dist. 26. ac nominatim Durando ibid. quæst. 1. num. 14. & D. Thom. quæst. 2. art. 2. ac præterea 1. p. quæst. 40. art. 2. qui simpliciter pronuntiant, ac sæpissimè docent absque limitatione vlla, personas divinas constitui relationibus & distingui, aut nulla facta mentione originum, aut exprimendo, illas minùs principaliter, vel solùm secundariò aut consequenter distingui per origines.

4 DEINDE Ratio à Bessarione proposita quâ & cæteri vtuntur in idem probandum, est optima: quia licèt origo & relatio in divinis non differant secundùm rem, sed penes modum nostrum concipiendi, sive penes aliquam distinctionem rationis; adhuc tamen, iuxta rectum intelligendi modum, persona, quæ concipitur tanquam aliquid permanens, primariò ac priùs constitui debet per id quod exprimit formam permanentem, quàm per id, quod solum significat viam aut motum ad terminum. Atqui relatio, vt relatio, exprimit formam permanentem; origo autem viam seu motum ad terminum. Ergo persona divina primariò ac potiùs constitui debet per relationem, quatenus relatio est, quàm per originem, loquendo generatim.

5 CONTRA II. Excurrendo per singulas personas divinas, apparet, vnamquamque earum priùs constitui relatione, quàm origine. Imprimis enim Pater potiùs constitui censendus est paternitate, quàm origine activa, quæ est generatio: quoniam ratio præcipuè constituens suppositum, vel personam Patris, debet intelligi per modum actus primi, non autem secundi fluentis à supposito aut persona. Atqui origo activa, seu generatio, non intelligitur per modum actus primi, sed secundi, fluentis à supposito aut persona generante. Ergo origo activa, seu generatio, non est ratio præcipuè constituens suppositum aut personam Patris. Deinde, origo activa, seu generatio, non intelligitur destinata ad tribuendũ esse Patri, sed Filio genito: atque adeò vel ex hoc capite excluditur satis à constitutivo primario personæ Patris. Quoad Filium verò suadetur, non constitui origine. Quando enim intelligimus convenire alicui rei suũ primariũ & for-

formale constitutivum, tunc sanè concipimus rem illam constitui; non antea, aut postea. Atqui dum intelligimus originem, seu generationem, nondum concipimus Filium constitui, sed solùm postea dum cogitamus ipsum iam genitū in esse fixo & permanenti. Ergo origo, seu generatio, non est primariū & formale cōstitutivum Filij. Itaque illud fiunt est, non in generatione, seu in generari concepto quasi *in fieri*, sed in filiatione considerata permanenter, & veluti *in facto esse*. Eadem verò ratio vrgeri potest circa Spiritum sanctum, ne primariò constituatur per processionē, etiam passivam, quasi *in fieri* consideratam, sed per spirationē passivam, & veluti in facto esse, quâ ratione exprimit vim fixæ & permanentis relationis.

6 ADHVC. Verò concedere oportet primæ sententiæ Authoribus, personas divinas aliquomodo, ideſt, minùs principaliter, vel etiam secundariò aut consequenter, constitui ac distingui per origines. Id enim saltem evincunt plurima SS. Patrum testimonia exscripta à Ruiz disput. 83. sect. 2. & disput. 84. sect. 1. 2. & 3. Nam in aliquibus illorum palam traditur, personam Filij, & similiter Spiritus sancti, constitui per genitum esse, aut procedere: & discrimen vtriusque in eo ponitur, quòd Filius sit genitus, Spiritus sanctus autem procedat: ac denique dicitur, generari esse proprium seu proprietatem Filij, spirari autem Spiritus sancti. Similiter & in quibusdam ipsorum locis habetur, Patrem ideo Patrem esse, quia generat: Filium autem ideo Filium existere, quia generatur. Denique in eorum testimoniorum nonnullis dicitur, prædictas origines esse notiones, aut characteres personarum: patet verò, notiones aut characteres in divinis esse quoddammodo rationes distinguendi vnam personam ab alia. Ergo personæ divinæ quoddammodò, sive minùs principaliter, sunt rationes distinguendi vnam personam ab alia.

7 HOC Sensu, & comprehendendo vtrumque constitutivum, ac distinctivum, id est primarium, ac minùs principale, docet Anselmus personas divinas constitui per relationes & origines. Etenim in Opusculo sive Epistola de Processione Spiritus sancti cap. 2. post medium, ait: *Hæc sola causa pluralitatis est in Deo, vt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, dici non possint de invicem, sed alij sint ab invicem: quia prædictis modis est Deus de Deo. QVOD TOTVM POTEST DICI RELATIO.* Vbi indivisim complectitur nomine relationis, tam respectum mutuum Patris, Filij, & Spiritus sancti, quàm origines significatas locutione illa, *Deus de Deo*: eamque ait esse solam causam, sive rationem adæquatam distinguendi vnam personam ab alia. Quo ipso satis denotat, primariam rationem distinguendi esse relationem, vt relatio est; minùs principalem verò relationem ipsam, prout origo est. Deinde cap. 3. sequenti non longè à principio inquit: *Suprà dicta relationis oppositio, quæ ex eo nascitur, quia prædictis duobus modis Deus de Deo est, prohibet Patrem, & Filium, & Spiritum, sanctum de invicem dici.* Ergo quòd in divinis Deus sit de Deo, id est, vna persona ducat originem ab alia, est quoddammodo ratio, vt ab ea distinguatur, seu invicem de illa prædicetur. Idipsum docet ibidem cap. 29. iuxta partitionem Gerberonis circa finē capitis dicens: *Per hoc verò, quia cùm Deus ſit de Deo, aut nascendo, aut procedendo, non potest vnus idemque esse, qui est de aliquo, & & de quo est; secundùm nomina has relationes significantia, tenent, sicut diuersæ hominum personæ, pluralitatem.*

8 DICES: Anselmus ipse in eodem Opusculo cap. 2. ita ait distingui oppositione relativa, vt tamen rationem distinguendi præcipuam videatur tribuere origini. Loquens enim de distinctione Filij à Spiritu sancto, & reddens rationem cur alter ab altero distinguatur, ait: *Non habet hic vnitas illa vim consequentiæ, quia pluralitas obviat, quæ ex nativitate nascitur. Nam etsi per aliud non essent plures Filius & Spiritus sanctus; per hoc solùm essent diuersi.* Ergo ratio præcipua distinguendi vtrumque est distinctæ origo.

9 RESP. Negando antecedens, quia Anselmus locis allegatis præcipuam rationem distinguendi collocat in relatione. Porrò D. Thom. 1. part. quæst. 36. artic. 2. ad 2. obiecto sibi eo testimonio Anselmi, respondet: *Spiritum sanctum distingui personaliter à Filio in hoc, quòd origo vnius distinguitur ab origine alterius: sed ipsam differentiam originis esse per hoc quòd Filius est solùm à Patre, Spiritus sanctus verò à Patre & Filio. Non enim aliter processiones distinguerentur.* Sed de hoc alibi latiùs. Itaque summùm inde colligitur, non solùm relationes, sed & origines, conferre plurimùm momenti ad distinctionem personarum divinarum. Verùm adhuc locus est, vt præcipua ac primaria distinguendi ratio sit relatio secundùm munus relationis, potiùs quàm originis, prout idē Anselmus cæteris locis docet. Quin & in testimonio obiecto, non tam loquitur ex propriō sensu, quàm Græcorū, veluti permittendo ipsis eam hypothesim: vt postea diligentiùs examinet processionē Spiritūs sancti ex Patre, & Filio, de quo nos ibidem plura in Scholijs.

10 EAM Doctrinam abſque dubio didicit Anſelmus à SS. Patribus, apud quos ſæpe eodem ſermonis contextu aſsignantur relationes & origines, veluti ratio adæquata diſtinguendi, & veluti notio ac proprietas vniuſcuiuſque perſonæ. Sic quippe loquitur Magnus Athanaſius Dialogo 1. de S. Trinitate contra Anomœum in medio, dicens: *Nihil differt Pater à Filio reſpectu Dei, ſiue in Deum eſſe, ſed in Patrem eſſe, & Filium eſſe: quoniam ille quidem genuit, hic verò genitus eſt.* Vbi ita diſtinguit Patrem à Filio penes paterni tatem & filiationem, vt tamen pro ratione eius diſtinctionis præterea aſsignet originem vnius ab alio. Baſilius quoque l. 1. c. de vera & pia Fide inter medium & finem, eodem ſenſu ait: *In Patre quidem proprietas Patris, in Filio verò proprietas Filij, in Spiritu ſancto poſtremò ſua quædam à duobus diuerſa proprietas: cum nec Spiritus ſanctus à ſeipſo loquatur, nec Filius à ſeipſo faciat quidquã: ac Pater quidem Filium mittat, Filius verò Spiritum ſanctum.* Hactenus S. Doctor: in cuius verbis obſervare oportet perſonas diuinas priùs conſtitui proprietatibus relativis Patris, Filij, & Spiritus ſancti; ſubinde verò activa origine mittentis, & paſsiva perſonæ miſſæ; quæ eſt à mittente vt à principio, & ab illo habet vt operetur & loquatur; ideoque nec Filius dicitur quidquam à ſeipſo facere, nec Spiritus ſanctus loqui à ſeipſo, ſed ea tantùm quæ audit. Quod fusè & ex profeſſo vrget Anſelmus in Epiſt. paulo antè indicata.

11 SIMILITER Alexander Alexandrinus Epiſt. ad alterum Alexandrum CP. col 6. relationem & originem coniungit indiviſim, veluti proprietates ad internoſcendũ perſonas Patris & Filij. Ait enim exponens quædam verba Pſalmi 109. *Illud, Ex vtero ante Luciferum genui te, perſpicuè oſtendit naturalem, quæ in Filio eſt, paternæ generationis proprietatem, quam propriæ naturæ vi conſequutus eſt. Proinde Vnigenitus Patris Filius hanc proprietatem, qua Filius eſt, formam immutabilem tenet.* Sed & audiendus præterea Cyrillus Alexandrinus Dialogo. de Trinit. lib. 7 prope medium dicens: *Quænam ſpiritus natura ſit, operæ pretium eſt ſcrutari, allata huc nominum proprietate; non quæ Diuinitatem ſignificet, ſed quæ bene ſignificet, quis modus exiſtentiæ ſingulorum nominatorum à nobis intelligatur. Nam Pater oſtendit quod genuerit; & quòd genitus ſit, declarauit Filius. Inſuper quòd Spiritus ſit ex Deo Patre, propriuſque ipſius Filij.* Hactenus ille, indiviſim coniungens relationem paternitatis & filiationis, cum generatione ſive origine paſsiva, ad internoſcendã proprietatem, quæ ab ipſo appellatur *modus exiſtentiæ ſingulorum*, Græcè τρόπος τῆς ὑπάρξεως ἑκάστων. quo etiam ſenſu loquutũ non temel Damaſcenum obſervavimus ſuprà Diſp. LXXIV. ad probandum ex ipſo, exiſtentiam in tribus perſonis eſſe vnicã, quamvis modus exiſtendi incommunicabiliter ſit triplex.

12 NEC Modi i. a loquuntur PP. Græci, ſed & Latini. inter quos Gregorius Boeticus lib de Trinit. propiùs ad medium, quàm ad finem, inquit: *Hoc ſolo differt à Patre Filius, quòd ille Pater eſt, & hic Filius: id eſt, quòd ille genuit, hic natus eſt.* Vbi origo paſsiva & activa coniungitur paternitati, & filiationi ad diſtinguendum perſonas Patris & Filij, veluti adæquata ratio. Iſidorus quoque lib. 2. de Differentijs ſpiritualibus, cùm præmiſsiſſet cap. 2. primariam rationem diſtinguendi perſonas divinas, dicens: *In relatione perſonarum Trinitas eſt*: poſtea cap. 3. addit origines, veluti quæ diſcernendi etiã habeant vim. Ait enim: *Inter perſonam Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, ita ſecernitur, quòd Pater nec genitus eſt, nec procedens; Filius ex Patre genitus, non procedens; Spiritus ſanctus ex Patre & Filio, non genitus, ſed procedens.* Quin & Anſelmus concludit hoc ipſum cap. 38. dicens de ſummo ſpiritu, & ipſius Verbo: *Proprium eſt vnius eſſe ex altero: & proprium eſt alterius, alterum eſſe ex illo.* Vbi proprietates perſonales Patris & Filij exprimit per origines. Mitto aliorum Patrum teſtimonia. Quæ enim hactenus in medium produxi, ſatis ſuperque confirmant, diuinarum perſonarum conſtitutionẽ diviſionemque eodem ferè ſermonis contextu tribui ſolere relationibus & originibus, vt proinde non illæ ſolùm, ſed & iſtę conferant plurimũ momenti ad internoſcendum vnam perſonam ab alia. Id verò non obſtat, vt conſideranti rem accuratiùs, & conferenti relationes ipſas cum originibus, priores illæ habeant vim præcipuam ac primariam conſtituendi, & diſtinguẽdi; poſteriores verò minùs præcipuam aut conſequentem, prout à principio ſectionis probatum fuit.

13 RATIO Autem num. 2 obiecta, vt origines potius, quàm relationes, conſtituant & diſtinguant perſonas, aliter & aliter ſolvitur iuxta varios modos aſsignandi in relationibus vim formalem conſtituendi ac diſtinguendi perſonas, de quibus in progreſſu. Nunc breviter, iuxta ſtatuẽda inferiùs à n. 47. dicendũ breviter, quamvis expreſsa ratio originis intelligatur quoddãmodo præcedere munus vltimũ & inadæquatæ relationis, quod eſt referre explicitè ad terminũ; adhuc tamẽ intelligi ſub-

subsequutam ad primum munus formæ relativæ, quod est constituere personam, quamvis cū exigentia formali originis & actualis respectus. Itaque explicita ratio originis intelligitur mediare inter munus relativum suppositandi & referendi explicitè ad terminū: ac proinde supponit personam pro aliquo priori constitutam. Cætera vide eo loco.

SECTIO II.

Refertur & refellitur multipliciter alia opinio asserentium, personas divinas constitui relationibus, non tamen prædicamentalibus, sed transcendentalibus.

14 SECVNDA Opinio est eorum, qui præsi difficultate argumentorum, quibus impugnari solet constitutio ac distinctio personarum divinarum per relationes, & aliunde coacti auctoritate Conciliorum ac Patrum ad id asserendum, existimarunt totam litem componi si dicatur, personas divinas constitui ac distingui quidem relationibus, non tamen prædicamentalibus, sed transcendentalibus, quæ ab ijs virtualiter distinguantur. Etenim v detur esse locus vt relationes transcendentales pro aliquo priori rationis constituant personam subsistentem in natura intellectuali, & pro alio signo sequenti subeant munus originum, vt proinde in vltimo signo resultent relationes prædicamentales, aut quasi prædicamentales. nam presse loquendo, supponimus, nec relationes, nec aliud prædicatum divinum, contineri sub aliquo ex decem Prædicamentis, iuxta doctrinam à nobis latè traditam Tomo 1. Disp.XXX. & præterea Disp.XLVII. sect. 3. ad mentem Anselmi suprà cap. 26 Hunc dicendi modū primus omnium videtur tradidisse Henricus Gandavensis 2. parte Summæ art. 58.q.4. quatenus docuit, personam Patris, constitui per relationem quasi aptitudinalem, quæ Patrem constituit personam subsistentem, & proximè potentē generare; ac proinde radicaliter cōtinet paternitatē. Idipsum ferè postea ex Recentioribus tradunt, atque alijs & alijs vocibus exponunt Marchinus de Trinit. disp. 48. Aversa q.28. sect. 11.§. *Caterum*, Quiros 1.p tract 7.disp 28.sect.3. & Franciscus Lugus lib.2. disp.22.cap. 6. vbi contendit, plurimos alios Authores, qui pro alijs opinionibus allegari solent, idipsum tradidisse.

15 VERVM Hic dicendi modus difficilis est ex multiplici capite. PRIMO enim obstant testimonia Conciliorum, & omnium pene Patrum Ecclesiæ, asserentium, proprietates personales in divinis, non esse formas absolutas, sed relationes: vt vidimus tota Disputatione præcedenti. Idque aded certū existimant frequenter Scholastici, vt plurimi illorū non dubitaverint oppositum inurere gravi notā, aut hæreseos, aut erroris, aut temeritatis saltem in re maximè gravi: vt patet ex allegatis ibidem num. 6. Ea verò doctrina inanis redditur, si relationes, quibus personæ divinæ constituuntur, asserantur transcendentales, & virtualiter distinctæ à prædicamentalibus: Quoniam ex communi Metaphysicorum sensu relatio transcendentalis, prout distincta à prædicamentali, est aliquid absolutum simpliciter, & solùm relativum *secundùm dici*, vt ipsi loquuntur; non autem reipsa & propriè. Si igitur personæ divinæ in ratione talium constituuntur relationibus transcendentalibus, prout virtualiter distinctis ab ijs, quæ sunt prædicamentales, aut quasi; profectò iam constituuntur proprietatibus simpliciter absolutis. Quod eo loco relinquimus multipliciter explosum, idque ex consensu etiam eorundem Authorum.

16 DICVNT Adversarij, relationem transcendentalem etiam esse verè ac propriè relationem, instar prædicamentalis, solumque ab ea differre penes hoc, quòd hæc posterior sit accidentalis rei, ac supponens fundamentum, ex cuius positione resultet; illa verò essentialis, & nullum fundamentum supponens. Exemplumque adhibent in potentia passiva materiæ, quæ est vera & propria relatio transcendentalis ipsius ad formas substantiales; & in potentia activa radicali relatè ad operationes & effectus ab ea producibiles. Hoc itaque posteriori sensu aiunt, personā Patris v. g. constitui per relationem transcendentalē, quæ in actu primo constituitur secundùm suum esse personale capax generandi Filiū; & subindè ac postremò relatione prædicamentali ad ipsum, quæ virtualiter continebatur in ipsa relatione transcendentali.

17 SED Contrà I. Nemo hactenus dixisse invenitur, saltem si cum fundamento loquatur, materiam primam, vel etiam formam substantialem, esse verè & propriè relationem, quamvis vtraque vicissim alteram essentialiter respiciat. Nemo item est, qui substantiam intellectualem dicat verè & propriè relationē esse, quamvis ex suo conceptu essentiali respiciat operationem intelligendi, tanquā radix operativa ipsius. Omnes itaque materiam, formā, & substantiam intelligentē, censent esse aliquid simpliciter absolutū, quamvis secundùm suam rationē essentialem nequeat à nobis concipi, nisi per habitudinem ad aliud. Quin & in Deo ipso intellectio, volitio, & omnipotentia, sunt aliquid simpliciter absolutum, licèt à nobis nequeant concipi, nisi

in ordine ad obiectum, vel ad creaturas poſſibiles. Si igitur eo ſolùm modo proprietates perſonales in divinis ſunt relationes, non propriè relationes ſunt, ſed aliquid ſimpliciter abſolutum. Vnde redeunt abſurda & incommoda illius opinionis, quàm ijdem Authores ſe nobiſcum refellere profitentur.

18 CONTRA II. Quòd enim forma illa conſtituens perſonas contineat virtualiter aut radicaliter relationem prædicamentalem, non ſufficit vt ſit relatio, vel extrahatur à ratione prædicati ſimpliciter abſoluti. Nam etiam eſſentia divina continet virtualiter ſive radicaliter relationes prædicamentales perſonarum; cùm tamen ipſa non ſit relatio, ſed aliquid propriè ac ſimpliciter abſolutum. Quin & in rebus creatis ſubſtantia ac potentia generativa ſunt aliquid ſimpliciter abſolutũ, quamvis radicaliter contineant relationem prædicamentalem ex generatione reſultantem. Si igitur forma conſtituens perſonas non eſt relatio prædicamentalis, quamvis illam contineat radicaliter aut virtualiter, manet in ratione formæ ſimpliciter abſolutæ: ideoque redeunt abſurda illa, quæ adverſarij ipſi nobiſcum vitare conantur.

19 SECVNDO Reijcitur. Iuxta teſtimonia Conciliorũ & Patrũ, quę allegavimus *Diſp.* præcedenti, perſona generans in divinis eſt Pater, quatenus Pater. Quippe ſub ea ratione & denominatione ſignificatur in ſacris litteris, quatenus eſt perſona diſtincta à reliquis duabus. At non conſtituitur vltimò in ratione Patris per relationem tranſcendentalẽ potentiæ generativæ, quâ poteſt eſſe Pater. Potentia enim generativa in creatis antecedit tempore, & ratione in divinis, conceptum formalem Patris: atque adeò non conſtituit Patrem. Ergo perſona generans in divinis, prout diſtincta à reliquis duabus, non conſtituitur vltimò per relationem tranſcendentalem potẽtiæ generativæ, ſed ſolùm per relationem prędicamentalem paternitatis.

20 NEC Tamen inde nego, ſed potiùs aſſero, relationem ipſam prædicamentalem paternitatis, quâ conſtituitur prima perſona, continere in ſuâ formali ratione quidquid eſt perfectionis aut integritatis in relatione tranſcendentali, quamvis non ſolum. Ratio prioris partis eſt: quia repugnat quòd relatio purè prædicamentalis, & nihil relationis tranſcendentalis habens, conſtituat ſuppoſitum, ſive perſonam ſubſiſtentem. Immo quãvis illud iam conſtitutum ſupponat, nequit ipſum conſtituere in ratione potentis generare, aut generari: quoniam iuxta doctrinam Ariſtotelis in Categorijs cap. *Ad aliquid*, totum eſſe relativorum, vt talium, ſive relationis prædicamentalis eſt ad aliud ſe habére. Patet verò, rationem ſuppoſiti, & potentis generare, non eſſe eius conditionis, vt totum ſuum eſſe ſit, ad aliud ſe habere. nam primum ſpectare in creatis videmus ad prædicamentum ſubſtantiæ, poſterius verò ad genus qualitatis. Igitur vt relatio prædicamentalis conſtituat ſuppoſitum, ſive in ratione perſonæ, ſive etiam ſub ratione potentis generare, debet continere in ſua ratione formali quoddammodo perfectionem, ſeu vim, aut integritatem relationis tranſcendentalis. Deinde idipſum patet: quia relatio merè prædicamentalis non reſpicit terminum correlativum, veluti principium producens, vel tanquam terminum productum, ſed dumtaxat veluti purum terminum: vt ex communi ſententia explanavimus in Metaphyſica diſp. 10. n. 5. & ſeqq. Atqui forma illa, qua conſtituitur perſona Patris, non reſpicit correlativũ ſuum vt purum terminum dumtaxat, ſed præterea vt productum: ſicuti & forma conſtituens ſecundam perſonam non reſpicit correllativum ſuum ſub ſola & pura ratione termini, ſed præterea ſub ratione formali principij producẽtis. Ergo forma illa in vtraque perſona non eſt relatio prædicamentalis pura, ſive nihil continens de perfectione, aut vi, vel integritate relationis tranſcendentalis. Ratio autem poſterioris partis eſt: quia ſi forma illa ex ſua ratione formali ſolùm haberet id quod perfectionis, aut integritatis, vel vis eſt in relatione tranſcendentali, maneret intra limites formæ ſimpliciter abſolutę, vt paulo antè diximus ac proinde nullatenus poſſet vltimò conſtituere aut diſtinguere perſonas divinas, quas ſupponimus nullatenus diſtingui penes id, quod ſimpliciter abſolutũ eſt. Itaque forma illa, quamvis ex ſua ratione formali ſit relatio prædicamentalis, quæ proindè refert ad ſuum correlativũ, tanquam ad purum terminum; præterea debet habere intra lineam ſuam, ſaltẽ æquivalenter, quidquid habet tranſcendentalis relatio in ordine ad conſtituendũ perſonam, ſive ſuppoſiti potens generare aut generari. Quare licèt relatio conſtituens perſonã in divinis ſimpliciter aut potiùs cenſenda, & dicenda ſit prædicamentalis, quàm tranſcendentalis; adhuc tamen vtramque rationẽ habere & exercere cenſenda eſt, ſecluſis imperfectionibus creaturarũ. Simpliciter enim loquẽdo reſpicit terminũ actu exiſtentẽ, eſtque ſimul duratione, natura, & cognitione cũ illo; non tamen advenit ſuppoſito plenè conſtituto: quorũ prius ad rationẽ formalẽ relationis prędicamẽtalis ſpectat ſolùm; poſterius ad imperfectionem illius, prout exiſtit in rebus creatis, tanquam verũ accidens. Ergo ſimpliciter loquẽdo relatio divina eſt prędicamẽtalis ex ſua ratione formali, ſecluſis imperfectionibus. Aliunde

verò, & alijs etiam ſeclusis, eſt relatio tranſcendentalis. Conſtituit enim perſonam: nō tamen abſolutam: quoniam eſſe abſolutū eſt imperfectio perſonæ propria rerum creatarū. Etenim perſona eatenus eſt abſoluta, quatenus abſolutè terminat naturā & exhaurit; ac proinde incommunicabilem omnino reddit pluribus ſuppoſitis, ſive perſonis: veluti finitā, & nō capacē exiſtendi in pluribus perſonis indiviſim. Id verò patet eſſe alienum à perſona & naturā divina. Ergo relatio divina ita eſt tranſcendentalis in Deo ad conſtituendam perſonam, vt tamen illam non conſtituat ſub ratione abſolutæ perſonæ, ſed relativæ, ſive reſpicientis terminū. Quod, licèt difficile intellectu ſit, fortaſis non ita difficile apparebit ex dicendis in progreſſu.

21 TERTIO Impugnatur. Perinde enim & proportionaliter debet conſtitui per relationem Pater ac Filius: cùm ſint ambo correlativi. Atqui Filius non conſtituitur per relationem tranſcendentalem perſonæ, quæ poteſt generari, abſtrahendo ab eo, vt actu generetur ſed potiùs per relationē ex ſua ratione formali exigentē actu generari. Ergo & Pater non conſtituitur per relationē tranſcendentalē perſonæ, quæ poteſt generare; ſed potiùs per relationem ex ſua ratione formali exigentem actu generare. Eiuſmodi autē relatio eſt prædicamētalis, ſive quaſi prædicamentalis. Ergo tam Pater, quam Filius, conſtituitur potiùs relatione prædicamentali, quàm tranſcendentali.

22 DICES Fortè, poſſe cohærere, vt Filius conſtituatur per actualem relationē geniti, & tamen Pater nō conſtituatur per actualem relationem generantis, ſed ſolùm potentialem & tranſcendentalem. Nam Spiritus ſanctus conſtituitur per actualem relationem ſpirati: & tamen nec Pater nec Filius conſtituuntur per actualem relationem ſpirantis, ſed potentialem & tranſcendentalem tantùm.

23 SED Contrà. Diſparitas enim manifeſta eſt: quoniam prædicamentalis relatio ſpirationis actualis eſt communis duabus perſonis; ac proinde ſupponit vnamquamque earum antecedenter conſtitutā per aliquid aliud: vt, nimirum, pro priori rationis ad relationem ſpirantis intelligantur ſe mutuò amare: quod præſtari nequit, niſi à perſonis iam conſtitutis. Quare prædicamētalis relatio ſpirationis activæ nequit vllam ex ijs perſonis conſtituere, ſed ſummùm perficere, aut complere conſtitutionem vtriuſque perſonalē. Cæterum relatio paternitatis nō ſupponit aliquid pro priori conſtituens perſonam Patris. vt oſtenſum eſt latè Diſp. præced. ſed eſt primaria forma, per quam conſtituitur & diſtinguitur à Filio: ſicuti relatio ſpirationis activæ eſt, per quam diſtinguitur proximè & formaliter à Spiritu ſancto. Vnde ſemper ratio illa perſtitit: quoniam ſicuti relatio ſpirationis activæ, qua pater & Filius diſtinguuntur formaliter & proximè à Spiritu ſancto, non eſt potentialis, aut tranſcendentalis ſed actualis & prædicamentalis: ita etiam relatio paternitatis, quâ perſona Patris diſtinguitur proximè & formaliter à perſona Filij, non ſit potentialis aut tranſcendentalis, ſed actualis & prædicamentalis. Nimirum, in termino producto eſt actualis & prædicamentalis relatio quæ conſtituit, perſonam quidē Filij genitam, Spiritus ſancti verò procedentem. Ergo etiam actualis & prædicamentalis relatio eſt quæ conſtituit perſonam Patris in ratione principij, tum ſingulariter generantis, tum ſimul tum Filio ſpirantis.

24 QVARTO Reijcitur. Quia relationi, ſive paternitati per quam perſona Patris æterni conſtituitur & diſtinguitur à perſona Filij, convenit formalis ratio relationis prædicamentalis, & illius peculiares proprietates, quantum fas eſt de diuinis loqui, ſervatā analogia relativorum prædicamentalium, quæ agnoſcimus in creatis. Ergo perſona Patris potiùs conſtituitur & diſtinguitur per relationem actualem & prædicamentalem, quàm per potentialem & tranſcendentalem. Conſequentia patet, & antecedens quoad priorem partē ſuadetur: quia formalis ratio relativorum, iuxtà omnes Philoſophos cum Ariſtotele loco n. 20. indicato, eſt vt ſint, *οἷς τὸ εἶναι ταυτόν ἐστι τὸ πρός τι πως ἔχειν. quibus ipſum eſſe, eſt ad aliud quoddammodo ſe habere.* Sive vt alij frequenter vertunt, *quorum eſſe nihil aliud eſt, quàm ad aliud modo quopiam ſe habere.* Sic enim habet interpretatio Iulij Pacij communiter recepta. Vnde non Philoſophi modò, ſed Theologi paſsim tractantes de Trinitatis myſterio, ſupponunt, totum eſſe relationis prædicamētalis ſitum eiſe in eo reſpectu. Quo ſenſu Baſilius lib. 2. contra Eunomium propiùs ad principium, quàm ad medium, exemplis in medium allatis, probat, *quæcumque ad alia dicuntur, hæc ad ea quæ dicuntur, σχέσιν*, id eſt, *habitudinem ſolum oſtendere.* Poſtea verò propiùs ad medium, quàm ad finem, obſervat, *Patris & Filij nomina ſolem, quam habent inter ſe, habitudinem oſtendere.* Similiter Auguſt. lib. 5. de Trin. c. 5. aiebat, & colligebat: *Quia Pater non dicitur Pater, niſi ex eo quòd eſt ei Filius; & Filius non dicitur, niſi ex eo quòd habet Patrem, non ſecundùm ſubſtantiā hæc dicuntur.* Ergo relationi paternitatis, quâ conſtituitur, & diſtinguitur perſona Patris à perſona Filij, cōvenit vt ſit illa, cuius totum eſſe propriū ſit ſe habere quoddammodo ad aliud; ac proinde ipſi competit for-

malis ratio prædicamentalis & actualis relationis.

25 IAM Verò quòd ipsi pariter cõveniant peculiares notæ & proprietates relativorum prædicamentalium (quæ est altera assumptionis nostræ pars) suadetur facilè. Vt enim cum Aristotele, & alijs omnibus, explicuimus in Metaph. disp. 10. n. 24. proprijssima relativorũ nota, quatenus ab alijs quibuslibet differunt, in eo sita est, vt sint simul naturâ, cognitione, ac definitione, proindeque conversim prædicentur. Quod sanè peculiari ratione cadit in solam relationem prædicamentalẽ, vt ibidem diximus, & observat expressè Cyrillus lib. 2, Thesauri cap. 3. circa medium ad refutãdum Eunomium, dicens, relativa esse, *quæ ad aliquid sunt, & natura & ratione simul sunt; & alterum ex altero infertur.* Ac præterea, paucis interiectis: *Quæ ad aliquid sunt, sicut vno posito, alterum ponitur: sic vno interempto, alterum interimitur.* Atqui totum id convenit relationi, sive paternitati, quâ constituitur persona Patris. Est enim simul natura cognitione ac definitione cum relatione, sive filiatione, per quam constituitur & distinguitur Filius: & vnaquæque alteram infert, atque vniuscuiusque ex ijs negatio alteram perimit. Ergo relationi, seu paternitati, quâ constituitur persona æterni Patris, & distinguitur, convenit peculiaris illa proprietas relationis prædicamentalis, quæ illam distinguit ab omni alio, quod non est relativum prædicamentale. Vnde idem Cyrillus eam doctrinam Aristotelis protulit ad exponendũ rationes formales relationum divinarum, de quibus præmitterat eodem capite: *Vt hypostasim, quæ generat, & quæ generatur, divina Scriptura notionibus distingueret, Patris & Filij nominibus vsa est.* Itaque per nomina Patris & Filij, significantia relationem prædicamentalẽ, Scriptura exponit proprias hypostates, sive personas generantis & geniti: quoniam, nimirum, ijs convenit formalis ratio ac specialissima proprietas relationum prædicamentaliũ. Non ergo personæ Patris & Filij constituuntur per transcendentalem, sed per prædicamentalem, id est propriè dictam relationem. Vide aliud illustre testimonium S. Gregorij Nyssæ Antistitis exscriptum Disp. LXXIX. n. 23. quod videtur omne effugium Adversarijs præcludere.

26 CONFIRMATVR Ex illustri loco Magni Athanasij Orat. 2. contra Arianos observantis discrimen inter relationem potentialem, & actualem, his verbis: *Opifex quidem & dici & esse poterit, etiam si nondum opera existant. Pater verò neque dici, neque esse poterit, si non sit ei Filius.* Quo eodem sensu pariter contra Arianos loquitur Alexander Alexandrinus in Epistola ad Alexandrum C. P. quæ habetur Tomo I. Conciliorũ lib. 1. Actorum ante Concilium Nicænum, vbi inquit columna 5. initio fere illius: *ἀεὶ δὲ πατὴρ ἦν, παρόντος τοῦ υἱοῦ, διὸ χρηματίζει πατήρ. ἦν δὲ πατὴρ πρὸ τοῦ τὸν υἱὸν, ἀεὶ ἐστὶν ὁ πατὴρ τέλειος;* id est, *Atqui est Pater semper, cùm habeat Filium, ob quem vocatur Pater; & cùm sit ei semper Filius, est semper Pater perfectus.* Quibus verbis vterque Doctor clarissimus exponit proprietates personales Patris & Filij per relationem actualem & prædicamentalem, quatenus distinctam à potentiali & transcendentali: quoniam paternitas & filiatio in divinis non est relatio quædam potentis generare, aut gigni, instar illius habitudinis, qua aliquis dicitur opifex. Hic enim quamvis nihil in exercitio operetur, verè dicitur & est opifex, propter potentiam operandi, quæ solùm est quædam potentialis, sive transcendentalis relatio ad opus. At verò Pater nec est, nec dici potest Pater, nisi reipsa Filium habeat: quoniam ratio Patris est relatio actualis & prædicamentalis, quæ omnino exigit coexistentiam termini, sive Filij, neque esse aut intelligi potest, eo non existente & intellecto. Igitur persona Patris non constituitur relatione potentiali aut transcendentali, sed actuali & prædicamentali.

27 VRGETVR Idipsum ampliùs, ad mentem eorum SS. Patrum contra Arianos ijs locis differentium. Si enim persona Patris non constituitur per paternitatem, prout est relatio actualis & prædicamentalis, sed prout est potentialis, seu transcendentalis dumtaxat; nullum & inane esset argumentum ipsorum contra eos hæreticos ad probandum æternitatem Filij Dei ex æternitate Patris. Respondèrent enim facilè, Deum ex æterno esse ac dici Patrem, licèt non semper genuerit, quatenus ex æterno habet potentiam ad generandum Filium; sicuti ex æterno est & dicitur opifex, quoniam ab æterno habet potentiam ad operandum aliquid extra se, licèt nihil ab æterno fuerit operatus. Quare sicuti ex æternitate opificis non colligitur æternitas operis, ita ex æternitate Patris non colligeretur satis æternitas Filij. Vt igitur id argumentum Athanasij, & Alexandri (quo & alij Patres vtuntur adversus Arianos) sit *ἀναντίῤῥητον*, seu ineluctabile, fateri debemus, Patrem constitui per paternitatem; non tam vt relatio potentialis, sive transcendentalis est; quàm prout est relatio actualis & prædicamentalis. Sic enim omnino exigit esse simul naturâ, immo & cognitione

ac

ac definitione,cum termino producto & correlativo, non solùm in qualibet duratione,sed in quolibet etiam signo æternitatis.Hoc enim est de ratione relativorum prædicamentalium. Vide infrà num.36.

SECTIO III.

Examinatur & refellitur tertia opinio constituentium personam Patris per relationem innascibilitatis, aut principij fontalis, qualitercumque explicatam.

28 TERTIVS Dicendi modus est eorũ, qui oppressi pondere difficultatis aiunt, relationem quâ constituitur persona Patris, non esse paternitatem, sed innascibilitatem, sive rationem fontalis principij. Ita Vazquez disp. 159. cap. 5. & seqq. quem,vt in alijs frequenter, ita in hoc sequitur Alarcon, nisi quòd aliquatenus ab eo differt in modo explicandi eandem opinionẽ, vt postea apparebit. Ante vtrumque verò aliqui illam olim tradiderant, quos refert & impugnat ex professo Durandus in 1.dist.28.q.2.per totam.

29 VERVM Refellitur vterque ex communi consensu Patrum allegatorum disp. præced. sect.2. & 3. qui cohærenter ad varia Scripturæ testimonia docent vnanimiter hypostasim, seu personam Patris, constitui per hoc vt sit Pater. Præstat, inter alios, audire Nyssenum Oration. 5. contra Anomæos dicentem: *Nominum alia sunt communia,alia propria: communia quidem, vt eandem sine differentia substantiam ostendant, propria verò, vt hypostaseon proprietatem certa notione definiant. Igitur NOMINA PATRIS, ET FILII, PROPRIA SVNT CVIVSQVE HYPOSTASIS.* Igitur nomen Patris designat,& proinde paternitas propriè constituit hypostasim, sive personam ipsius Patris. Deinde reijcitur ex D. Thoma 1.ad Anibaldum dist.27. quæst. 1. art. 3. ad 2. Vt enim ibidem ait S. Doctor, ratio ingeniti in persona Patris præsupponit paternitatem. Ergo potior ratio est, vt per paternitatem constituatur in ratione personæ, quàm per rationem ingeniti. Deinde 1 p. q. 40. art. 3. ad 3. ait, personam Patris non constitui per innascibilitatem. Rationemque reddit: *Quoniam ingenitum nihil ponit, sed negatiuè dicitur.* Vnde eruitur formula impugnationis. Nulla realitas vera & positiva constituitur primo ac per se per aliquid negativũ. Atqui persona Patris,quatenus persona, est realitas vera & positiva: ratio autẽ ingeniti,sive innascibilitas, est aliquid negativũ. Ergo persona Patris, quatenus persona propria ipsius est, non constituitur primò ac per se per rationem ingeniti,sive per innascibilitatem.

30 RESPONDET Vazquez,innascibilitatẽ esse quidem realitatẽ sive formã positivã, quamvis innotescat vel explicetur per negationem. SED Contrà est communis impugnatio. Aut enim ea forma realis & positiva est aliquid absolutũ, aut relativũ. Si primũ asseratur; *iam* persona divina in ratione talis constituitur per aliquid absolutũ.quod ipse Vazquez cũ omnibus ferè Theologis reijcit,& impugnatũ relinquitur Disp. præc. ex doctrina Conciliorũ, & communi Patrũ. Si autẽ asseratur secundũ; erit planè ipsa paternitas. Nam in Patre nulla alia relatio est,per quam constitui possit. Quamvis enim in illo etiã sit spiratio activa, hæc planè supponit personã Patris pro aliquo priori cõstitutã. Igitur de primo ad vltimũ Pater nõtã per innascibilitatẽ cõstituitur,quã per paternitatẽ.

31 OCCVRRIT Idem Author,& inquit,fore,iam positivam,quâ constituitur persona Patris,non esse realem,sed rationis: quoniã & ipsa constitutio divinarum personarũ non est realis,sed rationis dumtaxat.

32 SED Enim constitutionem personarum divinarũ esse realem, satis evicimus Disp. LXXIX.n.2.& 3.contra eundẽ Authorem,nec repetere oportet. Deinde,quidquid sit; an eiusmodi constitutio debeat censeri nõ realis, sed rationis ex parte modi constituendi, quatenus extrema *non sunt distincta reipsa*;negari tamen non potest quin sit realis ex parte extremorũ,quoniam vtrumque debet esse reale; sicut persona Patris inde cõsurgens est simpliciter persona realis.Sic certè constitutio hominis ex animali & rationali,quamvis dicatur esse solius rationis ex parte modi, quo ea extrema intelliguntur distincta; aliunde est realis ex capite extremorum; quoniam vnumquodque eorum reale est;liquidem homo ex ijs cõstitutus est verus ac realis homo.Si ergo innascibilitas,iuxta Vasquium, est aliquid rationis, nequit simul cum essentia divina constituere personam realem Patris.

33 VRGEO Præterea. Fide sanctum est, personas tres intrà eandẽ numero naturam esse tres res,& reipsa inter se distingui.Ideoq; Anselmus lib.de Fide Trinit.& Incarn.Verbi,aiebat c.3 omnibus Christianis exploratũ haberi, personas divinas secundũ propria & personalia esse tres res;sed secundũ essentiã esse vnam omnino rem, absque separatione aliqua,vel divisione.Quod ipsum videtur definitũ in Concilio Lateran.sub Innocentio III.in decreto Fidei,relato in c.Firmiter de summa Trin.& Fide Cath.Vide suprà Disp.LXXI.sect.1.per tot. Ergo nulla persona cõstituitur vel distinguitur primariò ab alia,nisi per aliquid quod sit reale

ras, ſeu vera entitas. Atqui iuxta Vaſquium in ſolutione præiacta innaſcibilitas non eſt aliqua realitas, ſive entitas realis, ſed rationis. Ergo innaſcibilitas nec conſtituit primariò, nec diſtinguit perſonam Patris à reliquis perſonis.

34 VRGEO Vlteriùs. Pater æternus ſecundùm ſuam proprietatem non minùs reipſa eſt ſingularis perſona, quàm Pater, aut genitor. Quis enim id negare audeat? Atqui quatenus Pater aut genitor nõ conſtituitur per aliquid rationis, ſed dumtaxat per aliquid verum ac reale. Ideoque Anſelmus infrà cap. 40. loquens de Patre & Filio inquit: *Illius eſt proprium, veriſimum eſſe parentem; iſtius verò, eſſe veriſimam prolem.* Ac præterea cap. 41. *Proprium eſt illius, veriſimum eſſe genitorem; iſtius verò, veriſimum eſſe genitum.* Ergo etiam quatenus perſona ſingularis non conſtituitur per aliquid rationis, ſed reale. Si igitur iuxta Vazquez innaſcibilitas non eſt aliquid reale, ſed rationis, non conſtituitur per illam Pater in ratione perſonæ ſingularis. Et ratio eſt manifeſta: quia ex vi formæ ſive proprietatis non realis, ſed ſolius rationis, nequit conſtitui aut diſtingui reipſa & poſitivè vnum extremum ab alio, neque vna perſona divina ab alia perſona.

35 IDEO Aliter dices cum Alarcon, formam conſtitutivam perſonæ Patris eſſe relationem fontalis principij, realem tamen; non autem prædicamentalem (alioqui eſſent in divinis pluſquam quatuor relationes prædicamentales) ſed tranſcendentalem.

36 SED Contrà I. Oſtenſum eſt enim tota ſectione præcedenti, perſonas divinas non conſtitui ac diſtingui primariò per aliquam relationem tranſcendentalem: quia hæc eſt aliquid ſimpliciter abſolutum; & perſonæ divinæ non conſtituuntur aut diſtinguuntur per aliquid ſimpliciter abſolutum. Quod ipſe Alarcon cum Vazquez & omnibus ferè Theologis, ſupponit, ac meritò. Atqui relatio fontalis principij, iuxta ſolutionem datam, non eſt prædicamentalis, ſed tranſcendentalis, ac proinde ſimpliciter eſt aliquid abſolutum. Ergo relatio fontalis principij non conſtituit aut diſtinguit primariò perſonam Patris. SECVNDO. Perſona Patris per id conſtituitur & diſtinguitur à perſona Filij, per quod ipſi opponitur relativè, iuxta illud effatum S. Anſelmi, apud Theologos celebre, *In diuinis omnia ſunt vnum, vbi non obuiat relationis oppoſitio.* Atqui perſona Patris non opponitur relativè perſonæ Filij per aliquam relationem tranſcendentalẽ ſed prædicamentalem. Quippe oppoſitio relativa ſolùm exercetur propriè intra Prędicamentum Relationis. Si igitur relatio fontalis principij non eſt prædicamentalis, ſed tranſcendentalis, vt vult Alarcon; nequit per illam perſona Patris primariò conſtitui aut diſtingui à perſona Filij. Quòd ſi verò diceret, eſſe relationem prædicamentalem, eamque diſtinctam à paternitate, iam ipſe prævidit abſurdum inde ſequutum: quòd, nimirum, in Deo eſſent quinque relationes prædicamentales, contra quam Theologi hactenus vnanimiter aſſeruerunt. TERTIO. Iuxta teſtimonia Conciliorum ac Patrum exſcripta in ſuperioribus Diſput. LXXIX. ſect. 2. & 3. perſona Patris, ſicuti & Filij, & Spiritus ſancti, dicitur paſsim conſtitui per relationem. Quod nefas eſſet intelligere de relationibus impropriè aut abuſivè dictis. Atqui relatio tranſcendentalis, quatenus differt à prædicamentali, eſt relatio impropriè aut abuſivè dicta. nam quæ preſsè & propriè relatio eſt, ſpectat ad Prædamentum Relationis, prorſus diverſum à cæteris novem Categorijs rerum abſolutarum. Cum igitur relatio fontalis principij non ſit prædicamentalis, iuxta Alarconem, ſed tranſcendentalis; ſolùm eſt relatio impropriè & abuſivè dicta; ac proinde inepta ad conſtituendam primariò & diſtinguendam perſonã Patris à reliquis perſonis.

SECTIO QVARTA.

Expenduntur tres aliæ opiniones circa conſtitutionem perſonæ Patris, & diuerſimodè refelluntur: ac denique refertur vltimo loco opinio Durandi, Scoti, & aliorum.

37 QVARTO Alij volunt, relationem paternitatis in creatis quidem ſupponere actionem generativam, vt rationem fundandi, quoniam eſt accidentalis relatio: paternitatem verò divinã, cùm ſit ſubſtantialis & ſubſiſtens, poſſe præintelligi ad generationem in Patre, etiam ſub conceptu & munere referendi. Pro hoc dicendi modo allegatur Herrerra Dominicanus in manuſcriptis: & videtur fulciri authoritate D. Thomæ 1. p. q. 40. art. 2 ad 4. vbi docet, diſtinctionem ſuppoſitorum præintelligi ad relationem quando hæc eſt accidens; ſecus verò vbi eſt ſubſiſtens, qualiter divinis Sic enim non ſupponit diſtinctionem ſuppoſitorum, ſed potiùs illam affert. Præterea idipſum tradere videtur in 1. diſt. 27. q. 1. art. 2. vbi inquit: *Relatio poteſt tripliciter conſiderari: vel in quantum eſt relatio abſolutè; & ex hoc non habet quòd præcedat operationem, immo magis*

gis quòd sequatur: vel in quantum est relatio divina, quæ est constituens personam, & est ipsa persona subsistens; & sic præcedit secundùm intellectum operationem: vel in quantum est ipsa operatio personalis, & sic sunt simul secundum intellectum & idem. Igitur ex mente D. Thom. quamvis paternitas creata sub omni conceptu sequatur operationem, quoniam accidentaria est; divina tamen paternitas, cùm sit substantialis & subsistens, non sequitur, sed potius antecedit omnino sub expresso relationis & paternitatis conceptu.

38 HIC Dicendi modus refutatur multipliciter à Recentioribus PRIMO: quia licèt paternitas divina non sit accidens, sed substantia & forma subsistens; ac proinde ex hoc capite non supponat generationem accidentalem, instar paternitatis creatæ, vel etiam sub aliqua consideratione illam præcedat: verumtamen exinde non prohibetur supponere generationem substantialem aliquomodo, & illam subsequi sub expresso paternitatis munere. Quin potiùs hoc ipsum tradere videtur idem Angelicus Doctor 1. p. q. 40. art. 4 corpore, distinguens in paternitate rationem relationis, & rationem formæ hypostaticæ; ac dicens sub priori munere omnino subsequi generationem, fundatione supra illam; sub posteriore verò antecedere eandem generationem, & constituere personam. Quod ipsum docuerat eâdem 1. p. q. 29 art. 4. ad 1. & q. 9 de Potentia art. 4. q 10. artic. 3. Nec oppositum tradit locis numero præcedenti adductis: quoniam ex ijs solùm colligere licet discrimen paternitatis divinæ à creata, quòd hæc sub omni consideratione subsequatur generationem, quoniam prorsus accidentaria est; illa verò partim præcedat, partim sequatur, quoniam est suubsistens & substantialis: præcedat quidem, quatenus habet rationem formæ hypostaticæ; sequatur verò, quatenus explicitè refert ad Filium.

39 REFVTATVR II. Si enim paternitas constituit personam Patris, ita vt omnino præcedat generationem, nec vllatenus illam sequatur, fieret inde, vt dato per impossibile quòd persona ipsa non generaret, adhuc per locum ab intrinseco esset Pater. Quod enim intelligitur omnino prius alio, quantumvis reipsa cum eo connectatur, maneret per locum ab intrinseco, sublato illo: sicuti dicimus mansurum propterea intellectum ablata voluntate, & essentiam sublatis relationibus. Prius enim non dependet à posteriori per locum ab intrinseco. Atqui falsum & absurdum est dicere, mansurum per locum ab intrinseco Patrē in hypothesi impossibili ablatæ generationis: vt pater. Nequit enim esse aut intelligi Pater, nisi generet, habeatque Filium. Ergo paternitas non ita constituit personam Patris, vt illa omnino præcedat generationem, nec vllo modo eam sequatur.

40 REFVTATVR Denique Eadem comparatio esse debet, salva perfectione Dei, inter generationem & paternitatem accidentales, quas in creaturis cernimus, & generationem ac paternitatem substantiales, quas credimus in divinis. Atqui paternitas accidentalis subsequitur generationem accidentariam, veluti rationem fundandi: vt est communis Philosophorum sententia. Ergo etiam paternitas substantialis ac divina debet quoddammodo, & secundùm aliquam considerationē, subsequi divinam & substantialem generationem. In hoc enim nulla apparet Dei imperfectio, & aliunde melius in ipso stabilitur relatio paternitatis, ac generatio, secundùm suas rationes formales.

41 QVINTA Opinio est Caietani 1. p. q. 40 art. 4. asserentis, personam Patris constitui explicitè per paternitatem quatenus concepram, sive in actu signato, non verò quatenus exercitam: quoniam priori sensu antecedit generationem, & sic potest constituere relativè personam; posteriori verò illam supponit & sequitur. Porrò iuxta sensum eiusdem Authoris, relatio prout concepta & exercita, est quidem eadem forma relativa & singularis; diversimodè tamen concepta, tum penes constitutionem personæ, tum penes exercitium referendi illam ad terminum. Et vtroque quidem sensu ait exprimere rationem formæ relativæ primò quidem quatenus in actu signato, sive concepta, habet vim formæ hypostaticæ constituentis personam; postremò autem, quatenus exercet munus referendi ad terminum oppositum. Caietanum sequuti sunt multi alij, præsertim ex Thomistis.

42 HIC Dicendi modus frequenter ab alijs Theologis impugnatur. PRIMO, quia quòd forma exerceat suum vim erga subiectū, aut quasi subiectum, nihil aliud est reipsa, aut cogitatione, quàm vt ipsi tribuat suum effectū formalem proprium. Sic albedo aut quantitas non intelligitur suam vim exercere circa subiectum, nisi quatenus constituit illud album, aut quantum. Atqui formalis effectus & proprius relationis est constituere subiectum in exercitio relatum sicuti primarius & formalis effectus actionis est constituere agens in exercitio, & vnionis reddere in exercitio vnitum. Ergo tum in re, tum secundùm considerationē nostram, nequit paternitas in vi formæ relativæ constituere personam Patris, quin constituat illam in exercitio relatam. SECVNDO.

Rei

Relatio non constituit personã Patris, quatenus à nobis concepta. neque enim cogitationes nostræ quidquam momenti afferre possunt ad constituendum divinas personas; sed totum id reipsa existit in Deo secundùm veritatem ipsius obiectivam. Ergo si relatio constituit personam divinam, constituit vtique illam secundùm suam rationem formalem. At secundùm hanc exprimit vim & exercitium formæ referentis ad terminum. Ergo si constituit relatio personam Patris, debet illam constituere secundùm vim & exercitium formæ referentis ad terminum. TERTIO. Quidquid sit, an relatio tribuat plures effectus, nequit concipi in subiecto pro priori ad effectum primariũ. Hic autem consistit in hoc quod est referre in exercitio, seu constituere actu relatum. Ergo nequit relatio concipi in subiecto, quin concipiatur tanquam referens illud in exercitio, seu constituens actu relatum. Vnde permenet adhuc ratio dubitandi præcipua, quomodo pro priori rationis ad generationem activam personæ Patris referatur ad Filium, cùm omnis relatio ad terminum genitum sequatur, sive posterior sit activa generatione.

43 SEXTO Alij post Capreolum in 1. dist. 26 q 1. art. 2. & Ferrariam 4 contra Gentes cap. 26. §. penult. dicunt, relationem paternitatis constituere personam Patris, non sub expressa ratione relationis, sed formæ hypostaticæ subsistentis incommunicabiliter, quo sensu intelligitur præcedere generationem, & nullum exprimere respectum ad terminũ correlativum, sed dumtaxat munus absolutum. Addit Ferrara, personam Patris pro priori rationis ad originem constitui in esse hypostatico subsistente; nondum tamen in eo signo distingui à Filio: quoniam tota distinctio à Filio est per formam relativè oppositam, quæ est ipsa paternitas sub explicita ratione paternitatis: & hæc non intelligitur pro eo signo, sed pro sequente, & iam supponente generationẽ. Suffragantur vtique innumeri Recentiores, quos allegare prolixum esset, quamvis opinionem ipsam alijs atque alijs vocibus explicent.

44 CÆTERVM Hæc sententia est difficilior præcedenti, & repugnantijs plena visa est olim Scoto in 1. dist. 28. q. 3 ac Durando dist. 26. q. 1. quos passim Recentiores imitantur. PRIMO enim incurrit statim in oculos celebre illud dilemma. Aut munus illud formæ hypostaticæ, penes quod paternitas dicitur constituere personam Patris, est absolutum aut relativum. Si absolutum; devorantur omnia absurda, quibus obnoxij sunt quotquot personas divinas constituunt proprietatibus absolutis, iam latè reiecti ex Concilijs, & Patribus Disp. præcedenti. Si respectivum; iam paternitas sub munere proprio relationis constituit personam Patris: ac propterea vrget ratio communis dubitandi in hac controversia, quæ omnium Theologorum ingenia torquet. Quòd si verò respondeas pro ijs Authoribus, paternitatem secundùm munus formæ hypostaticæ abstrahere à rationibus absoluti & respectivi; vrget difficultas: Quoniam paternitas sub munere formæ hypostaticæ constituit explicitè personam singularem & incommunicabilem. Hoc enim est proprium & explicitum munus hypostaseos in natura intellectuali. Atqui in divinis persona singularis & incõmunicabilis non abstrahit ab absoluto & respectivo. Ergò nec paternitas sub munere formæ hypostaticæ abstrahit ab absoluto & respectivo. Consequentia patet: quia vbi constitutum non abstrahit ab his duobus, nequit etiam ab ijs abstrahere forma constituens, quatenus talis: cùm constitutum habeat suum proprium esse à forma constituente. Minor verò facilè suaderur: quia in divinis persona singularis & incommunicabilis, vt talis, exprimit distinctionem alijs duabus personis, ac proinde exprimit oppositionem relativam: cùm iuxta Anselmum, & omnes ferè Theologos, in divinis omnis distinctio realis proveniat ex oppositione relativa. At quidquid exprimit oppositionem relativã, non abstrahit ab absoluto & respectivo, sed determinatè exprimit aliquid relativum & correlativum. Ergo in divinis persona singularis & incommunicabilis, vt talis, non abstrahit ab absoluto & respectivo, sed potiùs exprimit munus respectivum.

45 VRGETVR Amplius. Aut paternitas exercet munus formæ hypostaticæ penes aliquid sibi proprium, quatenus distinctæ à filiatione, vel penes aliquid commune vtrique Non secundũ: quia quidquid est commune vtrique, nequit constituere personã singularẽ: propterea quæ spiratio activa non constituit personam Patris, quia communis est etiã personæ Filij. Præterea, si id, penes quod paternitas exercet munus formæ hypostaticæ, est cõmune tribus personis; erit planè aliquid absolutum. Omnes autem supponimus, nullam ex personis divinis constitui per aliquid absolutum. Ergo paternitas non exercet munus formæ hypostaticæ penes aliquid commune, aut tribus, aut duabus personis. Superest igitur, vt ex illis duobus, quę proposuimus, eligatur primum, dicaturque, paternitatem exercere munus formę hypostaticę penes aliquid sibi peculiare ac proprium, quo distinguitur à filiatione. At id planè atque explicitè est relativum. Omnis enim realis distinctio in divinis est penes oppositionem relativam: vt ex Concilio Flo-

Florentino, ex Anſelmo, & alijs Patribus, ac communi ferè Scolaſticorum conſenſu, probatum fuit Diſput. LXXIX. ſect. 2. 3. & 4. Oppoſitio autem relativa nequit exerceri inter extrema non exprimentia munus relativum. Ergo paternitas nequit exercere munus formæ hypoſtaticæ penes aliquid ſibi peculiare ac proprium, diſtinctumque à filiatione, niſi ſecundùm aliquid explicitè relativum.

46 PRÆTEREA: Difficile admodum eſt quod Ferraria addit, perſonam Patris ſolùm conſtitui pro priori rationis ad originem, non autem diſtingui ab eo niſi pro poſteriori ad originem. Imprimis enim conſtitutiè perſonæ ex terminis, vt aiunt, importat ſingularitatem incommunicabilem, proindeque & diſtinctionẽ ab omni alia perſona vel ſuppoſito. Nec obeſt exemplum in oppoſitũ, quo aliqui Authores vtuntur, dum obſervant, Adamum ante formationem Evæ fuiſſe perſonam, non tamen diſtinctam ab Eva, vtpote nondum exiſtente: ac proinde poſſe perſonam Patris pro aliquo priori rationis conſtitui, quin pro eodem ſigno diſtinguatur à perſona alia, vtpote nondum exiſtente. Non, inquam, obeſt, nam retorquetur exemplum ipſum. Etenim licèt Adamus pro priori durationis realis ad formationem Evæ non diſtingueretur actu, & formaliter ab illa, quia diſtinctio realis formalis duorum exigit coexiſtentiam vtriuſque formalem; attamen id non fuit ex defectu aliquo formæ diſtinguentis ex parte Adami. Quippe iam ex vi propriæ ac perſonalis conſtitutionis, erat ſuppoſitũ quoddam incommunicabile omni alteri ſingulari ſuppoſito, ſive illud iam tunc exiſteret, ſive non. Ergo pariter dato, aut permiſſo, quòd perſona Patris pro priori rationis ad originem activam & paſſivam non diſtinguatur actu & formaliter à Filio, ob defectum formalis coexiſtentiæ Filij in eodem ſigno; attamen quantum in ſe eſt, iam ab omni alio ſuppoſito diſtinguebatur. Quippe ad hoc pro illo priori intelligitur in ratione ſuppoſiti incommunicabilis omni alteri ſingulari ſuppoſito, ſive iam tunc intelligatur exiſtens, ſive non. Nequit autem intelligi perſona Patris incommunicabilis & diſtincta ex parte ſua per aliquid abſolutum. Supponimus enim iam probatum, omnia abſoluta eſſe communia in divinis, idque Adverſarij ipſi palam fatentur. Ergo ſupereſt demum, vt perſona Patris pro illo priori conſtituatur per aliquid formaliter relativum, ſive, quod perinde eſt per formam hypoſtaticam, quatenus exercentem munus aliquid relativum.

47 RVRSVS. Ægrè aut difficilè capitur, quòd perſona Patris pro illo priori conſtituatur in eſſe ſingularis incommunicabilis, & pro eodem ſigno non diſtinguatur, ſaltem ex ſe, ab omni alio. Etenim præter rationem peculiarem perſonæ, quæ ex terminis importat diſtinctionem, ſicuti & incommunicabilitatem, obſtat communis ratio vnitatis ſingularis, quæ conſtituit ens indiſtinctum in ſe, & diſtinctum ab omni alio. Atqui pro illo priori perſona Patris conſtituitur vna ſingulariter, vt Adverſarij fatentur. Ergo & conſtituitur indiſtincta in ſe, & diſtincta, ſaltem ex parte ſua, ab omni alio. At nequit in divinis eſſe aliqua diſtinctio ab omni alio ratione eſſentiæ, vel alterius prædicati abſoluti, vt ſupponimus, ſed dumtaxat vi proprietatis alicuius relativæ, vt relativæ, ſeu quatenus virtualiter intrinſecè diſtinctæ ab omni prædicato Dei abſoluto. Ergo nec conſtitutio aliqua perſonæ eſt in divinis, niſi ex vi eiuſdem proprietatis relativæ, vt relativæ, & quatenus virtualiter intrinſecè diſtinctæ ab omni prædicato abſoluto.

48 HINC Refutata videtur doctrina eorum, qui diſtinguunt in relatione paternitatis munus *in*, & munus *ad*; ac priore illorum aiunt conſtitui perſonam Patris ante ſignum generationis activæ; poſteriore autem, eoque ſubſequente generationem, referri ad Filium. Quem dicendi modum ſequuntur innumeri Recentiores, præſertim ex Thomiſtis. Verum licèt fortè opinio hæc magna ex parte ſit probabilis, aut etiam vera, adhuc indiget vberiori expoſitione. Nam de illo munere *in* eſt eadem difficultas, immo & omnes præcedentes difficultates, quibus Capreolum & Ferrariam impugnavimus, vt conſideranti apparebit. Deinde ſi munus *in* præſcindatur à munere *ad*, nihil relativum exprimit. nam relativum, quatenus tale, explicatur *ad aliquid*. Quippe, vt iam ſuprà num. 24. conſtitutum fuit, relativa, vt talia, ſunt, quorum totum eſſe eſt ad aliquid quoddammodo ſe habere. Si autem pro illo priori non exprimitur aliquid relativum, ſupereſt vt vel exprimatur aliquid abſolutum, vel abſtrahens ab abſoluto & relativo. Atqui primum ex ijs eſt poſitivè ineptum ad conſtituendam perſonam divinam, ſecundum verò prorſus inſufficiens, vt oſtenſum eſt præcipuè num. 30. Ergo de primo ad vltimum paternitas ſecundùm munus *in* dumtaxat conſiderata nequit ſufficienter conſtituere perſonam Patris. Itaque ſemper in hac ſententia deſideratur aliquid aliud explicandum, vt intelligamus, perſonas divinas non conſtitui per aliquid abſolutum, vel abſtrahens ab abſoluto, & reſpectivo, prout videtur extorquere impugnationes hactenus propoſitæ; ſed per aliquid quod explicitè ac poſitivè ſpectet ad genus relationis. Quod nõ videntur ſatis explicaſſe ij Authores.

VL-

49 VLTIMA Sententia docet, personas divinas constitui relationibus sub munere proprio & formali relationum. Ita Durandus ex professo in 1. dist. 26. q. 1. præsertim num 8. vbi mentem suam directè exponit, ac dist 28 num 2. in toto ferè contextu quæstionis. Idipsum ferè tradit Scotus ex propria mente. Nam quamvis in 2. dist. 26. q. 1. §. *Tertia opinio*, asserat, probabilem esse opinionem Ioannis de Ripa constituentis personas divinas per proprietates absolutas, idque ostendere conetur multipliciter; nihilominus dist. 28. q 3. § *Ad quæstionem*, & §. *Ad argumentum principale*, & Quodlibeto 4. ad argum princip. docet absolutè, sive ex animi sententia, personas divinas constitui relationibus sub munere proprio relationum. Sequuntur vtrumque Michael Palacius, huius olim Academiæ Professor doctissimus, & postea Theologus Ecclesiæ Civitatensis, in 2. dist. 26. disp. 1. ac multi alij, quibus ferè suffragantur Ruiz disp. 91. præsertim sect. 2. & Amicus disp. 20. n. 56. & seqq. quamvis ad id asserendum procedant ex diversis principijs seu doctrinis. Durandus enim loco priori ex allegatis ideo docet personam Patris constitui relatione, vt tali, quia existimat illam re & ratione formali esse vnum idemque prorsus cum origine; ac proinde non esse opus, vt persona Patris supponatur constituta pro aliquo priori rationis ad originem. Alij diversimodè, aut supposita distinctione aliqua rationis ratiocinatæ inter originem & relationem, tuentur eandem sententiam. Denique sunt tot modi loquendi in hac controversia, adhuc suppositâ constitutione personarum per relationes, vt non facilè recenseri possint. Nos verò, quidquid sit de modis dicendi aliorum, quod verius apparuerit, & conformius Anselmo, Assertionibus varijs explanare & confirmare curabimus.

SECTIO QVINTA.

Statuitur, personas diuinas constitui ac distingui per relationes, consideratas in sensu formali: suadeturque ex Concilijs & ratione cruta ex D. Anselmo, aliisque Patribus.

50 PRIMA Assertio. Personæ divinæ constituuntur & distinguuntur ad invicem relationibus, quatenus exprimentibus aliquam rationem peculiarem & propriam vniuscuiusque intra lineam relativam. Conclusio hæc constat ex testimonijs Conciliorum, quibus Disput. LXXIX. proximè præcedenti sect 1. confirmavimus latè, proprietates, quibus constituuntur personæ, non esse absolutas, sed prorsus relativas. Etenim omnia illa loquuntur de relationibus in sensu proprio, sive prout differunt quoddam modo ab essentia, & ab omni prædicato absoluto Dei. Inter quæ maximè notandum illud Concilij Toletani XI. in Confessione Fidei, vbi de personis divinis palam dicitur: *HOC SOLO NVMERVM INSINVANT* (id est, distinguuntur tres numero personæ) *QVOD AD INVICEM SVNT*. Sunt autem ad invicem solùm per relationes, sub formali munere relationum. Ergo tantùm distinguuntur per relationes, sub formali munere relationum. Præterea in Concilio Florentino Ioannes Theologus, suo ac cæterorum Patrum nomine, ait sess. 18. post medium: *RELATIONES HVIVSMODI PERSONAS MVLTIPLICANT, ITA VT NON ALIA RATIONE, QVAM VI RELATIONIS, PATER A FILIO, AC VNA PERSONA AB ALIA DIFFERANT: QVEM QVIDEM IN MODVM SPIRITVS SANCTVS AB ALIO EST*, &c. Vbi planissimè sermo est in sensu formali, quem apertè indicant verba illa: *Non alia ratione, quàm vi relationis*. Vbi cætera omnia cum relationibus identificata in re, qualia sunt reliqua prædicata Dei, dicuntur se habere quasi de materiali ad reddendam rationem distinguendi personas divinas: eiusque distinctionis ratio dicitur nulla alia esse, *quàm vi relationis*. Ergo relatio intra propriam lineam relativam, sive in sensu formali constituit personas divinas.

51 QVOD Si verò dicas cum aliquibus Adversariorum, inde summùm colligi, personas divinas distingui per relationes in sensu formali, non autem constitui; hæc evasio præcluditur ex verbis, quæ habentur in eodem Concilio ad finem, Oratione pro Vnione cap. 6 post medium, vbi doctissimus & gravissimus Cardinalis Bessarion, audientibus & tacitè approbantibus cæteris Patribus, cùm præmisisset, in divinis esse origines & relationes, subdit: *Vtroque modo distinguuntur diuinæ personæ: PRIVS TAMEN ET PRINCIPALITER, SECVNDVM MODVM INTELLIGENDI, PER RELATIONES: PER QVAS ETIAM CONSTITVVNTVR DIVINÆ PERSONÆ*. Vbi apertissimè loquitur non solùm de distinctione, sed de constitutione personarum per relationes; & quidem in sensu formali. Nam licèt relationes & origines sint vnũ & idem reipsa, distinguit relationes ab originibus *secundùm modum intelligendi*; & ait, personas divinas distingui per relationes in

sen-

sensu formali,non autem constitui; hæc evasio præcluditur ex verbis, quæ habentur in eodem Concilio ad finem, Oratione pro Vnione cap. 6. post medium, vbi doctissimus & gravissimus Cardinalis Bessarion, audientibus & tacitè approbantibus cæteris Patribus, cùm præmisisset,in divinis esse origines & relationes, subdit: *Vtroque modo distinguuntur divinæ personæ: PRIVS TAMEN ET PRINCIPALITER, SECVNDVM MODVM INTELLIGENDI, PER RELATIONES: PER QVAS ETIAM CONSTITVVNTVR DIVINÆ PERSONÆ.* Vbi apertissimè loquitur non solùm de distinctione, sed de constitutione personarum per relationes; & quidem in sensu formali. Nam licèt relationes, & origines sint vnum & idem reipsa, distinguit relationes ab originibus *secundùm modum intelligendi*; & ait, personas potiùs ac principaliùs distingui ac constitui relationibus, quàm originibus. Qui sanè sensus, si non est formalis, nullus vnquam est, vel in Aristotele,vel in vno quoquâ ex Metaphysicis aut Theologis, quotquot in sensu præcisivo rationum formalium, iuxta stylum Scholarum,scripsisse inveniuntur. Vnde & ibidem subditur: *Non enim generare, & generari, quod originis est, constituit principaliter personam: sed paternitas, & filiatio.* Vide si potuit constitutio in sensu formali per ralationes explicari distinctiùs aut significantiùs, vel à nobis ipsis, qui iuxta stylum Scholæ eandem sententiam tuemur.

52 DICES: Optimè cohæret quòd personę divinę distinguantur per relationes in sensu formali, & tamen per easdem non constituantur. Nam relatio spirationis activæ distinguit Patrem & Filium à Spiritu sancto, & tamen neutrum eorum constituit in sensu formali, sed potiùs supponit vnumquemque eorũ constitutum per suam proprietatem singularem ac personalem. Ergo pariter potest relatio sub formali ratione relationis distinguere Patrem à Filio, & tamen non constituere personam Patris,sed constitutam supponere.

53 SED Contrà. Imprimis enim hæc potiùs est impugnatio verborum relatorum ex Actis Concilij Generalis Florentini,in quibus asseritur iuxta sensum formalem, personas divinas constitui & distingui relationibus, quàm sententiæ nostræ, quæ eiusdem Synodi testimonio innititur. DEINDE manifestum est, proprietatem cuiuslibet rei primò, & principaliter distinctivam,esse pariter ipsius constitutivam. Atqui, iuxta verba allegata, relatio,vt relatio,est proprietas primò ac principaliter distinguens personas divinas. Ergo eadem relatio, vt relatio, est proprietas constituens personas divinas. DENIQVE tam in Florentino Concilio vbi suprà, quàm ex communi stylo omnium Patrum, quotquot alijs Concilijs interfuere, personæ divinæ dicuntur constitui proprietatibus: quas ipsi vnanimiter appellant relationes: vt videre est apud Ruiz disput.77. sect.4. vbi plurima illorum profert testimonia, quibus multa alia adiungi possent. Ergo ex mente Conciliorum,sicuti & Patrum, personæ divinæ non solùm distinguuntur, sed constituuntur in sensu formali per relationes.

54 NEQVE Obstat quod objicitur in relatione spirationis activæ, distinguêre Patrem ac Filium à Spiritu sancto, & neutrum illorum personaliter constituente. Imprimis enim non omne quod distinguit vnum ab alio, habet ipsum constituere: sed tantùm id quod primò & principaliter vnum distinguit ab alio, est quod ipsum constituit. Neque vllum exemplum invenire licet oppositum huius doctrinæ,sive in creatis sive in divinis. Porrò relatio spirationis activæ, non est quæ primò distinguit Patrem & Filium à Spiritu sancto,sed solùm quæ proximiùs illos distinguit & opponit relativè. Nam quod primariò & radicaliter distinguit, Patrem & Filium à Spiritu sancto, est proprietas personalis vniuscuiusque, nimirum,paternitas & filiatio: quæ duæ pariter vtrumque constituunt in suo esse personali, & opponunt radicaliter Spiritui sancto. Paternitati enim ac filiationi competit eadem atque indivisa relatio spirationis activæ, vi cuius constituuntur proximè, non quidem in ratione personarum, sed in ratione vnius principij spirantis, & distincti pariter proximè atque oppositi termino spirato. Semper itaque verum est,personas divinas constitui in ratione personarum per id, quo primò & principaliter distinguuntur. Cum ergo ex Concilijs & Patribus habeamus, non alia ratione distingui primò ac principaliter,quàm relationibus, prout relationes sunt,& quatenus secundùm modum intelligendi differunt,vel ab ipsis originibus; consequens est, vt eisdem relationibus constituantur in sensu formali.

55 OBITER Observa adversus Durandum vbi suprà, opinionẽ quam tuetur hìc, procedere ex falso fundamento. Etenim loco iam indicato et 1. dist.26.q.1. num. 18. eatenus docet, personas constitui relationibus, quatenus eæ, sunt ipsæ origines: ac proinde qui præintelligit personas originibus, aut origines relationibus, malè intelligit. Simul enim intelligi debere personam constitutam cum sua relatione & origine. Hæc ille ferè ad verbum. Sed refellitur ex verbis iam exscriptis Cardi-

na-

nalis Bessarionis, qui, assentientibus Concilij Florentini Patribus, testatur, personas divinas priùs & principaliter, secundùm modum intelligendi, distingui per relationes, per quas etiam constituuntur. Ergo secundùm modum intelligendi relatio constituens & distinguens personas præcedit originem, atque adeò id muneris exercere intelligitur prio aliquo priori ad illam.

42 PROBATVR II. Assertum authoritate simul & ratione eruta ex illo celebri axiomate S. Anselmi: *In divinis omnia sunt vnum, vbi non obviat relationis oppositio.* Quod ex ipso S. Doctore varijs locis probavimus Disp. LXXIX. num. 13. & posteà latiùs digessimus num. 25. & sequentibus, ad probandum, personas divinas non constitui proprietatibus absolutis, sed relativis. Porrò quidquid ibi dictum est, hoc etiam loco directè sedem habere potest, & pariter probat, personas divinas constitui relationibus sub formali & proprio munere relationum: vt consideranti palam erit. Breviter tamen & summatim possumus ea omnia præstringere sub hac differendi formula. Omnis relativa oppositio provenit à relationibus secundùm formalem ipsarũ rationem. Atqui omnis constitutio, sicut & distinctio personarum divinarum, provenit ab oppositione relativa. Ergo omnis constitutio & distinctio divinarum personarum provenit à relationibus secundum formalem ipsarum rationem. Maior propositio est manifesta: quia omnis relativa oppositio provenit à relationibus, secundùm quod constituunt seorsim proprium Prædicamentum, & distinctum à reliquis novem: vtpote in quorum nullo est oppositio relativa, sed contraria, aut contradictoria, aut privativa. Relationes autem constituunt id peculiare ac proprium Prædicamentum secundùm rationem ipsarum formalem. Iam minor illa præcipua colligitur planè ex memorato axiomate S. Anselmi, quod loco indicato probavimus ex doctrina Conciliorum ac Patrum. Omnis enim constitutio personarũ divinarum provenit ab eodem principio, seu forma, à qua provenit illarum distinctio: vt iam antè à num 37. probatum est: quoniam constitutivum vniuscuiusque rei est primũ & principale eius distinctivum. Atqui omnis distinctio personarum, iuxta axioma illud Anselmi, provenit ab oppositione relativa. Ergo & omnis personarum divinarum constitutio, ab eadem oppositione relativa provenit; ac proinde à relationibus secundùm rationem ipsarum formalem. Cætera vide loco indicato, sect 4. ferè per totam.

43 VRGETVR Ratio ferè eadem. Persona divina constituitur in sensu formali per id, quo redditur incommunicabilis alteri personæ: vt patet ex definitione personæ. Atqui non redditur incommunicabilis per aliquid absolutum; cùm omnia absoluta in divinis sint communia tribus personis: nec per aliquid abstrahens ab absoluto & relativo; nam pariter abstraheret à communicabilitate & incommunicabilitate; persona autem positivè incommunicabilis est. Ergo superest vt persona divina reddatur incommunicabilis per aliquid relativum in sensu formali: ac per consequens relatio in sensu formali constituit, sicuti & distinguit, personam divinam.

44 ET Sanè, sicuti in cæteris, ita hoc etiam loco Anselmus premit vestigia, & insistit tritam viam aliorum SS. Patrum, qui omnes, aut ferè omnes, quoties loquuntur de constitutione & distinctione personarum divinarum, totum id situm aiunt in relationibus, nec vllam aliam eius differentiæ rationẽ assignant: vt ostensum fuit Disp. LXXIX. sect. 3. per totam, vbi plura ac luculenta illorum testimonia in medium protulimus, quibus & plurima alia adiungi possent. Non verò licet omittere pauca quædam ex Cyrillo. Etenim lib. 7. Thesauri in editione Græcolat. pag. 60. inquit: *ἔστι γὰρ ὁ Πατὴρ ἐν τῇ ἀυτοῦ ἰδιότητι. καὶ ἔστιν ὁ υἱός. ὁ δὲ υἱὸς ἐν τῇ ἰδίᾳ ἰδιότητι ταύτῃ ἔχων μόνῳ πρὸς τὸν γεγεννηκότα τὴν διαφοράν.* id est: *Est enim Pater in sua proprietate: & est Filius. at enim verò Filius in sua ipsius proprietate, hanc solam habens à generante differentiam.* Præterea lib. 9. pag 90. hæc habet è Græco Latinè reddita: *Quidquid de vna persona Patris vel Filij, dicitur, in vtramque competit, excepto solo Patris & Filij nomine, ac re.* Hæc ille: in quibus nullam omnino distinctionem agnoscit inter personas Patris & Filij, nisi per has formas relativas in sensu formali, quibus alter constituitur Pater, alter Filius. Eodem modo plurimi alij loquuntur. Non est autem verosimile, tot clarissimos Ecclesiæ Doctores, ex professo tractantes de vnitate personarum divinarum in essentia, & distinctione in proprietatibus, adversus hæreticos eius mysterij impugnatores, noluisse explicare in sensu proprio ac formali, per quid personæ ipsæ distinguantur. Disputatio enim etiam tunc, sicuti & modò, procedebat in sensu formali: quoniam hæretici, sive Sabelliani, sive Ariani, contendebant, impossibile esse, vt si essentia est vna numero & eadem, personæ cum ea identificatæ, sint reipsa distinctæ. Non enim apparet caput aliquod per quod distinguantur, si essentia est vnum idemque omnino cum ipsis personis. Huic verò difficultati respondent Patres, personas non distingui inter se ra-

ratione essentiæ, sicuti nec ratione illarū perfectionum,quæ dicuntur Attributa, vt sapientiæ, potentiæ, æternitatis,&c. sed ratione proprietatum relativarum, quas ipsi passim relationes apellant; significatas in Scriptura nominibus proprijs Patris, Filij, & Spiritus sancti. Vbi cùm planè contradistinguant proprietates relativas à prædicatis absolutis Dei, non loquuntur in sensu reali aut materiali,iuxta quem nullatenus hæc ab illis distinguuntur; sed in sensu proprio ac formali. Quin etiam, nisi iuxta sensum formalem loquerentur de relationibus, nullo modo occurrerent, aut interrogationi, aut obiectionibus hæreticorum, contendentium, nullum esse prædicatum intra Deum, vi cuius sit distinctio realis personarū, intra eandem numero essentiam. Vt igitur satis occurrerint Patres huic difficultati (prout certum est sufficienter occurrisse) fateri debemus, illos assignasse relationes in divinis, veluti rationes formales constituendi personas. Cætera huc spectantia, vt iam dixi,videri possunt loco indicato sectionis tertiæ per totam.

SECTIO SEXTA.

Obijcitur præcipuum argumentum, seu ratio dubitandi in hac controversia, præcipuè quatenus aduersatur præcedenti assertioni: & soluitur. Alia quædam argumenta & illorum solutiones mittuntur in alium locum.

59 SED Ecce difficillimus nodus, in quo solvendo omnes ferè Theologi plurimum laborant, præsertim quatenus sententiam nuper stabilitam à nobis labefactare,aut etiam funditus diruere videtur.Nequit relatio paternitatis constituere Patrem in ratione personæ. Ergo neque vlla alia relatio constituit personas reliquas in divinis Consequentia videtur optima: quoniam,vt monet S. Thomas quæst.8.de Potentia art. 3. *Omnium hypostasum eiusdem naturæ est eadem ratio constitutionis.* Antecedens verò suadetur multipliciter. PRIMO: Quia nequit constituere Patrem in ratione personæ id, quod ipsa persona Patris potest sibi adquirere per actionem propriam.Quippe forma constituens suppositum operans, debet supponi pro priori ad actionem, & multo magis ad omne id, quod adquiritur per actionem. Atqui persona ipsa Patris potest sibi adquirere relationem paternitatis per actionem propriam generādi,ex quâ resultat & adquiritur paternitas Ergo persona Patris nequit constitui per relationem paternitatis. SECVNDO. Relatio paternitatis Patris intelligitur subsequi actionem generativam,veluti rationem fundandi, & hæc subsequitur personam Patris iam constitutam: ac proinde illam non constituit. TERTIO. Si relatio paternitatis constitueret Patrem in ratione personæ,ille esset Pater per locum ab intrinseco, dato per impossibile quòd non generaret. Si enim pro priori ad generationem constitueret in ratione personæ, iam ex vi paternitatis constitueretur Pater pro eo signo:atque adeò quamvis per impossibile non generaret in signo sequenti, persisteret Pater, sicut antea. Quod enim est ratione prius alio, persisteret per locum ab intrinseco, ablato posteriori per possibile aut impossibile. Consequens autem est planè absurdum,& in simili à nobis explosum suprà num. 25. Ergo relatio paternitatis non constituit Patrem in ratione personæ. QVARTO.Si enim pro priori ad actionem generativam intelligeretur Pater constitutus in ratione personæ per paternitatem, in eodem signo intelligeretur filiatio relativè opposita: quoniam relativa sunt simul natura & cognitione. Ergo Filius supponeretur existens pro priori ad actionem generativam,ac proinde non haberet suum esse ex vi generationis, contra quàm fides docet.

60 HVIC Salebroso & subtili argumento innumeris ferè modis occurrere tentārunt Theologi, tum veteres, tum recentes; & propterea in tot opiniones veluti capitales abierunt in superioribus relatas, intra quas etiam multipliciter variant inter se. Nos verò ex ijs seligentes quod probabilius apparet, & magis cohærens doctrinæ Conciliorum, ac Patrum, & in ijs Anselmi, persistimus in doctrina tradita sectione præcedenti, atque iterum asserimus, personas divinas constitui relationibus, sub formali, & peculiari munere relationum.

61 VERVM Vt difficultas, quæ in hac re occurrit statim, leniatur, & argumento iam obiecto, alijsque pluribus, breviter respondeatur, observandum est ex D. Thoma 1.part. quæst 29 art.4. corpore,& quæst.4. art.4.per totum ferè, paternitatem intra ipsam lineam relationis, & paternitatis,præstare munia inadæquata, formæ hypostaticæ constituentis personam, & exercitij referentis ad terminum; inter quæ duo intelligitur mediare munus originis, quod explicitè importat ipsam paternitatem, sive in recto, sive in obliquo, à quo nunc abstrahimus. Quare intelligitur ibi triplex munus inadæquatum: primum constitutēdi personam, secundum originis, tertium respectus actualis & expliciti ad terminum.Porrò paternitas sub munere formæ hypostaticæ, seu personalitatis,intelligitur præcedere quoddammodo actionem generandi, & subindè exercitium

tium referendi: ſub hoc autem munere intelligitur ſubſequi, tum actionem ipſam, veluti rationem fundandi, tum etiam perſonam conſtitutam per propriam hypoſtaſim. Itaque eadem ſimpliciſsima forma relativa, prout relativa eſt, præſtat ea tria munia inadæquata, perſonalitatis, originis, & reſpectus expliciti ad terminum; verùm ordine ſuo ſecundùm modum noſtrum concipiendi imperfectum, & inadæquatum dumtaxat. Nam alioqui, ſive intellecta eō conceptu diſtincto, aut adæquato, non priùs intelligitur præſtare vnum munus, quàm aliud: nec intelligi poteſt paternitas nō intellecta ex parte termini filiatione: quoniam relativa ſunt ſimul cognitione, ſaltem vbi intelliguntur conceptu adæquato. Vbi autem inadæquato ſolùm, non eſt neceſſum vt ſint ſimul cognitione diſtincta, ſed ſufficit vt in confuſo percipiatur alterum vbi alterum inadæquatè cognoſcitur.

63 EX His ad argumentum nego antecedens AD I. Probationem, admiſſa maiore in ſenſu formali, vt nunc loquimur, diſtinguo minorem: Perſona Patris poteſt per actionem propriam generandi adquirere ſibi paternitatem, prout hæc exercet munus perſonalitatis, nego: quia ſub hac expreſsione inadæquata præcedit actionem: prout paternitas vltimò & expreſsè refert ad terminum, concedo: & eodem modo diſtinguo conſequens. Itaque ſolùm colligere licet, perſonam Patris non conſtitui per paternitatem, quatenus hæc ſecundùm vltimum munus inadæquatum refert explicitè ad terminum: ſed dumtaxat per eandem paternitatem, quatenus intelligitur exercere illud primum munus inadæquatum formæ hypoſtaticæ, ſive perſonalitatis, pro priori ad ſecundum munus originis, & tertium reſpectus actualis. AD II. patet ex eadem ſolutione. AD III. nego maiorem, quam non extorquet probatio ſubiuncta: quia pro priori rationis ad generationem Pater non intelligitur explicitè conſtitui per paternitatem in ratione Patris, ſed dumtaxat in ratione ſingularis perſonæ, exigentis tamen ab intrinſeco generare & eſſe Patrem pro ſignis ſequentibus: idque intima connexione, ex vi eiuſdem formę relativæ. Quare ſi perſona Patris per impoſſibile non generaret, nullatenus eſſet Pater, immo nec prima perſona: quoniam tria ea munia adeò alligata ſunt connexione formali & intima, vt ablato per impoſsibile vno, auferatur etiam aliud per locum ab intrinſeco, quamvis alterum præintelligatur alteri conceptu inadæquato & imperfecto. Quod amplius patebit in progreſſu. AD IV. nego antecedens: quia licèt intellecta adæquatè relativa formalitate paternitatis, vel vltimo eius munere inadæquato, neceſſum ſit intelligi ſimul filiationem oppoſitam: non tamen intellecta ſolùm paternitate inadæquatè, & quoad primum illud munus, penes quoad præintelligitur actioni, atque ipſius termino. Vnde ſemper verum eſt, Filium Dei non ſupponi exiſtentem ante ante actionem generativam, & ſuum eſſe habere ex vi generationis.

64 INSTABIS. Si paternitas non intelligitur pro priori ad originem conſtituere perſonam Patris ſecundùm explicitum munus referendi, ſed penes illud aliud formæ hypoſtaticæ, ſive perſonalitatis, conſtituet planè ſecundùm aliquid abſolutum: ac proinde labimur in opinionem Ioannis de Ripa impugnatam Diſp. præced. & quorundam aliorum, ex ſuprà allegatis ac reiectis. Probatur ſequela: quia licèt poſsit intellectus concipere rationē communem, non intellectâ differentiali, veluti animal, non intellectis rationali & irrationali; nequit tamen ex duobus membris adæquatè dividentibus eandem rationem communem negari ab intellectu vnum, quin affirmatur & intelligatur poſitivè alterum. Atqui iuxta noſtram opinionem paternitas intelligitur conſtituere perſonam Patris pro priori ad originem, & non ſecundùm munus relativum. Quippe forma conſtituens dividitur adæquatè in abſolutam & relativam: ac proinde excluſo munere relativo neceſſum eſt affirmari & cognoſci poſitivè munus abſolutum.

65 RESP. Negando antecedens: quia in paternitate munus formæ hypoſtaticæ, ſive perſonalitatis, vt iam diximus, eſt explicitum & peculiare formæ relativæ; non quidem ſecundùm vltimam & inadæquatam conſiderationem, quâ intelligitur expreſsè referre ad terminum; ſed penes aliam priorem conſtituendi perſonam ſub connexione intima & formali ad originem activam & terminum. Itaque in illo priori ſigno conſtituendi, forma, ſive paternitas, non abſtrahit, nec præſcinditur ab abſoluto & relativo, multò autem minùs exprimit quidquam abſolutum; ſed potiùs aliquid relativum, & proprium paternitatis, quæ intra propriam lineam relativam præſtat tria munia inadæquatè ordine quodam ſecundùm noſtrum intelligendi modum. Neque obſtat (vt aliā obiectionem præoccupemus) quòd D. Thom. q. 8. de Potentia art. 3. inquit: *Hypoſtaſis Patris conſtituitur & diſtinguitur ipſa paternitate, non autem generatione, neque relatione inclusa* Vbi videtur contra-diſtinguere paternitatem à relatione, & illi ſoli concedere, huic autem negare vim conſtituendi, & diſtinguendi hypoſtaſim, ſive perſonam. Reſpondemus enim, quamvis paternitas ſit forma re-

relativa ex mente D. Thom, (immo & omniū) non appellari relationem quatenus constituit: quia ex communi modo loquendi non appellatur relatio, nisi quatenus explicitè refert & opponit termino. quod non intelligitur expressè habere paternitas pro illo priori, quamvis exerceat munus inadæquatum formæ relativæ, dum constituit personam. Indeque est, vt idem S. Doctor. in dist. 23. q 1. art. 3 fine dicat: *Invenimus in divinis quatuor modos significandi. Aliquid enim significat absolutum per modum absoluti, vt Deus: aliquid relationem per modum relationis, vt Pater: aliquid absolutum per modum relationis, vt potentia generandi: aliquid relatum per modum absoluti, vt persona.* Itaque adhuc ipsam rationem personæ censet relatam S. D. Th. quamvis addat; esse relatam per modum absoluti, quatenus non exprimit esse ad terminum directè & immediatè, sed in subiecto constituto, quamvis sub connexione formali & exigentia intima respiciendi terminum in signo sequenti. Vide aliud illustre testimonium ipsius infrà n. 64.

51 DICES: Vt propriè & theologicè dicatur, personam Patris constitui per paternitatem, quatenus est relatio in sensu formali, necessum est pariter dicere, constitui per illam penes vltimam sui differentiam, qua differt ab omni forma absoluta. Atqui vltima differentia, qua paternitas divina differt ab omni forma absoluta, non est ratio hypostasis, sive personalitatis: quia hæc est communis etiam hypostasibus, seu personalitatibus creatis & prorsus absolutis: sed dumtaxat est ordo explicitus ad terminum. Si ergo paternitas non constituit personam Patris penes ordinem explicitum ad terminum, non constituit illam in sensu formali, quatenus relatio est. Quare solùm constituet penes aliquid absolutum, vel abstrahens ab absoluto relativo: quorum primum est impossibile, secundū vero prorsus insufficiens, vt suprà arguebamus, præsertim num. 30.

52 RESP. Vt propriè & theologicè, ac Scholasticè, dicatur, personam Patris constitui per paternitatem, quatenus est relatio in sensu formali, necessum quidem esse vt hæc constituat illam secundùm vltimam sui differentiam; non tamen adæquatè sumptam, sed inadæquatè. Porrò paternitas secundùm vltimam sui differentiam, qua distinguitur ab omni prædicato absoluto Dei, immo & à reliquis divinis relationibus, præstat tria munera inadæquata; primum hypostaseos singularis ac determinatæ; secundum originis, vel complementi aut connotati originis activæ; tertium respectus actualis ad Filium. Nullum enim ex ijs tribus præstatur ab aliquo prædicato Dei absoluto, nec ab aliqua ex tribus reliquis divinis relationibus: multo autem minùs ab hypostasi creata, quæ prorsus absoluta est. Quare licèt paternitas pro illo priori non intelligatur exercere respectum actualem ad Filium, sed solùm munus formæ hypostaticæ singularis, sufficienter intelligitur constituere personam Patris secundùm rationem formalem relationis, & vltimam ipsius differentiam, non quidē adequatè sumptam, sed inadæquatè.

53 VRGEBIS. Dum in paternitatē non exprimitur munus *ad*, quo differt à filiatione, ipsique è regione opponitur, nihil explicatur spectans ad vltimam eius quasi differentiam, adhuc inadæquatè sumptam. Nam ratio subsistentiæ, iuxta nostram sententiam, est absoluta in divinis, vt diximus tota Disput. LXXVIII. ac proinde nullatenus spectat ad vltimam differentiam relationis, immo nec ad genus relativū. Deinde munus formæ hypostaticæ, seu personalitatis, si non exprimit respectū ad terminum, solùm exprimit ordinē ad subiectum aut quasi subiectum, sive personam constituendam: quod non videtur spectare ad genus relativum. nam persona potiùs intelligitur esse ad se, sive per se subsistens, quàm ad aliud. Ergo aut paternitas constituit personam Patris sub expresso respectu ad Filium, quod suprà improbatum est: aut non constituit illam secundùm vltimam quasi differentiam paternitatis, adhuc inadæquatè sumptam.

54 CONFIRMATVR I. Relatio creata, prout differt vltimò ab alijs quibuslibet absolutis accidentibus, non exprimit ordinem ad subiectum (in hoc enim cum cæteris convenit) sed dumtaxat ad terminum. Ergo & relatio paternitatis divinæ, prout vltimò differt ab omnibus prædicatis absolutis, non exprimit ordinē ad subiectum, aut quasi subiectum, personamve constituendam; sed dumtaxat ad terminum.

55 CONFIRMATVR II. Alioquin enim oportebit, vt pro illo signo priori constituendi personā, intelligatur simul Filius. nam paternitas intellecta secundùm vltimam suam differentiā intra genus relativum, est simul natura & cognitione cum filiatione opposita, sal tem prout pariter constituente personam Filij. In hoc enim effectu, aut quasi effectu formali, ambæ pro eodem signo rationis æquiparantur. Nequit autem pro signo, quo constituitur persona Patris, intelligi constituta persona Filij; nam signum illud intelligitur præcedere originem, seu generationem activam, atque adeò immo fortiori titulo, constitutionem Filij, quæ sequitur activam originem. Ergo de primo ad vltimum personal Patris pro illo primo signo nō intelligitur constitui in ratione personæ vi paternitatis secundùm vltimam suam differentiā, adhuc inadæquatè sumptam.

56 RESP. Negando antecedens. Neque obſtat probatio in oppoſitum: nam licet ratio formalis ſubſiſtentiæ ſit abſoluta iuxta noſtram ſententiam, vt eo loco dictum eſt; ratio tamen hypoſtaſeos, ſive perſonalitatis eſt relativa in ſenſu formali: non quia exprimat immediatè ordinẽ ad terminũ (hoc enim ſpectat ad vltimũ munus inadęquatũ paternitatis) ſed quia exprimit conſtitutionẽ perſonæ; non veluti ſiſtentis in ſe, ſed tanquã progredientis ad generandũ, & ſubinde ad reſpiciendũ terminũ. Itaque in ipſo ſigno conſtituendi ſingularem perſonã Patris imbibitur connexio formalis ad munus generandi, & reſpiciendi Filiũ pro ſequentibus ſignis: atque adeò paternitas non ſolùm differt ab omni alia perſonalitate, ſive abſoluta & creata, ſive divina & relativa, penes rationem originis activæ, & reſpectus actualis ad terminum: verùm etiã in ipſo munere conſtituendi perſonã, cum exigentia formali generandi & reſpiciendi terminũ. Huius doctrinæ ſunt nonnulla exempla, ſeu multiplex inſtantia, vt in Scholis dicitur, afferri poteſt. Prima in intellectu noſtro, qui ſecundùm vltimam differentiã, quâ differt ab Angelico, non ſolũ habet vim diſcurrendi, ſed etiã intelligendi prima principia abſque diſcurſu: quoniam ita ea intelligit abſque diſcurſu, vt tamen eam ipſam intelligentiã habeat cum exigentia formali ad diſcurrendũ circa concluſiones. quod planè repugnat intellectui Angelico. Secunda eſt in voluntate noſtra, quæ ſecundũ vltimam differentiã ſuam, quâ diſsidet ab appetitu brutorum, non ſolùm exprimit rationẽ libertatis, ſed etiam naturæ, exigentis, tamen, ſeu radicantis libertatẽ. Tertia in virtute morali, quæ vltimò differt ab alijs qualitatibus, non ſolùm in expreſſo ordine ad bonum morale & rationi conforme, ſed etiam in ordine ad ſubiectum; quod afficit; quoniam afficit illud cum connexione formali reſpiciendi tale obiectũ. Quarta denique ſit in actione prædicamentali, quæ nõ ſolùm differt vltimò à paſſione penes ordinẽ ad agens, à quo egreditur, ſed etiam penes habitudinem in ordine ad terminum.

57 HÆC Exempla adduximus, non quia adæquata ſint, aut à nobis exiſtimentur (verſamur enim in myſterio maximè arcano, & inacceſſo conſtitutionis perſonarũ divinarũ, quod nullũ patitur exemplũ ſatis idoneum in rebus creatis) ſed vt appareat vniversè, poſſe aliquam formã ſecundũ vltimã ſui differentiam præſtare duos effectus, ſive exprimere duo munia inadęquata, & ſibi propria quorum alterũ connexione formali exigat alterũ. Itaque paternitas divina, præter rationẽ communẽ & abſolutã ſubſiſtentiæ, importat ex vltimo & peculiari cõceptu rationẽ hypoſtaſeos, vel perſonalitatis relativæ, cuius munus eſt inadæquatũ paternitati ipſi adęquatè acceptæ, & exigit connexione formali duo alia munia inadæquata originis, atq; actualis reſpectus ad terminũ: ac proinde licèt in illo primo ſigno nõ cõcipiatur diſtinctè ſub expreſſo reſpectu ad terminu, concipitur tamẽ ſub munere alio exigẽte per cõnexionẽ intimã & formalẽ, vt ſequantur cætera duo munia originis activæ, & actualis reſpectus ad Filium.

58 AD I. Confirm. dico, relationem creatam, prout differt ab alijs novem generibus accidentium, importare peculiarem ordinẽ ad ſubiectũ: quoniã ita illud reſpicit & informat, vt non ſiſtat in ipſo, ſed progrediatur ad terminum. Itaque in ipſo conceptu peculiari & vltimo afficiendi ſubiectũ, imbibitur connexione formali, & per intimã exigentiã reſpectus ad terminũ. Quod alij exponunt, tribuendo relationibus creatis duplex *in*, alterũ commune alijs accidentibus, alterum peculiare & relativum, exigentia formali connexum cum *ad*. Eodemque modo aiunt, paternitati divinæ competere duplex *in*; alterum, abſolutũ & commune; alterum peculiare & relativum exigentia formali connexum cum munere *ad*. Itaque perſona divina conſtituitur per paternitatem ſecundum munus *in* peculiare, non autem ſecundũ *in* commune. Quo ſenſu vera videtur ſententia ſuprà relata num. 34. alioquì verò falſa, vt ibidem oſtendimus.

59 AD II. Confirm. negatur aſſumptio. Licèt enim ſi res ipſa intelligatur conceptu adæquato nequeat concipi paternitas, quin ſimul filitio oppoſita; cæterum conceptu inadęquato, & quoddãmodo præciſivo, intelligi poteſt paternitas ſecundũ vltimum ſuum conceptum, quo differt ab omni forma abſoluta, immo & à reliquis relationibus divinis, prout conſtituens peculiarem perſonam, cum exigentia & cõnexione formali originis activæ & reſpectus ad Filium. Quod autem dicitur, relativa eſſe ſimul cognitione, intelligitur de relativis intellectis conceptu adæquato; non verò inadæquato, aut præciſivo tantùm. Itaque pro illo priori ſigno conſtituendi perſonam Patris, noſtro modo concipiendi inadæquato & præciſivo non reſponder diſtinctè ex parte obiecti filiatio ſecundùm aliquod munus ſibi propriũ, ne conſtituẽdi quidẽ: ſed dumtaxat paternitas ſub inadæquato munere conſtituendi peculiarem perſonam, exigente per intimam & formalem connexionem, vt in duobus ſignis ſequentibus intelligantur diſtinctè origo activa & paſſiva, ſubindeque ordo expreſſus ad terminum iam conſtitutum ex vi filiationis.

60 HÆC Sufficiant circa præcipuam difficultatem. nam quamvis plures ac plures obiectiones inſtantiæq; in oppoſitũ coacervari poſ-

possent, vix aliquid addent supra iam solutas, vel quod ex dictis non possit facilè extricari. Alioqui controversia ipsa esset in termina, & tædio Lectoribus, quibus oportet aliquid relinquere, vt ex suo proferant, & ingenij vires exerceant. Similiter plura alia argumenta, quæ tendunt ad probandum, Patrem ac reliquas personas divinas non constitui proprietatibus relativis, sed absolutis, iam antea proposita & soluta fuerunt Disput. LXXIX. præcedenti sect. 5. vbi iterum consuli possunt. Denique nonnulla alia, præsertim in id collimantia, vt personæ Filij & Spiritus sancti non constituantur per relationem in sensu formali, proponemus & solvemus in progressu.

SECTIO SEPTIMA.

Personam Filij pariter constitui filiatione sub ratione formæ hypostaticæ intra genus relationum. Difficultates quædam in oppositum, solutæ. Idem proportionaliter decernitur de persona Spiritus sancti quoad processionem.

61 SECVNDA Assertio. Quemadmodum persona Patris constituitur & distinguitur per paternitatem, quatenus exercentem munus hypostasis, vel personalitatis, intra genus sive quasi genus relativum prædicamentale: ita etiam persona Filij constituitur filiatione, & Spiritus sanctus spiratione passiva, quatenus exercentibus rationē hypostaseon, vel personalitatum, intra lineam relationis prædicamentalis. Illatio hæc est cōtra Alarcon tract. 5. de Trinit. disp. 4. cap. 8. referente pro se plures Veterum, ac præterea Ruizium disp. 90 sect. 1. & disp. 91 sect. 2. eamque expressè tradit D. Thomas quæst. 8. de Potentia art. 3. vbi docet Filium Dei in ratione personæ constitui per filiationem, ac subdit generatim: *Et quia omnium hypostasum eiusdem naturæ est eadem ratio constitutionis, & distinctionis: ideo similiter oportet ex parte Patris intelligere quod hypostasis Patris constituatur & distinguatur ipsa paternitate.* Ergo quemadmodum probatum est, personam Patris constitui paternitate, non vt exprimente vltimum munus inadæquatum referendi ad terminum, sed primum constituendi personam incommunicabilem, exigentemque subinde generare & referri ad Filium: ita etiam persona Filij constituitur & distinguitur filiatione, non quatenus exprimente vltimum munus inadæquatum referendi ad Patrem; sed propriam constituendi personā incommunicabilem, & subinde exigendi respectum explicitum ad Patrē per signo sequenti. Eadem verò ratio est de relatione spirationis passivæ in Spiritu sancto, vt patet.

62 Et Sanè doctrina hæc est consentanea admodum sacris literis: in quibus mentio personarum trium præcipuè fit per nomina relativa Patris, Filij, & Spiritus sancti, præsertim in formula Baptismi, quo primùm ad Ecclesiam ingredimur: vt patet ex verbis Christi: *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Non est autem verosimile, Christum D. ea nomina relativa præscripsisse, veluti formulam profitendi solemniter fidem Catholicam, & mysterium Trinitatis, nisi pariter ijs tribus & vniformiter exprimeretur ratio propria ac singularis & potissima, qua tres personæ constituuntur, & ab invicem distinguuntur. Quo sensu Nazianzenus Orat. 37 id est, quinta de Theologia aiebat de personis divinis: *Mutuæ eorum relationis differentia, diuersa quoque ijs nomina procreavit.* Et Cyrillus Alexandrinus Dialogo de Trinitat. lib. 2. col. 5. observat, eam fuisse rationem, quare Christus, prætermissis alijs nominibus, vt Incorruptibilis, & Ingeniti, *baptizare iussit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Nimirum, in eum scopum *collegit, & præ alijs præposuit nomina, distinctissime nobis constituentia vnumquemque prædicati proprium esse.* id est, proprietatem personalem. Constat idipsum præterea ex locis Conciliorum, ac Patrum, & nominatim Anselmi, allegatis Disput. LXXIX sect. 2. & 3. in quibus vniformiter sermo est de constitutione trium personarum divinarum per proprietates relativas, significatas nominibus Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Ergo omnes personæ vniformiter constituuntur, vnaquæque per propriam relationem, quatenus exercentem munus inadæquatum hypostaseos, sive personalitatis, exigentis tamen connexionem formali respectum explicitum ad terminum correlativum pro signo sequenti.

63 DICES. Relatio filiationis nullo modo potest personam Filij constituere. Quod suadetur multipliciter. *Primò*: Quia nequit constituere terminum forma illa, quæ resultat ex positione ipsius termini. Alioqui enim aliquid resultaret ex seipso. Atqui relatio filiationis resultat ex termino, sive ex persona Filij producta; in creatis quidē secundū rem, vt omnes Philosophi docent; in divinis autē, secundùm modū intelligendi. Ergo relatio filiationis nequit personam Filij, quæ est terminus, constituere. *Secundò*. Iuxta Arist. lib. 5. Phys. ad relationem non datur per se motus, sive actio. Atqui ad formā constitutivam personæ Filij, tum in divinis, tum in creatis, datur per se motus,

ſive actio. Quippe actiones ſunt ſuppoſitorum activè, & paſsivè, ſeu terminativè. Ergo relatio filiationis non eſt forma conſtitutiva perſonæ Filij. *Tertiò.* Teſte eodem Philoſopho ibidem, relatio non adquiritur per ſe, ſed reſultat ex aliquo termino per ſe ac priùs adquiſito, aut producto. Ergo pro priori ad relationem filiationis intelligi debet aliquis terminus adquiſitus vel productus, ex quo poſtea reſultet filiatio. Eiuſmodi autem terminus non eſt eſſentia divina, quæ nullâ ratione adquiritur, vel producitur per actionem generativam. Ergo talis terminus eſt ipſa perſona Filij: atque adeò hæc intelligitur producta & conſtituta pro priori rationis ad reſultantiã filiationis. *Quartò.* Terminus genitus nequit conſtitui per id, quod fundatur ſupra ipſam rationem geniti. Alioqui fundaretur eadem formalis ratio ſupra ſeipſam. Atqui filiatio fundatur ſupra rationẽ geniti, teſte Ariſtotele lib. 5. Metaph. textu 20. Ergo perſona Filij, quæ eſt terminus genitus, nequit conſtitui per filiationem. *Quintò* Filius conſtituitur in ratione perſonæ per id quod terminat relationem Patris: ſicuti & per illud ipſum diſtinguitur. Non terminat autem relationem Patris per filiationem. Nam relatio, iuxta valde probabilem ſententiam, non terminatur ad relativum, ſed ad abſolutum. Non ergo Filius conſtituitur in ratione perſonæ per relationem filiationis.

64 HVIC Difficultati diverſimodè occurrunt Authores multi, quorum varias ſolutiones examinant & refellunt Recentiores, ac nominatim Godoy diſp. 96. §. 6. Verùm ijs præmiſsis, RESP. negando aſſumptum: quoniam teſte D. Thom. loco num. 61. indicato, *Omnium hypoſtaſum eiuſdem naturæ eſt eadem ratio conſtitutionis & diſtinctionis.* Ac proinde quemadmodum ſuperioribus oſtenſum eſt, perſonam Patris conſtitui per paternitatẽ ſub munere relativo perſonalitatis, ita etiam dicendum de perſona Filij penes filiationem. Quod ipſum luculenter ibidem tradit S. D. dicens: *Impoſsibile igitur eſt dici, quòd hypoſtaſis Filij conſtituatur ſua natiuitate, niſi in quantũ intelligitur quòd natiuitas eius terminatur ad aliquid, per quod formaliter conſtituit. Ipſa autem relatio, ad quã terminatur natiuitas eius, eſt filiatio. Oportet ergo quod filiatio ſit formaliter conſtituens & diſtinguens hypoſtaſim Filij.* Hactenus ille, luculenter confirmans noſtram ſententiam de conſtitutione & diſtinctione hypoſtaſeon, ſeu perſonarũ divinarũ per relationes paternitatis & filiationis, non quomodocumque, ſed *formaliter*, vt ipſe ait, ſive in ſenſu formali.

65 NEQVE Obſtant probationes in oppoſitum. AD 1. Maior propoſitio diſtinguenda eſt. Nequit conſtituere terminum forma illa, quæ reſultat ex poſitione ipſius termini; in creatis verum eſt: quoniam forma reſultans ex termino poſito aut producto in creatis, eſt quoddam accidens illi reipſa additũ, quod proinde ſupponit terminum plenè conſtitutũ ſecundùm rem. Nequit conſtituere in divinis; ſubdiſtinguo: quatenus reſultans ex poſitione termini, concedo: ſub alia priori conſideratione; nego maiorem: & conceſſa minore, diſtinguo conſequens eodem ſenſu. Itaque, quemadmodum ſuprà de paternitate dictum eſt, illam intelligi priùs exercere rationem formæ hypoſtaticæ, conſtituendo perſonam Patris, quoniam eſt forma ſubſiſtens, quamvis relativa; & poſteriùs reſultare ac directè referre ad Filiũ: ſic etiam dicendum, filiationem intelligi priùs conſtituere perſonam Filij ſub munere inadæquato formæ hypoſtaticæ, & poſtea reſultare ac directè referre ad Patrem. Eſt enim filiatio divina non quælibet relatio, neque accidentaria, ſed completiva perſonæ aut ſuppoſiti per ſe ſubſiſtẽtis, reddens illud in cõmunicabile, ac primò diſtinctũ ab alio quovis ſuppoſito. AD II. III. & IV. Ariſt. ijs locis diſſerit de ſola relatione creata, quæ eſt accidens ſuperadditũ reipſa termino producto, & forma adventitia. Vnde nihil mirũ, quòd ipſi omnino neget vim terminandi motũ, aut actionẽ per ſe, & adquiſitionem directam, conſtitutionemque termini in ſuo eſſe intimo. Forma enim relativa in creatis, ob imperfectionẽ ſuam, non quæritur ex inſtituto naturæ, ſed ſolum reſultat ex accidenti in termino per ſe inſpecto. In divinis autẽ alia omnia dicere oportet. Supponimus enim ex demonſtratis ab Anſelmo ſuprà c. 15. ac 16 & à nobis cum ipſo Diſp. XXV. & XXIX. accidentia, tum materialia, tum ſpiritualia, nullum omnino habere locũ apud Deum, ac proinde relationes in ipſo non eſſe accidentia, ſed ſubſtantiã reipſa, quamvis exprimantur ad modũ relationẽ prædicamentaliũ. Non enim propterea continentur verè in Prædicamento communi Relationũ creatarũ: ſicuti nec vllum prædicatũ divinum continetur verè, ac propriè ſub aliquo genere, aut Prædicamento: vt cum eodẽ S. Doct. demõſtratũ fuit Diſp. XLVII. Vnde locus eſt, vt in relationibus divinis, præ creatis, intelligamus cum fundamẽto ex parte obiecti duplex munus inadæquatũ, vni & eidẽ formæ relativæ; alterũ conſtituendi, capacẽ terminandi actionẽ, motumve aut adquiſitionẽ per ſe; alterũ referendi explicitè ad terminũ, qui intelligitur reſultare, ſive quoddammodo advenire termino iam producto pro aliquo priori rationis. AD V. cõceſſa maiore negatur minor. Vt enim ex profeſſo ſtatuimus in Metaphyſica, omnis relatio terminatur ad relativũ formaliter: idq; nominatim etiã

de

de relationibus divinis ostendimus ibidē sect. 3. num. 44. Quin etiam ex dictis ibidem num. 50. quidquid sit de relationibus creatis, & permisso gratis quòd terminentur ad absolutum, quoniam distinguuntur reipsa ab omni absoluto prædicato; negari id debet in divinis ob rationem oppositam. Fide enim sanctum est, prædicata Dei absoluta non distingui secundùm rem à relativis: vt vidimus Tomo I. Disp. XXV ac proinde nequeunt relationes divinæ terminari ad absolutum: quoniam respectus, seu relatio vera & realis debet esse alia secundùm rem à termino.

66 EX Dictis colligitur planè, personam Spiritus sancti pariter constitui relatione spirationis passivæ, non sub vltimo & inadæquato munere respiciendi principium activum spirans, sed sub alio inadæquato & priori secundùm modum intelligendi, quod est exercitium formæ hypostaticæ. Assertio hæc constat ex eisdem principijs, ac proximè præcedens: nec eget vlteriori probatione. Difficultates quoque, quæ contra illam objici possent, communes sunt alijs duabus personis, & eandem solutionem habent.

SECTIO SEPTIMA.

Corollaria quædam: in quibus obiter dirimuntur aliquot quæstiones Scholasticæ huc spectantes.

67 EX Doctrina hactenus tradita, licebit nonnulla breviter inferre, aut obiter dirimere, in quibus alij latiùs exspatiari solent. PRIMVM est, abstractis per intellectū relationibus, tolli seu de medio auferri conceptum hypostaseon sive personarum divinarum. Ita D. Th. 1. p. q. 40. art. 3. Ratio eruitur ex dictis: nam abstracta per intellectum forma constituente aliquod concretum, auferetur omnino concretum eiusmodi: quemadmodum abstracta per intellectū rationalitate, non manet concretū hominis. Atqui ostensum est, formas, quibus constituuntur hypostases, sive personæ divinæ, esse relationes intra formalem rationem generis relativi. Ergo ijs per intellectum abstractis, tolluntur de medio hypostases, seu personæ divinæ.

68 INFERTVR II. Originem activam secundùm modum intelligendi esse posteriorem paternitate, prout constituente personā Patris; priorem verò illa, quatenus referente explicitè ad Filium. Vide suprà n. 47. & 48 Ratio prioris partis est: quia actio, sive operatio personalis, supponit pro aliquo priori personā constitutā. Actiones enim sunt suppositorū, & operari sequitur ad esse: vt passim Philosophi aiunt. Atqui origo activa in divinis exprimitur veluti actio aut operatio personalis. Ergo supponit pro aliquo priori personam Patris constitutam, proindeq; paternitatem, quatenus ipsum personaliter constituentem. Ratio posterioris partis est: quoniam actio sive operatio, in creatis secundùm rem, & in divinis secundùm intelligendi modum, præcedit id, quod ex illa resultat. Atqui paternitas, quatenus explicitè refert Patrem ad Filium, sicut in creatis resultat secundùm rem ex actione generandi, ita in divinis secundùm intelligendi modum. Ergo actio generativa, seu origo activa in divinis intelligitur priùs, quam paternitas prout referens explicitè Patrem ad Filium. Consonant præterea hæc dictis suprà sect. 1.

69 INFERTVR III. Origines passivas, secundùm intelligendi modum, esse priores simpliciter proprietatibus relativis constituentibus personas productas Filij & Spiritus sancti: origines verò activas esse simpliciter priores proprietate relativa non constituente personam. Ita D. Th. q. 40. nuper allegata art. 4. Ratio prioris partis est: nam origo passiva Filij & Spiritus sancti, concipitur tanquam actio, & via ad filiationem & spirationē passivam, veluti ad formas hypostaticè constituentes virumque terminum productum; ac præterea veluti ratio fundandi in vtraque illarum explicitum munus referendi. Atqui via præcedit terminum, sicuti & ratio fundandi rationem in ipsa fundatā. Ergo origines passivæ, secundùm intelligendi modum, sunt priores proprietatibus relativis constituentibus personas productas Filij & Spiritus sancti. Ratio partis posterioris est per locum à contrario. Tota enim ratio, cur relatio, quatenus constituens personam, intelligatur priusquam origo, est, quoniam hæc est actio personalis, ac proinde supponens constitutam personam. Atqui relatio non personalis, scilicet, spiratio activa, non constituit, sed potiùs supponit constitutā personam, Patris quidem per paternitatem, & Filij per filiationem, vt dictum est. Ergo relatio non personalis, vt spiratio activa, sub nulla ratione præcedit originē activā, sed potiùs omnino subsequitur: atque adeò origo sub omni ratione antecedit proprietatē relativā, seu relationem non constitutivam alicuius personæ.

7 INFERTVR IV. Personam in divinis non esse conceptum aliquem communem tribus personis reali communitate. Eademque ratio est de suppositō, sive hypostasi. Consonant hæc dictis suprà Disp. LXXVII præsertim sect. 1. vbi probatū est in divinis nō esse communē aliquam rationē personæ, aut suppositi, quidquid olim aliqui relati & impugnati à Durādo senserint: idque adhuc dato quòd sit in divinis subsistentia aliqua absoluta, & communis tribus personis, vt ibidem latè docuimus.

Ratio verò potiſsima in eo conſiſtit, quòd perſona, hypoſtaſis, & ſuppoſitum, ex ſua ratione formali important vltimam terminationem & complementũ intra genus aut quaſi genus ſubſtantiæ; ac proinde incommunicabilitatem omnimodam relatè ad aliud ſuppoſitum, vel perſonam, & multò magis ad plura ſuppoſita vel perſonas. Ergo repugnat in divinis aliquis conceptus perſonæ vel ſuppoſiti communis tribus reali communitate. Alioqui ſimul eſſet communis & incommunicabilis ſecundùm rem conceptus perſonæ. quod planè involuit contradictionem.

71 VERVMTAMEN Dici poteſt, dari quoddammodo in divinis conceptum perſonæ communem ſecundùm rationem, nõ quidem communitate vnivoca, ſed analoga. Aſſertio hæc eſt trimembris. Prima pars probatur: quia tres perſonæ divinæ verè conveniunt in definitione ac ratione formali perſonæ, quæ in ijs multiplicatur ſecundùm rem. Omne autem prædicatum, in cuius definitione ac ratione formali conveniunt plura ſecundùm rem diſtincta, eſt ijs commune aut communitate rei, aut rationis. Cùm igitur conceptus perſonæ non ſit communis tribus perſonis divinis cõmunitate rei, ſed ſolius rationis, vt hactenus oſtenſum eſt, ſupereſt vt ſit communis ſecundùm rationem. Secunda pars ſuadetur. Si enim communis ratio perſonæ eſſet vnivocè communis tribus, nihil ipſi deeſſet vt relatè ad illas haberet rationem generis, cùm aliunde *in quid* prædicaretur de ijs, veluti ſpecie diſtinctis. Vnde & componeret metaphyſicè cum ipſis, veluti genus cum differentijs. Hoc autem repugnat iuxta Anſelmum, & alios Patres, vt vidimus latè Tomo I. Diſput. XXX. per totam, & vlteriùs Diſp. XLVII. ſect. 3. Ergo ratio communis perſonæ divinæ non eſt vnivocè communis tribus perſonis. Tertia pars probatur, tũ ab excluſione ſufficienti aliarum communitatum, tum præte ea: quia quemadmodum ratio entis imbibita intimè in perſonis divinis eſt ijs communis, non vnivocè, ſed analogicè, analogiâ illâ, quæ ortum ducit ex tranſcendentia: ita etiam ratio perſonæ, quæ imbibitur intimè in vnaquaque perſonarum divinarum, eſt ijs analogicè communis, analogia illa, quæ eſt tranſcendentium propria.

DISPVTATIO LXXXI.

QVOT SINT RELATIONES IN DIVINIS, ET QVALITER INTER SE diſtinguantur.

QVAMVIS Ex præcedentibus conſtet ſatis, perſonas divinas non conſtitui proprietatibus abſolutis, ſed relativis, quas Concilia & Patres appellant Relationes; nondum tamen examinatum fuit directè, quotnam ſint, aut qualiter inter ſe diſtinguantur. Quæ controverſia habet directè locum apud Magiſtrum in 1. d iſt. 13. vbi tractatur à Durando q. 2. aliiſque Scholaſticis, & diſt. 27. vbi excitatur à D. Thom. q. 1. art. 1. Gabriele q. 1. aliiſque: apud eundem S. Doctorem 1. p. q. 28. art. 3. & 4. ac præterea q. 32. art. 2. & 3. vbi omnes illius Interpretes illam tractant, præſertim conferentes ſpirationem activam cum paternitate & filiatione; inquirenteſque, an & quomodo prima earum à duabus poſterioribus diſtinguatur, vt hac inquiſitione pateat, qualiter, ſeu quo ſenſu ſint quatuor relationes reales in divinis. Porrò quid haberi poſsit ex mente Anſelmi circa totam quæſtionem, conſtabit ex progreſſu, vbi varia eius loca proferemus.

SE-

SECTIO PRIMA.

Realitas diuinarum relationum demonſtretur contra aliquos, etiam ſecundùm eſſe Ad, ex Scriptura Conciliis, Patribus, ac nominatim ex Anſelmo, & rationibus theologicis.

1 DICO I. Relationes reales in Deo exiſtere. Aſſertio hæc communis & certa apud Theologos, imprimis opponitur Ario, qui in Epiſt. ad Alexandrum Alexandrinum apud Epiphanium Hæreſi LXIX. negavit in divinis veras relationes, vt declinaret vim argumentorum, quibus impetebatur à Catholicis, probantibus, Filium eſſe coæternum Patri, quia relativa ſunt ſimul. Deinde adverſatur Guillelmo Pariſienſi: qui, licèt alioqui doctus & pius, in tractatu de Trinitate docuit ex profeſſo, relationes, tam in Deo, quàm in creaturis, non eſſe entia realia, ſed rationis; cuius verba exſcribit, & argumenta profert Dionyſius Carthuſ. in 1. diſt. 26. q. 2. Denique contradicit alijs Catholicis, qui cum Ochamo in 1. diſt. 30. q. 4. & Gabriele eâdem diſt. q. 4. art. 1 dixerunt, dari poſſe viam negandi omnes relationes reales in divinis & creatis, ſi aſſeratur, divinas perſonas conſtitui & diſtingui per aliquid abſolutũ. Verumtamen noſtra Aſſertio colligitur ex Scriptura, in qua ſæpe divinæ perſonæ ſignificantur nominibus relativis Patris, Filij, & Spiritus ſancti; vt proinde quemadmodum ex ijs vnus eſt reipſa Pater, alius Filius, alius Spiritus ſanctus: ita etiam in primo ſit verè relatio paternitatis, in ſecundo filiationis, in tertio ſpirationis. Non enim reipſa poteſt eſſe Pater aut Filius in divinis, niſi à forma reali paternitatis & filiationis, quarum vtraque ex ſua ratione formali ſit relatio. Accedit definitio Cõcilij Toletani XI. in Confeſ. Fidei, dicentis: *In relatiuis perſonarum nominibus Pater ad Filium, Filius ad Patrem, Spiritus ſanctus ad vtroſque refertur. quæ cùm relatiuè tres perſonæ dicantur, vna tantùm naturalis ſubſtantia creditur.* Præterea in Concilio Generali Florentino ſupponitur eadem doctrina pluribus locis, quorum aliqua allegavimus Diſp. LXXIX. n. 9 10. & 11. ibidem conſulenda. Denique id tradunt vnanimiter Patres Eccleſiæ, quos plena manu, vt aſſolet, allegat Ruiz diſp. 9. & inter illos eſt expreſſus Anſelmus ſæpiſsimè in Opuſculo de Proceſsione Spiritus ſancti, ac præterea lib. de Fide Trinitatis & Incarn. Verbi cap. 3. propiùs ad principium, quàm ad medium, vbi inquit: *Non ſic Pater & Filius ſunt duæ res, vt in ijs duabus rebus intelligatur eorũ ſubſtãtia, ſed eorũ relationes.* At profectò niſi relationes ipſæ eſſent reales, Pater, & Filius vt illarũ nõ eſſent duæ res, vt patet. Sunt ergo reales Patris & Filij relationes. Deinde paulo poſt mediũ eiuſdẽ capitis ſubdit: *Relatio nullatenus eſt, niſi ſecundũ hoc, quod alij ſunt ab inuicẽ.* Cùm ergo Pater & Filius ſint alij ab inuicẽ, non ratione, vt Sabellius dixit, ſed reipſa, vt fides Catholica docet; relationes ijs conueniunt, non ſecundùm rationem, ſed realiter.

2 EX Quibus omnibus demonſtrare licet breviter ſuppoſitionem præiactam hoc ſyllogiſmo. Quælibet proprietates entia realia conſtituentes, & ea realiter diſtinguentes, ſunt entia realia ſecundùm id, quo ea conſtituunt & diſtinguunt. Atqui relationes diuinę ſecundùm ſuum eſſe relatiuũ ſunt proprietates entia realia conſtituentes, & realiter diſtinguentes. Ergo relationes diuinæ ſecundùm ſuum eſſe relatiuũ ſunt entia realia. Conſequentia eſt in figura & modo perfecto. Minor ſupponitur probata vtraque Diſp. præced. ex Scriptura, Conciliis, Patribus, & multiplici ratione theologica. Maior autem videtur ex prima notione terminorum manifeſta: rurſum præterea facilè ſuadetur: quia conſtitutio & diſtinctio ſunt effectus formales prouenientes à forma conſtituẽte & diſtinguente: nullus autem realis effectus formalis prouenire poteſt, niſi à forma, quæ ſit realis, ſecundùm propriam & formalem rationem: cauſa enim formalis præſtat ſuum effectũ per intimam exhibitionẽ ſui ipſius. Tum præterea, quia forma ſolùm habens eſſe obiectiuũ, ſiue rationis, ſicuti in ſe ipſa nihil realitatis habet, ſic etiam nullum realem effectũ conſtituẽdi aut diſtinguẽdi præſtare poteſt. Quo ſenſu D. Th. q. 8 de Potent. art. 1. aiebat: *Nulla res conſtituitur, niſi per rẽ.* Tum denique, ac grauiſsimè: quia ſi relationes diuinæ eſſent aliquid rationis ſecundũ propriũ eſſe, myſteriũ Trinitatis, ſeu trinitas perſonarum, non eſſet aliquid reale ſimpliciter, ſed ens rationis, qualiter effutiuit Sabellius. Trinitas enim conſtituitur formaliter per diſtinctionẽ triũ perſonarũ, quatenus intra eandẽ numero naturã ſunt tres diſtinctæ. Vnde cùm nõ diſtinguantur, niſi per relationes; ſi hæ ſub cõceptu relationũ nõ ſunt entia realia, ſed rationis, Trinitas perſonarũ in diuinis formaliter nõ eſſet ens reale, ſed rationis.

4 HINC Videtur manifeſtè conſtare, relationes diuinas, adhuc ſecundùm eſſe *ad*, quo ſe inuicẽ reſpiciunt, & directè opponuntur, eſſe entia realia, ſeu veras realitates: quidquid cõtrà docuerint, aut docuiſſe videantur Paludanus in 3 diſt. 1 q. 2. art. 3. & 4. Capreolus in 1. diſt. 17. q. 1. art. 2. Ferrara 2 contra Gent. c. 2. & lib. 4. cap 14. §. *Dicit ſecundò*, Caietanus 1. part. q. 28. art. 1. §. *Ad has dubitationes*, & alij. Fundamenta enim paulo antè propoſita, ac pla-

nè demonſtrantia realitatem divinarum relationum, ſi ſeriò expendantur, probant planè, illas ſecundùm eſſe *ad*, quo invicem opponuntur, eſſe reales. Probant enim directè eſſe reales ſecundùm ſuum conceptum proprium ac relativum. In conceptu autem proprio ac relativo illarum clauditur potiſsimùm eſſe *ad aliquid*. nam per id maximè diſtinguitur relatio ab omni ente abſoluto. Ergo probant planè, relationes divinas eſſe entia realia ſecundùm eſſe *ad*. Præſertim verò vrget in ijs, quòd alioqui in divinis non eſſent Pater, & Filius, ac Spiritus ſanctus, vera & realis Trinitas, ſed rationis dumtaxat. Eatenus enim eſt Pater, quatenus eſt relativè *ad Filium*, & ſic de reliquis perſonis invicem comparatis: in quo conſiſtit Trinitas perſonarum. Si igitur Pater non eſt reipſa, ſed ratione tantùm, relativè *ad Filium*, & ſic de reliquis perſonis; Pater, Filius, & Spiritus ſanctus, non erunt vera & realis Trinitas, ſed rationis dumtaxat. quòd certè conſequens eſt Sabellianum.

5 PRÆTEREA. Paternitas (idemque eſt de filiatione, & proceſsione, ſive ſpiratione paſsiva) ſecundùm formalem rationem paternitatis divinæ eſt entitas realis. Atqui ſecundùm eandem rationem formalem eſt relatio *ad Filium*. Ergo relationes divinæ ſecundùm eſſe *ad* ſunt entitates reales. Conſequentia eſt manifeſta, & minor certa ex definitione relationis, quæ ſecundùm ſuam rationem formalem eſt *ad aliquid*: vt docent, tum Philoſophi, tum Patres, ac Theologi Scholaſtici, eũ Ariſtotele in Categorijs cap. *Ad aliquid*, vbi definit relativa ſecundùm rationem ipſorum formalem, vt ſint, οἷς τὸ εἶναι ταυτόν ἐστι τὸ πρός τι πως ἔχειν. id eſt, *quorum eſſentia nihil aliud eſt, quàm ad aliquid modo quopiam ſe habere*. Maior autem præcipua ſuadetur facilè: quia in divinis Pater verè ac reipſa eſt Pater, ſicuti Filius reipſa Filius: immo & multò veriùs ac perfectiùs, quàm ſint in creatis pater filiuſque: vt conſtat ſatis ex ſacris litteris, Concilijs, & Patribus: quorum teſtimonia videri poſſunt apud Ruizium diſp. 4. ſect. 3. & diſput. 51. ac Petavium lib. 5. de Trinit cap. 4. Atqui Pater conſtituitur in eſſe Patris per paternitatem ſecundùm rationem formalẽ paternitatis. Ergo paternitas divina ſecundũ rationẽ formalẽ paternitatis eſt entitas realis. Patet cõſequentia: quia vbi conſtitutũ eſt reale, forma illud conſtituens debet eſſe vera & realis, vt ſuprà dicebamus. Si igitur in divinis reipſa eſt Pater conſtituens per paternitatem, ſecundùm formalem reſpectum ad Filium, relatio divina ſecundùm eſſe *ad* eſt forma realis.

6 DICES: Deus revera eſt Dominus & Gubernator creaturarum, quo ſenſu importat relationem quandam ad creaturas, quoniam eiuſmodi denominationes ſunt planè relativæ. Et tamen non propterea eiuſmodi relatio eſt aliquid reale, ſed ſolius rationis, iuxta communem ferè ſententiam Theologorum ac Philoſophorum. Ergo quamvis reipſa Deus ſit Pater ac Filius, eæque denominationes ſint relativæ, poſſunt relationes eſſe ſolius rationis, & non reales.

7 SED Contrà. Quidquid ſit de illa ſententia, quam latè examinavimus Tomo I. Diſp. XXXIV. & eâ nunc permiſſa, aut ſuppoſita, eſt aperta diſparitas. Nam imprimis Deus in tempore reipſa ac verè dicitur Dominus creaturarum, denominatione deſumpta à reali ſervitute & ſubiectione illarum, ſuppoſita libera volitione & actione creandi. Ergo vt eodem modo dicatur verè Pater ad intra, opus eſſet vt ſaltem in Filio exiſtat realis filiatio, à qua denominetur Pater. Cùm verò inter duas perſonas æquales par ſit ratio vtriuſque; ſicut inde convincitur exiſtentia realis filiationis in Filio, ita etiam veræ paternitatis in Patre. Deinde, ſi Deo repugnat vera ac realis ad creaturas relatio, id eſt ratione infiniti exceſſus, & interminæ præſtantiæ ſupra illas. Vnde ita debet dici illarum Dominus reipſa, vt tamen id non habeat ex aliqua reali relatione ad illas, ſed à reali poteſtate coercendi, & vtendi pro libito, quam in ſe abſolutam habet; & à relatione ſervitutis ſubiectionisque, exiſtente reipſa in creaturis. Atqui nullus eſt exceſſus, nulla præſtantia Patris æterni ſuprà Filium: vt habemus ex Symbolo S. Athanaſij. Ergo dicitur Pater reipſa, ob relationem ad Filium veram & realem. Præterea. Intimior eſt perſonæ generanti in divinis denominatio Patris ad Filium, quã Domini, immo & Dei, in ordine ad creaturas, quarum Deus & Dominus dicitur. Ergo potior eſt ratio vt conſtituatur Pater per intimam & realem relationem ad Filium, quàm Dominus & Deus per realem relationem ad creaturas. Aſſumptum probo eleganti teſtimonio, & ſubtili conſideratione S. Cyrilli lib. 11. in Ioannem cap. 7. pag. 961. editionis Græco-Latinæ, verbis illis: κυριώτερον δέ πως ὄνομα τῷ θεῷ τὸ πατὴρ, ἢ θεός, &c. id eſt: *Magis propriè autem Deo conuenit nomen Patris, quam Dei. hoc enim dignitatis: illud autem ſubſtantiuæ proprietatis notionem continet. Nam qui Deum dicit, vniuerſorũ Dominum indicat: qui autem Patrem nominat, quod ad proprietatem ſpectat, attingit. Oſtendit enim illum genuiſſe.* Vnde & idem S. Doctor lib. 5. Theſauri pag. 39. invehitur contra Anomæos, qui Deo Patri ſolum Dei nomen tribuentes, eripiebant ipſi digniorem, quoddammodo appellationem Patris. Qũippe hanc illi

præ-

præstare, seu ampliorem ac sublimiorem esse probat, quoniam *cùm dicitur Deus, ad ea cõparatur quæ sunt servilis conditionis, & creata natura constant: Pater verò ad Filium refertur, &c. Est autem multò præstabilius Patrem esse germinis: ac tanto quidem, quanto Filius opere est præstãtior.* Quid pulchrius? Vnde Guillelmus ipse Parisiensis, alioqui nobis contrarius loco suprà indicato, hoc ipsum agnovit lib. de Fide cap. 3. dicens, maiorem facere iniuriam Deo, qui negat illum Patrem vnigeniti, & æterni Filij, quàm qui Creatorem rerum inficiatur. Verba sunt: *Siquis negaret Deum creasse mundum, non est dubiũ, quin intolerabiliter blasphemaret. Cum igitur incomparabiliter maior sit gloria ipse Filius Genitori suo, quàm mundus Creatori, & tanto vtique maior, quanto ipse Filius maior est mundo: à parte incomparabilitatis nequiùs blasphemat, qui negat Deum Patrem genuisse Filium, quàm qui negat eum creasse mundum.* Hactenus ille. Intimior itaque Deo est ratio Patris, quàm Domini, & Creatoris rerum omnium: vt proinde potiùs in esse Patris constituatur per intimam ac realem relationem secundùm esse formale ipsius ad Filium, quàm in esse Domini, & Creatoris per intimam ac realem relationem ad creaturas.

8 VLTERIVS. Iuxta Concilium Florentinum in litteris Vnionis in medio, *Omnia, quæ Patris sunt ipse Pater Vnigenito Filio suo gignendo dedit, præter esse Patrem.* Quod ipsum ferè definitum fuerat in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. Hinc verò manifestè colligitur, aliquid reale esse in Patre, quod non fuerit datum Filio per generationem. At quod non fuit datum Filio per generationẽ, est esse Patrem: vt inquit Concilium ipsum. Ergo esse Patrem, prout distinguitur ab omni alio prædicato Patris conveniente Filio, ipsique dato per generationem, est aliquid reale. Cùm igitur per *esse Patrem*, exprimatur relatio paternitatis secundùm formalem respectum ad Filium; planè illa est realis secundùm esse *ad*. Mitto plures alias probationes, nam præiactæ videntur abundè rem demonstrare.

9 PORRO Relationes eiusmodi non esse transcendentales, sed prædicamentales, probatum iam fuit Disp. præced. sect. 2. nam licèt propriè non contineantur sub prædicamento Relationis (Deum enim non esse in genere quoad aliquod sui prædicatum, neque absolutum, neque relativum, ostensum fuit latè cum Anselmo Tomo I. Disp. XXX. & XLVII.) adhuc tamen in ijs secundùm rationem formalem consideratis, & secluſa imperfectione ac limitatione creatarum relationum propria, apparent notæ illæ, sive peculiares affectiones relationum strictè prædicamentalium: quarum potissima est, vt per eas relativa constituantur simul natura, definitione, & cognitione, ac mutuò se inferant, & interimant. Hoc autem totum convenire divinis relationibus, intra formalem lineam relationum, iam ostendimus sect. 2. nuper indicata n. 25. sunt ergo illæ potiùs prædicamentales, quàm transcendentales.

SECTIO II.

Statuitur & probatur quaternarius relationum diuinarũ numerus ex Anselmo, & omnibus Scholasticis. Verùm variæ & dissidentes eorum sententiæ recensentur circa distinctionem spirationis activæ à paternitate & filiatione.

10 DICO II. Relationes in divinis esse quatuor, & non plures, nec pauciores. Assertio hæc non legitur in Concilijs, nec invenitur expressè tradita à Patribus, immò nec à Magistro, & alijs Theologis paulo antiquioribus illo. Traditur tamen subobscurè ab Anselmo in Epistola, seu libro de Processione cap. penult. cui initium, *Patet ergo*, vbi post medium inquit: *Est autem tribus commune ad duos habere relationem. Patet enim ad Filium & Spiritum sanctum referri, sicut ad illos, qui de se sunt: Filius ad Patrem & Spiritum sanctum, quia est de Patre & Spiritus sanctus de illo: Spiritus sanctus ad Patrem & Filium, quia est de vtroque.* Vbi omnes divinas relationes assignat & enumerat secundùm originem activam & passivam: ac proinde solas quatuor, vt videbimus num. sequenti. Verùm id clarius & ex instituto traditur ab ijs, qui post Anselmum, & Magistrum scripserunt: præsertim ab Alberto Magno 1. part. quæst. 39. membro 2. part. 1. ad 2. Alensi 1 p. q. 68. membro 3. §. 1. & 2. Div. Thoma 1. p. q. 28. art. 4. & q. 32. art. 2. Bonaventura in 1. dist. 26. q. 4. quos reliqui ferè Scholastici, & Theologi posteriores ad hanc vsque diem communiter sequuntur, paucis exceptis infrà allegandis. Assertio autem bimembris est. Imprimis enim negat esse in divinis plures quatuor relationibus: & deinde affirmat non esse pauciores.

11 PRIOR Pars probatur communi fundamento. In Deo non sunt plures relationes, quàm originis, tùm activæ, tum passivæ. Atqui origines passivæ & activæ non sunt in Deo nisi quatuor, activæ duæ, & reliquæ duæ passivæ. Ergo neque sunt plures, quã

qua-

quatuor relationes. Maior eſt explorata apud Patres & Theologos, quorum teſtimonia videri poſſunt apud Ruiz diſp. 1. ſect. 4. ac præterea expreſſa Anſelmi in eadem Epiſtola de Proceſſione Spiritus S. cap. 3. dicentis: *Suprà dicta relationis oppoſitio, quæ ex eo naſcitur, quia ſupradictis duobus modis Deus de Deo eſt, prohibet, Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum de invicem dici, & propria ſingulorum aliis attribui.* Ergo oppoſitio relativa, & proinde numerus relationum, quibus opponuntur perſonæ, attenditur ſecundùm numerum originum Dei de Deo, quæ ſunt activæ, & paſſivæ. Deinde idipſum ratione conſtat: quia ſeclusa origine vera ac reali in divinis, non eſt diſtinctio realis vnius ab alio, ac proinde nec relationū, quas probatum fuit vtraque Diſputatione præcedenti, habere primariam & poriſſimam vim diſtinguendi vnam perſonam ab alia. Iam verò minor præcipui ſyllogiſmi eſt omnino certa. Non enim ſunt poſſibiles in diuinis plures origines, quàm generatio Filij, & proceſſio Spiritus ſancti; quarum vnaquæque ex parte principij denominatur activa, & paſſiva ex parte termini. Et quidem in generatione Verbi dumtaxat interueniunt relationes duæ Patris ac Filij: in proceſſione autem Spiritus ſancti aliæ duæ, Spiratoris, & Spirati.

12 CONFIRMATVR I. In diuinis enim ex parte principij producentis ſolùm poſſunt eſſe relationes in ordine ad terminos productos, quaſi ſpecie diſtinctos, à quibus eædem relationes ſuam quaſi ſpeciem habeant. Atqui termini producti ſunt duo quaſi ſpecie diſtincti dumtaxat; nempe Filius & Spiritus ſanctus. Ergo ex parte principij producentis ſolùm poſſunt eſſe in diuinis relationes duæ. Cumque totidem debeant eſſe relationes ex parte termini producti quot ex parte principij; conſequens omnino eſt, vt in perſonis diuinis activè & paſſivè conſideratis non ſint plures, quàm quatuor relationes.

13 CONFIRMATVR Ampliùs & explanatur. Siquod enim eſſet in ſpeciem fundamentum ad excogitandum in diuinis plures quatuor relationibus, tantùm deſumi poſſet, vel ex eo quòd relatio ſpirationis activæ eſſet duplex in Patre & Filio: vel quia in Deo admitti deberent præterea relationes Verbi, & imaginis, & doni, & æqualitatis, & ſimilitudinis, & identitatis in eſſentia, ſeu conſubſtantialitatis, & circuminſeſſionis, & prioris ac poſterioris ſecundùm originem. Neque enim aliud caput, vel apparens, eſſe poteſt ad augendum in Deo relationes ſupra quaternarium numerum. At neutro ex capite debemus admittere plures relationes. Non ex primo: quia ſpiratio activa eſt vnica in Patre & Filio relatiuè ex conſenſu omnium Scholaſticorum cum Magiſtro in 1. diſt. 29 cap. vlt. vbi proponens hanc quæſtionem, An ſit alia notio, qua Pater eſt principium, & alia, qua Filius; Reſpondet, *Patrem & Filium eadem relatione vel notione principium dici.* Quod ipſum Durandus in 1 diſt. 13. quæſt. 2. n. 30 monet definitum fuiſſe in Concilio Generali Lugdunenſi: vbi Gregorius Papa X. inquit de Spiritu ſancto, procedente ex Patre & Filio: *Non tanquam ex duobus principijs, ſed tanquam ex vno principio, non duabus Spirationibus, ſed vnica Spiratione procedit.* Præterea Eugenius IV. in Concilio Generali Florentino, conſentientibus omnibus Patribus Latinis & Græcis, quotquot ibi conuenerunt, definit in litteris Vnionis in medio, Spiritum ſanctum *à Patre & Filio, tanquam ab vno principio, & vnica Spiratione procedere.* Quam eandem doctrinam longè antè tradiderat, & pulcherrimis rationibus ac exemplis explanauerat Anſelmus in Epiſtola de Proceſſione Spiritus ſancti cap. 10. per totum, præcipuè ab illis verbis, quæ ſunt circa medium capitis: *Sicut non credimus, Spiritum ſanctum eſſe de hoc, vnde duo ſunt Pater & Filius, ſic de hoc, in quo vnum ſunt: ita non dicimus duo eius principia, ſed vnum principium, &c.* Ergo nullum eſt revera fundamentum ad aſſerendam in Patre & Filio duplicem relationem ſpirationis activæ erga Spiritum ſanctum.

14 IAM Verò, nec fundamentum eſſe ad excogitandas in Deo plures illas relationes indicatas in ſecunda maioris propoſitionis parte, ſuaderur excurſione quadam per ſingulas earum. Imprimis enim relatio Verbi, ſive Imaginis de qua ſuprà diſſeruimus cum Anſelmo cap 31. & ſeqq. non differt à relatione filiationis: ſicuti in ſecunda perſona ratio Verbi, & Imaginis, & Filij eſt eadem, eaque relativa ad Patrem. Quod totum docuit idem Anſelmus hoc ipſo cap. 38. circa finem, dicens: *Verbum, hoc ipſum, quod Verbum eſt, aut imago, ad alterum eſt: quia non, niſi alicuius, Verbum eſt, aut imago.* Idemque colligitur ex doctrina ipſius infrà cap. 34. & 40. &c. vbi inquit: *Verbum, mox vt conſideratur* (id eſt, in ipſa formali ratione Verbi) *ſe prolem eſſe eius, à quo eſt, euidentiſſimè probat, promptam præferendo Parentis imaginem.* Ergo nullum eſt fundamentum ad aſſerendum relationem Verbi, & Imaginis eſſe diſtinctam à relatione filiationis. Vide præterea Ruizium diſp. 6. & 7 vbi latè oſtendit, relationem Imaginis eſſe veluti partem magis explicitam, & quidditativè clauſam in filiatione. Quod præſertim habet locum, iuxta ſententiā ferè communem ac veram, quæ docet, Filium

Dei

Dei ex propria ratione procedere per intellectum: atque adeo rationem Filij, & Verbi, sicuti & Imaginis, esse in illo prorsus eandem.

15 DEINDE. Nec relatio doni in Spiritu sancto addit relationem realem, sed summùm rationis, in ordine ad creaturas, quibus donatur, iuxta communiorem sententiam Theologorum negantium in Deo respectum realem ad creaturas. Immo & iuxta oppositam, nihil id interest ad præsentem quæstionem: cũ hoc loci non differatur de relationibus divinis ad extra & liberè Deo convenientibus, sed solum de ijs, quæ ad intra & prorsus necessariò ipsi conveniunt. Quod ipsum intellige de relatione illa, qua Verbum intelligitur in ordine ad creaturas, veluti illas repræsentans in se ipso, & vi proprietatis suæ, tanquam similitudo rerum factarum, iuxta opinionem relatam & impugnatam à nobis suprà cum Anselmo Disp.LXIV. sect.1. & 2.

16 DENIQVE. Nec relationes æqualitatis, similitudinis, & identitatis in essentia, sunt reales in divinis, sed rationis dumtaxat, teste D.Thom. 1.p. q.28.art.4.ad 4. & q.42.art.1.ad 4. Immo & permillo quòd essent reales, adhuc non constituerent numerum supra quatuor iam enumeratas: quia non fundãtur supra rationem producentis & producti, seu principij & procedentis à principio. Idem existimari debet de consubstantialitate personarum, si accipiatur ad modũ relationis. Relatio verò circuminsessionis, seu mutuæ existentiæ vnius personæ in alijs, partim reducitur ad illam relationem rationis, quâ explicatur identitas in essentia, vt docet D. Thom. in 1. dist. 19. q. 3. art. 2. partim verò ad ipsas relationes originis: quoniam circuminsessio considerata secundùm rationem originis, est relatio realis, & veluti partialis quædam formalitas imbibita in vnaquaque personalitate relativa, & diversa quoddammodo iuxta peculiarem conditionem illius. De quo videsis Ruizium disp.18. probatione 3. Tandem relatio prioris ac posterioris secundùm originem, non est formaliter alia ab ipsa origine, tum activa, tum passiva. Ergo de primo ad vltimum, nullum est fundamentum ad excogitandum in Deo plures quatuor relationibus ex aliquo capite eorum, quotquot indicavimus num.13. initio.

17 POSTERIOR Assertionis pars, nimirum, non esse in Deo pauciores quatuor relationibus, patet ex hucusque dictis. Cùm enim certum sit, in divinis esse duas origines; certum quoque esse debet, iuxta vnamquamque illarum activè, & passivè consideratam, esse duas relationes, alteram producentis, & alteram producti. Ergo necessum est, vt quemadmodum origo Filij à Patre exigit duplicem relationem, alteram paternitatis, alteram filiationis, quibus se invicem respiciant, veluti generans & genitum: ita etiam origo Spiritus sancti ab vtroque exigat duplicem relationem, alteram spirationis activæ, alteram spirationis passivæ, quibus se mutuò respiciant, tanquam spirans & spiratum Quod totum satis indicavit Anselmus verbis num. 10. exscriptis. Ergo in divinis non sunt pauciores quatuor relationibus.

18 VERVM Observare oportet, quamvis etiam in hac posteriori Assertionis parte conveniant Scholastici, aliquos tamen illorum velle, non esse locum quatuor relationibus, nisi spiratio activa distinguatur reipsa à paternitate & filiatione. Quod ex professo docet Durandus in 1. dist. 13. quæst. 2. per totam: vbi contendit, spirationem activam realiter distingui à generatione, paternitate, & filiatione; idque, sive ipsa spiratio activa consideretur in ratione originis, sive relationis. Quin & licèt idem Author inter essentiam & singulas relationes divinas constituat distinctionem ex natura rei, veluti inter rem & modum, vt patet ex ipso in 1. dist. 33. q. 1. n. 15. & 27. ac præterea dist. 35. quæst. 2. adhuc tamen loco paulo antea indicato maiorem vult esse distinctionem spirationis activæ à paternitate & filiatione, ac proinde realem sine addito, aut particula diminuente. Quod patet ex toto contextu illius quæstionis, præsertim verò ex num. 32. vbi inquit: *Nunc restat tertium, scilicet, vt declaretur veritas quæstionis. Est ergo intelligendum quòd* GENERARE ET SPIRARE REALITER DIFFERVNT: *similiter generari & spirari.* Idipsum tradidit Henricus in Summa art. 60. q. 2. dicens, spirationem activam à generatione tum activa, tum passiva, distingui *realiter re relationis*, qualiter etiam loquitur Durandus loco allegato: vt, nimirum, significent, hanc distinctionem non esse, quasi inter duas res absolutas, vel quarum altera sit absoluta, & relativa altera: sed veluti inter duas relationes. Idem docuisse existimantur Albertus Magnus apud Carthusianum in 1. dist. 27. quæst. 1. circa finem, qui videtur ipsi subscribere, ac præterea Bonaventura, in 1. dist. 1; art. vnico quæst. 3. corpore collato cum argumentis, & Basolis eâdem dist. quæst vnica art. 1. Itaque ij omnes aut docent, aut docere videntur, ita esse in divinis quatuor relationes, vt quemadmodum tres illarum, paternitas, filiatio, & spiratio passiva, distinguuntur reipsa inter se realitatibus relativis: ita etiam spiratio activa distinguatur reipsa, non solùm à passiva spira-

ratione (quod omnes vt certum supponimus) sed etiam à paternitate & filiatione, penes relativam realitatem.

19 SCOTVS Autem Quodlib. 5. art. 2. fine, consequenter ad illam tuam distinctionem formalem ex natura rei, seu mediam, quam statuit inter essentiam & relationes divinas, exponit pariter, spirationem activam distingui à paternitate & filiatione. Quod ipsum ferè docent Gabriel in 1. dist. 27. q. 1. & Bañolis indicato loco testatur suo ipsius ævo fuisse sententiam communem, ac Durandus q. 2. iam citata num. 14. ait, magnis viris placuisse: & denique Capreolus eâdem dist. inquit, multos alios præter Durandum illam fuisse amplexatos.

20 CONTRARIA Tamen, & communis reliquorum Theologorum, tam Veterum, quàm Recentiorum, præter Scotistas, sententia, negat omnem distinctionem actualem, sive realem simpliciter, sive formalem, ex natura rei, inter spirationem activam comparatam cum generatione activa, sive cum paternitate & filiatione: solumque admittit distinctionem virtualem in re, & actualem per intellectum. Ita D. Thomas 1. part. quæst. 32. art. 3. ad 3. & in 1. dist. 27. quæst. 1. art. 1 quem sequuntur omnes fere Interpretes in eundem locum ex 1. part. ac præterea reliqui Theologi in hoc tractatu variis locis, vt proinde frustraneum appareat singulorum loca indicare, vbi nemo invenitur, qui hanc sententiam non doceat. Porrò aliqui ex ijs contrariam, præsertim quatenus à Durando traditur, per realem distinctionem absque vlla ferè restrictione, gravi ac mul. iplici nota inurunt. Molina 1. part. quæst. 32. art. 2. disp. 3. §. *Contraria sententia*, censet illam esse parum tutam in fide, & posse appellari erroneam, prout à Durando tradi.ur: Ruiz disp. 17. sect. 4. simpliciter periculosam, minùs verò prout à Scoto defenditur: alij denique à nobis relati Disput. XXV. num. 15. malè sonantem in fide, alij non satis consonantem fidei, alij contrariam sanctis Patribus, alij valde falsam, alij hoc tempore temerariam existimant. Ego verò post decretum SS. D. N. Innocentij XI. prohibentis omnem censuram quarumlibet opinionum inter Catholicos controversarum, & reservantis illam Sedi Apostolicæ, non audeo censoriam ferre virgã; nec alioqui facilè auderem, præsertim contra clarissimam Scholam Subtilis Doctoris, quam multis nominibus veneror, quæque S. Doctori Anselmo plurimum honoris ac celebritatis dedit. Nihilominus quid hac in re verius censeam, statim exponam.

(??)

SECTIO III.

Impugnatur sententia Durandi, distinguentis realiter relationem spirationis activæ à paternitate & filiatione. Expenditur latè contra illum definitio quædam Concilij Lateranensis, & plures eius solutiones refutantur.

21 DICO III. Spiratio activa non distinguitur à relationibus paternitatis & filiationis realiter. Conclusio est communis apud Scholasticos, vt nuper vidimus, & directè contraria Durando. Solerque probari ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. verbis relatis in capite *Damnamus* de summa Trinit. & Fide Catholica; scilicet: *In Deo solummodo Trinitas est, non quaternitas* Cui doctrinæ oppositam blasphemiam ausus fuit olim effurire Anastasius Imperator, dicens, non Trinitatem, sed Quaternitatem adorandam esse. In cuius sceleris pœnam fulmine percussus interijt: vt alibi observavimus ex Paulo Diacono, Pomponio Læto, & Blondo, apud Coccium lib. 1. de Trinit. art. 1. At si spiratio activa distingueretur reipsa à paternitate & filiatione, tanquam vna *res relativa ab alia*, vt loquamur verbis ipsius Durandi, iam esset in Deo, non solùm Trinitas, sed & quaternitas. Ne igitur hoc consequens directè contrarium Concilio colligatur; oportet dicere spirationem activam non esse realiter distinctam à paternitate & filiatione, tanquam vnam rem relativam ab alia. Probatur minor, in qua sola posset esse diffidium: quia certum est, paternitatem, filiationem & spirationem passivam, id est, singulas relationes proprias singularum personarum, esse *tres res*, seu constituere Trinitatem realem: sicuti fide sanctum est tres personas esse *tres res* secundùm propria & personalia: vt ex professo docet, & ex consensu omnium Catholicorum probat Anselmus lib. de Fide Trinitatis & Incarnat. Verbi cap. 3. constatque planè ex definitionibus Conciliorum adversus Sabellium relatis suprà Disp. LV. Ergo si præterea additur quarta realitas relativa spirationis activæ, distinctæ realiter ab ijs, dabitur in Deo realis quaternitas.

23 VIDIT Durandus ipse difficultatem hanc statim in oculos incurrentem, sibique propterea illam obiecit. Respondet tamen num 29. in ijs Concilij verbis damnari directè quaternitatem personarum, & ex consequenti quaternitatem rerum, quarum numerus constet ex essentia & personis: non verò quaternitatem constantem ex quatuor relationibus distinctis reipsa. Hanc verè fuisse mentem eius

Con-

Concilij ſuadere nititur duplici ex capite. Primò: quia decretum illud directè editum fuit contra doctrinam Ioachimi Abbatis aſſerentis, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum non eſſe vnum & idem cum eſſentia, niſi collectivè, ſicut multi homines in eodem oppido habitantes ſunt vnus populus. Secundò: quoniam idem Abbas ex doctrina Catholica Magiſtri ſententiarum, in eâdem Synodo approbata, & teſtata à Patribus, præpoſterè ac ſiniſtrè colligebat, Magiſtrum ipſum aſſeruiſſe in Deo quaternitatem perſonarum. Itaque iudicio Abbatis Ioachimi, Magiſter ſententiarum, inquit Durandus, *Non tam Trinitatem, quàm quaternitatem aſſerebat in Deo: videlicet, tres perſonas, & illam communem eſſentiam, quaſi quartam.* Quod ipſum ferè repetit in 1. diſt. 33. quæſt. 1. num. 36. vbi, inter alia plura inquit: *Ibi non negatur quælibet quaternitas, cùm omnes Doctores Catholici ponant quaternitatem relationum realium in diuinis: ſed ſolùm negatur talis quaternitas, qualem imponebat Ioachim Magiſtro ſententiarum: & illa erat quaternitas perſonarum, quia nec aliam intelligebat, nec intelligere poterat, ſecundùm principia quæ tenebat. Et hic clarus ſenſus Decretalis, quæ in nullo tangit quæſtionem propoſitam, &c.*

24 PROPTER Hanc ſolutionẽ, nos ipſi Tomo I. Diſp. XXV. n. 52. & 53. cenſuimus perperam à quibuſdam Durandum traduci, ſeu poſtulari erroris Ioachimo imputati: cùm toto cœlo diſtet ab illo, vt ibidem oſtendimus palam, & ipſe ſatis eo loco demonſtrat, præſertim verbis nuper exſcriptis. Verumtamen ſolutio ipſa non videtur ſatisfacere pluribus, quæ ex definitione eâdem Synodi Lateranenſis colliguntur. PRIMO enim, neque in eo Concilio erat directè quæſtio an eſſentia diuina ſit quarta realitas diſtincta ſecundùm rem à tribus hypoſtaſibus, ſeu perſonis: cùm hæc controuerſia iam eſſet ſopita aut extincta multò antea in Concilio Remenſi ſub Eugenio III. contra Gilbertum Porretanum: vt vidimus Diſp. eadem XXV. ſect. 2. & 3. At nihilominus ex ijs verbis Concilij Lateranenſis iam ſuprà allegatis, *In Deo ſolummodo Trinitas eſt, non quaternitas*, admittit Durandus damnari conſequenter, aut *concomitatiuè*, vt ipſe loquitur, quaternitatem rerum, ex eſſentia & perſonis conſtitutam, licèt eſſentia non ſit perſona. Ergo licèt quæſtio, quam præ manibus habemus, non tractaretur directè in eodem Concilio, adhuc tamen in eo dãnata eſt quaternitas relationũ realiter inter ſe diſtinctarũ, quâvis ſpiratio activa inter illas non ſit perſona, ſeu conſtitutiva, perſonæ. SECVNDO: Quoniam, tum in illa, tum in qualibet alia Conciliorum Generalium definitione, non ſolùm debet intelligi damnatum id, contra quod Synodus ipſa directè coacta eſt, ſed etiam quidquid in ſenſu vero & proprio continetur ſub generali damnatione. Quo ſenſu ſæpiſsimè Theologi colligunt plures propoſitiones in Concilijs damnatas fuiſſe, quamvis de ijs directè controverſia non eſſet. Atqui quaternitas rerum diſtinctarum reipſa, ſive omnes illæ ſint perſonæ, ſive aliqua earum non ſit perſona, cõtinetur in ſenſu vero & proprio generalis damnationis: ideoque Durandus ipſe fatetur damnari conſequenter quaternitatem conſtantem ex perſonis & eſſentia, quamvis hæc non ſit perſona. Ergo in illa Concilij definitione cenſendum eſt damnari conſequenter quaternitatem rerum diſtinctarum reipſa, ſive omnes illæ ſint perſonæ, ſive aliqua earum, vt ſpiratio activa, non ſit perſona. TERTIO. Concilium ijs verbis tendit directè ad aſſerendam in Deo ſolam Trinitatem, excluſa quaternitate, ac proinde quolibet numero maiori rerum, ſive perſonam conſtituant, ſive non. Alioqui enim non contradiceret Concilio qui aſſereret in Deo plures alias realitates relativas, quàm quatuor, diceretque præterea, relationes æqualitatis, identitatis, conſubſtantialitatis, circuminſeſſionis, & diſtinctionis perſonalis, eſſe revera diſtinctas inter ſe, & ab alijs quatuor relationibus, de quibus diſputamus. Nam ſi imperetur ijs Concilij verbis, facilè reſponderet, ibidem non excludi numerum realitatum relativarum maiorem ternario, ſed perſonarum dumtaxat. Conſequens autem abſurdum eſſe, patet. QVARTO. Quia iuxta ipſum Durandum non quaternitas dumtaxat rerum, ſed & quinquennitas, verè in Deo erit. Cũ enim ipſe doceat in 1. diſt. 33. quæſt. 1. ex profeſſo, eſſentiam divinam reipſa diſtingui à paternitate, filiatione, & ſpiratione paſſiva, nec loquatur de diſtinctione formali ex natura rei, ſive media, quam eo loco reijcit; opus eſt vt loquatur de diſtinctione realitatum, vt proinde ex ijs tribus relationibus & eſſentia, reſultet in Deo quaternitas rerum. Vnde iam videtur concedere id, quod ſuprà num. 23. fatebatur in ijs verbis Concilij conſequenter, ſive *concomitatiuè*, vt ipſe air, damnatum. Quin & rebus ijs quatuor addit ſpirationem activam in Deo. Quod non ſolùm opponitur verbis præiactis Concilij Lateranenſis, ſed & definitionibus aliorum omnium Conciliorum præcedentium, & ſubſequentium: in quibus dum ſola Trinitas aſſeritur apud Deũ, omnis quaternitas, quinquennitas, & quilibet alius numerus maior rerum excluditur. Sic certè dum in Sacra Scriptura nũquam aſſeritur, niſi vnus Deus, excluditur omnis deorum pluralitas in quolibet numero: immõ

mò tanto magis pluralitas maior, quàm minor, quanto plus illa recedit ab vnitate in ſacris literis expreſſa. At quinquennitas realitatum illata ex doctrina Durandi magis recedit à Trinitate, quàm quaternitas realitatum eſſentiæ & trium relationum, vt patet: cùm ſuprà illam addat realitatem aliam ſpirationis activæ. Ergo Concilium excludens quaternitatem rerum ex eſſentia & tribus relationibus conſtantem, multo magis excludit quinquennitatem reſultantem ex additione ſpirationis activæ ſupra eaſdem quatuor realitates.

25 OCCVRRES Pro Durando huic vltimæ impugnationi, diceſque, ipſum nullatenus concedere diſtinctionem realem ſimpliciter inter eſſentiam & relationes, ſed modalē dumtaxat: vt patet ex loco nuper indicato illius diſt. 33. quæſt. 1. vbi ſæpe id declarat: & tandem numero 39. qui eſt poſtremus quæſtionis, inquit de ijs: *Differunt ſicut res & modus habendi rem, prout in præcedentibus fuit declaratum. Et cùm hæc differentia ſit ex natura rei, circumſcripto omni actu rationis, neceſſe eſt dicere quòd ſit aliquomodo realiter.* Nunquā ergo Durandus admittit in Deo quaternitatem realitatum, & multo minùs quinquennitatem ex additione ſpirationis activæ; præſertim cùm facilè poſſit dicere, hanc ipſam eſſe modum, non realitatem ſimpliciter, ſicuti ipſe aſſerit de paternitate & filiatione, ac ſpiratione paſſiva. Quaternitas autem, ſeu etiam quinquennitas conſurgens ex realitate eſſentiæ, & modis ſuperadditis trium vel quatuor relationum, non videtur excluſa, adhuc conſequenter, aut indirectè, ijs verbis Concilij Lateranenſis; ſed ſolùm quaternitas realitatum ſimpliciter talium, vel etiam quinquennitas: quarum vtramque negat Durandus.

26 SED Enim nec ſolutione hac occurritur ſatis definitioni præiactæ Concilij Lateranenſis, ſi verba iam relata illius conungantur alijs immediatè procedētibus. Sic quippe habetur ibidem: *NOS, autem, SACRO APPROBANTE CONCILIO, credimus & confitemur cum Petro Lombardo, quòd VNA QVÆDAM SVMMA RES EST, incomprehenſibilis & ineffabilis, QVÆ VERACITER EST PATER, ET FILIVS, ET SPIRITVS SANCTVS, tres ſimul perſonæ, ac ſingillatim quælibet earundem: ET IDEO IN DEO SOLVM MODO TRINITAS EST, NON QVATERNITAS: QVIA QVÆLIBET TRIVM PERSONARVM EST ILLA RES. videlicet, ſubſtantia, eſſentia, ſeu natura diuina, &c.* Itaque iuxta expreſſam definitionem Concilij, eatenus in Deo eſt ſolummodo Trinitas, non quaternitas (& per conſequens, nec quinquennitas) quoniam illa ſumma res, nimirum, ſubſtantia, eſſentia, ſeu natura divina, veraciter eſt Pater, Filius, & Spiritus ſanctus; ac ſimiliter quælibet earum trium perſonarum, veraciter eſt illa ſumma res, ſive eſſentia. Quod ipſum patet debere intelligi pariter de ſpiratione activa, cum eadem omnino ratio ſit. Atqui ea doctrina Concilij non videtur vllum habere locum iuxta opinionem Durandi, etiam poſt ſolutionem nuper propoſitam. Si enim ſpiratio activa diſtinguitur realiter à tribus alijs relationibus, & modaliter ab eſſentia, iam hæc non erit veraciter Spirator, ſicuti nec veraciter erit Pater, Filius, & Spiritus ſanctus, contra quàm Concilium ipſum aſſerit. Probatur ſequela. Nulla enim res ſeorſim à modo realiter ſibi ſuperaddito, eſt veraciter totum, ſeu concretum ex ipſa & ex modo reſultans. Fac, quæſo, naturam creatam hominis diſtingui à ſubſiſtentia ſive perſonalitate, veluti à modo reipſa ſuperaddito, prout communis ferè ſententia docet, ſuprà Diſp. LXXV. ſtatuta ex profeſſo. Certè iuxta nos, & multo vrgentiùs iuxta Durandum in ea parte nobis contrarium, ſtatuta illa, humanitas non eſt veraciter ſuppoſitum, nec perſona; quia hæc vltra illam addit reipſa modum aliquem. & omnis vera prædicatio exigit, ne prædicatum addat ſupra ſubiectum aliquid reipſa, vel è contrà, ſive illud ſit res, ſive modus. Alioqui ſicuti in Chriſto eſt humanitas creata, ſic etiam erit perſona creata per identitatem cum ipſa. quod eſt affine errori Neſtorij. Si igitur ſpiratio activa, ſeu ratio Spiratoris, addit modum reipſa diſtinctum ab eſſentia, ſicuti & reliquæ tres relationes Patris, Filij, & Spiritus ſancti; eſſentia divina non erit veraciter Spirator, ſicuti neque Pater, nec Filius, nec Spiritus ſanctus.

27 PRÆTEREA. Si ſpiratio activa, peræquè ac tres reliquæ relationes, non eſt realitas ſuperaddita divinæ eſſentiæ, ſed modus, vt Durandus vult; erit planè aliquid imperfectum, ac Deo prorſus indignum. nam modus propriè dictus, ſeu contradiſtinctus à realitate, eſt entitas quædam incompleta prorſus & imperfecta. Deinde nec quatuor relationes inter ſe comparatæ diſtinguentur realiter ſimpliciter, vt Durandus ipſe affirmat, ſed ſolum modaliter, ſive tanquam plures modi invicem collati. Vlteriùs, nec perſonæ divinæ diſtinguentur verè inter ſe, tanquam res ſimpliciter diſtinctæ: quoniam ratio diſtinguendi illas, etiam iuxta Durandum ipſum in 1. diſt 26 q. 1. n. 18. eſt relatio ſub formali ratione relationis. Ergo ſi relationes omnes ſunt modi, & non res, perſonæ ipſæ non erunt res diſtinctæ ſimpliciter, ſed eadem realitas modaliter di-

distinctæ. Consequens autem absurdum esse patet ex communi Theologorum consensu, & doctrina SS. Patrum, qui docent in divinis esse tres res, & vnam ijs communem: vt vidimus Disp.LXXI sect. 1 & sæpe supponit Anselmus, præcipuè lib.de Incarnat. Verbi cap. 3. præcipuè non longè à principio eiusdem capitis, vbi ait: *Nemo Christianus confitetur Patrem & Filium, secundum hæc duo propria, vnam rem esse, sed duas.* Ergo relationes divinæ non sunt modi, sed res, quamvis relativæ. Quare si essentia divina distinguitur verè, ante omnem intellectus considerationem ab ijs, vt vult Durandus, distinguetur planè, ve-luti vna res ab alia: ac proinde non erit locus definitioni Lateranensis Concilij asserentis, illam rem summam, nimirum, essentiam, vel naturam, veraciter esse Patrem, Filium, & Spiritum sanctum: sed supra illam summam rem, sive essentiam, addent aliquam realitatem: vbi autem prædicatum addit realitatem aliquam supra subiectum, aut è contra, non est vera identitas vtriusque, ac per consequens nec vera prædicatio alterius de altero esse potest.

28 CONFIRMATVR Eadem ferè impugnatio Si enim spiratio activa (idemque est de vnaquâque cæterarum relationum) non est realitas, sed modus, habebit suam rationem formalem, sive essentiam ex natura rei distinctam ab illa summa re, sive essentia divina: atque adeò non erit secundùm rem ipsa Deitas, nec Deus, sed potiùs creatura. Deinde ab eâdem divina essentia procedet, tanquam à causa efficiente, per veram emanationem, sicuti plures modi efficienter emanant ab essentijs creatis. Præterea potiùs erit Trinitas modalis, quàm realis, & potiùs Trinitas modorum, quàm realium personarum: quoniam Trinitas præcipuè denominatur ab ijs, quæ constituunt numerum ternarium, sive penes id, in quo distinguuntur personæ; non autem penes essentiam, in qua sunt vnum & idem. Si ergo numerum ternarium non constituunt in Deo veræ realitates, sed modi, potiùs erit Trinitas modalis, quàm realis, seu modorum, quàm personarum. Nemo autem ex Catholicis, nec Durandus ipse, id dicere auderet. Insuper sæpe numero cõtingit eandem naturam, sive rem creatam, affici pluribus modis ab ipsa distinctis ex natura rei, v.g. duobus, aut tribus. Certè non propterea in eo complexo est realis dualitas, aut trinitas, sed modalis tantùm. Cùm igitur in divinis sit Trinitas realis, immo & personalis, ratione proprietatum relativarum, oportet dicere, has non esse propriè modos, sed realitates veras & relativas. Cumque plures ex ijs rationibus pariter id ipsum evincant de spiratione activa, quoniam nullus intra Deum modus vere & propriè esse potest; colligitur planè singulas quatuor relationes esse veras realitates. Si igitur distinguuntur ab essentia divina, ante omnem intellectus considerationem, distinguũtur planè, quemadmodum vna res ab alia. Ergo non poterunt prædicari veraciter de illa, prout definit Lateranense Concilium: quemadmodũ ob eandem distinctionem realem, nec relationes oppositæ, nec spiratio activa de paternitate & filiatione, quamvis ijs non opponatur, iuxta Durandum, adinvicem prædicari veraciter possunt.

29 DICES, Denominationem realis, seu realitatis in Trinitate, solùm desumi ex essentia, quæ est vera realitas: non autem ex relationibus, quæ sunt modi; ac proinde semper in divinis simpliciter asserendam esse Trinitatem realem; non autem modalem.

30 SED Contrà I. Nam præter plura, quibus iam hæc evasio præoccupata fuit, vrget imprimis quòd, quemadmodum in Deo vnitas in sensu formali solùm attenditur ex essentia, in qua tres personæ sunt idem omnino: ita etiam Trinitas in sensu formali consideratur solùm ex proprietatibus personalibus, in quibus, seu ratione quarum distinguuntur. Vt enim definit Concilium XI. Toletanum in Confessione Fidei: *In relatione personarum numerus cernitur.* Ac præterea: *Hoc solo numerum insinuant, quod ad invicem sunt: & in hoc numero carent, quod in se sunt.* Idemque constat ex pluribus locis Concilij Florentini suprà Disput. LXXIX. num. 9. 10. & 11. expensis. Si ergo proprietates personales, quibus personæ constituuntur & distinguuntur, non sunt res, sed modi, iuxta Durandum; Trinitas in Deo solùm aut potiùs erit modalis, quã realis. SECVNDO. Permissa vltro ea solutione Durandi, sequitur personam Patris esse Trinitatem realem. quod nulli, vt arbitror, Catholico vnquam in cogitationem venit. Assumptionem probo: Quia persona Patris iuxta Durandum, constat realitate essentiæ, & paternitate, ac spiratione activa (licèt hæc sit communis etiam Filio) veluti modis ex natura rei distinctis ab essentia, & inter se. Si ergo realitas essentiæ, & pluralitas modorum ex natura rei distinctorum ab illa, sufficit ad Trinitatem simpliciter, seu potiùs realem, quàm modalem; Pater secundùm omnia quæ habet, erit Trinitas simpliciter. aut realis Trinitas, potiùs quàm modalis. Nec retorqueas eandem obiectionem in nos: quoniam iuxta dicta Tomo I. allegata Disput. XXV. nec spiratio activa, nec paternitas sunt aliquid ex natura rei distinctum ab essentia, aut inter se vnde nequeunt

queunt cum ea conſtituere trinitatem, vel pluralitatem aliquam, nec realem, nec modalem. TERTIO. Si enim realitas ſolius eſſentiæ adiuncta tribus relationibus perſonalibus, tanquam puris modis, ſufficiens eſt, vt ſimpliciter in Deo aſſeratur Trinitas realis; eadem quoque realitas eſſentiæ adiuncta quatuor relationibus, ex natura rei invicem diſtinctis, iuxta Durandum, ſufficiet vt in Deo aſſeratur ſimpliciter & ſine addito quaternitas, immo & quinquennitas realis. Semper enim, & vtrobique realitas ſolius eſſentiæ ſufficiet, vt quælibet earum pluralitatum denominetur realis. Præiactæ impugnationes novum robur mutuabunt ex dicendis.

SECTIO QVARTA.

Eadem diſtinctio realis actiuæ ſpirationis à paternitate & filiatione refellitur ex doctrina Conciliorum, ac præterea ex celebri axiomate S. Anſelmi confirmato multipliciter teſtimonijs Conciliorum & Patrum. Duranді ſolutiones reiectæ.

31 SECVNDO Præcipuè reijcitur opinio Durandi ex doctrina primorum quatuor Conciliorum Generalium, in quibus aſſeritur ſola Trinitas perſonarum in Deo. Quibus adde teſtimonium valde opportunum ex Quinta Synodo Generali in Confeſsione Fidei Iuſtiniani Imperatoris contra tria Capitula pag. 354. iuxta editionem Severini Binij, qua vtor, vbi hæc habentur: *Ideo & ante Incarnationem Dei Verbi, & poſt eius Incarnationem, tres hypoſtaſes dicimus, Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. NON ENIM SANCTA TRINITAS QVARTÆ PERSONÆ VEL HYPOSTASEOS ADIECTIONEM SVSCIPIT.*

32 HINC Autem impugnatur diſtinctio realis actiuæ ſpirationis à tribus reliquis in Deo exiſtentibus relationibus: quoniã ſic neceſſum eſſet, vt ipſa ſpiratio actiua, inſtar aliarum, eſſet per ſe ſubſiſtens, ac proinde quartum ſuppoſitum ſeu perſona quarta in Trinitate, contra definitiones eorundem Conciliorum, & prima ferè elementa Chriſtianæ & Catholicæ fidei. Aſſumptio probatur: quoniã nihil videtur deeſſe actiuæ ſpirationi, vt conſtituat ſuppoſitum vel perſonam, ſi ſemel eſt à cæteris ſecundùm rem diſtincta. Imprimis enim non eſt inhærens, cùm non ſit accidens, quod in Deo locum non habet. Deinde, quòd illa ſit relatio, non obeſt ad perſonam conſtituendam: cùm tres perſonæ divinæ in ratione talium conſtituantur per relationes, iuxta ſententiam communem ferè omnium Theologorum, & ipſius Durandi in 1. diſt. 26. quæſt. 1. Cumque omne quod exiſtit intra Deũ, ſit Deus, conſequens eſt, vt ſit per ſe ſubſiſtens reipſa. Ergo ſpiratio actiua intra Deum exiſtens, revera eſt ſubſiſtens per ſe. Omne autem quod eſt realiter ſubſiſtens per ſe intra Deum, ſi diſtinguitur realiter ab alijs etiam per ſe ſubſiſtentibus, eſt ſuppoſitum & perſona à reliquis diſtincta. Si igitur ſpiratio actiua diſtinguitur realiter à tribus alijs relationibus divinis, erit verum ſuppoſitum, & quarta perſona à reliquis diſtincta.

33 HANC Quoque impugnationẽ prævidit ipſe Durandus, & ſibi obiecit allega q. 2. diſt. 13. Reſpondet verò n. 22. & ſeqq. negando ſpirationem actiuam eſſe ſuppoſitum, quamvis reipſa à tribus alijs relationibus diſtinguatur: tum quia, non propterea incommunicabilis eſt, ſed potiùs communis Patri, ac Filio: incommunicabilitas autem eſt de ratione ſuppoſiti & perſonæ: tum præterea; quia ſpiratio actiua non ſubſiſtit per ſe, & ratione ſui, ſed tantùm ratione ſubſiſtentiæ communis, & abſolutæ, vi cuius omnes relationes divinæ ſubſiſtunt,

34 VERVM Imprimis, quòd ſpiratio actiua non ſubſiſtat, niſi per ſubſiſtentiã abſolutam & communem tribus perſonis, nullatenus impedit vt conſtituat ſeorſim ſuppoſitum ac perſonam diſtinctam: ſicuti id non impedit tres alias relationes, quas ſuprà Diſput. LXXVIII. per totam cum ipſo Durando oſtẽdimus ſolùm ſubſiſtere per abſolutam & communem ſubſiſtentiam, & nullo modo multiplicari in ijs rationem formalem ſubſiſtendi, ſed ſolùm rationes formales ſuppoſitalitatis, & perſonalitatis, vt eo loco explanavimus. Ergo quemadmodum eo non obſtanti, cæteræ relationes ſecundùm propriam & formalem rationem conſtituunt perſonas, adhuc iuxta ipſum Durandum: ita etiam ſpiratio actiua, non obſtante eo capite, ſeorſim ſuppoſitum ac perſonam conſtituet. DEINDE. Nec defectu incommunicabilitatis illa deſinet conſtituere perſonam. nam adhuc illa verè eſt incommunicabilis Spiritui ſancto; ac ſimpliciter eſt incommunicabilis, non ſolùm ſpirationi paſsivæ, ſed etiam paternitati & filioni, iuxta Durandum: cùm ratione ſingularitatis ſuæ, iuxta ipſum, ab ijs realiter diſtinguatur: omne autem quod in divinis diſtinguitur realiter ab altero, nequit ipſi commune eſſe per identitatem, ſed potiùs incommunicabile. Si autem ſpiratio actiua ex ſua ſingulari ratione eſt incommunicabilis tribus alijs relationibus, ſive hypoſtaſibus tribus, nihil videtur ipſi deficere, vt inſtar earum conſti-

constituat suppositum vel personam incommunicabilē. Denique nec obstare potest quòd spiratio activa dicatur non differre ab essentia vt res, sed tanquam modus. nam & hac sola ratione cæteræ relationes distinguuntur ab essentia ex mente Durandi: & tamen constituunt singulæ earum personam propriam.

34 DICES Adhuc, de ratione formæ constituentis personam, sive suppositum, esse, ne sit communis plusquam vni supposito aut personæ: quoniam si communis est duobus, neutrum eorum constituet prorsus incommunicabile alteri secundùm eam rationem formalem. Et sanè nec nos ipsi videmur posse aliam rationem assignare, cur spiratio activa non constituat seorsim aliquam personam, nisi quia est relatio communis duobus suppositis, seu personis, quamvis communis non sit, sed potiùs incommunicabilis tertiæ in Trinitate personæ.

36 SED Contrà. Præter impugnationes enim propositas, vrget disparitas manifesta, cur in nostra & communi sententia spiratio activa non constituat personam, potiùs quàm in opinione contraria. Cùm enim nos asseramus, spirationem activam non esse distinctam ex natura rei à paternitate & filiatione, possumus meritò dicere, illam esse cōmunem per *identitatem Patri & Filio*, sicuti essentia est ijs communis per identitatem: ac proinde neutrum eorum constituere in ratione personæ, sed potiùs pro aliquo priori rationis supponere vnumquemque eorum personaliter constitutum per relationem singularem ac propriam. In contraria verò opinione nullus est locus vt spiratio activa sit communis Patri & Filio. Nullum enim prædicatum in divinis potest esse commune Patri & Filio, nisi ratione identitatis realis cum vtroque, sive cum essentia vtriusque. Omnis quippe alia communitas non consistens in eiusmodi identitate, sed in vnione, est inaudita inter divina prædicata: vtpote similis vnionibus rerū simpliciter distinctarum & finitarum, quæ sine identitate vlla superveniunt personis iam constituris substantialiter. Ergo spiratio activa nequit esse commune Patri & Filio, sivè paternitati & filiationi, per vnionem cum ijs, sed solùm per identitatē realem cum vtroque, aut cum essentia ambobus communi. Atqui iuxta Durandum spiratio activa nullam habet realem identitatem cum Patre & Filio, nec cum essentia ambobus communi. Ergo nullo modo est communis Patri & Filio. Quare superest vt sit prorsus incommunicabilis ambobus ijs, & non solùm Spiritui sancto. Statim verò credit argumentum propositum à num. 32. Omnis enim relatio per se subsistens, & incommunicabilis cuilibet alteri supposito, in divinis, constituit seorsim suppositum & personam. Atqui spiratio activa est relatio per se subsistens, vtpote divina, & habens rationem substantiæ increatæ in re (alioqui aut esset accidens, aut substantia creata) & aliunde iuxta doctrinam Durandi debet esse incommunicabilis cuilibet alteri supposito in divinis, vt nuper probatum est. Ergo spiratio activa, iuxta doctrinam Durandi, debet constituere seorsim suppositum vel personam. Cumque non constituat personam Patris, nec Filij, nec Spiritus sancti, vt ipse Durandus cum cæteris omnibus docet; solùm superest vt constituat quartam aliquam personam. quod impium dictu & hæreticum est, directeque damnatum ab Ecclesia in Concilijs num. 31. indicatis.

37 TERTIO Impugnatur ex celebri axiomate Sanct. Anselmi, *In diuinis omnia sunt vnum, vbi non obuiat relationis oppositio.* Quod ille tradit luculenter ac sæpe in Epist. de Processione Spiritus sancti contra Græcos, præsertim cap. 2. post medium, & cap. 3. non longè à principio, & cap. 6. post medium, ac libro de Incarnat. Verbi cap. 3. non longè à medio, quorum testimoniorum verba exhibuimus suprà Disput. LXXIX *n.* 13. & postea num. 25. ac sequentibus, confirmavimus ex Concilijs Toletano XI. ac Florentino Generali sess. 18. longè post medium, §. *Substantia diuina*: similiterque ex consensu Scholasticorum cum Magistro in 1. dist. 22. cap. *Secundo*, & cap. *Deus* ac dist. 20. & 26. immò ex sensu communi PP. Græcorum Latinorumque, apud Manuelem Calecam Græcum Scriptorem, lib. de Processione Spiritus sancti, cuius verba Græca Latinè reddita in medium attulimus dicto num. 25, nec repetere opus est. Indidem verò colligitur planè, spirationem activam non distingui realiter à paternitate & filiatione. Quod probatur breviter hoc syllogismo. In divinis omnia sunt vnum, vbi non obviat relationis oppositio. Atqui inter spirationem activam comparatam cum paternitate & filiatione, non obviat relationis oppositio, vt patet etiam iuxta ipsum Durandum. Ergo spiratio activa non distinguitur realiter à paternitate & filiatione.

38 RESPONDET Durandus dicta quæst. 2. fine, id axioma intelligi debere de sola identitate quoad suppositum. Subditque statim: *Inter processiones autem est oppositio indirectè & concomitatiue; & ideo differunt secundùm suppositum. Sed inter productiones actiuas, vt sunt generare & spirare, non est oppositio. Propter quod licèt differant realiter*

non tamen secundùm suppositum. Hactenus ille: iuxta cuius sensum spiratio activa, quoniã relativè non opponitur paternitati aut filiationi, potest esse in eisdem suppositis, quamvis ab ijs reipsa distinguatur. Hoc ipsum autem superiùs probare studuerat, quoniam alioqui paternitas & filiatio non distinguerẽtur à spiratione passiva, siquidem ipsi non opponuntur. Quòd verò quisquam neget sequi id absurdũ, eo quòd iuxta nostram sententiam paternitas & filiatio identificantur reipsa cum spiratione activa, quæ directè opponitur passivæ spirationi; instar idem Durandus: quoniam sic etiã Deitas distingueretur realiter à filiatione, quoniam est eadem entitas cum paternitate, quæ directe filiationi opponitur. Ergo axioma illud solùm probat de identitate quoad suppositum: nimirum: *vt in divinis omnia sint idem quoad suppositum*, vbi non obviat relationis oppositio.

39 HÆC Tamen solutio reijcitur multipliciter. PRIMO: quia Anselmus, alijque Patres Græci & Latini, asserentes, omnia in divinis esse vnum, vbi non obviat relationis oppositio, manifestè loquuntur, non solùm de vnitate sive identitate suppositi, sed etiam de vnitate sive identitate entitatis. Inde enim probant substantiam Dei esse eandem entitatem cum attributis & relationibus, sicuti & eadem attributa inter se: vt vidimus & statuimus latè Disp. XXV. præsertim sect. 7. per totam: quoniam substantia Dei nullam cum ijs oppositionem relativam habet, sicuti nec attributa inter se opponuntur. Quæ sanè probatio, communis apud Theologos Scholasticos, immo & apud ipsum Durandum, nullatenus distinguentem ex natura rei substantiam divinam ab attributis, vel attributa inter se, præter rem esset, si axioma illud solùm intelligeretur de sola vnitate, sive identitate suppositi. Posset enim facilè responderi, quamvis essentia divina ex natura rei distingueretur ab attributis, vel attributa inter se, quoad entitatem, sive realitatem, quia non opponuntur, adhuc non distingui ex parte suppositi: quoniam omnia illa sunt communia omnibus ac singulis suppositis divinis, & non potiùs vni, quam alteri. Vt ergo communis illa probatio ex prædicto axiomate sit solida & convincens, prout reverà est, axioma præiactum intelligi debet non solùm de vnitate quoad suppositum, sed etiam de vnitate quoad entitatem, sive realitatem: ac proinde cùm spiratio activa non opponatur paternitati aut filiationi, debet esse eadem entitas, sive realitas cum vtraque.

40 CONTRA II. Si enim spiratio activa, quamvis non opponatur paternitati aut filiationi, est realitas sive entitas verè ab ijs distincta, sicuti & à Patre & Filio, iam nullatenus est vnum cum ijs, iuxta doctrinam Durandi. Quæ enim in divinis distinguũtur penes realitatem, sive entitatem, eatenus solùm possunt esse vnum in aliquo vero sensu, quatenus sunt vna entitas vel realitas cum aliquo tertio: vt patet in paternitate & filiatione, immo & ipsa spiratione activa, collata cum passiva. Ita enim distinguitur ab ipsa quoad realitatem, entitatemve, vt tamen aliunde sit eadem cum ipsa realitas sive entitas in essentia, cum qua ambæ identificantur. Atqui iuxta Durandum, spiratio activa ita distinguitur à paternitate & filiatione, vt non sit eadem cum ijs realitas vel entitas in aliquo tertio. Docet enim in 1 dist. 33, q. 1. ex professo, omnes relationes divinas *distingui ex natura rei* ab essentia, & quidem non distinctione media, sive formali ex natura rei, quam ibidem impugnat suppresso nomine Scoti, sed tanquam modum à re, cuius est modus. Ergo iuxta Durandum, spiratio activa nullatenus, sive nullo vero sensu est vnum cum paternitate & filiatione quanquam neutri earum opponatur. Corruit ergo simpliciter axioma illud Anselmi, & aliorum Patrum, atque omnium ferè Scholasticorum; siquidem spiratio activa nullatenus est vnum cum paternitate, & filiatione, quamvis nulla cum ijs interveniat relationis oppositio.

41 CONTRA III. & est impugnatio solutionis ex ratione à priori: quoniam realitas spirationis activæ, sicuti & alterius cuiuslibet prædicati existẽtis in Deo, est verè increata (alioqui esset creatura, cùm inter ens creatum & increatum non sit medium intra totam latitudinem entis) ac proinde est ens à se, & per consequens illimitatum simpliciter intra latitudinem entis. Enti enim increato, sive à se, repugnat omnis dependentia ab alio, ac proinde omnis limitatio. Ergo spiratio activa ex conceptu entis à se debet per suam entitatem esse omne prædicatum divinum, sive absolutum, sive relativum, excepto illo, cum quo habuerit oppositionem relativam. Patet hæc consequentia: quia quòd ex duobus aut pluribus prædicatis intra idem subiectum, aut quasi subiectum existẽtibus, quovis modo, vnum non sit per suam entitatem idem cum altero, dumtaxat oriri potest, vel ex limitatione intrinseca, vi cuius certis terminis coarcetur; vel ex relativa oppositione. Atqui spiratio activa, vt probatũ est, nullam limitationẽ intrinsecã habet, sed potiùs est enstillimitatũ simpliciter intra latitudinẽ entis. Ergo per

ſuam entitatem eſt omne prædicatum diuinum, ſive abſolutum, ſive relativum, excepto illo, cum quo non habet oppoſitionem relativam. Sed hanc non habet cum paternitate & filiatione, vt ipſe etiam Durandus fatetur, & per ſe patet. Ergo de primo ad vltimum ſpiratio activa per ſuam entitatem eſt paternitas & filiatio: ac per conſequens non diſtinguitur realiter ab ijs.

42 NEQVE Quidquam momenti habet probatio Durandi in oppoſitum ſuprà num 38. relata: quoniam, vt oſtendimus Diſput. LXXIX. n. 27. & 28. paternitas & filiatio verè opponuntur ſpirationi paſsivæ: ſive quia in ſuo conceptu claudunt ſpirationem activam, vt conſtabit infrà num. 69. ſive quoniam Pater & Filius quidditativè ſunt vnum principium principale *quod* ſpirans Spiritum ſanctum; ac proinde habent oppoſitionem cũ illo, tanquam principium, & terminus ab eodem principio procedens. Divina autem eſſentia neque claudit in ſuo formali cõceptu ſpirationẽ activam, neque eſt principiũ *quod* generans, aut ſpirans. Vnde nihil mirum ſi illa non habeat diſtinctionẽ aut oppoſitionem cum ſpiratione paſsiva, quemadmodum nec cum filiatione. Mitto ſolutionem & doctrinam aliam de oppoſitione radicali paternitatis & filiationis cum ſpiratione paſsiva, vtrique illarum conveniente intrà lineam ipſam relativam, nullatenus verò eſſentiæ divinæ. Mitto, inquam, ne eandem doctrinam fruſtra repetamus.

43 QVARTO Reijcitur opinio Durandi. Quidquid in divinis non comparatur ad aliud tanquam principium, vel tanquam terminus ab eo procedens, non diſtinguitur realiter ab ipſo. Atqui ſpiratio activa nec comparatur tanquam principium ad paternitatẽ & filiationẽ, nec tanquã terminus ab ijs procedens. Non ergo realiter diſtinguitur à paternitate & filiatione. Minor eſt certa apud omnes Catholicos, qui duas tantùm in divinis proceſsiones agnoſcunt, alteram Filij à Patre, alteram Spiritus ſancti ab vtroque: nullam verò ſpirationis activæ à paternitate & filiatione aut è contra. Maior autem colligitur planè ex conſenſu SS. Patrum, ac Theologorum apud Ruiz diſp. 1. ſect 3. & ſeqq. & diſp. 68. ſect. 4. præter plura alia, quæ ex eiſdem Patribus, & nominatim ex Anſelmo dedimus ſuprà Diſput. LXXX. ſect. 1. num. 7. & ſeqq. vbi quamvis præcipuam rationem diſtinguendi realiter inter prædicata divina afferant ſitam eſſe in oppoſitione relativa, addunt tamen nullam eſſe realem diſtinctionem, vbi non intervenit origo, ſeu habitudo producentis, & producti. Verùm & præterea idipſum ſuadetur ex Concilio Florentino ſeſs. 18. *Dixi equidem*, vbi ita loquitur Ioannes Theologus, Concilio ipſo tacitè approbante: *Sola relatio, quam principalem habitudinem ſuperiùs nominavimus, apud omnes, tam Græcos, quàm Latinos Doctores, DIVINA PROCESSIONE PERSONAS MVLTIPLICAT: cui etiam duo illa, A QVO, & AD QVOD, de quibus eſt ſuprà dictum, conveniunt. Si quidem igitur relationes huiuſmodi perſonas multiplicant, ita vt non vlla ratione, quàm vi relationis, Pater à Filio, ac vna perſona ab alia differat: quem quidem in modum etiam Spiritus ſanctus ab alio eſt.* Hactenus ibi, quibus ſimilia docẽt Cardinalis Beſſarion in Orat. pro Vnione, quæ habetur poſt ipſum Concilium, cap. 6. Iuxta quam doctrinam nulla diſtinctio realis videtur eſſe in divinis, niſi ſecundùm proceſsionẽ vnius ab alio, oppoſitionemque relativam. Cùm igitur inter ſpirationem activam comparatam cum paternitate & filiatione nulla ſit proceſsio, ſicuti nec relativa oppoſitio; nulla etiam realis diſtinctio eſſe poteſt. PRÆTEREA. Iuxta poſtrema verba exſcripti teſtimonij, Spiritus ſanctus ſola relatione *à quo* diſtinguitur à Patre & Filio. Ergo vt ſpiratio activa realiter ab eiſdem diſtingueretur, oporteret vt illa ad vtrumque haberet relationem *à quo*, ſive *à quibus*. Cùm ergo nullam eiuſmodi relationem habeat ad Patrem & Filium (vtpotè cum ab ijs non procedat) nec ad paternitatem & filiationem, non poteſt realiter ab ijs diſtingui.

44 QVINTO Impugnatur ex eodem Concilio Florentino, allegata ſeſs. 18. poſt medium 5. *Divina ſubſtantia*, vbi ita loquitur idem Ioannes Theologus: *Perſona ex ſubſtantia proprietatibuſque conſiſtit: quæ tametſi ratione, ac ſecundùm noſtram intelligentiam (vt ſuprà dictum eſt) differant; ipſa tamen ſubſtantia cum perſonis communicat: proprietates verò nequaquam communicabiles ſunt.* Subdit verò paucis interiectis: *Divina omnia, proprietatibus perſonarum exceptis, inter ſe communicabilia ſunt.* Ex quibus eruitur hoc dilemma admodum vrgens contra Durandum. Vel ijs verbis re ac nomine proprietatis incommunicabilis comprehenditur etiam ſpiratio activa, vel non. Si primum dicatur; planè ſequitur, ſpirationem activam ſola ratione diſtingui à ſubſtantia divina, quemadmodum in prioribus verbis aſſeritur, proprietatem à ſubſtantia divina ſola ratione differre. Vnde & per conſequens, eadẽ ſpiratio activa à perſonis Patris & Filij ſolũ ratione diſtinguetur, cùm alioquin ab ijs non procedat. Si autem

Eadem re ac nomine proprietatis incommunicabilis non intelligitur activa spiratio; haec erit communicabilis Spiritui sancto: quoniam iuxta posteriora verba Concilij, omnia divina, proprietatibus personarum exceptis, inter se communicabilia sunt. Cùm verò hoc secundum sit apertè falsum iuxta omnes Catholicos; primum illud illatum, quod directè opponitur Durando, debet esse verum.

SECTIO V.

Vlteriores impugnationes opinionis Durandi, præsertim argumento erutо ex Anselmo, & multipliciter confirmato ex Conciliis Generalibus, Lateranensi ac Lugdunensi. Plura argumenta contra eundem Durandum, & Scotum, in alium locum remissa.

41 SEXTO Refellitur opinio Durandi argumento theologico deducto ex Anselmo in Epist. seu Opusculo de Processione Spiritus sancti contra Græcos cap. 10 præcipuè verbis illis: *Sicut non credimus. Spiritum sanctum esse de hoc, Vnde duo sunt Pater & Filius, SED DE HOC, IN QVO VNVM SVNT: ita non dicimus duo eius principia; SED VNVM PRINCIPIVM.* Ex quibus possumus argumentari sub hanc differendi formulam. Pater & Filius sunt vnum & idem inter se quoad spirationem activam. Atqui impossibile est, Patrem & Filium esse vnum & idem in aliquo realiter distincto à seipsis. Ergo spiratio activa non distinguitur realiter à Patre & Filio: ac per consequens nec à paternitate & filiatione. Secunda pars consequentis sequitur ex prima, & haec est præmissis. Minor propositio ex terminis patet. nam repugnans apparet, non solùm in creatis, sed etiam in divinis, duo aliqua identificari in aliquo realiter ab ijs distincto. Sic enim ab eo distinguerentur realiter & non distinguerentur. Maior autem colligitur ex præiactis verbis Anselmi, iuxta quem Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio, non secundùm quod sunt duo, sed penes id, in quo sunt vnum & idem. Atqui procedit ab ijs secundùm spirationem activam. Ergo Pater & Filius sunt vnum & idem quoad spirationem activam. Vnde & eandem Anselmi propositionem tradunt communiter Patres ac Theologi, quos allegabimus in Scholijs supra idem caput. Sufficiat indicare vnum vel alium locum SS. Patrum. Damascenus lib. 1. de Fide cap. 11. ait, iuxta interpretationem Iacobi Fabri Stapulensis, minùs elegantem, quàm Billij, exactam verò ad litteram ferè: *Secundùm omnia vnum sunt Pater & Filius & Spiritus sanctus, præter (si ita dicamus) in gignentiam, gignentiam, & processionem.* Itaque iuxta Damascenum Pater & Filius secundùm omnia sunt vnum, excepto quod alter est Pater & ingenitus, alter verò Filius & genitus. Ergo ambo quoad spirationem activam sunt vnum & idem. Athanasius quoque Dialogo 1. de sancta Trinitat. contra Anomæum column. 3. loquens de ijs, in quibus conveniunt ac differunt tres personæ, inquit: *Nulla differentia, neque in natura, neque in voluntate, sed in eo demum aliqua, quod gignere & gigni, emittere & procedere, sive emitti, inter se differunt* Igitur nulla est differentia realis inter gignere & emittere, id est inter activam generationem, & emissionem, quarum prior iuxta Durandum est ipsa relatio paternitatis, posterior autem spirationis activæ. Denique huc spectat illustris locus Augustini lib. 5. de Trinit. cap. 14. dicentis: *Fatendum est, Patrem & Filium, principium esse Spiritus sancti, non duo principia. Sed sicut Pater & Filius vnus Deus, & ad creaturam relatiuè vnus Creator, & vnus Dominus: SIC RELATIVE AD SPIRITVM SANCTVM, VNVM PRINCIPIVM: ad creaturam verò Pater & Filius & Spiritus sanctus, vnum principium, sive vnus Creator, & vnus Dominus.* Itaque, iuxta Magnum Augustinum, quemadmodum Pater & Filius sunt vnus Deus, & relatè ad creaturam vnum principium, vnus Creator, ac Dominus, non duplex: ita etiam relatè ad Spiritum sanctum sunt ambo vnum atque idem principium, & vnus spirator, non duplex.

46 VERVM Quid opus est immorandi in exscribendis SS. Patrũ testimonijs, cùm res ipsa iam videatur definita à Gregorio X. Papa, ante tempora Durandi, in Concilio Generali Lugdunensi, cui præfuit idem Pontifex: cuius decretum Græcè redditum, vt mitteretur Constantinopolim, & ad alias Ecclesias Orientis, habetur etiam Græcè apud Manuelem Calecam lib. de Processione cap. 39. & incipit: Γρηγόριος δέκατος ἐν τῇ κατὰ λατίνων συνεδρίᾳ καθολικῇ συνόδῳ, &c. Latinè verò sic illud habemus editum:* GREGORIVS Decimus in Concilio Generali Lugdunensi: Fideli ac devotâ professione fatemur, quòd Spiritus sanctus ex Patre & Filio, non tanquam ex duobus principijs, sed tanquam ex vno principio, NON DVABVS SPIRATIONIBVS, SED VNA SPIRATIONE PROCEDIT. Hoc professa est hactenus, prædicavit, & docuit; hoc firmiter

tenet, prædicat, profitetur, & docet ſacroſancta Romana Eccleſia, mater omnium fidelium & magiſtra: hoc habet orthodoxorum Patrum, Latinorum pariter & Græcorum, incommutabilis & vera ſententia, &c. * Hactenus Pontifex. Itaque quod Anſelmus docuit, Patrem & Filium eſſe vnum & idem quoad ſpirationem activam, planè deducitur ex prætacta definitione, quæ prodijt à Concilio illo Generali anno M. CC. LXXIV. Durandus autem quinquaginta circiter poſt annis ſua ſcripta evulgavit, & pariter docuit eandem ſpirationem activam competere Patri & Filio: vt conſtat ex ipſo in 1. diſtinct. 29. quæſt. 2. per totam, præſertim num. 4. quamvis nec alleget, nec meminiſſe videatur eius decreti.

47 DICES: Pontifex ibidem ſolùm definit, Spiritum ſanctum à Patre & Filio procedere, tanquam ab vno principio, & per vnicam ſpirationem: non autem declarat identitatem realem cum ipſa ſpiratione. nam poteſt hæc vna & ſingularis convenire vtrique, & eſſe ex natura rei diſtincta ab ijs, tanquam modus, prout idem Durandus in 1. diſtinct. 33. quæſt. 1. docet ex profeſſo de omnibus relationibus divinis. Ergo non vrget ratio, ex qua procedimus, nec ſatis probatur maior illius propoſitio: cùm poſſit ſpiratio activa eſſe vna in Patre & Filio, aliundeque diſtingui ab ijs tanquam modus, proindeque realiter à paternitate & filiatione, veluti ab alijs relationibus, ſeu modis diverſis.

84 SED Contrà. Imprimis enim quòd ſpiratio activa, & quævis alia relatio divina non diſtinguatur ex natura rei ab eſſentia divina, adhuc tanquam modus à re, eſt certa Theologorum ſententia, quam cum Anſelmo fusè probavimus Diſput. XXV. ſect. 3. & ſequentibus, nec repetere oportet. Deinde, oppoſitum non videtur differre ab errore Gilberti Porretani damnato in Concilio Remenſi ſub Eugenio III. de cuius Actis ibidem latè diſſeruimus. Non enim deprehenditur, Gilbertum diſtinxiſſe divinas relationes ab eſſentia, veluti vnam rem ab alia, ſed ſolùm veluti modum à re, aut veluti rationes formales ex natura rei diſtinctas: vti eo loco probavimus ſatis latè à num. 43. Quin & S. Bernardus, qui eidem Synodo interfuit, & cum Gilberto coràm diſputavit, ipſumque convicit, poſtea Serm. 80. in Cantica denotat, ipſum diſtinxiſſe eſſentiam à perſona veluti rem à modo, idque refellit dicens: *Sola ſumma & increata natura hanc ſibi vendicat meram ſingularemque ſuæ eſſentiæ ſimplicitatem, vt non aliud & aliud, non alibi quoque & alibi, SED NE MODO QVIDEM ET MODO, inveniatur in ea. NEMPE IN SEMET MANENS, QVOD HABET, EST: ET QVOD EST, SEMPER, ET VNO MODO EST.* Ergo eſſentia divina non ſolùm abſque diſtinctione realitatis, vel entitatis, ſed etiam modi cuiuslibet, per ſe ipſam eſt quidquid habet. nimirum, eſt Spirator, ſicuti eſt Pater, Filius, & Spiritus ſanctus: ſimiliterque eſt ſpiratio activa, paternitas, filiatio, ac paſſiva ſpiratio. Dum ergo Concilium Lugdunenſe, & Anſelmus cum reliquis Patribus docet, Patrem & Filium eſſe vnum principium Spiritus ſancti, & per vnicam ſpirationem; ita intelligi debet, vt ambo identificentur reipſa in ratione principij vnius, & in ipſa ſpiratione activa, non ſolùm abſque additione entitatis aut realitatis, ſed cuiuslibet modi ſuperadditi.

49 CONFIRMATVR Impugnatio hæc. Quia Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. verbis relatis in cap. *Firmiter* de ſumma Trinitat. & Fide Catholica, docet, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum, eſſe vnicum principium creaturarum, colligitur planè, non ſolùm tres perſonas operari ad extra per vnicam potentiam activam, quæ ibidem appellatur *omnipotens virtus*; verùm etiam per potentiam prorſus indiſtinctam ex natura rei ab ijs tribus, inſtar eſſentiæ, & attributorum quorumlibet, quæ ſunt prorſus communia per identitatem tribus perſonis, etiam ex ſenſu ipſius Durandi in 1. diſt. 2. quæſt. 2. vbi ex inſtituto reijcit diſtinctionem mediam, ſeu formalem ex natura rei à Scoto traditam inter eſſentiam & attributa, & inter hæc invicem collata. Atqui eodem tenore verborum Concilium Lugdunenſe docet, Patrem & Filium eſſe principium vnicum Spiritu ſancti, idque per vnicam ſpirationem activam. Ergo pariter exinde colligitur Patrem & Filium eſſe prorſus indiſtinctos ex natura rei ab eadem ſpiratione activa. Et ſanè eadem vtriuſque ratio eſt: quoniam perſonæ divinæ ratione ſummæ ſimplicitatis, & actualitatis ſummæ, quam non amittunt, ſed retinent in ſuo eſſe perſonali, exigunt omnino, vt per ſuam entitatem, & abſque omni ſuperadditione entitatis, modi, aut formalitatis, ex natura rei diſtinctæ, ſint quidquid habet, vt nuper ex Bernardo didicimus. Ergo Pater & Filius per ſuam entitatem ſunt ipſa ſpiratio activa: atque adeò hæc nec diſtinguitur ex natura rei ab ijs tanquam modus, nec realiter à paternitate & filiatione.

50 SEPTIMO Impugnatur Du-

randus. Si enim spiratio activa differret reipsa à paternitate & filiatione, sicuti & tanquam modus ab essentia divina distinctus ex natura rei, vt ipse vult; aut deberet esse producta, aut improducta. Neque enim inter hæc duo potest esse reipsa medium. Atqui vtrumvis eorum apparet impossibile. Primum patet: idque, multiplici ex capite. *Primò*, quia sic in divinis essent plures processiones, quàm duæ, contra quàm omnis Antiquitas Christiana, & Theologia tradidit. Nimirum, præter processionem Verbi, & Spiritus sancti, esset processio spirationis activæ, realiter distinctæ ab vtraque earum, iuxta opinionem Durandi. *Secundò* quia nequit spiratio activa produci per actum intellectus, aut voluntatis: alioqui illa per suam entitatem esset, vel ipsum Verbum, vel Spiritus sanctus, quorū vtrumq; Durandus negat. Alia verò processio, quàm per actum intellectus, aut voluntatis, in Deo repugnat. DICES. Iuxta Durandum processiones diuinæ non consistunt in actibus intellectus aut voluntatis, sed sunt emanationes immediatè procedentes à natura divina: atque adeò hæc impugnatio non habet vim iuxta illius doctrinam imprimis verùm ea opinio Durandi pariter exosa est Theologis, ac ista, quam modò impugnamus. Et adhuc ex illa colligitur euidentiùs, esse in divinis plures processiones, quàm duas, vt nuper dicebamus. *Tertiò*: Quoniam, cùm non sit maior ratio, cur procederet potiùs à Patre, quàm à Filio (vtpote quorum vterque indiuisim est vnum principium productivum Spiritus sancti) deberet indiuisim ab vtroque procedere: ac proinde deberet referri ad eandem spirationem activam, veluti principium producens ad terminum productum. Vel ergo ambo ad eam referrentur relatione aliqua à seipsis distincta ex natura rei, vel indistincta. Si primum, iam erunt quinque relationes in Deo reipsa distinctæ. quod ipse Durandus in 1 dist 13 quæst. 2. cum alijs omnibus negat. Immò & rursus inquireremur idipsum de Patre & Filio in ordine ad quintam illam relationem superadditam, esseque in infinitum progressio. Si autem dicatur primum; ergo quemadmodum illa relatio est indistincta ex natura rei à Patre & Filio, sic, & multò meliùs idipsum dici debet de relatione spirationis activæ. Non ergo hæc vllo modo est producta, aut distincta à Patre, & Filio.

51 VENIAMVS Ad alterum primi dilemmatis membrum, & ostendamus impossibile esse, quod spiratio activa, iuxta doctrinam Durandi, sit improducta. Imprimis id ostenditur: quia esse improductum omnino, est peculiaris & propria notio Patris, iuxta omnes Theologos, quibus subscribit ipse Durandus ex professo in 1. dist. 28. quæst. 1. num. 12. præsertim dum ait: *Dicitur aliquid ingenitum, quia omnino non est ab alio: & sic est notio Patris: quia inter omnes personas diuinas soli Patri conuenit non esse ab alio.* Ergo cùm ipse asserat impræsenti spirationem distingui ex natura rei à Patre, sicuti & à Filio, qui sanè productus est, nequit esse omnino improducta. *Secundò*. Nihil prorsus improductum in divinis est origine posterius genito & producto, vt patet. Atqui spiratio activa, iuxta Durandum, est origine posterior Filio genito & producto: vtpote cuius generatio præcedit origine processionem Spiritus sancti. Ergo spiratio activa non est prorsus improducta. *Tertiò*. Si enim spiratio activa distinguitur realiter à paternitate & filiatione, sicuti & modaliter à natura divina, habebit certè hanc sibi communicatam à Patre, vel etiam à Filio. Omne autem id, quod habet naturam divinam sibi communicatam ab aliquo, nequit esse improductum, sed potiùs productum. Quippe productio in divinis, non est naturæ productio, sed communicatio: neque possibilis est in divinis alius modus communicationis, quàm per realem identitatem prædicati communicati cum termino producto. Ergo spiratio activa, iuxta sensum Durandi, nequit esse improducta. Cumque aliunde nec producta, vt ostensum fuit numero præcedenti; planè colligitur, suppositā illius distinctione reali à paternitate & filiatione, nec fore productam, nec improductam, quod omnino repugnat diuinæ relationi.

52 OCTAVO Denique, ne prolixiores iusto simus, refellitur eadem opinio, ex varijs absurdis, in quæ abducit, solùm summatim ac levi manu indicandis, quamvis facilè esset fusiùs ea prosequi & vrgere. *Primò* enim sequitur, Patrem & Filium, nec distingui realiter à Spiritu sancto, nec ipsi opponi, per spirationem activam: quoniam nequeunt ambo distingui, sicut nec constitui, per aliquid à seipsis destinctum ex natura rei, qualis est spiratio activa in opinione Durandi. *Secundò*, tam Patrem, quàm Filium subire compositionem veram & realem ex essentia, proprietate personali vniuscuiusque, & spiratione activa: vtpote ex natura rei distinctis, iuxta Durandum: cuius solutionem in simili iam proposuimus, & satè refutavimus Disput. XXV. num. 58. & seqq. *Tertiò*, personam Spiritus sanctus esse simpliciorem reipsa personis Patris & Filij. Hæ namque, iuxta Durandum, con-

conſtant ſingulæ non ſolùm eſſentia & proprietate perſonali, ſed etiam ſpiratione activa, veluti modo vtrique ſuperaddito, ante omnem intellectus conſiderationem. Spiritus ſanctus verò, adhuc iuxta ipſum Authorem, ſolùm conſtat eſſentiâ, & proprietate perſonali, ex natura rei diſtinctis, veluti re ac modo. Patet verò, ſimpliciorem reipſa eſſe perſonam illam, quæ paucioribus entitatibus, realitatibus, aut modis verè diſtinctis, conſtat, quàm quæ pluribus. Simplicior ergo reipſa erit perſona Spiritus ſancti, quàm Patris & Filij. Patet verò, ea omnia eſſe pluſquam abſurda.

53 MITTO Plurima alia, quæ in eadem Diſput. XXV. ſparſim propoſui adverſus diſtinctionem ex natura rei, ſive modalem Durandi ipſius, ſive formalem aut mediam Scoti, inter eſſentiam, & relationes: quæ omnia ferè eodem impetu proponi poſſent hoc loco ad probandum, ſpirationem activam nulla ex ijs rationibus diſtingui, vel ab eſſentia divina, vel à paternitate & filiatione, vel ab ipſo Patre & Filio: cùm pariter activa ſpiratio, ac eſſentia, ſit communis ambobus, & ibidem oſtenſum multipliciter fuerit, prædicata communia in divinis nullatenus ex natura rei differre à proprijs ſive perſonalibus. Mitto, inquam, ea argumenta, tum quoniam ibi ſedem habent magis propriam; tum ne videamur eandem doctrinam repetere, aut hoc loci eſſe iuſto prolixiores.

SECTIO VI.

Argumenta præcipua Durandi & Scoti obiecta & ſoluta, præter plura alia, quæ Diſput. XXV. ſect. 6 & 8. propoſita & enervata fuerunt.

54 PLVRA Sunt argumenta, quibus Durandus & Scotus probare conantur, ſpirationem activam antè omnem intellectus conſiderationem diſtingui à paternitate & filiatione, aut diſtinctione reali ſimpliciter, vt loquitur prior, aut formali vel media, vt vult poſterior. Porrò quædam eorum ferè ſunt eadem cum ijs, quibus ambo generatim probant diſtinctionem aliquam ex natura rei inter eſſentiam ac relationes divinas, tum ex repugnantia diſtinctionis realis inter paternitatem & filiationem, ſi ſemel identificantur reipſa cum vno tertio, nimirum, ſpiratione activa: tum ex lege contradictoriarum: tum ex conditione propria quorundam prædicatorum convenientium alteri extremo præ altero. Verùm ea omnia iam latè atque in ſimili propoſuimus Tomo I. Diſput. XXV. toties allegata, ſect. 6 & 8. vbi & illa ferè omnia in vtrumq; regreſſimus: ac præterea ſuprà Diſput. LX. per totam obiecimus & ſolvimus argumenta hæreticorum impugnantium identitatem in eſſentia, & diſtinctionem realem in perſonis: ex quorum ſolutione reddimur facilior explicatu diſtinctio realis paternitatis filiationiſque inter ſe, & vtriuſque diſtinctio ab eſſentia. Quare ijs prætermiſsis, veniamus ad obijcienda & extricanda ea argumenta, quæ ſpeciatim tendunt ad probandum, activam ſpirationem eſſe diſtinctam ex natura rei à paternitate & filiatione.

55 OPPONVNT I. Perinde ſe habet abſolutum ad abſoluta, ac relativum ad relativa. Atqui in divinis nullus eſt locus, vt vnū abſolutum, v. g. eſſentia, quamvis infinita, identificet ſibi plura abſoluta realiter diſtincta, ideoque ſuprà Diſput. LXXIX. excluſimus à Deo proprietates abſolutas, quibus conſtituantur perſonæ, quoniam ſic non poſſent habere realem identitatem cum eadem eſſentia abſoluta. Ergo nec vnum relativum, quamvis infinitum, vt ſpiratio activa, poteſt habere identitatem veram cum relationibus paternitatis filiationiſque, diſtinctis realiter.

56 CONFIRMATVR. Repugnat eandem relationem eſſe ſimul producentis & producti, quamvis eadem perſona ſit producens & producta reſpectu diverſorum; quemadmodum in creatis eadem perſona eſt pater vnius, & filius alterius. Atqui ſpiratio activa, & generatio paſsiva, ſeu filiatio, ſunt relationes producentis & producti in eadem perſona Filij reſpectu diverſorum: nimirum, producētis relatè ad Spiritum ſanctum, producti verò relatè ad Patrem. Ergo repugnat ſpirationem activam eſſe eandem reipſa relationem cum generatione paſsiva, vel filiatione. Eadē quoque ratio videtur evincere vrgentiùs, non eſſe eandem illam cum paternitate & filiatione ſimul: quoniam alioqui identificaret ſimul in vtraque earum relationes realiter diſtinctas, & oppoſitas producentis & producti.

57 RESP. Negando maiorem præcipui argumenti: Quia, vt latè oſtenſum eſt Diſp. illa LXXIX. ſect. 2. & ſeqq. impoſsibilis eſt diſtinctio realis in divinis, niſi oriatur ex oppoſitione relativa. Porrò nullum abſolutum in Deo habet oppoſitionem relativā cum altero abſoluto, vt patet: ac proinde nec poteſt reipſa ab eo diſtingui. Quare nullus eſt locus vt ſint in Deo plura abſoluta realiter diſtincta, cum quibus eadem eſſentia habeat identitatem.

Sunt autem in divinis plura relativa oppoſitionem habentia inter ſe, quæ proinde invicem ac reipſa diſtinguuntur: vt paternitas collata cũ filiatione, & ſpiratio activa cum paſsiva. Cæterum eadem ſpiratio activa nullatenus opponitur relativè paternitati aut filiationi, ſicut nec Patri & Filio; viporè quorum vtrique indiviſim competit. Quare poteſt illa identificare reipſa relationes paternitatis & filiationis, alioqui inter ſe oppoſitas & diſtinctas: ſicuti eſſentia divina, quia non opponitur cum ijs, pariter cum ambabus identificatur. Non enim, aut iuxta Anſelmum aut in rei veritate, in divinis relatio ſola & nudè ſpectata habet vim diſtinguendi realiter ab omni alia relatione, niſi præterea ſit inter vtramque relativa oppoſitio, aut ſaltem aliqua realis proceſsio; quarum neutram eſſe inter ſpirationem activã cum paternitate & filiatione collatam, patet; & quoad proceſsionem, ſatis probatum eſt ſuprà num. 50.

58 AD Confirm. quamvis maior propoſitio ſit vera in creatis, propter limitationẽ intrinſecam relationum, falſa eſt in divinis: vbi ſicuti eadem entitas poteſt eſſe ſubſtantia & operatio, abſoluta & relativa: ita quoque eadẽ relatio in re poteſt eſſe producentis & producti relatè ad diverſas perſonas. Quare ſpiratio activa poteſt in perſona filij eſſe filiatio, ſeu generatio paſsiva in ordine ad Patrem, & ſimul productio in ordine ad perſonam Spiritus ſancti: ac proinde poteſt realiter eſſe paternitas & filiatio, quãvis hæ aliũde inter ſe diſtinguantur realiter omnino & opponantur, tanquã relationes producentis & producti; quoniam illa neutri earum opponitur.

59 OPPONVNT II. Omnes illæ relationes, quarum termini completi realiter diſtinguuntur, ſunt reipſa diſtinctæ inter ſe: quoniam diſtinctio relationis ſumitur per ordinem ad terminum completum. Atqui termini completi paternitatis, filiationis, & ſpirationis activæ realiter diſtinguuntur. Quippe terminus completus paternitatis, eſt Filius; filiationis, Pater; ſpirationis activæ, Spiritus ſanctus: quos inter ſe diſtingui realiter, fide ſanctum eſt. Ergo & ſpiratio activa eſt realiter diſtincta à paternitate & filiatione. CONFIRMATVR. Eadem ſecundùm entitatem relatio, debet convenire ſubiecto reſpectu eiuſdem termini: cùm totum eſſe relationis ſit in ordine ad terminum. Atqui generatio & ſpiratio activa non convenit perſonæ Patris reſpectu eiuſdem termini, ſed diverſi; prior quidem relatè ad Filium, poſterior verò ad Spiritum ſanctum. Ergo generatio & ſpiratio activæ, non ſunt eadem relatio ſecundùm entitatem. CONFIRM. II. Omnes relationes verè oppoſitæ relationibus oppoſitis realiter, diſtinguuntur reipſa inter ſe. Atqui relationes generationis & ſpirationis, ſunt oppoſitæ relationibus realiter inter ſe oppoſitis. Ergo etiam relationis & ſpirationis activæ diſtinguuntur realiter inter ſe.

60 RESP. Negando maiorem. Nam licèt fortaſſe in creatis ſit vera, propter limitationem entitatis relativæ, quæ reſtringitur ad purum reſpectum in ordine ad vnum terminũ completum, falſa eſt in divinis: vbi quemadmodum relatio quælibet, ratione infinitatis & actus puri, tranſcendentaliter clauſa, eſt ſimul entitas abſoluta & illimitata ſimpliciter; ita etiam eſt vnum & idem cum omni prædicato divino, ſive abſoluto, ſive relativo, ſibi nõ oppoſito relativè, ſeu in ratione producentis & producti. Cùm ergo certum ſit, ſpirationem activam non opponi relativè paternitati aut filiationi, nec ad eas comparari vt producens ad productum, vel è contrà; certum quoque eſſe debet, illam realiter ab ijs diſtingui. AD Confirmationem vtramque patet ex eadem doctrina. quidquid enim ſit de relationibus creatis, ac finitis, vnica entitas relationis divinæ, prout habet rationem filiationis, poteſt reſpicere Patrem, & ſub munere ſpirationis activæ Spiritum ſanctum ab illo realiter diſtinctum: quia reſpectus ad Patrem in Filio, & reſpectus ad Spiritum ſanctum, non opponuntur relativè inter ſe, atque adeò nec diſtinguuntur: cùm omnis diſtinctio in divinis ex ſola oppoſitione relativa proveniat, non ex limitatione, quẽadmodum in creatis. Indeque etiam eſt, vt duæ relationes non diſtinctæ realiter inter ſe, nimirum, generatio activa, & activa ſpiratio, poſſint reſpicere terminos reipſa oppoſitos, & diſtinctos, quales ſunt generatio, & paſsiva ſpiratio, nimirum Filius & Spiritus ſanctus.

61 DICES: Ab vna realiter actione relativa, nequeunt immediatè proceedere duæ paſsiones, ſive emanationes paſsivæ. Atqui generari & ſpirarivæ, quæ ſunt duæ paſsiones, ſeu emanationes paſsivarum prior procedit immediatè à generatione activa, & poſterior ab activa ſpiratione. Ergo generatio activa, & activa ſpiratio, nequeunt eſſe vna actio relativa realiter.

62 RESP. Similiter, ſi in creatis ab vna actione nequeunt duæ paſsiones realiter diſtinctæ provenire, ideo eſſe, quia actio & paſsio prædicamentalis ſunt vnum & idem realiter: vt docuimus in Phyſica diſp. 19. Aut iuxta ſententiam, quæ alteram ab altera diſtinguit ſecundùm rem, ideo eſt, quoniam actio prædicamentalis eſt finita & limitata, quæ adæquatur & exhauritur per vnicum terminũ.

Cæ-

Cæterum actio productiva in divinis est illimitata, & nullam distinctionem realem admittens, nisi secundùm relativam oppositionẽ. Cùm ergo hæc non interveniat inter activam generationem & spirationem activam, possunt ambæ realiter identificatæ, & sola ratione distinctæ, producere terminos secundùm rem distinctos, quales sunt generari & spirari.

63 OPPONVNT III. Generare potest esse in Patre per locum ab intrinseco sine spirare: quia dato per impossibile quòd Pater & Filius non spirarent; adhuc Pater generaret, & Filius generaretur. At id falsum esset, si generare & spirare essent realiter vnum & idem: quoniam vbi duo aliqua sic identificantur, neutrum posset esse sine altero per locum ab intrinseco, sicuti nec separari à seipso. Ergo generare & spirare non sunt realiter vnum, & idem. CONFIRMATVR. Generare præcedit per modum principij, & spirare sequitur per modum termini ad ipsum generare, sicuti ad principium, *sine quo non*. Atqui principiũ per locum ab intrinseco potest esse sine termino, quia prius nõ dependet à posteriori; & præterea omne principium distinguitur realiter à termino. Ergo generare & spirare distinguuntur realiter. Vnde & consequens omnino est, vt paternitas & spiratio activa realiter differant. CONFIRMATVR II. Generatio activa seu paternitas, est relatio producentis se solo Filium: spirare autem, vel spiratio activa, est relatio producentis simul Filio terminum alium. quæ duo apparent reipsa diversa, tam ex parte modi, quàm termini. Ergo generatio activa, & activa spiratio, sunt relationes secundùm rem distinctæ.

64 RESP. Permissa maiore argumenti, negando minorem: quia quamvis duo aliqua sint vnum reipsa, si tamen ratione ratiocinata alterum præcedat alterum, dicitur prius esse posse sine posteriore per locum ab intrinseco. Sic certè in divinis absoluta prædicata dicuntur esse posse per locum ab intrinseco sine relativis, immò & essentia absque attributis quibusdam; nec tamen ideo vel absoluta in re distinguuntur à relativis, vel essentia ab attributis. Nec similiter sequitur exinde, posse alterũ ab altero separari in re, sed abstractione sola. Porrò generare secundùm abstractionem mentis concipitur priùs, quàm spirare, licèt ambo sint vnum & idem reipsa. AD I. Confirm. dico, generationem activam non præcedere spirationem activam, tanquam principiũ reale, sed rationis dumtaxat. quo etiam sensu ipsa generatio activa sub munere inadæquato originis præcedit munus expressum paternitatis ad Filium, nec tamen distinguitur à paternitate sub eo respectu considerata; nisi ratione, solùm, & inadæquata abstractione: vt dictum est Disp.LXXX. sect 6.AD II. Confirm. concessa maiore, negatur ea duo esse secundùm rẽ diversa ex parte actionis, quamvis sint realiter distincta ex parte termini producti. Itaque eadem entitas relationis sub munere generationis est relatio producentis se solo Filium: & sub munere spirationis activæ est relatio producentis simul cum Filio Spiritum sanctum: quia inter hoc quod est, Patrem se solo producere Filium, & simul cum Filio producere Spiritum sanctum, nulla est oppositio relativa, proindeque nec realis distinctio ex parte productionis, sive actionis.

65 VRGEBIS. Duabus relationibus disparatis inter se realiter differentibus specie, aut quasi specie, respõdere debent duæ aliæ relationes disparatæ, realiter differentes specie, aut quasi specie. Quippe vnica relatio & specie eadem, nequit opponi pluribus relationibus specie realiter diversis. Atqui generari & spirari sunt duæ relationes disparatæ differentes realiter specie, aut quasi specie inter se. Ergo generare & spirare, quibus illæ respondent, debent esse duæ relationes disparatæ, specie aut quasi specie realiter differentes. PRÆTEREA. Quemadmodum se habet generare ad generari, ita etiam spirare ad spirari. Ergo permutata proportione, quemadmodum se habet generari ad spirari, ita etiam generare ad spirare. Atqui generari ita se habet ad spirari, vt realiter differant inter se, vt pa Ergo etiam ita se habet generare ad spirare, vt inter se realiter differant.

66 RESP. Quamvis in creatis duabus relationibus disparatis inter se realiter differentibus debeant respondere duæ aliæ disparatæ & pariter specie differentes, propter limitationem & finitudinem illarum; non tamen in divinis ob rationem oppositam. Quippe in divinis nulla est distinctio ex limitatione orta, sed ex oppositione relativa tantùm. Cùm ergo in divinis generari & spirari opponantur relativè, oportet vt distinguuntur quasi specie realiter inter se; secus verò generare & spirare, inter quæ duo nulla apparet oppositio relativa. Porrò generari & spirari, invicem relativè opponi, patet: quoniam sunt proprietates personales, quibus constituitur vtraque persona, Filij, & Spiritus sancti. Personæ autem constituuntur proprietatibus relativè oppositis, vt suprà vidimus Disp.LXXIX. & LXXX. idque asserente ibidem Durando. Insuper spirari, sive spiratio passiva, quæ est ipse Spiritus sanctus, procedit à generatione passiva, quæ est Filius: ac propterea nihil mirum quòd generatio passiva differat realiter à passiva spiratio-

tio-

tione. *Spirare* autem, *sive spiratio activa* non procedit à generatione activa, vt principio producente: ac proinde nihil mirum quòd ab ea non distinguatur realiter. AD Instantiam vlteriorem, concesso antecedenti, negatur consequentia, ob rationem dictam. Permutata enim proportione illa, variatur argumentum, & fit præpostera collectio ab oppositis relativè in antecedente, ad non opposita relativè in consequente. Sic certè illegitima esset collectio, siquis ita argueret mutando proportiones: Quemadmodum se habet ignis ad calorem, ita etiam aqua ad frigus. Ergo pariter sicut se habet calor ad frigus, ita ignis ad aquam. Atqui calor & frigus ita se habent, vt ambo cohæreãt in gradibus remissis intra idem subiectum. Ergo etiam aqua & frigus ita se habent, vt possint simul in gradibus remissis eidem subiecto cohærere. Mala, inquam, collectio, præsertim iuxta veram & frequentiorem sententiam, quæ docet, elementa non esse formaliter in in misto; vt vidimus disput. 62. de Generatione.

SECTIO SEPTIMA.

Observantur aut colliguntur plura ex dictis, quibus & obiter profligantur quæstiones aliquot huc spectantes.

67 VERVM Vt præoccupentur plures difficultates, quæ circa hanc controversiam occurrere possent, & breviter dirimantur quæstiones nonnullæ huc spectantes, quibus immorari non vacat, non-nulla observare oportet.

68 PRIMVM Est, Relationes quatuor divinas non esse distinctas specie propriè loquendo, sed impropriè, & per analogiam quandam ad relationes creatas. Ratio præcipua desumitur ex Anselmo suprà cap. 14. & 27. atque ex latè traditis Disp. XXX. & XLVII. sect. 3 vbi cum ipso statuimus, Deum nullatenus admittere compositionem metaphysicam, nec sub vllo genere contineri, ratione illimitationis suæ, & summæ simplicitatis. Vnde & consequens est, vt nullum eius prædicatum, nec absolutum, nec relativum, constituat speciem propriè dictam. Hæc enim deberet contineri sub aliquo genere, & metaphysicè componi ex genere relationis, & differentia propria illius. Quare solùm superest vt divinæ relationes distinguantur quasi in specie, quia in ipso peculiari modo respiciendi alium & aliũ terminum pariter quasi specie distinctum videntur se habere instar relationum prædicamẽtalium specie diversarum: vt patebit considerãti singulas earum. Hoc sensu Tertullianus lib. contra Praxeam pag. 3. ait, personas divinas esse tres, *non statu, sed specie*. Ac Basilius lib. 2. contra Eunomium relationes divinas appellat *species proprietatũ*. Subscribunt Scholastici cum D. Thom. in 1. dist. 27. q. 1. art. 1. & 1 p. q 28. art. 4. Vnde & spiratio activa, quamvis non distinguatur realiter à paternitate & filiatione, vt hactenus probatum est, differt ab ijs secundùm rationem, quasi species altera relationis. Nimirum, eandem entitatem, secundùm aliam & aliam rationem formalem posse ad diversas species, aut quasi species pertinere, patet in ipsis attributis divinis; immo & in creatis: vt de potentia & impotentia, passione & passibili qualitate, &c. diximus in Metaph. disp. 13.

69 SECVNDVM Est, Spirationem activam differre à paternitate & filiatione, non quasi specie completa, quemadmodum ambæ illæ, inter se differunt; sed veluti incompleta. Ratio est: quoniam spiratio activa spectat ad complementum & distinctionem paternitatis & filiationis, continetúrque implicitè in ijs, ad eum ferè modum, quo suprà Disp. XXVI. sect. 3. per totam ostendimus, naturam divinam claudi in conceptu implicito relationum. Alioqui enim præscinderetur ab ijs obiectivè, ac subinde componeret metaphysicè cum vnaquaque earum, veluti ratio communis aut generica cum differentijs, quod esse impossibile iam indicavimus numero præced. Immo si non clauderetur spiratio activa implicitè in paternitate & filiatione, compositio esset indignior Deo, quàm ex genere & differentia: quia esset per modum accidentis & subiecti, quoniam spiratio superveniret personis iam constitutis. *Deinde*, in paternitate & filiatione continetur quidditativè plena constitutio ac distinctio mutua duarum personarum: vt dictum est Disp. LXXX. sect. 6. & 7. Atqui plena constitutio & distinctio duarum personarum continet quidditativè & implicitè distinctionem à tertia persona. Cùm ergo ratio distinguendi duas personas à tertia, sit spiratio activa, hæc continetur quidditativè & implicitè in paternitate & filiatione. *Vlteriùs*. Ex paternitate & filiatione, veluti radicali principio, intelligitur emanare spiratio activa, veluti posterior ordine rationis. Omne autem quod in divinis intelligitur emanare ab alio, secundùm ordinem rationis solius, claditur in conceptu implicito illius: quia id est de ratione actus puri, vt implicitè claudat quidquid ordine solius rationis intelligitur emanare ab illo. Et propterea Disp. illa XXVI. per totam probavimus latè essentiam divinam in suo conceptu quidditativo implicito claude-

dere attributa ac relationes. Ergo eodem modo, & ob rationem eandem spiratio activa claditur in paternitate ac filiatione. *Denique.* Cùm per processionem Filij à Patre per intellectum infinitum repræsentetur perfectissimè ratio summi boni, iufiniteque amabilis, in eadem debet implicitè & quidditativè contineri virtus, seu potestas ad producendum terminum, qui sit nexus amborum. Vide Ruiz disput. 17. sect. 6. n. 10. & seqq.

70 TERTIVM Est, Quamvis spiratio activa sit eadem entitas cum paternitate, & filiatione, vt dictum est, non propterea posse illas adinvicem prædicari in sensu theologico & Scholarum proprio, nec veras esse propositiones has absolutè prolatas: *Spiratio activa est paternitas, aut filiatio: Paternitas aut filiatio est spiratio activa.* Ita D.Thom. 1 p. q. 32 artic. 3. ad 3. quem alij communiter sequuntur. Ratio est: quia eiusmodi propositiones in abstractis relativis ex communi vsu Scholasticorum accipiuntur in sensu formali, & explicito: veluti cùm dicimus, ratione miserendi in Deo esse misericordiam, non iustitiam. Cùm ergo spiratio activa non includatur in sensu explicito ac formali in paternitate & filiatione, aut è contrà, sed dumtaxat in implicito, vt dictum est; prædicationes eiusmodi sunt falsæ, quoniam per eas significatur identitas extremorum in sensu formali.

DISPVTATIO LXXXII. LITTERALIS.

DE PROCESSIONE VERBI DIVINI, ADVERSVS Sabellianos, Arianos, & Iudæos.

AD SPLENDIDISS. HEROEM, ET LITERATISS. D. D. AEGIDIVM FEDERICVM DE CASTREXON, Graccarēsis nobilitatis delibatum florem, Alcantarensis Ordinis Equitem, olim in Salmanticensi Academia Primarium ac doctissimum Pontificij Iuris Antecessorem, & Togatum D. BARTHOLOMAEI; iam pridem Supremi Iustitię Senatus spectatissimum Consiliarium, ac celeberrimum Scriptorem Alphabeti Iuris vtroque iusto volumine, &c.

QVAMVIS Capite XXXVIII. & præcedentibus plura tradiderit Anselmus spectantia ad generationem divini Verbi, noſque aliquot circa illam Disputationes excitaverimus, quales sunt LXI. & octo sequentes; adhuc tamen omnia fuerunt veluti Prolegomena quædam ad ea quæ sequuntur: in quibus S.Doctor æternam illam Verbi à Patre processionem summè admirandam & ineffabilem, exponere via & ratione tentat, si quoquo modo id fieri possit. Porrò Disputatio hæc, & duæ aliæ sequentes, solùm erunt contextæ ex capitibus S.Doctoris, & Scholijs noſtris: vt postea locus sit excitandi opportunas controversias supra eandem litteram.

CA-

CAPVT XXXIX. Aliàs XXXVIII.

QVOD IDEM VERBVM SIT A SVMMO Spiritu naſcendo.

QVOD Ipſum nullo vtique videtur familiariùs verbo poſſe proferri, quàm ſi dicatur, proprium eſſe vnius naſci ex altero; & proprium alterius naſci alterum ex ipſo.

3 CERTVM Namque iam conſtat, quia Verbum ſummi ſpiritus non ſic eſt ex eo, quemadmodum ea quæ ab illo facta ſunt; ſed quemadmodum Creator de Creatore, & ſummum de ſummo. Et vt plena brevitate omnimoda abſolvatur ſimilitudo, penitus idem ipſum eſt de eodem ipſo, & ita vt nullatenus ſit, niſi ex eo.

4 CVM Igitur pateat, Verbum ſummi ſpiritus ſic eſſe ex ipſo ſolo, vt perfectam eius, quaſi proles parentis, teneat ſimilitudinem; nec ſic eſſe ex ipſo, vt fiat ab eo; profectò; nullo modo conuenientiùs cogitari poteſt ex illo eſſe, quàm naſcendo.

5 NEMPE Si innumerabiles res indubitanter dicuntur naſci ex quibus habent vt ſint, cùm nullam eorũ, de quibus naſci dicuntur, teneant ſimilitudinẽ, ſicut proles parentis (dicimus enim capillos naſci de capite, & poma ex arbore, licèt nec illi capitis, nec iſta arboris ſimilia ſint) ſi, inquam multa huiuſmodi non abſurdè dicuntur naſci: tantò congruentiùs dici poteſt, Verbum ſummi ſpiritus ex illo exiſtere naſcendo, quantò perfectiùs, quaſi proles parentis, trahit ſimilitudinem ex illo exiſtendo.

SCHOLIA IN CAPVT XXXIX.

SECTIO PRIMA.

Oſtenditur contra Sabellianos, Verbum accipere eſſe a Patre; & contra Arianos, naſci ab illo, non vtcumque, ſed propria ac perfectiſſima natiuitate, ſeu generatione ſecundum eandem naturam. Doctrina Anſelmi ex Symbolo Nicæno, & variis Patrum teſtimonijs, illuſtrata.

6 TRACTATIONEM De æterna diuinã Verbi generatione in ſuperioribus inchoatam, ſed à nobis interruptã quæſtionibus varijs ad litteræ ſenſum ſpectantibus, proſequitur S. Doctor operoſiùs ab hoc capite: cuius ſumma ferè eſt, Verbum ſummi ſpiritus, ſive Dei, id eſt, Patris loquentis (de quo in præcedentibus diſſeruerat) ſic ex eo eſſe, quaſi idem ipſum procedat de eodem ipſo; hoc eſt, idem ipſum in eſſentia, ſed diſtinctum in perſona, oriatur ex altera perſona eiuſdem omnino eſſentiæ. Porrò ſubdit, Verbum non ita habere eſſe ex ſummo ſpiritu, quemadmodum res creatæ ſed veluti Creatorem de Creatore, & ſummum de ſummo: ac proptereà non tanquam factum, ſed narum: & quidem magis propriè, quàm quædam alia naſci dicantur ex ijs, cum quibus nullam ſimilitudinem habent: Verbum autẽ perfectam ſimilitudinẽ habet ad ſummum Spiritũ, ſive Patrẽ, à quo oritur: ideoque magis propriè naſci de illo dicitur. Veniamus modò ad ſingulas litteræ partes diſtinctè & ordine ſuo exponendas.

QVOD

7 *QVOD IPSVM &c.* Referenda hæc sunt ad sensum capitis præcedentis, in cuius fine dixerat S.Doctor de summo spiritu, eiusque Verbo: *Proprium est vnius esse ex altero: & proprium est alterius, alterum esse ex illo.* Quamvis enim ex illius sensu personæ divinæ primariò ac potissimùm constituantur & distinguantur relationibus sub munere relativo hypostaseon, vt dictũ fuit Disp.LXXX. præcipuè verò sect.6. & 7. ibidem tamen sect. 1. num.12. monuimus ex Anselmo, alijsque Patribus Latinis, & Græcis, originem activam & passivam plurimum conferre ad distinctionem personarum divinarum, quamvis minùs præcipuè, quàm relativas hypostases, & illarum oppositiones. Quare in hoc capite, iuxta ibidem dicta, monet S. Doctor, eam cõditionem propriam originis activæ & passivæ inter Patrem & Filium, non posse melius explicari, quàm asserendo, *proprium esse vnius, nasci ex altero*; & alterius, vt alterum nascatur ex illo. Nimirum, apud Patres Ecclesiæ nasci idem est, ac gigni, seu generari: vt propterea ijs promiscuè vocibus vtantur ad explanandam originem Verbi divini à Patre, secundùm propriam rationem generationis. Quod speciatim videre est apud Cyrillum lib.1. Thesauri cap 9. fine, & toto lib.2. ac lib.3. cap.1. lib.8. cap.1. lib.14. cap.2. 3. & 5. vbi promiscuè vsurpat, seu pro eodem accipit in Filio Dei, *nasci, gigni, ac generari*, contra Paulum Samosatenum, qui divinitatem Christo negans, inficiabatur consequenter æternam illius nativitatem, seu generationem: vt vidimus Disp.LIV. num.3. Alij quoque hæretici, inquit Hilarius lib.4. de Trinitate col.2. aiebant, *Filium non ex Patre natum, neque Deum ex natura, sed ex constitutione esse: adoptionem, scilicet, eius esse in nomine: quia sicut plures Deo filij, ita & hic filius sit.*

8 *CERTVM NANQVE IAM CONSTAT, &c.* Supponit ex statutis superiùs, Verbum divinum non sic à summo spiritu, seu Deo Patre procedere, quemadmodum ea, quæ ab illo facta sunt: sed quemadmodum Creatorem de Creatore, & summum de summo. Quibus verbis S. Doctor reijcit impietatem Arij asserentis, Filium Dei, instar reliquarum rerum, fuisse factum ἐξ οὐκ ὄντων, id est, *ex non entibus*, sive ex nihilo. Cui perfidiæ adversatur directè Symbolum Nicænum, dum profitetur Filium Dei *ex Patre natum vnigenitum, id est, ex substantia Patris.* Quod certè procul est ab omni creatura, seu re facta ex nihilo. Itaque Filius Dei, non factus fuit, sed *natus*; non ex nihilo, sed ex Patre; non filius voluntate gratuita, instar aliorum iustorum, sed *vnigenitus.* Quamvis verò hæc tam luculenta professione divinitas solida Filij, eiusque nativitas seu generatio singularis, videretur satis expressa, *Eusebius eiusque sectatores* (inquit Athanasius in Epist. ad Episcopos Africanos) *perversa sua opinione a vero abducti dixere inter se: Hisce consentimus. etenim nos quoque ex Deo sumus: vnus nempe Deus, ex quo omnia.* Præterea & vocem *Vnigenitus* subdola interpretatione acceperunt, vt idem Athanasius testatur in Epist. de Nicæno decreto, inquiens de ijs: *Per summam impudentiam dixerunt, se ad istum modum putare Filium prærogatiuam præ alijs habere, vnigenitumque appellari, eo quòd vnus ille à solo Deo conditus sit; cætera verò omnia à Deo per ipsum.* Verùm, vt idem Athanasius refert in paulò antè citata Epistola ad Episcopos Africanos, *Episcopi eorum astutia cognita, plenius explicarunt illud, EX DEO esse*, & scripserunt, *Filium esse*, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρός, id est, *EX SVBSTANTIA PATRIS.* Quod certè nulli creaturæ, quamvis aliqua sola fingatur immediatè procedere à Deo Patre, convenire potest.

9 QVARE Statim Nicæni, Patres in eodem Symbolo addiderunt, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, id est, *DEVM EX DEO.* Quibus adhuc apertiùs exprimitur, illum ipsum vnigenitum nasci ex substantia Patris, tanquam verum Deum, ex Deo vero. Quod ipsum exponit hoc loco Anselmus verbis illis: *Quemadmodum Creator de Creatore, summum de summo.* Nimirum, Creatorem esse, est propria veri Dei notio, & cuilibet creaturæ repugnans: vt latè explanatum fuit Tomo I. Disp. XVI XVII. & XVIII. cum Anselmo suprà cap.6. dicente de summa essentia: *Nihil omnino facere potuit per aliud, vel instrumentum, vel adiumentum, quàm per seipsam.* Et paulo pòst concludit: *Nihil apertius, quàm quòd illa summa essentia tantam rerum molem, tam numerosam multitudinẽ, tam formosè formatam, tam ordinatè variatam, sola per seipsam produxit ex nihilo.* Idem igitur est, Filium Dei nasci, tanquam Creatorem de Creatore, & summum de summo, ac *Deũ ex Deo.* Quæ formula loquendi, sicuti exosa fuit Arianis, sic etiam dura apparuit Calvino lib. contra Valentinum Gentilem pag.67. Sed quid, quòd impio hæresiarchæ dura sit vox, quæ grata & opportuna visa est sanctissimis Patribus Concilij Nicæni, ad solidam divinitatem Verbi asserendam? Sanè duricies non est in locutione illa, sed in palato Calvini ad eam deglutiendam: vt hic locum habeat quoddammodo vetus illud: *Pedes tui non spinas calcant, sed habent.*

ET

10 *ET VT PLENA BREVITATE, &c.* Non ſatis viſum S. Doctori aliter dicere, Verbum longè aliter ex ſummo ſpiritu eſſe, quàm creaturas, & de illo naſci tanquã Creatorẽ de Creatore, & ſummũ de ſummo: & addit, totum id breviter ſignificari dicendo, *idem ipſum eſſe ex eodem ipſo, & ita, vt nullatenus ſit, niſi ex eo.* Quibus exprimit opportunè adverſus omnes hæreticos Trinitatis hoſtes, præſertim Arianos & Sabellianos, Verbum verè ac reipſa procedere ex ſummo ſpiritu, ſive Deo Patre; & præterea ipſi conſubſtantiale eſſe. quoniam priùs negavit Sabellius, poſterius verò Arius. Id enim denotat ſatis Anſelmus dicens *idem ipſum eſſe ex eodem ipſo*: quoniam licèt Filius ſit alius à Patre, non tamen *aliud* à Patre, ſed vnũ & idem ipſum cũ illo, iuxta illa verba Chriſti: *EGO ET PATER VNVM SVMVS.* Nimirum, hæc eſt veluti teſſera Religionis Catholicæ, quã expreſſerunt ijdem Patres Nicæni in Symbolo, addentes ſtatim. Verbum ſive Filiũ Dei eſſe, γεννηθέντα, ὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ id eſt, *genitum, non factum conſubſtantialem Patri.* Scilicet, HOMOVSII, ſive CONSVBSTANTIALIS vocabulum, diſſinxit à tempore Nicænæ Synodi Catholicos ab Arianis illud execrantibus, quo exprimitur eadem numero Divinitas, ſubſtantia, natura, ſive eſſentia, in Patre & Filio. Quippe Patres eam vocem, omnium Arianorũ, in varijs ſectas ab eorum, iugulatricẽ, edidêrunt, vt inquit Athanaſius lib. de Synodo Ariminenſi, veluti ὁμοούσιον κατὰ τῶν αἱρέσεων αὐτῶν. id eſt, *columnam triumphalẽ inſcriptam aduerſus impietatem eorum.* Vide pluta huc ſpectantia ſuprà Diſp. LV. ſect. 3.

11 *CVM IGITVR PATEAT, &c.* Refutavit doctrinam à ſe traditam ſuperioribus capitibus, in quibus docuerat Verbum eſſe imaginẽ perfectiſſimã ſummi ſpiritus loquẽtis, & exprimentis illud: præſertim c. 33. vbi dixit: *Sed vtique Verbum, quo ſe dicit ſumma ſapientia, conuenientiſſimè dici poteſt Verbũ eius ſecundùm ſuperiorem rationẽ: quia eius perfectam tenet ſimilitudinem.* Hinc autẽ, & ex paulo antè ſtatutis, colligit S. Doctor, nulla alia ratione ſignificari meliùs poſſe, Verbum exiſtere, ſeu habere eſſe ex ſummo ſpiritu, quàm naſcendo. Formula autem probationis hæc ferè eſt: Quidquid ab aliquo habet eſſe ſecundùm perfectam ſimilitudinem cum ipſo, & citra efficientiam vllam; id certè ex eo naſcitur: quoniã nativitas, ſeu generatio viventiũ, ſecundũ ſuam rationem formalem, ſita eſt in origine viventis à vivente, vt principio coniuncto, ſecundùm ſimilitudinem naturæ. Atqui Verbum habet eſſe à ſummo ſpiritu, ſive à Deo Patre, ſecundùm perfectam ſimilitudinem cum ipſo, & ſine efficientia vlla. Ergo Verbum naſcitur ex ſummo ſpiritu, ſive ex Deo Patre. Hæc ratio & conſideratio Anſelmi plurimum ponderis ac myſterij habet: ut conſtabit ex progreſſu, miniſtrabitque nobis materiam ampliſsimam differendi.

12 *NEMPE SI INNVMERABILES RES, &c.* Confirmat eandem doctrinam argumẽto, quod appellant à fortiori. Iura enim quoniam habent eſſe ex alijs, dicuntur ex ijs naſci, quamvis nullam aut exiguam cum ijs ſimilitudinem habeant: vt patet in capillis, qui dicuntur naſci de capite, ſicuti & poma ex arbore, quin principio ſuo evadant ſimilia. Ergo multo veriùs ac propriùs dicetur de aliquo naſci, quod ita habet ex illo eſſe, vt perfectam cum eo, quaſi proles parentis, obtineat ſimilitudinẽ. Nimirum, quò maior fuerit ſimilitudo prolis ad principiũ ex quo habet eſſe, eò perfectior ac proprior erit nativitas. Atqui Verbũ ita exiſtit ex ſummo ſpiritu, ſive Deo Patre, vt perfectiſsimam cum eo ſimilitudinem habeat; vtpote non habens eſſe ab illo inſtar rerum ex nihilo factarum (vt à principio capitis dictũ fuit) quæ exiguam & prope nullam ad Deum ſimilitudinem habent: ſed tanquam Creator de Creatore, ſummum de ſummo, & eiuſdem omnino naturæ cum ſuo principio. Ergo Verbum divinum habet eſſe à ſummo ſpiritu ſive à Deo Patre, propriè ac perfectè naſcendo. Quo argumento Anſelmus perſtringit Arianos, ſicuti illos olim refutavit Auguſtinus lib. contra Sermonem Arianorum c. 36. dicens: *Siquis iſtorum, qui nos Homouſianos vocant, filiũ ſuũ, non cuius ipſe eſſet, ſed diuerſæ diceret eſſe naturæ, exhæredari ſe ab eo mallet filius, quàm hoc putari. Quanta itaque impietate iſti cæcantur, qui cùm confiteantur Vnigenitũ Dei Filium, nolunt eiuſdẽ naturæ, cuius eſt Pater, confiteri, ſed diuerſæ atque imparis, & multis modis rebuſque diſſimilis, TANQVAM NON DE DEO NATVS, SED AB ILLO DE NIHILO SIT CREATVS: ac per hoc & ipſe creatura ſit, gratia filius, non natura. Ecce qui nos, quaſi maculanoui nominis, vocant Homouſianos, ne ſe ipſos, cùm ita ſentiunt, inuentur inſanos.* Hactenus ille. Itaque ratio Anſelmi probans in Verbo, ſeu Filio Dei perfectam nativitatẽ, perſtringit Arianos: quoniam pariter probat, eſſe Filium Dei, non adoptione aut gratia, inſtar rationalium creaturarum, quæ ex nihilo fiunt; ſed naturâ, tanquam Vnigenitum & homoûſion, ſive eiuſdem naturæ cum Patre, cuius perfectam ſimilitudinem habet.

(?)

CAPVT XL. Aliàs XXXIX.

QVOD VERISSIME ILLE SIT PARENS, ILLVD verò proles.

QVOD SI convenientissimè dicitur nasci, & tam simile est illi, de quo nascitur: cur æstimetur simile, quasi proles parenti; & non potiùs asseratur? Quia tantò verior est ille parens, & istud proles, quantò magis & ille ad huius nativitatis perfectionem solus sufficit; & quod nascitur, eius similitudinem exprimit.

14 NANQVE In rebus alijs, quas parentis prolisque certum est habitudinem habere, nulla sic gignit, vt omnino nullius indigens sola per se ad gignendum prolem sufficiat; nulla sic gignitur, vt nulla admista dissimilitudine omnimodam similitudinem parentis exhibeat. Si ergo Verbum summi spiritus sic est ex sola ipsius essentia, & sic singulariter est illi simile, vt nulla proles sic sit omnino ex sola parentis essentia, aut sic similis parenti: profectò nullis rebus tam convenienter videtur aptari habitudo parentis & prolis, quàm summo spiritui, & Verbo eius. Quapropter illius est proprium, verissimum esse parentem; istius verò, verissimam esse prolem.

CAPVT XLI. Aliás. XL.

QVOD ILLE VERISSIME GIGNAT, ILLVD verissimè gignatur.

AT Hoc constare non poterit, nisi pariter ille verissimè gignat, & istud verissimè gignatur. Sicut igitur illud est perspicuum, ita hoc esse certissimum est. Quare summi spiritus est verissimè gignere, & Verbi eius verissimè gigni.

SCHOLIA IN CAPVT XL. ET XLI.

SECTIO SECVNDA.

Rationem parentis & prolis verè esse in diuinis, ac longè verius & sublimius, quàm in rebus creatis. Digeritur per partes doctrina Anselmi, & illustratur opportunis testimonijs & considerationibus Patrum.

16 VERITATEM Nativitatis Verbi divini probatam superiori capite, cõfirmat S. Doctor in his duobus, quæ eodem planè spectant, & in editione Gerberonis ita dividuntur: in alijs verò posterius illorum coniungitur cum sequenti, tanquam eius initium. Summa verò amborum est, summum spiritum verissimè esse parentem & genitorẽ; Verbum autem verissimè existere illius prolem & genitum. Quæ doctrina Catholica directè premit Sabellium & sequaces, veram generationem in Deo negantes, sicut & pluralitatem personarum genitoris & geniti. quorum perfidiam ita exponit Epiphanius Hæresi LXII.

LXII. *Dogmatizat autem hic, & qui ab eo dicti ſunt Sabelliani, eundem eſſe Patrem & Filium & Spiritum ſanctum: vt ad eandem hypoſtaſim tres appellationes conveniant, aut perinde atque in vno homine corpus, & anima, & ſpiritus ineſt: ita, vt corporis ſit inſtar Pater, animæ Filius, Spiritus denique in ipſa diuinitate humani ſpiritus inſtar habeatur.* Vel, vt teſtatur Athanaſius in Orat. contra Arianos de illo dicto, *Deus de Deo*, Sabellius ita errorem ſuum exponebat: *Quemadmodum diuerſa ſunt genera gratiarum, idem autem Spiritus: ita quoque Pater, cùm idem ſit, dilatatur in Filium.* Vnde Baſilius Magnus Epiſt. 64. aiebat: *Iudaiſmus eſt Sabelliſmus ſub ſpecie Chriſtianiſmi in Euangelicam prædicationem inductus. Qui enim rem vnam pluribus nominibus appellatam dicit eſſe Patrem, ac Filium, & Spiritum ſanctum, & vnam trium hypoſtaſim exponit, quid aliud facit? Nonne ſempiternam Vnigeniti, quæ ſæculà anteceſſit, exiſtentiam negat?* Negat planè, ſicuti & generationem ipſius. Itaque Sabellius negans veram ac ſolidam diſtinctionẽ perſonarum in divinis, negabat conſequenter veram ac ſolidam nativitatem generationemque vnius ex alia: quoniam lumine naturæ eviden eſt, vnam & eadem rem, ſive perſonam, nõ poſſe eſſe ſimul parentem & prolem ſui ipſius, nec ſeipſam verè generare. Quare probando in divinis eſſe verum parentem, & prolem veram, genitorem quoque & genitum, ſtatuitur contra Sabellium vera perſonarum diſtinctio. Circa quam vide quæ latè diximus ſuprà Diſput. LIV. ſect. 3. & Diſput. LV. ſect. 4.

17 *QVOD SI CONVENIENTISSIME*, &c. Semel probato aut ſtatuto ex capite præcedenti, Verbum naſci perfectè ſimile ſummo ſpiritui, ſive Deo Patri; colligitur ſtatim, naſci ab illo, non tanquam ſimilitudinariam, ſed tanquam veram prolem. Formula probationis hæc ferè eſt. Tanto verior eſt aliqua poles parentis, quanto veriùs parens ſolus ſufficit ad perfectam nativitatem, & quò proles ipſa perfectiùs ſimilitudinem illius exprimit. Atqui hoc modo contingit in ſummo ſpiritu eiuſque Verbo. Ergo ſummus ſpiritus eſt veriſimè parens, & Verbum veriſimè illius proles. Maior conſtat ratione generali, quâ probatur, omnes perfectiones, omniaque prædicata in Deo exiſtentia, tanto veriùs & excellentiùs in ipſo eſſe, quanto ſimpliciùs & independentiùs. Ideoque Anſelmus ipſe ſuprà cap. 26 probavit, omnem perfectionem creatam tanto veriùs eſſe in Deo, quàm in ſeipſa, quanto veriùs exiſtit creatrix eſſentia, quàm creata. Ergo cùm rationes parẽtis & prolis ſint prædicata in Deo exiſtentia, vt in ſuperioribus probatum eſt, tanto veriùs habere debent proprietatem parentis & prolis, quanto veriùs ſolus parens, ſive independens ab alio, in divinis ſuffici tad proferendam prolem, & hæc ad exprimendam ſimilitudinem parentis.

18 *NAMQVE IN REBVS ALIIS*, &c. Hiſce verbis Anſelmus probat aſſumptionem, ſive minorem propoſitionem ſyllogiſmi præcedentis. Probat verò excurſione quadam in alijs omnibus rebus, ſive ſubſtantijs, quæ dicuntur quoddammodo habere rationem parentis & prolis. Nulla enim earũ eſt, quæ per ſe ſolam, & ſine vllo alterius adiutorio, habeat rationem parentis: nulla etiam ſobeles, ſive proles, quæ perfectè omnino, & abſque diſſimilitudine vlla, ſimilitudinem parentis exprimat. Quod generatim aſſertum ab Anſelmo, noſtræ curæ eſt inductione quadam oſtendere. Imprimis ſiqua parentis & prolis infra Deum eſt propria ratio, nullibi certè veriùs invenitur, quàm in duobus hominibus, quorũ alter parens, alter proles ad invicem eſt. Neque enim aut reipſa, aut cognitione poteſt inveniri alia verior aut proprior generatio & nativitas, quàm humana. In ea verò nullus eſt, qui ſolus, & ſine adminiculo alterius, poſſit habere rationem parentis. Non enim poteſt vir ſine muliere, aut hæc ſine viro, eſſe parens alicuius prolis. Idem patet in generatione quorũlibet aliorum animantum, quotquot ex marẽ & fœmina prodeunt. Præterea eadem viventiũ generatio dependet à cauſis, tum internis, tum externis, tum particularibus, tum præterea vniverſalibus: vt proinde nullum vivens, nullum animal per ſe ſolum ſufficiat edendæ proli. Rurſus neque vlla eſt in ijs omnibus proles, quæ omnino perfectè, ſive abſque vlla diſſimilitudine exprimat parentem ſuum. Prætet differentiam enim proprietatum individualiũ, quarum congeries inveniri non poteſt ſim ul, æquè in parente & prole creata, differunt aliũ de quòd parens eſt duplex, in maſculum ac fœminam perfectè & adæquatè diſtinctus; proles autem determinata ad alterutrum ſexuum. Immo ſi contingat fœtum eſſe hermaphroditum, adhuc in eo non eſt duplex individuum, quẽadmodum in vtroque parente, ſed vnicum. Itaque vel ex ijs capitibus aliquam intercedere diſſimilitudinem inter prolem & parentem infra Deum, neceſſe eſt. Verùm finamus gratis, aut fingamus hypotheſim in qua vnum aliquod individuum vivens ſolum proferat aliud ſibi ſimile ſecundum ſexum, & ideò in omnibus, tum partibus, tum lineamentis ſimile, vt nec ovum, quod aiunt, ſit magis ſimile alteri ovo. Certè tunc nõ erit adhuc perfecta omnino

vtriuſque ſimilitudo: quoniam ſaltem natura vtriuſque erit adhuc diſtincta, & proles quidem verè producta ſeu facta à parente: in hoc verò non producta ſeu facta à ſua prole: cùm repugnet planè eiuſmodi efficientia mutua in eodem genere cauſæ. Patet igitur, rationem parentis, & prolis infra Deum nuſquam ita inveniri, vt parens ſolus omnino ſufficiat ad prolem edendam, vel proles ipſa exprimat ſimilitudinem parentis ſui perfectè prorſus, & ſine diſſimilitudine vlla. At verò in divinis omnia alia videre licet. Imprimis enim ſummus ſpiritus, ſive Pater, ita concipit & parit prolem, ſive Verbum, vt nullius alterius conſortio egeat ad illum generandum, nequidem Spiritus ſancti concurſu: quoniam, vt habemus ex Symbolo Athanaſij, *Filius à Patre ſolo eſt*. Deinde nulla externa ope, nullo ſubſidio, nulla cauſarum activitate adiuvatur ad generandum. Præterea eædem numero proprietates naturæ divinæ individuæ & ſingularis vtrique conveniunt, id eſt, eadem omnino attributa. Nam licèt differant conditionibus peculiaribus hypoſtaſeon, ſeu relationũ, hæ non ſpectant ad rationem naturæ, nec ſunt illius proprietates, vt dictum fuit Diſput LXXV. à num 81. ſed pertinent ad conditionem propriam perſonę. Denique, quod caput eſt omnium, eadem numero natura, ſubſtantia, ſive eſſentia eſt in prole ac in parente increato: vt proinde ſola proles divina perfectiſsimè, & abſque vlla prorſus diſſimilitudine, ſuum parentem exprimat. Ergo de primo ad vltimum in Deo, prout diſtincto ab omnibus creaturis, parens ſolus ſufficit ad perfectam generationem, ſeu nativitatem: & proles perfectam parentis, abſque diſſimilitudine vlla, ſimilitudinem exprimit. Vnde & veriſſima atque optima eſt collectio illa Anſelmi in fine capitis XL. *Quapropter illius eſt propriũ, veriſsimum eſſe parentem; iſtius verò, veriſsimam eſſe prolem.*

19 PORRO Anſelmus ſic ratiocinabatur, & rationem parentis ac prolis, ſeu Patris & Filij in divinis præferebat longè rebus creatis, in quibus etiam eſt ratio parentis proliſque. Verùm id hauſiſſe videtur ex Dionyſio cap. 2. de Divin. nominibus ferè inter medium & finem, vbi eandem doctrinam tradit his verbis: *Pater & filius* (nimirum, in creatis) *a diuina omni Patris Filijque ratione ac natura ſingulari modo ſecreti ſunt. Neque enim perfecta eſt inter effecta & cauſas ſimilitudo; ſed effecta quidem cauſarum, quas poſſunt, præferunt imagines: cauſæ autem ſecretæ ſunt ab effectis, ſuntque principij ſui ratione ſuperiores.* Itaque longè plenior & ſublimior eſt inter Patrem & Filium divinum ſimilitudo, quàm in rebus creatis: quoniam in illis eſt ſimilitudo & æqualitas penes ſingularem naturam, in qua ſunt prorſus vnum idemque: in iſtis verò eſt diſcretio naturarum, & inæqualitas ſeu conditio inferior filij ad patrẽ. Ratio autem Dionyſij, ſicuti & Anſelmi, pariter probat excellum Verbi divini in filiatione ſuprà illam, quæ creaturis rationalibus contingit ex dono gratiæ, quamò filietas naturalis excedit adoptivam. Vnde Alex. Alexandrinus in Epiſt. ad Alex. CP. in medio aiebat: *Filietas eius* (Verbi) *naturalis exiſtens, paternæ diuinitatis ineffabili ſublimitate differt ab eis, qui adoptati ſunt filij.*

20 *AT HOC CONSTARE NON POTERIT, &c.* Subdit ſtatim Anſelmus in hoc capite XLI. ſeu potiùs in hac particula alterius capitis, conſectarium eſſe ex dictis, vt ſummus ſpiritus veriſsimè gignatur. Ratio eſt: quia veriſsima generatio nihil aliud eſt, quàm origo prolis à parente cum perfecta ſimilitudine ad illum. Atqui probatum eſt ſatis, Verbum divinum oriri tanquam veram prolem à ſummo ſpititu parente, cum perfecta ſimilitudine ad illum: immo probatum eſt, oriri ab ipſo cum ſimilitudine longè maiore ac perfectiore, quàm ſit, in qualibet alia prole relatè ad ſuum parentem. Ergo probatum pariter eſt, ſummum ſpiritum, id eſt, Patrem æternum, eſſe veriſsimum genitorem, Verbum quoque veriſsimè genitum ab ipſo. Quippe longè ſublimiùs & excellentiùs eſt in Deo ratio parentis & prolis, ſeu Patris & Filij, ac longè veriùs: vt patet ex dictis. Quapropter Baſilius Tomo II. tract. de vera & pia fide in medio aiebat: *Vocabulum Patris, ſi cum integra eius ſignificatione, ſicut apud nos eſt in vſu, accipiamus in Deo, impiè facimus.* Neque tamen ideo impeditur aut imminuitur veritas generationis divinæ, ſed potiùs extollitur ſupra creatam, & explanatur qua ratione Deo digna eſt, vt idem S. Doctor monet lib. 5. contra Eunomium paulo poſt mediũ, *GENERAT DEVS, NON VT HOMO: GENERAT AVTEM VERE, ET EDIT VERBVM VERE.* Et Nicæna Synodus lib. 2. paulo poſt medium, *§. Sæpe numero*, inquit, *FILIVS NON SOLO NOMINE, VERVS AC PERFECTVS.* Quæ omnia mirè conſonant doctrinæ Anſelmi impræſenti, & vberiùs illuſtrabuntur ex ſequentibus.

(?)

SECTIO III.

An iure meritoque Anſelmus in his capitibus Verbum Dei appellet PROLEM ſummi ſpiritus, ſeu parentis. Vbi de alijs nominibus æquivalentibus, aut affinibus, qualiter poſsint aut non poſsint tribui eidem Verbo.

21 CVM Anſelmus in præiactis capitibus 39. & 40. non ſemel Verbum divinum appellet PROLEM ſummi ſpiritus, ſeu parentis, idque dicat veriſimè debere accipi, ac longè veriùs, quàm in rebus creatis inveniatur ratio parentis & prolis; oportet examinare, an eiuſmodi appellatio cõueniat vel præſeferat aliquid abſurdi. Curandũ eſt enim nobis maximè ne Deo, ſive cuilibet ex divinis perſonis tribuamus nomina, aut verba pro libito, ſed iuxta ſacras litteras, ac ſtylum Eccleſiæ, & SS. Patrum. Quam regulam & cautionem tradunt Dionyſius cap. 1. de Divinis nomin. Damaſcenus lib. 1. Fidei cap. 2. alijque cum Baſilio lib. 2. contra Eunomium non longè ab initio, quem idem S. Doctor graviter obiurgat quòd inſolita τὸ γεννήματος, id eſt, *genituræ* voce uſus fuiſſet Filium Dei appellare: *Quia à communi conſuetudine, & à Scripturarum vſu, genituræ vox aliena eſt.* Subditque præterea: *Horrendum eſt autem velle noſtris cum nominibus appellare, cui largitus eſt Deus nomen, quod eſt ſuper omne nomen.* Hoc quippe diſcrimen debet eſſe Theologorum à Philoſophis Ethnicis, præſcriptum ab Auguſtino lib. 10. de Civit. c. 23. vbi ait: *Liberis verbis vtuntur Philoſophi, & in rebus ad intelligendum difficillimis religioſarum aurium non timent offenſionem. Nobis autem ad certam regulam loqui fas eſt, ne verborum licentia de rebus, quæ ijs ſignificantur, impiam gignat opinionem.* Hactenus ille. Videndum itaque, ne fortè vocabulum PROLIS, quo Anſelmus indigitat Verbum, ſeu Filium Dei, ſit inſolens, aut abhorrens ab ſtylo Eccleſiæ, vel SS. Patrum.

22 SED Enim, vel in hoc loquendi modo, Anſelmus inſiſtit communem aut trita SS. Patrum viam, prout reſtatur ipſe eſt in Præfatione huius Opuſculi, ſeu Tractationis de Deo dicens: *Quem ego ſæpe tractans, nihil potui inuenire me in eo dixiſſe, quod nõ Catholicorũ Patrũ, & maximè B. Auguſtini ſcriptis cohæreat.* Vt autem id luculenter & in ſingulari appareat, oportet proferre in medium teſtimonia aliorum Patrum, qui Verbum æternũ à Patre naſcens, PROLIS vocabulo ſignificarunt. Ac primò quidem Concilium Nicænum in reſponſione tertia, quam dedit per Leontium & Eupſychium Epiſcopos lib. 2. eiuſdẽ Concilij prope medium, Filium Dei *prolem* appellat pag. 386. editionis Binij, §. *Non ita*: vbi Patres aiunt: *Non ita, philoſophe, non poteris demonſtrare, quæ dixiſti. PROLES enim Dei eſt, non opus, vt pluribus oſtendimus.* Eodem quoque PROLIS vocabulo Filium Dei appellat Athanaſius Orat. 2. contra Arianos, & 3. & 4. alijſque locis frequenter, ac Cyrillus Hieroſol. Catecheſi 7. col. 2. ſicuti & alter Cyrillus, id eſt, Alexandrinus lib. 2. & 3. Dialogorum de Trinit. ſæpe illum *prolem & fructum*, nominat, Græcè γενεὰν καὶ καρπόν. Sic etiam Theodoretus in Epitome divinorum decretorũ de Filio Dei ſub initium, illum appellat *prolem*: quemadmodum ex Latinis Patribus Fulgentius ab obiectionem ſeptimam Arianorũ.

23 HVC ſpectant alia nomina, quorum ſignificatio eadem aut omnino, aut ferè eſt, ac prolis, Verbo divino tributa à Patribus: qualia profectò ſunt nomina *ſoboliſ, germinis, progenieꝛ, propaginis, & fructus.* Ac primo quidem Verbum Patris *ſobolem* appellant Dionyſius Alexandrinus apud Athanaſium Epiſt. de ſententia ipſius Dionyſ. & ipſe Athanaſius Orat. 1. 2. & 4. vbi Verbum dicit *ſobolem propriam ſubſtantiæ Patris*, Nazienzenus Orat. 35. quæ eſt 3. de Theologia col. 2. num. 10. Chryſoſtomus Orat. 9. Sic quippe Latini Interpretes vertunt, quod eſt Græcè in ijs SS. Doctoribus γενεὰ, vel γέννα. Similiter *germen Patris* dicitur apud Athanaſium Orat. 2. pag. 12. 13. & 21. & Orat. 3. & 4. ſicuti & à Nazianzeno vbi paulo antè. Vix autem, niſi litteris quibuſdam diſtat à germine *genimen*, quo vocabulo Verbum ipſum Dei indigitat Cyrillus lib. 1. Theſauri cap. 5. 6. & 7. ſicuti & Epiphanius Hæreſi 73. verſus finem apellat ipſum *genimen non alienum à Patre.* Iam verò *progenieꝛ* vocabulum de Verbo dicitur apud Baſilium Homil. 28. ante medium, & poſt medium, & Athanaſium Orat. 3. propiùs ad medium, quàm ad finem. Quibus conſonant Hilarius lib. 2. 3. 6. & 7. de Trinit. Ambroſius lib. 1. de Fide ad Gratianum cap. 5. fine, Athanagoras apud Biblioth. Aniſſonianam Veterum PP. Tomo II. in legatione pro Chriſtianis propiùs ad mediũ, quàm ad finem, qui Verbum appellant, *primigeniam Patris progeniem*, & Gregorius Bæticus lib. de Trinitat. propriùs ad finem, quàm ad medium, vbi illud nominat *progeniem ſempiternam.* Dicitur etiam *propago* apud Hilarium lib. de Synodis propiùs ad finem, quàm ad medium. *Fructus* quoque *radicis*, & *ſoboles luminis* dicitur à Chryſoſtomo Oration. 9. propiùs ad medium, quàm ad princip.

Dei

Dei fructus à Basilio lib. 5. contra Eunomium cap. 13. *fructus Dei Patris* à Cyrillo lib. 5. Thesauri cap. 1. & lib. 12. cap. 15. Mitto alia nomina eodem spectantia, vt *fœtum & partum* apud Athanasium Orat. 2. contra Arian. pag. 11. 20. & 21. *Surculum & florem Diuinitatis*, apud Dionysium Areopagitam cap. 2. de Divin. nomin. vbi inquit: *Filius & Spiritus sanctus, fœcundæ diuinitatis (si sic loqui oportet) surculi, à Deo producti, & tanquam flores*: ac denique *generatione* apud nuper allegatum Athanasium Orat. 3 pag. 8. Itaque Patres Ecclesiæ ijs vocabulis vtuntur ad exprimendum Verbum diuinum, quæ, vix differunt à nomine *prolis*, impræsenti sæpe vsurpato ab Anselmo.

24 VERVM Vt absque periculo vllo erroris, aut offendiculo loquamur in hac re, quædam obseruare oportet. PRIMVM est, Græcè non debere dici γέννημα de Filio Dei, vti fecit Eunomius reprehensus à Basilio lib. 2. contra illum pag. 2. & 3. vbi Latinus interpres *genituram* transtulit. Nam licèt eius significatio eadem sit, ac in his nominibus Latinis *geminen*, *germen*, *progenies*, *fructus*, *ac fœtus*, quibus vsos fuisse SS. Patres vidimus nuper; attamen ij ipsi ad exprimendum Dei Verbum non vtuntur Græcè nomine τὸ γεννήματος, sicut nec *genituræ* Latinè: nec Scriptura ipsa, id vnquam fecisse invenitur, vt suprà num. 21. monuimus. Quin & Ariani Filium Dei *gennema* appellantes, eo nomine opus, seu facturam, intelligebant. Quare cùm Arius & ipsius gregales in libro, quem obtulerunt Alexandro Episcopo Alexandriæ, dixissent, Filium Dei esse γέννημα, ἀλλ' οὐχ ὡς ἓν τῶν γεννημάτων, Hilarius Latinè reddidit, *facturam*, *sed non sicut vnam ex reliquis facturis*. Nimirum, ita debuit ea verba interpretari S. Doctor ad mentem eorundem hæreticorum, qui Verbum divinum asserebant, non tam genitum ex substantia, Dei Patris, quàm factum, sive creatum. Est præterea ratio alia cavendi ab eo nomine, propter summam differentiam vocum duarum penes vnicam litteram, quæ facilè potest lectores abducere in hæreticum sensum. Nam γέννητὸν duplici *ν* scriptum significat *natum*: è contra verò γένετὸν vnico *ν* prolatum, significat *factum*. quod secundum de Filio Dei dicere, nefas est, & tessera Arianæ perfidiæ. Quare Ariani Verbum appelare soliti sunt γέννημα, sicuti & ποίημα. id est, opus creatum, sive factum: vt obseruat eorum mastyx Athanasius Orat. 3. contra Arianos propiùs ad med. quàm ad princip. Ac præterea idem Dialogo 1. de sancta Trinitate non longè post medium, obijcit sibi argumentum Anomœorum interrogantium, cur ipse D. N. IESVM Christum non diceret *Agenneton*, cùm tamen appellaret *Ageneton*, per vnicum *n*. Respondet verò S. Doctor: *Quoniam GENNETON illud est, quod ex hypostasi gignitur, ideoque ex ventre vel vtero dicitur*: GENETON verò illud est, *est, quod est à potestate opificis. Quæcumque enim volunt, fecit*. Quasi diceret, Verbum divinum verè esse AGENETON per vnicum N. id est, infectum, increatum: non tamen AGENNETON per duplex NN. id est, non-genitum, sive non natum. Quam ob causam Damascenus lib. 1. Fidei cap. 9. prope medium dixit: χεὴ γὰρ εἰδέναι, &c. id est: *Nosse enim oportet, vocem AGENETON, cùm vnico N. scribitur, increatum, seu quod minimè factum est, significare*: *AGENNETON autem vocabulum duplici NN. scriptum reperitur, id quod genitum non est, indicare*. Subdit verò post pauca, vocabulum id priori modo scriptum, convenire cuilibet personæ diuinæ, cùm quælibet earum sit increata, seu non facta: posteriori autem modo acceptum, non convenire personæ Filij, quia verè à Patre genitus est. Quare cùm ea vox sit homonyma, seu æquivoca, quemadmodum & vox GENEMA, aut GENNEMA apud eosdem Græcos, sicuti & GENITVRA, apud Latinos, non debet facilè vsurpari de Filio, seu Verbo Dei. Vide plura alia huc spectantia apud Ruiz disput. 4. & Petavium lib. 5. cap. 1.

25 SECVNDVM Est, tam nomen *prolis*, quo Anselmus hoc loco appellat Verbum Dei, quàm alia nomina paulo antè ex Patribus obseruata, qualia sunt, *soboles*, *germen*, *progenies*, *propago*, *fructus*, &c. non debere à nobis ieiunè ac seorsim vsurpari de Filio Dei sine expressa declaratione proprijssimæ & perfectissimæ generationis, prout distinctæ à creatione & omni vera efficientia. Ratio est: quoniam nomina eiusmodi seorsim & nudè accepta sunt homonyma, seu æquivoca, aut indifferentia ad id quod habet esse per generationem aut creationem, vel aliud efficientiæ genus: ideoque accipi possent sensu Catholico, aut Ariano Quare ne suspicio aliqua ingeneretur, oportet, vbi ea dicuntur de Filio Dei, addere rationem perfectæ generationis, quatenus distinctæ à creatione: vt proinde Verbum divinum asseratur genitum, ac Filius Patri consubstantialis: non autem factum, vel alterius substantiæ à Patre. Quod ita obseruarunt SS. Doctores Græci ac Latini, qui ijs vocabulis vsi sunt, & Anselmus impræsenti cap. 39. & 40. Ita enim Verbum

Dei appellat PROLEM summi spiritus, seu Parentis, vt addat, *non sic esse ex eo, quemadmodum ea, quæ ab illo facta sunt: sed quemadmodum Creatorem de Creatore, summum de summo, &c.* Et denique totus vtriusque capitis contextus in id potissimum intendit, vt Verbum Dei verissimè genitum asseratur, & longè sublimiori ratione, quàm quælibet alia proles dicatur nasci à suo parente aut principio in rebus creatis. Quod & vberiùs confirmat cap. sequenti.

CAPVT XLII. Aliás XLI.

QVOD ALTERIVS VERISSIME SIT ESSE GENITOREM & Patrem, alterius Genitum & Filium.

26 VERVM Iam quidem & fortè possem, illum esse verissimè Patrem, hoc verò verissimè Filium, concludere.

27 SED Nec hoc negligendum existimo, an Patris & Filij, an matris & filiæ magis illis apta sit appellatio, cùm in eis nulla sit sexus discretio.

28 NAM Si idcirco convenienter est ille Pater, & proles eius Filius, quia vterque est spiritus: cur non pari ratione alteri convenit esse matrem, alteri filiam, quia vterque est veritas & sapientia?

29 AN Quia in his naturis, quæ sexus habent differentiam, melioris sexus est patrem esse vel filium; minoris verò matrem vel filiã? Et hoc quidem naturaliter in pluribus; in quibusdam verò è contrario: vt in quibusdam avium generibus, in quibus fœmineus sexus semper maior & validior est; masculinus verò minor & infirmior.

30 AVT Certè idcirco magis convenit summo spiritui dici Patrem, quàm matrem, quia prima & principalis causa prolis semper est in patre. Nam si maternam causam quolibet modo semper paterna præcedit; nimis est incongruum, vt illi parenti adaptetur nomen matris, cui ad gignendam prolem nulla alia causa aut sociatur, aut præcedit. Verissimum igitur est, summum spiritum Patrem esse prolis suæ.

31 QVO Si filius semper similior est patri, quàm filia; nihil est autem similius alteri, quàm summo Patri proles sua: verissimum est, hanc prolem non esse filiam, sed Filium.

32 SICVT Igitur proprium est illius verissimè gignere, istius verò gigni: sic proprium est illius verissimum esse genitorem, istius verò verissimè esse genitum. Et sicut alter est verissimus parens, alter verissima proles: sic alter est verissimus Pater, alter verissimus Filius.

SCHO-

SCHOLIA IN CAPVT XLII.

SECTIO SECVNDA.

Veritas Genitoris & Geniti, Patris ac Filij, ab Anſelmo tradita, aſſeritur ex Scriptura, non ſolùm contra Arianos & Sabellianos, ſed etiam aduerſus Iudæos. Illuſtria Rabbinorum teſtimonia in id confirmandum. Nonnihil de Iudæorum perfidia.

33 IN Hoc capite plura tangit S. Doctor ad Theologiam ſimul & Philoſophiá Naturalem ſpectantia, quibus explanandis aliquantò immorari oportet. Summa verò capitis eſt, ſummum ſpiritum, ſeu parentem, eſſe verè Patrem, non matrem: Verbum autem eius, verè Filium, non filiam. Rationẽ verò eiuſmodi appellationum non in eo ſitam eſſe, quòd in divinis ſit aliqua ſexuum differentia, vel quòd validior ſit plerumque ſexus maſculinus: ſed potiùs in eo, quòd nomen Patris, & non matris, conveniat parenti illi, qui ad gignendum non eget alterius cauſæ aut principij conſortio: ſicuti & nomen Filij veriùs, quàm filiæ, convenit Verbo, quoniam ſimilius eſt Patri, & vniverſim filius ſimilior patri ſuo evadit, quàm filia.

34 *VELLEM IAM QVIDEM, &c.* Statuto iam & probato in ſuperioribus ſummum ſpiritum eſſe veriſimè genitorem, Verbum autem veriſimè genitum, pergit Anſelmus ad aſſerendum & probandum, alterum ex ijs eſſe veriſimè Patrem, alterum veriſimè Filium. Quæ aſſertio Catholica eſt, & expreſſa in Scriptura innumeris locis. Sufficiat pauca quædam indicare. Pſalmo 2. v. 7. *Filius meus es tu: ego hodie genui te.* Lucæ 1. *Filius Altiſſimi vocabitur.* Mathæi 16. *Tu es Chriſtus Filius Dei viui.* 1. Ioannis 5. *Simus in vero Filio eius.* Romano 8. *Proprio Filio ſuo non pepercit.* Verus autem & proprius Filius non ſine vero & proprio Patre eſt. Vnde & in Concilio Nicæno, tam Pater, quàm Filius, exprimitur in ipſo Fidei Symbolo: ac præterea lib. 2. Actorum illius paulo poſt medium, §. *Quomodo*, dicitur. *Natura Filius Dei.* Et §. *Sæpe numero*, legitur: *Ex ſubſtantia Patris genitus Vnigenitus Dei Filius.* Idipſum legitur ſæpe ibidem & in tribus alijs primis Concilijs Generalibus, ac præterea in Symbolo Athanaſij. Cùm enim ibidem aſſerantur in Trinitate tres perſonæ, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus, ac præterea generatio Filij ex ſubſtantia Patris, & proceſsio Spiritus ſancti ab vtroque; totũ id in vero & proprio ſenſu accipi debet, prout acceptum fuit ſemper ab Eccleſia: vt propterea nulli Catholico liceat in dubium vocare, ex illis duobus primo loco nominatis, alterum eſſe veriſimè Patrem, alterum veriſimè Filium.

35 HÆC Aſſertio Catholica Anſelmi directè contradicit Arianis effutientibus ſterilem eſſe Deum ad intra, nec in eo propriè eſſe generationem, ac per conſequens nec veram & propriam rationem Patris ac Filij. Ita enim de ijs teſtantur Eccleſiæ Patres, qui cum ijs olim diſſerebant. Athanaſius ſermone 3. de geſtis Concilij Nicæni, inquit de ijs hæreticis: *Dicunt ſterilem eſſe, & infructuoſam naturam paternam, quæ omnibus rebus inſitam, & propagatiuam dedit ſimilium naturam,* Cyrillus Alexandrinus Dialog. de Trinit. lib. 1. column. penult. de eiſdem Arianis ait: *Ipſam Dei Patris naturam in hoc ſimul dehoneſtant, quando quidem dicunt non eſſe fructiferam, & ſpoliant eum gignendi poteſtate: cuius tamen figuras parturiens & fructificans creaturarum natura in ſe declarat.* Quod idem argumentum vrget ampliùs lib. 2. Theſauri cap. 1. nam quòd in divinis non ſit verè Pater aut Genitor, duplici tantùm ex capite cogitari poteſt: vel defectu potentiæ, vel voluntatis. Vtrumque autem eorum, alienum à Deo eſt. *Si non potuiſſe dixerint, impudenter impotentiam Patri attribuent: ſi noluiſſe, turpiſſimam illi pigritiam imponent.* Similiter Baſilius lib. 4. contra Eunomium non procul à principio: *Si Deus non generat, quia non poteſt; minor eſt, quàm generans & perfecta* (fortè, imperfecta) *natura: cùm ad hoc etiam imbecillitas inſit. Quòd ſi poteſt, & noluit quod natura habet, voluntate retinuit.* Eodèm ſpectans Cyrillus alter Hieroſolymitanus, Catecheſi 7. ſub initium dixit. *Nam qui omnibus vim gignendi impartitur, eum hac facultate priuare, impium ſanè fuerit.* Itaque, præter teſtimonia Scripturæ & Conciliorũ, exinde probatur in divinis eſſe propriè Genitorẽ & Patrẽ, & per cõſequens Genitũ & Filiũ (quod hoc loco directè docet Anſelm.) quoniam ſi ita nõ eſſet, vel oriretur ex defectu poteſtatis ad generandũ, vel ex defectu voluntatis. Vtrumvis verò ex ijs dicatur, impium eſt. Primum quidem. nam qui naturis & agentibus creatis dedit poteſtatem generandi ſibi ſimile; quomodo putandus eſt eâdẽ perfectione carere intra naturã propriã? Secundũ antè: quia poſſe naturaliter generare Filium intra propriã naturã, & tamen nolle, alienum eſt à ſummo bono; quòd eſt ſummè communicativũ ſui, nullámq; libertatem habet ad carendum ijs, quibus propria ipſius bonitas completur & maximè perficitur. Et quidẽ hoc argumentũ Patrũ eſt optimum; ſuppoſitis tamen Scripturæ teſtimonijs

manifeſtis, in quibus traditur generatio divina & propria ratio Patris ac Filij in divinis: aut ſaltem ſuppoſito, generationem ex ſuo conceptu formali eſſe originem ab omni imperfectione alienam. quod ſola fide innoteſcit. Vide D. Thom quæſt. 9. de Potentia artic. 9. ad 9. Alioqui probaretur ratione naturali demonſtrativa myſterium Trinitatis, & veritas generationis divinæ. quod eſt planè impoſsibile: vt latè oſtenſum fuit Diſp. LI. per totam, præſertim ſect. 2.

35 EX Eiſdem Scripturæ teſtimonijs reijcitur alius error conſectarius eorundem Arianorum, qui; cùm non poſſent negare in divinis Patrem & Filium, propter aperta loca, in quibus id teſtatum habetur, ea interpretati ſunt de paternitate & filiatione adoptiva. Ita enim de ijs refert Hilarius lib. 4. de Trinitate column. 2. hiſce verbis: *Aiunt hæretici, Filium non ex Patre natum, neque Deum ex natura, ſed ex conſtitutione eſſe: adoptionem, ſcilicet, eius eſſe in nomine, quia ſicut plures Deo filij, ita & hic filius ſit.* Eandem illorum perfidiam & impudentiam memorat lib. 6. eiuſdem Operis column. 2. & 3. ſicuti & Epiphanius Hæreſi LXIX. pagin. 2. ex verbis Arij in Epiſtola ad Alexandrum, atque ex Eunomio Baſilius lib. 2. contra ipſum & medium, Nazianzenus quoque Oration. 35. quæ eſt tertia de Theologia column. 3. Reijcitur, inquam, nam teſtimonia Scripturæ allegata num. 34. planè loquuntur de Chriſto, tanquam vero & proprio Filio atque Vnigenito. quæ omnia ſolùm cadere poſſunt in eum, qui ſingulariter, & præ omnibus alijs, non gratiâ, ſed naturâ, non adoptione, ſed naturali generatione, Filius Dei vivi dicitur & eſt: ſive, vt loquitur impræſenti Anſelmus, veriſsimè genitus & Filius, veriſsimi Genitoris & Patris. Idque luculenſis verbis exponunt Patres Nicæni locis ac verbis eodem num. 34. indicatis. Et certè ſi non naturâ, ſed adoptione Filius Dei eſſet, fruſtra atque immeritò dixiſſet Paulus in Epiſtola ad Hebræos cap. 1. verſ. 4 *Sedet ad dexteram maieſtatis in excelſis: tantò melior Angelis effectus, quantò differentius præ illis nomen hæreditavit. Cui enim dixit aliquando Angelorum: FILIVS MEVS ES TV, EGO HODIE GENVITE? Et rurſum: EGO ERO ILLI IN PATREM, ET IPSE ERIT MIHI IN FILIVM.* Fruſtra, inquam, atque immeritò ita loqueretur Apoſtolus, ſi Filius Dei non naturâ, ſed adoptione filius æterni Patris eſt. nam & ſancti Angeli, immo & quilibet homines iuſti, ad adoptionem, ſeu filiationem adoptivam Dei evecti ſunt. Vt ergo ſingularis illa excellentia locum habeat in ſolo Filio Dei ſupra omnes Angelos, nec ſolùm ſupra homines iuſtos, alteri debet Filius Dei, non adoptione aut gratia, ſed generatione & naturâ. Mitto innumera alia Scripturæ teſtimonia æquè illuſtria in id probandum contra Arium eiuſque ſectatores, tum veteres, tum recentes, quæ ſuprà indicavimus Diſput. LIV. & ſequentibus, immo & contra Iudæos ſuprà Diſput. LVIII. impugnatos ex Veteri Teſtamento, præter plura alia eius loca à PP. obſervata, præſertim Proverb. 8. *Nondum erant abyſſi, & ego iam conceptа eram.* Ac paucis interiectis: *Ante omnes colles ego parturiebar.* Quæ verba de generatione Verbi, ſive Sapientiæ increatæ, non adſcitiria, vel adoptiva, ſed naturali, intelliguntur ad litteram, & exponuntur à Patribus, quos plena manu allegant ibidem Cornelius à Lapide, Salazar, & Ruiz diſput. 44 ſect. 2.

36 SED Nec prętereundum eſt, eandem generationem, ſive originem Verbi, nõ adoptivam, ſed naturalem ab æterno Patre, ita in eo Proverbiorum loco, & in alijs Veteris Teſtamenti traditam fuiſſe, vt multi ex Rabbinis, ſeu ijs, qui inter Hebræos ſapientes audiebant, illam planè intellexerint, ac ſcripto evulgaverint. Et omiſsis iſs, quos ſuprà Diſput. LVIII. allegavimus ad probandum, Trinitatis myſterium fuiſſe in Veteri Teſtamento traditum, & creditum à ſapientioribus Iudæorum; placet nunc quædam illorum teſtimonia indicare, quibus Patrem & Filium, ac ſubinde huius veram generationem agnoſcunt, & denique Spiritum ſanctum, veluti vnum atque eundem cum ijs Deum. Priùs verò proferendum eſt Oraculum Apollinis Pythij, in quo videtur, dæmonum divina virtute compulſum edidiſſe plura fidei myſteria, atque in ijs generationem Dei Filij ex Deo Patre, eodem ſecundùm divinitatem. Nimirum id exprimunt verſus illi eiuſdem Oraculi.

Μοῦνοι χαλδαῖοι σοφίαν λάχον, ἠδ' ἅρ' ἑβραῖοι
Αὐτογενέθλου ἄνακτα σεβαζόμενοι θεὸν ἀγνῶς.

Soli Chaldæi ſapientiam acceperunt, vti & Hebræi,
Ex ſeipſo natum regem venerantes Deum purè.

37 VENIAMVS Itaque ad proferenda teſtimonia Rabbinorum de generatione Verbi, ſeu Filij, ex æterno Patre, quib' etiã ſæpe

Spi-

Spiritum ſanctum adiungunt, veluti ab ijs procedentem. Exhibebo autem verba ipſorum Latinè reddita: quæ Hebraicè, qualiter primùm ſcripta ſunt, videri poſſunt apud Eliam Schedium de Dijs Germanis cap. 12. ſive etiam apud Galatinum, ac Martinum Raymundi nuper Pariſijs editum cura & induſtria clariſſimi & eruditiſſimi D. Ioſeph Voiſij. Atque inprimis R. Azariel in Tractatu de Sanctitate ait. *Spiritus producit Verbum & vocem, non labiorum hiatu, aut linguæ ſermone, aut hominis ſufflamine. Sed hi tres vnus Spiritus ſunt, nimirum Deus vnus. hoc autem iuxta illud, quod in libro de hominis creatione legitur: Vnus Spiritus bene viuens, benedictũ nomen eius, qui vnus in ſæcula ſæculorum, Spiritus, Verbum, Vox; id eſt, vnus ſanctus Spiritus, & ab vno Spiritu, Spiritus duo.* Vbi planè exprimitur generatio Verbi ſeu Filij à Patre, quem Spiritum nominat, & origo tam eiuſdem Verbi, quàm Spiritus ſancti ab ipſo, tanquam eodem Deo cum ipſis. Nec mirum ſi non ita exactè rem exponat nominibus proprijs, qualiter apud Catholicos fit. Hoc enim ſervatum erat populo Chriſtiano, & legi gratiæ, vt monuimus allegata Diſp. LVIII. à n. 7. Deinde R. Simeon Ben-Iohai in Zoar profert locum R. Iobba in Deuteronomium ad illa verba capitis 6. v. 4. *Audi Iſrael, Dominus Deus noſter, Dominus vnus eſt*, Supra quæ ita loquitur: *Per primũ* יהוה (Iehovah) *quod Dei incommunicabile nomen eſt, intelligit Patrem omnium principium. Per* אלהינו (Elohenu) *Deum noſtrum Filium omnium ſcientiarum fontem Per* יהוה (Iehovah) *ſecundam* (ſcil. intelligit) *Spiritum ſanctum ex ambobus procedentem, qui quidem Vocis menſura eſt. Vocat verò VNVM, quia individuus eſt: nec revelabitur hoc arcanum vſque ad aduentũ Meſſiæ.* In quibus habemus planè profeſſionem vnius Dei, qui ſit Pater, & Filius ab ipſo genitus, & Spiritus ſanctus procedens ab vtroque. Similiter R. Simeon in cap. 6. Iſaiæ ad illa verba, *SANCTVS, SANCTVS, SANCTVS, DOMINVS DEVS SABAOTH*: inquit: *Sanctus Pater, ſanctus Filius, & ſanctus Spiritus ſanctus.*

38 PRÆTEREA R. Iudas Nagid, quem Iudæi Prophetam dicunt, dum rogaretur, quodnam eſſet nomen duodecim litterarũ myſticum apud Hebræos, reſpondit *Ab, Ben Ruach Haccadoſc.* id eſt, *PATER, FILIVS, ET SPIRITVS SANCTVS.* Idem R. Iudas quoque, interrogatus, quodnam eſſet nomen XLII litterarum, reſpondit: *Ab Elohim, Ben Elohim, Ruach Elohim Haccadoſc, Seloſa Becchad, Veechad bilſoſah.* id eſt, *Pater eſt Deus, Filius Deus, Spiritus ſanctus eſt Deus; tres in vno, & vnus in tribus.* Eſt præterea aliud nomen XLII. litterarum apud Petrũ Galatinum lib. de arcanis Catholicæ Relig. *Ab El, Ben El, Ve Ruach haccadoſc, El, alu lo ſeloſa Elohim ci im Eloha echad.* id eſt, *Pater Deus, Filius Deus, Spiritus S. Deus: at non tres dij, ſed Deus vnus.* Quod ipſum varia combinatione & computatione litterarum exponunt Cabaliſtæ, & ex ijs referunt R. Bechai in principio Geneſis fol. 5. col. 2. atque Ælias Schedius vbi ſuprà pag. 228. vbi & plura alia Rabbinorum teſtimonia exſcribit ſatis opportuna pro myſterio Trinitatis, & generatione Verbi, ſeu Filij. Additque ijs illuſtrem locum ex Philone Iudæo dicente, *DEVS SVMMA GENERANDI FACVLTATE PRÆDITVS EST, & ſecundùm eum ὁ τοῦ Θεοῦ λογος*, id eſt, *VERBVM DEI.* Ac præterea, nequis Verbum ipſum putaret inferius generãte, vel naturæ inæqualis, inquit: *Duo ſunt primi, vnus eſt Logos diuinus, alter Deus ipſe, qui ante hunc Logon. Hic autem Logos principium & finis beneplaciti, ſeu voluntatis diuinæ.* Vbi dum vtrique primatum tribuit, videtur profiteri æqualitatem amborum.

39 DENIQVE Hanc doctrinã fuiſſe olim receptam in Scholis Iudæorum, tanquam veram Cabalam, ſeu traditionem, teſtatur Philippus Mornæus cap. 6. de Vera Chriſti Religione. Addit Schedius pag. 230. initio, priſcos illos Rabbinos nullatenus impugnaſſe tres hypoſtaſes in vna eſſentia, ſed dumtaxat Incarnationem Verbi, ſeu perſonę ſecundę. Quare illi generationem ſeu originẽ Filij à Patre æterno, aut credebant, aut ſaltem non impugnabant; quippe quę ex pluribus locis Veteris Teſtamẽti omnino firmiter colligitur, ſicuti & ipſum Trinitatis myſterium: vt patet ex dictis tota Diſp. LVIII. quamvis recentiores Hebræi, & ipſorum Rabbini, in vindictam horrendi illius ſceleris parentum ſuorum mente excæcati, id pertinaciter negent, ab ipſo ferè Chriſti tempore. Nec verò in pœnam Chriſticidij eam ſolùm erroris caliginem incurrerunt, ſed etiam ſtatim ferè ab ipſius morte in profundam vitiorum execrandorum voraginem ruere permiſſi ſunt, vt teſtatur oculatus teſtis & concivis ipſorum Ioſephus lib. 20. τ ἀρχαιολογιας, vbi corruptiſſimos illorum mores deſcribit hiſce verbis: *Erat tunc temporis Iudæa latronum, præſtigiatorum, & planorum aſylum & ſpelunca. Et certè quia Deus extrema Iudæorum impietate offendebatur, vrbemque ideo & templum abominabatur, Romanorum exercitum induxit, vt tanquam per ignem expurgaret. Quin ſi Romani vel tantillum eius excidiũ diſtuliſſent, procul dubio aut terræ hiatu abſorpti*

aut novo diluvio mersi, aut incendio consumptifuissent. Hæc enim generatio, Sodomitica ipsa longè celeratior & flagitiosior erat. Hactenus ille. tanquam in ijs impletum sit illud Psalmi 68. v. 28. *Appone iniquitatē super iniquitatem eorum, & non intrent in iustitiam tuam, &c.* Quod ibidem ad literam ijs prædicitur in vindictam occisionis Filij Dei. Concludamus itaque & dicamus cum Anselmo impræsenti, in divinis esse verissimū genitorem & Patrem, verissimum Genitum & Filium. quod non modò Scriptura divina sæpe prædicat, & Ecclesia Catholica profitetur palam, sed & sapientiores Rabbinorum fatentur, veluti antiqua Hebræorum traditione receptum, quidquid perfida illorum propago hodieque diffiteatur & neget.

SECTIO V.

Exponitur littera Anselmi quoad rationem dubitandi ex repugnantia varietatis sexuum in divinis. Referuntur & refelluntur deliramenta hæreticorum quorundam, Gentilium, & Mahumetanorum.

40 SED NEC HOC NEGLIGENDUM, *&c.* Cùm proposuisset initio S. Doctor, se velle probare in divinis esse verissimum Genitorem & Patrem, ac verissimè Genitum & Filium, objicit hanc ferè rationem dubitandi. Inter divinas personas nulla est sexuum discretio. Atqui ratio patris & filij, ticuti & matris ac filiæ, est iuxta discretionem sexuum. Ergo in divinis nulla potior videtur esse ratio cur sit verè Pater & Filius, quàm mater & filia. Minor propositio videtur constare, tum inductione facta in omnibus generabilibus: tum præterea ex doctrina Aristot. lib. 1. de Generat. Animal cap. 2. initio ferè, vbi ait: *Generationis enim principia, vt retulimus, illa potissimùm quis statuerit, marem & fœminam.* Maiorem propositionē, in quâ sola apparet esse posse dissidium, supponit S. Doctor, veluti lumine naturæ notam. Discretio enim sexuum solùm habet locum in natura corporea & materiali viventium, quæ iuxta variam materiæ dispositionem temperationemque, producit marem aut fœminam. Cùm ergo natura divina, & quidquid intra Deum est, sit purus & simplex spiritus, vt suprà cap. 15. & 16. demonstravit idem S. Doctor; sequitur planè nullā esse in Deo sexuum discretionem.

41 HINC Obiter confutantur deliria quorundam hæreticorum, qui in divinis matrem quandam, & alium hermaphroditum, inter Æonas Dei, veluti Deos distinctos, commenti sunt. Ita enim de veteri illo Hæresiarcha Valentino testatur S. Irenæus lib. 1. adversus hæreses cap. 5. sub initium. & in fine, quanquam obscuriùs ma sint eius verba, sicuti & initio capitis 6 quibus tamen lucem afferre conatus est revardentius ante caput 1. Alphōsus de Castro lib. contra Hæreses verbo *Deus* hæresi 1. eo sensu Valentini insaniam refert, vt ille dixerit, veritatem & intellectum esse Filiū natum olim ex coniugio profundi, tanquam patris; & silentij, tanquam matris, à quo ortum duxerint plures Æones, id est, plura sæcula, vel ætates, aut multiplex ævum. Vide plura alia circa eam insaniam suprà Disp LXI. n. 30. Idipsum ferè videtur finxisse aut probasse Marcion apud Epiphanium Hæresi XLII. non longè à principio, vbi illius superoi, & supra modum insani nebulonis genium ac deliramenta immania refert & refellit latè. Vtriusque eius Hæresiarchæ & prædicti erroris meminit Nazianzenus Orat. 73 quæ est quinta & postrema de Theologia, col. 4. num. 19. dum dixit: *Quòd si iuxta veteres fabulas hoc quoque modo luseris, vt dicas Deum voluntate sua congressum, Filium genuisse; Marcionis, videlicet, & Valentini, qui novos Æonas commentus est, hermaphroditum quendam Deum induxeris.* Mirum autem est, Marcionis *excogitatam mendacitatem, & deliram doctrinam* (sic eam appellat inibi Epiphanius) in plurima eiusdem hydræ capita divisam, adeò fuisse grassatam, vt per aliquot sæcula celebris extiterit in pluribus & vastis regionibus. Sic enim testatur initio idem S. Doctor dum ait: *Marcion, à quo Marcionistæ, ex præcisto Cerdone occasionem accepit, & ipse magnus serpens in mundum processit, & magnam multitudinem per varios modos vsque in hunc diem decepit, se Scholamque doctrinæ suæ erexit. Hæresis autem etiam nunc est Romæ, & in Italia, in Ægyptoque ac Palæstina, & in Arabia ac Syria, in Cypro item, atque Thebaide. Quin & in Persida & alijs locis reperitur. Magnopere enim improbus ille fraude sua prævaluit.* Mirum, inquam, ideò est, tam immania paradoxa Valentini, & Marcionis, eam celebritatem nacta: quæ, vt meritò inquit Castro vbi suprà col. 2. *Sunt mera figmenta & meræ fabulæ, quæ nulla prorsus ratione fulciri possunt, sed ex cerebro delirantis aut somniantis hominis derivata.* Statim verò subdit: *Has fabulas indoctas sequuti sunt Secundus, a quo Secundiani; & Ptolomæus quidam, & Marcus, huius Valentini sectatores.*

42 CONFVTANTVR, Inquam, facilè eiusmodi fabulæ: tum quia non solùm Scrip-

Scriptura sacra sæpe in vtroque Testamento, sed ratio ipsa naturalis excludit apertè plures Deos, vt cum Anselmo ostensum fuit Tomo I. Disp. XII. & XIII. tum præterea, quoniam Scriptura eadem, quoties recenset divinas personas, non meminit matris aut filiæ inter eas, sed Patris & Filij, vt patet ex testimonijs allegatis suprà Disp. LVII. LVIII. & LIX. tum denique quia distinctio sexuum, vt num. 40. dicebamus, propria viventium materialium & corporeorum est: Deum autem purum & prorsus immaterialem spiritum esse, demonstratum fuit multipliciter cum Anselmo Disp. XXVIII. Fabula itaque est, & adipalis error, distinguere Deum in varios sexus, vt proinde in ipso sit mater aut filia, quemadmodum Pater & Filius. Vide infrà n. 58 & 59. quoddam argumentum pro ijs hæreticis, obiectum & solutum.

43 VERVM Vbi apud Nazianzenum nuper allegatum lego Marcionis & Valentini *hermaphroditum quendam Deum*, subit animum memoria eiusdem fabulæ ab Ethnicis confictæ, & ad vtrumque illum Hæresiarcham derivatæ. Nimirum, illi Venerem, tanquam hermaphroditum Deum aut Deam, colebant & appellabant. Ex ijs Athenæus lib. 5. loquens de illa, Deum masculino nomine, sed pronomine fœmineo effert, dum inquit: ἐν ᾧ μαγμάριον ἄγαλμα τῆ Θεᾶ. *In quo*) templo *erat marmoreum simulacrum Dei*. Quippe de Venere loquebatur. Eandem masculino nomine Aristophanes appellat Ἀφρόδιτον, Homerus autem Iliados 3. Ἀφροδίτην fœmineo casu, indifferenti tamen, vocat: alibi verò masculino genere ab ipso dicitur δαίμων. Nec modò Græci, sed & Latini Venerem vtriusque sexus faciunt. Nam ex ijs Calvus Poeta accinit: *Pollentemque Deum Venerem*: & præterea apud Suidam, Macrobium, ac Servium, sæpè *Venus barbata legitur*. Quin & Dianam simul marem ac fœminam appellat Orpheus in hymno ad Lunam: eamque ex mente Ethnicorum *masculam* dicit Tertullianus in Apologetico.

44 INSVPER Quòd ijdem hæretici Deam fingerent, ex quâ Filius Dei ortum duxerit, similiter ex Ethnicorum fabulis erutū est, iuxta quas Dea quædam Deorum mater asserebatur; cui, inter alia vetera monumenta, dicatam aram Lectorij in Gallia fuisse inventam testatur Augustinus Pierfonius, inscriptione hac posita:

MATRI. DEVM.
POMP. PHILVMENE.
Q. PRIMA LECTOR.
TAVROBOLIVM. FECIT.

Ipsam autem Deorum matrem Cybelem appellabant. Eiusque monumentum aliud inventum dicitur Romæ in Æde S. Nicolai in Calcaria, retro Cæsarinos, in ara grandi, *ac fissa in duas partes*: cuius *figuram expressit Ianus* Gruterus in Opere Inscriptionum Antiquarū. In dextro illius aræ latere, Cybele turrita, cum tympano, à Leonibus vehitur: propè pinus est, & infrà taurus. In sinistro latere aræ est mitratus Attis, bis cinctus, dextra fistulas & crotala, sinistra pedum tenens. Superiùs est tympanum. A tergo ipsius stat pinus, & sub ea aries: subtus deinde taurus seorsum. In parte aversa sunt redæ transversæ, lituus, patera, vrceus, & sympinium. Inscriptio *posita* carminibus Græcis, quæ sic Latinè reddita sunt:

Cunctorum Cybele genitrici hominumque Deumque,
Excelsoque Atti, quem nihil Orbe latet;
Qui facis, vt pura celebremus mente quotannis
Crioboli festos, Taroboliique dies;
Qui cognomen habet de munere Apollinis; aram
Sacrorum Antistes marmoream hanc posuit.

Mitto quod passim apud eosdem Ethnicos legitur de Dijs ex Deabus ortis, quasi vterque sexus in natura etiam divina locum habeat. Mitto insuper quod de Genijs, seu Angelis, tum maribus, tum fœminis, ijdem fabulati sunt, de quo plura obseruauimus in Theologia Florulenta. Mitto denique quod impius ille impostor Mahometus dixit in Alcorano Azoara 5. post medium: *Quomodo Deus habere potuit Filium, si non habuit vxorem?* Sic enim ab eo Pseudopropheta dictum testatur Petrus de la Cavalleria in aureo libro cui epigraphe: *Zelus Christi contra Iudæos, &c.* pag. 131. num. 866. vbi sic illum refellit: *Iste ignorans, & insanus, apud bestiales gentes credidit, quod nos capiamus filiationem in diuinis secundùm formam & modum filiationis humanæ: & non aduertit, quia ignorat, & nescit quod in Psalmo 2. Deus dixit Messiæ: FILIVS MEVS ES TV, EGO HODIE GENVI TE.* Hæc ille, & plura alia, quæ ex ipso obseruat doctissimus Magister Thyrsus tomo 3. disp. vltim. quæ tota est aduersus Mahumetanos & Iudæos. Vide etiam Nostrum eruditissimum Genebrardum lib. 1. de Trinit. pagin. 50. vbi & allegat tam eundem Mahometum Azoara 27. & seqq. quàm Auicennam ipsius errori subscribentem; & vtrumque respuit. Denique in eum scopum lege quæ potiùs Deo afflante, quàm humani ingenij viribus, scripsit de hoc mysterio contra eosdem Mahumetanos, clarissimus Doctor, & Martyr S. Petrus Paschasius Episcopus

pus Gienènsis, et Ordine clarissimus B. Mariæ à Mercede alium prius, Titulo XV. qui est de SS. Trinit. mysterio: cuius Opera primùm prælo edidit Reverendiss. iuxtà ac sapientissimus Generalis eiusdem Ordinis Magister Fr Petrus de Salazar, communi plausu, dum hæc scribo, electus Episcopus Salmanticensis, ob insignem nobilitatem, pietatem, & doctrinam.

45 ITAQVE Iuxta omnes prædictorum errones ratio Patris & Filij, nequit esse, nisi vbi est varietas sexuum: ac proinde tum hæretici suprà notati, tum Ethnici, vti asseruerunt in divinis Patrem & Filium, matrem quoque Deam & filiam adstruebant: Mahumetani è contrà varietatem sexus in divinis negantes, anficiabantur Patrem & Filium esse intra divinam naturam. Anselmus verò, immo totà Christi Ecclesia, profitetur nullam intra Deum esse sexuum varietatem: & tamen asserit in divinis Patrem & Filium verè ac propriè, immo multò magis propriè, quàm sit in natura corporea & capaci vtriusque sexus. Cuius Catholicæ doctrinæ rationem postea reddemus & explanabimus cum eodem S. Doctore. In hac enim sectione solùm proposuimus cum ipso rationem dubitandi in oppositum à num. 40. cui nunc breviter occurrendum est, concessa maiori propositione, negando minorem: quia licèt ratio matris & filiæ arguat varietatem sexuum, non tamen ratio Patris & Filij: vt postea patebit.

46 *NAM SI IDCIRCO, &c.* Vrget S Doctor verbis num. 28 exscriptis rationem eandem dubitandi, seu difficultatem à principio positam, ne in divinis sit ratio Patris & Filij, potiùs quàm matris & filiæ. Si enim propterea asseritur in Deo esse Patrem & Filium, quia vterque est summus spiritus, qui Latinè non fœmineo, sed masculino, vt ita loquamur, genere & casu profertur: cur non etiã sit mater & filia, cùm eædem duæ personæ divinæ sint veritas & sapientia, quæ fœmineo genere proferuntur? Et hæc satis fuerint circa rationem dubitandi.

SECTIO SEXTA.

Cur in divinis non sit mater, sed Pater in ordine ad generationem æternam? Doctrina Anselmi illustratur pluribus ad Philosophiam Naturalem, & Theologiam spectantibus.

47 *AN QVIA IN HIS NATVRIS, &c* Vt solvat S. Doctor rationem dubitandi à principio capitis obiectam, velitat, & examinat solutionem quandam eius nodi, quæ fortè alicui occurrere posset. Ac primò quidem inquit hoc loco Anselmus *in ijs naturis, quæ maris & sexus habent differentiam* (in aliquibus enim nullã esse sexuum distinctionem docent Physici cum Arist. lib. 1. de Generat. Animal. cap. 1.) posset aliquis dicere, propterea esse in divinis Patrem & Filium, non matrem & filiam, quia in Deo asserendum est quod præstantius ac melius existit; non autem quod deterius aut inferioris notæ. Quippe, vt ipse in Proslogio exponit latè tribus primis capitibus, Deus est quo nihil melius excellentius cogitari potest; ac proinde in eo locum habere dumtaxat potest, quod maioris perfectionis est. Ergo in Deo solùm habet locum ratio Patris & Filij, quæ spectare videtur ad sexum virilem: non autem ratio matris ac filiæ, quæ sexum fœmineum præfefert.

48 VERVM Responsionem hanc reijcit Anselmus statim: quia licèt vt plurimũ ita contingat, vt sexus masculinus prævaleat fœmineo, interdum tamen cernitur oppositũ, vt in quibusdam avium generibus, quorum fœminæ maribus validiores, & præstantiores sunt. Ratio autem Patris & Filij, potiùs quàm matris & filiæ, non est asserenda in Deo per analogiam ad aliquid contingens, sive ex accidenti conveniens viventibus inferioribus; sed solùm iuxta ea quæ per se ac necessariò rebus conveniunt. Ergo ratio Patris & Filij, potiùs quàm matris & filiæ, non est in Deo asserenda, eo quòd sexus masculinus validior & præstantior fœmineo sit. Maiorem propositionẽ, in qua sola potest esse difficultas, supponit Anselmus: veluti qui doctrinam in ea traditam legerit apud Philosophos Naturales. Nostræ verò curæ ac laboris est illam ex ijs probare, atque ostendere, quinam, ac quibus locis doceant, in nonnullis animantum generibus fœminas præstantiores & validiores esse quàm mares.

49 PORRO Arist lib 5. Historiæ Animalium cap. 5. cui epigrapha, περὶ τῆ ὀχείας τῶν ἰχθύων, id est, *de coitu piscium*, paulo post initium ait: *Fœmina in omni cartilagineo genere maior quàm mas est. quod idem fere vel in cæteris generibus piscium esse constat. Cartilaginea verò, præter ea quæ enumeravimus, sunt bos, lamia, aquila, torpedo, rana, omneque genus musselorum.* Porrò cùm aves sint *ex aquis ortum genus*, fieri facilè potuit, vt quemadmodum in omnibus ferè piscium generibus fœminæ sunt maiores aut præstantiores maribus, sic etiam in quibusdam generibus avium. Adhuc tamen nihil de ijs in specie invenire potui, quod ad

rem

natura, vel substantia divina, vt ibidem habetur) incomprehensibilis quidem & ineffabilis, QVÆ VERACITER EST PATER, ET FILIVS, ET SPIRITVS SANCTVS, tres simul personæ, ac singillatim quælibet earundem, &c. Huc spectant plura alia similia, quæ habentur in Concilio Florentino sub Eugenio IV. ex communi Latinorum & Græcorum consensu, præsertim sessione 17. & 18. & 25. Itaque verè & Catholicè ac secundùm realem identitatem dicitur Pater essentia Filij, & Filius essentia Patris, propter vnitatem & simplicitatem summæ ipsius essentiæ, quæ veracitèr & indivisim est Pater, est Filius, est Spiritus sanctus.

25 *NON ENIM QVEMADMODVM, &c.* His verbis S. Doctor præcaret errorem paucis pòst annis excogitatũ à Gilberto, qui hanc propositionem absurdam & hæreticam tradidit: *Quòd natura diuina, quæ Diuinitas dicitur, Deus non sit, sed forma, qua Deus est: quemadmodum humanitas homo non est, sed forma, qua est homo.* Insuper & hanc: *Quòd cùm Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, vnum esse dicuntur, non nisi vna diuinitate esse intelligantur; nec conuerti possit, vt vnus Deus, vel vna substantia, vel vnum aliquid, Pater, & Filius, Spiritus sanctus, esse dicantur.* Ita enim testantur de Gilberto omnes scriptores qui Acta Concilij Remensis evolgarunt, præsertim verò S. Bernardus serm. 80. in Cantica, Otho Frisingensis lib. 1. de Gestis Frederici Imperatoris cap. 57. Mathæus Parisiensis in Historia Anglicana ad Annum Christi M.C. XIX. ac præterea ex Recentioribus Vazquez 1. p. disp. 116 Ruiz disp. 11. & Petavius Tomo I. Theologic. Dogm. de Deo lib. 8 cap. 2. Præcidit, inquam, eum errorem Anselmus, quatenus hoc loco ait, non perinde essentiam Filij prædicari de Patre aut è contra essentiam Patris de Filio, ac sapientia prædicatur de homine sapiente. Hic enim non per seipsum, sive non per suam entitatem est sapiens, sed per formam sapientiæ sibi superadditam, seu à se distinctam. Deus autem Pater per seipsum, sive per suam entitatem est essentia Filij, sicuti & Filius per suam entitatem est essentia Patris, & vterque per eandem essentiam ab vnoquoque eorum indistinctam existit, non autem per aliquid distinctum aut sibi superadditum. Quæ est eadem doctrina definita ab Eugenio III. contra Gilbertum, & numero præcedenti relata: vt, nimirum, *NON SOLVM DICATVR, PATER DEITATE EST PATER; SED, EST IPSA DEITAS.* Eadem verò ratio est de Filio, vt patet.

26 *SICVT NANQVE, &c.* Colligit statim Anselmus, tam Patrem, quàm Filium, esse per se perfectum, ac sapientem per se. Probat verò id sub hac ferè formula. Sicuti summa essentia semper est per se, ita etiam summa essentia sapit per se. Quippe vnaquæque earum ratione summæ perfectionis suæ debet habere per se exercitium existendi & sapiendi. Ideoque Dionysius cap. 5. de Divinis nominibus, aiebat, ὅτι ἄλλο τὸ ὄν, καὶ ἄλλο τὸ ζῆν, καὶ τὸ σοφίαν. id est, *non aliud* (scilicet, Deo esse) *id quod existit, aliud vitam, & sapientiam.* Atqui tam Pater, quàm Filius per seipsum, est perfectè summa essentia, sicuti & summa sapientia, vt nuper probatum est. Ergo tam Pater quàm Filius, est per se perfectus, & sapiens per se.

27 *NON ENIM MINVS, &c.* Poterat quisquam objicere, Filium esse minùs perfectam essentiam aut sapientiam, quàm Patrem: quia est essentia & sapientia nata de essentia & sapientia Patris. Quæ locutio non sic accipitur ab Anselmo, quasi ipsa essentia & sapientia Filij verè nascatur de essentia & sapientia Patris. nam idem Sanct. Doctor suprà cap. 5. & sæpe in libro de Processione Spiritus sancti docet, manifestum esse naturæ lumine, nullam rem posse ex seipsa procedere, sive nasci. Essentia autem & sapientia eadem omnino est in Patre & Filio, vt hactenus ipse tradidit, & paulo pòst in hoc ipso capitè palam docet. Non ergo ipsa essentia Filij aut sapientia verè nascitur de essentia aut sapientia Patris. Vnde & Theologi cum Div. Thom. 1. part. quæst. 29. articul. 5. ad 2. dicunt, falsum omnino esse propositionem hanc, *Deitas generatur.* Similiter cum eodem 1. part. quæst 41. articul. 3. reijciunt has propositiones: *Deitas est ex Deitate: Essentia est ab essentia: Sapientia est de sapientia.* Quin & Sanct. Augustinus, qui alicubi dixerat, *Patrem esse sapientem sapientia genita*, postea eam locutionem correxit. Itaque dum impræsenti Anselmus, aut asserit, aut supponit, Filium esse essentiam natam de essentia Patris, sicuti & sapientiam natam de sapientia Patris, non loquitur de eisdem formis, quasi in abstracto, sed in concreto: vt Filius, qui est essentia & sapientia, sit natus de Patre, qui pariter est essentia & sapientia. Quæ formula loquendi desumpta videtur ex Magno Augustino, qui lib. 15. de Trinitat. totidem ferè verba habet, dicens: *Filium esse Deum de Deo, lumen de lumine, SA-*

PIENTIAM DE SAPIENTIA, ESSENTIAM DE ESSENTIA: & Filium vnum eſſe Deum, vnum lumen, VNAM SAPIENTIAM, VNAM ESSENTIAM. Lege Petavium lib. 6. de Trinitat. cap. 10. vbi rem hanc eruditè tractat. Eodem ſenſu Fulgentius lib. de Fide ad Petrum cap. 2. dixit: *Subſtantiam de ſubſtantia*: ac præterea *naturam genitam*. Athanaſius quoque Oration. 5. ὅ ἐστιν ὅ ἐστιν ταυτὸν, id eſt, *eſſentiam eſſentiæ Patrem*. Hoc etiam ſenſu, tam iuxta Symbolum Nicænum, quàm eiuſdem Sanct. Doctoris in allegato lib. de Proceſsione, Filius dicitur *Deus de Deo*: non quaſi Deitas Filij de Patris Deitate nata fuerit: ſed quoniam Filius Deus natus eſt de Patre Deo, & eodem Deo cum ipſo. Iam itaque, ſuppoſita hac explanatione, docet, Filium non eſſe minùs perfectam eſſentiam, aut ſapientiam, quàm ſit ipſe Pater eſſentia & ſapientia: quoniam licèt illam habeat communicatam ſibi à Patre, eſt tamen per ſeipſum, ſive per ſuam entitatem, vnum & idem cum ipſa eſſentia, & ſapientia ſibi communicata à Patre, ſive per ſe exiſtens, & ſapiens per ſe. Vide infrà n. 29.

28 *NEQVAQVAM ENIM REPVGNAT, &c.* Confirmat eandem doctrinam: quoniam optimè cohæret, vt Filius per ſe ſubſiſtat, & de Patre habeat eſſe. Quemadmodum enim Pater habet eſſentiam, & ſapientiam, & vitam in ſemetipſo, vt non per aliam, ſed ſuam eſſentiam, ſapientiam, & vitam, ſit, ſapiat, & vivat: ita etiam per generationem dat Filio habere eſſentiam, ſapientiam, & vitam in ſemetipſo, vt non per extraneam, ſed ſuam eſſentiam, ſapientiam, & vitam, ſubſiſtat, ſapiat & vivat. Idque præterea colligit ab abſurdo: quoniam alioqui non eſſet idem *eſſe* Patris & Filij, nec Filius æqualis Patri, contra quàm in ſuperioribus probatum fuit. In quibus verbis notanda ſunt plura. *Primum*, ab Anſelmo abſurdiſsimum reputari, quòd non ſit idem omnino *eſſe* Patris & Filij, atque adeò quòd aliter habeat *eſſe*, ſive exiſtentiam diſtinctam ab exiſtentia alterius. Quod conſonat noſtræ ſententiæ ſuprà Diſput. LXXIV. ſtatutæ de vnica exiſtentia, eaque abſoluta in divinis perſonis. *Secundum*, ſubſiſtentiam ex mente Sanct. Doctoris convenire Deo ratione ſuæ eſſentiæ, ſicuti vivere & ſapere convenit ipſi ratione ſuæ vitæ: atque adeò in divinis eſſe ſubſiſtentiam abſolutam & communem tribus perſonis, quemadmodum eſſentiam, & ſapientiam, & vitam. Quod ſuprà Diſput. LXXVII. ex profeſſo ſtatutum fuit. *Tertium*, eandem prorſus eſſentiam, ſive *eſſe*, convenire Filio, ac Patri: eo ſolùm diſcrimine, quòd Pater illam habeat à ſeipſo, & independenter à quolibet ſibi illam dante, veluti fontale principium exiſtens in Trinitate, vt aliàs ferè exponit idem Anſelmus libro de Proceſsione cap. 17. Filius verò non, niſi communicatam à Patre per æternam generationem. *Quartum*, ſubſiſtentiam Filij eſſe eandem cum ſubſiſtentia Patris, ſicuti & eſſentia vtriuſque vna eſt. Propterea enim Anſelmus hoc loci ait, Filium non aliter, quàm per eſſentiam ſuam ſubſiſtere: ſicuti non aliter vivit aut ſapit, quàm per vitam & ſapientiam ſibi à Patre communicatam. Sicuti ergo non ſunt in Patre & Filio plures eſſentiæ, vitæ, ac ſapientiæ, ſed vnica & communis tribus: ita etiam vnicum *eſſe* ſubſiſtentiæ. Quæ omnia conſonant traditis ſuprà Diſp. LXXVIII. per totam, vbi excluſimus à Deo tres ſubſiſtentias relativas, & aſſeruimus vnicam abſolutam, cum veritate trium hypoſtaſeon, ſive ſuppoſitorum aut perſonarum cohærentem.

29 *QVARE NON REPVGNAT, &c.* Indicat ſubobſcurè difficultatem quandam, quæ occurrere poſſet adverſus doctrinam præcedentem. Videtur enim repugnare, vt Filius ſubſiſtat per ſe, & ſimul ipſum eſſe ſubſiſtendi à Patre habeat. Quidquid enim per ſe habet aliquid, non habet illud ab alio: nam eſſe per ſe, & ab alio, pugnant invicem. Si igitur Filius à Patre habet *eſſe*, ſive ſubſiſtere, non habet id per ſe. Reſpondet tamen Sanct. Doctor, vtrumque id optimè cohærere, vt Filius à Patre habeat eſſe, & ſimul per ſe ſubſiſtat: quia hoc ipſum, quod eſt, poſſe ſubſiſtere per ſe, habet Filius à Patre. Nimirum, habet illud ſibi identificatum, quamvis communicatum à Patre. Rem exponit hoc ferè exemplo. Si aliquis ſapiens ſuam me ſapientiam, cuius antea eram expers, doceret; quidquid ego ſaperem, per illius ſapientiam fieri non incongruè diceretur. Verùm licèt mea ſapientia ab illius ſapientia haberet eſſe & ſapere, ex hypotheſi tamen exiſtentiæ ſuæ, iam eſſet mihi ratio ſapiendi, non per aliud, ſed per ſeipſam. Multò ergo magis Filius æterni Patris per ſeipſum ſubſiſtit, vivit, & ſapit: quia licèt accipiat eſſe, ſapere, & vivere à Patre; ita tamen accipit, vt ambo ſint vna & eadem eſſentia, ac proinde eadem ſapientia, & vita. Ergo Filius per ſe eſt eſſentia, & vita & ſapientia, quamvis totum

id

id accipiat à Patre. Hoc eodem modo loquitur Athanaſius in fine libri contra Græcos, vbi divinitatem Filij demonſtrat, quia non ſolùm dicitur in concreto potens, ſapiens, aut verus; ſed etiam in abſtracto veritas, ſapientia, & potentia Patris appellatur. Vnde ita loquitur de eodem Filio: *Potentia eſt Patris, & ſapientia, & ratio; non ſic, vt participatione iſta ſit, aut hæc aliunde ipſi accidant; quemadmodum ijs evenit, qui ipſius participes ſunt, & per ipſum imbuuntur ſapientia, ac potentes & rationales ab ipſo fiunt: SED EST IPSA PER SE SAPIENTIA, IPSA POTENTIA PROPRIA PATRIS, IPSA LVX, IPSA VERITAS, IPSA IVSTITIA, IPSA VIRTVS.* Hactenus ille.

30 *NON IGITVR SIC, &c.* Concludit, iuxta dicta, non ita Patrem eſſe eſſentiam Filij, aut Filium eſſentiam Patris, vt vtc que illorum non ſubſiſtat per ſe, ſed per alterum. Nimirum, dum alter dicitur eſſentia alterius, ſolùm ſignificatur communio, ſive ſumma identitas & vnitas eiuſdem numero eſſentiæ ſumnè ſimplicis in vtroque, quâ alter eſt ὁμοούσιος, id eſt, conſubſtantialis alteri, vt in ſuperioribus ſæpe dixit Sanct. Doctor, & ſuprà Diſput. LV. ac ſequentibus ex Scriptura, & Concilijs ſtabilitum fuit. Quippe hoc ſenſu alter eſt *id ipſum*, quod alter, quia vnuſquiſque illorũ habet eſſentiam alterius. nam Deus quidquid habet, eſt, nec in eo diſtinguere reipſa poſſumus id, quod habet, & quod habetur. Quare Gregorius Magnus lib. 10. Moral. cap. 20. aiebat: *Deus hoc eſt, quod habet: æternitatem quippe habet, ſed ipſe eſt æternitas: lucem habet, ſed lux ſua ipſe eſt. Non ergo ego eſt aliud eſſe, & aliud habere.* Vide plura alia huc ſpectantia Tomo I. Diſput. XXVIII. & XXIX. vbi de ſimplicitate Dei cum Anſelmo diſſeruimus.

31 *HAC ITAQVE RATIONE, &c.* Colligitur demum, quod nuper explicuimus, Patri ac Filio convenire non aliud, ſed idem omnino eſſe, vt quilibet eorum eſſentiam divinam habeat, & ipſa eſſentia ſit; ac proinde alterum eſſe alterius eſſentiam, quatenus idem *eſſe*, ſeu eadem eſſentia eſt vniuſcuiuſque. Quæ doctrina, veluti certa ſecundùm fidem, etiam quoad prædicationem eſſentiæ de Patre & Filio per identitatem cum vtroque eorum, definita fuit in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. vt ſuprà num. 23. vidimus.

(?)

DISPVTATIO LXXXIV.

AN FILIVS DEI SIT AVTOTHEOS, SIVE DEVS A SEIPSO.

CONTRA HÆRETICOS QVOSDAM.

AD ILLVSTRISSIMVM ET ERVDITISSIMVM D. D. BENEDICTVM DE TRELLES VILLAAMIL, Iacobæum Equitem, Supremorum Senatuum Iustitiæ, & Cameræ Consiliarium, Virum mentis amplissimæ, & ad summa natum, &c.

HVIC Disputationi ansam præbuerunt quidam ex Heterodoxis recentibus posteà notandi: qui Filium Dei AVTOTHEON simpliciter appellant, & eo quidem sensu, vt videantur negare æternam ipsius ex Patre generationem. Quare illos confutare, & Catholicam in hac re sententiam exponere, ac confirmare oportet, ad mentem Anselmi.

SECTIO PRIMA.

Expenditur noua quædam hæresis Autotheanorum, & ostenditur, illam quam maximè differre a doctrina Anselmi in hoc capite. Impugnantur Caluinus, & quidam alij Filium Dei simpliciter appellantes, Deum à seipso.

1 POSSET Cuiquam suboriri scrupulus aut suspicio, ne fortè dum Anselmus in hoc capite docet, Filium per se esse, sapere ac vivere, dedisset ansam quibusdam hæreticis sæculi præcedentis, quos noster doctissimus Archiepiscopus Genebrardus lib. 1. de Trinitate inter medium & finem pag. 54. & seq. nominat *Autotheanos*, quoniam asseruerunt, Filium esse *Autotheon*, ideſt, Deum à seipso. Eam verò hæresim adscribit Calvino, eiusque discipulo & sectatori Theodoro Bezæ, quamvis posteà in progressu eiusdem Operis suspicetur, primum eius auctorem fuisse Franciscum Stancarum. Similiter Gulielmus Lindanus in Dialogo, cui epigrapha, *Dubitantius*, ac Venerabilis Petrus Canisius in præfatione libri de Ioanne Baptista, eundem errorem Calvino tribuunt. Et certè si accipiatur, vt sonat, Filium à se esse Deum, absdubio colligitur ipsum esse Deum per omnimodam negationem principij: ac proinde Filius non erit reipsa distinctus à Patre; quæ est hæresis Sabelliana: aut erit alius Deus principio carens; quæ hæresis non differt à Polytheismo, aut Manichæismo. Manichæi enim duo prima principia statuerunt prorsus ingenita, sicuti & Polytheitæ plures deos. Circa quod plura præmisimus Tomo I. Disp. XIII.

3 PORRO Calvinum eam hæresim tradidisse confirmant ex varijs ipsius testimonijs, quorum aliqua indicabo. Lib. 1. Institut. cap. 13. §. 19. inquit: *Nunc Scriptores Ecclesiastici Patrem Filij principium esse tradunt: nunc Filium à seipso & diuinitatem & essentiam habere asseverant.* Atque inferiùs: *Ergo cùm de Filio sine Patris respectu simpliciter loquimur, bene & propriè Filium à se esse asserimus.* Præterea §. 23. loquens de eodem Filio ait: *Quomodo Creator, qui omnibus esse dat, non erit à seipso, sed aliunde essentiam mutuabitur?* Denique in Epistolis ad ad Polonos, & libro contra Valentinum Gentilem, passim ait, Filiũ esse *Autotheon*, id est,

à ſeipſo Deum. Quin & locutionem illam in Symbolo Fidei contentam, qua Filium profitemur DEVM DE DEO, criminatur veluti duram & impropriam. Hæc ferè ſunt teſtimonia, quibus moti Genebrardus, Lindanus & Caniſius, Autotheanorũ hæreſim Calvino tribuunt. Mitto plura alia ipſius loca, in quibus plurimùm adhæſiſſe videtur Arianis, iam in ſuperioribus obſervata Diſp LIV. n. 18. & Diſput. LVIII. n 34. & Diſp. LXXIII. n. 32. & ſeq ut propterea Huanius librum ediderit Calvino-maſtygẽ, cui epigrapha: CALVINVS ARIANIZANS. Mitto, inquam, nam hæreſis Autotheanorum, de qua nunc agimus, cum Sabellianiſmo aut Polytheiſmo videtur habere commercium potiùs, quàm cum Arianiſmo.

4 VERVNTAMEN Sapientiſſimus Bellarminus, quâ erat integritate ac pietate, evolutis diligenter eiuſdẽ Calvini ſcriptis, non audet eam hæreſim ipſi penitus adſcribere: quoniam videtur docere, Filium eſſe à ſe quoad eſſentiam, quatenus hæc non eſt genita aut producta, ſed à ſeipſa: non verò quoad perſonam, quam alijs atque alijs locis, præſertim lib. 1. Inſtitut. cap. 13. §. 13 fatetur à Patre genitam. Quin & poſtea §. 23. ait, eſſentiam Filio à Patre communicatam eſſe: ac rurſus §. 25. Filium appellat ſapientiam genitam, & Patrẽ ait eſſe fontem Deitatis. Cùm hac verò doctrina pateat, minimè cohærere quòd Filius Dei ſit Autotheos quoad perſonam, quoniam evidens eſt, genitum, vt genitum, ſeu habentem eſſentiam ab alio communicatam, ſub ea ratione formali non eſſe à ſe, ſed ab alio. Non itaque videtur Calvinus docuiſſe, Filium Dei eſſe Autotheon quoad perſonam, ſed quoad naturam, quatenus hæc non eſt genita, vel vllo alio modo producta, ſed à ſe Quo eodem ſenſu loquitur Ioſias Simlerus Calvinianus in Epiſtola ad Polonos, & Theodorus Beza ex eodem Calvini grege, axiomate 14. de Trinitate, qui duo pariter autuſian Filij cum ſuo antecambulone iuentur. Illos ſequutus fuit Lambertus Danæus in Reſponſione ad laudatum Genebrardum, addens pagina 40 niſi Filius & Spiritus ſanctus habeant à ſe eſſentiam, ſolum Patrem fore verum Deum; illos autem duos, *fictitios, emendicatos, deificatos, precariò ac mutuatiè Deos; neque à ſeipſis Deitatem, neque omnipotentiam, neque omniſcientiam habere.* Abſurda profectò & ſtulta Danæi collectio: vt infrà n. 45. patebit in ſolutione ad idem ferè argumentum Calvini. Dum autem Bellarminus recuſat tribuere ipſi eam hæreſim, profitetur meritò, ſe nolle illum defendere aut excuſare: vtpote, qui indignum ſe reddiderit defenſione, & communione Eccleſiæ: ſed tantùm oſtendere velle, quæſtionem hoc loci potius videri de nomine, aut modo loquendi, quàm de re ipſa. Ita ferè ille Tomo I. lib. 2. de Chriſto cap 19.

5 SED Certè dum conſidero varium & inconſtans Calvini ingenium, ſicuti & aliorum Heterodoxorum, etiam circa myſterium Trinitatis, potiùs exiſtimo, illum in hac ipſa re non conſtitiſſe ſibi, & varijs locis pugnantia docuiſſe. Nam teſtimonia illius exſcripta num. 3. denotant ſatis, Calvini iudicio Filiũ Dei ſimpliciter & propriè eſſe Deum à ſeipſo, & non aliunde eſſentiam mutuari: alia verò indicata num. 4 proximè præcedenti indicant, Filium à Patre gigni, & communicatam ab ipſo Deitatem habere. Quæ duo inter ſe pugnare, patet. Sic certè in eodem Calvino ſimilis contradictio invenitur, dum quibuſdam locis profitetur vnam numero Deitatem in tribus perſonis diſtinctis, in quo directè contradicit Ario & Sabellio: alibi verò non ſemel videtur evertere, ac ſolo æquare fundamenta præcipua Eccleſiæ Catholicæ contra eoſdem duos Hæreſiarchas: vt vidimus locis num. 3. indicatis. Quid ergo mirum erit, ſi ſimili ingenij vertigine aut inconſtantiâ, modò aſſeruerit Filium eſſe Deum à ſeipſo; modò negaverit, dicens fuiſſe à Patre natum, & Deitatem ab ab ipſo communicatam habuiſſe? Accedit quòd ipſe alijs præterea locis videtur diſertè negare, Filium habere eſſe à Patre, vel vel ab illo eſſentiam accipere. Etenim in Opuſculis lib. de impietate Gentilis pag. 672. ait: *Semo ſemper fuit Deus. Vnde ſequitur, non ei datum fuiſſe, vt eſſet. Similiter quum pronuntiat Chriſtus ipſe*, Antequam fieret Abraham, ego ſum; *ſibi profectò eſſentiam abſque principio vendicat.* Similiter in Admonitione ad fratres Polonos pag 685. inquit: *Si Pater habet ſuum eſſe à ſeipſo, Filius ſuum eſſe habet à Patre, Spiritus ab vtroque; an non tres eſſentiæ emergunt, atque vna diſcerpitur?* In quibus locis videtur planè ita dicere Filium eſſe Autotheon, ſive Autoûſion, vt non à Patre, ſed à ſe divinitatem, ſive eſſentiam habeat, quæ certè eſt hæretis manifeſta, & propria eorum, qui Autotheani dicuntur.

6 SED Quidquid ſit, an alicubi Calvinus docuerit, Filium eſſe Deum à ſeipſo per negationem principij, à quo generetur, & recipiat eſſentiam; modus tamen loquendi ipſius, quo aſſerit, Filium à ſe habere eſſentiam ſimpliciter, abſurdus eſt valde, & reijcitur diverſimodè. *Primò* ex ſacris litteris, in quibus planè docemur, Filium eſſentiam ſuam, & quidquid in ſeipſo eſt, habere à Patre. Propterea enim Ioannis 5. *Pater dedit Filio vitam habere in ſemetipſo.* Et cap. 6. *Ego vivo propter Patrem.* Et cap. 7. *Ego ſcio eum, quia ab ipſo ſum,*

sum. Et cap. 8. v. 29. *Sicut docuit me Pater, hæc loquor.* Atque inferiùs v. 42. *Ego enim ex Deo processi, & veni, neque enim à me ipso veni, sed ille me misit.* Hæc autem omnia, & plura alia, quæ omittimus, planè significant, quidquid Filius est, quidquid habet, non à se ipso esse, aut habere, sed à Patre, tanquam à principio. Nullaergo ratione Filius potest simpliciter dici Autotheos, sive Deus à seipso. *Secundò* ex Symbolo Concilij Nicæni, in quo Filius dicitur DEVS DE DEO: atque adeò non Deus à se ipso, sed à Patre, sive ex Patre procedens. Quæ locutio, licet visa fuerit dura Calvino, grata fuit toti Ecclesiæ Catholicæ, & probata in Concilijs sequentibus, nominatim verò ac specialim in Sardicensi, Constantinopolitano I. & Ephesino; quibus dum obsistit Calvinus, ac suum iudicium ea in re præfert, intolerabilem superbiam suam prodit: qualiter ij duo hæretici Ariani, quos S. Ambrosius in Concilio Aquileiensi nunquam allicere potuit, vt cum eodem Nicæno Symbolo Filium Dei, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, id est, Deum verum de Deo vero, fatererentur: sed dumtaxat, verum vnigenitum, & veri Dei Filium, aliaque plura huiusmodi, de quibus non erat Catholicis præcipuum dissidium cum Arianis. Quare videtur eos imitatus Calvinus eandem locutionem fugiens: præsertim cùm ipse in Concilio Lausanensi nunquam in id adduci potuerit, vt Filium Deum de Deo profiteretur: vti refert oculatus testis Petrus Carolus, qui eidem Concilio aderat, in Epistola ad Cardinalem Lotharingiæ. *Tertiò* ex Patribus, non ijs solùm qui Synodo Nicæno, & cæteris nuper memoratis interfuerunt, & numero plurimi, & sanctitate ac doctrina spectatissimi; sed alijs quoque antiquioribus. Nam S. Iustinus Philosophus & Martyr, qui duobus circiter sæculis ante Nicænam Synodum floruit, initio libri de recta Fidei confessione, ait: *Pater innascibiliter habet essentiam, Filius nascibiliter.* Similiter S. Gregorius cognomento Thaumaturgus, ob magnitudinem, & multitudinem miraculorum, qui integro circiter sæculo eandem Synodum antecessit, in suo Symbolo Filium appellat, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, id est, *Deum ex Deo.* Ergo negat, ipsum esse Autotheon, sive Deum a seipso. Mitto plurimos alios Patres, qui eodem modo loquuntur. *Quartò* denique reijcitur ex aperta contradictione, vt Filius generetur à Patre, essentiamque ab illo communicatam sibi per generationem habeat, & tamen sit Deus à seipso. Dum ergo Calvinus fatetur primum ex his, immeritò prorsus, & non, nisi pugnantia inter se docendo, negat secundum. Quod autem ille ait, Patres interdum dicere, Filium esse Deum à seipso, falsum est, & nullo modo hactenus probatum.

7 DICES I. Anselmus hoc loci videtur ita loqui. Ait enim de Filio, *esse perfectum per se.* Deinde subdit: *Nequaquam enim repugnat, vt Filius & per se subsistat, & de Patre habeat esse.* Vlteriùs addit: *Non repugnat, Filium & subsistere per se, & esse de Patre.* Quod ipsum postea confirmat. Vnde potest quisquam sub hac formula differere in gratiam Calvini. Non minor videtur esse contradictio in eo, vt Filius sit perfectus ac subsistat per se, & simul id à Patre habeat, quàm in eo, vt sit Deus à se, & id à Patre habeat. Atqui iuxta Anselmum, Filius est perfectus & subsistit per se, quamvis totum id habeat à Patre. Ergo pariter est Deus à se, quamvis id habeat à Patre.

8 RE P. Negando maiorem obiectionis: quoniam aliud est esse *à se*, aliud verò *per se*. Prius nanque illud importat negationem principij, tam producentis, quàm communicantis esse. Cùm verò Filius habeat principium productivum sui, & communicativum Deitatis, quod est Pater, nequit esse Deus *à se*. Posterius autem solùm denotat, convenire per identitatem Filio formam illam, quâ perfectus est, & subsistit, & vivit, & sapit, quamvis illam à Patre acceperit. Quod totum verificatur de Filio Dei, qui ita accipit à Patre essentiam, vt tamen per identitatem sit ipsa essentia Patris, & idem esse cum ipso habeat: prout Anselmus ipse in toto capitis contextu docet, & expressiùs adhuc in sequenti. Quare dici potest Filius per se perfectus, subsistens, & Deus: non tamen à se. Sic certè quilibet hominum ab Adamo procedentium est homo per se, sive ratione entitatis suæ: non autem à se, quoniam habet esse ab alio homine, vt principio producente.

9 DICES II. Iuxta nostram sententiam latè traditam iuxta mentem Anselmi Tomo I. Disp. XXV. per totam, essentia divina constituitur in sensu formali per rationem entis à se, quatenus excludit omne sui principium, non solùm reale, sed virtuale. In hoc enim differt ab omnibus alijs rebus, immò & ab attributis, & relationibus intra Deum existentibus: vt explicuimus ibidem num. 34. & 91. Atqui Filio communicatur perfectè essentia Dei. Alioqui non esset Deus omnino perfectus, contra quàm in Symbolo S. Athanasij edocemur. Ergo communicatur Filio ratio entis à se, quatenus excludit omne sui principium, non solùm reale, sed & virtuale. At Filius est totũ id, quod sibi communicatur à Patre. Ergo Filius verè & propriè est ens à se, atque adeò Autotheos, sive Deus à seipso.

VE-

10 VERVM Obiectio hæc, quamvis habet, pariter solvi debet ab ijs etiam, qui nolunt essentiam Dei consistere in ratione formali entis à se, sed in quopiam alio prædicato. Omnes enim Catholici, dum negamus Filium Dei esse creaturam, fateri debemus, illum esse ens increatum: quoniam ens reale in prima sui divisione dividitur penes creatum & increatum, veluti per membra adæquatè illud exhaurientia. Ideoque Augustinus lib. 1. de Trinit. cap. 6. ita differebat contra Arianos pro divinitate Filij: *Si factus non est, creatura non est. Si autem creatura non est, eiusdem cum Patre substantiæ est. Omnis enim substantia, quæ Deus non est, creatura est, & quæ creatura non est, Deus est.* Cùm igitur Filius Dei non sit ens creatum, fateri debemus esse ens increatum: immo vnum & eundem Deum increatum cum Patre, iuxta illud Symboli S. Athanasij: *Non tres increati, sed vnus increatus.* Porrò quemadmodum ens creatum est ab alio, quia essentialiter dependet ab aliqua causa: ita è converso ens increatum est à se, quia nullam habet causam, à qua dependeat. Ergo cùm Filius sit ens increatum iuxta fidem, est ens à se, quatenus nullam habet causam, à qua dependeat. Omnes itaque fateri debemus, Filium esse ens à se, *aseitate*, vt ita loquamur, excludente omnem sui causam, præsertim efficientem, à qua dependeat. Ergo pariter omnes hanc doctrinam componere debemus cum eo, vt Filius habeat esse per generationem à Patre.

11 DICENDVM Itaque est, quamvis essentia divina consistat in ratione entis à se, prout excludentis omnem causam, tum realem, tum virtualem sui, non propterea Filium esse Autotheon, sive Deum à seipso quia ad hoc requiritur habere à se naturam, ea *aseitate*, quæ excludit omne principium realiter communicativum eiusdem naturæ quo sensu solus Pater est Deus à se, quoniam Deitatem habet à nullo principio sibi communicatam. Itaque quamvis Filius habeat eandem numero naturam, non ideo illam à se habet. Quare solùm sequitur vt sit ens à se, quatenus ens à se est idem, ac ens increatum, sive non factum. Præterea ex eo quòd essentia Filio communicata secundùm suam rationem formalem consistat in ente à se, prout excludente omne principium productivum sui, tam reale, quàm virtuale, solùm colligitur, Filium quoad essentiam (idemque est de Spiritu sancto) non habere aliquod principium productivum, nec reale, nec virtuale. Quippe licèt Pater communicet verè essentiam Filio, non propterea illam producit, nec realiter, nec virtualiter: cùm illa præsupponatur vt radix, seu ratio à priori omnis actionis & productionis divinæ. Quare in eo sensu Filius (idemque est de Spiritu sancto) est ens à se ratione naturæ, sive secundùm naturam, eâ *aseitate*, quæ excludit omne principium productivum ipsius naturæ, tam reale, quàm virtuale: non tamen eâ aseitate quæ excludit omne principium communicativum naturæ, vel productivum personæ. Vt autem Filius diceretur simpliciter Autotheos, id est, Deus à seipso, deberet habere Deitatem à nullo principio sibi communicatam, quod soli Patri convenit in divinis: ideoque solus ipse Autotheos est, & appellari debet.

12 DICES III. Augustinus in Psalmum 109. & Cyrillus lib. 7. de Trinit. aiunt, Patrem & Filium esse vnum principium. Ergo vterque illorum caret principio: ac proinde non solùm Pater, sed & Filius à seipso est. Præterea idem August. in Psalmum 68. initio, & Tract. 39. in Ioannem ait, Filium ad Patrem dici, Deum autem ad seipsum, sicut Pater ad Filium dicitur Pater, Deus autē ad seipsum. Ergo Filius potiùs dici debet Autotheos, sive Deus à se, quàm Deus de Deo. Denique Epiphanius Hæresi 69. Filium Dei appellat Autotheon: quo ipso denotat, illum à se Deitatem habere. Ita ferè argumentantur Autotheani num. 3. indicati.

13 RESP. Non modò Augustinum & Cyrillum, verùm omnes reliquos Patres, immo & totam Ecclesiam Catholicam, præsertim in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. in cap. *Firmiter* profiteri, Patrem & Filium & Spiritum sanctum esse vnum primum principium omnium creaturarum, tam visibilium, quàm invisibilium. Cum hoc tamen cohæret quòd Filius sit principium de principio, vt idem Augustinus ait in ipso Tractatu 39. allegato à Calvino: vbi S. Doctor exponens verba illa Evangelij Ioannis, *Tu quis es? Principium, qui & loquor vobis*, continuò addit, Filium esse quidem principium, sed de principio sicuti est Deus de Deo, & lumē de lumine. Quare Calvinus nihil magis contrarium sibi allegare potuit, quàm locum illum Augustini. Iam quod ex ipso addit, Filium dici Filium ad Patrem, Deum verò ad se; præterrem est: cùm planè differant, esse *ad se* Deum, & Deum *à se*. Nam prius illud, solùm significat, nomen Dei non esse relativum, sed absolutum, & tamen convenire Filio. Quamvis enim Filius, vt Filius, relativè ad Patrem dicatur, est tamen subsistens divinum, essentialiter includens naturam, seu Deitatem, quæ absoluta est, sive *ad se*: ac proinde quatenus includens illā, sive quatenus Deus, dicitur *ad se*. Cæterum esse Deum *à se* importa t negationem omnimodam principij, quam nullibi Augustinus tri-

buis

luit Filio Dei. Consonant Augustino cæteri Patres Græci: qui licèt Filium appellent ἀγέννητον per vnicum ν. id est, infectum, sive increatū, in quo conveniat cum Patre; nemo tamen audet ipsum appellare ἀγέννητον, per duplex νν. id est, ingenitum, seu expertem omnis prorsus principij, quoniam hæc est propria & peculiaris notio Patris, vt vidimus Disput. LXXXII. num. 24. Filius verò non caret omni prorsus principio. nam Pater est principiū productivum illius quoad personam, & communicativum quoad essentiam. Denique ad authoritatem Epiphanij dicimus S. Doctorem non vsurpare vocem *Autotheos*, quasi Filius habeat essentiam à seipso, vt Calvinus & Beza volunt: cùm eodem loco, & in Ancorato, & alijs locis sæpissimè asserat, Filium Dei esse genitum à Patre, & ipsum appellet fontem ex fonte, ac lumen de lumine; Patrem quoque authorem, ac principium Filij. Quare dum semel aut iterum appellat ipsum Autotheon, solùm denotat, ipsum habere Deitatem, non participatam, aut alienam, vel indebitam, sed solidam, connaturalem, ac per se, sive per identitatem sibi convenientem. Nimirum, vt observat Genebrardus suprà laudatus, *αὐτὸ* apud Græcos, sive in compositione, sive extra illam, nihil ferè aliud significat, quàm propriè, aut per se. Quod ipse ex Platone & Aristotele cōfirmat. Itaque longè alio sensu Epiphanius vocem *Autotheos* vsurpat, quàm Calvinus & alij. Vide Disp. seq. n. 56. plura alia huc spectantia.

14 INSTAT Calvinus. Si Filius verè non habet à se Divinitatem, erit precariò Deus, immo & Deus titularis, ac reipsa similis creaturis, quæ accipiunt esse ab alio. RESP. Negando sequelam: quia licèt Filius non habeat à se Deitatem, sed à Patre, adhuc tamen illam habet ex vi naturalis & necessariæ communicationis, non autem liberæ. Quare in Concilio Syrmiensi Canone 11. dicitur: *Si quis consilio (sive voluntate*, vt legit Hilarius libro de Synodis Anathematismo 34.) *Dei factum Filium Dei asserit, anathema sit.* Et in Concilio Toletano XI. in Confessione Fidei definitur, *non esse credendum quòd Pater voluntate Filium genuerit, nec quòd voluntas sapientiam præverterit.* Vide plura alia huc spectantia Tomo I. Disput. XXVII. n. 38. & seqq. Quare nullatenus sequitur, Filium esse precariò Deum, sive secundum gratuitam Dei voluntatem; multò autem minùs instar creaturarum, quibus nulla ratione communicatur Deitas ipsa. Immò & quamvis humanitati Christi communicetur Deitas, sicuti & persona Verbi, non tamen per naturalem ac necessariam generationem, cuius illa est incapax: sed per gratuitam vnionem, ac prorsus liberam Deo. Denique Filius Dei à Patre non accipit Deitatem quandam participatam, aut accidentariam, instar Angelorum, aut hominum iustorum; sed increatam, substantivam, & eandem omnino cum ipsa Patris Deitate. Quare ne in speciem quidem colligi potest, Filium Dei esse precariò Deum, sive instar creaturarum.

15 CONCLVDIMVS Itaque, tum in re, tum ex mente Anselmi, Filium Dei nec esse, nec dici posse simpliciter Autotheon, sive Deum à seipso: sed dumtaxat Deum de Deo, Deum verum de Deo vero, iuxta Symbolum Nicænum: quia licèt per se subsistat, sapiat, & vivat, vt loquitur Anselmus in hoc capite, quatenus per identitatem est ipsa essentia, sapientia, & vita Patris; tamen totum id habet à Patre sibi communicatum, tanquam à vero principio: non autem à seipso per omnimodam negationem principij. Quod totum luculentissimè exponit, & ab obiectionibus quibus liberat vindicat Anselmus capite statim sequenti.

CAPVT XLV. Aliás XLIV.

QVOD APTIVS DICI POSSIT, FILIVS ESSENTIA Patris, quàm Pater essentia Filij: & quòd similiter sit Filius Patris virtus, & sapientia, & similia.

QVOD, Licet secundùm perspectam rationem verum sit; valde tamen magis congruit, Filium dici essentiam Patris, quàm Patrem essentiam Filij: quoniam namque Pater à nullo habet essentiam, nisi à seipso, non satis aptè dicitur ha-

habere essentiam alicuius, nisi suam: quia verò Filius essentiam suam habet à Patre, & eandem quam habet Pater, aptissimè dici potest habere essentiam Patris.

17 QVARE Quoniam neuter aliter habet essentiam, quàm existendo essentia; sicut aptiùs intelligitur habere Filius Patris essentiam, quàm Pater Filij: ita convenientiùs dici potest Filius Patris essentia, quàm Pater Filij. *Nam haec vna* si fiat prolatio satis acuta brevitate commendat Filium, non solùm eandem essentiam habere cum Patre; sed hanc ipsam habere de Patre: vt hoc sit dicere; Filius est essentia Patris, quod est; Filius est non differens essentia de Patris essentia, immo de Patre essentia. *Similiter ergo* est Filius, Patris virtus, & sapientia, sive veritas & iustitia: & quidquid summi spiritus convenit essentiæ.

SCHOLIA IN CAPVT XLV.

SECTIO PRIMA.

Illustratur littera Anselmi, & iterum vrgetur error Autotheanorum, atque ostenditur longissimè alienus à sensu S. Doctoris, & aliorum Patrum, quorum variæ locutiones explanantur.

18 CONFIRMAT Anselmus hoc loco, quæ in superiori capite tradidit, & à nobis confirmata sunt sectione præcedenti contra Autotheanos. Docet enim, quomodo melius possit dici Filius essentia Patris, quàm Pater essentia Filij: quoniam Filius habet à Patre essentiam, Pater autem à nullo. quo directè Autotheanis contradicit, & aurusian Filij excludit. Addit præterea, Filium esse Patris virtutem, sapientiam, veritatem, & iustitiam.

19 *QVOD, LICET SECVNDVM, &c.* Quamvis probatum sit superiori capite, vbi sermo fuit de Patre & Filio, alterum habere alterius essentiam, idque simpliciter de vnoquoque eorum dici possit propter æqualem cum ipsa identitatem: addit S. Doctor, multò congruentius esse, vt Filius dicatur habere essentiam Patris, quàm Pater essentiam Filij. Ratio est: Quia si loquamur iuxta sensum magis proprium, dum aliquis dicitur habere essentiam alterius, denotatur non habere illam à se, sed ab alio. Atqui Filius habet essentiam sibi à Patre communicatam: Pater verò à seipso illam habet, nullo modo sibi cõmunicatam à Filio, vel à quopiam alio. Ergo potiùs dicendus est Filius habere essentiam Patris, quàm Pater Filij. Maior propositio, in qua sola posset esse dissidium, constat ex co muni modo loquendi. Quoties enim quispiam communicat alteri bonum aliquod, vt vestem, domum, fundum, vt ab ambobus indiviſim possideatur, non ita propriè ille qui dedit, dicitur habere vestem v.g. alterius, quàm qui ab eo accipit. Similiter quamvis Verbum per Incarnationem dederit suam subsistentiam sive personalitatem, humanitati Christi, vt indiviſim per illam subsistat & terminetur, non tam propriè dicitur Verbum subsistere per subsistentiam humanitatis Christi, quàm hæc per subsistentiam Verbi: quoniam humanitas illam accipit, Verbum verò dat, veluti propriam sibi. Hoc igitur ferè modo, si loquendum sit iuxta sensum magis proprium, dum aliquis dicitur habere essentiam alterius, denotatur, non habere illam à se, sed ab alio communicatam.

20 *QVARE QVONIAM NEVTER, &c.* Subiungit, quemadmodum magis propriè dicitur Filius habere essentiam Patris, quàm Pater essentiam Filij: ita etiam magis propriè dici, Filium esse Patris essentiam, quàm Patrem essentiam Filij. Ratio est: quia in neutro amborum est aliud habere essentiam, quàm esse essentiam. Quidquid enim vnusquisque eorum habet, totum id per identitatẽ est: vt suprà num. 25. & 30. probatum fuit. Deo quippe idem est aliquid in seipso habere, ac esse, propter summam simplicitatem. At quoniam Filius habet essentiam communicatam sibi à Patre, Pater verò à nullo, magis propriè dicitur Filius habere essentiam Patris, quàm Pater essentiam Filij. Ergo ob eandem rationẽ, magis propriè dici debet Filius essentia Patris, quàm Pater essentia Filij.

NAM

21 *NAM HÆC VNA, &c.* Ipse modus sic loquendi brevissimè & subtiliter significat, non modò Filium esse ὅμοον, ὁμοούσιον, sive eiusdem omnino essentiæ cum Patre, verùm etiam illam à Patre communicatam habere: vt proprietas perinde sit dicere, *Filius est essentia Patris*, ac si dicatur, *Filius est non differens essentia, de Patris essentia, immo de Patre essentia.* Quod intelligo in concreto, non in abstracto, quemadmodum iam suprà num. 17. Augustino duce, exposuimus verba illa, *ESSENTIA DE ESSENTIA, & SAPIENTIA DE SAPIENTIA.* Nam si in abstracto vsurparentur, sensus esset, essentiam Filij procedere ab essentia Patris, veluti productam à producente, quemadmodum Filius à Patre procedit: ac proinde distinctam esse reipsa vtriusque essentiam, sicuti Filius reipsa distinguitur à Patre producente. Id autem non modò est contra Catholicam fidem, sed etiam contra Anselmum in hoc capite & præcedentibus tertio quoque verbo asserentem, vnam omnino & eandem esse Patris essentiam. Non ergo dicendus est Filius *essentia de Patris essentia*, in abstracto, quasi essentia Patris essentiam Filij produxerit: sed in concreto, quatenus Filius, qui est essentia ipsa Patris, sit de Patris essentia sibi per generationem personalem communicata: præsertim iuxta satis frequentem modum loquendi Theologorum, dum aiunt, essentiam divinam in Patre esse principium *quo* generationis Filij. & subindè communicationis suiipsius ad eundem Filium.

22 DICES: Qualitercumque asseratur cum Anselmo, post Augustinum, Filium esse essentiam de Patris essentia, adhuc in concreto, videtur sequi, Patrem esse *essentiatorem*, Filium verò *essentiatum*. Consequens autem est absurdum, & à Theologis refertur inter errores Valentini Gentilis, qui ausus fuit dicere, *solum Patrem esse immensæ substantiæ & essentiatorem, & eminentiorem cæteris; Filium verò circumscriptibilem & essentiatum*, licèt non in tempore, sed ab æterno: vt testantur de illo Genebrardus lib. 2. de Trinit. Bellarminus lib. 1. de Christo cap. 2. & Benedictus Aretius in Historia eiusdem Valentini Gentilis. Quod ipsum amplexi sunt aliqui è Transylvanis, qui Trinitarij, aut Tritheitæ è suæ sectæ conditione propria cognominantur. Non ergo dicere debemus aut possumus cum Anselmo & Augustino, Filium esse essentiam de Patris essentia, adhuc in concreto.

23 RESP. Imprimis, voces illas, *essentiator* & *essentiatus*, si acciperentur ita, vt prior significaret principium communicativum essentiæ, & posterior terminum, cui illa communicatur, tolerabiles fore: quemadmodum & tolerabile est verbum *essentiandi*, si significet communicare essentiam. Hoc sensu doctissimus Genebrardus vbi suprà pag. 56. non renuit ea vocabula admittere, illorumque vsum comprobat ex Græcis. Nam Eusebius Cæsariensis lib. 1. Histor. Eccles. cap. 4. ait, Christum ante Luciferum à Deo genitum, ὀφθῆναι πρὸ τῆς κόσμου συστάσεως ὑποστάντα, id est, *ante mundi constitutionem essentiatum*. Similiter à Pachymere, antiquo S. Dionysij interprete, pag. 221. legitur de Spiritu sancto: ὁ δὲ πνεῦμα, ὃ συνυφιστάμενον καὶ ἴδιον αὐτῷ, id est, *Filij verò Spiritus est, quòd simul essentiatus, propriusque ipsius existat.* Quin & ipse Dionysius lib. de Divin. nomin. cap. 2. dum agit de hoc mysterio, vsurpat vocabulum οὐσιοῦν, id est, *essentiandi*; adiungens præterea, Patrem esse αἴτιον, id est, causam: Filium verò & Spiritum sanctum αἰτιατά, nimirum, causata. Monet itaque Genebrardus, si in ijs vocabulis *Essentiatoris & Essentiati*, nihil veneni lateat, sed sensus sit, Patrem communicare suam essentiam Filio, & hunc illam ab eo accipere, veluti à principio generante personam, & communicante essentiam, tolerari ea posse. Adde verò, laudatum Dionysium eodem loco accipere οὐσίωσιν, & ζωώσεις, & σοφωσίωσιν, vt nihil aliud significent, quàm *essentiæ, vitæ, ac sapientiæ communicationes*, seu transfusiones, vt Petavius vertit. Porrò dum eo sensu dicimus nihil absurdi continere vocabulum *essentiare*, & *essentiari*, idem quoque censendum de vocabulo *substantiare*, & *substantiari*, iuxta voces activam & passivam; nam vtrumque id significatur per vocabula Græca οὐσιῶν, & οὐσιοῦσθαι. Quapropter sic accepto vocabulo *essentiandi*, sicuti & *Essentiatoris*, non esset damnandus Valentinus Gentilis dum Patrem dixit *Essentiatorem Filij*: nec meritò invidiam ei facit Calvinus pag. 672. dum ita eum impugnat: *Quid est essentiare, nisi creare? Actus enim essentiandi necessariò ipse cum trahit, vt qui antè non erat, incœperit esse. Vnde sequitur, Christum non alio sensu Deum censeri, nisi quòd dono accepit, quod non habebat.* In oppositum enim est, quod *essentiare* possit accipi pro eodem, ac communicare essentiam, quamvis sine creatione, aut vllo veræ efficientiæ genere. Quapropter iuxta sensum hunc, potest concedi maior propositio obiectionis, & negari absurditas consequentis. nam quidquid sit de sensu Valentini Gentilis ea vocabula vsurpantis, possunt illa accipi in sensu Catholico, qualiter in laudatis testimonijs Græcorum vsurpata leguntur.

VE-

24 VERVM Quoniam ſeu vtio Valentini, ſeu ſiniſtra interpretatione Calvini, aliorumque, factum eſt, vt vocabula *eſſentiatoris* & *eſſentiati* accipiantur eo ſenſu, vt ſignificent diſtinctam eſſentiam in Patre ac in Filio, quaſi huius eſſentia ab illa, vt cauſa efficiente vel creante, prodierit, & aliunde nunquam leguntur apud PP. Latinos, ſed quoſdam è Græcis tantùm nuper indicatos; conſultius erit abſtinere ab ijs vocibus, & negare ſequelam initio obiectionis propoſitam. Non enim apud Anſelmum, vel Auguſtinum, aut alium ex Latinis Patribus leguntur eæ voces *Eſſentiatoris*, & *Eſſentiati*. Aut certè ſiquando viſum fuerit eas admittere, fieri debet ſub aperta diſtinctione: vt per eas ſolùm ſignificetur, Patrem Filio communicare eſſentiam ſuam, & Filium eam ipſam à Patre accipere. quod certè Catholicum, & fide certum eſt: non autem indicatur, Patrem quoad eſſentiam differre à Filio, vel eſſentiam Patris eſſe cauſam eſſentiæ Filij, vel hanc vllatenus produci à Patre. Id enim planè ad Arianiſmum, aut Polytheiſmum ſpectat. Ac certè Valentinus verbis in obiectione relatis, potiùs videtur ad Arianiſmum, quàm ad Polytheiſmum accedere. cùm Patrem dicat eminentiorem & immenſæ ſubſtantiæ; Filium verò inferiorem & circumſcriptum, quo ipſo Filium inter creaturas collocat, vti olim Arius fecit.

25 DENIQVE Vt omnino corruat non ſolùm modus loquendi, ſed ſenſus quoque Autotheanorum planè erroneus, obſervandum eſt, præter dicta num. 14. non modò Cyrillum ibidem explicatum, ſed & nonnullos alios è Patribus Græcis, Filium Dei appellaſſe vocabulis æquivalentibus Autotheo; ſed alio planè ſenſu, quàm ab ijs hæreticis accipiatur. Etenim Athanaſius in fine Protreptici Filium Dei appellat *Autoſophina*, *Autologon*, *Autodynamin*, *Autozoen*, *&c.* id eſt, *Perſe-ſapientiam*, *Perſe-Verbum*, *Perſe-virtutem*, *Perſe vitam*: non autem *à ſe*, vt Autotheani loquuntur. Theodoretus perinde, atque Athanaſius, alicubi Filium *αὐτοσοφίαν*, *Perſe-ſapientiam* vocat: ſicuti & Nazianzenus Spiritum ſanctum (in quo eſt eadem ratio quantum ad hoc) Orat. 44. dicit *Autoagathon*, id eſt, *Perſe-bonum*. Perinde autem eſſet, ac planè æquè liceret ijs Patribus Filium appellare *Autotheon*. id eſt, *Perſe Deum*: non precariò, non ex accidenti, aut gratuito dono: ſed vi naturæ, & eiuſdem numero Deitatis ſubſtantivæ, ſibi à Patre per æternam & neceſſariam generationem communicatæ. Id enim ſolùm ſignificat *αὐτὸ* ijs appellationibus præpoſitum: nimirum, *per ſe*, ſive *propriè*: non autem *à ſe*. Vide plura apud Petavium lib. 6. de Trinit. cap 6.

26 *SIMILITER ERGO EST, &c.* Concludit Anſelmus, quemadmodum Filius meliùs & magis propriè dicitur eſſentia Patris, quàm è contrà; ita etiam meliùs dici eundem Filium virtutem, ſapientiam, veritatem, iuſtitiam, &c. Patris, quàm è converſo, Cuius collectionis rationem initio huius capitis indicavit, & nos ſuprà Diſp. præc. explicuimus. Itaque Autotheani obmuteſcant, qui nullo in ſacris litteris, aut Patribus, fundamento ducti, Filium Dei appellant *Autotheon*, quaſi à ſeipſo Deum: cùm certè ſolùm liceret eam vſurpare, quatenus ſignificat, Filium eſſe propriè, ac per ſe Deum, ex vi ſuæ ſubſtantiæ, & Deitatis à Patre per æternam generationem acceptæ. quo dum taxat ſenſu Patres allegati, & cum ijs Anſelmus, Filio Dei per ſe Deitatem tribuunt, profitentes palam, illam eſſe ipſi communicatam à Patre.

(?)

DIS-

DISPVTATIO LXXXV

AN FILIVS SIT VERE DEVS, ET HOMOVSIOS, SIVE CONSVBSTANTIALIS Patri.

CONTRA ARIANOS VETERES AC RECENTES.

AD PERILLVSTR. ET CLARISS. D.D. ANDRAEAM DE ANGVLO, ob hæreditariam nobilitatem, comitatem, pietatem, doctrinamque, nuper electum Salmanticensis Academiæ Cancellarium, à Consilijs Catholicæ Maiestatis, olim Togatum in Maiori S. Crucis Valisoletano Collegio, deinde meritissimum Fidei Inquisitorem in Regno Valentiæ, atque in Hispalensi Tribunali, &c.

ANSELMVS Sæpissimè in hoc Opusculo probat rationibus, Verbum divinum esse consubstantiale Patri, ac proinde verum Deum: vt cap. 29. 31. 32. 33. 35. 37. 38. 39. & octo sequentibus: in quorum Scholijs nos ea tradidimus, quæ fortè videantur sufficere ad ipsius probationes illustrandas, aut veriùs confirmandas. Quoniam verò in ijs ipsis supponitur doctrina Catholica de eodem mysterio, qua non præeunte nulla illius ratio demonstrativa esse potest, vt ostensum fuit Disput. LI. per totam; oportet nunc eam ipsam divinitatem, & identitatem Filij cum Patre in essentia aut natura demonstrare ex Scriptura; non quidem contra Iudæos (hoc enim initio Tomi IV. vbi opportunum habebit locum, præstabimus) sed contra Arianos veteres ac recentes: qui olim eripiebant, sicuti & nunc, solidam divinitatem Filio Dei, & identitatem in substantia cum Patre. Nec tamen omnia, quæ à SS. Patribus, & alijs eximijs Theologis in hunc scopũ observata sunt, afferemus, aut coacervabimus, sed pauca quædam & selecta (præter ea, quæ iam suprà Disput. LIV. LV. LVII. LVIII. & LIX. diximus, nec oportet repetere) atque opportuna huic capiti 45. in quo S. Doctor eandem Catholicam doctrinam tradit.

SECTIO PRIMA.

Divinitas Filij, non qualibet, sed summa, asseritur ac demonstratur ex sacris litteris. Euasiones Origenis, & Arianorum, præcluduntur variis considerationibus S. Anselmi, & aliorum Patrem.

2 NVLLA Ferè pagina est Novi Testamenti, quæ luculenter non probet solidam Filij Dei divinitatem, & vnitatem substantiæ cum Patre. Quare si res hæc plenè tractanda esset, oporteret totum illud transcribere. Verùm cùm id supervacaneum appareat, sufficiet pauca quædam ex innumeris delibare. Vel duo illa testimonia, alterum ex initio Evangelij Ioannis, *In principio erat Verbum*: & alterum ex cap. 10 v. 30 *Ego & Pater, vnum sumus*, satis essent ad redar-

guen-

guendos omnes hæreticos Arianos, divinitatem Filij Dei, & vnitatem ſubſtantiæ cum Patre negantes. Sed vtrumque eum locum iam ſatis expendimus locis nuper indicatis: ideoque ad alia pergimus, quibus probetur planè Filij divinitas: idque, omiſſis etiam plurimis ex ijs, quæ habetur in Concilio Epheſino part. 1. pag. 81. editionis Binij & ſeqq. ex libro S. Cyrilli ad Reginas, §. ὁ τι Θεὸς ὁ χριστός. *Quòd Chriſtus ſit Deus.*

3 PRIMO Igitur percurram breviter loca quædam, in quibus apertè traditur, aut ſupponitur Filium eſſe Deum ſimpliciter, ſive abſque reſtrictione vlla. Etenim Ioannes Apoſtolus in Epiſt. 1. Canon. cap. 3. v. 16. ait. *In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniã ille animam ſuam pro nobis poſuit.* Cùm ergo Filius ſit qui animam ſuam pro nobis poſuit, ille ipſe eſt Deus cuius charitatem nobis Ioannes commendat. Et cap. 5. v. 20. *Scimus quoniam Filius Dei venit, & dedit nobis ſenſum, vt cognoſcamus verum Deum, & ſimus in vero Filio eius. HIC EST VERVS DEVS, & vita æterna.* Similiter Actorum 20. v. 28. inquit Apoſtolus: *Attendite vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit regere Eccleſiam Dei, quam adquiſiuit ſanguine ſuo.* Ecce Deus ipſe dicitur, Eccleſiam adquiſiviſſe ſuo ſanguine. quod certè de ſolo Filio conſtat dici poſſe. Filius ergo eſt verus Deus. Idem Paulus 1. Corinth. 11. v. 8. inquit: *Quam nemo principum huius ſæculi cognovit. Si enim cognoviſſent, nunquã Dominum gloriæ crucifixiſſent.* Dominus autem gloriæ ſolus dici poteſt, qui verus Deus eſt. Idque ampliùs denotat vis vocabuli *gloriæ*, Græcè τ᾽ δόξης, cui in Hebræo reſpondet כבוד, *cabod*, id eſt, *maieſtas*: ideoque nonnunquam à Iudæis accipitur pro ſummo Deo, quem ipſi יהוה dicunt. Itaque Filius Dei dicitur ab Apoſtolo Dominus gloriæ, vel maieſtatis. quod epitheton ſoli ſummo Deo convenire poteſt.

4 SECVNDO Idipſum evincitur ex Apoſtolo ad Hebræos cap. 1. vbi præferens Chriſtum Angelis, quòd Filius ſit, ac Deus, vtitur teſtimonio Davidis Pſalmo 44. v. 7. dicens: *Ad Filium autem, Thronus tuus, Deus, in ſæculum ſæculum ſæculi.* Quod argumentum latè expendit Hilarius lib. 4. de Trinit. & Cyrillus lib. 34. Theſauri. *Deinde* c. 3. eiuſdem Epiſtolæ Chriſtum anteponit Moyſi, tanquam Dominũ & fabricatorem ſervo & domui, dicens: *Amplioris enim gloriæ iſte præ Moyſe dignus eſt habitus, quanto ampliorem honorem habet domus, qui fabricavit eam. Omnis nanque domus fabricatur ab aliquo. qui autem omnia creavit, Deus eſt.* Quem locum obſervavit idem Cyrillus lib. 32. Theſauri, & libro ad Reginas, qui eſt in Concilio Epheſino cap. 40. Præterea 1. Corinth. cap 8. ait: *Nobis tamen vnus Deus Pater, ex quo omnia, & nos in illum: ET VNVS DOMINVS IESVS CHRISTVS PER QVEM OMNIA, ET NOS PER IPSVM.* Quem locum ad probandam Chriſti divinitatem vrget in Arianos Athanaſius paſſim, ſed præcipuè in libro de Decretis Nicænę Synodi, Cyrillus lib. 9. Theſauri, & Chryſoſtomus Homilia 5. de Incomprehenſibili contra Anomæos: vbi oſtendit vocabulum *Domini* perinde eſſe in Scripturis, ac Dei, & æquè vſurpari de ſumma maieſtate. Vnde reijcitur obiter mendacium & impudentia Iuliani Imperatoris, infami cognomento Apoſtatæ, qui, teſte Cyrillo lib. 10. contra ipſum, dicere auſus fuit, præter Ioannem Evangeliſtam, neminem Apoſtolorum, ne Paulum quidem, auſum fuiſſe Chriſtum appelare Deum. Oppoſitum enim planè conſtat ex præiactis locis, & pluribus alijs obſertis ab eodem Cyrillo ibidem.

5 ACCEDIT Alter illuſtris locus ipſius Roman. 9. verſ. 5 verbis illis: *Quorum patres, & ex quibus eſt Chriſtus ſecundùm carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula. Amen.* Quibus reſpondet ad litteram, quod in Græco eſt, ων οἱ πατέρες καὶ ἐξ ὧν ὁ χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Cùm verò is locus adeò illuſtris ſit ad divinitatem Chriſti probandam, Eraſmus non fuit veritus dicere, *qui contendunt ex hoc loco evidenter evinci, Chriſtum apertè dici Deum; aut videri alijs Scripturæ teſtimonijs parum fidere, aut nihil ingenij tribuere Arianis, aut parum attentè contemplari ſermonem Apoſtoli.* Sanè verba hæc Eraſmi temeritatis aut impudentiæ plena ſunt. Sic enim haberet locus ille apud vetuſtiſſimos quoſque codices, & Græcè ac Latinè extat invariatus ab ipſo tempore Apoſtolorum. nam ſic legerunt & de divinitate Filij intellexerunt, ex Græcis antiquiſſimus Irenæus lib. 3. contra Hereſes cap. 18. Athanaſius Oration. 2. & 5. contra Arianos, & lib. de communi eſſentia, Gregorius Nyſſæ Antiſtes lib. 10. contra Eunomium, Cyrillus lib. 1. Theſauri: ex Latinis Tertullianus, & ipſe antiquiſſimus lib. contra Praxeam capit. 13. & 15. Cyprianus lib. 2. Teſtimon. contra Iudæos, Hilarius libro 4. & 8. de Trinitate, Ambroſius libro 1. de Spiritu ſancto capit. 3. & lib. 4. de Fide cap. 6. Auguſtinus lib. 2. de Trinitate, cap. 3. &

lib. 1. contra Faustum cap. 5. & 6. Calsianus initio lib. 3. de Incarn. Gregorius Magnus Homilia 8 in Ezechielem, Isidorus Hispalensis lib. de Differentijs num. 2. Marius Victorinus lib. 1. contra Arium, Idacius Clarus lib. 1. contra Varimadum, Tomo V. Magnæ Bibliothecæ, ac denique omnes fere alij Patres. Qui certè omnes non sunt vsi hoc testimonio, quòd diffiderent alijs pluribus ad divinitatem Christo demonstrandam, quæ & innumera & vrgentissima sunt: sed quòd illud sit valde illustre, & in codicibus antiquissimis habeatur eisdem verbis, ac modò in Vulgato legitur, quamvis fortè in aliquo id aliter expressum inveniatur ex oscitantia aut incuria scriptoris, cui Erasmus maiorem fidem præstare non est veritus, quàm primis Ecclesiæ luminibus, aliter legentibus & intelligentibus. Vnde vel Theodorus Beza, quamquam hæreticus, eam ob causam invehitur contra ipsum.

6 VIDERVNT Ariani ea loca, & ijs convicti, Christum diserte Deum profitebantur, atque exprimebant in omnibus fidei suæ formalis: cæterum eo sensu, vt vnum dicerent esse Deum summũ, quem τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν, id est, *super omnia Deum*, appellabant, & eundem solum asserebant verum, bonum, immutabilem, æternum, cæterisque perfectionibus prædium, quas frequenter Scriptura videtur tribuere Deo Patri, veluti solidæ divinitatis notas. Quare solum Patrem absolutè & simpliciter Deum profitebantur; Filium verò dumtaxat ὁμοούσιον, & secundo gradu dignitatis. Huius nefariæ doctrinæ semina iecerat Origenes, vt præmissimus Disput. LIV. sect. 1. Qui & præterea Tomo secundo in Ioannem, paulo post initium, ait, Patri convenire vocem Θεὸς, vbi habet adiunctum sibi articulum, vt, vindicatur ὁ Θεὸς. tanquam ipse sit verus Deus, & αὐτοθεὸς, id est, Deus à seipso. quod si vero sine articulo proferatur vox Θεὸς, eam Filio convenire. Quin præterea vult, id discriminis observatum fuisse ab Evangelista Ioanne: quoniam initio sui Evangelij, vbi significat Patrem, articulum adhibet. Etenim vbi Latinè legimus, *Verbum erat apud Deum*; ac præterea, *Hoc erat in principio apud Deum*, Græcè exprimit cum articulo, τὸν Θεὸν. Dum autem de Filio loquitur, omisso articulo inquit, καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος. *Et Deus erat Verbum* Quare iuxta eundem Origenis sensum Ariani non renuebant profiteri vnum Deum, vt testatur Sœbadius, aliàs Phœbadius libro contra eosdem, novissimè recuso in Bibliothec. Magna Tomo IV. Sæculo IV. quoniam nomine Dei vnius simpliciter solum Patrem accipiebant: non autem Filium, quem dumtaxat ἀναλόγως, seu proportione quadam, existimabant Deum, quatenus esset imago Dei. Proindeque sicuti imago Cæsaris non est propriè Cæsar, sed longè distat ab illo: ita etiam volebant, Filium Dei non esse propriè Deum, sed in infinitum ab eo distare. Ita exponit Eusebius Cæsariensis eorundem Arianorum fautor lib. 3. contra Marcellinum cap. 20. & sequentibus. Eidem verò errori, tam Origenis, quàm Arianorum, ansam præbuit, se Platonem, iam monuimus suprà Disput. LII. num 32. & sequentibus, vt propterea Tertullianus non dubitaverit dicere, *Omnes hæreses à Philosophia subornari, & Platonem omnium hæreticorum condimentarium factum.*

7 SED Contra I. Innumera enim sunt Scripturæ loca in quibus sermo est de Deo simpliciter & sine addito, quin adhibeatur articulus nomini Θεὸς, sive Dei, in ipsa Græca lectione. Dum enim hæc scribo, aperire Scripturam volui prout primùm fors se obtulit, & occurrente Græcâ Epistola 1. Apostoli ad Corinthios cap. 1. & 2. sæpe inveni nomen Θεὸς absque articulo τὸς. Quod credo in alijs innumeris locis ita etiam extare. E contrà vero in testimonio illo sumpta num. 3. indicato, vbi Ioannes inquit de Filio Dei, *Hic est verus Deus*, Græcè est cum articulo, & quidem in casu nominandi, οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς Θεὸς. Quod miror non observasse Petavium lib. 2. de Trinitat. alioqui virum Græcè iuxta ac Latinè eruditissimum, dum obiecto sibi eo Origenis cavillo, aut sophismate, non occurrit directè, sed divertit ad alia. Ergo sive præponatur articulus, sive omittatur in Græco, nomen Θεὸς, sive Dei, solùm tribuitur Deo vero, ac proinde Deo absolutè & simpliciter. Cùm igitur in alijs atque alijs Scripturæ locis tribuatur Filio Dei nomen Θεὸς, sive Dei, tum absque articulo, tum præpositio illo, convincitur planè, Filium Dei esse verè ac simpliciter Deum.

8 CONTRA II. Vt enim demonstrat Anselmus suprà tribus primis capitibus huius Monologij, idem prorsus est esse Deum, ac summum magnum. Nam si summum magnum non est, sed infra illud, iam non est Deus, sed creatura infinitè à Deo distans. Quod ipsum iam longè antea observaverat Tertullianus lib. 1. contra Marcionem cap. 6. hisce verbis: *Quia Deus non erit dicendus, quia nec credendus, nisi summum magnum. Cùm ergo summum magnum cogatur agnoscere, quem Deum*

non

non negat ; non potest admitti vt summo magno aliquam adscribat diminutionem, qua subijcitur summo magno. Desinit enim si subijciatur. Præterea vt idem Anselmus asserit in Proslogio, tribus etiam primis capitibus, omnium animis infitum est, vt Deus sit id, quo nihil melius & excellentius cogitari potest. Ergo repugnat Filium Dei Deum in sacris litteris appellari, si habet aliquid excellentius & sublimius supra se Quare si secundum dignitatis gradum habet, vt loquitur Origenes, & post ipsum Ariani, non est Deus, sed creatura simpliciter, contra testimonia Scripturæ.

9 CONTRA III. Nequit enim intelligi quo pudore Ariani subijciant, seu inferiorem faciant Filium Dei alteri maiori ac summè magno, dum Deum illum in suæ fidei formulis profitentur, Id enim est non Christiano ritu, sed iuxta Ethnicam superstitionem sentire & loqui. Gentilium enim inanis religio fuit sub vno aliquo maiore ac summo Deo plures alios Deos inferiores colere ac venerari. Quod superstitionis genus à se & ab omnibus Christianis repellit idem Tertullianus lib. contra Hermogenem cap. 7. dum ait: *Neque enim proximi erimus opinionibus nationum, quæ, si quando coguntur Deum confiteri, tamen & alios infra idipsum volunt. Diuinitas autem gradum non habet, vtpotè vnica.* Et Irenæus ante illum dixerat lib. 4 cap. 5. *Qui super se habet aliquem superiorem, & sub alterius potestate est, hic neque Deus, neque magnus rex dici potest.* Augustinus quoque Tract. 18. in Ioannem opportunè admodum ita contra Arium invehitur: *Sequere, & hoc fortiùs tene, quia Deus erat Verbum. Et hoc, inquit, teneo: sed ille Deus maior, ille minor. Iam nescio quid paganum redolet: cum Christiano me loqui arbitrabar.* Similiter Basilius Seleucensis Arianos, veluti Ethnicorum more sentientes ac loquentes perstringit, dum ait: Μεγας Θεος, καὶ μικρὸς, παρ' ἑλλησι τυρίσκεται, id est, *Magnus Deus & parvus apud illos invenitur.* Quare dum Filium inferiorem Deo summo faciunt, iam nequeunt illum censere aut dicere Deum, nisi æquivocè & appellatione tenus, quemadmodum homo pictus dicitur æquivocè homo vt observant ex impia illorum perfidia Nazianzenus Orat. 35. & Cyrillus Alexandrinus Dialogo 4. de Trinitate. Quomodo autem *verus Deus*, iuxta testimonium Ioannis, si solùm æquivocè Deus, & nomine tenus? Quis hominem pictum dicat verum nominem? Egregiè potrò Hilarius, & opportunè admodum. *Quæro quid significationis habeat Deus, & non Deus verus. Non enim verbi huius apprehendo rationem, si dicatur mihi, Ignis est, sed non verus ignis, aut, Aqua est, sed non vera aqua: & quæro, in quo eiusdem generis veritas à generis eiusdem veritate dissentiat. Quod enim ignis est, non potest esse ne verus sit: nec natura manens potest eo carere quod vera est. Prima aquæ quod est, & per id poteris abolere ne vera sit: cæterum si aqua maneat, etiam in eo necesse est persistat, vt vera sit. Potest demum ita natura perire, si non sit: verùm non potest non vera esse, si maneat. Aut Deus verus est Filius Dei, vt Deus sit: aut si non est verus Deus, non potest id etiam esse, quod Deus est: quia si natura non sit, non naturæ competit nomen: si autem naturæ in eo nomen est, non potest ab eo veritas abesse naturæ.* Hactenus ille Gallicæ eloquentiæ Rhodanus, vt cum Hieronymo loquar. Denique Ambrosius quemlibet ex eadem Arianorum fœce ita rejicit: *Dicis interdum Deum Christum. Sed ita dic Deum, vt Deum verum, vt fœcunditatem ei paternæ diuinitatis assignes, &c. Non enim perfunctorie nuncupandus Deus: sed ita, vt eandem diuinitatem prædices de Filio, quam habet Pater.* Verùm eandem perfidiam vberiùs confutabimus in progressu.

SECTIO II.

Diuinitas eadem Filij suadetur ex proprietatibus naturæ diuinæ, quæ ipsi conveniunt, iuxta expressa Scripturæ testimonia. Excutitur per præcipuas illarum, obseruatas ab Anselmo.

10 TRITVM Est inter Philosophos omnes, & naturæ lumine demonstratum, cuicumque conveniunt alicuius rei proprietates, & notiones peculiares, etiam ipsius essentiam veritatemque convenire. Quare quisquis intelligendi ac volendi facultate præditus verè ac propriè, is necesse est substantia aliqua spirituali constet, cuius eæ sint proprietates. Vis etiam admirandi ac ridendi est propria naturæ humanæ notio, nec nisi vero homini, convenire potest. Quare nec proprietates Dei, sive divinæ naturæ, possunt competere alicui, nisi vero Deo, & solida divinitate prædito. Atqui profectò illæ omnes conveniunt Filio Dei. Ergo est verus Deus, & solida divinitate præditus, contra quàm Ariani suprà numer. 6. effutiebant. Assumptionem probat Anselmus infrà capit. 45. aliàs 44. concludens:

Similiter ergo Filius est Patris essentia, virtus, & sapientia, sive veritas, & justitia, & quidquid summi spiritus convenit esse tiæ. Quæ verba amplissimam nobis occasionem præbent differendi hoc loco. Porrò Arianos assumptionem negabant, vt constat ex Patribus, qui cum ijs disseruerunt; ac nominatim ex Cyrillo in libro contra Anthropomorphitas cap. 19 dum inquit: *Si vere credant, Deum esse, & ex Deo Patre secundùm naturam ortum esse Filium, cur non illi quæ naturæ divinæ consentanea sunt accommodant? Quòd si nomen ipsi quidem affingunt Dei, divinitatis autem insignibus ipsum spoliant, non sciunt se ad creaturarum sortem earum Conditorem demittere, & in eorum, quæ facta sunt, conditione collocari à se Creatorem universorum & Dominum.* Verùm vt ijs mutis esse liceat, ostendendum erit illustribus Scripturæ testimonijs, non omnibus, quæ plurima sunt, sed quibusdam, peculiares solidæ divinitatis notas, seu proprietates, verè Filio Dei convenire.

11 AC Primò quidem æternitatem esse proprietatem Dei, videtur naturæ lumine manifestum, atque omnium animis insitum: ideoque Cicero, Gentilis licèt, aiebat lib. 1. de Natura Deorum: *Sed nos Deum, nisi sempiternum intelligere, quomodo possumus?* Deinde Tertullianus lib. contra Hermogenem cap 4. *Quis enim alius Dei census, quàm æternitas? quis alius æternitatis census, quàm semper fuisse, & futurum esse, à prærogativa nullius initij, & nullius finis? Hoc si Dei est proprium, solius Dei erit, cuius est proprium.* Quod ipsum luculenter probat Anselmus suprà cap. 15. & deinde confirmat cap. 27. dicens: *Vel hoc solo veram æternitatem soli inesse illi substantiæ, quæ sola non facta, sed factrix esse inventa est, apertè percipitur. QVONIAM VERA ÆTERNITAS PRINCIPII FINISQVE METAM CARERE INTELLIGITVR. QVOD NVLLI RERVM CREATARVM CONVENIRE, EO IPSO QVOD DE NIHILO FACTÆ SVNT, CONVINCITVR.* Vide plurima à nobis circa id observata tota Disput. XLII. Atqui æternitas verè competit Verbo, sive Filio Dei. Ergo & proprietas aliqua Dei, sive divinæ naturæ. Assumptio suadetur illustri testimonio Ioannis aientis initio sui Evangelij: *In principio erat Verbum.* Vbi τὸ *erat*, æternitatem designat planè: vt vidimus suprà Disput. LVII. num. 22. Similiter in Epistol. Canon cap. 1. verf. 20. dicitur Christus, sive Verbum Dei, *vita æterna.* Quin & ipse Dominus de se inquit ad eundem Ioannem Apocalyps. 1. verf. 2. *EGO SVM A. ET Ω. PRINCIPIVM ET FINIS, dicit Dominus Deus, qui est, & qui erat, & qui venturus est.* Quin & Psalmo 118. verf. 89. dictum longè antea fuerat: *In æternum Domine, Verbum tuum permanet in cœlo.* Mitto testimonia Patrum in ea loca, cùm non habeant opus interprete, sed per se clarissima sint. Æternitas igitur convenit Filio Dei.

12 DEINDE Omnipotentiã, quam Anselmus verbis num 10. allegatis *virtutem* Dei appellat, manifestum est Filio Dei convenire: non solùm quia in testimonio nuper indicato Apocalypsis dicatur statim *omnipotens*: sed etiam quia ab Apostolo 1. Corinth. 1. verf. 4. vocatur *Dei virtus, & Dei sapientia.* Sed & ipse Dominus eandem sibi potentiam, immo & operationem cum Patre tribuit Ioannis 5. verf. 19. *Non potest Filius à se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem sic facientem. Quæcumque enim ille fecerit, hæc & Filius similiter facit.* In quæ verba vide illustre testimonium Hilarij infrà sect. seqnent. Atqui omnipotentiam esse propriam divinitatis notam, adeò apertum est, vt non, nisi frustra, in eo probando tempus impendam. Ergo Filius Dei hanc quoque propriam habet solidæ divinitatis notam.

13 PRÆTEREA Sapientia, nisi mirum summa, & quæ ad omnia extendatur, propria est Dei: cui soli æquè cognatum & peculiare est omniscium esse, ac omnipotentem. Atqui illam Filio Dei convenire satis declarat Apostolus verbis nuper allegatis, dum illum appellat Dei virtutem, & Dei sapientiam. Non ait, Filium Dei habere sapientiam. Nam qui sapientiam habet, sed tamen per se ipsum sapientia non est, potest illam habere limitatam, quemadmodum omne accidens limitatur ex ordine ad subiectum. Ait itaque, Filium esse *sapientiam*; & non qualemcumque sapientiam, sed *Dei*: quæ sanè summa esse debet, & extendi ad omnia: tum quia est sapientia identitatem habens cum substantia seu persona ipsius sapientis, quod planè arguit infinitam perfectionem: tum quoniam est sapientia Dei, quem non decet sapientia, nisi summa, & cui nihil non sit planè notum. Hæc igitur etiam nota divinitatis competit Filio Dei.

14 IAM Quòd ipsum Dei Verbum sit veritas, & justitia sive sanctitas (quod Anselmus suprà secundo loco posuit) idem Dominus de seipso profert Ioannis testimonio, dum

dum ait: *Ego sum Via, veritas & vita.* Similiter Apocal 3. v. 7 *Hæc dicit Sanctus, & Verus, qui habet clavem Dauid.* Deinde v. 14. *Hæc dicit: Amen, testis fidelis, & verus, qui est principium creaturæ Dei.* Denique, vt plurima alia omittam, ipse ait Math. 24. & Lucæ 21. *Cœlum & terra transibunt: verba autem mea non transibunt.* Atqui esse veritatem ipsam, siue esse summè veracem, est proprietas Dei in sacris litteris expressa. Propterea enim Apostolus ait Rom. 1. *Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax, sicut scriptum est.* Et certè quemadmodum solius Dei proprium est, vt sit summè bonus, & sapiens, qui proinde nec fallere nec falli possit: ita etiã, vt sit summè verax.

15 RVRSVS Inter proprietates Dei censetur quòd sit ἀθάνατος καὶ ἀόρατος, id est, *immortalis & inuisibilis*, iuxta illud 1. Timoth. 1. v. 17. *Regi autem sæculorum immortali, & inuisibili, soli Deo, honor & gloria.* Vtrumque autem id competit Filio Dei iuxta sacras litteras. Primum patet ex ijs testimonijs, quibus probata fuit n. 11. æternitas Filij Quidquid enim æternum est, caret initio & fine (in quo situm esse rationem æternitatis demonstrauit suprà Anselmus cap. 17. & nos cum ipso Disp. XLI) Quidquid autẽ caret initio ac fine, id planè est immortale, vt patet. Huc spectat quòd de eodem Filio legitur Apocal. 1. v. 8. *Qui est, & qui erat, & qui venturus est.* quâ loquendi formulâ significatur æternitas, seu omnimoda immortalitas Dei penes tempus præteritum, præsens, & futurum. Lege Athanasiũ Orat. 2. contra Arianos, & Cyrillum lib. 4. Thesauri, vbi ex ijs verbis æternitatem & diuinitatem Filij probant.

16 QVOD Autem ἀόρατος, seu *inuisibilis* sit Filius, negarunt fuit ab Arianis pertinaciter: vt testantur Ambrosius lib. 1. de Spiritu sancto cap. 4 Augustinus Tract. 3. in Ioannem, & lib. 8. de Genesi ad litteram cap. 27. ac Sœbadius, aliàs Phœbadius, lib. cõtra Arianos apud Biblioth. Magnam Tomo IV. Sæculo IV. Nimirum, putabant, vt inquit August. posteriori loco ex allegatis, *Substantiam Filij Dei, nullo assumpto corpore, per seipsam esse visibilem: & ideo antequam ex Virgine corpus acciperet, ipsum visum esse Patribus: tanquam de solo Patre dictum sit: Quem nemo hominum vidit, nec videre potest: quia Filius visus sit ante acceptam Dei formam, etiam per substantiam suam.* Sed enim non magis visibilem esse Filium Dei quoad substantiam & personam suam, quam Patrem, immo & vtrũque simul videri, vbi alter videtur, constat planè ex ijs Christi verbis Ioannis 14. vers. 9. *Philippe, qui videt me, videt & Patrem.* Vbi Christus non loquitur de visione sui materiali, siue quoad lineamenta externa, quæ oculis & alijs sensibus percipiuntur: sed de intellectuali, & attingente substantiam personæ ipsius. Nimirum, id refertur ad verba paulo antè prolata: *Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me.* Ergo loquitur de persona ac substantia sua diuina, quam eousque discipuli non cognouerant: nullatenus verò de specie externa, quam toties viderant. Itaque tam substantia diuina & persona Filij, quàm Patris, est ἀόρατος siue inuisibilis. Quò spectant verba illa eiusdem Christi Math. 11. num. 27. *Nemo nouit Filium, nisi Pater: neque Patrem quis nouit nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare.* Habemus ergo vtramque illam proprietatem veræ diuinitatis probatam in Filio.

17 DENIQVE, Et ipse habet *quidquid summi spiritus conuenit essentiæ*, vt loquitur Anselmus verbis num. 10. allegatis. Omnes enim perfectiones, quas Theologi agnoscunt in diuina natura, & Græci dicunt τέλεια κατηγορήματα, Scholastici verò Attributa, competere Filio Dei, constat generatim ex illis ipsius verbis Ioannis 16. v. 15. *Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt.* Nimirum, quidquid ad naturam siue substantiam Patris spectat, æquè indiuisim, & per identitatem competit Filio Dei: vti per se patet, atque copiosè exponit Cyrillus lib. 9. Thesauri, inde præterea colligens: ὁ δὲ τοῦ πατρικῆς οὐσίας ἔχων τὰ ἴδια, εἰκὼς πάντως ἂν καὶ ὅμοιος εἴη. *Qui paternæ substantiæ propria habet omnia, necessariò eiusdem est cum illo substantiæ.* Patet itaque luculentis Scripturæ testimonijs, Filio Dei veram diuinitatem conuenire, sicuti patet ipsi competere proprietates illas, quæ soli diuinitati conueniunt.

(17)

CAPVT XLVI. Aliàs XLV.

QVOMODO QVAEDAM EX HIS, QVAE SIC PROFERUNTUR, aliter quoque poſſint intelligi.

27 VIDETVR Tamen, quædam ex his, quæ ſic proferri, & intelligi poſſunt, aliam quoque non incongruã ſub hac ipſa pronuntiatione intelligentiam ſuſcipere. Liquet enim Filium eſſe verum Verbum; id eſt, perfectam intelligentiam, ſive perfectam totius paternæ ſubſtantiæ cognitionem, & ſcientiam, & ſapientiam: id eſt, quæ ipſam Patris intelligit eſſentiam, & cognoſcit, & ſcit, & ſapit. Si igitur hoc ſenſu dicatur Filius Patris intelligentia, & ſapientia, & ſcientia, & cognitio, ſive notitia; quoniam intelligit, ſapit, & ſcit, & novit Patrem; nequaquam à veritate diſcedituꝛ.

28 VERITAS Quoque Patris aptiſsimè dici poteſt Filius; non ſolùm eo ſenſu quia eſt eadem Filij veritas, quæ eſt & Patris (ſicut iam perſpectum eſt) ſed etiam hoc ſenſu, vt in eo intelligatur non imperfecta quædam imitatio, ſed integra veritas paternæ ſubſtantiæ: quia non eſt aliud, quam quod eſt Pater.

SCHOLION IN CAPVT XLVI.

SECTIO TERTIA.

Filium eſſe perfectam intelligentiam, ſive cognitionem, ſcientiam, & ſapientiam paternæ ſubſtantiæ, ſimilit erque veritatem Patris. Doctrina Anſelmi ex Conciliis & Patribus illuſtrata.

29 PROSEQVITVR Anſelmus tractationem inchoatam, & ſummatim docet in hoc capite, cohærenter ad duo proximè præcedentia, Filium etiã dici poſſe perfectam intelligentiam, & cognitionem, & ſcientiam, & ſapientiam Patris: quoniam perfectè intelligit, & cognoſcit, & & ſapit ipſam Patris eſſentiam. Inſuper appellari poſſe veritatem Patris eodem ſenſu: quoniam non eſt quædam eius imperfecta imitatio, ſed integra veritas. atque ipſa eſſentia paternæ ſubſtantiæ, & non aliud, quàm quod eſt ipſe Pater. Quæ omnia breviter percurremus, quoniam iam ſatis in ſuperioribus explanata ſunt.

30 *VIDETVR TAMEN, &c.* Quod hactenus dictum & probatum eſt, Filium dici poſſe verè ac propriè eſſentiam Patris, manuduceit facilè, vt eadem proprietate dicatur, verum Patris ipſius Verbum eſſe, id eſt, perfectam intelligentiam, cognitionem, ſcientiam, & ſapientiam paternæ ſubſtantiæ: quoniam perfectè, id eſt, non eſt accidenti, aut per gratiam, ſed per ſe, ſive per naturam ſibi communicatam à Patre, intelligit, & cognoſcit, & ſcit, & ſapit, ipſam Patris naturam, ſeu eſſentiam & ſubſtantiam. Nimirum, hoc ipſum eſt, quod præcedenti ſectione audivimus ex Athanaſio in fine Protreptici, Filium Dei eſſe αὐτολόγον, αὐτοσοφίαν, id eſt, *perſe-Verbum*, *perſe-ſapientiam*; non μετοχὴ, *participatione*, aut tanquam ἕξιν, vel σχέσιν, id eſt, *habitum*, ſive *affectionem*, vt in nobis contingit noſſe Deum: ſed tanquam Verbum conſubſtantiale Patri, quod eandẽ omnino naturã, & intelligentiam & cæteras ſubinde perfectiones, cum illo communes habet. Verũ exhibeamus idipſum planiùs ab Athanaſio ibidẽ explicatũ hiſce verbis Latinè redditis:

Fi-

Filius non participatione est omnia ista, nec extrinsecus aduementia possidet, quemadmodum ij, qui ipsius sunt participes, & per ipsum sapientes fiunt, ac potentes, & rationales in ipso reddantur. SED EST IPSISSIMA SAPIENTIA, IPSISSIMA RATIO, VEL VIRTVS, AC PATRIS PROPRIA. &c. Hoc nimirum, sensu, ac titulo speciali Filius præ omnibus creaturis rationalibus, dicitur sapientia, ratio, Verbum, & virtus propria Patris.

31 CONSONAT Athanasio, sicuti & Anselmo, Catena Græca calamo scripta apud Regiam Bibliothecam Parisiensem, in Evangelium Ioannis ad illud capitis primi: *De plenitudine eius omnes accepimus* suprà quæ verba sic loquitur, iuxta versionem Petavij, de Filio Dei: *Non habet participatum donum; sed ipsissimus fons, ipsissima radix omnium est bonorum; ipsissima vita, ipsissima lux, ipsissima veritas; non in seipso continens diuitias; sed etiam etiam in alios omnes effundens; & cum effuderit, plenus nihilominus manens.* Itaque peculiari excellentia, & longissimè superante omnem creaturam rationalem, Filius Dei est intelligentia & sapientia Patris. Quin & Dionysius Alexandrinus differens contra Paulum Samosatenum eripientem Christo diuinitatem, probat illum esse verum Deum, quia non ex accidenti, instar aliorum iustorum, sed per se & natura sua iustus ac sanctus est, immo ipsa iustitia & sanctitas: subditque de ipso. *Naturalis enim iustitia & diuina virtus est.* Patet verò, eandem prorsus rationem esse de sapientia & scientia, ac de sanctitate & iustitia, vt vtraque per se conueniat Filio Dei, & pariter sit Patris sapientia & scientia, ac sanctitas & iustitia. Præterea Origenes, quamvis hæreseos Arianæ semina iecerit varijs locis, vt vidimus Disp. LIV. sect. 1. alibi tamen oppositum tradidisse videtur, nimirum, in præfatione ad Evangelium Ioannis, vbi probat, Christum esse bona omnia, ac proinde Deum. Est enim vita, & lux, & sapientia, & iustitia, non qualitercumque, sed αὐτοσοφία, & αὐτοδικαιοσύνη, id est, *perse-sapientiam*, & *perse iustitia*. quod solius Dei proprium est. Clariùs Gregorius Nyssæ Antistes ait: κατὰ τὸν ἑαυτῆς φύσιν, ἀληθείας τε, καὶ σοφίας, καὶ δυνάμεως ὄντα ἴδιον. id est, *natura sua veritatis & sapientiæ, & virtutis est substantia.*

32 *VERITAS QVOQVE PATRIS, &c.* Quemadmodum nuper ostensum fuit, Filium verè & propriè esse intelligentiam & sapientiam Patris: ita nunc addit Sanct. Doctor, eundem quoque esse Patris veritatem: idque duplici ratione. *Prima* est; quoniam Pater & Filius est eadem omnino veritas, vt iam suprà docuit; nimirum, cap. 58. dicens: *Licet enim ille* (scilicèt Pater) *singulariter & perfectè sit summa veritas & Creator, & Verbum eius sit summa veritas & Creator: non tamen ambo simul sunt duæ veritates, & duo Creatores.* Quod ipsum nos cum S. Doctore ex instituto probauimus suprà Disput. LXXII. per totam. Ergo Filius propriè ac per se est veritas Patris. Patet con. sequentia. Propterea enim propriè ac per se est essentia & sapientia Patris, quia accipit ab eo essentiam, & sapientiam eandem omnino, qui Pater existit & sapit. Si ergo pariter ab eo accipit eandem omnino veritatem Patris, profectò per se ac propriè Patris veritas est. Sed de hoc ibidem latiùs egisse sufficiat. *Secunda* ratio, qua vtitur impræsenti est: quia Filius non est veritas quædam participata aut delibata à veritate Patris, quemadmodum aliæ veritates extra Deum: sed est integra veritas paternæ substantiæ, vtpote cum qua vnum prorsus & idem est, tanquam Verbum ὁμοούσιον, *consubstantiale* Patri. Ergo sicuti propterea dicitur essentia siue substantia Patris, ita etiam veritas Patris per se ac propriè dici debet. Sic etiam in Proslogio cap. 2. Patrem alloquitur dicens: *Verbum tuum sic est verum, quomodo tu verax. Et idcirco est ipsa veritas sicut tu, non alia.* Denique, vt plura alia omittam, eadem proprietate, qua de Filio Dei prædicatur Deitas, & reliquæ perfectiones absolutæ, absque multiplicitate aut partitione vlla, prædicatur etiam veritas, indicto anathemate contrà loquentibus, à Sanct. Damaso Papa apud Theodoretum lib. 5. cap. 10. in Anathematismis contra hæreses Arij, Apollinaris, & aliorũ, his verbis: *Si quis non dixerit Patris, & Filij, & Spiritus sancti vnam Deitatem potestatem, imperium vnum, gloriam, dominationem vnam, regnũ vnum, voluntatem, &* ΑΛΗΘΕΙΑΝ, *id est, VERITATEM, anathema sit.* Est igitur Filius veritas Patris, quemadmodum & essentia, & potestas, & cæteræ perfectiones absolutæ.

33 QVOD Autem vltimo loco subdit Anselmus de Filio; *non est aliud, quàm quod est Pater*, pertinet ad regulam ex ipsius doctrina toties explanatam, quòd licèt alius sit & dicatur Pater à Filio, non tamen *aliud*. Vnde in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. prout refertur in cap. *Firmiter* de Summa Trinitate, dicitur: *Licèt igitur alius sit Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus, non tamen ALIVD: sed id quod est Pater, est & Filius, & spiritus sanctus.* Verùm longè

antea in VI. Synodo Generali cautum fuerat Actione 11. vbi Sophronius Patriarcha Hieroſolym. in Epiſt. ad Sergium ait: *Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, non dicuntur alterum, & alterum, & alterum.* Rationemque ſubiungit, paucis interiectis. *Non enim alius Deus Pater, neque alius rurſum* (Deus) *Spiritus ſanctus: quoniam nec alia natura eſt Pater, nec alia natura Filius, neque alia natura rurſus Spiritus ſanctus.* Nimirum ex cõmuni ſenſu Conciliorum, & SS. Patrum; *alius* ſignificat diſtinctionem in natura, *alius* in perſona. Cùm igitur fidè ſanctum ſit, naturam ſive eſſentiam Patris & Filij, ſicut & Spiritus ſancti eſſe prorſus vnam & eadem, perſonas verò reipſa diſtinctas, conſequens eſt vt Filius non ſit *aliud*, ſed *alius* à Patre. Vnde meritò ac ſapienter concludit hoc caput Anſelmus dicens de Filio: *Non eſt aliud, quàm quod eſt Pater.*

CAPVT XLVII. Aliàs XLV.

QVOD FILIVS SIT INTELLIGENTIA intelligentiæ, & veritas veritatis.

34 AT Si ipſa ſubſtantia Patris eſt intelligentia, & ſcientia, & ſapientia, & veritas; conſequenter colligitur, quia ſicut Filius eſt intelligentia, & ſcientia, & ſapientia, & veritas paternæ ſubſtantiæ; ita eſt intelligentia intelligentiæ, ſcientia ſcientiæ, ſapientia ſapientiæ, & veritas veritatis.

SCHOLION IN CAPVT XLVII.

35 HOC Caput non eget ſpeciali explanatione ſupra tria præcedentia. Quemadmodum enim in ijs probatum fuit, Filium eſſe intelligentiam, ſcientiã, ſapientiam, & veritatem Patris; ita etiam nunc oſtenditur, eundem Filium eſſe intelligentiam intelligentiæ, ſcientiam ſcientiæ, ſapientiam ſapientiæ, & veritatem veritatis. Ideo enim primum illud dicitur, quia ipſa ſubſtantia Patris, eſt intelligentia, & ſcientia, & ſapientia, & veritas: ac proinde Filius, qui eſt eadem ſubſtantia, ſive eſſentia Patris, debet eſſe, ſicut illa, intelligentia, ſcientia, ſapientia, & veritas ipſius Patris. Ergo ob eandem rationem debet eſſe eiuſdem intelligentiæ intelligentia, ſcientiæ ſcientia, ſapientiæ ſapientia, & veritas veritatis.

36 NEQVE Inde colligas, aut in re, aut ex mente S. Doctoris, Filium Dei eſſe intelligentiam, aut ſapientiam &c. diſtinctam ab intelligentia, vel ſapientia Patris. Id enim falſum omnino eſt, & non modò contrarium Anſelmo in ijs capitibus, ſed etiam fidei Catholicæ, quæ nullam multiplicitatem admittit in divinis perſonis quoad eiuſmodi perfectiones, vt vel ex dictis ſuperiùs patet, quamvis alia teſtimonia deeſſent. Quare Filius non dicitur *intelligentia intelligentiæ, &c.* quaſi per intelligentiam ſuam conſideret, vel ſpeculetur aliam omnino intelligentiam Patris, qualiter contingit in nobis, qui per habitũ Theologiæ, v. g. in nobis reſidentem conſideramus alium diſtinctum habitum Theologiæ exiſtentem in quopiam alio: ſed ita accipiendum eſt, vt Filius ſit ipſa intelligentia, quæ eſt Pater, & per illam intelligat Filius ipſam intelligentiam, quæ eſt intelligentia Patris, vt ipſe Anſelmus exponit in fine capitis ſequentis: tum quoniam intelligentia divina in qualibet perſona eſt intelligentia ſuiipſius, & trium perſonarum: tum præterea, quia Filius ſpeciatim procedit per intelligentiam, ſapientiam, & ſcientiam Patris, tanquam ipſius propriam locutionem: vt Sanct. Doctor ſuprà latè expoſuit cap. 29. & ſeqq. ac nos ibidem in Scholijs vberrimè explavimus.

(!)

(?)

CA-

CAPVT XLVIII. Aliás XLVI.

QVOD ET QVOMODO FILIVS SIT INTELLIGENTIA, vel sapientia memoriæ, & memoria Patris, & memoriæ.

37 DE Memoria verò quid sentiendum est? An æstimandus est Filius intelligentia memoriæ, sive memoria Patris, aut memoria memoriæ? Equidem cùm summa sapientia sui memor esse negari non possit, nihil competentius, quàm in memoria Pater, sicut in Verbo Filius intelligitur: quoniam de memoria nasci Verbum videtur.

38 QVOD Clariùs in nostra mente percipitur. Quoniam namque mens humana non semper se cogitat, sicut sui semper meminit: liquet cùm se cogitat, quòd verbum eius nascitur de memoria. Vnde apparet, quia si semper se cogitaret, semper verbum eius de memoria nasceretur. Rem etenim cogitare, cuius memoriam habemus, hoc est, mente eam dicere. Verbum verò rei est ipsa cogitatio ad eius similitudinem ex memoria formata. Hinc itaque liquidò animadverti potest de summa sapientia, quæ sic semper se dicit, sicut semper sui memor est: quia de æterna memoria eius coæternum Verbum nascitur.

39 SICVT Igitur Verbum congruè intelligitur proles: ita memoria, parentis nomen aptissimè suscipit. Si ergo proles, quæ omnino de solo summo spiritu nata est, proles est memoriæ eius; nihil consequentius, quã quia memoria sua est idem ipse. Quippe non in eo, quod sui memor est, id est, in sui memoria, velut alia res in alia, quemadmodum ea, quæ sic sunt in humanæ mentis memoria, vt non sint ipsa nostra memoria: sed sic est memor sui, vt ipse memoria sua sit.

40 CONSEQVITVR Itaque, vt quomodo Filius est intelligentia, sive sapientia Patris; ita sit & paternæ memoriæ. At quidquid Filius sapit, aut intelligit, eius similiter & meminit. Est igitur Filius memoria Patris, & memoriæ; id est, memoria memor Patris, qui est memoria: sicut est sapientia Patris, & sapientia sapientiæ, id est, sapientia sapiens Patrem sapientiam.

41 ET Quidem Filius memoria nata de memoria, sicut sapientia nata de sapientia: Pater de nullo nata memoria vel sapientia.

SCHO-

SCHOLIA IN CAPVT XLIII.

SECTIO IV.

Verbum divinum esse intelligentiam & sapientiam memoriæ, quoniam nascitur ex vi memoriæ fœcundæ, & indistinctæ ab ipso Patre. Illustratur doctrina Anselmi, & rejicitur quædam recens opinio aliquorum Theologorum.

41 STATVTO iam capite præcedenti, Verbum esse intelligentiam intelligentiæ, pergit S. Doctor ad inquirendum, An Filius etiã existimandus sit intelligentia memoriæ, sive memoria Patris, aut memoria memoriæ. Vt verò quæstionem hanc dirimat, præmittit initio, negari non posse quòd summa sapientia, sive Deus summè sapiens, sit semper memor sui; id est obiectivè præsens suo intellectui, necessariò existenti in actu perfectissimo cognitionis sui ipsius. Est enim Deo essentialis summa felicitas, quæ potissimùm sita est in actuali & perfectissima contemplatione ipsius Dei: vt latè expositum in Opere de Virtutibus & Vitijs disp. 3. præsertim quæst. 10. per totam. Idem autem est, Deum semper contemplari seipsum perfectè, ac semper & summa perfectione sui memorem esse. Ergo Deus semper, ac summè perfectè, sui ipsius memor est. Rursus præmittit, *nihil competentiùs quàm in memoria Patrem, in Verbo Filium intelligi: quoniam de memoria nasci Verbum videtur.* Nimirum, sensus est, cùm iuxta S. Doctorem, Verbum divinum dicatur, seu exprimatur à Patre per intellectum fœcundum notitia comprehensiva omnium eorum, quæ in Deo sunt formaliter & eminenter, vt vidimus suprà Disp. LXIV. & LXV. per totas; consequens est, vt oriatur ex memoria fœcunda ipsius. Memoria enim intellectualis (vt nihil interim dicam de sensitiva) non differt ab intellectu quatenus fœcundato per species repræsentativas rerum: vt colligitur ex D. Thom. 1. p. q. 79. art. 7. & cum ipso diximus disput. 83. de Anima sect. 3. Quare Patri æterno exprimenti ac generanti Verbum, sive Filium, per intellectum fœcundatum essentia divina, veluti specie infinita, & comprehensivè repræsentante omne verum, talem necessariùm tribuitur speciatim memoria fœcunda, sicuti & Filio ratio propria Verbi: v. Disp. LXII. per totam traditum est. Imperfectiones verò illæ, quas memoria in nobis comites habet, procul à Deo sunt.

42 *QVOD CLARIVS IN NOSTRA MENTE CERNITVR, &c.* Verbum divinum nasci de memoria Patris, probat S. Doctor ex analogia mentis creatæ ad increatam & paternam. Probat autem ferè sic. Quoties mens humana cogitat seipsam (quod non semper facit) aliquod interius verbum nascitur ex memoria hominis. Atqui summa sapientia, id est Pater æternus, semper ac necessariò seipsum cogitat, sive intelligit: vtpotè actus purus in intelligendo. Ergo semper ac necessariò Verbum aliquod interius nascitur ex illius memoria. Quæ ratio Anselmi qualiter accipienda sit, & quomodo non demonstret existentiam Verbi distincti reipsa à persona dicente in divinis, nisi supponatur doctrina revelata, seu fides Trinitatis, iam explicuimus suprà Disp. LI.

43 *SICVT IGITVR VERVM, &c.* Ex eadem doctrina colligit, quemadmodum Verbum divinum congruè dicitur proles, ita etiam memoriam fœcundam, per quam oritur, posse convenienter appellari parentem. Nimirum, rationem parentis & prolis consentaneam esse Deo, ac dici de illo posse, ablatis imperfectionibus proprijs rerum creatarum, iam suprà tradidit S. Doctor cap. 40. & nos cum ipso Disp. LXXXII. sect. 2. cuius doctrinam hoc loci potiùs supponenda, quàm probãda est. Si autem proles de summo spiritu seu parente nata, oritur ex memoria eius profectò ipse parens est memoria sui ipsius. Quippe parens æternus non ita sui memor est, sive non ita est in memoria sui, quemadmodum in memoria hominis sunt plures res ab ea distinctæ; sed ita, vt ipse sit memoria sui, sicuti est intelligentia & sapientia suiipsius: iuxta doctrinam generatim traditam ab Anselmo suprà cap. 14 & 15. & à nobis cum ipso Disp. XXVIII. & XXIX. vbi de simplicitate summa Dei sermo fuit. Ergo summus spiritus, sive Pater, generans Verbum per memoriam fœcundam sui, est sua ipsius memoria.

44 *CONSEQVITVR ITAQVE, &c.* Indidem rursum colligit Anselmus, quemadmodum suprà ostensum fuit, Filium esse intelligentiam & sapientiam Patris; ita etiam esse intelligentiam paternæ memoriæ. Colligit vlterius, Filium esse memoriam memoriæ: id est, memoriam memorem Patris, qui est memoria ipsa sui: sicuti præcedenti capite probatum fuit, Filium esse intelligentiam & sapientiam paternæ intelligentiæ; quatenus est intelligentia & sapientia Patris, qui est ipsissima intelligentia & sapientia. Hoc igitur sensu Filius congruè dici potest memoria paternæ memoriæ.

45 *ET QVIDEM FILIVS, &c.* Concludit, Filium esse memoriam natam de memoria, sicuti & sapientiam natam de sapien-

pientia; non quidem in abstracto, sed in concreto. Cùm enim S. Doctor præmiserit tribus aut quatuor capitibus præcedentibus vnam omnino & eandem esse, tum essentiam, tum intelligentiam, sapientiam, & scientiam Patris ac Filij, idem profectò existimandus est censere de memoria amborum. Ergo sicuti propterea nunquàm ait, Filium esse sapientiam natam de sapientia in abstracto (quoniam alioqui esset duplex sapientia in divinis, secundùm rationem producentis & producti, quod Theologi absurdum existimant post Augustinum in Retractationibus lib. 1. c. 26. & lib. 15. de Trinit. c. 7. vbi docet, Patrem non esse sapientem sapientia genita) sed in concreto tantùm: ita etiam non in abstracto, sed in concreto dumtaxat dicendus est Filius memoria nata de memoria. id est, memoria nata de Patre, qui est memoria: sicuti nuper idem S. Doctor dixit, Filium esse memoriam memoriæ; scilicet, memoriam Patris, qui est sua ipsius memoria. Eam formulam loquendi vsurpavit S. Doctor suprà cap. 44. n. 17. & nos confirmavimus n. 27. expresso testimonio Augustini, qui lib. 15. de Trinit. pariter ait, *Filium esse sapientiam de sapientia, essentiam de essentia: & tamen Patrem & Filium vnum esse Deum, vnum lumen, vnam sapientiam, vnam essentiam.* Nimirum, vt ibidem explicuimus, ea formula loquendi non est accipienda in sensu formali & abstracto, sed in concreto.

46 NON Tamen desunt Recentiores aliqui existimantes, Verbum secundùm rationem peculiarem ac sibi propriam, & prorsus relativam, esse sapientiam genitam, ac proinde realiter distinctam à Patre, sicuti ab illo distinguitur reipsa quidquid relativum accipit ex vi suæ processionis. Id autem difficile est. PRIMO quia sapientia ex sua ratione formali est perfectio absoluta, sicuti & cæteræ virtutes intellectuales ac morales, quæcumque in Deo locum habent; & attributa quælibet de genere entis, vt immutabilitas, æternitas, & immensitas. Ergo quemadmodũ eiusmodi perfectiones, quoniam ex sua ratione formali sunt absolutæ, nequeunt esse relativæ in Filio, nec ipsi convenire secundùm hypostasim, quâ differt reipsa à Patre, sed dumtaxat secundùm essentiam eandem & vnicam in tribus personis: ita etiam existimari debet de sapientia. RVRSVS. Sicuti Augustinus, & Anselmus, ac cæteri Patres, aiunt, vnam esse in tribus personis essentiam, ita etiam vnam sapientiam. Ergo sicuti propterea nemo audebit dicere, Filio secundùm hypostasim peculiarem convenire essentiam aliquam relativam, & distinctam reipsa à Patre: ita etiam nec dici potest, ipsi competere secundùm hypostasim aliquam sapientiam relativam, & reverà à Patre distinctam. VLTERIVS. Si Filius vltra sapientiam absolutam habet præ Spiritu sancto, vt sit præterea sapientia relativa; erit quoddammodo sapientior illo, saltem extensivè. quod videtur absurdum. INSVPER. Si ex eo Verbum est relativa sapientia, quia procedit specialim per intellectionem, quæ est sapientia cùm Spiritus S. etiam procedat per amorem specialim, etiam erit relativus amor, isque realiter distinctus ab alio amore relativo Patris & Filij, se habente vt principio productivo illius. Hoc autẽ videtur falsum, & contrarium VI. Synodo Generali Act. 4. vbi in tribus personis dicitur esse solùm *vna naturalis voluntas, & vna naturalis operatio voluntatis.* Eadem autem videtur esse ratio de duplici volitione relativa, ac de duplici operatione voluntaris. Vide Disputat. LXXXVI. num. 48. & seqq. DENIQVE, vt alia omittam, eo gratis permisso, semper restat difficile explicatu, qualiter iuxta Augustinum & Anselmum Filius dicatur sapientia nata de sapientia. Quamvis enim finamus gratis, Filium secundùm propriam hypostasim esse sapientiam relativam in sensu formali, ac proinde distinctã reipsa à Patre; adhuc Catholicè profiteri debemus, sapientiam eiusmodi esse realiter indistinctam à sapientia Patris absoluta, & communi tribus personis. sicuti Catholica doctrina est, nullum prædicatum personale seu relativum distingui reipsa à Deo, vel ab aliquo prædicato absoluto ipsius: vt latè tradidimus Tomo I. Disp XXV. & constat ex definitionibus Conciliorum Remensis, Lateranensis, & Florentini, quas ibidem expendimus. Si autem sapientia personalis & relativa Filij non differt reipsa à sapientia absoluta Patris; quomodo Filius erit propriè sapientia nata de sapientia? Quidquid enim propriè nascitur de aliquo, distinguitur reipsa ab illo. Superest igitur, vt eæ Augustini, & Anselmi, sive aliorum etiam Patrum locutiones, accipiantur solùm in concreto, sive in sensu identico, vt aiunt; non in abstracto, sive in sensu formali: ac proinde ex ijs nullatenus colligere licet, Filium ratione suæ hypostaseos peculiaris esse sapientiam relativam.

47 QVOD Si verò ijdem Recentiores addant, etiam in Patre esse peculiarem sapientiam relativam, quæ sit principium productivum alterius sapientiæ relativæ Filij; tenebuntur admittere in divinis plures sapientes substantivè. Quod certè non minùs absurdum apparet, quàm admittere tres æternos, & tres omnipotentes substantivè. DEINDE, in oppositum est Anselmus infrà cap. 63 aliàs 60. vbi probat, Deum omnia vnico Verbo dicere, quia per vnicam sapientiam omnia sciuntur. PRÆTEREA, Aduersarij idem profectò dicere poterunt, immo & à pari debebũt fateri, de essentia, sive natura, quâ Pater est principium produ-

ctivum Filij: ac proinde tenebuntur admittere in divinis plures essentias, seu naturas relativas secundùm rem distinctas. quod hactenus in audi tum est in Theologia, & absque dubio male audiet, veluti novum, & minimè cohærens cum modo loquendi Conciliorum ac Patrum, apud quos vnica essentia, seu natura in divinis tertio quoque verbo asseritur. Pariter quoque in Patre tenebuntur asserere peculiarem ac relativum intellectum, qui sit principium productivum alterius intellectus relativi in Filio; & in vtroque relativam voluntatem, & amorem, qui sit pariter principium productivum alterius relativæ voluntatis & amoris in Spiritu sancto. Hæc autem omnia esse paradoxa, & contra communem sensum Theologorum in re grauissima, nemo non viderit. Quod verò postremò addit Anselmus, Patrem non esse memoriam natam, vel sapientiam, sed id soli Filio conuenire, apertè pugnat cum hæresi Autheanorum suprà reiecta Disp. LXXXIV.

CAPVT XLIX. Aliàs XLVII.

QVOD SVMMVS SPIRITVS SE AMET.

1 SED Ecce dum huius Patris Filijque proprietates communionemque delectabiliter intueor, nihil delectabilius in illis contemplandum invenio, quàm mutui amoris affectum.

2 QVAM Enim absurdè negetur summus spiritus se amare, sicut sui memor est, & se intelligit! cùm & rationalis mens & se, & illum amare posse convincatur ex eo, quia sui & illius memor esse, & se & illum intelligere potest. Otiosa namque, & penitus inutilis est memoria & intelligentia cuiuslibet rei, nisi, prout ratio exigit, res ipsa ametur aut reprobetur. Amat ergo seipsum summus spiritus, sicut sui meminit, & se intelligit.

DISPVTATIO LXXXVI.

QVALITER SPIRITVS SANCTVS SIT AMOR PATRIS ET FILII.

AD CLARISS. ET SAPIENTISS. D. D. ALPHONSVM DE OLEA, in Supremo Iustitiæ Senatu spectatissimum Consiliarium, in Vallisoletana Academia Iuris Canonici Antecessorem Primatium iam pridem Emeritum, atque olim Præceptorem nostrum, Virum eximiæ pietatis, integritatis, & modestiæ, ac Scriptorem celeberrimum Operis de Iure Cessionum & Actionum, &c.

HACTENVS Anselmus de solo summo spiritu, sive Patre, eiusque Filio asseruit. Nunc verò incipit agere de vtroque nominatim in ordine ad Spiritum sanctum, quem in hoc capite auspicatur ab amore mutuo Patris & Filij. Probat verò in Deo existere amorem, quo-

quoniam in ipso est memoria & cognitio sui, ac proinde amor. Nulla enim natura est capax intelligendi, qui non etiam amandi. Quam Anselmi collectionem examinabimus infrà Disp. LXXXVII. Itaque in hisce capitibus Anselmus Spiritum sanctum appellat Amorem Patris & Filij. Quare disputamus, quoniam sensu id verum sit. Quæ controversia non differt ab illa, in qua Scholastici cum Magistro in 1. dist. 32. inquirunt: An Pater & Filius diligant se Spiritu sancto. *Quod ibid. præcipuè tractant, Durandus quæst. 1. Scotus quæst. 2. & D. Thom. 1. p. q. 37. art. 2.*

SECTIO PRIMA.

Anselmum meritò auspicari tractationem de Spiritu sancto ex consideratione divini Amoris. Huius multiplex acceptio apud Græcos, & Latinos. Quo sensu Anselmus, & reliqui Patres Spiritum sanctum appellent Amorem, seu Dilectionem Patris & Filij.

4 ORDITVR S. Doctor tractationem de Spiritu sancto ex amore mutuo, quo Pater & Filius se diligunt: ac præmittit, nihil sibi delectabilius esse consideranti communionem ac proprietates utriusque, quàm contemplationem eius mutui amoris. Nimirum, mens Anselmi de cœlo tacta, divinarum rerum considerationi frequenter intenta, & stimulis amoris acta, ingentem experiebatur delectationem in ijs contemplandis; præsertim vbi detegebat aliquid arcanum, & quod sibi antea nondum patuerat. Vide quæ circa hoc diximus Disp. LXXXIII. n 8. Nec sanè aliunde meliùs auspicari potuit mysteria existentiæ ac proprietatum Spiritus sancti, quàm ex consideratione amoris. Sicuti enim Filius peculiari titulo denominatur Verbum, quoniam proles est intellectus paterni: ita etiam Spiritus sanctus speciatim denominatur Amor, quoniam terminus & quasi soboles est Patris & Filij, invicem se amantium.

5 PRÆTEREA Sicuti ab Anselmo in his capitibus, ita ab alijs Patribus Spiritus sanctus speciatim appellatur, Amor Patris & Filij. Et quidem Græci parciùs ea appellatione vsi inveniuntur, apud quos Spiritus sanctus dici solet quidem Patris Amor aut Charitas; non autem Patris & Filij, quamvis alioqui ferè omnes ij fateantur, Spiritum sanctum ex ambobus procedere, vt suo loco videbimus. Quapropter Athanasius Epist. 1. ad Serapionem, allegato Apostolo 2. Corinth. 13. v. 13. Spiritum sanctum appellat τὸν τῆς υἱϊκῆς πρὸς ἀγάπην, id est, *Patris charitatem.* Theodorus quoque Studita in Hymno quodam ita Spiritum sanctum alloquitur: Σὺ ζωὴ, ἔρως, φῶς. *Tu vita, amor, lumen.* Vbi ἔρως, vt interpretatur Emmanuel Calecas lib. de Spiritu sancto cap. 35. est idem, ac ἀγάπη, idque confirmat testimonio S. Ignatij Martyris in Epist. 12. ad Romanos aientis de Christo: ὁ ἐμὸς ἔρως ἐσταύρωται. id est, *Amor meus crucifixus est.* Veruntamen τὸ ἔρωτος nomen Dionysius Areopagita excludit à Deo in libro de Divin. nomin cap. 4. Etenim plerumque non de amore puro & innoxio, sed de fœculento accipitur ea vox à Græcis, vt libidinem, aut cupidinem significet: vnde & Cupido, Deus fabulosus ac pennatus, passim à Græcis Poetis ἔρως dicitur. E contra verò amor purus & castus dici solet ἀντέρως, veluti contrarius præcedenti. Qua de re plura vide apud eruditissimum Claudium Minoem in Commentarijs ad Emblemata 108. & 109. & 110. Andreæ Alciati. Nonnunquam tamen accipitur ab ipsis Ethnicis ἔρως, quemadmodum ab Ignatio Martyre & Theodoro Studita, pro amore honesto. Quare Phocylides ait: Σεμνὸς ἔρως ἀρετῆς. id est, *Honestus amor virtutis.* Cæterum meliùs ac securiùs dicetur Græcè Spiritus sanctus ἀγάπη, quæ charitatem significat, id est, amorem divinum, ac purum ab omni labe; quàm ἔρως, qui frequentiùs pro impuro atque inconcesso amore vsurpari solet. Latinè autem Spiritus sanctus absque periculo vllo dici potest Amor Patris & Filij: quoniam vox Amoris ex communi vsu SS. Patrum Latinorum loquentium de Spiritu sancto, congrua omnino ipsi est, immo & propria, quæ summam sanctitatem divinæ illius dilectionis inter Patrem & Filium significat.

6 VNDE Augustinus lib. 15. de Trinit. cap. 19. inquit: *Etsi charitas, qua Pater diligit Filium, & Patrem diligit Filius, ineffabiliter communionem demonstrat amborum; quid convenientius, quàm vt ille charitas dicatur proprie, qui Spiritus est communis ambobus? Hoc enim famùs creditur, vel intelligitur, vt non solùm Spiritus sanctus charitas sit in illa Trinitate, sed non frustra charitas nuncupetur, propter illa, quæ dicta sunt.* Hæc ille. Quod si verò quispiam objiciat, amorem, sive charitatem, esse aliquid commune per identitatem tribus personis di-

vi-

vinis; tum quia *Deus charitas est*, vt dicitur 1. Ioannis cap. 4. tum præterea quia amor Dei est perfectio simpliciter simplex, quæ proinde convenit indivisim tribus personis diuinis: ac proinde Spiritum sanctum frustra appellari amorem, vel charitatem: Respondet S. Doctor statim, non esse frustraneam eiusmodi appellationem, idque exponit dicens: *Sicut non solus est in illa Trinitate, vel spiritus, vel sanctus, quia & Pater spiritus, & Filius spiritus, & Pater sanctus, & Filius sanctus; quod non ambigit pietas: & tamen ille non frustra proprie dicitur Spiritus sanctus: QVIA ENIM EST COMMVNIS AMBOBVS, ID VOCATVR IPSE PROPRIE, QVOD AMBO COMMVNITER.* Similiter libro in Symbolum Apostolorum cap. 1. inquit: *Licet Pater sit spiritus, & Filius sit spiritus, & Pater sit sanctus, & Filius sit sanctus; sola tamen tertia persona propriè SPIRITVS SANCTVS nuncupatur. Quia ergo coæterna, & communis ambobus, id ipsa vocatur, quod ambo sunt.* Hucusque Augustinus. Quapropter Anselmus similiter, tam in hoc capite, quàm in plurimis præcedentium, SVMMVM SPIRITVM appellat, sive Deum ipsum indefinitè, sive Patrem: quoniam ratio summi spiritus est communis tribus personis. Vbi autem nominatim loquitur de tertia, illam speciali nomine appellat *Spiritum sanctum, vel Amorem.* Itaque pariter, licèt Pater sit amor & charitas, ac Filius amor & charitas; Spiritus sanctus tamen speciali titulo denominatur Amor, & Charitas Patris & Filij, ita vt ipse sit & dicatur speciatim ac propriè, quod ambo communiter.

7 SIMILITER Alij Patres Latini loquuntur, quorum aliquot testimonia proferre oportet, in quibus Spiritum sanctum, modò dilectionem, modò amorem mutuum Patris & Filij dicunt. Ambrosius in Symbolum Apostolorum cap. 1. Spiritum sanctum *dilectionem* Patris & Filij appellat, dicens: *Vnus est diligens eum, qui ab ipso est; vnus est dilectus ab eo, a quo est: Vna est DILECTIO, Virtusque Spiritus sanctus; idem tamẽ Deus.* Quæ Ambrosij verba videtur præ oculis habuisse Noster Cardinalis Petrus Damiani Opusculo primo capite secundo dicens de Spiritu sancto: * Et hæc summa illa charitas est, qua genitus à gignente diligitur, suumque diligit genitorem. Ideoque non ampliùs, quàm tria, sunt, & essentialiter indivisa, & tripartita proprietate distincta: vnus diligens eum (recole verba Ambrosij) qui de illo est; & vnus diligens eum, à quo est; & ipsa dilectio, de qua dicitur: Deus charitas est. * Hieronymus quoque in Psalmum quartum-decimum, allegatus ab Hugone Ecriano lib. 1. cap. 14. ait: *Spiritus sanctus, nec Pater est, nec Filius; sed dilectio, quam Pater habet ad Filium, & Filius ad Patrem.* Mitto alios, qui eodem dilectionis vocabulo vtuntur ad Spiritum sanctum speciatim significandum. Alij verò amorem aut charitatem Patris & Filij dicunt. Bernardus Sermone in Cantica octavo, *Si*, inquit, *rectè Pater osculans, Filius osculatus accipitur, non erit absre osculum Spiritum sanctum intelligi: vtpote qui Patris, Filijque impertur babilis pax sit, gluten firmum, indissiduus amor, inaniuina vnitas.* Laurentius quoque Iustinianus libro de Obedientia eundem Spiritum appellat, *charitatis indissolubile vinculum, & pacis suavissimum osculum, mutuique amoris amplexũ suavissimum.* Similiter alij plures loquuntur.

8 VERVM Observare oportet, amorem, dilectionemque, dupliciter à Patribus & Theologis Scholasticis vsurpari, tum pro amore & dilectione communi & essentiali, tum pro peculiari & personali Priori sensu est actus divinæ voluntatis, indivisim communis tribus personis, quarum quælibet reliquas duas & se ipsam necessariò atque infinitè amat, sive diligit: & hac ratione non constituit personam aliquam, immo nec producit. Alioqui Spiritus sanctus seipsum produceret per amorem sui ipsius. Posteriori autem sensu potest accipi activè & passivè. Activè sumptus est ipsa dilectio, prout in Patre & Filio solo, qua vterque per modum vnius principij producit Spiritum sanctum: dicitur que spiratio activa. Passivè autem est terminus, sive impulsus amoris mutui, quo se diligunt Pater & Filius: sicque constituit tertiam in Trinitate personam. Non enim est impulsus accidentarius, instar illius ponderis, quod sequitur, aut comitatur amorem nostrum veluti illius terminus, aut propia affectio. Impulsus enim amoris nostri est accidens quoddam sicuti & amor ipse: & vterque differt prorsus ac reipsa à subsistantia, sive essentia amantis. Cæterum amor personalis divinus ita habet rationem impulsus (seu termini relatè ad Patrem & Filium se invicem diligentes, & ipsum producentes, vt non sit accidens, sed persona subsistens instar vtriusque illorum, vt suprà Disput. LVII. ex professo probatum & explanatum fuit; nec differat reipsa ab vtriusque essentia, sive substantia, vt vidimus Disput. LV. immo neque ab actu immanente dilectionis amborum, qui etiam communis est ipsi Spiritui sancto quoad omnia prædicata essentialia amoris divini.

9 HOC Posteriori sensu Anselmus

in

in capitibus sequentibus, sicuti & Patres allegati, atque alij sæpe, Spiritum sanctum appellant Amorem, Dilectionem, Charitatemque; immo & Vinculum; ac Coniunctionem; quatenus distinguitur à Patre & Filio, veluti terminus ab vtroque invicem se amante productus. Vnde Noster Rathramnus, aliàs Bertramus, Monachus Corbeiensis, libro tertio cõtra Græcos (quod Opusculum miror non fuisse editum in Magna Bibliotheca Anisoniana anni M.DC.LXXVII. Tomo XV. seculo IX. vbi tamen habentur libri duo ipsius de Prædestinatione Dei; nec etiam Tomo XXVII. in quo supplentur Opuscula, quæ propriis locis omissa fuerant) allegatis quibusdam verbis S. Athanasij, Spiritum sanctum appellantis coniunctionem diuinæ virtutis, & vnitatem Trinitatis, sic illa exponit: *Hæc dicens Athanasius ostendit, Spiritum sanctum charitatem esse Patris & Filij. Neque enim aliud est, quo potentius & conuenientius vnitas sanctæ Trinitatis perficiatur. Non tamen hic accipiendam sic charitatem, quæ est Spiritus sanctus, vt qualitas sit, & non substantia: cùm vna sit persona (nimirum, vna ex personis) sanctæ Trinitatis. Coniunctionem autem appellat Spiritum sanctum, vel vnitatem Patris & Filij, quoniam de vtroque procedens, vtrumque coniungit, manens ipse non diuisus, non separatus, & consubstantialis.* Hactenus ille, doctè quidem, & vt grauem Theologum decuit. Videtur tamen octauus liber Athanasij, *De propriis personis*, quem allegat, iniuria temporum periisse: quoniam inter Opera illius Tomo II. dumtaxat sunt septem libri de eo argumento. Itaque dum Anselmus in hisce capitibus Spiritum sanctum appellat Amorem, intelligendus præcipuè est de amore notionali, siue personali, qui procedit ex Patre & Filio se invicem amantibus, vt impulsus, & persona subsistens, atque vtrique consubstantialis.

SECTIO SECVNDA.

Confirmatur eadem doctrina Anselmi ex Patribus, iuxta quos, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto. Referuntur & refelluntur variæ opiniones, tum Veterum, tum Recentiorum, circa intelligentiam germanam eius propositionis.

10 VERVM Præter ea, quæ hactenus diximus, doctrina ipsa Anselmi Spiritum sanctũ appellantis Amorem, seu dilectionem Patris & Filij, confirmatur ex Patribus, apud quos solemnis est eadem locutio, præcipuè dum aiunt, Patrem & Filiũ se diligere Spiritu sancto. Et quidem imprimis Hieronymus ita loquitur in Psalm. 147. vbi ait: *Spiritus sanctus, nec Pater, nec Filius; sed dilectio, quam habet Pater in Filio, & Filius in Patre.* Augustinus quoque lib. 6. de Trinit. cap. 5. initio inquit: *Quapropter etiam Spiritus sanctus in eadem vnitate substantiæ & æqualitate consistit. Siue enim vnitas sit amborum, siue sanctitas, siue charitas, siue ideo vnitas, quia charitas, & ideo charitas, quia sanctitas; manifestum est quod non aliquis duorum est, quo vterque coniungitur; QVO GENITVS A GIGNENTE DILIGATVR, GENERATOREMQVE SVVM DILIGAT, &c.* Hæc ille: iuxta quæ Pater diligit Filium, & Filius Patrem Spiritu sancto, idque tam apertè, mirum vt sit, Eximium virum Franciscum Suarez lib. 11. de Trinit cap. 3. dicere, propositionem illam in titulo sectionis propositam, non legi expressam apud SS. Patres. Præterea Bernardus Sermone de Amore Dei ait: *Amaste, amabilis Domine, cùm à Patre & Filio procedit Spiritus sanctus, AMOR PATRIS AD FILIVM, ET FILII AD PATREM, & tantus amor, vt sit vnitas.* Denique, vt alios omittam, Ricardus à S. Victore, in Epistola seu Declarationibus ad ipsum Bernardum, capite, cui epigrapha, *Quomodo Spiritus sanctus est amor Patris, & Filij*, inquit: *Si rectè diceris amare amore, qui à te procedit; cur nõ Pater & Filius dicẽtur amare amore qui ab ipsis procedit?* Ac rursus: *Si Spiritus sanctus esset amor cordis tui, & Patris, Filij; quis, quæso, posset negare, Spiritu sancto, hoc est amore tuo, te diligere?* Itaque constans est & expressa ea locutio apud Patres: ideoque Anselmus iure ac merito, tum in hoc capite, tum in sequentibus Spiritum sanctum appellat amorem Patris & Filij, tanquam ij Spiritu sancto se diligant.

11 VERVM Quamvis tot & tanti Patres tam diserte & perspicuè tradant illam propositionem, *Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto*; negare non possumus, difficilem esse illius intelligentiam. Ratio dubitandi præcipua est: quoniam casus ablativi præsè loquendo importat habitudinem causæ formalis vel efficientis. Prius patet in hac propositione: *Paries albedine est albus.* Posterius in hac: *Homo intellectu intelligit.* Atqui Spiritus sanctus, qualitercumque accipiatur, non est forma, nec principium actiuum Patri aut Filio ad diligendum; sed dumtaxat terminus dilectione notionali vtriusque productus. Non ergo Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, in casu ablativi, præsè loquendo. Ideoque quosdam ex Scholasticis illam respuisse, quos-

dam

dam verò diverſimodè explanaſſe. Illorum autem opiniones, ſive varios dicendi modos refert D. Thom. 1. p. quæſt. 37. art. 2. vbi diretè inquirit: *Virum Pater & Filius diligant ſe Spiritu ſancto.* Et propoſitis rationibus dubitandi, ſive argumentis pro parte negante, vt accedat ad ſtatuendam affirmantem, in argumento, *Sed contrà*, allegat verba Auguſtini num. præcedenti exſcripta, quibus perſpicuè docet, Spiritum ſanctum eſſe, quo genitus à gignente diligitur, generatoremque ſuum diligit.

12 DEINDE Verò idem Angelicus Doctor in corpore articuli accedit ad referendas aliorum circa hoc opiniones, & ſuam explanandam confirmandamque. Licèt autem teſtimonium ipſum ſit aliquantò longius, quia tamen in eo præſtringuntur excurſione quadam plures aliorum ſententiæ, iam tunc in Scholis celebres, placet illud ad litteram hoc loco exſcribere. Itaque in corpore artic. ait: *RESPONDEO dicendum quòd circa hanc quæſtionem, difficultatem affert quòd cum dicitur, PATER DILIGIT FILIVM SPIRITV SANCTO, cùm ablatiuus conſtruatur in habitudine alicuius cauſæ, Videtur quòd Spiritus ſanctus ſit principium diligendi Patri & Filio. quod eſt omnino impoſsibile. Et ideo quidam dixerunt, hanc eſſe falſam: PATER ET FILIVS DILIGVNT SE SPIRITV SANCTO. Et dicunt, hanc eſſe retractatam ab Auguſtino lib. 1. Retract. cap 26. ſub ſimili; cùm, ſcilicet, retractavit iſtam: PATER EST SAPIENS SAPIENTIA GENITA. Quidam verò dicunt quòd eſt propoſitio impropria, & ſic eſt exponenda: Pater diligit Filium Spiritum ſancto, id eſt, amore eſſentiali, qui appropriatur Spiritu ſancto. Quidã verò dixerunt, quod ablatiuus iſte conſtruitur in habitudine ſigni: vt ſenſus ſit: Spiritus ſanctus eſt ſignum quòd Pater diligat Filium, in quantum procedit ab eis Spiritus ſanctus, vt amor. Quidam verò dixerunt quòd ablatiuus iſte conſtruitur in habitudine cauſæ formalis: quia Spiritus ſanctus eſt amor, quo formaliter Pater & Filius ſe diligunt.* Hucuſque S. Doctor refert aliorum opiniones, quas deinde deſerit, vt poſtea videbimus, dum aliam omnino ſequitur & confirmat. Nunc verò nos illas aliquantò magis diſtinctè referemus & impugnabimus, etiam prout à Theologis quibuſdam Angelico Doctore poſterioribus, vel etiam nuperis Scriptoribus, tradiræ ſunt.

13 PRIMA Itaque opinio relata à D. Thom. fuit Gotfredi Pictavienſis, aſſerentis, propoſitionem illam, *Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto*, eſſe falſam in ſenſu proprio, & æquivalenter aut in ſimili retractatam ab Auguſtino: qui cùm in libro LXXXII. QQ. quæſt. 25. dixiſſet, *Patrem eſſe ſapientem ſapientia genita*, poſtea lib. 1. Retract. c. 26. & lib. 6. de Trinit. cap. 1. ac 2. & lib. 7. c. 3. & lib. 15. cap. 7. illam expreſsè retractavit. Videtur autem eſſe par ratio in illa alia propoſitione: *Pater diligit Spiritu ſancto*, ſive etiam *amore procedẽte*. Eandem verò opinionem Gotfredi poſtea alij ſequuti ſunt, præſertim verò Canarienſis 1. part. quæſt. 37. art. 2. dicens, ſe neſcire prorſus quomodo ea Auguſtini propoſitio iuxta ſenſum proprium defendi poſsit.

14 SED Enim prædictus Author fallitur in aſſerendo, Auguſtinum vnquam retractaſſe propoſitionem, de qua eſt quæſtio. Si enim illa diſpliceret S. Doctori, palam eam alicubi retractaſſet. quod tamen nullibi feciſſe legitur. Nec credibile eſt, Anſelmum, Bernardum, & Ricardum à S. Victore, prorſus Auguſtinianos, illam tradidiſſe, ſi in Auguſtino retractata legeretur. Deinde S. Thom. in prædicto articulo diſparitatem vtriuſque propoſitionis aſsignat: quia *eſſe ſapientem vel intelligentem, in diuinis, non ſumitur, niſi eſſentialiter. Et ideo non poteſt dici quòd Pater ſit ſapiens vel intelligens Filio. Sed aliquid ſumitur, non ſolùm eſſentialiter, ſed etiã notionaliter. Et ſecundùm hoc poſſumus dicere, quòd Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto.* Deinde oportet vt propoſitiones ſimpliciter à SS. Patribus traditas ſtudeamus exponere in ſenſu vero ac proprio, quantum patitur materia de qua agunt. Qualiter verò hæc propoſitio in ſenſu proprio explicari poſsit, apparebit ex progreſſu.

15 SECVNDO Alij opinantur, vẽtam quidem eſſe eam opinionem, dummodo Spiritus ſanctus in ex accipiatur pro amore eſſentiali, qui appropriari ſolet Spiritui ſancto. Allegatur pro hoc dicendi modo Alenſis: verùm certiùs & luculentiùs illam tradit ex profeſſo Durandus in 1. diſt. 32. q. 1. vbi & ſententiam D. Thom. ſectione ſequenti explanandam reijcit multipliciter: additque (quod neceſſariò & conſequenter dicere debuit) propoſitionem ipſam eo ſenſu explanatam, quamvis vera ſit, eſſe impropriam. Ita etiam Arriaga 1. p. diſp. 53. ſect. 2. & alij.

16 VERVM Refellitur vel ex eo capite, quòd tot & tantorum Patrum propoſitionem accipiat Durandus ſolùm in ſenſu improprio, idque nulla neceſsitate cogente, vt poſtea apparebit in explanatione verioris intelligentiæ illius propoſitionis. Præterea breviter & efficaciter reijcitur. Quia ſi illa ſolùm vera eſt,

in-

intellecta de dilectione essentiali, quæ nonnunquam appropriatur Spiritui sancto; pariter vera erit hæc altera propositio: *Pater & Filius sunt boni Spiritu sancto*: siquidem boni sunt bonitate essentiali, quæ etiam Spiritui sancto appropriari solet. Atqui hæc posterior propositio improprijssima est, ideoque nunquam à SS. Patribus tradita. Ergo & prior, prout accipitur à Durando, est improprijssima, ideoque nunquam ab ijs vsurpari debuit.

17 TERTIO Simon Tornacensis, quem allegant Scotus in 1. dist. 32. quæst. 2. Bonaventura art. 1 quæst 3. & Capreolus q. 1. art. 2. illam propositionem eatenus solùm admisit, quatenus Spiritus sanctus est signum mutuæ dilectionis Patris ac Filij; ac propterea dicatur, vtrumque se diligere Spiritu sancto.

18 HIC Verò dicendi modus facilè refellitur: quoniam eadem ratione liceret Patribus dicere, Patrem & Filium se diligere creatura aliquâ, præsertim charitate seu dilectione infusa, quam in cordibus nostris efficiunt: siquidem illa etiam est signum illius divinæ dilectionis. Quòd si verò dicas, eiusmodi charitatem non significare solùm dilectionem Patris & Filij, sed etiam Spiritus sancti, id est, communem toti Trinitati; non effugies vim argumenti. nam saltem dici poterit, tres personas se diligere charitate creata, quæ est signum illius communis & essentialis dilectionis increatæ. At id non, nisi per summam improprietatem, diceretur. Ergo & admodum improprie dixissent SS. Patres, Patrem & Filium se diligere Spiritu sancto. *Vlterius*. Iuxta eam interpretationem liceret dicere, ignem comburere fumo: quoniam fumus est signum combustionis. Nemo autem eam locutionem vsurpare potest, nisi nimis absurdè, vt patet.

19 QVARTO Denique alij apud D. Thom. verbis iam allegatis num. 12. ita ruentur propositionem illam, vt in ea ablativus *Spiritu sancto*, construatur secundùm habitudinem causæ formalis, quatenus Spiritus sanctus sit amor, quo formaliter Pater & Filius se diligunt. Quamvis verò D. Thom. immediatè post eam opinionem deferat, & longè alium dicendi modum sequatur, non defuere postea, qui illam amplecterentur. Etenim nonnulli è Recentiori bus, quemadmodum aiunt, Verbum ratione proprietatis personalis & relativæ esse sapientiam genitam & formalem, quâ Pater denominetur, sapiens: ita etiam consequenter volunt Spiritum sanctum ratione proprietatis personalis & relativæ esse amorem procedentem & formalem, quo Pater, sicuti & Filius, denominetur diligens. Itaque quemadmodum iuxta illum dicendi modum, Pater est sapiens sapientiâ absolutâ & communi tribus personis, ac præterea sapientiâ relativâ Filij, ab ipso genitâ: ita etiam Pater ipse, & Filius, est diligens sive amans dilectione absoluta & communi tribus personis, ac præterea dilectione relativa procedente ex vtroque.

20 CÆTERVM Hanc opinionem iam suprà Disput. LXXXI. num. 78. & 79. impugnavimus multipliciter quoad vtramque partem: vnde plura huc advocari possent, quæ pariter huic loco congruunt. Præsertim verò ex verbis VI. Synodi Generalis Actione quarta, vbi sæpe supponitur aut traditur in divinis personis vna voluntas, & vna naturalis operatio voluntatis. Immo passim ferè ibidem ex duabus Christi naturis in vna persona coniunctis, colligitur duplex voluntas, duplexque voluntatis operatio, altera divina, humana altera in ipso Christo, contra Monothelitas hæreticos. Legatur præcipuè Epistola S. Agathonis Papæ, quæ est maior aut potior pars eius Actionis quartæ, speciatim verò columna decima-sexta, quæ in editione Parisiensi Conciliorum Severini Binij habetur pag. 46. vbi sæpe sermo est περὶ τῶν φυσικῶν ἐνεργιῶν τοῦ χριστοῦ. id est, *de duabus naturalibus operationibus Christi*. Quo ipso satis indicatur, quemadmodum in tribus personis est vnica voluntas, ita etiam esse vnicam in ijs voluntatis operationem, ac proinde dilectionem, sive amorem vnicum increatum, distinctumque ab alia operatione voluntatis humanæ Christi. Non ergo Spiritus sanctus vi relativæ proprietatis suæ est formalis amor, sive dilectio relativa, distincta realiter à Patre & Filio. Præsertim quia sic oporteret agnoscere in eisdem Patre & Filio aliam relativam dilectionem, eamque vtriusque propriam & activè se habentem in ordine ad Spiritum sanctum, eiusque relativam dilectionem ex parte termini producti. Vnde opus esset in eâdem voluntate divina agnoscere duplicem operationem realiter distinctam: nimirum, dilectionem Patris & Filij, & dilectionem propriam Spiritus sancti, priore illa se habente per modum principij, & posteriore per modum termini. Repugnat autem, voluntatem divinam, quæ est vnica in tribus personis, & actus purus, habere duas operationes, sive dilectiones, aut amationes realiter distinctas. Ergo repugnat quòd Spiritus sanctus ratione proprietatis personalis ac relativæ, sit formalis dilectio, sive amor Patris & Filij.

21 VLTERIVS. Si semel in Spiritu sancto admittitur peculiaris operatio relativa adæquatè distincta secundùm rem à peculiari

operatione seu dilectione Patris & Filij, quâ ipsum producunt; difficilè ostenderur absurditas aliqua in eo, vt ipsi in ordine ad extra vna persona divina præ alia exerceat peculiarem aliquam operationem. Quin & iuxta Adversarios tribuentes Filio rationẽ formalem sapiẽtiæ relativæ penes propriam hypostasim, ac proinde peculiarem operationem relativam & adæquatè distinctam ab operatione personali Patris, poterit dici, Filium ipsum exercere peculiarem aliquam operationem ad extra, præsertim circa Incarnationem. Si enim quælibet persona divina habet peculiarem operationem relativam, distinctam adæquatè realiter ab operatione relativa alterius personæ, cur non poterit illam exercere in ordine ad extrà? Consequens autem absurdũ est iuxta omnes pene Theologos; vt latè diximus tract. de Incarn. & suprà Disp. 68. sect. 5. Ergo absurdum etiã est adscribere vnicuique personæ peculiarẽ operationẽ adęquatè reipsa distinctã ab operatione alterius. Adæquatè, inquam. nam in adæquatè necessariò admitti debet distinctio aliqua operationum notionalium, sive originum activarum, in divinis: siquidem generatio activa debet aliquomodo differre à spiratione activa: cùm illa sit propria solius Patris, hæc verò communis ipsi & Filio. Non ergo in Spiritu sancto est propria ac peculiaris operatio relativa amoris distincta adæquatè ab alia operatione relativa amoris, & propriâ Patris ac Filij.

20 PRÆTEREA. Vt optimè probat Anselmus infrà cap. 52. æqualis debet esse in divinis scientia & amor: ac proinde Spiritus sanctus tantundem amoris habere debet, sive ese, ac scientiæ; & non magis aut minùs. Atqui non habet rationem scientiæ relativæ sive formalis, secundùm suam peculiarẽ & relativam hypostasim; sed dumtaxat secundùm perfectionem communem & absolutam est scientia eadem cum Patre & Filio formaliter. Ergo nec habet rationem amoris relativi, sive formalis, secundùm suam peculiarem & relativam hypostasim; sed solùm secundùm perfectionem communem & absolutam est idẽ amor cum Patre & Filio. Non igitur Pater & Filius amant se Spiritu sancto, tanquam amore ipsorum formali.

21 DENIQVE Difficilè intelligi potest quòd Pater & Filius diligant seipsos Spiritu sancto, tanquam amore formali; idque ex multi. lici capite. *Primo* enim inde sequeretur, illos accipere aliquid ab ipso Spiritu sancto, veluti à forma realiter sibi superaddita. Quod videtur absurdum omnino: cùm certum sit, quidquid habet Spiritus sanctus, habere ipsum à Patre & Filio; hos verò ab illo nihil accipere. Nec vitatur absurditas huius illationis per hoc, vt ipse amor formalis indistinctus à Spiritu sancto, procedat ab ambobus. Nam licèt procedat ab ijs activè, aut quasi activè, perficiet reipsa vtrumque seu communicabit vtrique perfectionem amantis relativè in actu secundò, veluti causa aut ratio formalis. Ergo ambo recipient à Spiritu sancto eam perfectionem in genere aut quasi genere causæ formalis. *Secundò*: quia repugnat Patrẽ & Filium constitui in exercitio diligentes se per aliquid reipsa ab ijs distinctum; sicuti & intelligentes, & decernentes, immo & operantes ad extra: vt latè ostendimus Tomo I. Disp. XIX. per totam. Quilibet enim eorum, & ambo simul, sunt actus purus in omni genere perfectionis & exercitij eiusmodi: atque adeò cuilibet eorum, & ambobus simul, debet convenire exercitium diligendi, sicuti & intelligendi, & durandi, & decernendi, immo & operandi, per aliquid reipsa ab ijs indistinctum. Atqui proprietas personalis & relativa Spiritus sancti, est reipsa distincta à Patre & Filio, vt fide sanctum est. Ergo repugnat Patrem & Filium constitui in exercitio diligentes se per proprietatem personalem & relativam Spiritus sancti; atque adeò hæc non est dilectio illorum formalis. *Tertiò*. Si ambo ij constituerentur in exercitio diligentes se per proprietatem personalem & relativam Spiritus sancti, veluti per amorem formalem, illa esset simul & non esset proprietas personalis ipsius. Esset: quoniam ita asseritur ab Adversarijs. Non esset autem: quoniam per illam constitueretur ipse Spiritus sanctus pariter diligens, immò & præcipuè. Si enim proprietas personalis Spiritus sancti, iuxta illos, potest constituere in exercitio diligentes se Patrem & Filium, reipsa ab ea distinctos; quanto magis ipsum Spiritum sanctũ, quem constituit in propria persona? Hinc autẽ sequitur, eam dilectionem non esse personalem proprietatem: quia nullum exercitium communè tribus personis est proprietas personalis, aut relativa; sed potiùs est prædicatum essentiale, & absolutum. Ergo de primo ad vltimum dilectio illa esset & non esset simul proprietas personalis & relativa. Quare ne duo pugnantia & contradictoria sequantur, dicendum est, Patrem & Filium non diligere se Spiritu sancto, tanquam dilectione formali. Mitto, vt iam dixi, plures alias impugnationes, quas proposui Disp. præced. n. 78. & 79. contra aliã similem opinionem asserentium, Verbum Dei, sive Filium ratione suæ personalis proprietatis esse sapientiam formalem genitam, qua Pater sit sapiens.

(?)

SE-

SECTIO TERTIA.

Eligitur sententia frequens asserentium, eam locutionem SS. Patrum esse veram secundùm proprietatem sermonis, prout à D. Thom. accipitur. Cæterum varij modi illam explanandi & probandi, reijciuntur.

22 EXPLOSIS Itaque aliorum opinionibus circa eam doctrinam & propositionem Anselmi, & aliorum Patrum, videamus quid sentiat D. Thom loco allegato ex 1. p. q 37. art. 2. Porrò ibi post memoratas opiniones, quas hactenus impugnavimus, sic accedit ad ferendum ea de re suum iudicium, * Quidam verò dixerunt quòd (ablativus. *Spiritu sancto*) constituitur in habitudine effectus formalis. ET ISTI PROPINQVIVS AD VERITATEM ACCESSERVNT. Vnde ad huius evidentiam sciendum est quòd cùm res communiter denominatur à suis formis; sicut album ab albedine, & homo ab humanitate; omne illud, à quo aliquid denominatur, quantùm ad hoc habet habitudinem formæ. Vt si dicam, *Iste est indutus vestimento*; iste ablativus constituitur in habitudine causæ formalis, quamvis nõ sit forma. Contingit autem aliquod denominari per id, quod ab ipso procedit, non solùm sicut agens actione, sed etiam sicut ipso termino actionis, qui est effectus, quando ipse effectus in intellectu actionis includitur. Dicimus enim quòd ignis est calefaciens calefactione, quamvis calefactio non sit calor, qui est forma ignis; sed actio ab igne procedens. Et dicimus quòd arbor est florens floribus quamvis flores non sint forma arboris, sed quidam effectus ab ipsa procedentes. Secundùm hoc ergo dicendum quòd cũ diligere in divinis dupliciter sumatur; essentialiter, scilicet, & notionaliter; secundũ quòd essentialiter sumitur, sic Pater & Filius non diligunt se Spiritu sancto, sed essentiâ suâ. Vnde Augustinus lib. 15. de Trinit. cap. 7. (ait) *Quis audet dicere, Patrem nec se, nec Filium, nec Spiritum sanctum diligere, nisi per Spiritum sanctum?* Et secundùm hoc procedunt primæ opiniones. Secundùm verò quod notionaliter sumitur, sic diligere nihil est aliud, quàm spirare amorem: sicut dicere est producere verbum, & florere est producere flores. Sicut ergo dicitur arbor florens floribus: ita dicitur Pater dicens Verbo vel Filio se & creaturam: & Pater & Filius dicuntur diligentes se Spiritu sancto, vel amore procedente, & se; & nos. * Hucusque Angelicus Doctor non solùm exponens locutionem illam, *Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto*: verum etiam aliam Anselmi suprà cap. 32. & 33. docentis, Patrem *Verbo dicere se & creaturas*, quam etiam tradiderat Augustinus lib. 11. Confess. cap. 7. ita Deum alloquens: *Verbo tuo, Deus, cæterno simul & sempiterno dicis omnia, quæ dicis.* Nimirum, eadem omnino, aut par ferè circa vtramque locutionẽ difficultas occurrit: liquidè æqualis difficultas apparet in eo, vt Pater Verbo à se reipsâ & personaliter distincto dicat, aut sapiat, ac in eo vt diligat Spiritu S. quoniã dicere, sicut & sapere, & diligere, videtur pariter actos essentiales, aut convenientes immediatè cuilibet personæ divinæ per se ipsam, & non mediante altera.

23 IVXTA Testimoniũ nuper exscriptum D. Th. & attentis pluribus alijs quæ docet ibidem in solutione argumentorum, sententia illius est, propositionẽ illam SS. Patrum, *Pater & Filius diligunt se Spiritu S.* esse veram secundùm proprietatẽ sermonis, si Spiritus S. accipiatur pro tertia persona, dilectio verò pro amore, non quidẽ essentiali, sed notionali, quo Spiritus sanctus procedit. Quam sententiã tuentur non modò Thomistæ omnes, tum Veteres, tum Recentiores, quos allegant & sequuntur Ioannes à S. Th. Carmelitani Valmant. & Godoy eo loco; verùm etiam Bonavent. in 1. dist. 32. art. 1. q. 1. & 2. Scotus q 2. *S. Ad aliã quæstionem*, quem sequuntur communiter discipuli cum Smising disp 3. q. 14. n 234 & ex PP. Societatis Vazquez 1. p disp. 151. cap. 2. Suarez lib. 11. de Trinit. cap. 3 Arrubal disp. 133. Alarcon tract 5. disp. 8. cap. 5. Granados tract. 10. disp. 10.

24 VERVM Adhuc est dissidium non leve in exponẽdo & probando sententiã ipsam. Primò enim Scotus fi ferè illam probare nititur. Pater & Filius producunt Spiritum S. qui est amor vtriusque, vel vtrumque diligit. Ergo diligunt se principiativè, quamvis non formaliter, Spiritu sancto. *Cæterum* ratio hæc non satis probat, nisi aliquid præterea addatur. Nam eodem sensu dici potest, Patrem & Filium se diligere creaturis rationalibus instructis habitu charitatis. Sunt enim principium productivum illarum, & ab ijs diliguntur. Atqui non, nisi summâ improprietate dici potest, Patrem & Filium se diligere creaturis rationalibus instructis habitu charitatis. Ergo similiter non, nisi impropriè admodum, dici posset, Patrem & Filium se diligere Spiritu sancto, si id solùm nititur in eo, vt Spiritum sanctum producant à quo diliguntur. Vt ergo propositio illa SS. Patrum verificetur iuxta proprietatem sermonis, alia expositio & probatio quærenda est, vel saltem oportet aliquid aliud addere. nimirũ; quòd Spiritus sanctus non vtcumque habeat esse à Patre & Filio, sed ex vi dilectionis: & quòd vi originis ex ipsa habeat Spiritus sanctus

amare Patrem ac Filium. Hoc autem non eſt iuxta mentem Scoti: conſonat verò maximè ijs, quæ dicemus poſtea, ſect. 4. præſertim. *Præterea.* Eadem probatio non ſatis cohæret doctrinæ ipſius Scoti & ſequacium. Ipſi enim aiunt, vt ea propoſitio ſit vera, vocabulum *diligere* nec debere intelligi purè eſſentialiter, nec purè notionaliter. Si autem ſolùm accipiatur *principiativè*, vt ij Authores loquuntur, iam diligere accipitur purè notionaliter. Quippe productio Spiritus ſancti, quæ propriè ſpectat ad principium ipſius, veluti origo activa, eſt purè notionalis. Non ergo ea probatio cohæret doctrinæ Scoti.

25 IDEO Alij probant exinde, quòd principium poſsit denominari propriè agens à termino actionis immanentis, ſicuti & ab ipſa actione: cùm eadem appareat ratio vtriuſque. Atqui Spiritus ſanctus eſt terminus actionis immanentis; nimirum, dilectionis, qua Pater & Filius ſe diligunt. Quippe certum eſt, eam actionem eſſe immanentem. Ergo Pater & Filius poſſunt denominari propriè diligentes ſe à Spiritu ſancto, vt termino, non minùs, quàm ab ipſa dilectione. *Verumtamen* probatio hęc multipliciter peccat. *Primò*: quia principium non ſolùm poteſt denominari propriè à termino actionis immanentis, ſed etiam tranſeuntis; ignis enim & aqua non ſolùm denominatur calefaciens aut infrigidans manum calore vel frigore ſibi inhærente, ſed etiam producto per tranſeuntem actionem, & inhærente manui. Ergo denominatio propria principij à termimino non eſt reſtrigenda ad terminum actione immanenti productũ. *Secundò* quia vt vidimus num. 14. ex D. Thoma allegata quæſt. 37. art. 2. Pater æternus non poteſt propriè dici intelligens aut ſapiens Verbo à ſe producto. Et tamen intellectio eſt actio immanens, Verbumque eſt illius terminus, ac verè intelligens & ſapiens. Ergo non ab omni termino actionis immanentis poteſt principium denominari propriè. *Tertiò* Etiam denominatio producẽtis ad intra & generantis Filium, oritur in Patre æterno, ſeu deſumitur ab actione immanenti. Et tamen non propterea licet dicere in aliquo ſenſu proprio, Patrem ſe producere aut generare Verbo. Quin potiùs ea locutio, eſt prorſus abſurda: cùm Pater ſit omnino improductus & ingenitus ex propria & peculiari notione. Ergo non ex eo ſolùm quòd denominatio diligentis ſumatur ab immanenti actione, poteſt dici propriè, Patrem & Filiũ ſe diligere Spiritu ſancto. Quòd ſi verò reſpondeas, denominationẽ producentis aut generantis eſſe quidem immanentem in re, tranſeuntem verò ex modo ſignificandi aut concipiendi; contrà eſt: quoniam etiam dicere & diligere notionaliter acceptum ex modo ſignificandi aut accipiendi eſt aliquid tranſiens: cùm dicere ſit producere verbum, & in eo producto contemplari obiectum; diligere autẽ notionale ſit producere impulſũ, & medio illo obiectũ amare. Attamen nihilominus, iuxta ſententiã, quã proſequimur, præeuntibus Auguſtino, Anſelmo, & D. Th. Pater æternus verè & propriè dicit ſe & omnia Verbo, ſicuti ipſe Pater & Filius diligunt ſe Spiritu S. Ergo quòd denominatio Patris producẽtis & generantis Verbũ, ſignificetur ſeu concipiatur ad modũ actionis tranſeuntis, non obſtat vt principiũ, ſive Pater, denominetur propriè à termino producto, ſi id tantũ oritur ex eo quod ſit terminus actionis immanentis. Cùm igitur Pater nõ poſsit in aliquo vero aut proprio ſenſu dici producens ſe aut generans Verbo, quamvis actione immanenti producto; nec etiã dicẽ poteſt vniverſè, principiũ poſſe denominari à termino producto per actionem immanentem.

SECTIO QVARTA.

Prænotatis quibuſdam, explanatur & confirmatur aliter verior ſententia. Vbi obiter nonnulla circa intelligentiam illius propoſitionis traditæ ab Auguſtino & Anſelmo: Pater dicit ſeipſum Verbo, & omnem creaturam.

27 EXPLOSIS itaque, tum opinionibus contrarijs, tũ explanationibus aut confirmationibus verioris ſententiæ, oportet illã aliter ſtabilire & probare. Præmittendũ autẽ primò eſt, verbũ *diligere*, dũ in divinis accipitur eſſẽtialiter, ſolũ ſignificare idipſum quod *amare*; & eſſe commune nõ ſolùm Patri ac Filio, ſed etiã Spiritui S. Dum verò *diligere* accipitur notionaliter, ſignificat quidẽ *amare*, non tamẽ abſolutè, ſed prout affectũ notione peculiari producẽtis per amorẽ: ac proinde ſignificat exercitiũ amandi ſpeciale, quo Pater & Filius producunt tertiam perſonam: non autẽ commune tribus perſonis. Porrò diligere ſeu amare notionaliter acceptum, importat duplicẽ habitudinem quoddammodo, ſive expreſſionẽ: alteram ad terminũ productũ, qui eſt Spiritus S. alteram ad obiectum amatũ quod eſt bonũ increatũ. Ratione prioris expreſsionis *diligere* notionale diſtinguitur à *diligere* eſſentiali: quia in ſolo illo eſt habitudo ad terminũ productũ, in hoc verò dumtaxat ad obiectũ amatũ. Ratione autem poſterioris expreſsionis diſtinguitur à ſpiratione activa, vt tali: quæ ſolũ exprimitur in ordine ad terminũ productũ, non autem ad obiectum amatum. Itaque diligere & amare ſimpliciter loquendo important actũ eſſentialem & communem tribus perſonis:

di-

diligere & amare notionaliter ſignificant actũ peculiarem Patris & Filij in ordine ad producendum Spiritum ſanctum, & ſimul in ordine ad bonum dilectum vel amatum: *ſpirare* autem dumtaxat exprimitur per ordinem ad terminum productum ipſa dilectione notionali Patris & Filij.

28 PORRO iuxta triplicem conſiderationem prædictam poſſumus conferre actus ſpectantes ad voluntatem in divinis cum actibus, qui ad intellectum pertinent. Hi verò ſunt, ſeu exprimuntur per *intelligere, dicere, & generare*: quorum primo reſpondet in voluntate diligere eſſentialiter vſurpatum: ſecundo, diligere notionaliter; tertio, ſpirare. Quemadmodum enim diligere abſolutè & eſſentialiter eſt actus naturæ divinæ communis indifferenter tribus perſonis, ita etiam intelligere, cui æquivalet ſcire, ac ſapere. Similiter, quemadmodum diligere notionaliter importat habitudinem, tum ad terminum per amorem productum, tum ad obiectum amatum: ita etiam dicere notionaliter exprimit habitudinem ad verbum productum, & ad obiectum intellectum, ſeu dictum. Denique ſicuti ſpirare dumtaxat exprimitur per ordinem ad terminum per dilectionẽ productum, nullatenus verò per habitudinem ad obiectum: ita etiam generare ſolùm exprimitur per ordinem ad terminum genitum, non verò ad obiectum aliquod intellectum vel conſideratum. Itaque ſibi mutuò reſpondent in ſenſu eſſentiali intelligere & diligere: in ſenſu notionali dicere & diligere producendo: & tandem generare ac ſpirare: quæ duo poſtrema ſolùm important exercitium producendi, vel per intellectum, vel per voluntatem.

29 VNDE iam apparet, quonam ſenſu D. Thomas accipiat in ſenſu proprio ac ſtricto propoſitiones illas Sanctorum Patrum: quarum prior eſt: *Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto*: poſterior verò, *Pater dicit ſeipſum Verbo ſuo*: & hæc ſæpiùs proferitur ab Anſelmo ſuprà cap. 32. 33. & 34. poſt Auguſtinum, vt ſuprà n. 22. monuimus. Prior enim non debet accipi de dilectione eſſentiali, ſed de notionali. Ratio eſt manifeſta: quia ſi de dilectione eſſentiali acciperetur, ſummùm eſſet vera in ſenſu valde improprio iuxta quem pariter dici poſſet: *Pater diligit ſe Filio*: ac præterea: *Spiritus ſanctus diligit ſe Patre ac Filio*. Nimirum, dilectio abſoluta & eſſentialis æquè identitatem habet cum vnaquâque perſonarum divinarum. Ergo ratione eius identitatis non magis vna ex ijs propoſitionibus poteſt eſſe vera iuxta proprietatem ſermonis, quã alia. Cùm igitur duæ poſtremæ propoſitiones non ſint veræ iuxta ſenſum proprium, ſic nec vera eſſet illa alia, *Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto*; niſi improprièad modum. Supereſt ergo vt in ea *diligere* accipiatur notionaliter: id eſt: quatenus habet exprimere non ſolùm productionem termini, ſed etiam amorem obiecti. Nam ſi acciperetur diligere penes ſolam expreſsionem producendi terminum, idem ſignificaret in illa propoſitione, ac ſpirare: ac per conſequens, ſicuti Pater & Filius dicuntur ſe diligere Spiritu ſancto, ita etiam dicerentur ſe ſpirare. quod eſt manifeſtè abſurdum & falſum. Non ergo in illa propoſitione diligere accipitur pro ſpirare, ſicut nec pro diligere eſſentiali. ſed pro diligere, ſeu amare notionali, quod intelligitur quaſi medium inter vtrumque, & veluti participans de vtroque extremo: de priori quidem, vt exprimatur in ordine ad obiectum amatum: de poſteriori autem, in habitudine ad terminum productum. Sic pariter dum Auguſtinus & Anſelmus aiunt, *Pater dicit ſeipſum Verbo*, accipiendi ſunt non de dictione eſſentiali & communi tribus perſonis (alioqui etiam ſe diceret Spiritu ſancto) ſed de dictione notionali, quæ exprimitur tum in ordine ad Verbum productum, tum in ordine ad obiectum intellectum: & penes hoc ſecundum differt à generatione, quæ ſolùm exprimit ipſum exercitium producendi; ac penes illud primum ab intellectione, in qua non exprimitur origo vel productio aliqua. Quare licèt in ſenſu proprio ſit vera illa propoſitio: *Pater dicit ſeipſum Verbo*: hæc tamen abſurda & falſa ſimpliciter: *Pater generat ſe Verbo*. Quæ doctrina præ oculis habenda eſt ad extricandum plures cavillos à Durando & alijs obiectos contra ſententiam, quàm tuemur.

30 DENIQVE Obſervare oportet, ſubiecto aut quaſi ſubiecto poſſe denominationem aliquam convenire quatuor modis. Primò, veluti à forma intrinſecùs inhærente, quo ſenſu album denominatur intimè ab albedine in ſe recepta. Secundo, à forma exteriùs adiacente: ſicuti homo dicitur indutus à veſte, quam induit. Tertio tanquam ab actione: veluti intelligens & amans ab intellectione & amore. Quarto denique tanquam à termino per illius actionem producto. quo ſenſu, vt vidimus ſuprà num. 22. ex D. Thom. arbor dicitur florens floribus, & ignis calefaciens calore à ſe producto: idemque eſt de Sole, qui dicitur illuminare lumine ipſo, quod producit in aere. Hoc igitur ſenſu intelligenda eſt propoſitio illa: *Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto*. Cùm enim ambo ſint vnum principium Spiritus ſancti, quem actione ſua dilectionis notionalis producunt; dicuntur verè & propriè ſe diligere eodem Spiritu, veluti termino ſuæ actionis.

31 VERVM Id adhuc dupliciter intelligi & probari potest. Primo, quoniam tunc agens denominatur propriè à termino producto, quando terminus ipse, sive effectus claudituri in intellectu seu conceptu ipsius actionis. Hoc sensu Thomistæ frequenter exponunt & confirmant sententiâ Angelici Doctoris, vt videbimus sect. 6. Secundò ita, vt agens propriè denominetur à termino producto, quoties actio significata per verbum, cum quo debet construi terminus ipse per modum denominantis, & in casu ablativi, non solùm exprimit habitudinem ad terminum productũ, verùm ad aliquid aliud, tanquam ad obiectum, vel subiectum. Quippe tunc denominatio vera & propria convenit principio sive agenti in ordine ad illud aliud, quod, præter terminum, exprimitur ab ipsa actione. Sic certè, vt persistamus in exemplis indicatis, ignis dicitur verè & propriè calefacere manum calore à se producto: quia actio ignis, vltra productionem caloris, importat habitudinem ad subiectum calefaciendum. Similiter Sol dicitur propriè illuminare lumine: quoniam actio ipsius non solùm respicit lumen, veluti terminum productum, sed etiam aerem, tanquam subiectum, in quo est excitenda illuminatio. Quare in ijs propositionibus sensus est, quòd ignis calore calefaciat manum, & Sol lumine suo aerem illuminat. Denique eodem sensu dicitur propriè arbor florens floribus; florens, inquam, veluti infloridans activè, vt ita loquamur: quoniam actio florendi seu infloridandi non solùm importat habitudinem ad flores, tanquam ad terminum vel effectum productum, sed etiam ad subiectum, sive ramos, qui floribus ornantur. Sic igitur, Pater & Filius propriè dicuntur se diligere Spiritu sancto: quoniam dilectione sua notionali habent producere Spiritum sanctum dilectionem vtriusque, seu habentem illos redamare ex vi originis per dilectionem; & aliũde dilectio ipsa non solùm exprimit ordinem ad terminum productum, sed etiam ad obiectum dilectum.

32 HOC Eodem posteriori sensu vera & propria est illa propositio Augustini & Anselmi, quos D. Thomas pariter imitatur: *Pater dicit seipsum Verbo.* Etenim *dictio*, vti antea indicavimus, non solùm exprimit ordinem ad Verbum productum, sed etiam ab obiectum Verbo ipso dictum seu repræsentatum. Ac propterea sensus illius propositionis est, Patrem Verbo seipsum dicere, tanquam obiectum cognitum & manifestatum; non autem tanquã terminum productum. Sub hac enim expressione dictio dumtaxat terminatur ad Verbum. Alioqui Pater seipsum produceret, vel essentiam suam, quod planè repugnat.

33 IVXTA Hunc posteriorem sensum facilè explanatur & confirmatur sententia communis sub hac differendi formula. Quoties actio principij alicuius non solùm exprimitur in ordine ad terminum productũ, sed etiam ad obiectũ vel subiectũ; principium ipsum verè & propriè denominatur à termino in casu obliquo, significante ipsam actionẽ. Atqui actio, seu dilectio notionalis Patris & Filij ad Spiritũ S. non solùm exprimitur in ordine ad ipsum, tanquã ad terminũ productum, sed etiã in ordine ad principiũ ipsum; nimirũ, ad eosdẽ Patrẽ ac Filium, tanquã ad obiectũ dilectum. Ergo Pater & Filius verè & propriè denominantur seipsos diligentes Spiritu S. tanquã termino in casu obliquo significante ipsam actionẽ diligendi. Igitur vera & propria est illa propositio in dicto sensu: *Pater & Filius se diligunt Spiritu sancto.* Vtraque consequentia est perspicua, & minor similiter. Maior autem probatur facilè exemplis iam iudicatis. Etenim veræ & propriæ sunt illæ propositiones, quibus dicitur ignis calefacere calore manum, Sol illuminare lumine aerem, arbor florere, seu infloridare ramos floribus, in casu obliquo, significãte actionem ipsam. At hoc ideo est, quoniã actio ignis, Solis, & arboris, nõ solùm habent respicere terminum, tanquã effectum productum, sed etiam aliquid aliud tanquã subiectum: idem verò ferè est respicere aliud tanquam obiectum, nec in hoc apparet discrimen aliquod. Ergo quoties actio principij, vltra productionem termini exprimit ordinem ad aliquid aliud, tanquam ad obiectum aut subiectum, principium ipsum verè & propriè denominari potest à termino in casu obliquo, ipsam actionem significante. Et hoc quidem vrgentiùs verificatur in Spiritu sancto, qui ita producitur dilectione notionali, vt ab ea accipiat impulsum, & vim amandi suum principium.

SECTIO QVINTA.

Difficultates nonnullæ aduersus nostrum dicendi modum obiectæ & solutæ.

34 DICES 1. Iuxta præcedentem sententiæ verioris expositionem etiam tres personæ divinæ dicẽtur in proprietate sermonis se diligere charitate creata, quam producunt & infundunt per actum voluntatis suæ. Hic enim non solùm habet producere in nobis charitatem; sed etiam diligere obiectum increatum, seu bonum diuinũ, à quo nullus actus diuinæ voluntatis potest abstrahere. Aliunde verò ipsa charitas in nobis producta significat in nobis ipsam dilectionem di-

vi-

vinam, veluti cauſam ſui efficientem: ſicuti omnis effectus proprius cuiuslibet efficientis cauſæ habet illam eſſentialiter connotare & ſignificare. Atqui conſequens eſt abſurdũ: quia, vt ſuprà diximus num. 24 contra Scotum, non poteſt dici, niſi admodum impropriè, Deum diligere ſe aliquâ creaturâ. Ergo quòd dilectio, qua producitur Spiritus ſanctus, non ſolùm reſpiciat terminum productum, ſed etiam obiectũ, non ſufficit vt Pater & Filius dicantur ſe diligere Spiritu ſancto. Quòd ſi verò reſpondeatur, diſparitatem eſſe, quòd Spiritus ſanctus producatur, à Patre & Filio per actum ipſum dilectionis, quem ſignificat ſecundùm ſuam proprietatem relativam; charitas verò creata non per actum ipſum dilectionis, qua ſe amant tres perſonæ, ſed per actum potentiæ executricis & operatricis ad extra, quem ſolùm immediatè ſignificat quilibet effectus à Deo productus: ſi, inquam, ita reſpondeas; contrà eſt. Omnis enim actio, qua Deus efficit aliquid extra ſe, eſt indiſtincta à ſubſtantia divina, & ab operationibus immanentibus intellectus voluntatiſque Dei, vt ſtatuimus Tomo I. Diſput. XIX. per totam. Ergo actio illa, qua Deus infundit ſeu producit in nobis charitatem, eſt indiſtincta reipſa ab actu immanente voluntatis, quo tres perſonæ divinæ ſe invicem diligunt: ſicuti actus, ſeu origo activa, qua Pater & Filius producunt Spiritum ſanctum, eſt reipſa indiſtinctus à dilectione mutua vtriuſque. Si igitur Pater & Filius diligunt ſe propriè Spiritu ſancto, vt termino producto denominante & ſignificante actionem ipſam diligendi; etiam tres perſonæ dicentur propriè ſe diligere charitate creata, vt termino producto denominante & ſignificante ipſam dilectionem increatam. Quæ obiectio adhuc vrgeri poteſt, loquendo de charitate creata, prout expreſsè terminata ad tres perſonas per modũ vnius obiecti dilecti. Sic enim videtur certè ſignificare aut connotare explicitè ipſam mutuam charitatem ſeu dilectionem increatam trium perſonarum divinarum, cuius eſt formalis participatio.

35 RESPONDEO Negando ſequelam obiectionis. Quamvis enim operationes quibus Deus efficit aliquid ad extra, & ipſam charitatem infundit, ſint indiſtinctæ reipſa à ſubſtantia divina, & ab actibus immanentibus mentis ac voluntatis increatæ; adhuc tamen in ſenſu formali non ſunt operationes immanentes, ſed virtualiter & æquivalenter tranſeuntes, quatenus aliquid extra ſe efficiunt: vt latè expoſuimus Diſp. illa XIX. Itaque actio divina prout efficiens aliquid, vel prout infundens in nobis charitatem, vel dilectionem ſupernaturalem, etiam illam, qua explicitè diligimus tres perſonas; ſolùm de materiali habet vt ſit immanens dilectio & mutua trium perſonarum: de formali verò dumtaxat exprimit munus actionis virtualiter tranſeuntis, & efficientis creaturam, ſive dilectionẽ creatam, ſubtatione primæ cauſæ, vel Authoris ſupernaturalis. Quare illa actio nullatenus reflectit ſupra Deum denominationem aliquam, diligentis ſeipſum per illam, cùm non exprimat munus dilectionis; nec ſeipſum efficientis, cùm id Deo repugnet. Sic etiam, vt ſuprà num. 29. diximus, ſpiratio activa, ſive generatio, nullatenus reflectit ſupra perſonam Patris, vt dicatur in aliquo vero aut proprio ſenſu, Patrem ſe generare Verbo, aut Patrem & Filium ſe ſpirare Spiritu ſancto. Nimirum, tam generatio, quàm ſpiratio activa, ſecundùm ſuam rationem formalem ſolùm exprimit ordinem ad terminum productum; non verò præterea ad obiectum, vel ſubiectum: nec termini ab ijs producti habent generare aut ſpirare. Pariter ergo ſuo modo, quælibet operatio Dei ad extra ex ſua ratione formali ſolùm exprimit efficientiam termini virtualiter tranſeuntem, non autem munus operationis formaliter immanentis, ſive dilectionis: atque adeò nullo ſenſu poteſt in Deum ipſum reflectere denominationem ſeipſum amantis, & multo minùs efficientis ſe quod planè repugnat Deo. Operatio autem ſive actio, qua producitur Spiritus ſanctus, non ſolùm eſt productio illius in ſenſu formali, ſed etiam dilectio: quoniam vi proceſsionis ſuæ oritur ex dilectione mutua: & ab ipſa, veluti origine activa, habet in ſenſu formali vt mutuò diligat Patrem & Filium. Quare nihil deeſt vt Pater & Filius ſe diligant propriè Spiritu ſancto, vt termino per dilectionẽ producto, & habente illos diligere vi ſuæ productionis, quæ non eſt pura productio, ſed etiã dilectio formalis totius boni increati, quãvis modificata per principiũ ſpirãs.

36 DICES II. Quamvis dilectio mutua ac notionalis Patris & Filij habeat non ſolùm producere Spiritum ſanctum, ſed etiam tendere in obiectum increatum diligendo illud, adhuc nunquam iuxta proprietatem ſermonis verificatur, Patrem & Filium diligere Spiritu ſancto. Ad hoc enim opus erat, vt ipſe Spiritus ſanctus ſecundùm propriũ & peculiarẽ conceptũ eſſet, vel voluntas, vel formalis amor aut dilectio Patris & Filij. Id enim denotare videtur ablativus ille *Spiritu ſancto*, ſi propriè ſumatur. Sic certè in propoſitionibus ſuprà obſervatis, *Sol lumine illuminat aerem, ignis calore calefacit manũ, Arbor floret floribus*, ablativi caſus ſignificant formam, ſeu rationẽ formalem illuminandi, calefaciendi, & florendi; id eſt, lumen, calorem, & flores. Atqui Spiritus ſanctus

secundùm proprium & peculiarem conceptū non est voluntas, vel dilectio formalis, Patris & Filij vt nos ipsi probavimus latè num. 18. & seqq. Ergo nunquam verificatur in sensu proprio, Patrem & Filium se diligere Spiritu sancto, adhuc loquendo de dilectione notionali.

37 RESP. Negando antecedens: quia ad verificandum in sensu proprio illam propositionem, non est opus vt Spiritus sanctus secundùm peculiarem conceptum suum sit formalis dilectio vel amor: sed solùm id oporteret ad verificandam illam in sensu formali: quod est planè repugnans, vt eo loco satis ostensum est. Itaque non in sensu formali, sed in alio sensu, proprio tamen, salvatur veritas illius propositionis, quatenus dilectio illa non solùm habet producere Spiritum sanctum, sed etiam tendere in bonum increatum, sive in objectum amatum, tam per seipsam, quàm ratione sui termini ex dilectione orti. Quod autem opponitur de lumine, calore, & floribus, præterrem est: quoniam ea tria non habent rationem formæ, sed effectus, relatè ad Solem, ignem, & arborem. Itaque solùm ijs exemplis vtimur, quatenus actio productiva luminis, caloris, & florum, non solùm respicit eos terminos, sed præterea subiectum, quod illuminatur, calefit, & floret: propterea quein sensu proprio verificatur, Solem lumine producto illuminare aerem, ignem calore manum, arborem ramos floribus infloridare, seu induere. Cùm igitur notionalis dilectio ex sua ratione formali non solùm habeat producere Spiritum sanctum dilectorem Patris & Filij, sed etiam respicere vtrumque, veluti obiectum amatum; cur non licebit pariter dicere in sensu proprio, Patrem & Filium se diligere Spiritu sancto?

38 DICES III. In nullo ex ijs exemplis, quibus vsi sumus, terminus actionis reflectit supra ipsum principium agens, sed tendit in aliquid aliud. Neque enim Sol lumine producto illuminat seipsum sed aërem; nec ignis calore seipsum calefacit, sed manum; nec denique arbor floribus seipsam infloridat, sed ramos. Ergo nec Pater & Filius dici possunt seipsos diligere Spiritu sancto: quoniam sic oporteret vt Spiritus sanctus in ipsos reflecteret tanquam formalis amor. quod iam diximus esse falsum.

39 RESP. In exemplis adductis nec lumen reflectere suprà Solem, nec calorem supra ignem: flores autem reflectere quoddammodo supra arborem, quoniam licèt ab ea vt causa efficiente procedant, aliunde illam ipsam infloridant, seu exornant, & vestiunt, instar formæ extrinsecæ. Quæ satis idonea similitudo est, vt probetur, posse interdum actionis terminum tribuere denominationem principio agenti iuxta proprietatem sermonis, vbi actio ipsa non solùm exprimit habitudinem ad terminum productum, sed præterea ad aliquid aliud, tanquam subiectum vel obiectum. Id autem maximè locum habet in re, de qua disputamus. Dilectio enim notionalis, quâ Pater & Filius producunt Spiritum sanctum, non solùm exprimit habitudinem ad illum, vt terminum productum; sed etiam ad ipsum principium productivum. quin & præterea Spiritus sanctus vi eiusdem dilectionis notionalis in sensu formali accipit impulsum, non quemlibet, sed subsistentem, & capacem redamandi, immo redamantem sui principium. Quare demum concluditur, Patrem & Filios se diligere Spiritu sancto, iuxta proprietatem sermonis.

40 DICES IV. Hæc propositio, *Pater intelligit se Verbo*, adhuc accepta de intellectione notionali, non est vera in sensu proprio. Et tamen intellectio notionalis, præter productionem Verbi, habet vt sit cognitio totius obiecti divini. Ergo nec propositio hæc, *Pater & Filius se diligunt Spiritu sancto*, est vera in sensu proprio, quamvis intelligatur de dilectione notionali, & hæc vltra productionem termini habeat, vt sit dilectio totius obiecti divini.

41 RESP. Priorem propositionem absolutè prolatam esse falsam: quia intellegere ex communi vsu & significatione apud Patres & Theologos, dumtaxat accipitur de intellectione essentiali. quo sensu propositio illa solùm impropriè potest esse vera, quatenus Verbum est reipsa vnum & idem cum intellectione essentiali. Dilectio verò apud eosdem Patres ac Theologos promiscuè aut indifferenter accipitur, tum de essentiali, sive absoluta, tum etiam de notionali. Quare hoc posteriori sensu accepta propositio posterior, est vera in proprietate sermonis. Quòd si verò illa prior expressè accipiatur de intellectione notionali, quæ à Scholasticis cum Augustino & Anselmo appellatur dictio; concedo esse veram in sensu proprio instar posterioris: atque adeò licebit æquè dicere, *Pater se intelligit notionaliter Verbo*; ac, *Pater & Filius se diligunt Spiritu sancto.*

42 INSTABIS. Æquè falsum est dicere, *Pater & Filius spirant se Spiritu sancto*, ac dicere, *Pater generat se Verbo.* Atqui diligere notionaliter est spirare, quemadmodum intelligere notionaliter est generare. Ergo æquè falsum est dicere, *Pater & Filius diligunt se notionaliter Spiritu sancto*, ac dicere, *Pater intelligit se notionaliter Verbo*: ac

proin-

proinde neutra earum propositionum admitti debet. Ratio autem vtriusque est: quoniam actio notionalis nequit reflecti supra suum principium, cùm tota eius habitudo exprimatur in ordine ad terminum per eam productum, qui debet esse distinctus adæquatè à principio producente. Ergo actiones notionales intelligendi & diligendi, sicuti & generandi & spirandi, nequeunt reflecti supra suum principium: ac proinde neutra ex ijs propositionibus est vera.

43 RESP. Concessa maiori propositione, distinguendo minorem: Diligere notionaliter est spirare (idemque est de intelligere notionaliter ac generare inter se collatis) quoad rem ipsam, concedo; quoad modum significandi, & significationem adæquatam apud Theologos, nego minorem, & consequentiam quoad vtramque partem. Itaque licèt tam dilectio notionalis, quàm spiratio activa, sit eadem actio in re, modus tamen significandi & accipiendi vtramque apud Theologos differt. Spirare enim accipitur pro pura productione, seu habitudine ad Spiritum sanctum, tanquam ad terminum productum: ideoque nullo vero sensu reflecti potest supra principium spirans, cui apertè repugnat produci à seipso. Dilectio autem notionalis, vltra expressionem producendi comparatam ad terminum, addit explicitam habitudinem ad obiectum amoris, quod complectitur tam principium spirans, quàm quidquid intra Deum est. Quare ratione eius inadæquati conceptus potest reflecti supra suũ principium. Quin &, vt non semel monui, vt propositio de qua præcipuè procedit quæstio, sit vera & propria, confert plurimum, quòd Spiritus sanctus vi dilectionis notionalis producatur, non vt spiret, sed vt vicissim diligat suum principium. Quare, vel ex hoc capite potior ratio est vt Pater & Filius dicantur se diligere, quàm se spirare Spiritu sancto. Immo hoc secundum est omnino falsum, illud autem verum.

SECTIO VI.

Alius modus exponendi & confirmandi communem sententiam, indicatur breviter, plenius consulendus apud Thomistas. Corollaria quædam.

44 POTEST Aliter explanari eadem communior ac verior sententia, iuxta expositionem frequentem Thomistarum, quam post plures alios latè tradit Godoy disp. 95. §. 3. & seqq. vbi Lector illam consulere poterit. Summa verò illius ferè hæc est, ex D. Thom. citata num. 22. allegato. Quoties actionis terminus est de conceptu illius, vt significatæ verbo, vel nomine, potest principium à termino ipso denominationem accipere propriè in casu ablativo. Atqui Spiritus sanctus est de conceptu actionis productivæ, seu dilectionis notionalis, prout significatæ verbo diligendi, tanquam terminus illius. Ergo principium Spiritus sancti, nimirum, Pater & Filius possunt propriè capere denominationem diligentium se à Spiritu sancto, vt termino. Consequentia est optima. Maior suadetur exẽplis ipsis antea propositis. Quia enim flores sunt de conceptu floritionis, & calor de conceptu actionis calefaciendi, rectè dicitur ac propriè, arborem florere floribus, & ignem calefacere calore producto atque inhærente passo. Idemque apparet in hac propositione, *Pater dicit se Verbo*, quoniam Verbum clauditur in conceptu dictionis, seu intellectionis notionalis, prout significatæ verbo dicendi. Ergo vera est illa maior propositio. Minor autem suadetur: tum quia diligere notionaliter, est idem, ac spirare Spiritum sanctum. Patet verò, Spiritum sanctum esse de conceptu huius complexi; vtpote quod nequit esse aut intelligi, Spiritu sancto non intellecto. Tum præterea: quia quoties terminus non clauditur in in intellectu actionis, quatenus significatæ verbo, vel nomine, potest cum illa construi in casu accusandi. Propterea què rectè dicitur, *Pater generat Filium*; & similiter, *Pater & Filius spirant Spiritum sanctum*: quoniam termini productionum non includuntur in conceptu istarum actionum, prout significantur his verbis *generare*, & *spirare*. Cæterum incongruè construitur Spiritus sanctus in casu accusandi cum dilectione, prout significatæ verbo diligendi notionaliter accepto: ac proinde minùs benè dicitur: *Pater diligit Spiritum sanctum*, si τὸ *diligit* notionaliter vsurpetur: quemadmodum & minùs congrua locutio est, *Pater dicit Verbum*: congruentior autem: *Pater dicit se & omnia quæ intelligit, Verbo à se genito*. Quæ locutio frequens est apud Anselmum suprà cap. 32. 33. & 34. post Augustinũ. Ergo Spiritus sanctus est de conceptu dilectionis notionalis, quatenus hæc per verbum *diligo*, significatur.

45 HOC, Inquam, modo Thomistæ confirmant veriorem opinionem, & obiectionibus contrarijs respondent. Quod quia apud illos videri potest, nominatim verò apud laudatum Godoy, noluimus hoc loci ad nectere, ne actum agere videremur.

46 COLLIGITVR I. Patrem & Filium non modò seipsos, sed etiam Spiritum sanctum, & creaturas omnes dilectionis capa-

ces, ipso Spiritu sancto diligere. Quod perspicuè docet D. Thom. in 1. dist. 32. quæst. 1. 2. & 3. Ratio est eadem ac in præcedentibus. Ideo enim Pater & Filius se propriè dicuntur diligere Spiritu sancto, quia hic est terminus productus per dilectionem, & quatenus talis significatus per verbum diligere. Hæc autem ratio æquè aut magis probat de termino ipso per dilectionem producto, & vi illius habente vt amet se, & creaturas secum connexas, quotcumque sunt capaces dilectionis Dei, iuxta doctrinam traditam supra Disput. LXVI. & LXVII. præsertim sect. 5. Deinde, iuxta Anselmum locis nuper indicatis, post Augustinum, Pater non solùm dicit Verbo seipsum, sed etiam omnia quæ intelligit. Ergo idem Pater & Filius non solùm diligunt se Spiritu sancto, sed etiam omnia quæ diligunt. Par enim ratio vtriusque est. Notandum verò in hac propositione, *Pater diligit creaturas Spiritu sancto*, verbum *diligit* sumi, tum essentialiter, tum notionaliter, iuxta D. Thomam allegatum, quod optimè exponit Godoy num. 34. & 35. Vide etiam Petavium lib. 6. de Trinit. cap. 10 n. 4. & seqq.

47 COLLIGITVR II. Patrem non posse dici sapientem sapientia genita. Quamvis enim aliquando Augustinus docuerit oppositum, postea id apertè retractavit lib. 1. Retract. cap. 26. & alijs locis, vt observat Sanct. Thom. loco nuper indicato. Vide quæ suprà diximus à num. 19. & Disput. LXXXIII num. 78. & 79. Nimirum, sapientia est prædicatum seu perfectio Dei absoluta, cui repugnat generari, quemadmodum & essentiæ divinæ. Deinde ex traditis eo loco constat, Filium Dei secundum proprietatem personalem & relativam nõ esse sapientiam in sensu formali. Quomodo autem Verbum divinum dici possit sapiens sapientia ingenita, & simul sapientia genita, vide apud eundem S. Doctorem quæst. 14 & 2. allegata.

DISPVTATIO LXXXVII.

VTRVM ANSELMVS RECTE PROBET IN DEO AMOREM EX INtelligentia.

AD PERILLVSTREM ET REVERENDISS. D. D. LVDOVICVM DE MONSERRATE, Benedictinum, in Sacra Theologia Magistrum, olim Magni Sanctuarij Deiparæ Virginis Monti-Serrati Abbatem, nunc Regia electione, atque iterato iussu, Insignis Monasterij S. Petri de Bisalduno Perpetuum Antistitem: Virum antiquis moribus, pietatis ac magnanimitatis eximiæ.

COLLIGIT S. Doctor in hoc ipso cap. 49. existentiam Amoris in Deo, quoniam sui memor est, & seipsum intelligit: vt præmissa hac doctrina progrediatur ad asserendum de Spiritu sancto, quem hisce capitibus indigitat nomine Amoris. Vestigandum itaque est, an rectè amorem in Deo colligat ex intelligentia, sive cognitione. Quæ controversia à Theologis tractari solet cum Magistro in 1. dist. 45. vbi illam excitat D. Thomas (ac præterea 1. p. q. 19. art. 1.) Bonaventura q. 1. Durandus q. 1. & communiter Recentiores tractatu de Voluntate Dei. Nos breviter illam dirimere studebimus.

SECTIO PRIMA.

Anſelmus impræſenti rectè probat, Deum ſe amare, quoniam ſe intelligit. Refellitur multipliciter opinio quorundam aientium, poſſibilem eſſe ſubſtantiam intelligentem, omnino incapacem amandi.

1 QVAM ABSVRDE, &c. His verbis Anſelmus probat exiſtentiam divini amoris, ex cognitione, qua Deus ſeipſum intelligit, ac ſui memor eſt. Probat autem ferè ſic. Quiſquis, cognoſcit aliquod bonum, eo ipſo capax eſt amandi illud, prout recta ratio & ordo exigit. Atqui Deus perfectiſsimè cognoſcit ſeipſum, veluti ſummum bonum. Ergo capax eſt amandi ſeipſum. Conſequentia eſt optima, & minor propoſitio ſupponitur demonſtrata, tum generatim ſuprà cap. 15. & 32. tum ſpeciatim cap. 48. præcedenti. Maiorem autem probat, tum ratione generali, tum exemplo. Ratione quidem: nam otioſa eſt & fruſtranea cognitio, ſeu memoria boni cuiuslibet, ſine facultate amandi illud prout recta ratio exigit. Exemplo verò: quoniam animus rationalis, quemadmodum ſeipſum cognoſcit, ac ſui memor eſt, ita etiam ſeipſum poſſe amare convincitur. Ideoque Athanaſius tract. de Definitionibus col. 4. generatim aiebat: *Quidquid intelligit, conſtat quòd etiã voluntate ducatur.* Et Damaſcenus lib. 2. Fidei cap. 3. inquit: πᾶν λογικὸν αὐτεξούσιον. id eſt, *omne rationale, poteſtate liberum.* Abſurdiſsimum autem eſt dicere, vel in Deo, vel in qualibet alia natura rationali, otioſam & fruſtraneam eſſe cognitionem & memoriam ſui ipſius. Ergo tam Deus, quàm quælibet natura ſeipſam intelligens, & ſui memor, etiam eſt capax vt ſe amet.

3 VRGETVR I Ratio eadem. Repugnat enim omnino, ſeu contradictionem involvit natura aliqua vel ſuppoſitum capax intelligendi, & eſſentialiter incapax volendi. *Eſſentialiter*, inquam. nam ex accidenti, ſive pro ratione liberi arbitrij Dei, non videtur repugnare, vt aliqua natura vel ſuppoſitum capax intelligendi, ſit de facto incapax volendi; vel negante Deo omnem concurſum ad actum volendi, vel radicitus avellente potentiam voluntatis, veluti realiter diſtinctam à ſubſtantia animæ, & ab intellectu: vt latè diximus diſput. 83. de Anima. Cæterum omnino repugnat, vt natura aut ſuppoſitum capax intelligẽdi, ſit ab intrinſeco & eſſentialiter incapax volendi. Eo namque ipſo, vt ſit capax intelligendi, eſt etiam capax intelligendi bonum, prout eſt bonum & conveniens, & conforme rectæ rationi. Cognitio autem boni, vt boni, & convenientis, & conformis rectæ rationi, eſſentialiter importat ordinem ad volitionem, quam dirigit. Ergo & natura ſive ſuppoſitum debet eſſe capax alicuius volitionis, quæ eiuſmodi cognitione dirigatur.

4 VRGETVR II. Cognitio enim convenientiæ aut diſconvenientiæ, quæ apparet in obiecto apprehenſo, dum non impeditur aliunde, aut per accidens, inclinat naturam vel ſuppoſitum intelligens in amorem boni, aut fugam mali. Fac enim in ſuppoſito intelligente eſſe notitiam aliquam, quæ ſolam bonitatem obiecti repræſentet, nec attingat in ea malitiam vllam, vel impedimentum; certè cognitio eiuſmodi vi repræſentationis ſuæ inclinat & determinat ad amorem eiuſdem obiecti: proptereáque homo tunc ſubit neceſsitatem amandi. Atqui omnis natura rationalis, omneque ſuppoſitum intelligens, eſt capax cognitionis alicuius boni, per notitiam ſolius bonitatis in illo, abſque malitia vel impedimento vllo. Neque enim apparet caput aliquod repugnantiæ ad capacitatem eiuſmodi cognitionis. Ergo omnis natura rationalis, omneque ſuppoſitum intelligens, eſt capax volendi, ſive amandi. Eadem verò ratio eſt, vbi cognitio repræſentat in obiecto puram malitiam & diſconvenientiam. Tunc enim per ſe loquendo cognitio inclinat in odium & fugam mali, quę pariter eſt actus voluntatis. Quæ eſt ferè conſideratio S. Thom. in 1. diſt. 45. quæſt. 1. art. 1. corpore, mirè concinentis Anſelmo impræſenti, ac dicentis generatim: *Omne quod habet virtutem cognoſcitiuam* (nimirum, intellectivam) *poteſt iudicare conveniens, aut repugnans, id, quod apprehendit vt conveniens, aut repugnans; ideoque oportet eſſe volitiuum.*

5 VRGETVR III. Omnis natura omneque ſuppoſitum de facto cognoſcens aliquid ſibi conveniens aut diſconveniens, eo ipſo, & quovis alio ſublato, inclinatur, quantũ eſt ex vi cognitionis, in amorem aut odium illius. Dato enim quòd Deus per miraculum avellat à ſuppoſito voluntatem, aut omnem cõcurſum deneget ad volendum, adhuc cognitio illa obiecti conventientis aut nocivi, inclinat per ſe ad amorem boni, aut fugam mali apprehenſi. Quæ ratio non ſolùm habet locum in cognitione intellectuali, de qua hoc loci diſſerit Anſelmus, ſed etiam in ſenſitiva. Cognitio enim illa, quâ bruta quælibet apprehendunt aliquid, tanquam ſibi conveniens aut nocivum, per ſe, & quovis alio ſublato, inclinat ad appetitionem elicitam, aut fugam obiecti, ſi-

ſive hæc per miraculum à Deo impediatur, ſive non. Non enim cognitio eiuſmodi habet inclinare ad appetitionem, fugamve, per aliquid libi ſuperadditum, aut accidentale; ſed ratione ſuæ eſſentiæ: ſicut nec facultas cognitiva de facto exiſtens in rationalibus aut irrationalibus creaturis infert de facto appetitivam facultatem per aliquid ſibi accidentale; ſed per ſuam eſſentiam & rationem formalem, ſive appetitus ipſe impediatur à Deo per miraculum, ſive non. Ergo repugnat omnino facultas cognitiva, & cognitio boni convenientis ac mali diſconvenientis, quæ non inferat per ſe loquendo capacitatem appetitivæ facultatis, & appetitionis cuiuſdam, ſive hæc per miraculum à Deo impediatur, ſive non.

6 VNDE Refelluntur plures Recentiorum, poſt Arriagam diſp. 1. de Voluntate Dei ſect. 1. & diſp. 11. de Anima n. 27. exiſtimantes, poſsibilem eſſe ſubſtantiam capacem intelligendi, & incapacem volendi. Cuius oppoſitum longè verius exiſtimo ad mentem SS. Anſelmi & Thom. cum Ruiz de Volunt diſput. 1. ſect. 1. n. 29. Oviedo contr. 5. de Anima puncto 6. & alijs plurimis. Etenim in omni ſubſtantia capaci intelligendi, tam exiſtente, quàm poſsibili, locus eſt cognitioni repræſentanti bonum, aut purum ab omni malitia, & diſconvenientia, aut miſtum; aut etiam obiectum purè diſconveniens. Ergo etiam in illa ſubſtantia debet eſſe capacitas ad prædicata eſſentialia eiuſmodi cognitionis. Atqui prædicatum eſſentiale eiuſmodi cognitionis eſt inclinare, quantum eſt ex ſe, ad amorem aut fugam obiecti repræſentati, vt boni convenientis, vel mali & diſconvenientis. Neque enim cognitio eiuſmodi habet inclinare ad id ratione alicuius prædicati ſibi ſuperadditi. Alioqui de illo alio prædicato, quod planè ſpectare deberet ad lineam vel genus cognitionis, poſſet fieri idem argumentum, eſſetque in infinitum progreſsio. Ergo in omni ſubſtantia capaci intelligendi, tam exiſtente, quàm poſsibili, debet eſſe capacitas ad cognitionem inclinantem, quantum eſt ex ſe, ad amorem aut odium obiecti repræſentati, vt boni convenientis, vel mali & diſconvenientis: ac proinde in illa debet eſſe capacitas ad eiuſmodi amorem vel odium. Nimirum cognitio ipſa nequit per ſe inclinare ad aliquem affectum ab intrinſeco repugnantem & impoſsibilem naturæ, & ſuppoſito cognoſcenti: vt per ſe patet. Quapropter chimærica omnino eſt ſubſtantia intellectiva, quæ ſit ab intrinſeco incapax volendi, dato quòd ſit poſsibilis, quæ diuinitus & ab extrinſeco reddatur incapax volendi.

7 VRGETVR IV. Etenim quid præſtat ſtrictus amor boni convenientis, & cognitio eius boni prout abſentis, vt ſequatur deſiderium eiuſdem boni; idipſum præſtat cognitio boni convenientis ad amorem. Atqui repugnat prorſus creatura rationalis amans ſtrictè bonum, & cognoſcens illud abſens, quæ habeat intrinſecam repugnantiam deſiderandi tale bonum. Ergo pariter repugnat creatura rationalis cognoſcens aliquod bonum conveniens, quæ ſit ab intrinſeco incapax amoris eiuſdem boni. Maior conſtat: quoniam per ſe loquendo non minùs cognitio boni conuenientis inclinat ad amorem, quàm amor ſtrictus & cognitio boni abſentis ad illius deſiderium. Sic certè cognitio intuitiva Dei prorſus neceſſariò infert amorem ipſius: & cognitiones illæ, quibus excitamur ad motus, qui primò primi appellari ſolent, inducunt neceſſitatem aliquam ad amandum. Quin & cognitiones indifferentes, quibus ſæpe tangimur in ordine ad ea, quæ noſtræ ſaluti conueniunt, neceſſariò in nobis inferre aliquos motus, ſeu complacentiam quandam, ſimplicem ſaltem, in bono propoſito, eſt doctrina Theologorum in Tractatu de Gratia. Cognitio etiam cuiuſlibet boni convenientis, dum non apparet in eo aliqua ratio mali, per ſe ac neceſſariò inclinat ſin eius amorem. Atqui non alia maior colligatio eſt inter ſtrictum amorem boni cõvenientis, & cognitionem eius vt abſentis, cũ deſiderio ipſius: vt patet. Ergo quod præſtat ſtrictus amor boni convenientis, & cognitio abſentiæ illius, vt ſequatur deſiderium, hoc ipſum præſtat cognitio boni convenientis in ordine ad amorem. Minor autem illius ſyllogiſmi ſuadetur: Quoniam aperta videtur eſſe repugnantia in eo, vt creatura aliqua rationalis amans ſtrictè bonum aliquod, & cognoſcens illud eſſe abſens, ſit ab intrinſeco incapax deſiderandi illud. Sic etiam repugnat omnino rationalis creatura videns aliquod bonum ſibi conueniens, & iam à ſe poſſeſſum, quæ tamen intrinſecam repugnantiam habeat gaudendi & complacendi ſibi in illius poſſeſsione.

8 VRGETVR V. Vt enim inquit Anſelmus infrà cap. 69. aliàs 67. initio: *Dubium non eſt, animam humanam eſſe rationalem creaturam. Ergo neceſſe eſt eam eſſe factam ad hoc vt amet ſummam eſſentiam.* Quæ quidem doctrina & collectio mirè conſonat Auguſtino, tum lib. de Prædeſtin. SS. cap. 5. tum libro de Spiritu & littera cap. 33. tum denique contra Iulianum probanti capacitatem naturæ humanæ vt per gratiam eleuetur ad Deum ſupernaturaliter amandum, quia rationalis natura eſt. Vnde ita Iulianum ipſum alloquitur: *Bonam dicis hominum naturam, quæ talis gratiæ opitulationem meretur.*

Quod

Quod gratanter audirem, ſi hoc propterea, quia rationalis natura eſt, diceres. Neque enim gratia lapidibus, aut lignis, pecoribuſque præſtatur, ſed quia imago Dei eſt, meretur hominis gratiam, non tamen, vt eius bona voluntas poſsit præcedere ſine gratia. Auguſtinum, ſicuti in alijs, ita in hoc ſequitur Fulgentius lib. de Incarn. & Gratia Chriſti cap. 22. & 24. vbi ſolùm excludit brura, & quaſlibet irrationales creaturas à capacitate videndi & amandi Deum Hinc autem videtur erui argumentũ inuictũ, quod Græci ἀναντίῤῥητον dicunt, ad probandum repugnare prorſus creaturam rationalem incapacem volendi & amandi Deum. Nam iuxta Anſelmum, Auguſtinum, & Fulgentium, neceſſe omnino eſt, vt natura humana ſit capax tum videndi, tum amandi ſupernaturaliter Deum, quia rationalis eſt. Atqui omnis ſubſtantia intelligens, ſive exiſtens, ſeu poſsibilis, debet eſſe rationalis, vt patet. Ergo neceſſe omnino eſt, vt omnis ſubſtantia intelligens, ſive exiſtens, ſeu poſsibilis, ſit capax tum videndi, tum amandi ſupernaturaliter Deũ. Aliunde verò patet, ſubſtantiã capacem amandi ſupernaturaliter Deum, etiã eſſe capacem volendi, ſeu amandi bonum ſibi propoſitum naturaliter. Omnis ergo ſubſtantia intelligens, ſive exiſtens, ſeu poſsibilis, eo ipſo eſt capax naturaliter & ab intrinſeco amandi bonum conveniens ſibi propoſitum.

9 RATIO Autem à priori, quæ ſubobſcurè continetur in ipſis teſtimonijs Anſelmi, & aliorum Patrum, in eo ſita eſt, quod quòd omnis ſubſtantia immaterialis, ſive intelligens aliquod verum, neceſſariò debeat habere vim capacem intelligendi omne verum; ſive naturaliter, ſi ſit verum proportionatum; ſive ex elevatione, ſi ſit verum ſupernaturale. Cùm enim ſubſtantia eiuſmodi, & intellectus illius, ſit purus ſpiritus, totius materiæ expers, nullum eſt caput, quo limiretur ad cognoſcendum vnum verum, potiùs quàm aliud. Alioqui poſſet dari ſubſtantia intelligens, quæ eſſet ab intrinſeco incapax cognoſcendi v. g. ſecundam aut tertiam Hierarchiam ſpirituum cœleſtium; ſimiliterque alia ſolùm capax cognitionis abſtractivæ illorum, non autem intuitivæ, adhuc per elevationem; ac denique poſsibilis eſſet rationalis creatura capax intelligendi obiecta vnius generis, & non alterius; vel imperfectiora intra vnum genus, & non ea quæ ſublimiora aut perfectiora ſunt. Hæc autem omnia ſunt planè abſurda. Ergo omnis ſubſtantia intelligens, eo ipſo debet eſſe capax intelligendi omne verum, proportionatum ſibi, naturaliter: improportionatum autem, ex elevatione Ergo repugnat ſubſtantia intelligens quę non ſit capax cognoſcendi naturaliter Deum à poſteriori & abſtractivè per effecta naturalia (prout dictum fuit & probatum latè Tomo 1. Diſp. V. per totam) & ex elevatione ſupernaturaliter. Cùm verò cognitio Dei, præſertim ſupernaturalis, per ſe ac proximè ducat in amorem illius, & ſpecialim cognitio intuitiva Dei inferat neceſſariò ipſius amorem in exercitio; conſequens eſt, vt omnis ſubſtantia intelligens, ſive exiſtens, ſive poſsibilis, debeat eſſe ab intrinſeco capax amandi, aut naturaliter, aut ex elevatione ſupernaturali Deum. Cumque elevatio ipſa, vt inquit Auguſtinus, nequeat competere irrationali naturæ, ſed dumtaxat rationali; convincitur demum, hanc debere eſſe ab intrinſeco capacem amandi bonum naturaliter, vt elevetur ad amandum bonum ſupernaturale. Ita Anſelmus iure ac meritò, tam in hoc capite, quàm infrà cap 69. verbis num. 16. ex ſcriptis, docet, neceſſarium omnino eſſe, vt creatura rationalis ſit capax videndi & amandi Deum, generatimque, vt omnis ſubſtantia intelligens bonum, ſit capax amandi. Cumque Pater & Filius ſe invicem ac neceſſariò intelligant, ſuamque bonitatem perfectiſsimè cognoſcant, neceſſum eſt, vt invicem ſe ament.

10 ET Sanè, vt ſubdit idem S. Doctor, otioſa & fruſtranea eſſet cognitio & memoria boni, ſine capacitate ad amandum: cùm omnis cognitio boni debeat per ſe manuducere in illius amorem, prout recta ratio exigit. Quare dato quòd poſsibilis eſſet ſubſtantia intelligens, & ab intrinſeco incapax volendi, vt contendit Arriaga, & alij (quamvis immeritò, vt ex dictis conſtat) illa certè eſſet manca, & miſera: vtpotè cui deeſſet, immo & repugnaret appetitus boni cõvenientis ſibi, & quies ac delectatio in eo; cùm vel brutis animantibus ea qualiſcumque felicitas à natura tribuatur.

11 IVXTA Rationem Anſelmi hactenus explanatam intelligi facilè poſt ratio illa, qua D. Thom. 1 part. quæſt. 19. artic. 1. probat, in Deo eſſe voluntatem. Omnem enim formam ſequitur appetitus proportionatus: ideoque formam naturalem ſequitur appetitus naturalis; formam verò cognitam, appetitus vitalis. Iam ſi forma ſit cognita per ſenſum, ſequitur illam appetitus ſenſitivus. Ergo ſi forma ſit cognita per intellectum, neceſſariò ſequitur appetitus rationalis, qui eſt voluntas. Cùm igitur Dei eſſentia ſit forma ab ipſo cognita per intellectum, neceſſe eſt vt in ipſo ſit voluntas: ac proinde cùm cognitio, quam de ſeipſo habet, ſi perfectiſsima, etiam debet in ipſo eſſe perfectiſsimus amor ſui ipſius. Hoc, inquam, ſenſu facilis & expedita eſt ratio D. Thomæ; & explicata aliter, vt ferè ſolet, pluribus irretitur difficultatibus in quibus

ex-

extricandis opus eſt plurimum temporis impendere, vtilitate pene nulla.

SECTIO SECVNDA.

Quædam difficultas celebris obiecta, & multipliciter ſoluta.

12 OPPONVNT Recentiores difficultatem celebrem, tam in hac, quàm in alijs materijs. Poteſt aliqua cognitio ex ſe & ab intrinſeco eſſe connexa cum negatione omnis actus voluntatis. Ergo ex cognitione intellectuali non ſequitur volitio: atque adeo nec ex natura capaci intelligendi ſequitur capacitas ad volendum. Conſequentia paret quoad vtramque partem. Antecedens autem ſuadetur. Poteſt Deus efficaciter decernere ſe nunquam concurſurum cum Petro ad vllum prorſus actum voluntatis, & ſimul id decretum revelare ipſi Petro. Tunc autem cognitio ſupernaturalis, qua Petrus præſtaret ſenſum eidem revelationi, eſſet vera ab intrinſeco, ac proinde ex ſuis prædicatis eſſentialibus exigens ne vllus vnquam in voluntate Petri affectus ſive actus ſequeretur. Ergo dari poteſt, & daretur in ea hypotheſi cognitio ex ſe & ab intrinſeco exigens negationem omnis actus voluntatis.

13 MIRVM Eſt quot ſolutiones excogitatæ fuerint in alijs atque diſputationibus ad occurrendum huic difficultati, aut æquivalenti, circa actus viſionis beatificæ, ſcientiæ infuſæ, fidei, &c. De quo plura dedimus Tomo I. Diſput. XXI. ſect. 4. & 5. Nunc autem, omiſſis reſponſionibus aliorum, tripliciter occurri poteſt. *Primò*, ſi admittatur illa hypotheſis, conſequenter dici debet, Deum revelatione illa veritatis obiectivæ nullam bonitatem in ea manifeſtaturum homini, neque hunc habiturum vllam cognitionem bonitatis aut malitiæ in obiecto. Cognitio autem per ſe inclinans in amorem, ſolùm eſt illa quæ repræſentat bonum, quatenus bonum eſt. Sic certè de facto nonnulla iudicia in nobis excitantur, quę ex ſe non inferunt affectum aliquem voluntatis, quoniam non repræſentant obiectum ſuum, vt malum aut bonum, ſed ab vtroque præciſum: vt quando hæc veritas cognoſcitur ab intellectu: *Duo & tria conſtituunt quinque*: vel etiam hæc: *Angulus conſtat duabus lineis.* Quæ doctrina conſonat Doctori Angelico 1. contra Gent. cap. 12. vbi videtur ſupponere, interdum eſſe in nobis actus cognitionis & iudicij, quos non ſequatur amor per ſe, quia non terminantur ad obiectum ſub ratione boni. Contrà verò in Deo omnem actum intelligendi ait per ſe conferre ad affectum voluntatis: quoniam *Deus, cùm ſit perfectè intelligens, intelligit obiecta ſimul cum ratione boni. Eſt igitur volens.* Itaque ſi cognitio illa, ſive iudicium, quo Petrus aſſentiretur Deo revelanti, ſe nunquam cum eo concurſum ad actum aliquem voluntatis, non attingeret in obiecto expreſsè rationem boni aut mali, ſed ab ea præſcinderet; nullatenus per ſe inclinaret in actum voluntatis, ſed potiùs ab intrinſeco inferret illius negationem. E contrà verò dicendum de alijs actibus, quibus proponitur obiectum ſub ratione boni aut mali, & multò magis de natura intelligente, & habente vim cognoſcendi omne bonum: quæ eo ipſo debet eſſe capax amandi illud, quoties ſibi proponitur veluti bonum conveniens.

14 SECVNDO Reſpondetur, repugnare omnino vt Deus reveler eam veritatem ipſi perſonæ, cui decernit efficaciter denegare concurſum ad omnem affectum voluntaris: quia repugnat omnino iudicium ex natura rei inclinans ſeu dirigens ad volendum, & tamen ab intrinſeco exigens negationem volendi. Sic non poſſet Deus revelare decretum efficax, quo ſtatuerit apud ſe nunquam concurrere ad actum aliquem creaturæ: quoniam revelatio ipſa ſecum affert actum cognitionis in creatura, cui fieret talis revelatio: atque adeò ſi Deus eam veritatem revelaret, decretum eſſet contrarium ſibi. Porrò eadem ferè contradictio eſt in hypotheſi obiectionis: nam cognitio cuiuslibet veritatis obiectivæ, nequit eſſe incapax ab intrinſeco inclinandi in amorem ipſius, tanquam conuenientis ſeu conformis intellectui: & aliunde cognitio, ſeu aſſenſus præſtitus illi revelationi eſſet incapax inclinandi aut dirigendi in amorem, vel affectum aliquem voluntatis. Iuxta quam ſolutionem negandum eſt antecedens obiectionis, & ſimiliter maior propoſitio, quæ in eius confirmationem aſſumitur.

15 TERTIO Denique reſpondere poſſumus conſequenter ad dicta Diſp. XXI. allegata, præſertim à num. 76. hypotheſim obiectionis eſſe chimæricam: quoniam omnis aſſenſus ſupernaturalis præſtitus revelationi diuinæ eſt diſpoſitio per ſe concurrens aut præparans ad gratiam iuſtificationis & beatitudinem; atque adeò per ſe diſponens ad actus voluntaris, quibus paratur iuſtificatio, & conſummatur beatitudo ipſa. Nequit autem actus aliquis per ſe diſponere ad id, cuius ille repugnantiam exigit ab intrinſeco. Cùm igitur aſſenſus præſtitus revelationi propoſitæ in argumento, ex ſe & ab intrinſeco exigeret repugnantiam, ſeu non eſſe omnium actuum voluntaris, & aliunde ad illos natura ſua præpararet; abſque dubio includeret duo prædicata repug-

nan-

nantia aut contradictoria. Quare hypotheſis ipſius obiectionis debet cenſeri repugnans & chimærica.

16 HINC Obiter colliges, repugnare omnino, vt alicui reveletur decretum efficax ſuæ æternæ reprobationis ita, vt ipſe per aſſenſum ſupernaturalem eius obiectivæ veritati fidem indubiam præſtet: quoniam aſſenſus eiuſmodi haberet connexionem eſſentialem cum damnatione, ſubindeque cum negatione æternæ gratiæ & gloriæ. Repugnat autē eiuſmodi connexio aſſenſui ſupernaturali in revelationem Dei: quoniam ille ex natura ſua eſt diſpoſitio præparans ad gratiam & gloriam adquirendam. Nequit autem diſpoſitio naturæ ſuæ præparans ſubiectum ad aliquam formā exigere eſſentialiter æternam negationem illius in eodem ſubiecto. Alioqui ſimul exigeret cō naturaliter ex ſe formam, & eſſentialiter illius negationem. quæ duo manifeſtè repugnant.

17 POSSENT Præterea plures aliæ rationes erui ex doctrina Anſelmi ad demonſtrandum, Deum ſeipſum amare perfectiſsimè, ex ijs quæ docuit ſuprà cap. 14. & 15. vbi omnes ferè perfectiones, quas in Deo novimus, demonſtrat ex eo quòd ſit à ſe, & independenter ab omni alio: inſuper & ex eo, quòd Deus ſit id, quo nihil melius & excellentius cogitari poſsit, vt exponit S. Doctor infrà in Proslogio cap. 1. 2. & 3. Verùm illas facilè exinde poterit doctus quiſque Theologus & eruditus eruere, atque in methodum redigere. Nos hoc loci illam ſolùm explanavimus, quæ ad literam præſentis capitis ſpectat.

CAPVT L. Aliàs XLVIII.

QVOD IDEM AMOR PARITER PROCEDAT à Patre & Filio.

18 PALAM Certè eſt rationem habenti, eum non idcirco ſui memorem eſſe, aut ſe intelligere, quia ſe amat: ſed ideo ſe amare, quia ſui meminit, & ſe intelligit: nec eum ſe poſſe amare, ſi ſui non ſit memor, aut ſe non intelligat. Nulla enim res amatur ſine eius memoria aut intelligentia: & multa tenentur memoria & intelliguntur, quæ non amantur.

19 PATET Igitur, Amorem ſummi ſpiritus ex eo procedere, quia ſui memor eſt, & ſe intelligit. Quod ſi in memoria ſummi ſpiritus intelligitur Pater, in intelligentia Filius; manifeſtum eſt, quia à Patre pariter, & à Filio, ſummi ſpiritus Amor procedit.

SCHOLIA IN CAPVT L.

SECTIO TERTIA.

Omnem amorem cuiuslibet boni, ſupponere neceſſariò ipſius notitiam: ac proinde Amorem perſonalem, ſiue Spiritum ſanctum, per ſe ſupponere memoriam in Patre, & intelligentiam in Filio, vt ex vtriuſque amore procedat.

20 ACCEDIT S. Doctor ad diſſerendum de proceſsione Spiritus ſancti ex Patre & Filio: quæ poſtea occaſionem ipſi dedit ampliſsimi triumphi è Græcis in Concilio Barenſi ſub Vrbano II. vt vidimus Tomo I. Prologomeno 3. num. 222 & ſeq. ac tandem doctiſsimæ Epiſtolæ, ſeu libri contra eoſdem: vt videbimus in progreſſu Operis. Verùm in eo longe alia methodo probat Anſelmus proceſsionem ex Patre & Filio, quàm impræſenti. Ibidem enim eam veritatem ex ſacra Scriptura, & multiplici illius conſideratione, ac ratione theologica colligit. Nunc autem, nullo Scripturæ, aut Conciliorum teſtimonio allegato (vt ipſe profitetur in Prologo huius Opuſculi) ſuppoſita tamen eiuſdem myſterij fide, tentat ſi quoquo modo poſsit oſtendere ratione naturali, Spiritum ſanctum ex Patre & Filio procedere. Suppoſita, inquam, fide. nam alioqui, & attento ſolùm lumine naturali mentis humanæ, immò & Angelicæ, iam

iam suprà cum eodem S. Doctore initio huius Tomi Disp. 11. ostensum fuit, veritatem huius mysterij demonstrari non posse. Quare audiendus non est Aureolus in 1. dist. 9. parte 1. art. 4. vbi tradit, ex communi & præcisa ratione intellectionis probari demonstrativè processionem Verbi divini; & per consequens processionem Spiritus sancti ex præcisa ratione amoris. Id enim videtur contrarium communi doctrinæ SS. Patrum vt vidimus ibi, sect. 2. & præterea nimis deprimit inaccessam sublimitatem huius mysterij: ac denique nullo fundamento innititur, cùm omnis ea probatio ducta ex intellectione & amore creato, facilè solvi possit à quolibet Philosopho Gentili, admittente in Deo intellectionem & amorem essentialem dumtaxat, similiterque verbum & impulsum voluntatis communiter dictum reipsa indistincti ab intelligente & amante, ac nihil omnino intra se producente. Quare ratio Anselmi ex intellectione & amore deducta, solùm est coniectura probabilis, attentâ nudâ ratione. Lege D. Thom in 1. dist. 1. quæst. 1. art. 4. Quin & hunc modum differendi, ac probandi ratione res divinas, & multa fidei mysteria, testatur lib. 1. Cur Deus homo cap. 1. fuisse sibi à discipulis iniunctum, *non vt per rationem ad fidem accedant; sed vt eorum, quæ credunt intellectu, delectentur contemplatione; & vt parati sint, quantum possint, semper ad satisfactionem omni poscenti rationem de ea, quæ in nobis est, spe.* Vide plura huc spectantia Tomo I. Disp. I. sect. 3. vbi latè discussimus, an iure & meritò Anselmus in hoc Opusculo differuerit de rebus & mysterijs divinis, ex ratione naturali; & qualiter accipiendæ sint eiusmodi probationes. His iunge nonnulla alia infrà n. 25.

21 *PALAM CERTE EST, &c.* Ad probandum processionem Spiritus sancti ex Patre & Filio, præmittit initio, Deum ideo se amare, quia se intelligit, ac sui memor est, vti docuit cap. præcedenti: non autem ideo se intelligere, & memorem sui esse, quia se amat. Hoc præmissum probat S. Doctor ex effato illo communi, seu potiùs principio omnibus manifesto: *Nemo potest amare ignotum.* Quod olim quidam Poetarum Gentilium eleganter expressit, dicens: *Ignoti nulla cupido*: Scholastici autem, tum Philosophi, tum Theologi, exponunt ijs verbis: *Nihil volitum, quin præcognitum.* Ideo Plato dixit, ἀρχὴν ἔρωτος ἔρωτον εἶναι, *principium amoris esse visum.* Et Plutarchus lib. 5. Symposij aiebat, *amores, quibus nullus vehementior animi motus accidit, ab aspectu principium ducere.* Nimirum, mens appetitui est veluti oculus, quo non præeunte ac ducente, nequit cognosci bonum, ac proinde nec amari: cùm ad appetitum, sive sentientem, sive rationalem, qui est voluntas, non spectet cognoscere bonum, sed amare, quia sibi proponitur à sensu, aut ratione, quatenus bonum, seu conveniens est.

22 SVBDIT Anselmus, nec Deum se amare posse, si sui non sit memor, aut se non intelligat. Et meritò ita loquitur. nam cognitio boni constituit actum primum potentiæ ad amandum. *Quis enim amare valeat, quod ignoret?* inquit Sapiens quidam. Et sanè in creatis statuta reali distinctione intellectus à voluntate, ordine prioris ac posterioris potentiæ, iuxta exigentiam naturæ, vti statuimus disp. 83. de Anima; faciliùs & planè intelligitur, cognitionem debere omnino præcedere, & volitionem sequi, sicuti intellectus ordine naturæ antecedit voluntatem. Iuxta sententiam autem, quæ vtramque potentiam vult esse reipsa vnam in creatis, non ità facilè explicatur, cur cognitio debeat ordine naturæ præcedere omnem volitionem: vt ibidem monuimus num. 6.

23 SVBDIT Præterea rationem, vt cognitio debeat præcedere amorem ordine naturæ, non è contrà. Quoniam nulla res amatur sine eius memoria aut intelligentia: è converso autem multa memorantur & intelliguntur, quin propterea amantur. Ergo memoria & intelligentia rei præcedit, seu ducit ad illius amorem: amor autem non præcedit, sed sequitur. Si enim amor præcederet rei cognitionem, nullatenus esse posset cognitio sine amore præcedenti. quod experimento communi patet esse falsum in ijs qui plura cognoscũt, nec tamen amant. Vnde subducitur hæc formula. Illud est prius naturâ & subsistendi consequentiâ, vt aiunt, quod potest esse sine alio, posterius verò quod nequit esse sine illo. Atqui cognitio boni potest esse sine eius amore; non verò amor sine cognitione. Ergo cognitio est prior natura & subsistendi consequentia, amor verò posterior.

24 *PATET IGITVR, &c.* Stante & probato, Deum Patrem & Filium se amare, quoniam sui memor est, & seipsum intelligit, pergit S. Doctor ad colligendum statim processionem Amoris, sive Spiritus sancti ex Patre & Filio. Amor enim, vt hactenus ostensum fuit, procedit ex præcedente memoria & intelligentia boni. Atqui memoria tribuitur Patri, & intelligentia Filio: vt patet ex dictis cap. 45. 46. 47. & 48. Ergo Amor, sive Spiritus sanctus, ex Patre Filioque procedit. Neque tamen ideo existimes, Spiritum S. iuxta mentem Anselmi procedere per intellectum à Patre & Filio in sensu formali. Hoc enim & falsum est, & nullatenus traditur à S. Doctore.

Solùm enim ait, *Amorem ſummi ſpiritus ex eo procedere, quia ille ſui memor eſt.* Vbi cauſalis *quia* non exprimit originem activâ Amoris perſonalis, ſed ſolùm conditionem præviâ & prorſus prærequiſitam. Nimirum, origo activa Amoris perſonalis, ſive Spiritus ſancti, eſt activa ſpiratio communis Patri & Filio, eaque ſita in exercitio voluntatis, quo ambo invicem ſe amant: non autem conſiſtit in exercitio mēmoris, quo ſummus ſpiritus, id eſt, Pater & Filius, dicitur ſui memor eſſe, & ſe intelligere. Itaque Pater ſimul cum Filio ſe intelligens & amans producit Spiritum ſanctum, verùm ita, vt memoria & intelligentia ſui ſit conditio præſuppoſita per ſe dumtaxat, exercitium verò perſonale amandi ſe invicem ſit origo activa, per quam Spiritus S. in ſenſu formali producitur: ideoque hic perſonaliter & ſpeciatim ac relativè appellatur & eſt Amor, ſeu voluntas, itidem relativè accepta. Quamvis enim Pater & Filius illum producant ſcientes & intelligentes quid producant, non tamen illum producunt per exercitium intelligendi in ſenſu formali, ſed per mutuum exercitium ſe amandi, tanquam per originem activam. Quod ipſum paſsim Theologi Scholaſtici diſtinctè exponunt, & allegato Athanaſio ſatis indicat Emanuel Calecas lib. de Proceſsione Spiritus S. cap. 36. illis verbis. Ὅτω καὶ αὐτὸς (Θεὸς) ἑαυτὸν καὶ ἀγαπῶν, καὶ θελῶν, καὶ ἑαυτῷ ἐρῶν, &c. id eſt. *Sic & idem (Deus) ſeipſum & diligens, & volens, & ſeipſum amans, (ipſe enim ſibi deſiderabile eſt, & ſummum, & bonum) ex ſeipſo ſuam ipſe producit voluntatem, vel dilectionem, vel amorem: quæ Spiritui ſancto relativè Doctores attribuunt. Non enim aduerſus eos, qui Filium, & Spiritum ſanctum negabant, ita contenderent, vt eos confiteri cogerent Deum rationis, aut ſermonis, aut voluntatis expertem fuiſſe; niſi & Patrem mentem eſſe, & Filium Verbum, Spiritum ſanctum verò voluntatem relativè vellent dicere.* Hactenus ille.

25 PORRO S. Doctor in hoc capite ſolùm obiter aſſerit probatque Spiritus ſancti proceſsionem ex Patre & Filio ſimul, prout ſuaderi poteſt ratione naturali ſupponēte fidem de eodem myſterio. Nam, vt initio ſectionis dixi, rem ipſam latè & operoſiùs confirmat libro, ſeu Epiſt. de Proceſsione Spiritus S. contra Græcos: vbi & nos plura proferemus in Commentarijs eodēm ſpectantia, quæ facilè huc advocari poſſent, niſi poſtea eſſent repetenda. Sufficiat nunc dicere, rationem, quâ vtitur S. Doctor in hoc capite, eſſe ſatis probabilem: non autem demonſtrativam. Eſt quidem probabilis valde: Quia Spiritus ſanctus habet eſſe ex vi amoris, quo ſe diligit Deus relativè, ſeu notionaliter: nam eſſentialis amor Dei erga ſeipſum abſtrahit ab omni productione. Amor autem relativus, ſeu notionalis Dei, ſupponit per ſe loquendo memoriam & intelligentiam notionalem, quarum prior adſcribitur Patri, poſterior autem Filio, ſeu Verbo. Ergo Spiritus ſanctus habet eſſe ex vi amoris ſupponentis per ſe Patrem & Filium, ſive Verbum: ac proinde per ſe ab vtroque procedit. *Deinde* Amor notionalis, per quem procedit Spiritus ſanctus, ſupponit per ſe cognitionem notionalem, ac proinde terminum illius, qui eſt Verbum divinum propriè & perſonaliter dictum, iuxta doctrinam traditam ſuprà Diſp. LXIII. Ergo ſupponit per ſe terminum eiuſdē cognitionis; ſicuti amor eſſentialis per ſe ſupponit cognitionem eſſentialem, eiuſque terminum, qui eſt verbum communiter dictum. Ergo Spiritus ſanctus habet eſſe ex vi amoris per ſe ſupponentis cognitionem notionalem, & Verbum propriè dictum; ac proinde Patrē & Filium. Sic etiam in nobis omnis amor, ſicuti ſupponit cognitionem, ita etiam verbum expreſſum, quoad aut ratione, aut reipſa diſtinctum ab ea eſt, tanquam affectio, vel terminus ipſius cognitionis. Non tamen eſt demonſtrativa hæc ratio: quoniam aliqua ſupponuntur in ea, quæ adhuc inter Theologos nondum omnino explorata ſunt.

26 SOLIDIOR itaque ratio, & planè vrgentior eiuſdem veritatis eſt, quâ S. Doctor vtitur alijs locis, præſertim in allegata Epiſtola, ex diſtinctione reali Spiritu ſancti à Patre & Filio, quæ certa eſt ſecundùm fidem: vt vidimus ſuprà Diſp. LVII. per totam; Inde verò facilè oſtenditur, Spiritum ſanctum ex vtroque procedere: Quia in divinis nullus eſt locus diſtinctioni reali perſonarum, niſi ſecundùm productionem vnius ab alia: vt latè confirmabitur Diſp. XCIII. Cumque nec Pater nec Filius producantur à Spiritu ſancto, vt fides docet; debet hic produci, ſeu procedere ab vtroque ſimul. Plura circa proceſsionem Spiritus ſancti ex Patre & Filio, examinabimus in progreſſu.

(?)

CAPVT LI. Aliàs XLIX.

QVOD VTERQVE PARI AMORE DILIGAT, SE, & alterum.

27 SED Si amat ſummus Spiritus, proculdubiò ſe amat Pater, amat ſe Filius, & alter alterum: quia ſingulus Pater eſt ſummus Spiritus, & ſingulus Filius ſummus Spiritus, & ambo ſimul vnus Spiritus. Et quia vterque pariter ſui & alterius meminit, & ſe & alterum intelligit, & quoniam omnino idipſum eſt quod amat, vel amatur in Patre, & quod in Filio; neceſſum eſt, vt pari amore vterque diligat ſe, & alterum.

CAPVT LII. Aliàs L.

QVOD TANTVS SIT ISTE AMOR, QVANTVS eſt ipſe ſummus Spiritus.

28 QVANTVS Ergo eſt Amor iſte ſummi Spiritus, ſic communis Patri & Filio? Sed ſi ſe tantùm diligit, quantùm ſui meminit & ſe intelligit; tantùm autem ſui memor memor eſt & intelligit ſe, quanta eſt eius eſſentia; quod aliter eſſe non poteſt: profectò tantus eſt Amor eius, quantus ipſe eſt.

SCHOLIA IN CAPVT LI. ET LII.

SECTIO QVARTA.

Demonſtratur amor Patris & Filij, tam ad ſe, quàm adinvicem, & æqualitas in amando. Complacentia mutua alterius in altero explicata, & realis pluralitas perfectionum excluſa à Deo obiter, iuxta dicta Diſp. LXXIII.

29 *SED SI SE AMAT, &c.* Demonſtrato iam in præcedentibus capitibus, ſummum ſpiritum, ſive Deum, amare ſeipſum, quoniam ſe perfectè intelligit; colligitur planè ac demonſtrativè, tam Patrem, quàm Filium, amare ſeipſum, & invicem alterum. Formula probationis hæc ferè eſſe poteſt. Omnis perfectio ſimpliciter ſimplex conveniens ſummo ſpiritui, ſive Deo, convenit etiam Patri & Filio: cùm vnuſquiſque eorum ſit ſummus ſpiritus, ſive Deus perfectus, iuxta fidem. Atqui amare ſeipſum, ſicuti & intelligere ſe, eſt perfectio ſimpliciter ſimplex, conveniens ſummo ſpiritui, ſive Deo: vt in præcedentibus oſtenſum eſt. Ergo amare ſeipſum, ſicuti & intelligere ſe, convenit Patri, & Filio. Cumque ambo præterea ſint vnus & idem Spiritus; ex eodem principio convincitur, vnumquemque eorũ pariter amare alterũ, ac ſeipſum. Alioqui ſummus Spiritus non ſe amaret, contra hypotheſim iam demonſtratam.

CON-

30 CONFIRMAT Idipsum S. Doctor. Amor oritur ex cognitione boni, vt ostensum fuit cap. 50. ac proinde vbi par est cognitio boni, par sive idem debet esse amor. Atqui Pater & Filius pariter se invicem cognoscunt: cùm sint æquales in intelligentia, sicuti & in essentia. Ergo pariter invicem & æqualiter se amant.

31 CONFIRMAT Iterum eam amoris æqualitatem: quia vbi bonum, quod amatur, est omnino idem, & æqualiter cognitum, æquali prorsus amore diligitur: præsertim si amor sit divinus, & necessarius, qualis est de quo loquimur. Atqui bonum amatum à Patre & Filio, sive in seipsis considerentur, sive adinvicem, est idem bonum, & æqualiter cognitum, nimirum, eadem essentia summè perfecta, & æqualiter vtrique nota per cognitionem summam, ac planè comprehensivam. Ergo Pater & Filius, tam vnusquisque seipsum, quàm alter alterum, æqualiter amat.

32 PORRO Amor perfectissimus, quo se invicem Pater & Filius æqualiter diligunt, colligitur potissimùm ex illa ineffabili complacentia, quâ alter gaudet de bono necessario alterius plenissimè & comprehensivè noto. Id, nimirum, significant verba illa Patris æterni ad Apostolos in Thaboris montis vertice: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Eandem Patris complacentiam in Sapientia Genita, seu Verbo, atque huius in ipso, indicat Salomon, dum nomine Sapientiæ ipsius ait Prov. 8. v. 30. *Cum eo eram cuncta componens, & delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore.* Septuaginta legunt: ἤμην παρ' αὐτῷ, ἁρμόζουσα ἐγὼ ἤμην, ᾗ προσέκειτο· καθ' ἡμέραν δὲ εὐφραινόμην ἐνώπιον αὐτοῦ, ἐν παντὶ καιρῷ. id est, *Eram penes illum disponens: ego eram cui ad gaudebat. Quotidie autem iucundabar in facie eius, in omni tempore.* Sive, vt legit aut vertit Tertullianus libro contra Praxeam cap. 6. sub initium, de Sophia aut Sapientia divina: *Ego eram cum illo compingens, ego eram ad quam gaudebat: quotidie autem oblectabar in persona illius.* Vnde Athanasius Orat. 2. contra Arianos ex hoc ipso loco probat generationem æternam Verbi consubstantialis & æqualis Patri, dicens: *Deus ipse eius Imaginis Genitor est, quam contuendo exhilaratur, vt ipse Filius dicit: Ego eram, in quo, gaudebat.* Et non longè post mediũ eiusdem Orationis ait: *Quomodo si Filius perfectus non erat, Pater in eo sibi gratulabatur? Aut si nunc tandem melioratus est, quomodo antea potuit oblectari coram Patre?* Similiter Orat. 3. contra eosdem Arianos ex eodem Proverbiorum loco mutuum & æternum Patris ac Filij amorem probat, dicens: *In quo porro lætatur Pater, nisi cum intuetur seipsum in suipsius imagine, quod est Verbum eius?* Et paucis interpositis: *Quomodo Filius exhilarari posset, nisi eo modo, qui se intuetur in Patre?* Similiter id Proverbiorum testimonium de Filio & Verbo Dei accipit Siricius II. Papa Epist. 1. ad Gratum Episcopum, quæ habetur post Carthaginense Concilium Tomo I. sicuti & Orientales Episcopi canone 5. apud Hilarium libro de Synodis col octava. Eadem autem ratio est, vt hoc obiter dixerimus, de Spiritu sancto: in quo Pater & Filius sibi infinitè & necessariò complacent, sicuti & ipse in ambobus: vtpote cùm ijs tribus sit eadem prorsus bonitas essentiæ, singulis pariter, & æquè comprehensivè nota. Ergo pariter Spiritus S. ab ijs amatur, & vtrumque amat.

33 EX Præiacta doctrina Anselmi confirmatur obiter sententia negans divinis personis relativam & peculiarem perfectionẽ, alterensque vnam tantùm communem & absolutam: vt suprà Disp. LXXIII. per totam probavimus. Ait enim S. Doctor in fine huius capitis de Patre & Filio: *Necessum est, vt pari amore vterque diligat se & alterum.* Non esset autem id necesse, sed potiùs ἀδύνατον, seu repugnans, si vnusquisque eorum haberet peculiarem perfectionem relativam, quasi specie distinctam à perfectione relativa & peculiari alterius. Deberet enim vtraque ea perfectio esse inæqualis, ac proinde inæqualiter amabilis. Non ergo pari amore se invicem diligerent Pater & Filius quoad personas. Quam rationem eo loco prosecuti sumus luculè, impugnantes præterea varias solutiones pluriũm contrà opinantium, num. 16. & seqq. Nec sufficiet dicere, Anselmum hoc loco probare æqualitatẽ amoris inter Patrem & Filium, *quoniam idipsum est quod amat, vt amatur in Patre, & quod in Filio*, nimirum, quia bonum essentiæ est vnum & idem in vtroque. Nam præter impugnationes huius solutionis eo loco propositas, obstat quòd Anselmus impræsenti docet Patrem & Filium invicem & æqualiter se diligere, non solùm quatenus sunt vnum in essentia, sed etiam quatenus differunt in personis. Loquitur enim expressè de amore mutuo alterius ad alterum: qui planè in alteram atque alteram personam cadit. Repugnat verò, eiusmodi amorem esse omnino æqualem, si præter bonum illud commune essentiæ vnusquisque eorum habet bonitatem peculiarem relativam per se æstimabilem & inæqualem. nam ambæ illarum exigent inæqualem amorem. Quin & illa ipsa bonitas essentiæ, prout reipsa identitatem habens cum altera earum, erit perfectior & æstimabilior, quàm prout habens cum altera

identitatem. Quare adhuc amor eſſentiæ non erit in Patre & Filio prorſus æqualis & vniformis: ſed ille, ex cuius conſortio vel identitate perfectior evaſerit eſſentia, magis illam diliget, quàm alter, ex cuius identitate illa minùs perficitur: quoniam recta ratio exigere videtur, vt ſi eſſentia divina eſt magis perfecta relativè in Patre, v. g. quàm in Filio, magis ametur prout in Patre, quàm prout in Filio. Nulla igitur ratione erit omnino idem ac par amor Patris & Filij, contra quàm Anſelmus docet hoc loco, & ſuppoſita fide Trinitatis, ipſa naturalis ratio demonſtrat.

34 *QVANTVS ERGO EST AMOR, &c.* In hoc brevi capite, oſtendit S. Doctor, Amorem prædictum, tantum eſſe, quantus eſt Pater & Filius, ſive ſummus Spiritus ſe amans. Aſſertionem probat: Quia ſummus Spiritus tantum ſe diligit, quantum ſui memor eſt, & ſe intelligit; tantum autem ſui memor eſt & ſe intelligit, quanta eſt ipſius eſſentia. Nimirum, quemadmodum perfectio eſſentiæ eſt infinita & ſumma, ita etiam perfectio memoriæ, intelligentiæ, & dilectionis in Deo, infinita & ſumma eſt. Ergo quemadmodum eſſentia, memoria, & intelligentia tanta eſt in Deo, quantus ipſe eſt; ita etiam Amor Alioquin non reſponderent ſibi æqualiter in Deo ea omnia, nec amaretur Deus à ſeipſo, quantum intelligitur. quod manifeſtè repugnat naturali rationi.

35 NOTA, Anſelmum in hoc capite poſſe intelligi, tum de amore ſumpto pro actu dilectionis, quo Pater & Filius invicem & æqualiter ſe amant: tum pro termino producto ab vtroque per exercitium ipſius amoris, qui eſt ipſe Spiritus ſanctus. Et priori quidem ſenſu aperte demonſtratur, amorem tantum eſſe, quantus eſt Deus: ſicuti & ſapientia ſumpta pro actu, quo Deus ſeipſum intelligit, tanta eſt, quantus ipſe Deus. Adæquatur enim tam ſapientia cum veritate divina, quàm dilectio cum bonitate. Poſteriori autem ſenſu, qui planè eſt genuinus, ſermo eſt de Spiritu ſancto, qui eſt & dicitur Amor Patris & Filij, iuxta ſenſum explanatum Diſput. LXXXIV. per totam.

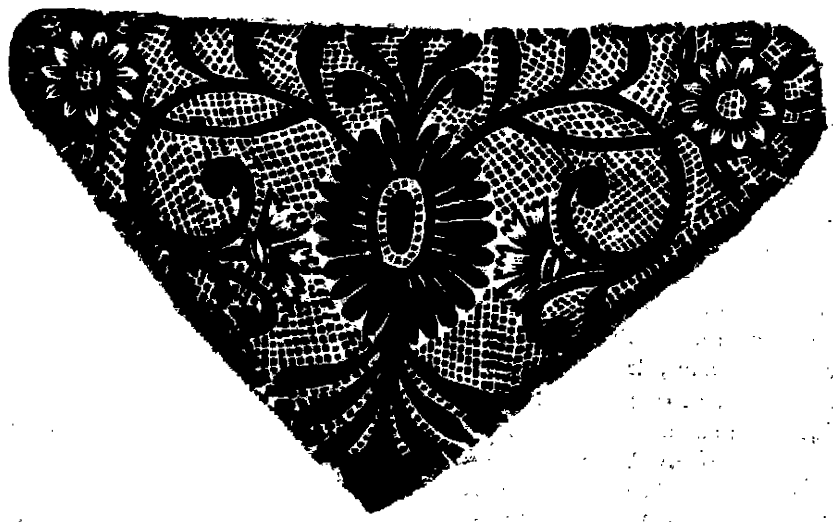

DIS-

DISPVTATIO LXXXVIII.

QVAENAM SINT PRINCIPIA PROCESSIONVM DIVINARVM.

AD PERILLVSTREM ET REVERENDISS. D. D. PLACIDVM DE OROZ, Sacræ Theologiæ Magistrum, Regij & Antiquissimi Monasterij S. VICTORIANI in Aragonia Perpetuum & meritissimũ Antistitẽ, Congregationis S. BENEDICTI Tarraconensis Præsidem Generalẽ, Virũ pietate, doctrina, ac zelo divini cultus spectabilẽ, nostrũ olim in studijs litterarũ socium, ac veterẽ amicũ, &c.

SVPPONIT *Anselmus, aut etiam rationibus probare nititur in his capitibus, quantum fas est, processionẽ Spiritus sancti ex Patre & Filio: sicuti & suprà à cap. 30. probauit processionem Verbi, siue Filij, à Patre. Quippe certum fide est, duplicem in diuinis tantùm esse processionem, alteram Verbi, alteram Spiritus sancti: quarum prior exprimitur Ioan. 8. vbi Christus ait:* Ego ex Deo processi. *Posterior verò eiusdem Ioannis 15. vbi dicitur:* Spiritus veritatis, qui à Patre procedit. *Neque aliam præterea in diuinis processionem indicat Scriptura. Vestigamus itaque, a quonam principio formali eæ processiones ortum ducere existimandæ sint; an ab ipsa natura diuina immediatè, an verò ab intellectu & voluntate diuina, an denique à relationibus.*

SECTIO PRIMA.

Obseruantur quædam ad dirimendam controversiam, præsertim circa rationem principij, quæ diuersimodè vsurpatur, etiam circa personas, & processiones diuinas. Varia Theologorum placita.

1 PRÆMITTERE Initio oportet, ne in ipso limine offendamus, notionẽ principij valde ambiguã esse, quæque multis & dissidentibus modis vsurpari soleat. Arist. lib. 3. Metaph. c. 1 monet, rationem τοῦ ἀρχῆς, id est, principij, septẽ modis accipi. Primò pro initio, vnde fit motus, veluti principio viæ: quod sola hominũ institutione constat, vt ibid. monet Asclepius in Comment. nam idem potest esse initiũ & finis viæ: vt in itinere, quod Athenis Thebas, aut Thebis Athenas ducit. Secundò principiũ dicitur, vnde rem opportunè auspicari possumus: qualia in disciplinis sunt aliqua veluti rudimẽta vnde artũ studiũ inchoatur, quod etiã ex institutione & vsu hominũ pendet. Tertiò principij nomẽ habet pars illa rei, à qua fieri incipit, qualis est in naui carina, & cor aut cerebrũ in animali. Quartò id, vnde primũ fit res aliqua, quin sit eius pars: siue quod perinde est, id à quo motus, vel mutatio oritur, quo sensu gignens est principium geniti, & discordia pugnæ. Quintò illud cuius nutu ac voluntate mouetur ac mutatur mobile, quales sunt in R. P. Magistratus, & Principes. Sextò principia dicuntur artes, præsertim architectonicæ, quæ imperant alijs inferioribus. Septimò denique, ex quibus primùm cognoscitur res: quo in genere sunt propositiones illæ, quæ communiter appellamus principia demonstrationũ, sicuti & definitiones & hypotheses quædam. Omnia verò principia ijs septẽ modis explicata possunt cõmodè reuocari ad duo veluti summa capita: vt quædam sint naturalia & propriè dicta: alia ex placito vel vsu hominũ, & κατὰ συμβεβηκός, id est, ex accidẽti. Denique ratio cõmunis & valde abstracta in eo sita videtur, vt principium vniuersè sit, τὸ πρῶτον ὅθεν ἢ ἔστιν, ἢ γίνεται, ἢ γινώσκεται. *aliquid primum. Vnde res aut est, aut fit, aut cognoscitur*, vti concludit Arist. eodem loco. Porrò ad primã ex ijs acceptionibus quod dammodo referri potest illa, quæ temporis initium continet, cùm par fere sit ratio initij viæ ac temporis.

3 EX Tot ijs notionibus, quibus principiũ vsurpari soleat, duæ tantũ ad Catholicã de Trinitate sentẽtiã spectant, eæque inuicẽ oppositæ: aut principij nomine accipiatur id, à quo oriturali quid,

quocumque modo id contingat, ſive ex tempore, ſive ex æternitate: altera, ſit, à quo aliquid accipiat initiũ exiſtẽdi, ſeu transferatur ex non eſſe ad eſſe. Priori ſenſu Catholici omnes ſemper aſſeruerunt, Patrũ æternũ eſſe principiũ Filij: poſteriori verò Arius, eiuſque gregales, qui Filium non ex æternitate, non ex ipſa ſubſtantia Patris, ſed ἐξ οὐκ ὄντων, id eſt, *ex non entibus*, extitiſſe dixerunt: vt vidimus ſuprà Diſp. LIV. ſect. 1. & conſtat ex ipſo Symbolo Nicæno, quod ibidem explanavimus. Et quoniã ratio τοῦ ἀρχῆς, ſive principij, hoc præpoſtero & impio ſenſu ab ijs accipiebatur circa Verbum Dei, Patres ipſum ſæpe ἀνάρχον appellant, id eſt, expertem principij. Nam Filius æquè, ac Pater, initio exiſtendi caret, itidemque Spiritus ſanctus: cùm ſint tres coæterni, & quilibet eorum in eo ſenſu verè ſit *anarchos*, ſeu initij expers. Sic etiam ſuprà Diſp. LXXXIII. num. 44. monuimus, Filium æquè ac Patrem dici ἀγέννητον, per vnicum *n.* id eſt, infectum, ſeu increatum, contra Arianos oppoſitum ſentientes: quamvis ἀγέννητος per duplex *nn.* ſolus Pater dicatur, tanquam Ingenitus ex propria & peculiari notione. Rem totam exponit dilucidè Gregorius Nyſſæ Antiſtes lib. 1. contra Eunomiũ iuxta editionem Grenſeri, dicens,* cùm vox ἀρχῆς (principij) in magno ſit ſignificationum ambitu, interdum τοῦ ἀνάρχου (principio carentis) appellationem non abhorrere ab vnigenito Filio. Nam quando in voce ἀνάρχου nihil intelligitur aliud, niſi id, quod ex nullo penitus principio habet vt ſubſiſtat; hoc ipſum eſſe ſolius Patris proprium confitemur. Cùm autem de reliquis principij ſignificatis inquiſitio fit; quoniam & creationis principium eſt, & temporis & ordinis; etiam in ijs vnigenitum Filium omni principio ſuperiorem eſſe teſtamur: vt ſupra omne creationis principium, & temporis notiones, & ordinis conſtitutionem, illum eſſe credamus, per quem omnia facta ſunt. Itaque quem ratione hypoſtaſeos non expertẽ eſſe principij putamus, in reliquis omnibus carere principio fatemur; & Patrem quidem principio carentem & ingenitum, Filium verò principio quidem eo, quem diximus, modo carentem, non tamen ἀγέννητον, id eſt ingenitum. * Hactenus ille. Vide plura alia apud Petavium lib 5. de Trinit. cap 5.

3 ITAQVE Dum in hac Diſputatione inquirimus, quænam ſint principia diuinarum proceſsionum, ſupponimus, Patrem relatè ad Filium, ſicuti & vtrumque in ordine ad Spiritum ſanctum, reipſa habere rationem principij accepti pro eo, *à quo aliquid procedit*; non autem pro illo, à quo aliquid accipit initium exiſtendi, ſive transferatur ex non eſſe ad eſſe. Hoc enim poſteriori modo Ariani Filium, ſicut & Macedoniani & generatim Pneumatomachi Spiritum ſanctum habere principium contendebant: Catholici contrà priori modo dumtaxat. Eſt itaque tum Filius, tum Spiritus ſanctus, *anarchos*, quatenus vnuſquiſque eorum caret initio exiſtendi, ſive quatenus ex omni æternitate exiſtit: non tamen eſt *anarchos* per excluſionem principij à quo ducat originem: cùm verè procedat Filius a Patre, & Spiritus ſanctus ab vtroque, vt fides docet, & Anſelmus paſſim in hiſce capitibus obſervat. Quare nullus Catholicus dubitat, ſed omnes ſuppoſuimus in præſenti, Patrem, ſive perſonam Patris eſſe principium *quod*, vnde procedit Filius: ſicuti & vtrumque per modum vnius eſſe principium *quod* vnde procedit Spiritus ſanctus. Quæſtio itaque eſt de principio *quo* proceſsionum diuinarum.

4 PRÆMITTO Rurſus, diſsidium non eſſe de principio reali proceſsionum diuinarum, quaſi hæ conſideratæ reipſa habeant oriri ab aliquo prædicato intra Deum exiſtente, vel ab eo produci. Hoc enim eſt prorſus repugnans, ſuppoſita veritate fidei, quæ docet, in divinis ſolam perſonam Filij procedere reipſa per generationem à Patre: ſolam quoque perſonam Spiritus ſancti procedere à Patre & Filio: cætera autem omnia, ſive quæ ad eſſentiam cõmunem, ſive quæ ad perſonam Patris ſpectant, omni prorſus reali principio ſui carere. Ideo in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III prout habetur in cap. *Damnamus* de Summa Trinit. eſſentia, ſubſtantia, aut natura divina, dicitur ingenita; & Pater ex peculiari notione appellatur *Ingenitus* per excluſionem omnis principij, qualecumque id ſit. Itaque activa proceſsio, quâ Filius accipit eſſe à Patre, id eſt, activa generatio, non oritur revera ab ipſo Patre, ſiquidem non diſtinguitur ſecundùm rem ab illo, & omnis res diſtinguitur verè ab eo principio, à quo ortum ducit. Similiter nec activa proceſsio, per quam Spiritus ſanctus accipit eſſe, id eſt ſpiratio activa, habet in divinis aliquod principium reale productivum ſui: cum ſit revera indiſtincta à perſonis Patris & Filij, vt ſuprà Diſp. LXXXI. latè oſtenſum fuit. Immò licèt perſona Filij generetur à Patre, ſpiratio activa nec gignitur, nec vllo modo producitur, ſed ſolùm communicatur Filio à Patre, inſtar eſſentiæ communis.

6 QVARE Dum inquirimus, quænam ſint principia diuinarum proceſsionum, non eſt ſermo de principio reali productivo earundem proceſsionum activarum, quæ ſunt prorſus ingenitæ, & improductæ: ſed de principio ſolùm virtuali ipſarum, & reali perſonarũ procedentium. Porrò ea, de quibus potiſsimùm dubitari poteſt, ſintne virtualia proceſ-

ceſsionum principia, ſunt natura divina, intellectus, voluntas & illarum operationes, atque etiam relationes. Præterea, cùm natura ſecundùm mentis conſiderationem intelligatur præcedere intellectum & voluntatem, atque vtriuſque operationes, ſicuti & relationes omnes; controverſia eſſe poteſt tum de principio radicali, tum etiam de proximo. nam licèt omnia prædicta, ſicuti & quæcumque intra Deum ſunt, habeant identitatem realem cum natura divina, adhuc poſſunt quædam ex ijs cogitari non ab illa immediatè ortum ducere, tanquam à formali principio, ſed à quopiam alio. V.g. operationes intelligendi & amandi, quemadmodum in nobis oriuntur reipſa ab intellectu & voluntate, tanquam à principio proximo, & ab anima vt radice, iuxta veriorem ſententiam quam tradidimus diſp. 83. de Anima: ita etiam cogitari poſſunt in divinis oriri ſecundùm rationem priùs & proximiùs ab intellectu & voluntate divina, à natura verò mediatè ſolùm, & veluti à radice. Inquirimus itaque, quænam ex omnibus prædictis ſint principia divinarum proceſsionum.

7 CIRCA Quod variæ ſunt Theologorum ſententiæ, quarum præcipuas ſolùm hoc loco referam. Prima eſt Durandi in 1. diſt. 6. q. 2. & diſt. 27. q. 3 ex inſtituto aſſerentis, intellectum & voluntatem nullatenus conſtituere in divinis principia proceſsionum, immo & has exituras fore in Deo per locum ab intrinſeco, ſi per impoſsibile non eſſet intelligens & volens: itaque principia prædicta conſiſtere in natura, vt radice; in paternitate autem & ſpiratione activa, vt virtute proxima ad producendum Filium, & Spiritum ſanctum. Hæc ille loco allegato, licèt nonnihil aliter eius ſententia referri ſoleat, quaſi dixerit, ſolam naturam divinam eſſe principium immediatum proceſsionum. Omnes tamen illum ita allegant, vt dixerit, nec Filium procedere propriè per intellectum, nec Spiritum ſanctum per voluntatem: quamvis appropriatione, ſeu accommodatione quadam, proceſsio Filij tribuatur intellectui, Spiritus ſancti verò voluntati. Quare inquit q. 2. allegata n. 11. * Licèt natura Dei ſit in Deo intelligens & volens, ex hoc tamen nulla fœcunditas ineſt ei ad producendum quamcumque perſonam: ſed ſicut calor ignis, ſi eſſet intelligens, cauſaret caliditatem ſibi ſimilem fœcunditate ſuæ naturæ, ſicut nunc facit: nec ad hoc aliquid cooperaretur ſuum intelligere & velle: ſic natura divina, licèt ſit intelligens & volens ex infinitate ſua habet fœcunditatem, quod virtute eius perſona ſit à perſona, ad quam tamen nihil intelligere aut velle cooperatur. Vnde colligit, nullius omnino roboris eſſe rationem congruentiæ, quâ D. Thom. 1. p. q. 27. art. 5. probat duas in divinis proceſsiones ex duplici ſpiratione, altera ad intellectum, altera ad voluntatem ſpectante. Nullus verò ex Catholicis invenitur qui hanc ſententiam poſtea fuerit amplexus: ſed dumtaxat Hieronymus Zanckius hæreticus, qui ſæculo præcedenti librum Heydelbergæ edidit pro myſterio Trinitatis, & in eo dicere auſus fuit, illud Theologorum axioma, quo aſſerunt, Filium procedere per intellectum, Spiritum ſanctum verò per voluntatem, eſſe prorſus temerarium. Ita ille apud Valentiam Cont. de Trinit. lib. 2. cap. 4. & Vaſquium 1. p. diſp. 111. c. 1.

8 SECVNDA Communis tam apud Scholaſticos, quàm Theologos recentiores docent, proceſsiones divinas, non eſſe immediatè à natura, quatenus diſtinguitur virtualiter ab intellectu & voluntate; ſed ab eiſdem intellectu & voluntate, vt propterea Filius dicatur verè & propriè per intellectum, ſive per operationem illius procedere; Spiritus ſanctus autem per voluntatem, ſeu per illius operationem. Ita D. Thom. loco nuper indicato, Bonaventura in 1. diſt. 6. ar. 8. q. 2. & diſt. 10. per plures quæſtiones, & d. 27. p. 2. q. 1. Scotus in 1. diſt. 2 q. 1. illius diſtinctionis q. 4. quæ eſt in ordine 7 ac poſtea diſt. 27. q. 1. & 2. vbi illum ſequuntur omnes Diſcipuli. Capreolus in 1. diſt. 9. 10. & 27. q. 2 alijque plures ex Scholaſticis in eaſdem diſtinctiones Magiſtri. Similiter omnes Interpretes D. Thom. 1 p. q. 27 art. 5. præſertim verò Recentiores, vt Carmelitani Salmaticenſes, & Ioannes à S. Th. diſp. 12. a. 5. n. 17. Godoy diſp. 22. Ruiz diſp. 2. Vazquez diſp. 111. c. 2. Arriaga diſp. 44. ſect. 2. Amicus diſp. 18. Lumbier q. 6. de Trinit. a. 1. alijque innumeri ex omnibus Scholis: quorum plerique opinionem contrariam Durandi cenſura gravi notant: alij quidem temeritatis, quoniam in re gravi opponitur communi ſententiæ Patrum ac Theologorum: alij erroris, aut errori proximę, quia contrariatur proprię locutioni ſacræ Scripturæ: alij doctrinæ ſapientis hæreſim, quoniam in modo loquendi favet Alogianis Verbum in Deo negantibus, alijſque hæreticis, quos ſuprà Diſp. LIV. & LVII. notavimus.

9 QVAMVIS Verò omnes aut penè omnes Doctores Catholici conveniant in reſpuenda opinione Durandi, & contrariam nuper relatam tradant, adhuc circa hanc exponendam & probandam dividuntur in plures dicendi modos, quorum præcipuos expendemus in progreſſu.

SECTIO SECVNDA.

Impugnatur opinio Durandi argumento ineluctabili, suprà Disp. LXII. proposito & nunc solùm obiter indicato. Confirmatio illius ex doctrina communi PP. Græcorum & Latinorum.

10 IN Hac re, certa imprimis haberi debet sententia communis Theologorum contra Durandum asserentium, Filium procedere per intellectum à Patre, Spiritum sanctum verò per voluntatem ab utroque; neutrum verò per naturam divinam immediatè, prout ab intellectu & voluntate virtualiter distinctam. Ita colligitur ex Anselmo tam impræsenti & capite præcedenti, vbi processionem Spiritus sanct. ex Patre & Filio probat ex amore mutuo utriusque, quàm suprà cap. 29. & sequent. existentiam & processionem Verbi à summo spiritu, sive Patre, quoniam se intelligit ac sui memor est. Vnde ibidem differens de loquutione, per quam procedere Verbum divinum docet, subiungit: *Locutio nihil aliud potest intelligi, quàm eiusdem spiritus* (id est, Patris) *intelligentia, qua cuncta intelligit.* Et præterea cap. 48. aliàs 47. ait: *Verbum rei est ipsa cogitatio, ad eius similitudinem ex memoria formata. Hinc itaque liquidò animaduerti potest de summa sapientia, quæ sic semper se dicit, sicut semper sui memor est: quia DE ÆTERNA MEMORIA COÆTERNVM VERBVM NASCITVR. Sicut igitur Verbum congruè intelligitur proles: ita memoria parentis nomen aptissimè suscipit.* Itaque iuxta expressam Anselmi mentem, Verbum per se procedit ex memoria fœcunda Patris seipsum cogitantis, sicuti & Spiritus sanctus ex mutuo amore Patris ac Filij: vt propterea Filius dicatur & sit propriè Verbum, Spiritus sanctus autem amborum Amor: prout suprà Disp. LXXXVI. per totam explanatum fuit. Nomine autem memoriæ nihil aliud accipi ab Anselmo, quàm intellectum fœcundum ibidem explicuimus. Quare certum est ex mente S. Doctoris, intellectum & voluntatem, sicuti & operationes utriusque, non se habere, comitanter solùm, aut per accidens, vt Durandus censuit, sed per se omnino ad processiones Verbi & Spiritus sancti.

11 FVNDAMENTVM Præcipuum & ἀναντίῤῥητον, vt Græci loquuntur, seu inexpugnabile sententiæ communis iam à nobis suprà Disp LXII. latè propositum fuit, præsertim ex Scriptura, Concilijs & Summorum Pontificum definitionibus: ex quibus omnibus constat, rationem Verbi propriè & simpliciter accipi in divinis de solo Filio Dei, quid quid contrà senserit idem Durandus propterea eo loci ab omnibus Theologis reiectus. Quæ omnia hoc loco potiùs sunt supponenda, quàm probanda, ne eandem Doctrinam inculcemus. Deinde ex dictis suprà Disputat. LXXXVII. ferè per totam constat iuxta sacras litteras, & communem Patrum interpretationem, Spiritum sanctum specialim ac propriè dici Charitatem, Amorem, Dilectionemque Patris & Filij. Atqui neutrum eorum haberet locum, si intellectus & voluntas divina solùm de materiali se haberent in ordine ad processiones Verbi, & Spiritus sancti, vt Durandus vult. Verbum enim propriè dictum, ex sua ratione formali habet oriri ab intellectu, & Amor à voluntate, vt patet. Ergo intellectus & voluntas divina non se habent de materiali, sed de formali in divinis ad processiones Verbi & Amoris, seu Filij & Spiritus sancti. Solutiones autem, seu potiùs evasiones Durandi, iam eo loco indicavimus satis, & reiecimus, ac nominatim illam, quâ confugit ad accommodationem seu appropriationem quandam, vt secundùm illam tantum Scriptura tribuat Filio nomen Verbi, & amoris Spiritui sancto. Sic enim eluderetur prorsus authoritas Scripturæ detorquendo illam ad sensum improprium absque vrgenti necessitate. Immo ex tot testimonijs, quibus illa Filium Dei nominat *Verbum*, nihil probari posset contra hæreticos Alogianos Verbum in divinis negantes; nec contra Arianos, qui solùm admittebant illud in Deo dictum impropriè. Sed ea, vt dixi, sufficiat eo loco latè tractasse, præsertim sectione 2. & 3.

12 SVPEREST Nunc in eiusdem doctrinæ confirmationem allegare selecta quædam Patrum testimonia, quibus luculenter tradunt, Filium sive Verbum Dei esse prolem intellectus vel mentis paternæ. Sanct. Irenæus Theologus antiquissimus, & vicinus tempori Apostolorum, libr. 2. adversus hæreses cap. 48 initio ait: * Deus totus existens mens, & totus existens logos, quod cogitat, hoc & loquitur; & quod loquitur, hoc & cogitat. Cognitio enim eius logos, & logos mens, & omnia concludens mens, ipse est Pater.* Vbi Filium Dei appellat Logon, id est, Verbum, quatenus ex cogitatione mentis, id est, Patris procedit. Et quamvis id doceat subobscurè satis, prout ipsi familiare est, rem clariùs exponit in fine capitis dicens: *Quoniam ex cogitatione & sensu Verbum emittitur, hoc vtique omnes sciunt homines.* Quibus satis declarat, Verbum seu Logon in divinis per cogitationem, ac proinde per operationem intellectus procedere.

13 ACCEDANT Patres Græci Irenæo po-

posteriores, qui rem ipsam clariùs expresserunt. Dionysius Alexandrinus (cuius opera nuper recusa sunt Tomo III. Magnæ Bibliothecæ Anisonianę anno M. DC. LXXVII.) apud Athanasiũ in Epist. de sententia eiusdẽ Dionysij apertè declarat, Verbum divinum ex mente procedere: atque inter alia, inquit non longè à fine eiusdem Epistolæ: *Estque mens, quæ per se exiſtit Verbi Pater: Verbum autem veluti Filius mentis, quod vt ante mentem extiterit, impoſsibile eſt, ita nequãquam ſine ea, ſed vnà cũ ea extitit, ET AB EA PROGERMINATVM EST. Eodemque modo Pater maximus, & in ſolidum mens, Filium ſuum Verbum, interpretem & nuntium ſui habet.* Ex ijs autem verbis Athanasius colligit, Dionysium in ea sententia fuisse, vt *Verbum propriũ ſubſtantiæ Patris esse doceat, idque eadem ratione, qua Verbum ex mentis ſubſtantia.* Cõsonat ex proprio sensu idem Athanasius, præsertim Orat. contra gregales Sabellij paulo post initium, vbi illos impugnat, veluti existimantes Deum *magis ſterilem, quàm vt gignat viuens Verbum, & Sapientiam veram.* Patet verò sapientiam veram, non nisi per intellectum gigni. Et Orat. 5. contra Arianos prope medium ait: *Quis ex Patre eſt, niſi Verbum ex corde progreſſum?* Quod confirmat ex verbis Psalmi 109. *Ex vtero ante luciferum genui te.* Eaque coniungit cum alijs Psalmi: *Eructauit cor meum verbum bonum.* Vbi Græcè habetur: λόγον ἀγαθόν. Patet verò nomine *cordis*, non naturã Dei nudã, sed eius potentiam seu infinitã cogitandi vim, significari.

14 GREGORIVS Nazianzenus cognomento Theologus, ob miram profunditatem & proprietatem loquendi de rebus divinis, luculenter id ipsum exponit Orat. 36 quæ est 4. de Theologia num. 8. vbi ait, λόγος nominari Filiũ, διὰ τὸ ἐξαγγελτικὸν, quę est *vis enuntiatrix*, planè ad mentem spectans. Quare ait: *Verbum dicitur, quia ita ſe habet ad Patrem, vt ſermo ad mentem; non modo propter generationem paſsionis omnis expertem, verùm etiam propter cõiunctionem ipſius cum Patre, vimque enuntiatricem. Fortaſſe etiam, quia eodem modo ſe ad Patrem habet, quo definitio ad definitum, &c.* Si autem Verbum dicitur, quia ad Patrem se habet, sicut sermo ad mentem, planè per intellectum procedit: maximè cum oriatur tanquam vis enuntiatrix, & sicut definitio ad definitum: quæ omnia certè spectant ad opus intellectus. Succedat alter Gregorius, id est Nyssæ Antistes, Epist. contra Apollinarem, quæ est de imagine & similitudine, dicens: * Generatur in corde verbũ generatione quadam incomprehensibili, atque incorporea: manetque intus incognitum: ac secunda generatione corporea per labra generatur, tunc̃que omnibus innotescit: sed ab anima tamen, quę ipsum genuit, non avellitur: vt per duplicẽ verbi nostri generationem manifeste duas Dei Verbi generationes, secundũ imaginem & similitudinẽ, ediscamus. Genitus est enim indiuisibili, & inexplicabili, atque incomprehensibilĩ ratione, ex Patre ante sæcula: eratque incognitus, tanquam in anima quadam, apud Patrem.* Vbi cum exponat generationem Verbi increati, instar nostri & creati; planè colligitur, quemadmodũ hoc per mentẽ ad anima concipitur, ita & illud per intellectũ à Deo Patre generari.

15 BASILIVS Magnus Homil. 16. ad illud, *In principio erat Verbum*, post medium interrogat, *Cur Verbum?* Et respondit: *Vt quod ex mente procedit, oſtendatur.* Quin & idipsum pleniùs edisserit, inquiens: μένων ὅλος ὁ νοῦς ἐν τῇ ἰδίᾳ οὐσίᾳ ὅλον τὸν λόγον καὶ ἀπεγκυμένον ὑφίστησι. καὶ προελθὼν ὁ λόγος πᾶσαν γεννήσαντος τὴν δύναμιν ἐν ἑαυτῷ περιέχει. id est: *Manens tota mens in proprio ſtatu, verbum totum & perfectum emittit, ac procedens verbum totam mentis, à qua gignitur, vim in ſeipſo complectitur.* Quibus verbis ac præcedentibus, S. Doct. nec in Deo, nec in nobis agnoscit Verbum, quod à mente non procedat, seu emittatur. Quo igitur iure Durandus inquit, de materiali omnino se habere in Patre mentẽ, sive intellectũ ad generationẽ æterni Verbi? Similiter Damascenus lib. 1. Fidei c. 6. cui epigrapha, *De Verbo Dei & Filio Dei*, declarat, Verbũ divinum à Patre generari, ὅσπερ ὁ ἡμέτερος λόγος ἐκ τοῦ νοῦ, *quemadmodum noſtrum Verbum ex mente.* Et c. 18. propè finem loquens de Filio Dei ait: *Verbum eſt naturalis mentis motio, ſecundũ quam mouetur, intelligit, & cogitat, veluti lux ipſius exiſtens, atque ſplendor. Verbũ rursus eſt quod internum, & in corde promitur: & iterum ἄγγελος νοήματος* id est, *nuntius intelligentiæ.* Quid clarius ad ostendendum, Verbum generarim prout abstrahit à creato, esse sobolem aut fętũ mentis?

16 CYRILLVS Alexandrinus sæpe eandem doctrinam tradit, sed clariùs lib. 1. in Ioan. c. 1. post mediũ, dicens: *FILIVS APPELLATVR VERBVM AC SAPIENTIA, QVONIAM EX INTELLECTV IMMEDIATE ATQVE INVISIBILITER EST; & propter iſtarũ rerũ, vt ita dixerim, reciprocã immiſsionẽ. Mens enim & intellectus in Verbo, ſapientia eſt, & Verbũ rursus ac ſapientia in intellectu conſpiciuntur.* Quod ipsum confirmat toto eo capite, ac sequenti, & Dialogor. de Trinitat. lib. 2. inter medium & finem, ac longè inferiùs. Theodoretus quoque in Epitome divin. decret. c. 2. de Filio ferè inter medium & finem ait: *Vnigenitus Filius*

ex parte quidem est genitus : est autem una cum mente, vt Verbum cum eo, qui generat. Rationemque reddit aliquanto inferiùs, dicens: *Neque enim mens nostra sermonem parit vt vis, opus habet coniunctione fœcundante, aut sectionem flexionemve sustinet : sed vt quæ perfecta ipsa est, perfectum sermonem efficit.* Vbi non solùm idoneam rationem tradit, vt Filius Dei sit Verbum, tanquam soboles mentis; sed etiam vt eius generatio sit pura, & procul ab omni contagione generationum materialium. Denique Theophylactus in cap. 1. Ioannis non longè à principio ait: *Sicut Verbum gignitur ex mente sine passione; ita & hic (Filius) à Patre natus est absque vlla affectione.* Et paucis interiectis: *Sicut dici nequit mentem aliquando esse absque Verbo : ita neque Patrem & Deum absque Filio.* Itaque ij Patres Græci, & plures alij, quorum loca omittimus, communiter docent, Verbum diuinum, quemadmodum & creatum, esse sobolem mentis, siue intellectus: ac proinde censent, intellectum in Patre ad generationem Verbi per se omnino se habere.

17 ACCEDANT Patres Latini, quorum aliquos solùm testimonia in medium proferre sufficiat, alijs pluribus prætermissis: sed ea tamen, vt in plerisque illorum non modò afferatur Verbum, siue Filium Dei procedere per intellectum, sed etiam Spiritũ sanctum per voluntatem, tanquã Amorem vtriusque vel Charitatem. Ducat cæterorum agmen Magnus Augustinus lib. 15 de Trinit. c. 6 prope finem, dicens: *Illic* (nempe, in animo nostro) *conspicimus tanquam ardentem, & Verbum eius, id est, Patrem, & Filium, atque inde procedentem Charitatem vtrique communem, scilicet, Spiritum sanctum. An trinitatem istam adsensus nostros, vel ad animos pertinentes, videmus potiùs, quàm credimus?* Et paucis interiectis concludit: *Ecce ergo Trinitas, sapientia, scilicet, & notitia sui, & dilectio sui. Sic enim & in homine inuenimus trinitatem, id est, mentem & notitiam, qua se nouit, & dilectionem, qua se diligit.* Quam eadem similitudinem trinitatis creatæ ad increatam prosequitur postea cap. 13 & 14. & 27. eiusdem libri. Quemadmodum ergo in trinitate creata, notitia seu verbum per se oritur ex mente, & dilectio siue amor, ex voluntate; ita & in increata Verbum diuinum, atque Amor, siue Spiritus sanctus. Vnde Fulgentius eiusdem Augustini discipulus lib. 3 ad Monimum cap. 7. circa medium, eodem ferè Magistri sui stylo aiebat: *Sic est Verbum apud Deum, sicut est in mente verbum.* Et paucis interpositis: *Nihil aliud est apud se dicere, quam apud se cogitare. Cum ergo mens cogitat, cogitando Verbum generat &c.* Quæ mirè consonant dictis Anselmi supra c. 29. & 30. ac præterea c. 49. vbi pariter existentiam Verbi & Spiritus sancti probat, ex eo, quòd Deus seipsũ intelligat & amet. *Otiosa namque (ait) & penitus inutilis est memoria, & intelligentia cuiuslibet rei, nisi, prout ratio exigit, res ipsa ametur, aut reprobetur. Amat ergo seipsum summus spiritus, sicut sui meminit, & se intelligit.*

18 DENIQVE Huc spectant testimonia eorũ Patrũ, quos supra Disp. LXXXVI. allegauimus præsertim sect. 1 & 2. Aiunt enim, Spiritum sanctum ex dilectione mutua Patris ac Filij procedere: & propterea ipsum appellant Charitatem, Vinculum, Dilectionem, & Amorem vtriusque. Addunt præterea, Patrem & Filium se diligere Spiritu sancto. Quod ibidem explanatũ & confirmatũ fuit latè per plures sectiones. Quis autem dicat, voluntatem se habere solùm de materiali, aut comitanter ad dilectionem, siue amorem? Patet igitur, tam Spiritum sanctum per se procedere ex voluntate, quàm Verbum ex intellectu: ac proinde principium immediatum processionis vtriusque non esse naturam diuinam, prout virtualiter ab ijs distinctam. Idemque est de paternitate relatè ad Filium, & de relatione Spiratoris in ordine ad Spiritum sanctum. Nihil enim eorum, prout virtualiter distinctum ab intellectu & voluntate diuina, est sufficiens principium processionis Verbi, aut Spiritus sancti, iuxta mentem expressam SS. Patrum.

SECTIO TERTIA.

Solutio Durandi ad argumentum ex Patribus propositum, refutatur multipliciter. Varia insuper absurda ex illius opinione colliguntur.

19 VIDIT Durandus difficultatem suæ opinionis, ob testimonia Patrum, quæ Filium Dei toties appellant Verbum mentis diuinæ, ac sobolem intellectus paterni; & Spiritum sanctum Charitatem, Dilectionem, vel Amorem. Vidit certè multa ex ijs, & sibi obiecit dist. 6. citatâ, q. 2. Respondet tamen præsertim n. 18 fine, id à Patribus dictum fuisse solùm *per adaptationem & accommodationem*: non autem quia Verbũ diuinum, seu Filius propriè ac perse procedat per intellectum, nec Spiritus sanctus per voluntatem. Hac eadẽ solutione vsus fuit postea dist. 27. eiusdẽ lib. primi Sententiarum q. 3. n. 6. & 10. vbi negat Filium Dei esse Verbũ propriè & simpliciter: solũque id admittit *ex appropriatione*. Quod ipsum tradit de Spiritu sancto, quoties appellatur amor. Nimirũ, vtráque ratio-

tionē Verbi & Amoris, propriè dictā & simpliciter, vult esse in Deo essentialem, non autem personalem.

20 SED Contrà I. Etenim Scriptura sæpe Filiū Dei appellat Verbum secundū personam, & id nomen ipsius esse docet Apoc. 19. dum ait, *Nomen eius Verbum Dei*; quod non potest ad sensum metaphoricū sive impropriū detorqueri, nisū temerè, sive absque fundamento vllo: vti expendimus Disp. illa LXII. sect. 2. Eadēque ferè ratio est de nomine Amoris, vel Dilectionis, seu Charitatis, quod Scriptura Spiritui sancto tribuit. Alioqui ex ijs Scripturæ locis non posset omnino firmiter & efficaciter cōcludi existentia personarū Verbi & Amoris distinctarum à Patre & inter se: quoniā Verbum & Amor communiter sive essentialiter solùm vsurpata, etiā essent in Deo solitario quoad personam, qualem Sabellius finxit, & Iudæi ac Mahumetani colunt, atque Ariani voluerunt. Quare frustrà Concilia & Patres ex ijs locis tētassent colligere in divinis Trinitatē personarum, quarum vna esset Verbū sive Filius, & alia Amor seu Spiritus sanctus. Vide ibidem n. 14. & seqq. Et sanè Filium Dei esse Verbum, non propriè, sed per quandam appropriationem, est pars erroris Alogianorum, sic propterea dictorum, quòd Logon, seu Verbum in Deo negarent: quos ideo refutavimus suprà Disp. LVII sect. 1. & alios hæreticos negantes Verbum in divinis esse personam subsistentem.

21 CONTRA II. Patres enim allegati non solùm tribuunt Filio, prout distincto ab alijs duobus personis, rationem Verbi, sicuti & Amoris Spiritui sancto; sed etiā aiunt, ideo sensu vtrique competere, vt alter procedat per intellectum, alter per voluntatem. At hoc non est loqui per accōmodationem, vel adaptationem quandam, sed propriè & in sensu formali, vt patet. Nimirum, loquuntur de Verbo divino & Amore secundùm ea, quæ vniversè conveniunt Verbo & Amori abstrahendo à divinis & creatis, ex propria ratione formali: iuxta quam Verbum generatim est soboles intellectus; & Amor, sive impulsus est terminus productus per voluntatem. Ergo Patres allegati non loquuntur de Filio & Spiritu sancto per adaptationem vel accōmodationem quandam, sed in sensu proprio & formali.

22 CONTRA III. Si enim Verbum divinum propriè ac per se non procedit per intellectum, nec Spiritus sanctus per voluntatem, nulla est ratio cur alter sit Verbum, alter Amor, adhuc per adaptationem, vel accommodationem. Vterque enim immediatè procedet à natura divina absque interventu mentis aut voluntatis, quarum est in creatis parere Verbum, & amorem generatim. Ergo pro libito solùm, & absque fundamento Scriptura tribuisset, seu adaptasset Filio nomen Verbi, & Amoris Spiritui sancto. Vnde adhuc in nostra sententia, vt nomen Sapientiæ, quod ex se commune est in divinis, adaptetur seu approprietur Filio, ac Bonitas Spiritui sancto, recurrimus ad processionem alterius per intellectum, cuius est parere Verbum, & alterius per voluntatem, cuius est respicere bonum. Neque aliter rationem reddere possemus, cur Sapientia approprietur Filio, & Bonitas Spiritui sancto, præ reliquis personis. Ergo ratio Verbi & Amoris, adhuc permisso gratis, quòd solùm per appropriationem conveniant Filio & Spiritui sancto, exigunt omnino, vt alter procedat per intellectum, alter per voluntatem.

23 CONRA IV. Non magis Scriptura tribuit secundæ personæ rationem Filij, quàm Verbi. Quin immo Ioannes Apostolus initio sui Evangelij, vbi potissimùm mysterium generationis divinæ explanat, sæpiùs vtitur nomine Verbi, quàm Filij, vt patet ex toto cap. primo. Deinde Epist. 1. cap. 5. ait: *Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres vnū sunt.* Similiter Apocal. 19. v. 13. loquens nominatim de Filio inquit: *Et vestitus erat veste aspersa sanguine: ET VOCATVR NOMEN EIVS, VERBVM DEI.* Quibus alijsque similibus testimonijs ductus Augustinus lib. 7. de Trinit. c. 2. dixit: *Eo Filius, quo Verbum: & eo Verbum, quo Filius.* Atqui nomē Filij non per adaptationem, vel accōmodationem convenit secundæ personæ, sed propriè ac simpliciter. Quis enim Catholicus id negare audeat? Vide plura quæ suprà Disp. LXXXII. circa hoc ex professo tradidimus cum Anselmo cap. 40. 41. & 42. docente ac probante, proprijssima in divinis esse nomina parentis & prolis, genitoris & geniti, Patris & Filij, imo & lōgè magis propria, quàm in rebus creatis. Quod ibidem ex Concilijs & Patribus confirmavimus. Ergo & nomen Verbi, non per accommodationem, vel adaptationem convenit secundæ personæ, sed propriè & simpliciter. Atqui de ratione Verbi propriè & simpliciter talis est, vt per intellectū procedat, veluti propria ipsius soboles. Ergo Filius Dei per intellectam procedit, veluti propria soboles ipsius.

24 CONTRA V. Si enim Filius non procedit per intellectum nec Spiritus sanctus per voluntatem, propriè loquendo; nulla erit ratio cur Catholici omnes Filium appellent secundā personam, Spiritum sanctum verò tertiam; neque cur omnes Theologi asserant, processionem Verbi in sensu formali esse priorem, quàm Spiritus sancti, quod nec ipse Durandus differi audet loco allegato dum inquit,

quemadmodum in creatis Verbum præcedit amorem, & operatio intellectus operationem voluntatis: ita in divinis Filium quodammodo priorem esse Spiritu sancto, & processionem Filij processione Spiritus sancti. Sequelam probo. Nam si Filius non procedit per intellectum, & Spiritus sanctus per voluntatem, sed vterque immediat. à natura; nullum est fundamentum Catholicis ad tribuendam Filio appellationem secundæ personæ, & Spiritui sancto tertiæ; nec Theologis ad asserendum alteram processionem in sensu formali esse priorem altera, cùm par omnino sit ratio vtriusque. Nec Durandus videtur vsquam assignasse rationem competentem eius discriminis. Quare vt aliqua reddatur opportuna, necessum est fateri, Filium procedere per intellectum, & Spiritum sanctum per voluntatem: vt quemadmodum intellectus est prior voluntate, & intellectio amore, ita etiam processio Filio sit quoddammodo prior processione Spiritus sancti. Quam doctrinam satis significavit Anselmus suprà cap. 49. dum probavit amorem in Deo ex intelligentia: & cap. 50. dum tradidit, intelligentiam vniversè supponi pro priori ad amorem, ac proinde Verbum pro priori ad Spiritum sanctum.

25 CONTRA VI. Processiones divinæ non sunt simplices emanationes, sed operationes vitales potentiarum. At non aliarum potentiarum, quàm intellectus & voluntatis. Ergo processiones divinæ sunt operationes intellectus & voluntatis. Minor constat: tum quia in divinis non est aliqua potentia præter eas duas, saltem in ordine ad intrà: tum quia potentia generandi & similiter spirandi, in Deo debent esse omnium perfectissimæ: constat autem, duas omnium perfectissimas potentias esse intellectum & voluntatem. Si igitur processiones divinæ non sunt simplices emanationes, sed operationes vitales potentiarum; profectò debent esse operationes intellectus & voluntatis. Maior autem probatio est bimembris: & quoad priorem partem, seu negativam, suadetur: quia quidquid procedit per emanationem simplicem à natura, est mera ipsius proprietas, non autem persona: vt patet inductione facta in omni simplici emanatione, non solùm in creatis, sed etiam in Deo, vbi proprietates omnes absolutæ, quæ dicuntur attributa, intelliguntur simplici emanatione oriri ex natura secundùm rationem. Atqui divinæ personæ non sunt proprietates naturæ divinæ, nec attributa, vt patet: quin potiùs sunt quædam suppositia, vel personæ eadem natura essentialiter constantes: quibus, vel ex hoc capite, quavis nullum aliud esset, repugnaret oriri ab eadem natura per simplicem emanationem. Non ergo *divinæ processiones sunt simplices emanationes à natura*. Iam verò posterior pars, in quâ assumebatur, illas esse operationes vitales potentiarum, constat ex ipsa probatione prioris partis. Nullus enim est modus excogitabilis procedendi à natura vivente & intellectuali, qualis est divina, nisi per emanationem simplicem, vel per vitalem & intellectualem operationem, qualis est sola mentis & voluntatis.

26 CONTRA VII. Ex naturis, proprietatibus, potentijs, & operationibus creatis ascendimus ad considerationem divinarum, salvâ harum eminentiâ & excellu: quoniam cognitio nostra de Deo non est quidditativa, sed abstractiva; nec à priori, sive per causam; sed à posteriori & per effecta: iuxta illud Apostoli ad Romanos 1. v. 20. *Invisibilia enim ipsius (Dei) à creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus & divinitas.* Atqui nulla natura creata est ratio generandi aut producendi, nisi interventu alicuius potentiæ proximæ, per quam agens agat sibi simile: vt inductione constat, & probatum à nobis fusè est. tum *in Physica disp.* tum *disp. 83. de Anima*. Ergo nec natura divina est ratio generandi, aut qualitercumque producendi, nisi intervenientе aliqua virtute proxima. *Erit verò discrimen*, quòd in creatis virtus proxima agendi sit qualitas & accidens reipsa superadditum naturæ: in divinis autem proprietas reipsa indistincta à natura, & solùm ab ea distincta secundùm rationem: quoniam cùm Deus sit actus purus & summè simplex, quidquid intra ipsum existit, est Deus. Cùm igitur in Deo, saltem ad intra considerato, nequeat esse aut cogitari alia potentia activa, aut productiva, quàm intellectus & voluntas; consequens est, vt non, nisi interventu vtriusque, natura divina possit esse principium vel ratio generandi aut spirandi.

27 CONRA VIII. Quoniam ex doctrina & solutione illa Durandi colliguntur plurima *absurda*, quæ sufficit breviter indicare. *Primum* est, præcludi viam ad reddendum rationem aliquam congruentiæ, cur processio Verbi, potiùs quàm Spiritus Sancti, sit generatio. Nisi enim, aliquomodo saltem, recurratur ad processionem alterius per intellectum, alterius per voluntatem, nulla omnino reddi potest ratio discriminis: vt constabit Disp. XCIV. quoniam à natura immediatè idem omnino & vniformis debet esse modus producendi. Quòd si verò dicas, naturam divinam sub ratione virtualiter diversa esse principium ambarum processionum; Contra est, quòd hæc diversitas solùm possit esse sita in eo, quòd prioris processio

cessionis sit principium, quatenus intellectiva; posterioris autem quatenus volendi facultate prædita. SECVNDVM, nullam posse assignari à Theologis rationem cur solus Filius procedat vt imago, sigillum, character, & speculum Patris vt sacræ litteræ docent, & nos suprà Disp. LXX. cum Anselmo observavimus. TERTIVM, nullam fore rationem aut fundamentum, cur in Concilio Lateranensi definitum fuerit cap. *Damnamus*, de Summa Trinit. & Fide Cathol. Deitatem non generare. Quippe ibidem dicitur de natura divina nominatim: *Et illa res non est generans, nec genita, nec procedens.* Sequelam probo: Quia nulla ratio verosimilis est, vt negetur, seu non prædicetur de natura divina simpliciter exercitium illud, quod convenit ipsi immediatè, & pro priori ad omnem potentiam virtualiter ab ea distinctam: ideoque de illa prædicatur verè & simpliciter exercitium durandi, replendi locum, & radicādi intellectum ac voluntatem. Si igitur exercitia generandi & spirandi sunt immediatè a natura divina, & pro priori ad omnem potentiam virtualiter ab ea distinctam; nulla erit ratio cur illa non sit & dicatur generans, ac pariter spirans. QVARTVM, processiones divinas fore plures duabus; aut vnicam, aut nullam esse debere. Nisi enim ex duabus potentijs intellectus & voluntatis reddatur ratio, nulla erit ad præscribendum duas solùm processiones. Quare nec poterimus respondere ratione aliqua verosimili Sabellianis negantibus vtramque; nec Macedonianis vnicam Verbi processionem admittentibus; nec alteri cuiquam contendenti, plures esse, quàm duas. Cùm enim divina natura sit simpliciter infinita, nullis limitibus coerceatur nec exhauritur ad plures & plures processiones personarum, nisi præscribatur illarum numerus, iuxta numerum duarum potentiarum, quæ sunt intellectus & voluntas QVINTVM: quoniam alioqui Filius & Spiritus sanctus nō haberent esse ex vi alicuius operationis omnino & perfectè immanentis: quoniam nulla est, nec cogitari potest in Deo operatio perfectè & omnino immanens, nisi intellectûs & voluntatis. Vndè quamvis iuxta sententiam nostram Tomo 1. Disput. XIX. traditam cum Anselmo, operationes Dei ad extra sint immanentes reipsa, sunt virtualiter & æquivalenter transeuntes, ac de ijs, veluti temporaneis, est passim sermo in Scriptora. Contrà verò de generatione Verbi, tanquam æterna & immutabili, sermo est, iuxta illud Psalmi 2. *Ego hodie genui te.* Mitto plura alia absurda & incommoda, quæ videntur omnino sequi ex eâdem opinione Durandi.

(2.)

SECTIO QVARTA.

Præcipua argumenta Durandi obiecta, ac plerumque in ipsum regesta & soluta.

28 OPPONIT 1. Durandus. Processiones, seu productiones personarum, nequeunt consistere in actibus essentialibus, & indivisim communibus tribus personis. Alioqui singulæ tres personæ producerent, seu essent principia processionum. Quod esse falsum patet in Spiritu sancto. Atqui operationes intellectûs & voluntatis sunt actus essentiales & communes tribus personis, vt patet. Ergo processiones seu productiones divinæ nequeunt consistere in operationibus intellectûs & voluntatis.

29 RESP. Durandum ipsum pariter innodari eodem argumento: quoniam natura divina est communis tribus personis non minùs, quàm operationes intellectûs & voluntatis: imo hæ sunt communes tribus ratione vnius & eiusdem communis essentiæ. Quomodo ergo omnes & singulæ personæ non sunt principia processionum, si in omnibus claudatur natura eadem, quæ iuxta Durandum est principium processionum immediatum? Quod si verò ille respondeat, principium immediatum illarum non esse naturam nudam, sed prout affectam cōditione aliqua seu relatione, paternitatis quidem ad producendum Filium; spirationis verò activæ ad producendum Spiritum sanctum: similiter nos respondemus, operationes intelligendi & volendi non esse productiones præscindendo ab aliqua conditione aut modificatione relativa, quam habent potiùs in vna persona, quàm in alia, vt apparebit infrà: atque adeò non colligi tres personas pariter esse principia processionum, sed illas solùm, quibus adest eiusmodi conditio.

30 DICES: Naturæ divinæ nullatenus repugnat vt sit principium producendi, cùm hoc sit commune omnibus naturis. Cæterum operationes intelligendi & volendi generatim, sive abstrahendo à Deo & creaturis, sunt prorsus steriles, sive ex quibus nihil aliud sequitur: vt docet Arist. 9. Metaph. Quin & si forte creaturæ intell gentes habent vim producendi, seu propagandi, vt in hominibus accidit; id non convenit ijs ratione intellectûs aut voluntatis, sed alterius potentiæ sensitivæ & longè diversæ ab ijs. Ergo Deus non habet vt sit principium processionum ratione intellectûs voluntatisque, sed solius naturæ, vel potentiæ generandi & spirandi, ab ijs distinctæ.

31 RESP. Naturæ divinæ immediatè, prout natura est, repugnare vt sit principiū pro-

producendi : cùm fide ſanctum ſit ex Concilio Lateranenſi, illam non generare, ac proinde non eſſe principium immediatum generandi, nec ſpirandi, vt diximus num. 27 Neque etiam alijs naturis competit vllo pacto vt ſint principium immediatum producendi, ſed mediatum & radicale dumtaxat, media qualitate intercedente, vt virtute proximâ : qualiter etiam dictum fuit n. 26. Quare nec natura divina immediatè ſecundùm ſuum conceptum expreſſum & formalem poteſt eſſe principium producendi, ſed mediante potentia aliqua; non quidem realiter diſtincta, vt in creatis; ſed virtualiter aut per rationē. qualis certè eſt in Deo ſolus intellectus & voluntas, ſaltem circa operationes ad intra. Iam quod additur de ſterilitate operationum intelligendi & volendi iuxta Ariſtotelem, ſolùm debet accipi de intellectione & amore in rebus creatis: ſecus verò in Deo, in quo ſolo ex duabus perſonis productis, altera eſt propriè Verbum, altera Amor : ideoque exigunt oriri per operationes longè diverſas ab ijs, quibus perſonæ creatæ producuntur aut fiunt. Sic certè omnis intellectio & amor in creatis eſt aliquod verum accidens reipſa diſtinctum à ſubſtantia operantis, immo & ab intellectu & voluntate ipſius : in divinis autem tam vtraque potentia, quàm operationes vtriuſque, ſunt indiſtinctæ à ſubſtantia ipſa Dei in re : ac proinde ſuppoſita fide docente Trinitatis myſterium, & veritatem proceſſionum ad intra, debemus neceſſariò dicere, operationes intelligendi & volendi in Deo non eſſe ſteriles, ſed fœcundas, quatenus modificantur aut coniunguntur perſonæ alicui habēti capacitatem ad producendum. Neque hoc fœcunditatis genus potuit ſubodorari Ariſtoteles, nec quiſquam alius Gentilium Philoſophorum, ſaltem abſque revelatione aliquâ Dei mediata aut immediata: vt latè oſtendimus ſuprà Diſp. LI & LII. Verùm & adhuc ex ijs quæ Philoſophi Naturales docent circa intellectionem & amorem noſtrum, ſumitur coniectura aut congruentia quædam. nam iuxta ſententiam quæ docet, intellectionem in nobis eſſe productionē verbi, veluti termini in quo mens contemplatur obiectum; & amorem eſſe productionem impulsûs, in quo voluntas amat bonum; redditur opportuna ratio, cur Pater æternus ſe intelligēs producat Verbū, ſive Filium; & vterque ſe invicem diligens, Amorem, ſive Spiritum ſanctum. Quod iam fusè explanatum fuit ſuprà cum Anſelmo cap. 29. 30. 31. & 32.

32 INSTABIS. Natura divina eſt ſecundùm rationem prior intellectu & voluntate, atque aliunde ſimpliciter infinita. Ergo pro priori ad vtrumque, & independenter ab ambobus eſt potens proximè producere, tam generando, quàm ſpirando.

33 RESP. Quemadmodum natura divina, licèt ſit infinita, nequit proximè intelligere aut velle pro priori rationis ad intellectum & voluntatem: ita etiam, quamvis ſit infinita, nō poſſe proximè gignere aut ſpirare pro priori rationis ad vtramque eam potentiam. Ratio autem à priori eſt: quia natura divina, quamvis infinita, ſecundùm ſuam rationem formalem nō exprimit, niſi omne id quod ſpectat ad omnimodam naturæ perfectionem. Ad hanc autem non ſpectat vt ſit principium proximum operandi, ſed mediatum & remotum, mediis potentijs, aut reipſa diſtinctis, vt in creatis contingit; aut ratione ſola, vt in Deo.

34 OPPONIT II. Productiones Filij & Spiritûs ſancti differunt realiter, inſtar terminorum ab ijs procedentium. Atqui operationes intellectûs & voluntatis non differunt realiter, ſed ſunt vna res, cùm non opponantur relativè, nec ratione termini, quod eſt eadem eſſentia divina. Ergo productiones Filij & Spiritûs ſancti non ſunt operationes intelligendi & volendi.

35 RESP. Productiones Filij & Spiritûs ſancti non eſſe ipſas operationes intelligendi & volendi abſolutè conſideratas, quo ſenſu ſunt communes tribus perſonis, & adæquatè reipſa indiſtinctæ inter ſe : ſed eſſe eaſdem operationes, prout includunt relationem peculiarem principij quod generantis, aut ſpirantis, & relationem productionis paſſivæ. quo ſenſu diſtinguuntur realiter inter ſe, inſtar terminorum procedentium.

36 DICES. Statuta identitate reali inter intellectionem & amorem divinum, nequit verificari in re, Filium procedere per intellectum, & non per voluntatem; & è contrà Spiritum ſanctum per voluntatem, & non per intellectum: quia de eâdem entitate intellectionis & amoris divini nequeunt in re verificari eiuſmodi prædicata contradictoria. Ergo nullo vero & reali ſenſu intellectio & amor divinus ſunt productiones Filij & Spiritûs ſancti.

37 HÆC Obiectio tangit difficultatem à nobis iam profligatam Tomo I. Diſp. XXVII. de diſtinctione virtuali intrinſeca quorundam prædicatorum divinorum inter ſe, ac nominatim intellectionis volitionisque divinæ: vt videre licet ibidem ſectione quinta per totā. Nunc igitur iuxta dicta eo loco num. 44. reſponderi poteſt, vt propoſitiones affirmantes & negantes quæ in obiectione referuntur, ſint veræ in ſenſu reali, eſſe opus diſtinctione virtuali intrinſeca inter intellectionem & amorem, ſicuti & in omnibus ijs prædicatis quæ proximè conferunt ad myſterium Trinitatis. Præterea, independenter ab ea doctrina, & negata di-

diſtinctione virtuali intrinſeca inter intellectionem & amorem ſecundùm ſe conſideratos, poteſt in ſenſu reali affirmari, Filium procedere per intellectum, & non per voluntatem; quoniam procedit per intellectum, vt modificatum paternitate, quo ſenſu differt virtualiter à voluntate propter relationem paternitatis adiunctam: ſimiliterque dici reipſa poteſt, Spiritum ſanctum procedere ſolùm per voluntatem, quatenus modificatam relatione ſpiratoris; quo etiam ſenſu voluntas ratione relationis adiunctæ differt virtualiter intrinſecè ab intellectu. Et hæc poſtrema ſolutio eſt conformior doctrinæ à nobis traditæ in quatuor primis ſectionibus illius Diſputationis, quâ & facilius ſolverentur difficultates ibidem propoſitæ ſectione quinta.

38 OPPONIT III. Intellectio divina nequit ſe habere per ſe ad proceſsionem Filij. Hæc enim eſt generatio vera & naturalis, quâ phyſicè ipſi communicatur Deitas. Ad generationem autem veram & naturalem non ſe habet per ſe intellectio: quoniam hæc ſolùm poteſt parere aut producere ſimilitudinem intentionalem, vt in nobis videre eſt. Neque ad rem eſt, quòd intellectio divina ſit infinita; quoniam hinc ſummùm probatur vis eius ad communicandam termino ſimilitudinem infinitam in linea aut genere intentionali; non autem in naturali, quæ ſola ſpectat per ſe ad veram & naturalem generationem. Non ergo proceſsio Verbi eſt immediatè per intellectum. Idem autem argumentum fieri poteſt ne Spiritus ſanctus cenſeatur procedere per voluntatem: quia hæc, licèt infinita ſit, ſummum poteſt parere vnionem affectivam, aut impulſum infinitum; non autem communicare naturam, aut producere perſonam ſubſiſtentem. Supereſt igitur vt ſola natura ſit principium *quo* immediatum divinarum proceſsionum.

39 HVIVS Argumenti difficultas maxima eſt, quæque nobis in progreſſu Operis non parum laboris afferet, quemadmodum & cæteris Theologis: quoniam ex eius ſolutione pendet diſcrimen vtriuſque proceſsionis. Nunc autem breviter occurrendum eſt obiectioni, dicendumque, intellectionem divinam intra limites ſuæ perfectionis infinitæ, prout in Patre, habere vim ad producendum terminum infinitum, non modò in linea intelligibili, ſed etiam naturali. Voluntas quoque divina, prout in Patre & Filio, habet vim infinitam inclinandi, & producendi impulſum infinitum realiter diſtinctum ab vtroque; qui proinde non ſit impulſus accidentarius, vt in nobis, ſed ſubſtantialis in re, & perſona ſubſiſtens: vt iam ſuprà Diſp. LVII. ſect. 4 probatum fuit. Obiter tamen obſerva, Durandum ipſum æquali ferè nodo irretiri dum proceſsiones divinas conſtituit in ſimplicibus emanationibus. Nulla enim ſimplex emanatio habet vim producèdi perſonam, ſed ſummùm proprietatem aliquam naturæ, aut quoddam illius accidens. Quod non minùs vniverſali inductione patet, quàm nullum actum intelligendi & volendi habere vim ad ſubſtantiam producendam: quoniam in rebus creatis, ex quibus ſolis inductio fieri poſſet ad divinas, æquè generatim invenitur alienum à ſimplicibus emanationibus, atque ab operationibus mentis & voluntatis, vt producant ſubſtantiam. Si ergo Durandus nequit percipere, qualiter operationes mentis & voluntatis divinæ habeant vim producendi perſonas; quomodo non invenit eandem difficultatem, immo & maiorem, in emanationibus ſimplicibus?

40 OPPONVNT IV. Alij, quaſi pro opinione Durandi, teſtimonia quædam Patrum aientium, Filium Dei à Patre procedere naturâ, non autem voluntate. Ergo proceſsio Verbi eſt immediatè à natura. Aſſumptio ſuaderur imprimis ex Hilario lib. de Synodis poſt medium aientis: *Omnibus creaturis ſubſtantiam Dei Voluntas attulit: ſed naturam dedit Filio ex impaſsibili ac non nata ſubſtantia, perfecta natiuitas.* Conſonat Auguſtinus lib. 15 de Trinit. cap. 20. dicens: *Verbum eſſe Filium naturæ, non voluntatis.* Cyrillus quoque Alex. lib. 1. Theſauri cap. 8. prope medium probat, Filium non fuiſſe voluntate genitum: *Quia nullum medium inter Patrem & Filium intelligitur, & quia quæ per voluntatem facta ſunt, ſecundùm naturam diſtant.* Ergo Pater produxit Filium non mediante aliqua potentia; & vterque Spiritum ſanctum, non media voluntate. Alioqui ſecundùm naturam diſtarent à Spiritu ſancto, quod impium dictu eſt.

41 RESP. Patres allegatos, & complures alios, dum aiunt, Filium Dei à Patre procedere naturâ, non voluntate, ſolùm tradere filiationem naturalem, neceſſariam, & æternam, ipſi conuenientem ratione eiuſdem numero naturæ, quam à Patre accipit: ac ſimiliter iis verbis excludere à Filio aliud genus filiationis gratuitæ, ſive ſecundùm adoptionem, quæ non eſt penes naturam, ſed iuxta voluntatis affectum. Itaque non eſt ſenſus, Filium Dei immediatè ex natura Patris procedere, per excluſionem virtutis ſeu potentiæ productivæ ſecundùm rationem ab ea diſtinctæ: ſed dumtaxat, Filium Dei naturalem eſſe, non voluntariâ adoptione. De hoc enim ſolo erat Patribus diſputatio cum hæreticis Arianis oppoſitum aſſerentibus, præſertim Anomœis, omnium peſsimis. Nimirum teſte Epiphanio Hæreſi LX. numer. 6. Arius in quadam epiſtola effutire auſus fuit de Filio Dei,

Ἐν θεύματι καὶ βουλῇ ὁ Πατὴρ ἀφ' οὗ γέγονεν, id est, *voluntate & consilio* (nimirum, Patris) *ante tempus subsitisse*. Contrà verò Patres Catholici negabant, Patrem genuisse Filium voluntate, nimirum, libera, seu indifferenti, quæ consilio & arbitrio vtatur. Hoc enim solùm Deo competit in ordine ad creaturas: non verò in ordine ad Filium suum, vtpote naturalem, necessariem, & coæternum: immo neque in ordine ad Spiritum sanctum: quia licèt hic procedat per voluntatem, non tamen liberam, aut indifferentem, sed ex impetu & fœcunditate naturæ productricem necessariò impulsum coæternum suo principio. Vide plura quæ circa hoc argumentum, & sensum eorum atque aliorum Patrum, observavimus Tom. I. Disput. XXVII. num. 38. & 39.

42 OPPONES V. Si intellectus & voluntas divina, atque operationes vtriusque se haberent per se ad processiones, veluti earum principia, Spiritus sanctus esset principium *quod* alicuius processionis ad intrà: cùm & ipse, instar Patris ac Filij, sit prædictus intellectu ac voluntate, & vtriusque operationibus, nimirum, cognitione & amore. Consequens autem est apertè falsum, & contrarium fidei. Ergo, &c.

43 AD Solvendam hanc difficultatem Theologi diuisi sunt in varias sententias, quas examinare non vacat. Quidam cum Scoto in 1. dist. 2. q. vlt. & d. 12. q. 1. aiunt, intellectum quidem & voluntatem, prout important actum primum intelligendi & volendi, concurrere per se ad processiones divinas; non tamen quatenus important actum secundum intellectionis & amoris, sed dictionis & spirationis, quarum vtramque volunt distinctam ex natura rei ab actibus intelligendi & volendi. Hic dicendi modus plures contra se difficultates habet: quæ videri possunt præcipuè apud Interpretes Div. Thom. 1. p. q 27. & latè apud Godoy disp. 72. s. 3. & seqq. Verùm quidquid sit de veritate aut falsitate eius opinionis, iuxta illam responderi potest, principia processionum non esse intellectum & voluntatem nudè sumptam, vel in actu secundo intelligendi & amandi; sed dumtaxat dicendi & spirandi: quæ duo exercitia non sunt essentialia & communia, sed notionalia, & propria; primum quidem solius Patris ad generationem Filij, posterius verò amborum dumtaxat in ordine ad productionem Spiritus sancti. Vnde non colligitur, Spiritum sanctum habere virtutem activam ad generandum aut spirandum.

44 SECVNDO Alij existimant intellectionem & amorem esse quidem principia processionum, non autem actiones quibus procedant Filius & Spiritus sanctus. has enim vocant consistere in alijs actionibus, seu emanationibus adæquatè virtualiter distinctis generandi & spirandi. Ita Molina in locum allegatum D. Th. disp. 2. Suarez lib. 1. de Trin. c. 8. & alij. Iuxtà illos pariter dici debet, intellectionē & volitionem, non absolutè, sed prout in certa persona, aut personis, esse principia dictionis, & spirationis, quæ duæ nullatenus sunt communes Spiritui sancto.

45 TERTIO Denique alij, quibus libenter subscribo, rem ita exponunt, vt natura sit principium radicale processionum divinarū; intellectus & voluntas (vt in Deo exprimūt rationem formalem actûs primi) principium proximū; intellectio verò & amor, sint ipsæ actiones quibus producuntur Filius & Spiritus sanctus; non quidem absolutè, & secundùm se cōsideratæ, prout sunt meræ operationes intelligendi & volendi (hoc enim evidenter impugnatur argumento præiacto num 42.) sed prout involvunt aut connotant relationem aliqua m; paternitatis quidem ad producendum Verbum; eiusdemque paternitatis & filiationis simul, & per modum vnius principij spirantis, in ordine ad productionem Spiritûs sancti Hoc enim sensu sunt operationes notionales, & nullatenus communes omnibus personis. Quæ sententia est conformior Anselmo, tam in ijs capitibus, quam suprà cap. 29. & sequentibus nullam aliā agnoscenti productionem Verbi, quàm cognitionem, sive locutionem intellectualem Patris; nec Spiritus sancti, nisi dilectionem mutuam Patris & Filij. Est etiam hæc sententia frequentior apud Theologos extra Scholam Scoti: cuius plenior tractatio videri potest apud AA. n 8. allegatos.

(!)(.!.)(!)

(?)

DIS-

DISPVTATIO LXXXIX.

DE DIVINITATE SPIRITVS SANCTI, CONTRA PNEVMATOMACHOS.

AD NOBILISSIMVM ET DOCTISSIMVM D.D. ANTONIVM SEVIL DE SANTELICES, Iacobæum Equitem, in Supremo Iustitiæ Senatu dignissimum Consiliarium, olim Veteris Collegij Divo BARTHOLOMAEO sacri Togatum, *tenacem recti, & servantissimum æqui*, ac Iustinianæi Codicis in Salmanticensi Academia præstantem Antecessorem, &c.

DISSERIT *Anselmus cap. sequenti, statim subijciendo, de Divinitate Spiritus sancti, & consubstantialitate ad Patrem & Filium: circa quas iam suprà non semel contra hæreticos Trinitatis hostes disputavimus, sed sparsim. Nunc illas operosiùs aliquantò probare oportet, contra Macedonium, Apollinarium, & cæteros hæreticos, qui generatim dicti sunt Pneumatomachi, quòd Spiritum sanctum impugnarent.*

CAPVT LIII. Aliàs LI.

Quòd idem Amor sit idipsum, quod est summus spiritus; & tamen ipse sit cum Patre & Filio vnus spiritus.

2 VERVM Quid potest esse par summo spiritui, nisi summus spiritus? Iste itaque Amor est summus spiritus.

3 DENIQVE Si nulla vnquam creatura, id est, si nihil vnquam aliud esset, quàm summus spiritus, Pater & Filius; nihilominus seipsos, & invicem Pater & Filius diligerent. Consequitur itaque, hunc Amorem non esse aliud, quàm quod est Pater & Filius, quod est summa essentia.

4 AT Quoniam summæ essentiæ plures esse non possunt; quid magis necessarium, quàm Patrem & Filium, & vtriusque Amorem, esse vnam summam essentiam?

EST

5 EST Igitur idem Amor summa sapientia, summa veritas, summum bonum, & quidquid de summi spiritus substantia dici potest.

SCHOLIA IN CAPVT LIII.

SECTIO PRIMA.

Spiritus sancti solida Deitas probata ab Anselmo, negata diuersimodè à plurimis hæreticis priscis & recentibus, asseritur imprimis ex varijs locis Veteris Testamenti, præsertim collatis cum quibusdã Testamenti Noui.

6 LITTERA Capitis huius commodè secari potest in duas partes. In prima ostenditur Amorem, siue Spiritum sanctum, esse summum spiritum. In secunda, esse independentem à creaturis: ac proinde eiusdem essentiæ cum Patre & Filio, siue vtrique ὁμοούσιον, id est consubstantialem, & præditum omnibus ijs perfectionibus, quas exigit substantia summi spiritus. Singula itaque membra illustrare & confirmare curabimus.

7 PRIMVM Est, Spiritum sanctum non esse creaturam, siue spiritum creatum: vti docere ausi sunt Apollinaris, Macedonius, & generatim omnes hæretici Pneumatomachi, damnati potissimùm in II. Synodo Generali, quæ fuit CP. I. Illorum hæresim latè narrauimus & reiecimus suprà Dis. p. LIV. sect. 4. Disp. LV. sect. 4. Disput. LVII. sect. 4. & 5. atque alibi sæpe. Formula autem, quâ Anselmus hoc loco demonstrat, Amorem, siue Spiritum sanctum esse spiritum summum, id est increatum, hæc ferè est: Quidquid est par summo spiritui, siue increato, est etiam summus spiritus, siue increatus. Atqui Amor est par summo spiritui, siue increato. Ergo Amor est summus spiritus, siue increatus. Minor propositio supponitur probata ex capite immediatè præcedenti, cuius epigrapha erat: *Quòd tantus sit iste Amor, quantus est ipse summus spiritus.* Maior autem est manifesta, & demonstrabilis lumine naturæ: quia sicut ens creatum nequit esse par enti increato; ita nec spiritus non summus, siue creatus, potest esse par summo & increato spiritui. Quis enim audeat comparare creaturam Creatori, siue spiritui increato spiritum, qui per creationem habet esse? Omne igitur quod est par summo spiritui, id est, increato, debet esse summus spiritus & increatus.

8 Est Quidem suppositâ existentiâ Amoris subsistentis *intra* Deum, distincti reipsa à Patre & Filio, ac paris vtrique, apertissimè demonstratur, ipsum Amorem esse summum spiritum, vt nuper aiebam. Verùm ipsa hypothesis eiusmodi Amoris subsistentis, & paris Patri ac Filio, quam supponit Anselmus probatam cap. LI. præcedenti, nec ratione illa, nec vlla alia ex solis principijs naturalibus eruta demonstrari satis potest, sed solùm verosimiliter suaderi, prout factum fuit ab Anselmo, & iam sæpiùs obseruauimus. Quare ad conuincendum Apollinarem, Macedonium, & generatim Pneumatomachos, tam veteres, quàm recentes, opus est recurrere ad sacras litteras, & ijs probare solidam diuinitatem Spiritus sancti. Quod, præter ea quæ ijs locis in eundem ferè locum allata sunt, potest vlteriùs ac multipliciter demonstrari ex varijs Scripturæ testimonijs. Ne tamen actum agere videar, moneo, quæstionem impræsenti non esse cum ijs hæreticis, qui fatebãtur Spiritum sanctum esse aliquid intra Deum existens; negabant tamen esse personam subsistentem. Nimirum, eam hæresim satis refutauimus alijs locis, præsertim Disp. LVII. allegatâ, sect. 4. & 5. Nunc itaque differendum est contra illos, qui Spiritui sancto diuinitatem eripiebant, quamvis alioqui fatentur, aut non negarent, illum esse personam subsistentem. Neque inter illos annumero ex veteribus Montanum, & ex recentioribus hæreticis Mathiam Steimbach, quorum prior, teste Nicephoro lib. 4 cap. 22 & posterior teste Coccio lib. 1. de Trinit. ar. 6. anno 1550 dicere ausus fuit, se esse Spiritum sanctum. Quæ impudentia & insania potiùs debuisset helleboro curari, quàm seria confutatione reijci: vt mirum sit, Tertullianum diuino pene virum ingenio, adeò miserè lapsum, vt Montano assensum præstitisse videatur, dum ipsum nominat Paracletum lib. de Resurrectione carnis cap. 11. & cap. vlt. prope finem, & lib. de velandis Virginibus cap. 1. num. 6. & lib. de Anima cap. 55. num. 613. & lib. 1. contra Marcionem cap. 29. num. 203. alijsque locis obseruatis à Pamelio in procœmio ad Tertulliani paradoxa, antidoto 26. Ac præterea magis mirandum in eo, qui antea eandem insaniam refutauerat lib. de Præscriptionibus aduersus hæreses cap. 52. hæresi 21. & sæpe de Spiritu sancto Catholicè loquutus fuerat. Sed in quos hæresum & insaniarum infames scopulos non incurret mens humana, nisi diuino & congruenti protegatur auxilio?

9 LIS itaque præcipua est cum alijs, qui non adeò immaniter delirãrunt; sed tamen dixerunt, Spiritum sanctum esse creaturam, & ministrum, post Patrem & Filium dignitate atque

que honoré tertium, & ijs fortitudine inferiorem. Quam hæresim Origeni adscribit Hieronymus Epist. ad Avitum, & Epiphanius Epist. ad Ioannem Hierosolym. circa medium. Eundē ferè errorem amplexi sunt priores Ariani, qui aiebant Spiritum sanctum non esse Deum, sed creatum à Filio, teste Athanasio in Disp contra Arium. Addebant tamen ipsi hanc prærogativam Eunomius. & Ætius, *quod ante alias creaturas fuerit à Filio fabricatus*, vt refert Theodoretus lib. 4. hæreticarum fabularum col. 4 & Basilius lib. 2. contra eundem Eunomium circa finem. Postea Macedonius, eiusque gregales dixerunt, Spiritum sanctum nihil habere cum Filio commune, sed esse ministrum Patris & Filij, tanquam creaturam. Quod ipsum placuit Airanis, sive Airanistis, sic denominatis à quodam Aira, prout ex Nicephoro colligit Prateolus lib. 1. Alphabeti hæresi 21. Sed & præcedenti sæculo impijssimus Trinitatis impugnator Michael Servetus, propterea vivus exustus Genevæ anno M. D. LV. videtur, inter plurimos alios errores, tradidisse, Spiritum sanctum esse quendam Angelum, prout colligi videtur ex eius Dialogo 2. de Trinit. apud Valentiam 1. p. q. 1. de processione personarum puncto 1. §. 24. col. 2. Similiter ex recentioribus Sectarijs illum esse creaturam aiunt, Petrus Goniezius apud Alphonsum Pisanum Tomo I. Conciliorum Præfatione in Acta Concilij Nicæni, Lucas Sternberger apud Prateolum lib 10. Alphabeti cap. 10. Christianus Francus & Transylvani apud Bellarminum tom. 1. lib. 1. de Christo cap. 13. §. 1. & Coccium lib. 1. de Trinit. art. 6. §. 2. Fortasse quibusdam illorum occasionem errandi dedit, vel auxit Erasmus Roterodamus in Præfatione ad libros Hilarij, vbi inquit: *Audemus Spiritum sanctum nominare Deum, quod veteres ausi non sunt* Cuius propositionis falsitas est manifesta, & ab eo solùm effutiri potuit, qui aut testimonia Veterum Patrum non legisset, aut: noluisset intelligere. Nam licet initio aliquot ex Catholicis veriti fuerint illum palam Deum nominare, cæteri id fecerunt, & tota Ecclesia id semper ab ipso Christi tempore persuasum habuit, vt postea constabit.

10 IGITVR Divinitas vera Spiritûs sancti potest imprimis suaderi ex ijs locis, tum Veteris, tum Novi Testamenti, quibus suprà Disp LVIII. & LIX. probatum fuit mysterium Trinitatis, seu Dei vnius in essentia, & trini in personis, quarum altera sit Pater, altera Filius, altera Spiritus sanctus. Sed ijs nunc omissis, veniamus ad quædam alia eiusdem Veteris Testamenti loca, ex quibus nominatim divinitas Spiritûs sancti colligitur. PRIMVM, alijs prætermissis, habetur 2. Reg. 23. initio, vbi ita legimus: *Hæc autem sunt verba Dauid nouissima. Dixit Dauid filius Isai: Dixit vir, cui constitutum est de Christo Dei Iacob, egregius Psaltes Israel: Spiritus Domini locutus est per me, & sermo eius per linguam meam. Dixit Deus Israel mihi, locutus est Fortis Israel, Dominator hominum.* Quibus verbis idem ipse Spiritus Domini, qui per Dauidem fuerat locutus, aperte dicitur Deus Israel, & Fortis Israel, & Dominator hominum. Verè ergo Spiritus sanctus est Deus. SECVNDVM habetur Iudicum 13. v. 25. vbi de Sampsone dicitur: *Cœpitque Spiritus Domini esse cum eo.* Et cap. 14. v. 19. *Irruit itaque in eum Spiritus Domini.* Postea verò cap. 16. v. 21. cùm iam amississet fortitudinem, dicitur de illo: *Nesciens quòd recessisset ab eo Dominus.* Ergo Spiritus ipse Domini, qui cœpit esse cum Sampsone, & irruit in eum, est etiam idē Dominus, ac proinde verus Deus. Sic quippe denotat littera ipsa, & observant S. Athanasius libro de communi essentia, &c. col. 3. Cyrillus in libro argumentorum, quòd Spiritus sanctus sit Deus, propiùs ad medium, quàm ad principium, & latiùs Ambrosius lib. 2. de Spiritu sancto in Prologo post medium, & cap. 2. ac 2.

11 ACCEDANT Quædam alia loca eiusdem Veteris Testamenti, cum quibusdam Novi collata, quæ faciunt plenissimam fidem divinitatis Spiritûs sancti. TERTIVM itaque testimonium eruitur ex cap. 16. Levitici vbi verus Deus alloquitur Moysem, vt patet ex toto contextu capitis, præsertim à principio, vbi dicitur: *Loquutusque est Dominus ad Moysem.* Deinde v. 2. additur: *Et præcepit ei, dicens: Loquere ad Aaron fratrem tuum, ne omni tempore ingrediatur Sanctuarium, quod est intra velum coram propitiatorio, quo tegitur arca,* &c. Atqui eorum verborum author fuit Spiritus sanctus. Ergo hic est verus Deus. Assumptio probatur manifesto testimonio Apostoli ad Hebræos 9. vbi exponit præceptum illud, & subdit v. 8. *Hoc significante Spiritu sancto, nondum propalatam esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum,* &c. Itaque ex vtroque loco, Levitici, & Apostoli, constat manifestè, Deum ipsum, qui id præceptum imposuit Aaroni, fuisse Spiritum sanctum. QVARTVM habetur Psalmo 94. v. 8. vbi de vero Deo ac Domino vniversorum dicitur: *Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione secundùm diem tentationis in deserto, vbi tentauerunt me patres vestri.* Ea autem verba sunt Spiritûs sancti, teste eodem Apostolo ad Hebræos 3. v. 7. dum inquit: *Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus: Hodie si vocem eius audieritis,* &c. Ergo Spiritus sanctus est verus Deus, ac Dominus vni-

vniuerſorum. Hoc etiam ferè ſpectat quod dicitur Pſalmo 76. v. 40. & Pſalmo 105. v. 14. *Irritauerunt Deũ in inaquoſo.* Quæ verba de Spiritu ſancto intelligit Apoſtolus eodem loco. Ergo Spiritus ſanctus eſt ille Deus. QVINTVM deſumitur ex cap. 6. Iſaiæ v. 1. *Vidi Dominum ſuper ſolium excelſum*, &c. Deinde v. 9. *Et dixit: Vade, & dices populo huic: Audite audientes, & nolite intelligere: & videte viſionem, & nolite cognoſcere. Excæca cor populi huius*, &c. Hæc ibi verus Deus loquebatur. Atqui ille ipſe erat Spiritus ſanctus, vt habetur in Actis Apoſtolorum cap. 28. v. 26. illis verbis: *Bene Spiritus ſanctus loquutus eſt per Iſaiam Prophetam dicens: Vade ad populum iſtum, & die ad eos: Aure audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non perſpicietis.* Vnde ex hoc ipſo teſtimonio diuinitatem Spiritûs ſancti probant Ambroſius lib. 3. de Spiritu ſancto cap. 22. & 23. Baſilius lib. 5. contra Eunomium ſect. 5. Gregorius Nyſſæ Antiſtes Orat. in Pentecoſtem poſt medium, & Paſchaſius lib. 1. de Spiritu ſancto cap. 5. SEXTVM habetur Hieremiæ 31. v. 33. *Dicit Dominus: Dabo legem meam in viſceribus eorũ, & in corde eorum ſcribam eam.* Id verò pactum fuiſſe à Spiritu ſancto ſcriptum teſtatur Apoſtolus Hebræorum 10. v. 16. dicens: *Conteſtatur nos Spiritus ſanctus. Poſtquam enim dixit: Hoc autem teſtamentum, quod teſtabor ad illos, poſt dies illos, dicit Dominus, dando leges meas in cordibus eorum, & in mentibus eorum ſuperſcribes eas.* Ergo Spiritus ſanctus eſt ille ipſe Deus, qui ſcripſit illud pactum. Vnde Athanaſius in diſputatione contra Arium habita Laodiceæ col. penult. hoc teſtimonio vſus fuit ad probandam Spiritus ſancti diuinitatem. Mitto locum alium Ioelis cap. 2. v. 28. & 29. qui de Spiritu ſancto accipitur à Petro Apoſtolo Act. 2. v. 17. eiuſque immenſitatem & diuinitatem probat. Vide Petauium lib. 2. cap. 16. num. 7.

12 DENIQVE Idipſum generatim probari poteſt ex omnibus ferè Prophetis, quoties aiunt tertio quoque verbo: *Hæc dicit Dominus.* quod certè non, niſi de Deo ipſo proferebant. Vnde Zacharias pater Baptiſtæ in ſuo Cantico ait: *Benedictus Dominus Deus Iſrael*, &c. *Sicut locutus eſt per os ſanctorum, qui à ſæculo ſunt Prophetarum eius.* Atqui ille ipſe erat Spiritus ſanctus. Ita enim patet ex teſtimonio Petri Apoſtoli 2. cap. 1. aientis: *Spiritu ſancto inſpirati, locuti ſunt ſancti Dei homines.* Paulus quoque Actorum 20. ait: *Spiritus ſanctus per omnes ciuitates mihi proteſtatur, dicens*, &c. Ac denique Chriſtus D. Marci 12. v. 36. inquit: *Ipſe enim Dauid dicit in Spiritu ſancto*, &c. Igitur Spiritus ſanctus eſt ille ipſe Deus, qui locutus fuit per Prophetas. Nec obeſt quòd etiam Pater, & Filius locuti fuerint ijs locis, nam locutio Dei & reuelatio creaturis facta, ſicuti & quodlibet opus ad extra, eſt communis tribus perſonis: Spiritui ſancto autem appropriatur quoddammodo, quatenus eſt inſpiratio quædam, & ſpeciale donum creaturis collatum. Vnde ex illa communi apud Prophetas loquendi formula potiſſimum fundamentum ſumit Athanaſius lib. de humana natura ſuſcepta, & in diſputatione paulo antè allegata, ad probandum diuinitatem Spiritûs ſancti. Quod etiam ij PP. obſeruant, & in ijs Paſchaſius lib. 1. de Spiritu ſancto c. 6. dicens: *Cum per Moyſen, & Dauid & Eſaiam, vel alios Prophetas, ſpeculiter Spiritus ſanctus loquutus eſſe reperiatur, Deum locutum eſſe diuina profitentur Oracula.*

SECTIO SECVNDA.

Diuinitas eadem Spiritus ſancti demonſtratur multipliciter ex variis locis Noui Teſtamenti, in triplicem claſſem diſtributis. Illuſtria Patrum Græcorum & Latinorum loca in idem confirmandum.

13 QVAMVIS Diuinitas vera Spiritûs ſancti videatur ſatis probata teſtimonijs præcedentibus, adhuc multò illuſtriora ſunt ad idem probandum innumera Noui Teſtamenti loca: quorum aliqua ſolùm excerpam, eaque ſufficientiſſima, vt Sectarijs recentibus, quibus exoſa eſt Deitas Spiritûs ſancti, mutis eſſe liceat, padeatque eam inſaniam ab Orco ſuſcitaſſe, quæ tot retro ſæculis ab Eccleſia Catholica in pleriſque Concilijs Generalibus proſcripta & fulgurita fuerat. Porrò loca ipſa poſſunt ad tres claſſes reduci. Prima eſt eorum, in quibus Spiritus ſanctus dicitur ſimpliciter Deus, & Dominus. Secunda illorum, in quibus id ipſi tribuitur, quod propriũ eſt veri Dei. Tertia denique eorum, in quibus ipſi adſcribitur operatio & efficientia Dei propria. Pauca quædam ex vnoquoque genere delibabo: nec tam colligam, quàm ſeligam.

14 AD Primam claſſem ſpectat obiurgatio Petri Apoſtoli contra Ananiam ſacræ pecuniæ depeculatorem, ita illum alloquentis Actorum 5. v. 3. *Anania, cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui ſancto, & fraudare de pretio agri?* Statim verò declarat, cuinam mentitus fuerit: *Non es mentitus hominibus, ſed Deo.* Quæ verba manifeſtè denotant, Spiritum ſanctum, cui mentitus fuit Ananias, eſſe verum Deum. Quod omnes Eccleſiæ Pa-

Patres, tum Græci, tũ Latini, eo loco obſervant, atque in illis nominatim Epiphan. Hæreſi 74. n. 6. colligẽs: παρα θεὸς ἐκ θεοῦ, καὶ θεὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ᾧ ἐνέσωσαν οἱ τοῦ τιμήματος τοῦ χωρὶς τοσρισάμενοι. id eſt, *Ergo Deus de Deo eſt, & Deus Spiritus ſanctus, cui mentiti ſunt, qui de agri pretio interuerterant.* Quid clarius?

15 PRÆTEREA. Apoſt. 1. Corinth. 3. v. 6 fideles appellat templum Dei, dicens: *Neſcitis quia templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis?* Deinde verò cap. 6. v 19 ſubdit: *An neſcitis quia membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti, qui in vobis eſt?* Itaque fideles ſunt templum Dei, quatenus ſunt templum Spiritus ſancti: & Deus in ijs habitare dicitur, quatenus Spiritus ſanctus in ijs eſt. Qui contextus doctrinæ manifeſtè ſignificat, Spiritũ ſanctum eſſe Deum. quod Patres communiter obſervant: ſpeciatim verò Athanaſius de humana nat. ſuſcepta, Cyrill. lib. 13. Theſauri c. 3. & lib. 14. cap. 1. Paſchaſ. lib. 1. de Spir. S. cap 11. Quin & Auguſtinus alio modo idipſum ferè expendit lib. 1. contra Maximinum num. 11. dicens: * Si ſacrilegi eſſemus faciẽdo templum cuicunque creaturæ; quomodo non eſt Deus verus, cui non templum facimus, ſed nos ipſi templum ſumus? * Nota autem obiter Eraſmũ ibidem ad marginem hanc notam poſuiſſe: *Hoc nunc fit quibuslibet Diuis.* quo planè videtur redarguere morem Eccleſiæ Catholicæ ædificantis Baſilicas in memoriam Sanctorum. Sed aut turpiter ignoravit ille, aut noluit advertere, quod vel Catholicis è media plebe notum eſt, iuxta antiquiſſimum Eccleſiæ morem, ab ipſo etiam Auguſtino probatum, Templa & Baſilicas vni ac ſoli Deo dicari, etiam dum in memoriam Martyrum, vel aliorum Sanctorum erigũntur PRÆTEREA. Idem Apoſtolus cap. 12. eiuſdem Epiſtolæ recẽſens opera & beneficia nobis collata, ea promiſcuè tribuit Deo ac Spiritui ſancto, tanquam auctori, dicens: * Diviſiones gratiarum ſunt, idem autem Spiritus, &c. Et diviſiones operationum ſunt: idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. * Iam verò, ijs enumeratis, concludit: * Hæc autem omnia operatur vnus atque idem Spiritus, dividens ſingulis prout vult. * Quibus verbis Apoſtolus luculentiſsimè tradit, Deum illum, qui operatur omnia in omnibus, eſſe ipſum Spiritum ſanctum, qui dona ſua dividit ſicut vult. DENIQVE idem Paulus 2. Corinth. 3. v. 16. ait: * Quum autem converſi fuerint ad Dominum, auferetur velamen: Dominus autem Spiritus eſt: vbi autem Spiritus Domini, ibi & libertas. * Vbi pro eodem accipitur Deus, ſive Dominus, ad quem ij convertentur, ac Spiritus ſanctus: de cuius perſona ibidem eſſe ſermonem clariùs in Græco oſtenditur per articulum adiunctum, ὁ δὲ κύριος τὸ πνεῦμα ἐστιν. ac præterea, dum de eodem Spiritu ſubiungitur: οὗ δὲ τὸ πνεῦμα κυρίου ἐκεῖ ἐλευθερία.

16 AD Secundam claſſem pertinent teſtimonia plura, in quibus id aſſeritur Spiritui ſancto, quod ſolius Dei proprium eſt. PRIMO enim proprium eſt Dei, vt in ſolum ipſum credamus, eiuſque fidem profiteamur; cùm fides ſit virtus theologica, quæ Deum immediatè reſpicit, veluti proprium obiectum. Credimus autem non in Patrem & Filium dumtaxat, ſed etiam in Spiritum ſanctum, eiuſque fidem profitemur in ipſa formula Baptiſmi iuxta præceptum Chriſti Math vltimo: *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* De quo ipſo vberior erit ſermo ſect. 3. Ergo Spiritus ſanctus non minùs, quàm Pater & Filius, eſt verus Deus. DEINDE. Infinita ſcientia rerum omnium, etiam profundorum Dei, eſt propria veræ Deitatis nota, quæ ſoli Deo convenire poteſt. Ea verò planè competit Spiritui ſancto, teſte Apoſt. 1. Corin. 2. v. 3 aiente: * Nobis autem revelavit Deus per Spiritum ſuum. Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim hominum ſcit, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt? Ita & quę Dei ſunt, nemo cognovit, niſi Spiritus Dei. * Ergo Spiritus ſanctus eſt verus Deus. Quod planè ex eiſdem Apoſtoli verbis colligunt Athanaſius, Epiphan. Theodor. & Ambroſ. lib. 2. de Spir. S. c. 12. aliique complures Patrum.

17 RVRSVS. Dignitas ſumma & infinita maieſtatis offenſæ per peccatũ, eſt nota manifeſta divinitatis, præſertim vbi peccatũ ratione perſonæ offenſæ eſt sũmè atrox & prorſus indignũ veniâ. Atqui eâ eſſe maieſtatẽ & dignitatẽ Spir. S. dũ directè offenditur, teſtatur Chriſtus. Math. 12. v 31. Lucę 12. v. 10. & Mar. 3. v. 28. dũ ait: * Omnia dimittentur filijs hominum peccata, & blaſphemiæ quibus blaſphemaverunt: qui autẽ blaſphemaverit in Spir. S. non habebit remiſſionem in æternum, ſed reus erit æterni delicti. * Divinitas ergo vera & ſolida ineſt Spir. S. Vnde Ambr. in ea verba lib. 1. de Spir. S. c. 3 inquit: * Quomodo inter creaturas audet quiſquam Spiritum computare? Aut quis ſic ſe obligat, vt ſi creaturæ, non putet ſibi hoc aliqua venia relaxandũ? * Optima certè & ineluctabilis ratio: quòd nullius creaturæ offenſio ſit prorſus venię incapax, ſeu remiſſione indigna. Cùm ergo offenſio Spir. S. per peccatum blaſphemiæ ſit veniæ incapax, ſeu remiſſione prorſus indigna; conſequens eſt vt ille non ſit creatura, ſed verus Deus. Eodem ferè ſenſu expendit Cyrillus verba eadem libr. 34. Theſauri, obſervans, blaſphemiam in Spiritum ſanctum graviùs puniri, quàm blaſphemiam in Deum ſimplici-

ter. Hæc enim vindicatur inflictâ præsenti morte, vt patet Levitici 24. v. 17. vbi dicitur: *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur.* Cæterũ longè gravior pœna indicitur blasphemantibus in Spiritum sanctum. nimirum, æternæ mortis, & reatûs nunquam condonandi. Videtur autem omnino absonum à recta ratione, vt sit Deo minor ille, in quem nequiùs & inexpiabiliùs blasphematur, quàm in Deũ. Non ergo Spir. S. est Deo minor, sed verus Deus.

18 DENIQVE. Immẽsitas solius Dei propria est: qui propterea de seipso aliquoda loco: *Cælum & terram ego impleo.* Vnde D. Th. in 4. dist. 10. q 1. ar 1. aiebat: *Ponere quòd corpus Christi vbique possit esse, est hæreticum, quia hoc ad immensitatis est proprium.* Atqui immensitas competit Spiritui sancto. Propterea enim dicitur de illo Sapient. 1. v. 7. *Spiritus Domini replevit orbem terrarum*, &c. Præmissum autem fuerat v 5 præced. *Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum.* Quibus planè denotatur, ibidem de persona Spiritus sancti sermonẽ esse. De iisde Psal. 138. v. 7 dicitur: *Quò ibo à Spiritu tuo, & quo a facie tua fugiam? Si ascẽdero in cælum, tu illic es: si descendero in infernũ, ades.* Quare ex ijs locis divinitatem Spiritus S. colligunt Athanas. lib. de natura hum. suscepta, & lib. de communi essentia, &c. alijsque locis, Basil. lib. 5 contra Eunom. sect. 14. & 16. Ambros. lib. 1. de Spir. S. c 7 per totum, August. lib. 2 de Trinit. cap. 5 & alij.

19 AD Deitatem etiam illam spectant loca illa, in quibus Spiritui sancto adscribitur efficientia atque operatio Dei propria. Porrò inter eas operationes, quæ propriè Dei sunt, notissima est & præcellentissima, sanctitatis, gratiæ, iustitiæque largitio: quam sacræ literæ, Concilia, & Patres, sanctificationem, iustificationemque appellant. Ideoque Iob c. 14. v. 4. aiebat: *Quis potest facere mundum de immundo conceptũ semine? Nonne tu, qui solus es?* Et Psal. 83. v. 12. *Gratiam & gloriam dabit Dominus.* Eam verò operationem sæpe Scriptura ipsa tribuit nominatim Spiritui sancto, dum ipsum appellat Roman. 1. v. 4. *Spiritum sanctificationis* & c 8. v. 15. *Spiritum adoptionis*, & Hebræor. 11. v. 29. *Spiritũ gratiæ.* Ergo Spiritus sanctus est propriè Deus. Vnde his locis vtuntur Patres in id probandum: inter quos Paschas. lib. 1. de Spiritu sancto inquit: *Sanctificare nulla creatura aliam penitus potest. Largitio sanctificationis, munificentia solius est majestatis.* Ambros quoque lib 1. de Spir. S. c. 5. eleganter ait: *Cùm omnis invisibilis, præter Trinitatem, reliqua natura, cuius rationabilem & incorpoream iure quidẽ substantiam putant, non impertiat spiritualem gratiam. sed adquiratur, nec participet, sed assumat; separanda vtique est à societate Spiritus sancti communitas creaturæ.* Brevius Basilius Magnus lib. 5. adversus Eunomium: *οὐ κτίσις ἁγιάσει κτίσιν.* id est, *Creatura nequit sanctificare creaturam.* Atqui Spiritus sanctus creaturam sanctificat. Non ergo ille est creatura.

20 CONFIRMATVR. Idipsum ex alijs Scripturæ locis, in quibus Spiritui sancto adscribitur gratiæ, sanctitatis, adoptionis, iustitiæque largitio. Etenim Actor. 10. v. 45. dicitur: *In nationes gratia Spiritus sancti effusa est.* Roman. c. 5. v. 5. *Charitas Dei effusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Et c. 15. v. 16. *Vt fiat oblatio Gentium accepta, sanctificata in Spiritu sancto.* Ac 1. Corinth. 6. v. 11. *Et hæc quidẽ fuistis, sed ablati estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri IESVCHRISTI, & in Spiritu Dei nostri.* Vbi æquiparantur Christus Dominus & Spiritus sanctus quoad gratiam & sanctitatem largiendam proprio nomine, quod solius Dei proprium est. Sed & ipse Christus D. iustificationem & sanctitatem amplissimam Discipulis promittens, Actor. 1. v. 8. dixit: *Accipietis virtutem superuenientis Spiritus sancti in vos.* Apostolus quoque Petrus eodem capite ita Iudæos alloquitur: *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine IESVCHRISTI in remissionem peccatorum vestrorũ; & accipietis donum Spiritus sancti.* Denique Apostol. 1. Corinth. 12. omnium charismatum & donorũ Dei, quibus creaturæ rationales evehuntur ad ordinem gratiæ, & sanctificantur, largitionem Spiritui sancto adscribit, tanquam auctori, cuius est ea impertiri pro libito. Quis autem vel adeò plumbeo, vel ita obstinato ingenio sit, vt in eo non deprehendat propriam divinitatis notam? Vnde Athanasius ex ijs ipsis testimonijs ita colligit Spiritûs sancti divinitatem in Epist. ad Serapionem: *Τὸ μὴ ἁγιαζόμενον παρ' ἑτέρου, μηδὲ μέτοχον ἁγιασμοῦ, ἀλλ' αὐτὸ μεθεκτὸν ὄν, ἐν ᾧ καὶ τὰ κτίσματα πάντα ἁγιάζεται, πῶς ἂν εἴη ἓν τῶν πάντων, ἢ ἴδιον τῶν μετεχόντων αὐτοῦ;* Id est: *Quod enim non sanctificatur ab altero, neque particeps est sanctificationis; sed ipsum participari potest; in quo & creaturæ omnes sanctificantur; quomodo vnum ex omnibus potest esse, aut proprium illorum, qui sunt eius participes?*

21 QVIN Vel nomen ipsum *Spiritus sancti* non adscititium, non extraneũ, non metaphoricũ, sed propriũ, apertissimè denotat, ipsũ sanctitatẽ alijs largiri virtute propria, tãquã qui sanctus essentialiter & per naturã sit; ac nullo modo exuere sanctitatẽ possit instar creaturarum, quibus illa adventitia est, & gratuitò accidit. Id verò est argumentum invictum divinitatis, iuxta illud 1. Regum 2. v. 2. *Non*

est

est sanctus, vt est Dominus: neque enim est alius extra te. Vt enim optimè argumentatur Ambrosius *in* hunc locum lib. 3. de Spir. S. c. 19: *Omnis creatura peccatorum capacitati obnoxia est: sola autem est a peccato immunis & immaculata sempiterna dignitas.* Quòd si verò quis quâ ex Pneumatomachis aulus fuerit dicere, sanctitatem Spir. S. non competere per naturâ, sed κατὰ συμβεβηκὸς, sive *ex accidenti*, sic eam blasphemiam refellit Cyril. lib. 34. Thesauri: *Quod enim per participationem alicui datur, auferri etiam ab eo potest. Sola enim quæ naturaliter insunt, inseparabilia sunt: Si ergo quasi accidens, Spir. S. sanctificatio accessit, poterit, secundum ipsos, ipsa sanctitate Spir. S. privari: quod impium omnino est. Nō igitur participatione sanctitatis sanctus est Spiritus, sed quia ex Deo naturaliter est.*

22 PRÆTEREA. Effundi & illabi intra arcanos animæ sinus, propriū est Dei. Non enim vel Angeli boni aut mali, vel anima quæpiā alterius hominis, possunt penetrare intimam alterius animæ substantiam, & intra eam habitare. Atqui Spiritus sanctus effunditur, & illabitur intra arcanos animarū sinus, earumque substantiam intimā penetrat, & in ea habitat. Est igitur verè & propriè Deus. Assumptio habetur expressa in sacris literis Ioelis 2. v. 28. & 29 *Effundam spiritum meum super omnē carnem*, &c. quod testimoniū allegat Petrus Apostolus Act. 2. v. 17. & interpretatur de adventu Spiritus S. in Apostolos. Paulus quoque ad Titum c. 3. v. 5. inquit: *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis Spiritus sancti, QVEM EFFVDIT IN NOS ABVNDE.* Vnde ex ijs locis Didymus colligit veram Spiritus sancti divinitatem lib. 2. dicens: *Ipsum EFFVSIONIS nomē increatam Spiritus sancti substantiam probat. Neque enim Deus cùm Angelum mittit, aut aliam creaturam, Effundam dicit de Angelo meo, aut Principatu, aut Throno, aut Dominatione. In solis, quippe his, quæ ab alijs participantur, hic sermo consentit.* Ambrosius quoque lib. 1. de Spiritu sancto, eodem argumento vtitur dicens: *De qua creatura Deus ita loquutus est, quòd aut Dominationes, aut Potestates effundat, aut Angelos?* Nimirum, effusio Spiritus sancti est, vt repleat animas fidelium, iuxta illud Act. 2. *Repleti sunt omnes Spiritu sancto.* Anima verò non alio spiritu, quàm divino, repleri potest. Vnde idem Didymus subdit: *Nemo autem, sive in Scripturis, sive in consuetudine, plenus creatura dicitur. Neque enim aut Scriptura sibi hoc vendicat, aut sermo cōmunis, vt dicas plenum esse quemquam Angelo, Throno, Dominatione. Soli quippe diuinæ naturæ hic conuenit sermo.*

23 NEQVE Obstat siquis obijciat, iuxta Scripturam sacram dici etiam Satanam in aliquos ingredi, veluti in Iudam ipsū proditorem, Ioannis 13. v. 27. aut implere cor alicuius, quē admodum de Anania legitur Act. 5. v. 3. vbi iuxta Græcam lectionem inquit Petrus Apostolus: Ἀνανία, διὰ τί ἐπλήρωσεν ὁ σατανᾶς τὴν καρδίαν σου; *Anania, cur implevit Satanas cor tuum?* Respondet enim idem Didymus, ijs locis nullatenus existimari debere, *mētem ipsam, & principale cordis ingredi Satanam, aut in sensum eius, atque, vt ita dicam, aditū cordis introire, siquidem hæc potestas solius est Trinitatis. Sed quasi callidus quidā, & nequam, ac fallax, fraudulentusque deceptor, in eos animā humanam malitiæ affectus trahit per cogitationes & incentiua vitiorum, quibus ipse plenus est.* Vnde hoc solùm modo *in Iudā introiuit, non substantia, sed operatione: & per fraudulentiam, & deceptionem, & malitiā inhabitare in eo creditur, quē replenit.* Itaque perstitit Didymus in ea sententia, quam initio amplexus meritò fuerat, *animam, vel mentem hominis, nullam creaturam iuxta substantiam posse implere, nisi solam Trinitatem: quamuis secundùm operationem, & voluntatis errorē, siue virtutem, animus de ijs, quæ creata sunt, impleatur.* Consonat eidem doctrinæ Paschas. lib. 2. de Spir. S. c. 1. dicens de dæmonibus: *Corporis latebras intrare possunt: animæ verò interiora adire non possunt. Sciendum ergo est quòd spiritualium nequitiarum dolosa subtilitas illa membrorum loca suo turbat incursu, quæ interdum vino nimio, vel febrino fatigātur accensu. In animæ itaque sensus inimica tentatio per malitiam scit irrepere: in animæ verò vetessus per naturam nescit influere. Et ideo huiusmodi spiritus immundos humanæ mentes, ac pectora, non naturarū infusione capiunt, sed voluntatū prauitate concipiunt.* Hactenus ille, sapienter quidē & opportunè. Porrò Opera eiusdē S. Pasch. Cardin. invenies in Bibliotheca Magna Anisionana anni M. DC. LXXVII. Tom. VIII Sæculo Quinto: Didymī autem Alexandrini (qui præceptor S. Hieronymī fuit) Tom. IV. Sæculo Quarto. Patet itaque, ijs Scripturæ locis, quibus Spir. S. dicitur replere animos, & effundi in cordibus hominū, divinitatem ipsius demonstrari: quoniā creaturæ omnes, cuiuslibet perfectionis & immaterialitatis sint, allicere, pulsare, tentare, circumcursare, aut immittere cogitationes vel incentiva pravarum operationum possunt: interiora autem animæ ac substantiam ipsam, & adyta cordis, inhabitare vel replere nullatenus possunt.

SECTIO TERTIA.

Illustratur secunda pars capitis de consubstantialitate Spiritus sancti cum Patre & Filio probata ab Anselmo. Eadem demonstratur illustribus Scripturæ locis, & selectis interpretationibus Patrum.

24 PROBAT Anselmus in secunda huius capitis parte, Spiritum sanctum non esse aliud, sive alterius essentiæ à Patre & Filio, sub hanc ferè differendi formulam. Quidquid ita necessariò existit, vt quâvis nulla creatura existeret, adhuc haberet esse, non est alterius essentiæ à Patre & Filio, sed omnino eiusdem. Atqui Spiritus sanctus ita necessariò existit, vt quamvis nulla creatura existeret, adhuc haberet esse. Ergo Spiritus sanctus non est alterius essentiæ à Patre & Filio, sed omnino eiusdem: ac per consequens est vtrique ὁμοούσιος, sive consubstantialis. Consequentia est evidens quoad vtramque partem. Maiorem propositionem probat S. Doctor: *Quoniam summæ essentiæ plures esse non possunt*: prout iam supra cap. 3. & 4. demonstravit latè, & nos cum ipso, tum in Scholijs vtriusque eius capitis: tum præterea Disp. XIII. per totam. At quidquid ita existit, vt quamvis nulla creatura existeret, adhuc haberet esse, planè habet essentiam summã: vtpotè diversam ab omni creatura, vt patet, ac proinde increatam & summam. Ergo non est alterius essentiæ à summa essentia Patris & Filij, sed omnino eiusdem. Minor autem præcipua pariter supponitur probata ab eodem Anselmo supra cap. 49. & seqq. vbi existentia Spiritus sancti probata fuit ex amore sive dilectione mutua Patris & Filij. Atqui amor seu dilectio eiusmodi ita necessariò existit, vt quamvis nulla creatura existeret, adhuc haberet esse. Quod enim Deus amet seipsum est perfectio summè necessaria, quam nullatenus exuere potest, sive creaturæ vnquam existant, sive non. Ergo Spiritus sanctus ita necessariò existit, vt quamvis nulla creatura existeret, adhuc haberet esse. Nota autem obiter, quidquid hoc loco, & capitibus præcedentibus dixerit S. Doctor, solùm procedere de Spiritu sancto, quoad prædicata ipsius necessaria; quo sensu non procedit ex cognitione futurorum, nec vllo modo ab eâ pendet: secus verò quoad terminationem liberam, qua extenditur ad futura. Quod hoc loci adnotare placuit ob cohærentiam doctrinæ à nobis traditæ supra Disp. LXVII. sect. 6 præsertim num. 76.

25 DEINDE Consubstantialitas ipsa, sive identitas Spiritûs S. cum Patre & Filio quoad substantiam seu essentiam, demonstrari potest ex plurimis Scripturæ locis. Nos autem pauca solùm expendemus, quæ abundè sufficiãt ad convincendos Pneumatomachos recentes, nisi insanire & prorsus desipere velint. Mitto autem loca illa Veteris Testamenti, ex quibus, saltem simul sumptis, aperte colligitur mysterium Trinitatis, sive identitas trium personarum in eâdem essentia: quæ latè proposita & expensa fuerũt supra Disp. LV. II. Mitto vlteriùs alia ex Novo Testamẽto, quæ allata fuerunt Disp. LIX. in idem probandum. Mitto, inquam, ne actum agam: quâvis ea directè huc etiam spectent. Mitto denique ea ipsa, quæ vtrâque sectione præcedenti proposuimus pro vera divinitate Spiritûs sancti: quæ pariter evincunt, eius substantiã esse prorsus eandẽ, ac Patris & Filij: cùm plures substantiæ, essentiæ, & naturæ divinæ repugnẽt, sicuti & plures dij. Venio itaque ad alia, quæ nominatim ad identitatẽ Spiritus S. in substantia cum Patre & Filio spectant.

26 PRIMO itaque probatur ex verbis Christi apud Ioan. c. 15. v. 26. de Spir. S. dicẽtis: *Cùm autem venerit Paraclitus, quẽ mittã vobis à Patre, Spiritũ veritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me.* Quemadmodũ verò ex eo quòd Filius dicatur *exire à Patre*, Ioan. 16 v. 27. & 28. concluditur, Filium oriri ex substantia Patris, ac proinde esse ipsi ὁμοούσιον, sive consubstantialem: ita etiam idipsum de Spiritu sancto probatur; cùm pariter ille dicatur à Patre procedere. Quoad identitatem enim substantiæ probandam perinde est à Patre exire, & procedere à Patre. Vnde Ambrosius eleganter, vt adoleti lib. 1. de Spir. S. c. 7. aiebat: *Sicut creata dici nõ potest sapientia, quæ ex ore Dei procedit; nec Verbum, quod eructatur ex corde; nec virtus, in qua plenitudo maiestatis æternæ est: ita etiam creatus non potest Spiritus æstimari, qui ex ore Dei funditur, cùm ipse Deus tantam ostenderit vnitatem, vt effundere se de Spiritu suo dicat.* Quibus verbis respexit Ambrosius ad illud Ioelis 2. v. 28. & 29. supra n. 22. expensum: *Effundam Spiritũ meũ super omnem carnem.* Verùm & idem S. Doct. Tract. in Symbolum Apost. col. 94. & lib. 1. de Spir. S. enucleatiùs exponit verba illa Christi, atque ita ea interpretatur: *Inquit, A PATRE PROCEDIT: propter originẽ. Inquit, QVEM MITTAM: propter societatem, vnitatẽque naturæ.* Paschas. quoque Cardin. lib. 1. de Spir. S. c. 12. in eadem verba ait: *Non dixit, qui à Patre creatus est, sed, QVI A PATRE PROCEDIT: id est, de paternæ societate potẽtiæ & de proprietate naturæ.* Et paucis interiectis: *Quia ergo Spir. S. à Patre procedit, tria in eo privilegia Deitatis ostendit: id est, vt in persona sua subsistere, & sine vllo temporis spatio permanere, & omnino ex substãtia Patris probetur existere.* Quod autẽ ex substantia

Pa-

Patris existit, proculdubio est ὁμοούσιον, sive consubstantiale Patri.

27 SECVNDO Demonstratur ex formula Baptismi à Christo Domino præscripta, dū ait Matthæi 28 v. 20. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Quibus planè supponitur, eandem esse & æqualē triū maiestatem dignitatemque: ac proinde eandem omnino substantiam. Neque enim vlla, vel apparēs ratio esse posse videtur, vt simul & æquè cum nominibus Patris & Filij proferatur in solemni & præcipua fidei formula nomē alicuius personæ, quæ sit diversæ ab vtroque substantiæ, & proinde distantis in infinitum. Quę enim ratio, vel apparens, esse potest, vt præcipua fidei professio eodē contextu sermonis dirigatur in personas adeò disparis & inæqualis conditionis, quales sunt Deus & creatura, & quales essent Pater Filiusque collati cū Spiritu sancto, si hic esset alterius ab ijs substantiæ, & per consequēs creatæ ac finitæ? Hanc rationē indicavit Athanasius Orat. 3 contra Arianos, dicens. ποία γὰρ κοινωνία τῷ κτίσματι πρὸς κτίστην; διὰ τί τὸ ἀνοίκειον συναριθμεῖται τῷ ποιήσαντι εἰς τὴν τοῦ βαπτίσματος τελείωσιν. id est: *Qualis enim communio esse potest creaturæ cum Creatore? Cur quod factum est, cum factore connumeretur ad perfectam omnium absolutionem?* Profectò nulla ratio esse potest ad id faciēdum. Dū igitur Spiritus sanctus connumeratur Patri & Filio in Baptismo, non comparatur ad illos veluti creatura ad Creatorem: sed tanquam eiusdē omnino cum ijs substantiæ & naturæ.

28 CONFIR. Patres multipliciter idem argumentum contra Arianos, & Macedonianos. Ac primò quidem ipse Athanas. Epist. ad Serapionem, dicens: * Qui de Trinitate aliquid eximit, & in solo Patris nomine baptizatur, aut in solo nomine Filij, aut sine Spiritu in Patre & Filio; nihil accipit: sed inanis, ac sine initiatione manet, tā ipse, quàm qui tribuere videtur. Nā in Trinitate initiatio perfecta consistit. Ita qui Filium à Patre dividit, aut Spiritum ad conditionem creaturarum detrahit; neque Filium habet, neque Patrem; sed atheus est, & infideli deterior, & quidvis potiùs, quàm Christianus. Et quidem meritò. Vt enim vnicus est baptismus, qui in Patre, & Filio, & Spiritu sancto confertur; & vna fides est in ipsum, vt ait Apostolus: sic sancta Trinitas in seipsa consistens, & in se vnita, nihil habet in se factarum rerum. HÆC EST TRINITATIS INDIVIDVÆ VNITAS, ET IN EAM FIDES VNA. * Sed & Didymus respiciens in eadem verba Apostoli ab Athanasio indicata sic argumentum ipsum illustrat lib. 2 de Spiritu S. * Vnus est Dominus, vna fides, vnum baptisma. Quis non ex ipsa cogetur veritate suscipere indifferentiam sanctæ Trinitatis, dum vna sit fides in Patre, & Filio, & Spiritu sancto, & lavacrum detur, atque firmetur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti? Nō arbitror quemquam tam vecordem, atque insanum futurū, vt perfectum baptisma putet, quod datur in nomine Patris & Filij sine assumptione Spiritus sancti: aut rursus in nomine Patris & Spiritus sancti, Filij vocabulo prætermisso: aut certè in nomine Filij & Spiritus sancti, nō præposito vocabulo Patris. Liceat enim quis possit existere saxei, vt ita dicam, cordis, & penitus mentis alienæ, qui ita baptizare conetur, vt vnū de præceptis nominibus prętermittat (videlicet, contrarius legislator Christi) tamen sine perfectione baptizabit: immo penitus à peccatis liberare non poterit, quos à se baptizatos existimaverit. * Hactenus ille, egregiè quidem. Vnde Idacius Clarus lib. contra Varimadum (nuperrecuso in Magna Biblioth. Tom V. sæculo IV.) sic Pneumatomachos vrget: *A SI SPIRITVS SANCTVS DEITATIS SVBSTANTIA PATRI ET FILIO NON COPVLATVR; CVR IN SACRAMENTO SACRI BAPTISMATIS NIHIL ABSQVE ILLO COMPLETVR?* * Nulla certè ratione imperfectus esset irritusque Baptismus, prætermisso spiritus sancti vocabulo, nisi ille æquè ac Pater & Filius ad eandem spectaret divinitatis substantiam.

29 SED Et Ambrosius, quā pollebat subtilitate, observavit, Christum D. præscripsisse formulam sacri Baptismi, non *in nominibus, sed in nomine* Patris, Filij, & Spiritus sancti, ad significandum, vnum nomen esse tribus commune, ac proinde vnam substantiam, sive deitatem. Ait enim lib. 1. de Spiritu S cap. 14. *In nomine dixit, non, in nominibus. Non ergo aliud nomen Patris, aliud nomen Filij, aliud nomen Spiritus sancti: quia Vnus Deus: non plura nomina, quia non duo dij, non tres dij.* Fortasse ex Ambrosio eandem considerationem mutuavit, aut potiùs illustravit Augustinus Tract. 6. in Ioannem dicens: * Ille vnus Deus, quia non in nominibus Patris, & Filij, & Spiritus sancti, sed in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Vbi vnum nomen audis, vnus est Deus. Sicut de semine Abrahæ dictum est, & exponit Paulus Apostolus: IN SEMINE TVO BENEDICENTVR OMNES GENTES. Nō dixit, in seminibus, tanquam in multis: sed tanquam in vno, in semine tuo, quod est Christus. Sicut ergo, quia ibi non dicit, in seminibus, docere te voluit Apostolus, quia vnus est Christus: sic & hic, cū dictū est, in nomine, nō in nominibus, quomodo ibi in semine non in seminibus; probatur vnus Deus Pater, & Filius, & Spir. S. * Quid illustrius, aut dignius ingenio Augustini? Idem ipsum ferè colligunt ex formula Baptismi Faustinus in hoc libri contra Arianos (To-

mo V. Magnæ Bibliothecæ) Basilius lib. 5. contra Eunom. c. 10. Gregorius Nazianzenus Carmine 3. Arcan. & alij Patres.

30 TERTIO Suadetur ex identitate operationum ad extra communium Spiritui sancto indivisim cum Patre & Filio: quæ planè evincit in tribus eandem potentia, ac proinde eandem omnino substantiam seu naturam. Nam, vt optimè argumentatur Didymus lib. 1. de Spiritu S. *quorum vna est operatio, vna est & substantia: quia quæ eiusdem sunt substantiæ, & ἐνεργούμενα sunt, eiusdem habent operationes: & quæ alterius substantiæ, & ἀνενέργητα sunt, dissona atque diuersa sunt.* Atqui eædem operationes indivisim tribuuntur Spiritui sancto, ac Patri & Filio. Ergo in ijs tribus est identitas potentiæ, seu virtutis activæ, proindeque & naturæ, sive substantiæ. Assumptio, sive minor propositio, in quâ solâ videtur esse posse dissidium cum hæreticis, constat planè ex plurimis Scripturæ locis, in quibus operationes quælibet Dei, etiam præstantissimæ, nominatim Spiritui sancto adscribuntur, et imprimis de iustificatione, sanctificatione, & collatione quorumlibet donorum gratiarumque, quas supernaturales appellamus, constat esse opus Dei præstantissimum, omnesque naturæ vires & exigentiam superans. Atqui iustificatio & eorum donorum largitio, asseritur ab Apostolo nominatim Spiritui sancto locis suprà num 20. indicatis. Quibus adiungo aliud testimonium ipsius ad Titum 3. v. 5. dicentis de Deo Patre: *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per IESVM-CHRISTVM Saluatorem nostrum.* Vbi æquè & indivisim tribus personis adscribitur regeneratio & renovatio nostra spiritualis. Idipsum apparet in iustificatione, quæ confertur virtute Baptismi. nam & hic fit indiscrimina tim nomine trium personarum: vt paulo antè expendimus. Sed & creatio cœlorum, virtutumque eius, & quarumlibet rerum aliarum (quæ sanè est operatio propria Dei, vt latè ostensum fuit cum Anselmo Tomo I. Disp. XVI. & duabus seqq) tribuitur in sacris litteris æquè Spiritui sancto, ac Patri & Filio, iuxta illud Psalmi 32. v. 6. *Verbo Domini cœli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Et Psalmo 103. v 30. dicitur: *Emittes Spiritum tuum, & creabuntur.* Vide quæ circa eum locum observavimus suprà Disp LVIII. n. 25 Ad hæc omniscientia, vt ita dixerim, & cognitio secretorum Dei, quam sæpe Scriptura soli intellectui Dei, veluti propriam perfectionem, sive operationem asserit, nominatim tribuitur Spiritui sancto 1. Corinth. 2. v. 10 vbi inquit Apostolus: *Spiritus enim omnia scrutatur, etiã profunda Dei. Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Ita & quæ Dei sunt, nemo nouit, nisi Spiritus Dei.* Mitto plurima alia huius generis, satis enim fuerit generatim ostendisse, potissimas Dei operationes, quas novimus, quæque ipsi vni adscribuntur, indivisim tribui Spiritui sancto æquè ac Patri & Filio. Ergo sicuti eadem trium operatio, eadem quoque virtus operatrix, eadem demũ natura & substantia est.

31 CONFIR. Moliri & agere aliquid sublime ac divinum *αὐθεντικῶς*, sive auctoritate propria, ac præseferẽte maiestatem summam, non est, nisi personæ habentis eandem cũ Deo substantiam, dignitatemque. At id perspicuè tribuitur Spiritui sancto Act. 13 v. 2. dicitur: *Ministrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos.* Ac statim: *Et ipsi quidẽ missi à Spiritu sancto, abierunt*, &c. Quod enim maius opus, aut magis divinũ, quàm conversio mundi ad veram fidem, & salutẽ æternam? Ad id verò operis ac negotij adeò sublimis, Spiritus sanctus se auctorem profitetur. Similiter c. 10. v. 20. Spiritus sanctus hisce verbis Apostolum Petrum mittit ad Cornelium: *Vade cũ eis, nihil dubitans, quia ego misi illos.* Et c. 20. v. 28. *Attẽdite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos.* Certè hæc omnia rõ sunt, nisi personæ auctoritate propria decernentis & exequẽtis salutem hominum æternam, ac proinde consubstantialis Deo. *Denique.* Paulus 1. Corinth. 12. enumerans præstantissima donorum genera, quibus Deus Ecclesiã suam locupletavit, ac supra modum exuit, statim v. 11. subdit: *Hæc autẽ omnia operatur vnus atque idẽ Spiritus, diuidens singulis prout vult.* Ecce operationem Dei propriam, Spiritui sancto adscriptam, veluti auctori, pro libito distribuenti divina & cœlestia dona. quod certè alienissimum est à persona, quæ sit *ἑτεροούσιος* seu alterius substantiæ à Deo. Vnde antiquus ille Breviarij adversus Arianos scriptor (extat apud Bibliothecam Magnam Tom. VII. sæculo V.) inquit: *Qui diuina munera prout vult, dispensat, legem superioris ignorat. Agnosce tandẽ, quia qui prout vult diuidit, nulli subditus esse probatur, sed sui potestatis esse dignoscitur. De summa enim potestate descendit voluntas, cui nulla contradicit auctoritas.*

32 VLTIMO Suadetur ex mysterio Incarnationis, quod Spiritus sancti virtute peractum est. Vnde ad Mariam Virginẽ dicitur Lucæ 1. v. 35. *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrauit tibi: ideoque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.* Apud Mathæum quoque cap. 1.

v. 20.

v. 20. *Quod enim in ea natum est, de Spiritu ſancto eſt.* Itaque ſummum Dei opus ad extra, & quo maius nec illa ſumma ſapientia moliri, nec ſumma potentia exequi potuit (quæ ferè ſunt verba Ambroſij) qualis fuit Incarnatio Verbi, adſcribitur nominatim Spiritui ſancto, tanquam qui virtute ſua illam peregerit. Nemo autem videtur eſſe poſſe tam vecors aut impudens, qui velit tantum opus factum eſſe virtute propria alicuius perſonæ aut ſubſtantiæ creatæ: cùm vel opera longè inferiora creationis & iuſtificationis in ſacra Scriptura, ſoli Deo, vt principali agenti, adſcribantur. Ergo Spiritus ſanctus non eſt perſona aut ſubſtantia aliqua creata, ſed divina & increatatae proinde ὁμοούσιος, ſive conſubſtantialis Patri & Filio. nam, vt monet Anſelmus in hoc capite, & iam antea à ſe demonſtratum ſupponit, plures ſummæ eſſentiæ ſive ſubſtantiæ eſſe non poſſunt. Vnde Auguſtinus lib. 3. contra Maximinum cap. 17. ait: *Mundus per Filium factus eſt, & Creator eſt Filius. Caro eius, quæ data eſt pro mundi Vita, per Spiritum ſanctum facta eſt; & non eſt Creator Spiritus ſanctus?* Optima argumentatio à minori ad maius. Filium eſſe Creatorem & conſubſtantialem Patri, convincitur ex eo, quòd mundus per ipſum factus fuerit. At longè maius eſt quòd per Spiritum ſanctum facta fuerit caro Filij pro ſalute mundi. Ergo multò magis convincitur, Spiritum ſanctum eſſe Creatorem, & proinde conſubſtantialem Filio ac Patri.

33 ACCEDIT, Chriſtum à Spiritu ſancto vngi, ac mitti, vt ipſe confirmat Lucæ 4. v. 18. & Actorum 10. v. 38. ex teſtimonio Iſaiæ cap. 61. initio: quin & per Spiritum ſanctum prædeſtinari Roman. 1. & ab eo repleri Lucæ 4. vbi plenus Spiritu ſancto dicitur. In quæ verba inquit Cerealis lib. contra Maximinum cap. 11. *An non Deus eſt, qui implet Deum?* Sed & Roman. 8. v. 11. dicitur Spiritus ſanctus ſuſcitaſſe Chriſtum à mortuis, ſicuti & aliis locis plurima in Chriſto ac per Chriſtum effeciſſe, quæ non, niſi in perſonâ increatam & conſubſtantialem Deo, cadere poſſunt. Quæ omnia in idem probandum ſummatim præſtrinxerunt Nazianzenus Orat. 37. quæ eſt de Spiritu ſancto, Ambroſius in Symbolum cap. 6. & ſeqq. ac tandem Fulgentius lib. 3. ad Trasimundum, his verbis: *Dicatur igitur, ſi coelorum virtutem potuit firmare, qui non eſt Deus: ſi poteſt vivificare, qui non eſt Deus: ſi poteſt in Baptiſmatis regeneratione ſanctificare, qui non eſt Deus: ſi poteſt charitatem tribuere, qui non eſt Deus: ſi poteſt in credentibus habitare, qui non eſt Deus: ſi poteſt dare gratiam, qui non eſt Deus: ſi poteſt templum membra Chriſti habere, qui non eſt Deus? & digne Spiritus ſanctus negabitur Deus.* Rurſus dicatur ſi ea, quæ de Spiritu ſancto commemorata ſunt, poteſt aliqua creatura facere; & digne Spiritus ſanctus dicetur creatura. Si autem hæc creaturæ poſſibilia nunquam fuerunt, & inveniuntur in Spiritu ſancto, quæ tamen ſoli competunt Deo, nõ debemus diverſum à Patre Filioque dicere, quẽ in operum potentia non poſſumus divertum invenire: AC SIC EX VNITATE OPERIS VNITAS EST AGNOSCENDA VIRTVTIS: nec quiſquam dubitet, Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, perſonarũ Trinitate ſervata, vnum Deum naturaliter dicere, qui potuit vniverſa ſua voluntate condere; qui cuncta poteſt virtutis omnipotentiâ gubernare; qui omnia poteſt immẽſitate divinitatis implere. *Hactenus ille*; in cuius verbis habetur epilogus totius noſtræ Diſputationis. Meritò itaque Anſelmus in hoc capite concludit, Amorem, ſive Spiritum ſanctum, eſſe vnam cum Patre & Filio ſummam eſſentiam: & per conſequens ſummam ſapientiam, ſummam veritatem, ſummum bonum, ET QVIDQVID DE SVMMI SPIRITVS SVBSTANTIA DICI POTEST.

34 NEC Subiungimus hoc loci teſtimonia Conciliorum Generalium, in quibus eadem divinitas Spiritus ſancti, & conſubſtantialitas cum Patre & Filio, definita fuit generatim contra omnes Pneumatomachos. Id enim iam præſtitum fuit latè à nobis ſupra Diſput. LV. ſect. 4. per totam.

DISPVTATIO XC.

DE SPIRITVS SANCTI PROCESSIONE EX PATRE ET FILIO.

CONTRA GRAECOS, OLIM SCHISMATICOS, POSTEA HAERETICOS.

AD NOBILISS. ET DOCTISSIMVM D. D. IOANNEM DE ANDICANO, post plures alias Præfecturas ritè & cum eximia laude gestas, Supremi Iustitiæ Senatus dignissimum Consiliarium, olim Maioris Collegij Archiepiscopalis IACOBO Apostolo sacri Purpuratum Sodalem, & in Salmanticensi Academia Iuris Cæsarei Vespertinũ ac præstantẽ Antecessorẽ, &c.

QVAMVIS Anselmus suprà cap. 50. probaverit, Amorem, sive Spiritum sanctum procedere pariter à Patre & Filio, nunc eandem doctrinam confirmare pergit cap. 54. statim in medium exhibendo. Et certè oporteret, nos plurimùm in eius explanatione immorari, nisi res eadem tractanda esset latè Tomo sequenti cum ipso S. Doctore, in Commentarijs ad Epistolam, seu librũ de Processione Spiritus sancti contra Græcos. Quare nunc solùm breviter idipsum discutiemus. Priùs tamen exhibere oportet litteram S. Doctoris, eiusque brevem commentarium.

CAPVT LIV. Aliàs LII.

Quòd totus procedat à Patre, totus à Filio; & tamen non sit nisi vnus Amor.

INTVENDVM Est diligenter, vtrùm sint duo amores, vnus à Patre procedens, alter à Filio: an vnus, non totus ab vno procedens, sed partim à Patre, partim à Filio: an nec plures, nec vnus partim procedens à singulis; sed vnus totus à singulis, & idem totus à duobus simul.

5 SED Huiusmodi dubitationis certitudo hinc indubitanter cognoscitur, quia non ex eo procedit, in quo plures sunt Pater & Filius: sed ex eo, in quo vnum sunt. Nam non ex relationibus suis, quæ plures sunt (alia enim est relatio Patris, alia Filij) sed ex ipsa sua essentia, quæ pluralitatem non admittit, emittunt Pater & Filius tantum pariter bonũ.

SICVT

4 SICVT Ergo ſingulus Pater eſt ſummus ſpiritus, & ſingulus Filius eſt ſummus ſpiritus; & ſimul Pater & Filius non duo, ſed vnus ſpiritus: ita à ſingulo Patre manat totus Amor ſummi ſpiritus, & à ſingulo Filio totus: & ſimul à Patre & Filio non duo toti, ſed vnus idemque totus.

CHOLIA IN CAPVT LIV.

SECTIO PRIMA

Ratio dubitandi ab Anſelmo propoſita, & à Græcis obiecta, ſoluitur. Doctrina Anſelmi in hoc capite, poſtea definita in Concilijs Generalibus Lugdunenſi & Florentino.

5 PLVRIMA, Vt Paulo ante monui, dicenda erant ad exornandam litteram Anſelmi in hoc capite, & confirmandam doctrinam in eo traditam. Sed cùm id propriam ſedem habiturum ſit Tomo III. in Commentarijs ad librum de Proceſſione Spiritûs ſancti, quæ iam plenè ſcripta habemus, & propediem edenda, ſatis erit nunc percurrere litteram Sanct. Doctoris, & breviter exagitare controverſiam, quam dirimit in hoc capite.

6 *INTVENDVM EST DILIGENTER, &c.* Proponit ſubtiliter, & ſolita mentis præciſione, dubitationem, ſeu difficultatem, quæ occurrere alicui poſſet, ne Spiritus ſanctus procedat à Patre & Filio. Id enim ſolùm poteſt contingere ita, vt vel ſit duplex in Deo Amor, quorum alter procedat à Patre, alter à Filio: aut ſolus vnus Amor, non totus ab vno procedens, ſed partim ab vnoquoque eorũ: aut denique vnus & idem totus à ſingulis, & idem totus ab ambobus ſimul. Neque enim præter tria hæc videtur eſſe aut cogitari poſſe modum alium, quo Amor, ſive Spiritus ſanctus in divinis procedere dicatur. Quoties enim aliquid procedit à pluribus, neceſſum eſt, vt vel illud ſit multiplex: vel vnum, partim ab vno principio, partim ab alio procedens: vel denique vnũ indiviſim & ex toto à ſingulis & pluribus ſimul. Atqui nullo ex his modis videtur procedere Spiritus ſanctus, ſive amor à Patre & Filio. Non primo modo. Alioqui eſſent quatuor perſonæ in Trinitate, contra quàm docet Fides, & declarat V. Synodus Generalis in confeſs. Fidei Iuſtiniani Imperatoris pag. 354. editionis Pariſienſis Conciliorum Binij verbis illis, *τ' ἁγίας τριάδος τετάρτης ὑποστάσεως ἤτοι προσώπου προσθήκην μὴ ἐπιδεξαμένης.* id eſt, *ſancta Trinitate quartæ hypoſtaſeos vel perſonæ adiectionem non ſuſcipiente.* Non etiam ſecundo modo. Aliàs Spiritus ſanctus eſſet aliquid compoſitum ex partibus, quarum altera procederet ex Patre, altera ex Filio. Id autem abſurdum eſt, & pariter hæreticum: cùm Deus, & quælibet perſona divina, ſit ſummè ſimplex: vt definitur in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. prout habetur in cap. Firmiter de Summa Trinit. Non denique tertium: quia videtur repugnare, vt idem effectus, aut terminus procedat totus indiviſim à duobus principijs, & à ſingulis eorum. Nullo igitur modo Amor, ſive Spiritus ſanctus, videtur procedere à Patre & Filio: nam duo principia in divinis nullum habent locum.

7 NOTANDVM Verò eſt, hanc ipſam difficultatem ab Anſelmo propoſitam, quaſi rationem dubitandi contra ſuam, immo & Catholicæ Eccleſiæ ſententiam, fuiſſe poſtea à quibuſdam Græcorum obiectam Patribus Latinis. Præſertim verò Epiſcopus Nicomedienſis apud Hugonem Etherianum lib. 2. cap. 3 obijciebat Spiritum ſanctum proceſſurum à duobus principijs, ſi procedit ex Patre & Filio *Quod enim* (aiebat) *ab aliquibus prouenit, illa habet principia, à quibus prouenit.* Similiter ex eiſdem Græcis Gemiſthus Plecho colligebat contra ſententiam Catholicam Latinorum, *vel non eſſe ſimplex quippiam Spiritum ſanctum, ſi ex duplici productione exiſtit. Vel ſi vnica productione ambo illum emittunt, ſi quidem vt perſonæ ſunt; contractio quædam erit perſonarum, & confuſio, & ad duas perſonas redacta erit Trinitas. Sin eſt, vt ſecundùm communem eſſentiam procedere dicatur, non erit eiuſdem, atque illi, eſſentiæ Spiritus ſanctus.*

8 *SED HVIVSMODI &c.* Vt occurrat S. Doctor difficultati propoſitæ, & confirmet Catholicam ſententiam de proceſſione Spiritus ſancti ex Patre, Filioque, præmittit, ipſum non procedere ab vtroque ſecundùm id, in quo ſunt duo: ſed penes id, in quo ſunt vnum idemque. Non enim procedit ab ambobus ſecundùm relationes paternitatis & filiationis, quibus invicem diſtinguuntur, & plures ſunt: ſed ſecundùm eſſentiam, in qua ſunt vnum & idem omnino. Quam eandem doctrinam exponit lib. de Proceſſione ſuprà indicato, cap. 11. aliàs 10. exemplo operum ad extra provenientium à tribus perſonis divi-

nis,

nis; non penes id in quo ſunt tres, ſed ſecundū illud in quo ſunt vnum. Vnde quemadmodum res creatæ non procedunt à Trinitate, tanquam à triplici principio, ſed vno: ita Spiritus ſanctus non procedit ex Patre & Filio, veluti ex duobus principijs, ſed tanquam ex vno, ratione vnius eiuſdemque eſſentiæ. Quam ipſam doctrinam tradiderat Magnus Auguſtinus lib. 5. de Trinit. cap. 14. hiſce verbis: * Si ergo & quod datur, principium habet eum, à quo datur, quia non aliunde accipit illud, quod ab ipſo procedit; fatendum eſt, Patrem & Filium, principium eſſe Spiritus ſancti; NON DVO PRINCIPIA. Sed ſicut Pater & Filius vnus Deus, & ad creaturam relativè vnus Creator, & vnus Dominus: SIC RELATIVE AD SPIRITVM SANCTVM VNVM PRINCIPIVM: ad creaturam verò Pater & Filius & Spiritus ſanctus vnum principium, ſicut & vnus Creator, & vnus Dominus. * Hucuſque Auguſtinus.

9 HANC Ipſam SS. Auguſtini & Anſelmi doctrinam definivit poſtea tum Innocentius III. in Concilio Lateranenſi IV. cap. 1. de quo infrà num. 18. tum plenius ac diſtinctè Gregorius X. Papa in Concilio Generali Lugdunenſi, cui ipſe præfuit. Decretum fuit miſſum Conſtantinopolim, & ad alias Orientales vrbes Græcè redditū, prout habetur apud Manuelem Calecam lib. contra Græcos cap. 39. verbis illis: Τρηγόριος Δέκατος, ἐν τῇ Λουγδούνῳ συνόδῳ, &c. Latinè autē ſic habetur in cōmunibus Conciliorum editionibus * GREGORIVS Decimus in Concilio Generali Lugdunenſi: Fideli ac devota profeſsione fatemur, quòd Spiritus ſanctus æternaliter ex Patre & Filio, NON TANQVAM EX DVOBVS PRINCIPIIS, SED TANQVAM EX VNO PRINCIPIO, NON DVABVS SPIRATIONIBVS, SED VNA SPIRATIONE PROCEDIT. Hoc profeſſa eſt, hactenus prædicavit & docuit, hoc firmiter tenet, prædicat, profitetur, & docet Sacroſancta Romana Eccleſia, mater omnium fidelium & magiſtra: hoc habet orthodoxorum Patrum, atque Doctorum, Latinorum pariter ac Græcorum, incommutabilis & vera ſententia. Sed quia nonnulli, propter irrefragabilis præmiſſæ ignorantiam veritatis in errores varios prolapſi ſunt; Nos huiuſmodi erroribus viam præcludere cupientes, ſacro approbante Concilio, damnamus, & reprobamus omnes, qui negare præſumpſerint, æternaliter Spiritum ſanctum ex Patre & Filio procedere; ſive etiam temerario auſu aſſerere, quòd Spiritus ſanctus ex Patre & Filio tanquam ex duobus principijs, & non tanquam ex vno, procedat. * Hactenus Pontifex. Quod autem ait, eam fuiſſe Patrum Latinorum pariter ac Græcorum ſententiam, oſtendemus ſingillatim in Commentarijs eius Opuſculi: ex quibus palam conſtabit, neminem ex Patribus Latinis oppoſitum docuiſſe: neminem quoque fere ex Græcis, ſaltem ſi Theodoretum excipias, qui ſolus ea in parte erraſſe deprehenditur, cùm res nondum fuiſſet ab Eccleſia definita.

10 EADEM Definitio Lugdunenſis Concilij longè poſtea maiore celebritate confirmata fuit in Concilio Florentino Generali ſub Eugenio IV. poſt longiſsimam diſputationem inter Patres Latinos & Græcos, quorquot ibidem interfuerunt cum Ioanne Paleologo Orientis Imperatore, anno Chriſti M.CD. XXXIX. Atque in vltima eius ſeſsione præcipuè Græcis, id eſt, Gregorius Scholarius, vir doctiſsimus, Ioſephus Patriarcha Conſtantinopol. Epiſcopus Ruthenus, Cardinalis Beſſarion, Theologus præcellentiſsimus, & Epiſcopus Myrilenenſis, alijque multi, palam profeſsi ſunt proceſsionem Spiritus ſancti ex Patre & Filio, *non tanquam ex duobus principijs, ſed vno*, prout ſemper eouſque à Latinis omnibus, traditum fuerat. Teſtati etiam ſunt, eam doctrinam eſſe cohærentem Sacræ Scripturæ, & Sanctis Patribus: ideoque omnes, non Latini modo, ſed Græci quoque, admiſerunt in Symbolo particulam *Filioque*, excepto Marco Epheſio, qui pertinaciter reſtitit, ſed ineaſſum.

SECTIO SECVNDA.

Marcum Epheſium, adhuc poſt Concilium Florentinum, inſtauraſſe errorem præcedentium quorundam Græcorum. Quinam ijfuerint, & quo tempore ſcripſerint.

11 QVAMVIS Verò ſit vetus Ariſtotelis effatum in Ethicis ad Nicomachum, μία χελιδὼν ἔαρ οὐ ποιεῖ, *Vna hirundo non facit Ver*; vnus ille Marcus Epheſius in fide Græcorum iam calente ex Concilio Florentino hyemem fecit, eoſque ad veterem ac toties abiuratum errorem revocavit. Nimirum, Spiritum ſanctum à Filio nullatenus procedere olim aliqui ex ipſis Græcis tradiderant, quorum primum fuiſſe Neſtorium, aut quempiam aliquem ex ipſius ſequacibus, cenſet D. Thom. 1. p. q. 36. art. 2. ad 3. & alij plures. Nam circa annum Chriſti CD. XXX. Neſtoriani in quodam Symbolo, ſeu confeſsione Fidei, quæ extat in Actis Concilij Epheſini Tomo II. cap. 37. vel etiam 31. iuxta Recentiores editiones, poſtquam profitentur Spiritum ſanct. ex Patre procedere, ſubdunt: *Filium tamen non nominamus; neque*

per

per Filium subsistentiam suam (alij vertunt, *substantiam*, vel *essentiam*) *esse dicimus*. Vnde adeò antiqua est origo eius erroris, quem prælijs initio ferè amplexatus fuit Theodoretus in gratiam Nestorianorum contra S. Cyrillũ Alexandrinum, eiusque Anathematismos, in quibus hæreses Nestorij proscribebat. Quoniã verò Cyrillus in nono illorum Spiritum sanct. appellabat, *ἴδιον αὐτοῦ τὸ πνεῦμα*. id est, *proprium illius* (Filij) *Spiritum*, Theodoretus sic in oppositum scripsit: *Proprium Spiritum Filij, siquidem vt eiusdem naturæ, & à Patre procedentem dixit* (Cyrillus) *simul & nos cõfitemur, & vt piam vocem amplexamur. Si verò tanquam ex Filio, vel per Filium suam habere essentiam dicit, vt blasphemiam hanc, & sicut impium abijcimus.* Quamvis verò postea Theodosio Iuniore imperante idẽ Theodoretus Constantinopolim evocatus cum alijs Episcopis, Nestorio Hæresiarchæ anathema dixerit, & propterea à Concilio Calchedonensi Actione octava in communionem admissus fuerit cum honorificis acclamationibus Catholici Pastoris, & Orthodoxi Ecclesiæ Doctoris; nullibi tamen postea inveniturretractasse eam opinionem, aut perspicuè dixisse, Spiritum sanctum procedere ex Filio, vel per Filium: sed dumtaxat, *à Patre procedere & per Filium dari*. Ita enim habet ad illa verba Rom. 8 *Propter inhabitantem Spiritum eius in nobis*: & similiter ad illud 1. Corinth. 2. *Spiritum qui ex Deo est*. Itaque iure ac merito error ille adscribitur Theodoreto, veluti qui illum ex professo tradiderit, & nunquam retractasse inveniatur in reliquo vitæ progressu, ac pluribus scriptis, quæ postea edidit. Sed de hoc plura Disp. sequenti.

12 DEINDE Rusticus Diaconus Romanus Disputatione contra Acephalos (novissimè recusa in Biblioth. Magna Anisloniana VV. PP. Tomo X. Sæculo VI.) circa annũ Christi D. LXXX. dixit de Spiritu Sancto: *Vtrum à Filio eodem modo, quo à Patre procedat, nondum perfectè habeo satisfactum.* Refertur verò is Scriptor inter Schismaticos. Quòd autem aliqui voluni S. Ioannem Damascenum Theodoreto in ea parte subscripsisse, reijciemus sæpe in progressu, & nominatim Disp. XCII. num. 30. quidquid, præter alios, suspicatus fuerit eruditissimus Petrus Pithœus, qui illum arbitratur eundem cum Ioanne quodam Monacho Hierosolymitano, instauratore eiusdem erroris circa annum Christi octingentissimum octavum aut nonum. Certum quippe est, Damascenum plurimis antè annis claudisse sanctissimæ vitæ periodum, vt ibidem ostẽdemus. Mitto quæ eodem loco dicemus circa Concilium Aquisgranense celebratum sub Pontificatu Leonis III. & Imperio Caroli Magni. Similiter in Gentiliacensi Concilio circa annum Christi DCCLXVII. vt inquit Ado in Chronico, fuit *ventilata quæstio inter Græcos & Romanos de Trinitate: & vtrum Spiritus sanctus, sicut procedit à Patre, ita etiam procedat à Filio.* Id enim non in Concilio aliquo Generali, sed Provinciali, in villa Gentiliaco prodè Lutetiam, disputatum fuisse, Regino auctor est. Quinam verò nominatim fuerint ij Græci, non satis constat.

13 POSTEA Circa annum Christi DCCC.LXIX. Photius dictus Patriarcha Constantinopolitanus, subtili vir ingenio, & varia eruditione, sed pietate nulla, & insolenti audacia in Romanam Ecclesiam, inter multa quæ contra illam machinatus est, præsertim in Cõciliabulo quodam, docuit pertinaciter, & libro edito disseminavit, *Spiritum sanctum a solo Patre, non a Filio procedere.* Ita referunt plurimi Scriptores, & præsertim Hugo Etherianus lib. de Hæresibus, quas Græci devolvunt in Latinos cap. 15 (vide Bibliothecam nuperè laudatam Tomo XXI. Sæculo XI. vbi Opuscula eius auctoris habentur) atque ex multiplici Historicorum veterum observatione Christianus Lupus sæpissimè Tomo II. in Scholijs ad Synodum Octavam Generalem, in qua Photius damnatus fuit, sicuti & postea in Synodo Romana degradatus, immo & Christiani nomine exutus. Lege laudatum scriptorem, præsertim pag. 1288. & 1494. ac præterea Baronium ad annum Christi DCCC.LXIX. cum sequentibus.

14 POST Photium vivis ereptum, quadraginta circiter annis, id est, circa Christi nongentissimum, Theophylactus eundem errorem continuasse creditur. Etenim in cap. 3. Ioannis propè finẽ reprehendit Latinos, quòd dicerent, *Spiritum sanctum à Filio procedere.* Quin & addit: *Cæterum esse ex Filio nulla Scriptura testatur: vt ne duo principia introducamus Patrem & Filium.* Nimirum præcipuum fundamentum, cui innitebantur Græci vt asserirent Spiritum sanctum ex solo Patre procedere, non etiam ex Filio, in eo situm erat, quòd ex opposito colligerentur, Patrem & Filium non esse vnum principium, sed duplex, Spiritus sancti: vt constat ex ipsorum Græcorum scriptis, & ex Actis Concilij Florentini. Circa idem verò tempus Græcos in suam linguam transtulisse libros Dialogorum S. Gregorij Magni, præterm ssa particula *Filioque* in ijs extante, scribit Ioannes Diaconus lib. 4. Vitæ eiusdem S. Doctoris cap. 75. Vnde evincitur, errorem illum eo tempore recepti issimum apud Græcos, aut etiam popularem fuisse.

15 VENIAMVS Ad sæculum vndecimum

timum, in quo floruit S. Anselmus & in co videbimus plures acriter in ea parte pro Theodoreto & Photio decertatie. Imprimis Michael Patriarcha CP. circa annum Christi M.L. non modò publicè negabat processionem Spiritus sanct. ex Filio; sed etiam impudenter *Pontificem Romanum cum suis excommunicatum esse proclamare cœpit, eo quòd in Symbolo addidissent illud, FILIOQVE.* Ita enim in Epist. ad Constant. testatur qui eodem tempore sanctissimè regebat Ecclesiam, Leo IX. ex Monacho Benedictino & Episcopo Tullensi creatus Pontifex anno M.XLVIII. Vt autem appareat, in quantum & qualem Ecclesiæ Dei Prælatum debacharetur Græcus ille, accipe quæ de eo, inter plura alia, habet Hariulphus in Chronico sui Monasterij S. Richarij Centulensis lib. 4. cap. 20. * Leo Papa, natione Teutonicus, parentum excellentissima nobilitate præfulgens, & cœlesti visione designatus antequam natus, in Lotharingia mundo processit. Qui sacris litteris, atque literalibus studijs accuratissimè eruditus, & per omnem puerilem, iuventutemque & adolescentiam, timoratæ mentis honestatem conservans, electione Cleri & populi Ecclesiæ Tullensi ordinatus est Episcopus, cùm iam propinqui viri Imperiales de Romano Apostolatu ei conferendo tractarent. Sanè non recusavit homo inclytus pauperculæ civitatis curam suscipere: immo obtentu maioris evitandi honoris, ad hanc facilè est deductus.* Similiter Richerius in Chronico Monasterij Senonensis lib. 2. cap. 10. de illo inquit, multa divinitus signa ostendisse, *Cuius sanctitatis postea futurus esset Bruno.* (sic enim appellabatur Leo IX. antequam Summus Pontifex eligeretur) *In quācumque ciuitatem, vel castellum, vel vicum, aut villam intraret, galli earundem villarum lingua eius patriæ, per quā transibat, densis clamoribus eum Papam futurum clamabant, Leo Papa, Leo Papa; cum ei nomen imponendum omnes ignorarent. Et iterum atque iterum hoc nomen reciprocabant, Leo Papa, Leo Papa. Quo audito qui cum eo erant, eum in summa veneratione habere cœperunt.* Denique, vt plurima alia omittam in laudem eius sanctissimi Pontificis, cuius præconijs Historici pleni sunt, Sigebertus Gemblacensis, scriptor eiusdem ferè temporis, inquit: *Leo, cùm ad capessendam Sedem Apostolicam tenderet Romam, audiuit voces Angelorum concinentium: Dicit Dominus: Ego cogito cogitationes pacis, & non afflictionis.* Quin & memoriæ proditum est, cùm Romam perveniret hyemis tempore, singulis noctibus, antequam à Clero ritè Pontifex eligeretur, nudis pedibus atque humili habitu cū paucis quibusdam Clericis Ecclesias vrbis visitare solitum pierate mira. In hunc itaque talem & tantum Pontificem Ecclesiæ Dei Michael Patriarcha CP. suum virus evomuit.

16 MICHAELEM Secutus fuit Petrus Antiochiæ Patriarcha in litteris adversus Latinos, quorum partem exscribemus Disput. XCII. num. 39. Summa illarum est, criminari Ecclesiam Romanam, quòd eo tempore crederet Spiritus sancti processionem ex Filio, & multò magis quòd particulam FILIOQVE addidisset Symbolo. Quod ille contendit fuisse summum scelus, & velut novam fidem cudere, præter vllum in Evangelio fundamentum: ideoque Latinis anathema dicit. Postea verò illos quoddammodo excusare videtur ob barbariem aut ruditatem, quæ talis sit, vt magnum censeri debeat si fidem Trinitatis & Incarnationis integram servent. Hæc ferè ille, aut risu prætereunda, aut acri reprehensione digna: quæ loco indicato num. 40. & 41 refutabimus. Itaque prædictus Patriarcha Antiochenus cum Michaele apertè negavit processionem Spiritus S. ex Filio, indicto præterea anathemate, quamvis inani, oppositum asserentibus. Ex hoc tempore palam Græci contra Ecclesiam Romanam in eo errore versati sunt: ideoque Nicetas paucis post annis, scilicèt, circa millesimū & sexagesimum Christi, librum edidit contra Latinos ad probandum, Spiritum sanctum ex solo Patre procedere. Successerunt alij eodem sæculo vsque ad annum nonagesimum octavum, in quo plures Græci, quorum nomina nescimus, coram Vrbano II. Bari in Apulia ad Concilium convenerunt. Cumque plura pro sua opinione in medium proferrent, S. Anselmus, qui aderat, ab ipso Pontifice iussus, adeò eruditè & eloquenter contra illos disputavit, vt omnium iudicio actum penitus fuerit de illorum errore. Mitto Nicephorum Callistum CC. post annis scribentem: qui in Synopsi de Trinitate laudat Andronicum Seniorem Palæologum, *quòd liquidò declarasset Spiritus sancti processionem à solo Patre, & non à Filio.* Vnde & Nicephorus ipse inter Schismaticos reputatur.

17 DENIQVE Adhuc post rem latè controversiam, & definitam ab Ecclesia in tribus Generalibus Concilijs, Laterenensi, Lugdunensi, & Florentino, vt supra dicebamus, idque ex consensu communi Patrum Occidentalium Orientaliumque; Græci, duce Marco Ephesio, errorem veterem instaurarunt, scriptis ea de re libris, quos tamen alij, etiam ex Græcis ipsis, doctissimè confutarunt. Eandem perfidiam amplexi sunt paulo post Florentinum, id est, anno M.CD.LX. quidam hæretici: vt Ioannes de Vvesalia, sive Vvestphalia, apud Praepositum lib. 2. cap. 22. & Ioannes Cazonovius,

ac

ac Ioannes Sommerus, & Petrus Martyr apud Iodocum Coccium lib. 1. de Trinitate art. 7. Hæc itaque libata sint circa eos, qui vsque hodie inveniuntur negasse processionem Spiritus sancti ex Filio.

18 CVM Verò enim errorem latè impugnaturi simus Tomo III. sequenti cum Anselmo in Commentarijs libri ipsius de Processione Spiritus sancti contra Græcos, sufficiet nunc aliquanto breviùs id præstare: ne hęc doctrinæ pars aded præcipua in hoc Tomo, qui de mysterio Trinitatis solùm agit, extoto desideraretur. Ostendemus itaque Ecclesiam Catholicam Scripturæ testimonijs innixam, & communi sensui Patrum Latinorum ac Græcorum, processionem Spiritus sancti ex Filio definijsse. Nec hoc loco proferam omnia Scripturæ loca observata ab Anselmo, sed pauca quædam.

SECTIO TERTIA

Processio Spiritus sancti à Filio ostenditur illustri Christi Domini testimonio, speciatim observato ab Anselmo, & ex doctrina communi Patrum Græcorum Latinorumque explanato, iuxta Catholicam sententiam. Obiectiones aliquot solutæ.

19 PRIMVM Scripturæ testimonium sit, quod Anselmus lib. de Processione cap. 7. aliàs 11. vrget contra Græcos ex verbis Christi Ioannis 17. v. 13. *Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur à semetipso: sed quæcumque audiet, loquetur, & quæ ventura sunt, annuntiabit vobis. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.* Hæc ibi: ex quibus luculenter constat, Spiritũ sanctum docere omnem veritatem; non tanquam loquentem à seipso, sive habentem scientiam à se; sed accipientem à Christo. Quemadmodum enim omnia quę habet Pater, Filij sunt: ita quęcumque habet Filius, sunt Spiritus sancti. Hic enim à Filio accipit scientiam, & quidquid perfectionis in eo est. quemadmodum ipse Filius accipit scientiam & reliquas perfectiones à Patre. Quemadmodum ergo Filius eam ob causam verè procedit à Patre: ita etiam Spiritũs sanctus à Filio. Vnde Anselmus loco allegato, inquit: *Quid est. Ab alio habebit quod loquetur, nisi ab alio habebit scientiam eorum quæ loquetur? Vnde postquam dixit, NON LOQVETVR A SEMETIPSO, addidit, SED QVÆCVMQVE AVDIET, LOQVETVR. Quia est audire Spiritui sancto, nisi quasi discere? Et quid est discere, nisi scientiam accipere? Si ergo scientia eius non est aliud, nisi essentia eius; ab illo habet essentiã, à quo audit ea, quæ loquitur, & quæ docet; quoniam est illi loqui, quod docere. Non habet autem essentiam ab alio, nisi aut à Patre, aut à Filio. Verùm si habet esse à Patre, secundum supradictam rationem, habet etiam à Filio. Vnde & idem Filius dicit: ILLE ME CLARIFICABIT, QVIA DE MEO ACCIPIET, ET ANNVNTIABIT VOBIS. Quippe quid est aliud hoc dicere, quã à me audiet, hoc est, à me sciet quod annuntiabit vobis? Cùm dixit, QVÆCVMQVE AVDIET, LOQVETVR, non determinauit à quo audiet. Cùm verò ait, DE MEO ACCIPIET, nequis soli Patri attribuat quod ab alio audit; aperte se esse, à quo, sicut à Patre, scientiam, sive essentiam accipiat, demonstrat. Sicut enim cùm audimus, Non loquetur à semetipso, sed quæcumque audiet, loquetur, & annuntiabit vobis, significatur esse & procedere, à quo audit: ita, cùm profert Filius, DE MEO ACCIPIET, ET ANNVNTIABIT VOBIS, palam ostendit, eum de suo, hoc est, de sua essentia essentiam habere & procedere. Quod enim diuina essentia non est, sub Spiritu sancto est; nec esse accipit aliquid de hoc, quod sub se est. Quare cùm Filius dicit, DE MEO ACCIPIET, non aliud ibi suum significat, quàm suam essentiam.*

20 HIC Est genuinus sensus eorum verborum, observatus à Patribus, tum Græcis, tum Latinis, longè ante Anselmum: quorum aliquot testimonia in medium proferre oportet. Ac primum quidem ex Græcis audire pat est Didymum, scriptorem eruditissimum, magistrumque Hieronymi, qui libros ipsius de Spiritu sancto Latinè reddidit. Is ergo in secundo illorum sic exponit prædictum testimonium: * Non enim loquetur à semetipso: Hoc est, non sine me, & Patris arbitrio: quia inseparabilis à me & Patris est voluntate. QVIA NON EX SE, SED EX PATRE ET ME EST. HOC ENIM IPSVM, QVOD SVBSISTIT, A PATRE, ET ME, ILLI EST.* Postea verò exponens, quid sit, vnam personam loqui alteri, vel ab alia audire, inquit: * Spiritus quoque sanctus, qui est Spiritus veritatis, Spiritusque sapientiæ, non potest, Filio loquente, audire quæ nescit; cùm hoc ipsum sit, quod profertur à Filio, id est, procedens à veritate, consolatore manens de consolatore, Deus de Deo Spiritus veritatis procedens. * Denique accedens ad posteriora illa verba, DE MEO ACCIPIET, subiungit: * Rursum hic accipere

pere, vt divinæ naturæ conveniat, intelligendum. Quomodo ergo Filius dans non privatus ijs, quæ tribuit, nec cum damno suo impertit alijs: sic Spiritus non accipit, quod antè non habuit. Si enim quod priùs non habebat, accepit; translato in alium munere vacuus largitor effectus est, cessans habere quod tribuit. Quomodo igitur suprà de naturis incorporalibus disputantes intelleximus: sic & nunc Spiritum sanctum à Filio accipere id quod suæ naturæ fuerat, cognoscendum est; & non dantem, & accipientem, sed vnam significare substantiam. Siquidem & Filius eadem à Patre accipere dicitur, quibus ipse subsistit. Neque enim quid aliud est Filius, excepris ijs, quæ ei dantur à Patre: NEQVE ALIA SVBSTANTIA EST SPIRITVS SANCTI, PRÆTER IDQVOD DATVR EI A FILIO.* Hactenus ille Græcus & doctissimus scriptor: qui apertè in ijs Christi verbis contineri censuit processionem Spiritus sancti quoad suam substantiam à Filio.

21 SIMILITER Cyrillus Alexandrinus eadem Christi verba intellexit lib. 10. in Ioannem reddens rationem cur Spiritus sanctus dicatur non loqui à semetipso, & dicens: *οὐ γὰρ ἀλλότριον τοῦ μονογενοῦς οὐσίας τὸ ἅγιον φαίνεται πνεῦμα*, &c. *Non enim alienus ab Vnigeniti substantia Spiritus sanctus intelligitur: procedit verò naturaliter ex ipso, cùm nihil præter illum aliud sit, quod ad naturæ identitatem attinet: quamuis in propria fortè subsistentia intelligatur existens.* Subdit præterea, explanans reliqua verba eiusdem testimonij. *Propterea addidit, QVÆ VENTVRA SVNT, NVNCIABIT VOBIS; tantùm non ita dicens: Id signum erit vobis, OMNINO EX MEA ESSE SVBSTANTIA SPIRITVM SANCTVM, ac velut mentem esse meam, quod venturæ dicat vobis, quemadmodum & ego.* Sunt & alia plura loca eiusdem Cyrilli, in quibus docet Spiritus sancti processionē de Filio. Vide Disp. XCI. num. 4. 5. & 13. Consonat Epiphanius in Ancorato num. 67. eodem testimonio vtens, ac dicens: *Iam verò cùm Christus ex Patre credatur Deus de Deo, & Spiritus ex Christo, sicut ab ambobus; vt Christus his verbis asserit: QVIA A PATRE PROCEDIT: & præterea: HIC DE MEO ACCIPIET.* Deinde num. 32. & Hæresi 74. id testimonium cōiungit cum alio Christi apud Mathæum cap. 11 dicentis: *Nemo novit Filium, nisi Pater: neque Patrem quis novit, nisi Filius, aut cui voluerit Filius revelare.* Supra vtramque verò ita loquitur de Spiritu sancto: *Si igitur à Patre procedit, & de meo, vt ait Dominus, accipiet, quemadmodum nemo novit Patrem, nisi Filius, neque Filium, nisi Pater: ita dicere audeo, neque Spiritum, nisi Pater, ET FILIVS, A QVO PROCEDIT, ET A QVO ACCIPIT: & neque Filium ac Patrem, nisi Spiritus sanctus, qui verè glorificat, qui docet omnia, qui testatur de Filio. QVIA PATRE ET FILIO.* Quid clariùs? Vide alia eiusdem Epiphanij loca infrà num. 24.

22 EODEM Sensu verba illa Christi interpretatur Athanasius, perspicuè docens, Spiritum sanctum *à Patre procedere, & de Filio accipere*; idque pluribus locis, observatis à Ruizio disp. 67. sect. 2. Sufficiat tamen vnum ex ijs in medium proferre ex Epistol. ad Serapionem, cui initium, *Litteræ*, multo propiùs ad medium, quàm ad finem, vbi comparat processionem Spiritus sancti à Filio, processioni Filij à Patre dicens: * Filius à Patre mittitur. Ita enim inquit: sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum Vnigenitum daret. Filius porrò spiritum emittit, cùm sic loquitur: Ego autem si abscessero, mittam Paraclitum. Et Filius Patrem glorificans, Pater, inquit, ego glorificavi te. Spiritus verò glorificat Filium: Ille enim, prouidit, me glorificavit. Filijque verba sunt: Quæ audivi à Patre, hæc loquor ad mundum. Spiritus porrò à Filio accipit: DE MEO ENIM, inquit, ACCIPIET, & annuntiabit vobis. Et Filius in nomine Patris venit. De Spiritu verò sancto legitur: QVEM MITTET PATER IN NOMINE MEO. Quem igitur istiusmodi ordinem & naturam habeat Spiritus ad Filium, qualem Filius habet ad Patrem, &c. * Atqui Filius non alium ordinem ad Patrem habet, quàm originis, vt quia ab eo accipit, & mittitur, & venit in eius nomine. Similiter ergo ex mente Athanasij ad eum locum, Spiritus habet ordinem originis ad Filium, vt proinde de eo accipiat, mittatur, & veniat, ipsius nomine. Eandem doctrinam repetit S. Doctor in alia Epist. ad Serapionem, quæ incipit, *Admirabere*, sub initium: vbi allegatis eisdem verbis Christi, *Ex me accipiet* (sic enim ibidem legit) inquit: *Qualem proprietatem cognovimus Filium habere cum Patre, eandem comperiemus Spiritum sanctum habere cum Filio. Et quemadmodum Filius dicit, Omnia quæ habet Pater, mea sunt: sic hæc omnia comperiemus esse per Filium in Spiritu sancto.*

23 NEQVE Appareat mirum, tam apertè tradi ab Athanasio eam veritatem: siquidem in ipsius Symbolo legitur, & Ecclesia palam profitetur Dominicis diebus: *Spiritus sanctus à Patre & Filio.* Quidquid enim ejusdem Cazanovius apud Nostrum Genebrardum lib. 3. de Trinitat. pag. 186. post Græculos Romanæ Ecclesiæ hostes, ita olim extabat Li-

sine,

Latinè, ſicuti & Græcè, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ. vt conſtitit ex libro Græco manuſcripto de Proceſſione Spiritus ſancti, quem Lazaro Baiffio Oratori Regis Franciſci I. apud Venetos obtulit Dionyſius Græcus Epiſcopus Zienenſis & Firmienſis anno M.D.XXXIII. tumiliterque ex editionibus, Baſileenſi apud Nicolaum Bryling, & Pariſienſi anni 1565. apud Henricum Stephanum, vt proinde ſiqua Græca exemplaria non habent particulam illam καὶ τοῦ υἱοῦ, & Filio, cenſeantur depravata ab ipſis Græcis. Ac certè in exemplaribus Symboli ipſius extabant tempore Gennadij Maſſilienſis (id eſt, circa annum Chriſti CD. XC.) nam, vt ille inquit lib. de Spiritu ſanct. cap. 1. Græci ſequaces contrariæ opinionis eo Athanaſij teſtimonio in rabiem agebantur. Deinde vt minimùm temporibus D. Thomæ in tota Eccleſia Latina legebatur cum illa particula, neque vnquam conſtat ab alio quopiam additam fuiſſe. Verùm eo gratis permiſſo, & viro conceſſo Adverſarijs, Eccleſiam Latinam Symbolo Athanaſij adiecille particulam *Filioque*, quemadmodum & ſymbolo Conſtantinopolitano addidit particulam *Filioque*; adhuc abundè manifeſta eſſet Athanaſij mens pro ſententia Catholica, ex locis iam indicatis.

24 CONSONANT Alij Patres præcipui Græcorum, pariter intelligentes id teſtimonium, Nazianzenus antonomaſticè Theologus Oratione 49. de Fide propè finem ita loquitur de Chriſto Domino: *Miſit nobis Spiritum ſanctum de propria ſua, & ex vna eademque ſubſtantia.* Et paucis interiectis: *Ipſe Dominus Saluator noſter, DE MEO, inquit, ACCIPIET: ex eo vtique, quod eſt Filius, quia & Filius de eo quod Pater eſt.* Ergo quemadmodum Filius accipit quidquid eſt à Patre, ita etiam Spiritus ſanctus à Filio. Epiphanius quoque in Ancorato coluna 7 inquit: *Spiritus ſanctus in medio Patris & Filij, ex Patre & Filio.* Ac præterea propiùs ad medium quàm ad finem eiuſdem Ancorati ait: *Si verò Chriſtus ex Patre creditur Deus ex Deo, Spiritus ex Chriſto, aut ab vtriſque, ſicut Chriſtus dicit, QVI EX PATRE PROCEDIT: & HIC DE MEO ACCIPIET, &c.* Ac longè inferiùs ſemel atque iterum ait: *Spiritus ſanctus ab vtriſque.* Rurſus longè poſtea, in idem Chriſti teſtimonium, *De meo accipiet*, inquit: *Spiritus ſanctus, qui ex Patre & Filio, ſolus eſt dux veritatis.* Deinde Hæreſi 57. 62. 69. & 74. id repetit: *Spiritus ſanctus à Patre procedit, & à Filio accipit.* Nimirum vt idem exponit, *ex eadem eſſentia, ex eadem Deitate, ex Patre & Filio.* Cyrillus Hieroſolymit. ſimiliter Catecheſi 16. propiùs ad medium, quàm ad finem, inquit: *Pater dedit Filio, Filius autem tradit Spiritui ſancto.* Id verò probat: quoniam Matthæi 11. inquit Filius: *Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo*: ac Ioannis 16. *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.* Patet itaque, in hoc teſtimonio Chriſti ad litteram tradi proceſſionem Spiritus ſancti ex Filio, iuxta interpretationem communem Patrum Græcorum: quibus adiunge Gregorium Nyſſæ Antiſtitem lib. 1. contra Eunomium ſeorſim edito a Iacobo Grethſero, Ioannem Chryſoſtomum Tomo VI. Homil. quadam de Spiritu ſancto, cui initium, χθὲς ἡμῖν, ὦ φιλόχριστοι, Baſilium Magnum multis locis in Concilio Florentino examinatis, quæ videri poſſunt apud doctiſſimum Cardinalem Beſſarionem lib. de Proceſſione Spiritus ſancti, Emanuelem Calecam lib. de eadem re pro Latinis contra Græcos, & Demetrium Cydonem idem argumentum tractantem contra errorem Gentis ſuæ: vt omittam quæ circa idipſum obſervarunt ex Recentioribus Bellarminus Tomo I lib. 2. de Chriſto cap. 20. & ſeqq. Ruiz diſp. 67. Petavius lib. 8. de Trinit. cap 3. & 5. ac Chriſtianus Lupus noviſsimè in Scholijs ad Synodum VIII. Generalem cap. 5

25 VENIAMVS Ad Patres Latinos, qui non minùs perſpicuè in ijs verbis Chriſti exponunt proceſſionem Spiritus ſancti ex Filio. Imprimis Ambroſius lib. 5. de Fide ad Gratianum cap. 6. prope initium, ait: *Non enim loquetur a ſemetipſo, ſed quæcumque audiet loquetur. Filius loquitur & Pater: quia vna ſententia & operatio Trinitatis eſt.* Verùm hæc coniũgere oportet cum ijs quę docet lib. 2. de Spiritu ſancto cap. 12. ſub initium dicens: *Præſcientiam habet omnium Dei Filius futurorũ. Quæ Filio cognita putas, ea de Filio Spiritus S. accipit. Accipit autẽ per vnitatem ſubſtantiæ, ſicut accepit à Patre Filius.* Quibus denotat S. Doct. verba illa, *De meo accipiet*, ita intelligi debere, vt Spiritus S. acceperit à Filio per vnitatem ſubſtantiæ quidquid habet, ſicutẽ Filius ipſe omnia ſua à Patre accipit. Subſcribunt eidem interpretationi Hilarius lib. 8. de Trinit. Leo Magnus Serm. 1. in Pentecoſtem, Beda in Commentarijs ad cap. 16. Ioannis, & Auguſtinus Tract. 99. in Ioannem prope finem inquiens: *A quo habet Filius, vt ſit Deus, ab illo habet vtique, VT ETIAM DE ILLO PROCEDAT SPIRITVS SANCTVS*: ac per hoc Spiritus ſanctus, vt etiam de Filio procedat, ſicut procedit à Patre, ab ipſo habet Patre Præterea non minùs apertè lib. 3. contra Maximinum cap. 14. ſub initium inquit: *Qui talem Filium genuit, gignendo dedit, vt etiã de ipſo procedat Spiritus ſanctus.* Quæ verba

videtur præ oculis habuisse Eugenius IV. dum in Concilio Florentino, in litteris Vnionis post medium dixit: * Quoniam omnia quæ Patris sunt, ipse Pater vnigenito Filio suo gignendo dedit, præter esse Patrem; hoc ipsum, quòd Spiritus sanctus procedit ex Filio, ipse Filius à Patre æternaliter habet, à quo æternaliter etiã genitus est. * Itaque de primo ad vltimum vel ex vno illo Scripturæ testimonio, quod hactenus explicuimus, colligitur manifestè processio Spiritus sancti ex Filio, sicut ex Patre; idque non modò iuxta communem Latinorum sensum, sed etiam Græcorum Patrum: vt pudeat Græculos posteriores tritam maiorum suorum viam deseruisse, & *velut agmine facto*, criminationibus atque opprobrijs Ecclesiam Latinam impugnasse.

26 VT Autem veritas ipsa illustrior appareat, possunt obijci nonnulla contra doctrinam ex Patribus traditã in hac sectione. PRIMVM est, quòd licèt plerique Patrum, & cõmuniter Recentiores Interpretes intelligant verba illa Christi, *De meo accipiet*, vt æquivaleant his, *A me procedit*; alij tamen exponunt, ac si dicat, de mea scientia, de meis donis, ac meo nomine veniet, mea mandata exponẽs, & mysteria annuntians, verè quidem, & longè aliter, quàm pseudoprophetæ, qui loquebantur à seipsis. Ita enim locum illum exponunt Chrysostomus Tomo 3. Homil. 3. de Spiritu sanct. cui initium, *Heri à nobis*, atque ex ipso Occumenius, Theophylactus, & Euthymius in cap. Ioan. 16. Non ergo opus est, vt intelligatur locus ille de processione æterna Spiritus sancti à Filio, sed potest congruenter accipi de missione temporanea ad creaturas. SECVNDVM. Christus D. in his verbis non ait, *De me accipiet*: sed *de meo*. Ad hoc autem sufficit vt accipiat de essentia Patris, quæ est essentia ipsius Filij. Non ergo exigitur vt accipiat ab ipso Filio TERTIVM. Si id intelligeretur de æterna processione, Christus non diceret de Spiritu sancto, *De meo accipiet*, sed potiùs, *accipit*. Quippe processio æterna præcessit, nõ sequetur. Cùm ergo dixerit de futuro, *accipiet*; non loquitur de processione æterna, sed de missione temporaria, quæ adhuc futura erat. QVARTVM Christus eo loco agebat de testimonio, quod Spiritus sanctus de ipso redditurus erat & quo illum erat glorificaturus. Id verò oportebat esse omnibus conspicuum ac manifestum. Tale autem non poterat esse intellectum de processione æterna, quæ arcana est, & sub cortina latet; sed dumtaxat acceptum de processione aut missione æterna, quæ fuit sensibilis, & toti mundo conspicua. Ergo verba illa Christi non debent accipi de processione æterna, & ad intra; sed de missione temporanea, & ad extra.

27 CÆTERVM Hæ obiectiones nullatenus infirmant doctrinam traditam. AD I. Idem Chrysostomus loco indicato suprà n. 24. verba illa Christi accipit de processione æterna Spiritus S. à Filio. Neque obstat quòd alibi etiam illa accipiat de missione temporali: nam vtrumque cohæret optimè: immò & missio temporanea Spiritus sancti supponit processionem æternam personæ missæ à mittente: vt communiter Patres & Scholastici exponunt. Constatque præterea: quia in Evangelio nusquam legitur, vnam personam divinam dare quidquam alteri, vel ab ea accipere, nisi accipiens procedat substantialiter à dante: ideoque nunquam legitur, Patrem à reliquis personis quidquam accepisse, sed potiùs econtrà. Itaque verba illa Christi comprehendunt sub adæquato & proprio sensu, tum æternam originem Spiritus sancti ab ipso, tum processionẽ seu missionem temporaneam ad creaturas, apud quas Spiritus ipse erat redditurus testimonium, & Filium ipsum glorificaturus. Et sanè, vt Anselmus initio sectionis allegatus optimè observat, dum in ijs verbis perhibetur Spiritus sanctus accipere scientiam à Filio, id ipsum de essentia intelligi debet, cùm hæc in Deo non differat à scientia. AD II. Quamvis Athanasius loco num. 22. indicato legat, *Ex me accipiet*; melius communis lectio habet, *De meo accipiet*. Quod ad litteram respondet lectioni Græcæ: ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται. Nimirum, cùm Spiritus sanct. non procedat à Patre & Filio tanquam à duobus principijs, sed tanquam ab vno, vt cum Anselmo observatum fuit sect. 1. & ab Ecclesia Catholica definitum; oportuit dicere, *De meo accipiet*: vt denotaretur, Spiritum sanct. procedere à Filio, non ratione filiationis, quâ differt à Patre; sed ratione essentiæ communis, quam ipse habet à Patre, veluti suam. Idque mirè consonat reliquis ijs eiusdem testimonij verbis: *Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt*. Itaque ex obiectione solùm colligitur vnitas & indivisio principij secundùm eandem essentiam & spirationem relatè ad Spiritum sanctum, quam Catholicè profitemur. AD III. RESP. cum Augustino Tract 99. in Ioannem post medium: *In eo, quod sempiternum est, sine initio, & sine fine; cuiuslibet temporis verbum ponatur, siue præteriti, siue præsentis, siue futuri; non mendaciter ponitur*. Verùm præter hanc communem, & sanè sufficientem rationem, adfuit alia: quoniam, vt nuper monuimus, verba illa Christi in tota sua latitudine accepta comprehendunt etiam missionem Spiritus sancti temporaneam ad Discipulos, quæ erat futura in die Pentecostes. Quare oportuit illam exponi per verbum *Accipiet*, de futuro. AD IV. Ipsa processio Spiritus sancti ad intra,

intra, quamvis arcana & recondita per se, manifestanda erat per sensibilem missionem ad Discipulos: quoniam, vt paulo antè monuimus in solut. ad 1. missio temporanea & exterior supponit originem æternam & intimam à persona mittente. Vnde quemadmodum Christus externis signis & miraculis ostendebat suam à Patre originem intraneã, & perse arcanam: ita etiam processionem æternam & occultam Spiritus S. ab ipso testatam & manifestam voluit missione ipsius temporanea ad Discipulos.

SECTIO QVARTA.

Ex posterioribus verbis eiusdem testimonij, & alijs præterea Euangelij locis, demonstratur multipliciter contra Græcos eadem veritas, iuxta sensum Anselmi, & cæterorum Patrum. Euasiones & obiectiones aliquot refutatæ. Plura in alium locum remissa.

28 SECVNDO Suadetur ex postremis illis verbis testimonij allegati: *Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi, quia de meo accipiet.* Quod ipsum habet cap. 17. sequenti Ioannis, ita alloquens Patrem: *Omnia mea, tua sunt, & tua mea sunt.* Similiter Mathæi 11. *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo.* Vnde Patres Ecclesiæ, omnesque Theologi, & cum ijs Eugenius IV. in Concilio Florentino, colligunt, totam essentiam, omniaque attributa, sive omnes perfectiones absolutas, & denique omnia indiscriminatim esse communia Patri & Filio, excepto quod alter sit Pater, alter Filius. Quod expressit idem Eugenius optimè dicens: *Quoniam omnia, quæ Patris sunt, ipse Pater vnigenito Filio suo gignendo dedit, præter esse Patrem.* Hinc autem manifestè deducitur, Patrem dedisse Filio suo virtutem spirandi, seu producendi Spiritum sanctum. Nam, vt effatum commune habet, exceptio regulæ firmat regulam in contrarium. Si ergo Pater omnia sua Filio dedit, præter esse Patrem; dedit planè ipsi virtutem spirandi, sive vt spirator sit: nam esse spiratorem, propriè ac Theologicè loquendo, non est esse Patrem. Vnde statim Pontifex post verba exscripta, præmissa causali *quoniã*, infert: *Hoc ipsum, quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, ipse Filius à Patre æternaliter habet, à quo æternaliter etiam genitus est.*

29 VRGETVR Et explanatur amplius ratio eadem: Quia Pater omnia sua gignendo dedit vnigenito Filio suo, præter esse Patrem, demonstratur planè, dedisse ipsi eandem numero essentiam, sapientiam, omnipotentiam, æternitatem, & omnes denique perfectiones absolutas, propriasque diuinitatis; prout suprà Disp. LXXXV. ostensum fuit. Nam quãvis omnes illæ in re sunt vnum & idem cum paternitate, sive cum hoc quod est esse Patrẽ (vt definitum fuit in eodem Cõcilio Florentino sess. 18. & 25. ac longè antea in Remensi sub Eugenio III. contra Gilbertum Porretanum, similiterque in Lateranensi sub Innocentio III.) attamen ratione & consideratione theologica, differunt: ac proinde locus est, vt Pater tribuens Filio eas omnes perfectiones, non dederit ei, vt sit Pater. Atqui licèt esse Spiratorem in Patre, sit vnum & idem reipsa, ac esse Patrem, nihilominùs ratione & consideratione theologica differunt, vt patet. Pater enim in ordine ad Filium exprimitur. Spirator verò non in ordine ad Filium, sed ad Spiritum sanctum. Ergo pariter quia Pater omnia sua gignendo dedit Vnigenito suo, præter esse Patrem, manifestè colligitur, dedisse ipsi, vt Spirator sit: ac proinde, vt in consortio ipsius spiret, seu producat Spiritum sanctum. Quod ex ijs Christi verbis longè ante Eugenium collegerunt Athanasius Tomo 1. in Epist. prior. ad Serapionem, cui initium, *Admirabere*, sub initium, & Dialogo 1. contra Macedonium, & Orat. 3. contra Arianos, ac Didymus lib. 2. de Spiritu sancto inter med. & finem, Cyrillus Alexandrinus lib. 11. in Ioan. c. 2. & Dialogorum de Trinitat. lib. 6. col. 5. & 6. Cyrillus quoque alter, id est, Hierosolymitanus Catechesi 16. Ambrosius lib. 2. de Spiritu sancto c. 12. Hilarius lib. 8. de Trinit. Leo Serm. 1. in Pentecostem c. 9. ac D. Thom. 4 contra Gent. cap. 24. §. 3. & Opusculo 1. c. 32. § 29. Quibus omnibus consonat Magnus Augustinus, tũ verbis num. 25. exscriptis, tum lib. 15. de Trinit. cap. 14. dum ait: *Filius est hoc omnino, quod Pater: non tamen Pater.* Cùm ergo Pater non solùm sit Pater, sed præterea Spirator; Filius etiam est Spirator. Quę ferè collectio est etiam apud Nazianzenum Oratione 49 de Fide propiùs ad medium quàm ad finem, Ambrosium lib. vnico de Filij Diuinitate cap. 6. circa medium, & Anselmu in Proslogio cap. 23. vbi alloquens Patrem æternum de Filio seu Verbo, inquit: *Ereenim non potest aliud, quàm quod es, aut maius vel minus te esse in Verbo, quo teipsum dicis: quoniam Verbum tuum sic est verũ, quomodo tu verax. Et idcirco est ipsa veritas, sicut tu: non alia, quàm tu, &c.* Itaque excepto quod alter sit Pater, alter Filius, quidquid alter est, est etiam alter; & quidquid alter habet, ambo indiuisim habent. Cum ergo Pater vltra rationẽ Patris habeat, vt sit Spirator; Filius quoque indiuisim cum eo habet, vt Spirator sit.

30 TERTIO Probatur ab Anselmo eadem veritas in libro allegato de Processione c. 7. cui initiũ *Consideremus*, aliàs 9. iuxta editionem Gerbe. ex verbis illis Christi Ioan. 14.

ver. 36. *Paraclitus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo.* Et insuper cap. 15 v. 26. *Cùm autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre.* Ex quibus patet, Spiritum sanctum mitti à Patre, & à Filio: & quidem eadem missione, tanquam Spiritum utriusque proprium, vt ibidem fusiùs exponit & probat S. Doctor ex verbis ipsis multipliciter expensis. Non mittitur autem, nisi ab eo, àquo procedit: nam missio temporanea supponit processionem æternam personæ missæ à mittente. Ideoque Pater nunquam legitur missus, quia à nullo procedit: nec Filius à Spiritu sancto, quia non procedit ab eo. Cùm ergo Spiritus sanctus dicatur missus à Patre & Filio; necessariò supponi debet ipsius æterna processio à Patre & Filio. Placet ex pluribus Anselmi verbis eo loco, hæc exscribere: *Quamobrem nimis difficile, immo impossibile est ostendere, quomodo non procedat ab vtroque. Vnde enim est Filio simul cum Patre dare vel mittere Spiritum sanctum, & hunc esse vtriusque, si simul non est de vtroque? Cur enim magis dat Filius Spiritum sanctum, quàm Spiritus sanctus Filium? Aut cur magis Spiritus sanctus est Filij, quã Filius Spiritus sancti; nisi quia Filius non est ita de Patre simul & de Spiritu sancto; sicut Spiritus sanctus est de Patre simul & de Filio? Si ergo Spiritus sanctus non est de Filio; non datur à Filio, nec dicatur esse Filij: sicut Filius non datur à Spiritu sancto, nec dicitur esse Spiritus sancti, quoniam non est de Spiritu sancto.* Hæc & plura vrgentissima ibidem habet S. Doct.

31 SI Autem inquiras, cur missio personæ alicuius supponat eius processionẽ à persona mittente, hæc congruè reddi potest, quòd missio, prout abstrahens à creata & increata, in sua ratione formali importat collationẽ potestatis & authoritatis cuiusdam, ac veluti motionẽ ad exequendam voluntatẽ mittentis. Est autẽ id discriminis, quòd inter creaturas nulla mittit aliã suo nomine, nisi quæ præcipit ipsi, tanquã superior, vel saltem consiliũ præbet, vt mandata deferat, vel exequatur aliquid. In divinis autem personis, cùm summ. æquales sint, solũ potest esse locus vt vna persona mittatur ab alia, quatenus ab ea procedit, ac procedẽdo accipit eandẽ potestatem, authoritatẽ, consiliũ, voluntatemque exequendi quod vult persona producens & mittens. Hoc enim est veluti moveri & quasi impelli ad mandata deferenda & exequenda. Quæ doctrina est cõmunis Theologor. cum Anselmo loco nuper observato, & D. Tho. 1. p. q. 43. a. 1. & 2. ac Magist. in 1. dist. 15. Vide ex Recentior. Ruiz disp. 108. Vazq. disp. 170. Suar. lib. 12. c. 1. & apud ipsos plurima Patrum testimonia pro eadem doctrina. Quibus adjunge Gregorium Magnum Homil. 26. in Evangelia non longè à principio dicentem: *Spiritus sancti missio est ipsa processio, qua de Patre procedit & Filio. Sicut itaque Spiritus mitti dicitur, quia procedit: ita & Filius, &c.* Præiverat verò Augustinus lib. 4. de Trinitate dicens, Filium mitti, esse Filium nasci; & Spiritum sanctum mitti, esse Spiritum sanctum procedere. Nazianzenus quoque Oratione 47. multò propiùs ad finem, quàm ad medium, monet verba illa, *Mittam vobis à Patre*, fuisse dicta, vt Christus Dominus *propriam authoritatem ostendat*, nimirum, quòd ille sit author, sine principium Spiritus sancti. Id enim propriè significat *authoritatis* nomen: vt docent communiter Patres, & Scholastici cum Magistro in 1. dist. 9. cap. *Dicimus* & sequenti, ac D. Thom. 1. p. quæst. 33. art. 1. ad 2. & de Potentia q. 10. art. 1. ad 9. & ad 17. Ergo de primo ad vltimum, dum in ijs Evangelij verbis dicitur Spiritus sanctus mitti à Filio, sicut & à Patre, denotatur in vtroque author ritas principij relatè ad Spiritum sanctum, veluti ab ambobus procedentem.

32 VNDE Iam præoccupata manet ac præclusa Græcorum evasio, aientium missionem Spiritus sancti à Filio non debere accipi de interna processione, sive de emissione quoad substantiam & personam; sed de externa per largitionem donorum. Præoccupata inquam, manet: quia in ijs verbis Christi, non tam creata dona, quàm persona ipsa Spiritus sancti dicitur mitti & dari à Filio. *Paraclitus autem*, inquit, *Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo.* Ac præterea: *Cùm venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre.* Vbi distinctè & perspicuè missio cadit supra ipsam personam Spiritus sancti prout distinctam à personis mittentibus Patris & Filij. Ergo non solùm externa & creata dona, sed ipsa quoque persona increata Spiritus sancti quoad substantiam suam procedit à Patre & Filio.

33 DICES, Posse id commodè exponi absque processione interna & substantiali Spiritus sancti à Filio, per hoc vt Christus meruerit nobis non solũ gratiã & dona Spiritus S. sed etiam vt persona ipsius mittatur ad nos, veluti iustificans & conferens ea dona. SED Contrà. Iuxta hunc sensum, etiam Pater à Filio mitteretur. nam & Christus meruit vt persona Patris veniat, & mansionem faciat apud eos, qui diligunt eum: vt constat ex cap. 14. Ioannis v. 23. *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum, & ad eũ veniemus, & mansionẽ apud eũ faciemus.* Atqui Patrẽ à Filio mitti, inauditũ est in Scripturis, vt Patres omnes & Theologi observarunt. Vt ergo

ergo verè dicatur, Spiritum S. mitti à Filio non sufficit quòd hic meruerit missionē sive adventum eius ad creaturas; sed exigitur præterea, vt Spiritus sanctus ab eo substantialiter procedat.

34 OPPONIT Sibi Anselmus cap. 7. allegato, aliàs 9. Filius mittitur à Spiritu sancto. Et tamen ab eo non procedit substantialiter. Ergo ex eo quòd Spiritus sanctus mittatur à Filio, non colligitur quòd ab eo substantialiter procedat. Minor est certa secundū fidem, iuxta illud Symboli S. Athanasij *Filius à Patre solo est.* Maior autem probatur duplici testimonio Isaiæ. Alterum habetur cap. 48. v. 16. *Et nunc Dominus Deus misit me & Spiritus eius.* Alterum cap 61. v. 1. *Spiritus Domini super me, eò quòd vnxerit Dominus me: ad annuntiandum mansuetis misit me, vt mederer contritis corde.* Quibus verbis respondent quæ leguntur de Christo Lucæ 4. v. 17. *Et traditus est illi liber Isaiæ Prophetæ. Et vt reuoluit librum, inuenit locum vbi scriptum erat: Spiritus Domini super me: propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, &c. Hodie impleta est hæc Scriptura in auribus vestris.* Ergo Spiritus sanctus verè misit Christum Dominum.

35 HVIC Obiectioni respondet statim Anselmus: *Hoc secundùm hominem, quē gerebat, intelligendum est, qui Patris & Spiritus sancti vna voluntate & dispositione mundum redempturus in mundo apparuit.* Quæ solutio optima est. Etenim prædicta testimonia Isaiæ non loquuntur de Filio Dei secundùm personam diuinam; sed penes humanam naturam, iuxta quam missus fuit ad redimendum mundum ea voluntate & dispositione communi Patri ac Spiritui sancto, immo & ipsi Filio, quatenus persona est in eâdem cum ijs naturâ diuinâ subsistens. Quippe cùm vna sit ijs tribus natura, vna etiam voluntas, & dispositio est in ordine ad quævis effecta. In Spiritu sancto autem non est duplex natura, sed vnica, sicuti & persona. Quare dum mitti dicitur à Filio, id de persona ipsius subsistente in natura diuina intelligi debet. Ergo supponenda necessariò est processio ipsius æterna à Filio, vt ab eo mittatur.

36 CONFIRMAT Anselmus argumentum præcedens: Quia Filius non vtcumque mittit Spiritū S. sed tanquā Spiritum suum, sive ipsius Filij. At nequit esse Spiritus Filij, nisi ab hoc verè & substantialiter procedat. Ergo Spiritus sanctus à Filio verè & substantialiter procedit. Maior propositio constat ex variis Scripturæ locis: quale est illud Roman. 8. v. 9. *Vos autem in carne non estis, sed in Spiritu; si tamen Spiritus Dei habitat in vobis. Siquis autem Spiritum Christi non habet, hic non eius.* Similiter ad Galatas 4. v. 6. dicitur: *Misit Deus Spiritum Filij sui in corda vestra, clamantem: Abba Pater.* Denique huc spectat, quòd sæpe in Evangelio appellatur *SPIRITVS VERITATIS*: Christus autem veritas est: ac proinde Spiritus sanctus est Spiritus Christi. Quæ est consideratio Cyrilli cum tota Synodo Alexandrina in Epistola quadam ad Nestorium, relata inter Acta Synodorum Tertiæ & Quintæ Generalis: de qua plura in Disputationibus sequentibus. Ergo Spiritus sanctus non vtcumque mittitur à Filio, sed tanquam Spiritus ipsius Filij. Iam verò quòd nequeat esse aut dici propriè Spiritus Filij, nisi substantialiter ab eo procedat (quæ est assumptio syllogismi, in quo versamur) probat Anselmus latè in eo capite: quoniam excurrendo per varios sensus, in quibus fortè aliquis intelligere velit, Spiritum sanctum esse Spiritum Filij, nullus demum invenitur legitimus, nisi quatenus ab eo procedit. Quare concludit: *Dicitur ergo Spiritus sanctus Filij Spiritus, non ob aliud, nisi quia ex ipso est.* Consonat Augustinus Tract. 99. in Ioannem inter medium & finem, ex eodem capite probans, Spiritum sanctum procedere, non solùm à Patre, sed etiam à Filio. Propterea enim Filius dicitur Filius Patris, non autem Spiritus sancti, quoniam procedit à Patre, non autem à Spiritu sancto. Ipse etiam divinus Spiritus appellatur *Spiritus Patris* Matthæi 10. v. 20. quia procedit à Patre. Vt ergo Spiritus sanctus verè & propriè dicatur Spiritus Filij, debet pariter ab eo procedere. Hic enim modus loquēdi inter personas divinas per casum genitivi, denotat in ijs ordinem pro lucentis & producti, ex doctrina communi Theologorum, quæ videri potest apud Ruiz disp. 9. sect. 4. circa finem.

37 VRGETVR Amplius. Nequit enim Spiritus sanctus in sacris litteris appellari Spiritus Filij eo solùm quòd procedat ab eodem principio à quo procedit Filius, nimirum, à Patre; neque quia sit similis Filio, sive eiusdem naturæ cum ipso. Alioquin enim Verbum appellari posset Filius Spiritus sancti: quoniam & hic ab eodem illius principio procedit, & ambo similes perfectè sunt in eadem prorsus natura. Patet verò, contrariū esse Scripturis & Patribus quòd Verbum dicatur Filius Spiritus sancti. Ergo solùm dicitur Spiritus sanctus esse Spiritus Filij, quoniam ab eo procedit. Lege plura circa idem argumentum apud Anselmum loco allegato cap. 14 aliàs 21. cui initium, *Quamuis*, & D. Thomam 4. contra Gentes cap. 24. initio.

48 PLVRA Alia Scripturæ loca ab eodem Anselmo expensa contra Græcos, prætermitto nunc vsque ad Commentarium illius libri: sicuti & Græcorũ obiectiones, quæ profectò leves sunt, & ibidem solventur. Rationem verò vrgentissimam vt Spiritus sanctus procedat à Filio, quoniam alioqui non distingueretur reipsa ab illo, vide infrà Disp. XCIII. latè tractatam sect. 2. & 3. ad mentem Anselmi. Quare ijs interim relictis, ad Disputationes alias minùs tritas, & ad eandem rem spectantes, accedamus.

DISPVTATIO XCI.

IN QVO CONCILIO GENERALI, AVT PROVINCIALI, PRIMVM DEFINITA FVERIT PROCESSIO SPIRITVS S. EX FILIO.

AD ILLVSTRISSIMVM ET SAPIENTISSIMVM DOMINVM D FRANCISCVM RAMOS DEL MANZANO, Francorum Comitem, Caroli II. Hispaniarũ Regis Magistrum, & Consiliarium in Supremis Senatibus Iustitiæ & Cameræ, atque olim Indiarum Prætorio Præfectum: Salmanticensis Academiæ iam pridem in Iure Cæsareo Antecessorem Primarium, veriùs Oraculum Hispaniæ, & Exterarum Nationum, Scriptorem celeberrimum (inter alia Opera, cedro & immortalitate digna) Commentariorum ad Leges Iuliam & Papiam: in quibus incomparabilis eruditio, iudicij gravitas, & styli sublimitas, Auctori pene coæva, invicem certant, &c.

QVAMVIS Processio Spiritus sancti ex Filio fuerit definita in Concilijs Lateranensi sub Innocentio III. Lugdunensi sub Gregorio X. & tandem Florentino sub Eugenio IV. non satis constat, an in aliquo ijs antiquiore, aut Generali, aut Prouinciali, fuerit decreta, & multò minùs quodnam illud sit. Neque rem hanc ex professo narrant Historici, aut discutiunt Scholiastæ Canciliorum, quamuis obiter aliquid indicent; multò autem minùs Theologi, præsertim Scholastici, quotquot videre licuit. Quare ad id vestigandum nobis necessum fuit multorum dierum spatio, nescio an & iactura, euoluere seriò omnia Conciliorum Acta, in quibus vtcumque sermo est de Spiritus sancti processione: & quidquid fusè in Scholijs ad illa tradiderunt Interpretes in progressu alleganai, & Historici Ecclesiastici: vt ijs perspectis coniectaremus quod vero similius appareat. nam certè in multis opus est diuinandi. Ea verò omnia spectant ad scopum Operis nostri, & capitis LIV. in quo versamur, & inquirimus, vtrum antequam Sanct. Doctor processionem Spiritus sancti ex Filio probaret contra Græcos in Concilio Barensi, coram Vrbano II. res ipsa iam fuisset ab Ecclesia definita, necne.

SEC-

SECTIO PRIMA

Propositis rationibus dubitandi, excurritur per Undecim priora Concilia Generalia: & ostenditur, in nullo eorum fuisse definitam processionem Spiritus sancti ex Filio. Variæ aliorum opiniones reiectæ, & plura obseruata ad historiam & chronologiam eorundem Conciliorum spectantia.

2 RATIO Præcipua dubitandi oritur ex varijs Conciliis Generalibus longè antiquioribus Lateranensi sub Innocentio III. in quibus videtur, Ecclesiam definisse Spiritus sancti processionem ex Filio. Ac primò quidem eruditissimus & grauissimus Loaysa in Notis ad Concilium Tertium Toletanum, verbo *Item fides sancta*, pagina 237. censet, illam fuisse definitam in Secunda Synodo Generali, id est, Constantinopolitana Prima, centum quinquaginta Patrum, quæ nouum quoddammodo Symbolum edidit, supra Nicænum, ad confutandas hæreses Macedonij, Apollinarij, & aliorum hæreticorum, qui infami nomine Pneumatomachi dicti sunt, quòd aduersus Spiritum sanctum pugnarent. Nititur testimonio S. Hieronymi in Symbolo cap. 9. & Tripartitæ cap. 16.

3 VERVM Refellitur hæc opinio: quoniam in nullo exemplari Græco aut Latino eius Synodi, siue manuscripto, siue typis edito, inuentum est hactenus verbum aliquod circa processionem Spiritus sancti ex Filio. Id certè solùm habent exemplaria omnia, vt cùm in Symbolo Nicæno solùm fuisset dictum, καὶ εἰς τὸ πνεῦμα ἅγιον, *Et in Spiritum sanctum*, id est, πιστεύομεν, *Credimus*, postea Patres Constantinopolitani Symbolo suo addiderint, ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, *Ex Patre procedentem*. Solùm itaque in ea Synodo definita fuit processio Spiritus sancti ex Patre, quæ nondum expressa fuerat in Concilio, & Symbolo Nicæno CCC. XVIII. Patrum, quoniam, vt monet Sanct. Basilius, & alij Patres, ibidem controuersia præcipua & pene vnica fuit cum Arianis circa solidam diuinitatem Filij, quamvis indirectè & consequenter etiam ad Spiritum sanctum extenderetur. Nec Sanct. Hieronymus fauet Loaysæ, cùm id Opusculum non censeatur Sanct. Doctoris fœtus, sed potiùs Pelagij Hæresiarchæ ad Innocentium: vt palam ostendit sapientissimus ac pijssimus Cardinalis Bellarminus aureo libro de Scriptoribus Ecclesiasticis verbo Hieronymus in cri-

Tomi IX. allegato in eum scopum Sanct. Augustino libro de Gratia Christi cap. 30. & tribus sequentibus. Denique quidquid dicemus contra aliorum opiniones, fortiùs, & vrgentiùs euertit prædictam Loaysæ coniecturam.

4 SECVNDA Ratio dubitandi esse posset circa Synodum III. Generalem, id est, Ephesinam, quæ coacta fuit anno Christi CD. XXX. sub Cælestino Papa, Theodosio Iuniore imperante. Etenim inter eius Acta habetur Epistola Sancti Cyrilli Episcopi cum toto Concilio Alexandrino ad Nestorium, in qua de Spiritu sancto dicitur: πνεῦμά ἐστι, καὶ οὐχ υἱός. ἀλλ' ὁμολογῶν ὅτι ἀλλότριον αὐτοῦ πνεῦμα γὰρ ἀληθείας αὐτό φασι, καὶ ἔοικε χρισθὲν ἡ ἀλήθεια. καὶ προχεῖται παρ' αὐτοῦ καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ πατρός. id est: *Spiritus est, & non Filius: non est tamen ab eo alienus, quandoquidem Spiritus veritatis nominatur; Christus autem veritas est: sed & perinde quoque ab illo, atque à Deo Patre procedit.* Ita ad verbum habetur Græcè & Latinè iuxta editionem Parisiensem Severini, Binij anni M. DC. XXXVI. qua vtor, pagina 212. Atqui ea Epistola non solùm habetur inter Acta eius Concilij, sed postea simul cum alijs Synodicis eiusdem Sanct. Cyrilli probata fuit triginta annis post in Quarta Synodo Generali, id est, Calchedonensi, coacta sub Sancto Leone Papa, & Martiano Augusto, anno CD. LI. Actione quinta in posteriori definitione Fidei, quæ habetur in eadem additione Binij Tomo III. pagina 339. *Præterea* In Sexta Synodo Generali, id est, Constantinopolit. III. sub Sancto Agathone Papa, & Constantino Pogonato Imperatore, anno DC. LXXX. Actione decima octaua probatæ iterum fuerunt eædem Epistolæ Synodicæ Sanct. Cyrilli. Cùm igitur in ea, cuius verba nuper exscripsimus, videatur palam tradere processionem Spiritus sancti ex Filio, quemadmodum & ex Patre; id iam censeri debet tunc fuisse ab Ecclesia definitum. Quare Baronius ad prædictum annum DC. LXXX. censet à Sancto Agathone Papa fuisse eam controuersiam definitam. Alij verò indicant id factum longè antea in Concilio Calchedonensi, quatenus probavit eam Epistolam S. Cyrilli.

5 VERVM Hæc opinio doctissimi Cardinalis, & aliorum, difficilis est multiplici ex capite. PRIMO: Quia in verbis allegatæ Epistolæ solùm habetur Græcè de Spiritu sancto relatè ad Filium: καὶ προχεῖται παρ' αὐτοῦ, id est, *Et effunditur ab eo.* Nec refert quòd Binius, vel quivis alius Interpres in

columna oppoſita verterit : *Et procedit ab eo.* Hoc enim non reſpondet Græcis exemplaribus, quotquot extant. Neque obſtat quòd Peltanus dicatur alium codicem inveniſſe, in quo Græcè exprimeretur proceſsio Spiritus ſanct. à Filio, ſicut à Patre. In oppoſitum enim eſt, maiorem fidem deberi cæteris exemplaribus, quibus tota Eccleſia vtitur, quàm vni ſoli. Quod ipſum confirmo: quia etiam in Synodo V. Generali Collat. ſexta lògè poſt medium pag. 271. editionis Binij, vbi iterum exſcribitur eadem Epiſt. S. Cyrilli, ſolùm habetur Latinè: *Et effunditur ab eo.* Hæc igitur lectio præferenda eſt. Porrò Spiritum ſanctum à Filio effundi, poteſt non incommodè vſurpari & ſoleat in ſacris litteris de miſsione ad creaturas: vt vidimus Diſp. LXXXIX. n. 22. & poſtea dicemus ſectione ſequenti: atque adeò quàvis illa Epiſt. S. Cyrilli eſſet probata ab ijs Concilijs non ſolùm generatim, ſed ſpeciatim quoad omnia & ſingula in ea contenta; non ideo προβολὴν, ſeu proceſsio ad intra Spiritus ſanct. à Filio debet reri certò definita cenſeri.

6 SECVNDO Diſplicet: Quia Concilia generalia non definiunt (certè non ſolent definire) niſi controverſias de quibus in ijs diſputatur: vt præmiſſo accurato examine ſacræ Scripturæ, Conciliorum præcedentium, & doctrinæ SS Patrum, auditis partibus & implorata Spiritus ſanct. ope, decernatur quod antea ſub lite erat. Atqui in nullo ex ſex primis Generalibus Concilijs, neque in ipſorum Actis, neque in Hiſtoricis eorum temporum, legitur vnquam controverſia excitata, An Spiritus ſanctus procedat ex Filio: multò autem minùs examinatum quid circa illam habeatur ex ſacris litteris, aut Concilijs præcedentibus, aut Patribus: nec Baronius, aut alij, vllum ea de re teſtimonium fidedignum proferunt. Ergo quamvis ea Concilia probaverint generatim Epiſtolam illam Sancti Cyrilli, & in ea haberetur palam proceſsio Spiritus ſancti ex Filio (quæ tamen non habetur, vt nuper vidimus) non propterea illa deberet cenſeri definita.

7 TERTIO : Quoniam approbatio Epiſtolarum S. Cyrilli in ijs Concilijs ſolùm fuit quoad præcipuam doctrinam in ijs contentam, & ad novem Anathematiſmos poſtea redactam, adverſus impiiſſimum Neſtorium, diſtinguentem in Chriſto duas perſonas, alteram divinam, humanam alteram, quamvis mirabiliter vnitas; & aſſerentem, Virginem Mariam non eſſe Theotocon, id eſt, Deiparam, ſed Chriſtotocon, id eſt Chriſtiparam. Quare in Calchedonenſi Synodo lectâ Epiſtolâ pacificatoriâ S. Cyrilli ad Ioannem Antiochiæ Patriarcham, duas in eadem Chriſti perſona plenas naturas tradentis, omnes Illyricianæ diœceſeos Epiſcopi alta voce dixerunt : *Sic credimus, ſicut & Cyrillus. Cyrilli æterna memoria.* Tunc verò ne verbum quidem fuit circa proceſsionem Spiritus ſancti. Vide Chriſtianum Lupum in Appendice ad eam Synodum pagina 902. Similiter nec in Epheſina Synodo, cui præfuerat idem Cyrillus anno CD. XXX. & in qua tractabantur res Neſtorij, ſubindeque ſequacium ipſius, inter quos tunc maximè notabatur Theodoretus, quidquam ea de re diſputatum aut definitum legitur. Nec in Anathematiſmis S. Cyrilli contra ipſum Neſtorium aliquid continetur, quòd ad ſpectet, vt in ipſis legere eſt parte prima eiuſdem Concilij cap. 26. & 27. apud Binium pag. 213. & 218. ſimiliterque apud Baronium ad annum CD. XXX. & Lupum in Scholijs ad eam Synodum, vbi & ijs alios Neſtorij Anathematiſmos inanes ac blaſphemiæ plenos contraponit. Ergo approbatio Epiſtolarum Sancti Cyrilli teſtata poſtea in Concilio Calchedonenſi, & in nonnullis alijs, ſolùm debet intelligi quoad doctrinam traditam ab ipſo contra Neſtorium, & in Concilio Epheſino maturè diſcuſſam; non verò quoad proceſsionem Spiritus ſancti ex Filio, quam Cyrillus in nulla illarum docuit, aut ſolùm obiter & ſubobſcurè indicavit, quæque in nullo ex ijs Concilijs examinata aut memorata legitur.

8 QVARTO : Quia approbatio Operum alicuius ex Patribus, facta ab Eccleſia, etiam intra Concilium Generale, non cenſetur extendi ad omnia & ſingula in ijs contenta, tanquam ea habenda ſint certa ſecundùm fidem: vt latè & ex communi Theologorum ſenſu probavimus Tomo I. Diſp. II. ſect. 5. & ſequent. docetque ex profeſſo Hiſpanus Salomon, huius olim Academiæ Oraculũ, & eximiũ Veteris Collegij D. Bartholomæi decus, Alphonſus Toſtatus in Defenſorio parte ſecunda cap. 81. & ſequent. Etenim Gelaſius Papa in Concilio I. Romano cuſtodienda & recipienda decernit Opuſcula omnium ferè Sanctorum Patrum, qui eouſque præceſſerant, indicatis ſingulorum nominibus. Similiterque Quinta Synodus Generalis, aliàs II. Conſtantinopolit. ſub Vigilio Papa & Iuſtiniano Imperatore coacta anno D. LV. Collatione tertia ait: *Super hæc ſequimur per omnia ſanctos Patres & Doctores Eccleſiæ, Athanaſium, Hilarium, Baſilium, Gregorium Theologum, Gregorium Nyſſenum, Ambroſium, Auguſtinum, Theophilũ, Ioannẽ Conſtantinopolitanũ Cyrillũ, Leonem, Proculum.* Ecce vbi Synodus ipſa teſtatur, ſe Patres prædictos ſequi *per omnia.* Quomodo autem

tem per omnia, siquidem ipsi Patres sæpe diversi sunt in opiniones contrarias aut contradictorias, etiam circa sensum litteralem Scripturæ: duo autem cõtraria aut contradictoria nequeũt esse simul vera, aut digna assensu Catholicæ Ecclesiæ. Quæ est consideratio laudati Abulensis. Huic verò difficultati occurrunt verba immediatè sequentia eiusdẽ Synodi: *ET SVSCIPIMVS OMNIA, QVÆ DE RECTA FIDE, ET CONDEMNATIONE HÆRETICORVM EXPOSVERVNT.* Itaque per approbationem illam generatim datam, nõ omnia & singula à SS. Doctoribus tradita probantur, veluti certa secundùm fidem: sed illa dumtaxat, quæ constat ab ijs scripta fuisse de recta fide & condemnatione hæreticorum: nimirum, ea in quibus continetur doctrina fidei tradita & ritè definita ab Ecclesia contra hæreticos. Cæterum reliqua, quæ aliorsum spectant, & ab Ecclesia nondum controversa aut definita sunt, obtinent aliud genus approbationis longè inferius, & à nobis eo loco latè explicatum. Ergo dato quòd S. Cyrillus in illa Epist. Synodica obiter expressè docuisset, Spiritum sanct. procedere ex Filio; dum tamen constat eam rem non fuisse in ijs Concilijs examinatam, nec definitam in specie ab Ecclesia, approbatio illius veluti in genere non convincit, vt processio ipsa in ijs definitam censeatur.

9 CONFIRMATVR Ratio eadem: Quia vt omnes particulæ illius Epistolæ censeantur definitæ tunc ab Ecclesia, debuisset illa probari simili formula, ac Epist. S. Leonis Papę ad Flavianum Patriarcham Constantinop. de qua inquit Gelasius Papa vbi supra: *Item* (probamus) *Epistolam B. Leonis Papæ ad Flavianum CP. Episcopum destinatam: CVIVS TEXTVM QVISPIAM SIVSQVE AD VNVM IOTA DISPVTAVERIT, ET NON EAM IN OMNIBVS VENERABILITER RECEPERIT, ANATHEMA SIT.* Nec mirum ita decreverit Gelasius, & tantam venerationem eidem Epist. conciliaverit: vtpotè circa quam plura divinitus accidisse memorantur in Prato Spirituali cap. 147. & 148. dum S. Leo illam scriberet: ideoque statim à tota Ecclesia summis laudibus excepta fuit, & à Synodo Calchedonensi probata Actione sexta. Quin & testante id codice perveteri S. Mariæ ad Martyres apud Baronium anno Christi CD. XLIX. mos fuit Romanæ Ecclesiæ, aliarumque Occidentalium, eandem legere publicè in Ecclesia mense Decembri ante Dominicam Nativitatem: quoniam in illa continetur & exponitur mirè absolutissima Incarnationis Verbi doctrina. Itaque talis & tantus honos delatus fuit à tota Ecclesia illi Epist. antequam Gelasius Papa sub formula adeò insolita vsque ad apices illam approbaret. Cùm igitur Epistola illa S. Cyrilli non fuerit à Romano Pontifice, nec ab ijs Concilijs probata sub simili formula, sed generatim solùm; censeri non debet, definitam tunc fuisse processionem Spiritus sanct. ex Filio, dato quòd in ea obiter & expressè traderetur.

10 DENIQVE Quod ait Baronius loco indicato numero 4. id definitum fuisse à Sancto Agathone Papa in Concilio sexto Generali, reijcitur. Vel enim ideo esset, quia in ea Synodo Actione decima octava, probantur Epistolæ S. Cyrilli; & hoc iam relinquimus confutatum: vel quoniam tunc Agatho expressè definierit processionem Spiritus sancti à Filio. At hoc nullo firmo testimonio probatur. Quin potiùs in Symbolo prolato ab ea Synodo apud Binium Tomo V. pag. 257. solùm exprimitur formula credendi in Spiritum sanctum, ἐκ τὸ πατρὸς ἐκπορευόμενον, *ex Patre procedentem*, & nihil præterea. Non ergo in Synodo Sexta Generali id definitum fuit.

11 TERTIA Ratio dubitandi esse potest circa Concilium Romanum à Damaso Papa celebratum, in quo probavit Acta Secundæ Synodi Generalis, id est, Constantinopolitanæ I. Nimirum, in illo ipso processionem Spiritus sancti ex Filio definitam volunt ab ipso Damaso, Emanuel Caleças libro adversus Græcos, Iosephus Methones, alijque quos allegant Noster Genebrardus lib. 3. de Trinitate, & Staniſlaus Socolovius in Annotationibus ad cap. 1. Censuræ Orientalis. Verùm hanc existimationem falsam esse, & omni solido fundamento carere ostendemus Disp. sequenti numero 10. & sequentibus: constabitque præterea ex dicendis statim. nam quæ superſunt dicenda, vrgentiùs exturbant opiniones præcedentes, quàm sequentes.

12 IDEO Alij iudicant, aut suspicantur, id definitum fuisse in Septima Synodo Generali, id est, Nicæna Secunda, coacta anno Christi DCC. LXXXII. sub Adriano I. Papa, imperantibus Cõstantino, eiusque matre Irene. Nam ibidem Actione septima in Symbolo legitur addita particula *FILIOQVE*, quâ exprimitur processio Spiritus S. ab illo, iuxta illud vetustissimum exemplar quod se vidisse testatus fuit Andræas Theologus Latinæ Ecclesiæ coram Patribus Florentini Concilij.

13 SED Enim id refellitur triplicĩ ex capite. *Primò* enim alia omnia exemplaria Græca sunt in oppositum, & illud nominatim quod ibidem habetur in Symbolo ex editione Binij Tomo V. nuper allegato pag. 812. vbi solùm legitur, ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, ex

ex Patre procedentem; quamvis ipse Binius in columna opposita Latinè expresserit, *Qui ex Patre Filioque procedit*. Potior verò & amplior fides habenda est, cæteris paribus, lectioni omnium ferè exemplarium, quàm vnius dũtaxat. Nec facile fuit Græcis tot exemplaria eius Synodi apud Latinos extantia corrumpere, quidquid conquestus fuerit Iulianus S. R. E. Cardinalis in Concilio ipso Florentino, allegatus à Baronio. *Secundo*: quoniam in Actis eius Synodi nulla legitur orta circa hoc controversia: sed totum pene dissidium fuit circa cultum sacrarum Imaginum. *Tertiò* denique & potissimùm obstat, quòd viginti circiter annis post eam Synodum Leo Papa III. in lamina argentea exaravit Symbolum Constantinopolitanum sine particula *Filioque*. illamque collocavit Romæ post Altare S. Petri ad perpetuam rei memoriam: vt testatur Magister Sententiarum in 1. dist. 11. cap. 2. Non ergo paucis antè annis in Synodo VII. Generali addita fuerat particula illa Symbolo Neque enim putari debet Summum Pontificem deleville quod paulo antè Oecumenica Synodus scripserat, & definierat veluti fide certum.

14 QVAPROPTER Non deerunt forte qui velint, eam controversiam fuisse tandem definitam in Synodo VIII. Generali, id est Constant. IV. anno Christi DCCCLXIX. sub Adriano II. Papa, imperante Basilio Augusto: quæ coacta fuit occasione schismatis inducti à Photio, qui contra ius & fas, ac non per ostium, sed aliunde, in cathedram Patriarchalem CP. ascenderat, & totum pene orbẽ Christianum conturbaverat, pulso ac procul relegato Ignatio, viro optimo, & legitimo Præsule: propterea que in eâdem Synodo can. 4. dicitur contra illum: *Amorem principatus, vtpote quandam malam radicem exortorum in Ecclesia scandalorum, radicitus excidentes, eum, qui temerè & prævaricatoriè, ac irregulariter, veluti quidam grauis lupus, in Christi ouile irsilijt, Photium, scilicet, qui mille tumultibus & turbationibus orbem terræ repleuit, iusto decreto damnamus, &c.* Is verò, inter alias calumnias, inde potissimùm Ecclesiam Latinam criminabatur, quòd in ea traderetur Spiritus sancti ex Filio processio. Cùm ergo propter eas calumnias, & alia scelera, damnatus fuerit in ea Synodo, atque anathemate inustus, videtur siniſtram eius opinionem de Spiritus sanct. processione ex solo Patre, damnatam pariter fuisse.

15 CÆTERVM Nec in ea Synodo invenio quidquam circa hanc controversiam tractatum, vel definitum, inter omnes viginti septem canones illius, iuxta versionem Anastasij Bibliothecarij; nec inter quaquorde-cim iuxta exemplaria Græca, quorum summam novissimè prætringit Cabassutius in Notis ad eam Synodum, pag. 532. & seqq. Illorum plerique editi sunt contra prædictum Photium; nec in ijs legitur quidquam tractatum, disputatum, aut definitum circa processionem Spiritus sanct. ex Filio, aut circa calumniam illam peculiarem Photij contra Latinos ea de re. Mitto Synodum erraticam, seu conciliabulum ab ipso coactum: quod Schismatici Græci, lutum pro auro venditantes, ausi sunt appellare VIII. Synodum Generalem. Sive enim in illo res hęc tractata fuerit ab ipsis Schismaticis, sive non, nihil refert ad nostram controversiam. Quin etiam adhuc in vera & legitima Synodo Octava, de qua nuper agebamus, nondum fuisse additam Symbolo particulam *Filioque*, constat ex testimonio Andreæ Rhodiorum Episcopi in Concilio Florentino sess 7. aientis, Patres occidentales in eadem Synodo Octava ad Græcos dixisse: *Nos ita legimus & credimus, vt & Vos, absque vlla additione Symbolum sanctum, vt ita se habens sit verè Symbolum veræ fidei: sed & eos qui addunt aut detrahunt aliquid, anathematizamus.* Vnde duo inferuntur, maximè in rem nostram. Alterum, si qua disputatio in eo Concilio habita est, illam non fuisse circa processionem Spiritus sancti, quæ ibidem non legitur tractata; sed circa additionem particulæ *Filioque* ad Symbolum: de qua latè Disp. sequenti. Alterum est, in nulla ex Synodis septem Generalibus præcedentibus fuisse ab Ecclesia staturam eam additionem: quidquid Baronius & alij ex supra memoratis voluerint. Nam alioqui, quo ausu Patres Occidentales Octavæ & legitimæ Synodi anathematizassent quoslibet addentes eam particulam?

16 DEINDE Nulla etiam de hac re disputatio aut definitio legitur in Concilio IX. Generali, aliàs I. Lateranensi sub Calixto II. Papa, imperante Henrico II anno Christi M. C. XXII. vt patet ex illius Actis, & ex Historicis illius temporis. Lege Cabassutium in Notis ad illud cap. 84. Idem dicendum de Concilio X. Generali, aliàs II. Lateranensi sub Innocentio II. & de XI. Generali, aliàs Lateranensi III. sub Alexandro III. In nullo enim eorum invenio quidquam de hac controversia ab Ecclesia Catholica definitum. Vnde demum, & maximè ad nostrum institutum, colligitur, eo tempore quo S. Anselmus disputavit contra Græcos in Concilio Barensi coram Vrbano II. Papa, id est, anno Christi millesimo nonagesimo octavo, processionem Spiritus sanct. à Filio, nondum fuisse ab Ecclesia in aliquo Generali Cõcilio definitã: cùm adhuc in Nono, Decimo, & Vndecimo, quæ duo cele-

celebrata sunt pluribus annis post obitum S. Doctoris, nondum definita inveniatur.

SECTIO SECVNDA.

In quo tandem Concilio Generali primùm fuerit id definitum, & qualiter in sequentibus confirmatum. Nonnullæ difficultates in oppositum obiectæ, & solutæ.

17 EXPLOSIS Itaque aliorum opinionibus, censeo, processionem Spiritus S. ex Filio, in nullo alio Generali Concilio priùs definitam fuisse, quàm in Duodecimo, id est, Lateranensi IV. sub Innocentio III. Papa, anno millesimo ducentesimo octavo, vt testatur Abbas Vspergensis, vel quinto decimo, vt alij malunt. Nimirum in eo congregati fuerunt Episcopi quadringenti duodecim, tum Latini, tum Græci, & in his Patriarcha Constantinop. & Hierosolym. nam Alexandrinus & Antiochenus, quòd impediti essent, Aprocrisiarios miserunt, sicuti & Imperatores Orientis & Occidentis, atque Principes ed Legatos suos mittendos curárunt. Itaque in ea Synodo Magna, ex communi consensu Latinorum Græcorumque definita fuit processio Spiritûs sancti ex Filio, sicuti ex Patre: prout constat ex ipsius Actis cap. 1. & 4. Vnde & in cap. *Firmiter* de Summa Trinit. & Fide Cathol. sub initium, iuxta definitionem eiusdem Concilij dicitur: *Filius à Patre solo, ac Spiritus sanctus pariter ab vtroque.*

18 POSTEA In Concilio XIII. Generali, aliàs Lugdunensi I. sub Innocentio IV. præsente Balduino II. Orientis Imperatore, anno millesimo ducentesimo quadragesimo quinto, nihil de hac re videtur tractatum, sed solùm in Concilio XIV. Generali, aliàs Lugdunensi II. sub Gregorio X. Papa viginti novem annis postea, id est, Christi M.CC.LXXIV. Adfuit Pontifex ipse cum quingentis Episcopis ex toto Orbe Christiano confluentibus, atque vtroque Patriarcha, Constantinop. & Antiocheno, & Legatis Michaelis Palæologi Imperatoris Orientis. Tunc verò præcinente Summo Pontifice, decretatum fuit à Cardinalibus, cæterisque Patribus Latinis, Symbolum Latinè cum particula *Filioque* mox Græcè à Patriarcha Constantinop. succinentibus cæteris Græcis cum eadem additione. Verba autem definitionis ea de re transmissæ ad totum Orientem & Occidentem iam exscripsimus Disp. præced. n. 9. nec repetere opus est.

19 QVAMVIS Verò plerique eorum Patrum, aut etiam ferè omnes, & ipse Imperator Michael, eam veritatem constanter retinuerint vsque ad supremum vitæ spiritum, multi ex Græcis ad ingenium suum redierunt, & negare ausi sunt processionem Spiritûs sancti ex Filio. Quare in XV. Concilio Generali sub Eugenio IV. eadem controversia suscitata fuit, primùm Ferrariæ, & postea Florentiæ, inter Latinos & Græcos, anno M.CD.XXXVIII. Adfuit ibidem cum Summo Pontifice Ioannes Palæologus Imperator Orientis, & Iosephus Patriarcha CP. cum amplissimo comitatu Episcoporum Orientalium, præter Occidentales. Exagitata fuit præcipuè disputatio circa processionem Spiritûs S. ex Filio, senis Theologis ex parte Latinorum, & totidem ex parte Græcorũ delectis ad differendum, ijsque in medio Concilij positis, quorum vnus ex altera parte proponebat, alter que ex adversa respondebat. Aderant præterea Notarij, qui fideliter exciperent, & scripto consignarent Græcè & Latinè, quidquid pro vnaquaque parte dicebatur. In hac potissimùm disputatione fluxit magna pars anni apud Ferrariam, donec ingruente epidemia Synodus Florentiam translata fuit: vbi evolutis præterea spatio quatuor mensium codicibus Conciliorum & Patrum, ac relectis disputationibus Ferrariæ habitis, tandem Græci omnes (excepto Marco Ephesio) cum Latinis convenerunt nonis Iulij anno M.CD.XXXIX. edito communi decreto Latinè & Græcè, quo processio Spiritus sancti *ex Patre Filioque* solemnissimè, & ingenti omnium lætitia, fuit definita.

20 CÆTERVM Postea Græci populares, & nonnulli ex ijs, qui eruditi audiebant, præeunte Marco Ephesio iam memorato, ad vomitum reversi sunt, & in ea hæresi perstiterunt, donec intra paucos annos, id est, quatuordecim, imperante Constantino Palæologo, ipsa die Spiritui sancto sacra, in pœnam eius sceleris capta fuit Constantinopolis à Mahumeto Turcarum Imperatore, Amurathis filio, prout ijs prædixerat Nicolaus Papa V. adducta illa parabola Evangelica ficûs triennio exculte, & iussu Dei ob sterilitatem excisæ. Qui verò Græci è Patribus Florentinis superstites erant, Gentis suæ ac Marci Ephesij errorem doctissimè confutárunt: præsertim Cardinalis Bessarion, Episcopus Nicænus, Isidorus Archiep. Thessalon. Iosephus Methonensis Episc. & Gregorius Hieromonachus, qui postea Iosepho Patriarchæ CP. successit.

21 EX Dictis videtur satis probabiliter constare, processionem Spiritus S. ex Filio, in nullo Concilio Generali fuisse ab Ecclesia definitam ante Duodecimum, id est, Lateranense sub Innocentio III quamvis omnes Patres Græci, aut ferè omnes longè antea, sicuti & Latini, eandem doctrinam tradidissent: vt fusè ostendemus Tomo III. in Commentarijs

ad

ad librum Anselmi de Processione Spiritus sancti contra Græcos.

22 OBIICIES Contra ea, quæ hactenus diximus, Synodus V. Generalis, id est, Constantinop II collat. 6. longè post medium, non solùm approbat Epistolam illam Synodicam S. Cyrilli suprà memoratam, in qua docet, Spiritum sanctum procedere à Filio, ut à Patre; sed etiam refert illius exemplar. Ergo videtur totam illam probare quoad omnia & singula in ea contenta. Deinde verò Canone XII. anathematizat defendentes ea, quæ Theodoretus Cyri Episcopus scripsit contra duodecim Capitula eiusdem Cyrilli, contenta in eâdem Epistola. Inter ea verò, quæ Theodoretus scripsit contra Capitula Cyrilli, habetur processio Spiritus S. ex solo Patre. Nimirum, Cyrillus Anathem. nono Spiritum sanctum dixerat ἴδιον τοῦ υἱοῦ πνεῦμα, id est, *proprium Filij Spiritum*. Theodoretus verò sic in oppositum scripsit: * Proprium Spiritum Filij siquidem ut eiusdem naturæ, & à Patre procedentem dixit (Cyrillus) simul & nos confitemur, & ut piam vocem amplectimur. Si verò tanquam ex Filio, vel per Filium suam habere essentiam dicit; ut blasphemiam hanc, & ut impiam abijcimus. * Ergo Synodus illa Generalis anathematizat defendentes processionem Spiritus sancti ex solo Patre; atque adeò definit, virtute saltem, aut æquivalenter, processionem illius pariter à Filio. Ita posset quispiam arguere ex Ruiz disput. 67. sect 4 num. 4.

23 RESP. Epistolam illam S. Cyrilli referri eo loco à V. Synodo Generali, & probari quidem quoad omnia ea quæ *iuxtà* illam controversia & definita sunt in Synodo III. Generali id est, Ephesina, adversus Nestorium: idem quoad duodecim Capitula eiusdem Cyrilli, quæ ingillatim exprimuntur ad finem eiusdem Epistolæ. In his verò ne verbum quidem habetur circa processionem Spiritus sancti; nec in aliquo eorum Conciliorum ulla de hoc disputatio fuit, quamvis alioqui Nestorius, & cum ipso Theodoretus, errarent negantes, Spiritum sanctum ex Filio procedere. Quare approbatio eiusdem Epistolæ non videtur cadere singillatim, ac per modum Catholicæ definitionis, supra particulam illam in qua obiter indicat Cyrillus, Spiritum S. etiam ex Filio procedere. Dixi *indicat*, nam, ut suprà monui n. 14. in exemplaribus Græcis eius Epistolæ non dicitur Spiritus sanctus ex Filio *procedere*, sed *effundi*. Immò & I. eo ipso Quintæ Synodi allegato in obiectione, id est Collatione sexta longè post medium pag. 271. colum. 2. editionis Binij ita habetur Latinè: *Et effunditur ab eo, sicut & ex Deo & Patre.* verbum autem προχεῖται, sive *effunditur*, potest congruenter accipi de missione ad creaturas: ut ex plurimis locis Scripturæ constat, in quibus dicitur Deus effundere ad homines Spiritum suum. Quare adhuc ex ijs Epistolæ verbis non evincitur manifestè προβολὴ, seu processio ad intra Spiritus sancti à Filio, quantumvis apertè Cyrillus eam tradiderit alijs locis, quod non nego; immo quamvis illa apertè ex varijs testimonijs Scripturæ colligatur. Quin & Collatione eâdem sexta sex columnis ante finem, id est pagina 276. in Symbolo CL. Patrum, quo eadem V. Synodus exprimit formulam credendi, solùm dicitur: *Et in Spiritum sanctum Dominum, & Vivificatorem, EX PATRE PROCEDENTEM.* Si autem in ea Synodo, vel alia ex Generalibus præcedentibus, fuisset definita processio Spiritus S. ex Filio; profectò id quoque fuisset expressum in eodem Symbolo Fidei. Quæ ratio videtur pariter evincere, in nullo Concilio Generali saltem vsque ad Duodecimum, id est, Lateranense IV vel Quartum decimum, id est, Lugdunense II fuisse id definitum: quoniam in nullo ex ijs adhibita est in Symbolo particula *Filioque*, seu formula processionis ex Filio. Denique multi existimant S. Ioannem Damascenum apertè illam negâsse: cùm tamen ipse scripserit longè post V. immo & VI. Synodum Generalem, cùm palam vtramque alleget. Non ergo tempore illarum fuit definita aut fuerat in Concilio aliquo Generali processio Spiritus sancti ex Filio. Alioqui Damascenus in apertam hæresim incidisset, quod de tam sublimi & sancto Doctore dicere aut putare impium est. Non ergo in aliqua ex sex primis Synodis Generalibus definita fuit ab Ecclesia processio Spiritus sancti ex Filio. Iam verò quod in obiectione additur ex eodem Cyrillo ijs verbis Spiritum appellante *proprium Filij*, non satis, aut saltem nō omnino evidenter probat, ibidem tradi processionem à Filio, vt patet ex ipsa interpretatione Theodoreti. Quamvis verò damnentur ab Ecclesia quæ hic scripsit contra duodecim Capitula Cyrilli, nihil inde convincitur, cùm in ijs non habeatur verbum vllum de processione. Immò licèt quis cōtendat, damnari quæ ille scripsit contra Anathematismos Cyrilli, ac proinde verba præiacta; responderi potest, illa damnari propter censuram & impietatem, quâ loquitur contra verba illa Cyrilli in ea parte.

24 IAM Quod in obiectione additur de anathemate indicto defendentibus doctrinam Theodoreti contra Capitula Cyrilli, pariter intelligitur quoad ea omnia & sola, quæ damnata fuerunt in Synodo Ephesina, & reiecta in ijs Capitulis. Porrò verba ipsa Canonis XII. habentur in Fragmentis V. Synodi pagina 357. apud Binium: Græcè quidem: εἴ τις ἀντιποιεῖται τῶν συγγραμμάτων

Θεο-

Θεοδωρήτου, &c. Latinè autem: *Siquis defendit conscripta Theodoreti, quæ exposuit pro Nestorio hæretico aduersus veram fidem, & Ephesinam primam sanctam Synodum, & sanctum Cyrillum, & duodecim eius Capitula, in quibus sceleratis conscriptis idem Theodoretus effectualem dicit Vnitatem Dei Verbi ad hominem quendam de quo blasphemans dixit, quòd pulsauit Thomas eum, qui resurrexit, & adorauit eum qui resuscitauit, & propter hæc impios vocat Doctores Ecclesiæ, qui Vnitatem, secundùm subsistentiam Dei Verbi ad carnem confitentur, & super hæc Deigenitricem abnegat sanctam & gloriosam semper Virginem Mariam: Siquis igitur memorata conscripta Theodoreti defendit, & non anathematizat ea, talis anathema sit. Propter tales enim blasphemias ab Episcopatu dejectus est, & postea in sancto Calchedonensi Concilio compulsus est omnia cõtraria memoratis suis conscriptis facere, & rectam fidem confiteri.* Hactenus ibi. Ex quibus constat, scripta Theodoreti nominatim inuisa fuisse à Concilio, quatenus contraria erant rectæ Fidei in Synodo Ephesina traditæ, & à S. Cyrillo in duodecim Capitulis, seu Anathematismis aduersus Nestorium. Summa verò eiusdem doctrinæ in ipsa Synodo & Anathematismis traditæ ad hoc reducitur, vt vnica persona Christi, eaque diuina asseratur, in duplici natura subsistens, & proinde Virgo Maria verè Deipara censeatur dicaturque: non autem ad hoc, vt Spiritus sanctus credatur à Filio procedere. De hoc enim ne verbum quidem legitur tractatum, multò autem minùs definitum, vel in Synodo Ephesina, vel in Anathematismis. Non ergo in eo canone damnantur scripta Theodoreti quoad hanc posteriorem partem, sed quoad illam priorem, de qua fuit tota disceptatio in Ephesina Synodo, & cuius mentio expressa fit in prædicto Canone.

25 INSTAT Ruiz vbi suprà num. 8. quia saltem Agathо Papa in Epist. 2. quæ etiam est Romanæ Synodi (habeturque in VI. Synodo Generali Act. 4.) columna secunda eiusdem Epistolæ inquit de Spiritu sancto: *Ex Patre Filioque procedit.* Ergo saltem tunc fuit ea veritas definita. RESP. Negando assumptum: quia in ea Epistola, saltem prout extat in exemplaribus, quibus omnes vtimur, non ita habetur, prout videre est in editione ipsius Sextæ Synodi apud Binium p. 62. vbi exhibetur ab Agathone Symbolum, seu formula credendi in Spiritum sanctum, ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, id est, *ex Patre procedentem.* neque quidquam amplius. Quod verò Iulianus Cardinalis in ea disputatione, quam habuit cum Græcis in Concilio Florentino, conquestus sit, locum illum ab ijs depravatum fuisse; non facit certam fidem, sed rem incertam relinquit. Videturque potiùs stare dum etiè exemplaribus, tum Latinis, tum Græcis, eius Epistolæ, quæ teruntur omnium manibus, & nihil amplius quàm diximus, vel Græcè, vel Latinè habent.

SECTIO QVARTA.

In quonam ex Concilijs Prouincialibus, seu Nationalibus, primùm definita fuerit processio Spiritus sancti ex Filio. Vbi plura obseruatu digna.

26 OSTENSO Iam in præcedentibus, nullum Generale Concilium ante Lateranense sub Innocentio III. definijsse processionem Spiritûs sancti ex Filio, inquiramus oportet, in quonam Concilio Prouinciali primùm ea fuerit definita. Eruditissimus Ruiz de Montoya disp. 67. de Trinit. sect. 4. num. 4 censet illud fuisse Alexandrinum, cui præfuit S. Cyrillus: qui simul cum Patribus ibidem congregatis scripsit Epistolam illam sæpe in superioribus memoratam, & in ea palam profitetur processionem Spiritûs sancti à Patre, sicut à Filio. Verùm hæc Ruiz coniectura infirma est: vt ostendimus suprà num. 14. & 23. cùm iuxta exemplaria Græca, quibus vtimur, quæque omnium manibus teruntur ex editione Binij, non dicatur ibidem Spiritus sanctus *procedere* ex Filio, sed *effundi* ab illo, sicut à Patre. Hoc enim significatur in Græco per verbũ illud προχεῖται. Effusionem autem Spiritus sancti in sacris literis sæpe accipi de missione illius ad creaturas, potiùs quàm de processione ad intra, iam antè monuimus, & cuilibet Theologo compertum est.

27 QVARE Aliter dicendum est, primum Concilium Prouinciale, in quo definita vnquam est processio Spiritûs sancti ex Filio, sicut ex Patre, fuisse Toletanum I. Episcoporum XIX. Era CCCC. XXXVIII. temporibus S. Leonis Papæ, imperantibus Arcadio & Honorio, Stilicone Consule. Ita habetur in editione Loaysæ; verùm Eram credo accipiendam esse ibidẽ pro anno eodẽ Christi CCCC. XXXVIII. quo regebat Ecclesiam Leo, & Arcadius Orienti imperabat, quamvis alioqui in Concilijs ipsis Toletanis sequentibus Era Cæsaris intelligatur, triginta octo annis anterior. Ibidem ergo in Constitutione, seu Regula Fidei Catholicæ contra omnes hæreses (quæ habetur in editione eiusdem eruditissimi Archiepiscopi Loaysæ pag. 45.) dicitur Spiritus sanctus, *A PATRE FILIOQVE PROCEDENS.* Si autem diuinare fas est, quam ob causam prima omnium ea Toletana Synodus processionem Spiritus S. ex Filio publicè testata sit, & absque exemplo

in

in alijs Synodis præcedentibus, tum Provincialibus, tum Generalibus: Respondeo id forte factum fuisse, quoniam SS. Patres Græci ac Latini, tam qui paulo antè præcesserant, quàm Leo Papa, qui tunc Ecclesiam regebat, constanter id ipsum tradiderunt: nominatim verò ipse Leo in Epistola ad Turibium Asturicensem Episcopū cap. 1. ait de Spiritu sancto: *Ex utroque processit.* De quo plura in Scholijs ad Opusculum III. Anselmi.

28 IDIPSVM Postea confirmatum fuit in Concilio III Toletano LXII. Episcoporum, sub Gelasio II Papa, anno quarto Reccaredi Regis, Era DC. XXVII. præsentibus, inter alios Antistites Hispaniæ Galliæque, S. Euphemio Toletano Archiepiscopo, & S. Leādro Hispalensi. Ibidem namque in Confessione Fidei (quæ habetur apud Loaysam pag. 203.) Patres proferunt Symbolum Constantinopolitanum CL. Patrum, & testantur se credere in Spiritum sanctum, *EX PATRE FILIOQVE PROCEDENTEM.* Deinde in alia Fidei Confessione ab Episcopis, Præsbyteris, & præcipuis Gothorum edita, inter alia anathemata, hoc indicitur pag. 207. *Quicumque Spiritum sanctū non credit, aut non crediderit, à Patre & Filio procedere, &c. anathema sit.* Mirabile profectò virumque eo tempore, si res non fuerat ab Ecclesia definita. Mirabilius tamen quòd ipsi Constantinopolitano Symbolo ij sancti Patres addiderint particulam *FILIOQVE*, quod nunquam, nusquam eousque factum alibi, ostendemus sequenti Disputatione, præsertim à numer. 20.

29 DEINDE Eadem doctrina tradita fuit in Concilio Toletano IV. Episcoporū LXII. Hispaniæ & Galliæ, Era DC. LXXI. regnante Sisenando, circa tempora Honorij I. vbi Patres congregati, titulo seu cap. 1. cui epigrapha, *De eminente Catholicæ Fidei veritate*, pag. 331. apud Loaysam aiunt: *Spiritum sanctum verò, nec creatum, nec genitum, SED PROCEDENTEM EX PATRE ET FILIO profitemur.* Similiter in Concilio VI Episcoporum XLVIII. regnante in Hispanijs Cindasuitho, Era DC. LXXVI. titulo 1. inscripto, *De ratione Fidei Catholicæ.* Patres se credere profitentur in Spiritum sanctum, *DE PATRE FILIOQVE PROCEDENTEM.* Extat apud Loaysam pag. 385. Similiter in Concilio VIII. Episcoporum LII. regnante Recceswintho, Era DC. XCI. circa tempora Martini Papæ, post professionem Fidei à Rege ipso editam & subscriptam, Patres congregati, titulo primo, proferunt Symbolum Constantinopolitanum, atque in eo Spiritum sanctum exprimunt, *EX PATRE ET FILIO PROCEDENTEM*, vt est apud Loaysam pag. 422. Denique in Concilio Toletano XI. Episcoporū XVII. anno quarto Regis Vvambæ, Era DCC. XIII. circa tempora Adeodati Papæ, in ipsa Fidei Professione columna quarta, pagina apud Loaysam 544. dicitur de Spiritu sancto, inter alia: * Nec Patris tantùm, nec Filij tantùm, sed simul Patris & Filij Spiritus dicitur. Nec enim de Patre procedit in Filium, vel de Filio procedit ad sanctificandam creaturam: SED SIMVL AB VTRISQVE PROCESSISSE MONSTRATVR, quia charitas, sive sanctitas amborum agnoscitur. *

30 NOTANDVM Verò est, omnia prædicta Concilia Toletana præcessisse tempore VI. Synodum Generalem. Hæc enim coacta fuit sub S. Agathone Papa, imperante Constantino Pogonato, anno Christi DC. LXXX. Ex Concilijs verò Toletanis hactenus memoratis Primum fuit celebratum aliquibus retro sæculis, & Vndecimum quibusdam antè annis. nimirum, anno Christi DC. LXXV. cui respondet Era DC. XIII. Ingentis autem gloriæ est Ecclesijs Hispaniæ, ac præsertim Toletanæ reliquarum Primati, quòd in ea primùm definita inveniatur processio Spiritus sancti simul ex Patre & Filio. Constat enim ex dictis sect. 2. & 3. in nulla ex sex primis Synodis Generalibus saltem, fuisse id definitum: immo neque in alijs quinque posterioribus: cùm iam ab ipso tempore S. Leonis Papæ, quo coacta est Synodus IV. Generalis, id est, Calchedonensis, id inveniatur definitum à Concilio Toletano I.

31 DICES: Ergo temerè & inconsultò operati sunt Patres Concilij I. Toletani, & quorundam sequentium: siquidem ausi sunt in Professione Fidei exprimere processionem Spiritus sancti ex Filio, quam nondum Ecclesia Catholica definierat in aliquo Concilio Generali, vt suprà diximus. RESPOND. negando assumptum ex multiplici capite. PRIMO: quoniam processio Spiritus sancti, ex Filio adeò apertè colligitur ex locis Scripturæ, præsertim adiuncta interpretatione omnium Patrum & DD. Ecclesiæ, quotquot vsque ad id tempus scripserant, vt visum fuerit Toletanæ Synodo id esse fide divina certum. SECVNDO: quoniam putari debet, id minimè factum sine consensu tacito aut expresso Summorum Pontificum, qui nullum absurdum sequi putarunt ex eo, quod id pro Regnis & Ecclesijs Hispaniæ definiretur in Synodo Nationali aut Provinciali, præsertim contra Arianos tunc potissimùm in Hispania grassantes. Quod tamen tunc fortè non visum est conveniens definire in aliquo Generali Concilio, sive alijs pro tota Ecclesia. Sic certè in multis Ecclesijs, Academijs, Civitatibusque sanctè proponitur aut iuratur professio alicuius doctrinæ non-

nondum ab Eccleſia definitæ : v.g. Conceptionis Deiparæ abſque nævo originalis peccatiſque ipſo Summo Pontifice ſciente & approbante, nihil tamen è cathedra definiente. Vide plura alia huc ſpectantia Diſput. ſeq. à numer.24.

32 VERVM Quidem eſt, in alijs quoque Synodis Provincialibus,aut Nationalibus, eandem doctrinam fuiſſe traditam priuſquam ab Eccleſia Catholica in aliquo Concilio Generali ſive Oecumenico definiretur.Cæterum eæ Synodi fuere poſteriores Toletanis, & ſaltem longè poſt Primam num.27. memoratam. Talis fuit Synodus Herfeldenſis allegata à Noſtro Venerabili Beda lib.4. Hiſtoriæ Anglicanæ c.17.& coacta anno DC.L. in qua definitum fuit,*Spiritum ſanctum à Patre & Filio* procedere.Nimirum,ducentis circiter annis illam præceſſit Concilium Toletanum I. Talis etiam Synodus Aquiſgrani coacta à Carolo Magno,vt eadem doctrina definiretur,circa annum DCC.VIII.prout refert Ammonius lib. 4.de Geſtis Francor.c.95.Sed hæc quatuor circiter ſæculis poſt Primam illam Toletanam celebrata fuit.Poſterior adhuc Aquiſgranenſi fuit Vvormacienſis circa annum DCCC.LVIII. in qua Patres eandem doctrinam profitentur.

33 DENIQVE Longè poſt eas omnes Synodos fuit, quam coegit Vrbanus Papa II.Bari in Apulia anno M.XCVII.contra Græcos,præſente S.Anſelmo,qui,iubente ipſo Pontifice, coràm eum ijs diſputavit, ea ſapientia, eruditione,& ſpiritu,vt omnium Patrum iudicio,actum penitus fuerit de opinione Græcorũ. De quo plura præmiſimus in Prolegomenis Tom.I.à n.22. & dicemus adhuc Tom.ſeq in Commentarijs ad ipſam Anſelmi cum Græcis Diſputationem.Quamvis verò in eaSynodo ipſe Romanus Pontifex præſens fuerit,illaque ipſius iuſſu coacta ſit, non cenſetur inter Concilia Generalia aut Oecumenica.Quia nec illius Acta extant authenticè, ſed ſola Hiſtoricorum fide conſtant,præſertim Eadmeri,convictoris S. Anſelmi,& ſimul ſcriptoris Vitæ ipſius,qui adfuit eidem Concilio, & veluti oculatus teſtis refert quæ ibidem geſta ſunt; præſertim in Hiſtoria Novorum nuperrimè à Gabriele Gerberone edita lib.2.c.53.quod opus hucuſque ferè ignotum,& recèns inventum in Gallijs,vtinam vidiſſet Baronius Tom. XI. ad annum Chriſti M.XCVII.Sic enim maiorem præſtitiſſet fidem Vvillelmo Malmesburienſi lib.1.de Geſt.Angl. Pontific.cui conſentit Oderic. Vit.lib.10. Hiſtoriæ ad an. 1098. & Vvillelmus Gemmetic. lib.6.Hiſtoriæ Normannorum,quos noviter ſequutus fuit eruditiſsimus Vir & πολυγραφώτατος Theophilus Raynaudus Tom.XI.in Syntaxi pag.7.etiam priuſquam Hiſtoria Novorum prædicta è tineis & blattis veterum bibliothecarum in lucem eruta à Gerberone fuiſſet.

34 ITAQVE Poſt tot Concilia Provincialia,aut Nationalia Hiſpaniæ, & aliorum Regnorum, ac tandem poſt Concilium Barenſe habitum præſentibus Vrbano II. Papa, & Anſelmo, adhuc res videtur non fuiſſe prorſus definita ab Eccleſia Catholica,aut ſaltem non certò deprehenditur definita, donec Innocentius Papa III.in Concilio XII.Generali, aliàs Lateranenſi IV.anno Chriſti M.CC.XVI.I. vel vt Hiſtorici aliquot malunt M.CC. XV. præſentibus & conſentientibus Patribus Latinis & Græcis eam controverſiam diremit, & proceſſionem Spiritus ſancti à Filio, ſicut à Patre, omnibus fidelibus credendam propoſuit: vt ſuprà latiùs diximus Porrò quæ hactenus tradita ſunt, maiorem lucem mutuabunt ex Diſputatione ſequenti.

***

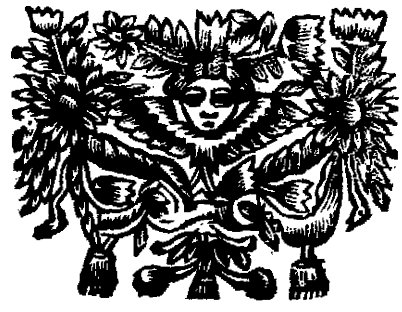

DIS-

DISPVTATIO XCII.

QVANDO PRIMVM ADDITA FVERIT SYMBOLO PARTICVLA, *FILIOQVE.*

AD ILLVSTRISS. PRINCIPEM, D. D. RODERICVM PORTOCARRERO, Excellentiſsimorum Comitum de Medellin, Ducum de Camiña, Filium, primarij Hiſpaniarum & Luſitaniæ ſplendoris delibatum radium; olim Salmanticenſis Academiæ Rectorem, Principemque litterariæ iuventutis, & Veteris Collegij D. BARTHOLOMAEO ſacri eximium decus, publica Profeſsione Cæſarei Iuris excultum: poſtea Equeſtrium Ordinum integerrimum Senatorem, ac demum Supremi Iuſtitiæ Senatus ſpectatiſsimum Conſiliarium, &c.

CIRCA Controverſiam hanc aliquantò plus lucis conferunt Scholiaſtæ Conciliorum, & Hiſtorici ſacri, ac nonnulli ex Theologis, quàm circa præcedentem, in qua toties divinandi opus fuit. Sed & nunc plurimùm coniectura opus eſt, cùm omnes opiniones, quas legere licuit, incertæ prorſus ſint, & difficultatibus multis obnoxiæ, vt ex progreſſu apparebit. Quare poſt illarum impugnationem, noſtrum ea de re iudicium proferemus, & ab obiectionibus, quibus impugnari poſſet, vindicandum curabimus. Habet verò locum Diſputatio hæc apud Anſelmum lib. de Proceſsione cap. 22. & apud Magiſtrum in 1. diſt. 11. cap. 2. quamvis Scholaſtici omnes controverſiam hanc prætermiſſerint.

SECTIO PRIMA.

Particulam Filioque *nunquam hactenus fuiſſe additam Symbolis Apoſtolico, aut Nicæno, ſed ea ſeruari illibata, prout à principio edita ſunt. Diſsidium itaque eſſe de ſolo Symbolo Conſtantinopolitano.*

2 PRÆMITTO I. Symbolum Fidei triplex eſſe, nimirum, Apoſtolicum, ſive ab Apoſtolis prolatum, ac prædicatum per totum Orbem Chriſtianum: & Nicænum, à Patribus CCCXVIII. editum in Cõcilio I. Oecumenico, id eſt, Nicæno I. anno Chriſti CCCXXV. ſub S. Sylveſtro Papa, & Conſtantino Magno; ac demique Conſtantinopolitanum, quod protulerunt CL. Patres congregati in Concilio II. Generali, id eſt, Conſtantinopolitano I. anno CCC. LXXXI. ſub Damaſo Papa, imperante Theodoſio Maiore. Primum illorum eſt, quo vtimur in Officio divino, ſive Horis Canonicis. Secundum habetur ad litterã Græcè & Latinè Tomo I. Conciliorum inter Acta Nicænæ Synodi, & iam ſuprà à nobis exſcriptum ac per partes explanatum fuit Diſput. LV. ſect. 1. Tertium denique eſt quo vtimur in ſacro fonte Miſſæ, & habetur pariter Græcè ac Latinè inter Acta II. Synodi Generalis, id eſt, Conſtantinopolitanæ I. incipitque, πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν, &c. *Credimus in vnum Deum*, &c. Porrò ex ijs Symbolis, quemadmodum Nicænum eſt plenius Apoſtolico, quoniam iugulat hæreſes Arij & aliorum ortas

vſque

vsque ad annum CCC.XXV. sic etiam Constantinopolitanum est verbum Nicæno, quia directè contrariatur hæresibus Macedonij & Apollinaris, aliorumque, exortis vsque ad annum CCC.LXXXI.

3 PRÆMITTO II. Symbolum Apostolorum iam memoratum, & duodecim articulis distinctum, ea veneratione fuisse receptum semper & vbique à tempore ipso nascentis Ecclesiæ, vt nihil penitus de eo detractū, aut ipsi additum fuerit. Ideoque S. Ambrosius Epist. ad Siricium Papam inquit: *Credatur Symbolo Apostolorum, quod Ecclesia Romana intemeratum semper custodit & servat.* nimirū, absque additione aut detractione vlla. Quare sic retentum fuisse in Ecclesijs Romana, Africana, Italica, Gallica, & tandem Latinis omnibus, constat ex Ruffino, Augustino, Chrysologo, Maximo Taurinensi, Theodoreto, Socrate, & Sozomeno, varijs locis, præter ea quæ de illo tradunt Tertullianus lib. Præscriptionum cap 37. Hieronymus Epist. 61. ad Pammachium, Leo Magnus Sermone de Nativitate Domini, & 4. de Epiphania, & 11. de Passione, atque integra Synodus Generalis Ephesina in Relatione ad Theodosium Augustum. Quemadmodum itaque vsque ad tempus eorum Patrum nihil fuit additum illi Symbolo, ne quidem particula *Filioque*: ita neque à tempore ipsorum vsque ad hūc annum M. DC. LXXX. in quo adhuc tota Ecclesia id Symbolum, vt cum laudato Ambrosio loquar, *intemeratum semper custodit & servat.* Quare controversia nostra non procedit de Symbolo Apostolorum.

4 PRÆMITTO III. Nec dissidium esse de Symbolo Nicæno. Quippe quemadmodum à principio fuit prolatum à CCC. XVIII. Patribus in ea Magna Synodo, sic etiam vbique servatum fuit absque vllo verbo addito, aut detracto. Tunc verò non fuit in eo expressa processio Spiritūs sancti à Filio, immo nec à Patre. Quippe ibi solū fuit dictū: καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, id est, *Et in Spiritum sanctum.* nimirum, πιστεύομεν, *Credimus*, prout habetur ab initio eiusdem Symboli. Si autem inquiras, cur ij sanctissimi & sapientissimi Patres tam parcè de Spiritu sancto locuti tunc fuerint, rationem reddit S. Gregorius Nazianzenus Epistola ad Cledonium his verbis: *A Patribus illis minùs plenè de Spiritu sancto dictum est, quoniam nondum coorta, atque excitata fuerat hæc quæstio.* Similiter Basilius in Professione Eustatij Sebastiensis, *Sententia*, inquit, *de Spiritu sancto in transcursu sine omni diligentia posita est, propterea quod nondum esset mota ista quæstio, sed adhuc credentium mentibus securus, & nullis obiectus insidijs inesset de Spiritu sancto intellectus.*

5 VERVM Adhuc postquam excitata fuit controversia de solida divinitate Spiritūs sancti, & definita ab Ecclesia contra Macedonium alioſque Pneumatomachos, in eâdem Synodo Constantinopolitana I. aliàs II. Generali cui laudatos Gregorius præfuit, noluerunt ij Patres eidem Symbolo Nicæno addere quidquam, ne quidem processionem Spiritūs sancti ex Patre; sed illud, prout à principio editum fuerat, reliquerunt. Ratio autem nihil addendi videtur fuisse summa veneratio posteriorū Conciliorum erga Nicænam Synodum, & formulam Fidei ab ea traditam, cui nefas putarunt quidquam addere aut detrahere. Quare in Concilio Generali IV. id est, Calchedonensi Actione II post recitatum id Symbolum dicitur: *Reverendissimi Episcopi clamauerunt: HÆC CATHOLICORVM FIDES. Huic omnes credimus: in hanc baptizati sumus: in hac baptizamus.* Similiter idem Patres in Relatione ad Marcianum Augustum aiunt de Symbolo ipso: *Vnam esse, veluti principali loco, trecentorū decem & octo Patrum doctrinæ confessionem, lex nobis Ecclesiæ præscribit: quam, VELVT COMMVNE SANCTORVM DECRETVM ad eorum, qui vocantur in adoptionem filiorum, traditam firmitatem.* Denique Patribus Conciliorum sequentiū religio fuit quidquam addere eidem Symbolo: quoniam, vt inquit Pergamius Antiochiæ Episcopus in litteris post Synodum Calchedonensem iam memoratam editis ad Leonem Augustum, illud *pauciſsimis quidem sermonibus, sed perfectis sensibus Scripturæ diuinæ, per viros eius scientiæ peritiſsimos completum est.* Itaque Symbolo Nicæno nunquam vsque in hodiernum diem addita fuit particula processionis Spiritus sancti à Patre, nec à Filio, quarum neutra à principio in eo expressa fuit.

6 OBITER Verò notandum, Christianum Lupum in Notis ad Concilium Nicænum invehi adversus Gelasium Cyzicenū quoniam in Præfatione sua inquit, Arianos nō modò in Filium Dei, sed etiam in Spiritum sanctū blasphemāsse. Id autem absurdum putat Lupus; quoniam in Nicæna Synodo nulla fuit disceptatio contra Arianos circa Spiritum sanctum; neque controversia de illius divinitate eo tempore mota fuerat, vt didicimus suprà ex verbis Gregorij Nazianzeni & Basilij Magni. Verùm refellitur Lupus, alioqui eruditus: quoniā Ariani negantes solidum Trinitatis mysterium, & eripientes Filio Dei veram divinitatem, eam consequenter Spiritui sancto negabant. Quare cohærenter ad suam ipsorum perfidiam circa Filium, blasphemabant pariter adversus Spiritū sanctum. Vnde & illorum error, quamvis obiter, confutus fuit in eodem Symbolo verbis illis:

ET

ET IN SPIRITVM SANCTVM: scilicet, *CREDIMVS*. Nō autem credimus, nisi in verum Deum, qui solus est obiectum fidei theologicæ. Ergo in Symbolo Nicæno expressa fuit, quamvis obiter, divinitas solida Spiritus sancti contra Arianos: atque adeò dum ij illam negabant cohæremer ad suam perfidiam, blasphemi erant contra Spiritum sanctum. Pro hac coniectura habeo illustre testimonium S. Athanasij in Epist. ad Episcopos Africanos impugnantis Macedonianos, qui suum de Spiritu sancto errorem aiebant non esse contrarium Symbolo Nicænæ fidei. Quippe sic illos refellit: *Eadem illa Synodus blasphematores Spiritus sancti subuersit. Nam cùm Patres statuissent de fide in Filium, id statim adiectum voluere: CREDIMVS ET IN SPIRITVM SANCTVM: vt perfectam & plenam de sancta Trinitate fidem, confessionemque absoluentes, formam eius, quæ in Christo est, fidei, & doctrinā Catholicæ Ecclesiæ exhiberent.* Ergo Ariani indirectè negantes diuinitatē Spiritūs sancti, blasphemabant quoddammodo contra illum. Itaque testimonia illa Nazianzeni, & Basilij, quibus innititur Lupus, solùm probant, controversiam de divinitate Spiritūs sancti non fuisse directè excitatam in Concilio Nicæno, quod libenter fatemur. Indirectè verò aut obiter tacta & definita fuit contra Arianos.

7 QVAPROPTER Disputatio nostra solùm procedit circa Symbolum Constantinopolitanum, quo Patres illi CL. in ipso ingressu ad celebrandam II. Synodum Generalem, fidem professi sunt; & quo à multis sæculis vtimur omnes in sacrificio Missæ. Certum quippe est, à principio in eo expressam fuisse processionem Spiritus sancti ex Patre verbis illis, ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, id est, *ex Patre procedentem*. Itaque dubitatio solùm est circa additionem particulæ *Filioque* in eodem Symbolo.

SECTIO SECVNDA.

Diuersorum opiniones circa tempus, & Synodum, in qua particula FILIOQVE addita fuerit Symbolo Constantinopolitano, referuntur, & refelluntur.

8 PRIMO Aliqui opinantur particulam *Filioque* additam fuisse in ipsa Synodo II. Generali, id est, Constantinop. I. vbi primùm id Symbolum ab ea denominatum fuit à CL. Patribus conceptum & editum. Ita censet Illustris. Loaysa in Notis ad Concil Toletanum III verbo, *Item fides sancta*, pag. 237. vbi inquit: * Hoc est Symbolum Concilij Constantinopolitani, à centū & quinquaginta Patribus celebrati aduersus Eunomiū, Photinum, & Macedonium: in quo aliqua explicata sunt, & posita in Symbolo, quæ in Nicæno non erant; vt est illud, quod ad personam Spiritūs sancti spectat: Credimus in Spiritum sanctum, dominum, & vivificantem, qui ex Patre Filioque procedit, &c. Neque existimo, vt alij, postea hæc verba, Ex Patre Filioque, addita in Synodo Romana, sed in ipsa prima Symboli formatione fuisse posita: vt constat ex D. Hieronymo in Symbolo, & ex lib. 9. Tripartitæ c. 16. & ex Concilio Florentino. * Hactenus ille ad verbum.

9 SED Enim sententia hæc singularis est, & reijcitur: Quia in nullo exemplari Græco aut Latino eius Synodi, quotquot extāt, & manibus omnium teruntur, apparet in Symbolo ipsius ea additio, καὶ υἱοῦ, seu, *Filioque*. Quin præterea neque in vllo ex Concilijs Generalibus subsequentibus vsque ad XIV. Generale, id est, Lugdunense II. sub Gregorio X. Papa, anno Christi M.CC.LXXIV. vnquam legitur illa, quamvis in plerisque legatur Symbolum ipsum Constantinopolitanum: vt iam obseruavimus Disp. præced. sect. 2. & 3. Non ergo in ipso Concilio II. Generali CL. Patrum CP. fuit facta illa additio ad Symbolum. SECVNDO Ruiz refellit hanc opinionem: Quia nec in Concilio Toletano III. *invenire* potuit Loaysa ex Symbolo CP. quod ibidem proferunt Patres, plusquam verba illa, *A PATRE PROCEDENTEM*, prout omnes aliæ editiones habent. Cæterum fallitur Ruizius: quoniam in editione fidelissima Loaysæ ex antiquissimis exemplaribus, legitur ibidem Constantinopolitanum Symbolum pag. 203. cum particula, *EX PATRE ET FILIO PROCEDENTEM* Nec contradicunt aliæ editiones, saltem quibus nos vtimur. Nam in ea quæ prodijt Venetijs anno M.D.LXXXV. apud Dominicum Nicolinum, & alterā Severini Binij Parisijs anno M.LC.XXXVI. non habetur totum CP. Symbolum, sed solùm eius inchoatio, cæteris remissis in Symbolum ipsum, prout extat in Synodo Tertia Toletana. Itaque priori impugnationi à nobis propositæ aduersus Loaysam insistendum est, præter ea quæ contra aliorum opiniones subijciemus, & ipsum pariter impugnant.

10 SECVNDO Alij censent, particulam *Filioque* additam fuisse à Damaso Papa in Concilio Romano, in quo probavit decreta Concilij II. Generalis, id est Constantinopolitani prædicti. Ita Emanuel Calecas lib. aduersus Græcos; addens, Damasum id fecisse, vt frænaret quandam hæresim tunc ortam, quam complexo vocabulo τῆς διοφυσίτας appellat,

quod

quòd Filium Dei affirmaret esse Patrem Spiritus sancti, & hunc Patris nepotem. Idcirco Damasus Romanus Episcopus collecta Synodo, ad Symbolum adiecit, à Filio procedere Spiritum sanctum, vt illud refelleret, quod gigni dicebatur à Filio. Porrò Calecas ipse ad id stabiliendum allegat Historicum quendá Græcè dictum Σαυλιτζην. Sed & Iosephus Methones citat pro eodem placito Gregorium Aristinum, quemadmodum & Noster Genebrardus lib. 3. de Trinit. Alexium Aristinum.

11 DENIQVE idipsum tuetur Stanislaus Socolovius in Annotationibus ad cap. 1. Censuræ Orientalis Ecclesiæ factæ à Hieremia Patriarcha CP. Allegat pro se Epistolam eiusdem Concilij CP. ad Damasum Papam, quæ ponitur in eius principio ferè, Tomo I. editionis Binij pagina 665. & incipit: τὸ μὲν ἀγροῦσαν τὴν ὑμετέραν ὑπὲρ βεβαν διάκονον, &c. Sed enim in tota ea Epistola nec verbum quidem indicatur de additione prædictæ particulæ. Deinde appellat Socolovius librum 9. Tripartitæ cap. 14. aut 16. Verùm neutro ex ijs locis habetur aliquid, quod ad rem sit. Ibidem enim referuntur decreta Concilij Romani, inter quæ nihil statuitur circa processionem Spiritus sancti à Filio, sed dumtaxat can. 16 inuritur anathemate qui dixerit, Spiritum sanctum à Patre non procedere. Vlteriùs id colligere tentat ex Symbolo Damasi apud Hieronymum Tomo IX. quasi ibi habeatur particula illa. Sed imprimis iam ostensum fuit Disput. præceden. num. 3. id Symbolum esse supposititicium, & Damaso affictum. Rursus nec illud est Nicænum, aut Constantinopolitanum, de quo solo disputamus, quandonam additionem illam subierit. Denique non meliori iure appellat Socolovius pro se Hugonem Ætherianum lib. 3. de Proces. cap. 16. Nam ibidem non exponit, quisnam fuerit Pontifex eius additionis auctor, sed solùm probat, potuisse Romanum Pontificem exponere Symbolum: de quo nunc non est controversia. Itaque opinio hæc videtur omni solido fundamento carere.

12 QVIN Et præterea illa reijcitur: quia in nullo exemplari eius Concilij Romani à Damaso celebrati, quotquot extare inveniuntur, apparet ea additio in Symbolo. Hoc autem inducit moralem certitudinem, quòd tunc facta non sit. Deinde apud nullum ex Patribus aut Scriptoribus eius temporis, etiam eorum qui scripserunt contra Theodoretum, negantem palam Spiritus sancti processionem ex Filio, allegatur tale decretum aut definitio Damasi in oppositum, quod certè oporteret, ac sufficeret ad illius opinionem penitus proscribendam. Insuper Theodoretus ipse in Historia sua affert Epistolam Constantinopolitani Concilij paulo antè memoratam, & insuper alteram Damasi ad idem Concilium: in quarum neutra extat aliquid de processione Spiritus sanct. ex Filio. Non est autem verosimile, Theodoretum ausum id tericere, aut mutilare vtramque eam Epistolam, quæ aliquot iam antè annis publici iuris facta fuerat, & vbique circumferebatur. Sic enim argueretur impudentiæ, quasi manifestus temerator earum litterarum.

13 TERTIO Baronius ad annum Christi DC. LXXX. docet, processionem Spiritus sancti à Filio definitam fuisse ab Agathone Papa in Synodo Romana contra Monothelitas coacta: conqueritur tamen, eam particulam Pontificiæ epistolæ abrasam fuisse mala quorundam Græcorum manu, prout in Synodo Florentina conquestus fuit Iulianus Cardinalis S. R. E. & longè antea Emanuel Calecas Græcus auctor scribens contra errores Gentis suæ. Addit idem Baronius ad annum DCC. LXXXVII particulam *Filioque* fuisse Symbolo CP. additam in VII. Synodo Generali, id est Nicæno II. Similiter ferè Ruiz de Montoya, vir sanè eruditissimus, & mirè versatus in lectione Conciliorum ac Patrum, disput. 67. sect. 5. opinatur, particulam *Filioque* fuisse adiectam Symbolo CP. tempore VI. Synodi Generalis à Romano Pontifice post annum Domini sexcentesimum. Probat primò ex Andræa Theologo Latinorum in Concilio Florentino sessione 7. inter medium & finem, dicente: *Maximo in Gallia & in Hispanijs schismate imminente, cùm iam, EX FILIOQVE passim celebraretur, Romano Pontifici fuit necesse in multorum Occidentalium amplæ dignitatis, magnoque Concilij Patrum consensu, addito, EX FILIOQVE, Symbolũ magis illustrare.* Hæc ille. *Secundò* probat quia in Concil. Octavo Toler. recitatur idem Symbolũ cum ea particula. Fuit verò id celebratũ circa annum Domini sexcentesimum quinquagesimum tertium: ante quod tempus nullibi invenitur Symbolum Constant. ita declaratum. Nec enim invenitur in Concilio Toletano Septimo, vt patet etiam iuxta editionem Loay. fæ. *Tertiò* id confirmat ab indicio: quoniam Concilium Gentiliacense fuit convocatum à Pipino Galliarum Rege anno septingentesimo sexagesimo sexto: atque in eo agitata fuit quæstio inter Græcos & Latinos de ea additione Symboli. *Quartò*: quia in Synodo septima Generali legitur cum dicta additione. Fuit autem illa coacta circa annum Domini septingentesimum octogesimum sextum. Vnde demum colligitur, quamvis non constet

de certo ac determinato anno, conſtare ſaltem, additionem illam fuiſſe factam tempore interiecto vtrique Synodo Sextæ & Septimæ Generali.

14 VERVMTAMEN Sententia hæc, licet verosimilior præcedentibus, adhuc eſt difficilis ex multiplici capite. PRIMO: Quia in nullo Concilio Generali ex vndecim primis legitur definita proceſsio Spiritûs ſancti ex Filio: vt ſuprà & ſingillatim oſtendimus Diſput. præcedenti ſect. 2. & 3. multò autem minùs in Symbolo Conſtantinopolitano, prout ab ijs relato, invenitur additio *Filioque*: vt patet iuxta omnes editiones, quæ circumferuntur in Eccleſia. Quod verò ij Auctores aiunt, in Synodo Romana ſub Agathone, fuiſſe id definitum, non conſtat ex exemplaribus, quotquot extant, nec ex vllo hiſtorico gravi illorum temporum, quidquid conqueſti fuerint longè poſtea Iulianus & Calecas. Deinde patet, nec in Septima Synodo Generali legi additionem illam Symbolo factam, vt oſtendimus loco indicato numer. 13. Quippe in omnibus exemplaribus Græcis eiuſdem Synodi, quotquot extant, ſolùm ibi legitur in Symbolo CP. τὸ ἐκ πατρὸς ἐκπορευόμενον. id eſt, *ex Patre procedentem*: quamvis in aliquo exemplari Latino legerit prædictus Andræas particulam *Filioque*. Patet verò, minorem fidem vnico exemplari præſtari debere, cæteris paribus, quàm reliquis omnibus.

15 PRÆTEREA. Vt teſtatur Magiſter Sententiarum in 1. diſt. 11. cap. 2. Leo III. Pontifex Romanus (qui rexit Eccleſiam circa annum Domini octingenteſimum, id eſt, quatuordecim annis poſt Septimam Synodum Generalem, ac centum viginti poſt tempus Agathonis Papæ) poſuit in tabula argentea Symbolum Conſtantinopolitanum poſt altare Sanct. Petri, ſine additione illa *Filioque*. Si autem hæc particula fuiſſet adiecta eidem Symbolo, vel ab Agathone Papa, vel in Concilio Generali Septimo, nulla congruenti ratione Pontifex illam omiſiſſet. Quippe nulla ratio eſt omittendi, præſertim in inſtrumento publico, & Pontificio, & plurimus ſæculis manſuro (qualis fuit tabula illa) formulam fidei à Concilio Generali editam.

16 VLTERIVS. Nec tempore Agathonis Papæ, nec in ea Synodo Septima Generali, nec in vlla alia ex quatuor Generalibus ſequentibus, legitur orta controverſia aut diſputatio aliqua inter Latinos, & Græcos, multò autem minùs inter Latinos ipſos, ſive circa proceſsionem Spiritûs ſancti ex Filio, ſive circa additionem eius particulæ ad Symbolum; vt patet ex ipſorum omnium Actis & Canonibus, quantùm nobis licuit ea evolvere. Neque obſtat quòd ſcribit Ado in Chronico circa annum DCC. L. XVII. *quæſtionem ventilatam fuiſſe inter Græcos & Romanos de Trinitate: & vtrum Spir. Sancti, ſicut procedit à Patre, ita etiam à Filio.* Id enim non fuit diſputatum in Concilio Generali, ſed in Gentiliacenſi prope Lutetiam. Quin & cùm plurimi ex Græcis, ne dicam omnes, circa tempora Septimæ, Octavæ, & trium ſequentium Synodorum Generalium, præeuntibus Theodoreto & Photio, *negarent* Spiritum ſanctum ex Filio procedere, immo & pro ſe allegarent S. Ioannem Damaſcenum, qui circa tempus inter Sextam & Septimam Synodum floruit; non eſt verosimile Eccleſiam Catholicam definiſſe eam controverſiam ſine matura diſcuſsione, & auditâ vtrâque partium: multò autem minùs id Symbolo adijcere voluiſſe. Cùm ergo non legatur in vlla ex ijs Generalibus Synodis diſputatio, aut controverſia aliqua de hac re, inter Eccleſias Græcam & Latinam, cenſeri debet, tum controverſiam illam non fuiſſe ab Eccleſia Catholica definitam, tum particulam illam *Filioque*, non fuiſſe ab aliqua Synodo Generali, nec à Romano Pontifice adiectam.

17 DENIQVE, Vt plura alia omittam, ſi proceſsio Spiritûs ſancti à Filio fuiſſet definita ab Agathone Papa anno ſexcenteſimo octuageſimo, vt cenſet Baronius; vel adiecta Symbolo ab Eccleſia Catholica à tempore, vel circa tempus Septimæ Synodi Generalis, vt Ruizius vult; quicumque ex Græcis illam deinceps negârunt vſque ad tempus Duodecimæ Synodi Generalis, id eſt, Lateranenſis ſub Innocentio Tertio, per ſpatium pluſquam quingentorum, vel ſaltem quadringentorum & eo ampliùs annorum (quippe fluxerunt inter eam vtramque Synodum quadringenti triginta duo) fuiſſent hæretici. Cùm ergo omnes Græci, aut ferè omnes, non modò è media plebe, ſed docti & indocti, nobiles & ignobiles, toto eo tempore proceſsionem Spiritus ſancti à Filio negaverint; dicendum eſſet, totam Græciam obſtinato animo tandiù perſtitiſſe in aperta hæreſi. Hoc autem dorum dictu & creditu difficillimum apparet: immo & omnino falſum: cum interiecto illo tempore toti ſæculorũ Imperatores plerique Orientis, & Patriarchæ, & Epiſcopi, & Græciæ populi, ſubiectionem profiterentur erga Eccleſiam Catholicam, & Pontifices Romanos, ab iiſque benignè exciperentur, neq; vnquã anathemate notarẽtur eã ob cauſam, tanquã hæretici; licèt ſæpe velut ſchiſmatici notarentur. Non ergo particula illa fuit, vel definita

ab

ab Agathone Papa, vel addita Symbolo ab Ecclesia Catholica circa tempora Septimæ Synodi Generalis.

18 NEQVE Obstant fundamenta Ruizij num. 30. obiecta in oppositum. AD I. dicimus narrationem illam Andreæ Theologi in Concilio Florentino non debere intelligi de additione facta ante VII. Synodum: cùm quatuordecim annis post illam Leo Papa Tertius Symbolum ipsum in lamina argentea exarari fecerit sine particula *Filioque*, & publicè collocaverit in perpetuam rei memoriam post altare D. Petri, vt vidimus n. 15. Ergo illa nondùm addita fuerat Symbolo ab Ecclesia in Synodo VII. Generali, vel ab aliquo Romanorum Pontificum. AD II. & III. cōstabit ex dicendis sect. sequenti. AD IV. patet ex dictis n. 14. non satis constare, an ea additio Symboli facta fuerit in Septima Synodo Generali. Quin potiùs cùm omnia exemplaria Græca & Latina illius, quotquot extare inveniuntur, exprimant Symbolum sine particula *Filioque*, censeri debet postea addita: quamvis fortè in aliquo exemplari illa fuerit inventa à quopiam. Adde, videri incredibile, vt tam multa exemplaria Conciliorū Generalium, quæ Romæ, & in alijs Ecclesijs Latinis ac Monasterijs extabant, vitiarentur fraudulenta manu Græcorum in Oriente habitantium; quibus non facilè præberetur aditus, vel occasio vitiandi manuscripta tanto in pretio habita, & solicitè servata à Romanis Pontificibus, alijsque Patribus Latinis.

SECTIO TERTIA.

Videri admodum probabile, particulam FILIOQVE primum additam Symbolo in Concilio Tertio Toletano. Difficultates in oppositum obiectæ & solutæ, pluraque observata ad historiam & chronologiam Conciliorum ea de re spectantia.

19 QVEMADMODVM Sæpe ac verè dicitur, facilius esse destruere, quàm ædificare: ita etiam in hac re magis pronum & in aperto est aliorum refellere opiniones, quàm propriam stabilire. Itaque nobis etiam coniectandi & divinandi opus est, quando primùm ea particula fuerit addita Constantinopolitano Symbolo, donec alij eruditiores rem maturiùs expendant & definiant.

20 CERTE Si standum omnino sit exemplaribus Conciliorum Hispaniæ editis à Loaysa, viro sanè gravissimo, qui tot & tam emaculata illorum manuscripta vidit ac contulit, proculdubio dicendum est, particulam *Filioque*, primùm additam fuisse Symbolo Constantinopolit. in Concilio Toletano Tertio LXII. Episcoporum sub Gelasio II. Papa, anno quarto Recaredi Regis, Era DC. XXVII. præsentibus, inter alios Hispaniæ Præsules, Euphemio Toletano, & Leandro Hispalensi. Ibidem namque pagina 203. editionis eiusdem Loaysæ legitur Symbolum ipsum cum particula: *EX PATRE ET FILIO PROCEDENTEM*. Nullum autem aliud Concilium, sive Provinciale, sive Generale, est illo antiquius, in quo additio eadem facta Symbolo legatur: vt patet ex omnibus illorum editionibus, & magna ex parte observatum relinquimus in superioribus, præsertim facto excursu per singula ex Generalibus. Deinde in Octavo Concilio Toletano Episcoporum LII. regnante in Hispanijs Recceswintho, Era DC. XCI. circa tempora Martini I. Papæ, post Professionem Fidei ab ipso Rege editam & subscriptam, Patres ibidem congregati titulo primo proferunt Symbolum Constantinopolitanum, & in eo Spiritum sanctum, *DE PATRE FILIOQVE PROCEDENTEM*, vt est apud Loaysam pagina 422. Vtrumque verò id Concilium Toletanum absdubiò præcessit tempore Sextam Synodum Generalem: vtpotè coactam Constantinopoli anno DC. LXXX. sub S. Agathone Papa, & Constantino Pogonato Imperatore. nam Tertium Concilium Toletanum fuit celebratum anno Christi DCLXXXIX. in quem incidit Era DC. XXVII. id est, nonaginta & vno annis ante Synodum Sextam: Octavum verò Concilium Toletanum anno Christi D. LIII. cui respondet Era DC. XCI. viginti septem annis ante eandem Sextam Synodum. Cùm igitur nullum aliud Concilium extet, nec Generale, nec Provinciale, in cuius Actis appareat illa additio facta ad Symbolum Constantinopolit. ante Toletanum Octavum, & multò minùs ante Tertium, prout ex omnium exemplaribus hucusque editis constat; videtur admodum probabile, eam additionem ad Symbolum fuisse primùm in ijs Concilijs Toletanis factam.

21 DICES, Id non cedere in decus Toletanæ vel Hispanæ Ecclesiæ, sed potiùs adscribi debere ingenti temeritati; quoniam nec Ecclesiæ Toletanæ, nec cuipiam alteri, licuit quidquam addere Symbolo à Concilijs Generalibus Nicæno aut Constantin. editis. Quod multipliciter suaderi potest. *Primò* ex decreto Concilij Sardicensis relato ab Athanasio in litteris synodalibus ad Ecclesiam Antiochenam, in quo cautum fuit, nihil vlteriùs definiendum esse circa res fidei, sed

cunctos debere esse contentos fide Nicæna, vt pote plena & integra, neque aliud Symbolum edi debere; *ne illis, quibus libido est semper noua statuere, occasio suppeditaretur, vt iterum atque iterum de fide desinant.* Cùm igitur certum exploratumque sit, decreta Sardicensis Concilij in summa semper veneratione fuisse apud Romanam Ecclesiam; videtur reprehensione dignum quòd Patres Concilij Toletani Tertij & Octavi ausi fuerint addere particulam illam Symbolo.

22 SECVNDO In oppositum videtur vrgere, quòd cùm Patres CL. Synodi II. Generalis, id est, Constantinopolitanæ I. condidissent ipsum Symbolum, de quo est quæstio, atque in eo expressissent consubstantialem Spiritus sancti cum Patre & Filio, eiusque à Patre processionem, quæ in Nicæno Symbolo non exprimebatur, post quinquaginta annos in Symbolo Calchedonensi Episcopi Ægyptij clamauerunt Actione prima: *Nemo suscipit adiectionem, nemo diminutionem. Quæ in Nicæa constituta sunt, teneant. Catholicus Imperator hoc iussit.* Ac præterea: *Adiectionem nullus suscipit. Teneant quæ Patrum sunt: teneant quæ in Nicæa constituta sunt: teneant quæ de Spiritu sancto sunt. Catholicus Imperator hoc iussit.* Deinde ijdem Patres in litteris extantibus post eandem Synodum Calchedonensem, Epistola 14. ita scribunt ad Leonem Augustum: *Suggerimus nos trecentorum decem & octo Patrum sanctorum, qui in Nicæa ciuitate collecti, & per sanctum Spiritum fuerunt loquti, Symbolum tenere atque custodire, ET NEQVE AVGMENTVM ALIQVOD, NEC IMMINVTIONEM RECIPERE. Ea nàque, quæ à sancto Spiritu dicta atque conscripta sunt, fas non est vlomo nodo retractari, NEC AVGMENTVM ALIQVOD, NEC IMMINVTIONEM EIS INFERRE.* Si autem iudicio Episcoporum omnium Ægypti non licuit, ne quidem Synodo Generali apud Constantinopolim coactæ, addere quidquam vel imminuere traditis in Nicæno Symbolo; multò minùs licere potuit Concilio Tertio Toletano, vtpote Prouinciali solùm aut Nationali, quidquam Constantinopolitano Symbolo addere. Ergo tam procul est à vera laude Ecclesia Toletana & Hispana ob eam causam, vt potiùs reprehensionem mereatur.

23 TERTIO Idipsum confirmari potest ex Actis Synodi Aquisgranensis sub Leone III. Papa, & Carolo Magno Imperatore, circa annum Christi octingentesimum nonum. Ex illa enim apparet, additionem Filioque in Symbolo introductam fuisse à quibusdam Ecclesijs Occidentalibus, antequam Romana id probaret, aut exemplo suo confirmaret. Vnde post longam disputationem in eo Concilio, & legationem ad ipsum Leonem Tertium, hic reprehendit quòd aliquid ab ijs Ecclesijs Symbolo additum fuisset. Quare sic ad Legatos dixit: * Si priùs quàm ita cantaretur, interrogatus essem, ne inferretur, vtique respondissem. At nunc (quod tamen non affirmando, sed vobiscum pariter tractando, dico) quantùm menti occurrit, ita mihi videtur posse verumque fieri: vt paulatim in Palatio, quia in nostra sancta Ecclesia non cantatur, cantandi consuetudo eiusdem Symboli intermittatur: sicque fiet, vt quod idipsum vt cantaretur non quælibet imperantis auctoritas, sed audiendi id fecerat noviras, si dimittatur à vobis, dimittetur ab omnibus. Et ita forsitan quantum esse potest, nõ incongruè verumque fieri possit: vt quod iam nunc à quibusque priùs ne cientibus rectè creditur, credatur: & tamen illicita cantandi consuetudo sine cuiusque fidei læsione tollatur. * Hactenus Leo III. Ex cuius verbis videntur duo constare. Alterum est, eo tempore nondum accepisse fuisse ab Ecclesia Romana additionem illam Symboli: alterum verò, reprehensos à Pontifice Leone fuisse, qui illam induxerant; tam in Gallia, quàm in alijs Occidentalibus Ecclesijs. Cùm igitur prima istarum fuerit Toletana, sive generatim Hispana, vt in Assertione dicimus; consequens apparet, vt illa temerè id egerit, & reprehensionem Pontificis iure subierit. Ne ergo illam hac notâ inustam faciamus, opus est dicere, additionem prædictam alibi initium habuisse.

24 HIS Obiectionibus seu difficultatibus, quibus nos ipsi propriam sententiam vtcumque impugnamus, ad rei veritatem eruendam, respondere debent Auctores aliarum opinionum in superioribus reiectarum. Nam si nihil omnino licet addere in formula fidei præter ea, quæ in Symbolo Nicæno tradita sunt, iuxta præscriptum Concilij Sardicensis, cuius tenacissima vbique ac semper fuit Catholica Ecclesia; quomodo vel Damasus Pontifex in Concilio Romano, vel Synodus II. Generalis, addidit particulam *Filioque*, quorum prius volunt Emanuel Caletas, Iosephus Methones, & Stanislaus Socolovius; posterius verò Loaysa? Rursus, si tempore Leonis III. & Concilij Aquisgranensis, circa annum Christi octingentesimum nonum additio illa nondum probata fuerat ab Ecclesia Romana; quomodo Baronius & Ruizius volunt iam probatam fuisse ab Agathone Papa anno sexcentesimo octogesimo, id est, centum

tri-

triginta retrò annis, aut etiam longè pluribus? Itaque omnes ij hærent in eâdem falebra.

25 RESPONDEO Itaque, difficultates obiectas non esse tanti ponderis, vt nos dimoveant à sententia tradita. AD I. dico, quamvis Concilium Sardicense fuerit semper in summa veneratione apud Ecclesiam Romanam, non propterea huic ademptam fuisse potestatem declarandi aliquas veritates ad fidem spectantes, & virtute aut implicitè contentas, vel in sacris litteris, vel in Symbolo Nicæno, quoties gravis & iusta occasio id exigeret. Hanc vero interveniſſe in Secunda Synodo Generali ad exprimendam processionem Spiritûs sancti ex Patre, atque identitatem eum ipso in substantia vel natura, quarum neutra fuerat expressa in Nicæno Symbolo, patet: cùm post illud editum surrexerit hæresis Macedonij, & generatim Pneumaromachorum, seu impugnatorum Spiritûs sancti, quam iugulari oportuit in ipsa fidei Catholicæ professione. Quare in veneratione Concilij Nicæni, nihil omnino additum fuit vel detractum ipsius Symbolo, prout in Synodo Sardicensi cautum fuit. Verùm Patres CL. Concilij II. Generalis ad omnia hæresum veterum & recèns ortarum monstra radicitus iugulanda, ediderunt iure ac meritò aliud quoddammodo Symbolum, in quo distinctè & vberiùs exprimerentur ea, quæ presiùs ac breviùs in Nicæno tradita fuerant. Aliud quoddammodo, inquam, nam reverà idem est, & solâ maiori expressione quarundam veritatum differt Constantinopolitanum à Nicæno. Addo, nec Patres Concilij Sardicensis prohibere quamlibet additionem Symboli Nicæni: sed qualem continebant tabellæ quædam propositæ ibidem per quosdam Episcopos, ab eodem Concilio reprobatæ: de quibus, nesciens earum reprobationem, dixit Hermias Sozomenus libro 3. Historiar. cap. 11. *Ediderunt Patres* (nimirum, Sardicenses) *aliam fidei formulam, pluribus quidem verbis scriptam, sed tamen eandem complectentem sententiam, & verbis non multum ab ea discrepantem.* Quamvis verò fallatur Sozomenus tribuens aliam fidei formulam Patribus Sardicensis Concilij, quam soli aliquot Episcopi inducere volebant, cæteris dissentientibus; quod ille dixit de tabellis ijs per insciciam prohibitionis illarum, dici iure ac verè potest de Symbolo Constantinopolitano post Nicænum. Quemadmodum enim Symbolum Nicænum contra Sabellianos, Arianos, & multiplicem illorum sectam, quasi plura eiusdem hydræ capita, *certis finibus & verbis Diuinitatis doctrinam circumscripsit*, vt loquitur Nazianzenus in Encomio Heronis: ita etiam Symbolum Constantinopolitanum postea nonnihil amplius explicata eâdem Nicæni doctrina, Macedonianos hæreticos, Apollinaristas, & generatim Pneumatomachos vnico ferè impetu perstrinxit & reiecit.

26 VNDE Tam procul fuerè Patres Constantinopolitanæ Synodi à reprehensione Ecclesiæ ob eam additionem, vel maiorem explanationem Nicæni Symboli, vt potiùs exinde laudem & approbationem meruerint, tum à Damaso Papa, qui eam Synodum CL. Patrum confirmavit; tum præterea à tota Synodo Generali Calchedonensi, in cuius Actione quarta Legati Sedis Apostolicæ scriptum Sanct. Leonis Papæ contra Eutychianos definivère orthodoxum, & ab omnibus recipiendum, quòd prorsus cohærens esset Symbolis Nicæno & Constantinopolitano, ac decretis Concilij Ephesini. Eamque definitionem postea tota Synodus confirmavit. Præterea Actione quinta in Decreto Fidei quoad omnia confirmato à Sanct. Leone Papa, aiunt Patres Calchedonenses: * Inenarrabilem Patrum renovavimus fidem, Symbolum trecentorum decem & octo PP. (id est, Nicænum) omnibus prædicantes. Et eos qui hanc veluti tesseram pietatis acceperunt, vt proprios Patres etiam adscribimus: EOS, NIMIRVM, QVI POSTEA IN MAGNA CONSTANTINOPOLI CONGREGATI SVNT CENTVM ET QVINQVAGINTA, ET EANDEM FIDEM IPSI QVOQVE CONFIRMARVNT. * Atque inferiùs addunt: * Decernentes servari & ea quæ apud Constantinopolim à sanctissimis centum & quinquaginta Patribus decreta sunt ad expellendas quidem hæreses, quæ eo tempore germinaverant, & ad confirmationem eiusdem Catholicæ & Apostolicæ nostræ fidei. * Denique Pergamius Antiochiæ Episcopus ac Pisidiæ Metropolita in Synodalibus litteris ad Leonem Augustum, quæ extant post eandem Synodum Generalem Calchedonensem Epistola 41. non solùm laudat Nicænos, sed etiam * sanctissimos centum quinquaginta Patres, qui infirmitati languoris Macedonij, sancti Spiritus divinitatem negantis, salutaris auxilij medicinam obtulerunt, apertè firmitatem rectæ fidei docentes, & Divinitatem vnitatis inseparabiliter adorandam. * Non ergo Patres Constantinopolitani reprehensionem vllam meruerunt, sed potiùs summam laudem, quoniam in suo Symbolo, seu fidei professione, expressêrunt vel addiderunt aliquid, quod in

Nicæno expreſſum non erat, ad repellendum hæreſes poſt illud ortas. Potuit ergo ſimiliter Concilium Tertium Toletanum ſine reprehenſione, immo cum laude, adjicere Symbolo ipſi Conſtantinopolitano particulam *Filioque*, ad rejiciendum errorem antiquum Theodoreti, & quorundam aliorum è Græcis, qui poſt quinque priores Synodos Generales inficiabantur proceſſionem Spiritûs ſancti ex Filio.

27 VERVM Dices, longè diſſimilem eſſe utriuſque rationem: nam Synodus Conſtantinopolitana, fuit Generalis, eaque ritè coacta, & poſtea probata à Sanct. Damaſo Papa, qui potuit ſuprema, quam in terris habuit, poteſtate, declarare ampliùs præcedens Symbolum Nicænum, & quædam addere in Conſtantinopolitano opportuna ad hæreſes debellandas: Toletanum verò Tertium fuiſſe dumtaxat Provinciale aut Nationale, cui long. minor auctoritas, ac certè nulla ad Symbolum vicumque variandum, vel ad aliquid in eo addendum; præſertim nullo accedente conſenſu aut approbatione Gelaſij Secundi Papæ, cuius tempore celebratum creditur. Neque enim eiuſmodi approbatio extat, vel legitur, in eius exemplaribus tot diverſarum editionum. Ergo Patres Concilij Tertij Toletani temerè & inconſultò addiderunt Symbolo CP. particulam *Filioque*.

28 RESPONDEO: Quamvis Concilium illud Conſtantinopolitanum fuerit Generale & ritè coactum, iubente aut probante Damaſo Papa; nullum tamen eius decretum, vel definitionem habuiſſe vim & firmitatem omnimodam, vſquedum à Pontifice confirmaretur pro tota Eccleſia. Quare ij Patres ſolùm addiderunt particulas quaſdam in Symbolo fidei ſuæ, ſub correctione Romani Pontificis; idque cum laude ac meritò, quòniam ijs expedire viſum ad coercendas hæreſes negantium divinitatem ſolidam Spiritûs ſancti, & æternam ex Patre proceſſionem. Ergo proportione quâdam Patres Concilij Tertij Toletani, quamvis Provincialis, potuerunt pro Eccleſijs Hiſpaniæ addere ipſi Symbolo particulam *Filioque*, ad profligandum errorem contrarium multorum, ferè tunc temporis ad hoc Regnum è Græcis aut Arianis derivatum; idque ſub correctione Summi Pontificis, cui non potuerunt eſſe ignota eiuſdem Synodi Acta: præſertim cùm in eâ adeſſent ſanctiſſimi & doctiſſimi Præſules Euphemius Toletanus, & Leander Hiſpalenſis: qui nullatenus auderent id facere, ſine vrgenti ratione & occaſione, ac ſubiectione debita ad Romanum Pontificem: quamvis huius non extet aliqua expreſſa approbatio, ſed ſolùm tacita, quatenus prudenter cenſetur reſciviſſe decreta eius Toletani Concilij, & permiſiſſe additionem illam pro Regnis Hiſpaniæ; veluti traditam à SS. Patribus Græcis & Latinis, cohærentemque ſacræ Scripturæ teſtimonijs, quamvis eouſque nondum ab Eccleſia Catholica definitam. Quo ſenſu accipio verba Sancti Anſelmi libro de Proceſſione cap. 21. vbi hanc ipſam Græcorum criminationem obijcit ſibi, ac ſolvit dicens: *Quod autem quæritur, quare hoc* (nimirum, additio Symboli) *Græcorum Eccleſiæ conſenſu factum non eſt: Reſpondemus, quia & nimis erat difficile Latinis, eorum Epiſcopos ad conſulendum de hac re colligere; nec erat neceſſe, vnde non dubitabant hoc in quæſtionem adducere. Quæ enim Eccleſia eſt, quæ vel per amplitudinem vnius Regni dilatatur, cui non liceat aliquid ſecundùm rectam fidem conſtituere, quod in conventu populi vtiliter legatur aut cantetur? Quantò ergo magis licuit Latinis hoc conſtanter proferre, in quo omnes gentes, & omnia Regna, quæ Latinis vtuntur litteris, paritèr concordant?* Itaque nulla in eo appareat temeritas Toletanorum Patrum: præſertim cum eo tempore nulla eius additionis prohibitio ex vi alicuius legis aut decreti Eccleſiaſtici legeretur. Potuit quoque Summo Pontifici fortaſſe eſſe iuſta cauſa iubendi aut permittendi eam additionem in Hiſpania, vbi non imminebat periculum aliquod: & ſimul ne illam præciperet pro tota Eccleſia, vt plerique ex Græcis negantibus tunc proceſſionem Spiritûs ſancti ex Filio, non acciperent inde anſam recedendi penitus ab Eccleſia. Quod malum pluribus longè ſæculis poſtea incurrerunt, vbi veritas eadem à Generalibus Concilijs Lateranenſi ſub Innocentio III. Lugdunenſi ſub Gregorio X. & Florentino ſub Eugenio IV. definita fuit. Plura huc ſpectantia vide Tomo III. in Opuſculum III. cap. 14.

29 AD Secundam obiectionem numer. 22. propoſitam dico, Epiſcopos illos, qui in Synodo Calchedonenſi criminati ſunt adiectionem illam à Concilio Conſtantinopolitano factam in Symbolo, & poſtea ſcripſerunt ad Leonem Auguſtum, non fuiſſe Catholicos, ſed hæreticos Eutychianos, Eccleſiæ Catholicæ infenſiſsimos, quorum aut calcibus, aut conſilijs iniquis, cæſus fuit Sanctus Flavianus Patriarcha Conſtantinopolitanus (ad quem extat mirabilis illa & cœleſtis Epiſtola Sanct. Leonis Papæ) atque in ipſo Baptiſterio, non ſine horrore, vel Gentilium ipſorum, Sanct. Protherius Alexandrinus fuit in cineres redactus per ignem, & in ventos ſparſus. Quare nulla habenda eſt ratio criminationis illorum con-

contra additiones factas in Symbolo CP. supra ea, quæ in Nicæno habebantur. Neque obstat quòd ijdem Episcopi videantur in ea Epistola profiteri, sese communicare Synodis apud Ephesum coactis. Non enim id tam dicunt propter legitimam & Generalem Synodũ Ephesinam, quæ certè in omnibus Constantinopolitanâ secuta ac venerata est, quàm propter Conciliabulum quoddam, sive latrocinium Ephesinum, in quo prædictus S. Flavianus à quodam alio Episcopo impijssimo illorum complice trucidatus fuit. Quare in eâdem Synodo Calchedonensi cæteri Patres Orientales Orthodoxique contra illorum dicta clamaverunt: *Hæc Eutyches dixit.* Nimirum, Eutyches ipse, eorum antecambulo, in confessione suæ fidei exhibita Conciliabulo Ephesino, solùm admittebat Synodos Nicænam & Ephesinam, omissâ penitus Constantinopolitanâ, in qua ipsius hæresis apertè jugulabatur. Vide Christianum Lupum in Scholijs ad eandem Synodum, ubi plura de hoc. Vnde ex impio clamore eorum Episcoporũ, nihil colligitur, vel contra additiones Symboli in Synodo CP. vel contra illam, quæ in Toletano Concilio Tertio facta est.

30 AD Tertium dicendum est, Concilium illud Aquisgranense fuisse quidem celebratum anno Domini octingentissimo nono sub Leone Tertio & Carolo Magno, ob controversiam quandam tunc temporis excitatam à quodam Ioanne, quem Ado monachum Hierosolymitanum fuisse ait, & Petrus Pithœus suspicatur fuisse Damascenum illum sanctitate & doctrina celebrem, quem Græci posteriores subscripsisse Theodoreto contendunt in neganda processione Spiritus sancti à Filio. Verùm fallitur Pithœus, alioqui eruditissimus: tũ quia Damascenus nunquam invenitur reipsa negasse processionem Spiritus sancti ex Filio: vt ostendit Barlaamus Episcopus Gyracensis Epistola 2. ad suos Græcos (apud novissimam Bibliothecã PP. Anissonianam tomo XXVI. sæculo XIV.) & Bessarion Cardinalis, aliique Græci, in Actis Concilij Florentini: ac nos ipsi vberiùs demonstrabimus in Scholijs ad c. 1. & 10. Anselmi de Processione: Tum præterea, quia Damascenus eo tempore iam desierat inter mortales esse, atque in cœlum migraverat longè antea: cùm eius obitus cõmuniter accidisse censeatur inter Sextam & Septimam Synodum Generalem, & vltima illius mentio apud Historicos inveniatur apud Baronium anno Christi septingentesimo quadragesimo nono, in quo ille reviviscentem Gnaphei hæresim auctoritate sua extinxit: deinde verò quinque pòst annis in Conciliabulo Iconoclastarum, memorato ab eodem Baronio, eiusdem Damasceni memoria, sicuti & aliorum Patrum sacris Imaginibus faventium, quasi iam vitâ functorum, inani & phantastico anathemate inuratur. Itaque Damascenus iam obierat sexaginta circiter annis ante Concilium illud Aquisgranense. Non ergo congregatum fuit ob controversiam tunc excitatam à S. Ioanne Damasceno, sed à quopiam alio monacho Hierosolymitano eiusdem nominis.

31 CÆTERVM Quidquid de hoc sit, quod solùm obiter libatum volo, id certum apparet, controversiam illam non fuisse excitatam circa processionem ipsam Spiritus sancti à Filio, sed circa additionem particulæ *Filioque* ad Symbolum, quod eo tempore in quibusdam Ecclesijs Occidentalibus, seu Latinis, cantari solemniter cœperat cum eâdem additione. Id patet ex Actis eiusdem Concilij: in quibus nihil extat circa controversiam præcipuam Latinorum cum Græcis, procedatne Spiritus sanctus à Filio, an secus: sed circa additionem eius particulæ in Symbolo. Constat præterea ex Adelmo in Annalibus eius temporis testante, Carolum Magnum misisse Romam Legatos suos, Bernharium Episcopum Vvormatiensem, & Adalardum Benedictini Monasterij Corbeiæ Abbatem (Virum eo tempore celeberrimum) ad Pontificem Leonem III. vt controversiam in eo Concilio agitatam definiret. Constat verò ex argumento ipso, & responso eiusdem Pontificis, quod nobis suprà num. 23. obiecimus, Pontificem tunc nihil definisse circa processionem Spiritus sancti, an sit ex Filio: sed solùm fuisse hortatum ad vitandam de cætero additionem illam in quibusdam Galliæ Ecclesijs nuper factam in cantu solemni Constantinopolitani Symboli. Igitur quæstio non fuit in eo Concilio circa processionem, sed circa additionem eius particulæ ad Symbolum in cantu solemni. Alioqui Imperatoris Legati non de hac, sed de illa Pontificem consuluissent: aut certè ipse Leo Tertius non respondisset ad rem, nec vllo modo dimisset Concilij illius controversiam. Et quidem ille, vt suprà vidimus, non facilè probaret additionem illam Symboli, nec cohærenter ad laminam argenteam in superioribus memoratam, in qua Symbolum CP. scribi iussit sine particula *Filioque*, & iuxta aliare Sanct. Petri in perpetuam rei memoriam servari.

32 DICES: Ergo & idem Pontifex in eo decreto damnat, implicitè saltem, aut æquivalenter, additionem Symboli introductam in Hispania à tempore Concilij Tertij Toletani, vt nos asseruimus. RESP. Leonem imprimis non damnare additionem illam quomodocumque factam, sed in cantu solemni Symboli intra sacrificium Missæ vetare vsum illius. Sic enim noviter in Galijs

introducta fuerat absque sufficienti auctoritate; & fortasse nondum in Hispania Symbolum ita additum cantabatur, sicuti nec in Concilio Tertio Toletano cantatum legitur, dicet omnium Patrum ibidem congregatorum nomine prolatum extet in editione Loaysæ. Deinde nec Pontifex absolutè damnat additionem illam Symboli in cantu solemni: sed solùm hortatur ad dimittendam illam, veluti nondum conveniente in Gallijs eo tempore, propter controversiam de ea ortam. Cùm verò nulla circa id in Hispania fuisse legatur, potuit forsan in eâ esse ac vigere consuetudo cantandi in Missa Symbolum ita additum, citra reprehensionem aliquam. Verùm quo tempore Hispanæ Ecclesiæ cœperint cantare solemniter in Missa Symbolum cum ea additione, non constat, neque hactenus invenire potui apud Auctores allegatos.

33 SIMILITER Incertum mihi est, quo primùm tempore Ecclesia Romana, cæterarum mater & magistra, cœperit addere particulam illam *Filioque* in cantu solemni Symboli Constantinopolitani ad sacrificium Missæ. Id talem cōstat, longè post tempora prædicti Leonis III introductum fuisse: ac præterea in Actis Conciliorum Generalium Octavi, Noni, Decimi & Undecimi, nullum eius additionis vestigium esse: vt ostensum fuit singillatim Disputatione præcedenti sect. 2. Deinde quamvis in Duodecimo Generali, id est, Lateranensi IV. sub Innocentio III definita fuerit processio Spiritus sancti ex Filio, consentientibus pariter Latinis & Græcis (vt constat ex cap. 4. ipsius, & habetur in cap. *Firmiter* de summa Trinitate & Fide Cathol.) non tamen legitur additio eius particulæ ad Symbolum, sive intra Missam, sive extra, intra ipsum Concilium. Nam extra Concilium Generale admissam fuisse eam additionem in Symbolo ab Ecclesia Romana longè ante tempus eiusdem Innocentij Tertij, postea ostendemus num. 42. & eo tempore communiter admissam fuisse in omnibus Ecclesijs Latinis testatur S. Anselmus verbis suprà num. 28. exscriptis.

34 SOLVM Itaque legitur ea additio solemniter facta in cantu Symboli apud Cōcilium Quartum-decimum Generale, id est, Lugdunense Secundum, sub Gregorio Decimo Papa, anno Christi M. C. C. LXXIV. in quo idē Pontifex cum Episcopis circiter quingentis, tū Latinis, tum Græcis, & Patriarchis Constantinopolitano & Antiocheno, decinit publicè, atque ingenti omnium lætitia Symbolum CP. cū additione *FILIOQVE*. Itaque ab eo saltem tempore videtur id in tota Ecclesia receptum cum ea particula in sacrificio Missæ, exceptis plerisque Græcorum, qui paulo pòst ad ingenium suum redierunt; & adhuc longè postea eandem doctrinam, iterum confirmatam in Cōcilio Generali Florentino, turpiter eiurârunt, digni planè propterea, vt amisso Orientis Imperio, quod tandiu retinuerant, ab Othomanis in duram servitutem redacti fuerint vsque in præsentem diem. De quo plura observavimus Disputatione XC. sect. 2.

SECTIO QVARTA.

Examinatur doctrina quædam Christiani Lupi, & confirmatur doctrina superioribus tradita, præsertim in gratiam Concilij Tertij Toletani.

35 CVM Hæc iam scripta & prælo parata essent, incidi in Tomum III. Scholiorum Christiani Lupi in Concilia, Dissertatione *ac S. Leonis Noni Actis*, Crimine septimo, pag. 914 vbi ita loquitur: *Vocem* FILIOQVE *primi addiderunt Hispani. Et ipsos dudum & acriter improbavit atque impugnauit Gallicana Ecclesia. Sub Caroli Magni Imperio & hæc admisit: & grauiter obstitit, ac durissimè tulit Romana Ecclesia. Quòd & ipsa tandem admiserit, palam hic affirmat Cardinalis Humbertus. Formosus Pontifex passim creditur admisisse. Proinde Græci voces istas Symbolo non abstulerant, sed nos Latini addidimus. Nam hinc ab illis inuidiosissimè clamamur esse prænaricati Ephesinam Synodum, & amisisse veram Christianitatem. Quę omnia sunt alibi largiùs elucidanda.*

36 ATQVE Imprimis Lupus hisce verbis confirmat quod fusè in hac Disputatione tradidimus, præsertim à num. 20. additionē *FILIOQVE* primùm factam fuisse ad Symbolum in Concilio Tertio Toletano, quamvis ipse auctor solùm generatim dicat, primùm ab Hispanis factam. Quòd autem illos dudum & acriter impugnaverit Gallicana Ecclesia, eam ob causam, incertum mihi est, nec vllum ea de re testimonium profert Lupus. Iam verò quòd tandem Gallicana Ecclesia sub Caroli Magni Imperio exceperit idem additamentum, constat ex Actis Concilij Aquisgranensis suprà memorati num. 30. & 31. ac præterea testimonio Vvalfridi Strabonis lib. de Rebus Ecclesiasticis cap. 22. vbi ait, tempore eiusdem Caroli Magni, *apud Gallos & Germanos, post detestationē Felicis hæretici, sub glorioſissimo Carolo Francorum Rege damnati, idem Symbolum* (id est, CP.) *latiùs & crebrius cœpisse in Missarum Officijs celebrari.* Scilicet, cum additione illa iam memorata ex Actis Concilij Aquisgranensis. Extat verò is liber Strabonis nuper recusus in Bibliotheca VV. PP. Anisioniana Tom. XV.

Sx-

Sæculo IX. Nescio autem vnde Lupus colligat, Romanam Ecclesiam graviter obstitisse, & durissimè tulisse eam additionem. nam verba Leonis III. ad Legatos Caroli Magni ea de re, mitia ac benigna sunt: vt patet ex ijs ipsis iam num. 23. exscriptis. Cumque additio ipsa à tempore Concilij III. Toletani introducta fuisset in Hispania, ducentis viginti annis ante Concilium Aquisgranense, toto eo tempore non legimus indignationem aliquam Romanæ Ecclesiæ, nec Summorum Pontificum contra illam. Quin nec Leo III. in responsione dicta ad Legatos Caroli Magni loquitur quidquam de additione vlla prout in Hispanijs facta, sed in Gallijs, vbi noviter induci cæperat: nec præterea videtur loqui de qualicumque additione, sed in cantu solemni ad sacrificium Missæ: qua ratione incertum est an tunc temporis esset introducta ab Hispanis.

37 CONFIRMATVR Hæc ipsa coniectura, ac defensio Ecclesiæ Hispanæ: quoniam Ioannes Beccus Patriarcha CP. electus à Michaele Palæologo Orientis Imperatore, vt exequeretur & firmaret vnionem Græcorum cum Latinis in Concilio Lugdunensi factã sub Gregorio X. anno M. CC. LXXIV. circa processionem Spiritus sancti ex Filio, aut ex Patre per Filium, vt Græcorum aliqui fuerant loquuti, non solùm ostendit præclarè, veramque eam locutionem habere eundem sensum; sed etiam fatetur, in additione prædicta ad Symbolum, *se vix culpam leuem agnoscere*. Ita habet lib. 6 cap. 25. & testatur Gregorius Pachymeres. Non ergo additioni illi graviter obstitit, neque eam durissimè tulit Romana Ecclesia. Quin nec levem in eo culpam fuisse, indicatam à Ioanne Becco, existimabit qui legerit quæ ad excusandam Synodum illam Toletanam præmisimus num. 28 & 32.

38 VRGETVR Amplius ex declaratione Eugenij IV. Papæ in Concilio Florentino anno M. CD. XXXIX. vbi post vnionem Græcorum cum Latinis in eo factam, tradit Symbolum CP. Armenis cum additione *Filioque* in vltimo decreto, non longè à fine, dicens: * Imprimis ergo damus eis sanctum Symbolum à centum quinquaginta Episcopis in Oecumenico Constantinopolitano Concilio editum, cum illa additione FILIOQVE, ipsi Symbolo, declarandæ veritatis gratia, & vrgente necessitate, LICITE ET RATIONABILITER APPOSITA. * Hæc ibi Pontifex. Si autem licitè & rationabiliter facta fuit additio illa; ergo citra culpam, adhuc levem, & multo magis citra gravem Ecclesiæ Romanæ indignationem. Pergit verò Eugenius & subdit: * Hoc autem sanctum symbolum, SICVT APVD LATINOS MOS EST, in decernimus per omnes Armenorum Ecclesias intra Missarum solemnia singulis fidem Dominicis diebus, & maioribus festivitatibus, decantari vel legi. * Quibus verbis testatur Pontifex, iam tum temporis in more positum fuisse Latinis Ecclesijs, vt Symbolum CP. cum prædicta additione diebus Dominicis & in festis maioribus cantaretur aut legeretur: quamvis non indicet tempus, à quo id cæperit, sed indefinitum relinquat.

39 VNDE Refellitur vetus calumnia Photij Schismatici & infensissimi hostis Latinæ Ecclesiæ, tum quòd crederet, Spiritum sanctum ex Filio procedere, tum quòd ea additio facta fuisset Symbolo. Quam criminationem longè postea excitavit Michael Patriarcha CP. circa annum Christi M.LIV. ob varios errores anathemate insultus ab Ecclesia: atque ex parte rarum habuit eodem tempore, inter alios Græcos, Petrus Antiochiæ Patriarcha, dicens adversus Latinos: *Sed multũ est istud, & malorũ pessimum additio in Symbolo. Si enim Euangelia nostra sunt eadẽ cum illorũ Euangelijs, vnde illi, plura quàm nos edocti, huiusmodi alienam additionem fecerunt?* Vt autem nos quoddam modo excusaret, subdit statim causam risu dignam: * Sed vt videtur, amisserunt Romani exempla Nicænæ sanctæ Synodi, cùm Vvandalica gens Romæ Imperio diu potita sit. Nobis enim satis est ad perfectã veritatis cognitionem & confirmationem, sapiens illud & salutare divinæ gratiæ Symbolum. Docet enim nos perfectè de Patre & Filio & Spiritu sancto; Incarnationem præterea Domini fidelibus manifestat, qui illam recipiunt. Illos itaque, qui Symbolo aliquid addunt, vel auferunt, anathemate damnamus. Siquis enim, inquit Apostolus, euangelizaverit vobis præter id, quod evangelizatum fuit, anathema sit. Bonum est enim ad bonum respicere, præsertim cùm neque Deus, nec fides patiatur aliquod detrimentum, ad pacem semper declinare, & fratrum dilectionem. Fratres enim nostri sunt isti: licèt rusticitate vel ignoratione contingat, illos sæpe à recto decedere, propriæ servientes voluntati. Nec oportet nos adeò exactam diligentiam quærere inter barbaras gentes, quàm nos quærimus, qui circa literas versamur. Magnum erit, si apud illos absque aliquo errore sanctissima Trinitas, vitæ origo & causa, prædicetur; & si Incarnationis etiam Mysterium intra nostram sententiam illi confiteantur. * Hæc ille; in quibus, postquam criminatus gravissimè fuerat additionem illam, profert duplicem egregiã excusationem sceleris adeò immanis: alteram, amissionem exemplarium Symboli C.P. (hoc enim intelligit per Nicænum) ob incursionem Vvandalorum & dominium diuturnum supra Romanum Imperium; alteram verò, barbariem

riem & ruditatem Latinorum, quæ proinde veniam mereatur.

40 SED Enim vtraque excuſatio eſt riſu digna. Prior quidem, nam licèt frequentes fuerint Vvandalorum & aliarum nationum efferatarum incurſiones in Romanum Imperiũ, ſemper & vbique in tota Eccleſia Latina permanſerunt, non chiliades modò, ſed myriades exemplarium Symboli, tam Nicæni, quàm Conſtantinopolitani: immo & data hypotheſi planè chimærica quòd aliquando penitus excidiſſent ſcripto, adhuc in memoria fidelium permãſiſſent, ac rurſus ſcriptis innumeris cõſignata eſſent. Præſertim, cùm Ioannes Abbas Biclarienſis, gravis & antiquiſsimus ſcriptor (cuius Opuſcula miror non fuiſſe edita in magna Bibliotheca PP. Aniſſoniana anni M. DC. LXXVII.) teſtetur Iuſtinum II. Imperatorem anno primo Imperij ſui, qui fuit Chriſti DLXV. *Symbolum Conſtantinopolitanum centũ quinquaginta Patrum in omni Catholica Eccleſia a populo concinendũ intromiſsiſſe priuſquam Dominica diceretur oratio.* Deinde elapſis viginti quatuor annis poſt prædictum Iuſtini decretum, id eſt, anno Chriſti DLXXIX. idem Symbolum CP. in Eccleſijs Hiſpanię receptum fuit ſub Reccaredo ipſarum rege, iuſſu Concilij Tertij Toletani ſæpe memorati canone ſecundo: in quo Patres congregati ſanxerunt, *Vt per omnes Eccleſias Hiſpaniæ & Galliciæ* (Loayſa ſæpiùs *Galloeciæ* exſcribit, iuxta exemplaria vetera) *ſecundùm formam Orientalium Eccleſiarum, Concilij Conſtantinopolitani centũ quinquaginta Epiſcoporum Symbolum recitetur: Vt priuſquam Dominica dicatur oratio, voce clara à populo decantetur.* Si autem Symbolum CP. à principio ferè adeò pervulgatum ac ſolemne erat in tota Eccleſia Catholica, & nominatim in Hiſpanijs: qua ſpecie veritatis potuit dicere Petrus Patriarcha Antiochenus, exemplaria eius Symboli apud Latinos non manſiſſe? Nec tamen ideo exiſtimes, Patres eius Concilij ſtatuiſſe, vt Symbolum id voce clara à populo cantaretur cum ea additione. nam quamvis ipſi addiderint particulam *Filioque* intra ipſum Concilium, vt ſuprà num. 28. vidimus; non conſtat, pariter eos ſanxiſſe, vt idem Symbolum cum ea additione à populo cantaretur.

41 POSTERIOR Verò excuſatio, ſeu miſeratio ruditatis Latinorũ, non tam ex charitate aut vera miſericordia videtur proceſsiſſe, quàm ex noriſsimo illo ac pene ingenito Græcorum ſupercilio & faſtu, quo cæteros homines, etiam Romanos & exculiſsimos, Barbarorum appellatione notabant. Ne tamen tẽpus inſumam propulſandæ huic calumniæ, quæ apud plurimos ex Latinis iam antè condignas pœnas dedit; licuerit Græcis iam diu mutis eſſe, vbi toties Catholica Eccleſia proceſsionem Spiritus ſancti ex Filio definivit, veluti contentam in Evangelio (quod iam ſuprà ſatis oſtendimus Diſp. XC. ſect. 3 & 4.) & Eugenius IV. verbis num. 38. exſcriptis probavit additionem illam Latinorum ad Symbolum tanquam *declarandæ veritatis gratia, & vrgente neceſsitate, licitè & rationabiliter appoſitam.* Non ergo ex ignoratione aut barbarie Latinorum. Sed & quàm cohærenter ad Evangelij doctrinam vtrumque id factum fuerit ab Eccleſia Latina, oſtendimus ſatis Diſp. illa, ac longè fuſiùs Tomo III. in Commentarijs ad librum Anſelmi de Proceſsione Spiritus S.

42 DENIQVE Quod addit Chriſtianus Lupus, Eccleſiam Romanam tempore Humberti Cardinalis iam admiſsiſſe additionem illam ad Symbolum, eſt omnino certum, loquendo extra Generale Concilium, iuxta dicta num. 33 & 34. quoniam Humbertus ipſe floruit tempore S. Leonis IX. Papæ, qui anno M. LIV. illum miſit Legatum Conſtantinopolim: vbi inter alia plura, quæ reprehendit in Michaele Patriarcha eius vrbis, vnum memoratur, quòd is negaret Spiritus ſancti proceſsionem à Filio: vt conſtat ex brevi notitia rerum in ea legatione geſtarum, ab ipſo, vt creditur, Humberto conſcripta, cuius meminit Baronius ad eundem annum. Quin & prædictus Michael, fretus Imperatoris patrocinio eò audaciæ perveni, *Vt Pontificem Romanum cum ſuis excommunicatum eſſe proclamaret, eo quòd in Symbolo addidiſſent illud FILIOQVE:* prout refert idem S. Leo IX. in Epiſt. ad Conſt. Monomachum. Cumque præterea idem Cardinalis, pijſsimus ſanè ac doctiſsimus (quem propterea ex Noſtris celebrant Cardinalis Leo Hoſtienſis, & Lanfrancus Archiep. Cantuarienſis, ac Magiſter Anſelmi, eiuſdem temporis Scriptores) teſtetur, additionem illam iam ſuo ipſius tempore factam in Romana Eccleſia; non poteſt de hoc rationabiliter dubitari. Conſonat eidem teſtimonio Anſelmus in Opuſculo de Proceſsione conſcripto quadraginta ſeptem poſt annis, id eſt, Chriſti MCI. vbi cap. 5. inquit de Græcis: *Nec eſt poſitum in illo Symbolo, in quo reprehenditur ab illis addidiſſe proceſsionem eius* (nimirum, Spiritus ſancti) *de Filio.* Ergo temporibus S. Anſelmi, immo & Humberti Cardinalis, ac Leonis Papæ IX. Romana Eccleſia iam admiſerat eam additionem in Symbolo.

DIS

DISPVTATIO XCIII.

AN SI SPIRITVS SANCTVS NON PROCEDERET A FILIO, DISTINGVERETVR REIPSA AB ILLO.

AD REVERENDISSIMVM IVXTA AC SAPIENTISSIMVM P. Fr. IOSEPHVM XIMENEZ SAMANIEGO, totius Seraphici Minorum Ordinis dignissimum Generalem, præstantem ac iam diù Emeritum Theologiæ Professorem, & Catholicæ Maiestatis Theologum in Confessu Conceptionis Immaculatæ: Virum illustri & antiquissima nobilitate, pietate, prudentia, observantia, & magnitudine animi spectabilem toti Christiano Orbi, cœlesti genio ad summa natum, &c.

QVAMVIS Controuersia hæc non legatur expressa apud Anselmum, sicuti nec apud alios Patres antiquiores, plurimum pendet ex doctrina ipsius toto ferè libro de Processione Spiritus sancti contra Græcos, quam alij atque alij ex Scholasticis contrariè opinantibus pro se afferre student ingenti contentione, quasi huius Disputationis arbiter sit, cui nemo non assurgat. Nos certè illam minùs fusè hoc loco tractabimus, quàm alij Recentiorum: quoniam plura dicenda erunt Tomo III. in Commentarijs eius libri, quæ non oportuit nunc inculcare. Habet verò præcipuè locum apud Magistrum in 1. dist. 11. vbi tractatur à Scoto, Durando ac ceteris Scholasticis, & à D. Thom. 1. part. quæst. 36. art. 2. eiusque Interpretibus.

SECTIO PRIMA

Præmittitur vtilitas huius controuersiæ contra aliquos oppositum sentientes, quorum argumenta refutantur. Contrariæ Theologorum opiniones relatæ.

1 NON Oportet nimis immorari in refellendis ijs, qui quæstionem hanc, aut nullius vtilitatis, omnino arbitrantur, aut alienam ab instituto Theologorum censent: fortasse vt se expediant ab onere & difficultate tractandi illam. Etenim ex progressu constabit quàm proficua sit ad ostendendum contra Græcos processionem Spiritus sancti à Filio, idque ex vi rationis Theologicæ. nam loquendo iuxta auctoritatem Evangelij, Conciliorumque, satis iam in tribus Disputationibus proximè præcedentibus dictum est de illa, veluti certa secundùm fidem & quam olim sine pertinacia negarunt quidam ex Græcis; postea verò non, nisi præfractè, & cum nota hæreseos manifestæ. Deinde vtilis est controuersia hæc ad vestigandum penitiùs cõstitutionem & distinctionem personarum diuinarum, iam suprà tradiam Disp. LXXIX. & LXXX. Denique cùm triæ fiat aliæ quæstiones Theologis ex hypothesi impossibili, ad vestigandas rationes formales quarundam rerum, etiam diuinarum; oportuit quoque hanc disputationem exagitari statuta impossibili suppositione

tion é, vt appareat, quænam ſit formalis ratio diſtinguendi Spiritum ſanctum à Filio. Et certè quis dicat, inutile eſſe quærere, An tota ratio diſtinctionis realis Spiritus ſancti à Filio, ſit proceſsio ab eo? Nemo ſanè prudens id inutile cenſebit. Atqui id omnino eſt quod in hac Diſputatione quæritur. Hæc enim categorica propoſitio, ſive interrogatio, æquipollet illi hypotheticæ, vt conſideranti palam erit. Quin & vtilitatem ipſam huius quæſtionis videntur ſupponere Patres Latini in Concilio Florentino, locis poſtea allegandis, ſicubi contra Græcos indicant, Spiritum ſanctum non fore diſtinguendum reipſa & perſonaliter à Filio, ſi ab eo non procedat. Itaque videntur ij ipſi præ manibus tunc habuiſſe hanc ipſam quæſtionem: quamvis nō ſub eadem formula, quâ excitatur à Scholaſticis.

3 NEQVE Obſtat quod opponunt aliqui cum Gothfredo Quodlib. 7. quæſt. 4. apud Scotum vbi ſuprà quæſt. 2. ſub initium, ex impoſsibili ſequi quodlibet: ac propterea ex hypotheſi huius quæſtionis, planè impoſsibili, non magis colligi, Spiritum ſanctum fore, quàm non fore diſtinguendum à Filio. Non, inquam, obſtat. nam hæc obiectio æquè impugnat omnes controverſias ex hypotheſi impoſsibili procedentes. Deinde & tollit è medio omnes probationes theologicas, philoſophicas, & mathematicas, quæ ducunt ad impoſsibile: quales paſsim occurrunt in ijs diſciplinis. nam ex qualibet earū ſequeretur quodlibet, & non potiùs abſurdum illarum ab arguente, quàm eius contradictorium. Patet verò eiuſmodi probationes vtiles eſſe, & vt tales ab Ariſtotele tradi, tum vſu ipſo alijs atque alijs locis: tum generatim lib. 2. Priorum cap. 11. & tribus ſequentibus. Atque initio illius præmittit: *ὁ δὲ διὰ τοῦ ἀδυνάτου συλλογισμὸς, δείκνυται μὲν ὅταν ἡ ἀντίφασις τοῦ συμπεράσματος, καὶ προσληφθῇ ἄλλη πρότασις.* id eſt, *Per impoſsibile autem fit ſyllogiſmus, cùm ponitur contradictio concluſionis, & aſſumitur alia propoſitio.* Deinde ſubdit ſtatim id genus ſyllogiſmi fieri in omnibus figuris. quod ſusè demonſtrat in eo capite & ſequentibus. Nimirum, in eo aſſumitur pro Maiori aut Minori propoſitione contradictorium concluſionis illius, quam quis probare vult: vt quando conſtiterit inferri aliquid abſurdum & impoſsibile, quod adverſarius recuſat concedere; cogatur ipſe advertere falſam eſſe propoſitionē, ex qua id ſequitur: atque adeò veram eſſe illius contradictoriam. Ideoque Ariſtoteles eo loco contradictoriam concluſionis probandæ appellat hypotheſim: quoniam non aſſeritur ab arguente abſolutè, ſed ſolùm præmittitur, velut ſuppoſitio quædam, ex qua colligitur aliud impoſsibile.

4 NEQVE Obſtat quod ij Auctores opponunt ex impoſsibili ſequi quodlibet: nimirum quodlibet ex contradictorijs, ratione quorum eſt impoſsibilis ipſa ſuppoſitio. Reſpondemus enim dupliciter poſſe ex hypotheſi impoſsibili aliquid ſequi. Primò ex terminis, ſive per locum ab intrinſeco, vt aiunt. Secundò in ſenſu materiali, aut identico, quod dici ſolet per locum ab intrinſeco. Priori modo ſequitur aliquid, quoties infertur præcisè ex prima illa hypotheſi impoſsibili. Poſteriori autem modo ſequitur aliquid, quando non infertur præcisè ex illo primo impoſsibili, ſed ex alio adiuncto. Exemplo res illuſtratur, ſi inquiramus, An ſi homo non eſſet animal, ſequatur diſtinguendum adhuc illum fore ab equo, necne. Certè illatione formali, ſive per locum ab intrinſeco ſolum ſequitur, adhuc fore diſtinguendum ipſum ab equo, propter rationalitatem, quæ ex terminis manere ſupponitur: quamvis collectione materiali, & per locum ab extrinſeco, ſequatur non fore diſtinguendum: quia ex ablatione animalis colligitur ablatio rationalis ſub eo contenti: ac proinde ſi homo non eſſet animal, conſequenter non eſſet rationalis, nec diſtinctus ab equo. Verùm hæc non-diſtinctio hominis ab equo, non colligitur immediatè & præcisè ex illo primo impoſsibili, quòd homo non eſſet animal: ſed ex illo, vt coniuncto cum altero impoſsibili, quòd homo non eſſet rationalis. Hoc ſic explanato dicimus ad obiectionem, hypotheſim impoſsibilem huius quæſtionis non eſſe prioris generis, ſed poſterioris. Etenim quòd Spiritus ſanctus ſupponatur nullatenus procedens à Filio, non eſt aliquid impoſsibile ex terminis, & per locum ab intrinſeco: cùm id non præſeferat repugnantiā terminorum, vt aiunt: ſed tantùm ab extrinſeco, ſive per conſequentiam materialem. Alioqui certè ſtupidi, & plumbeo ingenio fuiſſent omnes ij Græci, qui tot ſæculis proceſsionem Spiritus ſancti à Filio negarunt: vtpote qui tradidiſſent aliquid repugnans in terminis & per locum ab intrinſeco. Patet verò, eos non adeò hebetes & rudes fuiſſe: immò & multos illorum hodieque ſubtiles & eruditos cenſeri, quāvis alioqui erraverint & errent in neganda Spiritus S. proceſsione à Filio. Ergo negatio illius, & ſuppoſitio in hac quæſtione, non eſt impoſsibilis ex terminis, & per locum ab intrinſeco: ac proinde ex illa non ſequitur quodlibet ex contradictorijs, ſed alterum tantùm, collectione formali; quamvis ex adiuncto, ſive in ſenſu materiali, vtrumque ſequatur.

5 ATTAMEN Fateor, nullam eſſe vtilitatem huius quæſtionis apud eos, qui ita illam excitant, vt ſimul cum ipſa hypotheſi impoſsibili præmittant, adhuc manſurum eun-

dem

dem numero Filium, qui de facto est, similiterque eundem Spiritum sanctum. Nimirum, hoc sensu non vna solùm, sed duplex impossibilitas supponitur, quarum altera necessario alteram destruit: ac proinde ex ambabus sequitur quodlibet ex duobus contradictorijs. Filius enim de facto existens, per suam intimam entitatem est spirator Spiritus sancti, & hic pariter ab eo spiratus, veluti terminus essentialiter cum eo connexus, tanquam principio productivo sui. Atqui omne principium productivum alicuius termini vel effectus, ex terminis, & per locum ab intrinseco distinguitur realiter ab illo. Ergo Filius de facto existens, per suam entitatem intimam distinguitur à Spiritu sancto nunc existente. Quare si supponatur simpliciter & absolutè manere in hypothesi quæstionis, tam Filius, quam Spiritus sanctus nunc existens, supponitur planè duplex impossibile, quorum alterum destruit alterum: ac proinde, ex ea hypothesi sequitur quodlibet.

6 SIMILITER Si hypothesis præsens ullo modo supponat existentiam Filij, sed solùm non processionem Spiritus sancti ab ipso, nullus est locus vt ambo reipsa & positivè distinguantur: quia eiusmodi distinctio solùm versari potest inter extrema positivè existentia. Deinde ex eo quòd supponatur Spiritum sanctum à Filio non procedere, infertur planè non existere spirationem activam in Filio, ac subinde & mediatè, atque à posteriori solùm, non existere hanc numero filiationem, quæ cum illa identitatem realem habet: vt suprà Disp. LXXXI. ostensum fuit latè contra Durandum. Non existente autem filiatione hac, nequit existere hic Filius. Quare pariter vt quæstio locum habeat, ita præmittenda est hypothesis, vt supponatur aliquomodo existentia Filij, & solùm negetur processio Spiritus sancti ab illo. Nam quamvis ex negatione processionis Spiritus sancti à Filio, quæ nunc existit, colligatur planè negatio huius Spiritus sancti, qui de facto existit; atque ex negatione spirationis activæ nunc existentis in Filio, inferatur pariter negatio huius Filij Dei, quem fide divinâ novimus: adhuc tamen locus est, vt in hypothesi quæstionis supponatur Filius & Spiritus sanctus existens, non adæquatè, & penes totum id, quod reipsa habet, sive est: sed inadæquatè solùm, quatenus ille accipit esse à Patre per intellectum, hic verò per voluntatem, præscindendo in sensu formali à cæteris prædicatis reipsa in vtroque claustis.

7 ITAQVE Vt quæstio locum habeat, supponendus est Filius existens, quà Filius, non quà Spirator; & similiter Spiritus sanctus vt spiratus per voluntatem à Patre, non autem à Filio. Hoc sensu vestigamus, an alter altero distingueretur, non secundùm rationem, nec distinctione formali ex natura rei; sed distinctione reali & personali. Quo sensu intellecta disputatio, non est levis aut puerilis, vt censuit Valentia 1 p. de Trinit. q 10 puncto 3. probatione 2. Tendit enim ad inquirendum, an Filius & Spiritus sanctus habeant realiter & personaliter distingui, non solùm ex eo quòd alter procedat ab altero; sed etiam quatenus alter procedit à Patre per intellectum, & alter per voluntatem: quod adhuc in ea hypothesi permansurum supponitur. Immo & in opinione Durandi, aientis origines activas Filij & Spiritus sancti non esse actiones intellectus & voluntatis, sed emanationes immediatas vtriusque à natura divina, idipsum ferè supponitur, ad vestigandum in hac quæstione, An Filius & Spiritus sanctus non solùm distinguantur realiter, & in personis, quatenus alter procedit de facto ab altero: sed etiam quatenus habent esse à Patre ex vi distinctarum originum, immediatè fluentium à natura divina, vt principio *quo*.

8 ET Quidem Anselmus ipse in libro de Processione Spiritus sancti contra Græcos, vt veternum illorum errorem radicitus evellat, non dubitat interdum proferre propositiones hypotheticas ex suppositione impossibili. Exemplo sit quod cap. 5. inquit: *Si Pater haberet Patrem, alius tamen esset à Filio.* Ecce vbi ex illa hypothesi impossibili, non vult Anselmus sequi quodlibet, sed alterum extremorum. Et paucis interiectis: *Si Pater de aliquo procederet, non minus tamen Spiritus sanctus esset alius à Patre, de quo procedit.* Vbi, vt vides, S. Doctor ex hypothesi impossibili non colligit vtrumque contradictionis extremum, sed affirmativum dumtaxat. Huc etiã spectat quòd cap. 4. præcedenti, cum præmisisset diversitatem originum Filij & Spiritus sancti penes nasci & præcedere, subdit paulo post: *Nam etsi per aliud non essent plures Filius & Spiritus sanctus, per hoc solum essent diuersi.* Quæ sanè propositio potius affirmat, quàm negat, distinctionem vtriusque ex hypothesi impossibili. Forsasse tamen ea verba (quę postea fusiùs explanavimus) intelligi possunt de diversitate abstrahente à reali & virtuali, sive personali & formali. nam neque aliquid ampliùs debuit Anselmus præmittere ad ineundam disputationem contra Græcos, vt postea ex animi sententia traderet in progressu potissimum caput personalis distinctionis inter Filium & Spiritum sanctum. Verùm hoc missò nunc, ex hypotheses impossibiles nunquam impedimento fuere S. Doctori ad aliquid colligendum præ oppositivo extremo, nec inutiles visæ sunt. Disputamus itaque, An in hypothesi, qua Spiritus

S non

S. non procederet à Filio, iuxta ſenſum num. 8. explanatum, eſſet realis & perſonalis diſtinctio inter virumque.

9 IN Qua re duplex eſt ſententia extremè contraria. Prior affirmat, data hypotheſi, Spiritum ſanctum fore perſonam reipſa ac ſimpliciter diſtinctam à Filio. Ita Henricus Quodlib. 5. quæſt. 9. Scotus in 1. diſt. 11. q. 2. vbi & Gregorius quæſt. 1. art. 2. Gabriel quæſt. 2. art. 2 Bachon in 1. diſt 13 quæſt. 1. Scotum ſequuntur omnes diſcipuli, vt Mayron ibid. quæſt. 2. Baſiolis quæſt. vnica art. 2. & 3. Gabatius Opuſculo 2. per totum, Bonaſvienſis q. 2. Similiergh. diſp. 4. quæſt. 2. Rada diſp. 38. Scherius diſd. 7. quæſt. 4. Vulpes de Trinitate diſp 67 art. 9. Sghemma titulo 18. quæſt. 8. & 9. Brancaſius lib. 3 diſp. 3. quæſt. 22. ac noviſſimè & latiſsimè Maſtrius Tomo 1. diſp. 7. q. 4. qui plures alios allegat extra ſuam Scholam, & ſubdit num. 203. *Eamque ex profeſſo docuit ex Patribus Anſelmus.* Quo autem iure id dicat Maſtrius, patebit ex progreſſu Idem docent ferè Aureolus in 1. diſt. 11. art 3. prop. 4. Carthuſianus quæſt. 2. fine, Palacios diſp. 3.

10 POSTERIOR Negat in ea hypotheſi Spiritum ſanctũ fore perſonam reipſe diſtinctam à Filio, quidquid ſit an diſtingueretur virtualiter, vel ratione ſola, aut quovis genere diſtinctionis infra perſonalem ac realẽ. Ita D. Thom. 1. p. quæſt. 36. art. 2. & lib. 4. contra Gentes cap. 24. ac latiùs quæſt. 10. de Potentia a. 5. & Opuſculo contra errores Græcorum cap. 32. & §. 30. & 31. Bonaventura in 1. diſt. 11. art. 1. quæſt. 1. Durandus quæſt. 2. Ægidius art. 1 quæſt. 3. Argentina quæſt. 2. art 2. Ita etiam omnes Thomiſtæ, quos allegant & ſequuntur Ioannes à S. Thoma, Carmelitæ Salmanticenſes, Illuſtriſsimus Godoy, & Genet 1 p. quæſt. 36 art. 2. Similiterque omnes Doctores Societatis, præſertim Valentia diſp. 2. quæſt. 10. punct. 3. Vazquez diſp. 147. cap. 4. Suarez lib. 10. de Trinit. cap. 2. Granado diſp. 7. Zuñiga diſp. 11. dub. 3. Amicus diſp. 27. ſect. 3. Ruiz diſp. 68. ſect. 4. Lugus lib. 2. diſp. 17. Quiros tract. 7. diſp. 39. ſect. 3. Arriaga diſp 53. ſect. 4. ſubſect. 2. Etparzà lib. 1. q. 43. Ex alijs Lezana, Lumbier, & Averſa in quæſt. 36 Cacheranus tract. 2. Theologiæ. Aſſertivæ cap. 4. § 9. ac cæteri ferè omnes extra Scholam Scoti.

11 ANTE Verò, quàm ad rem ipſam diſcutiendam accedamus, moneo, quoſdam ex Authoribus poſterioris ſententiæ cenſoriam virgam ferre in opinionem contrariam Scoti, ac multiplici nota illam inurere, fortaſſe nimis facilè, aut inconſultè. Illa enim non ſolum pro ſe habet Doctores omnes clariſsimæ ipſius Scholæ, & plures alios paulo antè pro ea allegatos (quod ſufficit ad depellendam omnem cenſuram) ſed etiam à multis Adverſariorum cenſetur ab ea immunis, præſertim à Vaſquio vbi ſupra cap. 3. & Faſſolo 1. p. quæſt. 36. art. 2. dub. 3 poſt Zumelem ibid. diſp. 2. cuius iudicium probat Amicus nuper allegatus num. 60. quibus omnibus libenter ſubſcribo. immo & cenſeo valde probabilem, ſive auctoritate, ſive ratione ducamur.

SECTIO SECVNDA.

Examinatur penitiùs mens S. Anſelmi in hac controuerſia. Porrò Scotum & ſequaces probabiliter allegare pro ſe S. Doctorem: alios verò cum D. Thoma probabiliùs in oppoſitum. Expenduntur varia illius teſtimonia pro priore ſententia, & ſoluuntur in gratiam poſterioris.

12 OMNES Theologi nuperi pro vtraque ſententia relati plurimum defferunt auctoritati S. Anſelmi in hac controverſia, & quilibet ferè eorum voluit pro ſua ipſorum opinione ſtetiſſe in Opuſculo de Proceſsione Spiritus ſancti varijs locis, quæ accuratè legerunt plerique & obſervarunt. Et omnes quidem Scotiſtæ, præſertim verò Gabatius & Maſtrius vbi ſuprà, multipliciter contendunt, S. Doctorem ſuam ipſorum opinionem tradidiſſe, nec vllibi oppoſitam indicaſſe. Quin & Suarez ac Vazquez, quamvis contrariam ſententiam ſequantur locis indicatis, cenſent S. Anſelmum nullibi illam apertè tradidiſſe. Alij verò pro poſteriore ſententia allegati, & in ijs D. Thomas locis num. 10. indicatis, exiſtimant Anſelmum palam docuiſſe illam, & immeritò ab Adverſarijs pro ſe allegari. Quin & nominatim Petavius ac Godoy carpunt Vaſquium, quaſi non legerit id Opuſculum S. Doctoris, & inconſultè protuſus de illius ſenſu iudicaverit. Ego quidem gaudeo de hac celebri contentione inter Theologos, quòd cedat in honorem eximium Anſelmi, quem omnes hoc loci veluti Cynoſuram aut Helicem ſpectant. Cenſeo itaque Auctores prioris opinionis ſatis probabiliter illum pro ſe allegare: probabiliùs tamen eos, qui poſteriorem ſequuntur.

13 PRIOR Pars ſuadetur multipliciter. PRIMO, quia Anſelmus dicto Opuſculo cap. 2. aliàs 1. inquit: *Filius autem (vt interim aliam cauſam dicam, quoniam nondum conſtat quòd Spiritus ſanctus de illo ſit & procedat) ideo non eſt Spiritus ſanctus, nec Spiritus S. eſt Filius, QVIA FILIVS NASCENDO HABET ESSE DE PATRE*

TRE; SPIRITVS S. VERO, NON NASCENDO, SED PROCEDENDO Quæ verba obſervavit pro ſe Scotus quæſt 2. allegata in fine. Atqui in hypotheſi quæſtionis Filius haberet eſſe naſcendo de Patre; Spiritus ſanctus autem procedendo, & non naſcendo. Ergo in eadem hypotheſi Filius non eſſet Spiritus ſanctus, nec Spiritus ſanctus Filius: atque adeò alter ab altero reipſa & perſonaliter diſtingueretur. Quin & eam diverſitatem originum penes naſci & procedere à Patre, ſufficientem eſſe per ſe ſolam, vt Filius & Spiritus ſanctus ab invicem differant, videtur præmiſiſſe S. Doctor paulo antè in eodem capite, dicens: *Hæc itaque ſola cauſa pluralitatis eſt in Deo: vt Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus non poſſint dici deinuicem, ſed alij ſint abinuicem: quia prædictis duobus modis eſt Deus de Deo. Quod totum poteſt dici relatio. nam quoniam Filius exiſtit de Deo naſcendo, & Spiritus ſanctus procedendo; ipſa diuerſitate nattuitatis & proceſsionis referuntur adinuicem, vt diuerſi & alij ſint abinuicem.*

14 COMMVNIS Solutio huius probationis eſt, verba prędicta Anſelmi inducta eſſe magis vt diſputativam ſuppoſitionem, quàm vt veritatis definitionem. Quare S. Thom. q. 10. de Potentia art. 5. ad 2. inquit: *Verba prædicta Anſelmi inducta ſunt magis, vt diſputatiua ſuppoſitio, quàm vt veritatis definitio.* Anſelmus enim ibi in principio vtriuſque prioris capitis nihil aliud facit, quàm ſupponere & declarare nonnulla, quæ Græci concedebant: vt ijs poſitis demonſtraret poſtea Spiritus ſancti à Filio proceſsionem. Quod ipſe apertè denotat dum ait: *Filius autem, vt interim aliam cauſam dicam, &c.* ac præterea c. 3. poſt medium dum inquit: *Cùm apparuerit, quia Spiritus ſanctus eſt de Filio, tunc quoque palam erit, quia propter hoc nequit eſſe Filius Spiritus ſanctus, nec Spiritus S. Filius.* Itaque dum verbis numero præcedenti allegatis Anſelmus ait, cauſam diverſitatis ſeu pluralitatis inter Filium & Spiritum ſanctũ eſſe quoniam ille exiſtit naſcendo, hic autẽ procedendo; id non tam aſſerit ex ſenſu proprio, quàm ſumit & proponit, veluti conceſſum à Græcis, qui penes id ſolum agnoſcebant diſtinctionem vtriuſque. Dum verò poſtea accedit S. Doctor ad ferendum iudicium de præcipua controverſia, aſſumit & probat ex profeſſo, non poſſe Filium diſtingui à Spiritu ſancto, niſi alter procedat ab altero. Cumque fide certum ſit, Filium à Spiritu ſancto, non procedere; oportet vt Spiritus ſanctus à Filio oriatur, ad ſalvandam reulem vtriuſque diſtinctionem. Quare licèt præmiſiſſet Anſelmus initio eam cauſam diſtinctionis vtriuſque ex diverſitate originum, potiùs eam præmiſerit ex Græcorum ſenſu, quàm ſuo. Quod ſignificat ijs verbis: *Vt interim aliam cauſam dicam, &c.* nimirum, alteram cauſam, iuxta Græcos, ab ea, quæ verè eſt cauſa diſtinctionis perſonarum iuxta Latinos, & infrà ex profeſſo tradenda erit. Ita ferè Ruiz. Fasiolus, Godoy, & noviſſimè Ioſephus Cacheranus, politiſsimus ſanè Theologus, vbi ſupra num. 113 ſubdens: *Sicuti Anſelmum in tam graui controuerſia debui accuratiùs perpendere: ita non potui non aliquantò fuſiùs de legitimo ipſius ſenſu diſſerere, vt tanti Doctoris auctoritati potiſsimum me deferre conſtaret.* Addunt aliqui, Anſelmũ in eo Opuſculo non accedere ad ferendam ſuam ſententiam ex ſenſu proprio vſque ad caput quintum.

15 VERVM Quamvis hæc probabiliter dicta ſint, & cohærenter ad ſenſum, quo D. Thomas interpretatus eſt eadem Anſelmi verba quæſt. 10. de potentia art. 5. ad 2. initiãt multipliciter & vrgent Adverſarij, præſertim Gabatius, & Maſtrius. PRIMO: quia Anſelmus incipit ſuam ſententiam proferre, ſive ex proprio ſenſu loqui ſtatim ab initio capitis tertij. Ait enim: *Quoniam autem hæc quæ dicta ſunt* (ſcilicet, in primo & ſecundo capite) *pariter credimus indubitanter, & cõfitemur, & nos, qui dicimus Spiritum ſanctum de Filio procedere, & Græci, qui nobiſcum de hac re non ſentiunt; debemus abſque vlla ambiguitate quæ ex ijs neceſſariò conſequuntur vno conſenſu ſuſcipere.* Loquitur ergo Anſelmul deinde non ſolùm ex conceſsis & ſtatutis apud Græcos, ſed etiam apud Latinos. Præterea ſic inchoat caput quartum: *Nunc quærendum eſt per dictas irrefragabiles rationes &c.* Si ergo rationes præcedentibus capitibus propoſitæ ſunt irrefragabiles iuxta Anſelmum; profectò illæ non ſolum fuerunt diſputativè aut præparatoriè inductæ ab Anſelmo ex ſolo ſenſu Græcorum, ſed etiam ex proprio ſenſu. Deinde verò in eodem capite quarto paulo poſt medium, propoſita ſibi quadam obiectione, reſpondet: *Ad quod ego: Habent vtique à Patre eſſe Filius & Spiritus ſanctus, ſed diuerſo modo: QVIA ALTER NASCENDO, ALTER PROCEDENDO, VT ALII SINT ABINVICEM PER HOC QVOD DICTVM EST.* Vbi verba, *Ad quod ego*, videntur planè evincere, S. Doctorem ex proprio ſenſu loqui. Poſtea verò circa finem capitis ſubdit: *Omnino igitur & inexpugnabili neceſsitate concluditur, quia ſi vera ſunt, quæ ſupra dixi, nos pariter cum Græcis credere, &c.* Vbi apertè denotat ſe non ex Græcorum modò ſenſu, ſed proprio etiam loquutum. Denique adhuc vrgentius apparet; quòd in eodem

capite quarto post medium, id est, paulo ante præiacta verba dixerat: *Et ideo non habet hic Vnitas illam vim consequentiæ: quia pluralitas obviat, quæ ex natiuitate nascitur, & processione. NAM ETSI PER ALIVD NON ESSENT PLVRES FILIVS ET SPIRITVS SANCTVS, PER HOC SOLVM ESSENT DIVERSI.* Ergo iuxta mentē expressam Anselmi, quāvis Filius & Spiritus sanctus non essent per aliud plures, (quod est plan. impossibile) atque adeò quamvis alter ab altero non procederet, adhuc essent diversi per hoc, quòd alter nascitur, alter procedit. Nihil ergo videtur deesse, quominùs opinio ipsa Scoti expressè ab Anselmo tradita fuerit. Nam S. Doctor duplicem causam distinctionis inter vtrumque, sive pluralitatis personarum assignat: alteram, eamque præcipuam, ex capite diversæ originis, quoniam Filius existit nascendo Spiritus sanctus verò procedendo: alteram, & veluti secundariam, quòd Spiritus sanctus procedat ex Filio. Sublata autem per possibile aut impossibile causa secundaria alicuius effectûs, & permanente primaria, ac de se sufficiente, profectò effectus in rerum natura esset, per locum ab inexistentia. Ergo sublata per impossibile processione Spiritus sancti à Filio, & manente vtriusque origine diversa à Patre, permaneret per locum ab intrinseco pluralitas & distinctio realis amborum.

16 SECVNDO Impugnant solutionem præiactam: quoniam S. Doctor non solùm in primis quinque capitibus, sed longè postea, & propiùs ad finem, quàm ad medium eiusdem libri, eandem doctrinam reperit. Etenim cap. 17 alias 27 initio ita loquitur: *Patet ergo sicut suprà præmissi* (nimirum, capitibus huiusque indicatis) *præter hoc quòd Filius existit nascendo & Spiritus sanctus procedendo; hac quoque causa, quia scilicet, Spiritus sanctus est de Filio, eos de invicem non posse dici.* Quibus verbis allegatis & exscriptis, subdit Mastrius num. 214. *Ex quibus verbis evidentissimè claret, Anselmum vtramque causam distinctionis agnouisse inter Filium & Spiritum sanctum in toto illius Epistolæ progressu.* Vnde & cōsequens est, vt ablata per impossibile processione Spiritus sancti ex Filio, adhuc maneret sufficiens ratio pluralitatis & distinctionis vtriusque ex priori illa causa diversitatis originum. Mitto plura alia, quæ idem auctor, & plures alij eiusdem Scholæ, iam suprà allegati addunt pro eadem existimatione. quæ certè valde probabilis est, & nullo evidenti argumento labefactari potest ex testimonijs Sancti Doctoris.

17 ADHVC Tamen censeo probabilius quod cæteri omnes Theologi cum D. Thoma volunt, Anselmum nullam agnouisse distinctionem realem & personalem inter Filium & Spiritum sanctum, independenter à processione vnius ab altero: ac proinde censuisse, data hypotesi impossibili, quòd Spiritus sanctus non procederet ab illo, nullam distinctionem realem & personalem futuram inter vtrumque. Antequam verò id probem testimonijs S. Doctoris, veluti fundamentis posituis, exhibendis in progressu quæstionis, oportet respondere ad ea, quæ Aduersarij nobis obijciunt.

18 AD Obiectionem præcipuam n. 12. propositam, optima est solutio S. Thom. interiecta num. 13. Addendum tamen est iuxta dicta num. 8. posse nonnulla ex ijs testimonijs, quibus Aduersarij fidunt, intelligi de distinctione Filij & Spiritûs sancti vniuersè accepta, sive abstrahente à reali & virtuali, aut personali & formali, ex vi distinctarum originum. nam & ipsæ activæ origines generandi & spirandi in Patre erga Spiritum sanctum & nō differunt reipsa, sed virtualiter solùm, aut secundùm rationē, vt latè docuimus suprà Disp. LXXXI. Oportuit autem Anselmo, non solùm ex Græcorum sensu, sed suo etiam, initio præmittere distinctionem aliquam Filij à Spiritu sancto ex vi distinctarum originum, quoniam alter nascitur, alter procedit; abstrahendo ab eo, an ea distinctio sit realis & personalis independenter à processione Spiritus sancti ex Filio. Hoc enim discutiendum ex professo reservavit capitibus posterioribus, nec oportuit in ipso limine controversiæ ad decretoria arma devenire, quibus postea ex instituto Græcorum errorem iugulavit. Quòd si verò quispiam Aduersariorum contendat, S. Doctorem ijs locis solùm loqui de distinctione reali inter Filium & Spiritum sanctum ex vi diversarum originum; dicendum est, tam primo, quàm secundo capite, id præmisisse indifferenter, seu nō explicando potiùs sensum legitimum Latinorum, quàm præposterum Græcorum, qui nullum aliud caput realis distinctionis inter vtrumque admittebant: postea verò ex proprio sensu totam realem distinctionem refudisse in oppositionem relativam ortam ex processione Spiritus sancti à Filio, in sensu formali: quamvis in eo sensu, qui causalis dicitur, refundatur distinctio in diversitatem originum penes generationem & processionem. quod latiùs explanavimus Tomo III. in Scholijs ad idem caput.

19 NEQVE Obstant impugnationes Mastrij, & aliorum. AD I. ex num. 15. dicimus, Anselmum ab initio capitis tertij adducere quidem ea, quæ in duobus anterioribus præmissa fuerant, quasi vera & firma apud Latinos & Græcos. An verò in eodem sensu ve-

ta censeantur à Latinis & Græcis, non declarat tunc, sed dissimulat & differt vsque in progressu Epistolæ. Idipsum facit postea c. 4. & fatetur, Filium & Spiritum S. differre ab invicem, quoniã aliter nascitur, aliter procedit. Verùm (quod maximè notarũ volo) hoc ipsum habet duplicẽ sensum: alterum iuxta Græcos, alterum iuxta Latinos. Iuxta Græcos quidẽ ita, vt Spiritus S. quatenus procedens à solo Patre habeat reipsa & personaliter distingui à Filio, qui solùm per nativitatem oritur: iuxta Latinos verò, & Anselmũ cum ijs, ita, vt Spiritus sanctus differat realiter à Filio, quatenus procedit ex ipso & non solũ ex Patre. Quo sensu intelliguntur verba illa, cæteris omnibus difficiliora: *Nam etsi per aliud non essent plures Filius & Spiritus sanctus, per hoc solum essent diuersi.* Nimirum, quamvis omnia alia capita distinctionis deesse fingantur, hoc vnum processionis Spiritus sancti ex Filio, probat realem vtriusque distinctionem: quoniam evidens est ipso naturæ lumine, & veluti tale ab eodem Anselmo varijs locis observatum, nihil posse procedere à seipso, seu esse principium productivum sui. Itaque verè potuit dicere Anselmus eo loco, atque in omnibus quatuor primis capitibus, ex sensu Græcorum & Latinorum, non eodem, sed diverso, Filium distingui in persona à Spiritu sancto, quoniam ille nascitur, hic autem procedit; iuxta Græcos quidem à solo Patre; iuxta Latinos verò, etiam à Filio: & hanc esse rationem adæquatam eius distinctionis, vt quamvis nulla alia esset, omnino distinguerentur. Quapropter in ijs tot testimonijs non exprimit Anselmus distinctionem Spiritus sancti à Filio, quoniam præ hoc procedit à Patre; nec meminit Patris in ipsa processione Spiritus sancti: sed solùm ait, Spiritum sanctum distingui à Filio, quoniam hic nascitur, ille autem procedit; non addendo, aut exprimendo, à quonam procedat. Nimirũ, oportuit relinquere id indeterminatũ, seu indifferens ad sensum Latinorũ, Græcorũve, vt postea ex professo ostenderet à c. 5. & sæpiùs deinceps, non aliter posse stabiliri realem & personalem vtriusque distinctionem, quàm si alter eorum procedat ab altero. Cùmque certum tum sit ex fide, & multipliciter probatum ibidẽ ab Anselmo, Filium non procedere à Spiritu S. necessum est fateri huius processionem à Filio. Aliter enim nequit esse realis & personalis distinctio inter vtrumque. Vide infrà n. 45. & seq.

20 HVC Spectat quod D. Thom. 1. p. q. 36. art. 2. obiectis sibi verbis illis Anselmi in argumento septimo, *Nam etsi per aliud non essent plures, &c.* sic respondet in fine articuli: *Ad septimum dicendum quòd Spiritus S. distinguitur personaliter à Filio in hoc, quod origo vnius distinguitur ab origine alterius. Sed ipsa differentia originis est per hoc, quod Filius est solùm à Patre; Spiritus sanctus verò à Patre & Filio. Non enim aliter processiones distinguerentur, sicut supra ostensum est*; nimirum, in corpore eiusdem articuli & q. 27. Itaque non negamus, originem passivam Filij distingui realiter ab origine passiva Spiritus sancti. Verùm ipsa Spiritus sancti origo passiva nequit reipsa distingui ab origine passiva Filij, nisi in illa claudatur intimè relatio ad ipsum Filium, veluti ad principium producens, & oppositio relativa: quoniã ex mente Anselmi postea pleniùs ostendenda, nullus est locus distinctioni reali inter divinas personas, nisi secundũ originem vnius ab altera, & oppositionem relativã producentis ac producti. Quare consequenter ad illius doctrinam in hypothesi prorsus impossibili huius quæstionis, origo passiva Spiritus S. à solo Patre non distingueretur realiter ab origine passiva Filij, defectu processionis realis ab ipso, & oppositionis relativæ: sed summùm ab ea distingueretur virtualiter, vel penes aliam rationem formalem, iuxta eum sensum, quo in Patre distinguuntur activæ origines Filij ac Spiritus sancti: quæ certè non distinguuntur reipsa, vt vidimus Disp. LXXXI. contra Durandum; immo adhuc in eius opinione non distinguuntur realitate personali, sed solùm relativa, & non spectante ad alietatem personæ. Quare nequidem iuxta Durandi doctrinam in hypothesi quæstionis illius esset persona distincta in re à persona Spiritus sancti: sed esset eadem persona cum duplici relatione passiva originis secundũ rem distincta: sicuti de facto, iuxta ipsum Patrem generans & spirans est eadem omnino persona cum duplici relatione distincta in re.

21 VNDE Corruit quod circa finem eiusdem obiectionis, & numeri 15. habetur. Nã licèt Filius & Spiritus sanctus differant, quatenus ille existit nascendo, hic autem procedendo; hæc non est sufficiens ratio distinctionis personalis inter vtrumque, nisi addatur processio alterius ab altero, & relativa oppositio producentis, & producti: vt in progressu eius Opusculi declarat & probat S. Doct. Itaque diversitas vtriusque originis passivę est quidẽ ratio præcipua distinguẽdi personas Filij Spiritus sancti; non tamen iuxta sensum Græcorum, apud quos origo passiva Spiritus sancti nullam importat habitudinẽ terminí producti ad Filiũ: sed iuxta sensum Latinorũ & ipsius Anselmi, qui ipsam originẽ passivã Spiritus S. referunt explicitè ad Filiũ, veluti principium eius productivũ simul cum Patre, atque indivisum omnino. Non oportuit autem vt Anselmus eo loco, id est, quatuor illis primis capitibus, hunc suum sensum & aliorum Latinorum præmitteret, aut palam exprimeret, sed dumtaxat quædã generalia in quibus vtraque disputantiũ pars conveniebat: donec in progressu cõtrouersię ratio extorqueret, id ip-

ſum, quod initio facilè ab Adverſarijs negaretur.

22 AD II. Impugnationem ex num. 16. reſpondeo, potiùs inde probari oppoſitum. Etenim epigrapha illius capitis 17. aliàs 27. prout in noviſsima & correctiſsima Gerberonis editione habetur, hæc eſt: *Si ſpiritus ſanctus à Filio non procederet, non eſſet cur Filius non procederet de Spiritu ſancto.* Nimirum, in toto contextu eius capitis, ſicuti & aliorum plurium, contendit Anſelmus, neceſſum eſſe ad perſonarum divinarum realem diſtinctionem quòd vna ab alia procedat, nec aliter illâ poſſe conſiſtere. Qua propter vt Filius ſit perſona à Spiritu ſancto diſtincta, oportere omnino vt alter procedat ab altero. Ait itaque ab initio capitis: *Patet ergo, ſicut ſuprà præmiſit, præter hoc, quia Filius exiſtit naſcendo, & Spiritus ſanctus procedendo; hac quoque cauſa, quia Spiritus S. eſt de Filio, eos de invicem non poſſe dici.* Quæ ſunt verba à Maſtrio obiecta. Verùm diſſimulavit aut tacuit, quæ ſtatim addit S. Doctor intra eandem clauſulam: *Et propter hoc ſolum, Filium non poſſe eſſe de Spiritu ſancto. Nam quoniam, vt dictum eſt, aut Filius eſt de Spiritu ſancto, aut Spiritus ſanctus de Filio; ſi non eſſet Spiritus ſanctus de Filio, ſequeretur de Spiritu S. Filium eſſe, &c.* Itaque vel in eo ipſo capite, cui Maſtrius fidit, docet perſpicuè Anſelmus, vt Spiritus ſanctus & Filius ſint alij ab invicem, debere alterum ab altero procedere. Ergo conſequenter docet, in hypotheſi impoſsibili, qua neuter procederet ab altero, non fore alios ab invicem, ſeu non fore perſonas reipſa diſtinctas. Neque obſtat quòd ijs verbis à Maſtrio obſervatis videatur S. Doctor duplicem cauſam aſsignare diſtinctionis inter vtrumque: vnam quòd alter exiſtat naſcendo, alter procedendo: aliam, quòd Spiritus ſanctus ſit de Filio; ac proinde ceſſante poſteriore diſtinctionis cauſa priorem permanſuram. Non inquam, obſtat: quia illam ipſam rationem diſcriminis penes nativitatem & proceſsionem, quam S. Doctor ex doctrina communi Latinorum & Græcorum præmiſerat ab initio Opuſculi, indifferenter prolatam, & nulla expreſſa diverſitate ſenſus inter vtroſque, nunc exponit iuxta Latinorum ſenſum: vt perinde ſit, Filium differre à Spiritu ſancto penes illius nativitatem, & huius proceſsionem ac hunc procedere indiviſim à Filio, ſicuti à Patre. Quare capite tertio ſubintelligens, aut indicans proprium ſenſum, præmiſerat: *Cùm autem apparebit quia Spiritus ſanctus eſt de Filio; tunc quoque palam erit, quia propter hoc nequit eſſe Filius Spiritus ſanctus.* Itaque diſcrimen penes nativitatem & proceſsionem indeterminatè ſumptam, non eſt ratio ſufficiens diſtinguendi perſonaliter Filium à Spiritu ſancto: ſed opus præterea eſt, vt proceſsio ipſa Spiritus ſancti ſit etiam à Filio, nam alioqui non ſalvatur ordo producentis & producti, nec oppoſitio relativa inter vtrumque, ſine quâ Anſelmus nullam in divinis agnoſcit realem diſtinctionem: vt ex dicendis patebit. Ideoque Divus Thomas prima parte quæſtione 27. articulo 3. ad 3. obſervat proceſsionem per voluntatem differre à proceſsione per intellectum ratione originis, quam habet ab ea: ac per conſequens ſublato ordine originis vnius ab alia, non fore duplicem reipſa proceſsionem, ſed vnicam. Vide alia ipſius verba iam ſuprà exſcripta num. 20. & maximè opportuna.

SECTIO TERTIA.

Oſtenditur ex mente Anſelmi, veluti probabilius, Spiritum S. non fore perſonam diſtinctam à Filio ſi ab eo non procederet. Probatio præcipua ex illo axiomate, In divinis omnia ſunt vnum, &c. quod aſſeritur ex teſtimonis ipſius S. Doct. & præterea auctoritate Conciliorum, ac Patrum, Græcorum Latinorumque.

23 VENIAMVS Iam ad fundamenta poſitiva ex D. Anſelmo deſumpta, eaque non ieiunè propoſita, ſed confirmata ex Concilijs, & Patribus, pro ſententia negante, Spiritum S. diſtinguendum fore realiter & perſonaliter à Filio, ſi ab eo non procederet. PRIMO igitur ſuadetur ex celebri axiomate, quod communiter Scholaſtici acceptum ferunt Anſelmo; quamvis ipſe illud eruerit ex Patribus Eccleſiæ longè antiquioribus, vt poſtea oſtendam. Sic itaque argumentari licet. *In divinis omnia ſunt vnum, vbi non obviat relationis oppoſitio.* Atqui ſi Spiritus S. non procederet à Filio, nulla obviaret inter vtrumque relationis oppoſitio. Ergo in eadem hypotheſi non eſſet inter vtrumque realis & perſonalis diſtinctio, ſed potiùs vnitas. Conſequentia eſt perſpicua, & minor ſimiliter: quia perſonæ divinæ non opponuntur relativè inter ſe, niſi ſecundùm relationes fundatas in origine vnius ab alia. Cùm ergo in ea hypotheſi nulla eſſet relatio fundata in origine Spiritus S. à Filio, nec è contrà, nulla etiam inter vtrumque eſſet relationis oppoſitio.

24 MAIOR Autem præcipui ſyllogiſmi adeò expreſſa eſt in Anſelmo, vt iure merito Petavius, vir eruditiſsimus, lib. 7. de Trinitate cap. 9. obiecti ſibi verbis illis Sanct. Doct. ſuprà n. 15. relatis, dicat: *Ex his verbis concludunt aliqui* (nimirum, Vazquez, quem allegat in margine 1. p. diſp. 147. c. 4.) *Anſelmum exiſtimaſſe, Spiritum S. diverſum, ac differentem à Filio nihilominus fore, etſi ab eo non procederet; cùm hoc vnum diſcrimen ſatis eſſet, quòd ab eodem principio non eodem modo propagarentur. Quare quod vulgatum hoc axioma paſsim illi tribuitur, IN DIVINIS OM-*

OMNIA SVNT VNVM VBI NON OBVIAT RELATIONIS OPPOSITIO; *falsò id dici, nec vllũ in eius auctoritate fundamentũ habere sententiam istam. Verùm nihil euidentius est, quàm & Anselmum ita iudicasse; solã non modò relationẽ, sed relationem etiam oppositionẽ personarum discrimen facere: & quod inde sequitur, cõmune illud dictum ex eius auctoritate manasse: VT MIRVM SIT, AB EO THEOLOGO, QVI QVIDEM ANSELMI LEGISSET EPISTOLAM, AFFIRMARI HOC ALTERVM POTVISSE.* Hucusque Petavius contra Vasquiũ.

25 PORRO Effatum id traditum fuisse à S. Anselmo, probat statim Petavius, & nos cum ipso: quoniam eò cap. 2. inquirit; *Quomodo indiuisibilis vnitas, & insociabilis pluralitas* (quam ἀνομίαν & διακεκριμένην θεολογίαν Græci Theologi nominant, Dionysium sequuti) *se ad inuicem habeant.* Id est, Quænam sit origo & ratio vnitatis, ac diversitatis in tribus personis. Id verò sic explanat Anselmus: * Sequitur enim secundùm vnitatis Dei, quæ nullas habet partes, proprietatem, vt quidquid de vno Deo, qui totus est quidquid est, dicitur, de toto Deo Patre dicatur, & de Filio, & de Spiritu sancto: quia vnusquisque solus, & totus, & perfectus Deus est. Supradicta verò RELATIONIS OPPOSITIO, quæ ex hoc nascitur, quia supradictis duobus modis Deus de Deo est, prohibet Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, de invicem dici, & propria singulorum alijs attribui. Sic ergo huius vnitatis, & huius relationis consequentiæ se contemperant, vt nec pluralitas, quæ sequitur relationem, transeat ad ea, in quibus prædictæ simplicitas sonat vnitatis; nec vnitas cohibeat pluralitatem, vbi eadem relatio significatur: QVATENVS NEC VNITAS AMITTAT ALIQVANDO SVAM CONSEQVENTIAM, VBI NON OBVIAT ALIQVA RELATIONIS OPPOSITIO; nec relatio perdat quod suum est, nisi obsistat vnitas inseparabilis. * Hæc & plura alia eodem spectantia S. Doctor. Quis autem, vel lynceis oculis præditus, distinguat commune illud effatum, *In diuinis omnia sunt vnum, vbi non obuiat aliqua relationis oppositio*; & propositionem Anselmi præiactam, iuxta quam, in divinis *nec vnitas amittit aliquando suam consequentiam, vbi non obuiat aliqua relationis oppositio.* Nemo sanè vnam propositionem ab alia discernere potest. Fallitur itaque Vazquez, sicut & pleriqae Adversariorum, dum aiunt, id effatum non fuisse traditum eo loci ab Anselmo. Quin & in sequentibus capitibus tam familiaris ipsi est eadem doctrina, vt nemo illam in dubium vocare possit ex mente S. Doctoris. Vt enim alia omittam, capite penultimo eiusdem Opusculi prope finem ait; *In hoc itaque quòd relatiuè Deus ad Deum dicitur, sicut plures homines, personarum admittit diuersitatem. In hoc verò, quod per se, id est, in Deo; inseparabilem, ad similitudinem vnius hominis, seruat vnitatem.* Patet verò Deum non dici relativè ad Deum, nisi per relationis oppositionem. Ergo Deus non admittit personarum diversitatem, nisi secundùm relationis oppositionem. Vide plura alia in sectionibus sequentibus.

26 EIVSDEM Axiomatis veritas constat ex doctrina Cõciliorum, iuxta quam distinctio realis personarũ divinarũ dumtaxat attenditur secundùm oppositionẽ relativã. Etenim in Concilio XI. Toletano in Confessione Fidei dicitur: *In relatione personarum numerus cernitur.* Et paucis interiectis: *Hoc solo numerum insinuant, quod ad inuicem sunt: & in hoc numero carent, quod in se sunt.* Atqui solùm sunt ad invicem, quatenus relativè opponuntur: nam solũ per oppositionẽ relativã ad invicem comparantur. Ergo solũ insinuant numerũ, quatenus relativè opponuntur. Vnde obiter refutatur evasio Mastrij, & aliorũ ex Adversarijs. Si enim Spiritus S. in hypothesi quæstionis à solo Patre procederet, certè Filius & Spiritus S. nullatenus se respicerent ad invicẽ: cùm respectus ad invicẽ, sive mutuus in divinis, solùm sit principij & procedentis à principio, sive αἰτίου καὶ αἰτιάτου, vt Patres Græci loquuntur. Non ergo tunc esset numerus personarum in Patre & Filio, sed ambo confluerent in vnam eandemque personà. Neque quidquam prodesset discrimen processionis amborum à Patre, alterius nascendo & alterius procedendo. Nam adhuc stante, aut permisso tunc hoc discrimine, non propterea Filius & Spiritus sanctus essent ad invicem; cùm neuter referretur ad alterum, veluti principium sui, aut terminum à se procedentem. Non ergo esset in ijs numerus personarum, sed ambo confluerent in vnam & eandem personam, sola ratione formali aut virtuali originis diversam.

27 SIMILITER Concilium Generale Florentinum tacitè approbat, quod Ioannes Theologus nomine Patrum Latinorum inquiesess. 18. longè post medium, §. *Dixi quidem*, verbis hisce: *SOLA RELATIO APVD OMNES GRÆCOS ET LATINOS DOCTORES, DIV. PROCESSIONE PERSONAS MVLTIPLICAT; ITA VT NON ALIA RATIONE, QVAM VI RELATIONIS, VNA PERSONA AB ALIA DIFFERAT.* Sola autẽ relatio divina processione multiplicat personas illas, quæ relatè opponuntur ratione processionis, vt patet. Ergo solũ multiplicantur personæ divinæ ratione relativæ oppo-

oppoſitionis: atque adeò veriſsimum eſt illud axioma Anſelmo adſcriptum, in divinis omnia eſſe vnum, vbi non obviat relationis oppoſitio.

28 ET Ne videatur Ioannes ille Theologus è ſuo cerebro dixiſſe, eam doctrinam eſſe communē *apud omnes Græcos & Latinos Doctores*, oſtendendum eſt idipſum ſingillatim ex ipſis Scriptoribus Græcis, ijſque eruditiſsimis, qui evolutis libris veterum ſuorum Patrum, eam ipsā doctrinā tradiderunt. Ac primo quidē Emanuel Calecas, qui vberrimum & ſubtiliſsimum tractatū edidit de Proceſsione Spiritus ſancti, ex mente Græcorū Patrum hanc regulam tradit c. 39. πάντα τὰ ἐπὶ θεοῦ λεγόμενα, κοινῶς, καὶ ἐξαλλαχοῦ τοῖς ὑποστάσεσιν ἀποδίδοται, ἕνου κωλύοντος τὰς ἀνταρκτικὰς διαφοράς. id eſt: *Omnia quæ de Deo dicuntur, communiter, & ſine vlla differentia, prædicantur de omnibus perſonis, vbi non obſtat relationis oppoſitio.* Similiter Cardinalis Beſſarion, & ipſe doctiſsimus Græcorum omniū, quia ad Concilium Florentinum convenerunt, ſtudio veritatis inquirendę circa proceſsionē Spiritus S. poſt evoluta monumenta Veterū Patrū Eccleſiæ Græcę diu multumque, tum Ferrariæ, tum Florentiæ, ſimul cū alijs Epiſcopis Orientalibus, doctrinā eiuſdem axiomatis probavit, & ſcripto tradidit libro eruditiſsimo de Proceſsione Spiritus S. vt videre eſt præſertim pag. 234. illius. Quin & in Orat. Dogmatica pro Vnione habita in Concilio Florentino cap. 6. circa finem referens verba illa S. Gregorij Nyſſeni lib. ad Ablabium circa finem, *Eo diſtinguitur Spiritus à Filio, quia per ipſum eſt*; ſic ea exponit: *quaſi diceret, quòd cùm ambo à primo ſint, non ſufficienter diſtinguerentur, niſi alter per alterum eſſet: vt manifeſtè PER, diſtinctionem hic ſignificaret, quæ ſecundùm cauſam & cauſatum eſt.* Diſtinctio autem ſecundùm cauſam & cauſatum, eſt ſecundùm oppoſitionem relativam in divinis. Ergo Filius & Spiritus ſanctus non diſtinguerentur ſufficienter, niſi inter vtrumque eſſet oppoſitio relativa. Idem colligitur ex Dionyſio Areopag. c. 2. de Divin. nomin.

29 SED Et par erit proferre nonnulla teſtimonia eorundem Patrum Græcorum, qui eandem doctrinam apertè tradidiſſe videntur. Nazianzenus cognomento Theologus Orat. 37. quæ eſt quinta de Theologia, col. 5. ait: *Manifeſtationis, vt ita dicam, mutuaque eorum relationis differentia, diuerſa quoque ijs nomina procreauit.* Ergo diverſitas nominum, ac proinde diſtinctio perſonarum Patris, Filij, & Spiritūs ſancti, orta eſt ex differentia mutuæ ipſorum relationis: atque adeò nulla in divinis diſtinctio perſonarum eſt, vbi non eſt relatio mutua. Cyrillus quoque lib. 2. Theſauri cap. 3. propiùs ad principium, quàm ad medium, ait: *Cùm ſimplex natura Deitatis ſit, nunquam in plures perſonas diſtingueretur, niſi quædam inueniretur differentia, non ſecundùm eſſentiam, ſed ſecundùm relationem, & quaſi extrinſecùs intellecta, per quam vtriuſque perſonæ in propria hypoſtaſi conſtituitur.* Itaque tota perſonarum differentia eſt ſecundùm relationes: differentia autem ſecundùm relationes propriè non eſt, vbi inter illas non intervenit oppoſitio relativa: vt oſtendemus ſectione ſequenti. Omnis ergo perſonarum divinarum differentia ſolùm eſt ſecundùm oppoſitionem relativam. Similiter Gregorius Nyſſenus lib. ad Ablabium circa finem verbis num. præced. indicatis id ipſum docet, iuxta interpretationē Beſſarionis. Mitto plura alia Patrum Græcorum loca diſtinguentium perſonas divinas ſecundùm relationes originis, quorum multa obſervavimus ſuprà Diſp. LXXIX. & LXXX. nec repetere opus eſt.

30 SIMILITER Patres Latini Anſelmo antiquiores, ſolùm agnoſcunt diſtinctionē perſonarum divinarū ſecundùm relationē mutuam originis vnius ab alia, ac proinde ſecundū oppoſitionē relativā. Atque imprimis Auguſtinus ſæpe id palam docet: præſertim verò Tract. 39. in Ioannem, vbi de divinis perſonis ait: *Hoc ſolo numerum inſinuant, quòd ad inuicem ſunt, non quòd ad ſe ſunt.* (quæ verba ex ipſo Auguſtino mutuavit Concilium XI. Toletanū ſuprà n. 26. allegatum) *Quia enim Deus Pater ad ſe eſt Deus ſimul cum Filio, & Spiritu ſancto, non ſunt tres dij.* Atqui perſonæ divinæ ſolùm ſunt adinvicem ratione mutuæ relationis ſecundùm originem. Ergo dumtaxat numerum inſinuāt ratione mutuæ relationis ſecundū originē. Similiter lib. 15. de Trinit. c. 10. prope medium ait: *Ideo ſimplex dicitur* (Deus) *quoniam quod habet, hoc eſt; excepto quod relativè quæque perſona ad alteram eſt.* Quaſi diceret: Deus Pater habet Filium, ſed non eſt Filius, quoniam relativè ad ipſum eſt. Ergo ratio vt perſonæ divinæ diſtinguantur, in eo ſita eſt, quòd vna ad aliam relativè ſe habeat. Solùm ergo eſt inter divinas perſonas diſtinctio ex vi oppoſitionis relativæ. Sunt & pleraque alia huiuſmodi loca in eodem Auguſtino, Leone Papa Epiſt. 91. ad Turibium, Boetio lib. de Trinit. verſus finem, alijſque, quorum doctrinam in hac parte amplexantur Theologi Scholaſtici cum Magiſtro in 1. diſt. 22. cap. *Sciendum*, & cap. *Deus*. Apud quos omnes à tempore ferè S. Anſelmi, tam alte perſuaſum eſt id axioma, veluti expreſſum S. Doctoris, vt quicumque ex Recentioribus negant, aut dubitant an ab ipſo traditum fuerit, haud immeritò ab alijs quiddam paradoxon, aut theſim, vt cum Ariſtotele loquar, proferre cen-

ſeantur,

SEC-

SECTIO QVARTA.

Ratio erutа ex D. Anſelmo in probationem ſententiæ negantis, ac probabilioris, vrgentur ex eodem axiomate probato à priori. Euaſiones præcipuæ Aduerſariorum multiplicitèr præcluſæ ac reiectæ.

31 ITAQVE Poſt Anſelmi axioma ex ex Concilijs & Patribus Græcis Latiniſque confirmatum, oportet (relictis alijs rationibus quæ apud Auctores noſtræ ſententiæ videri poſſunt) inſtaurare ſyllogiſmum illum num. 23 propoſitum, & referre ac refellere varias Aduerſariorum ſolutiones. In divinis omnia ſunt vnum, vbi non obviat relationis oppoſitio. Atqui ſi Spiritus ſanctus non procederet à Filio, nulla eſſet inter vtrumque relationis oppoſitio Ergo nec diſtinctio vlla eſſet perſonalis inter vtrumque, ſed vnitas. Maior probata fuit ſectione præcedenti per totam auctoritate Conciliorum & Patrum. Nunc autem probatur ratione à priori. Omne enim prædicatum divinum eſt increatum, ſive ens à ſe; ac proinde eſſentialiter illimitatum in omni genere, aut quaſi genere rerum, quæ de Deo dignè affirmari poſſunt: quia ratio entis à ſe, ſicuti excludit omnem dependentiam ab alio omnemque compoſitionem; ita etiam excludit omnem limitationem à principio, ſive intrinſeco, ſive extrinſeco. Ergo omne prædicatum divinum eſt quælibet alia prædicata divina, ſive abſoluta, ſive relativa, quæcumque de Deo dignè affirmantur, niſi obſtet aliqua relationis oppoſitio. Patet conſequentia: quoniam vniversè loquendo quòd ex aliquibus prædicatis vnum non ſit reipſa idem cum alio, dumtaxat oriri poteſt, vel ex limitatione, quâ certis terminis coerceatur, & finitur, limitaturque, ne ſit idem cum alio (vt patet in omni ente creato) vel ex relativa oppoſitione cum ipſo intra eandem numero ſubſtantiam & naturam. Cùm ergo limitatio nullum in divinis rebus habeat locum, ac proinde nec diſtinctio ex limitatione orta; neceſſum eſt vt quodlibet prædicatum divinum ſit reipſa vnum & idem cum omnibus alijs prædicatis divinis, niſi obſtet relativa oppoſitio.

32 RESPONDENT Aduerſarij, omnem quidem diſtinctionem perſonarum divinarum oriri ex relationibus; non tamen ſolùm relativè oppoſitis; ſed vel relativè, qualiter diſtinguitur Pater à Filio; vel diſparatè, qualiter diſtingueretur Filius à Spiritu ſancto in hypotheſi quæſtionis. nam adhuc Spiritus ſanctus importaret relationem proceſsionis paſsivæ ad Patrem, Filius verò relationem generationis paſsivæ, ſeu filiationis; quæ duæ relationes non ſunt invicē relativè oppoſitæ, ſed diſparatæ dūtaxat. Porrò nihil ampliùs evinci ex doctrina Conciliorum, ac Patrum, & in ijs Anſelmi. Nō enim ait in divinis omnia eſſe vnum, vbi non obſtat relativa oppoſitio, ſed *relationis oppoſitio*. Poteſt enim eſſe relationis oppoſitio aliqua, quin ſit relativa, ſed ſolùm diſparata. Ita adverſarij hanc ſolutionem tertio quoque verbo reponentes; præſertim Maſtrius, qui oppoſitam ſententiam latiùs & ſubtiliùs cæteris illuſtrat.

33 SED Contrà I. Concilia enim & Patres allegati non vtcumque aiunt, perſonas divinas dumtaxat diſtingui per relationes: ſed nominatim per relationes illas, quibus ſe reſpiciunt *adinuicem*: vt patet ex verbis Concilij Toletani XI. & S. Auguſtini, exſcriptis n. 26. & 30. Atqui relationes, quibus perſonæ ſe reſpiciunt adinuicem non ſunt oppoſitæ diſparatè, ſed relativè. Neque enim alio ſenſu opponuntur relativè paternitas & filiatio, ſicut & ſpiratio activa & paſsiva, quàm quia medijs ijs Pater & Filius, Spirator & Spiritus ſanctus, ſe reſpiciunt ad invicem. Ergo ex mente Conciliorum ac Patrum perſonæ divinæ dumtaxat diſtinguūtur per relationes non diſparatè ſe habentes, ſed relativè oppoſitas. Sic certè in divinis perſona Patris generans & ſpirans habet duplicem relationem diſparatam paternitatis & ſpirationis activæ: nec tamen ideo quatenus Pater reſpicit ſe adinvicem prout ſpiratorem, aut è converſo; multò autem minùs diſtinguitur in duplicem perſonam, alteram generantis, alteram ſpirantis: quoniam eæ relationes non ſunt invicem oppoſitæ, ſed diſparatæ dumtaxat. Sic etiam vel in creatis, vbi confluit in eundem hominem duplex relatio, altera patris, altera magiſtri, erga filium & diſcipulum, nemo dicet illum ſe ſecundùm vtramque eam relationem invicem ſe reſpicere, aut eſſe duplicem perſonam reipſa, ſed functione tantùm. Dum ergo Concilia & Patres aiunt, perſonas divinas ſolùm diſtingui relationibus, quatenus invicem ſe reſpiciunt, non loquuntur de relationibus diſparatis, ſed de oppoſitis relativè. Cùm igitur in hypotheſi quæſtionis Filius & Spiritus ſanctus non haberent relationes oppoſitas relativè, ſed ſolùm diſparatas, quatenus alter procederet per intellectum, alter per voluntatem; conſequens eſt vt non eſſent perſonæ ſecundùm rem diſtinctæ.

34 CONTRA II. Dum enim Anſelmus verbis n. 25. exſcriptis tradit regulam illā, *Vt nec vnitas amittat aliquando ſuā conſequētiam, vbi non obſtat aliqua relationis oppoſitio; nec relatio perdat quod ſuum eſt, niſi vbi obſiſtit vnitas inſeparabilis*; loquitur planè in ſenſu formali, iuxta quem ſolū diſtinguitur in Deo prædicatū abſolutū à relativo, & vnum quodque eorum infert conſequentias ſibi proprias, quatenus diſtinctum ab altero. Alioquī

cùm in *sensu materiali*, sive identico, prædicatum absolutum & relativum in Deo sint vnum, nulla potiùs ex vno, quàm ex altero, consequentia posset colligi. Ergo asserit Anselmus, omnia in divinis servare vnitatem, sive esse vnum, vbi non obviat aliqua relationis oppositio in sensu formali, non autem in materiali. Atqui oppositio relationis in sensu formali solùm est oppositio relativa, non autem disparata. Hæc enim non est propria relativorum, quatenus relativa sunt, & ab absolutis distincta in sensu formali, sed vagatur per omnia absoluta, quorum vnum non est aliud, sive quorum vnum est dispar aut diversum ab alio. Ergo Anselmus dumtaxat loquitur de oppositione relativa.

35 CONTRA III. Anselmus enim, & cum eo cæteri Theologi, præter Adversarios, non ait vniversè, sive abstrahendo à divinis & creatis, sed nominatim *in divinis omnia esse vnum, vbi non obviat relationis oppositio*. Si autem hoc non intelligitur de oppositione relativa dumtaxat, sed de abstrahente à relativa & disparata, nihil habet peculiare in divinis regula illa, potiùs quàm in creatis. Etenim adhuc in creatis omnia sunt vnum, vbi non obviat relationis oppositio, aut disparata, aut relativa. Omnia enim creata, quo quot non sunt vnum & idem, sed differunt reipsa, eius conditionis sunt, vt habeant inter se oppositionem relationis, aut relativam, aut disparatam saltem. Omnia enim entia creata, & reipsa inter se distincta, important inter se relationem aliquam diversitatis, saltem secundùm vnitatem numericam, penes quam sunt primò diversa: pleraque etiam diversa sunt secundum speciem, aut inæqualia, aut dissimilia. Nonnulla etiam relativè opposita, vt pater & filius, magister & discipulus, dominus ac servus. Omnia ergo entia creata secundùm rem distincta, opponuntur inter se relationibus, aut disparatè, aut relativè: & non intervenientе aliqua ex ijs oppositionibus, omnia creata sunt vnum & idem inter se. Ergo si eodem sensu omnia in divinis sunt vnum vbi non obviat relationis oppositio, regula illa Anselmi & aliorum Theologorum, non magis vera erit in divinis, quàm in creatis. Vt igitur solùm in divinis locum habeat, prout verè habet, atque ex mente Anselmi profertur; oportet dicere, omnia in divinis esse vnum, vbi non obviat relationis oppositio, nõ quælibet, vel disparata, sed relativa. Hoc enim maximè proprium est prædicatorum divinorũ, prout differunt à creatis, quòd hæc seorsim ab omni relativa oppositione, vi limitationis suæ distinguantur, & certis limitibus coerceantur, ne vnum, sive absolutum, sive relativum, sit idem quod alterum: divina verò prædicata ratione summæ perfectionis & illimitationis suæ nequeant invicem distingui, nisi dumtaxat vi oppositionis relativæ.

36 CONTRA IV. Et consequenter. Oppositio enim relationis disparata, prout distincta omnino ab oppositione relativa, nullum habet, nec habere potest locum in divinis. Ergo in hypothesi quæstionis, cùm manere supponantur prædicata divina, repugnat inter Filium & Spiritum sanctum esse oppositionem disparatã seorsim à relativa. Antecedens probo: Quia omnis oppositio disparata, prout distincta omnino ab oppositione relativa, dumtaxat oritur ex limitatione reliquæ, quia certis limitibus generis & differentię coercetur, nequit per suam entitatem includere prædicata, aut perfectiones alterius rei, nec formaliter, nec eminenter. Et hæc est ratio cur omnes Philosophi ac Theologi, tam scripto, quã in disputationibus publicis, supponant passim, hyppocentaurũ, hirecervũ, & alia eiusmodi monstra, repugnare omnino, esseque chimeras prorsus impossibiles: quoniã, nimirum, quodlibet animal in rerum natura est alligatũ certę cuidam speciei substantiali; ideoque nequit per suam entitatem extendi ad alterã substantialẽ speciẽ. Itaque omnes species substantiales, immo omnes res creatæ & absolutæ, quæcumque inter se habent oppositionẽ realem disparatam, & prorsus distinctã ab oppositione relativa, ideo illam habent, quia finita & limitata sunt, ac propterea nequeunt indivisim amplecti entitatem aut perfectionem aliarum rerum. Eademque ratio est in omnibus relationibus creatis solùm disparatè oppositis. Ideo enim relatio creata similitudinis v.g. nequit esse relatio æqualitatis, aut dependentiæ, aut diversitatis, & è contrà, quia quælibet earum est finita & certis terminis comprehensa, quibus prohibetur habere identitatem cum alia. Omnis igitur oppositio purè disparata, sive rerũ absolutarũ, sive relationum inter se, prout contradistincta in re ab oppositione relativa, solùm oriri potest ex limitatione, quæ in Deo locum non habet, nec habitura supponitur in hypothesi huius quæstionis. Ergo in eãdem hypothesi inter Filium & Spiritum sanctum nulla esset oppositio purè disparata, & contradistincta ab oppositione relativa: ac proinde nullum esset caput quo personaliter distinguerentur.

37 DICES: In ea hypothesi adhuc maneret filiatio accepta per generationem in Filio, & spiratio passiva accepta per processionem in Spiritu sancto. Hæ autem duæ sunt formæ constituentes & distinguentes vtrumque personaliter: vt suprà Disp. LXXX. diximus. Aliunde verò non sunt relativè oppositæ, cùm non fundentur supra originem vnius personæ ab

alia,

alia: ſed diſparatè ſe habentes, qualiter ſuo modo ſe habent in perſona Patris relationes paternitatis & ſpirationis activæ. Ergo in hypotheſi quæſtionis eſſet duplex perſona Filij & Spiritus ſancti realiter conſtitutiva & diſtincta per relationes ſolùm diſparatè oppoſitas, non autem relativè.

38 VERVM In oppoſitum eſt ratio nuper propoſita, quæ hanc ſolemnem Adverſariorum evaſionem, immo & præcipuam probationem, cui innituntur, funditus evertit. Quoniam filiatio, prout diſiuncta aut contra diſtincta à ſpiratione activa, non eſſet relativè oppoſita ſpirationi paſſivæ, nec compararetur ad illam cum ordine producentis & producti. Atqui ſatis probatum eſt, nullam in divinis realem aut perſonalem diſtinctionem eſſe, niſi ex relativa oppoſitione ſecundùm ordinem producentis & producti. Ergo in ea hypotheſi filiatio prout diſiuncta aut contradiſtincta à ſpiratione activa, nullam inferret diſtinctionem realem aut perſonalem. PRÆTEREA. Filiatio in ea hypotheſi diſtincta ab ſpiratione activa, ſummùm haberet oppoſitionē diſparatam cum ſpiratione paſſiva, vt patet. Atqui oppoſitio ſolùm diſparata nequit inducere diſtinctionem realem, niſi ex limitatione orta: vt oſtenſum fuit ſatis, præſertim n. 36. Cùm ergo diſtinctio realis ex limitatione orta nullum habere poſsit locum in divinis, conſequens eſt, vt filiatio in ea hypotheſi non diſtingueretur realiter à ſpiratione paſſiva RVRSVS inſtantia ipſa, quæ habetur in ſolutione, regeritur in Adverſarios. Ideo enim paternitas, & ſpiratio activa non diſtinguuntur realiter, adhuc iuxta eorum, quia invicem comparantur vt relationes diſparatæ, non autem oppoſitæ relativè. At in hypotheſi quæſtionis filiatio & ſpiratio paſsiva compararentur vt relationes diſparatæ, non autem relativè oppoſitæ, prout ipſi Adverſarij docent. Ergo in ea hypotheſi filiatio & ſpiratio paſsiva non diſtinguerentur realiter.

39 NEC Satis enervat vim huius poſtremæ impugnationis ſolutio Adverſariorum aientium diſparem eſſe rationem: quoniam ſpiratio activa non conſtituit perſonam incommunicabilem ſicut paternitas, ac proinde non debet ab ea realiter diſtingui: ſpiratio autem paſſiva, ſicut & filiatio, conſtituit perſonam incommunicabilem: ac proinde vna ab altera debet reipſa diſtingui, & conſtituere perſonam in re diſtinctam. Non, inquam, ſatis. In oppoſitum enim eſt, quòd nec filiatio conſtituit perſonam incommunicabilem Filij completè & perfectè prout ſeiuncta à ſpiratione activa; nec paſsiva ſpiratio conſtituit complerè incommunicabilē Spiritūs S. perſonam, prout ſeiuncta ab ordine in Filium ſpirantem. Etenim incommunicabilitas vnius perſonæ divinæ relatè ad alteram nequit oriri ex oppoſitione diſparata, ſicut nec ex limitatione, vt probatū eſt; ſed ſolùm ex oppoſitione relativa. Probatum autem eſt, filiationem diſiunctam ab ordine in Filium ſpirantem. Ergo filiatio diſiuncta à ſpiratione activa, & paſsiva ſpiratio ſeiuncta ab ordine in Filiū ſpirantē, non conſtituerent incōmunicabilitatem vnius perſonæ divinæ relatè ad aliam. Solùm igitur ſe haberent ſicuti ſe habent in perſona vnica & eadē Patris paternitas & ſpiratio activa, ſine vlla diſtinctione reali inter ſe: ac proindè in ea hypotheſi eadem eſſet perſona Filij ac Spiritus ſancti cum duplici relatione, altera filiationis, altera ſpirationis paſsivæ, quarū neutra ab altera ſecundū rem diſtingueretur. CONFIRMATVR. Ideo ſpiratio activa, prout condiſtincta à paternitate, non conſtituit perſonam diſtinctam & incommunicabilem, quia non opponitur ipſi relativè, ſed quoddamodo diſparatè ad illam ſe habet. Atqui filiatio diſiuncta à ſpiratione activa, non opponeretur relativè ſpirationi paſsivæ. Ergo neque conſtitueret perſonam incommunicabilem & diſtinctam. Quare dum Adverſarij oppoſitum ſupponunt, & veluti certum præmittunt in hypotheſi huius quæſtionis, ſupponunt planè quod probare debent, nec facilè poſſunt.

40 CONTRA V. Statuto ſemel ex Anſelmo, in divinis omnia eſſe vnum vbi non obviat relationis oppoſitio (quod Magiſtrius, & plerique ex Adverſarijs fatentur) id debet accipi de vera oppoſitione: viporè ſufficiente & vtili ad diſtinctionē perſonarum veram. Atqui de nulla vera oppoſitione accipi poteſt, niſi ea ſit relativa. Ergo debet accipi axioma illud de oppoſitione relativa. Minor propoſitio, ſive aſſumptio, probatur. Omnis enim vera oppoſitio, iuxta Philoſophos cum Ariſtotele in Categorijs cap. de Oppoſitis, & alibi ſæpe, aut eſt contraria, aut contradictoria, aut privativa, aut relativa. Atqui inter Filium & Spiritum ſanctum patet nullam ex tribus prioribus oppoſitionibus poſſe verè locum habere, etiam in hypotheſi quæſtionis. Non primam. Alioquī Filius & Spiritus ſanctus ſe invicem excluderent ab eadem diuinitate, ſeu ab eodem *eſſe* eſſentiæ. Nequeunt enim eſſe vnius & eiuſdem eſſentię duo contraria, & per conſequens ſe invicē expellentia. Non ſecundam, nec tertiā, vt patet: quoniam adhuc in ea hypotheſi Filius & Spiritus S. non ſe haberent, vt ens & non ens; neque vt forma & eius privatio. Ergo nulla vera oppoſitio inter Filium & Spiritum ſanctum eſſe poteſt, niſi relativa. Cùm ergo iuxta Adverſarios, & apud omnes evidens ſit, non futuram tunc inter vtrumque oppoſitionem relativam; cōſequens demū eſt, vt nulla tunc vera oppoſitio

inter Filium & Spiritum sanctum haberet locum. Igitur oppositio relationum disparatarum, quam Adversarij in ea hypothesi asserunt, esset prorsus fictitia; vpotè omnino alia ab omnibus speciebus veræ oppositionis: atque adeò solum inducerent distinctionem fictitiam, non autem veram ac personalem inter Filium & Spiritum sanctum.

41 CONTRA VI. Sica, quæ hactenus diximus, non excludunt manifestè à Deo oppositionem dispparatam sufficientem ad realem distinctionem, nulla erit ratio ad probandum contra Durandum, paternitatem & spirationem activam non distingui realiter ac simpliciter. Consequens autem est contra Subtilem Doctorem, eiusque Discipulos, vt suprà vidimus Disp. LXXXI. Ergo & solutio, ex qua id sequitur. Assumptio, sive sequela, vt aiunt, probatur: Quia pariter respondere poterit Durandus, quamvis non sit oppositio relativa inter paternitatem & spirationem activam, esse nihilominus oppositionem disparatam, atque adeò sufficientem ad distinctionem realem vtriusque: præsertim quoniam ea distinctio à Durando tradita solùm est realis relativa, & minor quàm personalis. Scotus autem in hypothesi huius quæstionis ait, vi oppositionis disparatæ fatuam distinctionem inter Filium & Spiritum sanctum, non modò realem, sed personalem etiam. Meliori ergo iure Durandus asserit de facto distinctionem realem inter paternitatem & spirationem activam, quàm Scotus in hypothesi quæstionis inter Filium & Spiritum sanctum personalem distinctionem. Quin & Gualtero, alijque paucis, quos ex communi Theologorum sensu reiecimus Tomo I. Disp. XXIX. liceret tueri realem distinctionem attributorum Dei inter se, & ab essentia, constituendo in ijs aliquam oppositionem realem disparatam, minorem tamen eâ, quam Scotus admittit inter Filium & Spiritum sanctum independenter à relativa oppositione, quam de facto habent vi spirationis activæ & passivæ. Consequens autem absurdissimum est, nequid amplius dicam, ex communi sensu omnium Theologorum, & ipsius Scoti. Adversatur enim summæ simplicitati divinæ, de cuius ratione est excludere omnem distinctionem realem inter prædicata Dei, salva oppositione relativa, quæ certè non intervenit inter attributa divina, sive cum essentia conferantur, sive inter se. Eadem autem ratio est de filiatione & spiratione passiva, in hypothesi huius quæstionis. Quare si adhuc esset vtriusque realis distinctio ob solam dispositionem disparatam; eadem quoque posset cogitari inter attributa invicem comparata, & cum essentia Dei.

42 CONTRA VII. Si enim locus est in Deo oppositioni disparatæ seorsim à relativa; nulla erit ratio cur personæ divinæ nequeant constitui & distingui reipsè formis absolutis pro priori rationis ad omnem relationem, cõtra quam cum omnibus ferè Theologis statuimus suprà Disp. LXXIX. & ipse Scotus ibidẽ allegatos tradit ex animi sententia quamvis velit oppositum esse probabile. Assumptio suadetur. Quamvis enim formæ absolutæ non habeant inter se oppositionem relativam ratione sui ipsarum, nihil prohibet habere disparatam, qua distinguantur realiter, si semel hæc in Deo locum habet. DICES, si personæ divinæ constituantur formis absolutis, nullam fore inter eas relationum oppositionem, prout Anselmus, & cæteri Patres exigunt. SED contrà: Tum quia, si oppositio ipsa non est relativa, sed disparata, æquè convenire potest & solet rebus absolutis ac relativis, vt suprà à num. 34. ostensum est. Quapropter æquè poterunt distingui realiter personæ divinæ vi formarum absolutarum, ac relationum. Tum præterea: quia formæ ipsæ constituentes, quamvis absolutæ, iuxta illam quorundam opinionem, modificantur relationibus distinctis & oppositis. Quare iuxta eandem vtcumque verificabitur, omnia esse vnum in divinis vbi non obviat relationis oppositio. nam inter formas illas, quamvis per se absolutas, obviat aliqua relationis oppositio ex vi relationum propriarum vniuscuiusque. Ergo poterunt constitui & distingui realiter per formas absolutas. Quod, quàm falsum sit, ex tota illa Disputatione constitit.

43 CONTRA VIII. Si enim locus est in Deo oppositioni relationum disparatæ, veluti sufficienti ad inducendam realem personarum distinctionem, absque oppositione relativa originis vnius ab alia; sequitur, Anselmũ omnino extra rem, & inutiliter ad scopum suæ disputationis contra Græcos præmisisse regulã illam hactenus firmatam, vt vnitas nunquam amittat suam consequentiam vbi non obviat aliqua relationis oppositio. Sequela probatur. Scopus enim Anselmi in illa disputatione erat probare contra Græcos, Spiritum sanctum procedere à Filio. Ad hoc autem probandum, inutile omnino est quòd personæ nequeant distingui sine aliqua relationis oppositione, si hæc sit solùm disparata. Hanc enim vltro admittebant Græci, asserentes Filium differre à Spiritu sancto, penes relationes nativitatis & processionis à Patre, quin alter illorum alteri opponatur relativè, vel ab eo procedat. Quod patet ex prioribus capitibus illius libri, seu Epistolæ contra Græcos, vbi supponitur palam, ac præcipuè ex mente ipsorum. Vt igitur frustranea non fuerit suppositio & doctrina illa Anselmi, quæ tam eximiam laudem

re-

reportavit ab Vrbano II. Papa, & Patribus omnibus Concilij Barenſis (vt vidimus Tomo I. Prolegomeno 3. num. 22.) dicendum eſt, ad realem diſtinctionem perſonarum in divinis exigi prorſus oppoſitionem relativam vnius ab alia: ac proinde, vt Filius ſit perſona diſtincta à Spiritu ſancto, neceſſum eſſe vt alter eorum ab altero procedat. Cumque ex Scriptura conſter, Filium non procedere à Spiritu ſancto, opus eſt fateri, hunc procedere à Filio. Quod ex profeſſo docet ac probat Anſelmus in eo Opuſculo, præſertim à cap. 5.

44 DENIQVE Ex impugnationibus præiactis, & ex doctrina Anſelmi hactenus tradita, poſſumus ernere hanc rationem vrgentem, ſimul & impugnationem opinionis adverſæ. Cùm ratio naturalis demonſtret, Deum ſummè perfectum, vnum, ac ſimplicem eſſe, nulla pluralitas & realis diſtinctio in eo admittenda eſt, niſi quam fides tradit, vel manifeſta ratio colligit ex doctrina fidei. Atqui nec fides tradit, nec vlla manifeſta ratio ex fidei doctrina colligit diſtinctionem realem Filij à Spiritu ſancto independenter ab origine vnius ex altero, & ab oppoſitione relativa, eidem innixa. Omnia enim argumenta, omneſque rationes, quibus Adverſarij eiuſmodi diſtinctionem probare nituntur, aut facilem, aut probabilem ſolutionem habent, nullaque eſt illarum manifeſta, vt ex progreſſu conſtabit. Ergo nulla eſt realis diſtinctio Filij à Spiritu ſancto, independenter ab origine vnius ex altero, & ab oppoſitione relativa eidem innixa: ac per conſequens in hypotheſi negante originem, negari debet vtriuſque diſtinctio realis. Quare noſtra ſententia videtur digniùs de Deo ſentire & loqui: vtpotè quæ præ oppoſita fartam tectam ſervat ſummam Dei ſimplicitatem vnitatemque, nec vllam pluralitatem admittit, niſi cogente fide & ratione Theologica manifeſta. Plures alias rationes omittimus conſulendas apud AA. noſtræ ſententiæ. Satis enim fuerit, pro huius Operis inſtituto vrgere & illuſtrare potiſſimum fundamentum deſumptum ex Anſelmi doctrina, quæ nobis præcipuè curæ eſt.

SECTIO QVINTA.

Objicitur & ſoluitur argumentum opinionis contrariæ ab auctoritate, præſertim Anſelmi, cuius mens iterum penitiùs examinatur.

45 OPPONVNT I. Adverſarij varia loca Anſelmi, præter ea quę ſuprà ſect. 2. obiecimus & explanavimus, eaque coniungunt cum aliis teſtimonijs SS. Patrum. Anſelmus enim in toties allegato libro ſeu Epiſtola de Proceſſione cap. 8 probat Spiritus ſancti proceſſionem ex Filio, non quia vterque diſtinguitur, & diſtinctio perſonarum in divinis nequeat eſſe ſine proceſſione vnius ab alia: ſed quoniam Pater & Filius ſunt eiuſdem naturæ, ſive eſſentiæ, atque adeò eiuſdem virtutis ſpiratricis, quâ ſimul & indiviſim producant Spiritum ſanctũ. Ait enim: * Cùm legitur, illum à Patre procedere, de quo ait Filius, EGO ET PATER VNVM SVMVS; confiteantur nobiſcum propter identitatem eſſentialem Patris & Filij, illum à Filio proculdubio procedere. * Quo eodem ferè modo loquutus fuerat Hilarius lib. 8. de Trinitate & Ambroſius lib. 2. de Spiritu ſancto cap. 12. paulo poſt initium, dicens: * Omnia de Filio Spiritus ſanctus accepit: accepit autem per vnitatem ſubſtantiæ, ſicut accepit à Patre Filius. Ille (inquit) me clarificabit, quia de meo accipiet. Omnia quæcumque habe. Pater, mea ſunt. Propte ea dixi: De meo accipiet. * Vode & Concilium Florentinum ſeſſ. vlt. hanc eandem rationem videtur propoſuiſſe contra Græcos dum dixit: * Quia autem proferunt, Spiritum ſanctum ex ſola Patris perſona procedere, hi proculdubiò ſubſtantiam ab hypoſtaſi ſeparant & partitionem imaginantur divinæ ſubſtantiæ, quod à ratione fideque valde alienum piè creditur. * Non ergo Anſelmus in ea ſententia fuit, vt ſi Spiritus ſanctus non procederet à Filio, non differret ab illo. Ita ferè Gavatius p. 2 c. 2. & Maſtrius diſp. 7. q. 4.

46 RESP. Anſelmum in toto eo libro ſive Epiſtola contra Græcos, varijs ac pluribus argumentis vti, nec oportuiſſe vt inculcaret paſſim vnum & idem. Fateor itaque, verbis in obiectione exſcriptis inſtitiſſe argumentationi petitæ ex identitate Patris & Filij in eſſentia, & virtute ſpirandi, quod & antea obſervaverant Hilarius atque Ambroſius locis nuper indicatis, & longè poſtea confirmavit Florentinum Concilium, eandem viam inſiſtens ad id probandũ. Verùm & in ea ipſa argumentatione implicatur præcipuum illud Anſelmi axioma, ex cap. 2. vt *nec vnitas amittat aliquando ſuam conſequentiam, vbi non abſit aliqua relationis oppoſitio.* Dum enim colligitur ab abſurdo, non fore eſſentiam vnam & eandem Patris & Filij, ſi hic etiam non haberet vim ſpirandi; ſuppo-nitur certè, nullam eſſe oppoſitionem relativam vtriuſque quoad illam. Alioqui ex eo etiam, quòd Filius non habeat virtutem generandi, quam habet Pater, colligere liceret, non eſſe eandem vtriuſque eſſentiam. quod planè repugnat fidei, & rationi theologicæ. Quemadmodum ergo hæc illatio, ſeu collectio, eſt præpoſtera & ſpuria, quoniam identitas Patris & Filij in eſſentia non probat identitatem in virtu-

te generandi; quia in hac opponuntur ambo relativè: ita etiam, vt illegitima non ſit collectio illa Concilij cum Patribus allegatis, inferentis non fore eandem eſſentiam Patris & Filij, ſi non eſſet eadem virtus ſpirandi; ſupponi planè debet, Patrem & Filium quoad eiuſmodi virtutem non eſſe oppoſitos relativè. alioqui enim differrent reipſa quoad vim ſpirandi; ſicuti differunt quoad virtutem generandi. Cùm igitur in hypotheſi huius quæſtionis nulla eſſet inter Filium & Spiritum ſanctum oppoſitio relativa; nulla etiam eſſet realis & perſonalis diſtinctio vtriuſque, iuxta mentem eorundem Patrum.

47 ITAQVE, Anſelmus ſolam agnoſcit diſtinctionem perſonarum divinarum deductam ab oppoſitione relativa fundata in origine vnius ab altera. Etenim, præter obſervata à nobis vtráque ſectione præcedenti, capite quinto eiuſdem Epiſtolæ, cui initium, *Forſitan negabunt*, contendit S. Doctor adverſus quendam Epiſcopum non exiguæ auctoritatis, qui videbatur Græcis favere, Spiritum ſanctum non fore alium à Patre, ſi ab eo non procedat, quamvis dicatur Spiritus ipſius Patris. Et circa medium capitis ſic ratiocinando concludit: *Videtur itaque quòd Spiritus ſanctus non ſit per aliud à Patre alius, niſi quia ab illo habet eſſe quod eſt, quamvis alio ſuo modo, quàm Filius.* Eadem autem ratio eſſe videtur, vt nec Spiritus ſanctus ſit per aliud diſtinctus à Filio, quàm per hoc vt habeat eſſe ex illo, quod in hypotheſi quæſtionis nullum haberet locum. Deinde circa finem eiuſdem capitis ſubdit de Patre & Spiritu ſancto: *Quoniam vnus Deus ſunt, ſi vterque de nullo eſt penitus nihil inuenire valet in fide Chriſtiana, vnde ſint abinuicem alij: ſed vnus idemque eſt Pater & Spiritus ſanctus, & vna perſona, quæ vera fides abhorret.* Hæc ille: nullum caput diſtinctionis perſonalis agnoſcens inter Patrem & Filium, ſi aliter ab altero non oriatur. Cùm ergo in hypotheſi quæſtionis, Spiritus ſanctus non oriatur à Filio, nec è contrà; neuter eorum eſſet perſona diſtincta ab altero.

48 DICES, Eſſe diſparem rationem vtriuſque. Nam adhuc in hypotheſi quæſtionis Filius haberet eſſe diverſo modo, quàm Spiritus ſanctus; ille per generationem, hic verò per proceſſionem: ac propterea ambo eſſent perſonaliter diſtincti. Si autem Spiritus ſanctus non procederet à Patre, nullum eſſet caput vnde diſtinguerentur ambo in perſonis.

49 SED Contrà. Adhuc ſuppoſito quòd Spiritus ſanctus non procederet à Patre, eſſent per locum ab intrinſeco, vt aiunt, non-nullæ amborum differentiæ; nam adhuc ſolus Pater generaret, ſeu haberet Filium, quod repugnat Spiritui ſancto. Similiter Pater eſſet de nullo: Spiritus ſanctus verò de aliquo. Et tamen in ea alia hypotheſi, quamvis eæ differentiæ intervenirent, non differret Spiritus ſanctus in perſona à Patre, defectu proceſſionis ab ipſo. Similiter nec differt in perſona Filius à Patre, quia Patrem habet, & Pater non habet Patrem: ſed quoniam oritur à Patre. Quod S. Doctor diſertè pronuntiaverat eodem cap. 5. circa medium, dicens contra Epiſcopum illum: *Quemadmodum Filius non ideo eſt alius à Patre, quia Patrem habet, & Pater non habet Patrem (ſi enim Pater haberet Patrem, alius tamen eſſet à Filio) ita Spiritus ſanctus, quia de aliquo procedit, & Pater à nullo, non propter hoc eſt alius à Patre: quia ſi Pater de aliquo procederet, non minùs tamen Spiritus ſanctus* (ita habent correctiora exemplaria) *eſſet alius à Patre, de quo procedit. Palam igitur eſt, quia non ideo eſt alius Spiritus ſanctus à Patre, quia non habet Filium, aut Spiritum ſanctum de ſe procedentem ſicut Pater; nec quia de aliquo procedit, & Pater de nullo. Sed neque per hoc intelligi poteſt eſſe à Patre alius, quia Spiritus eſt Patris, ſi ab illo non habet eſſe.* Hucuſque S. Doctor. Itaque quemadmodum in ijs hypotheſibus planè impoſsibilibus, quamvis eſſent tot & tales differentiæ inter Patrem & Spiritum ſanctum, ſive etiam Filium; non propterea eſſet alietas in perſona, defectu originis alterius ab altero: ita quamvis in hypotheſi noſtræ quæſtionis æquè impoſsibili, Filius differret à Spiritu ſancto penes nativitatem ac proceſsionem, non propterea eſſet alietas in perſona vtriuſque, defectu originis alterius ab altero.

50 INSTABIS, Et repones verba illa Anſelmi iam ſuprà n. 19. obſervata: *Nam etſi per aliud non eſſent plures Filius & Spiritus ſanctus, per hoc ſolùm eſſent diuerſi.* nimirum, quòd ille generetur, hic procedat. Ergo longè aliter ſe habet hæc differentia ad diſtinguendum Filium à Spiritu ſancto in perſona, quàm ſe habeant differentiæ illæ nuper ex S. Doctore propoſitæ ad diſtinguendam perſonam Patris à duabus reliquis.

51 RESP. Iam nos ibidem ſatis explicuiſſe ea verba: quoniam ex ſenſu Anſelmi, quamvis non Græcorum, ſubintelligitur in iis diſcrimen Spiritus ſancti à Filio penes proceſsionem paſsivam, non à ſolo Patre, ſed etiam ab ipſo Filio, ſine quâ non poſſet ab eo perſonaliter diſtingui. Vnde ipſe S. Doctor c. 3. circa medium præmiſerat: *Cùm autem apparuerit quia Spiritus S. eſt de Filio, TVNC QVOQVE PALAM ERIT, QVIA PROPTER HOC NEQVIT ESSE FILIVS SPI-*

SPIRITVS SANCTVS, ET SPIRITVS SANCTVS FILIVS. Hæc igitur germana ratio distinctionis personalis inter vtrumque est, quâ interveniente, quamvis nulla alia esset, diversi in personis existerent: sicuti germana ratio distinctionis personalis Filij & Spiritus sancti à Patre sita est in eo, vt vnusquisque eorum ab illo procedat, quamvis plures aliæ differentiæ deessent, quas num. 48. audivimus ex eodem S. Doctore.

SECTIO SEXTA.

Præcipua Aduersariorum ratio ad probandum, non esse opus relatiua oppositione in diuinis ad distinctionem personarum, vrgetur multipliciter, & extricatur.

51 OPPONVNT II. De facto datur divinis distinctio realis personarum sine oppositione relativa inter illas. Pater enim & Filius secundùm rationem personalem & peculiarè vniuscuiusque, ac primò constitutivam, quæ sunt Filiatio & Paternitas, non opponuntur relativè Spiritui sancto, sed adinvicem tantùm. Et tamen secundùm rationem personalem & peculiarem vniuscuiusque distinguuntur reipsa à Spiritu sancto. Quippe paternitas & filiatio, quatenus tales, sunt peculiares propriatates vniuscuiusque amborum, prorsus incommunicabiles Spiritui sancto. Ergo datur de facto distinctio realis personarum in divinis independenter ab oppositione relativa. Vnde planè inferri videtur, adhuc in hypothesi quæstionis, Spiritum sanctum fore personam distinctam à Filio. Adhuc enim supponimus mansuram in altero filiationem, in altero spirationem passivam, per quas de facto constituuntur primariò & distinguuntur. Vbi autem manent rationes formales distinguendi personas, debet manere illarum distinctio.

52 HOC Argumentum, reverà difficile, divisit Theologos in varias solutiones, quas latè refert & impugnat Mastrius vbi suprà art. 4. immo & Godoy, ac plures alij Recentiores, quamvis nobiscum in sententia conveniant: nec vacat nobis eas hoc loco exhibere ac refellere. Quare ijs omissis, placet communior solutio asserentium, ad distinctionem realem personarum in divinis exigi omnino oppositionem relativam, vel formalem, vel radicalem & connexivam. nam quælibet earum verè relativa est, & nullam arguens limitationem in extremis distinctis. Porrò licèt oppositio relativa formalis solùm versetur inter paternitatem & filiationem ex vna parte, & spirationem activam ac passivam ex alia; oppositio tamen radicalis & connexiva etiam competit paternitati & filiationi in ordine ad spirationem passivam: tum quia veraque est virtualis & æquivalens radix relationis Spiratoris, quâ Pater & Filius opponuntur formaliter relativè Spiritui sancto: tum quia ambæ constituunt subsstratum referendum *vt quod* per relationem spiratoris ad Spiritum sanctum, vt observat Sanct. Thomas quæst. 10. de Potentia art. 5. ad 13. Forma autem constituens relativè subsstratum aliquod alteri oppositum, vt termino, nequit non opponi relativè termino ipsi. Ergo paternitas & filiatio opponuntur sufficienti modo & relativè Spiritui sancto, seu passivæ spirationi. Iuxta quam solutionem facilis est solutio ad formulam argumenti, negato antecedente, & ad probationem distincta maiore, ac concessa de oppositione relativa formali; negata autem de connexiva & radicali. Quo eodem sensu distinguendum est consequens, & neganda vltima consequentia, quâ infertur realis distinctio Spiritus sancti à Filio in hypothesi quæstionis: quoniam tunc filiatio nullatenus radicaret aut exigeret spirationem activam, proindeque nec oppositionem formalem cum Spiritu sancto; ac per consequens non haberet vim constituendi personam reipsa distinctam ab illo.

53 INSTAT Mastrius, post Valentiam & Arriagam: Quia etiam essentia divina in Patre est radix virtualis paternitatis oppositæ Filio: tamen non propterea in aliquo vero sensu essentia opponitur relativè Filio. Ergo quòd paternitas & filiatio sint radix virtualis activæ spirationis oppositæ formaliter relativè Spiritui sancto, non sufficit vt illæ in aliquo vero sensu opponantur relativè Spiritui sancto. RVRSVS instari potest quoad alteram solutionis partem: Quia etiam essentia divina constituit essentialiter, immò & præcipuè, principium *quod* spirans, relativè oppositum Spiritui sancto, quin illa huic in aliquo vero sensu opponatur. Ergo quamvis paternitas & filiatio constituant principium *quod* spirans, relativè oppositum Spiritui sancto, non propterea cum hoc vllam veram oppositionem relativam habent.

54 RESPONDEO, Non quamcumque radicem virtualem oppositionis formalis relativæ subire verâ oppositionē cum alio prædicato divino, sed illi solùm quæ peculiaris & relativa est. Ná quemadmodū omne quod distinguitur reipsa ab altero in divinis, debet esse peculiare & relativū: ita etiā omne quod verè opponitur alteri. Porrò essētia divina nec est aliquid relativum, sed potiùs absolutū; nec est peculiaris radix alicuius relationis potiùs quàm alterius: nam omnium relationum divinarum, sicut &

attributorum, æquè & indiviſim eſt radix; non quidem realiter, cùm ab ijs non diſtinguatur in re; ſed virtualiter ſolùm: ac proinde cum nullo prædicato divino, ſive attributali, ſive relativo, poteſt veram oppoſitionem habere; & per cõſequens nec veram diſtinctionem, quæ in divinis non eſt ſine vera oppoſitione relativa. Quippe adhuc generatim loquendo, nulla radix communis duorum aut plurium invicem oppoſitorum habet cum aliquo eorum veram oppoſitionem. Cæterum paternitas & filiatio, prout diſtinctæ ab omni alio prædicato divino, ſunt radix virtualis peculiaris, & quidem relativa radix, ſpirationis activæ, quæ expreſsè & formaliter opponitur Spiritui ſancto. Quare revera habet quidquid exigitur ad veram oppoſitionem radicalem cum illo, ac per conſequens ad veram diſtinctionem. In hypotheſi autem quæſtionis, quamvis filiatio eſſet forma relativa, deeſſet ipſi alterum prædicatum virtualis & peculiaris radicis ſpirandi: ac propterea in nullo vero ſenſu haberet oppoſitionem relativam cum Spiritu ſancto, & ſubinde nec realem diſtinctionem. AD II. Inſtantiam patet ex eadem doctrina diſparitas. Eſſentia enim nõ conſtituit principium *quod* ſpirationis, tanquã forma peculiaris & relativa; ſed veluti communis & abſoluta: ſecus verò paternitas & filiatio. Vnde ambæ præ illa opponuntur radicaliter relativè Spiritui ſancto, & proinde ab eo reipſa diſtinguuntur.

55 VRGEBIS. Dato quòd paternitas & filiatio opponantur radicaliter relativè Spiritui ſancto, adhuc pro priori rationis ad eam oppoſitionem intelliguntur conſtituere ſpeciatim perſonas Patris ac Filij, & per conſequens eas diſtinguere realiter à perſona Spiritus ſancti: quoniam expreſſum conſtitutivum perſonæ, & cuiuslibet rei, eſt etiam expreſſum ipſius diſtinctivum. Ergo oppoſitio relativa adveniens paternitati & filiationi pro poſteriori rationis, non diſtinguit illas propriè & theologicè à perſona Spiritus ſancti, ſed potiùs ſupponit iam diſtinctas. Ergo quamvis per impoſsibile nulla oppoſitio relativa ſequeretur filiationem, hæc propriè & theologicè diſtingueretur à Spiritu ſancto.

56 RESP. Negando antecedens: quia paternitas & filiatio, licèt in aliquo ſigno rationis intelligãtur præcedere ſpirationem activam, & oppoſitionem formalem relativam cum Spiritu ſancto ab eâ provenientem; nõ tamen radicalem oppoſitionẽ. Hæc enim eſt ipſiſsima paternitas & filiatio, quatenus ambæ conſtituunt perſonas Patris & Filij. Sub ea quippe ratione formali, & expreſsione adæquatè conſiderata, radicant ſpirationem activam, & formalem oppoſitionem cum Spiritu ſancto. Sunt enim virtualiter priores ſpiratione activa: & omne quod in divinis eſt prius altero virtualiter, concipitur veluti radix, ſeu ratio à priori ipſius. Quòd ſi verò inſtes, & dicas priùs & inadæquatè conſideratas paternitatem & filiationem conſtituere perſonas Patris & Filij, atque adeò pro illo ſigno inadæquato eas diſtinguere realiter à perſona Spiritus ſancti; Reſpondeo negando aſſumptum; quoniam non eſt opus vt conſtitutivum & diſtinctivum perſonæ divinæ ab alia ſit idem ſecundùm omnimodam expreſsionem: ſed ſat eſt, vt eadem adæquata expreſsio paternitatis, ſive filiationis, intelligatur exercere duo munia inadæquata, primum conſtituendi, ſecundùm ſpirandi radicaliter, ac ſubinde diſtinguendi realiter à termino ſpirando prio alio ſigno rationis ſuperveniente. Vnde (quod obiter notatum volo) ſi paternitas & filiatio accipiantur præciſivè pro priori ad expreſsionem inadæquatam ſpirandi radicaliter, quamvis habeant conſtituere perſonas Patris & Filij, eaſque diſtinguere pro eo ſigno inter ſe; nõ tamen à perſona Spiritus ſancti: quia nulla habitudo ad ipſum intelligitur pro eo ſigno, ſed pro ſequenti. Diſtinctio autem duorum aut plurium in aliquo ſigno rationis exigit aliqualiter coexiſtentiam diſtinctorum pro ſigno eodem: ſicuti diſtinctio actualis vnius ab alio in inſtanti reali, exigit amborum coexiſtentiã intra idem inſtans reale, aut ſaltem aliquem ordinem vnius exiſtentis ad exiſtentiam alterius. Cùm igitur in ſigno eius expreſsionis inadæquatæ, ſub quo paternitas & filiatio intelligitur conſtituere ac diſtinguere vtramque perſonam Patris & Filij inter ſe, nondum intelligatur exiſtens Spiritus ſanctus exiſtens, nec vllus ordo ad illius exiſtentiam; conſequens eſt, vt nec pro eo ſigno inadæquato intelligantur Pater & Filius diſtincti ab ipſo, ſed ſolùm pro alijs ſignis ſequentibus, in quibus exprimitur quod dammodo origo ſeu ſpiratio; per quam, ſicuti relativè opponuntur, ſic etiam in exercitio diſtinguuntur. Sic etiam ſuprà Diſp. LXXX. ſect. 6. diximus cum ſententia valde recepta, etiam apud ipſum Scotum, relationem paternitatis ſub eâdem expreſsione adæquata conſtituere perſonã Patris, & referre illam ad Filium: inadæquatè verò concepiam, priùs intelligi conſtituere, quàm referre. & hanc inadæquatam expreſsionem exigi ab illa priore, ſecundùm connexionem formalem. Idem ergo ferè exiſtimandum de eadem expreſsione adæquata, ſive paternitatis, ſive filiationis: quæ inadæquatè concepta habet conſtituere & diſtinguere Patrem à Filio; & ſecundùm alteram expreſsionem inadæquatam habet vtrumque opponere radicaliter, ac ſubinde diſtinguere à Spiritu ſancto.

DI-

57 DICES Adhuc. Nequeunt paternitas & filiatio distinguere primò Patrem & Filium à Spiritu sancto sub aliqua expressione ambobus communi: sed dumtaxat sub peculiari & propria vniuscuiusque illorum. Atqui expressio spirationis activæ est communis ambobus iuxta omnes Theologos cum Anselmo: expressio autem formæ hypostaticæ, sive constituentis personam, est peculiaris & propria vniuscuiusque illorum. Ergo nequeunt paternitas & filiatio distinguere primò Patrem & Filium à Spiritu sancto sub expressione spirationis activæ; sed dumtaxat sub munere formæ hypostaticæ, sive constituentis personam. Cùm igitur in hypothesi quæstionis supponatur, manere filiationem sub munere formæ hypostaticæ; maneret quoque realis & personalis distinctio Filij à Spiritu sancto.

58 RESP. Concessa maiori, distinguendo minorem: & quidem concedendo illam de spiratione formali, negando autem de radicali. Spiratio enim formalis, iuxta D. Thom. in 1. ad Anibald. dist. 27. quæst. 1. art 1. ad 3. non est personalis proprietas, atque adeò nequit primò distinguere vnam personam diuinâ ab alia. Deinde, est communis Patri & Filio indiuisim: atque adeò iam supponit vniuscuiusque personam constitutam in se, & distinctam à qualibet alia. Spiratio autem radicalis non est communis, sed peculiaris & propria vniuscuiusque illorum: quia quemadmodum licèt ambo conveniant quoddammodo in ratione personæ, tamen aliter est persona determinata vt Pater, aliter vt Filius: sic etiam quamvis ambo conveniant quoddammodo in spiratione radicali, aliter illam habet vt persona Patris, aliter vt persona Filij, seu Verbi. Quare locus est, vt vnusquisque eorum primò distinguatur à persona Spiritus sancti, non per relationem formalem spirationis, sed penes radicalem. Cùmque in hypothesi quæstionis hæc non esset in Filio, consequens est, vt nec haberet per quid distingueretur realiter à Spiritu sancto.

59 DENIQVE Instabis contra solutionem datam. Si in hypothesi quæstionis non maneret in Filio radicalis spiratio, nec etiam filiatio ipsa maneret; vtpotè quæ illam includit essentialiter, immo & intra eandem expressionem adæquatam, vt paulo antè dicebamus. Si autem filiatio non maneret, tollitur de medio, & inutilis redditur quæstio, cui extricandæ hactenus institimus. Nam evidens est, & nulla discussione dignum, ablata filiatione, auferri de medio Filium, ac propterea non manere distinctum à Spiritu sancto. Ergo ne fit quæstio inutilis, supponendum est manuram in Filio spirationem radicalem, & solam formalem defuturam.

60 SED Quis non videat, eodem nodo irretiri opinionem adversam? nam nec possunt negare ipsi Adversarij, nec negant, spirationem formalem esse indistinctam reipsa à filiatione, sicuti & à paternitate, vt vidimus suprà Disp. LXXXI. contra Durandum. Et quidem non est vtcumque indistincta ab ea, sed per modum prædicati accessarió cum ea connexi, quo deficiente, illa etiam deficeret. Et tamen locus est præsenti quæstioni: quia ex eius hypothesi solùm colligitur per consequentiam mediatam & à posteriori defectus filiationis: non per immediatam & à posteriori. Idem ergo nos dicere possumus, & verè dicimus de spiratione radicali. nam licèt sit de conceptu essentiali implicito filiationis, immo & constituat vnicam expressionem adæquatam simul cum illa; adhuc tamen supponit pro aliquo priori expressionem inadæquatam filiationis: quæ sola supponitur in hac quæstione, & eam satis difficilem reliquit. Sic etiam Anselmus verbis suprà num 48. allegatis inquit de Patre æterno: *Si Pater haberet Patrem, alius tamen esset à Filio.* Ac præterea: *Si Pater de aliquo procederet, non minùs tamen Spiritus sanctus esset alius à Patre, de quo procedit.* Vbi ambæ hypotheses per consequentiam mediatã, sive à posteriori destruunt personam Patris nunc existentem: non tamen immediatè & à posteriori; ideóque relinquunt locum disputationi, an tunc Filius, vel Spiritus sanctus, distingueretur realiter à Patre.

SECTIO SEPTIMA.

Reliqua ferè argumenta alicuius momenti, obiecta & soluta.

61 OPPONVNT III. Quamvis Spiritus sanctus non procederet à Filio, adhuc supponitur origo passiva vnius distincta ab origine alterius; Filij quidem per intellectum, & Spiritus sancti per voluntatem. Ergo persona vnius esset alia in re à persona alterius. Antecedens supponitur ab omnibus Theologis post Anselmum cap. 2. & 3 Epistolæ toties allegatæ contra Græcos. Consequentia probatur multipliciter. *Primò* ex doctrina communi Patrum allegatorum suprà Disp. LXXX. sect. 1. aientium, personas divinas distingui ratione originis. Vnde & Richardus Victorinus lib. 4 de Trinit. ait: *Propter hoc personæ secundùm originẽ differunt, quod altera originem habet, & altera origine caret; vel si originem habet, origo vnius differt ab origine alterius.* Si igitur in hypothesi quæstionis esset diversa origo Filij ab origine Spiritus sancti, etiam persona vnius esset alia à persona alterius. *Secundò*: quia repugnat vnicam personam

ſonam habere eſſe per duplicem proceſsionem adæquatam, qualis certè eſſet, tum origo per intellectum, tum etiam per voluntatem. Quemadmodum enim repugnat, ſaltem naturaliter, eundem effectum provenire à duplici cauſa totali eiuſdem ordinis: ita etiam eandem perſonam habere eſſe vi duplicis originis totalis, alterius per intellectum, alterius per voluntatem. Ergo non poſſet eſſe eadem perſona Filij & Spiritus ſancti in ea hypotheſi, ſed duplex, propter originem adæquatè diverſam. *Tertiò*: quoniam in eadem hypotheſi Filius per intellectum ſupponeretur productus adæquatè. Ergo per voluntatè deberet produci, non eadem perſona Filij, ſed alia perſona diſtincta, Alioqui voluntas, prout diſtincta ab intellectu, nihil tunc produceret, contra hypotheſim initio argumenti ſtatutam.

62 RESP. Facta hypotheſi, quòd Spiritus ſanctus non procederet à Filio, originem vnius paſsivam fore quidem diſtinctam ab origine paſsiva alterius (quod ſupponunt omnes cum Anſelmo initio huius quæſtionis, abſtrahendo à genere ſeu modo diſtinctionis inter vtramque originem) non tamen diſtinctam realiter, ſed virtualiter, inſtar vtriuſque originis activæ, quæ de facto ſolùm virtualiter diſtinguitur iuxta dicta ſuprà Diſp. LXXXI. Ratio eſt: quoniam, vt docet D. Thom. allegato Anſelmo 1. p. quæſt. 36. art. 2. ad 7. & quæſt. 27. art. 3. ad 3. proceſsio per voluntatem differt à proceſsione per intellectum propter ordinem originis, quo eam reſpicit: nimirum, quatenus terminus proceſsionis per voluntatem oritur à termino producto per intellectum. Cùm igitur in hypotheſi quæſtionis proceſsio per voluntatem non haberet ordinem originis ad proceſsionem per intellectum, ſicut nec terminus vnius oriretur à termino alterius; conſequens eſt, vt vna origo paſsiva non differret realiter ab altera, ſed ſummùm virtualiter, inſtar originum activarum. Circa quod oportet recolere quæ ſuprà diximus num. 20. & 21. Vnde nec Filius diſtingueretur à Spiritu ſancto realiter, ſed ſolùm virtualiter: ſicuti perſona Patris prout generans, & prout ſpirans, non importat alietatem principij realem, ſed ſolùm virtualem.

63 NEQVE Obſtant probationes, ſeu impugnationes obiectæ. AD 1. Patres allerentes, perſonas diſtingui ratione originum, loquuntur de origine alterius ab altera: vt patet ex ipſis teſtimonijs, quæ in obiectione indicantur. Siqui tamen, vt Ricardus ibidem allegatus, aiunt perſonas, quæ originem habent, differre quoniam origo vnius differt ab origine alterius, intelligendi ſunt in ſenſu cauſali, vt iam ſuprà monuimus. Nam cauſa ſive ratio quaſi remota & mediata, quam aſsignare poſſumus, vt Spiritus S. à Filio diſtinguatur in perſona, eſt quòd hic naſcatur per intellectum, ille autem procedat per voluntatem. Ratio autem proxima diſtinctionis perſonalis, eſt quòd Spiritus ſanctus procedat per voluntatem, non vtcumque, ſed etiam à Filio. Nulla autem diſtinctio realis & exercita eſſe poteſt, quin adſit proxima cauſa, ſive ratio ipſius, quamvis remota adeſſe ſupponatur. Si autem inquiras, cur proceſsio Filij per intellectum ſit ratio ſolùm mediata aut remota diſtinctionis realis à Spiritu ſancto procedente per voluntatem; ſic illam reddo, etiam iuxtà doctrinam Subtilis Doctoris. Dum Filius procedit priùs origine, quàm Spiritus ſanctus, ſive per intellectionem, ſive per dictionem, ſimilis Patri in natura, & per conſequens perfectus Deus; ſequitur planè vt vi generationis accipiat omnid quòd eſt in Patre, excepto quòd Pater ſit, vt loquitur Concilium Florentinum; ac proinde voluntatem fœcundam, quia hæc non conſtituit Patrem. Ex eo autem quòd Filius à Patre accipiat per intellectum voluntatem fœcundam ad ſpirandum, ſequitur illico, quòd Spiritus ſanctus procedat per voluntatem à Filio. Vnde palam evincitur diſcrimen perſonale vtriuſque oriri quidem mediatè ac remotè ex eo, quòd Filius ſolus procedat priùs origine per intellectũ perfectiſsimum, quàm Spiritus ſanctus per voluntatem proximè autem ex eo, quòd Spiritus ſanctus a Filio, ſicut à Patre, procedat per eandem voluntatem fœcundam. Ergo deficiente hoc in hypotheſi quæſtionis, non eſſet perſonalis ac realis diſtinctio inter Filium & Spiritum ſanctum.

64 DICES: Spiratio radicalis, quamvis mediatè aut remotè ſe habeat in ordine ad Spiritum ſanctum, eſt ratio formalis diſtinguendi Filium à Spiritu ſancto, vt ſuprà num. 58. diximus. Ergo ſimiliter proceſsio per intellectum quamvis mediatè aut remotè ſe habeat in ordine ad Spiritum ſanctum, erit ratio formalis diſtinguendi Filium à Spiritu ſancto.

65 RESP. Negando conſequentiam: quoniam ſpiratio radicalis imbibita in filiatione habet quidquid exigitur ad diſtinguendum formaliter Filium à Spiritu ſancto. Eſt enim relatio ipſa propria Verbi, ipſiuſque conſtitutiva in ratione principij *quod* ſpirantis, ac propterea diſtincta realiter à termino ſpirato, etiam pro priori rationis ad exercitium actuale ſpirandi. nam in divinis diſtinctio producẽtis & producti ſemper eſt realis inter principium *quod* & terminum, quamvis penes principium *quo* non ſit realis diſtinctio. Hoc enim iuxta veriorem ſententiam eſt natura & intellectus ad producendum Filium; voluntas verò in ordine ad Spiritum ſanctum. Patet autem, naturam, intellectum, & voluntatem, eſſe aliquid vnum & idem in tribus perſonis. Præterea eadem radi-

calis

exiſtis ſpiratio, eſt ratio proximè inferens ſpirationem activam, & oppoſitionem relativam cum termino ſpirato. Cæterum origo Filij per intellectum, ſi non exprimat ſpirationem radicalem (vt illam non exprimit, nec includit in hypotheſi quæſtionis) nullatenus importat rationem principij *quod*, nec infert oppoſitionem relativam cum ipſo: ac proinde nec vllam ab eo realem diſtinctionem.

66 AD II. Probationem petitam ex repugnantia vt eadem perſona accipiat eſſe per duplicem proceſsionem adæquatam, erunt in primis qui probabiliter id negent, nimirum, quicumque volunt, poſſe eundem effectum pẽ dere à duplici cauſa totali, & à duplici actione ſive productione adæquata. Verùm quidquid ſit de ea opinione quorundam Philoſophorum, ab alijs plurimis reiecta, & permiſsâ aut ſuppoſitâ falſitate ipſius; in hypotheſi quæſtionis non eſſent duæ proceſsiones adæquatæ, nec ex parte principij activi, neque ex parte termini producti. Non ex parte principij productivi: quoniam intellectio ſeu dictio paterna non cõmunicaret Filio virtutem ſpirandi; atque adeò non communicaret ipſi omnia quæ ſunt Patris, excepto quòd Pater ſit: prout exigitur ad perfectam & adæquatam generationem. Similiter ſpiratio activa non eſſet communis Patri & Filio, ſeu non conſtitueret vtrumque indiviſim ſpirantem. quod exigitur per ſe & omnino ad productionem adæquatam Spiritus ſancti. Non ergo tunc eſſet duplex productio adæquata ex parte principij activi, aut quaſi activi. Sed neque etiam ex parte termini. Nam paſsiva generatio non includeret in Filio virtutem ſpirandi, ſine quâ nequit eſſe adæquata: & ſimiliter paſsiva proceſsio Spiritus ſancti non includeret ordinem ad Filium, veluti ad principium productivum; quem ordinem intimè & neceſſariò claudit. Ergo de primo ad vltimum in hypotheſi quæſtionis non eſſet duplex origo adæquata, nec activa, nec paſsiva; ſed ſolùm duplex inadæquata, vel ſolùm virtualiter diſtincta ex parte termini, vt ſuprà num. 62. dicebamus: ac proinde non ſufficeret ad inducendam in termino diſtinctionem realem adæquatam, ſive perſonalem; ſed dumtaxat inadæquatam, ſive virtualem, aut formalem eiuſdem perſonæ orientis à Patre; penes filiationem, per intellectum; & penes proceſsionem, per voluntatem: ſicuti in ipſo Patre ratio generantis per intellectum, & ſpirantis per voluntatem, adhuc in ſententia Subtilis Doctoris, non arguit in ipſo duplicem realitatem, vel relationem in re diſtinctam, multò autem minùs duplicem perſonam: ſed vnam eandemque cum duplici exercitio, ac relatione, generantis & ſpirantis, ſolùm formaliter aut virtualiter multiplicata. Ergo idem eſſet dicendum proportionaliter ex parte termini.

67 AD III. Probationem ex eodem num. 61. nego antecedens nam, vt nuper dicebamus, in ea hypotheſi Filius non acciperet à Patre virtutem ſpirandi, quâ non communicatâ, nequit intelligi generatio adæquata ipſius. Quippe vt adæquata ſit, debet Filius per eam accipere omnia illa quæ Patris ſunt, excepto quòd ſit Pater. Ideoque Eugenius IV. in Concilio Florentino, in Decreto Vnionis, allegatis Chriſti verbis apud Evangelium Ioannis cap. 16. & 17. colligit: *Quoniam omnia, quæ Patris ſunt, ipſe Pater Vnigenito Filio ſuo gignendo dedit, præter eſſe Patrem; hoc ipſum, quod Spiritus ſanctus procedit ex Filio, ipſe Filius à Patre æternaliter habet, à quo æternaliter etiam genitus eſt.* Vide ſuprà Diſput. XC. num. 28. & 29. Ergo cùm in Patre ſit ſpiratio activa, non vt Pater eſt, ſi eam Filio ſuo non communicaret per generationem, Filius non evaderet adæquatè ſimilis Patri, ac proinde nec adæquatè & perfectè genitus. Quod ſpectant ea, quæ præmiſimus ſect. 1. num. 6. in hypotheſi quæſtionis debere quidem Filium ſupponi exiſtentem; non tamen adæquatè, ſed inadæquatè ſolùm. Quod ipſi etiam Adverſarij debent fateri, ne controverſiam reddant inutilem, & in ipſis terminis repugnantem. Quomodo ergo nunc, immemores eius ſuppoſitionis, contendunt, proceſsionem Filij fore adæquatam, & adæquatè diſtinctam à Spiritus ſancti proceſsione? Quippe omnis adæquata rei productio communicat ipſi exiſtentiam adæquatam.

68 OPPONVNT IV. Si Spiritus S. non procederet à Patre, ſed à Filio, adhuc eſſet perſona ſecundùm rem diſtincta à Patre. Et tamen tunc non interveniret oppoſitio relativa inter vtrumque, ſed ſolùm diſparata: quia oppoſitio relativa fundatur in origine, quæ tunc non eſſet Spiritûs ſancti à Patre. Ergo pariter quamvis in hypotheſi quæſtionis non eſſet oppoſitio relativa, nec ordo originis inter Filium & Spiritum ſanctum, ſufficeret diſparata oppoſitio, vt ambo in perſonis diſtinguerentur.

69 RESP. Hypotheſim impoſsibilem, ex qua procedit obiectio, duplici ſenſu accipi poſſe: primo, vt Spiritus ſanctus non procederet vllo modo à Patre, nequidem mediatè, ſeu mediante Filio: ſecundo, vt mediante ipſo procederet à Patre. Priori ſenſu hypotheſis eſt non ſolùm impoſsibilis, ſed duplex contradictorium involvens, vt meritò obſervat Durandus: quia repugnat prorſus, & contradictionem terminorum involvit, quòd perſona procedens immediatè à ſolo Filio, non pro-

procedat mediatè ab ipſius Patre. Itaque ex hypotheſi ſic intellecta, ſequitur quodlibet: aut ſi forte alterum extremorum immediatiùs altero colligere licet, potiùs eſt non diſtinctio realis, quàm diſtinctio Spiritus ſancti à Patre: quia ſic nulla prorſus eſſet oppoſitio relativa vtriuſque defectu originis. Quæ doctrina eſt conformis Anſelmo verbis ſuprà num. 48. exſcriptis, in quibus nullam agnoſcit diſtinctionem perſonalem inter Patrem & Spiritum ſanctum, adhuc ex ſuppoſitione impoſsibili, niſi ex vi proceſsionis alterius ab altero. Secundo autem ſenſu acceptâ hypotheſi obiectionis, dicimus, Spiritum ſanctum futurum alium à Patre ratione oppoſitionis relativæ fundatæ in origine mediata. Tunc enim Pater eſſet avus, ſive principium mediatè productivum Spiritus ſancti, quod ſanè debet diſtingui reipſa à termino, ſeu effectu, non ſolùm immediato, ſed mediato.

70 INSTANT Recentiores. Repugnat quòd aliquid diſtinguatur à termino mediatè: quia quælibet res diſtinguitur ab alia per ſuam intimam vnitatem, entitatemque, atque adeò non per aliud, ſive mediante alio. RESP. Etiam vnumquodque per ſuam entitatem procedit à principio, vel cauſa ſui eſſe: & tamen plura ab alijs verè dicuntur procedere ſolùm mediatè, ſeu mediante alio, vt principio proximo. Tunc ergo dicimus, terminum diſtingui per ſuam quidem entitatem intimam, vt rationem formalem diſtinguendi, à principio mediato: exigi tamen mediatam ab eo proceſsionem, & interpoſitionem alterius, tanquã principij proximi. Itaque in ea hypotheſi ſpiratio paſsiva intima Spiritui ſancto, eſſet quidem ratio formalis ipſum diſtinguens realiter à Patre: verùm ea ipſa ad exiſtentiam ſui neceſſariò ſupponeret originem ſui proximi principij à Patre, ſine quâ nullam oppoſitionem relativam, nullumque originis ordinem ad ipſum haberet, ac proinde nec diſtinctionem realem.

71 OPPONES V. Plura alia, quæ ſolũ breviter indicare ſufficit, ne controverſia vltra modum excurrat. PRIMO enim radicalis ſpiratio non videtur poſſe opponere relativè, atque adeò nec diſtinguere Filium à Spiritu ſancto. Hinc enim colligitur, poſſe pariter diſtingui perſonas penes modos abſolutos, veluti radices relationum perſonalium. quod eſt abſurdum illarum à nobis ſuprà ex opinione Scoti. Ergo Filius non diſtinguitur realiter à Spiritu ſancto vi ſpirationis radicalis, ſed ſolius filiationis, quæ ſupponitur manere in hypotheſi cõtroverſiæ. SECVNDO. Spiratio radicalis non eſt proprietas perſonalis Filij, cùm etiam conveniat Patri. Ergo ſicuti ſuprà Diſp. LXXXI. diximus hac ratione ſpirationem formalem eſſe vnam numero in Patre & Filio: ita etiam idipſum dicere debemus de ſpiratione radicali. Atqui perſona Filij non diſtinguitur primò à Spiritu ſancto penes aliquid ſibi commune cum Patre, ſed penes proprietatem ſuam perſonalem. Ergo Filius non diſtinguitur primò à Spiritu ſancto per ſpirationem radicalem, ſed per filiationem, quæ eſt perſonalis proprietas ipſius. TERTIO, & per locum à contrario. Si enim Filius diſtinguitur a Spiritu ſancto per ſpirationem radicalem ſibi propriam, & reipſa diſtinctam a ſpiratione radicali quæ eſt in Patre, ambo erunt duplex principium Spiritus ſancti, contra quàm definitum fuit in Concilijs Lugdunenſi & Florentino, vt vidimus ſuprà Diſp. XC. ſect. 1. & docet Anſelmus impræſenti. Sequela probatur: Quia Pater & Filius ſecundùm ſpirationem radicalem nequeunt diſtingui reipſa a Spiritu ſancto, niſi ſub ratione principij productivi ipſius. Nos enim ſæpe diximus, diſtinctionem realem in divinis nõ habere locum, niſi ratione originis. Si ergo radicalis ſpiratio in Patre & Filio eſt reipſa duplex, vterque erit duplex principium Spiritus ſancti reipſa.

72 HÆC Tamen nullatenus obſtant. AD I. Nego aſſumptum. nam nullũ prædicatum abſolutum in divinis poteſt eſſe virtualiter radix peculiaris alterius prædicati: ſed ſolùm communis radix, quæ proinde cum nullo prædicato divino poteſt habere realem oppoſitionem: vt ſuprà vidimus num. 54. Spiratio autem radicalis in Filio eſt peculiaris radix virtualis ſpirationis formalis opponentis ipſum mediatè Spiritui ſancto: ac proinde poteſt illum ab hoc reipſa diſtinguere. Secus verò in ſententia Scoti: cùm filiatio in hypotheſi quæſtionis nullo modo radicaret ſpirationem formalem: atque adeò non ſe haberet in ordine ad Spiritum ſanctum ſub habitudine alicuius principij, vel peculiaris radicis, quæ ſola poteſt inducere realem diſtinctionem. AD II. Quamvis ratio radicis in ordine ad ſpirationẽ formalem, quaſi abſtractè, & ſecundùm communitatem logicam, non ſit prædicatum peculiare & perſonale Filij, ſed commune etiam Patri (quod ipſum etiam invenitur in conceptu communi perſonæ conveniente vtrique) eſſe tamen radicem, non vtcumque, ſed per modum Verbi, & complere illud in ratione principij *quod* ſpirantis, eſt proprietas perſonalis & peculiaris ipſius: ac proinde ſufficienter diſtinguit Filium à Spiritu ſancto. Vide quæ diximus num. 58. AD III. Nego ſequelam: Quia vt Pater & Filius ſint & dicantur vnicum principium Spiritus ſancti, ſufficit quòd per vnicam virtutem ſpirandi, & vnicam ſpirationẽ ipſum pro-

producant: quāvis ambo ij distinguantur reipsa secundùm rationem principij *quod*, sive secundùm spirationem radicalem, per quā constituūntur & complentur sub ea ratione. Sic certè fide sanctum est, & veluti tale definitum in Concil. Lateran. sub Innoc. III. prout habetur in c. *Firmiter* de Sum. Trin. Patrem, Filium, & Spir. S. esse vnicum principium rerum omnium. Quod Theologi passim exponūt de principio *quo*, ratione eiusdem omnipotentiæ, & operationis ad extra: quamvis principium *quod*, id est personale, sit triplex, secundùm personalitatē, quæ vnūquemque eorum complet in ratione principij *quod* ad extra.

73 DICES: Quamvis in Filio nō esset spiratio, adhuc radicalis, dū tamen ipse esset cōditio requisita ad productionē Spir. S. distingueretur reipsa ab eo. Sic in creatis amor differt realiter à cognitione, & à verbo mentis, quāvis nō procedat ab eo, sed sit mera conditio ad productionē amoris. Sic etiam in divinis paternitas non est principium productivum Filij, sed mera conditio, aut complementū principij producētis Filium: & tamen realiter distinguitur à Filio. Ergo & ipse Filius, per hoc solùm, vt esset conditio, reipsa à Filio distingueretur.

74 RESP. Negando antecedens, & reddēdo disparitatē: quoniam in creatis ex vi limitationis oritur, vt non solùm principium productivum, sed etiam conditio ad agendum, distinguatur reipsa à termino vel effectu. In divinis autē omnia alia eveniunt. Nam sicuti illimitatio est in causa vt principium *quo* non differat reipsa à termino: ita etiam vt conditio mera ab eo non distinguatur reipsa. Similiter nec est par ratio de paternitate divina. Quāvis enim prout est conditio ad generandum non exigat distingui à Filio; aliunde tamen prout est personalis proprietas Patris, illum relativè opponens Filio, distinguitur secundùm rem ab ipso. Cùm igitur in hypothesi obiectionis filiatio nullatenus opponeret relativè Filium Spir. S. quamvis aliunde esset conditio ad spirandum, non esset ratio distinguendi vtrumque.

CAPVT LV. Aliàs LIII.

Quòd non sit eorum Filius, Amor.

75 QVID Ergo? Cùm hic Amor pariter habeat esse à Patre, & Filio; & sic similis sit ambobus, vt nullatenus dissimilis sit illis, sed omnino idem sit, quod illi: nunquid filius eorum, aut proles æstimandus est?

76 SED Sicut Verbum mox vt consideratur, se prolem esse eius, à quo est, evidentissimè probat, promptam præferendo parentis imaginē: sic Amor apertè se prolē negat: quia dum à Patre & Filio procedere intelligitur, non statim tam perspicuam exhibet se contemplanti eius, ex quo est, similitudinem: quamvis ipsum considerata ratio doceat omnino idipsum esse, quod est Pater & Filius.

77 DENIQVE Si proles eorum est: aut alter eorū erit Pater eius, alter mater: aut vterque pater, sive mater est: quæ omnia veritati repugnare videntur. Quoniā nāque nullatenus aliter à Patre procedit, quàm à Filio: nulla veritas patitur vt dissimili vocabulo ad illum Pater, & Filius referantur. Non est igitur alter Pater eius, alter Mater. Vt autē duo aliqua sint, quæ singula perfectam, & nulla considerationē differentē habeant pariter ad aliquid vnum, patris aut matris habitudinem, nulla natura aliquo monstrari concedit exemplo. Ergo non est vterque, scilicet, Pater & Filius, Pater, aut mater Amoris à se manantis. Nequaquā itaque videtur veritati convenire, vt idē Amor eorum Filius sit, aut proles.

DISPVTATIO XCIV.

AN LICVERIT ANSELMO IN HOC CAPITE VESTIGARE RATIONEM DISCRIMINIS INTER GENERATIONEM VERBI, ET PROCESSIONEM SPIRITVS SANCTI.

AD NOBILISSIMVM ET LITTERATISSIMVM D. D. CAROLVM DE VILLAMAIOR ET VIBERO, Calatravensem Equitem, Supremi Iustitiæ Senatus dignissimum Consiliarium, olim Regio Granatensi Prætorio Præfectum, Virum antiquis moribus, eximiæ pietatis, integritatisque.

QVAMVIS Anselmus in superioribus plura tradiderit, & nos cum ipso, circa generationem Verbi divini, & processionē Spiritus sancti, seorsim consideratas; nunc directè alteram cum altera cōfert, & vtriusque discrimen, quoad fieri potest, vestigare conatur. Quæ sanè difficultas adeò gravis fuit apud Veteres Ecclesiæ Patres infrà allegandos, vt aliqui illorum pressi difficultatis pondere illam existimaverint penitus inaccessam menti humanæ, ac propterea relinquendam: alij verò varijs ac dissidentibus modis eam vtcumque dirimere aut lenire saltem studuerint. Porrò S. Doctor in hoc capite, postea vberiùs explanando, nonnullas rationes affert, cur Spiritus sanctus non sit Filius, nec processio illius censeri possit aut debeat generatio. Quærimus itaque an iure, & citra temeritatem vllam, excitaverit hanc controversiam, & dirimere curaverit rationis ductu. Habet verò illa locum apud Magistrum pluribus locis, sed præcipuè in 1. dist. 13. vbi sæpe indicat inaccessam sublimitatem discriminis inter vtramque divinam processionem. Vide Bonaventuram ibidem dub. litterali quarto. Litteram autem huius capitis exponemus initio Disp. XCV. sequentis.

SECTIO PRIMA.

Proponuntur rationes dubitandi ex sacris litteris, & doctrina Patrum, quibus probari videtur, Anselmum, & posteriores Theologos cum ipso, immeritò perquirere discrimen vtriusque processionis divinæ.

1 ERIT Forsan qui existimet hodieque, audacem & temerariam esse quæstionem omnem circa discrimen processionis Spiritus sancti à generatione Verbi divini, seu Filij: ac proinde immeritò Anselmum in vtrâque discernenda suam operam nacare. PRIMO enim obstare videtur testimonium Proverbiorum 25. fine: *Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria.* Ecclesiastici 3. *Altiora te, ne quæsieris.* Similiter 1. Corinth. 2. *Quæ sunt Dei, nemo novit, nisi Spiritus Dei.* Verùm proximiùs ad nostrum institutum spectat quod dicitur Isaiæ 53. *Generationem eius quis enarrabit?* Hoc enim sensu accipitur is locus ab Interpretibus sacris, vt genuina ratio divinę generationis sit prorsus mortalibus inac-

bus inaccessa. Eodem spectat aliud testimonium Matthæi 11. v. 2. *Nemo novit Filium, nisi Pater: neque Patrem quis novit, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.* Nequit autem cognosci generatio æterna, prout distincta à processione, nisi Filius, quà Filius, innotescat. Si ergo Filius Dei, quà Filius, non potest innotescere, nisi prout ipse revelaverit; pariter eius generatio, prout distincta à processione, nequit cognosci absque revelatione, aut sine temerario ausu examinari. Quare Patres Concilij Nicæni lib. 2. multò propiùs ad medium, quàm ad finem, §. *Ne quæras* (iuxta editionem Parisiensem Binij anni 1636. pag. 389.) eidem testimonio innitentes videntur temeritatis & audaciæ arguere vestigantes aut examinantes rationem propriam eius divinæ generationis. Aiunt enim: * Ne quæras quomodo, ô Philosophe. Alioquin, vt iam pluribus dictum est tibi, & ab initio restari sumus, studes te præcipitem agere, perscrutari tentans quæ inscrutabilia sunt, &c. Ineffabilis & ingenitus est Pater: ineffabilis est ex eo ineffabiliter genitus Filius. Taceas ergo de illo, Quomodo: & concedas hoc ei qui genuit, & genito. Pater enim solus agnoscit Filium, qui est, & Filius Patrem, & cui voluerit Filius revelare, vt ait ipsius Evangelium. Si autem non vis cessare illud, Quomodo, sed contendis inscrutabilia perscrutari; videmus tuam audaciã, magis autem deflemus te, quod non velis fide intelligere, &c. * Hactenus ibi.

3 EISDEM Testimonijs vruntur in eundem scopum Clemens Romanus Epistola ad Iacobum fratrem Domini columna decima Ambrosius lib. 1. de Fide cap. 5 Basilius lib. 1. contra Eunomium post medium, & Oratione adversus eos, qui calumniantur, quasi tres deos dixerimus, Cyrillus Alexandrinus lib. 1. Thesauri circa medium, & Dialogorum de Trinitate lib. 2. longè post medium: Cyrillus quoque Hierosolymitanus, Catechesi 4. 6. 7. 10. 11. & 16. Chrysostomus in cap. 1. ad Hebræos Homil. 2. non procul à principio, Eusebius Cæsariensis lib. 4. de Demonstrat. Evangelica cap. 3. & lib. 5. cap. 1. Epiphanius Hæresi 76. circa medium ad 7. cap. Aerij, Fulgẽtius ad obiectionem secundam Arianorum, Gregorius Nazianzenus insigni cognomento Theologus Oratione prima de Filio & Orat. 29. de Dogmate & constitutione Episcoporum duplici columnâ extremâ, & Oration. 23. ad centum quinquaginta Episcopos, vbi acriter reprehendit eos, qui divinæ generationis & processionis modum curiosiùs investigant, cùm intelligere nequeant ea, quę intra seipsos habeant, nec ea ipsa corpora sensibilia, quæ in oculos incurrunt. Præterea eandem audaciam carpit Orat. 35 quæ est tertia de Theologia, n. 30. & Orat. 37. id est, quinta de Theologia col. 4. & 5. Id ipsum ferè tradit Hilarius lib. 2. de Trinit. propiùs ad medium, quàm ad principium, & in Commentario ad illa verba Psalm. 2. *Ego hodie genui te.* Irenæus Martyr & Episcopus Lugdunensis lib. 2. contra Hereses cap. 48. dicens: *Quicumque nituntur generationes & prolationes enarrare, non sunt compotes sui, ea quæ inenarrabilia sunt, enarrare promittentes.* Nulla ergo ratione, quin potiùs temerè videntur Theologi, & ipse Anselmus nominatim in hoc capite, velle scrutari aut pervestigare rationes proprias & discrimen vtriusque processionis.

4 VRGETVR Ratio eadem dubitandi illustribus quibusdam locis Patrum. Augustinus enim, quamvis ingeniorum Aquila, Tract. 99 in Ioan. col. 3, inquit: *Quod illic interest inter procedere, & agere, longum est quærendo differere; & temerarium, cùm disseueris, definire.* Ambrosius quoque lib. 1. de Fide ad Gratianũ toto ferè cap. 5. idipsum tradit, præsertim circa medium, dicens: *Si Paulus ea, quæ audiuit raptus in tertium cœlum, ineffabilia dicit: quomodo nos exprimere possumus paternæ generationis arcanum, quod nec sentire potuimus, nec audire?* Eodem spectans Bernardus Sermone de Trinitate aiebat: *Inquirere de Trinitate peruersa curiositas est: credere & tenere, sicut sancta Ecclesia tenet, fides & securitas est: videre autẽ ea sicuti est, perfecta & summa felicitas est.* Huc etiam pertinet quod inquit Chrysostomus Homil. 1. de Incomprehẽsibili: οἶδα ὅτι υἱὸν ἐγέννησε· τὸ δὲ πῶς, οὐχ οἶδα, &c. * Novi quòd Filium genuit: quomodo autem, ignoro. Novi quòd ex ipso sit Spiritus: quomodo verò sit ex ipso, nescio. Cibis vescor: & quomodo in pituitam, in sanguinem, in humorem, in bilem vertantur, ignoro. Hæc ipsa, quæ quotidiè manducantes cernimus, ignoramus: & Dei substantiã curiosè perscrutamur. Damascenus quoque post evoluta PP. Græcorum scripta, & redacta ferè ad doctrinam librorum de Fide orthodoxa, in primo eorum cap. 10. ante mediũ inquit: *Generationis & processionis differentiam esse dicimus: at qui sit differentiæ modus, nequaquam.* Sunt & alia huius generis apud SS. Patres: quibus videtur palam reprehendi pervestigatio discriminis inter generationem Verbi, & Spiritus sancti processionem. Quomodo ergo, aut quâ ratione Anselmus in hoc capite, & cæteri posteriores Theologi cum ipso, rem adeò inaccessam examinare tentant? Vt huic difficultati occurramus, quædam præmittere oportet.

SECTIO SECVNDA.

Exponitur quo sensu non liceat pervestigare discrimen generationis Verbi à processione Spiritus sancti. Vbi plura observatu digna.

5 PRIMO Explodenda est hæresis, seu potiùs insania Gnosticorum; scilicet, Valentini, Saturnini, Marcionis, Basilidis & sequacium, apud Irenæum toto libro 2. contra hæreses, & cap. 48. suprà allegato: qui, inter alia deliramenta à nobis memorata, & reiecta suprà Disp. LXXXII. sect. 5 gloriabantur se scire hoc mysterium: cùm verè essent talpæ ac testudines ad quæque divina intelligenda. SECVNDO, & ex oppositio, reijcienda est perfidia Arianorum aientium, ne Filium quidem Dei perspectam ad plenum habere suam ipsius substantiam, multò autem minùs substantiam Patris. Ita de ijs testantur Felix I Papa Epist. 3. ad Benignum Episcopum, & Athanasius Oratione prima cõtra eosdem Arianos ante medium, & Oration. 2 pagina quinta, vbi illos refutat. Huc etiam spectat quod Origenes, Arij prodromus, qui hæreseos ipsius semina iecerat, vt monuimus Disp LI. sect. 1. consequenter docuit, Filium, itemque Spiritum sanctum, non posse videre substantiam Patris. Sic enim de illo testatur S. Epiphanius in Ancorato circa medium, & Hæresi 64 pag. 2. Statuto autem eo errore, consequens præterea fuit, vt Filio negaret vim ad cognoscendam generationem paternam. Sed enim hi errores iam suprà à nobis generatim ac sufficienter reiecti fuerunt Disp. LXXXV. per totam ad cap. 46. S. Anselmi, vbi S. Doctor probat, Filium esse perfectam intelligentiã & sapientiã paternæ substãtiæ. TERTIO denique reijcienda est opinio Aureoli in 1. dist. 9. p 1. a. 4. §. 2. ac præterea in solutione instantiarum, aientis, *demonstrativè probari generationem æternam*, eo quòd *Deus seipsum verè & realiter generavit, si seipsum vere & realiter intellexit.* Oppositum enim à nobis fusè probatũ est suprà Disp. LI. cum cõmuni sententia Theologorũ, immo & Patrum ex Scripturæ locis. His suppositis, accedamus iam ad ferendum iudicium de hac difficultate, & ratione dubitandi, quæ videtur multos Theologorum terruisse, atque ijs religionẽ iniecisse, vt eam attingere non auderent.

6 DICENDVM I Nullatenus licere, aut licuisse vnquam Theologis, vestigare discrimen generationis Verbi à processione Spiritus sancti, sive ad illam impugnandam, sive evidenter agnoscendam, sive solis naturæ & rationis viribus comparandam, sive curiosè nimium ac subtiliter scrutandam. Assertio hęc quoad omnia membra colligitur ex testimonijs Scripturæ & Patrũ, quę in eo sensu loquuntur, suprà, vt constat ex contextu ipsorũ, & plenius fiet excurrendo per singulos eiusmodi scopulos, in quos aliqui incurrisse leguntur.

7 IMPRIMIS Damnantur, & infami anathemate inusti fuerunt ab Ecclesia, quicumque ex hæreticis eo fine scrutati sunt Verbi generationem, & Spiritus sancti processionem, vt eas impugnarent. Quinam ij fuerint, & quo tempore perfidiam suam disseminaverint, iam latè à nobis traditum fuit Disp. LVI. per totam. Sufficiat dicere, præcipuos eorum fuisse Sabellium, Arium, Eunomium, Aetium, Macedonium, & similes alios Hæresiarchas: quorum perfidiam, aliâ sæculorum plurium oblivione sepultam, ex Orco revocarunt præcedenti sæculo Michael Servetus (propterea vivis exustus Genevæ anno M. D. LV.) & multi ex Transylvanis: atque hoc ipso præterlabente Ioannes Crellius in Polonia, à nobis late refutatus tota Disp. LX. Contra hęc ergo hæreticorum monstra loquuntur Patres suprà allegati, qui procul arcent profanos, & ne prorsus quidem aspicere possunt.

7 SECVNDO Patres damnant vestigantes id discrimen, ad agnoscendam evidenter propriam peculiaremque differentiã vtriusque processionis. Quod adhuc dupliciter fieri aut tentari potest. Primò ea animi præparatione, vt nisi manifestè intelligatur, nullatenus credatur. Hoc sanè ingentis audaciæ est, & erroris plenum: quia iuxta rectum ordinem, fides debet præcedere & dominari; ratio autem subsequi, & servire circa ea, quæ à Deo obscurè revelata sunt. Propterea Anselmus in Proœmio huius Opusculi monet, sibi impositum fuisse à discipulis onus explanandi & probandi res divinas, * Non vt per rationem ad fidem accedant; sed vt eorum, quæ credunt intellectu, & delectentur cõtemplatione; & vt parati sint, quantum possint, semper ad reddendam satisfactionem omni poscenti, de ea, quæ in nobis est, spe. * Quæ postrema verba sunt mutuata ex Principe Apostolorum 1. Petr. 3. vbi *spei* nomine comprehenditur fides, quæ est ipsius fundamentum. Alij tamen Patres, vt Cyrillus, Beda, Oecumenius, & Glosa, ac Divus Thomas, non legunt ibidem *spe*, sed *fide*. Vide Commentarium Gratiani dist. 36. capite *Qui Eccles.* §. *Hinc & Petrus* Itaque temerarius & præposterus est conatus eorum, qui generationem Verbi divini, & alia fidei mysteria, priùs volunt evidenter intelligere, vt postea credant,

&

& non aliter. Ideo illos perstringit Cyrillus Alexandrin. lib. 4. Commentariorum in Ioannem ad illa verba capitis 6. vers. 69. * Et nos credimus, & cognovimus, quia tu es Christus Filius Dei. * In quæ ita loquitur Sanct. Doctor: * Post fidem cognitio sequitur, non illam antecedit: quemadmodum scriptum est Isaiæ 7. SI NON CREDIDERITIS, NON INTELLIGETIS. Postquam enim basis instar constituta fuerit in nobis simplex, nec curiosa fides; super hæc paulatim ac deinceps cognitio struitur, quæ nos ad mensuram ætatis, quæ in Christo est, attollit, & ad virum perfectum ac spiritualem. * Rationem verò eiusdem doctrinæ reddit Anselmus libr. de Incarnat. Verbi capit. 2. hac pulchra gradatione: * Nam qui non crediderit, non experietur: qui expertus non fuerit, non intelliget. nam quantum rei auditum superat experientia: tantum vincit audientis cognitionem experientis scientia. *

8 POSTERIORI Modo id tentari potest, si quisquam præsumat excogitare & adinvenire rationes naturales planè demonstrativas & manifestas eius discriminis, quas certè nemo hactenus mortalium invenisse deprehenditur, quidquid in oppositum existimaverit Aureolus numer. 5. allegatus, & Raymundus Lullius latè impugnatus Disput. LI. & nonnulli alij, qui, cùm vix coniecturam aliquam verosimilem ex ratione habeant ad suadendam veritatem tanti mysterij, statim eam arbitrantur demonstrativam. Deberent ij certè ob oculos habere illud Ecclesiastici 3 vers. 25. * Plurima enim supra sensum hominum ostensa sunt tibi. Multos quoque supplantavit suspicio illorum, & in vanitate detinuit sensus illorum. * Ideo Cyrillus Alexandrinus Dialogo de Trinitate Tomo V. parte 1. reprehendit illos, * qui ea, quæ supra mentis captum sunt, miserarum ratiunculariam inventis, temerè ac stultè examinare contendunt. * Hilarius quoque lib. 4. de Trinitat. inquiens: * Non subeunt ingenia nostra in cœlestem scientiam: neque incomprehensibilem virtutem sensu aliquo infirmitas humana concipiet. Ipsi Deo credendum est, & ijs, quæ cognitioni nostræ tribuit, obsequendum. * Similiter Augustinus lib. 2. de Peccatorum meritis capit. 36. ait: * Vbi de re obscurissima disputatur, non adiuvantibus divinarum Scripturarum certis clarisque documentis, cohibere se debet humana præsumptio, &c. * Quid autem obscurius discrimine inter vtramque processionem divinam, quarum vel vnaquæque nobis per fidem instructis apparet, veluti lucerna à longè fulgens in caliginoso loco; vt pene vtar verbis Petri Apostoli? Certè iam nos in Disputatione nuper allegata, quæ est prima huius II. Tomi, satis, vt credo, ostendimus, quàm repugnans sit rationibus naturalibus demonstrare mysterium Trinitatis, aut conditionem propriam divinæ generationis, nec oportet id denuo inculcare. Hinc etiam refelluntur qui existimant, notitiam mysterij Trinitatis, ac subinde discriminis inter generationem & processionem, haberi posse per nudas naturæ vires. Sive enim loquantur de notitia quidditativa, & immediata, sive de abstractiva evidenti & mediata, falluntur omnino: vt generatim probatum relinquimus circa omnia obiecta supernaturalia Tomo I. Disput. VIII. & IX. Quæ doctrina speciatim vrget, ac manifestior est circa summum mysteriorum supernaturalium, quale est Trinitatis, & discriminis inter vtramque processionem: ad quod vestigandum & discernendum summa illa Ecclesiæ lumina, id est, sacri Doctores à n. 3. allegati, se impares omnino & rudes fatentur.

9 TERTIO Notantur quicumque, sive vt propriæ curiositati indulgeant, sive vt tentationibus fidei contrarijs resistant, conantur manifestè deprehendere veritatem huius mysterij, nec quiescunt vsque ad deprehendendam illam media speculatione, & irrito planè conatu. Contra hos dicitur eodem capite Ecclesiastici v. 22. *ALTIORA TE NE QVÆSIERIS, ET FORTIORA TE NE SCRVTATVS FVERIS: sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. Non enim est tibi necessarium, ea quæ abscondita sunt, videre oculis tuis.* Ideoque Dionysius lib. de Divin. nomin. cap. 1. initio (allegatus à Div. Thom. 1. par. quæst. 39. art. 2.) ait: καθόλου γὰρ οὐ τολμητέον εἰπεῖν, &c. id est, *nemini committendum esse, vt dicat, ac vel cogitatione quidem tractet aliquid de supersubstantiali & arcana Deitate, præter illa, quæ diuinitus nobis & sacris Scripturis reuelata sunt.* Sed adhuc severiùs loquitur Zeno Veronensis Serm. de Fide dicens: *Negat quoddammodo Deum, quisquis rationibus humanis Deum meriti conatur.*

10 VERVM Speciatim ij, qui vrgentibus suggestionibus exagitantur, sive cõtra discrimen vtriusque processionis, sive contra cæteras veritates in mysterio Trinit. clausas, sive vniversè adversus Catholicã fidẽ, caveant ab eo inani remedio, & frustranea anxietate percipiendi manifestè veritatem revelatam per ratiocinationum circuitus. Nam, vt inquit S. Epiphanius Hæresi 76. ad septimum caput:

Aetij: *Hoc mysterium revelatur, non ijs, qui de ipso per syllogismos ratiocinantur, sed qui in ipsum legitimè ac perfectè credunt.* Quare oportebit enixè à Deo petere vividam & robustam fidem, quæ donum ipsius est; & clamare cum illo, qui dicebat olim: *Domine, adiuva incredulitatem meam.* Quòd si adhuc vrgeant suggestiones in oppositum, & sophismata, & cavilli, sive intrinsecus obiecta, sive intus pulsantia instinctu dæmonis; aureum est monitum illud Cassiani lib. 4. de Incar. c. 6. vt quisque respondeat: *Ratione dicti quæris? Non reddo. Interim Deus hoc dixit. Deus hoc locutus est mihi. VERBVM ILLIVS SVMMA RATIO EST. Removeo argumentari, removeo disputationem. Sola mihi ad credulitatem sufficit persona dicentis. Non licet mihi de fide dicti ambigere: nõ licet deliberare. Quid mihi quærere, quomodo verũ sit quod Deus dixit, cùm dubitare non debeam, quin verum sit quod Deus dixit?* Sed & opportunè in memoriam revocabitur celebre illud dictum Richardi Victorini piâ quadam audaciâ sic Deum alloquentis: *Domine, si error est quem credimus, tu nos decepisti. Talibus enim signis & testimonijs confirmatus est, quæ non, nisi à te, fieri potuerunt.*

11 QVARE Procul absit à quovis Theologo Christiano, vt circa discrimen processionis vtriusque divinæ, aliaque mysteria eiusmodi, dicat quod olim circa res alias Plato apud Clementem Alexandrinum suprà allegatum: ὡς ἐγὼ τοιοῦτος ὁ ποῖος ἄδειν ἄλλῳ, ἢ τῷ λόγῳ πείθεσθαι, ὃς ἂν μὴ σκοπούμενῳ βέλτιστος φαίνοιτο. *Ego sum huiusmodi, vt nulli alij assentiar, nisi rationi, quæ mihi consideranti optima visa fuerit.* Permittendum sanè id, aut etiam laudandum circa eas veritates naturæ, quæ sub opinionum varietatem cadunt. Verùm apage circa ea, quæ sola fides docet, & naturalem rationem omnino superant, neque vnquam menti humanæ, quantumvis subtili, plenè perspecta esse possunt, nisi divino lumine illustretur. Ideoque Auctor Expositionis Fidei, inter Iustini Martyris Opera editæ, aiebat: ἄδηλα ἀνθρώποις τὰ θείων σαφῶς, ὡς Ἑλλήνων σοφός τις ἐφθέγξατο. *Nulla diuinarum rerum manifesta est hominibus: quod Græcorum Sapiens quidam dixit.*

12 QVARTO Improbantur à Patribus, qui circa generationem Verbi & processionem Spiritus sancti, aut etiam circa alia eiusmodi mysteria, nimiùm occupantur curiosis, inutilibusque quæstionibus, exquisitè subtilibus, in quibus nihil præter subtilitatem est, vt cum Seneca loquar. Nimirum, id vitio vertitur, præsertim in iis, qui propterea retrahuntur à studio, quod collocare deberent in rebus ad salutem & pietatem necessarijs, aut statui vel officio suo congruentibus. Huc spectant verba illa suprà ex Ecclesiastico observata: *Quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper: & in pluribus operibus eius, ne fueris curiosus.* Quare Sanct. Thomas 2. 2. quæst. 167. art. 2. corpore, id refert inter curiositatis vitia: & multi ex Patribus sect. 1. allegatis notant eodem *curiositatis* nomine.

13 IVXTA Prædictos sensus intelligenda sunt Scripturæ ac Patrum testimonia, sectione prima allegata: & penes aliquem ipsorum accipi debet Magister in 1. dist. 13. præsertim §. *Inter*, vbi inquit: *Inter generationem verò Filij, & processionem Spiritus sancti, dum hic viuimus, distinguere non sufficimus.* Cuius mentem exponit ibidem Bonaventura dubio litterali quarto. Intelligendus enim est de cognitione demonstrativa, vel alioquì evidenti & manifesta, quam in hac vita mortali habere non possumus de discrimine inter vtramque divinam processionem.

SECTIO TERTIA.

Quonam sensu liceat Theologis vestigare discrimen vtriusque processionis: & qualiter id fuerit ab Anselmo, alijsque Patribus tentatum.

14 DICENDVM II. Vestigationem discriminis inter generationem Verbi, & processionem Spiritûs sancti, vtilem, innoxiam, & piam esse, si id quæratur sobriè, humiliter, ac prudenter. Hoc est, si disputatio ipsa potissimùm innitatur fidei, veluti basi ac fundamento: ratio autem solùm adhibeatur ad exponendam quoddammodo & illustrandam veritatem, vindicandamque ab obiectionibus & sophismatis hæreticorum. Hoc fine Anselmus impræsenti rationem reddit eius discriminis, prout in Præfatione huius Opusculi dixerat verbis iam suprà observatis. Testatur enim, se rogatu discipulorum scripsisse Monologion, & in eo veritates ipsas fidei rationibus confirmasse, * non vt per rationem ad fidem accedant: sed vt eorum, quæ credunt intellectu, & delectentur contemplatione: & vt parati sint, quantum possint, semper ad reddendam satisfactionem de ea, quæ in nobis est, spe: * & per consequens de fide, cui spes innititur. Est enim fides, teste Apostolo Hebræorum 11. initio, *sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.* Quòd au-

autem Anselmus solbriè & humiliter id præstet, ex toto contextu ipsius patet: ac præterea ex ijs quæ habet infrà c. 64. aliàs 61. vbi postquam explicuerat discrimen vtriusque processionis, & plura alia vtrique affinia, inquit: *Videtur mihi huius tam sublimis rei secretum transcendere omnem intellectus aciem humani: & idcirco conatum explicandi qualiter hoc sit, continendum puto*, &c.

15 IAM Verò disputationem ipsam, seu vestigationem eius discriminis, sub ea moderatione, quam paulo antè statuimus, piam & innoxiam esse, constat ex ipsis Petri Apostoli verbis ab Anselmo mutuatis. Etenim ille in prior Epistola c. 3. v. 15. inquit: *Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe.* Nequit autem reddi ratio de spe Christiana, nisi etiam reddatur de fide, cui ipsa innititur. Ergo iuxta Petrum Apostolum oportet investigare & quærere rationem veritatum fidei, ad reddendam semper satisfactionem omni poscenti. Non ergo vetat Scriptura, sed potiùs hortatur, vt iuxta debitam moderationem quæramus rationem veritatum fidei, quas credimus; proindeque rationem discriminis inter generationem & processionem diuinam. Quod monitū Principis Apostolum accipi debet iuxta capacitatem, conditionem, & statum vniuscuiusque: non autem indiscriminatim & æquè pro omnibus. Quamvis enim oporteat omnes fideles esse pro suo captu instructos, non solùm circa fidē, sed etiam circa rationes, quæ ipsi declarandæ ancillantur aut confirmandæ deseruiunt, ideoque Chrysostomus Homil. 16. in Ioannē duabus columnis extremis hortetur omnes fideles vt addiscant rationes mysteriorum fidei; adhuc tamen id præcipuè spectat ad Theologos, & Doctores sacros, maximè verò ad Episcopos, vt idem docet lib. 4. de Sacerdotio columna penultima. Quod ipsum planè perspectum habuit S. Fulgentius lib. 1. ad Trasimundum c. 1. fine: vbi in se, propter dignitatem Episcopalem, agnoscit onus & obligationem respondendi ad impia obiecta illius nequissimi & Ariani Regis, ac reddendi rationem de Catholica fide. Itaque ad omnes fideles spectat illud monitū Apostoli, quamvis inæqualiter, immo & quamvis nemo possit rationem prorsus exactam & adæquatam mysteriorum fidei reddere. Ideoque Iustinus in Expositione Fidei de Trinit. circa medium cùm præmisisset, ac probasset, *nullo modo nos posse penetrare ad diuinam essentiam, nec ad eius mysteria*; subdidit: *Non debemus tamen in totum ab ea quærenda desistere, sed PRO SVA QVISQVE PORTIONE acceptæ à Domino scientiæ rem examinet strenuè; certus non quidem exactè se percepturū; profuturum tamen per huiusmodi contemplationem accedendo ad illum propiùs.*

16 DICES: Dum quæritur ratio mysteriorum fidei, videtur non tam deferri doctrinæ ipsius fidei, quàm rationi. Ergo cessat, vel minuitur saltem fidei meritum, iuxta illud effatum Greg. Mag. Hom. 26. in Evan. *Fides non habet meritum, vbi ratio humana præbet experimentum.*

17 RESP. Negando antecedens: quoniam rationes mysteriorum fidei, vt piè & vtiliter quærantur, non sunt quærendæ veluti basis aut fundamentum; nec se habent antecedenter ad promptitudinem credendi, sed consequēter. Postquam enim quisquam assentitur fidei ex motivo diuinæ revelationis, & luminæ veracitatis ac sapientiæ Dei, qui nec fallere nec falli potest, movetur exinde ad inquisitionem rationum fidei explanandæ & ab obiectionibus tuendæ deservientium. quæ propterea non minuunt meritum fidei, sed potiùs ad illius augmentum proficiunt: vt observat D. Tho. 2. 2. q. 2. art. 10. Gregorius autem loquitur de ijs, qui potiùs experimento sensuum, & rationi in eo fundatæ deferunt, quàm fidei. Agit enim eo loci de incredulitate Thomæ Apostoli, qui noluit credere resurrectionem Christi, donec illam ad sensum perspectam haberet.

18 SECVNDO Suadetur exemplo Anselmi, & cæterorum Patrum longè antiquiorū. Etenim licèt faterētur sublimitatem inaccessam discriminis inter processionem Filij & Spiritus sancti, adhuc tamen vnusquisque pro modo suo tentavit reddere aliquam eius rationem, saltem ad occurrendum argumentis hæreticorum, & ne hi actum putarent de sententia Catholica. Assumptum patet, vel ex ijs ipsis Patribus, & alijs pluribus, quorum testimonia proferemus Disp. seq. Quippe verum est dictum illud S. Augustini lib. 4. de Trinit. c. 1. prope finem, oportere non solùm vt sciamus quid sit credēdum, sed etiam *quomodo & pijs opituletur, & contra impios defendatur.* Quod ipsum ex instituto docet lib. 2. de doctr. Christ. c. 16 28. 29. 31. 36 37. & 40. vbi & monet vtilem esse vsum Dialecticæ atq; omnimodæ Philosophiæ, ad doctrinam fidei meliùs capiēdam. Ac lib. 1. contra Cresconem testatur, hæreticos minimē ansos eum ipso disputare, quòd eius Logicam pertimescerent, quā errores illorum confutabat, & fidem Christi à tricis & cavillis eorum tuebatur: præsertim quoniam S. Doctor ex falsis hæreticorum thesibus alias colligebat, non solùm falsas, sed absurdas quoque apud ipsos; quas ne devorare cogerentur, tādem priores illas deserebant aut negabant. Et c. 14. monet, ac latè probat, Apostolum Paulum fuisse insignē Dialecti-

lecticum & Logicâ vſum ad redarguendos infideles. Denique c. 17. & 18. idipſum ferè probat de Chriſto D. qui argumentis propoſitis iuxta Dialecticæ præſcriptum vſus fuit ad convincendos Iudæos. Porrò in allegato cap. 37. libri ſecundi de doctr. Chriſt. rationem eius vtilitatis reddit dicens: *Hæc enim definitionum, concluſionum, & diſtributionum pars, plurimum intellectorem iuvat.* Similiter c. 31. iam allegato præmiſſerat Dialecticam, ſive artem ratiocinandi, *ad omnia genera quæſtionum, quæ in litteris ſanctis ſunt penetranda & diſſoluenda, plurimum valere.* Hieronymus quoque in librum Ezechielis eandem doctrinam probat, dum inquit: *Quidquid in hoc ſæculo peruerſorum dogmatum eſt, arte Dialecticæ ſubuertitur, & inſtar incendij, in cineres fauillaſque diſſoluitur.* Ergo tam procul eſt moderata ratiocinatio, ſeu exquiſitio rationum ad explicandas res fidei, ab eo vt inutilis aut inconceſſa ſit, vt potiùs conveniens & vtiliſſima cenſeatur à Patribus. Quare ij ipſi vt diſcrimen inter vtramque proceſsionem divinam tuerentur contra Arianos, Sabellianos, & Macedonianos, alioſque hæreticos, rationes aliquas reddiderunt, vti & Anſelmus in hoc capite, poſtea ordine ſuo exponendas.

19 CONFIR. Quoniam omnes Hæreſiarchæ, & ipſorũ ſequaces, ſunt, vt inquit Clemens Alexandrinus lib. 1. Strom. *certatores litium auidi, & flexuoſarum captionum ſartores.* Quamvis enim plurimùm de Dialecticæ peritia glorientur, vbi ad diſputationẽ acceditur, ſeu ſcripto, ſeu verbo, nõ tam ſyllogizant, quàm paralogizant. Idque nuperrimo exemplo deprehenditur in Ioanne Crellio, miniſtro illius Sarmaticæ Synagogæ, quæ eſt Racoviæ in Polonia. Etenim opus quod noſtra ætate edidit contra myſterium Trinitatis, & divinam Verbi generationem, ac proceſsionem Spiritûs ſancti, meris ſophiſmatis plenum eſt, & paralogiſmis. Ad occurrendum autem ijs, & ſolvendas tricas, opus eſt addiſcere ſeveram argumentandi methodum, & præterea quærere rationem aliquam congruentem fidei Catholicæ. Sic enim facilè extricantur cavilli hæreticorum, tum ex parte formæ, in quâ frequenter peccant; tum ex parte materiæ, in qua deſipiũt. Ergo ratiocinatio moderata non eſt inconceſſa aut inutilis ad exponendum myſterium Trinitatis, & diſcernendã vtramque proceſsionem divinã, ſed potiùs pia & proficua. Huc ſpectat quoddammodo monitum Ariſt. contra Sophiſt. lib. 1. Rhetor ic. c. 1. aientis: *Oportet vt contraria perſuadere poſſimus: non vt vtraque faciamus (mala enim facienda non ſunt) ſed ne nos lateat quomodo ſe habeant: & vt cum alij non iuſtè vtantur, oratione ſoluere poſſimus.*

20 EX Dictis patet ad rationes dubitandi initio Diſputationis propoſitas. Solùm enim damnant exquiſitionem rationum ad myſteria fidei perſuadenda aut tractanda, iuxta ſenſũ Aſſertionis noſtræ prioris ſectione ſecunda propoſitæ: non autem iuxta ſenſum, quam in poſteriori Aſſertione & tota hac ſectione explanavimus, & confirmavimus exemplo ipſorum Eccleſiæ Patrum. Et ſanè Anſelmus nõ, niſi ipſorum veſtigia ſecutus, in hoc capite tentat reddere rationem diſcriminis inter vtramque proceſsionem divinam: quoniam in Præfatione huius Opuſculi teſtatur, ſe, eo perlecto, nihil invenisſe, *quod nõ Catholicorum Patrum, & maxime B. Auguſtini ſcriptis cohæreat.* Itaque imitatione ipſorum impræſenti rationem diſcriminis reddit inter generationem Verbi, & proceſsionem Spiritûs ſancti: quam Diſputatione ſequenti explanabimus, & illuſtrare conabimur teſtimonijs eorundem SS. Patrum.

(?)

DIS-

DISPVTATIO XCV.

QVAENAM SIT RATIO DISCRIMINIS INTER VTRAMQVE PROCESSIONEM, IVXTA ANSELMVM, ET ALIOS PATRES.

AD CLARISSIMVM ET LITTERALISSIMVM PRINCIPEM D. D. PETRVM DE SARMIENTO ET TOLEDO, ILLVSTRISSIMORVM Comitum de Gondomar Primogenitum, Magnarum Domuum vtriusque cognominis splendidissimam sobolem, Iacobæum Equitem, Supremi Senatus Iustitiæ Consiliarium, olim Salmanticensis Academiæ Rectorem, & litterariæ iuventutis Principem, deinde Maioris Collegij Archiepiscopalis Purpuratum Sodalem, & insignem Iuris Cæsarei Professorem, &c.

VIDIMVS Disputatione præcedenti quam sublime & inaccessum sit menti humanæ discrimen inter generationem Verbi, & processionem Spiritus sancti. Vidimus præterea quo sensu liceat, aut non liceat vestigare tam ineffabile mysterium. Nunc ad aliqualem illius explanationem accedendum est, præeunte Anselmo, qui iuxta doctrinam aliorum Patrum præcedentium, rem ipsam, quantum fas est, exponere, & Catholicæ veritatis rationem reddere, iuxta monitum Apostoli Petri, curauit. Habet verò locum quæstio hæc apud Magistrum in 1. *Sententiarum pluribus locis.*

SCHOLIA IN CAPVT. LV.

SECTIO PRIMA.

Exponitur littera Anselmi, eiusque germana mens, circa discrimen vtriusque processionis, siue circa rationem, cur Spiritus sanctus non sit Filius.

2 CVM Iam exhibuerimus litteram huius capitis LV. ante Disputationem præcedentem, nunc oportet illam explanare. Epigraphe est: *Quòd non sit eorum Filius, Amor.* Nimirum, Spiritum sanctum in ordine ad Patrem & Filium non comparari veluti filium vtriusque. Quæ doctrina est certa secundùm fidem, & expressa illis verbis Symboli S. Athanasij, quibus docemur, non esse plures Filios in divinis, sed vnum nec Spiritum sanctum esse genitum, sed procedentem. Si autem compararetur ad Patrem & Filium sub habitudine filij; iam esset duplex filius in divinis, & Spiritus sanctus verè esset genitus: cum hæc sit propria notio Filij.

3 *QVID ERGO? CVM HIC AMOR, &c.* Proponit Anselmus rationem grauissimam dubitandi, quæ statim in oculos incurrit, & vrgere videtur, vt Spiritus sanctus sit Filius. Ea verò sic fere proponi potest sub severiori differendi formula. Quisquis oritur à principio viuente, tanquam ipsi perfectè similis in natura, profectò oritur tanquam genitus & Filius. Atqui Spiritus sanctus oritur à principio viuente, tanquam ipsi perfectè similis in natura. Ergo Spiritus sanctus oritur tanquam genitus & filius. Maior propositio constat ex defi-

definitione viventium tradita ab Aristotele, & à cæteris Philosophis cum ipso, per hoc vt generatio propria viventium sit *origo viuentis à viuente vt principio coniuncto in similitudinem naturæ.* Minor autem est omnino certa: nam fide sanctum est, & ab ipso Anselmo directè traditum cap 54 Spiritum sanctum procedere à Patre & Filio, tanquam ab vno principio. Aliunde certum est, quòd procedat ab ipso, tanquam vivens à vivente: & quidem similis ambobus perfectè in eadem numero substantia & natura, vt in hoc ipso capite traditur, & eadem Catholica fides docet. Nihil ergò deesse videtur, vt Spiritus sanctus sit verè genitus & filius.

4 HÆC Est gravissima illa difficultas quæ à tempore Concilij Nicæni torsit plurimùm ingenia Patrum, vsque adeò vt plerique illorum allegati Disp. præcedenti sect. 1. non solùm illam existiment inaccessam menti humanæ, sed & indicare videantur, omnino dimittendam, & continendam audaciam ingeniorum intra tenebras & latibulum fidei. Porrò obiectionem ipsam proponit Athanasius in Epist. ad Serapionem nomine illorum hæreticorum, qui divinitatem eripiebant Spiritui sancto: quoniam si procedit à Patre similis ipsi in natura, & tanquam verus Deus, negari non poterit quòd oriatur vt Filius. Quippe sic illi arguebant de Spiritu sancto: *εἰ μὴ κτίσμα ἐστὶ, μηδὲ τῶν ἀγγέλων εἷς ἐστὶν, ἀλλ' ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται· ὃν ὃν υἱός ἐστι καὶ οὗτος· καὶ δύο ἀδελφοί εἰσιν, οὗτός τε, καὶ ὁ λόγος.* id est: *Si creatura non est* (Spiritus sanctus) *nec vnus ex Angelis, sed à Patre procedit: igitur & ipse filius est; & duo sunt fratres, nimirum, ille ipse Spiritus, & Verbum.* Similiter Maximinus Arianus sic obijciebat apud Augustinum Tomo VI. lib. 1. contra eundem hæreticum: *Cùm enim & Spiritum sanctum de substantia Patris esse dicatis; si Filius de substantia Dei Patris est; cur vnus Filius est, & alius non est Filius? Quid Spiritus vobis delinquit, cùm ex eadem sit substantia, cùm æqualis sit Filio, vt dicitis?*

5 *SED SICVT VERBVM, &c.* Quamvis ea difficultas sit adeò gravis, nõ dubitat Anselmus illi occurrere, vt rationem reddat, quantum fas est, suæ fidei, iuxta monitum Petri Apostoli superiori Disputatione explanatum. Itaque rationem discriminis in eo fitam esse docet, quoniam Filius præ Spiritu sancto vi originis suæ procedit vt imago Patris, & promptam illius præfefert similitudinem. Exscribamus iterum verba integra Anselmi, quæ sanè illustria sunt, & in hac re amplissimam considerationis materiam nobis ministrant. Ait itaque Sanct. Doctor: *Sed sicut Verbum, mox vt consideratur, se prolem eius, à quo est, evidentissimè probat, promptam præseferẽdo parentis imaginem: sic Amor apertè se prolem negat: quia dum à Patre & Filio procedere intelligitur, non statim tam perspicuam exhibet se contemplanti eius, ex quo est, similitudinem: quamuis ipsum consideratæ ratio doceat, omnino idipsum esse, quod est Pater & Filius.* Vbi exponendi est proprietas sermonis in sensu formali verborum illorum de Verbo, seu Filio: *Mox vt consideratur*: ac præterea: *Promptam præseferendo parentis imaginem*: ac denique de Spiritu sancto: *Non statim tam perspicuam, &c.* Quibus subtiliter alterum ab altero distinguit, & vtriusque processionem internoscit ea phrasi, quæ rem commodissimè, & ad vsum Scholarum exponat, quantum fas est, & sublimitas mysterij finit.

6 VERVM statim pungit animum difficultas, cur aut quomodo Verbum præ Spiritu sancto, mox vt consideratur, se prolem eius, à quo est, evidentissimè probet, promptam præseferendo Patris imaginem. Eatenus enim illam præsefert, quatenus oritur vivens à vivente in similitudinem naturæ coniuncto. Atqui etiam Spiritus sanctus procedit tanquam vivens à vivente in similitudinem naturæ cõiuncto. Ergo etiam Spiritus sanctus, mox vt consideratur, se prolem eius, à quo est, evidentissimè probat, & promptam præsefert parentis imaginem. Hæc etiam ferè obiectio proponitur à Basilio Magno lib. 5. contra Eunomium in persona illius hæretici inquirentis: *εἰ θεῖόν ἐστιν εἰκὼν ὁ υἱὸς, ὁ δὲ τὸ πνεῦμα, διὰ τί μὴ υἱὸς τὸ πνεῦμα ἔφησαν;* Id est: *Cur Spiritus sanctus non sit filius Filij, siquidem est illius imago, sicuti Filius ipse Dei imago est?*

7 NON Videtur autem dubium, quin hæc eadem difficultas occurrerit Anselmo dum hoc caput scriberet. Verùm sibi visus est eam præoccupare, & solvere secundùm proprietatem verborum, quibus loquitur. Expendamus illa rursus: *Sicut Verbum, non vt consideratur, se prolem eius, à quo est, evidentissimè probat, promptam præseferendo Patris imaginem.* Nimirum, Filius Dei, non ex aliquo prædicato sibi communi, sed ex peculiari ac proprio, *sicut Verbum* (quæ ratio sibi peculiaris & propria est, iuxta dicta cum eodem S. Doctore suprà Disp. LXII. per totam) statim, & vi processionis suæ, præsefert promptam Patris imaginem. Nam etiam ratio imaginis non est communis Filio, & Spiritui sancto, sed propria Verbi, seu Filij: vt pariter cum eodem explicuimus Disp. LXX. ex professo. Itaque Anselmus sibi constat, & cohærenter ad doctrinam in superioribus traditam loquitur impræ-

sens

sénti. Nimirum suprà cap. 38. aliàs 37. loquens de Verbo divino, dixit: *Verbum namque hoc ipsum, quod Verbum est, aut imago, ad alterum est: quia non, nisi alicuius, Verbum est, aut imago: ET SIC PROPRIA SVNT HÆC ALTERIVS, VT NEQVAQVAM ALTERI COAPIENTVR. Nam ille, cuius est Verbum, aut imago; nec imago, nec Verbum est.* Itaque quemadmodum Anselmus docet, rationem Verbi esse propriam Filij Dei præ alijs duabus personis, & relativè dici de ipso, non communiter: ita etiam idipsum censet de ratione imaginis: vt propterea solus Dei Filius ex notione sibi propria, & vi originis suæ, procedat vt imago, sive promptam præseferat parentis imaginem. Quapropter iuxta S. Doctorem, ratio genuina ne Amor, sive Spiritus sanctus sit Filius, est quoniam vi originis suæ non procedit vt imago parentis, & vi processionis suæ *non statim tam perspicuam exhibet se contemplãti eius ex quo est, similitudinem.*

8 SIMILITER Cap. 39. immediatè sequenti aliàs 38. loquens de processione Verbi divini propria, inquit: *Verbum summi spiritus* (id est, Patris, quem sæpiùs indigitat ea appellatione complexa) *sic esse ex ipso solo, vt perfectam eius, quasi proles parentis teneat similitudinem.* Itaque ideo Verbum oritur tãquam proles parentis, id est, tanquam Filius, quia ita oritur à solo summo spiritu, sive Patre, vt maneat, seu accipiat vi originis suæ similitudinem cum ipso, non quamlibet, sed *perfectam*, id est, adæquatam, & omnibus numeris absolutam. Cùm que in progressu eiusdem capitis sibi obiecisset exempla quædam rerum ex alijs nascentium, quæ tamen non sunt earum imagines, nec proles; subdit peculiare discrimen ab ijs in Filio Dei: *quia tantò congruentiùs dici potest Verbum summi spiritus ex illo existere nascendo, quantò perfectiùs, quasi proles parentis, trahit eius similitudinem ex ipso existendo.* Vbi Verbo Dei similitudinem perfectam & adæquatam ad suum principium tribuit, non vicumque, sed vi processionis suę. Hoc enim significant verba illa: *Perfectiùs quasi proles Parentis, trahit eius similitudinem ex ipso existendo*: id est, procedendo, aut nascendo. Ideo ergo solus Filius nascitur, & est proles parentis, quoniam vi originis suæ procedit vt Verbum & imago adæquata & perfectissima sui principij.

9 QVÆRIS Tamen, & vrges: Etiã Spiritus sanctus per processionem trahit seu accipit eandem numero naturam, quâ est perfectè & adæquatè similis suo principio. Quin & omnes perfectiones attributorum pariter accipit, ac procedit tanquam verus Deus, & omnino æqualis Patri ac Filio: vt suprà Disp. LXXXIX. contra hæreticos Pneumatomachos demonstratum fuit. Quid ergo deficit, vt Spiritus sanctus procedat tãquam imago perfecta, & per consequens tanquam proles, & verus Filius?

10 VT Huic difficultati, quæ summa est in re præsenti, occurram ex mente Anselmi, revocandum est in memoriam quod ipse docuit suprà cap. 32. aliàs 30. cui epigraphe: *Quòd summus spiritus* (id est, Pater) *seipsum dicat coæterno Verbo.* Id autem in decursu capitis probare nititur ex eo quòd omne Verbum, quo res aliqua mente dicitur, sit similitudo rei intellectæ: omne autem intelligens seipsum, concipit verbum interius, tanquam similitudinem aliquam sui, apud se expressam. Cumque summus spiritus, sive Pater, necessariò, æternè, & perfectissimè intelligat seipsum, & sui memor sit; oportet vt intra se concipiat Verbum aliquod necessarium, coæternum, & perfectissimum: id est, perfectissimè ipsum exprimens per adæquatam similitudinem ad principium intelligens, sive dicens. Quare sic concludit Anselmus illud caput: *Ergo summus ille spiritus* (nimirum, Pater) *sicut est æternus; ita æternè sui memor est, & intelligit se ad similitudinem mentis rationalis: immo non ad vllius similitudinem, sed ille principaliter, & mens rationalis ad eius similitudinem. At si æternè se intelligit, æternè se dicit. Si æternè se dicit, æternè est Verbum eius apud ipsum. Sine igitur ille cogitetur nulla alia existente essentia, sive alijs existentibus; necesse est Verbum illius coæternum illi esse cum ipso.* Itaque propriam ac peculiarem rationem generationis divinæ exponit S. Doctor per hoc, vt summus spiritus, sive Pater, intelligendo seipsum necessariò, æternè, & perfectè, concipiat, seu dicat apud se Verbũ pariter necessarium, æternum, & perfectissimè sibi simile. Vnde & cap. 33. sequenti, aliàs 31. subdit: * Sed vtique Verbum quo se dicit summa sapientia, convenientissimè potest dici Verbum eius, secundùm superiorem rationem: QVIA EIVS PERFECTAM TENET SIMILITVDINEM.* Et quibusdam interiectis, concludit: * Hoc itaque modo, quis neget, summam sapientiam, cum se dicendo intelligit, gignere consubstantialem sibi similitudinem suam, id est, Verbum suum? Quod Verbum (licet de re tam singulariter eminenti propriè aliquid saris convenienter dici non possit) non tamen inconvenienter, SICVT SIMILITVDO, ITA IMAGO, ET FIGVRA, ET CARACTER EIVS DICI POTEST.* Hactenus S. Doctor. Vbi apertissimè tradit propriam rationem generationis Verbi di-

bi divini, quatenus oritur ex intelligentia perfectissima summi spiritus, sive Patris, seipsum necessariò, æternè, & plenissimè considerantis: ac propterea concipientis apud se Verbum necessarium, æternum, consubstantiale, & plenissimè simile ipsi, veluti adæquatam imaginem. Quæ ratio non militat in Spiritu sancto: quoniam cùm non procedat per intellectum, sed per voluntatem, vt suprà Disp. LXXVIII. ex professo traditum est, quamvis revera sit Deus, & consubstantialis suo principio, *non statim tam perspicuam exhibet se cõtemplanti eius, ex quo est, similitudinem*: vt inquit Anselmus in hoc capite. Id est, ex vi suæ originis in sensu formali non trahit eam similitudinem adæquatam; ac proinde non procedit vt Verbum, neque vt imago, prout omnino exigebatur vt oriretur tanquam filius per divinam illam & summam generationem.

11 CONFIRMAT S. Doctor hanc ipsam rationem discriminis suprà cap. 48. aliàs 46. dicens: *Rem etenim cogitare, cuius memoriam habemus, hoc est mente eam dicere; verbum verò rei est ipsa cogitatio ad eius similitudinem ex memoria formata. Hinc itaque liquidò animaduerti potest de summa sapientia, quæ sic semper se dicit, sicut sui semper memor est, quia de æterna memoria eius coæternum Verbum nascitur. Sicut igitur Verbum congruè intelligitur proles: ita memoria nomen parentis aptissimè suscipit.* Hæc igitur genuina ratio est, iuxta Anselmum, cur origo Verbi divini, prout distincta à processione Spiritus sancti, sit vera nativitas, seu generatio; & per consequens, vt Verbum divinum ex peculiari notione oriatur tanquam vera proles, & Filius. Quam ipsam doctrinam latè explanabimus in sectionibus sequentibus, & confirmabimus, tanquam cohærentem testimonijs aliorum SS. Patrum, & theologicæ rationi; insuperque ab obiectionibus vindicare conabimur. Nunc superest prosequi breviter Scholia eiusdem capitis 55. in quo versamur.

12 *DENIQVE SI PROLES EORVM EST, &c.* Amorem, sive Spiritum sanctum, non esse prolem, sive fœtum, aut filium duarum personarum, ex quibus procedit, probat insuper S. Doctor ab absurdo: quoniam sic oporteret, vt alteri conveniret ratio Patris, alteri matris, relatè ad ipsum: aut certè, quod vel vtrique simul conveniret ratio Patris, vel ratio matris. Hæc autem omnia repugnant. Primùm quidem ex eo, quòd Spiritus sanctus non aliter procedit à Patre, quàm à Filio; sed eodem prorsus modo, & tanquam vt vnico principio & per vnicã spirationem; ab ostensum fuit cap. 54. præcedenti. Ergo nulla est ratio cur alter eorum sit pater, alter mater Spiritus sancti. Huc spectat repugnantia varietatis sexuum in divinis, iam suprà explosa cap. 42. & à nobis in eius Scholijs Disp. LXXXII. sect. 5. & 6. Secundum verò æqualiter absurdum est: quoniam nulla ratione aut exemplo monstrari, aut verosimile ostendi potest, duo aliqua in ordine ad eundem fœtum habere simul rationem patris, sicuti nec matris. Non ergo Spiritus sanctus procedit ab vtroque simul habente rationem Patris, vel etiam matris: ac proinde nullatenus procedit ab ijs tanquam filius.

13 PLVRA Sese offerebant ad illustrãdam hanc posteriorem Anselmi rationem: quæ, quoniam à nobis præmissa fuerunt loco nuper indicato, frustra hoc loci reponerentur. Addendum tamen est, illam videri desumptam ex Magno Augustino libro quinto decimo de Trinitate cap. 37. vbi postquam explanavit, quemadmodum à quo habet Filius, vt sit; ab eo etiam habet, vt producat Spiritum sanctum; subdit: * Hic vt cumque etiam à talibus, quales nos sumus, intelligi potest, cur non dicatur natus esse, sed potiùs procedere Spiritus sanctus: quoniam si & ipse Filius diceretur, amborum vtique filius diceretur: quod absurdissimum est. Filius quippe nullus est duorum, nisi Patris & matris. Absit autem vt inter Deum Patrem, & Deum Filium, aliquid tale suspicemur: quia nec filius hominum simul ex patre & matre procedit: sed cùm in matrem procedit ex patre, non tunc procedit ex matre: & cùm in hanc lucem procedit ex matre, non tunc procedit ex patre. Spiritus autem sanctus non de Patre procedit in Filium, & de Filio procedit ad sanctificandam creaturam; sed simul de vtroque procedit: quamvis hoc Pater Filio dederit, vt quemadmodum de se, ita de illo quoque procedat. * Hactenus ille. Alteram eiusdem rationis partem postea ex Anselmo videtur mutuasse Hugo Victorinus lib. 1. de Sacramentis parte 3. cap. 23 & 26. dicens, ideo Spiritum sanctum non esse Filium, quoniam ab vtroque procedit; *ne duo sint patres vnius Filij.* Ac præterea in Summa Sentent. tract. 1. cap. 7. ait: *Non est Spiritus sanctus genitus: quia cùm sit à Patre & Filio, si genitus esset, iam haberet duos patres: & sic in Trinitate esset confusio in qua & duo Patres, & duo filij essent.*

(☆)

SECTIO SECVNDA.

Ratio discriminis inter vtramque diuinam processionem tradita ab Anselmo, confirmatur & illustratur ex sacris litteris, & communi sensu Patrum Græcorum.

14 VIDIMVS Sectione præcedenti, Anselmum vtriusque processionis discrimen in eo palam collocasse, quòd solus Filius vi processionis suæ oriatur vt Verbum adæquatum, & imago, exprimens perfectam & adæquatam similitudinem ad suum parentem. Nunc oportet eam ipsam rationem discriminis confirmare & illustrare ex sacris litteris, & doctrina SS. Patrum, quorum vestigijs Anselmus vbique & constanter institit.

15 PROBATVR I. Scripturæ testimonijs, in quibus Filius Dei secundùm rationem sibi propriam sæpe dicitur Imago Dei, siue Patris. Etenim Colos. 1. dicitur de illo: *Qui est imago Dei inuisibilis* Et 2. Corinth. 4. *Qui est imago Dei.* Romanorum 8. *Prædestinauit conformes fieri imaginis Filij sui.* Huc spectant alia loca in quibus alia nomina æquivalentia ipsi tribuuntur. Nam Philip. 2. v. 6. dicitur μορφὴ, id est, figura: Iacuti & Hebræorum 1. *Qui, cùm sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius.* Ibidemque vesu 3. appellatur *character.* Nonnunquam etiam εἶδος, siue *species*, nimirum, Patris, dicitur. Quod obseruauit Cyrillus Alexandrinus lib. 12. Thesauri in illa Christi verba ad Iudæos Ioannis 5. οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε πώποτε, οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἑωράκατε. *Nec vocem eius vnquàm audistis, nec speciem eius vidistis.* In quæ verba idem Cyrillus ita loquitur: *Hæc omnia ergo Filius est: Vox, & species, & Verbum Patris. Quòd si species est; perspicuum est, etiam imaginem esse.* Nimirum, idem ferè significant εἶδος & εἰκὼν Græcè, ac Latine *species & imago.* Quin etiam in Veteri Testamẽto de Filio Dei dicitur Sapientiæ 7. vers. *Candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula, & imago bonitatis illius.* Nihil autem horum in sacris litteris legitur de Spiritu sancto. Ergo Filius Dei, prout distinctus à Spiritu sancto, & vi processionis suæ peculiaris, oritur vt imago Patris plenissima & perfectissima: ac per consequens vi suæ originis præsefert, vt loquitur Anselmus, promptam parentis similitudinem, iuxta quam attenditur proprijssima ratio Filij.

16 PROBATVR II. Testimonijs Patrum Græcorum. Imprimis antiquissimus Origenes id disertè tradit Homil. prima in Genesim, dicens: * Quæ est ergo alia imago Dei, ad cuius imaginis similitudinem factus est homo, nisi Saluator noster, qui est primogenitus omnis creaturæ? * Similiter Clemens Alexandrinus in Protreptico: ἡμὲν γὰρ τοῦ θεοῦ εἰκὼν ὁ λόγος αὐτοῦ, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ νοῦ γνησιος ὁ θεῖος λόγος, φωτὸς ἀπόχυτον φῶς. εἰκὼν δὲ τοῦ λογου ἀνθρωπος. Id est: *Verbum est Dei imago, & germanus mentis filius Verbum diuinum luminis archetypum lumen. Imago verò Verbi homo est.* Quid clarius, aut conformiùs toti doctrinæ Anselmi, sectione præcedenti explicatæ, qua in vno & solo Filio Dei mirè coniunguntur ratio Verbi intellectualis, & imaginis exprimentis genitorem? Alexander quoque Alexandrinus in Epistola ad Alexandrum Constantinopolitanum, quæ habetur Græcè & Latinè ante Concilium Nicænum, ita loquitur maximè ad rem nostram: * Patris Filius paternam effigiem accuratè seruare solet: quippe cùm eius similitudinẽ à natura in se impressam habeat, & perfecta sit Patris imago, & expressa similitudo exemplaris primarij. Vnde Dominus Philippo Patrem videre cupienti, apertè commonstrat: QVI VIDET ME, VIDET ET PATREM.* Vbi & alium illustrem locum ex Euangelio indicat, quo pariter probatur, Filium Dei ex propria ratione esse imaginem Patris: quoniam proprium imaginis est, vt ea visa, statim videatur archetypon, siue exemplar, cuius imago est.

17 SIMILITER Athanasius in Epist. de decretis Nicænæ Synodi ait de Verbo diuino, siue Christo: *Quòd si eum imaginem nomines, Filium hoc ipso eum indicaueris. Quid enim est simile Deo, nisi sua ipsius progenies?* Vbi formula illa, *hoc ipso*, denotat sensum formalem, cur Verbum sit Filius Dei. Quòd si ratio imaginis non esset ipsius propria, ineptè collegisset Athanasius, ex eo quod imago sit, Filium hoc ipso esse. nam in ea hypothesi Spiritus sanctus esset imago, quin tamen sit Filius. Præterea in eadem Epist. circa medium, ita Arianos vrget: * Si concesserint, Deum non, nisi semel. Verbum proferre; fieri non potest, quin agnoscant, eum ita loquentem, Verbi sui Patrem esse. * Ergo quia per locutionem intellectus paterni nequit procedere, nisi vt Filius. Basilius, quoque, quamvis in oppositum huius sententiæ allegari soleat, & alicubi subobscurè loquatur, illam apertè tradit lib. 2. contra Eunomium, dicens de Filio Dei: * Est imago Dei inuisibilis: imago non inanimata, non manu fabricata, vel artis, vel commentationis opus; sed imago viuens: immo verò ipsa vita, non in figuræ similitudine, sed in ipsa substãtia identitas

vitatem retinens. * Præterea Epist. 37. quæ est ad Gregorium Nyssæ Antistitem fratrem suum inquit: *Non enim consistere poterit imaginis ratio, nisi per omnia ad archetypum expressa suis omnibus numeris sit, nihilque variet.* Immo & rationem ipsam, quam ex Anselmo protulimus, sic reddit eodem loco: * Perinde, atque in speculo quodam puro, qui impressam illi formam considerat, evidentem habet imaginati vultus cognitionem: ita & qui Filium cognoverit, paternæ sinui hypostaseos charactere per Filij cognitionem in corde suo iam suscepit, ita vt hypostasis Filij, instar formæ ac faciei sit paternæ cognitionis: & contrà Patris hypostasis in forma Filij cognoscatur.* En vbi Filius Dei ex vi hypostaseos, seu ex propria ratione suæ personæ, iuxta Basilium, est perfecta imago, per omnia ad archetypum, suis numeris expressa, & instar speculi puri ipsum evidenter repræsentans, veluti parentem & genitorem suum. Ergo ideò Verbum præ Spiritu sancto est Filius, quoniam ex propria ratione, & vi originis suæ, procedit vt imago plena & adæquata Patris ipsum perfectè repræsentatis. Verùm & præterea Homil. 16. in illud Ioan. *In principio erat Verbum*, ita loquitur: *Cur Verbum? Vt quòd ex mente procedit ostendatur. Cur, inquam, Verbum? Quoniam sine motu genitum est. Cur Verbum? QVONIAM IMAGO EST GENITORIS, TOTVM IN SE MONSTRANS GENITOREM.* Quid illustrius? Itaque ex ratione perfectissimæ imaginis habet, vt sit Verbum à Patre genitum, sive Filius.

18 CYRILLVS Quoque Alexandrinus propriam rationem æternæ generationis exponit penes originem Verbi per intellectum, tanquam imaginis in quâ perfectè repræsentatur, seu ad vivum depingitur Pater. Etenim lib. 1. Thesauri inter medium & finem inquit: * Sic ex seipso absque passione Filium genuit Pater, sicut sapiens, ex sapientia sua quidquid excogitaverit atque pepererit, veluti Geometriam, Musicam, aut aliquid huiusmodi. Hæc enim fœcundę sapientiæ fructus sunt, & sic se habent secundùm naturam, vt excogitatũ artificiũ à sapientia, nõ sit separatũ ab ea. NAM CVM SIT EX IPSA, IN IPSA ETIAM EST, ET IMAGO EIVS EST. * Et paucis interiectis subdit: * Intelligendum est, sic ex Patre natum Filium, vt sapientiâ ex mente, quę quoddammodo esse à mente per expressionem ipsius videtur, & in ipsa verè est. Nec defluxum mens passa est aliquem, quia sapientia genuit: sed tota manens in sua natura conservata est, & tota de sapientia depingitur.* Itaque peculiaris & propria notio processionis Verbi explanatur per originem ex sapientia fœcunda Patris nec qualemcumque originem, sed imaginis, seu Verbi, ipsum perfectè exprimentis.

19 DAMASCENVS Oratione de Imaginibus, sic propriam rationem Verbi, seu Filij Dei exponit: *ἐστι μὲν ὁ υἱὸς εἰκὼν τοῦ πατρὸς φυσικὴ*, &c. *Est quidem Filius imago naturalis Patris, & nulla re discrepans, per omnia ei similis, excepta Ingeniti proprietate, & paternitate.* Ac præterea lib. primo de Imaginibus ait: *Quod itaque ratione imitationis hic est imago, illic naturaliter est Filius.* Itaque Filius Dei ex propria ratione, & vi generationis suę procedit vt naturalis imago Patris, & per omnia ei similis, excepta notione Ingeniti, & paternitate.

20 EVSEBIVS Cæsariensis lib. 4. Demonstr. Evang. cap. 2. rem ipsam iuxta sensum Catholicum exponere videtur, quamquam alijs locis suspectus sit de Arianismo. ait enim. *Non immeritò oracula theologice loquentia, Deum genitum illum enuntiant, TANQVAM EVM, QVI DIVINÆ NATVRÆ SOLVS IN SEIPSO FERAT IMAGINEM, propter quam & Deum quoque, & esse illum, & dici, EIVS VIDELICET, QVÆ QVOD PRIMVM EST REFERT, EXPRESSÆ SIMILITVDINIS GRATIA.* In quibus nota exclusivam dictionem *solus*: quâ satis significat, Spiritum sanctum non esse Filium, quâvis Deus sit: quoniam non est Deus gratiâ, sive ratione similitudinis expressę, aut imaginis. Hoc enim est proprium solius Filij. Consonat Epiphanius Hæresi 69. pag. 7. probans, Filiũ esse Deum, quoniam vi generationis procedit similis Deo Patri in natura. Ait enim: * Omne quod generat, simile quid generat: homo hominem generat, & Deus Deum. * Ac præterea Hæresi 73. in medio: * Alterum solùm dictum, conducit ad alterius intelligentiam: & non nomen solum, sed cum nomine etiam naturæ consortium. Patrem enim intelligentes Deum, Dei Patrem intelligimus; & Filium intelligentes Dei, Deum intelligimus relatum Filium Dei, & similem illi secundũ naturam, cuius intelligitur Filius. * Non solùm ait Epiphanius, Filium Dei esse similem in natura Patri, sed præterea in ipso intellectu Filij intelligi similitudinem in natura cum ipso; quasi ratio formalis generationis divinæ sit, vt vi illius communicetur similitudo in natura; quod suprà ostendimus soli Filio convenire. Denique Hæresi 76. col. 6. inquit: *Si quidem genuit ex se Filium, impossibile est non esse æqualem, ac similem Patri. Omne enim quod gignit, simile sibi gignit.* Ac longè postea respondens ad caput primum Aetij ait: *Impossibile*

bile est gignentem dissimilem & inæqualem sibi ipsi gignere, & genitum genitori dissimilem esse. Porrò similitudo, quæ vi generationis accipitur, est propria imaginis naturalis: atque adeò perinde fuit Epiphanium dicere, Filium Dei vi generationis evadere similem Patri, atque oriri tanquam imaginem eius naturalem.

21 DENIQVE Gregorius Nazianzenus (vt plures alios è Græcis omittã) Orat. 36. quæ est quarta de Theologia num. 82. iuxta partitionem Iacobi Billij, inquit: *Compendiosa faciliſque naturæ paternæ declaratio est Filius. Omne enim quod genitum est, genitorem suum tacita quadam voce definit.* Appellat quoque Filium, *perfectam imaginem per omnia similem*, Oratione 42. Vbi Niceætas eius Interpres num. 19. col. 2. ita id exponit: * Imago est vivi archetypi, & vita ipsa, longeque maiorem similitudinem habet, quàm sit ea, qua Seth Adamum refert, vel quâ quidquid gignitur, id à quo generatur, exprimit. * Nimirum, Filius Dei vi generationis suæ in sensu formali trahit adequatam & perfectissimam similitudinem ad suum genitorem, tanquam Verbum naturaliter & intelligibiliter simul illud exprimens. Quod nec in humana, nec in alia quavis generatione cernitur. Spiritus sanctus autem, etsi accipiat similitudinem in natura perfectissimam, non tamen procedit vt imago, neque ex vi originis suæ eam similitudinem trahit, sed quasi consequenter solùm, vt postea plenius apparebit.

SECTIO TERTIA.

Eadem discriminis ratio confirmata ex doctrina Patrum Latinorum, ac præsertim D. Thomæ, & plurimorum Theologorum ex omnibus Scholis.

22 PROBATVR III. Anselmi sententia, & ratio discriminis ab eo tradita, ex Patribus Latinis: qui generationis divinæ propriam rationem per id exponunt, vt Filius oriatur tanquam imago plena Patris, ipsique perfectè similis. Imprimis Magnus Augustinus, quem præ cæteris se ducem habere profitetur Anselmus, eandem ferè rationem discriminis inter vtramque processionem indicat variis locis. Etenim lib. 6. de Trinitate cap. 3. (prout allegatur à Magistro in 1. dist. 27. cap. *Hinc non est*) ita loquitur: * Verbum quidem solus Filius accipitur; non simul Pater & Filius, tanquam ambo sint vnũ Verbum. Sic enim Verbum dicitur, quomodo imago; non autem Pater & Filius, ambo imago; sed Filius solus imago Patris, quemadmodum Filius. * Et lib. 9 cap. 12. sic ex analogia mentis humanæ concipientis verbum expressivum sui initium capit ad exponendam rationem propriam generationis Verbi divini: * Omnis res, inquit, quamcumque cognoscimus, cõgenerat in nobis notitiam sui. Ab vtroque enim notitia paritur, à cognoscente & cognito. Itaque mens, cùm seipsam cognoscit, sola parens est notitiæ suæ: & cognitum enim, & cognitor ipsa est. * Deinde verò lib. 15. eiusdem operis cap. 14. ex ea doctrina circa verbum mentis creatę progreditur ad vestigandam generationem Verbi divini. Ac postea cap. 27. agens ex professo de discrimine inter vtramque processionem, quamvis præmittat, neminem mortalium posse id plenè exponere; adhuc tamen illud assignat penes hoc, vt solus Filius oriatur velut imago, sive tanquam Verbum per paternam mentem expressum. Vnde & sparsim eo loco has propositiones tradit, quæ in rem nostram aptissimæ sunt. *Ipsa ostendit tibi Verbum tuum esse in te, quando de scientia tua gignitur. Fitque in acie cogitantis imago simillima cogitationis eius, quam memoria continebat; ista duo, velut parentem & prolem, tertia voluntate sive dilectione iungente. Quam quidem voluntatem de cognitione procedere, NON TAMEN ESSE COGITATIONIS IMAGINEM, ET IDEO QVANDAM IN HAC RE INTELLIGIBILI NATIVITATIS ET PROCESSIONIS INSINVARI DISTANTIAM, &c.* Itaque ex sensu Augustini, ideo sola processio Filij est nativitas, seu generatio, quia oritur à Genitore suo per mentem, sive cogitationem, tanquam Verbum & imago ipsius: secus verò Spiritus sanctus, quem significat S. Doctor nomine voluntatis. Consonat sibi ipsi lib. 7. de Trinit. cap. 2. vbi tradit illud effatum communiter receptum à Scholasticis cum Magistro in 1. dist. 27. *EO FILIVS, QVO VERBVM: ET EO VERBVM, QVO FILIVS.* Ac post pauca monet: vt cũ sapientia dicitur nata, *in eo quòd nata est, & Verbum, & imago, & Filius intelligatur.* Itaque generatio, seu nativitas divina, prout distincta à processione Spiritus sancti, exprimitur per originem Verbi, & imaginis & Filij: tanquam solus oriatur vt Filius, qui ex vi processionis suæ oritur tanquam Verbum divinæ mentis, & imago genitorem repræsentans. Quæ est ipsissima Anselmi ratio.

23 HILARIVS Etiam variis locis posteriorem partem doctrinæ eiusdem præmisit. Etenim lib. 7. de Trinitate columna antepenult. inquit: *Quod ergo imago est, eo profi-*

cit;

cit, vt Deum Patrem Vnigeniti Dei significet natiuitas, significet autē, VT FORMA ET IMAGO INVISIBILIS DEI. Ac lib. 9. col. 2. *PERFECTA NATIVITAS PERFECTAM IMAGINEM PRÆSTAT.* Rursus lib. de Synodis col. 7. ad Canonem tertium Orientalium ait: *Omnem in se diuinitatis paternæ, qualis & quanta est, formam inuisibilis Dei Filius, & imago complectitur: ET HOC VERE EST ESSE FILIVM, paternæ scilicet formæ veritatem coimaginatæ in se naturæ perfecta similitudine retulisse.* Vides propriam rationem generationis diuinæ, per hoc explicatam, vt qui verè Filius Dei est, omnem formam inuisibilis Dei, qualis & quanta est, complectatur vt imago, secundùm perfectam similitudinem.

24 AMBROSIVS Quoque lib. de Myster. Dominicæ Incar. cap. vlt. eandem rationē indicat, dum ait: *Cur solus Filius imago inuisibilis Dei dicitur, & character substantiæ eius; nisi quia in eo naturæ eiusdem vnitas, & maiestatis expressio est?* Vbi rationem diuersitatis non in eo solo posuit, quod Filio sit *naturæ eiusdem vnitas.* Hæc enim Spiritui sancto etiam competit. Sed addidit præterea: *Et maiestatis expressio est.* Quoniam, nimirum, solus filius vi originis suæ exprimit, tanquam Verbum, totam maiestatem, id est plenitudinem perfectionum, quæ est in suo prototypo & Genitore.

25 DENIQVE Huc advocari possunt testimonia, tum Scripturæ, tum SS. Patrum, qui diserte docent, Filium Dei ex propria & peculiari ratione procedere tanquam Verbum: & iam exscripta aut indicata fuerunt suprà Disp. LXX. sect. 2. & 3. Inde enim planè colligitur, generationis diuinæ terminum, prout distinctum à termino processionis, oriri vt Verbum mentis diuinæ, & consequenter vt imaginem perfectam Genitoris seipsum planè intelligentis. Inter ea verò placet resumere verba illa Clementis Papæ & discipuli Apostolorum, aientis in Epist. 1. ad Iacobum fratrem Domini: *Cuius verè Filius est Verbum, & speculum, & character, & imago viuens Patris viuentis.* Spectant hunc etiam omnia illa loca Patrum, quibus suprà Disp. LXXXV III. sect. 2. ostensum fuit, Filium Dei, prout distinctum à Spiritu sancto, oriri per intellectum: ac proinde tanquam Verbum & imaginem adæquatè expressivam Genitoris. Cumque nec ratio Verbi, nec origo per intellectum, nec subinde ratio imaginis, competat Spiritui sancto, consequens est vt hic non procedat vt Filius.

26 PROBATVR IV. Scholasticorum frequenti consensu, atque imprimis Doctoris Angelici, qui varijs locis eandem ratio-

ctoris Angelici, qui varijs locis eandem ratio-

tionem discriminis ab Anselmo traditam, & hactenus explanatam, videtur reddere inter vtramque processionem. Etenim 1. p. quæst. 27. art. 4. corp. inquit: *Processio, quæ attenditur secundùm rationem intellectus, est secundùm rationem similitudinis: & in tantū potest habere rationem generationis, quia omne generans generat sibi simile.* Vbi verborū contextus denotat, S. Doctorem loqui in sensu formali. Subdit verò rationem discriminis, quam quærimus, dicens: *Processio autem, quæ attenditur secundùm rationem voluntatis, non consideratur secundùm rationem similitudinis; sed magis secundùm rationem mouentis, & impellentis in aliquid. Et ideo quod procedit in diuinis per modum amoris, non procedit vt genitum, vel vt Filius; sed magis procedit vt Spiritus.*

27 VERVM Quoniam in oculos incurrit difficultas, quâ objici solet, hac discriminis ratione solùm probari similitudinem intelligibilem in Verbo, quæ non sufficit ad generationem naturalem; ipse S. Doctor præmisserat huius nodi solutionem art. 1. eiusdem quæstionis ad 2. dicens: *Quantò aliquid magis intelligitur, tantò conceptio intellectualis est magis intima intelligenti, & magis vnum. Nam intellectus secundùm hoc quod actu intelligit, secundùm hoc fit magis vnum cum intellecto. Vnde cùm diuinum intelligere sit in fine perfectionis; necesse est quòd Verbum diuinum sit perfectè vnum cum eo absque omni diuersitate.* Itaque intellectio, non quælibet, sed summè perfecta, qualis est divina & paterna, ex propria ratione habet vt sit assimilatrix summè perfectè, absque vlla diversitate: ac proinde non solùm intelligibiliter, sed naturaliter, in vna & eâdem numero natura.

28 EANDEM Doctrinam tradit fusiùs lib. 4. contra Gent. cap. 11. vbi columna 2. ex propria & peculiari perfectione intellectionis divinæ colligit, Verbum divinum procedere, non modò vt Deum intelligibiliter, sed etiam naturaliter, sive in eadem numero natura cum Patre. Etenim obseruans eo loci, *in Deo intelligente seipsum, idem esse intellectum, & rem quæ intelligitur, & intentionem intellectam*, quam ait esse Verbum, hoc discriminis esse monet inter Verbum creatum & increatum: * Nam Verbum hominis non posset dici simpliciter & absolutè homo, sed secundùm quid; scilicet, homo intellectus. At verò Verbum Dei non solùm est intentio intellecta; sed etiam Deus in eadem numero natura subsistens. * Inferiùs verò ita colligit:

Relin-

Relinquitur ergo, QVOD VERBVM DEI NON SOLVM SIT IMAGO, SED ETIAM FILIVS. Non enim sic esse imaginem alicuius, vt eiusdem naturæ sit, in aliquo inveniatur, qui filius dici non possit; dummodo hoc in viuentibus accipiatur. Nam quod procedit ex aliquo viuenti in similitudinem speciei, dicitur filius eius. Ac denique infrà: *Hæc est vera generationis ratio in rebus viuentibus, quòd id quod generatur, à generante procedat, vt similitudo ipsius, & eiusdem naturæ cum ipso. Est ergo Verbum Dei genitum.* Vnde & cohærenter ad eam doctrinam cap. 19. sequenti post medium ostendit, processionem Spiritus sancti non esse generationem. Vides quemadmodum Sanct. Doctor probet, vi intellectionis paternæ, atque ex propria & summa ipsius perfectione oriri Verbum, seu imaginem, quæ non modò sit Deus intelligibiliter, sed etiam naturaliter, sive in eadem omnino natura: ac per consequens verus & naturalis Filius. Ac rursus eodem lib. 4. cap. 19. subdit, processionem Spiritus sancti non esse generationem: quia processio rei ad hoc, vt sit in in voluntate sicut amatum in amante, non est secundùm similitudinem speciei, quam per se spectat generatio.

29 QVARE Angelicum Doctorem sic ferè exponunt omnes Interpretes domestici, quos allegant & sequuntur Ioannes à Sanct. Thoma 1. part. quæst 27. disput. 12. art. 7. & Godoy disput. 74. & ex Scriptoribus Societatis Ruiz disput. 6. sect. 3. ex alijs Aversa 1. part. quæst. 27. sect. 6. ac Sylvius ibidem articul. 4. & alij plurimi ex omnibus Scholis. Nec tamen ideo nego, pleroſque alios diversam viam insistere, & in varias opiniones dividi. Quidquid tamen sit de ijs, nunc solùm oportet hanc ipsam sententiam Anselmi exponere, confirmare, & vindicare ab obiectionibus contrarijs. quod nostræ potissimùm curæ, & instituti in hoc Opere est.

SECTIO QVARTA.

Præmissis quibusdam, exponitur & confirmatur eadem ratio discriminis, ab Anselmo, & alijs Patribus tradita.

30 PRÆMITTO I. Ex sententia Augustini, & D. Thomæ cum Aristotele. quam latè expoſuimus in libris de Anima, præsertim disput. 89. & 90. intellectum in modo operandi differre à voluntate; quatenus ille agit secundùm rationem similitudinis, hæc verò secundùm rationem impulsus. Lege Ferrariam 4. contra Gent. capite 19. & Ioannem à S. Thom. 1. part. quæst. 27. art. 7. disp. 12. & Ruiz loco suprà indicato. Ratio prioris partis est, quia intellectus constituitur in actu primo proximo, vnituque obiecto in esse intelligibili per speciem sive similitudinem impressam; sicuti & ipsi vnitur in esse intellecto per speciem expressam. Itaque modus operandi proprius intellectus est recipere & parere similitudinem obiecti; & ex illa, quam recipit ab obiecto in actu primo, fœcundari ad concipiendam & pariendam similitudinem expressam, veluti actum secundum, aut terminum actus secundi. Hoc sensu verificatur illud effatum Aristotelis: *Intellectus intelligendo fit omnia.* Nimirum, quatenus fit similis obiectis omnibus intellectis, recipiendo similitudinem illorum impressam, & expressam pariendo aut producendo. Posterior pars suadetur: quoniam voluntas est potentia appetitiva, de cuius ratione est trahi, seu moveri à bono appetito, & parere impulsum, quo feratur in illud. Sic certè corpora gravia & levia quoniam naturaliter appetunt locum suum, innato & proportionato impulsu feruntur in illum. Quapropter iuxta eadem doctrinam verificatur quod idem Philosophus docet 6. Metaph. textu 8 *Verum est in mente, bonum in rebus.* Nimirum, verum, sive obiectiva veritas, est in mente per similitudinem sui, attractam, aut etiam productam à mente ipsa. Bonum autem est in rebus ipsis, quatenus voluntas, dum amat bonum, fertur, seu impellitur ab illo iuxta illud notissimum Augustini dictum libro 13. Confess. cap. 9. *Amor meus, pondus meum. Illo feror, quocumque feror.* Ac præterea: *Voluntas magis est vbi amat, quàm vbi animat.* Quin & in eundem scopum alio loco laudat hemistichium illud Maronis: TRAHIT SVA QVEMQVE VOLVPTAS. Vide Div. Thom. lib. 4. contra Gent. cap. 19. vbi id discrimen luculenter exponit.

31 PRÆMITTO II. Intellectum ex modo operandi sibi proprio magis, quàm voluntatem, convenire cum modo operandi potentiæ generativæ viventium. Probatur facilè, & cohærenter ad ea, quæ nuper diximus. Potentia enim generatrix viventis cuiusliber ita se habet, vt eius operatio sit origo viventis à viuente coniuncto in similitudinem naturæ. Atqui modus operandi intellectus est secundùm similitudinem; voluntatis verò non

item, ſed ſecundùm impulſum. Magis ergo convenit cum modo operandi potentiæ generativæ intellectus, quàm voluntas. DICES, convenientiam eiuſmodi eſſe valde impropriam & tralatitiam: tum quia agens naturale per potentiam generativam producit ſimile ſibi; intellectus autem intelligendo non producit aliquid ſimile ſibi, ſed obiecto cognito: tum præterea, quia potentia generativa producit aliquid ſimile in ſubſtantia & natura; intellectus verò aliquid ſimile ſolùm intelligibiliter & in repræſentando. ED Contrà. Convenientia intellectus cum potentia naturali generativa, non eſt tralatitia, ſive impropria, aut nomine tenus; ſed vera, propria, & quoad rem ipſam, in ordine ad agendum iuxta ſimilitudinem. Quamvis enim intellectus non exigat determinatè, aut ſimilitudinem purè intelligibilem, aut etiam phyſicam, ſive ipſius intelligentis, ſive obiecti intellecti & diſtincti ab intelligente, eſt tamen per ſe indifferens ad vtrumque ſecundùm rationem communem intellectus abſtrahentis à creato & increato, potentiali & ſummè actuali, vt poſtea latiùs exponemus. Itaque intellectus in ſua operatione non importat diverſam ſimilitudinem ab ea, quam præſefert potentia generativa; ſed eandem, quamvis diverſimodè. Potentia enim generativa importat poſitivè ac determinatè ſimilitudinem phyſicam ſeu naturalem inter producens & productum; intelligibilem verò ſeu repræſentativam, negativè aut permiſsivè. Intellectus autem poſitivè ac determinatè importat ſimilitudinem intelligibilem, ſive repræſentativam termini ad obiectum intellectum; permiſsivè verò aut negativè ſimilitudinem phyſicam, ſive ſecundùm naturam.

32 QVOD VLteriùs explicatur. Intellectus enim ſub abſtractiſsima ratione à creato & increato, eſt indifferens ad rationem ſubſtantiæ aut accidentis, actus puri aut potentialis, retenta vbique ſua ratione formali: quemadmodum & in cæteris prædicatis perfectionem puram importantibus videre eſt: vt miſericordiæ, iuſtitiæ, ſcientiæ, ſapientiæ, &c. Etenim tam in Deo, quàm in creaturis, retinent eandem rationem formalem, ſed eo tamen diſcrimine, vt in Deo habeant rationem ſubſtantiæ, accidentis verò in creaturis. Porrò intellectus creatus, non quia intellectus eſt, ſed quia creatus, & accidentalis, dum ſeipſum intelligit, ſolùm parit ſimilitudinem ſui accidentalem, & purè intelligibilem, in ſpecie expreſſa, ſeu verbo. ſicuti & quia creatus eſt, ſolùm cognoſcit ſeipſum per intellectionem reipſa diſtinctam, & accidentariam in entitate. Intellectus autem divinus, quia actus purus & habens rationem ſubſtantiæ, vbi intelligit ſeipſum, non ſolùm id præſtat per intellectionem ſibi identificatam, nec ſolùm habet vim aſſimilandi intelligibiliter infinitè, ſed etiam naturaliter in eâdem numero ſubſtantia & natura. Itaque ſicuti intellectus, prout abſtrahens à creato & increato, eſt indifferens ad rationem ſubſtantiæ, aut accidentis, & ad intellectionem diſtinctam aut indiſtinctam reipſa: ita etiam indifferens eſt, vt habeat rationem virtutis aſſimilandi, aut purè intelligibiliter, aut ſimul intelligibiliter, & naturaliter in ſubſtantia, aut natura. Ac per conſequens habet magnam cognationem cum potentia generativa naturali: quia quod hæc determinatè ac poſitivè exigit, ille indifferenter, aut permiſsivè ſpectat ex communi ratione intellectus; exigit autem determinatè & poſitivè in intellectu ſummè perfecto, qualis eſt divinus.

33 HINC Cohærenter colligitur, intelligens creatum, vbi ſeipſum conſiderat, media intellectione ſolùm parere imaginem ſui accidentariam & intelligibiliter repræſentativam ipſius: vtpotè productam ab intellectu accidentali, & ſeipſum exprimente per intellectionem diſtinctam reipſa accidentariamque. *Suppoſitum* verò *divinum* fœcundum, nimirum, perſona Patris, vbi ſeipſum conſiderat, media intellectione ſibi identificata, ac planè ſubſtantiali, producit imaginem ſui, quæ non ſolùm repræſentat ipſum intelligibiliter, ſed etiam ſubſtantialiter & naturaliter, ſive in eâdem numero ſubſtantia & natura. Habet enim ex communi ratione ſuppoſiti intelligentis ſeipſum exprimere interiùs imaginem ſui intelligibilem: ex ratione verò ſuppoſiti intelligentis ſeipſum perfectiſsimè & infinitè per intellectionem identificatam ſuæ ſubſtantiæ, habet exprimere imaginem perfectiſsimam & infinitam, non ſolùm in eſſe intelligibili, ſed etiam ſubſtantiali & naturali. Quo ſenſu, iuxta Anſelmum, Filius præ Spiritu ſancto, vi peculiaris proceſsionis ſuæ, ſtatim perfert prompram Patris ſimilitudinem, tanquam perfecta ipſius imago. Spiritus ſanctus autem, cùm non procedat per intellectum, ſed per voluntatem, quæ ex ſe non habet vim aſſimilandi, ſed ſolùm inclinandi, non oritur vi proceſsionis ſuæ vt imago, nec intelligibilis, nec naturalis; ſed vt impulſus infinitus, quamvis reipſa & per identitatem procedat Deus in eâdem numero natura.

Ex

Ex quâ doctrina rursus plura alia colliguntur.

34 PRIMVM Est, solum Verbum procedere vt genitum & Filium. Probatur ratione erutâ ex Anselmo *suprà*. Solus ille procedit vt genitus & Filius, qui vi processionis suæ promptam & adæquatam præfefert parentis imaginem. Atqui solum Verbum vi processionis suæ promptam & adæquatam præsefert parentis imaginem. Ergo solum Verbum procedit vt genitum, & vt Filius. Maior constat ex generatione viventium communiter accepta, quæ ab omnibus cum Aristotele definitur, *origo viuentis à viuente coniuncto in similitudinem naturæ*. Cumque verba definitionis accipi debeant in sensu formali; necessum est, vt quidquid per generationem habet esse, vi ipsius oriatur à viuente coniuncto in similitudinem naturæ; ac proinde vt imago viuentis, à quo oritur. Tum præterea: quia sicuti generatio divina præ qualibet alia est perfectissima; ita etiàm præ qualibet alia debet in termino exprimere perfectissimam naturæ similitudinem ad principium generans; atque adeò rationem perfectissimæ imaginis. Minor autem suadetur ex dictis: Quia solum Verbum divinum procedit per intellectum habentem vim assimilandi in genere, & vim assimilandi infinitè ac perfectissimè simile suo principio ex vi processionis suæ. Ergo etiam vi eiusdem oritur veluti perfectissima illius imago. Ergo solum Verbum vi processionis suæ promptam & adæquatam præsefert parentis imaginem.

35 DICET Aliquis, in hac probatione contineri plura, quæ voluntariè dicuntur, potiùs quàm ratione colligantur. Primum est, quòd in ea supponatur, similitudinem termini geniti ad suum principium, debere accipi ex vi processionis: quod tamen non exprimit generationis viventium definitio. Secundum, rationem imaginis in ea ipsa definitione non importari. RESP. vtramque eam obiectionem fuisse præoccupatam in nostra probatione. Primam, quidem, nam hoc ipso quòd verba definitionis accipi debeant in sensu formali, origo in similitudinem naturæ accipi ita debet, vt similitudo ipsa habeatur vi originis, seu processionis. Secundam verò; quia idem omnino est, esse aliquid simile suo principio ex vi processionis, ac procedere tanquam ipsius imaginem. Hæc enim solùm importat similitudinem in natura specifica ad suum principium, habitam vi processionis. Ideoque suprà Disputat. LXX. fusè docuimus cum Anselmo, rationem Imaginis soli Filio Dei convenire in diuinis: quia solus ipse vi processionis accipit similitudinem in natura, quæ est propria imaginis procedentis à suo prototypo. Spiritus sanctus autem licèt verè procedat à Patre & Filio, sitque similis perfectè vtrique in eâdem omnino natura; id non habet ex vi processionis in sensu formali, sed identicè solùm, vt infrà vberiùs explicabimus.

36 SECVNDVM Est, Spiritus sancti processionem posse dupliciter considerari. *Primò*, quatenus divina est: *Secundò*, quatenus est processio per voluntatem. Porrò cum Spiritus sanctus non sit Autotheos, quemadmodum nec Filius est Deus à seipso, vt suprà Disput. LXXIV. fusè demonstratum est, sed habeat à Patre & Filio quidquid habet; oportet sanè, vt illud totum acceperit vi processionis, sive quatenus divina processio est, sive quatenus est processio per voluntatem. Priori sensu habet Spiritus sanctus quòd sit Deus, & ὁμοούσιος, sive consubstantialis suo principio, ac subinde actus purus & infinitus in omni genere perfectionis. Omne enim quod intra Deum existit, Deus est: ac proinde omne quod procedit intra Deum, vi processionis, quatenus divinæ, habet plenitudinem infinitam essendi in omni genere perfectionis. Posteriori autem sensu Spiritus sanctus solùm procedit vt impulsus perfectissimus & infinitus: quia voluntas ex se solùm habet producere impulsum, & per consequens infinita voluntas impulsum infinitum; quamvis hic ipse identicè sit Deus, & cæteras perfectiones habeat Deo dignas. Cæterum Verbum divinum non solùm habet vt Deus sit, & similis natura suo principio, ex vi processionis suæ, quatenus divina est; verùm etiam vi illius, quatenus est processio per intellectum perfectissimum, fœcundatum essentia divina vt specie, & indistinctum ab ipsa, sicut & ab intellectione. Hic enim est titulus peculiaris ac proprius solius Verbi, vt ex speciali ratione processionis suæ oriatur similis in natura principio producenti, ac proinde Filius. Vnde dato per impossibile quòd intra Deum posset aliquid procedere dissimile in natura, adhuc ex terminis, & per locum ab intrinseco, vt aiunt, Verbum divinum oriretur simile in natura Patri, ex vi peculiaris processionis per intellectum perfectissimum, identificatum cum specie substantiali concurrente ad fœcundandum ipsum, & cum actuali atque infinita intellectione. In eâdem verò hypothesi, Spiritus sanctus non acciperet similitudinem in natura: quoniam supposito quòd illam non haberet vi processionis suæ,

quatenus divina eſt, nullatenus eam acciperet vi proceſsionis per voluntatem ; cùm hæc ex ſua ratione formali nullatenus habeat aſsimilare, ſed impellere.

37 CONFIRMATVR Hoc ipſum auctoritate & exemplo D. Thomæ lib. 4. contra Gentes cap. 23. Si enim aliquis homo per miraculum, & modo non vitali, producat aliũ hominem, certè hic erit homo formaliter, & habebit naturam viventem ac ſimilem ſuo principio, ac vi productionis illius, qua de facto & in re ponitur extra cauſas. Cæterum non propterea erit propriè filius, ſicut nec genitus: quoniam productio miraculoſa, & non vitalis, nullatenus eſt generatio, ſeu actio habens vim aſsimilandi terminum principio ſui in eadem natura. Quippe actio illa miraculoſa æque poſſet ab homine divinitus præſtari in productionem alterius compoſiti ſubſtantialis ſpecie aut genere diverſi, atque alterius hominis : immo & æquè poſſet præſtari ab alio agente creato, atque ab homine. Quare nec ex parte principij, nec termini, haberet rationem formalem generationis. Similiter ergo impræſenti. Habet quidem Spiritus ſanctus vt ſit Deus, & ſimilis in natura ſuo principio : idque habet vi proceſsionis ſuæ, prout divina eſt, ſive intra Deum exiſtens. Omne enim quod procedit, aut qualitercumque intra Deum exiſtit, eſt Deus. Cæterum id nõ habet ex peculiari ratione proceſsionis ſuæ : quoniam hæc ſpectata ſecundum formalem rationem non habet vim generandi, ſicut nec aſsimilandi principio, ſed ſolùm impellendi. Itaque ſi per impoſsibile non eſſet proceſsio divina, ſed ſolùm proceſsio per voluntatem, quamvis infinitè amantem, non propterea produceret terminum ſimilem in natura ſuo principio, ſive Deum in ſubſtantia ; ſed dumtaxat impulſum infinitum.

38 DOCTRINA Hactenus tradita poteſt facilè conciliari cum modo loquendi aliorum, qui iuxta Ariſtotelem lib. 1. Poſter. cap. 4. diſtinguunt quatuor modos per ſe, quibus poteſt aliquod prædicatum ſubiecto cõvenire. Primus eſt modus per ſe prædicandi: iuxta quem id, quod eſt de eſſentia alicuius, aut etiam definitio, vel pars definitionis ipſius, de eo affirmatur: ſicuti cùm rationale prædicatur de homine. Secundus modus dicitur inhærendi per ſe: veluti cum proprietas dicitur de ſuo connaturali ſubiecto, vt riſibilitas de homine. Tertius appellatur modus per ſe eſſendi : in quo aliquid per ſe ſtans prædicatur ad modum per ſe ſtantis de illo, cui convenit: veluti cùm de Socrate prædicatur ratio ſubſtantiæ aut perſonæ. Quartus denique dicitur modus per ſe cauſandi, ſive operandi : in quo effectus tribuitur propriæ cauſæ, & operatio ſuo principio ſecundùm rationem formalem agendi; vt quando dicitur, ignem ea ore calefacere, & hominem intellectu diſcurrere. Porrò ex his quatuor modis aſſumunt ſpeciatim primum & quartum : & quod nos in hac controverſia dicimus, ſimilitudinem requiſitam ad generationem debere eſſe ex vi proceſsionis vt talis, ſive quatenus peculiaris & propria proceſsio eſt ; ipſi aiunt debere eſſe ex vi proceſsionis in quarto modo per ſe ; id eſt, vi proceſsionis, quatenus exprimentis rationem formalem principij aſsimilativi. quod ſoli proceſsioni per intellectum competit. Vnde & conſequenter admittunt in primo modo dicendi per ſe propoſitiones illas, quibus Spiritus ſanctus dicitur formaliter Deus, aut ſimilis in natura ; negant autem in quarto modo dicendi per ſe : quoniam voluntas, per quam procedit Spiritus ſanctus, non eſt principium aſsimilandi, ſed dumtaxat inclinandi. In idem verò recidit quod nos dicimus, Spiritum ſanctum habere quidem vi proceſsionis ſuæ, prout divina eſt, ſive intra Deum, vt ſit Deus, & ſimilis in natura principio ſpiranti : non tamen vi proceſsionis ſuæ in ſpecie, & ſecundùm formalem rationem conſideratæ, quæ eſt mutua dilectio Patris & Filij. Hæc enim penes rationem ſibi propriam non habet aſsimilare, ſed impellere & inclinare. Vnde quemadmodum ſi quiſquam hominum produceret duos alios homines, alterum via propagationis naturalis, alterum inſtrumentaliter ſolùm, & ſupernaturaliter, ſolus prior eorum eſſet genitus & filius, quia haberet eſſe per actionem aſsimilatricem in natura, quamvis ambo conſtarent natura humana : ita etiam licèt Verbum & Spiritus ſanctus conſtent natura divina accepta per proceſsionem, ſolùm Verbum generatur & eſt Filius : quoniam præ Spiritu ſancto habet eſſe per actionem, ſeu proceſsionem, cui ex propria & formali ratione competit aſsimilare terminum principio producenti ; ac proinde eſſe veram generationem.

(?)

(?)

SE-

SECTIO QVINTA.

Objicitur & vrgetur diuersimodè præcipua difficultas contra nostram sententiam: ac pluribus interea obseruatis, soluitur.

39 PLVRIMA Sunt argumenta, quibus Auctores aliarum opinionum nostram impugnant Proponam præcipua illorum, & ex eorum solutione forsan pronum atque in aperto erit occurrere cæteris minoris notæ.

40 OPPONVNT I. Sententia nostra non concludit, quod assumit probandum. Tendit enim ad probandum, solum Verbum esse genitum & Filium, quoniam præ Spiritu sancto accipit vi processionis similitudinem in natura, seu esse imaginem naturalem, quatenus oritur per intellectum, de cuius ratione est assimilare, & quidem in natura substantiali, si sit intellectus perfectissimus, qualis est diuinus. Hoc autem nec probatur à nobis, nec probari potest. quoniam intellectus ex sua ratione formali solùm habet assimilare intelligibiliter, non naturaliter: atque adeò licèt sit perfectissimus & infinitus intra suam rationem formalem, solùm debet habere vim assimilandi intelligibiliter infinitè, non autem naturaliter, prout exigitur ad propriam & naturalem generationem. Nec sufficit quòd intellectus ipse in Deo sit substantia, tum in seipso, tum ex capite essentiæ diuinæ concurrentis ad ipsum fœcundandum, tum ex capite intellectionis, tum denique ex identitate reali cum ijs omnibus. Quòd enim ea omnia habeant rationem substantiæ in Deo, solùm competit ijs identicè, vt aiunt; non autem ex propria linea, & in sensu formali, iuxta quem intellectus solùm parit similitudinem intelligibilem, eamque intelligibiliter infinitam, si sit intellectus infinitus, qualis est diuinus. Nunquam ergo Verbum diuinum habet vi processionis per intellectum, vt sit simile substantialiter suo principio in natura, seu imago naturalis illius, prout exigitur ad veram & propriam generationem.

41 VRGETVR I. Consideratio eadem ab Amico disput. 18. sect. 7. à num. 114. Verbum diuinum non minùs procedit vt Verbum personarum & possibilium, quàm diuinæ essentiæ: cùm æquè præcedat vt perfectissima notitia eorum omnium. Atqui respectu personarum & possibilium non importat, nisi intelligibilem similitudinem. Non enim procedit simile in essendo paternitati, aut spirationi passiuæ, vel creaturis (alioqui Verbum in re esset Pater, & Spiritus sanctus, & creatura possibilis) sed solùm intelligibiliter, siue in repræsentando, veluti notitia omnium, quæ sunt in mente paterna. Ergo nec Verbum vi processionis per intellectum oritur vt Verbum simile in essendo, siue in natura, sed solùm in repræsentando, & intelligibiliter.

42 VRGETVR II. Verbum, prout contractum ad talem differentiam Verbi diuini seu producti per intellectionẽ summè perfectam, eam solùm similitudinem per se exprimit, quæ per se confert ad perfectissimã notitiam talis obiecti. Hæc autem est sola similitudo intelligibilis infinita & proportionata obiecto infinitè intelligibili. Sufficit enim ad exprimendum comprehensivè totum id obiectum, quantum & quale existit in memoria fœcunda Patris. Ergo Verbum, prout contractum ad talem differentiam Verbi diuini, seu producti per intellectionem summè perfectam, solùm exprimit per se similitudinem intelligibilem infinitam ad obiectum infinitum. Non ergo ex vi processionis per intellectum infinitum includit per se similitudinem naturalem, prout ad veram, & propriam generationem exigitur.

43 FATEOR Argumenti difficultatem, nec miror plures è Recentioribus ea deteritos hanc sententiam deseruisse. Verùm cùm memuentes hanc Charybdim, in Scyllam multiplicem declinauerint; præstaret sanè ingenij vires exeruisse in soluendo eo nodo, ad tuendam sententiã Sanctorum Augustini, Anselmi, & Thomæ, quàm ad alias æquè aut magis difficiles diuertisse. RESPONDEO itaque cohærenter ad dicta sectione præcedenti, præsertim num. 31. & seqq. intellectum ex sua ratione formali abstracta à creato & increato, solùm exigere positivè vim assimilandi intelligibiliter iuxta totam capacitatem suam; & negativè, seu permissivè se habere ad assimilandum naturaliter: contractum verò ad intellectum summè perfectum & infinitum, habere ex sua ratione formali & differentia assimilare *terminum in ipsa natura intelligente*. Quòd enim intellectus assimiler solùm intelligibiliter terminum principio intelligenti, seu obiecto, solùm habet ex imperfectione propria intellectus creati, prout est accidens, & agens media operatione distincta, qua proinde solùm potest parere verbum accidentarium, & intelligibiliter simile naturæ intelligẽti. Intellectus autẽ diuinus est summè atque infinitè perfectus in virtute assimilandi: atque adeò assimilat terminũ perfectissimè principio intelligenti. Cumque hoc ex sua formali ratione sit

substantia intellectualis; consequens est, vt terminus diuina intellectione productus, ex vi processionis suæ non solùm oriatur vt Deus intelligibiliter, verùm etiam naturaliter. Debet enim oriri sub ea similitudine, quæ sit adæquata principio intelligenti. Cumque principium intelligens, quatenus tale, non solùm cõstet forma intelligibili fœcundante intellectum, sed etiam forma intellectuali naturali, oportet vt Verbum, veluti terminus principio adæquatus, ex vi suæ processionis exprimat rationem substantiæ intellectualis, non solùm intelligibiliter, sed etiam naturaliter.

44 DICES: Etiam ad intellectionem, quâ Angelus cognoscit perfectè & comprehensivè seipsum, concurrit ex parte principij per se substantia intellectualis, tam in esse intelligibili, quàm naturali. Nimirum, essentia ipsa Angeli gerit munus speciei impressæ, vt cognoscat seipsum. Et tamen intellectio ipsa, seu verbum mentis angelicæ, non exprimit Angelum ipsum in esse naturali, sed intelligibili solùm. Ergo licèt ad intellectionem, quâ Deus Pater cognoscit perfectè & comprehensivè seipsum, concurrat per se ex parte principij substantia intellectualis divina, tam in esse intelligibili, quàm naturali, non propterea intellectio ipsa, seu Verbum diuinæ mentis habet exprimere Deum in esse naturali, sed intelligibili tantùm. Et certè verbum mentis Angeli comprehendentis seipsum, non minùs adæquatum est ipsi Angelo, quam Verbum mentis diuinæ sit adæquatum Deo Patri comprehendenti seipsum. Quemadmodum ergo verbum mentis angelicæ, quatenus procedens per illam, adæquatur ipsi solùm intelligibiliter, non verò naturaliter: ita & Verbum divinæ mentis, quatenus per ipsam procedens, solùm ei adæquatur intelligibiliter, non verò naturaliter.

45 RESP. Intellectionem, qua Angelus comprehendit seipsum, adæquari quidem ipsi intelligibiliter solùm, quoniam secundùm entitatem naturalem est accidens, & procedit ab intellectu pariter accidentali quoad entitatem: idemque est de verbo angelicæ mentis, siue distinguatur reipsa ab intellectione, siue non. Cæterum intellectio propagatiua quâ Deus Pater comprehendit seipsum, non solùm adæquatur ipsi intelligibiliter, sed etiam naturaliter. Est enim actus purus & infinitus in linea intellectionis: atque adeò ex sua propria ratione exigit realem naturalemque identitatem cum substantia intelligente, & cum obiecto intellecto: & per consequens exprimit Verbum habens rationem substantiæ intelligentis, non solùm intelligibiliter, sed etiam naturaliter.

46 NEQVE Obstat quod num. 40. circa finem obijciebatur, rationem substantiæ solùm identicè siue de materiali convenire intellectioni paternæ; ac proinde illam ex sua ratione formali non habere vt exprimat similitudinem naturalem in substantia, sed intelligibilem tantùm. Respondemus enim, quamvis intellectio diuina non exprimat rationem substantiæ, exprimere tamen exigentiam identitatis realis cum substantia intelligente, & cum intellectu, & obiecto primario. quoniam intra propriam lineam intellectionis summæ & infinitæ exprimit rationem actus puri, proindeque exigentiam identitatis physicæ & realis cum intellectu, & substantia intelligente, & obiecto intellecto. Ergo etiam intra propriam lineam intellectionis summæ exigit omnino exprimere Verbum consubstantiale suo principio, non solùm in esse intelligibili sed etiam naturali. Quæ ferè est consideratio Anselmi supra varijs locis, præsertim cap. 32. 33. 37. 38. 45. & 48. in quibus probat, Verbum diuinum ex vi natiuitatis suæ, siue processionis per intellectum summè perfectum Patris, debere existere coæternum ipsi & consubstantiale. Quæ certè collectio non esset legitima, si intellectio paterna intra suam rationem formalem, qua exprimit actum purum intelligendi, solùm haberet exprimere similitudinem obiecti infinitam in esse intelligibili, & non etiam in esse substantiali & naturali.

47 AD I. Instantiam ex num. 41. dico, Verbum diuinum non esse aut dici Verbum eorum omnium. Nam licèt exprimat repræsentetque creaturas possibiles, non ideò est Verbum earumdem creaturarum: vt Anselmus docuit suprà cap. 31. & nos cum ipso Disput. LXII. sect. 2. per totam. quoniam omne verbum, omnis similitudo, siue imago propriè dicta, procedit, seu habet esse ab eo, cuius verbum, seu imago est. Cumque Verbum diuinum non habeat esse, seu non procedat vllo modo à creaturis possibilibus consequens est vt illarum non sit propriè Verbum, nec imago. Indidem verò colligitur, nec Verbum divinum esse Verbum, aut sui ipsius, aut Spiritus sancti, sed solius Patris: quia nec procedit à seipso, nec à Spiritu sancto, sed à solo Patre. Quod luculenter docet idem Anselmus infrà cap. 63. aliàs 61. dicens: *Nullatenus ipsum Verbum videtur posse dici Verbum omnium trium, sed tantum vnius eorum. Constat enim, ipsum esse imaginem, & Filium eius, cuius est Verbum: & patet, quia nec imago, nec Filius sui met, aut à se procedentis Spiritus, congruè dici potest.* Iam quod additur de paternitate, æqualiter ferè solvitur. nam paternitas non est ratio agendi,

di ; ſeu producendi Verbum , ſed conditio neceſſaria principij productivi. Verbum autem vi proceſsionis ſuæ ſolùm debet oriri ſimile principio productivo ſecundùm rationem formalem agendi, quæ eſt natura divina ; non autem ſecundùm conditionem requiſitam ad agendum. Vnde nec in creatis filius debet evadere ſimilis patri ſuo quoad paternitatem, ſed quoad naturam. Itaque de primo ad vltimum, Verbum divinum vi proceſsionis per intellectum debet evadere perfectè ſimile Patri , non ſolùm intelligibiliter , ſed etiam naturaliter, quoad totam formalem rationem agendi , ſive generandi, quæ eſt natura intelligens ; quoad conditionem verò exactam ad generandum, quæ eſt paternitas, ſolùm debet oriri ſimile intelligibiliter , quatenus illam exprimit & repræſentat, quemadmodum & ſpirationem paſſivam, & creaturas poſsibiles cum omnipotentia connexas.

48 AD II. Inſtantiam nego minorem. Perfectiſsima enim notitia , quam importat Verbum divinum , non ſolùm debet exprimere obiectum infinitum in eſſe intelligibili, verùm etiam principium intelligens ſecundùm ſuum eſſe naturale. Oritur enim per intellectionem habentem intra ſuam lineam vt ſit actus purus & infinitus; atque adeò exigentem realem identitatem cum intellectu & ſubſtantia intelligente , & termino producto, quoad rationem formalem terminandi , quæ eſt ſubſtantia intellectualis divina. Cumque eadem intellectio ex propria & peculiari ratione habeat vim aſsimilandi infinitè , debet etiam ex proprio conceptu aſsimilare terminum ſuo principio , non ſolùm intelligibiliter infinitè , ſed etiam naturaliter. In quo planè differt ab intellectione creata , etiam comprehenſiva ſui principij, qualis exiſtit in Angelo ſeipſum cognoſcente: quæ, cùm accidentaria ſit, & ab intellectu in entitate accidentali procedens, ſolùm habet vim exprimendi ſimilitudinem intelligibilem & accidentariam ſui principij. Quod diſcrimen ſatis luculenter indicavit S. Cyrillus Hieroſolymitan. Catecheſi 11. dicens : ἐγέννησεν ὁ πατὴρ τὸν λόγον , οὐχ' ὡς ἐν ἀνθρώποις γεννᾷ νοῦς λόγον, &c. *Genuit Pater Verbum : non vt in hominibus mens verbum generat. Etenim mens in nobis ſubſiſtens eſt* (fortaſſe νοῦς, id eſt, mentem , pro ψυχὴ, id eſt , animo, vſurpat) *verbum autem loquendo prolatum, & in aera diſſuſum perit. Nos autem nouimus Chriſtum genitum Verbum, non prolatiuum , SED VERBVM SVBSISTENS: NON LABRIS PROLATVM, SED EX PATRE AB ÆTERNO , ET INEFFABILITER, ATQVE IN PROPRIA HYPOSTASI SVBSITENS.* Itaque Verbum divinum vi ſuæ proceſsionis in infinitum ſupereminet verbo noſtro. Hoc enim prolativum eſt, quod citò tranſit, ac deſinit eſſe , ſive interiùs animo, ſive exteriùs lingua proferatur; vtpotè quod ſolùm accidentalem ſimilitudinem rei intellectæ exprimit. Verbum autem divinum vi proceſsionis ſuæ oritur conſubſtantiale principio intelligenti , & ſubſiſtens in propria hypoſtaſi: quoniam intellectio, per quam procedit, ſicuti ex propia ratione habet vim infinitam aſsimilandi intelligibiliter, ita & ſubſtantialiter , cùm ſit intellectio intra ſuam lineam aſsimilativam exprimens rationem actus puri, ac proinde exigentiam identitatis phyſicæ cum ſubſtantia principij intelligentis , & termini per ipſam producti.

49 DICES. Etiam amor divinus habet intra ſuam rationem formalem vt ſit actus purus & infinitus, atque adeò exigens phyſicã & realem identitatem cum ſubſtantia volente. Aliunde ex ſua ratione formali amor habet vnire amantem cum obiecto amato : ac proinde amor infinitus, quo ſe diligunt Pater & Filius, habet infinitè vnire vtrumque cum obiecto amato. Et tamen hinc non licet colligere, Spiritum ſanctum vi amoris, quo procedit , atque ex propria ratione ipſius infiniti amoris, accipere pluſquam infinitam vnionem affectivam, quam per ſe ſpectat voluntas. Ergo ex eo quod intellectio divina intra ſuam rationem formalem habeat vt ſit actus purus exigens phyſicam identitatem cum ſubſtantia intelligente , & præterea aſsimilans terminum obiecto , aut principio intelligenti , non licebit colligere , Verbum vi intellectionis , qua procedit, atque ex propria ratione ipſius infinitæ intellectionis , accipere pluſquam infinitam ſimilitudinem intelligibilem, quam per ſe ſpectat intellectus.

50 CONFIRMATVR Impugnatio eadem. Sicut vnio aut vnitas in eſſe affectivo diſtinguitur penes rationem formalem ab vnione aut vnitate in eſſe naturali : ita etiam ſimilitudo in eſſe intelligibili penes rationem formalem differt à ſimilitudine in eſſe naturali. At quia voluntas ex ſe ſolùm ſpectat vnionem aut vnitatem in eſſe affectivo , voluntas divina , quamvis ſummè perfecta , nequit intra propriam rationem voluntatis parere aut præſtare vnionem aut vnitatem eſſe naturali , ſed in affectivo tantùm ; ideoque Spiritus ſanctus vi proceſsionis per voluntatem non accipit vnitatem in natura divina , ſed ſolùm comitanter aut identicè , iuxta noſtram ſententiam. Ergo pariter, quia intellectus ex ſe ſolùm ſpectat ſimilitudinem intelligibilem, intellectus divinus , quamvis ſummè perfectus,

nequit intra propriam rationem suam præstare similitudinem inesse naturali, sed solùm inesse intelligibili: ac per consequens Verbum vi processionis per intellectum non accipit similitudinem in natura divina, nisi comitanter, aut identicè, quemadmodum Spiritus sanctus vi processionis per voluntatem. Quare demum nulla apparet ex eo capite ratio discriminis, cur potiùs Verbum, quàm Spiritus sanctus, habeat esse per generationem.

51 HÆC Obiectio attingit summum difficultatis apicem. Adhuc tamen potest probabiliter solvi. AD I. concesso antecedente quoad omnia, quæ in eo assumuntur, negatur consequentia, ob rationem discriminis inter intellectum & voluntatem divinam. Intellectus enim divinus ex sua ratione formali & perfectione differentiali habet primò ac per se communicare similitudinem infinitam, non solùm intelligibilem, sed etiam naturalem, sive in eadem natura: ex conceptu autem communi intellectus abstrahentis à creato & increato habet communicare similitudinem intelligibilem. Cùm enim aliqua debeat esse in Deo potentia ex sua ratione propria & formali tendens ad communicandam similitudinem infinitam intelligibilem ac naturalem, & hæc non sit alia, nec cogitari possit, quàm intellectus divinus ex se & infinitè assimilativus; consequens est, vt ad illum secundùm differentiam intraneam spectet communicatio infinita similitudinis, non modò intelligibilis, sed etiam naturalis. At verò voluntas ex conceptu communi voluntatis solùm habet vnire affectivè amantem cum amato; & ex conceptu voluntatis infinitæ erga obiectum infinitum vnire etiam affectivè vtrumque in gradu infinito: non autem vnire naturaliter, sive secundùm eandem naturam. Hoc patet in ipso amore mutuo Patris & Dei per quem Spiritus sanctus procedit. Non enim habet vnire Patrem & Filium secundùm eandem naturam, cùm supponat identitatem & vnitatem naturæ in vtroque pro aliquo priori rationis; sed solùm inclinare infinitè vnumquemque eorum erga alterum, quæ inclinatio sive impulsus est terminus productus per eundem amorem. E contrà verò intellectio, seu dictio paterna, non supponit pro aliquo priori rationis vnitatem aliquam naturæ in Patre & Filio, sed potiùs tendit ad producendum Filium, & communicandam ipsi naturam, quæ pro priori originis supponitur existens in solo Patre. Est igitur idonea ratio ne amor Patris & Filij intra formalem rationem amoris infiniti habeat vim vniendi in eadem natura, quamvis intellectio paterna intra lineam formalem intellectionis infinitæ habeat vim producendi & assimilandi in eadem numero natura.

52 AD II. Instantiam patet ex eadem doctrina. Concessa enim maiori propositione, neganda est minor, intellecta de ratione adæquata, vti videtur accipi in obiectione. Ratio enim adæquata cur voluntas infinita nequeat parere aut præstare vnionem vel vnitatem in eadem natura, ex sua ratione formali, non est solùm quòd ex se dumtaxat spectet vnionem affectivam, eamque infinitam vbi amor est infinitus: sed præterea, quòd idem amor infinitus & mutuus Patris ac Filij, supponat pro aliquo priori vnitatem amborum in natura: ac proinde non tendat ad præstandam vel pariendam illam, sed solùm ad patiendum infinitam inclinationem & impulsum amborum: qui, cùm sit intra Deum, vbi quidquid existit, est Deus, & natura divina per essentiam, est ipsa & identicè similis in natura ambobus; non tamen ex vi suæ processionis per voluntatem infinitam. Cæterum intellectio paterna, cùm non supponat similitudinem naturæ in Patre & Filio, sed potiùs antecedat pro aliquo priori originis vel rationis; potest ex sua formali ratione tendere ad producendum terminum in similitudinem naturæ.

53 INSTABIS. Quamvis amor mutuus Patris & Filij præ intellectione seu dictione paterna supponat pro aliquo priori vnitatem naturæ in vtroque, non tamen supponit vnitatem naturæ in Spiritu sancto, sed potiùs illam antecedit prioritate originis. Ergo potest ex sua ratione formali tendere ad producendum Spiritum sanctum in vnitate naturæ: sicuti quia intellectio paterna non supponit, sed potiùs antecedit similitudinem naturæ in Patre & Filio, potest ex sua ratione formali tendere ad producendum Filium in similitudinem naturæ. Idque præterea suadetur ratione: quoniam aliqua debet esse in Patre & Filio potentia per se & ex propria ratione instituta ad communicandam Spiritui sancto vnitatem in natura & substantia cum ambobus ijs. Non enim Spiritus sanctus est vnus in natura & consubstantialis ambobus identicè solùm, sed per se & in sensu formali: vtpotè vtrique æqualis, & æqualiter Deus. At eiusmodi potentia non est alia, quàm voluntas divina. Ergo hæc intra suam lineam & rationem formalem tendit ad producendum Spiritum sanctum in vnitate naturæ. Perinde autem omnino est producere in vnitate, & in similitudinem naturæ, ad veram rationem generationis. Ergo de primo ad vltimum ex capite à nobis indicato nullum est discrimen inter Verbum & Spiritum sanctum quoad veram rationem generationis.

54 VIDES Obiectionem difficillimam, quam dissimulare nolui, sed ingenuè proponere, vt alij doctiores videant quomodo illa

illa ſolvenda ſit. Mihi certè alia via melior non occurrit, quàm ſi dicatur, iuxta ea quæ præmiſimus num. 37. proceſsionem activam Spiritus ſancti poſſe conſiderari, vel quatenus divina eſt quaſi generatim, vel quatenus eſt per voluntatem infinitam & perfectiſsimam intra ſuam lineam. Priori ſenſu tendit ad producendam perſonam in vnitate naturæ: prout videtur manifeſtè probari in ipſa obiectione. Poſteriori ſenſu ſolùm tendit ad producendum impulſum infinitum, ſive vnionem infinitam, aut vinculum ſummi amoris inter Patrem & Filium, vt Patres loquuntur: quoniam cùm voluntas ex ſua ratione formali, etiam infinita, non ſit prima potentia naturæ intellectualis, ſed ſecunda; non tendit directè & per ſe ad communicandam eandem naturam, vel ad producendum terminum in vnitate aut ſimilitudine naturæ; ſed id præſtitum ſupponit per aliquam priorem potentiam, quæ eſt mens, ſive intellectus. Hic enim, cùm ex propria ratione aſsimilativus ſit, & intra lineam formalem intellectus divini aſsimilativus infinitè, veluti prima potentia divinæ naturæ; conſequens eſt, vt per ſe tendat ad producendum terminum in ſimilitudinem naturæ. Præterea. Minùs diſtat ſimilitudo in eſſe intelligibili à ſimilitudine in eſſe naturali, quàm vnio affectiva: cùm illæ duæ priores præ hac *in ratione ſimilitudinis* conveniant. Quare ſi cuiquam potentiæ ſpirituali concedenda eſt vis aſsimilandi in eſſe naturali; potior apparet ratio, vt concedatur intellectui divino, quàm voluntati, cuius analogatum minùs principale nullatenus eſt aſsimilativum. Neque obſtat quòd Spiritus ſanctus ſit Deus & natura ſubſtantiali divina conſtans in ſenſu formali. Hoc enim integrè perſiſtit, quamvis non accipiat naturam ex vi peculiaris proceſsionis per ſe terminatæ in ſimilitudinem naturæ communicandam. Sic certè homo per creationem productus, eſt in ſenſu formali homo, non minùs quàm homo genitus. Et tamen non propterea ille accipit naturam vi productionis per ſe ſpectantis ſimilitudinem naturæ ad principium creans. Hoc enim proprium eſt hominis geniti relatè ad ſuum genitorem. Hac igitur ratione, quantum tenuitas noſtra de myſterio adeò ſublimi ſentire & loqui poteſt, explanamus cur ſolum Verbum vi proceſsionis ſuæ oriatur ſimile in natura, ac proinde genitum, veluti propria & naturalis imago Patris. Nec alio modo videtur commodiùs exponi poſſe diſcrimen vtriuſque proceſsionis ſupra ſect. 1. & 2. traditum ex Auguſtino & Anſelmo, cuius verba in hoc ipſo capite identidem ſcribo, quia maximè opportuna: *Sicut Verbum, mox vt conſideratur, ſe prolem eius, à quo eſt, evidentiſsimè probat, promptam præferendo Patris imaginem: ſic Amor* (id eſt, Spiritus Sanctus) *apertè ſe prolem negat; quia non à Patre & Filio procedere intelligitur, non ſtatim tam perſpicuam exhibet ſe contemplanti eius, ex quo eſt, ſimilitudinem.*

55 VBI Obiter obſervatum volo, ex mente Anſelmi, idem eſſe quòd Verbum vi proceſsionis ſuæ oriatur vt imago, ac vt ſimile in natura: vt patet ex teſtimonio nunc allegato, in quo contraponit Verbum Spiritui ſancto, quod illud ſe prolem ſive Filium, evidentiſsimè probet, quoniã vi originis ſuæ promptam præfefert imaginem eius, à quo exiſtit: ſecus verò Spiritus ſanctus, quia *dum à Patre & Filio procedere intelligitur*, id eſt, vi proceſsionis ſuæ in ſenſu formali, *non ſtatim tam perſpicuam exhibet ſe contemplanti eius, ex quo eſt, ſimilitudinem.* Vnde colligitur, iuxta modum dicendi hucuſque explanatum ad mentem S. Doctoris non eſſe duas ſententias, nec duas rationes diſcriminis in doctrina tradita; alteram petitam ex ratione imaginis, propria Verbi; alteram ex eo quòd ſolùm Verbum vi proceſsionis oriatur in ſimilitudinem naturæ. Quippe, quidquid ſit de modo, quo Vazquez, & quidam alij, vnum ab altero diſtinguunt, & exponunt rationem imaginis; iuxta ſententiam S. Anſelmi, & explanationem noſtram, vtrumque in idem recidit: atque ipſiſsimum eſt quòd Verbum præ Spiritu ſancto ex vi proceſsionis ſuæ peculiaris per intellectum oriatur in ſimilitudinem naturæ, & quòd vi eiuſdem proceſsionis promptam præferat Patris imaginem. Quippe imago naturalis tria importat indiviſim: primò originem ab eo cuius eſt imago: ſecundò ſimilitudinem in natura ſpecifica: tertiò non qualemcumque ſimilitudinem, ſed ex vi proceſsionis peculiaris, qua oritur ab eo cuius imago eſt. Quamvis verò Spiritui ſancto conveniant duo priora ex his, non tamen tertium eorum: ideoque ratio imaginis non convenit ipſi, ſed ſoli Filio: vt ſuprà Diſput. LXX. latè docuimus, & recolere exinde oportet ad plenam huius ſententiæ explanationem.

(*)

(*)

SECTIO SEXTA.

Aliud argumentum difficile, & ferè prætermiſſum ab Auctoribus, vrgetur multipliciter contra noſtram ſententiam, & enodatur.

56 OPPONVNT II. Adverſarij. Spiritus ſanctus non minùs, quàm Verbum, vi proceſsionis ſuæ oritur vt perſona ſubſiſtens in eadem natura divina. Ergo non minùs, quàm Verbum, vi proceſsionis ſuæ oritur vt imago, ſive in ſimilitudinem naturæ. Conſequentia patet: quoniam perſona, vt perſona, exprimit naturam intellectualem; & perſona procedens vt ſubſiſtens in natura divina, exprimit ſimilitudinem in illa ad principium, à quo procedit. Antecedens verò ſuaderur quadrupliciter. *Primò*: Quia Spiritus ſanctus verè & formaliter eſt perſona ſubſiſtens in natura divina: vt fide ſanctum eſt, & latè traditum ſuprà Diſp. LVII. contra hæreticos Pneumatomachos. Aliunde etiam certum eſt ex dictis Diſput. LXXXIV. Spiritum ſanctum non eſſe Autotheon, id eſt, Deum à ſeipſo, ſed Deum procedentem à Deo Patre & Filio: ac proinde habentem, quidquid habet, & eſt, vi proceſsionis ab vtroque. Cùm ergo verè ſit perſona ſubſiſtens in divina natura, verè etiam ex vi proceſsionis habet ſubſiſtere in natura divina. *Secundò*. Actiones ſunt ſuppoſitorum, ſive ſubſiſtentium, non ſolùm activè, ſed etiam paſsivè, vt communiter docent Philoſophi ac Theologi: ac proinde actio, per quam producitur Spiritus ſanctus, debet directè & per ſe terminari ad ipſum, quatenus perſonam ſubſiſtentem in natura divina. *Tertiò*: quoniam proceſsiones divinarum perſonarum ſunt vnivocæ, non æquivocæ: atque adeò ambæ debent per ſe terminari ad perſonas, quatenus ſubſiſtentes in eadē natura. *Quartò* ab abſurdo. Si enim Spiritus ſanctus vi proceſsionis ſuæ non oriretur vt perſona ſubſiſtens, ſed ſolùm vt impulſus infinitus; non eſſet æquè perfectus vi proceſsionis, ac Verbum. Hoc enim vi proceſsionis accipit naturam divinam, quæ certè maiorem exprimit perfectionem, quàm impulſus infinitus. Immò cùm hic debeat eſſe relativus, vtpotè verè productus, & proprius per identitatem ſolius Spiritus ſancti, nullam exprimit perfectionem peculiarem ac propriā, iuxta doctrinam generatim traditā ſuprà Diſp. LXXIV. de relationibus divinis, quæ nullam peculiarem perfectionem exprimunt. Cùm ergo abſurdum dictu ſit, Spiritum ſanctum vi proceſsionis ſuæ non oriri æquè perfectum, ac Verbum, & multo magis, quòd vi proceſsionis ſuæ nullam exprimat perfectionem; debemus fateri, ex vi illius oriri vt ſubſiſtentem in natura divina. Hoc autem ſtatuto, corruit diſcrimen vtriuſque proceſsionis, hactenus explanatum.

57 RESP. Iuxta dicta num. 37. concedendo antecedens de proceſsione Spiritus ſancti prout divina eſt generatim, ſive intra Deum, vbi quidquid exiſtit, eſt Deus, & natura ipſa Dei; negando autem de proceſsione Spiritus ſancti, quatenus eſt per voluntatem, etiam infinitam in ſua peculiari linea. Quippe ſub hac conſideratione per ſe in quarto modo ſolùm habet producere infinitum impulſum, vt ſatis in ſuperioribus explanatum fuit. Veniamus iam ad probationes antecedentis eiuſdem, quatenus diſtinctioni traditæ obſiſtere poſſunt. AD I. Spiritus ſanctus non eſt Autotheos, ſed *Deus de Deo*, vt ſæpe loquitur de illo Anſelmus in libro de Proceſsione contra Græcos. Et quidem quòd Deus ſit, ſive ſubſiſtens in natura diuina, habet vi proceſsionis, quatenus diuina eſt, ſiue intra Deum exiſtens: non autem quatenus eſt per voluntatem in propria linea, etiam infinitam. AD II. Cùm dicitur, actiones terminari ad ſuppoſitum, intelligi debet de actionibus, quæ ſpectant naturam, vt terminū formalem. Non enim terminantur ad naturam in abſtracto, ſed in ſingulari, ſive in ſuppoſito. Porrò licèt proceſsio Spiritus ſancti, prout divina eſt, hoc modo terminetur ad Spiritum ſanctum, vt perſonam ſubſiſtentem; non tamen quatenus eſt proceſsio per voluntatem. Sic enim non ſpectat naturam, vt terminum formalem, ac conſequens nec ſuppoſitum, quatenus conſtans eâdem natura; ſed dumtaxat impulſum infinitum amoris inter Patrem & Filium. AD III. Proceſsiones divinæ ſunt quidem vnivocæ, quatenus divinæ: quia terminantur ad duo ſuppoſita producenda in eâdem natura: cōſideratæ autem ſub proprijs rationibus formalibus, non exprimunt quòd vnivocæ ſint, ſed potiùs quoddammodo diverſæ. Quod ipſi Adverſarij, & nominatim Maſtrius, ita arguens, fateri debent: cùm altera ex ijs habeat rationem formalem generationis; altera non habeat, ſed proceſsionis. Sic certè ſi ab eodem homine duo alij procederent, alter vitaliter & per naturalem generationem; alter non vitaliter, ſed inſtrumentaliter & modo inanimo; proceſsio amborum non eſſet vnivoca, ſed omnino diverſa, quamvis vterque vi proceſsionis ſuæ eandem in ſpecie naturam humanam acciperet. AD IV. Nego ſequelam. Imprimis enim ſi loquamur de proceſsione Spiritus ſancti, quatenus divina eſt, ille procedit vt ſubſiſtens in natura divina, ac proinde æquè perfectus ac Verbum. Si autem ſermo ſit de illo, quatenus ſpecialim procedit per voluntatem, tanquam im-

impulsus infinitus, summùm sequitur quòd penes conceptum explicitum, & solius considerationis nostræ, non intelligatur primò ac per se accipere tantam perfectionem, quantam intelligitur accipere Verbum vi peculiaris processionis per intellectum, quamvis aliunde & in re æqualem, immò eandem cum ipso perfectionem habeat. Hoc autem nihil absurdi præsefert: immo & extorqueri debet ab Adversarijs, qualitercumque fateantur Spiritum sanctum procedere per voluntatem, & Verbum per intellectum. Cùm enim quidam afferant intellectum ex sua ratione formali antecellere voluntati, quidam è contrà, vt latè vidimus in Opere de Virtutibus & Vitijs Disp. 3. quæst. 10. necessum est, vt processio per intellectum exprimat intra suam lineam maiorem aut minorem perfectionem, quàm processio per voluntatem. Videant ergo Adversarij quid in ea parte eligant, & dicant nobis, quænam ex duabus personis procedentibus intra Deum exprimat maiorem perfectionem ex vi suæ peculiaris processionis: & quam ipsi solutionem præstiterint, à nobis recipiant. Certè trita apud Theologos doctrina est, quædam ex prædicatis divinis penes suam rationem formalem esse præstantiora alijs: vt naturam intellectu, hunc voluntate, &c. Quid ergo absurdi est si dicatur, Spiritum S. prout terminat directè processionem, non exprimere æqualem perfectionem, ac Verbum; dum in re fatemur, vtrumque esse æquè perfectum, vtrumque, æquè Deum, alterum alteri prorsus æqualem?

58 DICES: Semel statuto, processionem, quatenus divinam, terminari ad subsistens in natura divina, idem fateri debemus de processione peculiari Spiritus sancti per voluntatem. Ergo Spiritus sanctus vi peculiaris processionis per voluntatem, oritur vt subsistens in natura divina. Probatur assumptio multipliciter. *Primò*. Quia quod est de ratione formali generis, claditur in conceptu formali speciei: qualiter sensibile, quod est de ratione formali animalis, includitur in formali cõceptu hominis. At qui ratio processionis divinæ est quasi genus relatè ad peculiares processiones per intellectum & voluntatem, veluti ad proprias species. Ergo si de conceptu formali processionis, quatenus divinæ, est terminari ad subsistens in natura divina; idem erit dicendum de processione peculiari Spiritus sancti per voluntatem. *Secundò*. Ratio processionis divinæ, vt divinæ, non exprimens peculiarem differentiam per intellectum, aut voluntatem, est veluti vaga, aut generica, quæ non terminatur ad certam personam divinam, sed vagam & abstrahentem à Verbo & Spiritu sancto. Ergo vi processionis divinæ, vt divinæ, non exprimentis differentiam peculiarem per *intellectũ*, aut voluntatem, nulla persona *divina in singulari* producitur, ac proinde nec persona Spiritus sancti vt subsistens in natura divina. Cùm ergo aliunde fateamur in aliquo vero sensu, Spiritum sanctum vi processionis oriri vt personam subsistentem; id debet intelligi vi processionis suæ, quatenus per voluntatem est. Sic enim optimè intelligitur quòd procedat veluti persona peculiaris, & distincta à persona Verbi. *Tertiò*. Processio divina sub nulla consideratione est immediatè à natura divina: vt vidimus suprà Disput. LXXXVIII. contra Durandum. Ergo sub omni consideratione est immediatè ab intellectu & voluntate. Si igitur quatenus divina est producit per se directè personam subsistentem in natura divina; id ipsum habere debet quatenus processio per voluntatem est.

59 RESP. Diuinitatem, seu prædicatum diuinum, posse bifariam considerari: primò communiter & per modum transcendentis omnem rationem formalem in Deo existentem, secundò speciatim intra peculiarem lineam. Porrò prædicata communia aut transcendentia, licèt implicentur seu contineantur in conceptu implicito inferiorum, sive peculiarium; non tamen in explicito, siue, quod perinde est, in sensu formali. Idque præsertim verum est iuxta sententiam statutam Tomo I. Disp. XXVI. in qua fusè docuimus, tam attributa & relationes diuinas contineri in conceptu implicito & essentiali naturæ Dei, quàm naturam ipsam in attributis & relationibus. Vnde & consequenter Disp. XXX. sect. 4. & seqq. fusè probavimus, nullum esse locum præcisioni obiectiuæ inter prædicata diuina identificata secundùm rem, sed solùm abstractioni formali, iuxta quã vnum prædicatum diuinum siue absolutum, siue relativum, non est de conceptu alterius, quãvis implicitè, aut per transcendentiam illud includat. Exinde verò ad obiectionem negatur antecedens: quia dum dicimus processionem, quatenus diuinam, habere vt producat personã subsistentem in natura Dei, loquimur de illa secundùm conceptum communem aut transcendentem diuinum, sub quo exigit, nihil intra Deum producere, quod non sit Deus, siue persona subsistens in Deitate. Dum autem loquimur de processione, quatenus per voluntatem est, iam agitur de prædicato peculiari, & considerato sub abstractione formali ab omnibus alijs prædicatis communibus, aut transcendentibus in eo implicatis: & sub hoc sensu, processio per voluntatem, adhuc prout est infinita intra suam propriam lineam, non habet per se terminari ad personã subsistentem in Deitate, sed ad impulsum infinitum,

NE-

60 NEQVE Obstant impugnationes, seu probationes in oppositum. AD I. Negatur minor. Vt enim oltensum fuit cum Anselmo Disp. XXX. & XLVII. in Deo nullum habet locum ratio generis, speciei, aut differentiæ: ac proinde processio divina non comparatur ad processiones peculiares per intellectum & voluntatem, veluti genus ad species. Non igitur ex eo capite convincitur, de conceptu formali processionis per voluntatem esse quidquid est de conceptu processionis divinæ, vt divinæ. DICES. Neque etiam ratio personæ divinæ in communi comparatur ad singulas personas, tanquam genus ad species. Et tamen quidquid est de conceptu formali personæ divinæ in communi, est etiam de conceptu formali vniuscuiusque personæ earum in singulari. Ergo quamvis ratio processionis divinæ in communi non comparetur ad singulas processiones vt genus ad species, quidquid est de formali conceptu processionis divinæ, claudi debet in conceptu formali vniuscuiusque processionis in singulari. RESP. Negando consequentiam, & reddendo rationem discriminis: quia divinitas importata in conceptu explicito personæ divinæ, sive in communi consideratæ, sive in singulari, est divinitas naturæ, quam exprimit definitio personæ. Hæc enim definitur, rationalis naturæ individua substantia, sive suppositum constans natura intellectuali: vt suprà Disp. LXXVIII. num. 61. explanatum fuit. Proindeque tam ratio sui, positi, quàm naturæ divinæ, explicitè importata in conceptu communi personæ divinæ, importatur explicitè ac singulariter in vnaquaque ex tribus personis. Cæterum prædicatum divinum importatum in processione ad intra communiter considerata, non exprimit rationem divini, quasi constitutivam ipsius explicitè, sive sub ratione formali processionis; sed quasi transcendentem & implicitam, quæ proinde nec spectat ad formalem rationem sive explicitam vniuscuiusque processionis in singulari. AD II. Probationem concesso antecedenti, & priore consequentia, negamus posteriorem, & illius suppositum, si accipiatur de persona Spiritus sancti in singulari. Non enim dicimus, Spiritus sanctum in singulari vi processionis, quatenus est divina quasi in communi, oriri vt personam subsistentem: quia ex processione communiter dicta, quatenus tali, nequit oriri singularis persona. Solùm itaque dicimus, ex vi processionis divinæ in communi, quatenus divina est, oriri debere personam subsistentem in natura divina, quæcumque sit ea persona: ac proinde Spiritum sanctum consideratum sub conceptu procedentis personæ, communi sibi ac Filio, oriri debere vi processionis communis, prout divina est. Cæterum sub ratione personæ singularis non oritur per se & directè, nec ex vi processionis divinæ in communi, nec ex vi processionis peculiaris per voluntatem: sed solùm oritur directè & per se ex hac sub ratione impulsus infiniti, qui implicitè & in re debet esse persona subsistens, sicuti omne prædicatum relativum singulare ac proprium vnius intra Deũ, est persona subsistens. DICES: Ergo Spiritus sanctus sub ratione explicita singularis personæ non habet esse vi alicuius singularis processionis ad ipsum terminatæ explicitè, & in sensu formali. Ergo sub ea consideratione explicita est Autotheos, sive Deus à se ipso, & non Deus de Deo. RESP. negando posteriorem consequentiam: quia vt Spiritus sanctus non sit Autotheos, sed Deus de Deo, vt fides docet, satis est quòd quidquid habet, & est, habeat sibi communicatum à Patre & Filio per processionem, sive id habeat vi processionis in sensu formali & explicito, sive in sensu identico & implicitè solùm; quatenus accipiendo rationem impulsus infiniti ex vi processionis, accipit subinde naturam divinam, & rationem personæ subsistentis. AD III. Probationem, concesso antecedenti, distinguendum est primum consequens: & concedendum quidem, si intelligatur de processione singulari, quæ profectò debet esse determinatè & proximè, vel ab intellectu, vel à voluntate: negandum verò de processione divina in communi accepta; sic enim abstrahit explicitè à conceptibus peculiaribus vtriusque processionis. Vnde & negatur posterior consequentia, iuxtà doctrinam traditam.

SECTIO SEPTIMA:

Alia argumenta alicuius momenti objiciuntur, & enodantur.

61 OPPONVNT III. Spiritui sancto ex vi processionis suæ peculiaris communicatur primò natura divina, quin propterea sit Filius. Ergo discrimen processionis vtriusque nõ est in eo situm, quòd soli Filio ex vi processionis communicetur natura divina. Probatur antecedens multipliciter. *Primò*. Id primò communicatur Spiritui sancto vi processionis, quod primò ipsi convenit: vt patet inductione in terminis quarumlibet productionum, quæ habent primariò producere id, quod primò ac per se terminos earum constituit. Atque naturà divina est, quæ primò ac per se convenit Spiritui sancto, vipotè per ipsam potissimum constituto. Ergo vi processionis communicatur ipsi primò natura di-

divina. *Secundò*: Quia Spiritui sancto non communicatur primò & per se ex vi processionis aliquod attributum, sed potiùs radix attributorum: sicuti nulli suppositi viventi ex vi productionis suæ communicatur primò ac per se proprietas aliqua, sed potiùs natura, quæ est radix omnium suarum proprietatum. Ergo nec communicatur primò ac per se Spiritui sancto vi suæ processionis voluntas (hæc enim habet rationem attributi) ac proinde nec impulsus, qui certè ad voluntatem spectat. Solùm ergo communicatur ipsi primò ac per se vi processionis natura divina, quæ est radix omnium attributorum. *Tertiò*. Si enim Spiritui sancto ex vi processionis communicaretur primò ac per se impulsus, & non potiùs natura divina, hæc posset à priori demonstrari ex impulsu. Repugnat autem naturam divinam demonstrari à priori ex aliquo prædicato divino cùm ipsa sit omnium radix, & ratio à priori. *Quartò*: Quia nec intelligi potest priùs communicari Spiritui sancto ex vi processionis aliquid spectans ad lineam voluntatis, quàm intellectus: cùm hic sit ratio à priori voluntatis: vt vidimus suprà ex Anselmo c. 49 Disp. LXXXVI. docetque D. Thom. 1. p. q 19. art. 1. Impulsus autem spectat ad lineam voluntatis, vt patet. Ergo nequit intelligi, Spiritui sancto priùs communicari impulsum, quàm id quod spectat ad lineam intellectus, sed è contrà. Hic autem supponit pro aliquo priori communicatam naturam sub ratione naturæ. Hæc ergo est, quæ primò ipsi communicatur.

62 RESP. Negando antecedens: quia quod primò ac per se producitur vi processionis, seu amoris notionalis, est impulsus infinitus & relativus; cui directè in eo signo non intelligitur communicari natura divina, quamvis identicè communicetur, sive per identitatem cum illo. AD I. Probationem distinguo maiorem: id primò communicatur Spiritui sancto ex vi productionis quasi in executione, quod primò ipsi convenit, concedo: quasi in intentione, nego: & concessa minore, distinguo cõsequens eodem sensu. Itaque licèt Spiritui sancto ex vi processionis communicetur primò in executione natura divina, tanquam personæ subsistenti, quæ per illam primò constituitur; in intentione tamen terminus primò inspectus est impulsus infinitus, quem directè spectat voluntas. Quod aliqualiter exponi potest exemplo augmentationis, quæ nequit augere quantitatem, nisi priùs augeantur partes substantiæ materialis in executione. Verùm quod primò in intentione spectatur ab augmentatione, non est maior substantia, sed maior quantitas: vt fusè diximus in Physica disp. 32. sect. 1. & 2. Idque potissimùm habet locum iuxta sententiam eorum, qui docent vnica actione augeri substantiam & quantitatem. Similiter in opinione multorum per vnicam actionem producuntur qualitates alterantes, & forma substantialis; quin tamen actio illa primò ac per se spectet hanc in intentione, sed summùm in executione. AD II. Eodem sensu dicendum, terminum primò ac per se productum in intentione per amorem notionalem Patris & Filij esse, impulsum relativum; terminum verò communicatum, esse attributum voluntatis; quamvis in executione terminus primò communicatus intelligatur esse natura divina, quæ solo hoc sensu præcedit in Spiritus sancti processione. Cùm enim ex propria ac peculiari ratione exprimat lineam affectivam, ordine intentionis solùm debet primò terminari ad id, quod de linea voluntatis est. AD III. Nego sequelam: quia nec impulsus relativus, nec voluntas, est radix virtualis, aut ratio à priori naturæ divinæ, quamvis ordine intentionis ea duo priùs spectentur ab amore notionali. Vnde sicut licèt quantitas ordine intentionis priùs spectetur ab augmentatione, quàm substantia, non ideo hæc à priori probatur ex illa, sed potiùs è converso: ita impræsenti. AD IV. Patet ex eadem doctrina. Quamvis enim intellectus ordine executionis sit prior, quàm voluntas, & hæc ex illo colligatur à priori; ordine tamen intentionis priùs est relatè ad actionem voluntatis, quidquid spectat ad lineam effectivam, qualis est impulsus.

63 INSTABIS. Quoties eâdem actione & simul producuntur natura & proprietas, natura non solùm est prior in executione, sed etiam in intentione: ideoque omnis generatio & productio substantialis primò ac per se spectat substantiam, sive naturam rei; proprietates verò illius secundariò solùm, & ex consequenti. Ergo cùm Spiritui sancto simul & per eandem actionem communicetur natura & voluntas, quæ est illius attributum, seu proprietas; natura debet spectari priùs, non solùm in executione, sed etiam in intentione.

64 RESP. Imprimis posse negari antecedens, iuxta opinionem nuper indicatam eorum, qui aiunt eadem actione alterativa produci simul naturam & accidentia, quin tamen illa spectetur priùs in intentione, sed in executione tantùm. Verùm permisso antecedente de omni natura, quæ primò producitur simul cũ proprietatibus; negamus illud de natura, quæ non producitur, sed solùm communicatur, qualis est divina. Sic certè quamvis augmentatio supponatur simul producere partem substantiæ, & partem quantitatis, veluti partialem illius proprietatem, hanc solam primariò spectat ordine intentionis, non illam, immo nec substan-

tiam totalem, quæ iam ſupponabatur ante motum ipſum augmentationis. Cùm igitur ante proceſsionem Spiritus ſancti natura divina iam ſupponatur exiſtens, immo & communicata Verbo per generationem; proceſsio ipſa non ſpectat directè & primò communicationem naturæ, ſed ſolius proprietatis, quæ eſt voluntas.

65 VRGEBIS Multipliciter. *Primò.* Quamvis pro priori ad proceſsionem natura ſupponatur communicata Verbo, non tamen Spiritui ſancto. Ergo eadem actio quæ ſimul communicat naturam & voluntatem Spiritui ſancto, debet per ſe in intentione ſpectare prius naturam, quàm voluntatem. Debet enim ſpectare vtramque ordine recto, & penes dignitatem vniuſcuiuſque ſecundùm rationem formalem conſiderare, quæ maior apparet in natura divina, quàm in voluntate. *Secundò:* Quia etiam voluntas ipſa ſupponitur per generationem communicata Verbo: & tamen iuxta noſtram ſententiam, locus eſt, vt primò ac per ſe ordine intentionis communicetur Spiritui ſancto. Ergo quamvis natura ſupponatur communicata Verbo, locus erit vt primò ac per ſe ordine intentionis Spiritui ſancto communicetur. *Tertiò.* Natura divina directè ac per ſe exigit communicari, non ſolùm Verbo, ſed etiam Spiritui ſancto. Ergo ſicuti actio productiva Verbi terminatur propterea per ſe primariò, etiam ordine intentionis, ad communicandam Verbo naturam; ita etiam actio productiva Spiritus ſancti.

66 HÆC Tamen nullatenus obſtant. AD I. concedo antecedenti negatur conſequentia. Neque obſtat illius probatio: quoniam rectus ordo exigit, vt actio productiva voluntatis, quamvis infinita, non tendat per ſe primò in intentione ad communicandum, niſi id, quod ad lineam affectivam & impulſivam ſpectat, ſive hæc exprimat maiorem, ſive minorem perfectionem, quàm alia. Sic certè quamvis in probabiliori ſententia intellectus præmineat voluntati, hæc in Deo primò & per ſe non tendit ad communicandum aliquid de linea intellectus. Neque obeſt quòd natura divina nondum intelligatur communicata Spiritui ſancto. Satis enim eſt quòd præintelligatur communicata Verbo, & ſit eadem omnino natura, vt non appareat neceſſum quòd præterea ſpectetur directè & per ſe vlterior illius cõmunicatio per actionem propriam voluntatis. AD II. Conceſſa vtraque præmiſſa, negatur conſequentia, & redditur diſparitas: quia voluntas divina ſupponitur communicata Verbo per generationem ſolùm ſecundariò & ex conſequenti, natura autem primariò. Quare oportet, vt vice verſa per actionem voluntatis primariò in intentione communicetur Spiritui ſancto voluntas; natura autem identice aut ex conſequenti. AD III. Natura divina exigit per ſe communicari Filio & Spiritui ſancto, per intellectum & voluntatem iuxta modum & capacitatem propriam vniuſcuiuſque: atque adeò directè & vi proceſsionis per intellectum; identicè autem per voluntatem, quatenus hæc primò ſpectans impulſum infinitum ipſumq; producens, communicat ipſi quidquid eſt abſolutum in Deo per identitatem.

67 DICES. Natura divina exigit per ſe & directè communicari, quatenus habet rationem principij radicalis in ordine ad ipſam actualem communicationem. Habet autem rationem principij radicalis non ſolùm in ordine ad actualem communicationem per intellectum, ſed etiam per voluntatem, vt patet: cùm ſit prima ratio intelligendi & volendi. Ergo natura divina exigit per ſe & directè communicari, non ſolùm in ordine ad actualem communicationem per intellectum, ſed etiam per voluntatem. Ergo Spiritui ſancto vi peculiaris proceſsionis per voluntatem non minùs per ſe & directè communicatur natura divina, quàm Verbo vi peculiaris proceſsionis per intellectum.

68 RESP. Naturam divinam ſolùm exigere per ſe & directè communicari, quatenus exprimit radicem primæ potentiæ habentis vim aſsimilandi, quæ profectò eſt ſolus intellectus; non autem ſecundæ potentiæ carentis vi aſsimilandi, qualis eſt voluntas. Hæc enim iam ſupponit naturam primò ac per ſe communicatam ex vi prioris potentiæ, tendentis intra ſuam rationem formalem & infinitam ad producendum terminum in ſimilitudinem naturæ. Quare vt radicale principium productionis per voluntatem communicetur Spiritui ſancto, ſufficit quòd productio ipſa directè & per ſe tendat in impulſum infinitum intra Deum, qui nequit non identificare naturam Dei, ſive principium ſui radicale.

69 OPPONVNT IV. Adhuc ſuppoſita doctrina noſtræ ſententiæ colligitur, Spiritum ſanctum eſſe reipſa & identicè Filium per proceſsionem, quamvis non ex vi proceſsionis. Conſequens verò abſurdum eſſe patet. Ergo doctrina à nobis tradita non vitat potiſsimum abſurdum confundendi reipſa Spiritum ſanctum cum Filio. Maior, ſive aſſumptio, ſuadetur multipliciter. *Primò.* Quia cuicumque convenit definitio ſecundùm rem, convenit etiam reipſa definitum. Atqui definitio filij generatim eſt origo viventis à vivente in ſimilitudinem naturæ. Cùm ergo Spiritus ſanctus per proceſsionem revera oriatur vivens à vivente in ſimilitudinem naturæ, quamvis id

non habeat in sensu formali ex vi processionis, erit realiter filius. *Secundò.* Terminus similis in natura principio viventi ex vi processionis, est filius in sensu formali. Ergo etiam terminus similis in natura principio viventi per processionem & realiter, debet esse filius in sensu reali. *Tertiò.* Quamvis Spiritus sanctus non sit Deus ex vi processionis, est tamen Deus identicè & realiter per processionem, quia per illam reipsa accipit naturam divinam. Ergo etiam debet esse filius identicè & realiter per processionem, quia per illam reipsa accipit similitudinem in natura. *Quartò.* Iuxta dicta Disp. XCIII. Spiritus sanctus si non procederet à Filio, sed à solo Patre, non distingueretur realiter ab illo, ac proinde esset identicè filius quia identicè procederet in similitudinem naturæ. Cùm ergo Spiritus S. nunc de facto procedat identicè in similitudinem naturæ, colligitur demum, quòd sit reipsa & identicè filius.

70 RESP. Imprimis argumentum hoc debere ab omnibus Catholicis solvi, qualitercumque iuxta varios dicendi modos exponant discrimen vtriusque processionis divinæ, vt consideranti palam erit. Omnes enim reddere rationem debent, cur Spiritus sanctus non sit reipsa genitus nec filius, siquidem reipsa & identicè saltem, per processionem, immo & ex vi processionis iuxta aliquos Adversariorum, oritur vivens à vivente in similitudinem naturæ, quæ est definitio generationis. Nos autem respondemus negando antecedens. AD I. Probationem negamus Spiritum sanctum esse genitum aut filium, adhuc realiter & identicè: quoniam definitio geniti, sive filij, aut (quod perinde est) generationis, debet accipi in sensu formali, ac proinde ita, vt quod genitum est, oriatur à principio vivente coniuncto in similitudinem naturæ, iuxta formalem sensum, sive ex vi processionis. Cumque hoc non verificetur de Spiritu sancto, etiam in nullo vero ac reali sensu convenit ipsi definitio generationis, vel ratio geniti ac filij. Sic etiam siquis homo ab alio homine acciperet naturam viventem, modo non vitali, nec assimilativo ex sua ratione formali, non esset genitus nec filius eius, adhuc identicè & secundùm rem ipsam. AD II. Nego consequentiam: quoniam priori termino convenit simpliciter definitio geniti, seu filij, quæ solùm accipi debet in sensu formali: secus verò posteriori termino. AD III. Negatur pariter consequentia: quoniam in definitione Deitatis, seu naturæ divinæ, non exigitur vt debeat haberi ex vi processionis, sed qualitercumque habeatur, constituit Deum per identitatem. In definitione autem generationis exigitur, vt natura vivens accipiatur à principio viuente ex vi processionis. Eademque est ratio (vt præoccupemus obiectionem aliam) cur quicumque est reipsa animal rationale aut hinnibile, quomodocumque id acceperit, sit revera homo vel equus: quoniam naturæ eiusmodi non exigunt in definitione sua peculiarem modum habendi, sed solùm realitatem & connexionem prædicatorum essentialium. Definitio autem generationis non solùm importat realitatem termini producti aut communicati, sed præterea modum habendi, seu accipiendi. Est enim species quædam determinata productionis & originis, quæ constituitur penes eum modum. AD IV. Concedo antecedens, sed nego causalem illius, veluti rationem adæquatam. Hæc enim in eo sita est, quòd in illa hypothesi, Spiritus sanctus, defectu oppositionis relativæ, haberet realem identitatem cum aliquo habente naturam divinam ex vi suæ processionis; nimirum cum Filio; ac proinde esset reipsa Filius. Nunc autem de facto Spiritus sanctus, non habet realem identitatem cum aliquo habente naturam divinam ex vi processionis; sed potiùs ipsi relativè opponitur: ac propterea Spiritus sanctus in nullo vero sensu est filius.

71 OPPONES Denique, doctrinam tota fere Disputatione traditam minimè cohærere cum ijs, quæ tradidimus Tomo I. Disput. XXIV. per totam, probantes, essentiam Dei non consistere secundùm expressam & formalem rationem in gradu intellectuali, qualitercumque considerato; sed dumtaxat in ratione entis à se, excludentis omne principium sui, adhuc virtuale. Hinc enim colligi videtur, Verbo divino ex vi processionis suæ peculiaris per intellectum non communicari naturam divinam: ac proinde ex hoc capite nullum esse ipsi discrimen à Spiritu sancto. Assumptio suadetur: quoniam Verbo divino ex vi peculiaris processionis per intellectum communicari nequit, nisi illud quod spectat ad lineam intellectualè. Immo nequit vi processionis peculiaris per intellectum communicari Verbo, nisi id, quod exprimit radicem ipsius intellectus. Solùm autem exprimit radicem intellectus natura illa, quæ exprimit perfectionem intellectualem. Si igitur natura Dei, iuxta illam nostram sententiam non exprimit perfectionem intellectualem, sed solùm rationem entis à se; colligitur demum, naturam divinam non communicari Verbo vi processionis peculiaris per intellectum.

72 HOC Argumentum nobis ipsis obiecimus & solvimus allegata Disput. XXIV. sect. 8. per totam, vnde petenda est plena solutio. Iuxta dicta verò ibidem, negatur assumptio. Optimè enim cohæret quòd essentia Dei

sub

ſub munere eſſentiæ conſtituatur explicitè per ſolam rationem entis à ſe, & quòd ſub munere naturæ exprimat radicem operandi à ſe perfectiſsimè, ac proinde intelligendi à ſe, quo ipſo iam ex parte naturæ divinæ, ſub munere naturæ, exprimitur gradus perfectiſsimus intellectualis, vt proinde per intellectionem, in ſenſu formali ac ſibi proprio conſideratam, communicetur Verbo ex vi proceſsionis. Cùm enim natura intellectualis non habeat aliam virtutem, ſeu potentiam aſsimilatricem, quàm intellectum; oportèt vt natura intellectualis infinita exerceat totam ſuam vim aſsimilandi per intellectum infinitum. Itaque licèt eſſentia Dei ſub munere explicito eſſentiæ ſolùm conſtituatur per rationem entis à ſe, adhuc eſt locus, vt ſub explicito munere naturæ conſtituatur per rationem operandi perfectiſsimè à ſe, ſive intelligendi: ac proinde locus eſt, vt ſub munere explicito naturæ intellectualis communicetur Verbo divino per intellectionem. Quin & cùm ipſa ratio entis à ſe intelligatur in Deo veluti prima radix omnium aliorum prædicatorum, atque ipſius gradus intellectualis, & muneris operandi atque intelligendi à ſe; tandem concluditur, ipſum explicitum munus eſſentiæ, ſive entis à ſe, prout excludentis omnem dependentiam & limitationem in eſſendo, omnemque radicem virtualem ſui, communicari per intellectionem Verbo divino. Et hæc ſatis fuerint ad tuendam rationem diſcriminis iuxta ſententiam SS. Anſelmi & Thomæ poſt Auguſtinum, quidquid ſit de opinionibus aliorum.

(?)

DIS-

DISPVTATIO XCVI.

AN ALIQVA CREATVRA POSSIT DARE AVT MITTERE SPIRITVM SANCTVM, VEL SEIPSO, VEL IN DONIS SVIS.

AD REVERENDISSIMVM P.N. M. Fr. ANTONIVM DE HEREDIA, quondam Congregationis Hispano-Anglicę S. BENEDICTI dignissimum Generalem, & Sopetrani, ac Montis-Serrati Matritensis meritissimum Antistitem; doctrinâ multiplici, prudentia, & pietate clarum; post edita varia Opera Ascetica, assidua lectione parantem & expolientem ACTA SS. eiusdem Ordinis, propediem in lucem emittenda, &c.

HAEC Controuersia sub hisce ferè terminis excitatur à Durando in 1. dist. 14. q. 4. vbi illam breuiter exagitat. Nobis ea aliquando sorte obtigit in hac Salmanticēsi Academia, ad eiusdem Durandi Cathedram promerendam: quamuis illam tunc non obtinuerimus, sed alterā D. Thomæ, absque vlla alia Prælectione. Itaque visum fuit eam hoc loco exhibere, prout primùm à nobis intra vnius diei spatium parata, atque ex tempore dicta fuit, nisi quòd illam aliquantulum variare oporteat, vt ordinem cum cæteris Disputationibus seruet, eoque nullatenus interrupto Commentarios in Anselmum prosequamur. Habet verò locum apud ipsum locis & verbis infrà num. 5. indicandis, sicuti & apud D. Thomam 1. 2. q. 111. vbi differit de causâ habitualis gratiæ. Et præterea occasio excitandi illam hoc loco esse potest, quòd Disp. LXXXIX. num. 19. & seqq. dixerimus, proprium diuinæ personæ esse largiri gratiam, charitatem, & cætera dona, medijs quibus dicitur ad nos mitti, seu dari Spiritus sanctus. Quod impræsenti operosiùs examinandum est. Insuper Disp. XC. probauimus processionem Spiritus sancti à Patre & Filio, quoniam ab ambobus datur, seu mittitur. Cuius illationis vis, etiam huc spectat.

SECTIO PRIMA.

Spiritum sanctum in seipso non posse dari propriè aut mitti per modum auctoritatis, seu virtute propria, ab aliqua creatura. Ratio Durandi in id probandum, ex Anselmo, Augustino, & alijs Patribus Latinis Græcisque erutа, & illustrata.

PROBAT Durandus assertionem præiactam hoc ferè syllogismo. Nemo potest virtute propria, siue per modum auctoritatis, dare Spiritum S. nisi solus ille, à quo Spiritus S. originem ducit. Atqui repugnat creatura, à qua Spiritus S. originem ducat. Ergo & repugnat creatura, quæ virtute propria siue per modum auctoritatis possit tribuere Spiritum S. Minor est certa secundùm fidem, quâ docemur aduersus Macedonium & Apollinarium Spiritum S. esse verum Deum. Maior suadetur à Durando: quia dare propriè loquendo, sicut & mittere aliquam personam diuinam, exprimit auctoritatem quandam personæ dantis in personam quæ datur: vt ex ipsa notione dandi & mittendi propriè acceptа in noteſcit. Quare nemo propriè dicitur dare aut mitte-

mittere ſeipſum, ſed dumtaxat aliquid à ſe diſtinctum, & in quod ipſe habet auctoritatem quandam, vel dominium, aut quaſi dominiū. Nulla autem auctoritas eſt vnius perſonæ in aliam ſecundùm præſtantiā ſive exceſſum perfectionis ſupra illam (cùm tres perſonæ ſint coæternæ & coæquales) ſed dumtaxat ſecundùm dignitatem principij, ex quo alia perſona ducit originem. Quod latiùs confirmat idem Durandus diſt. 15 q. 3. n. 7. Ergo nemo poteſt virtute propria, ſive per modum auctoritatis, dare Spiritum S. niſi ſolus ille, à quo Spiritus ſanctus originem ducit.

3 ILLVSTRATVR I. Ratio eadem ſeu maior propoſitio ex qua Durandus procedit: quia illa planè euitur ex ſacris litteris, & doctrina Patrum. Ac primò quidem in Scriptura ſæpiſsimè legimus Filium & Spir. S. dari, ſive mitti à Patre: nunquam verò legitur Patrē fuiſſe miſſum vel datum: nec perſonam aliquā ex tribus ſemetipſam miſsiſſe, aut dediſſe per modum auctoritatis cuiuſdam. Vnde imprimis colligunt Patres adverſus Sabellium diſtinctionem realem trium perſonarum: quia nemo poteſt mittere aut propriè dare ſeipſum, ſed aliquid à ſe reipſa diſtinctū. quod præſertim obſervavit Baſilius lib. 5. contra Eunomium. Sed nec ſufficere realem diſtinctionem perſonarum ad miſsionem, ſive dationem preſsè ſumptam, conſtat ex eiſdem ſacris litteris, vt dicebamus: quatenus in ijs nunquam Pater dicitur miſſus, aut datus, ſed ſolus Filius & Spir. S. Rationem verò eam potiſsimum aſsignant Patres, quòd ſolus Pater non habeat principium à quo originē ducat. Quod obſervarunt imprimis Ambroſius lib 3. de Spir. S. c. 1. Baſil. nuper laudatus lib. 3. contra Eunom. Gregor. Nazianzenus Orat. 37 Hilar. lib. 8. de Trin. Chryſoſt. Hom. 59 in Ioan. ſed omnium maximè Auguſt. lib. de Trinit. c. 5. illis verbis: *Pater nuſquam legitur miſſus, &c.* Et lib. 4. eiuſdem Operis c. 20. inquit: *Pater cùm ex tempore à quoquam cognoſcitur, non dicitur miſſus. Non enim habet de quo ſit, aut ex quo procedat.* Et paucis interiectis: *Sicut ergo Pater genuit, Filius genitus eſt: ita Pater miſsit, Filius miſſus eſt.* Atque in fine libri eiuſdem ait, Patrem *abſurdiſsimè aut à Filio quem genuit, aut à Spir. S. qui de illo procedit, miſſum dici. & ſi per ſubiectam creaturam viſibiliter apparere vellit.* Denique tom. 6 lib. contra Serm. Arianor. cap. 6. ait: *Solus Pater non legitur miſſus, quoniam ſolus non habet Auctorem, à quogenitus ſit, vel à quo procedat. Et ideo non propter naturæ diuerſitatem quæ in Trinitate nulla eſt, ſed propter ipſam auctoritatem, ſolus Pater non dicitur miſſus. Non enim ſplendor aut feruor ignem; ſed ignis mittit ſiue ſplendorē, ſiue feruorem.* Quā ipſam ferè doctrinam repetit lib. 3. contra Maximinū Arianum c. 14. dicens: *Non enim genitorem ab eo, quem genuit; ſed genitum à genitore mitti oportebat. Verum hoc non eſt inæqualitas ſubſtantiæ, ſed ordo naturæ; non quòd alter prior eſſet altero, ſed quòd alter eſſet ex altero.* Quid illuſtrius, aut è re noſtra magis?

5 ILLVSTRATVR II. Ex antitheſi quorundam verborum Chriſti, modò loquentis ſecundùm formam Dei, modò ſecundū formam hominis, obſervatâ ab eodem Auguſt. lib. 1. de Trinit. c. 12. vbi diſtinguit plura, quorū aliqua conveniunt Chriſto, vt Deo; aliqua, vt homini: docetque, Chriſtum ſecundùm divinitatem protuliſſe illa verba Ioan lib. *Si autem abiero, mittam illum ad vos.* quia nimirum, Chriſtus dumtaxat ſecundùm divinitatem eſt principium Spir. S. ideoque ſolùm ſecundū formā Dei potuit illum mittere. Econtrà verò verba illa Ioan. 14. *Ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis*; non ſunt dicta à Chriſto ſecundùm formam Dei, ſed ſecundùm formam ſervi, ſive hominis, cuius eſt rogare, & interpellare ad impetrandum beneficium aliquod. Patet igitur, dationem, ſeu miſsionem propriè dictam ſupponere in dante ſeu mittente rationem principij in ordine ad id, quod datur vel mittitur. quæ eſt aſsumptio ipſa Durandi.

5 ILLVSTRATVR II. Ex Anſelmo in Epiſt. contra Græcos de Proceſsione Spir. S. pluribus locis, præſertim verò c. 6. & 7. vbi ex inſtituto probat, Spir. S. procedere à Filio, ex eo quòd hic in ſacris litteris legatur illū miſsiſſe. Etenim Ioan. 15. v. 16. ait: *Dum autem venerit Paraclitus, quem mittā vobis à Patre Spiritum veritatis &c.* Præmiſſerat verò cap. 14. *Paraclitus autem Spiritus S. quem mittet Pater in nomine meo. &c.* Quibus verbis Chriſtus palam exprimit, ſe miſſurum à Patre Spir. S. ac præterea eundem mittendum à Patre nomine ipſius Chriſti. Indidē verò infert Anſelmus, Spir. S. verè & propriè à Filio, ſicut & à Patre, procedere: quia ſine proceſsione ab vtroque nullus locus eſt vt propriè ab vtroque mittatur. Verba autem Anſelmi hæc ſunt c. 7. iam allegato: * Quid igitur eſt, mittet Pater in nomine Filij; niſi, mittet Pater, tanquam ſi mittat Filius, vt in miſsione Patris miſsio intelligatur Filij? * Et poſt pauca: * Cùm igitur tanta diligentia oſtendat Filius, vnam eſſe miſsionē Patris, & ſuam, vt nec Pater mittat, niſi cùm Filius mittit; nec Filius mittat, niſi cùm mittit Pater: quid vult ſignificari, aut quid vult intelligi, niſi quia non aliter ſe habet ad Patrē Spir. S. & aliter ad Filium, nec magis eſt vnius,

quam

quàm alterius? Quàm obrē nimis difficile, imo impossibile est ostendere, quomodo non procedat ab vtroque. Vnde enim Filio cum Patre dare simul, vel mittere Spir. S. & hunc esse vtriusque, si simul non est de vtroque? Ea verò illatio maximi ponderis fuit in Concilio Barensi sub Vrbano II. adversus Græcos, qui antiquū illum suum errorē de processione Spir. S. à solo Patre, olim à Theodoreto traditum, longè postea à Photio Patriarcha Constantinop. Schismaticorum Antesignano innovatum, & aliquanto tempore sopitum, ab Orco revocaverant. Verum vrgente eos Anselmo, & obmutescere faciente, veritas processionis Spir. S. ex Patre Filioque triumphavit, nomenque Anselmo celeberrimum in Ecclesia peperit, & insolita elogia apud Pontificem, ac reliquos Patres eius Concilij. de quo plenius Tom. seq. Quin & postea in Concil. Florent. non solùm Latini Patres, sed multi ex Græcis, atque in ijs doctissimus Cardinalis Bessarion, eodem argumento Anselmi vsi sunt adversus alios Græcos iterum circa id tumultuantes, donec tandem ibidē veritas Catholica definita fuit. Quæ omnia in eā gratiam hoc loco dicta sint, vt appareat, maiorem illam propositionē, ex qua procedit Durandus, esse conformem sacris litteris, & Patribus Ecclesiæ: iuxta quos datio propriè dicta alicuius personæ, seu missio, supponit necessariò originem illius à persona mittente, seu dante.

6 SED Objicies: Filius non ducit originem à Spir. S. vt fides docet. Et tamen missus fuit à Spir. S. Ergo missio & datio alicuius personæ divinę non satis probat originem eius à persona mittente, seu dante. Assumptio probatur ex verbis Isaiæ c. 61 quæ de seipso interpretatur Christus Luc. 4. *Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me: evangelizare pauperibus misit me.* Quod cùm Christus legisset, dixit ad Iudæos: *Quia hodie impleta est hæc Scriptura in auribus vestris.* Vnde & Concil. Tolet. XI. in Fidei professione dixit: *Missus Filius non solū à Patre, sed à Spir. S. missus esse credendus est in eo, quod per Prophetam dicitur: Et nunc Dominus misit me, & Spiritus eius.* Ambr. quoque lib. 3. de Spir. S. eodem sensu: *Ergo mirari possumus, si & Prophetas, & Apostolos Spiritus misit, cū Christus dixerit, Spiritus Domini super me?* Nimirum, multò maius ac præstātius est, quòd Spir. S. miserit Christum, quàm quòd Prophetas & Apostolos miserit. Idipsum quoque videtur diserte traditum ab August. lib. 2. de Trin. c. 5. vbi de Christo ait: *Mitti à Patre sine Spir. S. non potuit: non solùm quia intelligitur Pater, id est, fecit ex femina, non vtique sine Spiritu suo fecisse: verùm etiam quòd manifestissimè atque apertissimè in Evangelio dicitur Virgini Mariæ quærenti ab Angelo, Quomodo modo fiet istud? Spir. S. superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Et Matheus dicit: *Inventa est in vtero habens de Spir. S.* Quamquam & apud Isaiam Propheram ipse Christus intelligitur de adventu suo futuro dicere: *Et nunc Dominus misit me, & spiritus eius.** Ergo Filius Dei missus fuit à Spir. Sc quâvis ab eo nō procedat, oriaturve: ac proinde vt Spir. S. detur vel mittatur, non est opus origine à persona mittente seu dante, prout suprà assumebamus.

7 RESP. Testimonia hæc, & alia similia, intelligi debere de Christo D. secundùm humanam naturam dumtaxat: vt patet ex ipsorum contextu. quo sensu Christus non solùm à Patre, sed à Spir. S. immo & à seipso missus dicitur, propter indivisam vnius & eiusdem voluntatis operationem, quâ tres personæ divinę agunt quælibet effecta, & ipsam temporalem missionem Filij Dei incarnati. Vnde in eādem Synodo XI. Toletana statim post verba relata in obiectione subditur: *A seipso quoque missus accipitur pro eo quòd inseparabilis non solùm voluntas, sed operatio totius Trinitatis cognoscitur.* Quod postea distinctius expressit Concil. Lateran sub Inn. III. & habetur in ea p. Firmiter de summa Trinitate & fide Catholica, ideoque S. P. N. Ildephonsus lib. de Virg. Mariæ paulo post initium: *Tota inuisibiliter Trinitas conceptionem operabitur in te sola persona Filij Dei in corpore tuo nascitura carnem assumet de te.* Ambrosius quoque lib. in Symbol Apostol. c. 9. dixerat: *Cùm enim singillatim Pater, & Filius & Spir. S. aliqua operari dicuntur, omnia pariter tres personæ operantur*, Itaque hoc sensu nihil mirū quòd etiam à Spir. S. immò etiam à seipso missus dicatur Christus: siquidem, secundùm naturam humanam ducit originem à tribus divinis personis, veluti ab vno principio: ideoque habet quidquid requiritur, vt secundùm illam propriè mitti possit, non solū à Patre, sed à Spir. S. immo & à seipso. Propterea quę August. post verba in obiectione exscripta subiunxit de Christo: *A seipso missum esse, subinde indicat; quemadmodum sanctificatus à Patre, & seipsum sanctificasse; traditus à Patre & seipsum tradidisse legitur.* Cùm verò Spir. S. non fuerit incarnatus, nec habeat naturam aliam, quàm divinā, nullus est locus vt propriè mittatur seu detur, nisi à quo ducit originem. quæ est doctrina S. Anselmi observata in ratione Durandi. Si autem sermo instituatur de missione visibili Spiritus sancti in externa specie columbæ, potest dici Spiritus sanctus missus etiam à seipso: cùm externam illam speciem operetur Trinitas indivisim, sicut & naturam humanam Christi: Ergo sicuti eam ob causam Christus vt homo dicitur à seipso missus:

etiam vt Spiritus S. apparens in externa specie, dici possit mississe seipsum. Quod differtè observat & docet Magister Sentent. in 1. dist. 15. & D. Thom. 1. p. q. 43. art. 8.

8 ITAQVE Semper verum existit, Spiritum S. in seipso, sive secundùm personam divinam, propriè non dari seu mitti, nisi ab eo, à quo originem ducit. Propterea quæ multi ex PP. Græcis ipsam Spir. S. processionem, id est, ἐκπόρευσιν, nonnunquam appellant ἔκπεμψιν, id est, *emissionem*: vt legere est apud S. Gregor. Taumaturgum in *Fidei Professione*, Nazianzenum Orat. ad Heron. Philosoph. quorum loca observarunt Eman. Calecas lib. de Proc. c. 5. & 19. Demetr. Cidoniates c. 10. & Ioan. Boerius c. 6. allegat quosdam ex PP. qui ἐκπέμπεσθαι, id est, *emitti*, ac similia vocabula accipiunt de ipsa productione Spir. S. Sed tamen hoc loci non de processione aut productione, quæ æterna est & necessaria, agimus, sed de illa quæ in tempore accidit, dicitur que datio, vel missio personæ Spir. S. Supponit, nimirum, necessariò illam æternam processionem. Idemque est de Filio secundùm naturam aut personam divinam considerato. Quod si verò aliquando legitur, aut significatur, Filium secundùm divinam naturam aut personam seipsum dedisse, aut datum vel missum fuisse à Spir. S. id intelligendum est de datione aut missione largè accepta, κατ' εὐδοκίαν id est de consensu & placito totius Trinitatis, subindeque singularum personarum; vt loquitur Nazianz. Orat. 38. Idque ipsum satis expressit Dutadus vbi suprà n. 3. dum dixit, nihil repugnare, vt Filius vel Spir. S. det semetipsum, non presse & propriè, sed per modum largitionis cuiusdam liberalis. Atqui neque hoc quidem modo posse dari Spir. S. à creatura aliqua, probat optimè idem Durandus: quia nemo potest virtute propria, sive vt principalis causa, largiri Spir. S. nisi vel qui vnam & eandem cum Spir. S. voluntatem habeat, vel ille cuius dominio subsit eiusdem Spir. S. communicatio. Patet verò vtrumque id alienum esse à qualibet creatura existente ac possibili, & omnino repugnans. Nulla ergo prorsus creatura dare potest per modum auctoritatis Spir. S. in seipso consideratum; nec virtute propria illum largiri per modum liberalis dationis.

SECTIO SECVNDA.

Spiritum sanctum in dono gratiæ gratum facientis non posse dari virtute propria alicuius creaturæ existentis aut possibilis, probatur ex sacris litteris. Euasio Aduersariorum præclusa.

6 PRÆIACTA Assertio etiam traditurà Durando vbi suprà, estque certa & communis apud Scholasticos, exceptis Medina 3. part. dub. vlt. & Cabrera ibid. disp. 2. qui duo existimant, possibilem esse creaturam, quæ virtute propria, id est, per modum causæ physicæ principalis, tribuat gratiam habitualem alteri, proindeque & Spir. S. in donis suis. Illa verò planè sequitur ex Assertione præcedenti, hucusque traditâ. Quisquis enim per modum causæ principalis tribuit habitualem gratiam, is pariter in eodem genere causæ tribuat Spir. S. necesse est. Atqui repugnat creatura tribuens alteri in genere causæ principalis Spir. S. Ergo & repugnat creatura tribuens alteri in genere causæ principalis habituelem gratiam. Minor proposito demonstrata fuit sect. præc. vbi ostendimus, non posse dari propriè Spir. S. per modum auctoritatis, nisi ab eo, à quo ducit originem; nec per modum largitionis liberalis, nisi ab illo, qui eadem cum Spir. S. voluntatem habeat, vel ipsius communicationem suo arbitrio subiectam. quæ omnia repugnant creaturæ cuilibet, seu existenti, seu possibili. Maior autem præcipua patet: quia Spir. S. datur nobis per infusionem gratiæ gratum facientis, seu charitatis, iuxta illud Rom. 5. v. 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spirit. S. qui datus est nobis.* Ergo quisquis in genere causæ principalis tribuit gratiam gratum facientem, is quoque in eodem causæ genere tribuit Spiritum sanct.

10 IDIPSVM Evincitur ex varijs Scripturæ locis, in quibus soli Deo asseritur vis iustificandi, seu emundandi hominem à peccato. Ere enim Iob 14. v. 4. dicitur: *Quis potest facere mundum de immundo conceptu semine? nonne tu, qui solus es?* quoniam, nimirum, solius divinæ virtutis & omnipotentiæ est, tribuere munditiam illam, atque nitorem gratiæ, quâ homo abluitur à sorde & immunditia peccati. Legantur Clem. Alex. lib. 3 Stromateon, Aug. in Psalm. 50. Bernard. Serm. de Cœna Dom. & in Cantica serm. 70 Repugnat igitur creatura, quæ virtute propria tribuat alteri nitorem gratiæ mundantem à peccato. Similiter Isaiæ 43. v. 25. *Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas.* tanquam nemo aliter id præstare possit. Psalm. quoque 83. v. 12. *Gratiam & gloriam dabit Dominus.* quoniam, nimirum, virtute que id solius Dei proprium est. Denique Rom. 8. *Deus, qui iustificat.* veluti id alienum sit ab omni creatura. vt propterea iure dixerit Aug. lib. 1. de Trin. c. 12. *Siquis est qui possit dicere iustifico te, poterit etiam dicere, Crede in me:* Atqui repugnat omnino creatura, quæ possit vere dicere alteri, *Crede in me:* cùm solus Deus sit dignus, in quem credamus. Ergo & repugnat creatura quæ possit verè dicere, *Iustifico te;* sive, quod perinde est, quæ virtute principali aut propria tribuat habitualem gratiam, qua iustificamur.

RES-

11 Respondent Adversarij, ijs locis solùm excludi creaturã habentẽ vim primariam iustificandi, id est, independentẽ ab omni alio, quæ soli Deo convenit, nec cõmunicari potest alicui creaturæ non autẽ secundariã, & ab alio dependentẽ. Hanc enim existimãt conferri posse alicui creaturæ, immò & collatã de facto volunt Humanitati Christi D quam aiunt extitisse causam physicam principalem omnis gratiæ iustificãtis dispersæ in singulis hominibus iustis; non tamen primariam, sed secundariam, & divinæ omnipotentiæ subordinatam, ab eaque necessariò pendentem.

12 SED Contra 1. Præiactis enim Scripturæ locis aufertur soli Deo virtus seu vis ad iustificandũ & delendũ peccata, veluti effectus proprius ipsius, & peculiaris, in quo eius bonitas & potentia interminа speciatim ostenditur. At id frustra fieret si inde solùm excluditur causa principalis creata independens omnino & primaria ad eundem effectum præstandum. nam non modò in ordine ad iustificandum, sed etiam ad quemlibet effectum, quantumvis abiectum aut minimũ intra genus naturæ, repugnat virtus principalis creata omnino independens ab alio, seu primaria, etiam opinione Durandi: qui, licet in 2. dist. 1. q. 5, neget Deo cõcursũ immediatũ ad omnes actiones naturales causarum secundarum, fatetur Catholicè eas omnes essentialiter à Deo pendere, nec fieri aut conservari simpliciter sine illo posse: quoniam id ex sacris litteris & apertissima ratione convincitur. Ergo præiactis Scripturæ testimonijs non solùm excluditur virtus creata principalis omnino independens ab alio, seu primaria, ad iustificandum; sed etiam secundaria independens à causa prima.

13 CONTRA III. Si enim virtus principalis secundaria ad iustificandũ, seu dependens à causa prima potest cõmunicari alicui creaturæ, vel etiã de facto comunicata fuit Humanitati Chr. D. inane esset atque enerve argumentũ Patrũ adversus Arianos probantiũ, Christum fuisse vnum Deum, & ὁμοούσιον Patri, ex eo quòd virtute propria remiserit peccata, eamque Apostolis communicaverit, tanquam ministris, vt in sacris litteris habetur, præsertim Joan. 20. Responderent enim Ariani eiusmodi virtutem ad iustificandũ & remittendũ peccata, fuisse quidem principalem in Christo; verũ non primariã, sed secundariam solùm & à Deo pendentem, qualem Adversarij aiunt posse divinitus competere alicui puræ creaturæ. Eam verò vltro admitterent Ariani, qui, excepta vera divinitate & consubstantialitate, omna alia perfectionum & sublimitatis genera Christo tribuebant: vt pater, vel ex solo Eusebio Cæsariensi ipsorũ Antesignano, & subdolo τὸ ὁμοούσιος impugnatore, in lib. de Demonst. Evangel. plurib⁹ locis: vbi liberalissimè concedit Christo ea omnia dotum & perfectionum genera, quæ puræ alicui creaturæ convenire divinitus possunt, solumque negat ipsum fuisse ὁμοούσιον Patri. quæ sola vox fuit telliera Catholicæ fidei adversus Asianam hæresim. Vt ergo evasio illa Arianorum non esset probabilis & facilè præcluderetur, supponit debet, nulli puræ creaturæ cõpetere posse vim principalẽ iustificandi, seu remittendi peccata, etiam secundariam, & dependentem à prima causa. Quare eiusmodi vim principalem seu virtutẽ non fuisse in Christo D. secundùm naturam humanam, patere videtur ex eo capite, & postea plenius apparebit.

SECTIO TERTIA.

Relictis aliorum probationibus, suadetur nostra sententia ratione à priori indicata à Durando. Solutiones Aduersariorum multipliciter reiectæ.

14 PROBANT I. Assertionem nostram plerique ex Auctoribus, qui eam nobiscũ tradunt: Quia gratia gratum faciens si produceretur ab aliqua creatura, vt principali causa, aut deberet produci per creationem, aut per eductionẽ ex potentia obedientiali animæ. Atqui neutro modo. Ergo nullo. Maior est manifesta. Minorem quoad priorem partem probant: quoniam ad creandũ gratiam exigitur virtus simpliciter infinita, vt pote per quam transferatur res ex puro nihilo in aliquid, ac proinde à termino *à quo* ad terminum *ad quem* infinitè distantem. quod soli virtuti infinitæ simpliciter convenire potest. Quoad posteriorem verò partem inde probant quòd potentia obedientialis animæ soli Deo, eiusque omnipotentiæ subdatur: cùm sit mera non repugnantia, sive subiectio creaturæ ad obediendũ Deo in ijs omnibus quæ non repugnant. Si autem aliqua creatura in genere causæ principalis posset educere gratiã habitualem ex potentia animæ obedientiali, iam hæc subderetur eidem creaturæ, & sub eius dominio esset. quod solius Dei proprium est. Non ergo potest creatura aliqua in genere causæ principalis educere gratiam habitualem ex potentia obedientiali animæ.

15 SED Enim ratio præiacta enervis est, & infirma quoad vtrãque partẽ. Quoad priorem quidẽ ex multiplici cap. *Primò*: quia iuxta principia Durandi in 2. dist. 1. q 4. nulla est ratio vrgens, qua probetur repugnantia, vt creaturæ alicui communicetur virtus principalis ad creandum. quod idem eo loco multipliciter & latè confirmat. Et tamen loco initio Disputationis indicato, nimirum in 1 dist 14. 5. 4. docet gratiam gratum facientem non posse à creatura aliqua produci virtute propria seu

principali. Ergo impossibilitas creaturæ ad producendum gratiam gratum facientem virtute propria seu principali, non deducitur rectè ex impossibilitate creandi, nec cum ea connectitur. *Secundò*: quoniam ex ratione præiacta non magis infertur necessitas virtutis infinitæ ad creandam gratiam habitualem, quàm aliam rem longè minoris momenti, vt paleam, vel festucam: quoniam quælibet illarum, quantumvis abiecta, per creationem transferri debet à nihilo in aliquid, ac proinde à termino *à quo* infinitè distanti. Patet verò relatè ad gratiam præcellentissimam, & peculiarem participationem naturæ divinæ, debere quæri peculiarem rationem repugnantiæ, vt virtute propria creetur ab aliquo agente creato. *Tertiò* denique ratio eadem corruit: quoniam adhuc suppositâ adversus Durandum sententia negante possibilem esse creaturæ vim principalē ad creandū, adhuc illa perperam ex eo capite probatur: vt ostendimus suprà Disp. XVI sect. 3. n. 36. nec repetere oportet. Ratio autem breviter indicata in eo consistit, quòd nihilum solùm distet ab aliquo iuxta huius perfectionem. Cùm igitur omnis perfectio rei creatę sit prorsus finita, distantia eius à nihilo nequit esse infinita: ac proinde ex eo capite non exigit in agente virtutem simpliciter infinitam vt superetur.

16 QVOAD Posteriorem verò partem ostenditur insufficientia eiusdem probationis: quia ex eo quòd aliquis posset virtute principali educere gratiam habitualē ex potentia obedientiali animæ, summùm inferre licet dominium ipsius inadæquatum, seu ex parte, in potentiam obedientialem. nimirum, quoad illum effectum; non autem adæquatum, & quoad effectus omnes. Id patet in virtute principali, quâ prædita est mens elevata per auxiliū intrinsecum ad eliciendum actus supernaturales fidei, spei, charitatis, visionisque beatificæ, per eductionem illorum ex potentia obedientiali; quin tamen exinde colligatur dominium adæquatum animæ in potentiā obedientialem, sive quoad omnes effectus supernaturales possibiles; sed dumtaxat inadæquatum, sive quoad illos actus dumtaxat. Neque obstat quòd eam virtutem principalem non habeat anima ratione sui, sed auxilij elevantis. Pariter enim dicent Adversarij virtutem principalem ad educendū habitualem gratiam non competere naturæ rationali creatæ ex viribus propriis, sed ratione doni elevantis. Vnde ad eam solutionem refellendam opus erit recurrendi ad rationē aliam.

17 PROBANT II. Alij, quia gratia habitualis est peculiaris participatio perfectionis naturæ divinæ in ordine supernaturali: ac proinde solùm potest virtute propria effici ab eâdem natura divina, quæ eâdem perfectionem habet per essentiam: sicuti actus calefaciendi & cremandi solùm possunt fieri virtutè propria à calore & igne, quorum essentia sita est in capacitate ad eos actus eliciendos.

18 VERVM Ratio hæc infirmior est præcedenti, & patitur manifestè instantiā pariter in actionibus supernaturalibus paulo antè indicatis, quæ etiam sunt peculiares participationes actuum divinorum cognitionis atque amoris in ordine supernaturali. Et tamen virtute principali eliciuntur ab intellectu & voluntate elevatis per auxiliū intrinsecum: vtpote agentibus vitaliter & intra sphæram sui obiecti adæquati. Ergo ex eo quòd gratia sit peculiaris participatio naturæ divinæ in ordine supernaturali, nō impeditur vt creatura aliqua intrinsecè elevata possit illā virtute principali producere. *Rursus*. Omnes homines secundū gradum rationalem seu intellectualē, etiam in concreto sumptū, sunt peculiares participationes naturæ divinę in ordine naturali, præ brutis animantibus, & quibuslibet alijs creaturis expertibus rationis vt docet D. Tho. 1. p. q. 93. a. 2. & per se patet. Et tamē locus est vt vnus homo ab alio virtute principali producatur, non solùm penes gradū genericū animalis, sed etiā penes specificum rationalis, seu intellectualis in concreto accepti: vt patet in generatione humana. Ergo idem dici posset de participatione peculiari naturæ divinæ in ordine supernaturali. Nec est par ratio de actibus calefaciendi & cremandi: quoniā ij proveniunt à calore & igne, vt à causa vnivoca, cuius dumtaxat est eos elicere. Participationes verò divinarum perfectionum proveniunt à Deo tanquam à causa æquivoca & vniversali, cuius virtus potest participari à creatura in genere causæ principalis in ordine ad omnes eos effectus, circa quos nulla ostenditur repugnantia.

19 RELICTIS Itaque ijs probationibus, & alijs similibus, Assertio suadēda est duplici ratione à priori, sub obscurè & emphaticè indicata à Durando vbi suprà n. 4. verbis illis: *Dona gratiæ gratum facientis, & similia, aut non sunt aliud, quā acceptatio divina, quæ nō potest esse ab alio causaliter, nec in alio formaliter, nisi in Deo, &c.* Ex quibus priorem rationem elicio sub hac differendi formula: Causa principaliter effectrix gratiæ habitualis, debet continere in se formaliter aut eminenter illius perfectionē. Atqui repugnat natura creata continens eam perfectionem formaliter aut eminenter. Ergo & repugnat natura creata quæ sit causa principaliter effectrix gratiæ habitualis. Minor propositio patet ex notione propria causæ efficientis principalis, quatenus differt ab instrumētali. Minor autem suadetur ex præstantia gratiæ habitualis supra omnē naturam creatā & creabilē. Nulla enim est possibilis, supra cuius vires & exigentiā non sit; vt Theol.

late

latè demonstrant cũ D. Tho 1. p. q. 12. probantes impossibilem esse substantiam supernaturalem creatã. Omnis autẽ causa continens perfectionẽ aliquam formaliter aut eminenter, eo ipso illã adæquat, aut superat. Repugnat ergo natura creata continens formaliter aut eminenter perfectionem gratiæ habitualis.

20 DICES I. Ex doctrina Granadi controv. 8. de Grat. tract. 4. disp. 4. num. 2. & Kipaldæ tomo 2. de Ente supernaturali disp. vltima sect. 31. possibilem esse creaturam præstantiorem gratia habituali nunc existente, ac præstantiorem in infinitum, secundùm alias atque alias species: idque colligi ex D. Thoma quæst. 20. de Veritate art. 4. illis verbis: *Supra omnia quæ Deus fecit, adhuc potest alia dissimilia facere, nouasque species, & noua genera: quia nunquam id, quod factum est, virtutem factoris adæquare potest.* Ergo gradatim ascendendo à creaturis nunc existentibus possibilis debet esse aliqua præstantior gratia habituali, ac proinde continens in virtute propria perfectionem ipsius formaliter aut eminenter.

21 SED Contrà instat ratio præiacta. *Primò*: quia supposita repugnãtia substantiæ supernaturalis ex doctrina Theologorum nuper indicata, & ex dicẽdis latè in progressu Operis, nulla natura creata aut creabilis est, quę per se exigat dona supernaturalia, vel ea contineat in virtute propria: cùm dona eiusmodi ex propria cõditione & sublimitate superent omnem exigentiã & vires ingenitas naturæ. Nulla ergo natura creata aut creabilis est, quæ in virtute propria cõtineat formaliter aut eminenter perfectionẽ habitualis gratię. *Secundò*: quoniã non est possibilis ordo altior creaturarũ, quàm supernaturalis; nec melior participatio Dei, quã formalis; nec præstantioris prædicati divini, quàm naturæ Dei, prout ratione distinctæ à cęteris perfectionibus, seu attributis ipsius. Hoc videtur per se evidens. Atqui gratia habitualis de facto existens est in ordine supernaturali, & formalis participatio Dei, idque secundũ naturam ipsius, prout ratione distinctam à cæteris perfectionibus, seu attributis: vt cõstans Theologorum sententia est. Ergo non est possibilis creatura altior, sive sublimior gratia habituali nunc existente: ac proinde nec creatura aliqua, quæ illius perfectionẽ contineat eminenter aut formaliter. *Tertiò*. Si enim esset possibilis creatura secundùm speciẽ perfectior, ea certè exigeret perfectiorẽ specie visionẽ Dei, quæ planè repugnat cùm visio Dei de facto existens sit quidditativa & intuitiva cognitio omniũ perfectionum divinarũ & relationum prout sunt in se, quã nulla perfectior esse potest secundũ speciem, nisi cognitio comprehensiva Dei, quæ planè impossibilis est omni creaturæ, etiam qualibet elevatione supposita. Ergo & impossibilis est creatura secundùm speciem perfectior gratiã habituali nunc existente. *Quartò* denique, vt alia omittam: Quia si possibiles essent creaturæ participantes naturam divinam perfectiùs ac perfectiùs secundùm speciem, quàm gratia habitualis, hæc non esset peculiaris participatio naturæ divinæ intra supernaturalem ordinem, sed communis, contra quàm Patres & Theologi colligunt ex Epist. 2. Petri c. 1. verbis illis: *Per quem maxima & pretiosa nobis promissa donauit, vt per hæc efficiamini diuinæ consortes naturæ.* Sequela patet: quia habitualis gratia non esset participatio naturæ divinæ secundùm gradum aliquem in specie atomã, sed dumtaxat in genere cõmuni sibi & alijs rebus specie distinctis præstantioribusque.

22 NEQVE Obstat locus ille S. Thomæ, in quo Adversarij niruntur: quoniam ibidem S. Doctor solùm tradit, Deum posse facere novas species, novaque genera, vltra ea quæ defacto existunt; nec vllã esse illarũ multitudinem, vltra quam non possit producere aliud & aliud infinitum: quia virtus ipsius est omnipotens & infinita, quæ proinde nullis limitibus coerceri potest. Quare iuxta frequentem sententiam Philosophorum, quam latè tradidimus in Physica Disp. 24. repugnat existere creaturam aliquam omnium possibilium perfectissimam, sive vltra quam non possit Deus alias & alias specie diversas & perfectiores producere. Id tamen, vt ibidem monuimus sect. vltim. dumtaxat intelligitur de naturis substantialibus & creaturis ordinis naturalis: non autem de formis supernaturalibus, & actionibus, modisque eiusdem ordinis; quales sunt gratia habitualis, vnio hypostatica, & visio beatifica, quæ non possunt esse perfectiores specie, nec in varias species multiplicari, penes id, quo naturam creatam sumẽ Deo coniungunt, quamvis secundùm intensionem possint in infinitum augeri. Aliunde tamen, seu in esse entis, admittunt plura ac plura in infinitum perfectiora secundùm speciem & genus: nimirum infinitas species & genera substantiæ, quæ in ratione entis sunt perfectiora simpliciter quibuslibet accidentibus & modis supernaturalibus.

23 DICES II. Ex doctrina Medinę & Cabreræ vbi supra, posse dari creaturam aliquam, seu naturam intelectualem creatam virtute principali præditam ad efficiendum habitualem gratiam. nimirum, naturam intellectualem alicuius individui præditam capitali gratia, vt ratione agendi, quæ proinde formaliter aut eminenter contineat perfectionem gratiarum aliarum.

24 SED Contrà. Etenim gratia habitualis in qualibet natura intellectuali creata existens, sive de facto, sive de possibili, nequit esse principium formale *quo* ad efficiendum aliam habitualem gratiam, nec in suo subiecto, nec alieno, physicè loquendo, & in genere principalis causæ, vt modo loquimur. Non intra suum subiectum: quia nullus est locus duplici gratiæ, sicuti nec duplici accidenti solo numero distincto intra vnicum subiectum, saltem ex natura rei. Neque etiam extra proprium subiectum: quia gratia habitualis non est principium formale *quo* ad efficiendum aliquid extra proprium subiectum, nec immediatè per seipsam, vt omnes supponunt, nec mediatè, sive ratione virtutum infusarum, quas secum affert. Cùm enim eiusmodi virtutes pertineant ad intellectum & voluntatem, ac subinde solùm inclinent ad actiones immanentes vtriusque potentiæ prorsus finitas, nequeunt medijs ijs efficere aliquid extra proprium subiectum. Nimirum, nulla actio formaliter immanens in agente potest efficere aliquid extra illud physicè loquendo, saltem nisi infinitè perfecta sit.

25 EXPLICATVR Vberiùs hæc impugnatio. Disputant Theologi cum Divo Thom. 1 part. quæst. 45 art. 3. virùm creatio activa, subindeque quælibet alia productio rerum, quatenus activè se habens ex parte Dei, sit actio immanens in ipso: an potiùs formaliter transiens ab ipso in effecta creata. Plerique Recentiorum negant, creationem activam esse actum Dei formaliter immanentem; & asserunt illam consistere in aliquo extra Deum, seu distincto à termino creato, seu indistincto: quoniam nequeunt percipere, quomodo actio formaliter immanens in Deo, spectansque ad intellectum & voluntatem, habeat per seipsam producere creaturas, nisi accedat præterea actio aliqua potentiæ executricis formaliter transiens, & producens quælibet effecta extra Deū. Econtrà verò D. Thomas, eiusque discipuli, creationem activam asserunt esse actionem formaliter immanentem voluntatis divinæ, soluēque virtualiter transeuntem: quia ratione infinitatis suæ debet habere per identitatem quidquid pertinet ad lineam operationis, ac subinde esse per seipsam in vltimo actu exercitij, seu productionis. Quòd qualiter intelligendum sit suprà latè exposuimus in Commentarijs ad caput 7. Disp. XIX. per totam. Itaque omnes Theologi, vtramvis ex his opinionibus sequantur, planè negant actionem formaliter immanentem esse effectricem alicuius operis extra proprium subiectum, saltem si finita sit secundùm perfectionem. Atqui actio procedens ex habituali gratia medijs virtutibus supernaturalibus ad intellectum & voluntatem spectantibus est formaliter immanens & finita secundùm perfectionem: idque tanto, quando de gratia habituali existente, quàm de alia qualibet possibili, aut de alia perfectiore secundùm speciem, quam Ripalda imaginatur, quippe & illa deberet esse finita, & principium actionum formaliter immanentium. Ergo nulla demum gratia habitualis potest esse principium formale *quo* ad efficiendum extra proprium subiectum aliam habitualem gratiam.

26 VRGETVR Hæc ipsa consideratio. Fuere aliqui ex Philosophis Gentilibus, qui dixerunt, Deum summum dedignari per seipsum facere quasdam rerum creatarum, ideoque eas commisisse faciendas minoribus Dijs, id est, Angelis, quasi ludicrum quoddam. Ita enim loquitur referens eam opinionem S. Cyrillus lib. 15. Thesaur. & lib. 31. ac præterea lib. 2. contra Iulianum, vbi eum errorem impugnat, sicut & Tertullianus lib. de Præscription. Augustinus lib. 12. de Civitat. cap. 24 & Damascenus lib. 2. Fidei cap. 3. sub finem, vbi cùm latè naturam, conditionem, & officia Angelorum descripsisset, subdit: *Quotquot autem sunt, qui essentiam illam, quæcumque ea sit, ab Angelis factam esse contendunt, horum ore pater ipsorum diabolus loquitur.* Subdit verò statim rationem, quam miror prætermisisse à Iacobo Billio in sua versione, alioqui exacta & eleganti: κτίσματα γὰρ ὄντες, οὐκ εἰσὶ δημιουργοί, id est: *Cùm enim creaturæ sint, nequeunt esse conditores.* Quæ verba, quamvis possint habere alium sensum alibi à nobis obseruatum, vt negaremus Angelis vim creandi; adhuc tamē impræsenti ita accipi debent, vt excludant ab Angelis vim efficiendi aliquid extra se per veram productionem, qualecumque illud sit; non quòd sint creaturæ vtcumque, sed quia sunt creaturæ intellectuales, quarum proinde omnis actio est formaliter immanens in intellectu & voluntate. Neque enim alia ratio videtur assignari posse contra Philosophos illos Gentiles, cur Angeli nequeant producere rem aliquam extra se, quàm quòd actiones ipsorum sint formaliter immanentes & finitæ, quæ proinde dumtaxat habent perficere proprium subiectum, sicut & in eo manere; non autem perficere subiectum extraneum, vel illi existentiam communicare. Atqui omnis gratia habitualis, tum existens, tum possibilis, dumtaxat potest esse principium actionum finitarum formaliter immanentium, seu spectantium ad intellectum & voluntatem. Ergo nulla demum gratia habitualis, sive existens, sivè possibilis, potest esse principium formale *quo* producendi aliam gratiam extra proprium subiectum

iectum, immò neque producendi quidquam aliud, quamvis minimum sit, extra illud.

27 VNDE inferur, nec gratiam capitalem Christi Domini (multo autem minùs capitalem gratiâ cuiuslibet puræ creaturæ) esse principium formale *quo* ad producendum physicè in genere causæ principalis habitualè gratiam aliorum iustorum: quia ex eo quòd sit capitalis, vel existat in Christo habitualis gratia, non est alterius naturæ, aut rationis formalis diversę à gratia habituali iustorum, ac proinde dumtaxat est principium mediatum actionũ formaliter immanentium intellectûs & voluntatis, seu etiam appetitûs sentientis, quibus nihil extra proprium subiectum effici potest virtute propria, seu principali. Itaque quòd gratia illa in Christo capitalis sit, dumtaxat conferre potest, vt Humanitas Christi ratione illius sit causa principalis moralis, sive meritoria de condigno aliarum gratiarum: non autem causa principalis physica, vt postea plenius apparebit sectione sequenti.

28 VRGETVR Denique. Si enim gratia habitualis posset esse principium formale *quo* producendi aliam, vel æqualem, vel inferiorem, in alieno subiecto; gratia habitualis de facto existens in quoliber iusto esset principium formale *quo* ad producendum principaliter physicè habitualem gratiam alterius subiecti, aut æqualiter, aut minùs iusti. Nihil enim habere potest alia gratia habitualis, seu existẽs, seu possibilis, quoad intrinseca, sive quoad totam rationem formalem, quod non habeat gratia cuiuslibet iusti relatè ad aliam, seu æqualẽ, seu inferiorem alterius iusti. At consequens falsum esse, & absurdum, patet. Neque enim quisquam Theologorum dixit, quemlibet hominem iustum ratione gratiæ suæ habitualis habere principium formale *quo* sufficiens ad producendum physicè principaliter gratiam alterius iusti, adhuc in actu primo. Idemque est de virtutibus supernaturalibus gratiam ipsam comitantibus. Ergo de primo ad vltimum repugnat omnino creatura, quę vel ex natura sua, vel ratione doni elevantis, possit efficienter physicè ac principaliter producere habitualem gratiam, sive, quod perinde est apud Durandum, dare Spiritum sanctum, prout in dono gratiæ gratum facientis.

SECTIO QVARTA.

Alia Durandi ratio expenditur & vrgetur pro eadem vera sententia.

29 ALTERA Ratio à Durando indicata verbis supra exscriptis, sic institui potest. Quicumque in genere causæ principalis potest tribuere habitualem gratiam, potest etiam tribuere in eodem genere acceptationem, seu adoptionem in hæreditatem vitæ æternæ. Atqui repugnat creatura tribuens in genere causæ principalis acceptationem, seu adoptionem in hæreditatem vitæ æternæ. Ergo & repugnat creatura, quæ possit in eodem genere tribuere gratiam habitualem. Consequentia est optima, ex maior perspicua: quia proprius effectus gratiæ habitualis est acceptatio, seu adoptio creaturæ rationalis in vitam æternam, vt omnes colligunt ex Apostolo ad Roman. 8. verbis illis: *Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater.) Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei, si autem filij, & hæredes,* &c. Ergo quicumque in genere causæ principalis tribuit gratiam alteri, etiam in eodem genere tribuit ipsi acceptationem & adoptionem in hæreditatem vitæ æternæ. Minor autem sive assumptio syllogismi, suadetur multiplicitèr. PRIMO: Quia solus ille potest acceptare, & adoptare ad hæreditatem, qui habet in se naturam, quæ sit principium naturalis generationis. Quod vniversè loquendo verum est. Neque enim Angelus potest adoptare hominem, neque homo equum, quoniam nec prior habet in se naturam, quæ sit principium generationis humanæ, nec posterior naturam, quæ sit principium generationis equitæ. Est enim adoptio quoddam supplementum, non quidem naturę eiusdem, quæ omnino supponi debet in adoptante, sed generationis naturalis dumtaxat, in solatium eorum qui liberis carent, vt adscititios habeant, quos non assequuntur ex impedimento aliquo, aut vitio naturæ. Itaque transferendo leges & conditiones adoptionis politicæ, seu civilis, ad divinã, sive supernaturalem adoptionem; nequit hanc præstare ille, qui in se ipso præditus non est naturâ divinâ, quæ sola est principium divinæ generationis naturalis. Asqui repugnat creatura, quæ in se habeat naturam divinã, seu principium naturale generationis divinæ, vt patet. Ergo pariter repugnat creatura, quæ virtute principali tribuat acceptationem, seu adoptionem in hæreditatem vitæ æternæ. Vide infrà num. 35. SECVNDO suadetur assumptio eadem. Solus ille potest virtute propria tribuere ius gratuitum adoptionis ad hæreditatem vitæ æternæ, qui habet ius connaturale ad vitam æternam: sicuti in genere nemo potest virtute propria tribuere alteri ius gratuitũ in aliquod bonum, nisi qui habet ius connaturale proprietatis, sive dominij in illud. Atqui repugnat creatura rationalis habens ius connaturale in hæreditatem vitæ æternæ: sicuti repugnat sub-

substantia supernaturalis creata, cui visio Dei sit connaturalis Ergo & repugnat creatura rationalis, quæ virtute propria tribuat alteri adoptionem in hæreditatē vitæ æternæ. TERTIO suaderur ex discrimine inter adoptionem politicam & divinam, observato à D Thoma 3 p.q.23.art.1. quòd prior nullam mutationē intrinsecam pariat in subiecto; secùs verò posterior. Nimirum, adoptio politica solum cōfert extrarium ius ad hæreditatem adeundam, sine vlla mutatione intima hominis adoptati. Adoptio autem divina tribuit ius intimum per renovationem interioris hominis ideoque Tridentina Synodus scitè docuit Sess 6 iustificationem non esse solam peccatorum remissionem, sed etiam renovationem interioris hominis. Hinc autem subducitur probatio vlterior assumptionis illius. Nemo enim virtute propria potest operari quidquam intra arcanos animæ sinus, nisi Deus solus, qui intimo illapsu *spiritus omnes, mentes*, ac voluntates permeat: iuxta illud Ezechielis 44. v. 2 *Porta hæc clausa erit: non aperietur, & Vir nō transibit per eam*. Atqui divina adoptio fit per operationem aliquam intra arcanos animæ sinus. Ergo solus Deus, non autem creatura aliqua, potest virtute propria adoptare aliam in hæreditatem vitæ æternę.

30 DICES I Humanitas Christi habet sibi coniunctam intimè divinitatem, sive naturam divinam, à qua & sanctificatur & vngitur, vt phrasis Patrum est. Ergo iam habet coniunctum sibi principium formale *quo* divinæ generationis, ratione cuius possit adoptare puros homines, & acceptare ad hæreditatem vitæ æternæ.

31 SED Contrà. Divina enim natura non vnitur Humanitati Christi Domini immediatè ratione sui, sed mediatè ratione personę, seu personalitatis Verbi; nec præterea vnitur vt forma physica, vel ad essendum, vel ad operandum, sed dumtaxat vt forma moralis, dignificans Humanitatem Christi. seu constituens illam obiectum congruum ac dignū summâ illâ dilectione, cuius capax est. Vnde numquam Humanitas Christi habet sibi vnitam divinitatem, quatenus hęc est principium formale *quo* divinę generationis; sed solùm quatenus est forma sanctificans. Deinde neque habet divinitatem sibi vnitam, ex debito aut exigentia connaturali, sed solùm ex gratia vnionis prorsus indebita, & summa gratiarum omnium. Omnis autem ille, qui propriè adoptat alterū, debet ab intrinseco habere naturam illam, quę est principium formale *quo* generationis naturalis, & non solùm gratuitò aut ex liberalitate concessam.

32 INSTABIS. Ergo nec Filius, nec Spiritus sanctus possunt adoptare filios in hæreditatem vitæ æternæ: quia neuter eorum habet sibi communicatam naturam, vt principiū formale *quo* generationis, cum neuter habeat vim generandi. Consequens autem absurdum est: quia vt omnes Theologi docent cum Div. Thoma 3 p.q.23.art.1. adoptare in ordine supernaturali convenit toti Trinitati, atque adeò singulis personis *Præterea*. Adhuc suppositio per impossibile quòd in divinis non esset Trinitas personarum, sed vnica persona. illa certè posset adoptare, sicut modò, creaturas rationales in hæreditatem vitæ æternæ. Et tamen natūra divina ipsius non esset principium formale *quo* naturalis generationis: quia in ea hypothesi nulla esset in divinis generatio. Ergo adoptio creaturarum rationalium non supponit per se loquendo in adoptante naturam quę sit principium formale *quo* naturalis generationis.

33 RESP. Filium & Spiritum sanctum, prout condistinctos à Patre non posse quemquam adoptare: quoniam, vt docet D. Thom. loco indicato art. 2. adoptio divina est opus indivisim cōveniens toti Trinitati. Quod probat S. Doctor ex verbis Apostoli ad Rom. 8. *Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba (Pater.)* Cùm autē dicimus *Pater noster*, id ad totam Trinitatē spectat, sicut & cætera nomina, quæ dicuntur dē Deo relativè ad creaturas: vt idem tradiderat 1. p.q.39 art.7 Ergo adoptare non convenit Filio aut Spiritui sancto, prout condistinctis à Patre, sed indivisim toti Trinitati. Itaque tres personæ simul adoptant ratione vnius & eiusdem numero naturæ, quamvis hæc solùm in Patre sit principium generationis naturalis. Subdit verò D. Thom. eodem articulo secundo ad 3. *Filiatio adoptiva est quædā similitudo filiationis æternæ: sicut omnia quę in tempore facta sunt, similitudines quędam sunt eorum, quæ ab æterno fuerunt. Assimilatur autem homo splendori æterni Filij per gratiæ claritatem, quæ attribuitur Spiritui sancto. Et ideo adoptatio, licèt sit communis toti Trinitati, appropriatur tamen Patri, vt auctori; Filio, vt exemplari; Spiritui sancto, vt imprimenti in nobis huius similitudinem exemplaris.* Semper itaque verum est, in adoptione divina exigi divinitatē, veluti principium naturalis generationis, licèt non in omni persona exerceat munus generandi, sed solùm in Patre, cui speciatim appropriatur adoptio, tanquam auctori.

34 AD Posteriorem instantiam nego maiorem. Dato enim per impossibile quòd in Deo non esset Trinitas personarum, sed vnitas sola, nullus esset locus filiationi adoptivæ creaturarum rationalium; quia nullus esset lo-

cus

tus in Deo filiationi naturali, ad cuius similitudinem exprimitur, sive suum esse habet, supernaturalis adoptio. Quòd si verò opponas, tunc futurum fuisse locum habituali gratiæ, & juri ad hæreditatem vitæ æternæ, atque adeò supernaturali adoptioni; Respondeo negando assumptum. Gratia enim habitualis essentialiter importat ordinem ad vitam æternam, non quamlibet; sed illam, quæ est visio clara Dei prout est in se, ac proinde vnius in essentia, & trini in personis. Quare in suo conceptu essentiali importat ordinem ad Trinitatem personarum, tamquam ad obiectum visionis beatificæ, ad quam assequendam ipsa gratia habitualis ex natura sua tendit. Ergo supposito per impossibile, Deum non esse trinum in personis, nullatenus existeret, sed potiùs repugnaret gratia habitualis, ac proinde filiatio adoptiva, quam ipsa præstat. Itaque semper verum existit, adoptionem supernaturalē exigere in adoptante naturam, quæ sit principium formale *quo* generationis divinæ, vt proinde dicatur & exprimatur per ordinem & analogiam ad filiationem Dei naturalem. Cùm igitur nulla creatura existens aut possibilis sit capax habendi Deitatem, quę sola est principiū formale *quo* generationis Dei naturalis; nulla etiam capax adoptandi alium in hęreditatē supernaturalē vitę æternę. Plura alia vide suprà Dis. LXXXIX. sect. 2.

35 VEL Aliter à principio potuit explicari illa præcipua assumptio eiusdem argumenti, in quo hactenus versati sumus: vt nemo possit virtute propria constituere Deum per gratiam, nisi qui est Deus per naturam: ac proinde nemo possit adoptare in filiationem Dei per gratia, nisi qui divinam naturam habet: quoniam in huius participatione per gratiam fita est filiatio supernaturalis adoptiva. Repugnat autem cuilibet creaturę existenti aut possibili esse Deum per naturam, seu naturam divinam habere, vt patet. Ergo pariter ipsi repugnat, vt virtute propria aliam creaturam efficiat Deum per gratiam, aut ipsi conferat filiationem supernaturalem adoptivam.

SECTIO QVINTA.

Præcipua argumenta aduersæ opinionis soluta. Vbi plura obseruatu digna.

36 OBIICIES I. Gratia habitualis de facto producitur virtute propria à quolibet adulto se præparante ad illam, dum elevatus per auxilium intrinsecū supernaturale elicit actum contritionis perfectæ, quo se disponit vltimò ad gratiam. Quicumque enim virtute propria, sive intrinseca, efficit vltimam dispositionem ad aliquam formam, efficit quoque in eodem genere causæ principalis formam ipsam. Quod patet tum inductione, in quibuslibet vltimis dispositionibus ad formam: tum etiam ex connexione vltimæ dispositionis cum forma præcipua. Atqui homo intrinsecè elevatus elicit in genere causæ principalis actum contritionis vltimò disponentis ad gratiam habitualem. Ergo in eodem genere producit ipsam gratiam habitualem.

37 HVIC Argumento diversimodè occurri solet, pluresque illius solutiones circumferuntur, quas nos refutavimus tractatu de Iustificatione. Quare ijs omissis, respōdeo imprimis, argumentum præiactum ad summum posse habere vim in opinione illorum, qui docent contritionem esse dispositionem vltimam ex natura rei ad gratiam; non autem iuxta sententiam longè veriorem, immò apud nos certam, quâ asseritur, contritionem dumtaxat esse vltimam dispositionem ex ordinatione divina, aut etiam supposito per accidens peccato; non autem ex natura rei. Quippe gratia habitualis per se loquendo est prima vita radicalis in ordine supernaturali: ac proinde non exigit per se, nec supponit aliquem actum vitæ supernaturalis pro aliquo priori, nisi solùm per accidens ex cōditione subiecti, aut in statu præternaturali. Insuper, adhuc supposita contritione *perfecta*, solùm habetur impetratio quædam gratię habitualis ex novo favore, ac misericordia Dei: vt planè colligitur *ex* sacris litteris Ioelis 2. & ex Tridentino Sess. 14. c. 4. quod tamen non esset verū, si cōtritio esset physicè dispositio vltima ad gratiam. Quippè novus favor non est concedere formam præcipuam suppositā iam in subiecto dispositione vltima ex natura rei cum ea connexa. Itaque iuxta hunc posteriorem dicendi modum, obiectio nullam vim habet: quia quamvis homo elevatus per auxilium intrinsecum, eliciat in genere causæ principalis actū contritionis perfectę; non ideo elicit aliquid ex natura rei connexum cum habituali gratia, vel illam necessariò exigens, vt contingit in alijs vltimis dispositionibus, de quibus procedebat argumentum.

38 CÆTERVM Supposita opinione nobis contraria, quæ docet contritionem esse dispositionem vltimā ex natura rei ad gratiam, difficilior est obiectio. Adhuc tamen respondeti potest, non satis colligi virtutem principalem ad gratiam efficiendā ex virtute principali ad efficiendam contritionem: quia gratia habitualis ex propria conditione & natura superat vim principalem productivam cuiuslibet creaturæ. Quod optimè explicatur exemplo rationalis animæ, quam nullum agens creatum potest in genere causæ principalis producere, quam-

quamvis producat in eo genere diſpoſitiones vltimas ex natura rei cum ea connexas : vt patet in homine generante, qui producit in genere cauſę principalis illam organicam diſpoſitionem, qua vltimò præparatur materia prima ad recipiendam rationalem animam ; nec tamẽ ideò ipſam animam producit: quoniam ex propria cõditione exigit fieri à ſolo Deo per creationem. Pariter ergo dici poteſt, gratiam habitualem ex propria conditione exigere, vt vel fiat à Deo per creationem, quod opinatur Durandus in 2. diſt. 1. quamvis repugnante Maſtrio, & Subtilem Doctorem in oppoſitam ſententiam trahente tom. 2. diſp. 1.) vel per eductionem ex potentia obedientiali ſubiecti, non vtcumque, ſed in ratione qualitatis per ſe infuſæ, de cuius conceptu generatim eſt, vt à ſolo Deo infundatur, & in nullius agentis creati virtute activa principali contineatur. In alijs verò formis materialibus longè alia ratio eſt : cùm ex propria conditione nil habeant ratione cuius ijs repugnet contineri in virtute principali illius agentis, à quo producuntur vltimæ diſpoſitiones, quibus ſubiectum præparatur ad illas recipiendas.

39 INSTABIS. Licèt homo generans non efficiat rationalem animam alterius hominis ab ipſo geniti, efficit tamen in genere cauſæ principalis hoc complexum, quod eſt homo genitus, quia in eodem genere efficit diſpoſitiones vltimas ad vnionem animæ rationalis cum materia, ac ſubinde vnionem vtriuſque. Atqui homo elevatus per auxilium intrinſecũ elicit in genere cauſæ principalis cõtritionem perfectam, quæ, iuxta poſteriorem dicendi modum, eſt diſpoſitio vltima ad vnionem gratiæ cum anima; ac ſubinde in eodem genere efficit vnionem ipſam. Ergo licèt non efficiat in genere cauſæ principalis gratiam habitualem, efficit tamen hoc concretum, quod eſt gratum, ſive iuſtum. Quare demum colligitur, hominem auxilio intrinſeco elevatum, iuſtificare ſeipſum in genere cauſæ efficientis principalis.

40 RESP. Obiectionem hanc potiùs habere vim cõtra opinionem Vaſquij, Mæratij, Ripaldæ, & quorundam aliorum è Recentioribus, tribuentium actui cõtritionis formalem vim iuſtificandi, quàm contra opinionem noſtram. Quippè homo elevatus auxilio intrinſeco efficit in genere cauſæ vitalis & principalis actũ contritionis perfectę, qui in ea ſententia eſt forma ſanctificans: ac proinde in eodem genere cauſæ principalis ſanctificat, ſive iuſtificat ſeipſum. Deinde permiſſo, contritionem eſſe diſpoſitionem vltimam ex natura rei ad gratiam habitualem, reſpondeo eſſe diſparem rationem: quia homo generans non ſolùm efficit vltimas diſpoſitiones ad recipiendam animam rationalem in materia, ſed etiam vnionem vtriuſque ſubſtantialem, qualiſcumque ea ſit. Deus enim per creationem animæ rationalis ſolùm ponit illam intra materiam, ſeu indiſtantem ab ipſa; non autem illam vnit ſubſtantialiter per actionem creandi: quoniã eiuſmodi vnio fit à generãte in genere cauſæ principalis, & à Deo per concurſum ſimultaneum. Quare homo dicitur in genere cauſæ principalis generare concretum illud, ratione vnionis ſubſtantialis, quam producit. Cæterum homo elevatus elicięs in genere cauſæ principalis cõtritionẽ perfectam, quamvis hæc aſſeratur diſpoſitio vltima ex natura rei, non propterea cauſat vnionem animæ cum gratia efficienter: quia in hoc genere cauſatur à ſolo Deo educente illam ex potentia obedientiali animæ, & illam vniente per ipſam eductionem. Nimirum, eductio formæ ex ſubiecto, prout diſtincta à creatione formæ, habet intimè vnire ipſam formam ſubiecto, vt cauſæ materiali. Quapropter non colligitur, hominem contritum iuſtificatè ſeipſum in concreto efficienter principaliter, ſed diſpoſitivè tantùm.

41 OBIICIES II. Chriſtus, quatenus homo, videtur fuiſſe cauſa principalis efficiens noſtræ gratiæ habitualis, iuxta illud Ioan 1. *Lex per Moyſem data eſt : gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.* Vbi, iuxta interpretationem D. Thom. ibidem *lect.* 10. Evangeliſta præfert Chriſtum Moyſi, nõ ſolùm penes excellentiam operis, quia gratia & veritas per Chriſtum facta eſt aliquid ſublimius lege data per Moyſem; ſed etiam ex parte modi operandi : quoniam lex ſolùm fuit data per Moyſem, tamquã per proponentem: gratia autem & veritas facta eſt per Chriſtum, velutì Dominum, Auctoremque. Vnde & idem Redemptor noſter ait Ioannis 10. *Ego ſum oſtium. Per me ſi quis introierit, ſalvabitur.* In oſtio autem ſignificari principalem auctoritatem, docet D. Thom. 1. p. q. 8. art. 6. ad 3. Quare idem in 4. diſt. 5. q. 2. a. 2. quæſtiunc. 2. tribuit Chriſto vt homini poteſtatem efficiẽdi gratiam per modum auctoritatis, dum ait: *Agens principale baptizando eſt ipſe Deus per auctoritatẽ, & ipſe Chriſtus, ſecundũ quod homo.* At quiſquis per auctoritatem efficit gratiam, eſt planè cauſa phyſica principalis illius. Ergo Chriſtus vt homo eſt cauſa principalis phyſica noſtræ habitualis gratiæ.

42 RESP. Ex doctrina eiuſdem S. Thom. 3. p. q. 64. art. 3 & 4. in Chriſto D. relatè ad gratiam fuiſſe duplicem poteſtatem: alteram auctoritatis, ſeu principalis agentis, conuenientem ipſi quatenus Deus eſt: alteram excellentiæ, ſeu miniſterij principalis, conuenien-

tem

tem ipſi, vt homini. nimirum quatenus eius Humanitas erat inſtrumentum phyſicè vnitum Verbo diuino. Porrò ait S. Doctor, eam poteſtatem excellentię propter vnionem cum Deo poſſe appellari auctoritatem quandam ad gratiam efficiendam, quamvis verè Humanitatem non conſtituat cauſam principalem gratiæ, cũ adhuc verè ſit inſtrumentum, licèt coniunctum, ad efficiendam illam. Vnde ad duplex teſtimonium Scripturæ obiectum facilè reſponderi poteſt, ſi in ijs ſermo ſit de aliqua auctoritate ſtrictè dicta, ſeu principalis agentis, id intelligi debere de Chriſto, vt Deo, non vt homine; ſi ve de Filio hominis, non ſecundùm formã hominis, ſed Dei, vt num. 40 loquebamur cum Auguſtino. Quod ſi verò quiſquam inſter, ac contendat, in ijs & alijs Scripturæ locis ſimilibus ſermonem eſſe de Chriſto, vt homine, exponenda erunt de poteſtate excellentiæ; non quidem principali ſimpliciter, aut per modum auctoritatis ſtrictæ; ſed larga quadam acceptione, quatenùs Humanitas Chriſti coniuncta erat Deo hypoſtaticè, ac ſubinde inſtrumentum longè excellentius cæteris ad gratiam efficiendam.

43 VRGEBIS. Excellentia illa Chriſti, vt hominis, tanta erat, vt ratione vnionis hypoſtaticæ cum Verbo deberetur Humanitati gratia capitalis excellentiſsima, per quam conſtituebatur potens in actu primo ad derivãdum habitualem gratiam in membra totius Eccleſiæ. Omnis autem cauſa, quæ per formam nobiliorem conſtituitur potens in actu primo ad cauſandum aliquem effectum, eſt cauſa efficiens principalis illius. Ergo Chriſtus vt homo fuit cauſa efficiens principalis gratiæ cæterorum hominum.

44 RESPONDEO, Chriſtum ratione gratiæ habitualis ſibi debitæ non fuiſſe conſtitutum in actu primo potentem efficere gratiam reliquorum hominum: quoniam habitualis gratia Chriſti, licèt præcellentiſsima, & longè maior omni gratiã iuſtorum collectivè ſumptã, adhuc erat eiuſdem ſpeciei, & rationis formalis cum gratia aliorum hominũ: ac proinde ſicut hæc nullum hominem purum conſtituit in actu potentem efficere gratiam alterius hominis, etiam inferiorem, ſiue minùs intenſam: ita etiam nec habitualis gratia conſtituebat Chriſtum in actu primo potentem efficere gratiam habitualem inferiorem, ſive minùs intenſam cæterorum hominum. Quare habitualis gratia Chriſti non fuit principium formale *quo* producendi gratiam aliorum ratione ſui, ſed dumtaxat ratione virtutis inſtrumentariæ ſibi ſuperadditæ ex conſortio ad Verbum: quæ virtus non æquat perfectione gratiam ipſam habitualem iuſtorum: ac proinde reliquit Humanitatem Chriſti in ratione inſtrumenti, nec transfert in vim cauſæ principalis: quia hæc debet conſtitui in actu primo per formam ſuperiorem aut ſaltem æqualem cum effectu producendo. Sic etiam caſu quo Adamus perſeveraſſet in bono, gratia capitalis ipſius nunquam conſtitueret illum potentem in actu primo ad transferendam iuſtitiam in poſteros phyſicè loquendo, ſed ſolùm moraliter ex ordinatione aut pacto diuino, quo conſtitutus fuit caput morale aliorum. Et hoc ſenſu abſolutè gratia Chriſti capitalis fuit principalis cauſa meritoria & moralis gratiæ noſtræ: non autem phyſica, de qua potiſsimum quærimus.

45 INSTABIS. Nũlla appareat repugnantia, vt gratia illa Chriſti per ſuam entitatem, vel ſaltem per qualitatem, ſi ſibi ſuperaddatam in genere cauſæ principalis, participaret omnipotentiam divinam; non quidem ſimpliciter & adæquatè, ſed inadequatè ſolùm: nimirum in ordine ad cauſandam aliorum hominum gratiam. Adhuc enim eſſet finita: vipotè certis limitibus comprehenſa, nec propterea potens ad producenda quælibet alia per propriam virtutem. Ergo concedi debet gratiæ Chriſti ea excellentia, vel ratione ſui, vel ſaltè ratione qualitatis ſuperadditæ. Etenim Chriſto vt homini concedere debemus omnem eam excellentiam, quæ non involvit infinitatem ſimpliciter, vel aliam manifeſtam repugnantiam.

46 RESPONDEO Negando antecedens: quia ſi loquamur de gratia ipſa habituali Chriſti, iam ſuprà fect. 3 demõſtratum fuit, illam non eſſe principium formale *quo* in genere cauſæ principalis, niſi in ordine ad actus immanentes intellectus & voluntatis, quibus nequit efficere aliquid extra ſe, ſed dumtaxat perficere proprium ſubiectum. Si autem ſermo ſit de qualitate ſuperaddita; hæc certè nequit adæquatè in perfectione habitualem gratiam, vipotè præſtantiſsimam inter omnes qualitates poſsibiles. Vnde qualitas illa ſuperaddita, quã D. Thomas admittit, & alij Theologi negant, dumtaxat poteſt eſſe inſtrumentaria, ſive per modum motionis cuiuſdam, qualiter admittitur in Sacramentis ad gratiam phyſicè cauſandam, & in ipſa Humanitate Chriſti ad patranda quælibet opera miraculoſa. Neque ideo negamus, poſſe participari omnipotentiam divinam inadæquatè in genere cauſæ principalis ab ipſa Humanitate Chriſti, immò & à reliquis creaturis in ordine ad alios effectus producendos: nimirum in ordine ad omnes illos, quos ſufficienter continent in actu primo proximo & adæquato. Cæterum ſatis ſuperque oſtenſum fuit, gratiam habitualem ſubiecti extranei eo modo contineri non poſſe, neque in Humani-

ni-

nitate Christi, nec in qualibet alia creatura existenti, aut possibili.

SECTIO SEXTA.

Neque etiam posse Spiritum Sanctum in donis habitualibus supernaturalium dari, seu causari principaliter à creatura aliqua, etiam prout elevata, sive in subiecto extraneo, sive intra proprium.

47 ITA Durandus loco superiùs indicato, & cum eo communiter Scholastici. Ratio autem desumitur ex doctrina hucusque tradita. Etenim dona habitualia Spiritûs Sancti, nimirum omnes habitus per se infusi, sunt proprietates, sive accidentia connaturalia gratiæ habitualis, eiusdemque rationis cum illa quoad superandum vires & exigentiâ totius entitatis creatæ & creabilis. Ergo quemadmodum nulla natura creata aut creabilis potest in genere causæ principalis efficere gratiam habitualem, ita etiam neque dona, sive habitus per se infusos eiusdē ordinis. Rursus, quemadmodum repugnat creaturam ratione gratiæ habitualis, vel alterius doni elevantis, constitui potentem in genere causæ principalis ad efficiendum gratiam habitualem alterius subiecti: ita etiam repugnat, vt per aliquod donum intrinsecum constituatur potens ad efficiendum habitus per se infusos, qui sunt proprietates eiusdem gratiæ. Sic etiam qua ratione impossibile est communicare creaturæ vim principalē ad creādum Angelum vel rationalem animam, eadem quoque repugnat cōmunicari vim creādi intellectum aut voluntatem vtriusque, quoniam sunt proprietates cum ijs connexæ. Idem ergo dicendum de habitibus per se infusis relatè ad gratiam, cuius proprietates sunt.

48 MAIOR Autem difficultas est, cur habitus per se infusi, sive supernaturales, nō possint intra proprium subiectum efficienter principaliter causari à creatura rationali elevata per auxilium intrinsecum. Quamvis enim frequenter Theologi in eo conveniant, id probare nituntur variis rationibus, quarum plures enerves sunt. Placet indicare solùm quasdam illarum & refellere breviter. Quidam ex eo probant, quod actus supernaturales, quibus solis fieri possint habitus infusi, sunt minùs supernaturales, quàm ipsi habitus, ac proinde nequeunt illos continere in virtute propria. Verùm hæc ratio est nullius momenti, cùm visio beatifica (idemque est de actibus virtutum Theologicarum) sit intrinsecè & quoad entitatem suam supernaturalis, seu excedens vires omnes physicas & intentionales totius naturæ creatæ & creabilis, non minùs, quàm habitus luminis gloriæ, & quilibet alius per se infusus: aliundeque procedat efficienter in genere causæ principalis ab intellectu elevato per lumen gloriæ. Ergo ex capite minoris supernaturalitatis non probatur impotentia ad producendum habitus per se infusos per supernaturalus actus.

49 ALII Probant ex illo axiomate S. Augustini lib. de liber. arb. cap. 18. & 19. in quo definit virtutes supernaturales, *bonas qualitates mentis quas Deus in nobis, sine nobis operatur.* Ea verò definitio corrueret, si nos ipsi per auxilium intrinsecè elevans possemus in genere causæ principalis producere virtutes supernaturales. At neque ratio ista vim habet; quoniam summùm probat de facto, neque enim Augustinus eo loci definit aliquid, seu determinat de possibili, sed solùm circa factū. Rursus. Dato quod loquatur etiam de possibili, facilè accipi potest vt sensus sit, virtutes supernaturales esse qualitates bonas, quas Deus operatur in nobis sine nobis operantibus ex naturę viribus nō gratiæ. Sic etiā passim in sacris literis & Concilis dicimur, actus nostros salutares soli Deo tribuendos, non nobis ipsis; cùm tamen exploratum sit, & fide sanctum, arbitriū nostrum activè se habere, & non veluti instrumentum inanimum in ordine ad eos actus salutares: vt definitum est adversus Lutherum in Tridentino Sess. 6. Can. 3. 4. & 7. Denique etiā de auxilijs gratiæ actualis accipitur communiter effatum illud Augustini. Et tamen pleriq; ex Theologis concedunt aliquod auxilium gratiæ actualis, nimirum illustrationem intellectus, & piam affectionem voluntatis, effici à nobis, intrinsecè elevatis. Ergo pariter id ipsum dicere possent de habitibus per se infusis, quamvis eo Augustini effato comprehensis.

50 RELICTIS Itaque ijs rationibus & alijs pleriśque levioris notę, id probandum est simili ratione, ac suprà à num. 24 exclusa fuit vis operatrix gratiæ habitualis intra proprium subiectum. Nimirum habitualis gratia nequit habere vim producendi aliam solo numero distinctam intra subiectum proprium: quia saltem naturaliter, aut etiam divinitus, ea coexistentia duplicis accidentis solo numero distincti repugnat. Pariter quoque repugnat aliud principium intrinsecè elevans hominem, si sit diversum à gratia habituali, quod sufficienter illam contineat in actu primo, vtpotè præstantiorem. Eadem verò impossibilitas apparet relatè ad quoslibet habitus supernaturales. Neque enim homo per quemlibet illorum valet constitui potens ad alium habitum solo numero distinctum intra se efficiendum: quoniam vterque nequit coexistere, saltem naturaliter. Neque etiam ratione auxilij, vel alterius

qua-

qualitatis intrinſecè elevantis intellectum aut voluntatem, poteſt ſibi parere habitus infuſos in genere cauſæ principalis: quoniâ nullum auxilium intrinſecum intellectûs aut voluntatis adagendum in qualibet materia æquat perfectione habitum in ea verſantem; ac proinde nequit illum continere in virtute propria. Nulla ergo ratione habitus ſupernaturales effici poſſunt in genere cauſæ principalis, etiam intra proprium ſubiectum.

51 DICES: Habitus virtutum intellectualium & moralium acquiruntur ab homine in genere cauſæ principalis per actus doctrinæ & conſuetudinis intra illorum materiâs vt cum Ariſtotele lib. 2. Ethic. cap. 1. latè diximus in Opere *de Virtutibus, & vitijs* d. 4. q. 1. Et tamen ij actus doctrinæ, conſuetudiniſque, non æquant perfectione habitus ipſos: nec præterea apparet ex parte actûs primi, vel concurſûs divini, ad agendum, aliquid ijs æquale. Ergo quamvis nec actus ſupernaturales, neque auxilia ſint æqualia habitibus ſupernaturalibus, ſufficient vt homo elevatus eos ſibi acquirat in genere principalis cauſæ.

52 RESPONDEO Iuxta dicta à nobis eo loco num. 20. productionem habituum ſcientiæ ſufficienter & adæquatè contineri in intellectu humano, ratione habitûs primorum principiorum, tum ſpeculabilium tum agibilium, quorũ priorem Ariſtoteles appellat *νοῦν*, ideſt, intellectum, poſteriorem verò ſinderesim relatè ad virtutes intellectuales practicas. Similiter virtutes morales adquiſitæ ſufficienter cõtinentur in inclinatione & rectitudine naturali voluntatis circa bonum morale. De quo legendus D. Thom 1. 2. q. 51 a. 1. Itaque habitus prædicti acquiruntur in genere cauſæ principalis ab homine, quoniâ ſufficienter & adæquatè continentur in intellectu & voluntate, quatenus præditis vtroque habitu principiorum, tum ſpeculabilium, tum agibilium, & inclinatione, ſeu rectitudine iam dicta, & à nobis vberiùs explicata loco indicato. In homine autẽ nullus præcedit habitus ſupernaturalis, nullumque principium ſufficienter & adæquatè continens habitus infuſos. Quare ex vi auxiliorum ſolùm poteſt activè & moraliter ſe diſponere ad receptionem illorum à Deo infundente; non autem illos phyſicè ſibi parere, præſertim in genere principalis cauſæ.

53 EX Doctrina in ſuperioribus tradita conſtat. proprium eſſe perſonæ divinæ, ſive ſolida Deitate conſtantis, largiri Spiritum ſanctum, vel in ſe ipſo, vel in donis ſuis, virtute propria, ſive in genere cauſæ principalis. qui fuit potiſſimus ſcopus Diſputationis huius. Conſtat deinde, nullam creaturam exiſtere, aut poſsibilem eſſe, quæ habeat vim præcipuam iuſtificandi, ſeu quæ virtute propria poſsit quempiam emundare à ſorde peccati. Quod palam indicant plura Scripturæ teſtimonia, iam ſuprà obſervata, præſertim tritum illud Iobi c. 14. v. 4. *Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine. Nonne tu qui ſolus es?* Similiter Iſaiæ 45. Deus ipſe ait: *Ego ſum qui deleo iniquitates tuas: narra ſi quid habes, vt iuſtificeris.* Quapropter Magnus Auguſtinus Tomo VII. lib. de peccatorum meritis cap. 14 aiebat: *Quiſquis ergo auſus fuerit dicere, iuſtifico te; conſequens eſt, vt dicat etiam: crede in me.* Quod ſanè ſolus Deus dicere poteſt.

54 COLLIGITVR II. Argumentum illud, quo Patres Eccleſiæ contra hæreticos Pneumatomachos probant ſolidam divinitatem Spiritus ſancti, ex eo quòd ſanctificator ſit, & gratiæ largitor, & adoptionis filiorum auctor, ſive præcipua cauſa; eſſe prorſus concludens, & *ἀναντίῤῥητον*, vt Græci loquuntur. Porrò, vt Didymus præceptor S. Hieronymi lib. 1. de Spiritu ſancto obſervat, Spiritus ſanctus perpetuò in Scripturis eo complexo nomine, quaſi proprio appellatur, & plerumque addito articulo *τὸ πνεῦμα ἅγιον*. Dicitur præterea *Spiritus ſanctificationis* Roman. 1. v. 4. *Spiritus adoptionis* ibid cap. 8. v. 15. *& Spiritus gratiæ* Hebræorum 11. v. 29. quoniam virtute propria ſanctificat, & eorum cœleſtium munerum auctor eſt. Hinc autem Patres eius Deitatem manifeſtè colligunt. nam, vt inquit Baſilius lib. 5. contra Eunomium, *ἡ κτίσις ἁγιάζει κτίσιν. Creatura nequit ſanctificare creaturam.* Paſchaſius lib. 1. de Spiritu ſancto: *Sanctificare nulla creatura aliam penitus poteſt. Largitio ſanctificationis, munificentia eſt ſolius maieſtatis.* Ambroſius quoque, quâ pollebat elegantiâ dicendi, & rationum pondere, lib. 1. de Spir. ſanct. c. 5. aiebat: * Creatura ſanctificatur: ſanctificat autem Spiritus ſanctus, &c. Non ergo poteſt ſanctificatio & corruptela vnius eſſe naturæ: & ideo non poteſt gratia ſancti Spiritus & creatura vnius eſſe ſubſtantiæ. Itaque cùm omnis inviſibilis, præter Trinitatem, reliqua natura, cuius rationabilem & incorpoream iure quidem ſubſtantiam putant, non impertiat ſpiritalem gratiam, ſed adquirat; nec participet, ſed aſſumat; ſeparanda vtique eſt à ſocietate Spiritus ſancti communitas creaturæ. * Sed & audiendus eſt Euſebius ille, qui vulgò Emiſſenus dicitur (de quo videſis eruditam criſim Philippi Labbè Tomo I. de Scriptoribus Ecc. pag 310. poſt Bellarminum pag. 199. ſic loquens Homil. 33. de Trinitate: * Itaque iuxta Macedonium ſi Spiritus non factor, ſed factura eſſet, peccatorum veniã donare non poſſet. Omnis creatura etiam cœleſtium

leſtium poteſtatum, Angelorum, & Archangelorum, neſcit alteri de proprio præſtare iuſtitiam, quę ſe naturaliter peccato eſſe cognoſcit obnoxiam, vtique obnoxiam, quę culpam prodidit per ruinam. Abſoluto conſcientiæ libertatem non poteſt conferre per gratiam, qui non habet per naturam.* Cùm igitur Spiritus ſanctus de proprio donet peccatorum veniam, & gratiam largiatur, evincitur planè, illum eſſe ſupra creaturas omnes, & per naturam habere, vt ſanctus, & expers totius peccati ſit. quod vni Deo aſſerit Scriptura, & naturalis ratio demonſtrat. Sic pariter Cyrillus lib. 34. Theſauri colligit Spiritum ſanctum non participatione, aut gratiâ, ſanctum eſſe, ſed naturâ. vtpote qui ſanctificationem in nobis operatur. Colligit, inquam, * naturalem, & vivam, & ſubſiſtentē Dei operationem eſſe, quæ creaturas per ſuam participationem ſanctificando perficit. Ac præterea: Quod enim per participationem alicui datur, auferri ab eo etiam poteſt, ſola enim quę naturaliter inſunt inſeparabilia ſunt. Si ergo, quaſi accidens, Spiritui ſancto ſanctificatio acceſſit, poterit ſecundùm ipſos, ipſa ſanctitate Spiritus ſanctus privari. Quod impium omnino eſt. Non igitur participatione ſanctitatis ſanctus eſt Spiritus, ſed quia ex Deo naturaliter eſt.

55 IDIPSVM Colligunt Patres ex eo quòd idem Spiritus ſanctus loco ſuprà indicato dicatur ab Apoſtolo SPIRITVS ADOPTIONIS, Veluti qui nos filios adoptivos Dei faciat, & ex ſervis liberos. Hoc enim virtute propria, ſeu in genere cauſę principalis præſtare, ſolius Dei proprium ſit. Ideo idem Apoſtolus eo loco Romanorum 8 verſ. 15. ſubdit: *Quicumque enim Spiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei.* Ac præterea 2. Corinth. 3 verſ. 17. *Dominus ſpiritus eſt: vbi autem ſpiritus Domini, ibi libertas.* Nimirum, nemo adoptatę in filios Dei poteſt, niſi qui naturâ Deus eſt, neque ſeruitute eximere per virtutem propriā, niſi qui ex conditione ſua nulli ſubiectus ſit, veluti Dominus rerum omnium. Ideoque Cyrillus lib. ſuper allegato inquit: * Nemo Spiritum ſanctum creaturis exiſtimet ſociandum. Extra ſeruitutis eſt conditionem, qui æternam poteſt tribuere libertatem. Ac præterea: Niſi præ omnibus liber eſſet, de ſervis liberos facere non poſſet. Et rurſus: Dignitas hęc, & poteſtas liberationis huiuſmodi, ſoli Deo attribuitur. Quod pater, quia nullus poteſt, præter Deum, peccata dimittere. Sed Salvator etiam id verbis ſuis affirmat, dicens 1. Epiſtol. Ioann. c. 8. Niſi Filius vos liberaverit, ſervis eſt. * Nulla igitur creatura hoc facere poteſt. Sed & audire oportet Gregorium Nazianzenum idipſum graviſsimè docentem Orat. 24. hiſce verbis: *Non adducor vt credam mihi ſalutem ab eo, qui eiuſdem mecum ſit conditionis, afferri: εἰ μὴ θεὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, θεωθήτω πρῶτον, καὶ ἕτω θεούτω με τὸν ἀθάνατον.* id eſt, *ſi Spiritus ſanctus Deus non eſt, Deus prius efficiatur, atque ita me æqualem ſuum Deum efficiat.*

56 VNDE Non ſolùm confirmantur quæ potiſsimùm tota hac Diſputatione docuimus, oſtendentes repugnantiam cuiuslibet creaturæ, tam exiſtentis, quam poſsibilis, præditæ virtute principali ſive propria ad largiendum Spiritum ſanctum, ſive in ſeipſo, ſive in dono gratiæ gratum facientis: verùm etiam denuo ſtabilita fuit ſolida Deitas eiuſdem Spiritus ſancti, iam ſupra tradita Diſp. LXXXIX. adverſus Macedonium, Apollinarem, & cæteros eiuſdē generis hęreticos, qui infami Pneumatomachorum appellatione notati fuerunt, quòd Spiritum ſanctum impugnarent.

)i(

CAP.

CAPVT LVI. Aliàs LIV.

Quòd solus Pater sit genitor, & ingenitus; solus Filius genitus; solus Amor, nec genitus, nec ingenitus.

SED Videtur tamen Amor idem, nec omnino secundùm cõmunis locutionis vsum, dici posse ingenitus: nec ita propriè sicut Verbum genitus. Solemus enim sæpè dicere aliquid gigni ex ea re, de qua existit: vt cùm dicimus splendorem, aut calorem gigni ab igne: seu aliquod effectum ex causa sua. Secundùm hanc igitur rationem Amor à summo spiritu exiens, non omnino asseri potest ingenitus. Ita verò propriè, sicut Verbum dici genitus non potest: quia Verbum verissimam esse prolem, & verissimum Filium; Amorem verò, nullatenus Filium, aut prolem esse, manifestum est.

POTEST Itaque, immo debet dici solus ille, cuius Verbum est, genitor, & ingenitus: quia solus est Pater & parens, & nullo modo ab alio est. Solum autem Verbum genitum: quia solus Filius & proles est. Solus verò Amor vtriusque, nec genitus, nec ingenitus: quia nec est Filius, nec proles est, nec omnino non est ab alio.

DISPVTATIO XCVII.

DE NOTIONIBVS PERSONARVM DIVINARVM, QVOT ET QVAENAM SINT.

AD NOBILISSIMVM IVXTA AC DOCTISSIMVM D. DON IOANNEM ANTONIVM DE OTALORA ET GVEVARA, Iacobæum Equitem, olim Veteris Collegij S. Bartholomæo sacri meritissimum Togatum, & Institutionum Cæsarearum in Salmanticensi Academia præstantem Anteceſſorẽ, deinde Sacræ Rotæ Auditorẽ, postea Granatensi Prætorio Præfectum, ac iamdiu Supremi Iustitiæ Senatus spectatissimum Consiliarium.

DISSERIT Hoc loci Anselmus de notionibus, quibus personæ diuinæ quadantenus secernuntur, & innotescunt: ac singulas, aut etiam plures vnicuique earum adscribit iis nominibus, seu vocabulis, quæ iam antea Patres Ecclesiæ iuxta sensum cohærentem Scripturæ sacræ à Deo traditæ, sapien-

ter & opportunè usurpauerant. Ne sanè aliter deceret de tam sacris & abstrusis rebus sermonem instituere: quoniam, vt inquit Magnus Augustinus lib. 7. de Trinit. sub finem, non relictus est hominum eloquio de rebus Dei alius, quã Dei sermo. Omnia reliqua, & arcta, & conclusa, & impedita sunt, & obscura. Si aliquis alijs verbis demonstrare hoc, quàm quibus à Deo dictum est; volet; aut ipse non intelligit, aut legentibus non intelligẽdum relinquit. *Itaque insistentes vocibus Anselmi, & aliorum Patrum Scripturæ cohærentibus, inquirimus, Quot & quænam sint notiones diuinarum personarum. De quo differunt Scholastici cum Magistro in 1. dist. 26. 27. & 28. quorum multos, postea allegabimus.*

SCHOLIA IN CAPVT LVI.

SECTIO PRIMA.

Exponitur littera Anselmi, & ratio propria notionum diuinarum, iam olim à Patribus tradita. Ostenditur, quomodo notio Ingeniti sint propria Patris sicuti & Geniti peculiaris Filio; vtraque autem aliena à Spiritu sancto.

2 SVMMA Capitis huius est, solum Patrem esse Genitorem & Ingenitum: solum Filium esse Genitum: solum denique Amorem, nec ingenitum, nec genitum; sed (vt loquitur S. D. c. sequenti.) Procedentem & spiratum à Patre & Filio. In qua doctrina continentur quinque notiones à Theologis adscriptæ diuinis personis: nimirũ, *innascibilitas, paternitas, filiatio, spiratio, & processio.* quæ eodem ordine à Græcis Theologis dicuntur, ἀγεννησία, πατρότης, υἱότης, προβολή, ἔκπνευσις. Porrò *notio* generatim dividitur in formalem, & obiectivam. Prior est notitia ipsa mentis, quâ vna res ab alia dignoscitur, seu distinguitur Obiectiva autem (de qua sola hoc loco agim⁹) definitur à D. Th. 1 p. q. 32. a. 3. & cæteris Scholasticis cum ipso, *propria ratio cognoscendi personas, in abstracto significata.* Eiusmodi verò sunt quinque nuper relatæ, & significatæ nominibus abstractis: quas August. lib. 3 de Trinit. c. 6. nominat *characteristicas signalesque proprietates;* Patres Græci appellant ἰδιώματα, γνωρίσματα, vel γνωριστικὰς ἰδιότητας, σημεῖα, ἰδιάζοντας χαρακτῆρας. id est, *proprietates, notas, vel notificantes proprietates signa, proprios characteres,* quibus vna persona ab alia internoscitur, seu distinguitur. Ita enim ex Græcis loquitur Basilius lib. 2. contra Eunom. ũ, Leontius lib. de Sectis initio, Damascenus lib. 1 Fidei c. 10 & plures alij. Ex quibus præsertim Basilius inquit: εἰ γάρ τοι ἰδιότητες χαρακτῆρές τινες, καὶ μορφαὶ ἐπιθεωρούμεναι τῇ οὐσίᾳ διαιροῦσι μὲν τὸ κοινὸν τοῖς ἰδιάζουσι χαρακτῆρσι, τὸ δὲ ὁμοιοειδὲς τῆς οὐσίας οὐ διακόπτουσι. *Nam proprietates notæ quædam, & formæ, quæ in substantia considerantur, dividũt quod est commune proprijs characteribus; at eiusmodi communionem substantiæ non discindunt.* Similiter Nazianzenus Orat. 29. quæ est de dogmate & constit. Episcop. paulo post medium, inquit: *Ita nobis proprietatum ratio constabit, si Patrem quidem, & principij expertem, & principium cogitemus, &c.* Cyprianus lib. de Cardinal. Christi Operibus cap. de divinit. sic de illo loquitur: *Spiritũ infundens discipulis, generationis, & processionis intimas rationes, subtiliter adstruens personarum proprietates.* Mitto aliorum testimonia pariter loquentium. Hæc præmisisse nunc sufficiat in ipso ferè Disputationis limine, vt nunc ad litteram explanandam accedamus, & postea controversiam ipsam directè tractemus.

3 *SED VIDETVR TAMEN, &c.* Cùm docuisset superiori capite, Amorem, sive Spiritum S. non esse Filium, ac proinde nec genitum; nunc asserit, eumdem Amorem non posse dici omnino ingenitum secundùm communem vsum & acceptionem huius vocis; nec etiam propriè genitum instar Verbi. Priorem partem probat ferè sic: Quia vocabulo *ingeniti* communiter significatur id, quod non existit, seu non habet esse ab aliquo principio, sive causa: sicuti è appellatione *geniti* communiter dicta intelligimus illud, quod existit, seu habet esse ab aliquo principio, seu causa: qualiter splendor aut calor dicitur gigni ab igne, veluti effectus ipsius. Atqui Amor seu Spiritus S. existit, seu habet esse a summo spiritu, id est, à Patre & Filio, veluti à principio sui esse, vt in præcedẽtibus statutũ fuit. Non ergo Spiritus S. dici potest omnino ingenitus, secundũ cõmunem acceptionẽ sive vsũ huius vocis *Ingenitũ.* Posteriorẽ verò partẽ confirmat ex eo, quòd ratio geniti propriè dicta solùm conveniat illi personæ divinæ, quæ verè est proles & Filius summi Parentis. Cùm ergo Amor, sive

Spiri-

Spiritus ſanctus, non ſit verè proles, nec Filius ſummi Parentis, ſed id ſolùm comperat Verbo, vt in præcedentibus probatum fuit; conſequēs eſt, vt Amor ipſe non ſit propriè genitus.

4 *POTEST ITAQVE, &c.* Ex præiacta conſideratione colligit S. Doct. ſolùm Patrem, à quo Verbum oritur, poſſe ac debere dici Genitorem & Ingenitum: quoniam ſolus ille generat, & à nullo principio habet eſſe. Solum Genitum: Verbum quia ſolum illud eſt Filius & proles. Amorem denique, ſive Spiritum ſanctum, non poſſe dici Genitum, nec Ingenitum. Non primum: quia non eſt proles, nec filius: non ſecundum, quoniam habet aliquod principium ſui, cùm procedat à Patre & Filio.

5 NOTA Proprietatem vocum, quibus Anſelmus loquitur. Non enim negat, Spiritum S. poſſe dici Ingenitum in qualibet conſideratione, ſed ſolùm iuxta communem vſum, quo dici ſolet ingenitū id, quod ex nullo principio habet eſſe. Hoc enim ſenſu Spiritus S. dici ingenitus non poteſt, cùm verè habeat eſſe à Patre & Filio, tanquam vnico principio ſui: vt in ſuperioribus traditum fuit, & definitum à Gregorio X. in Concilio Lugdunenſi, ac poſtea ab Eugenio IV. in Florentino, quorum verba ex ſcriptimus Diſp. XC. ſect. 1. Cæterum ſi ratio ingeniti ſumatur preſsiùs, pro non-genito, ſeu non habente eſſe per generationem, ſic certè Spiritum S. non negat Anſelmus poſſe Ingenitum appellari: immò palam confirmat, dum in hoc capite excludit ab ipſo rationem geniti, ſicuti & prolis, & Filij. Vide infrà n. 8.

6 NIMIRVM, Hæc ipſa quæſtio eſt, quæ olim à Patribus Græcis tractata fuit, An Spiritus S. ſit nominandus ἀγέννητος, id eſt, *ingenitus* ſive *innatus*. Videtur enim id negandum, vti Anſelmus negat hoc loco: quoniā vocabulum ἀγεννήτου, eſt proprium Patris, & veluti characteriſticum ipſius, vt paſsim Græci Theologi monent. Ex quo Macedonius olim, & reliqui hæretici Pneumatomachi, ſic cavillabantur contra ſolidā Spiritus S. divinitatē, teſte Baſilio Homil. 27. Quidquid exiſtit, aut eſt ἀγέννητον, aut γεννητον, aut κτιστὸν. id eſt, aut ingenitum, aut genitum, aut creatum. Atqui Spiritus S. non eſt ingenitus, cùm ea ſit proprietas ſolius Patris; nec genitus, quoniā hæc eſt notio characteriſtica Filij. Supereſt igitur, vt Spiritus S. ſit creatus: ac proinde, non verus Deus, ſed creatura. Baſilius verò huic argumēto ſibi obiecto ſolùm reſpondet eo loco, ex inſcitia hominū provenire, vt non inveniatur vocabulum idoneum ad exponendam proprietatē Spiritus S. nam cùm vel circa res exiguas hæſitemus, nec certā eorum rationē aſſequi poſſimus; quid mirum ſi ad rem adeò ſublimem & inacceſſam explicandam non ſimus idonei?

7 QVA Reſponſione adhibita Baſilius tacitè fatetur; Spiritum ſanctum non eſſe ingenitum, nec genitum: non tamen propterea concedit eſſe creatum. Quippe cuius divinitatem ſolidam contra eoſdem Pneumachos conſtanter credidit, & docuit palam vbi invenit ita expedire, vt ſuo loco diximus. Similiter & Theodoretus Dialogo tertio tradit, Spiritum ſanctum non eſſe dicendum ingenitum, eâ ratione addita, quòd nuſquam in Scripturis vocetur ingenitus. Auguſtinus verò lib. 15. de Trinitate cap. 26. aliam tradit, id eſt, ipſiſsimam ab Anſelmo in præſenti aſsignatam, ne videatur eſſe Pater. Verba exhibeo: *Ideo enim cùm Spiritum ſanctum genitum non dicamus, dicere tamen non audemus ingenitum, nec in hoc vocabulo vel duos Patres in illa Trinitate, vel duos qui non ſunt de alio, quiſpiam ſuſpicetur. Pater enim ſolus non eſt de alio: ideo ſolus appellatur ingenitus; non quidem in Scripturis, ſed in conſuetudine diſputantium, & de re tanta ſermonem, qualem voluerint, proferentium.* Similiter Richardus Victorinus lib. 6. de Trinitate cap. 16. inquit: *In humana natura, vbi de perſona perſona gignitur, vnus pater, alter filius nominatur. Rectè ergo Spiritus ſanctus genitus non dicitur, ne qui filius non eſt, filius putetur. Nec tamen ingenitus dicitur, ne eo ipſo is, qui à ſemetipſo non eſt aliunde habere origin negetur.* Eandem quoque rationē reddunt ex Benedictinis Doctoribus Alchuinus in QQ. de Trinit, Rhabanus Maurus lib. 3. de Vniv. cap. 3. & Rhatramnus lib. 3. quos omnes poſtea ſecutus fuit Magiſter Sententiarum in 1. diſt. 13. ac reliqui Scholaſtici cum ipſo.

8 CÆTERVM Quod aliqui ex iis poſtremis monent, eandem omnino rationem eſſe, ne Spiritus S. dicatur genitus, ac ne ingenitus proferatur, non placet. Etenim Spiritū ſanctum in nullo vero aut proprio ſenſu licet appellare genitum, cùm hæc notio ſit propria Verbi, ſeu Filij: ac ſummùm liceret per catachreſim, ſive abuſum, iuxta eos, qui confundunt Græcè γεννητὸν & γενητὸν, tanquam ambo ſignificent id, quod vicumque productum eſt. De quo legendus eruditiſsimus Petavius lib. 5. de Trinitate cap 1. & 2. Cæterū ratio ἀγεννήτου, poſſet verè & ſtrictè accipi de Spiritu S. ſi ſumatur pro ἀγενήτῳ, quatenus ſignificat infectum, increatum, aut non genitum. Verè enim & ſtrictè eſt infectus, increatus, & non genitus. Cæterum plerique Veterum, ne vel in ſpeciem conſentirent Sabellio, aut fucum facere viderentur Pneumatomachis, ſicut negarunt Spiritui ſancto vocabulum,

geniti, ita & ingeniti; confugientes proinde ad vocem mediam, quâ ipsum dixerunt τὸ ἐκπορευτὸν, quod significat processionem eius citra creationem, aut generationem. Quod facit præsertim Gregorius Nazianzenus Orat. 37. Legesis D. Thom Opusculo 1. contra errores Græcorum cap. 8. Similiter Anselmus in superioribus capitibus passim ipsum *procedentem* appellat, sicuti & cap. seq. *spiratum*, quatenus ait ipsum spirari à Patre & Filio. Quamvis verò hodie sub ea explicatione & distincta acceptione vocabuli ἀγεννησία, sive ingeniti, non videatur subesse periculum favendi ijs hæreticis; satius erit & consultius negare Spiritui sancto vocabulum id, qualiter negatur ab Anselmo.

9 STATVTO Autem vocabulo illo ἐκπορευτὸν, seu *procedentis*, facilis est occursus ad argumentum illud Macedonij n. 6. propositum. Dum enim assumit hæreticus ille, omne quod in rerum natura existit, aut esse ingenitum, aut genitum, aut creatum; negatur maior propositio: cùm inter ea sit medium ἐκπορευτὸν, seu procedens, quod nihil eorum trium est, & tamen verè existit intra Deum. Veniamus modò ad *ipsas notiones* numerandas, & operosiùs explanandas, quarum certè nomen generatim Latinum est, & planè Ciceronianum. Nam Tullius lib. 4. Academic. ait: *Qua igitur notione dijcerneres?* Et lib. 3. Offic. *Explica & excute intelligentiam tuam, vt videas quæ sit in ea species, & forma, & NOTIO boni viri.* Vnde & Boetius in Comment. ad lib. 3. Topic. ait: *Notio est simplex mentis conceptio*, quæ ad res plures pertinet, *à se inuicem differentes*. Augustinus quoque lib. 11 de Civit. cap. 10. *Propria notio Spiritus sancti dicetur.* Quod hoc loci libatum volo propter eos, qui immeritò, aut plus æquo, indignantur quasdam voces Theologis familiares: cùm tamen quædam illarum, aut sint Latinæ, aut necessariæ ad vsum Scholarum, vt sæpè aliàs monuimus.

SECTIO SECVNDA.

Verè in diuinis personis esse notiones, easque non plures aut pauciores, quàm quinque. Explicatio & probatio eius communis sententiæ. Difficultates in oppositum solutæ.

10 IMPRIMIS Explodenda est opinio Præpositivi, qui, teste D. Thom. 1. part q. 17. art. 2. negavit in diuinis notiones eo quòd in Deo nulla sit distinctio prædicati communis à proprio, ob summã simplicitatẽ Dei. Verùm refellitur ex cõmuni sensu, non modò Scholasticorum omniũ cum Magistro vbi suprà, sed etiam Anselmi, & Veterũ Patrũ, quos indicavimus n. 2. Quorum testimonijs adiungo aliud Magni Augustini lib. 6. de Trinit. c. 6 aientis: *Alia est notio, qua intelligitur Genitor: alia, qua Ingenitus.* Similiter Damasc. lib. 1. de Fide c. 11. iuxta versionem Iacobi Fabri Stapulensis, ait: * Secundùm omnia vnum sunt Pater, Filius, & Spiritus S. præter (si ita dicamus) ingignentiã, gignentiam, & processionẽ. Nam vnum agnoscimus Deum: in solis proprietatibus paternitatis, filietatis, & processionis differentiã intelligimus. * Iacobus autem Billius, Græcè iuxta ac Latinè eruditissimus, ita, & longè elegantiùs, vertit: *Vnum idẽque omnino sunt Pater & Filius & Spiritus S. nisi quòd Pater genitus non est, Filius genitus est, Spiritus processit.* Verũ in priori interpretatione id magis ex vsu Scholæ est, quòd nominibus abstractis notiones explicet, & quam Græci ἀγεννησίαν vocant, *ingignentiam*, quamvis minùs Latinè, aut solũ Scholasticè reddat. Verùm longè ante Augustin. & Damasc. Iustinus Philosophus & Martyr earundẽ notarũ, seu notionũ meminit. nam in Expositione Fidei de Trinit. pag. 2. iuxta interpretationẽ Gelenij inquit: * Illud Ingenitus, & substantiæ modus, notæ sunt, quibus interstinguitur Pater, Filius, & Spiritus S. * Et paulo infrà: Dũ geniti vocabulũ, quasi notã quandã audimus, mox cogitamus Filiũ: quemadmodum, & per procedentis notam Spiritus propriã personam discimus. * Ioan. Langus verò ita vertit: * Veluti sigillum quodã Ingeniti verbum prolatum, Patris statim subsistentiã designat; rursus tanquam quoddam signum Geniti apellationẽ audientes, Filij concipimus notionẽ. * Latinè autem est notio, quod Græcè γνώρισμα est, aut ἔννοια.

11 RATIO Autem, cur tanto consensu Scholastici sequentes vestigia Patrũ tradiderint in diuinis eas notiones nominibus significantibus proprietates personarum in abstracto, sita est in eo, quòd hæ melius sic exponantur, quàm nominibus concretis, & deserviant ad respondendum promptè aptèque hæreticis inquirentibus, quonam, seu quâ ratione formali vnaquæque ex diuinis personis discernatur ab alia, vel à duabus reliquis. Vnde quemadmodum rectè dicimus, Patrem Deitate esse vnum cum Filio & Spiritu sancto: ita etiam paternitate esse alium ab vtroque: & sic de alijs. Quippe, vt monet S. Thom. a. 2. allegato, sicuti essentia significatur vt *quid*, & persona vt *quis*: ita proprietas, sive notio significatur vt *quo*, veluti ratio formalis distinguendi. *Præterea.* In Patre est duplex

relatio

relatio; altera Genitoris ad Genitum, altera Spiratoris ad Spiratum; ſimiliterque in Filio duplex, altera geniti ad Genitorem, & altera Spiratoris ad Spiratum. Ergo oportuit eſſe nomina abſtracta, quibus eas relationes diſtinctè ſignificaremus. nam alioqui difficile eſſet vnam ab alia diſcernere.

12 NEQVE VIlius eſt momenti fundamentũ Præpoſitivi in oppoſitum. Nam ſumma ſimplicitas Dei optimè cohæret cum diſtinctione aliqua ex modo ſignificãdi, quo ſenſu omnes Theologi diſtinguunt prædicata abſoluta à relativis, & communia à proprijs intra Deum. Quin & Damaſcenus loco nuper allegato, ſtatim poſt verba exſcripta ſubdit: * Quod autẽ in ea (nimirum, divinitate) diſtinctum eſt, cogitatione ſola diſtinguitur. Vnum quippe Deum agnoſcimus: in ſolis autem proprietatibus, nimirum paternitatis, filiationis, & proceſsionis, atque quantum ad cauſam, & ea quæ à cauſa proficiſcuntur, ac perſonæ perfectionem, hoc eſt exiſtendi modum, diſcrimen animadvertimus. * Quemadmodum verò ſalva ſimplicitate ſumma Dei poſſumus concipere proprium, vt diſtinctum à communi: ita etiam nominibus abſtractis ſignificare propria prædicata, veluti diſtincta à communibus.

13 IAM Verò quoad numerum ipſarum notionum communis Theologorum ſententia cum D. Thom. vbi ſuprà a. 3 ac præterea in 1. diſt. 26. 27. & 28. docet eſſe quinque omninò nimirum, Innaſcibilitatẽ, Paternitatem, Filiationẽ, Proceſsionẽ, & Spirationẽ Patri, Filioq; communem. Porrò ex ijs Damaſcenus vbi ſuprà quatuor priores agnoſcens, ſubinde tradit quintam earum. nam proceſsio Spiritus S. intelligi nequit ſine actione aut productione ex parte principij. Ea verò eſt activa ſpiratio. Anſelmus verò vbi quatuor primis notionibus addit c. ſeq. Patrem & Filium ſpirare Amorem, ſive Spiritum S. & quidẽ per modũ vnius principij, vt iam antè tradidit c. 49. planè in amborbus agnoſcit ſpirationem activam.

15 VT Autem penitiùs intelligatur hoc ipſum, & faciliùs ſolvantur difficultates, quib⁹ nonnulli contendunt, aut contendere poſſent, numerũ notionum maiorẽ aut minorẽ eſſe quinario, obſervandum eſt quinque conditiones exigi vt aliquid cõputetur inter notiones. *Prima* eſt, vt non ſit prædicatum commune tribus perſonis. Quapropter nullũ attributũ cenſerut inter notiones Quòd verò prædicatũ aliquod ſit cõmune duabus perſonis non obſtat: vt patet in ſpiratione, quæ indiviſim eſt communis Patri & Filio. Satis enim eſt quòd vtrumque diſcernat à tertia perſona. *Secunda* cõditio eſt, vt non ſit prædicatũ convenies divinis pernis, aut tribus, aut etiam duabus, ſola præciſione intellectûs noſtri, ſed expreſsè importet ſingularitatem per modũ cuiuſdam formæ. Defectu conditionis huius, tam ratio principij productivi ad intra, quæ eſt communis ſoli Patri & Filio, quàm ratio termini producti, quæ ſolis Filio & Spiritui S cõpetit, non numerantur inter notiones. Ratio huius cõditionis eſt: quoniam notio debet manuducere intellectum ad dignoſcendas perſonas divinas ſecundũ proprietates, quas in ſeipſis reipſa claudũt, & quibus perfectè cognitis detegũtur omnes conveneintiæ, quæ per intellectus præciſionẽ poſſunt abſtrahi ab ijs. *Tertia*, vt non ſit formalitas quaſi partialis aut inadęquata vnius eiuſdẽque proprietatis cõpleræ, ſed adæquata & totalis proprietas vnius perſonæ, aut duarũ per modum vnius. Defectu huius conditionis excluditur ab albo notionũ in Patre ratio fontalis principij, radicis totius fœcunditatis, & lucutoris: ſimiliterque in Filio ratio Verbi, imaginis, & characteris: ac denique in Spiritu S. ratio doni, vinculi, ac mutui nexûs. Ratio eſt: quoniã omnes iſtæ quaſi formalitates partiales innoteſcunt ſtatim cognita totali proprietate vniuſcuiuſque perſonæ, veluti eas claudente. Qui enim cognoſcit v.g. Patrẽ per hoc, vt Ingenitus & Genitor ſit, ſtatim ipſum apprehendit vt fontem & radicem totius fœcunditatis intra Deum. Similiter qui per Filiationem agnoſcit Filiũ, ſtatim ipſum apprehendit vt imaginem, Verbum, & characterem paternæ ſubſtantiæ. Denique ipſa notio Spiritus ſancti procedentis per voluntatem Patris & Filij, manifeſtat in illo rationem doni, vinculi, ac nexûs amborum. *Quarta* conditio eſt vt forma habens rationem notionis pertineat quodammodo ad dignitatem perſonæ: quoniam, vt colligitur ex PP. notio debet manifeſtare aliquomodo perfectionem perſonæ. Omnis verò perfectio ſpectat ad dignitatem aliquam. Defectu huius conditionis non eſt notio Spiritus ſancti improductivitas, vt ita loquamur, ſive repugnantia producendi aliam perſonam; quia nullatenus videtur ſpectare ad dignitatem perſonæ, eſtque mera negatio potentiæ productivæ ad intra. Contra verò Innaſcibilitas Patris, licèt importet negationem, importat illam exprimendo rationem principij fontalis, quod ad dignitatem pertinent. *Quinta* denique eſt, vt proprietas quæ habet vim notionis, non exprimatur per modum viæ aut fluxus; ſed inſtar formæ permanentis. Hoc enim exprimit dignitatem, non illud. Quam ob cauſam origines non computantur inter notiones. Exprimuntur enim per modum fluxûs & viæ. Ideoque ſuprà Diſput. LXXX. ſectione prima excluſimus illas à conſtitutivo explicito divinarum perſonarum. Similiter itaque propterea excluduntur ab albo notionum.

15 DENIQVE, Notiones ipsas debere esse quinque, & non plures, nec pauciores, suaderi potest hac consideratione. Per paternitatem discernitur persona prima à secunda, & hæc per filiationem à prima. Rursus vtraque earum personarum discerni debet à tertia per relationem fundatam in origine producentis & producti per spirationem, sicuti & tertia persona ab illis duabus per processionem, quæ appellari solet spiratio passiva. Vnde iam habemus quaternarium numerum notionum, quibus personæ divinæ discernuntur & internoscuntur. Cùm verò inter divinas personas vna debeat esse improducta, veluti principium ac fons reliquarum, debet assignari quinta notio, qua Ingenita sit & dicatur. Nec enim paternitas sola sufficeret ad id exprimendũ: cùm possit in vna eademque persona cohærere quòd sit pater, & præterea genitus, vt videre est in omnibus ab Adamo descendentibus, quotquot verè generant filios. Etenim ij ita generant, vt tamen geniti sint. Quare ad exprimendum Patrem æternum non esse genitum seu qualitercumque productum ab vllo principio, non sufficeret paternitas, nisi præterea ipsi adderetur notio Ingeniti. Vnde Anselmus lib. de Processione Spiritus S. contra Græcos c. 5. aiebat *Filius non ideo est alius à Patre, quia Patrem habet, & Pater non habet Patrem. Si enim Pater haberet Patrem, alius tamen esset à Filio.* Ac præterea: *Si Pater de aliquo procederet, non minùs tamen Spiritus sanctus esset alius à Patre, de quo procedit.* Vt ergo Pater dignoscatur veluti à nullo principio procedẽs, non sufficit quòd sit Pater, aut Spirator, nisi præterea addatur ipsi notio Ingeniti, seu omnino improducti, qua completur quinarius numerus notionum. In Patre enim sunt paternitas, & innascibilitas, id est, repugnantia procedendi ex vllo principio, qualecumque illud sit. nam si innascibilitas accipiatur pro sola repugnantia nascendi stricte, seu habendi esse per generationem, etiam convenit Spiritui sancto, vt suprà monui.

16 OPPONIT I. Scotus in 1. dist. 28. quæst. 2. debere admitti sextam notionem inspirabilitatis propriam Filij, ac denotantem ipsius repugnantiam vt habeat esse per spirationem; sicuti admittitur in Patre notio Innascibilitatis, quoniam repugnat ipsi, vt habeat esse per quamcumque productionem. Eadem enim videtur esse vtriusque ratio. *Confirmat* idipsum: quoniam sicut tempore Ambrosij & Anselmi non erant, nisi tres notiones Paternitatis, Filiationis, & Processionis, non quia tunc non existerent, sed quia nondũ perspectæ fuerant Theologis: ita etiam vltra quinque agnitas à Theologis, Anselmo posterioribus licebit sextam assignare; & quemadmodũ ij non contradixerunt propterea Anselmo, aut alijs Patribus antiquioribus: ita nec contradiceret qui hanc sextam assignaverit.

17 RESP. Negando assumptum, & paritatẽ. Discrimen est, quoniã vt probavimus ex Anselmo paulo antè sola Paternitas nõ sufficeret ad significandũ quòd persona Patris sit prorsus improducta. Sola autem Filiatio sufficit vt Filius intelligatur genitus, ac proinde non spiratus: cùm hi duo modi habendi esse per productionẽ sint diversi & oppositi. *AD Confirm.* negatur suppositũ, saltẽ quoad Anselmum. Etenim in hoc ipso cap. palã tradit notionẽ Innascibilitatis, sive Ingeniti, propriam Patris; atque insuper Paternitatem & Filiationem. Deinde in fine capitis satis indicat processionem Spiritus S. dum concludit: *Amor vtriusque, nec genitus, nec ingenitus: quia nec est filius, nec proles est, nec omnino non est ab alio.* Vbi negat Spiritui S. notionẽ Ingeniti, quia quoddammodo est ab alio. Modũ verò, quo Amor sive Spiritus S. est ab alio, nimirũ à Patre & Filio, exponit cap. seq dicens: *Pater autem pariter & Filius non faciunt, neque gignunt; sed quoddammodo, si sic dici potest, spirant suum Amorem.* Ecce vbi agnoscit Anselmus in Patre & Filio spirationem activam, proindeque in Spiritu sancto passivã, quæ dicitur processio. Itaque tempore Anselmi, & aliorum Patrum longè antiquiorũ, quos indicavimus in superioribus, perspectæ erant quinque notiones, quamvis aliquæ earum non ita distinctis nominibus exprimerentur ac postea à Scholasticis. Immo nec Magister Sententiarum, qui scripsit triginta circiter annis post obitum Anselmi, videtur inveniſſe voces idoneas ad exprimendũ propriè notiones ipsas in 1. dist. 19. fine, quãvis rem ipsam ibidem cognoscat.

18 OPPONVNT II. Gabriel in 1. dist. 28. q. vn. a. 3. dub. 1. coroll. 3. Si in Deo essent quinque notiones, essent quoque quinitas rerum: nam quælibet illarum importaret propriam ac singularem realitatem. Consequens autẽ damnatũ est in Concilio Lateranensi sub Innocentio III vbi vel quaternitas excluditur. Ergo non sunt in Deo quinque notiones, sed tres solũ, sicuti solũ sunt in Deo tres res. *Confirmat* idipsum Mayro eâdẽ dist. 28. q. 1. fine: quia spiratio activa, cùm non sit propria vnius personæ, sed communis duabus, debet excludi à notionum numero.

19 RESP. Negando sequelam. Quemadmodum enim, ex communi sensu Theologorum, iuxta doctrinam ex Patribus eruta, sunt in Deo quatuor relationes, quin propterea sit quaternitas rerũ, vt vidimus Disp. LXXXI. ita etiã licet sint quinque notiones, non ideo adstruitur quinitas rerum. Ratio est; quia

non

non quælibet notionum; sicuti nec relationum, proprietas addit realitatem, sed illa tantùm, quæ simul est positiva & vnius tantùm personæ propria. Porrò Innascibilitas non importat aliquid positivum, sed negativum; spiratio autem activa non est realiter vnius personæ propria, sed communis Patri & Filio. Quare neutra addit realitatem supra ternarium numerum personarum. Quòd autem spiratio activa sit communis ambobus, nihil obest vt censeatur numero notionum.

19 OPPONES III. Omnis proprietas seu notio personarum divinarum est relativa. Atqui Innascibilitas non est relativa. Ergo Innascibilitas non est proprietas divinarum personarum, sive notio. Minor patet: quia omnis proprietas relativa, est entitas positiva: Innascibilitas autem est pura negatio. Maior probatur: Omnis proprietas cuiuslibet personæ divinæ debet esse distincta realiter à proprietate alterius personæ. Atqui omnis distinctio realis in divinis est secundum oppositionem relativam: vt vidimus suprà latè Disp. XCIII. ex Anselmo. Ergo omnis proprietas personarum divinarum est relativa. RESP. negando maiorem: quia potest dari proprietas personæ alicuius, quæ non sit relativa, sed solum habeat modificare quoddammodo relationẽ aliquam: qualiter se habet Innascibilitas. Neque obstat probatio; quę solùm intelligi debet de distinctione reali positiva in divinis; non autem de negativa, qualis solùm est inter Innascibilitatem, & reliquas notiones, cùm illa sit negatio modificans relationem paternitatis. Distinctio autem inter formam positivam, & negationem, solùm est realis negativa.

20 DICES: Innascibilitas non solùm convenit Patri, sed etiam essentiæ divinæ: quæ in cap. *Firmiter* de Summa Trinitate dicitur ingenita. Ergo non est notio peculiaris Patri, sed communis essentiæ. RESP. Notiones imprimis esse proprias personarum, ideoque ijs convenire modo peculiari, sub quo non conveniunt essentiæ. Huic enim solùm convenire possunt aliqua prædicata negativa communiter: vt esse ingenerabilem, impeccabilem, &c. Vlteriùs respondeti potest, Innascibilitatem eatenus esse & dici notionem Patris, quatenus importat repugnantiam positivam, vt producatur, vel communicetur alteri per productionem. Licèt autem essentiæ divinæ repugnet vt producatur, non tamen vt per productionem communicetur: vt patet in Filio & Spiritu sancto. Vnde Innascibilitas eo sensu quo competit Patri, non convenit essentiæ divinæ.

CAPVT LVII. Aliàs LV.

Quòd Amor idem sit increatus & Creator, sicut Pater & Filius: & tamen ipse cum illis non tres, sed vnus increatus, & vnus Creator: & quòd idem possit dici Spiritus Patris & Filij.

21 QVONIAM Autem idem Amor singulus est summa essentia, sicut Pater, & Filius; & tamen simul Pater & Filius & vtriusque Amor, non plures sed vna summa essentia, quæ sola à nullo facta, non per aliud, quàm per se omnia fecit: necesse est, vt quemadmodũ singulus Pater, & singulus Filius est increatus & Creator: ita & Amor singulus sit increatus & Creator; & tamen omues tres simul, & non plures, sed vnus increatus & vnus Creator.

22 PATREM Itaque nullus facit, sive creat, aut gignit: Filium verò Pater solus gignit, sed non facit; Pater autem pariter & Filius non faciunt, neque gignunt, sed quoddammodo, si sic dici potest, spirant suum Amorem.

23 QVAMVIS Enim non nostro more spiret summè incommuta-

mutabilis essentia, tamen ipsum amorem à se ineffabiliter procedentem, non discedendo ab illa, sed existendo ex illa, forsan non alio modo videtur ipse dici aptiùs ex se emittere, quàm spirando.

24 QVOD Si dici potest, sicut Verbum summæ essentiæ Filius est: ita eiusdem Amor satis convenienter appellari potest Spiritus eius, vt cùm essentialiter ipse sit Spiritus, sicut Pater & Filius, illi non putentur alicuius Spiritus: quia nec Pater ab vllo alio est, nec Filius à Patre quasi spirante nascitur; iste autem æstimetur Spiritus vtriusque, quia ab vtroque suo quodam inenarrabili modo spirante mirabiliter procedit.

25 QVI Etiam ex eo quia est communio Patris & Filij, non absque ratione quasi proprium assumere posse videtur aliquod nomen, quod Patri Filioque commune sit, si proprij nominis exigit indigentia. Quod quidem si fiat, scilicet, vt ipse Amor nomine Spiritus, quod substantiam pariter Patris & Filij significat, quasi proprio designetur. Ad hoc quoque non inutiliter valebit: vt per hoc idipsum esse, quod est Pater & Filius, quamvis ab illis esse suum habeat, intimetur.

SCHOLIA IN CAPVT LVII.

SECTIO TERTIA.

Quamuis notio Ingeniti sit propria Patris, rationem tamen Increati, & Creatoris, convenire indiuisim Filio, ac Spiritui sancto. Vbi plura & varia ex Patribus Græcis & Latinis spectãtia ad illustrandam litteram huius capitis.

26 CVM Anselmus superiori capite docuisset, notionem Ingeniti esse propriam Patris, & nullatenus covenire, aut Filio, aut Spiritui sancto; nunc subiungit, rationem Increati, sicut & Creatoris, esse communem singulis personis, immo & vnicam in ijs; sicuti essentia communis & vnica est in tribus. Subdit deinde, Amorem, sive Spiritum sanctum, posse dici Spiritum Patris & Filij.

27 *QVONIAM AVTEM IDEM AMOR, &c.* Posset cuiquam subori. i scrupulus ex doctrina capitis præcedentis, vt existi maret, Amorem, sive Spiritum sanctum, itemque Filium, non esse increatum, neque Creatorem, sed potiùs creaturam; quoniam neuter eorum est ingenitus, sed hoc solius Patris proprium est: ingenitum autem & increatum, videntur idem omnino significare. Verùm hanc difficultatem præcludit S. Doctor impræsenti, & docet, vtrumque eorum, simul cum Patre, esse vnum increatum, & vnum Creatorem. Probat autem ferè sic. In tribus personis divinis est vnica essentia, eaque omnino increata ac cæterarum quarumlibet rerum creatrix. Ergo tam singulus Pater, quàm Filius, & Spiritus sanctus, est increatus & Creator. Antecedens quoad vtramque partem supponit probatum in superioribus: nam essentiam esse vnam in tribus ostendit sæpissimè in hoc tractatu, & nos cum ipso varijs Disputationibus, præsertim LV. LVIII. LIX. LXXXV. & LXXXIX. Ipsam verò essentiam à nullo esse factam, & non per aliud quàm per se, omnia alia fecisse, demonstravit S. Doctor cap. 3. 4. & 5. ac nos cum ipso latè Disp. XII. & XIII. nec oportet nunc inculcare. Consequentia autem patet quoad vtramque partem similiter ex eodem principio: Quia Pater, Filius, & Spiritus sanctus, debent subire denominationem à forma essentiali, qua constant; & vnicam denominationem ab vnica forma. Concreta enim substantiva non multiplicantur, nisi forma multiplicetur. Si ergo divina essentia est increata, & rerum aliarum creatrix, eaque vnica in tribus personis; vnaquæque illarum pariter est increata & creatrix; ac tres simul non tres increatæ aut creatrices, sed vnus Deus increatus, & Creator. Quæ doctrina illustrari posset facilè plurimis observationibus, iam antea vtroque Tomo sparsis: ideoque non egeat vlteriori explanatione.

VE-

28 VERVM Obiter nota, Anselmum vtroque hoc capite sapienter distinguere rationem Ingeniti, & Increati: ac priorem quidem soli Patri tribuere, veluti propriam: posteriorem verò singulis personis divinis, & tribus simul, veluti communem. Quo etiam modo loquuntur omnes Patres Latini: immo & omnes Catholici loquî debent: cùm certum fide sit, Patrem non habere vllum omnino principium sui, ac proinde esse Ingenitum ex propria ac peculiari ratione; Filium verò, & Spiritum sanctum, non esse aliquid factum, nec creatum, sed illum genitum, hunc verò procedentem. Quod etiam omnes Patres Græci allegati initio huius disputationis, & passim alij tradunt, dum solum Patrem dicunt ἀγέννητον, *Ingenitum*; tam verò ipsum Patrem, quàm Filium & Spiritum sanctum, sive seorsim, sive coniunctim, appellant ἄκτιστον, id est, Increatum. Quare Athanasius ipse in Symbolo Græcè sic habet: ἄκτιστος ὁ πατὴρ, ἄκτιστος ὁ υἱὸς, ἄκτιστον καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. *Increatus Pater, increatus Filius, increatus & Spiritus sanctus.*

29 *PATREM ITAQVE NVLLVS FACIT, &c.* In hoc §. explanatur amplius eadem Catholica doctrina, quæ pariter continetur in eodem Græco Symbolo S. Athanasij v. 13. his verbis: ὁ πατὴρ ἀπ' οὐδενός ἐστι, οὔτε μέν κτιστός, οὔθ' γεννητός, &c. In Latino autem v. 18. *Pater à nullo est factus, nec creatus, nec genitus, &c.* Vbi Latinus Interpres addit vocem *factus*; cùm tamen in Græco, iuxta exemplar Bayffianum, omnium quotquot extant optimum, non sit vox ποιητός, quæ ipsi respondere debuisset. Vt enim Pater Ingenitus sit & credatur; id est, excludens omne principium sui, satis est dicere, ἀπ' οὐδενός ἐστι, *à nullo est.* Verùm quoad rem ipsam, Græca & Latina lectio consentiunt.

30 HINC Iterum & obiter reijciuntur Autotheani hæretici, quos suprà Disput. LXXXIV. fusè impugnavimus. Dupliciter enim peccant in hunc articulum. Primò, quatenus introducunt personas divinas, quæ à seipsis existant: quem errorem præcidit Athanasius, dum verbis citatis noluit dicere, Patrem à seipso esse, sed à nullo esse: ne, videlicet, indicaret, aliquam hypostasim, sive personam, esse principium aut causam sui, sive quod idem est, sibi dedisse originem. Quod absurdum devorare etiam auderet, qui perversè interpretaretur verus illud Oraculum à Iustino Philosopho & Martyre prolatum in Paræneticō:

Μοῦνοι χαλδαῖοι σοφίην νέμονται ἠδ' ἑβραῖοι
Αὐτογένητον ἄνακτα σεβάζομενοι ἀγνῶς.

Id est: *Soli Chaldæi & Hebræi sapientiam nacti sunt, caste A SE GENITVM Regem Deum colentes.* Vbi Græca vox αὐτογένητον, *à se genitum* accipi debet, vel pro infecto aut increato; vel etiam pro eo, qui à nullo est, vt loquitur de Patre Athanasius. Secundò peccant, cùm præter Patrem, aiunt, Filium à seipso existere. Quod palam reijcit hoc loci Anselmus, post Athanasium ibidem aientem: υἱὸς ἀπὸ τοῦ πατρὸς μόνου ἐστίν, &c. *Filius à Patre solo est, &c.* Cæteras impugnationes vide loco indicato.

31 SVBDIT Anselmus eodem §. de Patre & Filio: *Non faciunt, neque gignunt, sed quodammodo, si sic dici potest, spirant suum Amorem.* Quæ doctrina pariter continetur in pio Athanasij Symbolo post verba nuper allegata. Solùm addit Anselmus verbum *spirant*, quod maximè opportunum est ad exprimendam productionem Spiritus sancti: idque à tempore ipsius S. Doctoris, eoque duce, videtur vsurpatum à Scholasticis. Neque est aliud verbum Latinum quo æquè apertè exprimatur ea productio prorsus distincta à creatione, generatione, efficientia, & cæteris actionibus productivis: quæ proinde apud Græcos ex parte principij significatur voce πνοή, vnde vocabulum πνεῦμα desumptum est, quod *spiritum* significat. Dicitur & illa ab eisdem Græcis πρόβολη, id est, *prolatio, seu emissio*, vt est apud Basilium in Epist. ad Canon. Socratem lib. 1. cap. 6. & vberiùs videre licet apud Petavium lib. 7. cap 10. ideoque Anselmus hoc loci verbis num. 23. exscriptis, & statim exponendis, vtitur verbo *emittendi*. Ex parte autem termini spirati explicari à Græcis solet per verbum ἐκπορεύεσθαι, quod significat *procedere*.

32 *QVAMVIS ENIM, &c.* Subdit, essentiam summam, quamvis longè aliter quàm in nobis contingat, emittere spirando ipsum amorem à se ineffabiliter procedentem. Non enim ita emittit Amorem suum, quemadmodum nos amamus, quorum amor est aliquid à nobis factum, & alterius essentiæ: sed ita vt Amor ille eadem summa essentia constet. Neque te moveat, aut absurdum videatur quod Anselmus ait, summam essentiam emittere à se spirando suum amorem, quasi id repugnet Concilio Lateranensi sub Innocentio III. prout habetur in cap. *Damnamus* de summa Trinitate vbi dicitur summa essentia *neque generans neque genita*; ac subinde & consequenter, neque spirata, nec spirans. Loquitur enim Anselmus de summa essentia, non in abstracto, sed in concreto, more S. Augustini: quemadmodum suprà cap. 45. eum eodem S. Doctore Filium appellavit essentiam de essentia, & essentiam natam de summa essentia: id est, de

Patre

Patre eſſentiam, vt ibidem loquitur. Quod nullum abſurdum præſefert in concreto, vt ibidem monuimus in Scholijs: & conſtat præterea ex ſenſu palam ac ſæpiſsimè prolato in hoc Opuſculo ab Anſelmo, profitente vnicam eſſentiam in tribus perſonis, ac proinde apertè negante originem eſſentiæ ab eſſentia in abſtracto ſumpta, quæ ſolùm poſſet verſari inter plures numero eſſentias.

33 *QVOD SI DICI POTEST, &c.* Colligit S. Doctor, quemadmodum Verbum eſt Filius ſummæ eſſentiæ, ſic & Amorē eſſe eiuſdem eſſentiæ Spiritum. Quod pariter accipiendum de ſumma eſſentia in concreto ſumpta: vt Verbum ſit Filius Patris, qui eſt ſumma eſſentia; & Amor ſit Spiritus Patris & Filij, qui duo pariter ſunt ſumma eſſentia, vt iam ſæpe in ſuperioribus traditum eſt. Rationem verò, vt Amor ſit & dicatur Spiritus vtriuſque eorum indicat, quoniam ab ambobus procedit. Quo eodem argumento vtitur contra Græcos libro ſeu Epiſt. de Proceſsione cap. vt probet, Spiritum ſanctum procedere à Filio, quoniam in ſacris litteris Spiritus ſanctus dicitur Spiritus Filij. Vide ſuprà Diſp. XC. ſect. 3. E contrà verò, cùm nec Pater, nec Filius, vllo modo originem ducant ex Spiritu ſancto, neuter eorum eſt, aut dici poteſt Spiritus ipſius.

34 *QVI ETIAM EX EO, &c.* Monet præterea, cùm Spiritus ſanctus ſit cōmunio, nexus, & vinculum Patris & Filij ſe inuicem amantium (ſic enim Patres loquuntur) non immeritò ipſum ſignificari communi nomine ambobus, tanquam ſibi proprio. Spiritus enim ſubſtantiam ſignificat, quæ communis eſt Patri & Filio. Sanctus quoque eſt vnuſquiſque eorum, immo & ſanctus per eſſentiam ſuam. Cùm igitur Amor conſtet eâdem eſſentia, & ſanctitate, atque ab vtroque ſpiretur; meritò ex communi amborum appellatione ſingulariter *Spiritus ſanctus* dicitur, vt quod amobus eſt commune, ſit ipſi proprium. Hoc eodem ſenſu Auguſtinus lib. 15. de Trinit. cap. 19. *Etſi charitas, qua Pater diligit Filium, ineffabiliter communionem demonſtrat amborum, quid conuenientius, quàm vt ille charitas dicatur propriè, qui Spiritus eſt communis ambobus? Hoc enim ſaniùs creditur, vel intelligitur, vt non ſolùm Spiritus ſanctus charitas ſit in illa Trinitate, ſed non fruſtra ſic in illa propriè charitas nuncupetur, propter illa quæ dicta ſunt. Sicut non ſolus eſt in illa Trinitate, vel Spiritus, vel ſanctus: quia & Pater Spiritus, & Filius ſpiritus; & Pater ſanctus, & Filius ſanctus; quod non ambigit pietas. Et tamen iſte non fruſtra propriè dicitur Spiritus S. QVIA ENIM EST COMMVNE AMBOBVS, ID VOCATVR IPSE PROPRIE, QVOD AMBO COMMVNITER.*

CAPVT LVIII. Aliás LVI.

Quòd ſicut Filius eſt eſſentia, vel ſapientia Patris, eo ſenſu, quia habeat eandem eſſentiam, vel ſapientiam, quam Pater, ſic idem Spiritus ſit Patris & Filij eſſentia, & ſapientia, & ſimilia.

35 POTEST Quoque, quemadmodum Filius eſt ſubſtantia, & ſapientia, & virtus Patris, eo ſenſu, quia habet eandem eſſentiam, & ſapientiam, & virtutem, quam Pater: ita vtriuſque Spiritus intelligi eſſentia, vel ſapientia, vel virtus Patris & Filij: quia habet omnino eandem, quam habent illi.

SCHOLION IN HOC CAPVT.

36 CIRCA Hoc caput nihil eſt opus addere præter ea, quæ diximus ſuprà Diſp. IXC. per totam, probantes cum Anſelmo diuinitatem ſolidam Spiritus ſancti eiuſque conſubſtantialitatem cum Patre & Filio. Inde enim manifeſtè colligitur, quemadmodum Filius eſt eſſentia & ſapientia Patris, quia habet eandem eſſentiam & ſa-

& ſapientiam, & virtutem Patris & Filij, quoniam eandem cum ijs eſſentiam, ſapientiam, & virtutem habet. Sic ſuprà cap. 53. concluſit S. Doctor: *Quid magis neceſſarium, quàm Patrem, & Filium, & vtriuſque Amorem, vnam eſſe ſummam eſſentiam? Eſt igitur idem Amor ſumma ſapientia, ſumma veritas, ſummum bonum, & quidquid de ſummi ſpiritus ſubſtantia dici poteſt.* Sic etiam de Filio relatè ad Patrem præmiſerat cap. 45. *Filius eſt eſſentia Patris, quod eſt, Filius eſt non differens eſſentia de Patris eſſentia, immo de Patre eſſentia. Similiter ergo eſt Filius Patris virtus, & ſapientia, ſeu veritas, & iuſtitia, & quidquid ſummi ſpiritus conuenit eſſentiæ.*

CAPVT LIX. Aliàs LVII.

Quòd Pater & Filius, & eorum Spiritus, pariter ſint in ſe invicem.

37 IVCVNDVM Eſt intueri in Patre & Filio & vtriuſque Spiritu, quomodo ſint in ſe invicem, tanta æqualitate, vt nullus alium excedat.

38. PRAETER Hoc enim, quia vnuſquiſque eorum ſic eſt perfectè ſumma eſſentia, vt tamen omnes tres ſimul non ſint, niſi eſſentia vna ſumma; quæ nec ſine ſe, vel extra ſe, nec maior vel minor ſeipſa eſſe poteſt: per ſingulos tamen idipſum non minùs valet probari.

39. EST Etenim totus Pater in Filio & communi Spiritu; & Filius in Patre & eodem Spiritu; & idem Spiritus in Patre & Filio: quia memoria ſummæ eſſentiæ tota eſt in eius intelligentia & amore; & intelligentia in memoria & in amore; & amor in memoria & intelligentia. Totam quippè ſuam memoriam ſummus intelligit Spiritus & amat, & totius intelligentiæ meminit, & totam amat, & totius amoris meminit, & totum intelligit. Intelligitur autem in memoria Pater, in intelligentia Filius, in Amore vtriuſque Spiritus.

40. TANTA Igitur Pater & Filius, & vtriuſque Spiritus, æqualitate ſeſe complectuntur, & ſunt in ſe invicem, vt eorum nullus alium excedere, aut ſine eo eſſe probetur.

DISPVTATIO XCVIII.

DE CIRCVMINSESSIONE DIVINARVM PERSONARVM.

AD CLARISSIMVM ET LITTERATISSIMVM D.D. ANTONIVM DE CASTRO, Insignem ac celebertimum nostri ævi Iurisconsultum, cui mira Cæsarearum Regiarumque legum peritia, integritas, probitas, & antiqui mores, ac multiplex eruditio, iam diu sedem dederunt inter Patres Supremi Iustitiæ Senatus, &c.

DISSERIT Anselmus hoc loci de mutua inclusione personarum diuinarum, quam Patres Græci περιχώρησιν, Scholastici circuminsessionem vtcumque appellant, dum rem hanc latiùs tractant cum Magistro in 1. distinctione decima nona. Nos breuiùs illam expediemus, quoniam instat tempus ac necessitas imponendi coronidem huic Tomo. Siqua verò circa eam dicenda supersunt, opportunam sedem habebunt Tomo sequenti in Commentarijs ad librum Anselmi, seu Epist. de Processione Spiritus sancti propediem edendis.

SCHOLIA IN CAPVT LIX.

SECTIO PRIMA.

Περιχώρησις, seu Circuminsessio mutua diuinarum personarum ab Anselmo tradita, olim pessimè ab hæreticis intellecta, qualiter accipienda sit: & an ea vox fuerit vsurpata à priscis Patribus, Græcis Latinisue.

2 IVCVNDVM EST INTVERI, &c. Quamvis circuminsessio, seu, vt alij politiores malunt, circumincessio divinarum personarum potiùs fide credatur, quàm ratione vlla probetur, S. Doctor præmittit, iucundum sibi esse intueri, qualiter sint invicem Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Nimirum, vt ille erat addictus contemplationi rerum divinarum, & præsertim mysterij Trinitatis, visus sibi est intueri, & quasi ob oculos habere, quod reliqui ferè Theologi non, nisi obscurè, & cum magno labore intelligimus, & explanamus. Præmittit itaque, vnamquamque ex tribus personis esse invicem in alia, idque tanta æqualitate, vt nulla earum alteram excedat. Quæ doctrina est certa secundùm fidem. Nam Christus D. Ioannis 10. ait: *Pater in me est, & ego in Patre.* Ac præterea cap. 14. *Qui videt me, videt & Patrem. Quomodo tu dicis: ostende nobis Patrem? Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me est? Verba, quæ ego loquor vobis, à meipso non loquor. Pater autem in me manens, ipse facit opera.* Mitto plura alia Evangelij loca, ex quibus id ipsum constat. Eadem verò ratio est de Spiritu sancto, ob vnitatem essentiæ & potentiæ, vt patet.

3 VT Autem περιχώρησιν, seu circuminsessionem personarum divinarum exponamus, oportet præmittere, Arianos olim effutire solitos, Filium esse in Patre, quemadmodum omnes creaturæ sunt in Deo, iuxta illud Actorum 17. vbi Paulus Apostolus ad Athenienses inquit de Deo: *In ipso enim vivimus, mouemur, & sumus, sicut & quidam vestrorum Poetarum dixerunt.* Vnde aiebant ijdem Arij gregales: *Quomodo enim aliter Filius majorem seipso Patrem capere pote-*

poterit? Aut quomodo Filius minor maiorem Patrem replere poterit? Hoc ipsorum argumentum refert ac solvit Cyrillus lib. 3. Thesauri cap. 1. initio: ac reddit discrimen, inter alia, quoniam *nos gratia & participatione in Deo vivimus, & movemur, & sumus; Filius verò secundùm naturam, quasi à fonte semper vivo, ex substantia Patris emanat.* Vnde & paucis interiectis colligit: *Non ergo, ut nos, in Deo vivit, & est; sed naturaliter ipse vita est, & in Patre naturaliter est, vnà cum ipso secundùm identitatem essentiæ.* Itaque longè alio modo est Filius in Patre, quàm nos in Deo simus. Ille secundùm identitatem substantiæ, sive essentiæ, est in Patre, veluti ex ipso naturaliter manans: nos gratia solùm, & liberali participatione Dei in ipso sumus.

4 QVOD Autem in eo argumento supponunt Ariani, Filium in Deo Patre esse, veluti minorem in maiori; ac proinde nec posse ipsum replere, nec capere; non solùm præsefert vulgarem eorum hæreticorum errorem quo Filium diversæ & inferioris substantiæ arbitrabantur; sed etiam alium quendam eorum hæreticorum, quos suprà nomine indicat Philastrius Catalogo secundo hæreseon sub Apostolis num. 4. Augustinus verò lib. de Hæresibus cap. 53. appellat *Metangismonitas*, id est, *Transfusantes*. Aiebant enim, *Filium ut vas minus, intrare in vas maius.* Cùm verò ij hæretici fuerint longè antiquiores Arianis, potuerunt hi ex illis modum hunc loquendi mutuari, quemadmodum & suum præcipuum errorem didicerunt ex libris περὶ ἀρχῶν Origenis multò antea editis: ut vidimus Disp. LIV. sect. 1. Eam verò Transfusantium locutionem putidam & indignam reijcit Athanasius Orat. 4. contra Arianos sub initium, dicens: *Non enim ut illi arbitrantur, vicissim in se transfusantur, dum ait: EGO IN PATRE, ET PATER IN ME EST: quasi vasa inania, alter in alterum refusus, &c.* Similiter Hilarius lib. 7 de Trinit. longè à medio inquit: *Filius in Patre, non per transfusionem, refusionemque mutuam; sed per viventis naturæ perfectam natiuitatem.*

5 NOMEM Ipsum περιχωρήσεως, seu circuminsessionis, nullibi in Sacra Scriptura extat, quamvis ex doctrina palam in ea tradita fuerit institutum, & exinde à Scholasticis ad publicas disputationes translatum. Porrò ferè omnes ij *circumsessionem* Latinè reddunt; quasi ab eo quod est *circumsidere* ortum ducat. Id verò significat circumplecti aliquid, aut circumsistere, vel circumfundi. quo sensu locus continet rem locatam, eam-que circundat. Ac certè si hoc modo solus Pater diceretur *circumsidere* Filium, denotaretur planè, illum esse hoc maiorem & capaciorem. Verùm cùm non solus Pater circumsideat Filium, sed etiam Filius Patrem, consequens est, vt eo qualicumque vocabulo non vnius personæ excessus supra aliam, sed trium omnimoda æqualitas significetur, prout ijdem Scholastici docent cum Anselmo in hoc capite, & Magistro in 1. dist. 19.

6 PRIMVS Ex Patribus, apud quos res ipsa vocabulo τῆς περιχωρήσεως, seu circuminsessionis, significata legitur, est Dionysius cap. 2. de Divin. nominibus, vbi & rem exponit, & quantum rei sublimitas patitur, exemplis illustrat, verbis illis: *ἡ ἐν ἀλλήλοις τῶν ἀρχικῶν ὑποστάσεων μόνη καὶ ἁπλῆ καὶ ὅλη καὶ συγχυμένη*, &c. id est: * Mutua & reciproca principalium hypostaseon mansio, & sedes planè supra omnem medium vnitur, nullaque parte confunditur, similis lucernarum luminibus, vt exempla domestica, & quæ sub sensum cadunt vsurpem, quæ cùm in vna domo ardent, tota in se totis insunt; & cùm puræ sint, certamque habeant ab alia alijs peculiariter consistentem distinctionem, vniuntur ipsa distinctione, & distinguuntur ipsa vnione. nàm certè in domo multis luminaribus positis, constat in vnum aliquod lumen omnium lumina coniungi, ac vnum indistinctum splendorem emittere, adeò vt nullus, opinor, possit huius lucernæ lumen à cæteris ex aere omnia lumina complectente distinguere, & alterum sine altero cernere, quod in totis tota sine permixtione temperata sint. At verò si quis vnam ficium è domo subduxerit, ita simul educet vniversum eius lumen, vt nec quid quam aliorum luminum eum ipso trahat, aut de ipso alijs deferat. Erat enim ipsorum, vti dixi, totorum per tota completa absoluraque vnio, absque vllà prorsus miscella, & alicuius partis confusione, quippe cùm lumen revera in aere corporeo, & ex materiato igne penderet. Vbi quidem supereſſentialem vnionem longè superare dicimus, non solum corporeas cõiunctiones, verùm etiam illas, quæ in ipsis mentibus, intelligentijsque existunt, qua sine mixtione, & modo naturâ superiore habent lumina illa supercœlestia Deoque similia, tota per tota iuxta participationem ipsis, qui vnione omnia superante participant, conveniens.*

7 HVCVSQVE Dionysius, cuius verba consideratione dignissima sunt: licèt in ijs non habeatur palam vocabulum περιχωρήσεως, sed solùm legamus ὑπερουσιωτάτην ἕνωσιν, id est, *supereſſentialem vnionem* personarum diuinarum ad invicem. Porrò eo loci adm-

randus Doctor ita exponit ineffabilem illum nexum, quo in ſeipſis ſunt invicem Pater & Filius, ac Spiritus ſanctus, ſumma æqualitate trium hypoſtaſeon ſervata, vt præterea occurrat difficultati cuidam incidenti ex ipſo Incarnationis myſterio. Si enim tres perſonæ ſe invicem circuminſident, & quælibet earum intimè eſt in duabus reliquis; quomodo poteſt intelligi, quòd ex ijs tribus ſolus Filius carnem aſſumpſerit, aut quo ſenſu verum erit quod Chriſtus de ſeipſo dixit: *Ego à Patre exiui, & ad Patrem vado.* Huic verò dubitationi occurrit Dionyſius, dicens, nullam in eo repugnantiam eſſe. Quemadmodum enim ſi vna fax ex multis ſubduceretur è domo, nihil illa ſecum traheret ex alijs luminibus, nihil etiam de ſuo illis relinqueret: ſic etiam quoddammodo cogitare debemus Filium à Patre profectum in mundum, neque ſecum traxiſſe Patrē, neque Spiritum; ſed nec illis ſui aliquid dereliquiſſe, quaſi partem ſui: itaque individuum ſuæ immanentiæ exitum fuiſſe.

8 DEINDE Athanaſius Orat. 4. contra Arianos eandem circuminſiſtentiam mutuam divinarum perſonarum exponit, non vocabulo τῆ περιχωρήσεως, ſed per circunlocutionem, dum ait: *Soli* (Filio) *dicere conuenit: EGO IN PATRE, ET PATER IN ME. Eſt enim Filius in Patre, quatenus intelligere licet, eo ipſo quod totum id, quod eſt Filius, ſubſtantiæ Patris proprium eſt.* Nam certè ipſa circuminſeſsio ſignificat intimam quandam ἐνύπαρξιν, id eſt, inexiſtentiam, aut circuminſiſtentiam vniuſcuiuſque perſonæ divinæ in alijs duabus, ratione identitatis in ſubſtantia, ſive eſſentia: vt palam docet Anſelmus in hoc capite, & vberiùs exponemus loco indicato. Ad hanc verò ἐνύπαρξιν ab Athanaſio, alijſque Patribus traditam, poſtea Damaſcenus lib. 3. Fidei cap 5. vocabulum τῆ περιχωρήσεως adiecit, quod Latini, præſertim Scholaſtici, *circuminſeſsionem* interpretati ſunt. Præmiſerat verò lib. 1. cap. 11 rem ipſam, quamvis non eo vocabulo, dicens: ἐν ἀλλήλαις γὰρ αἱ ὑποστάσεις εἰσιν, &c. *Etenim in ſeſe invicem inſunt hypoſtaſes; non vt confundantur, ſed vt ſibi hæreant, ſecundū Domini ſermonem dicentis: EGO in Patre, & Pater in me eſt* Cyrillus verò lib. 1 in Ioannem cap. 5. paulo poſt medium in rem eandem ſignificandam vtitur complexa appellatione (iuxta verſionē Latinam, neque enim ad manum habeo Græcum exemplar) *reciproca immiſſionis.*

9 DENIQVE Nec Latini Patres, quantum deprehendere potui, vocabulo *circuminſeſsionis*, vel etiam *circumincеſsionis* (vt loquitur Noſter Genebrardus lib. 2. de Trinitat. pag. 103. & ſeqq.) vſi ſunt, nec ipſe Anſelmus hoc loco: ſed ſoli Scholaſtici id, vt pleraque alia, in vſum diſputationum ſuarum, cogente neceſsitate, invexerunt. Porrò laudatus Auctor nomine ipſo circumincеſsionis intelligit *vnionem, qua vnum exiſtit in alio, non tantùm per naturæ participationem, ſed etiam per plenam & intimam præſentiam.* Ac ſtatim ſubdit: *Hoc inexiſtentiæ, vt ſic dicam, genus Noſtri circumincеſsionem appellant, quia per illud aliqua, quantumuis à ſe inuicem abſque ſeparatione diſtinguantur, in ſe abſque confuſione inſunt, ſeque veluti immeant.* Quod pluribus exemplis elucidare pergit, non tamen adæquatis ſummæ illi vnioni & ἑνώσεως divinarum perſonarum, quæ nullam competentem aut idoneam in rebus alijs ſimilitudinem admittit, & ſupra omnem rationem eſt, ſicut & identitas trium perſonarum in eſſentia, ſupra quam fundatur.

SECTIO SECVNDA.

Exponitur littera Anſelmi in hoc capite, eiuſque rationes ad probandum circuminſeſsionem diuinarum perſonarum confirmantur & illuſtrantur.

10 PRÆTER HOC ENIM, &c. Ratio præcipua, qua probat hoc loco Anſelmus circuminſeſsionem, ſive circumexiſtentiam mutuam divinarum perſonarum, deſumitur ex eo, quòd vnaquæque ex illis ita perfectè eſt ſumma eſſentia, vt tamen omnes tres non ſint, niſi vna eſſentia ſumma: quæ nec ſine ſe eſſe poteſt, nec extra ſe, nec maior, nec minor ſeipſa in vno ſuppoſito quàm in alio. Vnde ſubducitur formula hæc probationis. Quælibet res debet eſſe intimè in eo, in quo eſt intimè ipſius eſſentia. Atqui in qualibet perſona divina eſt intimè eadem eſſentia alterius perſonæ. Ergo quælibet perſona divina eſt intimè in alijs divinis perſonis. Conſequentia eſt manifeſta. Minor propoſitio ſupponitur ex doctrina fidei, quâ traditur identitas trium perſonarum in eâdem omnino eſſentia divina; & præterea ex eâdem fide, quâ credimus æqualitatem illarum in Divinitate ipſa. Maior autem videtur per ſe manifeſta: Quia nulla res *ſine ſe eſſe poteſt, nec extra ſe*, vt loquitur S. Doctor: atque adeò nequit non eſſe intimè vbicumque eſt ipſius eſſentia. Alioqui ſepararetur ab eſſentia ſua, & per conſequens à ſeipſa: quod manifeſtè repugnat. Ego quælibet res debet eſſe intimè in eo, in quo eſt intimè ipſius eſſentia.

11 EX Eadem identitate trium perſona-

ſonarum in ſubſtantia probarunt antea Patres circumineſſionē vniuſcuiuſque perſonæ diuinæ in alijs duabus, idque cohærenter ad ſenſum Scripturæ. Etenim verba illa Chriſti, *Ego in Patre, & Pater in me eſt*, ita expendit Hilarius lib. 2. de Trinit. dicens: * Pater operatur in Filio: ſed & Filius opus Patris operatur. Ne ergo per virtutis efficientiam, & non per naturæ, quæ ſecundùm nativitatē eſt, proprietatē Pater in Filio, & operari crederetur & loqui, ait: Credite mihi quoniam ego in Patre & Pater in me eſt. * Similiter in alia verba Chriſti eodem loco aientis, *Qui videt me videt & Patrem*, ita loquitur idem S. Doctor: * Non enim ſufficerat dixiſſe, Qui me videt, videt & Patrem, niſi intelligentiam noſtram eouſque protenderet, vt cùm Patrem noſceremus in Filio, Filium tamen eſſe meminiſſemus in Patre; ne transfuſio potiùs alterius in alterū exiſtimaretur, quàm per generationem nativitatemque vnitas eiuſdem in vtroque naturæ. * Similiter Cyrillus Alex. lib. 12. Theſauri expendens eadem Chriſti verba, monet, * Eo ipſo, quod ait Chriſtus, hunc in illo, illum in hoc videri, ἀδιαιρέτως Deitatis, & vnitatem ſubſtantiæ monſtrari: cùm alterum in altero ineſſe aſſerat, excludit illud, nequis vnum aliquid eſſe numero putet. * Ambroſius quoque lib. 10. in Lucam, ad cap. 20. * Pater Deus & Filius Deus, ſed vnus Deus: quia Pater in Filio, & Filius in Patre. * Marius Victorinus lib. 2. cōtra Arium initio: * Sed cùm fatemur ſingulos duos, vnum tamen Deum dicimus, & ambos vnum Deum, quòd & Pater ſit in Filio, & Filius in Patre. * Denique Bernardus Sermone 5. de verbis Iſaiæ: * Ego in Patre, ait Filius, & Pater in me eſt. Non potuit expreſsiùs ſubſtantiæ vnitas commendari. Vbi enim vterque in altero, nihil quaſi exteriùs licet, nihil interiùs cogitari. Simpliciſsimam magis credi neceſſe eſt in ambobus ſubſtantiæ vnitatem. * Itaque ij Patres, & plures alij, quorum teſtimonia omittimus, perinde atque Anſelmus, colligunt ex vnitate eſſentiæ, ſubſtantiæ, aut naturæ divinæ, Patrem eſſe in Filio, & Filiū in Patre; prout Chriſtus ipſe in Evangelio Ioannis aſſeruit. Eadem autem ratio eſt de Spiritu ſancto, cum pariter ſit vtrique ὁμοούσιος, ſive eiuſdem omnino ſubſtantiæ cum vtroque ipſorum.

12 HINC Obiter refellitur opinio illorum, qui primariam & formalem rationem τῆς περιχωρήσεως, ſive circumineſſionis, collocant in præſentia intima ſpectante ad immēſitatem. Etenim inter illos Ruiz diſp. 107. ſect. 7. num. 9. ait: * Circumineſſio quidditativè formaliterque conſiſtit in præſentia intima, & inſeparabili, atque perpetua ſecundū immenſum vbi. * In oppoſitum enim ſunt teſtimonia Anſelmi, & Patrum nuper allegatorum, qui circumineſſionem primò exponunt per hoc, vt vnaquæque ex divinis perſonis ſit in alia penes identitatem ſubſtantiæ, ſive eſſentiæ. Vnde colligitur, præciſa per intellectū immenſitate, à ſubſtantia divina, immò & dato per impoſsibile quòd Deus non eſſet immenſus, ſed certo cuidam loco adſtrictus (vt aliqui ex Gentilibus exiſtimaſſe creduntur) ad hoc vnamquamque ex divinis perſonis intimè exituram in alia ratione identitatis in eadem numero ſubſtantia, ſive eſſentia. Non ergo circumineſſio ſita eſſ quidditativè & formaliter in præſentia intima ſecundùm immenſum vbi, vt Ruizius loquitur, ſed ſolùm ex conſequenti & ſecundaria ratione. Mitto plures alias impugnationes eius opinionis proferendas Tomo ſequenti in Commentarijs ad librum de Proceſsione. Interim accipe verba Damaſceni lib. 1. Fidei cap. 11. vbi veram & germanam rationem τῆς περιχωρήσεως, ſeu circumineſſionis, exprimit petitam ab vnitate ſubſtantiæ indiſtinctæ in perſonis diſtinctis, perinde ac Anſelmus impræſenti. Ait enim: ἑνοῦται γὰρ, &c. * Vniuntur enim, vt diximus, non vt ita confundantur, ſed vt invicem hæreant; ac mutuam in ſe commeationem habeant, ſine vlla confuſione, commiſtione ve. Neque potrò extra ſe conſiſtunt, aut ſecundùm ſubſtantiam ſecantur; cuiuſmodi diviſionem Arius inſtituit. Indiviſa quippe in diviſis, vt vno Verbo dicam, eſt divinitas. * Similiter Cęſarius in Reſponſione ad quæſt. 3. monet in illis Chriſti verbis, *Ego in Patre & Pater in me eſt*, ſignificari τὸ ταυτὸν τῆς θεότητος, καὶ τὸ ἀπαράλλακτον τῆς θεότητος, id eſt *eandem ſubſtantiam, & nulla re diuiſam Deitatem*. Vide inſignem Fulgentij locum infrà num. 13.

13 *EST ETENIM TOTVS PATER, &c.* Addit Anſelmus, vnamquamque ex perſonis divinis eſſe in duabus reliquis, non quomodocumque, ſed totam. Quod accinit Eccleſia trito illo hymno Ambroſiano:

In Patre totus Filius,
Et totus in Verbo Pater:

Non enim ſola eſſentia Patris eſt in Filio; ſed etiam proprietas hypoſtatica Patris, quæ eſt paternitas, eſt in proprietate perſonali Filij, quæ eſt filiatio. Quod perſpicuè docent Patres, atque imprimis Dionyſius de Divin. nom. c. 2. vbi inquit: *divina cœleſtiaque lumina tota in totis eſſe*. Similiter Cyrillus lib. 1. Theſauri cap. 8. dicens, *hypoſtaſim Filij eſſe in hypoſtaſi Patris, ſicut Solis ſplendor eſt in Sole*. Ac lib. 3. c. 1. *Filius in Patre, & Pater in Filio eſt, ſicut character, ſicut imago ſicut ſplendor, atque ſimilitudo Patris*. Ea verò noræ ſpectant ad perſonalem proprietatem Filij, iuxta dicta Diſp. LXII. & LXX. Deinde verò columna

tertia eiusdem capitis subdit, *Patrem esse in toto Filio, & totum Filium in toto Patre.* Damascenus quoque lib. 1. Fidei cap. 10. ait: *Tres hypostases in se invicem adstruit, & immanentiam in se invicem hypostaseon.* Hypostases autem directè, & per se important relativam proprietatem vniuscuiusque personæ. Ergo Pater Filius & Spiritus sanctus sunt in se invicem, etiam secundùm relativas vniuscuiusque personæ proprietates: atque adeò vnusquisque eorum totus in alio est. Verùm & idipsum clariùs tradit in Epitt. de Trisagio propè medium, dum inquit: * Verbum & Spiritus virtutes sunt Patris: virtutes autem ἐνυπόστατοι (id est, subsistentes) inseparabiles à Patre, ex quo, & in quo sunt, & ad quem vt ad causam referuntur. * Igitur Verbum & Spiritus, quatenus subsistentes per suam proprietatem relativam, quâ referuntur ad Patrem, veluti ad principium sui, sunt in Patre. Athanasius Orat. 4. contra Arianos, vbi ex professo tractat, quomodo Pater sit in Filio, & Filius in Patre, non longe à principio inquit: *Est Pater in Filio, eo quòd QVIDQVID EST FILIVS ID VNIVERSVM SIT PROPRIVM SVBSTANTIÆ PATRIS.* Nyssen. Orat. de Deitate Fili, & Spir. S. multo propiùs ad medium, quàm ad princ. ait: *Totus Pater in toto Filio est, & totus Filius in toto Patre.* Fulgentius quoque variis locis, tum maximè lib. de Fide ad Petrum c. 1 ait: *Propter vnitatem naturalem* (nota hæc obiter pro dictis n. 12. contra Ruizium) *totus Pater in Filio & Spiritu sancto est, totus Filius in Patre Spiritu sancto est, totus quoque Spiritus sanctus in Patre & Filio est. Nullus eorum extra quemlibet ipsorum est, propter naturæ diuinæ vnitatem.* Mutuauerat autem eam doctrinam Fulgentius, sicut & Anselmus, à Magno Augustino lib. 6. de Trinit. cap 10. fine, vbi sic librum concludit, & consignat clave aurea: *In summa Trinitate tantùm est vna, quantum tres simul sunt; nec plus aliquid sunt duæ, quàm vna. & in se infinita sunt. Ita & singula sunt in singulis, omnia in singulis, & singula in omnibus, & omnia in omnibus, & vnum omnia.*

14 RATIO Autem cur quælibet ex diuinis personis tota sit in alia, redditur ab Anselmo impræsenti his verbis: *Quia memoria summæ essentiæ tota est in eius intelligẽtia & amore, & intelligentia in memoria & in amore, & amor in memoria & intelligentia.* Vt autem vis huius rationis intelligatur ad mentem S. Doctoris, obserua, ex stylo ipsius, tàm impræsenti, quàm suprà cap. 45. 47. 48. & seq memoriam speciatim tribui Patri, intelligentiã Filio, & amorẽ Spir. S. Itaque sensus verborum nuper exscriptorum est, Patrem totum esse in Filio & Spir. S. quia memoria summæ essentiæ tota est in eius intelligentia & amore: totum Filium esse in Patre & Spir. S. quia intelligentia summæ essentiæ est tota in eius memoria & amore: ac denique totum Spir. S. esse in Patre & Filio, quoniam amor summæ essentiæ nequit non esse totus in eiusdem memoria & intelligentia. Cùm enim memoria, & intelligentia, & amor, sint vna & eadem essentia, & summam æqualitatem habeant, nequeunt non complecti se invicem, & vnum intimè in alio esse. Vnde & statim subdit: * Totam quippe suam memoriam summus intelligit spiritus, & amat; & totius intelligentiæ meminit, & totam amat; & totius amoris meminit, & totum intelligit. Intelligitur autem in memoria, Pater; in intelligentia, Filius; in amore, vtriusque Spiritus. Tanta igitur Pater, & Filius, & vtriusque Spiritus, æqualitate sese complectuntur, & sunt in se invicem, vt eorum nullus alium excedere, aut sine eo esse probetur. * Quæ ratiocinatio est optima & planè demonstrativa, supposita veritate fidei de hoc mysterio.

15 NOTA Verò, eo discursu Anselmi non solùm probari περιχώρησιν, siue circumsessionem personarum divinarum secundũ esse reale, sed etiam penes intelligibile. Quatenus enim innititur identitati personarum divinarum penes eandem numero essentiam; probat planè, vnamquamque earum secundùm totam suam entitatem esse intimè in qualibet alia: vt vidimus suprà num. 10 Quatenus verò in eo nititur, quòd memoria adscribatur Patri, intelligentia Filio, & amor Spir. S. atque inter eas potentias sit summa æqualitas ad complectendum se invicem & ex toto; probat circumsessionem ipsarum etiam secundùm esse intelligibile seu obiectivum: penes quod totus Filius & Spir. S. est intimè præsens in memoria fœcunda Patris; totus Pater & Spir. S. in intelligentia Filij: totus denique Pater & Filius in amore Spir. S. Neque enim aut Pater est magis memor, aut Filius magis intelligens, aut Spir. S. magis amans, minusve, relatè ad duas reliquas personas: sed omnia hæc in summo & infinito gradu atque perfectissima adæquatione singulis & omnibus tribus eorum conueniunt. Est igitur inter diuinas personas mutua & perfectissima περιχώρησις, siue considerentur secundùm esse reale, siue secundùm esse intelligibile, vel obiectivum.

16 PLVRA Huc spectantia, vt iam antè monui, differo vsque ad Commentarium libri de Processione, vbi opportunã sedem habebunt. Veniamus itaque ad obijciendas difficultates quasdam & soluendas cum eodem S. Doctore capitibus sequentibus.

CAP.

CAPVT LX. Aliàs LVIII.

QVOD NVLLVS EORVM ALIO INDIGEAT AD MEMORANDUM, vel intelligendum, vel amandum: quia singulus quisque est memoria, & intelligentia, & amor, & quidquid necesse est inesse summæ essentiæ.

17 SED In his nullatenus negligenter memorię commendā-dum, quid intuenti mihi occurrit, existimo. Sic enim necesse est, vt Pater intelligatur memoria, Filius intelligentia, Spiritus amor, vt nec Pater indigeat Filio, aut communi Spiritu; nec Filius Patre, vel eodem Spiritu; sive idē Spiritus Patre & Filio: quasi Pater per se meminisse solū possit, intelligere autē, non nisi per Filium, & amare non nisi per suum Filijque Spiritum: & Filius per se intelligere tantùm queat, per Patrem autē memor sit, & per Spiritum suum amet: & idem Spiritus per se non aliud, quàm amare valeat, sed Pater illi sit memor, & Filius illi intelligat.

18 NAM Cùm in his tribus, vnusquisque singulus sit summa essentia, & summa sapientia sic perfecta, vt ipsa per se memor sit, & intelligat, & amet; necesse est vt nullus eorum trium alio indigeat, aut ad memorandum, aut ad intelligendum, aut ad amandum. Singulus enim quisque essentialiter est, & memoria, & intelligentia, & amor: & quidquid summæ est necesse inesse essentiæ.

SCHOLIA IN CAPVT LX.

SECTIO TERTIA.

Objicitur & soluitur prima difficultas contra περιχωρησιν, seu Circuminsessionem divinarum personarum. Ratio ac doctrina Anselmi illustratur multiplici consideratione.

19 *SED IN HIS NVLLATENVS, &c.* Poterat subobiri ex dictis capite præced. quædā difficultas. Cùm enim ibidem traditum fuerit memoriā adscribi Patri, intelligentiam Filio, & amorē Spiritui S. vt invicē & adæquatē se complectantur perfectissima illa περιχωρήσις, seu circuminsessione, quam explicuimus; posset quispiam inde colligere, vnamquamque ex divinis personis indigere vicissim alijs duabus: quoniā nec Filius nec Spiritus S. poterit esse memor, nisi per Patrem; nec Pater aut Spiritus S. intelligens, nisi per Filium; nec Pater aut Filius amans, nisi per Spiritum sanctum.

20 HANC Verò obiectionem præoccupat S. Doctor, & tradit, non ita accipi debere, quòd Patri adscribatur memoria, Filio intelligentia, & Spiritui sancto amor, vt vnus aliquis eorum trium indigeat alio, vel ad memorandum, vel ad intelligendum, vel ad amandum. Non enim ita tribuitur memoria Patri, vt per se possit solùm meminisse, & non præterea intelligere aut amare: nec Filio intelligentia, vt per se dumtaxat possit intelligere, & non meminisse, aut amare; nec denique Spiritui sancto amor, vt per se tantùm possit amare, nec præterea intelligere, aut meminisse. Quippe vnusquisque eorum sine vlla alterius indigentia simul ea tria habet, vt sui memor sit, & se intelligat, ametque.

21 *NAM CVM IN HIS TRIBVS, &c.* Probat eam doctrinam Anselmus ratione apodictica, seu demonstrativa, ex identitatē vniusciuiusq; è tribus personis, cū vnica & eadē summa essentia. Probatio autē ipsa sub hac ferè formula proponi potest. Sūma essentia per se ipsam est summa ac perfectissima sapientia, memoria, intelligētia, & amor. Atqui vnaquęq;

ex tribus personis est summa essentia. Ergo vnaquæque ex tribus personis est summa ac perfectissima sapientia, memoria, intelligẽtia, amor. Ergo vnaquæque earum per seipsam meminit, intelligit, amatque, & non ratione alterius tantùm. Hæc secunda collectio est evidens ex prima, quæ palam constat ex præmissis. Maior propositio supponitur demonstrata generatim suprà cap. 15. & 16. vbi concluſit Anselmus, omnes perfectiones simplices & puras convenire Deo per suam essentiam. Minor verò non solùm est certa secundùm fidem, sed etiam, eâ suppositâ, fuit demonstrata à S. Doctore suprà c. 44. & 45. de Patre & Filio; & c. 49. ac 53. de Spiritu sancto. Vnde & ibi concluſit caput ipsum 53. hac collectione: *Est igitur idem Amor summa sapientia, summa veritas, summum bonum; & quidquid de summi spiritus substantia dici potest.*

22 ILLVSTRATVR I. Ratio eadẽ. Hoc ipso quòd quælibet ex divinis personis sit summa essentia, est etiam ens illimitatum & infinitum simpliciter in omni genere perfectionis simpliciter simplicis formaliter; & in generib⁹ aliarũ perfectionũ mistarũ eminenter aut æquivalenter. Atqui sapiẽtia, memoria, intelligẽtia, & amor, spectant ad genus perfectionis simplicis; cùm sint meliores ipsæ, quã nõ ipsæ, & quã omne cum ijs pugnans, vt patet. Ergo hoc ipso quòd quælibet ex divinis personis sit summa essentia, est etiã formaliter sapientia, memoria, intelligẽtia, & amor. Vnde & cõsequens est, vt nulla ex personis divinis indigeat reliquis ad memorandũ, intelligendũ, vel amãdũ, quasi solùm possit habere id per aliã, & nõ per seipsam.

23 DICES: Hinc sequi, tam Filium, quàm Spiritum S. esse Autotheon, sive Deum à seipso: quod suprà reiecimus Disp. LXXXIV. per tot contra hæreticos illos, qui Autotheani frequenter appellantur, ac præterea Disp. præc. à n. 30. Sequela probatur: quia si non solùm Pater, sed & iã Filius, & Spiritus S. per se memor est, & intelligit, & sapit; vnusquisque eorum per se erit summa essentia, & quidquid summæ essentiæ annexũ est. Erit itaque vnusquisque eorũ Autotheos, sive per seipsum Deus, & subinde quidquid Deo dignum est.

24 RESP. Negando sequelam: quia, vt monuimus eãdem Disp. LXXXIV. allegata, aliud est, quòd vnaquæque ex tribus personis sit Deus, & sapiens, & memor, & intelligens, & amans per se ipsam: aliud verò quòd à se ipsa. Primum solùm significat, quòd vnaquæque earum per identitatem habeat, vt sit Deus, & subinde omnis perfectio Deo digna, quod tam procul est ab omni errore aut absurdo, vt potiùs certum fide sit, & abundè demonstratum suprà de Filio Disp. LXXXV. per totam, de Spiritu sancto autem Disput. LXXXIX. per totam. Secundum autem denotat, vnamquamque ex divinis personis habere à seipsa essentiam divinam, ac subinde perfectiones reliquas Deo dignas; ac propterea id non habere ab aliquo principio sui. Hoc autem est planè hæreticum, & inane commentum Autotheanorum, contra doctrinam fidei, quã credimus, tam Filium, quàm Spiritum sanctum, esse Deum de Deo; & illum quidem à Patre habere per generationem quidquid est & habet; hunc verò à Patre & Filio per processionem. Porrò Anselmus priori considerationi docet, Filium ac Spiritum sanctum per se habere vt sit summa essentia, sapientia, memoria, intelligentia, & amor. Posteriori autem negat, & sæpissimè quidem, in hisce capitibus. Et quidem cùm nominatim cap. 56. soli Patri adscripserit notionem Ingeniti; consequenter docuit, tam Filium, quàm Spiritum sanctum, habere ab alio principio quidquid sunt & habent; alterum per generationem, & alterum per processionem.

25 ILLVSTRATVR II. Ratio eadem S. Doctoris. Hoc ipso quòd quælibet ex divinis personis sit summa essentia, est etiam actus purus in linea intellectuali. Quippe hæc perfectio est intimè & quidditativè annexa conceptui obiectivo divinæ essentiæ, etiã iuxta opinionem à nobis traditam Tomo I. Disp. XXIV. vbi rationem formalem divinæ essentiæ constituimus in ente à se. Adhuc enim in conceptu obiectivo, saltem implicito, importat gradum intellectualem, & fortasse illum exprimit sub munere naturæ. At quidquid est actus purus in linea intellectuali, per seipsum, sive per suam entitatem, debet esse memor, & intelligens, & amans. Debet enim identificare sibi vltimam perfectionem, sive operationem eius generis, vt patet. Ergo hoc ipso quòd quælibet ex divinis personis sit summa essentia, est etiam per se, sive per suam entitatem memor sui, & intelligens, & amans: atque adeò non indiget reliquis personis, tanquam per eas solùm possit meminisse, intelligere & amare. Vide Disp. C. sect. 2.

26 ILLVSTRATVR III. Denominationes enim memoris, intelligentis, & amantis, non sunt extrinsecùs advenientes, sed intimæ & vitales: quæ proinde nequeunt suppositio intellectuali convenire per aliud suppositũ, sive mediãte alio supposito, sed dumtaxat per se ipsum. Cùm igitur palam constet, tam Patrem, quàm Filium, & Spir. S. esse Deum, ac proinde vnũquemque eorũ esse memorẽ, & intelligentẽ, & amantem; evincitur planè vnumquemque eorũ id habere, non per aliũ, aut mediante alio supposito, sed intimè & vitaliter per seipsum.

ILLV-

27 ILLVSTRATVR Denique Quemadmodum cuilibet personæ, quia est summa essentia, debet convenire omnis perfectio pura & simplex: ita etiam repugnat quælibet imperfectio. Atqui indigere alio, ad memorandum, intelligendum, & amandum, est imperfectio quædam: immo omnis indigentia est imperfectio aliqua Deo repugnans, vtpote opposita sufficientiæ omnimodæ à seipso, quæ à Græcis αὐτάρκεια dicitur, & propria nota felicitatis est. Ergo cuilibet personæ divinæ repugnat indigere alio ad memorandum, intelligendum, & amandũ. Vnde communiter Theologi docent, processiones Verbi, & Spiritus S. non ducere ortum ex necessitate intelligendi, aut amandi, quæ nullatenus decet Deum: sed ex fœcunditate summa divinæ naturæ, quæ exigit duplicem communicationem ad intra alteram per intellectum, alteram per voluntatem. Deus enim seipsum summè intelligens & amans, cùm summè bonus sit, necessariò debet habere vim communicandi seipsum per vtrãque potentiã ex infinita fœcunditate suæ naturæ. Quare Emanuel Calecas lib. de Process. c. 36. aiebat: οὕτω καὶ αὐτὸς (Θεὸς) ἑαυτὸν καὶ ἀγαπῶν, καὶ θελων, &c. *Sic & idem (Deus) seipsum & diligens & volens, & seipsum amans (ipse enim sibi desiderabile est, & summum, & bonum) ex seipso suam ipse producit voluntatem, vel dilectionem, vel amorem: quæ Spiritui sancto relatiuè Doctores attribuunt. Non enim aduersus eos, qui Filium & Spiritum sanctum negabant, ita contenderent, vt eos confiteri cogerent, Deũ rationis, aut sermonis, aut voluntatis expertem fuisse; nisi & Patrem mentem esse, & Filium Verbum, Spiritum sanctum verò voluntatem relatiuè vellent dicere.*

CAPVT LXI. Aliás LIX.

QVOD TAMEN NON SINT TRES, SED VNVS, SEV PATER, seu Filius, seu vtriusque Spiritus.

VANDAM Hic video quæstionem occurrere. Nam si Pater ita est intelligẽtia, & amor, sicut est memoria: & Filius sic est memoria & amor, quomodo est intelligentia: & vtriusque Spiritus non minùs est memoria & intelligentia, quã amor: quomodo non est Pater, Filius, & alicuius Spiritus: & quare non est Filius, Pater, & alicuius Spiritus: & cur non est idem Spiritus alicuius Pater, & alicuius Filius? Sic quippe intelligebatur, quòd memoria esset Pater, Filius intelligentia, vtriusque Spiritus amor.

29 VERVM Hæc quæstio nõ difficilè solvitur, si ea quæ iam ratione inventa sunt, considerentur. Idcirco enim non est Pater, Filius, aut alicuius Spiritus, licèt sit intelligentia & amor, quia non est intelligentia genita, aut amor ab aliquo procedens: sed quidquid est gignens, est tantùm, & à quo procedit alius.

30 FILIVS Quoque ideo non est Pater, aut alicuius Spiritus, quãvis seipso memor sit & amet, quia non est memoria gignens, aut amor ab alio ad similitudinem sui Spiritus procedens: sed quidquid existit tantùm gignitur, & est à quo Spiritus procedit.

31 SPIRITVM Quoque non cogit esse Patrem aut Filium, hoc, quia contentus est memoria aut intelligentia sua: cùm non sit memoria gignens, aut intelligẽtia genita, sed solũ quidquid est procedat. Quid igitur prohibet concludi, quia vnus tantùm est in summa essentia Pater, vnus Filius, vnus Spiritus; & non tres Patres, aut Filij, aut Spiritus?

SCHOLIA IN CAPVT LXI. SECTIO QVARTA.

Altera difficultas ab Anselmo obiecta & soluta. Doctrina huius capitis ex Symbolo, & variis Patribus illustrata, contra Sabellianos.

23 QVANDAM HIC VIDEO, &c. Opponit S. Doctor sibi ipsi aliam difficultatem contra ea, quę in superioribus tradidit. Dictum est capite præcedenti, vnicuique ex tribus personis diuinis conuenire, tum communiter, tum singulatim, vt sit simul memoria, intelligentia, & amor. Hinc autem videtur colligi, nullam esse notionem, siue peculiarem rationem, qua vnaquæque persona discernatur à reliquis duabus. Quare Patri reipsa conueniet vt sit Filius, & Spiritus alicuius; Filio, vt sit Pater, simulque alicuius Spiritus; & denique Spiritui, vt sit Pater & Filius. Consequens autem hæreticum & Sabellianum est, ac suprà latè explosum Disp. LV. & LVII. Ergo absurdum est dicere, de Patre, Filio, & Spiritu S. tum communiter, tum singulatim, quòd vnusquisq; eorũ sit memoria, intelligentia, & amor. Assumptio autem suadetur: quia semel statuto quòd Pater, Filius, & Spiritus S. communiter & singulatim sint ea omnia, nõ apparet caput aliquod per quod distinguantur reipsa, aut discernatur penes notiones aliquas proprias singulorum. Nullum ergo caput erit, ob quod Pater non sit Filius, & vnusquisque eorum Spiritus S. Quo eodem ferè argumento Ariani olim inuidiã conflabant Catholicæ de Trinitate sententiæ inurentes illã notã Sabellianismi: præsertim verò id tentabat quidam Arianus Episcopus Mediolanensis in Epistola ad Hilarium Pictauiensem.

33 *VERVM HÆC QVÆSTIO*, &c. Solvit S. Doctor difficultatem ex eo, quòd licèt singulis personis conueniant indiuisim memoria, intelligentia, & amor, aliter tamen & aliter. Quod seorsim per vnamquamque personarum excurrendo ostendit. Licèt enim Pater sit intelligentia & amor; non tamen est intelligentia genita, neque amor procedens: sed solùm est persona gignens, & spirans. Atqui esse intelligentiã genitã, est proprium Filij; esse amorem procedentẽ, est propriũ Spiritus S. esse denique personam gignentem, simul & spirantẽ, propriũ est Patris. Ergo quamvis Pater sit intelligentia & amor, nõ propterea est Filius, aut Spiritus S. sed solùm gignens & spirator.

34 *FILIVS QVOQVE IDEO*, &c. Similiter Filius, licèt indiuisim cum Patre & Spiritu sancto sit memoria & amor, non propterea est Pater, aut Spiritus sanctus. Non enim est memoria gignens, nec amor procedens; quoniam prius est proprium Patris, posterius verò Spiritus sancti: vti suprà de singulis eorum statutum fuit cap. 48. & 50. Solùm itaque est Filius, quoniam genitus est.

35 *SPIRITVM QVOQVE*, &c. Concludit denique Spiritum sanctum non esse Patrem, aut Filium: quia licèt sit memoria, & intelligentia, non tamen memoria gignens, aut intelligentia genita: quorum prius est notio, characteristica Patris, posterius verò solius Filij. Itaque Spiritus S. differt ab vtroque eorũ, quatenus solus ipse est Amor procedens. Vnde demum concludit Anselmus ratione idonea, quantum fieri potest, & rei sublimitas inaccessa patitur, intra summam essentiam esse vnum duntaxat Patrem, vnum Filium, & vnum Spiritum sanctum: non autem tres Patres, aut Filios, aut Spiritus. Quæ eadem collectio habetur in Symbolo S. Athanasij dum dicitur: *Vnus ergo Pater, non tres Patres, vnus Filius, non tres Filij, vnus Spiritus sanctus, non tres Spiritus sancti.* Desumpsit verò Athanasius eorum eum versiculum ex S. Ignatio Martyre in Epistola ad Philippenses, vbi integrè habetur sic: οὔτε οὖν τρεῖς πατέρες, οὔτε τρεῖς υἱοί, οὔτε τρεῖς παράκλητοι· ἀλλ' εἷς πατὴρ, καὶ εἷς υἱὸς, καὶ εἷς παράκλητος. id est: *Neque igitur tres Patres, neque tres Filij, neque tres Paracliti; sed vnus est Pater, vnus Filius, & vnus Paraclitus.* Deinde idipsum exponens S. Martyr subdit statim: Κύριος ἀποστέλλων τοὺς ἀποστόλους, &c. id est, *Dominus mittens Apostolos ad docendum omnes gentes, ipsos iussit baptizare in nomen Patris, & Filij, & sancti Spiritus; non in vnum, qui tribus nominibus constarent, neque in tres qui carnem humanam assumpsissent, sed in tres honore pares.* Similiter Tertullianus ad finem libri de Trinit. *Vnus est Deus*, inquit, *non duo: quia vnus Pater, non duo: vnus innatus, non duo.*

36 HVC etiam spectat illustris locus S. Sophronij Patriarchæ CP. in Epist. Professionis Fidei col. 3. quæ habetur in Synodo VI. Generali Actione XI. & approbatur postea Actione XIII. Etenim ibidem depellitur inuidia Sabellianismi in Catholicos cõflata, hisce verbis: *Neque secundum quod Trinitas vnus Deus agnoscitur, & subsistentiæ tres, & tres personæ, Pater, Filius, & Spiritus S. dicitur contractus, vel compositus, vel confusus, & in vnã seipsum colligens subsistentiam, in vnãque coercens non numerabilem personã. SABELLIANORVM ISTA SIT PRAVITAS, IN VNAM SVBSISTENTIAM TRES COLLIGERE SVBSISTENTIAS, ET IN VNAM PERSONAM TRES COLLIGERE PERSONAS.* Itaque cum vnitate essentiæ, memoriæ, intelligentiæ, & amoris in Patre, Fi-

Filio, & Spiritu ſancto, cohæret optimè, quòd non ſit vnica perſona, ſed triplex: quoniam Pater non eſt quælibet memoria, ſed gignens: Filius non quælibet intelligentia, ſed genita: Spiritus ſanctus denique non quilibet amor, ſed procedens. In vnoquoque autem eorum trium, iuxta hunc ſenſum, importatur aliquid peculiare vnius eorum, potiùs quàm alterius, tum ratione originis actiuæ aut paſsiuæ, tum præterea ratione relationis peculiaris in ipſa origine fundatæ, quæ eſt ratio conſtituendi & diſtinguendi perſonas diuinas inter ſe: vt fusè ſtatutum fuit ſuprà Diſput. LXXIX. & LXXX. per totas.

CAPVT LXII. Aliás LX.

QVOMODO EX HIS TRIBVS MVLTI FILII NASCI videantur.

37 SED Ne fortè repugnet huic Aſſertioni quid intueor. Nam dubium eſſe non debet, quia Pater, & Filius, & eorum Spiritus, vnuſquiſque ſeipſum, & alios ambos dicit, ſicut ſe & alios intelligit. Quod ſi ita eſt; quomodo non ſunt in ſumma eſſentia tot verba, quod ſunt dicentes, & quot ſunt, qui dicuntur? Si enim plures homines vnum aliquid cogitatione dicant; tot eiusvidentur eſſe verba, quot ſunt cogitantes: quia in ſingulorum cogitationibus verbum eius eſt. Item, ſi vnus homo cogitat aliqua plura, tot verba ſunt in mẽte cogitantis, quot ſunt res cogitatæ.

38 SED In omni cogitatione, cùm cogitat aliquid, quod extra eius mentem eſt, non naſcitur verbum cogitatæ rei ex ipſa re; quia ipſa abſens eſt à cogitationis intuitu; ſed ex rei aliqua ſimilitudine vel imagine, quæ eſt in cogitantis memoria; aut fortè quæ tunc, cùm cogitat, per corporeum ſenſum ex re præſenti in mentem attrahitur.

39 IN Summa verò eſſentia ſic ſibi ſemper ſunt præſentes Pater, & Filius, & eorum Spiritus. Eſt enim, ſicut iam perſpectum eſt, vnuſquiſque non minùs in alijs, quàm in ſe ipſo: vt cùm invicem ſe dicunt, ſic videatur idem ipſe qui dicitur, gignere verbum ſuum, quemadmodum cùm à ſeipſo dicitur. Quomodo ergo nihil gignit Filius, aut eius Patriſque Spiritus, ſi vnuſquiſque eorum verbum gignit ſuum, cùm à ſe dicitur, vel ab alio? Quot autem verba probari poſſunt de ſumma naſci ſubſtantia: tot eam neceſſe ſecundùm ſuperiorem conſiderationem filios gignere, & tot emittere ſpiritus.

DISPVTATIO XCIX.

CVR IN DIVINIS NON SINT PLVRES FILII.

AD ILLVSTRISSIMVM ET SPLENDIDISSIMVM HEROEM, D.D. LVPVM DE LOS RIOS CERON ET GVZMAN, Calatravensem Equitem, Cordubensis nobilitatis delibatum florem, olim vtrique Prætorio Navarræ & Granatæ Præfectum, dein Regiæ Gazæ spectatissimum Præsidem, iam diu Consiliarium in Supremis Senatus Castellæ & Cameræ, &c.

HAEC Est tertia difficultas, quam sibi ipsi opponit Anselmus contra mirabilem illam περιχώρησιν, seu circuminsessionem divinarum personarum. Cùm enim docuisset cap. 60. tum memoriam, tum intelligentiã, convenire singulis personis divinis; incurrit statim in oculos ratio dubitandi, an vnaquæque ex tribus habeat vim concipiendi verbum, ac subinde generandi. Hanc quæstionẽ latè discutere oporteret, nisi iam pleraque ad eam spectantia in superioribus profligata fuissent: vt ex progressu apparebit. Itaque levi manu à nobis dirimenda est: præsertim cùm iam vrgeat tempus & necessitas imponendi finem huic Tomo, ne iusto maior evadat, & subeamus notam illam Græcorum: μεγα βιβλος, μεγα κακον, *id est,* Magnus liber, magnum malum.

SCHOLIA IN CAPVT LXII.

SECTIO PRIMA.

Ratio dubitãdi, ab Anselmo proposita, vt sint plures filij in diuinis, elucidatur & vrgetur multipliciter.

2 SED NE FORTE, &c. Videbitur cuipiam, in divinis admitti debere plures filios. Pater enim, & Filius, & Spiritus sanctus, ita se habent, iuxta dicta cap. 60. vt vnusquisque eorum, tam seipsum, quàm reliquos duos, dicat mente, & intelligat. Ergo tres personæ divinæ sunt totidem intelligentes & dicentes: ac proinde per intellectum cõcipiunt triplex Verbum, & triplicem Filium. Etenim cùm plures homines vnum aliquid cogitatione intelligunt & dicunt, tot rei cogitatæ verba in eorũ mentibus esse videntur, quot sunt cogitantes: quoniam in singulorum cogitationibus verbum rei cogitatæ est. Præterea, si vel vnus homo cogitet plura aliqua, tot verba concipiuntur in mente cogitantis, quot sunt res cogitatæ. Si ergo in divinis quælibet ex divinis personis intelligit & cogitat, tot erunt in ijs verba, quot sunt intelligentes & cogitãtes, immo & quot sunt res intellectæ & cogitatę. Verbũ autẽ in divinis est Filius. Erit ergo in divinis multiplex Verbum, & multiplex Filius.

3 SED IN OMNI, &c. Vt ampliùs vrgeat rationem ipsam dubitandi, S. Doctor, exponit qualiter homines concipiamus verbum mentis. Cùm enim homo cogitat aliquid quod extra ipsius mentem est, verbum rei cogitatæ non oritur ex illa; cùm ea absens à cogitationis intuitu; sed ex aliqua rei similitudine vel imagine, quæ est in cogitantis memoria. Immo & quando cogitat rem exteriorẽ sibi præsentem, verbum eius nascitur ex imagine aliqua ipsius per sensum attracta, & in mentem perducta. Quippe hoc sensu verificatur effatum illud Magni Augustini: *Ex obiecto & potentia patitur notitia*, id est, verbum. Non enim paritur ex obiecto exteriori secundùm suum esse reale: quod sæpe absens est, aut iam non existit in rerum natura, vt quando quis cogitat res præteritas, vel futuras, quæ propterea nullum effectum parere possunt. Immo & quamvis existat obiectum exterius; cùm sit extra mentem cogitantis, nullamq; cum ea vnionem habeat secundùm suum esse reale; incapax est, vt penes illud exerceat causalitatẽ aut activitatẽ vllã in verbũ mentis cogitantis. Omne enim agens debet habere sufficientẽ vnionem,

sive

sive approximationem ad passum, vt ex communi Philosophorum sensu tradidimus fusè in Physica Disp. 39. per totam. Nullum ergo obiectum exterius, sive absens, sive præsens, secundùm suum esse reale, exercet causalitatem, vel activitatem in cogitationem, sive notiam, aut verbum mentis ipsum cogitantis. Superest igitur, vt eam vim solùm exerceat secundùm suum esse intelligibile, vel obiectivum. nempe, secundùm aliquam sui imaginem, quæ est *in cogitantis memoria, aut quæ forte tunc, cùm cogitat, per corporeum sensum ex re præsenti in mentem attrahitur*, vt inquit Anselmus hoc loco.

4 ET Iure quidem, ac philosophicè omnino ita loquitur, duce Aristotele lib. 3. de Anima cap. 8. vbi docet, *Animam quodammodo omnia esse*, quoniam in se concipit imagines rerum omnium: ac præterea subdit: ἀνάγκη δὴ ἢ αὐτὰ, ἢ τὰ εἴδη εἶναι. αὐτὰ μὲν γὰρ οὐ· οὐ γὰρ ὁ λίθος ἐν τῇ ψυχῇ, ἀλλὰ τὸ εἶδος. *Atqui necesse est, aut res ipsas, aut formas in anima esse. At non sunt in ea res ipsæ profectò. non enim ipse lapis in animo, sed forma lapidis inest.* Quin & loquendo de sensibus lib. 2. eiusdem Operis cap. 12. eandem doctrinam tradiderat, dicens: *Hoc autem vniuersè accipere de omni sensu oportet: sensum, inquam, id esse, quod sensibiles sine materia formas suscipere potest; perinde, atque annuli signum sine ferro, vel auro, suscipit cera.* Quod ipsum omnes ferè Philosophi sequuntur, paucis exceptis, præcipuè Recentioribus, quos latè impugnavimus in Commentarijs ad libros de Anima Disp. 89. per totam. Et sanè dum ij divertentes in id paradoxon ingenioſi videri volunt, subeunt ex oppositio notam illam Magni Augustini lib. 11. de Trinitate cap. 2. aientis, existentiam eiusmodi specierum, sive imaginum, *solùm tardioribus ingenijs difficilem esse.* Ego quidem malim cum Aristotele, Augustino, & Anselmo, errare, quàm cum ijs Recentioribus nodum in scirpo quærere.

5 *IN SVMMA VERO ESSENTIA, &c.* Vrget eandem difficultatem S. Doctor, ex doctrina nuper tradita. Quòd enim res exteriores cogitatæ, secundùm suum esse reale non generent in nobis verbum sui, ideo est, quoniam non sunt intimè præsentes mentibus nostris: vt nuper ex Aristotele audivimus. Atqui in summa essentia Pater, Filius, & Spiritus sanctus, secundùm totum suum esse reale sunt sibi invicem præsentes, ratione mirabilis illius τῆς περιχωρήσεως, sive circuminsessionis: vt traditum fuit cap 59. vbi, inter alia, dixit Anselmus: *Est enim totus Pater in Filio, & communi Spiritu; & Filius in Patre, & eodem Spiritu; & idem Spiritus in Patre, & Filio.* Rationemque statim adiecit: *Quia memoria summæ essentiæ tota est in eius intelligentia, & in amore; & intelligentia in memoria, & in amore; & amor in memoria, & in intelligentia :::::: Intelligitur autem in memoria Pater, in intelligentia Filius, & in amore Spiritus sanctus.* Ergo tam Pater, quàm Filius, & Spiritus sanctus, dum se cogitant, aut vicissim cogitantur, concipiunt seu generant aliquod mentale verbum; ac proinde tot verba, quot sunt ipsi cogitantes. Verbum autem in divinis, idem est, ac Filius: ideoque suprà Disput. LXII. per totam diximus cum eodem S. Doctore, rationem Verbi in divinis esse propriam notam, & characterem solius Filij. Ergo tam Pater, quàm Filius, & Spiritus sanctus, dum se cogitant, aut vicissim cogitantur, concipiunt & generant totidem Filios. Eademque ratio dubitandi est, vt vnusquisque eorum producat suum Spiritum. Nam cùm cap. 60. traditum fuerit, vnamquamque personam se amare, & duas reliquas; consequens videtur, vt vnaquæque earum spiret: quia amare est spirare per voluntatem. Erunt igitur in divinis totidem Spiritus sancti, quot amantes.

6 VRGETVR Multipliciter ratio eadem dubitandi, præstrictis breviter argumentis, quæ opponit sibi S. Tho. 1 part. quæst. 41. art. 6 vbi inquit: *Verum actus notionalis ad plures personas terminari possit.* Quod est perinde, ac quærere, vtrum possint esse in divinis plures personæ genitæ, vel spiratæ: ac subinde, vtrum possint esse in divinis plures Filij, aut plures Spiritus sancti, prout Anselmus hoc loco inquirit. Vrgetur, inquam, multipliciter. *Primò*: Quia quisquis est præditus potentia generativa, potest generare, ac proinde habere filium. At quælibet persona divina est prædita intellectu, qui est potentia generativa in divinis. Ergo quælibet persona divina potest generare, & proinde habere filium. Quare poterunt esse in divinis plures Filij. *Secundo*: quoniam Augustinus lib. 3. contra Maximinum cap. 12. circa finem ait: *Filius non genuit creatorem. Neque enim non potuit: sed non oportuit.* Ergo in Filio Dei est potentia ad generandum alium Filium. *Tertiò*. Deus Pater est potentior ad generandum, quàm pater creatus. Hic autem potest generare plures filios. Ergo multò magis Pater æternus plures filios generare potest. Vide solutionem harum obiectionum infrà sect. 3. num. 25.

CAPVT LXIII. Aliás LX.

Quomodo non ſit ibi, niſi vnus vnius; hoc eſt, vnum Verbum, & ex ſolo Patre.

HAC Itaque ratione, videntur in illa eſſe non ſolùm multi Patres, & Filij, & procedentes, ſed & aliæ neceſsitudines: aut certè Pater, & Filius, & eorum Spiritus (de quibus iam certiſsimum eſt, quia verè exiſtunt) non ſunt tres dicentes, quamvis ſingulus quiſque ſit dicens: nec ſunt plura quæ dicuntur, cùm vnuſquiſque ſeipſum, & alios duos dicit. Sicut enim ſummæ ſapientiæ ineſt ſcire & intelligere: ita vtique æternæ incommunicabilique ſcientiæ & intelligentiæ naturale eſt, id ſemper præſens intueri, quod ſcit, & intelligit. Nihil autem aliud eſt ſummo ſpiritui huiuſmodi dicere, quàm quaſi cogitando intueri: ſicut noſtræ mentis locutio nihil aliud eſt, quàm cogitantis inſpectio.

8 CERTISSIMVM Autem iam conſideratæ rationes reddiderunt, quidquid ſummæ naturæ ineſt eſſentialiter, id perfectè convenire Patri & Filio & eorum Spiritui ſingulatim: & tamen idipſum, ſi ſimul dicatur de tribus, non admittere pluralitatem. Cùm ergo conſtet, quia ſicut pertinet ad eius eſſentiam ſcientia & intelligentia, ſic eius ſcire & intelligere non eſt aliud, quàm dicere, id eſt, ſemper præſens intueri quod ſcit, & intelligit: neceſſe eſt, vt quemadmodum ſingulus Pater, ſingulus Filius, & ſingulus eorum Spiritus, eſt ſciens & intelligens; & tamen hi tres ſimul non ſunt plures ſcientes, aut intelligentes, ſed vnus ſciens, & vnus intelligens: ita ſingulus quiſque ſit dicens, nec tamen ſint tres dicentes ſimul: ſed vnus dicens.

9 HINC Illud quoque liquidò cognoſci poteſt: quia cùm hi tres dicuntur vel à ſeipſis, vel ab invicem, non ſunt plura, quæ dicuntur. Quid namque ibi dicitur, niſi eorum eſſentia? Si ergo illa vna ſola eſt, vnum ſolum eſt quod dicitur: ergo vnum ſolum eſt in illis, quod dicit, & vnum quod dicitur. Vna quippe ſapientia eſt, quæ in illis dicit, & vna ſubſtantia, quæ dicitur. Conſequitur non ibi eſſe plura verba, ſed vnum. Licèt igitur vnuſquiſque ſeipſum & omnes invicem ſe dicant, impoſsibile tamen eſt in ſumma eſſentia eſſe Verbum aliud præter illud, de quo iam conſtat, quòd ſic naſcitur ex eo, cuius eſt Verbum, vt etiam vera eius dici poſsit imago, & verè Filius eius ſit.

10 IN Quo mirum quiddam & inexplicabile video. Ecce enim, cùm manifeſtum ſit vnumquemque, ſcilicet, Patrem, & Filium, & Patris Filijque Spiritum, pariter ſe & ambos alios dicere, & vnum ſolum

ibi

ibi esse Verbum; nullatenus tamen ipsum Verbum videtur posse dici Verbum omnium trium, sed tantùm vnius eorum. Constat namque ipsum esse imaginem, & Filium eius cuius est Verbum; & patet, quòd nec imago, nec Filius suimet, nec à se procedentis Spiritus congruè dici potest. Nam nec ex se ipso, nec ex procedente à se nascitur: nec seipsum, aut procedentem à se existendo imitatur. Seipsum quippè non imitatur, nec à se trahit existendi similitudinem: quia imitatio & similitudo non est in vno solo, sed in pluribus. Illum verò non imitatur, nec ad eius similitudinem existit: quia iste non habet ab illo esse, sed ille ab isto. Restat igitur, hoc solum Verbum illius solius esse, de quo nascendo habet esse, & ad cuius omnimodam similitudinem existit.

11 VNVS Ergo Pater, non plures Patres: vnus Filius, non plures Filij: vnus procedens Spiritus, non plures procedentes Spiritus, sunt in summa essentia. Qui cùm ita tres sint, vt nunquam Pater sit Filius, aut procedens Spiritus; nec Filius aliquando sit Pater, aut Spiritus procedens; nec vnquam Spiritus Patris & Filij sit Pater, aut Filius; & singulus quisque sic sit perfectus, vt nullo indigeat: id tamen quod sunt, sic est vnum, vt sicut de singulis pluraliter dici non potest, ita nec de tribus simul. Et cùm pariter vnusquisque seipsum, & omnes invicem se dicant; non tamen sunt ibi plura verba, sed vnum: & ipsum non singulorum, aut omnium simul, sed vnius tantùm.

SCHOLIA IN CAPVT LXIII.

SECTIO SECVNDA.

Vnitas, siue singularitas Patris, Filij, & Spiritus sancti, palam tradita in sacris literis, fundetur ratione ab Anselmo; & solvitur difficultas obiecta capite præcedenti.

Doctrina huius capitis ex Patribus illustratur.

12 HAC ITAQVE RATIONE, &c. Refutat Anselmus hoc loci rationem dubitandi, propositã capite præcedenti, vt videantur esse plures filij, ac plura verba, in divinis, immo multi patres, & procedentes; atq; aliæ eiusmodi necessitudines: quoniam sicut quælibet ex tribus personis intelligit & amat; ita etiã vnaquæque earũ videtur dicere verbũ, & spirare amorẽ, quorũ prius est generare, posterius autem spirare. Aut certè ne id absurdũ colligatur; oportebit dicere, quávis singulus Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sit dicens; non propterea esse tres dicentes, nec plura verba dicta, cùm vnusquisque eorum se intelligit, aut duos alios. Nimirum, suppo-nitur ex traditis suprà cap. 16. quemadmodum summæ sapientiæ ineſt scire & intelligere, ita etiam æternæ incommutabilique scientiæ naturale esse, vt semper intueatur præsens id, quod scit & intelligit. Supponitur præterea ex dictis cap. 29. & seqq. nihil aliud esse Deo dicere, quàm veluti cogitando intueri: sicuti dictio, sive locutio nostræ mentis, est cogitatio rei obiectæ. Ea verò doctrina statuta necessum est alterum duorum: vt vel in divinis admittamus tres intelligentes & dicentes, ac proinde tria verba, & tres filios: vel asseramus ibidem non plures intelligentes & dicentes; sed vnum intelligentem & dicentem, ac proinde vnum dumtaxat Verbum, & Filium vnicum. Eadem verò ratio est de amore.

13 VERVM In divinis non esse plures filios, sed vnum, sicuti & vnicum Spiritum sanctum, certa & Catholica sententia est, atque in sacris literis expressa. Etenim de Filio Dei dicitur Ioannis 1. *Vnigenitus, qui est in sinu Patris, &c.* Vnigenitus autem excludit omnem alium genitum, sivè filium. Atque inferiùs additur: *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi Vnigeniti à Patre.* Præterea cap. 3. sequenti: *Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum Vnigenitum daret.* Et iterum: *Quia non credit in nomine Vnigeniti Filij Dei.*

Dei. Denique idem Ioannes Epist. 1. cap. 4. inquit: *Filium suum Vnigenitū misit Deus in mundum.* Non ergo in divinis sunt plures filij, sed vnicus.

14 IDIPSVM Traditur palam de Spiritu sancto varijs locis. Etenim 1. Corinth. 12. initio ferè dicitur: *Hæc autem omnia operatur Vnus atque idem Spiritus.* Atque infeliùs: *In Vno Spiritu omnes nos, in Vnum corpus baptizati estis.* Ac præterea: *Omnes in Vno Spiritu potati sumus.* Similiter Ephesiorum 4. *Vnum corpus, Vnus Spiritus, sicut vocati estis in Vna spe vocationis vestræ.* Constat quoque eadem veritas ex toto ferè cōtextu Novi Testamenti, vbi, quemadmodum de Patre, ita etiam de Filio, & de Spiritu sancto, fæpissimè est sermo, quasi de vno solo. Quin & formula ipsa Baptismi à Christo D. præscripta id indicat, dum Math. 26. dicitur: *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Ac præterea 1. Ioannis cap. vlt. *Tres sunt qui testimoniū dant in cœlo. Pater, Verbum & Spiritus sanctus: & hi tres Vnum sunt.* Dum autem Scriptura assignat certum ac determinatum numerum personarum divinarum, eo ipso excludit alium maiorem. Quod totum complectitur Athanasius versu illo 16. sui Symboli: εἷς οὖν ὁ πατήρ, οὐ τρεῖς πατέρες, εἷς υἱός, οὐ τρεῖς υἱοί, ἓν πνεῦμα ἅγιον, οὐ τρία πνεύματα ἅγια. *Vnus ergo Pater, non tres Patres: Vnus Filius, non tres Filij: Vnus Spiritus sanctus, non tres Spiritus sancti.* Quare cùm hæc veritas tam aperta sit in sacris litteris, frustraneum esset aggregare hoc loci testimonia Conciliorum & Patrum, in quibus eadem traditur. Veniamus itaque ad reddendam rationem ipsius, quantum fieri potest, & finit inaccessa sublimitas tanti mysterij.

15 *CERTISSIMVM AVTEM, &c.* Vt dirimat quæstionem Anselmus, & occurrat rationi dubitandi propositæ, præmittit breviter, quod fusiùs in superioribus probaverat, nimirum quidquid summæ naturæ convenit essentialiter, id convenire perfectè Patri, & Filio, atque ipsorum Spiritui singulatim: & tamen idipsum, si simul dicatur de pluribus, non admittere pluralitatem. Hac ratione concluditur, quemadmodum tribus inest vnica natura, ita etiam vnicum esse intellectū, voluntatem, omnipotentiam, & cætera attributa; quæ ita conveniunt singulis personis, vt nullam propterea in ijs subeant pluralitatem, sed indivisam vnitatem servent. Atqui scire & intelligere etiam est perfectio essentialiter cōveniens naturæ divinæ. Ergo scire & intelligere ita convenit singulis trium personis, vt tamen in ijs non subeat pluralitatem, sed servet vnitatem. Scire autem & intelligere, idem est ac dicere, sive intueri præsentem rem scitam & intellectam. Ergo quemadmodum ob rationem dictam non sunt in divinis plures scientes & intelligentes, sed vnus sciens, & vnus intelligens: ita non sunt plures dicentes, sed vnus dicens. Hanc ipsam doctrinam & rationem mutuavit postea ex Anselmo D. Thomas 1. p. q. 41. art 6. corpore in idem probandum. Nam ait: *Secunda verò (ratio) desumitur ex modo processionum: quia Deus omnia intelligit & vult Vno & simplici actu. Vnde non potest esse, nisi Vna persona procedens per modum Verbi, quæ est Filius; & Vna per modū Amoris, quæ est Spiritus sanctus.*

16 *HINC ILLVD QVOQVE, &c.* Ex hac consideratione colligit statim S. Doctor in divinis esse vnicum Verbum, non plura. Sive enim vnusquisque ex tribus dicat seipsum, sive duos reliquos, quidquid ibi dicitur, est vnum: nempe vna trium essentia. Quippe sicut illa est quæ præcipuè scitur & intelligitur à tribus personis, tanquam ab vno sciente & intelligente: ita etiam ipsa sola est, quæ dicitur ab ijs, tanquam ab vno dicente, nimirum, vna sapientia est, quæ dicit; & vna substantia, quæ dicitur. Vbi autem vnum tantùm est dicens, & vnum quod dicitur, ibi est vnicum Verbum. Ergo de primo ad vltimum, quamvis quælibet ex tribus personis divinis sit sciens, & intelligens, & dicens, non propterea est multiplex Verbum, sed vnum. Itaque impossibile est, in summa essentia esse Verbū aliquod, præter vnum illud, de quo iam constat satis, sic nasci ex eo, cuius Verbum est, vt & vera eius dici possit imago, & verus Filius; prout latè in superioribus traditum est. Sic, nimirum, suprà cap. 33. fine concluditur: *Vno igitur eodemque Verbo dicit seipsum, & quæcumque fecit.* Similiter cap. 34. *Cùm seipsum dicit summus ille Spiritus, dicit etiam quidquid factum est, Vno eodemque Verbo.* Sic & Bernardus Sermone de verbis Abacuc, ad illa verba Psalmi, *Semel docuit Deus*, aiebat: *Semel locutus est Deus: semel vtique, quia semper. Vna enim, & non interpolata, & perpetua locutio est.* Vna autem locutio, vnicum exprimit, seu pasia Verbum. Ergo ibi est vnicum Verbum.

17 *IN QVO MIRVM QVIDDAM, &c.* Non ita fidit S. Doctor rationi traditæ, vt diffiteatur summam difficultatem, quæ in ea clauditur, humanæ menti prorsus inaccessam. Quamvis enim ex illa videatur probari Patrem, Filium, & Spiritum sanctū, pariter se, & ambos alios dicere, atque ibi esse dumtaxat vnum Verbum, sicuti vnum est dicens, & vnum quod dicitur; adhuc tamen in-

incurrit in oculos difficultas, quòd Verbum illud videatur esse Verbum trium personarum: siquidem à tribus ijs dicitur. Absurdum autem est asserere, Verbum divinum esse Verbum trium personarũ. Non enim est Verbum seipsius, nec Spiritus sancti; sicuti nec imago: sed solius Patris. Non ergo Verbum illud dicitur à tribus personis simul. Vnde & consequens erit, vt non quælibet ex divinis personis sit dicens nec sciens, nec intelligens, contra quàm in præcedentibus statutum & probatum fuit.

18 HVIC Verò difficultati occurrit statim Anselmus, & respondet, Verbum divinum non posse dici Verbum trium personarum, sed vnius tantùm. Solùm quippe dici potest Verbum illius, cuius est imago & Filius: cùm ratio imaginis, sicuti & Verbi, sit propria solius Filij: vt suprà cum eodem S. Doctore ostensum fuit Disp. LXII. & LXX per totas. Atqui Verbum non est imago, aut Filius trium, sed vnius tantùm, scilicet Patris. Verbum enim, sicuti & imago, & Filius, solùm dici potest relatè ad illum à quo nascitur, & quem existendo imitatur. Non nascitur autem Verbum à seipso, vel à Spiritu sancto, sed à solo Patre: nec seipsum existendo imitatur: cùm imitatio & similitudo exigat omnino pluralitatem extremorum. Neque etiam existendo imitatur Spiritum sanctum, cùm ab hoc non oriatur, sed è contra hic ab illo. Verbum ergo divinum non suiipsius, aut Spiritus sancti Verbum est, sed Patris solius. Itaque licèt quilibet ex ijs dicat, non in ordine ad quẽlibet illorum Verbum divinum habet rationem Verbi: sed solùm relatè ad Patrem, cuius Verbum, & imago, & Filius est, quoniam ab eo solo nascitur, ipsumque solum existendo imitatur. Sic suprà cap. 37. aliàs 38. dixerat: *Verbum, hoc ipsum, quòd Verbum est, aut imago, ad alterum est: quia non, nisi alicuius, est Verbum, aut imago. Et sic propria sunt hæc alterius, vt nequaquam alteri coaptentur. Nam ille cuius Verbum est, aut imago, nec imago, nec Verbum est.* Præiverat autem longè antea Augustinus lib. 7. cap. 2. dicens: *Sicut Filius ad Patrem refertur, non ad seipsum dicitur: ita & Verbum ad eum, cuius Verbum est, refertur. EO QVIPPE FILIVS, QVO VERBVM; ET EO VERBVM, QVO FILIVS.* Similiter, & Damascenus lib. 1. Fidei cap. 6. 7. & 13. ac præterea in Trisagio observat, hæc nomina, *FILIVS DEI, VERBVM, SAPIENTIA ET VIRTVS, EX PATRE GENITVS, esse ostensiua vnius hypostaseos* (id est, personæ) *& nequaquam in alia hypostasi, vel in communi Deitatis locum habere.* Vide plura huc spectantia suprà Disput. LXI. & LXII.

19 *VNVS ERGO PATER, &c.* Colligit demum ex præmissis, vnum in divinis esse Patrem, non plures; vnum Filium, ac Spiritum sanctum vnum, non plures: ex quibus Pater non sit Filius, aut Spiritus procedens; nec Filius Pater aut Spiritus vtriusque; nec demum hic Pater aut Filius. Porrò vnumquemque eorũ esse ita perfectum, vt nullo indigeat: illud verò, quod vnusquisque eorum est, ita esse vnum, vt nec de singulis prædicari pluraliter possit, neque de tribus simul. Non enim verè dici potest de singulis eorum, quòd vnusquisque sit Pater, nec quòd Filius, nec quòd Spiritus sanctus: sed nec de tribus simul dici potest, quòd sint Pater, nec quòd Filius, nec quòd Spiritus sanctus. Quippe vnaquæque earum appellationum alligata est certæ alicui ex tribus personis, nec communis vllo modo est duabus reliquis. Denique, quamvis vnusquisque ex ijs intelligat & dicat, tam seipsum, quam alios duos, non propterea sunt ibi plura verba, sed vnicum Verbum: & hoc ipsum quidem non singulorum, aut trium simul, sed vnius tantùm; id est, Patris, à quo solo nascitur, & cuius solius vera & perfectissima imago est. Ex quibus patet ad obiectionem præcedenti capite propositam ab ipso S. Doctore, & à nobis expensam sectione prima vt considerantibus patebit. Patet similiter ad eandem obiectionem, quatenus tendit ad colligendum rationem Spiritus sancti esse communem tribus personis, sive triplicem esse Spiritũ sanctum: quoniam vnaquæque ex divinis personis amat seipsam, & duas reliquas, ac proinde spirat, seu producit Spiritum. Respondetur enim, quamvis singulæ personæ ament, non propterea singulas spirare: quia spiratio activa, vltra communem amorem, addit relationem ad terminum spiratum, quæ soli Patri ac Filio convenit per modum vnius, vt suprà Disput. XC. sect. 1. traditum fuit cum ipso S. Doctore. Quare soli tertiæ personæ convenit ratio Spiritus sancti, idque relatè ad Patrem & Filium. Itaque amare est commune in divinis, sicut scire, intelligere, & dicere: spirare verè est peculiare Patris & Filij, sicut generare solius est Patris.

SECTIO TERTIA.

Aliæ rationes, tum ex alijs Patribus; tum nominatim ex ipso Anselmo erutæ, ad probandam repugnantiam plurium filiorum in diuinis. Obiectiones quædam solutæ.

20 PRÆTER Rationem Anselmi expensam præcedenti sectione, sunt plures aliæ, ne in divinis sit plusquam vnus Pater, vnus

vnus Filius, & vnus Spiritus ſanctus: ex verò omnes ipſi cohærentes, aut affines, tum hoc loco, tum locis alijs indicandis in progreſſu ſectionis. Primam deſumunt Patres ex vnitate eſſentiæ in perſonis: quæ non patitur, vt ſit pluſquam in tribus: in vno quidem, veluti in fonte Trinitatis: in alio, veluti in genito, cui Pater per intellectum communicet naturam ſuam; & in alio tandem, cui eam communicet per voluntatem. Quemadmodum enim natura divina ratione ſummæ & infinitæ perfectionis ſuæ exigit omnino vt ſit vna prorſus & indiviſa: ita etiam, vt intra illam non ſint plures Patres, aut Filij, aut Spiritus ſancti, ſed vnus dumtaxat. Hanc probationem indicat ſatis S. Ignatius Martyr Epiſtola ad Philippenſes ſub initium, ad mentem Pauli 1. Corinth. 8. & Epheſ. 4. dicens: *Vnus eſt enim omnium Deus Pater Chriſti, ex quo omnia: & Vnus Dominus noſter IESVS-CHRISTVS Dei Vnigenitus, dominator Vniuerſorum, per quem omnia. Vnus autem etiam Spiritus ſanctus.* Et paucis interiectis: *Vnus ergo Deus Pater, & non duo vel tres. Vnus ſcilicet QVI EST, & non eſt præter eum ſolum verus. Dominus enim Deuteronomij 6. inquit: DEVS TVVS, DEVS VNVS EST. Et iterum Malachiæ 2. NONNE VNVS DOMINVS CREAVIT NOS, ET VNVS PATER EST OMNIVM NOSTRVM? Vnus quoque Filius Deus Verbum.* Eadem verò ratio eſt de Spiritu ſancto, vt ipſe Ignatius paulo antè monuit. Ac præterea adductis teſtimonijs Pauli 1. Corinth. 12. & Epheſ. 4. pro vnitate & ſingularitate Dei, ac ſancti Spiritus, ſubdit: *Ergo neque tres ſunt patres, neque tres filij, ſed neque tres paracliti: ſed vnus Pater, & vnus Filius, & vnus Paraclitus.* Ergo ex ſingularitate diviuæ naturæ repugnantis cuilibet ſui multiplicationi, colligitur optimè ſingularitas, & repugnantia vt in divinis multiplicetur Pater, aut Filius, aut Spiritus ſanctus.

21 SIMILITER Patres Concilij Nicæni eadem ratione vtuntur lib. 2. paulo poſt medium, §. *Sepenumero*, hiſce verbis: *Vnus ingenitus Deus & Pater. Vnus ex eo genitus Vnigenitus Filius Deus Verbum. Sicut non eſt alter Deus cum Deo & Patre ingenitus; ita neque congenitus, neque prior, nec poſterior filius, diuerſus à Deo Vnigenito Filio eius.* Athanaſius quoque Oratione cõtra gregales Sabellij circa medium ait: *Neque duo ſunt dij, quum non duo ſint patres; neque diuerſæ ſubſtantiæ ſit genitor à genitore. Qui enim duo principia introduxerit, duo numina prædicat.* Præterea lib. 5. contra Arianos: ὥσπερ γὰρ μία οὐσία ἢ ἀρχὴ, οὕτως εἷς υἱὸς ἦν, καὶ ὑφεστὼς ὁ τούτου λόγος, καὶ ἡ σοφία. Id eſt: *Sicut enim vna ſubſtantia eſt principium: ſic vnum eſt eſſe ſubſtantiale, & ſubſiſtens eius Verbum, ac ſapientia.* Idipſum videre eſt apud Cyrillum Alexandrinum, lib. 5. Theſauri cap. 2. ſub initium, Epiphanium Hæreſi 69. inter princip. & med. & in Ancorato col. 5. Baſilium lib. 3. contra Eunom. prope finem, Ambroſium lib. 4. de Fide ad Gratianũ cap. 4. prope medium, Fulgentium lib. ad obiectiones Arianorum, obiectione 1. prope medium, Hilarium lib. 5. de Trinit. inter medium & finem: vt omittam Tertullianum, Lactantium, Nazianzenum, Dionyſium Romanum, & plures alios Patres, quorum teſtimonia exſcribit Ruiz diſp. 22. ſect. 6.

22 SECVNDA Ratio, eaque præcedenti cohærens, deſumitur ex Anſelmo lib. de Proceſſ. cap. 2. & 3. ac D. Thom. 1. p. q. 41. art. 6. corpore: poteſtque ſic explicari. Cùm eadem omnino ſit eſſentia divinarum perſonarũ, vt ex doctrina fidei ſupponimus; nequeunt multiplicari, niſi ſecundùm oppoſitionem relativam, ſive penes relationes originis. Hæ verò non ſunt deſumendæ ſecundùm proceſſum ad exteriora effecta; cùm non ſint conſubſtantialia principio producenti: ſed penes terminum ad intra ὁμοούσιον, ſive coeſſentiale ſuo principio. Porrò origines immanentes termini coeſſentialis ſuo principio prorſus immateriali & divino, nequeunt cum fundamento cogitari, niſi duæ; altera per intellectum, quæ concipiat proinde ac generet Verbum; altera per voluntatem, quæ ſpiret Amorem, vt ſuprà Diſp. LXXXVIII. latè oſtenſum fuit. Ergo nequeunt multiplicari perſonæ divinæ, niſi penes exigentiam intellectus concipientis Verbum, & voluntatis ſpirantis Amorem. Iam verò de ratione originis per intellectum divinum, ſimiliterque per voluntatem, eſt quòd quælibet earum ſit vna tantùm. Vt enim indicat Anſelmus hoc loci, & probatum à ſe ſupponit in præcedentibus, tam divinum intelligere, quàm velle, eſt omnino vnum, ſummè ſimplex, & infinitè perfectum. Ergo tam origo per intellectũ, quàm per voluntatem, eſt vna, & ſummè ſimplex, atque infinitè perfecta: atque adeò nec illa poteſt concipere, niſi vnum Verbum; neque hæc ſpirare, niſi Amorem vnum.

23 TERTIA Eruitur ex Anſelmo ſuprà cap. 33. & 34. vbi probat, vnicum eſſe & æquale Verbum; ac præterea in Proslogio cap. 23. ſub initium, vbi ita alloquitur æternum Patrem: *Non poteſt aliquid maius vel minus te eſſe in Verbo tuo, quo te ipſum dicis: quoniam Verbum tuum ſic eſt verum, quomodo tu Veritas.* Etenim divinum Verbum vi characteriſticæ proprietatis ſuæ eſt imago per-

perfectiſsimè, & adæquatè repræſentans, quidquid cognoſcit, & exprimit infinita mens Patris, ex cuius intellectione, & locutione procedit. Ergo per modum imaginis perfectiſsimæ, & adæquatæ, exhaurit totam perfectionem intellectûs paterni: atque adeò nullum relinquit locum alteri Verbo. Hinc ſubducitur ſimilis ferè ratio pro ſingularitate Amoris, ſive Spiritus ſancti, indicata ab eodem S. Doctore ſupra cap. 53. cui epigrapha: *Quòd tantus ſit ille Amor, quantus eſt ipſe ſummus ſpiritus*, id eſt, Deus; Spiritus ſanctus enim procedit, vt Amor, ſive impulſus ſummè perfectus, & adæquatus omnino voluntati Patris, & Filij. Ergo exhaurit voluntatẽ ipſam, vt proinde nequeat ſpirare, ſeu producere alium Amorem.

24 VNDE Obiter refellitur impudentia, & blaſphemia Arij in Sotadicis canticis, & libro THALIA inſcripto, ita arguentis, & irridentis Catholicos: *Multa verba loquitur Deus. Quodnam igitur ex noſtris verbis Filium, & Verbum vnigenitum Patris eſſe dicimus?* Refellitur, inquam, ab Athanaſio lib. de decretis Nicænæ Syn. idem hæreſiarcha, veluti perinde, & æquè humiliter ſentiens de Deo, ac de nobis, dùm diverſa verba loquimur, ὥσπερ γ'ὰ ἀρνοῦντος τινὸς τῶ ἐκ τοῦ Θεοῦ λόγῳ, &c. id eſt, *quaſi non ſufficiat vnum ex Deo Verbum ad omnem ex voluntate Patris creationem, & providentiam implendam. Si enim Deus plura verba loquitur, hoc ipſum imbecillitatem omnem arguit, quod vnumquodque vſum alterius præſtare nequeat. Sin Verbo vnico dicatur vti, quemadmodum revera vtitur; hoc & ad oſtendendam Dei virtutem pertinet, & Verbi perfectionem, quod ab illo prodijt.* Ac rursùs: *Nõ equidem multa ſunt verba, ne vnumquodque eorum inſufficiens habeatur, ſed vnum Verbum, vt illud ſolum perfectum eſſe intelligatur. Et quandoquidem vnus eſt Deus, neceſſarium eſt quoque vnam eſſe imaginẽ, quæ ipſius eſt Filius.*

25 SVPEREST Reſpõdeamus nũc ad obiectiones quaſdam pro pluralitate filiorũ in divinis, propoſitas ſuprà ſect. 1. num. 6. Cùm verò illas proponat D. Tho. 1. p. q. 41. art. 6. contra Catholicam, & ſuam ſententiam de ſingularitate Filij, ſeu Verbi divini, exhibebo hoc loci ſolutionem iuxta ipſum S. Doctorem eo loci. Ad 1. negamus, Filium eſſe præditum potentia generativa. Quamvis enim ſimpliciter concedi debeat, Filium habere potentiam (idemque eſt de intellectu) quam habet Pater: non tamen concedendum eſt, Filium habere potentiam generandi, id eſt ad generãdum. Nimirum, potentia ad generãdum, præter abſolutam rationem potentiæ, ſive intellectûs, claudit notionem, & conditionem propriam Patris, quæ repugnat Filio. Sic etiam idem eſſe ſimpliciter loquendo eſt commune vtrique: *Et tamen eſſe Patrem non convenit Filio, propter notionale adiunctum*, inquit eo loco S. Doctor in ſolutione ad 1. AD II. dicimus cũ ipſo, ſenſum Auguſtini non eſſe, quòd Filius poſsit generare filium: ſed ſolum, non eſſe ex impotentia Filij, quòd non generet. Nimirum, impotẽtia ſimpliciter vſu rpata, importat planè imperfectionem Deo repugnantem. Addit verò poſteà q. 42. art. 6. ad 3. hæc verba maximè notanda: * Sicut eadem eſſentia, quæ in Patre eſt paternitas, in Filio eſt filiatio: ita eadem eſt potentia, qua Pater generat, & qua Filius generatur. Vnde manifeſtum eſt, quòd quidquid poteſt Pater poteſt Filius: non tamen ſequitur, quòd poſsit generare, ſed mutatur QVID in ALIQVID: Nàm generatio ſignificat relationem in divinis. Habet ergo Filius eandem potentiam, quam Pater; ſed cum alia relatione: quia Pater habet eam, vt dans; & hoc ſignificatur cum dicitur, quòd poteſt generare. Filius autem habet eam, vt accipiens; & hoc ſignificatur cum dicitur, quòd poteſt generari. * Ad III. Quòd Pater in divinis ſit perfectior, quàm in creatis, non probat in illo potentiam ad generandum plures filios. Nàm potiùs immaterialitas, & ſumma perfectio divina exigit, nè ſint plures filij, aut plura verba, vt dictum ſuprà eſt: contrà verò materialitas, & imperfectio naturæ ſentientis præſtat locum pluralitati filiorum. Quarè quòd Pater æternus nequeat gignere plures filios, non arguit impotentiam in ipſo, ſed potiùs perfectiſsimam potentiam ad generandum.

CAPVT LXIV. alias LXII.

Quòd hoc, licèt inexplicabile ſit, tamen credendum eſt.

26 VIDETVR Mihi huius tam ſublimis rei ſecretum tranſcendere omnem intellectus aciem humani; & idcircò conatum

tum explicandi qualitèr hoc sit, continendum puto. Sufficere nàmque debere existimo rem incomprehensibilem indaganti, si ad hoc ratiocinando pervenerit, vt eam certissimè esse cognoscat, etiamsi penetrare nequeat intellectu, quomodo ità sit: nec id circò minùs his adhibendam fidei certitudinem, quæ probationibus necessarijs, nulla alia repugnante ratione, asseruntur, si suæ naturalis altitudinis incomprehensibilitate explicari non patiantur. Quid autem tàm incomprehensibile, tàm ineffabile, quàm id, quod supra omnia est? Quapropter si ea, quæ de summa essentia hactenus disputata sunt, necessarijs rationibus sunt asserta, quamvis sic intellectu penetrari non possint, vt & verbis valeant explicari: nullatenus tamen certitudinis eorum nutat soliditas. Nam si superior consideratio rationabiliter comprehendit incomprehensibile esse, quomodo eadem summa sapientia sciat ea, quæ fecit, de quibus tam multa nos scire necesse est: quis explicet quomodo sciat, aut dicat se ipsam, de qua aut nihil, aut vix aliquid ab homine sciri possibile est? Ergo si in eo, quòd se ipsâ dicit, generat Pater, & generatur Filius: *Generationem eius quis enarrabit?*

SCHOLIA IN CAPVT LXIV.

SECTIO QVARTA.

Veritatem generationis, & vnius Verbi in diuinis prorsùs inaccessam esse, nec explicari satis posse, aut intelligi QVOMODO sit. Doctrina Anselmi confirmata ex Scriptura, Concilijs, & Patribus.

27 VIDETVR MIHI, &c. Quamvis Anselmus capite præcedenti conatus fuerit probare, in divinis non esse plus quàm vnum Filium, seu Verbũ, & solvère præcipuam rationem in oppositum; adhuc tamen fatetur, eam veritatem esse maximè sublimem, & inaccessam humano intellectui: vt propterea potiùs sic credenda, quàm rationibus subtilibus curiosè perveſtiganda. Satis enim est indaganti mysterium adeò incomprehensum, si ad hoc ratiocinando pervenerit, vt illud certissimè esse cognoscat, quãvis intellectu penetrare nequeat, quomodo ità sit. Ac meritò quidem ità loquitur S. Doctor. Nàm, vt vidimus Disp. 51. per totam, sublimitas mysterij Trinitatis est prorsùs supra omnem rationem naturalem, & speciatim veritas generationis Verbi divini transcendit incomparabili excessu vires ingenitas mentis humanæ, & angelicæ. Quarè nec rationes ipsæ, quibus vtitur S. Doctor ad eas veritates probãdas, sunt planè demonstrativæ seorsim à doctrina fidei, qua ipse instructos supponit, & vult lectores huius Opusculi: vt ibidem monuimus. Si quæ igitur habent vim demonstrationum, certè illam habent, quatenus supponunt veritatem revelatam à Deo, ex qua manuducitur intellectus fidelis ad exquirendum discursu, ac subsidio naturalis rationis veritatem, aut non repugnantiam mysterij crediti. Quòd latè, & ex professo à nobis ostensum fuit cum communi Theologorum sententia Tomo I. Disp. VIII. & IX. circa obiecta supernaturalia generatim, & circa Trinitatis mysterium speciatim initio huius Tomi Disp. LI. per totã.

28 VERVM Et id adhuc præcipuum habet locum circa generationem Verbi divini, eiusque rationem propriam, qua potius ad Filium, quàm ad Spiritum sanctum est; & ad vnicum quidem Filium, non ad plures, prout olim gregales Sabellij, & Arij ex Catholica de Trinitate doctrina sequi contendebant. Nimirũ, ea discriminis ratio quibusdam Patribus olim visa est à mortali homine inexplicabilis: vt suprà Dis. XCIV. observavimus, quamvis alij, & post illos Anselmus, varias, ac multiplices coniecturas, seu congruentiæ rationes tradiderint. Addit tamen S. Doctor impræsenti, satis esse, nimirum Catholico viro, ac Theologo, *si ad hoc ratiocinando perveniat, vt eam (rem) certissimè esse cognoscat, etiamsi penetrare nequeat intellectu, quomodo ità sit.* Nimirum, mortali homini solùm licet certò, ac firmissimè credere, & intelligere AN SIT, & QVOD VERE SIT generatio in divi-

divinis, eaque vnius dumtaxat Filij: non autē palàm deprehendere QVOMODO id sit.

29 CONSONAT Doctrina hæc, & stylus Anselmi, tùm sacris litteris, tùm Cōcilijs, & Patribus. Imprimis enim Mathæi 11. v. 27. dicitur: *Nemo novit Filium, nisi Pater: neque Patrem quis novit, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.* Similiter, & Lucæ 10. v. 22. legitur: *Nemo scit, quis sit Filius, nisi Pater; & quis Pater, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.* Ad dignoscendum verò, seu discernendum plenè Patrem à Filio, spectat planè notitia exactior divinæ generationis. Sed, & Isaias cap. 53. v. 8. allegatus ab Anselmo in fine hujus capitis adhuc clariùs id ipsum significat, dùm inquit: *GENERATIONEM EIVS QVIS ENARRABIT?* Nimirum, toto eo capite Isaias ita apertè describit Filium Dei hominē factum, eiusque passionem, crucialus, & mortem acerbissimam crucis pro nobis toleratam, vt non videatur Prophetam agere, sed Evangelistam: vt proinde possit epigraphe illius capitis esse: PASSIO D. N. IESV CHRISTI SECVNDVM ISAIAM. Ibidem igitur, verbis nuper allegatis, ostenditur mira sublimitas, & inenarrabilis celsitudo divinæ generationis. De hac quippe verba illa accipiunt communiter Patres, & in his Basilius lib. 1. contra Eunomiū, Iustinus contra Tryphonem, Chrysostomus lib. 1. de Incomprehenæbili; vel de divina simul, & humana Christi generatione: vt Hieronymus, Augustinus, Cyrillus, alijque plures. Itaque manifestè constat ex sacris litteris inaccessa sublimitas divinæ generationis: vt propterea ab homine mortali plenè intelligi, aut dignè explanari nequeat.

30 IAM Verò doctrinam ipsam, & modum loquendi S. Doctoris esse cohærentem stylo Conciliorum, patet. Nàm Patres Concilij Nicæni lib. 2. Actorum ipsius multò propiùs ad medium, quàm ad finem §. *Ne quæras*, pag. 589. editionis Severini Binij (quatuor) allegato eodem Isaiæ testimonio, aiunt: * Ne quæras, ô Philosophe, QVOMODO. Alioquin, vt iam pluribus dictum est tibi, & ab initio testati sumus, studes te præcipite agere, perscrutari tentans, quæ inscrutabilia sunt, &c. Ineffabilis, & ingenitus est Pater: INEFFABILIS INEFFABILITER EX EO GENITVS FILIVS. Taceas ergo de illo, QVOMODO: & concedas hoc ei, qui genuit, & genito. Pater enim solus agnoscit Filium, qui est, & Filius Patrem, & cui voluerit Filius revelare, vt ait ipsius Evangelium. Si autem non vis cessare illud, QVOMODO, sed contendis inscrutabilia perscrutari; ridemus tuam audaciam; magis autem deflemus te, quòd non velis intelligere, &c. * Hactenus ibi.

31 EODEM Stylo vtuntur alij Patres, & præsertim Chrysostomus Tomo VI. Orat. 1. de Incomprehensibili, dicens: *εἶδα ὅτι ὁ υἱὸς γεγέννηκε τὸ ἐκ ΠΝΟΣ, ἄγνοω*, &c. id est: * Novi, quòd Filium genuit: QVOMODO autem, ignoro. Novi quòd ex ipso sit Spiritus: QVOMODO, verò sit ex ipso, nescio. Cibis vescor: & quomodo in pituitā, in sanguinem, in humorem, in bilem vertūtur, ignoro. Hæc ipsa, quæ quotidie manducantes cernimus, ignoramus: & Dei substantiam curiosè perscrutamur? * Similiter Chrysologus sermone 61. ait: *Cognoscens de Patre genitū, QVOMODO sit genitus, non requiras.* Hilarius quoque libro 2. de Trinit. *Non erubescimus stultitiæ? Non nosmetipsos irreligiositatis arguimus?* &c. *Quæris, QVOMODO secundum spiritum natus sit Filius? Ego te de corporeis rebus interrogo.* Iure ergo Anselmus monet hoc loco, imparem esse omnino aciem intellectus humani ad penetrandum mysterium divinæ dictionis, seu locutionis, qua gignitur vnum, & solum Verbum; nec percipi ab eo posse, *QVOMODO IGNATVR.*

32 DICES: Si ita inaccessum est id mysterium, vt ne quidem liceat quærere quomodo ita fiat, videtur Anselmus ipse temerè, & incassum laboralle ad quærendam, & reddendam eius rationem, prout hactenus feci, & nos cū ipso, præsertim, sect. 2. & suprà Disp. XCV. per totam, ibi explanavimus, & defendimus rationem discriminis inter vtramque processionem divinam.

33 RESP. Negando sequelam: quia vt vidimus Disp. XCIV. præsertim sect. 3. non omnis quæstio circa propriam rationem generationis Verbi, & discrimen illius à processione Spiritus sancti, est temeraria, aut inconcessa: quin potiùs aliqua laudabilis, si instituatur, & tractetur cum moderatione ibidē præscripta ab ipsis SS. Patribus. Nimirum, ad repellenda Gentilium argumenta, & hæreticorum sophismata, oportet, teste Apostolo Petro, ibidem allegato, vt *parati simus reddere rationem eius, quæ in nobis est, fidei.* Rationem, inquam, non demonstrativam vi solius naturalis acuminis, quæ certè nulla est, nec inveniri potest, sed innixam doctrinæ revelatæ, & congruentem quodammodo principijs naturalibus, aut saltem non contrariam ijs. Ita verò suprà Disp. LX. per totam ostensum fuit, mysterium Trinitatis, & quidquid ad ipsum spectat, nullatenus esse contra principia naturalia, quamvis sit supra illa. In quo etiam ostendendo Anselmus plurimum superioribus capitibus

pitibus laboravit. Lege Petavium lib. 5. de Trinit. cap. 8. & seq. ac videbis, qualiter Patres ibidem allegati, ad repellendum hæreticos in varia argumẽta, seu rationes sacris litteris cohærentes protulerint, quibus & veritas generationis Verbi, & eius discrimen à processione Spiritus sancti explicatur.

CAPVT LXV. aliàs LXII.

Quomodo de ineffabili re verum disputatum sit.

34 SED Rursum, si ita se ratio ineffabilitatis illius habet, immò quia sic est: quomodo stabit quidquid de illa substantia secundùm Patris, & Filij, & Procedentis habitudinem disputatum est? Nam si vera illud ratione explicatum est, qualiter est illa ineffabilis? Aut si illa ineffabilis est, quomodo est ita, sicut disputatum est? An quadamtenus de illa potuit explicari, & ideò nihil prohibet esse verum, quod disputatũ est; sed quia penitus non potuit comprehendi, idcircò est ineffabilis? Illud quid responderi poterit, quod iam suprà in hac ipsa disputatione constitit: quia sic est summa essentia supra, & extra omnem aliam naturam, vt si quãdo de illa dicitur aliquid verbis, quæ communia sunt alijs naturis, sensus nullatenus sit communis. Quem enim sensum in omnibus his verbis, quæ cogitavi, intellexi, nisi communem, & vsitatum? Si ergo vsitatus sensus verborum alienus est ab illa: quidquid ratiocinatus sum, non pertinet ad illam. Quomodo est igitur verum, inventum esse aliquid de summa essentia, si quod est inventum, longè diversum est ab illa?

35 QVID Ergo? An quoddammodo invẽtum est aliquid de incomprehensibili re, & quoddámodo nihil perspectum est de ea? Sæpe namque multa dicimus, quæ propriè sicut sunt nõ exprimimus, sed per aliud significamus id, quod propriè, aut nolumus, aut non possumus depromere: vt cum per ænigmata loquimur. Et sæpe videmus aliquid, non propriè, quamadmodum res ipsa est, sed per aliquam similitudinem, aut imaginem: vt cùm vultum alicuius consideramus in speculo. Sic quippe vnam eamdemque rem dicimus, & non dicimus, videmus, & non videmus: dicimus, & videmus per aliud: non dicimus & non videmus per suam proprietatem.

36 HAC Itaque ratione nihil prohibet, & verum esse, quod disputatum est hactenus de summa natura; & ipsam tamen nihilominus ineffabilem persistere: si nequaquàm illa putetur per essentiæ suæ proprietatem expressa, sed vtcumque per aliud designata.

37 NAM Quæcumque nomina de illa natura dici posse vidẽtur,

tur, non tam mihi eam ostendunt per proprietatem, quàm per aliquam inuunt similitudinem. Etenim cùm earumdem vocum significationes cogito, familiariùs concipio mente, quod in rebus factis conspicio, quàm id, quod omnem humanum intellectum transcendere intelligo: nam valde minùs aliquid, immò longè aliud in mente mea sua significatione constituunt, quàm sit illud, ad quod intelligendum per hanc tenuem significationem mens ipsa mea conatur proficere.

3 NAM Nec nomen sapientiæ mihi sufficit ostendere illud, per quod omnia facta sunt de nihilo, & servantur à nihilo: nec nomen essentiæ mihi valet exprimere illud, quod per singularē altitudinem longè est supra omnia, & per naturalem proprietatem valde est extra omnia. Sic ergo illa natura & ineffabilis est: quia per verba sicuti est, nullatenus valet intimari: & falsum non est, si quid de illa ratione docente per aliud, velut in ænigmate, potest æstimari.

SCHOLIA IN CAPVT LXV.

SECTIO QVINTA.

Tractationem hucusque præmissam de substantia & personis diuinis, rudem & ænigmaticam esse, defectu nominum ad exponendum propriè res diuinas: Veram tamen, & inconcussam. Doctrina Anselmi ex Patribus illustrata.

33 SED RVRSVM SI ITA EST, &c. Cùm S. Doctor tradidisset capite præcedenti, quàm inaccessa sit sublimitas generationis Verbi, quæ proinde inennarrabilis dicitur ab Isaia Propheta; nunc opponit sibi difficultatem ortam ex dictis. Si enim ea veritas est ineffabilis; quomodo vera & firma erunt quæ in superioribus disputata fuerunt, & rationibus confirmata, de substantia divina secundùm habitudines Patris, Filij & Spiritus sancti? Dicet aliquis, præcedentibus ijs considerationibus solùm quadamtenus & ruditer de hoc mysterio tractatum fuisse: ac proinde quamvis tractatio fuerit vera, rem ipsam semper manere inaccessam, & proinde dici ineffabilem. Verùm adhuc vrget difficultas: quoniam summa essentia ita superegreditur & in infinitum excedit omnem aliam naturam, vt si quando de illa dicitur aliquid per verba alijs naturis communia, non debeant ea accipi secundùm communem sensum, & vsitatum. Cùm igitur quæcumque hactenus disputata fuerunt de summa essentia, videantur expressa per verba communia alijs naturis, idque iuxta communem & vsitatum sensum; videtur nihil verum de illa inventum fuisse, neque quidquid ipsi conveniens, sed summùm aliquid extraneum, aut ab ea diversum.

40 *QVID ERGO, &c.* Obiectioni præiactæ occurrit S. Doctor dubitantis aut interrogantis more, qualiter & Aristoteles innumeris locis, & ex eo alij, atque ipsi Ecclesiæ Patres. Respondet itaque, tum interrogando, tum postea resolvendo; considerationibus precedentibus, seu hactenus prolatis in decursu huius Opusculi, aliquid fuisse quadamtenus inventum de summa essentia, & quoddammodo nihil. Vtramque resolutionis partem declarat familiari exemplo. Sæpe enim multa dicimus, non explicantes ea propriè, & sicuti sunt in seipsis; sed impropriè & per aliud; sive ob inopiam vocum propriarum, sive quòd velimus per metaphoram solùm, aut ænigmata, de ijs loqui. Est & aliud exemplum in ijs, quæ videmus, non propriè, aut in seipsis; sed per aliud, id est per aliquam ipsorū similitudinem, aut imaginem: veluti cùm vultum alicuius consideramus in speculo, aut pictura. Certè in vno & altero exemplo manifestum est, nos eandem rem dicere quoddammodo & non dicere, videre & non videre: dicere & videre impropriè & per aliud; & non dicere aut videre propriè & per se. Nota verò obiter, nec reipsa, nec ex mente Anselmi putari debere, quòd speculum solam exhibeat rei imaginem, & non rem ipsam. Id enim existimare, indoctorum aut vulgarium hominum est. Quamvis verò speculum rem ipsam oculis exhibeat, id agit per radium, non directum, sed reflexum; idque non propriè, clarè, aut distinctè, sed quasi procul & confusè. Vide plura huc spectantia à nobis tradita disput. 89. de Anima.

41 *HAC ITAQVE RATIONE, &c.* Adhibito iam vtroque exemplo præcedenti, oſtendit, optimè cohærere, vt verũ ſit quod hactenus diſputatũ & concluſum fuit de ſumma natura; & ſimul id ineffabile perũ ſtat: quoniam non fuit expreſſum ſecundùm proprietatẽ aut dignitatem rei, cui impares omnino ſunt voces & conceptiones noſtræ, ſed per aliud ſolùm, & ruditer, aut ænigmaticè. Sic Apoſtolus 1. Corinth. 13. v. 12. tractans de cognitione Dei, & rerum divinarũ, quam habemus in via, aiebat: *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Vbi Græcè eſt δι ἐσόπτρου, id eſt, *per inſpectorium* Quippe ἔσοπτρον eſt id quod inſpicimus, veluti medium alicuius rei videndæ: qualia ſunt perſpicilla ſenum, ſpeculum oculare, ſeu vitrum viride, quod interponitur ad legendum, vt oculos debiles confortet; res verò ipſas facit apparere virides, atras, aut ſubobſcuras, veluti mutuantes à medio ipſo colorem, quem in ſe non habent. Ad hunc itaque modum cognoſcimus res divinas, & de iſs loquimur, veluti interiecto medio, aut inſpectorio quodam.

42 *NAM QVÆCVMQVE NOMINA, &c.* Subdit S. Doctor, quibuslibet nominibus ſignificare velimus ſubſtantiam ipſam Dei, nunquam per ea ſatis exprimi ſecundùm ſuam proprietatem, ſed ſolùm ruditer & imperfectè indicari penes aliquam ipſius ſimilitudinẽ. Dum enim cogitamus ſignificationes eorum nominum, ſeu vocum, id primò ac frequenter concipimus, quod in rebus creatis vidimus, potiuſquam increatam illam & inacceſſam naturam. Et quamvis ſcopus noſtræ tractationis ſit de ea loqui aut differere, voces tamen ipſæ non propriè aut primò illam nobis ſignificant, ſed impropriè, aut mediante aliqua ſignificatione rerum creatarũ. Quod ipſum iam antea multi ex Patribus obſervarunt: atque imprimis Dionyſius c. 1. de Divin. nomin. vbi docet, Deum & ἀνώνυμον eſſe, & πολυώνυμον. id eſt, & *nomine carentem*, nimirum, proprio; & *multa nomina habentẽ* id eſt, impropria: quoniam directè ducunt ad ſignificandum res creatas & finitas. Iuſtinus quoque Martyr in Cohortatione ad Græcos negat *fieri poſſe vt proprium aliquod nomen Deo attribuatur. Etenim nomina ad deſignationem & diſtinctionem ſubiectarum rerum imponuntur, quæ multæ diuerſæque ſunt.* Atque in Apologia poſteriore ait: *Nomen ineffabili Deo nemo poteſt imponere. Quod ſiquis vllum ineſſe audebit dicere, is intemperenter inſanus eſt.* Sed & audiendus eſt Gregorius Nyſſæ Antiſtes, cuius verba videtur Anſelmus præ oculis habuiſſe, dum ſcriberet hoc caput. Ait enim lib. 12. contra Eunomium, ſola illa, quæ *cognita ſunt nobis, nominum appellationibus exprimi: quæ autem cognitionem noſtram ſuperant nullis vocabulis comprehendi. Quomodo enim nota aliqua poteſt diſcernere id, quod penitus eſt ignotum?* Sed & Novatianus lib. de Trinit. c. 4. opportunè admodum inquit: *Nomen Dei proprium edici non poteſt, quoniam non poteſt nec concipi. Id enim nomine continetur, quidquid etiam ex naturæ ſuæ ſignificatione comprehenditur. Nomẽ enim ſignificantia eſt eius rei, quæ comprehendi potuit ex nomine. At quando id, de quo agitur, tale eſt, vt condignè nec ipſis intellectibus colligatur; quomodo appellationis dignè vocabulo pronuntiabitur?* Vide plura huc ſpectantia, iam à nobis obſervata Tomo I. Diſput. XXIII. cum Anſelmo ad verba illa ipſius cap. 14. *Quamquam enim mirer, ſi poſſit in nominibus, vel verbis, quæ aptamus rebus factis de nihilo, reperiri, quod dignè dicatur de creatrice vniuerſorum ſubſtantia, &c.*

43 *NAM NEC NOMEN SAPIENTIÆ, &c.* Adhibet exemplum in his duobus nominibus, SAPIENTIA, & ESSENTIA: quæ duo certè cùm aſſumuntur ad ſignificandum, vel mirabilẽ ſcientiam Dei, qua omnes res creatæ factæ ſunt de nihilo, aut ſervantur ne in nihilũ redeant; vel naturam Dei omnia alia longiſsimè ſupergreſſam; ſunt certè valde imparia, & procul omnino à germana tantæ rei ſignificatione. Non enim res adeò ſublimis & ſemota à rebus creatis poteſt ſignificari propriè nomine aliquo iſs communi. Quã ipſam rationem antea tradidit Ambroſius in Pſalmum 43: dicens: *Quid eſt enim nomen, niſi quo propriè vnuſquiſque ſignificatur, quod ei non ſit commune cum cæteris?* Atqui voces, quibus res divinas, ſive Deum vtcumque indicamus, non ſignificant illum propriè, neque penes aliquid, quod non ſit ei commune tũ cæteris. Non ergo ad indicandum Deum propria ea nomina ſunt. Sed tamen, vt concludam cum Auguſtino lib. 1. de Doctr. Chriſt. cap. 6. Deus benignus & miſericors, *CVM DE ILLO NIHIL DIGNE DICI POSSIT, ADMISSIT HVMANÆ VOCIS OBSEQVIVM, ET VERBIS NOSTRIS IN SVA LAVDE GAVDERE NOS VOLVIT.* Eo itaque ſenſu Deus eſt ineffabilis, quatenus dignè à nobis aut propriè ſignificari nequit: & tamen vera ſunt, quæ de ipſo, ducente fide, ac ſuffragante ratione, concluſa fuerunt.

(?)

DIS-

DISPVT. CENTESIMA.

CVR POTIVS FILIO, QVAM SPIRITVI SANCTO, CONVENIAT RATIO VERBI.

AD REVERENDISSIMVM P. N. M. Fr. ANDRAEAM DE LA MONEDA, nobilitate generis, ac litterarum cultu spectabilem, olim Hyraehensis Academiæ Cancellarium, postea Generalem Congregationis S. Benedicti Hispano-Anglicæ, nunc meritissimum Antistitem S. Martini Matritensis, & à Regijs Consultationibus, Auctorem Cursus Philosophici iam pridem editi, ac Theologici, iuxta mentem SS. Anselmi, & Thomæ, &c.

IMPONIMVS Coronidem huic Tomo excitantes controversiam hanc minùs tritam apud Theologos, & quam solùm Recentiores aliqui in manuscriptis ex instituto tractaverint, quæ nobis legere non licuit. Illa verò directè huc spectat: quoniam Anselmus suprà cap. 63. loquens de tribus personis divinis ait: Licèt igitur vnusquisque seipsum, & omnes invicem se dicant; impossibile tamen est, in summa essentia esse Verbum aliud præter illud, de quo iam constat quòd sic nascitur ex eo, cuius est Verbum, vt vera eius dici possit imago, & verè Filius eius sit. *Porrò iam suprà Disp. XCV. latè discussimus, cur personæ secundæ præ tertia conveniat propria ratio Filij. Nunc autem vestigamus, cur soli eidem Filio, potiùs quàm Spiritui sancto, conveniat ratio propria Verbi.*

SECTIO PRIMA.

Proposita ratione dubitandi præcipua, refertur & refellitur primus modus respondendi, cur potiùs personæ Filij, quàm Spiritus sancti, conveniat ratio Verbi.

2 RATIO Præcipua dubitandi, ob quam videri potest, rationem Verbi non esse propriam Filij, sed communem etiam Spiritui S. hæc ferè est. Vt enim Filius præ Spiritu S. sit Verbum, debet in eo esse aliquod speciale prædicatũ & personale spectans ad lineam Verbi intellectualis, potiùs quàm in Spiritu sancto. Eiusmodi autem prædicatũ speciale & personale non invenitur. Linea enim, seu propria ratio Verbi intellectualis generatim loquendo, explicatur iuxta frequentem Thomistarũ sententiã, à nobis traditã disp. 89. de Anima, vbi statuimus Verbum distingui reipsa ab intellectione, veluti terminum *in quo* mens contemplatur obiectum, vt in imagine purè spectante ad genus intelligibile, quod cõmuniter *intentionale* dicunt. Iuxta aliorũ verò opinionẽ Verbum sitũ est in ipsa intellectione actuali, quam volunt esse ipsam notitiã expressam, & imaginem intelligibilẽ obiecti manifestativã, vt proinde non sit mediũ *in quo*, sed *quo* mens contemplatur obiectũ. Vtramvis verò opinionẽ sequamur, aut supponamus hoc loco (neque enim hic tractanda est, cùm ad meram Philosophiam spectet) nullus esse videtur locus, vt Filius præ Spiritu S. sit Verbum. Statutâ enim priore illarũ, nihil apparet spectans directè ad lineam intelligibilem, sive ad rationem formalis repræsentationis, in proprietate personali Filij. Hæc enim est forma quædã purè relativa, sive consideretur sub munere hypostasis, sive originis, sive respectũs ad Patrem. Similiter supposita posteriori opinione, Filius vi proprietatis personalis nullatenus exprimit rationem Verbi: quoniam tota

ratio intellectionis, sicut & sapientiæ, & scientiæ, est in divinis absoluta, ac proinde communis tribus personis: vt communiter docent Theologi, & ampliùs constabit ex progressu. Ergo quemadmodum propterea ratio intellectionis, sapientiæ, aut scientiæ, nequit competere Filio vi proprietatis relativæ, qua constituitur personaliter: ita neque ratio propria Verbi. Hæc ferè est præcipua dubitandi ratio. Oportet autem excurrere breviter per varias solutiones sive modos dicendi aliorum, vt tandem nostrum ea de re iudicium proferamus, idque cohærenter ad doctrinam Anselmi.

3 PRIMO Responderi posset iuxta frequentem doctrinam Thomistarum, aliorumque plurium, suprà à nobis statutam ex professo Disp. XCV. vbi tradidimus, ideo solam secundam personam esse Filium, quia vi processionis suæ in sensu formali oritur similis in natura per intellectionem infinitam, de cuius propria ratione est assimilare infinitè & summè perfectè in eadem numero natura. quod non convenit voluntati, per quam procedit Spiritus sanctus, nisi identicè solùm, vt ibidem latè explanatum fuit. Inde verò potest aliqua ratio discriminis, vt etiam solus Filius oriatur vt Verbum: quia cùm ratio Verbi consistat vniversè in termino per intellectionem producto, nihil mirum vt ratio Verbi in divinis competat soli Filio, qui ex vi proprietatis suæ habet oriri per intellectionem, veluti terminus ipsius. Ita, inquam, responderi potest, iuxta illam sententiam: quamvis apud nullum ex Thomistis, etiam recentioribus, viderim tractatam hanc controversiam, nec obiectam rationem dubitandi, in qua versamur.

4 SED Enim quamvis sententia illa sit admodum probabilis, quæque nobis etiam nunc placeat, veluti expressa Augustini, Anselmi, & Thomæ, vt ibidem ostendimus; adhuc tamen, nisi plura addantur, difficultas à principio proposita persistit integra. *Imprimis* enim difficilè capitur, quomodo Filius secundùm proprietatem personalem, & prout distinctus à Spiritu sancto, procedat per intellectum, nisi in ipsa proprietate personali exprimatur aliquid spectans ad rationem formalem intellectionis, vel speciei expressæ importantis directè munus formæ aut termini de linea intelligibili. Neutrum autem ex ijs videtur exprimi in proprietate personali Filij, cùm hæc sit putè relativa; ea verò duo absoluta, & communia tribus personis. *Deinde*, dato quòd solus Filius procedat per intellectionem, non sufficit vt propriè habeat rationem Verbi, si non conveniat ipsi vi proprietatis personalis ratio illa, quæ formaliter importatur in Verbo vniversè accepto, prout abstrahit à creato & increato. Sic certè licèt habitus intellectuales adquisiti generentur per operationes intellectus, vt docent omnes cum Aristotele l. 2 Ethic. cap. 1. & nos ibidem in Commentarijs explanavimus, adhuc nullus illorum habet propriam rationem Verbi; quia non habet vim repræsentationis formalis aut intentionalis, in qua Verbum vniversè consistit. Sic etiam iuxta sententiam, quæ docet animam esse ipsa prorsus indistinctam ab intellectu & voluntate, nullus esset locus, vt quidam actus procederent ab ea prout habet rationem intellectus tantùm, quidam verò prout habet solâ ratione voluntatis, nisi in quibusdâ eorum actuum esset vera & propria ratio intellectionis dumtaxat, in alijs verò volitionis solius. Vt igitur soli Filio competat ratio Verbi quatenus oritur per intellectum, oportet omnino vt ipsi vi peculiaris conditionis, & & proprietatis personalis competat ratio propria intellectionis, aut termini intra genus formale repræsentativum. quod non exponunt prædicti Auctores.

5 DICES Ad mentem quorundam ex ijs Auctoribus, Verbum divinum ex vi proprietatis personalis exprimere aliquid spectans ad lineam intelligibilem: quoniam in ipsorum opinione essentia divina constituit penes suam formalem rationem in intellectione actuali; non prout importat munus operationis, sed quatenus exprimit vltimam actualitatem gradûs intellectualis per se subsistentem. Vnde quemadmodum soli Verbo ex vi processionis communicatur directè natura divina, sic etiam actualis intellectio, quatenus naturam divinam constituens: atque adeò Filius per se procedit veluti terminus directè spectans ad lineam intellectualem, & proinde tanquam Verbum. Spiritus S. autem vi processionis non accipit directè naturâ divinam, ac proinde nec intellectionem, sed dumtaxat rationem impulsûs infiniti, qui identicè solùm includit naturam intellectualem. Quare neque vllo modo habet rationem Verbi.

6 VERVM Imprimis quâ difficilis sit ea opinio constituens naturâ vel essentiam Dei in intellectione actuali qualitercumq; cõsiderata, nemo ferè Theologorũ nescit, & nos fusè ostẽdimus Tomo 1. Disp. XXIV. præsertim sect. 4. Quare si ad illam revocatur ratio discriminis, quam hoc loco vestigamus; profectò hæc nullatenus innititur solido fundamento. *Deinde* dũ dicitur, Filio ex vi processionis cõmunicari intellectionẽ, quatenus constituit explicitè naturâ divinã; nihil prodesse ad rẽ videtur, quãvis ea sententia supponatur aut permittatur. Nõ enim ex vi processionis communicatur intellectio

ctio Filio, ita vi proprietatis personalis constituatur intelligens, vt supponunt ij dē Auctores. Sed neque etiam ita, vt vi eiusdem proprietatis personalis, seu filiationis, habeat in sensu formali aliquid de linea repræsentativa, seu intentionali. Hoc enim ij non aiunt, multò autem minùs probant. Ergo dato quòd Filius vi processionis accipiat intellectionem sub munere constituente naturam vel essentiam Dei, non tamen sub munere Verbi. Patet hoc: quia munus Verbi, iuxta omnes Theologos, aut est situm in operatione ipsa intelligendi, aut in termino illius, veluti forma spectante ad lineam repræsentativam, seu intentionalem. Atqui proprietas personalis Filij, seu relatio filiationis, neque est in sensu formali operatio intelligendi, neque terminus illius, veluti forma spectans ad lineam repræsentativam, seu intentionalem, iuxta eos Auctores. Ergo eadem proprietas personalis Filij sub nulla consideratione exprimit munus Verbi. Quare ex prædicto capite nulla apparet ratio, cur potiùs Filius, quàm Spiritus sanctus, secundùm suam proprietatem personalem sit Verbum. *Præterea.* Adhuc statuta ea opinione, intellectio, quatenus explicitè constituens essentiam divinam, non exprimit munus Verbi propriè & simpliciter dicti; sed summùm communiter, aut metaphoricè vsurpati: vt ex certissima & communi Theologorum omnium sententia demonstratum fuit suprà Disp. LXII. ferè per totam: vbi contra Durandum constitit, rationem Verbi simpliciter dicti non esse essentialem in divinis, sed personalem ac propriam solius Filij. Ergo adhuc statuta illa opinione, non propterea Filio ex vi processionis communicatur propria ratio Verbi. Si enim intellectio, quamvis explicitè constituens essentiam Dei, non propterea exprimit munus Verbi in vllo proprio sensu; quòd illa ex vi processionis cōmunicetur soli Filio, nihil confert vt solus Filius propriè habeat rationem Verbi.

SECTIO SECVNDA.

Alij modi dicendi examinantur & reijciuntur multipliciter, veluti contrarij Anselmo, alijsque Patribus.

7 SECVNDO Occurrit potest difficultati præcipuæ, suppositā opinione non distinguente intellectionem à Verbo mētis, ac propterea docente, munus Verbi vniversè situm esse in ipso exercitio intelligendi, quo suppositum, sive natura intellectualis constituitur intelligens; nō autē in termino aliquo per intellectionē producto. Ea verò sententia statuta, dici potest, ideo soli Filio convenire rationē Verbi, quia Pater potiùs per Filium, quàm per Spiritum sanctum, constituitur intelligens in actu secundo. Quo sensu Augustinus lib. 83. QQ. q. 23. Patrem in divinis appellavit sapiētem sapientiâ genitâ. Sed & Anselmus suprà c. 61. solum Filium, prout distinctum à Patre & Spiritu S. appellat *intelligentiam genitā*. Quo ipso videtur indicare, Patrem constitui intelligentem in exercitio, sive in actu secundo, per Filium, veluti per intelligentiam, aut intellectionem suam: ac proinde solum Filium esse Patris Verbum. Eodem modo quo Augustinus & Anselmus, loquuntur alij ex Patribus, qui Filium appellant *sapientiam genitam*, vel etiam *sapiētiam natam*.

8 HIC Dicendi modus dupliciter explicari potest. *Primò* ita, vt Pater per solum Filium constituatur sapiens in exercitio, sive in actu secundo; nec præterea à seipso, & pro priori originis ad Verbum intelligatur sapiens ac perfectissimè cognoscens in sensu formali. Quē dicendi modum videtur indicare Athanasius Orat. 3. contra Arianos dicens: *Quomodo Pater per Verbū conditerit omnia, si non sit Verbum Patri suo, sua ipsius sapientia?* nimirum, id significat ἐαυτοσοφία. Sed & Nazianzenus Orat. 49. de Filio inquit: *Ideo sapientia appellatur, vt nunquam Pater sine Filio, esse credatur.* Quin & idē Athanasius videtur idipsum vrgere amplius eâdē Orat. 3. dum posteà ex hæresi Arianorū negantiū Verbum ὁμοούσιον καὶ συναΐδιον, id est, *consubstantiale & coæternum* Patri, colligit, Patrem fore *irrationalem, hoc est, sine ratione & Verbo, ac insipientē.* Quæ collectio esset nullius roboris si Pater se ipso, & pro priori originis ad Verbū, esset sapiens in exercitio. *Secūdò* ita, vt peripsum quidem, & pro priori originis ad Verbū, sit sapiēs: cæterū ex superabundantia aut fœcunditate cōstituatur præterea sapiens, sive intelligens per Verbum à se productum. Hunc dicendi modū nō memini me legisse apud quemquam ex ijs, qui scripta sua prælo ediderunt: verùm audivi non semel in disputationibus publicis huius Academiæ, veluti traditū ab insigni & subtilissimo Theologo S. I. Magistro Petro Abarca, olim Primario eiusdem Scholæ Antecessore. Sed & audio eam opinionē ex professo impugnari ab eius successore in eâdem Academiæ Cathedra, Magistro Thyrso Gonzalez, Viro pari ingenij, doctrinæ, ac pietatis laude conspicuo, quamvis eius disputatio de hac re nondum in lucem prodierit. Pat autem erit nostrum qualecumque iudicium circa id proferre, dum ambo ij invicem certant,

Et cantare pares, & respondere parati.

Existimo itaque opinionem præiactam, vt ovis

modo explicetur, difficilem esse; difficiliorem tamen iuxta priorem illorum, quàm iuxta posteriorem.

9 PRIOR Pars reijcitur multipliciter. *Primò*: quia est contraria doctrinæ Patrum, ac nominatim Anselmi suprà c. p. 60. vbi cum proposuisset rationem quandam dubitandi, ob quam videri posset, Patrem non posse intelligere, nisi per Filium, subdit infrà, oppositum debere existimari. Rationemque reddit (quæ simul est validissima impugnatio opinionis præiactæ) *Nam cũ in his tribus, Vnusquisque singulas sit summa essentia, & summa sapientia, sic perfecta, vt ipsa per se memor sit, & intelligat, & amet; necesse est, vt nullus horum trium alio indigeat, aut ad memorandum, aut ad intelligendum, aut ad amandum. Singulus enim quisque essentialiter est, & memoria, & intelligentia, & amor, & quidquid summæ essentiæ necesse est, inesse.* Quid clarius? Ergo ex mente Anselmi, & iuxta rationem ineluctabilem ab ipso propositam, Pater seipso est sapiens, & non per solum Filium, vel ex indigentia ipsius. Præiuit verò Anselmo Magnus Augustinus lib. 15. de Trinita cap. 7. hisce verbis: *Quis audeat dicere, Patrem nec seipsum, nec Filium, nec Spiritum sanctum intelligere, nisi per Filium; nec diligere, nisi per Spiritum sanctum; per se autem meminisse tantummodo, vel sui, vel Filij, vel Spiritus sancti, &c.* Deinde colligit inde absurdum, quòd Pater *non sit sapiens de seipso*, & præterea, subdit: *Si hoc est Deo esse, quod sapere, & ea illi essentia est, quæ sapientia; non Filius à Patre, quod verum est; sed a Filio potiùs habet Pater essentiam, quod absurdissimum, atque falsissimum est.* Egregia planè collectio. Vnde demum ait, *PATER INTELLIGENS EST EA, QVÆ IPSE SVA EST INTELLIGENTIA: Filius autem intelligentia Patris, & intelligentia genitus, quod est Pater.* Hæc spectat quòd Pater nunquam, nusquam, nec pro priori originis ad Verbum, sit, aut cogitari possit, sine sapientia, quam Filio communicaret. Vnde aiebat Nazanzenus de Patre ipso Orat. 35. ὁ γὰρ ποτέ ἄλογος. *Non enim sine ratione fuit aliquando.* Ac statim ferè: οὐδὲ ποτὲ οὐκ ἀληθὴς, ἢ ἄσοφος, ἢ ἀδύνατος, ἢ ζωῆς ἐνδεὴς. *Nec vnquam non verus, non sapiens, non potens, aut vitæ indigus.* In contraria autem opinione Pater pro priori originis ad Filium, esset non sapiens, atque indigus vitæ illius, quæ in scientia & sapientia est sita. Deinde Cyrillus lib. 12. Thesauri ingens absurdum reputat, ἄσοφον εἶναι ποτὲ τὸν θεὸν, ὕστερον δὲ ὡς γέγονε, τότε πως τὸ εἶναι σοφὸν ἐπιθέντος τινός. id est, *aliquando sapientia & potentia caruisse Patrẽ, & eas adeptũ esse posteà ex quodam est Filius.* In opinione autẽ relata, necesse est, pro priori originis ad Verbum sapientiâ caruisse Patrẽ; eam verò adeptum esse postea, sive pro posteriori signo, quo productus est Filius. quod est ingens absurdum iudicio Cyrilli. Mitto plura alia eiusmodi testimonia sparsa apud Patres.

10 REIICIVR II Rationibus, atque imprimis eâ quam nuper vidimus ab Anselmo indicatâ. Cui enim convenit perfectè essentia divina, seu esse Deũ, convenit etiã per identitatẽ omnis perfectio essentialis, sive ad naturam spectans Manifestũ est autẽ, sapientiã esse perfectionẽ Dei essentialẽ, sive spectantem ad naturam ipsius. Cùm ergo Patri conveniat perfectè essentia divina, sicuti & esse Deũ, convenit etiã ipsi per identitatẽ, vt sit sapientia. Non ergò Pater cõstituitur sapiens per Filiũ, quasi hic sit vnica ipsius sapientia. *Deinde*, vt vidimus suprà latè Disp. LXIV. & seqq. Verbum diuinũ procedit ex cognitione perfectissima quâ Pater cognoscit seipsum; & saltẽ ex illa, quâ cognoscit suam essentiã, iuxta omnes Theologos, etiã illos qui negant Verbũ per se procedere ex cognitione attributorũ & personarũ. Cognitio autem perfectissima nihil aliud est quã sapiẽtia aut scientia perfectissima. Verbũ igitur procedit ex sapientia aut sciẽtia perfectissima Patris; atque adeò eam in illo supponit pro priori originis. Habet igitur Pater sapientiam à seipso, immo est sapiẽtia perfectissima pro priori originis ad sapientiã genitã. *Tertiò*. Pater æternus non producit Verbũ ex indigẽtia, vt intelligat; sed potiùs ex fecũditate, quia intelligit. Quippe omnis indigentia est indecens Deo: fœcunditas verò ipsum decet. Ergo pro priori originis ad generationẽ Verbi Pater per seipsum est intelligens & sapiens. *Denique* (vt plura alia omittam, mox proponenda contra posteriorem dicendi modũ, quæ vrgentiùs huic ipsi contradicunt) Pater non cæco aut insipienti modo genuit Filiũ, sed perfectissimo & sapiẽtissimo: ac proinde oportuit, vt per se, sive pro priori originis existeret summè sapiens, independenter à sapientia genita. Plures alias impugnationes repete ex dictis Disput. XCVIII. sect. 3. per totam.

11 NEQVE Obstant testimonia Patrum num. 7. indicata pro eo modo dicendi. Imprimis enim Augustinus propositionem illam, *Pater est sapiens sapientia genita*, olim à se prolatam, posteà palam correxit, & indictam, voluit, lib. 1. Retract. cap. 26. alisque locis. Deinde quòd idem, ac præterea Anse-

Ielmus, & alij ex Patribus Filium Dei appellent *ſapientiam genitam*, ſive *natam*; nihil probat. Communiter enim eæ locutiones exponuntur à Theologis in concreto: quaſi ſenſus ſit, Filium, qui eſt ſapientia, generari à Patre, qui eſt ſapientia: vt vidimus ſuprà in ſcholijs ad cap. 44. aliàs 45. Nimirum, vt ita exponantur, videtur cogere vnitas & ſingularitas perfectæ ſapientiæ, ſicut & eſſentiæ, in tribus perſonis, quæ non patitur vt eſſentia de eſſentia, aut ſapientia de ſapientia nata vel genita dicatur in ſenſu abſtracto; cùm inter generans & genitum debeat eſſe realis diſtinctio. Ideóque in Concilio Later. ſub Innocentio III. prout habetur cap. Firmiter de ſumma Trinit. dicitur de eſſentia divina: *Non eſt generans, neque genita.* Verumtamen eruditiſsimus Petavius multiplici Patrum teſtimonio, atque in ijs Auguſtini & Anſelmi, contendit, nihil abſurdi contineri in ijs locutionibus prolatis ſenſu abſtracto, neque inde derogari quidquam ſingularitati eſſentiæ, vel ſapientiæ eiuſdem omnino in Patre & Filio, dummodo perſonæ in obliquo ſignificentur. Ita ille lib. 6. de Trinitat. cap. 10. num. 2. & ſeqq omnino videndus. Vtramvis autem earum locutionum interpretationem ſequamur, nullatenus ex ijs colligitur, Patrem ſolùm intelligere, aut ſapere per Filium: quin potiùs, ſapientiam, ſicuti & eſſentiam, quamvis omnino ſingularem & eandem in vtroque, priùs origine eſſe in Patre, quàm in Filio. quod apertè iugulat præiactam opinionem.

12 VENIAMVS Ad poſteriorem dicendi modum, qui planè verosimilior eſt præcedenti; nec tamen ideo verus, quantum conijcere poſſum ex multiplici capite. Atque imprimis impugnari poſſet, quia iuxta eam opinionem, quemadmodum tribuitur Filio, ſeu Verbo, ſapientia notionalis & relativa, tanquam termino producto; ita etiam Patri ſapienter ipſum generanti eſſet tribuenda alia ſapientia relativa peculiaris & notionalis; ac proinde reipſa diſtincta ab illa alia. Atqui repugnat eſſe in divinis plures ſapientias reipſa diſtinctas. Sapientia enim in Deo nequit exiſtere per modum habitûs, ſed operationis intellectualis dumtaxat. Non eſt autem in Deo locus duplici operationi intellectuali, ſicut nec duplici operationi voluntatis. Etenim, vt palam habetur in Sexta Synodo Generali Actione Quarta, columna 3. pag. 62. editionis Pariſientis Morellianæ anni 1636. quatuor, in tribus perſonis eſt, *Vna Deitas, Vna æternitas, Vna poteſtas, Vnum imperium, Vna gloria, Vna adoratio, Vna eſſentialis eiuſdem ſanctæ & inſeparabilis Trinitatis θέλημα καὶ ἐνέργεια*, id eſt, *voluntas & operatio.* Deinde verò col. 4. quemadmodum Chriſto tribuitur duplex natura, altera divina, humana altera; ita etiam duplex operatio, altera penes divinam, altera penes humanam naturam. Quo ipſo denotatur ſatis, in Deo non eſſe locum niſi vnicæ voluntatis operationi, in tribus perſonis; ac proinde nec pluſquam vni operationi intellectus. Cæterum huic impugnationi facilè occurri poſſet, aſſerendo integram manere doctrinam ibi definitam, iuxta opinionem contrariam, quæ conſtanter fatetur in tribus perſonis vnicam operationem eſſentialem intellectus, quæ eſt ſapientia abſoluta; licèt præterea adſint plures operationes relativæ & notionales ſapientiæ. Quippe de ſola illa priore videtur ibi ſermonem eſſe, dum appellatur ἓν οὐσιῶδες θέλημα καὶ ἐνέργεια. id eſt, *Vna eſſentialis voluntas & operatio.* Meliùs itaque teſtimonium ipſum vrgeri exinde poteſt, quòd eodem prorſus modo & contextu verborum tribuatur indiviſim tribus perſonis divinis vna & ἀδιάστατος, id eſt, indiviſa, aut inſeparabilis, operatio, ac vna voluntas, Deitas, æternitas, ac poteſtas, &c. Atqui exinde palam evincitur, repugnare in divinis perſonis duplicem aut triplicem voluntatem. Deitatem, poteſtatem, &c. relativam. Ergo & operationẽ relativam duplicem aut triplicem: proindeque vna ſolùm operatio ſapientiæ in ijs admitti debet. Vt enim optimè ait Didymus præceptor S. Hieronymi lib. 1. de Spiritu ſancto, vbi illius divinitatẽ ſolidam probat, *Quæ eiuſdem ſubſtantiæ, & ὁμοούσια, ſunt, eaſdem habent operationes: & quæ alterius ſubſtantiæ, & ἀνομοούσια, diſſona atque diuerſa.* Cùm igitur in tribus perſonis ſit eadem omnino ſubſtantia, eſſentia, æternitas, poteſtas, & voluntas cuiuslibet pluralitatis realis expers, etiam relativæ; ita etiam vnica & eadem operatio, ſive ad intellectum, ſive ad voluntatem ſpectans; non verò plures adhuc relativæ.

13 VLTIMATVR I. Idipſum ex Patribus, præſertim Auguſtino, & Anſelmo, qui vnicam in divinis ſapientiam agnoſcunt, ſicuti & eſſentiam vnicam; neque vnquam inveniuntur meminiſſe alicuius ſapientiæ relativæ, vel diſtinctæ in Patre & Filio. Sanè Auguſtinus lib. 7. de Trinit. cap. 11. ait: *Pater igitur & Filius ſimul vna eſſentia, & vna magnitudo, & vna veritas, ET VNA SAPIENTIA.* Ne verò quiſquam id exponat de ſapientia abſolutâ ſolùm, quaſi alia ſit relativa, quæ proinde in ambobus pluralitatem ſubeat; contraponit ſapientiæ quædã alia prædicata, quæ de Deo relativè dicuntur; veluti quòd illa alteratur nata, aut imago, aut Verbum; tanquam illa ſit ad ſe prorſus, ſive abſoluta. Vnde ſubdit: *Et hæc duo cùm dicuntur,*

id est, nata sapientia, in vno eorum, quòd nata est, & Verbum, & Imago, & Filius intelligitur. & in his omnibus nominibus nō ostenditur essentia, quia relatiuè dicuntur. AT IN ALTERO, QVOD EST SAPIENTIA, QVONIAM ET AD SE DICITVR (EIPSA ENIM SAPIENS EST) ETIAM ESSENTIA DEMONSTRATVR. ET HOC EIVS ESSE, QVOD SAPERE. VNDE PATER ET FILIVS VNA SAPIENTIA, QVIA VNA ESSENTIA. Si autem sapientia non solùm absolutè sed etiam relativè diceretur intra formalem sapientiæ rationem; non solùm intelligeretur Verbum, & Filius, & Imago, in eo quòd sapientia dicitur *nata*, sed in eo etiam quòd *sapientia* est. Id verò ex diametro contradicit Augustino. Rursus, formalis ratio sapientiæ. prout condistinctæ à tribus reliquis, non esset *ad se*. quod pariter eidem S. Doctori palam repugnat. Præmiserat verò cap. 2 eiusdem libri aliud luculentissimum testimonium, quo omnem evasionem videtur præcludere, dicens: *Nō eo Verbum, quo sapientia: quia Verbum non ad se dicitur, sed tantùm relativè ad eum, cuius est Verbum, sicut Filius ad Patrem: Sapientia verò eo, quo essentia: ideo quia vna essentia, vna sapientia. Quoniam verò & Verbum sapientia est, sed non eo Verbum, quo sapientia; Verbum enim relativè, sapientia verò essentialiter intelligitur. &c.* Quid clarius? In contraria verò opinione omnia alia dicere oporteret. Cùm enim constituat formalem rationem Verbi in eo quòd Filius per suam proprietatem personalem sit sapientia, quâ Pater intelligit, quamvis ex superabundanti; iam Filius esset eo Verbum, quo sapientia; & hæc relativè diceretur, non essentialiter solùm. quorum vtrumque apertè reijcit Sanct. Doctor.

14 SIMILITER Anselmus non agnoscit in divinis, nisi vnicam sapientiam, eamque absolutam, & communem tribus personis, sicuti & essentiam vnicam. Sufficiat proferre vnum vel aliud ipsius testimonium. Suprà cap. 58. aliàs 56. inquit: *Filius est substantia, & sapientia, & virtus Patris, eo sensu, quia habet eandem essentiam & sapientiam, & virtutem, quam Pater.* Deinde verò cap. 63. aliàs 60. inquit. *Singulus Pater, singulus Filius, & singulus eorum Spiritus, est sciens, & intelligens; & tamen hi tres simul non sunt plures scientes, aut intelligentes; sed vnus sciens & vnus intelligens.* Si autem præter scientiam absolutam & essentialem, esset tum in Filio, peculiaris scientia relativa, eáque reipsa duplex; profectò ambo essent plures scientes & intelligentes; non vnus solùm sciens & intelligens. Cuius oppositum Anselmus docet.

15 NEQVE Obstat quòd Filius dicatur in sacris litteris virtus & sapientia Patris, quo etiam modo passim Doctores sacri loquuntur. Inde enim non colligitur, aut duplex sapientia relativa in vtroque, aut quòd Pater per proprietatem personalem Filij sapiat ex superabundanti vel intelligat. Quippe neutro eorum sensuum loquitur Scriptura, aut Patres; sed ita, vt Filius sit sapientia Patris, quemadmodum & essentia Patris, & virtus, & veritas, & iustitia, quatenus per nativitatem accipit à Patre eandem omnino ipsius sapientiam, sicuti & essentiam, & virtutem, & veritatem, & iustitiam. Quod luculenter exponit idem Anselmus suprà cap. 45. aliàs 44. dicens: *Filium non solùm eandem habere essentiam cum Patre, sed hanc ipsam habere de Patre: vt hoc sit, Filius est essentia Patris, quod est, Filius est non differens essentia de Patris essentia, immo de Patre essentia. SIMILITER ERGO EST FILIVS PATRIS VIRTVS, ET SAPIENTIA, SEV VERITAS, ET IVSTITIA, &c* quatenus, nimirum, per nativitatem habet à Patre, eandem Patris virtutem, & sapientiam, & veritatem, & iustitiam. Vide eruditissimum Petavium lib. 6. de Trinitat. cap. 10. vbi fusè eas locutiones Patrum exponit, procul alienas à sensu opinionis contrariæ.

16 VRGETVR II. Si enim Pater intelligit per Filium, quamvis ex superabundanti, tanquam per sapientiam notionalem & relativam; vera erit illa propositio olim tradita ab Augustino: *Pater est sapiens sapientia genita*: sicuti iudicio eiusdem Augustini, & Anselmi suprà cap. 32. & 33. vera est hæc propositio, *Pater dicit se & omnem creaturam Verbo à se genito.* Atqui Augustinus priorem illam propositionem palam retractavit, vt vidimus suprà num. 11. & quidem veluti falsam (quod fusè ostendit Ruiz ex Patribus disp. 74.) posteriorem verò constanter docuit, vt vidimus in Scholijs ad loca allegata Anselmi. Non ergo Pater intelligit per Filium, adhuc ex superabundanti, tanquam per sapientiam notionalem & relativam.

(?)

(?)

SE-

SECTIO TERTIA.

Idem posterior ac recens dicendi modus, impugnatur multipliciter rationibus, præsertim ex Augustino & Anselmo erutis.

17 DEINDE Impugnatur idipsum multiplici ratione, solùm breviter indicata, & plerumque erutа ex doctrina Augustini & Anselmi latè tradita in superioribus. IMPRIMIS, Nulla perfectio simpliciter simplex est relativa, multò autẽ minùs multiplex in divinis personis; sed absoluta & vnica in ijs: vt fusè probatũ est suprà Disp. LXXIII. & admittunt etiã ij, qui relationibus divinis adscribunt perfectionẽ peculiarẽ. Non enim aiũt esse illã simpliciter simplicẽ, sed nec dicere id vlla ratione possunt, vt ibidem ostensum fuit latè, præsertim sect. 3. & 4. Alioqui personæ divinæ opponerentur inter se penes aliquam perfectionem simpliciter simplicem, quod planè repugnat huius definitioni, ac rationi formali; & præterea nullatenus cohæret cum eo quòd quælibet persona divina sit verus Deus, & proinde simpliciter infinita in omni genere perfectionis puræ & simplicis. Atqui sapientia, sicuti & scientia, & intelligentia, ex sua ratione formali importat perfectionẽ simpliciter simplicem: cùm per se loquendo sit melior ipsa, quàm non ipsa, & quàm omne cum ea pugnans: ideoque iuxta omnes Theologos convenit Deo absolutè, non eminẽter, vt fortitudo, aut temperantia; sed formaliter. Ergo sapientia, sicuti & intelligentia, & scientia, nullatenus est in Deo relativa, multò autem minùs multiplex reipsa in divinis personis.

18 CONFIRMATVR: Quia intellectus, & voluntas (idem dixerim de immutabilitate, æternitate, immensitate, omnipotentia, & alijs eiusmodi attributis) ex sua ratione formali importãt perfectionẽ simpliciter simplicẽ nullatenus cõveniunt Deo relativè, sed absolutè solùm, & absque pluralitate vlla in personis. Quod constat ex Symbolo S. Athanasij negantis tres æternos, immensos, omnipotentes; & ex communi sensu omnium Theologorum, quorum nemo ausus fuit in divinis asserere plures reipsa intellectus, aut voluntates, vel omnipotentias, adhuc relativè. Atqui non minùs sapientia, scientia, & intelligentia, ex sua ratione formali important perfectionẽ simpliciter simplicem, vt patet. Ergo nullatenus conveniunt Deo relativè, sed absolutè solùm, & absque pluralitate vlla in personis. Quare nullus est locus, vt Verbum vi suæ relationis personalis sit formalis sapientia, aut intelligẽtia, quâ Pater sapiat & intelligat; præsertim verò sapientia aut intelligentia realiter distincta ab alia personali sapientia aut intelligentia Patris.

19 DICES Fortè, iuxta sensum Auctorum contrariæ opinionis, solùm tribui Verbo sapientiam notionalem & relativã, virtualiter intrinsecè distinctam à sapientia absoluta & communi tribus personis; non autem præterea Patri aliam sapientiam notionalem relativamque, ac proinde realiter distinctam ab illa priore: atque adeò non sequi realem pluralitatem sapiẽtiæ in divinis, sed virtualem dumtaxat.

20 SED Contra. Imprimis enim, si qua ratio coegit Adversarios, vt attribuãt Verbo sapientiam notionalem, eadem cogere debet vt alteram quoque Patri attribuant. Quemadmodum enim iuxta rem ipsam, & communem phrasim SS. Patrum, præsertim Augustini & Anselmi, solus Filius dicitur & est sapientia genita, ita etiam solus Pater sapientia generans. Ergo quemadmodum ex parte termini geniti per intellectum asserunt sapientiam relativam personalem; sic etiam illam asserere debent ex parte principij generantis per ipsum intellectum. Nulla enim, vel apparens ratio est, vt intra sphæram vnius eiusdemque processionis per intellectum, sapientia exprimi debeat ex parte termini, quin etiam ex parte principij *communicantis termino quidquid est & habet*. Si autem tam ex parte principij intelligentis, quàm termini, adscribunt peculiarem & relativam sapientiam; necessum est hanc multiplicari reipsa in Patre & Filio: cuius oppositum videtur extorqueri ratione præiacta. *Deinde*. Quidquid sit de ἀκολουθίᾳ, seu *consequentia*, vt vulgò aiunt (neque enim licuit videre illorum lucubrationes de hac re, sed solùm audire aliquid in disputationibus publicis) vel ij reipsa multiplicant sapientiam notionalem in Patre & Filio, vel non. Si primum asserãt: tenentur directè respondere argumento præiacto. Si secundum dicant; colligitur exinde Filium esse sapientiorem Spiritu sancto, immò & Patre ipso, à quo totam suam sapiẽtiam accipit. Erit quidem sapientior Spiritu sancto: quia vltra communem & absolutam sapientiam, in quâ convenit cum eo, habebit ratione suæ hypostaseos aliam relativam & peculiarem, quæ proinde Spiritui sancto convenire non possit, nec ipsum denominare sapientem. Erit deinde sapientior Patre: quia vltra communem illam & absolutam sapientiam, habebit identificatam sibi soli sapientiam quãdam relativam & notionalem, quam proinde non identificet sibi Pater. Quisquis autem habet duplex genus sapientiæ sibi identificatum, videtur quoddammodo sapientior esse illo, qui alte-

alterum eorum ſolum identificat ſibi. Nec valet quidquam dicere, hinc ſummùm ſequi, Filium eſſe extenſivè ſapientiorem, non intenſivè. Quis enim non reputet abſurdum dicere, Filium vel extenſivè ſapientiorem eſſe Patre, à quo totam ſuam ſapientiam accipit, tanquam ab intelligente perfectiſsimo & comprehenſivo intelligibilium omnium?

21 QVÒD Si verò afferas cum Adverſarijs, Filium nequidem extenſivè ſapientiorem eſſe Patre, quoniam hic per ipſam relativam & perſonalem Filij ſapientiam ſapit & intelligit, non autem ſolùm per illam communem & abſolutam; non propterea difficultatem ſolvis. Sequitur enim ſaltem, Filium perfectiori modo ſapientem eſſe. Quia ex terminis perfectior ſapiendi modus eſt ſapere per identitatem, quàm per aliquid reipſa diſtinctum: vtpote cùm ſolum primũ ex ijs præferat perfectionem actûs puri, identificantis ſibi exercitium ſapiendi. Atqui in opinione contraria Filius relativè ſapit per identitatem, Pater verò relativè ſolum ſapit per aliquid reipſa diſtinctum nimirum, per proprietatem perſonalem Filij, quam aiunt eſſe formalem & relativam ſapientiam. Ergo Filius relativè ſapiens erit perfectiori modo, quàm Pater. Hoc autem abſurdum eſſe patet ex impugnatione proximè præcedenti: cùm omnis ſapientia, omniſque perfectio ſapientiæ, eiuſque modus communicetur Filio à Patre per intellectum; ac proinde debeat in ipſo pleniſsimè exiſtere, veluti in principio ſummè ſapiente ac perfectè comprehenſivo omnium eorum intelligibilium, ex quorum notitia procedit per ſe Verbum. Ergo de primo ad vltimum, non ideo Filius eſt Verbum, quia ratione ſuæ proprietatis perſonalis ſit ſapientia relativa, per quam Pater ex ſuperabundanti ſapiat; ſive præterea alia relativa ſapientia conveniat Patri ſecundùm ſuam proprietatem perſonalem, ſive non.

22 DENIQVE Refellitur idem poſterior dicendi modus: Quia repugnat omnino, Patrem eſſe verè & denominari ſapientem per ſapientiam relativam Filij. Etenim repugnat prædicatum quodlibet, ac proinde prędicatum ſapiendi, convenire Patri aliter, quàm deceat actum purum, prout diſtinctum ab omni intelligente finito & potentiali. Actum verò purũ, prout diſtinctum ab omni intelligente finito & potentiali, ſolùm decet ſapere per ſapientiam ſibi identificatam; non autem reipſa diſtinctã. Cùm igitur ſapientia relativa Filij, quam ij Auctores tuentur, ſit reipſa diſtincta à perſona Patris, repugnat ipſi vt per illam ſapiat. DICES, id non eſſe ex neceſsitate intelligendi, ſed ex ſuperabundantia. CONTRA. Ne hoc quidem modo poteſt Pater intelligere, niſi prout decet actum purum; ac proinde per identitatem cum ſapientia. Sic certè non ſolùm Deo abſolutè, ſed ſingulis etiam perſonis repugnat; vt ex ſuperabundantia conſtituantur potentes proximè intelligere, aut velle, omnipotentes, æternæ, aut immenſæ per aliquid à ſe reipſa diſtinctum, etiam relativum. PRÆTEREA. Omnis denominatio vitalis, ſeu phyſica, ſeu intentionalis, ac proinde denominatio ſapientis, debet eſſe intrinſeca ſubiecto, aut per informationem, aut per identitatem. Atqui ſapientia relativa Filij, quam ij Auctores tuentur, nõ eſt intrinſeca Patri per informationem, vt patet; nec per identitatem, cùm ſit ab eo realiter diſtincta. Ergo Pater non poteſt denominari intrinſecè vivens phyſicè aut intentionaliter, nec ſapiens vllo modo per ſapientiam relativam Filij. DICES, hanc eſſe intimam Patri ſecundùm περιχώρησιν, ſive circumineſſionem ſuprà Diſp. XCVIII. explanatam; id verò ſufficere, vt Pater per illam denominetur ſapiens. SED Contrà. Etiam Patri eſt intima per circumineſſionem filiatio, & ſpiratio paſſiva, ac Spiritui ſancto activa generatio Verbi; vti ibidem de omnibus divinis prædicatis concluſum fuit. Atqui non propterea Pater denominatur verè Filius, aut Spiritus; nec Spiritus ſanctus eſt aut dicitur activè generans: cùm hæ denominationes ſint relativæ & propriæ termini geniti ac ſpirati, aut principij generantis; ac proinde illi ſoli conveniant. Cùm igitur opinione Adverſariorum ſapientia notionalis ſit relativa & propria Filij, ac proinde relativè oppoſita Patri; nequit Patrem denominare ſapientem ratione circumineſſionis, ſed Filiũ tantùm. VLTERIVS. Si ratione ſolius circumineſſionis denominaret Patrem ſapientem, pariter ratione eiuſdem denominaret ſapientem Spiritum ſanctum. quod ipſi Adverſarij negant.

23 RATIO Autem à priori totius ferè doctrinæ præiactæ in eo nititur, quòd quidquid relativum cõvenit ſpeciatim vnicuique perſonæ, eſt peculiaris illius nota, & character, penes quem differt à reliquis, & ijs opponitur. Vnde ſolam illam perſonam denominare poteſt, non cæteras. Hinc eſt generatim quòd notiones ſingularum perſonarũ ſint propriæ vniuſcuiuſque, neque vlli alteri conveniant, aut denominationem præſtare poſſint: vt ſuprà Diſp. XCVII. expoſuimus. Vnde nec ratio Ingeniti, aut Patris, quarum vnaquæque eſt notio primæ perſonæ, convenire poteſt reliquis duabus; nec ſpiratio activa, quę eſt cõmunis Patri, & Filio, poteſt denominare ſpirantem Spiritum ſanctum; nec filiatio Patrem aut Spiritum ſanctum; nec huius proceſsio Patrem Filiumve. Cùm ergo relata opinio adſeri-

bat

bat Filio relativam & peculiarem sapientiam, ac proinde distinctam realiter à Patre & Spiritu sancto, & utrique relativè oppositam, ne quit illa constituere aut denominare ullo modo Patrem sapientem, sed Filium duntaxat. Mitto plura alia contra eandem opinionem, ex quibus nonnulla libavi suprà Disp. LXXXV. sect. 4. Mitto ulteriùs varios dicendi modos, qui excogitari facilè possent, ad occurrendum difficultati initio propositæ, & reddendum rationem, cur potiùs Filio, quam Spiritui sancto, conveniat propria ratio Verbi. Mitto, in quam quia quamvis ij facilè excogitarentur, fortasse faciliùs refelli possent, nec oportet immorari nimis in eiusmodi inventis proferendis, aut impugnandis. Veniamus itaque ad dirimendam verosimiliùs controversiam.

SECTIO QVARTA.

Prænotatis quibusdam observatu dignis, exponitur modus verosimilior ad occurrendum difficultati, reddendumque rationem, Anselmo & alijs Patribus cohærentem, vt potiùs Filio, quàm Spiritui sancto, conveniat ratio propria Verbi.

24 PRÆMITTO I. Verbum proprie & simpliciter in divinis non esse absolutum & essentiale, sed relativum, & proprium Filij. Quod latissimè probatum fuit suprà contra Durandū Disp. LXII. per totam, ex Conciliis, & Patribus, ac nominatim ex Anselmo, qui suprà c. 37. aliàs 38. loquens de Filio Dei inquit: *Verbum hoc ipsum, quod Verbum est, aut imago, ad alterum est: quia non, nisi alicuius, est Verbum, aut imago. Et sic propria sunt hæc alterius, vt nequaquam alteri coaptentur. Nam ille, cuius Verbum est, aut imago, nec imago, nec Verbum est.* Deinde cap. 45. aliàs 46. ait: *Liquet enim, Filium Dei esse verum Verbum.* Præterea cap. 63. aliàs 60. sic ratiocinando colligit: *Licet igitur vnusquisque seipsum, & omnes inuicem se dicant; impossibile tamen est in summa essentia esse Verbum aliud, præter illud, de quo iam constat quòd sic nascitur ex eo, cuius est Verbum, vt & vera eius dici possit imago, & verè Filius eius sit.*

25 PRÆMITTO II. Imaginis rationem esse etiam propriam Filij in divinis, nec ullo modo convenire Patri, nec etiam Spiritui sancto, simpliciter loquendo. Quod pariter cum communi Theologorum sententia docuimus suprà Disp. LXX. per totam, & palam tradit Anselmus priori loco ex nuper allegatis. Quin & supra cap. 55. aliàs 56. reddens rationem, cur potiùs Verbum, quàm Spiritus sanctus, sit Filius, huiusque origo vera generatio; illam reddit petitam ex notione imaginis, veluti propria & characteristica Verbi. Propterea enim ait ibi: *Sicut Verbum, mox vt consideratur, se prolem eius, à quo est, euidentissimè probat, promptam præferendo Patris imaginē: sic Amor apertè se prolem negat, quia dum à Patre & Filio procedere intelligitur non statim tam perspicuam exhibet se contemplanti eius, ex quo est, similitudinem.* Ex quo testimonio suprà Disp. XCV. iuxta mentem S. Doctoris fusè probavimus discrimen processionis Verbi à processione Spiritus sancti, atque adeò rationem propriam generationis divinæ, in eo sitam esse, quòd Verbum oriatur per intellectum infinitum ac perfectissimum, & vi eiusdem processionis intellectualis exprimat rationem imaginis, ac similitudinis perfectissimæ & adæquatæ in eâdem numero natura cum generante. Quod non convenit Spiritui sancto vi processionis suæ per voluntatem, quamvis reipsa & identicè terminus ipse per voluntatem productus, sit Deus, & eiusdem numero naturæ cum principio spirante. Verùm, vt monuimus suprà num. 4 adhuc suppositâ eâ sententiâ, persistit integra ratio dubitandi proposita ibidem, pluraque alia desiderantur ad solvendum illum nodum, difficilem sanè & irretitū.

26 PRÆMITTO III. Quæstionem hāc dupliciter dirimi posse. *Primò* iuxta sententiam frequentem Thomistarum, aliorumque plurium, à nobis etiam latè traditam disp. 90. de Anima, in qua Verbum vniversè loquendo comparatur ad intellectionem, veluti terminus *in quo* illa speculatur obiectum repræsentatum per speciem impressam; non autem veluti medium, *quo*, indistinctum reipsa ab intellectiones, & productum per actionem aliam ab ipsa. Quippe, vt ibidem exposuimus, eadem intellectus operatio secundùm rem, licèt distincta secundùm rationem, est simul dictio verbi, & contemplatio obiecti in ipso verbo producto. *Secundò* dirimi potest controversia iuxta opinionem contrariam, quæ, vt nuper diximus, nō distinguit reipsa verbum ab intellectione, nec vult illud esse medium *in quo*, sed solùm *quo* mens speculatur obiectum repræsentatum in specie impressa. Quæ sententia est valde conformis Anselmo, & minimè abhorrens à mente S. Thomæ: vt vidimus suprà Disp. LXII. num. 11. Verùm adhuc duplex sensus esse potest huius secundæ opinionis. Prior, vt ratio Verbi & intellectionis sit eadē prorsus vniversè loquendo, tam in creatis, quam in divinis, & vtrobique Verbum sit solù medium *quo*, non autem terminus, *in quo* mens contemplatur obiectum. Posterior verò, vt quamvis in creatis

tis Verbum sit solùm medium *quo*, in divinis tamen sit terminus per intellectionem productus, & *in quo* Pater contemplatur seipsum. Hoc posteriori sensu existimo debere loqui omnes Theologos contra Durandum, vt rationem Verbi propriam & personalem tueamur in divinis, prout tota illa Disp. LXII. explicuimus, quamvis aliter opinentur de Verbo & intellectione creata. Nam si Verbum in divinis sit ipsa intellectio absque vlla distinctione virtuali intrinseca; sicut illa simpliciter est in Deo essentialis & absoluta, non autem relativa, nisi ex adiuncto; ita etiam Verbum in divinis erit in Deo essentiale & absolutum; non autem relativum & personale, nisi ex adiuncto, sive *per quandam appropriationem*, vt loquebatur Durandus: cuius opinio ab omnibus alijs Theologis propterea gravi & multiplici notâ inuritur. Vt ergo certam & communem sententiam contra ipsum tueamur, oportet asserere, Verbum in divinis distingui virtualiter intrinsecè ab intellectione, tanquam relativũ & personale ab absoluto & essentiali. Ac sanè quemadmodum iuxta communem Theologorum sensum, suprà Disp. LXXIX. ex professo traditum & cõfirmatum, licèt personalitas in creatis sit absoluta, in divinis est solùm relativa, & virtualiter intrinsecè distincta ab omni prædicato Dei absoluto: ita etiam licèt ratio Verbi in creatis supponatur absoluta & indistincta omnino ab intellectione; in divinis est relativa, & ab omni prædicato Dei absoluto distincta virtualiter intrinsecè. Vnde existimo, quidquid sit de varietate illarum opinionum circa Verbum mentale creatum, omnes Theologos æqualiter debere loqui quoad Verbũ increatum, in ijs quæ pertinent ad hanc controversiam.

27 PRÆMITTO IV. Filiũ Dei, prout condistinctum à Spiritu sancto, oriri per intellectum paternum, non per voluntatẽ. Quod suprà Disp. LXXXVIII, ex professo stabilitum fuit contrà Durandum ex communi sensu Patrum, quorum testimonia plura illic exscripsimus, nec repetere opus est. Si verò ad stabiliẽdam eam doctrinam opus sit admittere distinctionem virtualem intrinsecam inter intellectũ & voluntatem divinam, quatenus per se & proximè conferunt ad discrimen vtriusque processionis; nihil in eo absurdi est: vt monui Tom. I. Disp. XXVII. n. 44. neque de hoc impræsenti disserendum est.

28 EA Verò doctrina communi supposita, præmittendum est rursus ex eisdem Patribus, Filium Dei, sive Verbum, non vrecũque oriri à Patre per intellectum, sed tanquam adæquatam ipsius imaginem, & plenissimè ipsum repræsentantem. Quod præsertim Anselmus non solùm indicat locis num. 24. & 25. exscriptis, sed etiam alijs, quæ subiungo. Suprà cap. 35. aliàs 34. ait: *Cum constet, quia Verbum consubstantiale est illi, & perfectè simile; necessario sequitur, vt omnia, quæ sunt in illo* (nimirum, in Patre) *eadem & eodẽ modo sint in Verbo eius.* Deinde c. 63. aliàs 60. inquit: *Restat igitur hoc solum Verbum illius solius esse, de quo nascendo habet esse, ET AD CVIVS OMNIMODAM SIMILITVDINEM EXISTIT.* Similiter in Proslogio cap. 23. ita alloquitur ipsum Patrem: *Non potest aliquid maius, vel minus te esse in Verbo tuo, quo teipsum dicis: quoniam Verbum tuum sic est verum, quomodo tu Veritas.* Scilicet, quidquid est in mẽte seu memoria paterna (vt vtamur vocabulis eiusdem S. Doctoris) fœcundata per essentiam divinam in ratione speciei intelligibilis, seu impressæ, vt communiter in Scholis loquimur; totum id perspicuè & explicitè repræsentatur in Verbo ex vi processionis perfectissimæ per intellectum, secundùm suam formalem rationem consideratæ.

29 PRÆIVERAT Anselmo in hac parte, vt in plerisque alijs, Magnus Augustinus, lib. 15. de Trinit. cap. 14 sub initium, dicens * Tanquam seipsum dicens Pater, genuit Verbum sibi æquale per omnia. Non enim seipsum integrè perfectèque dixisset, si aliquid minus aut amplius esset in eius Verbo, quàm in ipso. Ibi summè illud agnoscitur, Est, Est, Non, Non: & ideo Verbum hoc verè veritas est, quoniam quidquid est in ea scientia, de qua genitum est; & in ipso est. Quod autem in ea non est, nec in ipso est. * Similiter lib. contra Sermonem Arianorum cap. 26. ait: * Apostolus Paulus non virtutis Dei & sapientiæ imaginem, sed ipsum (Verbum) esse dicit Dei virtutem, & Dei sapientiam. Eo ipso igitur quòd imago Patris est Filius, virtus eius & sapientia est. Imago autem plena, atque perfecta; id est, non ab illo ex nihilo facta, sed de illo genita, nil minùs habet, quã ille, cuius imago est. Patris quippe imago summa, id est, ita similis, vt in ea dissimile aliquid non sit, Filius est vnicus. * Hæc ille. Verùm & ante ipsum Augustinum tradiderunt id Græci Patres, & imprimis Athanasius in Epistola de Decretis Nicænæ Synodi circa medium, vbi refellit blasphemiam illam Arij illudentis Catholicæ Ecclesiæ, & aientis: πολλὰ λαλεῖ λόγος ὁ θεός, ποῖον αὐτῶν ἆρα λέγομεν ἡμεῖς υἱὸν, καὶ λόγον μονογενῆ τοῦ πατρός; id est: *Multa verba loquitur Deus. Quodnam igitur ex istis verbis Filium & Verbum vnigenitum Patris dicimus?* Refellit autem blasphemum illum, quasi anguste cogitantem de Verbo Dei, perinde ac de verbis nostris prolatitijs, quorum vnicum non sufficit ad omnia repræsentanda aut

ex-

exprimenda: * Quasi vnum ex Deo Verbum nõ sufficiat (inquit) quod vniversam mundi ex voluntate Patris creationem, curamque & providentiam sustineat. Si enim Deus multa verba loquitur, hoc ipsum indicio est, in omnibus eius verbis esse quandam imbecillitatem. Contrà autem si vno Verbo vtatur, vt reverà vtitur, id eius potentiam, & Verbi ex eo nati perfectionem declarat. * Rationemque subdit: * Non enim multa verba sunt, ne vnumquodque eorum insufficiès habeatur; sed vnum Verbum, VT ILLVD SOLVM SVFFICIENS INTELLIGATVR. ET QVANDOQVIDEM VNVS EST DEVS, NECESSARIVM EST QVOQVE, VNAM ESSE IMAGINEM, QVÆ IPSIVS EST FILIVS. * Hucusque Athanasius vnicum in Deo Verbum, veluti adæquatam Patris imaginem, probat. Sed & clariùs & opportuniùs Basilius Homil. 16. in illud Ioannis, *In principio erat Verbum*, ita loquitur: * Cur Verbum? QVONIAM IMAGO EST GENITORIS, TOTVM IN SE MONSTRANS GENITOREM, nullam inde partem deducens, & perfecta in se existẽs: quemadmodum ferè Verbum nostrum, quod totius nostræ cogitationis imaginem refert. * Similiter Cyrillus Alexandrinus lib. 1. Thesauri cap 7. inter medium & finem ait: * Intelligendum est, sic ex Patre natum Filium, vt sapientiâ ex mente, quæ quoddammodo esse à mente per expressionem ipsius videtur, & in ipsa verè est. Nec defluxum passa est mens aliquem, quia sapientiam genuit: SED TOTA MENS IN SVA NATVRA CONSERVATA, ET TOTA SAPIENTIA DEPINGITVR, ET IN EA VIDETVR. * Hucusque clarissimus ille Doctor.

30 QVARE Verbum divinum, ex propria Verbi ratione, & vi peculiaris processionis suæ, oritur tanquam imago perfectissima per intellectum paternum, veluti plenissimè & adæquatè exprimens per modum termini, quidquid est ex parte principij dicentis, seu generantis: atque adeò non solùm repræsentat Patrem ratione essentiæ sibi communicatæ (hoc enim commune etiam est Spiritui sancto) sed etiam ratione suæ proprietatis personalis, quæ intra suam rationem formalem habet vt sit vivida repræsentatio obiecti & principij, veluti terminus directè spectans ad genus aut quasi genus repræsentativum; ad eum ferè modum, quo Verbum mentale in creatis secundùm suam peculiarem differentiam habet repræsentare intelligibiliter obiectum, quod mediante sui specie impressa concurrit per modũ principij ad exprimendum illud, sive tanquam medium *in quo*, vt frequentiùs Thomistæ volunt, sive tanquam medium *quo*, vt alij existimant. Vtrâvis enim opinione in creatis supposita, certum est, verbum penes suam peculiarem rationem habere vim formæ, imaginis, aut termini intelligibilis, directè repræsentantis principium & obiectum, ex quo procedit. Meliùs tamen id explicatur iuxta priorem sententiam, in quâ verbum creatum comparatur ad cognitionem nostram veluti terminus ipsius, & intelligibilis imago rei cogitatæ. Sic ergo inteIligere debemus, Filium Dei, prout distinctum à Spiritu sancto, habere propriè rationem Verbi. Non enim solùm vi processionis suæ per intellectum oritur in similitudinem naturæ, estque propterea Filius, vt explicatum fuit suprà tota Disp. XCV. verùm etiam vi eiusdem processionis per intellectum oritur tanquam imago intentionalis, per suam proprietatem personalem & relativam repræsentans totum Patrem, & quidquid in eius mente, seu memoria fœcunda, existit intelligibiliter ac per se pro priori originis ad existentiam ipsius Verbi. quod planè indicant testimonia allegatorum Patrum, & ampliùs confirmabimus sect. sequenti.

SECTIO QVINTA.

Eadem peculiaris ratio Verbi in Filio secundùm suam proprietatem personalem, sub ratione imaginis, termini, aut formæ directè spectantis ad genus intentionale, seu repræsentativum, confirmatur multipliciter ex sacris litteris, testimoniisque Patrum, & rationibus. Difficultates in oppositum solutæ.

31 AC Primò quidem sententia nostra num. proximè præcedenti explicata, est maximè cohærens sacris litteris: in quibus solus Filius dicitur εἰκὼν, μορφὴ, χαρακτὴρ, εἶδος: id est, *imago figura, character, & species* Patris. Primum enim nomen ex ijs tribuitur Filio 2. Corinth. 14 v. 45. Colossensium 1. v. 4. secundum verò Philipp. 2. 6. tertium Hebræorum 1. v. 3. quartum denique Ioannis 5. v. 37. prout monet Cyrillus lib. 12. Thesauri & colligit ex verbis Christi eo loco contra Iudæos, aientis: οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε πώποτε, οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἑωράκατε. id est: *Neque vocẽ eius vnquam audistis, neque speciem eius vidistis.* Ex quibus colligit Cyrillus: *Hæc ergo omnia Filius est, vox, species, & Verbum Patris. Quod si species est, perspicuum est etiam imaginem esse & characterem* Porrò, vt inquit Chrysostomus, Hom. 2. ad Hebræos, ἐνταῦτα ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἀπαραλλάκτου λόγου· οὐ γὰρ χαρακτὴρ, τὸ ὅμοιον κατὰ πάντα. id est, ἐν

loco character nullam ab eo discrepantiam esse significat, cuius est character, at per omnia similem esse. Cùm verò ea nomina soli Filio asserantur in Scriptura, oportet vt ipsi conveniant secundùm proprietatem personalem, quâ differt à duabus reliquis personis, & nominatim à Spiritu sancto. Ergo Filius Dei ratione proprietatis suę personalis, quâ à reliquis differt, importat rationem imaginis, figuræ, characteris, & speciei repræsentantis Patrē. Cumque ea omnia spectent ad genus intentionale, seu repræsentativum; colligitur demum, Filio Dei speciatim convenire rationem propriam Verbi, quatenus secundùm hypostasim, seu proprietatem personalem, importat rationem imaginis, seu speciei, spectantis ad genus intentionale, seu repræsentativum.

32 DICES: Proprietas personalis Filij non est similis proprietati personali Patris, cùm altera sit filiatio, altera paternitas; quæ planè differunt penes proprias rationes formales: vt prior sit ἀγέννητος, seu principij expers; altera à principio. Ergo Filius nequit esse imago, aut species repræsentativa Patris, penes suam proprietatem personalem, sed tantum secundùm essentiam, quam accipit media generatione.

33 RESP. Proprietatem personalem Filij esse similem intentionaliter, seu intelligibiliter, proprietati personali Patris; quāvis *in esse rei* differat ab illa. Id verò sufficit ad rationē imaginis in esse intelligibili, sive speciei expressæ. Sic certè verba mentalia, seu species expressæ quorumlibet obiectorū reipsa substantialium, sunt ipsorū imagines, seu species aut similitudines in esse intelligibili, quāvis ab ijs differant *in esse rei*, veluti accidens à substantia. Itaque ad rationem imaginis & speciei eiusmodi sola prior similitudo exigitur, non item posterior, nec in creatis, nec in divinis; quamvis alioqui conditio peculiaris archetypi secundùm realitatem differat à realitate ipsius imaginis, quatenus hæc importat habitudinem ad principium sui, quo illa caret. Quæ doctrina & solutio manifestè traditur à Damasceno, qui ita definit Imaginem vniversè, & deinde speciatim rationem Imaginis exponit in Filio seu Verbo Dei: ἐστὶν ὁμοίωμα χαρακτηρίζων τὸ πρωτότυπον, &c. id est, *Imago est similitudo sic exprimens exemplar, vt nonnullam ab eo differētiam habeat. Non enim in omnibus imago assimilatur archetypo. Proinde imago viuens, naturalis, & nullā re discrepans inuisibilis Dei Filius est, totum in se ferens Patrem, omnimodam cum eo habens identitatem, ac solo eo discrepans, quod est à principio.*

34 INSTABIS, Filius vi naturæ per generationem sibi communicatæ est similis intelligibiliter seu intentionaliter Patri, & non solùm naturaliter: cùm eadem natura divina sit forma intelligibilis, non solùm ex parte principij, quatenus fœcundit intellectum Patris ad concipiendum & generandum Verbum, sed etiam ex parte termini producti seu intellecti. Et priori quidem sensu dicitur à Theologis exercere munus speciei impressæ, posteriori autem speciei expressæ, sive Verbi communiter & essentialiter dicti; atque vtrumque quidem ex vi prædicati absoluti & communis tribus personis. Ergo Filius præterea secundùm proprietatem relativam & personalem non est similitudo aut imago intentionalis relatè ad Patrem: cùm totum id habeat plenissimè & perfectissimè ratione essentiæ. Sic certè ratione personalis proprietatis non exprimit Deitatem, æternitatem, immensitatem, immo nec sapientiam formalem, vt suprà arguebamus: quoniam ea omnia habet ratione communis essentiæ.

35 RESP. Concesso antecedenti, negando consequentiam: quoniam iuxta sacras litteras, Concilia, & Patres allegatos Dist. LXII. & LXX. per totas, Filio Dei non solùm conveniunt prædicata absoluta & communia alijs personis, sed etiam peculiaris & personalis ratio Verbi, atque Imaginis, & speciei. quod & nuper audivimus ex Apostolo, & ex verbis ipsius Christi n. 31. allegatis. Vnde præter intelligibilitatem illam communem reliquis, & eam nominatim, quæ à plerisque Theologis appellari solet in divinis Verbum cōmuniter & impropriè dictum, debet habere aliam virtualiter intrinsecè ab ea distinctam, & relativam, quæ constituat ipsum in ratione propria Verbi, Imaginis, & speciei intra genus repræsentativum. Nec par ratio est de Deitate, æternitate, immensitate, aut sapientia formali: quoniam ea omnia ex sua formali ratione sunt absoluta, & summùm relativa ex adiuncto, vt vidimus suprà n. 13. ex Magno Augustino. ac proinde nequeunt covenire Filio ratione peculiaris hypostaseos, sive proprietatis personalis; sed solùm ex vi essentiæ communis. Cæterum ratio Verbi propriè dicti, sicuti & Imaginis, & speciei, est in divinis dumtaxat peculiaris & propria Filij: ac proinde non debet ipsi competere ratione solius essentiæ, sed præterea aut maximè ratione proprietatis relativæ. Ergo & ratione eiusdem proprietatis debet importare & exprimere aliquid spectans directè ad genus intentionale aut repræsentativum, non qualecumque aut commune, sed relativum & peculiare: sicuti & ratio Verbi, & Imaginis, & speciei, in Filio, peculiaris & relativa est. Vnde Augustinus lib. 7. de Trinit. cap. 2. ait: *Eo quippe Filius,*

lius, quo Verbum, & eo Verbum, quo Filius. Itaque ipsa personalis proprietas Filij in divinis, vltra rationem Imaginis naturalis, exprimit rationem Verbi, quæ planè spectat ad genus intentionale, sive repræsentativum.

36 CONFIRMATVR Probatio præcipua ex ijs Scripturæ locis, in quibus Filius Dei, iuxta interpretationem Patrum, dicitur *πρόσωπος θεοῦ*, id est, *Vultus*, vel *facies Dei* sicuti & *εἶδος θεοῦ*, *species Dei*. Quibus denotatur in Filio Dei repræsentario vivida & manifesta Patris secundùm suam proprietatem personalem. Verùm præterea illustris locus est c. 7. Sapientiæ v. 26. vbi de Filio Dei dicitur: *Candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula, & imago bonitatis illius.* Vbi quòd apud Vulgatum Interpretẽ redditur *Candor*, Græcè est *ἀπαύγασμα*, id est, splendor, sive explendescentia. Sicuti enim splendor apertissimè & statim repræsentat lucem, à qua procedit; sic Filius Dei, veluti lumen de lumine, secundùm suam hypostasim repræsentat æternã lucem Patris, à quâ oritur. Ideoque Basilius lib. 2. contra Eunomium ita exponit eadem verba: *Totum Patrem in seipso Filius, vt imago genita, & splendor maiestatis Dei, repræsentat, ex tota eius maiestate resplendens.* Dicitur præterea *Speculum sine macula.* Quod idẽ Basilius sic oportunè exponit in Epist. ad Gregorium Nyssæ Antistitem fratrem suum: * Perinde atque in speculo quodam puro, qui impressam illi formam considerat, evidentem habet imaginari vultus cognitionem: ita & qui Filium cognoscit, paternæ simul hypostaseos characterem per Filij cognitionem in corde suo iam suscipit, ita vt hypostasis Filij instar formæ ac faciei sit paternæ cognitionis. Quid illustrius, aut aptius, ad ostendendum, ipsam proprietatem hypostaticam Filij esse repræsentativam Patris instar speculi lævissimi, tersissimi, & nitidissimi? Hæc autem omnia planè spectant ad genus intentionale, sive repræsentativum. Ergo ipsa hypostatica proprietas Filij spectat ad idem genus, aut quasi genus. Dicitur denique *Imago bonitatis illius*, sicuti ab Apostolo suprà n. 31. allegato: quoniam, præter ea, quæ nuper audivimus ex Basilio, ratio imaginis propria ipsius Verbi est, & nequaquam communis Spiritui sancto, nam, vt inquit Anselmus suprà cap. 55. *Sicut Verbum, mòx, vt consideratur, se prolem eius, à quo est, euidentissimè probat, promptam præferendo Patris imaginem: sic Amor apertè se prolem negat: quia dum à Patre & Filio procedere intelligitur, non statim tam perspicuam exhibet se contemplanti eius, ex quo est, similitudinem.* Vnde (quod maximè observatum velim) Verbum Dei, prout distinctum ab Amore, sive Spiritu sancto, vi suæ processionis non solum oritur vt imago naturalis & Filius; sed etiam vt Verbum & imago intentionalis, exprimens intelligibiliter, & per modum termini, totum principium à quo oritur.

37 DICES: Vt Filius discernatur à Spiritu sancto, sitque præ illo imago perfectissima Patris, sufficit quòd vi suæ processionis per intellectum, oriatur in similitudinem naturæ: quod nullatenus cõvenit Spiritui sancto, procedenti per voluntatem: vt fusè ostensum fuit à nobis suprà Disp. XCV. per totam, & antea Disp. LXX. vbi docuimus, rationem Imaginis esse propriam solius Filij. Ergo ad id stabiliendum nulla est necessitas asserendi, proprietatem ipsam personalem Filij habere rationem imaginis, seu spectare ad genus repræsentativum, quod appellant intelligibile, vel intentionale.

38 RESP. Filium Dei non solùm discerni à Spiritu sancto, quà Filium, sed etiam quà Verbum est: cùm vtrumque id sit proprium ipsius. Porrò quà Filius sufficienter discernitur à Spiritu sancto per rationem imaginis naturalis procedentis per intellectum perfectissimum, in similitudinem naturæ. Cæterum quà Verbum est differre debet ab eodem Spiritu sancto per rationem imaginis intentionalis, seu habentis ex sua proprietate personali & relativa, repræsentare & exprimere *intelligibiliter* ipsum principium intelligens adæquatè sumptum, à quo oritur.

39 Ratio autem à priori totius doctrinæ præiactæ, quâ prorsus convincor ad illam asserendam, quamvis posset ampliari plurimùm & illustrari ex dictis latè vtraque illa Disp. LXXII. & LXX. potest nunc breviter præstringi sub hanc differendi formulam. Omnis ratio Verbi propriè & simpliciter dicti, importat explicitè aliquid de genere repræsentativo, seu intentionali. Atqui Filius Dei secundùm proprietatem suam personalem & relativã habet rationem Verbi propriè & simpliciter dicti. Ergo secundùm eandem proprietatem personalem & relativã importat explicitè aliquid de genere repræsentativo seu intentionali. Cõsequẽtia est legitima. Maior propositio est certa apud omnes Philosophos & Theologos, sive qui distinguunt Verbum mẽtis in creatis reipsa ab intellectione, & virtualiter intrinsecè in divinis; sive qui in creatis volunt eandem esse reipsa intellectionem cum Verbo. Omnes enim ij rationem formalem Verbi mentalis constituunt in specie expressa directè spectante ad genus intentionale vel repræsentativum. Minor autem est pariter certa & communis apud Theologos contra Durandũ, cuius opinio male audit, & ab ijs multiplici ac gravi notâ in-

situs

ritur. Et certè niſi ratio Verbi conveniat Filio Dei, etiam penes proprietatem perſonalem, & relativam, nullus eſt locus vt præ Spiritu ſancto ſit propriè & ſimpliciter Verbum: cùm ea, quę ipſi conveniunt ratione ſolius eſſentiæ, non propria ipſius, ſed communia ſint, vel ſummũ appropriata, vt Durandus loquitur. Statuto verò iam integro ſyllogiſmo, pergo vlteriùs. Omne quod directè ſpectat ad genus intentionale, ſive repræſentativum, aut eſt ſpecies impreſſa ſe habens ex parte principij ad intelligendum; aut expreſſa ex parte medij *quo*, vel termini *in quo* mens ſpeculatur obiectum, quamcumque demum opinionem Philoſophorum ſequamur, iuxta dicta num. 26. Atqui Filius Dei ſecundũ proprietatem ſuam relativã & perſonalem ſpectat directè ad genus intentionale, ſeu repræſentativum, vt ſuperiori ſyllogiſmo concluſimus. Ergo ſecundùm proprietatem eandem relativam & perſonalem aut importat rationem ſpeciei impreſſæ, aut expreſſæ, ex parte medij *quo*, vel termini *in quo*, mens paterna ſpeculatur obiectum. At non habet rationem ſpeciei impreſſæ, iuxta omnes. Ea quippe ſolùm convenit eſſentiæ divinæ, quatenus fœcundanti intellectum paternum. Non etiam ſpeciei expreſſæ, veluti medij *quo* Pater intelligat vel ſpeculetur ſeipſum, ſive ex indigentia, ſive ex ſuperabundantia: vt probatum fuit latè ſect. 2. & 3. Supereſt igitur, vt Filius ſecundùm ſuã proprietatem relativam & perſonalem ſpectet ad genus intentionale ſeu repræſentativum, veluti ſpecies expreſſa, aut terminus, *in quo* Pater æternus contemplatur totum ſuæ mentis obiectum. Itaque ſolus Filius habet rationem Verbi: quoniam præ Spiritu ſancto habet, non ſolùm vt ſit Imago naturalis; ſed etiam intentionalis, ratione ſuæ hypoſtaſeos relativæ & peculiaris; in quâ, vt vivido ſpeculo, facie, ac ſpecie expreſſa, Pater intuetur ſeipſum, & omnia intelligibilia. nam ſicuti omnia illa dicit Verbo ſuo, iuxta phraſim SS. Auguſtini, Anſelmi, & Thomæ: ita omnia illa exprimuntur & ſpeciatim repræſentantur in ipſo Verbo. Plura alia ex Diſputationibus allegatis LXII. & LXX. petenda erunt, quæ huc directè ſpectant.

40 QVÆCVNQVE Verò hactenus diximus circa myſterium adeò ſublime & inacceſſum, ſi vera, ſi cohærentia Catholicæ & Romanæ Fidei, ſi Concilijs ab Eccleſia probatis, & Sanctis Patribus conſona; in gloriam & honorem nominis Tui cedant, ô ſumma & indiviſa Trias, Pater, Fili, & Spiritus ſancte, æternum & incommutabile Numen, omniumque bonorum fons inexhauſte: vt idipſum habeant pro fine, quod habuere principium. Deſerviant etiam, pijſsime Domine, in aliquam vtilitatem Eccleſiæ tuæ laborantis tot calamitatibus, & tot hæreſum monſtris, etiam contra hoc myſterium, olim hodieque impetitæ. Proſint quoque ex ſuperabundantia bonitatis tuæ, quamvis abſque vllo merito meo, ad fidem tuã altiùs ac vividiùs mortalium cordibus infigendam; illam, inquam, fidem, quæ mortua non eſt, ſed per dilectionem operatur. Quotquot verò errata fuerint in hiſce ſcriptis, mea ſunt; & plura adhuc, immo crebra eſſent, niſi te docente ac dirigente. Quotcumque tamen fuerint, ea inducere paratus ſum, & indicta haberi volo, ubi primùm veritas apparuerit; interim à te veniam petens audaciæ meæ in tractandis rebus adeò divinis: quibus tradendis & in lucẽ proferendis, quàm impar & indignus ſim præ cæteris hominibus, tu nõſti Domine, ante quem innumera peccata mea confiteor ſupra numerum arenæ maris, & ignorantias meas, & errata totius vitæ. Sed, vt cum fidelibus ſervis tuis Davide & Bernardo finiam, cùm introiero in potentias meas, nolo recordari iuſtitiæ tuæ ſolius: quoniam abyſſus abyſſum invocat: abyſſum luminoſam abyſſus tenebroſa, abyſſum miſericordiæ abyſſus miſeriæ. Sit etiã in qualemcumque gloriam Deiparæ Virginis, & Sanctorum tuorum, præſertim Auguſtini, Anſelmi, & Thomæ; quos potiſsimùm duces habui, & de cætero habere exopto: hoc enixè ab infinitæ miſericordia tua orans, vt ſemper & vbique dones, & quæ docuerunt, intellectu conſpicere; & quæ egerunt, imitatione complere.

OMNIA SVB CORRECTIONE S. ROMANAE CATHOLICAE ET Apoſtolicæ Eccleſiæ.

IN-

INDEX ALPHABETICVS RERVM, ET VERBORVM MEMORABILIVM,

IN QVO *D.* SIGNIFICAT DISPVTATIONEM, *C.* CAPVT S. ANSELMI, *N.* NVMERVM VNICVIQVE FERE PARAGRAPHO PRAEFIXVM.

A

ABBATIS Ioachimi censura in Magistrum Sententiarum, eiusque interpretatio, explosa in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. d.81. num 21. & seqq. Eiusdem Ioachimi opinio plurimùm distat à sententia Durandi, ibidem.

Absoluta prædicata in divinis an sint priora notionalibus, seu relativis, & quo sensu, d.69.n.33. & seqq. Proprietates constitutivæ personarum divinarum an sint absolutæ, an potiùs relativæ, d.79. per totam.

Accidens an possit assumi immediatè à Deo, d.75.n.94. & 95.

Actiones immanentes, an sint steriles, d.60. n.40. & 41. Actio productiva an supponatur semper propriori ad relationem, d.80.n.34. & & seqq.

Æones conficti à Valentino & Marcione, d.82.n.41.

Æqualitas personarum divinarum summa, d.73. n.6.7. & 8. Duæ aut tres personæ non sunt aliquid perfectius, quàm singulæ, nec essentia, quàm vna ex personis. Ibid An cum æqualitate illatũ cohærear, quòd vnaquæque importet propriam ac relativam perfectionem. Ibid. n. 16. & seq vsque ad n. 30. An Filius sit omnino æqualis Patri secundùm dignitatem personalem. an potiùs quoddammodo inferior, d 73.n.60 & seqq.

Æternitas nullam pluralitatem subit in divinis personis, d.74.n.25. & seqq.

S. Agatho Papa an definierit processionem Spiritus S. ex Filio, d 92.n.

Agathonis Carmina quædam laudata ab Aristotele, d.65.n.53.

Ἀγένητον, & ἀγέννητον, differunt sicuti increatum, & ingenitum: ideoque prius asseritur Catholicè de Verbo divino, secundum negatur, d.82.n.24. & d 83.n. 44.

Aliquid, prout est nomen transcendens, an multiplicetur in divinis, iuxta numerum personarum, disp 71. n 45. & seqq.

Alogiani hæretici, quinam d.57 n.5.

Ambrosius clarissimus Ecclesiæ Doctor sæpissimè allegatur decursu Operis. Illustris quidam eius locus contra omnes hæreticos Trinitatis hostes, d.57. n.22.

Amor an sit in Deo erga creaturas possibiles, isque necessarius, aut liber, disp 66 per totam. Amor efficax auxiliorum sufficientium peccatori, an, & quo sensu sit amor salutis ipsius, ibid.n.52. & seqq. latè.

Amor Patris & Filij, quonam sensu dicatur & sit Spiritus sanctus, d.86. per totam. Amori divino an conveniat nomen τοῦ ἔρωτος, 16. num. 5.

Amor an rectè probetur in Deo erga seipsum ex intelligentia, quâ se novit, d.87. per totam. Vbi an sit possibilis creatura intelligens, quæ sit incapax amandi. Amor cuiuslibet obiecti necessariò supponit illius notitiam. Ibid sect. 3. Amor Patris & Filij, eiusque magnitudo explanata, ibid. sect.4.

Angelus an viribus naturæ potuerit cog-

noſcere myſterium Trinitatis, ſaltem probabiliter, d 51. ſed præcipuè num. 46. An eius natura diſtinguatur reipſa à ſubſiſtentia, d. 75. num. 18. & ſeqq. In Angelis eſt vnica compoſitio ex eſſentia & exiſtentia, in cæteris verò præterea ex materia & forma, diſp. 76. num. 11. & ſeqq. Inde probatur, exiſtentiam creatam non diſtingui reipſa à ſubſiſtentia. Ibidem latè. Angeli in varios ſexus diviſi putabantur ab Ethnicis, diſp. 82. num. 44.

Anomoei hæretici omnium peſſimi contra myſterium Trinitatis, diſp. 54. num. 14. Quædam illorum inſania reiecta, diſp. 51. num. 2.

Anſelmi innumera teſtimonia allegantur & illuſtrantur toto decurſu Operis, & tertio quoque verbo: vt propterea ſuperacaneum videatur indicem illorum texere.

Anſelmus cenſet, myſterium Trinitatis ſolo lumine naturali non poſſe demonſtrari, diſp. 51. num. 13. Qua methodo & ordine illud tradiderit, ibid. num. 47. Qualiter accipienda quædam eius ratio ad probandum Verbum æternum & conſubſtantiale Deo, diſp. 57. num. 14. 15. & 16. Eius delectatio mira in ſpeculandis & inveniendis veritatibus diuinis, d 83. n 8.

Antonij Magni viſio admiranda, & certa prædictio Arianæ hæreſeos, d. 55. n. 23.

Apollinarius Hæreſiarcha, quis & qualis genij, d. 54 n. 37. & d. 55. n. 38. Damnatus in I. Synodo Conſtantinopolitana, quòd ſolidam divinitatem Spiritui S. negaſſet, ibid. num. 39. & ſeqq.

Archimedis delectatio mira in ſpeculandis veritatibus mathematicis, d. 83. n. 8.

Ariſtotelis monitum præ oculis habendum differenti circa res divinas, d. 51. n. 47. Qualiter loquutus fuerit de mente divina, d. 52. n. 7.

Arius Hæreſiarcha peſtilentiſsimus adverſus Trinitatis myſteriũ, quiſnam fuerit, d 54. n. 9. Eius hiſtoria, artes, doli, damnationes variæ in Concilijs, ibid. & ſeqq. latè Summa hæreſeos ipſius, ibid. n. 11. & 12. Scripſit librum vilem & crapulariũ, quem THALIAM inſcripſit, ibid. Eius præcipua hæreſis in varias ſectas diviſa, d. eâdem 54. n. 13. & 24. Ab Orco revocata ſæculo præced. & à quibus, ib. n. 15. & ſeqq. Damnata in Concilio Nicæno, d. 55. n. 4. & ſeq. latè. Arij tetrrima mors, ib. num. 20. Eius conditio, genius, forma, converſatio, ac mores, ibid. num. 21. Scripta impura & bacchanalia, ibid. & num. 22. Eius perfidia & execranda hæreſis divinitus prævisa à Magno Antonio, & prædicta, d. 55. num. 23. ſimiliterque à S. Petro Alexandrino, ibid n. 24 An etiam à Sibylla Erythræa, num. 25. Quot malorum cauſa ille extiterit, n. 26. & 27. Eius blaſphemia contra Verbum divinum, d. 57. n. 5.

Athanaſij difficilis locus expenditur, diſp. 51. num. 32. & ſeqq. Eius laudes ſparſæ, & loca explanata ſæp ſimè in decurſu Operis. Defenſor præcipuus Homoûſij, diſp. 54. & 55. Pro Spiritus ſancti divinitate & conſubſtantialitate primus è Patribus palam vexillum erexit, d. 55. num. 41.

Auguſtinus laudatur paſsim decurſu Operis eiuſque teſtimonia innumera illuſtrantur. Vide præſertim diſp. 51. num. 47. Ingeniorum aquila, & quo nihil ſublimius inter Doctores. Ibid. Interpretatur quædam Virgilij carmina, quaſi de Chriſto Domino loquutus fuerit, diſp. 53. num. 30. Quid ſentiat de Sibyllis, præſertim de Erythræa, ibidem & n. 31. & n. 47.

Avto, vbi præponitur alicui nomini, & componit cum illo, quid ſignificet apud Græcos, d. 83. n. 56.

Autotheani hæretici quinam, & eorum ſenſus atque impugnatio multiplex, d 84. ſect. 3. & 4.

Auxiliorum ſufficientium amor, an ſit amor ſalutis peccatorum, & quo ſenſu, d. 66. num. 52. & ſeqq.

B

BASILIVS Magnus ſæpiſsimè laudatur decurſu Operis, eiuſque plurima teſtimonia explanantur. Qualiter ſe geſſerit circa profitendam Spiritûs ſancti divinitatem, & quid de illius diſpenſatione ad tempus ſenſerint alij Patres, d. 55. n. 41. 42. 43.

Beatitudo eſſentialis an competeret videnti eſſentiam divinam ſine perſonis, aut vnam perſonam ſine alia, d. 66. per totam. An illa ſupponatur in perſona Patris pro priori originis ad generationem paſsivam Verbi, ibid. num. 33. & ſeqq.

Bellarminus Cardinalis doctiſsimus ac pijſsimus ſæpe laudatur in hoc Opere, præſertim in Diſputationibus Dogmaticis contra hæreticos.

Bernardus Eccleſiæ Doctor, verè admirandus, non ſolùm ob inſignem ſanctitatem, ſed etiam propter ſubtilitatem ingenij, cum ſumma eloquentia coniunctam, allegatur, & laudatur ſæpe, præſertim in ijs quæ ſpectant ad Acta Concilij Remenſis ſub Eugenio III.

Beſſarion Cardinalis doctiſsimus, vnus è Græcis Patribus, qui convenerunt ad Concilium Generale Florentinum, allegatur ſæpe in hiſce Commentarijs: præcipuè, d. 79. n. 10.

Bibliotheca Magna Veterum Patrum editionis Aniſſonianæ anni M.DC LXXVII. ſæpe allegatur in hoc Opere iuxta ſeriem Tomorum & ſæculorum, in quibus ſinguli ex ijs floruerunt.

Boëtius insignis Philosophus ac Theologus, sæpe laudatur in hoc Opere, præsertim quoad ea, quæ scripsit de mysterio Trinitatis.

Bonitas, seu perfectio, an conveniat creaturis possibilibus, disp. 66. num. 9. & seqq. latè: atque iterum num. 73. & seqq.

Bonitas, seu perfectio, an sit triplex reipsa in divinis personis, disp. 73. per totam. Bonitas & perfectio multipliciter vsurpata, ibid. num. 9. & 10. Non multiplicatur in divinis personis, ibid. num. 12. & seq. latè.

Bruno, alias Leo IX. Papa, Benedictinus, quantæ sanctitatis vir, & qualiter lacessitus à Græcis ob assertam processionem Spiritus S. ex Filio, d. 90. n. 15.

Bullingerus hæreticus Sacramentarius, Trinitatis impugnator, disp. 54. n. 20.

Byzantium vrbs terræmotu horribili quatitur, & divinitus ab eo liberatur, disp. 58. num. 37.

C

CALVINVS An erraverit circa mysterium Trinitatis, disp. 54. num. 18. & disp. 58. num. 34. Eius irreligiosa locutio derogans æqualitati perfectæ Patris & Filij secundùm divinitatem, disp. 73. num. 8. An tradiderit hæresim Autotheanorum, disp. 83. num. 32. & seqq. Duram putat formulam Symboli, *Deum de Deo*, disp. 82 n. 9.

Catholici qualiter nos gerere debeamus differentes cum infidelibus circa veritatem mysterij Trinitatis, disp. 51. num. 48. Qualiter differentes & loquentes de Deo vniversè, disp. 56. num. 2. & seqq.

Causa an possit comprehendi, non cognitis omnibus effectibus possibilibus ipsius, d. 66. num. 12. & seqq. itemque num. 19. & seqq.

Christianus Lupus in Scholijs ad Concilia sæpe allegatur, & interdum probatur eius doctrina, aut refellitur.

Chrysostomus insignis Ecclesiæ Doctor sæpe allegatur, & varia eius loca explanantur decursu Operis.

Christi Domini humanitas caret illa subsistentia, sive personalitate positiva, quam alioqui habuisset extra Verbum, disp. 75. sect. 2. & seqq. Quomodo in eo salvetur veritas duplicis naturæ integræ cum proprietatibus vniuscuiusque illarum, si caruit personalitate positiva, quam alioqui esset habiturus, ibid. sect. 7. ferè per totam. Quo sensu iuxta Patres persona divina personam consumpserit, ibid. num. 76. 86. & 87. Humanitas Christi cur violenta non sit, quamvis careat personalitate creata, ibid. num. 89. & 90. An reddatur subsistens à personalitate Verbi, prout communiter dicere solent Theologi, disp. 75. sect. 9. per totam.

Christus Dominus eiusque vita, miracula, & passio, ac vera divinitas, an fuerint à Sibyllis prædicta, disp 53 latè & ex professo. An etiam à Virgilio, ibid. num. 22. & seqq. vsque ad 30. Admiranda quædam Sibyllarum vaticinia de Christo, ibid. num. 35. & seqq. aliud testimonium illustre Ciceronis de ipso ex Oraculis Sibyllarum, ibid. num. 40. Aliud Calpurnij Poetæ, ibid. Ara inscripta ad Augusto Cæsare Primogenito Dei Filio, id est, Christo, ibid. n. 42.

Circuminsessio personarum divinarum exponitur. disp. 98 vide infrà verbo περιχώρησις.

Clemens Alexandrinus quid sentiat de carminibus & oraculis Sibyllarum, disp. 53. n. 19. & 20.

Cognitio, ex qua procedit Verbum, an sit intuitio omnium eorum, quæ sunt in Deo formaliter, disp. 64. per totam. An creaturarum possibilium, disp. 65. per totam. An futurarum, aut existentium, disp. 67. per totam.

Cognitio intuitiva an debeat supponere obiectum existens pro aliquo priori, disp. 67. num. 23. & seqq.

Cognitio comprehensiva debet terminari ad omnia ea, quæ necessariò connectuntur cum obiecto perfectè comprehenso, disp. 66. num. 6. & seqq. atque iterum num. 12. & seqq.

Compositio in Angelis vnica est, in nobis duplex, d. 76. num. 11. & seqq. Subsistentia creata verè componit cum essentia, ibid. num. 14. & seqq.

Compositio cur non sit in Deo, quamvis sit Trinitas personarum in vna natura, disp. 57. num. 53. & seqq.

Comprehensio causæ an debeat attingere omnes illius effectus, d. 66 latè.

Concilium Alexandrinum sub Sylvestro Papa contra Sabellium & Arium, quid decreverit, disp. 55. num. 36.

Concilium Antiochenum contra Paulum Samosatenum quale fuerit, & quàm insignes Ecclesiæ Patres ipsi interfuerint, d. 54. n. 30. & d. 55. n. 34.

Concilium Aquisgranense, eiusque controversia, disp. 92 num. 23. 30. & seqq.

Concilium Bracarense I. contra Gnosticos & Priscilianistas fingentes in Deo plures, quàm tres personas, d. 58. n. 5.

Concilia Toletana sæpe allegantur & explanantur, præsertim, disp. 91. & 92.

Concilium Nicænum quale, & quantum contra Arium, d. 54. num. 11. Eius Symbolum

referatur & explanatur latè, d. 55. num. 2. & seqq. Quanta fuerit vbique ac semper eius auctoritas, ibid. num. 15. & seqq. Quot machinis impetitum ab Arianis, ibid. n. 26. Quantæ veneration fuerit Concilijs sequentibus, ibid. num. 17. 18. & 19. Plurima eiusdem testimonia allegantur & illustrantur decursu Operis. Vide præsertim d. 59. num. 34. & 35.

Concilium II. Generale, id est, C. P. I. definit palam consubstantialitatem Spiritus sancti. disp. 55. num. 39. 40. & 44. An definierit processionem Spiritus sancti ex Filio, d. 91. & 92.

Concilium III. Generale, id est, Ephesinum sæpe allegatur, præsertim in definitionibus contra Nestorium, disp. 75. num. 36 & seq. ac præterea num. 45.

Concilium IV. Generale, id est, Calchedonense, definit vnicam in Christo personam, d. 75. num. 65. atque in ea duas naturas cum suis proprietatibus, ibid. num 79 & 81. An definierit processionem Spiritus sancti ex Filio. d. 91. num. 14. 22. & seqq.

Concilium V. Generale damnat Origenem cum suis erroribus, d. 54. num. 5 6. 7. & 8. Acta illius ab Origenistis sepulta, vindicantur, ibid. In eo definitum fuit, vnicam in Christo esse subsistentiam, sive personam, disp 75. num. 65. Probati ab eo sunt Anathematismi S. Cyrilli contra Nestorium, ibid. n. 74.

Concilium VI Generale damnat Origenem cum suis erroribus, d. 54. num. 6. Quædam ipsius decreta adversus Monothelitas exponuntur, d. 75. num. 63. & seqq. Definit in Christo duas naturas integras cum omnibus suis proprietatibus, ibid n. 71. Explanatur ibid. num 78. & seqq. Quidam eius locus à libratijs vitiatus, corrigitur, d. 77 num. 20. & 21. Alius difficilis objicitur & explicatur, ibid. num. 31. & seqq. Quo tempore celebratum, d. 91. num. 30. An in eo fuerit addita Symbolo particula FILIOQVE, 92. num 13. & seqq

Concilium VII. Generale, id est, Nicænum II. definit in vnica persona Christi duas naturas integras & inconfusas, d 75. num. 70. & 73 Explicatur cum pluribus alijs Conciliorum locis, ibid. num. 78. & seqq. Nomine hypostaseos semper intelligit personam, disp. 77 num. 12. Plurima alia circa idem Concilium examinantur, disp 91. & 92.

Concilium Francofortiense quo sensu dicat, personam Dei consumptisse in Christo personam hominis, disp. 75. num. 85. 86. & 87.

Concilium Lateranense sub Martino I. can. 9 explicatur, disp. 75. num. 71. 82. & sequent.

Concilium VIII. Generale an definierit processionem Spiritus S. ex Filio, d. 91 n. 14.

Concilium Lateranense sub Innocentio III. sæpe allegatur, & varia eius loca explicantur.

Concilium Lugdunense sub Gregorio X. d. 81 90. 91. & 92.

Concilium Florentinum varijs ac pluribus locis allegatur & exponitur: præsertim, d. 79. 80. 81. 90. & 93.

Conciliorum plura & varia loca sæpe decursu Operis explanantur, præter ea quæ paulo antè indicata sunt: præcipuè verò, d. 71. sect. 4. d. 73. sect. 5. d. 74 sect. 5. d. 75 sect. 7. d. 77 sect 4. d. 78. sect. 5. d. 79. sect. 2. d. 81. sect. 1. 3. 4. & 5. d. 91. & 92. per totas.

Concilium in quo primùm definita fuit processio Spiritus S. ex Filio, quale fuerit, d. 91. per totam. Quale etiam, in quo primùm fuit addita Symbolo particula FILIOQVE, d. 92. per totam.

Constantini Magni præclarus locus de Sibylla Erythræa, eiusque prædictionibus, similiterque interpretatio mira quorundam Virgilij carminum, quasi de Christo loquatur, d. 53. num 21. & seqq Ob Constantini reverentiam Eusebius Cæsariensis in Concilio Nicæno subscripsit Homousio, d. 55. num 6.

Constantinopolis vrbis, & Imperij Orientalis excidium, quo anno, & quàm ob causam acciderit, d 90. num. 17. & d. 92. n 34.

Consubstantialitas trium personarum, à quibus hæreticis negata, d. 54. per totam. In quibus Cõcilij asserta & definita, d. 55 per totam. Demonstratur ex Novo Testamento, d. 59. per totam. An sit contraria rationi naturali, d 60. per totam. Vide V. HOMOVSION. An Filius Dei sit consubstantialis Patri, verusque Deus, d. 85 per totam. An etiam Spiritus S. d. 89. per totam.

Contrarium Deo an sit aliquid in rerum natura, d 75 num. 63 64. 65. & 66.

Creaturæ longè alijs regulis metiendæ & considerandæ sunt, quàm Creator, d 60 sect. 1. & d. 78. num. 32. cum seqq.

Creaturæ verius sunt in seipsis, quàm in nostra mente: verius autem in Deo, quàm in seipsis, d. 63. sect. 7 per totam.

Creaturæ futuræ & existentes, an sint obiectum, ex cuius cognitione Verbum divinum per se procedat, d. 67 per totam.

Creaturæ possibiles an sint obiectum per se cognitionis, ex qua procedit Verbum, d. 65. per totam. An omnipotentia connectatur necessariò cum ijs, ibid. num. 19 & seqq. latè. An amentur à Deo, vel necessariò, vel liberè, d. 66. per totam. An in ijs sit aliqua bonitas aut perfectio, ibid. num. 9. & seqq. latè, atque ierum, num. 73. & seqq.

Cre-

Crellius retens hæreſiarcha in Polonia, iuratus hoſtis myſterij Trinitatis, diſp. 54. num. 20. Scripſit hoc ſæculo librum erroribus & cavillis plenum, ibidem. Eius cavilli & ſophiſmata contra myſterium Trinitatis obijciuntur & ſolvuntur, diſp. 60. ſect. 4. per totam.

Cybele mater deorum omnium & dearum putata ab Ethnicis, diſp. 82. num. 44. Vetus inſcriptio & ara grandis ipſi dicata, haud pridem inventa Lectorij in Gallia, ibid.

Cyrillus Alexandrinus ſæpiſsimè allegatur, & illuſtrantur decurſu Operis plurima loca eius ſanctiſsimi Doctoris. Præfuit Concilio Generali Epheſino, diſp. 75 num 74. Anathematiſmi illius contra Neſtorium probari ſunt in Quinta Synodo Generali, ibid. Qualiter eius Epiſtolæ Synodicæ, & Anathematiſmi, approbationem obtinuerint in varijs Concilijs, diſp. 91. num. 14 & poſtea num. 22. cum ſeqq.

Cyrillus Hieroſolymitanus, Doctor excellens, ſæpe allegatur, & varia eius loca vrgentur contra hæreticos præcipuè.

D

DAMASCENVS Clariſsimus Eccleſiæ Doctor, *ſæpe allegatur & explanatur* varijs locis. Vindicatur à ſuſpicione quadam Petri Pithœi, & aſsignatur tempus, in quo obijt Sanct. Doctor, diſp. 92. num. 30. Non conſtat, ipſum negaſſe proceſsionem Spiritus ſancti à Filio, ibid.

Damaſus Papa an definierit proceſsionem Spiritus ſancti ex Filio, & iuſſerit eam additionem fieri Symbolo, diſp. 92. num. 10. & 11.

Decretum aliquod an ſit in Deo vagum, diſp. 67. num. 8. & ſequent. An decretum, cui innititur ſcientia libera Dei, ſupponat in aliquo priori Verbum divinum adæquatè productum, ibidem num. 67. & ſeqq. latè.

Dei vnitas contra Tritheitas hæreticos aſſeritur, diſp. 59 num. 2. & ſeqq.

Deo quænam nomina conveniant, & qualiter accipienda ſint, præſertim circa myſterium Trinitatis, diſp. 56. num. 8. & ſeqq. latè. Deo quæ nomina conveniant in numero plurali, ibid. num. 18. & ſeqq. Quænam propoſitiones poſsint de illo proferri, aut non poſsint circa myſterium Trinitatis, diſp. 56. num. 22. & ſeqq. latè vſque ad finem diſputationis.

Deo an de facto ſint nunc aliqua poſsibilia, quæ poſtea non erunt poſsibilia, d. 65. num. 52. & ſeqq.

Deum metiri velle humanis rationibus, eſt Deum verum negare, diſp. 56 num 6.

DEVS EX DEO, locutio præſcripta in Symbolo Nicæno, recta & Catholica, diſp. 55. numero 5. Contraria Arianis & dura viſa Calvino, ibidem. Stabilitur iterum contra Sabellium & Arium, diſp. 82. per totam.

Deus, vt trinus, an ratione naturali evidenter, aut ſaltem probabiliter cognoſci poſſit ab intellectu creato, diſp. 51. per totam. De Deo quàm verecundè ac modeſtè loqui debeamus, ibid. num. 47. & diſp 56. num. 2. & ſeqq.

Deus vnus an ſubſiſtat in tribus perſonis reipſa diſtinctis, diſp. 57. per totam. An in Teſtamento Veteri revelaverit myſterium Trinitatis, diſp. 58. per totam. An in Novo, diſp. 59. per totam. Deum eſſe vnum in eſſentia & trinum in perſonis, an ſit contra rationem naturalem, diſp. 60 per totam. Deus eodem Verbo dicit ſeipſum & creaturas, d. 63. ſect 5. An amet creaturas poſsibiles, diſp. 66. per totam. An videri poſsit vt vnus, quin etiam vt trinus, diſp. 68 per totam.

Deus an admittat multiplicationem realem prædicatorum tranſeendentium in tribus perſonis, diſp 71. per totam. An triplicem veritatem, diſp. 72. per totam. An triplicem bonitatem, aut perfectionem, diſp. 73. per totam. An vnitam exiſtentiam abſolutam, & tres relativas, diſp. 74. per totam. An ſubſiſtat per ſubſiſtentiam aliquam abſolutam & communem pro priori ad perſonas, diſp. 77. per totam. An per triplicem ſubſiſtentiam relativam, 78 per totam.

Deum velle metiri rationibus humanis, ſpecies eſt atheiſmi, diſp. 56. num. 6.

Deus cur in teſtamento Veteri non revelaverit expreſsè myſterium Trinitatis, ſed ſub obſcurè tantùm, variæ rationes, diſp. 58. num. 7. & ſeqq. vſque ad 12.

Diana ab Ethnicis mas & fœmina exiſtimata, diſp. 82. num. 43.

Dicere quid ſignificet, & quo ſenſu accipiatur in divinis, diſp. 62. num. 60. & ſeqq.

Didacus Ruiz de Monroya, vir doctiſsimus, & valde verſatus in lectione Conciliorum & Patrum, allegatur ſæpiſsimè in Opere de Trinitate, eiuſque opiniones, aut probantur, aut reſpuuntur.

Dignitas an multiplicetur relativè in tribus perſonis divinis. diſp. 73. num. 25. & ſequent.

Didymus præceptor Sanct. Hieronymi, laudatur ſæpe in Opere de Spiritu ſancto. Extat apud Biblioth. Magnam Anillanianam

Dionysius Areopagita sanctissimus & profundissimus rerum divinarum scriptor, sæpe allegatur & explanatur decursu Operis.

Dionysius Petavius, vir eruditissimus, sæpissimè allegatur, & laudatur: sæpe etiam impugnatur, præsertim, disp. 52. sect. 3. & d. 77 num. 16. ac seqq. & disp. 78. & num. 48. & seqq.

Distinctio essentiæ à personis divinis quænam sit, aut non sit, disp. 73. num. 2. & 3. Non potest à relationibus differre tanquam res à modis, disp 81. num. 47.

Distinctio virtualis intrinseca essentiæ divinæ à personis & relationibus, aptissima est ad solvendum argumenta hæreticorum contra mysterium Trinitatis, disp. 60 ferè per totam.

Distinctio realis inter spirationem activam & paternitatem, à Durando excogitata, reijcitur latè, disp. 81. sect. 3. & seqq.

Distinctio realis personarum in divinis nequit oriri ex oppositione relationum disparata, sed solùm ex relativa fundata in origine vnius ab alio, disp. 93 sect. 3. & 4. latè.

Distinctio sexuum in divinis conficta à quibusdam hæreticis, & frequenter à Gentilibus, memoratur & explodicur, disp. 82. num. 41. & seqq.

Durandus existimans, rationem Verbi in divinis esse essentialem, & solùm convenire Filio Dei per appropriationem quandam, refutatur latè, disp 62. per totam. Idipsum de ratione Imaginis probatur latè contra illum, disp. 70. per totam. Eius opinio de reali indistinctione subsistentiæ à natura creata, reijcitur latè, d. 75. Distinctio realis spirationis activæ à paternitate & filiatione, ab ipso etiam tradita, reijcitur latè, disp 81. sect. 2. & seq. An ea opinio differat ab errore tributo Abbati Ioachimo, ibid. num. 21. & seqq. Alia eius opinio circa principium proximum divinarum processionum, reijcitur latè, disp. 88 per totam.

Duratio in divinis vnica & absoluta, disp. 74 num. 25 & seqq. An exinde colligatur, existentiam quoque esse vnicam & absolutam, ibidem.

Duratio creata an distinguatur à re durante, vel ab illius existentia, d. 74. n. 31.

E

EBIONIS Hæresis antiqua, d 54 n. 28. Ebionitæ recentes hæretici in Polonia, qualiter sentiant contra mysterium Trinitatis, d. 54 n. 20.

Effectus formalis proprius subsistentiæ creatæ, quisnam sit, d. 75. sect. 5. & seqq.

Ens, sive entitas, an sit triplex reipsa in divinis iuxta numerum personarum, disp 71. n. 18. & seqq.

Epiphanius clarissimus Ecclesiæ Doctor, & malleus hæreticorum, allegatur sæpe & explanatur decursu Operis.

Era non semper accipitur in Concilijs Toletanis pro Cæsarea, sed quandoque pro Christiana, d. 91 n. 27.

Erasmus an erraverit circa mysterium Trinitatis, d 54. num. 19. Proferuntur varia illius loca, quibus videtur favere Arianis, ibid. & d. 58 num. 8. Notatur quòd maluerit initio Evangelij Ioannis vertere, *In principio erat Sermo*, quam *Verbum*, d. 61. num. 47. Hæretici eam ipsius versionem probarunt, ibid. Redarguit morem Ecclesiæ edificantis Basilicas in memoriam Martyrum, d. 87. n. 15. Reijcitur, ibid. Fallitur aut fallit, dum inquit, Veteres non fuisse ausos Spiritum S. appellare Deum, d 89 n 9.

Erat, vox emphasi plena ad redarguendos hæreticos Verbi divini hostes, disp. 57. num. 22.

Erythræa Sibylla quænam oracula de Christo ediderit, & qualiter ea exponantur à Constantino Magno, & Augustino, disp. 53. num. 21. & seqq. 30. & 31. An prædixerit hæresim Arij d. 55. num. 25.

Ἔρως an sit nomen congruum Amori divino, seu Spiritui sancto, d. 86. n. 5.

Essentia divina an possit videri non visis relationibus aut personis, disp 68. per totam. Sita est in ratione entis à se, sive per essentiam, disp. 74 num. 6. & seqq Denominatur οὐσιὰ Græcè ἀπὸ τὸ εἶναι, sicuti *essentia* Latinè ab *esse*, ibid. n. 10. Essentiæ vnitas in tribus personis divinis, à quibus hæreticis fuerit impugnata, disp. 54. per totam. In quibus Concilijs definita, disp 55 per totam. Illius subsistentia in tribus personis reipsa distinctis asseritur disp 57. per totam An tradita in Veteri Testamento, disp. 58. per totam. An in novo, disp. 59 per totam. An sit contra rationem naturalem identitas illius in tribus personis, d. 60 per totam.

Essentia creata differt reipsa ab existentia, d. 76 num. 20.

Essentiare & essentiator an possit dici Pater: sicuti & Filius essentiari & essentiatus, d. 84. num. 23 & seqq.

Ethnicorum fabulæ de generatione deorum & dearum indicatæ ac reiectæ, disp 82. num. 44. & seqq.

Eunomius Hæresiarcha Anomæorum antesambulo, varijs locis refellitur. Eius superbia à

bia à Basilio descripta & reprehensa, disp. 56. num. 7.

Eusebius Cæsariensis fautor Arianæ hæreseos, illam docet pluribus locis, d 54. n. 14. Vocē HOMOVSION in Nicæno admisit ob reverentiam Constantini Magni, sed postea impugnavit, d. 55 n 6.

Eusebius Nicomediensis signifer pessimus Arianorum, atque Arij ipsius protector, d. 55. n. 6. Quam præposterè interpretaretur Scripturam loquentem de divinitate Filij, & tradente, illum esse ὁμοούσιον Patri, d. 59. n. 13. & 14. Refellitur, ibid. n. 15. & seqq.

Eutyches profiteri se dicebat doctrinam Synodorum Nicænæ, & Ephesinæ, negabat tamē id quod traditum fuerat in Constantinopolitana, & cur disp. 92. n. 30.

Eymericus notat erroris in plurimis articulis Raymundum Lullium, d. 51. n. 3. & seqq. latè. Accusatur à multis, velut impostor & falsarius, ibid. num. 7. Vindicatur ab ea nota, num. 9.

Existentia vna absoluta, & triplex relativa an sit in divinis, d 74. per totam. Existentia substantiæ creatæ an differat reipsa à substantia, vel hypostasi, d. 76. per totam.

Existentia relationis, tam divinæ, quàm creatæ, an sit absoluta, d. 74. ferè per totam, sed speciatim, n. 38. & seqq. ac num. 51. & seqq.

Existentia creata distinguitur reipsa ab essentia, d. 74. n. 46.

F

FABVLÆ Portentosæ in Deo excogitatæ à Valētino Hæresiarcha antiquissimo apud S. Irenæum, d. 61. n. 30. Easdem amplexi sunt Marcion, Secundus, Ptolomæus quidam, & Marcus, d. 82. num. 41. Refutantur, ibid à num. 42.

Faustinus allegatur lib. contra Arianos edito in Magna Bibloth. Tomo V. Sæculo IV.

Felicitas an possit odio haberi, disp. 66. num. 107.

Felicitas, seu beatitudo essentialis an esset in visione essentiæ divinæ sine personis, aut vnius personæ sine alia, d. 69. per totam. An illa intelligatur perfecta quoad essentialia in Patre pro priori originis ad Filium, ibid. n. 33. & seqq.

Filiatio quonam sensu constituat personam Filij Dei, d. 80. n. 61. & seqq. An differat reipsa à spiratione activa, d. 81. sect. 3. & seqq.

Filius Dei an cognitus à Philosophis Gentilibus, d. 52 ferè per totam. An prædicatus Oraculis Sybillarum, d. 53. per totam. Quinam hæretici negaverint divinitatem Filio, seu Verbo Dei, disp. 54. latè. In quibus Concilijs definita fuerit eius divinitas solida contra eosdem hæreticos, disp. 55. sect. 1. 2. & 3. An sit persona subsistens & distincta à reliquis duabus, d. 57. sect. 1. 2. & 3. An revelatus in Veteri Testamento, disp. 58. latè. An in Novo, disp. 59. latè. An eius identitas cum Patre in natura, & realis distinctio in persona, sit contraria rationi naturali, disp. 60. per totam.

Filius Dei, sive Verbum, per quam locutionem procedat, & plura alia ad Filium spectantia, vide sub nomine VERBI in hoc ipso Indice. An æquè dici possit sermo, ac Verbum Patris, disp 61. num. 45 & seqq An sit imago Patris verè ac propriè, disp. 70. per totam.

Filius an assumpserit naturam humanam cum omni entitate & modo positivo, quem alioqui illa haberet, si subsisteret extra Verbum, disp. 75. latè sed præcipuè sect 7, & 8. An reddiderit subsistentem illam, & quo sensu, ibid. sect 9.

Filij persona quo sensu constituatur & distinguatur à cæteris per rationem filiationis, d. 80. n. 61. & seqq.

Filius in divinis an propriè dicatur, & cur potiùs, quàm filia, disp. 82. ferè per totam. Filij realitas & appellatio verissimè convenit Verbo divino, ibid. latè.

Filius in quo conveniat cum Patre, & ab eo differat, disp. 83. per totam. Est Patris essentia, sapientia, & vita, quo sensu, ibid. sect. 2. An sit Autotheos, aut ex mente Anselmi, aut reipsa, disp. 84. latè. Quinam hæretici Filium Dei appellaverint Autotheon, & quo sensu, ibid. An dici possit essentiatus à Patre, tanquam ab essentiatore, disp. 84. n. 22. & seqq. Est perfecta intelligentia, scientia, sapientia, & veritas paternæ substantiæ, d. 85. n. 29. & seqq. Est intelligentia intelligentiæ, & veritas veritatis, ibid num. 35. & seqq. Est intelligentia & sapientia memoriæ, ibid. num. 73. & seqq.

Filius An sit verè Deus. & homousios, sive consubstantialis Patri, d. 85 per totam. Demonstratur sententia Catholica ex sacris litteris contra Origenem, & Arium, ibid. n. 3. & seqq. latè. Ex proprietatibus quoque divinitatis, quas Scriptura tribuit Filio Dei, ibid. n. 10. & seqq Est perfecta intelligentia & sapiētia memoriæ, & memoria Patris, d. 85. sect. 3. & 4. vbi plura & varia.

Filius an procedat à Patre per intellectum, d. 88. ferè per totam.

Filius an simul cum Patre sit principium productivum Spiritus sancti, d. 90. per totam

Sententia affirmans, in quo Concilio Generali aut Provinciali fuerit p imùm definita ab Ecclesia, ibid sect. 2. & seqq. latè.

Filioque particula Symboli, quando primùm fuerit ipsi addita, d 92 per totam.

Filius quo sensu iuxta Patres dicatur procedere naturâ, non voluntate, d 88. n. 40. & 41.

Fœminæ vt plurimum, au. ferè ex toto sunt minores & imbecilliores moribus, d. 82. n. 47. & seqq. Sunt causa minùs præcipua generationis, quàm mares ibid. n. 50. & seqq.

Fœmineus sexus nullum habet in divinis locum, quidquid contrà deliraverint aliquot hæretici, & Gentiles, relati ac reiecti, d. 82. n. 41. & seqq.

Franciscus Davidis hæreticus recens Arij sectator d. 54. num. 15.

Futura contingentia an sint obiectum, ex cuius cognitione Verbum divinum per se procedat, d. 67. per totam. Decretum, cui innititur scientia futurorum libera, an supponat pro aliquo priori Verbum divinum adæquatè productum, ibid. n. 67. & seqq. latè.

G

GARSIAS Loysa, doctissimus Interpret Conciliorum Hispaniæ laudatur sæpe, & nonnunquam impugnatur decursu Operis: præsertim, d. 91 & 92.

Genebrardus Archiepiscopus Aquensis, Vir summus, laudatur sæpe in decursu Operis. Quid sentiat de Origene, d. 54 n 33 Qualiter Authoreanos hæreticos refellat, d 83. sect. 3. & 4. latè.

Generatio Verbi ratione naturali quàm superior & inaccessa sit, d. 51. n. 14. An & quomodo liceat Theologis de illa disserere, d 56. n. 16. & 17.

Generatio activa an vllo modo constituat personam Patris, d 80. sect. 1. An connectatur intrinsecè cum spiratione activa, d. 81. n. 63. & seqq.

Generationis divinæ veritas & proprietas stabilitur ex sacris litteris contra Arianos, Sabellianos, Mahumetanos, & Iudæos, d. 82. per totam. Vbi pluta & varia, etiam circa fabulas Gentilium. Generatio divina agnita à Caldæis & Hebræis sapientibus, d. 82. n. 36. Tradita à sapientioribus Rabbinis, ibid & n. 37. ac 38. Quomodo sit vera generatio in divinis, vbi nulla est mater. Obiectio stupida Mahumetanorum soluta, d 82. n 44. & seqq. Cur in divinis non sit mater, sed Pater, in ordine ad æternam generationem, ibid. n. 47. & seqq.

Generationis Verbi, & processionis Spiritus sancti discrimen, an liceat pervestigare, d. 94. per totam. Qualiter exponatur ab Anselmo & alijs Patribus, d. 95. per totam. Explicatur & defenditur latè, ibid. Quomodo alij Theologi illud exponant, & eorum impugnatio, d 96 per totam.

Genesius Sepulveda Theologus Cordubensis, Philosophus eruditissimus iuxta ac eloquentissimus, in Antapologia adversus Erasmum laudatur, d. 59. n 8.

Geniorum in vtrumque sexum distinctio ab Ethnicis conficta, indicatur & reijcitur, d. 82. num. 44.

Georgius Blandata hæreticus, qualiter erraverit circa mysterium Trinitatis, d. 54. n. 5.

Gilberti Porretani Episcopi Pictavensis doctrina quædam circa distinctionem realem essentiæ divinæ à personis, damnata in Concilio Rhemensi sub Eugenio III. d. 81. n. 24. & 48. & d. 33. n. 23 24. & 25

Gnosticorum hæresis addens in divinis personis supra ternarium numerum, refertur, & refuratur, d 58 n 5.

Græci negantes processionem Spiritus S. ex Filio, refelluntur, disp 90. Quinam fuerint, & quonam tempore vixerint, ibid. sect. 2. per totam. Quando primùm, seu in quo Concilio Generali aut Provinciali primùm fuerit contra illos definita processio Spiritus S. ex Filio, d 91. per totam. Quando primùm fuerit contra illos adiecta Symbolo particula Filioque, d. 92. per totam. Illorum excidium & servitus sub iugo Othomano in pœnam schismatis eorum, d. 91 n. 19. & d. 92. n. 34.

Gregorius I. Papa cognomento Magnus, sanctissimus iuxtà ac sapientissimus, laudatur sæpe in decursu Operis.

Gregorius X. definivit in Concilio Lugdunensi processionem Spiritus sancti ex Patre & Filio, tanquam vnico principio, &c. d. 81. n. 46. & seqq. An id fuerit primum Concilium Generale, in quo ea veritas fuit definita: d. 91. per totam. An etiam fuerit, in quo primum addita fuit Symbolo particula *Filioque*, d. 92. per totam.

Gregorius XI. an damnaverit plures articulos Raymundi Lullij, d. 51. n. 5. & seqq.

Gregorius Nazianzenus, cognomẽto Theologus, sæpissimè allegatur in progressu Operis. Illustris eius locus ad exponendum, cur Deus in Veteri Testamento expressè non revelaverit mysterium Trinitatis, d. 58. n. 12.

Gregorius Nyssenus insignis Ecclesiæ Doctor, varijs locis allegatur, & explanatur.

H

HÆRETICI contrarij mysterio Trinitatis, quinam fuerint, d. 54 55 56 57. 58. per

58 per totas. Vbi de singulis, aut saltem præcipuis eorum nominatim, ac sæpiùs in decursu Operis. Illorum omnium genius ad vivum ferè depictus ab Alexandro Alexãdrino in Actis Nicænæ Synodi, d. 58 n. 12. Illorum sophismata & cavilli adversus Catholicam de Trinitate doctrinam, objiciuntur & enodantur decursu Operis: præcipuè verò, d. 60. per totam. Errant dum non distinguũt inter naturam & hypostasim, d. 75. n 9. Vide præterea in hoc ipso Indice singulorum hæreticorum ex præcipuis nomina, & impugnationes plurimas toto Opere sparsas.

Hermaphroditus Deus confictus ab Hæresiarchis Valentino & Marcione, memoratur ac rejicitur tanquam fabulosus, d. 82. n 41. & seqq. Hermaphroditi dij Ethicorum derisi, ibid.

Hieronymus Doctor Maximus laudatur sæpissimè. Eius iudicium de Origene & Ruffino, d. 54. n. 3. Eius translatio in quodam loco 1. Epistolæ Ioannis cap. 5. ostenditur adversus hæreticos cohærens sacro textui Scripturæ, & antiquiorum Patrum lectioni, d. 59. n. 30. & seqq.

Homoeusion vocabulum Semi Arianorum, quo profitebantur, Filium esse similem in substantia Patri, non autem ipsi consubstantialem, d. 55. n. 6. Penes litteram vnam dissidebant toto cœlo Ariani à Catholicis, ibid.

Homoũsion vox, quasi tessera Religionis Catholicæ, distinguens illã ab omnibus Arianorum sectis, sæpe exponitur decursu Operis. Statuta in Symbolo Concilij Nicæni, imperita ab Arianis, & Luthero exosa, d 55 n. 28. & seqq. An fuerit à Patribus Nicænis adinventa, ibid. n. 29. 30. & 31. A Sanctis Doctoribus celebrata, n. 32. & 33.

Homousij veritas ex Novo Testamento latè probata adversus hæreticos Arianos & Trithеitas, d. 59. per totam. An contraria sit rationi naturali, d. 60 per totam. Spiritum S. esse pariter homoũsion, sive consubstantialem Patri, d. 89 per totam.

Humanitas assumpta à Verbo an retineat omnia prædicata realia & positiva, quæ haberet, si seorsim â Verbo existeret, d. 75 sect. 2. 3 4 7. & 8. Quid in ea suppleat Verbum divinum, & sub qua ratione formali, d 76. n. 49. & seqq. Penes quodnam prædicatum Verbi fuerit ipsi vnita, d 78. num. 50. & seqq.

Hyparxis apud Græcos, quid significet, d. 74. n. 43. & 44.

Hypostasis quid propriè significet, d 75. n. 3. Olim à Patribus aliter atque aliter accipiebatur: postea verò ab omnibus ijs pro supposito, sive persona vsurpata fuit, ibid. An significet idem omnino, ac ea, quam Latini dicunt substantiam, & multiplex huius acceptio, dip. 77. num. 36. 37. & sequent.

Hypostases, sive personæ tres subsistentes in divinis asseruntur contra plures hæreticos, d. 57. per totam.

Hypostasis, sive subsistentia, an sit aliquid positivè distinctum & superadditum naturæ substantiali creatæ, d. 75. per totam. Aliter vsurpatur apud Concilia & Patres, aliter apud Scholasticos, ibid. n. 82. & d. 77. n. 10. 11. & 12. Hypostasis accepta pro ratione formali subsistendi, an sit absoluta & communis in Deo, d. 77 per totam. An præterea triplex relativa, d 78. per totam. Qui triplicem volunt, & innituntur authoritati Conciliorum in id probantur, hallucinantur, ibid. n. 38. & seqq.

Hypotheses impossibiles an vtiliter præmittantur in quibusdam controversijs, ad aliquid aliud examinandum, d. 93. sect. 1. latè. Sic vtiliter vestigatur, An si Spiritus sanctus non procederet à Filio, distingueretur reipsa ab illo, ibid.

I

IDACIVS Clarus, natione Hispanus, allegatur sæpe in libro cõtra Varimadum Arianum, vbi exponit difficilimas de Trinitate quæstiones. Habetur recusus in Bibliotha Magna Anisloniana Tomo V. Sæculo IV.

Identitas personarum divinarum in substantia, essentia, & natura, ac realis distinctio in personis, an possit naturaliter demonstrari, d 51. per totam. An fuerit nota Gentilibus Philosophis, d. 52. per totam. An à Sibyllis decantata, d 53. per totam. A quibusnam hæreticis negata fuerit, d. 54. per totam. In quibus Concilijs definita, d. 55 per totam. Qualiter circa illam sit loquendum, d. 56. per totam. Qualiter probanda contra hæreticos, d. 57. An constet ex Veteri Testamento, d. 58. per totam. An ex Novo, d. 59. per totam. An sit contraria rationi naturali, d. 60. per totam. Qualiter probetur ex veritate locutionis divinæ, d. 61. per totam. Explanatur & confirmatur sæpissimè aliàs in decursu Operis, & præsertim, d. 83. per totam.

Imago an in divinis inveniatur verè & propriè, ac soli Filio conveniens, d. 70 per totam.

Incommunicabilitas est de ratione suppositi & personæ, d. 76. n. 22. & seqq. Non autem de ratione subsistentiæ per se ac præcisè spectatæ, d. 78. n. 29. & seqq. Incommunicabilitas triplex non sufficit ad veram Trinitatem personarum, nisi præterea addatur triplex forma positiva, ibid. n. 51. & seqq. Quænam ea sit, ibid. n. 61. & seqq.

Indi novi Orbis an habuerint aliquam Trinitatis notitiam, antequam mysterium ipsum prædicaretur ijs ab Hispanis hominibus, d. 52. n. 16.

Innasi-

Innaſcibilitas an conſtituat perſonam Patris in divinis, d. 80. ſect. 3. per totam.

Intellectio an diſtinguatur reipſa à verbo mentis, ſive ſpecie expreſſa, d. 62. n. 9 10 & 11. ac n. 61. & ſeqq.

Ioachimus Abbas ſiniſtrè interpretatus eſt ſententiam Catholicam Petri Lombardi de vnitate eſſentiæ, & Trinitate perſonarum, d. 81 n. 21. & ſeqq. An opinio eidem Abbati adſcripta differat à ſententia Durandi diſtinguentis reipſa ſpirationem activam à Paternitate & filiatione, ibid.

S. Ioannes Damaſcenus ſæpe laudatur & allegatur. Honor ipſius vindicatus, & tempus mortis indicatum, d. 92. n. 30.

Ioſephi Hebraicarum rerum celebris Hiſtoriographi celebre teſtimonium de corruptiſſimis moribus Iudæorum, cum à Romanis oppreſſi ſunt, d 82. n. 38.

Ioſias Simlerus Calvinianus notatur, d. 83. num. 33.

Irenæi Sanctiſſimi Doctoris & Martyris, plura teſtimonia allegantur & explanantur in progreſſu Operis. Quidam difficilis eius locus expenditur, d. 57. n. 24. & ſeqq.

Irrationalis natura an poſsit Deo hypoſtaticè vniri, d. 78. n. 63. & 64.

Iudæi negantes myſterium Trinitatis impugnantur ex varijs teſtimonijs Veteris Teſtamenti, d. 58. per totam. Inſuper ex confeſsione Rabbinorum præſtantium, d. 82. n. 36. 37. & 38 Nonnihil de illorum duritie ac perfidia & de corruptiſſimis illorum moribus à tempore mortis Chriſti, donec à Romanis oppreſsi & ad nihilum redacti ſunt, ibid.

Iuſtini Philoſophi ac Martyris memorabilis narratio circa Sibyllam olim Cumis oracula edentem, d. 53. n. 16. & ſeqq.

Iuſtinianus Imperator allegatur ſæpe in Confeſsione Fidei ipſius, quæ habetur inter Acta Quintæ Synodi Generalis. Vide ſpecialim, d. 77. n. 36. & d. 81. n. 31.

L

LAMBERTVS Danæus Synagogæ Genevenſis miniſter, blaſphemus in SS. Trinitatem, d. 58. n. 4. Reijcitur latè ex Veteri Teſtamento, ibid. & ſeqq.

Laurentij Vallæ latinitas nimia & affectata, reſpuitur, d. 83 n. 12.

Leo III. Papa fecit in lamina argentea exarari Symbolum CP. ſine particula *Filioque*, d. 92. n. 15. Ipſius reſponſum ad Legatos Caroli Magni, ibid. n. 23. Qualiter intelligendum, ibid. num. 30. & ſeq.

Leo IX. Pontifex qua ſanctitate præditus, & quibus cœleſtibus prodigijs honoratus, d. 90. n. 15. audacia Græcorum contra illum, ibidem.

Λέξις & λόγος in quo differant, diſp. 61. num. 29.

Libertas ad amandum aut non amandum creaturas poſsibiles, an ſit in voluntate divina, d. 66. ſect. 2. 3. & 4.

Locutio, per quam proceſſit Verbum divinum, quænam ſit, d. 61. per totam.

Locutio an ſit propriè inter divinas perſonas, d. 62. n. 54. & ſeqq.

Λόγος qualiter de Filio Dei accipiatur apud Scripturam & Patres, d. 57. n. 10. 11. & 12. Varia quoque & multiplex eius acceptio, d. 61. num. 44. & ſeqq.

Loquutiones quænam vſurpandæ ſint, aut potiùs reſpuendæ, circa myſterium Trinitatis, d. 57. per totam.

Luna ab Ethnicis ſidus hermaphroditum putata, d. 82. num. 43.

Lutherus hæreſiarcha teterrimus, an contradixerit myſterio Trinitatis, d. 54. n. 15. 16. 17. & d. 58. n. 4.

M

MACEDONII hæreſis contra divinitatem Spiritus ſancti, d. 55. n. 37. Proſcripta ab Eccleſia in Concilio II. Generali, ibid. n. 38. 39. 40. & 44. Impugnatur latè, d. 89. per totam.

Macrobij teſtimonium, in quo videtur Trinitatis myſterium attigiſſe, d. 52. n. 8.

Magiſter Sententiarum ſæpiſsimè allegatur & laudatur in hoc Opere. Eius illuſtre elogium in Concilio Lateranenſi, præſertim contra cenſuram Abbatis Ioachimi, d. 81. n. 21. & ſeqq. ac maximè n. 26.

Magnitudo an multiplicetur in divinis perſonis, d. 73. n. 25. & ſeqq.

Mahumeti, & gregalium, obiectio ſtupida & belluina contra veritatem generationis divinæ, indicatur & ſolvitur, d. 82. num. 44. & ſeqq.

Marcionis hæretici deliramenta quædam memorantur, & reijciuntur, d. 82. num. 41. & ſeqq.

Marcus Epheſius noluit ſubſcribere Concilio Florentino circa proceſsionem Spiritus S. ex Filio, d 90. n. 10. Eiuſque ductu Græci ad ingenitum ſuum reverſi ſunt, ibid.

Maria Virgo non ſolum Chriſtipara, ſed verè Deipara creditur & dicitur contra impium & blaſphemum Neſtorium. d. 75. n 45.

Mares an fortiores & maiores, quàm fœminæ, d. 82. n 47 & ſeqq. Sunt potior aut principalior cauſa generationis, ibid. n. 50. & ſeq.

Maximila pseudo prophetissa, quænam, d. 54. num. 32. Tertullianus fidem ille præstans, erravit, ibid.

Mens divina, quænam apud Platonem, disp. 52. num 6. 11. & sequent. 33. & seqq.

Mercurius Trismegistus an mysterium Trinitatis agnoverit, d. 52. n. 3. & seq. Quo tempore ille floruerit, & an à Moyse discere potuerit Trinitatis mysterium, ibid. n. 19. & seqq. latè. An fuerit verus author Pimandri, & eorum testimoniorum de Trinitate, quæ ipsi frequenter tribuuntur, opinio negans Peravij, disp. 52. n. 21. & 22 impugnatur, ibid. n. 23. & seqq. Eius testimonia videntur cohærere veritati mysterij Trinitatis: secus verò testimonia aliorum Gentilium Philosophorum, d. 52. num. 29. & seqq. latè. An Moyse antiquior, ibid. n. 19. 24. & 25.

Michael Servetus instaurator hæreseon antiquarum, præsertim adversus Trinitatem, quis, & quales eius errores, d. 54. n 15 Vivus exustus Genevæ ob hæresim Arianam, ibid. Præterea & Sabellianam videtur instaurasse, ibid. num. 31. alia eius insania circa Verbum divinum, refertur & confutatur, d 57. n 6 7. 8. & 9. Eius ac gregalium, & affinium hæreticorum sophismata obiecta ac soluta, d. 57 n. 20. & seqq. Alia eius execranda hæresis relata & reiecta, disp. 58. n. 3 & seqq.

Michael Patriarcha Constantinop. quàm infensus hostis Romanæ Ecclesiæ, & quàm impudenter negaverit processionem Spiritus S. ex Filio, disp. 90. n. 15. & 16. Eius audacia contra S. Leonem IX. Papam, ibid.

Missio personæ divinæ supponit processionem illius substantialem à persona mittente, d. 90. n. 30. & 31.

Montanistæ, seu Cataphrygæ hæretici in quo erraverint in Spiritum sanct. d 54. n. 32.

Moyses an antiquior Mercurio Trismegisto, d. 52. n. 19. 24. & 25.

N

NATIVITAS an verè & propriè conveniat Verbo divino relatè ad Patrem, d. 82. per totam.

Natura & persona in divinis aliquomodo differunt, iuxta omnes Catholicos, adversus hæresim Arij & Nestorij, disp. 75. n. 9. In ea doctrina omnes Patres conveniunt, disp. 77. num. 36.

Natura substantialis creata an distinguatur realiter seu modaliter à subsistentia, seu personalitate, disp 75. per totam. An præter subsistentiam egeat modo alio superveniente ad existendum, d 76. per totam.

Natura duplex in Christo integra, & suis proprietatibus distincta, in Concilijs definita, qualiter sit intelligenda, disp. 75. sect. 7. per totam.

Negatio unionis ad aliud suppositū, qualitercumque accipiatur, nequit constituere naturam creatam in ratione suppositi, aut subsistentis, disp. 75. sect. 3 & seqq. latè.

Nestorius Hæresiarcha, in quo præcipuè erraverit. d. 75. n. 9. 10. 14 15. 16. An negaverit unionem veram inter naturam humanam Christi & personam Verbi, ibid. n. 34. & seq. Anathematismi S. Cyrilli contra ipsum probati sunt in V Synodo Generali, d. 75. n. 74.

Niceras, & Nicephorus, quo tempore scripserint, & qualiter negaverint processionem Spiritus S. ex Filio, disp 90. n. 16

Nicolai V. Papæ vaticinium eversionis Græcorum ob schisma, impletum. d. 91 n. 20.

Noetus Hæresiarcha, quis & qualis eius error, d. 54. n. 22 & 23 ac sæpe alibi.

Nomina quibus utimur ad loquendum & disserendum de rebus divinis, & præsertim circa mysterium Trinitatis, qualia esse debeant, & qualiter vsurpanda, d 56. n 8. 9 & seqq. Nomina abstracta & concreta, &c. qualiter accipienda, & prædicanda, ibid. n. 18. & seq. Nomen Dei præcipuum & antiquissimum iuxta Scripturam & Patres quodnam sit, disp. 74. n. 6 & seqq.

Nomina tributa Verbo divino in Scriptura, & apud Anselmum, aliosque Patres, quænam sint, & qualiter ijs utendum sit, d. 82. sect. 2. & seqq. Nomen Patris, potius quàm matris, cur Genitori æterno adscribatur, ibid. sect. 6.

Notiones divinæ quot & quænam sint, disp. 98.

Nūs, sive Mens divina, apud Platonem, quæ, d. 52. n. 6.

O

OBIECTVM Omnino simplex an possit partim videri, partim *non* videri, disp. 68. n. 9. & seqq.

Obiectum beatitudinis formalis an sit Deus vt vnus solùm, an etiam vt trinus, disp. 69. ferè per totam.

Odium in Deo an sit erga creaturas possibiles nunquam extituras, d 66. n. 96. & seq.

Omnia sunt vnum vbi non obuiat relationis oppositio, effatum celebre S. Anselmi pluribus locis exponitur, & confirmatur: præsertim disp. 73. n. 12. & seqq & disp 79. n 13. & n. 25. cum seqq. & d 80. num 42 ac seqq. & d. 81. n. 37. cum seqq. & d 63 latè.

Omnipotentia an possit comprehendi, quin pro eodem signo cognoscātur omnes creaturæ possibiles, d 65. n 12. & seqq. An connectatur necessariò cum ijs, ibid. n. 19. & seqq. An amor

maior necessarius omnipotentiæ inferat in Deo maiorem necessarium creaturarum possibilium d. 66. sect. 2. 3. 4. & 6.

Ὁμοούσιον. Vide suprà V. HOMOVSION.

Ὁντότης quid & qualiter cõparetur ad τὸ ὄν, sive ad ens, disc. 71 num. 40.

Operationes ad extra, tam de facto, quàm de possibili, debent esse indivisum communes tribus personis divinis, d 68. n. 66. & seqq.

Oppositio relativa est necessaria ad distinctionem realem in divinis, d 79. sect. 2. & disp. 81. sect. 3. 4. & latiùs d. 93 sect. 3. & 4. Non sufficit oppositio disparata, immo nec in divinis habet locum, ibid. latè.

Oraculum Apollinis Delphici de SS. Trinitate, disp. 52. num. 10. Aliud Serapidis ad Thulem Regem, d. 58. num. 22.

Oracula Sybillarum circa Trinitatem, Incarnationem Verbi, & Passionem Christi, referuntur & illustrantur latè, d. 53. per totam.

Origenes an erraverit circa mysterium Trinitatis, d. 54. num. 2. & seqq. Damnatur in V. Synodo Generali cum scriptis suis circa ea omnia, in quibus à fide Catholica deviavit, ibid. num. 5. 6. 7. & 8. vbi & refelluntur qui ipsum hodieque tuentur. Eius interpretatio frivola aut evasio ad negandam Filio Dei solidam divinitatem, refertur & refellitur, d. 85. num. 6 & seqq.

Origines an constituant personas divinas, d. 80. sect. 1 per totam. An sint priores aut posteriores paternitate, filiatione, & processione, ibid. num. 68. & seqq.

Οὐσία, & ὑπόστασις voces statutæ olim ab Ecclesia in Synodo Alexandrina, ad profitendum in Deo vnitatem substantiæ, sive essentiæ, & Trinitatem personarum, d 55. num. 36. circa earum vsum fuit dissidium inter PP. Græcos ac Latinos, potiùs de nomine, quàm de re: ideoque singulis permissum vti idiomatis vtriusque linguæ. Ibidem. Οὐσία quid propriè sit, disp. 75. num. 2. an in creatis distinguatur reipsa ab hypostasi, sive subsistentia, aut personalitate, d. eâdem 75. per totam.

Οὐσιῶν, & ὑποστάσεων, qualiter accipiatur à Dionysio Areopagita, d. 84. num. 23.

P

S. PASCHASIVS Cardinalis laudatur sæpè in libris de Spiritu S. Extat apud Bibliothecam Magnam Anisionianam Tomo VIII. Sæculo V.

Pater generatim loquendo est potior generationis causa, quàm mater, d. 82. num. 50. & seqq.

Pater in divinis an sit persona subsistens, distincta à Filio & Spiritu sancto, disp. 37. per totam. An eius identitas cum ijs in natura & distinctio in persona; sit tradita in Veteri Testamento, disp. 58. per totam. An in Novo, d. 59 per totam.

Pater per quam locutionem producat Verbum sive Filium d. 61 per totam. An producat Filium per cognitionem omnium eorum, quæ sunt in Deo formaliter, d. 64. per totam. An ex vi cognitionis omnium creaturarum possibilium, d 65. per totam. An ex vi cognitionis creaturarum futurarum & existentium d. 66. per totam. An visio Patris seiuncta à visione Filij & Spiritus sancti esset beatifica, d. 69 per totam. An Pater pro priori originis ad Verbum intelligatur perfectè & essentialiter beatus, ibid. num. 33 & seqq

Pater an in aliquo vero sensu iuxta sacras litteras & Patres sit maior Filio secundùm personam, seu dignitatem personalem, d 73. num. 60. & seqq. An habeat propriam & peculiarem subsistentiam. d. 78 per totam, præsertim num. 44. & seqq. & num. 54. ac seqq. Patris persona quo sensu per relationem cõstituatur, d. 80. fer. per totam. Vbi & variæ opiniones reijciuntur, ac nostra explanatur & defenditur latè. An ratio Genitoris & Patris verè ac propriè ipsi conveniat relatè ad Verbum, disp. 82 per totam. Vbi impugnatur perfidia Sabellianorum, Arianorum, Mahumetanorum, & Iudæorum. Cur sit in divinis Pater, cùm non sit mater, ibid. num. 44. & seqq. Cur æternus Genitor potiùs Pater, quàm mater, dicatur, ibid. num. 47. & seqq.

Pater & Filius in quo conveniant & differant, d 83. per totam.

Pater & Filius an verè & propriè diligant se Spiritu sancto, d. 86. per totam, præsertim sect 2 & seqq.

Pater dicit se & omnem creaturam Verbo, d 63. sect. 3. 4. & 5. Quo sensu sit vera & propria ea locutio, disp. 86. sect. 2. & seqq.

Patris & Filij amor, eiusque magnitudo explanatur, disp 86. sect. 4.

Paternitas quo sensu constituat personam Patris d 80 ferè per totam. An differat realiter à spiratione activa, d. 81. sect. 3. & seqq.

Patres Ecclesiæ censent, mysterium Trinitatis, & generationem Verbi divini, non posse demonstrari rationibus naturalibus, d. 51. num. 14. & seqq. Probant Oracula Sybillarum circa mysteria divina, & nominatim circa divinitatem, miracula, & passionem Christi, d. 53. latè. Patres Concilij Nicæni, quanti & quales, d. 54. num. 10. laudantur nominatim aliqui eorum eximiè illustres, ibid. Ipsorum Symbolum refertur & explanatur, disp.

disp. 55. *num.* 2. & *seqq.* Sanctitas illorum
quanta, *ibid. num.* 15. Qualis veneratio in
ta Ecclesia, præsertim apud posteriores
des, *ibid. num* 16 & *seqq.* Patrum
doctrinæ quantum deferri opor
fidei ac morum, d 56. num
dencia in oppositum, rei
& num. 9. Voces
pandæ, non ali
Qualiter & v
& subsiste
Docen
præ
res
371.
399.
Ibid.

ſpecie, diſput. 81. numer. 67. & 68.

Relativa quænam ſint ex ſua ratione forma- [illegible]
li, diſp. 78 num. 28. & diſp. 80 num 24. & 37. [illegible]
ſequent. Vbi de illorum proprietatibus [illegible]
cipuis.

Res in divinis an ſit triplex iuxt[illegible]
perſonarum, diſp 71 n. 4 [illegible]
poſtea num. 51. & ſeqq [illegible]

Pr[illegible] noanunqu[illegible]
pitur ab Apoſtol[illegible]

Ruffini [illegible]
περὶ αρχῶν
batur à [illegible]
,71.

di
per circa divinitatem Spiritûs sancti ; aut cen
& dixerit Montanum fuisse vnum cum ipso, disp
h. num. 32. Varia eius loca allegantur decur
per pueris.

motus horribilis Constantinopolim
m d. 2modo cessaverit, per invocatio-
cognitionem 158 n. 33.
r, d. criptus ad Ario, plane
plenus. 55. n. 21.
nium eiu
bla m Nesto
lem m. 244
emia
5.

	Columna	Linea	Habetur	Lege.
rationi nar[illegible] Tritheitæ perint, disp. ibid. & seq.	2.	37.	*prompseri*	promptere.
	1.	20.	ἀδελτεῖῶ	ἀθετεῖῶ.
	1.	20.	sperandam,	spernendam.
5.	1.	23.	rum Filij	loca, in quibus
144.	1.	13.	ranciva	rancida.
Ibid.	1.	13.	pardipensa	parvipensa.
161.	1.	34.	*Vocabat*	*Vocatur.*
308.	1.	0.	*characterе*	*characterе.*
309.	2.	34	*Dei*	*Dei imago.*
318.	1.	8.	TERTIA	QVINTA.
344.	1.	1.	XXIII.	LXXIII.
371.	2.	17.	τῶνει	τῶν.
399.	2.	44.	vlteriori	vlterioris.
Ibid.	2.	47.	singulari	singularis.
400.	1.	37.	increatæ	increæ.
467.	2.	35.	Græcorum	Græcum.
534.	2.	42.	dæmonum	dæmonem.
543.	1.	12.	Consilium	Consiliarium
557.	1.	14.	PRIMA	SECVNDA.
559.	1	40.	*Autosophina*	*Autosophiam*
594.	1.	15.	expertem	expers.
631.	1.	29.	definitam	definitæ

Præter hæc errata, quæ saltuatim legenti in oculos incurre[illegible]t, forsan alia plura deprehendet Lector, aut levia, aut corre[illegible]acilia, quæ dissimulet, aut emendet. Sanè nonnihil amplius [illegible]ndopandum Auctori, propter nimiam distantiam officinæ t[illegible]graphicæ a suo S. Vincentij Collegio, quæ in causa fuit, v[illegible] singulas paginas corrigeret[illegible]ta-pho. S[illegible]

[illegible]ndez,
[illegible]Vniversitatis

A